
OPERA HOSII

D. STANISLAI HOSII CARDINALIS,

EPISCOPI VARMIENSIS IN CONCILIO TRIDENTINO PRAESIDIS, OPERA

QVAE HACTENVS EXTITERVNT OMNIA, INPRIMIS PIA ET ERVDITA, ATQVE IN VNVM CORPVS IAM PRIMVM COLLECTA ET EXCVSA, QVORVM CATALOGVM PAGELLA SEQVENS INDICABIT.

OPVS HOC NVNC POSTREMO AB AVCTORE *recognitum, & innumeris supra omnes editiones auctu, cura & opera integerrimi viri D. doctoris Henrici Dunghen Canonici Antuerpiensis.*

Saluo per omnia iudicio S. sedis Apostolicæ.

ANTVERPIAE.

In Ædibus Viduæ & Hæredum Ioannis Stelsij.

1566.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

CONTENTA.

PRIVILEGII SENTENTIA.

AVCTOR LECTORI.

Nnus iam quintusdecimus agitur, cum in Synodo prouinciali Petricouien. cui præsedit Nicolaus Dziergouuski Archiepiscopus Gnesnensis, certa quædã doctrinæ capita proposita fuerunt, vt suam de illis sententiam Episcopi iurati dicerent. Quoniam verò nudè proferebantur, postulatũ à me fuit, vt ea paucis verbis explicarem & illustriora redderem, ac scripto mandata Patribus traderem, quò melius intelligere possent, quid illud foret, de quo iureiurando interposito, sententiam suam essent dicturi. Quod à me pro eo, vt angustiæ temporis ferebant, curatũ est diligenter, conatusq; sum illa doctrinæ capita in ordinem redacta, scripturarũ & Patrũ testimonijs, ac probabilioribus etiam rationibus confirmare, quò facilius ad ea calculo suo comprobanda patres adducerentur. Neq; prorsus irritus cecidit labor hic meus: Nam simul vt lecta fuerunt, quæ conscripseram doctrinæ capita, iurarunt in ea statim omnes, qui tũ præsentes aderant Episcopi, & libello, quem produxeram manibus suis subscripserunt, quin etiam, vt is typis mandaretur decreuerunt. Quoniam verò quatuor tantũ dierũ spatiũ ad scribendũ mihi datũ fuerat, & res grauis, atque ardua tractabatur, ne quid festinantius Patres de scripto illo statuerent. Petiui: simul me facturũ recepi, vt intra paucos menses, ea, quæ scripseram, accuratius expenderem, ac perpolirem, augerem etiam & locupletarem. Assensi sunt non grauatim. Ego verò cũ Archiep. vehementer vrgeret, ac editionem maturari postularet, inter varias curas quibus tum distringebar. post vnum & alterũ mensem priorem tantũ partem absolui, in qua de fide deque spe tractabatur. Et est ea Cracouiæ typis excusa. Cũ autem Romam liber perlatus fuisset, Theologorũ iudicio probabatur, Otto verò Truchses Cardinalis Augustanus, cuius insignis pietas, & in sana Ecclesiæ doctrina tuenda, & conseruanda zelus quidã ardens orbi testatus est vniuerso, sic labores hos nostros complexus est, vt librũ dignũ duceret: quem in opido suo Dilingensi semel & iterũ typis mandandũ curaret, quod etiã diligenter ab eo posteà curatũ fuit. Postulauit etiã idem à me, quem auctorem huius libri fuisse cognouerat, vt quod reliquũ erat operis ad se perferendũ curarẽ, quo posit integrũ excudi. Quod & Archiep. Salisburgensis Michaël ante tres annos hos in Christo defunctus, cuius & ipsius ingens fuit studiũ in ea doctrina, quæ cũ Euangelio Christi consentit propaganda suis à me literis contendebat. Quoniã verò iam data per me fuerat Archiep. Gnesnensi reliqua libri pars, qui denuo Moguntiæ totũ opus excudendũ curabat, vt inde peterent, rescripsi. Sed in eo castigando non ea fuit cura, quã oportuit, adhibita. Prodijt igitur liber valde mẽdosus, ac vbi tractatur de cæremonijs à tempore sumptis, ternio totus in eo desiderabatur. Prodijt autem sicut in prioribus editionibus, sic & in hac, auctoris nomine suppresso, neque factũ est quicquã propius, quam vt eũ in terras Inferioris Germaniæ Theologi Louanienses importari prohiberet. Quem tamen statim vt legerant approbarunt, ac importandi facultatem Bibliopolis concesserunt. Insignis autem ille Theologus Roardus Tapper admonere me curauit, vt si quid scripturus essem deinceps, aut denuo scripta mea sub incudem daturus meũ nomen edere non dubitarem. Nam in terras Catholicorũ libros, qui nomen auctoris præfixũ non haberent, importari minimè licere. Quãuis autem facti mei ratio mihi constiterat: cũ tamen ab alijs etiã pluribus, vt nomen meum adscribi facerẽ admonerer, nõ grauatim id fieri passus sum, posteaquã Viennensis Typographus eũ denuo recudendi laborẽ suscepisset, Cunctatus autem is est in editione sua diutius aliquanto, ex quo factũ est, vt ex illo Moguntino exemplari, quod pluribus mendis fuit refertũ, prius opus hoc Antuerpiæ, quã Viennæ excuderetur. Ea res animo nostro, non parũ attulit molestiæ. Quæ magis etiã est aucta, posteaquã idem Parisijs quoq; bis eodem anno factũ esse cognouimus, & ab Andoëno Paruo, & à Iacobo Puteano. Quamuis posterior hic, cũ iterũ eundem librũ ante bienniũ sub incudem dedisset, secũdam editionem Viennensem secutus, multò castigatiorem eum in lucem emisit. Ter enim Viennæ liber hic est typis excusus. Hæc autem est Antuerpien. quoq; quarta iã editio, quã fore multò castigatiorem confidimus. Nam & Calcographus, cuius industria nobis est plurimũ commendata, nihil studij, curæ, laboris, diligẽtiæ prætermissurũ se recepit, vt quã emendatissimus liber hic in lucẽ prodire posit: & qui pro sua erga Deũ pietate & erga nos amore, corrigẽdi libri curã non grauatim nostra causa suscepit, vir venerabilis Henricus Zibertus Dunghen S. Theol. Doctor, Canonicus Antuerp. & Pœnitentiarius Apostol. proculdubiò non patietur in hoc munere suam à nobis fidem & diligentiam requiri. Hoc quidem certò possumus

affirmare, quod plurimis est accesſionibus locupletata vltra omnes alias priores etiã illam vltimam Rom.editionem: quãdoquidẽ ex nonnullis vetustiſsimis auctoribus, quos antè videre nobis non contigerat, nõ pauca adiecimus, ad eorũ dogmatũ confirmationẽ, de quibus nunc à nonnullis ambigi videmus. Ioannes enim Stelſius ter opus hoc nostrũ prælis mandauit, quartũ autem gener hic eius, anno proximo superiore. In posteriore verò Stelſij editione, plæraq;, ſed non ita multa præter voluntatem nostram addita fuiſſe comperimus, ex quibus tamen, quod magnopere nos offenderet, non erat ferè, præter id, quod vbi tractamus de impedimentis matrimonij, ſunt addita non ſolum præter, verum & contra voluntatem nostram, quædam verba post Cypriani ſententiam à nobis excuſam, de virginibus Deo dicatis continere nolentibus. Hucusq; enim verba nostra ſunt. Nil itaq; ſuffragatur istis Cypriani testimonium. Qui verò postea fuerunt interiecti ſeptem ferè verſus, eos pro nostris non agnoſcimus, quemadmodum, nec illa quæ in margine ſunt annotata. Ac admonitus à nobis correxit quidem errorem hunc gener Stelſij. Sed priuſquàm id ab eo factum eſſet, quater vno anno liber hic Lutetiæ typis fuit mandatus. Et à Iacobo quidem Puteano nil tale commiſſum animaduertimus. Verũ Ægidius Gorbinus, Guilielmus Desbois, Sebastianus Niuellius in libro ſuo, quem ante biennium ediderunt, ſecundæ editionis Antuerpienſis errorem ſunt ſecuti. Excuderunt autem hi Typographi tres vno anno, charactere ſatis eleganti non ſolum opus hoc nostrũ Confeſsionis, verũ & alia, quæ ſcripſimus in hunc vsq; diem omnia, magna cura, vt benè castigata prodiiſſe videantur. Cæterum in Dialogo, quem nouiſsimo loco poſuerunt, ſecuti videntur exemplar valdè mendoſum, atque ita ſcriptum, vt plæriſque in locis, contrarias in illo ſententias videre liceat, his, quæ nos ſcripſimus. Quod etiam factum animaduertimus in aliis Dialogis, qui in manus nostras inciderunt, ibidem Lutetiæ cum libello nostro de expreſſo Dei verbo editis forma minore vulgò vocant in ſedecimo, cùm tamen hic ipſe libellus noster Dilingæ multò castigatior in lucem prodierit, verùm nunc Domini Henrici Dunghen cuius antè mentionem fecimus libellus hic, de expreſſo verbo Dei ad exemplar Romæ impreſſum collatus & adiutus fuit. Vidimus autem hanc ipſam Confeſsionem nostram Lugduni quoque editam proximo anno ſuperiore, opera Guilielmi Rouillij, iuxta exemplar, quod à nobis, cum Romæ fuiſſemus, datum fuerat, viro illi, excellenti pietate, admirabili prudentia, zelo tuendæ religionis incredibili prædito, Franciſco Turnonio, qui tertio ab hinc anno in Christo obdormiuit, cum principem inter Cardinales locum obtinuiſſet. Vidimus eandem in Germanicam linguam verſam Ingolstadij typis excuſam ante biennium ferè, & anno 66. in Gallicam quoque linguam conuerſam reperiri audiuimus, eodemque anno hanc quoque vltimam editionem iam in Flandricam transferri linguam breui ad nos Dominus Henricus Dunghen ſcripſit. Verum id valde cuperemus, vt omnes verſiones denuo cum hoc Petri Belleri exemplari, quod omniũ vltimũ eſt, quo meliores & conueniẽtiores in lucẽ prodirẽt, cõferantur. Quominus tibi Lector contemnendus videri debet labor hic noster, cũ opus hoc intra decem plus minus annos, quod quidem ipſis nobis oculis nostris cernere licuit, octies & decies typis mandatum fuerit. Quod & in Hiſpaniis & in Luſitania, & à reliquis Catholicorum in Anglia cupidè legi, multorumque teri manibus, à viris grauibus & fide dignis accepimus. Nobis quidem hoc labore nostro nil quæſitum eſt aliud, quàm vt, qui varijs & peregrinis hæreticorum doctrinis in patria nostra abducti, à via aberrauerunt, eos in viam reducere, vacillantes autem in priſca religione continere poſſemus. Quod ſi ſumus aliqua ex parte conſecuti, abundè magnum laborum nostrorum fructum tuliſſe nobis videmur. Abs te verò pie Lector petimus, ſi quem & ipſe fructum legendis his nostris cœperis, vt nos orationibus tuis Deo commendes, atq; diligenter illi ſupplices, quandoquidem præter ſpem & expectationem nostram, ad munus hoc graue nimis & arduum, ab eo vocati ſumus, vt nobis gratiam ſuam impartiat, quo pro ſui nominis gloria & Eccleſiasticæ vtilitate, ſic illud geramus, vt ingentium laborum, curarum, ac ſolicitudinum nostrarum, quibus grauiter premimur, is, quem optant pij omnes, fructus apparere queat.

Scopus huius operis & confeſſionis.

Vale.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITVANIAE RVSsiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, &cæt. Domino & hæredi, Domino suo Clementissimo, Nicolaus Dziergouuski Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus natus & primas, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

***

SI qua gens alia, nostra præ cæteris habere videtur, quod in Domino gloriari, de quo Deo, cuius hoc solius est beneficium, meritò gratias agere posit, ac debeat, quod cùm aliæ pleręque post agnitam veritatem, & receptum semel Christi Euangelium transferri se in aliud cuiusuis potiùs, quàm Christi Euangelium passę sint, nostra hæc (quod illi perpetuum, cuius hoc inspiratione factum est, Deus esse velit) quod audiuit ab initio, in eo permansit, neque commisit, vt doctrinis varijs & peregrinis abduceretur. Verùm quod Timotheum, ac verum veri Dei cultorem vnumquenque Paulus admonet, depositum fideliter custodiuit, deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hanc illa tantum constantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hostis ille capitalis, quo nihil est ad nostram perniciem instructius, neque vigilantius: Circumit enim semper tanquam Leo rugiens, quærens, quem deuoret. Neque vero non reperit, quòd quærere nunquàm intermittit. Magnam (proh dolor) orbis Christiani partem suis insidijs à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregatam immanis illa bestia iam deuorauit, ac quod malum non pro nostris meritis, sed pro sua gratuita bonitate & misericordia, procul à nostris finibus arcere Deus velit, ad nos quoque deglutiendos animum adiecit. Neque verò nunc alijs artibus vtitur Satanas iste, quàm quibus & ab initio semper, & nostro etiam hoc infelici æuo, in finitimis nobis populis irretiendis vsus est. Facilè perspicit, vt est non minus callidus, quàm truculentus, aperto Marte si congredi velit, nihil se proficere posse. Quamobrem longè alia se forma exhibet, quā ea, quę est ipsius propria, quā si cernere liceret, auerterentur, euestigiò mētes omniū, ac simul vt vidissent monstrū horrendū ingens, non modò vocē non audirent, sed nec aspectū eius ferre possent. Verum transfigurat se in Angelum lucis: Quibus armis olim

1.Cor.1. — *Galat.1.* — *1.Ioan.2.* *Heb.13.* — *1.Tim.6.* — *1.Pet.5.* — *Diaboli in decipiendo industria.*

olim caput nostrum, Dominum nostrum Iesum Christum, in deserto cùm esset, aggressus est, ijsdem membra nunc quoque illius appetit, sub vmbraculis diuinę legis decipere conatur incautos, ac suæ fraudi sacræ scripturæ prætendit auctoritatem, quodq; à sanctissimo quodam doctissimoque viro scriptum est: *Per verba legis, legem impugnat*: Nam proprium sensum verbis abstruit legis, vt suæ mentis prauitatem, legis auctoritate commendet. Sciens enim impietas multùm auctoritatem valere, fallaciam sub eius nomine componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nomine commendetur. Hac arte nimiò plus in hac quoq; gente nostra iam profecit, ac sub specioso verbi Dei titulo plurimos decepit, periculum vt sit, nisi Deus oculis misericordiæ suæ nos aspexerit, ac ab illius insidijs protexerit, ne deteriore sint loco res apud nos, quàm apud finitimos hactenus fuisse videntur. Qui quùm iam bona ex parte ad mentem saniorem reuersi sint, ad nos lues hæc serpere cœpit: ac videre licet plerosque tam cæca mente præditos, vt quùm non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui sub obtentu Euangelij sacra profanis, imaque summis miscere conati sunt, haud aliter tamen, quàm si ne tenui quidem auditione quicquam ea de re percepissent, obfirmato animo in eo pertēdunt, quod semel prauum in animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à Christi corpore diuulsi, de Christi Euangelio, deque puritate verbi se iactant, in tot sectas miserè dissectos, ipsos inter se digladiari, ipsos inuicem sibi hæreticos esse, neque tamen vel hoc eorū dissidio adduci possunt, vt in viam redeant, vnde aberrasse videntur. Quin eò iam res redijt (quæ res vna omnium maximè est deploranda) quod suis quisque capitis somnia, Dei verbum vocari, & fidem Catholicam haberi vult, ac quantò quisque indoctior est, tantò sibi plus arrogat, tantoq; maiore audacia de rebus non intellectis temerè affirmat, Ante hos triginta annos vna tantùm fuit in Christiano fides, quę nec dici potest fides, nisi vna sit, quum quicquid præter vnam fidem est, perfidiam, non fidem esse dicat Hilarius, nunc isti fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, vt quibus in rebus agitur salus nostra, in ijs iam ludatur, neq; solidi ferè quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulò momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam verò nostrum Episcoporum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex causa non esse immunes à culpa dicerent, quòd nullam certam pastoribus docendi formam præscriberemus, in qua acquiescere possent: quamuis ea pridem à sanctis Patribus præscri-

pta est,

Nota.

Hilarius ad Constantium Augustum.
Ephe. 4.

pta est, nec est quòd quisquam à nobis aliquid noui expectet, quum vitare nouitates Paulus iusserit: Né tamen videri cuiquam possemus nolle gregis nostri saluti prospicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cùm esset de tuenda religione, deliberatio suscepta, in eam sententiam itum est ab omnibus, vt certi quidam articuli scriberentur, de quibus singuli Episcopi suo quisque loco sententiam rogati dicerent, iurisiurandi etiam religione interposita, quod non secus dicat quisque quàm sentiat. Eò enim iam audaciæ atq; amentiæ progressos plerosque cernimus ex ijs, quibus recepta fides Ecclesiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros insimulare audeant, quasi eiusdem sint secum sententiæ. Deinde si quem vident Catholicum recta sentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi vnum omnium maximè horrendum crimen impingere, quasi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeat, ac quod hæreticos aliquādo, nunquàm autem Catholicos fecisse legimus, temporis causa ita sentire se fingat: Sic illi ex sua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Episcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præsentes aderant, ab eorum verò, qui legitimis de causis abfuerunt, legatis comprobatos, & manu singulorum subscriptos, in ordinem posteà digestos, ac nonnihil expolitos, atque in iustum volumen redactos, visum est tuo, Christianissime rex, nomini dicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei nostræ propugnatori? quem sancta maiorum vestigia persequentem, diuinitùs datum esse nobis videmus, cuius auctoritate conatus istorum impij sedari possint, qui ad religionem Christianam euertendam conspirasse videntur. Quos, quùm Dei metus in officio continere non possit, continet tamen in officio Maiestas tua, pro ea, quæ tibi à Deo concessa est, ad Ecclesiam ipsius defendendam, potestate. Quod vt perpetuò facias, vtque diu te nobis incolumen & felicem conseruet idem ille, qui tibi tam pias istas cogitationes inspirauit Dominus noster Iesus Christus, vna cum clero vniuerso totius prouinciæ meæ supplex precari nunquam intermitto.

Vide August. ad Vincentium Epistolam.

AVCTO-

AVCTORVM NOMINA QVORVM IN HOC VOLVMINE PRÆCIPVA FIT MENTIO.

Abbas Panormitanus.
Abdias Babylonius.
Adalbertus Archiepiscopus Gnesnensis.
Adelhelmus.
Agatho.
Albertus magnus.
Albertus Pighius.
Alexander..iiij.
Alexander.v.
Alexander de Ales.
Algerus.
Aloisius Lipomanus.
Amalarius Treueren. Archiepisc.
Ambrosius.
Anacletus.
Anastasius Papa.
Anastasius Patriarcha.
Anthiochenus.
Annales Polonorum.
Andreas Hierosolymitanus.
Angelomus.
Angelus Politianus.
Anianus interpres Chrysostomi.
Anselmus.
Anselmus Hauesburgen. Episcop⁹.
Anthonius Episcopus Constantiensis.
Antonius Archiepiscop⁹ Florẽtinus.
Aponius.
Aristoteles.
Arnobius.
Athanasius.
Augustinus.
Basilius Magnus.
Beda.
Benedictus. Bernardus.
Bertramus.
Bonauentura.
Burchardus episcopus Vormatien.
Caius Papa martyr.
Calixtus papa.
Cassiodorus.
Celerinus.
Cæsarius Arelatensis episcopus.
Claudianus.
Clemens episcopus Romanus D. Petri successor.
Clemens Alexandrinus.
Christianus Drutmarus.
Chromatius.
Cœlestinus papa.
Conciliorum liber.
Cyprianus.
Cirillus Alexandrinus.
Cyrillus Hierosolymitanus.
Damascenus.
Decreta. Decretales.
Dionysius Areopagita.
Dionysius Carthusianus.
Dorotheus.
Dydimus.
Epiphanius.
Ephrem Edissenæ ecclesiæ diacon.
Erasmus Roterodamus.
Euagrius. Euaristus.
Eucherius.
Eusebius, Emissenus.
Euthimius.
Fabianus.
Faustinus. Franciscus Torensis.
Fulgentius Episcopus Massiliensis.
Gabriel Biel. Gaudentius.
Gelasius.
Gennadius.
Germanus Patriarcha, Constantinopolitanus.
Gratianus.
Gregorius magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nissenus.
Guilhelmus Durandi.
Guilhelmus Episcopus Parisiensis.
Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberiensis.
Guimundus Episcopus Auersanus.
Haimo.
Hieronymus.
Higinus. Hilarius.
Hildelbertus Cænomanensis Episcopus.
Hippolitus. Horatius.
Hormisda.
Hortulus animæ.
Hugo de S. Victore.
Hugo Cardinalis.
Hugo de Prato.
Idacius Clarus.
Ignatius.
Ioãnnes Chrysostomus.
Ioãnnes Gerson.
Ioãnnes Episcopus Romanus.
Ioãnnes Scotus.
Ioãnnes Cassianus.
Ioãnnes Cochleus.
Ionas Aurelianensis Episcopus.
Iosephus.
Iræneus.
Isidorus.
Isichius.
Innocentius.iij.
Iulius.
Iuo episcopus Carnotensis.
Iustinus Philosophus martyr.
Lactantius Firmianus.
Lantfranc⁹ episcopus Cantuariẽsis.
Leo magnus.
Leontius Episc. Neapol. insulæ Cypri.
Liberatus.
Macarius Episcopus.
Macarius Monachus.
Marcus Eremita.
Martianus.
Martialis Lemouicensis episcopus.
Maxentius.
Maximus Taurinensis episcopus.
Maximus Tyrius.
Michaël episcopus Merspurgensis.
Nicephorus.
Nicolaus Papa.
Nicolaus Lyra.
Nicolaus Cabasilas.
Oecumenius.
Optatus.
Origenes.
Osius episc. Cordubensis.
Pacianus.
Palladius.
Pamphilus martyr.
Paschasius.
Paulus Nolanus
Paulinus Aquileiensis episcopus.
Petrus Chrysologus.
Petrus de Aliaco.
Petrus Lombardus.
Petrus abbas Cluniacensis.
Philaster.
Philo.
Photius.
Plato. Plutarchus.
Posidonius.
Primasius.
Proclus Cõstantinopolitanus Episcopus.
Prosper Aquitanicus.
Prudentius.
Rabanus.
Rabbi Samuel.
Rabini.
Raynerius.
Remigius Antisiodorensis episcopus.
Ricardus de Prato.
Ricardus de media villa.
Ruffinus.
Rusticus diaconus.
Rupertus abbas Tuitiensis.
Sacerdotale Romanum.
Saluianus. Serenus.
Satyrus. Seneca.
Sidonius Aruernus.
Simeon Metaphrastes.
Sixtus papa.
Socrates.
Soter. Sozimus.
Sozomenes.
Stanislaus episcopus Cracouiẽsis.
Stephanus papa.
Stephanus episcopus Bostrorum.
Stephanus Brulepher.
Suetonius.
Sulpitius Seuerus.
Syritius.
Tarasius. Terentius.
Tertullianus.
Telesphorus.
Theodoretus.
Theodorus.
Theonas.
Theophilactus.
Theophilus Alexandrinus.
Thomas de Aquino.
Thomas Vualdensis.
Vergilius.
Victor.
Vigilius episcopns Tridentinus.
Victorinus.
Vincentius Lyrinensis.
Vincentius Beluacensis.
Vrbanus papa.
Xistus.
Zepherinus.

INDEX

INDEX CAPITVLORVM HVIVS OPERIS, CVIVS PRIOR PARS, CAPITIS, POSTERIOR FOLII NVMERVM CONTINET.

CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA, PETRI COVIENSIS SYNODI NOMINE A R. D. STANISLAO HOSIO CARDINALE EPISCOPO *Varmiensi conscripta.*

PROOEMIVM.

Lactan. li. 3. insti. ca. 10. Hominis differentia & proprietas. Ratio quomodo brutis cōpetat.

QVAE propria semper hominis existimata sunt, non defuêre, qui cum cæteris animantibus ea nobis esse communia putarent, Nam siue sermone maxime differimus ab ijs, quæ bruta vocantur, præterquàm quòd aues humana verba sonantes audire licet, quando suas voces cætera viuentia proprijs inter se notis decernunt atque dinoscunt, nōne mutuos inter se miscere sermones videntur? siue quis ridere sic homini proprium esse dicat, vt & omni homini, & soli, & semper insit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulsis auribus, cōtractoq́ue rictu, & oculis in lasciuiam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quisque proprijs fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando sibi prospiciunt in futurum, ac cibos olim sumēdos reponunt. Qua in re adeò non sunt quibusdam etiam hominibus inferiora, vt pigriorem quendā ad formicam ire sapiens iusserit, vt eius vias consideraret, ac sapientiam disceret, quæ quùm nō habeat ducem, non præceptorem, nō principem, parat æstate sibi cibum, & in messe congregat, quòd hyeme comedat. Rationis vero, qua sola maximè nos à reliquis animantibus differre persuasum habemus, nónne signa in multis deprehenduntur? Nam quando vtilia sibi appetunt, cauent ab ijs, quæ sunt noxia, quando pericula fugiunt, quādo latibula sibi parāt in plures exitus disparētia, intelligere certè aliquid videntur. Poterit autem aliquis rationē illis inesse, negare, cùm ipsum etiam hominem sæpe deludant? Poterit ea esse ratione destituta affirmare, à quibus vt sapientiam discamus, quorum vt prudentiam imitemur, non mortalium aliquis, verùm ipse nos Deus admonet immortalis? Cuius enim nisi Dei vox est, vt discamus à formica sapientiā? cuius nisi Dei vox est, Estote prudentes sicut serpentes? Citat etiam Ambrosius quandam Scripturam: Vade ad apem & vide quomodo operaria est.

Prou. 6.

Rationis in signa in brutis.

Matt. 10. Basil. Homil. 7. 8. 9.

Deum itaque sequutus auctorem, fecit sanctus pater Basilius, cum quintæ Diei opera in ijs libris, quos Hexameron inscripsit, enarraret, vt ad quorundam aquatilium, volatilium, & quadrupedum imitationem oratione sua mentes hominum inflammaret. Quod modò non totidem verbis posteà factum est ab Ambrosio, cùm idem argumenti genus pertractaret, Sed & B. Ephrem admonet nos: vt apem imitemur.

De compunctione cordis. lib. 1. cap. 8. Amb. li. 5. Hexameron. cap. 21.

Non omnino vana, vt eorum opinio fuisse videatur, qui, quæ nos bruta vocamus animantia, rationis expertia prorsus esse negauerunt, Grauis apud Græcos auctor Plutarchus, librum etiam ea de re conscripsit, in quo quendam e socijs Vlysis, Circes veneficijs in suem conuersum, illum persuadere conantem inducit, quod cùm ratione, tum plerisque mortalibus etiam virtutibus, non exæquent homines modò ea, quæ à nobis bruta dicuntur, verùmetiam longo post se interuallo relinquant. Quin & Arnobius multa in illis con spici dicit rationis & sapientiæ simulachra.

Arn. lib. 2. contra gentes.

Ex ijs videre licet, quod quæcunque tandem ea sunt, quibus placet sibi genus hominum, ac reliquis animantibus anteponi, seque discerni ab illis vult,

ea non

ea non minima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur esse dicemus, quo maxime discerni possint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunque, sed sola est religio, quæ nos ab illis discernit. Hoc adeo ipsa etiam figura & status hominis indicat, qui cùm cætera animalia prona terram spectet, solus ex omnibus est vultu in cœlum erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quò vultum, eo & mentem spectare debere, non vt, quod Anaxagoræ visum fuit aliquando, solem & lunam, verùm vt à quo sol & luna, à quo etiam ipse homo, à quo cuncta, quæ vel sub aspectum hominis cadunt, vel solo intellectu comprehendi possunt, condita sunt & creata, eum vt contempletur, eum vt cognoscere, cognitum amare, & eo qui diuinitati propriè debetur, cultu prosequi studeat. Hoc est igitur in homine eximium, hoc est, quo vel solo vel certe maximè differt humanum genus à cæteris viuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlysses non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem inesse brutis probare contendebat, præter vnum hoc, quod graue diceret esse, rationẽ ijs cõcedere, quibus Dei cognitio non sit ingenita. Quæ cùm ita se res habeat, quid est aliud, in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quàm vt ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem contemplandum nati esse videmur? vt nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hanc lucem esse videtur, rectè de illo dici queat: Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipiẽtibus, & similis factus est illis. Neque enim iam fere quicquã est in homine, quo dignosci possit à iumentis, si sit agnitione Dei destitutus. Deinde verò affluat aliquis omnibus ijs, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitiæ, sit continentiæ laudibus insignis, sit omni virtutum genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phocione sanctior, nisi veri Dei veram agnitionem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia: frustra in illis assequendis laborauerit. Omnis eius iustitia, sicut à Lactantio præclare scriptum est, similis erit humano corpori caput non habenti: in quo tametsi membra omnia & locis suis constent, & figura, & habitudine: tamen quoniam deest id, quod est omnium principale, & vita sensu caret. Itaque membra illa formam tantum modo membrorum habent, vsum non habent: tam scilicet, quàm caput sine corpore. Cuius gerit similitudinem, qui cum Deum non ignoret, viuit iniuste. Id enim solum habet, quod est summum: sed frustra: quoniam virtutibus tanquã membris caret. Itaque vt sit viuum & sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes virtutes quasi corpus: ita fiet homo perfectus ac viuus. Summa tamẽ omnis in capite est, quod quamuis constare non possit sine mẽbris omnibus, sine quibusdã tamen potest. Et erit quidẽ animal viciosum ac debile, sed viuet tamen: sicut & is qui Deũ nouit, & in aliqua re peccat: dat enim veniam peccatis Deus. Quamobrẽ sine mẽbris aliquis viui potest, sine capite nullo modo. Hæc res efficit, vt etiamsi natura boni sint philosophi, nihil tamen sciant, nihil sapiant. Omnis doctrina & virtus eorum sine capite est, quia Deum nesciunt, qui virtutis & doctrinæ caput est: quẽ qui non cognoscit, licet videat, cæcus est, licet audiat, surdus, licet loquatur, elinguis est. Cum verò conditorem parentemq́ue rerum cognouerit, tunc & videbit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo sunt sensus omnes collocati: hoc est, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deũ cognoscere studeamus, etiam atq; etiam omni ope connitamur omnes, vt quo vultus nostros conuersos esse videmus, eò mentes etiam nostras erectas habere queamus, atque in illius, per quem conditi sumus & redempti, contem-

Religio sola Dei notitia à brutis hominem propriè distinguit.

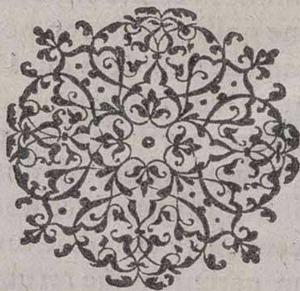
Homo nascitur ad Dei contemplationem.

Psal. 49.

Lactantius lib. 6. cap. 9. Iustitia sine Dei cognitione similis est corpori humano sine capite.

plạtione versemur, ne simus corpus sine capite, neque simus ij, in quos recte quadrare posit, quod in Psalmis scriptum legimus. Os habent & non loquẽtur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient. Ad hanc agnitionem contemplationemq́ue Dei optimi maximi pios omnes, vt inuitaremus, hæc scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidem vno verbo religio siue pietas dici potest: Religio quidem, quòd ea tanquam vinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autem, quod non aliter pios esse licet, quàm Deum rite colendo. Hac itaque de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit pie colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infelici æuo nostro controuersias excitatas esse videmus. Supplices eum precamur, quem nosse vita est æterna, Dominum nostrum Iesum Christum, vt qui via nobis factus est, pro bonitate sua nobis concedat, sic vt de eo, quod nobis institutum est, disseramus, vt non declinemus neque ad dextram, neque ad sinistram: sed via regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipsius gloriam, quam alteri non dat, proprie pertinere videatur: cui soli studere ipso inspirante, quam solam, pro eo vt vires nobis fuerint suppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaque spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quod in spiritu adorari, spiritu coli, spiritualibus exercitijs venerari maxime vult: cuius generis sunt, fides non ficta, spes firma, & charitas de corde puro profecta: Tribus ijs, qui proprie debetur Deo cultus absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo præterea requiretur ad pure Deum colendum. Quoniam verò corporis quoque mole premitur, æquum esse videtur, vt non hæc modo quæ iam cõmemorauimus, interiora, verùmetiam externa quoque ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, spe & charitate: colat dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquàm signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: vt sic totus homo dicere posit cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorem referatur: sine quo frustrà Deus quibuscunque tandem externis ritibus colitur. Priore itaque loco de interno: posteriore de externo Dei cultu verba faciemus: nihil in medium allaturi, nisi quod verbo Dei consentaneum est futurum.

Psal. 113.
Scopus huius libri est pios ad Dei agnitionem & contẽplationem perducere.
Religio siue pietas quid.
Ioan. 17.
Ioan. 14.
Deut. 28.
Esaiæ. 20.
Ioan. 4.
Cultus diuinus seu religio propriè fide, spe, & charitate interius constat exterius verò paucis ceremonijs per corpus exercendis.
Psal. 8.
Causa ordinis tractandorum in hoc opere.

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANÆ.

CAPVT I.

QVI fidem sanctissimæ religionis, doctrinæque Christianæ fundamentum, simul ianuam & viam in vitam, ac recursum quendam atque reductionem à corruptione ad incorruptionem immortalitatemque esse dixerunt, ij verè vim eius expressisse videntur. Nam per hanc accessum habemus ad patrem, qui vitæ nobis & immortalitatis auctor est. Credere enim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum, qui inuocat eum. Quomodo autē inuocabunt, dicit Apostolus, in quem non crediderūt? Fides itaque cùmprimis est necessaria, sine qua impossibile est placere Deo: Quam qui non habet, frustra accedit ad Deum, frustra loquitur, frustrà inuocat Deum. Intellexit hoc Propheta, cùm dixit: Credidi propter quod loquutus sum. Quin & Apostolus: Et nos, inquit, credimus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui se Christianum profitetur, est, Credo. Hinc est, quòd non Sophi, non Philosophi, sed fideles appellamur.

Chrysost. homi. de fide Abrahā & immolatiōe Isaac Tomo 1. et tomo. 4.
Homi. de fide, spe, & charitate.
Cyril. li. 4. super Ioan. ca. 9.
Rom. 5.
Heb. 11.
Rom. 10.
Hebr. 11.
Psal. 115.
2. Cor. 4.
Christiani prima vox credo.

Verùm quid tandem illud est, quod credere nos oportet? nihil aliud quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hæc est fidei nostræ summa, vt credamus, nos, qui primorum parentum nostrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ, non potuisse, neque posse à morte liberari, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus: qui factus est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, verū & totius mundi: qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Qui cùm inimici fuissemus, reconciliauit nos Deo patri. u Qomodo autem reconciliauit? Vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fuimus multi: sic per vnius obedientiam iusti constitueremur multi. Factus est enim obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, quò sic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes nostros admissum, & nos ex impijs iustos factos, per obedientiam suam, quam in perferenda morte crucis ostendit, cum patre suo cœlesti in gratiam reduceret. Hoc qui corde credit, sufficit illi ad iustitiam: qui verò confitetur insuper ore, consequitur salutem. Hoc solū scire se Paulus gloriabatur, scribens ad Corinthios: Cùm venissem, inquit, ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, syllogismorum captiones, non sophismata, non aliud quippiam huiusmodi vobis afferens: verùm si me vobis exhibui, quasi nihil aliud scirem, præter crucem Christi.

Fidei Christianæ summa.
Ephe. 2.
1. Tim. 2.
1. Ioan. 2.
Apoc. 1.
Rom. 5.
Inobedientia primum Adæ peccatum.
Philip. 2.
Rom. 10.
1. Cor. 2.

In hac sola gloriabatur Paulus, hanc solam se nosse profitebatur, & præ se ferebat: Ab ijs verò vehementer animus eius abhorrebat, & eorum consuetudine interdicebat, qui superbi, nihil scientes, languebant circa quęstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malę: cùm seruum domini non oporteat litigare, sed esse māsuetum ad omnes, docibilem, patientē, &c. vide Orig. Homil. 2. in Cantico. Aug. ad Dardanum Epist. 57. ad Hilarium 89. ad Innocentium 95. ad Optatum 157. de Peccato originali contra Pelagianos cap. 27. & in psalm. 77. Hieron. in cap. 2. & 4. epistolæ ad Galatas.

Gal. 6.
2. Tim. 6.
2. Tim. 2.

Quod fides mediatoris, post lapsum primi hominis, fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neque potuerit, aut possit quisquam absque illa saluari.

CAPVT II.

HÆc est igitur fides nostra, in cuius virtute regnum est Dei, non in cōtentione sermonis: vt credamus & confiteamur, quòd non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo saluū quenquam factū, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit Iesus, quòd saluū esset facturus populū

1. Cor. 4.
Ambro. li. 1. c. 3. de fide.
Actor. 4.
Mat. 1.
Filius hominis cur Iesus voce-

 suum

tur, & in mundum venerit. suum à peccatis eorum. Ac fides quidem hęc, ante lapsum primi hominis minimè fuit necessaria. Neque enim alia causa fuit quamobrem veniret in mundum Iesus Christus, quàm vt peccatores saluos faceret. Non illum de cœlo ad terram merita nostra bona, sed peccata traxerunt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Augustinus, & nulla est causa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris priusquam prolapsi fuissent, credere, quòd Deus est, & quod inquirentibus se remunerator est.

1.Tim.1.
Fidei gradus.
Aug.ser.8. & 9.de verbis Apostoli.
Heb.13.

Post admissum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquàm sufficiebat: necessaria fuit prætereà fides mediatoris, quem cùm ipsi, tum liberi eorum, & posteri, sancti Patriarchæ & Prophetæ magno desiderio venturum expectabant, certa spe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarentur, & de diaboli potestate eriperentur.

Quis autem futurus esset mediator ille, Deine filius, an angelus, an alius quispiam, de eo certi aliquid persuasum habere non fuit omnibus necesse: satis erat ad salutem in genere credere, quòd rationem Deus esset initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicatius verò & distinctius de mediatore singula credenda, tenebantur ij soli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, sancti Patriarchæ, & Prophetæ, simul sacerdotes, & pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obscurius, & post datam à Mose legem apertius, quibusdam sacrificijs & cæremonijs venturum Christum mediatorem adumbrabant. Quorum significationem intelligebant ipsi quidem apertius maiores (quáuis aliter Montano videtur) quibus reuelatum erat, futurum, vt virgo conciperet, & pareret filium, qui paßione, cruce, & morte sua pro peccatis hominum satisfaceret, qui tertia die à mortuis resurgeret, deinde verò in cœlos ascenderet, inde venturus iudicare viuos & mortuos: In maiorum autem fide saluabantur minores, qui sub velamine quodam obscurius cognocebant, ac fide apprehendebāt venturum mediatorē, per quem essent à morte liberandi: cuius venturi fides illustrior fuit sub lege, quàm ante legem.

Legalia vmbræ Christi.
Esai.7.
1.Cor.15.
Act.1.
2.Tim.4.

Posteaquàm verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies salutis, posteaquā apparuit gratia saluatoris nostri omnibus hominibus, qui dedit semetipsum pro nobis: vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Christi, qui pacificauit per sanguinē crucis suæ, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt, sicut clarior & apertior, ita magis esse cœpit necessaria, vt iam non adumbratè sicut sub lege, vel ante legem, neque sub velamine (quandoquidem Christo mortuo velum templi scissum est) sed clarè, dilucidè, atque apertè crederent, & confiterentur omnes, quòd venerit iam is, qui finis est legis Christus ad iustitiam omni credenti: cui testimonium perhibent omnes Prophetæ, remißionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum: cuius diem Abraham videre gestiebat, ac vidit, attestante ipso Christo, & gauisus est: vidit autem non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moses orauit dicens: Obsecro domine, mitte quem missurus es. Orauit Dauid: cùm alijs in locis, tum ter in vno Psalmo repetens: Ostende faciem tuam, & salui erimus, Orauit Esaias, cum desiderio clamans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos & descenderes. Orauit in Canticis Ecclesia dicens: Osculetur me osculo oris sui: sonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud ijs verbis à sponso suo Christo petit? quàm vt qui loqueretur iam in patribus & prophetis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne assumpta.

2.Cor.6.
Tit.2.
Col.1.
Credendum quid?
Luc.23.
Rom.10.
Acto.10
Ioan.8.
Exod.4.
Psalm.79.
Esai.16.
Esai.64.
Cant.1.
Heb.1.

Neque verò satis est credere, quòd venit in hunc mundum, sed & illud fideles omnes tenere memoria necesse est, quòd conceptus est de Spiritu sancto, quòd natus est ex Maria virgine, quòd traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, quòd ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos.

Luc.1.
Mat.1.
Rom.4.

Quoniam verò qui virginis filius, idem est & Dei filius, in patrem quoque omnipotentem credere necesse est, creatorem cœli & terræ: simul & in Spiritum sanctum, ex quo conceptus est. Vt in tribus personis credatur vnus Deus. Distinctionem verò personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, quàm vt comprehendere poßint, non est adeò necessarium ad salutem, omnibus explicatè credere, vt si quis minus hæc fuerit assequutus, de eius salute dubitandum sit.

Mar.16.
Act.10.
Ephe.4.

Quod

Quod Ecclesia, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs cæremonijs, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis.

CAPVT III.

VErùm videre licet admirabilem quandam curam, & solicitudinem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ non contenta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quæ necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quibus ea quàm maximè clara, & manifesta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, si modo salui esse volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria nostra, possent. *Eccle. solicitudo in articulis fidei inculcandis.* *Dierum ratio.*

Quoniam verò primùm inter ea locum obtinet incarnatio Christi, non vtcunq; ad celebrandam huius tanti beneficij memoriam accedere liberos suos voluit, verùm tribus & ampliùs etiam hebdomadis, vt se præparent instituit, ad mediatorem, redemptoremque suum, eo quo par est honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum: in quo sanctorum patrum desiderium nobis repræsentat, qui sedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iustitiæ solem, dominum nostrum Iesum Christum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vesperis primæ Dominicæ, & per totum aduentum singulis diebus in Missa beatæ virginis cantantur: Ad quam diluculo surgunt homines, tanquàm vigilantes, atque sui saluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quo domitis illius cupiditatibus, tanto magis expediti esse queant ad illum venientem excipiendũ, debitoque honore prosequendum, quem tanto studio præstolati fuerunt. Cuius postea quàm diu multũq; expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quãta est, per Deũ immortalem, omnium lætitia! quàm profusum gaudiũ! quàm incredibilis exultatio! quod venerit tandem ille tantoperè desideratus, qui dissolueret iugũ nostrę captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua diabolo mãcipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad vidẽdum, ad amplexandũ, ad exosculandum nostræ salutis auctorẽ. Illucescente verò sole, posteaquã solenni cũ gaudio perfecta sunt in tẽplo omnia, quæ ad diẽ hunc tam festũ iusta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquàm ijs finibus gaudium, & exultatio piorũ continetur: verùm in priuatis etiam cuiusque ædibus, non ab adultis modo, verũ & à pueris, ac tantum nõ ab ipsis lactantibus atq; infantibus, natus nobis puerulus, datus non filius, decãtatur. Cursitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnum, quod natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus dominus. *Christi incarnatio.* *Aduentus quid.* *Luc. 1.* *Mal. 4.* *Esaiæ. 45.* *Rorate quid.* *Ieiunium in aduentu.* *Natalis Christi gaudia.* *Gen. 49.* *Agg. 2.* *Hebreor. 2.* *Luc. 2.* *Esaiæ 9.* *Colenda vulgo* *Luc. 2.* *Ephes. 2.* *Gal. 4.*

Quoniam verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cũ sit diues in misericordia, propter nimiã charitatem suã qua dilexit nos, misit filiũ suum factũ ex muliere, qui mortẽ nostram moriendo destrueret, & vitã resurgendo repararet, inuitantur à tenuioribus locupletiores, vt & ipsi quã possint cõmunis omniũ tã benigni patroni, vel patris potius liberalitatẽ imitẽtur, atq; è suis copijs egẽtiũ subleuẽt inopiã. *Strenæ.* *Ephe. 4.*

Hac ratione mater Ecclesia, quæ in symbolo primo loco de Christo nato continẽtur, in pectoribus liberorum suorum defigenda curauit, vt ne facile excidere possent. Addidit ijs etiam ea, quæ non continentur in symbolo. Nam octauo die pòst, circũcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadragesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu memoriam recolit. *Luc. 2.* *Matth. 2.* *Luc. 2.*

De beneficio Redemptionis per crucem & mortem Christi factæ.

CAPVT IIII.

PRiusquàm verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniam inter omnia Christi bene-

ficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ cæteris est insigne maximè, neque enim nascendo, sed moriendo pro nobis, nos à morte redemit: non in cunis iacendo, sed in cruce spiritum exhalãdo, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo reconciliauit: cruci peccatorum nostrorum chirographum affigens, tulit ipsum de medio ac prorsus de rerum natura sustulit. *Col.2.*

Quoniam itaque salus hæc est, & redemptio nostra, quoniam gloria nostra crux Christi est, triumphus noster crux Christi est, spes omnis, & fiducia nostra, sola crux est Domini nostri Iesu Christi, ad tantũ hoc crucis & mortis beneficium commemo randũ, sancta mater Ecclesia non vtcunq;, verùm diligenter præparatis fidelibus suis, accedẽdum esse putauit. Atq; illud imprimis æquũ esse duxit, vt socij Christi passionũ esse conaremur, si volumus esse socij cõsolationis, quá cum illo resurgentes, & in cœlum ascedentes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus, non cõuiuemus: nisi sustinuerimus, non cõregnabimus. Cõpati necesse est, si quis conglorificari vult. Nã & Christum pati priùs oportuit, atq; ita intrare in gloriam suam. At rectè quidẽ communicare Christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quosuis crucia tus, deniq; mortem ipsam perferre, si res ita postulet animo prõpto semper est, & parato. Rectè prætereà compati & commori ille dicitur, qui desijt à peccatis, vt iá non desiderijs hominum, sed voluntate Dei, quod reliquũ est in carne viuat temporis. *Gal.6. Societas passionum Christi. 2.Tim.2. Rom 8. Luc.24. Communicare passionibus Christi quid sit. 2.Cor.1. Philip.3. 1.Pet.4.*

Cæterum ad hæc perficienda, impedimento plerumq; caro est maximè, quæ spiritui aduersatur, vt non quæ volumus, illa faciamus: Hæc itaq; domanda est abstinẽtia, quò facilius crucifigi possit cum suis vitijs & concupiscentijs. Nam sicut equis ferocientibus, & sessori minus iá obtemperantibus, pabulũ subducitur, & pro auena fœnũ datur: ita carni nostræ, ob succi et spirituũ abundantiá spiritui rebellãti subduci alimoniam, & eiusmodi suppeditari ciborũ gen⁹ expedit, vnde quàm minimũ animo sessori suo recalcitret: vt castigato corpore, & in seruitutẽ redacto, vegetior ac liberior anim⁹ diuinis laudib⁹ insistat, diuinæq; voluntati se tantò facilius attẽperet. Cùm eñi qui foris est noster homo corrumpitur, tum is, qui intus est, renouatur de die in diẽ: quantò plus conficitur quotidianis laboribus & ieiunijs exterior nostri pars corpus, tantò interior nostri pars, & ea potior animus, deficiente corpore graui suo aduersario vegetior, ac valentior, & aptior efficitur ad hoc, vt Deo vacare, & illius volũtati obsecũdare queat. His itaq; causis adducta mater Ecclesia, quò, quæ nobis in mora plerunque sunt, carnis desiderijs vacui, vacare melius tanti beneficij cõtẽplationi possimus quadraginta dierũ ieiunium instituit. Neq; id sine exemplo seruatoris nostri Christi, qui & ipse quadraginta dies in deserto ieiunasse legitur: vt obiter etiam illud in memoriã nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis cõtigit, vt explere famem, vt saturi esse queamus, nostra causa esurire dignatus est. *Quadragesimæ ieiunium ad quid. Gala.5. 1.Cor.9. 2.Cor.4. Sap.9. Mat.4. Hebdomadæ sanctæ obseruatio & enconiũ. vide apud Chrysost. hom. 30. in Genes. Cor.6.*

Posteaquàm verò ventum est ad finem quadragesimæ, ad hebdomadam illam, quá iure merito sanctam vocamus, quod in ea repræsentatur nobis Christi passionis mysterium, per quá abluti, sanctificati, iustificati sumus, tũ vero maiore studio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenãda desideria, atq; ad auertendũ animum ab omni rerum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis, nũc vero à paucis, quorũ ardẽtior est pietas, obseruatus quẽ etiá sua ætate scribit obseruatũ fuisse Epiphanius: quod humi cubabatur, quod afflictiões tolerabãtur, quod sicca dũtaxat edebãtur, quod precationes, vigilæ, ieiunia seruabãtur, atq; oẽs animarũ salutes per sanctas afflictiões exquirebãtur. Vacabatur ab omnib⁹ sęculi negocijs, ne, neque alia in re per totam illam hebdomadá, quàm in contemplatione summi illius beneficij, quod nobis in ara crucis dominus noster IESVS Christus, idem & sacerdos & sacrificium, conferre dignatus est, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt, quo singulari & inæstimabili beneficio, quoniam peccatorum remissionem, fuso pro nobis Christi sanguine, consequuti sumus, tum vero sedulo facere omnes omnia iussit Ecclesiá, quo tanti beneficij fructum consequi possent: quem quoniam adipisci non licet, nisi ijs, qui peccata sua, quæ tantis Christi cruciatibus causam dederunt, in amaritudine mentis suę recogitant, qui detestati ea, odium eorum concipiunt, ac iusto propterea dolore affecti, profusis lachrymis ea sacerdoti Dei ministro, cui ligandi, soluendique potestas à Deo data est, enumerando recẽsent, eiusq; ministerio, virtute vero ac merito passionis & mortis Christi ab illis absolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari ea qua par est animorum submissione petunt, vt hoc quoque sub id tempus à fidelibus fieret, instituit: quo cõmonefa- *Epiph.li.3.hæresi.75. Esus siccorum. Confeßio auricularis. Esai.38. Mat.18. Ioan.20 Absolutio à quo & cuius virtute fiat.*

nefaceret illos, non nisi passionis & mortis Christi merito peccata remitti.

Hoc non contenta, simul statuit, vt huius peccatorum remissionis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tanto magis certi de ea reddi possent: ad viuum & viuificum Christi corpus & sanguinem sumendum, & posteaquam peccata sua confessi, atque ab eorum nexu soluti essent, accederent: quò sicut ipse vna caro nobiscum, ita nos vicissim caro vna, & spiritus vnus cum ipso efficimur, atque illius corpori coniungimur. *Communio seu sacra Synaxis.*

Quoniam vero & in sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ passionis recolitur, sicut sæpè iam anteà commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem suã Deo patri Christus reconciliauit, fas non esse putauit mater Ecclesia, qui reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij simultates aliquas gererent, ac odijs inter se mutuis flagrarent. Quamobrem & illud instituit, vt in hac præcipuè sancta hebdomada, priusquam ad sumendam salutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum est pietatis, mysterium pacis, signum vnitatis, vinculum charitatis, confiterentur alterutrum peccata sua, simul veniam peterent, darentque vicissim. Quod qui secus facerent, quique implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quam ipsi Iudæi flagitium designarent, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habẽtes, vt merito à sacris arcendi, quin etiam è piorum cœtu homines impij, neque digni, qui Christianorum appellatione gaudeant, exterminandi sint. *1. Corint. 6. Reconciliatio inimicorum. Rom. 5. Iacob. 5. Hebræor. 6.*

Et quoniam duplex est pœnitentia, priuata vna, publica altera, sicut suo loco fusius dicetur: illam quidem quocunque die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alterã statam solennem non existimauit, nisi feria quinta sanctæ hebdomadæ peragi oportere. Est quidem ita, quod omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad reconciliandos peccatores de qua loquens Apostolus, cum dixisset, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis: protinus adiũxit: pro Christo ergo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo, visum est tamen, vt isto potissimum die legationis hoc munere fungerentur, quò summus pontifex noster Iesus Christus astitit vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ, & semel Sacerdotij secundùm ordinem Melchisedech officio perfunctus, cũ sacrificium incruentum corporis & sanguinis sui sub panis & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdem corporis & sanguinis Sacramentum sub iisdem speciebus post factã oblationem suis discipulis tradidisset, paulo post vt sacerdotio secundum Aaron finem imponeret, posteaquam nouum illud instituerat, sacrificium pro nobis cruentum factus est, semetipsum tradens oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: capi se, ligari, conspui, flagellari, varijs probris affici, ac post multos grauissimos cruciatus sibi illatos, tãdem se in crucẽ agi passus, atque ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam autem ob causam ligata est misericordia? nisi vt miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitẽtes. Quam ob caussam vita mori pro impijs, & mortis æternæ reis dignata est? nisi vt, sicut iam toties dictum est, propitium nobis & placatum patrem suum redderet, apud quem propitiator nobis factus est Christus in sanguine suo. *Pœnitentia duplex publica & priuata. Episcopi & sacerdotes Christi legati. 2. Cor. 5. Hebreor. 9. Psalm. 109. Matth. 26. Ephe. 5. 1. Pet. 3. Rom. 3.*

Quamuis igitur à diuitijs bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitijs obrutos, visum est maximè accommodum, quo semotis alijs curis omnibus, ac postpositis quibuscunq; seculi cogitationis per Christum in cruce factæ contemplationi vacatur, quo remissionis peccatorum nobis per mortis illius meritum obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quamlibet grauibus presso criminibus dubitare fas sit, quin qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, is nũquam sit cõmissurus, quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia, sit concessurus veniam & indulgentiam peccatorum nostrorum omnium: cùm præsertim ob hoc ipsum, eum tradiderit. Quandoquidẽ per prophetam testatur, quod non ob aliam causam nisi propter scelus populi sui percusserit eum. *Rom. 8. Esai. 53.*

Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quod non satis habuit Ecclesia commonefecisse nos, passi, crucifixi, mortui Christi, sed simul indicare voluit, quem essemus fructum ex hac illius passione & morte consequuti, nimirum peccatorum remissionẽ, & cum Deo patre cœlesti reconciliationem. *Passionis Christi fructus.*

Quod in die Parasceues rectè deploraretur Christi paßio.

CAPVT. V.

QVA quidem ex re, & si gaudere nos æquum est & exultare, quod in cruce salutem nostram operatus est CHRISTVS, non sine caussa tamen gaudium istud in aliud tempus differendum, sanctam verò hebdomadam hanc omnem, præcipuè verò diem Parasceues in mœrore, luctu, lachrymis consumendam esse censuit Ecclesia. Gloriari quidem nos oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, atque ingentem ex eo consolationẽ accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, sed præcioso sanguine suo redimeret: Verùm sunt, quæ nos impediunt, quò minus, quo die redemptionis hoc nostræ mysterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc nostræ culpæ conscientia. Nos enim sumus qui paßioni, qui cruci, qui morti eius causam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa sumus occisionis: Nam ille, quę nõ rapuit, exoluit. Traditus est propter delicta nostra: Vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra. Nõ ille sua, quę nulla habuit, sed nostra peccata pertulit in corpore suo super lignum. Meritò itaque gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata nostra, quę tam grauia fuerunt, vt nisi morte Christi expiari non potuerint. Tum autem ipse Christus noluisse videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos nostra causa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mũdus autem gaudebit: vos autẽ contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantę rei tristitiam cõuenire. Mulier, inquit: cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudium quia natus est homo in mundnm. Mulieri comparat Ecclesiam suam, quę quia Christum diligit, quem ex Deo patre genitum in nostram naturam suscepit, rectè hoc die Parasceues moriente illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens, Quoniam verò postquàm resurrexit æterno suo regno natus, gauisi sunt discipuli viso domino, sicut ipse dixerat: Iterũ autẽ videbo vos, & gaudebit cor vestrũ, & gaudiũ vestrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est mulieris, quę pręmissa fuerat, similitudo, quæ postquàm peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

Parasceues luctus. *Gal.6.* *1.Pet.2.* *Mortis Christi quo ad nos causa.* *Psalm.68.* *Rom.4.* *Esai.53.* *1.Pet.2.* *Ioan.16.* *2.Thess.2.* *Apoc.12.* *Ioan.20.* *Ioan.16.*

Quare nõ sunt audiendi, qui Christi mortẽ lugubrẽ esse nolunt, & eam deplorari vetãt. Nam etsi præciosam illã & gloriosam esse libenter confitemur, vt quæ mortẽ, & mortis destruxit auctorem, non continuo tamen non est ipsa lugubris & fidelibus deflenda, pro quorum salute spontè Christus illã exhibuit: Alioqui periculum est, ne de nobis quoq; per prophetam suam Christus cõqueri videatur: Sustinui, qui simul cõtristaretur, & nõ fuit, & qui cõsolaretur, nõ inueni. Cùm præsertim per Zachariam prædictũ sit, quòd dolebũt super eũ, sicut doleri solet in morte primogeniti. Nõ gaudeamus itaq; tũ, quãdo mũdus gaudebat, quando Christũ Iudæi crucifigẽtes exultabant: & morienti insultabant. Non vociferemur cum insanis illis & odio furentibus, crucifige crucifige illum: sed cũ Maria matre Iesu, cuius tũ animã doloris gladius pertransiuit, cumque sanctis Apostolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quo Christi crucifixi fit memoria, in fletu & planctu transigamus: gaudium verò nostrum in id vsque tempus differamus, quo ipsi quoque gauisi sunt discipuli viso domino: Differamus lætitiam nostram in perendinum diem, quo Christus deiecta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flendi, dicit Sapiens, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus saltandi. prius flendum est, vt exultare posteà liceat. Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Beati flentes, ait Christus, quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cùm tibijs cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apostolis, & cum ijsdem gaudentibus gaudeamus: neque cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Christo passo exultantibus, atque illi acerbè insultantibus. Hunc morẽ iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus semper obseruauit sancta mater Ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

1.Corint.15. *Hebreor.2.* *Esaiæ 53.* *Ioan.10.* *Psalmus.68.* *Zach.12.* *Luc.23.* *Luc.2.* *Ioan.20.* *Rom.4.* *Ecclesi.3.* *Psalm.125.* *Matthe.5.* *Luce.7.* *Rom.12.* *Actor.14.*

Vidimus

Vidimus libellum quendam, qui inscribitur: Fragmenta Caroli Magni, in quo inter cætera est etiam fragmẽtum quoddam incerti auctoris. Ibi tractatur hæc quæstio: Cur sanctorum dies, quibus de hoc sæculo migrauerunt, solenniter & cum magna exultatione celebremus, adeo vt in ipsis, abstinentiæ aliquanto rigore laxato, paulo remissius viuamus, diem verò passionis Christi, quo de hoc mundo per mortem trãsijt, in magna afflictione & carnis maceratione, cordisque contritione iubeamur celebrare, quem oporteret tanto festiuius atque alacrius coli, quanto constat Christum sanctorum omnium meritum transcendere.

De gaudio dominicæ resurrectionis.

CAP. VI.

QVamobrem ad iucundam illam resurrectionis Christi solennitatem prius nos, peruenire noluit, quàm essemus conuersi ad Dominum in toto corde nostro in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouisum esse cupiebat, qui cùm non facilè possint mentis oculos ad ea videnda, quæ sunt spiritus, attollere, nisi vi maiore corporaliter accidentium causarum excitentur, causas, quibus id perfici posset, peruestigauit. *Resurrectio Christi. Ioël. 2.*

Quare ieiunium quadraginta dierũ, quod pro decimis anni totius offertur Deo, sic disposuit, vt ante sacratissimam Paschatis noctem nullo modo rumperetur à pijs. Ita fit, dum per abstinentiam corpus atteritur, nec aliũdè laxatio, nisi ab hac Paschali nocte speratur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tanto maiore cum expectatione & gaudio excipiatur, & antequam veniat sic omnes quadragesimæ dies, qui sunt interiecti, tanquàm diurna viatoris itinera, magno cum desyderio ad constitutum locum properantis, quotidie penè diligenter computentur. *Quadragesimæ.*

Hac ratione dulcis omnibus hæc solennitas, chara omnibus, desyderabilis cunctis efficitur, Sicut lux in tenebris ambulantibus, sicut fons de petra salientis aquæ, sitientibus, sicut quòd fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hic igitur tempus iã est lætitiæ, hic exultamus omnes gaudio, memoria nobiscũ repetentes, quantũ pro nobis preciũ Christus persoluerit, per quod peccatorũ nostrorum remissionem cõsequuti & à durissima captiuitate redempti sumus. *Ioan. 1. Ioan. 4. Heb. 8.*

Quo magis autem absolutũ sit gaudium nostrum, passioni & morti Christi resurrectionem quoque semper adiungimus, quæ nostræ causa est iustificationis. Nam sicut traditus est Christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostram. Vnde colligere licet, quòd qui iustificationem nihil aliud esse volunt, quàm peccatorum remissionem, & cum Deo patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neque enim in hac sola re cõsistit iustificatio, si vetus homo noster exuatur, necesse est insuper indui nouum, qui secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia veritatis. Non satis est veterem Adam eiecisse, nouum etiam Adam præterea Christum complecti necesse est: Non tantùm peccato moriẽdum, sed viuendum est etiam Deo in Christo Iesu. Non sufficit à peccato liberari, seruos etiã oportet fieri iustitiæ, non commori tantũ, hoc est, defungi peccatis, verùm & resurgere cum Christo opus est. Istud itaque merito Christi passionis nobis obtigit, quòd sumus mortui peccatis, quòd vetus noster homo crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Verùm hoc satis nõ est: Necesse est prætereà, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos fide accensi, simul cũ eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipse tradidit, quam in symbolo postea comprehenderunt Apostoli. Quòd certi simus, tametsi propter eam fidem corpus nostrum occisum fuerit, nihilominus facturum Deũ, vt suis promissis maneat, vtque excitet & nos, sicut excitauit Christum in vitam æternam. Atq; hoc est, quod vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem, in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus ita que Christus est, vt in cruce veteris hominis occasum ostenderet. Resurrexit autem, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatem demonstraret. Duplicatur itaque gaudium hoc die nostrum, quòd non solùm abolita sunt peccata nostra per mortem Christi, verumetiam illius resurrectio documento nobis est & exemplo, quomodo mortui per illum pristinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam resuscitati, deinceps iustitiæ viuamus, quam illius beneficio consecuti sumus. *Rom. 4. Iustificatio quæ includit. Ephe. 4. Rom. 6. Rom. 6. Spes resurrectionis nostræ. Iustificari apud Paulum quid sit.*

Hæc itaque duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè abinuicem separanda esse duxit, tanquàm ad salutem apprimè necessaria. Nam cū & illud credere necessarium sit ad salutem, Christum & verum hominem & verum Deum fuisse: verum hominem declarat passio & mors, neque enim potuit pati & mori: nisi homo, verum Deum declarat resurrectio: neque enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere, nisi Deus. Quamobrem non satis habuit in die Parasceues mortis, in die Paschæ resurrectionis Christi memoriam celebrasse, quin per totū annum vertentem vtriusq; nobis memoriam singulis hebdomadis renouet. Nā quod à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam rationē reddi scribit Augustinus, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartā feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi, die autē vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cū discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintā sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextā sabbati, feriam sextam vulgò vocant, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autem dies pòst resurrectioni dicatus est, qui propterea dominicus etiā vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis resurgens, verè se Deum & Dominū esse declarauit. Quare non solo die Paschatis, verùm singulis dominicis diebus processionem peragi videmus, qua repræsentatur Apostolorum processio, qui iuxta Christi præceptum iuerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem & Hierosolymam inde postea redierunt. Sic ergò duos articulos hos docuit nos Ecclesia, vnum de passo crucifixo, mortuo, & sepulto Christo, alterum de eo, quo modo tertia die resurrexit, qui quo magis insigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdomadis eorum commemorationem sextis ferijs, & diebus dominicis renouari voluit.

Ieiunium quartæ & sextæ feriæ August. ad Casulanum epistola. 86. *Mat. 26.* *Processio dominicalis quid significet.* *Dominicus dies vnde dictus.* *Matth. 28.*

De Ascensione Christi, deq; extremo iudicio.

CAP. VII.

SIcut autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinentiæ, continentiæque genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda: vt ad festum vsque Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est mœrentiū: sed in Domino gauderetur. Illud etiam subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscū etiā cibum interdum capere visus est dominus noster Iesus Christus, quo magis fidem faceret suæ resurrectionis, postea videntibus illis eleuatus, & in cœlū assumptus est. Poterat quidem celerius in cœlum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt, quæsitum venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quo magis claram testatamque cunctis resurrectionem suam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantisper in terris commorari, ascensionisque suæ gloriam in quadragesimum diem differre dignatus est.

Inter Pascha & Pentecosten nō ieiunatur. *Ascensio Christi* *Actor. 1.*

Nulla autem res æquè spem nostram erigit, atque gloriosa hæc Christi ascensio. Nam passio illius charitatem in nobis accendit, quam cùm ille summā erga nos declarauerit (nam dilectionē hac maiorem habere potest nemo, quàm vt animā suam ponat quis pro amicis suis, qua tamen maiorem habuit ille, qui posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuo illius amore inflammemur, qui prior nos tantoperè dilexit. Resurrectio vero Christi, non modo de diuinitate ipsius, verum & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram confirmat, & roborat. Sic enim credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Ascensio porro spem lætificat, quam firmam habemus & indubitatam, quo caput nostrum præcessit, eo nos, qui sumus ipsius membra, sequuturos: cùm præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum.

Ioan. 15. *1. Ioan. 3.* *Passio Christi charitatem in nobis accendit.* *Resurrectio fidē confirmat.* *1. Thes. 4.* *Ascensio spem lætificat.*

Sed ita nos in spē erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse permittat. Nam eodem ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & sedet ad dextram patris, inde venturus sit iudicare viuos & mortuos. Cantatur enim in missæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cœlū? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodum vidistis eū euntem in cœlum. Vnde docemur venturum eum eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlum secum detulit, ad iudicandum viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo: Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubæ. Atqui in eius-

Ioan. 12. *Iudicij diuini commemoratio* *Actor. 1.*

in eiuſdem voce tubæ nouiſsimæ reſurgent omnes incorrupti, ſententiam iudicis audituri: qui, quos à ſiniſtris collocauerit, eos ad ſupplicium ignis æterni condemnabit, quos autem à dextris poſuerit, eos ire iubebit in regnum ſuum cœleſte. Propterea & in Proſa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare ſeculum, da nobis quæſumus ſempiternam requiem in ſanctorum gloria.

Pſal.46. 1.Cor.15. Matth.25.

Sic ergo gaudio, quod ex aſcenſione Chriſti capimus, quæ nos in ſpem erigit, futurum vt ipſi quoque ſimus, vbi caput noſtrum eſt, miſcere voluit Eccleſia ſolicitudiné, quam ſimul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quò & hunc articulũ, qui extremus eſt de Chriſto, ne ignorare poſſemus. Cuius etiam cõmonefacit nos ſecunda dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illius admonuiſſet, quo venit manſuetus, non vt perderet animas hominum, ſed vt ſaluaret, non vt iudicaret mundum, ſed vt mundus per ipſum ſaluus fieret, in ſecunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quo qui diuitias bonitatis eius contempſerunt, quem recipe re redemptorem noluerunt, eum ſeuerum & inexorabilem iudicem experientur. Atque ita non tam ſcribendo aut prædicando, quàm oculis quaſi rem ſubijciendo, per certorum dierum obſeruationes, abſoluit omnia mater Eccleſia, quæ de Chriſto credere neceſſarium eſt ad ſalutem.

Heb.10. Prima & ſecunda dominica Aduentus cuius rei nos admoneant. Zach.9. Luc.9. Ioan.3. Rom.2.

De Spiritu ſancto, de ſancta Trinitate, de feſto corporis Chriſti, deq́ pompa ſiue proceſsione, quæ ſolennis in eo quotannis haberi conſueuit.

CAP. VIII.

SED nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in Spiritum quoque ſanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodũ dudum promiſſus Apoſtolis, tandem ſit miſſus quinquageſimo die poſt quàm Chriſtus reſurrexit, feſtiua ſolennitate, magnaque cunctorũ hilaritate repræſentat, nunc indicans illud impletum eſſe, quod à Propheta dictum eſt de Chriſto: Aſcendes in altũ, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Pentecoſte ſancti ſpiritus feſtum. Pſal.64. Epheſ.4.

Quoniam verò & illud credere neceſſarium eſt ei, qui ſaluus eſſe velit, tres perſonas vnum eſſe Deum, ſanctiſsimæ quoque Trinitati feſtum diem dicauit, quò non ſolum admoneri populus eius rei, verumetiam è ſuperiori loco doceri poſſet. Rectè autem octauo die poſt, quàm Spiritus ſanctus eſſe miſſus recolitur, feſtum hoc inſtituit. Nam antequàm datus eſſet Spiritus ſanctus, confesſio Trinitatis celebrata non eſt, quòd ſine dono ſancti Spiritus fides illius haberi non poteſt. Quamuis ſanctos Patriarchas & Prophetas Spiritu ſancto afflatos, non omnino latuiſſe myſteriũ hoc Trinitatis, è multis ſcripturæ locis manifeſtum eſt.

Trinitatis ſanctiſsimæ feſtũ.

Quò magis autem illud imprimeretur mentibus hominum, ita vt elabi facilè non poſſet, inſtituit fideles Eccleſiã iam inde à pueris, ſimul vt eſſent è ſomno expergefacti, vt ſurgentes è lecto, ſe cruce ſignarent, ac verba hæc proferrent, In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, quod ipſum ſimiliter facerent cubitum euntes. Cùm dicerent: In nomine, non autẽ in nominibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in perſonis, vnus tamen eſt in ſubſtantia, ſimul & eius rei cõmonefierent, quòd ſalutem noſtram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas eſt operata. Nam inſeparabilia ſunt opera Trinitatis. Pater filio, ſicut & ipſe filius teſtatur, calicem paſſionis dedit: & ipſe filius animæ ſuæ in poteſtate ſua propinauit, ſicut ipſe ait: Poteſtatem habeo ponendi animam meam. Oblatus eſt enim, quia ipſe voluit, & Spiritus ſanctus illi propinari fecit, Apoſtolo teſte, qui dicit: quod Chriſtus per Spiritũ ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo.

Crucis ſignatio quando faciẽda. Ioan.18. Ioan.10. Eſa.53. Hebræ.9.

Poſteaquàm ſingula Chriſti beneficia, quorum in Symbolo fit mentio, diligenter Eccleſia mater noſtra ſtatis diebus ad memoriam eorum recolendã inſtituendis, oculis noſtris repræſentauit, viſum eſt etiam illi ſacratiſsimo Chriſti corporis & ſanguinis myſterio celebrando, diem aliquem feſtum inſtituere, qui non propterea minore nobis veneratione proſequendus eſt, quod recentius inſtitutus eſſe videtur. Vixdum enim anni trecenti interceſſerunt, cum Spiritui ſancto viſum eſt, Vrbano quarto Eccleſiæ præſidente, dies vt hic feſtus in orbe ageretur vniuerſo, ad eorum fidem illuſtrãdam, qui ſub ſpecie panis, verum corpus & ſanguinẽ Chriſti contineri, profiteri non erubeſcunt. Conſtat enim, quod non ita multis ante annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterque ſuum hunc errorem reuocauit, fuerunt Hẽriciani & Petrobruſiani, qui de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in venerabili Euchariſtiæ ſacramento, cuius certa ſemper & indubitata fuit anteà fides in Eccleſia

Euchariſtiæ ſacramento celebrãdo feſtum diem Vrbanus 4. inſtituit.

primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ vt omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quisquam esset, qui de veritate Christi corporis & sanguinis ambigeret, diem hunc festum instituit, in quo solemnem processionem proxima feria quinta post festum sanctæ Trinitatis, fieri quotannis præcepit, qua testatum fieret omnibus, quotquot sumus fideles & orthodoxi, quod non solùm erubescimus veritatem hanc, quam à Christo docti sumus profiteri, verùm etiam de hoc Euangelio, hoc est, de Christi crucis & mortis annunciatione, præcipuè gloriamur, deq; eo maximè gaudemus & triumphamus. In cuius rei signum, sub visibili panis specie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actum, & in mortem traditum est, publica cũ lætitia per forum, perque plateas maximo cum honore circumferimus, ac eam, quæ Christi corpori debetur adorationem præstantes, credere nos Christo dicenti profitemur, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nec Euangeliũ illud erubescere, quo nobis hæc tam gloriosa crux illius & mors annunciatur.

Matth. 26.

Obseruamus autem hoc in prouincia nostra, quod in hac processione, quatuor Euangeliorum initia decantantur ad quatuor mundi partes, vt palàm fiat hoc Euangelium crucis & mortis Christi: in omnibus mundi partibus ab Apostolis & eorũ successoribus fuisse prędicatum.

Euangeliorum initia cur in festo corporis Christi decantentur.

Ac fit quidem huius ipsius rei commemoratio, eo ipso die, qui propriè dies cœnę Domini dicitur. Sed quoniam sub idem tempus, sicut paulò ante fuit à nobis demõstratum, tristis erat anima Dei & seruatoris nostri vsque ad mortem, plorabat mater eius Maria, flebant sancti eius Apostoli, mundus verò gaudebat, non visum est satis esse conueniens, vt eo tempore, cum gaudio crucis illius & mortis memoriam celebraremus, quo Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabát, sed cùm ipsius Christi, tum sanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertransiuerat,, & Apostolorũ eius luctũ ac tristitiá exprimeremus, in mœrore & plãctu dies illos transfigẽtes, quibus tam crudeliter in Christi corpus est sæuitum. Itaq; gaudium hoc in illud tẽpus quo gauisi sunt etiam ipsi discipuli viso Domino, differendum esse censuit Ecclesia, vt posteaquàm illa pressura præterijt, posteaquàm à mortuis Christus resurrexit, in cœlos ascendit, & promissum Spiritũ suum sanctum Ecclesiæ misit, quo docente, & sanctæ Trinitatis mysterium, & huius venerabilis sacramenti arcanum, intelligere nobis datum est, tum demum summa cum exultatione, crucis hoc & mortis Christi beneficium recoleremus, deque fructu, quem nobis attulit gaudium nostrum orbi testatum faceremus vniuerso.

Marc. 14. *Corporis Christi festum cur cum gaudio celebretur.* *Ioan 16.* *Luc. 2.* *Ioan. 20.*

Quamobrem nihil est aliud hæc processio, quàm gloriosa quædá Christi crucis & mortis prædicatio, deque superato per crucem diabolo, de morte nostra per mortem Christi deuicta, de remissione peccatorum conciliata, de regni cœlestis hæreditate nobis parta, triumphus quidam & exultatio. Quid autem aliud, quàm hoc est Euangelium nostrum, quod nos non erubescere, cum Paulo profiteri debemus? ac non modò nõ erubescamus, verumetiam cum eodem dicat quisque nostrum: Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Nihil aliud scire, nihil aliud prædicare nos profiteamur, quàm Iesum Christum & hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis, atque Græcis, Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

Processio in festo corporis Christi quid. *Rom. 1.* *Gal. 6.* *1. Cor. 1. & 2.*

Vtinam autem non deessent etiam hoc infelici nostro sæculo, quibus Christi crux & mors (in cuius memoriam diem hunc tam festum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditum circumferentes, & quod nos non pudeat Christi crucifixi, palàm orbi ostentantes) vtinam non deessent, inquam, quibus ea res non esset scandalum, quibus non stultitia quædam videretur, qui veritatem de sui corporis veritate dicentem: Hoc est corpus meum, arguere mendacij non verentur, realem illius præsentiá in hoc venerabili sacramento negantes. Sed ea res nos deterrere non debet, quominus liberè fidem nostram profiteamur.

Semper hoc fuit Satanæ studium, cùm non aliundè salutem nostram pendere videret, quá ex hac iugi Christi crucis & mortis recordatione, vt eam omni studio vel let extinctam, & ex animis mortalium euulsam. Quod ille quantò laborat diligentius, tantò nobis viriliùs illi resistendum, tantò magis immensum hoc Christi beneficium, præ nobis est ferendum. Ac si quis ex nobis quæsierit: Quid est, quod hodie tam festum diem agitis? quòd Eucharistiá ita per forum & plateas circumfertis? quòd

Sathanæ studiũ in abolẽdis Christi beneficijs.

cereorum tantam vim accenditis? quòd humana voce psallere non contenti, & cymbalis & tubis, & omni musicorum instrumentorum genere lætitiam quandam ingentem præ vobis fertis? huic respondebimus. Hoc est Euangelium nostrum, quod nos non erubescere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profitemur. Christus in nouissima cœna, sui corporis & sanguinis sacramentum nobis vtendum dedit, vt siue manducantes illud ore, & bibentes, siue etiam intuentes & fide percipiẽtes, meminissemus hoc esse corpus illud, quod pro nobis in mortem traditum, hunc esse sanguinẽ illum, qui in peccatorum nostrorum remissionem fusus est. Huius itaque Christi crucifixi pro nobis & mortui corpus, sub illa specie, qua suis illud Apostolis in cœna nouissima dedit, omnibus ostẽtamus, illud quàm maximè veneramur & adoramus, in eo & de eo gloriari nos profitemur: de morte deuicta, deque diabolo superato triumphum agimus, ac Deo patri cœlesti gratiam habemus, qui per crucem & mortẽ filij sui, remissionem nobis peccatorum nostrorum, in filios suos adoptionem, & regni cœlestis hæreditatem contulerit. Quorum omnium beneficiorum memoriam, quanto maiore studio per membra sua Satanas abolere conatur, tanto nos diligẽtius eam, & dierum obseruationibus, & signis, ac imaginibus, & gestu, & habitu, & omni cæremoniarum genere, repræsentari cupimus: hunc verò diem, propriè tanto beneficio, cum lætitia & triumpho celebrando, consecratum habemus.

Ad hunc modum si quis nos interrogauerit, respondebimus, simul fratres nostros admonebimus, vt ostendant, se non erubescere Euangelium, se non erubescere crucẽ & mortem Christi, cuius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur in hac solenni pompa. Nam quem huius Euãgelij, quem crucis & mortis Christi pudet, is quiduis potius, quàm Christianus dici meretur, nec est, quod se peruenturũ ad ea præmia speret, quæ Christus non alijs promisit, quàm his, qui suam omnem fiduciam in crucis & mortis ipsius merito collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit Christus, hũc filius hominis erubescet cùm venerit in maiestate sua. Omnis autem qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Confiteamur itaque Christum, non sola fide, verùm & ore, hoc est, externis istis ritibus & cæremonijs, quibus maximè fides illius illustratur, & crucis hoc illius & mortis beneficium, summa cum animi deuotione, veraque cordium lætitia celebremus. Rom. 10.

Hæc est fides Catholica, quam, vt paulò ante diximus, non scribendo neque prædicando modò, verumetiam annum vertentem ita distribuendo, dies vt certi cõstituerentur, quibus quasi ordine singuli articuli eorum præcipuè, quæ de Christo cognoscenda sunt, non tam auribus, quàm oculis fidelium exponerentur, sitiens nostræ salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, quod in eo salutem nostram agi, sciret.

Quod dictum Apostoli, dies obseruatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia.

CAP. IX.

NEque verò defuerunt, qui sanctæ matris nostræ sanctum hoc institutum reprehenderent, quod Iudaicas quasdam obseruationes amplexos esse fideles dicerent. Obiectum est etiam ante mille ducentos annos, quod nunc ab ijs, qui pridem sopitas hæreses suscitauerunt, obijci nobis audimus: Dies obseruatis & menses, & tempora, & annos. Sed ijs iam pridem ab Origene, atq; Epiphanio Græcis, ac Hieronymo, atque Augustino Latinis, ita responsum est, satis vt esse confutati videantur. Neque enim existimandum est, ignorasse matrem Ecclesiam, vel nunc etiã ignorare, quod omnes dies æquales sint, quodq; non die Parasceues crucifigitur, neque die dominico resurgit Christus, quodque nullus dies atque adeo nulla sit hora, qua non rectè passionis illius & resurrectionis, ac aliorum quorumcunque beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficijs recolendis, certos dies instituit, nihil habet cum Iudæorum superstitione cõmune. Nam illis non est fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecosten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet simul omnia Christi beneficia repræsentare.

Dierum obseruatio. Con. Celsum li. 8. Epipha, hær. 75. Hiero. in 4. cap. ad Galat. epist. 119. cap. 7

Quoniam verò sæculi curis nimiò plus plerique omnes immersi sumus, neque aut orationibus, aut gratiarũ actionibus, Deique beneficijs recolẽdis, perinde vt oporteret vacamus, quid faceret sitiẽs nostræ salutis mater Ecclesia? permitterétne tantorum

Chri-

Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in Ecclesijs prædicatur è superiore loco, tamen verbi Dei semen à spinis nõ raro suffocatur. Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viscera, cùm præsertim salutem in eo nostram agi videret. Cùm itaque cerneret adduci non posse liberos suos, vt quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidie Christi corporis & sanguinis communionem perciperẽt, ac in iugi beneficiorum eius meditatione versarentur, fecit illa, Deo & piorum omnium consensu approbante, fecit autem sancti Spiritus docta magisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæteris tantorum cõmemoratione beneficiorum essent insignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere suo curis alijs vacui diligentius fungerentur: non aliud spectans hac dierum præscriptione, quàm vt & admonerentur eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plena manu cõferre dignatus est, & seposítum tamen tempus aliquod haberent, quo diligentius eorum contẽplationi vacare liceret. Sic illa à Paulo edocta, omnibus facta est omnia, vt omnes lucrifaceret, & qui non possent adhuc solidum cibum capere, quòd is perfectorum est, eos minimè negligẽdos, verùm tanquàm paruulis lac eis potum dandũ esse putauit.

Matth. 13. *Dierum obseruationis causa apud vulgum.* *1. Cor. 9. Heb. 5.* *1. Cor. 1.*

Quò manifestius autem fiat omnibus, quòd Ecclesia nullum nouit dierum discrimen, vel ex tremendo sacrificio (quam Missam vocamus) cuiuis id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrãtur per totum terrarũ orbem, quàm latè patet Christiana religio, nulla prorsus varietate. Etsi enim verba mutari videmus, idque in ijs tantùm, quibus ad sacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis sunt, Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Communio, significationes tamen manent eædem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & in quo vis tota consistit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundẽ semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit commemoratio, nihil vt ab Euangelio Missa differre videatur: quin ipsum potius Euangeliũ & breuis quædam credendorum omnium non tã explicatio, quàm quasi sub oculos subiectio, ac fidelium ad recollendum præcipuè passionis illud immensum beneficium sit excitatio. Quod ita repræsentatur in hoc sacro: vt rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Domini, sacrificium quod offerimus.

Missæ ratio semper eadem. *Missa ab Euangelio nihil differt.* *Cyp. lib. 2. epist. 3.*

Ex ijs itaque, quæ peraguntur in hoc sacro, facilè cuiuis perspicuum esse potest, quòd quotidie Christi natalem, quotidie Parasceuen, quotidie Pascha, quotidie in cœlum ascensionem, quotidie Pentecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniam hæc nõ ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur ad eorum quoque captum cõmunis nostra mater Ecclesia demittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil est, quòd nobis Iudaismum quisquam obijciat, qui non aliud hac dierum obseruatione, quàm Christi beneficiorum conseruare memoriã, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo vt sit, qui ignorantiam prætendere queat.

Quomodo præcipuè Christi passionis beneficia varijs modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo Crucis.

CAP. X.

NEque verò finibus ijs circumscripta fuit anxia de salute nostra matris Ecclesiæ cura & solicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id repræsentare voluit oculis fideliũ, vt nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset.

Hinc est ille cruce signandi mos, quem ex Apostolica traditione peruenisse ad nos vel ex eo satis apertè colligere licet, quod ipsos etiam Apostolos illo crebrius vsos, qui fuit æqualis ipsorum, Abdias res eorum gestas scribens testatur. Meminit & Dionysius Pauli discipulus moris huius cruce signandi, signique vitalis vocat impressionem. Clemens verò pontifex inquit: Tropheo crucis consignans in fronte dicat, &c. Quin & Martialis Lemouicensis Episcopus, quem vnum è septuaginta Christi discipulis esse volunt, monet Burdegalenses, vt crucem Domini semper in mente, in ore, in signo teneant. Crux enim Domini, inquit, armatura nostra inuicta contra Sathanam est. Et qui non multum fuit à temporibus Apostolorum remotus Tertullianus. Ad omnem, inquit, progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum

Dyonis. de cœlesti Hierarchia parte 2. ca. 2. *Lib. 8. cap. 13. constitutio. apost.* *Martia. in epist. ad Burd. cap 8.* *Tertull. Crucis signatio vbique adhibenda.*

tum,ad veſtitum & calceatum,ad lauacra,ad mẽſas,ad lumina,ad cubilia,ad ſedilia,quæ-
cunque nos conuerſatio exercet,frontem Crucis ſignaculo terimus. Ex quibus veriſsimũ
eſſe conſtat,quod apud Baſilium legimus, Apoſtolicam hanc eſſe traditionem. Quem ſe-
cutus beat⁹ Ephrem cùm admonuiſſet ſuos fratres, vt poſtes ſuos precioſa ac viuifica cru
ce coronarent. Pingamus,inquit,in ianuis,atque in frontibus noſtris, & in ore, & in pe-
ctore,atque in membris omnibus viuificum ſignũ crucis,armemur inſuperabili hac Chri
ſtianorum armatura. Ea enim victrix eſt mortis,fidelium ſpes, lux orbis terræ, paradiſi re
ſeratrix,hæreſium profligatrix,dæmonum expultrix,Monachorum adminiculum,firma-
mentum fidei, magna ſalutariſque cuſtodia & gloria perpetua Orthodoxorum in æter-
num. Hanc ô Chriſtiane armaturam diebus ſingulis & noctibus , horis atque momen-
tis in omni loco circumferre non deſinas,nihilque ſine ipſa perficias. Et in eo, qui proxi-
mè ſequitur libro: Scuti vice crucis ſigno teipſum muni, ſignans ex eo membra omnia &
cor tuum. Validiſsima quippe armatura hæc eſt, nullusq; vnquam tibi nocere poterit, ſi
hac ſeptus fueris. Cyrillus verò: Non pudeat nos,inquit,crucis Chriſti. Quòd ſi aliquis id
occultet,tu manifeſtè ſigna te cruce in fronte, vt dæmones ſignũ Regis videntes, tremẽtes
procul fugiant. Fac autẽ hoc ſignum & mãducans, & bibens, & ſedẽs, & ſtans, & loquẽs,
& ambulãs: in ſumma, in omni tuo negotio. Et alio loco: Accipe arma cõtra aduerſarios
huius crucis. Trophæum ſtatuas fidem crucis aduerſus contradicentes. Cùm enim de do
mino,cruceque contra infideles quæſtio tibi erit, prius ſtatue manu tua ſignum : & ob-
muteſcet contradicens. Non pudeat crucem Chriſti confiteri, Angeli enim gloriantur,di
centes: Ieſum crucifixum quæritis. Non potuiſti dicere ô Angele, Scio quẽ quæritis meũ
dominum,ſed confidẽter dicis: Scio quod crucifixum. Corona enim eſt crux & nõ igno
minia. Et nonnullis interiectis. Non pudeat igitur nos crucifixum confiteri,ſed in fron-
te confidenter ſignaculum crucis digitis imprimatur, & in alijs omnibus crux fiat,in pa-
nibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egreſſu, & in ingreſſu,ante ſomnum, re-
cumbendo, & ſurgendo,eundo, & quieſcẽdo. Magna hæc eſt cuſtodia, quæ propter pau
peres gratis datur,ſine labore propter infirmos, cùm à Deo ſit hæc gratia, ſignum fideliũ,
& timor dæmonum. Triumphauit enim de illis in hoc ſigno , oſtentat illud audacter,
quãdo enim viderint crucem,recordantur crucifixi. Metuunt eũ,qui cõtriuit capita draco
nis. Neque propterea quod eſt gratuitum contẽnas hoc ſignaculum,ſed ideo magis vene
rare benefactorem. Et Hieronymus: Claudas cubiculũ pectoris, & crebro ſignaculo cru-
cis munias frontem tuam,ne exterminator Ægypti in te locum reperiat. Et alibi. Ad om
nem actum, ad omnem inceſſum manus pingat crucem. Et ante eum Prudentius.

Cum vocante ſomno caſtum petis cubile,
Frontem,locumq́, cordis crucis figura ſignet. Et alio loco.
Reges, Prophetæ, Iudiceſq́, & Principes,
Virtute,bello,cultibus ſacris ſtylo,
Non deſtiterunt formam pingere crucis.

Quod verò de Regibus narrat Prudentius, primùm hoc feciſſe conſtat Imperatorẽ Con
ſtantinum,quem non in fronte modo ſua deſignaſſe, verùm & in vexillis & in manu ge
ſtaſſe, & numiſmatibus etiam inſculpi,ſignum crucis feciſſe, victorias ſuas ac triumphos
omnes acceptos illi tuliſſe,qui temporis illius hiſtoriam ſcripſerunt,Euſebius, Socrates,
Zoſomenus,Nicephorus memoriæ prodiderunt. De Theodoſio quoque Imperatore, ſcri
bit Nicephorus,quòd is armatura crucis fretus, intrepidus contra Eugeniũ progredieba-
tur. De Alexãdrinis quoq; refert Ruffinus,quòd crucis dominicæ ſignũ vnuſquiſq; in po
ſtibus,in ingreſsibus,in feneſtris,in parietibus,colũniſq; depingeret. Quod ipſum Chry
ſoſtomus nõ tãtùm apud Alexandriã, verùm & alibi paſsim ita factitatũ eſſe teſtatur: Cru
cem,inquit,vbiq; celebrari videre licet,in domibus,in foro,in ſolitudine, in vijs ,in mon
tibus,in collibus,in vallibus,in mari,in nauigijs, & inſulis, in veſtibus,in armis, in thala-
mis,in ſympoſijs,in vaſis argenteis,in aureis,in margaritis,in murorum picturis &c. Ac
paulò ante. Reges poſitis diadematis crucem ſuſcipiunt mortis ſymbolum.

In purpuris crux,in diadematis crux, in precibus crux ,in armis crux, in menſa ſacra
crux, & in toto orbe crux, & ſuper ſolem fulget crux , quam omnes prius abhorrebant,
eius figuram tãtopere quærunt vbique,ea inuenitur apud principes,apud ſubditos,apud
mulieres,apud viros,apud virgines,apud nuptas,apud ſeruos, apud liberos,ſubinde om
nes ea ſe ſignãt, inſcribendo in nobiliſsimum membrum noſtrum,in fronte enim noſtra
quaſi in colũna quotidie figuratur. Sic in ſacra mẽſa, ſic in ſacerdotũ ordinationib⁹, ſic ite
rum cũ corpore in myſticis cœnis fulget. Et alio loco. Omnia quæ ad ſalutẽ noſtrã condu
cũt,per crucem conſumãtur. Nã cùm regeneramur,crux Dñi adeſt,cũ ſacratiſsimo alimur
cibo,cùm in ordinẽ conſecrãdi ſtatuimur, vbiq; ac ſemper id victoriæ inſigne nobis adſi

Baſil. lib. de Spĩ ritu ſancto cap. 27.
Ephrem de vera pœnitentia.
De armatura ſpirituali, ca. 2.
Hieron ad Demetrium.
Ad Euſtochiũ de cuſtodia virgini.
Pruden. in hymno ante ſomnũ
Vbi Romani martyris ſupplicium deſcribit.
Cyrill. Catecheſi. 4.
Crux quando & vbi faciẽda & eius efficacia.
Catech. 13.
Euſeb. lib. 1. ca. 9. ac li. 5. & 3. de vita Conſtãtini.
Socrates lib. 1. cap. 2.
Zoſo. lib. 1. ca. 8.
Nice. li. 7. ca. 37 & 46.
Nice. lib. 12. ca. 39.
Ruffin. lib. 2. cap. 29.
Chry. in demonſtratione aduerſus gẽtiles quod Chriſtus ſit Deus.
Homilia. 55. in Matthæum.

1. Corin. 6.

ſtit. Quapropter & in penetralibus, & in parieribus, & in feneſtris, & in frõte quoq; ac mente, magno ſtudio crucem inſeramus. Et adferens illud ex Paulo: Pretio empti eſtis. Pretium, inquit, hic crucem appellauit, quam non ſimpliciter digito in corpore, ſed magna fide in mente formare oportet. Nam ſi hoc modo eam impreſſeris, nullus ſceleſtorũ dæmonum cùm haſtam videat, qua lætale vulnus ſuſcepit, congredi tecum audebit.

Damaſ. in vita Barlaam & Ioſaphat. Lactan. lib. 4. cap. 27. Greg. Naz. in priore contra Iulianum oratione. The. lib. 3. cap. 3. Eccleſ. hiſto. Sozo. li. 5. ca. 2 Nice. lib. 10. cap. 3.

Ex his Chryſoſtomi verbis, tum aliorum ſanctorum Doctorum videre licet, quàm creber vſus illo tẽpore fuerit ſigni crucis, quo perſuaſum erat dæmones etiam ipſos fugari, quos, etiam vel inuitos confeſſos aliquando fuiſſe (ſcribit Ioãnes Damaſcenus) dominicæ Crucis vexillum ſe ſuſtinere non poſſe. Qua de re multa ſcribit Lactantius quoque, quanto terrori ſit dæmonibus hoc ſignum, cuius rei documenta etiam aliquot profert. Clariſsimum autem documentum fuit illud, quod adfert Gregorius Nazianzenus, & eum ſecuti Theodoritus, Zozomenus, & Nicephorus, quod cùm Iulianus apoſtata, qui fidẽ Chriſti deſeruerat, ex cõſuetudine priſtina crucis hoc ſignũ ingruẽtibus dæmonũ terroribus, fronti impreſsiſſet, ſtatim omni timore liberatus eſt, procul dæmonibus fugatis.

Aug. tractatu 148. in Ioannẽ. Auguſt. ſermone. 181. Auguſt. ſermo. 19. de Sanctis.

Quamobrem etiam in ſacris operationibus magnus ſemper fuit crucis vſus, quem ex his, quę citata ſunt ex Chryſoſtomo videre licet, à quo non diſſentit etiam Auguſtinus, cùm dicit: Niſi crucis ſignum adhibeatur, ſiue frõtibus credentium, ſiue ipſi aquę, qua regenerantur, ſiue oleo, quo Chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Et alio loco. Hoc ſigno, inquit, crucis, conſecratur corpus dominicum, ſanctificatur fons Baptiſmatis, initiantur presbyteri, & cæteri gradus eccleſiaſtici, omnia quæcunque ſanctificantur, hoc ſigno dominicæ crucis conſecrantur. Et iterum: Huius crucis miniſterio, rudes catechiſantur, eodem myſterio regenerationis conſecratur eiuſdem crucis ſigno per manus impoſitionem, dona gratiarum accipiunt. Cum eiuſdem crucis charactere Baſilicæ dedicantur, Altaria conſecrantur, Altaris ſacramenta cum interpoſitione dominicorum verborum conficiuntur: Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad ſacros ordines promouentur. Et vniuerſaliter omnia Eccleſiaſtica Sacramẽta in huius virtute perficiuntur. Ante vtrũque verò Cyprianus: Quicunque ſint ſacramentorũ miniſtri, qualeſcũque ſint manus, quæ vel mergunt accedentes ad baptiſmũ, vel vngunt qualecunque pectus, de quo ſacra exeũt verba, operationis auctoritas in figura crucis omnibus ſacramentis largitur effectum, & cuncta peragit nomen, quod omnibus nominibus eminet, à ſacramentorum vicarijs inuocatum. Quamobrem, quæ tanto conſenſu Patres ferè omnes affirmant, diuinam eſſe traditionem dubitandum non eſt.

Cypri. ſerm. de paßiõe Chriſti.

Inno. lib. 2. ca. 44. de altaris ſacramento. Crucis ſignum tribus primis digitis faciendum. Eſa. 40. Hiere. 12. Matth. 25.

Videtur autem totius fidei noſtræ compendium in hac vna cruce ſignandi ratione contineri. Signum crucis tribus digitis exprimendum eſſe docet Innocentius, ad ſignificandum Trinitatis myſterium. Quod etiam non tacuiſſe videtur Propheta, cùm dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à vertice capitis ſiue frontis, vſque ad vmbilicum: vt indicetur, de ſummo cœlo egreſſum in viſcera matris deſcendiſſe Dei filium: atque ex puriſsimis illius ſanguinibus carnem noſtram ſuſcepiſſe. Deinde à ſiniſtro brachio ad dextrum, vbi cauſa ſimul incarnationis exprimitur. Nam propterea deſcendit de cœlo in terram, propterea reliquit domum ſuam, dimiſit hæreditatem ſuam, dedit dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum: vt nos, qui eramus à ſiniſtris inter hœdos collocandi, transferret ad dextram inter oues ſuas, vbi vocem illam deſideratam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

Myſteria fidei in cruce ſignatione quanta.

Ecce quãta fidei noſtra myſteria vnica ſignãdi nos cruce forma, nos mater Eccleſia docuit, vt ſi nihil præterea ſciret rudis homo, qui ſatis aſſequi cętera nõ poſſet, vel hoc prope ſolùm ad ſalutẽ illi ſufficere queat. Hic incarnatio, hic paſsio Chriſti, hic cauſa paſsionis, hic ſimul extremũ illud iudicium, & ſpes noſtræ vocationis, hic myſterium trinitatis, per quã redempti ſumus vnica ſignatione crucis exprimitur, quandoquidẽ adiungũtur hæc verba: In nomine patris, & filij, & Spiritusſancti. De qua nos propterea paulò fuſius in hac nouiſsima editione noſtra, nobis agendum eſſe duximus, quod exiſtere quoſdã hoc infelici ſæculo noſtro videmus, qui non dubitent affirmare, magiã exerceri, quãdo fideles vt ſe cruce ſignant, docentur, qui Iulianum etiã apoſtatam impietate ſua ſuperare videntur, qui tanquã probrum obijciebat Chriſtianis, quod crucis lignũ adorarent, imaginem illius in fronte & ante domos pingentes. Cuius picturæ cauſas, hæc illius impia verba refellens profert Cyrillus.

Caluiniſtæ notantur. Cyrill. lib. 6. contra Iul.

Crucis ſigna cõculcanda hæretici quædam docent.

Quin etiam eo progreſsi ſunt audaciæ, atque amentiæ quidam, quos deflet Apoſtolus, inimici crucis Chriſti, vt non modò non venerandã atque adorandã, verumetiã confringendã & conculcandã eſſe crucẽ doceant, & ſtrenuè quod doceãt exequãtur, Hẽricianorum & Petrobuſianorũ impietatẽ referentes, quos ante quadringẽtos annos præclara quadam

quadam Epistola Petrus Clumiacensis confutauit, & quæ sit signo crucis veneratio tribuenda, piè diserteque docuit. Quid autem non audent homines hoc infelici nostro sæculo:non dubitauit quidam dicere, fidem Asinariam eum profiteri, qui prædicat Iesum Christum & hunc crucifixum,idque signo crucis fronti impresso testatur. An autem hoc multum est ab eo diuersum,quod olim Christianos asinarios esse vocatos Tertullianus scribit,& eum secutus Arnobius, cum illis caput asininum, & cætera quædam insignia obijcerentur. Quid autem aliud per hos ministros suos molitur Satanas,quàm vt sublato signo crucis, nulla crucifixi mentio remaneat, sublato crucifixi vocabulo, mortis & passionis Christi recordatio sit ablata. Extincta passionis memoria nulla redemptæ salutis spes,euacuato redemptionis præcio supersit. Sed nos cætera persequamur. *Christiani asinarij vocati. Tert. in apologetico cap.16. Lib.2.contra gentes.*

De Crucifixi simulachro.

CAPVT XI.

AD hunc signandi nos cruce morem adiecta præterea sunt Christi crucifixi simulachra,quæ præferuntur, quoties fiunt supplicationes (quas processiones vulgò vocant) vnà cum vexillis,quæ sunt Christi triumphantis, & in cœlum scandentis insignia,in quibus & ipse Christus ferè depingitur siue sculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò, vt indicetur nobis atq; ante oculos nostros,ponatur, in quo gloriari,in quo spem nostram habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillum fortior armatus dominus noster Iesus Christus morte mortem superauit,& effractis inferorum portis,aditum in cœlos pijs omnibus patefecit. Absit igitur nobis gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: absit in alio quoquã fiduciã nostram collocare,quàm in hac, quæ salus est & redemptio nostra. Nam quæ potest maior esse nobis gloriandi materia? quàm quòd rex ille regum & dominus dominantium, cui donatum est nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum,quòd ille Dei filius,Deus ipse, relicto excelso solio, regni sui cœlestis, dignatus est in hanc lachrymarum vallem descendere, & eousque se deijcere, vt serui speciem in se susciperet, & quidem serui nocentis, cum ipsa esset innocentia: dignatus est ceu facinorosus aliquis capi,alligari,flagris cædi,conspui,probris innumeris affici dignatus est,quod vnum omnium & probrosissimum fuit: & atrocissimum supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari:dignatus autem est hæc omnia tam dura perferre propter nos,qui serui,qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus suæ dignitatis, neque nostræ memor indignitatis,dignatus est adeò nos diligere, vt semetipsum traderet pro nobis. Nunquid hæc non est iustissima gloriandi causa? Serui cùm ab heris laudantur,qui tamen eiusdem naturæ, ex eodem luto confecti, iisdem sunt fortunæ casibus obnoxij,placent sibi tamen vehementer hoc nomine. Nos non multò magis nobis placebimus, non multò magis de eo gloriabimur, quòd ille dominus, qui solus est verus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus, ad extremum verò morte turpissima condemnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici causa faceret? quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autem aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret:filios quidem Dei patris,fratres autem suos:hæredes Dei patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in patre comparari queat. Est ergo quòd gloriemur in cruce Domini nostri Iesu Christi:est quòd firmam præterea spem & fiduciam collocemus. Quid enim non certo nobis de tam benefici, tamque indulgentis, non domini, sed plus quàm patris misericordia polliceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus,qui semet tradidit in mortem? Quid est,quod negare queat rogatus,qui tot & tanta beneficia contulit vltrò, non modò non rogatus,verumetiam grauissimis iniurijs multum prouocatus? *Crucifixi imagines,& vexilla. Crux in supplicationibus cur præferatur. Galat.6. Apocalyp.19. Philip.2. Rom.5. Ephes.5. Rom.8.*

Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare posse,palàm omnibus faciamus.

Neque verò præferri tantùm crucem instituit Ecclesia, verùm & in medio templi cuiusque,in eminentiori loco,vt ab omnibus conspici possit, & crucis signum altissimis in turribus imposuit,& Christi crucifixi statuam erexit, quò sicut in serpentem æneum quem in deserto Moyses exaltauit,qui morsi à serpentibus intuebantur,sanabantur, sic qui vellent à morsibus peccatorum sanari,quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerentur,qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum illius merito consequendæ. *Crucifixi imago in medio templi & crucis signum in turribus cur ponatur. Num.21. Crucifixi imago in vijs.*

Ac non in tẽplis modò, verùm in ijs etiã, & cõpitis Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc priscis illis temporibus apud nonnullos in more positum, priusquam ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in vijs collocarent, quod hunc Deum itineribus præesse persuasum haberent. Posteaquam verò depulsis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuæ Mercuriales, quæ viarum indices fuerant, & earum in locum erectæ sunt statuæ Christi crucifixi: vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obliuisci. Qui simul etiam obiter admonebantur, quandoquidem aduenæ sumus omnes & peregrini, neque manentem hic habemus ciuitatem, sed futuram inquirimus cœlestem illam Hierusalem: quam ingredi viam oporteret ad eam anhelantibus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Huius vestigijs incedamus necesse est, si volumus ad cœlestem patriam peruenire, ad quam nisi per crucem aditus non patet, ipso etiam Iesu Christo attestante, qui dixit: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.

1.Pet.2. Heb.13. Ioan.14.

Matth.10.

Crucifixi imago morituris ostenditur, & morte plectendis præfertur.

Sic igitur & ingredientium & egredientium templum, & in viam sedantium oculis, Christi crucifixi simulachrum obiectum semper esse voluit Ecclesia: multò maximè verò eorum, qui ex huius vitæ diuersorio æternam illam in domum migraturi, præ cæteris consolationis plurimum indigent, quò suæ redemptionis præcium agnoscerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata spe cœlestis patris hæredes futuros, cui per Christum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus est satisfactum. Quod in ijs maiore etiam cura obseruari voluit, qui propter aliquod patratum ad extremum supplicium ducerentur. Quorum quò magis perterritas esse conscientias oportet, hoc maiore studio solicita de salute eorũ mater Ecclesia, succurrendum eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorũ deterriti, consequendæ veniæ spem abijcerent. Eius itaque factum est institutione, vt cùm ad supplicij locum sontes ducerentur, sacerdotes eos comitaretur, Christi crucifixi signum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atque in cruce domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, spes vnica. Crux enim est meritum nostrum, crux est refugium nostrum, crux est vita salus, & resurrectio nostra. Quamobrem hortatur sacerdos ad mortis supplicium condemnatos, quandoquidem sua non possunt, vt Christi crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid est omne meritum cuiuscunque hominis, nisi miseratio domini? Quamobrem ne se crederent inopes esse meritorum, quandiu miserationum ille dominus non defuerit, cuius si multæ sunt misericordiæ, multa etiam esse merita sua confiderent: quæ non aliundè quàm ex sola Dei pendent misericordia. Illius ergo satisfactioni inniterentur, illius passionem crucem & mortem Deo patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta sanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè satisfecit. Propterea damnatus est ille, vt liberaret damnatos: propterea doluit, vt sanaret infirmos: propterea timuit, vt securos faceret, propterea deputatus est inter latrones, quorum alter assumptus, alter est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, indissolubilis manens in posteros, quia nec in vltimis Dei clementia pœnitentes excludit, nec vlla hora ferè est, cui compunctio districta occurrit, nec eos, qui vitæ suæ quocunque temporis articulo veri sunt iudices, iterum iudicari. Neque enim bis in idipsum Deus iudicat, cùm & Paulus dicat: Quòd si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Impœnitentes itaque Deus iudicat & damnat: pœnitentes verò quia suscipit à seipsis iudicatos, absoluit: neque iudicio, quod humanæ pœnitentiæ seueritas protulit, aliquid iustitia cœlestis apponit. Iudicati sunt Ægyptij, cùm redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerentur. Iudicati Sodomitæ, cùm subuersis vrbibus eorum sulfureis flammis cremarentur: sed si in eisdem subuersionibus gemerent, pœnitentes, temporali pœnæ non succederet æterna: sed esset illis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum, neque corde contritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantùm indulgentiam meruit, sed etiam Christi familiaris effectus, præmissus est in paradysum, & regni factus est particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis vita in omni flagitiorum genere volutata est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare, sed concepto de illis iusto dolore, ad crucis Christi remedium confugere, atque inde salutem expectare iussit, nullum vt genus hominum fuerit, cui non maximè, cùm alia omnia, tum hoc præsertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata.

Chrys. homil. aduersus gentes quod Christus est Deus.

2.Reg.24.

Esa.53. Matth.27. Luc.23.

Naum.1. 1.Cor.11. Si nos ipsos iudicaremus, &c.

Exod.14.

Quomodo

Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.

CAPVT XII.

QVod quoniam populo frequenter inculcare, proprium sacerdotum est munus, hos verò non alia in re dies noctesque, quàm in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo natæ sunt preces, quas vocant horas canonicas, vt septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quò sic implerent illud, quod ab Apostolo scriptum est: Sine intermissione orate, simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgò notos omnibus rhythmos: Patris sapiētia, veritas diuina: quid matutina: quid prima: quid tertia: quid sexta: quid nona: quid vespertina: quid hora completorij de Christo factum sit, per singula supliciorum genera, cum grati animi significatione recolentes, omne vt vitæ suæ tempus in vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porrò quoties Missæ peragunt sanctum sacrificium, tum verò, sicut antea mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omnium interest ad salutem, id non verbis explicant modò, verùm & habitu, & gestu, & signis, & cæremonijs sub aspectum populi subijciunt: illud præ cæteris inenarrabile passi, crucifixi, mortui Christi beneficium, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde signa crucis tam crebra, cùm singulæ crucis singula tormentorum genera designant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est.

Horæ Canonicæ.
Psalm. 118.
1. Thessa. 5.
Missæ ritus.

Iam ad quorum officium pertinet non modò sacrificium offerre pro populo, verumetiam sacrificātibus præesse, & eos gubernare, atque vniuerso gregi attendere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquàm satis illis esse iudicauit, vel cùm sacris operarentur, vel cùm precum suarum pēsum absoluerent, Christi crucis meminisse, quin punctum temporis nullum propè prætermitti voluit, præcipuè quoties domo prodeundū eis foret, quò crucis beneficium non recolerent. Hinc ille mos, quòd pendentem de collo crucem gestant Episcopi, non ob id modò, ne parùm aliquando sint memores beneficij per crucem accepti, verùmetiam vt admoneantur, quò crucifixi vestigiis incedāt, vt sicut ille verè bonus pastor posuit animam suā pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouiū eius constituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exēplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quamlibet acerba supplicia in ipsius præsidio fiduciā collocata, sustinere. Hoc enim est quod à suis exigit Christus, cùm tollere crucē suā iubet, qui sequi se vult. Quin etiam quò se cunctis crucis esse ministros declarent, cùm aliàs, tum præcipuè quoties primùm in suæ diœceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quosque, idque magis maioreque solennitate quadam, cùm sacris operantur, signo crucis benedicunt hominibus: simul illud in memoriam eis reuocantes, quod per crucem peccatorum remissio nobis obtenta est, neque fructus huius tanti beneficij nisi per crucis memoriam, perq; fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat.

Hebræ. 5.
Crucem cur gerant Episcopi.
1. Ioan. 3.
Benedictio Episcoporum.
Matth. 16.

Cæterùm Archiepiscopo vltra crucem decollo pendentem præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quò nunquàm non ante oculos ipsius versetur, vt quemadmodum princeps est Episcoporum, ita se principem esse debere meminerit ad quæuis adeūda pericula pro fide & Ecclesia Christi, proque salute concrediti sibi gregis conseruāda, quin & ad mortem ipsam, si qua id necessitas postulet, oppetendam.

Crux cur præferatur Archiepiscopis.

Potuitne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quàm quod fecit, ad mediatoris fidē illustrandā, & quàm maximè propagandā, atque ad redemptionis nostræ mysterium non auribus modò, verùm & oculis fidelium ingerendū? Quod tāto studio fecisse videtur, vt si qui ratione aut memoria cōprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modò non manibus eis contrectare liceret: adeò se demisit ad captū omnium, vt ne quem lateret ea, sine quorū fide saluus esse nemo potest. Non illa scriptis modò, non viua voce tantùm è superiore templi loco, verùm & certis diebus instituēdis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs cæremonijs, & quascunq; vias & rationes ad eam rē accōmodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus ijs in mentibus fideliū imprimere conata est, cùm alia omnia quæ in symbolo cōtinentur, quæ breuis est credendorum collectio, tum præcipuè mediatorē Dei & hominū hominem Iesum Christū, & hunc crucifixū, vt ex illo penderēt omnes, in illo prorā, quod aiunt, & puppim suę salutis collocarēt.

Symbolū quid.

Quod falso quidam hoc æuo nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficijs, cùm per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

CAPVT XIII.

ET sunt intereà filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorsus absterso, matrem suam audent insimulare, quod parum in ijs, quæ ad salutem nostram pertinent, docendis,

Esa. 30.

officio suo functa fuerit. Comminiscũtur homines audaces & impudẽtes, quòd iá inde à quadringẽtis & amplius annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominũ mediator Christus, quòd eius beneficia obscurata, quòd Euangeliũ absconsum, quòd quiduis aliud potius, quàm Christus in Ecclesia fuerit annunciatus, verùm his tandem triginta annis per ipsos mentibus hominũ Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si non hæc est summa impudentia, atque vna omnium grauissima minimeque ferenda calumnia? Legantur Theologorum libri, qui sunt his quadringentis annis cõscripti, reperire licebit, quòd non aliã pleriq; theologiæ materiã esse voluerint, quàm reparationẽ hominis lapsi per Christũ seruatore. Notũ est autẽ illud, quod à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd sine fide mediatoris Christi nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. In quo explicando ita versantur sancti doctores omnes, vt non aliunde salutem nostram pendere doceant, quàm ex cruce & morte Christi: quam nisi quis expressè crediderit, maximè post peractum iam in cruce redemptionis mysterium, nisi spem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitã æternã peruenire non posse: cùm tamen implicita mediatoris huius fides ante Christum natum ad salutem suffecerit.

Patres docuisse rectam fidem. Fides mediatoris. Lib. 3. sentent. distin. 25.

Neque verò scripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quàm ea quæ non semel iam commemorata, iterum atq; iterum repetẽda sunt, quò magis planum omnibus fieri possit, quàm falso hæc à filijs desertoribus Ecclesiæ impingantur. Quid enim, ita sapienter annus ab ipso Spiritusancto distributus, nullus vt sit propemodum articulus fidei, cui non summa cum celebritate recolẽdo dies aliquis sit dicatus? quid signa, quid simulachra? quid habitus? quid gestus Sacerdotum, præcipuè sacris operantium? quid varij ritus & cæremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Ecclesia? quid sibi volunt? quid, nisi quòd modò non edita voce clamant, quòd sicut scriptis & sermonibus, ita dierum obseruationibus, signis, & omni cæremoniarũ genere nihil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum: quod in hoc solo, in solo passionis, crucis, & mortis eius merito, spem omnem & fiduciam defigendam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc omnia referuntur.

1. Cor. 2.

Ex quo liquidò perspicueque cognosci potest, quod licet non omnes fortasis ex ijs, qui per quadringẽtos hos annos scripserunt, aurum, argentum, lapides preciosos, verùm alij lignum etiam & stipulam ædificauerint, tamen fundamentum, super quod ædificauerunt, nemo posuerit aliud, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, Dei & hominum mediator, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiã totius mundi. Quòd si vnquàm aliâs, hoc vel maximè tempore videtur mater Ecclesia verbis illis rectè conqueri posse, quæ legũtur in Cãticis: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Qui sunt enim illi qui per grauem calumniam ab ea, quæ Christi corpus est, quàmplurimos auellere laborant? qui ignorati Christi, neque agniti Euangelij matrem Ecclesiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimẽ impingere? quinam alij? quàm filij quondam eius, fratres non ita pridem nostri: rectè vt de illis dici possit: Inimici hominis, domestici eius: & quod ab alio Propheta scriptũ est: Homo pacis meę, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationẽ, quodq; apud eundem in alio Psalmo reperitur: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitã ab eo. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum cõsensu. Ante triginta hos annos ambulauimus cum consensũ in illa domo Dei, in qua nõ facit habitare Deus, nisi vnanimes. Fuit vna fides, vnum baptisma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ad quod faciendum iterùm atque iterùm repetendo atque obsecrãdo nos Paulus admonet. Idipsum dicebamus, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sed non potuit ferre Satanas cõsensum hunc piorum, qui cùm sit mendax & mendacij pater, hæc tam apertè falsa de matre Ecclesia confinxit, quòd alia ratione se gregem domini dispergere posse non videbat. Verùm quid in eo ipso loco subiungit scriptura de ijs, qui cõsensum hunc piorum & vnanimitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, Abiron, qui schismatis auctores facti, quoniam seorsim à Moyse sacrificare volebant, viui descenderunt in infernum, operti humo. Verùm & ijs, qui nostro hoc æuo segregauerunt semetipsos, idẽ propemodũ hoc accidere videmus. Etsi enim terrã illis non dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui videntesque pereunt. Neque enim illi non intelligunt vana esse, de quibus Ecclesiam

1. Cor. 3. 1. Ioan. 2. Ecclesiæ querela contra hæreticos. Cant. 1. Micheæ. 7. Psalm. 40. Psalm. 54. Schisma nouũ. Psalm. 67. Ephes. 4. Genes. 11. Actor. 4. Philip. 3. 1. Cor. 1. Rom. 15. Ioan. 18. Schismatis pœna. Num. 16. Hæreticorum malignitas.

Ecclesiam insimulant, sed studio contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videat, audientes non audiant, neque intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum dati sensum, ipsi faciunt. Quæcunque enim Spiritui sancto per os Ecclesiæ statuere visum est, ad illustrandam mediatoris Christi fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc isti prorsus euertere sunt conati. Nam obseruationem dierum, quæ non ex Iudaica superstitione inducta est, verùm vt quorum mentes terrenis adhuc desiderijs implicantur, & sæculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorũ contẽplationem respirent, ieiuniorumque tempora, præcipuè sextæ feriæ quãdo Christi passionis admonemur, & illi nos quasi cõpati velle declaramus, risu & cachinnis omnia prosequuntur. Porrò simulachra crucifixi, quæ terrori sunt dæmonibus, ne quid esset, quod eorum oculos offenderet, quibus cum nõ vnum se salis modium comedisse gloriantur, non è vijs & compitis modò, verùm, etiam è templis ipsis eiecerunt, vt ne qua tãti benefici memoria superesset. Benedictionum vsum, quæ per signum crucis fiunt, quò nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habent ludibrio, neque ferre possunt, vt per verbum Dei signo crucis vlla creatura sanctificetur. Pensum quoq; precum, quas horas canonicas vocant, sustulerunt: Et quæ res in terris est vna omnium sacratissima, maximè venerandum illud sacrificium, quod Missam vocamus, vbi summa cum pietate simul omnia Christi beneficia recoluntur, & sub aspectum eorum, qui intersunt, fidelium subijciuntur, diabolo suggerente, quòd ipsi apertè profitentur, & præ se ferunt, abrogarunt: neque metuunt idololatriam pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara crucis pro nobis Christus obtulit, cuius in Missa memoria quædam fit & repræsentatio, remissionem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad se redundare faciat, Deũ patrem per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non possunt. Neq; mirum, cùm non aliud sit scutum, in quo maligni sagittas extinguere liceat, præter signum crucis: quo cùm semel victi sint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viso statim in fugam conuertuntur: quorum instinctu fieri ab istis hæc omnia, & euacuetur crux Christi, manifestius est quàm vt dubitari queat.

Esa.6. Matth.13. Hæretici obscurant fidem & beneficia Christi. Dierum obseruationis causa. Lutherus. 2.Tim.4. Ephe.5.

Hic homo Christianus expendat ipse, atque intra se tacitus conferat, quæ tot sæculis ab Ecclesia facta sint, vt non scriptis & sermonibus modò, verùmetiam dierum obseruationibus, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioque ritu & cæremonijs, Christi beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerentur, atque ea, quæ credere necesse est ad salutem, quasi præmansus ori cibus insererentur: quæ contrà facta sint hoc infelici æuo nostro ad illa omnia subuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus euellendam: non modo falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia commẽti sunt, verùm in eos ipsos multò verius retorqueri posse cognoscet. Sed nos querimoniã hanc missam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutum iam sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus, vnum esse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc salutem quisquam cõsequutus, neque consequetur deinceps vnquàm. Nam sicut qui præcesserunt Christi passionem, non nisi per illius futuræ, ita qui secuti sunt, non nisi per illius præteritæ fidem salui facti sunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in symbolo continentur, breuibus per nos, iuxta dierum anni vertentis obseruationem commemorata.

Fides sub lege et sub gratia.

Quæ sit vis huius articuli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

CAPVT XIIII.

SEd nunquid hæc ita credere satis est? an alia pretereà requiruntur, quæ nisi quis crediderit, saluus esse non posit? Est vnus articulus in symbolo cumprimis necessarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad salutem necessaria. Hic ille est, quo nos credere profitemur, sanctam Ecclesiam Catholicam: quam ex nostris animabus constructam domum esse dicit Chrysostomus. Hanc qui credit non hoc solùm credit, esse Ecclesiam, quod credunt hæretici quoque & schismatici: sed simul credit, extra illam, sicut olim extra arcam Noë, salutem non esse: credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Canonicis ab illa receptis scripta continentur: credit illam Spiritusancto congregatam per eundem conseruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit simul eam errare non posse. Quamobrem sanctissimam hanc parentem suam ea, qua decet pietate veneratur, illi se permittit, illi credit, illam audit, illam secundùm Deum ipsum veretur, quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentienda, quæ de humanis præscribit, facienda, quæ prohibet, fugienda esse sine vlla dubitatione censet. Huius articuli tanta vis est, vt si quis hebetioris ingenij cætera non posit assequi, verùm hoc tantum cum Paulo profiteatur, se scire Iesum Christum, & hunc crucifixum, deinde se credere sanctam Ecclesiam Catholicam, vel hoc ad

Ecclesia vnde constructa. Chry. Hom.10. in Epist. ad Ephes. Gene.7. Fides præfertur scientiæ. 1 Co.2

ſalutem illi ſufficere queat. Neque enim qui doctrina, ſed qui pietate cæteris præſtat, is eſt regno cœlorum propinquior.

Tert. li. de præſcriptionib. aduerſus hæreticos.

Ignorare pleraque melius eſt, ſicut præclarè ſcripſit Tertullianus, ne quid, quod nō debeas, noris; quia quod debeas, noſti. Fides tua, dicit Chriſtus, te ſaluū fecit, nō exercitatio ſcripturarū. Nihil ſcire, omnia ſcire eſt.

Clem. lib. 3. pædagogi. c. 11.

Et eius æqualis Clemens presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non ſapientum ſecundùm mundum, ſed eorum, qui ſecundùm Deum ſunt ſapientes, eſt poſſeſsio. Illa autem etiam abſque literis diſcitur. Eius autem ſcriptum, quod ad rudes ignaroſque homines pertinet, & eſt diuinum, vocatum eſt Charitas, quæ eſt decretū ſpirituale.

Hilar. li. 8. de trinitate.

Et eos ſequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quàm præmium ignorare quod credas: quia maximus fidei ſtipendium eſt ſperare, quæ neſcias, & Cyrillus, Hieroſol. Catacheſi ſexta in his, inquit, quæ de Deo dicuntur, hæc maxima eſt ſcientia, ignorantiam fateri.

Iren. li. 2. c. 43.

Ante quos etiam Irenæus: Melius eſt, inquit, nihil omninò ſcientem quépiam credere Deo, & perſeuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad ſcientiam, niſi Ieſum Chriſtum filium Dei, qui pro nobis crucifixus eſt, quàm per quæſtionum ſubtilitates & multiloquium in impietatem cadere.

Lib. 5.

Et alio loco: Qui relinqunt præconium Eccleſiæ, imperitiam ſanctorum presbyterorum arguunt, non, contemplantes, quanto pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudente ſophiſta.

In li. de migratiōe Abrahami.

Huc etiam ſpectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus abſque diuino fauore damnoſus eſt. Et præſtat hic manere oberrando inter mortales, ſicut magna pars humani generis, quàm ad cœlum à ſeipſis elatos ſubuerti per arrogantiam, ſicut plurimis ſophiſtis contigit, ratis ſapiẽtiam inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certiſsimam. Non ergo qui quàm plurima memoriter è ſcripturis, plerunque etiam Pſittaci more non intellecta recitat, ſed qui quæſcripta ſunt opere complere ſtudet, is eſt, de cuius ſalute ſperandum eſt maximè:

Deus quid in nobis attendat.

Hugo li. 1. parte 10. cap. 6. de Sacramentis.

cùm pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur, ſed magis quáta deuotione quod creditur diligatur: ſicut ab Hugone ſcriptum legimus.

Gerſon in libello, An Monochus pro ſtudio poßit negligere diuina Conſideratione. 9.

Quem ſequutus Ioannes Gerſon: In die, inquit, examinis nouiſsimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noſter acutus & eruditus, ſed qualis fuerit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum, hoc eſt, quam ſimplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quáque ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio.

In die Trinitat. ſerm. 1.

Ante quem Auguſtinus. In die iudicij non damnor, quia dicam neſciri naturam creatoris mei: Si autem aliquid temere dixero, temeritas pœnam habet, ignorantia veniam promeretur.

Auguſt. de verbis Apoſtoli ſermo. 20.

1. Cor. 8.

Idem li. 3. confeſ. cap. 8.

Et alio loco. Melior eſt fidelis ignorantia, dicit Auguſtinus, quàm temeraria ſcientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce vbi volutamur in carne & ſanguine.

Quapropter ei, qui eſt ex minoribus, hoc eſt, cui munus alios docendi non incumbit, poſteaquàm ea crediderit, quæ de Patre, quæ de Filio, quæ de Spirituſancto nudis verbis in ſymbolo ſunt expreſſa, ſatis eſt, ſi de reliquis ea ſe credere profiteatur, quæ credit ſancta Eccleſia Catholica, etiam ſi nullam de illis explicitam fidem habeat.

Hæreſium fons. Catholicos ab hæret. quid diſcernat.

Atque hic eſt articulus, quo præcipuè diſcernuntur à Catholicis hæretici & ſciſmatici, qui ſi crederẽt ſanctam Eccleſiam Catholicam, nulla hæreſis, nullum eſſet ſchima. Crediderunt omnia Nouatiani, quæ in ſymbolo, quæque in ſcripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatiſtæ: crediderunt & alij multi hæretici: neque cū illis aut de ſymbolo, aut de ſcripturis vlla fuit Catholicis controuerſia: ſed quia ſanctam Eccleſiam Catholicá nō crediderūt, inde tot hæreſes, tot ſchiſmata, tot ſectæ tam diſſectę, nō prioribus modò ſęculis, verū & hoc noſtro cōflatę ſunt. Ná ſi crederetur ſancta Eccleſia Catholica, nō ab ea diſcederetur, neq; ſibi quiſquá ſumeret, vt ſuo potius priuato, quá illius ſpiritu, ſcripturas interpretari vellet. Hác igitur mordicus teneamus, quodq; ab ipſis Apoſtolorū tẽporibus vnanimiter ab omnibus obſeruatū eſſe ſummo Chriſtianorū omniū cōſenſu cōſtiterit, de eo dubitare nefas eſſe putemus. Neque nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamſi, quemadmodum ipſe per ſe Chriſto quondam, ita per ſua membra Satanas

Matth. 4.

2 Cor. 11.

Matth. 7.

Ioan. 14.

Ioan. 16.

millies nobis dicat: Scriptum eſt enim. Non illi ſe transfiguranti in angelum lucis, atque ouium veſtimentis induto, verùm Eccleſię credamus, quæ nunquam ſancti Spiritus magiſterio deſtituitur: quem ſe miſſurū illi Chriſtus promiſit, qui ſuggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cum illa maneret in æternum. Suus quemq; priuatus ſpiritus fallere poteſt, cùm ſcriptum ſit: Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum

Ezech. 14.

ſuum, & nihil vident: Eccleſiæ ſpiritus nunquàm fallere poteſt. Illius itaque definitionibus pareamus: illius, non priuato noſtro ſpiritu ſcripturas eſſe nobis interpretandas exiſtimemus.

Cypria. de ſimplicitate prælatorum.

De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catholici ſumus, qui cum Cypriano gloriari poſſumus, quòd non nos ab illis, ſed illi receſſerunt à nobis, nulla eſt cum nouatoribus huius temporis controuerſia: De intelligentia hęreſis eſt, non de ſcriptura: Senſus,

ſus, vt eſt apud Hilarium, non ſermo ſit crimen. Neque in legendo, ſicut ſcribit Hieronymus, ſed in intelligendo ſcripturæ conſiſtunt. Non in ſcripturarum verbis Euangelium eſt, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum folijs, ſed in radice rationis. Hilari.li.2. de Trinitat. Hiero. con. Luciferia. Idem in 1. cap. ad Galatas.

Quamobrem æquum non eſt, quod priuato ſuo iudicio rectum ſentit aliquis, id totius vt Eccleſiæ ſenſui & conſenſui anteponat: & quæ ſunt in œcumenicis Concilijs rectè conſtituta, ea in dubium reuocari velit. Quin ea nos mente potius eſſe præditi debemus, vt in ijs, quæ didicimus, permanendum nobis eſſe putemus. Didicimus enim ab ea, quæ firmamentum eſt & columna veritatis, Eccleſia: in illius interpretatione diffinitioneque nos acquieſcere, neque fluctuare, atque omni doctrinę vento circumferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus eſt, id ſibi quiſque noſtrum dictum exiſtimet, quicunque veri Dei verus cultor cenſeri vult: depoſitum vt cuſtodiamus, ac deuitemus profanas vocum nouitates, quas vniuerſitati, quas antiquitati, quas conſenſui ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ contrarias eſſe conſtat: quæ ſi reciperentur, neceſſe foret, vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ, ſacerdotes, tot confeſſorum milia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorũ celebritas & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, reges gẽtes, regna, nationes, totus poſtremò iã penè terrarum orbis, Chriſto capiti per Catholicam fidem incorporatus, tanto ſeculorũ tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, quodque dictũ eſt abominabile, idola coluiſſe pronunciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucẽ Chriſti? quàm abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immenſum paſsionis & mortis Chriſti? Quid enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: Si ſeipſum tradidit Chriſtus pro Eccleſia, neque tamen ſanctificauit illam, neque ſanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipuè verò ab idololatria emundauit, ergo gratis Chriſtus eſt mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus eſt, ſi cuius cauſa tulit hæc omnia, ſponſa ipſius Eccleſia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perſtat nihilominus? ſi verſatur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa Chriſti promiſſa? Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi. Rogabo patrẽ, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternũ, Spiritum veritatis: falſum eſt, quod mentita eſt iniquitas ſibi. Nõ deſtituit corpus ſuum Eccleſiam caput ipſius Chriſtus, nec aut defuit illi, aut deeſt, aut deerit vnquàm ſanctus Spiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat illam omnem veritatem, qui regat & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut poſsit. Præclara ſunt Ambroſij verba. Nouerimus quia non ſine diſcrimine de religionis veritate dubitamus, quàm tantorum ſanguine confirmatam videmus. Magni periculi res eſt, ſi poſt prophetarum oracula, poſt Apoſtolorum teſtimonia, poſt martyrum vulnera, veterem fidem quaſi nouellam diſcutere præſumas, & poſt tam manifeſtos duces in errore permaneas, & poſt morientiũ ſudores ocioſa diſputatione contendas.

2.Tim.3. 1.Tim.3. Ephe.4. 1.Tim.6. vocum nouitates vitandæ. 1.Cor.1. Gala.2. Matth.28. Ioan.14. Pſalm.26. Amb.ſer. 92.

Scripturæne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum.

CAPVT XV.

SEd hic dicet aliquis extenuari Dei verbum, eius auctoritati detrahi, maieſtatemque diuinorum oraculorum obſcurari, cùm tantum Eccleſiæ tribuitur. Vocatur in diſceptationem hoc tempore, ſcripturæne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum. Quæ planè videtur inutilis eſſe contentio. Nam hoc quærere, quid aliud eſt, quàm quærere, magiſné credendum ſit Spiritui ſancto loquẽti per os Eccleſiæ, an eidem Spiritui ſancto loquendi in ſcripturis per literas amanuenſium ſuorum Prophetarum & Apoſtolorum? Omnis veritas à Spiritu ſancto eſt. Ille eſt enim qui docet omnem veritatem. Vt rectè dictum ſit à S. Marco Eremita, Quod veritas non loquentis, ſed operantis Dei eſt. Cùm autem Eccleſia ſit columna & firmamentum veritatis, æquè à Spiritu ſancto illius atque ſcripturarum eſt veritas: cum præſertim, qui docet illam omnem veritatem, vel ipſa veritate atteſtante, ſit Spiritus ſanctus. Ioan.16. 1.Tim.3.

Quin tamen auctoritas Eccleſiæ, quàm ſcripturæ, negari non poteſt. Multis ante ſęculis, quàm hæc verba ſcripta fuerunt, dic Eccleſiæ, qui non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquàm ethnicus & publicanus: non fuit obſcura Eccleſię & natura, & auctoritas, quæ cum fuerit antiquior quàm vniuerſa non modò noui, verum & veteris teſtamenti ſcriptura, creditum eſt illi ſine omni ſcripturarum præſidio. Apud quoſcunque fuit fides mediatoris, apud eos Eccleſiam fuiſſe, quatenus ab illa ſe non præciderunt, dubium non eſt. Conſtat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps Patriarchas ac Prophetas fidem habuiſſe mediatoris, quem ſignis etiam, ſacrificijs, cæremonijs adumbrabant. Ex illo itaque

De lege Spirituali cap.168. Eccleſia prior quam ſcriptura. Matth.18.

que tempore cœpit Ecclesia, quæ nunquàm vna & eadem esse desijt, iuxta seriem successionis, continuata ab orbe condito vsque ad nos, vsque ad sæculi consummationem duratura. Scriptura verò multis fuit sæculis posterior, quam ante Moysen nullam fuisse palàm est, inter quem & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti septuaginta tres intercessisse putantur. Nouæ quoque legis scripturam, ea, quæ Christum passum & mortuum est consequuta, præcessit Ecclesia. Quin & inter alia visum est inter legem veterem & Euangelicam hoc interesse, quod illam in tabulis lapideis Moyses consignauit hác verò Christus in animis hominum, in visceribus, & in cordibus eorum, sicut ab Hieremia prædictum erat, inscripsit. Nemini obscurum est, Christum nihil ipsum scripsisse, sed neque scribendum quicquã Apostolis præcepisse. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, mandasse Christum legimus: vt autem scriberent, mandatum nullum inuenimus. Quin etiam hęc ipsa vox Euangelium, traditionis est, non scripturæ. Quid enim aliud significat Euangelium, quàm lętum & bonum, optatumque nuncium? nimirum redemptionis nostræ peccatorum remissionis, & obtentę salutis æternæ, quæ passim annunciabatur & prædicabatur omnibus: neque tamen vlla ea de re scriptura extabat totis annis octo post Christi in cœlos ascensum. Qui cùm intersessissent, tum primum, quæ de Christo Matthæus tradiderat, scripto mandasse legitur: quemadmodum ex Eusebij Chronicis colligere licet. Quem posteà sequuti sunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Christum vidisse, sed Marcus ea, quæ de Christo Petrus viua voce prædicauerat scriptis consignasse, Lucas autem Euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dicitur. Ioannes vero per annos sexaginta quinque à Christo mortuo Dei verbum, sicut Augustinus testis est, absque adminiculo scribendi vsque ad vltima Domitiani tempora prædicauit.

Scriptura à Moyse sumpsit exordium. Moysi ætas. Legis veteris & nouæ discrimen. Exod. 34. Hier. 31. Matth. 28. Marc. 16. Euãgeliũ quid. Euangelia quãdo scripta. Euse. li. 3. c. 24. Iren. li. 3. ca. 1. Cont. Valen. Aug. in prolo. Euangelij secũdum Ioan. Marc. 14.

Ex quo satis liquet, quòd prior est Ecclesia, prior ex illius traditio, prius est Euangeliũ, quàm scriptura. Dixerat Christus: Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hæc narrabitur in memoriam eius: At quo tẽpore dixerat hæc Christus, de scribendo Euangelio ne cogitasse quidẽ videtur Matthæus, aut quispiam Euangelistarum. Habuit nihilominus auctoritatem suam illius temporis Ecclesia, non à scripto, sed à viuo Euangelio, hoc est, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter assentimur, eius temporis Ecclesiam, quæ scripturam est sequuta, ab eadem scriptura suam auctoritatem habuisse, & habere. Illa enim nos docet, quòd instruatur à Spiritusancto: illa nos docet, quòd sit columna & firmamentum veritatis, & quòd etiam inferorum portæ non præualebunt aduersus eam: Illa nos docet, quòd qui non audierit Ecclesiam, sit habendus tanquàm ethnicus & publicanus. Sed videant interim, qui nomen Ecclesiæ ferre non possunt, qui tantoperè cupiunt auctoritatem eius eleuatam, ne, qua ratione constitutam volunt scripturarum auctoritatem, ea in contrarium illis recidat, atque magis ad euertendam, quàm ad stabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Ecclesiæ fide imminuerint, tantum de ipsorum Euangeliorum auctoritate detractum iri dubium non est. Nam vnde illi scire possunt Euangelij scripturã hanc esse Matthæi, aut Marci, aut Lucæ, aut Ioannis? Certè non aliundè, nisi ex Ecclesiæ testimonio: cui si non sua tribuetur auctoritas, nulla erit eorum, quæ scripta sunt ab Euangelistis, auctoritas. Illa enim nos docuit, vera esse quatuor hæc Euangelia: Nam hoc scriptura nulla probatur, sed sola Ecclesiæ traditione: cui tantum tribuit Augustinus, vt non dubitanter diceret: Euangelio non crederem, nisi me commoueret auctoritas Ecclesiæ. Hæc est enim, quæ nos inter scripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica discernere docuit. Marcus Christum non vidit, vidit Nicodemus: Ecclesiæ tamen auctoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reijcimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Ecclesiæ auctoritate quàm quòd maiestas diuinorum oraculorum obscuratur, quodque auctoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re, Ioannis Gersonis, viri cùm docti, tum pij sententiam adscribere, Scripsit is libellum cum primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum: in eo tractans materiam hanc, Durandum à Sancto Portiano sequutus auctorem sic loquitur: Quamuis ab initio militantis Ecclesiæ, quæ componebatur ex Apostolis & immediatis successoribus, nouiter & certitudinaliter à Christo doctis, de multis, quæ non sunt scripta, plus esset credendum auctoritati talis Ecclesiæ, quàm Euangelio cuicunque, priusquam esset ab ea receptum vel auctorizatum: Nihilominus post approbationem & auctorizationem quatuor Euãgeliorum per dictam Ecclesiam, plus esset credendum Euangelio, quàm alteri cuicunque humanę auctoritati. Non dicitur quàm totius Ecclesię, quoniam illa est auctoritas Dei & Euangelij, nec potest errare in fide, lege stante.

Ecclesiæ & scripturæ auctoritas. Ioan. 16. 1. Tim. 3. Matth. 16. Matth. 18. Euangelia ex Ecclesiæ testimonio. Aug. tomo. 6. contra Epist. fũdamenti cap. 5 Gers. Par. 1. consi. 5. Durand. in 3. sent. dist. 14. q. 1.

Quod

Quod Euangelio credimus, non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei voci.

CAPVT XVI.

SEd hic iterùm dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquàm hominis testimonio, & non tanquàm intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & non ex infusa desuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cum dicit: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Sed & Christus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Iterum Paulus gloriatur, quòd nō ab homine acceperit Euangelium, sed ex reuelatione Iesu Christi. Nos verò libenter concedimus accipienda esse Euangelia, vt verba Dei intus docentis & reuelantis, neque credendum illis esse, nisi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud intereà scire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifariam, multisque modis loquutus est olim patribus, ac nunc etiam loquitur filijs: Loquutus est per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis testatur, dicens: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: loquutus est per angelos, sicut in Genesi, apud Zachariam, & in Euágelio videre licet: loquutus est per filiū suū incarnatū: loquutus est per Apostolos: loquutus est & loquitur etiā nunc per Ecclesiā cui dixit Christus: Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

Euangelium verbum Dei. *Ephes.2.* *Matth.16.* *Gala.1.* *Heb.1.* *Psal.44.* *Gene.18.* *Zach.2.* *Luc.2.* *Matth.10.*

Quando igitur scripturam hanc esse reuelatam à Deo, nos adductos Ecclesiæ auctoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quòd Spiritussanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod scriptum est à Matthæo, non esse vocem hominis, verùm intus loquentis Dei: Contra, quod scriptum est à Nicodemo, non Dei, sed hominis vocem esse. Atque ita omnis auctoritas & scripturarum & Ecclesiæ non est aliundè, nisi à Spiritusancto, à quo etiam est veritas omnis: par vt sit auctoritas vtriusq;. Scriptura sortitur auctoritatem ab Ecclesia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliam esse scripturam canonicam. Rursus, Ecclesia accipit auctoritatem à scriptura, quatenus illa testificatur, quod suggerit illi Spiritussactus, quòd docet illam omnē veritatem, quòd nūquam illam destituet, sed manebit cum illa in æternum, quòd portę inferi non præualebunt aduersus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis: & qui non audierit illam, eum haberi vult pro ethnico & publicano.

Scripturæ & Ecclesiæ par auctoritas. *Ioan.14.* *Ioan.16* *Matth.16* *1.Tim.3.* *Matth.18.*

Quod scriptura nihil est certius, quodq́ certus ex ea sensus elici possit.

CAPVT XVII.

QVod verò certi aliquid è Scripturis elici non possit, hoc nemo dixit vnquàm Christianus: quin illud etiam in dubitatum habet Ecclesia, nihil esset scriptura certius. Est enim diuinitùs inspirata, neque voluntate humanā allata est aliquando Prophetia, sed Spiritusancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Quamobrem adeò firmiter habuit persuasum semper Ecclesia, nihil scriptura neque verius esse, neque certius: vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus contrectantur, ea non æquè certa iudicet, atque illa, quę in scripturis continentur. Hinc est, quòd in venerabili Eucharistiæ sacramento non oculis fidelium quisquam, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis: Hoc est corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis mei, non credit Ecclesia, nisi Christo in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum, Tanta est apud illam scripturæ certitudo: Cœlum & terram trāsitura citiùs crediderit, quàm vt vel hæc, vel alia quæuis illius verba pessum ire queant.

Scripturæ certi tude. *2.Tim.3.* *2.Pet.1.* *Matth.26.* *Luc.21.*

Sed quin è scriptura, quæ ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat, quis est, qui ire inficias audeat? cū de ijs ipsis tribus verbis hoc ipsum factū esse infelici hoc æuo nostro videamus. Nam cùm planam, apertā, & omnibus expositam scripturam esse velint, sicut certè in ijs verbis vel ipsa luce clarior est, modò captiuet aliquis intellectum suum in obsequium Christi, tamen inter ipsos etiam Zuinglianos decem sectas de tribus his verbis natas esse, testatur nostri temporis hæreseon architectus. Non quòd certum sensum ex eis pridem Ecclesia non elicuerit, sed quòd non defuerint, quibus non placerent, nisi singulares intellectus. Sic à Cyrillo quoque scriptum legimus, quòd omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quæ à Spiritusancto rectè dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam in extinguibilem haurientes.

Scripturæ sensus ab hæreticis deprauatur. *2.Cor.10.* *Lut.li.1.contra Zuinglium.* *Cyril. epist.28.* *Hila.cont.Cōst.* *Epiph.in epist. ad Ioan.Hierosol. de Origene. Et in ca.23.Hieri.*

Sic ex alijs Christi verbis, Pater maior est me, certum sensum elicuit Ecclesia: quæ, quatenus exinaniuit semetipsum Christus, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, maiorem eo patrem fuisse confitetur, quatenus autem in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem eum esse patri asseuerat. Verum

Ioan.14. *Philip.2.* *Hæretici ex scripturis colligunt sui erroris occasiones.*

rùm Arrio non satisfecit hæc Ecclesiæ sensus, singularem suum intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorem asseuerauit. Si quis explicare conat⁹ esset, qua parte inferior, qua parte filius esset ęqualis patri, tanquam humanas traditiones afferentem prorsus eum respuebat, neque audiendum esse putabat: non aliò semper, quàm ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, verbum domini, verbum domini: Euangelium, Euangelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc Homousios in Euangelio reperiretur, quòd extra scripturas nihil esse recipiendum diceret. Sic Eutyches in Chalcedonensi concilio solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expositionibus: Et quærebat, In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitum est, quæ scriptura diceret Homousion. Cumque ille diceret. Ego à sanctis scripturis non didici de duabus naturis, dixit Mamas vicissim. Neque de Homousio à sanctis scripturis edocti sumus, sed à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellexerunt, & fideliter exposuerunt. Non ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verum est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est.

Athan. in disputatione cum Arrio corã Probo iudice habita.
Actione. 1.
Lib. 2. de trinit.

Certus est ergo scripturarum sensus in Ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tantò minor est certitudo, quantò suæ magis innitens prudentiæ, suum admirans ingenium, atque ideo semetipsum segregans, non Ecclesiæ, sed suum spiritum sequitur, dum singularem aliquem intellectum anteà in Ecclesia non auditum adferre conatur: Quod faciunt homines audaces, sibi placentes, qui sectas non metuunt introducere, dum nihil eis placet, quod receptum, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat verbũ Dei in Ecclesia, neque nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Paulinis epistolis dicit Petrus, esse in eis quædã intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorũ perditionẽ: hoc de cæteris quoq; scripturis rectè dici posse manifestũ est. Neque propterea dubitationis & fluctuationis aculeus animis fideliũ infigitur, quòd è scripturis protulit sententias Arrius, quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cùm tamen Ecclesiæ auctoritate sint expugnatæ: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quenquam ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singularem: sed Ecclesiæ sensum & consensum sequi.

Scripturarũ certus sensus tantum in Eccle.
2. Pet. 2.
2. Pet. 3.

Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare.

CAPVT XVIII.

VErùm hic iterum quiritabuntur Martini, verbum nos ad Ecclesiam accommodare velle, cùm Ecclesiam ad verbum accommodari potiùs oporteat. Nos verò non hoc volumus: quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accommodari verbum, & secundùm eorum dogmata scripturas torqueri, tantumque tribui suo iudicio velle Martinos, vt id Ecclesiæ totius iudicio anteponant. Vetus est hæc Basilij quoque querela, quòd veritatis deprauatores non suam scripturæ mentẽ accõmodant, sed ad suam voluntatem mentẽ scripturarum trahunt. Hoc nos minimè ferendum existimamus, neque fas esse cuiquam putamus, secundùm spiritum suum, aut, secundùm sensum humanum scripturas intelligere, cùm, quo spiritu factæ sunt, eo legi desiderent, eo & intelligi velint. Quare cùm humanum esse constet Martinorum spiritum, fas non esse putamus, vt ad eorum sensum scripturæ torqueantur, verùm illum sensum retinendum esse censemus potiùs, quem tot seculis Ecclesiam tenuisse videmus. Glorientur Martini quantum volent de spiritu, quòd certò sciant se eum habere: glorientur ad eundem modum & Anabaptistæ, & Sacramentarij, & Suermeri: Quin & nobis dubiũ non est, quòd sicut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo alter eorum non obscurè fert, quòd non vnum salis modium cum illo comederit: Hunc spiritum, dolenter quidem, sed concedimus illis tamen: verùm absit, quòd secundùm illum iterpretari scripturas velimus. Ecclesiæ sanctum spiritum esse promissum, & missum certò scimus, quo nunquàm destituitur, sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cùm illius mentem sequimur, non hominis, sed Dei mentem sequimur, neque iuxta hominis, sed iuxta Dei sensum, per os Ecclesiæ loquentis, Dei verbum interpretamur.

Hæretici ad suã mentem scripturas accommodari volunt.
In Lib. hexamero n.
Homilia. 2.
Lutherus.

Elaborandũ est omnibus, vt scripturas eodẽ spiritu, quo scriptæ sunt, intelligere queant: sed nõ ideò spretis Patrum interpretationibus, aut Conciliorũ definitionibus, quod ab hæreticis factitatum semper legimus, & nũc etiam fieri videmus, suæ quisq; debet inniti prudentiæ: cùm scriptum sit: Ne innitaris prudẽtię tuæ, ne sis sapiens apud temetipsum. Spiritus veritatis olim Ecclesiæ datus manens cũ eadem vsq; ad consummationẽ seculi, cùm sit spiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, nõ suggerit, vt reiectis Patrũ interpretationibus, innitamur prudẽtię nostræ, neq; vt sepositis sacris literis, solis hominũ cõmentarijs inhæream⁹, sed suggerit, vt intellectũ scripturarũ & è scripturis apertiori

Patrum interpretationes & Conciliorum definitiones retinendæ.
Prouerb. 3.

bus, & à sacris interpretibus, & ex antiquis Ecclesiæ traditionibus addiscere studeamus.

Scripturæ sensus vnde petendus & quomodo.

Quare qui verum è scripturis elicere sensum conatur, ei cauendum est inprimis, ne velit esse prudens apud semetipsum. Non alta sapientes, dicit Paulus, verùm humilibus consentientes. Noli altum sapere, sed time. Grauiter enim talibus per Prophetam comminatur Deus, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes: Abhorret ab huiusmodi sanctus spiritus, qui non requiescit nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones suos. Quamobrem illud seruari oportet, quod beatus Clemens Petri successor admonet: vt cum lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: Sunt enim multa in scripturis diuinis, quę possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideò scripturarum intelligentiam oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Quem sequutus Ireneus. Vbi charismata, inquit, domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea, quæ est ab Apostolis Ecclesiæ successio, & id quod est sanum & irreprobabile sermonis constat. Hi enim & eam quæ est in vnum Deum fidem nostram custodiunt, & scripturas sine periculo nobis exponunt.

Rom.12
Rom.11.
Esa.5.
Esa.66.
Li.10. recognitionum, & epistol.5.
Lib.4.cap.45.

Hoc ipsum factum legimus à Gregorio Naziázeno, & Basilio magno, præcipuis Grecorū theologis: de quibus in Ecclesiastica historia scribit Ruffinus, quòd cum omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse cōstabat. Hoc à reliquis quoque sanctis patribus obseruatum fuisse videmus, quoties illis cum hereticis congrediendum esset: qui cùm sub vnius vmbra scripturæ versarentur, & in hac sola tanquam in cardine quodam, omnem suæ disputationis vim constituerent, non ad confirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris, cui non potuit honestius magisque populare patrocinium inueniri: scripturas Patres reuerenter accipiebant, sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, eum productis maiorum interpretationibus refellebant, simul Ecclesiasticam sæpè traditionem opponebant. Non satis esse putabant, si veræ, si salutares, si diuinę scripturæ esse crederentur, & dicerentur (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis & Prophetarum scripturas esse verissimas, esse salutares, esse diuinas) sed sicut illi nos falsò, sic nos verè vicissim illos malè intelligere scripturas, & secùs interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex parte, verissima & certissima esse omnia, quę in scripturis cōtinentur, nihil nō salutare, nihil nō planè diuinū in illis haberi, qui subinde etiā contra catholicos & orthodoxos illos illud proferebant: Scrutamini scripturas: Quærite, & inuenietis: quemadmodum ex Tertulliani libro contrà hæreticos scripto videre licet: Verùm id nunquàm sufficere visum est catholicis & orthodoxis. Illud prætereà necessarium esse iudicauerunt, vt quis in captiuitatem redigeret intellectum suum in obsequium fidei: scripturasque veras esse crederet; non secundum suum sensum, quem sibi præsumpsisset: multò minus autem secundum adulterinas interpretationes eorum, qui segregauerunt semetipsos, sed secundum antiquam Ecclesiæ traditionem expositas: quam sancti Patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra suorum temporū hæreticos vsi magis fuerint. Hac vsus est antiquissimus Ireneus contra Valentinū hæreticū: hac Tertullianus contra Marcionem: hac Origenes contra Celsum: hac Nicęnum concilium contra Arrium: hac Basilius contra Eunomium & contra Pneumatomachos ad Amphilochium scribens: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum & Luciferianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Nestorium: & ad Armenios scribens Proclus Constantinopolitanus Episcopus: hac Theodoritus in Polymorpho contra sui temporis hæreticos: hac Augūstinus contra Donatistas & Iulianum: hac Leo, Gelasius & Ioannes Romani pontifices & Vigilius Episcopus Tridentinus contra Eutychen & Nestorium: hac Fulgentius contra Arrianos: hac Maxentius in libello fidei, quem sedi Apostolicæ legatis obtulit, contra diuersos hæreticos: hac sexta Synodus contra Monothelitas: hac septima contra Iconomachos: hac Beda venerabilis, vbi de diuersitate lunaris discursus agit, hac Petrus Cluniacensis contra Henritianos & Petrobrusianos: hac æqualis eius Bernardus contra Petrum Habailardum: hac Euthymius contra varios multorum tēporum hæreticos: hac reliqui sancti Patres ad hæc vsque nostra tempora contra diuersi generis hæreticos vsi sunt.

Lib.2.eccl.hist. cap.9.
Patrum auctoritas.
Ad scripturarū intelligentiam quid requiratur.
Ioan.5.
Matth.7.
2.Cor.10.
Ecclesiasticæ traditionis vis.
Lib.1.&.2.
De natura rerū cap.42.

Non propterea non esse consensum Patrum in scripturis interpretandis sequendum quod vnus aliquis aliquando errauerit.

CAPVT XIX.

SEd hic iterum nobis obstrepūt Martini, sanctos Patres hoīes fuisse, atq; ideò errare potuisse, quin & errasse nōnullos. Obijcitur sanctissimi Cypriani martyris, obijcitur

C Orige-

Origenis,obijcitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipsum plus facit, ad corroboranda, quàm ad infirmãda ea,quæ per nos asserũtur. Qui enim factum est, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus his error obrepsit aliundè,quàm quod aliter sentiebat,quàm Ecclesiæ Romanæ consuetudo tulisset: vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouãdum esse, verum id,quod fuit traditum,obseruari debere sanciuerit: quod intelligebat vir sanctus & prudẽs,rationem pietatis aliud nõ admittere, quã vt omnia qua fide suscepta forent à patribus,eadẽ fide filijs consignarentur: nosq; religionem non qua vellemus ducere,sed qua duceret illa,sequi oportere:idq; proprium esse Christianæ grauitatis & modestiæ, nõ sua tradere maioribus, verùm à maioribus accepta seruare:ac iuxta Pauli præceptũ,depositum custodire,profanasq; vocũ nouitates deuitare. Retẽta est itaq; auctore Stephano antiquitas,explosa nouitas.

Cyprianus cur errarit.

1.Tim.6.

Neq; verò existimãdũ est nouitiæ adinuẽtioni de rebaptizãdis hęreticis scripturarũ patrocinia defuisse:imò verò tãta vis adfuit ingenij, dicit Vicẽtius Lirinẽsis, tãta fuerũt eloquẽtiæ flumina, tãtus assertorũ numerus, tãta veri similitudo,tãta diuinę legis oracula,sed planè nouo ac malo more intellecta,vt oĩs illa cõspiratio nullo modo destrui potuisse videretur,nisi sola tãti moliminis causa,ipsa illa suscepta,ipsa defensa,ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Ex his perspicuum est non propterea Cyprianum errauisse, quòd eum defecerint in eo,quod asserebat, diuinę legis oracula, quibus abundabat, sed quòd ea suo,non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hęreticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia nõ accepit,pro qua Cyprianus sanguinẽ suum fudi. Non dixit Augustinus: Nõ recipimus,quia diuinæ legis oraculis non probauit,quę diceret,(ijs enim,verũ prauè intellectis minimè destitutus fuerat Cyprianus) verũ nõ recipimus,inquit,quia Ecclesia nõ recepit. Idẽ de Origene,deq; Tertulliano dici potest,qui cũ ingenio suo nimiũ indulgerẽt, sibiq; plus satis fiderẽt,cùm antiquã religionis Christianę simplicitatẽ parui penderent, cũ se sapere plus cęteris existimarẽt,cũ Ecclesiasticas traditiones veterũq; magisteria contẽnerent,scripturas nouo more quodã interpretati,in absurdas opiniones inciderũt,atq; documẽto nobis fuerũt,vt nõ credamus vni alicui,quãtalibet doctrina & eloquẽtia polleat,quãtacunq; etiã sanctitate & auctoritate sit prẽditus cõtra communẽ totius Ecclesię sensum & cõsensum aliquid adferẽti:etiã si quã plurima diuinæ legis oracula proferat,etiãsi nihil nisi scripturas,nisi verbũ Dei, nisi Euangeliũ crepet. Illũ verò solum verè catholicũ & orthodoxũ existimemus,qui veritatẽ Dei, qui Ecclesiã,qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: nõ hominis cuiuspiã auctoritatẽ,non amorẽ,non ingeniũ,nõ eloquentiã, nõ doctrinam,sed hæc omnia pro nihilo habens,in fide verò fixus & stabilis permanent,quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiã catholicã docuisse cognouerit,id solũ sibi tenendũ credendũq; esse firmiter deliberatũ habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter oẽs vel cõtra omnes potius, nouum & inauditum ante hac adferri senserit, non ad religionem,sed ad sui potius tentationem id intelligat pertinere:sibiq; dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui propheta,& prædixerit signum atque portentum, & venerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos,hoc est, extraneas quasdam opiniones, quæ ab Ecclesiæ traditione sunt alienæ,quas propterea deos vocat Propheta, quòd haud aliter eas colunt & obseruant hæretici,quàm suos deos ethnici: Nõ audies,inquit, verba phophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester,vt palàm fiat,vtrum diligatis eum,an non, in toto corde,& in tota anima vestra.

Contra Cresconium li.2.c.32.

Errorum causæ.

Deut 13.

Dij alieni qui?

Quæ ergo de Cypriano,de magistro eius Tertuliano,deque Origene proferuntur,pro nobis magis,quàm contra nos faciunt: Nos enim sumus ij,qui dicimus, nõ esse cuipiam alicuius quamlibet docti,quamlibet etiam sancti viri singularem opinionem sequendã, etiam si scripturarum examen protulerit: atque in scripturis interpretandis non vnius alicuius,verùm Ecclesiæ iudicio standum esse: Neque fuit quisquam aliquando catholicus,qui parem esse censeret canonicarum scripturarum, & vnius alicuius quãlibet excellentis doctoris auctoritatẽ: sed eãdem Ecclesiæ totius,quæ nequaquàm in vno aliquo cõsistit,cùm nomen Ecclesiæ,sicut etiam à Chrysostomo traditum est,nomen sit multitudinis,& iustæ iam ac absolutæ congregationis. Eãdem igitur Ecclesiæ & scripturæ canonicæ veritatem esse,ab eodem auctore spiritusancto profectam,nemo catholicus dubitauit vnquàm. Libenter & nos cum Augustino solis scripturarum libris,qui Canonici vocantur,timorem hũc honoremq; deferimus, vt nullum eorum auctorem aliquid errasse scribendo firmissimè credamus: alios autem ita legimus,vt quantalibet sanctitate doctrinaq; præpolleãt,nõ ideò verũ putem,quod ipsi ita senserũt,sed quia nobis vel per illos auctores canonicos,vel probabili ratione, quòd à vero nõ abhorreat,persuadere potuerũt. Atque

Opinioni singulari alicuius docti & sancti nõ est standùm,sed ecclesiæ iudicio.

Ecclesia est multitudinis nomẽ. Homi.1.in 1.ad Tess.

Ad Hieronymũ epist.19.

Ratio probabilis quæ.

que ita non solùm quæ scripturis probauerint, sed etiam quæ probabili ratione persuaserint, ea nobis iuxta Augustini sententiam amplectenda putamus.

Singulares sensus & opiniones examinandæ, vniuersales verò amplectendæ.

Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot seculis vniuersæ Ecclesiæ probata, atque illius iudicio semper fuit recepta. Si quæ verò magni alicuius doctoris sententia ab vniuersa Ecclesia reiecta est & explosa, qualis est illa Cypriani de rebaptizandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus non modò non sequendam, verumetiam prorsus esse fugiendam existimamus. Qua verò de re ita ab vno aliquo scriptum est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur de ea nonnunquam dubitare: quinetiam examinare ac excutere diligentius, &, si qua nos ratio probabilis moueat, contrarium sentire licet. Sicubi verò idem sentiunt omnes, ita vt quod scriptum est à Tertulliano & Augustino in Africa, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophilacto in Mœsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno & Hieronymo in Syria, Basilio in Cappadocia, Origeni, Cyrillo & Athanasio in Ægypto: & qui ad hæc vsq; nostra tẽpora istos sequuti sunt in diuersis orbis regionibus cõmorati, idẽ & ipsi tanto locorũ & seculorum interuallo disiuncti senserint, sicuti de baptismo paruulorum: de tremendo mediatoris Christi sacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de statis ieiuniorum diebus: de sacerdotum cœlibatu: de votis monasticis: deque alijs multis factum esse videmus. Vbi tantus est omnium consensus, minimè dubitare debemus non hominum hanc, verùm Dei vocem esse, per membra sua loquentis: atque ideò qui contradicit huic Dei voci, eum iure meritò tanquàm ethnicum habemus & publicanum.

Sed hęc iam dicta sufficiant ad ostendendum parem esse scripturarum & Ecclesiæ auctoritatẽ: quandoquidem vtriusq; veritas à Spiritusancto est, quo regebantur amanuenses illius, cùm ea, quæ nobis reliquerunt scripto, consignarent: quo regitur etiam nunc Ecclesia, nec ab ea quicquàm decernitur, nisi quod visum est Spirituisancto.

Descriptio Ecclesiæ, quodq́; sibi nomen eius & auctoritatem vsurpant etiam hæretici.

CAPVT XX.

QVoniam verò fieri videmus, quòd sicut scripturas & earum verum intellectum sibi falsò arrogant hæretici, ita & Ecclesiæ nomen, cuius auctoritate se premi vident, sibi temerè & impudenter vsurpant: ac sicut scripturarũ possesione, in qua pridem præscriptum est à catholicis, à quibus eas habere se negare non possunt: ita piorum cœtu homines impij pios omnes, et in Christiana fide religioneq; fixos & immobiles permanentes, excludunt: illud nobis docendum restat, quibus notis Ecclesia, quæ domus est Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Ecclesia malignantium discerni rectè posit.

Psal. 25. Lib. 5. contra Valentinum. Li. 4. c. 30. diuinarum institutionum In li. ad Lubaianum. Li. 4 contra Martionem. Li. ad Constantinum. Augu. Ser. 66. in Cãt. Aug. de vnitate Ecclesiæ cap. 12 De pastoribus cap. 14. Matth. 5.

Neq; verò nouum hoc est, quòd qui hostes Ecclesiæ sunt, ipsi dici & videri volũt Ecclesia: Et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Sic enim de sui temporis hæreticis scribit Tertullianus: Faciunt fauos & vespæ, faciunt Ecclesias & Marcionitę. Lactantius quoque scribit, quod singuli quique cœtus hęreticorum, se potisimum Christianos, & suam esse catholicam Ecclesiam putant. Et ante eum Cyprianus de Nouitiano memoriæ prodidit, quòd more simiarum, quæ cùm homines non sint, homines imitantur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hęreticos faceret. Et qui sequutus vtrunque videtur: Hilarius, narrat de Antichristi synagoga, quòd se Christi esse Ecclesiam mentiebatur. Idem faciebant Augustini temporibus Donatistæ. Suo quoque seculo fuisse scribit Barnardus quosdam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant, sed contra dicebant ei, qui dixit: Non potest abscondi ciuitas supra montẽ posita. Quorum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, siue Picardi, Vicleffistæ, & alij id genus hæretici: qui & ipsi sibi sicut sanam doctrinam, ita Ecclesiæ auctoritatem impudenter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi sit vera Ecclesia, quæ sint illius notæ breuiter accipiat.

Sunt qui duas tantũ esse velint Ecclesię notas, sanã doctrinã, & legitimũ Sacramentorũ vsum. Quę quin Ecclesię notę sint, negari nõ põt: Certũ est eñ, quòd verbũ Dei, quòd sanus illi⁹ intellectus quòd Sacramentorũ ver⁹ vsus, nusquã est alibi, quã in Ecclesia catholica. Sed facit hęreticorũ audacia, difficulter, vt his notis à quibusuis agnosci posit Ecclesia, quib⁹ iã inde à multis seculis nulli fuerũt in eis sibi vsurpãdis pertinaciores. Nã sicut nũc sunt qui magis Euãgelici dici gaudẽt, quã Christiani, vel, hac ratione palã faciẽtes omnibus, quòd à Christo & eius corpore, extra quòd haud dubiè nullũ est Euangeliũ se diuulserint: propterea verò sibi nomẽ hoc arrogãt, quòd se solos Euangeliũ, vt ipsi cõminiscũtur, multis iam seculis absconditum, è densisimis tenebris eruisse, ac in lucẽ protulisse,

Hæretici Gnoſtici & Apoſtolici vocari volunt.

Euangelicorum iſtorum variæ ſectæ.

Eccleſiæ veræ notæ vnde petendæ.

liſſe,ſe ſolos verum illius intellectum inueniſſe, perſuaſum rudibus eſſe volunt. Sic & olim fuerũt,qui Gnoſtici,quòd ſe ſolos ſapere,ſe ſolos omnia ſcire,& intelligere iactarẽt: fuerunt qui Apoſtolici,quòd Apoſtolorũ & doctrinam & vitã imitari ſe ſolos gloriarẽtur,appellari vellẽt: Chriſtianorum nomen tanquàm tritum & vulgare aſpernãtes, quòd ſimplicatatẽ quandã columbinam redoleret,atq; ideò cõgregatione magis,quàm diuiſione,aut ſingularitate gauderet. Iam inter iſtos ipſos,qui ſe vocãt Euangelicos, varias ſectas reperire licet: ſunt Lutherani,ſunt Sacramẽtarij,ſunt Anabaptiſtæ,quorũ ſinguli ita duas has notas Eccleſiæ ſuę proprias eſſe cõtendunt ſibiq;,pugnãtes inter ſe, verbi puritatẽ,& verũ ſacramentorũ vſum ita arrogant,vt neutri alteris eas cõcedant. Quare quęrẽdæ ſunt præter has certiores aliæ notæ,quibus omnis de Eccleſia,penes quos ea ſit,dubitatio tolli poſsit. Vnde autẽ eas petemus,niſi è ſymbolo? partim eo, quod Apoſtoli conſcripſerunt, partim eo,quod à Patribus conditũ eſt in Cõcilio Conſtantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim ſancta & catholica Eccleſia: in hoc adduntur aliæ præterea duæ,quòd ſit vna, & Apoſtolica. Hæ quatuor ita ſunt Eccleſiæ propriæ notę, vt eas vſurpare ſibi nequaquàm poſsint hæretici.

Rom.12.
1.Cor.12.

Vt autem qua de re agatur intelligi poſsit,ſcire oportet, quòd ſicut videmus in vno homine eſſe vnum animum & vnum corpus, & tamen eſſe diuerſa menbra ipſius: ita Eccleſia catholica eſt vnum corpus,& habet diuerſa membra,ſicut etiam Paulus meminit: anima autem,quæ corpus hoc viuificat,eſt Spiritus ſanctus,caput verò illius eſt Chriſtus.

Quod quatuor ſint Eccleſiæ notæ, Prima eſt, quod ſit ſancta.

CAPVT XXI.

Eccleſiæ vere quatuor notæ.
Mali in Eccleſia.
Matth.22.
Luc.3.
Matth.13.
Eſai.5.
Ioan. 15.
Matth.25.
Ezech.34.
2.Tim.2.
Matth.25.

QVatuor autem habet notas,quibus agnoſci poſsit, & ab Eccleſia malignantium diſcerni. Eſt enim ſancta,eſt catholica, eſt vna,eſt Apoſtolica. Primò dicitur Eccleſia ſancta,non quòd in ea ſoli iuſti ſint & ſancti: Cùm enim à vocatione nomen ducat, multique ſint vocati,pauci verò electi,certum eſt plures in ea, peccatores,quàm iuſtos,plures eſſe malos,quàm bonos. Quamobrem deſignatur in ſcripturis nomine areæ,in qua ſicut eſt triticum,ita ſunt & paleæ: vocatur ager, in quo cum tritico creſcunt & zizania: vocatur ſagena,in qua congregantur boni piſces & mali: vocatur vinea, in qua ſunt palmites proferentes vuas,ſunt etiam qui labruſcas producant: ſunt qui aliquem tamen, ſunt qui nullũ fructum ferunt: confertur gregi,in quo ſunt & hœdi & oues: ſunt & arietes & hirci: confertur domui,in qua ſunt vaſa aurea & argentea,ſunt etiam lignea & fictilia: quædam in honorem,quædam verò in cõtumeliam: comparatur decem virginibus,quarum quinque ſunt fatuæ,& quinque prudentes.

Mali iu inferno ad Chriſti corpus nõ pertinẽt.
Iob.7.

Quamobrẽ permixti ſunt mali bonis in hac eccleſia,quę militãs dicitur. Nã ſoli boni ſunt in cœlo,quæ eſt eccleſia triũphantiũ,idem nobiſcũ corpus: ſoli mali ſunt in inferno qui ad corpus hoc noſtrũ,quod idẽ Chriſti corpus eſt,nõ pertinẽt. Hæc autẽ noſtra eccleſia,quę eſt ſup terrã,in qua perpetua quædã eſt militia,habet p Dei gratiã electos,quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiã vocatos quidẽ Dei miſericordia,ſed ſua poſteà culpa reiectos,quos iure ſuo ſibi vẽdicat infernus. Quarè nõ ideò ſancta dicitur Eccleſia, quòd non ſint in ea reiecti quoq; & reprobi, putrida qudam huius corporis mẽbra: ſed quòd quicunq; ſancti ſunt,nõ niſi in hac eccleſia ſancti ſunt: extra quã ſpecies ſanctitatis eſſe poteſt, vera ſanctitas eſſe nõ poteſt. A meliore itaq; ſui parte ſancta dicitur,ſicut regnũ quoque cœlorũ ſæpè vocatur à Chriſto,quòd nõ niſi intra ipſius ſepta continẽtur, quibus potiri datum eſt regno cœlorum. Dicitur etiam ſancta,quaſi Chriſti ſanguine tincta: Chriſtus enim eã lauit à peccatis ſuis in ſanguine ſuo,qui ſic eã dilexit,vt ſeipſum traderet pro illa,vt eã ſanctificaret,atq; ab operibus mortuis emũdaret ſanguine ſuo. Hac ratiõe, ſicut etiã Auguſtinus teſtis eſt,fideles oẽs olim ſancti vocabantur. Qua ratione & ab Optato dictum eſt: Eccleſia vna eſt,cuius ſanctitas de ſacramẽtis colligitur,non de ſuperbia perſonarum ponderatur.

Sancta Eccleſia dicitur à meliore ſui parte.
Matth.13.
Matth.25.
Apoc.1.
Ephe.5.
Heb.9.
Aug.in Pſal.85
Sãcti olim qui.
Sanctũm quid.
Lib.2.contra Parmenianum.

Sunt & alię cauſæ quamobrem ſancta dicitur,ſed ijs prætermiſsis,ad eam ſignificationem veniamus,quæ propriam & peculiarem Eccleſiæ catholicę notam adfert. Apud eos, qui latinè ſcripſerunt,ſanctum dici legimus,quod firmum eſt & munitum, vt violari facilè non poſsit, neque debeat: Sic muros leges vocant ſanctos, ſic tribunos ſanctos, ſic ærarium quoque ſanctius appellatum legimus. Hac ratione quoque vocatur Eccleſia ſancta,qua nihil firmius,nihil eſt fortius,vel quia Chriſto dicata eſt, cui quod dedit pater,nemo poteſt eripere, vel quia ſuper petram ædificata eſt, ita vt neque pluuiæ, neque flumina, neque venti irruentes eam ſubuertere poſsint, atque adeò nẽ portas quidem inferorum aduerſus eam præualituras dixit Chriſtus. Habet enim firmum & ſtabile fundamentum,de quo dicit Apoſtolus: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id,quod poſitũ eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus. Huic fundamẽto cùm innitatur,nulla eſt, neque

Ioan 17.
Matth.7.
Eccleſiæ ſoliditas & robur firmiſsimum.
Matth.16.
1.Cor.3.

neque fuit, neque erit vis vnquàm tanta, qua superari possit. Ideò Chrysostomus for-
tiorem eam terra, imò fortiorem esse dicit ipso cœlo, vbi radices eam fixas habere affir- *Tomo.3.*
mat, non in terra, solem vt extingui sit facilius, quam Ecclesiam obscurari. Hæc est illa *Homil. de expulsiõe sancti Chrysosto.*
terra, quam fundauit Deus in sæcula, de qua dicit idem Propheta: Fundasti eam super sta
bilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi. Hoc est illud regnum, de quo scrip- *Psalm.77.*
tum est: Regnum ipsius omnibus dominabitur: de quo & alius Propheta dixit: Gens & *Psalm. 120.*
regnum, quod non seruierit tibi, peribit: Quod ita factum videmus de omnibus ijs gen- *Esai.60.*
tibus, & regnis, quæ ab hac Ecclesia discisuerunt. Hæc est illa, quam sponsus in Canticis *Acies castrorum ecclesiæ quæ?*
terribilem esse dicit, vt castrorum aciem ordinatam. Castra Dei sunt sancti Dei, chari- *Cant.6.*
tate ordinati, quibus tanquàm Christi militib⁹ & fidei propugnatoribus munitur, pro- *Castra Dei.*
tegitur, & defenditur Ecclesia Dei: de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Cir- *Zach.9.*
cumdabo domum meam (Ecclesiam intellige) ex ijs qui militant mihi. Sunt autem qui
militant, doctores, antistites, & principes Ecclesiæ: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apo-
stolus: Labora sicut bonus miles Iesu Christi: quales fuerunt innumeri martyres, qui *2.Tim.2.*
vsque ad sanguinem, quin ad mortem vsque resistentes vitam etiam suam pro fide Chri
sti certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati sunt pagani, omni supplicio-
rum genere de pijs sumendo: conati sunt tyranni, libertatem eripiendo: conati sunt falsi *Ecclesiæ hostes varij fortiter superati.*
fratres, charitatẽ exterminando: conati sunt Iudæi, fidem impugnando: conati sunt schis-
matici, obedientiam tollendo, & eius vnitatem scindendo: conati sunt hæretici, scriptu-
ras adulterando, veritatem earum obscurando, praueque eas interpretando: Sed fuit hęc
acies terribilis omnibus: vicit, fudit, fugauit omnes: vicit paganos, pro Christi fide vitam
cum sanguine profundendo tanto animi robore, tanta constantia, tanta alacritate, vt gau
derent etiam cum digni essent habiti, qui pro Christi nomine contumeliam aut suppli-
cium aliquod perferrent: magisque tortores cruciando, quàm Ecclesiæ filij cruciatus per- *Act.5.*
ferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo spem ac fiduciam omnem collocando, ac pro
se persequentibus illum deprecando: vicit falsos fratres, tolerando: vicit chismaticos, or-
dinem retinendo, & vnius ductum sequendo, vt de illa quoque dici rectè posset: Egressi
sunt omnes filij Israël, & pariter congregati quasi vir vnus. Erat namque multitudinis cre
dentium cor vnum, & anima vna: vicit Iudæos & Hæreticos, verùm scriprurarum sen- *1.Reg.11.*
sum, ab illis non intellectum, ab ijs prauè detortum aperiendo: Nam Ecclesiæ suæ dixit *Act.4.*
Christus: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere o-
mnes aduersarij vestri. Neque dixit magis, quàm præstitit. Quoties enim Ecclesiæ fuit cũ *Luc.21.*
Iudæis & hæreticis de scripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc sapientiam, cui
nequaquàm resistere & contradicere potuerunt.

Est ergo verè sancta, inuicta, & inexpugnabilis Ecclesia, quæ tot tantisque grauissimo
rum hostium oppugnationibus, non modò fracta non est & debilitata, verùm confirma
ta magis & corroborata, rectè vt verus Israël noster verba illa Prophetæ vsurpare sibi
queat: Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui pro- *Psalm.128.*
prium hoc etiam semper fuisse videtur, magis vt impugnationibus cresceret. Qua de re sic *Ecclesia inexpugnabilis aduersitatib. crescit.*
aliquando scripsit Clemens presbyter Alexandrinus: Et Græcam quidem Philosophiam
si quiuis magistratus prohibuerit, ea statim perit: nostram autem doctrinam à prima vs- *Lib.6. Stromatum.*
que prædicatione prohibent simul & reges & tyranni: & singuli duces & magistratus,
cum vniuersis satellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, &
nos pro viribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret. Non enim emoritur, vt *Doctrina Dei prohibitione magis crescit: contra doctrina humana.*
doctrina humana, neq; flaccescit vt donum imbecillum. Nullũ enim Dei donũ est imbe
cillum, manet autẽ eiusmodi, vt prohiberi nequeat. Et ęquales eius Tertulianus de Chri
stianis loquẽs. Nõ deficiet, inquit, hæc secta, quàm tũc magis ædificari scias, cùm cædi vi-
detur. Quisq; enim tantã tolerantiã spectãs, vt aliquo scrupulo percussus, & inquirere ac- *ad Scapulam.*
cẽditur, quid sit in causã, & vbi cognouerit veritatẽ, & ipse statim sequitur. Et post eum *Lib.7. de trini.*
Hilarius ita de Ecclesia loquitur: Dum persequitur, floret: dum opprimitur, crescit: dum *Orati.1. contra Iulian.*
contemnitur, proficit: dum lęditur, vicit: dum arguitur, intelligit: tunc stat cùm superari
videtur. Gregorius quoque Nazianzenus, Christianismum honoratiorem quàm imbe-
cilliorem persecutionibus redditum esse scribit, quoniam his animæ magis in pietate
sunt obfirmatæ & per discrimina tanquàm ferrũ candens aquæ vi temperatæ ac solidio-
res redditæ. Solet enim generosa prudẽtia pertinaciùs violẽtiæ resistere, nõ secus ac flam-
ma ventis agitata, tantò plus accenditur, quantò vehementiùs inflatur. Et eius discipulus *Ad Fabiolam mansione.8.*
Hieronymus dicit, Ecclesiam persequutionibus inflammari & ardere, sicut olim rubum
Moysi, verùm loquente in illa domino, non perire, neque consumi. Sed & Ambrosius. *Lib.9. in c.20. Luc.*
Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, & recisa non minuitur, sed augetur: sic Eccle- *Iust. in colloquio cum Triphone.*
sia dum ligatur, exuitur: dum humiliatur, attollitur: dum reciditur, coronatur.

Qui videtur hæc mutuatus ex Iustino philosopho & martyre, sic scribente: Quantò magis in nos sæuitur, tantò plures pietatem fidemque per nomen Iesu profitentur: haud secus quàm si quis vitem putatione prouocet ad vbertatem fructuum. Nam vitis à Deo & seruatore Christo plantata est eius populus. Quanti initio oppugnarunt Ecclesiam, ait Chrysostomus, cùm fidei semina iacerentur, & arma contra eam commota sunt? sed quantò magis impugnabatur, tantò clarior reddebatur. Quos omnes sequutus Leo Pontifex: Non minuitur, inquit, persequutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Hæc nota ita est Ecclesiæ propria, vt eam hæretici sibi nulla ratione queant vsurpare. Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ, ac quantò grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, sibi sanam doctrinam, sibi Ecclesiæ auctoritatem falsò arrogantibus, tantò fit clarior omnibus & illustrior. Contrà verò hæreticorum dagmata diuturnitatem non habuerunt, cùm & ea quæ nunc è tenebris eruuntur, & sub Euangelij specioso titulo, populo venditantur, iam inde à mille & ampliùs annis confutata, abolita, antiquata, calcata sint: sicut paulò pòst clarius indicabimus. Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnam, quam vsurpare sibi Satanæ synagoga non potest.

In sermo. de Pētecoste. *In sermo. de festo sanctorum Apostolorum Petri & Pauli.* *Hæreticorum dogmata diuturnitatem non habent.*

Secunda nota Ecclesiæ, quod sit Catholica.

CAPVT XXII.

Secunda nota est in eodem symbolo Apostolico expressa, quòd vocatur catholica: quod nomen explicans Augustinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesiæ ideo catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: Hæc verò à solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Omnes enim Ecclesiæ per orbē, sicut apud Bedā scriptum legimus, vnam catholicam faciunt, vt rectè dictum sit ab Origene. Catholici dicimur, quia sentimus idem quod vniuersus mūdus. Optatus quoq; lib. 4. ab episcopis diffinitū fuisse scribit: Eā dici Catholicā, quæ esset in toto orbe diffusa terrarū. Quā Græci vocāt catholicā, eā latinè licet dicere vniuersalē: pertinet enim ad vniuersa loca, pertinet ad vniuersa tēpora, pertinet ad vniuersa hominū genera, pertinet ad nationes vniuersas.

Ser. 131. & 181. de tempore. *Catholica Ecclesia quid.* *Lib. 5. hist. Anglica.* *De recta in Deum fide.* *Vniuersalis quo modo.*

Quòd ad omnia loca pertineat, docet scriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorum. Apostoli enim in mundum vniuersum ire iussi sunt, & prædicare Euāgelium omni creaturæ: quod etiam ita fecerūt. Hinc est, quòd commendans Romanos Paulus: Fides, inquit, vestra annunciatur in vniuerso mundo.

Psalm. 18. *Mar. vlt.* *Rom. 1.*

Quòd pertineat ad vniuersa tempora, ex ijs, quæ superiùs dicta sunt, facilè perspici potest, cùm demonstratum est, ab Adam cœpisse Ecclesiam, atque ad nos vsque peruenisse: ita vt cùm ortu, tum diuturnitate par ipsi mundo sit & æqualis: neque vt reliqui conuentus hominum, murorum ambitu quodam circumscribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, sed ab ortu solis vsque ad occasum sit laudabile nomen Domini. Sumpsit igitur initium simul cum orbe condito, duratura vsque ad finem orbis eiusdem. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit: Ego vobiscum sum vsque ad consummationē seculi. Et alio loco: Amen dico vobis, nō præteribit generatio hæc, donec oīa fiāt.

Psalm. 112. *Psalm. 47.* *Matth. 28.* *Luc. 21.*

Quòd pertineat ad omnia hominū genera, cuiuscunq; status, conditionis, ætatis, sexus, gentis etiam fuerint, testis est Paulus dicens: Non est in ea distinctio Iudæi & Græci: non est in ea circuncisio & præputium: non barbarus & Scytha: non seruus & liber: non masculus neque fœmina: sed omnia in omnibus Christus: idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Rom. 10. *Colos. 3.* *Gal. 3.* *Ioel. 2.*

Quòd pertineat ad vniuersas nationes, indicat ille locus ex Apocalypsi: Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. Quodque dicit Petrus: In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, & qui operatur iustitiam acceptus est illi. Si ergo per omnia loca, per omnia tempora, per omnes hominum status, & conditiones, per omnes gentes & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia, vbi sunt, qui triginta his annis nati, cum Donatistis de sua paucitate gloriantur? Christi regis nostri dignitati, sicut Augustinus alicubi queritur, ea re detrahentes, cùm scriptū sit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & semper habebit integram Christus hæreditatē suam, & possessionem suam terminos terræ. Se potius subtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Christo illā conantur subtrahere. Non reliquet dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris: nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud eum redemptio.

Apoc. 5. *Actor. 10.* *Hæretici paucitate gloriantur.* *Lib. 2. contra Epist. Parmeniani. cap. 191. Et lib. 2. contra literas Petiliani cap. 84.* *Psalm. 85.* *Prou. 14.* *Psalm. 2.* *Psalm. 129.*

Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem pretij? Etiam Eunomium hoc aliquādo postulasse legimus, vt ne maiori parti néue antiquioribus plus tribuerent: Sed eū

Hæreticorum paucitas.

Basilius

Basilius audiendum non esse putauit: cui visum est indignum non plus aliquid antiquitati dare, non revereri multitudinem Christianorum, tam eorum qui sunt, quàm eorum qui fuerunt ex eo tempore, quo prædicari cœptum est Euãgelium. Vbi sunt, qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem Ecclesiam depingunt, quæ ignoretur, atque aspectum ac sensum omnem effugiat. Cùm tamen Ecclesiam audiri, atque ad illam fratris delinquentis nomen deferri Christus iusserit: cùm Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, Ecclesiæ Thessalonicensium scribat Paulus, quas vtique sub aspectum hominum cadere oportuit, si denunciari frater, si reddi literæ debuerunt. Christus verò tabernaculum suũ, hoc est Ecclesiam suam, in sole posuisse legitur, vt eam claram, manifestam, & illustrem omnibus faceret. Qua etiã de causã vocat eam ciuitatem in monte positam, quæ non potest abscondi. Posita est autem supra eum montem, de quo & Esaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & super colles eleuabitur, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi. Hic est ille mõs quem vidit rex Nabuchodonosor ex lapide sine manibus exciso creuisse in montem magnum, & orbem vniuersum impleuisse: in quo comminutis regnis alijs vniuersis, iuxta Danielis interpretationem, Deus cœli suscitauit regnum, quod in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Bernardus contra sui temporis hæreticos: Itaque, inquit, lapidem de monte abscissum sine manibus, montem factum & implentem mundum, vestris creditis intrusum antris? De hoc monte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quòd si quis dixerit homini Christiano, sicut Satanas olim dixit Christo: Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa diuinæ legis oracula produxerit, non committat vnquam, vt ei parere animũ inducat. Si quis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic: monet nos ipse Christus, nolite credere. Si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Pulchrè hac de re scribit Augustinus: Non audiantur illi, qui ad religionum scissuras traducunt, dicẽtes: Ecce hic est Christus, ecce illic. Partes enim ostendunt dicentes: Ecce hic, ecce illic. Cùm illa ciuitas super montem sit, quem montem nisi eum qui secundùm prophetiam Danielis, ex paruulo lapide creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuersum orbem. Nec illi audiantur, qui nomine secretæ & apocryphæ veritatis, & hominum paucitatis dicunt. Ecce in cubiculis, ecce in deserto, quia nõ potest abscondi ciuitas super montem cõstituta, quia sedes gloriæ exaltata est sanctificatio nostra. Non est caput nisi in corpore suo: non est Christus nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Ecclesia porrò catholica ibi est, vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est, quæ per orbem vniuersum iuxta Christi præceptum, eadem semper annunciatur: nec vel tempore, vel locis vnquam variatur: à qua si quis dissentiat, is catholicus non est, quòd singularem quandam opinionem, non vnam communem omnium fidem complecti videtur.

Basil. lib. 1. contra Eunomium · *Ecclesia visibilis.* · *Matth. 18.* · *Psalm. 18.* · *Matth. 5.* · *Esa. 2.* · *Michæ. 4.* · *Dan. 2.* · *Bernar. sermõ. 66. in Cant.* · *Matth. 4.* · *Matth. 24.* · *August. contra Faustum Manichæum lib. 13. cap. 13.*

Quomodo dignosci possit catholicus, exemplis illustratur.

CAPVT XXIII.

QVoniam verò sicut Ecclesia, sic fides etiã catholica dicitur, & homo catholicus: quo magis dignoscere catholicũ à singulari siue schismatico aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur.

Dicit aliquis, absoluta necessitate euenire omnia: non esse liberum, sed seruum hominis arbitrium: non est catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Cuius primus auctor cùm fuisse videatur Simon Magus, à Petro Apostolo legitur esse confutatus, sicut à successore ipsius Clemente memoriæ proditum est. Simonem posteà sequuti fuerunt in hac hæresi pertinaciter tuenda, Marcion & Manichæus: à Tertulliano & Augustino: Petrus Habailardus ab Anselmo, Bernardo & Thoma confutati: Ioannes Vicleff in Constantiensi primùm, deinde & in Basiliensi Concilio condẽnatus. Ab ijs maioribus prodierunt, qui nostro hæc æuo Euangelici, quàm Christiani dici malunt. Ac rectè quidem: Hoc enim Euangelium, si modò tam impiam, tamque absurdam doctrinam, tam præclaro nomine dici fas est, è densissimis, vt gloriantur, tenebris erutum atque in lucem prolatum, non à Christo, non à quoquã Apostolorum, sed à Simone Mago sibi per manus traditum acceperunt.

Arbitrium seruum & non liberum. · *Clemen. lib. 3. recog.* · *Epist. 190.* · *Euangelici nostri temporis.*

Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes, æquè mulierem, aut puerum, vt Papã absoluere, non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum, apud quos episcoporum & sacerdotum officio fœminæ fungebantur, sicut auctores sunt Epiphanius & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenses vocantur: centum verò & octoginta pòst annis Ioannes Vicleff hãc hæresim sopitam resuscitauit. Atque ij sunt Apostoli, à quibus hoc Euangelium ad nostri temporis pseudoeuangelicos

Omnes esse sacerdotes & fœminam & puerum eorum officio fungi. · *Hære. 49.* · *Hære. 17.*

licos manauit. Hæresim hanc suo quoque tempore fuisse Tertulianus indicat in libro de præscriptionibus contra hæreticos.

Fides sine operibus. 2.Pet.vltimo. August.de hæresibus, hæresi. 54. De fide & operib. cap.14.

Dicit aliquis: Fidem solam ad salutem sufficere, neque prodesse quicquam opera: non est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Ecclesia catholica. Sumpsit error hic originem ex Pauli scriptis malè intellectis, ipso adhuc Paulo superstite, sicut indicare nonnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobum ad epistolam suam scribendam. Posteà, sicut idem tradidit, per Eunomium quendam error hic fuit renouatus: què ipse refellit in libro, què inscripsit de fide & operibus.

Virginitatis meritum. August.lib.3. de peccatorum meritis & remissione cap.7. 2.Pet.2. 1.Tim.5.

Dicit aliquis: omnia opera esse æqualia, neque ieiunium vllius, neque virginitatem esse meriti maioris, quàm coniugiū: esse virginitati pares nuptias: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, quæ profecta est ab auctore Iouiniano, qui cùm esset monachus, sicut apud Augustinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum est reuersus: cuius errore seductę sanctæ virgines, irritam faciētes primam fidem, nupserunt. Quem duobus libris iugulauit Hieronymus.

Sanctorum inuocatio & reliquiæ. Missa sacrificiū.

Dicit aliquis: Non esse sanctos inuocandos, nec haberi reliquijs eorum honorē oportere: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, cuius primus auctor fuisse videtur Eustathius, in Concilio Gangrensi damnatus, quem sequutus est posteà Vigilantius, per Hieronymum erroris conuictus.

Dicit aliquis, Missam non esse sacrificium, non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hāc non recipit Ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrusianorum, quos ante quadringentos annos confutauit, vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacensis.

Ciborū ac dierū delectus. Pro mortuis orandum.

Dicit aliquis, In ieiunando neque ciborum delectum, neque dierum discrimen vllum habendum esse, quouis tempore cibos quoslibet, etiam si secùs Ecclesiæ constitutionibus cautum sit, rectè sumi: non esse pro mortuis Deum orandum, aut mediatoris sacrificium offerendum: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinā hanc non recipit Eccesia catholica, quæ videtur auctores habuisse Iouinianum & Aërium, sicut Philaster, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus testantur, ante mille ducentos propè annos hæreseos dānatos.

Epipha.hære. 57. Lib.de hæresibus.

Hæresi.53. Imagines sanctorum honorandæ.

Dicit aliquis, Christi & sanctorum eius imaginibus non modò nullum habendū honorem, verùmetiam è templis eas eijciendas esse, non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Huius hæreseos auctor fuisse dicitur Felix, à quo etiam hæresis hæc vocata est Feliciana: cuius causa Frācfordiæ ad Mœnum ante annos septingentos quinquaginta sex Concilium fuit congregatum. Cæterùm in septima synodo Oecumenica, quæ Niceæ fuit iterùm habita centum annis ante, dixit Tharasius: Inuenimus & Manichęos respuisse imagines, sed & præter hos Marcionistas, & illos qui confundunt naturas Christi, quorum princeps Petrus Fullo: prætereà Xeneum Hieropolitanum, sed & Seuerum, aliosque hæreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum: ad quod cùm propè mille Episcopi conuenissent, veneratione imaginū confirmata, cùm perstaret in sua pertinacia Leo tertius Imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communione fidelium fuit priuatus. Quāuis extat ad Serenum epistola Gregorij primi, qui fuisse videtur in ea hæresi, vt imagines confringendas censeret ante annos propè mille.

Actione.1.

Greg.lib.7. Epi.1091.& lib.9.episto. 9. Sacerdotum coniugia. 1.Cor.11. Hære.25.

Dicit aliquis: vxores ducendas esse sacerdotibus: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentiosus esse velit, nos consuetudinem hanc non habemus. Hæc hæresis ad auctorem Iouinianum referri potest. Quamuis Epiphanius eam ad Nicolaum qui fuit Apostolorum temporibus referre videatur: Nūquam in Ecclesia catholica fuit sacerdotibus licitū vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxissent ante sacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortasis ea de re fusiùs dicetur.

Catholicus quis Singularis schismaticus & hæreticus est.

Verùm quid est necesse singulos hæreticorum errores, quos pridem sopitos videmus hoc tempore resuscitatos, enumerando recensere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quisquis Oecumenico concilio legitimè congregato non credit, neque decretis eius paret, sed suum iudicium totius orbis iudicio præfert, non catholicus, verùm singularis est: hoc est, schismaticus & hæreticus. Rectè enim à diuo Bernardo dictum est, quòd omnibus vna intentio semper fuit hæreticis, captare gloriam de singularitate scientiæ. Quod ante Bernardum quoque seculis aliquot his verbis è Gregorio scriptum legimus. Cōmunem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur: occulta & noua semper exquirunt, quæ dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. Atque ideò nisi quod ipsi sentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, sicut antè dictum est, idem est, quod vniuersalis. Nam quod vniuersis probatur, in eo facilè acquiescit.

Bernard.in cantic.Ser.65. Iren.li.3.cap.2. Hiero,in ca.19. Esaiæ. Greg.lib.4.mora.cap.18.

quiescit. Qui verò de singularitate scientiæ captat gloriam, existimans se esse aliquid, cùm nihil sit: atque inflatus sensu carnis suæ, & nō tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei: non quod vniuersis, verùm quod sibi soli placet, id solùm recipit: omnes desipere, se solùm sapere persuasum habet: atque ita quoniam segregat semetipsum ab vniuersitate, neque rectum esse quicquam putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est, hereticus est, schismaticus est: non est catholicus, neque pertinet ad Ecclesiam catholicam, verùm ad Satanæ Synagogam. Nihil autem potest hac singularitate Ecclesiæ Dei esse perniciosius: quod etiā Propheta indicat, cùm de vinea Domini, quæ est Ecclesia eius, loquitur, quòd singularis ferus depastus est eam. Quem locum enarrans Augustinus: Singularis ait, quia superbus. Hoc enim dicit omnis superbus: Ego sum, ego sum, & nemo: sicut etiam apud Isaiam scriptum legimus: Sapientia tua & scientia tua deceperunt te, & dixisti in corde tuo: ego sum, & præter me non est amplius.

Galat. 6. Galat. 2.

Singularitate nihil perniciosius Ecclesiæ. Psalm. 79. Isa. 47.

Quod Concilium Oecumenicum Ecclesiam catholicam repræsentat.

CAPVT XXIIII.

NEque verò dubitare debet quisquam Christianus, quin Cōcilium Oecumenicū legitimè congregatum Ecclesiam catholicam repræsentet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiam Augustinus indicat, cùm plenarij concilij sententiam totius Ecclesiæ consentionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos decem & octo patres in concilio Nicæno congregatos. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur: Loquere domine Photi, totus mundus hic est. Totum mundum vocauit synodum Oecumenicam.

Concilium generale Ecclesiam Catholicam repræsentat. August. lib. 1. cap. 18. de bapt. par. cont. Donatist. In epist. de synodis Arimini & Seleuciæ congregatis. Actione. 5.

Quoniam igitur Ecclesia Spiritusancto regitur, in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaque non credit Oecumenico concilio, qui nō acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuoq; disceptari vult de his, quæ semel illius iudicio terminata, recteque constituta sunt, non credit sanctam Ecclesiam catholicam: Spirituisancto per os illius loquenti repugnat: atque ideò catholicus aut Christianus dici non meretur: sed habendus est, iuxta Christi præceptum, tanquam ethnicus & publicanus. Præclarè Leo pontifex: Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quæ sunt definita conuellere, quid aliud est, quàm de adeptis gratiam non referre? & ad interdictæ arboris cibū improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuò de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum intercesserunt. Quid enim? Superiorum conciliorum actis rescissis, an non ingens disciplinæ, religionis, & institutorum perturbatio, neq; mediocris rerum diuinarum & humanarum omnium esset confusio sequutura? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurū esset perturbatius? Quis tandem querendi? quis disputandi finis esset expectandus?

Concilij generalis decretis qui non credit, non credit Ecclesiam Catholicam. Matth. 18. Leo epi. 78.

A concilijs definita, non esse reuocanda in dubium.

Exoptatur concilium ab omnibus. Quis autem erit eius vsus? si posteaquàm decretū in eo quicquam fuerit, post aliquod temporis interuallum de eo, quod semel est decretū, disputare, atque illud rescindere, vel saltem in dubium reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quàm efficere, vt semper fluctuent hominū cōscientiæ, si nihil pro certo & indubitato habuerint? vt possit Paulinum illud dici: Semper discentes, & nunquàm ad scientiā veritatis peruenientes. Postulabatur hoc priscis etiam temporibus ab Arrianis, vt quibus de rebus Nicenæ synodi decretū intercessera t, de his denuò disceptare liceret: verùm decretum est à pijs, sufficere debere Nicenæ synodi decreta: nec in illis quicquàm deinceps curiosè diuexandum esse. Cumque nouam quandam scripturam de fide (quam nunc vocant confessionem) Valens & Vrsatius produxissent: iussit synodus & aliarum hæresum & Niceni quoque concilij expositionem legi, vt alijs hæresibus damnatis, Nicenis decretis consentirent: & in posterum nemo de istis conquereretur, aut synodum efflagitaret, sed præteritis contentus esset. Absurdum enim esse, quasi iam primùm credere incipiētes talia conscribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vsi tam ipsi, quàm maiores, Ecclesijs præfuissent. In Chalcedonensi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicenæ synodi inquiri: quin clamauit sancta synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidē cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitū est, quàm illud: Num expositionibus trecētorum octodecim sanctorū patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino Concilio à sanctissimo episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cumque omnes Eiscopi cōcordare dixis-

2. Tim. 3. Socr. lib. 2. cap. 20. eccle. hist.

Zozom. lib. 4. cap. 17.

re dixissent, ita statim recepta est, vt qui contrà sentirẽt, pro hæreticis haberẽtur. Hoc est, quod ab Athanasio quoq; scriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis probata sunt ac decreta, clareq; demõstrata, superuacaneũ esse denuò reuocare in iudiciũ, nemo non confitebitur, ne si nunc quoque examinentur, & denuò iudicẽtur, ac rursus examinentur, atq; iterũ, in infinitum exeat ista curiositas. Leo quoque pontifex: Quotiescũque diuina gratia administrãte, illos qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas Spiritussancti diuinitas in Chalcedonensi Concilio protulit, fidei regulis recedẽtes, inter vtrumque hostẽ nouellæ perfidię sermonem nostrum cum omni cautela libremus: non iam, quod absit, tanquàm de dubijs disserentes, sed auctoritate sua, quæ bene definita sunt, adstruentes. Et iterum: Prænoscat, inquit, pietas vestra venerabilis Imperaror, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos, à sede apostolica profecturos: quia de rebus & apud Nicæam & apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquàm dubia & infirma sint, quæ tanta per Spiritumsanctũ fixit auctoritas.

Athanas. Apolog.2.

Leo epi.6.

Idem epi.78.

Extat Valentiniani Imperatoris, simul & ipsius collegæ Martiani edictũ, in quo decreta synodi Chalcedonẽsis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtũtur. Cesset igitur iã prophana contentio. Nã verè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippè dementiæ est, in medio & perspicuo die cõmentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertã aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Nemo itàq; vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare cõnetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionẽ requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare contendit, cùm ea, quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sanctorum patrũ trecẽtorum decẽ & octo, & cẽtum quinquaginta, definita esse noscũtur. Nã in contẽptores huius legis pœna non deerit, quia nõ solùm contra fidẽ bene compositam veniunt, sed etiã cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant venerãda mysteria. Quibus verbis etiã ad Palladiũ scribẽs Martian⁹ vsus fuisse videtur, sicut in codicẽ Iustiniani relatũ esse legimus.

Chalce.syn. Actione.3.

Non disputãdũ de ijs quæ semel statuta sunt.

Est & aliud edictum Martiani ad Constãtinopolitanos, vbi dicit: Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerent, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cũ summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo, vt credẽdum est, auctore, ad indaginẽ veritatis nõ potuerint peruenire. Et Leonẽ sequutus Gelasius: Patres, inquit, nostri catholici, docti pontifices in vna quaq; hęresi: quolibet tẽpore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque apostolica secundũ scripturarum tramitẽ, prędicationemq; maiorum, facta semel cõgregatione sanxerunt: inconuulsum voluerunt deinceps firmumq; cõstare: nec in eadẽ hac causa denuò, quę præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præsumptione permiserunt, sapiẽtissimè prouidentes: quoniã si decreta salubriter, cuiquã liceret iterare, nullũ prorsus cõtra singulos errores stabile persisteret Ecclesiæ cõstitutum, ac semper ijsdẽ furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neq; dissimilia leguntur apud Symmachũ ad clerum Dardaniæ, & apud successorẽ eius Hormisdã ad Epiphaniũ scribentẽ. Quos sequutus Gregorius, quatuor Cõcilia, quæ suam ætatem præcesserant, sicuti sancti Euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas, inquit, personas, quas illa respuunt, respuo: quas venerãtur, amplector. Quia dum vniuersali sunt cõsensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere, quos ligant, aut ligare, quos soluunt. In quam sententiam ab Agathone quoque nonnulla scripta sunt ad Constãtinum Imperatorem, sicut in actione quarta sextæ synodi Constantinopolitanæ legitur.

Gelasius in epi sto. ad Episcopos Dardaniæ.

Grego. in registro lib.1.ca.24 et lib.2.ca.49. & lib.3.cap.33 Quatenus licitũ sit disputare de ijs, quæ semel in Concilijs sunt decreta, vide 2 epistolam synodalem concilij Basiliens.

Vidisti istud putant, quod de Dialecticis suis & Rhetoricis, quodq; de locis cõmunibus faciunt: vt quotãnis propè scripta sua mutẽt, idẽ in tam serio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia est catholicæ, alia singularis & priuatæ fidei ratio. In illa est constans & perpetua volũtas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modò nõ in dies singulos, sicut scriptum est: Stultus vt luna mutatur. De regis hominis decreto, posteaquàm semel pronunciatũ est, disputare fas nõ est, sed ei parẽre necesse est: & fas erit de Spiritus sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atque illud in dubium reuocare? Absit à piorũ cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiam eius ea de re sentẽtiam adscribere, qui fuit nostri tẽporis hæreseon architectus. Is Psalmum 82. enarrans. Legimus, inquit, quid sancti patres in Concilio Nicæno fecerint, simul vt Arrianorum doctrinam legi audiuerunt, exhibilarunt eam vnanimiter, neq; dignati sunt eam audire, nec

Lutherus.

passi

passi sunt vt eam defenderent: sed condemnarunt eos euestigiò absque vlla disputatione, tanquàm manifestos blasphematores. Moyses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non est multum disputandum, sed inauditi atque inaudita causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales cōmunes articuli totius Christianitatis, sicut iam satis auditi, declarati & conclusi, scripto & confessione totius cōmunis Christianitatis: sunt multis miraculis confirmati: sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati: sunt omnium doctorum libris defensi: neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio. Deindè verò angularium prædicatorum nequitia est cohibenda, qui non vocati, neque missi, repunt in domos, & venenum suum effundunt, priusquàm parochi aut magistratus rescicere possint. Hi sunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioānem Christus, qui in alienas Ecclesias irruunt, & alienum officium sibi vsurpat, quod eis non commissum, sed prohibitum est.

Deut.13. *Tit.3.* *Prædicatores angulares.* *Lib.2.cont.Donatistas cap.3.*

Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpe priora posterioribus emendari, Scriptum est: sed non eo sensu, quasi quod semel in causa fidei statutum est in vno aliquo plenario Cōcilio, id in altero retractari posteà liceat. Vel vnū Concilium aliquod plenarium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenarijs Cōcilijs itidem legitimè congregatis, cōtrarium sit aliquid cōstitutum in his, quæ ad fidē pertinēt: proferri proculdubiò nullum poterit. Nā si quis vel Ariminēse, vel Syrmiēse, vel Antiochenum, vel Ephesinum secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis Concilia congregata protulerit, quandoquidem auctoritate Romani pontificis vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni Concilij non sunt, legitimè congregata Concilia nequaquam dici possunt, sed conuenticula potius & conciliabula. Est quidem ita, quòd in his quæ facti sunt, fieri potest, vt fallatur aliquando plenarium Concilium, non autem in his, quæ fidei. Quo respexisse Augustinum, cùm diceret, plenaria Concilia priora, posterioribus emendari, vel ea, quæ statim sequuntur verba, planum faciunt. Subiūgit enim euestigiò: Cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. Quamobrem in his, quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorū, & temporum circunstantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquàm, vt priora Concilia posterioribus emendentur: quòd quædam superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaque cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorū, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat sæueritatis, quam posteriora secula ferre non posse videbantur: factum est, vt posterioribus Concilijs emendarentur mitigarenturque. Est canon Apostolicus: deponi debere presbyterum fornicantem: quem in Concilio Gangrensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamque mitigatā: Sic in Concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret, cui non ita multo pòst in Constantinopolitana synodo prælatus est Constantinopolitanus. Adeò verum est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymique productis sententijs ostendit Gratianus, in plerisque decernendis, cautam, locū, tempus, personas considerari oportere: quæ quoniam perpetua nō sunt, fit vt in eiusmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnunquàm priora posterioribus emēdentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura.

Concilia priora à posterioribus quomodo corrigantur. *Can.75.dist.82 cap.presbyter.* *Cap.6.* *Cap.5.* *Dist.29.cap.3.*

Neque verò propterea Concilium Oecumenicum non repræsentat Ecclesiam catholicam, quòd non omnes è vulgo ad illud conuocantur, eique intersunt. Nam nec fieri id vlla ratione potest: etsi maximè fieri posset, quid tamen aliud turba, quàm turbationem esset allatura? Præclarè dictum est à Ioanne Chrysostomo, quòd multitudo est mater seditionis & contumaciæ, paucitas verò magistra disciplinæ. Neque sine causa multitudo bellua multorum capitum à quodam poëta vocatur. Patres liberorum suorum saluti & tranquillitati prospicere tenentur: patrum autem locum in Ecclesia tenent Episcopi. Satis itaque semper fuit existimatum, si quos oportet de salute liberorum esse sollicitos, ad quos ea cura propriè pertinet, hi ex vniuerso orbe Christiano ad Concilium essent cōuocati. Cùm de seculi rebus agitur, cumque de his, quæ ad secularem rempublicā pertinent, habetur consultatio, fieri videmus, vt non omnes accersantur vndique, quòd ea res magis ad excitandum tumultum, quàm ad aliquid ex vsu reipublicæ statuendum pertinere. Sed conueniunt senatores, optimates, ac primarij terræ cuiusq; viri, qui posteaquàm venerunt,

Concilia generalia repræsentant vniuersam Ecclesiam. *Chry.Hom.1.in Matth.operis imperfecti.*

nerunt, regnum vniuersum aut respublica conuenisse dicitur, & quæ fiunt in eiusmodi conuentu constitutiones, regni constitutiones vocantur. Sic Leo magnus, canonũ Niceæ habitorum decreta, quò trecenti tantùm decem & octo conuenerant Episcopi, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Quò magis autem intelligi queat, ita se rem habere, manifestum id è scripturis faciemus. Post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit scriptura: Tum congregati sunt omnes maiores natu Israël ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid. Ac paulò post: Conuertitque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israël stabat. Omni Ecclesiæ benedictum: omnem Ecclesiam Israël stetisse dicit: cùm anteà maiores natu tantùm principes tribuum, & duces familiarum cõmemorasset. Quid aliud his verbis indicás, quàm quòd illi repræsentabant omnẽ Ecclesiam? Nam reliquus ferè cœtus omnis, à primarijs pendere consueuit. Apostolorum temporibus Concilium Hierosolymis legimus esse celebratum, quod Lucas describens: Conuenerunt, inquit, Apostoli, & seniores, qui Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Conuenerunt, ait, non fœminæ, nõ iuuenes, nõ laici, sed Apostoli & presbyteri. Mox inducit Petrũ loquentẽ: quem rectè scribit Hieronymus, principem in eo Concilio lati decreti fuisse. Post cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo: & audiebant Barnabã ac Paulum narrantes, quanta Deus fecit signa & prodigia in gentibus per eos. Et postquàm tacuerũt, respondit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas: Petrus primo loco, tum Bernabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò subiungitur: Tum placuit Apostolis & senioribus, cum omni Ecclesia: nequaquàm ex eo colligi rectè potest, præter Apostolos quenquam alium dixisse sententiam, cùm disertè scripserit Lucas, multitudinem omnem tacuisse. Quoniam verò Apostolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire sibi quisquam fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decretum: omnibus placuisse, omnes in eo scribitur acquieuisse, & omnium nomine epistola mittitur.

Leo epist. 24. & 26. — *3 Reg. 8.* — *Actor. 15.* — *Hierony. in epist. ad August.* — *Placuit Apostolis & senioribus, &c.*

Neque verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps Concilia, non ab alijs, quàm Episcopis habita esse, qui libros Conciliorum legerit, cognoscet. Itaque & Augustinus vocat non semel Concilia Episcoporum: ante quẽ Papa Marcellus, synodum vniuersalem, synodum Episcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epistolis suis vocat episcopale Concilium. Itidem & Flauianus in epistola ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona. Extat epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in synodum Chalcedonensem, qua monet Bythiniæ Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad Concilium vocat, omnino de ciuitate, deque locis ipsis vbi Concilium haberetur expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat auctoritatem non habere, quòd à fœmina profectum est, is, si fortè ignorat, discat, hanc Deo dicatam virginem, cùm ad fratrem eius Theodosium recens ablactatum orbis terrarum imperium esset deuolutum, & fratris, & imperij procuratricem à Deo fuisse constitutam, cumque de ipsius sententia Martianus fuisset mortuo fratre, Imperator designatus, imperij nihilominus consortem fuisse, ac vna cum illo Chalcedonensi Concilio interfuisse. De qua scribit Sozomenus, quòd nondum quintumdecimum ætatis annum egressa, supra ætatem sapientissimum ac diuinum spiritum accepit: eiusque studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses nõ obtinerent. Quam & Leo pontifex ille, quem ter sanctum & Oecumenicum Patriarcham, sancta synodus Chalcedonensis appellauit, scriptis ad eam epistolis aliquot, magnis effert laudibus. Quin & in octaua synodo cùm pro more laudare vellent Eudoxiam Augustam, vocauerunt eam nouam Iudith, nouam Helenam, nouam Pulcheriam. Adeò celebre fuit Pulcheriæ nomen etiam sexcentis pòst annis, quàm fuisset mortua. Sed & in actis cõcilij Chalcedonensis semel & iterum has voces emissas legimus: Synodus Episcoporum est, non clericorum: superfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate synodi confirmatum esse videamus. Ibidem etiam scriptum reperimus, quòd cùm ad Martinum Archimandritã directa fuisset chartula, vt subscriberet, nõ acquieuerit, dicẽs: Nõ est meũ subscribere: Episcoporum tãtùm est. Vidit hoc Theodosius Imperator, qui sanctæ synodo scribens Ephesinæ primæ: Illicitum est, inquit, eum, qui non sit ex ordine sanctorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos sanè non patiemur, inquit, vt simul & vrbes & Ecclesiæ turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicãdæ preфici oportet eos, qui circumquaque sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & posthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cùm per Episcopum Hypatianum verbis episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium, fuisset rogatus

Concilia Episcoporum sunt. — *Aug. epist. 119. cap. 19. & 152. Cant. Donast. post collationem cap. 15. Et de bapt. cõt. Donast. lib. 6. ca. 35. Et in breuiculo collationum diei tertiæ.* — *Marcel. epist. 2.* — *Leo epis. 153. 16. 17. 88. 23. 53 82. 91.* — *Sozo. lib. 9. cap. 1. eccles. hist.* — *Actione. 1.* — *Fidei tractatio est episcoporum* — *Epist. 4.*

gatus, vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis, fas non est talia curiosius perscrutari: Sacerdotes, quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocũque loco voluerint, conueniant. De Constantino quoque scribit Augustinus, quòd cùm ad eum causam Ceciliani schismatici detulissent, non est ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discutiendam atque finiendã Episcopis delegauit, quod & factum est in vrbe Roma, præsidẽte Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ, cum multis collegis suis. Epistola Constantini ad Melchiadem ea de re scripta extat apud Eusebium: Quinetiam cùm iudicium à se peteretur, ijs enim verbis respondisse scribit Optatus: Petitis à me in seculo iudicium, cùm egoipse Christi iudicium expectem. Ac rectè quidem Constantinus. Nam sicut legimus in Actis Apost. solos Episcopos posuit Deus regere Ecclesiam suam: illis dictum est: Pascite, qui in vobis est, gregem. Et per Hieremiã Dominus, Dabo, inquit, pastores, qui pascant vos scientia & doctrina. Et ad Timotheum ac Titum scribens Apostolus, quem Episcopum, eundem & doctorem esse vult. Pastorum est, gregis curam habere pascendo iubendoque ducere: Ouium est discendo & obtemperando sequi.

Sozomen. lib. 6. cap. 7. eccl. histo.
Aug. epistola 68. & 166. 162.
Euse. li. 10. ca. 5.
Lib. 1.
Actor. 10.
1. Pet. 5.
Hierem. cap. 3.
Timoth. 3.
Tit. 3.
Pastorum regere, & ouium obedire.

Sed nescis, dicit quidam, ex quibus pastores esse solere? Scio. Verùm & illud scio, priusquam id sint assequutæ, priusquàm legitimè sint ad hoc munus vocatæ, pastorum eis officio fungi non licere, cùm scriptum sit: Nec quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Expectent igitur dum vocentur, dum pastores fiant, neque se prius, quàm factæ fuerint, ad munus pastorum ingerant. Quamobrem semper hoc à sancta catholica Ecclesiã fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam, sanamque doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi catholici Episcopi, etiamsi ad Concilium communicandum ex ordine quoque sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi consueuerunt.

Heb. 5.

Quòd autẽ reges & imperatores interfuisse quãdoq; legimus, nõ ob eam rẽ adfuisse credendi sunt, vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidẽ pertinentibus, vtq; sibi earũ cognitionem aut iudiciũ vsurparent, verùm vt auctoritatẽ, vnitatem, & cõcordiam Cõcilij tuerentur, & quæ salubriter essent in ea cõstituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderẽt. Sed hic Varemundus, & hi qui sunt in eadẽ hæresi, Nicolai põtificis auctoritatem nobis obijciũt, cuius verba Gratianus in eum librũ retulit, quẽ ipsẽ decretorũ inscripsit, ex quibus probare conantur, etiã laicis vel sententiæ dicendæ, vel iudicandi de cõtrouersijs concedi potestatẽ oportere. Quid autẽ? an non rectè de istis dicere possumus, quod in eadem illa epistola scriptum à Gelasio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt Canones, dum nesciunt quid loquantur. Nisi fortè scire quid loquantur existimãdi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro sua sententia tuenda, testimonium ex illa Nicolai pontificis epistola producunt, in qua nihil aliud per põtificem agitur, quàm quod etiam Imperatoris Theodosij scripto, cuius paulò antè meminimus, prolato, tractatibus Ecclesiasticis eos immiscere se, qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum esse docetur. Quæ nanque res alia causam Nicolao dedit eius epistolæ cõscribendæ? quàm quòd Michaël Imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregato Concilio præsularem cathedram ascendit, & aduersus Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum sacerdotalis officium arripuit ministerij, quem de sede sua deiecit, & in eius locũ Photium quendã suffecit, qui postea per Adrianum, Nicolai successorem, congregata etiam Synodo Constantinopoli, quæ dicitur octaua, legitimè depositus, & in sedem suam Ignatius restitutus est. Hunc igitur Michaëlẽ alloquitur pontifex his verbis: Dicite, quæsumus, vbi legistis, Imperatores antecessores vestros in synodalibus cõuentibus interfuisse, nisi fortè in quibus de fide tractatũ est, quæ vniuersalis est, quæ omnium cõmunis est, quæ nõ solùm ad clericos, verumetiã ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos? Quid aliud hæc verba sibi volunt, nisi quòd quoties de Domini sacerdotib⁹ erat iudicium, nemo Imperatorum Synodo interfuerit, cui nec Valentinianus Augustus interesse voluisse in eadem epistola cõmemoratur, cùm Sixto Põtifici quædam crimina fuissent obiecta: sed surgens à Cõcilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum: cùm autem de fide tractatum est, Imperatores nonnunquàm interfuisse? Nunquid autem quoniam interfuerunt, ideò statim, quod propriũ munus est Episcoporum, sententias dixerunt? de fidei cõtrouersijs iudicauerũt? Minimè gentiũ: Verùm ad hoc tantùm interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & cõcordiam tuerentur, quodq; de sententia patrũ in Concilio statutum esset, id firmum & ratum esse iuberent, edictisque propositis, inuiolatè ab omnibus obseruari præciperent.

Imperatorum & regum officium in cõcilijs
Gratianus. 96. dist. vbi nam.
In epistola ad Faustum Magistrum.

Verùm vniuersalis est, inquit Nicolaus, fides, cõmunis est omnium, non solùm ad clericos, verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos. Quid igitur ex eo

Fides vniuersalis.

colligis? Pertinet ad omnes fides, ergò pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, communis est omnium: quid enim sunt regna remota iustitia, nisi mera latrocinia? pertinet ad omnes vt ius suum cuique tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neque soli reges aut principes, aut quibus hæc ab illis est mandata iurisdictio, de causis ciuilibus vel criminalibus iudicandi potestatem habebũt? Quid est hoc aliud, quàm ordinẽ ex rebus tollere, quàm sursum & deorsum omnia miscere? quam dum à tyrannide metuis, anarchiã quãdam inducere velle? Profertur & alia Gratiani sententia. Episcoporum Concilia sunt inualida ad definiẽdum, atq; ita, si dijs placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod est inualidum ad definiendum, est Concilium generale: Concilia Episcoporum sunt inualida ad definiendum, Cõcilia igitur Episcoporum non sunt Concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquam Psittacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus Cõcilijs legitimè congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani sunt: Episcoporum Concilia, vt ex præmissis apparet, sunt inualida ad definiendum, ad constituendum, non autem ad corrigendum. Quod si præmissa legisset hic homo, nunquam sententiæ Gratiani contrarium syllogismum produxisset. Quid enim est in præmissis? Legatur tota distinctio, quæ præcessit, nihil aliud in ea reperietur, quàm quòd Marcelli, Iulij, Damasi, Gregorij, Pelagij, Symmachi sententijs probatur, Concilia Episcoporum quæ præsentiã Papæ non habent, aut eius authoritate congregata non sunt, ad definiendum & constituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis iste disputator, si præmissa legere non vacabat: de prouincialibus Concilijs loqui Gratianum didicisset, quod in eis nihil generaliter constitui potest. Quamobrem non contra alios magis hæc verba faciunt, quàm contra eos, qui nationale Concilium expetunt, in quo de fidei controuersijs constituatur aliquid. Huius generis Concilia planè sunt inualida, & cõuenticula potiùs conciliabulaque, quàm Concilia dici merentur. Siquidem fides, quã profitemur, Catholica est, & dicitur, nec ad vnam gẽtem aliquã, sed ad omnes & vniuersos pertinet, qui Christiani censeri volunt, in quacũque tandem orbis parte sint constituti. Quamobrem seorsum aliquid in gente quapiam à reliquo Christiano populo cõstituere velle, quid fuerit aliud, quàm ab Ecclesia, fideque catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cùm dixit, Episcoporum Concilia ad definiendum esse inualida, non quod non aliquid in illis definiri & constitui possit, sed quòd iuxta morem in Ecclesia Dei, iam inde à temporibus Apostolorum semper obseruatum, de maioribus causis, fidei præsertim, ad sedem Apostolicam, aut ad Cõcilium Oecumenicum illius auctoritate congregatũ, referre sit necesse. Scripsit de Vandalica persequutione tres libros Victor, Augustini propemodum æqualis in eorũ altero, crudelẽ illum tyrannum Hunericũ Vandalorum regẽ edixisse narrat catholicis, vt ad certũ diem Carthaginẽ venirent, de fidei ratione cũ suis Episcopis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Episcopus catholicorũ nomine? Agnoscat, inquit, rex, nos disputationẽ legis, cum adiutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu, nos non debere asserendæ fidei nostræ causas assumere: debere etiã transmarinarum omniũ partium, qui nobis sunt in vna religione vel communione consortes, agnoscere, quod totius mundi causa agitur, non specialis prouinciarum Africanarũ tãtummodò. Cũque per Obadum præpositũ regni sui dici rex iussisset. Subde mihi vniuersum orbem terrarum, vt sub potestatem meam totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Respondit Eugenius: Quod rationẽ non habet, dici nõ debuit: sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris nõ est humanæ naturæ: Dixi enim, si nostram fidẽ, quæ vna & vera est, potestas regia cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos, scribam & ego fratribus meis vt veniãt coëpiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram valeant demonstrare, & præcipuè Ecclesia Romana, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Sensit igitur hoc ipsum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua prouincia siue natione, de fide, quæ catholica est, & ad vniuersos pertinet, nihil ita cõstitui posse, vt ratũ ab omnibus haberi sit necesse, nisi fortè sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta sit approbatio. Quamobrẽ hæc Gratiani sententia non contra nos facit, sed contra eos potiùs, à quibus tãto studio nationale Concilium expeti videmus.

Dist.18.cap.1. — *Gratianus.* — *Concilia episcoporum quomodo inualida.* — *Concilia Nationalia.* — *Victor in Vandolica persecut.* — *Ecclesia Romana omnium ecclesiarum caput est.*

Sed inueniũtur inter laicos, dicis, multi doctrinis varijs perpoliti, in theologia etiã exercitatiores, quàm sunt multi Episcoporũ. Fac ita esse, nunquid ideò tollem⁹ ordinẽ ex rebus? & non illud studebimus potius vt in eligendis Episcopis Pauli præscriptum Canonumq; decreta seruentur? Reperiuntur etiã de populo priuati multi, quibus maior inest iurisprudentia, quã nõnullis ex his, qui cum potestate versantur, siue regib⁹, siue principibus, siue iudicib⁹, siue quibuscũq; tandẽ alijs, quibus iuris dicẽdi potestas est permissa, nũ igitur

Laici docti an in Concilijs locum habeant. *Potestas spiritualis seculari potestate est superior & dignior.*

igitur tu, quia cautus & prudens tibi videris, ac præ cæteris iurisconsultus, regẽ aut principem de suo solio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris auctoritatem à nemine cõcessam vsurpabis? Potéstne cogitari vel dici quicquam absurdius, & ad seditionem in populo cõtra legitimá potestatem excitandam aptius? Habet autem, vt ne sis nescius, suos etiá principes Ecclesia, de quib⁹ per Prophetá dictũ est: Cõstitues eos principes super omnẽ terrá. *Psalm.44.* Hos, inquit Clemens Romanus, Principes vobis, & Reges, præesse putate, ac tributa, sicut Regibus pendite, à vobis enim & ipsos & familiares ipsorũ ali oportet, quemadmodum Samuël præcepit populo de Rege, & mos est de Sacerdotibus in Leuitico, sic & nos vobis de Episcopis præcipimus. Nam si ibi multitudo pro rata portione tantò Regi munera præstabat, quantò magis & nunc Episcopus accipere debet à nobis, quæ sunt à Deo sibi constituta ad sustentationem suam, & eorum qui sunt cum ipso Clericorum. Quod si verò aliquid etiam huic orationi addi oportet, plus hic accipiat, quàm ille quõdam. Nam ille tantùm ea, quæ pertinent ad militiá administrat, belli pacisque moderator, ad tuenda corpora. Hic verò Dei Sacerdotium administrat, corpus & animam liberans à periculis. Quanto igitur anima à corpore præstátior, táto sacerdotiũ regno sublimius. Ligat enim Sacerdotiũ & soluit eos, qui vel pœna vel venia digni sunt. Itaq; Episcopũ amare debetis vt patrẽ, timere vt regẽ, honorare vt Dominũ. Fructus vestros, & opera manuũ vestrarum in benedictionẽ vestram offerentes illi primitias vestras, & decimas vestras, partes vestras, & munera vestra dantes ipsi, tanquam Sacerdoti Dei, primitias frumenti, vini, olei, fructuum, & omniũ quæcunq; vnus Deus suppeditat vobis, & erit tibi oblatio tua accepta in odorẽ suauitatis domino Deo tuo. Et benedicet Dominus opera manuũ tuarum, & multiplicabit bona terræ tuæ, quandoquidẽ benedictio super caput largientis. Oportet autem vos nosse, quòd quamuis liberauerit vos dominus à seruitute vinculorũ, quæ fuerunt inducta super vos, & deduxerit vos in locum refrigerij, nec amplius permisit vos sacrificare ratione carentia animalia pro peccatis, liberauerit etiam vos illis expiationibus ab hircis emissarijs, à lauacris continuis, & aspersionibus, non tamen ab oblationibus vos liberauit, quas debetis sacerdotibus, neque ab ea, quam debetis egẽtibus, beneficentia. Dicit enim dominus vobis: Nisi abundauerit vestra iustitia plusquàm Scribarũ & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum cœlorum. Sic autem abundabit iustitia vestra, si maiorem curam habueritis Sacerdotum, orphanorum, & viduarũ, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in secula. Et iterum: Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Et rursus: Anima benedicta omnis simplex. Sic itaque facies tu, sicut Dominus ordinauit, & dabis Sacerdoti ea, quæ debentur ei, primitias, & decimas, area & torcularia pro peccatis tanquam mediatori inter Deum & eos, qui purgationis indigent & venia. Te nanque dare conuenit, illum autem dispensare tanquam œconomum, & administratorem Ecclesiasticarum rerum. Neque verò discuties tuum Episcopum, nec obseruabis dispensationem illius, quemadmodum in ea se gerat, quãdo cum quibus, vbi, benè vel malè, vel conuenienter. Habet enim, iudicem Deum, qui in eius manus dispensationem commisit, & dignum eum effecit Sacerdotio tanti loci. Hactenus ille Clemens libro secundo Constitut. Apost. cap.37.&38.39.

Episcopis et clericis fructus & primitiæ soluendæ.

Episcopi regibus & principibus præferẽdi

Cap.39.

Sacerdotibus quæ dari debent.

Episcopus Ecclesiasticarum rerum dispensator ex Dei commissione.

Qui eorũ principatus táto est omni regno excellentior, sicut à Chrysostomo & Gregorio Nazianzeno in oratione, quá de Hieremiæ dictis, præsente Imperatore habuit, scriptũ legimus, quantũ inter spiritum & carnem, inter cœlum & terrá, inter diuina & humana, discrimen & interuallum esse potest. Enarrans illum Psalmi locum Augustinus, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, constitues eos principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia catholica, filij eius constituti sunt principes super omnem terram, filij eius constituti sunt pro patribus. Agnoscát qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum regis, &c. His igitur principibus, non his qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non sunt, Ecclesias regendi, ligandi, soluendi, deque fidei causis cognoscendi potestas est concessa.

Chrysost. lib.3. de Sacerdotio. Et de verbis Esa. Hom.4. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, &c. explicatur.

Sed libet hic Catholici cuiusdá Imperatoris verba adscribere, ex octaua Synodo Cõstantinopolitana, quam in Ecclesiæ cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is absoluta iam Synodo, oratione quadam ad omnes, qui tum præsentes aderant, vsus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autẽ laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè cõuersamini, quid amplius

Imperatoris in octaua Synodo Cõstantinopol. verba.

dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali synodo aduersari. Hoc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi, & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificati, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunque enim religionis & sapiētiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusque: Quantumcunque Episcopus sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium cōstitutis pastores verborū subtilitate discutiēdi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambiendi? Oportet ergo nos cū timore & fide syncera hos audire, & à facie eorū vereri, cùm sint ministri domini omnipotētis, & huius formā possideant, & nihil amplius, quàm ea, quę nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autē vt videmus, adeò multos malitia in insaniā accedit, vt obliuiscētes proprij ordinis, & quod pedes sint minimè cogitantes, legē ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos: quos Ambrosius oculorum in Ecclesia fungi scribit officio. De quibus etiā in octauo Concilio Toletano legitur, dū secundum carnis assumptæ mysteriū Ecclesiæ suę fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in mēbris eius intentio Episcoporū officia cernitur peragere oculorū. Sic & Augustin[9] sanctos Apostolos vocat oculos. Quātacunq; religione sit & sapiētia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamē nō esse cēset Basilius illi de Ecclesiasticis causis sermonē mouere, quod proprium hoc sit Episcopi munus, etiāsi multo sit is in virtute sapiētiaq; inferior: idq; Gregorij, quē Theologum Græci vocāt, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, cur tam diu à functione abstinuerit Ecclesiastica, sic populum affatur: Vos oues, nolite pascere pastores, neq; super terminos eorum eleuemini, satis enim vobis est, si rectè pascimini: nolite iudicare iudices, nec legē feratis legislatoribus. Deus enim nequaquā Deus est seditionis & cōfusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnusquisq; fratres in eo ordine, in quo vocatus est, permaneat, licet etiā dignior existat: in illoque magis præsentē amet claritatē, quàm vt eā, quā nō accepit, quęrat. Nemo q sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectiōis lex soluatur, qua tā terrestria quàm cœlestia sunt colligata: neq; dominationē multiplicē sine dominatiōe faciamus. Hæc Gregorius.

Episcoporum dignitas. — *Nota. Ecclesiasticas causas laicæ potestati discutere & iudicare nō licet.* — *Oculi Ecclesiæ Episcopi Basi. epi. 4.* — *Amb. de dignitate sacerdo. cap. 6.* — *In sua vocatione cuique perseuerandum.*

Intereà tamen illud non cōcedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Episcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim si quis cōmunes alicuius locos legit diligentiùs, ideò statim in Theologia dici debet exercitatior, quàm Episcopus. Ac fieri quidē potest, vt reperiatur nōnunquam Episcopus minus in scripturis versatus, quàm exigere videtur ea persona, quam sustinet, num idem propterea de omnibus iudicium esse debet? Nulla est prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat, minimè vulgari doctrina præditos. Certè [redacted] in Cōcilio, quod proximis superioribus annis Tridēti fuit inchoatū, etsi cœtus ingēs fuisse dicitur inferioris ordinis virorū, qui doctrina præstare multùm existimarentur, nō alij tamen excellere magis visi sunt, quàm Episcopi, à quibus pleraque sunt animaduersa, quę inferioris ordinis viri docti minimè cōsiderassent. Sed nouū non est, quod ab hæreticis Episcopi catholici pri[9] omnia & facere & pati parati, quàm vt scindi Christi tunicam inconsutilē permitterent, stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arrius hæreticus, vir dialecticarū nugarum non imperitus, in quadā epistola, quam historiæ suæ Theodoritus inseruit eos Episcopos, qui sententiæ suæ sunt aduersati, nō ineruditos modò, verū & hæreticos, hæreticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicęnę synodi patres tanquā simplices & idiotas perstrinxerit, quibus tamen hoc elogiū tribuit Eusebius, quod eorū alij celebres erant verbo sapientiæ, alij firmitudine & tolerātia continentiæ, alij medio modo ornati. Semper enim quæ præclara, rara sunt, neque fieri potest, vbi maior est aliqua congregatio, vt excellēter omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infra mediocritatē constituti: qui sicubi tumor abest & arrogantia, quæ solet eos ferè comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum sententiam non inuiti sequuntur. Et certè præstat in eiusmodi cœtu esse aliquē non doctissimum, qui cùm se videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre persuasum habet, sententia lubēs acquiescit, vt sit non inter alta sapientes, verùm humilibus consentientes, quàm tales multos, quales describit sapiens: Vidistin' hominem, qui sibi sapiens esse videtur? spes est de stulto, quàm de eo multo maior: Nam qui sunt præfracto animo, nihil vt nisi quod ipsi intelligunt, rectum esse putent, quamuis ad rem potiùs quàm ad componenda dogmatum in Ecclesia dissidia idonei esse videntur. Quam in sententiam etiam à Ioanne Chrysostomo

Episcoporum doctrinæ. — *Lib. 1. cap. 9.* — *Soc. lib. 1. cap. 8.* — *Euf. lib. 3. de vita Constantini.* — *Roma. 12.* — *Prouerb. 26.* — *Chry. Hom. 76. in Matth.*

stomo

stomo scriptum legimus: Præstat proba ignoratione detineri, quàm falsa opinione máci-pari. Ná qui nescit, facilè ratiõe ducitur: qui verò scire credit cùm nesciar, nõ potest facilè veritatem suscipere, sed maiori sudore opus est, vt antequã vera inculcentur, falsa ex animo eius eijciantur. Nam & in charta vbi nihil scriptum est, facilimè scribitur, literis verò plena, nõ similiter: necesse enim est priora deleri. Et terra faciliùs aratro proscinditur, quę nihil habet, quàm quæ vepribus est referta. Nihil igitur impedit, quominus esse Cõcilia dicantur Episcoporum, etiam si non ita, vt deberent, in sacris literis omnes Episcopi sint versati, cùm præsertim neq; fuerit, neq; futurum sit Concilium vllum tam Oecumenicũ, vt omnes ad illud orbis Christiani totius Episcopi conueniant: neque mitti ferè consueuerunt ex vnaquaque prouincia, nisi de quibus est opinio doctrinæ singularis.

Ignorãre quàm falsa nosse præstat.

Verùm interfuerunt Imperatores & Reges Cõcilijs. Quis negat interfuisse? cũ eos etiã nostro tempore literis põtificijs ad Cõcilium inuitari, nemini sit obscurũ. Quod verò de causa fidei iudicauerint, hoc est, quod constanter negamus. Euoluantur omnia Concilia, quæ à nato Christo habita sunt ad hęc vsq; nostra tempora, nullum reperietur, in quo sibi quisquã Imperatorum de fidei causa iudicium arrogauerit. Longum autem esset enumerare omnia, præsertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum & constituẽdum inualida esse docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquàm perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, nõ posse Synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquam sacri Canones conuenire seculares principes in Concilijs sanxerint, sed solos antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis Concilijs vniuersalibus inueniemus. Neque enim fas est seculares principes spectatores fieri rerum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquàm eueniunt.

Concilijs generalibus Imperatores & reges solum interfuerũt, nõ vt de fidei causa sententias dicant aut iudicent.

Actione. 10.

Concilijs prouincialibus principibus secularibus interesse nõ licet Distinct. 16.

Cæterùm recenset idem Gratianus octo Synodos œcumenicas: quarum prima Nicæę habita est anno à Christo nato trecentesimo tricesimo plus minus: in qua qui Christum creaturam esse asserebat, & eiusdem cum patre substantiæ negabat, Arrij hæresis est extirpata. Secunda quinquaginta sex annis, post Cõstantinopoli: in qua Macedonius est damnatus, qui Spiritumsanctum esse Deum inficiabatur, simul & Apolinarius, qui Christũ, ipse demens, esse sine mente blasphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Ephesi: in qua Nestorius est anathemate redditus execrabilis, qui propria stultitia seductus, aliũ ante secula Deum verbum, alium verò ex virgine pro nostra salute incarnatum nugatus est. Quarta post interuallum annorum triginta Chalcedone: in qua Eutyches vnà cum Dioscoro, qui duas in vno Christo naturas incõmutabiliter vnitas negauerat, vnã autem naturam ex duabus fuisse compositam prodigiosè pronunciauerat, infinitis execrationibus est deuotus. Quinta centum & duobus annis pòst, iterùm Constantinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus proprer falsa quædam & peregrina dogmata sunt dãnati. Sexta posteaquàm centum vigintinouem anni intercesserunt, tertium Constantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Polychronius, qui vnam tantùm in Christo voluntatem & operationem esse contendebant, è cœtu piorum eiecti, & anathemate sunt percusi. Septima sexaginta pòst annis iterùm Nicææ: in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabant, Basilius, Theodosius, Sisinius, & alij nonnulli sunt hæretici pronunciati. Octaua post centum plus minus annorum interuallum, quartùm Constantinopoli in qua Photius, qui per vim de sede sua deturbato Ignatio Constantinopolitano Patriarcha in locum eius inuaserat, legitimè de eo deiectus, & tanquàm nouus Dioscorus, & qui cum Iconomachis facere videretur, anathema pronunciatus est.

Concilia œcumenica, & quid in ijs actum.

Hæretici in Cõcilijs generalibus damnati.

In Concilijs fuerunt Imperatores.

Interfuit Nicenæ Synodo Constantinus Imperator, sed quomodo interfuit? Cum paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, nõ prius consedit, quàm annuissent Episcopi: cumque de concordia & pace pleraque disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem ipsorum sententiæ permisit, sicut in historijs suis Eusebius, Socrates, Theodoritus, memoriæ prodiderunt. Itaque trecentos decem & octo Episcopos in eo Concilio subscripsisse legimus, Constantinum subscripsisse nõ legimus. Quin illud de eo tradit Zozomenus, quod cùm ipsi fidei scripturam artificiosè constructam Arrius obtulisset, arbitratus fuit Imperator eum conformia cum illis sentire, de quibus in Nicæna Synodo conuenerat: quo nomine gauisus quidem est, verùm tantùm ipse sibi non permisit, vt eos ad communionem reciperet in iudicium, & cognitionem eorum, quibus secundum Ecclesiæ legem de huiusmodi cognoscendi potestas erat concredita. Mittit igitur ad Episcopos Hierosolymis tum temporis congregatos. Ex quibus verbis manifestè constat, quod secundum Ecclesiæ legem de rebus fidei non licebat alijs cognoscere, præter Episcopos.

Constantini imperatoris in Cõcilijs modestia.

Euseb. lib. 3. de vita Constantini.

So. lib. 1. cap. 8.

Theodor. lib. 1. cap. 7.

Zozom. lib. 2. cap. 27.

Interfuit Cõstantinopolitanæ Synodo Theodosius. Nunquid subscripsit? Solos Epi-

Theodosius.

Ad concilium legatus Theodosij cur missus.

ſcopos centum quinquaginta ſubſcripſiſſe legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Epheſi habita, ducentorum Epiſcoporum, non quidem interfuit Imperator, ſed miſit loco ſuo Cãdidianum. Scribit autem ipſe ad Synodum, qua cum poteſtate miſerit, his vrbis: Deputatus eſt, inquit, Candidianus magnificentiſsimus comes ſtrenuorum domeſticorum tranſire vſque ad ſanctiſsimam Synodum veſtram, & in nullo quidem quæ faciendę ſunt de pijs dogmatibus quæſtiones communicare: Illicitum nanque eſt eum, qui non ſit ex ordine ſanctiſsimorum Epiſcoporum Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Ac miſerat idem ad eam, quæ iterum fuit Epheſi congregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium comitem & Eulogium tribunum, non vt de cauſa fidei iudicaret: ſed valẽtes, inquit, noſtris iuſsionibus miniſtrare de his, quæ in Epheſo à ſancta Synodo fuerint cõſtituta, & nullum fieri tumultũ permittere: Sed & ſi quem videritis conturbationibus & tumultui ſtudentẽ ad læſionẽ ſanctæ fidei, hunc cuſtodiæ mancipare. In quã ſententiam etiã ad Proclum Aſiæ proconſulem ſcripta eiuſdẽ Imperatoris extat epiſtola.

Actione. 1. Synodi Chalcedonenſis.

Martianus.

Cap. 3.

Interfuit Chalcedonenſi Martianus, ſed à legatis Leonis Papæ petitus, vt ſui præſentiã præſtaret Concilio, quòd ipſo abſente, ſe ad Concilium non occurſuros dicerent, ſicut in Breuiario ſuo teſtatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipſe dicẽs: Ad confirmandam fidem, non ad oſtendendam virtutem, vt nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruẽtur quæ ſtatuta ſunt. Sexcentos triginta Epiſcopos ſubſcripſiſſe legimus, Martianum ſubſcripſiſſe non legimus. In quinta, quæ eſt Conſtantinopolitana ſecunda, nec Imperator, nec ab eo miſſus, quiſquã interfuiſſe videtur, ſoli cẽtum ſexaginta quinque Epiſcopi & ſententias dixerunt, & ſubſcripſerunt.

Conſtantinus. In Concilijs Iudices de fidei cauſa non iudicant, & cur interſint.

In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantinus interfuit, & multi cum eo viri illuſtres, qui etiam glorioſiſsimi iudices vocantur, itidẽ vt in Chalcedonenſi Synodo fuerant vocati. Sed nec Imperator, nec quiſquam eorum, qui vocantur iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de fidei cauſa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonenſi, ita in hac ſexta Synodo Conſtantinopolitana non aliam ob rem & Imperatorem & iudices iſtos interfuiſſe liquet, quàm vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultum fieret, vt libera cuique poteſtas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum eſſet, de eo cognoſcerent, ac de ſontibus pœnas debitas ſumerent. Atque ad hanc, non ad aliam rem iudices conſtituti fuiſſe videntur, quod ex actis vtriuſque Synodi, & quartæ Chalcedonẽſis, & ſextæ Conſtãtinopolitanæ videret licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiam Imperator ipſe, quàm legi preces, quæ acta eſſent recitari, authẽtica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, ſi qua vis illata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonenſi, vbi iudices & Senatus dixerunt. Dicat ſancta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquutio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione ijdem Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſsimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſsimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur vt ſententia à Deo amabilitate veſtra proferatur, vt Eccleſiam ſuam recipiat, ſicut & ſanctiſsimus Leo iudicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt iudices, vt ſecundum decretum ſancti Concilij (non ſuum aut Imperatoris) Theodoretus Eccleſiam reciperet. Similiter & de Iba factum eſt, & de alijs nõnullis. Ad eundem modum in ſexta quoque Synodo Imperator, & ſanctum Concilium dixiſſe legũtur. Diſcurrat Georgius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidẽ & glorioſiſsimi Iudices nunc hũc, nunc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquàm verò ventum eſt ad ſententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, ſed ſola ſancta Synodus, quemadmodum ex duodecima & ſedecima actiõe videre licet. Sed & in actione decima octaua, poſteaquã ſubſcripſiſſent trecenti quinquaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hęc verba: Et ſubſcriptio pijſſimi & Chriſto dilecti Cõſtantini imperatoris, legimus & cõſenſimus. Ac mox: Cõſtantinus pijſsimus Imperator dixit: Edicat ſanctum & vniuerſale Cõcilium, ſi cum cõſenſũ omnium Epiſcoporũ promulgata eſt definitio, quæ ad præſens celebrata eſt. Cũq; ſanctũ Concilium exclamaſſet: Omnes ita credimus, edictũ ſcribi fecit Imperator, vt quod fuit à Cõcilio definitũ, id omnes firmiter obſeruarẽt. Ac primus fuit hic, qui ſubſcripſiſſe Cõcilij definitioni videtur, ſed nõ iudicans, verũ conſentiens tantùm: quod factũ etiã à quibuſdã in Cõcilio Arauſicano viris illuſtribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali, cùm poſtularetur à Baſilio Imperatore, vt primus ipſe ſubſcriberet Cõcilij

Actio. 10.

Conſtantini Imper. ſubſcriptio.

Baſilij Imper. modeſtia.

cilij decretis,respōdiſſe legitur. Tranquilliſsimū imperium noſtrū ſequutum præcedentes & iuſtiſsimos Imperatores, Conſtantinum videlicet magnum, & Theodoſium ac Martianum, ac cæteros, vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium Deo amabilium Epiſcoporum: ſed quoniam poſtulat præferri nos ſanctitas veſtra,ſubſcribam poſt ſubſcriptionem omnium ſanctiſsimorum vicariorum: Edocti enim ſumus à Chriſto vero Deo noſtro,habere exaltantem humilitatem. *Act.10.*

Ex quibus verbis colligitur, ſubſcripſiſſe quidem imperatores in alijs cōcilijs œcumenicis,verùm in his actis,quæ habemus, præterquam in ſexta & octaua Synodo nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licuit.In Chalcedonenſi verò concilio Epiſcopi ſubſcripſerunt hac forma:Flauius epiſcopus Conſtantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco,definiens ſubſcripſi:Presbyteri verò ſimpliciter:Euſebius presbyter ſubſcripſi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Epiſcopos & presbyteros fuit obſeruata, vt Epiſcopi ſubſcriberent,definiui & ſubſcripſi: Presbyteri ſequendo; definita ſubſcripſi. In ſeptima Synodo,quę eſt ſecunda Nicæna,interfuerunt quidem duo Senatores;ſed initiò pauca loquuti,perpetuò poſteà tacuerunt:Epiſcopi, qui numero fuerūt trecenti quinquaginta,decreuerunt & ſubſcripſerunt,prætereà nemo. In octaua Synodo,quæ fuit Cōſtantinopolitana quarta,interfuit quidem Baſilius imperator & ſubſcripſit,ſed quàm ab eo fuerit alienus,vt aliquas in iudicando ſibi partes de fidei negocio ſumeret,ex his quæ ſuperius ſcripta ſunt,cognoſcere licet. Primo loco ſubſcripſerunt legati, quos Adrianus pontifex Romanus miſerat,hac forma:Ego Donatus Dei gratia Epiſcopus ſanctæ Oſtiēſis Eccleſiæ,locum obtinens domini mei Adriani ſummi pontificis & vniuerſalis Papæ, omnia quæ ſuperius leguntur,huic ſanctæ & vniuerſali Synodo præſidens,atque ad voluntatem eiuſdem eximij præſulis promulgaui,& manu propria ſubſcripſi. Qua forma & collegę eius duo vſi ſunt. Ignatius verò hac forma ſubſcripſit: Ignatius miſericordia Dei Epiſcopus Conſtantinopoleos nouæ Romæ, ſanctam hanc vniuerſalem Synodum ſuſcipiens,& omnibus,quę ab ea iudicata & ſcripta ſunt,concordans & definiens ſubſcripſit manu propria. Quam eandem formam in ſubſcribendo ſequuti ſunt Ioſeph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hieroſolymitani. Poſt quos tandem ſubſcripſerunt Imperatores hac forma:Baſilius,Conſtantinus & Leo perpetui Auguſti in Chriſto Deo fideles,Principes Romanorum:& magni Imperatores,ſanctam hanc & vniuerſalem Synodum ſuſcipientes, & omnibus, quæ ab ipſa definita & ſcripta ſunt,concordantes, ſubſcribimus manu propria. Ex eo videre licet, quod Imperatores,vel quicunque alij non Epiſcopi,etiam in ſubſcriptionibus ſuis diligenter cauerunt,ne quid tanquàm iudicantes in fidei aut quacunque tandem Eccleſiaſtica cauſa feciſſe viderentur.

In Concilio quibuſdam imperatorum ſubſcriptiones reperiūtur.

Concilijs Epiſcoporum & presbyterorū ſubſcriptiones.

In cōcilijs Principum laicorum ſubſcriptiones.

Simul & illud notatu dignum eſt, quod in Oecumenicis Concilijs pręſidebant Romani pontificis legati. Extat in bibliotheca Vaticana Vigilij libellus manuſcriptus, nec adhuc quod ſciamus in lucem editus,in quo inſerta eſt profeſsio Mennæ Patriarchæ Cōſtantinopolitani. In ea quatuor ſynodis œcumenicis enumeratis ſic loquitur Mennas. In quib⁹ iuxta tēpora ſua prædeceſſores Sāctitatis veſtrę beatiſsimi papę ſenioris Romę ipſis ſynodis præſederūt. In Chalcedonēſi quoq; ſynodo ſic legitur. Paſchaſius & Lucēſius Reuerēdiſs. epiſcopi, & Bonifacius presbyter tenentes locū ſedis Apoſtolicæ,quia miſsi apoſtolici ſemper in ſynodis prius loqui & cōfirmare ſoliti ſunt,per Paſchaſiū dixerunt. Et aliquanto ſuperius:Paruitatem noſtram pontifex huic ſancto Concilio pro ſe pręſidere præcepit. Ideoque neceſſarium eſt hæc,quæ in medium proferuntur per noſtrā interlocutionem diſceptari.

Vigilius.

In Concilijs generalibus pontificis Romani legati præſidebāt.

Act.10.

Act.3.

Vſque eo autem Imperatores catholici iudicium in cauſa fidei ſibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id feciſſe videantur. Hunericus Arrianus quamlibet ſęuus tyrannus,non ipſe tamen iudicium de fide ſibi ſumpſit, ſed Patriarcham Cyrillum iudicem eſſe permiſit. Theodoricus itidem Arrianus ad iudicium Eccleſiaſticum vocatus,in Synodali arbitrio eſſe dixit,in tanto negocio ſequenda pręſcribere, nec aliquid ad ſe præter reuerentiam de Eccleſiaſticis negocijs pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem feciſſe quiſquam reperiet,id facturum quenquam putamus,qui vel micam in ſe Chriſtiani pectoris habeat,quique catholicus & orthodoxus dici & eſſe velit? Nihil eſt quòd in priſcis illis commemorandis longiores ſimus,noſtri etiam ſeculi principes non minori præditos religione videre licuit.

Hæretici principes recuſarunt iudicium in cauſa fidei ferre.

Victor. lib. 2. de perſecutiōe Vāda. in 4. Synodo Ro. ſub Symmacho Papa.

Anni iam triginta & amplius interceſſerunt, cùm noua quædam & peregrina dogmata ſparſit in vulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit & auctor ſectarum, quibus miſerandum in modum Germaniam diſſectam eſſe videmus: Quas quę clades, quæ ſint calamitates cōſequutę, quis eſt qui ſine lachrymis commemorare queat? Si Turcarum ipſe

Lutheranæ hæreſeos ortus.

tyrannus cum quamlibet numeroſo exercitu Germaniam peragraſſet, maiore illam clade vix afficere potuiſſet. Hunc itaque Martinum Lutherum tot ſectarum totque cladiũ auctorem, paternè monuerat initiò Leo pontifex, vt errores ſuos reuocaret, atque ad ſanam aliquando mentem rediret: Sed cùm nihil paternis adhortationibus ſuis profeciſſet, de Concilio patrum ampliſsimorum, & eorum qui doctrina ſacrarum literarum præſtabant, Martinum hæreticum pronunciauit, ac miſſo ad vnum omnium Chriſtianiſſimum Imperatorem, vereque catholicum Regem Carolum eius nominis quintum, qui feliciter adhuc imperat legato, poſtulauit ab eo, tanquàm primario Eccleſiæ filio & aduocato, vt ſententiam ſedis Apoſtolicæ ſequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari conſueuerunt, iuxta morem à veteribus Chriſtianis & orthodoxis imperatoribus obſeruari ſolitum. Neque enim nouum hoc eſt, quod Epiſcoporum ſententiam Imperatores & reges exequutioni mandare conſueuerunt: Sic namque Conſtãtinum, ſic Valentinianum & Theodoſium, ſic Arcadium & Honorium & Martianũ, & alios feciſſe legimus. Et extat in Synodo quinta Conſtantinopolitana conſtitutio Iuſtiniani imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non inſolitam imperio & nos facientes ad pręſentem venimus legem. Quoties enim ſacerdotum ſentẽtia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quẽadmodum Neſtorium, Eutychen, Arrium, Macedonium, Eunomium & quoſdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum auctoritate fuit. Horum igitur exemplum ſequutus Carolus quintus imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim ſe facturum oſtendit, quod à primario Eccleſiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò vehementer inſtabant nonnulli, vt prius hominem ad ſe vocaret, quàm ad exequutionem decreti à ſede Apoſtolica lati proceſsiſſet: cùm illis negare non potuiſſet, ne quis factum hoc illius ſecùs interpretari poſsit, in edicto ſuo, quod promulgari fecit, cauſam cur eum accerſiri fecerit, his verbis adſcripſit: Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus aut cognoſceremus, cùm id proculdubiò ad Romanum pontificem & ſedem apoſtolicam pertineat: neque vt res ſacroſanctę fidei noſtrę nunc tandem poſt tot ſecula per nouas altercationes, cum magno fidelium ſcandalo & perturbatione, ac infidelium deriſione, in controuerſiam vocari pateremur: ſed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium ſatisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus ac ſuaſionibus ad rectam ſemitam, ſi fieri poſſet, reduceremus. Nunquid & hic obſcurè tulit, minimè ſuarum eſſe partium de fidei cauſa cognoſcere? Quod clarius etiam oſtendit poſteà, cum poſtulantibus id à ſe nonnullis, non velle ſe quicquam determinare, neque poſſe concludere de negocio religionis, reſpondit: ſed apud pontificem Romanum pro officio ſuo diligenter ſe daturum operam de congregando Concilio generali: ſicut in Auguſtanæ confeſsionis exordio legitur.

Decretorum eccleſiaſticorum principes executores.

Act. 1.

Caroli 5. Impe. factum præclarum & laus.

Carolus 5. Imp. fidei & religionis cauſam & negociũ cognoſcere et iudicare non ad ſe ſed ad Romanum pontificem & ſedem Apoſtolicam pertinere dixit.

Sed iam ad reges noſtros veniamus, qui, ex qua Carolus imperator paternum, ex eadem clariſsima Auſtriæ familia maternum ſuum genus ducunt. Et ſanctus ille rex Sigiſmundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Chriſto obdormiuit, cùm alijs heroicis virtutibus multis clarus, tùm in tuenda fide catholica conſtantia quadam & animi robore ſingulari præditus: & qui libenter veſtigijs eius incedit ſereniſsimus filius hic eius, eiuſdem nominis ſecundus, quem vtinam paterna felicitate paternos annos aſſequutum, regni huius gubernacula longiſsimo tempore tenentem videamus, nunquid non & ipſi non eodem animo, eadem ſententia, eademque religione fuerunt? Poſtularunt ab vtroque nonnulli (quibus rectè dici potuit, neſcitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno ſuo prædicari permitterent: Reſpondit diuus pater: ſui non eſſe muneris de puritate verbi cognoſcere, ad Epiſcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio ſe etiam ipſum libenter maieſtas eius ſubmitteret, eorumque iuriſdictionem ſaluam in omnibus eſſe vellet. Reſpondit ijſdem propè verbis ſereniſsimus filius eius. Neq; dubitandum eſt, quin quotquot ſunt catholici reges & principes, ſi quis eis iudicium de cauſis fidei delatum vellet, idem omnes vno ſint ore reſponſuri. Quòd ſi maximè ſecus aliquis feciſſe reperiretur, nec allegandus tamen eſt error, nec defendendus, & verum eſt quod prouerbio dicitur: vna hirundo nõ facit ver.

Sigiſmundi primi regis Pol. pietas & conſtantia.

Sigiſmundi Auguſti reg. Pol. pietas.

Mat. 20.

De fidei, & religionis cauſis cognoſcere & iudicare non ad ſe, ſed ad epiſcopos pertinere dixerunt reges.

Auſus eſt & re & nomine Baſiliſcus Imperator circulares dare literas, quib⁹ Chalcedonenſe Conciliũ, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipſum fecit epiſcoporũ ſuorum ſententiam ſequutus, qui circularibus eiuſmodi literis etiam ſubſcripſerunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipſas circulares literas nõ ita multò pòſt aboleri, & eis contrarias ſcribi iuſsit, ſicut apud Euagriũ, Liberatũ, Nicephorũ ſcriptũ reperimus. Auſus fuit & Leo Imperator imagines

Baſiliſcus Imp. acceptus ab Epiſcopis.

Euag. li. 3. c. 4.

Lib. cap. 16. in breuiar.

demoliri

demoliri, & sanctorum venerationi detrahere, sed aduersus eum in hæc verba scripsit Ioannes Damascenus: Non approbo Imperatorem, qui rapta & inuecta tyrannide inuadit sacerdotij dignitatem. Non Imperatores potestatem acceperunt ligandi atque soluendi. Ac paucis interiectis: Non consentio vt Ecclesia paciscatur se exequuturam imperialis edicti formulam: imò vt mordicus tueatur traditiones à patribus acceptas, siue scripto proditas, siue citra scripturam vsu Ecclesię comprobatas. Magis autem placidè simul & festiuè Eulogius presbyter, quem cùm Barses Valentis Imperatoris præfect⁹ hortaretur, vt in doctrina fidei se cum Imperatore coniungeret. Nunquid, ait, vnà cum Imperio etiã ille Pontificatũ est cõsequutus? Nam & Pastorem habemus, & nutus illius sequimur.

Niceph. li. 16. c. 3. eccle. hist.

Episcopi iudicant de principibus in causis ecclesiasticis.

Theodor. li. 7. ca. 8. Eccl. hist.

Theod. l. 4. c. 18 hist. eccle.

Sed & ante hos Constantius Imperator in Arrianorum gratiam plus in catholicos episcopos, quàm ei competeret sibi iuris vendicabat. Ad quem scribens Osius episcopus Cordubensis hortatus est eum, vt ne suos comites ad synodos mitteret: Quid enim tale, inquit, à Constante actum est? Aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudicijs ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij: serua te in illam diem purum, ne te misceas ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis, quæ sunt ecclesiæ, concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium oculis malignis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ sunt ecclesiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cęsari, & quæ sunt Dei, Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere: neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes Imperator. Hæc illius epistolæ verba in sua quadam ad solitariam vitam agentes epistola inserit Athanasius: qui nõnullis interiectis: Istud est, inquit, iudicium episcoporum. Quid cum eo commune habet Imperator? Sin contrà, ista minis Cæsaris constantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est? quãdo iudicium ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem suam accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ ante hac synodi fuerunt, multa iudicia ecclesiæ habita sunt, sed neque patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt: nec princeps in rebus ecclesiasticis curiosum se præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem nouum quoddam ab Arriana hæresi spectaculum editur: conuenerunt in vnum hæretici, & imperator Constantius, vt ille quidem sub prætextu Episcoporum sua potestate aduersus eos, quos velit vtatur, & tamen in persequutione mouenda persequutor non appelletur, illi verò succincti principis potestate insidias faciunt, quibus volunt.

Osij Episcopi adhortatio ad Constantium.

Imperator Constantius, ne fidei & religionis causis se immisceat hortatur.

Athana.

Post quem Valentinianus Imperator iunior, Iustinę matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Cęterum his ad eum verbis Ambrosium scripsisse legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans vt ipse iudices legerem, sicut legisset Auxentius, nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati, sed id addidit, quod in cõsistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuę. Cui rei respondeo, vt arbitror, cõpetenter, nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram, quod augustæ memoriæ pater tuus, non solum sermone respondit, sed etiam legibus sanxit suis. In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis (hęc enim verba rescripti sunt) hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si aliàs quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinãda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? nisi fortè vilis quibusdam tanti imperatoris existimatur sententia, cuius & fides, cõfessionis constantia probata est, & sapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prędicatur. Quando audisti clementissime imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curabimur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse alijs putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat? Episcopus discat à laico? At certè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat, in causa fidei, in causa, inquam, fidei, Episcopos solere de imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris ęui dicebat, nõ est meũ iudicare inter Episcopos, tua nunc dicit clementia, ego debeo iudicare. Neque verò scripsit

Valentiniani audacia.

Epist. 32.

Imperator Valent. se ecclesiasticis rebus immiscens ab Ambro. valde reprehenditur.

Theodosij rescriptum de iudicio in fide.

Episcopi de imperatoribus & laicis in causa fidei iudicant, non laici de episcopis.

Epist. 33. *Matt. 22.*

psit hęc modo, verùm & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere, noli te extollere. Esto Deo subditus: Scriptum est: Quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris, Cæsari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesię: Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Atque hæc quidem contra Valentinianum Ambrosius. Qui cùm Aquileiẽsi Cõcilio interfuisset, in quo quidam Arrij sectator Palladius, itidem vt nostri temporis hęretici, iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quosdam ex vtraque parte auditores venire volebat. Quos quæris auditores? inquit Ambrosius: Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici dè sacerdotibus. Ac paulò post: Etsi in multis impietatibus deprehensus sit Palladius, erubescimus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibi vendicat à laicis esse damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quod laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare.

Varemundus valde confutatur. *Episcopi nomine indignus qui laicis sacerdotale ius substernit.* *Ambrosij Elogia.* *Ruff. li. 2. ca. 15. eccle. hist.* *Au. li. 5. cõf. ca. 13.*

Audin'tu Varemunde quid dicat Ambrosius? In causa fidei negat laicos vnquàm de Episcopo iudicasse: in causa fidei Episcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare dicit solere: nec esse dignum censet, Episcopi nomine, qui laicis ius sacerdotale substernit: Palladium autem vel hoc ipso nomine damnandum iudicat, quòd laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Quod si tyrannicum esse putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis solos Episcopos in concilium admittendos, nõnne tyrannum apertè vocas Ambrosium, cuius hæc est sentẽtia? qui mortem prius appetere, quàm laicis ius sacerdotale substernere fuit paratus: At quẽ tu virum insimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde à mille ducẽtis annis semper in Ecclesia Dei sacrosancta fuit apud omnes memoria: quem Ruffinus ecclesię murum & turrim validissimam: quem Augustinus ab illo baptizatus, in optimis notum esse scribit orbi terræ, & pium Dei cultorem appellat: quem epistola quadã Basilius celebrat: Cui Pelagius quoque quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius pręcipuè libris Romana fides eluceat, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituerit: cuius fidem & purissimum in scripturis sensum, ne inimicus quidem ausus sit reprehendere: quem denique tanta fuisse vitæ sanctimonia narrat Augustinus, vt eum viuum adhuc etiam dæmones confiterentur, atque vt sibi parceret, obsecrarent. Hunc tu talem virum, cui non catholici modò, verumetiam veritatis hostes hęretici, quin & dæmones ipsi, fidei, doctrinæ, sanctimoniæ, tam illustre testimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non est tyrannus Varemunde, qui ius suum tuetur: sed Episcopi nomine dignus non est, qui laicis ius sacerdotale substernit. Quin tu potius Varemunde glariatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui pastores loco submoues, qui per vim Episcopos iure suo spoliare, & in ordinem cogere, qui quæ propria est eorum iurisdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virum hunc sanctissimum, episcopale suum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & plusquam tyrannum appellaret, sed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multò pòst pœnituit: informatusque fide ac institutis catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosiũ affectu pòst incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret. Quinetiam cum iudicium à se peteretur, ijs eũ verbis respondisse scribit Optatus: Petitis à me in seculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem. Pientissimus autem imperator Theodosius, quamuis propter patratam cædem ecclesię primum ingressu per Ambrosium prohibitus, deinde iam reconciliatus, cancellos egredi iussus esset, intra quos mysteria peragebãtur, quod Imperatores pur pura faceret, sacerdotes non faceret, non modò tyrannidis ei probrum non obiecit, verumetiam hac ipsa de causa præ cæteris eum episcopi nomine dignum esse iudicauit, neque se nosse quenquam affirmauit, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosiũ. Da Christe tales tyrannos Ecclesiæ tuæ multos, qualis vel Ambrosius hic fuit, vel ante eũ Babilas à Chrysostomo celebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Cracouiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Christus autem bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui, laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israël opponerent, ac starent in prælio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus suis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi grassarentur in ouili Christi, neq; tam diu tam fœdè scissam incõsutilem Christi tunicam videremus.

Basili. ep. 55. *Aug. de nup. et concupis. lib. 1. cap. 35.* *Idẽ de cura pro mortuis. ca. 17.* *Amb. epist. 34.* *Theo. l. 5. ca. 18. eccl. hist.* *Lib. 1.* *Theod pietas et patientia.* *Et in Ambros. amor.* *Episcopi pro eccle. iuribus zelosi referuntur.*

Quid autem dicis Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimũ esse iudicauerint etiam hi, quorum te partis esse non obscurè fers: qui confessionis Augustanæ, quàm Christianæ censeri malunt? Tanta est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis

ritatis iugula nonnunquàm erumpat. Nunquid non hęc verba sunt vestræ confessionis Augustanę? Secundùm Euangelium, seu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis, hoc est, his, quibus est commissum ministerium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata: item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Audin' tu Varemunde, quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, nulla circuitione vsi, disertis verbis iurisdictionis Episcoporum esse dicunt, atque hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commisces potestates, ecclesiasticam & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienū officium? *Confess. Augustana concedit iudicium episcopis in causa fidei.*

Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij, longiores esse nolumus, cum præsertim instituti nostri non fuerit hoc loco de iurisdictione Episcoporum differere: sed illud modò propositum habuimus, quæ sit Ecclesia catholica, demonstrare: quo nomine non pars, neque enim sunt partes in Ecclesia, verùm totum quiddam significatur. Docet hoc Augustinus, explicans illud ex Psalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet. Catholica totum tenet, quicūq; partem tenet, à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua idipsum dicunt omnes, vt rectè de ea propheta scripserit: Hierusalem quæ ędificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. Odiosum est partis nomen. Siquidem de parte dici volunt, ait Augustinus, qui in vnitate non sunt, de altera parte sunt, & de ipsa parte ascendunt, id est, extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco: Væ illis, qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, partes sibi faciunt in hominibus. Et iterum: Omnes hæretici in paucis & in parte sunt. Et ad Seuerinum scribens. Catholica gracè appellatur, quòd per totum orbem terrarū diffuntur, hanc ignorare nulli licet, ideò secundum verbum domini nostri Iesu Christi abscondi non potest. Pars autē Donati in solis Aphris calumniatur orbi terrarum. Et de baptismo contra Donatistas: Induentes lupos suos pellibus ouium, dicunt, Ecce hic est Christus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super montem constitutę, ad particulas insidiarum suarum multos separant, & iugulatos absumunt. Apud eos itaque partes sunt, qui se pręciderunt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod segregauerunt semetipsos. Quomodo autem segregauerunt? Segragauerunt se suo quodam singulari iudicio, sua quadam solitaria opinione. Nam cum idem anteà sensissent quod nos, ac quod vniuersa sentit, ac semper sensit Ecclesia, ab eo postea recesserunt, atque ita singulares quosdam suos intellectus, solitarias suas opiniones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Sic à Cypriano dicitur pars Nouati: & in octaua synodo Oecumenica pars Photij: ab Augustino pars Maximiniani, pars Primiani, pars Donati sexcentis in locis. Et ferè videre licet Augustinum catholicam, siue orbem terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Sic ad Honoratum scribens: Ecclesia catholica, inquit, est etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus esse voluit, & prædixit: pars autem vestra, quę Donati dicitur, non est in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & sermo & facta apostolica cucurrerūt. Et ad Donatum: Vtrum nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria dissensione, pro Donati parte, pro sacrilega diuisione, importunitatem, nostræ circa te dilectionis diutius sustinere. Et ad Celerem: Nullam fuisse iustam causam, cur ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica diffunditur, se pars Donati dirimeret. Et ad Generosum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Christianitatem orbis terrę, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus? cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ędificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, &c. In hoc ordine successionis null⁹ Donatista Episcopus inuenitur. Et alio loco. Vtrum sicut à catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi essent. Et in eodem libro: Quicunque recitabantur catholici Episcopi ex his locis, vbi non erat pars Donati. Et in Psalmos scribens: Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt, ponite & partem Donati. Et in alium Psalmum scribens. Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium, & in parte remansisti, polluisti testamentum Christi. Et iterum in alium Psalmum. Qualem vesaniam patiantur hæretici, quæso vt attendatis. Illi pręcisi à compagine ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum omittentes, nolunt

Partes non esse in Ecclesia sed apud hæreticos.
Psal. 65.
Psal. 121.
Aug. de verbis domini sermo. 49.
Idem tract. 12. in Ioan.
In Psalm. 31.
Epist. 170.
Matt. 5.
Lib. 2. cap. 4.
Hæretici quomodo segregant semetipsos.
Cypr. li. 1. epist. 3
Au. epist. 162.
Epist. 104.
In appendice epistolarum.
Epist. 8.
Psalm. 166.
Psalm. 56.
In Breuiculo collationum primi diei. cap. 8.
Cap. 12.
Psalm. 54.
Psalm. 54.
In Psalm. 56.

lunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Et de verbis Apostoli: Si tu dicis, Christus est sponsus partis Donati, ego tabulas lego, & inuenio esse Christum sponsum Ecclesiæ diffusæ toto orbe terrarum. Et contra Cresconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, sic & Christi pacem non respuant in orbem terrarum. Et de vnitate Ecclesiæ. A Christi corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in alia parte separata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in Concilio Aphricano vsurpatum videmus: Vbicunque catholica fuit, & pars Donati. Et iterum: Si fortè antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt. Et paulò pòst: Si fuerit Episcopus ad catholicam ex Donati parte conuersus. Optatus grauiter insectatur Parmenianum, quod is dixerit duas Ecclesias, duas, inquit, ecclesias comparare voluisti, quasi sola Aphrica habeat populos Christianos, in qua vitio vestro duę videntur partes effectæ. Et dum immemor factus es Christi dicentis: Vnam esse sponsam suã. Tu in Aphrica non dixisti duas esse partes, sed duas Ecclesias: Certè vna est, quæ ex voce Christi meruit iudicari. Qui, ait, vna est Columba mea, vna sponsa mea. Et paucis interiectis, vt ostendam partem vestram cunctis morsibus pastam. Et iterum nonnullis interiectis: Gaudet totus orbis de vnitate Catholica pręter partem Aphricæ, & in eodem libro scribit: Cum veniret aliquis Donatista, solitum esse dicere. Quid apud vos agitur de parte mea? Quasi iam populum cum Deo diuideret, vt intrepide suam diceret partem. Et interrogati apud iudicem. Dixerunt se esse de parte Donati, de Christo tacuerunt. Sic nostra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius Zuinglij, pars Balthasaris Anabaptistæ, & aliorum, qui cum sint à toto præcisi, Ecclesia & in Ecclesia esse desierunt, cum Ecclesiæ nomen, sicut etiam à Chrysostomo traditum legimus, consensus concordiæque nomen sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequaquàm possint appellari hoc cognomine. Nam nisi vna sit, vnam fidem, vnam spem, vnã charitatem retinendo, Ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus non est, Ita neque corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna fides, vnũm baptisma, vnus Deus & pater omnium, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

Ser. 31. de verbis Apostoli. Lib. 4. cap. 64. Cap. 4. Cap. 84. Cap. 85. Cap. 86. Lib. 2. contra Parmenianum. Chry. Homil. in epist. ad Galá. 1. Cor. 1. Ephes. 4. 1. Tim. 3.

Tertia nota Ecclesiæ quod sit vna.

CAPVT XXV.

ATQVE hæc tertia est Ecclesiæ nota, qua dignosci possit ab ijs, qui vel præcisi sunt ab ea: cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum cœtu, quos vocamus ex communicatos, vel qui ipsi se vltro præciderunt: quales sunt hęretici & schismatici. Quos cum in tot sectas miserè dissectos videamus, manet nihilominus Ecclesia nostra catholica vna de qua sponsus in Canticis clamat: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius vnitatem significauit inconsutilis illa Christi tunica, quam qui Christum crucifixerunt milites, non scindendam, sed iuxta id quod prædixerat propheta, sortem super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi ab origine mundi occisi. Hanc expressit Apostolus cùm dixit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Visibilibus illa rebus, nimirum sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam sæpè visibilẽ, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apostolus vnum corpus, quod ex multis visibilibus membris constet, ne quis commentitiam aliquam esse dicat, quę sub hominis aspectum non cadat. Porrò, qui congregat eam, qui vitam huic pręstat corpori, Spiritussanctus est: Propterea spiritum etiam vnum appellat, quòd per eam in cordibus hominum diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipsum dicant, idipsum sentiant, idem sapiant omnes, atque vnanimes vno ore honorificent Deum & patrem domini nostri Iesu Christi.

Ecclesia vna. Cant. 6. Ioan. 19. Psalm. 21. Exod. 12. Apoc. 13. Ephes. 4. Vnitas Eccle.

Sola ergo sancta catholica Ecclesia vna est, terra est vnius labij, vnus in ea Christus adoratur, vna regula veritatis obseruatur, denique multitudinis credentium est cor vnũ, & anima vna. Non concordia & voluntate, sed secundũ naturam fidei, quæ vna est, quẽadmodum Hilarius interpretatur. Quod etiam Beda testatur his verbis: Reuera omnes per orbẽ catholici vnã veritatis regulam sequuntur, non autẽ omnes hæretici & infideles vnanimo errori consentiunt, verùm non minus semet alterutrum, quàm ipsam veritatis viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam illius & solicitudinem in vnitate spiritus retinenda. Cùm enim ex multis cõstet Ecclesijs, quæ tamen omnes vna sunt Ecclesia, cum per orbẽ vniuersum longè lateque diffusa, linguarumque & morum in ea sit magna diuersitas, eosdem tamen ritus, easdem vbique seruat cæremonias, quin & lin-

Rom. 5. Rom. 15. Gen. 11. Actor. 4. Lib. 8. de Trini. Beda in secundam epist. Ioã.

gua

gua non nisi vna & eadem nimirùm Latina sacrificia peragit, laudesque Deo decantat, ea præsertim, quæ est occidentis & septentrionis Ecclesia, vt si quis etiam ab extremo orbe veniat homo Christianus, esse ibi cor vnum, animam vnam, spiritum vnum intelligat.

Nunc tu mihi omnes circumspice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo sui latebras constituant, se ab vna hac sancta catholica Ecclesia segregauerunt, quot homines, tot esse propè de dogmatibus fidei sententias, neque nobiscum magis, quàm ipsos inter se digladiari & dissidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum possit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte consentiant: quodque maiore etiam dignum est admiratione, aliud eos ijsdem de rebus hodie, cras aliud sentire videas. Hinc illud præclarè dictum à Christiano & catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce cõmemoratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini sui VVittembergenses: quid verò proximè in sequenti anno credituri essent, se nescire, quòd subindè dogmata sua variarent. Indicant hoc non modò libelli eorum, verùm & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere. Ecce autem, quomodo depressit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum confusionem factam esse cernimus, vt non modò motuò se, verumetiam ipsi se non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalem, cuius participatio in idipsum, ibi nunc facta est Babylon mater fornicationum, & abominationum, tetra facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraque ciuitate sic scribit venerabilis Beda. Benè in Babylonis constructione linguarum vnitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiam sancti Spiritus linguarum varietas adunata: & illa confusio, hæc visio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures sectæ quàm linguæ dissociando confundunt. Quis autem alius exitus est expectandus, nisi quem prædixit propheta? Diuisum est, inquit, cor eorum, nunc interibunt: cum præsertim à Christo quoque dictum sit, quod omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hæreticorũ pax est Ecclesiæ: Fidem illi nostram, sicut ab Hilario scriptum est, dum sibi aduersantur, confirmant. Neque verò nostro tantùm hoc æuo sic accidisse putandum est: Iampridem hoc ita futurum propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Ægyptios aduersus Ægyptios. Scripsit etiam antiquissimus Tertullianus de sui temporis hæreticis, quod etiam à regulis ipsi suis variant inter se, dum suo proindè modulatur vnusquisque arbitrio, quæ accepit, quemadmodum de arbitro suo ea composuit ille, qui tradidit. Suo quoque de seculo scribit Hilarius: Periculosum nobis admodum atque etiam miserabile est, tot nunc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas esse, quot mores: & tot causas blasphemiarum pullulare, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita, vt volumus, intelliguntur. Et cùm secundùm vnum Deum & vnum dominum, & vnum baptisma, etiam fides vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est, & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Et in confutatione Synodi, quæ falso septima dicta est, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contempserint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, mendacium autem in varia distrahitur. Et Nicephorus in sua Ecclesiastica historia sic scribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curam gerit Deus. Nam adulterina Ecclesiæ dogmata, quæ paulatim emicuerãt, breui sunt extincta: ita seipsis inter se abolita, cùm alij super alios nouis rebus studerent, atque inter se confligerentur, non aliter quàm fluctuum commotiones insurgentes subinde atque decidentes in varias multiplicesque abeunt formas, & postremò vt nihil eorum appareat, euanescunt. Contra veritatis ipsius causa tũ incrementa sua capiebat, magisq; indies augebatur, accessionẽ quandã & robur certum ex hæreticorum insultu sumens. Semper enim sibi constabat Ecclesiæ catholicæ splendor & status, & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ, morumque diuersorum ordo, doctrinæque synceritas apud Græcos simul & barbaros mirificè relucere cernebatur.

Quoties hęresis exorta est in Ecclesia, nõ ferè sola exorta est. Nolo hic cõmemorare Arrios, Eunomios, Macedonios, Marciones, Seueros, quorũ sectę iã sunt obsoletę, quos in partes aliquot fuisse diuisos Ambrosius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Theodorus in sua Isagoge ad Anastasium, Nicephorus, ac qui pręcessit hos omnes Eusebius, memorię prodiderunt, ita vt cum eorum essent plura nomina, vna tamen esset perfidia, impietate non dissonans, communione discordans, nõ dissimuli fraude, sed

Hæreticorum dissensiones.
Georgij Saxoniæ ducis dictum.
Rom.11.
Gen.11.
In cap.5. Marci.
Oseæ.10.
Hæreticorũ bellum pax est ecclesiæ.
Luc.11.
Lib.7. de trinitate.
Esai.29.
De præscriptione aduersus hæreticos.
Hæreticorum mos & ab inuicem semper dissideant.
In li. ad Constãtium Augustũ.
Actio 6. secundæ Nicænæ Synodi.
Veritas mendacium.
Lib.4 cap.5.
De fide li.1.c.4.
Hæresi.73.
Lib.1. cap.25.
Li.5.c.23 & 4.
Hæresis nunquam sola.
Lib.2. cap.29.
Lib.8. cap.1.
Lib.4. cap.7.
Nice. li.12. cap. 29.30.31 & 32. eccle. hist.

de, sed cogitatione discreta. Neq; dicam de ijs, quibus æuo suo ante quadringētos annos idem accidisse scribit Bernardus. Patrum aut certè auorum nostrorum memoria secta quædam in Boëmia & Morauia nata est eorum, qui vtramque speciem eucharistiæ necessariò sumi à Christianis omnibus debere contenderent. Nunquid ea sola fuit? minimè gentium. Simul vt ab ecclesiæ consensu semel discessum est, ita varię sunt & multæ ex vna hac hæreses propagatæ, vt, quod omnibus in confesso est, qui per eas prouincias iter faciūt, intra vnius oppidi mœnia sex aut septē etiā sectas reperire liceat, raraq; dom° est, in qua nō aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à verò, vbi ab vnius sanctæ catholicæ ecclesiæ cōsensu disceditur: Veritas em̄ haud quaquā esse multiplex potest: sed vt spiritus diuinus vnicus est, ita verū, quod illo docēte cognoscitur, nō nisi vnū est. Atq; ea demū vera doctrina est, et hoc veros doctores arguit, quēadmodum à maioribus traditū esse refert Athanasius, vt eadē inter sese profiteantur, neque diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel à suis maioribus dissidentes. Etenim qui in hunc modum affecti non sunt, improbi potiùs quàm veri doctores dicendi sunt. Quāobrem euenit eiusmodi, quod viatoribus vsu venire solet: si quādo à recto itinere aberrarunt: Vt enim illi alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, cùm de rectè fidei religionisque curriculo deflexerint, alia ex alijs impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusque dissecti, cauda verò colligati, in sola vnius sanctæ catholicæ Ecclesię sententia oppugnanda sunt concordes, haud aliter, quàm olim Herodes & Pilatus inter se paulò antè dissidentes, in domini passione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figuram fuisse putat Augustinus, quod Sampson vulpium caudas colligasse legitur: Vulpes enim insidiosos maximè hæreticos significant, dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latentes & decipientes, de quibus etiam in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De ijs intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypsi scriptum est: Cōmanducauerunt linguas suas. Quomodo, inquit, commanducauerunt? nimirum contra semetipsos sentiendo. Nam contra catholicam quidem Ecclesiam pari & quasi concordi malignitatis spiritu depugnant, sed contra semetipsos discorditer confligendo, hæreses multifidas fecerunt, & ita suas quisque partes defendendo, contendendo atque rixando, linguas suas commanducant.

Bern. ser. 66. in Cant. — *Veritatem doctrinæ probat cōcordia & consensus docentiū.* — *Li. de decretis Nicænæ synodi cont. Eusebium.* — *Hæretici in quibus conueniāt.* — *Ioan. 19.* — *Vulpes hæretic. significant & In Psal. 80 & 61.* — *Chryso. in psal. 96.* — *Hiero. in 13. ca. Ezechiel.* — *Bern. in Cāt. homil. 65.* — *Cant. 2.* — *Rupertus lib. 9. in Apocal.*

Quod aliter vnitas retineri non potest, quàm si vnus aliquis præsit Ecclesiæ, cui pareant omnes.

CAPVT XXVI.

QVam autem causam esse dicemus, quod cùm perpetuo sibi cōstet Ecclesia, sitque admirabilis quædam in ea fidei dogmatum consensio, qui semel ab ea desciuerunt, tanta est eorum inter se distractio, & opinionum varietas? Quam aliam? nisi quod qui permanent in Ecclesia, fas eis non est, vt ambulēt inflati sensu carnis suæ, vt suos aliquos intellectus adferant singulares, quos mordicus posteà tueātur & defendant: sed cùm sint vnius corporis mēbra, cuius caput Christus est, necesse est, vt caput suum teneant, atque in illius obsequium intellectum suum captiuent.

Colos. 2. — *2. Cor. 10.*

Porrò qui caput est Ecclesię Christus, ad patrem suum cœlestem ex hoc mundo migraturus, atque ita facturus, vt genus humanum corporali sua præsentia destitueret, cùm sub suæ tempus passionis orasset patrem, vt eos, quos dederat sibi, seruaret, vt essent vnū sicut ipse cum patre vnum est, quò facilius vnitas hæc sempiternis temporibus retineri posset, ascensurus ad patrem, vni curam Ecclesiæ suæ mandauit, vni Petro pascendas oues suas commisit, vnum illum principem designauit multis argumentis: vt ipse quidem in cœlis auctor esset vnitatis perpetuę, Petrus autem, & quisquis ei successisset, eiusdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur.

Vnitatis ecclesiasticæ causa. — *Ioan. 18.* — *Ioan. 21.*

Vnitatis itaque constituendæ principium Christus, & retinendæ per eundem Christum Petrus, & eius successor statuitur. Hoc vniuersa credidit antiquitas: Hoc sacrosanctum Nicænum Concilium confessum esse legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipsa natura, quòd non potest aliter ordo consistere, non potest aliter vnitas in ecclesia retineri, quàm si præsit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in alijs etiam plerisque brutis animantibus videre licet. Habent caput vnum, ducem vnum, quem sequuntur: Sic in arboribus videmus multos ramusculos ad virgā, multas virgas ad ramū, multos ramos ad stipitem, multos stipites ad radicem vnam infigi, vt omnia socia fiant, & succum, qui est in radice, participēt: sicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis fact° es. Quòd si in naturis rerū, multo magis idē fieri necessè est in humana societate, quæ nisi ab vno aliquo gubernetur, stare nō pōt. Propterea dicit domin° per prophetā: Susci

Vnitas ecclesiæ etiam naturalibus rationibus ostenditur. — *Vnitas retineri non potest nisi per vnum.* — *Rom. 11.* — *Ezech. 34.*

Ezech.37. Ioan.10. Vnus pastor Christus.

tabo super eos pastorem vnum. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erit vnus pastor & vnum ouile. Quem vnum & solum bonum pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter eum esse caput & fundamentum ecclesiæ profitemur. Quin & illud non obscurè ferimus, nos credere, quòd solus ille sufficiat ad Ecclesiam suã regendam, gubernandam, & in vnitate conseruandam. Cæterùm sicut ipse est, qui sacramenta perficit omnia, ipse est, qui baptizat, ipse est, qui peccata dimittit, ipse est verus sacerdos, qui cùm semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo, quod panis erat & vinum conficit, vt iterùm offeratur non in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permãsurus, ministros elegit, quibus in sacramentis administrandis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est ecclesiæ suæ, ipse ordinem in ea simul & vnitatem conseruat.

Vnius pastoris Christi decedentis vnus in terra vicarius pastor constituitur. Ioan.21. 1.Cor.10. Matth.16. Ecclesia super Petrum ædificata. Ephes.2. 1.Cor.3. De diuinis nominibus cap.4. Christus sua naturalia bona dignitatesq; suas nobis communicat. Ioan.8. Matt.6. Matth.19. Luc.5. Ioan.20. Rom.8.

Quoniam verò præsentiam sui corporalem & visibilem Ecclesiæ subtracturus erat, vnius vti ministerio voluit, per quem vnitas hæc retineretur, cui præ cæteris oues loco sui pascendas commisit, ac à seipso petitum cognomen tribuit. Nam cùm petram esse Christum dicat Apostolus, cum Petro in consortium indiuiduæ vnitatis assumpto, nomen hoc communicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Quibus verbis cum vno ore à sanctis Patribus tam Græcis quàm Latinis Ecclesia super Petrum ædificata dicitur, tantum abest, vt quicquam ea re Christi gloriæ detractum existimari possit, magis vt etiam illustrata videatur. Neque enim quisquam est, qui eat inficias: quin illud vniuersa prędicat Ecclesia, Christum esse petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularem, qui fecit vtraque vnum, esse fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere. Sed cùm verùm sit illud, quod à diuo Dionysio scriptum est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illustrandam, ad incredibilem sui bonitatem toti mũdo manifestandã, quàm si quod ipsi potestate proprium est, id participatione quadã esse sibi cum homine commune voluisse diceretur? Nunquid non solus ipse est lux inaccéssibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apostolis dixisse legitur: Vos estis lux mundi. Nunquid non ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nunquid non solus ipse peccata remittit? nam hoc non est nisi Dei proprium: eandem tamen potestatem sacerdotibus quoque concessit, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus est hæc enumerando recensere? Potéstne quicquam esse gloriosius, quàm & dici, & esse Dei filium? Hanc quoque gloriam adeò non inuidit mortaliũ generi summa illa bonitas, vt quòd solus ipse natura est, nos quoque per adoptionis gratiam Dei patris filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes esse vellet. Et non intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei iudicio in reprobum sensum dati, se esse potius, qui Christi gloriam obscurent, dum de illius bonitate detrahunt, qua ille tanta est, vt cum semetipsum tradiderit, cum sanguinem suum pro nobis fuderit, verisimile non sit, esse quicquam, quod communicare nobiscum paratus non sit: cùm præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius hominis filius fieri dignatus est, vt hominum filijs Dei filijs esse liceret. Adducens hunc Euangelij locum Basilius de pœnitentia: Etiamsi petra est, inquit, non vt Christus petra est, sed vt Petrus petra. Christus enim reuera petra est immobilis & inconcussa, Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mũdi: Sacerdos est, sacerdotes facit. Ouis est, ecce, inquit, mitto vos tanquam oues in medio luporum. Petra est, petram facit, & quæ propria sunt illius largitur seruis. Hoc signum est aliquem esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiuntur, imminuũt aliquid ex ijs, quæ habent, non enim verè sunt diuites, aliena sunt, quæ possidemus: hic verò sic diues, vt quantumcunque largiatur, nihilominus ęquè diues maneat, tanquam fons quidam perennis, quantumcunque ex eo hauseris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit, qui libenter eum imitatur, Ambrosius. Et æqualis eius Paulinus. Enumeratis multis nominibus, quæ nobiscum Christus communicauit, inter quę recenset etiam hoc ipsum petræ nomen, cuius gratiam discipulo suo non negauit. Sed quid miramur, inquit, eũ famulis suis indulsisse sua nomina, quibus & patrem suum participat & regnum? Dedit enim potestatem excipientibus se filios Dei fieri, & quantum in ipso est omnibus dixit hominibus, Dij estis & filij excelsi omnes.

Basilius. Diuitis signum. Amb. in Luc. cap.9. Epi.4. ad Seuerum. Ioan.1. Psal.81.

Petra est Christus, & fides de Christo & Petrus ipse.

Cõtinet itaq; virtute sua molẽ Ecclesię Christus, ac inuisibiliter eã gubernat: sed quẽadmodũ in Sacramentis cũ ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamẽ vtitur visibiliũ sacerdotum: sic visibilẽ in terris elegit ministrum, per quem Ecclesię molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilẽ inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur pe-

tra Christus,est petra fides de Christo,quam confessus est Petrus:est petra Petrus ipse cõfitens Christum. Hęc adeò sibi non aduersantur, vt nisi credas Ecclesiam super Petrum confitentem Christum ædificatam esse,nihil credas,nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere, quod futurum Christus prædixit,dicet Lutherus: Ecce hic est Christus:dicet Zuinglius,siue Caluinus, ecce hic est: Anabaptistæ contrà,apud neutrum esse dicent,sed sibi solis eum vendicabunt:idem Adamitæ facient, idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quàm commentitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum,nec ædificium agnosci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus,idem illud eueniet. Nam & hanc isti certatim ad se rapient, sibiq; singuli certatim vsurpabunt.

Quamobrem si talem esse volumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci posit, necesse est,vt visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, vt petræ nomine,Petrum Petrique successorem confitentem Christum intelligi velimus. Hoc est, quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cœlorũ accipiant, vt ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur,tamẽ propterea inter duodecim vnus eligitur,vt capite cõstituto,schismatis tollatur occasio. Quod ante illum scriptum erat etiam à Cypriano. Hoc erant vtique cæteri,inquit, Apostoli,quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & potestatis,sed exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur. Sed & ante hunc Anacletus,qui vixit Apostolorum temporibus:Licet omnes, inquit,pares essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas,id est,caput & principium teneret Apostolorum.

Lib.1. contra Iouinianum.

De vnitate Ecclesiæ.

Epist.3.

Quoniam itaque vna est Ecclesia,super vnum,qui claues eius accepit voce domini fundata est, per quem fit, vt Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus:sicut ad Iubaianum, & ad Antonianum scribens Testatur Cyprianus. Ambrosius explicans illum Pauli locum:vt scias quemadmodum te oporteat in Dei domo conuersari,quæ est ecclesia Dei viui,columna & firmamentum veritatis. Cum totus,inquit,mundus Dei sit ecclesia, tamen domus eius dicitur,cuius hodie rector est Damasus. Et eum secutus Augustinus. Contra sedentem,inquit, in cathedra, cui tutus orbis Christianus in transmarinis & lõge remotis terris, & in ipsis Aphricanis grauioribus, & aduersus eiusmodi fallacias robustioribus communicaret ecclesijs, episcopum alterum ordinauerunt. Hieronymus quoque salutem ecclesiæ dicit à summi sacerdotis dignitate pendere,cui si non exors quædam,& ab omnibus eminens detur potestas,tot in ecclesijs efficientur schismata,quot sacerdotes. Neque enim aliunde schismata & hæreses obortæ sunt,quàm inde, quòd sacerdoti Dei non optemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & ecclesię præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus,ab indignis hominibus iudicatur:quemadmodum ad Florentium Pupianum,& ad Cornelium scribens testatur sanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præesse ecclesię vsque eo necessarium est, vt absque hoc ecclesia vna esse non posit. Vnus autem hic Petri Apostoli successor sit oportet: atque inde est, quòd ecclesia nostra, quemadmodum vna,ita etiam Apostolica dicitur.

Ambro.in epist. Pauli.1.ad Tim.3.

Aug.cont.Parmenianum li.1 cap.3.

Lib.4. ep.2.

Hier.contr.Luciferan.

Hæreseon & schrism.ortus.

Lib.4.ep.9.

Lib.1.ep.3.

Quarta ecclesiæ nota, quod sit Apostolica.

CAPVT XXVII.

ET hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neque enim ab Apostolis, quemadmodum anteà dictum est, verùm ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia,quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prędixerunt. Qua de re sic aliquando scripsit Origenes: Non ex aduentu Saluatoris in carne sponsam dici, aut Ecclesiam putes, sed ab initio humani generis, & ab ipsa constitutione mundi. Ac paucis interiectis: prima fundamenta congregationis Ecclesiæ statim ab initio sunt posita, vnde & Apostolus dicit: AEdificari Ecclesiam non solum super Apostolorum fundamentum, sed etiam Prophetarum: inter Prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum mysterium prophetauit in Christo, & in Ecclesiam,dicens: Propter hoc relinquet homo patrem suum. Dicitur itaq; Ecclesia Apostolica,in qua & doctrina Apostolorum,& legitima est Episcoporũ successio,

Ephes.2.

In Cantica Canticorum hom.2

Ecclesiæ initiũ in Adã et Eua.

Gen.cap.2.

sio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra deducta. Porrò doctrina Apostolorum non scripto tantùm, verùm & traditione constat: quos, quæ ad constituendam Ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & cæremonias pertinent, multa docuisse dubium non est, quæ nusquam scripta reperiuntur. Scribens ad Thessalonicenses Apostolus dicit, State & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Quibus verbis palàm indicat, præter ea, quæ scripserat, se non minus præclara, quin & præclariora solo sermone docuisse, cùm sermonem prius, quàm epistolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet, quòd qua ratione cœnæ dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribens ad Corinthios: Cætera (nimirum de Sacramento Eucharistiæ) cùm venero, disponam. Ex quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, quem vniuersa per orbem ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersitate varietur. Alio quoque loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Rursus Timotheo scribens: Quę audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Ireneo scriptum est: de multis rebus, quæ literis mandatę non erant, edoctam ab Apostolis recentem illam ecclesiam fuisse, quę successores Apostolorum Episcopi sibi per manus ab illis tradita, suis vicissim ipsi successoribus, ecclesięque tradiderunt.

Apostolica Ecc. Apostolica doctrina. 3. Thess. 2. Traditio. Apost. 1. Cor. 11. Epist. 118. c. 6. Ordo circa Eucharistiam à Paulo institut. 1. Cor. 11. 2. Tim. 2. Lib. 3. cap. 4.

Quamobrem quisquis Apostolicam ecclesiam credere se profitetur, eum non modò, quæ scripta, verumetiam quæ viua voce tradita sunt per Apostolos, tenere oportet: Quę nisi recepta fuerint, de summa fidei nostræ periclitabimur. Neque enim alia re magis differre visi sunt à catholicis hęretici plerique, quàm quòd hi solas recipiebant scripturas, illi verò traditionibus etiã ecclesiasticis inhærendũ esse censebant. Sic de Montano scribit Eusebius. Quod is insolita non contra scripturas, sed contra traditionem & consuetudinem antiquæ successionis, sub specie prophetiæ loqui cœperit. Sic Hilarius, suo quoque tempore cum dixisset quidam: Nolo verba, quę non scripta sunt dici. Dic, inquit, prius si rectè dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes, nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias Concilia recentia. Athanasij verba sunt hæc cum ex Theognosto, Dionysio Alexandrino, & Origene probasset, filium eiusdem esse cum patre essentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuisse hãc sententiã demõstrauimus. Vos autẽ ò noui Iudęi & Caiphę discipuli, quos tandẽ nominũ vestrorũ potestis ostẽdere progenitores?

Catholicorũ & hæreticorũ discrimen. Lib. 5. hist. c. 16. In li. ad Constãtium. Augustum. Hæretici traditionib. cõuicti. In li. de decretis Nicænæ Synodi cont. Eus.

Sed ducis, inquit, Homousion nominari non debere, quia in Scripturis diuinis non cõtineatur. Quęro & ego homo, qui hoc prohibes, si ideo nominari nõ debet, quia scriptum non est, an ideo quia ita credi non liceat. Quòd si ita credendum est, cur non ita profitendum? Corde enim, inquit Apostolus, creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Et paucis interiectis: Si enim Substantiæ vocabulum inde times dicere: quia scriptum non est, timere identidem debes Deum ex Deo, lumen ex lumine profiteri.

Li. de fide cont. Arrianos. ca. 3.

Hoc est, quod apud Theodoritum legimus, ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis Arrianos esse damnatos. Nam cùm reijcerent illi vocem Homousij, propterea quòd nusquàm in scripturis reperiretur, Athanasius & qui cum eo faciebant Episcopi catholici, testimonio patrum, qui doctrinã hanc ab Apostolis receperant, eos refellebant, Nam Apostolorum esse traditionem, quòd filius eiusdem cum patre sit substantiæ, Felix Pontifex ad Benignum scribens testatur. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam virginitatem: è scripturis Donatistæ paruulorum baptismum impugnabant. Sed sicut illum Hieronymus, ita hos Augustinus Ecclesiæ traditione refellit: Cuius tantã esse vim Paulus voluit, vt nõ dubitanter diceret: Etiamsi nos, aut angelus ne cœlo euangelizet vobis prætèrquã quod euangelizauimus vobis, anathema sit: Sicut prædiximus, & nunc iterùm dico. Si quis vobis euãgelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Nõ dixit, si quis vos docuerit aliter, quàm scripsit Matthæus aut Marcus, aut Lucas, aut Iohannes, aut quã ipsi scripsimus, sed præter id, quod euangelizauimus, hoc est, prædicauimus vobis, præter id quod ipsi coràm docuimus, & concionando tradidimus vobis, præter id, quod accepistis, hoc est, audiuistis, & corã didicistis à nobis quatuor esse Euangelia, quæ scriptura nobis prodit? & tamen si quis ea non credat, hæreticus est. Credimus igitur, nõ quia scriptũ est, sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporum & sacerdotũ successione per manus nobis traditũ est. Ad eundẽ modũ, tres personas Deum vnũ esse, nulla nobis expresse tradit scriptura, atque adeò ne reperitur quidẽ personæ nomẽ in scripturis de Deo dictũ, sicut nec Trinitatis: nos tamẽ tres personas dicim⁹, nõ quia scriptura dici, inquit, Augustinus,

Lib. 1. cap. 8. Galat. 1. Quæ scripta nõ sint credantur tamen. Aug. Lib. 7. de trinitate ca. 4. Dion. ca. 7. ecc. Hieræ. Orig. li. 5. in ep. ad Ro.

Chryſ. homil. 3. ep. ad Philip. Clem. in ep. ad Iacobum fratrē Domini. Hieron. ad Pāmachium aduerſus hæreſes Ioan. Hieroſolimita. Auguſt. ſer. 115. & 181. de tempore Leo epiſt. 24. & 13. Iuſt. Quæſt. 115. & 118. ad orthodoxos. Orig. hom. 5. in Numeros. Tertul. de corona militis. Athan. in li. de varijs quæſti. Baſil li. de ſpiritu ſancto ca. 28. 29.

guſtinus, ſed quia ſcriptura non contradicit, & quia ſic ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus traditum accepimus: quorum etiam eſſe traditionem, vt paruuli baptizentur, Dionyſius & Origenes teſtantur. Sed & quòd in Miſſæ ſacrificio pro defunctis oratur, Apoſtolorum eſſe traditionem narrat Chryſoſtomus. Quod de maioribus Eccleſiæ cauſis ad ſedem Apoſtolicam ſit referendum, Apoſtolos inſtituiſſe ſcribit Zepherinus pontifex & martyr: quamuis ante eum, alij quoque nonnulli Symbolum quod vocant Apoſtolicū, ab Apoſtolis confectum eſſe narrant Clemens, Cyprianus vel potiùs Ruffinus: illius enim videtur eſſe ſymboli explicatio, quæ Cypriano quoq; inſcribitur, Hieronymus, Auguſtinus, Leo pontifex, & alij. Neq; tamen vel in actis Apoſtolorum, vel in reliqua noui Teſtamenti ſcriptura vniuerſa, vlla ſit eius rei mentio.

Sed quorſum attinet ſingulas Apoſtolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iuſtinum, Origenem, Tertullianum, Athanaſium, Baſilium, Hieronymum. Multa eſſe refert Auguſtinus, quę neque in literis Apoſtolorum, neq; in Concilijs poſteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiā, non niſi ab ipſis Apoſtolis tradita & commendata creduntur.

Quod vbi Legitima Epiſcoporum ſucceſsio eſt, ibi doctrina Apoſtolorum, ibi vera eſt vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia.

CAPVT XXVIII.

Hieron. con. Luciferanum. Aug. de bapt. paruul. li. 2. c. 7. Eccleſia vera vbi ſit.

DIdicimus ergò iam, ibi eſſe Apoſtolicam eccleſiam, vbi eſt doctrina Apoſtolorū, Porrò doctrina Apoſtolorum ibi eſt, vbi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſsio, à temporibus Apoſtolorum ad hæc vſque noſtra: quæ ſucceſsio vbi non eſt, ibi non eſt Eccleſia Chriſti, ſed Satanæ Synagoga. Hanc Eccleſiæ notam quia non habent, non agnoſcunt hęretici: nam neque traditiones Apoſtolicas admittunt, cum Arrianis atque alijs hæreticis nihil præter ſcripturas recipientes: neque ferre poſſunt aures eorum, vt de legitima Epiſcoporum ſucceſsione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda eſt nota hęc, quantò magis abhorrere ab illa hæreticos & ſchiſmaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quiſquam ſanctorum patrum, qui non eam inter præcipuas Eccleſiæ notas numerauerit: Irenæus Apoſtolorum temporibus fuit proximus, eius hæc verba ſunt: Agnitio vera, eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus in vniuerſo mundo, ſecundum ſucceſsiones Epiſcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ peruenit vſque ad nos cuſtodita. Et alio loco ijs tantum Epiſcopis obedire iubet, qui ſucceſsionem habent ab Apoſtolis, qui cum ſucceſsione Epiſcopatus chriſma veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui abſiſtunt, à principali ſucceſsione quocunq; loco colligantur, ſuſpectos haberi vult.

Lib. 4. ca. 63. & 43. Pontificum & Epiſcoporum ſucceſsio.

De præſcri. aduerſus hæretic.

Neque multò poſterior Tertullianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, oſtendant mihi, ex qua auctoritate prodierint: edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinē Epiſcoporum ſuorum ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus, aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſię Apoſtolicæ cēſus ſuos deferunt, ſicut Eccleſia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, ſicut Romanorum Clementem, à Petro ordinatum edit, proinde vtique & cæterę exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatu conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingāt tale aliquid hæretici. Qui verò fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cùm, inquit, multi ſint, qui ſe putent ſentire, quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa à prioribus ſentiant, ſeruetur verò Eccleſiaſtica prędicatio, per ſucceſsionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſque ad præſens in Eccleſijs permanens: Illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione.

In præmio li. 1. Periarchon.

Lib. 4 Ep. 9. Ioan. 6.

Porrò Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt Eccleſiam eſſe dicat, plebem ſacerdoti ſuo adunatam, & paſtori ſuo gregem adhærentem. Adducens verba illa Petri: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, ſuper quem ędificanda erat Eccleſia, docens, etſi contumax & ſuperba audire nolentium multitudo diſcedat, quòd Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit. Ad extremum ſcire debes, inquit, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, etſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe, & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum ſacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cùm Eccleſia, quæ catholica vna eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit vtique connexa, & cohęrentium ſibi inuicem ſacerdotum glutino copulata, Ac rurſus ad Magnum ſcribens: Eccleſia, inquit, vna eſt, quæ vna intus eſſe & foris non poteſt. Si enim apud Nouatianum eſt, apud Cornelium non fuit: ſi verò apud Cornelium fuit: qui Epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſsit, Nouatianus in eccleſia non eſt. Ibi indicauit eccleſiam eſſe Cyprianus, vbi fuiſſet Papa Cornelius. Qui alio loco, cum

Lib. 1. ep. 6. Eccleſia ibi vbi Papa. Lib. 4. ep. 2.

Cornelio esse, idem esse scribit, quod cum catholica Ecclesia communicare.

Hier. in epist. ad Damasum.

Neque dissimiliter Hieronymus, qui scribẽs ad Damasum: Facessat, inquit, inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cum successore piscatoris à discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulò pòst: Non noui, inquit, Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum; quicunque tecum non colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est. Sic ille vir sanctissimus iuxtà, ac doctissimus, quicunque cum successore piscatoris Damaso Papa non colligerent, Satanistas & Antichristos eos haberi voluit: ita nihil habere cum illis cõmune volebat. Quod apertius etiã in proximè insequenti scribit epistola: In tres, inquit, partes scissa, Ecclesia, ad se rapere me festinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicũt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Tanta fuit Apostolicæ sedis auctoritas, vt illi se hærere etiam hæretici fingerent, cui qui non esset iunctus, eum pro suo non habebat Hieronymus, Qui quod eo loco scribit, idẽ etiam Theodoritus testatur de Paulino, deque Apollinare quod asseuerabat vterque se cũ Damaso sentire, quò facilius morbum suum tegere posset. Sic de Eutichete scribit Leo Pontifex, quòd sententiam ipsius per omnia se secuturum spoponderit, De Anthemio verò legitur in sententia Synodi Cõstantinopolitanæ secundæ, quòd is ad Patriarchas scripserit, se per omnia sequi Apostolicam sedem. Iustinianus verò Imperator in epistola ad Epiphanium, quæ est in sexta Synodo: Quia sæpenumerò, inquit, Hæretici in his locis extiterunt, qui iudicio illius venerandæ sedis sublati sunt, licet nobis dicere ac pronunciare omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, non esse Dei sacerdotes, neque fideles seruos.

Genes. 7.

Hæretici etiam fingebant se cũ Rom. Pont. sentire.

Lib. 5. cap. 3.

Epist. 14.

Acti. 4. synodi 5.

Augustinus in pluribus locis notam hanc agnoscit: qui disertis etiam verbis extra Ecclesiam esse pronunciat, qui relicto Episcopo, Dei ordinatione succedanea præsidente, aut sibimetipsis, aut semetipsos cõstituunt Episcopos, Præpositos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur. Multa sunt, quæ me in Ecclesiæ gremio iustissimè tenent. Tenet consensio populorum, atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, tenet ad ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas Dominus post resurrectionem suam commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum sacerdotum successio: tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod non sine causa inter tã multas hæreses sic ista sola Ecclesia obtinuit, vt cùm omnes hæretici se catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur? nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Rursus in Psalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo Patrum quis cui successit videte: ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Psamo scripsit, in epistola ad Generosum ipse fecit, ac Romanos Episcopos inuicẽ sibi succedentes enumerauit à Petro vsque ad Anastasium: Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, successiõis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Quod idẽ ab Optato quoque, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianũ scribens, eum scire dicit Petro primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur, vt iam schismaticus esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Ergò cathedra vnica, quæ est prima, sedet prior Petrus, cui successit Linus, ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in cathedra sedebat, Romanis Pontificibus: Vestræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. Simili enumeratione successionis Põtificum Romanorum, vsus est antiquissimus Irenæus. Quo in loco simul illud asseuerat, quòd ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt vndique fideles, in qua semper conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio. Enumerationem autem Irenæi transcripsit in Ecclesiasticam suam historiam Eusebius.

In Ecclesia aliquem retinent.

Aug. contra Epist. Manichei. cap. 4.

Explicationem huius sententiæ Augustini vide folio 423. Idem in principio Tomi. 7.

Epist. 165.

Lib. 2. contra Donatistas.

A Beato Petro Apostolo episcopo primario episcoporum huc vsque successio in vera Ecclesia est & non apud hæreticos.

Lib. 3. cap. 3.

Lib. 5. cap. 6. Eccles. hist.

Longum esset singulos enumerando recensere, qui ex hac nota successionis Apostolicæ, Ecclesiam agnoscendam esse putauerunt. Qua in sententia cùm fuerint antiquissimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Optatus, nota hæc Ecclesiæ, quam sancti Patres agnoscunt, vna omnium clarissima, maximeque Ecclesiæ propria est habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam sibi nulla ratione possunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere possumus: Ostendant ex qua auctoritate prodierunt: edant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporũ suorum: reddant originem cathedræ suæ: confingant saltem aliquid de successione legiti-

Apud hæreticos succeßio episcoporum nulla. Hæreticorum templa.

ma:sed neque quod confingant habent. Nam illud in confesso est, non modò nullam esse apud illos sacerdotum & Episcoporum successionem, qui ante triginta hos annos nati sunt, verumetiam eorum Ecclesias nunc quoq; sacerdotibus & Episcopis legitimè ordinatis, præterquàm si qui à catholica defecerunt, prorsus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet, sicut sacrificio, ita & sacerdotio destituta, in horrea nonnulla, pleraque in stabula vel in caulas conuersa. Egregia verò Ecclesia, in qua nullus Episcopus, nullus sacerdos, nullum est sacrificium: in qua cuiuis de fæce vulgi prorsus illotis, quod aiũt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi ministerium, citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cùm ipsi in Ecclesia non sint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla sit Ecclesia. Cùm enim nisi vna sit, vlla esse non poßit, vna autem esse nequeat, nisi ex vno pendeat, qui præsit omnibus, ad vnum hunc expugnãdum suas omnes machinas conuertunt. Quod ideò per membra sua facit Satanas, sicut à Cypriano scriptũ est, ideò præpositum Ecclesiæ sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Hæreticorum studium in euertendo Papatu. Lib.4.epi.3.

Itaque Satanistarum non est maius aliud studium, quàm, vt quem Christi vicarium, quem Petri successorem esse vident, cuius ministerio fieri perspiciunt, vt in Ecclesia spiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius auctoritati detrahant, eum inuisum & exosum reddant omnibus: Aliter enim dispergere cũ Satana non possunt, nisi quo ministro Christus vtitur in colligendo grege suo, quem precioso sanguine suo redimere dignatus est, ab eo quàm fieri poßit, maximè voluntates hominum auersas reddant. Quemadmodum qui vult regnum euersum, aut aliquam in eo seditionẽ concitatam, caput regni petit imprimis, illud famosis libellis proscindit, & quibuscunque potest artibus in odium & cõtemptum omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum student, vt Ecclesiam perturbent, vt illius vnitatem scindant, caput Ecclesiæ sub Christo capite, quibus modis possunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quod etiã à Cypriano scriptum est, concordiam simul iunctam omninò vinci non posse. Quamobrem sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare, sic ille, cùm sibi satis aduersus omnes virium non esse videat, circumuenire quærit solicitudinem singulorum, ac per quem fieri videt, vt simul iungãtur omnes, eũ omni ratione cupit euersum. Sed eæ Satanæ insidiæ cauẽdæ sunt pijs omnibus, tantoque maiore studio enitendum illis est, vt in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia perseuerent, quemque illi præsidere suo loco Christus voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis institutum est, neque secus fuit vnquàm in Ecclesia catholita obseruatum.

Lib.1.epi.1.

Habentur libri Conciliorum, in quos non modò acta Synodorum, verùmetiam epistolæ multorum sanctorum pontificum & martyrum sunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euaristi, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damasi, Leonis, Agathonis, Gelasij, Hormisdæ epistolas, non aliter se rem habere perspiciet. Verùm & ex quatuor illis Concilijs, quæ haud aliter atque quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus ijs, qui Christiani censeri volunt, idipsum cognoscet. Neque diuersum reperiet in Ecclesiastica historia, vbi commemoratur Concilium quoddã Antiochiæ celebratum, auctoritatem vel hoc nomine non habuisse, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Episcopus, nec in locum suum aliquem destinauit, cùm vtique regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiã Romani Pontificis Cõcilia celebrari. Extat inter Augustini epistolas vna patrũ Concilij Carthaginensis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt Concilij sui statutis Apostolicæ sedis adhibeatur actoritas. Ad Demetriadem quoque scribens hortatur, vt sancti Innocẽtij, qui Apostolicæ cathedræ successor est, fidem teneat, nec peregrinam doctrinam recipiat. Extat & alia eiusdem argumẽti, ab Augustino & cæteris Episcopis in Concilio Mileuitano congregatis scripta. Cui respondens Innocentius: Diligenter, inquit, & congruè Apostolico cõsulitis honori: honori, inquam, illius, quem solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus, quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nouistis esse seruatam. Ac paulò post: Scientes quòd per omnes prouincias, de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & Episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctorem referre debere. Quod autem à patribus in Aphricano & Mileuitano Concilio congregatis, idem cùm ab alijs quibusdam orientalibus Episcopis ad Symmachum scribentibus, tum ab his, qui cum Athanasio conuenerant Alexandriæ, factum esse legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuersalis Chalcedonensis ad Leonem extat epistola, qua petunt, vt suis decretis eorum honoret iudicium. Extat & Ambrosij epistola, qua Theo-

Synodorum sententia de auctoritate Roman. Ponti. Socra.li.2.ca.8 Eccles.hist.

Epist.90. Lib. de virginitate. Cathedram põtificis Rom. in causis fidei & religionis consulunt aliæ ecclesiæ.

Actio.3. Ambro.epi.78.

qua Theophilum admonet, vt de causa inter Euagrium & Flauianum ad Romanæ sacerdotem Ecclesiæ referat.

Sed quid catholicos commemoramus? quorum nemo fuit vnquam, qui de fidei causis, si quid esset in dubium vocatum, nō ad sedem Apostolicam referendum esse putaret? Etiam hæreticos id fecisse Ecclesiastica docet historia, vbi legitur Eusebius Constantinopolitanus Episcopus ad Pontificē Romanū Iulium misisse, atq; ab eo petiuisse, vt in causa Athanasij iudex esse vellet. Quod etiā fatetur Athanasius in secūda sua apologia. Quin rota illa Synodus Episcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Eusebio cōgregata, acta sua eiusdem Pontificis iudicio cōprobari petiuit. Hanc autem de Eusebio historiam diligenter perscripsit Athanasius in epistola quadam ad solitariam vitā agentes, vbi narrat, quod cùm Eusebiani Romam contra Athanasium scripsissent: Episcopus Romanus Synodum fieri iussit, ac presbyteros suos cum literis ad Eusebianos misit, certum diem definiens, vt aut præsentes se sisterent, aut cognoscerent se omnibus modis suspectos haberi. De Fortunato pseudoëpiscopo ab hæreticis constituto, deque Basilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habailardus Bernardi temporibus. De Pelagio scribit Augustinus, quòd is literas, quibus se purgaret, libellumque fidei suæ Romam ad Papam Innocentium miserit, narrat idem de Celestio, quòd is beati Papæ Innocentij literis non est ausus obsistere, imò se omnia, quæ sedes illa damnauerat, damnaturum esse promisit. Eutichen etiam libellum Leoni misisse, deq; iniusta damnatione questum esse patet ex ijs, quæ scripsit Leo Pontifex ad Theodosium & ad Flauianum. Flauianus quoque cur eum excommunicauerit, eidem Leoni causam reddit: & approbat eius hoc factum Leo. Protereus etiam Episcopus Alexandrinus in suspicionem hæreseos vocatus apud eundem Leonem se purgat, quem postea Leo catholicū esse Martiano Imperatori indicat. De Pyrrho quoque narrat Zonaras, quod cùm ad sedem suam Constantinopolitanam redire cuperet, se deseruisse monothelitarum hæresim simulat, libellumque de fide sua Papæ offert, à quo approbatus est. Inde clàm Rauennam digressus hæresim celare non potuit. Quo comperto, Papa conuocatis suis Episcopis, eum penitus condemnat. Idem hoc factum est à nostri temporis hæresiarcha, cuius hæc verba sunt ad Leonem decimum: Beatissime Papa, prostratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cū omnibus, quæ sum & habeo: viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocē tuam, vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Quamuis hæc illius hypocrisis non diutius, quàm illa Celestij durauerit.

Hæretici ad iudiciū prouocauerunt Roma. Pont.
Socr. li. 2. ca. 11
Li. 1. epist. 3. 4.
In epist. ad solitariam vitam agentes.
Bernar. epi. 109
Aug. de gratia Christi contra Pela. lib. 1. ca. 3. & de peccato originali. lib. 2. cap. 7.
Leo epi. 7.
Epist. 10.
Protereus ep. 68
Leo epi. 69.
In vita Constantis nepotis Heraclij.
Lutherus Leoni papæ se & sua submittit.

Neq; verò sine causa tāta fuit semper Romanæ ecclesiæ auctoritas, in qua sicut scribit Augustinus, Apostolicæ cathedræ semper viguit principatus. Nā cùm aliæ omnes ecclesiæ, quibus Apostoli præfuerunt, à fide defecerint, sola hæc sancta & Apostolica, mater omniū ecclesiarum, Christi ecclesia, per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicæ prædicationis nunquàm errasse, nec hæreticis nouitatibus deprauanda succubuisse probatur: sed quam ab exordio fidei Christianæ normam ab ipsis Apostolis accepit, in ea semper illibata permansit. Defecit Hierosolymitana ecclesia, cui præsedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecit Asia, vbi Ioannes: defecit India, vbi Thomas: defecit Persis, vbi Iudas: defecit Æthiopia, vbi Matthæus: defecit Phrygia, vbi Philippus: defecit Græcia, vbi Paulus: Sola fuit & est ecclesia Romana, ad quam, sicut præclarè scribit Cyprianus, nunquàm accessum habere potuit perfidia. De qua Theodoritus ad Renatum presbyterum ex collegio Cardinalium scribens: Tenet enim, inquit, sancta ista sedes gubernacula gerendarū cuncti orbis ecclesiarum, cùm propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers permansit, neque vllus vnquam, qui contraria sentiret in ea sedit: quin potius Apostolicam gratiam in uiolatam custodiuit. Et ad Ruffinum Hieronymus: Scio, inquit, Romanam fidem, Apostolica voce laudatam, istiusmodi præstigias non recipere, etiamsi Angelus aliter annunciet, quàm semel prædicatum est; Pauli auctoritate munitam non posse mutari. Ad Damasum quoque scribens, apud solos Romanos incorruptam seruari dicit patrū auctoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem esse vult fidem catholicam. Fidem suam, inquit, quam vocat? eámne qua Romana pollet Ecclesia, an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam responderit, ergo catholici sumus. Rursus ad Pammachium, & Oceanum scribens: Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatū, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quòd antè nesciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? vsque ad hunc diem sine ista doctrina mūdus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Ambrosius verò: Percontatus est, inquit, ab Episcopo, vtrum nam cum Episcopis catholicis, hoc est, cū Romana Ecclesia conueniret? Qui etiam alio loco se cupere scribit in omnibus Romanā Ecclesiam

Romanæ Ecclesiæ quæ à fide nunquam defecit prærogatiua.
August. 162.
Ecclesiæ prouinciales à fide defecerunt.
Cypr. lib. 1. epist. 3.
Hiero. lib. 3.
Galat. 1.
Rom. fides catholica & inuiolata.
Idem lib. 1. cōt. Ruffi.
In oratione funebri de obitu fratris.
Sozo. li. 7. ca. 4.
Lib. 3. de Sacramen. cap. 3.

clesiam sequi. Vsque adeò autem Romana fides catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperáte vixit Hieronymus, noluerit de fide disputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus initio tradidisset, ac tum Damasus Romanus Episcopus custodiret: Quod nō modò in Ecclesiastica legitur Historia, verùmetiam edictum ipsum in codicem Imperatoris Iustiniani relatum est. In Chalcedonensi qnoque Cōcilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit. Cyrillus ita credit. Papa Leo ita interpretatus est. Et iterùm: Omnes sic credimus, Papa Leo sic credit. Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatholius sic credūt. Et iterùm: Petrus per Leonem ita loquutus est, Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò post: Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus? in sexta quoque Cōstantinopolitana Synodo, cùm itidem legeretur, Pontificis Agathonis epistola, quæ scripta fuerunt ab illo tanquam à Spiritusancto dictata, ac per os sancti ac beati principis Apostolorum Petri, statim receperunt, & amplexi sunt omnes, ac in prophetico sermone dictum fuit. Charta & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Et in septima Synodo, quæ fuit iterum habita Nicææ, cùm lectæ fuissent epistolæ duæ pontificis Adriani, ad Imperatorem vna, ad Patriarcham Tarasium altera, acclamauerunt Patres, Vniuersa sancta Synodus sic credit, & sic docet. Ac singuli postea sic se credere, sic sentire, sic tenere, sic docere, sic in toto corde confiteri professi sunt.

C. de summa tri. L. cunctos populos. Actio. 2.

Ad Ecclesiam Rom. de fidei causis semper referebatur. Actione. 2.

Ex his omnibus perspicuum cuiuis esse potest, ex eo tempore, quo Christus in cœlum ascendit, quātum fuerit Apostolicæ, hoc est, Romanæ semper Ecclesiæ tributum, ad quam de fidei causis referebatur, quod ibi potissimum sarcita iri damna fidei spes esset, vbi nō posset fides sentire defectum: Quam solius sedis huius prærogatiuā esse dicit Bernardus. Et sunt intereà, qui nescio cuius VVittembergensis, heri, quod aiunt, & nudiustertius natæ Ecclesiæ iudicio, scripta sua subijcere malunt, quàm illius omnium antiquissimæ, sanctissimęque Ecclesiæ, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, cui Euangelium suum Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatū reliquerunt: quæ mille iam quingentis & ampliùs annis ita est catholica semper & Apostolica habita, nunquā vt vlla fuerit hæreseos labe maculata: in qua videre etiamnū licet viros & vitæ sanctimonia & doctrina præstantissimos. Neque enim existimandum est, si quando ad Petri cathedram de causis maioribus refertur, solum esse Paulum aut Iulium pontificem, qui de illis iudicet. Habet ille lateri suo assidentes totius orbis viros doctissimos, quibus ipse minimè doctrina secundus præsidet, de quorum consilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferendi non sunt, qui Pontifici se dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, sibique hoc arrogant, suum vt esse velint iudicium, quando vt Pontifex, quando vt Iulius decernat. Quæ si semel admissæ fuerint captiones, omnis erit è terris obedientia sublata: Cur enim non eadem ratione sibi sumat quisquam, vt de regis sententia iudicet, quod Sigismundum, non autem regem pronunciasse dicat? Nihil captione hac perniciosius cogitari potest.

Epist. 190.

Ecclesia Rom. nulla vnquam hæresi maculata.

Quod fides Ecclesiæ propterea deserenda non sit, quod præsident illi quandoque, qui vitæ non omninò sunt inculpatæ.

CAPVT XXIX.

Epist. 157.

Hæretici criminatores.

Cæterùm verum esse illud cōperimus, quod ab Augustino scriptū est, quòd cùm non habeant hæretici quod in causa suæ diuisionis defendant, nō nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant, vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbique diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquā enim ib ab vllis hæreticis tam est impudenter factum, quàm hoc infelici nostro seculo fieri videmus. Cùm enim se malam habere causam intelligant, ad eas se artes conuertunt, quibus vti cōsueuerunt ij, qui malas causas defendendas susceperunt. Cumque sint in Rhetorum præceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quàm vt odio, inuidia, & huiusmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obijcere queant. Quamobrem Ecclesię præsides, præcipuè verò Christi vicarium, Petriq; successorem falsis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conantur. Quæ est autem ista tam insana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à Satana auctore profecta? facilè vt Satanistam agnoscere liceat. Certè Dei præceptum est: Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito scriptum est: Maledici regnum Dei non consequentur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuitia, si falsas criminationes auferre velit, chartas propemodū omnes vacuas reliquerit. Is demùm Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Ro-

Exod. 22. 1. Cor. 6.

cem Romanum & reliquos Episcopos omni conuitiorum genere quàm acerbißimè fuerit insectatus. Et quod suo quoque tempore queritur euenisse Basilius, vt quisque lingua est ad maledicendum & blasphemandum procacißima, ita prę cæteris maximè iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur. *Basil. epi. 69.*

Ac demus hoc illis: deflexisse aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem: nunquid ideò fides in Christum, quam ille docet, abijcienda est? Præclarè dictum est à Tertulliano: ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deindè verò, quis ego sum, qui sedentem in Petri cathedra seruũ iudicem alienum? Domino suo ille stat aut cadit, vni illi vitæ suæ, commisique Pontificatus rationem redditurus. Cùm ventum erit ad Christi tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, nõ quæretur à nobis, quid Pontifex fecerit: non illius, sed nostræ à nobis vitæ ratio reposcetur: referet vnusquisq; propria corporis, prout ipse gesserit, siue bonum, siue malum: Prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iudicet, neque qua sit illa vita, quicquam ad salutem suã interesse putet. Securum te Christus in hac parte fecit, dicens: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: Dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: Dicunt bona ex cathedra Moysi, faciunt mala ex pestilentia sua. *Fides ex personis non probanda.* *Ter. de præscriptionibus aduersus hæreticos.* *Rom. 14.* *2. Cor. 5.* *Matth. 23.*

Non est itaque deserenda sanctitas cathedræ: neque propter pastores malos, gregis est vnitas diuidenda. Præclarè Augustinus: Si omnes per totum orbem tales essent, quales vanißimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit? & in qua hodie Anastasius sedet? vel Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in qua Iacobus sedit, & in qua hodie Ioannes sedet, quibus nos in catholica vnitate connectimur, & à quibus vos nefario furore separastis? Quare appellas cathedram pestilentiæ cathedram Apostolicam? si propter homines, quos putas legem loqui & non facere, nunquid dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait, dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant vllam fecit iniuriam? Nonne illam cathedram Mosi commendauit, & illos seruato cathedræ honore redarguit? Ait enim super cathedram Moysi sedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim, & non faciunt. Hæc si cogitaretis, nõ propter homines, quos infamatis, blasphemaretis Cathedram apostolicam, cui non communicatis. Sed quid est aliud quàm nescire dicere, & tamen nõn posse nisi maledicere. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus, quandoquidem personarum respectus, vt est apud Augustinum, erroris est mater, qui etiam à perfido fidem percipi posse docet. Per asinam loqui dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quãuis grauibus flagitijs coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is, qui loquitur, non conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contra tamen atque animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquàm potestas erat facta, contra quam proposuerat, veniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipse coram Samuële cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerint sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius? qui quem sceleratè nactus erat pontificatum precio redemptum gessit etiam sceleratius: & tamẽ is cùm diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & nõ tota gens pereat, nõ à semetipso hoc dixit, quemadmodũ Ioannes testatur, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quamlibet esset impius, qui sedebat in Moysi cathedra, certè multò minùs eo destitui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quẽ Christus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à domino cura suscipitur specialis, pro cuius fide propriè supplicatur, tanquàm aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit: aduersus quem nunquàm esse portas inferi præualituras promisit is, qui mentiri & fallere nescit. *Contra literas Petil. lib. 2. cap. 51.* *Personarum respectus in fide periculosus.* *Iacob. 2.* *Cont. literas Petiliani lib. 1. cap. 2.* *Num. 22.* *Per malos quoque agit & loquitur Deus.* *2. Reg. 19.* *Matth. 2.* *Ioan. 11.* *Matth. 23.* *Matth. 16.*

Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vsque Iulium tertium, nullus in ista cathedra sedit Arrianus, nullus Donatista, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæresim aliquam professus esset. Non abs re autẽ fuerit: quæ scripta sunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus commemorare. Cùm is per scelus ad pontificatum peruenisset, nã Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta de sede sua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratũ diceret, quàm vt, quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæresim de sede Constantinopolitana per Agapetum antecessorem suum deiectus fuerat, *Romanæ cathedræ prærogatiua.* *Vigilij Papæ factum memorabile.*

fuerat, in ſedem illam reſtitueret: poſteaquã in locum Silucrij opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Siluerius conſtanter facere detractabat, id ipſe facturũ ſe, atq; Anthemiũ reſtituturũ ad Eccleſiam Conſtantinopolitanã promitteret, res eſt admiratione digna, ſtatim vt Petri cathedrã aſcendit, idem illi quod Saul euenit: nam ſuper eum quoque factus eſt ſpiritus domini, cumque longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula acceſsiſſet, admonitus ab Auguſta promiſsi, prius extrema quæque ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret: Cumque multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemque diuturnam in carcere pertuliſſet, tulit omnia forti animo, quòd multo ſe grauiora ſupplicia cõmeritum diceret, qui malis artibus pontificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum pontificem Siluerium deſignaſſet. Non fuit hic pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſsimilis, effecit tamen ſedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodque impiè promiſerat, id piè poſteà negauit, ac eo, quod decebat animo Chriſtianum pontificem, tulit omnia potiùs fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignũ Petri ſucceſſore de religione ſtatueret.

Ex quo videre licet quãtum ſit Romanæ ſedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis nõ ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodũ ſcribit ſanctus Leo, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum. Quæ propriæ ſunt inferorum portæ, nunquã aduerſus hanc ſedem hæreſes vllæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei miſericordiã præualebunt.

Pontifices Rom. cur ſanctiſsimi.

Quare meritò ſanctiſsimi vocantur, qui ſedent in illa cathedra. Quãuis enim non omnes habeant vitæ ſanctitatem, quam habere ſine innocentia nemo poteſt, eſt tamen, ſicut ab Auguſtino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis: eſt quædam Sacramenti quoque ſanctitas, qua carere nunquàm poſſunt.

Contra literas Petiliani lib. 2. cap. 40.

Quamobrem nihil pios mouere debet, ſi fortè ij præſunt aliquando in Eccleſia, qui non ſunt ſine crimine. Quin & illud potius reputare ſecum debet homo Chriſtianus: quòd non ſine iuſto Dei iudicio dantur Eccleſiæ præſides.

Præſides Eccleſiæ non ſine voluntate Dei ſiunt.
Matth. 10.
Lib. 1. epiſt. 3.

Nónne duo paſſeres aſſe veneunt, dicit Chriſtus, & neuter eorum cadit in terram ſine patris veſtri voluntate? Cùm ille nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna aut non ſciente, aut non permittente Deo in Eccleſia fieri? & ſacerdotes & diſpenſatores eius non de eius ſententia ordinari? Hoc eſt, dicit Cyprianus, fidem non habere, qua viuimus, hoc eſt, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari ſcimus & credimus.

Scire & neſcire Dei quid ſit.

Ex quibus Cypriani verbis illud diſcimus, quòd certò nobis perſuaſum eſſe debet, Dei iudicio fieri ſacerdotes, Epiſcopos, & Eccleſiæ præſides, & eos aut ſciente, aut permittẽte Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, neſcit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de ijs, qui probati ſunt: Nouit dominus qui ſunt eius. Reprobis verò dicit ipſe dominus in Euangelio: Neſcio vos vnde ſcitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis, neſcio vos.

2. Tim. 2.
Luc. 13.
Matth. 25.
Præfecti mali propter populi peccata.

Sciente ergo Deo fiunt probati ſacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui ſunt minus probati. Nam facit quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt ſit ſicut populus ita & Sacerdos: Qui ſi malus eſt, ſibi malus eſt, neque tibi quicquam eius improbitas officit, ſi factis eius malis non communicas. Tibi mandatum eſt, non vt in vitam illius inquiras, ſed vt, quæ dixerit, facias, cùm præſertim ex ea dicat cathedra, cuius, quemadmodum anteà dictum eſt, cura Deo eſt ſpecialis.

Iob. 34.
Eſa. 24.
Sacerdotes mali audiendi.
Matth. 10.

Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiſerat, inquit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum, qui me miſit. Ad ſuſceptionem magiſtrorum diſcipulos prouocauerat. Poterat occulta eſſe credentiũ reſpõſio, ergo & Pſeudoprophetas, & Iudam proditorẽ debemus recipere, & illis alimoniam miniſtrare? Hoc dominus antea procurans dicit, non perſonas ſuſcipiendas eſſe, ſed nomina: & mercedem non perdere ſuſcipientes, licet indignus fuerit, qui ſuſceptus ſit. Non perſonas itaque Chriſtus, ſed nomina ſuſcipi vult, hoc eſt, non vult attendi, qualis perſona ſit, quóue vitæ merito, cuius miniſterio Deus vtitur, ſiue in Eccleſia ſua gubernanda, ſiue in doctrina propaganda, ſiue in Sacramentis adminiſtrandis: Iudas ne ſit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, ſed ſolum hoc quòd ſedet in cathedra Petri, quòd Apoſtolus, quòd Chriſti legatus, quòd ſacerdos, quòd Epiſcopus, quòd Angelus eſt domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iuſſus es, hoc ſolum ſpectari vult.

Malach. 2.

Si Iudas eſt, quandoquidem Apoſtolus eſt, & pro Chriſto legatione fungitur, nihil te moueat, quòd fur eſt. Audi nihilomiùs reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipſum refer animum, verùm ad illum, cuius nomen gerit. Euangelium dicit Auguſtinus, fur quoque Iudas ſine detrimento fidelium prædicauit, ac quicunque non recepit illum,

Lib. 2. cont. epi. Parmenianic. 11.
Ioan. 12.

Chriſtum

Christum ipsum non recepit, qui æquè Iudæ dixerat atque Petro vel Ioanni: Qui vos
reijcit, me reijcit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & di-
ctis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docētium,
aut Sacramenta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, *Hiere.17.*
quiue minus sanctus sit, non posit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Ita-
que fit nō raro, sanctus vt esse videatur, qui non est, quique persequutor est, aut publica-
nus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem rectè à Propheta dictum est: Maledictus ho *Hiere.17.*
mo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiam si quis certò sciat,
iustum aliquem & innocentem esse, atque omni prorsus macula carere, tamen si in illius
sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam domini est *Psalm.3.*
salus, &: Vana salus hominis. Pridem hæretici sunt habiti, & Augustini seculo Donati- *Psalm.53.*
stæ, & Bernardi æuo, qui se vocabant Apostolicos, qui vtrique noluerunt ibi esse Eccle- *Bernar.ser.66*
siam Apostolicam, vbi non esset vita Apostolica, & Sacramentorum dignitatem ex mini *in Cant.*
strorum virtute metiebantur.

Quamobrem procul absit à mentibus piorum error hic, quin ij potius cùm audiunt
eos, qui præsident, aliquorum criminum insimulari, ac eos infamiæ nota aspersos per ho-
minum ora traduci, meminerint scriptū esse: Qui citò credit, leuis est corde: ac Sem & Ia *Eccle.19.*
phet imitētur potius laudatos Noë filios, qui tegere sunt & cooperire conati, quàm im- *Genes.9.*
pium illum Cham, cui meritò posteà pater maledixit, qui verenda patris nudare ausus
est. Certùm est, multa crimina falsa contra eos, qui sedent in cathedra Petri, à satanistis cō
fingi: & euenire ferè solet ijs, qui summa cum potestate versantur, etiam si nulla in re ab
officij sui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum eorumque reprehensio-
nem quandoque non effugiant: vt non sine causa dictum illud celebretur, Regium est ma
lè audire, cùm benefeceris. Tutiùs fuerit in hanc partem peccare, si conuitijs istorum &
impudentibus nonnunquam calumnijs non modò fides non habeatur, verùm ne aures
quidem accommodētur: si modò peccatum dici potest, quod in laude potius poni de-
bet. Ingentem gloriam ex hac sua Christiana pietate & modestia Christianisimus Impe- *Constantini*
rator Constantinus cōsequutus est, cui cùm essent oblati libelli, in quibus crimina quę- *M. reuerentia*
dam sacerdotum & Episcoporum continebantur, non satis habuit, quòd eos exuri fe- *erga sacerdotes*
cit, cùm se ab illis, non illos à se iudicari oportere diceret, verùm & hoc insuper adiecisse *Libelli crimina*
legitur, si fortè suis oculis turpè facinus aliquod Episcopum designantem conspexisset, *si contra sacer-*
obtecturus id fuerit paludamento suo, ne cuius oculi ea re offenderentur. *dotes ab Imp.*
Constantino
Sed hic dicet aliquis, quid autem si testatiora sunt non vnius alicuius, verùmetiā mul- *combusti.*
torum oculis, quæ ab ijs, qui præsident, nefaria patrantur: si non eam quam oporteret *Theodo.lib.1.*
Ecclesiæ curam gerere, ac quibusuis alijs in rebus potiùs, quàm in ijs, quæ propriè ad i- *cap.11.*
psorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quàm illud *Gen.9.*
faciendum est, quod fecisse discipulos legimus, cùm dormiente Christo nauiculam flu- *Præsidentibus*
ctibus operiri vidissent, excitarunt enim eum dormientem, dicentes: Domine salua nos, *malis quid a-*
perimus. Hoc discipulorum exemplum, quicunque pij sunt, imitari debent. Vident na- *gendum.*
uiculam, in quam ascendit Christus, hoc est, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ec *Matth.8.*
clesiam, ita procellis ac tempestatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam esse vi-
deatur: Simul & hoc intelligunt, tempestatis huius non postremam esse causam, quod in
vicarijs suis obdormiuit Christus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo som-
no ita sunt consopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergisci:
Confugiant ad summum nauclerum Christum: accedant ad ipsum nihil in fide hæsitan-
tes: eum in vicarijs suis dormientem excitent, ac supplici voce precantes, exclament: Do-
mine salua nos, perimus. Expergiscere in ijs, quibus in gubernanda Ecclesiæ tuæ naui vi-
ces tuas commitere dignatus es. Excitet eos è profundo somno spiritus timoris tui, ac
per eos iam experrectos impera ventis & mari, quò tandem aliquando sedatis tempe-
statibus, ab omnibus exoptata tranquillitas consequatur, vt videntes homines miren-
tur, & glorificent te, dicentes: Qualis est hic, quia etiam ministris eius venti & mare
obediunt?

Hæc est ratio, qua succurri posit malis præsentibus, vt vita nostra in melius commu- *Malis præsenti*
tata supplices Deum vno ore cuncti precemur, si fortè per eos stat, qui præsunt, quo mi- *bus qua ratiōe*
nùs Ecclesiæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Prin- *succurri posit.*
cipum, vt ipse inclinet ea ad illa consilia capienda, quibus diu desiderata pax & tranquil *Prouerb.21.*
litas Ecclesiæ Dei restitui tandē posit. Quā enim Satanistæ rationem sequūtur, vt siue de-
clament de loco superiore, siue scribāt aliquid, non alia in re plus tēporis consumāt, quàm
in Pontificibus maledictis incessendis, in fama eorū multis etiā confictis criminibus lace
randa, magis id adeò ad maiorem etiā excitandam tēpestatem, quàm tranquillandā facere

 videtur.

videtur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quò ad explicationem huius articuli, quo nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profitemur.

Quæ sit Sanctorum communio.

CAP. XXX.

VIsum est autem operæprecium, aliquid etiam de sanctorum communione dicere. Sunt qui putent ijs verbis Ecclesiam definiri, quòd ea sit quasi communio quædam, hoc est, societas sanctorum. Quorum nos hanc sententiam non reijcimus, modò ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesiæ temporibus, sicut *Sācti olim qui.* superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fideles omnes, quicũq; Christo nomen dedissent & eius Ecclesiæ asscripti essent, etiamsi minus sanctè atq; integrè vixissent. Horum communionem, hoc est, societatem quandam, Ecclesiam esse libenter cōcedimus. *Ecclesia quid.* Est enim Ecclesia fidelium congregatio, est corpus vnum ex multis membris compactũ, *Ephe.5.* cuius caput est Christus: ipsum enim Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est *Rom.12.* *1.Cor.12.* corpus ipsius. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra nō eundem actum habent, ita multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius membra. Qualis itaque membrorũ inter se societas est, vt operatio cuiusq; membri cadat in commodum totius corporis, talis est inter Ecclesiæ membra, qui sunt fideles, bonorũ *Communio bonorum in Ecclesia.* operum quædam cōmunio, non solùm eorum, quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquũ corpus omne, & in singula eius mēbra quicquid est boni, quicquid est meriti: verùm & piorũ hominum omniũ qui sunt, quiq; fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorum benefacta subueniant, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorũ omnium spiritualium, quæ fiunt, & quæ facta sunt olim in Ecclesia, quoad illius esse membra non *Psalm.118.* desierimus, participes efficiamur. Hoc est, quod à Propheta dicitur: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Hoc est, quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quemque peculiariter petere, sed velut vnius corporis membra, *Matth.6.* eodem animata spiritu, quod in communi cunctis expediat, à communi omnium patre *Galat.6.* postulare, dicendo: Da nobis, dimitte nobis: libera nos, ita vt alter alterius onera portemus, & sic legem Christi adimpleamus. Hoc est, quod in Euangelio legimus: Qui recipit *Matth.10.* prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in *Genes.18.* nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Hoc est, quod in Genesi quoque scribitur: Si decē *Sanctorũ merita alios adiuuãt etiam post mortem.* iusti Sodomis reperti fuissent, quod propter eos non fuerit Deus ciuitatē deleturus. Neque verò eorum tantùm, qui nobiscum in hac vita degunt, verùm & illorum, qui multò felicius cum Christo viuunt, nobis & orationes patrocinantur, & merita suffragantur. *Hom.4.in Matthæ.* Hoc est, quod de tribus pueris dicit Ioannes Chrysostomus: Quoniam seipsos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt, ipsi verò *Hom.41.* nihil se amplius profitentur adferre, quàm humiliatum spiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Genesim scribens: Sæpè quando non est inuentus iustus in præsenti vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miseretur, & curā habet, vnde clamat, dicens: Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meũ. Qua*Esa.37.* *4.Reg.19.* si diceret, licet ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem, verùm quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiam promptus sum, propter meipsum faciã, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: Hic erit auctor salutis ijs, quia sua sese perdiderunt desidia. Vidisti domini misericordiam? quomodo eos, qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & rependit. Rursus explicans Psalmum *Homil.2.* quinquagesimũ. Hic, inquit, sanctus Dauid, non solùm cùm esset in corpore, placuit Deo, sed & post mortē suam viuis grande præstitisse solatium inuenitur. Contingit nãq; Ezechiæ regi inimicas in temporibus Iudæorũ gentes Hierosolymã circumuallasse, & cũ esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus lachrymis deprecabatur vltionē de aduersarijs postulans: Venit ad eũ Esaias Propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iã defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & Propter Dauid seruũ meum. Dauid *Homil.27. in Matth.* mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rursus alio loco. Adeò post illa vulnera Dauid reful*Ser.3.& 77. ad populũ Anti.& lib.3.adver. vituperatores vitæ monasticæ.* sit, sic se à maculis abluit, ita mundum effecit animũ, vt vel mortuus precantibus succurreret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoque Deum dixisse scriptura testatur, imò verò multò magis de Dauid: De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò non dicit testamenti, sed propter Dauid seruũ meũ protegam ciuitatem hanc. Repetit idem breuiter scribens in epistolam ad Philippenses, *Greg.lib.5.in 1.Regum ca.4* Gregorius quoq; magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuãtur, sicut ad peccātem regē Salomonē à domino dicitur: Quia non custodisti præcepta mea, disrumpēs scindam

regnum

regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, veruntamen in diebus tuis, non faciam, propter Dauid patrem tuum, neque est quisquam ferè sanctorum, qui nõ eiusdem sit sententiæ.

Hæc itaque sanctorum est intelligenda communio: quòd merita sanctorum omnia, tã eorum, qui militant adhuc nobiscum in terris, quàm illorũ, qui posteaquàm certauerunt bonũ certamen, & coronã gloriæ consequuti sunt, iam triũphant in cœlis, nobis cõmunicantur, nobis suffragãtur, nos adiuuant. Hoc est, quod contra Faustũ scribens dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrũ religiosa solẽnitate cõcelebrat, & ad excitandã imitationem, & vt meritis eorũ consocietur, & orationibus adiuuetur. Cæterũ, est sanctus sanctorũ dominus noster Iesus Christus, cuius sanctitate sanctus est, quicunque sanctus est: cuius iustitia iustus est, quicũq; iustus est: cuius nisi crux intercessisset, nulla esset sanctitas, nulla esset iustitia, nulla essent merita cuiusquã. Quid enim aliud est hominis meritũ, nisi, quemadmodum superiùs dictum est, miseratio domini? nisi mors illa crucis acerba, quam ille, misertus generis nostri, nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris, quid erunt aliud vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pãnus menstruatæ? quæ erunt alia merita nostra, nisi ignis gehennæ? Hic itaque sanctus sanctorũ, quem dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, merita sua omnia, præcipuè verò passionis & mortis suæ meritum, cum membris suis communicat. Fit autẽ ista communicatio per Ecclesiæ Sacramenta, quæ vocantur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia communio quædam & societas, quemadmodũ Paulus dicit: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Quamobrem vbi ijsdem sanctis, hoc est, communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quæ Christi meritorũ facti participes, vnũ cum illo capite suo corpus efficiuntur: vbi prętereà societas quędã est & communio bonorũ operum omniũ, quęcunq; vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc seculo, vel fecerũt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi rectè sanctorum esse communionem intelligimus.

Festiuitates sanctorum cur institutæ. Lib. 20 ca. 21. Merita sanctorum vnde sint. Esa. 64. Sacramenta sancta. 1. Cor. 10.

Qui sint extra Sanctorum communionem.

CAPVT XXXI.

Extra communionem hanc sanctorum sunt infideles omnes, quos ethnicos siue Paganos vocamus, qui nunquàm in Ecclesia, sed foris fuerunt semper: Quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas, animales, spiritũ non habentes, hæretici & schismatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: qui non satis habent segregasse semetipsos, verùm seducunt prætereà multos, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus, quos post vnam atque alteram correptionem vitare præcipit Apostolus, tanquam viperam & basiliscum: quibus etiam aue dici prohibet Ioannes: qui tantùm abest vt in Ecclesia communicandum cum illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt denique extra eam, qui non sua spõte exierunt, sed tanquàm putrida membra ab eius corpore sunt resecti, proque ea potestate ligandi & soluendi, quæ data est Apostolis & eorum successoribus, declarati, vt pro Ethnicis & publicanis, iuxta Christi præceptum haberentur, atque à communione fidelium reijcerentur: vnde etiam excommunicati dicuntur, quòd neque Christi, neque sanctorum cum eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorum consuetudine pijs omnibus interdicitur. Quòd, si quis rectè expendat, incomparabile damnum est: traduntur enim eiusmodi Satanæ, qui cum & Christi meritis, & Ecclesiæ sint suffragijs destituti: plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excommunicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. Tunc, vt est apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autem quia circuncisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum ab Ecclesia eijciuntur: neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum nonaudiunt, nec obtemperant consilijs salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigantem se, qui autem oderunt correptionem, consumentur turpiter. Quamobrem nihil æquè formidandum est homini Christiano, quã à Christi corpore, quæ est Ecclesia, separari. Si quis enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi: à communione sanctorum, hoc est, à participatione sacramẽtorum, & ab Ecclesiæ suffragijs excluditur. Et fit tanquam Ethnicus & publicanus: quod multo grauius esse scribit Augustinus, quàm si gladio feriretur, si flamma absumeretur, si feris subijceretur.

Ethnici, hæretici & schismatici extra Ecclesiam. 1. Cor. 5. 1. Ioan. 2. Matth. 24. Tit. 2. 2. Ioan. 1. Excommunicati. Matth. 18. Excommunicationis vis. Excommunicatio in nouo testamento & in veteri interfectio fuit. In Deut. cap. 37. & 39. Lib. 1. epist. 11. Hier. ad Heliodorum. Excommunicatio maximè formidanda. August. contra aduersarium legis & prophet. cap. 17.

Quamuis autem hæc sit pœnarum grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam huius se-

ius seculi sapienti scriptum est, medicinæ quoque pœnæ sunt medicinæ causa debet adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendum est, vt quem è cœtu piorum eijcimus, eum perpetuò iam condemnatum, ac gehennæ supplicijs traditum velimus: verùm illud magis propositum esse nobis debet, vt qui castigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquando sanam redeat, atque ab eo, quo ligatus est vinculo absolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum esse discamus licet: is enim ad Corinthios scribens, Iudicaui, inquit, tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur, ac planè mortificarentur, quo domitis ijs, tanto minore negocio spiritus saluus fieri possit. Ad Thessalonicenses quoque scribens: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem. A quo separationem indixit, dilectionem non præcidit, in hoc modo vitari eum volens, vt erubescat, & ad mentem sanam redeat. Quod si pudore correptus non fuerit, tum ipse sibi causa est mortis, non is, qui sanatum eum hoc remedij genere cupiebat. Docet Augustinus corripiendo nihil aliud agere nos debere, nisi vt ab ista pace, quæ est ad Deum, non recedatur, aut ad eum qui recesserat, reuertatur.

Aristo. 10. Ethicorum. Excommunicatione primū vtendum. 1. Cor. 5. 2. Thess. 3. Aug. de corrept. et gratia. ca. 15

Quod autem excommunicatio mortem & quidem æternam adferat, præter multos alios, docet etiam is, qui pro Christi fide sanguinē suum profudit, sanctus ille pōtifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios vsus cōuertendæ, vnicuique diripienti excommunicationem minatus: Hæc, inquit, fratres, valde cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes & domino oblatæ, cum summo timore non in alios, quàm in prefatos vsus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas indè abstrahunt, vbi traditę sunt: ne pœnam & mortē Ananiæ & Saphirę incurrant, & quod peius est, anathema maranatha fiat, & si non corpore, vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior est corpore, mortua, & à consortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum est omnibus, & fideliter custodiendum, & vsurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia vsibus sacrorum cœlestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis seruetur: quoniam iuxta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanæ. Hæc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

Excommunicatio mortem æternam affert. Ecclesiæ bona in prophanos vsus & proprios expendentes excommunicatur. Actor. 5. 1. Cor. vlt.

DE SACRAMENTIS.

CAP. XXXII.

QVoniam verò sancta Sacramenta, per quæ sanctificamur, & sanctorū cōmunionem, sacramentorum participationem significari diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem sacramenta signa quædam. Porrò signum, vt est apud Augustinum, est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: Sicut vestigio viso, transisse animal, cuius vestigium est, cogitamus: & fumo viso, ignem subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circūcisio fuit signum, per quod veniebatur in agnitionem, eum, qui circuncisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, Eucharistia, & alia Sacramenta sunt signa, quę præter speciem, quam ingerunt sensibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos.

Sacramenta signa efficacia. Signum quid. Lib. 2. de doct. Christ. cap. 1.

Sunt igitur Sacramenta signa quędam siue symbola, aut notę, quibus Christiani à nō Christianis discernuntur, qualia signa quęuis vt habeat congregatio, necesse est. Nam sicut ab eodem Augustino scriptum est, in nullum nomen aut verum, aut falsum, coagulari possunt homines, nisi signaculorum vel sacramentorum visibilium aliquo consortio colligentur. Neque verò huius tantùm generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirùm inuisibilis gratię, quę in visibili elemento cōfertur. Neq; qualiacunq; signa, sed efficacia, vt quę & continēt ipsa gratiā, & eius causa sunt, atq; id quod signant, efficiunt. Sunt signa, quibus & preteritorū admonemur, & præsentium, & futurorū. Admonemur eius, quæ præterijt, Christi passionis, ex qua virtutē habēt omnia sacramenta: admonemur præsentis gratiæ, quæ nobis confertur sacramenta sumētibus: admonemur futurę glorię, cuius quasi pignora quædam sunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certam spem concipimus. Exempli gratia: Cùm baptizamur, admonemur Christi passionis & mortis, quæ iam præterijt: consepelimur enim cum illo per baptismū in mortē, & in

Lib. 16. contra Faust. cap. 11. Sacramenta quarum rerum signa sint. Rom. 6.

& in morte ipſius baptizamur, ipſam in nobis repræſentantes. Admonemur prætereà gratiæ, quæ nobis confertur in Baptiſmo, nimirum peccatorum remiſsionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum ſordes corporis per aquam ablui conſueuerunt. Admonemur poſtremò vitæ illius & gloriæ æternæ, ad quam nobis aditus patet per baptiſmum, quam nos conſequuturos hoc quaſi pignore dato certos Chriſtus reddidit, ſi in ea puritate, quam nobis baptiſmus attulit, permanſerimus. Ex quo videre licet, nō vnius rei ſignum eſſe ſacramentū, ſicut baptiſmus paſsionis Chriſti, quæ præterijt, ſignum eſt rememoratiuum, præſentis gratiæ demonſtratiuum, futuræ gloriæ prognoſticon. Signa autē hæc eiuſmodi ſunt, quæ ſub ſenſum cadere, quæ videri poſſint, ſub quorum tegumento diuina virtus ſecretiùs operatur ſalutem.

Propterea autem virtutem ſuam in viſibilibus eiuſmodi ſignis operari voluit, vt noſtræ ſe imbecillitati diuina maieſtas accommodaret. Si tu incorporeus eſſes, dicit Chryſoſtomus, nuda ipſa bona incorporea tradidiſſet tibi: Quoniam verò corpori coniuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum eſt, vt ad eorum, quæ intelligenda ſunt agnitionem, non ferè, niſi per ea, quæ ſenſu percipiuntur, peruenire poſsimus. Quod non ab huius modò ſeculi ſapiente traditum eſt, qui dixit: principium noſtræ cognitionis eſſe à ſenſu, & nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu: verùm ab illo quoque, qui plenus cœleſti ſapientia, ſcriptum reliquit, quòd inuiſibilia Dei à creatura mūdi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciūtur. Quo facilius itaque ſecretior operatio Dei mente comprehendi poſsit, ſignis quibuſdam viſibilibus id demonſtrari Deus voluit: cuius etiam ſapientiæ congruebat, vt ſicut à viſibilibus lapſus occaſio ſumpta fuit, ſic in eiſdem viſibilibus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoque licet appellare, ad quę ſimul vt acceſſerit verbum, iam erūt ſacramenta. Quæ cùm eſſe medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore conſtat & anima. Quam etiā ob cauſam ab Ambroſio remedia peccantium vocantur, ad vtrunque eas accommodari oportuit, vt eſſet quod corpus tangeret, eſſet præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cùm audit, credit, credendo verò munda fit, & ſanatur à lepra peccatorum, ſicut dicit Chriſtus: Iam vos mundi eſtis propter ſermonem. Quem locum explicans Auguſtinus: Quare non ait, mundi eſtis propter baptiſmum, quo loti eſtis, ſed ait, propter ſermonem quem loquutus ſum vobis? niſi quia & in aqua verbum mundat: Detrahe verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum viſibile verbum. Ac paulò poſt. Vnde iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, niſi faciente verbo? non quia dicitur, ſed quia creditur. Hinc eſt, quod in actis Apoſtolorum legimus, Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Ante quem etiam Chryſoſtomus: Aqua primatum tenet in elementis, ſed cùm iſtud elementum acceperit Spiritumſanctum, fit ſacramentum, & iam non erit aqua potationis, ſed ſanctificationis, non erit aqua communis, ſed refectionis. Certū autem eſt, quod non prius accepit Spiritumſanctum, quàm verbum acceſſerit. Eſt itaque ſignum vel elementum in ſacramento inſtar materiæ: verbum verò inſtar formæ.

Cur in viſibilibus ſignis Deus virtutem ſuam operari voluit.
Chryſoſt. hom. 83. in Matth.
Ariſto. 2. Poſteriorum & 2. de anima.
Rom. 1.
Sacramenta corporibus & animis accommodata.
Ambroſ. lib. 2. cap. 9. de pœnitent.
Ioan. 15.
Auguſt. tract. 80. in Ioan.
Omnis virtus aquæ in baptiſmo eſt à verbo.
Actor. 15.
Rom. 10.
Chryſoſt. in pſalm. 22.

Neque verò eiuſmodi ſigna ſunt ſacramenta nouæ legis, qualia fuerunt ſacramenta veteris legis: Cùm præclarè ſcriptum ſit ab Euſebio Emiſeno, non enim ſacramenta Eccleſiæ, ſicut ſacramenta ſynagogæ, medicinam docent & oſtendunt, ſed ipſa potius ſunt medicina, & remiſsio peccatorum. Hoc eſt, quod ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, ſacramenta noui Teſtamenti dant ſalutem: ſacramenta veteris legis promiſerunt Saluatorem. Illa nihil aliud quàm ſignificabant, hæc verò quòd ſignificant, & continent in ſe, & efficiūt. Continēt enim in ſe gratiam, & propterea vocantur vaſa gratię: & ſunt cauſa illius: non quod in eis gratia ſubſtantialiter contineatur, vel cauſaliter efficiatur, cùm receptaculum gratię ſit anima, ſed quod ipſa ſignificāt gratiam, quę in ipſis inuenitur & ſemper confertur. Deinde verò ſicut quod eſt in vaſe, non eſt de ipſo, nec ex ipſo, ſed ab ipſo hauritur: ſic gratia non eſt à ſacramentis, nec de ſacramentis, ſed hauritur à fonte ęterno, & ab illo hauritur, ab ipſa anima, de ipſis ſacramentis. Et ſicut quis recurrit ad vas, cùm requirit liquorem, ſic quærenti gratię liquorem & non habenti, recurrendum eſt ad ipſa ſacramenta, per quę tanquàm inſtrumenta quędam & vaſa, gratiam curationis à ſummo medico Chriſto haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam ſuam ſacramentis alligaſſe credendus eſt, vt non per alias quoque vias quando vult, eam conferre queat.

Sacramentorū veteris & nouæ legis diſcrimen.
Euſeb. in Hom. ſabbati poſt primam do. quadrage.
In Pſalm. 73.
Infra Cap. 34. 35. 38. & 39.
Sacramēta vaſa gratiæ quomodo.
Sacramentis Deus non alligauit virtutem ſuam.

Quò melius autem res intelligi poſsit, exemplo ſiue ſimilitudine quadam illuſtrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, ſolum eſſe Deum, qui virtute poteſtateque ſua pulſo morbo ſanitatem reſtituit? Sanare tamen dicitur nihilo-

minus medicina, quòd subtracta materia, quæ peccabat, sanitatē efficit: sanare dicitur dieta, quòd hominem in sanitate conseruat: sanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur: postremò sanare dicitur medicus, tanquam minister & instrumentū Dei. Sic in curatione morbi spiritualis, quæ nil aliud quàm sanctificatio, sanctificat solus Deus auctoritate sua: sanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc est, peccatum: sanctificat impletio mandatorum vt dieta: sanctificāt sacramenta, tanquàm vasa medicinalia, in quibus confertur gratia: sanctificat sacerdos tanquam minister. Atque hæc quidem de vi sacramentorum dicta sufficiant.

Sanctificationis causæ multæ. Infra cap.39.

De numero Sacramentorum.

CAPVT XXXIII.

QVod ad numerum sacramentorum attinet, sunt qui iam olim receptum & vetustate consecratum, parum prudenter, minus ipsi prudentes institutum fuisse dicunt, atque ideò ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud est, quàm velle populo persuadere, non satis tuta esse ac firma fidei nostræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui sacris literis admodum est familiaris? præsertim cùm non eandem neque vim neque necessitatem tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduersatur, vel eam obscurat, si qui Spirituisancto familiaris est numerus, eo sacramenta cōprehendi voluit Ecclesia? cùm etiam dona Spiritussancti septem recenseantur: cum septem sigillis, quibus fuit veteris testamenti pagina signata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reserauit, septem tubis, quibus Angeli cecinerunt, septem stellis, quas habebat similis filio hominis in dextra sua, septem panibus, quibus dominus turbas pauit, septem oculis super vnum lapidem, septem lucernis tabernaculi super vnum candelabrum positis, septem lotionibus Naaman, ea adumbrata esse existimentur: cùm ad septem etiam virtutes animos hominum præparare videantur. Baptismus enim est sacramentum fidei: confirmatio spei: Eucharistia charitatis: pœnitentia iustitiæ: extrema vnctio perseuerantiæ, quæ perfectio quædam est fortitudinis: ordo, prudentiæ: matrimonium temperantiæ. Ad septem etiam hominum genera accommodentur. Baptismus enim est intrantium in vitam: confirmatio pugnantium: Eucharistia vires resumentium: pœnitentia de lapsu resurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo ministrantium: matrimoninm nouos milites introducentium. Per baptismum enim spiritualiter renascimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia: quòd si per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, præstò est pœnitentiæ remedium, quo spiritualiter sanamur. Porrò extrema vnctione, non solùm spiritualiter, verumetiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter sanamur: per ordinem autem Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter.

Sacramentorum septenarius numerus. Esa.11. Apocalyp.5. Apocalyp.8. Apocalyp.2. Matth.15. Zach.3. Zach.4. 4.Reg.5. Sacramenta præparant homines ad septē virtutes. Quomodo accōmodentur ad septem hominum genera.

Summa itaque ratione factum est, vt septenario numero sacramenta comprehenderentur: Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquàm materia: verba, tanquam forma: & ministri sacramentum conferentis persona, cum intentione faciendi, quòd facit Ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non perficitur sacramentum. Tria autem sunt sacramenta, quæ characterem imprimunt in anima, hoc est, spirituale quoddam signum à cæteris distinctum, indelibile: Baptismus, confirmatio & ordo, propterea iterari nō possunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

In sacramentis requruntur tria.

Sacramēta characterem imprimentia. Character quid

DE BAPTISMO.

CAP. XXXIIII.

AC primum quidem locum inter sacramenta baptismus obtinet, quem fidei sacramentum esse diximus, quòd in eo Christianam fidem profitemur: qua etiam ex causa fidei sigillū ac tessera quædā Christiani militis vocatur à Basilio. Et auctor operis imperfecti in Matth. baptismū vocat signaculum fidei. Hæc est ianua sacramētorum omnium, in quorum communionem non admittuntur nisi baptizati: Hoc est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium. Nam per baptismum incipimus esse membra Christi & corporis eius Ecclesiæ, quæ est congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Est in hoc sacramento visibile signum, aqua materiæ locum obtinens: quod accedente verbo, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritussancti, quod verbum forma est huius sacramenti, fit signum sacræ rei, hoc est, inuisibilis gratiæ, quæ non modò significatur, verùmetiam confertur multiplex per aquam baptismi, sicut etiam varia est & multiplex aquæ proprietas.

Lib.3.contra Euno. & in exhortat. ad baptis. & Hom. 5. in cap. 4. Matth.

Ac prima quidem gratia, quæ & confertur & significatur per aquam baptismi est hęc, quòd qui nati eramus mundo, renascimur cœlo: qui nati eramus serui peccati, renascimur liberi iustitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renascimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cœlorum. Hoc est, quod Paulus baptismum vocat lauacrum regenerationis dicens: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritussancti, quem effudit in nos abundè, per Iesum Christum dominum nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Quibus verbis indicat simul Paulus & causam nostræ salutis, & rationē, & modum, & finem. Causam esse dicit Spiritum sanctum, cui regenerationem hanc attribuit: sic enim edoctus erat à Christo, qui dixit: nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non introibit in regnum Dei. Quē locū explicans Cyrillus Alexandrinus Gregorij Nazianzeni & Nisseni & Cyrilli Hierosolymitani sententiā sequutus: Cùm non simplex, inquit, sit homo, sed compositus ex corpore sensibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate sua ad vtrumque possit accommodari. Spiritu enim sancto spiritus hominis, aqua verò corpus sanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intensius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit, sic Spiritussancti operatione ad diuinam aquę reformantur virtutem, qua baptizati corpus abstergunt.

Baptismi gratiæ multæ. Regeneratio Rom. 6. Ephes. 2. 1. Petri 3. Tit. 3. Salutis humanæ ratio. Ioan. 3. Cyril. lib. 2. in Ioan. cap. 42. Naz. in ser. de baptis. Cyril. Cathe. 3.

Ambrosius. Cùm ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore: visibile per visibile, inuisibile per inuisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, spiritu animæ delicta mundantur.

Ambro. lib. 2. in cap. Lucæ. 3.

Et alio loco. Impossibile, inquit, videbatur, vt peccatū ablueret aqua, sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse: qui tantam nobis donauit gratiam. Chrysostomus, Quemadmodum aquæ natura, quæ fuit in probatica piscina per se non sanabat, sed duntaxat cum ab Angelo mouebatur: Ita & in nobis non simplex aqua operatur, sed cum spiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata. De Syluestro papa scribit Nicephorus, quod baptizaturus Imperatorem Constantinum, sic eum fuerit allocutus: Hæc imperator aqua diuina virtute per inuocationem viuificæ Trinitatis concepta, sicuti extra corpus hominis abluit: ita etiam animam intra à sorde & inquinatione omni mundificans, splendidiorem solaribus radijs efficit.

Amb. li. 2. de pœnitentia. Chrys. hom. 35. in Ioan. Niceph. lib. 7. cap. 33. Vis aquæ baptismi.

Quæ ergo gratia est in aqua, non ex natura est aquæ, sed ex præsentia Spiritussancti: qui tamen non ita causa est regenerationis & renouationis nostræ, vt non simul causa sit eius & pater & filius, cùm inseparabilia sint opera trinitatis. Et ideò tres personas hoc loco ponit Apostolus, in quarum vno nomine baptizat sacerdos: Non enim dicit in nominibus, sed in nomine patris, & filij, & spiritussancti: vt quorum vna est diuinitas, vna est largitio, nomenque trinitatis, vnus esse Deus intelligatur: tres enim personæ Deus vnus est. Ac singulis quidem personis sua quasi propria tribuuntur: aliter enim causa est pater, aliter filius, aliter spiritussanctus. Pater est causa efficiens principalis, qui saluos nos fecit: filius meritoria, nā per sanguinis ac mortis eius meritū saluos nos fecit: per eū spiritūsanctum in nos effudit, misit eū in corda nostra, clamantē Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius causa est spiritussanctus, ex quo & ex aqua renascimur. Deus itaque trinus & vnus, ipse est, qui saluos nos fecit. Quibus autem rationibus adductus est, vt saluos nos faceret? Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, dicit Paulus, sed secundùm misericordiam suam saluos nos fecit. Sed & ad Israël dixit Moyses: Scitò quòd non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera, quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, vt rectè cum propheta nobis dicere licuerit: Misericordię domini, quia nō sumus consumpti: quia non defecerunt misericordiæ eius. Verùm qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, misit Deus filium suum vnigenitum, vt sicut per Moysen exaltatus est in deserto serpens, sic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam.

In nomine Patris & filij & spiritussancti, et nō in nominibus patris & filij & spiritussancti dicendū est. Rom. 8. Gal. 4. Tit. 3. Deut. 9. Esai. 64. Threnorum. 3. Ephes. 2. Ioan. 3.

Neque tamen satis esse voluit credere: sed adipiscendæ salutis, & ad vitam æternā perueniendi, ac in Dei regnum introëundi nobis modum hunc præscripsit, vt fide suscepta renascamur ex aqua & spiritu. Regenerationis itaque nostrę causam instrumentalem aquam esse baptismi voluit, quòd ad illam repræsentandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maximè videtur. Nam & semina ex quibus generantur omnia, non ipsa magis animantia quam plantæ, humida sunt & ad aquam pertinēt. Qua etiam ex causa non defuerunt Philosophi quidam, qui rerum omnium principiū aquam esse dicerent. Quare cùm aqua baptizatur homo, non modò significatur, verùm etiam

In baptismo cur aqua adhibeatur.

etiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & spiritu renascatur filius gratiæ.

Aquæ virtus purgãdi vnde. *Au. Ser. 29. et 36. de tempore.* *Beda. li. 1. cap. 10. in Lucam.* *Aqua Christi baptismo sanctificata sancti ficat.* *In oratione in Theophania.* *Hom. in 22. psalm.* *Hom. 4. in ca. Matth. 3.* *Baptizatus cur sit Christus.* *Lib. 1.* *Appo. in cõmẽtarijs in Cantic.* *Berna. in serm. de passione domini.* *Hom. 1. de Epiphanio.* *Serm. 4. de natiuit. domini.* *Gen. 3.*

Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu suæ mundissimę carnis Christum contulisse, testatur Augustinus, & eum sequutus Beda Saluatoris enim baptismo purgata sunt potius fluenta, quàm vt ipsa purgarent: ac nouo sanctificationis genere Christum non tam lauit vnda, quàm lota est: atque ex quo tempore se in aquam mersit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorumque fontium venas mysterio baptismatis consecrauit, vitalemque gratiam non corpus ex flumine, sed flumen mutuatũ est ex corpore. Et qui pręcesserunt Bedam. Gregor. Nazianzenus in oratione quam habuit in Theophania. Videbis, inquit, Iesum in Iordane meam expurgare purificationem, vel potius purificatione aquas sanctificantem, Idem repetit in ea, quæ sequitur homilia. Et auctor operis imperfecti in Mattheum, quod Chrysostomo tribuitur. Venit, inquit, Iesus ad baptismum, non vt ipse remissionem peccatorum acciperet per baptismum, sed vt sanctificatas aquas relinqueret postmodum baptizãdis. Optatus quoque: Caro Christi ipso Iordane sanctior inuenitur, vt magis aquam ipsam discensu suo mundauerit, quàm ipsa mundata sit. Et Apponius miratur, inquit, Ioannes, cum videt Christum propter aquarum sanctificationem ad baptismum veniẽtem. Et Bernardus baptizatus: Nõ te in aquis, sed aquas in te sanctificas, vt per eas sanctificares nos. Qua de re sic ab Eusebio Emisseno scriptum legimus: In Iordanis alueo aquas omnibus gentibus ad salutem humani generis suo baptismate consecrauit, eas enim ille omnibus aquis purior, non tã sanctificandus quàm sanctificaturus intrauit. Quem secutus Leo pontifex ait: Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in solo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio suæ stirpis alienum: cuius originem spiritualẽ in regeneratione quisque consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem Spiritusancto replẽte fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio. Et proximè in sequenti sermone: Nisi verbum Dei caro fieret & habitaret in nobis, nisi in communionem creaturę creator ipse descenderet, & vetustatem humanam ad nouum principium sua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vsque in finem, & super homines insolubilis condemnatio permaneret, cùm de sola conditione nascendi vna cunctis esset causa pereundi. Solus itaque inter filios hominum dominus Iesus innocens natus, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ naturæ possemus esse consortes. Originem quam sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquę, quod dedit matri: virtus enim altissimi, & obumbratio Spiritussancti, quę fecit vt Maria pareret saluatorem, eadem fecit vt regeneret vnda credentem.

Ioan. 1.

Hæc est itaque prima gratia, cuius signum efficax est, quamque nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regeneratio spiritualis, qua iustificati hæredes efficimur secundùm spẽ vitæ æternæ, qui finis est regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipsa est inuisibilis gratia, cuius visibile signum, & quidem efficax, est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantùm loco, quem nunc explicauimus, verùm etiam cùm ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc est aqua illa, de qua Propheta prædixit: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die illa, erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Huic ablutioni significandæ quid esse potuit magis accommodum, quàm aqua, per quam sordes corporis abluuntur?

Ablutio peccatorum. *Ephes. 5.* *Ezech. 36.* *Zach. 13.* *Baptismi effecta.*

Datur itaque baptismus in ablutionem, remissionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Augustinus, vt auferre credatur crimina nõ radere. Nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi, rasorum in capite capillorum vnde crescant iterum resecanda peccata. Cæterum quamuis, vt idem ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidem prorsus omnia, dictorum, factorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quę scienter admissa sunt, non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quamdiu bonum certamen certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto præoccupatur. Deleta est igitur per baptismum iniquitas, sed manet infirmitas. Porrò infirmitas hæc, est concupiscentia carnis, quę dimittitur quidem in baptismo, verùm non ita vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Nam cùm sine aduersario marcescat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptizatus materiam, virtutem suam exercendi. In huius figura dictum est in libro Iudicum: Hę sunt gentes, quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israëlem, & posteà

Contra duas epist. Pelag. li. 1. ca. 12. & li. 3 cap. 3. *2. Tit. 4.* *Galat. 6.* *Baptismo infirmitas non tollitur.* *Concupiscentia manens post baptismũ, peccatum figurat & vocatur, sed nõ est.*

& posteà discerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinẽ prœliãdi.

Vocatur autem hæc concupiscentia peccatum, non vtique quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eã fecerit: siue etiam quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei vincente delectatione iustitię non consentiatur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato scribens non dixit, non sit, sed non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale, hoc est, necessitati mortis addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes concupiscentiæ, qui minus quidem propriè, sed peccatum tamen vocatur.

Quoniam verò per baptismum, in quo vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, virtus peccati, sic est debilitata, regnum vt illius prorsus esse sublatum videatur, monet Paulus, vt omni cura prouideamus, ne quod semel amisit, regnum recuperet. Nam quò habemus concupiscentiam, nihil ex eo nobis damnationis est: cęterum si seruiamus illi, si regnum illius feramus, ea demum res reos nos facit ęternæ damnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerandum æstum concupiscentiæ, quam se habet aqua ad calorem nimium temperandum: vt aptè admodum & apposite huius quoque rei sacrę, hoc est, inuisibilis gratię visibile signum aqua baptismi dicatur, & quidem signum efficax.

Rom. 6.
Rom. 6.
Concupiscentiæ refrigeratio.

Remissis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptismi, consequens est simul vt remittatur pœna, quæ peccatis debetur: quod & ipsum fit per aquam baptismi. Sicut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit, sic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christum credentibus, quod à Paulo scriptum est: In baptismo Christo nos commori, atque haud aliter passionis eius & mortis participes fieri, quàm si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam verò passione sua Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquàm per baptismum ipsius membra facti sumus, haud aliter magis etiam hac satisfactione Christi liberamur à pœnis omnibus, quę peccatis nostris debebantur, quàm si ipsi pœnas easdem sustinendo pro illis satisfecissemus. Quod tamen de solis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte sua Christus aboleuit. Famem autem, sitim, & alia corporis incommoda, quin & mortem ipsam, qua separatur à corpore anima; minimè sustulisse morte sua Christus credendus est: Nam post acceptum etiam baptismum, æquè sumus ijs malis obnoxij, atque antea fuimus.

Pœnæ æternæ remissio per baptism.
Comparatio elegans.
Rom. 6.
Pœnas æternas & non temporales morte sua Christus aboleuit.

Habet hoc quoque natura aquæ, clara vt sit & perspicua. Qua ratione cumprimis est idonea ad significadum splendorem iustitiæ, qui baptizatis infunditur: eius iustitiæ, quæ virtutes in se continet omnes, qua renouatur homo, non vt iam idem sit, qui prius fuit, verùm a sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris: quod quidem fit dono Spiritussancti, quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in baptismo, remissionem peccatorum consequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritussancti.

Iustitiæ quæ virtutes in se continet omnes fusio.
Actor. 2.

Confertur & hæc in baptismo gratia, quòd qui de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis aperitur. Applicatur enim baptizato virtus passionis Christi, per quam, quæ fuit anteà clausa, cunctis fidelibus ianua regni cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passionis impiè detrahunt, qui non dubitant affirmare, etiam post passum Christum & mortuũ, non peruenisse quenquam sanctorum ad regnum cœlorum. Quod si concedi debeat, nihil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio, si non meliore nunc sumus cõditione post profusum illius sanguinem, quàm fuerunt sancti Patriarchæ & prophetæ, qui passionem illius & mortem pręcesserunt.

Cœli apertio.
Ephes. 4.
Sancti post mortem in cœlo sunt.

Habemus ergo iam quàm varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi signum est, & quidem efficax: verùm quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primò, quoniam iniquitates nostræ sunt, quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo separant & elongant (Nam odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo necesse habemus. Quod fit, quando pro foribus templi stantes, neque nos illius ingressu dignos iudicantes, abrenunciamus Satanæ, operibus eius, atque nos in Christum credere, in illo fiduciam nostram omnem collocare, illi tota mente nos adhærere velle profitemur. Qua professione facta, quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis esse Deum, accedimus ad aquam baptismi: qua cum abluimur, indubitatum signum accipimus, nos cum Deo patre per mortem filij eius reconciliatos, atq; haud aliter à peccatis omnibus ablutos, quàm ab inquinamentis ablui corpus aqua consueuit: neque secus per baptismum ignis æterni pœnas, quæ peccatis nostris debebantur, esse deletas, quàm extingui flammatum incendia per aquam videmus, ita vt plenè iam simus & culpæ & pœnæ remis-

Gratiarũ quæ in baptismo cõferuntur, ordo & ratio.
Esai. 59.

næ remiſsionem conſequuti.

Neque verò finibus his clauditur diuina in nos miſericordia. Non ſatis habet poſt factam reconciliationem nos à peccatis mundaſſe, & ea nobis vnà cum pœnis illis debitis clementer condonaſſe, verùm omne gratiarum genus nobis infundens, quo poſsimus in conſpectu illius grati eſſe, induit eum, qui baptizatur, nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate. Nouus hic homo Chriſtus eſt, de quo Paulus ait: Induimini dominum Ieſum Chriſtum. Hunc induimus in baptiſmo, ſicut idem teſtatur, dicens: Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quid hoc eſt, Chriſtum induiſtis? Facti eſtis hoc, quod Chriſtus eſt. Quid eſt Chriſtus? Eſt filius Dei: Quod ille natura eſt, hoc vos per gratiam adoptionis facti eſtis filij Dei. Chriſtus eſt hæres regni cœlorum, vos quoque non veſtro, ſed illius merito facti eſtis hæredes regni cœlorum. Qui veſte aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet ſub colore veſtis eius, occultato colore proprio: Ad eundē modū, qui Chriſtū induitur, protegitur, & cōtegitur à Chriſto, neq; iā apparet in eo peccatū, quod fuit antè, ſed ſola iuſtitia & innocentia Chriſti. Et ſicut lignum accenſum induitur ignem & virtutis eius fit particeps, ita baptizatus in Chriſto, Chriſtum induitur, & virtutum eius fit particeps. Non amplius dicitur filius Adam, neque reus eſt deinceps peccati eius, verùm dicitur filius Dei, frater Chriſti: dicitur hæres Dei, cohæres Chriſti: dicitur ſanctus, innocens, immaculatus, non ſuam, ſed Chriſti iuſtitiam indutus, hoc eſt, non quam à ſeipſo habet quámue ſuo merito conſequutus, ſed quam à Chriſto acceptam illius meritis eſt adeptus. Neque enim audiendi ſunt, qui nos ea iuſtitia, qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, iuſtos dici volunt: Quin illud potius modis omnibus eſt tenendum, Chriſti quidem iuſtitia nos iuſtos eſſe, verùm nō ea, qua ipſe iuſtus eſt, ſed ea, quam nobis impertit, qua nos ipſe iuſtos facit, qua donati ab eo, renouamur ſpiritu mentis noſtræ, ac non modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus. Neque enim exiſtimandum eſt, nihil aliud nos in baptiſmo quàm remiſſionem peccatorum conſequi: renouamur præterea, atque vt Paulus vocat, noua quædā creatura efficimur.

Induere nouū hominem & Chriſtum quid. *Epheſ. 4.* *Rom. 13.* *Gala. 3.* *Comparatio.* *Iuſtitia Chriſti, quam nobis impertit, iuſti ſumus. nō Chriſti iuſtitia, quæ ipſe iuſtus eſt.* *Epheſ. 4.*

Neque verò aliud eſt noua creatura, quàm fides charitate formata, quæ cùm baptizamur, per Spiritumſanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus noſtris, & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano & qui eum ſecutus eſt, Optato, baptiſmus non modo mors criminum, verumetiam vita vocatur virtutum, quòd in eo iuſtitia, quę virtutes in ſe continet omnes, baptizatis infunditur. Quod eleganti quodam carmine ſic expreſsit Paulinus. Culpa perit, ſed vita redit, vetus interit Adam, & nouus æternis naſcitur imperijs. Manet quidem poſt baptiſmum eadem compago corporis, quæ fuit antè, ſed ſepulta peccatorum vetuſtate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Itaq; non dubitauit Chryſoſtomus affirmare, quem abluit baptiſmus ſolis radijs eum habere mentem puriorem, & qualis erat iam olim dum conderetur: imò hac illuſtriorem, quod per illud etiam radicale peccatum euelli patet, vt tu ferrum aurumue recoquēdo purum nouúq; facis: ita Spiritus ille ſanctus in baptiſmo velut in fornace recoquit mentem & peccatum conſumendo quolibet auro purius ſplendentē reddit. Propterea Paulus hoc ſacramentū vocat lauacrū regenerationis, & renouatiōis, in quo adeò mutamur ab illis, qui fuimus antè, vt veterē hominē cum ſuis actibus expoliantes, diuinę naturę cōſortes efficiamur, filijque Dei nominemur & ſimus: Si autē filij, & hęredes: hæredes quidem Dei, cohęredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & cōglorificemur. Poſteaquā enim in baptiſmo Chriſtū induimus, debemus ſicut ipſe ambulauit, & nos ambulare: & cum illum oportuerit pati prius, & ita intrare in gloriam ſuam, non debemus meliore conditione eſſe velle, quàm fuerit ille, qui principalis eſt hæres, cuius merito factum eſt, vt & nobis eiuſdem regni cœleſtis hæredibus eſſe liceret, vt ſine vllis operibus, ſine vllo labore noſtro aut moleſtia, hæreditatem hanc aſſequi nos poſſe credamus. Prēclarè Paulinus. Tolle crucem, ſi vis auferre coronam. Si quid autem aut facere nobis, aut pati pro Chriſti nomine cōtigerit, nemini dubium eſſe debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Chriſti corpori inſitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ ſit vel maximè profuturum.

Noua creatura quid. *Gala. 6.* *Cypri. lib. 2. epiſt. 2.* *Optat. lib. 5.* *Ad Seuerum epiſt. 12.* *Hom. 40. in prim. ad Cori.* *Tit. 3.* *Col. 3.* *2. Pet. 1.* *1. Ioan. 3.* *Luc. 24.* *Merita noſtra.* *Rom. 8.*

Eſt quidem ita, quòd non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, ſed nihilominus, quod in præſenti momentaneum eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Tolle ſublimitatē hác, ad quam nos Deus benignitate ſua prouehere dignatus eſt, qui nos in filiorum ſuorum numerum adoptauit, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſactorum, qui diuinę ſuæ naturæ conſortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes paſsiones & tribulationes noſtræ, quoniam ſunt huius temporis, leues & momentaneæ, neque ad futuram

2. Cor. 4. *Col. 1.*

gloriam, quæ ſempiterna eſt, ſint condignæ?

Meritorum cō-penſandi ratio duplex.

Cæterum duplici ratione meritis operum, quæ fiunt à regeneratis & renouatis, debe ri cœleſtia præmia dicimus: primum ex Dei promiſſo liberali, qui fallere neſcit: deindè ex ea dignitate, quam regeneratis nobis pręter omne meritum noſtrum conferre digna- tus eſt. Chriſtum enim induimus in baptiſmo: quod ille natura eſt per adoptionis gra tiam filij Dei facti ſumus. Quare ſi Chriſtum induimus, quæ proficiſcuntur à nobis ope ra, tanquàm Chriſti opera placere Deo, neque ſecus ab illo acceptari perſuaſum habere debemus. Et ſicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus: ita & nos poſt acceptam regenerationis gratiam dicere poſſumus: Operor autē iam nō ego, operatur verò in me Chriſtus, mereor iam non ego, meretur in me Chriſtus: ſatisfacio iā non ego, ſatisfacit in me Chriſtus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur.

Operum noſtrorum dignitas.

Gala.2.

Ex quo videre licet, quemadmodum Chriſti Gloriam obſcurare, crucem euacuare, & ſanguinis eius precium imminuere conantur, qui vitæ, qua viuit Chriſtus in nobis, qui meritis operum, quę operatur in nobis, omnem dignitatem atque omne præmium adē- ptū cupiūt. Reuera, ſi ipſa opera ex ſe metiare, momētanea ſunt, leuia ſunt, nō ſunt condi gna ad futurā gloriā, quæ æterna eſt: Rectè enim illud dictum eſt, quod finiti ad infini- tum nulla eſt proportio: Sed ſi conſideres immenſum illud precium ſanguinis Chriſti, quo reſperſa ſunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati derogaueris, quantum operibus dorogaueris. Si ſpectes etiam ea tanquàm ab Adæ filio profecta, in quo mor- tui ſumus omnes, quamlibet iuſta, quamlibet in ſpeciem ſancta videantur, haud aliter tā men apparebunt in conſpectu Dei, quàm pannus menſtruatę. Si verò contempleris ea tanquàm à filio Dei, tanquàm ab eo profecta, qui Chriſtum induit, in quo Chriſtus vi- uit, in quo Chriſtus operatur, non iam hominis, verùm Chriſti meritis detraxeris, ſi nul lum eorum eſſe meritum dixeris.

Hęc nos ideo fuſius aliquantò duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum ſit diſcrimē inter opera regeneratorum, qui Chriſtum induti ſunt, & eius cor pori inſiti, atq; infideliū, qui ſunt adhuc filij irę, filij diaboli. Illis Deū diligentibus, om- nia etiam peccata cooperātur in bonū: Cum enim ceciderit iuſtus, non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam: his contrà, etiam quę rectè facta videbuntur, magis a- deò ad damnationem, quàm ad gloriam æternam profecerint. Nulla enim iuſtitia extra Chriſtum, nulla ſunt extra fidem eius rectè facta: abominatio ſunt apud Deum, quęcun- que fiunt ab ijs, qui non credunt in eum. Quamobrem non mediocria bona ſunt, quę no bis baptiſmus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: poſtquā remiſſa ſunt nobis peccata, regeneramur & re- nouamur infuſa nobis fide, ſpe, & charitate, quæ dicitur iuſtitia Chriſtiana, neq; iā dein ceps filij Adæ, ſed filij Dei nominamur & ſumus: Si filij & hæredes, hæredes autē ſecun- dū ſpē vitę æternæ, quā nos aſſequuturos certò perſuaſum habemus, ſi vel baptizati ſta- tim ex hac vita exceſſerimus, vel poſt baptiſmū ambulauerimus dignè Deo, Deo per om nia placentes: & abūdauerimus in omni opere bono: ſcientes quod labor noſter non eſt inanis in domino, cum bonorum laborum glorioſus ſit fructus, neq; iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis noſtri & dilectionis, quam oſtenderimus in nomine ipſius.

Rom.8.

Baptiſmi bonorum epilogus.

Rom.8.

Coloſ.1.
1.Cor.15.
Sapien.3.
Hebr.6.

Cyrillus recenſens ea bona, quæ nobis adfert baptiſmus, vocat eum captiuitatis libe rationem, peccatorum remiſſionem, mortem peccati, animę regenerationem, veſtimen- tum candidum, ſignaculum ſanctum, & indelebile, currum ad cœlum, delicias paradiſi, regni cœleſtis conciliationem, chariſmaque adoptionis filiorum.

In procatecheſi Catecheſeon.

Baptiſmi nomina diuerſa.

Atq; hæc quidem de eo, cuius inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum ſit baptiſmus, dicta ſuf ficiant. Nunc de ſuſcipientibus baptiſmum paucis diſſeramus.

De operibus fidem præcedentibus.

Viſum eſt autem, quandoquidem offenduntur fortaſſe nonnulli verbis illis noſtris. Quid enim opera, quæ fidem præceſſerunt, niſi pœnas ignis æterni merebantur? quo ſen ſu producta ſunt à nobis explicare. Fortaſsis enim ſic accipiuntur à nonnullis: qua- ſi nos omnia opera, quæ facta ſunt ante fidem, quamlibet ea ſint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod hominem æterni ſupplicij reum faciat. Cum tamen conſtet, eſſe quędam opera fidem prǽcedentia eius generis, vt præparent ac diſponant hominem ad gratiam: qualia Cornelij fuiſſe creduntur. Quod nobis negare, cum hęc ſcriberemus, nunquàm in mentem venit, cum in capite 73. & ſequenti, copioſius etiam de illis tractauerimus. Concedimus itaque libenter, etiam ante fidem eſſe quędam opera, quę præparant hominem & diſponunt ad gratiam: ſed ea tamen eius generis eſſe non concēdimus, vt mereantur gratiam: multominus, vt me- reantur eam, quę & ipſa gratia eſt, vitam æternam: vt ex eo ſatis liquere poſsit, quod an- te fidem, nullum eſt meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) niſi ſupplicij.

Actor.10.
Infra. cap. 73.

Non

Non quod non sint opera quædam ante fidem, quæ scholastici vocant ciuiliter bona, quæ nonnunquàm disponunt ad gratiam: sed quod infidelitatis peccatum tantum est, vt sub hoc vno quasi generali nomine, putet Augustinus omnia peccata contineri: vsque eo etiam, vt quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat: quod omnis infidelium vita peccatum sit. Porrò stipendium peccati mors: vt non possit non esse verum, quod ante fidem, nullum sit nisi supplicij meritum. Et hoc est, quod ab Augustino scriptum legimus: Quæ sua merita iactaturus esset liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Et iterum. Quid merebaris peccator? Contemptor Dei, quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit tibi nisi supplicium. Et iterum alio loco: Vna erat massa perditionis ante fidē, cui non nisi supplicium debebatur. Et paucis interiectis. Si dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnā debitam retribuisset. Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur istis operibus, Deus redderet, vtique damnaret. Itaque neque Catonis, neque Photionis, neque Aristidis, quamlibet ij fuerint iustitiæ laude celebres, eius generis opera fuerunt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quàm æternum supplicium. Cum certissimum sit illud axioma, quod sine fide mediatoris Christi, nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ, saluus factus sit, aut salus aliquando fieri possit. Hæc fuit & est sententia nostra. Libenter enim confitemur, quicquid est in nobis meriti, quod id non aliunde sit, quàm ex Christi crucis & mortis merito. Itaque si quis in Christum pro nobis crucifixū & mortuū non credit, si quis in illo fiduciam suam omnē collocatā non habet, indubitanter asserimus, quod is æternum supplicium mereri potest, æternam gloriā mereri non potest, cū Christi meritum sit omne meritū nostrū: Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quē cum semel induerimus in baptismo, ipse est, qui viuit in nobis, ipse est, qui operatur in nobis, ipse est, qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus nostris, quid aliud erunt omnes iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quamobrem, sicut ante fidem nullum esse tale meritum persuasum habemus, cui merces æterna debeatur: sic eorum cæcitatem satis mirari non possumus, qui regeneratorum & fidelium operibus, meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ij non intelligere, se non hominum, sed Christi, quem induimus in baptismo, viuentis & operantis & merentis in fidelibus, meritis detrahere, & quantum in ipsis est, crucem eius & mortem euacuare.

Tract. 89. in Ioan. & contra duas epist. Pelag. li. 3. c. 3. Li. contra Iulia. cap. 3. Rom. 6.

In Psalm. De verbis Apost. serm. 11. In prologo Psalm. 31.

Petrus Lōbar. li. 3. sen. dist. 25

Esai. 64.

De Suscipientibus baptismum.

CAPVT XXXV.

Ex omnibus Ecclesiæ Sacramentis nullum est æquè cunctis necessarium atque baptismus, sine quo aut eius voto nihil est, quod quisquam salutem se consequi posse speret. Clara enim sunt & aperta Christi verba dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non potest introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quisquis adire cupit, necessè est, vt ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ transferatur in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ translatio, quoniam, vt diximus, in baptismo fit, ad assequendam illam ęternam gloriam apprimè cunctis est necessaria. Quamobrem ferendus non est error hic nostri seculi Pelagianorū, qui contra clarū & apertum Dei verbū, contra cōmunem totius Ecclesiæ sensum & consensum asseuerare non dubitant, paruulos fideliū hoc solo, quòd filij sunt fideliū, regnum cœlorum consequi. Contra quorum errorem sic iam inde à multis seculis ab Augustino scriptum est: Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Verùm idem illi contra sanctorū patrum omnium & Ecclesię totius receptū sensum, nō verētur illa Christi verba. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non de aquę elemento, verùm de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atque amentię progressi sunt homines inflati sensu carnis suę, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritū suū scripturas interpretari. Sed nos repudiatis horū tam crassis erroribus, cū Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & spiritu inuisibili, non potest introire in regnū Dei. Qua tamen de re sentiendū est & illud, quod ab Augustino scriptum est: Baptismi vicem, inquit, aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, nō leue documentū beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atq; etiā considerans inuenio, non

Baptismi necessitas. Ioan. 3.

Baptismus omnibus etiam fidelium prolibus necessarius est.

Epist. 28.

Ioan. 3.

Lib. 4. de baptismo cont. Donat. cap. 23. Luc. 23. Cypr. serm. de cœna domini.

non tantū paſsionem pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmo deerat, poſſe ſupplere, ſed etiam fidem conuerſionemq́ue cordis, ſi fortè ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtijs temporum ſuccurri non poteſt. Neq; enim latro ille pro Chriſti nomine crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorum: nec quia credidit paſſus eſt, ſed dū patitur credidit: Quantum itaque valeat etiam ſine viſibili ſacramento baptiſmi, quod ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem, in illo latrone declaratum eſt. Sed tunc impletur inuiſibiliter, cum myſterium baptiſmi, non contemptus religionis, ſed articulus neceſsitatis excludit. *Rom.10.*

Ex quibus Auguſtini verbis triplicem eſſe baptiſmum patres noſtri collegerunt, flaminis, fluminis, & ſanguinis: quem vltimum eminentiorem eſſe docet Origenes, eo, qui per aquā traditur. Quo baptiſmo baptizatā Emerentianā fuiſſe ſcribit Ambroſius. Qua de re Clemens quoq; ſcribit his verbis: Qui martyriū cōſequi meruit gaudeat in Domino, quod tantā Coronā eſt adeptus & per confeſsionē diem clauſit extremū: ac quãuis fuerit Catechumenus, lætus diſcedat, paſsio enim quam pro Chriſto ſuſtinet, cedet ei in veriorem baptiſmum, quoniam reipſa commoritur Chriſto, alij in figura. Et hunc ſecutus Gregorius Nazianzenus ait: Eſt & quartum baptiſma, quod per martyrium & ſanguinem fit, quo Chriſtus ipſe baptizatus eſt, longè reliquis venerabilius: quoniam ita baptizati, ſecundis ſordibus haud inquinantur. Ac paruulos quidem non ſaluari perſuaſum habuerunt, niſi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iuſſu trucidatis factum legimus, ſanguine ſuo fuiſſent baptizati. Quæ etiam res in cauſa eſt, quòd fœminis baptizandi quoque poteſtas conceditur, ſi periculum ſit, ne prius infans moriatur, quàm copia ſacerdotis haberi queat. Cæterùm ſi quis ex adultis, nec opinata morte præuentus cùm cuperet maximè, ſacerdotis tamen baptizantis poteſtatem habere non potuit, fit illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Coronat Deus intus voluntatem, cùm non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta eſt, ſecundùm id, quod habet, accepta eſt, non ſecundùm id, quod non habet. Affectum Deus penſat, non effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factum neceſsitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex aqua & ſpiritu renatus non eſſet, quia tamen popoſcit, eo ipſo quod popoſcit, quam deſiderauit gratiam, eum accepiſſe ſcribit Ambroſius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret abſque actuali baptiſmo ſaluari poſſe neminem. Cuius errorem ad Hugonem ſcribens grauiter confutauit.

Baptiſmus triplex. *Hom.7.in lib. Iudicum Serm. 90.* *Lib.5.cap.7. Conſtit. Apoſt.* *Oratione 2. de Theophania.* *Matth.6.* *Baptizandi poteſtas fœminis permiſſa.* *Affectū Deus penſat.* *Aug. in pſal. 103 concione 1.* *2.Cor.8.* *Amb. in orat. funeb. de obitu Valentiniani.* *Bern. epiſt.77.*

Eſt itaque baptiſmus omnibus ab ſalutem neceſſarius, quem niſi re paruuli receperint, ab ingreſſu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus abſit) ſi baptizantis poteſtas non datur, voluntas prompta ſufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum paruulis, quàm cum adultis, quod illis hoc regenerationis beneficium non ſolum non libentibus, verumetiam reluctantibus quandoque datur, nec fides in eis propria requiritur, ſed ſatis ad ſalutem eſſe fides Eccleſiæ creditur. Nam quod aſſerunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborum formę baptiſmatis concipiunt, iuſtificari paruulos, commentum id abſurdius eſt, quàm vt refelli oporteat: quandoquidem ſenſus etiam ipſe communis ſatis refellere videtur: ac veriſsimum illud eſſe conſtat, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Eius muneris meritò iuſtificari paruulos, quod eis cum profuit neſcierunt. Vſque adeò autem neſcierunt, vt vocibus etiam quibus poſſent, & motibus reluctari viſi fuerint. Quam etiam cauſam eſſe ſcribit idem quod eis non imputatur, atque omnis hic eorum reniſus nihil penditur, donec in eis ſacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum eſt, expietur. In tantum enim neſciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur.

Infantes ſine baptiſmo morientes à cœlo arcētur. *Infantium fides, eſt eccleſiæ fides.* *Epiſt.106.* *Epiſt.57.*

Quamobrem cum fides in intellectu & voluntate ſit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur, portentoſum quiddam eſſe videtur, fidem illis, quæ ex auditu eſt, tribuere, cum quęcunque fiunt in paruulis, in Eccleſiæ, non in eorum propria fide fiant. Mater enim Eccleſia, cuius brachijs ad baptiſmum feruntur infantes, cor maternum, vt eſt apud Auguſtinum, eis præſtat, vt ſacris myſterijs imbuantur: quia nondum poſſunt corde ſuo proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendum. Neque verò id rationi & æquitati conſentaneum non eſt. Nam cùm aliena præuaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij naſcerentur, non iniquum viſum eſt, vt aliena quoque fide intercedente mundarentur, quò filij gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Auguſtinus, quia peccauit in altero. Et paucis interiectis. Credunt, inquit, & infantes, quomodo credunt? fide parentum, ſi fide parentum purgantur peccata: peccato parentum polluti ſunt, corpus

De peccatorum meritis & remiſsione lib.1. cap.25. *Ephe.2.* *De verbis Apoſtol. ſerm.14.*

G mortis

mortis in primis parentibus eos generauit peccatores, spiritus vitæ in posterioribus parentibus regenerauit eos fideles.

Amb. de vocatione gentiū li. 2. cap. 5. Nec ita solus sentit Augustinus: Nam & Ambrosius aliena confessione credere paruulos docet. Et qui seculis aliquot eos præcessit Iustinus Apostolorum temporibus propinquior, sermonem de pueris faciens, digni, inquit, habentur ijs bonis, quæ baptismus adfert eorum fide, qui baptismo illos offerunt. Et qui fuit adhuc Iustino vetustior Dionysius Areopagita, in eadem est sententia. Enarrans illum locum Euangelistæ Beda venerabilis, vbi dixit Christus mulieri Cananitidi: Propter hunc sermonem vade: exijt dæmonium à filia tua. Propter humilem, inquit, matris fidelemq; sermonem, filiam deseruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechisandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere, aut aliquid agere possūt boni aut mali. Bernardus, Nemo mihi dicat, quod nō habet fidē infans, cui mater impertit suam, inuoluēs illi in sacramento, quousq; idoneus fiat proprio non tantum sensu, sed assensu, euolutam, puramque percipere. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pœnitentię pars, cuius causa fides est, quam contritionē vocamus. Nam per baptismum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat: Consepulti enim sumus Christo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quique deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet: neque ad nouam vitam, cuius principium est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingressus patet. Hoc est quod ab Augustino dictum est. Nullus voluntatis suæ arbiter constitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Propterea Petrum admonuisse baptizandos legimus, priùs vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Augustino in catechisando factum esse diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia quæ requiritur in adulto baptizando, nihil est aliud quàm odium & detestatio vitæ prioris. Neque verò si quis eam aut fidem aut pœnitentiam, quam oportet, non adferat, ideo non valebit baptismus, cùm verè scriptum sit ab Augustino, quod non interest cùm de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui accipit Sacramentum: Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad Sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentum & peruersam fidem, sicut fieri potest vt integra teneat verba Symboli, & tamen non rectè credat. Et alio loco. Non si vnus bonus, alius malus sit, in malo malus est baptismus, & in bono bonus, sed in vtroque bonus. Sicut lumen solis vel etiam lucernæ, non vtique deterius est in oculis deterioribus, quàm in melioribus. Sed idem in vtrisque, quamuis eos diuersè pro illorum diuersitate, vel lętificet vel excruciet. Et alio loco. Quibusdā baptismus est odor mortis in mortem, quibusdā verò odor vitę in vitam. Sicut enim qui manducat & bibit sanguinem domini indignè, iudiciū sibi manducat & bibit: sic & qui accipit indignè baptisma, iudicium accipit, non salutē. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptisma Christi percepit. Sed quia bono bene non vsi sunt, mali malè vtendo deleti sunt. Bonum est baptisma, bonum est Christi sanguis & corpus, bona est & lex: sed si quis ea legitimè vtatur. Neq; enim & quia foris est, diuina non est, aut quia ab alienis habetur, aliena putabitur, aut quia à malis iniustè tractatur, à nobis iustè damnabitur. Atq; hæc quidem de suscipientibus baptismi sacramentum.

Iust. responsiorum lib. quæst. 56.
Dion. in fine eccl. hierarchiæ
Marc. 7.
Hom. 66. in Cantica.
Pœnitentia in bap. adultorum necessaria.
Rom. 6.
Mori peccato quid sit.
In tract. de vtilitate pœnitētiæ.
Actor. 2.
In eodem quo supra libro.
Aug. li. 3. c. 14 de baptismo cont. Donatist.
Lib. 4. c. 20. cō tra Donatistas.
Cont. Fulgentium cap. 6.

De ministro huius Sacramenti.

CAPVT XXXVI.

QVod autem ad ministrum attinet, proprius est huius sacramenti minister sacerdos, nisi necessitas aliud postulauerit, quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc est, quod de Eunucho scribit Hilarius, quod sacramentum baptismi adeò impatientis cupiditate desiderij præuenerit, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret. Baptismum Apostolici, hoc est, sacerdotalis officij ministerium vocat. Neq; verò ad integritatem baptismi quicquam refert, qua vita sit præditus, qui baptizat: Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hic est, qui baptizat. Huius instrumentum est sacerdos. Cæterùm qui sanctificat, qui mundat lauacro aquę in verbo vitæ (vbi minister videtur corporaliter operari) non nisi Christus est. Præclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta. Neque enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas, dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnē. Et libro tertio de Spiritusancto Cap. 19. Homines in remissionem peccatorum ministerium suum adhibent,

Baptismi minister propriè sacerdos.
In Psalm. 67.
Quis baptizet.
1. Cor. 3.
Ioan. 1.
Ephe. 5.
In prologo librorum de Spiritusancto.
Baptizantis dignitas non attendenda.
In oratione in sanctū lauacrū

adhibent, non ius alicuius potestatis exercent, neque enim in suo, sed in Patris & Filij & Spiritussancti nomine peccata dimittũtur. Isti rogant, diuinitas donat: humanum enim obsequium, sed munificentia supernæ est potestatis. Et qui fuit æqualis Ambrosij Gregorius Nazianzenus: Ita considera, inquit, sint annuli duo: aureus hic, ferreus alius, vterque eadem regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter signum hoc & illud intererit? nihil. Discerne materiam in cera, etiam si sapientissimus existas, dic quodnam ferri, quódue sit auri signaculum? Sed quo pacto vnum est, quia inter materiam, nõ charactere est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptizatur, qui tametsi cõditione excellat, ęqualis tamẽ baptismatis vis est, ac vnusquisq; tibi ęqualis sit expurgator, qui fide eadẽ est formatus. Ante quos etiã Cyprianus. Si in Petri vel Pauli nomine baptismi gratia donaretur, posset alius alio videri sublimior, & secundũ ministrorũ merita hęc singularis gratia æstimari, vt melior esset baptismus eius, qui sanctior videretur, & indignior esset, qui ab eo acciperetur, quẽ nõ amplior æstimatio cõmendaret. Hęc & in alia sacramẽta transferretur iniuria, vt nõ in eis vnitas, sed diuersitas haberetur, si censerentur à melioribus fieri meliora, & minus haberent vtilitatis & ponderis, quæ fierent ab indignis. Sic eucharistia vna alia melior, & baptismus pro ministerio vel melior, vel deterior crederetur. Absit hoc à fide catholica, absit in religione Christiana tãtæ corruptionis fermentũ. Vna nobis fides, vnus dominus, vnum baptisma: quod si ab indigno forte fuerit consecratum nõ audet iustus iterare vel corrigere quod semel est factũ, quia per quẽcunq; fiat, idẽ est: nec hoc priuilegiũ meritis est datum, sed gratię, & propterea sibi omnipotentia Dei retinet hunc effectum. Quẽ secutus Ioannes Chrysostom. Nunquid homo est qui baptizat? Homo dexterã peragit, sed Deus manũ gubernat. Noli de gratia dubitare, charissimè, quia donum Dei est. Attende diligenter, quæ dicuntur, si fortè aliqua causa sacra explicanda est, cùm obtuleris preces, & susceptã acceperis sacram, non requiris, quali calamo subscripserit Rex, neque in quali charta, neq; quali quoue attramento, sed vnum solummodo quæris, si Rex subscripserit, sic & in baptismo, charta conscientia est, calamus lingua Sacerdotis, manus gratia est Spiritussancti. Siue ergo per me, siue per illũ qui officio fungitur Sacerdotis, ipsa manus scribit, nos ministri sumus nõ authores. Scripserat Cresconius. Sicut qui plantat & rigat nõ nisi colonus fidelis & diligens quæritur: Sic etiã in Sacramẽto baptismatis nõ nisi fidelis & iustissimus operarius adhibetur. Cui respõdet Augustinus. Quasi verò quod infidelis colonus plantauerit propter eius infidelitatẽ non germinet: vis seminis ac fœcunditas terræ: cœlique tẽperies, hanc efficaciã diuinitus acceperunt, vt ad propagandos fructus plantatorem vel rigatorem operarium tantumodo expectet qua mente operetur, qua laboret intentione non curent, vtrum dominum agri fideliter diligat, an sua non illius lucra conquirat. Idem alibi: Dispensator fidelis mercedem accipiet vitam æternam. Dispensator autem infidelis cum cibaria dominica distribuit conseruis, absit vt per suam infidelitatem cibaria inutilia faciat. Idem cum diceretur ibi esse verum baptisma, vbi est vera fides: fieri potest, inquit, vt aliqui verum habeant baptismum & non habeant veram fidem, sicut fieri potest, vt habeant verum Euangelium, quod non recte intelligendo, falsi aliquid credant de Deo. Nunquid propter ipsam fidei falsitatem etiam Euangelium, quod verum apud eos inuenitur, detestandum aut emendandum putabimus. Idem alio loco: Sacramenta si eadem sunt, vbique integra sunt, etiam si prauè intelliguntur & discordiose tractantur sicut scriptura ipsius Euangelij, si eadem ipsa est, vbique integra est, etiam si innumerabili falsarum opinionum varietate asseratur. Et paulò superius. Baptismus Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint impudici & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest. Et in Sacramento suo diuina virtus assistit. Siue ad salutẽ benè vtentiũ siue ad pernicẽ malè vtentiũ. An verò Solis vel etiã lucernæ lux cũ per cœnosa diffunditur, nihil inde sordiũ contrahit, & Baptismus Christi potest cuiusquã sceleribus inquinari? Quẽ locũ imitatus ad Anastasiũ Augustũ scribẽs Anastasius Papa. Baptismũ, quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datũ ad percipientẽ mun⁹ peruenit illibatũ, quia vox illa quæ per columbã sonuit, omnẽ maculã humanę pollutiõis excludit, qua declaratur, & dicitur, hic est qui baptizat. Nã si visibilis solis istius radij, cùm per loca fœtidissima trãseunt, nulla contactus inquinatiõe maculãtur, multo magis illius, qui istũ visibilẽ fecit, virtus nulla ministri indignitate cõstringitur: Siquidẽ oẽs, qui baptizãt, queadmodũ rectè dictũ est ab Optato, operarij sunt, nõ domini, & Sacramẽta per se sunt sancta, nõ per hoĩes, nã Deus lauat, nõ homo, iuxta illud, Lauabis me & super niuẽ dealbabor, operãtib⁹ cũctis humana sũt opera, sed Dei sunt munera. Quãobrẽ siue à fideli, siue à perfido dispẽsatore baptismi sacramẽtũ aliquis perceperit, spes ei oĩs in Christo esse debet, cuius baptismũ percipit, nõ in homine à quo

In oratione de baptismo Christi.

Baptismi virtus à ministri virtute, sed à Dei omnipotẽtia & gratia pendet.

De passione Domini.

Tom. 5. hom. de in regressu ex Asia.

Aug. cont. Cres. lib. 3. cap. 8.

Lib. 3. cap. 49. contra literas Petiliani.

Idem de vnico baptismo ca. 11.

Lib. 3. de bapt. cap. 15. & 16.

Cap. 10.

Anastasius.

Optat. lib. 5.

ne à quo percipit. Nam maledictus homo, qui ſpem ſuam ponit in homine, & ponit carnem brachiũ ſuũ. Benedictus vir, qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptiſta fuit ſanctius? cui propter ſingularem virtutem & ſanctimoniam hoc a Chriſto tributum elogium legimus, quod inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta: Quid contrà Iuda proditore ſceleratius? Et tamen poſt Ioannis baptiſmum, quod baptizauerit Paulus, ſcribitur: poſt Iudæ baptiſmum baptizaſſe quenquã non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptiſmus hominis erat Ioannis: per hominem autem gratia remiſsionis peccatorum & renouationis, quod Chriſti munus eſt proprium, conferri non potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptiſmus Chriſti, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi.

Actor.9. Vide Au.ep.48. De baptiſmo contra Donatiſtas li.5.ca.9. De vnitate Eccleſiæ. cap.18. Tractatu.5. in Ioannem. Tertull. oratione de baptiſmo Chriſti.

Non Iudam Ioanni, dicit Auguſtinus, ſed baptiſmum Chriſti etiam per manus Iudæ datũ, Baptiſmo Ioãnis etiã per manus Ioannis dato rectè prępronimus. Præclarè verò diſcrimen inter Ioannis & Chriſti baptiſmũ Tertullianus deſcribit, cũ ait: Nihil eũ cœleſte præſtitiſſe, ſed cœleſtibus præminiſtraſſe. Quod prædicabat, inquit, baptiſmũ pœnitentiæ in remiſsionẽ peccatorum, in futuram remiſsionem enunciatum eſt. Siquidem pœnitentia antecedit, remiſsio ſubſequitur, & hoc eſt viam pręparare: qui autem præparat, non idem ipſe perficit, ſed alij perficiendum procurat. Ipſe profitetur ſua non eſſe cœleſtia, ſed Chriſti, dicendo. Qui de terra eſt, de terra loquitur: qui de ſupernis venit, ſuper omnes eſt. Item ſola ſe pœnitentia tingere, venturum mox qui tingeret in ſpiritu & igne.

Ioan.1. Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi. Baptiſmus extra Eccleſiam non prodeſt. Lib.4. de vnico baptiſ. ca.1. Gen.2.

Porrò Chriſti baptiſmũ cuiuſcunq; tandẽ miniſterio ſemel datum iterari fas nõ fuit, adeò vt etiam ſi ab hæretico datus eſſet, eũ repeti non liceret: Quodq; maius eſt, etiam ſi non baptizatus baptizaſſet, modò formam debitam obſeruaſſet, valere baptiſmum, nec eum iterandum eſſe viſum eſt.

Verùm illud intereà ſcire oportet, baptiſmum eſſe quidem extra Eccleſiam poſſe, prodeſſe non poſſe. Eccleſia enim paradiſo comparata, ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt, indicat nobis, poſſe quidem eius baptiſmum homines etiam foris accipere, ſed ſalutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradiſi, ſicut ſcriptura teſtatur, etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradiſum conſtituta ſunt, omnibus notũ eſt. Nec tamen in Meſopotamia, vel in Ægypto, quò illa flumina peruenerunt, eſt felicitas vitæ, quæ in Paradiſo cõmemoratur: ita fit, vt cùm Paradiſi aqua ſit extra Paradiſum, beatitudo tamen non ſit niſi intra Paradiſum. Sic ergo baptiſmus Eccleſiæ poteſt eſſe extra Eccleſiam, munus autem beatæ vitæ non niſi intra Eccleſiam. Et ſicut in Arca Noë, quæ & ipſa figura eſt Eccleſiæ, non alia, ſed eadem aqua in arca poſitos ſaluos fecit & extra arcam poſitos interemit: ſic non alio, ſed eodem baptiſmo & boni catholici ſalui fiunt, & mali catholici vel hęretici pereunt. Communis itaq; nobis eſt cũ hæreticis baptiſmus, ſicut & Euangeliũ cum illis eſt cõmune, verũ illis extra arcã poſitis, & Euangelium, & baptiſmus in damnationẽ, nobis verò vtrũq; eſt in ſalutem. Quamobrẽ redeuntes ad Eccleſiam hæretici rebaptizandi non ſunt, verùm poſt abiuratam hæreſim, per manuum impoſitionem ſuſcipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam accipiant ad ſalutem, ſicut copioſe de eo contra Donatiſtas ſcribens multis in locis diſſerit Auguſtinus.

Gen.7.

Hæretici abiurata hæreſi in eccleſiam recipiendi.

Quod autem diximus baptiſma Ioannis gratiam remiſsionis peccatorum non contuliſſe, vetus eſt hæc orthodoxorum ſententia: ſic enim ſcribit Hieronym. Sicut Ioannes præcurſor domini, ſic & baptiſmus eius præuius dominici baptiſmatis fuit. Ego baptizo vos in aqua, ille vos in ſpiritu baptizabit. Si autem Ioannes vt confeſſus eſt ipſe, non baptizauit in ſpiritu, conſequenter neq; peccata dimiſit, quia nulli ſine ſpirituſancto peccata dimittũtur. Chryſoſtomus quoq; Baptiſma Ioannis, alteri⁹, id eſt, Chriſti baptiſmatis præparationẽ eſſe dicit, quod remiſsionẽ habuiſſe negat. Hoc eñ, inquit, munus illud baptiſmatis erat, quod poſtea Chriſt⁹ inſtituit. In hoc eñ vetus homo noſter crucifixus eſt ac ſepult⁹, et ante crucẽ nuſquã prorſus remiſsio extitit peccatorũ, ſiquidẽ vbiq; ipſi⁹ hoc ſanguini deputatur. Idẽ enim iſtud Paulus affirmãs inquit: Sed emũdati eſtis, ſed ſanctificati eſtis, nõ per baptiſma Ioãnis, ſed in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & Spiritu Dei noſtri. Et alibi ipſe dicit. Ioãnes quidẽ prædicauit baptiſmũ pœnitẽtiæ, & nõ ait remiſsionis, ſed vt crederẽt in aduenientẽ poſt eũ. Cũ enim nondũ pro peccatis mũdi hoſtia fuiſſet oblata, cum necdũ Spirituſſanctus deſcẽdiſſet, nec peccatũ eſſet ſolutũ, nec inter dominum atq; homines inimicitia ſublata, nec maledictio expũcta, quomodo remiſſio peccatorũ facta dicitur? Et nõ multo pòſt. Sanctiſpiritus gratia in Chriſti baptiſmate eſt, Ioannis verò baptiſma hac donatione priuatur. Et alibi ſub ipſius Ioannis baptiſtæ perſona loquens. Non alia, inquit, ratione lauacrum illud eſt inſtitutum, quàm vt viam reliquis ad Chriſti fidem præberet. Nõ enim vt ablutos baptiſmate mundẽ, neq; vt à pec-

Contra Luciferianos.

Chryſ. hom.10. in Matthæum.

1. Corin.6.

Act.1.

Homil.12. Hom.16. in Ioan. Hom.14. de principio Euan.

à peccatis liberem ad baptizandum veni, sed vt manifestetur in Israël. Et iterum: Sicut Ioannes baptista præcursor fuit domini saluatoris, sic & Baptisma Ioannis præcursor fuit Domini saluatoris. Illud datum est in pœnitentia, hoc in gratia. Itidem & Augustinus. Nõ renascebãtur, inquit, qui baptismate Ioãnis baptizabantur, à quo & ipse baptizatus est, sed quodã præcursorio illius ministerio, qui dicebat: Parate viã domino, hui cvni in quo solo renasci poterãt, parabantur. Huius em̃ baptismus est nos in aqua tantũ; sicut fuit Ioannis, verumetiã in Spiritusancto, vt de illo Spiritu regeneretur, quisquis in Christum credidit: de quo Christus generatus, regeneratione non eguit. Et Cyrillus. Ego præparando aqua inquinatos peccatis lauo, vt initium pœnitentiæ, & hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos præparabo. Idem sensit aliquot seculis ante Iustinus. Qui & ipse præludium quoddam Ioannis baptismum fuisse docet Euangelij gratia. Ex quibus omnibus cuiuis perspicuum esse potest, quod qui baptismo Ioannis remissionem peccatorum tribuunt, euacuant crucem Christi, iuxta Chrysostomi sententiam, & mortis illius beneficium extenuant, cum ante Christi crucem non fuerit remissio peccatorũ, quæ sanguini ipsius deputatur.

gelij, secundũ Marcum.

Augu. in Enchirid. cap. 49.

Cyril. lib. cap. vii.

In li. respõsionum de necessarijs quibusdam quæstionibus quæst. 37.

De Ritibus & Cæremonijs baptismi.

CAPVT XXXVII.

Adhibentur autem huic sacramento quædam cæremoniæ, non ille quidem adeò necessariæ, vt sine illis baptismus perfici non possit, sed quas tamen peccet si quis nulla vrgente necessitate, solo contemptu prætermittat, cum earum vsum antiquissimum esse constet: vt si quis ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum & sacerdotum successionem nobis per manus esse traditas affirmauerit, minimè à vero aberrasse videatur. Meminerunt enim earum antiquissimi quiq; scriptores.

Baptismis cæremoniæ cur adhibendæ.

Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiusdam solennitatis & decoris gratia, tribus potissimum ex causis: Primò vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad sacramentum hoc accedatur, néue communis ablutio quædam esse putetur, si citra solennitatem vllam fiat, atque ita sacramentum hoc contemni incipiat. Deinde, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus, vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, vt impediat, quo minus fructum huius sacramenti baptizandus percipiat. Postremò, quo per hæc exteriora, qui sunt ex fidelibus rudiores, diligentius instruantur, aut saltem excitentur ad hoc, vt instrui desiderent, quid sibi ritus isti velint, atque ita quæ gerantur in baptismo cognoscant: nihil enim eorum vacat mysterio singulari. Quamuis autem hæc pluribus persequi non est præsentis instituti, quoniam tamen instigante Satana factum videmus, vt & cæremoniæ vetustate consecratæ à plerisque contemnantur, breuiter quid sibi nonnullæ earum velint explicabimus.

Baptismi cæremoniarum expositio.

Principio non statim baptizandus templum ingreditur: neque enim se dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cum non modò sit expers omnis sanctitatis, verùm adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcitia plenus. In hũc pro foribus templi constitutum insufflat sacerdos: neque id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute sacramentum id confert: qui & ipse insufflasse in discipulos legitur, Spiritumsanctum eis daturus. Propterea autem exsufflantur paruuli & exorcisantur, dicit Augustinus, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, vt possideret homines. Quam alio loco priscam esse traditionem scribit: Ac rectè: cum & Dionysius Areopagita Pauli discipulus, exufflationis & exorcismi meminerit.

Statio ante fores templi. Psalm. 2.

Insufflatio. Ioan. 20.

Aug. de symb. ad catechumenos lib. 1. cap. 1.

Aug. de gratia & peccato originali cap. 60.

Dion. eccl. hier. cap. 1.

Insufflatione facta, sacerdos exorcisat: cuius moris meminit etiam Chrysostomus. Est autem exorcisare, nihil aliud, quàm per diuina verba spiritum immundum adiurando expellere: quod Apostolorum quoque temporibus factitatum legimus. Qua de re sic aliquando scripsit Optatus. Neminem fugit, quod omnis homo, qui nascitur, quamuis de parentibus Christianis nascatur, sine spiritu mundus esse non potest, quem necesse sit ante salutare lauacrum ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur.

Exufflare exorcisare quid.

In Hom. de Adam & Eua.

Lib. 4. contra Parmenianum.

Dum exorcisatur baptizandus, signat eum sacerdos signo sanctæ crucis in fronte primùm, vbi sedes est pudoris: deindè in pectore, vt intelligat diabolus, expelli se virtute eius, qui in cruce pependit, vnde suam virtutem crux contra eum accepit: neque impedimento sit, quo minus, qui baptizatur, & corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantum autem exorcismo & catechismo, qui baptismum præcedunt, sancti patres tribuerint, vel ex eo Chrysostomi loco perspicuum esse cuiuis potest: vbi quæ præcedũt baptismũ, vocat arcana verba & metuẽda, ac horribiles canones dogmatũ de cœlo transmissorũ. Talia visa sunt priscis tẽporibus viris grauissimis: Nũc nõ desunt homines impij, qui cachinnis etiã ea ꝓsequi nõ verentur. Gregorius quoq; Naziãzenus hortatur

Crucis signatio.

Hom. 40. in epist. ad Corinthios.

 baptizan-

In oratione in sanctum lauacrum. baptizandum, vt ne ægrè ferat exorcismi culturam longiorem, neque ob ipsius prolixitatem defatigetur. Ea enim, inquit, ritè, quæ ad gratiam spectant, peragantur.

Marc 9. Luc.17. Post exorcismū leguntur super baptizandū orationes, vt fiat catechumenus, hoc est, vt edoceri possit mysterium sacræ fidei, quæ cùm Dei solius donum sit, ab illo petendam eã esse docemur, qui & adiuuat incredulitatem nostram, & fidem adauget: qui nisi docuerit intus, frustrà vox hominis docentis foris perstrepit. Rectè autem atque ordine fit, quòd præcedit catechismū exorcismus: priùs enim eripi vasa necessè fuit iniusto possessori diabolo, ac ita demum in posisionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem. *Psalm.67.*

Sal & lutum. Quod verò sal in os infantis imponit sacerdos, quòd aures & narres posteà sputo linit: aurium linitio significat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: sal missum in os, confessionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem notitię eius, labia ad respondendum sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hęc sacerdos ad imitationem Christi, quem legimus liniuisse lutum super oculos cœci, & iussisse abire vt ablueret: misisse deinde digitos in auriculas surdi, dixisseq; Epheta, quod est, ad aperire: expuentem etiam tetigisse linguam muti. Huius autē linitionis minimè recentem vsum esse, vel ex Ambrosij scriptis videre licet. *Ioan.9. Marc.7. De sacra.lib.1. cap.1.*

Euangelij lectio. Legitur autem dum catechisatur baptizandus, Euangelium, admonentur posteà suscептores siue patrini, vt manus imponant capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum & orationem dominicam. Tenentur autem susceptores dare operam, vt instruantur paruuli, cùm ad vsum rationis peruenerint, de ijs, quæ ad fidem pertinent. Quos & Augustinus in sermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres charissimi, quicunque viri, quęcunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideò semper illis solicitudinem veræ charitatis impendant. *Susceptorū officium, vt fide instruantur baptizati. Serm.163.de tempore.*

Benedictio & manuum impositio. Quod autem benedictiones cum impositione manuū inter catechisandum fiunt, causa hęc est, vt qui semel per exorcismum pulsus iam est diabolus, ei reditus præcludatur.

Abrenunciatio. Introducitur posteà baptizandus in Ecclesiam, ac interrogatus à sacerdote, respondet per susceptores suos (nisi forte sit adultus, tum enim ipse loquatur necessè est) abrenunciare se Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Christo se coniungi velle: in cuius etiam rei signum, singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet. De hac abrenunciatione ita scribit Augustinus. In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcisatur in paruulis, eique renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui domini transferantur. Idem ad Valerium scribens, antiquissimam Ecclesię traditionem esse dicit, qua exorcisantur & sufflantur paruuli. Ioannes Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenuncio tibi Satana, si ipsam per opera exhibeamus. Hæc enim, inquit, vox, confœderatio cum domino est, & sicut nos seruos ementes, ipsos qui venduntur prius interrogamus, an nobis seruire velint, ita facit & Christus, quando debet te in seruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere & immitem, & à te fœdera suscipit. Non enim coactum est ipsius imperium. Hortatur itaque non modo cùm in forum prodimus, verumetiam cùm fuerimus egresi ianuæ vestibulum, ijs prius verbis vtamur. Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Christe: nec vnquàm absque hac voce exeamus. Hæc sit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. De hac abrenunciatione, sic ab Hieronymo quoque scriptum legimus, in mysterijs primum renunciamus ei, qui in occidente est, nobisque moritur cum peccatis, & sic versi ad orientem pactum inimus cum sole Iustitiæ, & ei seruitores nos esse promittimus. *De nupt. & concup. lib.1. cap.20. De nupt. & cōcup. li.2. c.29. Hom.21. ad populū Antioch. In Amos. c.6.*

Vnctio pectoris & scapularū. Posteaquàm abrenunciauerunt diabolo, & Christo nomen dederunt, vngit eos sacerdos oleo, more athletarum, qui stadium iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi athletæ designentur, quibus colluctatio futura est, non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Qua de re ita scribit Augustinus: Christi nomen à Chrismate dictum est: Chrisma autem gręcè, latinè vnctio nominatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoque necessè est eum, qui sit baptizatus, vt accepto Chrismate & vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Quin & vetustissimi Dionysius & Tertullianus vnctionis meminerunt. Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus diabolo resistat charitate erga Deum inflammatus, cui nihil est difficile & inter scapulas, vt ad suaue iugum domini ferendum tantò fiat robustior. *Ephe.6. Tract.33. in Ioan. Lib.1.ep.12. Dion. eccl. hier. cap.7. Tert. de baptismo.*

Vnctione

Vnctione facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ trina immersio, vt est apud Damascenum, tres dominicæ dies sepulturæ repræsentat, vel etiam trinitatem personarum. Ante Damascenum autem idem à Leone quoque pontifice annotatum est. Sepulturam, inquit, triduanã imitatur trina demersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis ad instar est de sepulchro. Et ante vtrumque Athanasius quod infantem in aquã ter immergimus, mortem & triduanam Christi resurrectionem significat. Et Gregorius Nissenus: In terra quidem non sepelimur, sed ad terræ cognatum elementum aquam venientes, in illa sicut Seruator in terra, nos abscondimus. Idque cùm ter simul facimus, triduò peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus.

Matth.11. Immersio trina quid. Damas.lib.4. cap.10. Epist.4.cap.3. Quæst.124.

Neque verò id ita fieri necesse est, vt non vna immersione baptismus absolui possit, qua & vnum esse Deum, qui trinus est in personis, & semel tantùm mortuum, nec deinceps amplius moriturum significetur. Quod etiam in Concilio quodam Toletano in detestationem erroris cuiusdam ita constitutum esse legimus, vt vna tantùm fieret immersio. Quin & ipsa immersio prætermitti rectè potest, ac vel sola aspersio, vel perfusio, qua multi nunc vtuntur, sufficit, quemadmodum Cyprianus etiam testis est. Porro aquã qua baptisabatur, consecrari prius consueuisse tradit Basilius ad Amphilochium scribens, & Ambrosius de Sacramentis.

In lib. de S. baptismate. In baptismo perfusio & aspersio. Baptismi aqua consecratur. Lib.4.epist.7. Ambro.lib.2. cap.5.

Baptizatum puerum signat cruce, cum Chrismate in vertice capitis sacerdos super cerebrum, vt hoc signo illum admoneat, quandoquidẽ vetus homo crucifixus in illo est, atq; cũ Christo consurrexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ sursum sunt quærat, vbi Christus est in gloria Dei sedens, quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram: quandoquidẽ ex terreno cœlestis, ex Adæ filio, Dei filius factus est, vt iam non ad aliam illi magis, quàm ad cœlestem hæreditatem aspirare fas sit.

Chrismatis linitio. Coloss.3.

Posteà dat illi vestem candidam, vt sit iudicium, quemadmodum scribit Ambrosius, quod exuerit inuolucrum peccatorum, & indueri innocentiæ casta velamina. Meminit etiam Socrates post Dionysium in ecclesiastica historia candidæ vestis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua Ecclesia fuit mos, vt non baptizarentur nisi in vigilia Paschæ, & Pentecostes. Qui itaque baptizabantur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida inducti per octo dies, ac vocabátur albati, atque octauo demùm die vestem albam deponebant: vnde tractum nomẽ dominicæ in albis.

In baptismo vestis candida. Ambros.lib. de ijs, qui initiantur mysterijs cap.7. Socra.lib.7. cap.7. Dionys.eccles. hiest.cap.2. Albati. Dominica in albis cur dicta.

Quod autem Susceptores, quos Patrinos vocant, adhibetur in baptismo, qui quasi spõsores paruulorum voluntatis esse videntur, atque instruere baptizatos de ijs, quæ ad fidẽ pertinent, obstricti sunt: est & hoc, sicut Dionysius testatur, Apostolicæ traditionis. Contrahi autem cognationem ex baptismo, recens non est. Antiquissimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illum Pauli locum: Lucius & Iason, & Sosipater, cognati mei: Hanc, inquit, cognationem vel consanguinitatem, arbitror esse ex baptismo contractam.

Susceptores. Eccle.hist. lib.7. Cognatio spiritualis. Rom.6.

Datur extremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quãdoquidem sponsauit eum sibi Christus in fide, cùm venerit sponsus ad nuptias, quo se præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, sicut fatuæ illæ virgines, sed ardente, hoc est, cum fide, non illa mortua, sed quæ igne charitatis accensa, ociosa esse non potest.

In baptismo Cereus ardens. Oseæ.2. Matth.25.

Hic perspicere licet, quàm nihil non sacrum, nihil non veneratione dignum sit in his cæremonijs, in quibus recondita sunt mysteria multa homini Christiano cognitu cũprimis necessaria, quæ vt scrutetur diligentius, per exteriora hæc excitari videtur. Non sunt itaque temerè prætermittendæ, quas ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatas, ac deinceps longo seculorum tractu nunquàm intermissas, ad hæc vsque nostra tempora ex vetustissimis quibusque scriptoribus abundè liquere potest. Inter quos Cyrillus Hierosolymitanus diligenter cæremonias omnes in baptismo solitas obseruari, persequitur. Præ cæteris verò Clemens Petri successor, baptismi rationem explicans, his verbis vtitur: Datur, inquit, baptismus in mortem Iesu, aqua pro sepultura: signatio, pro cruce: vnguentum est confirmatio professionis. Mentio fit Patris, vt causæ, & mittentis Spiritussancti, vti testis: Demersio significat, quod commorimur, emersio quod resurgimus. Et alio loco: Baptizare debes in nomine Patris, qui misit, Christi, qui venit, Paracleti, qui testimonium dedit: Vnges autem prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremo cõsignabis vnguento, vt vnctio sit participatio Sanctispiritus, aqua sit Symbolum mortis, vnguentum sigillum pactionum. Si desit oleum, vel vnguẽtum, sufficit aqua, & ad vnctionem, & ad sigillum, & ad promissionem morientis, vel potius commorientis. Et aliquot capitibus interiectis, de abrenunciatione, de mystici olei, & mysticæ aquæ, & vnguenti mystici benedictione, pluribus verbis tractat. Verùm nos reliqua persequamur.

In tribus primis Catechesibus Mystagogicis. Lib.3.cap.17. constitut. Apostol. Baptismi Cæremoniarum significationes & in ijs ordo. Lib.7.cap.23. const. Apost. Cap.41.42. 43.& 44.

De sacramento Confirmationis.
CAP. XXXVIII.

Baptismus intrantium est, vt diximus: confirmatio verò pugnantium. In baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficimur, atq; ad ineundum prælium cum aduersarijs potestatibus præparamur, coronam accepturi, si victores euaserimus: Neque enim coronabitur quisquam, nisi qui legitimè certauerit. Est quidem ita, quòd si qui baptizatur, paruulus præsertim, ex hac vita statim vt baptismum accepit, migrauerit, citra vllam dubitationem, non suis, verùm Christi, quem induit, cuius corpori insitus est, meritis, coronam gloriæ consequitur. Sed cui iam vsum rationis adepto, post acceptũ baptismum vitam Deus in hoc seculo propagare dignatur, non est quòd existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismũ, quàm vt credat ociosus: Imò persuasum sibi hoc habere debet, se ad graue certamen vocari. Quod nisi certauerit bonũ hoc certamẽ, cursumq; con summauerit, nihil est quòd se iustitiæ coronã, quæ non est reposita nisi legitimè certantibus, assequi posse speret. Neq; enim perinde oppugnat homines ante baptismũ Satanas, atq; post: Nã qui non sunt baptizati, eos pro suis habet, & omnẽ in eos tãquàm sibi subiectos, potestatẽ exercet: Qui verò castra sua deseruerunt, atque ad Christi vexillũ cõfugerunt, eos è potestate sua ereptos dolet, atque omni insidiarum genere pertrahere rursus in eam, in qua fuerunt ante captiuitatem conatur. Ipse etiam Christus documento nobis esse potest, quẽ non prius aggressus est tentare Satanas, quàm fuisset à Ioanne baptizatus.

2. Tim. 2. *Confirmationis causa & necessitas.* *Iob.* *Ephes. 6.* *2. Tim. 4.* *Nondum baptizatos pro sibi subiectis habet diabolus.* *Matth. 12.* *Luc. 11.* *Matth. 4.*

Quamobrem cùm in baptismo non ad fidem ociosam, sed ad pugnã periculosam vocati simus, ad quam rectè gerendam vires nostræ sufficere nequaquàm possunt, dare nobis remedium dignatus est Christus in sacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius ope adiuti, facilè possumus & carnem & mundum, & eum cui semel in baptismo renunciauimus, diabolum superare. Is est Spiritussanctus, qui adiuuat infirmitatem nostrã: qui nisi præsto nobis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atque hostibus nostris terga dare oporteret, quorum maior est vis, quàm vt solis humanis viribus ei resistere queamus. Quamobrem sicut in baptismo Spiritumsanctum accepimus in remissionẽ peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem Spiritussanctus in robur contra hostes nostros, quo adiuti atque animati facilius impetum eorum propulsare queamus.

Iob cap. 41.

Sacramenti huius meminit Petri successor Clemens, ac absque eo negat aliquem perfectum Christianum esse, aut sedem habere inter perfectos posse, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remãserit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mox subdit: Quod à Petro, inquit, accepimus, ac cæteri sancti Apostoli præcipiẽte domino docuerunt. Sententiæ Clementis Cornelius quoque subscribere videtur pontifex & martyr, ad Fabiũ scribens, cùm de Nouato, qui iam baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua consequutus est post morbum, quæ iuxta Ecclesiæ canonem consequi debebat, obsignationẽ videlicet ab Episcopo collatam. Cùm autem illa potitus non sit, quomodo Spiritumsanctum est consequutus? Quæ epistolæ illius verba in libris Ecclesiasticæ historiæ Eusebij legere licet.

Confirmationis antiquitas. *Epistol. 3.* *Obsignatio.* *Lib. 6. cap. 43.*

Materia huius sacramenti est Chrisma ex oleo oliuarum & balsamo confectum. Forma est hæc, quòd præmisso nomine eius, qui confirmatur, dicit Episcopus: Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & Spiritussancti, vt replearis eodem Spiritusancto, & habeas vitam æternam. Simul vt ad signum & elementum visibile vnctionis, quæ fit in fronte Chrismate, verbum accesserit, fit sacramentũ, hoc est, sacræ rei, nimirum inuisibilis gratiæ, qua confertur spiritussanctus, signum visibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirmandus, euestigio datur ei Spiritussanctus, qui tueatur eum aduersus insidias Diaboli, qui vires & robur suppeditet ad omnes aduersarias potestates debellandas. Cùm itaque tam sacræ rei signum sit confirmatio, & quidem efficax, nihil est quòd quisquam dubitare queat, ei sacramenti nomen tribuere cùm ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra fuerit inter sacramenta numerata. Certè Augustinus vocat sacramentum Chrismatis: quod quidem, inquit, in genere signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Non minus id quàm ipsum baptismum sacrosanctum esse vult.

Materia. *Forma.* *Confirmatio sacramentũ est.* *Lib. 2. contra literas Petil. cap. 104.*

Quod autem in hoc sacramento Spiritussanctus conferatur, aperta sunt scripturæ testimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quòd imponebant manus super illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptizati in nomine domini Iesu, & accipiebant Spiritumsactum. Ac rursus alio loco de Paulo: Quo facto imposuit illis manus. Hoc ex actis priore loco producto Cyprianus. Quod, inquit, nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, per præpositos Ecclesiæ offerantur, & per nostrã orationem, ac manus impositionem Spiritumsanctum consequantur, & signaculo dominico consumentur.

Actor. 8. *In confirmatione cõfertur Spiritussanctus vires contra diaboli potestates suppeditatus.* *Actor. 19.* *Cypria. de hæreticis.*

Neque verò quia Chrismatis mentio non fit, ideò putandum est eius vsum non fuisse temporibus Apostolorum. Extat inter alia in libro Cõciliorum epistola sancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam scripsit ad Episcopos orientales, in qua disertis verbis testatur, quòd postquàm cœnauit dominus cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, Chrisma conficere docuit, Sicut, inquit, à sanctis Apostolis præcessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt. Et subdit: Ipsa enim lotio pedum, nostrum significat baptismum, quando sancti Chrismatis vnctione perficitur atque confirmatur. Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiã edidit de Chrismate. Quod etiam in ampulla seculo suo consecrari solitum fuisse meminit Optatus. Sed & vtroque vetustior Dionysius Areopagita copiosè de eo multa scripsit, sanctique doctores pasim in multis locis meminerunt. Ante mille centũ annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo concilijs, posteà verò in Anthisiodorensi & Bracarensi fuit constitutum, vt ne quisquam alius præter Episcopũ Chrisma cõsecrare auderet. Quod etiam à Leone põtifice cautum est, dũ ad Germaniæ & Galliæ scribit Episcopos. Est autem materia Chrismatis cumprimis idonea ad exprimendam significationem eius rei, quæ non modò significatur, verùmetiam confertur in hoc sacramento. Datur enim in hoc sacramento plenitudo Sanctispiritus ad robur spirituale, quod perfectæ iam ætati conuenit, ad quã cùm peruenit homo, incipit actiones suas ad alios quoq; communicare, cùm anteà sibi soli viueret. Gratia itaque Sanctispiritus designatur oleo. Vnde & Christus dicitur vnctus esse oleo lætitiæ, propter plenitudinem Sanctispiritus, quã habuit. Admiscetur autem balsamum, propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc est, quod dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus. Quamobrem non quia nõ est expressè quicquam in scripturis de eo traditum, idcirco vsum eius fuisse negandum est. Rectè enim ab Augustino scriptum est: Non omnia, quæ facta sunt ab Apostolis, etiã scripta inueniuntur, verùtamen facta esse ex cæteris documentis probantur. Fit autẽ vnctio in fronte Chrismate signo crucis, quod nisi adhibeatur, siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquæ qua regenerãtur, siue oleo, quo Chrismate vnguntur, nihil eorum ritè perficitur, dicit Augustinus. Fit itaque ideò in frõte tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat: de illo glorietur, in illo fidat: ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi.

Fabianus in episto. — *Ioan.13.* — *Chrismatis antiquitas & cõsecratio.* — *Optat. lib.2.* — *Cap.4. eccle. hierar.* — *Epist.88.* — *Chrismatis materia.* — *Psalm.44.* — *Balsamum cur misceatur oleo.* — *2.Cor.2.* — *August. epist. 108.* — *Chrismate cur in fronte vngantur fideles.* — *Tract.118. in Ioan.* — *August. in Psalm.30. concione 2.*

Institutum autem est hoc sacramentum à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille, cum dixit: Ego mittam promissum patris in vos. Item: Paracletus autẽ Spiritussanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc patefacere nobis voluit, neque id sine causa. Nam cùm sacramentum hoc contineat in se plenitudinem Sanctispiritus, quæ confertur omnibus, qui Chrismate consignantur, quamdiu Christus in hoc seculo versabatur, hæc plenitudo Sanctispiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequàm in cœlum Christus ascendisset, dari plenitudo sanctispiritus non debuit: quod etiam ille locus indicat: Nondum erat Spiritussanctus datus, quia Iesus nõdum erat glorificatus. Neque verò propterea minoris auctoritatis esse debet hoc sacramentũ, quòd à Christo promissum tantùm, ab Apostolis verò est exhibitum. Nam nõ minus ratum est, dicit Cyprianus, quod dictante Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quòd ipse Christus tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit.

Confirmatio à quo instituta. — *Luc.24.* — *Ioan.14.* — *Ioan.16.* — *Ioan.7.* — *In sermo. de ablut. ped. confirmare est solius Episcopi.*

Minister autem huius sacramenti, quod vocat sacramentum manuũ impositionis Eusebius pontifex, non est nisi Episcopus, quòd præter Apostolos nemo sacramentum hoc contulisse legitur: quemadmodum etiam ab Vrbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctisimis pontificibus traditum est. Quin & in Aurelianensi & Meldensi Concilijs idem est constitutum.

Euseb. epist. 88 — *Epist.4.* — *Epist.1. cap.2.* — *Leo epist. 88.*

Quò magis autem vis huius sacramenti cognosci posit, visum est adscribere quædam ex epistola Melchiadis Papæ, quam ille ante mille ducentos annos ad Episcopos Hispaniæ conscripsit. De ijs verò, inquit: super quibus rogitastis vos informari, id est, vtrũ maius esset sacramentum manus impositio Episcoporũ, aut baptismus, scitote vtrũque magnum esse sacramentũ: Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus posint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum præueniente morte saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vnde scriptum est: In diebus illis, dicit dominus: Effundam de spiritu meo super omnẽ carnem. Aduertam⁹ summas diuitias bonitatis Dei, quòd in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit singulis

Confirmationis varij fructus et effecta. — *Ioël.2.*

ſingulis, hoc tūc Spirituſſancti deſcēſio in credentiū populos donauit vniuerſis. Sed quia diximus, quòd manus impoſitio & cōfirmatio ad baptiſmi perfectionē pertineāt, & qui iā regeneratus in Chriſto eſt, cōfirmare aliquid poſsit, fortè cogitat ſibi aliquis: Quid mihi prodeſt poſt myſteriū baptiſmatis, myſteriū confirmationis? Aut quantū video, non totū de fonte ſuſcepimus, ſi poſt fontē adiectiōe noui generis indigemus. Nō ita, dilectiſſimi. Attendat charitas veſtra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm imperator quemcunq; in militum receperit numerū, non ſolùm ſignet receptū, ſed etiā armis competētibus inſtruat pugnaturū: ita in baptizato benedictio illa munitio eſt. Dediſti militē, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodeſt, ſi quiſquā parentum magnā pupillo conferat facultatē, niſi prouidere ſtudeat & tutorem? Itaq; paracletus regeneratis in Chriſto, cuſtos &
Pſalm. 126. conſolator, & tutor eſt. Ideò dicit ſermo diuinus: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatē, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eā. Ergo Spirituſſanctus qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcēdit illapſu in fonte plenitudinē tribuit ad innocentiā: in confirmatione augmentum præſtat ad gratiā. Et quia, in hoc mundo tota ætate victuris, inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiendū eſt, in baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum confirmamur ad pugnā: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum roboramur. At ſi continuò tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen neceſſaria ſunt confirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat, mox in pace beati ſeculi recipiendos: cōfirmatio aūt armat & inſtruit, ad agones mundi huius & prælia, reſeruandos. Qui autem poſt baptiſmum, cum acquiſita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non poteſt peccare poſt mortem. Hic ſi fortè illud etiam requirere velimus, poſt paſsionem & reſurrectionem Chriſti, quid Apoſtolis profuerit aduētus Spirituſſancti, ipſe dominus
Ioan. 16. eis euidenter exponit: Quæ dico (inquit) vobis, non poteſtis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, ipſe docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm Spirituſſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur. Itaque ante deſcenſionem Spirituſſancti, vſq; ad negationē Apoſtoli deterrentur: poſt viſitationem verò eius, vſque ad martyrium contemptu ſalutis armantur. Secundū hoc per Chriſtum redimimur, per Spiritum verò ſanctum dono ſapientiæ ſpiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, inſtruimur, conſummamur, vt illam Sanctiſpiritus vocem audi-
Pſalm. 31. re poſsimus: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris. De Spiritu-
1. Cor. 2. ſancto accipimus, vt ſpirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. De Spirituſancto accipimus, vt ſapiamus inter bonum malumque diſcernere, iuſta diligere, iniuſta reſpuere, vt malitiæ ac ſuperbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuerſis illecebris & fœdis indigniſq; cupiditatibus reſiſtamus. De Spirituſancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt ſuccenſi diuinitùs erigere à terrenis mētem ad ſuperna & diuina valeamus. Hæc ideò viſum eſt ex epiſtola ſancti Pontificis adſcribere, vt & dignitas & effectus huius ſacramenti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot ſecula, cognoſci poſſet. Cæterùm non eſſe diſsimulandum putauimus, quod vidimus homilias quaſdam editas Lutetiæ ante annos ſexdecim, in quarum vna, quæ eſt in die Pentecoſtes, omnia hæc, quæ Melchiadi Pontifici tribuuntur, ad verbum deſcripta ſunt ab eo loco incipiendo. In diebus illis. &c.

Porro quæ ad chriſmatis rationem pertinent, accuratius ea perſequitur in tertia ſua
Cyrillus. myſtagogica Catecheſi Cyrillus. Quo etiam in loco non dubitauit ijs verbis vti. ὥσπερ γὰρ ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις, κοινὸν μετ' ἐπικλήσεως, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον. Queadmodum panis Euchariſtiæ poſt Sanctiſpiritus inuocationem, non amplius eſt panis communis, ſed eſt corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc vnguentum non amplius eſt vnguentum nudum, neq; (ſi quis ita appellare malit) commune, poſtquam iam conſecratum eſt: ſed eſt chariſma, quod Chriſti & Spirituſſancti, id eſt, diuinitatis eius præſentiam efficit. Perſequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus & cæremonias quibus vtimur in baptiſmo, & hac, & duabus præcedentibus catecheſibus.

De Sacramento Euchariſtiæ.

CAP. XXXIX.

PEr baptiſmum exuto veteri homine nouā quandā vitā ingredimur, & Chriſti militiæ adſcribimur. Quò fortius autē ac virilius hoſtiū impetū propulſare queam*, in ſcramēto confirmationis chriſmate vngimur: in quo nobis datur Spirituſſan-
Euchariſtiæ effecta. ctus, qui & fiduciā ad pugandū, & robur præſtet ad hoſtes ſuperādos. Cæterùm cui non modò viuendū, verùmetiam pugnādum eſt, is alimonia ſi deſtituatur, neque viuere diu, neque vires ad reſiſtendū habere poteſt. Quare cum & vita, quam ingreſsi ſumus baptiza

ti, &

ti, & pugna, quam gerimus chriſmatis vnctione confirmati, vtraq; ſit ſpiritualis: pater ille miſericordiarũ, & Deus toti⁹ cõſolationis, vt ne vires noſtrę deficerẽt, de ſpirituali nobis alimonia prouidendum eſſe putauit. Qua in re ſingularem ſuam erga nos charitatem, maioremque, quàm vt vlla vis orationis eam ſatis explicare queat, nobis declarauit. Neque enim vulgari aliquo & vſitato cibi genere, ſed ſui ſanctiſsimi corporis, ſui precioſiſsimi ſanguinis alimento nos reficiendos eſſe putauit: quod angeli videntes tremunt, nec abſq; pauore propter fulgorem, qui inde reſilit, aſpicere poſſunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò ſic in vnam cum illo maſſam reduceremur: vnum Chriſti corpus omnes, vna Chriſti caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis paſtor vnquàm ſuis mẽbris oues ſuas nutriuit? Quàm multas matres videmus, quæ non ſuis vberibus, quos pepererunt infantes lactauerunt, ſed eos nutricibus alendos dederunt! At non ita dominus noſter Ieſus Chriſtus. Nulla dilectio nõ dicam verbis explicari, ſed neque cogitatione concipi tanta poteſt, quæ ſit cum hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore ſuo, proprio ſanguine ſuo nos alere, ſibique coniungere & conglutinare dignatus eſt. Illud ipſum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, illum ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorum, nobis in cibũ & potum dedit. Ipſum quidem, ſed non eo ipſo modo, quo fuit in cruce. Nam neq; ſub illa ſpecie viſibili, qua pependit in cruce: ſed ipſum quidem inuiſibile ſub viſibilibus panis & vini ſpeciebus: neque quale fuit tum, quum eſſet cruci affixũ, corruptioni & morti obnoxium, ſed prorſus incorruptibile iã & immortale. Chriſtus enim reſurgẽs à mortuis, iam non moritur, mors illi amplius non dominabitur. Illud corpus nobis manducandum dedit, quod per clauſum virginis vterum tranſiuit, quod clauſo tumulo reſurrexit, quòd per clauſas ianuas in eum locum vbi erant Apoſtoli, ingreſſum eſt: corpus ſpirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum.

Euchariſtia cibus eſt.

Pſal. 109.

Matres ne nutricibus proles nutriendas dẽt admonentur.

In Euchariſtia quale corpus Chriſti.

Rom. 6.
Ioan. 20.

Aliud eſt igitur in hoc ſacramento quod oculis cernitur, aliud quod ſola fide comprehenditur. Et propterea vocatur ſacramentum: ſacræ rei ſignum, & quidem efficax. Sacra res, cuius eſt ſignum hoc ſacramentum, eſt viuum & verum corpus: eſt viuus & verus ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti: quod ita per ſpecies iſtas viſibiles panis & vini ſignificatur, vt ſimul ſub illis re ipſa, quamuis inuiſibiliter contineatur. Eſt præterea ſignum inuiſibilis gratiæ, quæ cõfertur dignè accedẽtibus ſub iſtis panis & vini viſibilibus ſpeciebus: qua de re poſteà diſſeremus. Nam illud admonendum prius duximus, eſſe quoddam diſcrimen inter hoc ſacramentum, & alia, quæ & ipſa materiam habent ſenſibilem. Nã Euchariſtia cõtinet in ſe rem ſacram abſolutè, nimirum Chriſtum ipſum, quo nihil magis eſt ſacroſanctum: aqua verò baptiſmi continet rem ſacram, quatenus ad alium illa refertur, & alij communicatur: continet enim virtutem ad abluendum, ad ſanctificandum, ad iuſtificandum. Eadem eſt & chriſmatis, & ſimilium ratio. Quamobrem ſacramentum Euchariſtiæ perficitur in ipſa materiæ conſecratione, alia verò non perficiuntur niſi in applicatione materiæ ad hominem ſanctificãdum. Exempli gratia: Si benedicatur aqua baptiſmi, manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipſius tranſmutatio: neq; ſacramẽtum dicitur, niſi cùm homo abluitur. At in hoc ſacramento ſimul vt ad elementum panis & vini, verbum acceſſerit, fit ſacramentum: fit, vt Chryſoſtomus dicit, tranſmutatio, vel vt Theophilactus tranſelementatio, vel vt in magno illo Concilio Lateranenſi, in quo & Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchæ præſentes adfuerunt, definitum eſt, fit tranſubſtantiatio panis & vini in corpus & ſanguinẽ domini noſtri Ieſu Chriſti.

Sacramentum quid.

Inter Euchariſtiam & alia ſacramenta diſcrimen.

Tranſſubſtantiatio.
Tranſelementatio.
Chryſoſt. in Miſſa.
Theoph. in cap. 14. Marc.

Quamobrem audiendi non ſunt, qui negãt eſſe Chriſti corpus, niſi cùm ſumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui ſcribens ad Caloſirium Epiſcopũ Arſinoitẽ, his verbis vtitur. Libet enim ea Græca adſcribere: ἀκούω δὲ ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἄπρακτον φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομένοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν, μαίνονται, οἱ ταῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται χριςὸς, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ᾽ ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς, χάρις διηνεκής ἐςὶν ἐν αὐτῷ .i. Audio, inquit, quòd dicant, myſticam benedictionem ſi ex ea remanſerint in ſequentem diem reliquiæ, ad ſanctificationem inutilem eſſe: Sed inſaniunt hæc dicentes. Non enim alius eſt Chriſtus, neque ſanctum eius corpus immutabitur, ſed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos.

In Euchariſtia Chriſtum non eſſe niſi in vſu tantum dum ſumitur, error eſt qui refellitur.

Thomas parte 3. quæſt. 76.

Quæ autem per Deum immortalem hæc eſt audacia atque amentia, Chriſti præſentiã in ſacramento temporibus & momentis circumſcribere velle? denique tanquam finium regundorum ſis arbiter conſtitutus, inter ſacramentum & nõ ſacramentum fines & terminos diſtinguere? Verbi gratia: Si ſumpſerit communicaturus, ſit ita demùm ſacramentum: ne ſit autem, ſi non ſumpſerit. Quid ſi eo animo communicaturus accedat, vt ſtatim ſumat: quoniam verò nõ temerè dictum eſt illud, Multa cadunt inter calicem ſupremaq;

labra, subito ac repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi passus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quicquid tandem eiusmodi euenerit, quod impedimento sit, quò minùs sumere queat, quid dicent isti finium regundorum arbitri à Satana constituti? Continuòne Christũ à Sacramento discedere, an expectare paulisper dum ad se redeat cõmunicaturus, dum respiret, dum vires colligat ad sumendum? Quòd si pro sua benignitate Christus expectet aliquãtisper, scilicet isti præscribent moræ terminum? vt vnam horam, mediam, aut quartam cõmunicaturum impeditum expectet, duásne expectet. Quis est qui statuere posit, absurdáne magis an impia sint hæc Satanistarum commenta, quæ nõ modò cũ verbo Dei, verũetiam cum ipso cõmuni sensu pugnare videtur?

Ecquam scripturã proferunt isti, qui scripturas erroribus suis libenter obtendunt, ex qua posint ostendere, non esse sub speciebus istis corpus Christi, nisi cũ sumitur sacramẽtum. Dixit Christus, Hoc est corpus meũ. Nunquid addidit quando sumitur? quod certè addidisset ille, qui tantopere fuit salutis nostræ sitiens, nec nos reos idololatriæ fieri passus esset, si extra sumptionem Christum in hoc sacramẽto adoraremus. Indicare videtur

Cap. 37. sermonis catechetici. Gregorius quoque Nisenus, Basilij magni frater, errorem hunc suo tẽpore fuisse, cũ dicit ὁ ὄρτος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γένεσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα. διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτο ἐστι τὸ σῶμα μου, Panis, vt inquit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per manducationem eò progressus, vt corpus fiat verbi, sed statim in corpus per verbũ trãsmutatus: quemadmodũ dictum est à verbo, quod hoc est corpus meũ.

3. Reg. 18. Posset his rectè dici, quod illi populo dictũ est quondã ab Elia: Vsquequo claudicatis in duas partes? si dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Si Christum Deum agnoscitis, sequimini illũ: credite illi dicenti: Hoc est corpus meum: nõ solùm cùm sumitur, sed statim etiã vt verbo Dei consecratur: cuius verbi Dei, non sumptionis meæ aut alterius virtute, quod erat ante cõsecrationẽ panis, fit corpus Christi. Neq; enim mãducatio mea, sed sermo Christi, panis & vini substantiã cõuertit in substantiã corporis & sanguinis Christi. Sin autẽ non creditis Christo dicenti, hoc est corpus meũ, quod reuera facitis, cur id obscurè fertis? cur nõ apertè cõfitemini vos Baal sequi, & illius prophetis credere, qui dicunt: hoc non est corpus meũ: non est verũ quod dixit Christus: non est corpus, sed significat corpus: non est corpus, sed est figura corporis Christi. Si sic detecta persona rẽ ageretis, quis non statim agnosceret angelos Satanæ? quis nõ quo summo pos-

Genes. 3. set studio ab illis sibi caueret? Sed verũ est quod dicit scriptura: Erat serpẽs callidior cũctis

In hæreticis diaboli astutia ad Eucharistiæ sacramentũ abolendum. animantibus: Nulla est astutia, quæ cũ illius astutia posit cõparari. Intelligit ille, qui non aliundè constat nisi ex dolo & fallacijs, si se subitò talẽ exhiberet qualis reuera est, nihil se profecturum. Nã si statim prorumperet per mẽbra sua, & diceret: Nõ est corpus Christi, sicut ipse dixit, sed significat modò corpus: est figura corporis: quis esset, qui quos tam impiam vocem proferre audiuisset, eos ferendos, ac non auferendos potius, atq; extremis supplicijs afficiendos censeret? Quamobrem pedetentim callidissima bestia in mentes hominum illabendum, ac per gradus quosdã ad extremam hanc impietatem eos adducẽdos esse putauit. Principio verbi Dei speciẽ prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via est) de speciebus huius sacramenti disceptationem induxit, vt sic, cuius rei symbolũ est hoc sacramentum, charitatem ex animis hominum tolleret, vnanimitatẽque scinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandũ, neq; verum sanguinẽ, sed cruorem dari bibẽdum persuadere conatus est, affirmãdo quòd sub specie panis corpus tantùm sine sanguine, sub specie vini sanguis tantùm sit sine corpore. Hac ille arte cùm effecisset, minus vt iam reuerenter ad hoc sacramentum homines accederent, quod frustra ab eo vita expectetur, in quo vita non est, progressus est vlterius:

Panis & vinũ in Eucharistia in Christi Corpus verum & sanguinem. Neq; tamẽ statim negauit esse corpus Christi, sed panẽ in sacramento simul esse cũ corpore Christi docuit, iã pridem sopitam Ioan. Vicleffi. & Ioannis Husi hæresim renouans: cùm tamen Christus non dixerit, hic panis est corpus meum, sed, hoc est corpus meum.

Aug. in Psalm. 30. Explicans Augustinus illã inscriptionem Psalmi: Psalmus Dauid, cùm mutaret vultũ coram Abimelec, & dimisit eum & abijt: ac locũ illum ex libris Regum, secũdum editio-

1. Reg. 21. nem septuaginta, pertractãs, Ferebatur in manibus suis: Hoc verò fratres, inquit, quomodo posit fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum portari potest homo, suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literã non inuenimus, in Christo autẽ inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum, Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Seipsum itaque ferebat Christus in manibus suis, quãdo dixit, hoc est corpus meũ, non panẽ cum corpore, quod nunc per mẽbra sua falso docet Satanas: Qui posteaquã id persuasit hominibus, manere panem cum

Christi corpore, neq; parum venerationis huic venerabili sacramēto falsa hac doctrina sua detraxit, serpit bestia lōgius. Neq; tamē adhuc audet profiteri quod sentit, verùm cō cedit esse ibi corpus Christi, sed nō alio tamē tēpore, quàm quo sumitur: qui verò extra sumptionem adorauerit, eū idololatriæ reum pronunciat. Hoc posito & cōcesso, tollit sacerdotiū, tollit sacrificium, omnē Christi beneficiorum memoriā prorsus obliterare conatur, atq; omni ratione diligēter cauet, ne qua in Ecclesia Dei summi illius & immensi beneficij, quo semetipsum Christus dedit redemptionē pro nobis, fiat repræsentatio. His ex animi sui sentētia confectis, tum demū eò peruenit, quò tendebat initio, vt dicat impius, dicat insipiens in corde suo, nō est Deus. Nō est Deus in hoc sacramento, non est in *Psal. 13. & 52.* eo corpus Christi, merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, est idololatriā esse. Hoc si callida & truculenta illa bestia statim initio per mēbra sua dixisset, nullo negocio semota quauis cunctatione fuisset obstructum os loquentium iniqua, neque facilè quenquam in nassam suam pertraxisset, vt tam impiè voci auscultaret, eique fidem haberet. Verùm, vt dictum est, paulatim irrependum in animos hominum atque ijs gradibus, qui iam enumerati sunt, incedendum esse putauit, quod sciret extremè impiam doctrinam non ita subitò Christiano homini persuaderi posse.

Quamobrē quicūq; catholicā & orthodoxam fidē amplectitur, diligenter sibi caueat ab his serpētis insidijs, qui nunquā calcaneo nostro insidiari cessat. Cauēdi aūt hæc est ratio, si omnē disputationē fugerit de hoc sacramento, in quo stultā Deus fecit sapientiam huius mundi. Nusquàm enim Dei maior est tentatio, quàm in hoc sacramēto, in quo tētat nos Deus, vtrū credamus illi. Noluit Adam credere Deo, dicenti: In quacūque die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit serpenti decipienti, cùm diceret: Aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij. Credidit quod nō videbat: nam in illo fructu ligni virtutē tantæ rei effectiuam, quā serpens promisit, oculis nō cernebat. Credidit serpēti diabolo, nō credidit creatori suo Deo, quo illius peccato facti sumus omnes rei mortis æternæ. Sacrilegiū illud per istud eucharistiæ sacramentū emendari Deus voluit, vt sine vlla dubitatione crederemus filio, dicenti: Accipite & comedite, hoc est corpus meum: non autē crederemus serpēti decipiēti, hoc nō est corpus Christi, sed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitū Adam gustando è vita beata excidit, sic nos, quē Christus præcepit cibū manducātes, & verbo eius credentes, ad vitam per illum amissam redire oportet.

De Eucharistia Disputatio fugienda.
1. Cor. 1.
Fides probatur in Eucharistia.
Genes. 2.
Corpus & sanguinem Christi verè esse in Eucharistia.

Quamobrem nō quærat homo Christianus cū Capharnaitis: Quomodo hic potest nobis carnē suam dare ad manducandū, sed captiuet intellectum suum in obsequiū Christi: *Ioan. 6.* Dicat quicquid velit omnis homo mēdax, nos credamus ei, qui solus est verax, Deo. Ipse *Psalm. 115.* *Rom. 3.* dixit & facta sunt. Ipse dixit, hoc est corpus meum: ipse dixit: Panis quē ego dabo, caro *Psalm. 148.* mea est pro mundi vita. Credamus veritati de veritate sui corporis nos admonenti, nec *Ioan. 6.* deinceps quæramus, quomodo. Nō est impossibile apud Deum omne verbum. Etiamsi *Luc. 1.* angelus de cœlo nobis aliud annunciaret, quàm quod Christum Dei filium dicentē au- *Galat. 1.* dimus, anathema sit, nō ei credamus. Nō potest mentiri veritas. Verbum Domini manet in æternum. Sensus nostri falli possunt, Christus, qui est veritas, neque falli potest, neque *Esaiæ. 40.* fallere. Viderat Petrus Christum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo allatam: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene placui, ipsum audite: & tamen habe- *Matth. 9.* mus, inquit, firmiorem propheticum sermonem. Certius illi visum est & firmius, quod à *2. Petri. 1.* propheta scriptum legerat, quàm vox de cœlo allata, quam auribus audierat. Si propheticus sermo tam illi certus visus est, quantò nobis certior videri debet Christi sermo, qui prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquando scripsit Ambrosius. Sermo Christi confi- *Lib. 4. de sacramento cap. 4.* cit hoc sacramentum. Quis sermo Christi? Nempè is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cœlum. Iussit Dominus, & facta est terra. Iussit dominus, & facta sunt maria. Iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit *Sermo Christi operatorius est.* sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cœlum *Psalm. 148.* nō erat, mare non erat, terra nō erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergo tibi vt respōdeam, non erat corpus Christi ante consecrationē, sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est. Et alio loco: Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi *De ijs, qui initiantur mysterijs cap. 9.* asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quātis igitur vtimur exemplis, vt probemus nō hoc esse quod natura formauit, sed quod bene- *Benedictionis maior vis quā naturæ.* dictio cōsecrauit, maioreq́ue vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgā tenebat Moyses, proiecit eā, & facta est serpens. Rursus *Exod. 4.* apprehendit caudā serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpētis & virgæ? Ac post multa alia exēpla eius generis

ex veteri Testamento producta, subiungit. Quòd si tantũ valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa domini saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur.
4.Reg.1. Quod si tantùm valuit sermo Eliæ, vt ignẽ de cœlo deponeret: nõ valebit Christi sermo, vt species mutet elementorũ? De totius mundi operibus legisti. Quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisque exemplo astruamus mysterij veritatem. Nũquid naturæ vsus præcessit cùm Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare cõsueuit. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinẽ virgo generauit, & hoc, quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex virgine. Eusebius quoq; Emissenus, inquit: Sicut quicunque ad fidem veniẽs ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti, his verò cõmemoratis, mox exuitur omni fæce peccati: ita quãdo benedicẽdæ verbis cœlestis creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est vini: post verba autem Christi corpus, & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? imò iam minoris videtur esse miraculi, si id, quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia & inuisibilia voluntatis imperio suscitare: cui facilè fuit hominem de limi materia figuratum, imaginem etiam suæ diuinitatis induere: cui promptum est eum rursum reuocare de inferis, restituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cœlũ leuare, de homine angelum facere: corpus humanum conforme corpori claritatis suæ reddere, & figmentum suum in Regni sui consortio sublimare, vt qui corpus nostræ fragilitatis assumpserat, nos in corpus suæ immortalitatis assumat. Ad quam gloriosam resurrectionem pijs vos operibus præparare dignetur, qui regnat in secula seculorum, Amen. Hæc Eusebius Emissenus hom. quinta de Paschate.

Panis & vini in Consecratione in Corpus verum Christi & sanguinẽ trãssubstantiatio.

Cap.14. Neque dissimilia his apud Ioannem Damascenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet.

Cyrillus Hierosolymitanus. Cyrillus quoque Hierosolymitanus Græcus (cuius catecheses communicauerat nobiscum, Romæ cùm essemus, Guilhelmus Scirletus Protonotarius Apostolicus, vir pius & doctus, neque mediocri trium linguarum peritia præditus) in quarta sua catechesi, quam de hoc sacramento conscripsit, ijs verbis vtitur: Καὶ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν ὑμῖν πληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ἀρτίως ἐβόα, ὅτι ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδετο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων. λάβετε φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε λάβετε, πίετε τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν; καὶ αὐτοῦ τοῦτο διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὴ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ, ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα; εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιΐαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται, ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν. Χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου, δίδοταί σοι τὸ αἷμα. ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, οὕτω γὰρ καὶ χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδεδεγμένοι μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγετέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν καὶ ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ' ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν. ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος. καὶ τὸ ποτήριον σωτηρίου, ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησίς σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω. μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθεὶς, καὶ ὑπαγορεύει σοι Δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με. ὅδε λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμαζον, ἠλισγημένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ δέσποτα, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν

ἄνθρωπος

ἄνθρωπος λέγει θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιον μου τράπεζαν, τί ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡ-
μῖν ἡτοίμασεν ἐξεναντίας, ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίον ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκεί-
νη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δέ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλί-
πανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου, διὰ τὴν σφράγιδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένησαι εἰς τύπωμα
σφραγίδος ἁγιάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον
λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολ-
λῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο καὶ Σολομὼν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν
ἐν τῷ ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικὸν δεῦρο καλεῖ, καὶ
εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνον σου τὸν πνευματικόν, οἶνος καὶ ἔλαιον ὑπὲρ
κεφαλήν σου ἐκχείσθω. ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικον αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντός ἔσω σου τὰ ἱμά-
τια λευκά, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ παλαιὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμε-
νος τὰ πνευματικὰ λευκά, χρὴ λευσχειμονεῖν διὰ παντὸς οὐ πάντως τοῦτο λεγομὲν ὅτι σε δεῖ λευκὰ
ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεὶ, ἀλλὰ τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖον ἐστὶ περιβεβλῆσθαι. ἵνα λέ-
γῃς κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου σῶν τῷ κυρίῳ, ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτη-
ρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος,
οὐκ ἄρτος ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητός, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ. καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν.
εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ, ψάλλων. καὶ
ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ. στήριζου τὴν καρδίαν, μετα-
λαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλαρύνου τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὁ γένοιτό σε ἀνακεκα-
λυμμένον ἔχοντα. ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν,
ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ΑΜΗΝ. Quæ nos ita in Latinam linguam conuerti- *Cyrilli Hierosol. catechesis quarta.*
mus. Vel ipsa beati Pauli doctrina abundè sufficere videtur, vt certam vobis de diuinis mysterijs fidem faciat, quibus digni redditi, concorpores, ita vt dicam, & consanguinei Christi facti estis. Ipse enim nuper clamauit, quòd in nocte, qua tradebatur Dominus noster Iesus Christus, accipiens panem, & gratias agens fregit & dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias agẽs, dixit: Accipite & bibite, hic est sanguis meus. Cùm igitur ipse de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc est corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cùm idem ipse tam asseueranter dixerit, hic est sanguis meus, quis vnquam dubitauerit, vt dicat non esse eius sanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Cana Galilææ, quod cùm quandam habeat cum sanguine propinquitatem, facilè in illum transmutatur. Et eum parum dignum existimabimus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multò magis sic eum corpus & sanguinem suum fruenda nobis donasse, persuasum firmiter habebimus, vt ea cum omni certitudine tãquàm corpus ipsius & sanguinem sumamus? Nam in specie panis dat nobis corpus, & in specie vini dat nobis sanguinem: vt cùm sumpseris, gustes corpus & sanguinem Christi, factus eiusdem corporis & sanguinis particeps. Sic enim efficimur Christophori, hoc est, Christum in corporibus nostris ferentes, cùm corpus eius & sanguinem in membra nostra recipimus: sic secundùm diuum Petrum diuinæ naturæ consortes reddimur. Olim cum Iudæis Christus differens: Nisi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi, quæ dicta fuerant, non spiritualiter accepissent, offensi abierunt retrò: putabant enim, quòd eos ad manducandas carnes hortaretur. Erant & in veteri testamento panes propositionis, verùm illi cùm fuerint veteris testamenti, finem iam acceperunt. In nouo verò testamento, panis est cœlestis & calix salutaris, quæ & animam & corpus sanctificant: Quemadmodum panis corpori congruit, sic sermo hic animæ competit. Quamobrem, non sic hæc attendas velim, tanquàm sint nudus & simplex panis, nudum & simplex vinum: corpus enim sunt & sanguis Christi. Nam etiamsi sensus illud tibi renunciat, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex gustu: sed te citra vllam dubitationem fides certum reddat, quod sis dignus factus, qui corporis & sanguinis Christi particeps fieres. Cuius rei quæ sit vis, explicat tibi Dauid, dicens: Parasti in cõspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me. Hoc est autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum mensam dæmones hominibus parauerat plenam doloris, pollutam, & refertam omni potentia diabolica: sed posteaquàm tu adue nisti ô domine, parasti in conspectu meo mensam. Quando dicit homo, parasti in conspectu meo mensam, quid aliud significat, quàm mysticam illam mẽsam, quam nobis Deus præparauit ex aduerso? hoc est, quæ planè sit aduersa & opposita dæmonibus. Et rectè id quidem: illa enim communionem habebat cum dæmonibus, hæc verò communionem habet cum Deo. Inpinguasti in oleo caput meũ. Inpinguauit caput tuum in fronte per signaculũ quod habes Dei, vt per illud efficiare vas sanctificatũ Deo. Et calix tuus inebriãs

1. Corinth. 11.
Matth. 26.
Ioan. 2.
Corpus Christi verum sub panis & sanguinem Christi verum sub specie vini nobis dari, clare exponitur.
2. Pet. 1.
Ioan. 6.
Exod. 25.
Psalm. 22.

quàm præclarus est. Vides hic calicem vocari, quem cùm accepisset Iesus in manus suas, & gratias egisset, dixit: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Propterea Salomon quoque cùm gratiam hanc in Ecclesiaste significare vellet: Vade, inquit, comede in lætitia panem tuum spiritualem, veni ad salutare, & quæ te beatum reddere posit vocationem, & bibe vinum tuum spirituale, vinum & oleum super caput tuũ effundatur: (Vides quemadmodũ alludat ad mysticum chrisma) & omni tẽpore vestimẽta tua sint candida, quia Deo placent opera tua. Posteaquã semel exuisti vetera vestimẽta, & induisti alba spiritualia, semper te candidis vestitũ esse oportet. Non hoc dicimus, vt quoquò modo vestimentis albis induare semper, sed quæ verè nitida sunt & alba, ea te induere oportet: vt cum beato Esaia dicere queas: Exultet anima mea in domino. Hæc cùm didiceris, & cùm certò persuasum tibi fuerit, quod qui videtur panis, non panis est, quamuis talis gustui videatur, sed corpus Christi: & quod videtur vinum, non vinum est, quamuis ita gustus censeat, sed sanguis Christi. Et quoniam de hoc dixit Dauid psallens: Et panis cor hominis confirmat, vt exhilaret faciem in oleo, confirma cor tuum, cùm illum sumpseris tanquàm spiritualem cibum, & exhilara animæ tuæ faciem. Vtinam autem hac facie reuelata, cum pura conscientia videre tibi contingat ipsius gloriam, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria in secula seculorum, Amen.

Matth.26.

Psalm.103.

Animaduerte lector diligenter, quòd nõ dicit in pane, vel sub pane, vel cũ pane, sed ἐν τύπῳ, hoc est in specie vel sub specie panis, dat nobis corpus. Nõ dicit in vino vel sub vino, vel cũ vino, sed ἐν τύπῳ, hoc est in specie vel sub specie vini, dat nobis sanguinẽ. Verùm & illud accuratius expende quod dicit. Qui videtur panis, non panis est, quamuis talis gustui videatur, sed corpus Christi. Et quod videtur vinum, non vinum est, quamuis ita gustus censeat, sed sanguis Christi. Quasi diceret: Est quidem ibi species panis & vini, sed res ipsa non est. Manente enim specie, res ipsa, hoc est panis, in substantiam corporis, & vinum in substantiam Christi sanguinis transformatur vel transelementatur.

August. ad Neophitos.

Sed & Augustinus in sermone quodam. Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pependit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effusum est de Christi latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neque multò secus Ioannes Chrysostomus, qui fuit Augustini æqualis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit. Ne sic cogites. Quemadmodum enim, si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia. Atque Ioannes Damascenus cum pleraque scripsisset in eandem sententiam, sicut ex Ambrosio citauimus, subiungit postea: Non est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum corpus domini deificatum: ipso domino dicente: HOC EST MEVM (non figura corporis) sed corpus: & non figura sanguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudæis: Quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternam. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et rursus: Qui manducat me, viuet. Ac Damasceno posterior Theophylactus: Attende, inquit, quod panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura est carnis: sed caro mea est. Trãsformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem Sanctispiritus, in carnem domini. Qui verò multò fuit vetustior Eusebius Emissenus verba cœnæ domini exponens. Exponit, inquit, Dominus in hoc loco quod significaret cùm alibi diceret: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ecce sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Panem & vinum virtute ineffabili in sui corporis & sanguinis substantiam conuertit. Sicut enim Dominus & viuebat & loquebatur, & tamen à discipulis suis comedebatur & bibebatur, ita modò integer & incorruptus manet, & à fidelibus suis in panis & vini Sacramento quotidie bibitur & manducatur. Nisi enim panis & vinum in eius carnem & sanguinem verterentur, nunquàm ipse corporaliter manducaretur & biberetur. Mutantur enim ista in illis, comeduntur & bibunrur illa in istis: quod qualiter fiat ipse solus nouit, qui omnia potest & omnia nouit. Dixit enim tunc per se, dicit & modò per suos ministros. Hoc est corpus meum. Et tanta est eius verbi virtus & efficacia, vt statim fiat quod dicitur.

Hom. de Eucharist. in Encenijs

Lib.4.cap.14.

Matth.26.
Ioan.6.

In cap.6.Ioan.

In cap.6.Ioan.

Euseb. Hom. in dominica palmarum.

Et hoc aliquot seculis posterior vir doctissimus Rupertus abbas Tuitiẽsis, qui vixit ante annos quadringẽtos. Nõnne hic idẽ Euãgelista Ioannes dicit in Apocalypsi? Si quis apposuerit ad hæc, apponat super illũ Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nunquid verò minus timenda est hic illa maledictio, vt nõ detrahamus vel apponamus quicquam

Rupertus.
Apoc. vlt.

verbis

verbis dicentis,hoc est corpus meum,quod pro vobis tradetur?Hic est sanguis meus?Cũ
enim illo dicente,hoc est corpus meum,nos subauditionem apposuerimus,dicentes figu
ratiuum,vel per similitudinem dictum,cùm,inquam,illo dicente,hoc est corpus,nos di-
xerimus,hoc significat corpus,nònne multum est,quod apponimus , vel parua de muta-
tione detrahimus, & sensum generamus, quem tantus auctor Deus & homo nunquam *Obiectio.*
est loquutus,nec ascendit vnquàm in cor eius? Nempè cùm obijcit quis, suisque scripti-
tat in schedulis,quòd itidem dixerit eadem veritas : Ego sum vitis , tam audacter quàm *Ioan.15.*
imperitè in argumentum mendosum illud attrahit:cùm statim subsequentia verba dicen
tis,sicut palmes non potest fructum ferre à semetipso,nisi manserit in vite,sic nec vos,nisi
in me manseritis,manifestè per similitudinem dictum compellant intelligi,præsertim cũ
non signanter dixerit,ego sum hæc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meum , hic *Solutio.*
est sanguis meus, apposita protinus descriptione veræ proprietatis de corpore inquiens,
quod pro vobis tradetur,de sanguine autem,qui pro multis effundetur. Igitur ne veniat
super nos plagæ nouissimę,neque apponimus,neque diminuimus quicquã diuinæ defi-
nitioni vel descriptioni,quam incarnatum verbum ore proprio deprompsit . Imò quia *1.Ioan.4.*
perfecta charitas foras mittit timorem , non tam plagarum timore, quàm veritatis amo-
re confitemur,quòd panis iste corporeus postquàm signauerit eũ pater , & vinũ hoc ex-
pressum acinis pręsentibus, mox vt eodẽ signo signatum est per manus Ecclesiæ dicentis,
vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi : vsque in *In Canone Missæ.*
mei memoriam facietis,corpus & sanguis eius,qui huius traditionis auctor est,& hoc sa
crificiũ ipse Christus est:cuius passiõis,vt sacrificium fieret à Deo parte in veritate signa-
tum est.Docet idẽ,tres modos esse essentiæ,quibus Christi corpus est in Eucharistia,quar *Corpus Christi in Eucharist.*
to autem differre.Est enim nomine,re,atq; effectu. Est nomine, quia summus cœlorum *quomodo sit et tribus modis*
põtifex,qui cũ sit ipsa veritas,nomina nõ vana rebus imponere solet,adeò fortiter hoc no *in ea esse docetur.*
men impressit,vt non solũ diceret,hoc vocetur corpus meum, hic vocetur sanguis meus,
sed hoc est,inquit,corpus meũ:hic est sanguis meus.Est etiã re,quia nimirũ sanctum san-
ctorũ est,quia verè in illa specie,qua traditus & lanceatus est,ipse sanctus sanctorum est.
Est nihilominus effectu,quia quã verè in illa specie,qua pependit in cruce, remissionem
peccatorũ operatus est omnibus,qui illã expectabant ab origine mundi cũ fide,sine lega-
libus fidei sacramẽtis à iusto Abel vsq; ad latronẽ, quem in cruce confitentẽ suscepit,tam
verè in ijsdẽ speciebus panis & vini eandẽ remissionem operatur omnibus, qui sunt in-
gressi,vel ingrediuntur ad eam fidẽ,postquàm illa species hinc transiuit,& in cœlum sese
recepit. Quartò idem specie differt,quod & plurimũ prodest: nõ modò ne color & sapor
humani sanguinis horrorem sumentibus illum faciat, sed vt competenti antidoto nimia
parentum nostrorũ curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo,quod
non videbant,videlicet quod illi signo consequendæ diuinitatis effectiua virtus inesset,
& comedentes mortui sunt. Credamus econtrà fideli saluatori Deo, in eo quod non vi-
demus, scilicet panem & vinum in veram corporis & sanguinis transiuisse substantiam:
vt comedentes atque bibentes viuamus in æternum.

Ac reperiuntur quidem veteres,figuram,signum, similitudinem, exemplar, sacramen- *Eucharist.nũ-*
tum hoc appellasse: verùm non ita , vt ideò veritatem in eo corporis & sanguinis Christi *nunquam figu*
negarent. Nam & Paulus quod Christus à morte ad vitam resurrexit, nostri à morte pec *ra,signum,si-*
cati,ad vitam gratiæ resuscitationis similitudinem esse vult. Nunquid ideò veram fuisse *militudo,&*
mortem,veram Christi resurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Christo, quod sit *exemplar dici-*
in similitudinem hominum factus,num ideò nõ eum verum hominem esse dicimus? Vo *tur & explicatur.*
cat idem Christum imaginem inuisibilem Dei,& figuram substãtiæ patris, erit aũt quis- *Rom.6.*
quã tam excors,vt propterea Christum Deum inuisibilem & eiusdem esse cũ patre sub- *Coloss.1.*
stantiæ negare audeat?Itaque nihil impedit,quò minus idem mysterium & sit veritas,& *Heb.1.*
figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in suo libro,quem de sacra-
mento Eucharistiæ inscripsit,ostendere conatur. Proferunt Augustini verba Petrus Lom *Cap.12.*
bardus,& frater eius Gratianus, & Algerus:corpus Christi & veritas figura est : Veritas,
dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus in verbo ipsius ex panis viniq́ue substan-
tia efficitur.Figura verò,quod exterius sentitur.

Ex quibus Augustini verbis apertè videre licet id , quod ipsi quoque sensus nobis re-
nunciant,aliud esse quod videtur,aliud quod intelligitur. Neq; enim quæ vidẽtur species
panis & vini,sunt ipsum Christi corpus,quod sub illis realiter continetur, sed rectè dici
possunt figuræ quædam,siue exemplaria Christi corporis . Repræsentant enim nobis il-
lud Christi corpus exangue,quod in cruce pro nobis pependit: simul & sanguinẽ,qui fu *In Eucharistia*
sus est ibidẽ in remissionẽ peccatorum nostrorũ,quòd exãgue corpus,& cruor ab illo se- *species quid re-*
paratus,nequaquã sub istis speciebus cõtinetur,sed est ibi verus & integer Christus,cum *præsentent.*

carne,sanguine, anima,& diuinitate sua,qualis à Thoma post resurrectionem visus fuit & palpatus. Repræsentant prætereà istæ species mysticum Christi corpus,quæ est colligatio Christianorum ad inuicem,velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiam Damascenus hæc mysteria exẽplaria futurorum,verùm quo sensu,ipse interpretatur, dicẽs: Nõ quòd non verè existant corpus & sanguis Christi, sed quòd nunc quidem per ipsa participes reddimur Christi diuinitatis,tunc autem videbimus eum sicuti est,facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat,dicens: Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris,eundem sine sacramento manifestius edemus in cœlis,non ministerio corporali;sæpè repetitis actionibus ad eundem reuertentes, sed consummato sacerdotio nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis,implens & reficiens nos sufficientia, qua proferet se palàm,absque vllis integumentis, omnibus conspicabilis,summi præsentia sacerdotis.

Lib.4.cap.14.

In sermo. de cœna domini.

Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Augustini verba catholicis obiecta,quæ ex libro sententiarum Prosperi citant ijdem illi,quorum supra meminimus. Sicut ergo cœlestis panis, qui verè Christi caro est,suo modo vocatur corpus Christi, cũ re vera sit sacramentum corporis Christi,illius videlicet,quod visibile,palpabile,mortale in cruce positum est,vocaturque ipsa carnis immolatio,quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio,mors,crucifixio,non in rei veritate,sed significante mysterio: Sic sacramentum fidei,quo babtisma intelligitur,fides est. Vnde idem beatus Augustinus ad Bonifaciũ: Nõne semel immolatus est Christus in seipso,& tamen in sacramento, nõ solùm per omnes Paschæ solẽnitates,sed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus,eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quandã similitudinem earum rerum,quarum sacramenta sunt,non haberent, omninò sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, pleraq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim secundum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est,sacramentum sanguinis Christi, sanguis christi est,ita sacramentum fidei fides est. Quod ibi dicit Augustinus,secundum quendam modum,nõ excludit præsentiam realẽ corporis Christi,sed singulari modo quodam ibi veritatem adesse declarat. Quem alio quodam loco explicat,id est,non vt videatur, quia non hoc corpus,inquit, quod videtis comesturi estis,sed spirituali modo,non sensibus exposito, nec illo manifesto modo, quomodo in cœlo contemplabimur.

Aug. ad Bonifacium.

Sacramentum corporis Christi Corpus Christi est.

Fdei sacramentum fides est.

Sed audiamus,quid ijs olim responderit Algerus. Notandũ,inquit,est,immolationẽ, quã non rei veritate dixit fieri, sola similitudine sacramẽti verã immolationẽ Christi repræsentantis mortẽ, passionẽ,crucifixionẽ ipso mysterio significãte debere intelligi:sicq; baptisma quod est sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidẽ dici. Quod verò veram carnẽ Christi suo modo corpus christi dixit vocari, cùm re vera sui ipsius sacramẽtum sit,non ita intelligendum,quasi non verè dicatur corpus christi, sed suo modo,id est,sibi singulariter proprio: quia cũ omne corpus sit visibile atq; palpabile, solum corpus christi post resurrectionem mutata natura non substantia,non est corporale,sed spiritale,inuisibile, vt dictũ est superius. Quòd verò dixit ad Bonifacium, sicut sacramẽtum corporis Christi secundum quendã modum corpus Christi est, ita sacramentum fidei fides est,intelligendum est de forma panis & vini,quæ non verè,sed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandum,quod sacramentum fidei,fides diceretur, duas similitudines dedit, vna actualis sacramenti,immolationis scilicet imaginariæ:altera verò realis, formæ scilicet panis & vini, vt sicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors,crucifixio Christi,& sicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Christi,sic sacramẽtum fidei, scilicet baptisma figuratè vocatur fides: Notandum,quòd in altera harum similitudinum, cœlestem panẽ,qui verè Christi caro est, non communi, sed suo & quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: Quia scilicet corpus illud non corporale sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit: In altera autem sacramentum corporis Christi,id est, formam panis,absolutè secundùm quendã modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium,quod dicuntur,illud dici corpus Christi notauit. Quod autẽ inuisibile corpus christi sacramentum visibilis corporis christi dixit, intelligibiliter tantùm per exteriorem aliquam actionem,& non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum sacramentorum visibilium,id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum,nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit? Hæc Algerus.

Algerus Lib.3. de sacrament. euchar.cap.18.

Guimundus verò eadem Augustini verba adferens: Hoc,inquit,libera facultate intelligere possumus dictũ esse de manna,vel de pane vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerũt. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis christi appellari, sicut petra vocatur Christus.

Guimundus cõtra Berengariũ lib.2.

Christus. Et ideo non satis attendit homo quid apponat. Nam si ex abundantia de sacramentis quoque altaris nostri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cũ enim sacramenta nostra sint substantiuè corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius sacramenta sunt, id est, Ecclesia. Quod in expositione super Ioannem confirmat Augustinus his verbis: Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de sacramentis. Quia passus est, inquit, pro nobis, commendauit nobis in isto sacramento sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos: nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis, quod est Ecclesia: Non quod ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis sacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodammodo per figuram illud corpus Christi, cuius est sacramentum, quod est Ecclesia: Nec mirum, cùm ipse dominus per Prophetam dicit: Indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse sponsus est, se dicit sponsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum, quod est Ecclesia, cuius ipse est sacramentum. Hanc intelligentiam nobis aptissimè similitudo sequuta commendat. Sicut enim dicimus proprium corpus domini, alterius sui corporis, quod est Ecclesia, sacramentum, sic baptismum visibilem, visibilis alterius inuisibilis, scilicet baptismi cognoscimus sacramentum. Est namque baptismus exterior, aqua visibilis carnem abluens: est baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans, teste beato Apostolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut sacramentum corporis Christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est sacramentum corporis Christi, quæ est Ecclesia, secundùm quendam modum corpus Christi est, illud scilicet cuius est sacramentum, id est Ecclesia: ipsa enim sponsus: ipse secundùm quendam modum & sponsa: ita sacramentum fidei, id est, exterior baptismus pro eo quòd fidei signum est, secundum quendam modum fides est. *Esai. 61.* *Actor. 15.* *1. Pet. 3.*

Ex his patrum sententijs cuiuis perspicuum esse potest, quæ fuerit Ecclesiæ catholicæ per vniuersum orbem diffusæ iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra tempora constans fides de veritate corporis & sanguinis Christi: Itaque totis mille & amplius annis inconcussa stetisse videtur Ecclesiæ fides de præsentia Christi corporis & Sanguinis in venerabili Eucharistiæ Sacramento. Quod etiam confessus est ipse Ioannes Vicleff, quemadmodum à Thoma Valdensi citatur. Anselmus quoque testatur his verbis. Inter omnes inquiens hæresium diuersitates, quæ singulę suo tempore impugnauerunt petram super Petrum ædificatam, & quæ in soliditate sua permanente petra collisæ in illa, vt lutea vasa, sunt confractæ: huius quęstionis nec mentio facta est, nisi in Nestoriana hæresi sola. In qua assertores eius, in persona Christi diuina ab humanis penitus separantes. Mariam Theotocon, id est, Dei genitricem penitus negantes, sed solius hominis matrem esse affirmantes. Cũ requireretur: Corpus quod de mensa Domini sumimus, cuius esse profiterentur? hæretica prauitate vel temeritate ad suum errorem detorquebãt verba domini dicentis: Nisi manducaueritis carnem filij hominis. Et ex his verbis astruere conabantur, quod ibi sumimus carnem esse tantum filij hominis, ne si illud corpus domini esse confiterentur, contra se loquerentur, consentientes in Christo Deo & homine esse vnitatem personę. Hęc Anselmus. Cæterum ante septingentos plus minus annos dubitari nonnihil ea de re cœptum est. Quam etiam ob causam à Carolo Caluo Rege iussus presbyter quidam Bertramus librum scripsit, in quo quale corpus in Eucharistia contineretur, explicare conatus est, atque ita per plexè materiam hanc tractauit, vt quid senserit intelligi vix queat: ac magis in eorum sententiam propendere, sit visus, qui pręsentiam Christi corporis in hoc Sacramento negant. Nihil tamen is egit ea de re pertinaciter. Quin suam inscitiam propemodum confessus libellum suum his verbis clausit: si hæc minus placuerint, id nostræ deputetur insipientiæ, quæ quod optauit, minus efficaciter valuit explicare. Pertinacior autem paulò fuit in ea sententia Ioannes Scotus Monachus Benedictinus æqualis Bertrami. Cuius librum ea de re scriptum nobis videre non contigit. Verùm adeò non fuit hæc illius opinio recepta, vt cùm eam in auditorio publicè defendere conaretur, graphijs discipulorum prius excæcatus, deinde confixus iustam im- *De Sacram. Corporis Christi cap. 18.* *Cap. 18. de sacram.* *Bertramus.* *Ioan. Scotus.*

Paschasius de Eucharistia scripsit.

piæ suæ doctrinæ mercedem acceperit. Quoniam autem vixit eodem illo seculo Paschasius, librum & ipse scripsit de corpore & sanguine domini in Sacramento Eucharistiæ, quo quę minus Catholicè dicta fuerant à Bertramo & Scoto confutauit.

Berengarij hæresis vndè.

Et huius autem Scoti libris hæresim suam hausisse Berengarium narrat Lantfrancus, primus vt ille fuisse videatur, qui manifestè Christo aduersari non dubitaret dicēti. Hoc est corpus meum, ac figuram significationemq́ue corporis esse affirmaret. Quam etiā ob causam à Leone Nono Pontifice Romæ Concilio congregato, communione sanctæ Ecclesię fuit priuatus. Quoniam autem id absente Berengario factū erat, & adfuturus propediem sperabatur eodem anno, Vercellēse Concilium fuit indictum. Ad quod ipse quidem non venit, duo tamen Clerici, qui se legatos eius dixere, præsto fuerunt. Qui cū defendere Berengarium, & eius errorem tueri vellent, primo statim congressu victi sunt. Itaque post exactā de veritate Christi corporis & sanguinis in Eucharistia disquisitionē. Berengarius perpetuo anathemate, nisi recipisceret, damnatus est. Mortuo verò Leone, cùm nōdum prorsus malum esset sopitum, Victor secundus Papa Cōcilium Turonis cōgregauit, in quo tū pręsidebat illius nomine Hildebrandus, qui postea Papa factus, Gregorius septimus fuit appellatus. Coram hoc Berengarius panem & vinum in Sacrificio domini nō vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propria manu Sacramento cōfirmauit. Sed accidit illi, quod est in prouerbio. Canis ad suum vomitū reuersus est: & sus lota in volutabro cœni. Quapropter mortuo Victore, Nicolaus secundus Romæ Concilium iterum celebrauit, vbi rationibus apertissimis conuictus Berengarius, coram Pontifice & vniuersa synodo centum tredecim Episcoporum errorem suū anathematizauit, & confessionem bonam (libet enim Guimundi verbis vti) quam Turonis fecerat, præbito itentidem propriæ manus Sacramento, renouauit illis verbis, quæ in decretorum & sententiarum libris videre licet. Mortuo verò Nicolao, tertium in eūdem errorem recidit. Quamobrem denuo Romam accersitus est, anno millesimo septuagesimo nono, mensæ Febr. Pōtificatus Gregorij septimi anno sexto, vbi cum ipsius causa toto biduo diligenter examinata fuisset, errorem suum tertio die cōfessus, coram vniuerso Cōcilio, tertiò palinodiam cecinit & abiurata hęresi, veniam nihilominus impetrauit. Nec ex eo tempore fuisse relapsus legitur. Quin illud potius de eo scribit ęqualis eius Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberiensis, quod cum in Epiphaniarum die mortem instare sibi videret, producto gemitu, recordatus quot miseros, quōdam adolescens, primo erroris calore, secta infecerit. Hodie, inquit, in die apparitiōis suæ apparebit mihi Dominus meus Iesus Christus: propter pœnitentiam vt spero, ad gloriam: vel propter alios, vti timeo, ad pœnam. Sic ille nō mediocrem dolorem ostendit, quod multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxisset.

Dé Conf. dist. 2. cap. ergo. Berengarius errorem reuocauit, & abiurauit & Christi carnem vere et sanguinē, in sacrificio domini fieri sacramento confirmauit.

Berengarius tertio hæresin reuocauit.

Berengarius de sua multorūq; seductione dolebabat moriturus cont. Berengarium scriptorem.

Oppugnauerunt autē Berengariū strenuè, Landtfrancus & Anselmus Cantuariensis: Guimūdus Auersanus: Fulbertus Carnotēsis: Hugo Lingoniēsis: Adelmanus Brixiensis, Episcopi. Hildebertus Archiepiscopus Turonēsis, & Algerus Monachus Cluniacēsis. Primus igitur hæresis huius auctor Berengarius, fuisse videtur, cū ante illū nemo tam apertè dogma ecclesiæ de Eucharistia oppugnauerit, quem tamen illius ex animo pœnituisse, non obscuris cōiecturis colligere licet. Itaq; cum, ipso palinodiam canente, fuisset extincta, nōdum anni centum intercesserant, cum per Petrum à Brugis fuit renouata. De quo scribit Petrus Cluniacensis, quòd zelus fidelium apud sanctum Ægidium, flammas dominicæ crucis ab eo succensas eum cōcremando vltus est: atque ita impius ille de igne ad ignem: de transeunte ad æternum transitum fecit, hęrede nequitię suę relicto quodam Henrico. Vtriusque autem impia dogmata non dissimilia his, quæ nunc sparguutur, grauiter admodum, idem Petrus Cluniacensis in eadem illa Epistola cōfutat. Et ab hoc Petro à Brugis atque Henrico videntur originem traxisse Valdenses, quos etiam Pauperes de Lugduno siue Picardos vocant, cum sub illud ipsum tempus hęc secta exorta fuisse credatur. Vixit autem sub idem tempus Petrus Abelardus quoque: Cui & ipsi Bernardus impingit, quod de Sacramento altaris parum rectè senserit. Verum & hic suos errores omnes recātauit, ac pœnitentiā acturus, vltro sibi Cluniacū elegit, vbi reliquū vitę suæ tēpus degeret, ac seculi curis omnib⁹ relictis, Deo soli contēplādo vacaret, assentiēte cōiuge sua quę & ipsa monasteriū virginū ingressa, facta fuit Abbatissa. Ad quam extat Epistola Petri Cluniacensis, qua miris laudib⁹ Petri huius Abelhardi sanctimoniā extollit.

Epist. 1. Petrus à Brugis.

Henricus.

Valdenses seu Picardi.

In vita Bernardi lib. 3. cap. 5.

Lib. 5 epist. 20.

Sub idem tempus fuisse nonnulli volunt Almericum quoq; qui docuerit. Non aliter esse Christi corpus in Eucharistia, quam in alio quopiam pane, sed inter errores eius ab Innocentio tertio in Concilio Lateranensi damnatos hic non reperitur.

Quod autem in Oriente quoque secta Sacramentariorum aliquando floruerit, non ita facilè reperiri posse putamus. Quamuis in sancta Nicæna Synodo cuiusdam erroris

circa

circa sacramentum Eucharistiæ Iconomachos arguere videtur Epiphanius. *Epipha. act. 6.*

Ducentis plus minus post Berengarium annis, historiam quandam scripsit Nicœtas, in qua narrat, quod cum dogma de diuinis mysterijs vulgatum fuisset, in contrarias factiones Christianos diuiserit. Palàm igitur, inquit, in foro & in triuijs, ab vnoquoque res veneratione & silentio dignę, in contemptum adducebantur. Nam post Georgium Xiphilinum, qui septem annis Ecclesiam gubernauit, Ioannes Camaterus Patriarchalem sedem suscepit, quem cùm oportuisset, quod Xiphilini tempore dogma pullulare cœperat, radicitùs extirpare, & subijcere quidem anathemati, qui fuit author illius psendomonachum Siciditam tanquàm hęresiarcham, & noua introducentem dogmata, & alijs ipsius exemplo silentium imponere, vt mysterium rursus esset mysterium: nihil tale fecit. Verùm differendi quadam arte, & demonstrationibus vsus est, quibus adduci possent ad consentiendum contradicentes: in his, quę humani ingenij captum excederent, nec vllius artificij indigerent: quin & catecheticas quasdam orationes composuit, quibus ieiuniorum dies instare nunciaret, vt ad spirituale certamen sese instruerent: ac ex parte dogmatis huius meminit, vnde ortum habuerit, & quæ sibi de illo viderentur. Quæ verò dicerent qui contra sentiunt, silentio pręterijt: puto propterea, quod esset refutationem veritus. Cumque in dogma tractandum incubuisset: ea obijciebat tanquam à contraria sentientibus dicta, quæ neq; norant, neq; cogitarant vnquàm. Nã cùm in quęstionẽ vocaretur, vtrum quod percipitur à nobis sanctum Christi corpus, incorruptibile sit, quale fuit post passionem & resurrectionem, an corruptibile: quale fuit ante passionem, Orthodoxi quidem dicebant incorruptibile, cùm diuinorum mysteriorum perceptio, confessio quædam sit & recordatio, quemadmodum pro nobis mortuus sit & resurrexerit dominus sicut magnus ille Cyrillus in Theologia tradit: & quod si quis particulam acceperit, totum eum Christum acceperit, quem Thomas palpauit: & quod man ducat eũ qualis fuit post resurrectionem: vt Ioannes Chrysostomus affirmat ijs verbis. O rem admirandam, qui sedet ad dexteram patris, in manibus nostrum peccatorum inuenitur. Et iterum. Floruit in lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, manducatur post resurrectionẽ. Et paulò pòst. Nihil aliud id est quod percipitur, quàm illud corpus, quod morte superata, vitæ nostræ fuit exordium. Vt enim modicum fermentum, sicut ait Apostolus, totam massam sibi reddit similem, sic immortale factum dei corpus, cùm in corpore nostro fuerit, totum id in se commutat & transfert. Illa quoque producta fuerunt Ecclesię luminaris Eutichij: Totum igitur sacrosanctum Christi corpus & sanguinem accipit homo, etiamsi particulam aliquam acceperit. Distribuitur enim indiuisibiliter inter omnes propter immixtionem. Quemadmodum sigillum vnũ, omnes imagines suas & formas omni materiæ, cui imprimitur, impartit, & nihilominus manet vnum post factam communicationem: non imminutum nec mutatum, propter ea, in quibus expressum est, etiam si numero plura sint. Itidem, quemadmodum vna vox ab vno aliquo prolata, & in aëre diffusa, & in eo qui protulit eam tota manet, & per aërem diffusa tota ad aures omnium perfertur, nemine auditorũ plus aut minus percipiente: verùm tota est indiuisibilis & integra apud omnes, quamuis ij, qui audiunt decem millium numerum superent: cum tamen & ipsa sit corpus. Nihil enim aliud est vox, quàm ictus aër. Nullus itaque dubitet, post mysticum sacrificium & sanctam resurrectionem, incorruptibile & immortale sanctum & viuificum corpus & sanguinem Domini, quod exemplaribus per sacerdotes imprimitur, non minus, quàm prædicta exempla, suas vires integras conseruare, & totum in totis inueniri. Ponit posteà Nicœtas diuersam Hęreticorum opinionẽ, quàm adscribere longum esset.

Nicœtas. Lib. 3. de rebus gestis Alexij Angli.

Corpus Christi totum, quomodo simul multi sumunt, declaratur.

Ex quo colligere licet, quod etiam illo tempore fuerit de hoc sacramẽto nõ leuis disceptatio. Quæ tamen citò fuit sopita. Nondum autem intercesserunt anni ducenti, cùm sicut Berengarius in Gallia, sic extitit in Anglia Ioannes Vicleff. qui cùm de venerabili Eucharistiæ Sacramẽto nõ diuersum à Berengario sentiret, quoniã tamẽ, quã fuisset error illius omnibus detestabilis nõ ignorabat, minimè fuit ausus id præ se ferre, sed sicut narrat de eo Thomas Valdẽsis, qui pluribus voluminibus impios eius errores cõfutauit, se nobiscum esse simulabat, cum non esset: volens videri Catholicus, & æmulus scripturarũ in vultu, plenus Berengarius in fructu: dãnat eum, inquit, in verbis, honorat & salutat in sententijs. Præter hos vix fuit alius quisquam, qui palàm hoc tam impium dogma pertinaciter tueri conaretur. Oriens præsertim, intactus ab hac peste fuisse videtur: cum præter Nestorium, de quo supra meminimus ex Anselmo, nemo secus de Sacramẽto hoc sensisse credatur. Porrò Berengarij sæculo Galliam solam & eam non totam, lues hęc fuit peruagata, nusquã extra fines Galliæ progressa. Similiter & Vicleffi doctrina, trecentis plus minus annis pòst, non ferè spargebatur, nisi in certis quibusdam Angliæ locis.

Cæterum

Andr. Carolstadius sacramentariam hæresim renouauit.

In epist. ad Fredericum Niconium.

Sacramentariã hæresim Lutherus & Lutherani abominantur.

In epistola ad Albertum Marchionẽ in Prussia ducem.

In confeß. de cœna domini.

Contra Zuinglium, & Caluin. & alios nouos Vicleffistas.

Arist. li. 2. physicorum.

Sacramentariæ hæresis propagatio, & blasphemia.

Cæterum hoc infœlici æuo nostro, posteaquam non infœliciter audacia sua Luthero cessit, & eius verbum apud multos, tanquam Dei verbum adorari cœpit. Andreas Carolstadius, qui Lutheri fidus Achates initio fuerat, suum & ipse nomen ad posteros illustre transmittere cupiens, Berengarij veterem hæresim renouauit, ac primus ætate nostra sectæ Sacramentariæ fuit auctor. Cuius ingenium non dissimile Berengarij fuisse narratur. Nam sicut Berengarius fuisse scribitur stupidus & arrogans, ac leuissimis moribus præditus, non aliter à Melanchtone depingitur Carolstadius. Sic enim de eo loquitur, vbi agit de causa Sacramentaria. Carolstadius primus excitauit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus, tantum abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritussancti animaduersa sit. Addit autem & hoc alio quodam loco. Quod sicut Lutherus Papæ, sic ille vicissim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione, controuersiam hanc de cœna domini mouerit. Ab his itaque Ducibus Sacramentariorum hæresis est profecta, Berengario & Carolstadio, qui stupidissimi fuisse feruntur. Carolstadium porrò, quandoquidem impunè quiduis audendi cuique licentia fuit permissa, sequuti sunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, per quos tam longè, tamque latè hæresis hæc spurcissima propagata nunc est, vt Lutherana iam extincta propemodum esse videatur. Qua de re gloriantur etiam Sacramentarij, quorum vnus libellum ædidit, cuius hæc est inscriptio. Victoria veritatis & ruina Papatus Saxonici. Constat autem, etiam ipsi Luthero, sectam hanc tantę semper abominationi fuisse, nihil vt sit visus magis execrari. Itaque propagatores illius vocat Sathanę ministros, mẽdaces, imò mendacium ipsum. Et monet omnes, vt haud aliter sibi caueant à Zuinglio, quàm à Satanæ veneno. Scribit & hoc in quodam libro suo nunquam se legisse turpiorem hęresim, quæ statim initio tot inter se capita, tot sectas habuerit, etiamsi in principali causa, vtpote in persequendo Christum vnanimes existant. Huius igitur exemplo, qui sunt hodie veri Lutherani, sectã hanc sic execrantur, vt aqua & igni illis interdicãt, nec in suis terris Zuingliano, aut Caluiniano cuiquam receptum impunè dari permittant. Quis autem vnquam futurum initio putasset, qua secta non Catholicis magis, quàm ipsis etiam hęreticis tam est detestabilis, eam intra paucos annos tam longè tamque latè propagatam iri? sed verum est, quod scribit ille, quãuis ethnic[9] ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τ᾽ ἄλλα συμβάνεσθαι. Licere sibi voluit Lutherus, in pluribus Ecclesiasticę doctrinę capitibus, Ecclesiæ iudicio, suum iudicium anteponere, veteres ritus & cæremonias abolere, nouos instituere, sacramentorum numerũ imminuere, Sacerdotium & sacrificium abrogare, atq; ita Deum in ordinem quodammodo cogere, cui soli propriè debita seruitus est sacrificium. Plus aliquid permitti sibi voluerunt Zuinglius & Caluinus, & quæ duo Lutherus reliqua fecerat Sacramẽta, reiecerunt. Quin & Christum ipsum ex Eucharistia sustulerunt, neque mendacij veritatem arguere veriti sunt, de veritate, deque pręsentia sui corporis dicentem. Hoc est corpus meum. Quo magis autem blasphemam hanc suam opinionem confirmare queant, negãt Christum in natiuitate sua transiuisse per clausum virginis vterum, negant, cum à mortuis resurgeret, clauso monumento exiuisse, negant à resurrectione per ostia clausa ad discipulos intrasse.

Quorsum autem rem ad extremum euasuram putamus? Quod si non est verum, quod ipsa dixit veritas, accepto pane & vino, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, iuxta receptum tot seculis in Ecclesia sensum, quid impediet, quo minus eadem hac ratione verum esse negetur, iuxta sensum eiusdem Ecclesiæ tot seculis approbatum, quod veritatis dixit discipulus, Verbum caro factum est? Si nihil, nisi quod rationi consentaneum est, credere nos oportet, certè non minus abhorret à ratione, neq; minus cum ea pugnat, eum, qui natura Deus est, carnem nostram indutum, tot & tantis calamitatibus subiectum, tot probris affectum, tot supplicijs excruciatum, mortem ad extremum, & quidẽ non magis acerbam, quàm ignominiosam crucis mortem oppetiuisse, quàm quod idem Deus, panem in corpus, & vinũ in sanguinem suum conuerterit. An autem desunt hoc infœlici nostro seculo, qui sicut illud, Hoc est corpus meum, sic & hoc negare non dubitent, Verbum caro factum est? Et fertur quidam, cùm opinionem suam cõfirmare conaretur, non esse præsens in Eucharistiæ sacramento Christi corpus: hanc rationem produxisse, quod nullam de virgine carnem Christus vnquam sumpserit, sed haud aliter, atque sol pertransit per aquam, nec humoris ex ea quicquam contrahit, sic illum per vterũ virginis transiuisse.

Nota.

Basilius.

" Quis autem pius non obturauerit aures suas ad has tantas blasphemias? Quis cum il-
" lo sancto viro non exclamauerit, bone Deus, in quæ tempora me seruasti? Sed quod suo
" tempore dixit Basilius, resolutam esse quamuis blasphemam linguam, id hac ætate nostra,

ſtra, non minus verè dici poteſt. Nulla eſt enim tanta blaſphemia, quam vel eorum linguæ proferre non audeant, qui dum Eccleſiæ iudicio ſuum iudicium anteponunt, contra ſenſum & conſenſum illius venire nihil dubitant: vel eorum aures ferre non poſſint, qui magiſtros hos ſequuti, ſemel ab Eccleſia Dei voluntarij ſe præciderunt. Huc demum redacta res eſt, poſteaquàm ſibi quiſque licere voluit, quamlibet occulta fidei myſteria pertractare, ac ore in cœlum poſito, ſecreta cœleſtia ſic rimari, nihil vt ſuo non tribuat, nihil Eccleſię iudicio non deroget. Non poteſt hac vna re quicquam eſſe pernicioſius. Si quidem homini Chriſtiano credendum eſt. Non diſputandum, non diſcutiendū, non quærendum, quomodo. Iuſtus ex fide viuit, dicit ſcriptura, non ex argumentis, aut rationibus. Cœleſtibus myſterijs fidem adhibendo, fit, vt ad fidei pręmia perueniamus, ſicut ſcriptum eſt: Credite & intelligetis. Fide autem omiſſa in ratione comprehendendis ijs, quæ ſenſum omnem & intellectum humanum ſuperant, fruſtra laboramus. Hoc eſt, quod ſapiens nos admonet: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ tibi præcepit Deus, ea cogita ſemper, & in pluribus operibus eius, ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ ſunt abſcondita, videre oculis tuis. Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Præclarè dictum eſt ab Euſebio Emiſſeno. Non cogites nec intra te dicas: quomodo aut quo ordine hoc fieri potuit? Diuina opera non diſcutienda ſunt, ſed credenda. Non te confundat, nec trepidum faciat rerum nouitas. Sed ſufficiat tibi omnipotens auctoritas: Sed ſit pro luce rationis magnipotentiæ conditoris. Non cauſeris, ſi non ſubiaceat ſenſui tuo ordinationum cœleſtium magnitudo: excedit diuini opificij dignitas, humanæ mentis anguſtias. Quid ſibi ſpeciale, quid proprium reſeruaret incomprehenſibilis illa maieſtas, ſi ſemper comprehendere poſsit ſapientia hominum, altitudines cœleſtium ſecretorum? Quiſquis ergo ille es qui obſcurorum profunda, non fide, ſed curioſitate rimaris, hoc potius in ſinu cordi tuo, vt diuinas diſpenſationes, quanto difficilius inueſtigare videris, tanto reuerentius admireris. Quid haberent ſuperna pretioſum, ſi noſtræ familiariter ſcientiæ ſubiacerent: Et ideo quanto minus capis operis intellectum, tanto magis diſpenſatoris mirare conſilium. Et iterum: Ne dicas, illud poſsibile eſt, illud fieri non poteſt, quia qui te magna credere iuſſit, omnipotens eſt. Diuinis rebus admiratio adhibenda eſt, non credulitas abneganda. In omnipotentem te credere confirmas, ſed ſi de factis eius dubitas, imbecillitatem omnipotentis accuſas.

Abac.2. *Eſai.7.* *Eccle.3.* *De Symbolo. Hom.1.* *Opera diuina credenda, ſed non diſcutiēda.* *Homi. proximè ſequenti.*

Hæc de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in ſacramento Euchariſtiæ dicta ſufficiant. *Euch. materia.*

De Materia huius Sacramenti.

CAPVT XL.

MAteria huius Sacramenti panis eſt, & vinum aqua mixtum. Neque enim aliter illud conficere licet, cum ita ſit inſtitutum à Chriſto, cuius inſtitutionem ab homine violari fas non eſt. Quam etiam ita firmiter obſeruauit ſemper, & obſeruat etiamnum Eccleſia Dei, nunquam vt ab ea ſibi diſcedendum eſſe putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut conſecrare, aut poſt conſecrationem offerre, aut oblatione facta ſumere: nihil vt ſit, quod arguere quiſquam Eccleſiam inſtitutionis Chriſti violatæ iure poſsit.

Verum hic videre licet miram ſerpentis calliditatem: qui cum intelligat inuictam eſſe rem concordiam ſimul iunctam, omnia facit vt illam rumpat, vt vnitatem ſcindat, vt coniunctos diuidat ac ſeparet, quod non aliter ſuis inſidijs eos oportunos fore perſpicit. Nam caſtrorum hanc aciem ordinatam perrumpere nulla ratione, poteſt: ſed qui deſeruerint ordines, in his debellandis nihil eſt ei negocij. Huc ergo vt adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos, nihil curæ, diligentiæ, ac laboris prætermittit. Quamobrem non ſtatim orditur ab eo, quod ſolum habet maximè propoſitum, vt Chriſtum tollat ex Euchariſtiæ ſacramento, vt corporis eius & ſanguinis veritatem negare doceat: neque enim non intelligit verſipellis iſta beſtia, quod hac ratione facilè deterreret omnes. Quamobrem captat initio beneuolentiam, cum ſit in artis Rethoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit ſe Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere: queritur huc audacię progreſſos homines, vt illius inſtitutioni derogare, vt contra illam plebi calicem adimere veriti non ſint: Eſſe diſerta Chriſti verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum eſſe, cum populo calix eſt ſubtractus. Non eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantùm ſibi licere volunt, vt Chriſti etiam inſtitutionem violent. Vides lupum, à quo vt caueremus monuit Chriſtus, veſtimentis ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet ſcilicet iniuriam Chriſti, qui ſtudium ſuum omne in hac vna re conſumit, vt Chriſtum tollat non ex hoc modò ſacramento, ve-

Satanæ fraudes in decipiendis fidelibus. *Cant.6.* *Matt.26.* *Hæretici lupi dæmoniati.* *2.Cor.11.*

tô, verùm ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hęc? Vellera, quibus obuoluit se lupus, hoc est, è lege Dei prolatam sententiam, libenter amplectimur: grata nobis est lanarum hęc mollities, verùm intereà cauendum nobis est ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re non pauca, cùm de Ecclesia sermo nobis esset. Quoniam verò temporum horum peruersitas hoc imprimis postulare videtur, inculcandum est etiam diligentius.

Hæretici scripturam & verbum Dei prætexunt suis dogmatibus. Libet autem hic adscribere grauissimi doctissimique viri, cui perpetuum fuit cum hęreticis certamen, sententia. Memento, inquit, neminem hæreticorum esse, qui se nunc nõ secundùm scripturas prædicare ea, quę blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion, verbum Dei cùm legit, nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum: Quòd ego & pater vnum sumus, non intelligit, *Ioan.10.* sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus per insanas fœminas suas Paracletum aliũ *2.Cor.11.* defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. *Scripturæ non in legendo, sed in intelligendo sunt.* Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. *Hilarius in lib. ad Constantiũ.* Ex his Hilarij verbis illud discimus, vt non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbum esse Dei credamus. Non enim quod scriptum in libris Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intellectũ est, hoc verbum Dei cẽsendum est. Diximus de Arrio, quòd scripturá protulit, Pater maior est me: *Ioan.14.* Sed quo sensu ille protulit, non erat verbum Dei. Neque verò solus id Arrius. Omnes propemodũ hæretici scripturarum testimonijs ad errores suos confirmandos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior quàm si vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorũ verborũ prætẽdatur auctoritas. *Ex Euseb. Emis. hom.3. de Epiph.* Quomodo solẽt qui mortiferos herbarũ tẽperãt succos, incõdito, aut in aliquo mellito poculo, nesciẽtibus propinare, quod gustus mẽrita suauitate cõponunt vi rus amaritudinis, obscurant fraude dulcedinis. *Hæretici comparantur pharmacopolis.* Prouocat prius odor poculi, sed præfocat infusus sapor in venis, mel est quod ascendit in labia, fel est, quod descendit in viscera: Sic isti sub specioso scripturæ & Euangelij titulo, suum legentibus virus, & fel propinant. Mel est, quod ascendit in labia, scriptum & Euangelij nomen: Fel & virus pestilens est, quod in viscera descendit, scripturę prauus intellectus.

Heb.6. Scripturam proferebat Nouatus. Imposibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritussancti & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam: Si hoc sensu protulisset, negari vt diceret per hæc verba se- *Amb. lib. 2. de pœnitent. ca.2.* cundum baptismum, quod, sicut ab Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouationis verbum satis indicat, quę in baptismi, non in pœnitentiæ Sacramen *Aug. in ep. ad Rom.* to confertur. Dei verbum erat, neque fas esset cuiquam homini Christiano contradicere. Quoniam verò non secundum baptismum per hęc verba, sed lapsis negari pœnitentiam intelligi voluit, tuum hoc verbum erat o Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbũ. Nunquàm enim, quòd dictante scripsit hęc Apostolus, Spiritussanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hęc accipi voluit, vt omnẽ veniæ spem pręcideret, si post baptismum in peccatum prolapsi essemus.

Marc. vlt. Matt. vlt. Profertur & nunc scriptura. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Si hoc sensu profertur, vt quicunque rationis compos est, cùm ad baptismum accesserit, fidem adferat, *Hebr.11.* sine qua imposibile est placere Deo, quam nisi attulerit salutem consequuturus non sit, Dei verbum est omni veneratione amplectendum: *Baptismus paruulorum.* Sin autem per hæc verba paruulos à baptismi Sacramento velis exclusos, quod ij fidem non habent, quæ est ex auditu, tuum est hoc verbum Sanata, qui saluti mortalium inuides, & quibus potes modis etiam impedire conaris, non est verbũ Dei. *1.Tim.2. Heb.2.* Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortem pro omnibus, qui sanguinem suum æquè pro paruulis fudit atque pro adultis, nunquàm eos exclusos à regno *Paruuli baptizandi ex scriptura.* suo voluit, ad quod extra baptismum aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cùm præsertim etiam in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit, dicens: *Matt.16. Matt.18.* Sinite paruulos venire ad me. Et nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. *Vide hic Clem. Hom.l.6.c.15. Constant. Apostolic.* Quamuis illi suam fidem propriam ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors dominus Ecclesię fidem, in qua, cùm baptizantur (quoniam fidei sacramẽtum baptismus est) habitum in eo fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & sunt: vt si eo ipso momento, quo baptizati sunt, decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credátur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non possunt, si tamẽ vita suppeditauerit, cùm ad vsum rationis peruenerint, exercebunt.

Heb.9. Profertur ab alijs quoq; scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exẽplaria

verorum:

verorum:sed in ipſum cœlum,vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt ſæpè of
ferat ſemetipſum,quemadmodum Pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos,in ſan-
guine alieno(alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi .) Nunc autem
ſemel in conſummatione ſeculorum ad deſtitutionem peccati per hoſtiam ſuam appa-
ruit. Et quemadmodum ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium:
ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Et iterùm : Hic au-
tem vnam pro peccatis offerens hoſtiam,in ſempiternum ſedet in dextra Dei : de cætero
expectans,donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius. Vna enim oblatione cõ
ſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Si quæ ſcripta ſunt ab Apoſtolo ſic accipian-
tur,vt viſibiliter & ſenſibiliter ſemel tantum Chriſti corpus in ara crucis oblatum fuiſſe
dicatur, eo genere oblationis,quo inſpectante populo vniuerſo mortem pro nobis op-
petere dignatus eſt, quodque deinceps eiuſdem generis alia oblatio non ſit expectanda
(nam neque neceſſaria eſt, cùm ad redimendum genus humanum vniuerſum,ad abluen
dos omnes à peccatis, ad ſanctificandos,ad iuſtificandos omnes, vna illa hoſtia abundè
ſuffecerit)Dei verbum eſt: Certum enim eſt & indubitatum, quòd Chriſtus reſurgens à
mortuis,iam nõ moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quod enim mortuus eſt pec
cato,mortuus eſt ſemel. Sed ſi ita hæc verba interpreteris, vt incruentum illud ſacrificiũ
(ſic enim non à Gregorio modò Nazianzeno,verùm & patribus in ſacroſancto Cõcilio
Epheſino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit & repræſentatio ſacrificij
pro nobis in cruce peracti per Pontificem noſtrum dominum Ieſum Chriſtum, vt illud
in Eccleſia deinceps ampliùs non eſſe celebrandum exiſtimes: tuum hoc eſt verbum o
Satana, qui per impium Caluinum,& eiuſdem farinæ non paucos alios id populo per-
ſuadere conaris:non eſt Dei verbum. Nunquàm enim Spiritusſanctus, quo ſuggerente
Paulus hęc ſcripſit , ſic ea verba intelligi voluit. Cuius rei,ne cæteros cõmemorem,vel ſo
lus Ioannes Chryſoſtomus,Pauli germanus interpres,locuples teſtis eſſe poteſt : qui ſcri-
bens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos,inquit? Nonne per ſingulos dies offeri-
mus? Offerimus quidem,ſed ad recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc eſt ho-
ſtia, nõ multæ. Quomodo vna eſt & nõ multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſan-
cta ſanctorũ: hoc aut ſacrificiũ,exemplar eſt illius: id ipſum ſemper offerimus. Nec nunc
quidem alium agnum,craſtina alium,ſed ſemper eundem ipſum. Proindè vnum eſt hoc
ſacrificium,hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt?
Nequaquam:ſed vnus vbiq; Chriſtus,& hic plenus exiſtẽs,& illic plenus,vnum corpus.
Sicut enim qui vbique offertur,vnum corpus eſt, & non multa corpora : ita etiam & v-
num ſacrificium. Pontifex autem noſter ille eſt,qui hoſtiam mundantem nos obtulit: ip
ſam offerimus & nunc,quę tunc oblata quidem conſumi non poteſt. Hoc autem quod
facimus,in commemorationem quidem fit eius quod factum eſt. Hoc enim facite, in-
quit,in meam commemorationem. Non aliud ſacrificium, ſicut Pontifex, ſed id ipſum
ſemper facimus:magis autem recordationem ſacrificij operamur.

Heb. 10.

Sacrificiũ miſſæ à Paulo non tollitur.

Rom. 6.

In libris carminum.

Hom. 17.

Sacrificiũ Chriſti & noſtrum idem & vnum vbique offertur.

Luc. 22.
1. Corint. 11.

Quid dici potuit clarius ad quotidiani ſacrificij noſtri rationem explicandam? &
ad Pauli vel Spiritusſancti potiùs per Paulum loquentis ſententiam explanandã? Pri-
mùm diſcrimen oſtendit inter ſe ſacrificium quod offertur à nobis in altari quotidie,&
quod in cruce ſemel eſt oblatum à Chriſto, nunquàm ad eundem modum ampliùs offe-
rendum: quod illud in mortem oblatum ſit , hoc fiat in mortis recordationem. De-
indè eandem hanc & illam hoſtiam eſſe demonſtrat : idem enim verum & viuum
corpus immolatur in altari , quod ſemel in ara crucis fuit immolatum , quamuis
immolationis eadem ratio nõ eſt. Propterea ſacrificium hoc vocat exemplar illius,quod
in cruce peractum eſt. Ibi enim verè oblatus, verè paſſus, verè mortuus eſt Chriſtus:hic
eorum,quæ ibi acta ſunt,fit repræſentatio. Docet ad extremum,quicquid eius facit Eccle
ſia,eam ex Chriſti præcepto facere, qui, quod ipſe corpus ſuum in mortem ſemel obtu-
lit,à nobis in ſuę mortis recordationẽ iugiter offerri iuſſerit. Verùm hac de re paulò pòſt
pluribus diſſeremus,nam nunc ideò tantùm iſta commemorare viſum eſt, planum vt o-
mnibus faceremus,non eſſe ſtatim tanquàm Dei verbum accipiendum , quicquid è ſcri-
pturis in prauum aliquem ſenſum detortis,profertur.

Sacrificij Chriſti in cruce oblati à Miſſæ ſacrificio diſcrimen.

Scriptura fuit ea quoque, quam contra Chriſtum ipſum tentans eum Satanas ad-
duxit: Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus
portabunt te, ne fortè offendas ad lapidẽ pedẽ tuum. Sed quo ipſe ſenſu produxit, non
Dei, ſed ipſius fuit Satanæ verbum,qui ſi ſe transfigurat in angelum lucis , non eſt ma-
gnum, ſi miniſtri eius tranfigurentur velut miniſtri iuſtitiæ : Non eſt magnum ſi fue-
runt ſemper & ſunt etiã nunc pſeudoapoſtoli & operarij ſubdoli,transfigurãtes ſe in A-
poſtolos Chriſti. Etiam ante natũ Chriſtum nõ niſi ſub verbi Dei prætextu Satanas per

Pſal. 90. & Matth. 4.
2. Cor. 11.
Satanas per pſeudoapoſtolos olim populũ ſeducebat.
Hie. 23. 24. 27. & 29.

pseudoprophetas populum seducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum: quòd currebant, cum eos non misisset dominus: quòd subindè vociferabantur, verbum domini: os domini loquutum est: Hæc dicit dominus: cum tamen hæc dominus loquutus non esset, quæ ipsi dicerent. Iam qui Galatis aliud annunciabant, quàm quod à Paulo acceperant, sub Euangelij titulo doctrinam suam populo venditabāt. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi, inquit, diaboli fraus est, haud quaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent Desciscite à Christo Galatæ, vitassent eos velut impostores & corruptores: Nunc verò, sinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen impunè, summaque audacia perfodiebāt domum, videlicet ijs, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina cælantibus parietū perfossores. Quoniam igitur illi suam imposturam appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum nostro seculo sic sibi solis arrogauerunt, vt eius possessione Christianos omnes excluderent? adeò, vt nisi Lutheri quis amplectatur imposturam (hanc enim bona pars eorum, qui discesserunt ab Ecclesia, vocat Euangeliū) Christianum censeri nolint, quamlibet is Christi se doctrinam & eius Apostolorum sequi profiteatur, & præ se ferat. Quibus nos rectè cū Paulo dicere possumus: An à vobis Dei verbum processit, aut in vos solos peruenit?

Galat. 1.

1. Cor. 14. & 11.

Laicis sub vnane, an sub vtraque specie communicandum.

Sed expendamus nunc & hanc scripturam, cuius gratia iam alias aliquot excussimus. Scriptum esse aiunt: Bibite ex hoc omnes.

Bibite ex hoc omnes quid sit. Matt. 26.

De fide li. 2. c. 1.

In scriptura exponenda considerandæ circunstantiæ.

Quibus autem verbis rectius istis respondebimus, quam quibus non dissimili Arrianorum insaniæ respondit olim Ambrosius. Scriptum est, inquiunt: Nemo bonus nisi vnus Deus. Scriptum est, agnosco, sed litera errorem non habet, vtinam Arriana interpretatio non haberet. Apices sine crimine sunt, sensus sine crimine. Dictum Domini Saluatoris agnosco, sed consideremus quando dicat, cui dicat, qua circumspectione dicat.

Hūc si sensum esse vis, vt quibus hoc dictū est, nō licere putes sacerdotibus aut cōficere aut offerre, aut oblatiōe facta Christi corpus & sanguinē sumere, nisi sub vtraq; specie, Dei verbum est: quod obuijs, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur. Sic enim Christus instituit, sic vna, sancta, catholica, Apostolica semper obseruauit Ecclesia, neq; faciet vnquàm, vt istud Christi mutet institutum. Sin autē illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquàm Christi præcepto cuncti compellantur ad vtriusque speciei cōmunionem, quod aliter saluo esse nemini liceat, tuum est hoc verbum ô Satana, qui per hanc viam & opinionum, & animorum in Ecclesia Dei dissidiū excitare conaris: non est verbum Dei. Legantur, quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratiùs expendatur, cuiuis erit perspicuum, cùm in domo, vt Pascha cum discipulis suis Christus manducauit, quā fuisse, Mariæ donum, quæ fuit Marci mater, scribit Alexander monachus in laudatione, quam edidit in Apostolum Barnabam, vt habetur in septimo tomo vitarum Lipomani: alij quoque nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præsentem adfuisse præter duodecim Apostolos. Quod etiam à Symeone Metaphraste memoriæ traditum accepimus, qui scribit, quod cùm traderet mysteria dominus, discipulos quidem vna habuit accumbentes, matrem autem iussit curam gerere mulierum, quæ ministrabant. In oratione de vita & dormitione sanctissimæ Deiparæ, quæ habetur inter tomos vitarum, quas in vnum collegit Aloysius Lypomanus Episcopus Veronensis, tomo 6. Clarius autem id à Clemente demonstratur libro vltimo Constit. Apostolicarum, & à Iustino in Apologetico. Itaque solis Apostolis accumbentibus hæc verba dicta esse videntur. Dicit Matthæus: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis. Dicit Marcus: Vespere autem facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cùm facta esset hora, discubuit: & duodecim Apostoli cum eo. Putásne temere factum esse, quòd numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euangelistis expressus est? Præuidebant illi Spiritusancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorum, tanquàm à Christo præceptum esse defenderent, quod ab ipso præceptum est nunquàm: atque ideò in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos, quos etiam tum sacerdotes instituit Christus, verba hęc pertinere demonstrarent: vt illi necessariò sumerent sacris operantes: cæteri verò, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiam sub vtraque specie sumendi, nulla essent necessitate adstricti.

Cœna domini in domo Mariæ matri Marci, solis Apostolis præsentibus.

Cap. vlt.

Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.

In Cœna Apostolos sacerdotes instituit.

Quamobrem nihil adferunt isti ad institutum suum probandum, ex eo loco, vbi cœ-
na domini describitur. Nam quod præceperat Christus, id ab Apostolis factum est, atte-
stante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab ijs, qui sacris operantur.
Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morem, quo sub altera tan
tùm specie communicatur, mutantes priuata sua auctoritate sibi calicem vsurparant, ex
his verbis, Bibite ex hoc omnes, errorem suum confimari non posse: quamobrem ad ad-
struendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannem, producenda putaue-
runt: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebi *Ioan.6.*
tis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta his annis prodierunt, de spirituali non *Communio sub*
de sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiam si de sacramentali manduca- *vna specie.*
tione accipiantur (sicut accipi rectè possunt de vtraque) tamen in toto illo capite, neque
calicis, neque vini fit vlla mentio, magis vt ad receptum Ecclesiæ morem, quàm ad istorũ
errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modò præceptum vbi dari ius
serit, sed nec exemplum vbi dederit sub vtraque specie Christus alijs, quã Apostolis quis
quam in scripturis reperiet, cùm ostendi contrà posit à nobis, qui non erant ex Aposto
lorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc sacramentum sub altera tãtùm spe- *Luc.24.*
cie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed sacra
mentum fuisse corporis & sanguinis Christi testantur vno ore Chrysostomus, Augusti- *Chrys. homi.17 in Matthæum*
nus, Beda, Theophilactus. Quin & Hierosolymis vnius tantum speciei communionem *Aug.li.3. de cõsensu Euangelistarum cap.25.*
in vsu fuisse, ex his, quæ de fractione panis in actis Apostolorum scripsit Lucas, discimus.
Totum præterea Ioannis caput sextum, sicut paulò antè commemorauimus, nullam ne- *Beda in Lucã. lib.6.*
que calicis, neque vini facit mentionem, nec obscurè indicat, sufficere solam speciem pa-
nis, cùm dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod si spectes figuras, qui *Theophi. in Lucam.*
bus hoc sacramentum in lege fuit pręsignatum, agnum illum Paschalem, & manna quod *Actor.2.*
de cœlo Iudęis fuit suppeditatum, figuram illius gessisse reperies: De ijs comedebant om *Exod.12.*
nes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iu *Exod.16.*
xta ritum illius temporis oblata, consistebant in liquidis, in vsum sacerdotum omninò *Leuit.46. & 16.*
cessisse, neque sibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vsurpasse: vt hæc quoque
figura ad eum, quem retinet Ecclesia catholica, morem confirmandum pertinere videa- *Communio sub vtraq; specie Laicis neq; præcepta, neq; necessaria.*
tur. Ad quem abrogandum non modò nihil profertur è scripturis, verùm etiam ex ijs sa
nè intellectis cuiuis perspicuum esse potest, vtramque speciem ab ijs tantum, qui sacris
operantur, alteram extra sacrificium ab omnibus rectè sumi.

Quid ergò quiritaris o Satana præceptum Christi violari, quod hac quidem de re nul
lum esse constat? Quid si ille ipse, quo tu quasi flabello quodam vsus es ad istos in Eccle-
sia Dei ventos & tempestates excitandas, cuius opera tam multos à Christo, & à corpore
eius Ecclesia segregasti, testimonium contra te feret, nihil esse de vtraque specie sumenda
à Christo præceptum? Lege quę scripserit ad Boëmos nondum in reprobum sensum da *Luth. ad Boëmos.*
tus: hæc illius verba reperies. Quoniam pulchrum quidem esset vtraque specie Euchari-
stiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquàm necessarium præcepit, præstaret pacem &
vnitatem, quam vbique Christus pręcepit, sectari, quàm de speciebus sacramenti conten-
dere: Lege quę scripsit idem in Eucharistiæ declaratione. Non dixi, inquit, neque consu-
lui, neque est intentio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate alicui inci-
piant vtramque speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in Concilio ge-
nerali. Sic ille non prorsus adhuc odio erga catholicam Ecclesiam excœcatus. Sed & post-
quàm argumenta illi per te Satana suppeditata sunt, quibus sacrosanctum Missæ sacrificiũ
euertere, atque ita redemptionis nostræ per Christum in cruce factę memoriam omnem
abolere penitus conaretur, scripsit his verbis in libro, qui de formula Missę inscribitur:
Si quo casu Cõcilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri: imò tum
primùm in despectum Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquàm vtraq; po-
tiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtra-
que. Hæc iuratus ille tuus, œstro tuo percitus: in cuius scriptis, vt facilè mendacem agnos-
cere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua secum ipse non pugnet.

Cum itaque scripturæ, pro recepto magis Ecclesiæ more, quàm contra illum face- *Communicandi mos vetus.*
re videantur, caussæ nihil est, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. *Infantibus data olim Eucharistia.*
Sed fuit, aiunt, eius vsus in primitiua Ecclesia. Fuit, sed non in vniuersa. Didit vtramque
speciem Corinthijs Paulus: dedit alteram tantum Hierosolymitanis Iacobus. Quã de re *Dion. eccl. hierar. cap.7.*
nullum extabat Christi præceptum, abundabat vnusquisque in sensu suo. Etiam infan-
tulis mox vt lauacro regenerationis sanctificati sunt, Eucharistia dabatur in Ecclesia pri- *Cyp. tract. de lapsis.5.*
mitiua, sicut ex Dionysio Areopagita, Cypriano, Augustino, Innocentio, & Sozimo Põti *Aug. epist.107*
ficibus abundè liquet. Neque id sine obtentu verbi Dei fiebat. Nã siue illud proferas: Bi

Et de peccat. merit. & remiss. li. 1. ca. 20. Et cont. Iulia. li. 3. cap. 11. Et cont. Pelagianos, Hipognosticon. lib. 5. Innoc. epi. 26.

bite ex hoc omnes, si ad alios etiam, quàm ad quos dictum est Apostolos, referendũ existimas: siue illud, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius non habebitis vitam in vobis, vtrunque æquè ad paruulos atque ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes, neminem excludit: exclusi sunt nihilominus infantes ab vtriusque specie, vel potius ab ipsius corporis & sanguinis Christi sacramentali participatione, neque tamen quisquam est ex nouatoribus istis, qui propterea cœlũ terræ miscendum putet.

Quid autem causæ est, quamobrem, qua auctoritate fecit Ecclesia, vt ab omni sacramentali Christi corporis manducatione paruulos excluderet, eadem auctoritate non liceat illi iustis & grauibus ex causis, non ab ipsius Christi corporis & sanguinis, sed à speciei tantum alterius vsu, eos, qui sacris non operantur, arcere, cùm sub vna æquè sit integer Christus, atque sub vtraque? neque sit in specie salus, sed in eo, qui sub specie continetur, domino nostro Iesu Christo, extra cuius nomen aliud non est, in quo nos fieri saluos oporteat, neque vel de altera, vel de vtraque specie extra sacrificium sumenda, Christi præceptum extet vllum, verùm Ecclesiæ potestas concessa sit, quod ratio temporis postularet, ea de re statuendi. Quanquàm & eius rei licet exempla proferre, vbi cùm ratio postulabat, non modò ventum est sine peccato contra Dei præceptum, verùmetiam illud ipsum sine expresso Dei mandato est abrogatum, Circuncisio & sabbatum, quin à Deo præcepta sint, inficias ire potest nemo: & tamen etiam sub lege & circuncisio in deserto, & sabbati sanctificatio bello ingruente sine peccato fuit à Machabæis intermissa: Quin etiam vtrunque posteaquàm Christus morte sua, quod illa figurabát, impleuerat, ab ecclesiæ consuetudine remotum & prorsus fuit abrogatum. Non quòd vtrumq; obseruare malum esset, sed quòd solicita de salute nostra mater Ecclesia, nihil nobis cum Iudæis esse commune voluit. Sed ad nostra sacramenta veniamus. Nonne Christus formã baptizandi præscripsit? In nomine patris, & filij, & spiritussancti. Formam tamen hanc Apostolos non obseruasse legimus, quos in solius Iesu nomine baptizasse scribit Lucas, neque tamen vociferabatur quispiam Christi institutionem violari, contraque præceptum eius veniri. Quod apertius certè est de hoc sacramento quàm de Eucharistia sub vtraque sumenda specie. Postulabat hoc illorum temporum ratio, vt Iesu nomen & eius virtus quàm maximè inculcaretur fidelium mentibus: tum & illud intelligebatur, quòd solius huius nominis appellatio, totius esset deitatis confessio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio legimus repetitum. Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius speciei ademptione? quandoquidem vnius sumptio, totius est Christi communicatio. Factum est tamen posteà, vt quam Christus præscripsit formam, ad eam Ecclesiam redeundum esse putaret. Deinde verò, Nonne præceptum à Christo videtur, prius vt doceantur, qui baptizandi sunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Velle videtur, vt fides, quæ ex auditu est, baptismum præcedat. His scripturæ locis vrgent maximè Anabaptistę, clamant & ipsi, violari præceptum Christi baptizandis paruulis, qui doceri non possunt: Et tamen ab ijs, qui malunt Euangelici quàm Christiani vocari, quòd cuiusuis potiùs, quàm Christi Euangelium amplectuntur, illi ipsi Anabaptistæ pro hęreticis habentur. Neque videtur eis (& quidem rectè, nam hac in parte cum Ecclesia sentiunt) quicquam fieri contra Christi præceptum baptizandis paruulis, cùm ad solos adultos hæc verba pertineant. Iam verò quid est baptizare? Nonne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religiosè tenuit, & ad posteros etiam transmisit Ecclesia primitiua, neque tamen continuauit posteritas. Quanta autem religione mos hic in Ecclesia primitiua fuerit obseruatus, vel ex eo colligi potest, quòd cum clinici, hoc est, in lecto propter ægritudinem decumbentes, aspergi siue perfundi cœpissent, dubitatum est de perfusione illa, quę nunc etiam in vsu est, vtrum pro baptizatis habendi essent, qui perfusi tantùm siue aspersi fuissent. Quam dubitationem discutiens Cyprianus nihil referre scripsit, perfunderenturne, an mergerentur: quòd in Sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo suam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam esse, sed fide potius excipi cœlestem munificentiam. Ecce in vno baptismi sacramento quàm multa mutata sunt, non dicam contra pręceptum Christi, sed quod negari certè non potest, contra scripturæ verba: nullos tamen ea res in Ecclesia Dei motus peperit, neque est aliquis, qui tria verba cum quoquã hoc nomine commutanda esse putet.

Actor. 4.

Præcepta Dei mutata. Gen. 17. Exod. 20. Iosue. 1. 1. Mach. 2.

Matth. vlt.

Actor. 8.

Christi nomen. Basil. ad Amphilochiũ c. 12. Ambr. li. 1. de spiritussan. c. 3.

Baptizare quid sit.

Aspersio Clinicorum efficax.

Lib. 4. epi. 7.

Quæ, malùm, est hæc amentia? quod de speciebus, ex quibus non est salus, tanta est altercatio, cùm tamen neque recens, neque perpetuum sit hoc Ecclesiæ de vtraque specie sumenda interdictum? Non desunt etiam ex eorũ numero qui segregauerunt semet-

ipsos,

Vrbanus Regius in prioribus locis communibus.

Communio laica ſub panis ſpecie tantum in Epheſino Concil. decreta.

ipſos, qui ante mille & centum annos in Epheſino Concilio, quod eſt vnum ex quatuor illis, quæ tanquam quatuor Euangelia à Chriſtianis omnibus recipiuntur, fuiſſe ſcribũt decretum, vt ſub ſpecie panis tantum à laicis Euchariſtia ſumeretur. Inde traxiſſe putatur à nonnullis nomen, laica cõmunio, cuius in Sardicenſis, & in Agathenſis Concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuiſſe creditur propter abolendam hæreſim Neſtorij, qui ſub ſpecie panis carnem ſine ſanguine, hoc eſt cadauer: ſub ſpecie vini ſanguinem abſque carne, hoc eſt cruorem, contineri blaſphemabat. Hic error durat etiam nũc. Scimus enim vtriuſque ſpeciei vſum permiſſum fuiſſe alicubi quibuſdam, cætera catholicis, hac verò ſola in re ab Eccleſia ſegregatis, modò confiterentur, ſub ſpecie panis corpus & ſanguinem, ſub ſpecie vini ſanguinem & corpus contineri. Quorum ſacerdotes cùm deliberandi ſpacium ſibi dari petiuiſſent, poſtridiè in templis populum è ſuperiore loco admonuerunt: dixiſſe Chriſtum, accepto pane, hoc eſt corpus meum non addidiſſe & ſanguis: accepto verò calice, hic eſt ſanguis meus, non addidiſſe & corpus: hominem verò velle, vt dicatur, hoc eſt corpus & ſanguis: hic eſt ſanguis & corpus. Quæſiuerunt deinde, vtri magis credendum ſit, Chriſto ne Deo, Deique filio, an homini? magnosque motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad vnitatem Eccleſiæ fecerunt. Non videtur autem hic error eſſe diſsimilis errori Lucianiſtarum, ſimul & Apollinariſtarum, ſicut legitur apud Auguſtinum. Qui cùm legerent, verbum caro factum eſt, negabant animam in Chriſto fuiſſe, quod nudè ſcriptum eſſet, verbum caro, non autem, caro & anima factum eſt. Quos reprehendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit ſcriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipſi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quę ſunt in corpore. Per hoc intelligimus, vnum quid eſſe ex toto fabrefactum hominem ipſum, eò quòd non particulatim compoſitionem totius animalis ſcriptura explicat.

Aug. de anima & eius orig. li. 1, cap. 18.

Epiph. in Ancorat.

Speciei alterius Vſus quando inoleuerit.

Quæ fuerit igitur cauſa ſecundùm quoſdam interdicendi ſpeciei alterius vſum, iam diximus. Porrò ſublata cauſa, non multo pòſt ceſſauit hoc interdictum, & vtraque ſpecies vſurpari rurſus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obſeruabatur, quòd apud alios vtriuſque, apud alios alterius tantùm ſpeciei fuit vſus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum eſt: Quo ad Eccleſiæ gubernacula ſedente, Germania Chriſti recepit Euangelium: ac ducentis pòſt annis Polonia, & ſuccedente tempore nonnullæ ſeptentrionales aliæ nationes, apud quas vini vſus prorſus fuit incognitus. Nam & in Germania non multò amplius quam trecenti anni interceſſerunt, cùm excoli vineæ cœptæ ſunt, quæ tamen & ipſa non vbique vini ferax eſt. Apud nos verò nunc quidem frequentior, parentum verò noſtrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vſus, ac minor etiam, quo tempore primum noſtris maioribus Euangelij lumẽ affulſit. Hoc itaque Gregorio tertio Eccleſiæ vniuerſali præſidente ante octingentos plus minus annos tacito quodam populorum omnium conſenſu vtriuſque ſpeciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cùm alios nuper ad Chriſti fidem cõuerſos propter vini penuriam vtraque ſpecie vti non poſſe viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd non vnus & idem apud omnes ritus obſeruaretur in hoc præſertim Sacramento, quod propriè ſymbolum eſt vnitatis, ab vtriuſque ſpeciei vſu abſtinendum ſibi eſſe putauerunt, altera tantùm contenti.

Germania fidẽ tempore Gregorij recepit. Deinde. 200. annis post, Polonia.

Concilio Conſt. qui Epiſcopi Poloni interfuerunt.

Ac durauit hæc ſub vna tantùm ſpecie communicandi conſuetudo ſine cuiuſquam interpellatione vſque ad tempora Concilij Conſtantienſis, quod fuit habitum ante annos centum triginta ſex: in quo etiam præſentes adfuerũt ex prouincia noſtra, Nicolaus Archiepiſcopus Gneſnenſis, Andreas Poſnanienſis, & Nicolaus Plocenſis Epiſcopus, qui fuit iudex commiſſarius ad audiendas omnes cauſas nomine nationis Germanicæ conſtitutus: ex terris Pruſsię, Ioannes Varmienſis, Procurator Pomeſaniẽſis, Culmẽſis, & Sambienſis Epiſcoporum. Ibi primum exorti ſunt qui dicerent, populum ſub vtraque ſpecie, etiam ſumpto prandio, vel cœna, ſuſcipere Euchariſtiam debere. Qua de re, cùm eſſet ad patres concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri ſacrarum literarũ peritiſsimi, poſt maturam deliberationem habitam decretum eſt, quod conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populum ſub vna ſpecie tantum, & diutiſsimè obſeruata, habenda eſt pro lege, quam non licet reprobare, nec ſine Eccleſię auctoritate pro libito mutare: quodq; dicere quod hãc conſuetudinẽ obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debeat erroneum, & pertinaciter aſſerentes oppoſitum, tanquàm hæretici ſint arcendi. Decem & ſeptẽ annis poſt habitum eſt aliud conciliũ Baſileæ, cui & ipſi Andreas Poſnaniẽſis Epiſcopus, tunc à ſacro concilio nationis Germanicæ pręſidẽs deſignatus, & Frãciſcus Epiſcopus Varmiẽſis interfuerunt. In quo cùm itidem de vtraque ſpecie diſceptaretur, decretum eſt & declaratũ, quod fideles laici communicantes

Seßione.

Communio ſub panis ſpecie ex Cõcil. probata. Communionẽ ſub altera ſpecie conſuetudinem ſacrilegã eſſe aſſerentes pertinaciter tãquam hæretici arcendi.

Seßione.

municantes & non conficientes,non aſtringantur ex pręcepto domini ad ſuſcipiendam
Matt.28. Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie: ſed Eccleſia, quæ regitur ſpiritu veritatis, & cum qua
Chriſtus eſt vſque ad conſummationem ſeculi,ordinare habet,quomodo ipſis non con-
ficientibus miniſtretur:prout pro reuerentia ipſius ſacramenti &ſalute fidelium viderit
expedire.Siue autem ſub vna ſpecie,ſiue ſub duplici quis communicet(ſecundùm ordi-
nationem ſeu obſeruantiam Eccleſię)proficit dignè communicantibus ad ſalutem. Nec
vllatenus ambigendum eſt, quòd non ſub ſpecie panis caro tantùm, nec ſub ſpecie vini
ſanguis tantùm,ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Laudabilis quoq; con
ſuetudo, communicandi laicum populum ſub vna ſpecie ab eccleſia & ſanctis patribus
rationabiliter introducta,& hactenus diutiſsimè obſeruata,& à doctoribꝰ diuinę legis,
ſacrarum ſcripturarum ac canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tēpo-
re commendata,pro lege habenda eſt,nec alicui licitum eſt eam reprobare,aut ſine aucto
ritate Eccleſiæ ipſam immutare. Ecce duorū Conciliorū decreta, quibus vſus hic Eccleſiæ
ſub vna ſpecie communicandi confirmatus eſt:in quibus pręſentes etiā adfuerunt ex hac
prouincia noſtra Epiſcopi,à rege miſsi, qui regni totius nomine ad ea, quæ ſunt in illis
conſtituta,ſuum aſſenſum præbuerunt.

Fingamus autem controuerſum adhuc eſſe , num adſtringamur ex præcepto domini
ad Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie ſuſcipiendam. Tibi ſic,mihi ſecus videbitur: quis e-
rit contentionis huius noſtræ finis?Iudex vt ſit aliquis oportet . Poſtulari nunc à multis
audimus Concilium,atque id liberum: Quæ potuerunt autem eſſe Concilia magis libe-
ra,quàm hęc duo fuerunt in Germania congregata,in quibus ipſos etiam Pontifices lo-
co ſuo motos legimus?

Vt admiranda ſit eorum vel inſcitia,vel impudens cōminiſcendi quiduis audacia,qui
pontificia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur, cum non modò nullū o-
ſtendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verùm contrarium à no-
bis doceri poſsit.Nam poſt Epheſinum Concilium,cùm interdicti cauſa ceſſaſſe videre-
Ser.4.in Quadrage. tur,ad intermiſſum ſub vtraq; ſpecie communicandi morem à Leone Ponti fice populus
inuitatus fuiſſe videtur. Sed iſti verum an falſum dicant,nihil ſua referre putant, dū Pon
tifices quibuſcunq; cōfictis criminationibus exoſos populo reddant.Intelligit enim Sa-
Lib.1. epiſt. 3. tanas,quod à Cypriano ſcriptum anteà commemorauimus,gubernatore ſublato facilius
circa Eccleſię naufragia ſe graſſari poſſe. Quamobrem hoc laborat per membra ſua , vt il-
lius auctoritatem eleuet,vt ab illius obedientia homines abſtrahat.

Cæterùm quę tyrannis eſt tueri Concilij decreta,neque permittere quæ ſunt Eccleſiæ
totius auctoritate conſtituta,vt abſque eiuſdem auctoritate obrogentur?Si quę per prin
cipem in comitijs de cunctorum regni ordinum aſſenſu conſtituta ſunt, contra eorum
aliquid princeps ipſe venerit,quàm durum id multis videtur?Si verò contraria conſtitu-
tione aliqua, quod in maioribus regni comitijs ſumma voluntate omnium ſancitū eſt,
id extra comitia ſolus ipſe,paucis in Conſilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non
ederentur clamores?qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt,id lice
bit monacho apoſtatæ,vt excœcatus erga monacham libidine,ac proptereà ſurſum ac de-
orſum miſcere volens omnia , tyrannidem hanc ſibi vſurpet , vt quę non de vnius ali-
cuius regni,aut prouinciæ, ſed de totius orbis Chriſtiani , de tot regnorum prouincia-
rum,populorum,nationum aſſenſu, doctiſsimis,grauiſsimis, ſanctiſsimis viris in con-
ſilium adhibitis,in generali Concilio, & eo quidem duplici conſtituta ſunt, ea priuata
ſua auctoritate, quid dicam auctoritate, quam nullam habet, quin potius affectata ty-
rannide quadam abrogare conetur?Si quæ paulò grauior eſt cauſſa dicitur hic eſſe comi-
tialis articulus:neque principi fas eſſe putatur,extra comitia quicquam de ea decernere:
Et de Euchariſtia ſtatuere articulus eſt monachalis , vt ipſe cum ſua Nonna decernat,
num Conſtantienſis & Baſilienſis Concilij decreta rectè ſe habeant, nécne ? Quæ eſt, ſi
non hæc eſt extrema dementia , tantam aut monacho apoſtatæ, aut Rhetorculo alicui
tyrannidem permittere , vt is mihi de Conciliorum decretis, déue ſanctorum patrum
ſcriptis ferat ſententiam? vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum , illud
reijciendum eſſe pronunciet?Certè ſi quis hoc de regni comitiorum ſtatutis facere ten-
taret,aut pro inſano haberetur,aut ſibi debitas pœnas non effugeret. Quid autem cauſæ
eſt,cur ſanctior eſſe debeat comitiorum,quàm Conciliorum auctoritas? Cur non liceat
Non iudicandū de decretis maiorum priuatis hominibus ſed obediendum. in illa,quod licere volunt in hoc?Dicat quiſpiam,Legem in comitijs non rectè latam eſ-
ſe,ac ſuum iudicium omnium eorum,qui legem hanc ſciuerunt in comitijs, iudicio an-
teponendum (neque enim deerunt illi rationes , modò non prorſus ingenio ſit deſti-
tutus,quibus eam infirmare conetur)fortaſsis etiam contra vitam & mores eorum , qui
legem ſanxerunt , declamabit: verè , an falsò , non multum ſua intereſſe exiſtimans.

(Neque

Iuuenes de legib. non iudicent.
Plato lib.1. de legibus.
Euseb. lib.12. de præparatione Euangelica, cap.1.

(Neque enim fuit maior vnquàm nō modò dicēdi, verùmetiā mentiendi quiduis impunitas & licentia, quàm sub isto Euangelio) atque ita seditionem concitet, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contra terræ alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? Meritò commendatur ab Eusebio præclara Platonis illa sententia. Vobis quidem, inquit, si rectè cōstitutæ sunt leges, vna certè lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenū quærere audeat, recténe an cōtrà, se leges habeat: sed vno omnium ore, vnaque voce, rectè tanquàm à dijs positas cōcedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autē, si quid excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenū audiente, referre. Ne quærere quidē vir ille sapientissimus adolescentibus permittit, num Laconum, aut Cretensium lex rectè se an contrà habeat. Seni verò non plus concedit, quàm vt principibus referat: quò si iustas & graues aliquas causas attulerit per quos cōdita lex est, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorsus abrogetur. Vult autē id à sene fieri, nemine iuuenū audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magisterio gubernari cōsueuerit. Quam etiā ob causam Aristoteles, humanæ quoq; Philosophiæ minus eos idoneos auditores esse cēset. Notū est illud quoq; ex Næuij ludo: Percunctantibus enim, cedo, qui vestram rempublicam tantam amisistis tam citò? respondetur: Prouenìebant oratores noui, stulti, adolescentuli. Temeritas videlicet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Nunc non alij de Conciliorū decretis iudicant audaciúsne dicā an impudētiùs, quàm oratores noui, stulti, adolescentuli: qui simul vt audacius locos communes perlegerint, statim se Theologos profitentur: ac eiusmodi Theologos, vt non illud modo, Super senes intellexi: verùm & id quod proximè præcedit, super omnes docentes me intellexi, sibi arrogare audeant. Adeò verum est quod prouerbio dicitur: Inscitia confidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit scriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Christi præcursore, Helia Propheta: Conuertet cor patrū ad filios. Nunc à filijs discunt parentes malè credere, aut nihil credere: illos interrogant, ab illis docentur, & per Antichristi præcursorem corda filiorum in patres, non patrum in filios conuertuntur: vt non hoc filij, quod patres quōdam eorum, sed hoc credant superstites patres, quod ab imperitis sæpè adolescentulis filijs suis docetur. Quid esse potest magis absurdū ac præposterum? Laconum aut Cretensium leges haberi Plato vult tanquàm à Deo sancitas, vt neque mutire quisquam contra eos audeat: & quæ citra omnem dubitationem à Spiritusancto latæ sunt, qui Concilijs præsidet, afflatuque suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modo quærere de ijs, verumetiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adolescenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Augustinus, quanquam de ijs homines iudicant cùm eas instituunt, tamen cùm fuerint institutæ & confirmatæ, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas. Quantò magis obseruandum est in legibus diuinis, hoc est, auctore Spiritusancto latis, cuius generis sunt, quæ feruntur in generali Concilio legitimè congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atque hæc quidem de vtraque specie.

Lib.1. Ethicorum.
Rempub. Adolescentium temeritas perdit.
Psalm.118.
Deut.32.
Luc.1.
Aug. de vera religione ca.31.
De legibus iā constitutis non est iudicandū.

Concordia in hoc sacramento potißimum seruanda.

Hortamur autem, oramus, & per viscera misericordiæ Dei obsecramus fideles omnes in prouincia nostra constitutos, quandoquidem in hoc sacramēto varia est & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi resistant. Neq; enim aliud ille agit, quàm vt hac de specierum altercatione à Christo & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quod segregatis facilè se cætera, quæ velit omnia persuadere posse credit. Decet autem fideles omnes expendere, quod sicut in hoc sacramento verum est & viuum Christi corpus, sic qui volūt illud sumere ad vitam æternam, & non ad mortem æternā, eos & ipsos oportet esse Christi corpus. Considerent quid sit quod agatur in hoc sacramento. Quid enim aliud, nisi quod dicit Paulus, mors domini annunciatur? Quare autem mortuus est? Vt filios Israel qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ipse mortuus est ideò, vt cōgregaret, tu propterea sub vtraque specie sumendum asseris, vt segreges, vt diuidas, vt dispergas, quod ille precioso sanguine suo collegit? Quid est, si hoc non est Antichristum esse? Quid hic est nisi sacramentum pietatis, nisi signum vnitatis, nisi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij? Saltem signa ipsa attende, neque aliud esse velis, quàm quod per illa notatur. Neque enim sine causa Christus in specie panis hoc sacramentum esse voluit: Vnus enim panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo designauit in hoc sacramento dominus, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit: indignè enim sumit, ac reus erit corporis, & sanguinis domini: occisor

Mortis Christi causa.
1. Cor.11.
Ioan.11.
Eucharistiæ sacramentū Christus cur in panis & vini specie instituerit.
1. Cor.10.
1. Cor.11.

Christi reputabitur: nec minus peccabit, quàm si Christum ipsum crucifixisset, si sanguinem eius fudisset. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris efficimur vnũ corpus: corpus autẽ Christi. Hoc ergo corpus si lanias, si diuidis, quid aliud, quã denuò flagellas, denuò crucifigis, denuò Christum interficis? Qua crudelitate quæ potest maior excogitari? Quamobrem iterùm atque iterùm obtestamur per eum ipsum, cuius viuum corpus in hoc Sacramẽto cõtinetur, vt ab hac tanta crudelitate sibi temperet, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortem corpore suo, simus & permaneamus huius, & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis mẽbra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici ædificij compage auelli non permiserimus: si id ipsum omnes dixerimus: si nõ fuerint in nobis schismata: si in eadẽ fidei regula permãserimus: si cum alijs de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes senserimus. Quamobrẽ non contendamus de speciebus, in quibus nihil est, quod aliquid fiduciæ quisquam collocet, in illo solo spes nobis est omnis defigenda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet, vereque cõtinetur. Neque enim quod videmus, salutem nobis adfert, sed quẽ oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide comprehendere licet, Dominus noster Iesus Christus, qui sub his, quæ videntur, speciebus inuisibilis ipse & immortalis verè cõtinetur, ipse est & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. Qui cùm æquè sit integer sub vna, atque sub vtraque specie, quorsum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus? Etiam atque etiam nobiscum reputemus, quid alijs acciderit, qui cùm de vtraq; specie primum inter se cõtendissent, Christum ex vtraque paulò pòst amiserunt. Neq; enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc sacramento, nisi merum panem, & merum esse vinum. Quæ quàm sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est, quod dixit quidam, quamuis ethnicus: Nimium altercãdo veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de hoc sacramento, dum altercationi studentes magis quàm dilectioni mutuæ, nõ credũt veritati, de veritate sui corporis disertè dicẽti, hoc est corpus meum. Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt, quàm ei, qui publicè promissus & missus est Ecclesiæ vniuersæ. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra.

De speciebus non contendendum.

Actor. 4.

Veritas nimiũ altercando amittitur.

Matth. 26.

Epilogus.

Quamobrem cùm nullum Christi institutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra Missæ sacrificium dando, cùm Christum etiã ipsum & Apostolos absque calice sub specie panis tantùm Eucharistiam dedisse legamus: cùm certò nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraque, quàm sub vna specie contineri, sub qua æquè vt sub vtraque integer Christus accipitur, ac eadẽ gratia confertur: non altercemur cum inimicis crucis Christi: qui quæ pacificauit ille per sanguinem crucis, quæ per mortem suam cõgregauit, ea spargere conantur: non contendamus de speciebus, ne quod illis accidit, & ipsi Christum amittamus, verùm ad quod peruenimus, iuxta Pauli consilium, in eo permanẽtes, idem sapiamus omnes. Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi mysticum, non ad mortem æternam corpus Christi verum sumamus, sed ad vitam æternam. Verùm ad reliqua pergamus.

Col. 1.

Phil. 3.

Quod hoc Sacramentum rectè dicatur sacrificium.

CAP. XLI.

Inter omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiæ Sacramento excellentius: quam etiam ob causam à Dionysio sacramentum sacramentorum, & hostia vocatur hostiarum. Nam cùm tria sint, quibus ritè Deus colitur, fides, spes, & charitas, baptismus fidei: ab eo enim fideles appellamur: confirmatio spei, per illud enim erigitur spes nostra, tutore nobis dato Spiritusancto: Eucharistia verò charitatis est Sacramentũ: quòd in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & domini nostri Iesu Christi erga nos, qui dilectam animam suam dedit in manus inimicorum suorum, ac semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo patri pro nobis, vt sanguine suo nos emũdaret ab operibus mortuis, ac vicissim charitate erga tam pium & beneficum seruatorem nostrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficij præstare possimus. Quare quanto est excellentior charitas, quàm sit fides & spes, tanto præstat hoc sacramentum alijs omnibus, quòd non modò significat & confert gratiam sicut alia sacramenta, sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ verè in se cõtinet dominum nostrum Iesum Christum.

Eucharistiæ excellentia.

Eccles. Hier. lib. 3.

Hier. 12.

Heb. 9.

Intelligit hoc Satanas, quòd nullius sacramenti dignitas maior est vel vtilitas, proinde nusquam etiam grauius quàm in hoc sacramento fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certè debito honore spoliatum ac prorsus contemptum

In Eucharistia abolenda Satanæ conatus

esse cupit. Qua tamen in re, vt paulò ante diximus, nihil agit festinanter, sed illud molitur ante omnia, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quò segregatos facilius, eò quò cogitat, perducat. Itaque primùm inijcit altercationem de speciebus, vt persuadeat hominibus, non hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesiæ vniuersæ, neque illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: Quod posteaquã obtinuit, iam reliqua minore negocio persuadet. Nihil autem æquè conatibus eius obstat, atq; iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cœlesti Christus in ara crucis hostiam obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquàm posse: quamobrem illud oppugnat maximè: Neque tamen apertè, verùm astutè prorsus & callidè. Prędicationem illius permittit, à repręsentatione tamẽ abstineri prorsus vult, quod ea sublata, fore intelligit, vt prædicatio quoq; succedẽte tẽpore languescat. Quamobrẽ hic neruos suos omnes exerit: neq; satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat non esse à Christo aut sacerdotium, aut sacrificium vllum institutum, verùm affingit Ecclesię multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquàm. Quare quæ sit Ecclesię hac de re sententia, & quàm multa, quàm falsò illi per membra sua Satanas impingat, de eo nonnihil disserendum esse putauimus.

Illud itaque scire imprimis oportet, quòd cùm diuersæ sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersę sunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur præteritæ Christi passionis, quæ fuit lõgè gratissimum Deo sacrificium, quo nos ille Deo patri suo recõciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac nõ modò remissionem peccatorum nostrorum nobis meruit, verùmetiam dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adoptaremur. Atque hac ratione vocatur hoc sacramentum sacrificium. Sic enim à Cypriano dictum est. Passio Christi, est sacrificium quod offerimus. Vocatur etiam Eucharistia, hoc est gratiarum actio, quòd in hoc sacrificio grata quadã recordatione prosequimur, cùm alia omnia, tum præsertim immensum illud redemptionis nostræ beneficium. Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc sacramentum efficit, atque ita vocatur Synaxis græcè, latinè communio, quod per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter nos vnum reddimur, vt simus omnes vnũ corpus sub vno capite Christo, iuxta illud quod à Paulo dictum est: Vnum corpus, vnus panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremò eius quod futurũ est, quod sicut in hoc sacramento Christo coniungimur & eo fruimur, non in sua, sed in panis & vini specie, ita posteaquam qui nõ habemus hic manentem ciuitatem, verùm aduenæ sumus & peregrini, ex huius vitæ diuersorio in cœlestem illam patriam, ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus eum sicuti est, atque illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptum est, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hac ratiõe vocatur viaticum, quod viã nobis prębet eò perueniendi, quandoquidem in se verè continet eum, qui via nostra est, dominum nostrum Iesum Christum: Qui etiam est ostium illud, per quod solum, & nõ per aliud, ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet.

Eucharist. appellationes de quibus nos admonent.
Col. 1.
Sacrificiũ quid operetur.
Lib. 2. epist. 3.
Eucharistia quid.
Synaxis seu cõmunio.
Lib. 4. cap. 14.
1. Cor. 10.
Hebr. 13.
1. Pet. 2.
1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.
Psam. 60.
Viaticum quid
Ioan. 24.
Ioan. 10.

Vt autem intelligi possit, qua ratione sacrificium vocetur, paucis non capitis nostri somnia, neque cordis nostri visiones, verùm quæ doctissimis grauissimisq; viris iam inde à tot seculis ea de re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cùm principem locum teneat Augustinus, is vbi sacrificium definit, in hęc verba scribit: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacrum signum est. Quoniam verò erant ipsius quoque seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in Ecclesia Dei dicerent, contra hos quoque his verbis loquitur. Qui verò putant hæc visibilia sacrificia dijs alijs congruere, illi verò tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorique meliora qualia sunt puræ mentis & bonę voluntatis officia: profectò nesciunt hæc ita esse signa illorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocircà sicut orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde, quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Ac paulò pòst, de nostro sacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus) cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere: per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum esse voluit quotidianum Ecclesiæ sacrificium: cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam

Sacrificij ratio.
Lib. 10. de ciuita. Dei cap. 5.
Sacrificiũ quid.
1. Cor. 9.
Vocis officium est mentis conceptum significare.
Cap. 20.

Sacrificij altaris varia signa erant.

tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tã quàm multis verbis res vna diceretur, vt sine fastidio multum cõmendaretur. Huic summo veroque sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt.

Ex his Augustini verbis docemur, quale sit hoc Ecclesiæ sacrificium, de quo nunc disserimus. Est enim sacramentum, hoc est sacrum signum, illius nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quam Christus obtulit: vnde iam Christiani peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiam paulò pòst discrimen ostendit inter sacrificia Iudæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia, Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur, post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum, & promissum & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræsentatur, & oculis nostris subijcitur, vt iugis tanti beneficij sit memoria. Sacrificia priscorum, figura tantum fuerunt & adumbratio quædam: in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima nostra, dominus noster Iesus Christus: qui posteaquàm in cœlum ascendit, nihil nunc aliud fit in Ecclesia, quàm illius oblationis, quæ in cruce facta est, memoria quædam & repræsentatio.

Contra Faustũ lib.20.cap. 18.

Cap.21. Sacrificia Iudæorum à Christi & ecclesiæ sacrificio variè differunt.

Hinc intelligimus quale sit sacrificium hoc, de quo nunc agimus. Est enim sacrum signum, quo admonemur illius sacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum est. Docemur prætereà ex his, quæ ex Augustino adduximus, quod ita demum sacrificium hoc visibile rectè Deo offertur, cùm illius in cordibus nostris inuisibile sacrificium ipsi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Augustino posterior, Amalarius Treuerensis Archiepiscopus, his verbis admonet: Illud intendendũ est, inquit, in omnibus officijs immolationis, tali nomine censendum esse visibile altare, quale est cor offerentium. Quare falsum est, quod fingunt inimici crucis Christi, docere Ecclesiã, quod cæremonia Missæ ex opere operato sine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero scriptum fuit aliquando priusquàm segregasset semetipsum, id docuit, docet, & docebit semper Ecclesia, quod Missa ex opere operato, id est, ex eo quod institutum domini est, id quod geritur, non ex opere operãtis, hoc est, ex merito ministri prodest: sed his, qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc est quod ex Augustino adduximus: Sacramentum in cruce peracti sacrificij, esse quotidianum sacrificium ecclesiæ, cum ipsius corporis ipse sit caput Christus, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam consuetus offerri. Quo in loco non obscurè illud indicat, & ecclesiam per Christum, & Christũ offerri per Ecclesiam: quæ nisi capiti suo Christo fide sit & charitate connexa, ex ea oblatione, cuius repræsentatio fit in altari, fructus percipi potest nullus. Hoc est etiam, quod à Bonauentura traditũ legimus: quod virtus sacrificij dicitur ipsa fides, quæ faciebat sacrificium valere: vel dicitur interna mentis contritio, quæ faciebat externum sacrificium virtuosum.

Sacrificiũ missæ quando Deo rectè offertur.

Amalarius.

Opus operans & operatum quid.

Missa quomodo prodest.

In 4. li sentẽt. dist.1.

Sacrificium itaque nostrum non est aliud, quàm illud, de quo dicit Paulus: Pascha nostrum immolatus est Christus. Nam quod Paschæ nomine non solum illa diei solennitas, verùm & agnus ille significatus fuerit, qui tùm iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis eamus & paremus, vt mãduces pascha? Et alius apud Lucã, Venit dies azimorũ, in quo necesse erat occidi pascha. Pascha itaq; nostrũ est ipsemet Dei filius: Hic est ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: de quo prædixerat Esaias: sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet, & nõ aperiet os suum: Hic est ille agnus, quem venientem ad se quasi digito Ioannss Baptista demonstrabat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: Hic est ille agnus immaculatus, cuius precioso sanguine nos redẽptos esse scribit Petrus: quem in Apocalypsi ab origine mundi occisum esse legimus. Quotquot enim ab origine mundi salutem consequuti sunt, quotquot deinceps etiam ad finem vsque seculi salutem consequentur, non per alium consequuti sunt & consequentur, quàm per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iustus pro iniustis fudit sanguinem suum, crudelemque & ignominiosam

1.Cor.5. Paschæ nomine quid intelligendum.

Marc.14. Luc.22. Hier.15. Esai.53.

Ioan.11. 1.Pet.2. Apoc.13.

1.Pet.2. 1.Pet.3.

crucis mortem obiuit, atque isto corporis & sanguinis sui sacrificio mundum Deo recõciliauit. Hoc est illud sacrificium, illud, inquam, vnicum & singulare sacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant varia illa patrum sacrificia, quę & naturæ, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iusto, deinde per Noë, Melchisedech, Abraham, ad sacrificia legalia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus non aliud actum est, quàm vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quòd à mundi exordio nulli salus aliter, quam per huius hostiæ, quam illa sacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa sacrificia Deus patribus tradiderat, vt per ea magni huius, quod futurum expectabant, sacrificij memoriam in animis suis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in se transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione prosequerentur: sic ecclesiæ suæ Christus mundã & salutarem sui corporis & sanguinis oblationem sub speciebus panis & vini commendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriam in animis nostris subinde renouaremus, & fructu illius oblationis in cruce factæ perciperemus, eam nobis applicantes.

Sacrificia cur data patribus.

Oblatio corporis & sanguinis Domini cur nobis relicta.

Cæterùm quod obijcitur ab inimicis crucis Christi, nusquàm præcepisse Christum offerri, sed manducari tantùm carnem, & bibi sanguinem suum iussisse, ac idololatriam esse extra verbum & sine verbo cultus instituere. Si verum est quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit scriptura, Quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noë: Nã & ille quod pręceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari ædificando, & holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham: idololatra fuit Iob: idololatræ fuerunt & alij nonnulli, quos obtulisse Deo sacrificia, atque ea illi grata & accepta fuisse legimus. Quod dicere quàm sit absurdum, quis non intelligat?

Obiectiones hæreticorum.

Cultus Dei sine verbo Dei.
Gene. 4.
Gene. 8.
Gene. 12.
Iob. 1.

Quàm falsum autem est, idololatram & impium atque ingratum Deo cultum esse, qui sine certò & expresso Dei mandato sit institutus, tam falsum est, eum cultum, quem vocamus Missę sacrificium, sine verbo Dei & citra mandatum eius institutum esse: Clarum enim est & apertum Dei verbum, Hoc facite in meam commemorationem: quo non illud modo præcipit Deus, vt distribuatur sacramentum corporis & sanguinis eius, verũ etiam vt benedicatur siue consecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur. Habet autem hoc Hebręorum idioma, vt facere pro offerre dicat: sicut etiam à Marone legimus vsurpatum. Sic facere agnos anniculos in Exodo: facere hircum pro peccato in Liuitico: facere turtures in Numeris: facere hœdum in libro Iudicum: facere holocaustum in libris Regum: facere septẽ arietes & septem vitulos in Ezechiële: legimus. Quod vsque eò non eunt inficias illi ipsi, qui Missam sacrificium esse negant, vt cùm aliter elabi se non posse videant, hoc genere cauilli vtantur. Esse quidem apud Hebræos idem facere quod offerre: sed cum additamento, sicut dictum est, facere holocaustum: facere hircum: facere hœdum: Quasi verò non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præscriptum, sine additamẽto. Et ex Leuitico citat Hieronymus iuxta interpretationem septuaginta. Accede ad altare, & fac pro peccato tuo: ac paulò post. Descenditque, cùm fecit pro peccato. Quæ postea idem vertit ex Hebræo. Accede ad altare & immola pro peccato tuo. Et rursus: Completis hostijs pro peccato descẽdit. Vnde perspicuum cuiuis esse potest, quod facere etiam absque additamento nihil aliud sit, quàm immolare & hostias offerre. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebręos facere significet offerre, quàm cum additamento. Quid hoc ad eam rem facit, de qua nunc est sermo? Nunquid hic additamentum non est cùm dicitur? Hoc facite. Præmiserat: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, subiunxit e uestigio: Hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm additamentum videas.

Sacrificiũ Christianum esse ex verbo Dei.
Luc. 22.
1. Cor. 11.
Facere pro offerre.
In Bucol. Eclog. 16.
Exod. 20.
Leuit. 23.
Num. 6.
Iudi. 6.
3. Reg. 8.
Ezech. 45. & 43.
Luc. 2.
Leuit. 9.
Hier. li. 1 cont. Pelagianum.
Vide Thomam in 3. partem quæst. 22. ad sextum.
Hoc facite.

Porrò nemini dubium est, fuisse Christum sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech, quod & Paulus testatur, & ante illum Propheta dicens, Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Vbi autem hoc sacerdotio fructus sit, in Euangelio nusquàm reperimus, præterquàm in nouissima illa cœna. Nam quale fuit sacerdotium, quale sacrificium Melchisedech? Scribitur in Genesi: quòd panem & vinum obtulerit. Erat enim sacerdos Dei altissimi. Nonne Melchisedech Christum sacerdotem adũbrabat? qui & ipse sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum obtulit: in qua oblatione se sacerdotem esse secundùm ordinem Melchisedech declarauit. Nã in ea oblatione, quæ facta est in ara crucis, magis expressa fuisse videtur figura sacerdotij secundùm ordinem Aaron, quàm secundùm ordinem Malchisedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & semetipsum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebant sacerdotes secundum ordinẽ Aaron. At in nouissima cœna eandem illã hostiã corporis sui & sanguinis

Christũ sacrificasse in vltima cœna.
Heb. 7.
Psalm. 109.
Gene. 14.

guinis obtulit, sed sub ijs, quæ Melchisedech obtulerat anteà, panis & vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quàm panem ipsum & vinum: at Christus corpus & sanguinē suū sub panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui finis legis est Christus, sacrificijs, quæ sacerdotes Aaronitæ offerebant, finem imposuit, ita in nouissima cœna nouum sacerdotium, nouum sacrificium instituit secundùm ordinem Melchisedech. Constat etiam, quòd in illa cœna pascha cum suis discipulis māducabat: Pascha autē non veruecinum, sed multò præstantissimum. Quemadmodum etiam Tertullianus testatur, dicens: Professus, inquit, Christus se concupiscentia concupisse edere pascha vt suum, indignum enim vt quid alienum concupisceret Deus: Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit. Si autem (quod in confesso est) pascha cum suis discipulis celebrabat, procul dubio, qui non venerat soluere legem sed implere, iuxta ritū legis celebrabat, iuxta quem immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas responderet, necessè fuit, vt quod pascha cū discipulis suis māducaret Christus, prius offerret corpus suū & sanguinem Deo patri, posteà verò manducandum traderet. Nam & illud certum est & indubitatum, quod agnus ille paschalis in veteri lege figura fuit agni incontaminati domini nostri Iesu Christi: qui semetipsum in ara crucis oblaturus erat hostiam Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte respondet rei gestæ in ara crucis, sed magis ei quæ gesta est in cœna. Nam agnum ab Hebræis immolatum legimus in recordationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Israel de seruitute Pharaonis, & eductus de Ægypto: At immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficij, sed fuit ipsum beneficium: fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem necesse fuit, vt per illam immolationem agni paschalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio significaretur, quæ per Christum in nouissima cœna facta est: quam etiam à sacerdotibus fieri deinceps in suam commemorationem, in passionis & mortis recordationem instituit. Præcepit Deus, cùm essent agnum illum immolaturi Iudæi, filios vt suos docerent, quid sibi vellet hæc immolatio. Cum dixerint, inquit, vobis filij vestri, quæ est illa religio? Dicetis eis: Victima transitus domini est, quando transiuit super domos filiorum Israël in Ægypto, percutiens Æpyptios, & domos nostras liberās. Huius beneficij sui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non dissimule quiddam fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hic si interrogentur filij Israel (non secundū carnem, sed secundū promissionem) quænam est ista religio? quid sibi vult quòd sacro sanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus offertur in Missa? Rectè respondere possunt, Grata quædam fit commemoratio immensi illius beneficij, quo Dei filius homo factus, corpus suum ex virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit, sanguinem suū in cruce fudit, vt mundum vniuersum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret.

Rom.10. *Christus in cruce finē imposuit sacrificijs Aaroniticis.* *Li.4. aduersus Marcionem.* *Matt.26.* *Matt.5.* *Exod.12.* *Agnus paschalis figura Christi immolatus.* *Exod.14.* *Exod.12.* *Oblatio corporis & sanguinis Christi sub panis & vini speciebus in missa quid.*

Hic videre licet agni immolationem magis repræsentare eam, quæ fit in altari, quàm quæ facta est in cruce. Nam sicut in Paschate Iudæorum, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipsa præsens fuit redemptio. Quod etiā Chrysostomus indicat, enarrans illa verba: Hoc facite in meam commemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam sicut illud in rememorationem miraculorum, quæ in Ægypto patres vestri viderunt, faciebatis, sic & hoc in meam facite commemorationem. Quamobrem cùm & mandatum Christi habeamus dicentis, hoc facite in meā commemorationem, & constet Christum sacerdotem fuisse secundùm ordinem Melchisedech, neq; reperiatur in scripturis, vbi sit functus hoc sacerdotio, præterquàm in cœna: illud præterea manifestum sit, quod in illa cœna Pascha cum discipulis māducauerit, quod offerri priusquā māducari iuxta ritum Iudæorum consueuerat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultum hunc institutum esse? quem non his modò scripturæ testimonijs, verùmetiam Prophetarum oraculis astrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad sacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis consideranda veniunt. Primùm, quòd abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotium, quod erat secundùm ordinē Aaron, quo solus vtebatur populus Israel. Deindè, quod illi succedere voluerit nouum & æternum sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, non ex vna Aaron familia, sed ex omnibus gentibus eligendum. Tertiò, quòd oblatio per sacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totiùs loco offerretur. Si quis prophetæ locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter gentes,

Homil.13. in Matth. *Luce.22.* *1.Cor.11.* *Malach.1. locus explicatur.* *Oblatio munda in omni loco.*

nec

nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa Christum in mortem semetipsum obtulisse: vt hic sensus ei prophetæ loco quadrare non possit. Si autem de contriti & humiliati cordis sacrificio, deque puræ mentis & bonæ voluntatis officijs intelligendum existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non est: ne id quidem procedet. Etsi enim dubium non est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamen erit, qui gloriari possit se mundum cor habere, atque illius oblationem mundam esse? cùm omnes iustitias nostras esse dixerit alius propheta, velut pannum menstruatæ, nulla vt alia munda oblatio rectè intelligi possit, præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia iugis sit commemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium non magis huius Ecclesiæ, quę sequuta est Christi passionem & mortem, quàm illius quæ præcessit, propriũ esse videtur, vt æquè in lege atque nunc offerri potuerit. Quinetiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuscunque tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificium illud, quod nouissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi rectè potest, quã istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini sacrificium? quod vsque ad consummationem seculi duraturum esse, dubitandum non est, quantumlibet nunc etiam illud per suos pręcursores oppugnare conatur Antichristus. Sed & simila, quæ pro mundatis à lepra solebat offerri ex more, quemadmodum à Iustino scriptum legimus, figuratè significabat panem Eucharistiæ, quem in memoriam passionis suæ purgantis ab omni peccato animas hominum, Iesus Christus dominus noster tradidit posteris, vt interim gratias agamus Deo cùm pro mundo propter hominem creato, tum cæteris, quę hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati sumus à peccatis, principatibus ac potestatibus in vniuersum debellatis iuxta diuinum consilium.

Prouer.30.
Esaiæ.64.
Sacrificium iuge est Missa.
Daniel.8.
Leuit.14.
Simila quid significabat.
In colloquio quod habuit cũ Triphone Iudæo

Habemus itaque iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini specieb⁹ Ecclesiæ sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici scribiue potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscuret, ac pretium redemptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primùm quidem, quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanę, Apostolum, vbi de sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodum scrupulosè excutere: nomen hominis: sedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarum: benedictionem persequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum fecerit. Nunquid existimandum sit obliuione lapsum esse Dei spiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maximè valebat, id omiserit? Quàm ineptum autem hoc est argumentandi genus, non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de Spiritusancto, esse natum ex Maria virgine, nunquid ideo negabimus ita esse? Nõ est obliuione lapsus Dei spiritus o Satana, quin eo potius vsus est consilio, quo Christus olim, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis ea portare modò. Clarè hoc ipsa Pauli verba indicant, statim enim vt fecit Melchisedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis sermo, & in interpretabilis ad dicendũ, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in causa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quod nõ omnia, ea præsertim, quæ captum illorum excedebant, de Melchisedech Apostolus fuit persequutus. Quod etiam testatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis sermo est & in interpretabilis: Non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est, Iudæis persuadebat, non iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verumetiam, si vas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile confitetur, quãtò magis nos vermiculi & culices, solam debemus scientiam inscitię confiteri, & amplissimam domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris, & hoc agit tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumq; quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus Ecclesię sacramenta sunt.

Sacrificiũ Melchisedech.
Ioan.16.
Hebr.5.
Ad Euagrium Tomo.3.
Sacerdotia prioris & posterioris populi inter se comparãtur.

Extat oratio Gregorij Nazianzeni digna, quæ teratur manibus omnium, in qua præclarè de eo differit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tẽpore dici oporteat. Tum enim vnaquęque res bona dicitur, si benè fiat. Neque tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè perniciosum euadat, atque sapienter administratum futurum fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplum: qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubri⁹, verba facturus,

De Theologia lib.1.

ctūrus, eam cum discipulis tātum seorsum cōmunicandam esse putauit, quod vulgo mysterium hoc rectè committi non posit. Permultum in eo positum est, quàm opportuno loco & tempore fiat aliquid, cum etiam Deum ipsum, si quis consideret diligentius, opportunitatem quandoque spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire, dum luce suę veritatis mentes eorum illustrare conatur. Nonne vetus Testamentum patrem apertè prædicauit, de filio verò loquutum est obscuris? At noua lex Deum filium palàm est professa: sancti verò Spiritus diuinitatem non ita latè patentibus argumentis explicauit: quæ posteà tamen intellecta & ipsa est. Neque verò non maxima ratione id ita factum est: sicut à Gregorio quoque Nazianzeno legimus annotatum. Nam nondū patris diuinitate confessa, manifestè filium Deū prædicare: ac rursus nōdum Deo filio declarato, Spirituisancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quàm infantibus lacte alendis solidum cibum manducandum dare? Fecit itaque Paulus, quod propheta faciendum admonet, disposuit sermones suos in iudicio, vt ea tantùm proferret, quæ profutura putaret, cætera quamuis cognitu dignissima atque adeò necessaria, in tempus aliud magis opportunum reseruaret. Quod idem fecisse legitur, cùm sermonem apud Athenienses habuisset. Neque enim statim à primo destruendas putauit cæremonias idolorum: Statim nanque sermonem eius aures gentilium respuisset: verùm ab vno Deo operatore mundi incipit dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ sunt in eo. Negare non potuerant vnum operatorem esse mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit eo quòd cœli & terrę dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri argētiq; cassam materiā nequaquā verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remediū docens esse studiū pœnitēdi. Tūc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit quàm hominem nuncupare, dicens: In viro quo definierit omnibus fidem, suscitās eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit, Ambrosius, debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenienses crederent, quia verbum caro factum est, & de spiritu virgo concepit, qui irridebant, quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid interest, quo quisque credat ordine? Non in principijs perfecta quæruntur, sed de principijs ad ea quæ perfecta sunt, peruenitur.

Matt.20. Deus in aperiēdo se hominib. opportunitatem spectasse videtur. Li.5. Theologiæ. Psalm.111. Actor.17. Auditorum ratio habenda. Li.6. in Lucā.

Neque verò Paulus modò, verùm & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptum legimus, mysteriorum reuerentiam & auctoritatem silentio conseruandam esse putauerunt, ne si vulgo essent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata sunt mysteria, quod ea occulta esse, neque in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam causa fuit, quod literis non mandabantur, sed per manus tantùm tradebantur: Sicut de hoc ipso sacrificio loquens dicit Basilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Eucharistię panis ostenditur, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit? Quin etiam illum locum explicans. Tu es sacerdos in æternum, Augustinus: Vident Iudæi perijsse iam sacerdotium secundùm ordinem Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Fidelibus loquor, si qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere: scripturę vobis intiment, quid est sacrificium secundùm ordinem Melchisedech. Si Augustinus non putauit omnibus prodenda mysteria, quo tempore terrarum orbis magna ex parte Christum agnoscebat, quantò minus id factum oportuit à Paulo, cùm ad eos, qui recens ad fidem Christi conuersi fuerant, neque tanta mysteria capere adhuc poterant, scriberet. Non rectè itaque colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, malè igitur ad Christi sacrificium refertur.

Lib. de spiritusancto cap. 27. Mysteria in silentio tradita obscurè. De spiritusan. cap.27. Psalm.109.

Quod verò dicunt, Melchisedech panem & vinum obtulisse non Deo, sed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorū opinionem sequuti: Si fidem illis habendam putant potius, quàm toti cœtui sanctorum Ecclesię doctorum, qui Deo dicunt oblatum in sacrificium, non Abrahæ in refectionem: credant eisdem affirmātibus, quòd Abraham susceperit à Melchisedech decimas diuitiarum eius, non Melchidedech ab Abraham decimas spoliorū: & incogitantię damnent Dei spiritum, à quo nō fuit hoc animaduersum: Saltem verisimile aliquid comminiscerentur. Nam quod aut Abraham post deuictos hostes & opima spolia deportata necesse habuerit vinum & panem mendicare, vt se suosq; reficeret, aut sacerdos Melchisedech tantùm panis & vini in promptu habuerit, quantùm ad alendos trecentos decem & octo sufficere posset, nullam habet verisimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non succedit: Quemadmodum nec illud, quod

Cont. sacrificiū obiectionum solutiones.

quod adferunt ex epiſtola ad Hebræos. Neque vt ſæpè offerat ſemetipſum. Alioqui oportebat eum frequenter dati: Semel oblatus eſt ad exhaurienda multorum peccata: Vna oblatione conſummauit in ęternum ſanctificatos. Nā quod à Paulo dictum eſt libēter aicipimus: Quod verò per hęc verba Satanas intelligi vult, reijciendum eſſe putamus. Quotquot enim ſanctificati & iuſtificati ſunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara crucis factam, ſanctificatos non obſcurè ferimus.

Hebr. 9. *Heb. 10.*

Præclarè dictum eſt à Bernardo. Chriſtus pro ſalute mundi ſemel factus eſt hoſtia ſalutaris, rei reconciliatio generalis, omnibus ſacramentis, tam præcedentibus, quam ſubſequentibus virtutem dedit & efficatiam, vt tanta & tali hoſtia ſanctificarentur omnes liberandi per illam, vnde legitur. Quia Agnus occiſus eſt ab initio ſeculi, ijs videlicet, qui fuerunt ab initio, ita vt per hoc, quod dicitur, ab initio, determinet, non tempus occiſionis, ſed ſalutis. Prius enim mors eius profuit, quam ſuis. Prius promiſsio, ac deinde exhibitio. Ab initio ergo ſeculi occiſus eſt. Ex his cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, ab origine mundi, nullum vnquam iuſtificatum, & ſanctificatum eſſe, niſi per vnam illam oblationem, in ara crucis, vel præuiſam, vel exhibitam. Sed nec deinceps quenquam iuſtificatum & ſanctificatum iri, niſi per vnam illam oblationem, iam exhibitam. Cæterùm ſicut oblatione illa præuiſa, non fuere ſublata, quæ pro peccatis offerebantur, vel ante legem vel ſub lege ſacrificia, quin ea Deo grata potius accidere, quatenus ad præuiſum illud in ara crucis, quod præfigurabant, Chriſti ſacrificium referebantur: ſic per eandem oblationem exhibitam, non tollitur quotidianum hoc quod Eccleſia frequentat ſacrificium, ſed eſt. Deo tanto magis acceptum, quanto crebrius, & religioſius, per id oblationis in cruce facta memoria repræſentatur. Cum ergo dicit Apoſtolus: ſemel oblatus eſt, ad exhaurienda multorum peccata, vna oblatione conſummauit in ęternum ſanctificatos. Hoc dicere videtur, quod nulla fuit, nec eſt, nec erit vnquàm oblatio, qua ſint exhauſta peccata, vel exhauriantur, qua fuerunt homines ſanctificati, vel ſanctificarentur, præter vnam illam in ara crucis factam. Quæ tam accepta Deo fuit, vt propria ſua virtute, ac merito ſanctificet, quotquot Deo patri reconciliantur, & reconciliando ſanctificantur. Quotquot autem alia ſacrificia pro peccatis offerebantur, exhauriendi peccata, & ſanctificandi vim, ab hoc vno mutuabantur, huius vnius virtute, ac merito ſanctificabantur, quatenus ad hoc vnum referebantur. Huic igitur vnico ſacrificio veterum omnia ſacrificia ceſsiſſe, quæ typum huius immolationis geſſerunt, & vmbram eius fuiſſe ab Eccleſia docti confitemur.

Ser. 2. de cœna domini.

Oblatio Chriſti virtutem & efficatiam omnibus ſacramentis dedit.

Chriſtus ab initio ſæculi occiſus.

Sacrificia vetera ob promiſsi ſacrificij in cruce offerendi relationem exercebantur ita ſacrificium nouū ad memoriam illius in cruce iā oblati ſacrificij quotidie Deo patri offertur.

Siquidem oblatione, hoc eſt, morte ſua, Chriſtus illud ipſum perfecit, & conſummauit, quod hoſtię, victimæ, ſacrificia veterum promittebant. Promittebant autem fore, vt aliquando Dei filius in aſſumpta carne morte ſua, & profuſo præcioſo ſanguine ſuo genus humanum redimeret. Quod illa vna oblatione perfectum eſt, cuius oblationis futuræ fide, Deo reconciliati ſunt, & ſanctificati, quotquot reconciliati ſunt & iuſtificati. Nec alia fuit vnquam, nec eſt, nec erit reconciliandi ratio. Quamobrem adueniente veritate ceſſerunt figuræ, adueniente luce ceſsit vmbra, nec deinceps adumbratum illud amplius oportuit, quod iam exhibitum eſt, & omnibus reuelatum. Sed non propterea tanti beneficij iam nobis reipſa præſtiti memoria debuit intermitti. Hoc vero cum illa pugnaret Euangelij voce. Hoc facite ad meam commemorationem, oblationis illius in cruce factæ memoriam, hoc quotidiano facrificio perpetuò Deus in Eccleſia ſua cælebrari voluit, nec vmquam ante conſummationem ſæculi intermitti, vt iugiter coleretur per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretium, & illa perennis victima, viueret in memoria, & præſens eſſet ſemper in gratia. Et ſicut priorum temporum oblationes, ad exhibendum olim Chriſti ſacrificium in cruce, ſic nouæ legis hoc ſacrificium ad exhibitum iam refertur. In carnalibus illis victimis figuratio fuit carnis Chriſti, quam pro peccatis noſtris, ipſe ſine peccaro fuerat oblaturus & ſanguinis, quem erat effuſurus in remiſſionem peccatorum. In hoc ſacrificio præſens adeſt caro Chriſti, quam pro nobis obtulit, & ſanguis quem pro nobis effudit. In ſacrificijs illis, quid nobis donandum eſſet, figurate ſignificabatur: in hoc, quid iam donatum ſit euidenter oſtenditur. In illis prænunciabatur Dei filius, pro impijs occidendus, in hoc autem occiſus annunciatur. Et ſicut illa non propterea non fuerunt vera ſacrificia, quia ſigna fuerunt veri ſacrificij, quod erat in cruce peragendum, ſic & hoc non propterea, non eſt verum ſacrificium, quia ſignum eſt, eiuſdem veri ſacrificij, quo ſemetipſum ara in crucis pro nobis Chriſtus obtulit. Niſi quis forte ſic inſaniat

Veritate & luce præſente ceſſit quidem vmbra, tamen veritatis ſeu tanti exhibiti beneficij memoria ob id intermitti non debuit.

vt magis ad rationem sacrificij pertinere putet, quod rem faciendam significet, quàm, quod rem iam factam commemoret. Certè sicut cœna nostra non esset commemoratio cœnę dominicę, immagoque illius & exemplar, nisi vere manducaremus, ita nec Eucharistia nostra, verum exemplar, & imago foret sacrificij, quod in cruce Christus obtulit, nisi verè sacrificaremus. Cuius autem rei apud S. Patres mentionem fieri legimus crebriorem quàm huius, quæ fit à sacerdotibus Christi corporis & sanguinis oblationis. Quod si Christi sanguis offertur in hoc mysterio, quis iam negare poterit, quin id vere sit sacrificium, etiamsi nihilominus exemplar sit illius hostiæ cruentæ, cum in pretium redemptionis nostræ profusus Christi sanguis in ara crucis offerebatur. Quapropter meritò quosdam ridet Innocentius Pontifex, qui crederent in Eucharistiæ Sacramento, non esse Christi corporis, & sanguinis veritatem, ex eo, quod non raro mysterium, imaginem, & exemplum id vocari legimus. Quorum errorem refellens. Si quia figura, inquit, est sacramentum altaris veritas esse negatur, ergo nec mors, nec resurrexio Christi veritas est, si quidem eas imaginem, & similitudinem esse tradit Apostolus, quin & Petrus, exemplum in sua passione Christum nobis reliquisse scribit. Nihil igitur impedit, quominus in externo sacrificio forma sit, species imago, & exemplar sacrificij crucis, in corpore vero & sanguine quæ sunt res intus inclusæ veritas existat eiusdem sacrificij. Sed quoniam in cruce palam, & sine mysterio fuit hostia cruenta, in altari verò occultè, & mysticè abscondita, ne nos eodem, quo Christus modo sacrificare putaremur, cum suo Theophilacto, rectè Chrysostomus admonuit. Nos non immolare Christũ, sicut seipse in cruce immolauit, sed illius in cruce facti sacrificij recordationem facere. Quæ tamen recordatio, siue commemoratio, non est ociosa, nec vmbratilis, verùm efficit, quod significat. Nam & si Christũ denuò non occidimus, qui resurgens ex mortuis iam non moritur, mortem tamen illius haud aliter, quàm si nunc eam oppetijsset, applicamus, nec sola fide, nec solis verbis, verùm & Symbolis id facimus. Quæ non minorem habent vim, quàm ipse res haberent, si, cum earum commemoratio fit, vere patrarentur. In cruēto sacrificio crucis, mors quoq; cruēta fuit, in hoc incruēto mors etiã est mystica & incruenta, hoc est, effectus mortis, haud aliter, quàm si præsens nunc adesset. Sic enim in hoc mysterio Christi mors, & eius fructus nunc applicatur, ac si nunc ille moreretur: Ex quo facilè perspicere quiuis potest, quicquid fuit propitiationis, vel in veteris legis sacrificijs, quę signa fuerunt futuræ, vel in hoc nostro quod præteritæ mortis Christi signum est, id omne tribui ei, quæ facta est in cruce oblationi, quæ licet semel peracta, semper tamen viget, adeoque perpetua est, quoad efficaciam. Atque illius virtute, quod nunquam excidit æternum Christi sacerdotium, quò ministros etiam suos fungi voluit fulcitor. Cyrillus Hierosolymitanus, de Missa verba faciens, vocat illam. Τὶν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, hoc est spirituale sacrificium & incruentum cultum. Christi verò corpus, quod præsens adest in altari, vocat ibidem, τὶν θυσίαν ἱλασμοῦ, hoc est hostiam propitiationis. Non obscure indicans quicquid est propitiationis, non tam actioni sacerdotis, quàm illi hostiæ deberi, quæ pro nobis oblata est in ara crucis, propter quam vocatur Missa, propitiatorium sacrificium, quandoquidem præsens adest, in altari corpus illius & sanguis, qui factus est propiciatio pro peccatis nostris, domini nostri Iesu Christi. In cuius præsentia, sicut verè dictum est à Cypriano, non superuacuę mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Quam etiam ob caussam Hermanus Patriarcha Constantinopolitanus, θυσιαστήριον, hoc est altare, vocat ἱλαστήριον id est propiciatoriũ, propter præsentiam illius in ipso, qui est propiciatio nostra. Nec Alexander modo, verùm & Iulius Pontifex, omnia crimina, & peccata deleri dicunt hoc Sacrificio: per quod etiam Cyprianus. Athanasius, & Damascenus, omnes expiari sordes affirmat. Eusebius vocat redemptionis oblationem. Chrysostomus, & eum secutus Theophilactus, remissionem ei peccatorum tribuere videntur, vt non temere sacrificium hoc, non Eucharisticum tantum, verùm & propiciatorio esse dictum intelligas, propter eam, quę pręsens adest in altari propiciationem nostram. Quamobrem cum Ioanne Chrysostomo vnam hanc esse dicimus hostiam cum illa, quæ in cruce peracta est: vnum sacrificium & non aliud, nisi quòd offerendi modus non est idem. Ibi facta est oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationem: illa fuit immolatio sanguinea, hæc verò est incruenta: Sic enim appellatur non modò à Gregorio Nazianzeno Cyrillo, Eusebio, Athanasio, verumetiam à patribus in sacrosancto Cõcilio Ephesino, congregatis, tum ab Ischitione Diacono in Chalcedonensi Cõcilio. Et Epiphanio in secunda Nicæna Synodo. Cuius verba sunt hæc. Nemo enim vnquam sanctorum Apostorum,

Sacrificiũ quotidianum est veri sacrificij imago & verũ sacrificium in quo verum corpus & sanguis Christi offertur & sumitur.

Lib.4. Mysteriorum Euangelicæ legis.

Theo. in ca. 10. ad Hebræos. Chrys. hom. 17. ad Hebræos.

In sacrificio cruento mors cruēta, in sacrificio incruento mors incruenta & mystica.

Catechesi mystago. 5.

Ser. de cœna domini.

Dam. li. 4. par. 14.

Hom. 5. de Paschate.

Sacrificio missæ omnium peccatorum remißionem tribuunt doctores.

Hostia eadem diuerso modo oblata.

Hom. 17. in ep. ad Hebræos.

Hostia incruenta. Greg. Naz. in li. car. & orat. cont.

rum, qui tubæ sunt Spiritussancti aut gloriosorum Patrum nostrorum, incruentum no
strum sacrificium in memoriam passionis Christi domini Dei nostri, & totius suæ dis-
pensationis factum imaginem corporis illius dixerit. Quo loco pluribus verbis Epipha
nius Iconomachos insectatur, qui negabant veritatem Christi corporis in Eucharistia,
sed imaginem tantum & figuram vocabant, quos posteaquam conuincit multis locis ex
scriptura prolatis, tandem his verbis vtitur. Legas quousque voles, nunquam inuenies,
neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à
Sacerdote offertur imaginem dixisse, verum ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamẽ
ante sanctificationis consecrationem, quibusdam Patribus piè sanè visum est ἀντίτυπον
hoc est, exemplar similis formæ nominare, quorum de numero Eustathius, constans is
propugnator orthodoxæ fidei & Arrianicę insaniæ expugnator clarus, item Basilius e-
iusdem superstitionis auerruncator, quorum verbis recitatis, ante sanctificationem, in-
quit, ἀντίτυπα vocauerunt, post consecrationem autem corpus & sanguinem Domini. A-
thanasij verba citantur hæc à Ioanne Damasceno ex quodam sermone de ijs qui obdor
miuerunt: Si quis, inquit, diem obierit, licet in aëre deponatur inhumatus, ne omiseris
oleum, & cerá inuocato Christo Deo ad sepulchrũ accendere, accepta enim Deo sunt, plu
rimaq; secũ referunt retributionẽ. Oleũ enim & cera holocaustũ est: incruentæ autẽ ho-
stię oblatio, propitiatio est. Sed & ante hos omnes Clemẽs Petri successor ita loquitur de
sacerdotib⁹ assistentibus ad altare Dei προσαγοντες αὐτῷ γον τὰς λογικας, καὶ ἀναιμάκτους θυσιας
διὰ Ιησοῦ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως. hoc est, offerentes ei rationales & incruẽtas hostias per Iesum
magnum pontificem. Et alio loco: Pro sacrificio cruento λογικὴν, καὶ ἀναίμακτον, καὶ
τὴν μυστικὴν, hoc est, rationale & incruentum ac mysticum sacrificium instituit,
quod in mortem domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur. Et iterum.
Offerentem tibi καθαρὰν, καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, hoc est puram & incruentam hostiam, quã
per Christum instituisti mysterium noui testamenti. Cruentum igitur sacrificium se-
mel est oblatum in cruce, sed incruentum offertur quotidie. Sic ab Augustino dictũ est:
Sæpè ita loquimur, vt pascha propinquante dicamus, crastinam vel perendinam esse
domini passionem, cùm ille ante tam multos annos passus est, nec omninò nisi semel
illa passio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit: cùm
ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes
arguat esse mentitos? nisi quia istos dies secundum illorum quibus hæc gesta sunt, simili-
tudinem nuncupamus, vt dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed reuolutione temporis si-
milis eius: & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die,
sed iam olim factum est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sa-
cramento non solùm per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immola-
tur. Nec vtique mentitur, qui interrogatus responderit eum immolari. Pascasius, inquit:
Iteratur autem hæc oblatio in conspectu patris, intercessione pro peccatis nostris filij e-
ius, summi ac veri pontificis, quotidie: licet Christus semel passus in carne, per vnam e-
andem mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens
ad vitam, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quia profectò sapientia
Dei patris pro multis causis necessarium hoc prouidit. Gregorius. Debemus quoti-
diana Deo lachrymarum sacrificia, quotidianas carnis eius & sanguinis hostias immo-
lare. Hæc namque singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quę il-
lam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens à mortuis, iam
non moritur, & mors ei vltrà non dominabitur: tamen in seipso immortaliter atque in-
corruptibiliter viuens pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur.
Eius quippe ibi corpus sumitur: eius caro in populi salutem patitur, eius sanguinis non
iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit
pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti filij sem-
per imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad
sacerdotis vocem cœlos aperiri in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse
summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi: vnum quoque ex visibilibus atque inuisi-
bilibus fieri? & alio loco. Singulariter namque ad absolutionem nostram oblata cum la
chrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur, quia is, qui in se resurgens
à mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur.
Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostrã
passionem illius reperamus.

Adferuntur etiam causę à solitario quodã in eo libro, quem inscripsit gemmã animæ.
Cùm Christus semel, inquit, sua morte credentes redemerit, hoc tamen sacramentũ quo-
tidie ob tres causas Ecclesia necessario repetit. Vna ast causa, vt in vinea laborantes quo-

Sacrificium incruẽtum quod à sacerdote offertur nusquam imago dicitur.

Cyril. in interpret. anathematismi. Et alibi cõt. Nest. scribẽs Euseb. lib. 10. cap. 4. Eccle. & in vitã Constantini l. 4. Cle. l. 2. ca. 29.

Lib. 6. cap. 23.

Lib. 8. cap. 3.

Damasc. in oratione quam inscripsit: Quod qui nuda in fide migrarũt, eos liturgiæ viuorũ beneficia iuuẽt.

De sacrificio altaris cap. 9.

Greg. li. 4. dialog. cap. 58.

Hom. 37.

Cap. 30. Oblationis quotidianæ causæ tres.

2 tidie eo reficiantur. Alia, vt hi, qui numero fidelium quotidie associantur per illud Christo incorporentur.
3 Tertia vt memoria passionis Christi quotidie mentibus fidelium ad imitationem inculcetur. Est & alius liber venerandæ vetustatis, quem & ipsum sicut priorem hunc in lucem produxit vir bene meritus de Ecclesia Dei Ioannes Cochleus, qui inscribitur Expositio Missę, in quo proposita quæstione cur quotidie iteratur ista oblatio, cùm Christus saluauit mundum per vnã passionẽ suam, & mors illi vltra non dominetur. Respondetur, quod pro multis causis. Prima quia peccamus quotidie. Secunda eò quòd corpus Christi pœnitentibus post peccata offerri iubeatur, vt salutem per corpus Christi inueniant, atque exeant post pœnitentiam. Tertia, vt magnum beneficium passionis domini obliuioni non tradatur. Quarta, vt simulet in Ecclesia diem iudicij, in quo iusti ab iniustis separabuntur. Scripsit ante annos quingentos versus quosdam de concordia veteris & noui sacrificij Cænomanensis Episcopus Hildelbertus: inter alios etiam leguntur hi versus.

Ioan. Cochleus. 4. causas assignat.

Mortuus ille semel, licet, vltrò non moriatur:
Idem quotidie sine vulnere sacrificatur.
Nam quia peccantes medicina semper egemus,
Hanc pro peccatis medicinam semper habemus.

In eandem sententiam scripsit propemodum æqualis Pascasij, vel qui paulò eum præcessit Rabanus, quique subsequutus est posteà Algerus.

Cap. 22. de sacramentis altaris li. 1. cap. 16.

Ex eo facilè colligimus, quale sit hoc sacrificium, de quo tractamus. Est enim idem cũ eo, quod in cruce peractum est, nisi quòd non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus est dominus noster Iesus Christus, in altari incruento. Ibi passibilis & mortalis, hic impassibilis & immortalis: ibi visibilis, hic inuisibilis: ibi in humana specie, hic sub speciebus panis & vini: ibi oblatus, credẽtibus omnibus remissionem peccatorum, & plenam redemptionem obtinuit, hic non vt peccatorum remissionem, & animarum salutem iamprimum ex eo quod per sacerdotem fit, promereamur, sed vt pridem promeritam, per Christum in cruce pendentem, per hoc sacrificium, quod passionem & mortem eius repręsentat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrem externo hoc, quod in Ecclesia celebratur sacrificio, non modò non obscuratur illud, quod in cruce peractum est, verumetiam illustratur magis. Neque enim aliò confugimus, quàm ad vnicum illud, quò defunctus est Pontifex noster Christus in cruce, quò corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri suo reconciliauit: quò sanguinem suum fudit in remissionem peccatorum nostrorum.

Rom. 5.
Matth. 26.

Hic iterum obganniunt isti: Si credis te reconciliatum, peccataque tibi per sacrificium in cruce peractum esse remissa, quid ergo denuò te reconciliari, peccataque tibi remitti postulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi parum sufficiens videtur oblatio: aut de promissis Christi dubitas? Minimè verò dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quod omnis homo mendax, Deus autem verax, atque adeò veritas ipsa. Neque potest quicquam esse certius, quàm quod ab illo dictum aut promissum est. Cæterùm qui dixit, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem vestram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quoniam verò conscij nobis sumus nos ea sæpè transgressos esse, à facie peccatorum nostrorum non est nobis pax, & à facie iræ eius spiritum timoris concipimus, & cum propheta à iudicijs eius timentes, qui reddit vnicuique iuxta opera sua, etiam de verbo ocioso rationem exacturus, illi reconciliari postulamus per Iesum Christum, quem posuit propiciatorem pro peccatis nostris per fidem, in sanguine eius. Quamobrem profusi sanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam subinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hostiam, eam patri sistimus, supplices orãtes, vt illius cõtẽplatione nobis placat⁹ & propitius esse, suæq; promissionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerso, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat Christus remissionem omnium totius mundi peccatorũ sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiã post obtentã illam suæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attinebat petere secundũ istos, quandoquidẽ semel iã per sacrificium crucis remissio nobis est obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imò verò fidebat plurimum: sicut & nos omnem spem & fiduciam nostram non alia in re, quàm in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Christus recõciliauit. Cæterùm intelligebat ille spiritu Dei plenus, adferri ali-

Semel reconciliati an opus habeant alia reconciliatione.
Ro. 3. et Psa. 115
Matth. 19.
Psalm. 37.
Esa. 26.
Psal. 118.
Psal. 16.
Matth. 12.
Rom. 3.
2. Cor. 5.

ri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius consequi possemus. Quamobrem non sunt audiendi, qui dicunt: oblatus est semel Christus ad exhaurienda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens pretium redemptionis nostrę, non est igitur vlla in ecclesia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit: Orauit pro nobis Christus, & fuit eius oratio sufficiens ad obtinenda omnia ad salutem nobis necessaria, nam exauditus est pro sua reuerentia, nihil itaque necesse est nos orare: tulit crucem Christus pro nobis, nihil opus est vt nos crucem feramus: Quæ quàm sit absurda collectio, quis non intelligit? *Heb. 5.*

Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi semel in cruce peracto, quid huic quotidiano sacrificio tribuat Ecclesia, paucis de eo disseremus: Sic enim rem accipi volumus. In Christi latere, quod in cruce pro nobis apertum est, fontem esse aquæ vitalis salientis in vitam æternam. Ex hoc fonte quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus suis mundatur: Per hunc enim fontem abluti, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam sumus consequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quæ salus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, vt ad abluendas sordes omnium, ad salutem omnibus conferendam abundè sufficiat. Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est, quod alicui vsui fore tibi speres. Quàm multi sunt Turcæ, quàm multi hæretici & infideles, quàm multi mali Christiani, quos neque abluit fons iste, neque salutem illis adfert. Atqui apertus est omnibus: Gustauit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omnium, factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi: Intereà tamen pereunt multi, non solùm infideles, verùmetiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum, sed factis abnegant. Vident mensam apparatam: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam æternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quam aliam? Nisi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cùm ecclesia Dei cōfitemur, quòd solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorū nostrorum remissionem, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni cœlestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit. Addimus & hoc, quòd ad hæc omnia denuò promerenda, nullis sacramentis, nullis sacrificijs, nullis operibus nostris opus nobis est: quod hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis, abundè nobis Christus promeruit. Hæc est clara & aperta confessio nostra.

Sacrificij vtriusque effectus.

Ioan. 4.

Heb. 2.
1. Tim. 2. & 4.
1. Ioan. 2.
Tit. 1.

Sacrificij in cruce peracti fructus.

Dicet hic aliquis è satanæ ministris, Ergo tu sententiam nostram confirmas: neque vlla est eius pro quo tantopere pugnas sacrificij vtilitas. Absit à nobis vt impiam satanæ & ministrorum eius sententiam confirmemus: verùm hoc dicimus, non in hoc, aut sacramentis, aut hoc tremendo sacrificio nos vti, quod noui aliquid nos denuò promereri per hunc vsum persuasum habeamus: verùm vt quod pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus: opus est nobis sacramentis: opus est nobis quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur.

Quo magis autem intelligi possit, quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur, quin eo liberè vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas, abundè sufficiat. Num ideò tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quòd hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certè nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaueris, neque vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum ociosus, ac illius tantùm copiam & abundantiam admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus communicatum, eius ad se quoque partem aliquam deriuet: fistulas admouet, siue tubos aut canales, per quos communem aquam in suum quoque priuatum & proprium vsum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vitæ perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructū ex eo consequi, necesse est, vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per eam, qui solus peccata nostra abluit salutemque nobis confert, Christi sanguinem ad te de-

Sacrificij Christi sufficientia exemplo ostenditur.

Sacrificij & sacramenti vsus.

deriues atque attrahas: vt per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ siue canalis, verùm Christi sanguinis te per canalem irrigantis, virtute.

Hinc videre licet, quod omnia quæcunque ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, non nisi fonti, qui apertus est in Christi latere, tribuuntur: verùm fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumenta, & quasi canales quosdam ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus: eiusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificium, quam vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti sacrificij, & fusi pro nobis preciosi sanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falsò itaque nobis impingunt satanæ ministri, quod per quotidianum hoc sacrificium, illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. An non absurdè facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimularet, quod is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem suam in aqua baptismi collocare potius, quàm in Christi sanguine, quo solo redempti sumus? cùm baptismo nihil aliud agatur, quàm vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in se transferre queat. Atqui non minus absurdè faciunt, qui nobis obijciunt, quod per quotidianum istud sacrificium, illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, & eius dignitati ac merito detrahamus: cùm nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano sacrificio, quàm vt quòd Christus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad salutem nostram vti queamus.

Sacrificium Missæ.

Chrysost. homil. 17.

Hom. 3. in epi. ad Ephes.

Cęterùm ne quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc sacrificio sententia, paucis adscribendum esse putauimus. Ac primùm quidem, quòd his verbis, hoc facite in meam commemorationem, Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificium præceperit, testatur Ioannes Chrysostomus, epistolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum anteà commemorauimus. Qui etiam illa verba Apostoli explicans. Calix cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? In veteri quidem testamento, inquit, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris signum erat: hic autem multò admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, cùm sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Ac vetustior etiam illo Cyprianus. Si Iesus Christus, inquit, dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primùm obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse. Ac vtroque vetustior Irenæus. Suis, inquit, discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, hoc est meum corpus: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo Testamento: de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: Manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Eusebius quoque. Post omnia quasi mirabilem quandam victimam sacrificiumque eximium patri suo operatus, pro nostra omnium salute obtulit, eiusque rei memoriam vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. Itidem & Ambrosius Deum alloquens. Accedo, inquit, ad altare tuum, vt offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra. Et æqualis eius Gaudentius. Et ideo discipulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus, per singulas totius orbis Ecclesias celebrari, vsque quo Christus iterum de cœlis adueniat, quo & ipsi sacerdotes, & omnes pariter fidelium populi exemplar passionis Christi ante oculos habentes, quotidie & gerentes in manibus, ore etiam sumentes, ac pectore redemptionis nostræ, incredibilem

Cyp. li. 2. epi. 3.

Irenæ. lib. 4. cap. 32. & 34. in fine.

Eusebi. li. 1. demonstra euangelicæ cap. 10.

Amb. in orat. præparatoria ad Missam.

Gaudentius serm. 2.

memo-

memoriam teneamus, & contra venena diaboli dulcem medicinam sempiterni tutaminis consequamur. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Dionysius Areopagita. Ipse, inquit, noster primus & Augustissimus Pontifex, discipulos ad sacerdotalem functionem promouens, quamuis esset tanquam Deus, mysteriorum Princeps, ad patrē tamen sanctissimum diuinumque spiritum, huiusmodi consummationis officium refert, discipulos vt legimus admonens, ne ab Hierusalem discederet, sed expectarent promissionem patris. Quibus verbis docet, in nouissima cœna, promouisse quidem Christum Apostolos ad sacerdotalem functionem, quam τελείωσιν vocat, Cæterū τελεσιουργίαν quod vertit interpres consummationis officium, clarius autem explicabitur, si quis exercitium dicat sacerdotalis functionis, id in illud vsque tempus reiecit, dum acciperent promissum Spiritum sanctum. Primus igitur natura Pontifex & vnigenitus Christus, qui non sibi ipsi honorem arripuit, sed constitutus fuit à patre, qui propter nos factus homo & spirituale sacrificium offerens Deo & patri suo ante passionem nobis solis præcepit hoc facere, quanquam præsentes essent nobiscum alij, qui in ipsum crediderunt. Sed non omnino omnis, qui credit continuo sacerdos est, & pontificium consequitur honorem, post autem assumptionem ipsius nos oblato secundum eius ordinationem sacrificio puro & incruento, constituimus episcopos, presbyteros & diaconos numero septem, è quorum numero erat Stephanus, Iustinus quoque, Apostoli enim in Commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Iesum præcepisse tradiderunt, cum accepto pane cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in mei memoriam, hoc est corpus meum, dixisse etiam accepto poculo cum gratias egisset, hic est sanguis meus, sibique solis dedisse. His autem omnibus posterior Leo: Iesus, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cœnam corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis hostia deberet offerri Deo. Bernardus sacerdotes alloquens: Audite modo & obstupescentes admiramini: Nulli angelorum, nullis spiritibus supernis, sed hominibus: nec tamen omnibus, sed ordini vestro tantum, mandatam esse tanti sacramenti celebrationem in altari, quod Christus fecit manibus suis in cœna paschali. Expositis igitur forma & efficacia sacramenti, restat dicendum, quibus in verbis mandauerit Christus illud celebrandum: Hoc facite, ait, in meam commemorationem. O verba nimis affectuosa, o verba pungitiua & penetratiua vsque ad animam. Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Propheta etiam dixit: Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. O summè pia & verè suauis memoria, annunciare mortem domini, donec veniat. Gregorius verò Nissenus docet, quod in illa cœna nouissima se obtulerit his verbis. Qui pro dominica potestate & auctoritate administrat omnia, non expectat vel ex proditione necessitatem, vel Iudæos grassantes, vel iniquum Pilati iudicium, vt illorum scelus ac malitia principium & causa communis hominum salutis esset. Verùm præoccupat Oeconomia quadam violentum impetum, & iuxta quendam ineffabilem sacrificij modum, & qui ab hominibus cerni nequit, seipsum offert oblationem & hostiam pro nobis, idem simul & sacerdos & agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Quando autem id fecit? Quando tale suum corpus effecit, vt manducari, talem sanguinem, vt potari posset à suis familiaribus. Qui igitur dedit discipulis suis corpus suum ad manducandum, manifestè demonstrat, iam perfectam & absolutam esse factam agni immolationem. Neque enim fuisset corpus victimæ, vt manducari posset idoneum, quamdiu animatum esset. Itaque quando prebuit discipulis manducandum corpus & sanguinem ad bibendum, iam latenter pro potestate mysterium hoc administrantis, ineffabiliter & inuisibiliter corpus immolatum erat, & anima ibi erat, vbi eam potestas administrantis collocauerat, permixta sibi diuina virtute locum illum in corde terræ peragrans. Quamobrem, ex quo tempore oblatum est Deo sacrificium à magno Pontifice, qui suum agnum pro communi peccato ineffabiliter & inuisibiliter obtulit, si quis ex eo tempore tempus immorationis in corde terræ numerauerit à veritate nō aberrauerit. Ex quo Gregorij Nisseni loco verba quædam in suos Matthæi commentarios Theophilactus quoque transtulit. Indicat autem ex his vterque Christum in cœna sacerdotio secundum ordinem Melchisedech functum fuisse? Testatur autem & hoc Hieronymus dicens: Postquàm typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panem & vinnm offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret. Et in Epistola quadam Paulæ & Eustochij nomine scripsit ad Marcellam. Melchisedech, inquit, in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in saluatoris sanguine & corpore dedicauit. Testatur Ambrosius, vbi docet anteriora esse myste-

Dionys. de Ecclesiast. Hier. cap. 5. parte 3.

Cœna vltima Apostolos ad sacerdotalem functionem Christus promouit.

Clemens. lib. 8. Const. Aposto. cap. vltimo.

In Apologia secunda.

Leo serm. 7. de paß.

Serm. 2. de cœna Domini.

Luce. 22.

Psal. 144.

Greg. Niss. de Sesto Paschæ Orat. prima.

Hier. in ca. 27. Matth.

Amb. li. 4. ca. 3. de Sacramentis. Et de his qui initiantur cap. 8.

Euch. li. 2. in Genesim.

Aug. lib. 16. de ciuitate Dei cap. 22.

Aug. lib. 7. de ciuitate Dei, ca. 27. & 20. Epi. 95. in Psa. 33. & 106. Euseb. li. 5. demonstra Euan. cap. 3.

ria Christianorum, quam Iudæorum, & diuiniora Sacramenta. Ibi, inquit, sacramentorum horum figura præcessit, quando Abraham victor venit, occurrit illi Melchisedech sacerdos, & obtulit illi panem & vinum. Ipse ergo author sacramentorum. Quis est Melchisedech? Rex iustitiæ, rex pacis. Quis ergo Rex iustitiæ nisi iustitia Dei, qui est Dei pax, dei sapientia, qui potuit dicere: Pacem meam do vobis. Testatur & Eucherius dicens: Christus non ex tribu Leui, sed ex tribu Iuda ortus est, ex qua tribu nihil de sacerdotali pręcepto accepit, vtique propter mysterium sacramenti, quod Christianis celebrare præceptum est, vt non secundum Aaron pecudum victimas, sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius, sacramentum in sacrificiũ offeramus, ibi primùm quippe apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum. Testatur Augustinus, cùm ait: Tunc benedictus est à Melchisedech, qui erat sacerdos Dei excelsi, de quo in epistola, quæ inscribitur ad Hebræos, multa & magna conscripta sunt. Ibi quippè primùm apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturque illud, quod longè post hoc factum per prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech: non scilicet secundùm ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illucescentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Complura sunt autem Augustini loca, in quibus figuram fuisse docet Melchisedech sacrificium eius, quod nunc offertur in Ecclesia. Verùm adducere singula longum foret, neque necessarium. Et his omnibus vetustior Eusebius: Et sanè oraculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu ea, quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquàm videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundùm Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentant: quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moysi scriptura testificatur, vbi ait. Et Melchisedech rex Salē protulit panem & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi. Vide eundem libro octauo, capite secundò. Epiphanius. Visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne cōstituatur, verùm ad id, quod ante Leuij, & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in ecclesia viget à Christo & hucusq;. Ioannes quoque Chrysostomus Melchisedech typũ gessisse scribit nostri sacerdotij. Ioannes Damascenus: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi: illa mēsa hanc mysticam præfigurauit mensam: Sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu ès, inquit, sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es sacerdos in æternum, ita de Christo loquitur. Hic qui per mysterium panis ac vini sacerdos factus est in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reuertetur de prælio. Qui verò præcessit hos omnes Cyprianus: Significata, inquit, olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius, summus sacerdos panem profert & vinum. Hoc est, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Christus rex Salem, id est pacis, rex inquam idemque pontifex magnus, illorum talium hominum diebus natus, sacerdotio suo functus est secundùm ordinem Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus: & sic obtulit semetipsum pro fideli Abraham verùm sacrificium. Eusebius Emissenus inquit, Melchisedech fuit Sacerdos Dei summi dum à præputio, id est à gentili circumcisio futura benedicitur, Ecclesiæ gloria prædicatur, & Synagogæ infideli plebis ex gentibus acquisita præponitur. Hic ergo Melchisedech, cuius genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis & vini hoc Christi sacrificium præsignauit. De quo Propheta prænunciat. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hæc ille Homil. 5. de Paschate.

Epiph. li. 2. contra here. Here. 55.

Chrys. oratio. 4. contra Iudæos. Damas. lib. 4. cap. 4. 14.

Arnobius in psalm.

Cyp. serm. de cœna domini. Rupert. lib. 5. de trini. cap. 12.

Melchisedech sacerdos.

Ac nè Iudæorum quoque testimonia deesse putentur. Ante quingentos quinquaginta annos, scripsit Rabbi Samuel ad Isaac in hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de eo (Christum intelligit) ipse est ille, cuius sacerdotium in æternum erit secundum ordinem Melchisedech, qui fuit rex & sacerdos Dei altissimi ante Aaron. Et attende domine mi, quanta sit differentia inter sacerdotium Aaron, & domini iusti illius. Dixit dominus domino meo, tu es sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & sacrifi-

Rab. Samuel.

crificium istius iusti domini, fuit panis & vinum, quod est secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifestè ostendit, quod sacrificium finiretur, quando inciperet istud sacrificium in æternum: & ordinatio sacrificandi secundùm ordinem Aarõ ex toto cessaret, quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturum.

Malachiæ quoque locum, quem adduximus de hoc sacrificio interpretatur, præter antiquissimum Irenæum, Augustinus his verbis. Hæc quippè Ecclesia est Israël secundùm spiritum, à quo distinguitur ille Israel secundùm carnem, qui seruiebat in vmbris sacrificiorum, quibus significabatur singulare sacrificium, quod nunc offert Israel secundùm spiritum, cui dictum atque prædictum est: Audi populus meus, & loquar tibi, Israel, & testificabor tibi: & cætera, quæ iam suprà commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificium laudis non secundùm ordinem Aaron, sed secundùm ordinem Melchisedech. De eo enim dictum est: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippè sacerdotium secundũ ordinẽ Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eũ, qui carnaliter est Israel, Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotẽs & hostiã non accipiã de manibus vestris. Ecce quod est secundũ ordinẽ Aaron. Cur autẽ hoc accipiat, addit & dicit: quia ab ortu solis ad occasum glorificatũ est nomen meũ in gẽtibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secũdùm ordinẽ Melchisedech. Eusebius. Hæc omnia quę ab initio diuinitus prædicta sunt in præsenti tempore per Euangelicã Saluatoris nostri doctrinã, ab omnibus gẽtibus celebrãtur, propheticæ voci testimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificijs, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificiũ laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorẽ afferens, & sacrosanctũ sacrificium: sacrificamus nouo more secundùm nouum Testamẽtum, hostiam mundã. Ac paulò pòst: Sacrificamus & incendimus alias quidem memoriam magni illius sacrificij, secundùm ea, quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Quemadmodum Melchisedech, qui sacerdos gentium erat nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt Sacerdotes in omnibus gentibus spirituale secundùm Ecclesiasticas sanctiones Sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant.

Ioannes quoque Chrysostomus huncipsum Malachiæ locum adferens: Vides quàm luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulò pòst: Vides quòd vbique concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circumscriptum, neque altare, neque canticum: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa, cœleste summeque venerãdum sacrificium. Copiosius etiam ac magis disertè in secunda contra Iudæos oratione, cùm eundem prophetæ locum adduxisset. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæe? Quando in omni loco incẽsum oblatum est Deo? Quando sacrificiũ purum? Non posis aliud tempus proferre, quàm hoc, posteaquàm Christus aduenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico: etiam legi repugnat prophetia. Nam cùm Moses vetet vllo alio in loco sacrificium fieri, præterquam quem elegit dominus Deus, quumque ille in vnum locum sacrificia illa concluserit: nimirum propheta dicens, quòd in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Moysi. Verùm nulla est inter eos pugna, neque dissensio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio pòst vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta sunt, tum ex alijs plurimis signis. Ac primum ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab exortu solis vsque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrandam. Præterea ex sacrificij modo, siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium. Non enim dixit, in Israel, sed in gentibus. Ac ne putares, quòd in vna, duabusue aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus instaurandũ esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu solis vsque ad occasum: demonstrans, quòd quantum sol terræ aspicit,

Mal cap. 1. Aug. cont. aduers. legis & prophet. lib. 1. cap. 20.

Malachiæ locus de hostia munda explicatur.

Iuratio Dei incredulorum increpatio.

Euseb. lib. 1. demonstra. Euang. cap. 10.

Sacrificijs corporibus Melchisedech non fuit vsus, sed pane & vino.

Chrysost. in Psal. 115.

cit, tantundem Euangelium esset occupaturum. Purum autē dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, non quidem suapte natura, sed iuxta voluntatem offerētium. Et ideò dixit: Incēsum abominatio est mihi: Quanquàm & alioqui si quis ipsum hoc sacrificium conferat cum illo, ingens discrimen inueniet, vt iuxta comparationis rationem solùm hoc purum dici mereatur. Quodque de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam. Idem & hic iure dixerimus, videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solùm dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis pretia, sed per spiritus gratiam offertur.

Remigius Antisiodorensis Episcopus ante septingentos propè annos locum hunc explicans: Mundam oblationem esse dixit sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia. Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, sacramentum corporis & sanguinis redēptoris sui. Hæc oblatio sic est munda, vt exteriùs nullum habeat cruoris horrorem, & interiùs siue inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus mganum est nomen meum, &c. Et qui præcessit hos omnes longè vetustissimus Iustinus philosophus & martyr, de sacrificio quod offertur in omni loco à nobis gentibus interpretatur Eucharistiæ, tum pane, tum poculo, quo nos clarificare nomen Dei, quod à Iudæis profanatur, docet. Rabbi Samuel ad Isaac scribens capite vigesimo: Timeo domine mi, quod Deus elongauit nos à se, & sacrificium nostrum: sed & acceptauit sacrificium gentium, sicut ipse dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus, neque recipiam sacrificium vestrum, quoniam ab ortu solis vsque ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificium gentium est mundius, quàm sacrificium nostrum. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mundo sacrificio, vt alios doceret Christianos, vt ipsi vitarent nos, vt non contaminarentur, sicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrum fuit mūdum apud Deum & acceptum. Quod verò produximus ex Daniele de iugi sacrificio, vetuctissimus auctor Hippolitus de Missa, quam Græci Liturgiam vocant, rectè intelligi posse docet, cùm de consummatione mundi, deque Antichristo scribens his verbis vtitur: Lugebunt Ecclesiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ tugurij instar erunt, preciosumq; corpus & sanguis Christi nō extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit. Et paucis interiectis: Venite Pontifices, qui purè mihi sacrificium die nocteque obtulistis, ac preciosum corpus & sanguinem meum immolastis quotidie. Et qui sequutus est eum Chrysostomus, aut quicunque fuit auctor operis imperfecti. In dimidio hebdomadis, hoc est tribus annis, & sex mensibus, hoc sacrificium Christianum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo.

In Malach.

In colloquio quod habuit cū Triphone Iudæo.

R. Isaac.

Hippolitus de Antichristo.

Hom. 49. in 24. cap. Matth.

Sed quid opus est omnium ea de re sententias adferre? cùm veterum scriptorum plenæ sint omnes paginæ. In sacrosancto Nicæno Concilio simul & in Ephesino, quæ nō minoris auctoritatis habita sunt, quàm ipsa Euangelia, fieri sacrificij huius mentionē legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad sanctum Concilium, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neq; consuetudo tradidit, vt ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerūt, corpus Christi porrigant. Ex Ephesino verò scribunt ad Nestorium patres Concilij, annunciantes ei: Sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius, & in cœlos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus & sanctificamur, participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi, omnium nostrum redēptoris, effecti.

Sacrificij Missæ in Nicæno & Ephesino Concilijs quomodo fiat mentio.

Fuerunt Augustini temporibus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda. Centum annis pòst fuerunt hæretici, qui sacrificium hoc corporis & sanguinis Christi, quod in Ecclesia celebratur, soli patri immolandum existimarent. Quorum sententiā ad Monimum scribens grauiter Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimadum Arrianum scribens: vbi docet, quod sicut patri, ita etiā filio non solùm Christianis temporibus, verùmetiam à prisci tēporis sacerdotibus multis varijsq; modis sacrificium fuerit oblatum. Prolatisque ex Daniele, ex Psalmis, & Euāgelio Matthæi testimonijs, tandem ita concludit. Sacrificium itaque quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solùm Deo patri, sed etiam filio communi deuotione offertur,

August. lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 9.

Fulg. lib. 2.

Idacius.

fertur, quoniam nec patri sine filio potest offerri, nec filio sine patre sanciri. Omnia autem, quæ scribit in eo loco Idacius, reperiuntur iisdem verbis in Epistola Marcellini Pontificis ad Salomonem, quæ habetur in primo Conciliorum tomo. Sed Augustinus docet filio vnà cum Patre & Spiritusancto sacrificium panis & vini, in sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbē terrarū offerri. August. de fide ad Petrum diaconū, Cap. 19.

Ante quadringentos verò annos, fuerunt, quemadmodū antea meminimus, Hericiani & Petrobrusiani, qui & veritatē corporis & sanguinis Christi in Eucharistia negarēt, & Missam nihil esse, nec celebrari debere cōtenderent. Cōtra quos, quæ scripta sunt à Petro Abbate Cluniacensi, viro & eruditione, & vitæ sanctimonia præstāti, quoniā digna sunt, quæ legantur ab omnibus, visum est paulò altius repetita inserere. *Petrus Abbas Cluniacens. Epist. 1.* Loquens enim de sacrificio in cruce peracto: Hoc est, inquit, nostrum sacrificiū, hoc legis Euangelicæ, hoc noui Testamēti, hoc noui populi holocaustum, quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatū est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendū, ab eodem pręceptum & institutū est. Nō enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: Sed quod (vt dictum est) semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via se præbuit, per quam liberior sermo ad ostendendū & confutandum stultissimum errorē decurrat: audite, nō me, sed dominū: non Christianū, sed Christum: *Deut. 19. Contra sacramentarios admonitio grauissima.* non hominem tātùm, sed Deum, audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo suo. Dic domine Iesu Deus noster, saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra, dic: responde aduersariis Testamenti tui, qui volunt rescindere, quod statuisti, eradicare, quod plantasti, destruere quod constituisti, Dic: forsan acquiescent tibi, qui Ecclesiæ tuæ resistunt, verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant mandatis, & si oues tuæ sunt, vocem tuam audient. *Ioan. 10.* Ignosce & mihi præsumptuosè interroganti, sed tamen pro ecclesia tua, columba tua, sponsa tua, quam isti violare conantur zelanti. Planè isti redemptorem te negant, qui pretium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt. Volunt rursum vincire à te olim solutum nodū captiuitatis, dum largitorē respuunt libertatis. Dic ergo domine, testator noui & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnius diei, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternum esse decreueris. Audiant isti, non me, sed te, vt conuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima, quam cum discipulis tuis vetus pascha nouo commutans celebrasti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. *Matth. 26. Luc. 22. Hoc est corpus meum bene explicatur.* Sed quid dixisti? Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquàm cœnasti, dicens: Hic est sanguis meus noui Testamēti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra, quæ oculos habent, & non vident, aures habent, & non audiūt. *Psalm. 113.* Auditis hæc nō à quolibet doctore, sed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipsum audite: *Matth. 17.* Auditis eundem dantem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria, & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui hic subiacet, corpus est. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendū omne aliud sensibile vel insensibile corpus, postquā dixit, accipite, hoc est corpus, adiunxit, meum. Suum ergo, nō alterius corpus discipulis dedit. *Corpus suum non alterius discipulis suis Christus dedit.* Rursum, ne fortè alicui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manibus corpus, quod suū quidē esset, sed tamē quod ipse erat nō esset, addidit, quod pro vobis tradetur: Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, nō alterū, non alterius, sed meū, non permutatum vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est, ait, sanguis, nō bouis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus, sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demonstrandā veritatē corporis & sanguinis domini dici potuit clarius, lucidius, manifestius? Nonne & longè ante passionem cōmendans magnificum & salutare sacramentum discipulis & Iudæis, sæpe dicebat: *Ioan. 6.* Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis? Et: Panis quē ego dabo, caro mea est? Et: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rursum audito nomine filii hominis, nō alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cùm esset Dei filius, singulari gratia, solitaria operatiōe factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendū, quia vnicè cōplectendum est tantum tantæ misericordiæ opus, tacito sæpe nomine filii Dei, quod pro se est, nomē filii hominis frequētat, quod pro nobis est, Idcircò vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur: idcirco filii hominis, ne alterius quàm sua exi-

ſua exiſtimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus tranſubſtãtiationem probat, quòd panis in carnem, vinum cõmutetur in ſanguinẽ, poſtquàm de iugi quoq; ſacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod nõ modò ab incredulis opponitur, ſed à fidelibus quæritur, cur hoc ſacrificium toties iteratur, cùm Chriſtus ſemel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata ſufficiat? maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, ſed hic & ibi idem prorſus ſacrificium, hoc eſt, idem Chriſtus offeratur, vidẽdum eſt: Si enim illud in cruce ſufficit, ſuperfluum hoc in altari videtur. Sed non eſt ſuperfluum: quia certa de cauſa à Dei filio, qui eſt iuxta Apoſtolum Dei ſapientia, factum & traditum eſt: quæ ſapientia quia ſummè rationabilis, imò totius rationis fons & perfectio eſt, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc ſacramentum ſuis tradidit, non abſque certa ratione, vt certum eſt, fecit, quæ ſola omnibus ratio ſatisfacit, quicunque Chriſtum huius ſacramenti auctorem Deum & Dei eſſe ſapientiã credunt. Placuit tamẽ largitori tãti muneris cauſam reddere tantæ largitionis, quàm cauſam dando ipſum ſacramentum aperuit. Nam poſtquàm dixit: Hoc facite, ſtatim addidit, in meam commemorationem. Hæc eſt ergo cauſa ſacramenti commemoratio Chriſti. Nouerat ſaluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominẽ: nouerat ſingulare opus quod geſſerat induendo hominem: nouerat ſtupendum quod geſturus erat moriendo propter hominem. Sciebat ſe hoc opere ſaluaturum hominem, ſed abſque huius operis dilectione nullũ ſaluari poſſe hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis ſuæ opus, ſicut ſuper omnia opera ſua ſummè celebratum, ſic mortalibus pro quibus fiebat, ſummè erat commendandum. Commendandum erat, vtpote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro iſtis triſtabatur, cuius nouiſsimè mors illorũ vitæ miniſtrabatur. Hoc certè ſolenniter commendandum erat, vt Chriſtus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus ſeruari non poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, niſi ſigno congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi ineſſe oportebat, ſigno rei congruente, veluti fune inſolubili, colligata eſt cordi memoria, qua fortiter vinciente, ſemper redemptus redemptionis pretium cogitare, indeque redemptori agẽs gratias, fide, quæ per dilectionem operatur, nequaquàm ſe ingratum tantæ gratiæ demonſtraret. Et poſſet quidem mentibus humanis huius rei vtcunque abſque ſigno viſibili ineſſe memoria, ſicut multarum rerum tam diuinarum quàm humanarũ recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conſeruatur: ſed quia iuxta quendam:

Sacrificiũ corporis & ſanguinis Chriſti quare toties iteratur.

1.Corinth.1.

Miſſæ ſacrificio memoria Chriſti beneficiorum in nobis excitatur.

Horatius in arte poëtica.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus: —

Et res tanta erat, vt & ad eam cogitandam, amandam, amplectandam, non ſegniter, ſed inſigniter humani animi mouendi eſſent, dignum & iuſtum fuit, vt humanitatis & mortis Chriſti memoria non tãtùm auditu per aures, ſed etiam viſu per oculos iuuaretur. Ea de cauſa ſignum hoc à Chriſto propoſitum eſt, quod ita ſignum eſt, vt ſit tamen idem quod ſignat. Hoc autẽ contra veteris ſacrificij multiplicitatem, quæ in nullo erat idem quod ſignabat, præter hoc, quod, hoc illud ſacrificiũ erat, & iſtud ſacrificiũ eſt: & illud Deo offerebatur, & iſtud eidẽ Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc, noſtrũ noſtri temporis ſacrificium, ſed non erat hoc, quod iſtud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & ſanguine filij Dei. Idcircò non erat idem quod ſignabat: ſed iſtud noſtri ſacrificij ſignum nõ aliud, ſed ipſum eſt quod ſignat. Ita verò eſt ei eidem quòd ſignat, vt quantum ad corpus, id eſt, ad veritatem carnis & ſanguinis Chriſti pertinet, ſit idem quod ſignat. Neque enim ibi Chriſtus, vt olim dolorem & mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cùm, licet inuiolabiliter in altari frãgitur, diuiditur, comeditur: cum ijs, & quibuſdam alijs ſignis, in quantum fieri poteſt, mors domini maximè repræſentatur. Vnde, ſicut dixi, quantũ ad veritatem corporis & ſanguinis Chriſti pertinet, eſt idẽ quod ſignat, quã tamen maximè ſignat, maximè autem dixi, quia hoc apertiſsimè Apoſtolus dicit in verſu, quẽ ſupra cõmemoraui: Quotieſcũq;, ait, manducabitis panẽ hunc, & calicẽ bibetis, mortẽ domini annunciabitis. Quare hoc? Quare nõ ſimiliter ô Apoſtole Dei dixiſti, incarnationẽ domini, natiuitatẽ domini, circũciſionem domini, baptiſmũ domini, vel quod magis videretur reſurrectionẽ dñi, aſcẽſionẽ domini? Quare dixiſti mortẽ dñi quare illa, quæ glorioſa vidẽtur, dimiſiſti, & quod erat ignominioſi⁹ elegiſti? Vt, inquit, oſtenderẽ, in morte dñi ſingulariter conſtare ſalutẽ mundi: vt oſtenderẽ iſtud opus eius præponderare omnibus operibus eius: vt oſtenderẽ tormẽtõ illo requiẽ, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditã vitam. Ita planè & iuxta Apoſtolũ, quando mãducatur panis domini, hoc eſt corpus dñi: quando bibitur calix domini, id eſt, ſanguis domini, an-

Sacrificij veteris & noui ſigna differunt.

Chriſtus quomodo in altari dicatur immolari.

1.Corinth.11.

Mortem domini annunciabitis quid.

ni annunciatur, hoc est, repræsentatur mors domini, quam passus est in cruce, nō alia, sed
eadem quæ est præsens, caro domini: qua fusus est, non alius, sed idem qui sumitur san-
guis domini. Quòd cùm fit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corpo-
ris domini susceptione, quā possit excitari verbi domini admonitione in amorem eius, *Ioan.1.*
quem non tantùm audit, sed etiam videt & suscipit, inardescat: & videns verbum carnem
factum vt habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter, & in se obliuisci iam nullate-
nus posset, quem fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore suscipit: quē quon
dam pro se mortuum ipsa susceptione recolens, & morte illa vitā sibi paratam agnoscens
à mortis operibus abstineat, & sic eidem Christo domino suo immortaliter iā viuenti in *Mortis domini quotidiana cō-memoratio quid nobis dat.*
sempiternum conuiuat. Hoc igitur Ecclesiæ sacramentum, quoniam sic assidua sui repræ
sentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatem confirmat, non su
perfluum, sed valde necessarium est. Ea propter vt dictum est, dominus hoc in sui com-
memorationem fieri iussit, ea de causa mortem domini isto sacramento denunciari A-
postolus docuit: vt Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla
mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quæ memoria amorem ex-
citans, de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret, sicq; quo-
tidie per hoc sacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus pecca-
torum gigneret remissionem. Soluit quidem, & plenè tollit peccata mundi agnus Dei
in cruce immolatus, nec tamen idcircò, vt dixi, superfluus est in altari oblatus. Et vt in te
ipso, à te ipso, hoc discas, aduerte quicunque hæc legis, teque ipsum interroga, quando
magis mouearis (si tamen quod profiteris firmiter credis) vtrum quando dicitur: Chri-
stus olim inter homines apparuit: aut quando dicitur: Christus nunc inter homines cō-
uersatur? quando dicitur: Olim in cruce pependit: an quando dicitur: nunc in altari of-
fertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendat, eius
prædicata absentia, an demōstrata præsentia? Sed scio, quia nō diffiteris, quod verum est,
magis humana corda moueri præsentibus, quàm absentibus rebus, mouetur igitur ma
gis ad præsentem quàm ad absentem: mouetur magis ad visum, quàm auditum Chri-
stum: mouetur ad admirandum: mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur
remissio peccatorum. Cui quantus erga Christum amor est, tanta est & indulgen-
tia, ipso domino attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata mul-
ta, quoniam dilexit multum. Et cùm rursus scriptum sit: Charitas operit multitudinem *Luc.7.*
peccatorum. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Christum, si tantū *1.Pet.4.*
operit charitas in proximū? Non est ergo, vt dictum est, superfluum CHRISTI cor- *Missæ sacrificij quotidiani effecta.*
poris & sanguinis sacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dile-
ctio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum:
quia non tantùm per id, quòd Deus est, sed etiam per id, quòd homo est, nobiscum est
vsque ad consummationem seculi. Non est superfluum, quia qui per corpus suum rede-
mit nos, per idem corpus suum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpo-
re eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiemur deitate & gloria eius.
Hactenus Petrus Cluniacensis.

Quid autem dici potuit magis piè, magis religiosè, magis etiam disertè, vel ad ratio-
nem huius sacramenti & sacrificij explicandam, vel ad immensum illud redēptionis no-
stræ beneficium illustrandum, vel ad mentes hominum amore tam benefici redemptoris
inflāmandas, quàm quòd ab hoc venerabili patre spiritu Dei pleno dictum est? Ex cuius
nos libello propterea tā multa describēda, atq; huic loco inserēda curauimus, vt quę fue
rit Ecclesiæ fides de hoc sacramento ante quadringētos annos, planū omnibus fieret: si-
mul intelligi posset, quàm impudēs commentū sit eorū, qui quadringētis his & amplius
annis extinctā Euangelij lucem in Ecclesia Dei, Christiq; beneficia omnia obscurata esse,
literarum monumentis prodere veriti nō sunt. Cùm si vnquàm anteà, illo tēpore vel ma
ximè clara, aperta, testataq; fuerint omnibus: Quēadmodum ex eorū scriptis videre licet,
qui vixerunt illo seculo, quod ferax doctissimorū hominum fuisse cōstat. Nam intra cē- *De sacrificio missæ patrum consensus.*
tum annorū spacium tulit ætas illa viros insignes, Anselmū & Lantfrancum Canthuariē
ses Archiepiscopos, Guimundum Episcopum Auersanum, Algerum presbyterum & Pe-
trū Abbatem in monasterio Cluniacensi, Bernardum Claræuallensem, Hugonem de san
cto Victore, Richardū de sancto Victore, Petrum Lombardum, fratrem eius Gratianū,
& alios nōnullos nō doctrina magis, quàm vitę sanctitate claros & illustres. Atqui horū
omniū, & cū ea, quę præcessit, quæ fuit ab ipsis Apostolis, & eorū successoribus, & cū ea,
quæ sequuta est Ecclesia, vsq; ad hęc nostra tēpora, cū de rebus alijs omnib⁹, tū de iugi hoc
sacrificio mirus cōcentus, & incredibilis quædā est cōsensio. Nā quod Arnobio, Cypria-
no, Augustino, Fulgentio in Aphrica, idem visum fuit Irenæo, Remigio, Antisiodorensi,

& Petro Cluniacensi in Gallia:idem patribus in sacrosanctis Nicæno, & Ephesino Cōcilijs,ex toto orbe Christiano congregatis, idē Ambrosio in Italia,Chrysostomo in Thracia,Theophylacto in Mœsia,Hieronymo & Ioanni Damasceno in Syria,Cyrillo in Ægypto,Eusebio in Palæstina,Lantfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano,& Ruperto Tuitiensi in Germania, Adalberto Gnesnensi Archiepiscopo , & Stanislao Cracouiensi Episcopo, qui nostræ gentis Apostoli fuerunt in Polonia:qui Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quod ergo isti omnes, & qui eos vsque ad hæc nostra tempora sequuti sunt, vnanimiter senserunt , prædicauerunt , literis etiam consignauerunt, atque ad nos transmiserunt, vicissim à nobis ad posteros nostros transmittendum:isti, inquam,omnes,in tam diuersis regionibus commorati, tātо & locorum & seculorum interuallo disiuncti, quòd nos tanto consensu docuerunt , non hominum hanc magis quàm Dei per os Ecclesiæ suæ loquētis, doctrinam existimare debemus. Quo minùs ferendus est inflatus ille sensu carnis suæ , qui nihil morari se scribit,quid tāto cō- sensu loquatur vetusti scriptores. Sicilicet tu ille es incircūcisus Philistęus,qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Ecclesiam vniuersam,quæ colūna & firmamentum veritatis,erroris arguere : qui grauissimum etiam idololatriæ crimen illi impingere non vereris? Sed qua alia ratione agnosci posset illius minister, qui dixit: In cœlum cōscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: Qui posteà ad infernum detractus est in profundum laci. Nisi quòd impius hic non vult esse similis altissimo, sed vult esse supra altissimum. Altissimus enim promisit se missurum Spiritum suum, qui doceret Ecclesiam suam,& cum ea maneret in æternum: & iste nescio quis Satanista audet altissimum arguere mēdacij , cùm tot seculis Ecclesiā Spiritu Dei destitutā,ac in idololatria versatā esse impudēter asserit. Percurre Ecclesiam totius orbis vniuersam: Italiam,Hispaniam,Galliam,Germaniam,Poloniam,Vngariam,Boëmiam,Insulas in mari Oceano,Angliam,Scotiam,Hiberniam,Suetiam,Noruegiam,deinde quæ sunt mediterranei maris, Siciliam,Cretam,Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corsicam : Adde Græcos , Ruthenos , Moschos, tametsi iam schismaticos : adde quotquot in Syria & Armenia Christi nomen profitentur : adde postremò numerosissimos Indiæ populos, toto propemodum orbe à nobis disiunctos: in omnibus his regnis & prouincijs (præterquàm si qui alicubi se viginti aut triginta his annis à Christo & ab eius corpore segregauerūt) iuge hoc sacrificium corporis & sanguinis Christi , & nunc sacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes isti populi Christum cognouerunt, nunquàm celebrare intermisisse reperies : Quod à Christo vt diximus institutum,ab eius Apostolis per longam successionem sacerdotum & Episcoporū per manus traditum, & obseruatum in Ecclesia fuit ad hæc vsque tempora, & non prius intermittetur, quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Christiani consensui vnius alicuius hominis fanatici,nihil sibi nō arrogantis,omnia sanctis patribus detrahentis, omnē omnium Concilorum auctoritatem eleuantis,sensum anteponemus? O Christe, qui es via nostra, veritas nostra,vita nostra,prius fortunas nostras omnes,prius vitam hanc nostrā mortalem,prius omnia,quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima,nobis eripe,quàm in hāc nos mentē impelli patiaris. Nullū est discrimen tantū,quod nō alacriter subire: nulla tāta difficultas,quam inconstanter perferre:nullum tantùm certamen, cui non intrepidè nos prius offerre sumus, & esse parati debemus , etiam si eundem illum gustare nos calicem oporteat,quem tu pro nobis amarissimum bibere dignatus es , te vires suppeditante nō modò non fugiendum nobis, verùmetiam expetendum esse putamus, priusquam id faciamus,quod nos impij isti facere iubent, vt te redemptorem negemus, vt redemptionis nostræ pretium sacrosancti corporis & sanguinis tui iuge sacrificium per Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur.

1.Reg.17. *1.Tim.3.* *Esai.14.* *Sacrificium iuge per omnes mundi partes celebrari.* *Vnius hominis fanatici sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponendum nō esse* *In missæ sacrificio euertendo Sathanæ astutia.*

Verùm,quòd sæpe monuimus,nihil est hoc virulento serpente callidius . Nam verbo quidem ille redēptionis nostræ pretium auferre se negat,quin illud potius prædicari velle simulat,cùm tamen re ipsa nihil agat aliud,neq; alia in re curas suas & cogitationes cōsumat omnes,quàm vt omnē tanti beneficij memoriā sempiterna quadam obliuiōe prorsus obruat. Contendere quidem primùm illud modò videtur , vt ne sit externum vllum sacrificium. Scriptum est enim:Vna oblatiōne cōsummauit in æternum sanctificatos. Verùm posteaquā hoc obtinuerit, serpet euestigiò longiùs,simul & prædicationem externā abolendam esse docebit. Scriptum est enim in eadem epistola, & ex Propheta citatū: Nō docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum,dicens: Cognosce dominum:quoniam omnes scient me,à minore vsque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur,qui per hunc scripturæ locum externum verbi ministerium abolere conātur ? Atqui eadem hoc auctoritate,qua tu,faciunt, & æquè tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ

Heb.9. *Heb.8.* *Hier.9.*

quæ & in hoc, & in proximè insequenti capite scripta sunt, & sacerdotium, & sacrificiũ externum abrogare niteris: vnde occasionem isti sumpserunt, idem de externa, quam vos in Ecclesia solam esse vultis, prædicatione sentiendi. Qui magis autem vobis vestro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis autẽ vtrique fanatici, qui vos à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segregastis, atque ideò tanta errorum caligine oppressi estis. Verum est enim, quod vt diceres, dum fanaticos istos insectaris, ipsa abs te inuito veritas extorsit, sanæ intelligẽtiæ lucem Ecclesiæ promitti. Ac rectè admones, peculiariter id notandum esse. Nõ est enim extra illam sanæ intelligẽtiæ scripturarũ lux, cui promissus & missus est Spiritussanctus, à qua, cùm vltrò ipse te præcideris, mirandum nõ est, si sanæ intelligentiæ lux à te recessit. Scit Satanas, quemadmodum ab Augustino quoque scriptum legimus, externum sacrificium Deo deberi, atque hoc vno signo diuinam seruitutem ab humanis obsequijs discerni. Nam obsequia cætera, quæ diuinitati debentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare: Rarissimi autem commemorantur, qui sibi, vt sacrificaretur cũ regia potestate possent, ausi fuerint imperare: Quicũque tamen ausi sunt, per hoc se deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quod esset discrimen inter diuinam maiestatẽ, & inter mundi principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc summo studio cõtendit & elaborat, vt externũ tollat sacrificium, quo nulla vnquàm ætas ab orbe condito caruit, etiamsi nunc apud plures, nũc apud pauciores vsus eius fuerit: quò sic tandem dicat impius, dicat insipiens in corde suo, nõ est Deus. Hic est scopus, ad quẽ tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinã de externo sacrificio abrogando (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquàm fecerat, & more captiuati illius populi sedebit absque lege, absque rege, absq; sacerdotio, absq; Ephot & Teraphin: cumque Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquàm fuit nec tempore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omninò de mundo pereat: & qui Deũ ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultum eius abijciens absque aliquo Deo prorsus esse videatur.

Intelligentiæ sanæ lux Ecclesiæ promissa.

Lib. 1. contra aduersarium legis & Prophetarum cap. 18. & de ciuit. Dei li. 10. ca. 4

Oseæ. 3.

Cùm itaque detectæ iam sint Satanæ fraudes, cùm quorsum tendat serpens hic astutus, planum & manifestum factum sit (neque enim aliud illi propositum est externo sacrificio abolendo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ pretiũ auferat: deniq; vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quãtò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipso Deo institutum oppugnare fuerit adortus, tãtò nos eũ maiore pietate frequentemus, tãtò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam, & peccatorum nostrorum remissionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Ecclesia celebremus. Neque moueat quenquam, quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi possit. Iam enim anteà satis docuisse videmur, non in eo quantum intelligamus, sed in eo quàm piè Deum colamus, salutem nostram positam esse. An existimandum est, intellexisse pueros Hebræorum, quid agerent, cùm in templo clamarent: Osanna filio Dauid? Atqui adeò non fuit hæc eorum quamlibet imperitorum pietas ingrata CHRISTO, adeò non aspernatus est non intelligentium laudem, vt cùm principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixissent, Audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit, se laude eorum delectari, ac iam pridem à Propheta fuisse prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quæ ab eorum supercilio proficiscitur qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactentium laudem gratam esse Deo.

In sacrificio abolendo Sathanæ studium & scopus.

Sacra an peragenda sint lingua cuiusque vernacula.

Matth. 21.

Cantare vel legere diuinã scripturam nõ intellectam Deo etiam acceptũ esse ostenditur.

Psalm. 8.

Iam verò quotusquisq; fuit in populo Israël, qui quid sibi vellet ritus, cæremoniæ, sacrificia veteris legis, perspectũ haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Pharisæos, vix millesimus quisq;, quid ea sibi vellet, assequebatur, vt nõ temerè dictũ fuerit à Pharisæis: Turba hæc, quæ non nouit legẽ, maledicti sunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare visa est, nõ ex sapientibus secũdum carnẽ, elegit Christus, per quos Euangelij sui lucemundũ illustraret: cùm intereà qui de verbo Dei, de scripturarũ, de legis peritia tantopere gloriabãtur, & sibi solis earum intelligentiam arrogabant, sibi cum sua arrogantia relicti, filij gehennæ facti sint. Non sciscitabantur curiosè qui fuerant è turba, quid in sacrificijs istis fieret: illud scire cõtenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem salutem ipsis consequi liceret: illum expectabant, illum coli, & adumbrati sacrificijs istis persuasum habebant. In cæteris omnibus, maiorum suorum, hoc est eorum, ex quorũ ore legem requirere iussi fuerant, fidem sequebantur, in qua non pauciores proculdubiò ex imperita multitudine & simplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris esse periti videbãtur, salui facti sunt. Nõ alia ratio existimanda est eorum, qui Christum sequuti sunt. Etiam si non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris sacrificio,

Ioan. 8.

Fidem maiorũ suorum sequatur vulgus, legis & mysteriorum secreta non scrutetur.

Malach. 2.

ſaltem nouerit Ieſum Chriſtum,& hunc crucifixum,atque illud ſacrificium quo ſemetipſum in cruce Chriſtus obtulit hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, in altari repræſentari intelligat,tam facilè,ac facilius etiam in hac ſua ſimplici fide ſaluari poterit,quàm qui anxiè diſputant,vtrum ea iuſtitia,qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, an ea,quam nobiſcum communicat,& ſuo modo noſtram facit,nobis eam imputans,an (quæ eſt Eccleſiæ ſana doctrina)ea quæ Chriſti meritò nobis communicata nobis inhæret,iuſti efficiamur.

Hom.20.in Ioſue. Cùm locum illum produxiſſet Origenes ex Paulo, in quo ſpiritum in nobis ita orare docet,vt ſenſus ſine fructu ſit:Intellige,inquit,ex hoc, quia ſit aliquando noſter quidem ſenſus ſine fructu:Spiritus autem,id eſt,virtutes illæ, quæ animæ noſtræ in adiutoriũ datæ ſunt,paſcuntur & reficiuntur ex auditu animæ ſanctæ,velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes paſcantur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ ſcripturæ proferamus ex ore, ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus ſi nos inueniat his vacantes,nõ ſolùm paſci & refici dignatur in nobis, verùmetiã ſi has epulas apud nos viderit apparatas,patrem ſecum dignatur adducere. Ac paucis interiectis,etiam malignarum virtutum inſidias effugari ſermonibus eiuſmodi docet, haud aliter atque precationibus ſopitus ſerpens portatur in manibus. Si legis, inquit, ſcripturam quam nõ intelligis,interim hanc primam ſuſcipe vtilitatem , quòd ſolo auditu velut incãtatione quadam noxiarum virtutum,quæ tibi inſidiantur, virtus depellitur. Et iterum poſt pauca:Hæc id circo diximus,ne faſtidium capiamus audientes ſcripturas, etiam ſi non intelligimus: ſed fiat nobis ſecundum fidem noſtram credentibus, quia omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt,etiam ſi non ſentiamus vtilitatem,credere tamen debemus,quia vtilis eſt.Solent medici præbere interdum cibum aliquem vel potũ(verbi gratia) ad diſcutiendũ caliginem viſus:nec tamen in edendo ſiue potando ſentimus , quia vtile eſt & prodeſt oculis,ſed cùm tranſierit viſum cibi illius aut potus virtus,paulatim purgat aſpectum,& tum demùm ſentire incipimus,quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credẽdum eſt etiam de ſcriptura ſancta,quia vtilis eſt,& animæ prodeſt,etiam ſi ſenſus noſter ad præſens intelligentiam non capit:quoniam vt diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpeſcunt & effugantur.

Euchariſt. Eleuatio quare fit, & quid inter eleuandũ meditari debeat. Leuit.23. Quamobrem rectè populum inſtitutum fuiſſe videmus à maioribus noſtris, cùm Euchariſtiam ſacerdos eleuat,quod eſt ſacrificij ſignum (nam & in lege quæcunque ſacrificabantur,eleuari conſueuiſſe docemur ex Leuitico)vt in genua procidentes, Chriſtum in Euchariſtia præſentem adorent:ſimul in memoriam redeat illius ſacrificij,quo ille in cruce ſublatus,ſe pro nobis hoſtiam obtulit Deo. Recogitent etiam ſecum, quàm acerbos cruciatus,quàm ignominioſam mortem ſuſtinuit, quodque his illius tam grauibus ſupplicijs non niſi peccata noſtra cauſam dederunt. Quare iuſtum de commiſsis illis dolorẽ concipiant,atque modis omnibus ea ſibi odio eſſe,ſeque vel maximè ea deteſtari declarent,& pectorum tonſionibus,& quibuſcunq; rebus alijs externis. Quoniam verò tam precioſa morte ſua pro peccatis noſtris omnibus Chriſtus planè ſatisfecit , nulla vt eſſe poſsint flagitia tanta,quæ per illam abolita non ſint,concepta inde fiducia, adeãt ad thronum gratiæ Dei,& cùm noſtra merita non habeamus,quæ allegare poſsimus,allegẽt Chriſti merita,hoc ipſum corpus,quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorum, Deo patri ſiſtentes:ac ſupplices illũ precentur, qui protector noſter eſt,vt auertat faciem ſuam à peccatis ipſorum, & reſpiciat in faciem Chriſti filij ſui vnigeniti:qui cùm eſſet ſpecioſus forma præ filijs hominum, factus eſt noſtra cauſa deſpectus,& nouiſsimus virorum,vir dolorum, & ſciens infirmitatem,& quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus: Ipſe languores noſtros tulit, & ipſe dolores noſtros portauit:ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra:ipſe oblatus eſt,quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum : Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt,& quaſi agnus coram tondente ſe obmutuit. In huius itaque faciem reſpiciat,huius merito peccata remittat : atque concedat, vt quem fructum crucis illud ſacrificium quod in altari repræſentatur,toti mundo attulit, eũ in ſe transferre queant. Sic à maioribus noſtris vulgus fuit inſtitutum. Quòd ſi nihil prætereà de hoc ſacrificio intelligeret,vel hoc ſolùm intellexiſſe ſatis illi foret ad ſalutem.

Heb.4. *Pſalm.36.* *Pſalm.44.* *Eſa.53.*

Quoniam tamen id horum temporum ratio poſtulat,dabitur à nobis opera,vt è ſuperiore loco doceatur populus de omnibus his,quæ ad Miſſæ ſacrificium pertinere videbũtur. De quo conſcripti ſunt ſermones aliquot viri cum primis docti & pij, vereque catholici Michaëlis Epiſcopi Merſburgenſis,quos interim omnibus commendatos eſſe , atque manibus omnium teri cuperemus,quòd pro eo,vt hæc tempora poſtulabant,nemo diligentius eſt omnia,quæ ad hoc argumenti genus pertinent,perſequutus.

Michaëlis Epiſcopi Merſburgenſis de Miſſa ſermones.

Neque tamen exiſtimet aliquis temerè ac ſine cauſa factum eſſe, quòd vna & ſola Latina

tina lingua in occidentali Ecclesia sacra peraguntur, in qua sicut vna est fides, ita visum est æquum, vt vna esset quasi catholica lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non est in orbe Christiano gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex ijs præsertim, qui sunt liberalius educati: qui linguam latinam si minus exactè, vtcunque tamen calliant. Ac si qua gens alia, nostra præcipuè permultos habet eius linguæ non omninò rudes: cùm etiam colonos & agricolas reperire liceat in Ecclesia laudes Deo decãtantes, ac verba latina vtcũq; sonantes, eaq; præsertim, quę cãtantur in Missæ sacrificio intelligẽtes. Quàm pulchrũ autẽ & decorum est, cùm peregrinus venerit aliquis, si ea lingua sacra peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit? cùm ea quasi propria sit gentis Christianæ: si vnanimes, vno ore, vna etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi, si eosdem ritus, easdem cæremonias obseruantes videat: vt vel ea res documento esse queat, totius quæ est in orbe Christiano multitudinis credentium esse cor vnum, & animam vnam: Cùm longè diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ecclesia discesserũt, apud quos sicut fides instabilis est neq; vna, sic ritus quoque & cæremoniæ, quæ cum doctrina simul quotannis variantur. Neque tamen suis locis & temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari prohibuit Ecclesia. Iam anteà commemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus cantilenis quam maximè voluerit inculcata nobis Christi beneficia sitiens nostræ salutis mater Ecclesia: quod in festis Christi natalitijs, festis etiam Paschæ, & Pentecostes dudum recepto more fieri videmus, vt hac quasi nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad spiritualem lætitiam, & cuius beneficij fit in Ecclesia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cæterùm illud ferendum non est, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata est auctoritas, quin decet eum potius, ei qui potestatem hanc à Deo concessam habet in omnibus dicto esse audientem, is hoc sibi sumat, aliquid vt in Ecclesia suo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere sibi putet, cùm ne ipsis quidem Episcopis eius rei plena potestas concessa sit. Vel Ozæ regis exemplum deterrere prophanos debet, ne, quid eiusmodi sibi arrogent. Longum autem foret omnia persequi, quæ ad Missæ sacrificium explicandum pertinere videntur, neque est hoc præsentis instituti. Quamobrem hic finem faciemus.

Sacra in occidẽtali eccle. peraguntur sola lingua latina.

Poloni studiosi latinæ linguæ.

Rom. 15.

Acto. 4.

Linguæ vernaculæ vsus in templis carissimus.

2. Reg. 11.

Quoniam verò quærunt hoc tempore multi, num Dei verbum è superiore loco prędicantem, an sacris operantem sacerdotem audire præstet: vicissim ab illis rectè quęri potest, Scire ne præstet an facere voluntatem domini? Non auditores, dicit Paulus, sed factores legis iustificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem domini sui, dicit Christus, & non fecit secundùm voluntatem eius, vapulabit plagis multis, qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porrò cùm sacerdotem audis è superiore loco scripturas enarrantem, fit vt intelligas, quę sit voluntas domini, vt autem facias, id ab eo præstari non potest, qui prædicat: sed neque tu quicquam potes viribus tuis solis: opus est eius auxilio, à quo tanquam à fonte quodam perenni manat, quicquid est rerum bonarum. Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus: hoc est quod ille dixit sapiens: Vt sciui, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum, adij dominum & deprecatus sum illum. Huius exemplum diuinitus inspirata sequi nos docuit Ecclesia, simul vt cognouissemus è superiore loco voluntatem domini, statim vt adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repręsentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cùm Augustino dicentes, Da quod iubes, & iube quod vis: Da, non nostro merito, sed eius qui corpus suum pro nobis tradere, qui sanguinem suum pro nobis fundere dignatus est, cuius rei nunc repręsentatio fit in altari: Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam nostram instituere, & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes esse queamus. Sic olim factitatum est in Ecclesia Dei, non vt hoc infelici seculo nostro: quo simul vt audita est concio, statim proruunt omnes è templo, quasi vel sufficiat nosse voluntatem Dei, neq; facere sit necesse, vel si necesse sit facere, quasi ipse ex se satis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat.

Missáne, an concio præstet.

Rom. 2.

Luc. 12.

1. Cor. 3.

Sap. 8.

Missa post concionem.

Lib. 10. confess. cap. 31. & 39.

Libet hic adscribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chrysostomus. Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quę modo affluxit, tantáque cum attentione sermonem audit meum, sæpenumero tempore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquàm videre potui, atque ita me vehemens cepit suspirium, quòd cũ ego disputo vester conseruus, studiũ adhibetis & ingeniũ, contenditis animũ, alter alterũ impellit & iactat, vt ipse propius adsit, frequentes ad finem vsq; dicendi patien-

De incomprehẽsibili Dei natura cont. Anomæos, homil. 3.

Adhortatio Chrysostomi elegans.

tissimè perseueratis. Cùm autem ipse Christus communis magister & dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est vacua desertaque Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum, quo pacto isthæc veniam consequantur? Facit profectò vestra ista siue desidia, siue negligentia, vt laudem studij auscultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audienti delapsum cernat & vanidum? Nam si cum diligentia his quæ docuissem attenderetis, facto palàm studium faceretis vestrum non verbis tenus, corde habere monstraretis. Sed quod statim cùm audistis, disceditis, & fugam, quasi vos hostis insectaretur, arripitis, cõiectari omninò licet, nihil vos recepisse & recondidisse animo vtilitatis. Nam si quę proposita sunt, recondita in animis vestris seruarentur, prorsus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc verò quasi fidicinam audiretis aliquam, sic omni vtilitate vacui, simul ac factus finis dicendi est, disceditis. Sed o frigidam excusandi rationem, quam à compluribus reddi audio: Orare vel domi possumus, dicunt, sed homiliam doctrinamque audire non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam benè ores, quàm in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cum solus dominum obsecras, atq; tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, sacerdotum clamores: præsunt enim ob eam rem sacerdotes, vt populi orationes, quę infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cœlum euehantur. Adde quòd nihil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur. Porrò sermoni oratio debet anteire, Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit, cùm in exordijs suarum epistolarum orat, vt perinde quasi lumen lucernæ, lux ipsa orationis regat sermonem ac dirigat. Profectò si orare cum diligentia insuescas, nihil est, quòd doctrinam tui conserui desideres, cùm ipse Deus sine vllo interprete mentem tuam abunde luce afficiat. Quòd si omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eam, quæ ore multorum proueniat valere consentaneum est. Plus enim neruorum in ea est, & multò audientia maior, quàm in domestica illa & priuata. Vnde id constat? Paulum ipsum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quòd adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis subueniẽtibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euasit. Oratio enim pro eô ab Ecclesia sedulò agebatur ad Deum. Quòd si Petro oratio Ecclesiæ profuit, & colũnam illam ac stabilimen nostrę religionis carcere liberauit, cur eius vim tu cõtemnis & negligis? Qua te posis purgare ratione? Deum quoque dicentem audi, quàm populo cum beneuolentia inuocante placetur, & parcat. Quippe qui se excusans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitæ, verba ad hunc modum faciat: Tu doles super cucurbita, in qua non laborasti, neque fecisti vt cresceret. Ego nõ parcam Niniuæ ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures quàm centum viginti millia hominum? Non sine re amplum populi numerum proponit, sed vt intelligas plurimùm eam pollere orationem, quæ cum consensu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoq; rei humanæ libet explanare. Nam ante hos annos capti nõnulli sunt, tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu præditus, qui cùm damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia, vniuersus prætorem adijt, & deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod si cum iram terreni imperatoris velitis extinguere, vniuersi cum liberis & vxoribus festinatis, cur quoties ad cœlestem illum imperatorem placandum, reddendumque propitium ire pergitis, vt eius iræ eximatis non vnum, vt tunc, nec duos, aut tres, aut centum, sed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos à flagello liberetis diaboli, foris sedetis, non vniuersi concurritis, & ecclesiam penetraris, vt Deus vestram reueritus atque exosculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata absoluat? Si in negocijs necessarijs non omni leone vehementius diruptis omnibus vinculis curriculo is, & te confers ad supplicationem communem, quam spem habere posis salutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater charissimè, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant. Habent sibi tempus ad id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges consueuerunt, eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano; Quasi dicant: Pro his Domine rogamus,

In ecclesia efficatius oratur quã in domo.

Acto.1 & 2.

2.Cor.5.

Actor.12.

Ionæ.vlt.

In Niniue plusquàm centum viginti milia hominum habitabant.

Oratio multorũ cũ concordia animorũ efficacissima.

Angeli orant pro nobis.

rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortē obires, animam in cruce afflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc corpus immolasti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium. Et alio loco. Hęc ego dixerim ad eos, inquit, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & sub horam terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati sunt. Quid facis homo? Non promisisti sacerdoti qui dixit: Sursum mentem & corda, Et dixisti, Habemus ad dominum? Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueneris, papè, mensa mysterijs instructa est, & agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te auditur: sanguis spiritualis ex sacra mensa refluit: Seraphin adstant sex alis faciem tegentia: omnes incorporeæ virtutes pro te cum sacerdote intercedunt: ignis spiritualis de cœlo descēdit: sanguis in cratere in tuā purificationē ex immaculato latere haustus est: & nō erubescis? nō reuereris? nō cōfunderis? neq; Deum tibi propitiū facis? non cōscientia tua te iudicat o homo? Centū sexaginta horas habēte hebdomada, vnā & solā horā sibiipsi segregauit Deus, & hanc in opera secularia, & in ridicula, & in cōuenticula insumis: cū qua posteà fiducia ad mysteria accedes? o quā polluta cōscientia. Et paulò pòst. Quocirca fratres oro vos & obsecro, ne absim⁹ ab Ecclesijs, neq; in alijs colloquijs occupati simus. Stemus trementes & timidi, demissis oculis, renata autē anima, gemētes sine voce, iubilantes corde. Itidem & Cęsarius. Rogo vos fratres Charissimi & paterna pietate commoneo, vt quotiens aut in die Dominico, aut alijs maioribus festiuitatibus missæ fiunt, nullus de Ecclesia discedat, donec diuina mysteria compleantur. Et quamuis multi sunt, de quorū fide & deuotione gaudeamus, sunt tamen plures, minus de salute animę suæ cogitantes, qui lectis diuinis lectionibus, statim de Ecclesia foris exeunt, cum tamen etiam dum ipsæ lectiones leguntur, aliqui ex illis ita otiosis & secularibus fabulis occupentur, vt eas nec ipsi audiant, nec alios audire permittant. Isti tales, minus à nobis culparentur, si ad Ecclesiam non venirent. Quia ibi probantur amplius Dominum lædere, vbi peccatorum potuerunt indulgentiam promereri. Vnde rogo vos fratres, vt humilitatis nostrę suggestionem, non solùm patienter, sed etiam libenter accipiatis. Si enim diligenter attenditis, cognoscetis quia non tunc fiunt missæ, quando diuinæ lectiones in Ecclesia recitantur: sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur. Nam lectiones siue Propheticas, siue Apostolicas, siue Euangelicas, etiam in domibus vestris, aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis. Consecrationem verò corporis & sanguinis Christi non alibi nisi in domo Dei audire vel videre poteritis. Ideo qui vult missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare vsquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore cōpunctoque corde debet se in Ecclesia cōtinere. Cùm enim maxima pars populi, imò quod peius est, penè omnes, recitatis lectionibus exeunt de Ecclesia. Cui dicturus est Sacerdos. Sursum corda? Nunquid respōdere possunt, quando deorsum in plateis & corpore simul & corde discedunt? Vel qualiter cū tremore simul & gaudio clamabunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Benedictus qui venit in nomine Domini? Aut quando oratio Dominica dicetur, quis est qui humiliter & veraciter clamet: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Cum enim etiam illi, qui se in Ecclesia continent, si non dimiserint debita debitoribus, ad iudicium magis, quàm ad remedium orationem Dominicam proferunt ex ore, quam implere nō probantur in opere, & sine causa dicunt, libera nos à malo, quando ipsi non desinūt reddere malum pro malo: Si ergo etiam illi periclitantur, qui intus sunt, si implere noluerint, quod promittunt, quid de se cogitant illi, quos aut insatiabilis cupiditas, aut amor seculi istius, ita detinet implicatos, vt eos vnius horæ momento, stare in Ecclesia non permittant? Quibus non sufficit, quòd per totam hebdomadam aut pro necessitate, aut fortè (quod verius est) pro cupiditate iugiter occupantur: adhuc insuper post vnius aut duarum horarum spatium, quo videntur magis corpore quàm corde ad Ecclesiā cōuenire, mittentes dorsa sacrificijs, vel Sacerdotibus Dei, ad amplexādam voluntatem seculi huius sine mora aliqua reuertuntur, non agnoscētes quid expetant, quid relinquant, sequuntur tenebras, & deserunt lucem: amplectuntur vmbram & despiciunt veritatem: dimittunt dulcedinem Christi, & requirunt amaritudinem mūdi: diligentes vanitatem, & quærentes mendacium: Verè ignorat, quantum boni in celebrandis missis agitur, qui de Ecclesia festinus egreditur: Cùm tamen istos tales, si aut Rex, aut aliqua potens persona vocasset ad prandium, velim scire si pręsumerent discedere, nisi prius totum prandium compleretur? Etiamsi persona non teneret, gula teneretur. Quare de con-

Chry. tomo. 3. ser. de Euchar.

Obambulones in templo grauiter reprehenduntur.

Ante benedictionem sacerdotis non discedēdum è templo. Homil. 5.

Missa celebranda in ecclesia & non alibi quomodo ea audiri debeat fructuose.

de conuiuio hominis nisi prius expeditum fuerit, non discedimus? Nisi quia & ventrem fortè plus quàm expedit implere volumus, & hominem lædere formidamus. Quare de spirituali & diuino conuiuio citò discedimus? Timeo dicere, ne fortè aliqui irascantur, sed tamen tàm propter meum, quàm propter vestrum periculum, dicturus sum. Hoc ideo facimus, quia nec de cibo animæ curamus, nec Dominum timemus, nec hominem reueremur. Et quia Deo propitio, nō sunt toti in hac parte culpabiles, sed multi inueniuntur, qui vsque quo benedictio super populum detur, de Ecclesia non discedunt, & humiliter orare non solum pro se, sed & pro alijs non desistunt. Illis quibus tantam compunctionem Deus dedit, vt in Ecclesia perseuerent, retribuet mercedem: eos verò, qui negligentes sunt, iusto iudicio damnabit. Et ideo fratres, monete eos, qui nec Orationem Dominicam dicere, nec benedictionem accipere volunt, & non desinite castigare, dicentes eis, & infinitissimè comminantes, quia nihil eis prodest quod lectiones diuinas audiūt, si antequam diuina mysteria compleantur, abscedunt. Illis tamen qui in publicis necessitatibus occupantur, & eis qui aliqua infirmitate prohibente expectare non possunt, imputare non possumus, nec debemus. Ipsi tamen videant in conscientia sua, vtrum eos necessitas retrahat, an voluntas. Vnde iterum atque iterum rogo, pariter & contestor, vt omni die Dominica, & præcipuè in maioribus festiuitatibus, donec mysteria diuina compleantur, nullus ab Ecclesia abscedat, nisi fortè (de quibus supra diximus) quos aut grauis infirmitas, aut publica necessitas, stare diutius non permittit. Verè dico fratres, satis durum & prope nimis impium est, vt Christiani non habeant reuerentiam diei Domini eo, quàm Iudæi obseruare videntur in Sabbato. Cùm enim ipsi infœlices ita Sabbatum obseruent, vt in eo nihil terreni operis exercere præsumant, quantò magis illi, qui non argento, neque auro, sed pretioso sanguine Christi redempti sunt, debent attendere pretiū suum, & resurrectionis die orationi vacare, & de salute animæ suæ attentius cogitare? Ad extremum, si toto die dominico lectioni insistere, & Deo supplicare negligentes, non leuiter in Deum peccamus, quantum mali est, si vel vnius vel duarum horarum spatio, cū diuina mysteria celebrantur in Ecclesia, standi patientiam non habeamus? Sed quod peius est, ita nos amor seculi huius inebriat, vt nos vmbra volaticę falsitatis, ad vana & falsa gaudia, quæ veros dolores pariunt, hoc est, voluptas mundi atque cupiditas iugiter trahat. Vnde iterum atque iterum rogo, vt nullus ex vobis de Ecclesia discedat, nisi cùm diuina mysteria ad integrum fuerint celebrata. Et ita vos in Ecclesia continere, vt nullus ex vobis, otiosis aut terrenis se fabulis studeat occupare. Ego quod & mihi expedit dicere, & vobis audire, humiliter admoneo, pariter & contestor. Qui contemnit præconem, sentiet iudicem. Ille autem qui me libenter audierit, & quod supplicaui implere contenderit, credo in Dei misericordia, quod illi & in hoc seculo, & in futuro repensabuntur præmia gloriosa. Ille verò qui contemnere voluerit, non se poterit ante tribunal Christi excusare, dicendo, se nec à malis prohibitum, nec ad ea, quæ sunt sancta, & Deo placita, admonitione assidua vocatum. Sed credimus, de Dei misericordia, quòd non de contemptu incursuri æstus iudicium, sed magis pro benigna obedientia, peruenietis ad regnum, Præstet qui cum Patre & Spiritusancto viuit & regnat in secula seculorum Amen.

Concil. Agath. Canon. 47. Ante mille & centum annos in Agathensi Concilio fuit sancitum, vt Missas die Dominico seculares audirent, & ante benedictionem sacerdotis egredi populus ne præsumeret: Quod si fecissent, ab Episcopo publicè confunderentur. *Conci. Aurelia. Canone. 28.* Quod ipsum etiam in Aurelianensi Concilio tertio paulò pòst fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quod ad eum non confugitur, qui solus faciendi, quod audimus, vires suppeditat. Verùm de his satis.

De effectu Sacramenti Eucharistiæ.

CAPVT XLII.

CVm esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quàm vnà cum peccato propagauit ad vniuersum genus humanum, seipsum Christus in nouissima cœna cibum fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc nobis præceptum sanaremur: & vnde vulnus est ortum, inde medicina prodiret: vnde subrepsit mors, inde vita veniret. De illius cibi gustu dicitur: Quacunque *Gen. 3.* die comederitis, morte moriemini: Contrà verò de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, *Ioan. 9.* viuet in æternum. Hoc ergo primùm nobis præstat hoc sacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex est. Est enim vita gratiæ, quæ nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumentibus: est vita glorię, quam spe quidem consequitur manducantes corpus & sangui-

nem

nem domini, reipsa verò non prius adipiscemur, quàm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratiæ dicit Christus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam ęternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eũ dignè manducauerit, non spirituali modò coniunctione, verumetiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quę verbi propria facta est, carnis, & pretiosi sanguinis Christi. Quæ sumpta faciunt, vt & Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantùm reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: sicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo prior est vita, quam qui vita nostra est Christus, qui pręsens adest in hoc sacramento, sub alia quidem forma, sed in propria tamen substantia, nobis confert, cùm corpus illius & sanguinem dignè sumpserimus, vt iam viuamus propter Christum, hoc est, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iustitię, quę Christus est: vt cum Paulo dicere posit vnusquisque nostrum, Mihi quidem viuere Christus est, mori autem lucrum. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Hanc vitam posteaquàm consequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donum est) fieri non potest, quin qui viuit in nobis Christus, cuius spiritu agimur, posteaquàm bonum certamen in hoc seculo certauerimus, cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, concedat nobis coronę loco vitam glorię, vt quę ipsi tanquàm ei, qui natura est filius Dei, regni cœlestis hęreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuersorio migrantes, per adoptionis gratiam consequamur. Atque hic primus est effectus huius sacramenti.

Vita duplex per Eucharistiam. *1. Cor. 15.* *Eucharistiæ sacramenti efficacia.* *Hil. l. 8. de trinitate.* *Cyril. lib. 10 in Ioan. cap. 13.* *1. Pet. 2.* *Phil. 1.* *Galat. 2.* *2. Tim. 2.*

Quoniam verò cùm illud sumimus, Christi passionis & mortis recordari iussi sumus, fit vt quem illa toti mundo fructum attulit, eius per sumptionem Eucharistiæ participes efficiamur. Fusus enim est de Christi latere in cruce pendentis sanguis in remissionẽ peccatorum nostrorum. Hanc nobis confert istud sacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chrysostomus, Et continuò exiuit sanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, sanguine & carne nutriti: hinc mysteria ortũ habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquàm ab ipso latere hauriens accedas. Neque tamen, quod de remissione peccatorum diximus, id ita accipi velimus quasi eundem effectum Eucharistiæ, quem baptismi & pœnitentiæ sacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, sed venialia tantùm. Cùm enim in hoc sacramento insignis illa Christi charitas ante oculos nostros subijciatur, qua adductus semet ipsum redemptionem dedit pro nobis, fit vt vicissim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorum. Charitas autem cum peccato mortali consistere non potest. Quamobrem prius id expiatum oportet per pœnitentię sacramentum, quàm ad mensam hanc terribilem accedatur: ad quam si quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apostolus, corporis & sanguinis domini. Quare monet ille, vt probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.

Remißio peccatorum. *Chryſ. hom. 84. Ioan. 19.* *Eucharistiã dignè sumenti, venialia peccata remittuntur.* *1. Pet. 4.* *1. Corint. 11.*

Ex his Pauli verbis non obscurè colligi potest, quod non omnes, qui Sacramentum accipiunt, rem accipiunt Sacramenti, posterius enim hoc non accipiunt nisi pij: cum illud prius commune sit pijs cum impijs. Sacramentum autẽ vocant hoc loco Theologi proprium Christi corpus de virgine natum: rem verò sacramẽti spiritualem Christi carnem. Bonus igitur vtramque Christi carnem accipit, malus autem tantùm Sacramẽtum, id est, corpus Christi sub sacramento & non rem spiritualem, hoc est, non accipit effectum salutaris sacramenti: non enim efficitur membrum corporis Christi, quam Augustinus vocat rem siue virtutem sacramenti non consequitur effectum siue fructum Sacramenti, quamuis verum & proprium Christi corpus manducet. Quod ab indignis quoque mãducari, docemur his Pauli verbis, & sic habet Ecclesiæ traditio. Itaque verè dixit ille: Sumunt boni, sumunt mali, sorte tamen inæquali, vitæ vel interitus. Mors est malis, vita bonis, vide paris sumptionis, quam sit dispar exitus. Ipsum quidem sacramentum nihil est aliud, quàm vita, quam etiam ob causam à Punicis Eucharistiam vitam appellari solere scribit Augustinus. Sed præclarè dictum est ab eodem. Mutet vitam, si quis vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpitur, quàm sanatur, magis occiditur, quàm viuificatur. Constat in nouissima cœna, Christum discubuisse cum duodecim, inter quos & Iudas fuit ille proditor, qui factus est & ipse particeps corporis & sanguinis domini, sicut apertè docent Chrysostomus, Augustinus, Theodoritus, & alij nonnulli. Sed quoniam non mutauit vitam, ad iudiciũ accepit

Sacramentũ & sacramenti res quid. *Au. ser. 1. de tẽpore.* *Cœnam domini Petrus & Iudas à domino acceperunt.* *Chryſ. Ho. 28. in Mat.* *Et in hom. 29. quod nemo læditur, nisi à seipso.*

Et ea quæ proximè sequitur in dictũ Aposto. oportet hæreses esse.

pit vitam & magis occisus est ex illa, quã viuificatus. Sicut Iudas, inquit, Augustinus, cui buccellam tradidit dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se diabolo præbuit: Sic indignè quisque sumens dominicum sacramentum, non efficit, vt quia ille malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accepit, nihil acceperit, corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus sunt etiam illis, de quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, &c. Et alio loco: De ipso pane, & de ipsa dominica manu & Iudas partem & Petrus accepit, & tamen quæ societas, quæ consonantia, quæ pars Petro cum Iuda? Et iterum alio loco. Ex vna re sancta, Iudas sibi sumebat iudicium, Petrus salutem: Et aliquantò antè et Cyprianus Christũ alloquens ad mensæ tuę participationem, inquit, Iudas est admissus. Quē sequutus Anselmus in libro, quem inscripsit de corpore & sanguine Domini. Sicut sol vno radij sui calore, hinc ceram soluit, inde lutum stringit, & non diuersus in se, diuersa operatur in rebus, vtens earum materijs, sicut eas inuenit: sic Christi gratia, quantum in ipsa est, vno modo se in omnes effundit, sed diuersos inueniens animos, diuerse in eis operatur: hunc in amorem sui misericorditer emolliens, illũ iustè non miserendo indurans. Nam cui vult, miseretur, & quem vult indurat. Talis fuit Iudas in conuiuio saluatoris, cui fuit venenum buccella dominica, quam de manu eius susceperit. Quam cum suscepit, inimicus in eum intrauit. Non quia malum, sed quia bonum malus malè accepit. De vno enim pane, & Iudas accepit & Petrus: sed tamen quę pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam. Iudas ad mortem. Quæ postrema verba mutuatus est Anselmus ab Augustino, cuius diligens admodum sectator fuisse videtur. Et qui fuit propemodum Anselmi æqualis Bernardus, adducēs illa Christi verba. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. De bonis, inquit, & dignè sumentibus hoc sentiendum est, non de flagitiosis & pessimis. Sanè in mēsa vna in cœna Domini, de vno pane cōsecrato, Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pœnam. Bonus in beneficium, pessimus in testimonium. Bonus in salutem, pessimus in mortem. Quod totum vsque adhuc in Ecclesia completur in sacramento altaris: bonis quidem in bonum sumentibus, canibus verò, & immundis, nō sic. Canes sunt qui irreuerenter accedunt, & ideo iudicati abscedunt. Qui enim secundùm carnem viuũt, & post carnalia euagantur, catena vitiorum compediti, cum Iuda proditore venenum accipiunt, spiritualis suspendij laqueum incurrunt, grauissimè damnandi: tum pro multiplici reatu, tum pro Sacramenti contemptu, quod reuera accipiunt, sed essentia, non salubri efficacia.

Au. epi. 162. & sequẽti in ps. 10 Ser. de ablutione pedum. Et ser. 11. de verbis domini. Aug. de bapt. cont. Donatistas li. 5 cap. 8. Cont. Donatist. post. colat. ca. 8. Ansel. ca. 9. de Sacramento corporis Christi.

Bern. in 2. ser. de cœna domini Ioan. 6.

Et paucis interiectis. Tria in sacramento altaris attendere debes, speciem panis, veritatem carnis, virtutem gratiæ spiritualis. Vsque ad speciem panis, sensus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem gratiæ spiritualis, charitas superior. Speciē panis, rodit aliquādo sorex paruissimus, veritatem carnis, Christianus etiam recipit pessimus, virtutem gratiæ spiritualis, non nisi prædestinatus accipit. Quod itaque videmus, species est panis & vini. Quod autem sub specie illa credimus, verum corpus est, & verus Christi sanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Comestio itaque Sacramentalis, quantum ad visibilem speciem, & quantum ad corporis Christi veritatem, conuenit bonis & malis communiter. Sed est alia comestio, sicut iam diximus, bonorum solummodo, quam per Dei gratiam, & per fidem ex dilectione operantē, vitæ meritum efficit, & affectus mentium in cordibus percipiētium vel ministrantiũ intercedente spirituali & subtiliori quadam vnione capitis & membrorũ. Vnde est illud. Vt nobis fiat corpus & sanguis filij tui. Nobis, inquit, fiat. Fit enim proculdubio corpus Domini in mensa altaris semper, cum solēne illud celebratur mysterium, ritu debito: Sed non semper eis fit per quos fit. Vnde illud itē in Canone. Vt quotquot ex hac altaris participatione Sacramentum filij tui sumpserimus, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Nō enim omnes qui corpus Domini sumũt, ex participatione altaris spiritualiter illa benedictione cœlesti & gratia replentur. Vnde est illud. Vt quod temporaliter gerimus, æternis gaudijs consequamur. Item. Vt quæ visibilibus mysterijs sumendo percepimus, inuisibili consequamur effectu.

Panis speciem videmus, sed nō Christi carnem

Christo capiti membra eucharistiæ sumptiōe vniuntur.

Ex his quoque Bernardi verbis perspicuum fit, quod multi sumunt sacramentum corporis & sanguinis Christi: rem verò sacramenti siue fructus eius & effectus nō ita multi. Inter quos effectus, est & hic non postremus, quòd sumentes verum & viuũ Christi corpus, efficimur & ipsi corpus Christi mysticũ, de quo dicit Paulus: Vos estis corpus Christi, & menbra de membro. Ac significantius alio loco: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quædam iudicia sunt species illæ, sub quibus latet hoc sacramentum, sicut & ab Augustino, & ante eum à Cypriano scriptum legimus. Nam dominus noster corpus & sanguinem suum in ijs rebus cōmendauit, quæ

Corpus Christi efficimur. 1. Cor. 11. 1. Cor. 10.

ad vnum

ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum constat, & vinum ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc, quid significet hoc sacramentum, admoneri possimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modum cum simus multi, vnum tamen corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Similiter Eusebius Emissenus. Homil. 5. de Paschate. Etiam in hoc ipso, inquit, quod numerosis tritici granis confici nouimus, vnitatem constat assignari populorum. Sicut enim frumentum, quod solita purgantis solicitudine præparatum in candidam speciem molarum labore perficitur, ac per aquam & ignem in vnius panis substantiam congregatur: sic variæ gentes, diuersæque nationes in vnam fidem conuenientes, vnum de se Christi corpus efficiunt: & Christianus populus quasi tritici innumerabilia grana, à sacrilegis nationibus fide purgante atque cribrante discernitur: & in vnum quasi infidelium lolio pertranseunte colligitur: & duorum testamentorum instructione, velut frumentum gemino molarum opere curatum, nitescit: & in illam primæ originis dignitatem natiuo candore mutatur: ac per aquam baptismi, vel per ignem Spiritussancti, æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo separari grana ab illius confecti panis adunatione non possunt, & sicut aqua ad propriam redire substantiam vino permixta iam non potest: sic & fideles quique, atque sapientes, qui redemptos se Christi sanguine & passione cognoscunt, ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo fidei conseruatione, & ardentissima religione sociari: vt ab eo non voluntate, non necessitate seiungi, non vlla terrenæ spei ambitione, non denique ipsa possint morte auelli. Nec dubitet quisquam, primarias creaturas, nutu potentię, pręsentia maiestatis, in dominici corporis transire posse naturam, cùm ipsum hominem videat, artificio cœlestis misericordiæ Christi corpus effectum. Ex quibus verbis colligitur, quod sacramentum hoc non significat magis, quàm efficit hanc vnitatem. Neque verò significat magis, quàm efficit hoc ipsum. Hæc est enim huius sacramenti virtus & efficacia, si dignè sumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite nostro Christo, vnum etiam ipsi inter nos efficiamur. Quòd enim ex hoc mundo migraturus patrem suum cœlestem precatus est Christus, vt quos dederat sibi, eos seruaret, vt omnes vnum essent, sicut pater in ipso, & ipse in patre, vt & ipsi in vtroque vnum essent, hoc perficitur in hoc sacramento. Vnum enim efficimur cū Deo patre, cui voluntate adheremus: vnum cum Christo, cui tanquàm vnius corporis mēbra capiti connectimur. Ipsum enim dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Vnum etiam ipsi inter nos, cùm simus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput est Christus.

Au. Tract. 6. in Ioan.
Cyp. li. 1. epi. 6.
Rom. 12.
Panis mystici interpretatio.
Ioan. 17.
Ephe. 1.

Ad hoc autem Christi corpus non ij modò pertinent, qui sunt in hac vita superstites, verùm & pij omnes, qui cœlestibus iam gaudijs perfruuntur, & ij simul, qui felicitatem quidem eandem expectant, sed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus nisi purgatis illis egredi, regnique cœlestis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ causa est, quòd cùm tremendum illud corporis & sanguinis Christi sacrificium peragitur, quò facilius obtineri possit, quod illius immolationis merito, quæ in cruce facta est, cōcedi nobis petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi congregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipse faciēs eos, pro quibus offertur, vnus ipse, qui offert & quod offertur: ipse & sacerdos & sacrificium, cuius passio & mors in altari repræsentatur, quā ille proptereà dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erant dispersi, cōgregaret in vnum. Est itaque inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quòd per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modò qui corporibus præsentes adsunt, & hac vita mortali fruuntur, verùm & ij, qui iam in cœlis cum Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quò celerius ad illorum societatem peruenire possint.

Ad Christi corpus pertinent etiā defuncti.
Ioan. 11.
Mortuorū memoria in sacrificio.

Terribilis est hæc quasi castrorū acies ordinata Satanę: Videt enim præsentē in altari Christū cum omnibus corporis sui mēbris, cuius ipse caput est: Quare cū aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscunque potest artibus & insidijs, vel solui possit hæc acies cōtendit & elaborat. Ac primùm quidē caput ipsum petit: quod quāuis adesse in altari nō ignoret, aliud tamen persuadere mēbris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut nō alio tempore, quā quò manducatur, esse cōcedat: oblationis etiā nomē ipsum ferre non potest. Deinde verò nec membris parcit, quæ & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc anteà quoque, quod nihil obstat æquè conatibus eius, atque vnitas. Quare sicut Christus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominiosam oppetijt, vt congregaret dispersos: sic iste contrà nihil non facit, vt congregatos dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris adhuc militat, diuisos & segregatos eos, qui cū & ipsi mēbra sint eiusdē

corporis, deuictis hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Christo triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorsus abolitam, qui quamuis in fide & confeßione Christi nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc seculo vixerunt, vt statim ex eo migrantes, ad sedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudiustertius, sed iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt & sanctorum martyrum, & aliorum in Christo defunctorum in sacrificio Missæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus.

Aug. Hom. 17. de verbis Apo.
Sanctorum inuocatio.
Tract. 84. in Ioan.
Ioan. 15.
Lib. 20. cap. 21.

Meminit huius consuetudinis Augustinus his verbis: Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rursus alio loco: Ideò quippè ad ipsam mensam non sic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis vt ipsi orent pro nobis, vt eorũ vestigijs adhereamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit non posse esse maiorem. Et clarius etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationẽ, & vt meritis eorũ consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli martyrũ, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum aßistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illũ quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo in hac vita coluntur sancti Dei homines, quorũ cor ad talem pro Euangelica veritate paßionem paratum esse sentimus. Sed illos tantò deuotius, quantò securius

Latria vno verbo proprie reddi non potest.
Deo soli & non ipsis sanctis sacrificiũ & altaria fiunt.
Li. 8. c. 27 & li. 22. ca. 10 & Ho. 71. de verbis Apo. & tract. 84. in Io.
Cultus duplex alter Dei, alter verò creaturæ.
Cyp. li. 3. epi. 6. & li. 4. epi. 5.
Au. li. 20. de ciuitate Dei c. 9.
In li. de cura pro mortuis geren. cap. 5.
1. Mach. 12.

post incerta omnia superata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes. At illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm sit quędã diuinitati propriè debita seruitus, nec columus, nec colendũ docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui hoc etiã idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Neque dißimilia scribit in libris de ciuitate Dei. Atque his verbis abundè declarat, quod sit discrimen inter cultum, qui sanctis tribuitur, & eum qui Deo soli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedãt orare poßumus & debemus, sacrificium autem præterquàm soli Deo offerre fas nos est. Quod proptereà tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne sit aliquod discrimen inter Deum & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neque verò solus Augustinus, verùm & ante eũ Cyprianus commemorationis huius sanctorum, quæ fit ad altare per sacerdotem, mentionẽ facit, vt longè vetustißimum morẽ hunc fuisse facilè cuiuis conijcere liceat. Queadmodũ & illũ quo cæterorum quoque, qui in Christo defuncti sunt, fit memoria, de quo & ipse his verbis meminit Augustinus: Neque enim piorum animę mortuorũ separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnũ Christi: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi. Et alio loco, cùm protulisset illud ex Machabęorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquàm in scripturis veteribus omninò legeretur, nõ parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quę domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

Chry. in epist. ad Philippens. hom. 3.
Defunctorũ memoria & sepultura in Cœmeterijs cũ cantu.
Hom. 69. & in 1. ad Cor. ca. 15.
Ho. 41. In epist. ad Heb. ho. 32.
In act. Apost. Hom. 21.
In Matt. 32. Hom. 1.
Eccl. Hier. c. 7.
Li. 6. cap. 30. constit. Aposto.

Chrysostomus verò Apostolicũ hoc esse institutum asserit dicens: Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorũ mysteriorum memoria fiat eorũ, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu item sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum nõ placaremus pro istis orantes? Verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt. Eadem repetit in Homilijs ad populum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem proditum est memoriæ per Dionysium Areopagitam, qui & ipse commemorationem defunctorum in Missæ sacrificio, Apostolicam vult esse traditionem. Quod vel inde certius cognosci potest, quod à Petri quoque successore Clemente scriptum legimus in hæc verba: Conuenite, inquit, in cœmiteria, sacros libros in his legentes & psallentes pro his qui dormierunt, martyribus atque animabus sanctis, qui à seculo fuerunt, proque fratribus nostris, qui in Domino obierunt, & antytipon regalis corporis Christi, acceptabilemque Eucharistiam offerte in ecclesijs & cœmiterijs vestris, atque in exitu mortuorum psallentes eos deducite si fideles fuerint in domino. Ioannes verò Damascenus v-

troque

troque posterior, librum etiam scripsit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quòd sacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur, quem Ioannes Oecolampadius cum adhuc esset catholicus, in latinam linguam transtulit. In eo, illud ipsum quod Chrysostomus, attestatur his verbis: Diui autem Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mundi circulum viuum cepere prędicando verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis vitalibusque sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Idem ante Ioánem Damascenum testatur Isidorus dicens: Sacrificium pro defunctorum requie offerri, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quod ab ipsis Apostolis traditum sit. Extat missa D. Iacobi cum præfatione Procli Archiepiscopi Constantinopolitani, qua testatur eam ipsius esse. Extat & Æthiopum missa. In vtraque fit & sanctę Mariæ virginis, & aliorum multorum sanctorum commemoratio. In posteriore verò formulam hanc videre licet Latinis inusitatam. Per Stephanum prothomartyrem. Zachariam sacerdotem, Ioannem Baptistam, & per omnes sanctos martyres &c. Itē per preces & intercessionem quam pro nobis facit domina nostra sancta & immaculata virgo Maria, & per preces maiorum Angelorū, &c. Fit etiam dormientiū & quiescentium in fide Christi memoria. Extat Missa Basilij: extat & Chrysostomi: extat vtriusque in libro sacerdotali Græco explicatio. Similiter in vtraque sanctissimæ & intemeratę, super omnes benedictæ dominatricis nostræ Dei genetricis & semper virginis Mariæ sancti Ioannis præcursoris & Baptistæ, sancti etiam, cuius dies celebratur, & omnium sanctorum simul & dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Legimus autem & Liturgiam quandam Diui Clementis, in qua itidem precationes fiunt, & pro viuis, & pro mortuis. Vtitur autē his verbis. Offerimus tibi pro omnibus, qui à seculo placuerūt tibi, sanctis patriarchis, prophetis, iustis, Apostolis, martyribus, &c. Et paulò pòst pro Regibus & his, qui in sublimitate sunt constituti, oremus vt in pace per ipsos viuamus, vt quietam & tranquillam vitam agentes, versemur in omni pietate & sanctitate. Sanctorum martyrum memoriam colimus, vt, qui participes certaminum, quæ ipsi pertulerunt, digni efficiamur. Pro his qui in fide quieuerunt oremus. Quod verò dicit Clemens. Offerimus pro sanctis patriarchis &c. non sic accipiendum est, quasi precibus & oblationibus nostris ipsi indigeant, sed magis offerimus in gratiarū actionem. Certum est, quod sancti martyres simul vt occisi fuerint pro nomine Christi, cœleste regnum fine vlla cunctatione retinent: quemadmodum ijs ipsis verbis scribit etiam Cyprianus: Et tamen idem de martyribus loquens: Sacrificia, inquit, pro eis semper offerimus. Quod non ita accipiendum est, quasi ipsi indigeant, sed magis, vt gratias agamus Deo de victoria illorū, & vt ipsi intercedāt pro nobis. Quod etiā indicat Cyrillus Hierosolymitanus cum ita loquitur. Hoc sacrificium tibi offerimus, vt memores simus etiam eorum, qui obdormierunt, primum patriarcharum, prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus & intercessionibus eorum, suscipiat nostram deprecationem. Deinde etiam pro defunctis sanctis patribus, & Episcopis, denique pro omnibus, qui nos præcesserunt, magnā vtilitatē credentes accessurā eorū animabus, pro quibus offertur deprecatio, præsente sancto & tremendo sacrificio. Et volo vobis id exemplo demonstrare. Scio enim multos hoc dicere, quid inde capit emolumēti anima, si postquam in peccatis migrauerit ex hoc seculo, in precibus quæ funduntur ad altare, earum fiat memoria. Age igitur, si Rex quispiam, eos, à quibus offensus est mittat in exilium, deinde qui sunt illi necessitudine coniuncti, corona contexta pro his, qui sunt ea pœna mulctati, eam ipsi offerant, an illis nō remittat aliquid de pœna cōstituta? ad eundem modum & nos pro his, qui obdormierunt, Deo preces offerentes, etiamsi peccatores sint, non coronam conteximus, sed Christum immolatum pro nostris peccatis offerimus, deprecantes pro ipsis, & pro nobis benignum Dominum. His verbis Cyrillus, quorum postremam partem à Dionysio Areopagita mutuatus videtur, non obscurè significat, in memoriam martyrum offerri sacrificia: non quod nos oremus pro ipsis, sed vt ipsorum potius precibus & meritis iuuemur. Cur autem ea fiat rationem reddit Nicolaus Cabasilas in eo libro, quem de diuino altaris sacrificio inscripsit: Vbi simul & illud ostendit, plus ad sanctificationem prodesse sacrificium hoc animabus, quæ sunt solutæ corporibus, quàm ijs, quę viuunt in corporibus: quòd expurgantur, & peccatorum remissionem accipiunt per orationes sacerdotis & donorum intercessionem, nihil minus quàm eorum, qui viuunt. In eo autem sunt meliore conditione, quòd non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adijciunt, sicut faciunt vt plurimum viuentium animæ. Hactenus de sacramenti huius effectu.

Isidor. lib. 1. de officijs cap. 18.

Li. 8. ca. 18. Constitutionum.

Pro defunctorū animabus missæ celebrantur.

Pro martyribus & alijs sanctis quomodo celebretur.

Li. 4. epist. 5. li. 5. epist. 12.

Catechesi vlt. mystagogica.

Pro animabus in peccatis hinc discedētibus cur celebretur.

Cap. 33. 44. 47 & sequentibus.

Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.

CAPVT XLIII.

1.Cor.11. QValiter autem affectum esse oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult
Eucharistiam sumpturus quomodo se probet. Christi sanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autem seipsum homo, &
sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium
sibi manducat & bibit. Quòd si in veteri lege, vbi figura tantùm fuit non permitteba-
tur accedere ad altare, qui maculam haberet, quantò minus illud licere debet in hoc sa-
cramento, in quo verum corpus, & verus est Christi sanguis? Quamobrem suam quis-
que conscientiam diligenter examinet, priusquàm ad hanc mensam accedat, ne quod bo
Tract.26. in Ioan. num est malè malus accipiat. Hoc est, quod fideles admonet Augustinus: Videte, inquit,
fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, pecca-
ta etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequàm ad altare accedatis attendite
quod dicitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.
Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est non venenum: sed vide si dimittis:
Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum
fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, in-
Epist.118.ca.3. tus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, si eo
tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam. In summa, quisquis ad salutem vult ac-
cipere corpus & sanguinem Christi, hoc inprimis eum contendere & elaborare oportet,
vt sit membrum Christi, hoc est, vt per fidem & charitatem Christo adhæreat. Nescitis,
1.Cor.6. dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Chri
sti, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum
corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, v-
nus spiritus est.

Ex hoc Pauli loco discimus, eius queq; membrũ esse, cui adhæret. Qui adheret Chri-
sto, membrũ est Christi: qui adhæret meretrici, membrũ est meretricis: qui adhæret Sata
næ, membrũ est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum Christi, nihil
2.Cor.6. est quod communicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum
iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quę autem conuentio Christi ad Belial?
Non est autem Christi membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm
creatori redemptorique suo Christo. Non est membrum Christi, qui fratrem ad Chri-
sti corpus pertinentem odio habet. Non est menbrum Christi, qui segregat semetipsum
à corpore Christi. Denique quicunque criminis alicuius capitalis reus est, non est mem-
brum Christi. Quamobrem si quis eius rei sibi conscius est non prius ad sumendum vi-
uum & verum Christi corpus accedat, quàm corporis eius mystici membrum factus
fuerit, atque vnde auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit.
Quod ita demum futurum est, si & cum Deo, & cum proximo, qui eiusdem corporis
membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim
postulans. Nam cùm omni immunditia atque omni crimine vacare oporteat ad mensam
hanc accessurum, nihil tamen æquè illi aduersatur, atque diuisio, atque voluntatis alie-
Ho.6. in Ioan. natio, atque ira, odium, æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Augustino sacramentum
pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idem admonet, quòd qui accipit my
sterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimo
nium contra se. Annunciatur in hoc sacramento Christi mors, dicit Paulus. Porrò Chri-
1.Cor.11. Eucharistiam qui indignè accipiunt infirmi fiunt & dormiunt multi. stus mortuus est, vt morte sua nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos
vnum cum illo, vnum secum, vnum nosipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hanc v-
nitatem rumpit, & vel à Christo se lethaliter peccando separauit, vel ab eius corpore,
quæ est Ecclesia, suo plus quàm illius iudicio tribuendo, segregauit, vel à quocunque e-
Heb.6. iusdem corporis membro per odium & maleuolentiam se diuisit, quid aliud quàm rur-
sus crucifigit sibimetipsi filium Dei, & ostentui habet? dum eadem illa designat, propter
quæ Christus crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt,
ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atque ita fit, vt non ad vitam, sed ad
1.Cor.11. mortem sumat vitam. Reus enim efficitur corporis & sanguinis domini. Quapropter
quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi conscius est, non priùs ad hanc men
sam accedat, quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta dictum est:
Psal.68. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Qua de
Athan. in epist. ad Antiochenos causa monet Athanasius, vt omnes qui pacem amant, inter se concilientur, ac deinde vbi
In Apologia ad Constantiũ, & in ea, quæ sequitur de fuga sua. conciliati fuerint, Synaxis celebretur. Narrat idem fuisse morem tunc obseruatum, vt in
orationibus peruigilarent & in vigilijs pernoctarent Synaxim celebraturi. Quoniam
verò reconciliatio eiusmodi, fit per pœnitentię sacramentum, de eo nobis dicendum
deinceps restat.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT XLIIII.

PER lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Nam in eo vetus homo noster crucifigitur, neque viuit iam in nobis, nisi is qui propter nos & propter nostram salutem homo fieri dignatus est, Deus & dominus noster Iesus Christus, quem Baptizati induimus. Ingredimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & delicijs, sed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos, datur nobis in sacramento confirmationis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulsare posimus. Datur etiam ad sustentandos nos in Eucharistia, non quiuis cibus, sed pretiosi corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in prælijs vsu venire solet, vt sæpè grauiter ab hostibus nostris sauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem oblitus est misericordiæ suæ pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis. Ipse enim est, qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Cuius tanta est benignitas & clementia, omnem vt humanam affectionem longo interuallo superet. Magna est matris ergà puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri cœlestis bonitas. Quod hæc ipsius per Prophetam loquentis verba testantur: Nunquid obliuisci, inquit, poterit mulier infantem suum, vt non reminiscatur filij vteri sui? etsi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiscar tui. Non vult ille benignus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia, quenquam de venia lapsum desperare, sed huic quoque rei remedium instituit, pœnitentię sacramentum, per quod lapso resurgere liceret. Quamobrem sicut baptismus intrantium; confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc resurgentium sacramentum esse dicitur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt si in ista colluctatione, quæ nobis est aduersus principatus & potestates tenebrarum harum, nos prosterni contigerit, nō proptereà statim animum abijcere, verùm ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi prostrati, ac vires ad pugnandum recuperare posimus. Nam qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortem impij, sed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Ac paulò pòst: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus pręuaricati estis, facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israël? quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipse nos inuitat pius & misericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapsi, de illius benignitate desperemus. Pronior est ad miserendum, quàm nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazianzenus, quàm alij accepctant: vt rectè dictum est ab Anselmo, cùm Deum alloquitur, ex naturali bonitate tua in infinitum pronior es ad exaudiendum quantum in te est, quàm nos auidi ad rogandum. Simul vt dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitationes suas, ac ad dominum conuersus fuerit, obuijs, quod aiunt, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estque magis gaudium in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis.

Ephe.6. *2.Cor.1.* *Psal.144.* *Esai.39.* *Ioel.2.* *Sacramentorū in ordine vires.* *Ephe.6.* *Matt.9.* *Ezech.18.* *In oratione in sanctū lauacrū.* *In li. de mensuratione crucis.* *Esai.55.*

De materia & forma huius Sacramenti.

CAPVT. XLV.

NEque verò dubitandum est, quin hoc ipsum Pœnitentiæ sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius hæc clarissima verba sunt ad Petrum: Dabo tibi claues regni cęlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis: Tum & ad reliquos Apostolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Ac post resurrectionem ad eosdem: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quibus verbis & materiam & formam huius sacramenti satis expressisse videtur. Est autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut statuæ propinqua materia est metallum, remota verò aqua: sic & in hoc sacramēto, remota materia sunt peccata, nō quatenus amplectenda, sed quatenus detestāda, ac quā longissimè propulsanda sint, quorum fit à Christo mentio. Proxima autē materia, sunt actus ipsius pœnitentis. Cū enim aliquis iusto dolore concepto de peccatis admissis firmo etiā proposito nō modò cauēdi deinceps, verumetiā satisfaciēdi pro illis, ea sacer-

Pœnit. à Christō instituta. *Matt.16.* *Matt 18.* *Ioan.20.* *Pœnitentiæ materia duplex.*

ea sacerdoti confessus fuerit, hæc ipsa confeßio ad hunc modum facta, signum est visibi le sacræ rei, hoc est, inuisibilis gratiæ, qua sic confesso peccata remittuntur: & quidem effi cax signum. Nam simul vt ad confeßionem huiusmodi verbũ accesserit à sacerdote prolatum, ego te absoluo, statim peccata omnia contrito & confesso remittuntur.

Pœnitentiæ & aliorũ sacramẽtorum materiæ diuersitas.

Est autem in huius & aliorum sacramentorum materia, nonnullum discrimen. Nam in alijs substantię quædam exteriores materię locum obtinent, sicut in baptismo aqua, in confirmatione chrisma, in Eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione, & in ordine, vnguentum olei: in hoc ipsa hominis actio materiæ loco est, quodque fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vsu venit in sacramentis, quæ medicinæ quædam sunt animarum. Sicut enim quedã sunt medicinæ, quę in sola illius, qui curatur paßione consistũt, cuius generis est sectio vulneris: quædã verò in actiõe, cuiusmodi est exercitatio corporis: Sic in sacramẽtis cernere licet alia, quæ cõsistunt in eius paßiõe, qui sanctificatur, & nõ actione nisi per accidẽs, vt illa quinq;, quorũ anteà meminimus: alia verò in actu eius qui sanctificatur, cuiusmodi sunt hoc pœnitẽtiæ, matrimonijque sacramentũ. Quamobrem actus isti, materiæ locum obtinẽt, qui sunt tres, contritio, confeßio, satisfactio: formæ autem absolutio. Neque verò propterea reijci debet ea forma absolutionis, qua vtitur Ecclesia, quòd ea à Christo instituta aut præcepta esse non legitur: Nam eadem ratione baptismi quoq; formam reijciendam esse dixerimus. Neq; enim alia auctoritate dicit sacerdos: Ego te absoluo, quã qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formam ex Christi verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos &c. sic & absoluendi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur, dicentis ad Petrũ: Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Et ad Apostolos omnes: Quorum remiseritis peccata.

Sacramenta quinque in paßione, & duo in actione cõsistunt.

Pœnitentiæ actus tres, materia, absolutio, pœnitẽtiæ forma.

Matt. vlt.

Matt. 16.

Ioan. 20.

Greg. li. 6. ca. 1. in primũ Reg.

Pœnitentiæ tres partes.

Cæterùm in pœnitente veraciter tria considerari scribit oportere Gregorius: cõuersionem mentis, confeßionem oris & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confeßionem, & satisfactionem. De singulis ordine disseremus: ac primùm de contritione, siue conuersione mentis.

DE CONTRITIONE.

CAPVT XLVI.

Contritio quid.

Gene. 4. secundum lxx.

Esai. 55.

Esai. 1.

CONTRITIONEM rectè dixerimus iustum esse dolorem de peccatis conceptum, cum eorum detestatione. Dolere autem de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cesſauerit. Propterea monet scriptura: Peccasti, quiesce. Et in alia scriptura prius illud legitur: Derelinquat impius vias, & vir iniquus cogitationes suas: Posteà adijcitur & reuertatur ad dominum. Atque apud eundem Prophetam: Quiescite agere peruersè: deinde: Discite benefacere. Paulus etiam cùm esset hortatus Romanos vt induerent arma lucis, priùs admonuit, abijcerent opera tenebrarum. Et Ephesios prius deponere iusſit secundùm pristinam conuersationem veterem hominem: deinde dixit. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Qui recõciliari vult amico, quibus eum ante hac iniurijs afficiebat, ab eis deinceps iam abstinet, quò facilius redire poßit in gratiam. Quæ autem est alia pœnitentię ratio, quàm vt reconciliemur Deo, remißione peccatorum nostrorum impetrata? Cessemus itaque à peccatis necesse est, in quibus quàm diu perstat aliquis, dolere de illis, eaque ex animo detestari non potest. Primùm itaque cessandum est à peccatis: quod tamen solũ non sufficit. Doleamus insuper oportet, quòd ea patrauerimus aliquando: ac sicut ea placuerunt anteà, sic deinceps detestemur & odio habeamus.

Rom. 13.

Ephe. 4.

Au. li. de vtilitate pœnitentiæ cap. 1.

Tertul. li. 2. cõt. Marcionem.

Est quidem ita, quod optima pœnitentia est, noua vita: verùm & illud verum est, quod ab Augustino dictum existimatur. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Quî namq; fieri potest, vt proponat deinceps aliquis, nihil se nisi benefacere velle, cui, quæ præterierunt malefacta, non displicuerint? Quam Latini pœnitentiam, eam Græci vocant Metanœan, quæ latinè dici potest mentis mutatio, siue resipiscentia: ipso etiam Tertulliano teste, qui scribit in Græco sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confeßione, sed ex animi demutatione compositum esse. Quæ autem esse potest animi demutatio, vbi quæ prius placuerunt, ea deinceps non displicẽt? Quomodo mutasse priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuisse, verùm in posterum nihil eiusmodi patrare deliberatum habet? Quamobrem vel communis ipse sensus indicat, ad nouam vitam inchoandam, opus esse detestatione vitæ prioris & displicentia. Etiam homini si quis reconciliari vult, ostendit sibi displicere, quòd eum aliquãdo offenderit. Quòd si delectari se offensionibus istis indicauerit, atque eo nomine sibi placuerit, tantũ abest, vt in gratiam redeundi potestas illi fiat, maiorẽ etiam vt iram sibi cumulet. Si ad hũc modum agi par est cũ homine, æquè vt nos mortali, quo ore ad Deũ accedemus? qua

fronte ei reconciliari postulabimus, nullum de eo quod ostenderimus, quodque iustam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes?

Quamuis autem ineptum sit ad hunc modum colligere: Non est scriptum, ergo approbandum non est: tamen & res & nomen ipsum contritionis è scripturis ostendi potest. *Contritiõis scripturis ostẽditur.* Nam quod vnus ex Prophetis auersionis ab impietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine, quàm odium eorum & displicentiam, quæ prius placuerunt? Nã quem *Ezech.18.et 33.* odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille locus: Postquàm conuertisti me, egi *Hier.31.* pœnitentiam, & postquàm ostendisti mihi, percussi cor meum: confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ, nónne apertè vim contritionis demõstrat? in quo conteritur & percutitur cor, fitque vt confundamur & erubescamus de his, *Aug. Concione 1. in Psalm. 30.* quæ patrata sunt per nos. De hoc genere confusionis dicit Augustinus: Est quædã confusio temporalis, vtilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde dicit Apostolus. Quam enim glo *Rom.6.* riam habuistis tunc in ijs, in quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere eos dicit iam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem nõ formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Quam in sentẽtiam scribit etiã *Homil.3.* auctor operis imperfecti in Matthæum, his verbis: Nunquid nescimus, quia cõfessio peccatorum habet pudorem? & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideò magis iubet nos Deus confiteri peccata nostra, vt verecũdiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij. Et Cæsarius: Erubescimus modo paruo tẽpore pœnitentiam agere, & non timemus sine vllo termino æterna supplicia sustinere! O infelix homo, de ipso *Homil.6.* vulnere non erubescis, & de ligaturis vulneris erubescis? Peccatum enim vulnus est, pœnitentia ligatura vulneris est. Tu qui pœnitentiam non vis agere, sine dubio dissimulas medicamenta tuis vulneribus adhibere, & non agnoscis, quia plus factum est, & maiorẽ horrorem vulnus generat deopertum, quàm si esset medicamentis appositis inuolutum. Neque minus clarus & manifestus est ille locus, quo dominus non contentus dixisse: Cõ *Ioël.2.* uertimini ad me in toto corde vestro: addit insuper, in ieiunio, in fletu, in planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quàm contritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro cõuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significatur eo nomine, verùm ipsum etiam contritionis nomen in scripturis reperire licet. Quod apertè illa verba indicant: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatum Deus non *Psalm.50.* despicies. Et illa alterius Prophetæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contri- *Esai.60.* tum spiritu, & trementem sermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus misit me, sanare cõtritos corde. Ex quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde esse oportere.

Sanctorum verò doctorum vix quisquam est, qui ad cõtritionem compunctionéque cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula, etiam vnum illi inscriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc *Cyp. sermo. 5. de lapsis.* sublatam voluerunt: Agite, inquit, pœnitentiam plenã doloris, ac lamentantis animi probate mœstitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor vanus, qui cùm teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt neque intelligant delicta, neque plãgant. Ac aliquanto pòst: Qui pœnitentiam criminis tollunt, satisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorũdam promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Sed & vetustior Cypriano Tertullianus scripsit li- *Tertullia. in li. de pœnitentia.* brum de pœnitentia: in quo inter cætera de exomologesi in hunc modũ loquitur: Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniun- *Pœnitentiæ conditiones.* gens misericordiæ ilicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animũ mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare. Cæterùm pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctésque ad dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripsit Ambrosius quoque de pœnitentia libros duos. Et inter Augustini libros recẽsentur vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitẽtiæ. Chrysostomi verò complures de ea sunt Homiliæ: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, *Ephrem in primitiua ecclesiæ auctoritas.* vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitarentur: qui de pœnitentia quoque libros duos, & sermonẽ vnum conscripsit: neq; alia in re *Hier. de viris illust.* magis occupatur, quàm in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba sunt: Proijce abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, sup- *Confessarij esse*

ad compunctionem mentem excitare.
Ephrem de pœnitentia, cap. 1.

pone lachrymas in putredine vulnerum. Intantum enim cœlestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quæ ad huiusmodi medicamentũ proficiunt. Sic enim vult cœlestis medicus sanare vnumquenque, medicamentum diligens lachrymarũ. Nihil est enim, quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsquequaque detinet ægrotũ, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitẽtiæ. Festina peccator, priusquàm claudatur. Et alio loco: Beatus homo qui habet compunctionem iugiter secũdùm Deum. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compũctio fratres remissionem delictorum nobis conquirit: cõpunctio fratres, Iesum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum desideramus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiã lachrymarum: Anna per lachrymas à Deo Samuëlem Prophetam accepit, ad sublimitatẽ & gloriationem animæ suæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à Christo domino dimissa sunt, quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grãdis virtus est lachrymarum, multumque præualent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt. Fiduciam domini semper acquirunt lachrymæ, sordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ cõpunctionem cordis habenti. In quam sententiã pleraque scribuntur etiam à Macario. Gregorius quoque Nazianzenus vocat pœnitentiam baptismũ lachrymarum. Sic Abdias quoque de quodam: Vberrimis, inquit, lachrymarum suarum fontibus iterum baptizatur. Sic & Gregorius Nissenus: Lachrymarum, inquit, effusio, baptismi vim habet: gemitusque reducit gratiam, quæ paulisper excesserat.

De extremo iudicio, cap. 5.
Compunctionis effecta.
1. Regum 1.
Lucæ 7.
Homil. 25.
Nazian. in ser. de sanct. luminibus: Epipha.
lib. 5.
Gre. in hom. ad eos, qui durius alios iudicant.

Quamobrem & è scripturis, & ex consensu doctorum omnium Ecclesiæ, pars hæc pœnitentiæ probari potest. Quantum autem temporis ad eam requiratur, nõ videtur hominis esse definire. Præclarè enim scripsit Leo Pontifex, quòd misericordię Dei nec mẽsuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quẽ nullas patitur venire moras cõuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm cõuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iterũ: Quia apud dominum misericordia est, & copiosa apud eum redẽptio. Sed & ante eum Cœlestinus Papa: Salutem, inquit, homini adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam denegauerit, & desperat de clemẽtia Dei, qui eum ad subueniendum morienti sufficere, vel in momento posse non credit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum vnius horæ pœnitentia non iuuisset. Cùm esset in pœna, promittit: & per vnius sermonis promissionem, habitaculum Paradisi promeruit. Post quem etiam Isidorus: Lachrymæ, inquit, pœnitentiam apud Deum pro baptismate reputantur. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est æstimanda, quàm tempore: Propheta hoc taliter asserente: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et æqualis eius Augustinus: Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apud iudicem iustum Deum, qui cordis secreta considerat. Non enim longitudinem tẽporis tantùm requirit Deus, quantum affectum synceritatis pœnitentis pẽsat. Et qui præcessit hos Ioannes Chrysostomus, cùm esset hortatus populum, vt ablueret peccata, tum maximè, cùm adhuc relicta esset quadragesimæ pars, subdit: Hoc autem dixi, non quòd solùm tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia dominum habemus misericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantùm magno feruore & sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis secularibus curis omnibus, & supernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quàm trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam, quæ aduersus se lata erat, sententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neque vno die opus habebat: Et quid dico die vno? neque breui hora. Tanta est erga nos Dei misericordia. Nam vbi viderit volũtatis nostræ firmũ propositum, & feruenti nos desiderio ad se accedere, non retardat, neque differt, sed accelerat, suamque solitam liberalitatem exhibens, dicit: Adhuc loquente te dicam, Ecce adsum. Ac qui fuit omnibus his vetustior Cyprianus: Sed & in eodem articulo temporis cùm iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pœnitentiam clemẽtissimi Dei benignitas nõ aspernatur, nec serum est quod verum, nec irremissibile, quod voluntarium, & quæcunque necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quãtitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat

Pœnitentiæ tempus definire nõ hominis esse videtur.
Leo epi. 89. ad Theod.
Ezech. 18.
Esai. 43.
Psalm. 129.
Cœlest. ad Episcop.
Gall. ep. 2, ca. 2.
Lucæ 23.
Isidorus de pœnitentibus cap. 16.
August. serm. 66. de tempore
Pœnitentis affectus, potius quã longum tempus considerat Deus.
Chry. hom. 27. in cap. Gene. 8.
Ionæ Cap. 3.
Cyp. sermo. de cœna domini.
Pœnitentes gratia Dei omni tẽpore recipit.

ruerat

ruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim con summatus ciuis sanctorum & domesticus Dei permissus est in regnum. Quos omnes secutus Isidorus. In actione, inquit, pœnitentis, non tam consideranda est mensura tēporis, quàm doloris, si quis circa finem suum per pœnitentiam desinat esse malus, non ideò debet desperare, quod in termino est vltimæ vitæ: quoniam Deus non respicit quales antea fuimus, sed quales circa finem vitæ existamus. Ex fine enim suo vnumquenque aut iustificat aut condemnat. Sicut scriptum est: Ipse iudicat extrema terræ. Et alibi: Vniuersorum finem ipse considerat.

Isid. de pœnitentibus capit. 16.

1. Regum 2. Iob 28.

De Confessione, & quæ illi respondet, Absolutione.

CAPVT XLVII.

CÆterùm in pœnitentia hominis Christiani post lapsum, nō solùm à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalis confessio, saltem in voto, suo tempore facienda: & sacerdotalis absolutio. Nam cùm sacramentū hoc medicina sit à summo medico Christo instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea conferēda sacerdotis vtitur ministerio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum nostrum corā eo, quo ministro Deus in curando eo vtitur, non celare. Forassis enim, inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humores, vel phlegmata, stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intrà se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam.

Confeßio.

Homil. 2. in Psalm. 37.

Ac ne quis hoc de ea accusatione confessioneque dictum interpretetur, quæ corā Deo fit, subdit mox, tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatū tuū. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, vt ita demùm, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortaßis & cæteri ædificari poterint, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est. Quem sequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, fratres, per illum dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere cōscientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus, etiam secaturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam, remota etiam & verecundia mēbrorum, non erubescentes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate, durasse: Et quantum est illud, quod homines præstiterunt? Peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offereti manus domino vulnera malè tecta subducet? Et habet aliquid quod illo erubescat, qui dominum læsit. An sic illi melius est perire, ne tu pudore timidus sine pudore moriaris, non faciens pudori locū, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quod si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorū timere nolite. Auctor operis imperfecti in Matthæū, Confessio peccatorum est testimonium conscientiæ timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata suā non erubescit cōfiteri: qui autem erubescit, non timet. Perfectus enim timor soluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo cōfessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid nescimus, quod cōfessio peccatorum habet pudorem, & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideo magis nos iubet Deus cōfiteri peccata nostra: vt verecundiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij: ô misericordia Dei, quem toties ad iracundiam excitauimus, sufficit ei solus pudor pro pœna.

Confeßio cui sacerdoti faciēda.

In parænesi ad pœnitentiam.

Lib. 2. de Pœnitent. cap. 8.

Confeßio peccatorum est testimonium conscientiæ Deum timentis.

In cap. Matth. 3 Homil. cap. 3.

Sic & Ambrosius: Ostende medico vulnus tuum, vt sanari posis & si nō monstraueris: nouit. Sed à te expetit audire vocem tuam. Neque dissimilia sunt, quæ scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiaste: Si momorderit serpens in silentio, nō est amplius habenti linguam. Si quem, inquit, serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, qui percussus est, & nō egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit cōfiteri, magister, qui linguam habet ad curandū, facilè ei prodesse nō poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico cōfiteri, quod ignorat medicina, non curat. Et æqualis eius Augustinus: Quomodo potest medicus vulnus sanare, quod ægrotus ostendere erubescit? Deus cōfessionem nostrā desiderat, vt iustā habeat cognoscendi causam. Ante quē etiam Basilius: Cōfessio, inquit, peccatorum hanc habet

Hieron. in Eccle. 10.

Aug. ferm. 66. de tempore.

Basil. in regulā Monach. ca. 98.

Et in quæst. compendiosis. 288. quæst. Confessarius peritus quærendus. habet rationem, quã habet vulnus aliquod corporis vel paſsio, quæ medico demõſtranda eſt. Si ergo non omnibus, qui vitia vel vulnera corporis ſui reuelat, nec quibuſlibet, ſed ijs tantũmodo, qui ſummæ peritiæ teſtimonium habent, & curæ ac medelæ diſciplinam, ita cõfeſsio peccatorum fieri debet apud eos tantummodò, qui curare hæc præualent, & emendare ſecundum quod ſcriptum eſt: Vos qui fortiores eſtis, infirmitatem infirmorũ *Rom. 15.* portate, hoc eſt, auferte & exportate per curationem. Et in eodẽ libro aliquanto antè. Ne- *Cap. 21.* ceſſarium, inquit, videtur ijs, quibus diſpenſatio myſteriorum Dei cõmiſſa eſt, confitẽda eſſe peccata. Sic enim & ij, qui antiquitùs pœnitebant, inueniuntur apud ſanctos, cõfeſsi *Matth. 3.* eſſe peccata ſua. Scriptum eſt in Euangelio: Quia Ioanni Baptiſtæ confitebantur populi *Act. 19.* peccata ſua: & in Actis Apoſtolorum Apoſtolis ij, qui baptizabantur.

Ex quibus verbis colligere licet, quãta ſit cõfeſsionis antiquitas, quàm à domino inſti- *Tert. lib. 1. de trinitate. Confeßio instituta à Christo.* tutã eſſe ſcribit Tertullianus, vt Eccleſiæ cõſenſus obtinet. Videtur autẽ illis verbis inſtituta, quibus Petro cæteriſque Apoſtolis ligandi ſoluendique, remittendi, retinendique peccata, poteſtas à Chriſto conceſſa eſt. Qua vti quemadmodum potuerint Apoſtoli, vel etiã *Matth. 16.* nunc poſsint eorũ ſucceſſores, intelligi non poteſt, niſi prius cognouerint, cuius generis *Matth. 18.* ea peccata ſint, & quæ medicina ſit illis adhibenda. Rectè dicitur à Sapiente: Qui iudicat *Ioan. 20.* quod nouit, iuſtitiæ iudex eſt. Verum eſt & illud, quod ex Hieronymo proximè citaui- *Prouerb. 12.* mus, quod ignorat medicina, non curat. Cùm itaque ſacerdos, & iudex vice Chriſti ſit, & medicus ab ipſo conſtitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiuſmodi ſit ignorat, curabit? Deinde verò non ſola remittendi, verumetiam retinendi, neque ſola ſoluendi, verùmetiam ligandi poteſtas illi data eſt. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid ſoluere debeat, quis ſcire poterit, ſi non fuerit illi vulnus, indi- *Abſolutio ignotorum peccatorum.* catum, ſi peccatum non fuerit manifeſtatum? Ac fatendum quidem eſt, quòd ab ignotis etiam nonnunquàm ſacerdos abſoluit, ſed nõ ab his tamen, quæ ſciẽs aliquis proferre nolit, verùm ab ijs, quæ vel peccata eſſe neſcit, vel eorum reminiſci non poteſt. Verum eſt e- *Pſalm. 18.* nim quod ait propheta: Delicta quis intelligit? Neq; raro fit, vt etiam grauia peccata per *Pſalm. eodem.* ignorantiã cõmittantur. Quin & illud ab eodem propheta nõ ſine cauſa dictum eſt: Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea manifeſtãda, quæ vel eſſe peccata neſcimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquam obligatus.

Non eſt itaque dubitandum, quin ſicut abſolutio à Deo eſt inſtituta, ita & confeſsio, quæ fit per peccatorum enumerationem Dei miniſtro ſacerdoti factam. Quæ duo ita ſibi mutuò reſpondent, vt vbi non eſt confeſsio, ibi nulla eſſe poſsit abſolutio. Sed ſi quis alium ſcripturarum locum à nobis exegerit, vbi Chriſtus confeſsionem præceperit, præterea, quæ per nos adducta ſunt, ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos dicta, ab eo viciſſim exigere licebit, vt & ipſe locum oſtendat, vbi primùm Eccleſia confeſsionem præceperit. Quod cùm graue multis onus videatur, certè nemine præcipiente ſuſceptum à fidelibus vltrò fuiſſe, veriſimile non eſt. Quin & illud difficile eſt creditu, hominis alicuius auctoritate ad hanc rem tam grauem fideles, adigi potuiſſe. Atqui oſtendi non poteſt, quòd ea fuerit ab Eccleſia inſtituta, cùm ab ipſis Apoſtolorum temporibus adhæc vſque noſtra in vſũ ſemper fuerit. Ex quo colligere licet, quòd viua voce proculdubiò fuerit à Chriſto tradita, cuius multò maxima dictorum & factorum pars mandata *Clemens epiſt. 1* ſcripturis nõ eſt. Clemens Petri ſucceſſor hanc Petri doctrinã fuiſſe refert, quam illũ à magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe dubiũ nõ eſt, vt ſi fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hæc ei, qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei, & conſilium ſalubre curetur. Quo facilius autem perſpici poſsit, eum de occultis peccatis loqui, ſubiungit hæc verba. Abijcienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latens amaritudo peccati, ſi qua fortè ex deſiderijs iniquis, velut ex cibis noxijs, congregata eſt.

Iacob. 5. Locus de confeß. explicatur. Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata veſtra: non tam inſtitutam à Iacobo & præceptam ſacramentalem confeſsionem, quàm eã, quæ pridẽ inſtituta eſſet & præcepta, promulgatam, rectè viri quidam pij & docti exiſtimauerunt. Neque mouere quenquã debet vox hæc alterutrũ, vt putet eam ad ſacramentalẽ confeſsionẽ, quæ ſacerdoti fit, *Hugo lib. 2. de ſacramentis, par. 14. cap. 1.* referri non poſſe. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ ſanctimonia Hugo de ſancto Victore, Bernardi æqualis: is cùm adduxiſſet hunc Iacobi locũ: Quid eſt, inquit, alterutrũ? Ac mox reſpondet: non ſolùm homo Deo, ſed inter vos alter alteri, homines hominibus, oues paſtoribus, ſubiecti prælatis, ij qui peccata habẽt, ijs qui peccata dimittere poteſtatẽ habent. Et certè cõmunis hocloquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Epiſcopo, ſiue eius Vicario: Cõfiteare cui vis. Quæ tamẽ verba nõ ita accipiũtur, quaſi nõ ſacerdotibus etiã cõfitendi poteſtas permiſſa ſit: verùm illud cõcedi verbis ijs videtur, vt non proprio ſacerdoti, cui iure tenetur, verũ cuicũq; velit alij, modo ſacerdoti, cõfiteri poſsit.

Conſtat

Constat hoc, Iacobum nõ prius hæc verba protulisse, Cõfiteamini alterutrum, quàm presbyterorum fecisset mentionem, vt ex vi cuiusdã consequentiæ de illis dicta videantur. Inter opuscula quæ adscribuntur Augustino, extant etiam duo de visitatione infirmorũ: In eorum altero scribit his verbis: Sunt quidam, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet cõscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubescunt siue dedignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamẽ inter lepram, & lepram discernere per legislatorẽ constituit dominus. Sed nolo, vt ipsa deci piaris opinione, quatenus cõfundaris confiteri coram domini vicario, tabescẽs præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius humiliter subeundum est iudiciũ, quem dominus sibi nõ dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Nolo seducat te somniantiũ illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat, sacerdote inconsulto, ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non denegamus, quin sit ad Deum frequenter cõferenda peccatorum confessio. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram, petra autem Christus est: Sed testamur, & testatur illud sana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuũ salubri iudicio. Alioqui & sub lege & sub gratia, Ite, & ostendite vos sacerdotibus, responsum domini quomodo consummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter, Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoque diligẽs Augustini sectator, verba hæc Iacobi itidem de sacramentali confessione interpretatur, quam esse necessariam cùm alio quodã in loco, tum in libro quinquaginta homiliarum, testatur Augustinus, dicens: Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cũ aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deũ ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictũ est: Quæ solueris in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangeliũ Dei, frustramus verba Christi, promittimus vobis quod ille negat, nónne vos decipimus. Sed hæc de necessitate, vtilitateque cõfessionis, aut re, aut saltem voto, deque eo quod à Christo sit instituta, dicta sufficiant.

August. cap. 4. *Deutero. 17.* *Psalm. 136.* *1. Corinth. 10.* *Luc. 17.* *Iacob 5.* *Beda in Iacobum.* *August. homil. 49.* *Mar. 19.* *Matth. 26.*

Cæterùm confessioni respondet absolutio. Ac illa quidem præcepta est omnibus, siue ij è clero sint, siue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & soluendi, sicut ab Ambrosio quoque scriptum legimus, permissum est solis sacerdotibus. Quamobrem crassus est error eorum, qui dicunt non magis absoluere sacerdotem, aut episcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vel puerũ (addere debebant psitacũ quoq;, nã & is æquè vt puer aut mulier doceri potest vt dicat, ego te absoluo) At nõ ita Ioannes Chrysostomus, vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctitate cõspicuus, qui vel hoc nomine sacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam esse censet, quòd terrestres dignitates habent quidem vinculi potestatem, sed in corpora tantùm: At sacerdotũ vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad cœlos vsque peruadit, vsque adeò, vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam dominus confirmet. Quam potestatem non modò nullis regibus & principibus, verùm ne ipsis quidem angelis, aut archangelis datã esse dicit. De qua Hilarius quoq; Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret: ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus tradũtur, cuius terrestre iudicium præiudicata auctoritas fit in cœlo, vt quæ in terris, aut ligata sint aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cœlo.

Absolutio peccatorum solius sacerdotis & non laici est. *Rom. 3.* *Ambros. lib. 1. de pœnit. cap. 2.* *Chrys. lib. 1. de sacerdotio.* *Sacerdotalis dignitas, quæ animam etiam attingit, secularibus dignitatibus præfertur.* *Canone 16. in Matth.*

Ex quibus verbis illud simul discere possumus, quæ sit absolutionis vis, neque enim hoc est absoluere, quod nonnulli somniant, absolutum ostendere, sed quod dixit Christus peccata remittere simul etiam à pœnis, quæ illis debentur soluere. Quod prius in terris, quàm in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat, dicens: Cùm permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata essent, solui autem possent illic, quæ hic prius in Ecclesia soluerentur. Quos sequutus Bernardus, de Petro scribens, ait, quòd claues regni cœlorum tam singulariter accepit, vt præcedat sententia Petri, sentẽtiam cœli. Ac ipse quidem hoc auctoritate sua Deus efficit, sed in ea tamen re ministerio sacerdotis vtitur. Itaque quicquid eius sacerdos facit, non sua propria, sed à Deo sibi concessa potestate facit. Hunc errorem notasse videtur Ioannes Chrysostomus, his verbis: Corporis leprã purgare, seu verius dicam non purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: Neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac cõcertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò nostris sacerdotibus non corporis

Absolutionis vis quæ sit. *Cyp. lib. 1. epist. 2. ad Corneliũ.* *Bernar. serm. 1. in die Petri & Pauli.* *Chrys. lib. 3. de sacerdotio.*

poris lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt.

Abſoluere non eſt abſolutos oſtendere.
Hugo lib. 2. de ſacramentis par. 14. cap. 8.
Ioan. 20.
Richard. cap. 12 de poteſtate ligandi & ſoluendi.
Claues regni cœl.
Regnum cœlorũ clauditur per peccatum.

Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui abſoluere interpretarentur, abſolutos oſtendere. Sed eos viri pij & docti, Hugo, & Richardus de ſancto Victore grauiter admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunque ſolueris, hoc eſt, vt illi aiunt, ſolutum oſtenderis, fuit ſolutum, ſed erit ſolutum: quia ſententiã Petri non præcedit, ſed ſubſequitur ſententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod cõmune fuerit hoc omnibus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, quoniam omnibus ipſis dictum eſt: Accipite Spiritumſanctum, quorum remiſeritis, &c. continenter ſubdit: Vbi dixit: Si oſtenderitis fuit: Nuſquam dixit hoc: ſed dixit: Si feceritis, erit. Richardus autẽ etiã acrius: Extat, inquit, quorundam de poteſtate ligandi atque ſoluendi ſententia, vt ridẽda videatur potius, quàm refellenda. Putant enim & prædicant, ſacerdotes non habere poteſtatem ſoluendi & ligandi, ſed oſtendendi homines eſſe ſolutos ſiue ligatos. Sed nũquid dominus dicit: Quodcunque ligatum oſtenderis, erit ligatum, & quodcunque ſolutum oſtenderis, erit ſolutum? Non oſtendendi aliquem ligatum aut ſolutum, ſed ipſa ligandi ſoluendique poteſtas ſacerdotibus à Chriſto data eſt, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autem, quòd clauis inſtrumentum eſt, quo oſtium aperitur & clauditur. Regni autem cœlorum oſtium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium itaque nomine poteſtas ſignificatur, qua obſtaculum eiuſmodi remouetur. Hæc poteſtas eſt in ſumma trinitate per auctoritatem, vt rectè penes illam dicatur eſſe clauis auctoritatis: in Chriſto homine fuit hæc poteſtas ad remouendum prædictum obſtaculum per meritum paſsionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideò dicitur à quibuſdam habere claues excellentiæ: Quoniam verò ex latere Chriſti dormientis in cruce ſacramenta fluxerunt, quibus Eccleſia fabricata eſt, ideò in ſacramentis Eccleſiæ manet efficacia paſsionis: propterea miniſtris etiam Eccleſiæ, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorum aliqua poteſtas ad prædictum obſtaculum remouendum eſt collata, non propria, ſed diuina virtute, & merito paſsionis Chriſti, & hæc poteſtas metaphoricè clauis Eccleſiæ dicitur, quæ eſt clauis miniſterij. Clauis auctoritatis eſt penes Deum trinum & vnum: clauis excellentiæ penes Chriſtum hominem, cuius paſsionis merito, quæ clauſa fuerat anteà, nobis ianua regni cœleſtis eſt aperta. Clauis miniſterij eſt penes ſacerdotes, qui poteſtate vtuntur ligandi & ſoluendi ſibi à Chriſto conceſſa. Sed hac de re ſatis.

Clauis Eccleſiæ triplex.

De Satisfactione.

CAPVT XLVIII.

Tert. in lib. de pœnitentia.
Satisfactio etiã ſequela dicitur
Satisfactionis opera & efficacia.

TErtia pœnitentiæ pars eſt ea, quam Tertullianus confeſsione diſponi ſcribit, Satisfactio quam ſi quis malit ſequelam appellare, nulla eſt litigandi cauſa. Nã quæ præcedebat olim abſolutionem, nunc ſequi plerunque cõſueuit. Fit autem ſatiſfactio per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia. Quod etiã indicat Chryſoſtomus, cùm ait: Si oraueris & ieiunaueris, & eleemoſynam iuſtè feceris, compleſti pretium, redemiſti peccata tua, remiſſa ſunt crimina, reparata eſt vita tua: non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vnà cum culpa remittitur, verùm pro pœna temporali, quæ vt ſacræ literæ docent, nõ tota ſemper (vt in baptiſmo fit) dimittitur illis, quæ gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, Spiritumſanctum contriſtauerunt, & templum Dei violare non ſunt veriti.

Chryſ. in Serm. de pœnitentia Tom. 5.
Amb. in cap. 11. ad Rom.
Arnob. in Pſal. 106.

Diximus initio cùm de ſacramentis agere cœpiſſemus, quod baptiſmus fidei, confirmatio ſpei, Euchariſtia charitatis eſt ſacramentum, pœnitentia verò refertur ad iuſtitiam, maximè in ea parte quæ dicitur ſatisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam eſſe recõpenſatio. Iam enim baptiſatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad miſericordiam diuinam, quàm fuit ipſis baptiſmus, quem qui ſuſcipiunt, nulla requiritur ab eis ſatisfactio. Sic enim ſcriptum eſt ab Ambroſio: Gratia Dei in baptiſmate nõ quærit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, niſi ſolam ex corde profeſsionem, verùm quia grauiter deliquerant non recipiẽdo promiſſum Dei: & quia, quæ grauiter peccantur, non niſi fletu & gemitu ad veniam pertingunt, ne ideò, illos non poſſe iam accipere miſericordiam putarent, quia dolere illos non videbant. Oſtendit hoc inter primordia fidei non requiri: Donum enim Dei gratis donat peccata in baptiſmo. Et ante eũ Arnobius Nouatianum alloquens: Tu dicis, inquit, qui adhuc non ſunt redempti, ipſi poſſunt ad indulgentiam per pœnitentiam peruenire. Nos dicimus, illi per fidem ſolam ad Indulgentiam attingunt. Iſti autem qui iam redempti ſunt non per fidem ſolam, quia iã crediderunt. Sed per pœnitentiam peruenerunt ad miſericordiam ſaluatoris. Cõtra igitur eſt in hoc pœnitentiæ ſacramento. Quantò enim grauius peccat homo fidelis per baptiſmum Chriſto ſemel incorporatus, tantò maior illi difficultas impendet in miſericordia di-

dia diuina impetranda: Vt iure merito Ioãnes Damascenus verè laboriosum baptismũ pœnitentiam appellauerit. Iustum itaque est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est: Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quãtùm se glorificauit & in delicijs fuit, tantùm date ei tormẽtum & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysost. maior fit lachrymarũ tuarum torrens. Grãdi plaga, dicit Ambrosius, alta & prolixa opus est medicina. Et æqualis eius Eusebius Emissenus: Non putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanãdos ipsius cordis dolores. Tota insistendũ est spiritus cõtritione, vt vetusta mala, tãquã sagittę de cõscientia euellantur. Nõ sufficit summis labijs dicere: Peccaui: pacre, remit te. Saul dicebat: Peccaui, sed non obtinuit illã veniã, quã Dauid vna pœnitẽtiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionẽ nuda magis verba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non cõpensabat magnitudinẽ criminis lenta humiliatio supplicantis. Nõ leui agẽdum est cõritione, vt debita illa redimãtur, quibus mors æterna debetur. Nec trãsitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus. Quæ omnia verba repetit Cæsarius in suis Homilijs. Et iterum Homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed maculata corda purificant, membris subtrahunt fortitudinem, sed conscientijs addunt nitorem. Nihilominus de cõtritione animi reddimuntur crimina voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. Ac sic mortificatione præsenti, futuræ mortis sententia præuenitur, & dum culpæ auctor humiliatur, culpa consumitur, dumque exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo causam salutis nostræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere solent medici, si læsura aliqua vel querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: si verò in ossibus vulnus absconditũ, aut in viscera profunda immersum est, austeriorem & fortiorem poscit vis occulta medicinã, vt vlceris magnitudo aut sectione, aut exustione supercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ægritudine hominis interioris adhibenda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua reprehensibili voluptate, si oculo peccauit, aut corde, verborum & cogitationum maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata cõpunctione tergendæ sunt. Si verò quisquam conscientiã suam intus interrogans, facinus aliquod capitale commiserit, aut si fidem suam falso testimonio expugnauerit, ac sacrum veritatis nomen periurij temeritate violauerit: Si veram baptismi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, si in seipso nouum hominem nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atque incantatores captiuum se diabolo tradiderit: hæc atque huiusmodi commissa expiarì penitus communi & mediocri, vel secreta satisfactione non possunt, sed graues causæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt, vt qui cum plurimorum destructione se perdidit, cum plurimorum ædificatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quum in medulis feruere sibi sentiat morbum, per superficiem corporis molle deducat vnguentum. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quem inscripsit diuinorum Decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia etiam, quæ post baptismum fiunt vulnera, medicabilia autẽ non, vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina, sunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, sanctum dare canibus, nec margaritas porcis.

Pœnitentia laboriosus baptismus. *Damasc. Lib. 4. cap. 10. suæ Theol.* *Ad virginem lapsam cap. 8.* *Deut. 25.* *Apocal. 18.* *Chrys. Homil. 22. ad populum Antiochen.* *Euseb. hom. 5. ad monachos.* *Homil. 25.* *Hominem interiorẽ & exteriorem similis curandi ratio.* *Theodo. cap. de pœnitenti.* *Absolui qui nõ possunt.* *Matth. 7.* *1. Ioan. 2.*

Et aliquot seculis ante Clemens. Quod eum qui deliquit, oportet proprij delicti pudore affici, satis demõstrat sermo Moysis pro Maria dictus, quando rogabat, vt ei peccatum remitteretur, ait enim Deus Moysi: Si pater eius fuisset in faciem illius, nónne verecundia affecta esset? septem dies eijciatur extra castra, & postea ingrediatur, idem nos facere debemus, & eos qui se peccatorum pœnitere dicunt, segregare per certum tempus secundùm proportionẽm peccati, deinde pœnitentia peracta recipere, tanquàm patres filios. Et post aliqua interiecta. Nolite pro omni peccato eandem sententiam ferre, sed vnicuique propriam pœnam statuite cum multa prudentia, iudicantes singula delicta parua ac magna, atque aliter quidem æstimabitis peccatum operis, vel sermonis, aliter propositi vel conuicij vel suspitionis. Atq; alios quidem minis subijcies, alios subsidijs pauperum, alios ieiunijs affliges, alios segregabis pro delicti magnitudine. Nã lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, sed aliter puniebat: quæ in Deũ, &

Lib. 2. cap. 19. Cõst. Apostolic. *Peccati proprij pudore affici oportet.* *Satisfactio seu pœnitentia culpis qualis imponenda.*

quæ in sacerdotē, & in sacrum, & in hostiam cōmittebantur: aliter quæ in Regē & Principem, atq; ea quæ in militem, & in subditum æqualem, siue quæ in seruū, vel in bona, vel in bruta delinquebātur. Et rursum nō erat eadem ratio peccati in parentes, atque cōsanguineos, & non eodem modo vindicabantur, quæ ex proposito fiebant, & quæ casu, atque illis quidem mors per crucem, vel per lapides pœna statuebatur, ijs multa vel verbera vel talionis pœna. Quare vos quoq; diuersis delictis, diuersas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniēs, prouocet Deum ad iram. Nam si quod iniustum iudicium exercebitis, eius à Deo mercedem capietis, sicuti enim iudicio iudicatis, iudicabimini.

Satisfactio duplex. Fit autem eiusmodi satisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est. Solus ille factus est propitiatio pro peccatis nostris, nō pro nostris tantùm, verùm & totius mundi. Solus ille mortē moriēdo destruxit, per eā pro peccatis nostris abundè satisfecit, per eā patri suo cœlesti nos reconciliauit. Non de hac itaque satisfactione nunc loquimur, sed de ea quæ in ijs maximè pœnitētiæ fructibus consistit, quos iustitiæ nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemosyna, *Matth. 6.* siue à nobis ea suscepta, siue per parochos nostros sacramentorumque dispensatores nobis iniuncta sit: quæ cùm ex fide & charitate peragitur, peccatorum causas excindit, peccati reliquijs medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat: denique & in exemplum adhibetur.

Satisfactionis vsus. Est quidem ita, quòd Christus pro peccatis nostris abūdè satisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortē etiam ipsam perferendo: sed nū ideò passus est? nū ideò satisfecit, vt nos nihil iā patiamur, nihil faciamus, pro peccatis nostris, posteaquā semel à gratia illa exciderimus, quā, illi commortui, per baptismū consequuti fueramus? *1. Pet. 2.* Quin ille nobis exēplum dedit potiùs, vt eius vestigia sequamur: vt sicut ipse tulit crucē suam, carnem nostram indutus, verùm ab omni peccato prorsus immunis, ita & nos tot peccatis cōtaminati, tollamus & ipsi crucē nostram. *Matth. 16.* Hoc est quod nos admonet, dicens: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Explicans illa verba Samuëlis ad Saulem Gregorius: *Greg. Lib. 4. in librum Regum cap. 4.* Ecce quod remansi, pone ante te. Remansit quidē, inquit, quia non omnia nostra Christus expleuit. Per crucē quidem suā omnes redemit: sed remansit, vt qui redemi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. *1. Regum 9.* Hoc profectò residuū videat qui dicebat: *Rom. 8.* Si cōpatimur, & conregnabimus. Quasi dicat: quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remāsit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in corpore meo.

Colos. 1. Dicit hic aliquis: Quid ergo mihi contulit crux Christi, si nihilominus opus est assiduè portare me crucem propriā, quasi illa non suffecerit? Multū adeò contulit. Nullus enim esset nostræ crucis vsus, neq; fructū ex ea caperemus vllū, nisi Christi crux præcessisset, cu- *Satisfactionis vis à Christo.* ius merito valet nostra crux, quicquid valet. Ad eundē modū & satisfactionis nostræ pro peccatis nulla esset prorsus vtilitas, nisi Christi satisfactio præcessisset, per cuius mortē & sanguinē efficacia reddūtur, & Deo grata, quæ fiunt à nobis in satisfactionē pro peccatis nostris. Quòd ergo prodest nobis nostra satisfactio, nō aliter prodest, nisi virtute, merito, & efficacia Christi passiōis, quæ fons & fundamentū est omniū bonorū operū nostrorū: quæ iā nō nostra magis sunt, quā eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis Christi. *Esa. 26.* De quo dicit Propheta: Dn̄e, omnia opera nostra operatus es in nobis. Hunc itaque passionis, crucis & sanguinis Christi fructū habemus, quòd quæ opera nostra quālibet in speciē bona, nihil antea fuerāt profutura, ea posteaquam Christi sanguine tincta sunt, prodesse nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit Christus passionem & mortem suam operculum esse turpitudinis & asylum iniquitatis nostræ, vt quoniā ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimemus, vt deinceps ventri iam liberè seruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur, atque omnia quæ libido nostra fert, faciamus. Non propterea passus est, non propterea satisfecit pro nobis: *1. Pet. 2.* sed sicut Petrus docet, ideò peccata nostra, hoc est, pœnam nobis pro peccatis nostris debitam, ipse pertulit in corpore suo, super lignum crucis, vt peccatis mortui, non *Roma. 6.* modò non peccemus deinceps, verùmetiam iustitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes, vt sicut exhibuimus anteà membra nostra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, ne tanti redemptoris mortem & sanguinem, quo sumus à peccatis nostris abluti, pro nihilo habuisse videamur.

Satisfactio vera. Ex hoc, quod nos satisfactionē vocamus, exhibere mēbra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, sicut anteà exhibuimus ea seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatē: vt fiat illud quod est apud Prophetā: *Baruch 4.* Sicut fuit sensus vester vt erraretis à Deo: decies

tantum iterum cōuertentes requiretis eũ. Hoc est enim satisfacere, quantum offendisti Deum peccādo, tantũ dare operam, vt eum tibi placatum reddas, nō tātùm à peccatis abstinendo, verùmetiā indebita quædam bona opera faciēdo: vt quo ad eius fieri possit, infectum reddere coneris, quod perperam factum est, & præcedentis vitæ studia in diuersum mutes. Qui furabatur, iam non furetur, dicit Paulus, magis autem laboret operando manibus, quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Non furari eũ, qui furatus anteà fuerat, sed honestis operibus se alere, est resipiscentiæ: suis verò laboribus etiam indigenti victum parare, satisfactionis est: non illius, qua dominis ablata restituuntur, nam hæc restitutio vocari propriè consueuit, sed huius, quam veræ pœnitentiæ partem esse dicimus. Quamobrem Christianus homo non solùm aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriā patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesauriset sibi in futurũ. Quid enim magnum, aut cuius meriti est ab alienis temperare? Faciunt hoc etiam ethnici viri boni: illud verò ad meritum proficit, cùm quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit satisfactio Zachæi, qui verè, & ex animo pœnitens, dixit: Ecce dimidium bonorum meorũ Domine, do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tā grata Christo fuit, vt mox ei diceret: Hodie salus huic domui facta est. Ad talē satisfactionem inuitat nos Ambrosius, dicens: Nos quoq; si tam graue peccatũ fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniamque ieiunij. Nullum enim tam graue delictũ est, quod non purgetur abstinētia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignē, ita eleemosyna extinguit peccata. Magna est ergo eleemosyna, quæ ardētium criminũ globos, beneuolētiæ suæ fonte refrigerat, & quodā irriguo largitatis obruit incēdia delictorum, vt quamuis offensus Deus, quāuis criminibus prouocat⁹, cogatur liberare eleemosynis, quē disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodamodo, dum cōpellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodēq; homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est, cùm benè agimus, iudex noster est, cùm peccamus. Cōpellitur ergo operibus nostris dominus, vt nobis misericordiam suam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur.

Satisfacere quid. — Ephes. 4. — Luc. 9. — Satisfactio Zachæi. — Ambro. ser. 15. — Ecclesi. 3. — Deus cogitur à nobis quomodo. — Matth. 11.

Hinc perspicuum cuius esse potest, quantum ei satisfactioni tribuat Ambrosius, quæ fit per ieiunium & eleemosynam. Neque verò solus ille. Nam & Basilius, per ieiunium, inquit, satisfacite Deo. Et Eusebius Emissenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hic redimi possunt per emendationem prioris vitæ, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatem, per exercitia iustitiæ & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat.

Basil. in 1. oratione de laudibus ieiunij.

Est autem admirabilis eorum cœcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera satisfactoria meritis & satisfactionis Christi derogari. Nōnne sicut ille pro peccatis nostris copiosè satisfecit, ita copiosè quoq; nos ab illis redemit, perfectè nos patri suo recōciliauit, omnia peccata nostra pertulit in corpore suo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternā? Atqui non obstantibus ijs, fatentur isti, qui nihil iudicio suo nō tribuunt, atq; illud Ecclesiæ totius iudicio anteponunt, nasci nihilominus paruulos iræ filios, & nisi baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos vt iustificentur, & fide & baptismo opus habere: iustificatis idem, præcepta decalogi, lapsis pœnitentiam interiorem esse necessariam. Si nihil derogat plenissimæ Christi satisfactioni fides, si nihil derogat baptismus, si nihil derogat interior pœnitentia, cur secus iudicant de exteriore pœnitentia, quæ interioris index est, deque ijs operibus, quæ Christus ipse, qui est iustitia nostra, iustitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur? quæ tamē & ipsa, quod iam toties admonuimus, non aliundè pretium habent, quàm ex Christi sanguine, quo respersa sunt: ad quem si referantur, non possunt Deo grata non esse. Quemadmodum rursus si quis aliò referat, nihil aliud sunt omnes iustitiæ nostræ, quàm pannus menstruatæ.

Matth. 6. — Esa. 64.

Verùm & illud ineptum est, quòd propterea satisfactionem reijciendam putant, quòd nomen hoc in scripturis non reperiri dicant. Non dissimili ratione reijciebant vocem homousion Arriani, quòd eam in scripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuũ hæreticorum, vt nihil reciperent, quòd in scripturis nō esset, quēadmodum fusius à nobis anteà scriptum est. Quasi verò de nomine magis, quàm de re laborandum sit. Atqui reperitur ipsa res. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciēdos hortatur Ioānes? Quid aliud sibi vult, quod annūciabat Paulus, vt pœnitentiā agerēt, & conuerterentur ad Deũ, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hæc significant, quàm eā, de qua nūc loquimur, satisfactionē? Dignos fructus pęnitētiæ facimus, dicit Chrysost. siue quisquis ille fuit auctor operis imperfecti in Mattheũ

Satisfactio an in scriptura fundamentum habeat. — Hæreticorum mos. — Matth. 3. — Pœnitentiæ dignos fructus facere quid sit. — Chrys. Hom. 10. operis imperfecti.

Pœnitentiæ opera.

cùm cōmiſsis peccatis aduerſa facimus. Aliena rapuiſti, incipe donare propria: longo tēpore fornicatus es, à legitimo quoq; cōiugij vſu ſuſpēdere, ac perpetuā cōtinentiā paucorū dierū caſtitate ſæpius meditare: iniuria vel opere quenquā vel ſermone affeciſti, refer benedictionis verba: cōuicijs tē percutientē, nunc officijs, nūc beneficijs placare contēde. (Neq; enim vulnerato ſufficit ad ſalutē ſpicula de corpore euellere, ſed etiā remedia vulneribus oportet adhibere.) Delicijs anteà & temulētia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrūq; cōpenſa, vt famē ſuperes imminētē: Vidiſti impudicis alienū decorē oculis, fœminā omninò iā non videas, maiore tactus cautione poſt vulnera. Similiter & Baſilius explicās illa Pſalm. 32. verba: In pſalterio decachordo pſallā tibi. Quandoquidē in corpore peccauimus, inquit, cū mēbra noſtra ad iniquitatē exhibuimus, corpore etiam confiteamur, eodē inſtrumento vtentes ad peccati diſſolutionē. Cōuiciatus es, benedicito: Plus quàm oportet accepiſti, reddito: ebrius fuiſti, ieiunato: arrogās fuiſti, humiliare: inuidiſti, conſolare: occidiſti, martyriū pro gratia ſubi, vel quod par eſt, martyrio per tuā exemologeſin propriū corpus affligē: & tunc poſt confeſsionem dignus es pſallere Deo pſalteriū decem chordarū. Medicina, inquit, ſanat peccata magna, ieiuniū ebrietatē curet, pſalmus turpem cantū, lachryma ſit riſus medicina, pro ſaltatione genu Deo flectatur, pro tripudio pectus pulſetur, pro veſtiū ornatu ſuccedat humilitas: ſuper omnia aūt eleemoſyna redimat te à peccato: Redēptio enim viri diuitię eius. Cyrillus verò Hieroſolymitanus, dignos pœnitētiæ fructus intelligi vult illud, quod ab eodē Ioanne Baptiſta dicitur: Qui habet duas tunicas, det nō habēti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratię ſpiritusſancti, & nō dignaris cibo ſenſibili pauperes? Magna petis, parua cōmunicare nō vis. Quā illius interpretationē ſequitur etiā Auguſtinus. Præclarè Gregorius Niſſenus, peccatorē pœnitentē cū ægroto morbo ſuo remediū adhibente cōparat. Non eſt conſentaneū, inquit, vt qui ſe ægrotare confitetur, eadē victus ratione vtatur, qua vtuntur illi, qui proſpera ſunt valetudine. Quòd cùm pluribus verbis demōſtraſſet, tandē ad peccatorē cōuerſus: Tu verò, inquit, cuius animus æger eſt, cur non ad medicū properas? cur nō ei confitēdo morbū oſtendis tuū? Quid pateris, vt depaſcatur, vt ſerpat, vt inflāmetur? Tandem aliquando reſipiſce, & teipſum noſce. Deū offendiſti: Procuratorē tuū irritaſti: eū qui & præſentis vitæ poteſtatē habet, & futuræ dominus ac iudex eſt. Delicijs indulgens in morbū delapſus es, eū inedia & ieiunijs cura. Animus laborat incōtinentia, adhibeatur tēperantiæ medicamentū. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrē incidiſti, liberalitate & eleemoſyna depellatur: hæc enim eſt nimium expletæ mentis curatio. Læſit te rerū alienarū direptio, quæ rapta ſunt ad proprios dominos reuertantur: mendaciū te proximè duxit ad interitum, veritatis ſtudio periculū euitetur. Quid autē aliud eſt ſatisfacere, quàm quod his verbis exprimitur, quodq; Ioannes admonuit, dignos pœnitentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere ſatisfactionis rectè intelligi non modò Ioannes Chryſoſtomus, verùmetiā Baſilius, Auguſtinus, Gregorius, Iſichius, Chriſtianus Druthmarus, & alij ſcriptum reliquerunt. Irenæus de primo parente noſtro ſcribit in hunc modum: Per ſuccinctoriū in facto oſtendit ſuā pœnitentiam, folijs ficulneis ſemetipſum cōtegens, exiſtentibus, & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius vexare potuiſſent: condignū tamen inobedientiæ amictū fecit, conterritus amore Dei, & retundens petulātem carnis impetum: velut tale quid ſignificans, quoniā quam habui à ſpiritu ſanctitatis ſtolam, amiſi per inobedientiam, & nunc cognoſco, quoniam ſum dignus tali tegumento, quod delectationē quidem nullam præſtat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in paradiſo quodam genere ſatisfactionis primū parentem noſtrū vſum eſſe. Cyprianus quoq; lapſos ad ſatisfactionē inuitat, his verbis: Ne ceſſet, inquit, in agēda pęnitentia atq; in dñi miſericordia deprecāda, ne quod min⁹ eſſe in qualitate delicti videtur, in neglecta ſatisfactione cumuletur. Cōfiteantur ſinguli quæſo fratres delictū ſuū, dū adhuc qui deliquit, in ſeculo eſt, dū admitti cōfeſsio eius poteſt, dū ſatisfactio & remiſsio facta per ſacerdotē, apud dñm grata eſt. Cōuertamur ad dominū tota mēte, & pœnitentiā criminis veris doloribꝰ exprimētes, Dei miſericordiā deprecemur: illi ſe anima proſternat, &c. modumq; ſatisfaciendi pluribus verbis poſteà perſequitur.

Baſil. in Pſal. 32. homil. contra ebrioſos.

In Homilia cōtra ebrioſos.

Prouerb. 13.

In Catec. 4.

Serm. 50. de tempore.

Gre. in orat. ad eos, qui durius alios iudicant.

Hom. 41. & 80. ad populū Antiochenum. Baſil. in ethnicis, & in regulis contractiorib. quæſt. 287 Auguſt. lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 27. & ſer. 50. cap. 66. Greg. Hom. 20 Iſichius lib. 4. cap. 14. Leuit. Druthmar. in cap. 3. Matth. Irenæus lib. 3. cap. 35. Cyp. tract. 5. de lapſis.

Quòd autem ſemel & iterum admonuimus, ſatisfactionem hanc non ita velimus accipi, quaſi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnæ ſit abolitoria: ſoli Chriſto tribuendum eſt hoc, ſolus eſt ille qui delet iniquitates noſtras, ſolus eſt ille qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, ſolus eſt ille, qui mortem æternam moriēdo deſtruxit. Sed ſolet Deus in hac vita, temporariam pœnam, æternæ loco, peccatis noſtris infligere. Sic enim ait per Prophetam: Viſitabo in virgā iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis. Qui locus non obſcurè indicat, quam pœnam comminatus eſt dominus, ea nō ad internecionem, ſed ad correptionem vti voluerit.

Eſa. 53. 1. Ioan. 2. Pœnam nō ſemper cum culpa ſimul remitti. Pſalm. 88.

rit. Multa in scripturis eius rei exempla reperire licet. Remissum est peccatum diffiden-
tiæ Moysi & Aaron, nō tamen est remissa pœna temporaria: neq; enim ingressi sunt in
terram promissionis. Hoc de reliquo populo Israël: hoc de Maria sorore Moysi: hoc de
David rege factum legimus: quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ *Num.11.*
temporariæ: quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna Deum no- *Num.14.*
bis placatum reddere conamur, sicut Niniuitas, sicut Ezechiam, sicut Achab, & alios fecis *Num.20.*
se legimus. Hoc est quod à Paulino dictum est. Niniuitæ probant, quantum apud diui- *1.Reg.12.*
nam clementiam peccatori remedium sit, ne sibi ipse non parcat, quandoquidem suffra- *Ionæ.3.*
gio pœnitentiæ reconciliati Deo, meruerunt denunciatum euadere excidium, quia se spō *Esa.28.*
taneis luctibus cruciando, diuinam sententiam præuenerunt sua. Hoc est, quod ab Eu- *3.Reg.2.*
cherio Lugdunēsi Episcopo scriptū est: Si peccatum David tam detestabile dominus trā- *Ad Seue.epist.10.*
stulit, quid est quòd omnia, quæ de eodem peccato, per Prophetam, ei à Domino dicta *Euc.in lib.2.Reg.cap.8.*
sunt, postmodum tolerauit? sed proculdubiò dominus delet illud: sed sine vltione non
deserit: Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindi-
cans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit.
Sic enim David audire post conuersionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum: *2.Reg.12.*
tamen & multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat, exol-
uit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpę
diluentes, absoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, si-
ue per seipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas stu-
det temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod
iisdem propè verbis in Moralibus à Gregorio scriptum legimus, qui fuisse videtur ducē- *Greg.lib.9.*
tis plus minus annis posterior. Itidem & ab Angelomo in his commentarijs, quos in li- *cap.27.*
bros Regum scripsit, vbi Dauidis hanc historiam tractat. *Lib.2.*

Qui verò fuit proximus Apostolorum temporibus Iustinus Philosophus, quærit: *Iustin.in quæst. ad orthodoxos*
Cùm omnium regum Israëlitarū & Iudæorū ardentissimū religionis studium præstite- *quæst.79.*
rit Iosias, quî factū sit, quòd gētili gladio vitā violenter posuerit? Ac respondet, hoc ideò
factū esse, quia non obtēperauit Hieremiæ præcepto, qui denunciauerat ei iussu Dei, ne
exiret obuiam Ægypti in prælium, Vt igitur eum purū à peccatis ex vita reciperet do-
minus Deus, propterea permisit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ad
docendum in posterum homines, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum
quid sit illud: si iustus ægrè seruatur, improbus & impius vbi cōparebit? Verùm & Augu *August. de pec.*
stinus contra Faustum scribens, in eadem est sententia: Qui rectè colligit, si dimissa cul- *mer. & remiss.*
pa nullus reliquus esset ad pœnam reatus, quòd neque mortuus Adam, neque fuisset alijs *lib.2.cap.34.*
miserijs, & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, posteaquàm, teste Salomone, edu
xit eum Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis alijs ærumnis huius vitæ subie *Sapient.10.*
cti non essemus, posteaquàm originale peccatum nobis in baptismo remissum est, si om-
nes in vniuersum, pœnæ inflictæ pro peccatis, simul cum culpa delerentur.

Cæterùm videre licet, quòd ipsi sibi non cōstant, quodque ipsi secum pugnāt, qui vo- *Culpa dimissa an remittatur pœna simul tota.*
lunt dimissa culpa, simul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. Cùm enim agunt
de peccato originali, quod aliena voluntate cōtraximus, sic nobis illud remitti per baptis-
mum asseuerant, vt concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper nihilominus in
nobis maneat, neque vlla satisfactione, etiam Christi, possit impediri, quominus propriè
sit peccatum. Intereà tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitijs, quæ re ipsa voluntariè pa
trantur, nullum sequi reatum contendunt, qui non simul cum ipsis per satisfactionem
Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc est aliud, quàm *Si nosmetipsos dijudicaremus explicatur.*
peccatum originis grauius facere, quàm actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax
remedium ad abolenda peccata existimare, quàm baptismum? Quæ quàm sint absurda, *1.Corinth.11.*
quis est qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quòd si nosmetipsos dijudica
remus, non vtique iudicaremur, ita demùm fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, *Ad virg lapsam, cap.8.*
vt nobis parcat Deus, si nobis ipsi non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoque testatur, *Lib.de pænit.*
dicens: Inquantum non peperceris tibi, intantū tibi Deus (crede) parcet. Quē sequutus Pa *In Paræn. ad*
cianus: Rogo vos, inquit, per fidē Ecclesiæ, fratres, per solicitudinem meā, per communes *pænitentiam.*
omnium animas obtestor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat oportuna quam
primùm remedia salutis inuadere: deijcere mœroribus animum, sacco corpus inuoluere,
cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore cōficere, multorū precibus adiuuare. Inquā-
tùm pœnæ vestræ nō peperceritis, intantū vobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani pro-
pemodum æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chusarsaton, & inuito *Homil.3.in lib.*
necessitas extorqueat pœnitentiā, sed ipse præueni tortoris manus: quia si te ipse emēda- *Iudicum.*
ueris, si te ipse correxeris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui

August. de pœnitentiæ medicina cap. 2.

illam pœnitendo præuenit. Ac qui fuit eiusdem cum Tertulliano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœnitentia maiorem in se seueritatem vnusquisque debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à Deo: sicut Apostolus ait: Si enim nos iudicaremus, à domino nõ iudicaremnr. Ioannes quoque Chrysostomus eundem illum locum adferens, Si nos

Chrys. de Lazaro concione 3.

ipsos dijudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur: Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna, liberat à pœna, quæ illic est. Et in ea Homilia, quæ proximè sequitur, post adducta eadẽ illa verba: Vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitáque explicet, cunctisque cõmissis diligenter excussis, condemnet animam, quæ hic patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentem, suppliciumque à seipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligẽter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynã, per continentiam & charitatem, vt possimus omnes, omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci. Sic & Cæsarius: Omne peccatum, quod in hoc mũdo non

Homil. 28.
Cyp. in serm. de passione.

corrigitur, in futuro seculo punietur. Cyprianus. Nec eos qui vitæ suæ quocunq; articulo temporis veri sunt iudices iterum iudicari: quia cum iudicis & tortoris vices nõ parcens, peccator assumit, semetipsum persequens dum Confessionem confusione honorat. Holocausti huius incensio in conspectu Dei veniam impetrat. Neq; enim bis in idipsum iudicat Deus, sed impœnitentes ipse iudicat & damnat: Pœnitentes verò quia à seipsis su-

Maxi. in. 2. Hecatõtade ca. 41.

scipit iudicatos, absoluit: Maximus: Omne peccatum committitur propter aliquam voluptatẽ, quæ extinguitur aut ἀσκησεῖ, id est, dura quapiã exercitatione corporali, aut dolore voluntario per pœnitentiam, aut œconomicè illata aliqua calamitate. Si enim non dijudicaremus, non vtique iudicaremur à domino. Cæsarius: Si enim, inquit, nosmetipsos pro-

Homil. 6.
Homil. de pœnit. Niniuitarũ.

pria seueritate distinguimus, sententiam futuri iudicis, Qui enim pro peccatis sibiipsi nõ parcit, Deus citò illi indulgentiã tribuit. Eusebius quoque Emissenus ait: Qui placiturus est Deo, ipsi sibi displicet, ipsi sibi quodam modo sub priuata cognitionis sentẽtia, & testis, & accusator, & iudex est. Ad tales meritò ipsi dominus loquitur: Non iudicabo bis in idipsum, id est, quod tu in te seuerus agnoscis, ego propitius ignoscam: quòd tu tristis accusas, ego lætus absoluam: quod tu recordaris in publicum, ego obliuiscar in æternum. Et quia per pœnitentiam tuam, præuenisti sententiam meam, recondam gladiũ meum: ac me tibi ad remunerationem tempora reseruabo. Ergo charissimi, vnusquisque respiciens se arguat intra se gesta improba, & ante se constituat peccata sua, pronuncians cum Propheta: Et delictum meum contra me est semper. Ante vos sit, vt contra vos esse non possit. Ita illud: conuersatio obliuiscatur, vt compunctio recordetur: Ita illud, reatus cõfessionis ostendat, vt virtus satisfactionis abscondat: Ita viuant in conscientia, vt moria-

Bernar. ser. 55. in Cant.

tur in vita. Bernardus quoque: Vnum est, inquit, si nosmetipsos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Bonum iudiciũ, quod me illi districto diuinoq; iudicio subducit & abscondit: prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis: volo vultui iræ iudicatus pręsentari, non iudicandus: Spiritalis homo omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur.

Heb. 10.
1. Corinth. 2.
Vitam hic corrigendam esse ostenditur.
Lucæ 17.
Sophon. 1.

Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ: In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilẽ reputabo, qui quod facere debui tantùm feci. Dabo operam, nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea, quo is qui scrutaturus est Hierusalẽ in lucernis, nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat: neq; enim iudicaturus est

Naum. 1.

bis in idipsum. Ex his, & alijs multis, quorum verba longum foret recensere, colligere licet, remissa culpa superesse adhuc reatum ad pœnam temporariam. Quamobrem rectè Sa-

Eccle. 21.

piens admonuit: Fili peccasti, ne adijcias iterum. Et ne hoc solo securum se quisquam esse putaret: & de pristinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita curare neglexerimus.

Culpã non statim pœnitus aboleri per pœnitentiam.
2. Regum 12.
Psalm. 50.

Neque verò pœna tantùm remanet dimissa culpa, verùm & ipsa culpa non ita per pœnitentiam aboletur, vt non illius aliquæ maneant reliquiæ, quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo discimus, cui dixerat quidem Nathan, Dominus transtulit peccatum tuum, sed quia remisso peccato reliquiæ peccati remanserant, orat nihilominus Deum Dauid, vt secundùm multitudinem miserationum suarum deleat iniquitatem eius, atque amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet cura-

Chrys. Hom. 2. in Psalmũ 50.
Peccati reliquias pijs exercitijs semper mortificare debemus.

tum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem sanari, pristinum etiam decorẽ restitui petit. Quod fieri videmus in baptismo, vt remissio originalis peccati reatu, reliquię tamen eius maneãt, fomes ille cõcupiscentiæ, quẽ tota vita pijs exercitijs oportet mortificare: hoc & in pœnitẽtiæ sacramẽto euenit. Manent, quasi fomes quidã, quædã reliquiæ peccati, quas purgare satisfactiõe salubri necesse est: Cũ pręsertim pręteritũ peccatũ in cõ-

Ber. in ser. de cœna domini.
ſuetudinē abijt, quod quātò fixerat radices altius, tātò maiore & lōgiore purgatiōe opus
habet. Nā lauari quidem citò poſſumus, dicit Bernardus, ad ſanandū verò opus eſt cura-
Chryſ. in acta Apoſt. ho. 41.
tione multa. Has peccati reliquias pulchrè deſcribit Chryſoſtomus his verbis: Non in
Peccatum relinquit in anima venenum.
hoc ſolum lædimur à peccato quod peccamus, ſed & aliud grauat, quod anima recipit ha
bitum: ſicut in corpore per exemplum manifeſtius videre licet. Sicut enim qui febre la-
borat, non in hoc ſolùm lęditur, quod ægrotat, ſed etiam quòd poſt morbum infirmior
fit, licet à morbo diutino ad bonam valetudinem redeat. Ita ſanè & de peccato dicendū,
licet ſanemur, adhuc tamen egemus magna fortitudine. Vide enim, quæſo, quendam qui
contumelia affecit, & non ſupplicio affectum: non propter hoc ſolùm debet lachryma-
ri, quia non contumeliæ dat pœnam, ſed etiam propter aliam cauſam, vt lugeat dignum.
Anima impudentior per peccata efficitur & infirmior.
Et qualis hęc? Quia impudentior facta eſt anima. Nam vnumquodque peccatum, vbi pa
tratum fuerit, & ad finem peruenerit, relinquit in animo venenum. Non audis quoſ-
dam dicentes, quando à morbo confirmati fuerint: Non auſim aquam bibere? quamuis
Atha. in lib. de blaſph. in ſpirit. ſanct.
ſanus ſit, ſed ita morbus læſit. Athanaſius hoc intereſſe ſcribit inter baptiſmum & pœni-
tentiam. Quòd cùm pœnitet homo, ceſſat quidem à peccando, ſed habet vulnerum cica-
trices: Cæterùm qui baptizatur, veterē quidem hominē exuit, renouatur autē vt denuò
In oration. non eſſe dolendum ob eorū obitū, qui in fide deceſſerunt.
renatus per ſpiritus gratiam. Et Baſilius in Homilia de pœnitentia: Eſt ſpes etiam poſt
peccatum, eſt ſanatio etiam poſt vlcus, ſed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Niſſe-
nus, Si quo perturbationum impetus duxerit, beſtiarumque pellem, ad vitia miniſtram
& adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundum erit cōſilium, vt ad bonum perueniat:
cùm è corpore egreſſus, cognita quæ inter virtutem & vitium eſt differentia, non pote-
rit diuinitatis particeps fieri, niſi maculas animo immixtas, purgatorius ignis abſtulerit.
Purgatorius ignis.
Ac paucis interiectis. Alijs autē poſt hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & pro-
Orig. Hom. 8. in Leuiticum.
penſionem ad malum abſtergentibus, & ad gratiam initio naturæ conceſſam, voluntaria
bonorum cupiditate redeuntibus. Et his omnibus vetuſtior Origenes: Tranſi nunc ab
iſta legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima, quæ peccati vulnus acce-
pit, etiam ſi curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris reſidentem, quæ cicatrix nō
ſolùm à Deo videtur, ſed ab ijs, qui acceperint ab eo gratiam, per quàm videre poſsint a-
nimæ languores, & diſcernere, quæ ſit anima ita curata, vt omni genere veſtigium illati
vulneris abiecerit & quę curata ſit quidem, ſed ferat adhuc veteris morbi ipſo veſtigio
Cyp. ſer. 1. de eleemoſyna.
cicatricis indicia. Et Cyprianus: Quàm neceſſaria, quam benigna eſt diuina clementia,
quæ cū ſciat nō deeſſe ſanitatis quædam poſtmodum vulnera, dedit curandis ſanandisq;
denuò remedia ſalutaria. Gregorius Nazianzenus, in oration. qua ad baptiſmum cohor
tatur: Præſertim cum alia non detur regeneratio neque refectio, neque priſtinum in ſta-
tum reſtitutio, licet ea maximis gemitibus & lachrymis, ex quibus, vt ego quidem ſentio
Philo lib. 2. de monarchia.
atque ſtatuo, vix cicatricis obductio ſequitur, inquiramus. Et his omnibꝰ vetuſtior Phi-
lo Iudæus: Manet nihilominus in animis cicatrices quædā & veſtigia nequitiæ priſtinæ.
Purgatoriū poſt hanc vitam.
Neque verò tantùm in viuentibus, verùm etiam in vita functis manent & cicatrices
quædam, ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis ſa
tis fit, venialibus tantùm, pro quibus debita pœnitentia in hoc ſeculo peracta non eſt.
Ephe. 5.
Quorum vtrumque neceſſariò credi oportere, grauiſsimis rationibus diſcimus. Primum
Apoc. 21.
enim illud conſtat, quòd illa cum Chriſto triumphantium eccleſia, ſicut Apoſtolus teſta-
Eſai. 35.
tur, ſine macula eſt & ruga: de qua ſcriptum etiam legimus, quod non intrabit, in eam
aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri poteſt, quod via ſancta vocabitur,
nec tranſibit per eam pollutus. Quamobrem purgari neceſſe eſt cicatrices & maculas pec
Eſai. 4.
catorum, priuſquàm ad Eccleſiam illā, quæ eſt ſine macula & ruga, peruenire liceat. Quod
ex illo Eſaiæ liquet loco: Abluet dominus ſordes filiarum Syon, & ſanguinem Hieruſa-
Malach. 3.
lem lauabit de medio eius, in ſpiritu iudicij & ſpiritu ardoris. Et ex altero Malachię lo-
co, Ecce venit, dicit dominus omnipotēs, & quis ſuſtinebit diem introitus eius? aut quis
ferre poterit vt aſpiciat eum? ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum, &
Au. li. 20. de ciuitate Dei. c. 25
ſedebit quaſi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos,
quaſi aurum & quaſi argentum, & erunt domino offerentes ſacrificia in iuſtitia. Ex v-
Matt. 12.
troque hoc loco rectè id colligit Auguſtinus. Qui ſimul ex illis verbis, vbi dicitur, pecca
Au. li. 21. c. 24. de ciuitate Dei.
tum in Spiritumſanctum non dimitti, neque in hoc ſeculo, neque in futuro, docet eſſe
Gre. li. dial. 4. cap. 39.
quędam peccata, quæ ſi non in iſto, tamen remittantur in futuro ſeculo. Quod non tam
de pœna peccati, quàm de ipſo peccato rectè intelligi, cùm ipſe Auguſtinus, tum ſequuti
Beda in cap. 3. Marci.
illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij complures, auctores ſunt. Deinde verò i-
Ber. Ho. 66. in Cant.
ta miſericors eſt Deus, vt ſit iuſtus nihilominus: neque boni quicquam eſt, quod non re-
muneretur, neque mali, quod pœna aliqua non proſequatur. Remittit itaque pœnam æ-
ternam pro ſua miſericordia, ſed exigit nihilominus temporalem pro ſua iuſtitia, ne ſit

1.Cor.3. malum prorsus impunitum. Quamobrem certò persuasum esse debet pijs omnibus, re-
stare post hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorum,
Orige.Ho. 6.in qui dum viuerent, ipsi pœnas de illis sumere conati non sunt. Hic est ille ignis, de quo di
Exod.& 8.in xisse Apostolum: Saluus erit tanquàm per ignem: vetustissimus Origenes, & eum sequu-
Leuiticũ. & su ti, Hieronymus, Augustinus, Sedulius, Gregorius, Cæsarius, Anselmus memoriæ prodi-
per Hier.ho.12. derunt: Sed libet Augustini verba adscribere. Dicitur, inquit, Saluus erit, sic tamen qua-
Tom.8. in psal. 37. si per ignem: & quia dicitur Saluus erit, contemnitur iste ignis. Ita planè quamuis salui
Hier.in fine cõ- per ignem: grauior tamen erit iste ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita.
ment. super Es. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur: Non exibis inde donec reddas nouissimũ
Au.li.21.c.26. de ciuit.Dei, et quadrantem, intelligi vult Ambrosius. Iam illa Apostoli verba: Vt in nomine Iesu omne
in Psal.37.ser. genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: Et illa rursus ex Apocalypsi: Quòd
38.& 41. de nemo inuentus est, nec in cœlo, nec in terra, nec subtus terram, qui dignus esset aperire
sanctis. librum: nunquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubium esse potest, qui
In Enchir. & subtus terram in gehenna sunt, eos in Iesu nomine genua non flectere, quem iugiter
hom.16.in l.50 homil. potius blasphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, vt non de alijs
Gre.lib.dia.4. intelligi locus hic possit rectius, quàm de ijs, quorum in purgatorio delicta expiantur.
cap.7. Sed & ex illo Machabæorum libri loco: Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis
Amb.in ca.12. Luc.lib.7. exorare, vt à peccacis soluantur: rectè colligi potest, esse quædam abdita receptacula, in
Philip.2. quibus eorum animæ detinentur, qui cum signo fidei in confessione Christi nominis
Apoc.5. ex hac vita decesserunt. Nã pro his qui sunt in cœlo nihil attinet Deum precari, qui cum
2.Mach.12. summa beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ sunt Deo, qui tantæ beatitudinis
eos participes facere dignatus est, quàm, vt orare pro illis necesse sit. Iniuriam facit mar-
Ho.71. de verbis Apostoli. tyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni supplicijs destinati,
pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaque sa-
lubris est cogitatio pro defunctis exorare, neque necesse est orare pro ijs, qui sunt in cœ-
lo, quò nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneum au-
tem sit pro ijs orare, qui sunt in gehenna, quid restat aliud nisi tertium esse locum ali-
Gen.4. quem, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij, qui non satis purgati ex hac vita
Gladius flammues & versa migrauerunt? Legimus in Genesi, flammeum gladium atque versatilem ante paradisum
tilis quid sit esse collocatum. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quòd quicunque de-
prolixè ex- inceps admittendi sunt, illos trãsire per examinatoriũ ignem oporteat, sicut Ambrosius,
ponitur. & eum sequutus Rupertus, locũ hunc interpretantur. Scribit Gregorius Nissenus de gla
Amb.in Psam. dio hoc, quod non semper ingredientibus, ex aduerso eum stantem scriptura demõstrat:
118.serm.20. Verumetiam verti fingit, vt indignis quidem aduersus appareat, dignis verò versus
Rupe.li.ca.32. à tergo existat, expeditum eis aditum patefaciens ad vitam, intra quam illi fiducia
in Genesim. certaminum, illæsi flammam transgressi penetrarunt, qua etiam nos intrepide supe-
Oratio.2.in 40 rata, intra Paradisum perueniamus per illorum intercessionem confirmati ad bonam
Martyres. Confessionem in Domini nostri IESV CHRISTI: Quem secutus Ambrosius, plu-
ra genera baptismatum enumerat. Est etiam baptismum, inquit, in Paradisi vestibulo,
quod antea non erat, sed posteaquã peccator exclusus est, cœpit esse: Romphea ignea, quã
posuit Deus, quæ ante nõ erat quando peccatum non fuit: culpa cœpit, & baptismũ cœ-
In psa.111.ser.3 pit quo purificentur, qui in Paradisum redire cupiebant, vt regressi dicerent: Transiuim[9]
per ignem & aquã. Hic per aquam, illic per ignem: Per aquam, vt abluantur peccata: per ig
nem, vt exurãtur. Et paucis interiectis. Et si aliquis vt Petrus sit, vt Ioãnes, baptizatur hoc
igni: Veniet ergo baptista magnus, mouebit Rompheam versatilem, dicet his qui à dex-
tris sunt, non habentibus grauia peccata. Intrate qui præsumitis, qui ignem nõ timetis.
Sermo.20. Et aliquanto post in eundum Psal. scribens: Omnes oportet per ignem probari, quicunq;
ad Paradisum redire desiderãt. Non enim otiosè scriptum est. Quod eiectus Adã & Eua
de Paradisi sede, posuit Deus in exitu Paradisi gladium igneum versatilem. Omnes o-
portet transire per flammas: Siue ille Ioannes Euangelista sit, quem ita dilexit domi-
nus, vt de eo diceret ad Petrum: Sic eum volo manere, quid ad te, tu me sequere. De
morte eius aliqui dubitauerunt, de transitu per ignem non possumus dubitare, quia
in Paradiso est, nec separatur à CHRISTO: Siue ille sit Petrus qui claues accepit re-
gni cœlorum, qui supra mare ambulauit oportet dicat. Transiuimus per ignem & a-
quam, induxisti nos in refrigerium. Sed Ioanni citò versabitur igneus gladius, quia non
inuenitur in eo iniquitas, quem dilexit æquitas. Sed si quid in eo fuit humani vitij,
charitas diuina decoxit. Alæ enim eius, sicut alæ ignis. Qui habuerit hic charita-
tis ignem, illic ignem gladij timere non poterit. Ipsi Petro qui mortem suam toties
pro Christo obtulit, dicet: Transi, recumbe, sed ille dicit, igne nos examinabit, sicut
examinauit argentum. Etenim in quo aqua multa excludere non potuit charita-
tem,

tem quomodo eam ignis excludet? Sed ille examinabitur vt argentum, ego examinabor vt plumbum, donec plumbum tabescat, ardebo, si nihil argenti in me inuentum fuerit, heu me! in vltima inferni detrudar aut vt stipula totus exurar.

Quod si scripturis etiam probari purgatorium non posset, cùm tamen vnanimes, vno ore sancti doctores omnes à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & sacrificiorum pro defunctis meminerint, cùm plerique eorum, nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda conscripserint, quis est, qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quæ tanto omnium consensu, tot seculis in Ecclesia semper fuit obseruata? Cui qui contradixit Aërius ante mille ducentos annos, pro hęretico habitus est, quòd superuacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrum, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobrusiani: qui cùm ad eundem lapidem offendissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem cōfutati sunt. Libet autem vnicum hic Augustini locum adscribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem: per fluuium igneum, de quo propheticus sermo commemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruētibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora: Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina: Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna deseuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneę ollę comparat dicens: Pone ollam super prunas vacuam, donec incalescat æs eius, & stagnum eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant exudabunt: illic stagnum vel plumbum diuersarum passionum, quæ aurum diuinæ imaginis adulterauerant, consumentur. Quæ omnia hic ab anima separari per Eleemosynas & lachrymas compendiosa transactione potuissent: Quæ ęadem ad verbum ferè reperiuntur apud Eusebium Emissenum. Qua de re qui volet plura legere, poterit apud Lactantium lib. 7. institutionum cap. 21. Prudentium in Hamartigenia, Hieronymum cap. 20. in fine commentariorum in Esaiam, Et Gregorium Nissenum in disputatione de anima & resurrectione cum sorore Macrina: Nam nobis hoc loco propositū non est, hoc argumenti genus tractare, obiter tantùm illud significandum esse duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse, vt ipsi nos iudicemus, vt ipsi supplicium de nobis sumamus, vt per ieiunium, orationem, & eleemosynam peccata nostra expiantes, Deum nobis placatum reddamus, vt cùm ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atq; à pœnis quas longè grauiores eramus commeriti, nos liberet.

Aeri error.

Lib. 50. Homiliarum. Ho. 16.

Ho. 3. Epiphan.

Atque hęc est satisfactionis ratio, quæ inter partes siue actus pœnitentię tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonunquàm per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorū remissionē. Quo magis autē intelligi possit, quæ sit indulgētiarum vis, sic accipi rē oportet. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, saluator corporis & membrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cùm transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, imò passiones Christi, non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo: Si autē Christum intelligas caput tātùm, passiones Christi non in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apostolus, vt suppleam, quę desunt passionum Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in Christo capite? an non passus est, quicquid pati debuit? Nonne ipse dixit, Consummatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionum suarum nihil deesse, quia omnia, quę dicta de se fuerant, completa essent. Nihil ergo deerat passionibus Christi, quatenus caput est, sed restabāt adhuc, & restant Christi passiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus: Vos estis corpus Christi, & mēbra de mēbro. In hui⁹ ergo corporis mēbris, hoc est, in pijs hominibus, qui tanquā caput semel passus est, passus est sæpè, & patitur Christus. Nam vnusquisq; piorum pro modulo suo exoluit, quod debet, & pro posse virium suarum quasi canonem passionum infert quarum non erit finis, nisi cùm seculum finitum fuerit, Sic patiebatur Christus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me persequeris? Membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interpretabatur. Quomodo solet lingua dicere calcato pede calcas me: Linguam nullus tetigit: compassione clamat, non attritione: Ita Christus, si quis

Satisfactio tollitur indulgētia.

Indulgentiarū vis.

Au. in Psal. 61. & 86.

Christi duplex acceptio.

Colos. 1.

Ioan. 19.

Christi passiões in corpore complentur.

1. Cor. 12.

Actor. 9.

quis membro suo faciat iniuriã, si quis illud persequatur, sibi fieri quicquid illi fit, imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facilè perspicere potest, quæ sint Christi capitis, quę sint corporis & membrorum eius merita. Nam sicut viuit Christus in membris suis, ita patitur in membris suis, ita satisfacit in membris suis. Hoc est, quod dicit Paulus, adimplere se quæ desunt Christi passionum in carne sua. Non quòd congeries Christi passionum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius Ecclesię peccatis debebantur: sed quòd multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quæ est Ecclesia, deest, priusquam persequutionũ Christi sit finis: quia vsque in finem seculi patitur Christus in suis membris.

Christi passiones adimplere.

Hinc colligere licet, quòd meritum passionis & mortis Christi, ac sanctorum eius, in quibus patitur & patietur Christus vsque ad consummationem seculi, multò fuerit & sit abundantius, quàm fuerint & sint & esse possint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus vel vna gutta sanguinis sui satisfacere poterat. Nam si potuit dicere beatus Iob: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quã patior, in statera: quasi arena maris grauior hæc appareret: certè multò rectius de Christo dici potest, quòd calamitas, quàm pertulit iustus pro iniustis, multò grauior est si in statera appendatur, quàm sint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verumetiam si dici possit multorum mũdorum, pro quibus eam sustinere dignatus est: meritum vt illius infinitis partibus omnes ini quitates & scelera totius orbis superare videatur. Ex hac itaque superabundantia meritorum & satisfactionum Christi & sanctorum eius, hoc est, capitis & corporis, pendet & constat indulgentiarum thesaurus: cuius dispensatio cùm ad alios Episcopos, tum ad summum Pontificem pręcipuè pertinet, qui totius Ecclesiæ sub Christo capite caput est: cui Christus ipse peculiariter claues regni cœlorum commisit. Hoc est, quod dicit Apostolus: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi & dispẽsatores mysteriorum Dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Et rursus alio loco: Cui donastis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum hic est, quòd per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui in sacramento pœnitentię iniungitur & præcipitur, satisfactionis fit remissio siue condonatio. Quoniam verò per iniũctam satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur & aufertur pœna temporalis, quę peccato, quod patratum est, ex iustitia diuina debetur: consequens est per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantùm enim valent, modò dignè ac rectè administrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ.

Meritum passionis ac mortis Christi & sanctorum eius superat multò omnia flagitia totius orbis.

Matt. 16.
1. Cor. 4.
1. Cor. 9.
2. Cor. 2.
Indulgẽtiarum fructus & effectus.

Ac ne cui nouum videatur, quòd etiam sanctorum passiones & merita valere dicimus ad remissionem peccatorũ, libet hic adscribere, quid ea de re vetustissimus & idem doctissimus vir senserit Origenes. Quod dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus qui Christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata sanctorum, id est Apostoli & martyres, si poterimus ex scripturis diuinis probare tentabimus. Audi primùm Paulum dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus vestris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regressionis siue resolutionis meę instat. Pro his ergo quibus scribebat, expendi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulatur peccata purgentur. De martyribus autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia animæ eorum, qui iugulati sunt propter nomen domini Iesu, adsistant altari: qui autem assistit altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est, pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro: Vide, inquit, ne fortè sicut dominus & saluator noster quasi agnus ad occisionem ductus, & in sacrificium altaris oblatus peccatorum remissionem vniuerso præstitit mundo: ita fortassis cæterorum sanctorum ac iustorum sanguis fusus est, ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, posteaquàm docuit, quod etiã Paulus hostiam se obtulerit iugulandam, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideò cessauerunt cæteræ hostiæ, quia talis hæc fuit hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute. Cæteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: Fili remissa sunt tibi peccata tua. Detrahere itaque meritis sanctorum, nihil est aliud, quàm detrahere meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis: Christus est qui patitur in illis: Christus est qui meretur in illis: cuius fuso pretioso sanguine fit, vt illorum quoq; fusus pro Christo sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorum, quamuis hæc remissio non per aliũ detur, quàm per Christum.

Sanctorum merita, ad remissionem peccatorũ valẽt ex scripturis probatur.
Orig. Hom. 10. in Num.
2. Cor. 12.
2. Tim. 4.

Homil. 24. in Numer.
Sacerdotis officium est in altari pro populi peccatis supplicare.

Sed

Sed hæc obiter de sanctorum meritis, quę miro quodam consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris præstantibus, omnibus seculis in ecclesia celebrata, deq; pœnitentia & eius partibus dicta sufficiant. Nunc de sacramento extremę Vnctionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

CAPVT XLIX.

MEdiator Dei & hominum, qui cùm venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non solùm Iesus, verumetiam Christus vocari voluit. At illud quidem nomen inde sortitus est, Matthæo etiam Euangelista teste, quòd ipse saluum facturus esset populum à peccatis eorum. Neque enim est nomen aliud sub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, præter nomen Iesu. Christus verò ex eo appellatus est, quòd cùm regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus domini vnxit me. Neque verò propterea tantùm Christus nominari voluit, quòd vnctus ipse, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset.

1.Tim.2. Luc.19. Iesus. Matt.1. Actor.4. Christus dicitur quod spiritusanꝰto vnctus sit, & in alios vnctionis suæ gratiā diffundat. Esai.61.

Legimus Dauid regem tribus vicibus vnctum esse. Primùm in domo patris sui. Hæc vnctio significabat illam, quæ fit in baptismo, quę & ipsa signũ est, futuros nos regni illius participes quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus à cõstitutione mundi. Secundò vnctus est in Hebron, vt regnaret super domũ Iuda, post quam vnctionem mala & aduersa multa passus est. Hæc significabat vnctionem in sacramento confirmationis, per quam nobis cõfertur Spiritussanctus ad resistendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitę nostræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud sit vita hominis super terram, quàm militia. Tertiò iterum vnctus est in regem super omnem Israël. Post hanc vnctionem in pace regnauit. Hęc significabat vnctionem istam extremam de qua nobis nunc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptismo inuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna.

Vnctio triplex. Dauid rex ter vnctus, & quid designet. 1.Reg.16. Vnctio duplex. Luc.1. 2.Reg.2. Vnctio confirmationis. Iob.7

Quemadmodum autem baptismus est intrantium, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cum calcaneo nostro serpens callidissimus insidietur maximè, neque vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quàm cùm ex hac vita migrandũ est, quod eam etiã ob causam agon vocatur, quòd tum pugna validissima, tum certamen instat grauissimum, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destituros esse, verùm sacramentum hoc extremæ vnctionis instituit, per quod non solum ad sustinendos, verumetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem sicut pœnitentia ad iustitiam, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animę & corporis robur nobis confertur: Nam vtriusque morbus propulsatur, animæ cùm peccata remittuntur, quibus nulli possunt esse morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur homo: quod tamen non semper euenit. Rectè igitur inter sacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Est enim sacræ rei signum efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ, nimirùm peccatorum remissionis, quæ confertur in hoc sacramento: cuius principalis iste fructus est, vt auferatur peccatum eius, qui sacro oleo inungitur: Secundarius autem est corporis quoque sanitas. Legimus apud Marcum, quòd exeuntes discipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa ejciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re testimonio: Vnde patet, inquit, ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo pontificali benedictione consecrato. Theophilactus quoque locum eundem enarrãs: Quòd vnxerant, inquit, oleo Apostoli, solus Marcus narrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica epistola dicit. Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleũ & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque Dei misericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem spiritualem accipimus. Expressius autem Iacobus effectum huius sacramenti demonstrat: Cuius hæc verba sunt: Infirmatur quis in vobis, indicat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ vnctioni deesse, quod ad sacramenti rationem pertinet. Est enim elementum siue signum visibile, quod materię locum obtinet, oleum pontificali benedictione consecratũ, valdè accommodatum ad demõstrandum id, quod perspicitur in hoc sacramento. Quod

2.Reg.5. Vnctio extrema. Agon mortis vnde dictus. Vnctionis extremæ effectus duplex. Esaiæ.27. Marci.6. Vnguntur energumeni & ægroti. Iacob.5. Oleum quid confert. Infirmatur quis in vobis explicatur. Vnctiones extremæ materia.

enim

enim olei natura præ se fert, hoc in huius sacramenti dispensatione in homine ęgroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores, & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis, ex morbo, & animæ, ex peccatis contracto, lucemque, gaudium, & spiritualem hilaritatem confert, modò fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum, cùm accedit verbum, fit sacramentum: Verbum autem est oratio fidei, quando presbyter vngẽs dicit: In nomine patris, & filij, & spiritussancti, adiunctis pijs & succinctis precationibus, ab Ambrosio & Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu, cæterisque sensibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum inprecatione pacis. Atque hęc est gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio remissioq; peccatorum.

Quare non semper post vnctionem conualescit ægrotus.
Fidei oratio efficax.
Matt. 13.
Iacob. 1.

Qui verò secundarius est effectus huius sacramenti, eum quod non semper ęgrotus consequitur, vel ideò fit, quòd animæ non semper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiscitur. Vbi enim fides magna est & ardens, facile quiduis à Deo impetrat, vbi verò modica fides est aut nulla, nihil obtinet. Legim⁹ quòd in sua patria Christus nullam potuit facere virtutem, propter incrudelitatem eorum. Quamobrem non quęuis oratio, sed fidei oratio, quando quis orat in fide, nihil hæsitans, ea demum quiduis obtinet. Vbi ergo est oratio fidei, modò ne quid ea res ægrotantis animę saluti officiat, nihil dubitandum est, quin corporis quoque sanitatem per vnctionem hanc sit adepturus.

Sulp. cap. 21.
Ruff. li. 2. ca. 4. Eccl. Hist.
Chrys. lib. 3.
Au. de visita. infir. li. 2. ca. 4. et de rectitudine Cathol. conuersationis.

Scribit Sulpitius Seuerus in vita sancti Martini, quòd oleo sanctificato puellam quandam dira paralysis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Commemorat Ruffinus quoque non dissimilia de discipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius sacramenti Chrysostomus, vbi tractat de sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoq; ad Rusticum scribens, & Augustinus in locis aliquot: & eius synchronus Innocentius epistola prima, quam scripsit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera scribit: Pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo genus vnũ putatur posse concedi? Sed iam ad sacramentum Ordinis accedamus.

De Sacramento Ordinis.

CAPVT. L.

Rom. 13.
Ordo in ecclesia necessarius.
Ioan. 11.
Ioan. 10.
Can. 6.
Lib. 1. de ordine cap. 9.
Iob. 10.

CVm quæ sunt à Deo, ordinata sint, non alibi magis requiri videtur, vt sint ordinata omnia, quàm in Ecclesia: quam à Deo esse, dubium non est. Ipse enim Deus & dominus noster Iesus Christus collegit eam, & ædificauit sanguine suo, qui propterea mori dignatus est, vt filios Israël, qui erant dispersi, congregaret in vnum, vt esset vnus pastor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Canticis castrorum acies ordinata vocari legitur: Neque alia magis re est aduersarijs potestatibus terribilis, quàm eo ipso, quòd est ordinata. Est igitur ordo cum primis in ea necessarius, de quo præclarè scriptũ est ab Augustino. Ordo est quem si tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem nisi tenuerimus in vita, non perueniemus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum, nisi sit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quàm vt eum deseramus, ne si deseruerimus, eò (quod absit) nos venire contingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Ordo sacer sacramentũ esse probatur.
Hebr. 6.
Rom. 10.

Rectè autem ordinem, quatenus est Ecclesiæ sacramentum, de quo nunc à nobis oratio suscepta est, signaculum Ecclesiæ quoddam esse dicimus, per quod spiritualis potestas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cuiquam seipsum ingerere, verùm vocationẽ expectare necesse est, quæ nihil aliud esse videtur, quàm ordinatio. Hoc est quod Paulus admonet: Ne quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquã Aaron. Et rursus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomono credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?

Ordinis seu ordinationis materia.
Gratia confertur in hoc sacramento.
1. Tim. 4.

Quòd autem ordo, vel quòd rectius dici potest, ordinatio sit sacramentum, vel ex eo liquet, quod est sacræ rei signum efficax. Est enim visibile signum, siue forma visibilis inuisibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc sacramento confertur, cùm etiam ipse sit ordo multiplex, quemadmodum paulò pòst docebimus. Signum seu elementum huius sacramenti, siue quis materiam vocare malit, est in sacerdotibus vnctio, siue manuum impositio, in reliquis attactus eorum, quæ tangenda sunt. Ad quod elementum, cùm accedit verbum, fit sacramentum. Nam non significatur modò, verumetiam reipsa confertur inuisibilis gratia, per quam fit vt tradita sibi spirituali potestate rectè fungi possit ordinatus. Quòd autem conferatur in hoc sacramento gratia, testis est Paulus, cùm Timotheum suum his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quę in te est, quę data est tibi per prophetiam,

phetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et iterum ad eūdem dicens: Admoneo te, vt resuscites, gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi visibilis manuum impositionis: meminit simul inuisibilis gratiæ: quæ per eam confertur. Quisquis enim eo, quo debet, affectu ad hoc sacramentum percipiēdum accedit, is virtute diuina ad ardui muneris, quod ei mandatur, exequutionem præparatur & instruitur, simul etiam datur ei diuinitus auctoritas & potestas, rata vt sint & efficacia, quæcunque sic ordinatus in eo, quod suscepit, officio, iuxta Christi capitis & eius corporis Ecclesię institutionem, ritè gesserit. Non enim persona sacerdotis attendi debet, qui eadem est qua cæteri infirmitate præditus, verùm eius à quo missus est potestas, eius qui dixit: Sicut misit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & soluendi, qui consecrandæ, distribuendę, & offerendę Eucharistiæ, quique cæterorum mysteriorum suorum dispensandorum potestatem tradidit. Rectè itaq; inter sacramenta ordo numeratur. Quod nomē illi ab Augustino quoq; tribui legimus, cuius hæc verba sunt. Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptismum quiden non amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittit; multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrunq; enim sacramentum est, & quadam consecratione vtrumq; homini datur, illud cū baptizatur, illud cùm ordinatur: ideoq; in catholica vtrumq; non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes, etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum est, non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahūtur, sed manent super eos. Ideoq; nō eis in populo manus imponitur, ne nō homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Et in libro de bono cōiugali, vocat itidem sacramentū ordinationis, cap. 24. Similiter & de baptismo scribens cōtra Donatistas, vbi vocat etiā illud Sacramentum dandi baptisma. Sic enim loquitur: Sacramētum baptismi est, quod habet quæ baptizatur. Et Sacramentum dandi baptismi est, quod habet, qui ordinatur.

Ordinationis effectus si rectè suscipiatur.

Heb. 5.

Ioan. 20.

Au. li. cont. epi. Parmenia. c. 13.

Ordinatio & baptismus non iterantur.

Au. li. 1. ca. 1.

Ex quibus locis, illud discimus, æquè ordinationem sacramentum esse vt baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neque ordinatio, quod æquè in illa atque in baptismo character siue signum imprimitur, quo discernuntur fideles ab infidelibus, sic in ordinatione character imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoque pontifex primus eius nominis, sacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Pręter auctoritatem consuetudinis, quàm ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritussancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerūt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit: ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. His verbis docemur, non modò sacramentum esse ordinationem, verumetiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaque deuotione dantium & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur sacerdotes, nisi pręcedente ieiunio, vel quadragesimæ, vel eo quod vocatur quatuor temporū: quod ea etiam ex causa institutum esse videtur, vt vno animo vnoque consensu, placato per ieiunium & eleemosynas domino precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in messem suam.

Character in baptismo & ordinatione indelebilis imprimitur.

Leo epi. 81.

Ordinatio sanctè & deuotè fiat.

Actor. 13.

Ordinationes sacræ cur tempore ieiunij conferantur.

Ieiunium quatuor temporum

Luc. 10.

De distinctione Ordinum.

CAPVT. LI.

Diuiduntur autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur: Ostiarij siue Ianitores, Lectores, Exorcistæ, Acolythi. Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonsura, quæ non est ordo, sed magis dispositio quædam ad suscipiendos ordines. In qua quòd capillorum in modum coronæ quædam fit resectio, illud significat, eum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atque in regnum quoddam spirituale transferri.

Ordinationes duplices minores quatuor, & maiores tres.

Tonsura prima.

Ianitorū siue Ostiariorū officiū est, stare ad ostia tēpli, quos dignos esse sciūt admittere: quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignatiꝰ custodes appellat sanctarū portarū. Censebātur autem indigni pagani siue ethnici, catechumeni, hæretici, excōmunicati, energumeni, flagitiosi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: sicut apud Chryso-

Ostiarij.

Ignatius epi. 8. & 12.

Chrysostomum & Ambrosium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apostolorum temporibus fuisse, & ab ipsis institutus esse: quandoquidem synchronus Apostolorum Dionysius, & qui nō magno interuallo eos sequuti sunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Datur ostiario cùm ordinatur, claues Ecclesiæ: simul admonetur ab Episcopo, sic agat quasi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus ijs recluduntur. Officium hoc expresisse videtur Seruator noster, quando flagello de funiculis facto ementes & vendētes eiecit de templo: Qui etiam ostium seipsum appellare dignatus est. Per me, inquit, si quis introierit, saluabitur.

Chrys. hom. 60 & 41. ad pop. Antiochen. Amb. epist. 33. Dion. ca. 3. Eccl. hierarch. Ignat. epist. 8. Tertul. aduersus hæreticos. Matt. 11. Ioan. 10. Lectores.

Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, vt ex Ecclesię traditione, legat in ea Prophetias & lectiones Apostolicas. In cuius rei signum traditur illi codex diuinarum scripturarum, simul admonetur ab Episcopo, vt accipiat, & sit verbi Dei relator: habiturus, si officiū suū impleuerit, partem cum ijs, qui benè ministrauerunt. Quod officiū exhibuit dominus noster in propria persona, quando in medio seniorū librū Esaiæ aperuit atq; in eo legit: Spiritus domini super me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Nazianzenum, Basilium, apud Socratem in Ecclesiastica historia, Ioannem Chrysostomum.

Luc. 4. Esai. 61. Cyp. li. 2. epi. 5. Lib. 4. epist. 5. Lib. 3. epist. 22. Nazian. li. 6. c. 3. in monodia in Basilium. Exorcistæ ordo, quid.

Tertius est exorcistarum ordo, cuius est officium eijcere dæmones, & dicere populo, vt qui nō communicat, det locum: ac aquam in ministerio fundere. Datur huic per Episcopum codex, in quo scripti sunt exorcismi. Dicitur illi, vt accipiat & commendet memoriæ, & habeat potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos. Hoc officio sæpè Christum & Apostolos eius functos esse legimus, quando dæmonia ex obsessis corporibus eiecerunt.

Acolythi latinè ceroferarij. Cerei in templo accenduntur. Matt. 5.

Quarto loco ordinantur Acyolthi, qui latinè vocantur ceroferarij, quòd accensos cereos ferunt, cùm legitur Euangelium, vel cùm offertur sacrificium: non vt propellant tenebras has visibiles, sed vt sicut lumen visibile gestant manibus, quo noctis tenebrę propulsantur, sic luceat lux illorū coram hominibus, vt videant opera illorum bona, & glorificent patrem nostrum, qui in cœlis est. Hi cùm ordinantur, accipiunt ab Episcopo candelabrum cum cereo. Simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, & sciāt se ad accedenda Ecclesiæ luminaria mancipatos in nomine domini. Accipiunt simul vrceum ad suggerendū vinum & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi. Hoc officium se testatur habere dominus dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Testamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœlesti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento vtriusque epistolæ ad Thessalonicenses fit Onesimi Acolythi mentio. Vnde colligi potest fuisse hūc ordinem, sicuti de alijs quoq; rectè creditur, Apostolorū tēporibus. Extat Epistola Caij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Ecclesiasticos accedant, quàm vt sit aliquis primò Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, inde sacretur Acolythus, demùm Subdiaconus, deinde Diaconus, & postea Presbyter, & exinde si meretur, Episcopus ordinetur. Sic gradatim ad Episcopi dignitatem perueniendum esse decreuit. Quæ etiam ratio est, quòd sacramentum hoc ordo vocatur. Æquum enim esse visum est, quod in gubernatore nauis obseruatur, vt id multò diligentius obseruetur in Ecclesiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non statim alicui gubernacula creduntur, sed primùm adhibetur ad remos, postea in proram deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerum maritimarum experientiam consequutus est, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primùm officio fungitur aliquis, posteà decurio fit, deinde centurio, ac posteaquàm ordines duxit aliquandiu, tādem si sit repertus idoneus, dux & imperator militum designatur: Ita fieri oportet in Ecclesia, vt ne quis ad summū gradum subitò prosiliat, verùm in minoribus aliquandiu se exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Basilij docet Gregorius Nazianzenus. Et eius discipulus Hieronymus ad Pammachium scribens de erroribus Ioannis Hierosolymitani. Quin & ita factum esse narrat à Nepotiano, itidem & à Cornelio Cyprianus, & à Chrysostomo Leo imperator qui vitam illius conscripsit. Sozimus verò Pontifex, qui fuisse videtur Augustini synchronus, etiam interuallum temporis describit inter vnumquenque gradum, ita vt inter lectores siue exorcistas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel subdiaconus quatuor annis, & sic ad benedictionem Diaconatus si meretur accedat, in quo ordine quinque annis si inculpatè se gesserit, hærere debebit: exinde suffragantibus stipendijs per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyteri sacerdotium poterit promereri. De quo loco si eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum sperare debebit.

Ioan. 8. Caius pap. ordinandorū ordo. Nauis materialis gubernationis cum spirituali naui comparatio. Hier. in epist. ad Heliod. in Epitaph. Nepotiani. Cyp. l. 4. epi. 2. Sozim. ad Isithium cap. 3. In ordinationibus faciendum interuallum.

Hinc

Hinc videre licet, quòd suo quisq; fungebatur ordine in primitiua Ecclesia, & erāt certo numero ex vno quoq; ordine constituti: Sicut etiam ab Eusebio scriptum legimus, vbi recenset Episcopum vnum, Presbyteros quadraginta sex, Diaconos septé, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cũ ostiarijs quinquaginta & duos. Epiphanius, vbi ordines enumerat, meminit episcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius verò salutari iubet primùm Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cātores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores, extremo verò loco custodes sanctarum portarũ. Clemens ita recenset ordines, Episcopi sunt Pontifices vestri, Sacerdotes vestri sunt presbyteri, Leuitæ vestri sunt, qui nũc Diaconi vocantur, Lectores, Cantores, Ostiarij. Meminit autem & Hypodiaconorum, quos manere iubet, ad mulierũ, Diaconos verò ad virorũ portas. Tradit etiam formulam Hypodiaconos ordinandi. Cęterùm ordines ij minores inter sacros non numerabantur, sed hi tres tantùm ad sacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.

Euseb.li.6.ca. 20.Eccle.histo. — *Epiph.in fine l° jui de hæresib.* — *Epist.8.* — *Li.2.ca.29.constitut.Apost.* — *Li.8.c.15.c.28*

De sacris ordinibus, qui maiores vocantur.

CAPVT LII.

Subdiaconi officium.

INter sacros ordines qui maiores appellantur, primum locum obtinet Subdiaconatus. Est autem officium Subdiaconi, aquam ad ministerium altaris præparare, ac tantùm de oblationibus in altari ponere, quantùm sufficere possit populo Dei, tum epistolam cantare: In cuius rei signum accipit patenam & calicem vacuum de manu Episcopi, & admonetur vt videat cuiusmodi ministerium sibi tradatur, atque ideò ita se exhibeat, vt Deo placere possit. Datur etiam liber epistolarum, diciturque ei ab Episcopo, vt eum accipiat, & habeat potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine patris & filij & Spiritussancti. Hoc officio dominus vsus est, quádo facta cœna cũ discipulis linteo se præcinxit, & mittés aquá in peluim, pedes discipulorum lauit & linteo extersit. Qui suscipit hunc ordiné, ei continentiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictum est, Mundamini qui fertis vasa Domini. Æquum enim est vt seipsos exhibeant vasa in honorem non in contumeliam, atque ab omni carnis inquinamento se contineant, qui altari appropinquantes vasa illa ferunt, in quibus corpus & sanguis domini conficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerunt in Ecclesia Carthaginensi, Subdiaconorum, Mesiæ, & Clementis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. Quin ipsum Cyprianum ordinasse legimus subdiaconum Optatum. Meminit etiam Philomeni Hypodiaconi.

Ioan.13. — *Subdiacono continentiæ lex indicitur.* — *Esai.52.* — *Cyp.li.2.epi.10* — *Lib.3 epist. 21.* — *Lib.3.epist.22.* — *Lib.5. epist. 3.*

Hunc ordinem sequitur ordo Diaconorum, qui latinè possunt dici ministri. Hic ordo Leuitarum appellabatur in veteri Testamento. Præceperat enim dominus Moysi, vt post ordinationé Aaron & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur & consecraretur domino, & seruirent pro Israël in tabernaculo Dei coram Aaron & filijs eius. Legimus in Actis Apostolorum, septem viros boni testimonij Spiritusancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmissa, manus eis impositas esse. Fuit inter eos Stephanus protomartyr, fuit & Nicolaus auctor sectę vnius omnium flagitiosissimæ. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum intercessit, vt in omni matrice Ecclesiæ, septem Diaconi circa Christi aram, sublimiori gradu, tanquam columnę septem, Episcopo assistát: habitiq; sunt Diaconi tanquam oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cũ verecundia actus totius Ecclesiæ: perscrutátes diligentius, si qué videant vicinum fieri præcipitio & proximum esse peccato, vt referant hæc ad Episcopum, vt cõmonefieri ab eo possit, sicut à Clemente scriptum est. Qui etiá alio loco: Esto, inquit, Diaconus Episcopi auditus, os, cor, anima. Ac plura de ea re scribit libro sequenti cap. 19. Erat auté & hoc Diaconorum officiũ, quod custodiebant Episcopũ à maleuolis hominibus, & cõsensum eius præbebant sacrificio. Origenes autem Sacerdotes mauult oculos Ecclesiæ dici: quòd speculatores vocentur: Diaconos autem cæterosque ministros mauult existimari manus quoniam per eos opera spiritualia vniuersa gerũtur: populum verò pedes. Temporibus Apostolorum, sicut in Actis legimus, mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quę dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant: sicut ex eodem Origene, Chrysostomo, &, qui præcessit eum, Cypriano discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, daturque illis Euangeliorum liber, & potestas legendi illud conceditur: Neque legendi modò, verumetiam prædicandi: Quamuis æuo suo scribat Ambrosius prædicandi potestatem Diaconis ademptam fuisse. Hos Apostolus vult esse pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura: quos primùm etiam probare iubet, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus,

Diaconi qui. — *Num.3.* — *Leuit.8.* — *Actor.6.* — *Diaconi septem in ecclesia & eorum officia.* — *Clem. epi. 1. ad Iacob. frat. domini.* — *Orig.tract.5.in Matt.* — *Act.6.* — *Diaconi eleemosynarij dispēsatores.* — *Orig. tract. 15. in Matt.* — *Chrys.hom. contra cōcubinarios* — *Cyp.li 2.epi. 8.* — *Amb.in 4.ca. ad Eph.* — *1.Tim.3.*

Matth.26. *Ibidem.*

quando post cœnam proprio ore & proprijs manibus sacramenta confecta dispensauit, & quando dormientes Apostolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate, vt nō intretis in tentationem.

De Sacerdotio.

CAPVT LIII.

Sacerdotis officium.

VNus autem omnium excellentissimus est ordo sacerdotum, cui reliqui omnes subseruiunt. Versatur eius officium circa corpus Christi. Est autem corpus Christi duplex: Verum, quod à sacerdote consecratum offertur in altari, ac sumere volentibus distribuitur: Mysticum, est Ecclesia, sicut iam antea non vno loco copiosè disseruimus. Vnus enim panis, vnū corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrunque versatur sacerdotis officium, cui varia & multiplex potestas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Christi corpus, datur illi potestas consecrandi, offerendi, & ijs qui sumere voluerint distribuendi: idq; ex institutione Christi, qui in cœna illa nouissima sacerdotes instituens secundùm ordinē Melchisedech, ac dicens: Hoc facite in meam cōmemorationem: potestatem hāc illis largitus est, quemadmodum vbi de sacrificio Missæ sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio sanctorum patrum confirmauimus. Quod verò attinet ad mysticum Christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas baptizandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: Eūtes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritussancti: Datur potestas absoluendi, quod illa Christi verba indicant. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Datur potestas prædicandi: Dicit enim idem Christus: Euntes in mundum vniuersum, prędicate Euangelium omni creaturæ. Paulus Apostolus vocat sacerdotes ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Quale sit autem sacerdotis ministerium, docet idem alio loco, cùm dicit: Quòd Deus nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministeriū reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & non reputās illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur: tanquā Deo exhortāte per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Christus Apostolis & eorum successoribus, cùm post iteratā salutationem, Pax vobis: Sicut me misit pater, inquit, & ego mitto vos. Quomodo enim, vel ad quid misit filium pater, nisi vt inter Deum & homines pacē faceret? Ad hoc igitur ipsum suos in vniuersum orbem filius misit sacerdotes & Episcopos, vt eorū ministerio reconciliarentur Deo, si qui se ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idem est cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego mitto vos: idem est cum eo quod idem dicit Apostolus, posuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Christo legatione fungimur: Et: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis: vt insinuaret, & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis.

1.Cor.10. — *Sacerdotibus multiplex data potestas.* — *Luc.22.* — *Corint.11.* — *Marc.16.* — *Ioan.20.* — *Matt.18.* — *1.Cor.4.* — *2.Cor.5.* — *Sacerdos nihil aliud quā Christi legatus minister dispēsator.* — *Ioan.20.* — *Pax repetita quid significet.*

Malach.2.

Ex quo loco colligitur, sacerdotem nihil aliud esse, quàm Christi legatum, qua etiam ex causa dictus est à Propheta angelus Domini exercituum. Quando autem Christi legatum dicimus esse sacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Christus, & caput est & corpus. Pro Christo capite legatione fungitur sacerdos, quando ex loco superiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, vt vitia sua detestati, atque ab illis auersi Deo reconcilietur. Pro Christi corpore, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, eam quæ, per fusum pro nobis Christi sanguinem, in cruce facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, supplex rogat in persona totius Ecclesiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit. Hoc est quod apud Hieremiam legimus, quod missus fuerit ab vniuerso populo, vt oraret pro illis ad dominū Deū suū. Et dixerunt ad Hieremiā: Sit dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbū in quo miserit te dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. Voci domini dei nostri ad quē mittimus te, obediemus: Sic ille deferebat preces ad Deū & vicissim populo Dei voluntatē annunciabat. Et apud Philonē. Postulat enim in Sacerdote lex præstantiorem homine indolē, quippè qui Deo sit familiaris præ cæteris, situs in quodam diuinæ humanæque naturę (si verum fateri licet) confinio, vt hoc mediatorē, Deus propicietur hominibus, eiusdem ministerio, porrigat eis largiaturque suam gratiam. Hoc est quod Hieronymus sacerdotem Dei vocat sequestrum & hominum. Hoc est, quod Chrysostomus medium stare dicit sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc perferentem, dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos qui offendimus

Hier.42. — *Lib.2. de mōnarchia.* — *Hier. in cap.1. Malach.* — *Chrys. de verbis Esai. Hom.*

mus ex illius manibus eripientem. Hoc est, quod idem alio loco, Sacerdotem pro v-
Chry. lib. 6. de sacerdotio.
niuerso terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremque esse apud Deum dicit, vt
hominum omnium non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius
fiat: itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atque omnium sit pater, sicipsum
ad Deum accedere. Ac paulò pòst: Cùm autem ille & Spiritumsanctum, inquit, in-
uocauerit, sacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi
omnium domino manibus assiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine col-
locabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuer-
sus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur,
Hom. de Adam & Sodomiis.
angelorum choris plenus est. Et idem alibi Hieremiam, inquit, mediatorem Deus facit.
Amb. in oratione priore præparatoria ad Missam.
Hoc est, quod Ambrosius quoque Iesum alloquens: Quoniam (inquit) me peccatorem
inter te & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium
non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famu-
lum tuum eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus
es esse redemptio. Hoc est, quod Gregorius quoque Nazianzenus scribit, esse speciale sa-
Greg. Naz. in apologetico.
cerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Basilium vocat media-
Ad Simpliciã hæreticam epi. 88.
torem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus pontifex:
Quid antistes, inquit, ad dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligitur. Et qui
fuit his omnibus vetustior, quartus à Petro pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit,
Greg. li. 1. epistolarum, epist. 24
ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Ecclesia estis consti
tuti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hæc ille scribens ad Episcopos per
diuersas regiones cõstitutos. Hoc est, quòd à Cœlestino quoq; primo scribitur: Cùm san
Cœlest. epistola. 1. cap. 11.
ctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam
humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & pre-
cantur, vt infidelibus donetur fides &c. Et qui vixit eodem seculo Augustinus. Tunc, in-
Au. epist. 59. ad Paulinũ respondens quintæ quæstioni.
quit, Antistites velut aduocati susceptos suos, per manus impositionem, misericordissi-
mæ offerunt potestati. Et à Cypriano multò ante scriptum est: Sacerdotibus maior labor
incunbit in asserenda, propitianda, & procuranda Dei maiestate. Sacerdos igitur nihil
Cyp. li. 1. epist. 3.
aliud esse videtur, quàm, sicut Paulus dicit, reconciliationis minister. Et qui præcessit hos
Li. 2. const. Apostolic. cap. 30.
omnes. Clemens Petri successor. Vos o Episcopi, inquit, quibus cum versamini Laicis,
estis eis Prophetæ, principes, duces, Reges οἱ μεσιτίας, θεοῦ, καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ, hoc est,
Episcoporum functiones.
mediatores inter Deum & fideles eius, receptores verbi & annunciatores, periti
scripturarum & vocum Dei, & testes voluntatis eius, qui omnium peccata por-
tatis, & de omnibus rationem reddituri estis. Ac quibusdam interiectis. Epis-
Li. 2. const. Apostolic. cap. 29.
copus ipse est verbi minister, legis custos, μεσίτης θεοῦ, καὶ ὑμῶν, id est, mediator inter Deum,
& vos, in eo, qui præstatur Deo cultu: ipse est doctor pietatis, ipse est secundùm Deum
pater vester, qui per aquam & Spiritumsanctum regenerauit vos in adoptionem filio-
rum Dei, ipse princeps, & dux vester, ipse vester Rex, & potestatem in vos habens, ipse
vester terrestris Deus secundũ Deum, qui debet apud vos in honore haberi. Nã de eo di-
xit Deus: Ego dixit dij estis & filij altissimi, Et Dijs non detrahes. Fungitur autem hoc
ministerio, primum quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mor-
tuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos esse reconciliatos: De-
inde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quę ad re-
conciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte desit homi-
nibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisque reconci-
Reconciliandi cum Deo quid facere debeant.
liari Deo conetur. Neque enim existimare quenquam oportere, quòd hoc solùm suffi-
ciat scire & credere, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem fi-
Iohel. 2.
lij eius: Verũ necesse est, vt ipsi quoque adferamus aliquid ad recõciliationis illi⁹ in cruce
factæ fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quæ diuiserunt inter nos,
& inter dominum Deum nostrum, quæ nobis illum offensum reddiderunt, atque ab
illis auersi, conuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro illi nos cre-
damus, in illo spem & fiduciam nostram omnem collocemus, Illius amore inflamme-
mur, ac per fidem viuam, & per sacramentorum susceptionem, quæ ab illo sunt institu-
ta, tanquam instrumenta quędam salutis nostræ, denique per orationem ardentem, ac pas
sionis & mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per sacerdotem sacris
operantem repręsentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerso mundo
mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solùm, cũ prędicat
Euangelium sacerdos, minister est reconciliationis, verumetiam cùm baptizat, cùm pœ-
nitentem absoluit, cùm Eucharistię sacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis popu-
li, cum corporis & sanguinis Christi sacrificium offert; in omnibus his nihil aliud est,

quàm reconciliationis minister, quem non modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repręsentat, ac quemadmodum ea facta sit in cruce, sub aspectum astantis populi subijcit, atque omnia facit, vt fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factę fructum consequi posit. Quàm ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti pretij, quo redemptus & reconciliatus est ei mũdus, ipsum commonefacit. Ecclesiæq; totius nomine supplex petit, vt propter fusum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ eam respicere, atque reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redũdare velit. Qua tamen in re nihil aliud, quàm minister est sacerdos. Nam verus sacerdos, verus mediator & reconciliator non est, nisi ille, cui dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech: ille de quo scriptum est, quòd factus est propitiatio pro peccatis nostris. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium in altari, ipse & sacerdos & sacrificium, vnum cum eo cui offertur, vnum cum ijs pro quibus offertur. Minimè vt diuersum sit illius à nostro sacerdotium, & sacrificium. Sed sicut Episcopi, & eius vicarij vnum esse tribunal dicitur, sic omnium sacerdotum & Christi, vnum est sacerdotium, & sacrificium: Sicut igitur in prædicando Euangelio non est sacerdotis nisi ministerium: non enim sacerdos est qui loquitur, sed spiritus patris cœlestis qui loquitur in illo: Quod etiã testatur Paulus dicens: An experimentũ quæritis eius, qui loquitur in me, Christi. Testatur etiam eius discipulus Clemẽs, cũ docet honorare nos debere per eos, qui præsunt dominũ Deum, existimãs quod os Dei sint Episcopi. Sicut in baptizando nõ est sacerdotis nisi ministerium: solus enim verè baptizat, & à sordibus abluit peccatorum, de quo dictũ est in Euangelio, Hic est qui baptizat, dominus noster Iesus Christus: quod & Paulus indicat, cùm reprehendit eos qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur, dicentes: Ego quidem sum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid igitur est, inquit, Apollo? quid verò Paulus? Ac mox subdit: Ministri eius, cui credidistis, & vnicuiq; sicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementũ dedit. Itaq; neq; qui plãtat, est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementũ dat Deus. Sicut in remittẽdis peccatis, non est sacerdotis nisi ministeriũ: Rectè enĩ illi dixerũt. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Sicut in alijs quoq; functionibus nõ est sacerdotis nisi ministerium: nam quod virtutis est & efficaciæ, non præstat nisi solus Deus: sic in consecratione, sic in oblatione, sic in Eucharistiæ distributione, nõ est sacerdotis nisi ministerium. Testatur hoc Chrysostomus quoque, qui posteaquam duriter eos increpauerat, qui post admissa peccata nõ contriti, neq; confessi ad Eucharistiam accedebant (quod tamen ita faciendum esse docẽt nostri temporis hęretici) cùm illa verba dixisset, Dæmonium patiente peior est, qui postquàm peccauit accedit: Verùm & tu laice, inquit, cùm sacerdotem videris offerentem, ne tu sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris ipse te nõ baptizat, sed Deus est qui tuum caput inuisibili potentia cõtinet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoq;. Ac alio loco: Nõ sunt humanę virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna cõfecit, ipse nunc quoq; operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Ac rursus in suis in Paulum commentarijs: Sacra ipsa oblatio siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam anteà sacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt quę sacerdotes nunc quoque pronũciant, ita & oblatio eadem est. Oecumenius, qui vixit ante nongentos annos, enarrans illum Pauli locum: Tu es sacerdos in æternũ secundùm ordinẽ Melchisedech: Significat, inquit, sermo, quòd licet Christus non obtulerit carentem sanguine hostiã, siquidem suum ipsius corpus obtulit, attamen qui ab ipso fungentur sacerdotio, quorum Deus põtifex esse dignatus est, sine sanguine offerent, nã hoc significat, in æternũ. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset in ętérnum, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiã in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

Hinc vel cœco perspicuũ esse potest, quàm sit eorum sacrilega audacia, qui sacerdotiũ, qui sacrificium ex Ecclesia sublatum esse volunt. Quid enim aliud illi, quàm Christi sacerdotium, Christi sacrificium ex ea tollere, ac redemptionis nostræ pretiũ nobis auferre conãtur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis ministeriũ hominis est mortalis, verùm conse-

Christus ferè per sacerdotem qui eius in terra legatus est omnia facit.
Psalm.109.
1.Ioan.2.

Sacerdotiũ & sacrificiũ Christi vnum & idem quod omnium sacerdotum.
Matt.10.
2.Cor.13.
Lib.2.constit. apostolicarum cap.32.
Ioan.1.
1.Cor.3.

Chry.Ho.60. ad populũ Antioch.& in Matt.51. Euch.in peccatis sumẽs dæmoniaco peior est.

Ho.83.in Matthæum.

In 2.ad Timot. epist. Hom.2.

Sacrificiũ & sacerdotium in Eccl.necessariũ

consecratio, verùm oblatio non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, domini nostri Iesu Christi. Quemadmodum autem non propterea non rectè dicitur baptizare minister, quia Christus ipse est qui baptizat: non propterea non rectè dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est, qui peccata remittit: non propterea nõ rectè dicitur docere minister, quia Christus ipse est vnus magister noster, qui docet nos: nõ propterea non rectè dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est, cuius sanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur sacerdotio fungi minister, quia sacerdotio fungitur in altari Christus, quia seipsum hostiam offert Deo patri, sacerdos ille nunc quidem nobis inuisibilis, & immortalis, secundum ordinem Melchisedech.

Sacerdotis actio virtuti Christi nihil detrahit.

Neque iustior est causa externum in sacrificando, quàm in prædicando verbo ministerium abrogandi. Nam plures magistros fieri prohibet scriptura: sacrificare non modò nõ prohibuit vnquàm, verumetiam præcepit Christus dicens, Hoc facite in meam commemorationem. Quo minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quàm qui prædicãdi Euangelij ministerium externum abolitum cupiunt. Habent enim ij, quas errori suo prætendant scripturas. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Nõ docebit vnusquisque proximũ suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem. Has illi cùm scripturas proferant tam apertas, habere tamẽ videntur aliquem erroris sui prætextum, cùm & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parum idoneus ille sit ad docendos nos, neque citra ministerium hominis id præstare queat. Isti verò quã scripturam proferunt, qua sit sacrificium abrogatum? Certè Paulus non sublatum, sed translatum esse dicit sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. Christus autem dicit, se nõ venisse legem soluere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit sacerdotium abrogare, sed consummare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit sacerdotium Iudæorum? quid aliud quàm vmbra quædam & figura? Quid autem Christi sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, quo nunc illo fungitur in Ecclesia, sacerdos æternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas? Vmbræ corpus, figuræ successit veritas. In vmbratico illo sacerdotio & sacrificio, fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis Christi sanguinem in ara crucis significabat. In hoc autem vero sacerdotio & sacrificio, verum corpus & sanguis Christi fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodũ de pendentis latere sanguis in remissionem peccatorum nostrorũ fusus fuerit, repræsentatur. Non igitur sublatum sacerdotium, sed translatum, non abrogatum, sed consummatum, sed in aliud multò augustius & excellẽtius est mutatum: crassa vt sit eorum inscitia, & magna quædã impudẽtia, qui ex Apostoli verbis illud abrogatum esse colligere conãtur: ac omne sacerdotium & sacrificium funditùs ac radicitùs euersum & euulsum cupiunt, nullum vt inter laicos & sacerdotes discrimen esse velint: quòd quicunque in Christo baptizati sunt, eos esse sacerdotes dicant. Quã de re sic aliquando scripsit Cyrillus in epistola ad Atticum, quã inseruit in suos libros Ecclesiasticæ historię Nicephorus. Professione nostra indignum est, vt sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen eis solis, qui ad eam vocati sunt asseruata esse dicamus.

Iacob 3. *Lucæ 22.* *1. Corinth. 11.* *Suincfeldianorum error.* *Iacob 3.* *Matth. 23.* *1. Ioan. 2.* *Hebræ. 8. & Hier. 31.* *Hebræ. 7.* *Matth. 5.* *Sacrificium Iudæorum vmbraticum.* *Hæreticorum adsertiones de redacto in ordinem sacerdotio.* *Niceph. li. 14. cap. 27. ecclesi. histor.*

Neque verò desunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt, & ad omnes in Christo credentes dictum: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus: Qui dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo. Et iterùm apud eundem: Redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, lingua, & populo, natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Adeò non desunt Sathanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quàm de exæquato & profanato ac in ordinem redacto sacerdotio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat, si fieri posit, etiam electos. Sed nunquid in veteri quoque lege scriptum non est, & ad filios Israël dictum: Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gẽs sancta? Atqui num ideò nullum fuit sacerdotium secundùm ordinem Aaron? num ideò nullũ fuit inter plebem & sacerdotes discrimen? Quamobrem sancta quidem sunt scripturæ verba, quæ adferunt: nihil eis certius, nihil est eis verius: Cœlum & terra prius pessum ierint, quàm vel apex vnus ex illis pereat: Sed si hoc ex illis colligere vis, ex æquo sacerdotes esse omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè absoluere posse mulieres, pueros, adde etiam psitacos & graculos, atque pontificem quemuis aut sacerdotem: tuum est hoc verbum ô Sathana, non est Dei verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis confun-

1. Pet. 2. *Apoc. 1.* *Apoc. 5.* *Matth. 24.* *Exod. 19.*

dere, qui cœlum terrę, qui sacra profanis, qui sursum & deorsum miscere conaris omnia. *Cant.6.* Quoniã verò conatibus hisce tuis opponit se castrorũ acies ordinata, quæ nõ alio nomine tibi magis terribilis est, quàm quòd est ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curę & cogitationes tuæ consumuntur, vt ordinem ex ea tollere possis, vt ne sit illud, quod Pau- *1.Cor.14.* lus præcepit, omnia honestè & secundùm ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannem Spiritussanctus, quod tu vis: non hoc dicit, quod cuiuis de fęce vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud istos, qui hæc à te docti tradiderunt, vsu venisse scimus) prædicare, consecrare, baptizare, absoluere, sacris operari, & quocunque alio reconciliationis ministerio fungi liceat, verùm illud ijs verbis significare voluit, qui Christo nomen dederunt, atque illius corpori per baptismum insiti sunt, eos rectius vocari genus electum, & regale sacerdotium, quàm He- *Sacerdotes & sacerdotium regale.* bræos, qui non aliundè magis gloriari solebant, quàm quod secundum carnem ex Abraham essent propagati, qui neque rex fuit, neque sacerdos, cùm nos in Christum creden- *Psalm.109.* tes, qui & sacerdos iuxta ordinem Melchisedech dictus est, & rex mansuetus, iustus & *Zach.9.* saluos faciens, multò rectius id nobis vendicare possimus, sacerdotis illius & regis mem- *Basi.ser.2.de baptisme.ca.8.* bra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori eius sumus insiti. Sic Didymus, sic Basilius, sic Oecumenius, sic Augustinus, sic qui libenter eum sequitur Beda, sic qui nõ *Au.li.20.de ciui.Dei,ca.10.* multò fuit illo posterior Rabanus, scripturarum hæc loca interpretantur. Ac libet Augustini verba adscribere: sic enim scribit. Quod autẽ enim cùm dixisset: in istis secũda mors *Raba.c.24.de sacram.alt.* non habet potestatẽ, adiunxit atq; ait: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabũt *Apoc.20.* cum eo mille annis: non vtique de solis Episcopis & presbyteris dictũ est, qui propriè *1.Pet.2.* iam vocãtur in Ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticũ chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis: de quibus Apostolus Petrus, plebs, inquit, sancta regale sacerdotium.

Quibus in verbis duo nobis consideranda veniunt: primùm, quòd cùm vocat nos Petrus regale sacerdotium, non hoc vult quòd omnibus reconciliationis ministerijs æquè cuiuis è plebe fungi liceat, atque ijs, qui legitimè sunt ad eã rem ordinati, sed illud modò indicat, omnes in Christum credentes fieri per baptismum vnius sacerdotis Christi mẽbra: deindè quòd non alij propriè vocentur sacerdotes, quàm Episcopi & presbyteri, ad quos propriè ministeria reconciliationis pertinent, cùm alijs è vulgo hæc appellatio non *Hæresi.29.* conueniat, nisi per metaphoram quandam. Docet Epiphanius, quòd cùm sacerdos in æ- *Sacerdotio translato, transfertur regnum.* ternum secundùm ordinem Melchisedech sit dominus Iesus Christus, idem & rex, oportebat eum simul cum lege transferre tum sacerdotij tum regni ordinem. Nam regnum eius non erat terrenum. Manet autem thronus ipsius, & regni illius non erit finis, & sedet super thronum Dauid: hoc vtique regnum Dauid simul cum pontificatu largitus est ecclesiæ suæ, hoc est seruis suis pontificibus ecclesiæ catholicæ, translato in eos throno Dauid *Hie.cõt.Lucif.* non deficiente in ęternũ. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra Luciferianos scribẽs, quærit enim, quare laicũ venientẽ ab Arrianis recipiat, Episcopũ nõ recipiat? Respondet Luciferianus. Recipio laicũ, quia errasse se confitetur. Hieroynmus contra. Recipe & *Sacerdotium duplex.* Episcopũ, quia errasse se confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si errasse se confitetur, cur Episcopus perseuerat? deponat sacerdotiũ, cõcedo veniã petenti. Hieronymus verò: Respondebo tibi, inquit, & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur, quomodo laicus *Apoc.1.* perseuerat? deponat sacerdotium laici, id est, baptismum, & ego do veniam pœnitenti. *1.Pet.2.* Scriptum est enim: Regnun quippè nos & sacerdotes Deo patri suo fecit, Et iterũ: Gentem sanctam, regale sacerdotium, populum acquisitum. Hic quoque non obscurè signi- *Hom.16.in Matth.* ficat. Hieronimus: Quod ipsum etiam Chrysostomus explicat, in illum locum: Cum offers munus tuum ad altare.

Longè diuersum esse sacerdotiũ, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo, quo pres- *Sacerdotiũ laicum baptismus est.* byteri funguntur & Episcopi: Loquuntur enim illi de sacerdotio laico, quod est baptismus. Nam simul vt quisq; baptizatus est, ex iræ filio, Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis salutaribus monitus, ac diui- *Matt.6.* na institutione formatus dicat confidenter, Pater noster, qui es in cœlis, ac exhibeat cor- *Laicus diuina exercens.* pus suum hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, in odorem suauitatis. Atque hoc *Rom.12.* est sacerdotiũ laici, non autẽ prædicare, baptizare, absoluere, consecrare, & sacris operari, *Clem.li.2.cap.10.Const.Apostolic.* quæ ad solos pertinet Episcopos & presbyteros. Quod etiã testatur Clemẽs, cùm ait, Sed neq; Laicos concedimus aliquod sacerdotale munus exercere, veluti sacrificium, baptismum manus impositionem vel benedictionem, Non enim sibi quis sumit honorem, sed qui vocatur à Deo, Nã per Episcopi manus, datur hæc dignitas. Qui verò ad eam promotus non est sed eam sibi vsurpat, Oziæ pœnam sustinebit.

Ausus fuit Ischyras, quemadmodum in historia sua Ecclesiastica scribit Socrates, faci-

nus

nus patrare multis mortis generibus dignũ. Cùm enim nunquã esset sacerdotiũ sortitus,
imposito sibijpsi presbyterij nomine, quæ sunt sacerdotis obiuit. Tractat eandẽ historiã
quoq; Theodoretus, & eũ carceri fuisse propterea inclusum narrat Sozomen⁹. Et extat
epistola Synodi Alexãdrinæ in secũda Apologia Athanasij, in qua negatur fuisse presby-
ter Ischyras, quòd nec ab Ecclesia electus, nec ab Episcopo esset ordinatus. At quo tandẽ,
inquiũt, auctore cõstitutus est? nũquid à Colytho? atqui Colythum in gradu presbyterij
mortuũ, omneq; eius manuũ impositionẽ rescissam, omnesq; ab eo cõstitutos, in laicorũ
ordinẽ redactos esse, & sub nomine Laicorũ ad Synaxim admissos: adeò apud omnes cõ
stat, vt nemo ea de re dubitandũ putet. Hic multa sunt notatu digna: Primũ quod carceri
bus mancipatũ fuisse tradit Sozomenus: Deinde, quod facinus hoc multis mortis generi
bus dignũ esse dicit Socrates. Tertiò, quòd Presbyteri, nullã habeãt presbyteros ordinãdi
potestatẽ, quæ penes solos est Episcopos, quod verba Synodi Alexandrinæ planum fa-
ciunt. Epiphanius quoque reprehẽdit Zacheum quendam, quòd audenter sacra myste-
ria contrectabat, & sacrificia cùm laicus esset, impudenter tractabat.

Socrates lib. 1. cap. 27. Eccle. historiæ.
Laicus missam celebrans.
Theodoretus li. 2. cap. 8.
Sozomenus lib. 2. cap. 25.
ordinati ab eo qui non est episcopus.
Laicus diuina contrectans.
Epipha. contra hæreses. Tom. 2. lib. 3. in compẽdiaria fidei doctrina.

Cæterùm quis est, qui non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum ista verba, vt
quotquot baptizati fuerint, veri sacerdotes censeri debeant omne, futurum, vt illud ne-
cessariò sequatur, reges quoque vt sint omnes. Nam qui dicti sunt sacerdotes, idẽ & re-
gnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque reges omnes, neque subiectum esse quenquã
cuiquam oportebit. Hoc est, quòd maximè laborat Satanás, vt sublato ordine, quàm ma
ximè fieri posit perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi processerunt consilia suã
apud vicinos nostros: quibus simul vt persuásit, nihil pontifici, nihil Episcopis & sacer-
dotibus esse tribuendũ, quòd omnes regale sumus sacerdotium, excusso iugo pontificis
& episcoporum, quandoquidem non sacerdotes modò, verùm reges esse omnes eadem
scriptura docet, facilè persuasit, vt principum quoque legitimæq; suæ potestatis iugũ ex-
cuterẽt, seruili bello concitato, neque multò pòst, eò quoque perduxit amentiæ miseros,
vt Christianißimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam scriptis suis de Im
perio deturbatum, non amplius Imperatorem, verùm Carolum à Gandauo appellare au
si sunt. Sicilli nihilo fuerunt mitiores erga legitimum dominum suum, virum inter a-
lias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili simul erga Deum pietate religio-
neque præditum, verbique illius propugnatorem acerrimum; quàm anteà fuerant erga
Romanum pontificem, cæterosque Episcopos & sacerdotes, Adeò videre licet, quod mu
tuò sibi cohæret vtraque dignitas, Regalis & sacerdotalis, tuere vt altera non posit, quin
eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & principum fama li-
bellis, quos famosos vocant, proscindendis magis audaces esse, quàm qui prius in laceran-
da pontificum & sacerdotum existimatione calamos suos & linguas exacuerunt, dubiũ
erit nemini, si modò rem diligẽtius explorare velit. Hi sunt pręclari scilicet fructus istius,
quemadmodum ipsi vocant, Euangelij. Si Turcæ Germaniam, quamlibet numeroso ex-
ercitu peruasissent, maiorem cladem & exitium adferre non potuissent, quàm quantum
cacangelium istud attulisse videmus. Cognitos habebat istorum mores Erasmus Rote-
rodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat cõmoratus. Is in libro, quem scripsit
in hos pseudeuangelicos, hoc de illis præbet testimonium. At iste, inquit, populus tam
Euãgelicus, etiam Turcarum principi dicitur detestabilis, quem ait seditioni natũ: Quos
subinde tumultus excitat? quoties quàm leuib⁹ de causis procurrit ad arma? ne suis qui-
dem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si libe-
rius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Initio tantùm non Deus
erat illis Lutherus, nunc ijsdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non
recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere sentire quod cuiq; libitũ
est. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata perturbationẽ inducat, vt
fiat illud, quod scriptũ est in libro Iudicum: In diebus illis nõ erat rex in Israël, sed vnus-
quisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Vult vt simus sine legẽ, siue rege, sine
sacerdotio, sine sacrificio: quod cùm perfecerit, simul & illud nullo negocio perfecerit, vt
simus sine Deo. Nam vbi non est sacerdos & sacrificium, ibi nullus Deus agnoscitur: si-
cut anteà quoque copiosius de eo disseruimus.

Si omnes baptizati, sunt sacerdotes, ergo & reges.
Carolus V. Imperator.
Potestas secularis & dignitas pereunt sine sacerdotali dignitate.
Dignitas secularis & sacerdotalis mutuo cohærent.
Germania per pseudoeuangelicos infinita damna passa fuit.
Erasmi testimonium de pseudoeuangelistis.
Sacerdos & sacrificium vbi non sunt ibi nõ agnoscitur De⁹.

Ac satis iam planum fecisse videmur, quandoquidem est Dei cultus in Ecclesia, esse in
ea sacerdotium, esse & sacrificium. Quòd verò isti dicunt, nusquam reconciliationis mi-
nistros in libris noui Testamenti sacerdotes appellari, sed presbyteros tantùm, demus
hoc illis. Fieri enim potest, quamdiu durauit sacerdotium Iudæorum, vt ne quid cum il-
lis habere commune Christiani viderentur, quòd suos appellari sacerdotes noluerint, sed
presbyteros, hoc est, antiquiores, siue digniores, vt augustius quoddam Christianorum
quàm Iudæorum sacerdotium esse demonstrarent, & cuius maiorem haberi rationem
æquum

Reconciliationis minister nusquam in nouo testamento sacerdos vocatur, sed presbyter quare id factum sit.

æquũ foret. Hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini vocăt antiquius. Quod autẽ hoc eſt collectionis genus? miniſtros reconciliationis ſiue presbyteros non reperimus in nouo Teſtamẽto vocari ſacerdotes, ergo nõ ſunt ſacerdotes? Nónne ad eundẽ modũ argumẽtari viciſſim licebit? Nomẽ perſonæ nõ modò in noui, ſed ne in veteris quidẽ Teſtamẽti libris de Deo dictum reperimus, non ſunt ergo tres perſonæ Deus vnus: Quin & ipſum trinitatis nomen in ſcripturis nuſquam inuenitur, non eſt ergo ſancta Trinitas? Quis non videt, quàm hæc abſurda ſint? Sit ita, non fuerit appellatio ſacerdotum inter Chriſtianos ante euerſam Hieroſolymam, & prorſus abolitum Iudæorum ſacerdotium: At ſimul vt illud

Sacerdotum nomen in eccleſia quando frequentari cœpit.

eſt deletum, ſtatim à Clemente Petri ſucceſſore, à Dionyſio Areopagita Pauli diſcipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus alijs ad hæc vſque noſtra tempora ſacerdotum nomen in Eccleſia frequentari cœpit. Cùm autem Eſaias futurum prædixit, vt ex gẽtibus

Eſa.66.

aſſumeret dominus ſacerdotes & Leuitas, qui quomodo ſolebant filij Iſraël, dũ eorum ſtaret religio, & templi cæremoniæ ſeruarentur, offerrent victimas cum pſalmis in domo

Iudic.17.

Sacerdos & ſacrificium coniuncta.

domini, nónne clarè de Chriſti ſacerdotibus eſt loquutus? Verùm quorſum attinet de vocula diſceptare? Vbi fuit ſacrificium, ibi ſacerdotium quoque fuiſſe nemo ſanus dubitat. Nam hæc duo ſic inter ſe coniuncta ſunt, vt ab inuicem ſeparari non poſsint: Neq; ſacerdos ſine ſacrificio, neque ſacrificium eſſe poteſt ſine ſacerdote.

Sacrificium tẽpore Apoſtol.

Actor.13.

λειτȣργός.

Fuiſſe autem ſacrificium Apoſtolorum temporibus ſi quis ambigit, vel ille in actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi ſcribitur: Sacrificantibus illis domino & ieiunantibus, dixit illis Spirituſſanctus, & cætera. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat miniſtrantibus, Eraſmus tamen quod eſt in Græco λειτȣργουώτων ſignificantius vertit, cùm ſacrificarent. Siquidem λειτȣργὸς non ſimpliciter ſonat miniſtrum, ſed

λειτουργειν quid.

plerunque ſacrorum miniſtrum, & qui fungitur officio ſacerdotis pro alijs: & λειτȣργεῖν non ſimpliciter miniſtrare, ſed ſacrum miniſterium peragere, ſacris operari ſiue ſacrificare: & λειτȣργία nõ quoduis miniſterium, verùm illud vocatur, quod nos Miſſam vocamus. Hinc eſt, quod Baſilius & Chryſoſtomus Miſſas ſuas inſcripſerunt λειτȣρ-

Miſſa appellatur liturgiæ per Antonomaſiã.

γίας, Sic autem appellatur Miſſa κατ' ἐξοχὴν, tanquam vnum omnium excellentiſſimum, Deoque gratiſsimum miniſterium, qua ratione Tullius orator, Ariſtoteles Philoſophus, Paulus vocatur Apoſtolus: Ad hunc modum ſacerdos quoque miniſter: & ſacrificium, quod offert, vocatur miniſterium: Non quod alij quoque non rectè miniſtri dicantur, nam & principes Dei ſunt & Eccleſiæ miniſtri: Sic enim de illis Paulus loquitur: λειτȣργοὶ γὰρ θεȣ͂ εἰσὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο πρὸς καρτεροῦντες, hoc eſt, miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruiẽtes, ſed quòd illud longè præſtantiſsimũ omniũ eſt miniſteriũ, quo funguntur ſacerdotes. Quod autem λειτȣργία ſacrum miniſterium ſiue ſacrificium ſignificet, indicat ille

Luc.1.

locus apud Lucã: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτȣργίας αὐτȣ͂, hoc eſt, vt impleti ſunt dies officij eius. Λειτȣργίαν tranſtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens, quàm ſacri-

Hebræ.8.

ficium: Loquitur enim de Zachariæ ſacerdotis officio. Pontifices autem & ſacerdotes ex hominibus aſſumptos pro hominibus conſtitutos veteri lege fuiſſe in his quæ ſunt ad Deum, vt offerrent dona & ſacrificia pro peccatis, cùm à Paulo ſcriptum ſit, nemo eſt tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temerè nonnulli negant) ad noſtri quoque temporis ſacerdotes hæc Pauli verba rectè referri poſſe.

Sacrificium vocatur officium.

Cæterùm aptè atque appoſitè admodum etiam nũc ſacrificium vocatur officium. Sic enim dici ſolet, celebratur nunc officium. Nam cùm officium rectè factum dicatur, nos autẽ nulla rectè facta proferre poſsimus, quæ quatenus noſtro ſunt, ad iram Dei placandam, & remiſsionem peccatorum obtinendam ſufficere nobis queăt, proferimus illud, quod omium rectiſsimè factum eſt à ſaluatore noſtro pro peccatis noſtris abolẽdis, proferimus corpus illius & ſanguinem, qui factus eſt nobis iuſtitia & ſanctificatio, & redẽptio, factus pro nobis obediens patri vſque ad mortem, mortem autem crucis: ſimul ſup-

1.Corinth.1.

Philip.2.

Pſalm.50.

Pſalm.84.

plices deprecamur, vt auertat faciem ſuam à peccatis noſtris, & reſpiciat in faciem Chriſti ſui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis ſecundùm peccata noſtra, non iudicet nos ſecundùm actus noſtros, non retribuat nobis ſecundùm iniquitates noſtras, ſed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis ſecundùm iuſtitiam filij ſui, quam ille luens obedientia ſua, peccatum inobedientiæ noſtræ, pro ſua ineffabili miſericordia nobiſcum communicare, nobis impartiri, & noſtram facere dignatus eſt, poſteaquàm ſemel ipſum per fidem & baptiſmum induti ſumus. Eſtne quod officij nomine rectius appellari queat, quàm vnum hoc? Quæ enim ſunt officia? quæ ſunt rectè facta noſtra? quæ coram oculis Dei & domini noſtri proferre, quibus illum, qui iuſtè peccatis noſtris iraſcitur, propitium nobis & placatum reddere poſsimus? Certè niſi vni illi officio, quòd ille nobis pro ſua immenſa bonitate, in cruce moriens, præſtitit, innitantur, nulla ſunt. Qui igitur ſunt iſti tam impij, tam à Chriſto auerſi, qui nobis hoc quod ſolum verè

dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm iurati Satanæ ministri, quorum omne studium vna hac in re consumitur, vt immensum illud redemptionis nostræ beneficium, in quo solo confidimus, in quo solo gloriamur, sempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis verò extrema quæque perferre prius contingat, quàm vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne sol quidem ipse æquis oculis aspicere posit.

Verùm iusto dolore commoti ab instituto sumus nonnihil digresi. Nunc eò vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orsi eramus dicere, quandoquidem sacrificasse constat Apostolos, quemadmodum clare liber Actorum docet, sacerdotes re ipsa fuisse, etiam si detur illud, quod propter discrimen sacerdotum legis, ante euersam Hierosolymam & extinctum Iudæorum sacerdotium, presbyteri, quàm sacerdotes appellari maluerint. Obiter autem explicauimus, quid sibi velit Liturgię nomen: Significare enim ministerium siue officium per excellentiam quādam, id quod nos Missam vocamus, siue sacrificium, vnde & sacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium est munus & officium sacris operari, hoc est missas celebrare, quod ante mille quoque trecentos annos his verbis testatur Fabianus martyr & Pontifex: Sacerdotes dominus sibi elegit vt sacrificent ei & offerant oblationes domino. In quam sententiam scripsit etiā plerąque Chrysostomus, epistolam ad Corinthios explicans. Nam & si prædicare quoque præclarum sit, ac Deo maximè gratum officium, non tamen hoc sacerdotum quondam proprium fuisse videtur: quòd ex Posidonio colligi potest: qui cùm fuisset auditor Augustini, vitam illius conscripsit. Narrat is, Valerium Hipponensem Episcopum, ordinato in presbyterum Augustino, exultasse & Deo grátias egisse, suas exauditas à Domino fuisse preces, quas frequentisimè fuderat, vt sibi diuinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei ædificare, cui rei se, homo natura Græcus, minusque Latina lingua & literis instructus, minus vtilem præuidebat. Dedit igitur potestatem eidem Augustino presbytero coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi ac frequentisimè tractandi, contra vsum quidem & consuetudinem Aphricanarum Ecclesiarum, vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in sua Ecclesiastica historia, causam etiam explicans, quamobrem verbi ministerio presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arrius Ecclesiam turbauit.

Sacerdotes officiantes.
Fab. epi. 2. ad orientales Episc.
Chrys. in 2. ad Corint. Ho. 13.
Prædicare cuius sit officiū.
Posid. c. 5. de vita Augustini
Socr. l. 5. ca. 22.

Ex his Posidonij & Socratis verbis cernere licet, quàm crassa sit istorum inscitia, qui putant ad hoc ordinari potisimum presbyteros, vt sint verbi ministri, cùm verbi ministerium proprium olim fuerit in multis Ecclesijs Episcoporum, ad quod sacerdotibus aspirare non licuerit: nō quod maior in eo sit dignitas, quàm in altaris ministerio, quod omnia alia excellere, satis iam docuisse videmur: verùm quod ad prædicandi munus nō æquè quiuis est idoneus, atque ad sacrificandum. Nam in ordinando Sacerdote nō tam spectabatur excellens doctrina, quàm pietas & vitę sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minimè sufficere visum est, si vitæ esset inculpatæ, si ætatem suam omnem sine crimine transegisset: sed requirebatur prætereà, potens vt esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotum officio dicta sufficiant.

In eligendo sacerdote, vel Episcopo quid spectabatur.
1. Tim. 3.

Quòd autem ordo Sacerdotij Sacramentum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quòd quę requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacrę rei signum, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signum aut elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neque tamen ea sola: pręcedit enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Pręcipuum tamen in hoc Sacramēto signum est, manuum impositio: Nam per benedictionem ordinandus diuinis officijs mancipatur: per vnctionem ad Christi corpus tangendum idoneus redditur: per calicis Porrectionem officij ministerij quę sui admonetur: per impositionē vero manuū, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedēte verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huius Sacramenti. Nam simul vt accedit verbum ad elementum, fit Sacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcūque pertinent ad officium Sacerdotis, eā efficaciter exequi posit omnia. Hinc est, quod non in conferendis modò Sacramētis efficax est Sacerdotis ministerium, verùmetiam si quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quàm cuiusuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus.

Sacerdotij ordinem sacramentum esse.
Ordinationis sacræ materia & forma.
Sacerdotis oratio magis efficax.

Etsi autem nulla sit in libris noui Testamēti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, non ideò tamen existimandum est recens hoc inuentum esse, vt ordinandi Sacerdo-

Vnctio sacerdotum.

Sacerdotes oleo inungantur. Apostolorum hanc esse non scriptam traditionem testis est Anacletus Petri successor. Ordinationes, inquit, Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangelijs, quæ prædicaturi sint imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraque vnctione, exemplo Prophetarum & regum capita eorum, more Apostolorum & Moysi vngentes, quia omnis sanctificatio constat in Spiritusancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem. Clemens quoq;: Omnis, inquit, pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet: quem quasi Christi locum tenentem honorare omnes debent, eique seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere: scientes, quòd siue honor, siue iniuria, quæ ei defertur, in Christum redundet, & à Christo in Deum. Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Dionysius Areopagita: Scripsit & Cyprianus in libello de chrismate edito: meminit Tertullianus. Neque quisquam est veterum penè scriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Qnominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sine quadam subsannatione sacri huius vnguenti meminisse non possunt. Quòd si propterea putant esse reijciendum, quòd Iudæorum quondam fuerit cæremonia genus hoc vngendi, reijciant & manuum impositionem, quæ & ipsa traxisse videtur ab Hebreis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cùm aliquid commendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filijs Ioseph. Eodem ritu Moyses ordinat Iosue ad populi Dei gubernationem. Numero: 27. Eodem ritu Christus benedicit pueris Mar. 10. Ad eundem modum & super caput hostiæ immolandæ manus ponebatur.

Anacl. epi. 2. Ordinatio sacerdotum quomodo celebrāda — *Clem. epi. 2. ad Iaco. frat. dom. Episc. obidiendū* — *Luc. 10. Dion. eccl. Hier. cap. 4. Tertul. de carnis resurrectio.* — *Manuum impositio.* — *Gen. 48. Leuit. 1. 3. 4. 8. Num. 27. Marc. 10.*

Verùm hæc de sacramento ordinis dicta sufficiant, quod ministrantium est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quandoquidem scriptum est, quòd labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Euangelio vocat dominus seruum fidelem & prudentem, quem constituit dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Hoc est, quòd Dionysius quoque sacerdotum ordinem vocat illuminatiuum & luciducum, quòd eorum proprium est munus luce doctrinæ per salutis iter ducere proximos. Et in libris Paralipomenon legitur: Applicuerunt hircos pro peccato, imposueruntque manus super eos, & immolauerunt eos sacerdotes.

Malach. 2. Matt. 24. Dion. eccle. Hiera. cap. 5. 2. Par. cap. 29.

De ministro Huius Sacramenti.

CAPVT LIIII.

Minister huius sacramenti est Episcopus: cuius hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem Episcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo sacramentū est, verùm dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulò ante commemorauimus: ex presbyteris, qui multi erant in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quàm ipsorum etiam presbyterorum curam gereret. Ac in sacramentis quidem conficiendis & ministrandis, excepta ordinatione & confirmatione nihilo maior est Episcopi, quàm sacerdotis auctoritas, nisi quòd ligandi soluendique potestas tantò maior est penes Episcopum, quantò plus ad eam rem doctrinæ iudicijque requiritur: quibus præ cæteris Episcopum abundare præsumitur, qui vel ipsa reliquis rebus ijs præstat, vel adiunctos habet saltem lateri suo viros eruditione iudicioque præstātes, vt, quòd vulgus sacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non potest, quid ligandum quidue soluendum sit, facilè discernere queat. Inde est illa casuum, vt vocant, reseruatio: quorum nonnulli ad ordinarij cuiusuis, alij verò, qui sunt grauiores, non nisi ad summi pontificis iudicium spectant. Neque verò non iuxta scripturarum auctoritatem, in quibus Iethro Moysi consilium dedisse legitur, vt partiretur in alios iudicandi onus. Quicquid maius, inquit, fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantùm iudicent. Hoc igitur exemplo videmus in Ecclesia Dei constitutum, vt grauiores casus Episcopi, grauissimi Pontificis Max. iudicio reseruarentur. Interest autem Ecclesiæ, vt non omnes ab omnibus peccatis absoluendi potestatem habeant, cùm difficultas absolutionis peccandi sæpe frenum injciat. Quanquam vbi mortis periculum imminet, à quibusuis quamlibet enormibus peccatis absoluendi cuilibet sacerdoti potestas est concessa. Sic igitur in auctoritate ligandi atque soluendi maior penes episcopum, quàm sacerdotem, maxima penes pontificem est potestas, cùm illi præ cæteris dictum sit: Tibi dabo claues regni cœlorum. Quæ verba sic Tertullianus interpretatur, vt per ea soluendi & alligandi potesta-

Episcopatus nō est ordo. — *Episcopi officia.* — *Casuū reseruatio vnde.* — *Exod. 18.* — *Tertul. li. de pœnitentia.*

potestatem, personaliter Petro collatam esse dicat, non Ecclesiæ. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè consecrat, æquè sacerdos absoluit vt Episcopus: In hoc ergo pares sunt Episcopus & Sacerdos. Cæterùm quod in humano corpore fieri videmus, vt sit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem non eundē actum habeant, idem & in Christi corpore, quæ est Ecclesia, cernere licet. Multi namq; corpus vnum sumus in Christo, singuli autē alter alterius mēbra. Hęc cōnexio totius corporis vnanimitatē requirit, sed pręcipuè concordiā exigit sacerdotū, quibus, vt à Leone pōtifice vere maximo scriptū est, etsi dignitas non est communis, est tamen ordo generalis: Quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quędam discretio potestatis: & cùm electio par esset omnium, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret: De qua forma Episcoporum quoque est orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura confluerет, & nihil vnquàm à suo capite dissideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papam in Epistola ad Orientales scripta reperiuntur, illud discimus, qui non dissensionis, verùm pacis & dilectionis Deus est, eum vt pax & vnitas in Ecclesia sua retineri possit, hanc rationem constituisse, vt non modò discretus esset ordo sacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipsos etiam sacerdotes & Episcopos, quamuis ordo generalis non esset, tamen dignitas communis. Non est enim alius Episcoporum, quàm sacerdotum ordo, verùm dignitas maior est Episcoporum. Inter Episcopos autem honoris quidem est similitudo, verùm discretio potestatis. Idem honos, eadem est dignitas Episcopi, qui infimo loco sedet, atque vel Archiepiscopi, vel Patriarchæ, vel summi etiam Pontificis, qui Papa, hoc est pater patrum appellatur, qui non magis est Episcopus, quàm quiuis alius ex alijs, qui sunt extremo loco: Apud Hieronymum scriptum legimus. Pessimæ consuetudinis est, inquit, in quibusdam ecclesijs, tacere presbyteros, & præsentibus Episcopis non loqui. Hoc tantùm differt ab alijs quòd illi in partem sunt vocati solicitudinis, penes hunc verò est plenitudo potestatis. Nā si ex ęquo possent omnes omnia: retineri vnitas non posset. Quare, sicut anteà docuimus, à Christo fuit institutū, vt de maioribus fidei præsertim causis, ad vnū illum, qui sedet in Petri cathedra, pontificem Romanum referretur, quod ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra semper quidem à Catholicis, sæpè etiam fuit ab hæreticis obseruatum.

Rom.12.
Epist.14.
Episcoporū ordo
Papæ seu pontificis max. eminentia.
Sacerdotes ab Episcopis in quo distinguantur.
Ad Nepotianū de vita clericorum.
Papa pater patrum penes hūc potestatis plenītudo.
De maioribus fidei causis ad pont. Rom. referendum.

Si quis autem secum diligentius expendat, quàm admirabili consilio hic in Ecclesia sit ordo constitutus, facere nō poterit, quin dicat, A domino factū est istud. Neq; enim humani ingenij, verùm diuinę res est sapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res sacras non oportere nisi reuerenter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, si promiscuè cuiuis è fęce vulgi ad tractandas illas aditus patebit? si baiulis & zonarijs, si carnificibus etiam, quod apud istos factum videmus, qui volunt ordinem ex Ecclesia sublatum, si deniq; fœminis, quas ne loqui quidem in Ecclesia permittit Apostolus, verbū Dei prędicare, baptizare, absoluere, consecrare licebit? De Marcione scribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit potestatem baptizandi: mox subdit: Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud sunt apud istos, quàm ludibria sacramenta omnia, diuinaque omnia dum ita peruulgantur, ac profanantur; quæ non nisi maxima cum reuerentia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genus hæreticis scripsit Tertullianus. Ipsæ mulieres hæreticæ quàm procaces? quæ audeat docere, contēdere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorū temerariæ, leues, inconstantes. Nunc neophitos collocant, nunc seculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate nō possunt. Nusquàm facilius proficitur, quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est, & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem summa quadam, neq; humana, sed diuina ratione institutū est, vt Ecclesiæ ministrorum ordo distinctus esset à laicis.

Psal.117.
Res sacræ reuerenter tractandæ.
1.Cor.14.
1.Tim.2.
Epiph.li.3.contra hæres. Hæresi.42.
Mulierum hæreticarum procacitas.
Tertul. præscri. aduer. hæret.

Iam inter ipsos Ecclesiæ ministros & hoc prudenter admodum est excogitatum, vt ne derepentè cuiuis ad sacerdotij gradum prosilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad ostia stabat aliquandiu, quo munere cum rectè functus esset, dabatur ei potestas legendi prophetias, ac paulò post dæmonia expellendi. In quibus officijs cùm diligenter versatus fuisset, iam admittebatur intra cancellos vbi mysteria peragebantur non excludebatur cum cæteris: quin Episcopis & presbyteris præsto semper aderat, & eos continuè sequebatur, qua etiam ex causa acolythos dictos existimant. Posteaquàm verò ex diuturna cum sacerdotibus consuetudine, ritum sacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouisse visus est, tū primùm ad ordines, qui sacri vocantur, promoue-

In ordinationibus subordinata progressio est, pacis & vnitatis retinaculum.

ri licebat. Neque sic tamen statim sacerdos ordinabatur, verùm Subdiacono facto, dabatur ei tantum potestas vasa sacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad sacerdotis vsum ferendi, ac epistolam cantandi. Ad Euangelium verò cantandum & prædicandum non admittebatur, nisi prius Diaconus esset ordinatus. Cùm verò Lector in scriptis Prophetarum, Subdiaconus in epistolis Apostolorum, Diaconus autem in Euangelijs legendis iustum tempus posuisset, ac per suprascriptos gradus omnes, ritum omnem sacrorum peragendorum diligenter inspexisset, tum primum ad conficiendum & offerendū Christi corpus & sanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ad sacramenta fidelibus ministranda admittebatur.

Atque ita omni ex parte perfectus tandem est ordo, quatenus est sacramentum, nondum tamen perfectus est, quatenus facit ad vnitatem Ecclesiæ tuendam & conseruandā, quæ sine ordine constare non potest. Nam si par esset sacerdotum omnium auctoritas & potestas, effugere schisma nō liceret: Futurum enim esset, quod hoc infelici seculo nostro euenisse videmus apud eos, qui semetipsos segregantes, Euangelici quam Christiani dici maluerunt, vt secundùm suum quisque sensum scripturas interpretaretur, suo quisq; iudicio atq; arbitrio sacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos institueret, atque ita non esset iam Ecclesia terra vnius labij & sermonum eorundē, sed futura esset Babylon quædam, confusis prædicantium linguis, vt non audiat vnusquisq; vocem proximi sui, qualis reuera est apud eos, apud quos omnis Episcoporum iurisdictio & auctoritas est abrogata. Miserandam ibi videre licet Ecclesiæ faciem, non solùm quòd secus in vna ciuitate docetur quàm in alia, quodque fidibus luditur, non fides vna retinetur, verumetiam quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco superiore detonat: Huic ille Suermerus, ille contrà huic hæreticus est: atque ita præclarum istud, si dijs placet, Euangelium secum ipsum pugnat. Intereà verò, scinditur incertum studia in contraria vulgus: Hic dicit, ego sum sancti Lutheri: alius, ego verò sancti Zuinglij: alius, ego verò sancti Caluini: alius ego verò sancti Balthasaris Anabaptistæ: alius, ego verò sancti Schuenckfeldij: alius, ego verò sanctorum omnium Suermerorum. Sic huic sanctum videtur quod Lutherus: illi, quod Caluinus, vel alius quisquam hæreticorum scripsit, neque minus habere id vult auctoritatis, quàm ipsum Apostolorum symbolū: neque iam scripturarum canonicarum, sed alicuius ex hereticis auctoritate sententiam suam confirmare conatur. Quid hic aliud expectandum est in hac ipsorum inter se, qui se à Christi corpore auulserunt, dimicatione? quàm quod à Propheta dictum est? Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem saluis ijs, qui errauerunt, primo quoq; tempore error ipse intereat. Huius itaque generis schismata ne orirentur in Ecclesia, aut si quæ orta essent, vt priusquam radices altius agere cœpissent, extirpari tempore possent, prouidere volens Spiritussanctus, posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo: qui ex eo nomen sortiti sunt, quòd omnes inspiciant, cunctaq; speculentur, ac diligenter attendant, non modo de populo, verumetiam de clero, quomodo vitam quisq; suam instituat: ac inprimis de doctrina cuiusq; accuratius inquirant, quæ si sana non sit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam sicubi fidei firmum & stabile fundamentū iactum non est quicquid superstruxeris, corruet.

Hæreticorum dissidia. *Genes. 11.* *1. Cor. 1.* *Luc. 11.* *Osee. 10.* *Episcoporum in eccle. necessitas.* *Actor. 20.* *Episcopi vnde dicti.* *Vita bona sine doctrina bona proderit nihil.*

Quamobrem hæc prima & præcipua Episcoporum cura est & esse debet, sana vt in ecclesia doctrina conseruetur, neque fas cuiquam sit somnia sui capitis pro Euangelio populo venditare. Planum id anteà fecimus, verbi ministerium peculiariter ad Episcopos pertinere, quare non est cuiquam licitum illud sibi sumere, nisi mandatum ab Episcopo fuerit. Neque enim alicuius profani magistratus munus est, arbitratu suo verbi sacrorumque ministros instituere, multò minus autem vulgi: de quo præclarè scripsit quidam, quòd non est in eo consilium, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes ea, quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt. De quo sic scribit Chrysostomus. Quod si quid sit populus, percontaberis. Est quiddam tumultus perturbationisq; plenum: Est stultitia maiori ex parte constans, atq; compositum, temere per maris fluctus, varia & pugnāte sententia sæpenumero iactatū. Ad solos Episcopos ea cura propriè pertinet. Legimus Timotheum & Titum à Paulo constitutos Episcopos. Tito verò mandatum ab illo fuisse, vt ipse, non vt populus, qui docendus, non sequēdus est, aut profanus magistratus aliquis cōstitueret per ciuitates presbyteros. Legat qui volet & acta, & epistolas Apostolorum omnium, nusquam reperiet quòd quicquam in hac parte sibi iuris vel populus, vel profanus magistratus vsurpauerit.

Episcoporum munus. *Cicero pro Plācio vulgus quid.* *Hom. 2. in ca. 1. Ioan.* *Titum. 1.* *Episcoporū aut sacerdotū laicis non conuenit institutio.*

Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verùm hoc nunquàm fuit, vt ipse sibi constitueret sacerdotem aut Episcopum: ostendebat quidem quem sibi dari vellet, verùm institutio sacerdotis nō fuit nisi penes Episcopum, Episcopi verò penes Romanū ponti-

Episcoporū electio laicis non conuenit.

pontificem. Meminit Chryſoſtomus electionis, quæ fiebat per populum, verùm ita, mi- *Chry.li.3.de ſa-*
nimè vt laudandam, quin reprehendendam potius exiſtimet: his enim verbis vtitur: Ito *cerdotio.*
iam hinc, ac publica feſta ſpectato, ea dico, in quibus dignitatum Eccleſiaſticarum ele- *Electionem*
ctiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Epiſcopum, *popularem reprehendit Chry.*
quanta eſt tota illa ſubditorum multitudo, quibus eligendi poteſtas conceſſa eſt. Hos
omnes tam in multas factiones ſcindi, neque inter ſe conſentire, neque cum eo, cui ſorte
Epiſcopatus delatus eſt, conuenire videas: ſed vnuſquiſque à ſuis vnius partibus ſtat, a- *Nota.*
lius hunc, alius illum eligens: cuius rei cauſa hæc eſt, quòd idipſum non ſpectant, quod
ſolum ſpectandum fuerat, nempè animi virtutem, ſed aliæ ſunt cauſæ quibus honor is
conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus ſit, in Epiſcopatus, inquit, ordi-
nem cooptetur: ille quòd opibus abundet, neque indigeat alimentis ex Eccleſię prouen-
tibus quæſitis: alius quòd ab aduerſarijs ad nos transfugerit: alius ſibi genere propin-
quum ac neceſſarium, alius adulatorem cæteris anteponere mauult: Nemo eſt qui eum
qui idoneus ſit ſpectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales *Lib.2 contrà*
eligendi per populum ratio Chryſoſtomi temporibus. A qua non diuerſa fuit ea, de qua *Iouinianum.*
ſcribit Hieronymus cùm dicit. Nonnunquam errat, inquit, plebis vulgique iudicium, &
in ſacerdotibus comprobandis, vnuſquiſque ſuis moribus fauet, vt non tam bonum
quàm ſui ſimilem quęrat prępoſitum. Non diſsimilia in laudatione Baſilij & Athanaſij
ſcribit Gregorius Nazianzenus. Et in libro de ſacerdotali dignitate Ambroſius cap. 5.
Similiter errabatur & in Aphrica: Qua etiam ex cauſa faciendum putauit Auguſtinus, *Aug.epiſt.110.*
vt quemadmodum ipſe non ſucceſſerat, ſed acceſſerat Valerio, ſic viuens Eccleſiæ ſuæ, de *Ambitioſi per-*
ſucceſſore prouideret, quòd ſciret per ambitioſos & cōtentioſos homines, Eccleſias per- *turbant eccleſiā*
turbari ſolere. Neque verò fecit hoc ſine exemplo. Nam & Alexander Alexandrinus E-
piſcopus Athanaſium, ſicut Epiphanius, & ex Apollinario Sozomenus, & Athanaſius *Hæreſi.68.*
Petrum ſibi ſucceſſorem delegit, ſicut Ruffinus & Theodoritus tradiderunt. Idem Ale- *Lib.2.cap.17.*
xandrum Conſtantinopolitanum, de Paulo Sozomenus, & aliquanto ante Theotecnū *Lib.2.cap.3.*
Cæſarienſem, de Anatalio feciſſe ſcribit Euſebius. Quin & eadem ex cauſa conſtitutum *Lib.4.cap.2.* *Lib.3.cap.3.*
fuiſſe videtur ſub idem tempus in Laodicenſi Synodo. Non eſſe permittendum turbis, *Lib.7.cap.32.*
electiones eorum facere, qui ſunt ad ſacerdotium promouendi. Quod idem in capitulis *Cap.13.*
Græcarum Synodorum, repetitum poſtea legimus, & in 8. Synodo Conſtantinopoli- *Cap.1.*
tana. In quadam ad Cornelium epiſtola Cyprianus de Epiſcopi electione mentionem *Cyp.li.1.epi. 3.*
faciens, diuini primùm iudicij, deinde populi ſuffragij, poſtremò coepiſcoporum con-
ſenſus meminit. In ea verò quę proximè ſequitur, de vniuerſæ fraternitatis ſuffragio, de-
que Epiſcoporum qui in præſentia conuenerant iudicio, Sabino delatum Epiſcopatum
ſcribit. Extat apud Theodoritum Epiſtola Petri Alexādrini de Lucio, qui mercatus erat *Lib.2.cap.22.*
Epiſcopatum. Non hunc, inquit, conſtituerat conuentus orthodoxorum Epiſcoporum,
non verorum clericorum ſuffragia, non populi poſtulatio, quemadmodum Eccleſiaſticis
iubetur ſanctionibus. Contra verò in ſecunda Athanaſij Apologia, extat epiſtola Syno- *Athanaſius.*
di Alexandrinæ, in qua teſtimonium hoc datur Athanaſio, quod omnis multitudo, po-
puluſque Catholicæ Eccleſiæ in vnū coactus, quaſi in ſpeciem vnius corporis, & animæ,
clamoribus, vociferationibuſque poſtulauerit Athanaſium Eccleſię Epiſcopum dari, at-
que vt id facerent Epiſcopi, qui tum ibi fuerant cōgregati, per multos dies ac noctes ob-
teſtati fuerint, cum interea, nec ipſi ab Eccleſia diſcederent, nec Epiſcopis diſcedendi fa-
cultatem permitterent.

Neque dubium eſt, quin quo tempore vigebat perſequutio Chriſtianorum, cùm e- *Ambitio mi-*
piſcopatum deſiderare nihil tum fuerit aliud, quàm velle martyrem fieri, & ambitio mi- *nor in primiti-*
nor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & conſtantia. Poſteaquàm verò ſecun- *ua eccleſia.*
dis Chriſtianorum rebus paulatim irrepſit ambitio, corrupto iā Eccleſię ſtatu, cōmutata *Steph.ad Rom.*
fuit ea ratio, ita vt ſacerdotum quidem electio, fidelis verò populi conſenſus tantum ad- *Archiep. Raue.*
hiberetur, quemadmodnm ex Stephani, & Nicolai pontificum epiſtolis docemur, ita ta- *Nicol.ad Ioan.*
men, vt penes Pontificē Romanum aut certè Metropolitanū, cōſtituendi epiſcopū pote- *Rauenn. Archi.*
ſtas eſſet: qui niſi quid impediret, nō inuitus cleri, plebiſq; cōſenſum & deſiderium ſeque
batur. Morem hunc deſcribit Leo Pōtifex his verbis: Vota, inquit, ciuium teſtimonia po *Leo epi.84.*
pulorū, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus ſacerdotū conſti
tuantur. Origenes requiri ſcribit in ordinando ſacerdote & præſentiam populi, vt ſciāt *Orig.hom.6.in*
omnes & certi ſint, quia qui præſtātior eſt ex omni populo, qui doctior, ſanctior, qui in *Leuit.*
omni virtute eminentior, ille eligitur ad ſacerdotium, & hoc aſtāte populo, ne qua poſt-
modum retractatio cuiquam, ne quis ſcrupulus reſideret. Sic in veteri quoque lege co-
ram omni ſynagoga iubet Deus conſtitui ſacerdotem. Hoc, inquit, Cyprianus, inſtituit &
oſtendit, ordinationes ſacerdotales nō niſi ſub populi aſsiſtētis cōſcientia fieri oportere, *Num.8.* *Cyp.epi.4.li.1.*

vt plebe præſenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio iuſta & legitima.

Ordinandorum ad ſacerdotium electio populo præſente.

Quamuis autem hoc noſtrum ſeculum ſit longè corruptiſsimum, obſeruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præſente populo, cuius & ſi ſuffragia non requiruntur, admonetur tamen is, vt ſi quid habeat quod obijcere poſsit contra ordinandum, dicat intrepidus: Quod ſi tacuerint, omnes conſenſiſſe iam in ordinandum videntur.

Patroni eccleſiarum quid iuris habeant.

Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Eccleſiæ præficiendum, non tam imperitę multitudinis, quàm patronorum voluntatis & deſiderij ratio nunc habetur: Hi quem dignnm eſſe cenſuerint ad gerendum in Eccleſia ſacerdotium, offerunt Epiſcopo, qui ſi cognouerit idoneum, nihil iam impedit quominus ipſius auctoritate Eccleſiæ illius miniſterio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Eccleſię miniſtris penes Epiſcopos, de Epiſcopis verò conſtituendis iudicium & poteſtas penes eum ſit, qui pater eſt patrum, Romanum pontificem: Sic vnitas in eccleſia retinetur: ſic ſchiſmatibus obuiam itur: ſic vt idipſum ſapiant, idipſum dicant, idem ſentiant omnes, prouidetur: dum vnius diœceſeos vnus eſt Epiſcopus, cui tanquam patri, non reliquus modò grex à Deo ipſi concreditus, verùm & ſacerdotes omnes dicto ſunt audientes.

Pontifex Rom. omnium Epiſcoporum in omnibus prouincijs tanquam vnus communis pater eſt.

Omnium autem Epiſcoporum in omnibus totius orbis Chriſtiani prouincijs, vnus tanquàm communis pater eſt Romanus Pontifex, ex quo pendent, cuius auctoritatē ſequuntur, ad quem de cauſis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione viſum eſt Spiritui ſancto concordem in Eccleſia Dei doctrinam conſeruare. Nam ſi vel magiſtratui, vel populo cuiuſcunque ciuitatis aut oppidi, iudicio ſuo, non relata prius re ad Epiſcopum, citra ipſius auctoritatem conſtituere ſibi presbyteros liceret, tot eſſent ſchiſmata, quot ſacerdotes: ad ſua quiſque deſideria coaceruarent ſibi magiſtros prurientes auribus: cùm præſertim idem nunc de pleriſque in prouincia hac noſtra dici poſsit, quod de Athenienſibus in Actis Apoſtolorum ſcriptum legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quàm aut dicere, aut audire aliquid noui.

2.Tim.4.

Actor.17.

Iudicium itaque de verbi miniſtris deque doctrina eorum, non aliorum eſſe quàm epiſcoporum adeò certum eſt & indubitatum, vt illi ipſi, qui non tam eorum, quàm Chriſti ſuaue iugum per eos eccleſiam ſuam regentis excuſſerunt, in confeſsione ſua Auguſtana diſertè ſcripſerint. Hanc Epiſcoporum eſſe iuriſdictionem de doctrina cognoſcere, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reijcere, ſimul etiam impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione eccleſię.

Epiſcoporum iuriſdictio ſecundū Proteſtātes.

Tanta eſt vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus ijs, qui eam oppreſſam cupiunt, per ipſorum nihilominus iugulum erumpat. Quamobrem veriſsimè ſcriptū fuit à Clemente Petri ſucceſſore, quod ſolis Sacerdotibus conceſſum eſt vt iudicent, quoniam dictum eſt eis, Iuſtum iudiciū iudicate. Et rurſum: Eſtote trapezitæ probati, vobis enim Laicis permiſſum non eſt, imò contrà, ijs, qui iudicandi poteſtate carent, dictum eſt, Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Clem.li.2.c.40 conſtit. Apoſto.

Cont. eos qui cauſantur imperitiam Epiſcoporum.

Verùm hic iſti cauſificantur, eſſe pleroſque indoctos Epiſcopos, vt de ſana doctrina iudicare non poſsint. Quid ſi cauſificatores iſti nihil non ſuo iudicio tribuentes, multò ipſi ſint indoctiores? Neque enim neſcimus, qui ſint iſti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeò literarum omnium rudes plerique omnes, vt vix etiam paulùm aliquid vltra prima elementa progreſsi videantur. Eſt autem Deo gratia, cuius hoc eſt ſolius beneficium, quod nullum fuit vnquàm tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulſit, quo nō habuerit Epiſcopos hæc noſtra prouincia viros & prudentia, & doctrina inſignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nónunquam inter eos aliquem non doctiſsimū: atqui prouidit huic quoque rei Spiritus ſanctus: Magna enim ex parte ita videre licet Eccleſias dotatas, vt minimè deſint Epiſcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu ſuo alere queant. Deinde verò ſunt in vnaquaque Cathedrali eccleſia ſacerdotum collegia conſtituta, quos Canonicos vocant, qui ſunt à conſilijs Epiſcoporum, in quibus & ipſis reperiuntur ſępè non pauci doctrina pręſtantes.

Canonicorum officium.

Exod.18.

Quamobrem ſicut Moyſes cùm ſolus haberet poteſtatem pręeſſe populo, ſeptuaginta presbyteros elegit, quibuſcum populum iudicaret: ſic Epiſcopus quamuis principem in Eccleſia locum teneat, adſciſcit tamen & ipſe presbyteros, quoties de re aliqua grauiore ſuſcipi deliberationem oportet, ſine quorum conſilio etiam nihil agi fuiſſe ſolitum in eccleſia ſcribit Ambroſius. Sed tanta nunc eſt morum in quibuſdam peruerſitas, vt cuiuſuis potius, quàm Epiſcopi ſui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtinæ dulciores, & panis abſconditus illis eſt ſuauior. Sit alius quiſpiam neque doctus, neque virtute vlla præditus, quin ex omni vitiorum genere conflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum ſanctæ catholicæ Eccleſiæ recepta doctrina pugnet, ſtatim audiunt, & in oculis ferunt, quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Auguſtana confeſsio, quā iſti ſe tanquā Chriſtianā

Amb. in c.5. ep. ad Timoth.

Prou.9.

amplecti

amplecti non obſcurè ferunt, & in eam ſe nonnulli conceptis verbis iuraſſe profitentur: quæ certè iuriſdictionem concedit Epiſcopis de doctrina cognoſcendi, & doctrinam ab Euangelio diſsidentem reijciendi. Atq; hic neceſſariò & iure diuino debere dicit eis Eccleſias præſtare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit.

Auguſta. confeſſio concedit iuriſdictionem Epiſcopis.

Verùm diſsidet, aiunt, Epiſcoporum doctrina ab Euangelio. Quam autem ſibi iſti nõ conſtant, quamque ſecum ipſi pugnant. Docent Epiſcopis iuriſdictionem competere de doctrina cognoſcendi, & intereà doctrinam eorum, tanquàm ab Euangelio diſsidentem, reijciunt & condemnant. Eſt ne hoc de doctrina iudicium Epiſcopis permittere, ac non tibi potius hanc auctoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio ſubiectum, quem haud aliter quàm ſeipſum te Deus audire voluit? Inde autem ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic eſt ſuperbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem ſuam præpoſitos & ſacerdotes vocare: ac niſi apud te purgati fuerimus, & ſententia tua abſoluti, per te iam ſex annis nec fraternitas habuerit Epiſcopum, nec plebs præpoſitum, nec grex paſtorem, nec eccleſia gubernatorem, nec Chriſtus antiſtitem, nec Deus ſacerdotem. Subueniat Puppianus & ſententiam dicat: & iudicium Dei & Chriſti in apertum referat, ne tantus fidelium numerus, qui ſub nobis accerſitus eſt, ſine ſpe ſalutis & pacis exiſſe videatur, ne nouus credentium populus nullam pec nos conſecutus eſſe baptiſmi & Spirituſſancti gratiam iudicetur: ne tot lapſis & pœnitentibus pax data, & communicatio noſtra tui examinatione conceſſa iudicij auctoritate ſoluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Epiſcopatum noſtrum cognitionis tuę vigore firmare: vt Deus & Chriſtus eius agere tibi gratias poſſint, quòd per te ſit antiſtes & rector altari eorum pariter & plebi reſtitutus. Apes habent regem, & ducem pecudes, & fidem ſeruant latrones mancipi, cui obſequio plenæ humilitatis obtẽperant. Quanto ſimpliciores & meliores vobis ſunt brutæ pecudes, & muta animalia & cruenti licet ac furentes inter gladios atq; inter arma prædones? Præpoſitus illic agnoſcitur & timetur, quem non ſententia diuina conſtituit, ſed in quem factio perdita & nocens caterua conſenſit.

Epiſcopalis iuriſdictionis eſt de doctrina cognoſcere & ab euangelio diſsidentem reijcere
Luc. 10.
Schiſmata & hæreſes vnde.
Cyp. li. 4. epi. 9.

Quod Puppiano ſanctus pontifex & martyr Cyprianus, hoc ſibi quoque dictum iſti putent, in quibus tantus eſt ſuperbiæ tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, vt ad cognitionem ſuam Epiſcopos vocare audeant, ac niſi apud eos purgati, ac eorũ ſententia ſint abſoluti, non ſex, quemadmodum ſcribit Cyprianus, ſed ſexcentis annis, neq; ſacerdotes, neque Epiſcopos, neq; ſanam Euangelij doctrinam Polonia habuerit, neque Chriſtum vnquam agnouerit. Non fuerit Epiſcopus Adalbertus, nõ fuerit Staniſlaus, qui Chriſti Euangelium ſanguine ſuo ſignatũ nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quàm quod ſucceſſores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirùm de quo initio ſcripſimus, Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum? Hunc non modò ſermonibus & ſcriptis, verùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & actione, varijſq; cæremonijs, deniq; omni quacunq; fieri potuit ratione, nõ tantùm animis fideliũ infigere, verùm & rudium oculis ingerere conati ſunt, vt ſi quis mente comprehendere nõ poſſet, vel manibus ei contrectare liceret. Iſtorúmne doctrina diſsidet ab Euãgelio, ac non veſtra potius? qui, ſicut anteà per nos fuit demonſtratum, Chriſti crucifixi memoriam omnem ex omniũ animis euellere, ſempiternaq; obliuione obruere nixi eſtis, externis illis ſignis, quib⁹ ea rudiorum animis inſculpebatur, abolendis: Vnde etiam anſa data eſt alijs, quandoquidem externa omnia in contemptum adduxiſtis, externum etiam verbi miniſterium abrogandi. Quid autem aliud eſt ab Epiſcopo ſe ſegregare, nouamq; ſibi cathedrã conſtituere, quàm à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia ſeparari? Rectè enim præclarus idem Pontifex & martyr Cyprianus: Illi ſunt, inquit, eccleſia, plebs ſacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe.

Polonia quàm diu Chriſtiana fuerit.
Adalbertus & Staniſlaus Epiſcopi ſancti.
1. Cor. 1.
Ab epiſcopo ſe ſegregare, eſt à Chriſti corpore ſeparari.
Cyp. li. 4. epi. 9

Cæterùm quàm graue ſit crimen ab Epiſcopo ſe velle ſecernere, docet idem aliò loco Cyprianus. (Libenter enim ſanctiſsimi martyris vtimur teſtimonio) cuius hæc verba ſunt: Auerſandus talis, inquit, atque fugiendus, quiſquis fuerit ab eccleſia ſeparatus. Peruerſus eſt huiuſmodi, & peccat, & à ſemetipſo damnatus. An eſſe ſibi cum Chriſto videtur, qui aduerſus ſacerdotes Chriſti facit? qui ſe à cleri eius, & plebis ſocietate ſecernit? Arma ille contra eccleſiam portat, contra Dei diſpenſationẽ repugnat: Hoſtis altaris aduerſus ſacrificium Chriſti rebellis, pro fide perfidus, pro religione ſacrilegus, inobſequens ſeruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Epiſcopis & Dei ſacerdotibus dereli-

Epiſcopus in eccleſia, & eccleſia in Epiſcopo.
Schiſmatis criminis grauitas qualis.
Cyp. tract. 8. Vnit. eccleſiæ.
Tit. 3.
Rom. 13.

ctis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire, quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam vēdicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pependerunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tātum eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & criminis: qui coagulati cum ijsdem simul ad audaciam fuerant, exiens à domino ignis properata vltione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationē Dei humana volūtate conati. Sic & Ozias rex, cùm thuribulū ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confusus, & lepræ varietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso domino, vbi signantur, qui dominum promerentur. Augustinus grauius esse censet schismatis quàm idololatriæ crimen: inde argumēto sumpto, quòd multò de schismatis sumptum est supplicium atrocius, quàm de quibuscunque alijs, quibuscunque tandē flagitijs & sceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber, ira regis contemptoris incensus, & schisma tentatum, Et idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde, & peregrina captiuitate schisma hiatu terræ, sepultis auctoribus viuis, & cæteris cœlesti igne comsumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius vindicatum? Vel hinc discant, quanto se scelere obstringant, quamque grauiorum supplliciorum se debitores constituant, qui discessione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouamque sibi cathedram constituere conantur.

Schismatis pœna. Num. 16. 2. Para. 26. 4. Reg. 15. Schismatis crimen grauius, quā idololatriæ. Au. de baptismo cont. Donat. lib. 2. cap. 6. Exod. 32. Hierem. 36. Num. 16.

Episcopus quid si erret.

Verùm hic decet aliquis. Quid tu? Nunquid Episcopos non esse putas homines, qui & errare possint, & docere nonnunquam, quę cum Euangelio palàm pugnare videantur? Quàm multos autem non tantùm Episcopos, verùm & primi nominis patriarchas commemorare licet, qui in hæresim lapsi discesserunt à fide? Nónne hoc Constantinopolitano, nonne Hierosolymitano, nonne Antiocheno, nonne Alexandrino patriarchis euenisse legimus? Num igitur si quis talis contingat Episcopus, eius mihi nihilominus error sequendus, num eius doctrinæ adhærendum est? Est ita vt dicis, homo est Episcopus, eadē infirmitate qua cæteri mortales præditus, vt & errare ipse, & alios in errorem inducere possit. Ac vidimus nostra quoque ætate quosdam Episcopos à fide discessisse: Verū, quod anteà demonstrauimus, non sine causa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ de doctrina, si quæ parum sana propagari videtur, referre licet, quæ videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuisse, quam Episcopus fraudibus hereticorum seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diœcesanæ, est Metropolitanus Episcopus, quē Archiepiscopum vocant, sunt synodi prouinciales, est postremò pater patrum omnium Romanus pontifex, sunt concilia Oecumenica: adeò multa remedia Deus instituit ad quæ confugere liceret, si doctrina Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cæterum vt tu ad cognitionē tuam voces Episcopum, vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo iudicio condēnes, teque ab illo propria tua auctoritate segreges, sacrilegæ cuiusdam temeritatis insolētissimæque ac minimè ferendæ est insaniæ.

Sacerdotū praui mores.

Sed hic iterùm vsitata illa cātilena nobis occinitur: Non fungi officio suo Episcopos, & sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni viciorum genere contaminatam. Atque vtinam quam est vsitata, tam esset falsa cantilena hæc, verùm, pròh dolor, veriora sunt & omnium oculis testatiora in plerisque, quàm vt negari possit. Declinatum est ab officij religione, deflexū est de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti sumus: Deque eo ordine, qui vnus est omnium nobilissimus atque excellentissimus, rectè dici potest, Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. Neque tamen hæc iusta causa est, sicut anteà docuimus, propter vitia eorum, qui præsident, ecclesiæ communionem deserere velle. Ac responsum quidem est his, vbi de Ecclesia tractauimus: Verùm hic quoque non nostris, sed vetustissimorum eorūque & doctrina & pietate excellentissimorum virorum, Origenis & Ioannis Chrysostomi verbis respondere visum est. Quorum ille in Ezechiëlem scribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepisti vestimenta varia & operuisti illa. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordię, benignitatis, mansuetudinis, longanimitatis ad sufferendum inuicem. Has varias vestes & pulchros

Psalm. 13. Psalm. 48. Ecclesiæ cōmunio non deserēda propter vitia præsidum. Ezech. 16. Orig. hom. 7.

chros amictus, quos nobis largitus est Deus, si laceramus atque conscindimus ac circundamus falsæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium est, quin varijs vestibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, siue discipulum Valentini, aut certè cuiuslibet hæresis defensorem, & considera, quomodo idola sua, id est, figmenta quæ ipse composuit, mansuetudine & castitate vestiat, vt in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus sermo subrepat: & cùm hoc fecerit, intellige eum assumpsisse vestem variam morum, & conuersationis optimæ, & idolis subiecisse, quæ ipse construxit. Ac iuxta mei quidem animi sensum, multò nocentior est hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina sua habet auctoritatis, eo qui doctrinam conuersatione maculat. Qui enim vitę pessimæ est, nō facilè homines ad falsum dogma sollicitat, nec potest per vmbram sanctitatis audientiū decipere simplicitatem: qui verò sermone peruersus est, & disciplinis saluti contrarius, mores autem compositos & ornatos habet, nihil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni & conuersationis quietę, & circumdat ea idolis suis, vt magis decipiat audientes. Idcircò solicitè caueamus hęreticos, qui conuersationis optimæ sunt, quorū fortè vitam non tam Deus, quàm diabolus instruxit. Nam quomodo quasdā illecebras esca rum accupes proponunt, vt facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, sic, vt audacius dicam, est quædam castitas diaboli, id est, decipula humanæ animæ, vt per istiusmodi castitatem & mansuetudinem, & iustitiam, possit facilius capere, & falsis sermonibus irretire. Diuersis diabolus pugnat insidijs, vt miserum perdat hominem, & bonam malis tribuit vitam ad decipiendos videntes, & malam bonis induit conscientiam. Mihi ipsi qui in Ecclesia prædico laqueos sæpè tendit, vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione cō fundat: & ideò plus ij, qui sunt in medio oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quæ celari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia vt diximus diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona nec sunt, & ea quę per naturam suam mala sunt, omnia aduersus humanā commentatur animam. Vnde qui curam habet vitæ suæ, neque mansuetudine hæreticorum capitur ad consentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis, qui videor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur, sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet, secundùm præceptum domini, qui ait: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: Omnia quęcunque vobis dicunt, audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippè, & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super cathedram Moysi quasi scriba & Pharisæus. Præceptum tibi est o popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris verò meā culpabilem vitam atque peccata, vt non habeas iuxta docentis vitam tuam instituere, sed ea facere, quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorum, & Prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cùm dicamus ille docet, & ijs quæ docet facit ipse contraria, aduersus præceptum domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis considerari debere, quàm vitas.

Hæretici quandoque turpitudinem doctrinæ palliant honestate vitæ.

Hæreticus bonæ vitæ periculosissimus.

Castitas diaboli.

Matth. 23.

Ioannes verò Chrysostomus alteram ad Timotheum epistolam enarrans: Hoc nempè, inquit, est malorum omnium causa, quòd rectorum auctoritas perijt, nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpositis vestris, & subditi estote illis. At nunc peruersa confusa sunt omnia. Neque hæc præpositorum gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantum obtemperantes habebūt, idque pro vtilitate nostra: Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremque damnationem inde suscipiunt. Et si patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: imò & meritorum illis accedit cumulus, atque defensio. Nostri denique causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodum dicebat Heli: Assumpsit te de domo patris tui: siue iniurijs afficiantur hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus est. Non ergo hæc illorum gratia, sed vestri causa dico. Qui honorat sacerdotem, Deum quoque honorat: qui verò sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando contumeliosus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aspernari didicerunt, quia Mosen contempsere, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui pie sacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deū reuerebitur. Etsi enim

Chrys. Hom. 2.

Heb. 13.

Sacerdotes contemnere quàm periculosum.

1. Reg. 2.

1. Reg. 8.

Honor sacerdotis, honor Dei.

Matth. 10.

Num. 11. & 16.

Sacerdos indignus etiam honorandus. *Matth.10.*

malus fuerit sacerdos quispiam,attēdit Deus,quòd sui causa illum etiam, qui dignus honore non est,obsequijs foues,ipseque tibi præmia exoluet.Si enim qui propheta in nomine prophetæ suscipit,mercedem prophetæ,accipiet:profectò & qui cedit & obtemperat sacerdoti,mercede sua non destituetur.Nam si vbi de hospitalitate agitur tantùm,vbi quem suscipis ignoras,tantùm præmiorum accipis:si ei subijciaris,cui imperat Deus, nō multò magis mercede donaberis? Super cathedram,inquit,Mosi sederunt scribæ & pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis facere, facite, secundùm autem opera eorū ne faciatis. An ignoras quid sit sacerdos? Angelus vtique domini est. Non ex seipso loquitur. Si despicis,non illum despicis,sed Deum,qui illum ordinauit. Sed vnde,inquies, constat,Deum fuisse illius ordinationis auctorem? Nempè nisi tu hanc habeas opinionem,spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus,neque lauacrum habes,neque mysteriorum particeps es,neque benedictionibus frueris.Non ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat,per omnes tamen ipse operatur,salutem populi moliens,non illorum intuens merita.Nam si per asinæ os,si per Balaam scelestum hominem populi causa loquutus est:multò magis loquitur per sacerdotem , plebis suæ gratia . Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est,& per prophetas, quibus dicturus est:Non noui vos, discedite à me, qui operamini iniquitatem:perque illos,qui dæmones in nomine suo eiecerunt:non magis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Namque si præpositorum vitas discutere pergimus,ipsi doctores nostros ordinare contendimus,peruersoq; ordine naturali, quæ suprà sunt,infrà esse volumus,vt superius pedes,inferius verò sit caput: Audi quid Paulus dicat:Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer aut ab humano die. Et iterùm: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, benè facis, peccasque ni facias:sin verò contraria præcipit,noli præsumere,neque ea coneris, quæ suprà te sunt. Insurrexerunt aduersus Aaron,post vituli formatam effigiem,Core,Dathan,& Abiron. Quid ergo? Nónne illi periêre? Et ab vrsis duobus 42. pueri,Prophetæ Eliseo illudentes,Deo vindice lacerantur. Quilibet,quæ ad se pertinent solicitè curet. Nam siquidem fidei dogma peruertat,etiam si angelus sit, obaudire noli: sin verò recta docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusque moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies,non benè dispensat Ecclesiæ res. Vnde tibi id constat? Noli illum culpare antequam discas. Reatum caue. Plurima quippè ex simplici suspicione iudicantur: Imitare Deum tuum,audi ipsum dicentem: Descendam & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me,opere compleuerint,an non est ita vt sciam. Quod etsi didicisti,& examinasti,& vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem, illius est munus ista discutere,non tuum. Tu seruus vltimus,non dominus es. Ouis ipse es,pastorem noli curiosè discutere,ne eius quoque criminis reus tenearis,quod illum accusare præsumis. Et quomodo,inquies,id mihi dicit,quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: Nā si illi obtēperas,mercede priuaris. Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam:ne Paulo quidē obedire oportet,si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus:sua quisq; discutiat, vitáq; dijudicet suam. At debet ille,inquies,melior esse, quàm ego. Cur obsecro? Quia sacerdos est. Et quid non habet ille amplius quàm tu? Non labores,non angores,non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior,te ipsum perdis ac perimis. Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vnde enim nosti illum te nō esse meliorem? Furatur inquies,& sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô homo? Cur teipsum per præcipitia impellis? Nēpè si quis dixerit,ille purpurā habet,quamuis id scias, aurē obruis: & si arguere posis,protinus resilis,teq; scire dissimulas,nolēs gratis subire periculū. Quid ergo hoc in loco periculū minimè necessariū suscipis? Nō caret reatu hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autē vobis,quòd omne verbū ociosum,quodcūq; loquuti fuerint homines, reddēt rationē de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorē? Cur non ingemiscis magis ac pectus tundis,atq; in humum respicis,imitando fœlicem publicanū? Etsi enim melior sis,tamē hæc fœda existimatione tua cuncta perdidisti, Melior es,tace,vt persistas esse melior: Quòd si loquaris,omnia exinanisti. Si te putas esse, desistis: si non putas,multum sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confessus est,iustificatus descendere meruit, qui peccator non est & esse se putat, quid oro non lucrabitur? quantum ex ea humilitate suis adijciet commodis? Vitam tuam diligentius discute. Fur non es? at rapis,at violas,at innumera eiusmodi perpetras, Neque id,vt furtū probem,dixerim. Absit: imò illud valde execror, & eum qui est eiusmodi defleo: Nam dici non potest quam sit sa-

Marginal notes: *Matth.23.* — *Sacerdos est angelus domini.* *Malach.2.* — *Num.22.* — *Matth.7.* — *Sacerdotes non iudicandi.* — *1.Corinth.4.* — *Rom.14.* — *Exod.32.* *Num.16.* *4.Reg.2.* *Galat.1.* — *Genes.18.* — *Sacerdoti obtēperandum veluti Christo.* — *1.Corinth.7.* *2.Corinth.13.* — *Matth.12.* — *Lucæ 18.*

ſit ſacrilegium malum: ſed vobis parco. Nolo enim virtutem veſtram alios accuſando mi
nuere. Quid, oro, publicano deterius? At cùm eſſet innumeris peccatis obnoxius, Phari-
ſæusque id ſolum diceret. Non ſum ſicut publicanus iſte, omnia perdidit: tu de ſacerdo-
te dicis, non ſum ſicut iſte ſacrilegus, & non omnia prorſus amittes? Iſta neceſſariò dice-
re, ac plurimis verbis proſequi cogor, non ſacerdotum tantùm gratia, ſed veſtri. Nam ve-
reor ne hac elatione virtus exhauriatur veſtra, in iudiciumque decidatis. Audi denique
quid dicat admonens Paulus: Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & tunc in ſemet- *Galat. 6.*
ipſo tantùm habebit gloriam, & non in altero. Nã, dic oro, ſi ſaucius proficiſcaris ad me-
dicum, num omiſſa cura vulneris tui, ſtudioſè medicum percunctaris, vulnus ille habeat
necne? An verò etſi ille ſit ſaucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicisque ſanum illum
eſſe oportuit medicus cùm ſit? Quando verò ſanus medicus non eſt, abſcedo, vulnus meũ
inſanabile referens. Nunquid enim ſi ſacerdos malus ſit, inde ſolatium capiet ſubditus?
Nihil minus. Cæterùm dabit ille quidem ſcelerum ſuorum debitas pœnas: dabis etiam
& tu tuorum criminum pœnas. Etenim magiſter ſolum iam ordinem implet: Erunt e-
nim, inquit, omnes docibiles Dei: neq; dicent, Agnoſce dominũ: Omnes enim agnoſcẽt
me à minimo vſque ad maximum eorum. Cuius ergo rei gratia, inquies, præſidet? cur
præpoſitus eſt? Ne quæſo, doctores noſtros maledictis impetamus, vt ne noſmetipſos læ- *Ioan. 16.*
damus. Noſtra, vt dixi, omnia diſcutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuerea- *Ier. 3.*
mur diem illam, qua illuminati ab illis ſumus. Patrem qui habet, etſi mille patiatur incõ *Noſce teipſum.*
moda, omnia patris reuerentia conteget. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia pa- *Ecclеſ. 3.*
tris tui: neque enim tibi tam gloria, quàm probrum eſt: Etſi ſenſum amiſerit, veniam ha
be: Longè hæc magis in patre ſpirituali dicenda ſunt. Reuerere illum quòd tibi diebus *Sacerdotis munus.*
ſingulis diuina miniſtrat, ſcripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vi-
gilat, propter te vota perſoluit, pro te Deum precaturus adſtat, tui cauſa preces exoluit,
pro te apud illum religio, cultusque & obſequium eſt, pro te iſta omnia. Reuerere hæc
ergo, atque conſydera, accede ad ea ſumma cum reuerentia. At malus ille eſt. Et hoc ad te
quid? Nunquid enim qui malus non eſt, ipſe tibi magna iſta & diuina largitur? Abſit. Fi *2. Cor. 16.*
des enim tua ad omnia valet: neque tibi iuſtus quiſpiam proderit, niſi ipſe fidelis ſis: ne-
que nocebit malus, ſi fueris ipſe fidelis. Per vaccas in arca operatus eſt Deus, cùm populũ
ſaluare vellet: num enim ſacerdotis vita, num virtus tantùm conferre potuiſſet? Nõ poſ- *1. Reg. 6.*
ſunt quæ Deus ipſe largitur, veluti ſacerdotali virtute perfici: omnia quippè diuinæ ſunt *Sacerdotis eſt miniſterium tantum.*
gratiæ. Huius tantùm munus eſt aperire os, cæterùm Deus cuncta operatur: ſymbolũ iſte
tantummodo implet. Intuere quantum inter Ioannem & Ieſum intereſt, & audi dicen-
tem Ioannem. Ego opus habeo à te baptizari. Et, non ſum dignus ſoluere ipſius corrigiã *Matth. 3.*
calciamenti. Sed tamen cùm tantum intereſt, deſcendit ſpiritus, quem non habebat Ioan
nes (de plenitudine enim, inquit, ipſius nos omnes accepimus) prius tamen quàm bapti-
zaretur, non ille deſcendit, neque Ioannes ipſum deſcendere fecit. Cur ergo iſtud fit? Vt
ſcias, ſacerdotem ſymbolum implere tantummodo. Nemo homo tantum diſtat ab ho-
mine, quantum à Chriſto Ioannes. Deſcendit tamen ſpiritus, vt diſcas Deum omnia ope *Ioan. 1.*
rari, Deum omnia facere. Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neque
turbemini. Quid verò iſtud eſt? Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſi-
ue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quam-
que ſacerdotes modò quoque conficiũt. Nihil habet iſta, quàm illa minus. Cur id? Quia *Sacerdotis & Chriſti oblatiõ eadem eſt.*
non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam antè ſacrauerat. Quemadmodum
enim verba quæ loquutus eſt Chriſtus, eadem ſunt, quæ ſacerdotes nunc quoq; pronun-
tiãt: ita & oblatio eadem eſt, eademque baptiſmi ratio eſt, adeò omnia in fide conſiſtũt.
Cornelium ſpiritus repentè repleuit, quia prius ipſe alacritatem voluntatis oſtenderat, ſi *Actor. 10.*
demque pleniſsimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Chriſti corpus, & illud eſt: Qui
autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Chriſtum eſſe, qui nunc etiam adeſt
atque operatur. Iſta vobis non abſque certa ratione diximus, ſed vt ſententiam veſtram
ſenſumq ue corrigamus, cautioresque in poſterum faciamus.

His Origenis & Chryſoſtomi verbis abũdè reſponſum eſſe videtur ijs, qui cùm aliud
non habeant, quod obijcere poſsint, plauſtris quibuſdam conuiciorum in vitam & mo
res ſacerdotum & Epiſcoporum inuehuntur: quorum veſana rabies pios mouere non
debet, etiam ſi vera eſſent, quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta ſunt &
commentitia. Parendum eſt nihilominus etiam ijs præpoſitis, quos iratus Deus dedit, *Oſe. 13.*
ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipſe contemnitur, audien *Iob 34.*
dis illis Deus ipſe auditur. Si mali ſunt præpoſiti, non vita, ſed doctrina eorum eſt ample *Luc. 10.*
ctenda, de qua nihil eſt quod arroget ſibi priuatus aliquis cognoſcendi poteſtatem, quæ
propria eſt Epiſcoporum. Vna eſt in vnaquaque diœceſi Chriſti cathedra, vnde etiã Ec-
cleſia

clesia cathedralis dicitur: Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter au-
Cathedralis ecclesia ab vna cathedra Christi in vnaquaq; diœcesi dicitur. diendum est. Contra hanc si quis nouam sibi cathedram constituere sit conatus, etiam at
que etiam videat, ne quæ Core, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & insitata sup-
plicia maneant. Nullum enim facinus æquè Deus vlciscẽdum putauit vnquàm, atq; hoc,
quod est vnum omnium atrocissimum. Sed nos reliqua iam persequamur.
Num. 6.

De Sacramento matrimonij.

CAPVT LV.

DIximus iam quemadmodũ nati mundo, per lauacrũ regenerationis felicius Chri
Sacramentorũ anacephaleosis. sto renascimur in vitá quandá nouá, qua nõ iam ipsi viuimus, verũ viuit in no-
Galat. 2. bis Christus, quem in baptismo sumus induti. Quod autẽ viuimus deinceps in
Galat. 3. carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis: qua e-
Galat. 2. tiam de causa, fidei sacramentum baptismus vocatur. Simul & illud docuimus, postea-
Baptismus sacramentũ fidei. quam in baptismo semel Christo desponsi sumus, non ad fidem ociosam, sed ad pugnam
periculosam nos vocatos esse. Dolet enim Satanas ereptum sibi bolum è faucibus, quam-
obrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à sponso nostro, cuius pretioso sanguine
1. Pet. 2. subarrati sumus, abstractos, in suam nos rursus redigat potestatem. Contra quem cùm
Iob. 7. perpetuò nos in acie stare oporteat: neque enim frustra scriptum est, Militia est vita ho-
minis super terram: quò simus in prælio gerendo fortiores, signamur in fronte signo cru
cis, & vngimur chrismate salutis: quo signo datur nobis Spiritussanctus, qui præsto no
Confirmatio sacramentũ spei. bis adsit: pugnantibus robur præstet, fiduciamque resistendi suppeditet. Itaque vocatur
confirmatio spei sacramentum, quòd per illud in bonam spem erigimur ex hostibus vi-
ctoriæ deportandæ. Ostendimus posteà, quandoquidem qui non modò viuũt, verume-
tiam pugnant, alimoniæ indigere videntur, quòd alioqui vires non essent suffecturæ, de
hac quoq; prouidisse nobis patrem misericordiarum Deum. Qualis vita, qualis pugna,
2. Cor. 1. talis & alimonia. Nihil in ijs omnibus non est spirituale. Spiritus enim est qui viuificat:
Ioan. 6. caro nõ prodest quicquá. Quamobrẽ nõ ea carne, quę videri, quæ tági, quæue sensu ali-
quo cõprehẽdi possit, sed ea quá fide sola cõplecti licet, sua ipsius vera, & viua carne, suo
Eucharistia sacramentum charitatis. ipsius vero & viuo sanguine nos reficere dignatur. Qua in re cũ maximè sit illustris illius
in nos charitas, qua nos vicissim ad amandũ illũ inflámamur, qui prior dilexit nos: rectè
1. Ioan. 4. dicitur Eucharistia sacramẽtum charitatis, per quod vnũ cum Christo capite, vnũ etiam
ipsi inter nos corpus efficimur. Illud quoque demonstrauimus, quandoquidem nostra
culpa fit, vt cum hostibus dimicantes aliquando succumbamus, grauiterq; sauciati pro-
sternamur, hac quoque in parte de remedio nobis patrem nostrum cœlestem pro sua in-
effabili bonitate prospexisse: pœnitentiæque medicinam concessisse, qua sanati resurgere
possemus. Quoniam verò non nisi nostra culpa fit, vt victi in nostri hostis potestatem re
cidamus, meritò nobis Deus irascitur, cui per hoc pœnitentiæ sacramentum reconcilia-
mur: Neque tamen iam omnino gratis sicut in baptismo, sed requiritur deinceps à no-
bis, si redire cum Deo velimus in gratiam, vt à peccatis cessemus, vt ea detestemur, & odio
Psalm. 50. habeamus: vt corde contrito & humiliato, quod Deus non despicit, non solùm recogite-
Isa. 38. mus in amaritudine peccata nostra, verumetiam ministro reconciliationis sacerdoti ea
2. Cor. 3. confiteamur, & absolutionis ab eo beneficium petamus: denique vt per ieiunia, oratio-
nes, eleemosynas, & alia pia vitæ spiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera satisfacia-
mus: non quidem pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis & mortis per sacramẽ
tum vel sacramenti votum vnà cum culpa nobis remittitur, sed pro pœna tẽporaria, quæ
Pœnitent. sacr. iustitiæ. non tota semper vt in baptismo fit, remittitur. Quare sacramentum hoc ad eam virtutem
refertur, quam iustitiam vocamus: iustum enim est, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingra-
Eph. 4. tus, Spiritumsanctum contristauit, & templũ Dei violare non est veritus, non sine aliqua
1. Cor. 3. satisfactione reconcilietur. Illud præterea planum fecimus, quòd non alio tempore gra-
uius & periculosius certamen instat, quàm cum graui morbo conflictatis ex hac vita mi-
Extrema vnct. sacr. fortitudinis. grandum est: quodque ne tum quidem deesse nobis dignata est Dei benignitas: deditq;
sacramentum vnctionis, quam extremam vocant, quò vires tam corporis, quàm animi
refocillari possint, vt ad congrediendum cum tam potenti aduersario illius gratia adiuti
non omninò impares esse possemus. Hoc sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius
pars est perseuerantia, quam huius vnctionis beneficio cõsequimur, fortes in pugna per-
Ephe. 6. seuerantes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratum
est & illud, quando sine ministris vita constare non potest, etiam de illis Deum Ecclesiæ
suæ prouidere voluisse, non sine quodam ordine, qui non solum ad decorem facit pluri-
mum, verumetiam ad concordiam & vnitatem retinendam. Dedisse minores quosdam,
Chry. in epi. ad Ephe. hom. 20. Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos, Dedisse maiores quoque ministros, Subdia-
conos, Diaconos, Sacerdotes. Quia verò, sicut præclarè dictum est à Chrysostomo, vbi
hono-

honoris est æqualitas,aut omnes principatum gerunt,ibi nũquam poterit esse pax, quòd ista verbotenus æqualitas,sicut anteà quoque fuit à Philone scriptum,inęqualitatem rerum pariat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere, est inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum:dedisse quosdam etiam qui cùm quadam in ecclesia potestate versarētur,non solùm cognoscendi de ijs,quæ ad forum Ecclesiasticum pertinent, præcipuè verò de doctrinæ genere, verumetiam flagitiosos coërcendi,&eos, qui doctrinam impiam sectarentur,ab Ecclesiæ septis arcendi,ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulum significatos putat Ambrosius,cùm dicit: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos,quosdam autem prophetas,alios verò Euangelistas,quosdam verò pastores & magistros ad cõsummationem sanctorum in opus ministerij. Apostoli,inquit,Episcopi sunt: Prophetæ verò explanatores sunt scripturarum. Euangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus: quamuis non sint sacerdotes, Euangelizare tamen possunt sine cathedra: pastores sunt lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: magistri verò exorcistæ sunt,quia in ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc sacramentum ad prudentiam: quandoquidem fidelem esse seruum & prudentem oportet, quem constituit dominus super familiam suam,vt det illis cibum in tempore. Atque hęc quidem dicta iam à nobis sunt. Quoniam verò, cùm vnius hominis ætas longa non sit, breui defuturi erant,qui per baptismum renati, Christi se militiæ adscriberent, etiã huic rei Deus remedium prospexit,ac matrimonij sacramentum in ipso paradiso instituit, ex quo noui Christi milites conscriberentur: si modò,quod fieri dubitandum non est, non alia voluntate liberos parentes procrearent, quàm vt per baptismum ex membris primi hominis in membra Christi translati in eiusdem Christi militum album referrentur, atque ijs qui vita functi essent,noui semper succederent. De hoc itaque sacramento nobis nunc dicendum est,quod antequam peccasset Adam,in officium tantùm & ministerium post admissum verò peccatum,iam non in officium tantùm, verumetiam in remedium est institutum. Quapropter ad eam virtutem refertur, quæ tēperantia dicitur, vt esset incontinentiæ remedium. De hoc sacramento sic scribit Paulus: Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesiæ: Ipse est saluator corporis eius. Sed vt ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras: sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea,vt eam sanctificaret,mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam,non habentem maculam, aut rugam,aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata: Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam,sicut & Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis eius,& de ossibus eius. Propter hoc reliquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Verùmtamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

Phil.li.2.de monarchia.
Inæqualitas malorum font.
Amb.in epi.ad Ephe.cap.4.
Actor.8.21.
Ordo sacramentum prudentiæ.
Matt.24.
Gene.1.2.
Matrimonij causæ.
Matrimonium sacramentum temperantiæ.
Ephe.5.

Nullũ est è septē,de quibus nobis nũc sermo est,cui sacramēti nomē in scripturis Canonicis tribui legamus,præter vnũ hoc: quòd nõ modò sacramentũ,verũetiam magnũ sacramentũ vocat Paulus. Neq; desunt tamē,qui inter sacramēta matrimoniũ numerari nolũt. Nã à Paulo,qui Græcè scripsit,non sacramentũ,sed mysterium vocari dicunt. Quasi verò aliud sonet Græcis mysterium,quàm quod Latini vocant sacramētum. Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus, Eucharistiam sæpè vocant mysterium,nunquid ideò sacramentum non est? Ac latè quidem patet mysterij nomen,sicut & sacramenti, verùm & ea significatione,qua nunc vtimur, sacramentum appellari matrimonium à Paulo dubitandum non est,quandoquidem ita multis & disertis verbis omnia illi competere ostendit,quæcunque ad sacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud sacramentum, nisi sacræ rei signum? Docuimus autem anteà tria esse signorũ genera: Nam & præteritarũ,& præsentium & futurarum rerũ per ea admonemur. Omnium harum rerum nos admonet signum huius sacramenti, siue quis materiam aut elementum vocare malit: quæ est visibilis illa coniunctio,quę fit stipulatione verborum,data arra,iunctis dextris,alijsque solennibus cæremonijs. Primùm admonet præteritæ mysticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ: quomodo dominus noster Iesus Christus reliquit quodammodo patrem suum Deum, posteaquàm exinaniuit semetipsum formam serui accipiens: reliquit matrem suam synagogam, ex qua secundum carnem natus est: reliquit domum suam dimisit hæreditatem suam: dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum. Quam tandem ob causam? Vt adhæreret vxori suæ Ecclesiæ, quàm ex gentibus sibi copulauerat: vt quam fœdam

Matrimonij sacramentum.
Mysterium idē quod sacramentum.
Signorum tria genera.
Matrimonij significationes.
Ioan.16.
Philip.2.
Hierem.12.

fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam ſanguine ſuo ablutam ſanctificaret, ac exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam.

Ephe. 5.

Huius præteritæ rei, futuros coniuges, primùm admonet ſignum iſtud viſibile. Admonet autem non in hoc tantùm vt merentur, verumetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores ſuas, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiã: vt neq; patris neq; matris amorẽ illius amori anteponendũ eſſe putẽt: vt ſicut Chriſtus tradidit ſemetipſum pro ſponſa ſua Eccleſia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris ſuæ, non dubitet vitæ quoduis diſcrimen adire. Sicut Chriſtus adamauit immundam, & acerbiſsima quæque paſſus eſt, vt mundam & incontaminatam redderet: ſic & vir ſi non vſquequaque munda ſit vxor, ſi qua ſit vel corporis vel animi infirmitate prædita, non ſtatim abijciendam exiſtimet, verùm infirmus infirmam toleret, atque omnia prius & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi poſsit. Huius rei, coniunctionis Chriſti ſponſi cum ſponſa eccleſia, ſic ſignum eſt viſibilis coniunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantùm, non autem eam efficiat: Cæterùm admonet præterea præſentis rei, præſentis gratiæ, quam in hoc ſacramento confert Deus: qui quod iubet non modò verbo, verumetiam exemplo, idem etiam dat pro ſua bonitate. Siquidem viſibilis iſta copulatio, quæ fit datis arris, iunctis dextris, admonet inuiſibilis gratiæ quam largitur Deus. Nam ſimul vt ad elementum viſibile acceſſerint verba, quæ præeunte ſacerdote profert vterque coniunx, fit ſacramentum, per quod peculiare donum ſpiritus infunditur: quò & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robuſtiores ad pariter toleranda huius vitæ incommoda, & inſtructiores ad ſobolem pijs moribus educandam. Quod quidem donum ſic demùm infunditur, ſi quemadmodum oportet, ita ſacramentum hoc ſuſceptum fuerit. Nã ſi ſecus factum ſit, ſicut in alijs ſacramentis, ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promiſit hoc ita futurum, dicẽs: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuę. Quod ſacramentum & ſi in viro quoque & in muliere eſſe dicit Paulus, maius tamen eſſe vult in Chriſto & in Eccleſia.

Matrimonium recte ſuſcipientibus infunditur Spiritusſanc. donũ & gratia.
Gene. 2.

Quòd autem ad virum quoque & mulierem pertineat myſterium hoc ſiue ſacramentum, teſtatur Chryſoſtomus, eum locum enarrans, his verbis: Reuera nanque, reuera, inquam, myſterium eſt, & magnum myſterium relicto parẽte, eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miſerè & cum labore parturijt, illis videlicet deſertis, qui tanta beneficia præſtiterunt, quibus cùm conſuetudo tracta eſt, adhærere virum illi, quæ antea neque viſa ſit, neque aliquid commercij cum illa habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Verè myſterium eſt. Et parentes etiam, cum iſta fiunt, non offenduntur, ſed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expenſis quoque pecunijs ac ſumptu facto lætantur. Magnum reuera myſterium & ineffabilem quandam ſapientiam habens. Iſtud ſupra præfatus dixit, in Chriſto & in Eccleſia. Veruntamen non propter ipſum ſolum ita dictum eſt. Sed quid? Vt vxorem ſcilicet tãquàm propriam carnem foueat, quẽadmodum & Chriſtus Eccleſiam: vxor verò vt reuereatur virum. Et in Geneſim ſcribẽs: An non audis, inquit, Paulum dicentem, quod ſacramentum ſunt nuptiæ & imago dilectionis Chriſti, quam erga eccleſiã declarauit.

Chryſ. ſer. 20.
Hom. 56.

Neque diſsimilia ſcribit Auguſtinus quoque: cuius hæc ſunt verba. Quoniam non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole eſt, nec tãtùm pudicitia, cuius vinculum eſt fides, verumetiam quoddam ſacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apoſtolus, Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam: huius proculdubio ſacramenti res eſt, vt mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt, inſeparabiliter perſeuerent, nec liceat excepta cauſa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio ſeparetur. Cuius ſacramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, quibuſq; fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, vt cùm filiorum procreandorum cauſa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec ſterilem coniugem fas ſit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quòd ſi quiſquam fecerit, non lege huius ſeculi, vbi interueniente repudio ſine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam ſanctum Moyſen Dominus propter duritiam cordis eorum, Iſraëlitis permiſiſſe teſtatur: ſed lege Euangelij reus eſt adulterij: ſicut etiam illa, ſi alteri nupſit: Et vſque adeò manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potius ſint inter ſe coniuges, qui ab alterutro ſeparati ſunt, quàm cum his, quibus alijs adhæſerunt. Ac aliquanto pòſt adducens illa verba, relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum Sacramentum dicit Apoſtolus in Chriſto & in Eccleſia. Quod ergo eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibuſque viris atque vxoribus minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabilis ſacramentum. Ad eundem modum ſcripſerunt Ambroſius quoque, Theophilactus, Leo põtifex,

Aug. de nuptijs & concupiſcentia, li. 1. ca. 10.
Ephe. 5.
Matrimonij inſeparabilitas.
Matt. 5. 19.
Pſal. 47.
Matt. 19.
Det. 24.
Thori ſeparatio non ſoluit coniugij vinculum
Cap. 21.
Gene. 2.
Ephe. 5.
Amb. in epiſt. ad Ephe.

tifex, & alij nonnulli, qui omnes eadem ratione, qua septem reliquis, huic quoque sacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaque rei signum esse docuimus hoc sacramentum, præteritæ coniunctionis Christi cum Ecclesia, & præsentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non admonet modò, verùmetiam causa illius est, & eam efficit hoc sacramentum. Est etiam tertiæ rei signum: Admonet enim ista coniunctio visibilis matrimonio copulãdos futuræ coniunctionis cum sponso nostro Christo, quandoquidem per vas suum electum loquutus est Spiritussanctus, quod saluabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cum sobrietate.

Theod. ibidem. Leo epi. 92. Matrimonium triplicis rei spiritalis signum est. 1. Tim. 2.

Fuerunt apud gentes quoque matrimonia, qui lege quadam naturæ menti diuinitus insita sanctam esse rem matrimonium & magis quiddam, quàm vt humanum inuẽtum existimari posset, intelligebant, atque ideò vagos concubitus arcebant, ac de ijs, qui stuprum aut adulterium commisissent, pœnas capitis legibus sumebant, matrimonij tamen sacramentum apud eos non fuit, cùm liceret eis etiam nulla causa matrimonium rescindere. Sed neque apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit matrimonij sanctitas, fuit matrimonij sacramentum, eadem illa ratione, qua apud nos sacramentum est, quibus & ipsis ob duritiam cordis permissum erat vxores dimittere, quamuis leuem ob causam. Solùm ergo Christianum matrimonium sacramentum rectè dicitur, & est: Cuius cum tria bona recenseat Augustinus: primum dicit esse fidem, secundum prolem, tertium sacramẽtũ. In fide attenditur ne præter vinculũ cõiugale cũ altero vel altera concũbatur. Vxor enim non habet potestatem sui corporis, sed vir: Similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier. In prole vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur: Huius enim potissimum gratia contrahi debet matrimonium: Ita enim dicit Apostolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs esse. In sacramento autem, vt coniugium ne separetur, & dimissus aut dimissa ne prolis causa alteri coniungatur. Hoc enim est Christi verbum: Dictum est, quicunque dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et rursus: Quod Deus coniunxit, homo nõ separet. Et sequutus magistrum suum Paulus: His, inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus: vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quæ & Christi & Apostoli verba, non alio sensu acceperunt, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & ante eos Origenes & Chrysostomus, ac qui sectator ipsius est Theophilactus, alijque sancti doctores, quàm quòd per ea significari existimarent tanti sacramenti rem esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur si alteri nupserit. Neque dispar est causa viri, quem non oportet esse meliore conditione, quàm sit mulier.

Deut. 24. Matt. 19. Matrimonij bona tria. Aug. de gene. li. 9. cap. 7. De bono coniug. cap. 24. & de pec. origina. cont. Pelag. l. 2 cap. 34. 1. Cor. 7. 1. Tim. 5. Matt. 19. 1. Cor. 7. Amb. in 1. Cor. 7. & lib. 8. in Lucam. Hier. ad quæst. Amãdi presbyteri & in epitaphio Fabiolæ

Magna itaque est firmitas vinculi coniugalis, quam non designat modò, verùmetiam efficit accedente verbo, visibilis illa, quæ fit per sacerdotem, copulatio. Confertur enim per illam donum perseuerantiæ peculiare, modò quis animum præbeat capacem, & eo quo debet affectu ad sacramentum hoc accedat. Qui qualis esse debeat, docet nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ matrimonium susceptura sic orauit: Tu scis domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concubitu. Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea consensi suscipere. Contracturus matrimonium concipere debet animo, quantum sit hoc sacramentum, nẽpe quòd Deo auctore copulatur, neque aliter affectus esse, quàm si præsentem Deum videat, vxorem sibi copulantem. Ministerium enim sacerdotis est, Deus autem est, qui nexu quodam insolubili coniungit, iuxta illud quod dictum est: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Debet etiam animo secum reputare, quanta sit signi maiestas quod similitudinem refert coniũctionis Christi sponsi cum Ecclesia sua sponsa. Hoc affectu qui accesserit, dubitare non debet, quin gratiæ, quæ confertur in hoc sacramento, sit particeps futurus. Qui verò prophano affectu sacramentũ hoc percipiunt, tantùm absunt à gratia percipienda, vt iram etiam sibi thesaurisent in die iræ. Neque enim alijs ex causis contrahendum est matrimonium, quàm propter sanctam societatem, religiosæ posteritatis amorem, ac fornicationis odium ac detestationem: vt dicere possit vxorem ducturus cum sancto Tobia: Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum amen. Nam si qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos, ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod septem illis viris, qui cùm luxuriæ causa Saram vxorem ducere voluissent, ordine omnes

Aug. de coniu gali. cap. 7. Orig. in Matt. hom. 7. Chrys. hom. 17. in ca. 5. Matt. Tob. 3. Matrimonium suscipientes quomodo affectos esse oportet. Matt. 19. Rom. 2. Causæ contrahendi matrimonij. Tobiæ. 8. Tobiæ. 6. Matrimonium solum libid. gratia suscipientibus dominatur dæmonium. Psalm. 31.

prima statim nocte propter incontinentiam suam à dæmonio sunt suffocati.

Epist. 1. Libet hic adscribere sancti pōtificis & martyris Euaristi verba, de eo, quo ritu legitimū matrimoniū cōtrahi oporteat. Legitimū, inquit, vt à patribus accepimus, & sanctis Apostolis eorūq; successoribus, nō est matrimoniū, nisi ab his qui super ipsam fœminā dominationē habere vidētur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parētibus, propinquioribus spōsetur, & legibus dotetur, & suo tēpore sacerdotaliter, vt mos est, cū precib⁹ & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis, vt cōsuetudo docet, custodita & sociata à proximis, tēpore cōgruo, petita legibus detur, & solēniter accipiatur, & biduo vel triduo orationib⁹ vacēt, & castitatē custodiāt, vt bonæ soboles generētur, & dño suis in actib⁹ placeāt. Taliter eī placebūt, & filios nō spurios, sed legitimos atq; hęreditabiles generabūt. Et paulò pòst, Aliter pręsumpta, nō cōiugia, sed adulteria, aut cōtubernia, aut stupra vel fornicationes potius quā legitima cōiugia esse dicit: nisi propria volūtas suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Quā Euaristi sententiā Tertullianus quoque secutus videtur, cū ait: Occultæ cōiunctiones, id est, nō prius apud ecclesiā professæ, iuxta mœchiā & fornicationē iudicari periclitātur. Hoc fuit vtriusq; de Clādestinis iudicium. De legitimis verò, scribēs ad vxorē: Vnde sufficiā, inquit, ad enarrandā fœlicitatē eius matrimonij, quod Ecclesia cōciliat, & cōfirmat oblatio, & obsignatū angeli renūciant, pater ratū habet. Oblationis nomine sacrum intelligit, quā vulgo Missā vocāt. Ad hāc spōsus & spōsa cōueniebāt, ibi per Ecclesiā, hoc est, per sacerdotē ecclesię ministrū reconciliabatur matrimoniū, & obsignabatur oblatione facta. Frequēs est autē apud Tertullianū obsignādi verbū, quoties de sacramētis agit. Videtur autē vterq; tā Euaristus, quā Tertullianus ministeriū sacerdotis in hoc sacramēto requirere. Nec diuersum ab illis Ambr. quoque sentire videtur, cū oportere dicit coniugiū velamine & benedictione sacerdotali sanctificari. Idē vult etiam Chrysostō. vbi de nuptijs Isaac & Rebeccæ tractat. Vt nō temerè dixisse videatur vir pius & doctus Guilielmus Parisien. Episcopus proposita quæstiōe: Vtrū sacramentū veri nominis, & sacramētalis virtutis matrimonium sit, si præter nuptialē benedictiōnē & orationē, quādo haberi potest cōtrahatur: Respondit, verū: certū est, quia & sacrū signū est, & sacrās siue sanctificās virtute essentiali siue cōtrarietatis, & forsitan merito dummodo nuptialis benedictio non contemnatur, sed virtutem sacramentalem omninò non habet, nec veri nominis est sacramentum, nisi sicut diximus.

Matrimonium legitimum quo modo contrahitur. — *Tob. 6.* — *Tert. li. de pudicitia.* — *Lib. 2.* — *Oblatio pro missa ponitur.* — *Amb. epi. 70.* — *Chry. Hom. 48. in Genes.* — *Gerson part. 2. ta. 9. quæst. 10.* — *Benedictio nuptialis an sit necessaria.*

De Impedimentis Matrimonij.

CAPVT. LVI.

SVnt quædam de essētia matrimonij, sunt alia quæ sicut in cæteris sacramētis, ita & in hoc magis ad solēnitatē quandā pertinēt. Quæ sunt posterioris generis, contrahēdum quidē impediūt matrimonium, sed nō dirimunt contractū: Quæ verò prioris, non solū impediunt contrahendū, verumetiā dirimunt contractum: De vtriusq;, quò facilius memoriæ commendari possent, hos versiculos, ante aliquot secula conscriptos legimus.

In 4. Sent. dist. 34.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, legamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis:
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Nobis de duobus tantùm dicere nunc est propositum, de quibus hoc tempore controuerti maximè videmus, de voto & de ordine.

Venus. Venerem notæ fuisse incontinentiæ fœminam, adeò, peruulgatum est apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis obscœnitas & libido. Hæc prima fuisse dicitur in Cypro auctor mulieribus, vt vulgo quæstum corpore facerent. Quòd ideò scribit eam imperasse Lactantius Firmianus, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur, quam tamen inter numina sua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Martini, quò & ipsi possent inter hæreticorum numina referri, numinis huius œstro perciti, violato iureiurando quod præstiterunt, vt incœstam libidinē suā explerent, non quibusuis mulieribus, verùm eiusdem, cuius & ipsi fuerant ordinis, hoc est, Nonnis: siue quis Sanctimoniales appellare malit, quasi matrimonio coniuncti, auctores fuerunt omnibus, qui corpora sua domino consecrassent, & perpetuam professi continentiam, se voto castitatis obstrinxissent, quo & ipsi contra iurisiurandi sui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ claustris, eadem se nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autem non par crimen, non omninò tamen dissimilis causa fuisse videtur imperatoris Valentiniani: qui cùm alterā vxorem duxisset priore superstite, nec repudiata, quò leuius videri posset facinus à se patratum, si plures eiusdem culpæ affines facti essent, legē tulisse, ac eam promulgari passim iussisse legitur, per quam cuiuis simul duas

Lib. 1. cap. 17. — *Lactan. Lib. 1. cap. 19.* — *Lutheri & Buceri consilium.* — *Soc. li. 4. ca. 31.* — *Valentiniani factum.*

duas vxores habere liceret. Martinorum itaque sacrilega audacia factum est, vt in dubiũ illud reuocari cœptum sit, liceat ne voto se castitatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholicæ fidei est, dubium sit, quin & licitum sit vouere castitatem aut continentiam, & quod semel quis vouerit, id ab eo præstari oporteat, quò tamen magis id persuasum esse queat etiam his, qui vacillare non nihil videntur, paucis de eo disserendum esse putauimus. *Vouere pium, & præstare necessarium.*

Quòd & vouere pium, & quod voueris, præstare necessarium sit, apertiora sunt scripturæ testimonia, quàm vt negari possit. Sic enim per prophetã Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo vestro. *Psalm. 75.* Et iterum: Cùm votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. *Deutero. 23.* Quòd autem cœlibatus votum, pium Deoq; gratum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quod & à Christo laudantur eunuchi, qui se propter Dei regnum castrauerunt. *Cœlibatus votum pium. Matth. 19.* Et apud Esaiam sempiternum se illis daturum nomen Deus promisit, quod non peribit. *Esa. 56.* Et de virginibus consilium dat Paulus: qui simul iudicat ad Timotheum scribens, quod quæ viduæ ex Ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebant. *1. Corinth. 7. 1. Timoth. 5.* Et Philo testatur (quanquàm Iudæus) qui fuit Apostolorum æqualis, fuisse tum inter Christianos, qui suam Deo castitatem desponderent. *In libro de viris Apostolicis.* Quamobrem quod asserunt castitatis hostes & continentiæ, votum cœlibatus fieri contra mandatum Dei, tam apertè vanum est, vt refellere necesse non sit. *Continentiam & Castitatem seruari posse.* Nullum enim Dei mandatum proferre possunt, de non vouendo continẽtiam, quam Deo gratam & acceptam esse, tot locis non obscurè scriptura testatur.

Sed hîc illi aliam æquè friuolam rationem adferunt, qua votum cœlibatus parum esse pium demonstrent. Displicere, aiunt, Deo infidelem & stultam promissionem: esse autẽ infidelem & stultam promissionem, vouere quod præstare non possis: *Eccles. 5.* cuius generis esse volunt continentiam: De qua non dubitauit alter ex eis dicere, ęquè non esse arbitrij sui, vt se à fœminæ commixtione seruaret, quã non arbitrij sui, mas sit an fœmina. *Lutheri impudentia.* Adeò nihil puduit impudens istud os, orbi toti suam incontinentiã testatam facere. Quis autem non videt, si nihil vouendum sit, quod à nobis tanquã à nobis pręstari non possit, omnẽ iam vouendi rationem prorsus esse sublatam? Nam non modò facere, verùm ne cogitare quidẽ aliquid ex nobis tanquam ex nobis, idonei sumus, *1. Corinth. 3.* vt rectè in altero Concilio Arausicano ante mille & centũ annos habito scriptũ sit: *Cap. 11.* Nemo quicquã domino rectè vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. *1. Par. 19.* Quod si quia periculum est in vouendo, vouendum non est, ergo nemo militet, inquit, Ambrosius, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio qui concupiscentiæ timet lapsum. *Ambros. de viduis.* Locum illum ex Psalmis enarrans Augustinus, Vouete & reddite: *Psalm. 75.* monet vt quisque quod potest vóueat & reddat. Non sitis, inquit, pigri ad vouendũ, non enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumetis, si autem de illo cui vouetis, vouete securi, reddetis. Quo in loco cũ de alijs votis, tum de voto castitatis & continẽtiæ, tanquã pio, Deoq; grato copiosè disserit. *Aug. lib. 1. cap. 24. de adulterinis coniugijs.* Quod etiã ad Pollentiũ scribens inter ea numerat, quæ rectissimè vouẽtur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat sarcina continentiæ. Leuis erit si Christi erit. *Matth. 11.* Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente, quod iusserit. Nõ eos frãgat quòd videtur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis, quia & illi qui eam voluntatem delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniã vani sine damnatione ab ea deuiare non possunt, & qui in eam necessitatẽ contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo, à quo est bonum omne confidunt. Qui etiam in confessionum libris ad Deũ orationem conuertens, ait: *Iaco. 1.* Tota spes mea in magna valdè miseratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam. *Lib. 1. cap. 19.* Et cùm scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset hoc donum, alij dominum & deprecatus sum illum. *Sapien. 8.*

Quamobrem non modò non impossibile, verumetiam facile, iucundum, suaue nobis futurum est continere, illo adiuuante qui dixit: Iugum meum suaue est, & onus meũ leue. Verum est quod dixit Comicus: Nihil est tam facile, quin difficile fiat, si inuitus facias. *Amanti nihil difficile.* Sed & illud verum est, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: *Chrys. hom. 64. ad populũ Antiochenum.* Nihil est quod nõ superet amor cum desiderio: neque potest tam esse quicquam difficile, tam durum, tam molestum, quod non facile, iucundum, & suaue sit amanti. Sicubi vera est fides, non illa sola, quæ triginta his annis prædicari cœpta est, quam Iacobus vocat mortuam: *Iacobi. 2.* sed illa de qua dicit Paulus, quæ per charitatem operatur, *Galat. 5.* nihil credenti & amanti difficile, atque adeò nihil non erit cùm primis leue & suaue. Qui Pythia cantat, scripsit quidam, abstinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarum desyderio tenentur, eorũ quanta sæpè sit abstinentia, vel Hyppoliti docemur exẽplo. Posteà verò, quàm ijdẽ in fri-

Venatorum & mercatorum abstinentia. gore & æstu perferendo patientes sunt, quæ non adeunt vitæ pericula? Ab equis, à fossis, à pręcipitijs, à fluminibus, à feris, quibus aliquando temerè sese committentes, immaturam quandoque mortem obeunt, nullam tamen ex eo sentiunt molestiam, quin magis voluptatem maximam. Quem verò faciendę rei tenet studium, dum

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Nónne & illius videre sæpè licet abstinentiam singularem? qui plurimis præterea vitam suam exponit periculis & molestijs.

Si tantùm potest amor & desiderium ferarum capiendarum, si tantùm potest amor & desiderium pecuniæ cumulandæ, quam tamē relinquat homo necesse est, cùm ex hac vita *Psalm. 75.* migrauerit, sicut scriptum est: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: non multò poterit amplius amor & desiderium illius, qui vita *De moribus eccle. cathol. li. 1. cap. 22.* nostra est, & quidem vita sine fine beata. Itaque verè dictum est ab Augustino. Nihil est tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cùm se anima rapit in Deum, super omnem carnificinam libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis *Amoris vis.* & integerrimis, quibus ad Dei complexum amor castus innititur. Nisi verò amatores auri, amatores laudis, amatores fœminarum, amatoribus suis Deus sinat esse fortiores, cùm ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet quantus sit impetus animi ad ea, quæ diliguntur indeflexo cursu per immania quæque tendentis, argumentoque nobis est, quam sint omnia perferenda ne deseramus Deum, si tanta illi vt deserant perferunt. Huius igitur amoris igne inflam- *Ioan. 14.* mati sancti Apostoli & martyres, non ab vxorum complexu tantùm abstinuerunt, ve- *Col. 3.* rumetiam cùm cæsi essent, ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti *Apostolorum et martyrum abstinentia.* sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vsque eo durum non fuit, aut, quod isti volunt, impossibile, suaue iugum Christi in continendo, vt non modò carnis cōcupis- *Actor. 5.* centias frenarent, verumetiam vltrò pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cùm cru- *Matt. 11.* cem sibi paratam esse conspicatus exclamasse legitur: O bona crux diu desiderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulum eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiens: Quò progrederis, inquit, sine filio pater? quò sacerdos sine ministro properas? cumque extrinsecus arderet beatus martyr in craticula positus tyranni sæuiētis incendijs, maior eum intrinsecus Christi amoris flamma torrebat: & quamuis rex improbus ligna subijceret, ac grauioribus incendijs cruciaret, tamen sanctus Laurentius has flammas si dei calore non sensit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidum est ei omne quod pati- *2. Cor. 11.* tur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis accepisset, ter virgis cæsus, semel la- *Rom. 8.* pidatus esset: Quis ergo nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius, Sicut scriptum est, quia pro *Psal. 43.* pter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis: Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro.

Voluptatē, quā mortem vincere facilius. Hic mihi respondeant isti delicati martyres, qui siue animi, siue corporis aliquo morbo laborent, nullum sciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatilium: utrum sit difficilius, vtrum ab homine præstari minus queat, carnis vt stimulis resistat, an imminentis mortis terrorem superet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia sanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu tanta animorum alacritate legimus pertulisse? Certè cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi *Christus vincit in nobis.* vel metus tantùm grauioris alicuius periculi impendet: adeò motus huius est & impul- *Phil. 4.* sio vehementior. Et tamen potuerunt illi, quæ sunt multò grauiora, potuerunt non so- *Philip. 2.* lùm viri, verumetiam fœminæ & sexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui confortat omnes in se sperantes, Christo. Qui cùm viuat in nobis, cùm operetur in nobis & velle & perspicere, quid est quod illo faciente, vt faciamus, facere non possimus? *Chry. tom. 3. in serm. de mart.* Ipse enim est qui in pugna nostra congreditur. Cōsidera, inquit, Chrysostomus, præsen *Exod. 14.* te Deo te cū hoste pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas, ac paulò post: In tua pugna dominus cōgreditur, dominus dimicat, dominus pręliatur, & victoria tibi adscribitur: certamen tuū, Dei certamen est: pręliū tuū, Christi prœliū est, Quid trepidas? Quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Prehēde arma, procede in bellū, fortiter dimica, vt *Hom. 43. de verbis domini* dimicanti adsit ille qui vinci non potest. Quem sequutus Augustinus: Non enim, inquit, *Luc. 11.* nō habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: spiritus Dei est,

qui

qui pugnat in te, aduersus te, aduersus illud quod est in te, cōtra te. Hoc est quod de Antonio scribit Athanasius: Adiuuabat seruum suum dominus, qui nostri gratia carnē suscipiens, victoriam corpori contra diabolum largitus est, vt singulis ita certantibus, apostolicum liceret proferre sermonem: Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Hanc igitur cùm habeamus quæ adiuuet infirmitatem nostrā, confidenter dicat quilibet homo Christianus, claraq; voce pronunciet: Omnia possum in eo, qui me confortat. Continentiam iubes Christe? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modò carnis, verumetiā oculorum cōcupiscentiam superē? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à fastu quoq; me contineam? da quod iubes & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cum sanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis: Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Si consistāt aduersum me castra, nō timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Omnia possum in te, qui confortas me. Si dicat, sic faciat strenuus Christi miles: neque cùm in acie fuerit contra hostem collocatus, simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit, abiecto fidei scuto, statim fugiat & clamet: Non possum, non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in prælium euntem, dato illi clypeo, sic adhortata legitur: Fili, aut hunc, aut super hunc, Laconica breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, vt aut victor clypeum referret, aut mortuus in eo domum reportaretur. Hoc sibi quoq; Christi miles, contra carnē, contra mundum, contra diabolum prælium initurus, dictum existimare debet, vt aut cum fidei scuto vincat hostes, aut in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non possum, sed Christo dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti: & iterum atque iterum repetendo dicat cum Paulo, claraque voce pronunciet, omnia possum in eo, qui me confortat. Neque dispiciat in qua re confortetur à Deo, qua non; impium est hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons est totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æquè confortare, aut non possit; quem omnipotentem in fidei nostræ symbolo profitemur. Omnibus ad omnia semper præstò adest gratia Dei Saluatoris nostri, qui dat donum castitatis coniugibus, qui confortat eos, vt quo se sacramento inuicem obstrinxerunt, id inuiolatum obseruent, etiamsi vel per absentiam, vel per aduersam valetudinem alter alterius corporis potestatem habere non possit: idem & cœlibatum professis continentiæ donum dat, & aduersus carnem pugnantes confortat, modò postulent ab eo, qui dat omnibus affluenter: postulent autem in fide nihil hæsitantes. Quòd si non inpetrant, non Deo culpam assignent, quasi vel noluerit is, vel non potuerit, cùm & velit omnia nostra causa, & possit omnia, sed se potius, non eam fidem ad apostulandum attulisse putēt, quæ potuerit impetrare.

In vita eius. — *1. Cor. 15.* — *Rom. 8.* — *Phil. 4.* — *Matt. 5.* — *Iob. 17.* — *Psal. 26.* — *Phil. 4.* — *Ephe. 6.* — *Plutarchus in Apophthegma. Laconicis.* — *Mar. 9.* — *Phil. 4.* — *Deus præstò adest semper.* — *1. Cor. 7.* — *Iacob. 1.*

Paulus cùm hanc materiam tractaret, noluit dicere: Qui non possunt continere nubāt, sed qui non continent: idq; Christi exemplo, qui & ipse non dixit: non omnes possunt capere: ne quis fati rem esse putaret, sicut Origenem secuti, Hieronymus & Chrysostomus annotarūt: Sed non omnes capiūt verbum hoc. Possumus enim in eo qui nos cōfortat, sed non volumus omnes: non adhibemus illud studium quod oportet, non accedimus ea fide qua oportet, ad eum precandum, cuius hoc misericordia possumus. Non enim sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quæ id quod lex iubet faciēs nos amare, potest liberis imperare. Gregorius Nazianzenus explicans illum locum, Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datū est. Cum audis, inquit, quibus datum est, adde, datum quidem his qui volunt & qui assentiuntur. Quem præceptorē suum secutus Hieronymus, datum est, inquit, his qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperēt, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Omni, inquit, petenti non coniugato tantùm, sed & cœlibi cuiuscunq; sexus, cuiuscunque sit ordinis, omni petenti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud petenti datū iri, dicit alio loco: Quodcunq; volueritis petetis, & fiet vobis, Quodcūque petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis. Omnia quęcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis: nihil prorsus excludendo, cū omnia quę habemus dona sint illius, neq; boni quicquam nisi dono illius habere possimus. Ioannes Chrysostomus, Non dixit, si quadam libidinis vi cogantur, si transuersè agantur, si non possunt. Nihil omninò posuit eiusmodi, quod aut vim allatam ostendat, aut venia dignum sit. Verùm quid is, inquit: Si verò se non continent, nubant: quod eorū voluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonstrat enim, ipsos rei facultatem habētes, ob id minus eam perficere, quod laborem defugiunt. Etiam pudicitiam coniugalem Dei donum esse beatissimus Paulus ostendit, vbi de hac re loquens, ait: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidē sic, alius verò sic. Ecce & hoc, inquit, Augustinus, donum esse dixit à Deo, & si infe-

1. Cor. 7. — *Matt. 19.* — *Ori. tract. 7. in Matt.* — *Hie. l. 3. in Mat.* — *Chrys. hom. 63. in Matt.* — *Aug. de continentia cap. 3.* — *Naz. oratiōe. 31* — *Rom. 6.* — *Matth. 19.* — *Matth. 7.* — *Ioan. 15.* — *Marc. 11.* — *De virginitate cap. 39.* — *1. Cor. 7.* — *Pudicitia coniugalis Dei donū.* — *1. Cor. 7.* — *Au. de nuptijs & cōcupiscentia ad Valeriū lib. 1.*

Et de bono perſeuerantiæ c. 14.

rius quàm illa continentia, in qua volebat omnes eſſe ſicut ſeipſum, tamē donum à Deo. Vnde intelligimus, cùm hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud oſtendi, quàm ineſſe nobis oporteret ad hæc accipienda & habenda, etiam propriam voluntatem. Non ſolùm carnis deſideria frænare, ſed oculorum etiam concupiſcentiam domare, faſtum quoq; calcare, deniq; à quocunque alio crimine abſtinere Dei donum eſt.

Quid ergo? non poſſe me dicam, quia non eſt mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, ſed penes Deum, qui mihi donum hoc non eſt impartiri dignatus. Huc tandem impietatis prolapſi ſunt iſti, vt Deum malorum auctorem, quin etiam impulſorem facere non dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis eſſe aſſerunt, quàm in ſtipite vel in trunco: Quorum etiam hæc eſt blaſphema vox: Non minus proprium opus eſſe Dei Iudę proditionem, quàm Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vet⁹ ac pridem iam ſopita Simonis hæreſis & Manichæi reſuſcitatur. Intereà tamen qui hæc tam impia dicere veriti non ſunt, tanquàm idola quædam coluntur à multis, & quod ſcriptum ab illis eſt, quamlibet pugnet cum Euangelio, Dei tamen verbum & Euangelium vocatur; neque alio iam loco, quàm quo ſcriptura Canonica habetur: Adeò ſunt, proh dolor, mentes hominum excæcatæ. At non ita nos docet Chryſoſtomus. Omnium, inquit, facilima virtus eſt, ſi velimus & in cœlum aſcendere, velle tantùm oportet, & omnia ſequentur. Neque enim cuique dicere fas eſt, non poſſum & conditorem accuſare. Nam ſi tales nos creauit, vt non poſſemus, & deinde præcipit, ipſius eſt hæc accuſatio. Sed qui fit, ais, quod multi non poſſunt, quia multi nolunt: Nam ſi voluerint, omnes poterunt. Propterea quod Paulus dixit, volo omnes homines eſſe ſicut me ipſum. Quandoquidem ſciebat quod omnes poterant eſſe ſicut ipſe. Neque enim ita dixiſſet, ſi foret hoc impoſsibile, vis fieri ſicut fuit Paulus, incipe modò, & opus ipſum aggredere. Dic mihi ſi quam artem aſſequi cupimus, num nobis velle ſufficit, an rem etiam ipſam aggredimur? ac nonnullis interiectis: ſic & in omnibus alijs, non ſufficit velle tantùm, ſed oportet opus ipſum aggredi. Cum enim cœlum ingredi velis, nihil aliud quàm velle te dicis. At, inquis, paulò ante dixeras, quod ſufficit velle: ſufficit, inquam, velle, ſed cum opere quando quis laborat vt rem ipſam aggrediatur. Habemus quippe adiutorem & cooperatorem Deum, modò vt rem aggrediamur, modò ad opus accedamus, modò ſoliciti ſimus, modò animum aduertamus, & omnia ſequentur. Si verò dormierimus, & ſtertentes putauerimus nos ingredi cœlum, nunquam regni cœleſtis hæreditatem aſſequi poterimus. In te eſt vt poſsis, quia in te eſt vt velis. Quia Zachæus idcirco potuit, quia voluit: & alius idcirco nō potuit, quia noluit. Ita enim velle efficit poſſe, vt efficit nolle nō poſſe. Magna enim vis eſt volūtatis, quę nos efficit poſſe quod volumus, & nō poſſe illa quę nolumus. Et ex volūtate noſtra diuinitus celebratur indicium, vt homo quicquid non voluerit eligat, & quod elegerit ex eo ipſo iudicio cœleſti ſubiaceat. Nec enim quiſquā poterit excuſari quaſi voluerit, & nō potuerit, cum conſtet eum idcirco non potuiſſe quia noluit, & nolens volentis exemplo damnetur, & volens voluntate propria quia impleuit quę voluit muneretur. Sed nos ad inſtitutum redeamus.

Blaſphemia Phil.

Chryſ. hom. 16. ca. 9. ad Hebr.

Chryſ. hom. de Zachæo.

Planum iam feciſſe videmur, neque aduerſari Dei mandato votum cœlibatus, nec eſſe eiuſmodi, quod homo Deo fretus præſtare non poſsit. Eſt quidem ita, ſi noſtras ipſorum ſpectemus vires, nos non poſſe: ſed poſſumus, ſi fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior eſt ad præſtandum, quàm ſimus nos ad petendum cum vera fide. Quem autem offendit, quod continere facile, iucundum, & ſuaue eſſe dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, ſi Chryſoſtomi locum illum inſpexiſſet, vbi contra eos declamans, qui ſimiliter concubitum, voluptatis quiddam habere, continentem autem voluptatem habere non poſſe: vt qui bellum cum naturæ tyrannide ſine intermiſsione gereret, vociferabantur. Imò contra, inquit, res eſt, violentia, nanque & turba penes impuros eſt maior, tumultus ingens & qualibet tempeſtate ſæuior: ſic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congreſſum conſiſtat, victus aſsiduè cadat, quemadmodum dęmoniaci malignis ſpiritibus agitati. Continens autem ille, prælio victor, hanc aſsiduè proſternit, nobiliſsima & infinities præſtantiore voluptate potitur, ſimul ipſa victoria & conſcientia bona & ſplendidiſsimis trophæis perpetuo fulgens. Itaque dici non poteſt, quanta continentium hominum voluptas ſit, vt qui coronam ſibiipſis concinnent, & præmia conſuetudinem angelorum, & toto orbe terrarum pręconium, libertatem, ſpem certam & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum eſt, id non poteſt eſſe non facile, iucundum & ſuaue. Quid diceret ſi Baſilium legiſſet his verbis ea de re diſſerentem? Nē dixeris, quomodo aſcendam in cœlum, vt virginitatis meæ integritatem inde deducam: aut quomodo deſcendam in abyſſum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipſi recuperem? Sed quid? propè te eſt, inquit, & ſecundum naturam tibi ingene-

In priorem ad Corint. hom. 37.

Continentiū voluptas.

Baſi. in li. de vera virginitate. Rom. 10.

ingeneratur virginitas: Neque igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus est,
neque aërem immensum peruolare, neque terrarum tractus hanc inuestigando circui-
re, aut è terris euolare, cœlumque pro ea inuenienda lustrare: sed omissa cura superflua lo
corum spacia & interualla peragrandi, teipsam vt te habeas diligentius inspice, atq; hanc
in te per naturam opertam abditamque reperies. Quod secundum naturam est, sicut scri *Rom. 8. 5.*
bit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid non volu-
ptatis potius? Quid diceret? si Theodoretum legisset: qui vitam describēs Domninæ, quæ *Theodor. in Theophili.*
trigesimum in religiosa historia locum obtinet: cùm innumeras fuisse virginum & con-
tinentium scholas dixisset, non in sua tantùm regione, sed in toto oriente, quod earum
& Palæstina & Ægyptus, & Asia, Pontus & tota demum Europa plena esset: causam red
dere volens, cur genus hoc vitæ plurimi turmatim sequerentur. Ex quo enim, inquit,
Christus Dominus honorauit virginitatem, vt qui natus sit ex virginitate, prata virgini-
tatis natura germinauit, & hos suaue olentes & qui non marcescunt, flores offert crea-
tori. Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratię tribuimus, qui ad-
iuuat infirmitatem nostram: qui simul vt sui charitatem diffuderit in cordibus nostris,
nihil potest esse tam difficile, quod nō facile etiam statim fiat, iucundum & suaue. Quod
ipsum facit idem ille Theodoretus, cuius paulò ante meminimus: qui sanctorum certa- *Theodoretus in præfatione hist. religiosæ.*
mina descripturus, quomodo mundum, diabolum, & carnem vicerunt: Eis autem, in-
quit, præbuit victoriam non natura, ea enim est mortalis, & innumerabilibus plena affe-
ctionibus, sed mens, quæ diuinam attrahebat gratiam. Nam cùm diuinæ pulchritudinis
essent ardentes amatores, & pro eo quem amabant, omnia lubenter & agere & pati sta-
tuissent, forti quidem & generoso animo tulerunt affectionum perturbationumque im
petus: Diaboli autem procellas strenuè repulerunt. Hæc Theodoretus in historiæ suæ re-
ligiosæ præfatione. Quem librum concludens: Nullus, inquit, ex his, qui sunt extra horū
Philosophiam, horum ostendit tolerantiam. Si autem nullus ex alijs hominibus potest
talibus resistere laboribus, clarum est, quod amor in Deū efficit, vt naturę terminos tran-
silirent, & superna flamma accensi, libenter ferunt impetum frigoris, & qui à superis de-
scendit rore flammam radiorum mitigant.

Quam facilitatem qui nondum est consequutus, extat apud Cassianum Ioanis Chry- *Caß. in collationibus patrū col. 12. cap. 15.*
sostomi discipulum, Cheremonis consilium, quemadmodum ad eam peruenire possit: id
sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore possit acquiri & perfici casti-
tas? Temerarium est, inquit, super consummatione castitatis, in tanta præsertim vel vo- *Continentia seu Castitas quanto tēpore acquiri & perfici poßit.*
luptatum diuersitate vel virium, certam temporis definire mensuram, rationem tamen
obseruanti & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscatur, constantissimè
possumus præfinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis confabulationibus, & mortifi
catus, ab omni solicitudine, curaque mundana, duobus tantùm paximatijs fuerit quoti-
diana refectione contentus, & aquæ sacietate subtracta, quietem somni trium, vel vt alij
statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentiæ
huius merito, sed miseratione domini eam se crediderit adepturum, quia sine hac fide va
na est omnis laboris humani intentio, non amplius quàm sex mensibus perfectionem
ipsius impossibilem sibi esse cognoscat. Sed & ante Cheremonem Origenes: Nutrimen *Continentiæ nutrimenta & remedia.*
ta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his con-
ualescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite queri de infirmitate carnis: no *Orig. homil. in Leuit.*
lite dicere quia volumus, sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fra-
gilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam ad- *Galat. 5.*
uersus spiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus satias, vino nimio in-
undas, omni mollicie palpas & ad illecebras nutris.

Verùm adduci multi creduntur, vt se voto cœlibatus implicent, non vt quod voue- *Cœlibatus voto cur se implicent nonnulli.*
rint præstent, sed vt, cuius rei causa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de
re solius Dei iudicium est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi sint, *Hier. 17.*
de quibus id non verius quàm Ecclesiæ expedit, existimari possit. Vetus est autē illa Dei *Malach. 1.*
querela, quòd nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore
quo Episcopi & presbyteri, tot fuerunt propè martyres, à Paulo scriptum ad Philippen- *Philip. 2.*
ses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me cito mittere ad vos, vt & ego bono
sim animo cognitis quæ circa vos sunt: neminem enim habeo tam vnanimem, qui syn-
cera affectione pro vobis solicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Ie-
su Christi. Quòd si verè dictum est illo tempore, nostro seculo multò verius dici potest, *Ioan. 10.*
quo mercenarios multos, raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiam, qui E-
uangelici malunt appellari, quàm Christiani, quotumquemque reperire licet, qui gratis *Euangelicorū cupiditas.*
prædicet Euangelium? Quorundam ex his tāta fuisse fertur cupiditas, vt expleri nō pos-

Matrimonia cur interdicta sacerdotibus.

ſet,quam inſtammauit magis vxorum, & qui ſunt ex incœſto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias cauſas,quamobrem interdicta ſunt ſacerdotibus matrimonia,videri poſsit hæc non poſtrema,ne magis etiam accenderetur auaritia. Cęterum quo quis animo ſacerdos fieri velit,aut voto ſe cœlibatus obſtringat, Dei ſolius eſt iudicium, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia:homo videre non poteſt,niſi ea quæ patent,dominus autem intuetur cor.

Hebr.4.
1.Reg.16.
Votum cœlibatus an ſit relaxandum.

Verùm vt demus hoc,Eſſe non neminem, qui dum furijs ambitionis actus ad ſacerdotium aſpirat,hac ſola de cauſa cœlibatum vouerit, num ideò tollendus eſt cœlibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, quàm qua ſuſcipi tantum hoc ſacramentum oporteret: Nam quotumquemque reperire licet, qui illud ſpectet in matrimonio contrahendo, quod ſpectari ſolum debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocunque potius reſpiciat:num ideò dicemus, ne ſit matrimonium?

Mar.9.
Philip.4.

Sed nequit,aiunt, pręſtare quod vouit.Hoc dicere,Simonis eſt,& Marcionis,ac Manichęi hæreſim profiteri,Chriſtiano dicere fas non eſt,niſi quod dixit Chriſtus:omnia poſſibilia ſunt credenti:quod dixit imitator eius Paulus,omnia poſſum in eo,qui me cōfortat:quod dixit Auguſtinus,leuis erit ſarcina continentiæ, ſi Chriſti erit: Chriſti erit ſi fides aderit,quæ impetrat à iubente quod iuſſerit.

Rom.10.
Exod.20.
Rom.7.
Rom.16.
Philip.3.
Chry.hom.1. et 71. ad populum Antiochenum. Et hom.58.in Matt.
1.Cor.10.

Verùm non præſtant multi,Nunquid in baptiſmo quoque Satanæ &pompis eius nō abrenunciamus?Præſtatur ne id ab omnibus? an ideò abroganda erit hæc Apoſtolorum traditio, qui mille quingentis annis in Eccleſia duraſſe videtur? Moyſi legem nunquid omnes obſeruabant Iudæi?num ideò fuit abroganda,quia pręuaricatores eius erant plurimi,priuſquā veniſſet finis legis Chriſtus?An ideò tollemus præceptum de nō concupiſcendo, quod magis videtur accendere concupiſcentiam quàm extinguere, ſi Dei ſimus auxilio deſtituti?Non ita nos Paulus docuit.Lex quidem, inquit,ſancta, & mandatum ſanctum,& iuſtum,& bonum:Sic & cœlibatus lex ſancta eſt, iuſta eſt, bona eſt, etiam ſi neque ſancti,neque iuſti,neque boni ſunt,qui profeſsi cœlibatum,ventri nihilominus & libidini ſeruiunt: Præclarè ſcriptum eſt ab Hilario. Male ſanctis rebus præiudicatur, ſi quia non ſancti à quibuſdam habentur, eſſe non debeant. Nec minus præclarè dictum eſt à Ioanne Chryſoſtomo:Calumniantur,inquit,ebrioſi fructum à Deo factum, dicentes:non ſit vinum.At nos ipſis dicamus:non ſit ebrietas.Vinum enim Dei, ebrietas autē Diaboli opus eſt.Non vinum ebrietatem facit,ne Dei creaturam accuſes,ſed conſerui inſaniam argue. Totidem verbis reſpondere licet his qui dicunt: non ſit votum cœlibatus, vt dicamus illis:nō ſit ſcortatio,nō ſint incœſtæ nuptię:Votū enim cœlibatus,Dei:ſcortatio & incœſtæ nuptiæ,Diaboli opus eſt.Non votū cœlibatus ſcortationē facit, ne quod à Deo laudatum eſt,accuſes: verùm illius inſaniam argue, qui quod promiſit non præſtat, non quia non potuit,ſed quia noluit,quia non ea qua oportuit fide Deum precatus eſt, vt ſibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque teſtatur: Quòd fidelis eſt Deus qui non patietur nos tentari ſupra id quod poſſumus, ſed faciet etiam cum tentatione prouentum,vt poſsimus ſuſtinere.

Votum temerè non eſt faciendū.
2.Pet.2.
1.Tim.5.
Luc.5.
Actor.9.
Luc.7.
Luc.23.
Pſalm.79.
1.Tim.3.
Tit.3.
1.Corit.13.
Cicer.epi.1.ad Qu.fratrem.
Naz. in orat.funebri in Athanaſium.
Eccl.10.
Hom.5.cap. 4. Matth.
Suetonius in Nerone.

Non ſunt laudandi qui ſe temerè votis obſtringunt, præſtat enim longè non vouere, quàm quod ſemel voueris,in eo non perſiſtere:ſed cum animi cuiuſq; coniectura ſit difficilis,etiam ſi quis anteacto vitæ ſuæ tempore parum ſit continenter vixiſſe viſus(quamuis haberi delectum oporteat,vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis cōmunicetur) prohiberi tamen vix poterit quò minus quod ſanctum eſt voueat, neſcit enim tarda molimina Spiritusſancti gratia. Vno momento ex publicano, Euangeliſtam: ex perſecutore,Apoſtolum:ex meretrice,vas electum: ex latrone, paradiſi ciuem factum eſſe legimus.Hæc eſt mutatio dextræ excelſi.Optandum tamen foret, vt quæ regula præſcripta eſt ab Apoſtolo in cōſtituendis Epiſcopis &presbyteris,ea ſeruaretur. Eſt autem Chriſtianæ charitatis,nō cogitare malum, nec temerè ſecus aliquid de proximo ſuſpicari. Verè dictum eſt,à quodam ethnico, & à Gregorio Nazianzeno repetitum: quod vt quiſque optimus eſt,ita difficillimè alium improbum eſſe ſuſpicarur. Cōtrà verò ſcriptum à Spaiente legimus:In via ſtultus ambulans,cùm ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat. In vtranq; verò partem ſic ab auctore operis imperfecti ſcriptū eſt. Sicut difficile aliquē ſuſpicatur malū,qui ipſe bonus eſt, ſic difficile aliquē ſuſpicatur bonum,qui ipſe malus eſt.Ex ſuis quiſq; moribus libenter fingit alios. Sic Nero ſcribitur, cùm vnus eſſet omnium impuriſsimus, animum inducere nō potuiſſe, vt quemquam pudicum eſſe crederet. Verùm vtcunque res ſe habeat, reperiri videmus non paucos, qui cùm ſe voto cœlibatus obligauerint, non præſtent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendum foret,quàm vt ſancta lex propter homines non ſanctos antiquaretur.

Lib.1.epist.11.

Incontinentibus an post votũ nubere liceat Cypriani locus expenditur.

Sed hîc à Bucero Cypriani nobis auctoritas obijcitur, qui scriptum alicubi reliquerit, cùm de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perseuerare nolunt aut non possunt, melius est vt nubant. Fingamus hoc, sicut isti volunt, sensisse Cyprianum. Quod autem est istud singularitatis studium, velle solitariam alicuius opinionem sequi potius, quàm totius Ecclesiæ catholicę sensum & consensum? Congregatum fuit vnius omnium sanctissimi, doctissimi, grauissimique pontificis Leonis auctoritate Chalcedonense Conciliũ, sexcentorum triginta Episcoporum, aliquanto post, quàm ad Christum Cyprianus migrauerat, quòd inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis nostri temporis hæreticis reijciuntur, à catholicis verò non aliter quàm sicut quatuor Euangelia recipiuntur: in eo disertis verbis contrarium est sancitum. Nonne totius orbis Christiani potius quàm vnius alicuius sequi sententiam oporteret? Quem tamen & ipsum existimandum nõ est, id sensisse, quod isti volunt, vt quæ votum continentiæ solenniter esset professa, Deo dicatæ virgini nubere licitum existimaret. Sed scripsit is de Deo dicata. Scripsit: Sed quo sensu scripserit videamus. Postulauerat à Cypriano Pomponius, vt sibi rescriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cùm semel statum suum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sunt posteà in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid huic rescribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus: verùm consultè fecisti, inquit, abstinendo diaconum: virgines autem inspiciantur ab obstetricibus diligenter, & si virgines inuentæ fuerit, accepta communicatione ad Ecclesiam admittantur: si autem de his aliquæ corruptæ fuerint depræhensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideò æstimato iusto tempore, posteà exomologesi facta, ad ecclesiam redeant. Quòd si obstinatè perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquàm à nobis admitti in ecclesiam posse. Hoc est rescriptum Cypriani. Quæ verò interiecta sunt, doctrinam quandam in se continent, quemadmodum asseruari virgines oporteat: ibi inter cætera verba sunt hæc: Si perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant. Quæ nequaquàm ita accipienda sunt, tanquàm eis posteaquàm se semel Deo despondissent, nubere licere vellet: sed retrò potius trahenda ad id tempus quo nondum se Deo dicauerant, vt idem dixisse videatur Cyprianus, quod post eum scripsit Hieron. Rectius fuerat homini subijsse coniugium, ambulasse per plana, quàm ad altiora tendentem in profundum inferni cadere. Vt hic sit sensus verborum Cypriani. Si dicauerunt se Christo, perseuerent, & resistant fortiter libidini. Si verò non habent animum perseuerandi, non dicent se, sed nubant potius. Non enim vetabantur nubere, si se continere nõ poterant. Quod vel sequentia quæ iam commemorauimus eius verba manifestè declarant, vbi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, sed Christi vocat adulterã. Est ne autẽ credibile in hũc errorẽ tã impiũ lapsum esse Cyprianum, vt virgini Deo dicatæ permittendum adulterium esse censeret? Deinde verò si quæ nupsit homini marito, fas non est vt alij nubat: quomodo fas esse poterit ei cum aliquo mortalium nuptias cõtrahere, quæ semel Deo nupsit immortali? Certè prius illud Augustinus non matrimonium quod est cum altero superstite priore marito contractum, sed adulterium appellat, sicut à nobis paulò antè commemoratum est, quantò magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauissimum adulterium, quod à Christi sponsa committitur, vbi non homini mortali, sed Deo data fides immortali, violatur? Quamobrem longè ab ea sententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere, licitum esse vellet. Quin ille potius non diuersum ea de re sensisse credendus est ab eo, quòd Hieronymum & Ambrosium Latinos, Basilium & Chrysostomum Græcos, aliosque, qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus: qui, quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non vxores legitimè iũctas, verùm adulteras & incœstas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ tantummodò vellent nubere, damnationem habere scribit: & est verisimile Cyprianum cõtra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaque suffragatur istis Cypriani quod adferunt testimonium.

Chalc.concil. Act.14.cap.16.

Hier.ad Eustochium de custodia virginum.

2.Cor.11.

Matrimoniũ altero coniuge viuente cum altero contractum, adulterium est.

Au.de nuptijs & concupiscentii.lit.1. cap.10.

Post continentiæ votum contrahentes matrimonium, adulteri & incœstuosi sunt.

1.Tim.5.

Vtrum autẽ dispensari posit votum cœlibatus nec ne, nihil est quòd inpræsentia verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quem pro sua sententia confirmanda testem citant nonnulli, verba sunt hæc: In voto solennisato per professionem religionis, non potest per Ecclesiam dispẽsari. Et rationem assignat decretalis, quia castitas est annexa regulæ monachali. Atqui tale est votum virginũ solenniter Deo dicatarum. Sed nõ est præsentis instituti, posit nec ne dispensari, de eo disserere: Satis fuerit illud scire, quòd per se licitum est, dispensationis non egere. Verùm hæc de voto dicta sufficiant.

Votum cœlibatus dispensationem non admittit.

22. quæst.88. arti.11.

Ordo & matri-

Quod autem ad ordidem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrunq; sacra-

ſacramentum eſt, à ſanctis patribus didicimus: Cæterum quę fiunt à matrimonio iun-
monium an pugnent inter ſe. ctis, quæ citra ruborem nominari non poſſunt, ea cum ſacerdotio pugnare vehementer, ab Origene, Ambroſio, Hieronymo, Beda, cæteriſque viris non doctrina magis quàm pietate præditis excellenti, docemur. Neque verò mirùm id alicubi videri debet, ſi matrimonij ſiue nuptiarum bonum à malo concupiſcentiæ diſcernimus: quod aliquando feciſſe Auguſtinum Pelagius, Iulianus, Cæleſtius hæretici reprehendebant: Cæterum is, non ſolùm ratione ſubtili, verumetiam vulgatiſsimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodieque tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud diſcerni docuit.

Aug. de nup. & concupiſc. ad Valerium. li. 1. cap. 7. Quod enim, inquit, illi poſteà propagatione fecerunt, hoc eſt connubij bonũ: quòd verò prius confuſione texerunt, hoc eſt concupiſcentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiã de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur: quia verò ſine illo fieri non poteſt, erubeſcunt, Tanquàm ſi quiſpiam pede viciato ad aliquod bonum etiam claudicans perueniat: nec propter claudicationis malum, mala eſt illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum, bona eſt claudicatio, ita nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonum, libidinem laudare debemus.

Nuptiæ bonæ ſunt, ſed libido mala eſt & cũ ord. ſacro pugnat. Bonæ ſunt itaque nuptiæ, ſed ſine qua bonum nuptiarum fieri non poteſt, mala eſt libido. Atque hæc eſt, cui repugna ordo, quæ tam turpis eſt, vt eam etiam ipſi turpes, turpitudinem vocent? cuius licet ſint amatores, oſtentatores eſſe non audent. Cuius tanta eſt fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ ſecundum matrimonialium præſcripta tabularum, procreandorum fit cauſa liberorum, latebras ad ſubterfugiendum hominum conſpectum, & remotum ab

Ioan. 3. arbitris cubile conquirat. Certè non qui benè, ſed qui malè agit, odit lucem, dicit Chriſtus: Omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cũ ſacerdotio maximè, cuius opera in luce collocari volunt. Quòd ſi illa ſic exerceri poſſent, quemadmodũ ante peccatum ea primi noſtri parentes exercuiſſent in paradiſo, nihil vt aliud quàm liberorum procreatio ſpectaretur, cum ſacerdotio non pugnarẽt. Nunc illorum peccato factum eſt, vt ſine peccato (quod tamen niſi modum excedat non

Peccatum orig. Pſalm. 50. imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc eſt illud peccatum quod vocatur originis: de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui verò ſequutus eſt Auguſtinum Fauſtus: Ordinatio nu-

Li. 1. de libero arbitrio. cap. 2. ptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarũ munus adhuc in paradiſo à creatore conceſſum, & earum vſus extra paradiſum iam ſumpſit exordium. Peccatum in medio fuit igitur generationem & concupiſcentiam: Quicquid pręceptio diuina conſtituit, hoc laudo: quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo. Quomodo ſi aliquis atro inquinamento cãdorem veſtis aſpergat, non diſplicet factura, ſed macula, veſtimenti non amiſit vſum, & ſi perdidit dignitatem: futura enim erat indubitanter caſta & ſyncera generatio, ſi non interceſsiſſet inimica tranſgreſsio. Sed immaculatos thoros caro

Hebr. 13. maledictioni addicta maculauit, & per ſuperbiæ ſpiritum, ſimplicem corrupit affectum: & ſicut immortalitatis priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, ſed obſcœnæ paſsionis iniuria. Non aurum in culpam venit, ſed quicquid auro obrizo adulterinum fraus iniquitatis admiſcuit. Ante vtrunque verò Ambroſius. Non habebant, inquit, parentes noſtri in paradiſo quo cõfunderentur. At nunc licet bona ſint coniugia, tamen habent quod inter ſe ipſi coniuges erubeſcant. Quęſiuerat autem Auguſtinus à Gregorio potifice, qui miſerat eum in Amgliam. An vir ſuæ coniugi permixtus, antequam aqua lauaretur, Eccleſiam intrare poſſet, vel ad myſterium ſacrę communionis accedere? Cui poſt alia multa ſic reſpondet Gregorius. Romanorum ſemper ab antiquioribus vſus fuit, poſt admixtionem propriæ coniugis, & lauacri puri-

Coniugum cõmiſtio ſine voluptate fieri nõ poteſt, ideo culpa non caret. Interrogationũ cap. 10. ficationem quærere, & ab ingreſſu Eccleſiæ paulùlum reuerenter abſtinere. Nec hæc dicẽtes deputamus, culpam eſſe coniugium, ſed quia ipſa licita admiſtio coniugum ſine voluptate carnis fieri non poteſt, à ſacri loci ingreſſu abſtinendum eſt, quia voluptas ipſa eſſe ſine culpa nullatenus poteſt. Non enim de adulterio vel fornicatione, ſed de legitimo cõiugio natus fuerat, qui dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui enim in iniquitatibus conceptum ſe nouerat, in delicto ſe natum gemebat, quia portat arbor in ramo humorem vitij, quem traxit ex radice. In quibus verbis non ipſam admiſtionem coniugum iniquitatem nominat: ſed voluptatem admiſtionis. Sunt enim multa licita, ac legitima, & tamen in eorum actu aliquatenus fœdamur, ſicut ſæpè iraſcẽdo culpas inſequimur, & tranquillitatem animi in nobis perturbamus. Et cum rectũ ſit quod agitur, hoc eſt tamen improbabile, quod in eo animus perturbatur. Contra quippe vitia delinquentium iratus fuerat qui dicebat: Turbatus eſt à furore oculus meus. Quia enim non valet niſi tranquilla mens in contemplationis lucem ſe ſuſpendere, in ira ſuum oculum turbatum dolebat, quia dum malè acta deor-

ſum

ſum inſequitur, confundi atque turbari à ſeniorum contemplatione cogebatur. Et laudabilis, ergo eſt ira contra vitium, & tamen moleſta, quia turbatum ſe reatum aliquem incurriſſe æſtimabat.

Quòd ſi ſacerdotem eſſe, nihil eſſet aliud quàm prophetam eſſe, verbique miniſterio fungi, ne ſic quidem licitum illi futurum exiſtimat Epiphanius, vt mariti officio fungatur: ſic enim ille ſcribit: Nunquid inhoneſtæ ſunt nuptiæ? num impurum cubile? at à prophetis & pōtificibus prohibētur propter maius miniſterium. Nā poſtquam prophetauit Moyſes, nō amplius vxori coniūctus eſt, nō amplius liberos genuit, nō amplius gignit talis: habet em̄ vitā domino vacantē: Vacare autē domino nō poteſt, qui mariti officio fungitur. Multò min⁹ licitū eſſe videtur ei, qui ſacrificiū indeſinēs oblaturus eſt, quod impediri certū eſſe ſcribit Origenes his, qui coniugalibus neceſsitatibus ſeruiūt. Ac videtur ei quòd illius ſolius eſt offerre ſacrificium indeſinens, qui indeſinenti & perpetuæ ſe deuouerit caſtitati. Si laicus & quicunque fidelis, dicit Hieronymus, orare non poteſt, niſi careat officio coniugali: ſacerdoti cui ſemper pro populo offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt: ergo ſemper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolum in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tēpus ab vxoribus ſeparati: & vinum & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare. Et alio loco. Quod ſi indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi iraſcantur, ſed ſcripturis ſanctis, imò Epiſcopis, presbyteris, & diaconis, & vniuerſo choro ſacerdotali & leuitico, qui ſe nouerunt hoſtias offerre non poſſe, ſi operi ſeruiant coniugali. Sic & Ambroſius enarrans illa verba: Diaconi ſint vnius vxoris viri. Veteribus idcircò conceſſum eſt leuitis aut ſacerdotibus vxores ad vſum habere, quia multum temporis ocio vacabant à miniſterio aut ſacerdotio: multitudo enim erat ſacerdotum, & vnuſquiſq; certo tempore ſeruiebat diuinis cæremonijs. Nunc autem ſeptem diaconos eſſe oportet, aliquantos presbyteros, vt bini ſint per Eccleſias, & vnus in ciuitate Epiſcopus: ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abſtinere debere: quia neceſſe eſt eos quotidie præſtò eſſe in Eccleſia, omni enim hebdomada offerendum eſt, etiam ſi non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis cauſa abſtinere ſe pręcipit, vt vacent orationi: quantò magis Leuitis aut ſacerdotibus, quos die nocteque pro plebe ſibi commiſſa oportet orare? Mundiores ergo eſſe debent cæteris, quia actores Dei ſunt. Eadem in fine primi lib. officiorum repetit. In eandem ſententiam ſcribit, qui eius fuit æqualis Syritius epiſtola. 4. cap. 9. Beda quoque venerabilis: Vicis ſuæ tempore pontifices templi tantùm officijs mancipati, non ſolùm à complexu vxorum, ſed ab ipſo quoque domorum ſuorum abſtinebant ingreſſu: vbi noſtri temporis ſacerdotibus, quibus ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuò ſeruandæ caſtitatis exemplū datur. Quia enim tū ſacerdotalis ex ſtirpe Aaron ſucceſsio quærebatur, neceſſariò tempus ſubſtituendæ ſoboli procurabatur: at quia nunc non carnalis ſucceſsio, ſed perfectio ſpiritualis inquiritur, conſequenter ſacerdotibus, vt ſemper queant altari aſsiſtere, ſemper ab vxoribus continendum, ſemper caſtitas obſeruanda pręcipitur.

Epiph. hær. 78. cont. Antidicomarianitas. — *Amb. in exhortatione ad virgines.* — *Ori. hom. 23. in Num.* — *Hier. cont. Iou. lib. 1.* — *1. Cor. 7.* — *Leui. 10.* — *Ezech. 44.* — *Num. 6.* — *Hier. in apolog. pro libris aduerſus Iouin. ſcrip.* — *Amb. in epiſt. ad Tit. cap. 1.* — *Diaconi ſeptem ſacerdotes bini per eccleſias, & epiſcopus in ciuitate vnus quid facere debeant.* — *Beda in. 1. capi. Luc.*

Non pugnat igitur eſſe maritum & ſacerdotem: ſed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus verſari, & cœleſtia myſteria tractare: cùm pręſertim ſui corporis maritus poteſtatem non habeat, ſed vxor: quam quoties id exigit, ei fraudare fas non eſt. Porrò diuina myſteria liberum hominem requirunt, qui ſuæ ſit, non alienæ poteſtatis. Quamobrem non apud orientales modò, verùm & in noſtra hac occidētali eccleſia nihil impedit, quominus qui maritus eſt, fiat idem ſacerdos: modò conſentiente vxore, ac ſe quoque ipſa Deo deuouente, quæ mariti ſunt, ea pręſtare deſinat: His enim præſtandis ita totus animus & corpus impenditur, vt ſubmergi mens, & caro tota fieri videatur: ſicut ab Auguſtino quoque legimus annotatum, Corpus autem Chriſti quod ſacerdos cōficit, cum ſit ſpirituale, nihil eſt quòd magis refugiat quàm carnem. Quod vel illa Dei verba ſatis indicant: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam caro ſunt. Qui ſemel vxorē duxit, quoad illa vixerit, etiā ſi diuortiū factū ſit, maritus tamē illius eſſe nūquam deſinit: Caro viri, caro ſemper vxoris eſt: caro vxoris, caro viri eſt: neutri⁹ vt poteſtatē tertius aliquis habere poſsit. Sed ſi ceſſerit vltrò cōiunx iure ſuo, quod habet in viri carnē, ac ſuā quoque Deo carnem conſecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum ſe Deo dicare, ſacerdotioque fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quò minus Chriſti fieret Apoſtolus: ſed quòd eam tamen reliquerit Chriſtum ſecutus, vel hæc ipſius verba teſtantur, cùm dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex reſponſo Chriſti colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, vel ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apoſtoli coniuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non eſt, videtur Hieronymo veriſimilius eſſe quòd non habuerit.

1. Cor. 7. — *Myſteria diuina liberum hominē requirunt* — *Aug. l. 4. cōt. Iulian. ca. 14. & de ciuit. Dei Li. 14. ca. 16.* — *Gene. 6.* — *Apoſtoli Chriſtū ſequentes reliquerūt vxores* — *Matt. 19.* — *Apoſtol. reliqui à Petro an vxores habuerint.*

Hiero li.1.cont. Iouinianum.
Quæstio Corinthiorum.
1.Cor.7.
Hier.li.1.cont. Iouin.
Tertul.in li. de monoga.
Amb.in Paulũ
Aug.in ep.100 & in li.1.de serm.domin. in monte.
Greg.li 6. ca.1. in li.Reg. 1.
Cle.li.3. strom.
Chys.in commentarijs.
Epip. Hær.78.
Theod.in Epit. decret.
Oecum. in commentarijs.
Theoph. ibidem
Fulge.epist.2. ad Gallam de statu vid.
Et ad Probam de virginit.

Quod autem est nouum hoc Apostolorum genus, qui cùm veri Christi Apostoli ductas vxores reliquerint, Euangelij studio, nec duxerint, cùm nulli fuerit interdictum: nõ putant se suum Euangelium profiteri posse, nisi contra ecclesiæ interdictum vxores duxerint? Inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nonnullos credibile est, quos tamen & ipsos posteaquàm Christi discipuli facti sunt, Petri exemplo, cum vxoribus comercij deinceps nihil habuisse dubitandum non est. Ea res occasionem dedit Corinthijs ex Paulo sciscitandi, quandoquidem videbant Christi discipulos vxores suas relinquere, neq; deerant, qui id ab omnibus in Christum credentibus fieri oportere dicerent, num sibi quoque relinquendę vxores essent posteaquàm semel in Christum credere cœpissent. Inter cætera dicit Hieronymus, Cotinthij per literas quæsiuerant, vtrum post fidem Christi cœlibes esse deberent, & continentiæ causa vxores, quas habebant dimitterent, an se virgines credidisset, inirēt matrimoniũ. Quibus respõdēs Paulus. De quib⁹, inquit, scripsistis mihi, querētes an ad fidē cõuersis cũ vxorib⁹ cõmerciũ habere maritis liceret: bonũ est homini mulierē nõ tangere, hoc est, ab vxore abstinere: propter fornicationē autē vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque virum suum. Non dixit, ait Hieronymus, vnusquisque ducat, sed vnusquisque habeat vxorem suam: suam, inquit, habeat, sua vtatur, quam habebat antequàm crederet. Neque solus Hieronymus, verùm & ante eum, Tertullianus, & æquales Hieronymi, Ambrosius & Augustinus, & qui secuti sunt vno & altero post seculo, Gregorius & Fulgentius latini: tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, Theodoritus, Oecumenius, Theophilactus græci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt. Libet autem adscribere verba Sixti, in libro de castitate, quemadmodum à Francisco Torrense in secundo libro dogmaticorum characterum verbi Dei, hoc ipso anno 61. ab illo ædito, producuntur. Is itaque cùm adduceret illa verba: Bonum est homini mulierem non tangere: Sed de qua, inquit, muliere illud dixisse credendum est: De aliena: Non puto. Neque enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apostolum interrogarent, an aliena eis liceret matrimonia violare: quod citra vllius disciplinæ interdictum, etiam ipsa natura damnabat. Deinde subiungit, quasi in Euangelicos istos, & in eorum similes intuens: Hoc propter eos dixi, qui nimio ardore libidinis, scripturarum veritatem, peruersa nituntur interpretatione subuertere. Si ergo ratio non concedit, vt de aliena dixerit, restat vt de propria dixisse credatur. Quod inde etiam probatur, quòd in secunda parte ait: Dico autem non nuptis & viduis. Quibus si iam superiùs fuerat locutus, superuacaneum fuit iterare sermonem. In tertia autem de virginibus. Deinde subiungit. Sed reuertamur ad primam, in qua non viduis & virginibus, vt quidam imperiti existimant, sed matrimonio iũctis propriè scripsisse manifestum est: Bonum est homini mulierem non tangere. Non dixit: Bonum est homini non ducere, qui de ijs qui iam duxerant disputabat. Hactenus Sixtus.

1.Cor.7.
Vnusquisque vxorem suam habeat, explicatur.

Sed momenta rationum, ait quidã, pluris facimus in disputando, quàm auctoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam præclara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta: ac solus tu sis, qui momenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor: quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus. Cùm enim dixisset, propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam, & vnaquæque suum virum habeat: vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum: statim subiungit: Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret: si non intelligis quid sit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quòminus autem ambigi queat de quo debito dicat, subdit euestigio: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedo quisquis es, qui te solum sapere, te solum videre putas, cælebs habeat sui corporis potestatem nec ne? Tum autem, quem fraudet cœlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem, cùm eius rei nemini sit debitor? Vel cœco appareat, non de alijs hæc verba dici quàm de coniugibus? hic vt sit germanus Pauli verborum sensus: Cõmodum quidem illud foret, quandoquidem tempus breue est, neque procul iam dies ille supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorum exemplo, aut eas haberetis tanquàm non habentes, nec alio quàm quo sorores essent apud vos loco: ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis: Quoniam verò periculum est, ne qua detur occasio fornicandi, vnusquisque maritus habeat, hoc est, retineat vxorem suam, nõ dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet: neque enim hactenus est sui corporis dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia frandare posit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, nõ discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad v-

ſum pertinet matrimonij,ius vxorij corporis penes maritum eſt,non penes vxorem,quę ſui copiam negare marito non debet.

Ex eo videre licet, quanta ſit illorum cæcitas, qui ex his Pauli verbis longè diuerſam ſententiam colligere conantur, quaſi præcipiat is omnibus, qui ſunt cœlibes, vt vxores ducant: cùm tamen etiam Eraſmus ipſe Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphraſi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur? Sic enim ſcribit: Ad quęſtiones de quibus me per literas conſuluiſtis,paucis reſpondebo, quid faciendum ijs qui matrimonio ſunt irretiti: quid ijs qui in cœlibatu degunt,& viduis, item quid ijs, qui matrimonio ſunt moleſto aut impari impliciti: poſtremò quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quamobrem, quo quaſi fortiſsimo telo vſi ſunt rerum nouandarum cupidi,ad cœlibatum oppugnandum,id magis adeò contra ipſos facere manifeſtum eſt. Tantum enim abeſt, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias, vt ne ijs quidem, qui matrimonio iam irretiti ſunt, vſquequaque liberum eſſe velit Paulus quouis tempore præſtare,quę debent inuicem ex lege matrimonij: ſeque magis indulgere quàm præcipere ſcribat,vt mutuum ſibi præſtent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterùm reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram: Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam,non ſecundùm imperium. Quæ verba non ita ſunt intelligenda, quaſi permittat, vt ne precum tempore ſeſe coniuges attingant, ſicut quidam ſomniat, non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmet: Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem,ſed ad intermiſſum vſum coniugij reuertamini. Non hoc dico præſcribens aut præcipiens, cùm aut carere vos prorſus vxoribus, aut eas loco ſororum habere cupiam: ſed dico hoc infirmitati veſtræ condeſcendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiam vocari debere, non præceptum. Auguſtinus verò: Poſſet, inquit, putari, non eſſe peccatum miſceri coniugi non filiorum procreandorum cauſſa, ſed carnalis etiam voluptatis, niſi addidiſſet: hoc autem dico ſecundùm veniam, non ſecundùm imperium. Quis autem iam eſſe peccatum neget, cum dari veniam facientibus, Apoſtolica auctoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Auguſtinus,Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam,denotat culpam. Et cõtra Iulianum iiſdem verbis citatis,Notatur,inquit,in ijs, etſi ignoſcitur culpa. Et contra eundem ſcribens: Apoſtolus tempora præſcribit orandi temperantiæ coniugali, & ſecundùm veniam concedit non vtique illum prolis, ſed qui fit voluptatis intentione concubitum. Hunc audiant fideles Chriſti, qui ſunt connubio alligati, vt ex conſenſu temperent, quo vacent orationi, & cùm ad idipſum redeunt propter intemperantiam ſuam, nouerint etiam inde dicere Deo, Dimitte nobis debita noſtra. Quod enim ſecundum veniam non ſecundum imperium à tanto doctore dicitur, vtique ignoſcitur,non iubetur. Et vtroque vetuſtior Tertullianus,eundem Pauli locum enarrans: Oſtendit,inquit,fuiſſe, qui in matrimonio à fide depreheſi verebatur, ne non liceret eis matrimonio ſuo exinde vti,quia in carnẽ ſanctam Chriſti credidiſſent. Et tamen ſecundũ veniam cõcedit, non ſecundum imperium: id eſt,indulgens nõ præcipiens ita fieri. Cæterùm malebat omnes id eſſe,quod & ipſe. Proinde & de repudio reſcribens demonſtrat quoſdam de iſto quoque cogitaſſe: vel maximè, quia & in ethnicis matrimonijs non putabant poſt fidẽ perſeuerandum. Nec diuerſum eorum verborum ſenſum adferunt Oecumenius & Theophilactus. Anſelmus verò: Dico, inquit, vt in idipſum reuertamini, ſed hoc ſecundum indulgentiam,non ſecundum imperium. Quia hoc nobis indulgetur non præcipitur,& ideo non peccat qui aliter agit,imò peccat qui ſic agit,ſed leuius, non enim ſine vitio eſt, quod ignoſcitur, & non præcipitur, ſed cùm in dubijs conſtringimur, vtiliter in minimis ſubdimur, ne in magnis peccemus. Culpa quippe eſſe innuitur, quod indulgeri perhibetur, ſed quæ tanto citius relaxatur, quanto non per hanc illicitum quid agitur, Si hoc quod eſt licitum ſub moderamine non tenetur, Tunc enim ſolum coniuges ſine culpa ſunt in admiſtione, cum non pro explenda libidine,ſed pro ſuſcipienda prole miſcentur. Sed tamen & alia commiſtio quæ fit pro ſola voluptate veniam accipit propter nuptias. Qui verò præceſsit hos duos Gregorius pontifex ad interrogationem quandam Auguſtini, qui fuit in Angliam ab eo miſſus, reſpondens. Cum, inquit, non amor procreandæ ſobolis, ſed voluptas dominatur in corpore commiſtionis, habent coniuges etiam de ſua commiſtione quod defleant. Hoc enim eis concedit ſancta prædicatio, & tamen de ipſa conceſsione metu animũ cõcutit. Nam cum Paulus Apoſtolus diceret: Qui ſe continere non poteſt, habeat vxorem ſuam: ſtatim ſubiungere curauit: Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Non enim indul-

Eraſmus in paraphr.

Cœlibes ad matrimoniũ nõ inuitantur.

1. Cor. 7.

1. Tim. 1.

Hier. li. 1. cont. Iouinianum.

Aug. in Enchiridio. cap. 78.

De peccato originali cont. Pel. & Cœleſtium lib. 2. cap. 38.

Lib. 2.

Lib. 5. cap. 7.

Tertul. de Monogamiâ.

Matrimonij actus pro prole ſuſcipienda ſine culpa exercetur

Greg. ad interrogat. Auguſt. Cap. 10.

1. Cor. 7.

getur quod licet & iustum est. Quod enim indulgeri dixit, culpam esse monstrauit. Sed nemo nodum hunc melius explicat, quàm Thomas Aquinas. Dico, inquit, quod iterum post continentiam determinati temporis reuertamini in idipsum. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, id est, parcens infirmitati vestræ, non secundùm imperium. Sed videtur, inquit Apostolus, inconuenienter loqui. Indulgentia enim non est, nisi de peccato. Per hoc ergo quod Apostolus secundùm indulgentiam se dicit matrimonium concessisse, videtur exprimere quod matrimonium sit peccatum. Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Vno modo vt indulgentia sumatur hic pro permissione. Est autem duplex permissio. Vna quidem de minus malo sicut Moyses permisit Iudæis dare libellum repudij ad vitandum vxoricidium ad quod erant proni. Talis permissio non fit in nouo testamento propter sui perfectionem. Alia est permissio de minus bono, cùm homo præcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apostolus hic indulget, hoc est, permittit matrimonium, quod est minus bonum quàm continentia, quæ nō præcipitur, quæ est maius bonum. Alio modò potest accipi indulgentia prout respicit culpam, & secundùm hoc indulgentia refertur ad actum cōiugalem, secundū quod habet annexā culpam, venialem tamen propter bona matrimonij, sine quibus esset mortalis. Persequitur hæc posteà pluribus verbis, quæ ne lōgiores essemus prætermittenda putauimus.

Qui verò præcessit.
Thomas in epi. Pauli ad Corin. cap. 5.
Permissio duplex.

Ex his omnibus liquere satis potest quod his verbis. Hoc autem dico secundùm indulgentiam datur venia reddendi debitum non abstinendi. Quamuis enim vel prolis procreandæ, vel stupri vitandi caussa rectum sit vxorem ducere, & ea vti, rectius tamen est, sine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquàm sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus cùm dicit: Tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores tanquàm non habentes sint: Nam & absque vsu coniugali constare posse matrimonium, non solùm Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verumetiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis: Denique cùm iungitur puella coniugium est, non cum virili admistione cognoscitur, Nisi forte non fuit inter Mariam & Ioseph coniugium, vbi nihil intercessisse carnalis commercij certum est. Negabat quidem coniugium id fuisse Pelagij sectator Iulianus, sed eum veritatis Euangelicæ apertissimo testimonio confutauit Augustinus. Qui non dubitauit etiam dicere, quod beatiora coniugia iudicanda sunt, quæ siue filijs procreandis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint: quòd neque contra illud præceptum fit, quo dominus dimitti cōiugem vetat: Non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter, sed spiritualiter viuit: & illud seruatur, quod per Apostolum dicitur: Reliquum est, vt qui habent vxores, quasi nō habentes sint. Ad huiusmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit: quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi causa. Verùm vt vnde deflexit eò redeat oratio.

1. Cor. 7.
Matrimonium consensus facit non concubitus.
Li. 5. cont. Iuli. cap 8.
De ser. dom. in monte lib. 1.
Matt. 19.
1. Cor. 7.

Non esse pugnantia docuimus matrimonium & sacerdotium: sed esse pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nunc etiam licitum non in orientali modò, verùm & in hac ecclesia nostra sacerdotio fungi. Obseruatum autem hoc fuisse legimus & in orientali ecclesia, vt maritus cùm sacerdos esset factus, assentiente vxore, mariti officium facere desineret: adeò visum id est ex diametro, quod aiunt, cum sacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita sit, docet Hieronymus, cùm de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui sceleris habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primùm vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam: imò ostendentes quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur: & nisi prægnantes vxores viderint clericorum infantesque de vlnis eorum vagientes, Christi sacramenta nō tribuunt. Quid facient oriētis Ecclesiæ? quid Ægypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut cōtinentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerunque feruescit, suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarum, vt nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis, de quibus scriptum est: Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi. Docet, qui videtur æqualis Hieronymi fuisse, Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cū vxore quā ante clericatū legitimè duxit, dormierit: abdicator, cùm omnes qui pręclari sunt in oriente abstineant: pręcipuè verò in Thessalia, Macedonia, & Hellade, Cui suffragatur ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum scribens Leo pōtifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinem constitutus nuptiarum societati & procreatione filiorum studere sit liberum: ad exhibendā tamē perfectæ

Reddere debitū vxori, & reddere debitum Deo, pugnantia sunt
Hierem. 5.
Socrat. li. 5. ca. 12. eccl. hist.
Leo epi. 84. & in epist. 92. ad Narboneum Episcopum.

perfectæ continentiæ puritatem, ne subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur: vt & qui habent sint tanquàm non habentes, & qui non habent permaneant singulares. Quòd, si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri: quantò magis in primo, ac secundo, aut tertio seruandum est: ne aut leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur. Clarius autem Epiphanius Constantiæ Cypri Episcopus: qui adducto eo loco: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum. Reuera, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs mortua ipsorum vxore secundis nuptijs coniuncti sunt: & hoc certè sancta Dei Ecclesia cùm synceritate obseruat. Sed & adhuc viuenté & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit: sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, diaconum & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum: maximè vbi synceri sunt canones ecclesiastici. At dicis mihi: Omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, diaconos, & hypodiaconos: At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud orientales, vbi synceri fuerũt Canones ecclesiastici, fuisse legimus obseruatum, vt sacerdotes mariti deinceps à maritorum officijs abstinerent. *Epiph. hær. 59.* *1. Tim. 3.*

Quod verò scripsit alicubi Stephanus Papa, orientalium sacerdotes matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi synceri Canones non sunt. Et quamuis rideat Philippus glossatorem, quòd is interpretetur copulantur, id est, copulato vtuntur, hunc tamen, quem glossator vult, Stephani verborum sensum esse, certum est & indubitatum. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba sint hæc, quæ in Decretorum librum retulit Gratianus, non satis liqueat (nouem enim eius nominis fuisse constat) neque reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius epistola libris Conciliorum est inserta, nequaquã tamen credendum est, quicunque tandem fuerit iste Papa Stephanus, adeò rudem eum & rerum omnium imperitum fuisse, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Christiani parte matrimonia contrahere sacerdotibus licuisse. Ac ex alijs nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuius manifestum esse potest, copulantur, hoc loco aliter accipi pi non posse, quàm sicut intellectum est à glossatore, nimirum copulato vtuntur: ac lege matrimonij, quod pridem initum est, carnaliter commiscentur. Adfertur ab eodem Gratiano rescriptum Nicolai pontificis ad Salonitanum Episcopum: cuius hæc verba sunt: Nosse desideras, vtrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi, quod est matrimonio iungi, quod iampridem factum fuisse verborũ sequentium contextus indicat: sed carnaliter misceri. Qua significatione vsus etiam est verbo copulationis Augustinus dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi causa bonum est naturale nuptiarũ: sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum secutus Gregorius: Postquàm copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuerti & ex parte manere in seculo. Et alio loco: Dum vnum vtrorumque corpus coniugij sit factum copulatione, incongruum est partem conuerti, & partem in seculo remanere. Ad eundem modum Anianus interpres Chrysostomi: Habitare cum sponsis nondum sibi copulatis lege coniugij. Certè copulatio & copulari, in his locis non cõtractum, sed vsum significant matrimonij: Quod etiam illa verba Concilij Aurelian. declarant, vbi vis dictionis eius, copuletur, sic est explicata: Nec ipsi adultero vnquàm in coniugio copuletur: hoc est, ne propriæ vxori sibi licet reddere debitum, quam sibi reddit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nónne manifestè hic ostenditur, coniugio copulari non aliud esse, quã reddere debitum? Sed fit non raró, quòd quæ non intelligunt, rident imperiti. Hic itaque germanus est verborum Stephani sensus, quòd orientalium sacerdotes maritorum officijs funguntur, & præstant vxoribus ea quæ debent ex lege matrimonij: occidentalium verò, nequaquam: verùm si qui sint etiam, quos vxores habere contingat, sunt iuxta Pauli consilium tanquam non habentes, neque deinceps quicquã eis cum vxoribus est commercij. Quod illis verbis indicatur, Occidentalium sacerdotũ nullus licentiam habet coniugium, sortiendi. Nam coniugium eo loco significat coniunctionem carnalem, quam vulgo copulam vocant, quemadmodum in Synodo Turonensi secunda: Quosdam dicit canon, inhibita coniugia, id est, coniunctiones corporum vetitas repetijsse comperimus. Non habet itaque licentiam coniugium sortiendi, idem est, ac si diceret. Non habet licentiam carnalem cum ea consuetudinem habendi, nec aliter sacerdotio officio fungi potest, quàm si Deo continentiam illa suam vouerit, & in monasterio reliquum vitæ tempus transegit.

Stephani papæ sententia expenditur. *20. quæst. 1. Nosse.* *Copulari pro carnaliter misceri.* *Aug de nupt. et concup. li. 1. c. 4.* *Greg. l. 9. epist. 44.* *1. Cor. 6.* *Idem li. 5. epist. 149.* *Anian. in hom. 4. in Matt.* *27. quæst. 2. Qui dormierit.* *1. Cor. 7.* *Canon. 12.*

Hic sanus cùm sit Stephani verborum intellectus, facilè apparet, quã nihil Philippũ hic locus adiuuet, quo probare nititur, sacerdotibus aliquando matrimonium contrahere licuisse, cùm etiam Apostolorum canonibus id vetitum esse legamus, extat enim inter alios hic quoque. Qui cùm cœlibes essent clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cantoribus, si modò sic eis visum sit, matrimonium contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud statuitur, quam quòd hypodiaconis, diaconis, & presbyteris posteaquàm ordinati fuerint, vxorem ducere fas non est? Tales enim nuptias, vocant patres sub Iustiniano Imperatore in Trullo regij palatij Constantinopoli congregati ducenti viginti septem, illegitimas, & illegitimum eiusmodi contubernium solui iubent. Qua synodo ante annos propè noningentos habita, cùm posterior fuisse videatur Stephanus hic pontifex, quincunque tandem is fuerit (nam primùm nõ fuisse liquet) est ne verisimile eũ aut canonem Apostolicum, aut istorum patrũ decretum ignorasse? Quorum synodum, sextam quidem synodum vocat Gratianus, cùm eius decreta nonnulla producit, sed ex Nicæna secunda synodo, tum ex actis quoque Florentini concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauam synodum, liquere potest, quod quatuor aut quinque post annis fuerit congregata. Quam cùm præcesserint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verumetiam cum his, quas duxissent ante susceptos sacros ordines, rem habere sacerdotibus etiam orientalibus licitum non esse scripserũt: non potest ostẽdi tẽpus vllum, quo vel orientaliũ, vel quarumcunq; aliarũ ecclesiarum sacerdotibus matrimoniũ inire fas fuerit: ficulneum vt planè sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incœstas magistri sui nuptias defendendas.

Canon. 25. — Constant. syn. Canon. 3. — Dist. 28. c. presbyterum & 31. Quoniam & 32 Dist. ca. Si quis. Nicæ. 2. syn. Actio. 6. tomo. 1. Florent. concil. Sessione. 5. — Sacerdotib. matrimonium licuisse inire ostẽdi non potest.

Iam illud quàm ridiculum, quàm ineptum, quàm prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam: cui dum pœnitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur: quem fuisse sacerdotem ex eo colligere volunt, quod oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint sacerdotes, qui oblationes offerant: aut quasi non sit alia oblatio præter eam, de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per sacerdotẽ in altari. Poterat iste Theologus, iuris vtriusque consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Aliptes, Augur, Schœnobates, & quid non? poterat ex illo ipso decretorum libro, in quo tam diligenter versatus esse videri vult, hoc quoque legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriã quod Deus per Mosen dixit: Nõ apparebis in conspectu meo vacuus: atq; inde discere, suas etiam laicos oblationes habere, quas offerant ad altare: quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Quod etiam canones Apostolorum indicant. Ab hoc genus oblationibus offerendis, repellebãtur pœnitentes, qualis fuit iste matricida: repellebantur, ex decreto Concilij Carthaginensis quarti. capite 93. fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui sacrilegium commisissent, & vi seruum suum ad ecclesiam profugum extraxissent: raptores, vsurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminum affines quemadmodum XC. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Apparet etiam ex Clemente, qui negat à certis hominibus, oblationes aliquas accipiendas esse. Non ergo statim sacerdos est, si quis oblationem offert, quòd nõ viris magis, quàm fœminis licet, modò ne sint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum est.

33. quæst. 2. latorem. — Laicorum oblationes. — De conse. di. 1. Omnis. Exod. 34. Cap. 4. Offerre quidam prohibentur. Deut. 23. Conc. Carth. 4. cap. 93. Cap. Oblatiões. Clem. const. apostol. li. 3. cap. 8. & l. 4. ca. 6. et sequentibus.

Hinc videre licet quàm anxiè quærendo, quàm nihil inuenire possint nouatores isti, quo demonstrent, aliquando sacerdotibus matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista temeritas, quod per mille quingentos annos nunquam in ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demùm licitum vt sit sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam sit breuius, quàm fuit illud, quo Paulus etiam eos qui haberẽt vxores voluit esse tanquàm non habentes. Manifestum ergo iam est, sacerdotibus in ecclesia catholica neq; licuisse vnquam, neque nunc etiam licere matrimonia contrahere.

1. Cor. 7. — 1. Tim. 3. Vnius vxoris vir. Tertul. li. priore ad vxorem de exhort. castitatis, & de monogamia. Orig. hom. 17. in Luc. Chrys. hom. 10. ad Tim. & Titũ Epiph. hære 59 Hier. li. 1. cont. Iouin. & ad Titum. Amb. li. 1. de officijs cap. 50. & epist. 82. Leo epist. 45. & 49. Theoph. in 1. Tim. 3.

Quod verò adfertur ex Paulo oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à sacerdotio, dictum esse sancti patres omnes vno ore testantur: quemadmodum apud Tertullianum, Origenem, Chrysostomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autẽ per ridiculũ, quod ex his Pauli verbis colligere volũt, non fuisse, sed esse oportere Episcopum vnius vxoris virum, atq; eum liberos etiam actu habentem, vt nisi se strenuum vereque masculum in illis procreandis præstiterit, parùm sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorum si sententiã recipimus, non erit sacerdos & Episcopus Christus, non Paulus ipse qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelista, de quo indubitatum est virginem fuisse, non alij quidam Apostoli, qui cœlibes fuisse leguntur, non Titus, nõ Timotheus,

motheus, non Dionyſius, non Ignacius, non Baſilius, non Chryſoſtomus, non innumeri alij ſacerdotes & Epiſcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita caſtitatis & continentiæ laude cum primis celebres fuiſſe legimus. Quid hac vna re dici poteſt abſurdius? Reclamant huic ſententiæ, omnes omnium ætatum viri doctiſsimi ſanctiſsimique, non Latini magis quàm ipſi Græci. Ac primùm Euſebius: Oportet enim, dicit ſermo diuinus, Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe: Veruntamen eos qui ſacrati ſunt, atque in Dei miniſterio occupati, continere deinceps ſeipſos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montaniſtas ſcribens: Vnas, inquit, nuptias honorat Eccleſia, etiamſi maximè ſacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiam nuptijs ſe continuerunt, & in virginitate vitam degunt, ſe ornaſſe præexpreſsit, velut etiam Apoſtoli ipſius eccleſiaſticam ſacerdotij regulam ordinatè ac ſanctè conſtituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, eſt ſanctum ſacerdotium, ex virginibus quidem vt plurimum procedens ſi verò non ex virginibus, ad ſolitariam vitam degentibus ſi verò non ſuffecerint ad miniſterium ſolitariam vitam degentes de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem ſeruantibus: nam eum qui ſecundas nuptias contraxit, non licet ad ſacerdotium ſuſcipere. Ioannes Chryſoſtomus: Tito dicit Paulus, conſtitue Epiſcopos, ſicut ego diſpoſui tibi: ſi quis eſt ſine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quòd id nunc in Eccleſia obſeruetur: oportet enim omni prorſus caſtitate ſacerdotem ornatum eſſe. Idem in epiſtolam ad Timotheum: Non hoc velut ſanciens dicit Apoſtolus, quaſi non liceat abſque vxore Epiſcopum fieri, ſed rei modum conſtituens. In eandem ſententiam Græcus ille ſcoliaſtes: vnius vxoris virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem omninò habeat Epiſcopus: ſed ſi ſit, inquit, ex mundanis, ne ſit tamen is, qui ſecundis ſe nuptijs implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem eſſe legitimam ad ea præſtanda, quæ debent inuicem coniuges iure matrimonij. Poſteaquàm verò vocatus ad Epiſcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo ſcriptum eſt, vt ſint qui habent vxores tanquàm non habentes. Et Volo omnes eſſe ſicut & ego. Neque diſsidet ab his Theophilactus. Quinetiam ducenti viginti ſeptem patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo regij palatij ſub Iuſtiniano conuenientes, Canones ediderunt, inter cæteros, hunc etiam cõſcripſerunt: Vxor eius qui ad epiſcopalem dignitatem promotus eſt, ſimul vt is electus & conſecratus fuerit communi ſui viri conſenſu prius ſeparata, poſtquàm in Epiſcopum ordinatus eſt ac cõſecratus, monaſteriũ ingrediatur, quod ab ædibus Epiſcopi procul abſit. Quid hi tot ſancti patres, tam excellenti doctrina præditi, nunquid Pauli locũ hunc, de eo quod Epiſcopus vnius vxoris vir ſit, non intellexiſſe iudicandi ſunt? per quos nulli vnquàm Epiſcopo eſſe licuit niſi aut virgini: aut cuius vxor communi conſenſu Deo continentiam ſuam dicaſſet: quod etiamnum apud Græcos & Ruthenos obſeruari videmus, qui quamuis plus aliquid ſacerdotibus permittant, neque eos ab vxoribus ſuis ſeparent, quas ante ſacerdotium duxerunt, tamen Epiſcopos non ordinant, niſi vel virgines, vel continentes.

Euſeb. Demõſt. Euan. li. 1. ca. 9.
Epiph. Hær. 48.
In compendiaria doctrina de fide catholica.
Chryſ. hom. 2. de patien. 1. 12.
Idem hom. 10.
1. Tim. 3.
1. Cor. 7.
Conſt. conc. cano. 48.

Quorſum autem attinet Latinorum quoque ſuper huncPauli locum interpretationes adducere: quos nunquam eum aliter intellexiſſe recepta totius Eccleſiæ conſuetudo manifeſtum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum teſtimonia proferemus. Extat epiſtola Syritij, ante annos mille ducentos propè ſcripta, cuius hæc verba ſunt: Fortè quæritur, quia ſcriptum eſt vnius vxoris virum: non permanenti in concupiſcentia generandi dixit, ſed propter continentiã futuram: neque enim integros nõ admiſit qui ait, vellem autem omnes ſic eſſe ſicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium ſcribens, qui poſt Anaſtaſium Syritio ſucceſsit Innocentius. Hieronymus quoque: Non dicit Apoſtolus Paulus, Eligatur Epiſcopus qui ducat vnam vxorem & filios faciat, ſed qui vnam habuerit vxorem. Et aliquantò poſt: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambroſius ad Vercellenſem ſcribens Eccleſiam: Vnius vxoris virum eſſe præcipit Epiſcopum, non quo exortem excludat coniugij, nam hoc ſupra legem precepti eſt, ſed vt coniugali caſtimonia ſeruet ablutionis ſuæ gratiam, neque iterũ vt filios in ſacerdotio creare Apoſtolica inuitetur auctoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apoſtolicam hanc eſſe traditionem, continentes vt ſint ſacerdotes, præſertim autem Epiſcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuerſa totius orbis Chriſtiani Eccleſia obſeruatum fuiſſe. Quis igitur dubitauit, qui quidem ſanæ ſit mentis, quin totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequatur potius, quàm vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudentiſsimos patronos? qui dum ſuos inceſtos ac nefarios concubitus, omni religione ſpreta & conculcata, defendere moliuntur, ne ipſi impietatem peccaſſe videantur, in idem in quod ſe præcipitauerunt im-

Syr. epiſt. 4.
1. Tim. 3.
1. Cor. 7.
Innoc. epiſt. 3.
Hier. li. 1. cont. Iouinianum.
Ambro. epi. 22.
1. Tim. 3.

pietatis baratrum,reliquos etiam quos possunt omnes remis, velis, manibus ac pedibus obnixè pertrahere conantur.

Qui non continent, nubant. 1. Cor. 7.

Verùm adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non continent nubant: melius est enim nubere quàm vri. Sed hoc quoque,modo sanus adsit verborum intellectus, facile retũditur. Proferebat enim idem ante mille ducentos annos monachus quidam. Ad quem scribens beatus Ephrem,sicut citatur à Francisco Torrensi in secundo libro eorum quos inscripsit de dogmaticis characteribus verbi Dei: Audi, inquit, Apostolum dicentem: Volo omnes homines esse sicut ego sum. Sed vnusquisque proprium donum habet à Deo: alius quidem sic,alius verò sic, Scilicet distinxit duos ordines hominũ βιωτικοὺς καὶ ἀποτακτικοὺς, id est, seculares & renunciantes, cùm dixit vnusquisque proprium donum habet à Deo,alius quidem sic,alius verò sic,βιωτικοῖς quidem,id est,secularibus,permisit,quod ait,Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat.Et rursus:Honorabile coniugium & thorus immaculatus,ἀποτακτικοῖς verò,id est,renũciantibus mandat illud.Omnis qui in agone contẽdit,ab omnibus se abstinet:Ac paulò post. Secularibus quidem permittit nubere legitimè, renunciantibus verò mandat continere. Duos itaque ordines demonstrauit Apostolus, tu autem monache, vide in vtro sis positus,& quod signũ aut notã indueris,quæ vota feceris, quę pacta cũ deo cõstitueris. Secundũ enim pactiones & spõsiones, rationem reposcet deus, sicut ipse dixit: Ex ore tuo te iudicabo. Deinde subiungit. Quod si omnibus permisisset illud: Melius est nubere quàm vri,nemo vnquàm virtutem castitatis coluisset.Non Elias, non Eliseus,non Ioannes,non cæteri omnes,qui se castrauerunt propter regnum cælorum:neque Apostolus continens fuisset,nisi in præmium aspexisset.Ambrosius verò: Hoc dictum ad non pollicitam pertinet ad nondum velatam:Cæterùm quę se spopondit Christo, & sanctũ velamen assumpsit, iam nupsit,iam immortali iuncta est viro,& iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Chrysostomus autem. Viduæ omninò si voluerit,potestatem nubendi facit: At eam quæ coniuge mortuo se in reliquum tempus Deo castam fore promiserit, si posteà nupserit, vehementer accusat,vt quæ fidem quam Deo dedisset, fefellerit. Non ijs ergo,sed illis dixit, si se non continent,nubant:melius est enim nubere quàm viri. Extat historia quædam cumprimis pia de Barlaam Zosemita,& Iosaphat Indiarum rege.In ea scribitur quemadmodũ satanas sub specie pulcherrimę mulieris persuadere conatus fuerit Iosaphat,vt matrimonio sibi iungi vellet:sic enim futurum, vt cùm esset idololatra, ad Christianam fidem cõuerteretur. Iosaphat autem:Frustra petis,inquit, mulier hæc à me, ego nanque licet magnam salutis tuæ solicitudinem geram, deque profundo perditionis eripere te cupiam, inquinare tamen corpus meum per turpem coniunctionem mihi graue est, & omninò impossibile. Mulier contra vel satanas potius in humana specie: Vt quid,inquit, pollutam rem & turpem vocasti commistionem. Nónne scriptum est in quodam librorum vestrorum:Honorabiles nuptiæ & thorus immaculatus.Et: Melius est nubere quàm vri.Et:Quod De⁹ cõiunxit,homo nõ separet. An nõ oẽs antiquos iustos Patriarchas, sed & Prophetas vxores habuisse docent vestræ scripturæ? Nónne Petrũ illũ, quem principẽ Apostolorum dicis fuisse,coniugem scriptum est habuisse? Quibus igitur auctoritatibus fultus,nuptias pollutionem audes appellare? Valde mihi videris à veritate dogmatũ vestrorum errare. Cui ille respondit:Etiam mulier,sic se habent ista quemadmodum dixisti. Nam permittitur volentibus vxores ducere, sed non eis qui semel promiserunt Christo virginitatem illibatam seruare.Ego enim ex quo lauacro purificatus sum, diuini baptismatis à iuuentutis & ignorantiæ meæ delictis me mundum seruare Christo spopondi: Et qua ratione quod Deo promisi violare potero? Itidem & Cæsarius:Ego hodie,qui videor esse monachus, si rupero propositum meum, Christum negaui.Et paucis interiectis,Denique & Apostolus,quid loquitur de viduis: quæ secundos duxerunt maritos? Quid dicit? Habẽtes damnationem,quia primam fidem irritam fecerunt. Viduę quid dicit? O vidua,antequam mihi promitteres,quod esses vidua, in tua erat potestate, vt nuberes. Ex quo tempore confessa es: quod mihi permaneres, ex eo tempore mea esse cœpisti:Si volueris secundum maritum ducere me contempsisti. Sic & tu monache, antequam mihi promitteres,in tua volũtate erat facere, quod velles: vox tua ligauit te mihi. Nunquid te cõpuli? Nunquid ex necessitate fecisti? Nonne liber eras? in tua fuit potestate promittere. Promisisti, & meus esse cœpisti. Meum nolo dimittas. Non tibi licet ea licentia dimittere,quia mecum habes causam. Promittere tuum fuit,dimittere non est tuum. Si dimiseris,non te habeo in illo gradu, in quo te prius habui. Primum liber eras. Eras quidem de familia mea,non eras ante oculos meos, non eras de ministris meis:tamen eras de familia mea:Non eras mecum,sed tamen creatura mea eras. Ex quo militare cœpi-

Hebr. 13. 1. Cor. 9. Luc. 19. 1. Cor. 7. Matt. 19. Amb. ad virginem lapsam cap. 5. De virginitate capite. 39. 1. Tim. 5. Epipha. hær. 61 Hier. li. 1. cont. Iouinianum. Aug. de bono viduitatis. c. 8. & ad Pollentium de adult. coniugijs. lib. 1. cap. 15. Damasc. in vita eius. Matrimonium monacho suadet diabolus. Hom. 21. 1. Timoth. 5. Post continẽtiæ votum coniugio vti nemo potest.

sti,si

sti, si recesseris, non te habeo de familia, sed certè fugitiuum & præuaricatorē. Non enim inuenies vbi me possis fugere. Ideo hoc totum dico, quia in nostra est potestate Deo promittere, non est in nostra potestate dimittere. Promisisti, præmium habebis: Negasti, pœnam habebis. Vtrunque propter confusionem est. Dicimus iterum atq; iterum dicimus. Ecce ante oculos tuos via mortis, & via vitæ, elige quod volueris. Hoc totum dico (fratres charissimi) ne quis de vobis putet, se habere liberam potestatē discedere, & perdescēdere cum Diabolo in infernū. Ergo ego, qui sum monachus, qui desij esse secularis, & factus sum monachus, aut monachus saluor, aut aliter non saluor.

Votum Cōtinentiæ relinquentes damnantur

Photius enarrans illud: Si nupserit virgo non peccat. Virginem, inquit, hic intelligit, non illam Deo consecratam, sed innuptam puellam: illa enim quæ Deo iam consecrata sit, si nupserit, adulterum introducit Christo cui nupta est. Ad eūdem modum hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atque Augustinus, Sedulius & Anselmus Latini, vt ad sacerdotes, & eos, qui continentiam suam Deo vouerunt minimè referri posint. Cùm dixisset, inquit, Augustinus, quòd si se non continet, nubat: melius est enim nubere quàm vri: non dixit, melius est mœchari, quàm vri. Mœchatur autem, quisquis post votum factum continentię ducit vxorem.

Aug. l. 2. adul. coniugijs. ca. 12

Quamobrem necesse est, vt alia quærant remedia, nimirum ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suum, & in seruitutem redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt vigilijs, ieiunijs, laboribus carnem atterant. Postquàm verò fecerint omnia, quæ ad frenanda carnis desideria pertinere visa fuerint, nihil sibi tribuant, verùm omnem de suis viribus fiduciam prorsus abijcientes, in eo solo spem suam positam & defixam habeāt, cuius hoc donū est, de quo cùm scripsit Propheta: Quod propè est omnibus inuocā tius se, cùm ipse etiam dixerit: Petite & dabitur vobis: omnis qui petit accipit: quoniam impossibile est mentiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eū supplices in fide nihil hęsitātes, facere non poterit benignus & misericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Sic fecisse Paulū legimus, cui & ipsi cum datus esset stimulus carnis, qui eum colaphizaret, non ad nuptiarum remedium sibi confugiendū esse putauit, sed cùm ter esset dominum deprecatus, posteaquàm audiuit, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra stimulum carnis pugnauit, & in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymum, sic Benedictum, sic Bernardum, sic sexcentos alios, quos enumerare longum foret, fecisse nobis narrant historiæ.

Remedia fugiēdi libidinem.
1. Cor. 9.
Psalm. 144.
Luc. 11.
He. 6.
He. 4.
Iacob. 1.
2. Cor. 12.

Quamobrem non hoc solum remedium datum est his, qui tentantur libidine, statim vt vxores ducant. Quid enim si quam semel duxerunt, eius propter diuturnam & insana bilem ægritudinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus abesse cogatur, vel quòd legatione fungatur, vel militiæ, vel mercatus gratia, vel captiuitate separatus, vel quacunque tandem alia ex causa, num statim sibi dictum putabit, melius est nubere quàm vri, & ad quācunque ciuitatem peruenerit, aliam atq; aliam vxorem ducet? Quid si illicita animositate vxor continere voluerit, qualem fuisse scribit Augustinus Maximillam regis Egerij vxorem, nunquid erunt admittenda incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incœstarum nuptiarum auctoribus, & propugnatoribus, à quibus etiam libelli scripti sunt, polygamiam approbantes. Verùm ea res in Ecclesia Christi magnæ semper fuit abominationi. Cęterùm quorum Deus vēter est, & qui diligenter colunt, quę sub ventre sunt, nihil pensi habent: non eos religio, non eos honestatis publicæ ratio mouet quicquam, dummodo libidinē suam incœstam expleant. Fuerunt Augustini temporibus qui dicerent: Si qui dimisisset vxorem causa fornicationis, licere sibi superstite illa, aliam ducere, quod melius foret nubere quàm vri. Cæterum Augustinus nequaquàm id licere contendit, & eiusmodi non esse coniugia, sed adulteria dicit. Quamobrem non vult, vt nuptijs incontinentiæ suæ medeantur, sed suadet, vt voto potius continentiæ, facto supplicent Deo, quò donum eis præstet continentię. Neq; carnalis infirmitatis excusationem admittit, sed muliebrem illis castitatem imitandam proponit, quæ cùm æquè carnem habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolunt. Cùm, inquit, à fœminis vtiq; carnem habentibus tantam flagitant castitatem, vt quando ab vxoribus diutissimè peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu in contaminatas, feruorem transire iuuentutis, & plurimæ pudicissimæ transigunt, & maximè Syræ, quarum mariti negociandi quęstibus occupati, iuuenes adolescentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas reuertuntur: eo ipso euidentius conuincunt, non esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas virorum, multò minus id posset sexus infirmior fœminarum: Vndè istos, qui virilē excellentiā non putant nisi peccandi licentiā, quando terremus ne adulterinis coniugijs hęrendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerunq; ad eandē

De fide contra Manium c. 25.
Phil. 3.
Aug. li. 2. ad Pollentium de adult. coniugijs cap. vltimo.
Vxore adultera viua cum alia marito contrahere non licet.
Syrarum mulierum continētia

ſarcinam ſubeundam capiuntur inuiti, eamq; ſuſceptam vſq; ad debitum finem domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid ſi & vos ad hoc ſubeundum populorum violentia caperemini? nónne ſuſceptum caſti cuſtodiretis officium?

Scortarine an matrimonium contrahere tolerabilius ſit voto obligatis.

Sed hic quæritur ab iſtis, vtrum ſit melius, alligatum voto continentiæ fornicari, an matrimonium contrahere: Quaſi verò vbi vtrumq; malum eſt, ibi poſsit alterutrum eſſe melius, aut quaſi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ matrimonium contraxiſſent, nihilo continentiores fuerunt, quales videre nõnullos licet, in catholica cœlibatũ profeſſos: Poſsemus nos quoque non pauca iſtorum incontinentiæ exempla producere: ſed qui vixit inter eos, Eraſmi Roterodami teſtimoniũ adferre malumus: Sic enim ille loquitur ſcribens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatum, ſed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus ſum) nihilo caſtius colere coniugium quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgo narrentur. Negat eſse notiſsima cùm falſa ſint, & tamen ipſe fatetur de duobus. Ego noui monachum qui pro vna duxerit tres: noui ſacrificum, virũ alioqui probum, qui duxit vxorem, quàm poſt cõperit alteri nupſiſse. Similia permulta de monachorũ & monacharũ coniugijs referũtur, qui ductas repudiarũt eodẽ iure quo duxerant. Iá an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus ſit adulteriorũ? Quid Argentorati fiat neſcio: quid alibi compertum ſit, mecum nouit populus. Iam vt donemus iſtis Euangelij præconibus, eſse fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi deſtinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Chriſti gloriam, tot curis diſtrictos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tũ miſerum, tum graue, non poſſe viuere ſine vxoribus, quas tam multi ob leuiores cauſas aut non ducunt, aut ductas nollent. At iſtis omnis tragœdia exit in cataſtrophen comicam: Vbi contigit vxor, occinitur, valete & plaudite. Quæ malum eſt iſta tanta ſalacitas, quam tot mala non poſſunt excutere? Vndè tanta rebellio in his, qui ſe iactant agi ſpiritu Chriſti? Hæc Eraſmus.

Eraſmi teſtimonium de incontinentia miniſtrorum Euangelicorum.

Sacerdos fornicans minus peccat, quam contrahens. Pighius defenditur.

Reprehenditur à Philippo Pighius, qui non verè magis quàm piè ſcriptum reliquit: Minus peccare ſacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationem ſit prolapſus, quã qui nuptias cõtraxit. Turpis illi videtur hæc oratio: contrà catholicis honeſtiſsima. Probat autẽ hoc Pighius verbis his à ſimili: Tu vide, inquit, quis peior ſeruus eſt, an qui grauatus ſeruitio fortaſſe negligentius aut incautius agens cadit ſub onere, an qui iugum in totum proijcit? Quis peior diſcipulus, an qui ex præſcripto ediſcit non quidem vniuerſum, quòd fortè potuiſſet, niſi crapulæ & ſomno ſecurius indulſiſſet, tamẽ partẽ: an qui ſcholam prorſus deſerit? Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius & honeſtum? Non dicit Pighius, Bonum eſt fornicari: Quod ſi diceret, turpis eſſet oratio: ſed dicit, minus malum eſſe, quàm ſpreta & conculcata iuriſiurãdi religione nubere. Quod nõ modò Pighio, ſed Paulo etiam Apoſtolo tam graue viſum eſt flagitium, vt nõ modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile eſſe diceret. Quid reſtat igitur aliud, quàm vt Pauli orationem turpem eſſe dicat Philippus, qui, quod iſti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorum docuerit, docens non modò nubere, verùmetiã velle nubere contra fidem iureiurando interpoſitam, eſſe damnabile?

1. Tim. 5.

1. Tim. 4.

Sed quid in re ſit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali ſit in nuptijs, an in fornicatione eorum, qui ſe voto continentiæ alligarunt? An iſtis non rectè Comici verbis reſponderi poterit? Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ: Sunt incœſta adulteria. Sic à Cypriano, ſic ab Hieronymo, ſic ab Ambroſio, ſic à Baſilio, Chryſoſtomo, Photio, ſic ab alijs viris pijs & doctis vocari legimus. Quam igitur boni rationem habere poteſt incœſtum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla eſt voti religione obſtrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile connubium & thorus immaculatus: Sed ſi contrahat ſacerdos aut monachus, quid aliud rectè dicere poſſumus, quàm abominabile adulterium, & thorus incœſtu contaminatus? ſic enim appelant eiuſmodi nuptias ſancti doctores, quorum ſupra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiam eorum verba ſubſcribere. Ac Cypriani quidem, Ambroſij, Photij, iam commemorauimus: Hieronymi verò verba ſunt hæc: Virgines quæ poſt conſecrationes nupſerunt, non tam adulteræ ſunt, quàm incœſtæ. Baſilius verò pluribus ea de re verbis diſſerit, quæ vel ob hanc cauſam huic libro viſum eſt inſerere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit ſanctorum patrum de Martinorum nuptijs iudicium. Horrẽdum vocat ille ſacrilegium, ſi quis ſub miniſtri nomine & habitu, Chriſti ſponſæ adulter efficitur. Cùm enim, inquit, virginitatem domino profeſſæ ſint, carnali poſtmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiuſmodi, quæ ſponſi dextram & fœdera præuaricata ſit, eam nec illius vltrà eſſe ſponſam, quem nequi-

Hebræ 13. Sacerdos vel monach⁹ matrimoniũ cõtrahẽs Chriſti adulter eſt.

Hier. lib. 1. cont. Iouinianum.

Baſil. de vera virginitate.

nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici poſſe, cui ſe de-
ſerto ſponſo libidine incitata coniunxit. Ac paulò poſt: Non ſe fallat, inquit, qui à virgi
nitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, cõiugium quippè illi in peccatum reputabitur:
primùm quidem, quia peſsimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iecit
præuaricationiſque malum: deinde, quia cauſa non eſt libera, neq; eſt enim mortuus vir
eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò cenſetur adultera, quæ mortalẽ ho-
minem ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam quòd ſolenne legitimumque con-
nubium ſponſus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo,
& prætereà proceſſus ipſe teſtatur, huiuſmodi quippè nobilitata viro proceſsit in publi-
cum. Porrò ſi connubium iſtud & proceſſu, & teſtibus, cunctis denique iudicijs illuſtre
& apertum eſt, nec eſt vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiuſmodi admittit ſcelus, viuẽ
te viro ſemper adultera. Nec ſanè video qua ratione, imò quo ſacrilegio ipſa pro immor
tali viro Dei filio mortalem hominem in malum ſuum ambire præſumat, ante viri ocu-
los in ipſum impuris ac nequiſsimis ſemper amplexibus impia: quo item furore homo
ille cubile domini conſcendere, ac uiolare non metuat: Nempe ex rebus humanis eorũ,
qui ſic delinquunt, pœnas coniectare poſſumus. Quæſo, quo cruciatu digna cenſeretur
mulier, quæ nobili coniuncta viro, ſeruo ſuo ſeipſam violandam impudicè ſubſterne-
ret, ac ſeruum inſidiosè nequiterque domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus
eſt ſeruus, qui in dominam ſuam dominique cubile ſeipſum petulanter immiſit? Sed e-
nim vafræ iſtæ quid faciunt, quæ tantum impietatis cõtra ſeipſas per carnis flagitia ad-
mittere non metuerunt. Non modò non lachrymantur, aut ingemiſcunt, vt vel lachry-
mis remittant peccatum ſuum leuioreſq; ſuſcipiant pœnas, verùm virginitatem inſuper,
quam anteà profeſſæ fuerant, abnegant, quippe virginitatis limites tráſgredi, vt volupta
tibus inſeruiatur, turpiſsimum eſſe, plenumque dedecoris non ignorantes huiuſmodi
negatione, maiore ſcilicet ſcelere, virginitatem ſolari ſeſe arbitrantur amiſſam, homines
miſerè & infeliciter eligunt, ſub quibus ad excuſationem præuaricationis abnegẽt, quod
fuerant antè pollicitæ, nec dominum metuunt, cùm quo fœdera caſtitatis inierant, cuiq;
dederant dextras, eo quòd in malorum profunda deciderint. Ignorãt miſeræ, quia apud *Prou. 18.*
Deum & apud homines contra ſe crimen exaggerant, cùm hi quidem ex præcedente, cũ-
ctiſque cognito virginitatis inſtituto, quòd ſe illæ profeſſas eſſe negant, veſaniam ſum-
mamque impudentiam auerſentur, atque oderint? Chriſtus verò præter violata virginita
tis fœdera huiuſmodi negationem, quàm vice pœnitentiæ patrocinium criminis ſumũt,
acrius ac ſeuerius ſuo illo iudicio vindicet. Itaque ne ſpecioſo charitatis nomine virgo
in hoc peccati baratrum corruat, charitatem puram omnique mortali affectione liberam
ſumat. Neque enim prolapſæ ad voluptatem, quicquam ad excuſationem proderit vm-
bra ſolatiumque connubij, neque viuentem virum ſub prætextu coniugij non ſoluta cir
cumuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominem poſt eximios illos, quos ab illo
perceperat honores, impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec ſanè incongruè
his qui ſunt eiuſmodi illud apoſtolicum aptari poteſt: Quoniam cùm fornicatæ à Chri- *1. Tim. 5.*
ſto fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fe-
cerunt: non coniugium, ſed adulterium malè conſummantes. Nullus itaque ſeruus ad id
impietatis erumpat, vt ſponſam domini contingere audeat: nullus adeò inſanus ac ſa-
crilegus ſit, vt immaculatam hoſtiam impudicis manibus tractet: nemo in tantùm auda-
cię temeritatiſque proſiliat, vt eiuſmodi vltionem ſacrilegis impendere conſiderans, non
vaſa inanima ex auri argentique materia elaborata, ſed animata ipſa & viua donaria la-
tronis more profanis manibus temerare atque incœſtare præſumat, imò verò nullus a-
deò impius, atrox, impuruſque ſit, vt non inanimata templi vaſa, ſed ipſum domini tem
plum, virgineum ſcilicet corpus, ipſamque omnium præcioſiſsimam animam in templo
Dei ſacratiſsimi donarij vice locatum, libidinis facibus barbarica immanitate ſuccendat.
Verùm & ſi ſponte ſua ſe virgo ſponſi fœdera tranſgreſſa ſubſternat, cunctaque ſimul &
templum, & donaria, & charitatem ſponſi, communionemque ac ſocietatem regni, perni
cioſæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur, noli huiuſmodi ad ſcelus vti
neque te peccati communione commacules. Quòd ſi te renuente alij ſe virgo in matrimo
nij conſortium tradiderit, ille pœnas ſceleris luat, tu te mundum atque integrum ſerua, ne
ſceleris impij in dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: Væ autẽ *Matt. 26.*
illi per quem tradetur, vtile illi eſſet ſi natus non fuiſſet. Nonne de illa pari ratione iudica
bitur, quæ virginitatem antè profeſſa, poſtmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia
mortali ſe viro immunda coniunxit? Et ſi dixerit oportet me viro coniungi in matri-
monium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa
ſponſi fœdera tranſgreſſa, ſuã impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere)

hominis

homini illi non esse natum, quàm socium tanti in dominum flagitij damnari. Non audis, quoniam qui dimissam duxerit, mœchatur. Etsi enim, inquit, pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas? cur illi spacium non das, vt & de his agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam emendationemque miseratus, ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neque vidua, neque vxor sit, pro remissione culpæ qua peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequàm peccatum suum, pro quo dimissa est, planè intelligere possit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? Nempe viuente viro alienam adulteras coniugem, facilemque illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atque impius est, qui immortalis viri sponsam nunquam dimissam violare præsumit, multò profectò funestius adulter atque impius erit.

Matt. 19.

Hæc aduersus Martinos Basilius, ac plura etiam, nisi quòd longum esset omnia adscribere quæ ideò pluribus verbis in hunc locum transcribenda duximus, vt quæ fuerit sanctorum patrum de incœstis eiusmodi nuptijs sententia, cunctis constaret: simul illud planum omnibus fieri posset, non primum fuisse Pighium, qui tolerabilius esse peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm nuptias contrahere: cùm hoc expressis verbis à Basilio dictum videamus, qui maius esse scelus dicit, negationem virginitatis, nuptiasque contractas, quàm lapsum virginis. Editæ sunt nuper Venetijs 24. homiliæ Basilij: inter quas, quæ quartum locum obtinet, eiusdem ferè argumenti est. Nam cum vxorem duxisset monachus quidam, vocat id adulterium, & ad pœnitentiam inuitat. Sed Ioannem quoque Chrysostomum eadem de re differentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipse confiteor. Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum, Angelorum enim societate semel iunctum, illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est? quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmor, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit dicens, nihil de non accipienda vxore dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquam, quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirum si nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? maius longè audies. Homicida iustorum laude donatur: & misericors, plusquam homicida punitur: quoniam hoc vetante fit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est, quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percussisset: Saulem autem Samuel sanctus Dei, in luctibus, lachrymis, precibusque pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quando hostium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita sint, stupre desiste si nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur. Hæc Chrysostomus ad Theodorum scribens, qui monachus cum esset, cuidam se fœminæ copulauerat, quam copulam, matrimonium videri voluit. Sed ijdem posteaquàm hanc legit epistolam Chrysostomi, nuptijs valedixit, deque suo peccato pœnitentiam egit, quemadmodum à Zosomeno scriptum est & habetur in bibliotheca Vaticana epistola, qua Chrysostomo respondet, deque admonitione gratias agit. Sic Apostolus Mattheus Apud Abdiam, cum de laudibus matrimonij multa dixisset, tandem conuersus ad Hirtacum regem qui cupiebat virginem à se velatam Iphigeniam vxorem ducere: Si hodie, inquit, desponsatam regi, seruus regis vsurpare audeat: non solùm offensam, sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendijs: non ideò quidem quia duxerit vxorem, sed quia sponsam sui regis accepit. Ita etiam tu fili, sciens Iphigeniam filiam regis decessoris tui, sponsam regis cœlestis effectam & sacro velamine consecratam esse, quomodo quæso poteris sponsam potentioris tollere, & eam tuo matrimonio copulare?

Chry. ep. 6. ad Theodorum monach.
Heb. 13.
Num. 25.
1. Reg. 15. et 16.
Zosom. li. 8. ca. 2. eccl. hist.
Abd. de vitis Apost. li. 7.

Sed Augustinus, aiunt, vitæ sanctitate & doctrina istis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui post votum nupserint, & qui tales diuidant grauiter peccare asserit. Cuius hæc verba proferuntur non sicut ab illo scripta, sed sicut à Gratiano sunt in decretorum librum relata: qui citat hæc verba ex Augustino de bono coniugali: Quidam nubentes post votum asserunt adulteros esse: Ego autem dico vobis, quod grauiter peccat, qui tales diuidunt. Quid si in eo libro scripta non reperiuntur? Quid si ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid si is liber de bono viduitatis Augustini non est, verùm Iuliani potius, quemadmodum annotatum ab Erasmo legimus? Quid si palam

Obiectio ex Augustino.
27. distint. Quidam.
Liber de bono viduitatis, potius Iuliani quàm Aug. est.

Augu

Augustini sententiæ aduersatur locus hic? cuius hæc verba alibi leguntur: Virgo quæ si nu *In Psalm. 83.*
beret non peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Nunquid ip
se sibi contradicit Augustinus? nunquid vnius huius quam omnium aliorum, quã etiam
sua ipsius alio in loco plus valere debet auctoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratia-
no, cuiuscunque sit auctoris liber hic, vt parem tamen, ac si ab Augustino scriptus esset, au
ctoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius non truncatim excerpta, sed quò me
lius cognosci sententia possit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in *Cap. 8.*
præcedenti capite: Quæ se non continent, nubant, antequàm continentiam profitean-
tur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de ta- *1. Tim. 5.*
libus dicit: cùm enim in delicijs egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnatio-
nem, quoniam primã fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito
continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quam prius vouerãt, quod per-
seuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximè sequenti capite: Quo- *Matt. 19.*
niam, inquit, sicut ait dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quæ potest ergo cape-
re, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseue-
ret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quip- *1. Cor. 7.*
pe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali
continentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa & voti debito oblata,
iã non solũ non capessere nuptias, sed etiã si nõ nubatur, nubere velle dãnabile est. Nã vt *1. Tim. 5.*
hoc demõstraret Apostolus, nõ ait, cùm in delicijs egerint in Christo nubũt, sed nubere *Presbyter vel*
volunt, habẽtes, inquit, dãnationem, quoniã primã fidẽ irritã fecerunt, etsi non nubẽdo, *monachus con-*
tamẽ volẽdo, non quia ipsæ nuptiæ, vel taliũ damnandæ iudicãtur, sed dãnatur propositi *trahens cur dã-*
fraus, dãnatur fracta voti fides, dãnatur nõ susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono *natur.*
superiori. Postremò damnãtur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed
quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt: Quod vt breuiter insinuaret Aposto-
lus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum
nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur: Sed
cùm dixisset, nubere volunt, continuò addidit habentes damnationem, & dixit quare:
Quoniam primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatem, quæ à proposito cecidit, appa-
reat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint. At paucis interiectis: Quapro- *Cap. 11.*
ter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas fœminas, si nupserint, adulte-
ria esse, non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate san-
ctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandũ
est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quan
to grauius offenditur in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nun-
quid autem hæc cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos,
qui talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem
hanc non paruum malum, vt à maritis separentur vxores. Demus hoc Gratiano, vt quã-
uis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, contra quem scripsit Augustinus, quam Augu
stini censeri possint, non minus tamen auctoritatis habere patiamur, quàm si citra du-
bitationem vllam ab ipso Augustino essent prolata. Da tu vicissim eidem Gratiano, quẽ
toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi
velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtranque partem auctori
tatibus nonnullis loquitur Gratianus: Hic distinguendum est quod vouẽtium alij sunt *Dist. 17. Presb.*
simpliciter vouentes, de quibus Augustinus & Theodorus loquuti sunt: alij sunt, qui-
bus post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus
Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus scripserunt. Neque verò solus Gratianus, verùm & *Lib. 4. sen. dist.*
Petrus Lombardus, quem omnis posteà Theologorum est schola sequuta, hoc inter sim *38. cap. 1.*
plex siue priuatum, & solenne votum discrimen posuerunt, vt hoc matrimonium con- *Votum duplex,*
tractum dirimeret, illud verò non. Vides igitur, quòd qua tu vis ex parte, nihil hæc ver- *simplex & so-*
ba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapsus & ruinas eiusmodi esse adulterijs peiores, aper *lenne.*
tè Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clarissima Dei ciuitatis
lumina, sub illius nomine lacerare, & quæ sectari fideliter debebas, ea non dubitas hosti-
liter insectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc esse Pighij orationem di-
cere, minus malum esse si fornicetur alligatus voto continentiæ, quàm si nuptias contra-
hat, blasphemam insuper vocas. Scilicet, blasphemi sunt Cyprianus, Hieronymus, Am-
brosius, Augustinus, Basilius, Chrysostomus, de quibus non doctrinæ magis, quam sãn-
ctimoniæ tã excellens est apud omnes opinio, quàm latè patet orbis Christianus? His tu
talibus viris ore blasphemo tam horribile crimen obijcere audes? Fortasse vim vocis hu-
ius ignoras? Si scholam Xenocratis, sicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus

intras-

intrasses, non tanta, quanta in isto cœtu tot sanctorum deberes verecundia coërceri. Hic enim certè tantò maior debet esse verecundia, quantò verior addiscitur sapientia. Tantò amplius reuerendi sunt tot venerabilium Episcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quantò Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Nunc tu vide, quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulētus, quàm insano conuicio turbulentus eos blasphemos vocare non vereris, in quibus Christum ipsum loqui dubitandum non est: Neque enim Pighij, verùm istorum est, quàm tu blasphemam vocas, sententia, qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Ecclesiæ sunt habiti: ipsi sunt qui nuptias eorum, qui continentiæ voto sunt alligati, & adulteria vocant, & adulterijs esse peiores affirmant.

Nuptiæ sacerdotum & monachorum peiores adulterijs sunt.

Peccatum deliberatum grauius quam casuale.

Quis autem est qui non grauius esse crimē iudicet adulterij, quàm fornicationis? Sed fac vtrumque esse adulterium, siue ducat vxorem alligatus voto continentiæ, siue fornicetur. Nunquid non grauius est quod quis ex proposito, dataque opera committit, quā in quod ex humana fit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuū, quàm quod intermittitur tamen, magis flagitiosum non est? Non sumus hi, qui sacerdotum & monachorum incontinentiæ patrocinari velimus: Procul à nobis absit hæc tam impura cogitatio: Quin eos disciplina seueriore iuxta sanctorum Canonum sanctiones coërcendos esse censemus. Quæ quidem disciplina, per istud nuper natum Euangelium sic est multis in locis abolita, vix vt vllum iam illius vestigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingens esse flagitium & graui animaduersione puniēdum, fornicationes & concubinatus sacerdotum & monachorum: Sed intereà tamen, non possumus Augustini, Basilij, Chrysostomi, ac aliorum sanctorum doctorum sententias nō probare, qui nuptias istorum esse multò sceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapsione carnis, agnoscit persæpè peccatū suum, & eius admissi pœnitet, quo fit, vt à patre misericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat, facilius misericordiam impetrare possit. At qui ducit vxorem, tantùm abest, vt se peccasse confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccatum suum, vt glorietur in malitia qui potens est in iniquitate, vt virtutis etiā nomine palliare conetur. Nisi fortè non palliat suum flagitium virtutis nomine, qui, quòd præclara illa ciuitatis Dei lumina non modò adulterium, verùm & incœstū & sacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimescunt. Quid est hoc aliud, quàm cum his, quibus Propheta væ sempiternum comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid est hoc aliud, quàm in spiritum sanctum peccare, quod peccatum etiam ipse Christus tam graue esse dicit, vt nec in hoc, nec in futuro seculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius.

Ezech. 18. *Esa. 3.* *Psalm. 51.* *Esa. 5.* *Matth. 12.*

Bonæ res malæ fiunt, si non ritè fiant. *Luc. 10.* *Lib. 7. in Luc.*

Quærunt quid mali sit in nuptijs, quibus ipse Christus etiam interesse, & eas primo edito miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam Preclara Paulus tribuit elogia? Vicissim ab eis quæramus licet: Quid est mali in salutando? cùm hic communis vsus sit gratiæ, & tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Nō hic salutationis officium & sedulitas aufertur, inquit Ambrosius, sed obstaculum impediendæ deuotionis amouetur, vt quando diuina mandantur, paulisper sequestrētur humana. Pulchra est salutatio, sed pulchrior quo maturior diuinorum exequutio, quæ per morā sæpè traxit offensam. Ideò autem & honesta prohibentur, ne solennis gratia obrepat officij, & impediat ministerium, cuius mora culpa fit. Quod de salutatione dixit Ambrosius, hoc totidem verbis de nuptijs dici potest. De quibus ita loquitur Augustinus: Si licet, & bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere: id est, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis nesciat vnumquodque suam legem habere? Est enim quod omninò generaliter omnibus non licet, est item quod alijs licet, & alijs non licet, & est quod aliquando licet, & aliquando non licet. Fornicari omnibus semper non licet: negociari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim Ecclesiasticus quis sit, licet ei negociari: facto iam, non licet. Et Christiano cum vxore sua conuenire aliquando licet, aliquando verò non licet. Propter dies enim processionis aliquando nō licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendum est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Vnde Apost. Ex cōsensu, ait, abstinendum ad tempus, vt vocetur orationi. Nam secundum legem in ieiunio cædi & iurgari nō licet, posteà licet: quia maior reuerentia debetur Dei causis. Nunquid omne, quod ante cæteros licet, ante Imperatorem licet? Quantò magis in Dei causis? Ac per hoc antistitem eius puriorem cæteris esse oportet, ipsius enim personam habere videtur: est enim vicarius eius, vt quod cæteris licet, illi non liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicem agere, aut orare pro populo aut offerre, aut tingere. Et non solū huic concubitus non licet, verùmetiam & ministro eius: quia ipse mūdior debet esse, quia sancta sunt,

Salutare in via cur prohibuit Christus.

Aug. de quæstionibus noui & veteris testamen. quæst. vltima.

Dei causæ & negotia omnibus præferenda. *2. Corinth. 5.*

ćta ſunt,quæ miniſtrat. Nam ſicut ad comparationem lucernæ,tenebræ non tantùm ob-
ſcuræ,ſed etiam ſordidæ ſunt, ad comparationem autem ſtellarum, lucerna caligo eſt: ad
ſolis verò cōparationē ſtellæ nebuloſæ ſunt:ad Dei aūt claritatē,ſol nox eſt:Ita & quæ ad
nos et licita & mūda ſunt, ad Dei dignitatē quaſi illicita & immūda ſunt:quanquā enim
bona ſunt,Dei tamē perſonæ non competunt. Nunquid non tunica mediocris hominis,
quāuis munda,imperatori tamen ſordida & illicita eſt. Ac per hoc antiſtites Dei puriores
eſſe debent,quàm cæteri: quia & Chriſti habent perſonā,& miniſtros Dei mundiores eſ-
ſe oportet. Nemo enim imperatori miniſtrat, niſi veſtimentis claris & mundis indutus:
Deus autem quia natura clariſsimus eſt,miniſtros eius natura magis,quàm veſtibus mū-
dos eſſe oportet. Hæc ille.

Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca ſuſtentāda, quæ minari ruinā viſa eſt: *2.Reg.6.*
an nō pietatis id potius videri poterat? & tamē qui ſuſtentauerat Oza indignante domi- *Peccatum fit, ſi*
no mulćtatus eſt. Sic quod natura ſua piū erat,ratione perſonæ factū eſt impium. Quid *fiat ab eo, à quo*
mali eſt in adolēdo incēſo? Certè ſcribēs ad Demophilū Dionyſius,nihil inconueniēs fe- *non oportet.* *Epiſt.8.*
ciſſe regē exiſtimat,& tamen qui facere id aggreſſus erat Oſias rex, cùm quod ſacerdotū *2.Para.26.*
munus erat propriū,id vſurpare ſibi conaretur,lepra percuſſus moritur: Quid mali eſt in
ſacrificādo? Proprius hic eſt Dei cultus,& illi ſoli debitus: Chore tamē,Dathā,& Abiron, *Num.16.*
cū id facere ſeorſum tentaſſent,dirupta eſt terra ſub pedibus eorū,& aperiēs os ſuū deuo
rauit eos cum tabernaculis ſuis,& vniuerſa ſubſtātia eorum,deſcenderūtq; viui in infer-
num operti humo:quin & ignis egreſſus à domino interfecit ducētos quinquaginta vi-
ros,qui offerebāt incenſum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Baſilius: Fieri poteſt, vt ſit a- *Baſilius in reg.*
liquid propria ſua ratione,& voluntas Dei, & bonum:quando verò præter perſonæ vel *contract.q.176.*
tēporis rationē vſurpatur,iam Deo acceptū non ſit. Vt exempli gratia: Volūtas Dei erat,
& bonum erat,incenſum offerre Deo: Verùm acceptum illi nō erat, cùm fieret à Dathan
& Abiron. Nihil igitur in arca ſuſtentanda,nihil in adolendo incenſo, nihil in ſacrifican
do mali fuit,ſed quoniam nō ab his fiebat,à quibus factum oportuit,quoniam in diui-
ſione fiebat,quæ per ſe bona, quæ ſancta fuit res, quia non benè facta eſt, mala facta eſt, *Nota.*
& in perniciem ceſsit his,à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ ſunt, ſed bonum quoque
malum fit,ſi non benè fiat, ſi fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd ſi verum eſt,
quòd à Gregorio ſcriptum legitur, quòd peccata carnalia, maioris quidem infamię, ſed
minoris culpæ ſunt,quàm ſpiritualia,quod adeò verum eſſe credit Auguſtinus,vt audeat *Superbis conti-*
dicere,quod ſuperbis cōtinentibns expedit cadere,vt in eo ipſo, in quo ſe extollūt humi *nentibus cadere*
lientur. Quod pluribus etiam verbis proſequitur Angelomus in ſuis commentarijs in *expedit.*
lib. Regum vbi de caſu Dauidis loquitur. Chryſoſtomus autem inuidum ſcortatore, fu- *Aug.ſer.52 de*
re, homicida deteriorem eſſe ſcribit: ſimulatorem & inuidum furioſo & iracūdo tantò *verbis domini.*
deteriorē eſſe dicit,quātò occultum malum aperto alterius eſt. Super illud: Beati pacifici: *Chryſ.Hom.36* *in Ioan.lib.2.*
quis dubitabit affirmare,plus in nuptijs eorū eſſe culpę,qui voto continētiæ ſunt alligati, *Prouer.16.* *Greg.Niſſenus.*
quā in fornicatione? Hoc enim carnis tantū eſt vitiū: ibi verò carnis vitio ſimul adiun-
ćtū eſt illud,quòd è ſpiritus vitijs vnū eſt omnium grauiſsimū,nimirū arrogantia, Siqui
dem abominatio domino eſt omnis arrogans. Quæ maior autē eſſe poteſt arrogātia, quā
ſi quis hoc ipſe ſibi tribuat, vt ſe plus intelligerē putet, quàm omnes omnium ætatū ho-
mines,qui fuerunt ex eo tēpore,quo Chriſtus homo fieri dignitus eſt, quibus viſum eſt
vnanimiter omnibus, neq; licere ſacerdotibus vxores ducere,neque deeſſe alia præter nu *Geneſ.3.*
ptias incontinentię remedia? Hæc arrogātia vna omniū maximè eſt Deo abominabilis, *Arrogantia cri-*
hæc primū hominem de paradiſo deiecit:neq; enim guſtando pomo grauiſsimè peccaue *men grauiſsimū*
rat,ſed in hoc erat crimen maximum, quod contra Dei præceptum venerat, quòd eſſe ſi-
cut Deus volebat,quòd ſerpentis concilium ſequutus quid è re ſua foret,ſe melius quàm
Deum intelligere ſibi perſuadebat. Hæc Luciferum quoque de cœlo deturbauit. Neque
enim ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus eſt de cœlo, ſed ſuperbia
illum indè præcipitauit infra ipſam abyſſum, cuius hæc verba ſunt: Aſcendam & po- *Eſai.14.*
nam ſolium è regione Dei, & ero æqualis altiſsimo. Et ob hæc verba deiectus eſt, inquit
Athanaſius,ignisque æternus eius hæreditas & portio factus eſt. Hæc eſt quæ ſchiſma- *Athan.in li.de*
ta ſemper generauit & nunc generat. Huius fons eſt cæcus amor ſui, quando quis ita *virginit.*
ſe,ita ſua idola, hoc eſt, commenta ſuarum opinionum amat, ita ſibiipſi placet, vt con- *Amor ſui quid* *efficiat.*
temptis patrum ſanctorum theorematis, ſua illis theoremata non dubitanter antepo- *2.Pet.2.*
nat. Hinc hæreſes & ſchiſmata oriri Petrus etiam indicat,cùm dicit eos eſſe maximè cru-
ciādos,qui poſt carnē in concupiſcētia immundiciæ ambulāt,dominationemq; ſiue po-
teſtatē contēnunt,audaces,inquit,ſibi placentes,ſectas nō metuunt introducere. Cùm e-
nim ſibi placeant,cùm adeò ſeipſos amēt,vt nihil niſi quod ipſi ſentiunt rectū eſſe putēt,
ita fiunt in ſententia ſua pertinaces & præfracti, vt ab eo quod ſemel in animum indu-

xerunt,nulla ratiõne deduci poſſe videantur. Hinc exiſtunt poſteà ſectæ: Sequuntur e-
nim qui ſunt hoc ingenio præditi,non quod vniuerſæ Eccleſiæ, ſed quod ſuo capiti vi-
Aug. li. 14. de ciui. dei ca. vlt. detur.Hinc ædificatur Babylon,quàm ædificat,ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt,amor ſui.
Nam dum quiſque opinionem ſuam ſolitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec di-
moueri ſe de ea patitur,fit Babylon : fit confuſio linguarum & opinionum tanta quantã
Schiſma crimẽ grauiſsimum. nunc videre licet in ea Babylone,cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igi-
tur quæritur plus ne vitij ſit in nuptijs, an in fornicatione voto continentiæ alligatorũ,
illud in quæſtionem venire videtur, maior ne ſit ſchiſmatis, an fornicationis culpa, neq;
Cyp. de vnitat. eccleſiæ. dubitandum eſt,quin multò maior ſit in ſchiſmate: quod Cyprianus tam graue crimen
2. Reg. 11. eſſe ſcribit,vt ne ſanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrũ-
Num. 16. que tamẽ crimẽ remiſſum eſt illi,ſimul vt confeſſus eſt:De Chore, Dathan,& Abiron,ni
hil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuiſſe leguntur, quin vt ſcribit
Idem li. 1. ep. 6. idem Cyprianus,eundem cum ſacerdote Aaron & Moſe Deum nouerant pari lege & re-
ligione viuẽtes,vnũ & verũ Deũ, qui colendus,atq; inuocãdus fuerat inuocabãt,ob hoc
ſolũ facinus,quòd ſeorſum ſacrificabãt, quodq; loci ſui miniſteriũ trãſgreſsi,contra ſacer
dotem Aaron & Moſen inſurgentes,ſe ab illis ſegregauerant,diuinitus percuſsi,pœnas ſta
Aug. cont. epi. Parmeniani li. 2. cap. 13. tim pro illicitis conatibus pependerunt.Itaque quod olim Donatiſtis dixit Auguſtinus:
Non in ſacramentis, ſed in præciſione vitium eſt hoc & nos iſtis rectè dicere poſſumus:
non tantùm in nuptijs voto continentiæ alligatorum, quantùm in ſeparatione crimen
eſſe,quando quis ſeipſum ſeparat à Chriſto: Separat autem ſeipſum à Chriſto, quiſquis
ab eius corpore,quæ eſt Eccleſia,ſe ſegregat. Etenim totus Chriſtus, quemadmodum ab
eodem Auguſtino ſcriptum legimus,caput & corpus eſt. Caput eſt vnigenitus Dei filius,
Idem de vnit. eccleſiæ. cap. 4. corpus eius Eccleſia: ſponſus & ſponſa, duo in carne vna. Quicunque de ipſo capite à
Ephe. 5. ſcripturis ſanctis diſſentiunt,etiã ſi in omnibus locis inueniantur, in quibus Eccleſia de-
Eccleſiæ vnitate non cõmunicans, Chriſto nõ communicat. ſignata eſt,non ſunt in Eccleſia. Et rurſus: Quicunque de ipſo capite ſcripturis ſanctis cõ
ſentiunt,& vnitati Eccleſiæ non communicant,non ſunt in Eccleſia: quia de Chriſti cor
pore quod eſt eccleſia,ab ipſius Chriſti teſtificatione diſſentiunt, Verbi gratia: Qui non
credunt Chriſtum in carne veniſſe de virgine Maria ex ſemine Dauid,quod apertiſsimè
ſcriptura Dei loquitur,aut in corpore ipſo reſurrexiſſe,in quo crucifixus & ſepultus eſt,
etiam ſi per omnes terras inueniantur, per quas eſt Eccleſia, non vtique ſunt in Eccleſia,
quia ipſum caput Eccleſiæ non tenent,quod eſt Chriſtus Ieſus: nec in aliqua diuinarum
ſcripturarum obſcuritate falluntur,ſed notiſsimis & apertiſsimis earum teſtimonijs con
tradicunt. Item quicunque credunt quidem quòd Chriſtus Ieſus,ita,vt dictum eſt,in car
ne venerit,& in eadem carne,in qua natus & paſſus eſt,reſurrexerit, & ipſe ſit filius Dei,
Deus apud Deum,& cum patre vnum & incommutabile verbum patris,per quod facta
ſunt omnia, ſed tamen ab eius corpore, quod eſt Eccleſia ita deſſentiunt, vt eorum com-
munio non ſit cum toto, quacunque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inuenia-
tur,manifeſtum eſt eos non eſſe in Eccleſia.

Ex his Auguſtini verbis diſcimus,quòd quiſquis vnitati Eccleſiæ nõ cõmunicat, Chri
ſto non communicat:quòd à Chriſto ſe ſeparat, quiſquis ab eius corpore ſancta catholi-
ca Eccleſia ſe ſeparat. Nunquid autem is communicat vnitati Eccleſiæ, qui, quod vno
ore affirmant omnes iam inde à mille quingentis annis,continẽtiæ voto alligatis nuptias
contrahere fas nos eſſe,contra id venire, & contrarium aſſerere audet? Nunquid non a-
pertè à Chriſti corpore ſe præcidit,qui quòd tam conſtanter Chriſti mẽbra ſancti Catho
lici & Orthodoxi doctores omnes tot ſeculis docuerunt, id oppugnare nõ dubitat? Eſt
non nemo,qui propterea minus peccare putat ſacerdotem ſi ducat vxorem,quòd non in
aliud peccet,quàm in legem Eccleſiæ. Et citatur Auguſtinus,qui dixerit,Gratiano referen
te: Copulam ſacerdotalem vel conſanguineorũ,nec legali,nec Euangelica, vel Apoſtolica
auctoritate prohiberi: cùm tamẽ neq; ſcripſerit hoc alicubi Auguſtinus, neque ex Augu
ſtini,verùm ex ſua ipſius ſententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos,ſi quis dixerit
29. quæſt. 2. Sorſ. Eccleſiaſtica lege copulam ſacerdotalem interdici,cum eo tria verba nõ commutabimus.
Nunquid autem qui contra legem eiuſmodi venit,ideò minus peccat,quia non in aliud,
quàm in Eccleſiæ legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non
Auguſtinum, non Hieronymum, non hominum quemquam,ſed ipſum Deum & ho-
Matth. 18. minem Chriſtum, huius peccati grauitatem demonſtrantem. Si non audierit, inquit, Ec
Ethnicum eſſe quid. cleſiam,ſit tibi tanquàm ethnicus & publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen eth-
nicum eſſe: nunquid non multò grauius quàm fornicatorem aut adulterũ eſſe? Quid eſt
Aug. tractat. 89. in Ioan. autem ethnicum eſſe,niſi infidelem eſſe? in Chriſtum non credere? Poteſt autẽ extra Chri
ſtum ſpes eſſe ſalutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantùm eſſe vult Auguſtinus,

vt sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et sicut cùm dicimus, Apostolus, etiam si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Paulus, ita cùm dicimus, peccatum, etiamsi non imprimatur quod peccatum, non intelligitur nisi infidelitatis. Quod etiam illa Christi verba videntur indicare, cùm dicit de Spiritusancto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de peccato quidẽ, quòd non crediderunt in me. Itaque tantùm esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum sit.

Contra duas ep. pelagianorum lib. 3. cap. 3.
Peccatum infidelitatis omnia reliqua in se includit.
Ioan. 16.
Lib. 4. cont. Iulianum cap. 3.

Quod cùm ita sit, cùm ecclesiam non audire sit ethnicum & infidelem esse, nunquid esse dubium cuiquã poterit, quin multò sit flagitium grauius, in Ecclesiæ contẽptum cõtinentiæ voto alligatis nubere quàm vri? Certè nullũ est vitiũ hęresi, schismate, infidelitate deterius. Congerantur, inquit Erasmus, in vnum sacerdotem, luxus, libido, ambitio, auaritia, & si quid prætereà criminũ est, omnem hanc vitiorum lernam vna superat hæresis. Eadem est & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cum de traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile connubiũ & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed ecclesiæ cõtemptũ, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicismum execrari. Quare, quicunque non ita credit sanctã catholicam Ecclesiam, vt eam tanquàm parentem audiendam, vt eius legibus tanquàm à Spiritusancto latis obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est & publicanus. Nec est quòd existimet, non in aliud se peccare quàm in legem Ecclesiæ, peccat in Christum ipsum. Neque enim sponsus à sponsa sua, neque caput à corpore suo disiungitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit: qui vos spernit, me spernit. A Christo itaque separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contra, qui permanet in Ecclesię vnitate, quamlibet grauibus sit flagitijs coopertus, quacũque tamen hora ingemuerit, nihil est quòd dubitet, quin posteaquàm ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remisionem peccatorum consequutus, ad vitam peruenire posit æternam. Neq; enim est alibi remisio peccatorum & æternæ vitæ consequendæ spes, quàm in ea, quæ corpus est Christi, sancta catholica Ecclesia.

Hæresis criminũ grauissimũ.
Eras. ad fratres inferioris Germaniæ.
Luc. 10.
In schismate nemo saluatur.
Epist. 150.

De ijs, quæ restant ex symbolo, Peccatorum remisione, Carnis resurrectione, & vita æterna.

CAPVT LVII.

Atque hæc est causa quamobrem in symbolo, posteaquàm credere nos professi sumus sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus, peccatorum remisionem, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remisis peccatis sine quibus nemo nascitur mortalium: Quibus cùm inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare posit in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est inquinamentis eiusmodi mundari per peccatorum remisionem, quam assequi non licet, nisi in sancta catholica ecclesia, idque per sanctorum, hoc est sacramentorum communionem. Remisis autem peccatis, non est dubitandũ homini Christiano, quin sit compos futurus vitæ æternæ. Atque hic est scopus ad quem omnes tendimus: hic est finis, propter quem omnia illa credimus, quæ sunt in hoc libro commemorata. Quoniam verò totum Deus hominem saluandum suscepit, constat autem homo ex anima & corpore, ex eo factum est, vt carnis prius, hoc est corporum resurrectionem, posteriore verò loco vitam æternam nos credere profiteamur. Quæ carnis resurrectio cùm in Christo præcesserit, licet sperare corpori, quod præcesit in capite. Caput Ecclesiæ Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput nostrum surrexit, in cœlum ascendit, vbi caput, illic & membra. Carnis autẽ nomine, corpus humanum: resurrectionis reuiuiscẽtia intelligitur, de qua nemini Christiano dubitandum est: quandoquidem, vt à Ioãne Chrysostomo scriptum est: qui docẽdus est esse resurrectionẽ, is profectò non est Christianus. Quamobrem inconcussa fide tenenda est: Cuius fidei magna est vtilitas. Nam & pijs in hoc mundo afflictis præcipuum solatium, & impijs terrorẽ adfert: qui sine modo in omnia collaberẽtur vitia, si post hanc vitam non sua cuiusq; factis merces tribueretur. Præclarè Cyrillus Hierosolymitanus. Radix omnis bonę operationis, est resurrectionis spes. Nam expectatio retributionis, attrahit mentem hominis ad benè operandum. Paratus est enim omnis operarius ad perferendos labores, cùm perspexerit laborũ suorũ mercedẽ se fraudatũ non iri. Hęc est basis totius fidei nostræ, quam solidã esse oportet: quæ si vacillet, reliqua penè frustra creduntur. Cur autem vacillet causa non est, quãdoquidem resurrectionẽ hanc vel reuiuiscentiã quotidie videmus in seminibus,

Apoc. 21.
Peccatorum remisio extra ecclesiã non est.
Resurrectio carnis spem corroborat.
Carnis & resurrectionis nomine quid intelligendum.
Chrys. homil. 44. in Ioan.
Cathe. vltim.
Resurrectio ex mortuis fidei nostræ basis.

1. Corinth. 15. *Resurrectio similitudinis seminis reuiuiscentis probatur* quæ spargimus in terram, à quorum similitudine probat etiam Paulus carnis resurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore venient? Insipiens tu, quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid seminas? Non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuique seminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur semel id posse præstare Deū in resuscitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu, inquit, semen aridum aut mortuum conijcis in terram, ibi rursus putrefactum interijsse videtur, atque ita demùm exiliens è terra velut renascens & reuiuiscens, nec aliter reuiuiscit granum frumenti, nisi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multò specie renascitur, quàm in scrobe conditum, fuerat. Pusillum vile, nigrum, ac siccum granulum infoditur humo, id putrefactum in limo, suo tempore velut reuiuiscens in teneram herbam erumpit, mox culmi, dein aristæ. At nihil horū apparebat in illo granulo, quod terræ tradidisti. Sua cuique semine vis inest, ea se profert, vbi rursus emerserit, vt iam aliud omninò videatur cū idem conspicias, sed renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod stirpis robur? quę radicis ambages? quā latè sparsi rami? quæ pompa frondiū? quæ florum amœnitas: quæ fœtuum vbertas? Nihil horū erat cùm tu vile illud ac minutum granum insepelires humo, & tamen hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo sperare fretus illius omnipotentia? Hac similitudine carnis resurrectionem probat Paulus, quæ euidentior est, quàm vt de ea dubitari debeat.

Ioan. 12.

Resurrectio duplex. *Ioan. 5.* *Danie. 12.* Est autem duplex resurrectio: Nam procedent qui bona egerūt in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij, id est condēnationis. Quod & Daniel testatus est dicens: Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æternam, ij autem in opprobriū & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbolum suum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cū corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationē: Et qui bona egerunt, ibunt in vitā æternam, qui verò mala, in ignem æternum. In Apostolorum autē symbolo neq; ignis, neque opprobrij, neque iudicij fit vlla mentio, sed post carnis resurrectionem mox concluditur, & vitam æternam. Etsi autem animæ impiorum æquè vitam æternam habebūt atque piorum, impiorum tamen immortalitas mors potius æterna, quàm vita æterna in scripturis dicitur. Moriuntur enim vitæ, morti sine fine victuri. Sicut præclarè dictum est ab Eusebio Emisseno, vel si mauis ab Augustino, nam in vtriusque sermone hæc verba reperiuntur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Neque vnquàm in scripturis vita æterna nisi in bonam partē accipitur: in qua quid non sit, quam quid sit dicere faciliùs est. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est lassitudo, non est infirmitas, non est fames, non sitis, non æstus, non corruptio, non indigentia, nō tristitia. Vis nosse quid ibi sit? Dicit Esaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mūdetur cor ab omni immunditia, vt posit eum videre qui est vita æterna. Hæc est autem vita æterna, dicit dominus, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi consummabitur cùm reuelata facie gloriam domini speculabimur. Quod vt nobis contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi dicamus omnes, Amen.

Impiorum immortalis mors est perpetua. *Rom. 8.* *Esaiæ 64.* *2. Cor. 2.* *Ioan. 17.* *2. Cor. 3.*

De Spe.

CAPVT LVIII.

Fidei obiectum. PORrò ad Deum piè colendum non est quòd quisquam existimet solā fidem sufficere. Hæc est enim qua credimus. Credimus autem non modò promissionibus, verùmetiam comminationibus Dei. Quoniam verò peccatorum nostrorum nobis conscij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorem incutiant, qui tum salubris est, quando spe misericordiæ sustētatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes esse debet. Hæc est enim quæ accipit, quod fides credit. Adeò sunt hæc duo sibi inuicē cōiuncta, vt altera sine altera stare nō posit. Nā quemadmodum à Chrysostomo præclarè scriptum est, fides gloriam inchoat, spes sustinendo consummat: Illa fundamentum ponit, hęc ipsum hominem construit. Illa dat principium, hæc Christianum perducit ad summum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad cōsummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur, credit: hæc quod sperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quisquam poterit fidei fructum percipere, nisi qui spei gloriam voluerit consummare. Vt enim sine fide non habet firmitatem

Fidei & spei comparatio. *Chry. tomo 4. iuxta finem. Hom. de fide, spe & charitate.* *1. Cor. 13.* *Spei fructus.*

spes,

ſpes,ita ſine ſpe fides non habet mercedem: Itaque ſummam perfectionis eſſe dicit Aponius in Deum ſperare. Qui ſperat,inquit,ipſe credit in Deum, & qui credit omnia quæcũq; promiſit ſiue impijs pœnã,ſiue refrigeria iuſtis redditũro,huic perfecta manet regni cœleſtis dulcedo. Hæc eſt quæ filiũ prodigũ ad pœnitentiã erexit: De hac per Prophetã dicit dominus: Quoniam ſperauit in me,liberabo eum: De hac ſcripſit Paulus: Spe ſalui facti ſumus:Hanc vocat galeam ſalutis: quòd quemadmodum galea præcipuum corporis noſtri membrum tuetur & conſeruat,dum caput circumdat & vndiq; tegit,ita & ſpes cogitationem noſtram non ſinit concidere, ſed capitis inſtar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc alibi comparat anchoræ,quòd ſicut archora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licet innumeri venti cõmoueant, ſed iactam fixam reddit & immobilem,ita ſpes fixam reddit animam in Deo, quãtiſcunque tẽtationum procellis ac tempeſtatibus ea iactetur atque agitetur. Hęc eſt,quæ nos petere facit vt accipiamus. Neque enim ſatis eſt credere daturum Deum quæ promiſit,ſed oratione contendẽdum eſt,vt accipere,quæramus. Orandi autem formulam præſcripſit nobis magiſter noſter,dominus noſter Ieſus Chriſtus:cuius explicationem non ita multò pòſt ex Cypriano ſubiungemus. Verùm ita Deus à nobis orãdus eſt,nihil vt hæſitemus,ac plenam in eo ſpem ac fiduciam collocemus. Cùm enim pater noſter ſit, proculdubiò non committet vnquàm aliquid vt neget à ſe petentibus ijs,quos nimia charitate in filios adoptauit:cũ præſertim Chriſti promiſſum habeamus dicentis: Petite & accipietis, Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo,dabit vobis. Impoſsibile autem eſt mentiri Deum,qui veritas eſt: Deinde cùm ſit omnipotens,nihil eſt quòd dubitemus,quin præſtare queat,quæ petiuerimus. Quando itaque certò nobis conſtat, quòd & vult, & poteſt ea præſtare nobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis eſt ad thronum gratiæ & miſericordiæ eius indubitata ſpe certaq; fiducia quæ petiuerimus obtinẽdi. Quò plures autem acceſſerimus,hoc facilius impetrabimus. Verè enim ſcripſit Hieronymus,quòd impoſsibile eſt multorum preces non exaudiri.

Luc.15. Pſalm.90. Rom.8. Theſſ.5. Heb.6. Orandi ratio Matt.6. Spes orãre nos facit. Ioann.1. Matt.7. Ioan.15. Hebr.6. Ioan.14. In Cantica Cãticor.lib.1. Heb.4. Hier.in cap.18. Matt.

Quamobrem non ipſi modò Deum deprecemur, verumetiam ſicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquem ſanctorum: Sicut Paulum quoque non ſemel feciſſe videmus,vt ſe fratrum orationibus peteret adiuuari: ſic & nos adiuuari nos ſanctorum interceſsionibus poſtulemus: nõ eorũ tantũ qui in hac lachrymarum valle nobiſcũ degunt,ſed magis etiã illorum,qui cum Chriſto feliciſsimè viuunt. Nam qui corpus hoc mortis circumferunt,cùm & ipſi non ſint abſque peccato, vt neceſſe habeant nobiſcum vna dicere. Dimitte nobis dibita noſtra,non poſſunt ipſi de ſe quoque non eſſe ſoliciti. Quare fieri nequit,vt pari ſint erga nos affectione,ſimiliterque res illis noſtræ curæ ſint atque ijs qui cùm ſint abſq; macula iam & ruga, omni cura & ſolicitudine de ſe vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœleſti patria ſunt potiti. Qui cùm fratres noſtri, cũ eiuſdẽ cuius nos corporis membra ſint, atq; ideò nos non diligere non poſsint, cùm præſertim fides & ſpes ceſſatura ſint in patria,charitas autem non modò non ceſſatura, verumetiam tum demùm perfecta ſit futura, facere nulla ratione poterint, vt ſalutis noſtræ cura non tangatur. Preces autem eorũ tantò plus apud Deum ponderis obtinere dubium non eſt, quantò certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimùm: quod de ijs certò ſciri vix poteſt,qui nondum ſunt de corpore mortis huius liberati.

Iob.5. Rom.15. Coloſſ.4. Sanctorum interceſsio & inuocatio.

Quapropter ferendi non ſunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem eccleſiæ iudicio condemnato,quod dum viuimus, mutuò pro nobis orare poſſumus: poſteaquam verò mortui fuerimus,nullius pro alio exaudienda eſt oratio. Nam ſicut verè ſcriptum eſt ab eo,qui duobus libris errorem hunc illius confutauit,Hieronymo,Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe debent adhuc eſſe ſoliciti: quantò magis poſt coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominum: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Verùm nec eos audiamus qui mortuorum hanc vocant inuocationem: Quin ipſum potius Chriſtum veritatis magiſtrum audiamus dicẽtem: Deus Abraham, Deus Iſaac, non eſt mortuorum Deus, ſed viuorum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur,& qui mortui ſunt,vitæ reſtituuntur? Noſtra hæc,mors potius, quàm vita dicenda eſt. Nam quotidie morimur,neque eſt hora vlla,qua non fiat aliqua vitæ noſtræ diminutio: illorum autem vita ſempiterna cùm ſit, nulli iam eſt morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis verè mortui dici poſsimus. Itaque præclarè dictũ eſt à Petro Chryſologo: Iuſtus tunc inchoat viuere,cũ pro Chriſto meretur occidi: trãsfertur iſta morte vita martyris,nõ aufertur: morte magis claruit,qui ob hoc mortuꝰ eſt,vt viueret in æternũ. Ac mox ad Herodẽ cõuerſus. Ecce tu iaces,inquit,in morte,Ioãnes viuit occiſus. Itidẽ & Euſebiꝰ Emiſſenꝰ in Geneſim

Vigilantij error Matt.22. Sancti viuunt. Chryſ.ſer.174.

scribens: Vitæ, inquit, perenis initiũ de mortis fine sumentes. Et Ambrosius de Petro & *Amb. ser. 67.* Paulo loquens. Non enim mortui sunt, inquit, quorum curamus natalem hodie, sed renati viuunt, quia participes effecti sunt Christi, qui vita est omnium. Quamuis enim corpora passione cæsa sunt, interruptus tamen non est ordo viuentium: Iugiter enim & Deo gratias agunt, & laudes saluatori referunt: nisi quod resoluta membrorum sarcina magis adhærent Christo. Sicut ait Paulus: Dissolui & esse cum Christo quanto melius. Non est *Peccatorũ & nõ sanctorum propriè mors est.* ergo dicenda mors, qua interueniente caremus persecutoribus, & Christo connectimur. Non est planè dicenda mors, quę Christo mortuum socians, lucrum efficit morientis: sicut ait beatus Apostolus: *Phil. 1.* Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Illa autem vera est mors, quæ etiam hominem viuentem peccatorum morte constringit: qui quamuis viuere videatur, sceleribus tamen suis morti iam videtur addictus: sicut ait Apostolus de il- *1. Tim. 5.* la deliciosa vidua. Hæc autem viuens mortua est.

Iam verò quod dicunt, inuocatione sanctorũ Christi gloriam obscurari, tantùm abest *Inuocatione sanctorum non obscuratur gratia Christi.* vt ita se res habeat, magis etiam vt illustretur, quando non in alium tota fiducia, quàm in Christum transfertur. Nisi fortè si quis parum sibi benè conscius, atque adeò regis conspectum reueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum esse gratiosos existimet, is quoniam ipse non adijt, regis gloriæ detraxisse sit putandus. Certè & pudor hominis, quò cùm suam indignitatem agnoscit, tum regis magnitudinem reueretur, adeò non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et fit non raro, vt princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum si qui sunt, qui bus gratiam & auctoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquàm ipsum etiam regem *Gloriam suam Christus communicat cum fidelibus.* regum & dominum dominantium non est incredibile: qui vsqueadeò suæ gloriæ iacturam nihil metuit, vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sic visum est illi *1. Tim. 6. Ioan. 14.* gloriam suam communicare cum his, quibus dignatus est communicare regnum suum, *2. Pet. 1.* quorum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ consortes faceret, *Phil. 2.* ideò non exhorruit formam serui suscipere, carnem nostram indutus. Neque verò non *Matt. 9.* præstitit, quod credentibus in se pollicitus est. Contactu fimbriæ Christi sanata est mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: Sed maius illud, quod vmbra Petri sanabat ægrotos: quòd sudarijs & semicinctijs, quæ Pauli corpus contigissent, à dæmonijs pleriq; *Actor. 5.* liberabantur. Quæ res tantum abest vt aliquid Christi glorię detraxerit, magis etiam vt *Actor. 19.* illustrem eam reddiderit. Neq; enim ad alium, quàm ad ipsum Christum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hęc ab Apostolis miracula fiebant.

Aug. de Petro & Paulo ser. 5 Augustinus de Petro loquens, quod solus inter Apostolos meruerit audire: Tu es Pe- *Reliquiarum sanctor. virus.* trus & super hanc petrã ædificabo Ecclesiã meã: dignus, qui ædificandis in domo Dei populis, lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad regnum. De hoc, inquit, ait sermo diuinus. Et ponebant, inquit, infirmos suos, vt vmbra saltem transeuntis Petri obumbraret eos. Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quantò magis nũc plenitudo virtutis? Si tunc supplicantibus proderat aura quædam pertranseuntis, quantò magis gratia nunc permanentis? Merito per omnes Christi Ecclesias, auro pretiosius habetur ferrum illud pœnalium vinculorum. Si tam medicabilis fuit obumbratio visitãtis, quantò magis cathena vincientis? vt vmbra, inquam, trãseuntis Petri obumbraret eos. Si inanis quædam species vacuæ imaginis habere potuit in se vim salutis, quantò plus de corpore meruerunt attrahere salubritatis, ferreo pondere sacris impressa membris vincula passionis? Si ad præsidia supplicantium tam potens fuit ante Martyrium, quantò magis efficax post triumphum?

Honor Dei & Sanctorum diuersus. Sed hic obijcitur nobis Dei verbum. Scriptum est, aiunt, Gloriam meam alteri nõ da- *Esai. 42.* bo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli *1. Tim. 1.* seruies: Quamobrem impiè faciunt, qui contra Dei verbum ita clarum & manifestum, *Deutr. 16.* Deo debitum cultum in homines transferũt. Scriptum est o Satana: sed non hoc est Dei *Matt. 4.* verbum, quod tu persuaderẽ membris tuis conaris. Neque enim secum ipse pugnat Dei *Rom. 2.* spirit⁹, qui per Paulum alibi locutus est: Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo *Genes. 33.* primùm & Gręco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Scriptum est & il- *Iud. 10.* lud, quòd Iacob adorauit septies obuiantem sibi fratrem: quòd Iudith Holofernem in *1. Reg. 5.* conopæo sedentem: quòd Nathan, quòd Bersabæa regem Dauid: quòd Nabuchodono- *Daniel. 4.* sor Danielem: quòd Abraham & Iosue angelos adorauerunt. Audebis ne sanctos hos *Genes. 19. Iosue. 5.* Patriarchas & Prophetas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quòd Paulus ipse sibi *Rom. 2.* contraria sit loquutus, affirmare? Qui cum dixerit vno loco, Soli Deo honor & gloria, dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de scriptura controuerti inter nos, sed de eo, quemadmodum quod Dei digito scriptũ est,

intelligi oporteat. Absit opinio ſcientiæ, quæ inflat: adſit charitas, quæ ædificat, non deerit nobis, ſicut aliarum, ſic & harum ſcripturarum ſanus intellectus. Quod ſi verba captioſè ſcrutatus fueris, cùm dicitur: Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies, nunquàm ex illis colliges ſolum Deum eſſe adorandum, verùm illud potiùs, ſoli Deo eſſe ſeruiendum. Ex quo conſequens illud erit, hominem homini ſeruire non debere. Nullus ergo ſeruiet alteri, niſi qui velit idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeò nõ prohibet hominem homini ſeruire, vt etiam de eo, quemadmodum ſeruire oporteat, præcepta dederit, Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti. Tam longè Paulus ab eo abfuit, vt ſeruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam ſeruos dominis carnalibus quam ipſi Chriſto voluerit obedire. Quę verba ſi quis inflatus ſenſu carnis ſuæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quàm idololatriam docuiſſe Paulum colliget? qui non alio loco dominos à ſeruis haberi voluerit, quàm quo Chriſtum ipſum. Verba ſunt clara & aperta: Sed nunquã id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines trãslatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aſpergi infamia, qua nũc Eccleſiam vniuerſam ab his qui ſegregauerunt ſemetipſos, aſperſam videmus? quæ vel errare cum Paulo ſatius ducit, quàm cum iſtis rectè ſentire. Certa enim eſt, quòd neque Paulus errare, neque poſſunt iſti rectè ſentire, qui ſe à compage Chriſti corporis auulſerunt, atque ita ex membris Chriſti facti ſunt membra diaboli, qui mendax eſt & pater eius. Qui quemadmodum iam antè docuimus, quò facilius incautis ouibus obrepat, ſeſe diuinæ legis ſententijs, velut quibuſdam velleribus obuoluit, ſubinde vociferans, ſcriptum eſt enim. Sed de eo quid ſcriptum ſit, non eſt vlla nobis dubitatio, de eo verò, quemadmodum quod ſcriptum eſt, accipi oporteat, controuertitur.

1. Cor. 8.

Paulus ſeruire hominibus iubet Ephe. 6.

Ioan. 8.

Ridẽt iſti qui nihil ſibi non arrogãt, nihil Eccleſiæ non detrahũt, tanquã à ſcholaſticis Theologis inuentũ, quod de duplici cultu, ſiue adoratione, ſeu ſeruitute, traditũ ab illis legimus: cũ tamen id non trecentis his annis, quod iſti volunt, ab illis excogitatũ, ſed ante mille propè ducentos annos ab Auguſtino literis mandatum eſſe legamus. Ac niſi diſtinctionem hanc ad lucem ſcripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defendi poſſint, quin ipſæ ſibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In ſcholis itaque Theologorum hæc à priſcis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quiſquam liberalius educatus, cuius aures his vocibus non perſonuerint, eſſe duplicem cultum, adorationem, ſeruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam ſoli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc ſeruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præſtari voluit, latriæ verò nequaquàm. De quo duplici cultu in ſecunda Nicæna ſynodo multa ſcripta ſunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cum crucem viuificam ſalutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus domine: quæ ſanè adoratio nihil aliud eſt, quàm ſalutatio, ſiue amplexum malis dicere, & eſt vox multæ ſignificationis. Adoratio enim eſt cùm veneratione, deſiderium, & timorem ſignificamus. Ita nos veſtrum victorioſum & placidiſsimum imperium adoramus. Eſt adoratio quæ tantummodò timorem ſignificat, quemadmodum Iacob adorauit Eſau: eſt quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro, quem accepit à filijs Heth, in ſepulchrum Sarę vxoris ſuæ, adorauit illos. Rurſus qui ſperant beneficium ſe accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in ſpiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina ſcriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi ſoli cultum exhibebis, quòd Græcè eſt latreuſeis, Adorabis, abſolutè ponit, neque adijcit ſoli, vt ſignificetur vox diuerſæ notionis & æquiuoca, cultum autẽ exhibebis ſiue ſeruies, quòd græcè eſt latreuſeis ſoli adijcit, quam ob cauſam latriam ſoli Deo tribuimus, ad illumq́; referimus. Et in ſecunda actione: Qualis verò eſt iſte adorationis honor? profectò non alius quàm is, quo nos peccatores quoque inuicem proſequimur, ſalutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Epiſcopi Boſtrorum. Et in ea epiſtola, quam præpoſuit actis ſynodi Taraſius: Soli Deo latriam exhibentes, poſcimus interceſsionem intemeratæ dominæ noſtræ ſanctæ Deiparæ, ſanctorum item angelorum, omniumque ſanctorum. Extant autem tres libri Ioãnis Damaſceni aduerſus eos, qui ſanctis imaginibus & ſanctorum inuocationi detrahunt ſcripti, in quibus adorationis modi diligenter, explicantur: & quæcunque vel contra imaginum, vel contra ſanctorum venerationem obijciuntur, præclarè diluuntur. Libet autem & Euſebij Emiſſeni ſententiam ea de re adſcribere. Sanctos, inquit, non tam pro Dei parte, quàm pro Dei honore veneramur. Non ſunt ſancti pars illius, ſed ille probatur pars eſſe ſanctorũ. Quare? Quia quod ſunt de illuminatione & de ſimilitudine eius accipiunt: In ſanctis autem

Cultus duplex.

Aug. li. 8. de ciuit. Dei. ca 27. & li. 10. cap. 1. & 3.

In epi. Taraſij & vniuerſæ ſanctæ ſynodi ad Imperatores, quæ eſt in fine 7 actionis.

Aderationis multiplex acceptio.

Ho. de ſymbolo. Dei res & non pars in ſanctis ſunt.

res Dei, nō pars Dei eſt. Quicquid enim Deo participant, diuinæ eſt gratiæ, non naturæ. Colamus in ſanctis timorem & amorem Dei, nō diuinitatem Dei. Colamus merita, nō quæ de proprio habent, ſed quæ accipere pro deuotione meruerunt. Digne itaq; veneràdi ſunt, dum Dei nobis cultum, & futuræ vitæ deſiderium cõtemptu mortis inſinuant.

Parte. 4. quæſt. 92. Memb. 1. arti. 4.

Sancti inuocandi vt mediatores, Deus autē ſimpliciter & finaliter qui omnia dat.

In quam ſententiā ſcriptum etiam legimus ab Alexandro de Ales. Solus Deus ſimpliciter eſt orandus, tāquàm finaliter, à quo eſt omne bonū. Sancti autem non ſimpliciter, ſed potius, tanquā mediatores, per quos impetramus, & ideo magis, tenent ſe ex parte orantium, quaſi coadiuuantes quam illius qui oratur.

Ioan. 19.

Verùm vt res omnis vel cęco perſpicua eſſe quæat, neque ſit quiſquam, qui non intelligat, quàm falſo iſti, qui quòd ne milites quidē impij, qui Chriſtum in crucem egerunt, facere auſi ſunt, Chriſti tunicam inconſutilem in tot iam particulas conſciderunt, vnam, ſanctā, catholicā, apoſtolicam Eccleſiā idololatriæ vnius omniū grauiſsimi criminis inſimulent, propter eū, quē ſanctis tribuendū eſſet docet honorē, libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè trāferri queat, paucis diſſerere.

Cultus Dei Triplex.

Triplicem Deo cultū deberi, mater nos Eccleſia docuit: imitationem, honorem, & inuocationem. Ex ijs præcipuus & Deo gratiſsimus cultus eſt imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit.

Seneca.

Li. 8. De ciuit. Dei cap. 17.

Vis Deos propiciari, bonus eſto: Satis illos coluit, quiſquis imitatus eſt. Auguſtinus verò ſummam religionis eſſe dicit, imitari quem colis. Huc adeò requirit à nobis Deus, vt filium ſuum vnigenitum de cœlo deſcendere, & in terris cum hominibus verſari voluerit, quò in illo homine facto, queadmodum nos imitari Deum oporteret, diſceremus. Neq; enim proptereà tantùm incarnari Chriſtus voluit, vt eſſet vita noſtra, verumetiam vt eſſet via, per quam ad vitam peruenire nobis liceret. Non ideò tantùm homo factus eſt, vt (quod ſolū vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis noſtris ſatisfaceret, mortemq; noſtram moriēdo deſtrueret, verumetiam vt ſeipſum viam nobis & exemplum viuendi proponeret: vt ſicut ipſe ambulauit, & nos ambularemus, neque ſatis eſſe putaremus, ſi crederemus quòd vita noſtra factus eſt, quodque ſatisfaciendo pro peccatis noſtris, nos à morte liberauit: atque ita omni cura ſoluti, in vtranque, quod aiunt, aurem dormientes, ócio iam & voluptati vacaremus: verùm vt aſpicientes in auctorem fidei, & conſummatorem

Heb. 12.

Geneſ. 2.

Ieſum, eadē qua ille via incederemus, ſi veritate cognita vitam conſequi vellemus. Côdiderat Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam: hanc ille cùm propemodum amiſiſſet vitio ſuo, Deus homo fieri dignatus eſt, vt eam ſic deformatam in nobis vt amiſſa videretur, reſtauraret. Quantum igitur eum eſſe cultum exiſtimare debemus, propter quem Deus de cœlo deſcēdere, & in hac lachrymarum valle carnem noſtram indutus cum hominibus verſari dignatus eſt: Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens:

Ephеſ. 5.

1. Pet. 2.

1. Ioan. 2.

Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſsimi, & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus dilexit nos. Inuitat Petrus ita ſcribens: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Inuitat Ioannes cùm ait: Qui dicit ſe in deo manere, debet ſicut ipſe ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipſe, qui via noſtra, qui ſimul & oſtium & oſtiarius noſter fieri dignatus eſt, dominus Ieſus Chriſtus. Sic enim loquitur.

Ioan. 14.

Matt. 16.

Ioan. 10.

Sanctorum imitatio.

Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Ac rurſus alio loco: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Quid igitur: Nunquid nefas eſſe putabimus, præcipuum cultum hunc, propter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipſe per ſe, & per Apoſtolos ſuos nos inuitare dignatus eſt, ad hominēs trāsferre? Hoc ſi nefas eſt, nefarium ſcelus cõmiſit Paulus, qui dixit: Volo autē omnes vos eſſe ſicut meipſum. Ac rurſus clarius in eadem epiſtola repetitis vicibus: Imitatores

1. Cor. 7.

1. Cor. 4.

Galat. 4.

mei eſtote: Et in alia: Eſtote ſicut ego. Quid ais o Paule, Chriſtus ideò venit in mundum, vt imaginem & ſimilitudinem Dei, quam in obedientia ſua primus parens noſter propemodum amiſerat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis reſtauraret, Chriſtus dicit: Ego ſum via: ego ſum oſtium: qui vult venire poſt me, ſequatur me: non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciſcum: & tu dicis, Eſtote ſicut ego Volo omnes eſſe ſicut me: Imitatores mei eſtote. Quem temetipſum facis? Nunquid tua in nobis imago reſtaurari debet? nunquid tu es via noſtra, qua nobis incedendum, nunquid tu es oſtium noſtrum, per quod nobis ad vitam ingrediendum eſt? Quid eſt, ſi hoc non eſt Dei ſibi gloriam vendicare? ſoli Deo debitum cultum in ſe transferre velle? qui præcipuus, Deoque multò gratiſsimus in imitatione conſiſtit. Hic facilè quiuis perſpicit, ſi quis verbo vrgeat (quod hoc tēpore fieri, proh dolor, videmus) à nefario ſcelere

Imitatio quædam Deo cum hominibus communis.

defendi Paulū nō poſſe. Sed nō ita ſoli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Nō itaq; trāſtulit in ſe Dei gloriam Paulus, neq; ſoli Deo debitū ſibi cultū arrogauit, quin potius, quēadmodū hanc, ad quā inuitat, imitationē ſui vellet intelligi, declarauit, cū poſt ea verba Imitatores mei eſtote: ſtatim ſubiūxit: ſicut & ego Chriſti.

Hacte-

Hactenus imitari se quemque voluit, quatenus ipse Christũ imitatus est: non quatenus fuit persequutor, blasphemus, contumeliosus, verùm quatenus misericordiã Dei consequutus: non ipse iam viuebat, sed in ipso Christus, quatenus ipsi mundus, & ipse mundo fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quàm Christum in Paulo viuentem imitari. Vides igitur quòd rectè cultus hic sanctis tribuitur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud quàm Christum in sanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad solum illum, qui via nostra, qui ostium nostrum est, dominum Iesum Christum, redundare videatur. In illo perfectissimum nobis pietatis exemplar editum est. Sed quoniam dicere possit aliquis: Quid est homo, vt possit sequi regem factorem suum? Quomodo præstare possum ego puluis & cinis, vt incedam vestigijs creatoris mei? Vt ne quis existimaret sibi non esse possibile, quod propter nos homini facto Deo fuit possibile, puri proponuntur homines, vt in illis Christum viuentem & operantem imitemur, neque desperemus ea nos præstare posse, quæ eadem, qua nos infirmitate præditi viri sancti quandoq; præstitisse commemorantur. Sic à Basilio scriptum legimus: Respicientes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus, vbi verò sanctos consideramus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse impossibile, vt per illorum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum, Domini ad mortem vsque seruemus, atque ita in vitam æternam ingrediamur, regnum cœlorum hæreditate possideamus, quemadmodum pollicitus est, qui mentiri nescit dominus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuentis filius. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quòd est in Christo Iesu, sanctis imitandis: ac augetur potius illius gloria, quam minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta sufficiant.

1. Tim. 1. Galat. 2. Galat. 6. Eccl. 2. Genes. 8. Basil. ser. 2. de bapt. c. vltimo.

Secundum genus in honore consistit ac veneratione. Dicit itaq; Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi contradicit? Minimè gentium. Non adeò fuit hebes Paulus, vt ignoraret summum illum cultum & gloriam omnem soli Deo deberi, atque ad solum illum esse referẽdum: sed non propterea sua quoque gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contrà per eos, qui perperam agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in sanctis nisi Dei dona, nisi Christum ipsum viuẽtem & operantem in illis? Athanasium laudans, dicit Gregorius Nazianzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namque donum est virtus omnis, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Qui honorat Dominum, inquit, Epiphanius, honorat etiam sanctũ: qui verò ignominia afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bonos conseruos (sanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ significationẽ apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis synodi sanctæ secundæ Nicænæ repetitum legimus. Neque dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tantò templum Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: Sum⁹ enim Christiani, nõ Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Stanislao, quòd Apostoli, quòd martyres, quòd imitatores Christi fuerunt, non plus illis honoris debetur, quàm vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ sanctimoniam ab his, qui Græcorum historias cõscripserunt, plurimum esse legimus cõmendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ac tantùm abest, vt honorandis illis obscuretur Christi gloria, nihil vt magis ad eam illustrandam pertinere videatur, quàm ea, quæ sanctis præstatur veneratio.

Veneratio secundus cultus. Sanctorum veneratio. Ezech. 36. & Rom. 1. Naz. in ora. in Athana. Iacobi. 1. Epiphan. Hæresi. 26. Basili. in 40 martyres. Damasc. lib. 4. Actione. 4. Aug. in Ps. 44.

Sed hac de re, dicunt isti, qui segregauerunt semetipsos, nõ est nobis vobiscum controuersia, de inuocatione cõtendimus, quã soli Deo deberi censemus: atque ea, qua iũgimur vsurpata nobis auctoritate, si quis inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, eadem & inuocationis ratio. Si nullum est crimen in imitandis sanctis, cùm se Christus, nõ Petrum, nõ Paulum sequi iusserit, se, nõ sanctorum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorificandis illis, cum disertis verbis Deus Dixerit, Gloriam meam alteri nõ dabo: quid esse criminis poterit in illis inuocandis? nõ tãquàm largitoribus, hoc enim solius Dei propriũ est, sed tanquàm deprecatoribus. Cum præsertim inuocandis sanctis ipse Christus inuocetur. Inuocasti martyrem, dicit Ambrosius, vbique te exaudit ille, qui honoratur in martyre. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem nõ crediderunt? In sanctos autem nõ credimus. Quid si in illos quoq; rectè credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem:

Sanctorum inuocatio tertius cultus. Esai. 42. Ambr. ser. 92. Rom. 10. Credere in sanctos.

Fidem

Fidem quam habes in domino Iesu & in omnes sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in symbolo dici posse: Credo in sanctam catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque dicens: Cùm solenne sit in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam Ecclesiam credidisse eum dicis? In Arrianorum? Sed non habent. In nostram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere, quam nesciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum: Credidit populus Deo & Moysi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moysen refertur & in Deum: vt populus qui credebat in dominum, æquè credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Moyse, sed in omnibus eius sanctis est, vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in ministros eius odio & infidelitate teneatur: Sed & Chrysostomus eundem Exodi locũ adferens, negat imminui Dei dignitatem, quòd ei coniunctus est Moyses: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par Deo, sed vt minister Dei. Origenes quoq; recitante Pamphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra, primò quidem omnium in dominũ nostrum Iesum Christum: consequenter verò etiam in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo rectè credimus in sanctos, rectè etiam inuocamus sanctos. Quemadmodum autem aliter in sanctos credimus, quàm Deum, sic aliter etiam eos inuocamus, quàm Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, da quæsumus, præsta quæsumus, largite quæsumus, tribue quæsumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quàm, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione nostra in cœlis cum Christo triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiscum adhuc militantibus: Quæ malum igitur intemperiæ agunt istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genite? Est quidem ita, quòd aduocatus noster Christus etiam nunc ad dexteram sedens patris interpellat pro nobis: verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Christum inuocauit vnquàm, ne cum Arrio creaturam esse Christum sentire, aut aliquid eius potestati detrahere videretur, quasi non æquè largitor ipse sit vt pater, aut Spiritussanctus. Etenim quatenus est homo. Pontifex est noster pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis est patri, non tàm preces fundit, quàm precantes exaudit: Cùm enim sit vnus ex diuersa sustantia, ipse est, inquit Claudianus, qui quodã modo petit, ipse est qui se quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifestum faceret mater Ecclesia, nullum se diuinum honorem in sanctos transferre, in illa solenni supplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quidque creaturæ tribuendum sit, disertè docet, dum aliter Deum vnum in substantia, trinum in personis, qui creator est omnium: aliter sanctos, qui Dei creaturæ sunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur: Pater de cœlis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis. Spiritussancte Deus, miserere nobis. Ad sanctos vbi ventum est, non misericordiam, sed intercessionem tantùm ab illis postulat, sicut ab alijs in hoc seculo nobiscum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre ora pro nobis. Hoc est quod à beato Ephrem scriptum legimus. Sanctorum esse pro peccatoribus intercedere, Dei verò misericordiam impartiri, vbi seipsum reprehendit & peccata sua confitetur.

Credere in ecclesiam. *Hier. Aduersus luciferianos.* *Hier. in epi. ad Philemonem.* *Exod. 14.* *Chrys. Tomo. 3. in ser. de fide & lege naturæ.* *Aliter Deum, quam sanctos inuocamus.* *Sancti in cœlo & in terra eodem modo inuocantur.* *1. Ioan. 2.* *Claudia. de sta. animæ l. 1. ca. 3.* *Litania.*

Sic in concilio Toletano octauo, quod secundam Nicænam synodum præcesit, vbi forma præscribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore suo adorato, inuocet sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Vides iam quisquis es, qui cum Saulo Christum in membris suis persequi, quàm eorum, quæ pro nobis solicita sunt ad Christum intercessione cum Paulo vti mauis, quod nullus diuinitati proprius honos in litania sanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum sedes translatis, quàm ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente.

Cap. 7.

Sed in hoc, ais, Christi glorię derogatur, quòd alius à Christo mediator quæritur, dũ à sanctis intercessio postulatur. Derogabat igitur, Christi gloriæ Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus. Alios scilicet præter Christum mediatores agnoscebat? Quid magis absurdum dici potest? Sciebat verò Paulus, quòd ab eo docta confitetur Ecclesia, vnum esse mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum: sed tantùm abfuit, vt propterea sanctorum inuocationem esse putauerit excludẽdam, vt in eo ipso capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro regibus & pro omnibus, qui in sublimitate constituti sunt obsecrationes fieri voluerit. Quid est autem obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quẽ petis, & eum pro quo petis? Qualem se fuisse Moyses testatur inter Deum & populum Israël, cum dicit: Ego medius & sequester fui. Talem vt mediatorem non esse nisi solum Christum diceret, nunquàm, ne

Mediatores etiã sancti. *Rom. 15.* *2. Cor. 1.* *Colos. 4.* *2. Thessa. 3.* *1. Tim. 2.* *Deut. 5.*

cogitat

Cyrill. lib. 11. Thesau. Cap. 10.

cogitare quidem in mētem venit Paulo. Sed audiamus Cyrillũ ea de re loquentem: Mediator, inquit, Dei & hominum, Iesus Christus est, non solùm quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & substantialiter & Deus & homo in vna substantia est. Hoc enim modo naturam nostram sibi Deus reconciliauit: Nam aliter quomodo vnum mediatorem Christum Paulus dixisset: multi enim sanctorum mediationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus clamat: Rogamus pro Christo reconciliamini Deo. Moses

2. Cor. 5.

quoque mediator fuit, ministrauit enim filijs Israël legem datam à Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad Deum: Recordare mei stantis corã te, ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? singuli Prophetarum mediatores fuerunt, Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominũ Christus? nisi noua inauditaque in alijs mediatio sua sit. Sed modum quoque perstringere nõ alienum est. Quòd igitur duo quædam sicut medium coniungit, ab vtroque necessario tangitur, & hoc modo diuersa per medium coniunguntur. Hactenus Cyrillus.

Bernar. de S. Petro & Paulo serm. 1.

Bernardus de Petro & Paulo loquens: Hi mihi traditi sunt, inquit, in magistros & in mediatores, quibus me securè committere posim: quia & notas mihi fecerunt vias vitæ, & mediãtibus illis ad illum mediatorem ascendere potero, qui venit pacificare per sanguinem suũ, & quæ in cœlis, & quæ in terris sunt.

Beru. 2. serm. in natali S. Victoris.

Idem Sanctum quoque Victorem vocat aduocatum & mediatorem: Est autem Christus mediator Dei & hominũ, quia in eo vno Deus & homo coniungitur. Verùm & ipse Paulus qualem vnum & solum mediatorem Christum intelligi vellet, mox explicauit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum

Christus mediator redẽptionis.

homo Christus Iesus, mox illa subijciens: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Vides nullam hic intercesionis, verùm solius redẽptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui pretioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus noster Iesus Christus.

Leo ser. 12 de paßione domin. Epiph. 83. et 34

Sic enim docti sumus à Leone pontifice, quòd quamuis in conspectu Domini multorum sanctorum pretiosa sit mors, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ: Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitùm suo funere soluit: cùm inter filios hominum solus dominus noster Iesus extiterit, in quo omnes crucifixi, oẽs mortui, oẽs sepulti, omnes etiã sunt suscitati: de quibus ipse dicebat: Cũ exaltatus fuero, omnia trahã ad meipsum.

In natali Apostolorum ser. 5. Cyril. li. 11. in Ioan. cap. 34.

Sic & à Maximo dictũ legimus. Licet Christi pasio nobis sufficiat ad salutẽ, tamẽ etiam horũ martyriũ nobis contulit ad exemplum. Similiter & à Cyrillo sumus instituti, quod vnum mori oportuit, sufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum esse putaret, Apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse: Cum liberatis enim ab interitu etiam Apostoli iure connumerantur: vnius enim nobiscum illos naturę fuisse constat, in quos imperium mors suum exercuit.

Ad Bonifacium lib. 4. cap. 4. Tract. 84. in Ioan.

Sic æqualis eius Augustinus: Solus Christus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam, vt nos per illum sine bonis meritis consequeremur gratiam. Et rursus: Etsi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remisionem nullius martyris sanguis funditur, quod fecit ille pro nobis.

De S. Petro & Paulo serm. 2.

Quamuis idem auctor alio loco sic dicat: Quotiescunque Martyrum memorias celebramus, prætermisis omnibus seculi actibus sine aliqua dilatione concurrere debemus ad domum Dei, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem effusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacratam hostiam pro nostra propiciatione domino se obtulerunt, præsertim cùm dicat ad sanctos suos omnipotens Deus: Qui vos honorat, me honorat, & qui vos spernit, me spernit. Quisquis ergo honorat Martyres, honorat & Christũ, & qui spernit sanctos, spernit Christum dominum nostrum. Sed quẽadmodum ea verba velit intelligi de effusione sanguinis, deque propitiatione, mox in eo, qui sequitur sermone, planum facit, cum ait: Cùm dominus Orientis regionem propria illustrauerit passione, Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui Apostolorum sanguine illuminare dignatus est. Et licet illius pasio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium nobis cõtulit ad exemplum.

Amb. ser. 76.

Nisi quis hæc ad Ambrosium auctorem referre malit, aut Maximum, cùm idem hic apud vtrumque sermo reperiatur:

In oratione laudatoria Theodore Martyris. Martyrum pro nobis auxilia.

Gregorius Nyssenus de Theodoro scribens: Ipse quidem (inquit) igni confici iussus, præclaro itinere abijt ad Deum. Nobis verò memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populos congregans, Ecclesiam erudiens, dæmonas arcens & fugans, angelos pacificos reducens, rogans à Deo pro nobis vtilia, variorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, portum eorum qui afflictionum tempestatibus iactantur, pauperum abundans & copiosum ærarium, viatorum quietum diuersorium, locum celebrem conuentus ac dies festos continenter agentium. Etsi enim anniuersarijs ferijs hunc diem celebramus: at nun-

quàm

quàm cessat studiosè aduenientiũ multitudo, ac formicarum similitudinẽ seruat, ea quæ huc pertinet via publica, quum alij quidem ascendant, alij verò venientibus cedant.

Cap. 14. in Matth. Sic & qui præcessit hos Hilarius: Domino, inquit, seculi motus tempestatesque calcãti, non esse quisquam passionis particeps poterat: Solus enim passurus pro omnibus, omnium peccata soluebat, nec socium admittit quicquid vniuersitati præstatur ab vno, ita cùm esset ipse redemptio vniuersorum, erat etiam Petrus ante redimendus ad redemptionis istius fidem, cùm in Christi martyrem reseruatur.

Tertul. in lib. de pudicitia. Sic & is, qui fuit magis vicinus Apostolorum temporibus Tertullianus: Sufficiat Martyri propria delicta purgasse. Ingrati vel superbi est: in alios quoq; spargere, quod pro magno fuerit consecutus. Quis alienam mortem sua soluit, nisi solus filius Dei?

Lib. 1. Sent. dist. vlt. Sic post hos quoque aliquot seculis docuit Petrus Lombardus: quem auctorem quadringentis his annis secuti sunt, quotquot sacræ Theologiæ professores dici & esse voluerunt. Christi passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius sancti, Nullius enim passione redempti sumus nisi Christi. Profuerunt quidem non modò ijs, qui passi sunt, verumetiam alijs fidelibus ipsorum passiones, veruntamen nostra redemptio *Amb. in Lucã.* non sunt, hoc enim passio illius sola potuit, qui Deus est & homo. Ambrosius libr. 7. in Lucam. Nullius sanguis profuit, sicut sanguis Christi, neque enim redimere potuit sanguis prophetarum. Neque redemit nos Petrus & Paulus. Christi solius passione redempti sumus, solus ille nos redimere morte sua potuit, qui & Deus est & homo: quod qui purus homo fuisset, præstare nunquàm valuisset: Vtcunque sanctorum quoque passiones nobis, verùm iam redemptis prosunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem eum, nunquam agnouit alium vna, sancta, catholica, apostolica Ecclesia, quàm vnum & solum dominum nostrum Iesum Christum in cruce pro nobis mortuum: à quo docta, *Ioan. 15.* vt in ipsius nomine patrem peteret, simul à Paulo admonita, vt per Christum hostiã lau- *Heb. 13.* dis offerret Deo, omnes orationes suas, quas collectas vocant, ad patrem ferè dirigens, cũcludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quempiam sanctorum, sed per dominum nostrum Iesum Christum: per solius illius passionis & mortis meritum, qua nos redemit, quæ petit, omnia concedi sibi postulat. Vides ergo Satana, quòd non ignorat mediatorem Christum Ecclesia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ persuadere conatus es: quodque iuxta sanam Pauli doctrinam non alium redemptorem agnoscit, & confitetur, quàm dominum nostrum Iesum Christum, etiam si cum eodem Paulo sanctorum sibi putat intercessionibus vtendum.

Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum intercessiones confugit. Atqui Deo viuunt illi, cuius cõspectu fruuntur, præ quibus nos rectè mortui esse censeri possumus. *Sancti in cœlũ recepti, inuocãdi* Tum autem, vbi Paulus, vbi scriptura aliqua, sanctos cœlo iam potitos inuocare, & eorum intercessione vti prohibet? Sed nusquàm id faciendum esse præcipit, neque vllum eius rei in scripturis extat exemplum. Non præceperit: Verùm ille tamen scripturę locus, *Genes. 48.* quo benedicens Iacob filijs Ioseph, ait: Inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac: quid aliud quàm sanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam sunt, inuocationem confirmare videtur? A qua non abhorret *Exod. 32.* etiam illud, quod à Mose dictum est: Quiescat ira tua, & esto placabilis super malitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Iacob, seruorũ tuorum, quibus iurasti per temetipsum dicens, &c. Quodque dixit apud Daniëlem Azarias: Nec auferas à nobis miseri- *Daniel. 3.* cordiam tuam Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum *Chrys. Tomo. 5. in hom. de virtutibus & vitijs.* tuum, & Iacob sanctum tuum. Chrysostomus diuinę humanitatis exemplum adducẽs, Quando, inquit, inter viuos homines, quibus loquendi fiducia sit, quique peccatores restituere possit, nullos prorsus inuenerit, tũc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia tutor vr- *4. Reg. 20.* bem, Dauid etiam filij mei causa, qui ab hac iampridem vita discessit. Aspice, sanctorum quanta sit virtus. Neque enim sua verba tantùm aut corpora, sed ipsa etiam corporum tegmina semper omni possessione sunt augustiora. Heliæ siquidem leonina pellis Iorda- *4. Reg. 2.* nem discindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt, Helisæi lignum *Daniel. 31.* potuit vndarum mutare naturam, quas quidem superficie sua quasi tergo ferrum sustine- *4. Reg. 7.* re coëgit: Mosis virga mare rubrum dehiscere iussit, petram disrumpere valuit: Pauli ve- *Exod. 24.* *Exo. 17.* stes morbos fuderunt: Petri vmbræ mortem fugarunt: sanctorum martyrum cinis impro- *Actor. 19.* *Actor. 5.* bos dæmones expulit. Non desunt itaque scripturæ testimonia, quibus & intercedere *1. Thess. 3.* pro nobis sanctos, & ad eos rectè nos confugere, doceri possit.

Verùm fac ita esse, quòd nusquàm id scriptum sit. At si nihil nisi quod scriptum est, recipiendum putaueris, ne Symbolum quidem recipi debebit, quod in scripturis nusquam continetur. Enumerauimus autem iam anteà pleraque de voce homousios: de diuinitate

sancti Spiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptismo paruulorum: deque alijs nonnullis, quæ Arrius, Macedonius, Eluidius, Donatus, reijcienda esse putauerunt, quod è scripturis probari non possent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus istud collectionis. Non est scriptum, igitur amplectendum non est, cum ipsis illius auctoribus hæreticis, quorum semper proprium fuisse videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non scriptas etiam traditiones vetustate consecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus.

Non est quisquam ferè sanctorum Patrum, qui à Christo in cœlum translato ad *Testimonia 5. patrum de inuocatione sanctorum.*
hæc vsque nostra tempora vixerunt, cuius calculo sanctorum cum Christo triumphantium intercessio non fuerit approbata. Neque fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, quâ nos in litanijs vtimur. Origenem longè vetustissimum ita legimus orantem: *Ori. li. 2. in beatum Iob.*
O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conspectu regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: *In lamenta.* Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes sanctos, vt mihi, non audenti petere Deum, propter nimietatem peccati, succurrant. O sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordijs eius pro me misero. Beatus Ephrem Edissenæ Ecclesiæ diaconus, ante mille trecentos annos in sermone de laudibus sanctorum martyrum: *Ephrem in ser. de laudib. martyr.* Precamur, inquit, beatissimi martyres, qui pro Domino tormenta subijstis, atque ideò familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno, Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu nanq; es spes apud Deum Christianorum. Gregorius quoq; Nazianzenus, quem Theologum Græci vocât: *Naz. in monodia Basilij.* Tu autem, inquit, Basili sacrum ac diuinum caput ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et alibi Cyprianum alloquens, *In orat. in Cyp.* Tu nos, inquit, ab alto propitius respice, nostrumque sermonem ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce aut vna rege. Et Athanasius, *Athanas.* si adoras hominem Christum, eo quod tibi inhabitet Dei verbum, vna opera adora quoque sanctos, ob Deum, qui in illis domicilium habet, De incarnatione verbi Dei. Et Nazianzeni discipulus Hieronymus. *Hier. in Epitaphio Paulæ.* Vale, inquit, o Paula, & tui cultoris vltimam senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant, præsens facilius quod postulas impetrabis. Ac synchronus huius Augustinus: *Aug. in medit. ap. 23.* Orate dominum, orate pijssimi, orate omnia agmina sanctorum: Et qui sequutus Augustinum eodem vixit seculo, Victor. *Vict. li. 3. de persequut. Vandalica.* Deprecamini Patriarchæ, de quorũ stirpe nata est, quæ nũc laborat in terris Ecclesia, orate sancti Prophetę cognoscentes afflictã, quã anteà vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt cõgregaretis, vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, velut equi velocissimi cursitastis, pręcipuè tu Petre beate, tu sancte Paule gentiũ magister, vniuersique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli: Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit pro inimicis Iudæis: prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad Apostolicum culmen prouexit humiles piscatores: Et æqualis eius Antonius Episcopus Cõstantiensis ad Arcadium scribẽs: *Antonius Episcopus Constan.* Qualis eris, inquit, cùm Petrũ & Paulum, quos rogare solebas vt patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens: *Ode 2. Peristephanon.* O Christi decus, inquit, audi poëtam rusticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentem sua: Indignus agnosco & scio, quem Christus ipse exaudiat: Sed per patronos martyres, potest medelam cõsequi. Et Paulinus Celsum alloquens. *In panegyrico de obitu Celsi.* Sed tamen & nobis poterit tua gratia longum viuere, si nostri sis memor ad dominũ. Et paucis interiectis: Celse iuua fratrem socia pietate laborãs, vt vestra nobis sit locus in requie. Et Gregorius Nissenus Theodorum alloquens. *Gregor. in orat. laudatoria Theodori martyris.* Intercede, inquit, ac deprecare pro patria apud cõmunem regẽ & dominum: Nã patria martyris est etiã locus passionis, ciues item et fratres et cognati, qui et habent eum et tuẽtur, et ornant, atq; honorãt. Timemus afflictiones: expectamus pericula, non longe absunt scelesti Scythę bellum aduersus nos parturientes. Vt miles, propugna (pro nobis) vt martyr, pro conseruis vtere libertate loquendi. Etiamsi superasti seculum: at nosti affectus, et vsus necessitatesque humanæ conditionis. Pete pacem, vt hi publici conuentus non desinant: ne debacchetur atque grassetur aduersus templa altariaue rabiosus et sceleratus barbarus: ne conculcet sancta prophanus et impius. Nos enim, etiam quod incolumes et integri conseruati sumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus etiam futuri temporis præsidium atque securitatem. Quod si maiori etiam opus fuerit aduocatione

ac deprecatione, ftatrum tuorum martyrum coge chorum, & cum omnibus vna deprecare: multorum iuftorũ preces multitudinum ac populorum peccata luant. Admone Petrum: excita Paulum, Ioannem item Theologum & difcipulum dilectum, vt pro ecclefijs, quas conftituerunt, foliciti fint, pro quibus catenas geftauerunt, pro quibus pericula ac mortes tulerunt, ne fimulachrorum cultor aduerfus nos caput tollat: ne hærefes ficut fpinæ vineæ fuccrefcãt: ne Zizanium editum fuffocet triticum. Ad eundem modum inuocat, felicem quoque Nolanum & Romanum. Porrò Bafilius adeò non reprehendendam putat fanctorum inuocationem, vt fcribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua premitur anguftia ad hos cõfugiat: qui rurfus lætatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis. Quos etiam ipfe pofteà inuocat. Quẽ imitatus Gaudentius, de ijfdẽ & de alijs nonnullis fcribens: Supplices, inquit, ad eorum veftigia concurramus, vt ipfis intercedentibus vniuerfa, quæ pofcimus, adipifci mereamur. Et Ambrofius: Vt efficax hæc mea fit precatio, beatæ Mariæ virginis fuffragia peto, Apoftolorum interceſsionem imploro, Martyrum preces deprecor, Confefforum oratione expoftulo: Talium domine Deus preces nunquàm fpernis. Idem in alio quodã libro. Ad medici illius fedem, debile non poteft explicare veftigium: obfecrãdi funt angeli pro nobis, qui nobis ad præfidiũm dati funt. Martyres obfecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare, poffunt pro peccatis rogare noftris, qui propria peccata, etiam fi qua habuerunt lauerunt. Ifti enim funt Dei Martyres, noftri præfules, fpeculatores vitæ, actuumq́; noftrorum. Non erubefcamus eos interceffores noftræ infirmitatis adhibere, quia ipfi infirmitatem corporis etiam cum vincerent, cognouerũt. Sed & Ioannes Chryfoftomus in laudibus ponit imperatoris, quòd is purpura indutus, accedit martyrum fepulchra complexurus, & faftu depofito ftat fanctis fupplicaturus, vt pro fe apud Deum intercedant: & fcenarum fabrum, & pifcatorem etiã mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit.

Gaudentius. In fer. quem habuit in dedicatione Bafilicæ concilij fanctorum. Amb. in orat. præparatoria ad miffam. Lib. de Viduis. Chryf. hom. 66. ad populum Antioch.

Quid ergo, dicemus idololatras fuiffe Origenẽ, Bafilium, Gregorium Nazianzenum, Ioannem Chryfoftomum, Hieronymum, Auguftinum, beatum Ephrẽ, Prudentiũ, Athanafium, Ambrofiũ, Gaudentium, Paulinũ, Antoniũ, Victorẽ, qui ad fanctorum interceffionẽ & confugerũt ipfi, & alijs, vt confugerent, auctores fuerũt? Nos verò multò rectius eos idololatras effe cẽfebimus, qui cõmenta opinionũ fuarum fic adorant, & quod femel in animum induxerunt, id mordicus adeò tuentur, vt ecclefiæ totius confenfum, quæ columna eft & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei fui cordis vifiones anteponant: Cui cùm refiftunt, non hominibus refiftunt, fed ipfi Spiritui fancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in fanctis fuis coli, fequuntur Deos alienos: Sic enim in veteri Teftamento nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclefia doctrinas legimus appellari quòd non fecus ab hæreticis ipforum commenta quàm ab ethnicis dij fui obferuentur.

Hier. 3. Ofeæ. 3. Reliquiæ fanctorum in fumma habitæ veneratione.

Tanta fuit prifcis illis feculis fanctorum, & eorum reliquiarũ veneratio, vt ad martyrũ fepulchra non nifi cum tremore quodã & horrore homines accederent. Quẽadmodum cùm alijs in locis, tùm vbi vitã beati Babilæ perfequitur, à Chryfoftomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiã in alio quodam loco verba funt hæc, loquitur autẽ de fanctis: Qui ducebãtur & circumducebãtur: qui contempti erãt & vincti: qui innumera patiebantur dum viuebant, vbi defuncti funt, regibus ipfis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ vrbiũ eft regaliſsima, relictis omnibus, ad fepulchra pifcatoris & pellionis currunt & reges, & præfides, & milites. Et in Cõftantinopoli reges noftri magnam gratiam putant, non fi propè Apoftolos, fed fi vel extra eorũ veftibula corpora fua fepeliantur, fiatq́; pifcatorũ oftiarij reges: neq; hincin morte confundũtur, fed honeftãtur, & ipfi & eorũ nepotes. Quæ verò de Babyla Chryfoftomus: eadẽ de aliorũ fanctorũ fepulchris narrat Gregorius Niffenus. Quomodo pius homo cùm venerit in alicuius martyris ædẽ, illã vt Dei tẽplum admiratur, cupit deinceps etiã ipfi cõditorio appropinquare, fanctificationem ac benedictionem, contrectationem eius effe credens. Quod fi quis etiam pul uerem, quo conditorium, vbi martyris corpus quiefcit, obfitum eft, auferre permittat, pro munere accipitur, ac tanquam res magni pretij condenda terra colligitur. Nam ipfas attingere reliquias, fi quando aliqua eiufmodi profpera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id fit multum defiderandum & optandum, ac fummarum precum donum, fciunt experti, & eius defiderij compotes facti. Quafi corpus enim per fe viuens & florens, qui intuentur, amplectuntur: oculis, ori, auribus, omnibus fenfuum inftrumentis adhibentes, deinde officij & affectionis lachrymas martyri quafi integer effet & appareret, fuperfundentes, vt pro ipfis deprecator intercedat, fupplices preces afferũt tanquàm fatellitem Dei orantes, quafi accipientem dona cum velit, inuocãtes. Ex his omnibus

Chry. tomo 3. in demon. aduerfus gent. quòd Chriftus fit Deus. Greg. Niffenus in oratione laudatoria Theodori martyris.

omnibus o populè pie, discite, quod pretiosa ac honorata coram domino sit mors sanctorũ eius. Nam vnum quidem & idem corpus omnium hominum est: ex vna massa cõflatum. Verum id, quod simplici morte dissolutum est, vt res quælibet vilis proijcitur. At quot martyrij affectione gratiosum effectũ est, ita est amabile, iucundum, & à multis desideratum & expeditum, vt superior oratio demonstrauit. De Theodosio narrat Ruffinus, quòd is contra Eugenium prælium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. Se quoque solitum Romę fuisse scribit Hieron. Vna cum cæteris diebus dominicis sepulchra Apostolorum, & martyrum circuire, crebroque Cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ, ex vtraq; parte ingredientem per parietes habent corpora sepultorum. De reliquijs Geruasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, scribit Ambrosius, & eum sequutus Augustinus. Quo etiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in templo, quid quisque beneficij accepisset. Quod ipsum innuit Maximus quoq; Taurinen. Episcopus, in sermone quem habuit de S. Eusebio Vexcellensi episcopo. Eusebius verò Emissenus grauiter eos redarguens, quæ negant venerationem deferendam reliquijs martyrum, dum sanctæ Blandinæ historiam persequitur. Subijciuntur, inquit, ignes, sed ad hoc tamen valere cognoscuntur vt consecrent: mitigãtur bestiæ, sed ad prædam suam feritas in pasta miratur. Dilacerata vario tormentorum genere membra, sanctificant flammæ, dum pascere nesciunt, honorant bestiæ, dum seuire non norunt. Vbi sunt qui dicunt, venerationem sacris martyrum diferẽdam non esse corporibus? Ecce cruentæ feritatis immanitas, quæ religionis non recipit sensum, defert venerationis obsequium, & quæ discretionem rationis ignara non recipit, ad malorum tamen damnationem, quid honoris sanctis debeatur agnoscit: ac fit supplicij ministerium vel instrumentum, miro modo meritorum efficitur testimonium, & dum pietati reuetentiam præstat, profert tacitam de impietate sententiam. Suo quoque tempore factum esse refert, Theodoritus, vt votorum rei dona persoluerent, atq; alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra suspenderent, ex auro argentoue cõfecta. Denique sub ipsa propemodum Apostolorum tempora tantus fuit honor sanctorum martyrum reliquijs habitus, vt beati Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerent quemadmodũ ab Eusebio memoriæ proditum legimus. Qui hoc ipsum etiã de corporibus Petri Dorothei, & Gorgonij factum fuisse narrat, quæ cũ iam sepulturæ fuissent mandata, denuo effoderũt impij & in mare proiecerũt, dicẽtes: Ne forte dij efficiantur Christianorũ, & ij, qui Deos adorare nolũt, seruos nostros incipiãt adorare. Putant enim quod diuinus honos apud nos martyribus deferatur. De qua re pulchrè quoq; scribit Basilius. Quando in Iudaismo moriebantur homines, execrãda & detestãda eorum erant cadauera: At nũc si quis mortem Christi causa oppetit, pretiosę sunt sanè illius reliquiæ. Antea quidẽ in mandatis datum erat sacerdotibus & Nazareis, ne se aliquo mortuo inquinarent, & si quis mortuum contigisset, pro immundo habebatur, vestesq; abluebantur. Nunc autem ille, qui contigit ossa martyris, quãdam sanctificationis societatem, & eam gratiam, quæ corpori insidet, assumere putatur. Pretiosa enim est coram domino mors sanctorum eius.

Ruff. li. 2. c. 32. eccle. histo.

Amb. serm. 91. Au. li. 21. de ciui. Dei. ca. 28.

The. l. 8. de curãtio. Græ. affect.

Euse. li4. c. 15. Eccle. hist.

In orat. 24. dẽ morte.

Itaque non est nouum hoc, quod infelici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum in sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ insimulentur. Iã inde à multis seculis factitatũ id esse narrat Augustinus, cùm à Fausto Manichæo, tũ à Maximo Madaurensi, tùm ab alijs nonnullis, qui idololatriæ Christianos affines esse dixerint, propter singularẽ cultum, quo sanctos martyres prosequi videbantur. Quis enim antistitũ in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus, Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata: quantò etiã fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc pugnantes. At illo cultu qui græcè latria dicitur, latinè vno verbo dici nõ potest, cùm sit propriè quædam diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerẽdum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo.

Aug. cõt. Faust. li. 21. cap. 21.

Sancti eo cultu, quo boni homines hic colũtur.

Cultus quidam sic Deo proprius vt alijs non conueniat, & quidem etiam alijs communis est.

Nunquid non perspicuè satis declarauit Augustinus hoc loco, qui cultus, quæue seruitus propriè diuinitati debeatur, quæ contra mortalibus quoque tribui rectè possit. Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verùm non ita propriè, vt non etiam ad homines rectè transferri possint: Cæterùm offerre sacrificium ita est propriè diuinitati debita seruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere nõ possit. Sicut etiam ex quarta & sexta actione secundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hęc seruitus non tribuitur in Ecclesia nisi soli Deo. Imitari verò sanctos, honorare sanctos, dicere sancte Petre ora pro nobis, & licuit in Ecclesia Dei semper, & licebit: Neque alij sunt, qui cultum hunc deberi sanctis negant, quàm qui sacrificium propriè diuinitati debitam seruitutem ex Ecclesia sublatum prorsus esse cupiunt. Sic suum prius ministris vel amicis, aut filijs potius Dei honorem auferre conantur, quò facilius posteà, qui soli Deo cultus debetur, sacrosancti corporis & sanguinis Christi sacrificium abrogare queant, vt omni sacrificio atque sacerdotio spoliatos nos absque Deo esse faciant. Et hoc est quod paulatim Satanas molitur. Primùm vt amicos filiosq; Dei, & membra Christi corporis, deinde vt Deũ ipsum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorum eius memoriam sempiterna quadam obliuione obruat.

Sancti quomodo cognoscant preces viuentiũ *Hier. 17.* *4. Reg. 6.* *4. Reg. 5.*

Verùm hoc, aiunt, est diuinum honorem in homines transferre: quod solius Dei propriũ esse videtur qui dixit: Ego Dominus scrutãs corda, & probãs renes, id hominibus tribuere, quasi possint aut audire sancti petitiones nostras, aut motũ cordis eius qui precatur, iudicare. Cæterũ si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturã arguat, quæ tribuit Elisæo, quod is absens cognouerit, quæ Giesi discipulus eius fecerat, cũ à Naaman Syro munera accepisset: quòd omnia verba quæcũq; locutus esset in conclaui suo Syriæ rex, cognita habuerit: nec illud ignorauerit, missum esse ab rege Israël, qui caput suũ præcideret. Tribuit eadem & Petro, quod sciuerit is Ananiã & Saphirã fraudasse de pretio agri. Quod si diuini latinè vocantur, qui vel præterita vel futura cognoscunt, cur hoc diuinitatis genus nõ rectè tribuatur sanctorũ spiritibus, quãdo corpus etiã Elisęi mortuũ ossa Ioseph quæ visitata fuerant, post mortẽ prophetasse legimus. Quid autẽ aliud est prophetia, quã quod à Cassiodoro scriptũ est, inspiratio siue reuelatio diuina? Est ne autẽ verisimile, quod pleraq; reuelata sunt Elisæi cadaueri, reuelata sunt ossibus Ioseph, reuelata sunt Elisæo, reuelata sunt Petro, reuelata sunt alijs quoq; sanctis in terris adhuc agẽtibus & nõ reuelabitur eorundẽ, aut aliorũ etiam sanctorũ spiritibus, in beatorũ sedes receptis, quid à se petant, quæ degunt adhuc in hac vita mẽbra corporis eiusdẽ, de quorũ salute cum primis illos cõstat esse solicitos? Sepultus in inferno diues, quid sui fratres agerẽt, quos in hoc seculo reliquerat, nõ ignorabat: & ignorabũt spiritus cœlestes, quid agant, quid à se precẽtur fratres corruptibile corpus hoc adhuc circũferentes? eruntq; meliore conditione dæmones, quos non omnino latere cordis nostri cogitationes, & singulari quadam rerum scientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt) Augustinus, & apud Cassianum Serenus memoriæ prodiderunt, quam animæ beatorum suauissimo Dei conspectu fruentium? Ipsam animarum vim subtilitate sua pleraq; præuidere maximè cũ à sensibus corporis abstrahuntur, Gregorius & ante eum Augustinus testantur: Quantò plura præuisuros certum est, cùm eum videbunt, qui videt omnia, in quo vidębũt omnia, quæcunq; Deo visum fuerit eis reuelare? Quod si verum est, quod dixit veritas, quæ mentiri nescit, quod in resurrectione erimus sicut angeli in cœlo: angelos autem non modò scire quid precentur in hoc seculo degentes, verumetiam Deo preces eorum offerre manifestè scriptura docet, quid est quòd iam dubitet quisquam, quin animæ piorum desideratissimo Dei conspectu fruentes, non ignorent quid à se petant fratres in terris agentes, siue reuelantibus angelis, quod Dionysio visum est: siue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cùm similes angelis facti sint: siue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim est, inquit Gregorius, quod ibi sanctorum animæ nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Quis ibi aliquid nesciat, ait ante Gregorium Dionysius, vbi omnes fontem scientiæ Deum vident? Certè qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris aliquid sit quod ignorẽt: Quærit Athanasius, An memoriam nostri habeãt abeuntes animæ? Et respondet: Animæ quidem sanctorum omninò, peccatorum verò, nequaquam. Et æqualis eius Prudentius, de Hymetrio & Chelydonio martyribus scribens. Non finunt inane vt vllus voce murmur fuderit. Audiunt, statimque ad aurem regis æterni ferunt.

Luc. 18. *Dæmon vnde dictus.* *Au. l. 9. de ciu. Dei c. 20. et 22.* *Cass. Colla. 7. cap. 1.* *Greg. li. 4. dialogo. cap. 25.* *Aug. de gen. ad lit. li. 12. c. 26.* *Matt. 22.* *Zachar. & Tob. 1. & Apoc. 5.* *Dion. ca. 4. cælest. Hier.* *Hier. cõt. Vigil.* *Greg. li. 4. dia. ca. 32. & l. 12. moral. cap. 13.* *Dion. ca. 11. cælest. Hier.* *Atha. in quæst. quæstio. 32.* *Prud. in li. Peristh. Ode. 1.* *Actor. 5.* *Diuini qui dicti.* *Eccle. 48.* *Eccle. 49.* *Prophetia quid.*

Sanctos iam esse cum Christo.

Verũ vt qui semel, à via recta deflexerunt, eos in aliũ atq; aliũ errorem incurrere videre licet, sic in ijs, qui à vero semel aberrauerunt, error alius alium trudit: Neq; enim desunt, qui cũ falsam opinionẽ suam de non inuocãdis sanctis alia ratiõe cõfirmare nõ possint, eo tandẽ audaciæ atq; amentiæ prorumpãt, vt asseuerare non dubitent, nondũ esse

potitos

potitos sanctos eius conspectu suauissimo, in quẽ angeli prospicere desiderant, sed ad- *1.Pet.1.*
huc in abditis quibusdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicij diem: in
quo redditurus vnicuique sit Deus iuxta opera sua. Hoc verò est mediatorem Christum
negare, hoc est alium cum Iudæis Messiam expectare, qui de nouo quodã limbo defun-
ctorum animas iterum educat: hoc est dicere, Ergo Christus gratis est mortuus. Nam si- *Gala.2.*
cut superius à nobis dictum est, quis erit fructus passionis & mortis Christi, si non me- *Obiectio.*
lior nunc est nostra conditio, quàm fuit patrum qui Christi passionem & mortem præ-
cesserunt? Si æquè vt illis, clausa nobis adhuc est cœli ianua, quam nos illius morte nobis
apertam esse persuasum habemus? Quæ autem fuit causa quamobrem vel illi tantopere
desiderarent venturi Messiæ incarnationem, vel nos de eo, quòd is tandem aduenerit, v-
nà cum illis adeò lætaremur, si carendum nihilominus, & illis, & nobis est eius visione,
neque prius ea perfruendum, quàm extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid
autem? nunquid non huic istorum insaniæ manifestè scriptura reclamat & veteris &
noui Testamenti, quæ simul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas persoluere,
vel si nihil in eo sit, quod purgandum restet, euestigiò cœlestis regni præmia consequi do
cet? Ducũt, inquit, in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Mortuus *Iob.21.*
est diues, ait Christus, & sepultus est in inferno. Latroni contra in cruce pendenti dicit *Luc.16.*
ipse quoque cruci affixus: Hodie mecum eris in paradiso. Rursus alibi scriptura loqui- *Luc.23.*
tur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Porrò Paulus cum *Apoc.2.*
dixisset: Id quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostrę, supra mo-
dum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus *2.Cor.4.*
nobis quæ videntur, sed quæ nõ videtur. Quæ enim videtur temporalia sunt: quæ autem
non videntur, ęterna: Subiungit ilicò: Scimus autem quoniam si terrestris domus nostra
huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non ma-
nu factam, sed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clarè indicat, quod simul vt ex di
uersorio corporis huius anima migrauerit, ad ęternam illam cœlestem domum euestigiò
transfertur? Quòd si quis contenderit, spe tantùm id fieri tum, non autem re, quid aliud
ex eo consequetur, quàm quòd nihilo melior futura sit animæ conditio iam à corpore se
paratæ, quam eiusdem adhuc in corpore permanentis? Quorsum igitur attinebat dicere:
Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur: quandoquidem etiam illa nõ
dissoluta, per æquè sperare nobis donum illam cœlestem licet? qui (quod ab eodem Pau-
lo dictum est alibi) spe salui facti sumus. Verùm & hunc scrupulum exemit nobis Pau- *Rom.8.*
lus, & omni prorsus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis, ita loquitur: Au-
dentes igitur semper & scientes quoniã dum sumus in hoc corpore peregrinamur à do *2.Cor.5.*
mino: (Per fidem enim ambulamus, & non per speciem, audemus autem, & bonam vo-
luntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad dominum. Quid ma *Iob.7.*
gis dilucidè dici potuit ad id quod volumus ostendendũ? Sicut mercenarius præstola- *Psalm.41.*
tur finem operis sui: sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum, sic sitiebat anima Pauli ad
Deum fontem viuum, atque ideò cupiebat ab isto corpore peregrinari, vt illius præsen-
tia frui posset, quem tanto ardere videre gestiebat. Hoc est quod alio quoque loco dixit: *Phil.1.*
Habere se desiderium, dissolui & esse cum Christo. Quorsum autem peregrinari à cor-
pore, quorsum dissolui cupiebat, si nihilominus tam desiderato Christi aspectu fruendũ *Sanctos nondũ*
illi non erat? si dissolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudi *esse cum Christo*
cij dies, quò primũ ei videndi Christi potestas fieret? Quis nõ videt quàm inepta, quam *opinabantur*
absurda sit hæc opinio, etiamsi Græci quidã non ignobiles in ea fuisse videntur. Quam- *male quidam*
uis Cyrillus contrarium nõ obscurè senserit, sic scribens ad Reginas libro secundo de re- *Græci.* *Cyrillus.*
cta fide: Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ hominum in subterranea receptacu-
la demittebantur implentes mortis prõptuaria, vbi autem Christus spiritum suum patri
commendauit, etiam hanc nobis præparauit viam: non enim ingredimur in infernum,
absit, sequemur autem potius, secundum hoc ipsi & fideli conditori nostras commenda *Basi.de spir.san*
tas animas in bona spe, suscitabit enim omnes Christus. Itidẽ & Basilius: An non extre- *cto ad Amphil.*
mi stuporis est, inquit, sanctos fateri cum Christo non esse, quandoquidem Paulus pere
grinãs à corpore præsens est apud dominũ, & resolutus iã est cum Christo: istos verò non
cõcedere Spirituisancto quãtũ in ipsis est, vt vel eodẽ modo, quo hoĩes cũ Christo sit. *Iudicij genera-*
Verũ hic isti quærunt, quis generalis iudicij sit vsus futurus si ante illud mercedẽ quis *lis vsus.*
que suã recepturus est? Respõdet huic quæstioni Gregorius, quod hoc animab⁹ crescit in *Greg.li.4.dia-*
iudicio, quod nũc aiarũ sola, postmodũ verò etiã corporũ beatitudine perfruũtur, vt ipsa *log.cap.24.*
quoque carne gaudeãt, in qua dolores pro domino cruciat⁹q; pertulerũt. Pro hac quippè
geminata earũ gloria scriptũ est, in terra sua duplicia possidebũt. Hinc etiã ante resurre-
ctiõis diẽ de sctõrũ aiab⁹ scriptũ est: Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, et dictũ est illis, vt *Apoc.6.*
requiescerẽt tẽpus adhuc modicum, donec impleretur numerus conseruorum et fratrum

eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modò animarum tantùm, tunc autem animarum simul & corporum gloria lætabuntur. Crescit & illud in iudicium, sicut Chrysostomus docet, explicans illum Pauli locum: Nõ acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur, quod augetur electorum gaudium & glorificatio, cum fratres quoque suos coronari simul vident. Si enim corpus vnum omnes sumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cum simul & communiter coronatur, & non per partes. Quod etiam vberius tractatur ab Origene in Leuiticum scribente, Et à Gregorio Nisseno, vbi de resurrectione tractat, & à Bernardo in libro de diligendo Deo. Extat præclarus quidam sermo Theodoriti, in quo docet: Quandoquidem in certamine quod in hac vita sustinuit anima, socium corpus habuit, non esse rationi consentaneum, vt vel si vicerit, sola coronetur, vel si non sit victoriam consequuta, sola puniatur. In quo sicut animam hominis damnati querentem de carne inducit, cum illius impulsu peccauerit, vt socium illud habeat in cruciatu postulantem: sic vicissim carnem iustum illum iudicem deprecantem: quando quidem illa ministra vsa est anima in ijs omnibus faciendis, quibus æternã beatitudinem est assequuta, vt sicut laborum, sic etiam esse gloriæ particeps. Nec minus eleganter ea de re differit Eusebius Emissenus ita scribens: Quid necessitatis est, vt quæ nihil per se agere potuit, rursum suscitetur in vitam? videamus charissimi si nihil in hoc seculo egerunt, vel agunt iuncta spiritui suo carnis officia, vtriusque hominis inter se opera conferant, vt dicat fidelis spiritus in die restitutionis auctori & reparatori suo: suscipe Domine geminum animæ carnisque seruitium. Te iubente & adiuuante in illo seculo communem hostem communi intentione deuicimus: habet itaque Domine speciales fructus & fragilitas corporis mei. Ego intellectu, discretione, consilio, spiritualiter cõtra aduersarios steti: caro hęc corporaliter, operis sudore, sobrietate & ieiunijs dimicauit. Ad me pertinuerunt sacrificia & supplicationes: ad hanc studia & merita castitatis. Ego quidem huic fidem quam dederas tradidi, sed cõtra impugnantia blandimenta, virtutem de eius abstinentia & cõtritione mutuata sum. Dicat adhuc anima ad Deum suũ pro emũdatione carnis suæ: Domine Deus, dignante prouidentia tua, caro hæc per me quidem animata atque vegetata est, sed sola ipsa, pro originali & communi debito, vim mortis experta est: vtriusque transgressio vnius est facta damnatio: pro iure factoris ac reparatoris, ad me viuificatio, ad illam pertinuit correctio. Tu hanc carnem, dum in ea saluti publicæ militas, honorasti: tu quidem intus in anima faciem similitudinis tuæ nobilitate decorasti: sed in huius substantia, fel, acetum, spinas, clauos, lanceam pertulisti. Tu quantum ad conditionem meam spectat, quam ex homine suscepisti in carnis huius vulneribus de Diabolo triumphasti, tu non de mea, sed de eius participatione, sacrum pro hoc mundo sanguinem profudisti. Te in ea Apostolus Thomas perfossum conspiciens, latus, & per clauorum signa carnalia Deum esse testatus est. Tu in Deitate tua, per huius agnitus cicatrices in suo hominem corpore reparandum & instaurandum esse docuisti: ego autem nisi eam te suscitante recuperassem, ex inferis non redissem. In omnibus mandatis tuis ego imperium prætuli, illa famulatum. In commune laborauimus, sit commune quod tribues, quia sine illa non patitur me iustitia tua recipere quod promittis. Agnoscamus ergo fratres, causas quibus anima iam in paradisi beatitudine constituta, resumere proprij corporis desideret indumentum, vt qui simul desudauerunt in seculi huius peregrinatione, simul illic glorificentur in requie.

Chrys. Hom. 28 in epi. ad Hebr. *Orig. hom. 7.* *Greg. serm. 3.* *Theo. de prouidẽtia sermo. 9.* *Serm. 11. de ascẽsione.*

Sed hæc ad probandum sanctorum inuocationem, simul ad ostendendum quod orationes nostras sancti cognoscant, dicta sufficiant. Nunc Cyprianum orationem domimicam explicantem audiamus: cuius hunc librum commendans Augustinus, hortatur vt eum diligenter legant, & quantum dominus adiuuerit intelligant, memoriæque commendent.

De gratia & libero arbitrio. cap. 13.

Expositio Dominicæ orationis, auctore beato Cypriano martyre, quam ita describi fecimus, quemadmodum in exemplari quodam peruetusto & valde castigate scriptam reperimus, quod communicauerat nobiscum amicus ille noster Gabriel Faernus, vir non magis doctrina quàm probitate insignis.

CAPVT LIX.

Euangelica præcepta quid sint.

EVangelica præcepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud, quàm magisteria diuina, fundamenta ædificandę spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigẽdi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa & per prophetas seruos suos dici Deus voluit & audiri, sed quanto maiora sunt, quæ filius loquitur,

quitur, quæ Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? non iam mandans, *Heb.1.* vt paretur venienti via, sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & ostendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati, iter vitæ duce & rectore domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formã dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxerit. Qui fecit viuere, docuit & orare, benignitate scilicet, quę & cætera dare & conferre dignatus est, vt dũ prece & oratione ea, quam filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horam venire, quando veri adoratores adorarent patrem in spiritu & veritate, & impleuit quod ante promisit, vt qui spiritum, & veritatem de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoque eius verè & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quàm quæ à Christo nobis data est, à quo nobis & sanctus spiritus missus est. Quæ vera magis apud patrem precatio, quàm quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare, quàm docuit non ignorantia sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reijcitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis. Oremus itaque fratres dilectissimi, sicut magister Deus docuit. Amica & familiaris oratio est Deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat pater filij sui verba, cùm precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipse sit & in voce. Et cùm ipsum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris, petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cum dicat: Quia quæcunque petierimus à patre, in nomine eius dabit nobis, quantò efficacius impetramus si quod petimus, in Christi nomine petamus eius oratione.

Oratio domini cæteris antefe-renda. *Matt.15.* *Ioan.16.*

Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita contra congruit verecundo modestis precibus orare. Denique magisterio suo dominus secretò nos orare præcepit, in abditis & secretis locis, in cubiculis ipsis, quod magis conuenit fidei, vt sciamus Deum vbique esse præsentem, audire omnes & videre & maiestatis suæ plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego deus approximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non videbo eum? Nonne cœlum & terram ego impleo? & iterum: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus: Non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commẽdandam modestè Deo, tumultuosa loquacitate iactare, Quia Deus non vicis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes videt, prouocante domino & dicente: Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? & alio loco: Et scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis. Quod Anna in primo libro regnorum ecclesiæ typum portans custodit & seruat, quæ Deum non clamosa petitione, sed tacitè & modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, sed manifesta fide: Loquebatur non voce, sed corde, quia sic sciebat Deũ audire, & impetrauit efficaciter quod petijt, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina, quę dicit: Loquebatur in corde suo, & labia eius mouebantur, & vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam dominus Deus. Item legimus in Psalmis: Dicite in cordibus & in cubilibus vestris & compungimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem Spiritussanctus suggerit & docet, dicens: In sensu autem verbi debet adorari dominus.

Oratio qualis. *Orandum etiã in secretis locis, quia Deus vbique audit & videt.* *Hier.23.* *Prouerb.15.* *Sacrificium.* *Oratio non clamosa sed quieta esse debet.* *Luc.5.* *Hier.17.* *Anna typus ecclesiæ.* *1.Reg.1.* *Psalm.4.* *Hier.29.*

Adorans autem fratres dilectissimi nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Pharisæo & publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlum oculis, nec manib⁹ insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxiliũ: Et cũ sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic rogauit, qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cum innocens nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoscit. Quæ dominus in Euangelio suo ponit & dicit: Homines duo ascenderunt in templum orare, vnus Pharisæus & alter Publicanus: Pharisæus autem cùm stetisset, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, quomodo & publicanus iste: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunque possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque oculos volebat ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus magis in domum suam, quam ille Pharisæus. Quia omnis, qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

Luc.18. *Orandi adorandiq; modus.* *Luc.18.*

Quæ nos fratres dilectiſsimi de diuina lectione diſcentes, poſtquam cognouimus qualiter ad orationem accedere debeamus, cognoſcamus, docente domino & quid oremus, Sic, inquit, orate: Pater noſter qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris, Et ne patiaris induci nos in tentationem, ſed libera nos à malo, Amen.

Matt.6. *Pater noſter.*

Ante omnia pacis doctor atque vnitatis magiſter ſingulatim noluit & priuatim precem fieri, vt quis cùm precatur, pro ſe tantùm precetur. Non dicimus, pater meus, qui in cœlis es: nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti ſibi tantùm vnuſquiſque debitum poſtulat, aut vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro ſe ſolo rogat: Publica eſt nobis & communis oratio: & quando oramus, nō pro vno, ſed pro toto populo oramus, quia totus populus vnum ſumus. Deus pacis, & concordiæ magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. Hanc orationis legem ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonantes in prece, & ſpiritus conſenſione concordes. Quod declarat ſcripturæ diuinæ fides, & cū docet, quomodo orauerint, tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, vt tales eſſe poſsimus. Tunc, illi tres, inquit, quaſi ex vno ore, hymnum canebant, & benedicebant Deum, Loquebantur quaſi ex vno ore, & nōdum illos Chriſtus orare docuerat, & idcircò orantibus fuit impetrabilis & efficax ſermo, quia promerebatur Deum pacifica, & ſimplex, & ſpiritualis oratio: Sic & Apoſtolos cum diſcipulis poſt aſcenſum domini inuenimus oraſſe: Erant, inquit, perſeuerantes omnes vnanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Ieſu, & fratribus eius. Perſeuerabant in oratione vnanimes, orationis ſuæ inſtantiam ſimul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo, nō admittit in diuinam & æternam domum, niſi apud quos eſt vnanimis oratio.

Oratio ſit communis & publica. *Daniel.7.* *Actor.1.* *Pſalm.67.*

Qualia autem ſunt fratres dilectiſsimi orationis dominicæ ſacramenta, quàm multa, quàm magna, quàm breuiter in ſermone collecta, ſed in virtute ſpiritaliter copioſa? vt nihil omnino prætermiſſum ſit, quòd non in precibus atque orationibus noſtris cœleſtis doctrinæ cōpendio comprehendatur. Sic, ait, orate. Pater noſter, qui es in cœlis, Homo nouus renatus, & Deo ſuo per gratiam eius reſtitutus, Pater, primo in loco dicit, quia filius eſſe iam cœpit. In ſua, inquit, propria venit, & ſui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis poteſtatem, vt filij Dei fierent, ijs qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus eſt Dei filius, hinc iam debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur ſe Dei filium, dum nominat patrem ſibi eſſe in cœlis Deum: conteſtetur quoque inter prima ſtatim natiuitatis ſuæ verba renuuciaſſe ſe terreno & carnali patri, & patrem ſolum noſſe, & habere cœpiſſe, qui ſit in cœlis, ſicut ſcriptum eſt: Qui dicunt patri & matri, Non noui te, & filios ſuos non agnouerunt, hi cuſtodierunt præcepta tua & teſtamentum tuum ſeruauerunt. Item dominus in Euangelio ſuo præcepit, ne vocemus nobis patrem ſuper terram, quod ſcilicet ſit nobis vnus pater, qui eſt in cœlis. Et diſcipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, reſpondit: Sine, vt mortui ſepeliant ſuos mortuos: dixerat enim patrem ſuum mortuum, cùm ſit credentiū pater viuus.

Matt.6. *Ioan.1.* *Patrem cur appellamus Deū.* *Deut.33.* *Matt.23.* *Matt.8.*

Nec hoc ſolùm fratres dilectiſsimi animaduertere & intelligere debemus, quod appellemus patrem, qui ſit in cœlis: ſed coniungimus & dicimus: Pater noſter, id eſt, eorū, qui credūt, eorū qui per eū ſanctificati, & gratiæ ſpiritalis natiuitate reparati, filij Dei eſſe cœperunt. Quæ vox etiā Iudæos perſtringit & percutit, qui Chriſtum ſibi per Prophetas annunciatum, & ad ſe prius miſſum non tantùm ſpreuerunt infideliter, ſed & crudeliter necauerunt. Qui iam non poſſunt patrem Deum vocare cùm dominus eos confundat & redarguet, dicens: Vos de diabolo patre eſtis, & concupiſcentias patris veſtri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non ſtetit, quia veritas non eſt in illo. Et per Eſaiam Prophetam Deus clamat indignās: Filios genui & exaltaui, ipſi autem me ſpreuerūt. Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſraël autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, ſemini nequam, filijs ſine lege. Dereliquiſtis dominum, & in indignationem miſiſtis ſanctum Iſraël. In quorum exprobrationem Chriſtiani, quando oramus, Pater noſter primo in loco dicimus, quia noſter eſſe cœpit, & Iudæorum (qui eum reliquerunt) eſſe deſijt: nec peccator populus poteſt eſſe filius, ſed quibus remiſsio peccatorum datur, eis filiorum nomen aſcribitur, eis ęternitas repromittitur, domino ipſo dicente: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruus autē non manet in domo in æternum, filius manet in ęternum: quanta autem eſt domini benignitas ea, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui ſic nos voluerit orationem celebrare in conſpectu Dei,

Noſter. *Iudæi non poſſunt Deum vocare patrem ſuum.* *Ioan.8.* *Eſai.1.* *Ibidem.* *Ioan.8.*

Dei, vt dominum Deum patrem vocemus, & vt est Christus Dei filius, sic & nos Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare.

Meminisse itaque fratres dilectissimi & scire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quasi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi Dei templa, vt Deum in nobis constet habitare. Nec sit degener actus noster à spiritu, vt qui spiritales & cœlestes esse cœpimus, nō nisi spiritalia & cœlestia cogitemus & agamus, quia & ipse Deus dixit. Eos qui clarificant me, clarificabo: & qui me spernit, spernetur. Beatus quoque Apostolus in epistola sua posuit: Non estis vestri, empti enim estis pretio magno, clarificate & portate Deum in copore vestro. *Viuere debemus vt filij Dei.* *1. Reg. 2.* *1. Cor. 6.*

Post hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, ideo petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus, perseueremus, & hoc quotidiè deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, vt qui quotidie, delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædicat, dicens: Neque fornicarij, neque idolis seruiētes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appetitores, neque fures, neque fraudulēti, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio vt in nobis permaneat, oramus. Et quia dominus & iudex noster sanato à se & viuificato comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, vt sanctificatio & viuificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur. *Sanctificetur nomen tuum.* *Leuit. 20.* *Sanctificationē quam petamus* *Delinquimus quotidie.* *1. Cor. 6.*

Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus, sicuti & nomen eius, vt in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus aduenire à Christo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum, vt qui in seculo antè seruiuimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut & ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Potest verò fratres dilectissimi & ipse Christus esse regnum Dei, quod venire quotidie cupimus: cuius aduentus vt citò nobis repræsentetur optamus. Nam cùm resurrectio ipse sit, quia in ipso resurgimus, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Benè autem regnum Dei petimus, id est, regnum cœleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renunciauit iam seculo, maior est & honoribus eius & regno, & ideò soli se Deo & Christo dicat, non terrena, sed cœlestia regna desiderat. *Adueniat regnum tuum.* *Matth. 25.* *Christus regnū Dei dicitur.* *Regnum cœleste & terrestre.*

Cōtinua autem oratione & prece opus est, ne excidamus à regno cœlesti, sicut Iudæi, quibus hoc promissum prius fuerat, exciderunt, domino manifestante & probante: Multi, inquit, venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cœlorum: Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium. Ostenditur quia ante filij regni Iudæi erant, quando & filij Dei esse perseuerabant. Postquàm cessauit circa illos nomen paternū, cessauit & regnum. Et, ideò nos Christiani qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, & nos vt regnum Dei nobis veniat oramus: addimus quoque & dicimus: (Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra) non petimus vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quò minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quò minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & Deus infirmitatem hominis, quam portabat, ostendens ait: pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, vt non voluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens: Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de cœlo, vt faciam voluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit, vt faceret patris voluntatem, quantò magis seruus obaudire debet, vt faciat domini voluntatem? sicut in epistola sua Ioannes quoque ad facien- *Continua prece opus est.* *Matth. 8.* *Fiat voluntas tua, &c.* *Rom. 9.* *Esa. 45.* *Voluntas Dei protectio.* *Matth. 20.*

faciendam voluntatem Dei hortatur & instruit dicens: Nolite diligere mundum, neque
ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia o-
1. Ioan. 2. mne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & am-
bitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia mundi: & mundus trãsibit & con
cupiscentia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum.

Qui in æternum manere volumus, Dei qui æternus est, voluntatem facere debemus.
Voluntas Dei, quæ? Voluntas autem Dei est, quam Christus & docuit & fecit. Humilitas in conuersatione,
stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in mo-
ribus disciplina, iniuriam facere nõ nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacem
tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo, quòd pater est, timere, quòd dominus,
Christo nihil omninò præponere, quia nec nobis ille quicquam præposuit, charitati eius
inseparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter assistere, quãdo de eius nomine &
honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, qua confitemur, in quæstione fi-
duciam, qua congredimur, in morte patientiam, qua coronamur: hoc est, cohæredẽ Chri
sti velle esse, hoc est, pręceptum Dei facere, hoc voluntatem patris implere. Fieri autem pe
Sicut in cœlo et in terra. timus voluntatem Dei, vt in cœlo & in terra, quod vtrunque ad consummationem no-
stræ incolumitatis pertinet & salutis. Nam cùm corpus è terra, & spiritum possideamus
è cœlo, ipsi terra & cœlum sumus, & in vtroq;, id est, & corpore & spiritu, vt Dei volun-
Colluctatio carnis & spiritus. tas fiat oramus. Est enim inter carnem & spiritum colluctatio, & discordantibus aduer
sus se inuicem quotidiana congressio, vt non quæ volumus, ipsa faciamus, dum spiritus
cœlestia & diuina quęrit, caro terrena & secularia cõcupiscit: & ideò petimus inter duo
Opera carnis. ista ope & auxilio Dei concordiam fieri, vt dum & spiritu & carne voluntas Dei geri-
tur, quę per eum renata est, anima seruetur. Quod apertè atque manifestè Apostolus Pau
Galat. 5. lus sua voce declarat: Caro, inquit concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus car-
nem. Hæc enim inuicem aduersantur sibi, vt non quæcunque vultis, ipsa faciatis. Manife
sta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, ido
lolatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, prouo
cationes, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes, & his simi-
lia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non posside
Opera spiritus. bunt. Fructus autem spiritus est charitas, gaudiũ, pax, bonitas, magnanimitas, fides, man-
suetudo, continentia, castitas. Et idcircò quotidianis, imò continuis orationibus hoc pre
camur, & in cœlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc est voluntas Dei, vt
terrena cœlestibus cedant, spiritualia & diuina præualeant.

Alia interpretatio. Potest etiam sic intelligi fratres dilectissimi, vt quoniam mandat & monet dominus
etiam inimicos diligere, & pro ijs quoque qui nos persequuntur orare, petamus & pro
illis qui adhuc in terra sunt, & necdum cœlestes esse cœperunt, vt & circa illos voluntas
Matth. 5. Dei fiat, quam Christus hominem conseruando & redintegrando perfecit. Nam cũ di-
1. Corinth. 15. scipuli ab eo non iam terra appellentur, sed sal terræ, & Apostolus primum hominẽ vo-
cet de terræ limo, secundum verò de cœlo, meritò & nos qui esse debemus patri Deo si-
miles, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos,
sic Christo monẽte oramus & petimus, vt precem pro omnium salute faciamus, vt quo-
modo in cœlo, id est, in nobis per fidem nostram voluntas Dei facta est, vt essemus de cœ
lo, ita & in terra, hoc est, in illis non credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc sunt pri-
ma natiuitate terreni incipiant esse cœlestes ex aqua & spiritu nati.

Panem nostrũ quotidianum. Procedente oratione postulamus & dicimus: Panem nostrum quotidianum da no-
bis hodie. Quod potest & spiritaliter & simpliciter intelligi, quia & vterque intellectus
vtilitate diuina proficit ad salutem. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omniũ non
est, sed noster est: & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium
pater est, sic & panem nostrum vocamus, quia Christus noster, qui corpus eius contin-
gimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo
sumus, & Eucharistiam quotidie cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore
delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi cor-
Ioan. 6. pore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi.
Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est
pro seculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt ma-
nifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicatio-
nis accipiunt, ita contrà timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à
Christi corpore, separatus remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis
Ibidem. *Alias Christi carnem.* carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò
panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo mane-
mus

mus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus.

Potest verò & sic intelligi, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fi- *Alia interpretatio.* dei gratia spiritalis abiecimus, cibum nobis tantùm petamus & victum, cùm instruat do- *Alias non est spiritalis.* minus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus, quæ sunt eius, non potest meus disci- pulus esse. Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundùm vocem magistri sui renun *Luc.14.* cians omnibus, quæ possidet diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria pe- *Diurna debet esse petitio nostra.* titionis nostræ extendere, ipso iterùm domino præscribente & dicente: Nolite in crasti- num cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi, sufficit diei malitia sua. Meritò er- *Matth.6.* go Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia & contrarium nobis est & repugnans, vt quæramus in seculo diu viuere, qui peti- mus regnum Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet, formans & corro- *1.Tim.6.* borans spei nostræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mũdum, verùm neque auferre quid possumus: Habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his con- tenti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muscipulas dia- boli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in inte- ritum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufraga *Cupiditas malorum radix.* uerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantùm contemnendas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicem malorum blandientium, cæcitatẽ mentis hu manæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitan- tem, & se exuberantium fructuũ largitate iactantẽ redarguit Deus dicẽs: Stulte hac no- *Luc.12.* cte expostulatur anima tua: quæ ergo parasti, cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. Contrà autẽ do *Matth.9.* minus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis, atq; in vsum pauperum distributis, thesaurum sibi condit in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriã dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris in- uoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad Deum ante præmissas ipse quoque comi- tatur. Ad quod vt possit vnusquisque nostrum parare se, sic discit orare, & de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cùm *Non deerit victus iusto.* scriptum sit: Non occidet dominus fame animam iusti. Et iterùm: Iunior fui & senui, & *Prouerb.10.* non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem. Item dominus promit- *Psalm.36.* tat & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo vestie- *Matth.6.* mur? hæc enim nationes quærunt. Scit pater vester, quia horum omniũ indigetis. Quæ- rite primum regnum & iustitiam Dei, & hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus re gnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cùm Dei sint omnia, habenti do minum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Danieli in leonum lacu iussu regis inclu- *Dan.14.* so, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes homo Dei pa- scitur. Sic alitur Helias in fuga, & in solitudine coruis ministrantibus, & volucribus ci- *3.Reg.17.* bum sibi apportantibus in persecutione nutritur. Atque ô humanæ malitiæ detestanda crudelitas: feræ parcunt, aues pascunt, homines insidiantur & sæuiunt.

Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita nostra, *Remitte nobis debita nostra.* sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi, petitur et venia delicti, vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat, nec tantùm præsenti tẽporali vitæ, sed & æternæ con sulatur, ad quam veniri potest, si peccata donentur, quæ debita dominus appellat, sicut in Euangelio suo dicit: Remisi tibi omne debitum, quia me rogasti. Quàm autem necessa- *Matth.18.* riè, quàm prouidenter & salubriter admonemur, quòd peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt dum indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ a- nimus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur sese peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique Ioannes in epistola sua ponit dicens: Si dixerimus, quia peccatum non ha- *Nemo sine peccato.* bemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus pec cata nostra, fidelis & iustus est dominus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua vtrũ- *1.Ioan.1.* que complexus est, quòd & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiã, cùm rogamus. Ideò & fidelem dixit dominum ad dimittẽda peccata, fidem pollicitatio- nis suæ reseruantem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam mise- ricordiam promisit & veniam secuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione constringẽs, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundùm quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, scientes impetrari non posse quod pro pec catis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerim⁹. Idcircò et alio loco dicit: *Matth.7.* In qua mẽsura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui seruus post dimissum sibi à *Ibid.18.* domino omne debitum, cõseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerẽ relegatur. Quia in- dulgere

dulgere cōseruo suo noluit, quod sibi à domino indultum fuerat, amisit. Quę adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censurę suæ vigore proponit. Cùm steteritis, inquit, ad orationem remittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester, qui in cœlis est remittat peccata vobis: si autem vos non remiseritis, neque pater vester, qui in cœlis est, remittet peccata vobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij superest, cùm secundum tuam sententiam iudiceris: & quod feceris, hoc & ipse patiaris. Pacificos enim & concordes atque vnanimes esse in domo sua Deus præcepit, & quales nos fecit secunda natiuitate, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus: & quibus spiritus vnus est, vnus sit animus & sensus. Sic nec sacrificium Deus recipit, dissidentis & ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus Deus possit esse pacatus. Sacrificium Deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & de vnitate patris & filij & spiritussancti plebs adunata. Neque enim in sacrificijs, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, sed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cum Dei timore, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ille dum in sacrificio Dei talis est ipse postmodum sacrificium Deo factus est, vt martyrium primus ostendens, initiaret & sanguinis sui gloria dominicam passionem, qui & iustitiam domini habuerat, & pacem. Tales denique à domino coronantur, tales in die iudicij à domino vindicabuntur. Cæterùm discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, secundum quod beatus Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis fraternæ poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum cœlorum peruenit, aut cùm Deo viuat homicida. Non potest esse cum Christo, qui imitator Iudæ maluit esse, quàm Christi: Quale delictū est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? Quale crimen est, quod martyrio non potest expiari?

[Margin: Matt. 11. — Pacē nos Deus colere vult. — Vindictæ & vltionis appetens remißionis peccatorum capax non est. — Genes. 4. — Ad offerendū quomodo accedendum. — Alias cum domino iudicabunt. — Dissentio cauenda. — 1. Ioan. 3.]

Illud quoque necessariò admonet dominus vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationem. Qua in parte ostenditur nihil cōtra nos aduersari posse, nisi Deus antè permiserit, vt omnis timor noster & deuotio atque obsequium ad Deum conuertatur, cùm in tētationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur: probat scriptura diuina, quæ dicit, Venit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Hierusalem, & expugnabat eam, & dedit eam Dominus in manu eius.

[Margin: Ne nos inducas in tentationem. — 4. Reg. 24.]

Datur autem potestas aduersus nos malo, secundum nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israël eis, qui prædantur illum? nōnne Deus cui peccauerunt, & nolebant in vijs eius ambulare, neque audire legem eius, & superduxit super eos iram animaduersionis suæ? & iterum: Salomone peccante, & à præceptis & à vijs domini recedente sic positum est: Excitauit dominus Satan ipsi Salomoni. Potestas verò aduersus nos dupliciter datur, vel ad pœnam, cùm delinquimus, vel ad gloriam, cùm probamur: sicuti de Iob factum videmus, manifestante Deo & dicente: Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do, sed ipsum, caue ne tangas. Et dominus in Euangelio loquitur tempore passionis. Nullam haberes aduersum me potestatem, nisi datum tibi esset desuper.

[Margin: Esai. 42. — 3. Reg. 11. — Tentationis causæ pœna vel probatio. — Iob. 1. — Ioan. 19.]

Quando autem rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbè atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suā ducat, cùm dominus ipse humilitatem docens dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipsius pietate præstetur.

[Margin: Marc. 14.]

Post ista omnia in consummatione orationis venit clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos à malo: Comprehendens aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atq; implorantibus opem suam præstet. Quādo autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet, quòd vltrà adhuc debeat postulari, cùm semel protectionem Dei aduersus malum petamus, qua impetrata contra omnia, quę diabolus et mundus operantur, securi stamus et tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo Deus tutor est?

[Margin: Sed libera nos à malo. — Per malum quid intelligimus.]

Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est, quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breuiauit? Hoc iam per Esaiam Prophetam fuerat antè prædictum, cùm plenus Spiritusancto de Dei maiestate ac pietate lo-

[Margin: Esai. 10. — Præcepta Dei breuißima.]

quere-

queretur: Verbum consummans, inquit, & breuians in iustitia, quoniam sermonẽ breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cùm Dei sermo dominus noster Iesus Christus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, vt in disciplina cœlesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, velociter disceret, quid sit vita æterna, sacramentũ vitæ, magna & diuina breuitate complexus est dicens: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. *Ioan.17.* Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima maiora decerperet: Audi, inquit, Israël, dominus Deus tuus, Deus vnus est, Et diliges dominum *Deut.6.* Deũ tuũ de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc est primum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum táquàm te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ: & iterùm: Quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Prophetia. *Matt.7.*

Nec verbis tantùm, sed & factis orare nos dominus docuit ipse orãs frequẽter & deprecans, & quid facere nos oporteret exẽpli sui cõtestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autẽ fuit secedens in solitudinem & orans: & iterum: Exiuit in montẽ orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quantò magis peccatores oportet orare? Etsi ille per totã noctẽ iugiter vigilãs, cõtinuis precibus orabat, quãtò nos magis in frequentãda oratiõe debemus nocte vigilare? Orabat autẽ dominus & rogabat non pro se (quid eñ pro se innocẽs precaretur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cũ dicit ad Petrum. Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticum, ego autẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem solis rogo, sed & pro illis, qui credituri sunt per verbum ipsorũ in me, vt omnes vnum sint sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Magna domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus, quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium videte quod fuerit, vt quo modo vnum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneamus, vt hinc quoq; possit intelligi, quantum delinquat, qui vnitatẽ scindit & pacem, cùm pro hoc & rogauerit dominus, volens scilicet plebem suam vnire, cùm sciret ad regnum Dei discordiam non venire.

Verbis & factis orare nos Dominus docuit. *Luc.9.* *Matt.14.* *Mar.6.* *Orat. Christi fuit pro nobis.* *Luc.22.* *Ioan.17.*

Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideo & sacerdos ante orationem præfatione premissa, parat fratrum mentes dicendo: Sursum corda, vt dum respondet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud se quàm dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, cùm intentione syncera Deum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare: Quæ autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus & profanis, cùm Deũ deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm id quòd cùm Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cùm teipsum non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, cùm tu ipse memor tui non sis? hoc est, ab hoste in totum non cauere, hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligẽtia orationis offendere, hoc est, vigilare oculis, & corde dormire, cùm debeat Christianus & cùm dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico canticorũ. Ego dormio & cor meum vigilat: Quapropter solicitè & cautè Apostolus admonet dicens: Instate orationi vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulãt de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare.

Præparatio ad orationem qualis esse debeat. *Cogitatio carnalis abijcienda.* *Sursum corda.* *Oratio debet esse attensa vel intensa.* *Cant.5.* *Colos.4.* *Matt.3.*

Orantes autem non infructuosis nec nudis precibus ad Deum veniãt. Inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, vtiq; & sermo non habẽs fructum, promereri Deũ non potest, qui nulla est operatiõe fœcũdus. Et ideò scriptura diuina instruit dicẽs: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nã qui in die iudicij præmiũ pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoq; ad orationẽ cũ operatiõe veniẽti benignus auditor est. Sic deniq; Corneli[us] Centurio cũ oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebẽ, & semper orans Deum: huic circa horã nonã oranti, astitit angelus testimonium reddens sui operis & dicẽs: Corneli orationes tuæ & eleemosynæ ascẽderunt ad memoriã coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobiæ oranti semper, & semper operanti testis fuit dicens:

Orationis comites ieiunium & eleemosyna *Tobiæ.12.* *Cornelius centurio.* *Actor.10.* *Tobiæ.12.*

dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis Dei. Et cùm sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cũctatus exurgere & derelinquere prandiũ tuum, & abijsti & condidisti mortuum, & missus sum tentare te. Et iterum: Me misit Deus curare te, & Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphaël vnus è septem angelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem Dei. Per Esaiam quoque dominus admonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium commerciorum, Dimitte quassatos in requiem, & omnem cogitationem iniustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum vesti, & domesticos seminis tui nõ despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei curcundabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum. Adesse se repromittit, & audire & protegere se eos dicit, qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundùm eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri, ipsi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus, opera quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse. Saturatus sum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quæ à vobis missa sunt, odorem suauitatis, sacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat minimis, Deo donat, spiritaliter Deo suauitatis odorem sacrificat.

Raphael angelus. *Esai.54.* *Esai.58.* *Philip.4.*

In orationibus verò celebrandis inuenimus obseruasse tres cum Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextã quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à septima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spatia iam pridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruabant, & manifestata postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritussanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundandis gentibus ante dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitus obseruatas orandi, nũc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandũ est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritussanctus designat in Psalmis, dicens: Rex meus & deus meus, quoniam ad te orabo domine manè, & exaudies vocem meam, manè assistam tibi, & contemplabor te. Et iterùm per prophetam loquitur Dominus, Diluculo vigilabunt ad me, dicentes eamus & reuertamur ad dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessario rursus orandum est. Nam quia Christus sol verus est, & dies verus sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis ęternæ gratiam præbiturum. Christum autem diem dictum, declarat in Psalmis Spiritussanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris. Iste est dies, quem fecit dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quòd sol appellatus sit, Malachias Propheta testatur, dicens: Vobis autem, qui timetis nomen domini, orietur Sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quòminus frequenter ac semper Deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est in sole & in die verò sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filijs lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quando sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans, perseuerabat in promerendo Deo: sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo ieiunijs & orationibus seruiens nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui nec dum illuminati sunt: vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt.

Orationis tempora. *Orandũ mane.* *Psalm.5.* *Orandum vesperi.* *Christus verus dies.* *Psam.117.* *Christus Sol.* *Malach.4.* *Luc.2.* *Ambulandum semper in lumine.*

Nos verò fratres dilectissimi, qui in domini luce semper sum⁹, qui meminim⁹ & tenemus,

mus,quid esse accepta gratia cœpimus,computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine:non impediamur à tenebris, quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna,nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgantiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus,oraturi semper & acturi gratias Deo,hic quoq; orare & gratias agere non desinamus.

Alias:solem & diem.

Explicatio salutationis Angelicæ.

CAPVT LX.

SIc moribus receptum est in sancta Catholica Ecclesia, neque recens fuisse videtur hoc institutum,vt orationi dominicæ, virginis Mariæ salutatio subiungatur:quam etiam in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, non sine præfatione quadam inserendam esse putauit. His enim verbis Mariam affatur: Vt verè dignum & iustum est,glorificare te Deiparam, & semper beatißimam, & penitùs incontaminatam Dei nostri matrem : honoratiorem Cherubin, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperisti, verè Deiparam te magnificamus. Aue gratia plena Maria, Dominus tecũ:benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti. Quidni glorificemus autem?quidni magnificemus eam?quam electam à seculo,quam ab altißimo præcognitam, sibique præparatam,quam longè antè patribus nostris cœlitus promissam,quàm typis mysticis adumbratam,quàm prophetarum oraculis videmus esse prenunciatam? Hæc est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi primordijs cõditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulierem,quæ calcaneo lethiferi serpentis caput protereret: Hæc est noui Adæ noua Eua:nõ nouerca, quòd illa vetus, quæ suos fœtus,prius etiam quam pararet,extinxit:sed mater:neque mater morientium,quòd illa,sed reuiuiscentium : quæ mysterio quodam ineffabili, quod nulla poßit humana mens comprehendere, de cuius osse genita fuerat, eum ipsa de sua carne vicißim genuit,nec ab alio fœcũdata, quàm quem peperit: vt inextricabili quodam ænigmate,simul eadem fuerit, & filia, & sponsa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga sacerdotalis adumbrabat,quæ sine radice germinauit?quàm huius virgineam fœcunditatem,quæ neque mortali manu consita, neque terreno succo irrigata, & cœlitus concipiendo floruit, & sine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in areæ siccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat simulachrum, nisi Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio semota, verùm cœlesti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa est, pura post editum partum permansit. Cuius obtineat imaginem, nisi Mariæ diuini vatis insignis illa porta,non ad Aquilonem, vnde panditur omne malum,sed ad exortum spectans,vnde sol oritur nouus, & nouator omnium? cuius integritatis claustra Princeps pacis,non modò non violauit,vel ingrediens vel egrediens, verumetiã consecrauit. Verba Prophetæ sunt: Porta quæ prospiciebat ad orientem, clausa erit, & vir non transibit per eam,quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam:eritq; clausa. Clausa fuit in Maria virginitatis porta, per quam intrauit Dominus Deus Israël, & per ipsam processit, & in æternum porta virginis clausa seruata virginitate permansit. Hanc denotabat signum illud magnum,quod in cœlo scribit apparuisse Ioannes: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarũ duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tanquã vestimento, fuit induta iustitiæ solẽ, eũ de quo scribit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum:in illo manebat, & ipse in ea: vestiuit illum, & vestita est ab illo: vestiuit illum substantia suæ carnis, & vestita vicißim est ab eo, gloria maiestatis eius: vestiuit nube solem, & est ipsa vestita sole. Certè signũ hoc magnum est, mulier illæsa manens amicta sole:sed non est hæc mulieris potentia,non modò non humana,verùm ne angelica quidem , sed sublimiore quadam virtute factum est, ea nimirũ de qua dixit angelus: Spiritussanctus superueniet in te. Quoniam verò poterat respondere: Spiritus Deus est: Deus autem noster ignis consumens est, quasi occurrens ait: virtus non mea, non tua,sed virtus altißimi obũbrabit tibi: Nihil vt sit mirũ, si sub tali vmbraculo, talis à muliere sustineatur amictus. Mysticus quoq; Mosy rubus flagrare visus, prægnantem huius virginitatem portendebat,quæ sola mortalium nomen est puerperæ promeri ta,cum vxoris officium nunquàm præstitißet: Hanc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodã & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virũ circundedit citra virilem operã. Siquidem Iesus Christus, ante Luciferũ genitus, ex hac sumpsit carnis initium, & quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia , cùm sit in omnibus, ab ijs tamen non capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viscera claudi dignatus est. Reuera nouũ & inauditum ait Cyprianus, quòd in vteri materni angustia circũdedit

Orationi dominicæ salutatio angelica subiungi debet. — *Mariæ encomiũ* — *Gene.3.* — *Maria noua Eua.* — *Num.17.* — *Virga sacerdotalis.* — *Vellus Gedeonis Iudic.6.* — *Ezech.44. Apoc.21. Esai.9.* — *Ezech.44. Porta clausa.* — *Mulier amicta sole.* — *Apoc.12. Psalm.103. Rom.13.* — *Luc.1. Ioan.4. Deut.4.* — *Rubus flagrãs. Exod.3.* — *Mulier prophetica. Hier.3. Psalm.109. 2.Paral.2.* — *Cyp.serm.de*

natiuitate Christi. intra se fragilis caro virtutem altiſsimi, & ordinem rerum, curſumq́ue naturæ mutauit ſapientia Dei, & vbique eſt dilatata, plenitudinem ſui, vaſi infundens exiguo: ſic eſt circundata vtero muliebri, vt tamen vniuerſa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra ſe omnia continens, extra vniuerſa complectens. *Mons magnus. Daniel.2.* Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniel, vnde ſine manibus excisſus eſt lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraque vnũ, cui nititur omnis ędificatio, non ceſſura tempeſtatibus huius ſeculi, in quem quiſquis ceciderit, collidetur: mons, inquam, ille magnus, cuius niſi Mariæ typum gerebat? quam præ *Eſai.11. Eſai.7.* cæteris Eſaias quoque, nunc de radice Ieſſe virgam orituram, nunc euidentius virginem parituram eſſe prædixit. *Prouer.13.* Quam & Salomon requirere viſus eſt, cùm diceret: Mulierem *Mulier fortis Maria.* fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille ſapiens, quanta ſexus huius eſſet imbecillitas, quàm fragile corpus, quàm lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promiſiſſe legerat, & ita cõgruere videbat, vt qui per fœminam vicerat per fœminam vinceretur, cum ſtupore quodam & admiratione prorumpit in hęc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quaſi diceret: Si de manu fœminæ ſic pendet & ſalus noſtra omnium, & innocẽtiæ reſtitutio, & de hoſte victoria, cumprimis eſſe fortem oportet, quæ tantùm ad opus hoc eſſe queat idonea. Quam ergo ſic & oracula Prophetarum præcinuiſſe, & myſticæ Synagogæ typicas imagines deliniaſſe, & facundos Eccleſiæ doctores ſuis poſteà virtutibus exornaſſe, ſuiſq́ue coloribus depinxiſſe videmus, quid ni laudes illius decãtemus? quid ni quoties vſus venerit, ſupplices opem illius imploremus?

Bernardus in ſermone de virgine Maria. Quòd ſi qui ſunt, qui nobis obſtrepant, dicentes: Nunquid non ſufficit vnus Chriſtus? Reſpõdet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Chri*2.Cor.3.*ſtus, ſiquidem omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt, ſed nobis bonum nõ erat, hominem *Geneſ.2.* eſſe ſolum: congruum magis vt adeſſet reparationi noſtræ ſexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuiſſet: *1.Tim.2.* Fidelis planè & potens mediator Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus, ſed diuinam in eo homines reuerentur maieſtatem, *Heb.11.* Deus autem noſter ignis *Pſalm.57.* conſumens eſt. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, ſic pereat ipſe à facie Dei? Opus eſt itaque mediatore ad mediatorem iſtum, nec a*Geneſ.3.*lius nobis vtilior quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam ſerpens antiquus peſtiferum etiam ipſi viro virus infudit, ſed fidelis Maria, quæ ſalutis antidotum & viris & *De natiuitate Mariæ virginis* mulieribus propinauit. Illa miniſtra fuit ſeductionis, hæc propitiationis: Illa ſuggeſsit præuaricationem, hæc iniecit redemptionẽ. Ac in alio ſermone. Quicquid illud eſt, quod offerre Deo paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & ſine hoc aquæ ductu infundere gratiam prout vellet, ſed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut ſanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excuſsiſti, ideò modicum illud, quod offerre deſideras gratiſsimis illis, & omni acceptione dig*Maria aduocata & ſpes.*niſsimis manibus offerendum tradere cura, ſi non vis ſuſtinere repulſam. Neque verò ſolus hoc Bernardus ita ſenſit. *In Thronis.* Nam & multis ante ſeculis beatus Ephrem Deiparam virginem, conciliatricem, aduocatam, & ſpem Chriſtianorũ, vocat. Andreas quoq; Hieroſolymitanus, qui vixit ante annos prope mille, in ſermone, quẽ ſcripſit in hanc ipſam ſa*Iren lib.5.contra hæreſ.*lutationẽ Deiparæ virginis, vocat eam diuinam cum hominibus recõciliationem. Et qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus Irenæus. Quemadmodũ Eua per angelicũ ſermonem, inquit, ſeducta eſt, vt effugeret Deum, præuaricata verbũ eius ita Maria per angelicũ ſermonem euangelizata eſt, vt portaret Deum, obediens eius verbo. Et ſicut illa ſeducta eſt, vt effugeret Deũ, ſic hæc ſuaſa eſt, obedire Deo, vti virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata. Et quẽadmodum adſtrictũ eſt morti genus humanum per virginem, ſoluatur *Lib.1.* per virginẽ, æqua lance diſpoſita virginalis inobedientiæ per virginalẽ obedientiã. Quæ *Inuocatio Mariæ.* poſtrema verba citantur etiã ab Auguſtino contra Iulianũ ſcribente. Quin & alij pleriq; ſancti patres Deiparam virginẽ, & inuocarũt ipſi, & cæteris vt inuocarent auctores fuerũt, queadmodum vbi nobis de ſanctorũ inuocatiõe ſermo fuit, pluribus verbis demon*Ath.in Euangelium de ſancti. Deipara.*ſtratum eſt. Vnius tantùm Athanaſij locũ hic adſcribemus, qui ſic virginem hãc alloquitur: Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſsima virgo, quæ etiam à partu virgo permanſiſti, & retribue nobis pro exiguis iſtis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoris præcipuè in tuum encomium vtimur, ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi ſiue à nobis, ſiue ab vniuerſa creatura effertur. Tibi, inquam, gratioſæ dominæ noſtræ reginæ, heræ, matri Dei, arcæ ſanctuarij. Ac interiectis nõnullis. Ab iſtis, inquit, hierarchijs cœleſtibus, deinde nos hierarchiæ terreſtres exaltationes Dei in gutture ferentes, ſiue quod didicimus, ſiue quòd mutuò hæc verba ſumpſerimus, exaltamus te magnã & canora voce, dicentes: Aue gratioſa, dominus tecum, intercede hera & domina, & regina,

& mater Dei pro nobis. Cæterùm si quis alius, certè Bernardus is fuisse videtur, qui cùm alijs in rebus, quod illi ipsi confitentur, qui segregauerunt semeipsos, tùm quod ad honores attinet vel Deiparæ virgini, vel sanctis tribuendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epistola, quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeò non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui videmus. Vocauit nihilominus is Mariam virginem, aduocatam vocauit matrem misericordiæ, vocauit reginam cœlorum. Quamobrem nihil est quòd huius auctoritatem quisquam sequi dubitet in re præsertim tam vetusta, receptoque totius Ecclesiæ more confirmata. Si qui diuos colit, Christum in diuis colit: qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui sanctos inuocat, Christi per sanctos auxilium inuocat: qui sanctos imitatur, Christũ imitatur in sanctis: qui sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quãto magis idẽ quisq; facere credendus est in ea colenda, laudãda, inuocãda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt. Affectus in matrẽ, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramur, vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quæ quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis.

Epist. 172.
In 1. serm. de assumptione.

Verùm nos ad salutationem Angelicã, de qua nobis initiò sermo fuit, redeamus: quæ tantò nobis debet esse commendatior, quòd non ab hominis ingenio profecta, verùm de cœlo per angeli præconium in terras est delata: tum autem, ita breuis est & succincta, vt in ea ediscenda nihil esse queat negocij: & verborum in ea numerum, sententiarũ superat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur salutatione, felicis illius horæ statim admonemur, quæ prima post infelicem parentis nostri casum humano generi læta cumprimis illuxit, Qua Deus afflictionem populi sui miseratus, misso angelo, fœminam sibi delegit, cuius ministerio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamque vita sempiterna commutaret.

Salutationis Angelicæ commendatio.

Sed iam ipsum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginem ingressus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hæc tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse. Græca vox, quæ legitur apud Lucam, non saluere tantùm vel auere, verumetiam gaudere significat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita. Siquidem quæ veræ voluptatis auctorem conceptura, & quem Eua miseris mortalibus mœrorẽ ingentem inuexerat, eum erat sempiterno gaudio commutatura, quonam alio quàm gaudij vocabulo salutatam eam oportuit? Quamobrem rectè Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, non simplex salutationis officium. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tũ virgini Mariæ, cùm ex ea natum iri Saluatorem renunciauit. Legimus autem & de Stephano, quòd fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptista: de Elizabeth: de Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quòd repleti fuerunt Spiritusancto: neque tamen propterea credendum est, quòd similiter vt Deipara, gratia vel Spiritusancto repleti fuerint: Nam neque conceperunt illi de Spiritusancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter quemadmodum in Maria, cui quæ per partes alijs est præstita singulis, totam se simul infudit gratiæ plenitudo, quæ descendit in eam sicut pluuia in vellus. Vellus cùm sit de corpore, nescit corporis passiones, ita virginitas cùm sit in carne, carnis ignorat vitia. Cœlestis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus pluuiam salutis effunderet.

Aue.
Orig. hom. 6. in Lucam.
Chry. ser. 140.
Luc. 2.
Gratia plena.
Actor. 6.
Luc. 1.
Actor. 2 & 4.

Hac igitur ratiõe, plena gratia dicitur, quod sola est Maria, de qua propter honorẽ domini, nullã prorsus cũ de peccatis agitur, haberi quæstionẽ, nõ modò Augustinus, verũetiã vniuersa voluit Ecclesia: quod vel indè sciri posit, ad vincendũ ex omni parte peccatũ plus ei gratiæ collatũ esse, quia cõcipere & parere meruit, quẽ cõstat nullũ habuisse peccatum. Etenim hac vna virgine excepta, si sanctos alios omnes & sanctas cùm hic viuerẽt, cõgregare licuisset, & interrogare, num fuerint absq; peccato, quantalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamassent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: Nec humilius id quàm verius respondissent. Plenior itaq; gratia fuit Maria quã omnes alij, cùm sola sit, quàm omni peccato fuisse vacuã, persuasum habemus. Scriptum autẽ est de

Aug. de natu. et grat. cap. 36.
Maria omni peccato vacua.
1. Ioan. 1.

Christo quoque, quod sit plenus gratia & veritate: verùm ab hac plenitudine tantò longius abfuit Maria, quàm abfuerunt à Mariæ plenitudine sancti reliqui, quantò maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum discrimen est immortalem: Siquidem Christus ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, sed plus tamen quàm alij sancti, quicquid habet gratiæ, de Christi plenitudine accepit. Petrus Abbas Cluniacensis, gratiam qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi, qua scribit illam præ cunctis alijs excelluisse.

Ioan.1. *Lib.5.epist.1.*

Dominus tecũ Posteaquã Angelus Mariã gratia plenam salutauit: subdit DOMINVS TECVM. Quid autẽ aliud angelus, quã à domino missus est nũcius? Erat ergò cũ virgine, qui misit ad virginem: præcessit nuncium suum Deus, sed à Deo non recessit. Locis teneri non potest, qui locis habetur in omnibus, & vbique totus est, sine quo nihil totum est. Gedeonem quoque legimus ijsdem verbis ab angelo salutatum: Sic enim est eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortissime: verùm aliter cùm Gedeone fuit Dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonẽ elegit dominus, vt esset saluator Israëlis de manu Madiam: Mariã elegit, vt non Israëli tantùm, verùm orbi saluatorem ederet vniuerso, qui esset propitiatio totius mundi, qui nos morte sua reconciliatos, ac de Satanæ potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filijs, Dei patris sui filios & hæredes faceret. Hunc talem virgo sacratissima virginali vtero suo complexa, cœlo maior, terra fortior, orbe est latior. Quem enim non modò terrarum orbis vniuersus, sed ne cœli quidem cœlorum capiunt, eum sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cum in omnibus quæ sunt, quatenus sunt, Dominus sit, soli tamen boni sunt, in quibus ita est dominus, vt etiam cum eis sit propter concordiam voluntatis: Cæterùm cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum sanctis alijs omnibus, cum qua tanta fuit consensio, vt eius non modò voluntatem, verùm & carnem sibi copularet, ac sic de sua, deque virginis substantia Christum vnũ efficeret, vel potius Christus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei, & totus virginis esset, nec duo filij, sed vnus vtriusque filius.

Iudic.6. *1.Ioan.2.*

Benedicta tu in mulieribus. Subdit angelus, quæ verba repetiuit etiam Elizabeth, eodem Spiritusancto repleta, BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quæ verò sequũtur. ET BENEDICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI: non iam ab angelo, sed à sola dicta sunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideò benedictus fructus ventris tui, sed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque benedictionem accepisti cum cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, sed in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, non inter angelos, verùm, vt ait Apostolus, super omnia benedictus in secula. Verè itaque benedictus, qui fons est benedictionis, & auctor omnis gratiæ, fructus est ventris tui, qui te suæ benedictionis ita fecit participem, nullus vt mortalium similiter, vt tu fuerit benedictus. Siquidem sola maledictionem illam generalem effugisti, de qua dictũ est: In tristitia paries filios. Et aliam, de qua scriptum est. Maledicta sterilis in Israël: & es benedictionem consequuta singularem: vt quamuis esse virgo, & propterea sterilis elegeris, salua tamen virginitate, neq; sterilis permaneres, neque cum dolore pareres. Ac non ipsa modò maledictionem effugisti, verùm & à nobis eam repulisti, edito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Psalm.20. *Gene.22.* *Rom.11.* *Maria sola effugit maledictionem.* *Gene.3.*

Fructus autem istius nomen nõ expressit Elizabeth, verùm addidit Ecclesia IESVS CHRISTVS. Iesus quoniam ipse saluum fecit populum suum à peccatis eorũ. Christus quoniam cum sit rex noster & pontifex noster, vnctus est à Deo, nõ oleo communi, sed oleo lætitiæ: nec sicut participes sui, id est, illi, qui in imagine præcesserunt, sed præ participibus suis, virtute spiritus cœlestis consecratus. Cuius vnctionis nos quoque facti participes, à Christo Christiani vocamur. Nam qui rex & sacerdos noster est, qui, quæ nunquàm satis est prædicanda bonitas illius, non sua tantùm omnia nobiscum communicare, sed se etiam ipsum nobis est impendere dignatus, posteaquàm nos redemit in sanguine suo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, fecit nos quoque regnum & sacerdotes Deo, vt regnantes super terram, & animi nostri cunctis affectionibus imperantes, exhiberemus nosmetipsos hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem in odorem suauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in sæcula sæculorũ. Amen.

Gala.3. *Iesus Christus.* *Matth.1.* *Psalm.44.* *Christiani vnde dicti.* *Apoc.5.* *Regnum & sacerdotium nostrum quale.* *Rom.12.*

Quòd si diligentius explicatam videre voluerit, horum nominum rationem Iesus Christus, legat Eusebium in libris Euangelicæ demonstrationis, & Cyrillum Hierosolymitanum, qui præ cæteris accurratiùs id fecisse videntur.

Euse.li.4.c.15. & 16. *Cyrill Catech. 10.*

De charitate, ac imprimis de eo, quod iustitia nostra non sit sola fides.

CAPVT LXI.

1.Cor.1. Iustitia Christiana.

POsteaquàm de fide deque spe satis multa iam à nobis dicta sunt, nunc de charitate dicendum restat. Quæ cùm ad fidem & spem accesserit, iam absoluta esse videtur ea nostra iustitia, qua sola rectè colitur, qui factus est nobis iustitia dominus noster Iesus Christus. Quam qui solam esse fidem arbitrati sunt, eorum ab vna, sancta, Catholica & Apostolica Ecclesia, iampridem est explosa sententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos fuisse scribuntur Anomœi quidam hæretici, quorum hæretici, quorum participes commemorantur Aëtius & Eunominus: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipsum solùm cognosceremus: cuius etiam adeò sibi notitiam arrogarunt, vt non sibi se magis esse notos dicerent, quàm ipsi Dei naturam perspectam, & exploratam haberent: Ac tantùm illi, cuius auctores ipsi fuerunt, fidei tribui volebant, si quis eam esset amplexus, etiam si grauissima quæque scelera patrasset, ac non modò patrare non intermitteret, verùm subindè grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: Quemadmodum ab Epiphanio & Augustino memoriæ proditum legimus. De sui quoque temporis hæreticis scribit Hieronymus: Cùm videris aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus, nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat, quid agatis. Et alio scribit loco eos dicere solitos: Non necesse est, vt viuas continenter & sanctè, habeto fidem quam docemus, & omnia promissa domini consequeris.

Hæretici solam fidem statuentes.

Epip.l.3.hær.36 Li.1.in cap. 4. Oseæ. In cap.3.Micheæ.

Aug. de hær. hære.54. Rom.3. De gratia & libero arb. ca.7. & de fide & operibus.ca.14. Ephes.2. Cyp. de vnitate ecclesiæ.

Quin multò etiam antè, cum adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus, qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominē per fidem sine operibus legis: putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat: cùm vt hæc sentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquàm: Qui non aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt se per fidem iustificari quisque sciret, etiam si legis opera nulla præcessissent. Hoc est quod alio loco dicit, quod magno cū applausu audiri à nōnullis videmus: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est: non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere possumus, quod à Cypriano scriptum legimus: Corruptores Euangelij, atque interpretes falsi, extrema ponūt, & superiora prætereunt: partim memores, & partim subdolè corrūpentes: vt ipsi ab ecclesia scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindūt. Nisi quòd ipsi superiora ponūt, & quæ proximè insequuntur, prætereūt. Nam quemadmodum Augustinus quoque monuit: vidit Apostolus, putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: quod istis tam persuasum est, quàm quod maximè: Quam etiam ob causam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis: non ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum esse bonorum operum fructum.

Aug. de gratia & libero arbi. cap.8.

Vidit hoc Spiritusancto plenus Apostolus: vidit simul & hoc, posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant: Itaque mox addit, quod isti silentio prætereunt: Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc, inquit Augustinus, quòd, cùm Dei gratiam commendans dixisset: Non ex operibus, ne fortè quis extollatur, cur hoc dixerit, rationem reddens: Ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictū, tanquàm tuis, ex te ipso tibi existentibus, sed tanquàm ijs, in quibus te Deus finxit, id est, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti sumus: sed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apostolus: Si qua ergò in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua. Fingimur ergò, id est, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaque, charissimi, vita nostra bona, nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubio, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia est, hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquàm merces pro iustitia: vt verum sit, (quoniam verum est:) Quoniam reddet vnicuique Deus secundum opera eius.

Quæ opera conferant ad iustitiam & quæ non. Psalm.50. 2.Cor.5. Rom.2.

Heb.11. Rom.11.

Ex his Augustini verbis facilè perspicimus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustificatione voluerit exclusa: nimirùm ea, quæ fiunt extra fidem: quæ & si disponere nonnihil ad iustificationis gratiam videntur: quoniam tamen sine fide impossibile est placere Deo, mereri primam gratiam non possunt: quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur,

nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alioqui
Pſal.50. *2.Corinth.5.* gratia iam non eſt gratia. Nulla igitur merita noſtra præceſſerunt, ſed ſola Dei beneficia
iuſtificationem noſtram præuenerunt, Quamobrem non ad ea opera, quæ præparauit
Deus, vt ambularemus in illis, poſtquàm cor mundum creauit in nobis, poſtquàm nouę
creaturæ facti ſumus: verùm ad ea, quæ nondum exuto veteri homine fecimus excluden
De fide & operib. cap.14. da, hæc à Paulo dicta interpretatus eſt Auguſtinus? Qui etiam ad refellẽdam eorum opi-
nionem, qui bona opera omnia, in quibus creati ſumus in Chriſto Ieſu, reijcere voluiſſe
Paulum exiſtimabant, alios Apoſtolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, epiſtolas ſuas
2.Pet.3. ſcripſiſſe putat: quodque meminit Petrus, eſſe quædam in epiſtolis Pauli difficilia intel-
lectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum
perditionem: id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iuſtitia tractat, referendum eſſe pu
tat: quòd nunquàm ea Pauli mens fuerit, quam iſti corruptores Euangelij fuiſſe volunt,
nihil ad iuſtitiam, nihil ad ſalutem conſequendam opera bona facere. Sunt enim vel ip-
Rom.8. ſa luce clariora, quæ huic errori aduerſantur Pauli verba: Quòd compati oportet, ſi con-
glorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare volumus: quodque non coro-
2.Tim.2. nabitur, niſi qui legitimè certauerit. Declarat autẽ ipſe Paulus alio loco, quam fidem in-
Fides iuſtificãs quæ. telligi velit, qua vel iuſtificamur, vel coronam illam immarceſsibilem aſſequimur. Nam
Galat.5. ad Galatas ſcribens, diſertis verbis illud planum facit, quòd non de qualicunque fide lo
quatur, qua creditur, peccata nobis propter Chriſtum eſſe remiſſa: ſed de ea, quæ per dile-
Sola fides non prodeſt. ctionem operatur. Illam verò ſolam fidem quam plerique cùm ad iuſtitiam, tùm ad ſalu
tem ſufficere volunt, adeò nihil prodeſſe aſſeuerat, vt non dubitanter dixerit: Si habuero
1.Corinth.13. omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. In
Iacob.2. quam ſententiam à Iacobo quoque dictum eſt: Quid proderit, fratres mei, ſi fidem di-
cat quis ſe habere, opera autem non habeat, nũquid poterit fides ſaluare eum? Quamob-
rem quàm volent iſti ſibi placeant, deque ſola fide glorientur, quòd ea iuſtitiam, quòd ſa
lutem adferat: nobis illud certum & indubitatum eſſe debet, quòd per organum ſuum
1.Corinth.6. ſpiritusſanctus loquitur: Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis ſeruiẽtes, neque
adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque
Hom.5. in Ioã. ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſsidebunt. Quod à Chryſoſtomo
quoque dictum eſt: Quamuis fidem firmiſsimam, Quamuis ſcripturarum ſenſus habe-
remus, à vitæ autem patrocinio & deſerti eſſemus & nudi, Nihil nos à Gehennæ ignibus
eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma conſumeremur.

Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur.

CAPVT LXII.

Peccatum poteſt eſſe cum fide. VErum hic iſti, quo rimam habere queant, per quam elabi liceat, fieri poſſe ne-
gant, vt hæc inſint fidem habenti, quam amitti mortali peccato quolibet aſſeue-
Matth.7. rant. Quòd ſi ita eſt, cur igitur operarios iniquitatis vocat Chriſtus eos, qui in
ipſius nomine prophetabant, dæmonia eijciebant, virtutes multas faciebant: quæ tã ex-
Matth.7. imia, ſine fide certè præſtare non poterant. Cur idem viro ſtulto comparat eum, qui ver-
Rom.10. ba ſua audiret, & ea non faceret: cùm fides ex auditu ſit? Cur multos ex principibus in
Chriſtum ait, crediſſe, ſcriptura, verùm eos magis hominum, quàm Dei gloriam dile-
Ioan.12. xiſſe? Cur alio loco dicit: Seruus ſciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapu-
Luc.12. labit multis? Cur à Iacobo ſcriptum eſt: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, pec
Iacob.4. catum eſt illi. Quid autem eſt aliud ſcire voluntatem domini, ſcire bonũ, niſi credere ſpi-
rituiſancto, per amanuenſes ſuos Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas nos docenti, hãc
eſſe domini voluntatem. Et cùm hac tamen fide, peccatum dicit eſſe ſcriptura, quando nõ
fit, quod creditur. Quare falſum eſt, quod ab iſtis aſſeritur, per peccatum fidem amitti,
aut ſi remaneat, non eſſe veram fidem: aut eum, qui fidem habeat ſine charitate, non eſſe
Chriſtianum: Falſum eſt, quòd ſolam incredulitatem eſſe peccatum, ſolam fidem eſſe iu-
ſtitiam, tam peruicaciter aſſerunt. Nam ſi nullum eſt peccatum, niſi incredulitas: ſi nulla
eſt iuſtitia niſi fides: quorſum igitur illud extremum erit iudicium? quod non eſſe futu-
Ioan.3. rum de infidelibus, illa Chriſti verba non obſcurè videntur indicare: Qui non credit, iã
Extremum iudicium erit de operibus. iudicatus eſt. Futurum eſt ergò iudicium de fidelibus, quos non ideò collocatos à ſini-
ſtris, incorruptus ille iudex viuorum & mortuorum, in ignem æternum ire iuſſurus eſt,
quia non crediderunt, ſed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc eſt, quod à Sapien
te dictum eſt: Omnis miſericordia faciet locum vnicuique ſecundùm meritum operum
Matth.25. ſuorum. Hoc eſt, quod à regio Propheta ſcriptum, & eſt ab Apoſtolo repetitum: Tu red
Eccleſ.16. des vnicuique ſecundùm opera ſua. Ad Corinthios quoque ſcribẽs idem Apoſtolus, ait:
Pſalm.16. *Rom.2.* Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria
1.Corinth.5. corporis: non dicit, prout credidit, ſed prout geſsit; ſiue bonum, ſiue malum. Sed & in

Apoca-

Apocalypsi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecum est: reddere vnicuique secundum opera sua. Quin & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò malè egerunt, in resurrectionem iudicij.

Apoc.22. *Ioan.15.*

Plena est scriptura hoc genus sententijs, futuram esse retributionem, futurum esse iudicium, non secundum fidem, sed secundum opera. Quorum autem opera? num infidelium? Minimè gentiū: nam ij, veritate ipsa attestante, eo ipso, quod nō credunt, iam iudicati iam condemnati sunt. Fideliū igitur opera ea sunt, secundum quæ retributio, secundum quę futurum est iudiciū. Cùm autem fideles dicantur, qui fidē habent: infideles, qui non habent. Sicut ab Augustino quoque legimus annotatum. Multos verè fideles reperire licet, variorum criminum etiam capitalium, reos, vel ex eo cōstare cuiuis potest, quod non statim fides amittatur, quando mortale peccatum admittitur. Quamobrem longè alia fidei & spei, alia charitatis, per quā fides operatur, est ratio. Hæc enim indiuidua comes est gratiæ, nec vnquàm ab illa destituitur. Sic enim loquitur patris æterna sapientia: Ego diligentes me diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo.

Ioan.3. *Aug. de Trinit. lib.13.cap.2.* *Prouer.8.* *Ioan.14.*

Quamobrem quàm sunt inter se pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter se peccatum & charitas: fides autem & spes, etiam ijs inesse queunt, qui cum Deo non sunt in gratia. Quemadmodum igitur, si quis furtum admisit, exclusit is quidem charitatem, quæ non modò non concupiscit aliena, verumetiam pro eo, vt benigna est, libenter impertit sua: sed interim nihil impedit, quò minus in eo maneat habitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediat, quo minus qui fur est, idem amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei, quamuis & fides & spes, quarum vita est charitas, nullum habēti fructum sint allaturę, si vita sua fuerint destitutę. Sola igitur est hæresis, aut apostasia, per quā excluditur habitus fidei, ita vt si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab vnius sanctę catholicæ, apostolicæ Ecclesiæ sensu & consensu, is habitū amisisse fidei rectè dici posit.

1.Cor.13. *Hæresis sola aut apostasia excludit habitum fidei.*

Est igitur vera fides etiam in ijs, qui peccatis aliquibus grauioribus obstricti tenentur, si cùm alios articulos fidei, tùm sanctam credant Ecclesiam catholicam. Neque credendus est Dauid rex postquàm adulterio commisso, cædem quoque patrauit, euestigiò fidem simul amisisse: siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitium fore propter Christum confidimus, quod tamen alterū spei magis, quàm fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauit esse Deum grauem peccatorum vltorem, non ita grauiter animo perculsus fuisset, non tantùm de sceleribus patratis dolorem concepisset. Rursus, nisi benignum eundem & misericordem, patientem & multæ misericordiæ, ac præstabilem esse super malicia persuasum habuisset, nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore, vt propter nomen suum, propter vnigenitum filium suum, propitiaretur peccato suo, nunquàm ad cinerem, ad lachrymas, ad ieiunium confugisset, nunquàm supplici prece, placatum eum sibi reddere studuisset. Petrum negasse Christum legimus, non desunt tamen, qui illo ipso passionis tempore, fidem eum in Christum habuisse contendant: propter illa verba Christi potissimum, quæ non multò ante prædixit veritas: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua. Non excluditur itaq; per mortale peccatum vera fides, etiam si viua fides cum eo consistere non posit: quę non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cùm qui mortuus est, verus homo dici nequeat. Nam si verba Iacobi diligētius expendas, longè diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo: sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Est quidem ita, quòd & homo moritur, extincto spiritu, & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita nostra est, De⁹ habitat in nobis, quæ ipsa est Deus: verū fides habet se instar corporis, charitas instar animæ: est enim anima fidei charitas. Quamobrē sicut cùm ex corpore migrauerit anima, verùm nihilominus corpus permanet, etiam si spiritu destitutum sit: neque deest illi quicquam, quod ad essentiam spectet corporis & proprietatem: sic amissa charitate, remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorū, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur: nimirùm, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, assentiatur. Bernardus producto illo Apostoli loco: Habitaturum Christum per fidem in cordibus nostris. Ex eo non incongruè intelligi posse docet tam diu Christum in nobis viuere posse, quàm diu viuit fides. At postquàm, inquit, fides nostra mortua est quodammodo Christus mortuus est in nobis. Porrò fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: Opera, quæ dedit mihi pater, ipsa testimonium perhibent de me. Nec discrepare videtur ab hac sententia, qui fidem sine operibus mortuam asserit in semetipsa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu suo dignoscimus: ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima per quam mouetur & sentit: vita verò fidei charitas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis. Fides

1.Reg.11. Dauid commisso adulterio nō amisit fidem. *Ioel.2.* *Psalm.24.* *Matt.26.* *Amb.lib.10. in Lucam.* *Pet.Lomb.l.3. dist.24.* *Petrus Christū negans fidem non amisit.* *Iacob.2.* *Charitas anima fidei.* *Bernar.ser.2. de resurrect. domini.* *Fidei vitam opera attestātur.*

quæ

quæ per dilectionem operatur: vnde & refrigeſcente charitate fides moritur ſicut corpus anima recedente.

Quod Fides à Spe & Charitate, non modo vocabulo, verumetiam rationabili differentia diſtinguatur.

CAPVT LXIII.

SVnt igitur diſtincta inter ſe fides, ſpes & charitas, neque ita ſibi tres hæ virtutes cohærent, vt ab inuicem ſeparari non poſsint, quas non modò vocabulò, verumetiam rationabili differentia diſtingui, in Enchiridio ſuo docet Auguſtinus. Verùm quis poteſt huius rei locupletior eſſe teſtis, quàm ipſe Paulus: qui cùm dixiſſet: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil ſum: nonne videtur apertè fidem à charitate ſecreuiſſe? Nam quòd hæc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in ſcripturis nuſquàm legimus. Gratia ſanitatum, donum linguarum legimus in ſcripturis: fides ſanitatum aut linguarum nuſquàm reperimus. Verùm de verbo nihil eſt quòd diſceptemus: Scimus enim vno atque altero loco, ſignorum atque miraculorum fidei meminiſſe Ioannem Chryſoſtomum, & eo multò poſteriorem Bernardum.

Aug. cap. 8. 1. Cor. 12. 1. Cor. 12. Chry. hom. 29. in 1. & 23. in 2. ad Cor. 13. in epiſt. ad Ephe. Bernar. in paruis ſer. ſerm. 1.

Sed quæ tandem eſt iſta fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quàm quæcunque alia: nimirum ea, qua non ſolùm aſſentimur omnibus, quæ nobis tradita ſunt, ad ſalutem æternam conſequendam, neceſſaria, quaque certam fiduciam de miſericordia Dei, deque promiſsis eius concipimus: verumetiam qua tanta ferimur in Deum, vt eá etiam ſigna ſequantur & miracula. Certè Origenes, Baſilius, Gennadius, Theophilactus de perfecta, deque ſolida atq; integra fide, Pauli verba hæc interpretantur: quæ ſatis eſſe queat, etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum eſt à Chriſto. Si habueritis fidem, & non hæſitaueritis, etiam ſi monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare: fiet. Quam idem Chriſtus alio loco ſinapis grano comparauit, non propter exilitatem ſui, ſed propter vim & acrimoniam, qualem in modico ſinapis grano videre licet. Certùm eſt igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæſitante fide, qua non modò reuelatis à Deo creditur, verumetiam certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omnino liberaliter côceſſurum. Cæterum quorſum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cùm in extrema capitis eiuſdem parte, tria doceat eſſe diſtincta, fidem, ſpem, & charitatem: maiorem autem horum charitatem. Poteritne cuiquam eſſe dubium, quin loquatur de chariſmatibus, deque ea fide, qua Chriſtiani ſumus? quæ ſi ſola fuerit, ea quæ vita ipſius eſt charitate deſtituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem iſtorum commentis reiectis, cum Auguſtino dicamus, quòd ſine charitate fides poteſt quidem eſſe, ſed non & prodeſſe.

Orig. in tract. 4 in Matt. Baſi. in reg. de inſti. monachorũ. c. 4. in ſcho. Matt. 21. Matt. 13. Aug. lib. 15. de Trin. ca. 18. & in ſerm. ſuper geſtis cum Emerito. Tract. 6. in Euãgelium Ioãnis.

Quod fidei, vt prodeſſe queat, Spem & Charitatem iungi neceſſe eſt.

CAPVT LXIIII.

CÆterùm, quo prodeſſe queat, ſpes, vt illi iungatur, neceſſe eſt: Quam quidem eiuſmodi eſſe oportet, nihil vt nobis ipſi fidamus, verùm ſpem omnem & fiduciam noſtram in Deo poſitam habeamus: cuius vnigeniti filij paſsione & morte acerbiſsima, peccatorum noſtrorum remiſsionem conſecuti ſumus. Ad hanc igitur domini noſtri Ieſu Chriſti paſsionem & mortem, quæ prora, quod aiunt, & puppis eſt ſalutis noſtræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata noſtra, cum Deo patre nos reconciliari: ſimul æternæ vitæ concedi nobis hæreditatem accedentes ad thronum illius gratiæ, ſupplices precemur. Quæ tamen & ipſa ſpes vana prorſus erit & inutilis, ſi nõ ad eam opera charitatis acceſſerit: Nam fruſtra crediderit aliquis, peccata ſibi propter Chriſtum eſſe remiſſa, niſi iuſtum de patratis illis dolorem conceperit: niſi deteſtatus & confeſſus illa fuerit: niſi dignos fructus, digna opera pœnitentiæ fecerit. Quare coniũcta ſint oportet, ſperare, & benè agere, vel ſaltem ſtudium aliquod ingens ad benè viuendum adhibere. Cuius rei, non vno in loco nos admonet ſanctus Dauid: Spera, inquit, in domino, & fac bonitatem. Ac rurſus: Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in domino. Sic demùm ſpes in domino nobis eſt profutura, ſi fecerimus bonitatem, ſi ſacrificauerimus ſacrificium iuſtitiæ, ſi per charitatem fides in nobis fuerit operata. Sin autem nihil aliud, quàm credere nos & ſperare profeſsi, charitatis opera neglexerimus: & à iuſtitia longè remoti fuerimus, & ad illam vitam nobis aditus non patebit, ad quã ſi vellemus ingredi, mandata ſeruare iuſsi ſumus.

Spes Chriſtianorum qualis. Spes abſq; charitate inutilis. Matt. 3. Pſalm. 36. Pſalm. 4.

Neque enim exiſtimare quiſquam debet datum nobis eſſe à Deo Chriſtum, vt redemptorem tantùm cui fidamus, & non ſimul vt legiſlatorem, cui obediamus. Aperta ſunt Eſaiæ verba dicentis: Ex Syon exibit lex, & ſermo domini ex Hieruſalem. Quæ in libro, qui inſcribitur de cognitione Dei, cuius auctor eſſe fertur Gregorius Niſſæ. pontifex, ſic expli-

Matt. 19. Chriſtus legiſlator. Eſaie 2.

explicata legimus: Dominus, inquit, noster Iesus Christus, nunc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalem versans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neq; enim de Mosaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat, cum ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multò antè, quã natus esset Esaias: quemadmodum Euangelica multò pòst ipsum Esaiam tempore promulgata fuit. Quapropter apposite dixit, Exibit: quoniam antiqua lex iam exierat. Alio verò loco Gregorius idem vocat Christum vitæ legislatorem. Apertius autem, idẽ propheta Esaias, alio loco de Christo loquens: Dominus enim iudex noster, dominus legifer noster, dominus rex noster, dominus ipse saluabit nos. Et per alium Prophetam dicit dominus: Dabo legem meã in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quin & Iacobus de Christo, Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorem tantùm, verùm & legislatorem esse Christum. Beatus Ephrem in oratione de transfiguratione domini, Iesus est, inquit, dominus, non seruus, dominans, & non parens imperio, legislator, & non is cui lex datur, filius, non verna: natura & non adoptione. Et alio loco. Quisquis reliquerit legislatorem, & ipse nihilominus ab eo relinquitur. Si autem denuò pœnitẽtia ductus, seipsum agnouerit, ita vt legislatori suppliciter procidat & dicat: peccaui quòd te dominum meum & magistrum dereliqui: Protinus legislator cùm sit amator hominum pro sua pietate suscipiet eum, & præstabit ei intellectũ bonũ vt agnoscat infirmitatem & peccata sua. Et eius æqualis Marcus Eremita: Legem, inquit, spiritualem cœlestis legislator Christus per spiritumsanctum inscripsit fidelibus, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lactantius verò: Summus, inquit, Deus cum religionem suam transferre voluisset doctorem iustitiæ misit è cœlo, vt nouis cultoribus nouam legem in eo vel per eũ daret. Et antè eos omnes Clemens Petri successor, Ezechiel, inquit, atque alij deinceps Prophetæ, vbique prædicant hunc esse Christum, Dominum, Regem, Iudicem, Legislatorem. Et in sequenti libro, obtemperemus Christo, vt legi, qui potestatem habet inducendi varias leges, ac tanquam sapiens Legislator nouas ferens, vbique naturalibus, immobilibus conseruatis. Vide eundẽ paulò superius, cap. 23. & lib. 7. cap. 36. Est quidem ita, quod is factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, factus est omnibus causa salutis æternæ. Nunquid autem omnibus credentibus tantùm in se? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibus legem suam custodientibus: omnibus mãdata sua seruantibus. De ijs verò, qui non obediunt Euãgelio domini nostri Iesu Christi, tantùm abest, vt eis Christũ factum esse dicat causam salutis æternæ, vt non dubitet etiam affirmare, quòd pœnas dabunt in interitu æternas.

In dictũ Euangelij quatenus fecistis vni ex minimis.
Esa. 33.
Hier. 31.
Iacob 4.
Cyril. lib. 3.
Ephrem de compunctione cordis cap. 5.
Mar. Ere. In libro de baptismo.
Lactan. lib. 4. cap. 13.
Philip. 2.
Heb. 5.
Christus credentibus & obtemperantibus factus est salus æterna.

Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitæ æternæ promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Cùm rectè dictum sit ab Eusebio Emisseno, quod conditionaliter fit prædestinatio Dei, nihilque sine aliqua conditione prædestinatum est. Prædestinati sunt omnes boni ad gloriam, ea tamen conditione si fidem tenuerint, si charitatem, si humilitatem, si sapientiam, si misericordiam & pietatem, & his similia habuerint. Quamobrem, qui secus docent, omnes eorum sentẽtiæ scriptura reclamat: Compati nos oportere, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus monet Paulus: Verùm apertius multò Christus ipse: Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, super naturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis nostris imparem. Præclarè vir ille, singulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quasdam describens, vitam Christianã complectentes, posteaquàm non minus laboriosam viam docuisset, quæ est secundùm mundum, quã sit via virtutis: stultum esse, dicit, credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum & mundum, quandoquidem & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quem sequutus aliquot pòst seculis Bernardus. Nõ recti planè, sed peruersi est animi, antè quærere gloriã, quàm exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè nõ certauerit. Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Ita est. Frustrà ad celsitudinem nititur gloriæ, quæ prius non claruit virtute: frustrà fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari, nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabũt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniã gloria virtutis eorum tu es: pulchrè non eorum, sed virtutis eo-

Euseb. hom. feria. 2. post Dominicam 1. Quadragesimæ.
Roma. 2.
2. Tim. 2.
Matth. 19.
Ioan. 13.
Luc. 24.
Nota. Per pugnam itur ad cœlum.
Bernar. in natali sancti Victoris, sermo. 1.
Psalm. 88.

Per virtutem itur ad gloriã.

tis eorum gloria commendatur. Quæ enim ſine virtute eſt gloria, profectò indebita venit, præproperè affectatur, periculosè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater eſt gloriæ: Fallax gloria, & vana eſt pulchritudo, quam illa non parturiuit: ſola virtus eſt, cui iure gloria debetur, & ſecurè impenditur. Sed & Ambroſius, Tenera, inquit, corporis cura, luxuq́ue & laſciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœleſtis aula ſuſcipit, ad quã duris laborioſæ virtutis gradibus aſcẽditur. Hi verò, quibus fluida delicijs membra ſoluuntur, regni cœleſtis extorres, intra mundi huius habitacula conſeneſcunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum ſcribens: Difficilè, imò impoſsibile eſt, inquit, vt & præſentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & ibi mentem impleat, vt de delicijs tranſeat ad delicias. Ante quem etiam Athanaſius: Qui habet requiem ſuã in hoc mundo, ne ſperet æternam requiem ſe poſſe conſequi: Regnum enim cœlorũ non eorum eſt, qui hic ociantur, ſed eorum, qui in multa tribulatione & anguſtia vitam tranſigunt. Non enim id gratis accipiunt, ſed cum ingenti labore & magnificis ſudoribus illud adepti ſunt, quotquot eo digni habiti ſunt. Ad eundem modum Baſilius quoque: Quomodo cum vitæ ſecundùm mandatum Domini inſtituendæ, eam, quæ voluptatum eſt præferamus, æternæ vitæ fœlicitatem & conuerſationem ei, quæ ſanctorum eſt, conformem, & angelica gaudia in facie Chriſti nobis pollicemur? Stolidi certè animi ſunt talia phantaſmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cũ gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo ſum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Danièle, qui non aſsidua continentia & deprecatione ſedula Deum quæſiui? quomodo cum ſingulis ſanctis, qui veſtigia illorum non ſum ſecutus? Quis athleta ita iudicij expers eſt, vt iiſdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquàm ſpoliorum partem cum ijs, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuiſſent quidem? Bonus eſt Deus, verũ & iuſtus. Iuſti verò eſt retribuere pro dignitate factorum, ſicut ſcriptum eſt. Benè fac Domine bonis, Declinantes autem in obliquationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Miſericors eſt: at & iudex, Diligit enim miſericordiam, inquit, & iudicium dominus. Quapropter dicit, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Similiter & Auguſtinus, Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate eſt vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa ſic pugnare, vt tu relinquaris. Vita noſtra Chriſtus eſt. Chriſtum attende, pati venit, ſed & glorificari: contemni, ſed etiam exaltari: mori, ſed etiam reſurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quã non perducit, niſi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno perueniſti. Si ad argentum tuum, quod quandoque vel moriens amiſſurus es, non perueniſti ſine labore, ad vitam æternam ſine labore vis peruenire? Et his omnibus vetuſtior Origenes. Nemo poteſt in carne & in ſpiritu habere delicias, ſed ſi quis in carne deliciatur, ſicut ille diues, carebit gremio Abraham, & delicijs: qui verò in præſenti ſeculo pane afflictionis veſcitur, ſicut & ille pauper, cùm hinc abſceſſerit, in delicijs erit.

Ambro. lib. 5. in Luc.

Athanaſ. de virginitat.

In definitionibus latiorib. in proœmio.

Deus bonus & iuſtus, miſericors & iudex. Pſalm. 124.

Baſil. in oratione. 3. de peccato.

Auguſt. ſerm. 6. de verbis domini.

Origen. in Pſalm. 36.

Quod nihil impoßibile Deus præceperit.

CAPVT LXV.

VErum hic iſti, Si nos ad mandata remittis aiunt, vt niſi ea obſeruemus, eſſe iuſti non poſsimus, actum eſt de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, poſsibile non eſt: in qua legi ſatisfacere nemo poteſt. Scilicet, ſi fidem iſtis habemus, impoſsibilia præcepit Deus. Poteſt autẽ dici quicquam, aut cogitari magis blaſphemum, quàm hoc ſit? Quis præcipiat his, qui ſibi ſubiecti ſunt, quod ab eis nullo modo præſtari poſſe videat: niſi aut prorſus inſanæ ſit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui ſibi datam cupiat occaſionem, per quam ſuã in illos crudelitatem expromere queat: Atqui talem iſti nobis Deum fingunt, præclari ſi Dijs placet, gloriæ Dei vindices, quam tot ſeculis obſcuratam, nunc demùm aſſerere ſe, rudi plebeculæ perſuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blaſphemiæ ſcriptura? In Euangelio ſuo dicit Chriſtus: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. In Cacangelio ſuo dicunt iſti: Iugum Chriſti durum & acerbũ, & onus eius eſt prorſus importabile. Ad quod ferendum Chriſtus inuitat, ab eo deterrent iſti, ne venire quiſquam ad Chriſtum audeat: qui legem tulerit, cui ſatisfacere poſsit nemo. Dicit Dei ſpiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non ſunt. Dicit Satanæ ſpiritus per membra ſua. Mandata Dei non modò grauia, verùmetiam prorſus ad implendũ impoſſibilia ſunt. Nimirùm hoc eſt illud purum Euangelium, quod à zonarijs, baiulis, figulis

Allegare impoßibilitatem mandatorum, eſt Deum crudelem facere. Hæc pulchrè proſequitur Hieronymus vel quiſquis eſt author epiſtolæ ad Demetriadem de virginitate ſeruanda.

Matth. 11.

1. Ioan. 5.

tantope-

tantoperè vidimus expetitum, cùm ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Christi pugnare videatur, quo virtutis omne studiũ eneruatur, omnis faciendi mandata Christi conatus impeditur. At non ita prisci Patres illi sancti, qui, si quis impoßibile aliquid homini à Deo præceptum esse blasphemasset, eum anathema pronunciauerunt: quòd impium esse dicerent, affirmare, quæ à spiritu Dei mandata profecta sunt, ea esse credentibus impoßibilia. Sic Hieronymus & eum secutus August. Execramur etiam blasphemiã eorum, qui dicunt, impoßibile aliquid à Deo hominibus esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in cõmune posse seruari. Inter quos Ioannes ille, qui iure merito Chrysostomus appellatur, adeò nihil impoßibile mandasse Deũ, affirmat multos vt fuisse dicat, qui plus etiam vltrò præstiterunt, quàm à Christo mandatum est, tantùm abest, vt eius mãdata non impleuerint. Nam cũ neq; virginitatem, neq; paupertatẽ Deus vnquàm mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniussi, vltrò vtrunq; amplecterentur. Quin & illud non vno in loco persuadere populo conatur, multò grauius esse iugũ seculi, quã sit iugũ Christi: Quod illud iugum est seruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugũ est libertatis, iugũ spiritus & gratiæ. Origenes: Qui dicit, implere non possum, quæ mãdantur à Deo, quid tibi videtur aliud, quã inter mulieres, quæ nihil virile posũt, esse numerandus. Gregorius Nissenus. Si natura ita comporatum est, vt solo motu mentis & appetitu à malo alienemur, nihil laboriosum nobis præcipit Euãgelicus sermo: neque enim labor coniunctus est affectioni & ardori mentis. Sed licet nobis absq; vllo negocio quocunq; volumus per cogitationes accedere. Itaque volenti facile est cœlestem vitæ traductionem vel in terra habere, si quemadmodum Euangeliũ præscribit, cœlestia sapiamus, cœlestibus afficiamur. Locum illum enarrãs Hilarius: Latũ mandatũ tuũ nimis. Latum, inquit, mandatum Dei est, & in omnia spei nostræ genera diffunditur, vt nõ difficile sit, si voluntas adsit, præcepto Domini obtemperare: cùm & latum & diffusum sit ad placendum, officiosæ religionis varietate: neque solum latum, sed vehementer latum.

Patres prisci quomodo populum instituerũt.
Hier. ad Damas. in exposi. symboli.
Basi. in verbis Moseos, attende tibi ipsi. Et in ea, quæ proximè sequitur homil.
Chry. hom. 8. de pœnit. serm. de charitate & ho. 19. in epist. ad Hebræos.
Hom. 39. in Mat. & hom. 2 ad Phil.
Iugum seculi grauius iugo Christi.
Orig. in Iosue, hom. 9.
Greg. in lib. ad Harmonium.
Quid profeßio nominis Christiani sibi velit.
Psal. 118.

Et beatus Ephrem nullam in hac via, quæ ducit ad cœlum, reperies difficultatem. Dominus ipse factus est via vitæ volentibus ad patrem luminum proficisci, vbi beatitudines enumerat. Etiã Prophetis longè grauißimum visum est onus iniquitatis, quàm sedere quidam ait super talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Quamobrem duriora multò sunt, quemadmodum etiam à Basilio scriptum legimus, quæ vel insanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ Christus præscribit. Vt non ineptè dictũ sit à Ioanne Gersone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad male agendũ, quàm requiratur pœna ad regnum paradisi lucrandum. Et explicans illa verba Nicolaus de Lyra: Lassati sumus in via iniquitatis & perditiõis, & ambulauimus vias difficiles. Frequenter, inquit, plus laborant homines ad perficiendũ sua peccata, quàm iusti ad iustitiæ opera: sicut patet de fornicatore & adultero, qui maioribus laboribus, & periculis se exponit ad habendũ intentũ, licet frequẽter deficiat, quã bonus religiosus, in surgẽdo ad matutinũ pluribus noctibus, ad Deum laudandũ. Ante quẽ multis seculis Hierony. Quantis, inquit, sudoribꝰ hęreditas cassa cõpetitur. Minori labore margarita Christi emi poterat. Similiter Euseb. Emiss. & Greg. Nissen. Si laboriosum studiũ bonarũ rerũ esse putas, cõpararẽ cũ vita contrariã, ac reperies quãto malitia nequitiaq; laboriosior & molestior sit.

Iniquitas grauiß. onus.
Zach. 5.
Psalm. 77.
Gers. parte quarta in ser. de omnibus sanctis.
Hier. ad Nepotianum de vita clericorum.
Eus. Emisse. de Epiphan. ser. 5.
Greg. Nißen. in li. de beatitudinibus super illud. Beati mundo corde.

Non est itaq; Charißimi, cur interdum domini nostri famulatum intollerabile pronunciemus, secundùm vel lenitatem, vel duritiam morum nostrorum. Qualem animum habuerimus, tale super nos iugum domini sentiemus. Nemo itaque dominicum onus esse intollerabilẽ cõqueratur. Qui duri est animi, qui cordis est asperi, ipse sibi facit durum atque asperum iugum Christi, & verè graui premitur sarcina mens subiugata peccatis: onus verò domini, scit reuelare, nescit opprimere. Siue quis obscœno sit amore captus, siue rei faciendæ studio teneatur immodico, siue misera vexetur ambitione, quas nõ perfert molestias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus, vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dũ eo, quod amant potiri student. At in Deo piè colẽdo, atq; illius contemplationi vacando, quid tandẽ est molestiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas Potiùs, cum animi summa tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis, animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in fragili corpusculo, repræsentari videtur. Initia fortaßis aliquid habẽt difficultatis & molestiæ: Quò longiùs autem progressus fueris, hoc faciliora, iucũdiora, suauiora sunt omnia. Ea enim consuetudinis vis est, sicut præclarè scriptum est à Gregorio Nisseno, vt etiam in ijs quæ difficiliora videntur, voluptatẽ quandã aßiduò vsu ingeneret: sitq; suaue & iucũdũ per cõsuetudinẽ tẽporis tractu quod ab initio laboriosum est.

Onus dominicũ intollerabile.
In dictum Euãgelij Quatenus fecistis vni ex minimis, &c.

Sic prisci populũ instituebant; sic de superiore loco mentes eorũ ad virtutum studia,

quæ nos amplecti Christus voluit, oratione sua imflammabant. A quibus, quid aliud i-
sti, quã deterrere prorsus videtur? dũ nõ difficilia modò, quod ferri tamen posset, verũe-
tiam prorsus impossibilia Deũ præcepisse blasphemãt. Sic Hierony & cũ secutus August.
Aug. de tempore serm. 191. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt, impossibile aliquid à Deo homini-
bus esse præceptũ, & mãdata Dei non à singulis, sed ab omnibus in cõmune posse seruari.

Ex quorum hac impia doctrina, quàm ipsi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc esse consecutum cernimus, nullo vt vnquàm tempore quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facilè possit vt aut eum Deum colat, quem impossibilia præcepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta animum adijciat, quæ impleri non posse credat. Longè diuersum docuit toties à nobis citatus Chry-
Hom. 11. in Matt. cap. 3. sostomus, dicens: Si in vsum semel bonæ istius philosophiæ transeas, etiamsi postea aliquis tibi torpor obrepat, non tamen facilè poteris horum quidpiam, quæ pręcepta sunt transgredi, bona scilicet consuetudine firmitatem iam auctante naturæ. Quam enim facilè est dormire, comedere, bibere, respirare, tam nobis facilia erunt etiam opera virtutis: ex quo etiam capiemus honestissimam voluptatem, quietissimo in portu sedentes, & serenitate continua perfruentes. Quem secutus Cæsarius, de Monachorum institutis scri-
Homi. 9. bens: Hæc omnia, inquit, donec in consuetudine mittantur, laboriosa esse videntur, & vt verius dicam tamdiu impossibilia iudicantur, quamdiu humanis viribus obtineri pos-
Sermo. 2. in ascensione. se putantur. Cùm verò à Deo obtineri & per Dei gratiam impleri posse creduntur, nec dura, nec laboriosa, sed leuia & suauia comprobantur: secundũ quod Dn̄s dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Post quem etiam Bernardus: Reuera cùm inceperis, inquit, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia tua cõuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur vel potius noua creabitur, vt omnia quæ prius difficilia imò impossibilia videbantur cum multa percurrãtur auiditate & dulcedine. Scripsit Philo Iudæus librum de legibus non scriptis, in quo do-
Leges animatæ, quibus vsi prisci. cet, viros, qui rectè ac sine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatæ sunt in sacrarum literarum tabulis, non tantùm ad laudem illorum, verumetiam ad lectores in æmulationem prouocandos: fuisse leges quasdam animatas & rationales, duabus de causis venerabiles: altera, quoniã ostendunt quod præcepta legis à natura non discrepant: altera, quod
Vita ad legum regulam facilè exigenda. hinc liquet non esse opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulã, quando illi prisci ante leges singillatim proditas, non scripto iure vsi, pari facilitate atque felicitate vixerunt: vt meritò quis discere possit, leges scriptas nihil aliud esse, quàm vitarum patrum commentarios, in quibus eorum dicta factaq; narrantur, nam illi scholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vsi fuerant, sed à seipsis instituti doctique, ordinem naturæ sunt secuti, quæ lex est dubiò procul antiquissima omnium: quam ipsi ius summum, fasque rati esse, totam vitam suam vltrò ei subdiderunt: fortuitas autem res precibus & supplicationibus commendantes Deo propicio, hac quoque parte vixerunt feliciter, accedente ad promptam rectè agendi voluntatem diuina quoque prouidẽtia. Quã sunt hæc ab illis diuersa, quæ nostro tempore docẽt, qui segregauerũt seipsos.

Quod non tam natura mandatorum, quàm nostra fiat ignauia, vt implere mandata non possimus, cum quæ timori grauia sunt, leuia sint amori.

CAPVT LXVI.

Matt. 7. Obiectio via arcta. Psalm. 16. Lex Christi nõ natura sua, sed ignauia nostra grauis est. Responsio. Chrys. hom. 8. de pœnit. Hom. 2. in epi. ad Phil. Hom. 16. in epi. ad Hebr.

Sed hic isti nobis obijciunt: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quàm ea, tu videri vis, cur igitur dixit Christus, quòd angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam? Cur vias domini duras appellat Propheta? Nos verò non nostris, verùm eorum, qui totius orbis iudicio grauissimi, doctissimi, sanctissimiq; sunt habiti, verbis, ad hæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quòd laboriosa via Dei, quòd eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri natuta mandatorum, quàm nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ægroto tamen amarum persæpè videtur. Num quod natura tale sit? Minimè gentium, sed est id morbi vitium. Ad eundem modum lex onerosa, non tam sua natura, quàm nostra fit pigritia. Ac vt insit etiam aliquid in ipsius legis natura difficultatis & molestiæ, tamen si nautis minaces pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera cædesque militibus, si pugilibus ictus plagæque grauissimæ leues adeò videntur & tolerabiles, vt voluntarij magna cum alacritate se discriminibus istis & difficultatibus offerant, spe temporalium commodorum, quæ mox peritura sunt: quantò magis homini Christiano videri leue debet ac tolerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui
1. Cor. 2. præmium in cœlo positum est, non momentaneum, sed æternum, cùm nec oculus vi-
2. Cor. 4. derit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascenderit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum, vt verè dictum sit à Paulo, Quòd in præsenti momentaneum est & leue tri-
bulationis

bulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Leue Paulus vocat & momentaneum, quod est in præsenti tribulationis, at isti non satis habent, si dicant esse difficile, verùm prorsum impossibile, prorsus volunt esse onus importabile, cui ferendo nemo sit mortalium. Intereà tamen purum Dei verbum haberi volunt, quod isti loquuntur & sentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur: Diuus Augustinus, cùm & ipse locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum suaue est, & onus meum leue: pluribus verbis laboriosiorem esse docet huius mundi amorem. Et in Psalmos commentatus. Bonum opus, inquit, non multum laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Psalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras: Duræ sunt, inquit, timori, leues amori. Omnia quippè sunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est: quin ea potius est ipsa illa sarcina, quæ leuis est. Itaque quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt amantibus. Nam quæ sæua sunt etiam & immania, prorsus facilia & prorsus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iustitiæ: Quis autem nescit cùm præceptum sit generale charitas, quia finis præcepti est charitas, & plenitudo legis est charitas, non esse graue, quod diligendo fit, non timendo. Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem ac paucis interiectis, dicit: charitati Dei non esse graue mandatum Dei, non humanæ voluntati, cui plus dando quàm oportet, ignoratur iustitia Dei.

Aug. li. 5. de Musi. ca. 14. & ser. 9. de verbis domini. In Psalm. 92. De nat. & gratia, cap. penult. & vltimo & ser. 48. de tēplo & serm. 12. de verbis Apostoli. Capi. 7. Charitate nihil est graue.

Et explicans, illud ex Psalmo 30. Statuisti in loco spacioso pedes meos: Certè angusta, inquit, est via laboranti angusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spacioso, dicit, posuisti pedes meos, ne angustati pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deijcerent me. Ergo quod ait: Posuisti in spacioso pedes meos, plane fecisti mihi facilem iustitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc est, Posuisti in spacioso pedes meos.

Angusta via laboranti in timore, lata amāti.

Quem secutus Gregorius quoque loquens de præcepto dilectionis: Hoc est, inquit, præceptum Domini, hoc iugum est diuinæ suauitatis: Quid em̄ leui⁹, aut vnquā gratius, quā amor, fertur? quid prætereà graue nō leuiter tolerat, qui amat? Quicquid em̄ diligitur, cū magna deuotiōe portatur: Potest hoc amor hui⁹ mūdi, vt etiā quæ vidētur difficilia, facilia videri faciat, & nō possit multò magis, quò nihil est fortius, amor Christi: Quòd si soli nos essemus, si nostris ipsorū viribus lex nobis implēda foret, fortasse nostræ nobis imbecillitatis cōscij, de difficultate atq; adeo impossibilitate ipsius nō immeritò queri possemus.

Greg. li. 9. ca. 2. in primum lib. Reg.

Nūc aūt qui viuit in nobis Christus, qui per fidē habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur oīa in omnibus: ipse est, qui operatur in nobis & velle & perficere, ipse est, qui facit in nobis, quod placeat corā se. Hunc, sicut scribit Petrus Chrysologus, habemus in bonis adiutorem, qui dat posse quod iubet, & quæ præcipit, facit ipse. Quem etiam Bernardus vocat athletam fortissimum in suis & pro suis pugnantem & vincentem, & inde victores coronantem. Hoc est, quòd cùm scribens ad Corinthios, gloriatus fuisset Paulus, quòd plus alijs omnibus laborasset, ne sibi suæque virtuti bona tribuere videretur, quę per ipsum Deus operatus fuerat, subiunxit euestigiò: Non ego autem, sed gratia Dei mecum.

Ephes. 3. 1. Cor. 12. Philip. 2. Hebr. 13. Chry. serm. 11. De paßione domini. cap. 22. 1. Cor. 15.

Quæ tamen verba nequaquàm ita sunt accipienda, quasi cùm dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse: Non enim adiecisset mecum, si prętueniente gratia, subsequēs liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me quemadmodum annotatum est à Bernardo, sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præsumens se non solùm operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodò socium per consensum. Ac si diceret, abundantius laboraui, non ego, sed & ego: In eo enim, quòd solo Dei dono præuentus sum non ego: in eo autem, quòd donum voluntate subsecutus sum, & ego.

Bern. in lib. de gratia & libero arbitrio.

Explicans illud ex oratione dominica. Fiat voluntas tua: quisquis auctor fuit operis in Matthæum imperfecti. Vide, inquit, quam cautè locutus est, Non dixit: Pater sanctifica nomen tuum in nobis: adduc regnum tuum super nos, fac voluntatem tuam in nobis: ne seipsum Deus videatur in hominibus sanctificare, aut regnū suū super quos vult adducere, aut voluntatē suā in quibus vult facere, & per hoc inueniatur Deus personarū acceptor. Nec iterū dixit: Sāctificemus nomē tuū: suscipiam⁹ regnū tuū: faciamus voluntatē tuā sicut in cœlo & in terra: ne hominū tantummodo videatur esse quod sanctificant Deū, aut quod suscipiunt regnū eius, aut quod faciunt volūtatem illius, sed mediè dixit & impersonaliter: idest, sanctificetur: adueniat: fiat: vt vtriusque personæ opus necessarium demonstraret, quia & homo Deum necessarium habet, & Deus hominem ad iustitiam faciendam. Nam sicut homo non potest facere bonū, nisi

Orationis dominicæ explicatio.

habuerit adiutorium Dei: sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit. Sicut nec terra sine semine, nec semen sine terra fructificat: sic nec homo sine Deo, nec Deus sine homine iustitiam operatur in homine. Ac si dicat: Si hæc agitis, hæc oratis, digni filij estis huiusmodi patris.

Quod operatur bona Deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, verum consentientibus, & simul operantibus nobis:

CAPVT LXVII.

QVamobrem execrandus est eorum impius error, qui nihilò plus hominem asserunt in bonis agere, quàm agat securis in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipsi. [*Matt.19. Psal.5. Deus non est mali operator.*] Quos etiam ad ea blasphemiarum portenta deuenisse tandem videmus, vt eum, qui solùs bonus est, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniquitatem, tu es, eum etiam malorum auctorem faciant, neque bona magis, quàm ipsa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quod haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patrant crimina, quàm habet se gladius, quo iugulatur proxim⁹. Neque minùs esse proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionem, quàm Pauli vocationem. [*Blasphem. Phi. Malan.*] Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem solicitudinem, prouidētiam, ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitùs omnem euellere, denique proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam securitatem ac licentiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Denique quorsum illud pertinet, quòd Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis pijs promittit, gehennæ verò pœnas impijs comminatur, si omnia, siue bona siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus, aut velut serræ quædam, ab illo acti agimus?

[*Malorum auctor Deus non est. Psalm.36. Esaiæ.26.*] Sed nobis illud in præsentia refutare propositum non est, à quo non aures modò, verumetiam cogitationes piorum abhorrent omnium, quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit auctor Deus. De eo tantùm breuibus disserendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scepturæ verba, quòd à Deo gressus nostri diriguntur, quodq; omnia opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura nihil est certius. Verùm intereà non minus certū est & hoc, nos facere cū facimus, quáuis ille faciat vt faciamus, prębēdo vires efficacissimas volūtati, qui dixit: Faciā vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis ea. [*Ezech.36. Aug. de gratia & libero arbitrio. cap.16.*] Quē Prophetæ locum adducēs Augustinus: Cùm dicit, inquit, faciā vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferā à vobis cor lapideū, vndè non faciebatis, & dabo cor carneum: vndè faciatis? Et hoc quid est? nisi auferā cor durum, vndè non faciebatis, & dabo cor obediēs, vndè faciatis. [*Psalm.140. Psalm.38. Esai.26. Philip.2. 1.Cor.12. Hebr.13.*] Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiā ori meo: Quod beneficium Dei iā fuerat consecutus, qui dixit: Posui custodiam ori meo. Quando igitur legimus in scripturis quòd omnia opera nostra operatur Deus in nobis, quod operatur & velle & perficere, quòd operatur omnia in omnibus, quòd facit in nobis, quòd placeat coram se, nequaquàm in eo sensu accipiēdum est, vt sic agi nos, cùm agimur spiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit serram, sed potiùs, quemadmodum sessor agit equum: [*Deus in nobis quomodo operatur. Vide Augu.3. Hypognosticon. Aug. de gratia & libero arbit. cap.12. De grat. Dei cō. Pelag. & Celest. lib.1.c.25. De corrupt. & gratia cap.2.*] Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatū adhibētibus. Quamquam vt velimus sine nobis operatur, inquit Augustinus: ab ipso enim præparatur volūtas nostra, cū autē volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscum operatur, sine illo tamen, vel operante vt velimus, vel cooperāte cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Et alio loco: Non solùm, inquit, Deus posse nostrum donauit atque adiuuat, sed etiam velle & operari operatur in nobis: non quia nos non volumus, aut nos non agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Psal. 30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multū & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Et iterum in alio libro, Intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt quod agendū est, agāt, & cùm egerint illi, à quo aguntur, gratias agant, agūtur enim vt agāt, nō vt ipsi nihil agant. [*Guil. li. de meritis. Opera nostra bona, opera sunt Dei.*] Præclarè Guillielmus Parisiēsis. Opera, inqmit, nostra, opera sunt etiā Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiā per nos. Non quidē tanquàm per organa quædam aut instrumētum: tunc enim, nec ad laudē, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona: Sicut citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpam aut meritum de citharisantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera sua & nostra, non tam præstando

virtutem,

virtutem,facultatem,& oportunitatem,quàm etiam excitando,& foris doctrinis,& prædicationibus,& beneficiorum consolatione, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus,& interiùs inspirationibus,ac reuelationibus, terroribus, & alijs modis multiplicibus,qui sibi soli noti sunt. Æquum est autem vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati,non quòd nihil agamus ipsi,sed quòd nihil possumus,nihil volumus,agimus aut sumus, quòd non illius beneficio possimus, velimus, agamus, aut simus,à quo solo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Neque enim sufficientes sumus,vel cogitare saltem aliquid ex nobis,quasi ex nobis,sed sufficientia nostra ex Deo est. *Iacob.1. 1.Cor.3.*

Quemadmodum igitur à Paulo dictum est:Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus:ita qui cum Paulo per fidem & baptismum eidem Christi corpori sumus insiti,cuius etiam spiritu vegetamur,si, quòd subindè nos monet, imitatores illius facti fuerimus,dicere quisque nostrum cùm illo poterit: viuo autem iam nō ego, viuit autem in me Christus:laboro autem iam non ego,laborat autem in me Christus:operor autem iam non ego,operatur autem in me Christus:mereor autem iam nō ego, meretur autem in me Christus:modo sanus adsit horum verborum intellectus. Neque enim ea sic oportet accipi,quasi non viuamus,non laboremus,non operemur,non mereamur ipsi quoq;: quinimò nos sumus qui viuimus, nos sumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur:sed vt viuamus,facit vita nostra Christus: vt operemur facit qui & voluntatem inspirat,& vires ad operandum suppeditat adiutor noster Christus:vt mereamur facit,qui merita sua nobiscum communicat,redemptor noster Christus. Sic Augustinus ad Bonifacium scribens: Nos quidem ambulamus,verum est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulemus,obseruemus,vt faciamus. Hæc est gratia Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia eius preueniens nos. Et in alio quodam libro : Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, sed Deus operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio,& totum detur Deo. Quando itaque dicit homo Christianus. Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: hoc dicere videtur: viuo autem ego: non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus,iræ filius natus: verùm qui sum ex aqua & Spiritusancto Dei filius renatus,qui sum in baptismo veterem exutus, & nouum hominem indutus Dominum nostrum Iesum Christum,in cuius fide viuo,cuius etiam agor spiritu : Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit, & facultatem suggerit: hic efficit pro sua inenarrabili bonitate,vt qui dum natura filius essem iræ,nihil mereri poteram,nisi gehennę supplicia,factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipsius & cohæres,iam deinceps mereri possim ea,quæ Dei filio & hæredi, quæ Christum induto debentur,vt quicquid mereor,non tam meo,quàm ipsius,quem indui, Christi merito merear. Meum nanque meritum quatenùs purè meum, extra Christum factum,non erat nisi meritum supplicij: Postquàm autem viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunque à me profectum,illius aspersum sanguine pretioso,pretium ex eo mutuatur, vt fiat meritum cœlestis præmij,non sua quidem ipsius,verùm Christi viuentis,operantis,& merentis in me virtute dignitateq;: qui,quæ est illius immēsa benignitas,merita mea, quæ sunt ipsius dona,non tanquā merita mea,sed tanquā dona sua coronat. Nam & ab ipso manāt,& ex ipsius morte pretium acquirūt. Hic sanus est & pius horū verborum intellectus. Nos ergo sumus,qui viuimus: nos sumus,qui operamur: nos sumus,qui viuentes in fide filij Dei, legem implemus,qui, quæ mandata sunt ab eo perficimus: verùm non sine eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia,nihil possumus: illius adiuti gratia,nihil non possumus: qua fretus,nemo est ex ijs,qui credunt in Christum, qui non cōfidenter dicere queat: Omnia possum in eo,qui me confortat.

Galat.2. 1.Cor.4.11. Viuimus, operamur, meremur in Christo. Aug.cont.duas epist.Pelag.lib.4.ca.6. De bono perseuerantiæ c.13. Viuo iam non ego quomodo intelligendum. Psal.50. Ioan.3. Galat.3. Rom.8. Meritum extra Christum,est supplicij meritū. Ioan.15. Philip.4.

Quod semel Iustificatum gratia sua Deus non deserat, si non ab eo deseratur: quodq́ charitati non modò non impossibile, verum nec difficilè quicquam sit.

CAPVT LXVIII.

EST autem,quòd ab Augustino quoque legimus annotatum,Dei tanta bonitas,vt quē semel iustificauit impium,gratia sua nunquam deserat,si non ab ipso deseratur,nihil vt ei desit,quo minus piè semper,iusteq; viuere queat. Quod etiā ab Ambrosio,aut quisquis ille fuit auctor libri,qui inscribitur de vocatione gentiū, animaduersum legimus: Qui certissimū esse vult,nullā fideliū à Deo, non discedentem relinqui,neq; cuiusquam ruinam ex diuina esse dispositione dispositam , sed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideò liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium,& vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri , eorum meritis deputetur , quorum

Aug. de natura & gratia ca.26. & in cō fut. articulorū, falso sibi impositorum art. sept. Et ser. 88. de temp. Amb. vel Prosper.li.2. ca.4

id potuit voluntate non fieri. Verùm teſtatur hoc etiam propheta, dicens: Dominus vo-
2. Para. 18. biſcum, quia fuiſtis cum eo: Si quæſieritis eum, inuenietis: ſi autem dereliqueritis, dere-
linquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & miſericordiæ, nunquã nos deſerit, niſi prius
à nobis deſeratur. Pulchra quadam ſimilitudine docuit hoc Barlaam Eremita, vbi cum
Damaſc. in vita eius. Ioſophat rege loquentem eum inducit Ioannes Damaſcenus. Sicut, inquit, Sol ad illumi
nationem omnibus ortus, ſine inuidia porrigit radios, cunctoſque illuminari permittit:
Lux Chriſti ſicut Sol volentes illuminat, & non cogit, deſerentem deſerit. Ita & vera ſapientia ſui appetitores more Solis illuminat & illuſtrat, & ſplẽdidos oſten
dit. Si quidam claudentes oculos fulgorem eius videre nolunt, non idcircò reprehen-
dendus eſt Sol, vel à cæteris deſpiciendus, aut gloria ſui ſplendoris per illorum inhono-
rabitur ſtultitiam, ſed illi potius ſeipſos lumine eius priuantes, quaſi cœci palpabunt pa-
rietem, & in multis foueis cadent, pluribuſque lacerabuntur facies eorũ ſpinis. Et quem-
admodum Sol in ſuo ſplendore permanens illuminat reuelata facie fulgorem ſuum ſpe
culantes, eodem modo & lux Chriſti ſplendet quidem omnibus, ditiſsime eis largiens
ſuam claritatem, Participat verò vnuſquiſque iuxta quod deſiderat & appetit. Neque e-
nim deeſt alieni volentium ſe intueri Sol iuſtitiæ, neque tamen cogit ſponte ſuas tene-
bras eligentes, ſed proprio vniuſcuiuſque relinquitur arbitrio & prælectum quamdiu
in hoc ſeculo eſt.

Rom. 8. Cæterùm, ſi nobiſcum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod præſtare
non poſsimus, illo per fidem in cordibus noſtris habitante, illo viuente in nobis, illo o-
Charitatis voluntas maxima. perante in nobis, vt velimus, & cooperante, vt quòd rectè volumus, faciamus? Etenim à
Domino præparatur voluntas noſtra, quæ ſi magna eſt, charitas vocatur. Nulla namque
voluntas maior eſſe poteſt, quàm ſit voluntas charitatis. Quin ardentem voluntatem ip
ſam, eſſe charitatem dicit Petrus Chryſologus, quæ tanta eſt, nihil vt ſit, quod ei reſiſtere
Ser. 35. in D. Laurentium. queat: quandoquidem non ſolùm fortis eſt, vt mors, dilectio, quemadmodum à Sapien
Cant. 8. te ſcriptum eſt: verùmetiam fortior ipſa morte: nõ ea re tantũ, quia, quos diuidit mors,
Rom. 8. non diuidit charitas, verùmetiam quòd, cùm à corpore per mortem anima ſeparatur,
Charitas morte fortior. tùm verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantùm inchoata charitas, fit perfecta. Senſit
vim huius magnæ voluntatis ille, qui dixit: Quis nos ſeparabit à Charitate Chriſti? tri-
bulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculũ? an perſecutio? an gladius? Sicut
Pſalm. 43. ſcriptum eſt: Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſio-
nis. Sed in his omnibꝰ ſuperamus propter eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim, quòd
neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtãtia,
neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura vlla,
poterit nos ſeparare à Charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Charitas rectè dicitur magna voluntas. Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius corde diffuſa eſt per Spiri-
tumſanctum, huic iugum Domini verè ſuaue, huic onus eius verè leue eſt. Quamlibet
enim aſperum aliquid & durum eſſe videatur, ſi tamen hæc magna voluntas acceſſerit,
non modò non impoſsibile, verùm ne difficile quidem, quin potiùs iucundum erit &
Aug. de gratia & li. arbitr. cap. 17. ſuaue. Verùm enim eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, Sarcina illa, quæ grauis eſt infir
mitati, leuis eſt charitati. Documento ſunt, tot tam ſæui terribileſq; cruciatus, quos tot
milia ſanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo ſexu, deinde tenerioris etiam æta
tis, amore ſpõſi ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti inflammati, nõ maiore conſtantia, quàm
Euſe. li. 6. c. 3. animorum alacritate pertulerunt. Qua in re ſe tales præſtiterunt, minùs vt alacres ad e-
Orig. puer martyrium appetiuit. pulas plerique, quàm iſti ad vitam ſuam pro Chriſti nomine cum ſanguine profunden-
dam feſtinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem tantò martyrij
Ruff. lib. 2. c. 5. ſtudio flagraſſe puerulum adhuc Eccleſiaſtica narrat hiſtoria, multum vt negotij mater
Lib. 2. de virginitate. habuerit in eo domi detinendo, ne vitam ſuam in apertum diſcrimen offerret: Vt ni-
Socra. l. 4. c. 18. hil dicamus de beata Agne, de qua ſcribit Ambroſius, quod cum 12. annorum exiſtens
Martyrium feciſſet. Non ſic ad thalamum nupta properaret, vt ad ſupplicij locum læta
ſucceſſu, gradu feſtina virgo proceſsit. Deque alia quadam, de qua ſcribit idem Ambro-
ſius, quamuis nomen ſubticet. Verùm Theodoram fuiſſe Simeon Metaphraſtes vitam
illius deſcribens, indicat, quæ cum Dydimo quodam certabat de nece, prior vt ipſa pro
Chriſto ſanguinem funderet, vt multos etiam alios ſilentio prætereamus, vnum in præ-
Theod. l. 4. c. 17 ſentia recenſuiſſe contenti erimus, quod in eadem hiſtoria legitur Ediſſenæ mulieris ex-
Martyrij deſiderium in muliere Ediſſena. emplum. Quæ cùm eſſet facta certior, ciuitatis Ediſſenæ præfectũ, ad campum, in quem
Chriſtiani conuenerant, proficiſci, poſteaquàm vidit frequentiorem ſolito Chriſtiano-
rum populum eo tendere, currere præcipites, ac feſtinare, tanquàm vererentur, ne quis
deeſſet ad mortem, & ipſa ſuis ex ædibus properè prorupit, cum nec oſtium clauſiſſet,
nec, vt mulierum habitum decet, ſe diligentius operuiſſet, infantem quoque paruulum
ſecum

secum attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiam officij agmine, festinauit. Quam cùm ita festinantem præfectus vidisset, apprehendi, & ad se deduci iussit simul percunctatus est, quònam infelix mulier tam festina properaret. Illa verò, Ad campum, inquit, quo catholicorum populus conuenit. Tum ille, Non audisti, quòd præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit, mulier, & ideò festino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit præfectus, paruulum istum trahis? Vt & ipse, ait illa, martyrium consequi mereatur.

Tantum potuit amor Iesu Christi, non solùm apud viros, verùmetiam apud fœminas, vt non modò non cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarēt res asperas, nec vllos mortis terrores extimescerent, verumetiam quàm natura mortales omnes mortem fugiunt, ea sit illis adeò non fugienda, adeò nō horrenda visa, vt expetendam etiam vltrò ducerent, nec magis dulce quicquam & iucundum eis accidere posset, quàm, si cuius morte se salutem assecutos, & ab æterna morte liberatos esse meminissent, pro eius nomine mortem vicissim oppetendi facultas & occasio daretur: Cuius amore sic inflammati plerique fuerunt, vt sensum etiam doloris omnem amitterent, & cùm carbonibus incensis, nudis pedibus insistere cogerentur, nihil affirmarent interesse, vtrum per carbones illos, an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandum? Cumque flagris & neruis cæderentur, vt triticum, nisi benè exculcatum & purgatum in horreo: sic animam in cœlo, nisi sic excussam & perpurgatam, dignè stare non posse, dictitarent. Scilicet ijs durum fuit aliquid ex ijs, quæ multitudinis iudicio sunt multò durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatem quandam animi non mediocrem percepisse legimus. Ijs fuit aliquid imposibile, qui plus etiam vltrò præstiterunt, quàm à Deo mandatum fuerat. Nam vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, vt cum deprehēsi fuerimus, mortē prius, in eius nominis confessione, simus occumbere parati, quàm vt eum negemus: hoc certè, quod ab istis factum est, non exigit, vt vltrò se discrimini quisquam offerat: quemadmodum ab Athanasio in Apologia ad Constantinum & in ea, quæ proximè sequitur de fuga sua, & à Gregorio Nazianzeno diligenter legimus animaduersum.

Amor Christi fortiss.

Flamma Christi amoris flammas ignis superat, & sensum doloris adimit.

Deut. 6. Matt. 22.

Morti vt vltro si quis offerat, non exigit Deus

Naz. ora. 6. in Monodia Basi.

Quid autem est, quod præcipit nobis Deus? Quid aliud, quàm id, quod ipse est. Deus charitas est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos: seipsum impertit nobis, mansionē facit apud nos, ita vt nos in ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autē prior diligit, nunquā tamen prior deserit nos, nisi prius deseratur à nobis. Quòd nos deserit, culpa nostra, quòd mansionem in nobis facit, ipsius fit gratia: qui paratior est ad eam nobis impartiēdam, quam simus nos ad recipiendam: tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligentia.

1. Ioan. 4.

Vide Petrum Chry. serm. 151.

Ioan. 14.

Quod Christiana Iustitia Charitas est, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

CAPVT LXIX.

Vrùm, vt vnde cœpit, eò redeat oratio. Non sola fides iustitia nostra est, neque si spes ad eam accesserit, absoluta est iustitia nostra: Dæmones quoque fidem habent, & contremiscunt: Neque enim non credebant, cùm Christum confessi dicerent: Quid nobis est & tibi Iesu fili Dei? Hæretici quoque spem habent & fiduciam, neque soli Lutherani, verùm & reliqua fæx hæreticorum, Sacramentarij, Anabaptistæ, ac quibuscūque alijs nominibus appellantur, se certos esse gloriātur, sibi propter Christum esse peccata remissa, seque esse apud Deum in gratia, ac citra dubitationem vllam, promissam sibi regni cœlestis hæreditatem consecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iustitiam tamen habere dici non possunt, quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non detrahit Euangelium, non adimit fidem, sed quemadmodum hæc illis inesse posse confitetur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, vt hęc prodesse queant: extra quam si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiam omnem, si scientiam omnem, si fidem omnem, ita vt montes transferat: si facultates suas omnes in vsum egentium distribuat, si corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tantùm abest, vt propterea iustus censeri debeat, vt eum nihil esse Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro stromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergò charitate, cùm, sicut omnes alij hæretici & schismatici, destituti fuerint Donatistæ, (nam alioqui non diuisissent vnitatem) negat Augustinus, alia quæ habebāt omnia, quicquam illis vel ad iustitiam vel ad salutem profuisse; Nam cætera frustrà habet omnia, qui vnam charitatem non habet: quicunque totam legem seruauerit, offendit au-

Dæmones habent fidem.

Iac. 2.

Matt. 8.

Fidem & fiduciam habent hæretici.

Aug. in ser. super gestis cum Emerito, tom. 7

Charitas facit vt fides & sacramenta nobis prosint.

1. Cor. 13.

Clem. Alexa.

Iacob. 2.

Matt. 12.

dit autem in vno charitatis præcepto, factus est omnium reus, quia contra præceptum il- [*Rom. 13.*] lud facit, in quo pendent omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis præcepti: [*1. Tim. 1.*] [*Colos. 3.*] hoc est vinculum perfectionis: hæc via Dei ad homines: hæc via hominum est ad Deum: [*Psalm. 83.*] Per hanc è cœlo descendit Deus in terram: per hanc ex ista valle lachrymarum ascendere [*Ioan. 12.*] nos oportet in cœlum, vbi Christus est in dextra Dei sedens: vt sit, vbi dominus ibi & mi- [*Aug. tract. 32. in Ioan.*] nister eius. Charitatem habeto, dicit Augustinus, & cuncta habebis: quia fine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendent vniuersa. Sola [*1. Pet. 4.*] est quæ vincit omnia, & sine qua nihil prosunt omnia, & quæ vbicunque fuerit, ad se [*Charitatis laudes.*] trahit omnia. Hæc omnium arx est virtutum: hæc promissio regni: hæc præmium est san ctorum: absq; hac nihil est quòd se quisquam bonum aut iustum fieri posse speret. Hinc [*Aug. ser. 53. de tempo. in Enchri. cap. 117.*] est quòd cùm quæritur, vtrum quisquam sit homo bonus, non quæritur, dicit Augustinus, quid credat, aut quid speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera, quæ credit, inaniter [*Aug. in psal. 64*] sperat, etiam si ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat. Qui etiam alio loco: Interroget se quisque, inquit, quid amet, & inueniet vnde sit ciuis: verbi gratia. Amat aliquis mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, ciuis est Babyloniæ, nihil ei cum iustitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis est Ierusalem, bonus est, iu- [*2. Tim. 4.*] stus est, neque dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus in illa die coronam iustitiæ. Itaque proprio piorum & bonorum virtus est charitas, sine qua cæteræ virtutes & bonis [*Aug. tract. 7. in epi. Ioan.*] inesse possunt, & malis. Habere baptismum, & malus esse potest, habere prophetiam, & malus esse potest, accipere sacramentum corporis & sanguinis domini, & malus esse potest, habere nomen Christus, id est, Christianus vocari, & malus esse potest, habere sacramenta omnia, & malus esse potest, habere virtutes alias, & malus esse potest. Sola charitas [*Charitate carēt hæretici.*] est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons, cui nemo communicare potest alienus, ad solos hæc virtus pertinet catholicos, quam si habe re possent hæretici, hæretici esse non possent, neque enim scinderent vnitatem, cuius vin culum est charitas. Quam Dorotheus testem esse dicit, quod sit absolutio quædam & per- [*Hom. 4. in ca. 3. Matth.*] fectio virtutum omnium, sicut tectū domus. Et auctor operis imperfecti in Matthæum. Omnis, inquit, species iustitiæ in impostoribus inuenitur, sola autē gratia veræ charitatis non inuenitur, nisi in solis seruis Dei. Ideo hanc priuatam speciem charitatis sibi soli seruauit Spiritussanctus, vt per nullius iustitiam & testimoniū sic cognoscatur, vbi est Spiritussanctus, quemadmodum per gratiam charitatis.

Ex quo facilè perspici potest, falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore, solam fidem iustificare, quam æquè malis atque bonis inesse posse constat. [*Aug. de natu. & grat. ca. 38. cap. 42. & 70*] Charitas enim, inquit Augustinus, ea est, qua vna verè iustus est, quicunque iustus est. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea demùm verissima, plenissima perfectissimaque iusti tia est: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: cha- [*Idem li. 3. c. 7. Hom. 12.*] ritas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contra duas Epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare, quòd quantò amplius diligimus in hac vita Deum, tātò sumus iustiores, ac tum demùm piam veramque iustitiam perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Similiter & Cæsarius. Ipsa est vera iustitia, quæ pro amore Dei non solùm amicos, sed etiam diligit inimicos. Bernardus: [*Bern. epist. 107*] Timore, inquit, vocamur, amore iustificamur. Et paucis interiectis. Sic ad ortum Solis iustitiæ Sacramentum absconditum à seculis de prædestinatis & beatificandis emergere quodammodo incipit ex abysso æternitatis, dum quisque vocatur per timorem, iustificatur per amorem, præsumit se quoque esse de numero beatorum. Audit se vocari, cum [*Charitas iustifi cat. & sanctifi cat.*] timore cōuertitur, sentit & iustificari, cum amore perfunditur. Et post pauca. Si initium sapiētiæ timor domini in quo dicta est esse nostra vocatio, qui nisi prouectus in sapien [*Contra Anomæos hom. 2.*] tia est amor Dei, is dūtaxat qui interim ex fide est, ex quo & nostra fit iustificatio. Quod pluribus etiam verbis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Chrysostomus quoque charitatem ipsam caput esse bonorum omnium dicit, & radicem fontem, & paren- [*Charitas aliarum virtutum forma & perfectio est & parens.*] tem, atque ea vna absente, cætera nobis nullum fructum adferre, nullam præstare posse vtilitatem. Hæc enim discipulorum domini est, magnus seruorum Dei character & indicium. In hoc inquit: Omnes cognoscent, quod mei discipuli estis. In quo? Num in eo, vt mortuos suscitent, leprosos purgent, aut dæmonia expellant? Minimè inquit, Sed illa missa faciēs omnia, in hoc vno, inquit, omnes cognoscent, quod mei discipuli estis, si charitatem ad inuicem habueritis. Nam illa vnius supernæ gratiæ munera sunt hoc humani studij est officium, animum autem probum, & generosum, non tā ea mouere, quæ Deus præbuerit munera, quam suorum laborum officia consueuerunt. Quapropter Christus, non signis: sed à charitate suos cognosci discipulos asserit. Hæc enim, si adest, nulla pars

deest

deest Philosophiæ, sed integerrima, perfectissimaque virtutis ratio habetur, quemadmo
dum certè laborum expertem necesse est omnium, cui hæc deest. Omnium namq; sum-
ma virtutum, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, *Leo in ser. de*
quo Deus proximusq; diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater Spiritus, & filius Spiri *sanct. Lau.*
tus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, quam ob causam vocabulum hoc, quod est Spi- *Rup. lib. 1. in Matth.*
ritussanctus, propriè adscribitur personæ huic? Et mox respondet, nimirùm quia tota *Sanctus cur*
personæ huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est. Hæc operationum distinctio *magis Deo Spi-*
diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne quod factū est per filium fecit: & o- *ritui tribuatur quàm patri & filio.*
mne quod sanctum est, per Spiritumsanctum sanctificauit. Quid enim est spiritus eius,
nisi amor tuus? & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorem, potuit vn *Ioan. 1.*
quam vel potest sanctificari? Igitur quamuis & pater spiritus, & filius spiritus, & pater
sanctus, & filius sanctus sit, rectè tamen hæc sola persona Spiritussanctus debuit nuncu *Spiritussancti*
cupari, cuius operatio propriè creaturæ sanctificatio est: Sine quo nec angelus sanctus, *operatio propria*
nec homo sanctus est: Quem non habens Angelus, Diabolus est: quem non habens ho- *est sanctificatio.*
mo, Antichristus est, vel membrum Diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustifi
catio dici potest, Rupertus tribuit soli charitati. Cuius æqualis Petrus Abbas Cluniacen-
sis: Hæc est, inquit, illa charitas: non tantùm faciens, sed omninò perficiens iustitiam: ad *Lib. 5. epist. 1.*
quam cæteræ virtutes iustitiæ cooperantes, velut ad matrem filiæ respiciunt. De cuius ra-
dice exoriuntur, de cuius stipite, velut fructuosissimæ arboris ramorum infinitas, spe-
ciosa dependent. Ibi castitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi synceritas, ibi obedientia, ibi o-
mnis iustitia.

Charitatem autem cùm dicimus, non eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus
perpetuò dilexit nos, & miserās attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiēs.
Nos autem nunc de formali loquimur, nimirum de ea, quam Paulus diffusam esse scri- *Hier. 31.*
bit in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis. Datus autem nobis, *Roma. 5.*
vt habitet in nobis, tanquam in templis suis, non corporaliter, hoc est, non secundū sub- *1. Corinth. 3.*
stantiam suam: Solus est enim Christus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inha- *Deus quomodo*
bitat: verùm per fidem & charitatem, quā diffundit in cordibus nostris. Quemadmodū *in nobis ha-*
etiam Hilarius testatur, dicens: Habitat enim Deus in religiosorum mentibus, non cor- *bitat.*
porali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, vt alibi non degens, illic tantùm quò se in- *Coloss. 2.*
tulerit insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terrenis labibus corda permittit, seseq; *Hilar. in*
luminis modò, in patentibus innocentiæ foribus, mentes illuminaturus infundit. Sic & *Psal. 131.*
à Cyrillo scriptum est: Etiamsi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc est, *Cyril. lib. 10.*
quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cùm sentimus, *Ca. 14. in Ioan.*
quod caro factum sit, non eodem modo sicut in sanctis habitare dicitur, & in Christo *Coloss. 2.*
istam factam esse habitationem definimus: sed quod secundùm naturam vnitum, nō ta- *Ioan. 1.*
men in carnem conuersum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cū
proprio habere dicitur corpore.

Quamobrē cùm in omnibus ijs quæ creata sunt, quatenus & sunt, & creata sunt, per *Deus quomodo*
præsentiam, potentiam, & essentiam suam Deus esse dicatur, solæ sunt mentes piorum, in *est in rebus*
quibus non solùm esse, verùmetiam habitare per gratiam, solus autē est Christus, in quo *creatis.*
per vnionem substantiæ esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus: Fa-
tendum est, Deum vbique esse per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per habita- *Aug. epist. 57. ad Darda.*
tionis gratiam. Deus enim qui vbique æqualiter totus est per suam simplicem substantiā, *Deus quomodo*
aliter tamen in rationalibus creaturis est, inquit Bernardus, quàm in cæteris, & ipsarum, *vbique est.*
aliter in bonis est, quàm in malis, per efficaciam. Ita sanè est in irrationalibus creaturis, vt *Ber. ho. 3. super*
tamen non capiatur ab ipsis, à rationalibus autem omnibus quidem capi potest per co- *Missus est.*
gnitionem, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, vt
etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari Spiritussan- *Spiritumsanctū*
ctus intelligitur, qui patris amor est & filij, quando sui nos huius amoris reddit partici- *nobis dari quid*
pes, vt quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus, vna substantia, sic nos ad- *1. Cor. 6.*
hærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur. Atque hoc est, quòd iustificari, quòd iu-
stum fieri dicimus: Neq; enim id aliud esse videtur, quàm quòd à Propheta dictum est: *Psalm. 72.*
Mihi autem adhærere Deo bonum est, Deus est enim iustitia nostra, ipse iustus, ipse iu- *Psalm. 118.*
stificans nos, cui quantò magis adhæserimus, tantò magis participes iustitiæ fuerimus. *Roma. 8.*
Hoc est, quod ab Augustino quoq; scriptum legimus: Ea iustitia, quę viuit in seipsa, pro-
culdubiò Deus est. Sicut autem cùm sit in seipsa vita, etiam nobis sit vita, cùm eius effi- *Aug. epist. 85.*
cimur participes, ita cùm in seipsa sit iustitia, etiam nobis sit iustitia, cùm ei cohærēdo iu- *Tit. 2.*
stè viuimus, & tantò magis minúsve iusti sumus, quantò magis illi, minúsve cohęremus.
Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati; Quod etiam Cyrillus testatur his ver *Cyril. lib. 10.*
bis: *c. 14. in Ioan.*

bis: Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo nostro consistit, veram Dei cognitionem efficiens, charitas verò mandatum eius seruare facit. Qui enim me diligit, is, inquit, mandata mea seruabit. Qui ergò per fidem Christo solummodò coniunguntur, sola illi confeßione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed non fructuosi. Nam fides absque operibus mortua quædam res est. Huiusmodi autem palmites agriculæ falx seuerisimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet.

Ioan.14. *Ioan.15.* *Iacob.2.*

Si igitur iustitia est, per quam adhæremus Deo: Deo autē per charitatem adhæremus, cui dubium esse potest, quin charitas nostra sit iustitia nostra? quæ quantò perfectior est, tantò perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoque scriptum legimus: Quis est, qui perfectè adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquàm dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicißim diligendo? Ergo cùm vndique inhærent sibi homo & Deus, inhærent autem vndique intima mutuaque dilectione inuiscerati alterutrum sibi: per hoc Deum in homine, & hominē in Deo esse, haud dubiè dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipse vicißim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me, diligo. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Porrò vbi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras?

Berna. hom. 71. in Cant. *Deum in homine, & hominem in Deo esse, quid.* *Prouer. 8.* *Ioan. 14.* *1. Pet. 4.* *2. Cor. 6.*

Quod autem dicimus diligendo Deum effici, vicißim ut ipse diligat nos nequaquam ita velimus accipi, quasi priores nos dilexerimus Deum, quin cum Ioanne potiùs libenter profitemur, quòd in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos: ipse elegit nos ante mundi constitutionem: ipse misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Nam nisi prior ille dilexisset nos impios, vt faceret pios: nisi dilexisset iniustos, vt faceret iustos, nisi dilexisset ægrotos, vt faceret sanos, nisi nimia quadam nostri charitate flagrans misisset filium suum propitiationem pro peccatis nostris, qui & immensis beneficijs præstandis nos ad vicißim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquàm possemus. Ipsius itaque misericordia fit, vt diligentes vicißim ab eo diligamur. Ipsius misericordia præuenit nos: ipsius misericordia subsequitur nos. Hoc est quod ab Ambrosio quoque scriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsiuerunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Præclara sunt ea de re Bernardi verba, quæ visum est adscribere: Nemo se, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum, quem præuenit, subsequitur: Nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, & necdum amantes? Amauit, inquam, amauit. Habes enim dilectiōis pignus spiritum, habes & testem fidelem Iesum, & hunc crucifixum. O geminum ipsumque firmißimum Dei erga nos amoris argumentum. Christus moritur & meretur amari. Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur, iste, vt ametur: ille suam multam dilectionem in nobis commendat: iste & dat: In illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus vndè amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis, amati amamus, amantes amplius amari meremur.

1. Ioan. 4. *Ephe. 1.* *Rom. 3.* *1. Ioan. 2.* *Psalm. 58.* *Psalm. 22.* *Amb. de vocatione gentium li. 2. ca. 9.* *Ber. epist. 107.* *Rom. 5.*

Est itaque iustitia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, sed Dei, charitas non terræ, non cœli, sed eius, qui fecit cœlum & terram: Charitas vt est apud Paulum, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco, sicut animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: Ille enim sperat qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Hæc igitur vbi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demùm perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cùm Timotheo suo dixisset: Sectare iustitiam, quasi volens indicare, quibus in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox, fidem, spem & charitatem.

Charitas qualis & iustitia nostra. *Rom. 13.* *1. Tim. 1.* *Colos. 3.* *1. Tim. 1.* *Aug. in Psal. 31.* *Conscientia pro spe à Paulo posita.* *2. Tim. 2.*

Quod per Fidem, Spem, & Charitatem, quæ propemodùm obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur.

CAPVT LXX.

Genes.1. *Imago Dei per peccatum defor matur in nobis non aboletur.*

Legimus hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse, Quam quo ad incontaminatam retinuit, iustus erat, Simul vt verò post admissum peccatũ, hæc in eo imago, non quidem prorsus abolita, verùm obsoleta tamen est & deformata, iustus esse desijt, atque suam hanc iniustitiam, ex inobedientia cõtractam, in vniuersam posteritatẽ suam primus parens noster propagauit, ac per eius vnius delictum, diuinum iudicium processit in omnes homines in condemnationem.

Roma.5. *Imago Dei in homine est ratio.* *Cle. in oratione adhortatoria ad gentes.* *Ioan.4.* *Imago Dei in spiritu hominis* *Ephes.4.* *Coloss.3.*

Est autem non secundùm formam corporis ad imaginem Dei factus homo, sed secundùm rationem mente præditam. Quod cùm alij plerique omnes, tùm lõgè vetustissimus ille Philo in eo libro, quem scripsit de opificio mundi, pluribus demonstrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Est enim Dei imago, eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa: Verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine: qui ad Dei imaginem & similitudinem propterea factus esse dicitur, quod prudentia quæ est in corde, diuino verbo assimilatur, & ea ratione verbi rationisque particeps dicitur. Verùm indicat hoc etiam ipsa ratio, Nam cùm Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quàm in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc auctoritas, cùm dicit, Renouamini spiritu mentis vestrę, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est. Quòd dixit, Induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quòd antè dixerat, Renouamini spiritu mentis vestræ, Quod mox addit, Qui secundùm Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit, Ad imaginem Dei, quum alijs verbis idipsum præcipiens, Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cùm actibus eius & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius, qui creauit eum. Ibi secundùm Deum, hic verò secundùm imaginem, inquit, eius, qui creauit eum, vt creatum esse secundùm Deum, nihil aliud intelligi posit, quàm esse creatum secundùm imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Augustino videmus.

Homo factus ad imaginem Trinitatis. *Aug. lib.12. de Trin. ca 2. & lib.12. cap.16.* *Lib.12. de Trin. cap.6. lib.14. de Trin. cap.8. & lib.15. ca.20* *Imago Dei post lapsum in homine planè deformata.* *Homo quare terra & caro dicitur.* *Genes.3.* *Genes.6.* *Psalm.48.*

Factus est igitur homo ad imaginem Dei in spiritu, quæ mens nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis: quòd ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quæ cũ sit pluralis numeri, non rectè diceretur, si homo ad vnius personæ fieret imaginem: siue patris, siue filij, siue Spiritussancti: Habet itaque mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoque Trinitatem: Est enim in ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine sana & integra, vt neque memoriam quicquam impediret, quò minùs in recolenda Dei potentia, sapientia, bonitateque versari semper posset: nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malum, verum & falsum, commodum & incommodum: nec esset, quòd obstare voluntati, quò minùs quæ sola est Christiana iustitia, per charitatem adhærere Deo posset. Cæterũ post infœlicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipsius magis primi parentis nostri, quã vniuersæ posteritatis eius memoria sic est labefactata, vt in cuiuscuis alterius rei cogitatione consumeretur potiùs, quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui fecit cœlum & terram, sed ipsi tantùm terræ visa sit adhærere: nihil vt aliud propè mens humana tota, quàm terra, quàm caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Et alibi. Terra, terra, terra, audi sermonem domini. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quoniam caro est. Quid multis: eò radacta fuit humana mens, vt in qua fuerit imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicẽs: Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Imago Dei in homine quomodo restituta. *2. Corinth.1.* *Luc.11.* *Acto.15.* *Homo in tribus vulneratus rursus in tribus renouatur.* *Roma.5.* *Luc.11.*

Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quã pulchram & decorã, nimirùm ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarum Deus, qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factum, & fidẽ dedit purificantem corda. Post filium Spiritus quoque sanctus missus est, per quẽ in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet, ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi spes facta est: Atque ita per hæc tria, purgata sunt illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intellectum:

Esa. 7. secundũ 70. Interp.

ctum: Credite nanque & intelligetis, dicit Scriptura: Spes erexit memoriã, charitas purgauit affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigium appareret, renouari cœpta est: quæ renouatio ad iustitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur.

Renouatio nostra quando incipiat. *1. Cor. 15.* *Ephes. 4.* *Roma. 13.* *Galat. 6.* *Galat. 5.*

Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœlestis. Nam quemadmodũ anteà quoque dicere nos meminimus, errant, qui iustitiam nostram non aliud esse putant, quàm peccatorum remissionem, quandoquidem non solùm remittũtur nobis peccata, quando iustificamur, sed renouamur prætereà spiritu mentis nostræ: induimur nouum hominem, illum, qui de cœlo venit, dominum nostrũ Iesum Christum: in illius imaginem transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quàm alibi dicit esse fidem, quæ per charitatẽ operatur. Nam quòd dixerat, in Christo Iesu, neque circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed noua creatura: id in proximè præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In Christo Iesu, neq; circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed fides quę per charitatẽ operatur: facilè vt appareat, quòd per nouã creaturam, non aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ociosam, non solã, vt nostri temporis cõtendunt hæretici, sed quæ per charitatem operatur, per quã, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodùm esse videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclarè Augustinus. Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra, ibi habet DEVS imaginem suam.

Creatura noua quid intelligitur à Paulo. *Psalm. 48.*

Quod Iustitia Dei iusti sumus, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit.

CAPVT LXXI.

1. Tim. 1. *1. Ioan. 3.* *Aug. de spiritu & litera. ca. 32* *In Dominica Palmarum.*

CОnstitutum itaque iam est, quòd iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: per quã quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filijs diaboli discernimur. Charitatem autem, Augustinum secuti, non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores sui: qua nos amati à Deo, amamus Deum, & amantes amplius amari meremur, vsque eo verò semper hoc in Ecclesia certũ fuit & indubitatum, vt inter publicas etiam illius preces legatur hæc oratio. Deus quem diligere & amare iustitia est. Quamobrem audiendi non sunt, qui iustitiam nostram esse quidam extra nos affirmant: nihil vt in nobis esse velint, vndè iusti dicamur: sed ea sola iustitia nos iustos esse putent, qua Deus ipse iustus est, non qua nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis, parietem album esse, non ea quæ ipsi parieti, sed quæ mihi, vel meæ vesti insit, albedine. Aquam feruentem calidã esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potéstne dici quicquàm absurdius? Quis vnquàm ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formã esse diceret, quæ ipsi rei non inesset?

Iustitia nostra non est extra nos.

Pugnat itaque cum ipsa ratione, si quis dicat iustitiam Dei, quæ nobis non inest, causam esse formalem iustificationis nostræ: Neque minus pugnat cum recepta tot seculis totius Ecclesiæ doctrina: quę docuit nos quidem, quòd iustitia Dei iusti sumus, sed nõ hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verùm quòd hocipsum, quòd in nobis est, quo iusti sumus, non ex nobis est, verùm Dei donum est. Quod in libro de Spiritu & litera, quem falsò pro se facere nouatores isti contendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiã adstruit, enarrans illud ex Psalmo: In tua iustitia erue me. Est, inquit, iustitia Dei, quæ & nostra sit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadẽ verba in alio Psalmo explicans: Cùm ero iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea, vt tua sit: id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, non solùm qua ipse iustus est, sed quam dat homini cùm iustificat impium. Et iterũ alibi: Ignorantes Dei iustitiam, id est, quam dat hominibus Deus qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes constituere, id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitam: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primũ virga dicta est Aaron, posteà verò virga Moysi: Sicut dicitur spiritus Eliæ, qui est spiritus DEI, cuius particeps fuit Elias: sic illa potuit dici.

Ecclesia doctrina de iustitia nostra. *Aug. de spiritu & litera. ca. 9. 11. 18. & 31.* *Psalm. 30.* *Psalm. 70.* *Lib. 14. de Trinit. cap. 12.* *Roma. 10.* *Quæst. super Exod. cap. 25.* *Exod. 7.* *4. Reg. 2.*

Dicitur etiam Dei iustitia, quæ nostra est, sed donata à Deo: de qua loquens Apostolus Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei iustitiam, & suam constituere volentes, tanquàm à se sibi paratam: contra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepisti? Eundem etiã

Roma. 10.

Pauli locum explicans alibi: Quid est hoc,inquit,iustitia Dei & iustitia hominis?Iustitia *1.Cor.4.*
Dei dicitur,non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per *Tract.26.in*
Deum.Et ad Bonifacium scribens, Non enim propterea iustitia Dei dicitur, quoniam *Ioan.*
Deus iustus est,sed quia homini ex Deo est.Et producens illum ex Psalmo locum: Exau *Cont.duas Epi. Pelag.li.3.c.7.*
di me Domine in tua iustitia,hoc est,inquit,non in mea. Si diceret,Exaudi me in iustitia *Serm.69.de tēpore.*
mea,tanquàm meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & suam iustitiam,sed
sic melius discernit, quia & suam quando dicit,datam dicit, quomodo dicimus panem *Psalm.142.*
nostrum quotidianum da nobis hodie,quomodo nostrum,quomodo da. Ne verò pos *Matt.6.*
set videri negare merita, post interiecta quædam subiungit, Hinc cùm exieris, recipieris
pro meritis,& resurges ad recipienda,quæ egisti, tunc Deus coronabit, non tam merita
tua,quàm dona sua. Atque iterùm alio loco. Qui crediderit in eum,non habebit suam
iustitiam,quæ ex lege est, quamuis sit bona lex, sed implebit ipsam legem non sua iusti-
tia,sed data ex Deo,ita enim non confundetur. Charitas enim est plenitudo legis. Et vn-
dè ista charitas? Diffusa est in cordibus nostris,non vtique à nobis, sed per Spiritumsan
ctum,qui datus est nobis.

Hic,quòd alijs quoque locis semel & iterùm fecit, iustitiam nostram vult esse charita *Rom.13.*
tem,non à nobis profectam,sed per Spiritumsanctum in cordibus nostris diffusam,qua *Rom.5.*
legem impleri dicit. Ac paucis interiectis,cùm dixisset,Noli velle habere iustitiam tuam, *Serm. de verb. Apostoli.*
Iustitia,inquit,sit,sed ex gratia sit,à Deo tibi sit,non tua sit,Sacerdotes,inquit,tui induan *Psalm.131.*
tur iustitia,Vestis accipitur,non cum capillis nascitur:pecora de suo vestiuntur, Hãc præ
dicat Apostolus Paulus,A Deo tibi sit,geme vt impetres,plora vt impetres,crede vt im-
petres. Ac iterùm post pauca, Totum,inquit,ex Deo, non tamen quasi dormientes,non
quasi vt non conemur,non quasi vt non velimus,Sine voluntate tua non erit in te iusti
tia Dei: Voluntas quidem non est nisi tua,iustitia non est nisi Dei,esse potest iustitiaDei
sine voluntate tua,sed in te esse non potest,nisi per voluntatem tuam. Demonstratũ est
quid agere debeas,iussit lex,non facias illud,aut illud, fac hoc aut illud:demonstratum
est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias:rogo vt fa-
cias. Et iterùm paucis interiectis, Qui fecit te sine te,nō te iustificat sine te: Ergo fecit nes
cientem,iustificat volentem, Tamen ipse iustificat,ne sit iustitia tua,ne redeas ad damna,
ad detrimenta, ad stercora. Inueniare in illo non habens iustitiam tuam quæ ex lege est, *Philip.3.*
sed iustitiam per fidem Christi,quæ est ex Deo,iustitiam ex fide,ad cognoscendum eum
& virtutem resurrectionis eius & communicationem passionũ eius, & ipsa virtus tua
erit,communicatio passionum Christi,virtus tua erit. Quid autem non erit in commu-
nicationibus passionum Christi, si charitas non erit? Ac paulò pòst, Non poteris com-
municare Christi passionibus sine amore:sed quæro,quo amore? Non sit cupiditas, sed
sit charitas. Si enim tradidero,inquit,corpus meum vt ardeã,&charitatem non habeam, *1.Cor.13.*
nihil mihi prodest, Vt prosit tibi communicatio passionum Christi, charitas adsit. Vn-
dè tibi charitas:o mendicissima infirmitas,vnde tibi charitas Dei? Vis ostendi tibi vndè
sit tibi?ipsum interroga horrearium dominicum. Si enim fuerit in te charitas Dei,com
municabis Christi passionibus,& eris verus martyr,In quo charitas coronatur,ipse erit
verus martyr. Vndè ergò tibi?Habemus thesaurum istum in vasis victilibus, ait ipse A- *2.Cor.4.*
postolus,vt eminẽtia virtutis Dei sit,& non ex nobis. Ergò vndè tibi charitas?nisi quia
diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum,qui datus est nobis.

Ex his & alijs plerisque locis hanc Augustini sententiam esse cognoscimus,quòd no- *Rom.5.*
stra quidem iustitia iusti sumus,sed ita nostra,donata nobis vt sit à Deo,non à nobis ip
sis parata. Neque enim nati,sed facti sumus iusti,facti autem non à nobis,verùm ab eo,
qui creauit nos,Ipse fecit nos,& non ipsi nos, vt non minus ipsius opus sit, quòd iusti *Psalm.99.*
sumus,quàm quòd homines sumus: Melius enim est iustum esse, quàm hominem esse.
Quòd si nos homines facit Deus,& iustos ipsi nos facimus,melius aliquid facimus nos, *Quod homines*
quàm fecit Deus: Quòd cùm vel cogitare cumprimis absurdum sit,tenendũ est illud fir- *sumus & quod*
miter,quemadmodum quòd homines sumus,ita & quòd iusti sumus,Dei donum esse. *iusti sumus Dei*
Ipsius opus est vt credamus:ipsius opus est, vt amemus. Atque hęc est iustitia nostra, fi- *donum est.*
des quæ per charitatẽ operatur:hæc est renouatio nostra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit *Galat.5.*
in nobis obsoleta,restauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione nostra sen
tentiam esse,cùm ex his,quæ per nos adducta sunt,tum ex alijs nonnullis locis, manife-
stius est, quàm vt quisquam iuficias ire queat. Neque diuersum sentire videtur, qui fuit
æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba leguntur. Hæc hominis est summa iustitia, *Hier.li.1.cont.*
quicquid potueris habere virtutis, non tuum esse putare, sed domini, qui largitus est: *Pelagianos.*
Quamobrem nemo se palpet,inquit Augustinus, de suo Satanas est, de Deo beatus est. *Aug.tract.49.*
Quid est enim de suo,nisi de peccato suo? Tolle peccatũ,quod est tuum, iustitia, inquit, *in Ioan.*

de meo est. Quid enim habes, quod non accepisti? [*1.Cor.4.*]

Nunc videamus, num secus ea de re Græci senserint. Neque verò necessarium esse putamus, [*Cyrilli Encomion.*] omnium proferre sententias. Cyrilli maximè visum est auctoritate niti, viri longè [*Cyrill.li.12. Thesaur.cap.3.*] doctissimi, grauissimique, cui cum Arrianis, Eunomianis, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum etiá hoc elogium ab Euagrio legimus, quod clarissimus [*Euag.li. 1.c.7. Eccle.histo.*] præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator decantetur atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos [*2.Cor.5.*] efficeremur iustitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in similitudine carnis peccati [*Rom.8.*] factus ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidem, iustitia Dei dicimur facti, quę propriè filius est: nos enim naturalium bonorum Christi per Spiritumsanctum participes sumus, ipse auté rursus in seipso humana suscipit, ad diuinam [*Cap.5.*] pulchritudinem, naturam nostram in seipso reducens. Ac non ita multò pòst: Omnia quæ naturaliter diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac propriè creaturis in- [*1.Cor.4.*] esse, sed per gratiá innata sunt. Quid enim habes, quod non accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas quoque soli Deo inest naturaliter, in alijs per gratiam. A Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationem accipiunt, & ideò sanctificare non possunt: id auté Christus facit: Sanctificauit enim Ecclesiam.

[*Ephes.5.*] Nunquid non pulchrè cum Augustino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quàm negat natura nos esse iustos, negat nasci nos, verùm fieri dicit iustos, atque id non à nobis, verùm ab eo, qui solus iustus est & iustificans: cui quod esse, hoc ipsum est iustũ esse: ab eo qui factus est nobis sapientia, & iustitia, sanctificatio, & redem- [*1.Cor.1.*] ptio, domino nostro Iesu Christo: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter: [*Colos.2.*] de cuius plenitudine omnes nos accepimus: de plenitudine misericordiæ eius, de abun- [*Ioan.1.*] dantia bonitatis eius. Ipse est eñ ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus, vt sit ipsa iustitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyril- [*Dion.li.4. c.1. cœlestis Hier. et de diuinis nom. cap.4.*] lus, & ante eum aliquot in locis auctor est Dionysius, vt omnibus se proponat, & frui se velit omnes, prout singuli possunt, quòd certè facit. Habitaturum enim se in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergò clemens & bonus est Deus, vt bonitas sua [*2.Cor.6. Leuit.26.*] per filium in Spiritusancto ad omnes transeat, & nemo à participatione suæ bonitatis [*Ioan.14.*] repellatur. Patris verò participatio per filium in spiritu decenter & propriè fit: nam & [*Cyril.lib.7. Thesau.cap.4.*] sole per splendorem, qui ex eo emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis Spiritussancti imaginem gerit. Et iterùm alio loco, Bonus sanctus, cæteraq; huiusmodi de hominibus quandoq; per participationem veri boni & sancti dicuntur.

Ex his & alijs Cyrilli locis nõ dubiè colligitur, quòd nos sumus, qui boni, qui sancti, qui iusti sumus, verùm non natura, sed per participationem tãtùm, hoc est, quatenùs Dei participes efficimur, qui non tam bonus, quàm ipsa bonitas, non tam sanctus, quàm ipsa [*1.Tim.6.*] sanctitas, non tam iustus, quàm ipsa est iustitia. Cæterùm ad hanc participationem Solis [*Luc.1.*] illius iustitiæ, qui lucem habitat inaccessibilem, nos qui sedebamus in tenebris, & in vm- [*Ephes.1.*] bra mortis, viribus ipsi nostris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues [*Heb.1.*] est in misericordia, dñs Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, vt eũ qui [*Phil.2.*] splendor est ipsius gloriæ filium suum vnigenitum, è sublimi cœlo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione suæ diuinitatis ipso largiente parti- [*Bar.3.*] cipes fieri possemus, in hac lachrymarũ valle nobiscum versatus, ac per omnia similis no- [*Hebr.4.*] bis factus, illuminans tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis nostris [*Christus cur in mundum venerit.*] caliginem depellens, nobis demonstraret.

Neque enim in hunc mundum veniendi sola Christo causa fuit hæc, vt pro peccatis nostræ morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret, verumetiam vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est, [*Rom.6.*] in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris Deo seruire oporteret, in corpore mortis [*Luc.1.*] nostræ, se nobis exemplum proponeret. Quod etiam testatur Eusebius Emissenus cum dicit. Ad hoc ad nos è cœlo descendit, vt non solũ nos redimeret mortis pretio, sed etiam [*Basi. de vita solitaria.cap.1.*] vt vitæ ædificaret exemplo. Propterea corpus peccati gestauit, sicut Basilius quoque scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersationem, quantùm possibile est imitaremur. Præclarè sanctus ille monachus Macarius: Deus cùm sit infinitus, inaccessus, & increatus per infinitam & increatam bonitatem suam seipsum demisit, induitque membra corporis nostri, atque vt ita dicam, minuit se ab inaccessa illa gloria, ac per clementiam & humanitatem mutata figura seipsum, corporeum reddidit, vt vniri possit creaturis suis visibilibus, nẽpè animis sanctorum atq; angelorũ, vt ita participes esse possent vitæ diuinæ, possẽt in vnitate viuere, vitá mortales sentire, & ad æternam gloriá peruenire.

Factus homo, inquit Faustinus, obseruare voluit quodcũq; docuisset, vt cæteros inuita- *Faust. in libris de fide contra*
ret, magis auté dixerim, vt cæteros subleuaret. Itaq; vita eius nobis viuendi regula, mors *Arria. cap. 3.*
à morte fuit redéptio, Illa vitam instruxit, morté ista destruxit. Mors Christi, mors fuit *Idem li. 2. mora*
mortis nostræ quoniá ille mortuus est, vt nos viueremus. Queádmodum auté peccatis *lium cap. 6.* *Oseæ. 13.*
mortuos, iustitiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos aliquandiu versatus exemplo *1. Pet. 2.*
suo nos docuit. Idcircò nanque in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non solum nos *Greg. Pastoral.*
per passionem redimeret, verumetiam per conuersationem doceret exemplum se se- *curæ, li. 1. ca. 3.*
quentibus præbens. Et alio loco. Ad hoc Deus apparuit in carne, vt humanam vitam *Lib. 2. cap. 5.*
admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgen- *Greg. Nisse. in li. ad Harmon.*
do repararet.

Ante quem etiam Paulinus. Ad hoc venit, inquit, Christus, vt vitam suam nobis in *Quid nomen Christianum sibi velit.*
formulam & speculum vitæ proponeret. Quod pluribus etiam verbis in lib. diuinarum *Paulinus ad Seuerum epist. 2.*
institutionum demonstrauit Lactantius. *Lact. li. 4. c. 24*

Quamobrem causa meritoria iustificationis nostræ, morte sua nobis factus est Chri-
stus: omni autem vitæ suæ genere, factus est causa nostræ iustificationis exemplaris: vt ve *Christus qualis causa iustifica-*
risimè dicatur, ipsius nos iustitia iustos esse. Nam siue quis meritum spectet, mortis ip *tionis nostr.*
sius merito fit, vt iusti simus: Nisi enim dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret *Tit. 2.*
ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum o-
perum, nos iusti sectatoresque bonorum operum nullo modo esse potuissemus: Siue
quis ipsam consideret iustitiam, non eam aliundè, quàm ab ipso Christo habemus: qui
nisi factus esset nobis iustitia, nisi nobis & verbo & exemplo iustitiæ viam commom-
strasset, nobis ad eam aspirare nunquàm licuisset: in tenebris adhuc versaremur, omniq;
prorsus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iustitiæ procul abessemus, nisi nos
paternæ splendor gloriæ Christus illuminasset. Huius itaque splendoris, qui Christus
est, quisquis particeps est, is demùm iustus est, vt nihil sit aliud iustum esse, quàm Chri-
sti participem esse: Quemadmodum etiam à Paulo dictum est: Participes Christi facti *Iustũ esse quid.*
sumus: si tamen initium substantiæ eius, vsque ad finem firmum retineamus: Quicunque *Heb. 2.*
in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarium secutus Ambrosius, quicunque tramitem *In Psalm. 118. serm. 8.*
iustitiæ tenuerit, Christi particeps est. Christi autem participem esse, est Christianum es- *Christianum es-*
se: à Christi enim participatione Christiani vocamur. Porrò fiunt non nascuntur Chri- *se quid sit.*
stiani, sicut à Tertulliano scriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quan *Tert. in Apologetico.*
tò magis autem aliquis Christi particeps fuerit, tantò magis Christianus, hoc est, iustus *Hilar. li. 12. de*
dici meretur. Præclara sunt Leonis magni verba: Crux Christi quæ saluandis est impen *Trinitat.*
sa mortalibus, & sacramentum est, & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur *Hier. in epi. ad Lætam. serm.*
diuina: exemplum quo deuotio incitatur humana: Quoniam captiuitatis iugo erutis, e- *2. de resur. dom.*
tiam hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio. Nam si mundana sapientia ita
in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quisque ducem elegerit, eius opiniones & mo-
res atque omnia instituta sectetur: quæ nobis erit communio nominis Christi? nisi vt *Ioan. 14.*
ei inseparabiliter vniamur, qui est, vt ipse insinuauit, via, veritas, & vita? Via scilicet con
uersationis sanctæ: veritas doctrinę diuinæ, & vita beatitudinis sempiternæ. Sed & à
Saluiano rectè scriptum est: Nihil prodest nomen sanctum habere, sine moribus: quia *Sal. li. 3. in fine.*
vita à professione discordans, abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actuum
vilitatem. Gregorius Nissenus: Qui Christianismum simulát, eos esse scribit simiarũ si-
miles: Si quis, inquit, nomẽ Christi sumat: quæ verò vna cũ hoc nomine cõsiderátur vita
nõ exprimat neq; repræsentet, is nomẽ ementitur, iuxta propositã à nobis similitudinẽ
personã in animã humanæ figurę conformatã & assimilatã simiæ apponẽs. Et ante eum
Cyril. Hieroso. Nihil eñ proderit nobis, inquit, Christianorũ possedisse appellationẽ, *Operandũ bene.*
si opera illã nõ sequátur. Ne fortè et illud nobis dicatur. Si filij Abrahã essetis opera A-
brahæ faceretis. Hoc est igitur Christianum & iustum esse, Christi participẽ esse: Quod
tum efficitur quisque, quando Christum induit. Quid est Christianismus, quærit Basi- *Christianismus quid.*
lius: ac mox respondet: Similitudo Dei, quòad eius humana capax est natura: Si Christia *Basi. in Hexa-*
nismum, amplexus es, stude similis fieri Deo: indue Christum. Quomodo illum indues? *meron, hom. 11.*
Qui baptismum non accepit, quique vestem incorruptionis non induit, similitudinem *Galat. 3.*
Dei repudiauit. Ac paulò superius: Assume viscera miserationis, bonitatem & comita-
tem, ut Christum induas. Quibus enim modis sympathiam assumpseris, eisdem & Chri
stum indues, & per Christi cognationem Deo quoque coniunctus eris. Quem imitatus
frater eius Grego. Nissenus: Suscipe, inquit, viscera misericordiæ, beneficiũ exerce, vt in-
duas Christũ. Per quos enim misericors & benignus es, per eos Christũ induis, Chri-
stiq; necessitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuinciris. Ac paucis in-
teriectis, Quoniã accepisti vt esses Christian⁹, operã da, vt sis Deo similis: indue Christũ.

Quo autem pacto illum indues? nisi eius figneris nota, nisi baptismum suscipias, nisi ca-
pias incorruptionis indumentum. Hæc ille, explicans verba illa scripturæ, Faciamus ho-
Basi.cap.43. minem ad imaginem & similitudinem nostram. Et iterùm Basilius in Asceticis: Christia
Christianismi finis. nismi, inquit, finis hic est, vt Christum pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusq; vo
cationi competit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet frater eius Gregorius Nis
senus, ad Olimpium monachum, perfecti hominis Christiani formam describens: quam
nihil aliud esse vult, quàm Christi imitationem.

Aug.li.5.de bapt.paruulorum cap.35. Ex quibus Basilij Gregorijque Nisseni scriptis colligere licet, quod ab Augustino quo
que scriptum est: duobus modis nos Christum induere: per baptismi susceptionem, &
Christū induere per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galatas scribens:
Galat.3. Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. De posteriore meminit, cùm
Rom.13. Romanos iam proculdubiò credentes, & per baptismum Christum indutos, hortatur,
vt induantur Dominum nostrum Iesum Christum. Priorem igitur iustitiam, credentes
Ephe.4. in baptismo consequimur, vbi complantati facti similitudini mortis Christi, vetere si-
Ephe.3. mul homine crucifixo nouum induimus, qui secundùm Deum creatus est in iustitia &
sanctitate. Quo quidem tempore non solùm peccata nobis omnia remittuntur, passio-
nis & mortis Christi merito, quod nobis credentibus in baptismo communicatur, haud
aliter ac magis etiam quàm si eadem ipsi pro peccatis nostris passi, atque ad eundem mo-
dum mortui essemus: verumetiam infunditur omne gratiarum genus, ipso gratiarum lar
gitore Christo per fidem in cordibus nostris habitante: vt si quem, simul atque lauacro
regenerationis ablutus est & sanctificatus, ex hac vita migrare statim contigerit, dubium
esse debeat nemini, quin is Christum indutus, & quod Christus est natura, per adoptio-
nis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœlestis euestigiò consequatur: etiam si
non modò nulla bona, verumetiam opera multa mala baptismum eius præcesserint. Cæ
terùm, si posteaquàm fidem est & baptismum consecutus, aliquod ei viuendi spacium
Deus suppeditare sit dignatus, nequaquàm suffecerit, quòd per gratiā adoptionis, quam
adeptus aliquis est, credens & baptizatus, Christum indutus, filiusque Dei factus est. Ne-
1.Ioan.3. que enim sine causa dictum est à Ioanne, Charissimi, filij Dei sumus, & nondum appa-
Hebr.6. ruit quid erimus: fieri enim potest, vt qui per baptismum & fidem Christum indutus, fi
Hebr.10. lius Dei per adoptionis gratiam factus est, posteaquàm gustauit semel donū cœleste, par-
Ephe.4. ticeps factus est Spiritus sancti, contristet voluntariè peccando Spiritum sanctum, quem
1.Cor.3. accepit, & quod ipse factus est, templum eius violet, atq; ita duplo quàm anteà gehēnæ fi
2.Pet.2. lius efficiatur: quòd melius illi fuerat nō cognoscere viā iustitiæ, quàm post agnitionem
1.Ioan.3. retrorsum conuerti. Nescimus igitur, inquit, quid erimus: sed si conformes illi facti fueri
Rom.8. mus, imaginem ipsius hic portando, crucem eius ferendo, membra nostra: quæ super ter-
ram sunt mortificando, cùm apparuerit similes ei erimus in gloria: si compassi illi fueri-
mus, & conregnabimus. Hunc esse Ioannes verborum sensum, vel ex eo colligi potest,
quod statim subiungit: Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille san-
ctus est. Quod verbum diligenter est obseruandum: Neque enim dixit Ioannes: Qui ha
bet hanc spem, Deus illum sanctificat, aut pro sancto & iusto habet, nō imputando ei pec
Ephe.5. cata sua, propter fidem & spem: nam nō loquitur ibi de sanctificatione & iustitia, quàm
supernè accepimus, mundati lauacro aquæ in verbo vitæ: sed de ea, quæ sanctificati iam
& abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti sumus Chri
stum per sacramenti susceptionem, eum induimus per vitæ ipsius imitationem, vt quem
admodum ei similes esse cupimus in gloria, sic prius ei pro modulo nostro similes esse
Luc.1. contendamus in sanctitate & iustitia, ea iustitia, de qua scribit idem Ioannes alio loco.
Apoc.22. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Tunc autem iustificatur, qui iustus est, cùm qui per la-
Iustus quomodo iustificetur adhuc. uacrum regenerationis, non ablutus tantùm à sordibus peccatorum suorum, verūetiam
iustificatus est & sanctificatus, aspiciens in auctorem fidei & cōsummatorē Iesum, quòd,
1.Cor.6. cùm baptizaretur professus est, omni genere vitę suæ præstat, sacris Iesu vestigijs incedit,
Hebr.12. ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipse quoque. Quam ad rem hortatur nos
1.Ioan.2. Paulus, cùm dicit, Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dile-
Ephes.5. ctione. Hoc est igitur iustum esse, Christum induere, Deique filium fieri, non mo-
dò per susceptionem sacramenti, verumetiam per imitationem illius vitæ sanctissimæ, ci
Diony.cap.1. Eccle.Hier. tra quam salui esse non possumus. Hoc est quod à Dionysio quoque Areopagita scri-
Deificatio quid. ptum est: Deus maximè desiderat salutem nostram, quæ nobis nisi deificatis continge-
re non potest. Deificatio autem est ad Deum quantum possibile est, & similitudo & vni-
tas, quæ quidem similitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Si quidem si-
militudo, causa dilectiōis, sicut cōtra dissimilitudo, causa est displicētiæ & disiūctionis.

Itaque

Itaque finem vitę cum virtute degendæ Gregorius Nissenus esse scribit, vt quis numini diuino assimiletur, & Christianismum esse dicit imitationem diuinæ naturæ.

Greg. Nissenus ad Harmoniū de professione Christianæ vitæ.

Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quem ostendit in faciendis miraculis? num in sapientia? num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulare, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est, omnis iustitia nostra non aliud esse videatur, quàm dilectio: Verùm in hac quoque Deum imitari perdifficilè est. Quid est enim homo, vt possit sequi regem factorem suum? Infirmiores reuera sumus, quàm vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus. Verùm data est tibi diuinitùs potestas, inquit Chrysostomus, imitari Christum pro viribus & similem fieri. Noli expauescere hoc audiens: Timendum enim tibi potiùs est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris in mentibus nostris accenderit. Ex quo videre licet, quàm appositè dictum sit à Cyrillo: quòd iustitia, siue bonitas patris, per filium in Spiritusancto transit ad omnes. Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem filij, quòd exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritussancti imaginem gerit: Sol iustitiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, quique nobiscum in terris degens, nam iustitiæ nobis commonstrauit: calor Spiritussanctus: qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mentes nostras inflammauerit, iam sumus iustitiam consequuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in Epistola ad Serapionem de Spiritusancto: Sicut ex patre per filium est gratia, quæ tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest, nisi in Spiritusancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem.

In libello de octo beatitudinibus explanans illud. Beati pauperes spiritu. *Christo in quo debemus esse similes.* *Eccle. 2.* *Chry. hom. 79. in Matt.* *Rom. 8.* *Cyrill. li. 4. Thesauri cap. 5.* *Idem li. 6. de Trinitat.* *Rom. 5.*

Ex his cuiuis perspicuum esse potest, quomodo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia. Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur. Deus est enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, non solùm quia Christi merito fit, vt iusti simus, qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam Deo patri suo cœlesti reconciliasset, non modò nulla iustitia, sed mera esset in nobis iniustitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verumetiam quia non aliter iusti efficimur, quàm si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est participes reddamur. Cuius cùm nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquàm satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna quominus difficulter sustinere splendorem lucis illius possemus. Præclarè scriptum est à Cyrillo Hierosolymitano. Cùm nos ita vt ille erat, perspicere aut frui illo non potuimus, Factus est ille, sicut & nos, vt sic illo perfrui possemus. Si em̄ solē qui die quarto factus est, perfectè intueri nequimus, quomodo ipsius factorē videre poterimꝰ? Similiter & Macarius. Si placuisset ei in pura diuinitate descēdere, quis ferre potuisset: quàobrem ex virgine corpus accepit, & per organū illius loquutus est hominibus, & in illo quēadmodum vita nobis instituenda sit, exēplo nos docuit. Porrò nostra dicitur iustitia, quoniam cùm à Deo nobis donatur, spiritu mentis nostræ renouamur, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis accipientes, de plenitudine iustitiæ, quæ Christus est pro modulo nostro, quemadmodum dicit Augustinus, tanquàm particulas nostras: secundùm mensuram, quam Spiritussanctus partitur singulis sicut vult, & secundùm propriam cuiusque dispositionem, & cooperationem, diffusa in cordibus nostris charitate, quæ quantò maior fuerit, tātò maior erit iustitia nostra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhæret, quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis: quia posteaquàm semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiam ipsi deinceps in Deo spem habentes, sanctificamus nos & iustificamus, ambulātes in dilectione, sicut Christus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem est iustitiam consecutus.

2. Cor. 13. *Iustitia Dei, Christi, & nostra.* *Philip. 2.* *Apoc. 1.* *Rom. 8.* *Hebr. 1.* *1. Tim. 6.* *Ioan. 1.* *Ezech. 32.* *2. Cor. 4.* *Cyril. Hierosol. Catech. 12.* *Macarius homil. 6.* *Ephe. 4.* *Aug. de gratia & libe. arbit. cap. 9.* *1. Cor. 12.* *Rom. 5.* *1. Cor. 6.* *Ephe. 5.*

Nostra ergo est iustitia, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, quòd ab illo donata est. Nisi fortè quis dicat & vestem propterea nostram non esse, quòd eam ab amico donatam habemus. Nostrum est, inquit, Augustin. quòd à nobis habetur: nostrū est & quod nobis donatur. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus: quem nouatores isti secum agere falso gloriantur: Iustū

Nostrum quid. *Aug. in li. 50. homi. hom. 14.* *Bern. Epi. 190.*

 inquit,

inquit, me dixero, ſed illius iuſtitia. Quæ nam ipſa? Finis legis Chriſtus, ad iuſtitiam om-
Rom.10. ni credēti: Denique qui factus eſt nobis, inquit, iuſtitia à Deo patre. Quæ ergo mihi iuſti
1.Cor.1. tia facta eſt, mea non eſt? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iuſtitia? Et ſanè
Rom.4. multò tutior donata, quàm innata. Nā iſta quidem gloriam habet, ſed non apud Deum:
2.Cor.10. illa autem cùm ſit ſalutis efficax, materiam gloriandi non habet, niſi in Domino. Nam
Iob.10. etſi iuſtus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne videlicet reſponſum accipiam: Quid enim
1.Cor.10. habes, quod nō accepiſti? Quòd ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi nō acceperis? Quid aliud
Coloſ.3. his verbis Bernardus, quàm illud ipſum aſſerit, quòd ab Auguſtino, quodque à Cyrillo
ſcriptum anteà retulimus? negat innatam, ſed eſſe nobis donatam dicit iuſtitiam: negat
naſci, ſed fieri dicit Chriſtianos, hoc eſt iuſtos. Nō quia factus eſt mihi iuſtitia Chriſtus,
ideò, inquit, iuſtitia mea nō eſt. Etiam vita factus eſt nobis Chriſtus, Sic enim loquitur
Ioan.11. Paulus. Cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra, Sic loquitur ipſe Chriſtus, Ego ſum vita &
Ioan.14. reſurrectio, Ego ſum via, veritas & vita, nunquid ideò noſtra non erit vita? In Deo viui-
Actor.17. mus, mouemur, & ſumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu
mouemur, quo mouetur Deus? ſi modò rectè dici poteſt moueri Deum. Poſſet ne dici
quicquam abſurdius? Viuimus igitur vita, quæ eſt in nobis, verùm quam Deus produ-
xit in nobis. Sicut aër clarus eſt, non ea luce quæ eſt in ſole, ſed ea, quam accepit à ſole, Si-
cut aqua feruet, non eo calore, qui eſt in igne, ſed quem recipit ab igne, & ineſt illi: ſic &
nos non ea iuſtitia iuſti ſumus, quæ eſt in ſole iuſtitiæ Deo, ſed quam accepimus à ſole iu
Mal.4. ſtitiæ Deo, & ineſt nobis. Qua de re ſic à Gregorio quoque ſcriptum legimus: Iuſtitia no
Greg.li.33.moral.cap.2. ſtra dicitur, non quæ ex noſtra eſt, ſed quæ diuina largitate fit noſtra, Sicut in Domini-
ca oratione dicimus, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & noſtrum di
Matth.6. cimus, & tamen vt detur oramus: Noſter quippè fit cùm accipitur, & tamen Dei eſt, quia
ab illo datur. Et Dei ergo eſt ex munere, & noſter fit veraciter per acceptionem.

Hoc ergò ſentiendum eſt de noſtra & de Dei, ſiue Chriſti iuſtitia, quòd nos iuſtitia iu
ſti ſumus quæ eſt in nobis, ille verò eſt ipſa iuſtitia, nos capaces tantùm iuſtitiæ ſumus, il-
Dydi.li.1.de le, ſicut ex Dydimo vertit Hieronymus, nō capax, verùm capabilis: Nam qua iuſtitia nos
Spirituſanct. iuſti ſumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à ſemetipſo habet quòd iuſtus eſt, & eſt
Victo.l.1.& 3. (quo verbo libenter Victorinus vtitur) fontana quædā iuſtitia. Quamobrem Chriſtia-
cont. Arrium.
Amb. li.8. cap. nos Macarius ſimiles aliquatenus eſſe dicit lucernis habentibus in ſe oleum, hoc eſt, fru-
17.Luc. ctus iuſtitię ac niſi accēdantur in eis lucernæ luminis diuini: nihil ſunt. Deus, inquit Am
Greg.li.18.mo- broſius, vniuerſitate bonus eſt, nos ex parte. Deus, inquit Gregorius, eſt iuſtitia iuſtificās:
ra.cap.33. in nobis eſt iuſtitia iuſtificata. Nos iuſtitiam ſimilitudine tantùm, Chriſtus æqualitate
Coloſ.2. comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iuſtitiæ, nos non plenitudinem,
Ioan.1. ſed gratiæ portionem accepimus: mentes noſtræ de plenitudine acceperunt, mens Chriſti
Ioan.3.
Hom.43. plenitudinem ipſam comprehēdit: Quin ipſe Chriſtus plenitudo eſt, nam hoc ei nomen
Cyril.li.1.ca.3. Cyrillum tribuiſſe legimus. Siquidem homo non eſt capax omnium, inquit Chryſoſto-
in Ioannem.
Chry.in ho.85. mus, ideò dicit Paulus: Num omnes Apoſtoli? num omnes Prophetæ? num omnes ha-
ſancto & ado- bent dona ſanationum? In carne autem Chriſti omnia dona fuerunt ſecundùm ſubſtan
rant.ſpiri.to- tiam carnis. Cuius æqualis Baſilius: Filius, inquit, Dei iuſtitia vocatur, nos verò participa
mo.7. tione illius iuſtitiæ iuſti ſumus. Et eius frater Gregorius Niſſenus: Vna & eadem eſt, quæ
1.Cor.12.
In li.de perfecti in Chriſto, & quæ id mentibus noſtris conſpicitur puritas: Sed illa in fonte naſcitur,
Chriſtiani homi hæc indè manat, & in nos deriuatur. Quod ante fratres hos ſic ab Origene ſcriptum eſt:
nis forma. Sicut participatione iuſtitiæ ſaluatoris iuſti efficimur, & participatione ſapientiæ eius ſa
Orig.in Pſa.36 pientes, ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Eſt ergò velut fons qui-
homil.2. dam perennis, de quo haurire poſſumus & patientiam, & ſapientiam, & iuſtitiam, & o-
mnia quæcunque ſunt virtutis bona, ſi tamen bona, digna, & pura vaſcula noſtra defera-
mus ad fontem. Et Cyrillus Hieroſolymitanus: Verè vnus Deus dicitur ſanctus, qui natu
Lib.3.cap.4. rà ſanctus eſt. Angelomus quoque: Omnibus ergo ſapientia veri Salomonis antecellit,
quia multum diſtat inter eos, qui participatione ſapientiæ ſapientes ſunt, & inter illum
qui eſt fons ſapientiæ & origo virtutum. Verùm autem Salomonem Chriſtum intelli-
In 5.catecheſi git. Nos verò ſancti, non natura, ſed participatione & exercitio, & voto. Et ante hos cùm
myſtagogica. alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idem frequenter inculcat Dionyſius. Alio verò
Et Greg.in Iob. loco Baſilius: Quemadmodum in igne eſt caliditas, quæ ſimul cum ipſo igne exiſtit, &
ca.28.
Baſi.hom.de quaſi conſubſtantialis illi eſt, & caliditas, quàm communicat aquæ, & alteri cupiam
ſpirituſanct. conſimili: ſic & Spirituſſanctus, & in ſe vitā habet, & qui participes ipſius fuerint, vitam
In Deo omnia aguht Deo dignam, vitam diuinam & cœleſtem conſequuti. Ac mox virtutes omnes per-
perfecta. fectas apud Deum eſſe docet, nihil in ipſo acquiſitium, ipſum fontem eſſe bonorum
Leo epi.93.c.5 omnium, ſpiritum ex Deo promanantem eiuſdem cùm eo ſubſtantiæ: quæ verò ex ſpiri
tu profluunt, ipſius eſſe operationes. Leo quoque magnus: Nemo hominum veritas, in-
quit,

quit,nemo ſapientia,nemo iuſtitia eſt,ſed multi participes ſunt veritatis,& ſapientiæ atque iuſtitiæ: Solus autem Deus nullius participationis indigus eſt: de quo quicquid dignè vtcunque ſentimus,non qualitas eſt, ſed eſſentia:Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia eſſe illi quòd eſt ſempiternũ, ſemper eſt proprium. Ante quē Ioannes quoque Chryſoſtomus,explicans illud ex Pſalmo:Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine: *Pſalm.118.* Non aliundè docet aſcendere virtutes,niſi à bonitate boni, nec aliam vult eſſe bonitatem Chriſtianorum,niſi quàm Deus infundit bonis,vt ex malis eſſent boni. Et antè Chryſoſtomum Origenes: *Orig.hom.11.in Numeros.* Sola trinitatis ſubſtantia eſt,quæ non extrinſecus accepta ſanctificatiōe,ſed ſui natura fit ſancta. Omnis verò creatura, vel dignatione ſancti Spiritus, vel meritorum ratione ſanctificata,ſancta dicitur. Sic ergo & ſcriptum legimus: Sancti *Leuiti.11.* eſtote,quoniam ego ſanctus ſum:Non continuò ſimilitudo ſanctitatis in Deo atq; hominibus ponenda:de Deo enim dicitur,quia ſanctus eſt: homines autem quaſi qui non ſemper fuerint, iubetur vt ſancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifeſtum ergò eſt,quòd qui ſanctificat,ſanctus eſt,quia ſemper ſanctus eſt,qui autem ſanctificantur,non ſimpliciter ſancti,ſed ſanctificati,ſancti dicendi ſunt. Proſper etiam Aquitanicus diligens Auguſtini ſectator,Leonis æqualis,vbi de libero arbitrio diſſerit: Virtus, inquit,principaliter Deus eſt,cui non aliud eſt habere virtutem,quàm eſſe virtutem, cuius cùm participes *1.Cor.1.* ſumus,habitat Deus in nobis,qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia,habitat fides,ſpes,& charitas,continentia,intellectus, conſilium, fortitudo, cæteræque virtutes: *Iſai.11.* cùm verò ab hoc bono recedimus,omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: Diſcedente enim pulchritudine, *Pſalm.103.* quid ſuccedat niſi deformitas? abeunte ſapientia,quid reſideat niſi inſipiētia? non regnante iuſtitia,quid dominetur niſi iniquitas? Virtutum itaque ſemina,quæ beneficio creatoris inſerta ſunt, præuaricatiōe primi parentis euerſa ſunt:nec haberi queũt,niſi eo reſtituente,qui dedit:Reformabilis enim eſt natura humana formatori ſuo,& eorũ bonorum,quæ habuit,capax eſt,vt per meditatorē Dei & hominum Ieſum Chriſtum,in eo ipſo quòd ei remanſit, poſsit recuperare quod perdidit: Remanſit autem ei rationalis animus, *Animus rationalis virtutis habitaculum.* qui non virtus,ſed virtutis habitaculum eſt. Ex participatione enim ſapientiæ & iuſtitiæ, & miſericordiæ non ſapientia,neque iuſtitia, neque miſericordia, ſed ſapientes & iuſti & miſericordes ſumus : Quæ bona,quamuis rationale noſtrũ vitijs occupatũ ſit, *1.Tim.2.* & præuaricantibus nobis Dei templum ſpiritus immundus inuaſerit, poſſunt tamē rurſum *Luc.11.* *Ioan.12.* in ipſum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans *1.Cor.24.* fortem,vaſa eius rapit,fugatoque mundi huius ſpiritu, dat ſpiritum, qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Et qui videtur non multò fuiſſe poſterior Fauſtus: *Fauſt.li.11.de libero arbit.c.7.* Cùm Deus,inquit,iuſtus ac iuſtitia,miſericors ac miſericordia,pius & pietas ſit,homo iuſtus eſſe poteſt, iuſtitia eſſe non poteſt:miſericors eſſe poteſt,miſericordia eſſe non poteſt:pius eſſe poteſt,pietas eſſe non poteſt:quia non naturaliter habet iſta,ſed largiter. Verbi gratia: Ille aurum eſt,homo autem deauratũ vas videri poteſt: & in homine gratia eſt,quòd in Deo natura eſt: & in hoc creatum eſt, quòd in illo probatur ingenitum. Ex his omnibus liquet,hoc quod diximus, non ea, nos iuſtitia iuſtos eſſe, qua Deus iuſtus eſt,ſed qua nos iuſtos facit,dum ſuæ iuſtitiæ participes reddit.

Quod non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione,ſed verè realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus.

CAPVT LXXII.

VErùm hic alios audire licet,qui nolunt videri ſe prorſus negare,noſtram eſſe iuſtitiam,qua iuſti ſumus: Eſſe enim, aiunt, & Chriſti & noſtram: Chriſti,quòd in ipſo, non in nobis ſita ſit:noſtram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non verè nos iuſtos eſſe,ſed imputatione,vel non eſſe iuſtos, ſed pro iuſtis imputatione haberi,quatenùs Chriſti iuſtitiam per fidem Poſsidemus: *Dogma de imputatiua iuſtitia.* Hanc enim ſolam eſſe volunt noſtram iuſtitiam, non quatenùs ea nobis à Chriſto communicatur, ſed quatenus in Chriſto ipſo reſidens, poſteaquàm per fidem eam apprehendimus, nobis perindè ac ſi noſtra eſſet, imputatur. Docent igitur nos reputari iuſtos,|hoc eſt acceptos,non propter propriam qualitatem,hoc eſt,non propter gratiam,quam de plenitudine *Ioan.1.* Chriſti accepimus,ſed propter aliud extra nos, ſcilicet propter mediatorem filium *1.Tim.2.* Dei per miſericordiam. Verùm hæc quoque non minùs quàm illa prior abſurda eſt opinio,& eodem propemodũ recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoq;, quàm *Imputatiuæ iuſtitiæ vox noua* quòd ea,qua Chriſtus iuſtus eſt,non autem ea,qua nos verè iuſtos facit,iuſtitia iuſti ſumus,quandoquidem extra nos eſſe volunt id,quò iuſti ſumus? Quòd ſi Paulus audiendus *1.Tim.6.* eſt, qui prophanas vocum nouitates deuitare iubet, noua certè vox eſt, & his quæ *Geneſ.15.* nos preceſſerunt ſeculis inaudita,imputatiuæ iuſtitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iuſtitiam, *Rom.4.* *Pſalm.31.* beatum eſſe,qui non imputauit dominus peccatum:propter Chriſtum non repu- *2.Cor.5.*

 tare

tare nobis Deum delicta nostra, legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis nominibus, vsi quandoque patres reperiuntur: verùm imputatiuæ iustitiæ vox, noua est, & catholicorum auribus hactenus inaudita.

Voces quædam patrum veterū.

Neque verò eunt hoc inficias ipsi nouatores, nouam hanc esse vocem, nec à catholicis vsurpatam. Sed sicut veteres licere sibi voluerunt essentiæ, personæque nominibus vti, quamuis in scripturis ea non legantur, sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiuam vocent iustitiam, quamuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hęc vox nunquàm fuerit à quopiam vsurpata. Vti se dicunt hoc locutionis genere, quo planioribus verbis edisserant ea, quæ captui nostro in scripturis perplexa impeditaq; sunt. Intereà tamen, quam sibi dari postulant, eam catholicis veniam non concedunt, à quibus simul vt aliquid prolatum fuerit, quòd illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsitato hæreticis collectionis genere, quia non est scriptum, reijciendum esse censent: Nostras autem aures, vocis hæc nouitas non offenderet, si quòd isti se facere videri volunt, ad explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verùm tantum abest, vt per has nouas voces edisserantur ea, quæ sunt in literis sacris perplexa, contrarium vt potiùs illis afferatur. Aperta sunt scripturæ verba, per obediētiam vnius Christi, iustos constitui multos. An cum hac scriptura non pugnat, qui non constitui, sed reputari tantùm nos iustos asseuerat? Quid autem hoc est aliud, quàm Christi meritis derogare? quàm gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quòd à primo Adam patratum est, vt verè nos peccatores & iniustos constitueret: vt illius peccato, non solùm per imputationem damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna: sed ideò pœnam illius sustineamus quia & culpæ rei sumus. Et non erit secundi Adam Christi iustitiæ tanta vis, vt ea nos verè iustos cōstituat? Vbi est igitur quòd dixit Paulus: Vbi abūdauit delictum, superabundauit & gratia. Et paulò antè. Sed non sicut delictum, ita & donum, Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Christianus, quòd à Bernardo scriptum suprà cōmemorauimus. Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia, Si peccato primi Adæ, non per solam imputationem damnor, ac si alieni peccati à me exigeretur pœna, sed ideò pœnam illius sustineo, quia & culpæ reus sum cur & iustitia secundi Adam, non per solam imputationem iustificor, ac si alienæ iustitiæ merces mihi daretur, sed ideò præmium illius fero, quia iustitiæ particeps sum, quæ mihi non innata, sed per Christi meritum est à Deo donata? Dicat cum eo, qui multis antè seculis præcessit, Cyrillo. Absurdum est, nos quidem hæredes factos supplicij primi parētis, corruptione per inobedientiā immissa, non autem fieri participes iustitiæ secundi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam.

Rom. 5.

1. Cor. 15.
Rom. 5.

Cyr. li. posteriori ad reginas de recta fide.

Estne autem verisimile, propterea Dei filium de cœlo descendisse, propterea carnem indutum, propterea factum esse patri obedientem vsque ad mortem, mortem autem crucis, vt nos imputatione tantùm, non autem verè iustos faceret? Atqui cùm esset ad mortem iturus, patrem pro suis discipulis, proque omnibus qui essent in se credituri precatus, Pater, inquit, sanctifica illos in veritate, Isti verò non veritate, sed imputatione sanctificari nos dicunt & iustificari, nō verè nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiuè, vel non iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem Christus, Si vos filius liberauit, verè liberi eritis. At isti, non eritis, aiunt, verè liberi, sed hactenus tantùm eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est, Isti, si Dijs placet, Euāgelici, non qui facit iustitiam, aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus est. Dixit idem in eodem capite. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus: vt filij Dei nominemur & simus, Isti verò, Non est verum, aiunt, quod dicit spiritus Dei per Ioannem, non sumus filij Dei, verùm nominamur tantùm & reputamur. Nisi fortè possunt esse filij Dei, qui iusti non fuerint. Atqui reclamat spiritus Dei per Paulum, dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Idem Paulus cùm recensuisset fornicarios, idolis seruientes, & alijs id genus criminibus infames: Et hæc quidem fuistis, inquit, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed: iustificati estis: Isti autem fuistis, aiunt, hæc & estis adhuc, nisi quòd nō imputatur vobis: iustitia autem Christi, imputatur vobis ad iustitiam. Nimirùm hoc est planioribus verbis edisserere, quæ sunt perplexa in scripturis; hoc est purum Euangelium docere, quæ cum

Philip. 2.

Ioan. 17.

Ioan. 8.

1. Ioan. 3.

Ibidem.

2. Cor. 6.
1. Cor. 6.

Chri-

Christi & Apostolorum doctrina pugnant ex diametro, populo persuadere conari: hoc est Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutem passionis & mortis eius, vt per eam verè iustificati, verè sanctificati, verè per eam abluti simus, & à peccatis liberati, verè ex filijs iræ filij Dei facti. Deinde verò non intelligunt isti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Christi beneficia non obscurare modò, verumetiam ex omni hominum memoria delere, & sempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, isti se pugnantia dicere: Neque enim non legerunt, peccata nostra esse, quæ diuidūt inter nos & Deum: Odio esse Deo impium, & impietatem eius: quî igitur fieri potest, vt non imputet, quod odio habet, cùm ipsum etiam imputationis verbum odium quoddam significare videatur? Quamorem explodenda prorsus est istorum, & de manente quidem in nobis, sed non imputato peccato, & de non inhærente nobis, sed imputata tantùm iustitia, doctrina: Pugnat enim cum verbo Dei: qui non dixit: Ego sum qui non imputo, sed ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Christo Dei spiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat. *Esai.59.* *Sapient.14.* *Esai.43.* *Ioan.1.*

Verùm à sancto Dauid, aiunt, scriptum est: Beatus vir cui nō imputauit Dominus peccatum. Scriptum est, verùm non eo sensu, quo volunt nouatores isti, neque hoc verbis istis Dauid significare voluit, peccatū, quod quidem veri peccati rationem habet, quodque sempiternæ mortis reum facit hominem, eatenùs tantùm remitti, vt non imputetur, non autem vt non sit. Longè abfuit ab hac sententia sanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potiùs voluisse videtur: Beatum eum esse, in quo sic peccatum deletur, vt eius etiam omnis memoria prorsus extinguatur, quasi nunquàm admissum fuisset, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: omnium iniquitatum, quas operatus est, non recordabor. Iustinus philosophus & martyr, proximus Apostolorum temporibus, cùm hunc ipsum locum adduxisset, quasi perstringens nostri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum Dominus: hoc est, cui pœnitenti peccata Deus remittet. Non sicut prædicatis, vosmetipsi fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant, etiam si peccatores fuerint, modò Deo norint, non imputabit eis peccata Dominus. Videtur autem Propheta quasi gradus quosdam constituere, quiddam vt amplius esse velit tegere peccata, quàm remittere: Rursus maius quiddam non imputare, quàm tegere, quemadmodum à doctissimo Origene, & ab Eutimio legimus annotatū. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfectum venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea penitus amputetur, eò vsque, vt nullum in eò vestigium possit reperiri nequitiæ. Hieronymus quoque Psalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per baptismum, tegi per charitatem, de qua scriptum est, quòd operit multitudinem peccatorum, non imputari per martyrium. Quibus verbis non obscurè videtur indicare, maius quiddam significari, cùm non imputari, quam cùm vel remitti, vel tegi peccatum dicitur. *Psalm.31.* *Beatus vir cui non imputauit &c. explicatur.* *Ezech.18.* *Iust. in col. cum Triphone Iudæo* *Discrimen inter tegi, remitti, & imputari.* *Li.4. in epi. ad Rom.* *In Psalm.31.* *Imputari apud veteres quid.* *1.Pet.4.*

Quamobrem cùm legimus, non imputari nobis peccatū, sic accipere debemus vt cum puluisculo, quod aiunt, ablatum, nec vel vestigium vllū deinceps eius in nobis reliquum esse factum persuasum habeamus. De iustitia verò, Christo potius & Apostolis eius fidem habeamus, qui verè nos sanctos, verè liberos, verè iustos esset constitutos, ac filios Dei non modò nominari, verumetiam esse dixerunt: quàm nouatoribus istis, per quos non aliam ob causam, hanc de ficta & imputata iustitia, quam ipse commentus est, Satanas doctrinam disseminauit, quam vt homines veræ iustitiæ prorsus expertes faceret. Venisse nunc reuera tempus illud videtur, de quo scripsit Apostolus, in quod se quoque incidisse questus est olim Hilarius: Erit, inquit Apostolus, tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria, coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus. Quid enim? non videntur nunc quoque dicere: Loquimini nobis placentia, quorum nimis aures delicatæ, ferre non possunt, vt retributio fieri dicatur secundum opera, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum, sed volunt vt retributio fieri dicatur secundum illa, non quæ gesserunt ipsi mala, sed quæ gessit Christus in corpore suo bona, vt si ipsi probi non sunt, sufficiat Christum tamen probum fuisse. Quamuis de recēs baptizatis, si subitò ex hac vita eos migrare contingat, non absurdè dici queat retributionem futuram, secundùm ea, quæ Christus gessit in corpore suo bona: de his verò nequaquàm, qui post baptismum aliquādiu superstites, in peccatorum cœno sunt volutati. Fuitne tempus vllum, quo maior esset magistrorum aceruus, auribus hominum seruientium, quàm sit istud, in quo incidit ætas hæc nostra? Nisi fortè non titillat hoc aures nostras non est auditu mortalibus vel maximè gratum & iucūdum, cū dicitur: nulla nostra, sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi *Quid sit non imputari peccatū.* *2.Tim.4.* *Li.10. de Trini.* *Isa.30.* *2.Cor.5.*

iustitia nos saluos esse: quicquid sit de nostris operibus, vnumquemque certum esse debere, quòd gratis propter Christum peccata sibi remissa, quodque Deo acceptus & vitæ sit hæres æternę. Ac videtur hic esse temporũ horũ status, haud facilè vt quisquã statuere possit, in magistris ne linguarum, an in discipulis aurium sit pruritus ardentior: neque enim in his audiendi, quàm in illis placentia loquendi, maius est studium: adeò se vltrò ingerunt auribus etiam auscultare nolentium, vt vel indè facilè quisquam perspiciat, quòd ex eorum numero sunt de quibus Propheta scribit: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant, nec loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Et planè impletum est quod ab eodem Propheta scriptum est: Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quem autem fructum attulerit hæc eorum doctrina, quàm isti parum sani, sanam haberi volunt, quamque sub specioso verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipse declarat. Non eunt hoc inficias ipsi seruientes auribus magistri, suos vitam agere improbam & contaminatissimam, nihiloque meliores nunc esse quàm ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiam maiore audacia sequi mundum, & eius cupiditates, omniaque sibi permittere. Qui bonam vitæ suæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocari, Erasmus Roterodamus: Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquàm fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu viciaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas: mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterùm paulò pòst: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisque se illi iungebat: Hanc doctrinam non ferè nisi leuissimus quisque amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ scribens, de quodam sacerdote narrat, qui cùm virgis cæsus, & ex vrbe eiectus esset, & in carcere, & extra portam, cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquã illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorũ genus proruisse. Et in alio quodam libro: adeò per hoc quod ipsi vocant Euangelium, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantur deteriores: nec fieri: vt peccare desinant, sed vt peccent impunitius. Ac verè quidem ille. Quis enim non peccet impunitius, cum ab istis hominum sceleribus blandientibus, & seruientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerari vim peccati originalis audiuerit: adeò vt etiam renati ex aqua & Spiritusancto, non possimus non peccare: cum cuius impulsu fit vt peccemus, ab istis edoctus, fortiorem esse credit vnum dæmonem, quàm omnes homines. Quasi non contrà fortior sit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere possumus, quàm omnes dæmones. Cùm verè dictum sit à Cæsario, quod plus valet ad erigendum Christus, quàm ad deprimendum diabolus. Sed est & hæc insignis Cacangelicorũ istorum & horrẽda blasphemia, quod ipsum etiam Deum peccati faciunt auctorem: vt ab eo ad peccatum agi blasphement. Quis non peccet impunitius, cùm nulla sua, sed sola Christi iustitia, se saluum fore persuasum habuerit? Quis non peccet impunitius, si nullum esse meritum bonorum operum arbitretur, etiam eorum, in quibus à Deo creati sumus? quę Deus ipse operatus est in nobis, quæ non aliundè pretium, non aliundè meritum habent, quàm ex pretioso Christi sanguine, quo respersa sunt, quemadmodum à viro quodam docto præclarè scriptũ est, quòd iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iustitiam & sanctitatem nostram, merum esse peccatum & rẽ damnatam crediderit? atq; adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quò quisque turpior est, eò citiùs illi Deus gratiam impartiatur? Sed quorsum attinet aliundè quærere testimonia, modò non edita voce clamat hoc res ipsa, quod ipse quoq; princeps & architectus huius temporis hæreseon fatetur, se corruptiores expertum esse mores Germanorum, posteaquàm, quod ab eo traditum est, quintum Euangelium, acceperunt, quàm fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani pontificis, hoc est in Ecclesia Dei, quæ quatuor tantùm recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnũ sunt. Qui etiam alio loco suos increpans, decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Intereà tamen, quæ miseranda est istorum hominum cæcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitiæ fenestram patefecit, quod ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbissimos. Nos verò aduersus istorum voces, tanquàm Sirenum cãtiones, dulces illas quidem, verùm certam perniciem adferentes, aures nostras obturemus. Nam præterquàm quòd omne studium virtutis eneruant, dum si minus ipsi probi sumus, sufficere docent, quòd

Christus

Aurium pruritus in isto seculo.

Hier.23.

Hier.5.

Testimonium. Eras. in epi. cõt. PseudoEuang.

Lutheri doctrina homines fieri deteriores.

Hyperaspiste secundo.

Ioan.3.

Cæs. Hom.12.

Ephe.2.

Esai.26.

Alb. Magnus dist.20. in 3. li. sentent.

Lutheri de suis testimonium.

1. Ioan.5.

Christus probus fuerit,atque illius nos sola iustitia contentos esse oportere, etiamsi minùs ipsi iustè viuamus,nondum inter ipsos,qui de via regia declinauerunt,hoc est,abEcclesiæ sana doctrina aberrarunt,de ratione iustificandi satis conuenit,nec ipsi modò dissident,inter se & inuicem sibi sunt hæretici,seque mutuo iudicio condēnant,verūetiam secum ipsi non rarò pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorum numero, qui segregauerunt semetipsos, Philippū Melanchthonem in iustificationis negocio quaterdecies variasse. Sic istorū oratio,sicut alicubi scribit Basilius, videtur nescio quomodo, cùm semel extra veritatē deducta sit, ad multiplicia periculosaque inconuenientia,per quandā seductionis consecutionem efferri. Nā qui semel de rectè fidei, religionisq́; curriculo deflexerunt,haud aliter,atq; ij,qui à recto itinere aberrarunt, alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant,nullū peritum regionis ducē sequuti. Sic isti duce carentes Ecclesia, quā reliquerūt,alia ex alijs erroris & impietatis diuerticula ingressi, nullum errandi finem faciunt. Miscuit enim Deus in medio eorum spiritum vertiginis, & immisit illis operationē erroris: Obscuratū est insipiēs cor eorū,vt nō intelligant, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sic fit vbi suo quisque præfidit ingenio sibique hoc arrogat, vt proprio suo, non communi totius Ecclesiæ sensu, scripturas interpretetur: vt cæteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse cæciores,se verò solum videre, se solum sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cum imputatiua sua iustitia missos faciamus, & Augustino credere potiùs animum inducamus: qui verè nos & realiter esse iustos docet,cùm per illum,in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit,dari etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam,quam latenter infundit & paruulis: sicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Itaque iustificari in Christo qui credunt in eum, dicit Augustinus, propter occultam communicationē & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis adhæret domino vnus spiritus est. Hæret autē quisque domino per charitatem, qua vna, sicut in alio libro dicit idem Augustinus, verè iustus est, quicunque iustus est. Cuius charitatis habitus inest etiam paruulis, vt cùm adulti fuerint, actu eam exercere possint.

Varietas doctrinæ inter hæreticos de iustificatione.
Osiander in Nicorace.
Basi.li.2.cont. Euno.
Esai.19.
2.Thess.2.
Rom.1.
1.Tim.1.
Aug.de peccatorum meritis & remiss. li.1. cap.9.
1.Cor.15.
Ibid.cap.10.
1.Cor.16.
Aug.de natur. & gra.ca.38.

Non igitur sola peccatorum remissione, verumetiam, cuius toties Paulus meminit, interioris hominis renouatione, nostra cōstat iustitia: quæ renouatio fit, quemadmodum ex Augustino iam docuimus, per occultam quandam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis. Quam etiam alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cùm scribit ad Consentium. Quid est aliud iustitia in nobis, quàm interioris hominis pulchritudo? Et alibi volens explicare, quid sit iustificari. Natura, inquit, humana in rebus creatis excellentissima cum à suo creatore ab impietate iustificatur, à deformi forma in formosam transfertur formam. Quibus verbis innuere videtur, quod iustificari sit, à deformi forma in formosam formam transferri, hæc autem formosa forma charitas esse videtur. Neque verò dissidet ab Augustino latino, Græcus auctor Eusebius Cæsariensis Episcopus. Cui quandam homiliam inscriptam vidimus ante annos decem & amplius, annexam Rabani & Bertrami libellis de sacramento altaris, in qua de eodem sacramento tractatur. Et si quæ verba reperiuntur in eo scripto Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, Algerus & alij cōplures tanquàm ab Eusebio Emiss. prolata citant. Valdensis autem ille Thomas, vir non vulgariter doctus ad Isidorum authorem refert, cuius tamen stylum redolere minimè videtur. Sed neque Grçcum aliquem auctorem referunt, cum qui scripsit hæc latinus fuisse videatur. Vidimus autem & ante annos quinq; quasdam homilias in Euāgelia, Eusebio Emisseno inscriptas, Antuerpiæ apud Ioannem Stelsium editas anno 1558. in quibus ea verba non reperimus, Hoc ipso vero anno legimus alias impressas Lutetiæ anno 1557. In his inter sermones de Paschate reperimus & hunc de sacramento altaris. In eo docet Eusebius Emissenus, aut quisquis fuit auctor homiliarum illarum: fuit autem dubio procul ex antiquis illis viris doctissimis: quod nemini nouum & impossibile videri debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia nimirùm panis & vinum commutantur: Teipsum, inquit, qui iam in Christo renatus es, interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subitò initiatus Christi legibus & salutaribus mysterijs innouatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transisti, & de filio perditionis, adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruisti. Quod Augustinus, occultam cōmunicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, hoc Eusebius vocat occultam puritatem. Sanctus verò monachus ille Macarius, arcana quædam vestimenta cœlestis pulchritudinis appellat: Ex mox subdit Emissenus.

Iustitiæ nostræ vis.
2.Cor.4.
Epi.83.l.15.c.8.
Iustitia in homine quid.
Euse.de corpore & sangu.dom.
Lib.4.dist.8.
Grat.de cons. dist.2.Quia, cap.9.
Valden.de sacramentis.c.67.
Hom.5.
Macarius.

In mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, sine quantitatis augmento: cùm idem atque ipse esses, multò alter fieri fidei processibus meruisti. In exteriore nihil additum est, & totum in interiore mutatum est: ac sic homo Dei filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergò sine corporali sensu, præterita vilitate deposita, subitò nouam indutus es dignitatem: & sicut hæc, quę in te Deus læsa curauit, infesta diluit, maculata detersit, non oculis, sed sensibus sunt credita: ita & cum reuerendum altare cibis satiandus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiori assume.

Quàm clarè docet hic Eusebius, non imputatione iustitiæ nos iustos, Deique filios nominari & esse, sed occulta quadam puritate, sed mutatione in virum alium. Quemadmodum etiam scriptura dicit, Mutaberis in virum alium. Quæ verba Gregorius explicans: Amor, inquit, electæ mentis quid est aliud, quàm immutatio vetustatis? Natura enim nostra per lapsum primi hominis sic damnata est, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veterascat. Sed qui in nobismetipsis deficimus, cùm in nos ille spiritus insilit, renouamur: quia statim quod non eramus efficimur. Tepidus erat quis, sed repentè visitatus à spiritu feruens efficitur: incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus est, quia esse cœpit, quòd ante insilientem spiritum in se esse non potuit. Extat homilia quædam diui Macarij, qua dicit quãtam in homine Christiano mutationem & renouationem faciat Christus: Quem ideo venisse scribit, vt naturam conuerteret, transmutaret & renouaret, Demum hanc animam propter transgressionem affectionibus inuolutam reformaret, contemperãs eam cum suo spiritu diuino. Venit itaque vt nouam mentem, nouam animam, nouos oculos, nouam linguam, nouas aures spirituales, nouos homines ei credentes efficeret. Quæ pluribus persequutus. Oportet, inquit, animam Christo credentem transferri, mutarique ab hoc statu peruerso in aliũ bonũ statũ, & ab hac abiecta natura in aliã naturã diuinam, ipsam deniq; virtute Spiritussancti nouam effici & hoc pacto poterit ad regnum cœlorum pertingere: nostrũ est autem ista consequi qui credimus, qui verè diligimus illum, & in omnibus sanctis mandatis eius conuersamur: cùm enim tempore Elisei, lignum, quòd est natura leue, missum in aquam extulit ferrum, natura graue: quantò magis dominus mittit huc spiritum suum leuem, subtilem, bonum, & cœlestem, quo animam in profundis aquis nequitiæ immersam extollat, eleuet ac euolare faciat ad alta cœlorum & transmutabit & conuertet eam à sua natura, &c.

1. Reg. 10.
Greg. li. 4. c. 4. in li. Reg.
Maca. hom. 44.

Vtrum autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remissionem, an sequatur, curiosè magis quàm fructuosè quæritur. Scribit quidem Dionysius, quòd quibus insinuat se diuinitas, eorum animos purgat primùm, deinde illuminat, posteà conformat ad Deiformem perfectionem. Cæterùm si quis hæc omnia simul & eodem puncto temporis fieri dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nescit enim tarda molimina sancti Spiritus gratia: ac tria hęc non tam re ipsa, quàm ratione distingui videntur. Si quidem vnus & idem actus, quatenùs repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quatenus eam agnitione veritatis illustrat, vocatur illuminatio: quatenus verò sic amore Dei accendit, vt præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quanquàm si causa prior est effectu suo, gratiæ communicatio prior esse videtur, quàm sit culpæ remissio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, sicut sol per suos radios tenebras propulsat. Quamuis itaque natura sit inspiratio gratiæ posterior, ex parte peccatoris iustificati quòd ea locum non habet, nisi propulsa sint peccata: quoniam tamen causa est peccatorũ propulsionis, prior esse dicitur: Sicut infusio radiorum, prior est effugatione tenebrarũ: quamuis non prius incipiunt radij splendescere, quàm tenebræ fuerint propulsatæ.

Diony. Eccle. Hier. cap. 5.
Spiritussa. omnia simul iustificationis opera conficere potest.

Quamobrem anxia disquisitione omissa, præcedatne, an sequatur gratia culpæ remissionem, an quod verisimilius est, simul vtrunque fiat: persuasum illud habeamus, esse in nobis iustitiam. Quemadmodum etiam alio loco scriptum est ab Augustino: Si dixerimus, inquit, quia peccatũ non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est, Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus, aduersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid vis nosse quãtum est? Iustus ex fide viuit. Et paulò post: Beati prædicti sumus: & de iustitia nihil habem⁹? Venit dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi: nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus, grati simus ex eo, quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus

Aug. ser. 16. de verb. Apostoli. 1. Ioan. 1. §.
Abac. 2.
Psalm. 17.
Colos. 3.

mus quod habemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis eum de sola fide loqui putaret. Ad fidem, inquit, quid pertinet? credere. Sed ait Apostolus Iacobus: Et dæmones credunt & contremiscunt. Si tantùm credis & sine spe viuis, vel dilectionem non habes, & dæmones credunt & contremiscunt. Quid magnum est? Dicis Christum filium Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar Iona: hoc dixerunt dæmonia, & audierũt, Obmutescite, Ille beatus, dicitur ei, quia nõ reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus, qui in cœlis est. Illi autem audiunt, obmutescite, & hoc ipsum dicũt & repelluntur. Vna vox est, sed dominus radicẽ interrogat, non florẽ. Vnde dicitur ad Hæbræos, Ne qua radix amaritudinis sursum germinans molestet, & per illã contaminẽtur multi. Prius ergò discerne fidem tuã à fide dæmonis. Vndè eã discernis? Dæmones hoc dixerunt timendo, Petrus amando. Addè ergò fidei spem, & quæ spes est, nisi de aliqua conscientiæ bonitate? speiq; ipsi adde charitatem. Discernite fidem vestram, iam estis de prædestinatis, vocatis, iustificatis, Paulus Apostolus dicit: Neque circuncisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides. Dic adhuc Apostole: adde, discerne, quia & dæmones credunt & contremiscũt. Ergo adde, Dæmones enim credunt, & contremiscunt quod oderunt. Distingue Apostole & circuncide fidem meam, & discerne causam meam de gente non sancta. Planè distinguit, discernit, circuncidit. Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnusquisque ergò, fratres mei, inspiciat se intus, appendat se, probet se in omnibus factis suis, bonis operibus suis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem temporalem, sed promissum Dei, faciem Dei. Fides ergò quæ per dilectionem operatur, si est in vobis, iam pertinetis ad prædestinatos, vocatos, iustificatos. Ergò crescat in vobis. Quibus verbis, quàm his Augustini, potuit apertius, demonstrari, quòd sit in nobis iustitia, quodq; ea iustitia sit fides nostra, non sola, sed quæ per charitatem operatur?

Iacob.2. Matt.16. Luc.4. Heb.12. 1.Tim.1. Rom.8. Gala.5. Psalm.42.

Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem nobis iustitiam à quibusdã producuntur.

CAPVT LXXIII.

VErùm hic iterùm reclamant isti, qui iusti & salui esse volunt, iustitiam autẽ habere nolunt: Si nos ad nostram remittis iustitiam, quò nos aliò quàm ad gehennæ pœnas remittis? Siquidem non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, Omnes declinauimus, simul inutiles facti sumus, non est, qui facit bonum, non est vsq; ad vnum. Nam & magister noster nos docuit: Cùm feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite, Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hic & illud ex Psalmo: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Producitur & Augustini sententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Gregorij quoq;, quàuis & Romani põtificis & monachi, hac in parte multùm valet auctoritas, quò tamen Ecclesiæ præsidente, iam indè à mille propemodũ annis extinctam Euangelij lucẽ de vera fide, deque veris cultibus esse volunt, quem etiam, quæ est eorum sacrilega audacia, manifestam ethnicorum idololatriam in ecclesiã introduxisse mẽtiuntur, neq; dubitant ei viro impietatis notam, impij nepharijq; homines inurere, cuius pietas vitæq; sanctimonia singularis, totius est orbis Christiani testimonio comprobata. Sed hic nihilominus plurimùm auctoritatis illi tribuunt, quod scriptum ab eo legatur. Quantalibet iustitia polleant, nequaquàm sibi ad innocentiam vel electi sufficiunt, si in iudicio districtè requirantur. Et alio loco, Omnis humana iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus districtè iudicetur. Hic & alterius monachi Bernardi vox laudatur, Aeternam vitam nullis potes operibus promereri. Quod ante eum totidem propè verbis ab Augustino scriptum legimus.

Rom.8. Esai.64. Psalm.13. Luc.17. Psalm.142. Aug.li.9.conf. cap.13. Meritorum ad præmiũ comparatio. Greg.li.8. moral.cap.23. Li.21.moral. cap.15. Bern.ser.de annunciatio.

Neque verò noua sunt hæc, quæ ab istis obijciuntur, Suo quoque tempore quæsitum fuisse scribit Algerus, ante quingentos & amplius annos, qui fieret, quòd æternitas felicitatis pœnæ, retribuatur temporalibus meritis, reatus vel iustitię. Ac respondet his verbis, Gregorij & Augustini sententiam secutus: Deus non temporalem actionẽ, sed perpetuam boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem, quæ si in æternũ viueret, in æternũ in suo proposito maneret. Ideò iustè æternitatẽ retributionis æternitati volũtatis appendit, Vndè etiã cùm, vt ait Apostolus, passiones huius temporis nõ sunt condignæ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia si ab initio mundi vsque ad finem, non modò quis pro Deo laboraret, sed & pateretur, non tamen esset condignum, vt hoc temporali commercio æternitatem mercaretur: ne tamen malo diutius liceret peccare ad maiorem sui pœnam: ne etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere, si nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos: ne prauorum afflictione, vel nimio suo labore deficerent: & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni præmij videretur dispendium. Ipsius præcursoris sui vitam, quo nemo

Algerus li.2.de sacram.Eucharistiæ.cap.7. Greg.li.4.dial. cap.44. Aug.epi.44. Rom.8. Matt.14.

maior, ipso teste, surrexit, triginta duorum & semis annorum esse voluit: Suam etiam ipsius, qui super omnes est, eodem numero cōsummauit: vt quia Deus non curat, ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur: perfectionem meriti non tempori adscriberet, sed virtuti. In quam sententiam præclarè multa scripta sunt à Bernardo quoque ad Abbatem Garinum Alpensem epistola. 253. Ante Algerum verò multis seculis Eusebius Emissenus, Totis licet animę & corporis laboribus desudemus, totis licet obedientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cœlestibus bonis compensare & offerre valebimus: Non valent vitæ præsentis obsequia æternæ vitæ gaudijs comparari. Lassescant licet membra vigilijs: pallescant licet ora ieiunijs: non erunt tamen condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Pulsemus ergò charissimi in quantum possumus: quia non possumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri potest, æstimari non potest. Nisi enim cum auiditate, nisi cum bona voluntate, cum letitia opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Et hoc etiam vetustior Antonius, sicut eius vitam describens narrat Athanasius: cùm hunc ipsum Pauli locum produxisset: Omnis, inquit, terra ad infinitatem comparata cœlorum, breuis ac parua est. Si ergò nec vniuerso orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis possumus compensare cœlestibus, se vnusquisque consideret, & statim intelliget, paruis iugeribus agri & portionibus, vel modica portione auri contempta, nec gloriari se debere quasi magna dimiserit, nec tędere, quasi parua sic recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnam æream dragmam ad centum aureas dragmas conquirendas: ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus præmijs in sublimi sede recipiet.

Matt. 11. *Emiss. cap. 3.* *Rom. 8.* *Voluntatē Deus spectat, nō opus.* *Matt. 19.*

Ex his Eusebij Emisseni & Algeri verbis facilè quisque perspexerit, in remunerando vel puniendo discutere Deum quid quisque voluerit, non quid potuerit: non attendere facultatem, sed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatem, inquit Augustinus, vbi non inuenit facultatem: Sola voluntas est, quod etiam à Bernardo scriptum est, quæ retributionem meretur. Cuius alio quoque loco, digna vox est quę celebretur: Sola voluntas, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, nō immeritò iustā vel iniustā beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturā constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæue consentit. Idem alio loco propriam voluntatem dicit saluationis & condemnationis esse causam.

Aug. in psal. 61. & 83. & 103. *Ber. de præcepto & dispensat.* *Bernar. de gratia & libero arbit.* *In li. de Consciētia. cap. 1.*

Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacensis: Solus creaturæ rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel desertus, semper aut remuneratur aut condemnatur. Et qui vixit ijsdem temporibus, Anselmus Hauelburgensis Episcopus: Intentio, inquit, bona siue mala, operi nomen imponit, & siue meritum, siue supplicium iustę retributionis acquirit. Augustinus quoque, Voluntas, inquit, omnium factorum meritorumq; mensura est. Ex qualitatibus quippè voluntatem, non ex temporum spacijs siue rectè facta, siue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deijcere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis, hoc vno ictu, breuissimo tēpore. Pro quo tamen exigui temporis tā grādi peccato, si perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cū illo actū, quā dignus fuerat, diceretur: quāuis in spacio tēporali lōgitudo pœnæ cū breuitate facinoris nullo modo sit comparanda. Et qui præcessit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuersa semper ecclesia docuit vniuscuiusq; aut pœna, aut præmijs affici electionem.

Petrus de venerat. sanctæ crucis. *Ansel. li. 1. con trapposito. ca. 10.* *Epist. 49. q. 4.* *Hil. in psal. 118.*

Falsò igitur sibi persuadent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Aeternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen sensu dixerit, ex his quæ proximè citata sunt verbis, liquere cuiuis potest: Non enim opus est, quòd meretur, sed voluntas in credentibus, quæ si mala est, mortem æternam: si bona est, meretur vitam æternam; Non virtus, dicit Augustinus, sed causa virtutis apud Deū mercedem habet. Hoc est quod Hugo quoque dixit, æqualis Bernardi, sententiam Augustini sequutus, in quo tam diligenter versatus est, vt sui seculi Augustinus vocaretur: Totum, inquit, meritum in voluntate est: quantumuis, tantùm mereris. Si ergò magnum habere meritum vis, magnam habe voluntatem, magnam fiduciam. Tantùm mereris, quantùm vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt facultatibus impares. Multum dedit Zachæus, qui diues erat & multum habebat: Vidua illa quæ duo minuta misit, parum habuit, & parum dedit: imò tantùm dedit, quātùm Zachæus: Minores facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vndè dederint, paria inuenies. Non autem pensat Deus, quantùm detur, sed ex quantò detur: Si ergò vbi plus datur, & vbi minus, differēs meritū non est, si æqualis vtrinq; volūtas habeatur: ergò vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differēs meritū esse nō potest, si æqualis vtrin-

Ber. in psal. 118. *Aug. de tempore serm. 59.* *Hugo li. 2. de sacramentis parte 14. cap. 6.* *Aug. de libero arb. li. 1. ca. 14.* *Et li. 50. homil. hom. 8.* *Luc. 19.* *Luc. 20.*

lis vtrin-

lis vtrinque voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt non desperes. Si facultas deest, adsit bo
na voluntas: Quantumuis, tantum mereris. Fac ergò voluntatem magnam, si vis habere *Luc.7.*
meritum magnũ. Benè hoc sciuit peccatrix illa, quæ quia multũ habuit quòd dimittere
tur, nõ attulit substantiã magnã, sed dilectionẽ magnã: multũ contra multũ. Si multa pe
cunia magis, quàm charitate multa, iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites essent,
quàm pauperes: & securè peccare possent quamdiu vellent, & quantum vellent: in ipsis
enim esset redemptio peccatorum suorum: quando vellent, darent pecuniam, & ha-
berent iustitiam. Nunc autem benè fecit Deus, quia in eo posuit redemptionem no- *Deus in his re-*
stram, vbi nullus, nisi ipse velit, egere potest. Amare possunt æqualiter diues & pauper, e- *demptionem no*
tiam si pecuniam equaliter dare non possunt: Dilige multùm, si vis vt multùm tibi re- *stram positum*
mittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Hactenus *esse voluit, quæ*
Hugo, cuius eadem verba multa apud Bernardum quoque reperire licet. In lib. de Inte- *adsunt omni-*
riori domo. cap. 5. Et ante, multis seculis Ioannes Chrysostomus, explicans illum ex E- *bus.*
uangelio locum: Qui dederit calicem aquæ frigidæ, Non quia aliquid est, inquit, quod *Chry. hom. 26.*
dat, ideò habet mercedem, sed ob id quia magnus est, propter quem dat, Quid enim si *in Mat. ca. 10.*
aliquis voluit dare & non potuit, Nunquid iustum est, vt secundùm modicum anguste-
tur larga voluntas? Melius est ergò vt opus extendatur secundùm voluntatem, quàm lar
ga voluntas angustetur secundùm opus. Ex his Hugonis & Chrysostomi quoq; verbis
discimus, quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribuitur, Quæ si mala est, à no- *Rom. 6.*
bis est, & stipendium illius mors est, si bona est, à domino præparatur, qui operatur in *Philip. 2.*
nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibus nostris charitas, atque huic *Rom. 5.*
retributio datur æternæ vitæ. Vt rectè Ioannes Gerson admoneat, tenendum esse pro re-
gula, quòd qualis est in cognoscendo & amando Deum Christianus, talis est sibi in re- *Gers. in Anago*
tribuendo Deus, Dilectus meus mihi, dicit sponsus, & ego illi, & ad me conuersio eius, *de verbo & hymno gloriæ*
Quamobrem nemò dicat, non habeo, non possum, charitas non de sacculo erogatur, *partitione. 4.*
dicit Augustinus, quia quicquid dicimus & quicquid diximus, & quicquid dicere po- *Can. 2.*
terimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habet, nisi charitatem. Sic à Cle *Aug. in psa. 103*
mente quoque Alexandrino scriptum est, Quòd eundem honorem consequentur hi, qui *Clem. li. 4. stromatum.*
voluerunt, cùm ijs qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, & si alij superent facul
tatibus, Paulinus quoque: Non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exi- *Epist. 4. ad Seuerum.*
guntur à nobis. In nobis est vndè soluamus. Res enim potestatis nostræ est, noster effe-
ctus, Hunc domino impendamus, & soluimus. Denique Dauid liberatus de manu om-
nium inimicorum suorum, pro salutis suæ plena securitate non regni opibus, sed animi
soluens, ait: Diligam te domine virtus mea. Addo etiam amplius, eum qui creditor est de *Psalm. 17.*
bitorem fieri, si illi pretium bonitatis suę, quam nobis indebitam præstat, gratuita dili-
gentes animo pensione soluamus.

Quò magis autem intelligi posit, quę de meritis operum, Ecclesiæ doctrina sit, ope- *Ecclesiæ doctrina de meritis*
repretium nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re dissereremus. Primùm igitur *operum.*
hoc semper in Ecclesia catholica docebatur, docetur, & docebitur, quod ab Hierony- *Hieron. lib. 2.*
mo quoque legimus annotatum. Priusquàm fidem Christi quis recipiat, & in eo Spi- *In Zacha. ca. 8.*
ritussancti fundamenta iaciantur, nullum audire posse: Est merces operi tuo: Siue il- *Opera sint meritoria quæ.*
le Iudeus sit, siue hereticus, siue gẽtilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine Chri *2. Paral. 15.*
sti fecerit, mercedem eum sui boni operis non habiturum: Posteaquàm verò conuersus *Hier. 31.*
ad Christum & templum eius effectus aliquis fuerit, tunc eum statim auditurum Apo- *1. Cor. 3.*
stolum proclamantem: Vnusquisque accipiet propriam mercedem iuxta opus suum.
Proindè & illud semper obseruatum, obseruatur etiam nunc, & deinceps obserua- *Docendi ratio in Ecclesia.*
bitur, quod Augustinus monuit. Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & *Aug. de natura*
pigros Christianis exhortationibus excitare & accendere, primitus exhortemur ad fi- *& gratia. c. 68.*
dem, qua Christiani fiant, & eius nomini subijciantur, sine quo salui esse non pos- *Difficultatem*
sunt. Si autem iam Christiani sunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terrori- *in vita sentien*
bus & præmiorum laudibus erigantur: Ita sanè vt non solùm ad bonas actiones, ve- *tes pijs precibus*
rumetiam ad pias orationes eos exhortari meminerimus, atque hac instruere sanitate *auxilium peten*
doctrinæ, vt & illi gratias agant, cùm instituerint benè viuere, quòd aliquid sine diffi- *dum.*
cultate fecerint: & vbi difficultatem aliquàm sentiunt, fidelissimis & perseuerantissi-
mis precibus & misericordiæ promptis operibus facilitatem à domino impetrare persi-
stant. Et eum sequutus Faustus, difficultatem, quæ est in Paulinis epistolis, ita demùm *Faust. li. 1. de libero arb. ca. 5.*
tolli posse docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio. Ad Iudæos, *Psalm. 142.*
inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos *Gal. 6.*
autem, iam in Christo renatos ita instructionis sermo dirigitur: Operamini bonum ad *Hebr. 11.*
omnes. Itaque secus in Ecclesia fidelibus: secus est prædicatũ infidelibus: His nihil est in-

 culcatum

culcatum præter fidem,extra quam impoſsibile eſt placere Deo,quamlibet multa in ſpe-
ciem bona opera feceris: Quare ſi quis eorum quæſiuiſſet: Quid me oportet facere, vt ſal
Act.16. uus fiam?reſpondebatur ei:Crede in dominum Ieſum,et ſaluus eris tu & domus tua.Illi
contrà ſunt admoniti, quandoquidem Chriſtianam fidem iam ſemel eſſent profeſsi, vt
ſe Chriſtianos eſſe, non tam verbis quàm factis oſtenderent, neque lingua magis quàm
Iacob.2. moribus & bonis operibus Chriſtum confiterentur, quòd fides ſine operibus mortua
Matt.19. ſit.Itaque dicebatur ei:Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata. Quod verò ad ipſa opera
Diſcrimen operum præcedentium & conſequentium gratiam. attinet,diſcrimen inter ea factum eſt, quòd quædam eorum præcedant,quædam ſequan
tur gratiam.Gratiam autem vocare viſum eſt,reconciliationem,ſiue amicitiam cum Deo,
quæ fidelibus contingit per baptiſmi vel pœnitentiæ ſacramentum. Hanc gratiam quæ-
Gratia quid. cunque præceſsiſſent opera,nullius apud Deum eſſe meriti. Quamobrem ne bona qui-
Aug.tract.86. in Ioan. dem ea vocare dignatur Auguſtinus,quàlibet rectè laudabiliterque facta videri poſsint.
Quid enim eſt,inquit,boni operis ante fidem?cùm dicat Apoſtolus:Omne quod nō eſt
Rom.14. ex fide,peccatum eſt. Et iterùm:Non ſunt bona opera,niſi ex fide:Iuſtus enim ex fide vi
De præd.ſanct. cap.10. uit:& omne quod non eſt ex fide,peccatum eſt:& ſine fide impoſsibile eſt placere Deo.
Hebr.11. Et alio loco:Nemo computet bona opera ſua ante fidem, vbi fides non erat, bonum o-
In Pſalm.31. pus non erat. Bonum enim opus intentio facit,intentionem fides dirigit. Non valdè at-
tendas,quid homo faciat,ſed quid cùm facit aſpiciat, quò lacertos optimè gubernatio-
Rom.4. nis dirigat. Ac paucis interiectis:Crede in eum,qui iuſtificat impium,vt poſsint & bona
opera tua,eſſe bona opera,Nam nec bona illa appellauerim quamdiu de radice non bo-
na procedunt.Et iterùm,Per fidem etiam peccata ſoluuntur,quia iuſtus ex fide viuit. Si-
ne ipſa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod
non eſt ex fide,peccatum eſt. Et Ambroſius. Sine cultu veri Dei,etiam quod virtus vide-
Abac.2. tur eſſe peccatum eſt,nec placere Deo ſine Deo poteſt. Qui verò Deo non placet, cui niſi
De vocat.Gentium.li.1.ca.3. ſibi & diabolo placet?Similiter & Hieronymus: Sciant, inquit, nullum abſque Chriſto
In epi.ad Gal. viuere,ſine quo omnis virtus in vitio eſt. Et Gregorius:Si non primo in corde fides gig
cap.33. nitur,reliqua quæq; eſſe bona non poſſunt,etiàſi bona videantur. Et Auguſtini ſectator
Proſ.in ſentent. ex Aug. collectis. Proſper: Non ſunt bona opera, niſi quæ per fidem & dilectionē fiunt. Et Paulinus A-
quileienſis Epiſcopus,contra Felicem & Eliphandum ſcribens, Nihil eſſe boni docet o-
Aug.de ſpiritu & litera. c.28. mne quod videtur bonum, ni fuerit ſuper fidei fundamentum firmiter radicatum. Et
tamen alio loco dicit Auguſtinus: Ad ſalutem æternam nihil proſunt bona opera ali-
Opera extra fidem an ſint bona. qua impio. Hieronymus quoq;: Abſq; fide,quàuis bona opera ſint, mortua cōputātur.

Quid igitur dicimus:Num inter ſanctos doctores parum hac de re cōuenit?aut num
ſecum ipſe pugnat Auguſtinus,qui non diuerſis,verumetiam eodem aliquando in loco,
impij,hoc eſt,infidelis,& bona & non bona opera eſſe dicit? Nulla diſſenſio, nulla pu-
gna eſt:verùm quod alicubi dicit Auguſtinus:Vbi fides non erat, bonum opus non fuiſ
ſe:nequaquam ſic intelligere voluiſſe credendus eſt, quaſi quod hęretici noſtri temporis
faciunt,opera omnia infidelium eſſe verè peccata iudicauerit. Quos huc etiam dementię
prolapſos videmus,vt in omni bono quoque opere iuſtum peccare contenderent. Non
hæc fuit Auguſtini ſententia:verùm ipſe declarat, quomodo intelligere voluerit, ea non
eſſe bona,cùm ait:Ea ipſa opera,quæ dicuntur, antè fidem, quamuis videantur homini-
bus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires & curſus celerrimus
Lib.4.cap.3. præter viam. Senſit igitur Auguſtinus, quemadmodum ipſe contra Iulianum ſcribens,
pluribus verbis explicat,eſſe quidem ea bona, hoc eſt laudabilia apud homines, non eſ-
ſe autem bona,hoc eſt,eſſe inania,cùm neque gratiam ſiue iuſtificationem, neque vitam
æternam nobis mereri poſsint. Solum enim hoc affirmat, ſe bonum opus dicere, per
quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumque perduci. Quod eodem
Rom.14. Pauli loco allato:Omne quod non eſt ex fide,peccatum eſt,pluribus etiam verbis demō-
Orig.li.1.in Iob. ſtrat Origenes,aut quiſquis fuit auctor commentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chry-
Chry. de fide & lege naturæ. ſoſtomus,Cornelij opera,bona quidem vocat & admirabilia,ſed mortua tamē,eò quòd
Actor.10. fidem non haberent.Mittit igitur Deus,inquit,angelum,operibus ad acquirēda præmia
miniſtrantem,ita vt benè certando ob fidem coronari poſsit. Quid dicit ei?Corneli,pre-
ces tuæ aſcenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita eſt petitio,& eleēmo-
ſynæ meæ acceptæ ſunt,quid mihi deeſt ad iuſtitiam?Mitte igitur in Ioppen,dicit,& ac-
cerſe Simonem,qui agnominatur Petrus,qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus
ſaluaberis tu,& tota domus tua:Itaq; non poterant opera ſaluare. Nam ſi his, quæ Pe-
trus prædicat,ſaluatur & ipſe & domus ſua, nōdum habuit Cornelius ex operibus ſalu
tē,donec operibus ſuis fides acquirendum præmium offerret. Quid aliud his verbis Chry
ſoſtomus quoq; quàm quòd Auguſtinus,ciuiliter quidē bona fuiſſe,dicit,opera,bonita
te moris, vt aiunt ſcholaſtici,quæ reprehēdi nō poſſent,quin laudē potius apud homines

mererentur, quoniam verò fides non aderat, fuisse inania, vt quæ nihil ad salutem & vitam ęternam consequendam prodessent. Si quidē vita æterna, gratia, & ex gratia Dei est, hoc est, meritis datur ex gratia Dei profectis: gratiam verò nulla præcedunt merita.

Quoniam verò legitur apud veteres non rarò mereri peccatores iustificationem, mereri peccatorum remisionem: indè natæ sunt illæ scolasticorum distinctiones, de merito congrui, deq; merito condigni, quòd in impijs, hoc est, in ijs, qui nondum per lauacrum regenerationis credentes abluti, vel iam abluti crimine se aliquo capitali contaminassent, meritum esse congrui dicerent, si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorum prætermisissent, quæ ad conciliandam Dei gratiam pertinere putassent. Non quod eorũ opera fidem præcedentia digna essent, quibus Deus placaretur, sed quod congrueret bonitati diuinæ, non prorsus eos aspernari & reijcere, qui tanto studio demereri sibi gratiā eius contendissent. Tale meritum, sunt qui putent etiam in Cornelio fuisse: quam tamen infidelem fuisse nonnulli negant, sed implicitā fidem habuisse nondum manifestata veritate. Quin ab Erasmo quoque contra Lutherum scribente, meritum istud congrui defenditur. Loquitur enim ibi non de piorum, sed de meritis impiorum. Neque tamen defuerunt viri docti, qui meritum hoc, quod congrui vocatur, prorsus reijciendum esse putarent, ne quid habere cum Pelagianis commune videremur. Quod bis iam est inchoatum Tridenti concilium (vtinam perfectum aliquando videamus) in eo disertis verbis illud esse sancitum legimus, iuxta patrum decreta, quod nihil eorum, quæ iustificationē præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiā promeretur. Verissimũ enim est, quod ab Augustino dictum est, Sciat se quisque per fidem iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint, sequuntur enim iustificatum, nō præcedunt iustificandum. Quem secutus Bernardus ita Deum alloquitur: Non inuenis merita, sed præuenis. Quamobrē quæ præcedunt iustificationem, opera bona, dispositiones vel præparationes ad gratiā, quam qualiacunque tandem merita patres illi, qui fuerunt in concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt, ne quis mereri sibi posse primam gratiam existimaretur, cùm pugnet inter se gratia & meritum. Sicut Apostolus etiā ait, Si autem gratia, iam nō ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia, nō est enim quo intret gratia, vbi meritum iam occupauit. Explodendum igitur nōnullis visum est omne meritum cōgrui, solumq; condigni meritum retinendũ, quod iam fidelium est, & eorum, qui crimine nullo capitali cōmisso, Dei voluntatem à se abalienauerunt, quiq; cum eo sunt in gratia constituti, cui gratiæ tribuitur, quicquid est meriti, quod cōdignũ vocatur. Hæc enim est iustitię principium, hæc bonorum fons & origo meritorum, hāc si excluseris, nullum erit meritum. Hoc est, quod in Canonibus concilij Arausicani secundi scriptum reperitur, Debetur merces bonis operibus, si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant. Hoc est, quod Bernardum quoq; dixisse legimus: Nolo meritũ, quod gratiam excludit, Horreo quicquid meũ est, vt sim meus: Nisi quòd illud magis forsitan meum est, quòd me meum facit. Gratia reddit me mihi iustificatum gratis, & sicliberatum à seruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, sed excludit indignitatem, cũ gratia sit, quæ dignitatē operibus nostris adfert, quæ in honorem ea adducit, Quorum si naturam spectes, nihil est eo verius quod ait Apostolus: Non sunt condignæ pasiones huius temporis ad futuram gloriam. Neq; est quòd sibi quisquam hoc arroget miser homuntio, Pauli sententiam hāc vt probabiliter tueri velit. Non opus habet Spiritussanctus, vt quod ipse per Paulum loquutus est, id sibi tuendũ homo sumat. Non modò probabili defensione, verumetiam quauis certissima demonstratione certius est & verius, quod ipsa dixit veritas.

Vndè igitur, dices, est ista condignitas in operibus, siue pasionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd nō ex operũ ipsorũ natura, sed primũ ex promisso Dei liberali, qui fallere nescit, cuius tāta est bonitas, vt quę natura sua digna non sunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis pręmio, deinde ex ea dignitate, quā regeneratis nobis, præter omne meritũ nostrum, conferre dignatus est. Quæ autem est ista dignitas? Quòd Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus. Magna reuera dignitas est, esse Christum, esse Dei filium. Nunquid autem illam vlla merita nostra præcesserunt? Præcesserunt, sed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia esse merita potuerũt? Quamobrem quòd per lauacrum regenerationis Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus, meræ gratiæ, meræque bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hāc gratiam nulla merita præcesserunt, nisi quis fortè dispositiones & præparationes ad illam vocare merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatē, quam ex ea consecuti sumus, nullũ opus nostrum, quantacunq; laude & admiratione dignum fuerit, futuræ glorię pręmio dignum iudicabitur. Sed posteaquàm semel gratuita Dei bonitate dignitatem istam consequuti, Christũ induti, filij Dei facti sumus, dũmodò, quod sancti sum[9], esse nō desierim[9],

Rom. 6. 11.
Meritum congrui & cōdignũ
Actor. 10.
Aug. de fide et operibus. ca. 14.
Operum iustificationem præcedentium vis.
Epist. 146.
Rom. 11.
Bern. in ser. 67. in Cantica.
Rom. 8.
Operum dignitas vnde.
Gala. 3.
Ioan. 1.

iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur, qui vocē illam omnibus exoptandam audiamus, Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Non quòd quæ facimus opera, quatenus à nostra voluntate profecta sunt, tanti sint, sed quòd qui vi uit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noster Iesus Christus, vnus est omnium dignißimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur. Cùm præsertim propter hoc ipsum passus sit, & mortuus, vt ea quæ natura sua tanti non sunt opera paßionesque nostræ, paßionis & mortis ipsius merito tanti esse possent.

Matt.5. *Galat.2.* *Philip.2.*

Operatur Deus & nos opera bona. *Matt.10.* *2.Cor.13.* *Actor.4.*

Neque verò quoniam operatur & meretur Christus in nobis, ideò non operamur neq; meremur nos. Dixit Christus, Nō enim estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis: Dixit Paulus: An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Christus. De Stephano quoque scriptum legimus, quòd qui cùm eo disputabant, non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur: Nunquid quia spiritus, quia Christus in Stephano loquebatur, & in Apostolis, ideo non ipsi loquebantur? Atqui legimus in eodem libro: Tunc repletus Spiritusancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, & aliorum Apostolorum orationes multas ibidem insertas videre licet: Quid igitur? Pugnant hæc inter se? tu non loqueris, sed spiritus? & Petrus loquutus est plenus Spiritusancto? Nequaquàm pugnant: Loquebatur enim Spiritussanctus in Apostolis, verùm sic, vt simul ipsi loquerentur obtemperantes Spiritui. Quos cùm non loqui dixit Christus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipsi, sed quòd ipsi non fuerint principales sermonis auctores: quodque quicquid efficaciter & cum audientium fructu loquebantur, id omne fuit illius qui dixit: Aperi os tuum & ego adimplebo illud: Cuius nisi præsens virtus adfuisset, nisi per eorum ora spiritus ipse Christi loquutus fuisset, nnquàm duodecim homunculi, omni humano præsidio destituti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem sub imperium Christi subiunxissent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apostoli, quia Christus loquebatur in illis: ita nō ꝓpterea nō operamur aut meremur nos quia Christus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Christus viuit in nobis: cū tamē digito Dei scriptū sit: Iustus ex fide viuit, Operamur itaq; nos: sed quòd fructum aliquem operum nostrorum consequimur, illo fit operante, illius paßionis & mortis merito intercedente, qui si non operaretur, si non mereretur in nobis, opera nostra, qualiacunque tandem essent, gehennæ stipendio digna esse possent, ad futuram gloriam condigna esse non possent. Quamobrem non tam nostræ, quàm ipsius paßiones sunt, quibus in cœlo copiosa merces est reposita: vt quod illis detrahitur, ipsi Christo detrahi videatur. Ipse enim est, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis, ipse caput nostrum est, nos mēbra sumus eius, ipse dolet in membris suis, ipse gaudet in mēbris suis. Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in mēbris suis? Quando Saulo dixit Christus: Saule Saule, quid me persequeris: nūnquid non patiebatur tum? nunquid non dolebat in membris suis? Neque enim Christum tum persequebatur Paulus, sed membra Christi: se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsius ergò paßiones, sunt paßiones nostræ: quæ tanquàm nostræ, condignæ non sunt, tanquàm Christi paßiones condignæ sunt ad futuram gloriam. Neque quia Christi sunt, propterea nostræ non sunt: sed Christi sunt, quoniam ipse & præparat ad paßiones voluntatem, & confert illis dignitatem: nostræ sunt, quia non fiunt ni si volentibus nobis. Sic Augustinus cùm de iustitia, continentia, pietate, castitate loqueretur: Hæc, inquit, Dei dona sunt: & vestra quidem sunt: sed non ex vobis: Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquàm in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & vestra esse, & ex vobis non esse: Nam & panem quotidianum dicimus nostrum, sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui verò reprehendendæ locutiones hoc genus esse videntur, Christus viuit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis: is quem alium quàm Spiritumsanctum per Paulum loquentem reprehendit? Nunquid autem sicut rectè dicimus, viuere Christum, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita rectè dicere queamus, credere Christum, amare Christum in nobis? Scripsit aliquando Augustinus: Dicit Apostolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nusquàm autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Quòd ergò credimus, nostrum est: quod autem bonum operamus, illius est, qui credentibus in se dat spiritumsanctum. Quem locum retractauit dicens: Profectò, inquit, sic non dicerem, nisi scirem, etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet in te Deus, & amet se de te: id est, ad amorem suum moneat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Similiter Bernardus. Et Deus in ipso amet vel approbet, quod amare vel ap proba-

Spiritus S. quomodo in Apost. loquutus. *Psalm.80.* *Abac.2.* *Rom.8.* *Matt.5.* *Christus patitur & coronatur in nobis.* *2.Cor.12.* *Actor.9.* *Aug. ad Iul. Epi.143.* *2.Cor.4.* *Matt.6.* *Aug. in expositione quarundā propositionum in epi. ad Roma. ca.23. primi li. retract.* *Ser.43. de ver. domin.*

probare debet, id est, seipsum. Et cap. 7. Deum alloquens, Tu teipsum amas in nobis, & nos in te, cùm te per te amamus, & intantum tibi vnimur, inquantum te amare meremur. *Amb.li. de amore, cap.4.*

Cæterùm cùm dixit Paulus, Non sunt condignæ pasiones, videtur dicere voluisse, quòd non sunt æquales vel comparabiles. Quis autem est, qui hoc ire inficias audeat? inter pasiones, siue merita nostra, quatenus nostra sunt, & à libero arbitrio nostro profecta, & futuræ gloriæ præmium, ęqualitatem esse nullam? cùm hæ leues & momentaneæ sint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrà sit æternum. Cæterùm sicut iustitiam duplicem esse legimus, sic & æqualitatem esse duplicem intelligimus. Et iustitia commutatiua, est & iustitia distributiua. Illa est inter contrahentes, vt emptorem & venditorem: hæc pendent ex liberalitate distribuentis. Illa respicit æqualitatem arithmeticam, quæ est quantitatis: hæc geometricam, quæ est proportionis. Si quis iustitiam spectet commutatiuam, certum est, neque iustum esse, neque dignum, vt pro pasionibus huius temporis detur æterna gloria: cùm inter leues & momentaneos labores, & præmium illud æternum nulla sit æqualitas: sitque hoc, quàm illud in finitis partibus maius & præstantius. Si quis verò spectet distributiuam, est aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis, inter opera, quæ charitate sunt informata, & futuram gloriam, quæ merces est charitatis: quæ licet quantitate maius quiddam sit, quàm gratia & charitas, quibus meremur: non est tamen maius virtute. Quod vel exemplo planum facere possumus. Semen arboris multò minus est, quàm sit arbor ipsa, si quantitatem spectes: si virtutem, minus non est: quandoquidem in virtute seminis arbor tota continetur. Ad eundem modum gratia sancti spiritus, quam nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non sit æqualis gloriæ, est tamen æqualis virtute: quia sicut in semine tota est arbor virtute, sic in nobis per gratiam Spiritussanctus, qui causa est efficiens vitæ æternæ, cùm sit fons aquæ salientis in vitam æternam: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis nostræ. Summa doctrinæ de operibus hæc in Ecclesia semper fuit, & est, & erit. Quòd si substãtia spectetur operum nostrorum, ac ipsa tantùm in se considerentur, fieri posse mortẽ vt mereantur æternam: vt mereamur vitam æternam, fieri non posse. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri necessariò putauerunt, vt & à Christo proficiscerentur, & ad Christũ referrẽtur. Si viuit Christus in nobis (viuere aũt non potest, nisi & operetur in nobis) si nihil ad ostẽtationẽ, si ad illius gloriã referimus oia, si illius amore facimus, quicquid facimus: quę ad hũc modũ facimus, nõ possunt nõ esse digna vita æterna: nõ propter ipsorũ operũ, sed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatẽ, & propter finẽ, ad quem referuntur, Christum: cùm idem est & effector & finis eorum. Verum est enim, quod ab Augustino scriptum est: Non actibus, sed finibus officia pensati. Et præclarè scriptum est à Maximo, quòd non ad opera, sed ad scopum operum, diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis, actionibus, scopus apud Deum quæritur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Itidẽ & à Marco Eremita Deus actiones secundum propositum æstimat: Tribuat enim, inquit, domi nus secundùm cor tuum. Quodque scriptum est è Gregorio Nisseno, vt quicquid nõ est ex fide, peccatum Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes planè possumus affirmare: quæcunque non respiciunt Christum, seu verba, seu opera sint, seu cogitationes, illa omnia ad id omninò spectare, quod Christo aduersarium est.

Non sunt condignæ, idest æquales vel comparabiles.
2.Cor.4.
Iustitia & æqualitas duplex
Commutatiua æqualitas.
Distributiua.
Ioan.4.
Ephe.1.
Operum uis & ratio.
Aug.l.4.cont. Iulia. Max.centuria 2.ca.37. & cẽturia 3. cap.48.
Mar.Erem.De lege spirituale cap.184.
In li.de perfecti hominis Christiani forma.
Rom.14.

Quamobrem admiranda est istorum hominum cæcitas, qui tantoperè bona opera impugnant, qui negant Euangelium pati posse, vt prædicetur de illis: ouiculam Christi horrere, vbi prædicari ea audit: fidem nullum opus bonum posse iuxta se ferre: eos qui bonis operibus cooperti sunt, vix posse cœlum penetrare, quod ea iustificationem etiã consequentia impura sint, cùm opus optimè factum peccatum sit: pestilentes esse magistros & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento operibus conscientias vexant: non esse in Ecclesia simul magistrum fidei, & operum, Deum non respicere opera, nõ curare, non valere, non placere coram Deo opera, nihil ea prodesse, nec amari quenquam à Deo propter ea. Hæc tam absurda qui docent, admirabilis est eorum cæcitas, quandoquidem de Christianorum operibus loquuntur, quod non intelligunt, se non operibus nostris detrahere, sed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, domino nostro Iesu Christo: quem si tollas ex operibus nostris, re vera tanquàm pannus menstruatæ sunt, vniuersæ iustitię nostræ. Quandoquidem, sicut ex Alberto paulò antè commemorauimus in sanctorum virtutibus, non fulget nisi meritorum Christi iustitia, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem cõtenebrantur. Christus est, qui virtutes in nobis operatur: Christus est qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zachariæ locum scribit Hieronymus, & eum sequutus Rupertus

Colos.3.2.
Lutherana dogmata de oper.
Isa.64.
Alb.in li.3.sen. dist.20.
Zach.6.
Hier.li.2.in Zacha.

tus: Ab istis sumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu Iosedech sacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorũ dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis saluator in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omnium sanctorum corona. Quod pluribus etiam verbis confirmat Angelomus in his commentarijs, quos in libros Regum edidit. Et æqualis Ruperti Bernardus: Deus est, inquit, qui operatur in vobis, & velle & perficere: ipse auctor, ipse remunerator operis, ipse remuneratio tota.

Ange.li.2.c.12
Ber.de pasi.domini.
In psal.qui habitat.serm.9.

Sed cum sola sit Ecclesia catholica, cui sanæ intelligentiæ lux promissa est, non est adeò mirandum, si qui segregauerunt semetipsos ab ea, percussi sunt à Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris, & in summa errorum caligine versentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda nõ est, quòd Ecclesiam Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, non autem propter Christum remitti nobis peccata: propter opera nostra, non autem propter Christum donari nobis vitam æternam. Nonne videntur isti quoque dicere: Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus, qui cùm ista tam apertè falsa comminiscuntur, non aliundè quàm ex mendacijs & calumnijs esse conflati videntur? Vel vnum aliquem proferant ex Ecclesiæ doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Christum facta, aut aliò quàm ad Christum relata, vel remißionẽ peccatorum, vel vitã æternam nobis mereri: extra Christum, inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contrà vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando tenebantur, quos hortulos animæ vocant, docere possumus: etiam nouißimis his temporibus, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse mentiuntur, non aliter in Ecclesia fideles institutos fuisse, quàm quòd ea sola opera prodesse nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deum refertur: cætera verò æternæ vitæ retributionem non mereri.

Deut.28.
Lutheranorum figmentum de falsa ecclesiæ doctrina.
Esai.28.

Est in eo libello, qui hortulus animæ inscribitur, quem pueri legebamus, modus confitendi descriptus: Enumerantur in eo species & filiæ peccati cuiusque mortalis: Superbiæ quatuor species ex Gregorio recensentur: Quarum prima est, si quis à semetipso se bonum habere iactat: secunda, si datum sibi quidem desuper esse credat, pro suis tamen hoc se meritis accepisse putet: Enumerantur & filiæ, inter quas recensentur hypocrisis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iustitiam, quam habemus, non esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris partam, non esse meritis nostris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla esse potuerunt, sed ex mera gratia liberalitateque Dei patris, per Christi meritum nobis communicatam, vt & acceptum referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quàm Dei gloriam spectemus. Quòd si secùs à nobis factum sit, ea ipsa quæ bona viderentur, non esse nobis bona futura, ac mortem potius, quàm vitam sempiternam allatura. Nunquid malum est habere bonum? Quis vsque eò est ab omni mente desertus, vt hoc existimet? Et tamen si hoc ipsum, quòd habet, bonum non ad auctorem Deum referas, qui mentem bonam donat vt recta conetur, & vires vt conata perficiat: si nõ Dei gloriã, sed humanã laudẽ vel cõmodũ aliquod ex eo, vitæ degendæ quæsieris: iã hoc ipsum quod habebas bonũ, factũ est tibi malũ, factũ est tibi crimen capitale. His ergò præceptis pueri sumus imbuti: non propter se, sed propter Christum, opera nostra Deo placere: non propter operum nostrorum, quatenus à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum operibus nostris vitam æternam donari: à quo cum auctore proficiscuntur, cumque non ad alium finem, quàm ad ipsum protendunt, quod leue & momentaneum est tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Sic docuit, sic docet, sic docebit semper vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia.

Superbiæ quatuor species.
Greg.li.27.moral.cap.7.
Mat.5.& 6.
2.Cor.4.

Sic ab Augustino quoque scriptum legimus, quod vita æterna merces est bonorum operum. Nunquid autem hæc merces propter opera datur? minimè gentium: Datur quidem operibus: verùm propter Christum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus: propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis: procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitę: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gẽtis lingua: Quod nisi prognatus nobis puer ille fuisset, eramus omnes perditi. Nam nisi factus homo, lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quid alius essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Profitetur hoc etiam Ecclesia, cum hymnum illum Ambrosij quotidie recitans, perennem gloriam, non operũ vocat prẽmiũ, sed prẽmiũ mortis sacræ: quæ nisi intercesßisset, non perennis gloria, sed perenne supplicium operibus nostris deberetur.

Aug.in Enchiridio, cap.107.
Ioan.5.
Apocal.1.
Tit.2.

Quæ

Quæ est igitur istorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudẽtia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiam tot seculis nunquàm docuisse de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatorem: & accipiente remissionem peccatorum & hæreditatem æternæ vitæ propter Christum, Quod cùm dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & afflatum diuinum nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euangelio, & de fide seu fiducia mediatoris, Aut isti nunquam Ecclesiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & audientes nõ audiant, neque intelligant. Quis enim vnquàm Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui sententiarij siue Scholastici vocãtur, aliter docuit, quàm quòd illa sola opera Deo placent, solis illis merces datur æterna, quæ in fide mediatoris facta sunt? Nonne pater Scolasticæ Theologię fuisse videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligenter illud inculcat, & Augustini & Gregorij plerisque sententijs in medium productis, quòd sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius nullus mortalium saluus factus fuerit. In quem cùm commentati sunt omnes ferè, qui postea sequuti sunt Theologi, idem vno ore scripsisse, sensisseque cunctos, nemo qui quenquam eorum legerit, dubitabit: Apud quos etiam Illas distinctiones de explicita, de implicita fide, deque vincibili & inuicibili ignorantia reperire licet. Quodque nullus mortalium remissionem peccatorum salutem & vitam obtinuerit vnquam, aut obtinere possit, nisi per Christi passionem & mortem, aut præuisam, aut exhibitam.

Isa. 64. *Sapient. 2.* *Esaiæ. 6.* *Lib. 3. sent. dist. 25. Epist. 157. Greg. hom. 17. in Ezech.*

Sed quò magis omnes intelligant, quanta sit istorum hominum, in his asserendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologiæ scholasticæ principes fuisse constant, vt quæ fuerit eorum de meritis operum sententia, cuiuis perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cum primis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos propè trecentos in hanc sententiam scripsisse legitur. Opera humana possunt considerari dupliciter. Vno modo secundùm substantiam operum, & sic non habent aliquid condignum vt eis merces æternæ gloriæ reddatur. Alio modo possunt cõsiderari secũdũ suũ principiũ, prout scilicet ex impulsu Dei agũtur, secundũ ꝓpositũ Dei prędestinatis: & secundũ hoc eis debetur merces prædicta secundũ debitũ, quia vt infra ca. 8. dicitur. Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Si autẽ filij, & hæredes. Et alibi. Opera eñ nõ sunt causa, quod aliquis sit iustus apud Deum, sed potius sunt executiões & manifestatiões iustitiæ. Nã nullus per opera iustificatur apud deum, sed per habitum fidei, non quidem acquisitum, sed infusum. Et ideò quicunque ex operibus iustificari quærunt, sub maledicto sunt, quia per ea peccata non remouentur, nec aliquis quo ad deum iustificatur, sed per habitum fidei charitate informatum: Hæb. 11. Hi omnes testimonio fidei, &c. Et in Summa: Si consideretur opus hominis meritorium secundùm substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum non est: Sin autẽ spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritussancti, dignum est: non propter suam, sed propter Spiritussancti, dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, sicut scriptum est; Erit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam: Addit & hoc: Attendi pretium operis secundùm dignitatem gratiæ, per quam homo diuinæ naturæ consors factus, adoptatur in filium Dei: qui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes. Scribit prætereà: Deũ ex promisso debitorem nobis fieri, quòd ipse bene agentibus præmium promisit, vt mereri dicamur, quoniam promisit. Nunquid hic de promissione tacuit, aut de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatoris? Qui cùm reconciliauerit nos Deo patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus: & per eum adoptionẽ filiorum Dei consecuti, atque ita hæreditate regni cœlestis digni facti sumus. Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an oblitus est mediatoris? cùm dixit: Iustitia meritorũ Christi fulget in virtutibus sanctorum. Ante quem etiam Innocentius tertius Romanus pontifex: Quatuor, inquit, cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ: iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomen vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Æqualis autem Alberti Bonauentura, cùm demonstrare conatur, quòd nobis lapsis incarnato Christo maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributum fuisset, si in statu innocentiæ primus homo permansisset: Quia mediator, inquit, & intercessor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro sua reuerentia: vndè cùm appareat vultui Dei semper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quòd maius munus gratiæ tribuatur nobis, quàm si non fuisset incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac præter ea quæ scribit copiosius in vigesimam septimam

Scholast. Theol. sententia de meritis bonorum operum. *Thomas in epi. ad Rom. ca. 4.* *Prima secundæ qu. 114. Art. 3.* *Ioan. 4.* *2. Pet. 1.* *Rom. 8.* *Tho. quæst. 3. in 27. distinct. Petr. Lomb. sen. lib. 2.* *Albe. art. 3. q. 2. in 29. dist. Petri Lomb. lib. 2. sentent.* *Inno. mysteriorum missæ. li. 1 cap. 63.* *Bon. art. 3. q. 3. in 29. distinct. Petri Lombar. sent. lib. 2.* *Hebr. 5.* *Hebr. 9.*

Bona. li. 5. c. 15. comp. theolog. *Causæ octo quã obrem ex condigno mereamur vitam æternã.*

ſimam ſeptimam diſtinctionem ſecundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inſcriſit Compendium Theologicæ veritatis, octo cauſas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, eſt efficacia doni Spiritusſancti cooperantis in meritum. Secunda, veritas Dei promittentis. Tertia, perſuaſibilitas liberi arbitrij conſentientis & finaliter perſeuerantis. Quarta difficultas ſtatus merendi. Quinta, dignitas Chriſti noſtri capitis interuenientis, quòd glorificari debet in membris ſuis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis, quem non decet parua reddere. Septima, obſequium ſibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantùm ponderatur in conſpectu iudicis, quantùm amor, ex quo procedit, & ideò non poteſt ſufficienter, niſi à ſummo bono, remunerari. Num & hic nullam Chriſti mediatoris, nullam promiſsionis fecit mentionem? Et æqualis horum Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis: *Guil. in li. de meritis.* Diligens Deum & ſeruiens ei, Deum ſibi facit re vera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel ſeruitij, ſed magis ex promiſsione diuina, qua ſe obligauit benè negotiãtibus in talentis ſibi commiſsis. Ac nonnullis interiectis: Noſtris meritis ſolis Deum nobis in aliquo facere non poſſumus debitorem, ſed meritis noſtris, & promiſsione ſua ſimul. Qui verò centum annis poſterior fuiſſe videtur Guilhelmus Durandi: *Dur. in ratio. diuinorũ officiorũ. l. 4. c. 38.* Quia in iuſtificatiõe plura & nobiliora ſunt à Deo ſeu à Chriſto: tum quia etiam illud, quod à nobis eſt, potius haberet rationem mali quàm boni, niſi quodam modo eſſet à Deo per gratiam præuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis *Scot. diſtin. 17. lib. 1. ſent.* Ioannes Scotus, poſteaquàm docuit, nullum actum hominis, ſecundùm ſtrictam iuſtitiam eſſe dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinſeca bonitate, quam habet ex ſuis principijs: atque ideò rectè dici, quòd Deus ſemper præmiat vltra meritum condigni, vniuerſaliter quidem vltra dignitatem actus qui eſt meritum: demonſtrat ſimul quomodo actus aliquis condignum meritum cenſeatur: dicens, quòd ille actus eſt condignum meritum, hoc eſt vltra meritum & bonitatem actùs intrinſecam, ex mera gratuita diuina acceptatione: ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficiſcatur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. *Gabr. li. 2. diſtin. 22.* Quem ſecutus Gabriel Biel parentum noſtrorum memoria: meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipſo opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt ſit amicus requiri: nam inimicus non eſt dignus præmio, ſed pœna. Quamobrem quamdiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non eſt quod præmium expectet, ſed pœnam: eſt enim inimicus Dei, cùm ſcriptum ſit, Similiter odio Deo ſunt, impius & impietas eius, Fructus impiorum inutiles. *Sapien. 14. Sap. 4.* In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei: Nam ſi quis etiam in gratia exiſtens, aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmium requiritur acceptatio, ſiue ordinatio actus ſic eliciti, vel imperati ad tale præmium: ita vt præmium iuſtitiæ, in præmiante actum ex gratia procedentem tali præmio ęterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinſeca, & principijs ſuis naturalibus, ſed diuinæ ordinationi: quæ eſt quædã conuentio ſiue promiſsio & pactum: debent autem pacta & promiſſa ſeruari.

Quam Scotus ordinationem diuinæ voluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponẽs Gabriel, promiſsionẽ vocat, ſiue conuentionẽ & pactũ: vt quod opus ex ſe dignũ nõ erat æternæ vitæ præmio, dignũ fiat propter promiſsionẽ Dei, ſic illud ex liberalitate ſua tanquã dignũ acceptãtis: quemadmodũ in libro Heſter legimus: *Heſter. 6.* Hoc honore dignus eſt, quẽcunq; Rex voluerit honorare. Nũquid & hic nullã fecit de promiſsiõe mentionẽ? *Gab. in canonẽ miſſæ lect. 86.* Idem Gabriel Biel Miſſæ Canonem explicans: Nullum, inquit, foret noſtrum meritum, ſi non per Chriſti meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Chriſti mediatoris oblitus eſt? Stephanus Brulepher Scoti ſententiam ſequutus ponit duas propoſitiones. *Li. 1. diſt. 17.* Prior eſt hæc. Nullus actus elicitus ex charitate, & ſecundum inclinationem charitatis, quantumcunque bonus ſit, eſt dignus vita æterna ex natura rei. Probatur. Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item *Luc. 17.* Chriſtus in Euangelio. Cùm feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſerui inutiles ſumus. Sed ſi homo faceret actus ex natura rei dignos æterno præmio, nõ eſſet ſeruus inutilis. Poſterior verò. Omnis actus elicitus ab habente charitatem, & ſecundùm inclinationem charitatis, ſolùm eſt dignus vita æterna propter paſsiuam acceptationem Dei. *Acceptare quid ſit.* Quid ſit autem acceptare, Scotus explicat ipſe dicens: Acceptare eſt velle aliquem ſecundùm diſpoſitionem, quam nunc habet eſſe dignum tali præmio quem prius non voluit eſſe dignum. Verbi gratia, ſit aliquis grauis peccator, non modo non dignus cœleſti præmio, verumetiã digniſsimus, qui ſempiterno ſupplicio afficiatur, cõuertatur is ad Deum, ſtudeat eum placare, ieiunijs, orationibus, eleëmoſynis. Quamuis hæc omnia natura ſua non ſint eiuſmodi, vt ſint cœleſti præmio digna, tamen ſecundùm has diſpoſitiones acce-

ptat

ptat Deus hominem ex gratuita sua bonitate, & vult esse dignum tali præmio.

Dionysius verò Carthusiensis, qui non ita multis annis Gabrielem præcessit, his verbis vtitur: *Dion. Car. in li. 2. sent. dist. 27. quæst. 2.* Actio virtuosa, ex motione actuali Spiritussancti, & ex supernaturalibus pręstantissimis gratiæ donis, & charitatis procedens, talis est dignitatis, quòd nullum temporale bonum potest esse condigna aut sufficiens merces eius: Ideò secundùm valentiores doctores Scholasticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios: imò & secundùm Augustinum, Gregorium, Bedam & alios sanctos, in omnibus promissionibus Mosaicæ legis, *Isai. 1.* in quibus temporalia bona pro præmio actuum virtuosorum promittuntur, sub promissionibus temporalibus intelliguntur spiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quę habemus, sint dona Dei: *Rom. 13.* attamen benè & laudabiliter vti eisdem est meritorium. *Psalm. 103.* Et quoniam quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & ipse supergloriosissimus Deus omnia in sapientia fecit, atque in cunctis operibus suis misericordiam iustitiamque suam contemperat: ipsemet sic ordinauit, & ita instituit, vt rationalis creatura per viam non solùm misericordiæ, sed etiam iustitiæ ad summam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos in fide, spe & charitate, & ad laborandum idoneè, indefessè, & feruidè, dignatus est hominibus suis dona beatifica ac diuina, non solùm asserendo, sed & promittendo, & iurando prænunciare, sicque se quodammodo ad id agendum constrinxit, *Gen. 22.* & debitorem constituit. Vndè ad Abraham loquebatur: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, benedicā tibi, Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit, Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, datum se nobis. *Luc. 1.* Hinc & Iacobus dixit Apostolus: *Iacob. 1* Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterumque Apostolus Paulus, Quam promisit, qui non mentitur, Deus. *Tit. 1.* In Ioannis Apocalypsi etiam: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt, *Apoc. 3.* Sicque de condigno hoc meruerunt, nihilominus totum originaliter, ex mera syncera bonitate & munificentia super beatissimi Dei fluxit Hactenus Dionysius. Nunquid autē & hic de promissione tacuit?

Sed quorsum attinet aliorum testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, siue Scotum esse ferè secutos? vt ab horum sententia minimè discrepare videantur. Libet nihilominus hic adscribere verba Petri Aliaci, & Ioannis Gersonis, *Pet. de Alia in Psalm. 30.* qui vixerunt ante centum quadraginta annos. Quorum ille sic scribit, enarrans illa verba: In iustitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iustitiam meam damnas me: ideò in iustitia mea non liberas. Nam iustitia hominis est, quæ suis viribus putat se iustificari, non credens gratis saluari. Absit à me Domine, absit à me hæc iustitia, heu verius iniustitia, sæuissima contra te ferens arma. Sit, sit in me potius illa humilis confessio: Gratia Dei sum id quod sum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea nō præcesserunt, *Rom. 11. 1. Cor. 15.* sed beneficia tua præuenerūt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorū quæ coronet, sed demerita malorum quæ damnet. In hac ergo iustitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me: quia hęc sola liberat, dum iustificat impium à sua impietate, *Gers. de consol. Theologiæ. li. 1. Pros. 4.* & iniustum à sua iniquitate conuertit. Ioannes verò Gerson sic: Spes, inquit, ad certam beatitudinis expectationem sic se habet. Ponit sibi per fidem, quod est aliqua talis beatitudo: iungit, quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab ęterno quosdam prædestinat, & eligit: addit, quòd ad consequutionem eiusmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia varijs modis, sine numero: inter quę medium pręcipuum est gratia, quæ ideò dicitur vita ęterna, quia pignus est vel arra. *Rom. 6.* Hanc autem gratiam nulli daturus est, nisi per medium mediatoris Dei & hominum. *1. Tim. 2.* Quam gratiam pro omnibus meruit ad sufficientiam, sed non efficaciam: nisi incorporatis sibi per fidem habitualem, vt in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per dilectionem perseueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tēpore legis scriptæ, quàm in Apostolis tempore gratiæ. *Gala. 5.* Et alio loco: Si obsistat fortassis antiquus ille aduersarius, & calumniabitur, iniustum esse vt alienis precibus, & non proprijs operibus quisquam saluetur, *Idem in serm. de verbis dom. Venite ad me omnes parte. 2.* ad verbum illud, fateor, expauescerem, nisi magna merita mea recognoscerem. Habeo autem duo merita magna & valida: & meritò pro ijs ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsq; ad domum Dei. *Psalm. 41.* Et primum quidem est Domini mei passio: secundùm verò, mei est & ipsius operatio: etiāsi vel minimum quid operatus fuero, etiamsi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: *Merita duplicia* Quacunque, inquit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. *Ezech. 18.* Primum opus operatus est Dominus meus pro me, & sine me: & quia merito eius ipse non eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum, & in me: & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit, Atque ita verum est, quòd electi Deo dicunt, Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primùm meritum ianuam mihi regni

cœlestis

cœlestis reserat, secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum est, Occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabunt super terram. Item Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo. Et Magister Petrus Lombardus in sententijs: Non potuit patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti, cuius tanta fuit humilitas & patientia, vt merito eius, patuerit in eum credentibus regni aditus. De secundo scriptum est: Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et alibi, Cuius misericordia locũ vnicuiq; tribuit, secundũ meritũ operum suorũ, & secundũ intellectũ peregrinationis eius. Benè autẽ dicitur, secundũ intellectũ peregrinationis eius, quia secundũ quod magis aut minus se hic peregrinũ esse quisquã intelligit, & iuxta intellectũ verã patriã inquirit, secundũ hoc maius aut min⁹ in regno claritatis habebit. Attamẽ qui vel vltimus erit in regno, vtpote, qui illud sibi cõquisierit vno solo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, scimus quòd tantã gloriã habebit, quantã nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et iterũ alio loco, loquẽs inimicis, animã in desperationem inducere volentibus: Nec opus est, inquit, vt mihi mea peccata commemoretis, inferentes hinc, me cœlestibus premijs esse penitùs indignum: id enim scio: Sed scio, quòd pius ille meus pater Iesus Christus meum debitum soluit, & mea omnia, quotiescunque mihi displicuerint, delebit peccata, mihique suo pretiocissimo sanguine cœleste regnum lucrifecit & emit, ex hoc titulo, & nullo alio possessionem eius rei præstolor. Et paulò pòst ad eosdem. O nequam & desperati, non quidem dico mihi hanc adesse fiduciam, vt absque obseruantia diuinæ legis saluari præsumam, esset hoc indubiè non spes, sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quamplures, qui sine pœnitentia & correctione malæ vitæ Deum eos saluaturum arbitrantur, dicentes, non ideò eos Deum fecisse, vt condemnet. Absit vt sic spem meam instituam, Quinimò summè cupio in melius reformari, & legem totam adimplere, sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id autem faciendum mihi confido pręstari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea responsio, quòd cœlestium bonorum retributionem peto, sub titulo, & in spe mei gloriosi redemptoris Iesu Christi, qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id suam mihi impertiri misericordiam precor, qua in primis à peccatis meis & mera sua gratia suam auertat faciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat suæ legis factricem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerson. Et qui fuit æqualis eius Thomas Vualdensis, dicũt, inquit, quomodo gloria Paradisi datur promerentibus, si ipsam ex libertate arbitrij mereri non possumus? aut si totum efficit gratia, vt quid merita requiruntur, quasi non sit qui respondeat. Si totam hanc domum solus fecit artifex ad quid querebatur securis? Et si Christus solus totum hominem sanum fecit in sabbato, quid profuit claudo sermo curantis, sed nouerint vitam æternam dari nobis pro meritis, si eum meritis ipsis numeremus & gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita, quia nec Dei dona, Ac paulò post producto Augustini loco quodam. Ex hoc, inquit, Augustini loco, secundùm fidem Apostoli, merita nostra non coronat Deus, nisi quia gratiam suam coronat in meritis, & nihil de suo habent merita, sed ex toto quod sunt, gratia sunt.

Esai.26. Apoc.15. 1.Pet.3. Li.3.sen.dist.18. 1.Cor.2. Eccle.16. Matt.10. 1.Cor.3. Gers. de mendicitate spirituali, parte.2. Gersonis certamen cum dæmone. Psalm.50. Valden.li.1.ca.9. de sacramentis.

Quoniam verò, vt suprà diximus, hoc ferè Scholastici Doctores reliqui secuti sunt, nec aliud scripserunt, aut senserũt omnes sancti monachi, Dominicani, Franciscani, Carmelitæ, & cuiuscunque tandem alterius ordinis, quin & quotquot alij fuerunt scriptores, qui Petrum Lombardum sequuti sunt ad hæc vsque nostra tempora: quis est incircuncisus iste Philistæus, qui sic audet aciei Dei viuentis exprobrare, quasi nihil in ea tot seculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia mediatoris dictum sit? Videtur hic non modò Theologos non legisse vnquàm, sed ne templa quidem Christianorum ingressus aliquando: Vidisset in his Iesu Christi mediatoris nostri simulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore spẽ nostram omnem defixam habeamus, admonemur: & cùm alia pleraque animaduertisset, de quibus initio libri huius scriptum est à nobis, tum illud audiuisset, quòd in ijs orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgò collectas vocant) preces omnes in Deum patrem ferè dirigimus, neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quàm per vnicum Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrum Iesum Christum, Vt dicere, fuisse mediatorem orbi Christiano tot seculis ignotum, non sit aliud quàm dicere, Nil intra est oleam, nil extrà est in nuce duri. Verùm isti qui dici volunt (si dijs placet) Euangelici, Verum an falsum dicant, nihil sua referre putant: dum quos Christus pretioso sanguine suo collegit, eos dispergere, & à corpore ipsius, quæ est Ecclesia, segregare, Satanæque lucrifacere queant. Quam ad rem cùm non aliam esse viam commodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot seculis fuisse mediatorem Dei & hominum,

1.Rom.12. Christi crucifixi simulachrum in templis cur ponatur. Oration. omnes in Christi nomine concluduntur. 1.Tim.2.

hominem Iesum Christum,qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus,nihil de *1.Tim.2.*
promissionibus,nihil de beneficijs eius dictũ esse,verùm hoc actum potius,vt ea quàm
maximè obscura essent omnibus. Atq; interim hæc ab imperitis nõ leguntur modò ma
gna cum admiratione,verumetiam non minore leuitate creduntur.

Sed iã quæ sit Ecclesię sentẽtia de meritis operum,& quàm sint ab omni veritate lon- *Isa. 30.*
gè remota,quæ matri nostræ per filios desertores affinguntur,satis planũ fecisse videmur.
Ex his autẽ quæ iã dicta sunt,ad ea quæ per istos obijciuntur,facilè fuerit respõdere. Nã *Ad argumentũ hæreticorum re*
& nos cum Paulo nõ inuiti fatemur, quòd nõ sunt condignæ passiones huius temporis *spondetur.*
ad futuram gloriã:Quin & illud addimus:& fieri posset,quod à diuo quoq; Macario le *Merita bonorũ*
gimus scriptũ.Vt quis ab eo die,quo conditus est orbis, ad extremũ vsq; iudicij diẽ vi- *operum. Rom.8.*
ueret,ac per omne tempus id nõ modò laboraret,verumetiã extrema queq;supplicia pro *Macar.ho.15.*
Deo pateretur:nondum essent labores illius & cruciatus digni,quibus æternæ vitæ præ-
mium redderetur. Quamobrẽ ipsa quidẽ operũ natura, siue substantia, digna nõ est,ve-
rũ dignus est Deus,qui operatur ea in nobis,digna est Christi passio,per quã, quæ indi- *Phil.2.*
gna fuerant ex se,digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributione,digna est deni-
que charitas, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctũ, quæ cùm finẽ nes- *Rom.5.*
ciat,nõ est huius temporis,atque ideò nullum temporale,sed æternum præmium illi pro *Macarius Ere-*
dignitate tribui potest. Nihil itaque tribuimus operum naturæ siue substantiæ, sed cum *mita de lege spi*
S.Marco Eremita dicimus, quod omne opus bonum, quod per nostram naturam opera *rituali. cap.23.*
mur,tantùm equidem efficit,vt à contrario malo abstineamus.Cęterùm extra gratiã san-
ctificationis accessionem nobis ferre non potest.

Sed nec illud imus inficias,quod facti sumus vt immundi omnes,& quasi pãnus men *Isa.64.*
struatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Sed quid si sanguis Iesu Christi emũdauit nos ab omni *1.Ioan.1.*
peccato?si propterea dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, *Tit.2.*
& mũdaret sibi populũ acceptabilẽ,sectatorẽ bonorũ operũ?nunquid euacuabo crucem
eius?nũquid mortis illius beneficiũ abolebo,nunquid nõ agã potius gratias infinitæ bo
nitati illius & misericordiæ? per quã factum est: quod iustitię meæ, quæ natura sua tan-
quã pannus mẽstruatę fuerũt,sanguine illius ablutæ,factæ sunt mũdę,factæ sunt acceptæ
Deo,factæ sunt per hãc illius acceptationẽ dignæ præmio vitæ æternæ,quòd fulget in il-
lis iustitia meritorum Christi, quæ si nõ adesset,si nõ fulgeret in illis,essent adhuc quales *Rupe.li.2.in*
fuerũt,tanquàm pãnus mẽstruatæ.Sic à Ruperto Abbate scriptũ legimus: Quẽ tu erudie *Matt.*
ris Domine,ille scit,quòd iustitia nulla sit, quod omnis ex operibus iustitia vana sit, nisi *Psalm.93.*
testimoniũ habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi, cuius sanguis cũ aqua fluens *Ioan.19.*
de latere eius,nisi iustos omnes emũdasset,immũdæ,& sordidæ essent oẽs iustitiæ. Con
fitemur & illud nõ magis humiliter,quã & veraciter & libẽter, quòd cũ fecerimus om- *Luc.17.*
nia,quæ nobis præcepta sunt,serui sumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed *Ioan.15.*
quid si ille iam nõ dicit nos seruos,sed amicos?quid si nõ tãtùm amicorũ,sed etiam filio *Rom.8.*
rum suorũ honore nos & appellatione dignatur,quibus omni iure cœlestis regni debe-
tur hæreditas? quid si tãta liberalitas eius est, qui fons est perẽnis totius bonitatis, vt vl-
trò se obliget: vt cui nos debitores sumus, ipse se nobis ex promissione debitorẽ cõsti-
tuat?Debitor enim factus est,inquit Augustinus,nõ aliquid à nobis accipiẽdo, sed quod *Aug.de verbis*
ei placuit promittendo.Illo ergò modo possumus exigere Dominũ nostrũ,vt dicamus: *Apost.hom.16 & in enarra.*
Redde quod promisisti,quia fecimus quod iussisti:& hoc tu fecisti,quia laborãtes iuui- *Psalm.109.*
sti. Quem secutus Cæsarius.Ille qui captiuos,inquit,redimere,& pauperes pascere vel ve *Hom.2.*
stire nõ præualet, cõtra nullũ hominẽ odiũ in corde reseruet,&inimicis suis nõ solũ ma
lũ pro malo nõ reddat,sed etiã diligat,& pro ijs orare nõ desinat,certus de promissione
& misericordia dñi sui libera consciẽtia ante tribunal Christi dicere poterit:Da domine,
quia dedi,dimitte,quia dimisi. Et alio. Eleẽmosynã dare festinemus,vt securi in die iudi *Hom.15.*
cij dicere possumus; Da domine,quia dedimus.Nos fecimus,quod iussisti,tu imple,quod
promisisti. Quæ repetit etiam Bernardus cũ illa Christi verba explicaret: Consummatũ *Bern.de passio-*
est,inquit,hoc est, tuo adiutorio, nõ mea virtute certaui, cursum cõsummaui,fidẽ serua- *ne Domini.ho.*
ui. Redde ergò quod legitimè certantibus in agone te promittẽte propositũ est,scilicet co- *35.cap.14.*
ronam iustitiæ,quã tu iustus iudex reddes in tua die. Alio verò loco Augustinus: Pro- *Aug.ser.15.*
missor Deus,debitor factus est,bonitate sua, non prærogantia nostra. *In prologo lib. quos ad Moni-*

Quem secutus Fulgẽtius, Ecce qualis est,inquit,dñs noster,vt donãdo debeat:& quan *mum scripsit.*
tò magis donat,tãtò magis eũ debitorẽ esse nõ pigeat. In quantum enim gratis largitur,
in tantũ debitor inuenitur,nec eũ potest aliquis debitorẽ habere,nisi in eo,quod ipse di- *Basi.in beatum*
gnatus fuerit gratuita largitate conferre. Exponens illa verba Psalmi Basilius: Quid retri *Iulitam marty-*
buam domino pro omnibus quæ retribuit mihi:Nec hoc, inquit,se tribuisse munificus *rem.*
ille & in dando maximus: Non quasi prior ipse gratiam tribuisset, sed quasi tribuisset
ijs qui dederunt. Gratam enim accipientium voluntatem loco beneficij numerat,

qui cum ipſe tibi dederit opes,petit abs te eleëmoſynam pér manus pauperũ,& cùm ac-
ceperit ea quæ ſua ſunt,haud aliter quàm ſi tua dediſſes,gratiam tibi reddit.

Hanc igitur illius inenarrabile beneficentia nũquid nõ obuijs vlnis amplectar potiùs,
Pſalm.11. quá vt parũ illi me gratum præſtẽ?Scio quòd bonorũ meorum nõ eget,Scio me nihil ha
1.Cor.4. bere,quod ab eo non acceperim,ſcio quod illius ſunt omnia,neque poſſum illi dare quic
1.Paral.vlt. *Phil.li.2. allegoriarum.* quam,quod de manu eius nõ acceperim,Scio veriſsimum eſſe,quòd à Philone ſcriptum
eſt. Cùm ne parentibus quidem digná referre valeamus gratiam,multò minus poſſe nos
Deo vicem reponere mutuam,qui omnia ex nihilo condidit,qui virtutem omnem largi
Matt.20. tur,Scio quòd illius munera ſunt, ſi quæ ſunt merita mea, ac ſi quid valet opus aliquod
meum,Chriſti paſsionis & mortis merito valet, quòd iuſtitia meritorum eius fulget in
virtutibus meis,ſi quæ ſunt,omne meritum illius,vt ſit proprium,neq; debere mihi quic
quam poſsit.Sed quid faciam illius immenſæ bonitati? Nunquid oculus tuus nequam
eſt,quoniá ille bonus eſt? Agnoſco quæ dicis omnia,vera eſſe confiteor, cùm digito Dei
ſcripta ſint,Sed quis ego ſum,qui modum ponam diuinę benignitati,quæ tanta eſt,vt e-
tiam pro ijs,quorum nomine ipſe debeo,ſe mihi debitorem Deus conſtituat,vt ſuis ipſe
donis mercedem promittat,vt ſuis ipſe muneribus coroná tribuat: Quæ mihi certè iá de-
Chry.hom.de Adam & Eua betur non ex operis mei per ſe conſiderati dignitate , ſed ex immenſa promittentis Dei
liberalitate . Præclarè Chryſoſtomus . Tanta enim eſt erga omnis bonitas Dei , vt no-
ſtra velit eſſe merita , quę ſunt ipſius dona, & pro his quæ largitus eſt , æterna præmia ſit
daturus. Agit quippè in nobis,vt quod vult & velimus & agamus. Quis vnquàm prædi
care ſatis poterit admirandá hác illius bonitatem? quàm quantò mihi Satan magis inui-
Pſalm.88. det,tantò magis de illa gloriabor,tátò maiores illius auctori gratias agá, tantò ſum in illa
Pſalm.142. perpetuò prædicáda futurus diligẽtior: & cum Propheta dicá: Miſericordias domini in
æternũ cantabo. Qui cùm & illud caná iubẽs: Non intres in iudicium cũ ſeruo tuo,quia
Gerſ.ſer.ſuper. verb.Chriſti, Venite ad me omnes. nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis videns. Nam,quẽadmodum etiá Ioannes Ger
ſon admonuit:aliter cum Satana loquimur,ſi quando ille nos in deſperationem adduce-
re,aut ſi quádo opera,quæ Deus operatur in nobis,eleuare,ac omnẽ meritum illis detra-
here conatur,quò ſegniores nos ad benè operádum reddat:aliter agimus cùm ſiſtẽdi ſu-
Gene.18. *Cum Deo humiliter, cum dæmone ſuperbè agendum.* mus in conſpectu diuinę maieſtatis: Tunc enim nos cum ſancto Abrahá cinerem & pul
uerẽ eſſe recognoſcimus : tunc nos miſerrimos peccatores & omni ſuppliciorum genere
dignos profitemur: tunc qua ſumma poſſumus animorũ noſtrorum ſubmiſsiõe veniam
deprecamur: tum quaſi ſuper terram ſtamus, alas ſubmittentes,(quas in altercatione cum
Guil.in vita D. Bernardi.c.12. diabolo,quaſi in cœlo volantes , extenſas tenemus: vt ſemper & erecti corá Diabolo , &
Certamen D. Bernar. cum Satana in agone mortis. humiles coram Deo reperiamur. Quod etiá Bernardũ feciſſe ſcribit Guilhelm[9],qui cùm
extremum iá ſpiritum trahere videretur,in exceſſu mentis ſuæ ante tribunal domini ſibi
viſus eſt præſentari. Affuit autem,inquit, & Satanas ex aduerſo,improbis eum accuſatio
nibus pulſans. Vbi verò ille omnia fuerat proſecutus , & viro Dei pro ſua fuit parte di-
cendum,nihil territus aut turbatus ait. Fateor,nõ ſum dignus ego, nec proprijs poſſum
meritis regnum obtinere cœlorum: Cæterùm duplici iure illud obtinens dominus meus,
hæreditate ſcilicet Patris, & merito paſsionis,altero ipſe contentus,alterum mihi donat:
ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confuſus inimi-
cus,conuentus ille ſolutus, & homo Dei in ſe reuerſus eſt. Sed & Anſelmus Archiepiſ-
Interrogationes infirmorũ qui in extremis laborant. copus Cantuarienſis interrogationes quaſdam præſcripſiſſe dicitur infirmis in extremis
conſtitutus: inter quas extrema eſt. Credis te non poſſe niſi per mortem Chriſti ſaluari?
Reſpondet infirmus,Etiam. Tum illi dicitur. Age ergò, dum ſupereſt in te anima, in hac
ſola morte fiduciam tuam conſtitue : in nulla alia re fiduciam habe: huic morti te to-
tum committe,hac ſola te totum contege, totum immiſce te in hac morte, totum con-
fige: in hac morte totum inuolue . Et ſi Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Do-
mine , mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obijcio inter me & tuum iudicium : aliter
tecum non contendo. Et ſi tibi dixerit : quia peccator es , dic: Domine , mortem Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi,quod meruiſti dam
nationem,dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obtendo inter me, & mala
merita mea , ipſiusque meritum, offero prò merito, quod ego debuiſſem habere nec ha-
beo. Si dixerit,quòd tibi eſt iratus,dic: Domine,mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti op
Exempla eorum qui in extremis non vſquequaque diffidebunt operibus ſuis. pono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla ſanctorum commemo-
rare liceat,qui cùm iam eſſent morti proximi , non omninò ſuis operibus diffidere viſi
ſunt. Sic Ezechias rex,cùm dixiſſet illi dominus : Diſpone domui tuæ, quia morieris &
Eſaiæ.38. non viues: conuerſa facie ſua ad parietem, orauit dominum & dixit : Obſecro domine,
memento quæſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, &
2.Timo.4. quod bonum eſt in oculis tuis fecerim . Ac maiore cum fiducia Paulus , cùm deliba-
retur, & tempus reſolutionis eius iam inſtaret: Bonum , inquit , certamen certaui, cur-

ſum

sum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita migraturum, vsum fuisse scribit Hieronymus: Qui de Hilarione quoque narrat, quòd cùm iam modicus calor teperet in corpore, nec præter sensum quicquam viui hominis superesset, hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta annis seruiuisti Christo, & mortem times? atque in hæc verba spiritum exhalauit. *Hier. in vita eius.*

Sed quorum quenque reperire licet, his præsertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui sic vitam suam transegerit, vt per æquè confidenter, vt isti loqui possit, ex diuersorio corporis huius, æternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutiùs fuerit vt cum sancto Iob vereamur omnia opera nostra: cùm nõ sine causa videamus in Ecclesia Catholica semper obseruatum, vt qui morti iam sunt proximi, diligenter admoneantur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito, quò propriȩ iustitiæ diffisi, in vna Christi iustitia spem suam & fiduciam omnem habeant collocatam: illam patri cœlesti reprȩsentent, illi vni innitantur. Sic enim futurum est, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum auctorem & consummatorem nostræ iustitiæ Christum profiteamur: & ipsius merita denuò nobis applicari promereamur, ad eas, quæ tunc occurrunt tentationes superandas. Accedit autem, vt cum hæc tertia æditio Antuerpiensis iam esset sub prælo, veniret in manus nostras Hortulus animæ, quẽ pueri legebamus Parisijs ante annos 43. typis excussus, in quo illas ipsas interrogationes, quæ sunt à nobis ex Anselmo paulò ante productæ, vidimus: quas habebãt etiã fratres D. Francisci de obseruantia, in cœnobio Tridentino in linguã Italicam translatas. Vnde cuiuis perspicere licet, qui mos fuerit in Ecclesia Dei, tùm etiam obseruatus, quodq; morti proximi, non alia in re, quàm in Christi passionis & mortis meritò, suam omnem spem & fiduciam vt collocarent, admonebantur. Videmus autem & Sacerdotale Romanum, in quo & ipso habetur hæc interrogatio. Credis non proprijs meritis: sed passionis Domini nostri Iesu Christi & merito, ad gloriam peruenire? Respondet infirmus. Credo, Iterum Sacerdos, Credis quod Dominus noster Iesus Christus pro nostra salute mortuus sit, & quod ex proprijs meritis vel alio modo nullus possit saluari, nisi in merito passionis eius? Respondet infirmus. Credo: Et in fine dicit Sacerdos. Si dominus Deus voluerit te secundùm peccata tua iudicare, dicas: Domine Deus, ego pono mortem Domini nostri Iesu Christi inter me & iudicium tuum: & quamuis meruerim ȩternã mortẽ propter peccata mea, interpono meritũ passionis eiusdẽ, loco meriti, quod ego miser deberẽ habere & nõ habeo. Item: Domine pono eandẽ passionẽ & mortẽ dñi mei Iesu Christi inter me & irã tuã, & in man⁹ tuas Domine cõmẽdo spiritũ meũ.

Matt. 24.
Iob. 9.
Mos Christianos circa morituros.
Hortulus animæ.
Morti proximi de Christi passionis merito, quo spes tota ponenda est admonenda.
Sacerdotale Romanorum.
Nota.

Extat Cõfessionis priuatæ formula, quæ beato Bernardo adscribitur, in qua sic Deũ alloquitur: Recordare domine Iesu, quia tuum nõ est perdere quicquam eorũ, quæ pater tuus dedit tibi: quin tibi proprium est misereri semper & parcere, neminem perdere, sed saluare. Nã pater tuus misit te in mundũ, non vt iudices mundũ: sed vt vitam habeamus per te, vt sis propitiatio nostra, & aduocatus noster, nõ contra nos. Quod enim debuimus, tu soluisti, quod peccauimus, tu luisti: quod neglex imus, tu suppleſti. Proficiat ergo nunc domine, & in extremis meis plenaria, imò superflua satisfactio, amarissima mors tua, & pretiũ inæstimabile fusi sanguinis tui, cõmemoratio satisfactionis tuæ, venerabile mysteriũ corporis & sanguinis tui, quod tibi quotidie offertur in Ecclesia pro salute fidelium seruorum tuorum, in qua es tu ipse sacerdos & sacrificiũ: ille qui offert pariter, & cui offertur. Sic Laurentium Medicem, cùm esset morti proximus, precantem inducit Angelus Policianus. Obsecro te salutifer Iesu, vt cùm ante tribunal tuum constitero, quo me iam dudũ citari planè sentio non mea fraus, non culpa plectatur. Sed tuæ crucis meritis condonetur. Valeat, valeat in causa mea sanguis ille tuus Iesu pretiosissimus: quẽ pro asserendis in libertatem hominibus, in ara illa sublimi nostræ redemptiõis effudisti. De Ambrosio scribit Possidonius, quod moriturus dixerit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum dominum habemus. Quæ verba senex Augustinus, tanquam elimata ac librata, sit admiratus, ac vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixisse: nec mori timeo, quia bonum dominum habemus: ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Quòd verò præcessit: Nõ sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ad illud respicientẽ dixisse, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono domino, quàm de meritis, se dicit magis confidere. Vocem autem hanc Ambrosij non solũ admiratus, verũ & imitatus esse videtur Augustinus, cùm contra Cresconium scribens ita loquitur: Ad existimationem humanam magna testium qui me nouerunt suppetit copia, ad Dei verò conspectum sola conscientia: quã contra vestras criminatiões cùm intrepidã geram, non me tamen sub

Pulchra orat. Bernardi ad Christum.
Angel. Polit. li. epistolar. 4. epist. 2.
Possi. de vita Aug. cap. 27.
Aug. cõt. Cresc. lib. 3. cap. 80.
Testis apud homines conscientia valet apud Deum.

Dorotheus in libro de humilitate.
Prouerb.20.

oculis omnipotentis iuſtificare audeo: magiſq́; ab eo effluentẽ miſericordiæ largitatem quàm iudicij ſummum examen expecto: cogitans quod ſcriptum eſt: Cùm rex iuſtus ſ derit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſ eſſe à peccato? De Agathone narrat Dorotheus, quod dum eſſet iam prope moriturus ro gatus à quodá cur timeret qui ſemper Deo ſeruiuiſſet, reſponderit ſe hactenus mandat Dei pro viribus feciſſe, ſed neſcire vtrum quod fecit, Deo placuerit. Aliud enim eſſe iud cium Dei, aliud hominis.

Pſalm.142.
Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens quomodo intelligendum.
2.Cor.5.
Eccle.12.
Rom.3.
Matt.25.
Aug.ſer.49. de verbis dom.
Ioan.15.
In oratione de pauperib. amandis.
Greg.Niß.in oratione de Placilla.
Homi.in natali apoſt. Petri & Pauli.
In dedicatione hom.1.

Quanquàm illa Pſalmographi verba, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis vi uens, non ita doctores ſancti accipienda putauerunt, vt negari per ea crederent, iuſtifica ri quenquam in extremo iudicio: Certum eſt enim, quòd omnes nos manifeſtari opor tet ante tribunal Chriſti, quodq́ue iudicium ibi futurum ſit de operibus, vt referat vnu quiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonum ſiue malum. Quamobrẽ ſi nemo tun iuſtificaretur, ſi nemo referret propria corporis, prout aliquid boni geſsit, neq; glorific retur quiſquá, nec eſſent quibus rectè dici poſſet: Venite benedicti patris mei, poſsidet paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Quæ verba proferens Auguſtinus, quæ rit, Quibus meritis? Et ſtatim ſubiũgit: Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare, & cæt Quẽ eundẽ locũ adducens etiá Gregorius Niſſenus: Audio, inquit, quid ipſi reſpondeá Regi: Denique pro ſuis quenque meritis ornatum cerno: illis qui boni benigniq́ue fue rint, atque optimè vitam egerint, ſumma & perpetua quies tribuitur in regno cœleſti: In humanis autem & improbis ſupplicium ignis. Et alibi locum eundem explicans: Poſsidete paratum vobis regnum. Quod à quo paratum? Quod, inquit, vobis ipſi per opera præparauiſtis. Quomodo? Eſuriebam, ſitiebam, peregrinus eram, nudus, infirmus, in carcere. Rectè igitur Euſebius Emiſſenus veras cœlorum claues meritorum dicit eſſe virtutes: Omnes, inquit, in nobis habere poſſumus claues regni cœlorum, & quidem duplicem vim gerentes, duplicem habentes effectum. Fides, humilitas, patientia, caſtitas, quaſi bonæ claues aperiunt Dei portam: ſed & ſuperbiam, iracundiam, cupiditatem, non immerito claues eſſe dixerim, nam claudunt regnum cœlorum. Et Auguſtinus: Ita laboremus, vt nobis bonorum operum clauibus, regni cœleſtis ianuam aperire poſſumus. Sicut enim malis operibus, quaſi quibuſdam ſeris, & vectibus, vitæ nobis ianua clauditur: ita abſque dubio, bonis operibus, aperitur.

Ioan.5.
Iob.4.
Iob.9.
Iob.25.
Gre.li.4.mora. cap.26.
Idẽ li.9.ca.5.
Lib.16. moral. cap.1.
1.Reg.2.

Erit igitur iudicium & retributio ſecundùm opera: erit iuſtificatio ſecundum opera cuiuſque. Ibunt qui bona egetunt in reſurrectionem vitæ. Quamobrem locum hunc interpretans Hieronymus: Non dixit, inquit, non iuſtificabitur in conſpectu tuo quiſpiam viuens, Sed omnis viuens, id eſt, non iuſtificabuntur omnes: iuſtificabuntur verò aliqui. Cęterùm expendamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit ſimpliciter: Quia non iuſtificabitur omnis viuens: verùm addidit, in conſpectu tuo. Hoc itaque dixiſſe videtur, quod in libro Iob ſcriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iuſtificabitur, aut factore ſuo purior erit vir? Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem: quantò magis hi qui habitant domos luteas qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea. Et alio loco: Verè ſcio, quòd ita ſit, quòd non iuſtificabitur homo compoſitus Deo. Et iterùm alio loco: Nunquid iuſtificari poteſt homo compoſitus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius: quantò magis homo putredo & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrans Gregorius: Humana, inquit, iuſtitia, diuinæ iuſtitiæ comparata, iniuſtitia eſt: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, ſed in ſolis radio poſita tenebratur. Et rurſus: Homo quippè Deo non compoſitus, iuſtitiam percipit, compoſitus amittit: quia quiſquis auctori bonorum ſe comparat, bono ſe quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos noſtram iuſtitiam? Percipit, inquit, iuſtitiam non compoſitus, amittit compoſitus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo eſt aliqua iuſtitia noſtra, comparata illi mera eſt in iuſtitia? Sicut eſt aliquis lucernæ ſplendor in tenebris: cæterùm ſi ponatur in ſolis radio, meræ ſunt tenebræ. Ad eundem etiam modum de ſcientia loquitur idem Gregorius: In comparatione, inquit, Dei, ſcientia noſtra, ignorantia eſt. Ex Dei namque participatione ſapimus, non comparatione. Quod totidem verbis de iuſtitia quoque dici rectè poteſt: In comparatione Dei, iuſtitia noſtra, iniuſtitia eſt. Ex Dei namque participatione iuſti ſumus, non comparatione. Quod indicat etiá Origenes, explicás illud ex Annæ Cantico: Nõ eſt ſanctus, ſicut dominus. Si ſcriptũ eſſet, inquit, nõ eſt ſanctus niſi dñs, cõſequẽs erat omnes nos renunciare nobiſmetipſis ab hac ſpe vt ſancti efficeremur: nũc autẽ neceſſaria diſtinctiõe vtitur, & dicit: Nõ eſt ſanctus ſicut dominus: hoc eſt; Etſi ſint ſancti mul

ti, ſed

ti, sed nullus ita sanctus est, vt dominus. Possunt ergò multi sancti fieri: sicut & mandatum Dei dicit: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum: sed quantumcunque quis in sanctitate proficiat, quantumlibet puritatis & synceritatis acquirat, ita esse sanctus homo non potest, sicut dominus: Quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor: Ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator: ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis inspector, & ideò non est sanctus, sicut dominus. Hoc & ab Hilario dictum aliquot antè seculis his verbis legimus: Quanquàm verò eam esse infirmitatem humanæ naturæ meminerimus, vt ex comparatione diuinę bonitatis bonus nemo sit, sed incomparabilis illa diuinitatis exceptio non interclusit bonitatis officium, vt secundùm cōparationem hominum inter homines bonus nemo sit. Ad eundē modū Ioannes quoq; Chrysostomus. Quemadmodū hora vespertina quis stellā alijs comparatam lucidam vocat, quam sole fulgente lucidā nemo diceret, quòd excellens splendor solis, fulgorem stellæ obtegit, ita & hominem veracem ac bonum esse dicimus, quando eum cum alijs hominibus conferimus: cæterùm quando eum cum Deo comparamus, non est verax: Omnis enim homo mendax. Et explicans illud apud Matthæum: Nemo bonus nisi solus Deus, Nullum, inquit, hominem esse bonum annuit, nec tamen omnino genus humanum esse bonitate priuatum affirmat, sed comparatione diuinæ bonitatis, neminem esse bonum asserit. Et iterum alio loco: Sanctus, inquit, & purus erat Esaias, sed si supernæ sanctitati nostram conferamus, immundi profectò sumus. Sancti Angeli sunt, sed huius quoque sanctitatis alia differentia inter nos videlicet & supernas virtutes. Et qui fuit vtroque posterior Beda presbyter explicans locum Euangelij: Vos cùm sitis mali, nostis bona data dare hominibus: Apostoli, inquit, qui electionis merito, bonitatem generis humaui multis excesserunt modis supernæ bonitatis intuitu, mali esse dicuntur, quia nihil est per semetipsum stabile, nihil immutabile, nisi bonum, nisi Deitas sola. Omnes verò creaturæ, vt beatitudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant, non hoc per suam naturam, sed per creatoris sui participationem & gratiam consequuntur. Hoc est, quod & Moysen ad Deum dixisse legimus: Nullus apud te per se innocens est.

Leui.11. *Hilarius in psalm.25.* *Chryso.in psal. 115.* *Hom.64.* *Hom.13.in Ioā.* *Beda lib.3.cap. 11.Luc.* *Exod.34.*

Non modò iustitiam nō habere, sed ne esse quidem dicimur comparati Deo, sicut in libro de diuinis nominibus non vno loco docet Dionysius: & post eum Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est præter te, Sed & Augustinus: Omnia quæ creata sunt: quamuis ea Deus fecerit bona valdè, creatori tamen comparata, nec bona sunt: cui comparata nec sunt. Quē qui diligenter secutus in omnibus esse videtur Anselmus: Tu solus, inquit, Domine es quod es: tu es qui es. Extant quinq; libelli Anastasij Patriarchæ Antiocheni, in eorum secundo, qui inscribitur de incircumscripta Dei essentia, pluribus docet, quod solus Deus est Ens propriè sumptum, reliqua verò sunt Entia, participio illius Entis. Ad eundem modum propriè quoq; iustus & bonus est solus Deus, homines verò iusti sunt & boni participatione illius iustitiæ. Qui Prophetæ locū hunc adducens August. in eodē libro: Hoc est, inquit, ne intres in iudiciū cū seruo tuo: noli me iudicare secūdū te, qui es sine peccato: quia nō iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuēs. Quòd ait, nō iustificabitur, ad illā perfectionē retulit, quæ in hac vita nō est. Et alio loco, corpus tanquā homo exterior, quātò est hæc vita diuturnior, tātò magis magisq; corrūpitur: vel ætate, vel morbo, vel varijs afflictionibus: donec veniat ad vltimā afflictionē, quæ ab hominibus mors vocatur, eius autem resurrectio differtur in finem, cùm & ipsa iustificatio nostra perficietur ineffabiliter. Tunc enim similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Nūc verò quamdiu corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & vita humana super terram tota tentatio est, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens in comparatione iustitiæ, qua æquabimur angelis, & gloriæ quæ reuelabitur in nobis. Neque secus interpretatus est Arnobius, qui centum plus minus annis Augustinū præcessisse videtur, Nō intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo. Hoc ergo voluisti dicere: iustitia tua est, vt dominus in iudicium intrare cum seruo contemnat: Quis enim ad comparationem tuam iustificabitur homo? quamuis sanctum & electum & mundum, & laudabilem in conspectu tuo, id est, ad comparationem tuam, siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsente deformis, est omnis fortitudo te præsente infirma, omnes diuitiæ te præsente mendicitas, omnis iustitia te præsente iniustitia. Ad eundem modum Euthymius quoque: Non dixit simpliciter, inquit, non iustificabitur, sed in conspectu tuo non iustificabitur, hoc est, si ad summam iustitiam tuam comparetur, & iuxta illa exquiratur. Eandem interpretationem adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus, Cassiodorus, Remygius & alij Psalmorum interpretes. Libet autem ex alio quodam loco, Bernardi verba adscribere: Quid potest, inquit, esse omnis iustitia nostra coram Deo? Nonne iuxta Prophetam, velut pannus menstruatæ reputabitur? Et si districtè

1.Reg.2. *Aug. de perfectione iusti.* *Gene.1.* *Lib.4. de Trinitate.cap.3.* *Arn.in Psalm.* *Ber.de verbis Esa.serm.7.* *Hier.li.1. cont. Pelagianos.* *Iustitia Dei, & creaturarum diuersa.* *Esaiæ.64.*

iudicetur,iniusta inuenietur omnis iustitia nostra,& minus habens? Quid ergò de pecca tis erit,quãdo ne ipsa quidem pro se poterit respondere iustitia? Propterea obnixè cum Propheta clamantes: Nõ intres in iudicium tuum cum seruo tuo Domine, tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest saluare animas nostras. Idem Bernar-
Hom. de verb. Esai. serm.5. dus,quatuor ponit iustitiarum genera. Primùm vult esse rectam,sed non puram, qualis est in hoc seculo iustitia nostra: De qua non minus vere quàm humiliter, patres nostri dixerunt. Omnes iustitiæ nostræ, tanquàm pannus menstruatæ. Nam quomodo potest esse pura,vbi adhuc non potest deesse culpa? Primi quidem hominis iustitia,fuit & recta & pura. Cæterùm,& hæc, quoniam firma non fuit, & puritatem facilè perdidit, & ne ipsam quidem retinuit rectitudinem suam. Apud angelos verò,iustitia & recta,pura,& firma,sublimis quidem,sed adhuc longè inferior quàm diuina. Non enim innata est eis, sed à Deo collata,vt natura ipsa,quod ex se est,non modò iustitię,sed etiam iniustitiæ ca pax inueniatur. Nunquid nõ ista est prauitas quædã,quã in angelis suis vera illa iustitia legitur inuenisse? Non enim iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, ait is qui Dei iustitiam minimè ignorabat. Nec ait omnis homo: sed omnis viuens, fortè vt nec ipsos angelicos eum noueris spiritus excepisse. Viuunt enim & ipsi tantò verius, quantò propius astãt ei,apud quem est fons vitę. Nihilominus etiam iusti sunt,sed ex eo,non coram eo:munere eius,non in eius comparatione. Ipsa enim sibi iustitia est cuius voluntas,non tam æqua,quàm ipsa æquitas: Et vtraque non aliud quàm ipsa substantia est. Illa ergò Iustitia, verissimè sicut mons est,quæ recta est,quæ pura est, quæ firma est: Et vt ita dicam, etiam substantia est. Illa itaque iustitia quæ est Substantia,soli Deo competit. Hierony-
In cap.1. epist. ad Ephesios. mus verò, duplicem huius loci interpretationem adfert. Non Iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, id est,in tota vita sua,in omni quo in mundo isto cõuersatus est tempore. Alteram, non dixit: Non iustificabitur in conspectu tuo quispiam viuens,sed omnis viuens,id est,non iustificabuntur omnes,iustificabuntur verò aliqui.

Quò magis autem intelligi queat,ita rem accipiamus. Est iustus Deus,est iustus Dei filius dominus noster Iesus Christus,quaten⁹ homo,sunt iusti Angeli,sunt iusti & alij Spiritus beatorum in cœlis degentium, sunt iusti & homines in terris agentes. Deus ita iustus est vt sit ipsa iustitia, Christus quatenus homo,plenitudo est iustitiæ. In Angelis cæterisque spiritibus beatis est quidem perfecta iustitia, sed quæ longius abest à perfectione,si cum Dei iustitia,comparetur, Nos autem in hac vita degentes de plenitudine Chri-
Ioan.1. sti, si qui iusti sumus, accepimus omnes pro modulo nostro,tanquàm particulas nostras perexiguas, quę si examinentur, quales ipsæ sunt in se, certum est quòd immundæ sunt, quòd nomen iustitiæ non merentur,quòd æternæ beatitudinis præmio dignæ nõ sunt. Sed quoniam de plenitudine Christi sunt, quoniam opera manuum ipsius sunt, quoniam illius pretioso sanguine conspersa sunt,ex eo fit,quòd acceptantur à Deo,tanquàm ęternæ beatitudinis præmio digna,totum vt sit bonitatis & misericordiæ diuinę, Illa est quæ præuenit nos,illa est quę subsequitur nos,illa est quæ nobis adhæret,siue cùm conuertimur,siue cùm præliamur, siue cùm coronamur,quemadmodum à Dauide scriptum
Psalm.78.58. legimus: Misericordia eius præueniet me. Et iterum: Misericordia eius subsequetur me.
Psalm.22. Pręuenit nos eius misericordia,quando,qui prior dilexit nos,fidem nobis largitur, quæ
1.Ioan.4. *Gala.5.* per charitatem operatur, Subsequitur nos, quando, quæ munera nullis nostris meritis præcedentibus ex mera sua liberalitate largitus est,ea quoniam non sumus aspernati,tan
Psalm.102. quàm nostra merita coronat. Coronat autem in misericordia & miserationibus. Huc
Greg.li.5.in 1. Reg.cap.2. respexisse videtur Gregorius,dicens: Non bonitate nostra, sed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœlestibus perfruatur, Donum quippè Dei est,non ex nobis. Et alio loco, illam san
Gregor.in 7. Psal. pœnitentialem. ctorum felicitatem misericordiam esse dicit, Quoniam & ex hoc misericordia iure potest,inquit,nominari,quia pro illis operibus datur, quæ sine præuentu diuinæ misericordiæ nemo assequitur, quia quibus misericorditer tribuit, vt in hac vita benè operentur,
Matt.13.19. eis misericordius largitur, vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur.
Gratiam pro gratia. Hæc est gratia quàm pro gratia dandam sanctus Apostolus perhibet, vt quibus in hac vi ta diuinitus datur gratia sanctificationis, eis in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Et
Ioan.1. *2.Cor.1.* tamen hæc ipsa bonitas,hæc ipsa misericordia Dei iustitia est, Iustum est enim quod mi-
Ezech.18. sericordia motus per Prophetam dixit pater ille misericordiarum, & Deus totius conso
2.Cor.1. lationis: In quacunq; hora ingemueris,saluus eris,vt illud præstet, promisisque sui me-
Psalm.102. mor, vel extremum peccatoris gemitum coronet in misericordia & in miserationibus
Psalm.142. suis multis. Quod etiã in latrone præstitit, propter facinora sua in crucem acto, Qui simul vt dixit, Meméto mei Domine,cum veneris in regnum tuum,statim audire meruit:
Luc.23. Hodie mecum eis in Paradiso.

Atque hoc est fortasis, quod à Propheta scriptum legimus. Exæquabit gratiam

gratiæ eis, hoc est, quod Ioannem quoque dicere voluisse scribit Augustinus, qui postea quam dixit, De plenitudine eius accepimus omnes, mox adiecit, & gratiam pro gratia, Pro gratia fidei, spei & charitatis, in quibus per gratiam eius proficiẽtes ambulamus, accepimus iam spe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus, Gratia autem Dei vita æterna, Quem sequutus Rupertus, Prius, inquit, in hac vita gratiã dat, diuersa credentibus in se tribuens charismata, & post in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia benè expensa, retributionis æternę præmia recompensat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans, Gratiam pro gratia, Triplicem, inquit, gratiam diuinitùs accepimus. Vnam qua conuertimur, aliam qua in tentationibus adiuuamur, tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum est, secundã meritum, tertia præmium, De prima dictum est: De plenitudine eius omnes accepimus, de duabus reliquis dictum est, & gratiam pro gratia, id est, munera gloriæ æternæ pro merito temporalis militię. Et qui fuit eodem illo seculo Petrus Abbas Cluniacensis, Perfacile, inquit, erat gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine discreuisse. Quod autem dixi gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine, Hæc verba non nunc primùm à me proferuntur, sed in Euangelio Ioannis leguntur. Nos ait omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. Quid est gratiam pro gratia? Accipiunt enim sancti eius, geminam ab ipso gratiam, ita vt ex pręcedẽte gratia, sequatur & alia. Primo enim hic accipiunt gratiam operationis, ac pro ipsa alibi gratiam retributionis. Primo hic accipiunt gratiam sanctificationis, ac pro ipsa alibi gratiam glorificationis.

Exæquabit gratiam gratiæ. Zacha. 4. Aug. tract. 3. in Ioannem. Ioan. 1. Rom. 6. Ruper. li. 12. in Apocal. Ber. ser. 5. de assumptione. Gratia triplex. Lib. 5. epist. 1.

Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, sicut scribit Augustinus, nisi quòd gratis datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur, vt cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quàm dona sua, quàm ea, quæ non despicit opera manuum suarum. Da veniam Apostole, propria tua non noui nisi mala. Da veniam Apostole, dicimus, quia tu docuisti. Prorsus tua à te tibi parata, non nouimus nisi mala. Cùm ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat nisi dona sua. Cuius etiam alio loco verba sunt hæc. Quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quę gratia contulit homini. Rectè quippè ipsa intelligetur, quæ gratia in Euangelio legitur, gratiam pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia. Sic à Chrysostomo quoque scriptum legimus: Coronat in nobis Deus non merita nostra, sed dona sua: Tanta est enim, inquit, alibi erga nos bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his, quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Qua de re ficante Augustinum quoque scripsit Basilius: Quis adeò rudis est, vt non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd corona iustorum est Spiritussancti donum siue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportionem rectè factorum spiritualis gloria fuerit vnicuique distributa.

Vita æterna cur vocatur gratia. Aug. ad Sixtũ Epist. 150. Psalm. 137. Aug. de correpť. & gratia. c. 13. Tom. 1. hom. in cap. 9. Esai. & hom. de Adam & Eua. Basi. de Spiritusanct. ca. 16.

Neque hac vna in re illustris est illius gratia & misericordia, quòd sua dona coronare in nobis dignatur: magis etiam in hoc insignis est, quòd vnigenito suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Tradidit autem ad illudendum, flagellandum, & morte turpissima condemnandum: vt passionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atq; hæc illa videtur esse misericordia, de qua dicit Augustinus: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eã. Nam nisi Christi misericordia intercessisset, qui semetipsum tradidit pro nobis, oblationem & hostiam Deo: nisi sanguis eius interpellaret, nisi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi suas ostentans: væ foret quamlibet laudabili vitæ nostræ, si remota hac misericordia discutienda veniret. Ad hanc igitur misericordiam confugiamus, secundùm hanc misericordiam iudicari petamus: vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi sunt & terra, non iudicentur opera nostra qualia sunt in se: (actum enim erit de illis, si secundùm naturam, siue substantiam ipsorum iudicium factum fuerit) sed iudicentur tanquàm à Deo data, tanquàm opera manuum illius, tanquàm (quæ nunquàm satis est prædicanda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine respersa, & per eum in honorem adducta: vt iam non possint æternæ vitæ præmio digna non censeri. Si quis nos tanquàm Adæ spectet filios, si quis opera nostra tanquàm ex nobis profecta consideret, reuera digni non sumus, quibus tam excellens præmium detur, & sunt omnes iustitiæ nostræ tanquàm pannus menstruatæ. Sed quid si pater ille misericordiarum dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine? quid si propterea filius eius vnigenitus pati, cruci-

Rom. 8. Aug. li. 9. cõf. cap. 13. Ephe. 5. Heb. 9. Aug. in li 50. homiliarum hom. 14. Isai. 64. Coloss. 1.

Rom.5. Ephes.2. 1.Ioan.3. Rom.8. Athan.lib.5. contra Arria. Ioan.1.

crucifigi, mori dignatus est, vt nos qui eramus inimici, & natura filij iræ, efficeremur ciues sanctorum & domestici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur nō amici modò, verūetiā filij Dei, si filij & hæredes: hæredes quidē Dei, fratres autē & cohæredes Christi, vt quæ opera nostra per se fuerunt immunda, ea sanguine ipsius abluta, munda & grata redderentur in conspectu Dei, æternæque beatitudinis præmio digna. Præclarè Athanasius, Quemadmodum verbum caro factum est, sic & homo, quæ Dei sunt per verbum accepit, verbum dicitur accepisse, vt quamuis indignus sit homo, quantùm ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepisse monstretur. Discutientur igitur in extremo iudicio opera nostra, sed non remota misericordia Christi, qui non solùm auctor eorum & effector est, verumetiam quæ natura sua fuerunt immunda, sanguine suo mundare dignatus est. Simul illud effecit, vt quod illis deest, suæ passionis & mortis pretio compēsetur, vt rectè cum Bernardo dicere possimus,

Ber. serm.1. in Epiphan.

Pauperes sumus, parum dare possumus, attamen reconciliari possumus pro paruo illo, si volumus: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est, id si dedero, satis est, Si quo minus, addo & corpus ipsius, Nam illud de meo est, & meū est. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi, De te Domine suppleo, quod minus habeo in me.

Esai.9.

Cuius alio loco de meritis, hęc est sententia, Sufficit ad meritum, scire, quòd non sufficiant merita, sed vt ad meritum satis est, de meritis non præsumere, sic carere meritis, satis ad iudicium est: Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere non nequiuerint, sed neglexerint: quod quidem periculum iam adultæ ętatis est. Merita proindè habere cures, habita data noueris, fructum speraueris Dei misericordiam: & omne periculum euasisti, paupertatis, ingratitudinis, pręsumptiōis. Periculosa paupertas penuria meritorum. Pręsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. Felix ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. Habet vnde pręsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad pręsumendum: Ipsum non præsumere nonne promereri est?

Ber. in Cantica serm.68.

Prouerb.30.

Merita alia paruuli, alia adulti.

Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruuli, siue cuiuscunque tandem alterius recēs baptizati: alia adulti, post baptismum aliquandiu superstitis: Ille non habet sua, sed sola Christi merita, & secundùm illa iudicabitur dignus vita æterna: adultus verò Christi meritis iungit sua quoque, quæ si bona sunt, pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui possideat regnum patris ab æterno sibi præparatum, iuxta merita sua Christi meritis innitentia. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi verbis, quòd non merita, sicut nouatores contendunt, sed pręsumptionem de meritis excludere videtur: sicut & ille qui dixit: Quantùm detrimentum est non laborare, tantùm periculi de labore præsumere. Quàm frequens autem illud est apud Chrysostomum, vt ne alijs in rebus vllis, quàm in bonis operibus confidamus? Sic in Matthæum scribens monet, vt vnusquisque nostrum nulla in re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in sanctitate morum constituat. Cuius in his quoq; Commentarijs, quæ in Genesim edidit, hæc verba sunt: Habenda est salutis expectatio in omni virtutis operatione: & neque in appellatione sublime sapere, neque in cognatione sanctorum virorum, neque in aliquo, sed in fiducia bonorum operum: imò neque in illis multum de se sentire, sed tunc magis humilem & modestum esse oportet, cum magnas virtutum diuitias congerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuerò propter hoc & Christus discipulis suis dicebat: Cùm omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & fastus nostros humiliemus, & discamus modesti esse, & non extolli in bonis operibus, & scire maximam virtutum esse, in bonis operibus modestè atque humiliter se habere.

Non merita, sed præsumptio de meritis damnatur.

Faust. li.1. de libero arb. cap.1.

Chry. hom.5. in Matt.

Operum fiducia.

Chry. hom.21. in Gen.

Sobrie operibus fidendum.

Non reprehendit hic fiduciam operum Chrysostomus, qui super eundem librū commentatus, opera multæ nobis fiducię esse fulcimenta scribit. Et iterùm: In proprijs bonis operibus cum superna gratia spem salutis nostræ habendam docet. Et in alio quodam libro: vnum duntaxat apud Christi tribunal patrocinium esse dicit operum: quo qui caruerit, aliundè nusquàm, inquit, saluti locus est. Et rursum. In nullo alio nisi in solis suis virtutibus post diuinam gratiam de salute cuipiam sperandum est. Et in Paulum scribens: Oramus, inquit, vt post baptismum, etiam vitam honestam habeamus: Tu contrà studes, vt hinc migres absque bona vita: Quid autem refert, si iustus fias, sed sola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciam. Et alio quodam loco: Ingens bonum in tuis ipsius benefactis, collocare spem. Et mox in sequenti homilia: Oportet in proprijs benefactis spem salutis collocare. Ante quem etiam beatus Ephrem: Nihil nobis prodesse poterit in illo extremo iudicij die, nisi conuersatio sancta & opera bona,

Chry. hom. 1. in Gene.

Hom.43. in Ge.

Hom.11. in Ioa.

Hom.20.

Hom.2. in posteriorē ad Cor. ep.

Hom.3. & 4. de Lazaro.

Ephrem de extremo iudicio. cap.1.

quæ hinc detulerimus nobiſcum. Non reprehendit igitur ſobriam operum fiduciam Chryſoſtomus: Sed ſicut ab eodem ſcriptum eſt, aut quiſquis ille fuit auctor operis imperfecti: In omni re, ex ipſa re naſcitur, quod exterminet rem: vtputa in ligno, ex ipſo ligno naſcitur vermis, qui exterminat lignum: ex veſtimento naſcitur tinea, quæ comedit veſtimentum: ex oleribus naſcitur vermis, qui olera vniuerſa corrumpit. Sic & in ſpiritualibus, ex ipſo propoſito eorum ſpirituali, accipit occaſionem inimicus, vndè eis retia texit: ita vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeant, ſola ſuperbia etiam in rectè factis caueda ſit. Præclara eſt Paulini ſententia, quod per viam qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quàm ſuperba iuſtitia. Nec diſsimilis eſt illa Optati: Meliora ſunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cum ſuperbia. Scripſit ſermonem de ædificio & congruitate ſine concordia virtutum animæ Dorotheus, in quo cum lapidibus in eo ponendis, deque ligationibus nonnulla dixiſſet. Tectum eius ædificij ſiue domus charitatem eſſe dicit, coronam verò tecti, mentis humilitatem, Hæc enim eſt, inquit, quæ omnes virtutes & coronat, & conſeruat. Et quemadmodum omnis virtus ex humilitate gignitur, & cum humilitate producitur, ita virtutum omnium abſoluta perfectio humilitate completur. Superbiam igitur à nobis amoliri ſtudet his verbis Chryſoſtomus. Quod apertius etiam ab alio loco demonſtrat, dicens: Satis certus theſaurus rectè factorum obliuio. Quia ſicut aurum, veſtemque pretioſam cum in publico ponimus, plurimos ad inſidias prouocamus: ſi verò ea recondamus, atque occultamus domi, in tuto cuncta ſeruabimus, ſic ſunt etiam diuitię virtutum, Si eas in memoria, quaſi venales, aſsiduè portemus, armamus hoſtem, irritamus inimicum, & doloſum inuitamus ad furtum, Sin verò nemo alter id ſcieret, niſi quem nulla occulta latere poſſunt, tutiſsimo in loco pretioſa conſiſtent. Et paucis interiectis, Caueamus de nobiſmetipſis dicere glorioſè, Hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona, tantò de nobis minora dicamus, Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriá conſequemur, nec ſolùm gloriam, quæ à Deo eſt, verumetiam mercedem retributionemque pleniſsimam. Noli ergò mercedem repoſcere, vt merearis accipere, Tu ſaluari te Dei gratia confitere, vt ſe ille tibi debitorem fateatur, nec modò pro operibus tuis, verumetiam pro hac gratia humilique ſententia. Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum proculdubio debitorem, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quam propter opera ipſa, quæ facimus. Minimum itaque de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quàm maximas res feciſſe, Quod ſi non adſit, nec illę poterint eſſe laudabiles, Nam nos quoque famulos habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cùm bona gratia in omnibus obſequuti, nihil ſe grandè arbitrantur egiſſe. Itaque ſi bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna eſſe non poſſunt. Sic enim Centurio dixit: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, & propterea dignus effectus, ſupraque omnes Iudæos iure mirabilis. Sic etiam Paulus ait: Non ſum dignus vocari Apoſtolus, & omnium primus inuentus eſt. Sic & Ioannes: Non ſum, inquit, dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius, & idcircò amicus factus eſt, & manum Chriſtus, quæ indignam ſe calciamentis eſſe ducebat, à pedum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit. Sic etiam Petrus ait, Exi à me Domine, quia homo peccator ſum, & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim ſic eſt amicum Deo, quàm ſi quis ſe minimis annumeret, Hoc eſt enim caput totius Philoſophiæ atque faſtigium. Et iterùm explicans illum locum ex libro Paralipomenon, Elatum eſt cor Oziæ, Nihil, inquit, perindè gignit ſuperbiam, vt bona conſcientia, niſi aduigilemus. Vndè Chriſtus ſciens, quòd poſt benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis ſuis: Cùm omnia feceritis, dicite, inutiles ſerui ſumus. Cùm enim hæc noxia beſtia parat inuadere vos, tunc, inquit, per hæc verba fores illi occludite, Neque dixit, cum omnia feceritis, inutiles eſtis, ſed, vos dicite, inutiles ſumus. Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero ſententiam, Nam ſi tu teipſum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Et alibi: Audi quomodo Chriſtus præcipit nos obliuioni tradere bona opera. Quando hæc omnia feceritis, dicite quoniam inutiles ſerui ſumus. Ego te non facio inutilem, tu autem ſi confeſſus fueris nullitatem tuam, ego te illuſtrem faciam & coronabo. Et iterùm alio loco, Non igitur in ſuperbiam intumeſcamus, ſed dicamus nos ipſos inutiles, vt in partem vtilium tranſeamus. Si enim te laudandum eſſe dixeris, reprobus effectus es, etiamſi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te eſſe fatearis, factus es vtilis, etiam ſi fueras antè culpabilis. Si quidẽ ex peccatoribus quoque iuſtos humilitas facit: cùm tamen non ſit illud humilitas, ſed vera confeſsio. Tunc enim iuſti ſumus, ſicut dicit Hieronymus, quando nos peccatores fatemur, dicente ſancta ſcriptura. Iuſtus accuſator ſui eſt, Explicans eundem locum Fauſtus, qui non multò fuit

Hom. 43. in Mat. ope. imp.
Ex re naſci, quod remipſam perdat.
Ad Seuerum epiſto. 10.
Optat. li. 2.
Dorotheus.
Superbia in rectefactis cauenda.
Chry. hom. 3. in Nat. & 38 ad populum Antiochenum.
Humilitas in operibus adhibenda.
Matth. 8.
1. Cor. 15.
Ioan. 1.
Luc. 5.
2. Para. 26.
Chry. hom. 3.
Chry. hom. 3. in Mat. & 38. ad populũ Antiochenum.
In hom. de pœnitentia & confeßione.
Hier. in principio ſerm. in lib. aduerſus Pela.
Fauſt. li. 2. de libero arb. ca. 4.

Chrysostomo posterior: Aduerte, inquit, quia non exclusit operis studium, sed operantis requirit obsequium: nec laborem seruitutis recusat, sed humilitatem mētis insinuat. Vitium ergò, quòd laborem imperitissimè refugiendum putas, non in opere, sed in corde consistit. Totis ergò viribus laboro, sed quicquid de superna largitate percepero, gratiæ, non industriæ deputabo. Beneficium vocabo, non pretium: donum testabor esse, non meritum: remunerationem, non retributionem.

Merita operum

Ex his Chrysostomi & Fausti locis videre licet, quemadmodum quæ Christi verba nostri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, ijs non modo non extenuari, verùm amplificari potius ea sint interpretati, modò vt quæ sequi solet in rectè factis, periculosa vitetur arrogantia. Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit, Seruus sum, & seruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, serue bone & fidelis. Et, Iam non dico vos seruos, sed amicos, quin & pro seruis fratres appellat, & qui se vocant seruos inutiles, Deus appellat filios suos, atque ipsi, qui se nūc vocāt seruos inutiles, audiunt à Domino: Venite benedicti patris mei: & audiunt commemorari sua benefacta, quæ ipsi se fecisse nesciebant. Quamobrem antè Chrysostomum rectè monuit beatus Ephrem, ne laborum tuorum fructus amittas, humilitatē cole, Hanc enim si reieceris inter eos qui frustra laborant, ipse quoque numeraberis. Neque verò solus Chrysostomus, verùmetiam æqualis eius Basilius, vsque eo non reprehendit fiduciam operum, vt disertis etiam verbis scriptum reliquerit, Mulctaris? sed diuitijs celestibus & thesauro, quem per bona opera tibi reposuisti, intende. Et alio loco, Exhibe opera, & tum demùm exige retributionem. Et alio loco. Qualis actio, talis etiam merces pro operibus debetur: Ostende prius opera, & tandem exige mercedem. Iterùm alio loco, hominem saluum fieri dicit per iustitiam operum. Et in homilia, quàm scripsit in initium Prouerbiornm: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam incedimus, mercatores sumus per opera mandatorum nobis possessionem cœlestium comparantes. Quo sensu dictum etiam est ab Augustino: Auaritia te ad Indos misit ad deportandum aurum: ego tibi ante ostium Christum posui, à quo emeres regnum cœlorum: Et alio loco. Venale est regnum cœlorum. Dicis illi: Quantùm valet? Pretium ipsius labor est. Et ab Ambrosio: Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum: non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venun datus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: Vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia: Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et à Prudentio scriptum est: Merce doloris emit spem luminis & diem perennem. Et à Ioanne Chrysostomo: Pretium non appono, ne obijcias inopiam: quāti potes, tanti eme, habes denarium, eme cœlum, non quòd venale sit cœlum, sed quòd clemens est Dominus. Non habes denarium, da calicem aquę frigidæ: Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem suam. Mercatura negotiatioq; cœlum est, atque ipsi pigritamus: Da panē, & accipe Paradisum: parua da, & magna suscipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et alio loco: Pro paucis iugeribus, & exiguis habitaculis non modò aurum, sed proprium quoque sanguinē frequenter impendimus: vt verò cœlum nobis emamus ipsum, ne hæc quidem, quę nostris vsibus superant, erogamus, & hoc, cùm & exiguo illud pretio emere possimus, & in perpetuum possidere, si semel emerimus. Et iterùm alio loco: Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. Et in Homilijs ad populum Antiochenum: Vide quāta sit Dei misericordia, temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam, illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi. In fragmento quoq; in euangelium Matthæi, habes nummum, compara cœlum. Et alio loco: Vt per bona opera promereamur Dominū. Et in Ioannem scribens, Nostras in pauperes erogamus facultates, vt cœlum nobis emamus: In quām sentētiam & à Gregorio Nazianzeno, sic scriptum legimus: Negociationem optimā esse, vt pauco sanguine regnum emeretur cœlorum, & gloria sempiterna pro rebus acciperetur temporarijs. Et Petrus Chrysologus, Da pauperi terram, vt accipias cœlum, Da nummum, vt accipias regnum, Da micam, vt accipias totum, Da pauperi, vt det tibi, quia quicquid pauperi dederis, tu habebis: Quod pauperi non dederis, habebit alter. Vocatur etiam ab eodem regnum cœlorum præmium iustorum. Simul etiā apud Cæsariū extat & B. Macarij homilia quædam, in qua docet, quod Christianorum status mercaturę, & fermētationi similis est. Nec dissimilia leguntur apud B. Ephrem, quamuis in eo exemplari, quod est Dilingę impressum anno proximo superiore, secus hic liber inscribitur, Nimirum, capita monitorum. Præclarè autem Chrysostomus: Eme, inquit, cœlum

Mat. 24. 25. Ioan. 15. 20. Ioan. 1. Matth. 25. Ephrem. in lib. de recta vitæ ratione cap. 28. Basi. in ser. de gratiarum actione. Basil. in sermo. ad diuites. Idem de spiritu sancto ad Amphi. cap. 24. Au. in serm. de verb. Apostol. serm. 22. In Psal. 93. Amb. de Helia & ieiunio c. 20 Rom. 7. Tob. 4. Prudentius vbi scribit de S. Cypriano. Chr. hom. 9. de pœnitentia. Matt. 10. Chry. hom. 78. in Mat. Chry. hom. 36. Hom. 10. Hom. 26. Hom. 38. Nazianzenus in oratione de baptismo. Sermo. 8. Macar. ho. 24. Chry. hom. 8. De compunctione cordis lib. 1. cap. 8.

lum, non quòd venale sit cœlum, sed quòd clemens sit Dominus: Quis enim nescit, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam? quodque nostris operibus, quatenus nostra tantùm sunt, ea comparari non possit? verùm tanta est Dei clementia, vt quę per se digna non sunt, ea intercedente filij sui sanguine, quo respersa sunt, pro dignis habeat, quibus regni cœlestis præmium largiatur.

Cæterùm numisma nostrum charitas est, quæ pretium imponit actibus nostris: Per quam, sicut à Ioanne Gersone scriptum legimus, non ex illorum dignitate, sed ex dignissima seu dignatissima condescentione Dei, mereamur cum eodem de regno cœlorum, cum fœnore multo. Et quamuis omnia, quę damus, sint de suo, & suscepimus ea de manu sua, & ita dare propriè nequimus, quid pro quo nihilominus ipse totus desyderabilis acceptat bona nostra valore huiusmodi numismatis, tanquàm nostra essent appropriatè, & nō sua: reddit quoque absque vlla commutatione ciuili, sed emptione gratuita, vinum cumpunctionis, lac deuotionis, & imo & seipsum, & regnum cœlorū. De hoc numismate charitatis ita scribit vetutissimus auctor, Origenis præceptor, Clemens presbyter Alexandrinus: Ne si Pactolum quidem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluēto, quis dederit, pro salute iustum pretium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat: licet vobis, si velitis, pretiosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate & fide vitæ? quod quidem est iustum pretium. Iustum pretium salutis esse dicit Clemens charitatem.

Numisma nostrum charitas est.

Gerso. de vita spirituali animæ, lectione 3.

Clem. in oratione exhortatoria ad gentes.

Charitas iustum pretium.

Cùm autem dicit Ioannes Gerson, numisma nostrum esse charitatem, cumq; multis ante seculis iustum salutis nostræ pretium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quasi sola charitate, non autem simul operibus ex illa procedentibus regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterum quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem est omnis, non tamen effectus ipse combustionis, qui penes ignem est & materiam lignorum, sic habere se videtur charitas, tanquā ignis, quæ radix est merendi, opera verò ex illa procedentia, sunt tanquàm ligna. De quibus & ipsum etiam Augustinum, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita differentem audiamus, Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium, nisi per opera sua, nemo glorietur se habitaturum ibi, si dicit se seruum Dei, & opera non habet: Non enim habitabunt, nisi filij, Filij tui te deducant ad terram promissionis, terram viuentium, & non morientium. Præcedant filij tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiseris, talis & sequeris. Et Angelomus. Opera iustiæ quorum merito ad regnum cœleste peruenitur, rectè per ostia, per quę in sancta sanctorum pontifex ingrediebatur, possent typicè demonstrari. Audacius autem aliquantò Hieronymus: Dicerem, inquit, vobis quia vado & pręparabo vobis locum, si non mansiones multæ essent apud patrem, hoc est, si non vnusquisque mansionem sibi non ex largitate Dei, sed ex proprijs operibus præpararet, & ideo non est meum parare, sed vestrum, quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem suo vicio perdidit. Et paulò pòst. Paratæ, inquit, sunt in cœlo diuersæ & plurimæ mansiones, plurimis diuersisque virtutibus, quas non personæ accipiunt, sed opera. Libro. 2. contra Iouinianum. Et iterùm alio quodam loco Augustinus: Nihil te adiuuabit, quod hic non feceris. Vnumquemque opera sua iuuabunt, aut opera sua pressura sunt. Et sermone 25. Da petenti, vt possis accipere, Tribue pauperi, si non vis flammis exuri, Da in terra Christo, vt tibi reddat in cœlo. Et in Psalmum 49. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis: Tantùm emit vidua duobus minutis, quantùm Petrus relinquens retia, quantùm emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantùm habueris. Et in Psalmum 110. Quid potentius, inquit, quàm vt regnum cœlorum non solùm Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis: & tandundem vterque possideat? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquæ frigidæ &c. Regnum cœlorum, inquit, venale proposuit, & pretium eius calicem aquæ frigidę esse voluit. Et æqualis eius Paulinus: Salubriter, inquit, præsentium onerum decoctione fecisti fragilis substantiæ pretio, cœlum Christumque mercatus. Et Bernardus: Regnum, inquit, cœlorum paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur. Idem in sententijs: Regnum cœlorum alij violenter rapiunt, vt pauperes spiritu: alij mercantur, vt illi qui faciunt amicos de mammone iniquitatis. Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam eleēmosynam accendit, Saluianus Episcopus Massiliensis, vbi inter cætera sic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltem ad emendam

Au. in Psa. 101.

In libro Regū 3. Cap. 6.

Ser. 21. de verbis Domini.

Aug. in lib. 50. homiliarum hom. 13. Epi. 6. ad Seuerum.

Bern. serm. 1. de omnibus sanctis.

dam beatitudinem: ſi non damus, ne damnemur, demus ſaltem vt muneremur: ſi non habent ſancti quæ redimant, habent tamen quæ emant. Atque hæc quidem ſecundo libro. In eo autem qui præceſsit: Neque homo, inquit, Deo præſtat beneficium, in his quę dederit, ſed Deus in his homini, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac domini ſui munus eſt: ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non ſuum reddit, Dominus ſuum recipit. Itaque cum offert Deo quiſquam facultates ſuas, non offerat quaſi præſumptione donantis, ſed quaſi humilitate ſoluentis: nec abſoluere ſe peccata ſua credat, ſed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, ſed cum ſupplicationis officio: nec quaſi totum debitum reddens, ſed quaſi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam ſi tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum.

Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorſus excludendam, ſed arrogantiam repellendam, quæ ſequi ſolet in rectè factis, veteres exiſtimauerunt, qui meritis operum plurimum tribuiſſe videntur. *Spei definitio. Lib. 3. ſenten. diſt. 26.* Quamobrem immeritò reprehenditur à quibuſdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi, Spes certa eſt expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus. Sine meritis enim ſperare, non ſpes, ſed præſumptio dici poteſt. Quæ tamen ſpei definitio, non Petri Lombardi, ſed Haymonis eſt, qui Petrum quadringentis & amplius annis præceſsit, vir minimè vulgari doctrina præditus. *Au. in præfatione. Pſa. 38.* Ante quem etiam his verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus. Ille ſperat, qui bonam conſcientiam gerit, quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem. Vt ergo ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam, & vt habeat bonam conſcientiam, credat & operetur. Quia quod credit, fidei eſt, quod operatur, charitatis eſt. Item alio loco: Curramus dum lucem habemus, nec *Euſeb. Emiſ. hom. 3. Epiph. Hō. 2. de Symb.* prætereuntia ſalutis tempora negligamus. Hinc extinguamus mortem moriendo peccatis: hic vitam vita meritis comparemus. Quæ verba etiam apud Euſebium Emiſſenum reperiuntur, Qui dicit etiam alibi Iuſti reſurrecturi ſunt vt percipiant, quæ meruerunt. *Pſal. 118.* Sed ante Auguſtinum Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Feci iudicium & iuſtitiā, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit ne nocentibus ſe tradatur, orat: opus merēdi antefertur, & dehinc meriti pręmium poſtulatur: fit enim primū quòd placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur oratur. Idem in Matthæum ſcribens: *Hilarius Canone 4.* Diuinæ bonitatis præmium atq; honos, pręſentis, inquit, vitę operibus eſt merendus: atq; ita per hanc ſpiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, regnum cælorū erit noſtrum. Et in eo qui *Canone 6.* proximè ſequitur, Canone: Regnū, inquit, Dei, vitę noſtrę ſtipendijs quæramus. Et ite*Canone 13.*rùm: De noſtro eſt beata illa æternitas promerenda. Et iterùm enarrans parabolā de theſauro abſconſo: Per ſimilitudinem, inquit, theſauri in agro ſpei noſtrę opes intra ſe poſitas oſtendit, quia Deus in homine ſit repertus: in cuins pretium omnes ſeculi vendendæ ſunt facultates, vt veſtitu, cibo, potuq; indigentium æternas cæleſtis theſauri diuitias cō*Cyril. Catecheſi 8.*paremus. Et ante vtrumq; Cyrillus. Poterit ſanè aliquis etiam per pecunias iuſtificari. *Iuſtificari per pecunias.* Eſuriui, inquit, & dediſtis mihi manducare, Omnino id per pecunias. Et vis noſſe, quod bona, opes, poſſunt eſſe oſtium regni cælorū? Vende omnia quę habes, inquit, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælis. Et Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt vim regno ipſius inferamus, bonis operibus cæli clauſtra frangentes. *In epiſt. de Gazophilatio.* Ad eundem modum Ioannes Chryſoſtomus, aut quiſquis fuit auctor operis imperfecti: *Chry. Hom. 15.* Sicut oleum, inquit, accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant cōfiden*Hom. 52. in 25. cap. Matth.*tiam animæ apud Deum orandi. Et alio loco. Non poteſt in Deum ſperare, niſi qui aliqua bona opera facit: Sed & Ambroſius. Opus eſt, inquit, vt creſcat in nobis fiducia bo*Greg. Niß li. de oratione dominica in illud: Et dimitte nobis.*nis actibus parata. Et Gregorius Niſſenus. Primum per opera fiduciā ſumamus. Hieronymus, Sicut impietas magni Dei reformidat aduentum, ita ſecura de opere ſuo & de fide illum pietas pręſtolatur. *Hier. in cap. 2. Epiſt. ad Titū.*

Baſilius epiſcopus Seleucię Iſaurię, in oratione de transfiguratione domini, poſt factam extremi iudicij mentionem: Huius, inquit, terrorem reputantes mores mutemus, ante id tempus bonis actionibus fiduciam comparemus, & ante tempus iudicij meditemur defenſionem. *In ſer. de laude Martyrij.* Et beatus Ephrem: Beatus & felix eſt, quem in extremo iudicio opera bona comitantur, illiſque operibus fretus eandem confidentiam habebit cum Martyribus. Itaque non Petrum Lombardum, ſed Haymonem, ſed Auguſtinum, ſed Ambroſium, ſed Hilarium, ſed Cyrillum Hieroſolymitanum, ſed Chryſoſtomum, ſed Baſilium, ſed B. Ephrem, ſed Paulinum, ſed reliquum orthodoxorum ſcriptorum chorum omnem reprehendunt, qui ſpei definitionem hanc reprehendunt.

Quod

Quod præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest.

CAPVT LXXIIII.

HActenus veterum orthodoxorum testimonijs demonstratum à nobis est, quòd Dei quidem iustitia, sed non ea qua ipse iustus est, verùm qua nos iustos facit, quodque non sola iustitię Christi imputatione, sed verè, & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus, quę quidem iustitia nostra charitas est & dilectio, quam solã præcepisse nobis Christus videtur, ita vt omnia mandata sint vnum charitatis mandatum, Hinc pendet vniuersa lex & Prophetę. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuersam omninò iustitiam impleri, scribit Augustinus, qui præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum iustitię: Cæterùm sunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri posse. Quod qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impossibilia Deum pręcepisse blasphemant? Nos verò Christo potius credamus dicenti: Omnia possibilia sunt credenti. Et cum Paulo quisque nostrum glorietur, dicens: Omnia possum in eo, qui me confortat Christo. Incredulis, dubium non est, quin ea, quæ Christus præcepit, factu sint impossibilia: Cæterùm qui fidem habemus in Christum, qui regenerati Spiritumsanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: dicere, quòd nihilominus expleri Christi præcepta non possumus, quid fuerit aliud quàm Spiritumsanctũ imbecillitatis arguere? quam virtuti passionis & mortis Christi detrahere? quasi parum efficax ea fuerit ad promerendũ nobis vt possimus? Siquidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum à Leone magno scriptum esse iam ante commemorauimus, vt eam sequi posit imitatio. Quamobrem rectè scriptum est à Dorotheo, fides vt à maioribus ac senioribus nostris accepimus, ea comprimit semper & amouet, quę poterunt esse impedimento, & liberam nobis reddit ac facilem operandi viam, quę nos ad perfectam hanc qua de agitur mortificationem adducit.

Mat.22.
Aug. de spiritu & litera ca.36
Charitatis mandatum an impleatur.
Mar.9.
Philip.4.
Rom.8.
Leo serm.2. de resur.
Ber. Serm.1. de obedientia & submissione.

Præclarè Basilius: Non hoc nobis precepisset bonus ac iustus dominus, nisi simul & vires perficiendi dedisset. Sanctus Marcus Eremita rectè docet, statim à baptismo donari Spiritumsanctum firmiter credentibus, infidelibus autem aut malè credentibus ac non baptizatis non conferri. Et paucis interiectis: A baptismo per Christi beneficentiam plena gratia Dei nobis donata est ad implenda cuncta mandata. Quod reliquum est, quicunque mysticè illam accepit, non tamen facto implet mandata, pro modo defectus torquetur à peccato: quod quidem Adamo non est imputandum, sed negligenti, eo quod consecutus facultatem operandi, opus non peregit. Nec minus præclarè Eusebius Emissenus: Non nimis arduum iudicetur, vt diuina quisque præsumat exempla sectari. Propter hoc Deus homo factus est, vt homo Deum posit imitari.

Marcus Eremi. de baptismo.
Euseb. in serm. ex hortatorio contra diuersa vitia.

Testatur hoc Augustinus quoque, iustitię perfectionem etiam in hac vita esse possibilem: quia omnia possibilia sunt Deo: siue quę facit sola sua voluntate, siue quę cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus à se fieri posse constituit.

Aug. de spiritu & litera cap.5.

Quanquàm illud intereà fateri necesse est, quoddam esse dilectionis genus, quod in hac vita non potest expleri: Verùm non est ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præstare nequimus: facile in eo acquiescit, si quod facultas nostra fert, faciamus. Est quædam perfectio viæ, est alia perfectio patriæ: Cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoque meminit in his libris, quos de officij inscripsit: & eum sequutus Augustinus in libris de doctrina Christiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ nostræ paruis & malis, eam iustitiæ siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cœlesti patria degentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. Nos quo ad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, non possumus ab officij religione quandoque non declinare, quin sæpè potius in multis offendimus omnes: atque ideò necesse habemus quotidiè dicere, sicut nos magister noster docuit: Dimitte nobis debita nostra. Nam si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi non seducimus, & veritas in nobis non est. Quamobrem sicut ab Augustino scriptum legimus, etiam perfecta nostra iustitia, imperfecta est: pręcipuè, si vel cum Dei, vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorum in cœlesti patria commorantium iustitia comparetur: Neque tamen propterea iusti non sumus, quòd peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato, dicit Augustinus: nec tamen ex hoc desinit esse iustus: & sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. Siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Vsque adeò prorsus omnia, quemadmodum idem scribit Augustinus, vt etiam si qui horũ deuiẽt & exorbitent,

Perfectio duplex.
Am.li.1.ca.48. & lib.3.cap.2.
Au.li.1.ca.39. & de spiritu et litera vltimo.
Gene.47.
Ephes.5.
Sapien.9.
Iacob.3.
Matt.6.
1.Ioan.1.
Aug. de peccat. mer. & remiss. lib.2.cap.13.
Aug. de Ecclesiast. dogmat. cap.86.
Rom.8.
Au. de gra. & correcti. cap.9.

hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeűt atq; doctiores: Discũ
enim, quòd in ipsa vita iusti cum tremore debeant exultare, non sibi arrogando tanqu
de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundãtia sua nõ mouebor in æte
Psal.29. num: propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cũ tremore: n
Psalm.2. quando irascatur Dominus: & pereatis de via iusta. Neq; enim ait: Et ne veniatis ad vi
iustam, sed ne pereatis, inquit, de via iusta: quid ostendens, nisi eos esse commonitos, qu
Rom.11. iam ambulant in via iusta, vt in timore Deo seruiant? id est, non altũ sapiant, sed timeãt

Non ergo statim iustus esse desinit, si quis paululum de recto curriculo deflexerit. Si
Hie.li.2. aduersus Pelagianos. cut de Ezechia scribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iustitię nomen am
fit: Sed ex eo quod multa bona fecit, iusti vocabulũ possidet: Septies in die cadit iustu
Prouer.24. dicit scriptura. Iustum vocat etiã, cùm ceciderit, Cùm ceciderit, inquit, iustus, non colli
Psalm.36. detur: quia Dominus supponit manũ suam. Præclarè Hieronymus: Si cadit, quomod
Hie.in epist. ad Rusticum. iustus? si iustus, quomodo cadit? Sed iusti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœni
Hiere.in Amos cap.2. tentiam semper resurgit. Ad eundem modũ Theonas quoq; referente Cassiano: Qui
Caß. collatione 22.cap.13. enim aliud est, inquit, cadere quàm peccare? & tamen cùm dicatur septies cadere, nihilo
minus pronunciatur iustus: nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanę. Vb
posteaquàm quædam interposuit de eo, quantum intersit inter sancti & hominis pecca
toris lapsum: subiungit ad extremum: Nec enim sanctus esse desinit post ruinã, qui cùn
se fiducia operum suorum iustificari non posse cognoscat, & à tantis peccatorum nexi
Rom.7. bus credat sola Domini gratia liberandum, cum Apostolo proclamare non desinit, Infe
lix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Chri
Gre.li.6.ca.2. in.1.Reg. stum Dominum nostrum. Gregorius quoque Iustorum casus, quodammodo status eo
rum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortius stare: permit
Iustos permittit cadere Deus. tuntur vt in malis corruant, de summa virtutum dona per elationem perdant: Hi profe
ctò, & si verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt: quia ad ten
pus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum
Leuiora peccata nõ auferunt nobis iustitiam resipiscunt. Non igitur omni prorsus iustitia vacui statim sumus, etiam cùm in leuior
peccata prolapsi sumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quòd si ne
illud fortassis effugerimus, modò lapsi per pœnitentiam resurgamus, non ideò statim iu
sti nomen amittimus, & erit iustitia nostra, si præsertim nullius fuerimus rei crimini
capitalis, in suo nihilominus genere perfecta, etiam si collata cum iustitia spirituum be
torum, valdè futura sit imperfecta, cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniusti-
Lib.1. tia, Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos scribente videre licet annotatum.
Psal.7. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit, Iudica me Domine secundùm iustitiam meam. Cùm
Iustitia hominis. enim intelligeret esse iustitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantum abest, vt
vlla creatura possit exequare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitando qui-
dem, vim eius comprehendere queat, Esse deinde iustitiam spirituum beatorum, siue ij
sint Angeli, siue ex hominum piorum cœtu in sedes beatorum recepti, ad quam & ipsam
nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam assecutus iudicari possit, noluit neque se-
Psalm.7. cundùm priorem illam, neque secundùm posteriorem hanc iudicari, Sed iudica, in-
quit, me secundùm iustitiam meam, hoc est, secundùm eam iustitiam, quam humana na
tura per Dei gratiam adiuta, potest apprehendere. Addit deinde. Et secundùm innocen-
Innocẽtia apud Dauidem quid. tiam meam super me. Innocentiam interpretatur Basilius, Psalmum hunc enarrans, sim-
Psal.7. plicitatem, in experientiam, & ignorantiam eorum, quæ necessaria sunt cognitu, sicut
Prouer.14. in prouerbijs dicitur, Innocens omni verbo credit. Quoniam itaque nos mortales per
ignorantiam & inexperientiam nostram in multis offendimus, rogat Propheta Deum
super innocentia veniam, Iudica me, inquit, secundùm iustitiam meam, & secundũ in-
nocentiam meam in me existentem, id est, secundùm iustitiam humanę fragilitatis, & se
cundùm morum meorum simplicitatem, Quasi diceret, Scio me parum esse consy-
deratum, neque satis in mundi negotio circumspectum: Quamobrem noli me iudi-
care secundùm iustitiam tuam, hoc est, qua tu iustus es, Nam si secundùm illam iudica-
ueris, actum est de me, siquidem omnis humana iustitia, cum tua comparata, mera est
iniustitia. Sed neq; iudica me secundũ iustitiam spirituum beatorum, nam & hanc, quo
ad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas assequi non potest, sed iudica me se-
cundùm iustitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanę, quæ non potest ab omni pro-
lapsione prorsus esse libera, ita vt sępè cadere, sæpè etiam resurgere necesse habeamus.
Sic ferè locum hunc Psalmi Basilius interpretatur. Cum dixisset Dorotheus aliquan-
do. Quantò quis Deo proprius adhæret, quod se tantò magis peccatorem agnos-
Doro.Serm.1. ceret. Quidam ex illustribus viris Gazensibus àudiens, admiratione quadam & stupo
re affectus. Quomodo fieri hoc potest inquit? Dorotheus vero. Dic mihi obsecro
præ-

pręclare Domine, quem locum habes in tua ciuitate? Ille verò respondit: Magnum quidem & principem locum teneo in ciuitate mea. Dico illi: Si fortè Cæsaream ieris, quem ibi locum obtinebis? Viliorem, inquit, atque peiorem omnibus qui illic degunt. Tum ego: Si verò, inquam, Antiochiam perrexeris, quem ibi te faceres? Cui ille: Vt rusticum certè me haberem & semipaganũ. Quod si ad regiam ciuitatem, inquam, perrexeris Constantinopolim, quem te ibi putares? Certè, inquit, vt pauperem & mendicum me existimarem. Tum ego illi: Ecce, inquam, ita se habent Sancti viri, quantò propius & vicinius ad Deum accedunt, tantò se viliores aspiciunt & peccatis magis onustos. Cùm Abraham videre Dominum meruisset, terram se vocauit & cinerem. Esaias autem dixit. Miser ego & polutus sum.

Dicitur itaque iustus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patrię iustitiam, quæ verè perfecta est: sed qui quo maximè potest studio contendit & elaborat, vt ad eam quàm proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitiæ pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quædam venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, quo minus ad vitam ęternam peruenire queat.

Iustus in via quis.

Aug. de spiritu & litera ca. 28.

Est igitnr perfecta iustitia, hoc est, perfecta charitas etiam in hac vita: sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœlesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra Deus à nobis exigere nõ videtur, est quidem eadem numero viæ charitas, quæ patrię: sicut idem numero est homo, qui cùm puer fuerit, factus est posteà vir: neque alius est factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli sumus, loquimur vt paruuli, sapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quando autem facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quę erãt paruulorũ, & perficietur in nobis, quę fuit in hac vita degẽtibus inchoata charitas. Quamobrẽ nihil impossibile pęcipitur, cùm ex toto corde nostro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias rex: Memento, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon? aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam reges, qui se exquisiuisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur?

Dauid, Ezechias & alij dilexerit Deum ex toto corde.
Psal. 118.
Esai. 38.
3. Reg. 8.

Quamobrem in hoc præcepto, quo iubemur diligere Deum ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam, quod à nobis rectè perfici potest, etiam in hac via: est aliud, quod non potest, nisi cùm ad patriam cœlestem illam Ierusalem peruenerimus. Nam si quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, sic Deum vt diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios deos impendamus: quis est, qui non videat hoc nullo negocio ab homine Christiano præstari posse? Atque hunc esse verborum horum sensum, præter alia multa scripturæ loca, vel ex hoc vno satis collegi potest, vbi Samuel populum Israëliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri.

Ex toto corde. Præceptum charitatis quatenus possibile.

1. Reg. 7.

Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cùm nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis præter vnum Deum alium constituimus vllum, nec in alio quoquam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse, quod à nobis hoc pręcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præcessit, liquere potest, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, neúe colamus sculptilia, sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti præstare non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem esse, quis est qui non intelligat? Cæterùm si quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirùm summus amor Dei comparatione rerum cæterarum: vt is diligat Deum ex toto corde, anima & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vitæ & morti: si casus inciderit, vt aut sit offendendus Deus, aut mors oppetenda: ne sic quidem adhuc impossibile præcipitur aliquid, cùm quod à tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum possit.

Deum ex toto corde quando diligimus.

Quòd si verò quis hunc esse verborũ horum sensum velit, vt pręcipi nobis existimet, quo sic amore diuino inebriemur, vt obliti nostri, factiq; nobisipsis tanquã vas perditũ, toti pergamus in Deum, & inhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur, vt cùm Propheta dicere nobis liceat: Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea

Quatenus idem præceptum impossibile.
Psal. 30.
1. Cor. 6.
Psal. 72.

Deus in æternũ: hoc verò quin arduũ sit & difficile, negari nõ potest. Te enim quodammodo perdere, tanquã qui nõ sis, & omninò non sentire teipsum, & à temetipso exinaniri, & penè annulari, cœlestis, inquit Bernardus, cõuersationis, nõ humanę res est affe-

Bern. in lib. de diligen. Deo.

ctiõis: Videtur enim id esse hominẽ exuere, & Deum induere. Nam quẽadmodum exigua aquę gutta, multo vino infusa, deficere in se tota videtur, dum vini & saporem induit, & colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, pristina propriaque forma exuta: quemadmodum solis luce perfusus aër, in eandem transformatur luminis claritatem, adeò vt non tam illuminatus, quàm ipsum lumen esse videatur. Sic in eiusmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse est à semetipsa liquescere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem: Alioqui

1. Cor. 15. Coloss. 3.

quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quicquam supererit? Quamobrem fateri necesse est, cum primis id esse magni negocij. Neque tamen proptereà vel semel in vita prętari non potest. Nisi fortè non fuit ab illo præstitum, qui postea quàm se Christo confixum esse cruci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: Qui propter Christum omnia detrimentum fecit, & arbitratus est vt stercora, vt eum lucrifaceret: qui tanto in eum amore ferebatur, vt desiderium haberet dissolui, & esse cum Christo: Mihi enim, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum: qui denique quasi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tandem voces prorupit: Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persequutio? an gladius? Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Nunquid aliquid huic defuit ad iustitię charitatisq; perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle peregrinantibus, vel maxima requiri potest? Certè Clemens Alexandrinus, cùm dixisset Paulus, Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus, hoc eum dicere voluisse scribit: quòd cùm esset in carne, sic viueret, vt in cœlo versari videretur, cœlestemq; vitam in terris adhuc degens repræsentaret. Qua in re ne cęteri quidem Apostoli multò videntur inferiores fuisse, quorum etiam sectatoribus hoc testimonium tribuit Philo Iudæus, quod vsque eo fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti, vt abiecisse curam carnis omnem, ac reficiendi etiã corpusculi per continuos dies aliquot obliti prorsus esse viderentur: vix vt quandoq; sexto aut septimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Christus lumina mundi constituerat, quique vniuersum orbem diuinæ sapientię sale condire debebant. Neque verò ipsi soli fuere diuinitatis contemplatores: sed quos in fide Christi instituerant, eos quoque spiritualium donorum speculatores esse cupiebant. Tales etiam suo tempore fuisse monachos narrat Chrysostomus, qui carnis illecebras respuentes, ab omni studio mundanarum rerum auersi, suos amores in cœlestibus optandis, ac in illa cum Deo gratia coniunctioneq; ponentes, nullis vel carnis desiderijs, vel quarumcumq; aliarum affectionum motibus perturbarentur, quę ex mundanis curis excitari solent: sed cœlestium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræsentantes, ad iustitiæ diuinæ similitudinem quàm proximè accederent. Tales nullo vnquàm seculo defuisse, ac ne nunc quidem deesse credendum est.

Charitatẽ perfectam habuit Paulus. Galat. 2. Philip. 3. Philip. 1. Rom. 8. Clem. lib. 4. stromatum. Apostoli diuinarum rerum contemplationi dediti. Phil. in lib. de vita contemp. siue de supplicibus. Monachi olim quales. Chry. in ho. 70. & 71. in Mat.

Rom. 7.

Verùm hic dixerit aliquis: Si tantam iustitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quòd videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris suis? Cur se vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat se iam accepisse, aut se iam perfectum esse, sed se sequi tantum dicit, si quo modo comprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid si veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de se, sed sub sua persona de quouis homine, qui victus à concupiscentia, iam seruiat peccatis? Nec enim Apostolus, cùm hęc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatum inuentum est ad mortem, qui legis fuit obseruantissimus: neque carnalis erat: neque venundatus sub peccato, neque malum, quod non volebat, faciebat, neque erat infelix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet, verum docendi gratia, peccatoris in se personam recepit, vt ostenderet à peccatis neminem posse fieri liberum, nisi per gratiam Euangelij. Quid si ijdem veteres non de peccato originis, quod omnes contraximus, sed de consuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? aut si quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionem adscribunt assuetudini vitiorum, quam in Paulo fuisse, dici verè non potest: Verùm demus hoc istis, vt à qua sententia nõ abhor-

Philip. 3. Infelix ego, etc. sub persona peccatoris, non sua loquitur Paulus.

abhorruit Augustinus, sub sua persona Paulus dixisse credatur: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: non ideò tamen ab ea perfectione iustitiæ, siue charitatis, remotus fuisse putandus est, quę à nobis in hoc fragili corpore nostro exigitur: quæ certè tanta non exigitur, vt perpetuò simus in solius Dei contemplatione defixi: nihil vt prætereà cogitemus vnquàm, nullam vt carnis nostræ, nullam amicorum nostrorum, nullam rerum ad vitam hanc sustentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiusquam cupiditate seu desiderio tangamur. Nam etsi dictum est: Non concupisces: quemadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens: Non regnet peccatũ in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Docet & Sapiens, cùm ait: Post concupiscentias tuas, non eas. Non concupiscere, non est nostræ fragilitatis, qui dum sumus in isto corpore, peregrinamur à domino, sed eorum est, qui cœlesti iam patria potiti, pręsentis eius aspectu fruuntur, in quem angeli prospicere desiderant. Cæterum non ire post concupiscentias, non obedire concupiscentijs, nostrum est, & à nobis pręstari potest, spiritu nostram infirmitatem adiuuante. Vt non concupiscat aliquis, ad cœlestis patrię perfectionem pertinet, in hac verò lubrica via, quam insistere aut ingredi sine casu aliquo & prolapsione non possumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus post concupiscentias nostras, vt non obediamus illis. Quam etiam ob causam Paulus, cùm nondum se perfectum esse paulò antè dixisset, subiunxit euestigio: Quicunque ergo perfecti sumus, duplicem nobis perfectionem insinuans, vnam patriæ, quam se nondum accepisse confessus est, alteram viæ quam sibi cum alijs optimo iure vendicat. Ostendit, inquit Augustinus, secundùm istius vitæ modum esse quandum perfectionem, eique perfectioni hoc deputari, si se quisque nouerit nondum perfectum esse. Et in eodem libro: Licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate iustitia perfecta dicitur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quę adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Ac aliquantò superius in eodem capite: Tunc est secundũ hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit: Ideoq; Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfectũ scilicet cogitãdo, quantùm illi ad iustitiam desit, cuius plenitudinem adhuc esurit & sitit: Perfectum autem, quòd & suam imperfectionem confiteri erubescit, & vt perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuisse perfectnm viatorem, & si nondum fuerit ipsius itineris perfectione peruentor. Qui fuit verò diligens sectator Augustini Fulgentius. Nũc enim diuinorum munerum (vt ita dicam) nondum est perfecta perfectio, vtpote, vbi omnis perfectus perfectionis est indigus. Namque ille, qui dixit: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, Idem dicit: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fuit ergo perfectus spe futuræ glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, fuit perfectus expectatione muneris, fuit imperfectus fatigatione certaminis. Fuit perfectus quòd mente seruiebat legi Dei, fuit imperfectus quòd carne seruiebat legi peccati, fuit perfectus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, fuit autem imperfectus, quia quamdiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino. Fuit perfectus, plenissimè sciens, quia Deus, quæcunque promisit, potens est & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in sanctis suis quædam nondum fecit ex omnibus quæ promisit. Scripsit autem Gregorius quoque Nissenus orationem quandam de perfectione hominis Christiani, quam ita concludit: Ea enim vera perfectio est, vt qui augetur in melius, nunquam consistat: nunquàm terminis vllis perfectionem existimet esse conclusam. Sic in Euangelio perfectus dicitur discipulus, si fuerit sicut magister eius: non quòd quisquam par sit Christo, sed quòd in eodem virtutis genere, quamuis longè impari successu, versetur. Ibidem iubemur esse perfecti, sicut pater cœlestis perfectus est: non quòd vllus hominum, aut etiam angelorum ad perfectionem Dei possit accedere, sed quòd in aliquo virtutis genere nihil impedit, quo minus aliqua ex parte referre patrem cœlestem queat: nimirum in benignè faciendo non amicis modò, verùmetiam inimicis. Clemens quoque presbyter Alexandrinus in Pædagogo suo Pauli locum hunc explicans: Ego me nondũ existimo comprehendisse, &c. Seipsum, inquit, perfectum existimat, quòd à priore vita liberatus sit, meliorem autem persequitur, non tanquam in cognitione perfectus, sed tanquam id quod perfectum, desiderans, & ideò subiungit: quicunq; ergò perfecti, hoc sentimus: perfectionem dicens renunciasse peccatis, & in fidem eius, qui est perfectus, esse regeneratos, posteriorum peccatorũ oblitos. Et iterũ: Solum, inquit, credidisse & regeneratum

Au. cont. duas epist. Pelagianorum ad Bonifacium lib. 1. cap. 10.

Non cõcupisces quomodo intelligitur.

Exod. 20. Deut. 5. Rom. 6. Eccle. 18. 2. Cor. 5. 1. Pet. 1.

Perfectio duplex viæ & patriæ.

Philip. 3.

Aug. cont. duas epist. Pelag. ad Bonifa. lib. 3. cap. 5.

Cap. 7.

Paulus perfectus & imperfectus.

Aug. de peccat. meritis & remiß. li. 2. c. 13.

Lib. primo ad Monimum.

Perfectio vera.

Luc. 6.

Estote perfecti sicut pater vester, &c. quomodo.

Cle. li. 1. cap. 6. in fine Phil. 3.

Gre li.5.cap.1. in lib. Reg. Rom.7. Velle adiacet mihi &c.

esse,est in vita perfectio. Libet autem & Gregorij verba adscribere, ex quibus planun fieri posſit,quis ſit verborum Pauli ſenſus:Explanans enim illa:Velle adiacet mihi,poſ ſe autem bonum non inuenio : non enim quod volo bonum hoc ago, ſed quod od malum,id facio: Quaſi dicat, inquit, vellem eſſe in carne non ea perfectione,qua perfe ctus in carne perfectus eſt, ſed ſicut angeli Dei in cœlo: ſed hoc poſſe non inuenio:qui quamdiu mors quoque peccati, abſorpta in futura reſurrectione non fuerit,illud quo in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Auguſtin

Proſ.ſent.313.

ſententiam ſequutus, quam his verbis recitat Proſper: Iuſtitia, ſecundùm quam iuſtu ex fide viuit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, vera iuſtitia eſt : quæ li cet non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, paru tamen eſt ad illam magnam,quam capit æqualitas angelorum. Quam qui nondum ha bebat, & propter illam,quæ iam inerat, perfectum,& propter iſtam, quæ adhuc deera imperfectum ſe eſſe dicebat.Sed planè minor iſta iuſtitia, facit meritum : maior illa, fa cit prҽmium. Vndè qui iſtam non ſequitur,illam non aſſequitur.

Ex his facilè cuius liquere poteſt,fuiſſe Paulum perfectum ea perfectione,qua perfe ctus in carne perfectus eſt,non autē ea quā deſiderabat,qua angeli in cœlo perfecti ſunt Ac vt ſenſerit aliquando Paulus legem in mēbris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, du bium tamen non eſt,quin adeò fuerit ab omni ſenſu eiuſmodi perſæpè remotus, vt ian non ipſe viueret,ſed viueret in ipſo Chriſtus,in quem tota mente cunctiſq; animi ſui v ribus ferebatur. Quòd ſi vel ſemel ab homine Chriſtiano fieri contingat,iam ad ſumm prҽcepti de dilgendo Deo perfectionem perueniſſe videtur. Cuius quidem prҽcepti no continuò tranſgreſſor exiſtimandus eſt,qui non ad plenum forte præſtitit, cùm ſempe augendҽ dilectioni ſupereſſe locus videatur. Quòd ſi nos,quod in nobis eſt,prҽſtamus amplius à nobis Deus non exigit.

Quamobrem audiendi non ſunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita negan expleri poſſe. Nam quatenus prҽceptum eſt,expleri poteſt, quatenus autem expleri no poteſt,nobis adhuc à domino peregrinantibus minimè præceptum, verùm quò conter dere, quóue currere nos oporteat, via tantùm eſt commonſtrata, quemadmodum in li bro quoque de perfectione iuſtitiæ docet Auguſtinus. Certè grauis auctor Baſilius, a-

Baſi.in pſ.44. Amanti nihil difficile.

deò non impoſsibile putat, vt ne difficilè quidem eſſe dicat, his qui volunt, ſuſcipere dilectionem erga iuſtitiam,& odium aduerſus impietatem. Omnem,inquit,potentiam Deus animæ rationis participi, ſicut amandi, ſic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione directi,virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco,

Baſil.in Aſcoticis cap.2.

vbi propriè de hocipſo diligendi Deum prҽcepto tractat: Qui mandatum,inquit, diligendi Deum accepimus,ijdem ſtatim in prima noſtri conſtitutione,& diligendi facultatem vnà nobis inſitam adepti ſumus. Vſque eò Baſilius non eſſe difficile vult præceptum hoc, vt naturæ maximè conſentaneum, & animis ab illa noſtris inſitum eſſe di-

Natura ineſt omnibus Dei noticia. Hier. in cap. 1. ad Galat.

cat. Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius ſententia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui natura omnibus ineſſe dicit Dei notitiam, nec quenquam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & iuſtitiæ reliquarumque virtutum. Vndè multi abſque fide & Euangelio Chriſti,vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè: vt parentibus obſequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant,magiſque iudicio Dei obnoxij fiant,quod habentes in ſe principia virtutum & Dei ſemina,non credunt ſine eo,ſine quo eſſe non poſſunt. Itidem & Do-

Serm.11. Serm.12. Serm.14.

rotheus: Virtus, inquit, natura ineſt nobis, quandoquidem virtutis ſemina haudquaquam deleri poſſunt:Et alio loco:Naturaliter indidit nobis Deus virtutes, vitia autem & affectus praui præter naturam nobis adſunt: Et alio loco. Non oporret dicere. Magnҽ atque ingentes,eoque difficiles ſunt virtutes,nec ad eas peruenire queo. Hoc enim hominis eſt, in Dei auxilium ſpem non habentis, & boni quippiam acquirere detrectantis, pigriterque & ignauiter ad præclara opera ſe gerentis. Quoniam quamcunque vultis eligere virtutem, ſi ſtrenuè nos ipſos exercuerimus experimento comperietis in noſtra eſſe poteſtate rectè & cum virtute agere, modo velimus opitulante Deo, qui nunquàm deeſt. Ecce ſcriptura dicit: Dilige proximum tuum ſicut teipſum. Noli animum conuertere & conſiderare quantum à virtute ſis abſens : vt timere incipias & dicere: Quo pacto meum proximum diligere queo vt meipſum? Quomodo afflictionum & ærumnarum illius anxius & ſolicitus eſſe poſſum vt mearum, præſertim mearum,quæ corde teguntur,quas neque video,neque omnino cognoſco vt meas? Ne, te quæſo iſtiuſmodi immenſam atque adeò excelſam arbitreris virtutem: vt perdifficilè ſit aut impoſsibile illam aſſequi, ſed fretus auxilio diuino incipe forti animo & fide conſtanti erga Deum. Oſtende illi animi tui propoſitum ac ſtu-

dium,

dium, & adesse tibi proculdubiò senties auxilium illius ad rectè agendum & cum virtute. Nec dissimilia scribit Cyprianus, cum ait: Neque lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali, & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitus, vt de hoc nemo rectè causetur: quia nulli ad harum rerũ persecutionem deest scientia sine potentia, quia & quod agendum est, scimus: & quod scimus, facere possumus. Quod si impossibilia essent precepta tua, vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua sic abdita, vt non posset intelligi quid à nobis tua expeteret altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictum, nisi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum distinctio, auctoritate cognoscibili prouidissent: & simul se complecterentur possibilitas & facilitas, scientia & potestas. Et paucis interiectis: Quod quæris à me prius ipse donasti. Vetussimus quoque scriptor Iustinus philosophus & martyr: Quid est, inquit, tota legis iustitia? Diligere Deum plusquàm seipsum, & proximum vt seipsum. Quod dicit igitur non iustificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia nõ possunt impossibilia, sed quia nolunt possibilia. Voluntate enim ad possibilia vtimur, non ad impossibilia. Et hoc vetustior Philo: Nihil à te Deus exigit graue, multiplex & arduum, sed simplicia quædam & facilia, videlicet vt eum tanquàm benemeritum diligas, si non libet reuereri, vt principem ac dominum, vtq; incedas per vias & placitas, colasque eum non obiter: sed ex tota mente referta pijs opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in pretio.

Cyp. de baptismo Christi & manifestatione trinitatis.

Iusti. ad orthodoxos qu. 103.

Phil. in libello de victimas offerentibus.

Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plenè sicut in patria. Siquidem visio, sicut à philosopho quoq; traditum legimus, amoris est causa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus nisi per speculum & in ænigmate. Cùm ventum erit ad cœlestem patriam, videbimus facie ad faciem. Quantò tunc eum plenius cognouerimus, tantò plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quandiu peregrinamur à domino, imperfecta est dilectionis nostræ perfectio, vt rectè cum Propheta dicere queamus. Imperfectum meum viderunt oculi tui domine. Quamobrem rectè dictum est ab Hieronymo. Quod cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. Qui etiam alio loco vniuersam creaturam, quamuis ad perfectionem venerit indigere tamen dicit misericordia Dei, & plenam perfectionem ex gratia non ex meritis posidere: Quem imitatus Bernardus: Nisi enim esset hic quædam, vt ita dixerim, imperfecta perfectis, non diceret Apostolus: Quotquot perfecti sumus idipsum sentiamus. Idipsum profecto, quod præmiserat: non quasi iam acceperim, aut iam perfectus sim. Hoc est, quod à venerabili quoque Beda scriptũ legimus, Hęc est in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nouerint, & quádiu peregrinãtur à domino, semper inesse sibi mala, quæ defleant, semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Videtur autem hæc ab Hieronymo Beda mutuatus, cuius hæc verba sunt: Hæc hominibus sola perfectio, si imperfectos esse se nouerint. Et vos, inquit, cùm omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Si inutilis est qui fecit omnia, quid de eo dicendum, qui explere non potuit.

10. Ethicorum.
1. Cor. 12.

In li. 1. aduersus Pelagium.

Ber. in psa. 90. serm. 10.

In ca. 46. Ezechielis.
Psalm. 138.
Beda li. 5. in Luc. cap. 17.
Hie. aduersus Pelagianos ad Ctesiphontem.

Est igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium expleuit, huc enim spectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaq; plenè per militem eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidem pugnauit miles, neque quicquam eorum, quæ sunt artis & disciplinæ militatis prætermisit, non est nihilominus quod cupiebat assecutus, vt hostem prælio superaret, nunquid is non explesse ducis mandatum existimandus est? etiamsi per aduersam fortunam, non per aliquam inertiam suam ad optatum illum finem, quem non modò dux, verùm ipse miles etiam sibi propositum habeat, nõ peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo spiritus efficiamur, quod quoad corpus istud mortis circumferimus, à nobis plenè præstari nequaquàm potest. Nam vt omnib⁹ curis alijs vacui, solius Dei cõtẽplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformati, vnus cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas nostra non permittit. Cæterùm præclare Scriptum est à Bernardo quod indefessum proficiendi studium & iugis conatus ad perfectionem, perfectior reputatur. Hoc igitur studium requirit à nobis, in hoc, vel solo acquiescit, nec plus quàm facultas nostra tulerit à nobis exigit. Sed si quem summum possumus conatum attulerimus, eum pro eo reputat, ac si perfecissemus. Si omnia fecerimus, vt quàm proximè ad istam cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in isto corpore. Nam vt verè cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo spiritus

Imperfecta mãdatorum expletio.

Bern. epist. 253. ad Abbatẽ Garimum.

efficiamur, non in hoc, verùm in illo seculo futurum speramus, quando Deus erit omni
1.Cor.15. in omnibus: qui tamen intereà tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficien
tes: ac prout quisque profecerit, si eum, posteaquàm ex hac vita migrauerit, coronat i
misericordia & miserationibus suis multis.

Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo.

CAPVT LXXV.

Iustitia nostra quæ. Habemus ergò iam quæ sit iustitia nostra: Est enim fides, spes, & charitas: aut s
quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, Iustitia nostra est chari
tas: quę vbi est, quid est, quod possit deesse: vbi non est, quid est, quod possi
prodesse. Nam fides haberi potest absque charitate, cùm dæmon credat, nec diligat: veni
Iacob.2. quoque quamuis frustrà, sperari tamen potest ab eo, qui non diligit: Cæterùm qui ex a
nimo diligit, facere non potest, quin & credat, & spem atque fiduciam suam in eo coll
catam habeat quem diligit. Cùm autem iustitiã nostram charitatem esse dicimus, quem
admodũ anteà quoq; semel & iterũ dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus
qua Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo vicissim amamus eũ, & amãtes, amplius a
mari meremur. Illorũ quoque iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc, in ha
Rom.8. vita expleri à nobis posse negant: Siquidem propterea Deus misit filium suum in simili
tudinem carnis peccati, vt quod legi præstare fuit impossibile, posteaquàm de peccat
damnauit peccatum in carne, iustitia legis impleretur in nobis. Quomodo autem impl
retur? Impleretur, inquit, in nobis, non secundùm carnem, sed secundùm spiritum ambu
Clem.li.5.stromatum. lantibus. Hoc est, quod dicit Clemens presbyter Alexandrinus, de Christo scribẽs: Non
id quod erat, visus est ijs, qui non potuerant capere propter imbecillitatem carnis. Cùm
ergo carnem accepisset sensibilem, venit ostensurus hominibus sufficientes esse eorũ vi
Lact.l.4.c.24 res, vt possint obedire mandatis. Quem sequutus Lactantius, Propterea dicit carne fuis
se indutum Christum, vt ostenderet etiam carnem posse capere virtutem. Lex præciper
poterat: cæterùm infirmior erat caro nostra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præ-
stare posset. Indutus carnem nostram Dei filius, quòd in ea corruptum fuit, reparauit, a
abolito per mortem peccato, nobisq; Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio,
quæ impedimento esse possent, quo minus iustitia legis in nobis impleretur, quæ iam in
nobis ex aqua & spiritu renatis impletur: Christo non modo & verbis docente, & ex-
emplo nobis præeunte, verumetiam ipso in nobis operante, ipso faciente, vt iustitiam fa
ciamus, ipso diligente nos, vt vicissim eum, ipsius amore prouocati, diligamus. Etenim
omnis iustitia legis est vna dilectio, & hoc vno præcepto cõtinetur, quo diligere Deum
iubemur ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos. Quod præceptum vnum
quidem est, sed duo tamen in se complecti videtur, Iubemur enim Deum, iubemur &
Diligere Deum quid. proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto corde, ex tota anima, ex omni men-
Deut.6. te, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra, ita, vt præ illius amore
Matt.22. post putemus omnia, neque sit in hoc mundo res vlla, in quam pari nostræ voluntatis
Marc.12. inclinatione propendeamus, non honores, non aurum aut argentum, non possessiones
Luc.10. aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla vestium ornamenta, nõ amicos, nõ paren-
tes, nõ liberos, denique ne vitam quidem nostram tanti faciamus, vt non & hanc & reli
qua omnia, simus alacri animo deserturi propter Christum, si forte vsus veniat, quin ea
Philip.3. potius vt stercora reputemus, modò lucrifacere Deum liceat. Deinde verò non alia vlla
in re præsidium nobis constitutum, sed in illo spem & fiduciam nostram omnem posi-
1.Tim.6. Psalm.19. tam habeamus. Non speremus in incerto diuitiarum, non in curribus & in equis, nõ in
Psalm.145. filijs hominum, in quibus non est salus, verùm ex Dei solius benignitate toti pendea-
mus, inde salutem, inde rebus nostris afflictis præsens auxilium expectemus. Postremò,
contemplando illi toti vacemus, omnes vt sensus nostri, cogitationesque nostræ nõ aliò
Ex toto corde. referantur, quàm ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatem perpetuò contemplãdam.
Hoc est, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni vir-
tute & fortitudine Deum diligere.

Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem siue in-
tellectum nostrum omnem captiuamus in obsequium Dei: ita vt non quod ratio no-
stra dictat, non quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitus inspi
rata continetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus: quamlibet
etiam pugnare cum ratiõe siue intellectu nostro videatur. Ex tota verò mente tũ Deum
Ex tota mente. diligi, cùm in memoria nostra non alia res versatur magis, quàm vel Deus ipse, vel quod
ad honorem Dei pertinet: ita vt in eius solius meditatione, omnis nostra cogitatio con-
Ex tota anima sumatur. Ex tota verò anima, quando sic voluntas nostra omnis citra cõtradictionem
vllam Deo addicta est, vt summa cum alacritate iussis eius omnibus obtemperet: vt
nec

nec prosperis rebus elata, nec aduersis fracta, committat vnquàm aliquid, quo voluntas eius offendi possit: quin potius in eo tota sit, vt eius mandata pro virili sua expleat. Qua de re pluribus etiam disserit Aponius in suis commentarijs in Cantica Canticorum, libro primo.

Meminimus in superioribus nos de eo disserere, quemadmodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus: *1.Cor.15.* quæ quidem imago, cùm peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: vt sicut portaueramus antea imaginem terreni, sic portare deinceps possimus imaginem cœlestis hominis. Hanc autem imaginē in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo: sic in illa quoq; trinitatē quandam. Deus vnus est, tres personæ: pater, filius, & Spiritussanctus. *Imago Dei in homine.* Sic anima cuiusque nostrum vna est, tres autem vires, siue potentię: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit Spiritussanctus. Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valde fuit, vt diximus, primi parentis nostri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt: ad quem vicissim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit conuersa: nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, & Deiformes efficimur. Est enim animæ ratione præditæ forma Deus: *Forma animæ Deus.* cui haud aliter eam imprimi oportet, quàm sigillo, quod signatum est, imprimitur. Hæc autem impressio non fit, nisi per charitatem per quam solam Deo similes efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non possumus, nisi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certè apud Deum nihil impossibile: modò prompta voluntas adsit, spemque nostram omnem in Deo positam habuerimus, ac deindè ipsi quoque manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerimus: citò sentiemus per gratiam esse facilè, quod per naturam non modo difficile, verumetiam impossibile fore videbatur. Est aliquo prodire tenus, si non datur vltra. *Perfectio multiplex.* Nec ille tantùm perfectus homo dicitur, qui tanta est mole corporis, quanta in homine esse maxima potest: quales aliquando Gigantes fuisse feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non possit, nihil tamen ei deest eorū, quæ hominis natura requirit. Eadem est & dilectionis ratio: Si non possumus ad eam aspirare, qua Gigantes ardent in cœlo: (nam & caro nostra, cum spiritu nostro, bellum gerit implacabile, vt non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti esse queamus: in multis offendimus omnes, & seculi domesticarumque rerum curis impediti, cor in solum Deum intentum habere, & actu semper in eum ferri, & quod maximè proprium dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici non possumus) si igitur non possumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones saltem in terris: Quantò minus nobis satisfecerimus, tantò sibi magis ille satisfactū esse iudicabit: etiā si sit minimè satisfactum.

Porrò proximum iubemur diligere, tanquā nosipsos: ita vt Dei dilectio superet, proximi autem exæquet nostram ipsorum dilectionem. Proximus autem est omnis homo, *Diligere proximum.* fidelis præsertim: qui cùm sit imago Dei, quisquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine sua vel honoratur, vel contemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel *Proximus quis. Luc.10.* odio habetur. Non potest hominem odisse, qui Deum amat, non potest Deum amare, qui hominem odit: Scriptum est enim: Si quis dixerit, quoniam diligo Deū, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrē suum quē videt, Deum quem non vi- *1.Ioan.4.* det quomodo potest diligere? Quis honorat regē, & eius contēnit imaginē? aut quis honorat imaginē, & auctorē contēnit imaginis? Sic igitur alterū dilectiōis præceptū pēdet ex altero, primū vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundū. Quamobrē proximi dilectioni tantùm tribuit Paulus, vt nō dubitauerit dicere: *Dilectioni proximi quantum tribuat Paulus.* Qui diligit proximū, legem impleuit. *Rom.13.* Et in alia epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximū tuum sicut teipsum: *Galat.5.* Dixit autem hoc à magistro suo doctus: qui cùm alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo pendere legem vniuersam & Prophetas affirmasset, *Matth.22.* alio loco quasi explicans, quid sit proximum diligere, ijs verbis vsus est: *Matth.7.* Omnia quęcunque vultis vt faciāt vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: Hæc est enim lex & Prophetæ: Vbi tantùm tribuere videtur vni huic, quantùm alibi vtrique dilectionis mandato. Siquidem vnum absque altero constare non potest: atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, si propter Deū proximo benè velis, & in eū suauiter sis effusis.

Iube-

Sicut seipsum. Psalm. 10.

Iubetur autem quisquis diligere proximum tanquàm seipsum. Porrò qui diligit iniquitatem odit animam suam. Quemadmodum itaque non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cùm sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est. Si malus est, corripiendus est malus, sed nihilominus diligendus est homo, verùm in hoc tantùm, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximũ, qui tùm rectè diligitur, cũ propter Deũ diligitur: vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut medicus cũ diligit egrum, non morbum diligit, quem venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: Sic cùm diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutẽ proximi, quam ille tunc adipiscitur, quando Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

Diligendus homo, odio habendus peccator.

De Præceptis decalogi.

CAPVT LXXVI.

Decalogi diuisio.

NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas Moysi datas esse legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quinque præcepta in vna tabula, quinque in altera conscripta referunt. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuitiensis, quatuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Augustinus verò, quem vt in alijs ferè omnibus, ita in hoc quoque sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei, septem verò tabulæ posterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quemadmodum Augustinum sequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: Qui neque impleri nisi per charitatem, neque ad alium finem præterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet.

Ioseph, li. 3. antiquita. ca. 6. Orig. hom. 8. in Exod. Rup. li. 2. in Exod. cap. 32. Aug. super. Exo. quæst. 71.

Li. 3. sent. disti. 37. dist. 36. l. 3.

Quamobrem in vtriusque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quã quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit proficiscatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominũ radices duæ: charitatis vna, quã plãtat agricola Christus: cupiditatis altera, quã plantat Diabol⁹. Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta catholica Ecclesia. Quæ malũ igitur intẽperiæ istos agitat? qui eã insimulare audẽt, quòd tot seculis secundã tabulã tantũ & opera politica sit intuita, primam nihil curauerit, quasi nihil pertineret ad rẽ, aut certè tantũ externos cultus requisiuerit, illã æternã legẽ, Diliges dñm Deum tuũ ex toto corde tuo, prorsus nõ cõsiderauerit? Cùm non obscurè falsitatis hos arguat Petri Lombardi, quàm paulò ante commemorauimus, sententia, quem auctorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia, non quid, sed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeò, vt si quid ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quæ per se ambulantes ducit ad patriam. Et sicut sine via nullus peruenit eò quo tendit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium preceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit: cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei charitatem siue dilectionem referimus cætera præcepta omnia: adeò vt persuasum habeamus, proximos quoque diligendo, nisi propter Deum, & in Deo charos eos hebeamus, non modò nos officio nostro functos non esse, verùm etiam peccati grauis reos factos. Hoc est, quod à Thoma quoque Aquinate scriptum legimus: Quod omnium actuum humanorum regula lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò discordat ab hac regula non est bonum, nec rectum. Præclarè Augustinus: Non fuit charitas in Cain: & nisi esset charitas in Abel, non acciperet Deus sacrificium eius. Cùm enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia Deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intendit Deus ad manus, sed in corde vidit. Et quem vidit cum charitate offerre, ipsius sacrificium respexit: quem vidit cum inuidia offerre, ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatem: opera verò mala Cain, non dicit nisi odium fraternum.

Charitas finis præcepti. Radices duæ in cordibus hominum.

Charitatis laus.

Prosp. li. 3. de vita contemplat. cap. 3.

Thom. opusculo. 4.

Tract. 5. in 1. epist. Ioan.

De

De primo Præcepto.

CAPVT XXVII.

Aug. super Exo. quæst. 71.

PRioris tabulæ tria tantùm vt essent præcepta, propterea visum est Augustino congruentius, quòd trinitatem diligenter intuentibus insinuare videntur. Primùm enim quòd Deum vnum colere iubemur, ad patrem: Secundùm de iuramenti veritate, ad filium: Tertium de spirituali vacatione, ad Spiritumsanctum pertinere videtur: ita vt tribus his præceptis tres personas, vnum Deum colere iubeamur.

Ratio trium præceptorum.

Quoniam verò sicut principes non sunt in terrorem benè operantium, sed malè mittuntur enim ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis: est enim posita, propter trãsgressionem: Deus autem quoniam cùm iustum in terris reperiret neminem, & iniustos & omni vitiorum genere contaminatos curandos susceperat: quod facere solet diligens agricola, si malis radicibus terram videt occupatam, primùm vt eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram præparet, hoc sibi quoque faciendum esse putauit, vt non prius charitatem præcipiendo in mentibus hominum insereret, quàm radicitùs extirpasset omnia, quæcũq; videntur impedire, quòminus ea radices agere queat.

Rom. 13.
1. Pet. 2.
1. Tim. 1.

Cùm itaque de diligendo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiam præceptis transgressionem hanc prohibet, Primò eam, quæ fit corde, secũdò quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem transgredimur, si Deos habeamus alienos, si faciamus nobis sculptile, aut similitudinem aliquam. Hæc tria primo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea neque coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partẽ alicuius alterius amor occupet. Est enim dominus Deus noster zelotes: non modò non præferri, sed nec exæquari sibi quicquam in amore patitur. Quod ab Esaia dictum est: Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrunque operire non potest: de cordis humani strato rectè dici potest, quod tam angustum & arctum est, vt ipsum etiam Deum solum, pro eo, vt debet, capere non possit. Quamobrem excidit is euestigiò de strato cordis nostri, simul vt alius admissus fuerit. Hoc est, quod Apostolus dicit: non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ domini esse participes, & mensæ idolorum, Quod à Christo quoque dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem.

Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis transgredimur.
Exod. 20.
Deus non patitur sibi quicquã anteponi.
Esai. 28.
1. Cor. 10.
Matth. 6.

Sunt qui inter Deos alienos & inter sculptile discrimen hoc faciunt, vt spiritualem per illos & internam, per hoc verò crassam & externam idololatriam significare velint. Est enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cęterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi possunt. Nam etiam vitia, siue peccata nostra, nunc Deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de ijs, quorum Deus venter est, vbi de Deo huius seculi, vbi de Dijs, & dominus multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiam semel & iterùm idolorum seruitutem vocat. Hinc est, quod ab Hieronymo quoq; scriptum legimus: Vnusquisque adorans vitia sua atque peccata, Deum habere cœpit, à quo victus est: dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur, huius & seruus est. Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beëlphegor colit: lasciua mulier, quæ cùm sit in delitijs, viuens mortua est, adorat Venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari docet idola, verumetiam hæreticorum peruersam doctrinam: quæ quodcunque simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. Illum quoque locum enarrans Esaiæ: Repleta est terra idolis, opera manum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum: & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neq; secus intelligi vult, quod ab Ozea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerũt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoque, posteaquàm de simulachris manufactis pleraque dixerat: Est, inquit, alius deterior, & inferior simulachorum cultus, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus, illum etiam Iosue locum exponit, Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrum. Itidem & illum Ezechiëlis locum: De auro meo & de argento meo

Differentia inter Deos alienos & sculptile.
Philip. 3.
2. Cor. 4.
1. Cor. 8.
Galat. 5.
Ephe. 5.
Hie. in Amos. cap. 2.
2. Pet. 2.
1. Tim. 5.
Hie. in Zach. cap. 13.
Psalm. 113.
Hæreticorum doctrina vocatur idolum.
Esai. 2.
Ozeæ. 8.
Aug. de vera religione cap. 38.
Aug. quæ. 29. super Iosue.
Iosue. 23.

to meo,fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur,conuertit omnia sacramenta, & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt,propterea & illa sacramenta, & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt,vt illorum esse putentur,cùm Dominus dicat, De auro meo & de argento meo, &c. Vincentius quoque Lyrinensis aliena ab Ecclesia dogmata,vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit, quòd ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur,quàm à gentilibus Dij sui, Quod itaque legitur in Deuteromonio: Si surrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit signum, atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi, Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra, per Deos alienos, extraneos errores dicit significari, nouos quosdam & inauditos, quos propterea spargi nonnunquàm patitur Deus, vt probet constantiam nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ. Quemadmodũ etiam à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreseon non statim eradicantur auctores, vt probati manifesti fiant, id est, vt vnusquisque quàm tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera cùm quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum, tunc sine magno molimine excuritur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorsus euolant, alij verò tantummodò excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces & semiuiui: quippe qui tantam hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat.

Aug.li.3.de Baptis.cont.Donatistas.ca.vlt. — *Deut.13.* — *1.Cor.11.* — *Hæreses & errores quare patitur Deus.*

Ex his perspicuum esse potest, quòd non tunc solùm peccatur contra præceptum hoc, quando vel planetæ, vel astra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cùm adorantur idola manufacta, verumetiam cùm adorantur idola vitiorum: multoq; deteriorem esse simulachrorum cultum, quo sua quis phantasmata colit, & quo suas imposturas pro verbo Dei populo venditat, quàm sit is, quem suis gentes præstant simulachris. Nã quòd primo hoc præcepto prohiberi quidam putant sanctorum inuocationem, & imaginum venerationem: quandoquidem non alia ratione sancti, qui cum Deo viuunt, quàm quà ij, qui constituti sunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoc est, non tanquàm largitores, sed tanquàm intercessores, quemadmodũ vbi de spe disseruimus, pluribus verbis planum fecimus, deinde verò qui tribuitur honos imagini, nõ alio, quàm ad prototypum refertur, sicut etiam à Basilio legimus annotatum, cùm nemo tam sit lapis, vt lapidibus & lignis inesse putet sensum, nihil contra præceptum hoc peccatur, si sanctis & eorum imaginibus debita veneratio pręstatur, modò ne in homine, neúe in statua, depicta tabula aliqua, sed in solo Deo spes omnis & fiducia collocetur. Vnde sanctam Synodum septimam exclamasse legimus, Quicunq; sententias sacræ scripturæ de idolis contra venerandas imagines adducũt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Christiani vt Deos adorent, anathema. Quod similiter in octaua factum reperitur. Ceterùm hominis alicuius verbum cõtra receptam Ecclesiæ totius doctrinam, pleraque omnia docentis, tanquàm Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo scriptum est, seq; coram eò incuruare: quæ est, si hæc non est ipsissima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quàm quod scribit Hieronymus, pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus, Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium, statim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt alij quoque hæretici, mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbum, proq; Christi Euangelio miseri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc est idololatria, ac velis, quod aiunt, remisque fugienda. Quid enim ex eo cõsequitur aliud, quàm cùm vnaquæque secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quod sunt hæresiarchæ? Quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum scriptis, in quibus cum doctrina certabat vitę sanctimonia, non aliundè iam ferè, quàm ex impurissimi alicuius hæretici libris opinionem suam confirmare, nec minore auctoritate, quæ ab illo dicta, quàm quæ in Canonicis libris scripta sunt, proferre. Huc idololatrię cæcas hominũ mentes, præstigijs dęmonum adductas esse videmus.

Sanctorum inuocatio. — *Basi.in li.de Spiritu san.ad Amphil.ca.18.* — *Synod.7. Actione.7.* — *Synod.8. Actione.10.*

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipsi sua phantasmata, & coli volunt ab alijs, tanquàm idola, & quod ipsi sentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium, vt sic eueniat, quod à Propheta scriptum est, Vocauerunt in terris numina sua. Haud aliter enim isti diuinitatis opinionem affectãt, quàm fecisse scribit olim in Lybia Psaphonam quendã, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepisse dicitur, vo-

Psal.48. — *Hæretici diuinitatis nomen affectant.* — *Max.Tyr.ser.19 quis finis philosophiæ.*

cales & humani ſermonis dociles,eaſq́; ſonare docuit hæc verba,Magnus Deus Pſaphon, atque ita doctas emiſit in montes, illæ verò quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem ſonare docebant. Porrò Lybes cùm ignorarent commentum,credentes id diuinitus accidere,Pſaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in Deorum numerum retulerũt. Sic iſti,cupientes & ipſi in Deorum numerũ referri,verbo ſuo verbi Dei titulum prætenderunt, atque vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt, à quibus iam pro Dijs quibuſdam eos coli videmus.

Neque verò ipſi tantùm hæretici, ſed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm Dei verbum amplectuntur,violati præcepti huius rei ſunt. Nobis verò propoſitum non eſt, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recenſere,quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij,ab illis hæc peti poſſunt. Verùm hoc tamen ſilentio prætereundum non eſſe duximus, grauiſsimè contra præceptum hoc peccare,qui Miſſæ ſacrificium,propriẹ diuinitati debitam ſeruitutem,ſicut ex Auguſtino docuimus,abrogare conantur. Quid enim iſti aliud quàm Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij cultus,ſiue ij conſtent imitatione,ſiue adoratione,ſiue inuocatione,non ita Deo propriè debentur,vt non etiam ad homines,quanquam diuerſo modo,ſicut alibi docuimus,rectè transferri poſsint: Solus hic eſt,quo diuina ſeruitus ab humanis obſequijs diſcernitur: neque poteſt alius vllus Deo præſtari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde,ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo pręcipitur,id aut hîc,aut nuſquam alibi,quatenus in hac peregrinatione fieri poteſt,perfectè præſtatur. Hic enim ſacerdos mẽtem ab omnibus alijs cogitationibus abſtractam, & in diuinorum beneficiorum contemplatione defixam habens, eorum recordatione prouocatus,tantò erga Deum amore inflammatur,vt ſui prorſus oblitus,in illũ totus rapiatur. Ex quo fit,vt cum agendis Deo gratijs pro hac immenſa illius beneficentia mentem ad eum cogitationemq́ue tollit, illicò mentis hanc ad Deum ſublationem,vultus,oculi,manuſq́ue ſequantur: vt quod mens cogitat,idem vultus,oculi,manus,totum denique corpus actione reprę́ſentet. Quibus rebus ad idem faciẽdum,qui præſentes adſunt, omnes inuitantur: quo & ipſi cum ſacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes verſentur, ſimul patrem illum miſericordiarum ſupplices deprecentur,vt quòd filius eius dilectus pro mundi totius dilectione,ſacroſancti corporis & ſanguinis ſui ſacrificium in cruce pendens obtulit,cuius rei fit & alteri repræſentatio,eius in ſe fructum faciat redundare.

Miſſam abrogantes grauiſsimè peccant.

Miſſam celebraturus quid facere debeat.

Miſſa quomodo audienda.

Neque minus grauiter contra præceptum hoc peccant,qui bonis operibus Deum colendũ eſſe negant: cum & hic ſit cultus Deo longè gratiſsimus. Non enim qui dicit mihi,domine domine,introibit,inquit,in regnum cœlorum,Sed qui facit voluntatem patris mei,qui in cœlis eſt,ipſe intrabit in regnum cœlorũ. Opera Deus à nobis exigit,non verba. Si filijs Abrahæ,inquit,eſtis,opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi diſcipulus: Filioli mei,non diligamus verbo,neque lingua,ſed opere & veritate. Quamobrem vocẽ Euangelij negant,qui Deum operibus colendum eſſe negant: cùm à Paulo quoque ſcriptum legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuiſci: Talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum eſt: Vis Deos propitiari? bonus eſto. Clamet aliquis ad rauim vſque: Credo in Deum: ac non modò iactet habere ſe, verumetiam habeat re ipſa fidem,qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam ſibi collocatam eſſe dicat, quanta maxima haberi poteſt: niſi dilexerit Deum in proximo ſuo,niſi dilectionem hanc ſuam non verbo magis,quã opere declarauerit, inanis erit cultus omnis,quo ſe Deum proſequi gloriatur.

Operibus bonis Deũ colendum eſſe negantes peccant.
Matt.7.
Ioan.8.
1.Ioan.3.
Heb.13.
Seneca.
Matt.17.
1.Cor.13.

De ſecundo Præcepto.
CAPVT LXXVIII.

PRimo loco, corde, ſecundo prohibemur ore tranſgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit dominus: Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanũ: nec enim habebit inſontem Deus eum,qui aſſumpſerit nomẽ domini Dei ſui fruſtrà. Qui diligit & colit aliquem,non meminit illius niſi reuerenter,& cum quadam etiã honoris præfatione. Cùm itaque præ cunctis alijs diligere nos,& colere Deũ oporteat, committere nõ debemus,quin & ipſi ſumma cũ reuerentia nomẽ eius vſurpemus: neq; id in alios,quàm tantam decet maieſtatem,vſus cõferamus. Quod faciunt ij, qui necromantijs, incantationibus,ſortilegijs,diris & deuotionibus,& id genus alijs rebus impijs Dei nomen,& ſanctæ ſcripturæ verba ſeruire faciunt: qui per iocum Deũ aliquando nominãt: qui ſcripturis iocular iter vtuntur: qui mendacij ſui teſtem Deũ nonnunquàm citant. Is autem cum ſit veritas,nulla poteſt ei fieri maior cõtumelia,quàm ſi quis eum ſui mẽdacij

Peccantes in ſecundum præceptum.

Ioan.14.

testem inuocet. Quare prohibetur hic omne iusiurandum, quod non vel Dei gloria, ve fratrum vsus necessario postulet.

Iurare quatenus liceat. *Hier. 4.* *Matt. 5.* *Iusiurandum quale prohibitũ Aug. de mendacio. ca. 15. & de ser. dom. in mõte lib. 1.*

Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis voluntariè iurat. Nam si quis iure exigente magistratu, sibique iuramentum deferente, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, non peccat. Nam quòd prohibuit Deus ne iuretur, illud Augustinu prohibuisse vult intelligi, ne quisquam, sicut bonum, appetat iusiurandum, & assiduit te iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quamobrem non est appeten da, sicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquàm mala, cùm est necessaria. Cùm igitu non in bonis, sed in necessarijs iuratio sit habenda, refrenet se quisque, quantum potest vt ea non vtatur, nisi cùm necessitas postulauerit: si quando videt difficiles homines ac credẽdum, quòd is expedit credere, nisi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatem in veritate, iudicio & iustitia iusiurãdum præstatur, non modò contrà præceptum hoc nihil fieri, verùm illud magis impleri cre dendum est, quod in Deuteronomio scribitur: Deum tuum timebis, & illi soli seruies, a per nomen illius iurabis.

Deut. 6.

De tertio Præcepto.

CAPVT LXXIX.

Diligere Deũ & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodũ id corde fia & ore, quemadmodum etiã vtroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonstratum est: Restat nunc, vt quemadmodũ opere Deus diligẽdu & colendus sit, breuibus de eo disseramus: Hac enim de re, tertium hoc est mandatũ, cuius hæc verba sunt: Memento vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo verò die Sabbatum domini Dei tui est: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas.

Sabbati præceptum ad cæremonias & ad mores pertinet. *Exod. 31.* *Galat. 4.* *Aug. cont. Adimantum ca. 16.*

Est in hoc precepto quiddam quod ad cæremoniam, est quod ad mores quoque pertinet. Quòd septimus dies vacationi fuit assignatus erat cæremonię: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos in generationibus vestris. Quòd autem in contemplandis Dei beneficijs, in hymnis, præcationibus, & sacrificijs dies ille consumebatur, morale fuit: Sublata cæremonia, remansit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apostolus, ne videamur obseruare cum Iudęis dies, annos, & tempora, nõ iam ipsa tempora, sed res, quarum illa signa sunt, obseruamus: Repudiamus cum illo temporum obseruationem, intereà ta men temporalium signorum intelligentiam, cum eodem Apostolo, sicut Augustinus quoq; scribit, retinemus.

Sabbati Iudaici significatio. *Esai. 1.* *Rom. 7.* *Heb. 4.* *Esai. 66.* *Esai. 58.*

Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorum significationem: Vnam, quæ ad mores pertinet, cessationẽ à peccatis, & ab ijs omnibus, quæ sunt impedimento, quominus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit. Aliam, quæ ad allegoriam: quietem Christi corporis in sepulchro. Tertiam quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obseruandum est, vt quiescamus peruersè agere, Secundùm expletum iam est, Christo. Tertium expectatur & speratur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, quo premimur in hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo caput nostrum Christus præcessit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua Sabbatum est ex Sabbato, Sabbatum delicatum & sanctum Domino. Cùm igitur figurę successerit veritas, quodque fuerat externa Sabbati obseruatione significatum, Iesum Christum dominum nostrum, & siti & inedia, & multis molestijs grauissimisque corporis cruciatibus, quos vltrò nostra causa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbissima, turpissimaque morte confectum, die septimo tandem in sepulchro quieturum, id re ipsa sit expletum: nihil fuit necesse figuram deinceps amplius obseruari. Sicut enim adueniente sole cessat vmbra, sic adueniente veritate, cessare debet figura. Itaque septimus dies in octauum est mutatus: Nam pro Sabbato, diem feriarum agimus eum, qui proximè Sabbatum sequitur, Mutatus est autem Apostolorum auctoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem auctoritate constitutum est, si quis ante æquinoctium vernale sanctę Paschæ diem cum Iudæis celebraret, Episcopus aut presbyter, vt abijceretur. Quin & illud cautũ esse videtur, quamdiu dubitat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministerio reconciliationis apostolorũ temporibus fugebantur, non sacerdotes, verùm presbyteri tantùm vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerũt semper, ne quid Christiani Catholici, non modò cum Iudæis, sed ne cum hæreticis quidem haberent cõmune: Sic Ioannes Chrysostomus,

Sabbatum mutatum. *Canon. 8.* *Paschæ celebratio ab Apostolis*

mus,

mus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarét ijsdem diebus, quibus à Iudæis solenniter ie iunabatur. Sic in Ephesino Concilio, cùm Nestorius Christotocon, non autem Theoto con esse Mariam virginé asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare: Nō quòd hoc nomine rectè vocari nō potuerit aut posßit: sed quòd obuiandum errori putauerūt, quo Nestorius purū hominem Christum, non autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in Toletano quoque quarto, propter vitandū schismatis scandalum, vel hæretici, dogmatis vsum, decretum est, vt simpla teneretur baptismi mersio: ne viderentur, qui terriò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem.

Chry. tomo. 3. aduersus Iudæos oration. 1.

Quòd autem in octauum & non in alium, dies hic mutatus est, propterea factum est, quòd is præ cæteris multis est Dei beneficijs insignis: cuius præconia Leo pontifex his verbis recenset: Tantis est, inquit, hæc dies diuinarum dispensationum mysterijs consecrata, vt quicquid à domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectioné & mors interitum, & vita sumpsit initium: in hac apostoli à domino prædicandi omnibus gentibus euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramento regenerationis accipiunt: In hac, sicut beatus Ioannes euágelista testatur, cū congregatis in vnum discipulis, clausis ianuis ad eos dominus introijsset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritūsanctum. In hac denique promissus à Domino Spiritussanctus aduenit. Tot igitur beneficia cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangelistæ vnam siue primam Sabbati, meritò recolendis illis diligentius eum aßignauit Ecclesia. Magnum fuit beneficium, quòd creati sumus, qui non eramus, sed multò maius illud, quòd restituti sumus, qui perieramus, per eum ipsum, per quem creati sumus, dominū nostrum Iesum Christū. Quapropter meritò dié hunc celebramus, meritò dominicum appellamus, in quo verè se dominū Christus declarauit: non solùm quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est, verùm etiam quando resurgens ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quòd potestatem haberet ponendi animam suam, & sumendi eam: Meritò cantat in eo chorus Ecclesiasticus: Hæc est dies, quam fecit Dominus.

Dominicus dies
Leo epi. 81.
Dominicæ diei beneficia.
Marc. 16. & Matth. 28.
Ioan. 20.
Actor. 2.
Sabbati vna seu prima, est dies resurrectionis Christi.
Sabbatum cur diem dominicū vocitemus.

Est quidem ita, quod nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis momento vacandum nobis esset tantorum Dei beneficiorum contēplationi, ad quam ipse non inuitat, dicens: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: vacate à curis & seculi negotijs, & in sancto ocio & quiete videte, quòd ego sum, qui creaui vos: ego sum, qui, cum vitio vestro, quòd eratis per me creati, perdidissetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuò per eum vos quasi creaui, vt iam in filio meo sitis noua creatura: & sicut portastis quondam imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem cœlestis hominis, neque sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohæredes Christi, Hæc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offensionibus, nullis autem vestris meritis præcedentibus pręstita, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me vicisßim ex toto corde vestro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam laborantes & oneratos ad se venire iubet, quòd in eo simus animabus nostris requiem inuenturi, hoc nobis nunquàm non faciendum, ac ne respirandum quidem toties, quoties illius esset reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguam sonare, non aliò cunctas animi nostri vires, & sensus, nostros omnes oportuit referri, quàm ad videndum & contemplandum Deum tam beneficum, tam liberalem, tam nostri amantem, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatum celebrare, sic totos Dei & beneficiorum eius cōtemplationi vacare, non est huius seculi, non est huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animam, quod deprimit sensum, ea quæ sursum sunt cogitare volentem: haud aliter, quàm si quis passerculum pede alligatum in sublime se tollere cupienté in terrā funiculo detrahat. Sabbatismus hic, siue vacatio hæc, & requies, nō huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non est quisquam tanta firmitate animi præditus, tantò virtutis robore munitus, tamq; sibi admirabiliter & inuictè cōstans, qui nō aliquo lapsu aliquádo, aliquoq; deflexu ad carné & carnis desideria protrahatur: qué nulla vnquā animi affectio, nullus cupiditatum motus perturbet: vt in vna illa Dei consideratione perpetuò consistere humanæ menti datum non sit: quàm sæpè cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ istæ induuiæ de cœlo ipso deducunt, atque eijciunt: ac fidei complexu in Christo Iesu hærere cupientem, proturbant indè tamen, diuelluntque à beata cura, & ad inquinatas & sordidas cogitationes detrahunt. Cùm nec Cyniphes Aegyptijs perinde molestè fuerint, subitò in oculos eorū incursantes, & quoties abactæ fuerat, ite-

Ioan. 10.
Psalm. 117.
Psalm. 45.
Festi dies cur instituti.
Gala. 6.
1. Cor. 15.
Matth. 11.
Rom. 8.
Sapien. 9.
Seculi curæ cyniphibus Aegyptiorum similes.
Exod. 8.

rum atq; iterùm recurrentes, quàm ſunt ſæpè nobis modeſtæ ſeculi curæ, carniſque noſtræ deſideria, quibus non poſſumus quandoque non à Dei contemplatione auocari.

Heb.2. Non ignorauit hoc, qui vt miſericors fieret, ac fidelis pro nobis pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum noſtrorum veniam, per omnia ſimilis nobis fieri dignatus eſt, ac omnes infirmitates noſtras (quæ modò peccatū non importarent) aſſumpſit. Quàobrem quaſi digito commonſtrare contentus, quo nobis contendendum eſt, non tam exactè Sabbatum hoc ſempiternum, hoc eſt perpetuam animi tranquillitatem, ac in ſe, ſuiſq; beneficijs contemplandis vocationem à nobis exigit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis noſtri, vel eorum, qui nobis aut genere coniuncti, aut quocunq; tandem alio neceſsitudinis genere ſunt deuincti, cura & ſolicitudine, ſine aliqua ſui grauiore offenſione patiatur. *Sabbatum quomodo ſanctificandum.* Quamobrem non imperauit, quod à nobis minimè præſtari poſſe videbat: ſed, operandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura ſolicitudineq; remoti, ſoli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaq; perpetuò mentē veſtram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem noſtram, peccati tamen expertē indutus, quæ ſit illius fragilitas didici, non exigo quod præſtare non poteſtis: Eſt aliquo prodire tenus, ſi non datur vltrà: Prima ſequentem, etiam in ſecundis & tertijs conſiſtere honeſtum eſt. Non ſemper vobis eſt ocium, animum ad ea, quæ ſunt pietatis, coligēdi: non poteſtis hymnis, precationibus, ſacræ doctrinæ, ſacrificijs, eleëmoſynis, & id genus alijs exercita mentis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpetuò vacare, vt ſic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus veſtris diligere declaretis: ſaltem quotidie ſepoſitum tempus aliquod ad iſta habeatis: Sin & hoc difficile eſt, ſaltem ſeptimū quemque diem ijs rebus propriè dicetis. Scio quòd nō omninò eſt ſui iuris maritus, aliquam ſui partem debet vxori: non eſt ſui iuris & vxor, aliquam ſui partem debet marito: neuter vt vacare mihi ſemper totus queat, dū in diuerſas vterq; curas diſtrahitur: quomodo ſocero, ſocrui, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis ſatisfaciat: vnde victum indies creſcenti familię ſuppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vſum, non piam minimeq; anxiam de ſeipſo cuique, deque liberis ac domeſticis ſuſtentandis ſolicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti eſtis, liberis procreandis operā dare: licet agros licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum quærere: nihil ea me res offenderit: nō propterea violatum eſſe præceptū meum exiſtimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mēte, ex omnibus viribus veſtris: modò ne ſic in harum rerum ſolicitudine toti ſitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Poteſtis etiam in medijs laborib⁹ veſtris mei meminiſſe: poteſtis meum, non manuum veſtrarum beneficiū agnoſcere, ſi quid rectè proceſſerit: poteſtis mihi ſemper gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præſtandum, ſi vacare ſemper non poteſtis, tempus tamen aliquod ad eam rem ſepoſitum habetote. *Sex dies operaberis.* Sex dies conſumatis licet in ijs, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum ſuſtentationem, quæ ad rem veſtram familiarem tuendam pertinere videbuntur, ſaltem ſeptimum quemque diem, vel ſi qui ſunt alij non ita multi feſti dies, mihi totos dicetis: vt in ijs à mutuo congreſſu, & ab alijs quibuſcunq; curis vobis temperetis: quò magis defecatis animis ſacris precibus, ac cœleſtium rerum meditationi vacare queatis. Hoc ſi feceritis, erit mihi ſatisfactum.

Quamobrem vel ex hoc præcepto ſatis liquet, quod anteà quoq; dictum eſt, nihil nobis impoſsibile Deum præcepiſſe: nec exigere, vt mandatum de ſe ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuò mentes cogitationesq; noſtras occupatas habeamus: Saltem præſtemus aliquando, quod præſtari iugiter à fragilitate noſtra nō poteſt: ſaltem dies, huic rei propter imbecillitatem noſtram peculiariter dicatos, obſeruemus: Denique vel ſemel in vita ſaltem, cōuertamur ad dominum Deum noſtrum in toto corde noſtro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor noſtrū patiamur: ſiue is Deus venter ſit, ſiue Mammona, ſiue quocunque tandem alio nomine vocetur. Si ſic conuerſi, nec à Deo noſtro poſt eiuſmodi conuerſionem auerſi poſteà, migrauerimus ex hac vita: etiam ſi per omne vitæ præteritæ tempus Deos alienos coluiſſemus, ſi ventri atque ijs, quæ ſub ventre ſunt, ſi auaritiæ, ſi quibuſcunque vitijs alijs mancipati fuiſſemus, nihil nos ea res impediet, quòminus æterna gaudia conſequamur: illius gratia & miſericordia, qui dixit: Quacūque hora ingemueris, ſaluus eris: vel eo ipſo tempore ille nos impleuiſſe interpretabitur, quòd à ſe de diligendo ſe mandatum nobis datum eſt: Vt vel ex hoc perſpicuum cuiuis eſſe queat, falſum eſſe, quod à blaſphemis iſtis dicitur, præceptum hoc ab homine Chriſtiano expleri non poſſe. Perpetuum Sabbatū fatendum eſt à nobis obſeruari non poſſe: verùm vt ſemel in hebdomada, vel ſemel in anno, vel ſemel in vita tātùm obſerue-

Ezech.18.

obseruemus, adiuuante spiritu infirmitatem nostram non est nobis impossibile. Cæterùm sempiterni iugisq; Sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra: cùm ventum erit ad cœlestem patriam, ad manētem illam ciuitatem, quā futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit sempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, & amabimus: & amabimus & laudabimus absq; vllo fastidio, absq; vlla fatigatione, eū, qui & legis, & desideriorum nostrorū finis est Dominum Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptum est: & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te.

Heb.13. *Psal.66.* *Psalm.45.* *1.Cor.15.* *Psal.83.*

Videmus igitur iam, quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbato. Quod expediret quidem iuge vt esset, verùm infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non posse videmur, certos tamē dies abseruemus, quos sanctificemus, hoc est: in sanctis operibus transigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta ista opera, in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agathensi concilio discimus: In quo cunctis præcipitur, vt populus Missas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem sacerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoq; canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione, vsque dum Missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas apostolorum ac euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare Sabbatum, sacrificijs, concionibus, & alijs diuinis officijs, non corpore magis quàm animo interesse. Nā si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore præsens adsit: illam itaque tunc Deo maximè vacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atq; hæc est causa, quamobrem alijs operibus omnibus tum interdicitur: non quòd per se malū sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quòd quæ potiora sunt, ijs vt rectius vacari queat, ab alijs operibus àbstinendum est, ne quid contemplationi nostræ impedimenti adferant. Maximè verò abstinendum tum est ab omni opere seruili. Nulla autem grauior est seruitus, quàm sit peccatum. Quare si quid per dies reliquos peccatum est, recogitare debemus in amaritudine, cùm dies festus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari Deo possimus, atque ab omni deinceps peccato cauere: ita vt neq; ventri seruiamus, neq; mammonæ, neq; cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata celebrantur, non sanctificari, sed prophanari videntur: Neq; enim ad potationes, ad choreas, ad luxus instituta sunt Sabbata: cùm rectè scriptum sit ab Augustino: Melius est arare, quàm saltare. Cuius etiam alio loco verba sunt hęc: Obserua diem Sabbati nō carnaliter, non Iudaicis delicijs, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius vtique tota die foderant, quam tota die saltarent. Nulla sunt opera magis seruilia, quàm sint hæc: Sed vt tantò tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficijs eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab ijs, quæ verè seruilia sunt opera, semper abstinere oportet.

Festorum opera. *Cano.47.* *Missæ ad fine vs intermanendū.* *Cano.10.* *Festa quomodo celebranda.* *Peccatum grauiss. seruitus.* *Aug. in psa. 91* *Aug. in psa. 32.*

Cæterùm labores manuum fieri quandoque possunt, etiam die festo, si vel necessitas euidens postulet: sicut Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbato: vel Ecclesiæ commodum: sicut in Euāgelio Sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quę erant necessaria in templo, in die Sabbati: vel proximi vtilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam, & Iudæos, qui factum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel superioris auctoritas: sicut idem præcepit Iudæis, vt circunciderent in die Sabbati. Extra hos casus si quis manibus laborauerit, transgressi præcepti de sanctificando Sabbato reus erit.

Festis an laborare liceat. *Matt.12.* *Ibidem.* *Ioan.7.*

Prosper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouentes sese offerunt Deo, eiusq; verbo vacantes spiritale Sabbatum obseruant, vt Maria, quæ meliorem partem elegit: à quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innodantur, morsu pestifero tertiæ plagæ Ægyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptū hoc de Sabbato sanctificādo manifestū est, qui cū semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt: cuius generis sunt Sacerdotes & monachi: quibus non propterea nuptijs interdictum est, quòd malæ sint nuptiæ, sed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obseruandum, & iuge sacrificium sit offerendum, ac de lege domini die nocteque meditandum, abstinendū est eis ab ijs omnibus, per quæ possint à continua Sabbati obseruatione auocari.

Prosp. Part.1. de promissis & prædictionibus cap.36. *Luc.10.* *Sacerdotes vel Monachi matrimonium cantrabentes non sanctificant Sabbatum.*

De Quarto Præcepto.

CAPVT LXXX.

Edocti sumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieque colere Deum, & ea fugere, quæ à vero ipsius cultu auocore possent, oporteat: In posteriore, quomodo sit proximus diligendus, docemur. Proximum autem existimare debemus omnem ho-

Proximus quis.

Basi. in psa. 14. minem: sicut præter alios à Basilio quoque legimus annotatum. Siquidem omnes inuicẽ proximi sumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati sumus omnes. Si spiritualem quæris, pater noster ille est, quem vno ore inuocantes dicimus omnes. *Matt. 6.* Pater noster, qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noster Adam, mater nostra terra est: ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaque natura fratres sumus secundùm carnem: sed & secundùm spiritum fratres nati, vel potius regenerati sumus: eundem à primo homine sanguinem ducimus, eâdem à domino gratiâ accipimus.

Phil. 2. Quæ cùm ita sint, non ea, quę nostra sunt singuli, sed ea, quæ sunt aliorum considerare: non quòd nobis ipsis, verùm quòd multis est vtile, quærere debemus. *Homo vnde dictus.* Reputet homo secum, nomen suum vnde traxerit: ab humo vtique, quæ nihil cuiquàm accipit, sed omnia largitur omnibus, non hominibus modò, verùm & brutis: *Lact. li. 2. c. 11. de origine erroris.* dum in vsum omnium animantium diuersos fructus ministrat. Inde appellata humanitas, specialis & domestica virtus: *Humanitas.* quam vel ipsa nos docere debet nostri corporis forma, membrorumque vsus. *1. Cor. 10. 12.* Nã & nos omnes vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Sicut igitur ipsa pro se inuicem solicita sunt membra, ac non modò non lædit vnum alterum, verumetiam pro virili sua succurrere lęso conatur: sic & nos alterum pro altero solicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet.

Omnes itaque diligendi sunt: sed quoniam copiæ singulorum paruæ sunt, eorum autem, qui ijs egent, infinita est multitudo, delectus habendus est eorum, quibus benignè facias. *Benignitatis ratio.* Nam vt quisque nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. *Amb. li. 1. offic. cap. 30.* Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatem Ambrosius, vt proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, inquit, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati. *1. Tim. 5.* Paulus quoque. Si quis, inquit, suorum, & maximè domesticorum curam nõ habet, fidẽ negauit, & est infideli deterior. *Domesticorũ ratio habẽda, qui que eo nomine intelligantur.* Inter suos autem & domesticos iure suo primum locum sibi parentes vendicant, per quos factum est, vt lucem hanc aspiceremus. In hos ergò cum primis nos esse beneficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum esse declaremus. Et hoc est quod præcipit Dominus, dicẽs: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non solùm vt parentes debita veneratione prosequamur, & eorum dictis simus audientes, admonemur: verumetiam, si quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari nutriti sumus & educati, iubemur. *Honos & honorare.* Honos enim in scripturis, quod annotauit etiam Hieron. non ille solum intelligitur, qui in salutationibus & officijs deferendis, verùm & ille, qui consistit in eleëmosynis ac munerum oblationibus: *Hie. in Mat. ca. 15. & in lib. de monogamia ad Geroniam.* vt honorare sit idem, quod liberalitate prosequi. Sic in prouerbijs legimus: Honora dominum de tua substantia: *Tob. 1.* Et apud Tobiam: Cùm ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta. *1. Tim. 5.* Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Ac paulò pòst: Qui benè præsunt præsbyteri, duplici honore digni habeantur: hoc est, nõ solùm illis debita veneratio præstari, verumetiam vitæ necessaria debent suppeditari.

Parentes qui. Parentum autem nomine, non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundùm carnem sumus, verumetiam omnes qui præsunt: siue sint pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quæcunque tãdem alijs magistratus. *Rom. 13.* Omnis enim potestas à Deo est: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quamobrem vtrique potestati duplex hic honos debetur, & venerationis & subsidij. *Ibidem.* Cui tributum, tributum, dicit Paulus: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant Episcopis & pastoribus, vel tributis & vectigalib⁹ principes suos fraudãt, vel vtrisq; dicto audiẽtes nõ sunt: *1. Pet. 2.* cùm etiam illis dyscolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipsi modò non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus ipsos iudicatos oportuit: dum eorum existimationi detrahũt: dum falsis etiã plerunque criminationibus famã eorũ proscindũt & lacerãt: *Gala. 6.* dum quicquid ab illis statuitur, id secus interpretãtur, & quæ nõ intelligũt, ea sæpè reprehendũt: *Pastor ab oue iudicandus non est.* neq; ferre possunt, si, qui cũ potestate versantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: cũ si ipsi eodẽ loco essẽt, multò fortasse grauiora patrarẽt. *Rom. 14.* Ferẽda sunt à subditis, eorũ qui præsunt errata: non est ab oue iudicãd⁹ pastor: diuino pleraq; iudicio sunt reseruãda, Dñs ẽm est, cui stat aut cadit.

Ecclesiasticorũ institutorũ contemptores. Multò grauissimè verò peccant contra præceptũ hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi, de semitis antiquis, cùm ipsi contemnunt, tum in aliorũ contemptum adducere conantur, quicquid sancitum ab illis, & tot seculorũ vsu in Ecclesia Dei receptũ est

& appro-

& approbatū, id vno traditionū humanarum nomine reijciendum esse docent, sanctos
patres omnes pro nihilo ducūt, sibiipsis nihil nō tribuunt, illis contrà nihil non detra
hunt. Rident ieiunia, rident vota, rident sacrificia, quin & ipsa ludibrio sunt sacramen-
ta. Denique quæcunque mille quingentis annis & deinceps, per Apostolus, & eorum
successores, & per œcumenica Concilia piè sunt instituta, cachinnis omnia prosequun-
tur. Atqui non ita nos docet scriptura. Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit
tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. *Deut.32.*
Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quàm grauiter autem istos momordit colu *Prou.22.* *Eccle.10.*
ber, qui dissipare sepem, hoc est, omnia Ecclesię dogmata, omnes institutiones, ab Apo- *Dissipantes se-*
stolis & Apostolicis viris fundatas, conuellere sunt & labefactare conati, qui pleraque *pem mordet co-*
non aliam ob causam contemnunt & reijciunt, quàm quòd ita sunt à sanctis patribus, *cuber.*
quamuis summa ratione, constituta. Verbi gratia, Visum est patribus, & ab ipsis etiam *Ieiunij sextæ*
Apostolis institutum, vt sextis ferijs à carnibus abstineretur, quò grata fieret eius rei re- *feriæ ratio.*
cordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta feria graue crucis pertulit sup
plicium, & mortem acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptum patrum, nulla prorsus
necessitate cogente, eo die carnibus vescuntur. Denique quicquid à sanctis patribus,
quacunque tandem de re, quamlibet piè constitutum est, contra id omne pedibus &
manibus obnixè venire conantur. Quid est, si hoc non est grauissimè contra præceptum
istud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit Spiritus Dei, *Prou.1.*
disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.

Pater noster Deus est: huius disciplinam vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc sa-
tis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire *Pater noster*
dicamus? Minimè gentium. Mater nostra Ecclesia est: huius legem si dimiserimus, si mo *Deus.* *Mater Ecclesia,*
rem illi nō gesserimus, si nos ab illius vnitate segregauerimus, frustra nos audiuisse patris *Ab ea disceden*
disciplinam gloriabimur. Erimus enim ij, quos vocat Propheta filios desertores: de qui- *tes à Christo dis*
bus etiam alio loco scriptum est: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam vt alia omnia, sic *cedunt.*
hoc quoque præclarè Cyprianus: Ecclesia, inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios re- *Esai.30.*
gno, quos generauit assignat. Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à pro- *Psal.17.*
missis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Chri- *Cyp. de simplicitate Prælatorū.*
sti, alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Eccle-
siam non habet matrem. Sic igitur patrem nostrum Deum honoremus, vt suo matrem
Ecclesiam honore non fraudemus. Sic patris nostri disciplinam audiamus, vt matris
quoque legem ne dimittamus. Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquā Eth-
nicum & Publicanum, non agnoscit eum pro filio, qui quam sibi sanguine suo mun- *Matt.18.*
datam copulauit, sponsæ suę Ecclesię non obtemperat, cuius contemptus ad patris con-
temptum redundat. Sic enim loquitur Deus, Qui vos audit, me audit, qui vos spernit,
me spernit. Et ad Samuelem: Non te spreuerunt, sed me, ne regnem super illos. Nunquàm *Luc.10.* *1. Reg.8.*
à disciplina patris lex matris, nunquàm à lege matris disciplina patris dissidet. Non est
Euangelium, vbi non est Ecclesia, Non est Ecclesia, vbi non est Euangelium. Non quòd
scriptura non haberi possit extra Ecclesiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius testimonio *Extra ecclesiam*
Diabolum & membra eius hæreticos & schismaticos ita frequenter vsos legimus, vt eā *scriptura haberi*
eiusque sanum intellectum sibi solis propriè vendicare coniti fuerint. Sed quod viuum *potest, intelligentia eius nō.*
Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quam pelles haberi, sine chartæ possunt, atramentum
haberi potest, literę siue characteres, quibus conscriptum est Euangelium, haberi pos-
sunt: cæterùm ipsum Euangelium extra Ecclesiam non habetur, nec haberi potest. Quæ *Credo sanctam*
causa est, quòd Apostoli Spiritu sancto pleni, cùm symbolum tradidissent, nusquā pro- *ecclesiam, docuerūt Apostoli.*
posuerunt: credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium: sed credo, dixerunt, sanctam *2. Cor.3.*
Ecclesiam. In ea sunt Biblia, in ea est Euangelium, in ea sanus est Euangelij intellectus: *Esai.40.* *Luc.21.*
quin ipsa potius est Euangelium scriptum non atramento, sed Spiritu Dei viui: non in *Libros legis Dei*
tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hoc est illud verbum Domini, quod *combustos Es-*
Propheta manere dixit in æternum: de quo Christus loquitur: Cœlum & terra transi- *dras restituit.*
bunt, verba autē mea nō transibunt: Nam quę calamo sunt in charta scripta, transire pos *Eusebius in Chronicis.*
sunt, possunt aliquo casu perire: quemadmodū libros legis Dei cōbustos legimus, quos *Chry. in op. im-*
tamen Esdras posteà, qui eodem spiritu, quo antè scripti fuerant, plenus fuit, restituit: *perfect. in Mat.*
sicut Eusebius, Chrysostomus, Augustinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ ve *ho.39. et ho.8. in ep. ad Hebr.*
rò scripta sunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pe- *Au. de mirabil.*
corinis, verùm in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione possunt interire. Quamob- *sacræ scrip. li.2.*
rem honoremus patrem nostrum Deum, honoremus & matrem nostram Ecclesiam: v- *cap.33.*
trique morem geramus: vtrique dicto simus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem *Beda de ratione temp. ca.21.*
nostram induto, corpus vnum Ecclesiam mater nostra facta est. Quare qui non au- *Ephe.5.*

dit hanc, Deum non audit: Deo detrahit, quisquis illi detrahit: Si quidem duo sunt in carne vna, Christus & Ecclesia. Mentitur, quisquis audire se patris disciplinam iactat, si matris legem dimittit: nam nisi doctus à matre fuerit Ecclesia, quæ patris disciplina sit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quę firmamentum est, & columna veritatis, neque cu iusquam auctoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is sibi cautus & prudens videatur, quamlibet etiam multa scripturarum proferat oracula, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Satanę sunt illę voces: Deponite quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres Theologorum scholæ, auctoritas conciliorum & pontificum, consensus tot seculorum, ac totius populi Christiani: nihil recipimus, nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sit certa auctoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritussanctus: quod adferunt alij quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Satanæ & alienata mente profectum est: Quod orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Satanæ: quod ego doceo spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio: nam conscius mihi sum me habere Spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium. Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesię sanctorum: Omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt: nisi qui forte resipuerunt ante supremum vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in Spiritumsanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus est, non continua quidem oratione, sed sparsim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ genere referto libello, De seruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germaniæ: Quod ille sentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

Lutheri superba verba.

De Quinto Præcepto.

CAPVT LXXXI.

QVemadmodum nihil est magis secundùm naturam, quàm vt homo homini, quicunque sit, ob eam ipsam tamen causam, quòd homo sit, consultum velit: sic è contrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cętera quę possint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quæ per hominem homini possunt importari, multò grauissimum habetur, & longè facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius vsuram eripiat: si quem vita priuet. Quemobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, pisces maris, ac quęcunque tandem bruta animâtia, quæ in vsum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuit occidendum non est, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam vesci. Cùm tamen disertis verbis scriptum sit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quascunque tandem bestias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Cùm præsertim à Paulo quoque scriptum sit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, vt bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipsum etiam vt hominem occidi iusserit: idque in eiusdem libri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proximè in sequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rursus in Leuitico: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui superbierit nolens obedire sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo ille.

Præceptum Nō occides, quatenus se extēdat

Gen. 9.

1. Cor. 10.

Cædes non omnis contra præceptum Dei.

Exod. 21.

Exo. 22.

Leuit. 24.

Deut. 17.

Deut. 13.

Quòd ergò dicit hoc loco: Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam sicut præclarè scriptum est à Clemente, Nō omnis cædes in malis habenda est, sed solum illa prohibetur, quæ innocenti infertur: iusta verò magistratibus reseruatur. Quare si qui magistratu funguntur, supplicium capitis de nocente sumpserint, non ipsi hoc, sed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipse enim est per quem reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, Quid enim aliud est rex, aut iudex quicunque, quàm Dei minister, bonis in bonum? Si autem malum feceris, inquit, Paulus, time: Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in iram, ei qui malè agit. Ipsius ministerio Deus plectit sontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quisque, quod de non occidendo præceptum est, tantò diligentius obseruet. Quamobrem non modò non peccat iudex, cùm de sonte pœnas sumit, verùmetiam si id

Lib. 7. cap. 3. constit. apost.

Magistratibus licet occidere.

Deut. 32.

Prouer. 8.

Rom. 13.

Magistratus nō puniens sontes, homicida est.

facere intermittat, non minus in vitio est, quàm ille ipse qui facinus patrauit, cuius causa mortis reus erat pronunciatus. Homicida est, quisquis iuridictionem sibi datam habēs, homicidam impunitum relinquit: de quo cùm debitas pœnas exegerit, non iam homicida, verùm Dei minister est, vindex in iram ei, qui malè agit. Itaque homicidas, & sacrilegos, & fornicarios punire non est effusio sanguinis, dicit Hieronymus, sed legum ministerium. Præclarè quidem dixit, quamuis Ethnicus: Sęuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus est iudex, si hominem occidi faciat, sed qui priuata sua & propria auctoritate occiderit hominem, is demùm violasse mandatum hoc existimandus est, non solùm si manu id faciat, verùm etiam si sit ex eorum numero, de quibus dicit scriptura: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittę, & lingua eorum gladius acutus. Quare siue quis consilium det alicui, vt occidat, siue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accusando proximum, vel detrahendo, siue quodcunque pręstet auxilium aut assensum saltem suum præbeat, reus erit huius præcepti violati. Siquidem digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiūt facientibus. Consentire autem videtur & is, qui non obsistit si potest, cùm scriptum sit. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morientem, neque pascit, ipse occidisse iudicatur. Pasce fame morientem, dicit Ambrosius, Si non paueris, occidisti.

In ca. Hie. 22. *Rei huius præcepti.* *Psalm. 56.* *Rom. 1.* *Prouer. 24.* *Consentientiū in alienum periculum.*

Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, sed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit Christus, quòd homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum malum seminauit, inquit Augustinus, & occidit. Noli ergò putare te non esse homicidam, quando fratri tuo malè persuades. Graue genus, id est, homicidij, si quis oratione sua hominem ad peccandum inuitat, atque ita gehennæ reum facit, si doctrinis varijs & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur, ab eo, qui vocauit nos in gratiam Christi.

Homicidæ animarum. *Ioan. 8.* *Au. tract. 42. in Ioan.*

Graue est & illud homicidij genus, si quis vita sua contaminata corumpit alios, dum sua in eos vitia infundit, ac plus etiam exemplo, quàm peccato nocet, si præsertim sit ex eorum numero, quibus dictum est, Vos estis sal terrę, quòd si sal euanuerit, in quo salietur? Vos estis lux mundi: Si luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Qui si pręierint alijs flagitiosè viuendo, tot eos mortibus dignos esse scribit Gregorius, quot ad subditos suos, perditionis exempla transmittunt. Quamobrem tantò diligentius cauere eos oportet, vt nō modò crimine, verùmetiam suspicione criminis vacare queant, quantò pluribus æternæ mortis auctores fiunt, cùm sua in illos vitia infundunt.

Malo exemplo nocere est homicidiam esse. *Matt. 5.* *Greg. in parstorali parte. 3. admonitione. 5.*

De sexto Præcepto.

CAPVT LXXXII.

GRaue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus, Non mechaberis. Quamobrem non Romanorum modò, verùm & Hebræorum & Barbarorum legimus, in adulteros capitis pœna fuit constituta. Furti manifesti reum, quadrupli, nec manifesti, dupli pœna absoluebat, scelus adulterij securis expiabat, Apud Hebræos autem populi manibus lapidabantur, quòd id violasset, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legum seueritas illud etiam permisit, depræhensum adulterum, sine iudicio, sine legibus confodere, nimirùm id maritali donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti, quasi lædat atrocius, qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Christianos ludus ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non audet faciem attollere, qui multis adulterijs nobilitatus est, principem inter alios sæpè locum obtinet. Atque adeò nō pudet facti plerosque, vt glorientur etiā in malicia sua, lætentur cùm malè fecerint, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur, si pudicitiam vxoris alienæ furatus omni eam honestare spoliauerit, nō modò nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus existimatur, verùmetiam idoneus ducitur, cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulteri, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet. Quem tamen, sicut ab Augustino scriptum legimus, tantò puniri grauius oportuit, quantò magis ad eum pertinet & virtute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris est vir, itaque ducem illum, vxorem comitem esse decet. Quo diligentius illi cauendum est ne illac eat viuendo, qua timet, ne sequatur vxor imitando. Virum, sunt qui putent à virtute dictum, quòd plus in eo, quàm in fœmina, virtutis insit. Quod si ita est, æquum est, vt virtutis exemplo præeat vxori, neque quod illi nolit, sibi

Adulteriū crimē grauissimū. *Adulteriū quomodo punitum olim, & eius nostro æuo impunitas.* *Psalm. 51.* *Prou. 2.* *Aug. de adulterinis nuptiis lib. 2. cap. 2.* *Peccatum virorum pœna maiore dignum, quàm mulier ū.* *Vir vnde dictus.* *Lact. de opificio Dei, cap. 12.*

sibi licere velit: prior ipse præstet, quàm ab illa coniugij fidem exigit.

Mœchia quid. Cæterùm adulterij siue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præcepto prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos. *Fornicatio quale crimen.* Ex quo manifestum est eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum sit simplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunque tamen coniunxit Apostolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. *Ephe. 13. Ephe. 5.* Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Et rursus in alia Epistola, fornicationem inter alia carnis opera recensens: *Gala. 5.* Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certè quòd peccatum excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit.

Ridiculum autem est, quod hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium. Qui si hoc dicerent, sancire Deum, vt à lege matrimonij coniuges nõ discedant, neue quid indignum committant honestate temperantiaque coniugali, ne illi rectè sentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri cõiugij fidẽ seruent inuiolatam. Cæterùm hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hic esse cunctis, vt vxores ducant, quæ scripturę mens nunquàm fuit. *Non mœchaberis ad quos magis pertinet.* Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quàm ad eos, qui matrimonio sunt irretiti, propriè dictum esse videtur. His præcipitur, vt inuicem sibi fidem seruent, vt thorum immaculatum custodiant, neue maritus alicui præterquàm vxori, neue vxor alicui præterquàm marito sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc pręceptum adigitur. Est quidem ita, quòd inter alias instituti matrimonij caussas, & hæc recensetur: quod hac ratione facilius, & fornicationem & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat. Sed si quis putat, vni cum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à vero longè aberrat. Multa milia virginum, multæ myriades cõtinentium fuerunt in ecclesia, qui alijs, quàm contrahendi martimonij remedijs vsi, pudicè & castè vitę suę tempus omne transegerunt. Scilicet quòd potuerunt tot seculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quemquam posse dicemus? *Conscientia an poßit seruari.* Non est abbreuiata manus domini: idem nunc Deus est, qui fuit semper: neque cœpit vnquàm, nec idem esse desinet: æquè nunc potens, æquè nunc benignus est & misericors: *Esai. 59.* Non exaruit fons ille bonitatis: ęquè nunc etiam copiosus est, & redundans. Quamobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilios adiutos, omnia posse, negat Euangelij vocem: Omnia possibilia sunt credenti: *Mar. 9.* Omnia possum in eo, qui me confortat. *Philip. 4.* Quamobrem sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neque se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitam cœlebem agere firmiter deliberatum habuerit. *Cœlibatus præstat coniugio.* Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: tamen qui non iungit, melius facit. *1. Cor. 7.* Ad id ergò, quod melius est, vocati sumus omnes: cùm per ipsum Christum dicentem: Qui potest, hoc est, qui vult, capere capiat: *Matt. 19.* tum per Apostolum eius ad Corinthios scribentem: *1. Cor. 7.* Volo autem omnes esse sicut meipsum: Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue sit, etiam qui habent vxores, vult Apostolus eos esse, tanquã non habentes: hoc est, vt neglectim eas habeant, & in Deo piè colendo potius occupati, quàm rei sint vxori mancipati. Quare vocati sumus ad ea, quæ sunt optima. Nam si Ethnicus ille dixit: Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo: non est verisimile, non multo magis id voluisse Deum: qui nos ad perpetuum quendam sabbatismum vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique potestatem, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin quod proximum est sequeretur. Primã sequentem, sicut anteà quoque diximus, honestum est in secundis & tertijs consistere. Quin optima sit virginalis castitas, proxima cœlibum continentia, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitę genus hoc arduum videtur, bonum est & matrimonium inire: & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malum non est: verùm ei, qui nulla se voti religione obstrinxit.

Continentia an contra naturam sit. Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet: vt maximè verum sit, contra naturam eum niti. Siquidem si quis naturam spectet corruptam, & vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris concupiscentia, maximè secundùm naturam est. Omnes enim natura, & voluptate frui, & diuitijs affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus est, si quis for-

fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc est militia nostra. Militia enim est vita hominis super terram. Quid aliud in baptismo factum est, quàm quòd Christo nomen dedimus, quàm quòd illi stipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiscentiam fortiter esse pugnaturos nos obstrinximus? Neq; propterea despondere nos animum statim oportet, si victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterùm pugnabit. Præclarè Basilius: Non angeli sumus, inquit, sed homines: & cadimus & resurgimus, idque sæpè eadem hora. Ambrosius verò contra eos, qui propter infirmitatem non esse putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præstet quod vouisset. Ergò nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsum. Quid? ipsi coniuges, nunquid omnes castitatem obseruant coniugalem: Etiam in ipso coniugio adulterium committi posse, vel illa Xisti sententia ab Hieronymo & Augustino producta, nos docet: Adulter est in suam vxorē amator ardentior. Quam multos autem reperire licet, quibus, quod esse debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occasio, apud quos adulterium ludus & iocus est, Nunquid ideò malæ sunt nuptiæ? nunquid ab illis abstinendum est propterea, quòd alteruter, aut vterque coniugum non rarò illicito concubitu miscetur? Et certè cùm non dispar sit admissum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo sanctior est res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam sanctam adulterio temerauerit. Nō propterea tamen non est honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, si quis fidem suam coniugi obstringit, si corporis sui potestatem penes coniugem tantum fore promittit: etiamsi non paucos reperire liceat, qui quod promiserint nō præstent. Quòd si difficilius cōtinet, qui coniugis vti cōmertio consueuit, si quo casu longius absit à coniuge, aut si nō modico temporis interuallo, nullus illius propter diuturnam infirmitatem sit vsus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiscentiam à natura sibi insitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat sui corporis potestatem alteri facere noluerit? Scilicet si istos audiemus, superstite cōiuge, quandoquidem illius vsus esse non potest, ad secundas ac tertias aut quartas etiam nuptias transibit: ne si continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita est, nitendo. Quis nō videt, quanta sit in his absurditas? Et tamen cati sibi videntur, qui hæc magno cum supercilio pronunciant: seque prudentiores esse deierauerint, quàm vel Apostolos ipsos, qui tam fuerunt rerum omnium impetiti, vt simul atque Christum sequi cœperant, vxores relinquerent, neque sui corporis potestatem deinceps illis vnquàm facerent: vel eos, qui per mille quingentos annos illos sequuti sunt omnes. Verùm huc istos cęcitatis & dementiæ perduxit mœchia spiritualis, quæ multò grauior est, quàm illa carnalis. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus: Per quem qui loquutus est, idem etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & in misericordia & miserationibus.

Iob.7. — *Basi. in hom. de pœniten.* — *Ambr. lib. 1. de viduis.* — *Matrimonium quomodo violetur.* — *Hier. lib. 1. contra Ioui.* — *Aug. lib. 2. cont. Iulia.* — *Adulterium spirituale grauius quàm carnale.* — *2. Cor. 11.* — *Osee. 2.*

Sumus ergo sponsę Christi: quodque stupendium maximè est, & omnes vna sponsa, & singuli singulæ sponsæ sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsæ sumus, quatenus illius vnius sponsę sanctæ Catholicę & Apostolicę Ecclesiæ membra sumus. Spōsus noster ille est, de quo scriptum est: Rex omnis terrę Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod pretium dedit? Empti estis, dicit Paulus, pretio magno. Sed quodnam est illud pretium magnum? Edisserit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergo suū fudit: sanguinis sui pretio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? in passione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserūt sortem: Habet ergo vestem sponsus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quòd erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam nō diuiserunt impij milites, Christi persequutores: intereà diuidūt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani, Cæterùm quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in crucem egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi sancti catholica ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoque Christo, à quo tanto emptus fuit pretio, segregatus est, atque illius esse sponsa desinit, tantoque grauius mœchatur, quàm qui cōiugio irretitus alienum thorum inuadit, quantò maior est Christus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cogni-

Sponsæ Christi sumus quomodo. — *Psalm. 46.* — *1. Cor. 6.* — *1. Pet. 1.* — *Psalm. 21.* — *Ioan. 19.* — *Vnitas ecclesiæ, Christi inconsutili tunica significata.* — *Mœchia spiritualis.* — *Clem. lib. 6. stromaturo.*

cognitione,& de Deo persuasione,accedat ad falsam,quæ non conuenit,opinionem. Et eum sequutus Optatus explicans illum locum : Cum Mœchis particulam tuam ponebas, hæreticos dicit mœchos , & mœchas ecclesias illorum, quas aspernatur & repudiat Christus in canticis canticorum. Quasi diceret: Quid mihi colligitis non necessarias? vna est dilecta mea,vna sponsa mea , vna columba mea : Catholica in qua & vos cum esse possetis , rebaptizando Mœchos particulam habere voluistis : Et ęqualis eius Hieronymus Origenis interpretationem secutus Ezechielem enarrans : Est & alia, inquit,fornicatio spiritualis , quando deferentes ecclesiam hæreticis iungimur , & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ, Quibus præcipit sermo diuinus, State in vijs & quærite semitas domini sempiternas, & videte quę sit via bona, & ambulate in ea: Moysi videlicet,Iesu,Iudicum,& Regum libris,Esaiaque & Hieremia,& alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar suum , qui ad peruersitatem doctinæ testimonijs malè abutitur scripturarum,& dicit:Hæc ait Esaias: hæc dicit Ozea,hoc loquutus est Moyses,hæc Daniel . Et pulchrè, non in medijs vijs, nec in viarum terminis ponit lupanar suum,sed in principio.Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum,errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus , refert ad Ecclesiam animasque credentium , quæ munera maritalia , aurum videlicet in sensu , argentum in eloquio , & vestimenta , quibus fœditas nostra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis , vel contrarijs fortitudinibus , vel magistris dogmatum peruersorum , quando asserunt nihil nocere luxuriam , cibis omnibus indifferenter vtendum,quia ad hoc facti sunt vt sumantur , & cętera. Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieronymus, vt exponens illum locum : Et post te non erit fornicatio : collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat . Vocant eiusmodi , Prophetæ , mulieres adulteras , vocant & meretrices , sicut apud Hieremiam legimus . In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix . Hoc enim ingenio sunt, qui semel à Christo sponso nostro se diuiserunt, & sponsæ ipsius Ecclesię membra esse desierunt, vt quando semel ei fidem datam fefellerunt,eam subinde mutent,ac simul ac viderint collem aliquem sublimem, aut lignum frondosum,hoc est,qui scientiæ habet opinionem,quæ instat,quique verbis orãtis & amplius ea,quę praua sentit,edisserere queat,statim illi adhæreant, Ex quo fit, vt nunc huic , nunc illi sectæ se tradant , dum nihil apud eos stabile sit & diuturnum. Sed neque apud magistros eorum, sectarumque principes, constans est aliud & perpetuum,cùm quotannis,& ritus & dogmata sua varient.Plærosque videre licuit,qui cùm nati vel renati potius fuissent Christiani,facti sunt Lutherani,deinde Sacramentarij,postea temporis causa finxerunt se Lutheri de Eucharistia dogma,quamuis falsum amplecti,vt ne prorsus veritatem Christi corporis ex Eucharistia tollere videantur , ad extremum tamen, mortui sunt Sacramentarij , Alij verò Iconomachi , alij Anabaptistæ facti sunt, & subinde nouum aliquod dogma sequuti , nullus vt apud eos legitimus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cum primis cauendum est homini Christiano: cui persuasum esse debet, spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrẽ prius omnia & facere & pati paratus esse se debet,quàm vt ab Ecclesia , quàm vt sibi sponsam Christus elegit, in cuius communione Christi sponsa & ipse efficitur,se diuelli quacunque tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquàm se à sponso Christo separet,& fidem semel illi datam inuiolatam seruet,quo possit ad pręmia,quæ sponsis suis Christus pollicitus est,peruenire.

Lib.4.contra Parmenia. — *Hom.7.et.8.in Ezechielem.* — *Hie.lib.5.ca.6.* — *Hier.6.* — *Eze.16.* — *Quomodo hæretici in principio viarũ fabricant lupanar suum.* — *Hier.2.* — *Collis sublimis & lignum frondosum quid.* — *Hæreticorũ dogmata nõ sunt diuturna.*

Ne verò durius alicui videatur, quod à nobis dictum est: Qui potest, hoc est, qui vult capere, capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nam & Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, sæpè scripturam, posse, pro velle, vsurpari docent. Libet autem Chrysostomi verba adscribere: qui enarrãs illum Euangelij locum: Propterea non potuerunt credere: quia dixit Esaias: Non potuerunt, inquit, hoc est: noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat: ita nõnunquàm potestate pro voluntate vtitur. Et iterùm: Non potest mundus vos odio habere: me autem odio habet . Hoc & communi sermone vsurpatum videmus , cùm quis dicit, Non possum asperum hominem diligere: vehementiam voluntatis potestatem appellans, Et iterùm: Non potest ille fieri bonus . Et Propheta : Si mutabit Æthiops pellem suam, & pardus varietatem suam, & populus hic potest benefacere, qui didicit mala. Non dicit, quòd impossibile sit ei bene operari: sed quia nolunt, ideò non possunt. Et in Matthęum : Non omnes capiunt, sed quibus datum est: Vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt sorte datam necessitatem susciperis. His enim datum est, qui sponte id eligũt: Quod ideò dicit, vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse: quod quidem

Posse pro velle sæpe in scripturis vsurpatum. — *Nazian.lib. 4. Theologiæ.* — *Chry.hom. 67. in Ioan.* — *Hier.3.* — *Ho.63.in.Mat.*

re imperfecto: Non dixit: nō omnes possunt, sed non omnes capiunt: id est, omnes quidem capere possunt, sed nō tamen omnes capere volūt. Palma proposita est, Qui cōcupiscit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoque sententiam secutus Origenis, Matthæi locum eundem explicans: Non omnes capiunt verbum istud, Nemo putet sub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi sunt virgines, quibus à Deo datum est, sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quęrens inueniet, & pulsanti aperietur. Ad eundem modum interpretatur & Euthimius, explicans illa verba, qui potest capere, capiat. Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui potest capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neq; diuersa esse videtur interpretatio Theodoriti, qui priusquàm hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim esse rem supra naturam, eam tamen laudibus prosequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoq; eundem, quem Chrysostomus, Ioannis locum explicans: Sic dictum est, non poterant, vbi intelligendum est, quòd nolebant, quemadmodum dictum est, de domino Deo nostro: Negare seipsum non potest. De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergò quòd Dominus seipsum negare nō potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quòd illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim nō est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. Quibus autem datum est, sic volunt vt impleant quod volunt. Itaq; vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

Theo. in Epitome diuinorum decretorū cap. de virginit.

Aug. Tract. 53. in Ioan.

De gratia & libero arbitrio cap. 5.

De septimo Præcepto.

CAPVT LXXXIII.

QVòd septimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet alijs leuius videri, quòd cùm absque satisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior est, quàm de alijs quibuscunque satisfactio. Nam si quis cædem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modò iustum animo dolorem cōcipiat, ieiunio, oratione, eleëmosyna placatum sibi Deum reddere, peccatique sui veniam impetrare potest, Cęterùm si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleëmosynæ, Si non vult quadruplum cum Zachæo restituere, saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est, ac posteaquam restituerit, tum demùm de suo det pauperibus. Neque enim gratæ Deo sunt eleëmosynę, quę fiunt de alieno. Si verò fiant ex ijs, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est quod magis abominetur Deus. Nam qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Hinc est quod Propheta quidam, ea quę furto sine rapina cōgregata sunt, vocat densum lutum, dicens: Væ ei, qui multiplicat non sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Nam & grauant & polluunt vt lutum, & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus euadere posit, quàm profundum lutum eum, qui in ipso hæsit.

De furto difficilior satisfactio.

Restitutio rei alienæ.

Eleëmosynæ ex alieno Deo ingratæ.

Eccl. 34.

Abac. 2.

Densum lutum furto vel rapina parta.

Non est autem existimandum solum illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit, quin illud multò grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem, futri nomine quamuis alienæ rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus: Neque putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui furtum prohibuit, quin à parte potius totum id significare voluisse videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed etsi quid inuenisti, inquit, & non reddidisti, rapuisti, quantum potuisti, fecisti: Quia plus non potuisti, ideò non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret: Deus cor, nō manum interrogat. Vsuram etiam si quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus est. Quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitum aliquem in negocijs & contractibus circumscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emendo ab ijs, qui pretia rerum ignorant. Quacunque quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit. Qui nouis & insuetis vectigalibus præter necessitatem vllam suos grauant, in eadem causa esse videntur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes, socij furum: qui cùm per rapinas, miserorumque lachrymas diuitias congregent, si minus fures, certè socij furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus scribitur: Videbas furem, & currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque verò si ipsi non rapiant, crimine vacant: sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur, Qui enim prohibere potest eum qui iniuriá facit,

Aug. in quæst. in Exo. cap. 71.

Aug. de verbis Apost. hom. 19

Inuentum non restitutū, furtū.

Vsura.

In contractibus furtum.

In tributis exigendis vel negandis, furtum.

Esai. 1.

Psalm. 49.

Chry. in Gene. hom.33. — Ioan.10. — Fures ſpirituales.

& non prohibet,is nō minorem,ſcribit Chryſoſtomus,luet pœnam,quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos ſuos debitis fraudant vectigalibus, & ipſi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimen eſt,quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non ſoluit operatio,non eſt alienus ab hoc crimine. Deinde verò,qui non intrant per oſtium in ouile ouium,ſed aſcendunt aliundè,hoc eſt,magiſtratus & honores,eccleſiaſticos præſertim,pecunia ſibi comparant, eos fures & latrones ipſe Dominus appellat. Numerant quidam & hęc inter furti genera: Si quis,Eccleſiæ pręſertim bonis per luxum abutatur: ſi maiores quàm pro cenſu ſumptus faciat: conſequitur enim neceſſario, vt omnes cōtrahendæ pecuniæ rationes excogitet, non ſine magno eorum quibus præeſt,grauamine.

Hæretici fures. Hier.23. Catech 3. — Mendacium imitatur veritatem. — Scripturarū poſſeſsio non competit hæreticis. — Li. de præſcrip. aduerſus hære. Prou.9.

Cęterùm inter omnia furti genera,multo pernicioſiſsimum illud eſt, cuius prophetas quoſdam arguit Dominus,qui furabantur verba ſua. Quem locum enarrans Hieronymus: & ante eum Cyrillus Hieroſolymitanus: Semper,inquit,imitatur mendacium veritatem,& niſi habuerit aliquam ſimilitudinem rectè,decipere non poteſt innocentem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetę atq; dicebant. Hęc dicit Dominus: Et, vidi Dominum. Et, verbum domini,quod factum eſt ad illum, ſiue illum,ſic hæretici aſſumunt teſtimonia ſcripturarum,de vetere & nouo Teſtamento,& furantur verba Saluatoris,vnuſquiſq; à proximo ſuo,Prophetis & Apoſtolis & Euangeliſtis, & aſſumunt linguas ſuas vt cordis venena ore pronuncient. Neq; enim competit hæreticis ſcripturarum poſſeſsio,quam quoties inuadunt,ſyluam alienam cædunt,fontes alienos transuertunt,limites alienos commouent,in alieno ſeminant, & paſcunt,quemadmodū pluribus ea de re verbis Tertullianus diſſerit. Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei,quorum poſſeſsio non pertinet niſi ad Catholicos. Hinc etiam eſt,quod ſcriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat,& panem abſconditum.

De Octauo Præcepto.

CAPVT LXXXIIII.

Mendacij pater diabolus. Eccle.7. Aug. tract. 42. in Ioan. — Ioan.8. Sapien.1. Pſalm.5. — Mendacij tria genera.

OCtauo præcepto prohibetur omne genus mendacij,quemadmodum etiam alio loco dicit ſcriptura: Noli velle mentiri omne mendacium: Aſsiduitas enim illius non eſt bona. Quantum autem ſit crimen mendacium, vel ex eo colligi poteſt quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Quomodo Deus pater genuit filium veritatem,ſic Diabolus lapſus,genuit quaſi filium mendacium. Quare qui veritatem loquitur,Dei,qui veritas eſt: qui verò mentitur,filius eſt Diaboli: qui ſicut ipſa dicit veritas, mendax eſt,& pater eius: intellige mendacij. Verùm & ſcriptura quàm graue ſit hoc facinus,demōſtrat, dicens: Os, quod mentitur, occidit animam. Et rurſus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur quicunq; mentitur. Cùm autem tria ſint mendacij genera: perniciosum quod obeſt: officioſum quod prodeſt: iocoſum quod delectat: peccatur quidem omni genere,ſed eo grauiſsimè quod perniciem adfert proximo: ſiue quis eum doctrinis varijs & peregrinis in aliud Euangelium trāsferre. Dei verbum adulterādo: ſiue capitis aut fortunarum,aut quæ vita charior eſt,exiſtimationis ei periculum creare conetur,falſum contra eum teſtimonium dicendo. Quòd ſi iuſiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullum enim eſſe poteſt facinus magis capitale,quàm teſtem citare mendacij veritatem.

Falſi teſtis pœna in veteri teſtamento. Deut.19. — Homicidij & falſi teſtimonij eadem pœna. Exod.21. — Detractores ſerpentes ſimiles. Rom.1. Eccle.10.

Quamobrem cùm graue ſit crimen mendacium,longe grauiſsimum eſt periurium. In veteri lege contra falſum teſtem pœnam hanc fuiſſe conſtitutam legimus: Cùm diligentiſsimè perſcrutantes, inquit, inuenerint falſum teſtem contra fratrem dixiſſe mendacium,reddent ei ſicut fratri facere cogitauit: & auferes malum de medio tui, vt audientes cęteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non miſereberis eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem videtur falſo teſti pœna propoſita, quam aduerſus homicidas in Exodo ſancitam legimus. Neque enim leuius eſt,falſo teſtimonio,quàm ferro, quenquam lædere. Videtur autem ſub hoc falſi teſtimonij titulo contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur: quæ nonnunquam eſt omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc ſcopulum detractores. Deo odibiles: qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamque mutuam euertere conantur, qui ſimiles eſſe videntur ſerpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inſerunt,ſic iſti clàm detrahentes virus ſui pectoris infundūt in fratrem: cumque lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis ſit creata,iſti eam ſerpenti faciunt ſimilem, dum virtutibus eius in peruerſum abutuntur. Neq; verò modò ipſi qui detrahunt alienæ famæ,verùm & ij qui detrahentibus aurem accommodant,ad eundē lapidem offendunt,quos monet ſcriptura,dicēs: Sepi au

res

res tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia:& seras auribus tuis. Offendunt & susurrones qui seminant discordias inter fratres, qui multos turbant sæpe pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in desiderijs animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Popule meus qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. Offendũt & murmuratores, quibus nunquàm satisfieri potest. Offendunt, vt vno verbo complectamur omnia, quicunq; vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas lingua sua vocant in discrimen, quæ sępè muratas etiam diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille sapiens: & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit: plures vt per linguam interijsse, quàm in ore gladij cecidisse videantur, vt rectè eam Iacobus vniuersitatem iniquitatis vocauerit, inquietum malum, plenam veneno mortifero.

Eccle.8. Susurrones Prou.6. Palpones. Eccle.28. Psal.9. Esai.5. Esai.3. Murmuratores. Eccle.28. Occidit lingua plures quàm gladius. Iacob.3.

De nono & decimo Præcepto.

CAPVT LXXXV.

HVmanarum & diuinarum legum inter alia discrimen & hoc esse putatur, quòd illis aut facta puniuntur, vt furta cædesque: aut dicta, & cõuitia & insidæ aduocationes: aut scripta, vt falsa charta, & famosi libelli: aut cõsilia, vt coniurationes & conscientię latronum. Cęterùm cogitationis pœnam nemo patitur, modò suis terminis ea sit contenta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas persequitur. Aqud quem sicut scripsit beatus Ephrem cogitata non aliter ac facta censentur, & operis instar consilium est: vbi tractat de linguæ morbo & alijs vitijs. Quem secutus Hieronymus: Non solum enim opus, sed & cogitatio mali operis pœnas luet.

Legum humanarum & diuinarũ discrimen

Hier.lib.1.cap. 4.Osee.

Siquidem homo videt quę foris sunt, atque ea sola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, cor intuetur, cor non manum interrogat: Solaque voluntas est, sicut ex Bernardo quoque docuimus anteà, quæ, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut pręter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitięue consentit. Et alio loco: Quid enim odit, aut punit Deus præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & informis non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit antequam occidat, quasi homicida habetur: qui & peierare paratus est, antequàm peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere nisus est, antequam committat, iam adulter est ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis. Voluntas est, quę aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Qui etiam alio loco dicit: Bonus Dominus non consueuit attendere ad ea, quæ à nobis fiunt, sed ad internam mentem, à qua vt hæc faciamus, impellimur. Et ad hanc spectans, vel approbat ea quæ à nobis fiunt, vel auersatur. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis. Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius: non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

I. Reg.16. Heb.4. Voluntas à Deo iudicatur.

Ho.46.& ho. 27. in Genes.

Concupiscentia non prohibetur, sed consensus cõcupiscentiæ.

Falluntur autem, qui prauam inclinationem fomitemque peccati, qui primi parentis nostri vitio nobis insitus est, hoc loco prohiberi censent. Nam, sicut anteà quoque fuit à nobis demonstratum, non exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verùm isti nihil non comminiscuntur, quò possint blasphemam suam sententiam de eo, quòd impossibilia præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum Augustino dicamus, quòd nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo quòd non potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus non prohibuit Deus, cùm diceret: Non concupisces. Fomes iste nobis insitus est à natura, Quę verò sunt à natura, nec laudem, nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem est in renatis concupiscentia: Siquidem baptisma, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata.

Aug.ser.61. de temp.

Concupiscentia remanens post baptismum nõ est peccatum. Aug.cont.duas epist.Pelag.lib. 1.cap.13.

Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christum vocat peccatum: Nunquid ideò Christum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia pec-

Rom.7. 2.Cor.5.

Peccatū nullum sine voluntate.
Au. de duabus animabus contra Manich.
Idem de vera religione ca.14.
Aug. de nuptijs & concupiscentia lib.1.ca.23.

catum tale non est, quòd nos æternæ damnationis reos faciat. Nam dicere peccare aliquem sine voluntate, magnum esse deliramentum scribit Augustinus, & peccati reum teneri quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insaniæ. Vsque adeò enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Quòd itaque concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideò sic vocat, quòd propriè peccati culpæque alicuius rationem habeat, sed vocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua locutio quam lingua facit, & manus vocatur scriptura quam manus facit, itemque sic vocatur peccatum, quia peccatum si vincit, facit. Sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hic Deus, quàm vitiosos affectus, ad quos accedit consensus: vt non concupisces, idem esse videatur cum eo, quod alio loco dicit scriptura: Post concupiscentias tuas non eas: quodque dixit alibi idem Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle: Concupiscere, inquit, passionis: velle autem arbitrij est: frequenter enim concupiscimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiscentiæ non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat: magis autem gloriosiorem facit virginitatis coronam. Qui disertis etiam verbis alio loco concupiscentiam non esse peccatum affirmat. Itidem & Gregorius Nissenus, non eum qui aliquo casu concupierit, sed qui cōsultò sibi vitium asciuerit & contraxerit, condemnandum esse ait. Nam vt innascatur aliquando talis appetitus, sæpè infirmitas insita naturæ etiam præter animi sententiam efficit: Verùm non in modum torrentis, impetu perturbationis transuersum rapi, sed viriliter aduersus eiusmodi dispositionem & affectum consistere, & rationibus perturbationem discutere atque submouere, hoc virtutis est opus.

Eccle.18.
Rom.6.
Concupiscere & velle.
Chry. hom. 52. oper. imperf. in Matth.
Gre. Niss. in lib. de octo beatitudinibus explanans illud: Beati mites.

Chry. ho. 13. in epist. ad Rom.
Concupiscentiæ diuisio.
Gene. 8.
Rom. 7.
Iacob. 1.

Quò magis autem intelligi res possit, illud scire oportet. Concupiscentiam nonnunquam habere nomen fomitis, & esse quandam ad malum inclinationem: factum enim est peccato primi parentis nostri, quòd sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnantem legi mentis nostrę. De hac scribit Iacobus: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hæc non solùm peccatum non est, verùmetiam occasio persæpè coronæ. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiscentia hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsum tamen mortis nondum incurrimus. Est itaque iam hic secundus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, leuis quidam punctus sensuum, & incentiuum vitiorum. Secundus est cogitatio, quæ concepit peccatum delectationis. Hos duos stimulos, quos Græci προπαθειας vocant, scribit Hieronymus Deum nō punire: sine quibus nullum hominum esse posse dicit. Cæterùm peccatum cùm consummatum fuerit, hoc est, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tum demùm generat mortem. Quos autem stimulos Hieronymus, eas affectiones vocat Prosper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affectiones habendo, sed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creaturam, qualitas bonam vel malam significat voluntatem, ac sic motus ij, qui in hominibus affectiones sunt, ijdem ipsi in benè vtentibus virtutes, & malè vtentibus passiones, siue perturbationes, aut, vt quidam volunt, ægritudines fiunt.

In cap. 18. Eze.
Pros. li. 2. de vita contemplatiua cap. 3.

Scripsit diuus Bernardus sermonem quendam de cute, carne & ossibus animę. Et explicans illud psalmi. Multæ tribulationes iustorum, sed de omnibus his liberabit eos dominus. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. His verbis vtitur: Ponamus velut quandam animæ cutem cogitationem, carnem affectionē, vt consequenter os eius intentionem possimus accipere. Sic enim erit in ossis integritate animę vita, in carnis incorruptione sanitas, in cutis specie pulchritudo. Quę sunt ergo tribulationes iustorum, nisi quod interdū decoloratur cutis, cùm videlicet inutilis cogitatio in corde versatur, nonnunquam verò etiam caro vulneratur, quando scilicet ad hoc vsque cogitatio perniciosa procedit, vt delectatione corrumpatur affectio. Nam ossa quidem iustorum omnino integra atque illæsa custodiuntur à Domino, vt nunquam frangatur propositum cordis eorum, nunquam salubris intentio conteratur, vt videlicet concupiscentiæ titillanti etiam detur assensus. Sic enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat, sic consensus omnino animam necat. Antè quem etiam Gregorius: Tribus, inquit, modis impletur omne peccatum, suggestione, delectatione, & consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum. Quia

Grego. interrogationū cap. 11.

cum primam culpam serpens suggessit, Eua verò caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationem & consensum iudex sui animus presideat. Cùm enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnino perpetratum non est: Cum verò caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci: si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sæpè cõtingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationẽ trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat: & cùm caro sine anima dilectari nequeat, ipse tamẽ animus carnis voluptatibus reluctans in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, & ei ex ratione contradicat nec consentiat, & tamen delectatione ligatus est, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vnde & ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legi peccati, quæ est in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat: igitur legi mentis, lex quæ in membris est repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Ecce itaq; homo est, vt ita dixerim & captiuus & liber: liber ex iustitia quam diligit, captiuus ex delectatione quam portat inuitus.

Ex quibus omnibus colligere licet, quòd concupiscentia, quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quàm bellum, quàm pugna, quàm rixa quædam est: in qua, si quis victor euaserit, æternæ vitæ prẹmia meretur: Sin autem superatus fuerit, stipendium illius mors erit ẹterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis est in eo quòd vrimur, quod delectamur, sed si succumbimus delectationi, tùm demùm peccati, tùm æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiscit aduersus spiritum, in eo nihil est peccati: nam & spiritus concupiscit aduersus carnem. Suggerit caro, fac adulterium: suggerit spiritus, non fac. Luctam video, dicit Agustinus, victum non video. Non autem certantem, sed victum pœna consequitur, sicut idem alio loco docet. Loquens de hac concupiscentię pugna S. Marcus Eremita, sic ait: Oppugnatio non est peccatum aut iustitia, sed argumentum liberę voluntatis nostræ. Quapropter opponere propugnaculum nobis etiam permissum est, Vt ij qui tendunt ad mandatum, velut fideles coronari demonstrentur. Qui verò tendunt ad voluptatem, oppugnari tanquam infideles. Pugna est: concupiscit caro aduersus spiritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed spiritus ex aduerso concupiscit aduersus carnem, delectat & castitas. Ergò vincat spiritus carnem, aut certè non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit, castitas lucem desiderat. Quomodo vis innotescere, sic viue. Quomodo vis hominibus innotescere, etiam præter oculos hominum sic viue: Quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur castitas publicè ab omnibus? Quare non laudant adulterium nec adulteri? Qui ergò quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur: Non enim non habes vnde pugnes: Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum, suggestionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat, quod ait Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, Non sit: Iam enim est ibi. Quòd ideò peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in paradiso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola, sed facta transgressione, posteaquàm homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi, vt posit saltem possidere se, sed ab eo possessus à quo deceptus, cœpit caro concupiscere aduersus spiritum. Cęterùm spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te.

Aug. in cap. 5. in Galat.

Au. hom. 43. de verbis domini. Talis esse qualis videri velis

Ioan. 3.

Concupiscentiæ origo.

Quod autẽ aliud sit cõcupiscere, aliud velle, explicans illa verba Pauli, vt non quęcunq; vultis illa faciatis, docet Augustinus quoq;. Velle enim dicit, hominem castum pacem, vt nulla omnino surgat in membris eius concupiscentia aduersaria castitati. Sed nihilo minus, velimus nolimus, concupiscentia habemus, velimus nolimus, titillant, blandiuntur, stimulant, infestant, neque prius illis liberabimur, quàm cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria? Tunc audientur voces illæ triumphantium. Vbi est mors continua tua? Vbi est mors aculeus tuus? Percussisti, vulnerasti, deiecisti, sed vulneratus est propter me, qui fecit me. O mors, ò mors, vulneratus est propter me, qui fecit me, & de morte sua vicit te. Voces illæ sunt triumphantium, pugnantium verò vox est: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea; & anima mea turbata est valdè: tu Domine vsquequo? Hanc vocem e-

Aug. de verbis domini ser. 43. vbi supra.

Vox triumphantium.

Vox pugnantiũ. Psal. 6.

mittebat & Paulus,cui & ipsi,ne magnitudo reuelationum extolleret eum,datus fuerat stimulus carnis,angelus Satanæ,qui eum colaphizaret:Propter quod ter Dominum rogauit,clamans:Et tu Domine vsquequo? Et responsum accepit à Domino : Sufficit tibi gratia mea: virtus in infirmitate perficitur.

Vel ex his verbis perspicuum esse cuius potest, quòd infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modò peccatum non est, verùmetiam facit ad virtutis perfectionem: quodque ea prohibita non sit: neque enim prohibetur pugna, sed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere,vt omnino nullæ sint in te concupiscentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius. Ecce quod nolo, mala desideria surgunt : sed noli obedire. Arma te, sume instrumenta bellorum : præcepta Dei, arma tua sunt. Si benè me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in vestro mortali corpore : Quid est, non regnet? Non obediatis concupiscentijs suis: Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid est obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audisti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus potestatem per Spiritumsanctum, vt membra tua teneas: Surgit libido : tene tu membra : noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato. Tene pedes ne eant ad illicita : tene manus ab omni scelere : tene oculos, ne malè attendant: tene aures ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus : tene latera: tene summa: tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiscentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiscentias carnis ne habueritis? quia necesse est, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiscentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiscimus : Ipsum concupiscere facere est. Sed ait Apostolus : Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ergò quid tibi cauendum est? hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis,suggessit,non audiatur: ardet, nō se compescit,& velles vt non arderet? & vbi est, vt non ea quæ vultis faciatis : Noli dare membra : ardeat sine causa, & consumit se.In te ergò fiunt ipsæ concupiscentię : fatendum est,fiunt:ideò dixit,ne perfeceritis.Decreuisti facere,perfecisti : Perfecisti etenim,si decernas faciendū esse adulterium,& ideo non facis, quia locus non est inuentus, quia opportunitas non datur, quia fortè illa casta est, de qua videris esse commotus. Ecce iam illa casta est,& tu adulter es. Quare? quia perfecisti concupiscentias. Quid est perfecisti? in animo tuo faciendum esse adulterium decreuisti.Par enim est maleficium, inquit Philo, patrasse cędem, & decreuisse. Et B.Marcus Eremita: Cui,inquit, est animus aliquid faciendi, nec potest, perinde est apud Deum cordis cognitorem, ac si fecisset. Hoc de bonis & malis rebus intelligendum est.

Rom.6. Concupiscentiæ obedire. — *Gala.5. Quare prohibet Paulus perficere carnis desideria.* — *Rom.7.* — *Perficere,quid.* — *De lege spirituali cap.15.* — *Philo de confusione linguarū.*

Quod pluribus etiam in Homilia quadam persequitur Macarius: Hęc est cōcupiscentia,quæ prohibetur isto præcepto. Si quis vratur,si quis delectetur, non est adhuc reus præcepti huius violati. Siquidem semina ista cupiditatis quemadmodū à Basilio quoq; scriptum legimus,primo motu cōpesci nequeunt:quin etiam occasio potius & materia ad Dei gratiam promerendam exercendamq; virtutem existunt: vt nō sine causa dixerit Origenes:Sicut caro,si sale nō aspergatur,quamuis sit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuò resoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in ijs mora fuerit, humana tentatio : Cæterùm si ad extremū certa ratione deliberationeq; firmentur,etiamsi in actū nō prodeant, omninò lætifera iam sunt: Tum enim demùm ventum est cōtra pręceptū Dei:Nō cōcupisces. Beatus verò Ephrem consensus,inquit,pro factis iudicatur. Actionis enim vis & caput in ipso consensu,& proposito situm est vbi seipsum reprehendit & peccata sua cōfitetur. Sic & Anselmus exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatum,&c. Nō ait, inquit,non sit,sed,ne regnet. Et si sit peccatum,id est,fomes & delectatio peccati, tamen non regnet,id est,non faciat,quod illicitè cupit. Inest modò peccatum cùm delectaris, regnat si consenseris. Sed quid Anselmum commemoramus,virum excellenti quidem doctrina præditum,sed qui quingentorum annorum ętatē non excesserit? Etiam ante mille prope ducentos annos, sic Pauli locum hunc enarrauerunt ante Augustinum Chrysostomus,& post Augustinum eius discipulus Primasius, & qui promemodum fuit illius ęqualis Petrus Chrysologus : post hunc Theophilactus, atque alij non pauci. Libet autem Petri Chrysologi verba adscribere:Non regnet peccatū in vestro mortali corpore. Non dixit,inquit,non veniat ad vos:non dicit,nō prouocet,non titillet,sed non regnet, non dominetur. Confligat,ad vincentis gloriam: dimicet,& decidat ad triumphū victoris, & tandem se doleat impia peccati dominatio à seruis quondam suis tota securitate calcari: & crudelis tyrannus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus captiuorum:

Macar. ho. 26. — *Basi. in institutione illorū qui vitā cupiūt ducere perfectam.* — *Orig. hom. 27. in Numeros.* — *Rom. 6.* — *Chry. serm. 113. Non regnet peccatum,&c.*

&

& ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat, se veteranus hostis peruenisse deploret. Ad eundem modum Bernardus quoque: Felix anima quæ peccatum sentiens, peccato non consentit, quam & si cogitatio inquinat, ratio lauat pugnans & repugnans legi peccati. Molesta lucta est, sed fructuosa, quia etsi pœnã habet, adhibet & coronam, imò quod sentientem fatigat, vincentem coronat. In hoc enim conflictu, vbi sensus est, non consensus, nihil damnationis est, iuxta Apostolum, His qui sunt in Christo Iesu. *In li. de conscientia. cap. 1.*

Sed & vetustior omnibus his Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Non dominetur mei omnis iniustitia, Non, inquit, vt à se absit, sed ne dominetur sui, orat: Scit per tentationes ad gloriam perueniri. Ac paulò pòst: Dominationem iustitiæ Propheta metuit, tentationem verò eius non recusat. Gregorius verò Pontifex citans hæc eadem apostoli verba: Nequaquam, inquit, peccatum in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc ipsum namque ei de peccato tẽtari peccatum est, quo quia quandiu viuimus perfectè omnimodo non caremus, sancta prædicatio quoniam hoc explere plenè non potuit ei de nostri cordis habitaculo regnum tulit, vt appetitus illicitus, & si plerunque bonis nostris cogitationibus occultè se quasi fur inserit saltem si ingreditur non dominetur. Dorotheus etiam Abbas: Carere, inquit, omninò affectibus & animi perturbationibus sine passionibus, ferè est impossibile, non operari autem vt illi volunt & imperare, non admodum est difficilè. *In Psalm. 138.* *Greg. li. 21. ca. 3.* *Dorot. ser. 1. de obedientia.*

Quæ malum igitur istos agitant intemperiæ? qui tantò priscorum patrum consensui repugnare, suamque opinionem, illorum sententiæ anteponere audent? Nam quod Augustino & Primasio in Africa, idem Ioanni Chrysostomo in Thracia. Origeni in palestina. Hieronymo & Ephrem in Syria. Macario in Ægypto. Basilio in Capadocia. Gregorio & Petro Chrysologo in Italia. Hilario, Prospero, Aquitanico & Bernardo in Gallia. Theophilacto in Mœsia. Anselmo in Anglia, & qui sequuti hunc sunt, reliquis deinceps omnibus, idem visum est, in varijs orbis Christiani partibus. Sed & ipse sensus communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis: in qua si quis strenuè se gesserit, coronam assequitur: sed prohiberi, ne concupiscentiæ carnis assentiamur, ne nos ab ea superari patiamur. Vita nostra militia est: Si premit nos hostis, in eo peccatum nullum est, modò ne opprimi nos ab eo sinamus. *Iob. 7.*

Cùm igitur prohibetur concupiscentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi nõ oportet: Vt cum dixit lex: Nõ cõcupisces, hoc velle dicere credẽda sit: non diligas, quod diligi nõ oportet. Nõ oportet autem diligi, quod vel in Dei credit iniuriam, vel in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniustitia prohibetur hoc vno verbo, Nõ cõcupisces: Nã & si bona cõcupiscentia quoque sit, qua spiritus cõcupiscit aduersus carnem, de qua scriptum etiam legimus: Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum, tamen cùm nõ addicitur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala, sicut ab Augustino traditum est, intelligitur. Itaque non solùm opere, quod nõ oportet si perfeceris, verumetiam animum ad perficiendum si adieceris, contra legem hãc peccatum est. Siquidem non tam operi, quàm volũtati prẽmia sunt à Deo vel supplicia constituta. Ex hac & iustitia nostra & iniustitia pendere videtur. Quòd si voluntas magna est et bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iustus es, diligis quod nõ oportet, iniustus es. Dilectio eius quod nõ oportet, vocatur cupiditas, vel cõcupiscẽtia, dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Hę sunt duæ radices, quas attendit Deus, Radix malorum omnium est cupiditas, radix bonorum omnium est charitas. Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiscitur, Hanc in bonorum Christus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus, Nõ attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrum ex cupiditate an ex charitate facias, solum id spectandum esse putat. Vsq; eo etiam, vt homicidam laudatum, de eo verò qui misericordia ductus, abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos cõfecerat, commendatus à Domino æterni sacerdotij testamentum accepit, Non quòd ipsum bonum sit per se homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Contra Saul nõ occidit Agag regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quę pulchra erant, pepercit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesque, precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere potuit, non quòd malus esset affectus misericordiæ, sed quòd contra Dei præceptum pepercit, deque rebus Amalec concupiuit, Non est in Phinees, laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus. Non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia, partim laudis,

Non cõcupisces, idest, non diligas quod non oportet. *Concupiscentia bona.* *Sapien. 6.* *Aug. in psa. 118* *Radices bonorũ & malorum.* *1. Tim. 6.* *Num. 25.* *1. Mach. 2.* *Phinees homicidium cur Deo gratum, & Saulis misericordia ingrata.* *1. Reg. 15.*

dis,partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret,qui radicem,non quod foris apparet,inspicit. Abominatur omne id,quod ex radice cupiditatis proficiscitur,Contrà quicquid ex radice charitatis procedit,qualecunque sit de eo mortalium iudicium,Deus tamen qui cor non manum interrogat, grato cumprimis animo id amplectitur. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari non potest nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cùm dicit,ne concupiscas,quò facilius inserere posit radicem illam,ex qua nascitur quicquid est rerum bonarum, Cuius meminit Christus dicens, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua,& ex omnibus viribus tuis,& proximum tuum sicut teipsum.

Deut. 6. Matt. 22. Marc. 12. Luc. 10.

Ex his colligere licet,quod anteà quoque copiosè per nos demonstratum est,quod sicut iniustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitia nomine non dignantur hæretici,mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho scriptum legimus,non habet inimicum nisi ignorantem,sic nō alij magis aduersantur charitati,non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quã qui sunt omnis charitatis prorsus expertes, Cuius generis omnes hæreticos & schismaticos esse iam ex Augustino docuimus. Possunt enim hæretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt habere mysteria omnia & omnem scientiam, possunt habere fidem,ita vt montes transferant,possunt non modò suas facultates omnes in cibos pauperum distribuere,verumetiam tradere corpora sua ita vt ardeant, Sola est charitas, quam si habere possent,hęretici & schismatici esse non possent, Sola est charitas,quæ sicut Dei filios à diaboli filijs,sic secernit catholicos ab hæreticis,sola est charitas, per quam retinetur spiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim est quæ non modò non inflatur, verumetiam in mortalium animis eam parit modestiam, vt alteri se præferat nemo: quin alterum se quisque præstantiorem existimet. Hac se destitutos esse negare non possunt, qui posteaquàm segregauerunt semetipsos, inflati sensu carnis suæ, nihil sibi non arrogant, nihil alijs non derogant: sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, vt qui tot seculis in sancta catholica Ecclesia magna cum pietatis & constantiæ laude vixerunt,eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes: qui aut nihil viderint in tam clara scripturarum luce,aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiusdam est impietatis)amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui sunt,nihil ab illo faciunt alienum,si,quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iustitiæ nomen tribui, ferre non possunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantùm præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant,sermonem nostrum conuertamus.

Hæretici charitatis inimici.

Charitas facit Dei filios. Ephes. 4. 1. Cor. 13.

De externo cultu.

CAPVT LXXXVI.

QVod si nuda mens esset nostra, nec vllo membrorum inuolucro irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus: nec erat quòd plura scribendi laborem caperemus. Quoniam verò iuncta est & implicata cum corpore, ac illius adminiculo persæpè mouetur, & nititur ad summum Deum: de eo quoque cultu paucis disserendum nobis restat, qui corpore, quique rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoque scriptum legimus: Si extra corpus constituti essemus, necessarium esset,ea tantum curare,quę animæ soli optimè conducerent. Quoniam verò geminus est homo, conuenit geminum esse virtutum studium,quod & corporis laboribus,& animæ exercitijs absoluatur.

Basi. de vita solitaria cap. 5.

Ac illud quidem homini Christiano certum & indubitatum esse debet, quòd omnis Dei cultus,omnis veræ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo re vera coniungimur,ac illius numini maiestatique dediti sumus,in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quæ voluntas cùm bona & magna est, charitas vocatur: per quam adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur. Hac sola coli Deus maximè gaudet: quicùm sit spiritus,in spiritu & veritate vult adorari. Nec in alia causa, quamobrē de sublimi cœlo filium suum in hanc lachrymarum vallem dimittere,& hoc mortis nostræ corpus indutum,in terris versari cum hominibus voluit: quàm, vt sicut ipse nobiscum vna caro,& vnum corpus fieri dignatus est,sic nos vicissim eius,qui prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis,amore inflammati,ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationeque nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes,ad illum, tanquàm ad vltimum finem referentes,vnus cum eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quem præcipuè Deus à nobis exigit: quem quantùm diligimus,tantùm colimus. Nam sicut ab Augustino quoque scriptnm legimus: pietas Dei cultus est: nec colitur ille nisi amando: Cæterùm vbi verus est amor,

Cultus Dei verus in quo consistit.

1. Cor. 6. Ioan. 4. Christus cur in mundū venerit

1. Ioan. 4. Ephes. 5. Quantum diligimus tantùm colimus Deum. Aug. ep. 120. c. 18. & epi. 26. et de Trinitate. 12. cap. 14.

nequa-

nequaquam sic in ipsa mente reconditus & abstrusus esse potest, vt non per signa quædam & indicia se foras proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc illæ sublationes & deiectiones oculorum, pectorum percussiones, capitum inclinationes, genuum inflectiones, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ cæremoniæ vocantur: quæ, sicut alia externa omnia, ita demum ad promerendam gratiam, & misericordiam Dei momenti aliquid adferre videntur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum volútate proficiscuntur, imitationes vt sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipientis. Sin autem falsò & per simulationem vsurpata fictaque fuerint & ementita, vix esse potest vlla magis nefaria conscelerata mentis improbitas, Cùm in rebus huiusmodi, sicut summum bonum veritas, ita summum sit flagitium simulatio. Rectè enim ab illo dictum est: Simulata æquitas, duplex est iniquitas. Quamobrem talia censentur apud Deum, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quæ foris aguntur qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerum æstimator, non ea sola, quæ fiant externè: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, plus adeò ad prouocandam, quàm ad placandam iram Dei facere videbuntur. Verùm est enim quod à Propheta scriptum est: Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus videt Christus, intus amat, int° alloquitur intus, quæ fiût, vel punit, vel coronat. Extat de eo Homilia diui Macarij: Quod non externa, sed interna promouent, aut lædunt hominem. Editus est etiam nuper libellus Marc. Eremitæ, qui inscribitur, Capitula de ijs qui putant ex operibus se iustificari, in quo docet in rebus externis non bene fiduciam collocari.

Cæremoniarum vis.
Dei cultus quo modo pateſiat per exteriora.
Simulatio summu͂ flagitium.
Aug. in psa. 62
Apoc. 3.
Heb. 4.
Psalm. 44.
Maca. hom. 24.
Mar. cap. 1.

Cæremoniarum diuisio.

CAPVT LXXXVII.

EST autem duplex ordo cæremoniarum. Quædam enim è veritate mentis profectæ, in ipso corpore statim, & in ijs quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur: cuius generis sunt preces, Deique inuocationes, & ea quæ paulò ante recensuimus. Quædam non magis à veritate proficisci, quàm ad illam aspirare videntur: quales illæ sunt, quæ in templis, ornatibusq; templorum, in varietate ordinum, in ritu quorundá sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dierum celebratione sitæ sunt: Quas in sumptu suo instituerunt, si non alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quàm laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cumprimis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam.

Cæremoniæ aliæ proficiscuntur ex animo, aliæ ad animu͂ erigendu͂ referuntur.
Matth. 6.

Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad instructionem populi sumpta præcipuè videtur. Est enim eorum pars multò maxima, qui, cùm sensibus magis, quàm intelligentia, menteque moueantur, suis ipsi cogitationibus ad piè Deum colendum, & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit non raro, rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt, quęque sensibus offeruntur, pulsari sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus institutione, prospectum est maximè, Sumuntur autem cæremoniæ à persona, re, loco, & tempore. Et sunt quæ rectà ad Deú ipsum referuntur, cui cultus exhibetur: vt ritus sacrificij: sunt quæ ad hoíes Deú colentes, vt ieiunia, eleemosynæ, orationes, & eiusdé generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendú Deum præparatur: sunt rursus alia, quasi quędam instrumenta diuini cultus: vt sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria, & id genus alia, Nobis de singulis dicere, rationemue singulorum explicare propositum non est, verùm quæ temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam differemus.

Cæremoniarum instituendarum causa.
Cæremoniæ quædam ad Deum, quædá ad hominespertinent, quædam instrumenta sunt cultus diuini.

De cæremonijs, quæ sumuntur à personis.

CAPVT LXXXVIII.

QVæ sumuntur à personis cæremoniæ, de ijs, quo loco de sacramento ordinis sermo nobis fuit, cùm pleraque dixerimus, tantò nunc futuri sumus breuiores. Neq; enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia conuenire: neque fas esse putatum est, vt sibi quisque, quæ vellet, sumeret, vtque legitimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum vsurparet. Verùm, quod Paulus diligéter monuit, omni semper studio laboratum est, vt non solùm ordo, verumetiam ordinis ornandi cura retineretur in Ecclesia, vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse doctores, non omnes sacerdotes, non omnes Episcopos: non vt sibi quisquam honorem sumeret, sed vt vocaretur tanquàm Aaron. Neque sufficere existimauit, si quis vocatus esset: manuum impositionem

Non omnibus omnia conueniunt.
1. Cor. 14.
1. Cor. 12.
Heb. 5.
Manuum impositio cur ordi

nandis adhibetur. *1.Tim.5.* *Actor.13.*

tionem necessariam præterea iudicauit, de qua & ipsa nihil festinantius, minusque considerate statui præcepit. Cui verò manus essent impositę, signum id erat, quod non iam vsurpauerit, verùm approbatione Ecclesię, & Spiritusancto auctore delatum sibi publicum in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant autem impositionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea suam ordinandis largiretur: quem etiam nunc obseruari morem videmus. Neque enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduanum ieiunium: in quorum collatione solennes etiam ritus precationum, chrismatum, prælectionum, examinum, testificationum & indumentorum adhibentur. Quæ si minus eodem omnia modo factitata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd si successu temporis adiectum est aliquid ad ea, quæ temporibus Apostolorum in vsu fuerunt, factum idest, quò religiosiores & angustiores Ecclesiasticæ functiones redderentur: atque vt ordini publico maiestas quædam diuini spiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponūt, parum essent in legendis ministris circumspecti: vel ij quibus imponuntur, cùm se tanta vident obseruatione receptos, donum suum contemnerent, & parui facerent.

Ordines cur post ieiunium conferantur.

Cœlibatus sacerdotum non est cultus, sed via expeditior ad cultum Dei. *Matth.19.*

Quòd verò non admittuntur ad ministerium Ecclesiæ nisi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tempore somniare videmus: nam & cœlibes reperire licet cuiuis potiùs quàm Deo seruientes: sed quòd qui se propter Dei regnum castrauerunt, multo sunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non eat quisquam inficias, quin honesta sit res matrimonium: tamen seculi curis, quamlibet nolentem, inuoluit hominem: quibus quantum additur studij, tantùm sacris rebus deciditur. Testatur hoc Apostolus quoque, cùm orationes impediri dicit vsu coniugij. Quamobrem vult omnes esse sine solicitudine. Qui sine vxore est, inquit, solicitus est, quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mūdi, quomodo placeat vxori: Et diuisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autē nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniā igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Christus dum sic placere Christo satagūt, vt coiugi quisq; suæ, cui debet obsequium, nō displiceat, cuius causa mundi curis implicari necesse habet: ideò factum est, vt cœlibes tantùm ad sacerdotium admitterentur, quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbant, quomodo sponso suo Christo placere queant: nec est quicquam quod eos ab ipsius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Asceticis disserit Basilius: vbi qui Christi militiæ nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modò coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit, verùm & priuatarum facultatum possessionem eum à se relegare, quin & voluntati suæ propriæ renunciare, seque in potestatem alterius tradere vult: vt sic nudus nudum Christum sequatur, ac non modò nullas facultates, sed ne voluntatem quidem propriam habeat, quò sic ab omnibns mundi curis liber, totus Christo sponso suo vacare queat, illiusque potestati se, quantus quantus est, suaque omnia subijciat. Non est itaq; cultus Dei cœlibatus aut monachatus, sed est ad colendum Deum via quædam expeditior.

1.Cor.7. *Orationes impediuntur vsu coniugij.*

Perfectionē Euãgelicā docet. Basi. in li. de vita solitaria. c.1.

Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, cœlibatum, votaque castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recensuimus obstricti, quàm reliqui Christiani omnes. Quod etiam in disputatione illa, quam habuit cum quodam scholastico Marcus exercitor, ab ipso Marco dictum legimus: Monachi, inquit, non sectantur alienam ab ecclesia doctrinam, sed Christi doctrinam tenere conantur per Apostolum dicentis: Hoc sentite in vobis, quod est in Chtisto Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse, se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem ministerium, non alius vt sit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, nisi quòd magis ille continuus est, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in re verum Dei cultum constitueris, non alius monachi quàm laici, non alius erit cultus cælibis quàm coniugati. Quòd si fide, spe, charitate, rectè coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati, eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eūdem diligunt. Sin autem in contemplando Deo, Psalmis & canticis, hymnis & laudibus prosequendo, si in peccatorum agnitione, in corporis & sanguinis Christi participatione, in eius seruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione, cultum Dei situm esse iudicaueris: quicquid

Monachorum eadem religio quam aliorum. *Mar. Carm.*

quid tandem illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille verò præter hanc cœlibatus, alias quoque sibi nouas leges adsciuit, in quas voluntaria primùm animi inductione cùm iurasset, earum posteà seruandarum necessitate constringeretur, non alia de causa factum est, quàm vt his tãquàm arctioribus vinculis, in studijs pietatis teneretur, atque curis alijs omnibus vacuus, tantò liberior & expeditior debitum Deo cultum præstaret: reiectis omnibus ijs, quibus ab eo retardari posit.

Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neque peccat contra primum præceptum, quod eos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticæ vitæ genus aliquod sit amplexus. Nam hoc asseueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos non habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorum primos auctores fuisse dicant. Certè Cassianus à Marco Euangelista monachos normam suscepisse viuendi scribit. Cuius præceptor Chrysostomus eam ad Ioannem Baptistam refert. Verùm vt nihil dicamus de Apostolis, nihil de ijs, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuere monasticam professi, nihil de Antonijs, Paulis, Hylarionibus, & multis alijs eorum sectatoribus: certè beatum Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quàm plurimos alios, qui non doctrinæ magis, quàm sanctitatis nomine cùmprimis in Ecclesia celebres habentur, monachos fuisse dubium est nemini: qui verò alij monachi non fuerũt, monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno memoriæ proditum legimus, operæpretium se facturum esse putauit si vitam Antonij monachi conscriberet, quam nos etiam ab Euagrio quodam presbytero latinitate donatam, & in eorum Athanasij librorum numerum relatam videmus, qui Coloniæ fuerunt impressi in officina Melchioris Nouesiani, anno M. D. XLVIII. Nam inter ea quæ sunt à Nannio versa, non reperitur. Ioannes verò Chrysostomus, præterquàm quòd in quibusdam locis monachorum institutum in cœlum vsque laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, vt eorum insequerentur vestigia, diligenter est hortatus, etiam tres libros aduersus vitæ monasticæ vituperatores edidit. Sed & ante Chrysostomum virtutum officinas, monasterium vocauit Ambrosius ac in Monachorum laudem non pauca scripsit. Idem fecit Gregorius quoque Nazianzenus.

Monachatus.

Caß.li.2.ca.5. de cœnobiorum institutione.

Hom.1.in Mat. tom.2.

In vita eius.

In prin.ca.2. in hom.14.& ad popu. Antioch.hom.56. & tribus sequentibus, & hom.69.et.70 in Mat.& in Hom.de comparatione regis & monachi.

Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatras pronunciabimus, vt monachos aliquot apostatas nostri temporis, à periurij crimine, cuius rei sunt, propter votum, quo Deo se obstrinxerunt, violatum, liberemus? Nos verò potiùs hæreticos esse censebimus, quos à tam sanctis patribus inflatos sensu carnis suæ, tantopere dissentire videmus: qui suo ipsorum iudicio condemnati, quod ab Ecclesia factum oportuit, vt eos è cœtu piorum eijceret, id priores ipsi fecerunt, seque vltrò à Christi corpore, à sancta Catholica Ecclesia præciderunt. Qui veruersa istorum hominum opiniones, tanquàm Dei verbum suscipiunt & adorant, atque eorum potiùs, qui ipsi inter se dissident, paruum sensum, quàm pium totius Ecclesiæ, tot seculorum consensum sequuntur, quemadmodum ad idololatriæ crimine defendi posint, non videmus. Verùm nos hic monasticæ vitæ propugnationem non suscepimus. Cùm igitur quantum præsens postulat institutum, de cæremonijs, quæ sumuntur à personis, satis multa dixisse videmur, ad alia properabit oratio.

Ambr.epist.82. Greg.in orat.de reconciliatione monachorum.

De Cæremonijs, quæ sumuntur à rebus.

CAPVT LXXXIX.

A Rebus quoq; sumi cæremonias diximus: inter quas principem locum obtinet sacrificiũ: quæ vsque eo propriè Deo debita seruitus est, vt neget esse quẽquam hominum Augustinus, qui dicere audeat, sacrificiũ alij cuiquàm deberi, quàm domino soli. Nam cùm de diuino cultu multa sint vsurpata, quæ honoribus deferũtur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeantur, qui dicũtur colendi & venerandi, si autem eis multũ additur, & adorandi: Quis, ait, vnquam sacrificandũ sensuit, nisi ei, quem Deũ aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus est sacrificiũ: Nã quicunq; Deo cultus alij deferũtur, communes illi sunt cũ hominibus. Quæ causa etiam est, quòd eum tantoperè Satanas oppugnat: quòd hac seruitute sublata, sublatum iri quicquid illud est ex rebus ijs, quæ sub aspectum hominũ cadunt, quo propriè Deus colitur intelligit: nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeatur neq; maior illius, quàm aliorum

Sacrificiũ propriè Deo debita seruitus.

Aug.li.10.de ciuitate Dei.ca.4

Sacrificium externum Satanas cur abrogare conatur.

aliorum quorumcunq;, qui dignitate præstant inter homines, ratio ducatur. Etiam Augustini seculo persuadere per sua membra Satanas hominibus est conatus, visibilia sacrificia ijs alijs congruere: vero autem Deo tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorią; meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia.

Aug.li.10.de ciuit.Dei.ca.19

Sacrificium est visibile signum verũ inuisibiliũ.

Ac verum quidem est, quemadmodum ab Augustino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quòd inuisibilia maiora melioraą; sacrificia Deo debentur: sed non propterea visibile sacrificium excludendum est, quòd ita signum est illorum inuisibilium, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Sicut enim orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse scimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus: quod nisi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipsis, visibile sacrificium quod offerimus vtilitatem adfert. Est enim verum sacrificium, sicut ab eodem Augustino scriptum legimus, omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo sancta societate adhæreatur, quantum ad hominem sacrificantem pertinet, verum Deoq; gratum sacrificium non est.

Sacrificium verum quod; Aug.li.10.de ciuita.Dei c.6.

Psalm.72.

Missæ sacrificio Deo perfectè adhæremus.

Cùm autem sacrificia multa sint, quibus hoc agimus, vt, quod sibi solùm Propheta bonum esse dixit, Deo adhærere queamus, nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Missæ sacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Christi beneficiorum commemoratio, fieri non potest, quin eorum contemplatione mens hominis ardescat, & in eius ineffabilem incorporeumque complexum, sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis beneficijs immerentem, quin extrema quæque supplicia merentem potiùs, affectam esse perspicit.

Sacerdos quomodo se ad Missam præparare debeat.

Quamobrem, celebraturus hoc sacrificium sacerdos, illud ante omnia curat, vt sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summam quietem, sabbatum agat spirituale: quo vacare possit, & videre, quoniam Christus est ille Deus, qui oblato in ara crucis pretiosi corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cœlesti patri suo per mortem suam reconciliauit, ex impijs pios, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accensus, & se, & adstantes omnes, quin & Ecclesiam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam bono, tamque beneficio Deo sacrificium offert: atque vt ab eo tantopere amata, tantisque beneficijs affecta, vicissim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo separari queat, ipsius, qui solus id præstare potest, misericordia perfici petit. Quò magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adherere Deo possit, membra quoque corporis omnia per id tempus, vt huic vni rei subseruiant, procurat: vt mentis iudicio voluntatique parentia & illius veritatem ac synceritatem consequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemque tanquàm dominam comitentur: ita vt mentis morum, motio semper corporis assequatur, vt siue animus peccati & culpæ conscius, prosternat se atque abijciat coram Deo, corpus eundem gestum, eundemque actum subeat, atque conficiat: siue agendis pro acceptis beneficijs gratijs mentem ad Deum cogitationemque sustulerit, eandem ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusque sequantur: siue quid quoquo modo studeat animus, atq; decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repente tanquàm in speculo, sic in corporis motu, illud intestinum animi consilium voluntasq; cernatur.

Sacerdos ad altare & se & populum offert Deo.

In sacrificio Missæ præsentes, quomodo affecti esse debeat

Sicut autem sacerdos ad eundem modum affectus etiam esse debet è populo quiuis, qui præsens adest, quoties tremendum hoc à sacerdote sacrificium peragitur: vt & ipse non alijs rebus vacet, quàm ijs quæ per sacerdotem aguntur contemplandis: atq; illius exemplo omnibus & animi & corporis motibus in Deum feratur: cumq; verba illa dicentem audierit: Sursum corda, non ore magis, quàm intimo corde respondeat: Habemus ad dominum. Admonentur enim his verbis qui præsentes adsunt, vt, quæ sursum sunt, quærant, vbi Christus est ad dextram Dei sedens: quæ sursum sunt sapiant, nõ quæ super terram. Procul itaq; tum facessat ex cordibus hominũ carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo toti sint, ad quod sacerdos inuitat, vt quòd verbo se facturos promittũt, re præstent: ne si quis aliud in lingua prõptum aliud in pectore clausum habuerit: quod Ananiæ dixit Petrus, sibi quoq; dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuũ, mentiri te Spirituisancto? Non enim est mentitus hominibus, sed Deo, atq; ita magis etiã Deus eum execretur, sicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quamobrem quod lingua profitentur, corda re ipsa sursum erigant, vbi Christus est in dextra Dei sedens, ibi mens cuiusq;, ibi fixa sit cuiusq; cogitatio, vt cum Paulo dicere possint. Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde saluatorem

Sursum corda.

Coloss.3.

Actor.5.

Esai.29.

Philip.3.

uatorem expectamus dominum Iesum Christum. Censent confabulationes, cessent curæ terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à sacerdote posteà geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid sit illud pro quo Deo gratias agere debeamus ostendit, cùm quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus, mortuus & sepultus sit, tertia die resurrexerit, in cœlum ascenderit, non verbis magis explicat, quàm totius corporis actione repræsentat, ac sub astantium oculos subijcit. In horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum esse mentes hominum oportet, vt quod esse dignum & iustum fatemur, Deo pro illis gratias agamus, neq; verbis modò gratam nostram voluntatem declaremus, verumetiam sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, ita non eius hac tanta dilectione prouocati, vicissim diligamus eum, & exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem: ea mente, vt sicut ipse posuit animam suam pro nobis, & nos animas nostras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati simus, quàm vt vnquàm ab illius nos dilectione separari permittamus.

Dignum & iustum est. *Ephes.5.* *Rom.12.* *Ioan.10.* *1.Ioan.3.*

Hoc animo qui præditus est, siue sit sacerdos, siue sit aliquis ex ijs, qui rei diuinæ præsentes intersunt, is demùm in odorem suauitatis hostiam acceptam, Deoque placentem offert. Nam externæ cæremoniæ nullus est eam exercenti vsus, si non sit ex hac intestina voluntate profecta. Falsum est enim, quod filij desertores de matre sua quondam Ecclesia commenti sunt, quasi prædicatum in illa fuerit, valere coram Deo sacrificium sacerdotis ex opere operato, siue bono motu vtentis, Cùm Ecclesiæ doctrina cum isto commento pugnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu vtentis, vel sacerdotis, vel populi, non modò docuit in Ecclesia nemo, verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes, nisi quis per fidem, animique deuotionem fructum illius in se transferre conatus esset, exitio potius illi futurum sacrificium, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorsum autem admoneret populum sacerdos, vt corda sursum erigerent, si valere sacrificium sine bono motu vtentis persuasum haberet? Vt vel hinc perspicuum cuiuis esse queat, quàm sint ab omni veritate auersi, quos ista comminisci non puduit, cùm tamen auctorem huius commenti proferant neminem. At docuerunt scholastici, Missam ex opere operato valere. Docuerunt, verùm illud nusquàm addiderunt, sine bono motu vtentis. Tum autem, longè alio sensu docuerunt, quàm quem isti sibi confixerunt.

Philip.4. *Sacrificium sine bono motu non valet.*

Quò magis autem dilucidè cognosci res queat, libet planioribus verbis edisserere, quid sit illud quod Scolastici docuerunt, vt sic omnibus istorum impia calumnia detegatur. Scolastici doctores, rerum quàm verborum studiosiores, hoc habuisse propositum videntur, vt orationis ornatu neglecto, quo breuissimo possent verborum compendio rem explicarent. Itaque cùm de eo foret disceptatio, num & mali sacerdotis Missa valeret: quoniam ad rem apertius intelligendam permultum lucis adferre diuisio consueuit; distinguendum inter opus, & opus esse putauerunt: vt aliud esse dicerent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appellare placuit siue sacerdotis actionem, quod Anthisiodorensi visum est: siue sacerdotem ipsum sacris operantem: (sic enim loquitur Innocentius: Non ergò sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum.) Opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm scribunt, Missam ex opere operato valere? Quid aliud, quàm, non esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verùm ipsam quæ præsens est in altari, rem immolatam: ipsum verùm corpus Christi, quod pro nobis traditum est, ipsum verum sanguinem Christi, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi virtute, non autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus omnia consequamur. Quærit alicubi diuus Thomas: Nunquid sacerdos immundus potest mundare. Et respondet quod non, si ageret in propria virtute, sed agit virtute sanguinis Christi, qui est sicut causa prima. Potuit'ne dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis consentaneum? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione (hoc enim est sacrificium quod offerimus:) collocari iubent: cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum: Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in sanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, spem suam omnem defixam

Opus operatum & operans. *Opus operans.* *Anth. 1. in par. summæ.* *Innoc.li.3.mysteriorum Missæ cap.5.* *Opus operatum* *In epi. ad Heb. cap.9. Lect.3.* *Hier.17.* *1.Pet.1.* *Ioan.1.*

habeat:verùm in agno isto immaculato, cuius pretioso sanguine redempti sumus. Hi[c]
Ioan.5. est,qui tollit peccata mundi : hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem , dabi[t]
1.Ioan.3. nobis:hic est vnus aduocatus,mediator & reconciliator noster. Homo sacerdos,mini-
2.Cor.5. ster tantùm est reconciliationis : ministerium enim reconciliationis dedit illi Deus
Psalm.129. quemadmodum à Paulo scriptum legimus: Vera propitiatio pro peccatis nostris : veru[s]
Heb.5. Sacerdos in æternum,solus sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus est, &
Heb.9. exauditur semper pro sua reuerentia,&per quem exaudiuntur quotquot exaudiuntur,
Rom.8. est ille qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta : qui sedens ad dexteram
patris,etiam nunc interpellat pro nobis,Dominus noster Iesus Christus . Cuius corpo-
Heb.9. ris & sanguinis Sacramentum cùm præsens adsit in altari: cumque subijciatur sub ocu-
los astantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda pecca-
Cyp.8.ser.de cœna domini. ta: in huius sacramenti præsentia,sicut à sancto martyre Cypriano scriptum est, non su-
peruacuè mendicant lachrymæ veniam , nec vnquam patitur contriti cordis holocau-
stum repulsam.

Hoc sensu dixerunt Scholastici,Missam ex opere operato valere,non propter sancti-
tatem,aut actionem sacerdotis,sed propter victimam illam salutarem,cuius tum fit im-
molationis repræsentatio.Quis autem est,qui sensum hunc cumprimis pium esse nega-
re audeat?Ne quis autem ita sensisse Scholasticos dubitare queat,ipsa eorum verba sub-
iungemus.Ac ventilant quidem hanc quæstionem:Vtrum sacerdotis mali Missa tantun-
Tho.Parte.3.q.82.art.6. dem valeat,quantum boni: Thomas de Aquino:præceptor eius Albertus, Bonauentu-
Alb.li.4.sent.dist.13.art.31. ra,Ioannes Gerson,Gabriel Biel,& alij nonnulli: Quoniam verò longum esset singulo-
rum verba recensere,breuitati studentes,ex Ioanne tãtùm Scoto quædam adscribemus.
Bon.in 4.sent.dist.13.qu.4. Missa non solùm valet ,inquit,virtute meriti,siue operis operantis, sed etiam virtute sa-
crificij &operis operati:vel,non solum valet virtute meriti personalis sacerdotis offeren-
Gers.ser.2.de die mortuo. tis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ,in cuius persona per ministrum com-
Scot.in quodlibet.q.20.in expositione sacri Canonis Missæ. Lectione.26. munem offertur sacrificium-Alioqui,Missa mali sacerdotis, qui in illo actu non mere-
tur personaliter,sed demeretur,nulli valeret in Ecclesia:quod reputatur communiter in-
conueniens:Et rationaliter:iuxta illud Ioannis:Panis quem ego dabo,caro mea est, pro
mundi vita. Quandocunque enim Christus vt summus sacerdos offert,panis quem dat
Ioan.6. id est,caro eius,est mundi vita.Hactenus Scotus.
Supra.cap.53. Cùm de sacerdotio sermo nobis esset , docere nos meminimus, quòd sacerdos nihil
aliud est,quàm reconciliationis minister:fungitur enim legatione , siue ministerio pro
Christo:& capite,&corpore.In consecrando siue sanctificando,offerendo,distribuẽdo,
manus,lingua,ministerium hominis est mortalis:verùm ipsa cõsecratio,siue sacrificatio,
oblatio,distributio,denique virtus omnis, & efficacia, non est nisi æterni sacerdotis il-
lius & immortalis,Domini nostri Iesu Christi.Hoc igitur in loco Christi capitis mini-
strum agit. Cùm verò precatur Deum,vt oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari re-
præsentatio,fructum ad fideles omnes redundare faciat, ministrũ agit Christi corporis
Ecclesiæ . Scotus igitur hoc dicere videtur ijs verbis , quæ paulò antè per nos adducta
sunt: Siue sacerdotem cõsideres,tanquàm Christi capitis,siue tanquàm Christi corporis
ministrum,vtroq;modo valet Missa.Nam quòd ad prius illud ministerium attinet,non
refert quo sit vitæ merito sacerdos. Christus est enim summus ille Sacerdos,qui semetip-
sum offert panis quem dat,id est,caro eius, est mundi vita . Quamobrem non hominis
Sacerdotis actio,verùm Christi Sacerdotis oblatio,Christi caro,quam semel in ara cru-
cis pro nobis in mortem obtulit,illa est vita mundi,illa est,per quam salutem consequi-
mur:Hominis autem sacerdotis nihil aliud est,quàm ministerium. Virtus omnis penes
carnem illam est,quæ cùm propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexte-
Aug.tract.5.in Ioannem. ram Dei collocata,pro nobis interpellare nunquam intermittit.Rectè enim ab Augusti-
no dictum est: Qui fuerit superbus minister,cum diabolo computatur , sed non conta-
minatur donum Christi. Quod per illum fluit purum est, quod per illum transit liqui-
dum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferrè
non potest.Per lapideum canalem transit aqua ad areolas : in canali lapideo nihil gene-
rás,sed tamen hortis plurimum fructum adfert.Spiritalis enim virtus sacramenti ita est
vt lux:& ab illuminandis pura accipitur,& si per immundos transeat , non inquinatur.
Quod verò spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos pro Christi corpore fungi-
tur Ecclesia, cum primis id optandum foret, vt quibus illa ministris vtitur ad iram Dei
placandam, essent moribus inculpatis:, ne, si sicut populus, ita sacerdos quoque factus
Esai.24. sit,rectè ad vtrumque dici posit,quod à Propheta scriptum est: Iniquitates vestræ diui
Osee.4. serunt inter vos & Deum vestrum,& peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis,
Esai.59. ne exaudiat.Certũ est em̃ quod multũ valet deprecatio iusti: neq; temerè dictũ est ab il
lo cæ-

lo cæco nato, cui Christus oculorum visum restituerat: Deus peccatores nõ audit. Cęterum in homine Sacerdote sacris operante, si nulla sunt ipsius ministri merita, nõ desunt tamen eius, cuius est minister, Ecclesiæ merita: quæ non à maiori quidem, sed à meliore tamen sui parte, sancta dicitur: & regnum sæpè cœlorum à Christo vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neq; fructum erat vllum allatura (scriptum est enim: Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis) cùm is orat in Ecclesiæ persona, quæ in potiore sui parte sancta est, non potest eius oratio non ijs, pro quibus orat, esse fructuosa, quamuis ipsi sacrificanti sit perniciosa. Malitia enim ministri non impedit bonitatem, siue bonum opus personæ, quæ bona est: sicut si bonus aliquis dominus per manus famuli sui nequam, eleëmosynam tribuat, non ideò perdit eleëmosynæ suæ meritum. Et hoc est quod orans dicit Sacerdos: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis: Pacem meã do vobis, pacem relinquo vobis: quæso, ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesię tuæ. Videntur eiusmodi nõ esse dissimile procuratoribus hospitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt, largè datur Eleëmosyna: cùm tamen ipsis pro se petentibus nihil daretur: fortassis etiam turpiter abigerentur: cùm tamen ipsi nihilominus partem distributionis accipiant. Præclarè scriptum est ab Hieronymo. Episcopus, presbyter, diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Ante quem etiam Cyprianus, Scribæ & Pharisæi in cathedra Mosi sedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine potestatis vtuntur, & officium, nõ vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dęmones exorcistis. Christum (inquiũt) scimus, & Paulum nouimus, & in nomine Christi quem Paulus prædicat adiurati egredimur: vos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine suo quæstuarij nihil peragunt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi dæmones profitentur: sed nomen Christi etiam per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & fiunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt institores, quarum rectores potius eorum quos ducunt, pecunijs inhiant, quàm saluti. Et tamen mare seculi huius necessarios habet eiusmodi transuectores: alioqui cessabunt commercia, nec ex transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium: nec occurrent sibi solatia regionum, si vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippè sępè malorum ministeria suffragantur. Hæc ille.

Ioan. 9.
Ecclesia non à maiori, sed à meliori sui parte sancta dicitur
Prouerb. 28.
Her. li. 1. contra Iouinianum.
Cyp. in serm. de baptismo Christi
Exorcistæ quæstuarij nihil suo nomine peragunt, sed Christi

Iam ergò quæ Scoti fuerit mens ijs verbis, quæ per nos producta sunt, planum satisfecisse videmur. Neque verò solùm in hac sententia fuisse Scotum aut Thomam existimandum est. Fuerunt etiam Augustini seculo, qui sacramenta & sacrificia ex dignitate ministrorum esse metienda putarent: quique mali Episcopi, aut sacerdotis preces obesse potius, quàm prodesse, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Cresconium, Gaudentium, contraque Donatistas alios scribens Augustinus, pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum ex Esaia: Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat: & qui similaginem, quasi sanguinem porcinum: & qui offert thus, quasi qui benedicat idolo. Sed hæc Augustinus cùm de schismaticis multo congruentius dici docuisset, his deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali sacerdotes, vel collegis bonis, sicut fuit Zacharias: vel popularibus, sicut fuit Nathanaël, in quo dolus non erat: quantò magis nihil obest in vnitate Christiana Episcopus malus vel Coëpiscopis, vel laicis bonis, cùm iam ille sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech, & pontifex noster, sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest, sed offerentibus malis, quòd verissimè dictum est, Dona iniquorum non probat altissimus. Ac paulò pòst, cùm obiectum esset ab eodem, Sacrificia impiorum execratio est Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eis ipsis oberunt, qui offerunt impiè. Nam vnum atque idem sacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim mãducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, alijs, sed sibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Augustinus innuit, quàm quòd alijs verbis dictum est à scolasticis, ex opere operato, nõ ex opere operantis valere sacrificium siue sacramentum. Certum est enim, quòd mali bona administrando, se tantummodo lædunt, sicut fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat, & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. Cùm verò idem Parmenianus protulisset ex Euangelio, Deus peccatores non audit, An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Episcopus non exaudiri, cùm pro populo rogat? Quod & si ita esset, non ideò tamen populus, si bonus atque fidelis est, solicitus esse deberet: Securos enim illos facit illa scriptura: quæ ait: Etsi quis peccauerit,

Sacramenta ex dignitate ministrorum non metienda.
Aug. cont. Cresc. li. 3. ca. 6. cont. secundã ep. Gaudentij. l. 2. ca. 9 cont. Dona. li. 2. ca. 4. & sequẽtibus.
Esai. 66.
Cont. Parmen. lib. 2. cap. 5.
Ioan. 1.
Psalm. 109.
Prou. 15.
Idem cap. 6.
Eccle. 34.
Idem cap. 8.
Ioan. 9.

aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Cumque posuisset de Balaam exemplum: Non mirum est, inquit, si verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si à malis dicantur Episcopis, exaudiantur tamen: non pro peruersitate præpositorum, sed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quàm quòd posteà scriptum est alijs verbis à Scoto: Sacrificium, inque preces, non solùm valere virtute meriti personalis sacerdotis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesię, in cuius persona per ministrum communem offeruntur: cuius item, non peccata ministri Deus respicit.

1.Ioan.2. *Num.23.* *Oratio mali sacerdotis pro bono populi exauditur.*

Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum sententia, cùm ex opere operato valere Missam dicunt: nimirum eadem quæ quondam Augustini: eadem quæ totius Ecclesiæ Catholicæ fuit, est, & erit semper. Qui verò sensum illis contrarium affingunt, aut non intelligunt ipsi, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant, aut extremè sunt improbi: qui dum quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregare student, quod veritate non possunt, eiusmodi conficta calumnia perficere conantur: alienum prorsus & absurdum, ac minimè pium illis sensum affingentes. Verùm hæc est potestas tenebrarum, quibus in hanc cæcitatem adducuntur. Sed & si quis visus est esse de applicatione sacrificij scrupulus, an ea pro alijs fieri poßit, per hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse videtur. Cùm enim isti concedant, tamen propitiatorium Christi sacrificium applicari posse pro alijs, hoc est illud, quod in Missa dicimus applicari. Neq; enim sacerdos in Ecclesiæ persona, cuius minister est, suum cuiquam opus applicat, verũ applicat opus Christi: sacrificium illud applicat in ara crucis peractum: paßionem applicat & mortẽ Christi, per quam cum patre cœlesti reconciliati, peccatorum nostrorum sumus remißionem consequuti. Huius fructum vt fideles adipisci, peccatorumque remißionis & salutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queant, Deum patrem precatur, per eum ipsum, qui sacrificium pro nobis factus, morte sua nobis hæc promeruit, Dominum nostrum Iesum filium eius vnicum. Atque hoc est, quod applicari dicitur, sacrificium. Applicatur autem non viuis magis, quàm mortuis: neque præsentibus modò, verùm & absentibus: nisi fortè pro viuis tantùm semetipsum Christus obtulit, & pro ijs qui præsentes tum adfuerunt, & non pro mortuis & absentibus quoque. Atqui contradicit scriptura, cùm mundi totius eum afferit propitiationem fuisse: & ex persona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, o mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vocem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè sacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, sed eandem quam Christus obtulit, offert in Ecclesiæ persona minister eius sacerdos, neque pro alijs, quàm pro quibus Christus obtulit, & oblatione sua Domini mortem annunciat, qua redempti sunt omnes: cui oblationi participant omnes, qui sunt in vnitate corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iam ex ea migrauerint, siue pręsentes, siue sint absentes. Quòd si non redemit Christus morte sua patriarchas, prophetas, & sanctos alios patres in se credentes, qui mortem eius præcesserunt: non rectè dicitur pretium hoc redemptionis pro mortuis offerre sacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides est Ecclesiæ, qui sunt isti, qui cùm eandem se lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quòd Christus obtulit in omnium redemptionem æquè mortuorum atque viuorum, id rectè mortuis applicari? Sed isti putant suum opus applicare sacerdotem. Videntur Ecclesiæ mysteriorum esse prorsus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in Catholica, de ijs quæ pertinent ad fidem Catholicam, instituti. Repetendum est igitur iterùm atque iterùm, & inculcandum, vt ne sint nescij. Non suum opus, non suam oblationem applicat sacerdos: verùm opus Christi, oblationem illam, qua semetipsum obtulit Christus in odorem suauitatis: cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tum ad illos, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum patrem per eundem Christum precatur. Quòd verò seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum est: quin iam inde ab Apostolorum temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum esse scribit pro matre sua sacrificium pretij nostri. Quod etiam pro fratre suo Satyro se narrat Ambrosius obtulisse. Simul & Faustinum quendam hortatur: vt Germanã suam vita functã, non tam deplorandã, quàm prosequendam orationibus existimet, nec mœstificandam lachrymis suis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam, arbitretur.

1.Tim.1. *Luc.22.* *Applicatio sacrificij.* *Missæ sacrificiũ pro mortuis valet.* *1.Ioan.2.* *Ozeæ.13.* *Sacerdos non suum opus applicat.* *Aug.li.9.cõfes. cap.12.* *Amb.in orat. funebri de obitu fratris.* *Epist.8.*

Cyprianus antiquior Augustino negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominasset. Vtroque vetustior Tertullianus, etiam aniuersariorum meminit de vxore dicens: Marito superstite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resu-

Cyp.li.1.ep.9. *Tertul.de monogamia.*

rectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro: Iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblatiões annuas reddas. Paulinus verò: Rogat Amandum, vt pro fratre quodam, qui maluit ad dominum debitor transire quàm liber, oret: vt misericors & miserator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari, & abyssis, refrigeret animam eius stillicidijs misericordiæ suæ, per orationem ipsius. Quia sicut ignis, inquit, accensus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum: ita proculdubio, etiam ros indulgentiæ eius, inferna penetrabit: vt roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æstuantes, refrigerentur. Ambrosius, & trigesimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit: atque vtramq; obseruationem habere auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. Et beatus Ephrem cùm trigesimum diem complesset, sui memoriam fieri petiuit. Et longè vetustissimus omnium Clemens, etiam orationes recitat pro quiescentibus in Christo. Et capite sequenti. Peragatur, inquit, dies tertius mortuorum, in psalmis, in lectionibus, atq; orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitum atq; defunctorum, etiam quadragesimus secūdùm veterem formam. Moysen enim hoc modo populus luxit, nec non anniuersarium pro memoriæ ipsius, deturque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipsius. Quod igitur tanto consensu, tot seculis, quàm latè patet Christianū nomē, obseruatū semper vbique locorū fuisse videmus, quid aliud quàm Apostolorū hanc esse traditionem existimare fas est? Sicut existimasse iā ante docuimus Dionysium Areopagitam, Ioannem Chrysost. & Ioannem Damascenum.

Tert. de exhortatione castitatis. Epistola. 1.

Amb. de obitu Theodosij.

Ephrem in testamento suo. Lib. 8. cap. 47. Animarum defunctorum memoriæ.

Verùm hæc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantissima, Deoque longè gratissima cæremonia: cuius quasi quædam sunt instrumenta, sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria. Visum est enim, ad honorem huius tanti sacrificij pertinere, vt rei tam sacræ etiam instrumenta sacra essent: quorum quædam non nisi legitimè consecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouum non est: quin ipsis etiam Hieronymi temporibus, & multò antè vsitatum. Sic enim ille scribit ad Theophilum Alexandrinum Episcopum: quæ epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam ab eo conuersis: Discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire: sacrosque calices & sancta velamina & cætera, quæ ad cultum dominicæ passionis pertinent, nō quasi in anima & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini eadem, qua corpus eius & sanguis, maiestate veneranda. Quæ tamen verba non ita sunt accipienda, quasi res inanimæ, vasa & vestes, gratiam in se suscipiant: quod in hominibus, qui consecrantur, fieri dubium non est, sed per consecrationem tamen vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum: sanctaque propterea dicuntur, siue sacra, quòd posteaquàm semel Deo dicata, diuinoque cultui destinata sunt, iam deinceps in alios vsus quoscunque ea conuertere non licet. Hieronymi quoque preceptor Gregorius Nazianzenus: Ne ipsa quidem, inquit, indumenta sacerdotalia, vel ministerij vasa, cuilibet contingere saltem aut contrectare fas est. Chrysostomus verò: Etiam priusquam Deo dicarentur sacra vasa, tamen quod in hunc vsum erant confecta, nequaquam, inquit, ea deinceps quasi prophana intuemur, sed tanquàm à Deo facta, nec audent ea temere attingere: Neque verò Hieronymi aut Gregorij seculo primum sacris vasis & vestibus, calici præsertim, patinæ & pallæ hic honor est habitus, propè centum annis antè, Stephanus Papa, idem & martyr, ad quem extant Cypriani quoque martyris scripta, ad Hilarium scribens his verbis vsus legitur: Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque diuinus omni cum honorificentia & honestate à sacerdotibus, reliquisq; ministris celebratur, & sacrata debent esse & honesta, quibus alijs in vsibus, cum Deo eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quàm Ecclesiasticis & Deo dignis officijs, quæ nec ab alijs debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio quæ Baltazar regem percussit, super hæc transgredientes & talia præsumentes veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima. Idem in epistola Soteris ad Episcopos Italię multò antè, Idem à Sixto Papa, qui fuit sextus à Petro, scriptum legimus, cuius verba hæc sunt. In hac sancta sede Apostolica à nobis & reliquis Episcopis, cæterisq; Domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa non ab alijs quàm à sacratis, Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valdè est, vt sacra Domini vasa, quæcunque sint, humanis vsibus seruiant, aut ab alijs, quàm à Domino famulantibus, eíque dicatis tractentur viris, ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo suo, & ij etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iustus sæpissimè pro impio.

Sacrificij instrumenta.

Sacra vasa quare sancta dicuntur.

Naz. in Apologetico.

Pœna sacra vasa temere cōtingentium. Dan. 5.

Soter. epist. 2. Sixt. epist. 2.

Cæreorum vsus antiquißimus. Cereorum quoque & luminarum vsus vetustißimus est in Ecclesia. Cùm accenderetur pro martyrum honore cerei, visum est. Vigilantio minimè ferendum, quòd ea res idololatriam quandam resiperet. Contra quem scribens Hieronymus: Cereos, inquit, non clara luce accendimus, sicut frustra calumniaris, sed vt noctis tenebras hoc solatio temperemus, & vigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd si ali qui propter imperitiam & simplicitatem secularium hominum, vel certè religiosarum *Rom.10.* fœminarum: de quibus verè possumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Causabantur *Matth.26.* quondam & Apostoli, quòd periret vnguentum: sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioneque eius mentis recipitur: & quicunque ac- *Rom.14.* cendunt cereos, secundùm fidem suam, habet mercedem: dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundat. Idololatras appellas huiusmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Christum credimus, de idololatriæ errore venisse: non enim nascimur sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & id- *Cerei accēsi cur Euangelij lectioni præferantur.* circo detestandum est: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquijs, per totas orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, ac- *Matt.25.* cenduntur luminaria iam sole rutilante: non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lam- *Luc.12.* pades suas. Et ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo lu- *Ioan.5.* *Psalm.118.* minis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli, secundum nos ossa veneranda, secundū te, vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur alta- *Sozom.li.6.ca.13.eccle. histor.* ria? Hactenus Hieronymus. Meminit cereorum & Prudētius in Hymno de beato Laurētio. De Melano verò scribit Zosomenus, quod inuētus fuerit lychnos Ecclesiæ tāquam extremus minister parans lucernasq; portās. De Narcisso narrat Eusebius, quod cū aliquādo solēnes Paschatis vigiliæ celebrarentur, oleū ministris defecerit, ob eamq; causam *Euſ.li.6.ca.9. eccle.histor.* vniuersa multitudine cōtristata, Narcissus luminariū ministris præceperit, vt aquā è vicino puteo haustam ad se deferret. Quo cōfestim facto, super aquā orauerit, illáq; lucernis fide in dominū syncera infundi iusit. Sic diuina virtute naturā aquæ in qualitatem olei esse mutatam. Vel ex hac historia liquere potest, quā sit vetustus luminarium vsus in Ecclesia, cum Narcissus vixerit ante annos plus minus mille quadringentos.

Aquæ benedictæ vsus. *Alex.ep.1.ad omnes orthodoxos.* Aquæ verò benedictæ vsus, ab ipsis Apostolorum tēporibus ortum habere videtur: Siquidem, qui fuit quintus à Petro pontifex Romanus Alexander, his verbis illius meminit, Aquam sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi purificentur & sanctificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis *Heb.9.* vitulæ aspersus sanguine populum sanctificabat, atque mundabat, multò magis aqua sa- *2.Reg.4.* le aspersa, diuinisque precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat. Et si sale asperso per Elisæum Prophetam sterilitas aquę sanata est, quantò magis diuinis precibus consecrata, sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atq; mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à phantasma- *Matth.9.* tis versutijs homines defendit. Nam si tactu fimbriæ vestimenti saluatoris saluatos infirmos esse non dubitamus, quantò magis virtute sacrorum eius verborum diuinitùs sa- *benedictiones creaturarū forma.* crantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Et qui præcesit hunc Pontificem Clemens, formam & aquam & Oleum benedicendi tradidit hanc. Domine Sabaoth Deus virtutum, creator illarum, & dator olei, misericors & benignè, qui dedisti aquam ad potum, & mundiciem, oleum ad exhilarandum faciem in exultationem letitiæ, ipse quoque nunc per Christum sanctifica hanc aquam, & hoc oleum, in nomine eorū, qui attulerunt, & da virtutem sanctitatis effectricem, ęgritudinum expultricem, Dæmonum fugatricē, omnibus insidijs aduersariam, per Christum, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum sancto spiritu in secula, *Lib.5.cap.21.* Amen. Sed Theodoritus in Ecclesiastica Historia scribit: Apameę aqua benedicta demo- *Hære.30.* nem esse fugatum. Itidem de Iosepho Scythopolitano scribit Epiphanius, quòd insanum hominem, aqua conspersum ad sanitatem reuocauit.

Sed nobis hoc loco de singulis cæremonijs, quæ sumuntur à rebus, dicere propositum non est: cū pręsertim copiosè de ijs multa sint ab alijs perscripta. Ante annos centū propè septuaginta, scripsit octo lib. ea de re Guiliel. Durādi Episc. Miniacēsis, quib⁹ titulū dedit,

dit, Rationale diuinorũ: quem totidẽ annis præcesſit Rupertus Abbas Tuitienſis, cuius extant de diuinis officijs libri duodecim. Editus eſt etiam non ita pridem in lucem opera viri pij & docti, Ioannis Cochlæi, liber Amalarij Treuerenſis Archiepiſcopi de officio miſſæ, ante annos ſeptingentos & ampliùs ſcriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripſit eadem de re tricentis ante Amalarium annis Iſidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officijs. Inter eas autem res, à quibus cæremoniæ ſumũtur, recenſeri poſſunt & ea, quę ad orationes, eleēmoſynas, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco ſtrictim ea de re breuiterq́; nonnulla dicemus, neque enim huius eſt inſtituti, omnia quę dici poſſunt perſcibere. *De cæremonijs qui ſcripſerunt.*

De Cæremonijs, quæ ſumuntur à loco.

CAP. VII.

A Loco quoque ſumuntur cæremoniæ. Nam oraturi ad templa conuenie mus, quæ fuit ædes, Deo ſolenni ritu conſecratæ. Quin & corpora noſtra, non niſi in templis, aut certè in cœmiterijs, quæ & ipſa conſecrantur, ſepeliri volumus. Præcipuè verò tremendum illud ſacrificium alibi quàm in ęde Domino ſacrata, peragi, per ſanctorum patrum canones non licet. Neq; verò nouum hoc eſt inſtitutum: nam præterquàm quòd in veteri quoq; lege tabernaculi per Moyſen, ac templi per Salomonem conſtructi fuit vſus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hieroſolymitanum aſcendiſſe legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apoſtoli prædicabant, nominatim autem in Aſię, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipſos Antropophagos, Philippũ, Bartholomæũ, Thomam, Matthæũ & Andream, templa & quidem maxima conſtruxiſſe tradit Nicephorus: quos eadem illa conſecraſſe quoque dubium non eſt, vt in alios vſus ea transferri fas non fuerit: Etiam ſi primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone templorum, vel vt ipſe vocat Baſilicarum conſecrationis mentionem facere videatur: qui fuit octauus à Petro Pontiſex Romanus, iuxta ſupputationem Euſebij in Chronicorum libro: vt Apoſtolicum hoc inſtitutũ fuiſſe minimè ſit ambigendum. De Conſtantino ſcribit Euſebius quod is templũ ſaluatoris extructum Hieroſolymis, conſecrandum curauit. Cuius rei meminit etiam Athanaſius, in ſecunda Apologia. De Baſiano narrat Ambroſius, quod is idem fecerit de baſilica quã condiderat Apoſtolorũ nomine. De Baſilio Ancyrano refert Zoſomenus, quod conuocaret ad conſecrationem Eccleſiæ quam ædificauerat, multos vicinorum locorum Epiſcopos. Legimus apud Athanaſium quod in Beryto Iudæi conuerſi, rogabant Metropolitanum, vt Synagogam ſuam eccleſiam conſecraret, in honorem ſancti ſaluatoris mundi. Et ex tunc, inquit, per diuerſas orbis nationes, mos inoleuit, vt baſilicas plurimas vel oratoria pontifices in honorem ſancti ſaluatoris condere, & dedicare non deſinat. Quæritur idem Athanaſius, inter alia crimina ſibi obiectum fuiſſe, quod in magna eccleſia Synaxis habita ſit prius, quam dedicaretur, quodque illegitimæ preces ibi fuerint conceptæ. Ex quibus verbis facilè cuiuis perſpicere licet, quæ fuerit opinio priſcis etiam illis temporibus de conſecratione ſiue dedicatione templorum, cùm illegitimæ preces conceptę, putarentur in templis non conſecratis. Philo quoque, qui fuit Apoſtolorum æqualis, ſcribit hoc de viris Apoſtolicis, quòd habuerint ſacra domicilia, quæ ſemina ſiue monaſteria vocabant: in quibus manentes, honeſtæ ac ſanctæ vitę myſteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorũ, quę ad corporis ſuſtentationem neceſſaria ſunt: ſed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiuſmodi, quibus ſcientia & pietas augeſcunt & conſummantur.

Templa. Sepultura.
Templorũ antiquitas & vſus.
Exod. 26.
3. Reg. 6.
Actor. 3.
Niceph. li. 2. ca. 39. 40. & 41. Eccleſi. hiſt.
Grat. de conſecrat. lib. 1. cap. Omnes.
Iuon. lib. 2. decret.
Euſeb. lib. 4. de vita Conſtantini.
De Baſiano.
Am. li. 1. epi. 5.
Soſo. lib. 4. ca. 13. eccleſi. hiſto.
Atha in lib. de paſsione imaginis domini noſtri Ieſu Chriſti
In priore apologia ad Conſtantium.
Vide Euſ. lib. 2. cap. 17. Eccle. hiſt.

Ac illud quidem dubium non eſt, quantùm ad ipſum Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cùm ſit corporis expers, nullis finibus circumſcribitur, nec loco clauditur vllo: Quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non poſſunt, quantò magis domus hæc quam ædificaui tibi? Cæterùm quòd in templis potius orationes, pręſertim verò ſacrificia peraguntur, hominum id cauſa conſtitutum eſt, quorum ingenium eſt, eorum præſertim qui ſunt de vulgò, quę peruulgata ſunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea deſpicatui ducunt. Si quæ verò ſolenni ritu propriæ diuinę rei faciendę dicata ſunt & conſecrata, neſcio quomodo maiore quadam habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad regum & principum venerationem permultùm facere, ſi domos habitent, quàm reliqua multitudo, magnificentiores, ſi veſtes etiam induti ſint ſplendidiores. Viſum eſt igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum intereſſe, vt ędes certæ conſtituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquam quæ ad colendum Deum pertineret, quin & vaſa, quemadmodum anteà commemorauimus, & veſtes, & miniſtri quoq; peculiares ei rei deſignati ſunt. Deindè verò cùm præcipuus Dei cultus, in eo cha- *Templa quare conſtituta. 3. Reg. 8.*

ritate prosequendo consistat, (nihil autem amatur, nisi cognitum, sicut ab Augustin
An.li.10.de trinitate,cap.1.
quoque scriptnm legimus) omni certè studio laboratum oportuit, vt clarum omnibu
& illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere posset, quantis ille beneficijs morta
lium genus affecerit, quò sic illis commemorandis, ad colendum, hoc est amandum Dei
facilius homines accenderentur. Postulabat itaq; ratio, locus vt aliquis designaretur, i
quo beneficia Dei quàm maximè clara testataque cunctis reddentur, cui rei non ali
domus visa est magis idonea, quàm ea ipsa, quæ rebus diuinis faciendis esse dicata, qua
rum non postrema pars est verbi Dei prædicatio.

Preces quæ fiũt in templo, sunt Deo gratiores.
3.Reg.8.
Neque dubitandum est, quin gratiores Deo sint preces, & ad impetrandum quod v
lis efficatiores, quę fiunt in templo Deo consecrato, non solùm propter loci reuerenti
Sicut Salomon quoque petiuisse Deum legitur, Sint oculi tui aperti nocte ac die supe
domum, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi, vt exaudias orationem serui tui, & pop
li tui Israël in loco isto; verùm etiam quòd cùm coijt cœtus omnis, & aggregatur a
Tert. in Apologetico,cap.19.
Amb. lib.5 in Lucam.
Deum, quasi manu facta precationibus ambiunt orantes, grata est hæc vis Deo, sicut scri
bit Tertullianus, quodque singulis petentibus negaturus fortè fuerat, multorum vna
nimitati precantium ferè tribuit. Fieri nanque, dicit Ambrosius, Ecclesiæ cõtemplatio
ne, vt quòd alicui Dominus negare posset, ignoscat, certum vt sit, quòd maioré cum fru
ctu Deo supplicatur in Ecclesia, quàm quouis in alio priuato loco. Quod his etiam ver
Chr. ad popul. Antioche. ho. 79.
Acto.12.
bis testatur Ioannes Chrysostomus: Et domi quidem orari potest, sic autem vt in Eccle
sia non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitu
Non ita Dominum per te solus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maiu
aliquid est, puta, vnanimitas & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum o
tiones. Propterea namque sacerdotes propositi sunt, vt multitudinis orationes cùm sin
infirmiores, hisce potẽtiores adiungentes, pariter cùm illis in cœlum ascendant. Si nam
que Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo t
ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incomprehensibili D
Chry.hom.3.
natura. Fieri non posse dicit, vt domi tam benè quis oret, quàm in Ecclesia: quod pluri
bus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eaden
Basi. de Baptismo ser.2.ca.8.
de re disserens: Nobis quoque periculum est, inquit, malè obiti mandati, si loci rationen
neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propt
reà quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque ge
neraret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diu
narum scientia infirmitaté. Si verò quisquam obijciat. Quid igitur est quod Apostolu
1.Tim.2.
dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit o
randi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis post hac, neque in monte i
Ioan.4.
Orare in omni loco quomodo intelligendum.
sto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, non comprehendi
eos locos, qui humanis vsibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt, se
dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hierosolymæ ambitu, in omnem to
tius orbis locum.

His verbis indicare Basilius videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Pau
lus in omni loco, quasi passim in prophanis quibusque locis Deus adorandus, Deoqu
sacrificia sint offerenda, quod tamen vbique mente fieri potest: sed quòd non solùm i
templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendi
Deum propriè designato preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quod à Chr
sto dictum est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabiti
patrem, &: Veri adoratores, adorabunt patrem in spiritu & veritate, nequaquàm per hę
verba templa Deo deprecando dicata, videantur exclusa: sed cùm Iudæi cõtenderent, nus
quam adorari Deum oportere præterquam Hierosolymis in templo, quasi Deus alib
non audiret vota deprecantium: contrà Samaritani negarent eum vsquam adorandum
Deut.22.
nisi in monte Garizin, quòd is locus à Moyse decretus esset, vbi Patriachæ benedicerent
populo seruanti mandata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum
non ita multò post, vt & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum carna
lis religio transferretur, ac antiquatis vtrisque, pius & verus cultus, nempe spiritualis, in
eorum locum succederet, quo non in hoc monte, quasi conclusus in eo credatur, qui nõ
solùm huius montis, verumetiam totius orbis Deus est & Dominus: nec Hierosolymis,
quasi non alius ad orandum patrem sit locus aptus & idoneus, verùm quàm longè,
quamque latè pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarum locis templa Deo piè colen
do fabricarentur, in quibus ipsi pij templa Deo facti, non iam in externis tantùm riti
bus, quemadmodum à Iudæis est factitatum, verùm spiritu Deum & veritate sint ado
raturi, nimirùm fide vera, charitateque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhi
bitum

bitum fuerit, ij nihil aliud, quàm certa quædam indicia sint huius fidei, charitatisque futuræ. Est quidem ita, quòd in omni loco Deum adorare fas est, qui non locum, sed mentem requirit feruidam: Verè namque dixit Ambrosius: Non locus orationem commendat, sed deuotus animus. Et aliquot seculis ante Clemens Petri successor: Si propter infideles, inquit, ad ecclesiam iri non potest, domi cœtus congregabis ò Episcope, nō enim locus sanctificat hominem, sed homo locum. Sic Hieremiam in cœno, sic Danielem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionam in ventre ceti, sic latronem in cruce pendentem, sic Ezechiam in lectulo decumbentem, sic Paulum in carcere clausum, Deum deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed si illam ipsam mentem feruidam ad locum sanctum, ad congregationem sanctam attuleris, certum est & indubitatum, quòd ex tali mente profectę preces multorum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futurę sint efficatiores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa Deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggeret, & cum illis puras manus leuet. Deumque cùm sibi, tum Ecclesiæ vniuersæ propitium reddere conetur, ac quę sit illius voluntas, ex ore sacerdotis accipiat. Quam ad rem pluribus hortatur Diuus Clemens Petri successor his verbis: Quomodo non hostis Dei habendus est is, qui in temporibus diu, noctuque est occupatus, æterna verò contemnit? ac balnea quidem, & caducum cibum quotidie frequentat, quæ verò perpetuò manent non curat? Quomodo non dicet dominus huic, Iustificatę sunt gentes supra nos: quemadmodum Israëli improperans dicebat, Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatę concurrunt ad Idola, vt illa venerentur, & priusquam opus actionemue aliquam instituant, illis supplicant, & à festis celebritatibusque eorum se non subducunt, sed in ijs sunt intenti non solùm indigenæ, sed etiam qui longè absunt, atque in Theatra tanquam in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frustra Iudæi nominantur, post sex dierum cessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & vacationis Synagogęque suæ rationem habent, (qui tamen in sua infidelitate virtute verbi sunt priuati, prętereà verò ipsius nominis, quo appellantur, vim proprietatemque amiserunt, Iudas enim confessio est, ij autem non sunt confitentes Deo, cum Christi passionem per scelus effecerint, vt per pœnitentiam salutem adipiscantur) si igitur qui non saluantur in ijs, quæ sine fructu faciunt, sunt assidui, tu qua excusatione vteris cum Deo, qui Ecclesiā eius derelinquis, nec genus imitaris, sed eo derelinquis, vel quia te das ignauię, vel quia deficere cogitas, vel alicui malo studes. In eandem sententiam pleraq; dicit & in eo quod præcedit, & in eo quod sequitur capite.

Amb. in 1. cap. ad Rom. *Deus vbique adorari potest.* *Lib. 8. cap. 40. Const. Apost.* *Hier. 38.* *Daniel. 6.* *Iob. 2.* *Ionæ. 2.* *Lucæ. 23.* *Esai. 38.* *Actor. 16.* *Lib. 2. cap. 64. constit. Apo.* *Diuina temporalibus intenti linquentes reprehenduntur.* *Matt. 11.*

Neque verò sine causa, loca eiusmodi Deo consecrata, vocantur Ecclesiæ. Etsi enim quę propriè dicitur Ecclesia, constat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus (idem enim græcè sonat vox hæc, quod latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati sunt ad spem cœlestis hæreditatis consequendæ, locum ipsum eodem nomine, quo cœtum in eo congregari solitum appellare visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult: ædes eas, vt frequenter necesse est, in quas conuenire vocatos videt: vt eandem vocationem se quoque pertinere testatum omnibus faciat. Quoniam verò non est, quòd quisquam speret fore, vt inter electos censeatur, qui nō sit è cœtu vocatorum, vel hoc ipso nomine facere quisque debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur, quo possit in electorum numerum aggregari: cùm præsertim cœtus hic in terris adhuc militantium, ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago, quædam sit illius iucundissimæ, & eius quidem sempiternę consolationis beatorum spirituum, in cœlo triumphantium, & absque vlla intermissione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire vult, cœtum hunc in terris agentium frequentare opus habeat, atq; hic illud incipiat meditari, quod erit illic sine fine faciendum.

Loca Deo consecrata, cur vocentur ecclesiæ. *1. Pet. 2.*

Porrò congressus, istos non est existimandum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt eo audito, subitò quisque è templo se proripiat, neque sibi quicquam præterà in eo negocij esse putet: sed sic Euangelium audiendum est, vt simul orationi vacetur: cui rei magis etiam, quàm audiendo Euangelio, templa dicata videntur. Domus mea, dicit dominus, domus orationis vocabitur: nō prædicationis aut auditionis. Hinc est quod Græci quoque templa vocant, εὐκτήρια siue προσευκτήρια, Latinè dicere possis oratoria, non prædicatoria vel auditoria. Sicut apud Eusebium, Socratem, & Sozomenum videre licet. Non quòd non rectè prædicetur & audiatur in illis Dei verbum, sed quòd orationibus Deo placando propriè sunt destinata. Verùm est, quòd à veritate dictum est, quòd vnus est magister noster in cœlis. Quos enim hic magister Spiritussanctus intus non docet, indocti remanent. Siquidem forinsecus magisteria, sicut ab Augustino scriptum legimus, adiutoria quædam sunt, & admonitiones: cathedram in cœlo

Templa magis orationi quam prædicationi initio extructa. *Matth. 21.* *Oratoria.* *Euse. li. 7. cap. vltimo. li. 8. ca. 2. et li. 9. ca. 10. Eccle. histo. & lib. 3. de vita Constantini.* *Socra. li. 2. cap. 10. li. 4. cap. 7. & lib. 5 cap. 7. & 20. li. 7. ca. 23.* *Sozo. li. 7. c. 20* *Matt. 23.* *Aug. in epist. Ioan. hom. 3.*

habet,

habet, qui corda docet: qui niſi loquatur nobis intus, fruſtrà foris verba perſtrepunt, quæ haud aliter ſe habent ad mentem hominis, quàm quemadmodum ad arborem agricola. Forinſecus is operatur, adhibet aquam, & culturę diligentiam: verùm adhibeat ille forinſecus quæcunque velit, nunquid poma format? nunquid miditatem lignorum veſtit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinſecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos

1. Cor. 3.

Apoſtolus dicens: Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaque ſonos tantùm verborum ab homine magiſtro percipiamus, res autem ipſas veritate intus docente cognoſcamus, quid aliud faciendum nobis reſtat? quàm vt ad illum qui cathedram habet in cœlo, confugiamus, illum, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoſcere voluntatem illius, & eam cognitam explere ſimul queamus. Quam autem cauſam eſſe dicemus aliam, quamobrem parentum noſtrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quàm ad obtemperandū Dei mandatis paratos, cùm nunc auditores plurimi, factores verò propè nulli reperiantur: niſi quòd illi, cùm ſonum verborum hominis à ſuperiore loco Dei voluntatem in Eccleſia annunciantis percepiſſent, nequaquàm ea vna re contenti fuerunt, verùm, ſicut anteà quoque commemoratum à nobis eſt, ad eum qui cathedram in cœlo collocatam habens intus docet, ſupplices confugerunt, eiuſq; fidem implorarunt, vt & ſanum eorum, quæ à miniſtro verbi dicta eſſent, intellectum præſtaret, & ad explendam Dei voluntatem vires ſuppedi-

Aug. lib. 10. conf. ca. 29.

taret, illud quòd ab Auguſtino in locis aliquot ſcriptum eſt, ſubinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis.

Fel. in Epiſt. ad omnes epiſcopos cap. 1. Miſſa ſolùm celebranda in loco conſecrato.

Atque vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi poſſint, probanda tamen eſt illa Felicis Papæ ſanctio, ante mille annos lata, quòd ſicut non alij quàm ſacrati domino ſacerdotes debent Miſſas cantare, nec ſacrificia ſuper altare offerre, ſic nec in alijs, quàm in ſacratis locis Miſſas cantare, aut ſacrificia offerre licebit. Ac paulò ſuperius: Satius eſt, inquit, Miſſam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis vbi fieri non oportet: niſi vt ſępè dictum eſt, pro ſumma contingat neceſsitate: quoniam neceſsitas

Deut. 12.

non habet legem. Vnde ſcriptum eſt: Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris, ſed in loco, quem elegerit dominus Deus tuus. Quem qui præceſsit eiuſdem no-

Fel. epiſt. 2.

minis pontifex propè ducentis annis: Mandamus, inquit, vt ſuper memorias martyrum Miſſę celebrentur, ne memoria eorum à talibus extingui, aut veneratio poſsit prohibe-

Cap. 58.

ri. Quod in Conciſilio quoq; Laodicenſi inter hos duos pontifices interiecto, ad eundem modum conſtitutum legimus: & poſteà in concilio Cabilonenſi, vbi eiuſdem Laodicenſis concilij ſit mentio. In ſuis quoque contractioribus regulis Baſilius: Quemad-

Baſi. quæſt. 310

modum, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in ſancta loca inferatur: ita neque permittit, vt ſacra in prophanis ędibus celebrentur: veteri inſtrumento apertè ex pręcepto Dei nihil tale fieri permittente, dominoque dicente: Templo maius quid eſt hic. Et Apoſtolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac cauſa? Non laudabo: & quæ ſequuntur. Nec commune conuiuium in eccleſiam inferendum, neque dominicam cœnam in priuatis ędibus contemtui exponendam eſſe, ex his docemur: niſi quis in articulo neceſsitatis delegerit puriorem locum, aut domum tempore accommodo.

Miſſa ſine neceſsitate in locis profanis fieri non debet.
Matth. 8.

Quamobrem qui nulla neceſsitate adacti in illis ipſis locis, vbi potatur ſæpè, ſaltatur, pergræcatur, ſacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iuſtam reprehenſionem effugere poſſunt. Qui ſi hunc honorem habendum Deo non putant, vt in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non alij rei, quàm Deo placando ſacrata eſt, neque ſubmiſſum pij Centurionis illius animum imitari volunt, qui ſe iudicabat indignum, ſub cuius rectum Chriſtus intraret, ſed quaſi pro imperio Chriſtum ad ſe venire iubent, multò rectius facerent ſi ab audienda Miſſa abſtinerent, quę prophanari certè videtur, cùm in prophanis ędibus extra neceſsitatē celebratur. Excuterent iſti pigritiā, faſtumque ſuum abijcerent potius, ac quantacunque dignitate præditi ſint, ita tamen ſe ſuperiorem eſſe Deum ſibi perſuaderent, vt cum illo comparati ne ſint quidem, aut ſi quid ſint, cinis & puluis ſint. Qui hanc animi ſubmiſsionem adorandum Deum non

Mendici apud templa cur aſſideant & quorum nos admonere debeant.
Pallad. in vita Eleæmonis monarchi, qui fuit 815.

adfert, inane ſacrificium, inanis eſt illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoque moribus eſt receptum: quod ſuo quoque ſeculo in omnibus magnis ciuitatibus fieri ſolitum fuiſſe ſcribit Palladius, vt pro foribus templorum eos, qui varijs morbis confecti, membris etiam ſuis mutilati, ac ad extremam egeſtatē redacti ſunt, collocarent, qui quaſi communes quidam hominum præceptores eſſent, per quos vt nec ſecundis rebus efferrentur, nec aduerſis frangerentur, admoneri poſſent. Nihil æquè Deus odit atque ſuperbiam: quam ſi ſecum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum

abeſt,

abeſt, vt placatum ſibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius indignationem prouocet. Aſsidunt, igitur iſti foribus diuinarum ędium, vt cùm oculos in eos noſtros defixerimus, admoneamur fragilitatis noſtrę: nos iiſdem quibus illos caſibus obnoxios eſſe recordemur. Placet ſibi quiſquam, quòd ætate florenti, quòd forma præſtanti, quòd valetudine ſit firma: cùm in hos aſpexerit in veſtibulis templorum iacentes: fieri non poteſt, quin criſtas demittat ilico: animo ſecum repetens, ex ijs fuiſſe quoſdam, quos cùm æquè Deus iiſdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen ſqualidi ſint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miſerandum in modum oppreſsi. Tumet aliquis diuitijs & potentia: fortaſſe inter eoſdem reperiet aliquem, qui cùm & ipſe locuples aliquando fuerit, neque ſecundas res moderatè ferre potuerit, eò tandem calamitatis recidit miſer, vt mendicare ſtipem cogatur. Itaque viciſsitudinis reum humanarum cõmonefactus, de faſtu ſuo permultum remittet, dum quod huic accidit, ſibi quoque euenire poſſe putabit.

Ex mędicorum intuitu, qualis doctrina petenda.

Atque hæc quidem doctrinæ cuiuſdam ſunt & admonitionis: ſed & conſolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter voluntatem aliquid: ac quàm leue eſt illud, ſi cum iſtius caſu, ſtipem pro foribus templi mendicantis conferatur. Non eſt eo loco quo velis valetudo tua: at huius miſeri morbus prorſus eſt incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquam iacturam feciſti: ac huius eſt multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo vitam ſuſtentare queat, niſi tua benignitate ſit adiutus: non murmurat tamen, non maledicit, non aliquod impatientis animi ſignum dat, ſed ęrumnam ſuam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori noſtro leuationem adfert, ſi quem ex rebus contra voluntatem noſtram fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro parterno ſuo in nos animo caſtigandos nos eſſe putauerit, ſuæ tamen miſericordię non eſt oblitus: neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miſeros iſtos, pro foribus iacentes Eccleſiæ, premi videmus.

Conſolatio ex mendicis, quæ.

Admonet prætereà nos calamitoſorum hic aſpectus, vt ipſi propenſo ſimus ad miſericordiam animo, & ſingularem Dei miſericordiam & benignitatem admiremur. Nam ſi Deus iſtos non aſpernatur, neque pudet eum ipſorum, quòd ſuæ domus veſtibulis aſsident, multo minus re fas eſt carnem tuam & membra tua deſpicere, neque eis qua poſsis ratione ſubuenire velle.

Admonito ex mendicis.

Simul conſidera, quàm ſit longè diuerſa ratio eius, quam poſsidet rex mortalis, & eius aulæ, quam ſibi conſecratam habet immortalis ille rex regum, & dominus dominantium. Illic omnia faſtus, hic humilitas omnia. Non licet illic videre, niſi auro & gemmis ornatos, & pretioſis veſtibus indutos: huius cõtrà aulicui pannoſi ſunt, ſitu, ſqualoreque obducti, quorum ſedes & collectio modò non admonitio quædam eſt ad hominum genus: præclaram illam vocem edens: Nihil humana ſunt omnia, fumus & vmbra ſunt. Si bonũ eſſent diuitiæ, Deus ante veſtibula ſua pauperes non collocaſſet:

Aulæ Dei & ſeculi differentia.

Aulici Dei pauperes.

Quos propter eam cauſam ibi collocaſſe videtur, vt quemadmodum qui ad hominem regem adire vult, prius ſe in alicuius, qui ſit ex illius comitatu, familiaritatem inſinuat, & eum officijs, obſequijs, liberalitateque ſua ſibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures principis benignas habere queat: ſic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo ſuam exaudiri, prius aulicos ipſius, qui pro foribus eius aſsident, ſibi conciliet, ac memor illius quod ſcriptum eſt: Non apparebis in cõſpectu meo vacuus: eos muneribus deliniat: certò perſuaſum habens, quod ſibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis iſtis vni factum fuerit: ac delinitis illis tum primùm accedat cum fiducia ad thronum gratiæ Dei, qui cùm dixerit: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur: nõ poteſt quod promiſit non præſtare.

Mendici quare ad foris templi poſiti.

Exod.23.
Matt.25.
Heb.4.
Matt.5.

Cæterum fruſtrà miſericordiam expectat à Deo, qui prior in proximum vſus ea non fuerit: erga quem qualem ſe quiſque pręſtiterit, talem Deum erga ſe viciſsim experietur: qui miſericordiam ſe velle, non ſacrificium, diſertis verbis pronunciat. Quiſquis igitur quod vult Deus, Deo negat, quod ipſe deſiderat, à Deo ſibi vult negari. Eſt in cœlis miſericordia, quemadmodum à Propheta dictum eſt: Domine in cœlo miſericordia tua: ad hanc non niſi per terrenas miſericordias peruenitur.

Miſericordiam à nobis poſtulat Deus.

Oſeæ.6.
Matt.9.
Pſalm.35.

Vocat igitur Chryſoſtomus eos, qui pro foribus eccleſię ſedent, ſtipem à nobis mendicantes, medicos vulnerum noſtrorum: non ſolùm quòd faſtui plerunque noſtro medentur, quod graue vulnus eſt animæ, quodque ſi quem ex rebus aduerſis dolorem accepimus, ei conſolationem adferunt: verùmetiam quòd per eos peccatorum noſtrorum remiſsionem conſequuti, grauibus eorum morbis liberamur. Verba Chryſoſtomi hæc ſunt: Niſi eſſent pauperes, peccatorum difficilè ſarcinam poneres: medici illi ſunt vulnerum tuorum, manus eorum tibi medicamenta præſtant. Non ita medicus, vt medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet, ſicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manum. Dediſti pecuniam & peccata ſimul exuiſti. Ad eundem modum Petrus quoque Chryſologus. Manus,

Chry. in prima ad Tim. ho.14.

Mendici ſunt medici vulnerum noſtrorum

Eleemoſyna delet peccata.

Chry. ſer.8.

nus,inquit,pauperis est gazophilacium Christi: quia quicquid pauper accipit, Christus acceptat. Da ergo homo pauperi terrã,vt accipias cœlũ,da nummũ,vt accipias regnũ, da micam,vt accipias totũ. Sed quid horũ opus est proferre testimonia,quibus referti sunt sanctorũ omnium libri? Dixit ipse Christus : Date eleëmosynam,& ecce omnia munda sunt vobis. Omnia,inquit Basilicus,locum hunc enarrans,quæ per rapinã & auaritię fa diũ peccamus,& malè agimus. Addit paulò pòst: Nõ quòd per se ista ad mundationem sufficiant,cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi : in quo & aliorum omnium redemptionem habemus , si in vno quoque dignos resipiscentiæ fructus fecerimus . Fructus autem resipiscentiæ dignos intelligi vult idem in eodem libro Basilius,opera iustitiæ,peccato opposita. Verbi gratia: Rapuisti aliena, non modò rapere deinceps desine,verùm etiam cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus,& si quid aliquem defraudaui,reddo quadruplum. Est igitur eleëmosyna cum primis ad id,quod velis,impetrandum necessaria. Scriptum est enim : Bona est oratio cum ieiunio & eleëmosyna : Oratio pulsat,ieiunium impetrat,eleëmosyna accipit. Hæc tria vnum sunt,ac sibi inuicẽ vitam dant. Orationis anima,ieiunium: ieiunij vita est eleëmosyna siue misericordia:ita sibi connexa hæc sunt,vt rectè separari non possint. Quamobrem reprehendendi meritò sunt,qui, per quos ad misericordiam prouocamur, pauperes & calamitiosos homines,à templi,quæ domus est & aula Dei, foribus,procul arcere conantur:cùm nõ hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus,quòd nos ad præstandam misericordiam,quàm præstari nobis à Deo velimus, inuitant : verùm etiam & vicissitudinis rerum humanarũ,casuumq;,quibus subiecti sumus,admonemur, & in rebus aduersis non parum ex eorum aspectu consolationis capimus . Retinendus est igitur laudatus ecclesiæ mos,vt pro foribus domus Dei pauperes excubent , atque ibi misericordiam ab ijs,qui Deum sui misereri cupiunt,expectent.

Luc. 11. *Bas. in regulis bont. quæst. 27.* *Resipiscentiæ fructus,qui.* *Quæst. 281.* *Lucæ. 19.* *Tob. 12.* *Pauperes à foribus templi procul arcere conãtes reprehendũtur.* *Orationes in tẽplo efficaciores.*

Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deum funduntur,rectè tamen & illud cẽditur,quòd quæ cum reliquo cœtu piorum in sacris ædibus fiunt orationes, multò sunt efficaciores. Rectè & illud à sanctis patribus constitutum obseruatur,vt tremendum sacrificium nõ alibi,quàm in Deo sacratis templis offeratur:ad quod celebrandum,& homines & vestes & vasa & locus requiritur sacer,vt nihil ibi sit,quòd non verbo Dei sanctificatum sit,quò sic maiore in veneratione sacrificium inter omnia maximè venerandum,à populo haberi possit. Est quidem ita,quòd vbique Deus est: verùm non vbique tamen æqualiter operatur. Misericordia domini plena est terra : Sed in scripturis tamen legimus,quòd certa loca suis operationibus delegerit:exauditioni templum Hierosolymitanum: arcam miraculis: piscinam probaticam ægrorum solatio. Templum quidem eo dignatus est honore,vt si quis etiam exul ad illud versa facie oraret, exaudire orare, exaudiretur : quod priuilegium nulli alij loco concessum esse legimus . Arcę porrò tantam virtutẽ esse voluit,vt ea pręsente funderentur hostes,Hiericho corrueret,& Iordanis retrorsum conuerteretur. Piscinæ verò probaticę prærogatiuam hanc fuisse nobis Euangelium indicat,vt qui primus in eam descendisset, quocunq; tandem affectus esset morbo,statim ab eo liberatus discederet. Nunquid parem vim ad sanandũ aliæ quoque vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius misericordia pleni cœli,plena est & terra,nullo tamen loco circumscribatur,certa tamen loca esse voluit,in quibus manifestius virtutem suam declararet. In templo Deus olim responsa dabat , in templis angelos videre licuit, quod inibi etiam habitare vel illud nobis esse documento potest , quod à Iosepho memoriæ proditum est, cùm iamiam Hierosolymitanum excidium instaret , angelos auditos esse qui dicerent: Recedamus ex his ædibus.

Loca Deus sibi eligit. *Psalm. 32.* *3. Reg. 8.* *Iosuæ. 3.* *Ioan. 5.* *Templi arcæ et piscinæ prærogatiua* *Iosuæ. 6.* *Iosuæ. 4.* *Ioan. 5.* *Angeli in templis habitant.* *Ioseph. de bello Iudaico lib. 7. cap. 12.*

Sed hæc dicet aliquis veteris testamenti fuisse, nec ad nouum pertinere quicquam , in quo Samaritanæ disertis verbis dictum legimus: Mulier, crede mihi, veniet hora , quãdo neque in monte hoc,neque Hierosolymis adorabis patrem. Atqui ille ipse qui hæc dixit,noui testamenti mediator & auctor,templo tantùm honoris habuit,vt cùm eijceret ex eo vendentes & ementes,domum illud sui patris vocauerit. Nunquid non totus mũdus domus est illius,qui dixit: Cœlum & terram ego impleo. Cœlum sedes mea,terra autem scabellum pedum meorum ? Et tamen domum sui patris peculari modo quodam templum Christus appellauit . Quin & in ipsis templis arcano quodam & inperscrutabili Dei iudicio fieri videmus hoc ipso gratię tempore , vt terribiliora in vno fiant quàm in alio Dei opera. Sic ab Augustino factum legimus,cùm quidam ex eius sodalitio iuuenis graue quoddam presbytero crimen intentasset,nec res euidentibus argumentis aut refelli posset,aut coargui,quòd iusserit ambos ad locum sanctum (his enim verbis vtitur) peregrinari,nimirùm eum, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum erat, vt ibi ad confessionem,vel pœnę miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba sub-

Matt. 21. *Hier. 23.* *Esaiæ. 66.* *Opera Dei in vno loco quam in alio terribiliora Epi. 137.* *Loca dilecta miraculis.*

ſubijcit Auguſtinus: Vbique quidem Deus eſt, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in ſpiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet, & coronet: verùm tamen ad iſta quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcutari, quare in alijs locis hęc miracula fiát, in alijs nõ fiant? Multis enim nouiſſima eſt ſanctitas loci, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent apud memoriam ſactorum: Nunquid, inquit, non & Africa ſanctorum martyrum corporibus plena eſt? & tamen nuſquam hic ſcimus talia fieri. Sicut enim, quod Apoſtolus dixit: Non omnes ſancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem ſpirituum, ita nec in omnibus memorijs ſanctorum iſta fieri voluit, qui diuidit vnicuiq; propria prout vult. In vita Hilarionis ſcribit Hieronymus, certamen inter Palæſtinos & Cyprios fuiſſe, dum hi corpus, illi verò ſpiritum eius habere ſe iactarent. Et tamen in vtriſq; locis, inquit, magna quotidie ſigna fiunt, ſed magis in hortulo Cypri: forſitan quia plus illum locum dilexit. *1. Cor. 12.*

Quare minimè nouum, ac iam inde à multis ſeculis in orbe Chriſtiano receptum eſt, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio ſanctior habitus, & à pijs hominibus magis eſt frequentatus. Qui ſcripſerunt Eccleſiaſticam hiſtoriam, Euſebius, Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hieroſolymam, & ad martyrum ſepulchra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto ſuſceptas eſſe, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoque Chryſoſtomus, vt diceret, cùm in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupiſſet: Vellem nunc locis in illis verſari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & angeli venerantur. Si Eccleſiaſticis curis eſſem vacuus, corpuſque robuſtum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recuſarem, quò cathenas ſaltem viderem, & carcerem, quo Paulus vinctus eſt. Et in Homilia quinta ad populum Antiochenum, ſcribit in Arabiam quoſdam abire ſolitos fuiſſe, vt fimum, in quo ſederat Iob, cernerent, & terram oſcularentur, quæ illius victoris certamina & cruorem, omni auro pretioſiorem ſuſcepit. Prudentius de Himetrio & Chelidonio loquens: Illitas, inquit, cruore ſacro, nunc arenas incolæ, confrequentant: obſecrantes, voce, votis, munere. Exteri necnon & orbis, huc colonus aduenit. Hieronymus verò: Adorare, vbi ſteterunt pedes domini, partem fidei eſſe dicit, & quaſi recentia natiuitatis & crucis, ac paſſionis videre veſtigia. Idem Euſebium Cæſarienſem ſecutus de Alexandro Capodociæ Epiſcopo ſcribit, quòd ſede ſua relicta, profectus fuerit Hieroſolymam, ſacra loca viſendi cauſa. Plura vide in epiſtola eiuſdem ad Marcellum. Et æqualis eius Paulinus, Non aliter, inquit, affectus homines ad Hieroſolymam rapit, niſi vt loca, in quibus corporaliter præſens fuit Chriſtus, videant atque contingant, poſſintque & de ſuo fructu dicere: Introiuimus in tabernacula eius, adoramus vbi ſteterunt pedes eius. Si ergo religioſa cupiditas eſt loca videre, in quibus Chriſtus ingreſſus, & paſſus eſt, & reſurrexit, & vnde conſcendit, & aut de ipſis locis exiguum puluerem, aut de ipſo crucis ligno, aliquid ſaltem, feſtucæ ſimile ſumere & habere benedictio eſt. Meminit idem ſemel & iterum peregrinationum & magni concurſus hominum, qui fiebat ad ſepulchrum ſancti martyris Felicis Nolani. De Baſilio quoque narrat Amphilochius, quod ſemel & iterum Hieroſolymam orationis gratia fuerit profectus. De Philoromo ſcribit Palladius, quod is pedeſtri itinere venit Romam vſque ad orandum in martyrio ſanctorum Petri & Pauli. Peruenit autem etiam vſque ad Alexandriam cum vouiſſet in martyrium venerandi athletæ Marci: ac dignus (inquit ibidem Philocemus) habitus ſum, qui voti gratia bis proprijs pedibus veni Hieroſolymam ad honoranda loca ſancta, & ipſe mihi ſuppetaui impenſas. Teſtatur idem Palladius in vita Ruffini, ſuo ſeculo multos voti cauſa venire ſolitos Hieroſolymam. Simeonem Priſcum, qui ſextus eſt eorum patrum, quorum vitam conſcripſit Theodoretus ſic loquentem inducit: Nos erramus per hanc ſolicitudinem, in monte Synai cupientes adorare Deum vniuerſorum, in quo cum ſeruo ſuo Moyſi aparuiſſet, dedit legum tabulas. Non quod exiſtimemus Deum eſſe loco circunſcriptum: audimus enim eum dicentem: Cœlum & terram ego impleo. Sed quoniam ij qui ardenter amant, non ſolum eos qui amantur deſiderant, ſed etiam illis loca grata ſunt & iucunda, in quibus ij fuerunt præſentes, & in quibus verſati ſunt. Idem de Petro loquens, quem nonum numerat: Venit, inquit, in Paleſtinam videndigratia, vt cum vidiſſet loca quæ ſuſceperunt ſalutares paſſiones, in ijs Deum adoraret, non vt qui loco circumſcribatur: ſciebat enim eius naturam non poſſe circumſcribi, ſed vt paſceret oculos eorum ſpectaculo, qui deſiderantur.

Peregrinationes Deo non ingratæ.
Euſe. li. 1. ca. 11.
Soc. li. 7. ca. 47
Sozo. li. 2. ca. 14 & li 4. cap. 5.
Theo. li. 8. de curatione græcarũ affectionum.
Chry. hom. 5. de beato Iob.
Periſtepha non. Ode. 1.
Ad deſiderium.
De viris illuſtribus.
Euſebius.
In epi. ad Macarium.
Amphilochius.
Hier. 23.

Iis enim qui amore aliquem prosequuntur, est à natura insitum, & non ex solo il lius aspectu capiant voluptatem, sed & domum, & vestes, & calceos contemplentu cum magna lætitia.

Ante annos plus minus septingentos, fuit Claudius quidam, qui peregrè profici centes ad sepulchra sanctorum martyrum ridebat, eum in eorum, quos de cultu scri psit imaginum libro tertio, grauiter confutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianet sis. Verùm in hoc genere, non tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quàm af fectus. Quemadmodum dicit ille, affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis cha tate erga sanctum aliquem inflammatus, & virtutum illius amore ardens, visat reli quias illius, & osculetur, non potest hic affectus Deo gratus non esse. Sed hęc obiter.

Au.li.1. de ciuit. Dei ca.27. Sozo. eccl. hist. lib.9 cap.9.
Templa æuo nostro profanata.
Facinus horrendum.

De Christianorum templis siue basilicis, refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoq historia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis hond habitus fuerit, vt quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Nunc mise randum in modum ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modò pleraque con mutata, verùm & equorum ex eis stabula facta, & in quoscunq; tandem vsus Deo dica tas domos conuersas: quodq; etiam dictu horrendum est, neq; facile creditura posterit videatur, in eo ipso loco vbi tremendum Deo sacrificium non ita pridem oblatum fui, furcam erectam videre licuit, ab ijs qui Euangelici quàm Christiani dici malunt. Hi sun fructus præclari, si dijs placet istius Euangelij.

Templa sanctis non erigi.
Inno. de mysterijs Missæ ca. 11
Cultus seu seruitus duplex.
Psal. 88.

Sed hoc fortassis offendit nonnullos, quòd templa diuis eriguntur. Verùm hi cu templa constituerentur, vel ex Innocentio tertio pontifice Romano discere potuerun: Cuius hæc verba sunt: Duæ sunt species seruitutis: vna quæ debetur soli Deo creato ri, & dicitur latria, & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramqu speciem determinat dominus, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sun Dei, Deo. Ad latriam pertinet, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmod, quę sunt soli Dei exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & me tuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis ad honorem Dei, se Deo potius ad honorem sanctorum, dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdo tia statuuntur, sacrificia offeruntur, ne fortè si secus agatur, non theosebia, sed idolola tria committatur. Quem qui multis pręcessit seculis Augustinus, cùm ad eundem mo dum, sicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Christianos argui videret, quòd ad monu menta martyrum plerique omnes confugerent maximo concursu, atque illorum in tercessione se facilè, quę petiuissent impetraturos à Deo confiderent: Nec tamen, in quit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus quoniam non ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eo rum, tanquàm sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporun pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisque conui ctis. Itaque videre licet passim apud Augustinum, quòd non alio ferè martyrum tem pla, quàm memoriarum nomine dignatur, cuius etiam hæc verba leguntur alicubi. Nói ne si templum alicui sancto Angelo excellentissimo de lapidibus & lignis faceremus anathematizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei? qui creaturæ exhiberemu eam Seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo. Sed quòd nimia quadam religion dicere non fuit ausus Augustinus, dixit ante eum Ambrosius, dixit Ioannes Chryso stomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixere qui fuerunt eius æquales Socrate Sozomenus, nec ita multò posterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa mar tyrum, basilicas Apostolorum & martyrum, ecclesiam Apostolorum, ecclesiam in no mine Geruasij & Prothasij, basilicam beatę Agnetis, basilicã Portianam: ecclesiam Theo nę, Ecclesiam Dionysi, oratorium Thomę, sacrum Eufemiæ martyris templum, & alio rum sanctorum legere licet.

Au.li.8. de ciuit. Dei ca. 27.
Au. cont. Maximinum lib.1.
Templa cur sanctorum nominibus vocentur.
Chry. ho.38. ad popu. Antioch.
Hier. ad Ripariũ & aduersus Vigilantium.

Soc. li.1. c.16. et vlt. et li.2. c.11. Soz. li.4. ca.9. & lib.3. ca.6. & li.16. ca.18 Euag. li.2. ca.3

Quid igitur? num ignorabant isti omnes, quòd ex diuino præcepto sciebat Augusti nus, non esse creaturę seruitutem eam exhibendam, quæ soli debetur creatori? Minim gentium, æquè illi hoc atque Augustinus sciebant, neque secus faciebant: sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templum Petri & Pauli, vel cuiuscunque sancti tandem esse dicatur, non propterea Petro & Paulo, sed soli Deo dica tum esse, soliq; Deo sacrificia in illo offerri, etiã si Petri, vel Pauli, vel alterius cuiusquam sancti fiat in eo memoria, vt rectè Augustinus memorias martyrum, rectè cæteri quo que templa, siue basilicas, aut Ecclesias martyrum eiusmodi loca vocauerint: Nam pro priè quidem solius Dei templa sunt: Quoniam verò vel sunt in illis Apostolorum aut martyrum reliquiæ, vel eorum frequens fit commemoratio, rectè martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Ecclesiasticis

dogma-

dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, syncerissimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu pijssimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ, siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, hand aliter, quàm nos fideles, cùm & ipsi templa Dei sumus: suo tamen quisque proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoque libro, qui sine controuersia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eustachius quidam hæreticus, qui loca sanctorum martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirent & sacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc verba pronunciatum est: Si quis per superbiam, tanquàm perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernandas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas, anathema sit. Hic quoque dixere patres, loca & basilicas sanctorum. Similiter Basilius: Paratum hic est Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum, Dicatum, inquit, martyribus templum. De Constantino scribit Eusebius, quòd is templum Apostolis dedicauit, credens hanc se memoriam animæ suæ salutarem & vtilem facere. Sozomenus verò etiam ad honorem Stephani protomartyris, & in honorem Thyrsi martyris, & aliorum, ædificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quòd nesciret ad honorem Dei constructas, qui sacrificijs in illis Ecclesijs colebatur, sed quòd suus quoque honos in eis Stephano & Thyrso tribueretur, dum & res ab eis gestę recitantur, & ad eorum imitationem homines accenduntur, & Deo gratiæ aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt.

Aug. ca. 73. Reliquiæ sanctorum venerandæ.
Liber de cura pro mortuis agenda est Aug.
Gang. syn. c. 20.
Bas. in 40. martyres, & in psal. 114.
Eus. li. 4. de vita Constantini.
Lib. 8. cap. 24. Eccle. hist.
Corporum bonorum honestè sepeliendorũ semper cura fuit.

Neque verò Deo tantum precibus & sacrificijs placando, verùm & corporibus hominum sepeliendis templa sunt & cœmiteria consecrata, quòd qui corpora sua viuentes Deo templa dicassent, eos mortuos, non nisi in sacris locis recondi, æquum est putatum. Ac verum quidem illud est, quòd vbicunque sepeliamur, domini est terra & plenitudo eius, quòdque sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysostomo traditum legimus: sed intereà tamen etiam antiquorum iustorum funera, officiosa pietate curata, exequias celebratas, sepulturas prouisas, ipsosque, dum viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis corporibus, suis filijs mandasse legimus. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoque dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quòd vnguentum pretiosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum, sepeliendumque curarunt. Ioannes quoque Chysostomus cum laude quadam commemorat, quod Constantinopoli reges magnam gratiam putant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur: fiantque piscatorum ostiarij reges, neque hic in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam homilia, cùm docuisset, quomodo ipse, qui purpuram indutus est Imperator, accedit seruorum crucifixi complexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum & piscatorem, etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox subiungit. Audebis igitur quæso eorum dominum appellare mortuum, cuius serui vel mortui terrarũ orbis sunt protectores? Nec hoc tantùm Romæ quis fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hic Constantinum magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret, & quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges. Neque dissimilia scribit Augustinus ad Madaurenses: Videtis, inquit, simulachrorũ templa, partim sine reparatione collapsa, partim diuturna, partim clausa, partim in vsus alios commutata. Ipsaque simulachra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel destrui, atque ipsas huius seculi potestates, quæ aliquando pro simulachris populum Christianum persequebantur, victas & domitas, non à repugnantibus, sed à morientibus Christianis, & contra eadem simulachra pro quibus Christianos occidebant, impetus suos, legesq; vertisse, & Imperij nobilissimi eminentissimum culmen ad sepul-

Lib. 9 cap. 2. Templa & cœmiteria etiam corporibus hominum sepeliendis consecrata.
Psal 23.
Chry. hom. 84. in Ioan.
Gen. 47. et 50.
Tob. 2. & 12.
Matt. 16.
Ioan. 19.
Chry. tom. 3. ho. quod Christus Deus est aduersus gentes.
Idem. hõ. 66. ad popu. Antioch.
Epist. 42.

Sozo.l.9.ca.2. Ecclesi. hist.
Au.de cura pro mortuis cap.1. & 4.

chrum piscatoris Petri,submisso diademate,supplicare. Sozomenus quoque non reprehendit mulierem quandam Eusebiam,quòd iuxta eum locum,in quo reliquiæ quadraginta militum fuerunt conditæ,iuramenti religione obstrictis monachis,se quoque condi curauerit. A Paulino quoque religiosa quædam vidua Flora petiuisse legitur,vt in beatissimi Felicis confessoris basilica,defuncti filij eius corpus poneretur,qui cùm ea de re ad Augustinum retulisset,hoc ab eo responsum tulit. Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus,bonæ affectionis humanę est erga funera suorũ,quoniam si nulla religio esset, vt sepeliantur, non potest nulla esse , quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur,quibus eorum pius in suos animus appareat,nõ video quæ sunt adiumenta mortuorum,nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sunt posita eorum,quos diligunt corpora , eisdem sanctis illos, tanquam patronis susceptos,apud dominum ad iuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent,etiamsi talibus locis eos humare non possent.

Sepulchra mortuorum cur dicantur monumenta.

Sed non ob aliud vel memorię,vel monumenta dicuntur ea,quę insignita fiunt sepulchra mortuorum,nisi quia eos,qui viuentium oculis mortè subtracti sunt,ne obliuione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaq; recolit animus, vbi sepultum sit charissimi corpus , & occurit locus nominis martyris venerabilis,eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur , cum prodesse non dubium est ijs,qui cùm in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Nam quos peccata grauia deprimunt,non ad absolutionem potiùs,quàm ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesis poni , scribit Gregorius . Non enim eos sacra loca liberant , sed culpa magis temeritatis accusat : id quod productis etiam exemplis planum facit. Et propterea sacris canonibus cautum , & in Ecclesia videmus obseruatum, quòd qui sibi ipsi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem suam auxerunt, qui sine pœnitentia ex hac vita excesserũt, qui vel cùm graue scelus aliquod patrassent,è cœtu piorum sententia iudicis eiecti,atq; à Christi corpore præcisi sunt,vel qui seipsos vltrò prçciderunt,quales sunt schismatici & hæretici,eorum corpora in sacris locis humari non permittuntur: quòd,quemadmodum ad Rusticum Narbonensem Episcopum scribit verè magnus ille pontifex Leo , quibus viuentibus non communicauimus,eis mortuis quoque communicare non possumus. Non est cum ijs ne mortuis quidem commune quicquam habendum, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti,suo ipsorum iudicio sunt condemnati: dum quod iudicis fuerant sententia passuri,id vltrò ipsi fecerunt, seque à Christi corpore præciderunt & è cœtu fidelium exterminarunt,atque ab eorum communione separarunt. Sed hęc de sepultura,deque sepulchris dicta sufficiant: Neque enim omnia nobis persequi propositum est,quæ fusius ab alijs tractata sunt.

Ecclesiastica sepultura qui arceantur.
Greg. 4.dialo. cap.50.& aliquot alijs sequent.
Epist.92.ca.6.

Est autem & hoc minimè nouum , quòd in templis altaria constituuntur, quorum vsum antiquissimum fuisse constat,non solum naturę,& legis, verumetiam gratię tempore. Nam & in Euangelio,& in Paulinis Epistolis , & in Apocalypsi, mentionem altaris fieri legimus . Abdias à Matthæo scribit altare erectum fuisse , in quo Missam celebrauit. Lucam quoque templa erexisse & altaria stabiliuisse & cõsecrasse,tradit Symeon Metaphrastes . Et qui fuisse creditur æqualis eius Martialis . Dum altaria, inquit, Dæmonum in puluerem redigerentur , aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus : qua dedicata , in nomine Domini Dei Israël, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudęis passus est , non hominis cultum: sed Dei , in ea frequentatis . Stephanus enim non Deus: sed amicus Dei fuit, qui pro testimonio eius,animam suam posuit. Cuius sanguine ipsa mensa est decorata , quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus , & qui crediderit , ornamenta fidei maiora precipiet . Sacrificium enim Deo offertur,in ara,nõ homini,nec angelo. Quem secutus Augustinus. Nos autẽ Martyribus nostris, non templa sicut Dijs, sed memorias sicut hominibus mortuis , quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus . Nec ibi erigimus altaria , in quibus sacrificemus Martyribus : sed vni Deo & Martyrum & nostro sacrificium immolamus : ad quod sacrificium , sicut homines Dei , qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui sacrificat inuocantur, Deo quippe non ipsis sacrificat quamuis in memoriam sacrificet eorum , qui Dei Sacerdos est, non illorum.

In vita S. Lucæ quæ est adiuncta Oecumenio.
Ad Burdensalensis cap.2.
Li.22.ca.10.de ciuitate Dei.

Fuerunt igitur etiam in primitiua Ecclesia , & templa fabricata , & altaria erecta , in honorem Dei & sancti Martyris alicuius memoriam, quæ in summa veneratione habita fuisse semper constat . Itaque Dionisius Areopagita, nunc θεῖον nunc ἁγιον θυ-

De Eccl. Hiera. cap.6.parte. 2.

σιαςήριον

θυσιαςήριον appellat. Itidē & Basilius & Chrysostmus nō solum in Liturgijs, verumetiā & in alijs multis locis. In Calcedonensi concilio vocatur sanctisimum altare: Reuerendum altare dixit Eusebius Emissenus, sacrosanctū appellat Ambrosius, itidem & Athanasius, sacrosanctam mensam, itidem & Chrysostomus, vocat idem alibi terribilem mensam & horrendum altare. Pro eodem enim accipi vtrumque satis indicat ille Malachiæ locus, vbi post illa verba, offertis super altare meum panem pollutum, sequitur paulò pòst: Mensa Domini despecta est. Recte autem idem & altare dicitur, & mensa, altare propter sacrificium, quod in eo offertur, & mensa propter cibum, qui in ea sumitur. Legimus apud Chrysostomum, Eutropium ad altare tanquam ad verum asylum confugisse, cùm sibi capitis periculum impendere videret. Quod autem altare vocat Chrysostomus & Socrates, hoc Sozomenus eandem historiam scribens appellat sacram mensam. Ad eundem modum quod Socrates de Alexandro Constantinopolitano Episcopo refert, eum ad altare progressum in faciem se coram sacra mensa prostrauisse, hoc Sozomenus his verbis protulit. Prosternens seipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus. Satis autem indicat vtraque hæc historia, & de Eutropio, & de Alexandro Constantinopolitano, quanta fuerit altaris reuerentia. De Ambrosio quoq; scribit Paulinus, quod cum Cresconius, qui similiter vt Eutropius confugerat ad altare Domini, de Ecclesia raperetur, nec eum defendere posset, prostratus ante altare, factum diu fleuit. Qui tamen Cresconius, postea fuit dimissus cum qui rapi eum fecerat Styllico, facti eum huius sui pœnituisset, Similiter & Ruffinus quod cū à Regina persecutionem pateretur: sub altari positus per obsecrationes defensorē sibi Deum parabat. De militibus quoq; scribit Ambrosius ab Imperatore misis, quod irruentes in altaria, osculis significabant pacis insigne, hoc est osculabantur altaria, qua re pacem esse redditam per Imperatores, significauit. De Gorgonia quoq; sorore sua scribit Gregorius Nazanzenus, quod cum graui quodā morbo laboraret, ante altare cum fide procubuit, super illud caput declinauit, & cum magno clamore & lachrymis, opem Christi implorauit.

Actio.1. — Hom.5.de Paschate. — Am.de his qui initiantur mysteriis cap.8. — Chry. de Eucharistia. — In epi.ad vbique orthodoxos. — Epi.7. tomo.5. — Socra.li.6.cap.5. Hom.20. — Lib.8.cap.7. — Lib.1.cap.37. — Lib.2. cap.29. — Lib.2.Eccle. cap.16. — In vita eius. — Epist.33.ad sororem. — Oratione 9.

Tertulliani temporibus fuisse morem hunc, vt pœnitentes aris Dei adgenicularentur, ex illius libro de pœnitentia perspicuum esse potest. Neque vero sine causa in tanta veneratione fuerunt semper altaria. Præclarè namque scriptum est, à Gregorio Nisseno. Altare hoc sanctum cui asistimus, lapis est natura communis, nihil differens ab alijs crustis lapideis ex quibus parietes nostri extruuntur, & pauimenta exornantur, sed Dei cultui consecratum & dedicatum est, ac benedictionem accepit. Mensa sancta, altare immaculatum est, quod non amplius ab omnibus: sed à solis Sacerdotibus, ijsque venerantibus, contrectatur. Quamobrem Optatus grauiter in Donatistas inuehitur, qui fuerunt altaria demoliti.

De baptismo. — Lib,6,cap.5.

Quid est tam sacrilegium, inquit, quam altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere, in quibus & membra Christi sunt portata, quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritussanctus, vnde à multis pignus Spiritussancti & tutela fidei, ac spes resurrectionis accepta est? Ac paucis interiectis. Quid enim est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester, aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et iterum post pauca, immane facinus geminatum est, dum fregimus etiam calices, Christi sanguinis portatores. Quorum species reuocastis in massas, & vendidistis. Emerunt forsitan in vsus suos sordidæ mulieres, emerunt pagani, facturi vasa in quibus incenderent Idolis suis. O scelus nefarium, ò facinus inauditum: auferre Deo, quod Idolis præstes, subducere Christo, quod proficiat sacrilegio. Quid autem horum non recte dici potest, de non disimili sacrilega audacia quorundam nostro quoque hoc infelici seculo?

Lib.5.cap.2.de Sacramentis.

Cæterum quod dicit Optatus: altare nihil aliud esse, quam sedem corporis & sanguinis Domini, dixit æqualis illius Ambrosius: Quid est altare, nisi forma corporis Christi? Plus aliquid audet Dionisius. Sacratisimum, inquit, altare nostrum Iesus est. Quod si ita res habet, meritò veneramur illud & adoramus. De qua tamen veneratione, præclarè scripsit olim aduersum Acephales, Rusticus Diaconus, Gregorij Pontificis æqualis. Adoramus omnes, inquit, crucem, & per ipsam illum, cuius est crux, non tamen crucem coadorare dicimur Christo, nec vero per hoc vna est crucis & Christi natura. Similirer adorantes altare, coadorare altari non dicimur Trinitatem, sed potius per altare. Laudat Neapotianum Hieronymus, quod sollicitus fuerit, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si sacrarium mundum. A Palladio quoque Melania parua commendatur, quod omnia sua serica superhumeralia tegumenta dedit altaribus, reliqua autem serica indumenta cum conscidisset, res diuersas fecit Eccle-

In historia Lausiaca.

Epist. 9. ad Seuerum. — *Ho.10.in Iosu.* — *Epistola 11. ad Seuerum.* — *Canone 26.* — *Cap.4.parte 3.*

siasticas. Paulinus quoque conditam fuisse tradit in passionis loco Basilicam, quæ coruscat laquearibus, & aureis diues altaribus, arcano positam sacrario crucem seruit, quam Episcopus vrbis huius quotannis cum pascha Domini agitur, adorandam populo, princeps ipse venerationis promit. Origenes aliquid etiam conferri solitum describit ad ornatum altaris. Cæterum, sicut vetustissimus est altarium vsus: sic nec illud minus vetustum, quod consecrantur & vnguntur altaria. Extat Canon Agathensis Concilij, quod habitum est sub Sixto secundo, ante mille & amplius annos. Altaria placuit non solùm vnctione Chrismatis: sed etiam Sacerdotali benedictione sacrari. Et aliud Epanensis concilij, sub Gelasio, Altaria nisi lapidea, infusione Chrismatis non sacrentur: sunt qui morem hunc altaria consecrandi & vngendi, ad Euaristum referant, qui fuit quartus à Petro Pontifex. Meminit autem huius vnctionis Dionisius quoq; & in sermone de vnctione Chrismatis Cyprianus.

Reliquiarum in altaria repositio. — *Lib.3.epist.3.* — *Lib.5.epist.50.*

Fuit & hoc obseruatum iã inde à multis seculis, quod quãdo consecrabatur Ecclesia vel altare, sanctorum in eo reliquię reponebantur, quemadmodum apparet ex Registro sancti Gregorij, qui scribit etiam Palladium Episcopum altaria quædam propterea non dedicasse, quod quas in illis collocaret reliquias, non habebat. Quas etiam Seuerus à Paulino sibi mitti postulabat, cùm Basilicam condidisset, & misit illi particulam sanctæ crucis, in illius consecrationem.

De cæremonijs, quæ sumuntur à tempore.
CAPVT XCI.

De Paschate controuersia. Vide Eusebium lib.5.cap.25. Ecclesi.hist. Socr.li.5.ca.25 Nice. li.4.cap. 36.& sequenti. — *Leo epist.62.* — *Amb.epist.83.* — *Epiph.hære.51.* — *Epiph.hære.20*

TEmporum in Ecclesia primitiua magis anxia fuit & diligens obseruatio, quàm vel hoc nostro seculo, vel ijs quæ proximè præcesserunt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celebrandi festi Paschatis inter Orientis & Occidentis Ecclesias concertatio: Quæ vsque eò etiam progressa est, vt qui tunc fuit Romanus pontifex Victor, totius Asiæ parœcias, vnà cum vicinis Ecclesijs, tanquàm aliena sentientes, à communionis vnitate præciderit: quòd, vt mõitis eius de festo Paschatis eodem cum occidentis Ecclesijs die celebrando parerent, adduci non potuissent. Ac non defuerunt quidam graues viri, quibus hęc tanta Romani pontificis vehementia non probaretur: cùm præsertim traditum sibi per manus ab ipsis Apostolis morem, obseruare se Asiæ Episcopi dicerent: neque tanti esse hęc festi celebrandi discrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia quenquam existimarent. Verùm Leoni pontifici non leuiter delinqui visum est, cùm de festo Paschatis tractaret, si in principio sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Quod idem aliquanto ante visum fuit Ambrosio, qui per partes concilij Nicænæ quandam necessitatem celebritatis huius omnibus esse scribit impositam Christianis, cuius etiam ęquali cælebri Scriptori Epiphanio tam graue visum est, in hac obseruatione diei Paschatis à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt non dubitauerit in album hęreticorum eos referre, qui quarta decima luna Pascha celebrassent: quos quidem Quartadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ pręclarè gesta sunt à Constantino Imperatore, hæc duo vel maximè laude omnium, prædicationeque digna esse censet, quòd is congregato Nicæno concilio, & Arij dogma subuertendum, & discrepationem ac discrepantiam hanc de celebrando Paschatis die medio tollendam curauit. Fuitque Nicænum concilium, non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia dissidebant, quam propter eos, qui in Oriente in celebrando Paschate discrepabant conciliandos: quod etiam cùm alibi tùm in epistola, quam scripsit ad Episcopos Aphricanos Athanasius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tùm Niceæ conuenerant, vt vno eodemque die sanctissimi Paschatis feriæ peragerentur: vtque Orientis Ecclesiæ, quę à Romana, & cæteris occidentis Ecclesijs dissidere visę sunt, eundem quem eę, diem obseruarent: idque duplici de causa (sicut ab Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus memoriæ proditum est.) Primum quòd minimè fas esset Christianis Iudæorum sequi consuetudinem: qui posteaquàm consceleratas manus suas nefaria Christi cęde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum, quodque salubre sit, intelligant. Deinde quòd graue cum primis & indecorum esse putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & pater omnium, non vno eodemque tempore, anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò cor-

Paschalis celebrandi vno eodemq; die causa. — *Euseb. lib.3.de vita Constanti.* — *Isa.6.* — *Ephes.4.*

corporis afflictionibus macerari: Quemadmodum in sua quadam ad Episcopos,qui ad Synodum Nicęnam venire non poterant,& ad omnes vbiq; locorum Ecclesias,epistola fusius ab Imperatore Constantino,& in eo libro,quem aduersus hæreses conscripsit,ab Epiphanio proditum legimus.

Ex eo colligere licet,quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora,vel mutandi: duplex nimirum. Vna,vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deq; sublato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cùm sextũ hebdomadæ diem,tanquàm Veneri sacrum in ludis,epulis,& omnibus nequitijs consumere solitæ essent,visum est Christianis, vt quem illi diem cùm primis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore & luctu traducerent: non solùm acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verumetiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à sanctissimo Damaso scriptum, & à Leone repetitum legimus,non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus,quàm si,quod iterùm atque iterùm monet Apostolus,idipsum dicamus omnes: si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia: si eosdem vno atque eodem tempore ritus obseruemus.

Temporum ratio in ecclesia. Veneri sexta feria sacra, sabbatum Iudæis.

Dam. epi. 4. De Chorepiscopis. Leo ep. 4. ca. 2. 1. Cor. 1.

Fuit & hoc à priscis obseruatum,vt à festo Paschatis,vsque ad festum Pentecostes,non nisi stantes orarent,& vocabantur ij stationum dies: de militari exemplo nomine sumpto,sicut à Tertulliano scriptum est. Quin & die dominico ieiunium, vt idem auctor est,nefas ducebatur,neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoque concilij decretum intercessit: quo cautum est, vt die Dominico & in diebus Pentecostes ne quisquam genua flecteret, sed stantes ad orationem vota domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationẽ vt explicaret, dignũ duxit Basilius. Obseruabantur ab ijsdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnibus abstinebatur, & aqua sola potũ præbebat,obsonium verò fuit panis cum sale & aqua. In ijs populus consurgens,vt est apud Basilium,antelucano tempore,domum precationis petebat: & cursitabatur ad sepulchra martyrum à pueris,puellis,viris,fœminis, omnisque generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & stationum,& vigiliarum nomen solùm superest: Nam neque stantes oramus,neque nocturnas vigilias exercemus,quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vsu est: Ieiunamus tantùm pridianis maiorum festorum diebus.

Stationum dies vnde.

Ter. in libel. de oratione. De corona militis. Cap. 20.

Vigiliæ nocturnæ.

Basi. de Spiritu sanct. ca. 27. ad Amphil.

Euse. li. 2. c. 17. Eccl. hist. ep. 36

Deindè verò sanos prisci non baptizabant, nisi in Pascha & Pentecoste: qua de re Synodi quoque Romanæ decretum ante mille trecentos annos intercessit. Contra quòd cùm ventum à nonnullis fuisset, grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo sanctissimus non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniorum baptizassent quòd sola diceret esse legitima baptizandi tempora,Pascha & Pentecosten,ac nullos alios dies eis miscere licitum esse putaret. Quod ad eundem quoque modum à Gelasio Papa posteà fuit constitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas est. Vt vel ex eo perspicuum esse cuiuis possit,obseruantiores fuisse veteres temporum,quàm sit hoc nostrum & proxima superiora secula.

Baptismus quo tempore à priscis fiebat.

Syr. c. 12. in epi. ad Imer.

Leo epist. 4.

Gel. ca. 12. in epi. ad vniuersos episcopos per Luc. 4.

In solis ordinationibus vetus Ecclesiæ mos obseruatur. Neque enim fiunt, nisi quo tempore fieri debere scripsit Gelasius, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi, sed etiam quadragesimalis initij, ac mediana quadragesimę die sabbati. Quartum mensem vocat Gelasius Iunium, in quem ferè sabbatum Pentecostes incidit (veteres enim annum à Martio auspicabantur) septimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadragesimale, sabbatum post Inuocauit: medianam, sabbatum post Letare: ac deinde sabbatum sanctum Paschæ.

Ibid. c. 15. Ordinationes quibus temporibus celebrentur.

Porrò quod ad Eucharistiæ sacramentum attinet, nullis id fuit aut est vnquam temporum circulis circumscriptum: neque est vllus dies anni, quo non sit fas cuiuis volenti sacramentum Eucharistiæ percipere: quòd qui fuerunt æquales Apostolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie fecisse visi sunt. Nam cùm quotidie mortem suis ceruicibus impendentem expectarent, quò paratiores essent ad eam pro Christi nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad sacram Synaxim accedebant. Fuerunt posteà, qui solis id diebus Dominicis facerent. Refrigescente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathensis concilij decretum intercessit, quo cautum est, vt seculares, qui in natali domini, Pascha, & Pentecoste, non communicassent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen prope ducentis antè annis, itidem à Fabiano pontifice sancitum, Burchardus Episcopus Vormatiensis, Iuo Episcopus Carnotensis, Gratianus, in suos decretorum libros retulerũt. Qui verò sub ijsdem temporibus, quibus habitum est Agathense concilium, vixerunt, Ioannes Chrysostomus & Aurelius Augustinus, non obscurè in suis scripturis indicant, quòd suo quoque seculo sic refrigeratus erat feruor

Cõmunionis ratio.

Cõmunicare ter in anno fideles. Agathen. concilium. cap. 18.

Bur. li. 5. ca. 17. Iuo lib. 1. Grat. de consec. dist. 2. Etsi nõ.

Eucharistia quomodo & quoties sumēda

Chry. in orat. de B. Philogo. Tom. 3.

ille Christianorum, vt vix, quo semel in anno, vel etiā biennio communicarent, adduce rentur: idq; casu magis & consuetudine, siue lege, quàm ex animo: Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgant. Communionis tempus, inquit Chrysostomus, non est festū, neq; celebritas, sed conscientia pura, vitaq; à peccatis repurgata. Quemadmodum enim, qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere: sic qui peccatis occupatus est, nec penitet eum, nec in festis quidē accedere tutum est. Neq; enim semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indignè accesserimus: quin hoc ipsum potiùs auget damnationē, quòd cùm semel tantū accedamus, ne tū quidē purè accedimus.

Aug. hom. 28. de ver. dom. secundum Lucam

Ad eūdem modū Aug. quoq;: Si quotidianus est panis, inquit, cur post annuū illum sumas? quemadmodū Græci in oriēte facere consueuerūt. Accipe quotidie, quòd quotidie tibi prosit: sic viue, vt quotidie merearis accipere: qui nō meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Quæ sententia totidem verbis reperitur apud Ambrosium.

Amb. li. 5. de sacramenti. ca. 4.

Sic sancti Patres, cùm viderent elanguisse pietatem hominum, hortabantur eos ad frequentandum Eucharistiæ Sacramentum: non quòd reprehenderent, si quis id semel in anno fecisset: sed quòd vt crebrius fieret, satius esse ducerent. Quod illa quoque Chrysostomi verba non obscurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico, non vno & annuo vos prohibens accessu, sed vos semper ad sancta accedere volens. Ac paulò supriùs: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui semel, an qui sæpiùs, an qui rarò accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui sæpius, neque qui rarò: sed eos qui cum munda conscientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedant: qui verò tales non sunt, neque semel. Nec dissimilia sunt, quæ scribit hac eadem de re ad Ianuarium Augustinus.

Chry. serm. 3. in epi. ad Ephes.

Missa sine communicantibus an celebrari debeat.

Spiritualis mā ducatio in Missa

Optandum quidem foret, vt quoties tremendum illud sacrificium peragit sacerdos, toties non deessent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi sacramentaliter quoque manducarent, Sed si desunt sæpè, (sicut hoc seculo deesse verè videmus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitti debet. Satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter manducent, suo tempore sacramentaliter quoq; percepturi, satis est, si manducent corde, etiamsi non premant dente. Chrysostomi quoque seculo sæpè quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipse testatur, non sine quadam quærimonia, Frustrà habetur quotidiana oblatio, frustrà stamus ad altare, nemo est qui simul participet. Planum etiam id fieri potest ex eo, quod in Agathēsi concilio, quod Chrysostomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulò antè meminimus, ter in anno, vt communicarent seculares, sancitum est. Cùm tamen iisdem ibi præceptum sit, vt diebus Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantum in anno, ad audiendam Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergò quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebram communionem populum, sed neque cogendum quenquam, neque propterea cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicasset.

Missa in diebus festis audire obligamur.

Missa omnis publica.

Omnem Missam publicam esse dubium non est, cùm vnicuique volenti, modò sit in cœtu fidelium, ei interesse, & cum sacerdote celebrante Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat. Sed si priuata Missa dicenda est, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica historia reperire licet. Mille propè anni intercesserunt, cùm Leontius episcopus Neapolis insulæ Cypri, septimæ synodi, Nicænæ secundæ, testimonio comprobatus, post Ioannem & Sophronium scripsit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes vocatus est misericors siue eleēmosynarius. Narrat de hoc, quòd cùm sacris operaretur, videretque populum lecto Euangelio è templo exiuisse, ac ociosis in cœmeterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoque, & cum turba consederit. Cumque stupore affecti essent omnes, his verbis eos affatus sit: Filioli, vbi oues, illic & pastor, aut intrate intrò, & ingrediemur, aut manete hic, & ego quoq; manebo. Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poteram facere mihi Missas in Episcopio. Sed & qui ducentis eum annis præcessit Gregorius Nazianzenus, eū in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat historia. Gregorium verò ducentis aliis annis precessit Soter pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur à Gratiano, vt nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare presumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus: non dicit communicantibus, sed præsentibus tantùm. Ac si priuata Missa est, quæ duobus tantùm præsentibus celebratur, ipsis etiam Apostolorum temporibus priuatæ Missæ vsus fuisse videtur.

Missæ priuatæ.

Ioan. Eleēmosynarii factum.

Lib. 9. cap. 8.

De consecratione distin. Hoc quoque.

Sed mouētur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem cōsecratione omnes cōmunicēt, qui nolunt Ecclesiasticis carere luminibus: Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta

Epist. 1.

sancta Romana tenet Ecclesia. Vtinā autē valeret apud istos Anacleti auctoritas: Missam esse sacrificium non negarent: Sic enim loquitur Anacletus: Episcopus Deo sacrificans, testes secum habeat: & plures quam alius sacerdos: In solennioribus quippe diebus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuaque, corde contrito & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus: & consensum eius præbeant sacrificio. Ac deinde sequuntur illa verba: Peracta consecratione, &c. Mira est istorum hominum cæcitas. Quod apertè scriptum est ab Anacleto non vident, quod nos Missam vocamus, id ab illo dici sacrificium: Vident id quod nunquam neque scripsit, neque sensit Anacletus. Neque enim fuit vnquam hæc Anacleti sententia, vt omnes præsentes communicarent, sed ij tantùm omnes, qui ministrant Episcopo: atque ij nō nisi in solennioribus festis: quod ita certè fieri æquum est. Sed longè diuersum est Satanæ ministrorum studium, à sanctorum patrum pia solicitudine. Nam ij, cùm iuge sacrificium nullo vnquam die censerent intermittendum, vt Christi corpori & sanguini frequentius communicarent, oratione sua fideles inflammabant: Illi contrà, cùm videant refrixisse pietatem, nec eos adduci facilè posse, vt crebrò communicent, nō hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accedant, verùm illud potiùs contendunt & elaborant, vt abolere possint omne sacerdotium & sacrificium: quod ita fieri cōmodè posse sperant, si quod iuge debet esse sacrificium, id vt esse iuge desinat, ac paulatim in desuetudinem quandam abeat, perfecerint. Sicut enim nō vno loco scriptum à nobis est anteà, nihil est quod minus ferre possit Satanas, quàm tremendum hoc sacrificium: in quo Christi beneficia simul vniuersa grata quadam recordatione recoluntur, & sub eorum oculos, qui præsentes adsunt subijciuntur: quæ ipse modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria prorsus esse cupit sublata. Quamobrem nulla necessitate adiguntur, quoties sacris operatur sacerdos, hi qui præsentes adsunt, semper sacramentaliter communicare: etiamsi crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud necessarium iudicatum est in concilio Lateranensi, in quo cùm alij complures Episcopi, ex varijs totius orbis Christiani prouincijs, tum Hierosolymitanus, & Constantinopolitanus Patriarcha, præsentes adfuerunt: vt omnis vtriusque sexus fidelis, postquàm ad annos discretionis peruenisset, omnia sua peccata confiteretur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam pro viribus studeret adimplere, suscipiens ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum, nisi fortè de consilio proprij sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus, ab eius perceptione duceret abstinendum, alioqui viuens ab ingressu Ecclesiæ arceretur, & moriens Christiana careret sepultura. Non prohibetur ista cōstitutione, quominus etiam quotidie, si quis velit, peccata sua confiteatur, Eucharistięque sacramentum percipiat: sed quoniam reperire plerosque licebat, qui vix semel in vita, ac ne semel quidem id facerent, pia quadam solicitudine, prouidendum esse sancta Synodus in Domino congregata putauit, vt si crebrius nō possent, aut nollent, semel tantùm in anno fideles, & peccata sua confiterentur, & Eucharistiæ sacramentum perciperent.

Præsentes in Missa cōmunicentur quomodo debet intelligi.

Cap. 21.

Sed negant isti quenquam ad bonum esse cogendum, neque enim placere Deo coacta seruitia. Vetus hæc est hæreticorum cantilena, & à Donatistis Augustini seculo multum vsurpata: quemadmodum ex ijs quæ scripsit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Cresconium, cōtra literas Petiliani, & contra secundam Gaudentij epistolam videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Displicet tibi quòd traheris ad salutem, cùm tam multos nostros ad perniciem traxeris. Neminem existimas cogendum esse ad bonum. Attende quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat bonum opus concupiscit: & tamen tam multi vt Episcopatum suscipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta, quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni: quantò magis vos ab errore pernicioso, in quo vobis inimici estis, trahendi estis & perducendi ad veritatem, vel cognoscendam, vel eligendam, non solùm vt honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessimè pereatis? Dicis Deum dedisse liberum arbitrium: ideò non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergò illi, de quibus suprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergò quod considerare non vis. Ideò volūtas bona misericorditer impeditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nā quis nesciat, nec dānari hominē, nisi meritò malæ volūtatis, nec liberari, nisi bonā habuerit volūtatē? Nō tamē ideò qui diligūtur, malæ suæ voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt, sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est liberati, quare Israëlitæ recusantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur?

Ad bonum an quisquam cogendus sit.

Aug. epist. 204.

1. Tim. 3.

Ad Episcopatū suscipiendum olim compellebantur inuiti.

In Exod. multis locis.

Si

Si voluntas mala suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus vti pessima voluntate, qua persequebatur Ecclesiam? sed prostratus est vt excæcaretur: & excæcatus est, vt mutaretur: mutatus est, vt mitteretur: missus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum non solùm verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocastis, perditam non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis, sed erratis & peritis. Non ideò vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos, Melius enim facimus voluntatem domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quàm consentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifacium verò scribens, Vbi est quod isti clamare consueuerunt, liberum est credere, vel non credere. Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & posteà docentem, prius ferientem & posteà consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios, vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremium reuocêtur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multò amplius, quàm de his quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oues, quæ non violenter ereptæ, sed blandè leniterque seductæ, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint posſideri, inuentas ad ouile dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò scribit ad Vincentium, Suam quoque primitus fuisse dicit sententiam, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum: verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum: ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuersa est: quam nunc videmus ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur: vt ipsis rebus agnoscerem etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est, Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quàm multi enim, quod certò scimus, iam volebât esse catholici, manifestiſsima veritate commoti, & offensionem suorum referendo, quotidie differebant: Quàm multos non veritas (in qua nunquàm præsumpsistis) sed obduratæ consuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis compleretur diuina illa sententia: Verbis non emendabitur seruus durus: si enim & intellexit, nô obediet. Quàm multi propterea putabant, veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicam veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat. Quàm multi nihil interesse credentes, in qua quisque parte Christianus sit, ideò permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere atque ad catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges seruiunt domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant, Iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamque faciendi & dilationum morulas amputauit. Alij dicant, Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur. Gratias domino, qui vincula nostra derupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostendit. Sic Leo quoque magnus commendare videtur principes, qui sacrilegam amentiam Priscilianistarum hereticorum ita detestati sunt, vt auctorem eius ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent, Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticæ lenitati: quæ & si sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Ecclesiasticorum principum côstitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dum resciuit in vicis aliquot adhuc spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus, vt ex Cæsaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma sequebantur, aut resipiscerent, aut in exilium mitterentur. Contrà literas verò Petiliani scribens Augu-

Eccle. 30. Prouer. 23. Ezech. 34.

Aug. epist. 50. Paulus coactus ad Euangelium venit. 1. Cor. 15. 1. Ioan. 4.

De hæreticis nô cogendis ad fidê sententiam suam corrigit Aug. Idem epist. 48.

Hippona timore legum ab errore discessit ad fidê

Prouer. 9.

Hæretici ad veram fidem com pellendi à principibus. Prouerb. 29.

Leo. epist. 93.

Lib. 10. cap. 3. hist. tripar. Aug. li. 2. c. 83.

Augustinus, cum ille dixisset: Quòd si cogi per legem aliquem vel ad bona licuisset, vos ipsi miseri à nobis ad fidem purissimam cogi debuistis: Sed absit à nostra conscientia, vt ad nostram fidem aliquem compellamus. Respondet his verbis: Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed per seueritatem, imò & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi vltrix disciplina præpostera est, nisi cùm præcedens bene viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malè facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest nisi elegerit, nisi amauerit, quod est in libera voluntate. Timor autem pœnarum etsi nondum habet delectationem bonæ consciétiæ, saltem inter claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Contra Cresconium verò: Reges cùm in errore sunt, pro ipso errore leges cõtra veritatem ferunt: cùm in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulò pòst: Frustra dicis: Relinquat libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs, & in stupris, & in quibuscunque alijs facinoribus, & flagitijs libero te arbitrio dimittendũ esse proclamas? Quæ tamẽ omnia iustis legibus comprimi, vtilissimum ac saluberrimũ est. Dedit quidem Deus homini liberam volũtatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. Contra Gaudentium verò scribens idem Augustinus. Quod autem vobis videtur, inuitos ad veritatem non esse cogendos, erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei: qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ inuiti egerunt, quia hoc rege suo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei vniuersæ ciuitati, eam triduo perambulans, prænunciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, vt humiliter supplicaretur Deo, qui non intuetur ora, sed corda? nisi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, nisi territi potestate terrena. Ista igitur iussione regiæ potestatis, contra quam voluntarius fit vester occasus, multis ad salutem quæ in Christo est præstatur occasio, qui & si violenter adducuntur ad cœnam tanti patrisfamilias, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vnde se lætentur intrasse.

Aug. li. 3. ca. 51.
Idem li. 1. ca. 17
Mar. 12.
Ioan. 3.
Luc. 14.

Hæc nos ideò pluribus verbis ex Augustino transscribenda duximus, vt cognosceret lector, iam inde à mille ducentis annis, eorum sententiam esse refutatam, qui nec ad veritatem ab errore, nec ad vnitatem à schismate, metu reuocandum, nec ad bonum opus vllum, quenquam esse cogendum affirmabant. Est quidem ita, quòd, qui diligit hilarem datorẽ, nõ placent Deo coacta seruitia: Sed fit persæpè beneficio Dei singulari, vt qui cogũtur inuiti, postea volentes faciant: sicut exẽplo Pauli docet Aug. qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendum compulsus fuisset, plus omnibus posteà qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit: quemque maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Est enim timor quasi seruus quidam charitatis, & locum illi persæpè præparat. Cùm enim per timorem se continet aliquis, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iustè viuere: non quia timet pœnas, sed quòd amat æternitatem: ac nisi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorem. Timor itaque medicamentum, charitas est ipsa sanitas. Pietas, inquit Augustinus, timore inchoatur, charitate perficitur. Qui etiam alio loco: Sicut videmus, inquit, per setam introduci linum, quando aliquid suitur, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò mentem occupat, non autem ibi remanet timor, qui ideò intrauit, vt introduceret charitatem. In quam sententiam apud Optatũ quoq; multa reperiuntur. Quamobrẽ non modò non audiendi, verũetiam valdè reprehendendi sunt, qui volunt omnem disciplinam, omnem coertionem ex Ecclesia sublatam: quæ tamem ea tanquàm indulgens mater, admodum vtitur moderatè. Siquidem in hoc ipso decreto Lateranensis concilij, quanto cum iudicio, quanta est adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes, verùm tantum qui peruenerunt ad annos discretionis: ac ne ij quidem quomodocunque tandem affecti, ad Eucharistiæ perceptionem adiguntur, verùm hoc tantùm præcipitur, vt ne sua voluntate, suoque iudicio se abstineant: sed si iustam aliquam esse causam existimauerint, quamobrem à communione sibi putent abstinendum, ad sacerdotem prius ea de re referant, neque nisi de consilio illius quicquam statuant. Cæterùm si durum hoc videtur, quòd qui semel in anno sub festum Paschatis Eucharistiam non perceperit, is ab Ecclesiæ ingressu viuens, à Christiana verò sepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertini, quod propè mille annis Lateranense præcessit, quodque non ita multò pòst subsequutum est, Agathensis concilij sanctio, qua decretum est, eum inter catholicos non habendum, qui

2. Cor. 9.
Coactio facit voluntatem.
Vide ad heb. c. 12
Timor seruus charitatis.
Aug. de vera religione. ca. 17.
Idem tract. 9. in epist. Ioan.
Li. 3. cõt. Parm.
De consec. dist. 2. omnis homo cap. 18.

non semel,sed ter in anno non communicasset. Quid est autem catholicum non haberi, quàm & ab ingressu Ecclesiæ viuum, & à Christiana sepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non sunt,eis ad catholicam Ecclesiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus,eis neque mortuis esse communicandum,iã à sancto Leone didicimus. Itaq; non modò non reprehendenda,verumetiam summis præconijs efferenda est salubris hæc Lateranensis concilij sanctio. Nam quod monet scriptura,Diligenter agnoscere vultum pecoris tui,tuosq; greges considera: semper id quidem à pastoribus fieri,aut certè frequenter expediret: sed quoniam homines sumus etiam pastores, datum hoc est infirmitati nostræ quod fieri semper à nobis oportebat, vt vel semel tantũ in anno facere teneremur. Quomodo autẽ cognoscet quisq; vultũ sui pecoris? quomodo cõsiderabit greges suos? Dñs est qui cor intuetur. Cæterũ homo nõ potest videre,nisi ea quæ patẽt,quæ sub aspectũ cadũt,quæ sunt oculis mortaliũ subiecta. Quę sit & quãta fides hois,soli Deo cognitũ est: sed sunt interea quædam externa fidei signa,per quæ fideles,tanquã per tesseras quasdã,ab infidelibus discernũtur: atq; ea præcipua sunt sacramenta: quemadmodum in ijs quæ scripta sunt superiùs, pluribus verbis docuimus. Quæ si quis habet despicatui, nec Deum & Ecclesiam eius audit eorum vsum præcipientem,quo nobis habendus est alio loco, quã quo Christus haberi præcepit eum, qui non audit Ecclesiam? nimirùm vt sit nobis tanquàm ethnicus & publicanus. Est aliquis qui communicare cum catholicis non vult,ne censeatur inter catholicos, nihil ei cum sacris nostris,nihil cum tẽplis aut cœmeterijs Deo consecratis,vel viuò vel mortuo sit commune. Quid habet iniquitatis hęc tã salubris Lateranensis concilij sanctio? quid nõ summæ potiùs æquitatis? Nisi fortè non est hoc æquissimum, vt qualis esse quisq; vult, talis censeatur: neq; commune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Ecclesia catholica communicare recusat.

Catholicum nõ haberi quid sit.

Prouer. 27. Pecoris nostri vultus quomodo agnoscendus

1. Reg. 16. Sacramenta sunt signa fidei externa.

Matth. 18.

Fuit autem maiorum nostrorum cùmprimis laudatus ille mos,qui nũc à multis non perinde diligenter obseruatur,quo non modò pastores,quos parœcos,siue parochos vocamus, sedulò vultum sui pecoris agnoscebant, verumetiam paterfamilias quisq; suis in ædibus,quos aleret,diligentius explorabat,ac si qui vel à pœnitentiæ, vel ab Eucharistiæ sacramento,præter sui sacerdotis consilium,sub festum Paschatis abstinuissent,eos è suis ædibus exigebat,nec vel cibum cum eiusmodi sumere dignabatur. Nunc quorsum res reciderit,quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Adeò disciplina omnis in Ecclesia dissoluta,adeò frena sunt laxata: tanta permissa licentia dicendi quiduis, & impura lingua Christum blasphemandi: & cum alia,quæ cuiusque libido fert, blaterandi,tùm sanctissimi Christi corporis & sanguinis veritati detrahendi, mendacijq; veritatem ipsam arguendi: vt periculum sit,nisi nos Deus oculis misericordiæ suæ respexerit, aliamq; mentem ecclesiæ pręsidibus & eis qui rerum potiuntur inspirauerit,ne ex Christianismo redeatur ad paganismum. Sed eo vnde deflexit oratio reuertatur.

Maiorũ nostrorum mos laudatissimus nunc planè intercidit. Prouer. 27. Paschatis festo non communicantes ex ædibus suis expellebant.

Sicut Eucharistiæ sacramentum quouis tempore percipere fas est, sic & orare quouis tẽpore fas est. Docemur à Christo, quòd oportet semper orare & nõ deficere: monemur & à Paulo, vt sine intermissione oremus. Neq; defuerunt qui Christi hæc & Pauli verba ita accipienda putarent,vt nullum tempus à vocali oratione vacuum esse vellent: qui quidem propter perpetuum orandi vsum, Psalliani, siue Euchitæ sunt vocati: de quibus & Epiphanius & Augustinus pleraque scripserunt. Cæterùm quis est qui possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi,aut dormiẽdi tempus habeat? Quamobrem Augustinus, & eum sequutus Anselmus, sic hæc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tẽpora orandi: quæ si quotidie quisquam obseruasset,iam sine intermissione orare diceretur. Peculiarius tamen ad orandum sine intermissione adstricti sunt sacerdotes & monachi,quorũ proprium est officium,iuge sacrificium iugesq; Deo preces offerre: non pro suis tantùm, verumetiam pro populi peccatis.

Orare quouis tẽpore fas est. Euchitæ Luc. 18. 1. Thess. 5. Orare sine intermissione quid. Epiph. hære. 18. Au. hæresi. 57. Ibidem. Ans. in ep. Pau. Sacerdotũ & monachorum officium. Oseæ. 4.

Cuius peccata comedere dicuntur,quãdo ex eius viuũt eleëmosynis. Sũt hi tanquã publici quidam totius ecclesiæ ministri, vt quod à singulis & vniuersis præstari semper non potest, eorum saltem expleatur ministerio. Quid autem? Nunquid non eadem infirmitate præditus est sacerdos, aut monachus, qua quisquam alius ex ijs, qui addicti seculo iudicantur? Est reuera. Et ille cibum quandoque capiat, & ille somno temporis nonnihil tribuat, & ille corporis sui curam non prorsus abijciat, necesse est. Quamobrem, & huius infirmitati prospiciendum putauit pia mater ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei, quàm præcationi vacaret: Has qui diligenter iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis obseruasset, eum semper orare, & non deficere, Beda venerabilis interpretatur: vt cum Propheta dicere possit: Benedicam dominũ in omni tempore,

Horæ Canonicæ

Beda in Lucã.

pore, ſemper laus eius in ore meo. Neque tamen ex traditione magis Eccleſiaſtica, quàm è ſcripturis auctoritatem habere videtur iſta certis tẽporibus orãdi conſuetudo: quemadmodum id pluribus verbis oſtendere conati ſunt Cyprianus, Baſilius, Hieronymus, Clemens, & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia perſequi non eſt præſentis inſtituti.

Pſam. 33.
Cyp. in expoſitione Orat. dom.
Baſi. in ſer. Aſcbetico & in Aſcbeticis. c. 33.
Hie. ad Euſt. et in 6. c. Danielis
Lib. 8. conſt. Apoſt. cap. 40.

Nunc de ieiunio pauca diſſeramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Chriſti verba documento ſunt, vbi genus quoddam eſſe dicit dæmoniorum, quòd non eijci tur, niſi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac ſicut frater adiuuans fratrem, ambo conſolabuntur, ſic orationi ieiuniũ: Ieiunio multũ adfert adiumẽti oratio. Oratio virtutẽ impetrat ieiunandi, ieiuniũ gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium ſanctificat, & domino repreſentat. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiunium & eleẽmoſynam. Ac præceptum quidem eſſe ieiuniũ in Euangelicis & Apoſtolicis literis, videre ſe ſcribit Auguſtinus: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel Apoſtolorum, non, inquit, inuenio definitum. Itaq; quod ad ſabbatum attinet, ab Ambroſio doctus, ad quamcunque venerit Eccleſiam homo catholicus, eius morem eum obſeruare iubet, ſi non vult aut pati ſcandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, ſcandalum eſſe magnũ putat: maximè poſtquàm innotuit deteſtabilis multumq; fidei catholicæ ſcripturiſq; diuinis apertiſsimè contraria hæreſis Manichæorum: qui ſuis auditoribus ad ieiunandum iſtum tanquàm conſtituerũt legitimum diem: per quod factum eſt, vt ieiunium diei dominicæ horribile haberetur. Ex quibus Auguſtini verbis colligimus, indifferens quondam ſabbati ieiuniũ fuiſſe: ſed poſteà tamen, quàm latè patet Eccleſia catholica, ſabbati ieiuniũ obſeruari cœptũ eſt: Cuius cauſam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quòd cùm illo die ſepultus iacuerit redemptor noſter, rectè lugubris dies hic habeatur. Eſt & alia ratio, quòd cùm præcipuè Iudæi ſabbatum habeant in honore, non eſt eccleſię viſum, vt quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam præterea rationem ſabbati ieiuniũ, eandem nimirùm, quàm pridiani feſtorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus propterea videtur inſtitutum, quod rectum eſſe, decereque cum primis exiſtimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & commemorationibus beneficiorum ſummi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata ſunt, ad eum nos diem præcipuè caſtos & ſobrios accedere, vt exporrectiore & vigilãtiore animo cogitemus, quantũ ipſe de nobis meritus ſit, quarũ agendarũ, & ferẽdarũ gratiarũ illi ſumus debitores. Poteſt & hęc aſsignari cauſa, quòd cũ feſtos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mœſtos ducimus, vt ex eo documentũ capiamus, ad æterna illa gaudia nõ niſi per multas tribulatiões peruenire nos poſſe: ſociosque nos fieri paſsionum oportere, ſi conſolationis & lætitiæ participes eſſe volumus. Sed ea de re Bernardi verba adſcribemus. Is in ſermone, quem habuit in vigilia ſancti Andreæ. Sanctorũ, inquit, feſta, præcipua patrũ ſanxit auctoritas votiuis præuenienda ieiunijs: Vtiliter planè, & non ad inſipientiam nobis, ſi adfuerit qui aduertat. Multa ſiquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: Nec tutum omnino eſt celebrandas ſuſcipere feſtiuitates ſacras, niſi prius abſtinentiæ purificatione præmiſſa: quò & digniores & capaciores inueniamur ſpiritualium gaudiorum: Sic enim iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Ac paucis interiectis: Diſcimus ex hoc, quænã vera ſit via feſtiuitatis æternę. Quid eſt enim quod ieiunijs ſolẽnia prępenimus, niſi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe ſolenni lætitia eſt, qui ſtatutam vigiliæ abſtinentiam non obſeruat. Planè, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure cenſeris requie & exultatione feſtiua. Eſt autem vniuerſum præſentis pœnitentię tempus vigilia quædam ſolennitatis magni & æterni ſabbati, quod præſtolamur. Ac iterùm poſt pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præſtolamur, ſolennitatis, & lætitiæ cauſa eſt beata paſsio Andreæ Apoſtoli. Dignum eſt enim, vt ſi cum eo pendere non poſſumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipſum cum biduo penderet in cruce, etiam ieiunaſſe quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes paſsioni eius, & ſi non ſimul afflixi patibulo, ſimul afflicti ieiunio: vt miſerante Deo etiam coronę participes ſimus, & in præſenti quoque ſpiritualium ſocij gaudiorum.

Ieiunij tractatio.
Ieiunium adiuuat orationem.
Alæ orationis duæ.
Aug. epiſt. 80.
Sabbati & dominici ieiuniũ.
Dominico die non ieiunandũ.
Ieiunium Sabbati quando cœperit, eiuſq; inſtituti rationes.
Inno. in epi. ad Decenium.
Vigiliæ feſtorũ dierum cur inſtitutæ.

Cur autem quartis & ſextis quoque ferijs à carnibus abſtineatur, iam ante docuimus ex Auguſtino: Ante quem ab Epiphanio quoque cauſa eadem eſt allata. Quarta, inquit, & pro ſabbato ieiuniũ ſtatutũ eſt. Nã illuceſcente quarta, traditus eſt dominus, & pro ſabbato, hoc eſt ſexta feria, crucifixus eſt: & tradiderũt Apoſtoli, vt in ijs diebus ieiuniũ fieret; ita vt impleatur dictum hoc; Cùm ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiuna-

Ieiunij quartæ & ſextaferiæ inſtituti ratio.
Auguſt. epi. 68.
Epi. in cõpendiaria doctrinæ fidei catholicæ.
Matt. 9.

bunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis paſſus eſt, ieiunium conſtitutum eſt: ſed vt confiteamur, ad noſtram ſalutem factam eſſe domini paſsionem, quàm pro nobis ipſe ſuſcepit: & vt pro peccatis noſtris ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Fuit itaque longè vetuſtiſsimum hoc inſtitutum quarta & ſexta feria ieiunandi, vt Apoſtolicum eſſe non dubitet Epiphanius: Ad cuius opinionem confirmandam plurimùm ea facere videntur, quæ de hoc ipſo ieiunio ſcribit Clemens Petri ſucceſſor, & poſt eum Ignatius, qui tertius à Petro fuit Anthiochenus Epiſcopus: & poſt Ignatium Origenes. Theophilactus quoque propterea nos ieiunare ſcribit quartis ferijs, quod cõcilium quarta feria conuenit, quomodo per dolũ comprehenſus occidi Chriſtus poſſet. Origenes multis ſeculis anteà hoc ſcripſit his verbis in commentarijs in Marcum Euangeliſtam: Pridie, inquit, quàm pateretur dominus, conſilium inierunt de capiendo Ieſu: quo factum eſt, vt & quartæ in hebdomade ieiunium ſeruemus, eo quòd dies illa dominicæ paſsionis fuit initium. Apollo qui eſt LII. inter patres, quorum vitam deſcripſit Palladius, ſic de ieiunio hæc loquitur: Catholica & generalia ieiunia, non licet ſoluere ſine ingenti neceſsitate. In quarta etiam feria traditur Seruator, & in Paraſceue crucifigitur. Qui ergo ea ſoluit, Seruatorem vna tradit & vna crucifigit. Sed ſi ad vos veniat frater, qui opus habet vt reficiatur, cum ſit ieiunium, ipſi ſoli menſam apponite.

Li. 5. conſtit. Apoſt. ca. vlt.
Ignat. epi. 4.
Orig. hom. 10. in Leu.
Theoph. in 14. cap. Matt.

Ieiunij quatuor temporum rationes.
Calix. epiſt. 1. ad Bene.

Cæterùm quòd ieiunium quatuor temporum vocatur, & ſi non videtur ab Apoſtolis inſtitutum, eſt tamen & ipſum vetuſtum cùmprimis. Nam cùm aliquando ter in anno celebratum fuiſſet, viſum eſt Calixto Papæ conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obſeruaretur: vt ſicut annus per quatuor voluitur tempora, ſic & nos quaternum ſolenne ageremus ieiunium per quatuor anni tempora: quæ quidem ſunt: ver, æſtas, autumnus, hyems: quæ dicere viſum eſt, vt à Dei immortalis honore auſpicaremur: ieiunium vernum in quadrageſima: æſtiuum in Pentecoſte: autumnale in menſe ſeptimo: hyemale in decimo (Sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem.) Ideò autem ipſa continentiæ obſeruantia quatuor eſt aſsignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone ſcriptum legimus, qui complures de ieiunijs quatuor temporum ſermones conſcripſit: vt in idipſum totius anni redeunte decurſu, cognoſceremus nos indeſinenter purificationibus indigere: ſemperque eſſe nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleëmoſynis deleatur. Exiſtimatum eſt prætereà: Dei præceptum de perſoluendis Deo primitijs, hoc ieiunio quadantenus impleri. Nam cùm quatuor ſint anni tempora, & in quolibet tres menſes, nos in initio cuiuſque, tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuſlibet primitias Deo perſoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocentio tertio ſunt pertractata.

Leo ſer. 9. de ieiunio ſeptimi menſis.

Quadrageſimæ ieiunium à quo & cur inſtitutũ
Max. ſer. priori in die Cinerum
Amb. ſerm. 39.
Canon. 68.

Porrò quadrageſimæ ieiunium non ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum, nec terrena cogitatione initiatum, ſed cœleſti maieſtate præceptum eſſe, tradidit, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitæ ſanctimonia clarus, Maximus Taurinenſis Epiſcopus (niſi quis Ambroſio ſermonem hunc adſcribere malit: nam ei quoque legitur inſcriptus.) Non tam ſacerdotum, inquit, hæc præcepta, quàm Dei ſunt: atque ideò qui ea ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, ſed Chriſtum, qui in ſuo loquitur ſacerdote. Hieronymus aduerſus errores Montani ſcribens, quadrageſimæ ieiunium traditionem eſſe vult Apoſtolorum: de quo itidem vt de quartæ & ſextæ ieiunio, vetuſtiſsimi meminerunt ſcriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apoſtolorum his verbis conſcriptus: Si quis Epiſcopus, aut presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, ſacram quadrageſimam Paſchæ, aut quartam feriã, aut Paraſceuen non ieiunauerit, deponitor, præterquam ſi imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus ſit, communione priuator.

Quadrageſima ex tribus cauſis celebratur.
Exod. 34.
3. Reg. 19.
Matt. 4.
Exod. 22.
Annus habet 365. dies.

Tribus autem ex cauſis ieiunium hoc in Eccleſia celebratur, & propter trinum exemplũ: & propter diuinum præceptum: & propter numeri myſterium. Exemplum habemus Moyſis ante legem, Eliæ ſub lege, Chriſti poſt legem: quem nos, qui ab illo nomen ducimus, Chriſtianique vocamur, tanquàm auctorem & inſtitutorem huius ieiunij ſequimur. Præceptum autem nobis eſt, vt ex omnibus decimas pẽdamus: Viſum eſt igitur, vt etiã anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus conſtet trecentis ſexaginta quinq; diebus, ſiquidem triginta ſex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam abſolutam in die Paſchatis cibũ ſumpſerimus, iam totius anni dierum decimas perſoluimus: tot nãq; ſunt dies quadrageſimę, diebus Dominicis exceptis, ſi à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedũt dies quatuor, ad imitationẽ quadragena-

dragena-

dragenarij ieiunij, quod Christus in solitudine continens & perpetuum seruasse legitur, instituti sunt. Qua de re fusius à Gregorio magno scriptum legimus. Ante quē etiam eandem materiam copiosè tractauit, ex abbatis Theonæ sententia, Cassianus, Ioannis Chrysostomi discipulus: Itidem & Dorotheus serm. 18. de ieiunio.

Greg. hom. 16. in Euang.
Caß. Collatione. 21. ca. 25. & sequen.

Deinde verò quadragenarium numerum hunc in tristitia, & mœroribus, à scriptura ferè semper adhiberi videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt, sic in deserto populus Israël annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, sic nuncij Moysis quadraginta diebus explorasse promissam terram leguntur, sic quadraginta dierum spacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendum præscripti, subuersam iri Niniuen Ionas prædicauit, sic post finem quadraginta annorum congregatos iri qui dispersi fuerant, Aegyptios, Ezechiël prædixit, sic ille totidem dierum somnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, sic quadringentis, hoc est decies quadraginta annis populus in Aegypto seruiuisse nunciatur, vt vel ex ijs antiquarum rerum exemplis & monumentis facilè appareat, hunc præcipuè numerum comprimédæ corporis carnisque luxuriæ, diuino consilio imprimis quasi consecratum fuisse, vt iure is in ieiunium quadragesimale relatus esse videatur.

Hier. li. 9. in Ezech. & Amos
Gen. 7.
Exod. 6.
Num. 13.
Ionæ. 3.
Ezech. 29.
Ezech. 4.

Neque sine ratione factum est, vt hoc anni tempore ieiunium hoc obseruetur. Cùm enim sub hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, visum est opportunum, vt per ciborum abstinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sicut hoc tēpore per esum eliciti cibi Adam in mortem descendisse creditur: ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cùm patienti Christo prius compassus fuerit: Oportet enim compati, si volumus conregnare. Sic ab Hilario scriptum legimus, de his, qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum in pascha baptizabantur. Venturi ad baptismum prius cōfitentur credere se in Dei filiū, & in passione ac resurrectione eius: & huic professioni sacramento fides redditur: atque vt hanc verborum sponsionem quædam rerum ipsarum veritas consequatur, toto in ieiunijs passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex sponsionis sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino agunt tempus. Sic à Chrysostomo scriptum legimus: Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpote cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum domino, & cum domino glorificetur: non vt dominum lugeamus. Viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium: & si lugemus, quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis: Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius pependit corpore in cruce, non propter seipsum, sed propter te occisus est à ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, quod accepisti, Concupiscentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne sis alienus à regno: Nosti quòd crucifixus est, nosti quòd pro te mortuus est, confitere quòd viuit, pro viuēte, fac martyr sis pro eo, qui pro te martyr fuit, morere pro eo, qui pro te mortuus est. Si autem sic exposcit mortem, paruum est ieiunium, Habes magna, largire parua. Cum gaudio ad festa, cum lætitia ad ieiunium veni. Delitiæ sint ieiunium. Hieronymus quoque, Ecclesiæ consuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit, vt spirituali saginæ ieiunio corporis præparemur.

Quadragesimæ in vernum tempus institutæ ratio.
Adam tempore verno peccauit.
Rom. 8.
Hila. c. 5. in Matth.
Baptizandi in paschate ieiunabant.
Chry. ser. de ieiunio.
Hieron. in Matt. ca. 9.

Habemus itaque iam, qua ratione, quæ nunc obseruat Ecclesia, ieiunia fuerint ab Apostolis & eorum successoribus instituta, quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm latè patet nomen Christianum, tantò semper studio sunt ab omnibus obseruata, hoc præcipuè quadragesimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum nō fuerit. Non insula, inquit Basilius, non terra, nō ciuitas, nō gens, nō denique locus vllus tam desertus est, vbi prædicatio de quadragesima nō fuerit audita: sed & exercitus, & iter facientes terra marique, mercatores quoque omnes similiter audiunt, libenterq; suscipiunt. Quod igitur tot seculis, tantò mortalium omnium cōsensu, quàm lōgè lateque Christianus orbis diffusus est vniuersus, prædicatum, receptum, ac tanta cura diligentiaque semper ab omnibus fuisse videmus obseruatum, id ad vnius aut alterius apostatæ nutum, qui nihil esse voluerunt, quòd incæstam eorum libidinem, cui nomen coniugij prætexuerunt, retardare possit, reijciendum esse putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in hanc nos à Satana mentem impelli patiatur.

Quadragesimæ ieiuniū per vniuersum orbē annunciatum.
Basi. ser. posteriore de ieiunio
Hæreticorū rationes quibus traditiones ecclesiæ de ieiunio reijciunt.

Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamobrem Apostolicas traditiones has à nobis reijci putent oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaster & Augustinus memine-

runt, productas olim fuisse ſcribit Epiphanius: ſic enim inducit Aërium loquentem.
Epip. hæreſi. 75 Quid eſt Paſcha, quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rurſus addicti eſtis: Non e-
1. Cor. 5. *1. Tim. 1.* nim oportet Paſcha peragere: Paſcha etenim noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sed neq;
ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica ſunt, & ſub iugo ſeruitutis. Iuſto e-
nim lex non eſt poſita, ſed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnino volo ieiu
nare, qualemcunque eligam diem à meipſo, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud
ipſos ſtudium eſt, vt potius in die Dominica ieiunent: quarta verò & pro ſabbato (hoc
eſt, feria ſexta) edant. Sæpè verò, etiam quarta ieiunant, non ex ſtatuto, ſed ex propria, vt
inquit, voluntate. In diebus autem Paſchatis, quando apud nos fiunt humi dormitio-
Siccorum eſus. nes, caſtitates, afflictiones, ſiccorum eſus, preces, vigiliæ ac ieiunia, & omnes animarum
Hebdomada ſancta quomodo tranſigenda. ſalutes per ſanctas afflictiones: ipſi à ſummo mane obſonantur, carneque & vino venas
ſuas explentes cachinnantur, ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultũ heb-
Hebdomada paſchatis. domadis Paſchatis perficiunt: Vocat autem hebdomadam Paſchatis, ſanctam illam heb-
domadam, quæ feſtum reſurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Manichæis quoque
Epi. 93. cap. 4. ſcribit Leo magnus: Dominicum, inquit, diem, quem nobis ſaluatoris noſtri reſurrectio
conſecrauit, exigunt in mœrore ieiunij: ſoli reuerentię hanc continentiam deuouentes,
vt per omnia ſint à noſtræ fidei vnitate diſcordes, & dies qui à nobis in lætitia habentur,
ab illis in afflictione ducantur. Nonne autem hæc ipſa & verba & facta audire & vide-
Lutherani bacchanalia ſeruant, ieiunia reijciunt. re licet apud eos, qui noſtro hoc infelici æuo contra quam ab Apoſtolis traditum legi-
mus, & temporum & ciborum diſcrimen omne tollere ſunt & abrogare conati? non vt
perpetua quædam eſſet abſtinentia, ſed ne quid impedimento eſſet, quò minus abdomi
ni ſemper ſeruire, corporiſque voluptatibus perfrui liceret. Itaque bacchanalium apud
iſtos vſus durat nihilominus: cæterùm qui perpetua vult eſſe bacchanalia, quadrageſimæ
ieiunium Satanas ferendum eſſe non putauit.

Hæreticorũ rationes de ieiunio excutiũtur. Sed iam, quas ab Aërio productas olim, noſtri quoque temporis adferunt hæretici,
rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum
vel temporum delectum habemus. Ac, quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli lo
Dies obſeruatis, &c. Galat. 4. cum Hieronymus: Dies obſeruatis & menſes & tempora & annos: timeo ne fortè ſine
cauſa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, ſi dies obſeruare non licet & menſes &
tempora & annos, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes,
& paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem,
& Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum, diuerſa in honorem martyrum tem-
pla conſtituta. Ad quod qui ſimpliciter dicit, Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies
eſſe quos noſtros: Non enim non azimorum paſcha celebramus, ſed reſurrectionis &
crucis: nec ſeptem iuxta morem Iſraël numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed Spiri-
Dies feſti cur inſtituti. tusſancti veneramur aduẽtum: Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in
Chriſto, propterea dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: non
quòd celebrior ſit dies illa, qua conuenimus: ſed quòd quacunque, die conueniendum
ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propoſitæ quæſtioni acutius
reſpondere conatur, affirmat illud: omnes dies æquales eſſe, nec per paraſceuen tan-
tùm Chriſtum crucifigi, & die Dominico reſurgere, ſed ſemper ſanctum reſurrectio-
nis eſſe diem, & ſemper eum carne veſci dominica, ieiunia autem & congregationes in-
ter dies propter eos, à viris prudentibus conſtitutos, qui magis ſeculo vacant quàm
Deo, nec poſſunt, imò nolunt toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore congregari, & ante hu-
manos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificia. Quotus enim quiſque eſt, qui
ſaltem hæc pauca quę ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi ſemper exerceat?
Itaque ſicut nobis licet vel ieiunare ſemper, vel ſemper orare, & diem dominicam ac-
cepto domini corpore indeſinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas eſt om-
ni tempore immolare agnum, Pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie.
Leo ſer. 4. de ieiunio ſeptimi menſis. Et clarius aliquanto, qui non multò fuit Hieronymo poſterior, Leo magnus: Cùm
vos, inquit, ad quædam, quæ etiam in veteri teſtamento inſtituta ſunt, cohortamur,
non Iudaicæ vos obſeruantiæ iugo ſubdimus, nec conſuetudinem carnalis populi vo-
bis indicimus. Excellit ſuper illorum ieiunia continentia Chriſtiana, & ſi quid illis
Ciborum delectus quomodo obſeruandus. atque vobis commune eſt in temporibus, non concordat in moribus: Habeant illi nu-
dipedalia ſua, & in triſtitia vultuum oſtendãt ocioſa ieiunia, nos in nullo ad habitus no
ſtri honeſtatem diſsimiles, nec à iuſtis & neceſſarijs operibus abſtinentes, edendi licen-
tiam ſimplici parcitate cohibemus, vt in vſu ciborum modus eligatur, non creatura
damnetur. Quamuis enim vnicuique noſtrum liberum ſit voluntarijs caſtigationibus
proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nũc verò diſtrictius repugnantes ſpiritui
carnales cõcupiſcẽtias edomare, quibuſdã tamen diebus ab omnibus pariter oportet ce-
lebrari

lebrari generale ieiunium, & tunc est efficacior, sanciorque deuotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiæ vnus animus, & vnus est sensus. Et alio loco: Debebatur, *Leo. ser. 4. de Quadra.* quidem, inquit, tantis mysterijs ita incessabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dumq; per varias actiones vitæ huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere, magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparãdam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent.

Ex his & Hieronymi & Leonis magni verbis videre licet, quòd & ieiunandi & orandi certa tempora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri non posse, sed cùm semper nobis ieiunandum, & sine intermissione sit orandum, datum esse hoc fragilitati nostræ, vt quòd semper facere nõ possumus, certis tamen tẽporibus faciamus. Quemadmodum ab eodem quoque Leone scriptum est alibi. *Idem ser. 3. de ieiunio septimi mensis.* Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam non omnes habere possumus perpetuam, sæpiusque per humanam fragilitatem à supernis in terrena recidimus, istis saltem diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia præstituti, mũdanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod prosit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possunt, aut nolunt, ijs certa tamen tempora sunt præscripta. Neque dubium est, quin multo sit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, *Ieiunium commune cum alijs gratias est Deo quam solitariũ.* quod ex Ecclesiæ præcepto simul celebratur ab omnibus, quàm si quis, quod nostri temporis Aeriani faciendum censent hæretici, qualemcunque diem eligat à seipso, & ieiunet propter libertatem. *Idẽ ser. 4. de ieiunio septimi mensis.* Si quidem publica, quemadmodum ab eodem Leone scriptum est, præferenda sunt proprijs, & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœlestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs posit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbi non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat: Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facile patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantię studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quàm sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbique munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quãdo totius Ecclesiæ *Matth. 18.* vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia, quæ poposcerint, dominus præstanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnum spiritum cõcorditer supplicanti? Magnum est in conspectu domini, valdeq; pretiosum, cùm totus populus Christi eisdem simul instat officijs, & in vtroque sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna sententia est: cùm in operibus seruorum suorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicitur.

Hinc videre licet, quid spectauerit Dei Spiritus in certis temporibus præscribendis, quibus & ieiunijs & precibus, & quibuscunque alijs pietatis operibus Deus propicius redderetur: hoc nimirùm, vt quicquid eiusmodi fieret à catholicis, quod nomen etiam ipsum sonare videtur, fieret simul ab vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu & consensu: qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandum non esse cùmprimis efficax. Malè habet Satanam consensus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt segreget, vt spargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sic ille, cùm sibi non satis esse virium aduersus omnes intelligat, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facilè mortalibus persuaderi posse videt: cùm ab ipso Christo commendatum etiam esse legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferrè potest: verùm *Matt. 6. 17.*

Ieiunium fructuosum. vt fructuosum,vt sit efficax ieiunium tuum,ferre non potest. Erit autem efficax & fructuosum,si cum vniuersis:minus vtile,si solitarius ieiunes. Quamobrem vis,inquit Satanas,ieiunare?Ieiuna solitarius:Elige tibi diem ipse,quem ieiunes: non ieiuna catholicè,non vniuersè, non cùm alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuersum orbem feria sexta, ieiuna tu (quod sine offendiculo catholici fieri non posse putauerunt) die Dominico:Ieiunant omnes quadragesimam, quòd hunc numerum in scripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus, ieiuna tu quinquagesimam, qui numerus in scripturis hilaritati consecratus est, animique remissioni. Illud cùmprimis diligenter obserua, ne quid ex obedientia fecisse, neue vlla in re cum catholica consensisse videare: non illa tibi tu præscribas illi: tuum iudicium illius iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuisse puta, qui non intellexerint, se diebus & temporibus obseruandis, ad fabulas Iudaicas esse prolapsos.

Tit.1. *Concordia offendit Satanam.* Videmus igitur,quòd sancti Spiritus in certis diebus præscribendis,quòd contrà,Satanæ consilium fuerit in eijsdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæsita est,& vnanimitas,vt quicquid eius fieret, concorditer simul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur,quàm dissidium,quàm vt dispergi possint, quos pretioso sanguine suo Dei filius cōgregare dignatus est. Neque verò id in hac re tantùm,verumetiam in alijs plerisque omnibus:sicut de Eucharistia quoque,cùm tractaremus, paucis à nobis commemoratū est, quemadmodum per membrum quoddā suum *Lutheri superba verba.* non ignobile Satanas aliquando dixerit: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri:imò tunc primum in despectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunq; auctoritate talis concilij potirentur vtraque. Non offendit Satanam alterius tantùm speciei vsus:sed hoc offendit,quod ex obedientia fit, quod ex humilitate,quod ex charitate,quod vnanimiter sit ab omnibus. Quamobrem si pij & catholici omnes vtantur altera tantùm,censebit vtendum vtraque: si per catholicam sit vsus vtriusq; permissus,censebit altera tantùm vtendum. Adeò ferrè non potest,vt vniuersè & catholicè fiat aliquid. Sed hæc de temporum discrimine dicta sufficiant.

Ciborum delectus. Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus:Nos enim sicut dierum,ita ciborum quoque nullam,sed sobrietatis tantùm ac temperantiæ nostræ,& erga summum Deum honoris rationem ducimus: cùm illa Iudęorum discrimina nihil ad sanctam & spiritualem hanc abstinen-*Leuit.11.* tiam facere videatur. Quid enim aut solidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? *Iudæis cur quædam prohibita.* quid auibus rapacibus?quid squama non contectis piscibus,cum spiritu, cum sanctitate,cum abstinentia negocij est? Quæ si Iudæis vetita sunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philosophiam,non diuinam. Si verò, quoniam insalubria sunt,idcircò fuerunt illis interdicta,quid aliud quàm Aegyptiorum fuisse artibus Moysem imbutum indicant? Sin autem, id quod verius est, simulachra quædam illæ res fuerunt,& *Coloss.2.* velut argumenta quædam ac vmbræ,sicut Paulus loquitur,futuræ veritatis:inducta iam veritate, simulachris & vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergò in differentijs ciborum & temporum insistebant, nos ad Deum & ad spiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abstinendi vel obseruandi genere sequimur, quàm vt nostrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum commemorationi consecremus: & ipsi nos domata carne nostra, & sub rationis imperium subiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abstinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de re differentem audiamus. Non ideò negligendum est, inquit, *Leo ser.4. de ieiunio decimi mensis.* quia de obseruantia veteris legis assumptum est, tanquam hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias, & auium pecudumque hostias esse destiterunt: Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauere, finita sunt:ieiuniorum verò vtilitatem noui testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animæ semper profuturam pia obseruatione suscepit. *Matt.4.* Quia sicut permanet apud intelligentiam Christianam, Dominum Deum tuum adora-*Matt.22.* bis & illi soli seruies,& diliges proximum tuū sicut teipsum, & cętera talium mandatorum:ita quod in ijsdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatiōe præceptum est, nulla interpretatione vacuatur.

Quæ verò alia loca ex Apostolo per nostri temporis hęreticos proferuntur,ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manichæis in illos retorta fuisse *Aug.li.20.cōt. Faustum ca.3.* legimus. Sic enim Faustū loquentē inducit August. De vobis quid dicam,id est,de Christianioribꝰ apud vos,quorū nōnulli quidē porcina,pleriq; verò quadrupede omni, alij

etiam

etiam cuncti animali penitus abſtinent, fertque ob hoc in oculis eos omnis Eccleſia &
ſumma veneratione ſuſcipiens, ſolùm non deos exiſtimat. Nec videtis indociles, quia ſi *1.Tim.4.*
hoc verum, & ab Apoſtolo dictum teſtimonium eſt, dæmoniorum & ipſi ſunt ludifi-
cati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod ſanè fruſtrari quis audeat, aut nega-
re, cùm conſtet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum quotannis omni cum ſtu-
dio celebretur in conuentu catholico. Dico autem quadrageſimam, quam qui inter vos
ritè obſeruandam putauerit, abſtineat neceſſe eſt omnibus his, quę capitulum hoc à Deo
ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum inſuper doctrinam vocat abſtinen
tiam prædictorum. Quid ergò & vos chariſsimi, ritune tunc dæmoniorum viuitis, cùm
hæc à vobis paſsionis Chriſti celebrantur myſteria, & seductorij ſpiritus fraude decipi-
mini, & in hypocriſi loquimini mendaciũ, & cauteriatã habetis cõſcientiam veſtrã? Ac *Idem li.31.c.2.*
rurſus: Vos verò, inquit, qua nũc excuſatione vtimini, Paulo clamãte, nihil eſſe nõ mun- *Tit.1.*
dum, & doctrinas dæmoniorũ appellante ciborũ abſtinentiã, & mente pollutos vocãte,
qui aliquid putauerint inquinatum. Non ſolùm abſtinetis, vt diximus, ſed etiã gloriam *1.Tim.4.*
captatis exinde, & eò acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinentiores à cibis,
id eſt, ſecundùm hanc ſententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conſcientia
polluti. Quibus Fauſti verbis, ad hunc modum reſpondit Auguſtinus, Audi ergò, quòd *Lib.30. cont.*
confiteris te non videre, qua mente & conſilio hoc aduerſum vos capitulum profera- *Fauſt.ca.5.*
mus, non quòd à carnibus abſtineatis, nam & hoc primi patres noſtri fecerunt, ſicut
commemoras, non tamen ea damnandi, ſed ſignificandi gratia, quod non intelligitis,
& Chriſtiani, non hæretici, ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animam ab
irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant,
non ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper,
ſicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, ſicut per quadrageſimam ferè omnes:
Vos autem ipſam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulò pòſt: Si *Cap.6.*
ad virginitatem ſic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apoſtolica doctrina. Qui *2.Cor.7.*
dat nuptum bene facit, & qui non dat nuptum melius facit, vt bonum eſſe nuptias dice- *1.Tim.4.*
retis, ſed meliorem virginitatem, ſicut facit Eccleſia, quæ verè Chriſti eſt Eccleſia, non
vos Spirituſſanctus ita prænunciaret, dicens: Prohibentes nubere. Ille enim prohibet, *Cap.4.*
qui hoc malum eſſe dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proximè ſe- *Tit.1.*
quenti libro: Omnia, inquit, munda mundis ſecundum naturam in qua creata ſunt, nõ
tamen omnia ſecundùm ſignificationem munda primo populo Iudæorum, nec vobis
omnia, vel propter ſalutem corporis, vel propter conſuetudinem humanæ ſocietatis, a-
pta ſunt, ſed cùm ſua cuique redduntur, & naturalem ordinem ſeruant, omnia munda
ſunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales præcipuè vos eſtis, nihil eſt mun-
dum. Eadem hac apoſtolica ſententia, qua notat hęreticos prohibentes nubere, à Iulia-
no quoque Pelagij ſectatore ſe perſtrictum fuiſſe ſcribit Auguſtinus, quaſi dixerit poſt *Aug.li.5.cont.*
aduentum Chriſti turpia eſſe coniugia, cùm ipſe tamen nihil tale dixerit, neque coniu- *Iulianum ſub*
gium, ſed concupiſcentiæ malum, ſine quo coniuges non copulantur, eſſe turpe ſcripſe- *finem.*
rit. Et contra Adimantum ſcribens, cùm eadem Apoſtoli verba produxiſſet: Hos, in-
quit, propriè deſignat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiſcen- *Cap.14.* *Tit.1.*
tiam ſuam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: ſed quia ipſas carnes immundas *Luc.21.*
putant, & earum creatorem Deum eſſe negant. Nos autem teneamus Apoſtolicam diſci- *Abſtinentia*
plinam dicentem, quod omnia munda ſunt mundis: ſeruata moderatione Euangelica, vt *Chriſtianorum*
non grauentur corda noſtra cruditate & vinolentia. Et alio loco: Non reijciendis ge- *Iudæorum, & hæreticorum di*
neribus ciborum tanquam pollutis, ſed concupiſcentię perdomandæ ac fratrum dile- *uerſa.*
ctioni retinendæ omnis eorum inuigilabat induſtria. Nec in ipſis rebus quibus veſce- *De moribus Ec-*
rentur, ſed in animo vim eſſe quandam perſuaſum habebant, quæ ad eum valeret ma- *cleſiæ cap.33.*
culandum.

Docet his verbis Auguſtinus, quòd alia fuit cauſa, cur abſtinerent Iudæi, alia cur Chri
ſtiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunque tandem alij. Iudæi ſignificandi
gratia: Chriſtiani domandi corporis cauſa: hęretici quòd ipſam creaturam bonam ne-
garent, & immundam dicerent: Quos notare videtur Apoſtolus, cùm dicit: Venturos in
nouiſsimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abſtinere à cibis quos Deus creauit
ad percipiendum cum gratiarum actione. Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens:
cum eadem Apoſtoli verba per Iouinianum obijcerentur: Reprobat, inquit Apoſtolus, *Hier.li.2.cõtra Iouinianum.*
eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abſtinere, quos Deus creauit ad vten-
dum cum gratiarum actione: ſed Marcionem deſignat & Tacianum, & cęteros hæreti-
cos, qui abſtinentiam inducunt perpetuam, ad deſtruenda, contemnenda & abominan-
da opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem ſaginæ,

Chry. hom. 12. in priorem ad Tim. epist. Theo. cap. de abstinentia.

abstinentiã luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoq; Ioannes Chrisostomus, enndem Pauli locũ enarrans: De Manichæis, inquit, & Eucratitis, & Marcionistis, omniũ; illorum officina hic loquitur. Ambrosius quoque, Marcionistas, Patricianos, & Manichęos ijs verbis notari scribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum epitome: A vino, inquit, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter, vt heretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs tanquam ab immundis abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decreuit. Ac post quædam interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt: Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hęreticorum, diuina verò decreta sequitur. Et qui fuit vetustior his Cyrillus Hierosolymitanus: Ieiunamus, inquit, à vino & à carnibus abstinentes, non quòd oderimus hæc tanquam abominationes aliquas, sed quòd mercedem expectamus: vt cùm ea quæ sub sensum cadunt neglexerimus, fruamur spirituali mensa, quę sola potest mente comprehendi: & vt nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus. Itaque rectè monet Palladius, non esse laudandam aũt vituperandam cibi vel potus materiam, sed beatam vel miseram iudicandam esse mentem eorum, qui rectè vel malè vtuntur materia.

Catech. 4. Bisantinorum religio in obseruando quadragesimæ ieiunio. Nice. li. 17. eccl. hist. cap. 32. Pal. in epist. ad Lausum in præfatione eiusdē. Chry. hom 6. ad popul. Antioch.

Ante mille annos Iustinianum imperatorem fecisse tradit Nicephorus, cùm fames Bisantij increbuisset, vt secunda statim ieiunij hebdomada carnes, in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem sic per vim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neq; edebat: mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm vt quicquam de patrijs motibus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autem sic loquitur Ioannes Chrysostomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquę potu, & tenui victu siccari? Certum est, quòd hoc illo grauius: sed tamen consuetudo res est tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, etiamsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum: & hoc cùm non inuitè nos circa mensam habeamus, tamen propter consuetudinem ex conscientia omnia generosè ferimus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia consuetudo, ex qua ciuitate Christianum nomen sumpsit originem: nam ibi primum discipuli dicti sunt Christiani: neque dubium est, quin eam ab Apostolis per manus traditam acceperint: Nam & Thelesphorus, qui sextus fuit à Petro Romanus pontifex, iam suo tempore statutum fuisse scribit, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem domini vocati à carne ieiunent. Neque secus in Alexandria fuisse obseruatum testis est Theophilus eius vrbis Episcopus, Chrysostomi æqualis: qui grauiter eos insectatur, qui clàm vinum bibebant, & clausis parietibus, carnibus, diebus quadragesimæ vescæbantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo ad eorum continentiam imitandam suos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstineant.

Actio. 11.

Li. 3. Paschalis

Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuisse Ioannem Chrysostomum, qui cum verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse Theophilum Alexandrinum Episcopum? doctrinas dæmoniorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus: qui consuetudinem hanc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, non modò non reprehenderunt, verùm etiam ad mordicus eam obseruandam, populum tam diligenter sunt cohortati? Quid hoc esset aliud, quàm vniuersam Ecclesiam catholicam Satanismi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani nostri temporis, quàm seculorum omnium à Christo passo ad hæc vsque nostra tempora Christiani. Qui non ignorabant omnia esse munda mundis, ac multo melius intelligebant, quos notaret Paulus, cùm doctrinas dæmoniorum appellauit, prohibentes abstinere cibis, quos Deus creauit, &c. quàm qui nostro seculo sibi cornicum oculos confixisse videntur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quòd bonum esset etiam à licitis abstinere, & cùm castigatius viuendum est, ita discernere cibos, vt vsus eorum semoueatur, non natura damnetur. Etiam ante Chrysostomum & Theophilum in Ancyrano concilio legimus constitutum, vt presbyteri & diaconi, qui à carnibus abstinent, hoc est, ipsi sibi à carnibus abstinentiam induxerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verùm contingerent, & ita demùm si vellent, abstinerent: quòd si in tantum eas abominarentur, vt si quando cum oleribus carnes essent coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoque concilio, si qui carnem edentem condemnassent, anathema sunt pronunciati: in quo tamen ipso cautum est, Si quis eorum, qui continentiæ student, absque necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vin-

Cap. 13.

Cap. 2.
Cap. 19.

vindicans rationem, anathema sit. Quod vtrunque contra eos, qui sequebantur Eustachium hereticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in Ecclesia contemnenda censuit, & nonnullos cibos carnium, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum est obseruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus carnium esus illicitus non esse putaretur. In Bracarensi primo concilio decretum est postea: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit. *Cap.14.32.*

Ac ne quis putet priscis tantum illis temporibus ita creditum & obseruatum esse, etiam Bernardi seculo, qui vixit ante quadringentos vigintiquatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extinctam fuisse lucem Euangelij, Fuerunt hæretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abstinere à cibis, &c. quos ille grauiter insectatur, dicens: Abstinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoq; hereticos se probantes: non sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent: Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quòd castigat corpus suum & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor: iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Hæreticus aliter: Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent. Cæterum quid sibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspitionem generat mihi abstinentia ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula medicorum hec profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis beneficentiæ Dei, vt quod illi creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius immundū decernas, & tanquā à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam, & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æstimator: quia nihil immundum nisi ei qui immundum quid putat: Immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. Væ qui respuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traijciatis in corpora vestra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præcessit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, Agimnenses hereticos suo tempore fecisse scribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abstinere iuberent. Quorsum autem attinet eos recensere, qui postea sequuti sunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrensem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui sunt in Paulum commentati? quos omnes eundem sensum retinuisse constat: Vt miranda sit eorum impudentia, qui fingunt Ecclesiæ fuisse præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abstinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius confutationis indigeat, nihil est quòd simus longiores.

Bern.hom.66. in Cant.

Hæreticorū abstinentia qualis

1.Cor.9. *Ephes.5.* *1.Tim.5.*

Producunt & illud veteres ac noui Aëriani, quòd à Paulo scriptum est: Iusto lex non est posita. Quin hoc digito Dei scriptum sit, quis est qui negare audeat? verùm interea quis est ille, qui se iustum audeat profiteri? Nos certè qui à magistro nostro docti sumus orare: Dimitte nobis debita nostra: non inuiti verba sancti Ioannis vsurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsi seducimus, & veritas non est in nobis. Dixit Christus: Non se venisse iustos saluos facere, sed peccatores. Glorientur hi de sua iustitia, quorum causa Christus non venit: nos peccatores & iniustos nos esse libenter agnoscimus: atque ideò legem nobis esse propositā facilè ferimus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed est quædam tamen iustitia Christiana, cui lex posita non est: neq; desunt viri iusti & boni participes Christi facti, qui cum ipsi sibi sint lex, ea quæ legis Christi sunt, spontè faciunt, & à lege coërceri opus non habent. Scripsit ad Timotheum Paulus: Iusto lex non est posita. Da mihi Timotheos omnes? Tantùm abest, vt eis abstinentiæ legem aliquam Ecclesia ferendam esse putet, vt hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, sed vtimini vino modico. Sed quid si quàm rarissimi tunc Timothei, magna autem ex parte sunt omnes Epicuri? quorum Deus venter est: qui vitam hanc sibi vitalem esse non putant, nisi quotidie vino se ingurgitent, nisi quotidie ventrem suum carnibus farciant: Qui sicut à Propheta scriptum est, manè consur-

1.Tim.1. *Iusto lex non est posita.* *Matt.6.* *1.Ioan.1.* *Matt.9.* *Rom.2.* *1.Tim.5.* *Philip.3.* *Esai.5.*

surgunt ad ebrietatem sectandam, & potandam vsque ad vesperam, vt vino æstuent. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs eorum. Quid hoc ingenio præditis facere debuit mater Ecclesia? Nunquid fineret eos suo arbitratu ferri, & sua libidine frui permitteret? Non potuerunt hoc ferre piæ matris nostræ viscera, nullius rei pręterquam salutis nostræ auaræ: Quin illa, quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ, se dedidisse, quibuscunque potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad abstinentiam & sobrietatem adigendos esse putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera nostrę fidei ratio, quæ in spiritus libertate, non quæ in carnis licentia posita est, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare si quis Apostolorum temporibus nullam de ieiunijs deque ciborum habendo delectu legem latam fuisse dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præstabat, quàm vlla potuisset lex imperare? Non à carnibus modò, verùmetiam ab omni animantium esu sibi tum homines temperabant. Testatur Philo, qui fuit Apostolorum æqualis, tantam fuisse temporibus illis abstinentiam, vt nullus esset prandiorum vsus, neque, priusquam sol occidisset, cibum quisquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua sola, obsonium panis cum sale & hysopo. Quamuis autem de Essæis Philo hæc scripsisse non nullis videatur, quasi gentem suam laudare voluerit, Eusebius tamen Cæsarium, & eum secuti Hieronymus, Epiphanius, Casſianus, Beda, Suidas, de Christianis illius temporis, nominatim verò de Marci Euangelistæ discipulis, hoc Philionem tradidisse non dubitanter affirmant. Vbi igitur suum quisque corpus cum Paulo castigabat, & in seruitutem redigebat, vbi tota die mortificabantur, & facti sunt tanquàm oues occisionis, vbi tantùm carni detrahebant, vt in carne degentes, extra carnem constituti, & nihil aliud quàm spiritus esse facti viderentur, quid ibi lege, quid fuit opus constitutione, quæ vel ieiunij certum tempus, vel ciborum discrimen aliquod pręscriberet? Frenis illi magis, quàm calcaribus indigebant, atque vt remitterent aliquid de rigore suo, vtque corpori suo nonnihil indulgerent, admoneri necesse habebāt, sicut à Paulo Timotheum admonitum esse iam commemorauimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum refert Eusebius, qui cùm vidisset Alcibiadem quendā eadem ex causa, qua, se nimirùm quòd Christum confiteretur in vincula coniectum, eodem vti squalido viuendi genere, quo, cùm liber adhuc à vinculis fuisset, vsus antea fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet, quoniam reuelatum illi fuerat, nō rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & alijs prętereà offendiculi occasionem relinqueret, persuasit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vsurparet, sibique cum dicto audientem habuit. Hanc historiam recitat quidam ex hostibus veræ doctrinæ, ad ciborum delectum abrogandum. Mirum autem, qua fronte scribat inibi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus austero viuendi genere, rationem hanc additam esse, quòd rudiores existimarent hæc discrimina ciborum esse præstantiorem cultum Dei, quem errorem taxari profit non confirmari, cùm nihil horum apud Eusebium legatur, qui non aliud meminit, quàm quòd offendiculi relinqueret occasionem. Visus est enim cęteris ansam dare suspicandi, quòd propter eam causam abstineret, quasi reliquos cibos immundos esse iudicaret, qui pręter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiusmodi affingere, hostibus euangelicæ veritatis nouum non est. Neq; verò solus tum Alcibiades, verùm omnes ferè, qui Christiani censebantur vt plurimum à carnibus abstinebant: quòd illa verba Biblidis Gallicanæ martyris indicant, quæ cum in eodem Eusebij libro scripta sunt, silentio tamen à veritatis hostibus prętereuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Christiani falsò instimulabantur, infantes ab illis edi: illa verò quamuis tormentis victa, Christum anteà negauisset, in temperario tamen illo supplicio de pœna cogitans æterna, contra spem tortoribus contradicens: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abstinebat, quàm vel Attalus ipse, vel qui vixerunt seculo illo Christiani magna ex parte omnes. Verùm cùm Alcibiadis vita durior fuisset, qui solo pane & aqua contentus viuebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus vesceretur, verùm vt ne nimia hac abstinentia sibi vitæ periculum accerseret, neue quibus vti socios cibis videret eos auersaretur. Verùm vt vnde deflexit, redeat oratio. Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apostolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contrà quam esset moribus obseruatum, cibum aliquem aut potum sumerent: da quales Constantinopoli fuisse commemorauimus, qui mortem subire potius erant parati, quàm vt in quadragesima carnium aliquid imperatore cogente gustarent: quandoquidem & ipsi sibi

Margin notes:

Ieiuniorum instituendorum causa.

Philo de vita contempla. siue de supplicibus Christianorum primorum absti uentia.

Eus. li. 2. ca. 17 Eccle. hist.

Hiero. de viris illustribus.

Epiph. cont. Nazareos hæres. 29

Caß. li. 2. ca. 5. de cœnobiorum institutis.

Rom. 8.

Eus. li. 5. Eccle. hist. cap. 3.

Pseudeuāgelicorū sycophantia.

Cap. 1.

Christiana indulgentia.

ſibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit conſuetudo : non modò non eſſe ducemus neceſſarium,legem eis aliquam poni, verumetiam ſi feruore nimio progreſsi longius fuerint,magis etiã abſtinendo quàm eorũ valetudo ferre poſſe videbitur,vltrò monebimus,vt aliquid corpori tribuant:reprimendam,non autem prorſus opprimendam carnem eſſe meminerint. Sic Ioannem quoq; Gerſonem ad quendã incluſum in monte Valeriani ſcripſiſſe legimus: Non multum refert ſi quodcunque appoſitum fuerit tibi comederis,ſeruata inſtitutione eccleſiæ, & temperantiæ modeſtia moderata,qualiter expreſſa eſt. Qui verò continentiam iure iurando profeſsi, continere ſe poſſe negant, qui perpetua viuere volunt Bacchanalia,quales noſtro ſeculo,proh dolor, nimis multos reperire licet,eos durioribus etiam conſtringi legum vinculis oporteret, vt pro perpetuis Bacchanalibus perpetuas agerent quadrageſimas, ſic enim (quoniam ſine Cere & Baccho friget Venus) à licitis abſtinentes, facilius illicitis reſiſterent, nec impoſsibilitatem continendi cauſarentur. Quamobrem fieri poteſt, vt initio conſuetudo tantum fuerit, ieiuniorum temporibus à carnibus abſtinendi,quæ cum nihil ea de re in generali concilio conſtitutum eſſet,non eadem ab omnibus obſeruabatur : Sed poſteaquàm in deterius prolapſi ſunt mores hominum,factum eſt,iuxta vetus verbum,vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia ſabbatis tantùm & dominicis diebus in quadrageſima veſcerentur ouis & butyro, ſexta ſynodus Conſtantinopolitana ſub imperatore Iuſtiniano celebrata lege ſanxit : Si quis oua aut butyrum ediſſet in quadrageſima, vt clericus deponeretur,laicus ex communicaretur. Sic cùm horrẽda quorundã ingluuies in quadrageſima ne à carnibus quidẽ abſtineret, non multò pòſt ſextã illam ſynodum in prouinciali concilio Toletano octauo hęc eſt edita conſtitutio: Quiſquis ſine ineuitabili neceſsitate atq; fragilitate & euidẽti languore,ſeu etiam impoſsibilitate ętatis,diebus quadrageſimę eſum carnium præſumpſerit attentare, nõ ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicæ,verùmetiam alienus ab eiuſdem diei ſancta communione:& hoc ille cumuletur ad pœnam,vt ipſius anni tempore ab omni eſu carnium abſtineat gulam,quia ſacris diebus abſtinentię oblitus eſt diſciplinæ. Illi verò quos aut ætas incuruat,aut languor extenuat, aut neceſsitas arctat, non ante prohibita violare pręſumant, quàm à ſacerdote permiſſum percipiant.

Ieiuniorum variæ conſuetudines & leges. Cap. 9.

Non eſt ergò lex iuſto poſita: Nam ſi omnes iuſti eſſemus, nihil pręſcripto legis opus haberemus,cùm ſibi quiſque lex eſſet. Itaque quod ſcripſit Paulus: Iuſto lex non eſt poſita: idem cum eo vult eſſe Clemens Alexandrinus,quod à Socrate dictum fuit aliquando : Legem non eſſe factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm ſpiritus fructus enumeraſſet,charitatem,gaudium,pacem,patientiam,benignitatem, bonitatem, longanimitatem,manſuetudinem,fidem, moleſtiam, continentiam, caſtitatem: Aduerſus huiuſmodi,inquit,non eſt lex. Non quòd etiam qui ſunt ijs virtutibus præditi, legi ſubiecti non ſint(nam ſi ſanctus ſanctorũ dominus noſter Ieſus Chriſtus fieri ſub lege dignatus eſt, quis erit tam ſanctus, qui ſubiectus eſſe legi recuſet?) ſed quod qui iuſti ſunt,non terrore legis adacti,quod lege præſcriptum eſt faciunt, ſed ipſius potius recti, quod lege præſcriptum eſt amore : ſicut etiam à poëta quodam ſcriptum eſt : Oderunt peccare mali formidine pœnæ: Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic philoſophum quendam, cùm ex eo percontaretur Dionyſius tyrannus, quid præ cæteris mortalibus eximium haberent Philoſophi? reſpondiſſe ferunt: vt etiam ſi omnes leges aboleantur, tamen æqualiter victuri ſint. Vulgus enim à peccando legum præſcriptis arcetur, Philoſophus rationem habet pro legibus : non ideò quod rectum eſt faciens, quia lex iuſſit, nec ideò temperans à ſcelere, quia lex vetuit, ſed quia nouit illud per ſe rectum, hoc eſſe per ſe turpè. Atqui multo rectius hoc de Chriſtiana philoſophia dici poteſt: quàm qui ſunt amplexi,non ideò Deum vnum colunt,non ideò ſibi cauent, ne nomen eius in vanum aſſumant,non ideò ſabbata ſanctificant, non ideò parentibus honorem habent,non ideò à cæde,ab adulterio, à furto, à falſo teſtimonio, ab vxoris aut rei alienæ concupiſcentia abſtinent, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus comminatur, ſi ſecus aliquis faciat : verùm facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum, vt etiam ſi nulla de rebus ijs lex interceſsiſſet, nihil tamen vnquàm commiſſuri ſint, quo vel Deus, vel proximus offendi queat. Cùm de Gygis annulo mentionem feciſſet Ambroſius : Da, inquit, hunc annulum ſapienti, vt beneficio eius poſsit latere cùm deliquerit, non minus fugiet peccatorum contagium, quàm ſi non poſsit latere. Non enim latebra ſapienti ſpes impunitatis, ſed innocentia eſt. Denique, lex non iuſto eſt poſita,ſed iniuſto. Quia iuſtus legem habet mentis ſuæ, & æquitatis ac iuſtitiæ ſuæ normam. Ideoque non terrore pœnæ reuocatur à culpa,ſed honeſta-

Clem. lib. 4. ſtromatum.
Galat. 5.
Galat. 4.
Philoſophiæ vtilitas.
Chriſtiana philoſophia.
Lib. 3. cap. 5. de officiis.

Sancti subiecti legibus. nestatis regula. Quamobrem etsi consilium legis fortasse non fuit sanctos comprehendere, qui nullius præceptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cùm enim lex in vniuersum ponatur, nec fieri commodè poſsit iſta diſtinctio, æquius eſt paucos ſanctos legi ſubijci, quàm vniuerſos abſque lege viuere. Tenentur itaque legibus non diuinis magis quàm humanis etiam ſancti quamlibet illis pręceptio legis eſſe ſuperuacanea videatur: neque debet quiſquam quantumuis iuſtificatus à mandatorum obſeruatione ſe liberum eſſe putare. Probis enim & rectis non minus eſt neceſſaria virtutis exercitatio, quàm lubricis & inconſtantibus vitij interdictio. Tum autem pręclarum eſt, ſi qui iuſtitia cæteros antecellunt, exemplo ſuo parendo, legibus eos in officio contineant: Neque dubium eſt: quin qui ſpiritu Dei aguntur, quoniam non elatione animi & arrogantia, ſed humilitate, ſunt ſobrietateque ſapientes, magna animorum ſuorum alacritate ſubiuncturi ſe ſub legis imperium, atque omnia prius & facere & pati parati ſint futuri, quàm vt cuiquàm eſſe velint offendiculo. Neque ea res quicquam euangelicæ libertati obſtabit: quandoquidem præclarè dictum eſt ab Auguſtino, quod præceptum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille rex & propheta, qui dixerat paulò antè: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum: ſtatim ſubiunxit: Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum. Adeò non dedignabatur ille, qui iam viam mandatorum domini cucurrerat, cui pręclarum illud elogiũ à domino tributũ legimus: Inueni Dauid filium Ieſſe virum ſecundũ cor meum: adeò non dedignabatur legi ſubijci, vt vltrò etiam ſibi legem poni peteret, quàm ſciret intelligendo, faceret diligendo: in latitudine amoris non in anguſtijs timoris. Qua de re ſic ex Abbatis Theonę ſententia ſcripſit aliquando Caſsianus: Iuſti quibus lex non eſt poſita, ſic probantur nõ eſſe ſub lege, vt iuſtitias legis non ſolùm implere, verùmetiam ſuperare contendant: ſitque deuotio eorum legali maior imperio: quæ obſeruantiam cumulans præceptorũ, voluntaria addat ad debita. Sic Leo quoq; magnus: Iuſto dicitur lex non eſſe poſita, quia normam præceptionis implet iudicio voluntatis, cùm verus recti amor in ſemetipſo habeat & apoſtolicas auctoritates & canonicas ſanctiones. Et ante eum Auguſtinus: Iniuſtus legitimè lege vtitur vt iuſtus fiat: quod cùm factus fuerit, ea iam nõ vtatur, tanquam vehiculo cùm peruenerit, vel potius tanquam pędagogo, cùm eruditus fuerit. Quomodo enim iuſto lex non eſt poſita, ſi & iuſto eſt neceſſaria, non qua iuſtus ad iuſtificantem grátiam perducatur, ſed qua legitimè iam iuſtus vtatur? Idem alio loco: Iuſto lex poſita non eſt, id eſt impoſita vt ſupra illum ſit. In illa eſt enim potius quàm ſub illa, quia non ſua vita viuit, cui coërcendę lex, imponitur, vt enim ſic dicam ſupra ipſam quodammodo legem viuit, qui cum dilectione iuſtitię, iuſtè viuit, non proprio ac tranſitorio, ſed communi ac ſtabili gaudens bono.

Aug. de gratia Chriſti cont. Pe. lib. 1. cap. 13. *Pſal. 118.* *Actor. 13.* *Caſ. coll. 21. ca. 3. & 29.* *Leo epiſco. 90.* *De ſpiritu & litera cap. 10.* *Idem in cap. 2. ad Galat.*

Sed libet Bernardi quoque verba adſcribere: Nec filij, inquit, ſunt ſine lege: niſi fortè aliquis aliter ſentiat, propter hoc quòd ſcriptum eſt: Iuſto non eſt lex poſita. Sed ſciendũ eſt quòd alia lex eſt promulgata à ſpiritu ſeruitutis in timore, alia à ſpiritu libertatis data in ſuauitate: nec ſub illa coguntur eſſe filij, nec ſine iſta patiuntur. Vis audire quia iuſtis non eſt lex poſita? Non accepiſtis, inquit, ſpiritum ſeruitutis iterùm in timore: Vis audire quod tamen ſine lege charitatis non ſint? Sed accepiſtis, ait, ſpiritum adoptionis filiorum. Denique audi iuſtum vtrunque de ſe fatentem, & quòd non ſit ſub lege, nec tamen ſit ſine lege: Factus ſum, inquit, his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem, cùm ipſe non eſſem ſub lege. His qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem: cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti. Vnde aptè non dicitur, iuſti non habent legem, aut iuſti ſunt ſine lege, ſed iuſtis non eſt lex poſita: hoc eſt, non tanquam inuitis impoſita, ſed voluntarijs eò liberaliter data, quò ſuauiter inſpirata. Vnde & pulchrè dominus: Tollite, ait, iugum meum ſuper vos, Ac ſi diceret: non impono inuitis, ſed vos tollite ſi vultis: alioqui non requiem, ſed laborem inuenietis animabus veſtris. Bona itaque lex charitas & ſuauis, quæ non ſolùm leuiter ſuauiterque portatur, ſed etiam ſeruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit: quas vtique non deſtruit, ſed facit vt impleantur, dicente domino: Non veni legem ſoluere, ſed implere. Illam temperat, iſtam ordinat, vtramque leuigat. Nunquam erit charitas ſine timore, ſed caſto, nunquam ſine cupiditate, ſed ordinata. Implet ergò charitas legem ſerui, cùm infundit deuotionem, implet & mercenarij, cùm ordinat cupiditatem: Porrò timori permixta deuotio ipſum non annullat ſed caſtificat, pœna tantũ tollitur, ſine qua eſſe non potuit, dum fuit ſeruilis, & timor manet in ſeculum ſeculi caſtus & filialis. Nam quod legitur, Perfecta charitas foras mittit timorem, pœna intelligenda eſt, quæ ſeruili, vt diximus, nunquã deeſt timori, illo ſcilicet loquutionis genere quo ſæpè cauſa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus; Ex cuius verbis colligere licet, iuſtos quoque legibus etiam humanis eſſe ſub-

Bern. epiſt. 11. *Rom. 8.* *1. Cor. 9.* *Matt. 11.* *Charitas implet legem.* *Matt. 5.* *Pſal. 18.* *1. Ioan. 4.* *Timor qui pellatur à charitate.*

subiectos: ac meritò in concilio Viennensi cōdemnatos fuisse Begardos & Beginas, qui eos qui sunt in gradu perfectionis & spiritu libertatis, non esse dicebant humanæ subiectos obedientiæ, nec ad aliqua pręcepta Ecclesiæ obligari: quòd vbi spiritus domini ibi sit libertas. Ac rectè quidem Paulus, sed nō de libertate carnis, verùm de ea libertate intelligebat, quæ legem exequitur, non timore, sed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur quod iubetur, sicut à Leone dictum legimus. Qui etiam alio loco de obseruantia ieiunij quadragesimalis neminem vult excipi. Quia nemo, inquit, tam sanctus est, vt non sanctior, nemo tam deuotus, vt nō debeat esse deuotior. Ante quem etiam Lactantius: Nemo, inquit, tam iustus esse potest, vt nunquam sit ei pœnitentia necessaria.

2. Cor. 3.

Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis serm. 11. de quadra.

Lact. in li. diuinarum institu.

Nihil igitur allatum adhuc ab istis videmus, quamobrem tot seculis inueteratum in Ecclesia morem hunc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, rectum sit abrogati. Ac intelligunt hoc ipsi quoque, quòd ficulnea sunt planè præsidia quibus nituntur, sciunt ne quicquam hæc à se produci, sciunt consuetudinem hanc maiorum sanctam & salutarem esse, recteque cum fide & humilitate custodiri, quamobrem tolerari posse, quinetiam vtilia esse fatentur exercitia: verùm superstitionem ferendam non esse, qua persuasum sit hominibus, quòd ritus hi cultus quidam Dei sunt: id est, opera quibus Deus iudicet se honore affici. Quid autem? nunquid & hoc à Fausto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hæc illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Non solùm abstinetis, inquit Faustus Manichæus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eò acceptiores vos creditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis. Ac in proximo superiore libro hæc illius verba recitat Augustinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abstinent omnis ecclesia: & summa veneratione suscipiens, solùm non deos existimat. Quid igitur adfertur à nostri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fausto Manichęo fuerit ad eundem prorsus modum productum? Qui non in hoc solùm, sed in alijs etiam suis dogmatibus nihil de suo deprompserunt, sed præteritorum temporum erroribus aceruatis, vniuersos repente in ecclesia Dei renouauerunt: & benè sopitos ignes suscitantes, quę totius orbis Christiani consensu quodā admirabili pridem hęreseos conuicta sunt & damnata, ea pro veris vulgò persuadere conantur. Et hoc est pręclarum (sic enim vocant) euangelium, quod cùm sub scamno tot sæculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per se, & in lucem productum esse gloriantur. Quid igitur? Hostes Euangelij vocabimus Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, Alexandrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquam clarissima totius Ecclesiæ lumina orbis vniuersus Christianus summa semper admiratione laudeque prosequutus est? Contrà verò prædicatores Euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Faustum, Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta: quorum doctrinam iam inde à mille ducentis annis pugnare prorsus cum Euangelio indicatum est? Nunc autem eandem illam à tot seculis damnatam, ipsissimum Euangelium, ipsissimum esse Dei verbum vulgò persuadetur. Et tamen illi ipsi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterumque testimonijs vtendum eis est, non Aërij, non Iouiniani, non Vigilantij, quorum dogmata tuentur, sed Augustini, sed Ambrosij, sed Chrysostomi, sed aliorum orthodoxorum patrum, quorum Euangelium oppugnant, auctoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo eorum sæpè verba ad suam sententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic suo ipsi iudicio, quos auctores sequuntur, eos habent pro hæreticis: cùm quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti, citandis eorum testimonijs, catholicos esse confitentur, vtcunq; minimè ferendo supercilio, non de illorum scriptis modò, verùmetiam de conciliorum decretis sibi censuram arrogare non verentur. Sed si possent de suo supercilio nonnihil demere, suumque iudicium ecclesiæ iudicio submittere, hæretici esse non possent. Verùm vnde digressa est, eò redeat oratio. Doctrinam dęmoniorum esse iudicant hostes euangelij, si quis hoc decus tribuat vel ieiunijs, vel ritibus alijs, quòd sint cultus Dei: id est, opera quæ Deus approbet, ita vt se per ea iudicet honore affici.

Ieiunium an sit cultus Dei.

Aug. lib. 3 cont. Faustum ca. 2.

Cap. 3.

Hæretici contra catholicos patrum testimonijs vtuntur.

Ieiunium cultus Dei, & eius efficacia.

Nunc nos, quæ fuerit veterum orthodoxorum de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambrosius, quòd ieiunium est culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, norma virtutum, animæ purificatio, sacrificium reconciliationis, & quòd hoc ad Deum gradu citius peruenitur: Quid est autem aliud culpæ mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quàm remissio peccatorum? quid aliud sacrificium reconcili-

De ieiunio veterum orthodoxorum sententia.

Am. de ecclesia & ieiunio ca. 3. 8. & 9.

ciliationis,quàm cultus,quo non tantũ honore Deus afficitur,verumetiã offenſus placatur? Scribit idem ad Vercellenſem eccleſiam: Qui ſunt qui meritum excludant ieiunij? Nonne gentilium vox eſt, ita dicentium: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? Quo loco,ſuo quoque tempore fuiſſe demonſtrat,qui baptizatis nihil obeſſe dicerent comeſſationes,nihil voluptatum affluentiam,inſipientes eos eſſe qui his careant: virgines oportere nubere,filios facere: ſimiliter & viduas iterare,quod ſemel malè virili admixtione expertę ſunt,etiam ſi ſe continere poſſent: errare eas quę nolunt iterare copulam. Atqui hoc eſt Euangelium,quod hęretici noſtri quoq; temporis,è tenebris erutum per ſe,& in lucem eſſe reuocatum gloriantur. Quid autem ad hęc Ambroſius? Placet,inquit,vt hominẽ exuentes induamus pecudẽ? & expoliantes Chriſtum, ſuperueſtiamur amictum diaboli? Quod iſti vocant libertatem euangelicã profiteri,hoc Ambroſius vocat exuere hominẽ, & induere pecudẽ: expoliare Chriſtum, & veſtiti amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O ſtultum,inquit,Eliſeum,qui ſylueſtribus ramis & amaris paſcebat prophetas,immemorẽ ſcripturarum Eſdram,qui memoria ſcripturas reddidit inſipientem Paulum,qui gloriatur ieiunijs: ſi nihil proſunt ieiunia. Idem alio loco: Vt quid enim ieiunia,vigilię,exitus,munda vita,iuſtitia,miſericordia,mors,ſi pro his nulla merces erit in futuro? Nunquid autem ab Ambroſio diſcrepat Auguſtinus? cuius hæc verba ſunt: Nemo pro laude humana,ſed pro peccatorũ indulgẽtia ieiunet. Et alio loco: Quantò plures dies ſunt ieiunij,tantò maior eſt cauſa remedij: quãtò prolixior abſtinẽtia, tantò redemptio copioſior eſt ſalutis. Qui etiã alibi ieiunium & orationẽ,cũ plena fide exercetur,pietatem vocat. Quid eſt autem aliud pietas niſi cultus Dei? Hieronymus verò, cùm dixiſſet alicubi fundamentũ omnium virtutum eſſe ieiunium: explicans illum Danielis locum,vbi rex miſſo Daniele in lacum,dormiuit incœnatus,& ſomnus receſsit ab eo. Si, inquit, rex neſciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de diſcrimine liberari, quanto magis nos pro peccatis proprijs, inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere. Et contra Iouinianum ſcribens, cùm inter alios multos, qui Deum offenſum ieiunio ſibi conciliaſſent, ciuitatem quoque Niniue recenſeret, quæ imminentem iram domini miſeratione ieiuniorum detorſerat: hæc verba ſubiecit: Quam & Sodoma placaſſet & Gomorra,ſi voluiſſent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Et qui præceſsit hos omnes Cyprianus: Quotquot, inquit,viros virtutum vidimus, ſine ieiunio non legimus aſcendiſſe, nec aliquid magni moliti ſunt, niſi prius abſtinentia præceſsiſſet. Quoties aliquid obtinere à Deo conati ſunt ieiunio incubuêre & lachrymis: nec defuit prouentus. Et quem ille ſuum appellat magiſtrum Tertullianus: Omnium,inquit, erga victus macerationẽ hæc eſt ratio, qua rurſus interdicto cibo,& obſeruato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur: vt homo per eandem materiam cauſæ,Deo ſatisfaciat, per quam offenderat. Et iterum: Non modo naturę mutationem aut periculorum auerſionem aut delictorũ obliterationem,verùmetiam ſacramentorum agnitionem,ieiunia de Deo merẽtur. Et rurſus: Sicut primũ vſu cibi,homo amiſit ſalutem: ita iam per eandem materiam,id eſt,abſtinentiam cibi,Deo ſatisfaciat: atque ſalutem æmulo modo reaccendat inedia. Paulò verò pòſt: Delicta dicit expiari abſtinentia. Leo quoq; magnus: Magna, inquit, diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt,vt ad reparandã mentium puritatem,quadraginta nobis dierũ exercitatio mederetur: in quibus aliorũ temporũ culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia caſta decoquerent. Et alio loco: Curandis læſionibus triũ maximè remediorũ eſt adhibenda medicina: in orationis inſtantia,in caſtigatione ieiunij, in eleëmoſynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur,Deus propitiatur,culpa deletur, tentator eliditur. Porrò Bernardus,quem iſti quoties agit de remiſsione peccatorum,deq; iuſtificatione,ſuarũ eſſe partiũ gloriantur. Quid eſt,inquit, condonari commiſſa, niſi ieiunio breui ieiunia redimi ſempiterna? Gehennam enim meruimus,vbi nullus vnquàm cibus eſt,conſolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues poſtulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & ſalutare ieiunium, quo redimuntur æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non ſolùm autem abolitio eſt peccatorum,ſed extirpatio vitiorum: non ſolùm obtinet veniam, ſed & promeretur gratiam: non ſolùm delet peccata præterita, quæ commiſimus, ſed & repellit futura, quæ committere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chryſoſtomus & Baſilius magnus, quibus præconijs non affecerunt ieiunium & à cibis abſtinentiam? Quorum ille cùm ieiunium vocat purificationem animæ,cùm ſcribitcrapulam poſt terga ligare manus,vitiorum tyrannidi,velut cuidam prauæ dominæ,ſeruos nos captiuoſque reddere: ieiunium verò, ſeruos exiſtentes nos atque ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, priſtinamque in libertatem reducere: Hic verò, cùm continentiam à cibis,

dicit

Idem epi.82.
Eſaie.22.
4.Reg.4.
Am.in cap. 15. epi.1.ad Corint.
Num.8.
2.Cor.11.
Aug.ſerm. 60.
Ser.96.
Serm.230.
Pietas quid.
Hier.ad demetriadem.
Daniel.6.
Ione.3.
Cyp.ſer.de ieiunio & tentat.
In li.de ieiunio contra Pſychios
Leo ſer.4.de ieiunio decimo menſis.
Bern.de oratione & ieiunio. ſerm.4.
Ieiunij effecta & laudes.
Luc.16.
Chry.ho. 31. in Ioan.
Baſil. de pœnit. hom.1.

dicit esse peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis & ipsorum quoque naturalium affectuum & desideriorum, initium spiritualis vitæ, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quæ sancti patres illi occidentis ecclesiæ dicunt? nunquid non istorum, qui Christianæ libertatis assertores videri volunt, insaniç palàm contradicunt? Sed quorsum attinet veterum sententias omnium proferre, quorum plerosque editis etiam ea de re sermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tulisse legimus: Cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in paradiso, eiecti inde simus, ieiunandum esse dicerent, vt vnde sumus eiecti, reuerti liceret. Potuerunt ne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud aditum ad cœlos patere docuerunt? Sic enim loquitur Chrysostomus: Cibus è paradiso te eiecit, ieiunium te reducit. Et ante eum Athanasius: Vt ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex paradiso, ita rursum per ieiunium & obedientiam in paradisum qui volet redibit. Et successor eius Theophilus qui ieiunium, id est, conuersationem Angelicam per continentiam breui ac paruo labore magna sibi & æterna conciliauit prçmia & multo plus accipiunt quàm offerunt, & futuri temporis gloria prçsentes angustia mitigant.

Chry. ho. in Iob & Abraham.
Atha in capitulis temperantiæ.
De virginitate
Li. paschali 3.

Age igitur, perfrica frontem Philippe, & hostes Euangelij fuisse, doctrinas dæmoniorum docuisse dic, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Cyprianum, Tertullianum, Leonem, Bernardum, Athanasium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, denique veteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiunium esse culpæ mortem, excidium delictorum, purificationem animæ, redemptionem salutis, sacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem: ieiunandum esse pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum esse placandum, ieiunio redimi æterna supplicia: te verò cum idolo tuo Islebiem si quod adoras, relicto Christo & corpore eius ecclesia, nunc demum Euangelium, verumque Dei verbum, tot seculis reconditum, in lucem protulisse.

Verùm vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re sanctorum Ecclesiæ doctorum sententia, quidque sibi voluerint, cùm tantum ieiunio tribuerent, tantisque præconijs illud efferrent, mentes hominum ad abstinentiam capessendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim existimandum est, quod isti videre se putant, non vidisse sanctos illos patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis his annis vixère, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse volunt. Iam antè docere nos meminimus, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non constat nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est Deus, spiritu colit, spiritu vult adorari. Ceterũ verus hic & proprius Dei cultus, qui constat spiritualibus exercitijs, fide, spe & charitate, quanquam in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quædam & indicia se foras proferat, & ad spectantium oculos traducat. Verum est quod superius ab Augustino dictum commemorauimus, quòd non colitur Deus nisi amando: sed hic amor ociosus non est: & quamuis in voluntate consistat, externis tamen quibusdam se prodit iudicijs: quæ quidem non perinde Deus attendit, atque illam ipsam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum Deum, sed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus est qui pretium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius, nomen imponit operi tuo, quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Et alio loco: Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus. Sic ab Idiota quoque viro cumprimis pio scriptum est: Quòd non ieiunium, oratio, eleëmosyna est via recta omnino, sed amor & dilectio est via rectißima absque deuio, via breuis absque tædio. Cui subscribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuũ, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Ante quem etiam in eandem sententiam pleraque scribit Ionas Aurelianensis Episcopus, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgo fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore paßim fuerit versiculus ille volutatus.

Cultus Dei interior.
Ioan. 4.
Epist. 29.
Affectum Deus attendit.
Am. li. 1. de officijs, cap. 30.
Idem lib. 7. in Lucam.
Idem in contẽpl. de amore diuino cap 17.
Bern. epist. 69.
Ionas lib. 3.
Matt. 6.

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Quin & illa Christi verba, Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, si autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebrosum erit, sic qui sunt posterioris ætatis, Augustini Gregorijque sequuti sententiam, enarrauerunt plerique omnes, vt per oculum intentionem significari dicerent, per corpus actionem cuiusque. Lucernam itaque corporis esse oculum, hoc est, per intentionem indicari manifestumque fieri, cuiusmodi sit actio cuiusque, Nam si bona est intentio, quod agitur bonum, si mala, quod agitur malum esse. Nec secus de lucerna locum hunc interpretatur Eusebius Emissenus, cuius in explicatione

Au in ser. dom̃ini in mõte, li. 2.
Greg. li. 28. mora. cap. 13.

Ho.3. in natali vnius confessoris. loci huius, hæc verba sunt. Sola intentio facit, vt opera nostra vel bona, vel mala domino appareant. Potest enim vnum fieri & simile opus, vt non vna intentione fiat. Palàm enim eleëmosynas dare, bona & non bona intentione fieri potest. Si enim ideo das, vt ab hominibus videaris, non est bona intentio: si verò ideo das, vt bonum exemplum alijs tribuas & deus inde glorificetur, bona intentio est: sic igitur in omnibus, sola intentio quærenda est. Quæ si bona fuerit, totum corpus virtutum, totaque massa operationum lucida erit. Tantum igitur intentioni tributum à sanctis doctoribus legimus, vt bonam voluntatem sufficere dicerent ad meritum: actionem requiri ad exemplum. Quamobrem non fuit quisquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per se consideratum, hoc est abstinentiam à cibis, Dei cultum esse, siue opus quod Deus approbet putauerit: per quod honore se iudicet affici, cui remissionem peccatorum tribuat. Quis enim nescit, abstinentiam eiusmodi non modò sine laude, verùmetiam non sine reprehensione quandoque fieri: vt quod ex se reprehendendum non est, si malè fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abstinent, vno versiculo visum fuit superiori seculo comprehendere.

Abstinentium genera.

Abstinet æger, egens, cupidus, gula, simia, virtus.

Æger abstinet, vel quòd fastidit cibum omnem: adeò vt nec odorem illius aut aspectum ferre posit: vel quod ratio valetudinis eius postulat, vt per abstinentiam illi medeatur. Hæc abstinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abstinet egens, quia quod edat, non habet. Vtraque abstinentia, & si vitio caret, laudem tamen apud Deum non meretur. Abstinet cupidus & auarus, vt ne quid in victum impendere necesse habeat. Abstinet gulosus, vt postridie tanto maiore cum apparatu, & maiore cum volunptate cibum sumat: si præsertim ad conuiuium sit aliquod delicatius inuitatus. Abstinet simia, hoc est, hypocrita, vt ab hominibus videatur. Hæc tria abstinentiæ genera, tantum abest, vt Deo grata sint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abstinent. Ex tot igitur generibus abstinentię solùm hoc fieri cum virtute dicitur, si quis hoc solo nomine ieiunet, vt vel magis idoneum se reddat ad seruiendum Deo, vel pro peccatis suis satisfaciat.

Sed iam ipsos monachos ea de re differentes audiamus. Hos enim fuisse potissimum dicunt hostes veritatis, qui doctrinas dæmoniorum docuerunt, ieiunijs & alijs id genus corporalibus exercitijs nimio plus tribuentes: si modò corporalis exercitatio ieiunium dici potest, quod negat Ioannes Chrysostomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus, quàm nutrit. Ac primum quidem huius ipsius Ioannis Chrysostomi discipulus, Cassianus monachus, alterius monachi vel Abbatis Moysi viri cumprimis celebris hæc adfert verba. Ieiunia, vigilię, meditatio scripturarũ, ac priuatio omniũ facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non ijs cõsistit disciplinę illius finis, sed per illa peruenitur ad finẽ. Ac paulò superius: Ieiunia, vigiliæ, anachoresis, meditatio scripturarũ, propter principalem scopum, hoc est, puritatẽ cordis, quæ est charitas, nos conuenit exercere. Et iterum, ex Abbatis Theonę sententia, inter ea quæ media sunt numerat ieiuniũ, quòd sicut non iustificat custoditum, ita non condemnat interruptum: nisi fortè præcepti transgresio, magis quàm escarum perceptio puniatur. Ac paulò pòst: Nequaquam ieiunium principale bonum à domino iudicari dicit, eò quòd non per seipsum, sed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat, rursum ex accidentibus causis, non solùm vanum: verùmetiam odibile censeatur: dicente domino: Cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Sic quoque Marcus Eremita: Ieiunium, vigiliæ, peregrinatio, bona sunt, sed hęc pertinent adhuc ad honestam viuendi rationem. Atqui status Christianorum magis interna respicit quàm hæc: neque debet quisquam in illis collocare fiduciam. Sed hic vetustior videri posit, atque ideò minus absurdè de ijs quæ foris siue externè geruntur, scripsisse. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anselmus monachus, posteà Cantuariensis Archiepiscopus: is explicans illum Pauli locum, Quorum deus venter est: eos perstringi scribit ijs verbis, qui mortem Christi non sufficere dicerent ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus: qui escas quæ ventris sunt, deum sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare, & salutem animæ putant in escis. Neque secus eadem illa verba, qui fuit non paulò posterior, interpretatus est Thomas Aquinas. Ideò, inquit, hæc disseminant legalia esse obseruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt satisfaciant ventri. Et paulò post adfert hæc glossæ verba: Dei proprium est iustificare: qui ergo in cibis iustificationem ponebant, dicebant deum ventrem. Quem in eiusdem loci explicatione sequitur eiusdem ordinis monachus Hugo de Prato: Carnales, inquit, obseruantias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluam asserunt crucem Christi, cùm aliunde salu-

De ieiunio recẽtiorũ sententiæ.
Chry. ho. 12. in primã ad Tim.
Cas. coll. 1. ca. 7.
Caß. colla. 21. cap. 14.
Hier 14.
Marcus in capitulis temperantiæ.
Philip. 3.
Hugo in sermonibus sermo 1. Dom. 23. post Trinit.

ſalutem expectant: Omnis autem ſalus in cruce exiſtit. Nihil autem eſt neceſſe aliorum etiam hac de re monachorum ſententias adſcribere, quos ab his nequaquam diſcrepaſſe certum eſt, qui non ab eſcis, verùm à cruce Chriſti ſalutem expectabant.

Sed quoniam clarius præ cæteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoq; verba adſcribemus. *Bernardus.* Is quoniam fratres ſuos inſimulari congnouerat quòd ordini Cluniacenſi, qui minus habebat auſteritatis, detraxiſſent, apologiam quandam conſcripſit ad Guilhelmum Abbatem, in qua ſic ſuos inducit loquẽtes: Quomodo, inquiunt, regulam tenent, qui pellicijs induuntur, ſani carnibus veſcuntur, &c. Ac mox reſpondet: Regnum *Luc.17.* Dei intra vos eſt: hoc eſt, non in externis veſtimentis, aut alimentis corporis, ſed in virtutibus interioris hominis: Vnde Apoſtolus: Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſti- *Rom.14.* tia & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. Et rurſum: Regnum Dei non eſt in ſermone, ſed *1.Cor.4.* in virtute. De corporalibus itaq; obſeruantijs fratribus calumniam ſtruitis, & quæ ma- *Matt.23.* iora ſunt regulę ſpiritualia ſcilicet inſtituta relinquitis: camelumq; glutientes, culicem liquatis. Magna abuſio. Maxima cura eſt, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam ſuis veſtibus anima nuda deſeratur. Cùm tanto ſtudio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cur ſimiliter ſpiritui pietas & humilitas, quæ profectò ſpiritualia indumenta ſunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quaſi non melior ſit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata ſuperbia: Repleti deinde ventrem faba, mẽtem ſuperbia, cibos damnamus ſaginatos: quaſi non melius ſit exiguo ſagimine ad vſum veſci, quàm ventoſo legumine vſque ad ructum exſaturari: & præcipué cum Eſau non de carne, ſed de lente ſit reprehenſus: & *Gene.25.* de ligno Adam, non de carne damnatus: & Ionatas ex guſtu mellis, non carnis, mor- *Gene.3.* ti adiudicatus ſit, econtrà verò Elias innoxiè carnem comederit: Abraham gratiſsimè *1.Reg.14.* carnibus angelos pauerit, & de ipſis ſua fieri ſacrificia Deus præceperit. Ac paucis in- *3.Reg.17.* teriectis: Quid ergò inquis? Siccine illa ſpiritualia perſuades, vt etiam hæc quæ ex re- *Gene.18.* gula habemus corporalia damnes? *Exod.29.* Nequaquàm, Sed illa oportet agere, & iſta non omittere. Alioqui, cùm aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa, iſta potius omittenda ſunt, quàm illa. Quantò enim ſpiritus corpore melior eſt, tantò ſpiritualis, quàm corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergo cùm de horum obſeruatione elatus, alijs eadem non obſeruantibus derogas, nónne te magis tranſgreſſorem regulæ iudicas? cuius licet minima quædam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus: Æmulamini chariſ- *1.Cor.12.* mata meliora: Detrahendo quippè fratribus, in quo temetipſum extollis, perdis humilitatem: in quo alios deprimis charitatem: quæ ſunt proculdubio chariſmata meliora. Ac iterum poſt pauca: Non hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda *1.Cor.15.* ſint, aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideò ſpiritualis efficiatur: cum potius ſpiritualia, quanquàm meliora, niſi per iſta, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineantur: ſicut ſcriptum eſt: Non prius quòd ſpirituale, ſed quòd animale, deinde quòd ſpirituale: Sicut nec Iacob, niſi prius cognita Lia, deſideratos Rachelis amplexus meruit *Gene.29.* obtinere: Vnde rurſus in Pſalmo: Sumite Pſalmum & date tympanum: quod eſt dicere: *Pſalm.89.* Sumite ſpiritualia, ſed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui diſcretè & cõgruè hęc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Multò antè Bernardũ quoq; Beatus Ephrem: Noli exiſtimare in cingulo & veſte longa vitam conſiſtere perfectam, aut in eo ſalutem eſſe poſitam quod manus habeas mundas & eloquens ſis, quod ſcripturas interpreteris, quod capite incedas raſo, aut comam nutrias, in virtute in bonis operibus ſita eſt. Hæc autem dico, non vt habitui detraham: abſit, ſed vt oſtendam habitui mores & opera de- *Habitus ſine operibus nihil eſt* bere congruere: habitus enim ſine operibus nihil eſt, vbi eos corrigit qui cùm vicioſè viuant, honores petunt.

Quid autem? An iſti remiſsionem peccatorum, an iuſtificationem carnalibus eſcarum aut veſtium obſeruationibus tribuũt? Tantùm ab eo abfuit Bernardus, vt quæ foris ſiue externè geruntur, his aliquid eiuſmodi, tribuendum putauerit, vt de omnibus in genere operibus diceret, quòd de ijs ſæpè incerta, & ob hoc periculoſa ſentẽtia fertur: cùm multoties minus iuſtitiæ habeant, qui magis operantur. Charitatem eſſe dicit, cui debentur omnia: de qua exclamãs: O quanta eſt, inquit, fiducia charitatis, Alius operatur nõ amãs, & alius amat nihil operans: ille quidem ſuum opus perdit, illius verò charitas nunquam excidit. Quamobrem cùm idem dixit, veteres orthodoxos ſequutus, ieiunio redimi æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modò peccata: de eo ieiunio intellexit, quòd ex charitate procederet, & non alium, quàm charitatis ſcopum ſibi propoſitum haberet: *Luc.7.* huic enim peccatorum remiſsio, non ei quòd externè fit tribuitur. *Mariæ Magdalenæ ſeruitus quomodo Chriſto grata.* Sicut etiam apud Lucam legimus de Maria Magdalena, quæ cùm ſtans retro ſecus pedes Chriſti, lachrymis rigaſſet, capillis capitis ſui terſiſſet, oſculata fuiſſet, vnguentoque pedes eius vnxiſſet:

grata quidem Christo fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Christum gerebat, amoris eius non obscura quædam erant indicia: veruntamen cùm ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixisset: Quòd remittuntur ei peccata multa: causam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis sui tersit, quia osculata est, quia vnguento vnxit: sed remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Laudata est à Christo, inquit Bernardus, non quia vnxit, sed quia amauit. Adeò non quid fieret, sed quo affectu fieret, considerandũ esse putauit. Charitatem, per quam fides operata est, non opera ipsa renumeratus est, cùm ei remissionẽ tribuit peccatorum: quæ aliunde etiam, quàm à charitate proficisci poterant. Ardor charitatis, rubiginem in ea peccatorum consumpsit. Siquidem vniuersa delicta multitudinemque peccatorum operit charitas. Hoc est quòd historiam hanc recensens Paulinus quoque scribit, quod non tam pretio numerum, quàm obsequij placuit affectu. Non enim vnguentum in illa dominus, sed charitatem dilexit.

In præfatione in tract. de vita solit. ad fratres de Monte Dei.
Prouer.10.
1.Pet.4.
Epi.4. ad Seuerum.

Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obseruationes, sic ieiunium quoque medium quiddam est, cuius & si labor sit idem, non idem tamen fructus est, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum à Chromatio memoriæ proditum legimus: Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris compensatio fit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro seruatur. Hoc de oratione, hoc de eleëmosyna, hoc de cæteris omnibus, quæ fiunt externè, dici potest. Siquidem omnis pulchritudo filiæ regis intrinsecus: neque quid foris fiat, sed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem sanctos alios patres sequutus, monet Leo, vt prompta deuotione & alacri fide suscipiamus solenne ieiunium, nõ in sterili inedia, quam plerunque & imbecillitas corporis & auaritiæ morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandum: vt scilicet simus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Nõ in sola, inquit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij, aut fructuosè corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundẽ modum Eusebius quoq; Emissenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineam aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem ipsam desertam atque incultam relinquat, vt spinas ac tribulos germinet: quæ insistente cultore, iucundissimos fructus ex se proferre potuisset. Agnoscite itaque charissimi, quòd ad salutem perpetuam conquirẽdam abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animæ quoque ieiuniũ per abstinentiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim iuuat, si quispiam sit corpore castus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracũdiæ facibus exagitat, quem superbia omni Dei gratia spoliat, quem mendacijs vel maledictis lingua commaculat, nonne ipse se fallit? nonne ipse se irridet & decipit, si credat se solo ieiunio sanctificandum? Et idcircò dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiunijs, vt mentem purgemus à vitijs. Quid enim proderit, inquit Gregorius Nissenus, ore carnem non attingere, si maledicentia fratrem laceres? Quænam erit vtilitas, si dum tua non comedis, ea quæ pauperis sunt per iniuriam surripis? Quæ porrò pietas ista, si aquam bibens struas fraudem, consuas dolos, & ex improbitate sanguinem sitias? Ac paucis interiectis: Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura mũdaq; sit? Nihil enim profit currum validum ac strenuis quadrigis instructũ esse, si auriga insaniat. Hæc ille. Frater autem eius Basilius: Nec in sola ciborum abstinentia ieiunij bonum consistere puta: verùm enim ieiunium est animi crimine vacare. Et in ea quæ sequitur homilia: Non sufficit, inquit, per se abstinentia à cibis adhoc vt laudabile sit ieiunium, sed ieiunemus ieiunium Deo acceptabile. Deo placens & verũ ieiuniũ est, abstinere à malo, linguam continere, iram temperare à concupiscentijs, alienum esse à detractatione, à periurio, à mendacio. Horum moderatio verum est ieiunium. Et Cæsarius: Noueritis fratres: Nihil prodest, si carnem nostram ieiunijs, ac vigilijs affligimus, & mentem nostram nõ emendemus, aut quæ interiora sunt, nõ curemus. Quid enim prodest afflictio corporalis, si linguam nequitijs & obtrectationibus polluamus? Nonne omnes labores nostri ad nihilum rediguntur? Nõne omnes labores nostri velut fumus, & vmbra euanescẽt, & velut stupæ fauilla in nihilum redigetur?

Chrom. in 6. ca. Matth.
Leo serm. 2. de quadragesimæ Ieiuniũ verum.
Matt. 5.
Idem ser. 4 de quadrag.
Euseb. hom. 4. Ieiunium & vigilias non prodesse, nisi mores corrigantur.
In oratione de pauperibus amandis.
Basi. ser. 1. de ieiunio.
Hom.23.

Neque tamen propterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remissionem peccatorum, quod proposito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipsi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione, quòd nõ rectè dixerit Cristus: Date eleëmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Non rectè dixisset scriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleëmosyna resistit peccatis. Et rursum: Eleëmosyna à morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleëmosyna redime: quandoquidem non quòd datur, sed animum dantis respicit

Luc.11.
Eccle.3.
Tobiæ.12.
Daniel.4.

ſpicit & remunerat Deus. Neque ſicut quidam ſomniāt, cùm hæc ita dicuntur, obſcuratur lux doctrinæ de beneficijs Chriſti proprijs, & de fide, cùm non de infidelium, ſed de fidelium, omnem ſuam fiduciam in Chriſti cruce collocantium, ieiunijs, eleëmoſynis, orationibus loquamur: Quæ ſi per ſe ſunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit pretioſa, cum ſi fuerint ab infidelibus miniſtrata, etiamſi fiat magno ſumptu, omni tamen iuſtificatione ſint vacua. Non ergò excluditur fides, non excluditur mortis & paſsionis Chriſti meritum. Neque ieiunium, orationem, eleëmoſynam ita ad mundationem & remiſsionem ſufficere putamus, vt non principaliter opus eſſe miſericordia Dei, & ſanguine Chriſti profiteamur, in quo peccatorum omnium redemptionem habemus, ſi modò dignos pœnitētiæ fructus fecerimus: quemadmodum ex Baſilio nos docere anteà quoq; meminimus. Verùm iſti non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmāt, putant nos de infidelium operibus dicere, quibus certum eſt remiſsionem peccatorum non tribui. Tantùm autem abeſt vt propria Chriſti beneficia per hanc doctrinam obſcurentur, magis etiam vt illuſtrentur. Chriſti enim paſsionis & mortis beneficium eſt, vt ieiunia, vt orationes, vt eleëmoſynæ, vt reliqua id genus pia opera noſtra Deo grata ſint & accepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Chriſti beneficio, ex Chriſti pendent merito: quod vbi fuerit ſublatum, ſimul erit actionum noſtrarū meritum omne ſublatum. Mortem enim ſuam & crucem Chriſtus non ocioſis & nihil agentibus, ſed ieiunantibus, ſed orantibus, ſed in omni pietatis genere nos exercentibus prodeſſe nobis voluit.

Leo ſer. 6. de quadrageſimæ.

Baſil. in regulis contract. reg. 27

Quòd verò negant iſti cultus eſſe Dei, qui non ſint à Deo mandati, & idololatriam eſſe, ſine verbo cultum inſtituere, iam anteà confutatum à nobis eſſe meminimus: quòd Abel, Noë, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum nuberent, tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocauſtis, alijsque ſacrificijs offerendis piè Deum coluerunt. Ac vt nihil dicamus de ijs, de quibus ſcribit Paulus, quòd circuërunt in melotis, in pellibus caprinis, in ſolitudinibus errantes, in montibus, in ſpeluncis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum habuerint de hoc inſtituto viuendi Dei mandatum, niſi tamen fuiſſet illud Deo gratum, nequaquam Paulus ita deſcripſiſſet: vt ſilentio prætereamus Rechabitas quoq;, quos non Dei immortalis, ſed patris ſui mortalis præcepto, cùm ab alijs rebus nonnullis, tum à vino ſic abſtinuiſſe legimus, vt ne iuſsi quidem à Ieremia propheta, vt vinum geſtarent, adduci potuerint: quos non modò commendandos hoc nomine, verumetiam remunerandos eſſe Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus, qui cùm nullo eſſent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddam viuendi ſunt inſtitutum ſectati, ac voluntario ſe voto obſtringentes, Deoque conſecrantes: à vino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebant: vt mittamus Eliam & Eliſeum & cæteros prophetas, qui nullo Dei mandato obſtricti, & cœlibem vitam agebant, & vigilijs, ieiunijs, laboribus, humi cubitionibus, cæteroq; victu & habitu duriore præ cæteris corpus ſuū macerabāt: quod nō feciſſent, niſi Deo gratū exiſtimaſſet. Quod ſpeciale mādatū habuit Samuël, precibus Deū in Maſphat placaturus, vt aquā effunderet in cōſpectu Dei, dieq; illa cū Iſraelitis omnib⁹ ieiunaret? Quòd Dauid, vt ſeptē dierū ieiunio & fletu in terra decūbens, in cinere & cilitio ſe affligeret? Quòd Ezechias, vt ad impetrandum Dei miſericordiam, obſeſſus ab Aſſyrijs, veſtimenta ſua ſcinderet, ſaccoque operietur? Quòd Sara Raguelis filia, vt ſe triduano ieiunio affligeret? Quòd fuit ſpeciale mandatum de ieiunijs, quibus affligebat ſe populus, cùm Hieroſolymis Nabuchodonoſor excidium per Holophernem minaretur? deq; eo, vt ſacerdotes cilicijs induerentur, & cinere caput aſpergerent? Sed quorſum attinet enumerando ſingulos recenſere, Iudith, Heſter, Danielem, Niniuitas, Machabæos, & complures alios, qui quoties offenſum ſuis aut populi peccatis, Deū propitium reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebant. Et tamen in exterioribus & corporalibus his, quod anteà quoq; commemorauimus, proprium eſſe Dei cultū, nemo fuit etiam ex monachis qui diceret: Sed ſunt hæc indicia mentis à peccatis auerſæ, deteſtantis ea, deque commiſsis illis vltionem ſumentis, ſingularemq; dolorem declarantis, ſimul ad Deū iuxta prophetæ vocem conuerſæ dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu: qua mente ſic ad Deum per amorem conuerſa, propriè Deus colitur: Quæ verò fiūt externè, ſigna tantùm quædam ſunt & indicia cultus interioris. Atque ideò haud ſcio an quiſquam vnquam monachorū dixerit, ieiuniū eſt cultus Dei: cū tribus ex cauſis ieiunari, memoriæ prodiderint: vel ad concupiſcentias carnis reprimendas, ſicut à Paulo dictū legimus, in ieiunijs, in caſtitate, quòd per ieiunia caſtitas conſeruatur, vel ad mentem liberius ad ſublimiorū contemplationem eleuandam, ſicut Danielem legimus poſt ieiuniū trium hebdomadarū, à Deo reuelationem accepiſſe: vel ad ſatisfaciendū pro peccatis, quemadmodum per Iohelem admonet dominus, vt conuer-

Heb. 11.

Rechabitæ obediunt præcepto patris.

Iere. 35.

Num. 6.

Nazarei.

1. Reg. 7.

2. Reg. 12.

Eſa. 38.

Tob. 3.

Iudith. 4.

Heſter. 14.

Daniel. 10.

Ionæ. 3.

2. Mach. 13.

Ioel. 2.

Ieiunandi cauſæ tres.

2. Cor. 6.

Daniel. 19.

conuertamur in ieiunio ad se &c. Quamobrem non modò ieiunio vel ab ipsis etiam scholasticis doctoribus aliquid eiusmodi tributum non est, sed nec ipsa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocisque prolatio, nec frontis vultusque demissio, ceruicisq; flexus, vera est ab illis Dei seruitus existimata, quòd hæc omnia contraria animi voluntate ad simulationem fallaciamque conuerti possunt: sola credita est esse voluntas, quæ si totam se Deo dedisset, verus illi cultus veraque seruitus per hæc etiam externa præstaretur. Itaque pertinere magis ad Dei cultum ieiunium videtur, quàm quòd ipse Dei cultus esse putetur.

Ieiunium in sacris literis præceptum. Ioel.2. Rom.13. Matt.6.

Neque tamen est interea ieiunium, de quibus nullum expressum mandatum haberi, verè dici queat. Nam & in propheticis & Apostolicis, & in Euangelicis literis præceptum esse legitur. Siquidem & Iohel, vt ieiunemus monet: & Paulus cùm à comessationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Christus autem ieiunandi modum etiam præscribit, ac sicut orationem & eleëmosynam, ita ieiunium appellatione iustitiæ dignatur. Quòd si rectè iustitia Deus coli dicitur, quandoquidem iustitiæ nomen ieiunio Christus tribuit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur.

Ieiunij præcepti cur pœnale.

Verùm offendit istos necessitatis opinio, quodque non mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt prouidentia pastorum, aut indulgentia lenitateque patentum agi nobiscum videatur, sed perinde ac si iactura nostrarum animarum parui momenti sit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœlestis, qui contrauenerit, punitur, dum iræ Dei æternæ reus pronunciatur. Nos verò quæ fuerit patrum hac de re sententia videamus. Constat duriores hac in parte Græcos quàm Latinos fuisse, neque id hac nostra modò, vel proxima superiori ætate, verumetiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminem prorsus mortaliū ab obseruatione ieiunij volebant exceptum: quod illa Basilij verba testantur dicentis: Nemo ieiunantium numero sese subducat, in quo & generationes cunctæ, sexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per singulas sunt Ecclesias, eos qui ieiunāt describentes. Vide quæso ne ob breuem ciborum delectationem plectaris: neue te reum & desertorem acie angelo describenti constituas: Minus sanè periculum fuerit aliquem in acie scutum proijcere, quàm arma ieiunij detrectare. Deinde quàm graue periculum esse putauerint ieiunium violare, cùm ex illis Basilij verbis, tum ex ijs, quæ paulò antè produximus, Antiochenorum & Constantinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere potest, qui nunquam extrema quæque perferre parati prius fuissent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos gustarent, nisi gustatis illis multo se grauioribus affectos iri supplicijs persuasum habuissent.

Ieiunio præcipiendo Græci Latini duriores. Basi.ser.2.de ieiun. pridie diei Cineris.

A ieiunio exempti.

Cæterùm Latini, maximè verò qui proximis superioribus sæculis vixerunt, minus hac in parte seueri valdeque moderati fuisse videntur. Siquidem hi non omnem ætatem nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facilè cibus omnis consumitur, humoris verò tenuitatem: vel quòd natura essent imbecilliores, quàm vt longioris temporis inediam ferre possint: ita vt cibo cebrius refici necesse haberent, qui non hoc tantùm in illis operatur, vt nutriat, verumetiam vt augmentum prę̄stet. Quamobrem quandiu eo statu sunt vt crescant, quod fieri creditur vsq; ad finem tertij septennij, non fuit visum eos ieiuniorum legibus alligare: etiamsi conducere creditum est, vt intra hanc quoq; ætatem, si non omnibus, certis tamen quadragesimæ diebus, quo ad vires cuiusq; ferre non possent, in ieiunio & abstinentia exercerentur. Idem cauerūt de prægnantibus mulieribus, quæ cum cibo refici necesse habeant, non sua tantùm, verùm & fœtus nutriendi causa, existimatum est ad hoc duplex alimenti genus minimè sufficere, si semel in die cibum sumpsissent. Deinde verò sæpè inordinato quodam desiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atq; id tam ardenter, vt nisi desiderio suo satisfecerint de fœtu periclitari videantur. Itaque nullum est illis ciborum genus interdictum: atque adeò ieiuniorum legibus non tenentur, vt etiam peccare grauiter credantur, si nimis eas arctè obseruantes, de salute fœtus quem in vtero gestant, minus fuerint solicitæ. Aegri quoq; sunt ad eundem modum legibus ieiuniorum soluti, non quòd non plurimum prosit abstinentia his qui morbo aliquo conflictantur, sed quòd eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo, quàm semel tantùm in die vtantur immodico. Eadem habita est senum quoque ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quam cùm naturalis calor plerunq; deficiat, ad eum fouendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiatim eodem numero sunt habiti, qui nō quando & quantum velint, sed cùm illis cibus à locupletioribus fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque dissimilis visa est esse peregrè proficiscentium ratio, qui cùm non semper

Pueri. Aetas ieiunando obnoxia. Mulieres pregnantes. Aegri. Senes. Pauperes. Peregrini.

per eo tempore quo vellent in locum destinatum peruenire queant, ieiunij tempus minimè tenentur obseruare: quin & oblatis quandoque cibis vti coguntur, siquidem eorum quos esuriales dies requirunt, potestas non datur. Idem existimatum est de ijs, qui grauibus premuntur laboribus, quos vt sustinere facilius possent, quo minus bis in die cibum sumerent, nulla visum est lege prohiberi. Quamuis non alij nunc esse videantur, qui quę sunt ab Ecclesia indicta ieiunia, diligentius obseruent, quàm illi, quorum grauissimis laboribus fit, vt fames à cæteris mortalibus propellatur.

Laboribus pressi.
Agricolarum pietas maior quàm ociosorũ.

Hinc videre licet, quàm clementer cum suis liberis egerit occidentalis Ecclesia, quæ materna quadam pietate, ætati cuiusque, valetudini, conditioni, & cuicunque tandem necessitati diligẽter prouideri curauit: atq; id quidem non tã priscis illis seculis, quibus maiorem in hominibus duriciem & asperitatem fuisse constat, verùm trecentis his annis quibus rerum nouandarum studiosi nimis duris legibus adstrictos homines fuisse queruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacensem, & qui sequuti sunt eum, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hæc monachorum non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eosdem inueniet? nunquam eorum fuisse sententiam, vt statim reus æternæ mortis pronunciaretur, si quis indictum ab ecclesia ieiunium violasset. Sed ipsos potius ea de re disserentes audiamus. Visum est autem eius verba potissimum adscribere, qui cæteros ætate præcessit Vincentij Beluacensis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum. Docet is, quatenus institutum est ab Ecclesia ieiunium, esse de iure positiuo: quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ possunt alias vel bene, vel malè fieri: Et ideò, inquit, legislatoris intentio nõ est, vel esse non debet, in condendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam & rationabilem non obseruandi. Præcepta enim quæ per modum statuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, sed secundùm quod requiritur ad finem, quem legislator intendit: cuius auctoritatem si quis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quòd impediatur finis quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa, quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgressio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in summa sua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hæc sunt: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis: & ideò transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, secundùm textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat. Qui verò in casu, in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quòd eum obligare nõ vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat: nec reputandus est statuti transgressor. Et ideò non est necessarium, quòd quicunque diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omninò sine peccato contingere, aliquando sine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali: & hoc secundùm diuersas occasiones, quibus homo inducitur ad ieiuniũ frangendum. In eandem sententiam & Abbas Panormitanus, & alij plerique scripserunt.

Rayn. in Pantheol. cap. 3. vbi tractat de ieiunio.
Hugo de tempore hyemali. serm. 33.
Alex. Part. 4. quæst. 102.
Vinc. speculi moral. parte. 10. distinct. 26.
Tho. 22. q. 147. ad tertiũ in 4. sent. distin. 15. quæst. 3. art. 1.
Abb. super 3. decretal. de obser. ieiunij. Et Gabriel Biel in 4. sent. dist. 16. quæst. 3.

Ex quibus colligere licet, quòd non aliud in Ecclesia proximis superioribus seculis etiam monachi docuerunt, quàm quòd magister Ecclesiæ Christus ipse docuit, cùm dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, coinquinat hominem: quia omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur: quæ autem procedunt ex ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. An non, alijs quidem verbis, hoc ipsum tamen dicere videntur, qui negant eum peccare, qui quoquo modo diem ab Ecclesia institutum ieiunare omittat, sed eum tandẽ capitalis criminis reum esse docẽt, qui contẽptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putãdi sunt, quã nõ coinquinat te cibus qui intrat per os, sed quod ꝓcedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogãtia tua, qua te solũ sapere, cæteros omnes desipere persuasum habes: contemptus iste tuus, quo fit, vt auctoritatem Ecclesiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demùm sunt quæ coinquinant te. Quamobrem sicut Adam non cibus, sed prohibitus cibus perdidit: sicut Esau nepotem sancti Abrahæ, non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti quod in primatu suo habuit concupita esca damnauit: Sic te non caro quam sumis, sed Apostolicarum traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam quoque dixisse Matthæus Apostolus legitur. Neq; verò manducare crimen est, sed incongruè manducare peccatum est & crimen. Denique si aliquis

Matth. 15.
Hier. in epi. ad Lucinium.
Gene. 3.
Gene. 25.
Li. 7. de vitis Apostol.

aliquis prius cibum carnalem accipiat, & postea ipso die quo iam cibo naturali refectus est, cibum spiritualem præsumat, ex vtroque cibo reus criminis & inhonestatis & præsumptionis efficitur: non ideò quia manducauit, sed quia contra ordinem, & contra iustitiam, & contra regulam Dei cibo carnali primùm refectus est. Non ergò reum facit aliqua operatio hominum, sed irrationabilitas eius operis suum damnat auctorem. Verè dixit Epiphanius: Non esse considerandum quid factum sit, sed quo tempore, & quomodo, & in quibus, aut quare factum sit.

Epiph. in epi. ad Ioan. Hierosl. quam latinã fecit Hieron.

Spiridionis exẽplum nõ est contra præceptũ ieiunij quadragesimalis.

Lib. 1. cap. 11. eccle. hist.

Quamobrem nihil est, quòd nobis obijciant isti, qui tantò rerum nouandarum studio tenentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factum est: Sed Sozomenum ipsum audiamus historiam scribentem. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itenere quidam instante iam quadragesima, qua ieiunium cum domesticis suis continuare, certoque die cibum gustare, ac inter medijs diebus ieiunus persistere solebat. Cùm autem peregrinum admodum delassatum cerneret: Age, inquit ad filiam, laua viro pedes, apponeq; quod edat: Respondente virgine, nec panem superesse, nec alphita, quòd talia propter ieiunium parari non solerent: præmissa oratione petitaque condonatione, iussit filiæ carnes porcinas, quas domi sale conditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinum vnà secum ad mensam sedere fecit, appositisque carnibus vesci cœpit: virumque hortatus est, vt suo exemplo ederet & ipse. Recusanti, ac se Christianum esse dicenti: Hoc minus, inquit, recusare debes: Mundis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod non ad confirmationem potius, ab ipsis Apostolis nobis traditæ ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quàm vt ex eo contemnendam esse doceri possit? Nam quòd ieiunium cum domesticis in quadragesima continuare, quòd certo die cibum gustare, quòd intermedijs diebus ieiunus persistere solebat, quòd nec panis, nec alphita superant, quoniam propter ieiunium talia non pararentur, nunquid hæc omnia clarè non indicant, Spiridionem Episcopum sanctè quadragesimale ieiunium obseruasse? Quòd verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit, id eũ necessitate, quoniam aliud præ manibus non habebat fecisse, neque solùm necessitate, verumetiam Christiana quadam charitate, cui legum præscripta cedunt: cùm indignum putaret, itineris labore fatigatum hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipsa in re illustris fuit eius pietas, qui non nisi præmissa oratione, petitaque condonatione, carnes hospiti apponendas esse putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit semper, licet, & licebit in ecclesia, si quis ardens erga proximum charitate peregrè venientem longique itineris labore fessum, alium cibum quo reficere possit esurientem, ad manum non haberet. Vsque adeò autem id licitum est, vt vitium esse dicat Prosper Aquitanicus, si secus aliquis faciat. Qui cùm de abstinentia multa scripsisset: Veruntamen, inquit, sic abstinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi aut abstinendi necessitati subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium: Cæterùm si propter abstinentiam spirituales fratres, quos noui mea remisione delectari, contristo, abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinentiæ ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit quando res exigit prætermissa, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat, vel certè mihi nihil inesse charitatis fraternæ demonstrat: cùm sine abstinentia, quemlibet hominem catholicum charitas sola perficiat, & omnes abstinentia aut perdat sine adinuentione charitatis, aut pereat.

Prosp. de vit. contempl. l. 1. c. vlt.

Inno. li. 3. decretal consti. 140.

Ante trecentos annos Bracharensem Archiepiscopum retulisse legimus ad Innocentium tertium pontificem Romanum de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cùm tantæ famis inedia ingrueret, quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiam iniungendam censeret. Rescripsit prudens & doctus pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur. Non subiacet ergò legi necessitas, sed neque charitas, modò ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nunquã nefas est habitũ etiã ob societatẽ ieiuniũ soluere, vel propter infirmũ consolandũ, vel propter peregrinũ reficiendũ, vel propter similẽ causam aliquã. Thomas Aquinas ne monachũ quidẽ peccati mortalis reũ esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiã id faciat, aut ex cõtemptu. Narrat Ioannes Gerson de fratre quodam, qui cùm ieiunaret, accessit domum quandam, cuius dominus cœnabat (libet autem verbis illius vti) Orauit, inquit, hunc dominus ob amorem Dei & charitatis, vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optimè, plus quàm hospes voluisset: quia remansit hospiti parua pars. In discessu di-

Ioan. Gerson, tomo 4. in ser. dominicæ 1. quadragesimæ.

Gerson de fratre quodam.

xit hospes fratri, qui excusabat, se dicens charitatem comedisse: redeas alias, inquit, sed
noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis.

Nihil est ergò necesse Spiridionis exemplum proferre, cùm etiam proximis superio-
ribus & nostro hoc seculo licuerit semper, & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur
abstinentiam professi, cuius generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia ieiunium non
obseruare: non solùm si qua necessitas vrgeat, verumetiam si postulet id fraterna chari-
tas: ex qua quicquid proficiscitur, tantùm abest, vt iniquitatis aliquid, iustæque repre-
hensionis habeat, vt inter ea etiam, quæ cum primis rectè facta sunt numeretur. Cõtrà,
quicquid ex arrogantia, quicquid ex contemptu proficiscitur, id etiam si speciem ali-
quam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit. Sic
ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu, quin &
mortis æternæ reum hominem facit. Hoc est quod ante mille ducentos & amplius an- Cap.18.
nos in Gangrensi concilio sancitum esse legimus: Si quis tanquàm hoc continentiæ con Dominico die
uenire iudicans, die dominico ieiunauerit, aut in eiusdem diei contemptum, anathema non ieiunandũ.
sit. Sed & multo antè, quàm id concilium habitum fuisset, Ignatius qui tertius à Petro Ign epist. 4. ad
fuit Antiochenus episcopus: Si quis dominico die ieiunasset, eum Christi vocat interfe- Philip.
ctorem: Non quòd abstinere die dominico tantùm sit nefas (cùm rectè scripserit Orige Orig. hom. 10.
nes, liberum esse Christiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus Pentecostes, & in Lucam.
die dominico Paulum Apostolum & cum eo credentes fecisse scribit Hieronymus) sed Hier. ad Lucin.
cùm Manichæis, cum Aërianis, cum Lutheranis, & cum alijs id genus hæreticorum por-
tentis in contemptum Ecclesiæ die dominico ieiunare, nõ minus flagitium sit quã Chri-
stum interficere. Adeò verùm est, quod ait veritas: Non quod intrat in os, sed quod pro-
cedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, fastus, arrogantia, hæc sunt
quę coinquinant hominem. Itaque & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoque cri
men est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitate vel necessitate. Omnia Tit. 1.
munda mundis: coinquinatis autem nihil est mundum: sed inquinatæ sunt eorum &
mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei munda sunt omnia: neque peccat si ea vr- Charitatẽ haben ti omnia mũda.
gente non obseruet indictum ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatem nõ habet, ne ea qui-
dem quæ munda videntur, ei munda sunt. Sic à Gregorio scriptum legimus: Maioris e- Greg. li. 2. ca. 4
nim est meriti charitatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione suscepto. Qui in 1. Regum.
enim iussus carnem reficit inuitus, ieiunij præmium deuotione promeruit: & amplio-
rem mercedem obedientiæ manducando conquisiuit.

Quid igitur de ijs dicemus, qui non aliam ob causam in quadragesima carnibus ves-
cuntur, quàm vt ea re sanctorum patrum sanctiones, & quicquid magno totius orbis
Christiani consensu tot seculis in Ecclesia Dei receptum, & singulari studio fuit semper
obseruatum, id se contemnere & pro nihilo ducere testatum omnibus faciant? Quid a-
liud quàm Sataniana esse huiusmodi non Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si 1. Cor. 8.
esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem in ętern um, ne fratrem
meum scandalizem: Isti contrà: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, manducabo
carnem in æternum, vt fratrem meum scandalizem. Nunquid hoc non est Satanam esse?
Nunquid hoc non est Christo, qui per Paulum loquitur aduersari? Nisi fortè Christo
non aduersatur, qui quòd ab eius corpore, quod ab vna, sancta, catholica, Apostolica Ec
clesia, iã inde ab ipsis Apostolorũ tẽporibus, tãto studio videtur fuisse semper obserua-
tũ, id ob hoc ipsum reijciendũ cẽset, quia tãtò cõsensu videt obseruari. Vult catholica, no
lo: Nõ vult catholica, volo: Citius diẽ Dominicũ ieiunauerim, ne cũ catholica resurgente
Christo gaudeam, quàm vt cũ catholica feria sexta, ob illius crucifixi memoriam, signum
aliquod luctus & mœroris ostendam: Quid est, si hoc non est Satanam esse: Siquidem
Satanam vocant Hebræi, quem aduersarium Latini. Digna vox est Augustini quæ cele- Satanas aduersarius.
bretur: Turpis est omnis pars, vniuerso suo non congruens. Tu cùm te partem, cùm Chri Augu. li. 3. con-
sti corporis membrum existimari velis, quæ tamen ab hoc vniuerso Christi corpore, quæ fes. cap. 8.
ab omnibus his, qui Christiani, qui catholici, qui orthodoxi censentur, quamlibet ma-
gnis & locorum & temporũ interuallis inter se disiunctis, tam admirabili consensu ob-
seruari vides, vt neque temporum diuersitas, neque linguarum varietas, neque locorum
ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, sed similes lyræ sint semperque
fuerint, quę multas quidem & diuersas habet chordas vnam autem symphoniam & so-
norum concentum vnum emittit. Tu, inquam, cum hoc vniuerso vsque eo non con-
gruis, vt in despectum vniuersi Christi corporis contraria potius facias omnia. Quid es
se potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quæ potest esse nota illustrior,
qua te non Christi colligentis, verùm Satanæ spargentis ministrum esse cuiuis constare
queat? Si quis cùm vestem omnes in luctu mutasse videret, purpura solus indutus, ostro- Luc. 11.

que

que conspicuus in medium prodiret, nonne pro insano haberetur? Vir bonus & doctus Sydonius Aruernus Episcopus, quorũdam sui temporis vitia perstringens inter alia sic in eos inuehitur: Procedunt, inquit, albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui non dissimiles huic sunt, qui cùm videant vniuersam Ecclesiam externo quodam abstinentiæ signo mœrorem suum & dolorem iudicare, quem de Christi cruciatibus, quibus peccata sua, causam dedisse intelligunt, conceperunt, eo ipso die, quo id tanto consensu fieri cernunt ab omnibus, sibi crapulæ indulgendum, lætitiamque præ se ferendam esse putant. Gaudete cum gaudentibus, flere cum flentibus, dicit per Paulum Dei spiritus. Vides homines diem hilarem sumentes in memoriam Christi resurgentis, gaude cum illis. Vides mœstitiam præ se ferentes in memoriam eiusdem passi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Christi, fac & ipse: neque velis cum vniuerso non congruere. Quamobrem pro paterna solicitudine nostra, qua liberorum nostrorum saluti prospectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obtestamur, vt modis omnibus eorũ consuetudinem defugiant, quos non aliam ob causam, vel quadragesimæ diebus, vel sextis ferijs, alijsue temporibus, quibus per vniuersam Ecclesiam abstinetur, carnibus vescentes videre licet, quàm vt hoc signo se nihil habere cum catholica commune planum omnibus faciant, vt eos fugiant tanquàm viperas & basiliscos: ac certò persuasum habeant, qui cum vniuerso per contemptum non congruunt, & indicta ab Ecclesia ieiunia violant, eos reos esse mortis æternæ & ad Satanæ Synagogam, non ad Ecclesiam Christi peruenire.

Rom. 12.

Ieiunare qui nõ potest, quid facere debeat.

Si quis autem aliqua ex causa earum quas paulò antè commemorauimus, ieiunium non obseruauerit: maximè verò si morbus quominus ieiunet in causa sit: quandoquidem dominum habemus mansuetum & misericordem, & nihil super vires nostras a nobis exigentem: non est quòd se propterea criminis alicuius affinem esse putet, modò id de vtriusque medici consilio faciat. Deindè verò seruet illud, quod in sermone quodam Augustino inscripto legitur. Cùm Cæsarij Petrus esse videatur, apud quem id verbum reperitur. Qui ieiunare non præualet, secretius sibi soli: aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua preparet quod accipiat, & eos qui ieiunare præualent, ad prandiũ non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipse ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quòd alijs ieiunantibus ille abstinere non potest: Ac iuxta eiusdem Augustini & Chrysostomi consilium: Qui ieiunare non valet, largiorem det eleëmosynam, feruentior sit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obstare potest: inimicis reconcilietur, omne odium & vindictæ cupiditatem ex animo effuget. Quem secutus Cæsarius: Pro eo quod non potest ieiunare infirmus, amplius debet erogare pauperibus, vt peccata, quæ non potest ieiunando curare, possit eleëmosynas dando redimere.

Aug. ser. 62. de tempore.

Aug. ibidem. Chry. hom. 10. in Gene.

Cæs. hom. 18.

Quanquam quòd ad valetudinis tuendæ rationem attinet, verissimum est illud quod à Sapiente scriptum est: Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinens est, adijciet vitam. Hinc est quòd medici quoque matrem sanitatis vocant abstinentiam. Nam vnde pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde subitaniæ mortes? vnde cæteri morbi plerique contrahuntur, nisi ex crapula? In paradiso non erat vinum, neque carnium esus, ac nec extra paradisum quidem ad ipsa vsque diluuij tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur: vt qui septingentos aut octingentos annos vixisset, immatura morte decessisse videretur: Posteaquàm verò carnibus vesci, vinumque bibere mortales cœperunt, facti sunt dies annorum nostrorum septuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Aegrè nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centarijs vixisse legimus, qui carnium vsum nesciebant. In deserto fuit populus Israël quadraginta annis: donec manna tãtùm & aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Posteaquàm autem de carnium ollis, quibus alebantur in Aegypto, recordati, desiderijsque suis in Aegyptum reuersi sunt, à terra promissionis eos Deus exclusit. Perierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit scriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis, vocatusque est ille locus sepulchra concupiscentiæ: ibi enim sepeliuerunt populum qui desiderauerat carnes. Neque verò tunc solùm id ita factum esse legimus. Vidimus etiam nos qui præter necessitatem in quadragesima carnibus vescebantur, eos quoniam compati cum Christo noluerunt, ad resurrectionis eiusdem gaudia non peruenisse, mortemque prius cum vita commutasse, quàm lætus ille paschatis

Eccle. 37.

Abstinentia mater sanitatis.

Psalm. 89.

Num. 11.

Psalm. 77.

ſchatis dies illuxiſſet. Confert verò de Daniële, deque Anania, Azaria, Mizaële diuina refert hiſtoria, quòd cùm curæ cuiuſdam traditi fuiſſent, vt eos delicatioribus cibis, qui ſuperfuiſſent de menſa regia, paſceret, vltrò petiuerunt, vt in ſuos vſus quæ mittebantur à rege conuerteret, ipſos leguminibus tantùm & palmulis aleret, ac ſi quid aliud prætereà dare vellet inanime, nã ſe faſtiditis illius, cibos appetere tales. Cumq; præfectus eorum, cupere ſe quidem illis gratificari, dixiſſet, ſed metuere ne ſi rex deprehendiſſet maciem, corporibus eorum extenuatis decoreq; vultus immutato, præcipuè ſi collati cum his eſſent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis diſcrimen veniret. Daniel ſimul vt in eo quod peteret concedendo minus eum foret difficilem animaduertit: fac, inquit, periculum per decem ſaltem dies: quòd ſi nihilo deterius affecta fuerint noſtra corpora, perge nos iiſdem pulmentis reficere. Sin autem de priſtino vultum noſtrorum decore detractum erit aliquid, non recuſamus quin regis præcepto ſatisfacias. Fecit præfectus periculum: ac reipſa comperit, non modò nihil eos maciei contraxiſſe pulmentorum eſu, verumetiam habitiores multo factos & nitidiores his, qui delicatioribus carnibus de menſa regia miſsis veſcebantur. Sed quid opus eſt Daniëlem, treſue pueros illos commemorare? Videre nunc quoque licet, ex his præcipuè qui monaſticam vitam agunt, pleroſque, cùm non tantùm quadrageſimæ diebus, verumetiam per omne vitæ ſuæ tempus à carnibus abſtinuerint, habitiores multo nitidioreſque, quàm qui perpetuò carnium eſu, vinoque venas diſtenderunt. Quamobrem & priſcos illos monachos recenſere ſuperuacaneum ducimus, qui cùm admirabili quadam fuiſſent abſtinentia, vt alij ne panem quidem totis annis octoginta guſtauerint, alij ſeptem integros dies ieiunando continuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes ferè fuiſſe longæuos, ac cæteros in ſeculo degentes ætate longè ſuperaſſe in Eccleſiaſtica ſua hiſtoria narrat Theodoretus. Et in Theophilo: Similiter & Palladius in ſua Lauſiaca. *Daniel.1.* *Theod.l. 6.c.38*

Quorſum autem attinet externa proferre, cum eius rei domeſtica multa producere liceat exempla? Quàm religioſè noſtri maiores indicta ab Eccleſia ieiunia obſeruauerint, ex iis qui paululum ætate proceſſerunt, quiue ſanctæ illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multò fuit eorum vita productior, multò valetudo robuſtior, quàm ſit iſtorum, qui diabolica fraude decepti, niſi carnibus in quadrageſima veſcantur, ad Paſchalium feſtorum gaudia ſe pertingere non poſſe perſuaſum habent: plus in carnium eſu, quàm in Deo, qui ſolus ſeruare poteſt, fiduciæ collocantes. Qui primus ex chariſſima Iagellonum familia regnauit in Polonia regis huius noſtri proauus VVladiſlaus, cùm annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuiſſet, paulòminus quàm centum annos vixiſſe memoratur. Atqui tanta regem hunc abſtinentia fuiſſe noſtris proditum eſt annalibus, vt aquæ ſolius potu contentus, nec viuum, nec ſiceram per omne vitæ ſuæ tempus guſtauerit vnquã. Sextis verò ferijs omnibus pane ſolo contentus fuerit. Tantùm abeſt, vt is, quæ ſunt Eccleſiæ conſuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipſe ſibi ieiunãdi leges vltrò, quàm quæ præſcriptæ ſunt impoſuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, noſtri regis auus, nihil præter aquam bibebat. Qui cum & ipſe non minus quàm pater VVladiſlaus in obſeruãdis Eccleſiæ ieiunijs religioſus fuiſſet, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cùm ad regni gubernacula per annos quadraginta ſederit. Porrò Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur, vir cùm alijs virtutibus cumprimis illuſtris, tum inſigni pietate magnoq; animi robore, & in priſca religione, fideque catholica tuenda & conſeruãda conſtantia ſingulari præditus: num & ipſe non admirabili quadã fuit abſtinentia? quem patris auique exemplo, nihil præter aquã potaſſe totis annis quadraginta, ac vix tãdem affinis ſui Friderici Marchionis Brãdenburgenſis, medicorumque conſilijs adductum ſcimus, vt ſuæ valetudinis tuendæ cauſa prandij ſaltem & cœnæ tempore, vino modico, vteretur. Is verò quadrageſimã cæteraque ab Eccleſia indicta ieiunia, præter ea, quæ ſibi ipſe imperauerat, tam ſanctè obſeruabat, vt priuſquàm ad ætatem decrepitam veniſſet, ne medicis quidem vt obtemperaret perſuaderi ſibi facilè paſſus fuerit, ſi quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum veſci iuberent: quòd ſolius Dei benignitate, ſi viſum hoc illi fuiſſet, abſque carnibus etiam, ſe priſtinam incolumitatem recuperare poſſe confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorum obſeruationẽ, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitę curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum eſt, vt illud potius acciderit, quod de Daniële, deque tribus pueris paulò antè commemorauimus, quantò maior fuit regis abſtinentia, tantò & facies auguſtior nitidiorque, & membra corporis robuſtiora, & ætas fuit prouectior: Regnauit annis propè quadraginta duobus, vixit ferè bis totidem: tot *Iagellonũ regũ Poloniæ pietas & abſtinentia. VVladiſlaus.* *Cazimiri.* *Sigiſmũdi primi*

victorijs clarus, tot rebus à se domi forisque feliciter gestis illustris, vt earum laude vix vlli maiorum suorum, Poloniæ regum fuerit secundus. Hęc nos non altè petita, sed eorum tantùm regum exempla, quorum stirpis adhuc superest, produximus: vt planum omnibus fieret, magis adeò ad augendum robur corporis, vitamque longius producendam, eorum quæ indicta sunt ab Ecclesia ieiuniorum obseruationem facere, quam vt aliquid
Exod.20. adferre detrimenti valetudini videantur. Neque verò id non iuxta promissionem Dei
Patres spirituales. dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Nam sicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, patris & matris nomine non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundùm carnem sumus, verumetiam cùm alij qui præsunt, tum hi præcipuè, de quibus Paulus admonet, dicens: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddi-
Heb.13. turi. Quisquis igitur debitum eis honorem non præstat, quisquis eorum dictis audiens non est, quisquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia sunt, admirabili quodam totius Ecclesiæ præpositorum consensu constituta, sub vno traditionum humanarum nomine, reijcienda putat, ad eum hæc promissio non pertinet, quæ solis illis rectè facta creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo patri & Ecclesiæ matri dicto se filios præstant audientes: quales fuerunt hi, quos iam commemorauimus, pientissimi reges nostri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam esse videmus ex illis prognatum Regem nostrum, Sigismundum Augustum, qui nihil à maiorum suorum pietate deflexit. Qui cùm honoret patrē suum, honoret matrem
Sigismundi Augusti pietas. suam, seque Dei patris & Ecclesiæ matris filium adeò præstet obsequentem, vt nullis persuasionibus adduci se passus fuerit, quo vel interdicto carnium esu, præter necessitatem, sanctæ quadragesimæ diebus vteretur, vel à quibuscunque tandem alijs Ecclesię matris nostræ placitis discederet, ad eum quoque pertinere promissionem hanc minimè dubitamus, quod erit longæuus super terram, neque minus quàm pater eius vitam aget felicem ac diuturnam. Quam spem nostram vt ratam Deus esse velit, pro sui nominis gloria, proque regni totius & Ecclesiæ tranquillitate sedulò precamur. Quominus ferendi sunt, qui ne tam pij quidem regis exemplo mouentur, vt sanctis maiorum suorum vestigijs incedant, nec ea sibi contemnenda putent, quæ summa ratione sunt ab illis instituta: quorum etiam si causas ignorarent, tantam tamen apud filios Ecclesiæ matris auctoritatem esse oportebat, vt semper decretis illius obediendum, non semper eorum quæ decreuisset, rationem esse flagitandam existimarent.

Verùm de corrupta Ecclesiæ disciplina, deque sublata prorsus omni per audaces & sibi placentes homines obedientia queri, non est pręsentis instituti: eò vnde deflexit oratio nostra reuertatur. Illud nobis demonstrare propositum fuerat, qui matris Ecclesiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa institutam, vel quadragesimæ, vel quibuscunque tandem statis alijs diebus ieiunassent, & ab interdicto carnium esu sibi temperassent, eos non modò nihil incommodè valetudinis ex eo contraxisse, verumetiam robustiores factos, in multò longiorem ætatem vitam suam produxisse, quàm quanta sit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quàm carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi se mederi posse persuasum habent. Ac non protulimus nos quidem exempla nisi regum, idque eorum tantùm, qui sunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc stirps superest, ac regno feliciter præest. Quòd si priuatorum, aut aliorum inferioris status exempla producenda putassemus, finis reperiri potuisset nullus. Vnum tamen commemorabimus. In oppido Srensco, quod viri fuit insigni pietate
Felix Srenscius Palat. præditi, Felicis à Srensco Palatini & præfecti Plocensis, qui non ita pridem in Christo obdormiuit, vita longiore dignus, cùm catholicæ & orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit: in hoc igitur oppido, memorabili quodam opere sepulchrum constructum videre licet, quod is auo suo paterno posuit: testatur hunc inscriptio sepulchri centum quadraginta annos vixisse: Quem Ecclesiæ ieiunia religiosè obseruasse, nec ea carnium esu contaminasse dubium esse debet nemini, cū non minor hac in parte maiorū nostrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chrysostomus, cùm esset apud eos presbyter, vel regnante Iustiniano Imperatore Constantinopolytanorum. Id quod vel ex eo, quod nostra factum est memoria, colligere licet. Cùm enim ante annos plus minus quadraginta Erasmus Vitellius Plocensis Episcopus ex vrbe re-
Polonorum religio. diens diploma pontificium attulisset, quo liberè omnibus potestas permittebatur ferijs
Erasmus Ciolek. quartis carnibus vescendi, non est quisquam in toto Poloniæ regno repertus, qui concessa sibi potestate hac vti vellet. Tanta fuit etiam nostræ ętatis hominum grauitas, tanta constantia, tanta religio in ijs mordicus retinendis, quæ à maioribus nostris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc ista de re iā dicta sufficiant: Satis enim ex ijs demon-

strasse

strasse videmur, quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodesse magis ad eam rem certis temporibus carnis abstinentiam, quàm obesse.

Cæterùm demus illud, si quis à carnibus per quadragesimam abstineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verùm si Plato, cùm non esset nescius, quàm grauem aduersarium carnem nostram habeamus, Academiam Athenis in loco pestilenti elegit, vt nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret. *Platonis consiliũ in eligendo loco. Academiæ insalubri.* Si fecit hoc ille, quò liberius ei sapientiæ vacare liceret, quæ stultitia est apud Deum: quanto magis faciendum nobis est, vt eo præsertim anni tempore, quo plus in carne nostra ferocitatis esse consueuit, (cuiusmodi vernum esse tempus creditur) non eis qui sunt saluberrimi, quiq; maximè nutriunt, cibis vtamur: *1. Cor. 1.* quo caro nostra facilius in officio contineri, neque spiritum impedire queat, quo minus, quę sola est vera Philosophia, diuinis beneficijs contemplandis vacare totus possit. Testantur autem hoc etiam ipsi medicorum libri, bonam valetudinem quæ in summo est, fallacem & periculosam esse, quòd summis negatum est stare diu: vt qui in offenso valetudinis suæ cursu ad virilem ætatem peruenerunt, eos posteaquàm aliquo non grauissimo morbo correpti fuerint, in extremum vitæ discrimen adductos, videre sæpè licuerit nõ nisi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui subinde cum leuioribus morbis cõflictantur: vt nõ omninò nolle debeamus, interpolata potius morbis, quá perpetua quadam incolumitate frui: quòd hæc plerunque non solet esse diuturna. Sunt itaque longioris æui, quibus athletica illa valetudo perpetua non est. Quanquam Christianum hominem corporis quàm minimam habere rationem oportet, cùm quod illius incolumitati detrahitur, animi sanitate pensetur. Cùm enim qui foris est, noster homo corrũpitur, is qui intus est, sicut à Paulo scriptum legimus, renouatur de die in diem. Eum qui foris est hominem, corpus nostrum: eum, qui intus est, animum Paulus intelligi vult: *2. Cor. 4.* vt quantum illi detractum fuerit, tantũ huic virium accedat. Quid autem aliud est corpus nostrũ, quàm carcer noster: de quo educi animã suã Propheta petit? *Psalm. 14.* Quantò lautioribus & delicatioribus cibis curatũ & saginatum à nobis corpus fuerit, tantò duriorem nobis carcerem præparamus. Non sunt igitur omnia corpori tribuenda, non est nimis delicatè fouẽdus hostis noster domesticus, quo vix vllus vel periculosior, vel nobis est infestior. Quin castigandum illud potiùs, & in seruitutem redigendum est: quemadmodum factitasse Paulum scimus, quominus rebellare spiritui queat. *1. Cor. 9.* Verùm hæc de ieiunijs, deque cæremonijs dicta sufficiant. Quoniam verò sub vno traditionum humanarum nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici æuo nostro videmus, operæpretiũ esse duximus, vt quid sentiendũ de illis sit, breuibus explicemus.

De traditionibus humanis.
CAPVT XCII.

SVi temporis statum deplorans magnus ille Basilius: Vnum, inquit, iam crimen est, quod vehementer punitur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. *Status religionis tẽpore Basilij in epi. 17.* Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ splendorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium: sed propter communem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidem, in acie ac certamine stamus. Domus precationum clausæ sunt, altaria cultu spiritali vacant: nulli amplius Christianorum cœtus: nulla amplius doctorum præsidentia: cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt panegyres: hymnodiæ nocturnæ non habentur, neque superest beata illa exultatio, qua domino credentium animæ in synaxi & communione spiritalium charismatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non sit neque princeps, neque Propheta, neque præses, neque oblatio, neque incensum, neque locus, in quo coram domino possit offerri sacrificium & misericordia acquiri. *Oseæ. 3.* Quæ sint autem ex eo consequuta, in ea quæ proximè præcedit epistola, narrat idem dicens: Intereà rident nos infideles, nutant qui modicæ sunt fidei, fides ipsa in ambiguum vocatur, ignorantia mentibus offunditur: propterea quòd formã ad speciẽ veritatis prætexũt, qui versutè sermonẽ adulterãt. Silẽt enim piè docentiũ ora, resoluta verò est quæuis blasphema lingua, prophanata sunt sacra, domos orationũ fugiũt, vtpotè in quib⁹ impia docẽtur. In solitudinibus verò degẽtes, manus suas ad dominũ de cœlis cũ gemitibus & lachrymis extollũt. Ac rursus in alia epistola: Spreta sunt patrũ decreta, traditiões apostolicę nihili fiũt, recẽtiorũ hominũ adinuentiones ad gubernãdas Ecclesias vsurpantur: *Basi. epist. 6.* ex artificio deniq; iã loquuntur homines non theologicè: Sapientia mundi primas obtinet, neglecta crucis gloria: pelluntur pastores, subintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Christi discerpentes; ædes oratoriæ concionibus Ecclesiasticis destitutæ, solitudines refertæ

sunt plangentibus: seniores lamentantur, vetera præsentibus conferentes: iuniores ho sunt miserabiliores, quòd quibus bonis priuati sint, ignorant.

Hæc sunt & alia pleraque, quæ scribens ad suos in Italia & Gallia comministros, grauiter deplorat Basilius. Cæterùm si miser tunc fuit & calamitosus Ecclesiæ status, nõ minus certè nunc infelix est & calamitosus: neque magis illis, quàm nostris temporibu his hæc Basilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum visum est Basilio, quò clausæ tum fuere domus orationum: at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum stabula commutatas, partim prorsus euersas: & quod horrendũ est dictu, vix etiam apud posteros credibile futurum, crucẽ, in quam furti aut alicuius sceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vb crucis, qua redempti sumus, & mortis Christi iugis repræsentatio recordatioq; fiebat Altaria tum spirituali cultu vacabant: nunc diruta sunt & confracta: vt in plerisque loci ne vestigium quidem illorum supersit vllum. Quòd autem spirituali cultu altaria tun vacabant, non ideò factum est, quòd eum improbandum quisquam esse diceret: verùn ob eam potius causam, quòd in graui Sacerdotum orthodoxorum persecutione, noi facilè reperire licebat, qui spiritualem cultum hunc Deo præstarent. At nostro tempore cultus ipse spiritualis, quam propriè Deo debitam seruitutem vocat Augustinus, pror sus abrogatus in plerisque locis esse videtur. Neq; dubitant blasphemi homines, tremei dum illud missæ sacrificium, (hoc enim per spiritualem cultum intelligi vult Basilius horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunque tunc fuerit Eccli siæ status, plangere tamen his qui agebant in solitudine, Deumq; suis precibus citra cu iusquam interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alij sunt qui persequu tionem patiuntur grauiorem, quique magis hominum ludibrio sunt expositi, quã qu solitariam vitam degentes, Deo piè colendo se totos dicauerunt. Quòd si nunc Basiliu viueret, si, quod vix etiam immanes barbari facerent, in Christi crucifixi simulachra eos qui Christiani censeri volunt, haud aliter sæuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis in vi uentem Christum sæuitum: si Christi corpus & sanguinem in Eucharistia conculcari: horrenda alia patrari aspiceret, quæ tandem illi lachrymę? qui planctus? quę lamentatic nes ad præsentes Ecclesiæ statum deplorandum sufficerent?

Horrendum facinus.

Lib. 20. contra Faust. cap. 21.

Quòd autem nobis quoq; nunc obijcitur crimen grauius, quàm quòd ille suo tempore pijs obiectum esse quæritur? Nunquid non hoc solo nomine rei pronunciamur grauissimi criminis idololatriæ, quòd paternas traditiones retinemus, quòd non temerè di cedere nos ab eis oportere persuasum habemus? Nonne, quibus verbis populum Israël per Prophetam Dominus olim est hortatus, vt ne in pręceptis patrum suorum incederet, quorum cor post idola gradiebatur, cùm sibi quem adorarent, vitulum aureum in de serto conflauissent, ea verba, obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores nostri piè Deum sunt prosequuti. Quorũ nomine si volunt eos intelligi qui ante sexcentos annos in Polonia vixerunt: rectè illi sanè. Nam in illorum præceptis absit vt incedamus. Certò enim scimus, quod illorum cor post idola gradiebatur, à quorum cultu grauiq; Diaboli seruitute, nos per Dei misericor diam liberatos esse gaudemus, & eius hoc immensum beneficium non sine singulari quadam grati animi testificanione, pleno, quod aiũt, ore libenter pręedicamus: simul sup plices clementiam eius precamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuerti ab eo quod nobis creditum est sancto mandato, neue doctrinis varijs & peregrinis abduci, & à quatuor Euangelijs, quæ vnũ sunt, in quintũ aliud, quod ignorauit hactenus Ecclesia Christi, transferri patiatur. Sin autem patrum nomine, vel Apostolos, vel eorũ successores ad hæc vsque nostra tempora, quorũ nos, qui iam non carnis, verùm promissionis filij sumus, liberos esse gloriamur: si Hieronymũ, Ambrosium, Augustinũ, Basilium, Athanasium, Gregorium Nazianzenum, si sanctos martyres & Episcopos nostros Adalbertum & Stanislaum, qui Euangelium Christi, per longam sacerdotũ & Episcoporum succensionem sibi per manus traditũ, sanguine suo signatum nobis reliquerũt, si hos patrum nomine volunt intelligi, da Christe, vt in eorũ semper præceptis incedamus, da vt ab eorũ vestigijs nunquam aberremus: da vt quorũ cum admiratione quadam conuersationis exitum intuemur, eorũ fidem imitemur, ac prius lucis huius vsuram, prius ea nobis omnia, quæ sunt charissima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos mentẽ impelli patiamur, vt in sanctorum horũ patrum nostrorũ pręceptis non esse nobis incedendũ existimemus. Quam nos isti docuerũt idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non est illa idololatria, sed est pia cũprimis, & salutaris doctrina, quam illi, quos verè patres nostros agnoscimus, à suis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderũt. Ea verò est ipsissima idololatria, quã isti tradũt impij, qui nos iubẽt sequi deos alienos, hoc

Ezech. 20.
Exod. 32.

2. Pet. 2.
Heb. 13.

Patrum nomine qui intelligendi.
Rom. 9.

Heb. 13.

Idololatria quæ.
Dij alieni.

hoc est, noua quædam & aliena ab Ecclesia dogmata quæ si recepta semel fuerint, necesse est, vt fides beatorum patrum nostrorum, aut tota, aut certè magna ex parte violetur: necesse est, vt omnes omniū ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continētes, virgines, omnes clerici, leuitæ & sacerdotes, tot confessorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, regna, gentes, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis Christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, & idola coluisse pronuncietur. Quæ est, si non hæc est ipsissima idolatriæ propagatio, cùm tuum ipse verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas: cùm tuarum opinionum cōmenta sic incipis admirari, vt ea tanquam diuina quædam oracula, velis ab omnibus adorari? cæteros omnes desipere, te solùm sapere: cæteros omnes cecos esse, te solùm videre persuasum habes? Profert sententiam suam Lutherus: quò faciliùs imponat imperitis, aliquot eam scripturæ verbis in prauum sensum detortis, adstruere conatur: vocat statim Euangelium, vocat verbum Dei: Profert suam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus: vocat eam & ipse verbum Dei: Profert similiter sua somnia Balthazarus aut quicunque tandem alius de grege Anabaptistarū, vocat verbum Dei: Quid si (quod ne cogitare quidem vt in mentem veniat, vnquam homini Christiano, prohibere dignetur Deus) nos Ecclesiæ catholicæ tæderet: si ab ea segregati, sententias istorum nobis amplectendas esse putaremus: nunquid non quot sunt hæreticarum opinionum commenta, tot verba Dei: quot hæreticos, tot sequuti Deos esse videremur? In quam fraudem qui miseros mortales inducere conātur, quid aliud existimandi sunt dicere, quàm quòd à pseudopropheta dictum in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoramus, & seruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat, quàm hanc mentem, qua semel nobis deliberatum est, omnia prius & facere & pati, quàm vt sequamur deos alienos, hoc est, errores extraneos, nouos & inauditos, quos hactenus ignorabamus, vt seruiamus, hoc est, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies verba prophetæ illius, qui iubet sequi deos alienos: vnum Deum sequemur, vni Deo seruiemus, vnius Dei verbo credemus: eius qui multifariam multisque modis olim locutus in Prophetis, posteà locutus in filio, locutus in Apostolis, locutus est deinceps semper & loquitur adhuc in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia: Quicquid ab illa tanquam Dei verbum receptum est, siue scriptum, id est, siue traditum, tanquam Dei verbū obuijs, quod aiunt, vlnis amplectemur, & qua summa possumus veneratione prosequemur. Neque audiemus istos, qui si quid in scripturis non reperitur, etiam si totius Ecclesiæ quodam admirabili consensu receptum sit & approbatum, sub vno tamen traditionum humanarum nomine, statim reijciendum esse censent: Verum Dei spiritum audiemus potius per Paulum loquentem: Itaq; fratres state, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonē, siue epistolam nostram. Audiemus eundē spiritum per Athanasium quoq; monentē: Qui ea quæ vltra suas vires indagat, in præcipiti consistit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum versatur. Suademus igitur, inquit, vobis, quod & nobisipsis suademus, vt traditam fidem retineatis. Secutus patres hos Ambrosius. Seruemus, inquit, præcepta maiorū, nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate violemus, librum signatum illum propheticū nō seniores, non potestates, non angeli, non archangeli aperire ausi sunt, soli Christo explanandi eius prærogatiua est seruata. Librum Sacerdotalem quis nostrum designare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum. Quem igitur designare coacti sunt, postea tamen damnata fraude signarent. Qui violare non ausi sunt confessores & martyres extiterunt. Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorū victoriam prædicamus.

Verbi Dei prætextu se venditāt hæretici.

Deut. 13.

Heb. 1.

2. Thess. 2.

In principio 3. tomi de incarn. verbi Dei.

De fide lib. 3. cap. 7.

Et auersemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti mysterij inquisitionem.

Sed videre libet, quid ab istis tandem adferatur, quamobrem traditiones humanas reijciendas putent. Certè quod adducunt ex Ezechiële: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, quid eo potuit proferri ineptius magisque ridiculum, ad pios maiorum nostrorum cultus euertendos? eorum dico, quos sexcentis his annis, quibus in Polonia Christi receptum est Euangelium, in fide & confessione Christi nominis ex hac vita migrasse constat. Quæ autem est istorum hominum cæcitas, qui non vident, si quis verbis velit vrgere, suis hoc, quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis, multo dici posse rectius: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere. Nos enim nō tam in patrum, quàm in auorum, proauarū, attauorum nostrorum præceptis incedimus: qui mille iam & quingentis annis, eadem qua nos ratione Christū coluerunt, eiusque

Obiectiones hæreticorum contra traditiones. Ezech. 20. In præceptis patrum, &c.

que colendi rationem partim scripto, partim traditionibus ad nos transmiserunt. A istorum liberi (nisi mentem illis dederit Deus meliorem) in quorum aliorum, quàm in patrum suorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore num rare nullos poterunt. Nisi fortè non habet sua quoque præcepta, non habet suas quoq constitutiones ista disgregata congregatio, & vndique dissecta secta. Atqui præter alio quosdam scribit de horum cõstitutionibus, is, qui vitã suam inter eos trãsegit, Erasmu Roterodamus, his verbis: Excussum est iugum humanarum constitutionum, sed vb sunt, qui submiserunt ceruicem suam suaui iugo Christi? Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imò parum humanis mutãtur. Titulus modò mutatus est: Vocantur enim verbum Dei, cæterùm res adeò nihil est mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exilium isti magnificè decantatæ libertati. Atque adeò proceres & antesignani istius factionis, cùm nondum ad Episcoporum dignitatem, opes, a ditionem peruenerint, tamen eiusmodi specimen de se præbent, vt ego me malim in Episcoporum, quàm in horum potestatem tradere, si detur optio, malimque Cæsaris potentissimi ferre iugum, quàm quorundam magistratuum Euangelicorum, quamuis hu mili sorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro Euangelio submittunt ceruices, magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum, portent grauius iugum Diaboli. Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita, vt ne prophanis quidem magistratibus pareatur. Hæc ille de constitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quàm Christiani, quique tantò conatu constitutiones humanas euertere moliuntur, qui certè propheticum illud: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, suis posteris multò verius occinere possunt, quàm nobis, qui traditiones Apostolicas retinemus. Cæterùm quæ certa, stabilis & fixa futura est religio, si nunquam filijs in patrum suorum, qui catholicæ fuerint & orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Nisi fortè hoc isti volũt, vt nunquam eandem quam patres religionem filij, nec eosdem ritus obseruent: quo vel hac ratione se quiduis esse potius quàm catholicos testatum faciant omnibus. Verùm aliud nos docet diuina scriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Termenos autem indubitanter transgreditur, qui statuta patrum postponit, atque confundit: sicut Alexander quartus à Petro pontifex Romanus in prima sua decretali scribit epistola. Tunc autem à nobis fidei limes defenditur, inquit Augustinus, quando termini quos posuerunt sancti patres non transferuntur à nobis, imò obseruantur & defensantur.

Eras. in epi. cõt. pseudoeuang. — *Deut. 32.* — *Eccle. 8.* — *Prouer. 22.* — *Terminos antiquos transgredi quid sit.* — *Aug. li. 3. Hypognostico.*

Sed habent interim isti alia quoque scripturæ loca, quibus rectè persuaderi putant hominibus, vt ne traditiones patrum obseruent. Adferunt magno suorum applausu, quòd olim ab Arrianorum Episcopo maximo productum fuisse legimus, cùm aduersus Augustinum differens, nihil se præter scripturas Canonicas recepturum esse diceret: Sine causa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne respondere quidem dignatus est Augustinus, quòd nihil ad causam pertinere iudicasset. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Christus ibi loquatur? nimirum de eo, quod aut leue prorsus est ac inutile, nec ad Dei cultum quicquam facit, quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tum sermo fuerat: aut quòd præceptis Dei palàm aduersaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Christus meminit: Quicunque dixerit patri aut matri, munus quodcunque est ex me tibi proderit, &c. Quibus verbis hoc significare velle videbantur, in templo munus offerre satius esse, quàm necessitati parentum subuenire: Quòd apertè fuit illi præceptò Dei contrarium: Honora patrem tuum & matrẽ tuam. Nihil aliud his verbis Christus intelligi vult, quàm quod adnotatum est à Basilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obsequendum non esse. Hoc illa ipsa Christi verba satis indicant, cùm dicit: Rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tan tùm abest, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei sint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimum videantur. Cuius generis traditiones non modò non reijciendas aut etiam reprehendendas esse Christus putauit, verumetiam quas ipse obseruaret dignas iudicauit. Encæniorum festum non à Moyse, qui Dei sequester & interpres fuit, sed à Machabæis institutum esse legimus: & tamen quod recens adeò fuit institutum, id sua præsentia Christus honestare dignatus est. Vsque eo ne recentes quidem traditiones siue constitutiones esse duxit.

Li. 1. cont. Maximin. — *Isa. 29.* — *Matt. 15.* — *Sine causa colũt me explicatur.* — *Exod. 20.* — *Basi. in Ethicis diffin. 12.* — *Matt. 15.* — *Encæniorum festum à Machabæis institutum* — *Deut. 5.* — *2. Mach. 10.* — *Galat. 1.*

Verùm est & aliud quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquã quod accepistis, anathema sit. Quod anteà productũ à Græcis quoq;,

Si quis euangelizauerit.

Petrus

Petrus Lombardus auctor eſt: & ex ea diſputatione quam habuit Anſelmus Hauelsbur- *Li.1.diſt.11.*
genſis epiſcopus, æqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiſcopo Nicomediæ, ma- *Anſ.li.2.contra*
nifeſtum eſt: tum in concilio Florentino, quo tempore de proceſsione ſancti Spiritus *poſitor,*
controuertebatur, obiectum ab eiſdem fuiſſe, concilij eius acta teſtantur: fuitq; planè, *Cap.21. & 22.*
Græcis etiam ipſis poſteà fatentibus, ficulneum in hac ſcriptura præſidium. Quoniam
verò proprium ſemper hoc fuit hæreticorum axioma, nihil eſſe recipiendum prȩter ſcri- *Hæreticorum*
pturas, dubium non eſt quin priſcis etiam ſeculis, ad probandum illud, hæc Apoſtoli ver- *axioma.*
ba detorſerint. Quamobrem illum ex Euangelico locum enarrans Auguſtinus: Adhuc
multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: Admonitio, inquit, beatiſsi- *Aug. tract.48.*
mi Apoſtoli de veſtris cordibus nō recedat. Si quis vobis Euangelizauerit præterquàm *in Ioan.*
quod accepiſtis, anathema ſit. Non ait, pluſquam accepiſtis, ſed præter quam quòd acce- *Ioan.16.*
piſtis: Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicen- *2.Theſ.3.*
ſes, vt ſuppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui ſupplet, quòd minus erat, addit, non,
quod inerat, tollit, qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, ſed rece-
dit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: adijcienda
illis fuerant, quæ neſciebant, non quæ didicerant, euertenda. Quis non facilè perſpicit ex
his Auguſtini verbis, non eam fuiſſe Pauli mentem, vt his quæ per ſe tradita fuerant &
annunciata, nihil adijciendum exiſtimaret, ſed hoc eum tantùm cauere voluiſſe, cùm hȩc
ſcriberet, ne quid contrarium his reciperent, quæ prius à ſe tradita accepiſſent. Poſt hanc
ad Galatas ſcriptam epiſtolam, ſcripſit prȩclarum illud euangelium ſuum Ioannes, nun-
quid quotquot illud receperunt, eos, vel auctorem ipſum, anathema Paulus eſſe voluit?
Quare vel cȩco perſpicuum eſſe poteſt, quàm ineptè colligere conentur iſti ex hoc loco,
nihil ſcripturis adijciendum, nihil præter ſcripturas recipiendum, nihil eſſe nouarum
conſtitutionum aut ſanctionum edendum: In quo tamen, non præterquàm quod ſcri-
ptum eſt à nobis, ſed præterquam quod euangelizauimus vobis, præter id quod accepi-
ſtis, traditum & annunciatum à nobis, diſertis verbis expreſſum eſt: vt magis ad tradi-
tionem, quàm ſcripturam referri queat. Quod etiam apertè declarant hȩc Athanaſij ver- *Li.5.epi.32.de*
ba: Si quis præter hæc ex diuinis ſcripturis alium eſſe docet filium Dei, & alium, qui *incarnatione*
ex Maria adoptatus eſt in filium: ſicut nos. Vel, ſi quis domini noſtri carnem ſupernè di- *Chriſti.*
cat, & non ex Maria virgine: vel conuerſam diuinitatem in carnem, vel confuſam, vel
immutatam, vel paſsibilem domini deitatem, vel inadorabilem domini noſtri carnem
vt hominis: hunc anathematiſat ſancta catholica Eccleſia: obtemperans in hoc diuino
Apoſtolo dicenti: Si quis nobis euangelizauerit, prȩter id quod accepiſtis, anathema
ſit. Hic Athanaſius apertè quem locum Pauli contra traditiones noſtri temporis hȩre-
tici producunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones: dum hoc oſtendere conatur,
etiam ſi quis è ſcripturis cōtrarium docere velit, ei quod in patrum concilijs difinitum,
per manus ab illis accepimus, eum non eſſe audiendum? verùm in eo quod accepimus
eſſe potius permanendum, quamlibet multa proferantur in contrarium ſcripturarum
examina. Quem ſequutus Ambroſius ad Valentinianum de Auxentio ſcribens: Non
eſt, inquit, neceſſe propter vnum tot Epiſcopos fatigari, qui etiamſi angelus de cœlo eſ-
ſet, paci eccleſiarum non deberet prȩferri. Pacem eccleſiarum vocat, quod vnanimiter
à patribus in concilio Nicæno decretum fuerat & approbatum, ei negat quicquam prȩ-
ferendum eſſe, etiamſi angelus de cœlo ſecus euangelizaret. Cum primis abſurdum eſſe
Tertullianus exiſtimat, vt Diabolo ſemper operante, & adijciente quotidie ad iniquita- *Tert.de velan.*
tis opera, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit: cum propterea paracletum mi- *Virginibus.*
ſerit dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, pau-
latim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplina, ab illo vica-
rio domini, Spiritu ſancto: Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, ſed nondum pote- *Ioan.16.*
ſtis ea baiulare. Quem ſecutus Vincentius Lirinenſis. Quis ille, inquit, eſt tam inuidus
hominibus, tam exoſus Deo, vt nullum in eccleſia Chriſti profectum haberi velit reli-
gionis? Sit ſanè: verùm ita, vt verè profectus ſit ille fidei, non permutatio; ſiquidem
ad perfectum pertinet, vt in ſemetipſa vnaquæque res amplificetur, ad permutationem
verò, vt aliquid ex alio in aliud tranſuertatur. Creſcat igitur oportet & multum vehe-
menterque proficiat, tam ſingulorum, quàm omnium, tam vnius hominis, quàm totius
eccleſiæ ȩtatum ac ſeculorum gradibus, intelligentia, ſcientia, ſapientia, ſed in ſuo dun-
taxat genere: in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eademque ſententia. Imitetur ani-
marum religio rationē corporum, quȩ licet annorum proceſſu numeros ſuos euoluant
& explicent, eadem tamen, quȩ erant permanent. Multum intereſt inter pueritiȩ florem,
& ſenectutis maturitatem: ſed ijdem ipſi fiunt ſenes, qui fuerant adoleſcentes: vt quam-
uis vnius eiuſdemque hominis ſtatus habitusque mutetur, vna tamen nihilominus ea-

demq; natura,vna eademq; persona sit: parua lactentium membra,magna iuuenum,eadem ipsa sunt tamen : quot paruulorum artus,tot virorum , & si qua illa sunt , quæ æui maturioris ætate pariuntur,iam in seminis ratione proserta sunt, vt nihil nouum posteà proferatur in senibus,quod non in pueris iam ante latitauerit.

Heilsberga sedes episcopi varmiensis.
Ioan.6.

Anselmus Hauelsburgensis Episcopus in ea disputatione,quam cum Nechita Archiepiscopo Nicomedię habuit,quem librum in bibliotheca castri Heilsbergensis,necdum quod sciamus typis mandatum,reperimus,adferens & ipse hunc Euangelij locum: Adhuc multa habeo vobis dicere , sed non potestis ea portare modò : cùm autem venerit ille Spiritus veritatis,docebit vos omnem veritatem : his verbis vtitur. Spiritussanctus procedens ab ore veritatis , quæ Christus est, Euangelium prius condidit : postea sanctorum patrum concilijs auctor & doctor omnis veritatis,sicut promissus fuerat,interfuit:fidem quam ipse idem in Euangelio breuiter condiderat,in concilijs sanctorum patrum explanauit:& quæ filius adhuc dicere habuit , ipse procedens à filio veraciter edidit,& pleniter docuit:vt quam tunc soli Apostoli non potuerunt portare, eam nunc simul tota portet ecclesia per vniuersum mundũ diffusa. Itaq; sicut dixi, Spiritussanctus, sicut promissus fuerat,vt veniens doceret,tunc & nunc,& semper omnem veritatẽ,sanctorum patrũ concilijs interfuit, & tanquàm doctor omniũ præfuit:fidem sanctæ Trinitatis,quam tenemus inter impietatem Arij,qui diuinam substantiam separauit,& impietatem Sabelli,qui personas confudit,docens paulatim omnem veritatem,tradidit,sacramenta ecclesiastica instituit:formam baptismi,quem dominus instituerat,conuenienti moderamine ordinauit:& ritũ quem in consecratione corporis & sanguinis domini tenet sancta ecclesia,disposuit: patriarchas, Metropolites, Archiepiscopos, presbyteros, diaconos,& alios inferiores ordines ecclesiasticos in ministeriũ diuinũ , & ad decorem domus Dei instaurauit:chrismales vnctiones,nec non sacramentũ pœnitentiæ,& impositionis manuũ,ordine sacratissimo & bono distinxit:missarũ solennia,& cętera diuina officia in laudem Dei apposuit:per catholicos doctores,quasi per organum suum,sacras scripturas veteris & noui Testamenti nobis tanquàm extrinsecus pluendo aperuit:arcana quoque diuina sub sigillo diuinarum scripturarum mysterialiter clausa,familiari inspiratione nobis insinuando,tanquàm intrinsecus rorando innotuit: hæreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit: leges ecclesiasticas,ad conseruandam religionem Christianam,per Apostolicos viros dictauit: & vt singula sub breuitate colligam,totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditam, omnem paulatim docẽs veritatẽ,lumine verę scientiæ illustrauit,& adhuc illustrat,& semper illustrabit.Ita quippè promisit,qui non mentitur Deus:Dabo vobis spiritum,vt maneat vobiscum in æternum. Et iterum:Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus,vsq; ad consummationem seculi,videlicet per inhabitantem Spiritussancti gratiam.

Ans.li.2. cõtra positorũ cap.23.

Ans. euangeliũ sufficiat ad salutem.
Chry. hom.1.in epist.ad Titum.
Matt.18.
Exod.20.
Matt.15.
Heb.13.
Matt.23.
Luc.10.

Sed nunquid (aiunt) lex Euangelij non est sufficiens ad salutem,vt humanis prætereà legibus opus habeamus? Est reuera lex Euangelij sufficiens ad salutem: Verùm est enim quòd à Ioanne Chrysostomo scriptum est:Omnia continet Euangelium, & præsentia, & futura,honorem,pietatem, fidem: simul omnia prædicationis verbo conclusit . Verùm hæc ipsa lex Euangelij docet nos , vt Ecclesiam audiamus , vt parentes honoremus, vt præpositis obediamus,vt quæ dicunt nobis in cathedra Moysi , cui successit cathedra Petri,sedentes,ea faciamus,etiamsi, quod fit non rarò , non faciant ipsi quæ dicunt. Atque hæc tam serio , tamque graui comminatione præcipit , vt qui non audierit ecclesiam,eum velit haberi tanquam ethnicum & publicanum : vt Christum non audiri, Christum sperni dicat,si quis præpositũ non audiat,vt apertis verbis affirmet damnationem acquirere,si quis potestati resistat. Quapropter scribens ad Magnesianos Ignatius,qui Ioannis Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus:Dignum est,inquit,vos obedire Episcopo vestro, & in nullo ei cõtradicere:terribile est enim tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit,sed illum inuisibilem in eo contemnit,qui non potest à quoquam cõtemni:hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius:Non te spreuerunt,sed me. Hæc Ignatius etiam in alijs epistolis subindè pluribus verbis inculcat.Nam & ad Trallianos scribens: Episcopo, inquit , subiecti estote sicut domino, ipse enim vigilat pro animabus vestris, tanquàm rationem redditurus . Sicut domino, sic Episcopo vult obediri. Quorsum autem vt obediatur illi, monet, si nullam habet Episcopus præcipiendi facultatem ? aut cùm habeat , si nulla penes eos , qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa residebit? Continentur in Euangelio quæcunque sunt ad salutem necessaria præcepta omnia , sed tanquàm in semine, multoque mxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione,perexigua literis est mandata. Quamobrẽ &

Rom.13.
Igna.epist.8.
Episcopo obediendum.
1.Reg.8.
Epist.1.
Heb.13.

Chry-

Chrysostomus nihil hic de scriptura, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipse cùm dicit, Omnia verbo prædicationis conclusit. Non quòd atramento scriptum, sed quòd verbo prædicationis traditum est, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Christum esse prædicata, quæ sunt ad salutem necessaria? Quòd autem quæ prædicata sunt, eadem scripta sint omnia, quis est qui affirmare audeat? cùm in extrema Euangelij sui parte contrarium Ioannes docere videatur. Quòd in Ecclesia docere mulieri fas non est: quòd vir nudo, velato capite mulier orare debet: quòd Episcopum vnius vxoris esse virum oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Episcopo esse minimè liceat, etiamsi non totos tres dies cum ea vixerit: vbi fit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen suorum præceptorum adeò nullam adfert rationem Paulus, vt si quis contradicere velit, ei solum hoc respondeat: Si quis autem videtur contensiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Non scripturas, contradicentibus, non rationem aliquam, sed solam opponit consuetudinem. Et tamen alio loco scribit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum.

Ioan.20. 1.Tim.2. 1.Cor.11. 1.Tim.3. 1.Cor.11. 1.Thess.4.

Quòd si nemini fas est constituere quicquam, præter id quod in scripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptista præscripsit suis discipulis certas preces, certaque ieiunia? cur Iacobus Hierosolymorum Episcopus decreuit de suffocato, sanguine, & immolato simulachris, quòd nulla scriptura gentibus præscripserat? Cur post hoc decretum ausus est dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: Omne quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus non dubitauit quædam statuere, quæ dominus non vetuit? Cur adiecit posteà quædam de ritu Eucharistiæ? Quòd si verò penes solos Apostolos hanc constituendi potestatem fuisse volunt, cur illis ipsis auctoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres promiscuè cantant in Ecclesia? Denique cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarentur Psalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod est necesse, multis verbis, cùm id ipsimet scripturam prohibere dicant, cùm ait: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet sibi fas esse nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum traditiones retinere? Quamobrem nihil impedit, quominus quędam constituantur ab Episcopis, & pręsertim ab Ecclesia vniuersa, quæ Spiritusancto nunquam destituitur: etiamsi quęcunque nobis necessaria sunt ad salutem, ea planè sunt in Euangelio constituta.

Luc.5. Actio.15. Tit.1. 1.Cor.10. 1.Cor.11. Deut.4.12. Apoc.2.

Scripsit Bernardus præclarum opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse, tum quatenus ea mutare liceat & dispensare, & penes quos eius rei sit potestas. In eo, Ecclesiastica instituta, inuenta esse dicit (loquitur autem præcipuè de monasticis) non quòd aliter viuere non liceat, sed quod ita magis expediat, nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & custodiã charitatis. Quãdiu ergò charitati militant, immobiliter fixa sunt: Ac si è cõtrario cõtraria fortè aliquãdo charitati visa fuerint, his duntaxat quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditum est, nónne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerint, pro charitate quoque, vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergò fixam firmamque immobilitatem, etiam apud prælatos, quę ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt.

Bernardus.

Præclara sunt autem hac ipsa de re Petri Cluniacensis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quę libuit adscribere, Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim sunt immobilia. Diuina verò mandata diximus, non solùm ea quę per seipsam in carne diuinitas apparens hominibus tradit, aut ea quę per Apostolos teneri constituit, siue illa quę ante susceptam carnem per patriarchas & prophetas mandauit, sed etiam illa quæ post Apostolos apostolici viri apostolica vestigia secuti, vnanimi multorum catholicorum consensu seruari pręceperunt. Idem enim diuinus spiritus, qui priorum patrum cordibus se infundens, humanæ saluti congruentia per eos dedit pręcepta, per hos quoque qui recentiores videntur, hominum salutem operari, salubria iubendo, non destitit. Per diuersos igitur præcones domini verba ędita, venerantur, in diuersis organis eiusdem spiritus statum agnoscimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione causarum & temporum mutantur: quædam se mutari nulla ratione permittunt. Et, vt ea quę vltima diuidendo fecimus (quia digniora sunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus esse (nam cuncta non vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, secundum quoq; huic simile de proximi dilectione: sed & humilitatis, castitatis & veritatis præcepta, quibus licet similia multa sint alia, hæc tamen

Petrus Cluniacẽsis ep. 28.l.3. Præcepta diuina duplicia. Præcepta diuina immobilia.

tamen ad elucidandum quod volumus nobis ſufficere credimus. Iſta nanque nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam diſpenſatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit: vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt ſeipſum à ſe diligendum eſſe negauit? Quis vel in modico ſuperbire indulſit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiſcere vnquam permiſit? Patet ergo hæc & multa talia eſſe prorſus immobilia: inter illa verò quæ moueri diſpenſatiuè poſſunt: patrum auctoritatem ſequentes, ea eſſe dicimus, quorum pleraque in eccleſiaſticis canonibus inuenimus: quæ ſicut pro communi totius vel propria alicuius eccleſiæ vtilitate, cùm non exiſterent, inuenta ſunt: ſic rurſum pro communi totius vel propria alicuius aut gentis, aut eccleſiæ ſalute, præuia in omnibus charitate, mutata ſunt. Et quia nec iſta omnia facile numerari poſſunt, ſufficiant illa, quæ in ſuperiori huius opuſculi parte poſuimus. Quæ quoniam iam ſcripſimus, iterùm ſcribere recuſamus. Nam qui noſſe voluerit, ibi ſcripta reperiet. Ad hoc autem nos iſta ponere, legentes nouerint, vt oſtendamus ea regulæ decreta, quæ nos pręuaricari dicitis, inter iſta quæ mobilia vocamus ponenda: atque ideò cùm charitas præcipit, cui in omnibus obediendum eſt, abſque vllius pręuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transferendis Epiſcopis à præcedentibus patribus datam immutari, niſi melius prouidens Eccleſijs charitas? Quid hæreticos & criminoſos poſt condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, eccleſijs Dei prętecit, niſi multorum ſaluti conſulens charitas? Quid presbyterorum filios epiſcopati, contra ſanctorum apoſtolicorum antiqua decreta aliquando iuſsit, niſi earundem perſonarum vtilitatem Eccleſiæ vtilem eſſe iudicans charitas? Quid Angelis coniugia indulſit, à quibus cæteros inhibuit, niſi nouellę eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetuſta præcepta mutauit, quod noua inſtituit, quid nunc iſta, nunc illa mandauit, niſi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc ſpecialiter, ſemper tamen humanæ ſaluti ſolicitè inſeruiens charitas? Cùm igitur ſub iure charitatis omnia canonica mandata, imò ſecundùm domini ſententiã vniuerſa lex contineatur & prophetę, quis veſtrum dicere audebit, beati Benedicti regulã charitatis domino non ſubiacere? Quomodo charitati regula ſubdita nõ eſt, à qua per ſanctum illum condita eſt. Si enim ſine charitate condita eſt, ſine Deo condita eſt. Deũ verò eſſe charitatem, Ioannes Apoſtolus dicit: Deus charitas eſt. Sed etſi ſine Deo facta eſt, ſequitur, quia iam nihil eſt. Nam Deus Chriſtus ait: Sine me nihil poteſtis facere. Quòd ſi hoc credere errare eſt, ſequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac ſe pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam ſi prætercam quicquam ſibi vendicare voluerit, nihil iam ſe ſequentibus proderit. Sed fortè adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam vos ſeruare vouiſtis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies iſtud iteraueritis, id millies à nobis reſponſi accipietis. Regulam vouimus, charitatem à voto non excluſimus. Si charitatem excluſimus, regula dici non poteſt quod vouimus. Si enim rectitudo regulæ deſit, regula iam conſtare non poterit. Rectitudo autem regulę charitas eſt. Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, reſtat vt tortitudo ſequatur. Si tortitudo ſequitur, neceſſe eſt vt regula deſtruatur. Simul quippè rectum & diſtortum conſiſtere nequiunt. Iam regula deſtructa, quid vos ſequi profiteamini, iudicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut ſine rectitudine tortitudinem vos ſequi oportebit: id eſt, aut cum charitate regulam, aut ſine charitate nebulam retineri neceſſe erit. Sed ſicut nebulam impoſsibile eſt teneri, ſic ſine charitate patet regulam à nemine poſſe ſeruari. Vnde conſtat, quòd quando non ficta charitate, quam Apoſtolus damnat, ſed vera, quàm ipſe celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam abſque vllo errore ſequimur, quoniam aliter de ea ſentire, nihil eſt aliud quàm errare. Nec regulam igitur ſine charitate vouemus, nec eam ſine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterum poſt varia inſtituta monaſtica commemorata. Sic, inquit, de ieiunijs, ſic de menſa abbatis cum hoſpitibus & peregrinis, ſic de feramentis vel rebus monaſterij, ſic de vniuerſis, vt cuncta breuiter explicemus, quę in ſuperioribus obiecta ſunt, quibus & tunc latius reſpondebimus, charitas per patres noſtros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, diſpenſauit: neque in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, ſed æternæ eorum ſaluti inſeruire ſtuduit. Hoc ſanè vno ea quæ iuſta eſſe defendimus, iniuſta monſtrare poteſtis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis, ſi quę lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis oſtenderitis. In his enim omnibus (vt ſæpe iam diximus) ea ſolùm protectrice tuti, hoſtibus cunctis inexpugnabiles permanemus. Nam quia ſecundùm dominum, hæc eſt, in qua

vni-

Mobilia.

Nota de charitate.

1. Ioan. 4.

1. Cor. 13.

vniuersa lex pendet & prophetæ: & secundùm Apostolum, plenitudo legis ac finis pręcepti est: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc est, perfectum, ea dispensante existere, quis catholico sensu audeat negare? Et iterum paucis interiectis: Vnum & solum charitatis, inquit, officium est, humanam salutem modis omnibus quærere. Hoc eius esse officium ipse dominus, hoc Apostoli, hoc omnes sancti eius clamant. Iustum esse quicquid illa præcipit, omnes (vt sæpe iam diximus) diuini libri testantur. Et quod maius argumentum? In ipsa vniuersa legem & prophetas pendere dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem esse pręcepti, Apostolus testificatur. De hac beatus Augustinus ait: Si hæc vna desit, inania sunt cuncta: si hęc sola adsit, plena sunt omnia. De hac & ipse alibi. Fructus autem totus est charitas, sine qua nihil est homo, quid aliud homo habuerit. Atque alio in loco. Habe charitatem, & fac quid vis. Igitur vt saluti humanæ consulat, facit quicquid vult. Quòd si ei licet quicquid vult facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria sancto facta dicenda est, quia non ab alio mutata est, sed ab ea, quę diffusa in corde eius per Spiritumsanctum, qui datus erat ei: ipso in condendo regulam tanquam organo vsa est. Et quia non æmulatur, non inflatur, non est ambitiosa, non quęrit quæ sua sunt, hi qui ea pleni sunt, nihil horum sciunt. Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari nesciunt. Iniuria ergo sancto facta non est, quia suam charitatis regulam pro temporis illius cōgruentia fecit, ac postquàm vtile fore vidit, quod fecerat immutauit, quodque seruari decuit de eadem regula reseruauit. Sicut ergo non esset consequens dicere, iniuriam, notario factam, si quod prius scripserat, vel ab ipso, vel ab alio immutari dictator certa de causa faceret, quam causam fortè ipse solus nosset: sic nec sequitur beato Benedicto factam iniuriam, si vel cuncta, vel aliqua eorum, quæ per eum charitas scripserat, vel per ipsum si sic voluisset, vel per aliū quia sic voluit, ratione pręmissa mutauit. Sed nec indignū est sancto, charitatis vocari notariū. Ioannes enim in epistola sua Deū charitatē vocat. Et Gregorius sanctus in Homilijs ait: Spiritussanctus amor est. Amor verò charitas est, ergo Spiritussanctus charitas est. Nō est igitur ei indignū, Spiritussancti esse notariū. Nā & eius notarij prophetę omnes fuerūt. Non dedecet autē eum similem esse prophetis. Si igitur sancto illi, regula immutata, ab immutantibus iniuria facta est, & prioribus, quos supra memorauimus sanctis à subsequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta est. Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio, Moysi à Christo iniuria facta est. Quòd si idcirco nec Moysi, nec legi, nec canonicis statutis, nunc alicui diuino mandato, nec his per quos ipsa mandata promulgata sunt, aliqua est facta iniuria: quoniam per Spiritumsanctum, quē charitatem esse probauimus, quid saluti hominum per diuersa tempora congrueret, prouisum est: &, licet quædam in mandatis sint mutata, & ipsa mandata permutatos sint data, ipse tamen mutatus non est, quia incommutabilis est: patet, quia regula sancti Benedicti in quibusdam suis capitulis, absque ipsius iniuria, à vobis quamuis inuitis concedentibus, mutata est. Per charitatem namque mutata est, per quam verbum caro factum est, vt ait Apostolus. Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos Deus, filiū suum misit in similitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata sunt quędam in regula, charitas fecit: & quia absque iniuria sancti mutata sunt, charitas fecit.

Matt.22. Rom.13. Tit.1. Rom.5. 1.Ioan.4. Ioan.1. Rom.8.

Ex his itaque Bernardi & Petri Cluniacensis verbis docemur, cùm præcipuum sit Christi præceptum charitas, ad quam reliqua referuntur omnia: instituta Ecclesiastica nihil aliud esse, quàm custodes quosdam & administros charitatis, & eatenus tantum esse fixa debere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quàm ipsam conatur exterminare charitatem?

Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quę ipsa per se nimis est angusta porta, qua itur ad cœlum, eam angustiorem etiam, ac ingressu magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim spectant traditiones pleræq; omnes, nec in alium sunt finem institutę, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ad expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, vicissim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficijs affectos cernimus. Ad hunc finē sexti, septimiq; ieiuniū, ad hunc finē dierum festorum obseruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodię, sacerdotū quando sacris operantur vestitus, ad hunc finem eorundē cœlibatus, tum & monastica quædam instituta referūtur: nimirum, vt expeditius vacare soli Deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi, qui perturbata volunt omnia, atq; ideò ipsa vi veritatis adacti tantùm abest, vt reprehendere audeant, vt non possint etiam pleraque instituta Ecclesiæ non laudare: verùm hoc in illis ferri negant oportere, quòd penes quos instituen-

Matt.7. Traditiones ecclesiæ expeditiorem viam reddunt ad salutem.

tuendi poteſtas eſt,hi ſtatim iræ Dei ſempiternę reos faciunt,ac perpetuis gehennę ſupplicijs cōdemnant eos,qui contra conſtitutiones eiuſmodi venerint.Cæterū non poteſtas hoc facit Eccleſiaſtica,verùm hoc ipſi faciunt,qui poteſtatem non audiunt,vt aditu regni cœleſtis excluſi,quæ pœnæ contumacibus debentur,eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid poteſtas,homo propterea mortis reus fit ęternę?Bonū fac, inquit Paulus,tantùm abeſt vt fraudem tibi poteſtas aliquam inferat, habebis etiam laudē ex illa. Qui autem reſiſtunt poteſtati,non dicit,cauſa condemnationis eſt eis poteſtas, ſed ipſi ſibi damnationē acquirunt. Non eſt igitur quòd in poteſtatem culpā conferas,quę condendis legibus nihil aliud,quàm ſaluti tuæ proſpectū cupit:teipſum accuſa,qui rebellione tua,& contumacia,quaſi tuo tibi ipſe iumento mortē accerſiueris ſempiternā.

Rom.15. Magiſtratibus obediendum.

Damnatio.

Falluntur autem,qui cùm audiunt.Paulū dicentē: Qui reſiſtunt poteſtati,ipſi ſibi damnationē acquirunt,eum de illa tantùm damnatione dicere putant,quo temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos,nō autē de æterna,qua ſontes punit Deus,Nam quòd Paulus de æterna loquatur, vel ea,quæ ſtatim ſequūtur verba,planum faciunt,cùm ait:Subditi eſtote,nō ſolùm propter iram , ſed etiā propter cōſcientiam. Quæ ſic enarrat Ambroſius: Rectè dicit ſubiectos eſſe debere non ſolùm propter iram,id eſt,vltionem præſentem:parit enim ira vindictam,ſed & propter futurum iudicium,quia ſi hic euaſerint,illic eos pœnæ expectant,vbi accuſante conſcientia ipſa punientur. Quapropter dubium eſſe debet nemini,quin legis humanę pręcepta ſubiectos legi,ſecundùm præcipientis mentē,obligent omnes,etiam in foro,vt dicitur,conſcientiæ:ita vt eorum tranſgreſsio ſine cauſa rationabili,reum faciat mortis æternæ: ſi præſertim ex contemptu fiat:qui non tam in hominem præcipientem,quàm in ipſum Deum, à quo præcipiendi poteſtatem nactus eſt homo,rectè refertur. Sic Samuëli dixit Deus: Non tę abiecerunt,ſed me:ne regnem ſuper eos. Et apud Lucam Chriſtus: Qui vos audit,me audit: & qui vos ſpernit,me ſpernit. Apud Matthæum verò, Quicunq; non receperit vos,neq; audiuerit ſermones veſtros,tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij,quàm illi ciuitati. Et apud eundem, Si Eccleſiam non audierit,ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Quid poteſt eſſe hiſce ſcripturę locis euidētius ad oſtendendum capitulis criminis reos fieri,qui ſiue ſpiritualibus, ſiue ſecularibus magiſtratibus,modo iuſta præcipiant,dicto audientes non ſunt?

Rom.13.

1.Reg.8. Luc.10. Matt.10.

Matt.18.

Neque mouere quenquam debet illud,quod à Gerſone ſcriptum quidam proferūt: Nulla tranſgreſsio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana eſt de facto peccatum mortale : Nam ſi Gerſonis hæc ſententia ſanè fuerit intellecta,minimè cum eo, quòd à nobis dictum eſt,pugnare videtur. Neq; enim ſine cauſa addit, vt naturalis & humana:quia,ſicut paulò pòſt ſubdit,eadem lex talis,ſæpè cōmunicat cum diuina,quatenus iuſta eſt. Alio verò loco vocem legis,dicit eſſe vocem Chriſti paſtoris & Epiſcopi noſtri: Ac propriè quidem vocem Euangelicam,vocem eſſe Chriſti paſtoris noſtri,quæ ex ore altiſsimi prodijt,cuius eſt oues errantes regere,diligere & formare: Sed eſſe nihilominus legem quoque canonicam,vocem Chriſti,per quandam analogiam & attributionem : quatenus vox eſt Chriſti vicarij , vox Chriſti corporis Eccleſiæ, vox eorum quibus dictum eſt: Qui vos audit,me audit. Quamobrem vt humana,certum eſt, quòd nos capitalis criminis reos non faciat: ſed quoniam communicat cùm diuina,quæ præcipit audiendam Eccleſiam, obediendum præpoſitis, ſublimioribus poteſtatibus eſſe ſubditos oportere,quibus qui reſiſtit,Dei ordinationi reſiſtit: non purè humanam, ſed diuinam legem tranſgreditur quiſquis iuſtam legem,quamuis ab homine latam, tranſgreditur: quæ ſi iuſta non ſit,neminem ligat:nam & lex non videtur,dicit Auguſtinus, quæ iuſta non fuerit. Si verò ſint opera aliqua per ſe licita, quæ nec præcepta nec prohibita ſunt lege diuina, ſimul vt lex aut præceptum eius acceſſerit, qui cum poteſtate verſatur : quę præſtarentur nec ne, nihil prius intereat, ea poſteaquam iuſſa ſunt, ſiue periculo non præſtari nequeunt. Verbi gratia : Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum cuſtodiat,aut ſi quid aliud eſt eiuſdem generis,nulla diuina lege facere filius obligatur? ſed hæc ipſa nihilominus, ſolo præcepto patris intercedente , veniunt in obligationem: vt ſi contumax filius eſſe voluerit, non iam contra mortalem patrem,ſed contra Deum peccet immortalem,qui filios parentibus morigeros eſſe iuſsit. Sic Auguſtinus cùm ait : Aliud eſt grauare corda crapula & ebrietate , quæ ſemper malum eſt : aliud autem eſt modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium , quòd certè cùm ſit die Dominico , reprehenſionem non habet. Nónne manifeſtè ſatis indicat, quòd illicitum per ſe non eſt, modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium:hoc eſt, vel carnibus veſci,vel bis in die cibum ſumere:id ſi fiat his diebus,quibus per interdictū Eccleſię nō licet,malum eſſe,iuſtaq; reprehenſione non carere. Hoc eſt quod à Bernardo dictum

Gerſo. de vita ſpirituali animæ lectione 4. corol.1.

In collatione pro licenciatis in facultate decretorum.

Aug.epiſt. 66.

dictum est: Licet ipsa per se iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen authoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumque peccato facit obnoxium. *Bern. de præcepto & dispensatione.*

Dicet hic aliquis: Quòd si peccat, si quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergò iam poterit saluus esse? nam etiam diuinæ legi satisfacere non possumus: si præterea tot accesserint humanæ, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorum præcluserint? cùm præsertim scriptum sit: Quasi peccatum ariolandi est repugnare, *1. Reg. 15.* & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non aquiescit, quæ spes nobis erit salutis? qui etiam quò ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterum si quis hæc scripturæ verba diligentius excutiat, facile perspiciet, *Iacob 3.* non quamuis inobedientiam esse capitalem. Neque enim dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ est non acquiescere, sed nolle acquiescere: vt non simplex ipsa iussionis transgressio, sed superba voluntatis contemptio, scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idem nolle obedire, & non obedire: Hoc quippe nonnunquam erroris est, interdum & infirmitatis: illud autem odiosæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumacia: quod & ipsum repugnare & resistere est Spiritui sancto: & si ad mortem vsque perdurauerit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittenda. Non ergò qualiscunque mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, sed repugnare, sed nolle obedire. Fortassis hoc Paulus quoque voluit indicare, cùm diceret: Qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, sed qui resistunt: hoc est, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui se contumaciter opponunt: sicut ille qui dixit: Si quo casu concilium statueret, in despectum concilij contrarium facerem. Hoc est nolle acquiescere, hoc est resistere, hoc est idolatriæ scelus comittere, hoc est in Spiritum sanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginensem episcopum scribens, testatur Damasus, cùm ait: Violatores voluntarij canonum grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à Spiritusancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur, quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt: Talis enim præsumptio, manifestè vnum est genus blasphemiarum in Spiritum sanctum. Quamobrē rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia est inexcusabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quam remedium pœnitentiæ non sanat: nulla est lethaliter criminalis, nisi quæ contēptum superbiæ non euitat. Magna igitur securitas filijs obedientiæ, & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia sola damnatur impœnitentia, quam nescit qui diligit Deum: sola vocatur in crimen superbia, quam facilè cauet qui timet gehennam. Non ipsa peccati species à Deo, sed peccantis intentio spectatur. Sola voluntas est, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per surreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpæ grauioris affinem: sed si quis prudens & sciens contra legem venit, etiam humanam: si contemnit & pró nihilo ducit, ob hoc ipsum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu non vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat: is demùm est, qui longè grauissimi criminis idolatriæ reus tenetur: qui si vsq; ad extremum vitæ suæ diem in hac sua contumacia perseuerauerit peccatum in Spiritum sanctum, nec in hoc, nec in futuro seculo remittendum vnquam, rectè putatur admisisse.

Inobedientia nō quælibet damnabilis.

Nolle obedire, & non obedire differunt.

Matt. 12.

Rom. 13.

Lutherus.

Ber. in eodē lib.

Quamobrem obturemus aures nostras ad pestilentissimas eorum voces, qui contra manifestum Dei verbum docent ecclesiam non audire, potestati resistere, parentibus non obtemperare, præpositis non obedire, quæ dicunt super Moysi cathedram sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaq; doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Ecclesiasticam tantū disciplinam collapsam, sed & ciuilium in multis locis magistratuum nō maiorem rationem haberi: fitque iusto Dei iudicio, quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatum erga suos præpositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab ijs obedientiam exigis, quàm ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui peruigilant pro anima tua, tanquam rationem reddituri Deo? Procul itaque procul ab ijs doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes nostras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus: State & tenete *2. Thess. 2.* traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et in eo, quod proximè sequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre, ambulante inordinatè, non secundùm traditionem quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoq; scribens: Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores estis; &, sicut tradi- *1. Cor. 11.*

di vobis, præcepta mea tenetis. Neque verò cùm scriberet modò, verùmetiam cùm pertransiret ciuitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quę erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. *Actor. 15.*

Nemo fuit veterum orthodoxorum, qui siue cùm hæretici refutandi forent, non vt scripturarum, ita traditionum vsus fuerit auctoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non sanctè putauerit obseruanda. In synodo Ariminensi congregati patres, ad Constantium imperatorem scribentes, his verbis vsi leguntur: Supplicamus tuę humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis decretisque maiorum permanere. Certè res nouę quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt. Quos laudans Athanasius: Quis non approbauerit, inquit, piam prudentiam horum episcoporum, qui tantum itineris laborem, tantaque maris pericula sustinuerunt, vt patrum traditiones integras conseruarent? Quisquis enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod egissent, ipsi rescinderent. Quis autem non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem patrum suorum Ariomanitarum studio & gratiæ propinant & produnt? Que enim fides in eorũ actis, si decreta maiorum suorum soluant, aut quomodo eos quibus successêre, patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? quid docebunt populos ab ipsis institutos? an patres suos lapsos esse? quomodo ipsi veri apud discipulos suos habebuntur, quibus persuadẽt pręceptoribus credendum non esse? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta patrum suorum, quos ipsi hæreticos nominant? aut quo iure ipsi episcopi esse poterint, si ab hereticis quos ipsi criminantur, constituti sunt? Quòd si illi malè senserũt: & scriptis suis orbem terrarum seduxerunt, cesset omninò eorum memoria, & scripta eorum abijciantur. Ite ergò vos ipsi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuisse seductores, & vos parricidas esse. Certè beatus Apostolus laudat Corinthios, quòd vbiq; sui memores essent, & quòd traditiones, quas tradidisset illis, retinerent. Isti igitur cùm talia de suis antecessoribus cogitent, prorsus cõtraria ad populum non verebũtur dicere: Non laudamus vos quòd memores estis patrũ, sed eo nomine potius vos cõmendamus, quòd eorum traditiones non retinetis. In concilio quoq; 12. Toletano sic à patribus legimus esse dictum: Maiorum constitutionibus ausu temerario contraire, & sanctorum patrum decreta conuellere, & superiorum suorum effrenata libidine contra sanctißimam Apostoli doctrinam sanctionibus eniti, quid aliud est, quàm vinculum societatis Christi abrumpere, & vsurpatę pręsumptionis licẽtia statum ecclesiæ dißipare? Et in 7. synodo vniuersali: Si quis traditionem Eccesiæ siue scripto siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauißimus auctor idem & episcopus & martyr Cyprianus. Nõ minus ratũ est, inquit, quod dictãte Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit. Et eum, qui proximè per nos addactus est, locum enarrans Ioannes Chrysostomus, Hinc patet, inquit, quòd non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quàm ista. Itaq; traditionem quoq; ecclesię dignam fide putamus. Traditio est, nihil quæras amplius. Origenes verò doctorum omniũ iudicio semper habitus doctißimus, tantum traditioni tribuit, vt etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christianę credat, quàm habet definitio traditionis Ecclesiasticæ, eum hæreticum pronunciare non dubitet.

In epi. de Synodis Arimini & Seleucia celebratis. — Cap. 4. — Sep. Sy. actio. 7 — Cy. in ser. de ablutione pedum. — Chr. hom. 4. in epist. ad Thessa. — Ori. in expla. 1. cap. epi. ad Tit. sicut citatur à Pãphilo martyr in Apol. Orig.

Sed quid nos Cyprianum, Chrysostomum, & Origenem proferimus? Omnis orthodoxorum scriptorum cœtus, iam indè à mille quingentis annis, eodem propè loco quo scripturas, traditiones habendas existimauit, eas præsertim, quarum consuetudo confirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides esset obseruatrix. Contrà quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hęc vsque nostra, cùm de verbo Dei subinde gloriarentur, cùm ad scripturas nunquam non prouocarẽt, cùm sibi solis earum intelligentiam vendicarent, cęteris omnibus detraherent, nihil maiore studio, quàm traditiones oppugnare sunt conati. Hoc itaque filios Belial, tanquam viperas & basiliscos fugiamus, illorum verò quos Dei filios fuisse dubium non est, sancta vestigia persequentes, maiorum decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionem illorum discutiamus, vel ipsa præcepta discernamus. Sed Chrysostomum dicentem audiamus: Traditio est, nihil quęras amplius. Hoc vnum bonum credamus, vt præceptis obediamus. Nam rectè Gregorium sequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ voluntatis indicium esse scribit, seniorum statuta studiosius discutere, hærere ad singula, de quibusq; rationẽ exigere, & malè de omni præcepto suspicari, cuius causa latuerit.

Tertul. in lib. de corona militis. — Greg. lib. 2. ca. 4. in lib. Reg. — Bern. de præcepto & dispensatione.

Deli-

Delicata satis, imò molesta est huiusmodi obedientia, disputare, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Quòd si nec vnius patris alicuius in monasterio præcepta discutere fas illi esse putauerunt, quanto minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & præceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu receptis ab omnibus & approbatis?

Nos verò quanto vetustiores traditiones videbimus, tanto maiore cura sartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc vt ita faciamus, ipse nos per prophetam Deus admonet, dicens: State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, quę sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Quæ namq; sunt aliæ semitæ antiquę, quàm semitę patrum nostrorum, quā præcepta in quibus ambulauerunt, quàm obseruationes, quas nobis, à suis maioribus acceptas, per manus tradiderūt, pari qua illi obseruauerūt diligentia nō modò retinendas, verùmetiam ad posteros nostros transmittendas? In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles, vt ne varijs & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur, vt ne simus paruuli fluctuantes, ne circūferamur omni vēto doctrinę, ne prębeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere quęrunt: sed interrogemus de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam tot seculis ambulauerunt patres nostri, quam ostenderunt, quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambulemus. Quòd si dixerit nobis aliquis: Ecce hic Christus, ecce illic: ecce in solitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Christus est, vbi corpus eius est Ecclesia. Præclarè locum hunc Euangelij tractans Origens: Dicet, inquit, qui seducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hic Christus: demonstrans verbi gratia hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris auctor dicet, Ecce hic Christus, adferens exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis & Apostolis profert vnusquisq;, quę mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus est verbum veritatis: sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Et in proœmio Periarchon. Sicut multis apud Græcos & Barbaros pollicentibus veritatem, desueuimus apud omnes eam quęrere, qui iam falsis opinionibus asserebant, posteaquàm credidimus filium Dei esse Christum, ita cùm multi sunt, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quæcunq; per eam nobis tradita sunt & præcepta, firmiter obseruemus: & quod contra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos, dicere ne dubitet, quicunq; se catholicū & orthodoxum esse profitetur. Sic autem ille loquitur: In catholica Ecclesia, vt omittam syncerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, vt eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: cęteram quippè turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Vt ergò hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse catholica non creditis: multa sunt alia, quæ in eius gremino me iustissimè teneant: Tenet consensio populorum atq; gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem dominus commendauit, vsque ad pręsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod non sine causa inter multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullis hæreticorum vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergò tot & tanta Christiani nominis charissima vincula rectè hominem tenent credentem in catholica Ecclesia: etiamsi propter nostrę intelligentię tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissimè ostendat. Apud vos autem, vbi nihil horum est, quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio, &c.

Aurea sunt hæc Augustini verba, digna quæ non legantur modò, verùmetiam ediscantur, & in ore semper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil est eo tamen certius, quod asserit Augustinus. In Ecclesia catholica ibi demum

Ierem.6.

Sentētiæ antiquæ, quæ sunt.

Heb.13.
Ephe.4.

Matt.24.

Orig.hom.29. in Matt.

Aug contra Manichæos episto. quā vocant fundamenti, ca.4.

syncerissimam esse sapientiam: In ea est enim verbum Dei, quod isti sibi falsò arrogant. Nam extra eam esse scripturę possunt: Dei verbum, hoc est scripturarum omnium verus intellectus, esse non potest. Etenim nauis illa, in qua sedit Christus, non est alia, si
Hilar. cap. 13. in Matt. quid Hilario credimus, quàm Ecclesia catholica: intra nauim hanc verbum vitę Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per ministros suos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui sunt, & arenæ modò steriles atque inutiles adiacent,
1. Cor. 13. nullam diuini sermonis capere possunt intelligentiam. Ad huius itaque sapientiæ cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, in qua non licet eam videre, nisi per speculum & in ænigmate. Nam videre sicut est, in illa tantum vita dabitur, qua cum spiritibus illis beatis frui licebit sempiterna. Nunc autem viri spirituales ex parte tantum cognoscunt, & quidem ex minima parte: Cętera verò turba, qui sunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte syncerissimam illam sapientiam cognoscat, tutam nihilominus, imò tutissimam illam facit, non intelligendi viuacitas,
Aug. epist. 120. ad Euodium. sed credendi simplicitas. Præclarè idem Augustinus: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad finem pertinent, discernere, penè frustra in Ecclesia laboramus. Nam quod initio quoque libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita necessarium est ad salutem, omnem habere scientiam, omnia nosse fidei mysteria, vt si quid eorum non penitus perspectum habuerint, statim de salute sua veniant in dubium. Non vocamur gnostici, non scientes, non sapientes: vocamur fideles. Credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, saluos nos facit.
Rom. 4. Si nihil scire nos iudicemus, nihil aliud predicemus, quàm Iesum Christum & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram, etiam si propter intelligentiæ nostræ tarditatem cætera non assequamur, modò
1. Cor. 13. 1. Ioan. 4. charitatem habeamus, de salute securi sumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, sed non omni homini credit. Scriptum est enim: Charissimi nolite omni spi-
Cui credendum ritui credere. Cui ergo credendum est? Ecce docet nos aureis hisce verbis Augustinus: credendum esse consensui, credendum esse auctoritati, credendum successioni, credendum esse postremo Catholicæ. Dicit aliquid pars, siue sit ea Lutherana, siue Zuingliana, siue quocunq; tandem alio nomine censeatur: vel ob hoc ipsum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuersæ credas, catholicæ credas. At quęnam tandem est ista catholica?
Catholica Ecclesia cur dicta. nam & hæretici se catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Augustinus, verùm vsque eo non est obscura catholica, vt si quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, ne ex ipsis quidem hereticis inueniatur tam audax aut impudens, qui basilicam aut domum suam audeat ostendere. Neq; enim ignorant suas Ecclesias, heri, quod aiūt, & nudiustertius natas esse: Quę causa etiam fuit nostri temporis hæreseon architecto, quod ex Apostolorum symbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem
De vera religione cap. 7. hanc sustulit catholicam. Alio quoque loco scribit Augustinus: Velint nolint, ipsi quoque heretici & schismatum alumni, quando cum suis vel extraneis loquuntur, Catholicam nil aliud quàm Catholicam vocant, Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupat.

Cyril. in vlt. catech. De qua sic Cyrillus Hierosolymitanus: Catholica vocatur, inquit, quod per omnem diffusa sit orbem habitabilem, à finibus terræ vsque ad fines terræ: quòd catholicè siue generatim, aut vniuersè pleneq; doceat absque vllo defectu omnia dogmata, quæcunq; in notitiam hominum peruenire debent, tam de visibilibus, quàm de inuisibilibus: tam de cœlestibus quàm de terrestribus: quod omne genus hominum sibi piè subiectum habet: tam eorū qui cum potestate versantur, quàm eorū qui priuatam vitam agunt: quod catholicè siue generaliter & vniuersè medetur omnium peccatorum generibus, siue quę per animam, siue quæ per corpus patrantur: quòd in ea continetur omne genus virtutis, siue sit ea in operibus posita, siue in sermonibus, siue in quibuscunq; spiritualibus charis-
Aug. ser. 131. de tempore. matibus. Et Augustinus: Catholicam dicit tot orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesię ideò catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: hæc verò à solis ortu vsq; ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Itidem & Eusebius Emissenus catholicam interpretatur, id est, per vniuersum or-
Epistola 48. ad Vincentium. bem gratia coruscante diffusam.

Catholica Ecclesia an sit illustris. Non est igitur obscura catholica, Recteque colligit Augustinus: quod neque Christus ei manifestus esse potest, cui Ecclesia non est manifesta: Non potest abscon-
Matt. 5. di ciuitas super montem posita, non potest ignorari mons qui impleuit vniuersam fa-
Aug. hom. 1. in epist. Ioan. ciem terræ. Sed si tam clara, tam illustris, tam est omnium oculis exposita catholi-
Dan. 2. ca, qui fit vt de ea controuertatur hodie, vt à nonnullis etiam ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Augustinus, quia ignoratur ab ijs qui oderunt fratres, quia in tenebris

am-

ambulant & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum, Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebræ excęcauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderũt. Qui autem odit fratrem suum, *1. Ioan. 2.* in tenebris est, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excęcauerunt eum. Dicit hęc de Donatistis Augustinus, qui ex toto mundo perijsse, ac in sola Aphrica, & ea quidem non tota, Ecclesiam remansisse contendebant. Ac nostrò quoque seculo repullulauit in multis Germanię locis hęc Donatistarum hæresis: quam qui sequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptistę. Cæterùm non soli sunt illi qui fratres oderunt, & propterea in *Anabaptistæ.* tenebris ambulant: nihilo minore flagrãt erga fratres odio, qui cùm se primi nostra memoria segregassent, tot sectarum quot nunc videre licet, actores alijs fuerunt. Quid enim? *Lutherus sectarum princeps.* Sectarum æui nostri princeps, nunquid non spirat in scriptis suis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum pręcipuè cuius opera fit, vt fratres esse perseueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus: vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idẽ sapiamus omnes: qui propterea vnus vniuersę præficitur Ecclesiæ, vt ipsius ministerio fidei posit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, scommata, lædorias, *Lutheri maledicentia.* maledicta, quibus & hunc, & cęteros minores pontifices, omnemque sacerdotum & monachorum venerabilem cœtum incredibili quadam insectatur petulantia, quantula tandem scriptorum eius pars superetit? Sed ipsum potius confitentem audiamus, quid maximè propositum habuerit, cùm in vulgus noua sua dogmata spargeret. Scribens ad Argentoratenses, ita loquitur: Hoc diffiteri nec possum, nec volo, quòd si *Lutheri propositum.* Carolstadius, aut alius quisquam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam hac re Papatui valde me incõmodare posse. Vides quid ille secutus fuerit, peregrina sua doctrina populo inculcanda? Certè non vt Christi gloriam propagaret, verùm vt eo qui vnus in Ecclesia iudex est ad tempus vice Christi, quibuscunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita scissa vnitate, gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassaretur: cum odio ipse excæcatus, eodem odio cęteros inflammasset: effecissetque vt in tenebris ambulantes, nescirent quò irent, neq; ciuitatem istam super montem positam, quæ impleuit vniuersam faciem terrę, cernere possent. Cuius itaque mens tanta fuit infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dum modò Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Ecclesiam? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrum esse desijsset?

Quare nihil est quòd miretur quispiam, si quorum oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicam Ecclesiam videre non possunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est, vt illorum, qui non vident, cæcitatem satis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perstrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, sed charitate flagrant potiùs, quæ cùm patiens & benigna sit, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: & est ei mortis *1. Cor. 13.* instar separatio. Quamobrem suffert omnia potius, quàm vt segregare se velit: credit omnia, verùm vt diximus, non omni homini: credit catholicę: quam ibi esse non dubitat, vbi est consensio tot populorum, vbi auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, vbi successio sacerdotum, ab ipsa Petri sede vsque ad præsentem Episcopatum: Has enim tres Ecclesiæ notas ponit Augustinus: quę certè ita *Ecclesiæ 3. notæ* sunt illius propriæ, vt eas nulla sibi hęresis posit vendicare.

Ac quod ad primã notam attinet, quanta sit apud nos non eorum tantùm, qui nunc *Prima consensio populorum.* sunt populorũ in Christum credentiũ, verùmetiam qui multis retro seculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obseruationibus cõsensio, quis est qui non videat & obstupescat? In quamcunq; veneris orbis Christiani partẽ, vbi in pręceptis patrũ nostrorum inceditur, siue sit ea princeps terrarũ Italia, siue Gallia, siue Hispania, siue bona pars Germanię, quam nõdum tot sectarum nostri temporis pestiferum virus afflauit, siue quę nuper eo vnde exciderat reuersa Anglia, siue Hungaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quęcunque sunt illæ nationes alię subiunctæ, tantam populorum omniũ consensionem videas licebit, vt nõ modò nullum sit in eis fidei religionisq; dissidium, verùm & ritus ijdem ex magna parte, eædem obseruantur cæremonię, vna & eadem lingua sacra peragantur omnia. Idem credunt omnes ijsdem temporibus & ieiunant, & orant omnes, eodẽ ritu *Act. 4.* sacris operantur omnes: vt facilè quiuis perspiciat, multitudinis credentium esse cor vnum, *Malach. 3.* & animã vnam. Execratur enim vera cõfessio pietatis, iuxta diuersitates temporũ *Actio. 4.*

variari,sic vt nec ipse variari veritatẽ admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum,& nõ sum mutatus: quemadmodnm in epistola quadam ad Constantinum, quæ actis sextæ synodi Constantinopolitanæ inserta est,scribit Agatho. Nunc ad illos verte oculos, qui se à catholica segregarunt, quãtum inter eos & opinionum & animorum dissidium?in quot miseri sectas sunt dissecti?quanto ardore pugnãt & digladiantur ipsi inter se ? Quod imprecatur talibus Propheta : Præcipita domine & diuide linguas eorum,quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate,nunquid istis non euenisse videtur?Per humiles Apostolos congregatæ fuerunt linguę, per superbos istos Pseudoapostolos diuisę sunt linguæ.Spiritussanctus congregauerat linguas: spiritus superbiæ dispersit linguas.Cùm descendisset supra Apostolos Spiritussanctus,omniũ linguis loquuti sunt,ab omnibus qui cõuenerant ex diuersis orbis terrarum partibus intellecti sunt: & quæ dispersæ linguę fuerant cùm Babel ædificaretur,in vnum omnes congregatæ sunt,nunc isti se mutuò non intelligunt,& qui fuerant ab Apostolis,& eorum successoribus per diuersitatem linguarum multarum in vnitate fidei congregati,mirandum in modum linguas eorum dispersas videmus , vt eos agitari Satanæ spiritu dubitandum non sit. Ac interest sanæ Ecclesiæ,vt eorum qui segregauerunt se, linguæ sint diuisæ.Volunt vnam linguam habere? dicit Augustinus, redeant ad Ecclesiam:quia & in diuersitate linguarum carnis,vna est lingua in fide cordis. Primus fuit nostra memoria Martinus Lutherus,qui cum à catholica semetipsum segregasset,dogma suum rudi plebeculę pro puro puto Euangelio,proq; ipsissimo Dei verbo vendicauit.Fuit iuratus illi Carolstadius:is non totos,duos annos in eadem cum eo sententia permansit:discessioneq; facta,sic est alter in alterum debacchatus,vt vterq; sit alteri factus plusquam hæreticus .Interea tamen vterq; sibi gloriam hanc vendicat,quòd primus veritatem Euangelicam in lucem extulerit . Lutherus autem hoc argumento probat in epistola quadam ad Saxonię ducem scripta,se primum Euangeliũ in lucem produxisse,quòd ipse alijs auctor fuerit,nõ verbo magis,quã exemplo,vt monachatum relinqueret. Quasi verò docere perfidiam, & vt violetur iusiurandum Deo pręstitum , hominibus persuadere, id sit Dei verbum in lucem proferre. Potuitne dici quicquã imprudẽtius?Sequuti sunt Zuinglius,& Oecolampadius,ipsi quidem ab inuicẽ in multis rebus dissidentes,sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiã grauiter oppugnarũt,& qui fuerant Lutheranę factionis,eorum non paucos in suã hæresim pertraxerunt. Exortus est posteà Balthasarus,cui fuit ingens cum Zuinglio certamẽ. Primus hic ętate nostra veterem Donatistarum errorem retulit,ac non prodesse paruulis baptismum docuit, atq; ideò rebaptizandos censuit. Extiterunt posteà qui tollerent baptismum,qui de templis imagines eijcerent,qui nudis corporibus incedentes primos parentes nostros referre conarentur. Nati sunt & Sabbatarij:subsecutum est genus quoddam propheticum,vulgo Schuermeros vocãt,qui reuelationibus niterentur. Quis autẽ singulos enumerando recensere queat? Quotidie noua dogmata,noua videmus existere dissidia:nec intereà tamen quisquàm est inter hos omnes quamlibet dogmatibus discrepantes, qui sibi Christi spiritũ non vendicet,qui se,purum putũ Euangelium asserere non glorietur : quod tamẽ ab orbe condito nunquã impurius , nunquã obscurius,quam ab istis factum est, fuisse constat. Quanquam ipsum quidem Euangelium nihilominus purũ in Ecclesia catholica retinetur,cùm nihil eo sit impurius,quod extra catholicã docetur. Nam vbi tanta est dissensio,nequaquàm ibi catholica esse potest. Quis autẽ ita fuerit excors , vt non rectius existimet cum Augustino consentientẽ auctoritatem Ecclesiæ sequi,quàm istos ita dissidentes ab Ecclesia,vt ipsi nihilo secius inter se grauissimis de rebus dissentiant?

Hæreticorum secta.

Psal. 54.

Linguarum dispersio & congregatio.

In Psal. 54.

Lutheri hæreseos ortus.

Fingamus autem esse non neminem, qui dubitet vbi sit catholica , quemque tędeat huius Ecclesiæ , in qua pleraque cernere licet , quibus non possunt multorum oculi non offendi: cùm videat idem ex vna secta complures indies nasci , nunquid non tutius fecerit , rationibusque suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius conueniat sectarios,expectauerit,quàm vt huic aut illi se addicat? cùm presertim nõ ipsi modò inter se, sed ne secum quidem ipse eorum aliquis persæpè consentiat . Indicant hoc locĩ quorundam communes, indicant & commentarij, quos quotannis ferè nouos edunt, cum prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta est in dogmatibus etiã vnius sectę varietas & inconstantia, vt crebro dictitare solitũ ferant illustrem olim principẽ Georgium Saxonię ducem,qui fuit ad extremum vsque vitæ suæ diem , catholicę semper & orthodoxæ fidei tenacissimus: Scire se quidem quid hoc anno crederent vicini sui Vitembergẽses,cæterũ quid essent anno proximè insequẽti credituri,se nescire. Neq; mirũ: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulò antè meminimus,scriptum est, quod nulla veritate fundatum est,necesse est,vt erroris inconstantia varietur. Nam vera fides immu-

Georgij ducis Saxoniæ dictũ.

mutari non poterit, nec aliter tunc, aliter postmodum prædicari: Quia sit sermo vester, vt Apostolus docet, Est, est: non, non: quod plus est, à malo est: Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictum in Synodo secunda Nicæna legimus, in qua quę sunt hactenus tradita, non sunt, etiam & non, sed etiam tantùm sunt in veritate, manentque infracta, minimeque ficulnea in æternum tempus. Quamobrem vbi tanta varietas est & inconstantia, vbi subinde dogmata variari, subinde ritus nouari videmus, qui fieri potest, vt vbi catholica esse rectè credatur?

Iacob.5. Matth.5. Actione.1.

Aliam quasi notam Ecclesiæ catholicæ ponit Augustinus auctoritatem miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidem adstrueret: qua parte adeò sunt destituti, qui se veritatem Euangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucem reuocasse gloriantur, vt ne claudum quidem equum eorum quisquã adhuc sanauerit. Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata sit auctoritas Ecclesiæ nostræ, non ex annalibus modò scriptis, verumetiam ex tabellis, & cereis quibusdam simulachris ad sepulchra martyrum nostrorum appensis, videre licet. Cæterùm isti cùm nihil eiusmodi proferre queant, eo sunt audaciæ & amentiæ prolapsi, vt non dubitent affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quàm dæmonum præstigias fuisse. De quibus sic superioribus seculis Guimundum Archiepiscopum Auersanum scripsisse legimus: Quòd si miracula non recipiunt, hostes Ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim miraculis quàm maximè & propagata est, & adulta. Quid denique est aliud miracula cassare, nisi Ecclesiam, quantum in se est, auferre?

Secunda nota auctoritas miraculis inchoata.

Miracula apud hæreticos nulla.

Guim. lib. 3. de veritate corporis & sanguinis domini in Eucharistia.

Tertiam commemorat successionem sacerdotum ab ipsa Petri sede, vsque ad pręsentem Episcopatum. De qua & alio loco sic scribit: Cùm igitur tantùm auxilium Dei, tantùm profectum, fructumque videamus, dubitamus nos eius Ecclesiæ condere græmio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circũlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tantò labore preditæ auctoritati velle resistere? Et si vna quæque disciplina, quãquam vilis & facilis, vt percipi posit doctorem aut magistrum requirit: quid temerariæ superbiæ plenius, quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoque cùm careant, nihil est quod minus ferre possint, quàm vt ad ordinariã Episcoporum & sacerdotum successionem ecclesia dicatur alligata. Contra verò non solùm Augustinus, verùm etiã Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliã quàm hãc notam, qua catholicã agnoscere liceret, illustriorem esse iudicauerunt: quemadmodum vbi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus.

Tertia successio saterdotum.

Aug. de vtilitate credendi. cap. 17. & 46.

Neque verò nouum, hoc est, quòd ordinem hunc successionis impugnant hæretici. Describens Augustinus pestilentiæ cathedram, his verbis vtitur: Quoniam cathedrã pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum, qui extra ecclesiam, vel contra ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedram pestilentię dicimus. Qui enim incõcessa præsumit, reus est, quantò magis si & corrumpat traditionẽ eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsq; ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes: vnde congruit etiam eorum sedem cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia sub Dei nomine hoc agũt. Constat enim, suas illos causas sub Dei nomine agere: Non enim zelo Dei hoc agunt, sed sibi locum volentes defendere. Cùm sciamus Core & ducentos quinquaginta viros per præsumptionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse: & Oziam regem cum Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum esse.

Aug. in quæstionibus veteris et noui testamenti Quæst. 110.

Num. 16. 2. Par. 26.

Verùm hic isti dicunt: Ergo ne ad hominum commenta vis alligatã ecclesiam? nunquid non multò nos rectius, qui ad scripturam prouocamus? qui ad Dei verbum ecclesiam esse velimus alligatam. Atqui vnde scripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbum? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus nostris? in quorum vos præceptis incedere non oportere, falsò vobis persuadetis: Quorum si vos traditiones omnes putabitis esse respuendas, etiam Euangelio necessario vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrum nostrorum traditio est Euangelium? Quis illud incorruptum tot seculis asseruauit & ad nos vsque transmisit, pari fide per nos ad posteros nostros transmittendum? Nũquid non, à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quàm

Ecclesia ad quid alligata.

Euangelium patrum nostrorum traditione accepimus.

auctoritate segregastis, patres nostri? Quibus autem auctoribus, hoc Matthæi, illud Marci, aliud Lucæ, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demum quod ipsi scripserunt, non autem quòd vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas scripsisse putantur, à Spiritusancto profectum esse cognouistis? an non illis ipsis, à quibus vos separastis, patribus nostris? Itaque scriptura nostra est, neque vobis quicquam iuris in eam vendicare potestis: nisi prius à quibus discessistis, ad nos patresque nostros redeatis. Quamobrem auferte ista, verbum Dei: verbum Dei: Euangelium: Euangelium: Non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum Euégelio pugna, sed cum interpretationibus & asseuerationibus vestris. *Aug. epist. 61.* Nam quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christũ portant signum Christi, & contra Euangelium de ipso Euangelio quod non intelligunt, gloriantur. *In prologo Hyp pogn.* Quodque idem de Pelagianis quoque commemorat, quod eorum dogma, arma contra legem sumit ex lege: impugnat Euágelium ex Euangelio pugnans, & in sui perniciem de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore veneramur & osculamur: sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei *Idem tract. 18. in Ioan.* constanter negamus: Et cum eodem Augustino dicimus, quod ab alijs anteà quoque dictum esse commemorauimus, quod non aliunde natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis, illaqueátia animas & in profundum præcipitátia, nisi dum scripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & auda- *Scripturæ interpretationes quæ sint accipiendæ.* cter asseritur. Non pugnat ipsum secum Dei verbum, sed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur: deque eo inter nos agitur, vtrum constantis animi sit, deficere ab opinione, quàm tot viri, doctrina, sanctimonia, miraculis celebres, tantò consensu tradiderunt: deficere ab vniuersæ Ecclesiæ decretis & animã vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus est: cùm nec ipsius congregationis proceres, vel secum vel inter ipsos consentiát: imò cùm nec ipsi quidem secum persæpè consentiant, qui aliud plerunque stantes, aliud sedentes loquũtur. Nos qui per Dei gratiam sumus catholici, si minus omnes eruditè, saltem timidè cumque reuerentia sacras lite- *Prouer. 3.* ras tractamus, ac quo magis constare possit omnibus, nos esse catholicos, à Sapiente moniti, non innitimur prudentiæ nostræ, non loquimur visiones cordis nostri, non solitariam aut nostram, vnius alicuius mortalis opinionem sequimur: memores illius, quod *Prouer. 36.* ab eodem Sapiente scriptum est: Vidisti hominem, qui sibi sapiens videtur? spes est de stulto, quàm eo longè maior: sed orthodoxorum qui nos præcesserunt, vestigijs inhærentes, in eorum interpretationibus acquiescẽtes, ab eius, quæ columna est & firmamẽtum veritatis, Ecclesiæ decretis recedere cumprimis religiosum ducimus, atque ita quod vnanimiter visum est vniuersis, hoc dicere scripturam, hoc esse Dei verbum credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiam si millies per membra sua Satanas occi- *Matth. 4.* nat, quod ipsum aliquando Christo cecinisse legimus: Scriptum est enim. Vos contra, violenter irrumpitis, ac submotis omnibus, quod vos vultis, quodque vestris dogmatibus commodum est, hoc sentire scripturam contenditis, Denique sic rem geritis, quasi *1. Cor. 14.* non esse dispensatores, verùm domini sacræ scripturæ postuletis. Hanc vestram tyrannidem ferre non possumus: quodque dixit aliquando Paulus obstrepentibus, id à nobis quoque contrà vos rectè dici posse persuasum habemus: An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit? Vsq; eo certè nõ processit à vobis Dei verbũ, vt quicquid ei⁹ habere vos existimatis, à nobis traditũ, à nobis tãta fide custoditũ habeatis, vt ne io- *Matth. 5.* ta quidem aut apicẽ vnũ in scriptura mutatũ esse verè dicere possitis à nobis, inquam, & à patribus nostris, à quibus vosmetipsos temerè segregastis. Nam quod sanctus E- *Cyp. tract. de simplicitate prælatorum.* piscopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt: id nos non minus verè, quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere possumus: Non enim nos à vobis, sed vos à nobis recessistis: quod ipsi, velitis nolitis, fateri necesse habetis: A quo autem recessistis, quando à nobis recessistis? Recessistis à nostris & vestris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni intercesserũt, cùm eosdem vtrique patres agnoscebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus: à quibus (ô filij desertores) vos certè, vos recessistis. Recessistis à tot millibus sanctorum martyrum, Episcoporum, cõfessorum, sacerdotum, qui, quòd nobis Christi tradiderunt Euangelium, id nos constanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Recessistis, vt vno verbo cõplectamur omnia, recessistis à catholica. Cuius ergò nisi nostrũ proprium est Euágelium? cuius nisi nostræ propriæ sunt scripturę? Nos enim patrum nostrorum Apostolorum & Apostolicorum virorum vera soboles, nos eorum legitimi sumus hæredes & successores: ab illis nostræ fidei traducẽ, ab illis nostræ doctrinæ semina mutuati sumus: ab illis Euangelium, ab illis scripturas nobis traditas possidemus. Nos eccle-

siarum

ſiarum noſtrarum origines edere, nos Epiſcoporum noſtrorum ordinem euoluere poſſumus, ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex viris Apoſtolicis, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem: ab ijs in poſſeſsionem ſcripturarum & Euangelij miſsi ſumus. Vos autem qui eſtis? quando & vnde veniſtis? quid noſtro agitis nō noſtri? quo iure ſyluam noſtram cæditis? qua licentia fontes noſtros trāſiueritis? qua poteſtate limites noſtros commouetis? Noſtra eſt poſſeſsio: quid hic vos ad voluntatem veſtram ſeminatis & paſcitis? noſtra eſt poſſeſsio: Olim poſsidemus: priores poſsidemus: habemus origines firmas ab ipſis auctoribus, quorum fuit res: Nos Apoſtolorum ſumus hæredes: ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei cōmiſerunt, ſicut adiuuarunt, ſicut per manus alijs tradiderunt, ſicut per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem, ad nos vſque tranſmiſerunt, ſic tenemus: vos certè exhæredauerunt ſemper & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos.

Hæretici ad ſcripturas prouocāt

Cæterùm, quod anteà quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cùm ad ſcripturas prouocant, cùm eas ſibi tanquàm proprias vendicant, cùm earū poſſeſsione cæteros excludunt, cùm ſibi ſolis eas interpretandi ius arrogant: idque nouo more, cōtra quam à patribus noſtris intellectæ fuerint. Verùm hoc illis ius per catholicos cōceſſum fuit nunquàm: qui ſemper quidem ſcripturas tanquàm diuinitus inſpiratas, reuerenter accipiebant, ſed vbi de ſenſu earum cōtrouertebatur, ad patrum interpretationis prouocabant: quos iſti vſque eo aſpernātur & reſpuunt omnes, vt nihil ſe recipere dicant, niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes ſe ſolos certam eſſe velint auctoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipſi, hoc ſenſiſſe volunt Spiritumſanctum: quod adferūt alij quamuis magni, quamuis multi, à ſpiritu Sathanæ & ab alienata mente profectum eſſe blaſphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nōnunquam inter ſe variant: cùm inter iſtos paucos tanta ſit cōtrouerſia de Prophetis, de imaginibus, de diſciplinis, de baptiſmo, de Euchariſtia, de iuſtificatione, deque cæteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi ſuis dogmatibus, cùm ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd ſi quæ fuiſſe videtur inter veteres diſſenſio, non de magnis ea, neque de neceſſarijs rebus, verùm de ijs fuit, quæ cum non ita magni eſſent momenti, liceret vnicuique abundare in ſenſu ſuo: Stilo illi diuerſo, nō fide diuerſa ſcripſerūt. Si quę res arduæ fuerunt ad religionem noſtram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis controuerſa, vt cum ijſdem plerique temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis diſiunctum & diſtracti fuerint, haud aliter tamen ſcriptam ſuam de illis ſententiam ad poſteros tranſmiſerint, quàm ſi vno in loco de ijſdem collatis ſententijs, vnum idemque ſenſiſſe, & quaſi cōſpiraſſe viderentur. Quæ vel ſola res documento nobis eſſe poteſt, illos ab eo magiſtro, qui facit vnanimes in domo ſua habitare, quæ ſcripſerunt excepiſſe, vt nulli ſit pio dubitandum, hoc ſenſiſſe Spiritumſanctum, quod illos eſſe legimus interpretatos: preſertim quoties in vnam aliqua de re ſententiam conueniunt omnes. Nam vt labi ſinguli tāquàm homines potuerint, certè ſi quid à pluribus receptum, & vſu totius Eccleſiæ poſteà fuit approbatum, in eo labi potuiſſe credendum non eſt. *Pſalm. 6*

Patrū auctoritas in controuerſis dogmatibus.

Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quàm ad iſtos rectius prouocabimus, quorum iam inde à mille & amplius annis, in vniuerſa Eccleſia maxima ſemper fuit auctoritas? quàm illis non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quædam vitæ ſanctimonia comparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas, neutra vt alteri concedere velle videretur. Si quibus cauſa eſt iudicio diſceptanda, nonne tales dari ſibi iudices optant, qui ſuæ voluntatis non in hanc maiori, quàm in alteram partem inclinatione propendeant: neque vel odium aliquod, vel amorem erga alterutram præ ſe ferant? quòd affectiones iſtæ plerunque in cauſa ſunt, vt illis mens hominis impedita quid verùm ſit haud facilè perſpiciat. Qui poſſunt autem alij reperiri magis ab omnibus hocgenus affectionibus remoti, quàm fuerunt ſancti patres noſtri: qui cùm ante tot ſecula mortalem hanc vitam cum beata illa & immortali commutauerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus teſtatas & conſignatas animorum ſuorum ſententia, de rebus hodie controuerſis ad nos tranſmiſerunt: nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes, cùm tātò ſeculorum interuallo, inter quos hæc eſſe futura diſceptatio, ſcire tum non potuerint? Hos igitur ſi duces ſequemur, nunquàm aberrabimus: horum iudicio ſi cauſam noſtram permittemus dictum ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (ſicut iam non vno in loco demonſtrauimus) hi quorū veſtigijs libenter incedimus patres noſtri, nō minus Eccleſiaſticæ traditioni, quàm ſcripturis inhærentes. Præ cæteris Auguſtinus contra Iulianum ſcribens ad iſtos iudices prouocabat, tanquàm ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Epheſi, quibus hoc *Lib. 2.*

catho-

catholicißimum, fidelißimum, atque optimum factu visum fuisse, narrat Vincentius Lyrinensis, vt in medium sanctorum patrum sententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes verò catholicos sacerdotes fuisse & permansisse constaret: vt scilicet ritè atque solenniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur.

Eccle.1. Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia exemplum eius rei proferre. Verùm est enim quod dixit Sapiens: Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim præcesit in seculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreses istæ, quæ nunc Ecclesiæ Dei tantùm exhibent negocij, nouæ sunt: cùm eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec iste deploratus nostrorum temporum status, quin fuerit etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Arriana viguit impietas: quæ tam longè tamque latè grassata fuerat, vt non iam intra populares homines sese contineret, sed ipsos etiam Ecclesiarum antistites implacabilibus odijs committeret: nec ipsis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates catholicum Imperatorem Theodosium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in causa religionis concitati tranquillari, omneque non opinionum magis, quàm animorum dissidium ex Ecclesia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas restitui posset. Quamobrem congregata synodo, Nectarium Episcopum accersit: consiliũ ab eo sibi postulat, quéadmodum effici queat, vt sedatis procellis & tẽpestatibus, quibus tum Ecclesiæ nauis vehemẽter iactabatur & agitabatur, ad optatũ tandẽ aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse, quàm si quæstiones & controuersiæ, quæ motibus istis excitandis causam dedissent, diligentius excussæ forent. Hæc posteaquàm audiuit ex Imperatore Nectarius, cùm primis anxius & solicitus, cum Agellio primùm, deindè cum Sisinnio rem communicat. Erat Sisinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari sacrarum literarum cognitione præditus: Huc accesserat ingenium solers, & rerum vsus, & experientia, quam fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facilè perspiciebat, disputationes non modò nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas, verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat consilium, vt omni ope contendat & elaboret, ne disputare sit necesse: sed priscorum tantùm interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quærat ex hæresiarchis Imperator, quo loco, quoue numero doctores illos habeant, quorum nomina, quàm longè lateque patet Christianus orbis, cùm primis celebria semper fuerunt: nunquid ad Ecclesiam eos pertinere putent, aut tanquã alienos à fide Christiana reijciendos censeant? Quòd si, inquit, tanquàm alienos reiecerint, audeant igitur eos anathemate damnare: Quòd si ausi fuerint, statim à multitudine profligabuntur. Sin autem priscos doctores minimè se probare testati fuerint, nostrum erit libros eorum proferre, quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinnij consilium Nectario probatur. Itaque nihil cũctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hæresiarchis, percũctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Ecclesiæ habeant rationem, qui præcesserant ipsorum hæresim: num probandos eos, an reijciendos censeant? Illi, cùm quorsum iret Imperator nescirent, non alio loco, quàm quo suos præceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator: Num eos tanquàm fide dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tum primùm olfecerunt illi, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: cumque aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Atque ita quorum hactenus vna tantùm fuerat hæresis, hi iam non à catholicis magis, à quibus discesserant, quàm ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorum improbitatis est euersa. Vel ex hac historia videre licet, minimè nouum esse, vel quòd hæretici priscorum patrum sententias aspernantur & respuunt, vel quòd ad eas catholici libenter prouocant.

Arriani hæresis pestis quam latè serpserit.

Socr. li.5. ca.10 Eccle. histo.

Hæretici quomodo refellendi sunt.

Sisinnij consiliũ

Disputationum perniciei.

Hæreticorum succeßio. Est autem illud cumprimis admiratione dignum, quòd eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hæretici, quorum testimonijs, quoties ipsis commodum fuerit, libenter vtuntur. Contra quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti testimonijs erubescunt, Nam non deest illis quoque sua succeßio, verùm non à sede Petri, neque continuata, sed interrupta succeßio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis, ac nunc demùm hoc nostro seculo resuscitatis planum facere: verùm vno tantùm dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipsum esse persuasum habet, in præsentia cõtenti erimus, vt succeßionẽ illius indicemus. Docet ille nostrũ arbi-

trium non esse liberum, sed seruum: & absoluta necessitate euenire omnia. Nũquid hoc à Simonis Petri sede profectum est? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem, si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis interiectis, nullum Simon habuerit successorem. Nam post centum demùm annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoque, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est, vnde Manichęi nomen traxerunt. Verùm & huius furorem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius insaniam sequutus esse legatur. Primum ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus, vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit. Post quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vicleff, in Constantiensi & Basiliensi Concilio condemnatus. Hunc post annos centum quadraginta successit Martinus Lutherus. Atque hæc est non continuata, sed sæpius interrupta successio, quod attinet ad hunc articulum Ecclesiæ Lutheranæ, in quo ille summam esse causæ suæ scribit. Primus assertor fuit Simon magus: Simoni post annos centum successit Marcion: Marcioni centum alijs & triginta interiectis Manichęus: Manichæo post octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff post centum quadraginta annos, Martinus Lutherus: Cuius successionis adeò pudet Lutherum, & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionem, nullum ex his auctorem citare audeat: Citius adeò, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodum videtur, Augustini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quàm ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio: Sic suo ipse tanquàm sorex perit indicio. Catholicos, velit nolit, fateatur necesse est, quorum sententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuisse negare non potest. Vnus est ex omnibus impij dogmatis huius assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Ecclesiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum, quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed quorum sanctorum? quos iam enumerauimus, Simonem Magum, Marcionẽ, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui, si sancti fuerunt, non fuit ergò sanctus Petrus Apostolus, non alij multi, qui successerunt ei, qui sanguinem suum pro Christo fuderunt, non tot martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri sede se nunquàm auelli passi sunt, qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore, liberum esse, non seruum arbitrium docuerunt.

Seruum arbitriũ à Simone Mago Actor. 8.
Lib. 3. recognitionum.
Marcion.
Manichæi.
Petrus Adelhardus.
Ioan. Vicleff.
Lutherus.

Atque hæc est successio Sacerdotum & Episcoporum, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesiæ catholicæ gremio iustissimè tenet. Cuius quidem successionis, vsq; eo nos nõ pudet, vt quos isti nunc errores suscitarunt, siue dum absoluta necessitate fieri docent omnia, siue dum & sacerdotium & sacrificium abrogare, & modò nõ Deum ipsum è medio tollere conantur, siue dum solam fidem ad salutem sufficere docent, siue dum sanctos inuocãdos negant, dum cœlibatum sacerdotum oppugnant, dũ orare pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent, dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumque discrimen habendum non esse putant, dum imagines à templis eijciunt, dum Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negant, dum semel baptizatos rebaptizandos esse censent, adeò nos non pudet successionis huius, vt hos & quoscunque tandem erroris alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tantò vehementius detestemur, quod eos his ipsis auctoribus de quorũ successione gloriamur ante tot secula, Christiani totius orbis applausu, videmus esse condemnatos. Contra verò, quæ didicimus, in ijs tantò & libentius, & fidentius permanemus: quod ab istis magistris didicimus, quorum tot seculis sacrosancta semper in Ecclesia fuit memoria: quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipsi hæretici adeò non sunt ausi prorsus reijcere, vt quoties in sua commodo facere posse videtur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suam sententiam confirmandam ea pertrahere conẽtur: quòd ea re suis quoque scriptis, permultum auctoritatis accessurum esse persuasum habent. Adeò vel hostes etiam ipsi veritatis, quos esse pręcones intelligunt veritatis, eorum testimonijs ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit catholica? Scrupulum hunc eximent nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.

Matth. 24.

Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus, & quidem corpus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Aquilas autem, quos esse dicemus alios, quàm, quorum iam facimus mentionem, sanctos

Corpus Christi Ecclesia.
Ephe. 17.
Aquilæ in Euãgelio qui intelligendi.

ſanctos illos Epiſcopos & doctores: quorum & excelſa virtus, & ſublime fuit ingenium,
& doctrina ſingularis: quorum plerique fuſo ſanguine ſuo, veritatem eorum, quæ ſcri-
pſerunt, comprobarunt. Quamobrem vbicunque videris illas aquilas congregatas, ibi
Chriſti corpus, ibi catholicam Eccleſiam eſſe non dubitaueris: Sicubi vnam aliquam in
ſententiam cõuolant, ex varijs & lõgo locorum interuallo diſiunctis totius orbis Chri-
ſtiani partibus ſanctæ illæ aquilæ, Dionyſius Areopagita, Clemens, Ignatius, Athanaſius,
Baſilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chryſoſtomus, Theophilus Alexandrinus,
Epiphanius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius pontifex, Beda, Iſidorus,
Bernardus, & qui ſunt eos ſequuti, quos omnes enumerare lõgum foret, quod hæc Eccle
ſiæ catholicæ ſententia ſit, nihil eſt quod ambigas.

Verùm hic iſti contradicunt: Nunquid etiam hi, quamlibet docti & ſancti viri, non
aliquando ſpiritu Dei deſtitui potuerunt, vt ſuo pleraque, hoc eſt, humano ſpiritu ſcri-
berent? Potuit ſanè ſeorſum eorum aliquis: at non in eo, in quo cũ cęteris idem ſentit o-
mnibus: non in eo, quòd eſt tot ſeculorum conſenſu comprobatum. Quoniam verò de
Spiritu mentionem fecimus, neque noſtra hac ætate ferè quiſquam eſt hæreticorum, qui
ſibi Dei ſpiritũ ita non vendicet, vt alijs detrahat omnibus, libet pro libri huius conclu
ſione, quemadmodum dinoſci ſpiritus oporteat, paucis demonſtrare. Præclarè monet
1. Ioan. 4. Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta: Chariſsimi nolite omne ſpiritui credere, ſed probate
Spiritus quomodo probandi. ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Cauſam cur ita moneat, addit dicens: Quoniam multi pſeudo-
prophetę exierunt in mundum. Reuera ſi fuit aliquando, nunc eſſe tempus illud vide-
tur quo probare ſpiritus cum primis eſt neceſſarium: qua vna re vix quicquam eſſe po-
1. Cor. 12. teſt difficilius: vt inter alia, quæ Paulus enumerat, non minimum Dei donum ſit, diſcre-
tio ſpirituum. Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos vt ſpiritus probaremus ad-
1. Ioan. 4. monuit: In hoc, inquit, cognoſcitur ſpiritus Dei: Omnis qui cõfitetur Ieſum Chriſtum
in carne veniſſe, ex Deo eſt: & omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo eſt. Hæc verba Io
Aug. in primã Canonicã Ioan. tract. 6. annis enarrans Auguſtinus, cuius interpretationem poteſsimum ſequi libet: Quaſi eri-
guntur, inquit, aures ad diſcernendos ſpiritus: & tale quiddam audiuimus, vnde nihilo
minus non diſcernamus. Quid enim ait? Omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum
in carne veniſſe, ex Deo eſt. Ergò ſpiritus qui eſt apud hæreticos, ex Deo eſt: quia confi-
tentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Quære ab Arrianis? cõfitentur Ieſum Chriſtum
in carne veniſſe. Quære ab Eunomianis? confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe:
Quære à Macedonianis? confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe: Interroga Cata-
phrygas? confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe: Interroga Nouatianos? confiten-
tur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Omnes ergò iſtæ hæreſes ſpiritum Dei habent? Non
ergò pſeudoprophetæ ſunt? Nulla eſt ergò ibi deceptio, nulla ſeductio? Certè Antichri-
1. Ioan. 2. ſti ſunt, qui ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Quid ergò facimus? Vnde diſcer-
nimus? Audiuiſtis quia dictum eſt. Qui negant Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, hic eſt
Antichriſtus. Et ibi quæſiuimus, quis neget, quia nec nos negamus, nec illi negant: Et in-
Tit. 1. uenimus quoſdam factis negare, & adhibuimus teſtimoniũ de Apoſtolo, qui ait: Con-
fitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. Quæramus igitur in factis, non in linguis.
Quis eſt ſpiritus qui non eſt ex Deo? Qui negat Chriſtum in carne veniſſe. Et quis eſt
ſpiritus, qui ex Deo eſt? Qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Eia fratres, o-
pera attendamus, non ſtrepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Chriſtus, &
inueniemus, qui eum negat in carne veniſſe. Nam ſi linguas attendas, multas hæreſes au-
diturus es, confitentes Chriſtum in carne veniſſe, ſed conuincit illos veritas. Quare ve-
Matth. 20. nit Chriſtus in carne? Venit vt traderetur gentibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt con
Ioann. 11. ſpueretur, vt occideretur, venit vt moreretur pro gente, & non tantùm pro gente, ſed vt
filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum: Charitas illũ de cœlo detraxit: chari-
tas carne veſtiuit: charitas, vt acerbã & ignominioſam crucis mortem oppeteret, impulit.
Ioan. 15. Maiorẽ hac charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis:
poſuit ille pro inimicis. Quiſquis ergò non habet charitatẽ, negat Chriſtum in carne ve
niſſe. Nũc iam hæreticos omnes interroga: Chriſtus venit in carne? Venit: hoc credo, hoc
Tit. 1. profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico. Imò ego conuinco quia ne-
gas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideò venit in
carne Chriſtus, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus eſt pro nobis, quia charitatem
multam habuit, per quam filios Dei, qui erant diſperſi congregauit in vnum. Tu non
habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiam quæ pretioſo Chri-
ſti ſanguine congregata ſunt, ea diſpergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergò
hinc intelligite ſpiritum ex Deo, pulſate, tangite fictilia, ne fortè crepauerint & malè re-
ſonent. Videte ſi integrè ſonant, videte ſi eſt ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis
terra-

terrarum, diuidis Ecclesiam per schismata, dilanias corpus Christi. Iste venit in carnem, ille mortuus est, vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos dispergas. Ergò ipse est spiritus Dei, qui negat Iesum in carne venisse: qui dicit non lingua, sed factis, qui dicit non sonando, sed amando. Ille autem non est spiritus Dei, qui negat Iesum in carne venisse: negat & ipse non lingua, sed vita, non verbis, sed factis. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis spargere: Quomodo non negas Christum in carne venisse, qui disrumpis Ecclesiam, quàm ille cōgregauit? Contra Christum venis, Antichristus es. *Ioan.11.*

Hæc pluribus verbis ex Augustino transscribere visum est, vt qui sit ex Deo, qui non sit ex Deo spiritus, cognosci posit. Qui etiam alibi eadem verba Ioannis explicās: Quid est, inquit, negare Christum factis? Superbire & schismata facere: Ita factis negatur Christus: vnitatem quippe amat Christus. Quamobrem non omnis ille spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, qui confitetur, quod vnus ipse mediator Dei sit & hominum: quod sit propitiatio pro peccatis totius mundi: quòd non sit aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri: nō omnis, qui confitetur hæc, spiritus ex Deo statim est, si voce tantùm clamat non opere, si lingua confitetur, nō factis, si non habet charitatem, per quam cum Christo congreget, sed flagrās odio, quos cōgregauit Christus, eos cum Diabolo dispergit: Habeat Christum in ore, quantùm velit, glorietur de verbo Dei, iactet se de Euangelio, dicit Augustinus, quod est Antichristus. Verùm quid nos hæc Augustinū dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas: Qui non congregat mecum, spargit. Si congregat Christus, tu quos ille sanguine suo congregauit, spargis: quid hoc est aliud quàm Antichristum esse? Meminimus hoc quoque nos iam ex Augustino docuisse, quod sicut à Paulo traditū accepimus, totus Christus & caput est, & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius, corp⁹ eius est Ecclesia. Nō satis est si de capite credas, quæcūq; de eo sanctæ scripturæ nobis prodiderant, si te segregas à corpore capitis huius, à sancta catholica Ecclesia, si non communicas eius vnitati, si contra eum, quem tot seculis illa recepit sensum, scripturas interpretaris, si tibi soli plus, quā illi vniuersę credi vis, quid aliud, quàm quantum in te est, soluis Iesum, atq; ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christum soluit, & Antichristus verè dici meretur, quia scindit, quod Christus vnitum esse vult. *Aug. ser. 31. de verb. Apostoli.* *Tit. 1.* *Factis negare Christum.* *1. Tim. 2.* *1. Ioan. 2.* *Actor. 4.* *Matth. 12.* *Aug. de vnitate eccle. cap. 4.* *Christus & caput & corpus.* *Soluere Iesum quid sit.*

Habemus ergò iam, qui sit ex Deo spiritus, qui non sit ex Deo. Quicunque soluit Iesum, hoc est, qui diuidit corpus eius Ecclesiam, non est ex Deo, sed est Antichristus. Non qui scientia, sed qui charitate præstat, is demum ex Deo spiritus est. Scientia enim inflat, charitas est quæ ædificat, nec est aliud quicquā æquè noxium, atq; remota charitate scientia. Quamobrem rectè monet Augustinus. Amate scientiam, sed anteponite charitatem. Scientia si sola sit, inflat, qui verò charitas ædificat, nō permittit scientiam inflari, quam, si scientiæ coniūxerimus, futurum est, sicut scribit Maximus, vt careamus omni superba inflatione, erimusq; spirituales œconomi, cùm nosmetipsos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificātes. Ibi ergò inflat scientia vbi charitas nō ædificat, vbi ædificat, solidata est. Non est ibi inflatio, vbi petra est fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc est elatio? vtique quando charitas deest. Est igitur absque charitate cùmprimis noxia scientia, quæ superbos reddit & inflatos, cuiusmodi sunt dæmones, qui non aliunde nomen apud Græcos, quàm à sciētia traxisse creduntur. Qui sicut ipsi superbi sunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquàm fulgur de cœlo ceciderunt, ita quod ipsis ruinæ causa fuit, per id primis parentibus nostris insidias fecerunt, & vt ex paradiso deturbarentur, in causa fuerunt. Quid enim promisit illis dæmon, quò facilius persuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno scientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, sicut dij, scientes bonum & malum. Videte inflantem scientiam, vnde ad primos parentes nostros, vnde ad nos etiam eorum posteros innumeræ calamitates & miseriæ redundarunt. Quòd si, quod Paulus monet, noluissent illi altum sapere, vel plus sapere quàm oportet sapere, si contenti fuissent sapere ad sobrietatem, si non esse Deo similes inflante scientia contendissent, si quod eis liberaliter à Deo concessum fuerat, in eo acquieuissent, nec ipsi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici statu deturbati, in has tantas calamitates recidissemus. Sed homo cùm in honore esset, non intellexit, & ideò comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sic etiam qui deturbatus est de cœlo, non ex ordine Seraphin, sed ex ordine Cherubin fuisse dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum, & leuatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciē regū dedi te, vt cernerent *Sciētia sine charitate noxia.* *1. Cor. 8.* *Aug. ser. 53. de verbis domini.* *Max. centuria. 4. cap. 50.* *Dæmon vnde.* *Luc. 10.* *Gen. 3.* *Sap. 2.* *Gen. 3.* *Rom. 5.* *Rom. 11. 12.* *Psalm. 48.* *Ezech. 28.*

te. Quod quidem carere mysterio nō videtur. Significatur enim hac re, quòd lapsus eius incitamentum fuerit, nō diuini amoris, verùm scientiæ suę excellentia, Cherub enim plenus scientia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc Ecclesiam conturbant, qui Christi corpus dilaniant, qui pro honore suo diuidunt vnitatem, quanam alia reputamus eos ad id faciendum adduci, præterquá inflante sine charitate scientia? Quid illis aliud suggerit diabolus, quàm quod suggessit olim parentibus nostris, dicens: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Nunquid nō se deos esse sibi persuadēt, qui siue de sanctorum patrum scriptis, siue de cōciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod suis dogmatibus aduersetur, illicò tanquàm hominum commentum reijciunt: tanquàm homines & ipsi non sint? Cuius autem ea re se filios esse declarant, nisi Cherub eius qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo soliū meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: qui postea in infernum detractus est in profundum laci. Certè quicunque sunt hoc ingenio prædíti, quamlibet glorientur se certos esse, quòd habent spiritū Dei, certum est, quòd nō Dei, sed satanæ spiritu agūtur, Nō est ex Dei spiritu quæ inflat scientia, sed quæ per charitatem ædificat, ea demū est ex Dei spiritu: Cæterū quæ charitate vacua est, haud aliter se habet, atq; cibus sine digestione. Sicut enim cibus indigestus, cùm nō fuerit benè concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, nō nutrit: sic & multa scientia ingesta stomacho animæ, si charitatis igne decocta non fuerit, quid aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrem rectè monet Apostolus, vbi de scientia meminit inflante: Qui se existimat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire: nescit enim quomodo vtendum sit scientia, quod præscribit ea, quæ non inflatur charitas.

Cherub. Seraph. — *Esai. 14.* — *Scientia ex Dei spiritu.* — *1. Cor. 8.*

Quisquis igitur ad ędificationem, nō ad destructionem habere vult scientiam, primùm seipsum scire studeat, sic enim futurum est, vt facessat omnis tumor & arrogantia. Porrò spirituale ędificium stare nō potest, nisi stabile iactum sit humilitatis fundamentum. Statuat itaque se ante faciem suam homo, suam secum reputet imbecillitatē, mox illud consequetur, vt sit non inter alta sapientes, sed inter humilibus cōsentientes. Nihil aget per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores se alios arbitrabitur, atque aliorum: præsertim verò maiorum, plus quàm suo ipsius iudicio tribuendum esse putabit, non modò, non se præferet vlli, sed sibi potius cæteros anteponet. Siquidem sicut qui per ostium transit, cuius demissum nimis est limen, quantò se dimiserit magis, tantò facilius effugiet, ne impingat: quòd si vel transuerso digiti spacio, se, quàm ostij mensura patitur, altius erexerit, euestigio quassato capite collidetur. Ad eundem planè modum habet se mens hominis: quantò se dimiserit magis, tantò faciliùs cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, simul vt se vel paululum erexerit. Hoc est quod à Christo quoque dictum legimus: Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et in Prouerbijs clamat sapientia: Si quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergò scire vult, discat quemadmodum eum scire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit esse sicut Deus ne super nubium altitudinem ascendat, ne similis esse contendat altissimo: sed se cum sui potius generis mortalibus comparet, ac non modò non se illis, verùm sibi potius illos anteponat: Sic secum ipse reputet: Homines fuerunt, quibus hūc aut illum sensum hæc habere scriptura visa est: homo sum & ego: non minus, ac fortasse magis etiam, quàm eorum aliquis errori obnoxius: Ac si forte illi peccatores fuêre, quanto sunt maiores iniquitates meæ, quę supergressæ caput meum, & sicut onus graue, grauatę sunt super me. Fieri potest vt halluciner, vt error sit, quod mihi verū nunc esse videtur: quamobrem non committam, vt ab eo temerè discedam, quod tantò omnium consensu, tot seculis receptum, quòd ab ijs etiam, qui ex vniuerso orbe Christiano, viri doctrina & pietate præ cæteris insignes, vnum in locum hac ipsa de causa congregati fuerunt, vnanimi voluntate definitum esse video. Fortassis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non possum: Fortassis si præsens in eorum consessu adfuissem, & quibus illi rationibus, hoc ita statuerunt, audiuissem, idem quod illi sensissem. Hoc spiritu qui præditus est, nihil dubitet, quin is ex Deo sit, qui resistit superbis, humilibus autem dat gratiam.

Scientiam habere cupiens primum se ipsum scire studeat. — *Rom. 12.* — *Phili. 2.* — *Matt. 11.* — *Prouer. 9.* — *Scientiæ comparandæ ratio.* — *Prouer. 9.* — *Psalm. 37.* — *1. Pet. 5.*

Parænesis cum totius operis Peroratione.

CAPVT XCIIII.

HVNC spiritum dari sibi postulent omnes, qui Christiani & Orthodoxi cēserī volunt: quos in extrema operis huius nostri parte, visum est nobis ijsdem verbis affari, quibus Philippenses olim Paulum esse legimus alloquutum. Si qua, inquit ille, consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si

Philip. 2.

tus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum.

Scripsit hæc ad Philippenses Paulus, à cuius sanctitate quamuis ita longè nos remotos agnoscamus, vt ne qui corrigiam quidem eius calciamenti soluamus, nos dignos ingenuè fateamur: quibus tamen alijs, quàm doctoris gentium, ex quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui possumus fideles omnes, quorum cura fidei nostræ peculiariter est à Deo commissa: eos præsertim, quibus nihil quod receptum est, placet: qui *Heb.13.* nouis quibusdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, sed ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica, secundùm Prophetica & Euangelica promissa, diffunditur, se dirimentes, in parte esse, & pars dici, quàm à Catholica nomen ducere malunt: nec amant nobiscum *1.Cor.1.* idipsum, ad quod nos toties hortatur Apostolus, cùm tamen eundem se dicant nobiscum confiteri Christum: qui altare contra altare erigere, cathedram contra cathedram constituere conantur. Hos itaque præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos paterna cura & solicitudo nostra, quam pro salute eorum gerimus: Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum.

Quatuor sunt, per quæ Paulus Philippenses obsecrat. Primo loco: Si qua, inquit, con- *Consolatio nostra Christus.* solatio est in Christo. Non cuiusuis, verùm eius, quæ est in Christo cõsolationis meminit: in Christo, qui pater est misericordiarum, & Deus totius cõsolationis: qui consola- *2.Cor.1.* tur nos in omni tribulatione nostra: Ipse enim solus est, per quem abundat consolatio nostra: ipse solus est qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego *Matth.11.* reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Quærat qui volet ex auro & argento, quærat ex amplitudine possesionum, quætat aut ex doctrina excellenti aut ex eloquentia singulari, quærat ex quacunque tandem earum rerum consolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cumprimis esse videntur expetendæ: nos extra Christum molestias multas, consolationem scimus nullam. Solus Christus est consolatio nostra, pax, quies & tranquillitas nostra. Sic enim ipsum iamiam ex hoc mundo migraturum, *Ioan.16.* suis dixisse legimus. In mundo pressuram habebitis in me verò pacem. Quamobrem ô *Galat.4.* filioli, quos iterum in Christo parturimus, si vultis in Christo pacem, si vultis in Christo consolationem habere, quam ipsi cupitis obtinere nobis eandem in Christo & propter Christum consolationẽ adferre. Cõsolemini nos, qui pro Christo legatione fungimur *2.Cor.5.* apud vos, vt vicissim Christus consoletur vos: Cõsolemini nos: implete gaudiũ nostrũ.

Dicit secundo loco Paulus: Si quod solatium charitatis. Nulla ex re maius esse potest, *Solatium charitatis.* quàm ex charitate solatium: Siquidem vbi charitas est, ibi Deus est: Deus est enim chari- *1.Ioan.4.* tas, Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo solatium est. Si quod igitur est solatium, *Vbi charitas ibi Deus.* quod habet fraterna charitas, quæ tristia pariter & læta facit communia, implete gaudium nostrum.

Addit tertio loco: Si qua societas spiritus. Societas spiritus aliud non est, quàm con *Societas spiritus quæ sit.* iunctio fidelium, quam efficit Spiritussanctus: per quam vnum corpus, vnus spiritus su *Ephe.4.* mus omnes. Hac societate nulla esse potest neque firmior neque iucundior: De hac societate si esse vultis, si ad corpus Christi pertinere, si membra eius esse cupitis, implete gaudium nostrum.

Subdit quarto & postremo loco: Si quæ viscera miserationis. Si nondum obriguerũt *Viscera miserationis.* sensus vestri, si pijs dicũtur adhuc affectiõibus animi vestri, implete gaudium nostrum. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Capiat itaque vos nunc *Matt.5.* nostri misericordia, si extremo illo die misericordem iudicem habere vultis: Nam qua *Matt.7.* mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Quare si quę sunt in vobis viscera mise *Gaudium impletum.* rationis, implete gaudium nostrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc, ante annos prope sexcentos, & ad hæc vsque nostra tempora cõtinuatum: sed proh dolor, proximis his annis superioribus, est non leui tristitia cõtaminatum. Quantam nos ex eo lætitiam *Poloni constantes in religione à 600. annis.* accepisse putatis, quòd cùm iam à sexcentis annis propè Christi receperit Euangeliũ Polonia, tantam in eo tuendo gentis nostræ constantiam videre semper licuit, vt ab eo nunquam in aliud se cuiusuis, quàm Christi potius Euangelium transferri passa sit? Verùm gaudium hoc nostrum valde est imminutũ, posteaquàm paucis his superioribus annis, *2.Pet.2.* ab eo, quod nobis traditum est, sancto Dei verbo plerosque recessisse videmus: quibus *Gal.5.& 3.* melius erat non cognoscere viam iustitiæ, quã post agnitionem retrorsum cõuerti. Currebatis bene: quis vos fascinauit nõ obedire veritati, quam semel amplexi fueratis? Quare si qua cõsolatio in Christo, si quod solatiũ charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudiũ nostrum: Date operã, vt quod magna cum laude fuit à maioribus vestris inchoatum, & ab illis quidem constanter ad extremũ vsq; vitæ diem,

à vobis autē aliquādiu continuatū,optato fine terminetis,& ſicut à maiorib⁹ accepiſtis, ad poſteros tranſmittatis. Quod ad nos attinet,qualeſcunque ſumus, indigni quidem, ſed miniſtri tamen Dei ſumus:pro Chriſto legatione fungentes, eorum loca tenemus,

1.Cor.4. 2.Cor.5. Iac.1. Apoſtoli Poloniæ.

qui primi gentem hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apoſtolos veſtros Adalbertum & Staniſlaum,quorum admirabilis,vitæ ſanctimonia toti eſt orbi teſtata. Quod illi nobis Euangelium ſanguine ſuo ſignatum reliquerunt,quod miraculis propagarunt, quod ipſi ab Apoſtolis, quod nos ab ipſis per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem accepimus,hoc, & non aliud annunciamus vobis. Quod ſi vita noſtra longè diſsidet ab eorum vita,agnoſcimus peccata noſtra,ſed certè doctrina noſtra ab illorum doctrina non diſsidet. Nam quod ab illis creditum,non quod à nobis inuentum eſt:quod ab illis accepimus,non quod ipſi excogitauimus,hoc vobis tradimus. Res eſt non ingenij,ſed doctrinæ:nō vſurpationis priuatæ,ſed publicæ traditionis:non à nobis prolata,ſed ad nos producta: quam ita vt pro-

1.Tim.6.

ducta eſt ad nos,adferimus ad vos:non inſtitutores ipſi,ſed ſectatores:nō ducentes,ſed ſequentes:non auctores, ſed cuſtodes. Memores illius, quòd verum veri Dei cultorem Paulus admonet:Depoſitum cuſtodi,deuitans prophanas vocum nouitates,& oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ:quam quidam promittentes à fide exciderunt, quod apud nos ab his qui præceſſerunt nos ſanctis patribus fuit depoſitum, id iuxta Pauli monita, fideliter à nobis cuſtoditum vobis nunc reddimus, Quamobrem ſi nullas ad vos prophanas vocum nouitates adferimus,ſi à Paulo docti,quòd à patribus depoſitum fuit apud nos fidei talentum,id magna fide cuſtoditum,vobis reddimus: iterum atq; iterum rogamus vos, & obſecramus,implete gaudium noſtrum.

Gaudiū implere quomodo.

Sed vos iampridem noſſe proculdubio cupitis, quanam tandem ratione gaudium noſtrum per vos impleri velimus. Non eſt cur anxio ſitis & ſolicito animo: nihil difficile,nihil durum & moleſtum,nihil quod non cum voluptate potiùs, quàm cum labore coniunctum ſit,vobis præſcribemus. Neque enim aliter nos à vobis, quàm ſicut ma-

Philip.2.

giſter noſter Paulus olim à Philippenſibus,impleri gaudium noſtrum poſtulamus. Principio vt idem ſapiatis omnes:deinde vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis vide-

Deut.30.

tur?Eſtne aliquid in hoc laboris & moleſtiæ? Nunquid non dulce potius cumprimis & iucundum eſt, quòd à vobis exigimus? Non vt maria tranſmittatis, non vt partem aliquam terrarum orbis peruagemini, non vt aut opes abijciatis, aut ſanguinem veſtrum profundatis, aut aliquam corporibus veſtris moleſtiam adferatis, nihil horum aut ſimilium præcipimus. Ac ſi quid tamen huius generis pro Chriſto legatione fungentes præciperemus,certè Chriſti cauſa non modò non detrectare, verumetiam ſumma cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam ſi nullos non profert labores & moleſtias agricola,nulla nō adit pericula mercator,nullis nō diſcriminibus vitā ſuā obijcit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamen an ſint potituri certum adhuc nō eſt, & ſi maximè potiti ſint,perſæpè tamē citius opinione ſua dimittāt,neceſſe eſt: Si mox perituri cōmodi cauſa perferunt iſti tam acerba multa, tam alacriter, vos non multo maiore alacritate eadem omnia laturi eſſetis, vt infinitum,nec vllo vnquam tempore vobis periturum theſaurum,ibi cōſequi liceat,vbi neq; erugo,neque tinea demolitur,

Matth.6.

neq; fures effodiunt aut furantur: vbi qua ſemel potiti fueritis vita beata,ea perpetuò frui licebit? Sed tamen nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatum quod

Deut.30.

nos pro Chriſto legatione fungentes præcipimus vobis hodie, nō ſupra vos eſt, neque procul poſitum,nec in cœlo ſitum,vt poſsitis dicere:quis noſtrum valet ad cœlum aſcendere vt deferat illud ad nos,vt audiamus atq; opere cōpleamus?neq; trans mare poſitum, vt cauſemini & dicatis: quis è nobis poterit transfretare, & illud ad nos vſque deferre,

Idipſum credatis eandem charitatē habeatis. Phil.2. Phil.2.

vt poſsimus audire & facere quod præceptum eſt? Sed iuxta vos eſt ſermo valde in ore veſtro & in corde veſtro:vt faciatis illum. Breue verbum eſt, & expeditum. Hoc tātùm hortamur vos,oramus & obſecramus,vt idipſum credatis,vt eandem charitatem habeatis. Quid eſt facilius,quàm credere?quid dulcius,quàm amare? Quid autem vtroque fructuoſius? Videtis quàm ſit expeditum,quod à vobis poſtulamus, modò voluntas adſit, dictum ac factum, gaudium noſtrum per vos erit impletum, Neque enim petentibus deerit eius auxilium,qui operatur in nobis & velle & perficere.

Credere quomodo oporteat.

Sed hic dicet veſtrum aliquis: Quid hoc rei eſt? tanquàm cum infidelibus ita nobiſcum agitis. Nunquid non credimus? Nobis verò,quin credatis dubium non eſt, ſed minimè ſufficere putamus, ſi quomodocunque tandem vos credere profiteamini, verùm ſicut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idem credendo ſapiatis. Non vt ſingularem ſiue ſolitariam quiſque ſuam,non vt VVittēbergenſis,non vt Tigurinā,non vt Auguſtanam,non vt aliam quacunque(iam enim proh dolor luditur fidibus, nō vna

fides

fides retinetur)sed vt catholicæ fidei confeſsionẽ Christianã vnanimiter omnes amplectamini. Quæ malum iſthæc eſt amẽtia,cùm olim vnum Deum colentes, vno & eodem nomine Christiani fuerimus appellati,quòd nunc plerique tam pręclarum nomen hoc faſtidiunt,& Euangelici quàm Christiani vocari malunt?Scilicet extra Chriſtum,Euangelium eſſe poteſt? Quid eſt Euangelium?læta annunciatio. Poteſt autem extra Chriſtum læta eſſe vlla annunciatio?Sempiterni væ,& æternæ mortis annunciatio extra Chriſtum eſſe poteſt,lætæ alicuius rei nuncius extra Chriſtum eſſe non poteſt. Quamobrem vnde diſceſsiſtis,eò redeatis,neque nomen illud faſtidite, quod eſt ſuper omne nomen, quod ſolum præ nobis ferre, de quo ſolo gloriari nos oportet. Nihil prædicari de nobis poteſt glorioſius, quàm ſi quemadmodum qui præceſſerunt nos omnes, ex quo tempore Chriſti ſemel Euangelium recepit Polonia, Chriſtiani ſimus & vocemur omnes. Chriſtiani non ita pridẽ vocati eſtis, Chriſtianis parẽtibus prognati,à Chriſtianis maioribus profecti, Chriſtiani ſicut initio, ſic deinceps etiã ſemper& eſſe & dici velitis:neq; vos ab illis præcidatis,quos eſſe & fuiſſe Chriſtianos negare non poteſtis. Etiam atq; etiã obſecramus vos per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti,cuius nominis & ipſi communione gaudemus,& vos nobiſcum vna maiorum noſtrorum exemplo gaudere cupimus,vt id ipſum dicatis omnes:idipſum ſentiatis,idem ſapiatis,& non ſint in vobis ſchiſmata:ſitis autem perfecti,in eodem ſenſu,& in eadem ſententia. Memores libertatis,qua ſemel nos Chriſtus liberauit omnes:quotquot eſſe & dici Chriſtiani vultis, nolite iterũ iugo ſeruitutis cõtineri:nolite effici ſerui hominũ. Homo eſt Lutherus, homo eſt Philippus, homo eſt Caluinus,quorũ alicuius opinionem cùm ſequimini,quid aliud quã hominis opinionem ſequimini? Atqui mendacem omnem hominem eſſe, digito Dei ſcriptũ eſt. Nolite ſic eorum alicui vos addicere,vt præ eo,quod ipſi ſenſerunt,totius Eccleſiæ, quæ firmamentum eſt & columna veritatis,ſenſum & conſenſum, poſthabendum eſſe putetis. Iam verò ſi verbi Dei appellatione,quod nunc(proh dolor)nõ rarò fit à multis,verbum hominis dignati fueritis,videte,nunquid non germana ſit hæc idololatria? Fugite idola per Deum immortalem. Non eſt deus Caluinus, nõ eſt deus Lutherus,nõ eſt deus Bucerus,aut quicunque tandem alius ex illis, qui multo crudelius Chriſti corpus ſanctiſsimum tractauerunt,quàm illi ipſi qui Chriſtum in crucem egerunt. Tunc enim venerũt impij milites,& non fregerunt crura Chriſti: nunc venerunt iſti ſpeciem pietatis habẽtes, virtutem autem eius abnegantes,& diruperunt, ac in multas partes cõciderunt totũ corpus Chriſti: vnam,ſanctam,catholicam,Apoſtolicã Eccleſiam. Integrum Chriſti corpus inter manus perſequutorum in cruce permanſit: & inter manus Chriſtianorum non eſt iam integrum corpus eccleſiæ. Quamobrem eorum ſectatores eſſe nolite, per quos tam nefarium ſcelus patratum eſſe videtis:ſed Spiritumſanctum per ſuum vas electum,vos vt idem ſapiatis monentem,audite. Non vt ſuam quiſq; propriam confeſſionẽ adferat,ſed vt qui vos eſſe Chriſtianos profitemini (libet enim receptum hoc nomen potius vobis tribuere, quo ſuperſtitibus etiam Apoſtolis Antiochiæ primùm eorum vſi diſcipuli leguntur,quàm nouum aliud heri,quod aiunt, & nudiuſtertius à nouarum rerum ſtudioſis vſurpari cœptum) vt idem ſapiatis quod veſtros, vel communes noſtros potius maiores Chriſtianos,citra dubitationem vllam,ſapuiſſe cernitis,qui nos præceſſerunt cum eodem ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. Procul à vobis abſit hæc impietas, vt patres veſtros, auos, proauos, atauos idola coluiſſe, & nunc demum Chriſtum prædicari cœptum eſſe, nunc demum veſtris oculis Euãgelij lucẽ affulſiſſe, hoſtibus veritatis & inimicis crucis Chriſti credere animum inducatis. Quingenti iam ſunt octoginta ſex anni, ſicut annalibus noſtris memoriæ proditũ legimus,cũ per Chriſtum Deum noſtrum ab idolorum errore ſumus abducti,&ad veritatis agnitionẽ perducti,qui poſtquàm ſemel nos ab idolorum cultu reuocauit, quæ nunquã ſatis eſt prædicanda bonitas illius & miſericordia,non permiſit deinceps vnquam ſanguine ſuo nos ablutos, eodem luti volutabro fœdari. Idem igitur ſapiatis, quod parentes, quod aui, quod proaui,quod ataui veſtri,qui piè Chriſtum coluerunt, iam inde à ſexcentis annis propè ſapuerunt, quandoquidem & ipſi non diuerſum ab eo ſapuerũt,quod reliquus orbis Chriſtianus ab ipſis Apoſtolis receptum,& per longam Epiſcoporum & ſacerdotũ ſucceſsionẽ ad nos vſque perductum ſapuit ſemper, & ſapit etiam nunc,& ſapiet deinceps vniuerſus. Non eſt Polona fides,non Lithuana,non Germana, quam vt firmiter teneatis,vobis perſuadere conamur, Non eſt huius vel illius nationis aut prouinciæ,vt nationalis aut prouincialis dici queat, Eſt & vocatur fides catholica,per vniuerſum terrarũ orbem,quàm latè patet Chriſtianum nomen diffuſa,neque triginta his aut quadraginta annis nata,ſed quæ ab ipſis primis parentibus noſtris ſimul vt orbis cõditus eſt,initiũ habuerit. Fuit ante legem obſcurior,ſub lege figuris magis adumbrata, quàm illu-

Euangeliũ quid — *Euangeliũ extra Chriſtum eſſe non poteſt.* — *Philip.2.* — *1.Cor.1.* — *Galat.5.* — *1.Cor.7.* — *Pſalm.115.* — *Idololatria quæ* — *1.Cor.10.* — *Idololatræ hæretici.* — *Ioan.19.* — *2.Tim.3.* — *Idem ſapiente.* — *Actor.11.* — *Phili.3.* — *Poloni quando Chriſtiani facti* — *Fides catholica, non Polona, vel Germana.*

Tit.2. ſtrioribus aliquibus notis expreſſa, poſteaquàm verò apparuit gratia Dei ſaluatoris no
ſtri omnibus hominibus, facta eſt indies clarior & dilucidior, vt nihil iam ad eius perſpi
cuitatem deeſſe videatur. Hanc igitur fidei catholicæ confeſsionem Chriſtianam vobis
1.Ioan.2. commendamus, vt quod audiſtis ab initio, id in vobis permaneat: Quia ſi in vobis per-
1.Ioan.1. manſerit quod audiſtis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & ſocietatem habe-
bitis nobiſcum, & ſocietas noſtra erit cum patre & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hanc &
Phil.2. Paulus vobis commendat, cum vt idem ſapiatis monet. Quid enim eſt aliud idem ſape-
Idem ſapere quid ſit. re, quàm catholicã fidem retinere? Qui catholicus eſt, idem ſapit. Qui ſchiſmaticus eſt aut
Rom.12. hæreticus, diuerſum ſapit. Hoc eſt idem ſapere, ſapere ad ſobrietatem: hoc eſt diuerſum
ſapere, ſapere plus quã oportet. Certè non oportet ſapere plus quã omnes ſapiunt: nam
Rom.1. ſic ſapere, deſipere eſt: Sicut etiam dicit Paulus. Dicẽtes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.
Eccleſiam catholicam non credens, nihil credit. Credere ſanctam Eccleſiam catholicam, hoc eſt idem ſapere. Quiſquis hanc non credit,
etiam ſi cætera credat omnia, quæ in ſymbolo continentur, inanis eſt fides eius: quan-
do non ſapit idem, ſicut Paulus admonet. Non eſt ita neceſſarium ad ſalutem habere
1.Cor.13. Prophetiam, noſſe myſteria omnia, & omnem ſcientiam, vt ſi quid alicui forte parum
perſpectum ſit, de ſalute animæ ſuæ periclitetur. Vnum eſt neceſſarium dicit Chriſtus:
Luc.10. Vnum eſt ad ſalutem neceſſarium: quo ſi quis vno fuerit deſtitutus, nihil eſt, quòd
ſe ſalutem conſequi poſſe, ſperet. Quid illud eſt? Subiungit mox Paulus dicens: Ean-
Eandem charitatem habẽtes. dem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, ſi cha-
Philip.2. ritatem non habuerit, factus eſt velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Habeat Pro-
1.Cor.13. phetiam, nouerit omnia myſteria, & omnem ſcientiam: habeat omnẽ fidem, ita vt mon-
Charitatis laus tes transferat: ſi charitatem non habuerit, nihil eſt. Diſtribuat in cibos pauperum om-
nes facultates ſuas, tradat corpus ſuum ita vt ardeat, ſi charitatem non habuerit, nihil ei
prodeſt. Sola eſt charitas, quam qui habet, nihil ei deeſt eorum quæ ad benè beateque
viuendum pertinent: quam qui non habet, fruſtra habet cætera omnia. Fratres ſumus,
Fratres ſumus omnes. vnum Deum inuocamus, in vnũ Chriſtum credimus, vnum Euãgelium legimus, vnum
Pſalterium recitamus, vnum Amen reſpondemus, vnum Alleluia reſonamus, vnum Paſ-
cha celebramus: quid cauſæ eſt, quòd vos foris eſtis, nos intus ſumus? Quid cauſę eſt,
quòd altare cõtra altare erigitis, quòd cathedrã cõtra cathedram cõſtituitis? Quid cauſæ
eſt, quòd Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiſcum, idem cum no-
ſtris maioribus, idem cum vniuerſa Catholica Eccleſia ſapiatis, verùm ab orbe terrarum
vos præciditis? Eadem ſacramenta nobiſcum, eaſdem ſcripturas habetis, hoc ſolum
Charitatem hæretici nõ habent minus habetis, quod minus habet, qui charitatem non habet. Si eſſet charitas, nulla
Aug. de baptiſmo paruulorum contra Donatiſtas li.1.cap.11. eſſet præciſio, nihil eſſet quod impediret, quominus idem ſaperemus omnes. Nulli ſchiſ
mata facerent, dicit Auguſtinus, ſi fraterno odio non excęcarentur. Ante quem Ambro-
ſius quoque. Nouatianus, inquit, & alij non paruæ ſcientię fuerunt, ſed quia per zelum
Rom.10. fœdera charitatis perdiderunt, in ſchiſma verſi ad perditionem ſui, hæreſes creauerũt. Si
Amb. in epiſt. ad Cor.3. charitas adeſſet, quandoquidem non inflatur charitas, nunquàm eo tumoris ventũ eſ-
ſet à quibuſdam, totum vt orbem Chriſtianum deſipere, ſe verò ſolos ſapere, ſe ſolos vi-
1.Cor.13. dere ſibi perſuaderent, Si charitas adeſſet, quandoquidem non cogitat malum charitas,
nũquàm hãc de nobis opinionem nõnulli concepiſſent, quod ſecus quàm intelligimus
Malach.2. ipſi ſcripturas interpretemur, qua vna, nulla vel cogitari poteſt maior impietas. Si chari
tas adeſſet, cauſæ nihil eſſet, quamobrem idem non ſaperemus omnes. Obſecramus vos
per Chriſtũ, nunquid non eundẽ nobiſcum in cœlis patrẽ inuocatis? nunquid inuocan
Matth.6. tes non eadẽ ab eius filio nobis præſcripta formula vtimini, dicentes: Pater noſter qui es
Rom.8. in cœlis? Atqui pater hic noſter, vnam tantùm coniugem habere voluit. Qui patrem v-
1.Cor.1. num agnoſcimus, quare matrem etiam vnam non agnoſcimus? Si primogenitus noſter
frater diuiſus non eſt Chriſtus, cur ipſi diuidimur, cur ſegregamur, cur diſiungimur? Si
1.Cor.12. membra ſumus vnius Chriſti corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atq; iterum per
Deum vos obteſtamur immortalem, implete gaudium noſtrum: conſonate paci, cohære
te vnitati, acquieſcite charitati, credite veritati, quò lætari queamus de concordia veſtra,
Extra eccleſiam ſalus & charitas haberi non poteſt. & gratias agere Deo de ſalute veſtra, quam non poteſtis habere, niſi in Eccleſia catholica.
Extra Eccleſiam catholicam, quid enim prohibet quominus Auguſtini verbis vtamur,
omnia poteſtis habere præter ſalutem. Poteſtis habere honorem, poteſtis habere ſacra-
In ſerm. ſuper geſt. cũ merito. menta, poteſtis etiam cantare alleluia, poteſtis reſpondere Amen, poteſtis Euangelium te
nere, poteſtis in nomine patris & filij & ſpiritusſancti fidem habere & prædicare: ſed
nuſquam niſi in eccleſia catholica ſalutem poteſtis inuenire. Extra hanc haberi poſſunt
Vnitatis Chriſtianæ laus. Phili.2. omnia: ſola ea, quæ ſola ſalutem adfert charitas, extra Eccleſiam haberi non poteſt: Neq;
enim diuidit vnitatem quiſquis habet charitatem. Hæc eſt quæ facit vnanimes: quales vt
ſitis, cum Paulo vos hortamur: vt vno ſitis & eodem animo, quo ſumus nos, quo fuerũt

olim nostri & vestri maiores, qui piè Christum coluerunt: vt de vobis quoque dici queat, quod de nostris aliquando maioribus dictum legistis: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Quàm iucundum accidit auribus, & suaue, cùm legitur: Egresſi sunt omnes filij Israël, & pariter cōgregati, quaſi vir vnus. Stans omnis populus, quaſi vnius sermone respondit. Conuenit vniuersus Israël ad ciuitatem, quaſi homo vnus: eadē mente, vno consilio. Congregatus est populus, quaſi vir vnus in Ierusalem. Vnū est necessarium: vnum est ad salutem necessarium: Vnum hocilla ipsa hora, qua iam traditurus erat seipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, petiuit à patre Christus dicēs: Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Et paulò pòst: Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint: vt sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, vt sint consummati in vnum. Neq; verò petiuit hæc à patre modò repetitis vicibus, verumetiam hæc fuit causa potisſima, sicut à Ioanne scriptum legimus, quamobrem turpisſima morte cōdemnari voluit, vt filios Dei, qui erant disperſi, congregaret in vnum. Quæ cùm ita sint, cùm ex hac vita migraturus ad patrem suum cœlestem nihil aliud nobis testamento Christus reliquerit quàm pacem: cùm non aliud sit patrem precatus diligentius, quàm vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus: cùm & mortis illius tam acerbæ tam etiam ignominiosæ, non alia causa fuerit: quàm vt disperſos congregaret in vnum: cur vos, quod nobis testamento legatum est, id repudiatis? cur Christi precationem ex incredibili quadā erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod anteà disperſum, posteà sanguine illius fuit pretioso congregatum, id vos iterum dispergere conamini. Estne hoc Christianos esse? estne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum. (Fecit enim vtraque vnum dicit Apostolus) vos ex vno facitis duo, ac plura etiam quàm duo. Altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram constituitis. Obſecramus vos, quid est hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed Satanæ cacangelium propagare? Sicut enim Christus est, qui congregat: ita Satanas est, qui spargit. Nolite charisſimi, nolite spargere cum Satana, sed congregare potius cum Christo: vel saltem, quod semel est pretioso Christi sanguine congregatum, id nec ipsi spargite, nec ab alijs dispergi patiamini. Sitis vnanimes, vt quamuis corpora diuersa sint, eadem tamen in illis mens, idem animus, eadem voluntas, idem sit sensus omnium. Nolite suam quisque propriam confesſionem adferre, suam quisque solitariam, aut vnius alicuius ex his opinionem sequi, qui sicut propria sua temeritate segregauerunt semetipsos, ita iusto Dei iudicio sunt & ipsi à se inuicem segregati, & in tot sectas dissecti, vt earum vix iam etiam numerum inire liceat. Verùm non est nisi vnum. Hoc vnum retinete: ab omni sectarum genere cauetote. Sitis, vt Paulus monet, vnanimes, & idipsum sentientes: Nam hi demum sunt vnanimes, qui sentiunt idipsum. Sicubi verò scinditur incertum studia in contraria vulgus, sicut (proh dolor) in hac nostra prouincia fieri non ita pridem cœptum esse videmus, ibi vnanimitas esse non potest. Nihil est autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Philippenses scribens, tam frequenter inculcet Apostolus, quàm vnum hoc, vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idem sapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illum toties tam diligenter pręcipit, nolite committere, vt in eo parum ipsi dicto audientes fuisse videamini. Vultis ædificare ciuitatem? Hierusalem ædificate, non Babylonem. Siquidem de Hierusalem legitis, quòd ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. In Babylone contrà, sicut linguarum, ita & sensuum & rerum omnium horrenda quædam fuit confusio. Ciuitas Hierusalem vnùm corpus est, non quadam corporum confusione permixtum, vt inquit Hilarius, neque singulis indiscretum aceruum, & informem cumulum vnitis: sed per fidei vnitatem, per charitatis societatem, per operum voluntatisq; concordiam, per sacramenti vnum in omnibus donum efficimur omnes vna ciuitas Hierusalem: efficimur vnus cœtus sanctorum: efficimur vnum corpus Christi: A quo disſidentes, & se peccatis suis præcipitātibus separantes, participationem sanctæ huius domus non habent: in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes: cùm sit participatio ciuitatis huius in idipsum. Quapropter vbi idem sapiūt omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum sentiētes, ibi ciuitas Hierusalem, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ædificata, ibi est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia, firmamentum & colūna veritatis. Hanc itaq; ciuitatē ædificate charisſimi, vel vt ipsi potiùs hæc esse ciuitas queatis, elaborate. Fugite verò, fugite de medio Babylonis & saluet vnusquisq; animam

Actor. 4. Psalm. 132. Iudic. 20. Ibidem. Ibidem. 1. Esdr. 3. & 2. Luc. 10. Ephe. 5. Ioan. 17. Sapient. 2. Ioan. 11. Christus cur mortuus. Ioan. 14. Ephe. 2. Vnanimes idipsum sentientes. Phili. 2. Rom. 15. 1. Cor. 1. & 2. Cor. 13. Philip. 2. Psalm. 121. Gene. 11. In psal. 121. Psalm. 67. Psalm. 121. 1. Pet. 2. Tit. 3. Hier. 51. Esai. 13. Hier. 50. 51. Psalm. 13. 6.

ſuam. Neque enim ignoratis, quàm horrenda per Prophetas ſuos Deus Babyloni comminetur. Quę quidem non illi tantùm, de qua propriè ſcripſerunt, verumetiam ei, quàm illa ſignificauit eueniſſe videmus omnia. Ædificauit memoria noſtra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid ſupereſt malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neque tamen eorum adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam Mariæ regis Philippi coniugis tempore per Dei gratiam ædificatur iterum vt ciuitas, cuius participatio in idipſum: Quibus non fuit regnum illud iactatum procellis & tempeſtatibus: quæ non pertulit naufragia? quibus non eſt iactatum infortunijs, quo ad in ea Babylon ædificabatur? Agite ô fratres, quorum exitus perhorreſcitis, eorum imitari facta ne velitis. Nō poteſt eſſe falſum, quod dixit veritas: Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Sic ignis in ſtipites ſegregatus, extinguitur: domus in lapides diuiſa corruit: nauis in tabulas diſciſſa, demergitur. Quamobrem tanquàm peſtem vnam omnium teterrinam, fugite diuiſionem, fugite ſchiſmata, fugite hæreſes. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres veſtri vocamur, & ſumus, ac pro paterna noſtra erga vos charitate, nullius rei maiorem, quàm veſtræ ſalutis curam & ſolicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à ſanctis veſtris, & iiſdem maioribus noſtris. Nolite vos diuidere ab vniuerſo terrarum orbe, quàm longè, quamq; latè patet in eo Chriſtiana religio: ſed implete gaudium noſtrum, vt idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes.

Lutherus Babylonem ædificauit in Germania. *Matt.12.* *Luc.11.* *2.Cor.11.*

Cæterū quò minus gaudiū hoc noſtrū impleri poſsit, duo potiſsimum obſtare videntur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cū Paulo noſtro paternè vos hortamur & monemus: qui ſtatim ſubiungit: Nihil per cōtentionem neq; per inanem gloriam. Nihil eſt quod perinde obſtet, quominus homines idem ſapiant, eandē charitatem habētes vnanimes, idipſum ſentiētes: atq; contentio. Quod etiā ille videtur indicare qui dixit: Vnitatē aſſequi non meretur: quiſquis nō ipſam, ſed quod vult ipſe tuetur. Hæc enim cōtentio animos irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantam perſæpè caliginem oculis mortaliū offundit, vt cæca mens, quod rectum eſt videre non poſsit. Quamobrē etiam alio loco Paulus, pugnas legis, & verborum vitare iubet, quòd ex his oriuntur inuidiæ, cōtentiones, blaſphemiæ, ſuſpitiones malæ, conflictationes hominū mēte corruptorum, & qui veritate priuati ſunt. Et iterum: His qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credūt autem iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & anguſtia. Et ad Corinthios ſcribens: Si quis autē videtur contentioſus eſſe, nos talē conſuetudinem nō habemus, neq; eccleſia Dei. Ad eundē modū & Iacobus, vbi zelus amarus habetur, & contentiones in cordibus, negat eā ibi reperiri ſapientiā, quæ deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, ſed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia & omne opus prauum. Quę autem deſurſum eſt, inquit, ſapiētia, primū quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis cōſentiens, plena miſericordia & fructibus bonis. Sectemini chariſsimi ſapientiā, quæ deſurſum eſt à patre luminum. Hæc enim eſt pudica, quoniā caſtè intelligit: eſt pacifica, quoniam à proximorum ſocietate propter elationem ſe non diſiungit: eſt modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, quoniam nihil habet in ſe præfracti, ſed facilè cedit veritati. Contra verò, terrenam illam, animalem, diabolicam ſapientiam, qua qui præditi ſunt, omnes alios præ ſe caudices eſſe putant, modis omnibus auerſemini: cùm ipſi veſtris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis, inconſtantiā & omne opus prauum, vbi zelus eſt & contentio. Quid enim apud illos conſtās, quid fixum & ſtabile cernere licet, apud quos altercatiōes iſtæ de fide vigent maximè? Satis iam à nobis eſt ſuperius indicatum, quemadmodum ſubinde varient ſententijs, dogmata ſua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnunquam, aliud cras affirmant. Suo quoque tempore quæritur Gregorius Nazianzenus, cùm feruerent maximè diſputationes, tum refrixiſſe maximè charitatem, refrixiſſe pietatem, quæ in credendo, in ſperando, in amando conſiſtit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod ſicut ille dixit: Nimium altercando, veritas amittitur. Neque enim vllum adferri poteſt maius impedimentum ad veritatem inueſtigandam, quàm ſi ſupra quàm ſcriptum eſt, vnus pro altero inſletur aduerſus alterum. Præclarè Deum alloquens Auguſtinus: Veritas, inquit, tua nec mea eſt, nec illius, aut illius, ſed omnium noſtrorum: quos ad eius cōmunionem publicè vocas, terribiliter admonēs, vt nolimus eā habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, ſibi propriè vendicat, & ſuum vult eſſe, quod omnium eſt, à communi propellitur ad ſua: hoc eſt, à veritate ad mendacium: Qui enim loquitur mēdacium, de ſuo loquitur. Obſecramus vos, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, diligenter vobiſcum expēdere velitis. Non eſt, inquit Auguſtinus, huius aut illius, ſed eſt omnium veritas: omnes ad eius

Nihil per contētionem, neque per inanem gloriam. *Contētionis fructus.* *Phil.2.* *Petrus Cluniacent. lib.5. Epiſt.16.* *2.Tim.6.* *Rom.2.* *2.Cor.11.* *Iacob.3.* *Sapientia diabolica.* *Sapientia diuina.* *Diſputationis pernicies.* *Greg.Naz.li.1. Theol.* *Veritas altercando amittitur* *1.Cor.4.* *Aug.li.12.confeſſ ca.25. & in Pſalm.75.* *Veritas eſt omnium.* *Ioan.8.*

eius communionem vocauit Deus publicè. Quod publicum est, nemo faciat priuatum, ne priuetur: quod omnium est per charitatem, nemo sibi propriè vẽdicet, aut suum esse velit per contentionem. Nam qui de suo loquitur, mendacium loquitur, nõ veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Atq; hic est fructus contentionis, quod, dum suam quisq; vult esse veritatem, quę omnium est, amittitur veritas: quam non alibi quàm apud omnes, hoc est, in ecclesia catholica reperire licet. Præclarè scriptum est ab Eusebio Emisseno: Fides religionis catholicæ, lumẽ est animæ: ostium vitæ: fundamentũ salutis æternæ. Quicunq; hac derelicta velut pessimum ducem, proprium sequitur intellectum, quicunq; per sapientiæ suæ sensum ad mysteriorum cœlestium, se putat posse peruenire secretum, sic facit, quomodo si absq; fundamento ędificet domum, aut si pręter missio ostio, velit introire per tectum, vel si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Qui loquitur alio quàm omnium, quàm ecclesiæ catholicę sensu, de suo loquitur, mendacium loquitur. Cùm rectè scriptum sit ab Augustino. Quisquis ab Ecclesiæ ventre separatus fuerit, necesse est, vt falsa loquatur.

Fides catholica.

In psal. 57.

Contentio materia est iracundiæ. Est autem iræ propriũ quòd facilè fallitur fallitq;, ita vt iracundorum ferè neminẽ veracem esse scribat Philo. Quare fugite contentionem, quę priuatum, quæ suum esse vult, quod publicum, quod commune est omnium. Cuius mater, sicut ab eodem Augustino scriptum est, est superbia & humanæ laudis auiditas. Quamobrem fontem ipsum tanti mali cùm obruere vellet Apostolus, posteaquã dixit, nihil per contentionem: adiunxit statim, neq; per inanem gloriam. Tolle gloriam inanem, sublata simul erit omnis contentio: cuius non alia ferè causa est, quã quòd quęritur ab hominibus gloria: Verè namq; dictum est à Sapiente: Inter superbos semper iurgia: Atqui superbiæ filia est inanis gloria, quę plerunq; facit è stultis insanos. Cessabunt iurgia, facessent contentiones, simul vt facesset inanis gloria. Facesset autem inanis gloria, si fuerit illud obseruatum, quod mox apud Paulum sequitur. Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite gloriam inanem: succedat in locum eius humilitas: quæ statim vt accesserit, facessat illa necesse est. Sicut mater hęreticorum superbia, sic mater piorũ omniũ est humilitas. Vultis audire loquentem superbiam? Deponite, inquit, quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres, theologorum scholę, auctoritas conciliorum & potificũ, consensus tot seculorũ ac totius populi Christiani. Nihil recipimus nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sic certa auctoritas interpretandi: Quod nos interpretamur hoc sensit Spiritussanctus, quod adferunt alij quamuis magni, quãuis multi, à spiritu satanę, & alienata mente profectũ est. Quod orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Satanę, Quod ego doceo, spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis: vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cęcutiant, ego non cęcutio. Nam cõscius mihi sum, me habere spiritũ Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudiciũ, sed requiro obesequiũ: Neq; quenquam vel tantillũ moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas ecclesię sanctorũ: omnes perierunt si senserunt, vt scripserunt, nisi qui fortè resipuerunt ante supremũ vitę diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carẽt sensu cõmuni, aut blasphemiã cõmittunt in Spiritumsanctũ, & subuertunt Christianismũ. Hęc est superbię vox. Nunquid autẽ hic hominẽ præ se quenquã iudicat? Tantũ abest, vt se superiorẽ alium arbitretur, vt cæteros omnes præ se fungos esse iudicet. Videtis autẽ, vt hic non omniũ, sed suã priuatã esse vult veritatẽ: vt quod omnibus ad fruendũ Deus proposuit, id sibi propriè vendicet, & suũ esse velit, quod est omniũ. Itaq; à cõmuni propellunt ad sua à veritate ad mendaciũ: nam qui loquitur mendaciũ de suo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatũ, nihil vult habere suũ. Quod omniũ est, quod catholicũ est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, in eo libẽter acquiescit: id verùm, id rectum, id amplectendum esse censet: etiamsi propter intelligentię tarditatem pleraq; non assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate fore tutam persuasum habet, ac non modò se non pręfert cæteris, verùm sibi potius cæteros anteponit se cęteros esse superiores arbitratur: eos pręsertim de quibus tot seculis tantã doctrinæ, tantam & sanctitatis opinionem fuisse, videt.

Contentio materia iracundiæ.

Phil. li. 2. allegoriarum epi. 60.

Gloria inanis filia superbiæ.

Philip. 2.

Prouer. 13.

Sed in humilitate superioris sibi inuicem arbitrantis.

Philip. 2.

Superbia mater hæreticorum.

Lutheri superba verba.

Ioan. 8.

Nil est quòd vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inuestigandæ sit æquè noxium, atq; laudis humanę & inanis glorię cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omnium, quicquid catholicum, quicquid commune cum multis est, id tanquam tritum iam ab alijs & vulgare, quodq; nullam admirationẽ effecturum, nec aliquam excellentis alicuius ingenij vel doctrinę sit opionem allaturũ, reijcit & aspernatur: sed singulares quosdã exquirit intellectus, insolitos & hactenus inauditos excogitat sensus, nouas

Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica.

& solitarias profert opiniones, quò posit digito mõstrari & dicier, hic est ille, hic ille, qui nobis Euangeliũ, quod ita multis seculis sub scamno iacuit, ingenij sui felicitate nunc tandem in lucem protulit: qui verum illius & germanum sensum aperuit, qui mentes nostras post tantam, quę iam diu nostris oculis offusa fuit, caliginem, nunc demũ luce veritatis illustrauit. Quod ita longo seculorũ interuallo nemo vidit orthodoxorum, vnus hic vidit, vnus hic propè mille iam annis ignoratum orbi Christiano Christũ clarè nobis demonstrauit. Papè quàm longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic est ille, qui de cœlo descendit, qui nos iam tandem ab idolorum seruitute liberatos, Dei piè colendi rationem cognoscere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio, dum quod Christi proprium est, id sibi vendicare conatur, dum se pro Christo coli vult, minimè contentus est eo, si vna aliqua de re singularem intellectũ, & solitariam suam opinionem proferat, sed cùm in vno sibi videt successisse, mox alia simul peruertit omnia, quæ totius orbis iudicio sunt approbata, ac orbis iudicio suum anteponit, cum eo qui sedet in throno, dicens: Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta sit hæc pestis inanis gloriæ. Hęc est, quæ Cherub angelum, qui cæteris præstare scientia visus est, de cælo deiecit, Hæc est, quæ primos parentes nostros de paradiso deturbauit, Hæc est, quæ nunc etiam non paucos de regno cœlorum, hoc est, de ecclesia Dei, in qua sola sunt pauperes illi spiritu, quorum est regnum cœlorum, præcipitat, Hæc est, quæ facit hæreticos, Hæc est, quę facit schismaticos, ac quos nunc separat à cœtu piorum, hos posteà separabit ab eo, quod pijs promissum est, regno cœlorum. Sic enim hæreticum describit Augustinus. Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè glorię principatusque sui gratia falsas & nouas opiniones vel gignit, vel sequitur.

Apo.21. *Ezech.18.* *Gene.3.* *Matt.5.* *De vtilit. cred. cap.1.* *Hæreticus quis.*

Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatẽ amplecti iubet, qua qui præditus est, nõ modò se nulli, sed sibi potius anteponit omnes: nec adduci potest vlla ratione, sic vt de se magnificè sentiat, vt orbem Christianum totũ cæcutiuisse, Christum tot seculis ignorasse, idola pro Deo coluisse credat, se verò solum videre, se solum sapere, se solum veram veri Dei colendi rationẽ tenere persuasum habeat. Vbi tanta est arrogantia, ibi nulla potest esse veritatis agnitio. Verùm est enim, quod ab Augustino scriptum est, eam quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentẽ. Resistit superbis Deus, humilibus autẽ dat gratiã. Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit. Ad quem respiciam, inquit, nisi ad humilem, & quietum, trementem sermones meos? Vbi humilitas, ibi sapientia: Vbi tumor & inflatio, ibi stultitia. Dicẽtes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Abscondit mysteria sua Deus à sapiẽtibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei mysteria cognoscere? Vultis ad veram sapientiam? vultis ad scripturarũ intelligentiam peruenire? Sitis in oculis vestris paruuli: sitis non alta sapientes, verùm humilibus cõsentientes: sitis conualles potius, quàm montes. Nam in conuallibus emittit Deus fontes gratiæ suę. Nolite sic de nobis, nolite sic de vestris & nostris maioribus, nolite sic de cunctis qui per orbẽ Christianum sunt diffusi, & Christi fidem profitentur, existimare: quòd aut fungi quidã & stipites sint & fuerint omnes: aut si quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta fuerit eorum & nostra sit improbitas, vt agnitam veritatẽ profiteri, & præ nobis ferre nolimus, ac secus quàm intelligamus ipsi, vos doceamus. Extremę cuiusdam arrogantiæ ne dicamus an dementię, an impietatis potius fuerit, hanc de pijs omnibus tam impiam opinionẽ cõcipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudentes videmini, ideò stipidi, bardi, trunci sunt omnes quotquot à vobis ipsis inter vos dissidentibus dissentiunt? Certè non ita vos Paulus docet: sed in humilitate, inquit, superiores inuicem arbitrantes. Nõ modò, inquit Paulus, nemo præ se stupidos, bardos, truncos alios iudicet: verùm præstantiores arbitratus, se potius pleraq; non assequutum existimet, atq; ideò minus præfractè suam opinionem tueatur: ac sicubi videt consensum omnium, sicubi videt vnanimiter aliquid ab Ecclesia Catholica definitum: tanto seculorum interuallo constanter ab omnibus obseruatum: ne velit orbis totius iudicio priuatũ suũ anteponere: neq; sic sibi soli Dei spiritum vẽdicet, vt cui propriè promissus & missus est, eum Ecclesiæ detrahat vniuersæ. Quin illi se submittat potius, illius placitis obtemperet, in captiuitatẽ redigat intellectum suum, in obsequium Christi & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit simul quod monet Paulus, quod nos à vobis tanto studio petimus, vt idẽ sapiant omnes, eandem charitatẽ habentes, vnanimes, idipsum sentientes: Fieri autem id alibi non potest, quàm vbi præsto adest humilitas, animiq; modestia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligenter commẽdare studet omnibus: ac quominus quenquã illius pudere posit, Christi proponit exemplum, quò libentius illius vestigijs incedamus, Hoc sentire, inquit, in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cùm in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se ęqualẽ Deo,

Aug. ser. 213. de tempore. *Iacob.4.* *Psalm.137.* *Esai.66.* *Prouer.11.* *Rom.1.* *Matt.11.* *Psalm.103.* *Philip.2.* *2.Cor.10.*

ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominū factus, & habitu inuentus vt homo. Humilitauit ſemetipſum, factus obediens vſq; ad mortē, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomē, quod eſt ſuper omne nomē, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtriū & infernorū, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. *Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, &c. Philip. 2.*

Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam ſempiternam gloriam peruenire? Chriſtum ducem ſequamini, quam vobis ille viam prẹeundo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cùm natura Deus eſſet cùm ſe factis etiam ipſis Deū eſſe declaraſſet, vt qui vel nutu mortuos vitæ reſtituebat, qui rerū elementa vertebat, qui verbo morbos quoſlibet propulſabat, qui verbo tempeſtates quoq; ſedabat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè ſe Deū eſſe demonſtrabat. Hic itaq; talis cùm eſſet, nunquid per contentionē, nunquid per inanē gloriam ſibi vendicauit, vt haberetur ẹqualis Deo? Nihil minus, quin humiliauit ac deiecit ſemetipſum apud homines, à patre gloriā expectans, vt non per ambitionē, ſed per humilitatē aditum ad eā eſſe demonſtraret. Vſq; eo autem ſe deiecit cùm eſſet ſummus omniū, vt nō modò velut homo verſatus inter homines eſuriret, ſitiret, laſſeſceret, inopia laboraret, ac omnibus iniurijs, quibus cẹteri mortales oportunus fieret: verùmetiā ſerui ſpeciem in ſe, qui dominus eſt omnium, ſuſciperet: & quidem ſerui nocentis, cùm ipſa eſſet innocentia. Nam quod mali ſerui eſt, capi, alligari, flagris cædi, conſpui: id ipſe ſuſcepit in ſe. Nec eo ſe demiſiſſe contentus fuit, verū etiam ad mortis vſq; ſuppliciū ceu facinoroſus aliquis deſcendit, & quidem omniū probroſiſsimæ crucis mortis. Quid autem ex eo præmij cōſequutus eſt? Quid aliud niſi quod ipſe dixit aliquando: Qui ſe humiliat, exaltabitur. Nihil ſibi ipſe quidem apud homines vſurpauit, nec ante tempus maieſtatē ſuā iactauit, ſed quò ſe magis ipſe deiecerat, hoc eū euexit magis Deus pater in ſummā ſublimitatē, ac per humilitatem & ignominiam crucis illuſtrato, largitus eſt nomen quod excellit omnē humanam gloriam: nimirū, vt iam ad illius Ieſu conſputi & crucifixi nomen, ſeſe flectat ac ſubmittat omne genu, non ſolùm eorū, qui ſunt in terris, verùmetiā eorū, qui apud inferos, vel apud ſuperos degunt in cœlis: nec vlla ſit vſquā lingua, ſiue hominū, ſiue angelorum, ſiue dæmonum, quæ non confiteatur Ieſum omnium rerum principem ac dominum à dextris aſsidere Deo patri, vt regni communis gloriæque omnis conſortem. *Chriſtus quomodo ſequendus.* *Luc. 14.*

Quotquot igitur eiuſdem gloriæ participes eſſe cupitis, in hunc aſpiciatis auctorem fidei & conſummatorē Ieſum, huius vobis exemplū ad imitandū proponite: ſanctis huius veſtigijs incedite: per vitẹ contemptū ad vitā: per inanis gloriæ deſpicientiā, ad gloriam æternā: per mortalia diſpendia, ad immortalia cōpendia viā affectate. Vultis ſimiles eſſe Deo? Pium & honeſtū eſt quod cupitis: Nam propterea Deus factus eſt æqualis nobis, vt nos illum in terris verſantem imitati, Deo viciſsim ſimiles eſſe poſsimus. Sed ad hanc ſimilitudinem, ne velitis ea via graſſari, quàm oſtendit ſerpens primis parētibus noſtris, nec ea, qua Cherub ingreſſus eſt: vt elatis animis pluſquam oportet ſcire & ſapere, ac ſuper nubium altitudinem aſcendere, ac ſic demum eſſe ſimiles altiſsimo contendatis. Non hæc eſt via, qua itur in cœlum: non hẹc eſt via, qua peruenitur ad verā gloriam: ad prẹcipitium hoc iter eſt. Contritionē enim, inquit Sapiens, prẹcedit ſuperbia, & ante ruinā exaltatur ſpiritus. Viam vobis oſtēdit is, qui via noſtra fieri dignatus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus humiliari ac deijci prius neceſſe eſt, vt ſic tandē liceat exaltari. Hoc eſt quod nos Petrus monet. Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis: Hoc eſt quòd à ſancto Iob quoq; ſcriptum legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur. Hoc & Sapiens docet, dicens: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequàm glorificetur, humiliatur. Et iterum: Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Non ſumus, hi qui vos quominus ſcire cōtendatis prohibere velimus: Verùm quod Paulus in hac ipſa epiſtola ſcribit, cuius vos verbis ad idem ſapiendum nobiſcum inuitauimus, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni ſcientia veſtra. Priore loco poſuit Paulus charitatem quàm ſcientiam: illam abundare vult in ſcientia. Nam qui ſe ſcire putat, ſi charitas in eius abūdauerit ſcientia, ſublato per illam tumore, ſuperiorem ſe alium arbitratus, cùm eum recta præcipientem audiuerit, facile de ſuo ſenſu cedit. Cæterùm qui vel à ſe verbum Dei proceſsiſſe, vel in ſe ſolum perueniſſe perſuaſum habet, eiuſq; poſſeſsione cæteros excludit, adeò ſibi ipſi plerunq; placet, vſq; eo ſui cordis viſiones admiratur, totū vt orbem Chriſtianum erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet, neſciuiſſe, citius exiſtimauerit, quàm vt ſibi parum aliquid in ſcripturis intellectum eſſe credat. Quamobrem ſcientiam vobis non inuidemus, ſed vt nihil ẹquè ſuſpectum habeatis, atq; inſtantem ſcientiam: etiam atque etiā diligenter, & mouemus vt filios, *Hebr. 12.* *Gen. 3. Rom. 12. Iſa. 14.* *Via in cœlum.* *Prouer. 16. Ioan. 14.* *2. Pet. 5. Iob. 21.* *Prouer. 18. Prouer. 29.* *Philip. 1.* *Charitas præfertur ſcientiæ.* *1. Cor. 14.* *Scitia inflans pernicioſa. 1. Cor. 8.*

lios, & hortamur vt fratres. Hæc est enim, quę segregat, quę diuidit, quę dispergit: sicut contra charitas est, quę ædificat, quæ colligit, quæ congregat. Et sicut ex multis lapidibus

Charitas conseruatur in humilitate, tenetur in vnitate.
Vide Chry. ho. de sancto & venerãdo spiritu.
Aug. ser. 6. dominica post ascensio. domini in fine 10. tomi

architectus vnam domum, sic hæc ex multis fidelibus vnã facit Ecclesiam. Charitas hęc sicut non conseruatur nisi in humilitate, sic nõ tenetur, nisi in vnitate. Nõ illam habent diuisores: sicut dicit Iudas Apostolus: Hi sunt, qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes. Qui seipsos segregant: quærit Augustinus: quare segregant? Quia animales, spiritum non habentes. Ideò defluunt, quia coagulum nõ habent charitatis. Ipsa charitate plena est gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocem suam extendens alas suas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Colligere, non diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor. Merito nõ audiuit fratrem contra fratrẽ interpellantem,

Matt. 23.
Ioan. 10.
Luc. 12.
1. Cor. 1.

& dicentem: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatẽ: Domine, inquit, dic fratri meo. Quid? Diuidat mecũ hęreditatem. Et dominus: Dic homo: Quare enim vis diuidere, nisi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego sum Pauli, alius autẽ, ego Apollo: nónne homines estis? Dic homo: Quis constituit me diuisorem hęreditatis inter vos? Colli-

Luc. 12.
Cupiditas diuidit, charitas colligit.

gere veni non diuidere. Ideò, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate. Cupiditas enim cupit diuidere, sicut charitas colligere. Quid est autem, cauete ab omni cupiditate, nisi impleamini charitate? Nos charitatem pro captu nostro habentes, interpellamus dominum contra fratrem, sicut & ille contra fratrem: sed non hac voce, nõ hac postulatione. Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo, diuidat mecum hęreditatem: Nos dicimus,

Diuisio fugienda.

Domine dic fratri meo, teneat mecum hęreditatem. Hæc rectè quidem ab Augustino contra Donatistas dicta sunt: sed à nobis quoq; non minus rectè possunt vsurpari contra vos, qui diuisionẽ hęreditatis postulatis. Quamuis enim, sicut illi quondam à patribus nostris, sic vos à nobis diuidi, & vnum nobiscum caput Christum confitentes, ab

Fratres sumus inuicem.
Matt. 6.
Au. in Psa. 32.
Am. in cap. 14. prioris, ad Cor.
Iustinus in colloquio cum Thiphone Iudæo.
Rom. 14.
1. Cor. 6. & 7.

eius corpore separari cupiatis, fratres vos tamen nostros agnoscimus: Velitis, nolitis, fratres nostri estis. Tunc esse desinetis fratres nostri, cùm dicere desinetis, Pater noster. Adferens Prophetæ locum illum Augustinus quem ex Esaia citat Ambrosius, & eo vetustior Theophilus ad Autholicum scribẽs: & hoc adhuc vetustior Iustinus Philosophus & martyr qui videtur eum ex Esaiæ capite 66. producere: His qui dicunt vobis non estis fratres nostri, dicite, fratres nostri estis. Circũspicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non, Neq; enim dicimus eos fratres nostros secundùm scripturas, & Ecclesiasticum loquendi morem. Nunquid de Iudęis, qui in Christum nõ crediderunt? Legite Apostolum, & videte, quia fratres quando dicit Apostolus sine aliquo additamento, non vult intelligere, nisi Christianos. Isti ergò qui dicunt, non estis fratres nostri: paganos nos dicunt. Ideò enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Vnde consequens est error ipsorum, vt negent nos fratres suos esse. Vos etsi Donatistarum exemplo rebaptizare nos nõ vultis, tamen sicut illi patres nostros sic vos paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidem eadem sacramenta celebratis, etsi non nobiscum eadem, vnum Amen respondetis, etsi non nobiscũ vnum Amen, eundem Deum patrem inuocatis, etsi non nobiscum eundem patrem: pro fratribus vos nostris libenter agnoscimus, fratres vos nostros appellamus, & vestram, tanquam fratrum nostrorum, salutem quærimus. Quamobrem precamur & nos à domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiscum hæreditatem. Vos verò fratres nostros adiuramus per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christum dominum nostrum, per mansuetudinem eius adiuramus vos, vt ne petatis à domino, quo nos diuidere vobiscum ve-

1. Cor. 14.
1. Cor. 3.
Quis diuidat.
Ozee. 13.
Matt. 23.
Ioan. 11.
Ephes. 2.

lit hęreditatem. Etenim dominus Deus noster nõ diuisionis, nõ dissentionis Deus est, sed pacis, sed dilectionis. Sicut ipse Christus diuisus nõ est, sic hæreditatẽ suam, Ecclesiã suam diuidi nõ vult. Vultis scire quis est, qui diuidit? Diabolus est, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fatres diuidit. Fugite per Deum immortalem, fugite diuisorem istum, ad eum autẽ vos cõuertite, qui quemadmodũ solicita gallina cõgregat pullos suos, fouetq; sub alis suis, sic & ipse, quos pretioso sanguine suo redemit: eos cõgregare conatur. Ipse est pax nostra, ipse facit vtraq; vnũ, non duo de vno. Nolite maceriã iterum interponere velle, quæ semel per ipsum pro nobis mortuũ, est sublata. Si scripturas cõmuniter possidemus, si de eodẽ euãgelio gloriamur, quid causę est, quamobrẽ & Christũ & corpus eius, hęreditatẽ eius Ecclesiã nõ itidem cõmuniter posidiamus? Quid causę est, quò minus idem sapiamus omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes?

Verùm hęc his dicta sufficiant, qui sunt adeò diuisionis & segregationis cupidi, pro quibus Deum supplices precamur, vt charitatem in cordibus eorum diffundat per quã ad Ecclesiæ redire posint vnitatem. Qui verò nondum quidem discesistis, verũ quòd

vos

vos pleraq; offendunt in ecclesia, ideò vacillatis animis, ac foras prospectare videmini, oramus vos & obsecramus per viscera misericordię Dei, ne velitis esse paruuli fluctuantes, néue circũferamini omni vẽto doctrinæ, quodq; semel à maioribus vestris traditum accepistis, ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini. *Ephe.4.* Cõsistite firmi in lapide angulari Christo, in quo ædificati sumus in habitaculũ Dei in Spiritusancto. *Galat.1. Ephes.2.* Continete vos in arca, ne pereatis regnante diluuio. *Gen.7.* Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos absorbeat: perseuerate in ouili ecclesiæ, ne fiatis prædæ lupis. *Marc.6. Ioan.10.* Quod ad doctrinã attinet, quam ad vos afferimus, nõ est ea priuata nostra: nihil de nostro loquimur: quod omniũ est, quod catholicum est, quod orthodoxum est, quod Christianũ est, quod ab ipsis Apostolis, per longam Episcoporum & sacerdotũ successionem, per manus nobis traditum est, id vobis offerimus: vt sine vlla dubitatione recipere possitis. Si verò sunt in moribus nostris nõnulla quæ vos offendũt, si doctrinæ professioniq; nostræ vita nõ respondet, ita vt sermones hominum effugere non possumus, nihil ad vos aliena peccata pertinent, si modò displiceant: neque iustam propterea separationis causam habetis. *Propter improbã vitam alicuius: doctrina sana non aspernanda.*

Sed quo maior sit dictorum fides, non nostris, sed illius verbis vtẽdum existimamus, cuius non doctrina magis quàm vitæ sanctimonia, in toto terrarum orbe, quàm latè patet Christiana religio, prædicatur ab omnibus: sic enim ille loquitur, non temerè Chrysostomus appellatus. Sed longè, inquies, à dignitate Apostolorum tu abes. Fateor, nec vnquam negabo, non solùm non illis, sed ne vmbra quidem eorum me dignum esse: sed tamen, si nostrum officiũ vos cõseruabitis, nullam iacturam hinc facietis: imò magnam etiam vtilitatem consequemini. *Ho.33. in Mat. Vide Optatum lib.1. cõtra Parmenianum hac de re.* Nam cùm vel ergà indignos magna sitis affecti charitatẽ, cùm singularem præstetis illis obedientiam, maiora tunc præmia maiorq; vobis debetur retributio. *Simile. Matt.5.* Non enim nostra prædicamus, quoniã est nobis doctor in cœlis: sed quæ recepimus, ea tradimus: & tradẽtes ea, nihil aliud à vobis flagitamus, quã vt diligamur. *1.Pet.2. Matt.23.* Quòd si etiam diligi sumus indigni, sed nos dilectione ac charitate vestra dignos citò facietis: quamuis mandatũ sit non amicos solùm, verùmetiã inimicos diligere. *Matt.5.* Quis ergo sic durus atq; agrestis est, vt cũ huiusmodi mãdata sibi tradita sint, nihilominus amicos auersetur atq; oderit, etiam si mille vitijs mentem irretitam atq; oppressam habeant? Cõmunicamus eadem mensa spirituali: cõmunicemus & spirituali charitate. Nam si latrones cùm alteri alteris sale communicauerint, latrocinãdi ferocitatem deponunt: quibus nos rationibus excusabimus domini corpore communicantes: & latronum consuetudinem atrocitate superantes? pręsertim cum multis gentilibus, non quoniam vna mensa vterentur, sed quoniam vnius essent ciuitatis, satis ad amicitiam fuerit: Nos autem, qui eiusdem sumus ciuitatis, vna nobis domus est, eadem mensa, eadem via, ianua, radix, vita, quibus idem caput est, idem pastor, idem rex, vnus & idem magister, iudex, conditor, pater, quæ omnia nobis æquali quadam insunt communitate, qua erimus ita digni, si mente diuisi, alter alterum non diligimus?

Quæ suis olim Constantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoque dicta vobis esse putate. *Ioan.15.* Narrat ille, non solùm Apostolis, sed ne vmbra quidem illorum se dignum esse. Nos verò plus etiã fatemur, quòd multò longius ab huius viri sanctissimi sumus integritate remoti, quàm ille fuit ab Apostolorum dignitate disiunctus: Sed num propterea non audire nos, num propterea separare vos à nobis debetis? Nihil est, quod minus esse faciendũ existimet Chrysostomus: Quin quãto nos minus digni, tanto maiorem in cœlis mercedẽ vobis esse positã affirmat, qui nõ in personarũ acceptione fidẽ habiatis, neq; qui simus nos (eadẽ enim sumus nos, qua estis vos infirmitate præditi) verũ quis & quãtus ille sit, pro quo legatione fungimur, dominus noster Iesus Christus, attendendũ, atq; illi in nobis indignis loquenti parendũ esse putetis. *Iacob.2. 2.Cor.5.* Præclarè dictũ est à Paulino. Quòd etiã in malo seruo, bonus domin⁹ honoratur. *Epi.1. ad Seue.* Nihil est igitur quod metuatis, modò sitis ipsi boni, quicquam obfuturos præpositos malos. Nunquid obest palea frumẽtis? donec veniat dominus areæ, ferẽs ventilabrum in manu sua, vt mundet areã suam, frumenta recondat in horreũ suum, paleas verò cõburat igni inextinguibili? *Matt.3.* Nunquid obfuit bonis tanta multitudo sceleratorũ, qui per Ezechielem Prophetã dicti sunt, nimirũ illis, qui gemebãt & mœrebant facinora populi, quę fiebant in medio eorũ? *Ezech.9.* Ab ipso etiã orbe codito, semper bonis mali permixti fuerunt: neq; tamẽ illis quicquã obfuerũt. *Mali semper bonis permixti.* Vbi erat Moyses & Aaron, ibi murmuratores sacrilegi, quos Deus à facie sua semper se perditurũ esse minabatur: *Num.16.* Vbi erat Caiphas & Annas, ibi Zacharias & Simeon, & cæteri boni: Vbi Saul, ibi Dauid, vbi Esaias, vbi Ieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi sacerdotes mali & populi mali. Sed sarcinã suã vnusquisq; portabat: *Gal.6.* Vbicũq; boni fuerint, nouit Dominus, qui sunt eius dicit Apostolus, & recedat ab iniustitia omnis, qui inuocat nomẽ Domini. *2.Tim.2. Psal.1.* Nõ dicit, recedat ab iniustorũ & malorũ communione,

sed

ſed recedat ab iniuſtitia,recedat à peccatis eorum,quibus ſi per conſenſionem non communicauerit,etiamſi ſocietatem eorum corporaliter nõ deſeruerit,ſecutus eſt,nec ei quicquam aliena peccata præiudicabunt: Fugiat paleam,ne hoc ſit,nõ fugiat aream,ne nihil ſit. Præclare dictũ eſt à Clemente: Vnuſquiſq; de ſuis operibus rationem eſt redditurus, Nam neq; Noë pro mundo pœnas pendit, neque Loth pro Sodomitis igne flagrauit, neq; Raab pro Hierichunte interfecta eſt,neq; Iſrael pro Ægyptijs. Non enim ſi cũ iniquis habitent,ea res condemnat iuſtos,ſed ſi conſentientem cum illis voluntatem habeant. Et Chryſoſtomus: Nec aliena,inquit,quicunque opprimunt crimina,quia nec bona malis,nec mala bonis deputantur aliena.

Li.2.Conſtitut. eccleſi:cap.15.
Punitur quiſq; pro ſuo crimin.
Hom. de Ioſeph tomi.1.

Nihil itaq; vos moueât peccata noſtra,vt propterea vobis vnitatẽ Eccleſiæ relinquendam eſſe putetis. Non enim propter malos boni deſerendi,ſed propter bonos mali tolerandi ſunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ,contra quos tanta dicebât:nec ſacramentorum illius populi communionem relinquebant. Sicut ipſe dominus tolerauit Iudam diabolum,furem & venditorẽ ſuum vſq; ad condignũ eius exitium, & eum omniũ nocentiſſimum ſacram cœnam cũ innocentibus communicare, & pretiũ noſtrũ accipere permiſit. Sicut tolerarũt Apoſtoli eos,qui per inuidiam,quod ipſius diaboli vitium eſt, Chriſtum annunciabant. Et inter ſua quærentes,nõ quæ Ieſu Chriſti. Paulus non ſua quærens,ſed quę Ieſu Chriſti,cum ſumma tolerantiæ laude conuerſatus eſt. Sicut tolerauit ſanctus Epiſcopus & martyr Cyprianus collegas ſuos Epiſcopos, de quibus plurimos, quos & ornamẽto oportebat eſſe cęteris & exemplo,diuina procuratione contempta, procuratores rerum ſeculariũ fieri queritur,derelicta cathedra,plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes,negociationis quęſtuoſę nundinas aucupari: Eſurientibus in Eccleſia fratribus habere argentum largiter,velle fundos inſidioſis fraudibus rapere, vſuris multiplicantibus fœnus augere. Horum exemplo tolerare nos quoq; peccatores: & ferte nos,ſicut vultis,vt Chriſtus ferat vos. Peccatores ſumus : peccatores eſſe nos libenter agnoſcimus. Sed nunquid ſanctiores hi ſunt,qui diſceſſerunt à nobis? Nunquid minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet? Nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipſi coniugia,caſtiora ſunt,quàm noſtrorum ſacerdotum cœlibatus? Deinde verò: An non extremæ cuiuſdã dementiæ fuerit,ſic Sacerdotes,Epiſcopos, & Monachos odiſſe,vt ipſe te reddas illis deteriorem,nec illos tamen efficias meliores? Nullum eſt enim vitium hęreſi aut ſchiſmate deterius. Congerantur in vnum ſacerdotem luxus,libido,ambitio,auaritia,& quicquid prętereà criminum eſt: omnem hãc vitiorum lernam, vna ſuperat hæreſis aut ſchiſma. Longè enim ſunt grauiores trabes ſchiſmatis, quas in oculis gerunt,qui ſegregauerunt ſemetipſos,quam qualiacunq; tandem peccata manentium in vnitate Eccleſiæ:quæ ſchiſmati comparata,ſicut feſtucę in oculis fratrum eſſe videntur,vt non immeritò dixerit Auguſtinus,quòd conſilia ſeparationis,& inania ſunt, & pernicioſa,atq; ſacrilega: quia & impia,& ſuperba fiunt, & plus perturbât infirmos bonos,quàm corrigunt animoſos malos. Qui quanto ſit grauius ſchiſmatis crimen, vel ex eo cuiuis conſtare poſſe docet, quod tum prioris populi temporibus & idololatriæ ſacrilegium fuiſſe commiſſum,& à rege contemptore librum propheticũ incenſum eſſe legamus,vtroq; crimine malum hoc non puniretur atrocius,niſi grauius pẽderetur. Siquidem ſchiſmatis auctores viuos dehiſcens terra ſorbuit,& eos qui cõſenſerant, cœlo irruens ignis abſumpſit. Sic ne fabricatum & adoratum idolum,nec ſacer liber exuſtus meruit vindicari. Itaq; diuerſitate pęnarum,cuius diuerſitatem agnoſcere licet meritorum. Et alio quodam loco: Sacrilegium,inquit,ſchiſmatis omnia ſcelera ſupergreditur. Et libro 2. dicit,non eſſe quicquam grauius ſacrilegio ſchiſmatis quia prędcidendę vnitatis nulla eſt iuſta neceſsitas.

Malos propter bonos tolerãdi.
Ioa.6.12.et 18
Sap.2.
Philip.1.2.
Ser.5.de lapſis.
Schiſma grauius quã idololatriæ crimen.
Matt.7.
Li.3. cont.epi. Parmeniani ca. 2.ep.162.et 72.
Ier.36.
Num.16.
Li.1.cont.epiſt. Parmeniani ca. 4.& li.2.ca.11.

Libet autem etiã quid ſchiſmaticus ipſe,vel ſchiſmaticorum & hæreticorum princeps potius,Martinus Lutherus de cõſilio ſeparationis eiuſmodi ſenſerit, paucis adſcribere. Nã qualis qualis ſit digna tamẽ eſt vox hęc eius quę celebretur, & quã omnes qui ſe catholicos profitẽtur,nõ in ore magis quã in pectore ſemper habeant. Obiectũ illi fuerat ab Eckio in diſputatione Lipſica,quòd eſſet fautor & patron⁹ Bohemorũ ſchiſmaticorũ. Tum ille dicitur in hæc verba prorupiſſe: Nunquã mihi placuit, nec in æternũ placebit quodcunq; ſchiſma. Iniq; faciũt Boëmi,quod ſe auctoritate propria ſeparât à noſtra vnitate:etiã ſi ius diuinum pro illis ſtaret:cùm ſupremum ius diuinum ſit charitas,& vnitas ſpiritus. Sed & illa Pauli verba explicans, Alter alterius onera portate. Hi ſanè peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt ſua onera portari, & ſolum commodis aliorum frui & vehi : vt qui indoctos, inutiles,iracundos,ineptos,difficiles,moroſos dedignantur habere ſocios vitæ: Sed quęrunt humanos, ſuaues, benignos, quietos & ſanctos homines. Hoc eſt, volunt non in terra,ſed in paradiſo,nõ inter peccatores,ſed inter

Lutheri contra ſe teſtimonium de ſchiſmate.
Ephe.4.
Gal.6.

inter angelos, non in mūdo sed in cœlo viuere. Quibus quoq; timendū est, ne & hic recipiant mercedē suam, & in hac vita suum regnū cœlorū possederint. Nā cū sponsa nolunt esse lilium inter spinas, nec cū Hierusalem in medio gentiū posita, nec cum Christo dominari in medio inimicorū. Euacuāt enim crucem Christi in semetipsis, & ociosam & stertentem, alijsque humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium societatem, vt boni fiant, nihil aliud faciunt, quàm vt pessimi omnium fiant, quod tamen non credunt: quia propter charitatem fugiunt, germanum officium charitatis: propter salutem fugiunt verum compendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima, quando agebat inter pessimos. Horum enim onerū tolerantia, mirè rutilauit eius charitas. Sicut Psalmus dicit: Posteriora dorsi in pallore auri. Hoc est, tolerantia columbæ Christianæ, quę per dorsi posteriora significatur, tota est rutilantissima in aurea charitate. Alioquin cur nō Moyses quoq; reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Eliseus & Prophetæ, reges Israël idololatras? Consequēs est quod Bohemorū dissidium à Romana Ecclesia, nulla possit excusatione defendi, quin sit impium, & Christi omnibus legibus contrariū. Quia contra charitatem, in qua omnes leges summantur, perstat. Nam hoc quod vnicè allegant, sese timore Dei & conscientiæ defecisse, ne inter malos sacerdotes & pontifices viuerēt, hoc eos maximè omnium accusat. Et alio loco: Hęc ideò, inquit, commemoro, ne Pighardi nostri vicini hęretici, infelix populus fœtore Romano gaudeant, sicut pharisæus super publicanum, non autem cōpatitur. Ne, inquam, illi nos crederent nescire vitia & labes nostras, & immensum aduersus nostrā miseriam superbirent, si nos ista tacere & approbare videremur. Scimus heu nostrum casum, & dolemus, non autem sicut hęretici fugimus, & semiuiuū transimus: tanquā alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulū. O blasphematores Dei, & proditores Christi: si Christus fecisset sicut vos facitis, quis vnquam saluatus esset? Et in declaratione quorundā articulorū sic ait: Quòd Romana Ecclesia sit à Deo præ alijs omnibus honorata, non est dubium. Ibi enim sancti Petrus & Paulus, pontifices quadragintasex Romani, ac tot centena millia martyrum, sanguinem suum fuderunt, infernum & mundum vicerunt, vt vel palpari quæat, quàm singularem habeat ad eam Ecclesiam respectum Deus. Quòd si nunc proh dolor res habet Romę vt expediret habere melius, attamen neq; hæc, neq; alia causa vlla tam grandis est, nec esse potest, vt ab Ecclesia illa separatio, aut discessio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet, tāto magis accurrendū & adhęrendū est. Per separationē enim & cōtemptū, nō fit melius: nec dimittēdus est Deus propter diabolū, nec vitandi reliqui boni propter turbā prauorū. Imò propter nullū peccatū aut malū, quodcunq; excogitari aut nominari potest, debet rescindi charitas nec spiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia potest, & vnitati nihil niminū graue est. Modica enim charitas & vnitas est, quæ sinit se propter aliena peccata diuidi. Et in epistola quadam ad duos Pleba nos de anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibusdā vsurpari ex eo fundamēto, vt in despectum Papę faciant, tanquam hi qui nihil ab Anticristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij, propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ, arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse papatum. Profectò friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ædificaturi sunt: Hoc enim pacto negare eos oportet totam quoq; scripturam sacram, & prædicandi officium, hoc enim totum à Papa nimirū habemus. Et nouā quoq; scripturā sacrā nos facere oporteret. Sic & vetus Testamentum nos dimittere oporteret, nequid ab infidelibus haberemus Iudæis, Stultitia est hoc totū. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit pharisiorū & scribarum abusus, nō tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autē fatemur, sub papatu plurimū esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum atq; etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in papatu verā esse scripturam sacram, verū baptismū, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicādi officium, verum catechismum, vt sunt, oratio dominica, decem præcepta, articuli fidei. Dico insuper sub papatu veram Christianitatem, imò verum nucleū Christianitatis esse.

Cant. 2. *Ezech. 5.* *Psal. 109.* *Psal. 67.* *Bohemorum dissidium. Rom. eccle. inexcusabile.* *In resolut. super propositiōes 80.* *Luc. 18.* *Ecclesi. Roma. à Deo præ alijs omnibus honorata.* *1. Cor. 13.* *Can. 8.*

Videtis charissimi, quid de separationis cōsilijs senserit ipse, qui primus ætate nostra separationis ab Ecclesia Dei cōsilium est amplexus, qualem ipse contra Pighardos, & se, suiq; similes hęreticos, vi veritatis coactus sententiam protulit. Quamobrem fugite, fugite separationis consilia, & in vnitate Ecclesię permanete. Quales quales sumus, quamdiu tamen catholici sumus, parata est semper in Ecclesia catholica remissio peccatorum, simul vt ex animo patratorum criminum pœnituerit. At in hæresi, vel schismate malè viuunt etiā qui benè viuunt, necesse, nisi prius vnde discesserit, eo redeat, quòd quisquam se peccatorum suorum veniam adipisci posse speret. Quisquis enim ab Ecclesia catholica

In ecclesia catholica remissio peccatorum.

lica

Ioan. 3. Epist. 151. lica fuerit separatus, quãtumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi corporis vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum. Cùm verè dictum sit ab Adelhelmo: Bonorum operum emolumenta nihil prosunt, si extra Ecclesiam catholicã gerantur. Quisquis autem in hac Ecclesia benè vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata, quia vnusquisque in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit.

Adel. in epi. ad Hierontium Regem.

Quamobrem nemo propter paleas ventilabro iudicis excutiendas relinquat areã domini: nemo propter zizania in messe comburenda excedat agro: nemo propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separãdos, rumpat retia: nemo propter hœdos atq; hircos, in iudicis aduentu segregandos, deserat gregem: nemo propter vasa in contumeliam facta, migret ex magna domo domini. Quin illum secũ potius quisq; reputet: cum in Euangelio dicat Dominus: Nónne duo passéres asse veneunt, & vnus ex illis nõ cadit super terram sine patris vestri voluntate? Si passeres non cadunt in terram absq; voluntate Dei, multo minus sacerdotes aut Episcopos dari terris, vel non sciente, vel non permittente Deo: Siquidem Deus in cuius manu cor est regis, & qui quocunq; voluerit, inclinat illud, aliquando regnare permittit hominẽ hypocritam propter peccata populi: vt sit sicut populus, ita & sacerdos. Hoc per Prophetam denunciat, dicẽs: Dabo tibi regem in furore meo. Dat quandoque Deus improbis potestatem, vt & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per potestatem enim diabolo datam, & Iob probatus est, vt iustus appareret: & Petrus tentatus est, ne de se præsumeret: & Paulus colaphizatus est, ne se extolleret: & Iudas damnatus est, vt se suspenderet. Vsq; eo autem secundùm merita subditorum tribui scribit Gregorius, personas regentium, vt sæpè qui videntur boni, accepto mox regimine, permutentur: sicut scriptura sacra de Saule dicit, quia cor cum dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, vt sæpè pro malo gregis, etiã vere boni delinquat vita pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius Dauid propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamẽ vindictam populus Dauid peccante suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundùm merita plebium, disponuntur corda regentium. Ante quem etiam Ioannes Chrysostomus: Si nos viuimus, nihil interest, qualis ille sit, qui principatũ gerit, quãtum ad causam malorum. Qui sic inquis? aut quo pacto? Quoniam si transgressor legum fuerit, si temere nulloq; consilio feratur, nostra incogitantia, nostraq; temeritas talem genuit principem, nostra commissa, plagã accersierunt. Nam quod iuxta corda nostra accipimus principes, nihil aliud est, quàm quod præterita peccata nostra talem nobis dederunt præfectum, siue quis fuerit ex consecratis, siue ex eorum numero, qui mundanas administrant dignitates. Mutet igitur populus vitam suam, mutabis etiam Deus eorum corda, qui præsident: Qui potens est ex lapidibus filios Abrahæ suscitare: qui potuit ex persequutore Saulo Paulũ Apostolum, qui potuit ex Matthæo publicano facere Euangelistam: potest is ex mercenarijs, malisq; præsidibus bonos facere pastores. Non enim est abbreuiata manus domini, neq; aggrauata auris eius vt nõ exaudiat: dummodo nos declinemus à malo & faciamus bonum, vitaque nostra in melius commutata vnanimiter omnes maiestatem diuinam supplices deprecemur, vt suam nobis gratiam impartiat: quo posimus vtriq; dignè ambulare vocatione, qua vocati sumus: vt & vos, oues vos esse recordati, minimè vobis licere velitis, eos iudicare, & in eorum vitam anxiè nimis inquirere, à quibus ipsi iudicandi venitis: sed etiam si aliquo fuerimus in delicto præoccupati, Christũ nihilominus audiatis præcipientem: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: & nos eius muneris memores, ad quod arduum nimis & periculosum vocati sumus, ita vitam nostram instituamus, vt ne quod verbo ædificamus, moribus nostris destruere videamur.

Galat. 6. Matt. 3. Matt. 13. Ibidem. Matt. 25. 2. Tim. 2. Matt. 10. Præsides mali cur interdum à Deo dantur. Prouer. 21. Iob. 34. Esai. 24. Osee. 13. Iob. 1. Matt. 26. 2. Cor. 12. Matt 27. Li. 26. moral. cap. 20. 1. Reg. 10. 1. Reg 24. De verbis Esa. homil. 1. Matt. 3. 1. Tim. 1. Matt. 9. Esai. 59. Psalm. 33. Ephes. 4. Oues pastores non iudicent. Galat. 6. Matt. 23.

Quoniam verò homines vtriq; sumus, & hoc ipso nomine peccatores: quia homines, si qua nos appehenderit humana tentatio, sicut Paulus monet, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportemus inuicem in charitate: ac si qui sunt firmiores, imbecillitates infirmorum sustineãt: nec alia magis de re soliciti simus omnes quàm vt seruare posimus vnitatem spiritus in vinculo pacis. Hanc enim ad patrem suum migraturus, testamento nobis reliquit Christus. Hanc sectari nos iubet Paulus: quòd sine ea nemo videbit Deum. Cui si monenti obtemperauerimus, futurum est, vt ex hoc exilio ad manentem illam ciuitatem cœlestem Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur, peruenire mereamur: in qua videre licebit, sicuti est, eum, qui est pax nostra, omnem intellectum nostrum exuperans, Dominum nostrum Iesum Christum, Gratia & misericordia eiusdẽ Domini nostri Iesu Christi: cui laus, honor & gloria in secula seculorum. AMEN.

Ephe. 4. Galat. 6. Ioan. 15. Hebr. 12. Hierusalem visio pacis. Ephe. 2. Philip. 4.

CONFVTATIO PROLEGOMENON BRENTII, QVÆ PRIMVM SCRIPSIT ADVERSVS

venerabilem virum Petrum à Soto, deinde verò Petrus Paulus Vergerius apud Polonos temerè defendenda suscepit.

Auctore D.D. Stanislao Hosio Cardinale Episcopo Varmiensi in Concilio Tridentino Præside.

Opus elegantissimum, nunc recens æditum, & in quinque libros distributum, nostri temporis hæreses primùm ab origine recensens, dein eas complectens controuersias maximas, quæ nunc de fide & religione potissimum agitantur, vti sexta pagina indicabit.

Vltima æditio, nouis ab auctore aucta accessionibus.

ANTVERPIÆ.

In ædibus Viduæ & hæredum Ioannis Stelsij.

M.D.LXVI.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITHVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE,

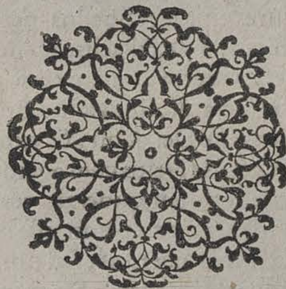
Masouiæ, Samogitiæ, &c. Domino & Hæredi, Domino clementißimo, Stanislaus Hosius Episcopus Varminensis obsequium suum defert.

VIdi, Serenißime Rex, Libellum quendam Ioannis Brentij, quem tibi Petrus Paulus Vergerius dicare veritus non est: neq; sine magna animi mei molestia legi. Vocat is libellum hunc aureum, sed ego non facilè crediderim, aurũ illud, quod prouerbio celebratur, Tolosanũ, maiorẽ perniciem ijs attulisse, quorum est manibus attrectatum, quàm quantam incautis & simplicibus, quorum versabitur manibus hic libellus, adferre queat: Vt si dici meretur aureus, non ex alio quàm ex auro Tolosano conflatus esse videatur. Quid enim? An non omnem ordinem in eo peruertit? an non policiam omnem destruit? an non profert omnia sedulò, quę ad pacem & tranquillitatem Ecclesiæ perturbandam pertinere videntur. Quòd si rectè vir quidam sanctus, pacem omnium rerum esse dixit ordinis tranquillitatem, quæ potest ibi esse pax, Vbi hoc agitur, vt ne quid ordine fiat, vbi nihil aliud laboratur magis, quam vt ea, quę terribilis esse describitur, tanquàm acies castrorum ordinata, quæ sæpè regnum cœlorum in scripturis appellatur Ecclesia, locus ille teterrimus efficiatur, in quo nullus ordo, sed sempiternus horror inhaditat? Ac quòd libellum talem in publicum edendum Vergerius curauerit, nihil miror: quòd autem eum tibi Catholico, Christiano, Orthodoxo Regi dicare, nomenque tuæ Maiestatis, quod vbique terrarum, sicut aliarum virtutum, sic verę pietatis laude cum primis clarum est & illustre, per hunc modum contaminare ausus fuerit, id verò est, quòd mirari satis non possum. Cæterùm quid ille vereatur, qui minimè contentus, ita te nuncupando tibi libro hoc, quantum in ipso fuit, deformasse: ausus est pręttereà virum longè sui dißimilem Aloisium Lipomanum Episcopum Veronensem, quo iam inde à sexcentis propè annis, ex quo tempore Christi recepit Euangelium, nullum ex Legatis Apostolicis vidit Polonia, neque sanctiorem, neque doctiorem: hunc talem virum multò etiam maiore impudẽtia, quàm olim Auxentius hęreticus, grauißimum, doctißimum, sanctißimum virum Ambrosium, ausus est hic homo leuißimus prouocare, vt de capitibus in hoc, vt ipse vocat, aureo libello contentis, te iudice, secum disceptaret. Quid vereatur ille, quem sic in mentem reprobam abijsse videre licet, posteaquàm semel abnegato Christianismo, Lutheranismum amplexus, ex alia in aliam sectam est prolapsus, vt peccatum suum quasi Sodoma prædicet, neque pudeat eum in sua malicia gloriari, dum palàm iactat se quod bis Deo præstitit iusiurandum, id violasse: cuius etiam formulam excudi typis fecit, vt qui sit homo, testatum orbi faceret vniuerso. Ego verò, quòd illius tam eminet, tamque proiecta est audacia, minus miror, quem & frontem pridem omnem perdidisse, & ab omni Dei metu prorsus remotum esse, vel ea sola scripta satis indicant, quę in proximis hisce Varschauiensibus Comitijs in vulgus spargi curauit. Illud non possum nõ mirari, quod inueniuntur nihilominus, qui non sine quadã animorũ assensione commenta legãt eius hominis: qui sic ad omnem leuitatem incubuisse videtur, nihil vt cauerit diligentius, quàm ne quid vsquam veri scriberet. Nolo cætera commemorare, longum enim foret. Vel hęc vna Epistola, quam ad Maiestatem tuam scripsit, quot mendacijs est referta? Principio religionis constituendę causa, te Comitia fingit edixisse, cùm tamen neque in literis, quas ad Consiliarios regni tui scribi fecisti, neque in legatione, quę nuncijs ad minora Comitia de more profectis data est, vel minima fuerit de religione facta mẽtio: quin & illud satis cõstat, multis in terris Maiestatis tuę, qui delecti fuerant ad maiora Comitia nũcij, eis mandatum seriò fuisse, ne quam religionis mentionem inijcerent, néue quid noui de ea decerni paterentur, quòd in veteri libenter essent acquieturi. Cuius etiam dati sibi

ti sibi mandati, cùm ad maiora Comitia venissent, nonnulli fuerunt admoniti. Sed nec illud obscurum est, quòd Maiestas tua nulla alia de re consultationem in Comitijs haberi per nuncios terrarum suarum voluerit, quàm quæ propriè ad Comitia pertineret, nimirùm de ratione qua regnum defendi posset, ineunda: quòd rectè iudicares religionis tractationem ad synodos Episcoporum, non ad regni vel imperij Comitia pertinere. Quamobrem etiam cùm res postulare visa est, vt mentio tamen aliqua religionis fieret, sic per Ioannem Oczieski regni tui Cancellarium, virum non solùm ingenio prudentiaque singulari & admirabili quadam dicendi facultate, sed etiam summa in Catholica & Orthodoxa fide constantia præditum, rem proponi fecisti, disertis vt verbis id explicari mandares, nolle te, vt de constituenda religione, quæ rectè pridem esset constituta, verum vt de eo tantum sententię decerentur, quemadmodum absente à regno Maiestate tua, prouideri posset, vt pax nihilominus & tranquillitas in regno conseruaretur: ac de communi tandem Senatorum omnium sententia decreuisti, si quis in religione nouare deinceps aliquid ausus esset, vt is hostis patriæ, publicæque pacis perturbator haberetur, ac ijsdem, quibus hostis patriæ, pœnis esset obnoxius. Hæc verò, an non ex diametro, quod aiunt, cùm ijs pugnant, quę narret Vergerius? Quem & illud non puduit in eadem Epistola comminisci, cùm vt emendatio quædam fieret abusuum & errorum, qui sunt in Ecclesiam inuecti, nonnulli contenderent negasse Proceres, eam rem ad Romani Pontificis & Episcoporum cognitionem & diiudicationem pertinere: cùm ex Comitiorum Decreto, quæ sunt ante biennium Petricouiæ habita, nuncius à te missus fuerit ad Pontificem maximum, qui non solùm, quod facere Catholicis Regibus & Principibus vsitatum est & solenne, te fore semper in eius auctoritate polliceretur, verumetiam Legatum ab eo mitti peteret, cuius auctoritate, qui sunt in regno tuo religionis ergò motus excitati, tranquillari possent. Cuius legationis decernendæ, princeps in Senatu fuit vir illustris Ioannes Comes à Tarnovv, multis rebus, & bello & pace, magna cum laude felicitateque gestis clarissimus: qui non dubitauit etiam dicere, quòd à Catholico Senatore dictum oportuit: Si qua facta esset quoruncunque tandem rituum mutatio præter assensum Sanctæ Sedis Apostolicæ, futurum, vt Schismaticorum infamiam gens nostra non effugeret. Cùm itaque non de tua magis, quàm de summa Senatus totius voluntate, decreta fuerit hæc ad Pontificem legatio, quòd iste, qui tam est in aliena Republica curiosus, nescire non potuit, quæ est huius hominis tam perfricta frons, vt audeat scribere, negasse Proceres, emendationem abusuum & errorum, ad Romani Pontificis & Episcoporum cognitionem pertinere? Cur enim tanto studio mitti nuncium ab Apostolica Sede petiuissent, si nihil harum rerum ad illam pertinere iudicassent? iam verò conuicium illud, quo Papam & Episcopos, quos veritatis vindices & assertores fuisse semper, & esse dubium non est, hostes veritatis appellat, nunquid à manifesto veritatis hoste profectum non est? Sed ego quò plures eius legi libellos petulantissimè scriptos, hoc magis perspexi, non aliundè quàm ex fraude, fallacijs, mendacijs eum totum constare, qui nihil vnquàm verius loquutus esse videtur, quàm cùm se vocat Exulem Iesu Christi: quandoquidem ex quo tempore se transtulit in aliud Euangelium, & à Christi corpore præcidit, ciuis & domesticus esse Dei desijt, & extorris à Christo factus, in Sathanę se potestatem ipse tradidit, cuius spiritu cùm agatur, alia quàm quę profert, proferre nequit. Neque enim falsum esse potest, quod ait veritas? Quomodo potestis bona loqui, cùm sitis ipsi mali? Videtur is ex eorum esse numero, quos Ioannes vocat Antichristos, de quibus ait: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Sic enim fuit iste aliquando in Christi corpore, quomodo sunt humores mali in humano corpore, qui cùm euomuntur, corpus reuelatur: sic & iste, posteaquàm exiuit, Christi corpus Ecclesia multùm est releuata, gaudendum vt sit exiuisse talem. Non enim ex carne CHRISTI coporis præcisus est, cuius membrum fuit nunquàm, sed pectus tantùm premebat, quo aderat in corpore: magna vt sit CHRISTI corporis alleuiatio consequuta, posteaquàm ex eo humor iste malus egressus est. Nos verò facilè patimur, vt ad renascentijs quinti Euangelij defensionem, tales vocentur: vt sit, quod est in prouerbio, dignum patella operculum. Verùm de homine satis, idque præter animi mei propositum. Nunc breui causas accipe, quibus adductus sum, vt hæc Brentij scripta, quæ tantopere suspicit Vergerius, contrario meo scripto refutanda censerem. Per mihi molestum accidit, cùm eum virum, quem non solùm propter doctrinam, vitæque sanctitatem, verùmetiam propter eius personæ, quam sustinebat, dignitatem, in summa veneratione habitum ab omnibus oportuit, sic ab homine leuissimo, quasi ad pugnam

quandam prouocari viderem. Sed multò illud molestius, quòd ausum est os impudens, ad te ea de re scribere, te sibi iudicem legere, tibi Christiano, Orthodoxo Regi libellum hunc dicare. Quod cùm ab alijs quoque hæreticis non semel iam factitatum esse deprehenderim, vt dicandis tibi scriptis suis nomen tuum contaminarent, suspicionemque tibi conflare conarentur, quasi non aliena sis ab eis voluntate, qui nouatam vel euersam potius religionem Christianam cupiunt, discruciabar animi, non idem à Catholicis adhiberi studium in hac, qua te grauant isti, tam turpi suspicione diluenda. Quàmuis enim talem te præstes in ea, quàm à Maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, Catholica & Orthodoxa religione tuenda & conseruanda, nulla vt eius generis in te vel minima suspicio hærere queat, cùm tamen, qui te non norunt, & libellos omni genere impiæ doctrinę refertos, tibi dicari vident, & qui mos est quinti huius Euangelij, falsos rumores, ab improbis de industria, de te spargi audiunt, datur illis occasio, secùs aliquid de te suspicandi. Quæ res, credibile non est, quantum animo meo sæpè dolorem attulerit. Tantam enim Maiestatem, non solùm crimine, verùmetiam supicione criminis vacare oportet. Hanc igitur vt amouerem à te, tibique coram orbe terrarum vniuerso, castè & integrè semper à te conseruatæ religionis testimonium perhiberem, laborem hunc non grauatim suscepi. Neque verò me clam est, quę sit istorum hominum petulantia, quamq; procax conuiciandi libido, qui nescio, cuius à quouis alio potius, quàm à Christo profecti, Euangelij assertores videri volunt, quibus maledictis eos insectari cõsueuerint, qui ab ipsorũ opinione dissentiunt, neq; statim, quod ipsis videtur tanquàm Dei verbum adorant. Sed ego nihil moror istorum conuicia, dum nomen tuum ab ea suspicione, quam tibi conflare conantur, vindicare queam. Quin etiam ornari me interpretor, quoties à turpibus nomen meum traducitur: vituperari contrà, si lauder à talibus illaudatis. Deum precor, vt Maiestatem tuam diu seruet incolumem & felicem. Ex castro meo Heilsbergk, Idibus Octobris, anno Domini M. D. LVII.

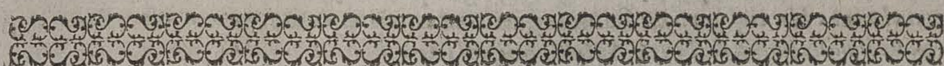
PRÆ-

PRÆMONITIO AD LECTOREM.

EN opus tibi nouum, summaq́ laude dignum, Christiane Lector, inde ex Polonia missum & ab obtimis viris exoptatum: quod nos eo tibi damus libentius, quò certius persuasi sumus fore, vt huius libri lectione simul & causa Ecclesiæ Dei maiorem in modum illustretur, & hæreticorum huius ætatis falsitas luce clarius coarguatur. Est eiusdem auctoris opus illud, quod Moguntiæ ante paucos menses accepimus editum, & communi Episcoporum in Polonia nomine publicatum sub hoc Titulo: Confessio Catholicæ fidei Christiana. Vtrobique nihil reperias, quod non purum, pium, sanum, & salutare sit, & hac quidem ætate scitu lectúque dignum prorsus. Illic Catholicæ religionis & doctrinæ syncera & luculenta, vt alibi ferè nusquam, extat assertio, digna profectò, quæ omnium manibus noctes ac dies euoluatur. Hic eiusdem sanæ Catholicæq́ doctrinæ accedit defensio, quæ non solùm Brentium, sed etiam eiusdem farinæ Sectarios omnes in præcipuis totius doctrinæ capitibus, & maximis hæreticorum hodie omnium præsidijs atque extremis refugijs, ita refellit ac prosternit, vt si æque iudices, vires illis omnes ademptas, atque ab hoc vno velut Achille, fractas fateare necesse sit: adeò decenter, grauiter, ingeniosè, piè & eleganter excutiuntur, asseruntur, propugnantur, quæ contra hæreses hoc tempore grassantes Catholicè discenda, docendaq́ & opponenda sunt. Narratur autem ab initio historia, quam certe nosse refert, & delectat quoque plurimum, quibus gradibus hic in Germaniam Sathanismus irrepens, nihil ferè iam tutum à Sectarum contagijs, & innoxium reliquerit. Vnde noua in orbem Euangelia, sed minime læta & fausta, summa cum animarum pernicie magis & magis passim inuebuntur. De Auctore ipso, vt qui superstes est, non attinet dicere, quem pro dignitate laudare tam sit nobis difficile, quàm præclarum alijs Episcopum spestatissimum imitari. Nec potest obscurus vulgarisq́ videri, qui tot annis in aula Regia versatus, & à maximo Rege ad negotia grauissima, ad legationes honorificentissimas diu multumq́ adhibitus fuit. Is sæpe comprobauit suam fidem, industriam atque virtutem Sarmatis, Lituanis, Russis, Prussis, Masouijs, Bohemis, Germanis Doctrinam verò & eloquentiam eam comparauit, quæ & elegantissimo scriptore, & præstantissimo Theologo, & optimo Episcopo digna sit. Cui rei hoc sane opus argumento est, vbi dici non potest, quã solide confirmetur in veteri pietate Catholicum pectus, præsertim si recta secum quis reputet tot sectas huius temporis horrendas, quot superior ætas vno eodemq́ tempore nulla sensit, multisq́ iam inter se modis ita dissectas etiam, vt earum neq modũ, neque finem vllum inuenire possis. Deinde cùm Sectarum harum tanquã pessimarum arborum semina radices fructus atq germina, quæ nostro & cõmuni Ecclesiæ malo persentiscimus, rite considerantur, mox apparent huius nostræ tẽpestatis densissimæ tenebræ, ac cũ his coniunctæ multiplices pestes, diræq́ furiæ ceruuntur, quæ nunc agminatim in Ecclesiã irruunt, simulq́ magistræ & ministræ sunt omnis impietatis, licentiæ, nequitiæ, barbariei atque vastitatis. Certe si nihil scriptũ extaret aliud, vel ex hoc vno libro perspiceret nõ cæca posteritas, quæ quãtaq sit ista stultitia, ne dicã insania nostra, qui nihil fere pensi nunc habemus, quid Apostoli & Apostolici viri, quid veteris Ecclesiæ proceres & præclari maiores nostri docuerint, tradiderint, obseruarint. Itaq (proh pudor) his nouis doctoribus, qui veteem sæpe impietatem, erroresq́ iam pridem damnatos & crassos nobis obtrudunt, his, inquam, aures adhuc damus ac fidimus, nimirum perinde ac leues Galathæ illi à Pseudoapostolis persuasi: vt iam in hoc, iam in illud Euangelium, quod non accepimus, neque Patres euangelizarunt, sed hæc infelix ætas effinxit, cito transferamur, omniq́ vento nouæ doctrinæ, quæ se Euangelij nomine venditat, huc, illuc instar arundinis circũagamur. Sed ne multis, hoc vnum admonebimus, Petrum à Soto Theologum Hispanũ, qui ab hoc Episcopo nostro hic contra Brentium defenditur, pro se quoq scripsisse, ac eidẽ Brentio aduersus Prolegomena eruditè respondisse. Defendit autem Sotũ hic Episcopus, priusquàm Soti opus in lucẽ prodijsset, aut certè ad ipsum in Poloniã vsq peruenisset, non tam quod Soti causam propugnare, quã suis Polonis cõsulere voluerit, apud quos Paulus Vergerius homo æquè fastuosus ac petulans apostata de Brẽtiano opere tantoperè gloriabatur, vt hinc ille etsi non Theologus Catholicis insultare, eosq́ ad disputationem coram Rege publicã prouocare, non vereretur. Qua de re lege suprà in Auctoris Epistola Nuncupatoria. Fuit & alius Hosius eiusdem nominis, Episcopus Cordubensis, cuius fidem, & industriam summam probarunt Patres in Synodo Nicæna, cùm Ariana Secta Ecclesiam Dei & Catholicos omnes miserè exagitaret. Nunc habet ætas quoque nostra (Christo gratia) suum Hosium, Episcopum Varmiensem, cui neque simplex pugna est cum Arianis & Seruetianis illis, quæ multis in locis hærent con-

tagijs: sed qui cum omnibus ferè monstris hodie in Ecclesia grassantibus congreditur, eaq; sic dextrè conficit, vt si hunc ducem sequare, reliquias quidem agnoscas veterum, & iampridem damnatarum hæresum superesse, vires autem & robur illis ipsis inesse nullum videas, quo inferorum portæ & Sectæ istiusmodi iam inter se dissectæ consistere, ne dum aduersus columnam veritatis Ecclesiam præualere possint. At quantò rectius causa religionis haberet, quantoq; commodius & impietas disijci, & pietas orbi restitui posset, si multos id genus Hosios hæc ætas ferret, nimirum qui in pascendo seruandoq; grege Dominico, qui in arcendis lupis, & conuincendis hæreticis non dissimili vigilantia pariq; doctrina, copia, grauitate, synceritate & fide præstare, seq; muros pro domo Dei aduersus Philistæos istos opponere vellent & possent. Rogandus vtique Dominus messis & princeps Pastorum, vt misertus tandem ouium dissipatarum, quæ passim oberrantes, miserè pereunt, mittat ipse pastores secundum cor suum, & idoneos operarios in messem suam, Amen.

ARGVMENTA QVINQVE LIBRORVM HVIVS OPERIS.

Liber primus recenset ab origine nostri temporis hæreses.

Secundus agit de legitimis iudicibus rerum Ecclesiasticarum.

Tertius docet de auctoritate Sacræ Scripturæ.

Quartus est de Ttraditionibus.

Quintus tractat de Catholica Ecclesia.

In quorum capitum maximè nunc inter Doctos controuersorum tractatione, præter multiplicem & reconditam eruditionem, habes Confutationem solidam argumentorum, quæ Brentius & similes Ecclesię aduersarij hac ætate potissimùm adferre, & Catholicis obiectare consueuerunt. Nec est vlla ferè materia de religione hoc tempore controuersa, de qua iudicare non possit qui huius auctoris opus excusserit diligenter.

LIBER PRIMVS DE HÆRESIBVS NOSTRI TEMPORIS, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.

RIVSQVAM excutiamus argumenta Brentij, visum est de varijs huius temporis sectis nonnulla præfari, quod à præsenti nostro instituto minimè fuerit alienum. Etenim Sathanismus hic, quem in hac pręfatione nostra recensebimus, non aliunde sumpsisse videtur originem, quàm ex his quatuor capitibus, quę in hoc libello suo Brentius asserit. Nam dum vnusquisque sibi de doctrina religionis iudicium arrogat, dũ arbitratu suo scripturas interpretatur, dum nihil in eis difficile, nihil obscurum esse persuasum habet, dum præter eas nihil recipi, traditiones autem Patrũ prorsus reijci debere censet, dum Ecclesiam neque videri, neque cognosci posse credit, ita vt cuique cœtui liberum sit nomen Ecclesiæ vendicare, quis non videt, ex his doctrinæ Brentianæ capitibus, cuius primus auctor fuit Martinus Lutherus, natum esse Satanismum, qui nunc regnat in multis partibus Germaniæ, qui pedetentim etiam in Poloniæ regnum & adiunctas illi terras irrepere conatur? Quamobrem nihil ab instituto nostro fecerimus alienum, si nonnulla de eo pręfati fuerimus.

Ante quadraginta hos annos is fuit orbis vniuersi status, quàm latè patet in eo nomen Christianum, vt rectè de illo dici potuerit, quod in Genesi scriptum legimus: Erat terra labij vnius & sermonum eorundem: quodque scribitur in Actis Apostolorum de ijs qui primi in Christum credere cœperunt: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Sicut vnus Deus ab omnibus colebatur, ita fide vna retinebatur, vna fuit & eadem administrandorum sacramentorum ratio, vnus & idem propè ceremoniarum vbique ritus. Idipsum dicebant, idipsum sentiebant, idem sapiebant omnes, vt facilè ciuitatem illam agnosceres, cuius participatio in idipsum. Quamobrem cum vna & eadem essent omnes mente præditi, nomine quoque non nisi vno & eodem censeri volebant. Non vocabantur alij Gnostici, alij Apostolici, alij Euangelici, non alijs quibuscunque nominibus censebantur, sed à Christo, quem vnanimiter profitebantur omnes, in quo sibi solo fas esse gloriari persuasum habebant, Christiani cuncti nominabantur: quo nomine nullum sibi dari posse nomen gloriosius existimabant: Homines enim erant recti & simplices, ac timentes Deum, qui non in contentione sermonis, sed in simplicitate fidei regnum esse Dei crederent, nec aliud scirent Euangelium, nisi quod à Christi spiritu profectum, de Christo per Christi discipulos scriptum esset.

Gene.11. *Actor.4.* *Orbis Christiani ante 40. annos in religione consensus.*

Hic fidei consensus & concors omnium inter se Christianorum doctrina, cùm apud alias nationes, tum apud finitimos nobis Germanos lõgo seculorum interuallo viguit: præcipuè verò apud eos populos omnes: qui sunt imperio Maiestatis tuæ subiecti, siue hi Poloni sint, siue Lituani, siue Russi Catholici, siue Prussi, siue Masonij: ex quo tempore semel hæ gentes omnes Euangelium Christi receperunt, semper apud eas iam inde à sexcentis propè annis consensus hic fidei constans, perpetuus & inuiolatus permansit. Quodque magis admireris, anni plus minùs centum quadraginta intercesserunt, cùm vicinam regno Maiestatis tuæ Bohemiam lepra VValdensis infecit: ex eo factum est, vt bona pars illius ab orbe reliquo Christiano se præciderit. Quæ res quantas ei regno calamitates attulerit, nihil hic opus est cõmemorare. Cùm autem cõmunis nostræ cum illa gente lingua sit, nullis tamen Sathanæ fraudibus adduci potuit, vt sensu & consensu totius Ecclesiæ posthabito, Bohemorum partis esse vellet.

VValdensis secta Bohemos distrahit.

Qua in re quid potissimũm prædicem? Episcoporumne regni vigilãtiam, an sanctorum maiorum tuorum, penes quos tum erant regni gubernacula, religioné singularem? Vtrique digni, quorum nomina laudibus omnium celebrentur. Nam & illi memores, in qua essent à Deo specula collocati, nihil curę, solicitudinis, laboris prætermiserunt, quò possent à Christo sibi commissi gregis sui salute prospicere. Neque cuiusquam potentiam reformidarunt, sed se murum pro domo Israël opposuerunt, neque vllum bonorum pastorum officium in se requiri passi sunt. Et hi pientissimi Principes, alter proauus tuus VValdislaus Poloniæ Rex, alter frater eius patruelis Vitoldus, cùm etiam regnum illis esset à Bohemis delatum, qui nuper adeò segregauerant se, & à Christi corpore Ecclesia præciderãt, admirabili quadam animi magnitudine regnum potius respuen-

Vigilantia Episcoporum, & Regum pietas in Polonia.

dum sibi esse duxerunt, quàm vt indignum aliquid Christianis Principibus committerent. Quin disertis etiam verbis legatis Bohemorum renunciarunt, sibi religionem esse, apud hæreticos regnare. Quòd si verò illi in viam rectæ religionis, & ad societatem vniuersę Ecclesiæ redire vellent, Reipub. Christianæ causa, alterutrum de ipsis, quin regni gubernacula suscipiat, non esse recusaturum.

Est ne autem, aut fuit multis seculis Principum aliquis, cuius religio cum horũ Principum religione potuerit comparari? Mihi verò nihilo videntur etiam illis inferiores nostri fuisse, quos olim Christo dixisse legimus: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Quid enim illi nisi nauiculas & retia piscatoria reliquerunt? isti verò delatum etiam sibi regnum repudiandum potiùs esse duxerunt, quàm vt illius consequendi spe, quò minùs liberè Christum sequi possent, impediri se paterentur: quàm vt à Christi corpore, vna, sancta, catholica Ecclesia separati esse vellent. Sonabat procul dubio semper in eorũ auribus vox illa Christi, quam ex tuo quoq; pientissime Rex, ore, in celebri Senatorum totiusq; populi corona prolatam aliquando audiuimus: Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animę verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non illi cœlestia regna terrenis, non sempiterna caducis esse commutanda putauerunt: sed sicubi Christi religio agebatur, nullum eis tam suaue fuit meritum, quin & spiritus ipse vilis erat, quē amittere priùs quàm religionis causam deserere, prompto semper & parato animo fuerunt. Hac igitur & Episcoporum vigilantia & singulari principum pietate, qui nec metuendum sibi quēquam pręter Deum, nec illius charitati quicquam anteponendum esse putauerunt, factum est, vt per annos iam propè sexcentos integra & incōtaminata in terris Maiestatis tuę Christiana, Catholica, & Orthodoxa fides permaneret.

Matt.19.

Matt.16.

Cęterùm annus nunc agitur quadragesimus, cùm in lucem prodijt Martinus Lutherus, à quo primùm nostro hoc infœlici seculo fax est in Ecclesia Dei discordiarum accensa. Ex quā parua autem scintilla, quę non difficulter opprimi nascens poterat, quātus ignis exarsit? Initiò non alia de re quàm de peccatorum condonationibus, vulgò vocant indulgētias, disputari cœptū est. Eas Lutherus oppugnabat, non quòd legitimū earum vsum prorsus dānaret, sed quòd abusum ferendū non esse putaret. Vt autem in hanc arenam descenderet, non recti zeli feruore, neque studio pietatis adductus est: sed cùm permolestè ferret, quòd sui ordinis fratribus prædicandarum indulgētiarum anteà munus mandatum erat, qua ex re non parum etiam emolumenti capiebant, id ad Dominicanos translatum fuisse, sicque suis commodum illud interuersum; hæc illi causa fuit in certamen istud prodeundi. Quamobrem non aliò prima hæc illius velitatio, quàm ad Deum ventrem referebatur. Quod etiam ipse dissimulare non potuit. Nam cùm ad disputationem cum Eckio ventum esset, ac inflammatus ita Lutherus, modestię fines prætergressus, admonitus à quibusdam fuisset, quandoquidē Dei causa tractaretur, vt modestius eam in spiritu lenitatis ageret, in hæc verba prorupit: Non propter Deum hæc res cœpta est, neq; propter Deum finietur: Sic ille morbum animi sui celare diu non potuit.

Qua occasione Lutherus nouã seuit dissidia.

Lutheri cōfessio

Nunc tu mihi diligenter illud animaduerte, quod ab Augustino scriptum est, duas radices in duobus agris à duobus agricolis plantari. Plantat vnam Christus in cordibus bonorum, plantat aliam Diabolus in cordibus malorum. Quæ plantatur ab hoc, radix est malorum omnium cupiditas: quę plantatur ab illo, radix est bonorum omniū charitas, de qua dicit apostolus: In charitate radicati atque fundati. Nec de radice charitatis aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni nasci potest. Simul illud considera, ex vtrā harū radice nata sit causa Lutheri, vt quis illius agricola fuerit, intelligas. Quamlibet in eum suauiter effusus fueris, tamen velis nolis fatearis oportet, quòd non ex charitatis, sed ex cupiditatis radice processerit, quam in illius corde plantauit Diabolus. Certum est enim & indubitatum, quod ne mutiuisset illa quidem contra indulgentias, si prædicandarum illarum negotium sui ordinis fratribus datum fuisset: sed quod per alios intercipi videbat, quod suis delatum esse maluisset: ea verò iusta illi causa visa est, quamobrem istas tantas tragœdias excitaret.

Aug. ser. 44. de tempore.

1. Tim. 6.

Ephe. 3.

Ex radice cupiditatis in Luthero plantata fructus nouæ sectæ processit.

Habemus itaque iam, ex qua radice processerit prima Lutheri velitatio, nimirùm ex radice cupiditatis, quæ crebris contentionibus magis etiam atq; magis aucta est indies. Nam initiò nō alia fuit quàm pecuniæ cupiditas: accessit posteà cupiditas gloriæ, quam perniciosior etiā est cōsequuta cupiditas vindictę, quæ posteà in odium quoddam exarsit implacabile. Satis constat, minùs pręfractum initio fuisse Lutherum, vt qui minimè recusaret, eorū, quorum debebat iudicio scripta sua subijcere. Extāt eius in epistola quadā ad Leonem Pontificem hęc verba, quæ scripsit ante annos duodequadraginta: Beatissime pater, postratū me pedibus tuę beatitudinis offero, cū omnibus quę sum & habeo: viuifica,

Quæ Lutherum fecerunt paulatim deteriorem.

Lutheri erga Pōtificem submissio.

viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Sed verum est quod à Philone scriptum est quòd contentio est materia iracundiæ, & ideo contentiosiores quiq; in disceptationibus cæterisque colloquijs ad iram mouentur. Et hoc iræ proprium est, quòd facilè fallitur, fallitque: vt non temerè quenquam iracundum veracem reperire liceat, tãquàm deuictum ebrietate animi, non corporis. Quantò maiore contentione actum est de rebus quæ videri poterant initiò non maximo cum periculo coniunctæ, tantò longiùs est à veritate discessum. Et est hoc ita natura comparatum, vt nõ ferè nascatur error aliquis, qui non secum plures trahat alios: vix vt quemquam reperire liceat, qui posteaquàm in vnum aliquem errorem prolapsus est, non discedat indies à recta via longius. Quemadmodum in cantu si vel vna aliqua in re turbata sit harmonia, per omnia confusa quædam existit dissonantia: ita doctrinæ consensus vna aliqua hæresi & dogmate à viri symphonia discrepante interruptus, subinde fit ad maiorem confusionem progresio. Et sicut in humano corpore loco suo mota qualitatum temperata constitutione, ex qua sanitas & partium ac omnium inter se virium integritas consistit, alia ex alijs vitia & morbi consequi solent: ita si vel semel sanitas mentis læsa, nec rectè sit constituta, magis indies atque magis afficitur, & ægrotat homo periculosius. Hoc in Luthero quoque vsu venisse videmus: Sanabilis erat initiò morbus, sed progressu temporis serpebat malum longius.

Phil. lib. 2. Allegoriarum legis.

Error vnus ferè plures secum trahit.

Ac primùm quidem fecit quod est hæreticis omnibus commune, vt Romani Pontificis auctoritatem labefactare, & eum in ordinem cogere conaretur. In hunc rabiem suam conuertit omnem, summaque contentione perficere conatus est, vt plurimorum ab eo voluntates alienaret, & eum in ordinem redigeret, quò sic gubernatore sublato (sicut ait ille) atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia sibi grassari liceret. Itaq; facinus ingens aggressus, omnes pontificij iuris libros cum plerisq; literis pontificijs, vulgò bullas vocant, incendit. Nec ita multò post librum scripsit de Captiuitate Babylonica, in quo ne Sacramentis quidem intactis, sursum ac deorsum omnia miscere conatus est. Hanc illius insolentiam cùm per triennium tolerasset Leo Pontifex, ac multùm sæpeque monendo vt in viam rediret, nihil profecisset, fecit tãdem pro officio suo, vt eum hæreseos condemnaret, & è cœtu piorum eijceret: ex quo iam anteà ipse se eiecerat. Hic ille magis atque magis furere, ac rationes omnes inuestigare, quibus odium erga Pontificem suum expleret: quem de gradu suo deiectum, atque omni prorsus auctoritate spoliatum cupiebat. Vna hac in re curæ illius cogitationesque consumebantur omnes. Itaque nõ iam ille scribendis deinceps libris, qui esset, aut quid non esset cũ pietate coniunctum, sed quid incommodare Papatui maximè posset, spectandum esse putauit: vt quicquid scriberet, quicquid diceret, quicquid faceret, omnia in odium & despectum Papæ, Conciliorum & Episcoporum faceret. Fatetur hoc adeò ipse in quadam epistola ad Argentinenses, ad quos in hæc verba scripsit. Hoc diffiteri, inquit, nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius aut alius quispiam, ante quinquennium persuadere nihil potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabã, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam, hac re Papatui valdè me incommodare posse. Nonne hic apertè cõfitetur ipse, peregrina sua doctrina populo inculcanda non hoc se spectasse, vt Christi gloriam propagaret, vtque veritatem illius patefacere, sed vt odio ipse erga Papam excæcatus, eodem illius odio cæteros inflammaret? Tantà autem fuit mens illius infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dummodò per hanc occasionem incommodare Papatui potuisset.

Lutherus à Põtifice oppugnando exorditur sectam.

Cyp. li. 1. epi. 3.

Lutheri certamen contra Ecclesiæ Sacramenta.

Damnatus à Pontifice Lutherus, nihil nisi Papatui incommodare excogitat.

Testimonium Lutheri.

Cùm itaque in omnibus dictis, scriptis, factis suis, non alios quàm iram & odium pesimos consultores adhibuerit, erit adhuc quisquam qui dubitet, quæcunque ab eo profecta sunt, aliunde quàm à Diabolo profecta esse? Si quis est huiusmodi, tollet illi dubitationem hanc Lutherus ipse, qui in libro quem inscripsit de Missa angulari, quem habuerit auctorem doctrinæ suæ, non obscurè fert. Inducit enim ibi Diabolum secum disputantem, ac fortiora contra Missam argumenta proferentem, quàm quæ refelli à se potuerint. Cuius etiam vocem inibi describit, quòd ea grauis & robusta sit, tamque terribiliter insonet, vt vsu quandoque eueniat, quòd post collationem cum Dæmone nocturnam homines postridie manè mortui reperiantur: Nam & corpus, inquit, occidere potest, deinde verò animam ita reddit anxiam, vt in vno momento quandoq; necesse habeat è corpore migrare. Quod sæpè sibi quoque ipsi propemodum accidisse scribit. Quin & accidit ad extremum. Nam qui vespere benè potus erat & hilaris, po-

Lutherum malo spiritu actum pleraque perfecisse.

ſtridie manè repertus eſt in lecto mortuus, cùm totos annos vndetriginta magnos in Eccleſia Dei motus excitaſſet. Atque hoc eſt illud, quod adeò magnificè prædicatur à quibuſdam, Dei verbum & Euangelium non à Chriſto, ſed ab auctore Sathana profectum, ſicut ipſe fatetur, qui primus id in lucem edidit. Nam ab eo ſibi gloriatur argumenta eſſe ſuppeditata, quibus à ſacerdotium & ſacrificium euerteret. Quibus euerſis, quid aliud quàm Deus ipſe ſublatus è medio, vel ſaltem in ordinem coactus eſſe videtur? Nam vbi nullum ſacerdotium, nullum eſt ſacrificium, ibi conſequens eſt, nullum etiam Deum agnoſci. Quamobrem cùm ſibi conſcius eſſet Lutherus, à quouis alio potius, quàm à Chriſto ſuum Euangelium eſſe profectum (ſi modo tam impiam doctrinam tam præclaro nomine appellare fas eſt) noluit ſectatores ſuos vocari Chriſtianos, quod nomen commune fuit omnium, qui ante quadraginta hos annos, quibus Lutheri dogmata in vulgus ſpargi cœperunt, Chriſtum profeſsi fuerant, ſed vocauit eos Euangelicos, vt vel ipſa hac appellatione ſe ſuoſque à Chriſto & à corpore eius vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia ſegregatos, neque ſibi commune quicquam eſſe cum Chriſto declararet.

Lutheri ſectatores dicti Euangelici.

Habet Maieſtas tua, vnde ſit profectum iſtud, quod nunc nonnulli vocant Euangelium, & purum Dei verbum, idque ex propria ipſius auctoris confeſsione, qui ſicut olim dixit Chriſtus: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris, cœleſtem illum patrem ſuum Deum indicans, ſic & ipſe dicere non dubitauit: Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui miſit me patris Diaboli, à quo ſuppeditata gloriatur argumenta, quibus & ſacerdotium & ſacrificium euerteret, atque ita verum veri Dei cultum abrogaret omnem. Quòd ſi non confiteretur hoc ipſe Lutherus, vel res tamen ipſa clamat, quod ille primus in lucem ętate noſtra protulit, nõ Dei, ſed Diaboli verbum eſſe. Etenim Deus noſter ſicut à Paulo ſcriptum legimus, Deus eſt pacis & dilectionis, non diſſenſionis: qui verò diuidit inter fratres, Diabolus eſt, ait Propheta. Cùm igitur ex verbo Lutheri tanta diuiſio, tanta ſeparatio ſit ſubſequuta, quantam nunc in Eccleſia (proh dolor) videmus, cum ex eo tot ſectę tam diſſectæ ſint prognatæ, cuius id alius quàm Diaboli verbum eſſe credemus? Omnis ſpiritus, ait Ioannes, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus. Soluit autem Ieſum, quemadmodum vbi de traditionibus agebamus, ex Auguſtino pluribus docuimus, qui vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiam in ſe ipſa ſeparat ac diuidit. Chriſtus propterea mori dignatus eſt, vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Lutherus propterea & ſcripſit & fecit omnia, vt quos pretioſo ſanguine ſuo Chriſtus congregauerat, eos diſpergeret. Deinde verò mortis etiam ſuæ genere Chriſtus declarauit, quàm ſibi diſpliceret omnis diuiſio. Nam neque Ioannis mortem ſuſtinuit capitis truncatu, neque ſicut Eſaias Propheta ſerra diſſectus eſt, vt in morte ſine mutilatione corpus integrum ſeruaret, & cauſa ſubduceretur ijs, qui cupiunt Eccleſiam in partes diſcindere. At Lutherus per omne vitæ ſuæ tempus nihil aliud maiore ſtudio contendit, quàm vt quod integrum corpus Chriſti inter manus perſecutorum in cruce permãſerat, id inter manus Chriſtianorum iam deinceps integrum eſſe deſineret: Itaque quod non fecere tum impij milites, vt frãgerent corpus Chriſti, fecit hoc iſte, ſpeciem pietatis habens, virtutem autẽ eius abnegãs, vt in multas partes diuideret totum corpus Chriſti, vnã, ſanctã, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam. Et erit adhuc, qui dubitet verbum illius verbum diaboli eſſe? Cuius ita proprium eſt diuidere, lacerare, ſpargere, ſicut Chriſti proprium eſt, quæ diſperſa ſunt, congregare.

Cur Lutheri doctrina probari non poſſit. *Ioan. 7.* *2. Cor. 13.* *1. Cor. 14.* *Oſeæ. 13.* *1. Ioan. 4.* *Ieſum ſoluere.* *Aug. tract. 6. in epiſt. Ioannis.* *Luth. ſtudia plena diſſenſionis ac diuiſionis in Eccleſia.* *3. Tim. 3.*

Ne verò putes, temere nos Martinũ Lutherũ arguere diuiſionis et diſperſiõis in Eccleſia Dei factę, audi piẽtiſsime Rex, in quot ille ſectas quã diſſectas nobiliſsimum Chriſti corpus diſſecuerit: Nã ſimul ac licere ſibi voluit, inflatus ſenſu carnis ſuæ, à cõmuni ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ certis in dogmatibus diſcedere, vide quæſo, quot & quantarum is diſceſsionum ac ſeparationum auctor alijs deinceps fuerit. Erat quaſi frater illius iuratus Andreas Carolſtadius, quem arctiſsima neceſsitudine ſibi deuinctum habebat: is non totos duos annos in eadem cum eo ſententia permanſit. Nam dum abſens à VVittemberga fuiſſet Lutherus, præter voluntatem illius Miſſam abrogauit, habitum religioſum abiecit, ſacroſanctam Euchariſtiã prophanis manibus attrectari fecit, concitatæque plebi fuit auctor, vt quaſi portis effuſa patentibus, infecta ſigna templis & aris inferret, & ex illis imagines eijceret. Quamuis autem VVittembergam reuerſus Lutherus rem ipſam non improbaret, quoniam tamẽ alio quàm ſeipſo auctore factum eſſet, quaſi minùs rectè neque ordine factum, grauiſsimè reprehendit. Adeò ferre non potuit vel ſtatui vel mutari quicquam ab vllo mortalium, ſiue in doctrina, ſiue in ritibus, niſi priùs id per ipſum ita fieri debere ſancitum fuiſſet. Tanta fuit in homine gloriæ cupiditas, vt quod ad illius amorem attinet, rectè dicere potuerit: Riualem poſſum non ego ferre Iotem. Scripſit is duos libros contra cœleſtes Prophetas, in quorum altero monet, vt præ-

Sectarũ auctor Lutherus. *Andreas Carolſtadius.* *Lutherus gloriæ cupidiſs.*

dicas

dicatoribus qui imagines per plebem eijci iubent, aqua & igni interdicatur, aut tale in eos exemplum edatur, vt abſtinere deinceps neceſſe habeant, quòd ab imaginum demolitione venitur ad cædem. Boni Domini, inquit, non hic eſt diaboli ſcopus, vt oppugnentur imagines, ſed vult ſibi foramen fieri, per quod ſanguinem profundat, & cædes faciat in orbe terrarum. Spiritus iconomachorum non eſt bonus, ſpirat enim cædes & ſeditiones, etiam ſi celet & diſsimulet ad tempus, quandiu non videt opportunitatem. Itaque acerbæ inter eum & Carolſtadium inimicitiæ exarſerunt, & ſic eſt alter in alterum debacchatus, vt vterque ſit alteri factus pluſquam hæreticus. Inimicitiarum autem & contentionum hęc quoque non minima cauſa fuit, quòd vterque ſibi gloriam hanc vendicabat, quòd primus ipſe veritatem Euangelicam in lucem extuliſſet. Et conſtat primum fuiſſe Carolſtadium, qui ſacerdos cùm eſſet, vxorem duxit, & ea fecit, quæ paulò antè commemorauimus: quo nomine laudem aſſertæ veritatis Euangelicæ ſibi deberi putabat. Sed cùm anteferri ſibi Lutherum videret, qui & ingenio, & doctrina & eloquentia longè præſtabat, viſum eſt illi, quò ſuum quoque nomen celebre ad poſteros tranſmitteret, nouum doctrinę genus proferre: quod cùm Lutherus nondum attigiſſet, nullā inuentæ huius gloriæ partem arrogare ſibi poſſet.

Primus apud Germanos ſacerdos qui duxit vxorem Carolſtadius.

Cui doctrinæ proferendæ conſtat occaſionem Lutheri ſcripta dediſſe, qui ſicut Caluinus etiam fatetur, tranſſubſtantiationem oppugnans, claſsicum canere viſus eſt, ad Sacramentariorum hæreſim excitandam. Docuit enim Lutherus etiam poſt conſecrationem panis & vini ſubſtantiam in Euchariſtiæ ſacramento remanere. Quod ſic nonnullis acceptum eſt, quaſi quem ſcripturæ produnt incarnatum, eum ipſe Chriſtum doceret impanatum, quem etiam extra ſumptionem in Euchariſtia nefas eſſet adorari. Quaſi verò non verbo Chriſti, ſed ſumptione noſtra Chriſti corpus in Euchariſtia conficeretur: vt niſi ori noſtro foret admotum, tanta vis eſſe verborum Chriſti non poſſet, vt illud Chriſti corpus efficerent. Quid autem hoc eſt aliud, quàm ſcripturæ verba peruertere, & loco illius, quod à Chriſto dictum eſt, Hoc eſt corpus meum, dicere, hoc erit quando ſumetur? Cæterùm Buceri fraudibus adductus eſt Lutherus ante annos viginti, vt in hanc ſententiam illius iret: nam non aliter ſibi perſuaderi paſſus eſt, vt corpus & ſanguinem Chriſti in S. Euchariſtia ſubſtantialiter eſſe confiteretur, quàm ſi viciſsim hoc ſibi Lutherus conceſsiſſet, quòd extra vſum non ſit ibi corpus & ſanguis Domini: quemadmodum articulum Louanienſem decimumtertium explicans vir inſigni doctrina prǫditus Ruardus Tapper ſcriptum reliquit. Sic dolis Buceri captus Lutherus, dum in ſuam factionem pertrahere Bucerum conatur, factus eſt & ipſe Sacramentarius. Nihil eſt enim quod magis valeat ad confirmandam Sacramentariorum hæreſim, quàm hoc Buceri dogma, quod à Luthero fuit approbatum. Qua de re non vno loco Ioannes Caluinus gloriatur. Hactenus progreſſus erat Lutherus. Huc tamen impietatis nondum proruperat, vt auderet negare, præſens in Euchariſtia Chriſti corpus & ſanguinem adeſſe. Primus hoc ætate noſtra negare auſus fuit Andreas Carolſtadius, cui Philippus Melanchton hoc tribuit elogium, hac ipſa de re ſcribens: Carolſtadius, inquit, primùm excitauit hunc tumultum, homo ferus, ſine ingenio, ſine doctrina, ſine ſenſu communi, quem nullum vnquàm humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abeſt, vt in eo manifeſtatio aliqua Spiritusſancti animaduerſa ſit. De quo & illud alibi ſcribit: Quod ſicut Lutherus Papæ, ſic ille viciſsim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione controuerſiam hanc de Cœna Domini mouerit. Ac addit præclaram ſententiam, cui vtinam ex animo faueret: Meo certè iudicio, inquit, magna eſt temeritas, dogmata ſerere non conſulta Eccleſia veteri. Et tamen, hic talis, qualis à Philippo deſcribitur, ita multos reperit qui nefarium hoc dogma ſuum approbarent, vt plures iam Sacramentarios, quam Lutheranos, videre liceat: & inter eos non paucos excellenti doctrina, & ſingulari quadam dicendi ſuauitate præditos, qui Carolſtadium, quàm Lutherum ducem ſequi maluerunt. Itaque contra genus hoc hæreſeos complures libros edidit, in quorum vno cui titulum fecit, contra Zuinglium, Oecolampadium, aliosque nouos Vicleffiſtas, grauiter in hoc ſectæ genus inuehitur, & eos in decem fermè foramina atque effugia ſcripturam laceraſſe ſcribit. Neque ſe legiſſe turpiorem vnquàm hæreſim, quæ ſtatim in initio tot inter ſeſe capita, tot ſectas habuerit: etiam ſi in principali cauſa, vtpote in perſequendo Chriſtum, vnanimes exiſtent. In eo verò libro quem inſcripſit, quòd iſta verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum, adhuc firmiter ſtant, ſeptem: In illo autem, quem paulò antè quàm fuiſſet mortuus, breuem confeſsionem inſcripſit de venerabili Sacramento Euchariſtiæ, enumerat octo diuerſas & pugnantes inter ſe verbórum iſtorum, Hoc eſt corpus meum, interpretationes. Quarum prima fuerit Carolſtadij, ſecunda Zuinglij, tertia Oecolampadij, quarta Suenckfeldij, quē per contumeliam

Caluin. in defenſi. 2. contra Ioachi. VVeſt.

Luth. ſcripta ſectæ Sacramentariorum occaſionē dederunt.

In Epiſt. ad Frēder. Miconium.

Suenck-

Stenckfeldium vocat, ac post alios nonnullos Campani septima, cęterarum enim auctores nominatim non exprimit. Quòd si viueret is adhuc, plures etiam ei enumerando recensere liceret. Eò enim iam amentiæ sunt atque audaciæ nonnulli progressi, vt etiam ipsa Christi verba in consecratione cœnæ Dominicæ mutare, proque eo quod ille dixit, Hoc est corpus meum, non fuerint veriti dicere, Hic est panis meus. Alij verò prorsus omittere verba consecrationis non dubitarunt, sic enim enunciant: Accipite, comedite, hoc facite in mei commemorationem: quemadmodum à Ioachimo VVestphalo, & Erhardo Schneppio legimus annotatum. Quanquam etiam superstite Luthero quendam exortum fuisse terrę filium scribit Iulius Pflug (cuius tanta est pietas cum non mediocri doctrina coniuncta, vt etiam hostes Ecclesiæ Dei, quòd verè Episcopum agat, confiteri necesse habeant) qui negaret, necessaria esse ad Eucharistiam verba Christi, quibus ea consecretur: quin nec speciem panis aut vini necessariam esse, sed satis esse, si motu interiori cordis Eucharistia capiatur.

Ioach. in libello quem inscripsit, Recta fides de cœna Domini. Schnep. in confeßione de Euc. Iul. Pflug. in epi. ad Eras. Roterod.

Horrendi fructus noui Euangelij.

Ecce fructus quos nobis attulit quintum istud Euangelium, per quod impij licere sibi volunt, etiam ipsa Christi verba in huius Sacramenti, quod est vnum omnium excellentißimum, consecratione vel mutare, vel prorsus prætermittere. Quod etiã in eius Sacramenti administratione, quod solùm de necessitate salutis est, (vtcunque neget id Caluinus) liberum esse vult hic ipse, cuius hic libellus quem confutandum suscepimus, tibi Serenißime Rex, dicatus est, Ioannes Brentius. Nam cùm disertis verbis hãc nobis formam Christus pręscripserit, vt baptizarem⁹ in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, negat is baptismi virtutem ad certa verba Christum alligare voluisse, quòd non instituerit magiam, quæ ad certam verborum formam, aut certos ritus alligata sit. Itaque nihil in eo piaculi fore putat, si mutetur sonus, dummodò remaneat sententia verborũ Christi. Hæc iste, quem numinis instar colit Vergerius, cuius scripta dictaque pro diuinis oraculis haberi vult. Vides autem quàm fœcundi monstroso suo partu sint hæretici? Vix enim eorum quẽquam reperies, qui vel nouam hęresim protulerit, vel veterem aliquam olim damnatam instaurauerit, qui non multis erroribus, portentis & monstris comitantibus stipatus incedat. Est autem hæreticorum hoc proprium, vt corrigi nolint: ac si reprehendi videant errata sua, quę vnicè admirantur, & modò non adorant tanquàm eidola manuum suarum, tantùm abest, vt mitescant aut emendentur eiusmodi reprehensionibus, maiore etiam vt eorũ odio qui reprehenderũt, inflammentur, atque ita proficiunt in peius in dies errantes, & in errorem mittentes. Huc perducit eos scelerata quædam vindicandi cupiditas, qua sic mentes eorum excœcantur, vt verum videre nequeant, sed falsa pro veris amplectantur. Documento nobis esse potest Lutherus, qui scribit ipse, quòd à fratre quodam reprehensus fuerit, quòd senserit aliquando, pulchrum fore, si pro Laicis vtraque Sacramenti species porrigenda statueretur in Cõcilio generali. Nunquid autem satis habuit ille reprehensionem hanc fratris de re non maximi momenti diluisse? Minimè gentium. Sed video, inquit, illis otium & chartas abundare: dabo operam, vt negotium scribendi habeant copiosum: Præcurram enim, vt dum gloriosißimi victores de vna aliqua mea hęresi (vt eis videtur) triumphant, ego interim nouam moliar. Profert mox nouam hæresim, ac impios omnes declarat, qui Laicis vtriusque speciei communionem denegant. Atque illo quidem loco solos eos impietatis arguit, qui Laicos arcent à calice. Sed audi, quò paulò pòst progrediatur maiore quodam furoris œstro percitus. Quam penes Concilium prius potestatem esse volebat, vt Laicis vtraque species daretur, statuendi, non ita multò pòst eam abrogat, nec veretur os impudens ita dicere: Si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tum primùm in despectum Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Quid scribi potuit arrogantius? scilicet si Concilium ad quod ex vniuerso terrarum orbe doctißimi, grauißimi, sanctißimi viri conuocati fuerint, nullam esse causam declarauerit, cur à calice diutiùs abstineatur, irritum erit concilij decretum & hoc inane: sin autem hoc ipse Lutherus ita sanxerit, tum demum ratum & firmum erit. Cęterùm posteaquam semel ille veterum doctorum scripta, sanctißimorum Pontificum decreta, Conciliorum etiam Oecumenicorum, hoc est, totius Ecclesiæ Catholicæ placita, contemnere cœpit & pro nihilo habere, tandem eo progressus est, vt sicut paulò antè meminimus, & sacerdotium & sacrificium euerteret, quin ipsum etiam ex hoc sacramento Christum extra manducationem tolleret, ac debitam ei venerationem exhiberi prohiberet: cùm priùs etiam post consecrationem in Eucharistia panem & vinum remanere docuisset. Inde sumpsit originem postea Sacramẽtariorum hæresis. Et quẽadmodũ licere sibi voluit Lutherus priuata sua auctoritate veteres abrogare, nouos

Formam verborum baptismi mutare sinit Brentius.

Hæretici reprehendi non sustinent.

2. Tim. 3.

Luth. de Capt. Bab.

Luth. quam fastuosus & arrogans.

Luth in li. de formula Missæ.

Luth. auctor sacerdotij & sacrificij euertendi.

ritus instituere: sic sibi quoq; veniam hanc dari debere Caluinus cum suis existimauit, cùm nihilo se Luthero vlla in re inferiorem esse iudicaret. Fecit igitur ille quod adhuc à Luthero & sectatoribus eius factum nõ fuit, vt & sacras vestes, cùm res diuina fieret, & luminarium vsum, & campanarum pulsum prorsus reijceret: ne quod esset inter sacra & prophana discrimẽ: neue si quid esset honoris habitum huic venerabili sacramento, plus aliquid in eo quàm panis & vinum esse crederetur. Quin etiã ex hac vita migraturis sacramentũ Eucharistiæ dari vetuit, quod non sine causa tamen fuit à priscis illis viaticũ appellatum. Neq; enim putauit ad illud admittendos, nisi qui cũ reliquo cœtu communicare possent: quibus neq; confessis neque absolutis dari sacramentum hoc voluit. Dies præterea festos, tum & Euãgelij & Epistolarum iuxta receptũ Ecclesię morem lectiones abrogauit. Ac ne solùm esset Eucharistiæ sacramentum, in quod sibi licerent omnia, etiam de Baptismi sacramento nouam doctrinam protulit. Cùm enim ex Luthero didicisset, eos Christi mortem euacuare, & alium præter Christum mediatorem quærere, qui putãt opera sibi esse ad salutẽ necessaria, quoniã & Baptismus opus quoddam est, visum est illi, quòd aliud præter mortem Christi medium inducant, qui nos Baptismo fieri saluos docent: quodq; Christi sanguini reliquum nihil faciant, qui medicinam peti volunt in aqua Baptismi. Docet igitur infantes, modò sint ex Christianis parẽtibus prognati, citra Baptismũ etiam Christi mẽbra fieri, in Dei filios adoptari, regniq; cœlestis hęredes effici. Itaq; cùm non multùm ad salutem intersit, baptizentur nec ne, facilè fert eos absq; Baptismo ex hac vita migrare. Quid iam nobis intactum isti reliquerunt? Quorsum audaciæ & amentiæ non proruperunt? qui etiam ipsa Sacramenta, sine quibus saluus esse nemo potest, conuellere & labefactare veriti non sunt. *Calu. in quo Lutherũ sequatur & superet impietate.*

Habes iam igitur duo Euangelia, si modò tam claro nomine tam impias sectas appellare fas est, Lutheranorũ vnum, Zuinglianorũ alterũ. Nam vtraq; pars quod ipsa sentit, solũ id purũ putũ Dei verbũ & Euangeliũ esse deierauerit. Si doctrinã cõsideres, aut superiores, aut certè nihilò sunt inferiores Zuingliani Lutheranis, nõ pauciora quàm ij scripturarũ examina proferũt, orationis verò splẽdore persuadendiq; vi multò præstare videntur. Si speciẽ spectes pietatis, nõ eunt hoc inficias etiam ipsi Lutherani, quod ea sit maior in Sacramẽtarijs. Sic enim scribit de illis Nicolaus Amsdorffius: Anabaptistę & Sacramẽtarij iã imponũt Germaniæ sua sanctimonia, quemadmodũ imposuerunt monachi vniuerso mundo. Si multitudinẽ inspicias, hac quidẽ longè superant, cùm ex Lutheranis plurimos in suam sententiã pertraxerint. Fatẽtur hoc ipsimet: sic enim scribit Ioachimus VVestphalus: Nulla falsa doctrina tã latè dispergitur, nulla tanto conatu & hypocrisi defenditur, nulla tam multos homines abripit in errorem, quàm falsa doctrina de Eucharistiæ sacramento. Qui etiam alio quodam in libro contra Caluinum scribens, suos propter paucitatem vocat imbellem turbam præ copijs ingentibus, quibus gloriari Caluinum & confidere dicit. Palàm autem illud est, quòd præter Saxonicas ciuitates pauci ad modum Lutheri receperunt Euangelium: omnes alij siue apud Heluetios, siue in Germania, aut Catholici sunt aut Sacramentarij. Quòd si pertinaciam intuearis in errore tuendo, tantùm abest, vt hac in parte Lutheranis cedant Zuingliani, priores vt etiam eos ferre Caluinus glorietur: qui dum alacriter ad mortem imprimis terrificam se obtulissent, suos quàm Lutheranos multò fuisse promptiores asserit ad fidei suæ, sicut ipsi videtur, veritatem sanguine suo obsignandam. Quin si catalogum legas eorum Pseudomartyrũ, qui nostro seculo propter hæresim suam oppetere mortem nõ dubitarũt, plures inter eos Zuinglianos quã Lutheranos reperies. Cũ itaq; nulla in re sint inferiores Lutheranis Zuingliani, neq; minùs ij, quã illi de puro Dei verbo se iactẽt, vtriq; tamẽ sunt alteris plus quã hæretici. Lutherani præsertim sic detestãtur Zuinglianos, vt eos ne quidẽ audiẽdos esse putẽt, ac sceptro potiùs magistratus eorũ blasphemias, quã stilo refutãdas esse cẽsent, vt querãtur etiã de Lutheranis Sacramentarij, quòd nõ sustulerint, sed potiùs ad se pertraxerint Papæ tyrannidẽ: proq; ligneo iugo Papæ collo excusso, ferreũ ab illis impositũ sit. Sed negat Ioachimus VVestphalus, hãc esse tyrannidẽ, si quis obsistat Psychotyrãnis Hæreticis, nec eos tyrannidẽ suã blandã illã quidẽ, sed sæuissimã & nocentissimã in ouile Christi permittat exercere, nõ quidẽ externo gladio, quo corpus tantũ occiditur, sed pestilentis doctrinę veneno, quo Diabolus interimit animas blandiẽdo & mentiendo. Pastor, inquit, non agit tyrannum, qui repellit lupos: magistratus nõ exercet tyrannidẽ, si secundum legem coërcet maleficos, & de fontibus sumit pœnas. Ecclesiastæ nõ sunt accusandi de tyrãnide, qui noxios Ecclesiæ & pertinaces excõmunicant, voce & scriptis seductores reprimũt, gubernatores politicos admonẽt sui officij, edicta & necessariam seueritatẽ magistratus approbant. Minùs Ecclesia affligeretur à Psychotyrãnis, min⁹ acciperet dãni: nõ ita multi, vt nũc fit, seducerẽtur,

Collatio Luther. & Zuing. et vtri alteris præstent.

Nicolaus Amsdorffi.

In lib. Recta fides de cœna.

Ioachi. VVestp.

Nn seducti

ſeducti minus pertinaciter hærerent in ſuis erroribus, ſi magiſtratus & miniſtri Eccleſiaſtici ſeuerioribus remedijs profligarēt morbos qui grauiores, qui cōtagijs afficiunt mēbra corporis ſani. Hæc ille veriſsimè non contra Sacramentarios magis quàm cōtra ſuos quoque. De Sacramentarijs autem Martinus Lutherus hanc tulit ſententiam: Hæreticos ſeriò cēſemus, & alienos ab eccleſia Dei eſſe, Zuinglianus & Sacramentarios omnes, qui negant Chriſti corpus & ſanguinem ore carnali ſumi in venerabili Euchariſtiæ ſacramento. Qui etiam in epiſt. quadam ad illuſtrem virum Albertum Marchionē Brandenburg. in Pruſsia Ducem, negat cum illis tractatus vllos habendos, quandoquidem ab initio quàm latè patet Chriſtianus orbis, vna fuerit & concors omnium de hoc Sacramento ſententia. Proinde, inquit, ſi quis nunc de eo dubitat, perinde facit, atq; ſi non credat vnam, ſanctam, Catholicam Eccleſiam: qui etiam nō ſolùm Eccleſiam vniuerſam hæreſeos condemnare videtur, verùm etiam Chriſtum ipſum cū Apoſtolis & Prophetis ſuis, quorum grauiſsimo teſtimonio corroboratus eſt hic articulus, quo nos credere profitemur ſanctam Eccleſiam Catholicam. Sic enim ait Chriſtus: Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Et Paulus Eccleſiam vocat columnam & firmamentum veritatis. Deinde verò teſtimonium contra illos fert ipſa eorum propria opinio, cùm in iſtius textus expoſitione ſic inter ſe diſsident, vt ſeptem propemodum aut octo liceat interpretationes reperire. Hic Lutherus nō contra Zuinglianos magis quàm contra ſeipſum ſuosq; non minùs & diſsidentes inter ſe, & conſenſum Eccleſiæ pro nihilo ducentes, veriſsimam tulit ſententiam. Pergit autem ad eundem Ducem ſcribens: Quocircà moneo & peto Illuſt. veſtram, velit eiuſmodi homines vitare, nec eos in ditione ſua ferre: Nam illud neceſſe eſt, vt ſecum reputet, ſi permiſerit in ſuis terris verſari ſectarios eiuſmodi, cùm prohibere poſsit, quod multum grauabit conſcientiam ſuam, ac vix vnquàm eam trāquillare poterit. Sic Lutherus ne receptum quidem à ſuis dandum eſſe Sacramentarijs cenſuit, quos etiam non dubitat vocare Sathanæ miniſtros, mendaces, imò ipſum mendacium, fucum & ſimulationem. Et in eo libro, qui inſcribitur, Confeſſio de Cæna Chriſti, monet vt haud aliter caueant ſibi omnes à Zuinglio, quàm à Sathanæ veneno. Hæc eſt Lutheri de Sacramentarijs cenſura.

Luth. quodam nat Sacramentarios etiam ſe & ſuos dānat.

Nunc audi viciſsim, quid illi ſentiāt de Luthero, deq; ſectatoribus eius: Speciem, inquit Oecolampadius, verbi Dei adferunt Lutherani, verbum Dei non adferunt id quod Hæretici paſsim facere ſolent, omneſq; volunt videri verbo Dei niti. Bucerus verò ſcribit Lutherum ab omnibus accuſari imperioſæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur ſibi ab aliquo contradici. Si exigit, inquit Bucerus, ne quis à ſe vlla in re diſſentiat, probet ſe eſſe Deum. In vertendis & explanandis ſcripturis manifeſti ſunt, neque pauci eius lapſus. Sic non minus Zuingliani ſibi fas eſſe putauerunt diſſentire à Luthero, quàm ſibi licere Lutherus voluit diſſentire ab vniuerſa Eccleſia. Tigurini verò miniſtri, reſpondentes ei libello, quem paulò antè quàm fuiſſet mortuus, contra Zuinglianos ediderat Lutherus acerrimè cōtra eos inuectus, inter cætera ſic aiūt: Prophetæ & Apoſtoli Dei gloriæ, non priuato honori, non ſuæ pertinaciæ & ſuperbiæ ſtudebant, ſed peccatorum ſalutem quærebant vnicè: Lutherus autem ſua quærit, pertinax eſt, inſolentia nimia effertur, & confeſtim Sathanæ tradit, quotquot illius ſententiæ non ilicò ſubſcribere velint: & in omnibus correptionibus ſuis plurimum maligni ſpiritus, quā minimum verò amici & paterni animi deprehēditur. Hoc eſt viciſsim Sacramentariorum de Luthero, deq; ſectatoribus eius, ac Lutheri de Sacramentarijs iudicium. Quin autē vtrunque verum & rectum ſit, cùm ex eadem vnius magiſtri Sathanæ ſchola ſint vtriq; profecti, dubitandum non eſt. Ac iactatur quidem à nonnullis, conſenſionem eſſe factam inter Zuinglianos & Lutheranos de ſacramento Euchariſtiæ. Cæterùm ne quis erret, quid hac de re compertum habeamus, paucis perſtringere viſum eſt. Quanta fuerit contentio inter Lutherum, qui panem eſſe affirmabat corpus Chriſti ſubſtantialiter & realiter: & Oecolampadium atque Zuinglium, qui ſignum & figuram eſſe tantùm dicebant, iam demonſtrauimus. Quæ poſteà quàm ſemel efferbuit, ſic progreſſu temporis adaucta eſt & inflammata, vt acerbiſsimè fuerit per annos plus minus quindecim exagitata, cùm ſicut ſcribit Caluinus, neutri alteros æquo animo & placido audire ſuſtinerent: Nam etſi, inquit, ſemel contulerunt inter ſe, tanta tamen animorum alienatio fuit, vt re infecta diſceſſerint. Itaq; cùm ad concordiam aliquam accedendum eſſet, magis ac magis regreſſi ſunt, nihil aliud ſpectantes, quàm vt opinionem ſuā tuerentur, & contrariam refutarent. Id cùm videret Caluinus, iudicē inter vtroſq; ſe conſtituit, haud aliter atque Muncerus inter Papam & Lutherum, neque Zuinglij minùs & Oecolampadij, quàm Lutheri ſentētiam damnauit, ac ſuam quandam attulit nouam, & à ſeculis inauditam, quę non ſolùm priſcis illis Doctoribus, verùm ipſis etiā noſtri ſeculi Sacramentarijs prorſus fuit inco-

Quid Sacramentarij de Lutheranis iudicent.

In dialogis aduerſus Melan.

Explicatio de Caluini doctrina circa Euch.

incognita. Docuit enim, panẽ & vinũ in mẽsa Domini proposita, nihil aliud esse, quã ar
rabonẽ & quasi sigillũ, oẽs promissiões in Christo nobis factas confirmãs & stabiliens:
idq́; sine scripturarũ, sine Patrũ, sine collegarũ etiã suorũ auctoritate. Qua quidem re nõ
magis Lutherũ, quàm scholã etiã ipsam Tigurinã offendit: quę cũ Vlricũ zuingliũ tan-
quàm primũ doctrinæ suæ auctorẽ colat, ferre nõ potuit, eũ à Caluino reprehẽdi, ac præ
ter oẽm scripturarum auctoritatẽ nouã ab eo quandã opinionẽ de Cœna Dominica ad-
ferri: quã vt placeret posteà Caluinus, scripsit epist. in qua conatus est ostẽdere, se nõ dis-
sentire à zuinglio, & alijs eius scholæ magistris, in doctrina de Cœna Dominica, cũ ta-
mẽ reuera plurimũ ab eis dissentiret. Quin & illud vulgo persuadere conat⁹ est, qui sunt
Augustanæ Confessionis, eos habere se coniunctos in sua de Cœna Dominica doctrina.
Qua de re ante septem annos libellum quendam edidit, quem inscripsit: Summa con-
fessionis de Sacramentis: in quo conatus est illud demonstrare, quòd qui sunt Confes-
sionis Augustanæ, de sacramento Eucharistiæ nihil diuersum ab eo sentiant, quod hi
docent qui sunt Confessionis Tigurinę, cuius est ipse quoque Caluinus. Cùm autem v-
no vel altero anno nemo contra libellum scripsisse quicquam videretur, plerique sic in-
terpretabantur, quod isto silentio Caluini consilium hoc fuerit approbatum. Iamq́ue
voces illæ vulgò iactabãtur, eos qui sunt Augustanæ Confessionis, ex Lutheranis factos
esse zuinglianos, Hoc Lutheri quidam sectatores ferre non potuerunt, quòd à Luthe-
ro suo defecisse, & in castra zuinglij transfugisse dicerentur, cùm quanta contentione
dogma zuinglij de Eucharistia Lutherus oppugnauerit, nemini sit obscurum. Itaq; nõ
defuerunt, qui Caluini scriptum hoc scriptis contrarijs refutarent: contra quos mox
Caluinus edidit ante biennium libellum, cui titulum fecit: Defensio sanæ doctrinæ
de Sacramentis, quam Pastores & ministri Tigurinæ Ecclesiæ, & Geneuensis ante hac
breui Confessionis formula cõplexi sunt, vnà cum refutatione probrorum, quibus eam
indocti & clamosi homines infamant. Edidit non multò post alteram quoque defen-
sionem contra Ioachimi VVestphali calumnias: cuius quidem Ioachimi libros, quos no
minatim contra Caluinum scripserit, nobis adhuc videre non licuit. Verùm cùm hæc
scriberemus, incidit in manus nostras libellus Ioachimi VVestphali hominis Luthera-
ni, cuius hæc est inscriptio, Iusta defensio aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko, *Ioachim. VVest.*
quæ in epistola ad Serenissimum Poloniæ Regem, & cęt. contra Saxonicas Ecclesias
sparsit. Scribit is in epistola ad Senatores Francofordenses, etiam viuente Luthero fuis-
se Francoforti ad Mœnum qui insinuarent animis errorẽ zuinglij, idque facerent astu-
tè sub vmbraculo & prætextu, quasi à Saxonicis Ecclesijs non dissiderent: à quibus vt
sibi diligenter cauerent, scripto quodam suo Lutherus hortatus eos fuerit. Mortuo ve-
rò Luthero multò maiore eos licentia & impudentia mendacia eiusmodi sparsisse, quòd
de sacramento Eucharistię cum Augustana Confessione consentiant: cùm plurimum
interesse dicat inter se Augustanam & Sacramentariorum doctrinam: cùm qui sunt Au
gustanæ Confessionis, doceant panem verè esse corpus Christi, carnem & sanguinem
Christi verè distribui ministri manibus, & sumi in hoc sacramento ore communican
tium: Sacramentarij cõtra tantùm esse symbolum seu figuram absentis corporis dicant,
& tantùm dispensari & accipi panem & vinum. Quãobrem hortatur Francofordẽses,
vt consiliũ Lutheri sequantur, eiusmodi Pseudoprophetas fugiant, & ex cœtu ciuiũ rele
gent. Morbida, inquit, ouis separatur, ne totum ouile corrũpat: Mẽbrum corruptũ rese-
catur, ne noceat reliquis: Separãtur corpora hominum, ne immunda lepra vel scabie infi *Hæreticos seue-*
ciant insanos: quantò magis separari oportet immũdos spirituali lepra mẽte corruptos, *rè tractandos et*
ne oues Christi inficiant & perdãt? Apostolus prohibet in domum recipere nõ afferen *puniendos esse.*
tes doctrinam Apostolicam, ne recipientes cõmunicent ipsorũ operibus malis: quomo
do admittendi sunt in consortiũ populi Christiani, qui afferunt doctrinam Apostolicæ
veritati repugnantem? Sepiùs commẽdat scriptura hospitalitatẽ, præcipit opera mise-
ricordiæ & charitatis exercere erga exules & peregrinos: verùm ita, ne fides violetur, &
ne aduersus multos lædatur charitas. Vt enim charitatis est, hospitio recipere peregri-
nos, & his benignè facere, si pro hospitalitate & beneficijs non malefacta rependant, si
quieti non turbent Ecclesiã & Remp. ita charitati maximè repugnat, præbere hospitiũ
ingratis, inquietis & noxijs communitati: his parcere, hos fouere, non piæ charitatis ob
sequium, sed impiæ peruersitatis exitiale nocumentum, non misericordia est, sed crude
litas. Hæc Ioachimus in ea quam ad Frãcofordenses hoc ipso anno, 1557. edita scripsit
epistola. Qua de re Tymanus quoque pastor Bremensis anno proximè superiore plu-
ra scripsit in eandem sententiam. Vidimus autem posteà recens admodũ editum à Cal-
uino libellum, cui titulũ fecit: Vltima admonitio Ioannis Caluini ad Ioachimum VVest *Calu. iudicium*
phalum, cui nisi obtemperet, eo loco postea habendus erit, quo pertinaces Hæreticos ha *de plerisque Lu-*
beri iubet Paulus. In quo simul & Magdeburgenses, & Bremenses, & Hildesamenses, *theranis.*

& alias quaſdam Saxonicas ciuitates, quæ communi conſenſu dogma ſuum damnauerant, grauiſsimis probris & maledictis inſectatur: Sic eſſe dicit errore ſuo faſcinatos, vt quod pueris in Catechiſmo traditur, veterani Theologi non teneant. Quid valeat Cœna, quorſum ſpectet, nunquam guſtaſſe brutos iſtos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis eſſe: nimis largam illis copiam cauillationum profluere, dum Lutheri ſui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam ſuoſque fraterculos faſcinent, popularis theatri plauſu contentos, nec Dei nec Angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furioſum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam ſuperbiam, quòd eis ſuperbia ſit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate ſpoliauerit, quòd obſtinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginoſos homines, Cyclopes, ſuperbam factionem Gigantum, latratores, phreneticos, beſtias, proteruos, faſtuoſos, pertinaces, & alijs id genus coloribus depingit. Quęritur de illis, quòd ſe ſuosq; indignos eſſe clamitẽt, quos terra ſuſtineat: ita quòd niſi repentè exterminentur è mũdo, non poſſe cum eis mitiùs agi, quàm vt ad Schytas vel Indos ablegentur: accuſare eos Principum ſegnitiem, quòd non exerto gladio protinus deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc in eo libello Caluinus. Ex quibus facilè quiuis perſpicere poteſt, falſum eſſe quod de cõſenſu iactatur, cùm omnes ferè Saxoniæ ciuitates doctrinam Sacramentariorum condemnauerint. Quamuis interea diſsimulandum illud non eſt, quòd in eodem libello duos Saxoniæ oculos VVittembergam & Lipſiam nil ſimile contra ſuam doctrinam decreuiſſe, quodque ſecum facere Philippum gloriatur: quem non magis à ſe quàm à proprijs viſceribus in hac cauſa diuelli poſſe ſcribit. Sed non propterea ſtatim verum eſt, quia ſic ſcribit Caluinus: nos verò de Philippo meliora nobis pollicemur.

De tertia ſecta Anabaptiſtarũ.

Exiſtimas fortaſſe duas tantùm ſectas has eſſe: quæ ſibi noſtro hoc infœlici ſeculo nomen & auctoritatẽ Euangelij vẽdicare ſint auſę? Erras ſi id putas. Eſt pernicioſior etiam tertia, quæ quoniã à Catholicis legitimè baptizatos rebaptizat, Anabaptiſtarum ſecta vocatur. De quo genere videntur etiam fuiſſe fratres VValdenſes, quos & ipſos nõ ita prĩdem rebaptizaſſe conſtat, quamuis eorum nonnulli nuper adeò, ſicut ipſi in Apologia ſua teſtantur, iterare baptiſmum deſierint: in multis tamen eos cum Anabaptiſtis cõuenĩre certũ eſt. Ac ſcribit quidẽ in ſuis Dialogis Antonius Coruinus, quòd è Zuingliana ſecta potiſsimum haud aliter atq; ex equo Troiano prodierint. Sed ſi quis rem diligẽtius inſpexerit, quàmuis idem illi quòd Zuingliani de ſacramẽto Euchariſtiæ ſentiant, Anabaptiſmũ tamen ſuum eos è Lutheri ſcriptis hauſiſſe reperiet. Certè Balthaſar Pacimõtanus, qui primus auctor huius ſectæ fuiſſe videtur, idẽ ſecum ſentire Lutherũ gloriatur: quemadmodum ipſe fatetur in libros quẽ ſcripſit ad duos Parochos de Anabaptiſmo. Teſtatur autem etiam Bucerus, vnde Lutheri, inde & Anabaptiſtarum Euangeliũ prodijſſe, nimirum è Saxonia. Cùm ad VValdẽſes ſcriberet Lutherus, inter alios eorũ articulos reprehendebat & hunc, quòd paruulos ad futuram fidem baptizarent, quam adulti cõſequuturi ſint. Ait igitur: Præſtare prorſus omittere baptiſmũ in paruulis, quã baptizare ſine fide: quia ſacramenta neque debeant, neque poſsint ſine fide accipi. Si verò ſine fide accipias ſacramentum, magno tuo malo accipies. Huic veſtræ doctrinæ opponimus nos, inquit, verbũ Chriſti: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Hinc occaſionem arripuerũt Anabaptiſtæ. Nam cùm abſurdũ illis videretur, quod aſſerebat Lutherus, habere ſuam propriam fidem actu paruulos, ſicuti reuerà eſt abſurdiſsimum, ſatius illis viſum eſt, omittere Baptiſmum in paruulis, & eos non niſi credentes baptizare: quòd hoc ſe verbo Chriſti niti dicerent, hoc in æternũ eſſe manſurum vociferarẽtur, aduerſus hoc ne portas quidem inferi præualituras eſſe gloriarentur. Quorum etiam vnus Mẽno Phriſius, qui cæteris eruditione præſtare videtur: Certè, inquit, hac in re non poſſum decipi verbo tuo pater cœleſtis: credidi, illudque ſuſcepi per Spiritumſanctum, vt certum veritatis verbum. Ac paulò pòſt. Ego ſcio certò & firmiter, quòd hac mea doctrina, quod eſt verbũ Dei, in die recti iudicij, non ſolũ dominos & Principes, nõ ſolùm mundũ, ſed ipſos etiam Angelos iudicabo. Sic ille nõ minùs cõfidenter & animoſè quã Lutherus de ſua doctrina tanquàm de puro Dei verbo ſe magnificè iactat. Cæterùm ſicut Sacramentariorum, ſic & hanc ſectam Lutherus vehementer eſt inſectatus, & ſcripſit librum, cuius paulò antè meminimus, ad duos plebanos, in quo inter cætera his etiam verbis vtitur: Quod dicunt Anabaptiſtę, nuſquam in ſcripturis haberi, quòd aut habeant fidem, aut baptizari debeãt infantes, fatemur nos id nulla ſcriptura probare poſſe, quæ clarè & manifeſtè talibus aut ſimilibus verbis dicat: Debetis pueros baptizare: nam & ipſi credunt: Si quis nos vrgeat ad demonſtrandam eiuſmodi literam, huic nos tanquã victori cedamus oportet; nuſquã enim ſcriptũ inuenimus. Boni autẽ & ratione præditi

Antonius Coruinus.

Balthaſar Pacimontanus.

Bucer. in cap. 3. Matt.

Menno Phriſius.

Luth. cont. Anabaptiſtas ſcribẽs ſe iugulat.

prædíti Christiani, tale nihil à nobis exigunt: faciunt id contentiosi tantùm & præfracti homines, vt esse prudentes videantur. Contra verò nullam ipsi scripturam proferunt quæ dicat, Debetis adultos baptizare, nõ autem pueros. Mox ex Apostolorum traditione semper in Ecclesia Dei obseruata docet, paruulos esse baptizandos, etiamsi nulla scriptura faciendum id esse præcipiat. Ac sicut nuper in Eucharistiæ sacramento, ita nunc in paruulorum baptismo defendendo potissimum Ecclesiæ nititur auctoritate: quam tamen opponi sibi non vult, quoties ipse quacunque tandem de re quamuis diuturna multorum seculorum consuetudine recepta, scripturam à nobis exigit.

Anabaptistæ reliquis sectarijs deteriores.

Hoc ergo iam tertium est Euangelium quàm illa duo superiora multò pestilentius. Nam præterquàm quòd cum Lutheranis legitimum sacrificium & sacerdotium abrogat, & cum Zuinglianis in Eucharistię sacramento realem Christi pręsentiam negat, multa habet alia & blasphema & seditiosa. Publicum enim verbi ministerium prohibet, Deum humanam ex Maria naturam non suscepisse contendit. Chiliastarum errorem renouat, dominationem spernit, nec legitimæ potestati subiectos homines esse vult. Itaque quocunque persuaserit hæc secta, turbas & seditiones ingentes excitat. Documento esse possunt cùm aliæ quædam inferioris Germaniæ, tum præcipuè Monasteriensis ciuitas. Nam sicut Henricus Dorpius Lutheranus, & qui historiam eius ex Germanica Latinam fecit Ioannes Sleidanus Zuinglianus literarum monumentis prodiderunt, eò primùm venerant ante annos quatuor & viginti, qui populo pro Christi Euangelio Lutheri doctrinam annunciarent: Quos cùm Sacerdotes Catholici non esse ferendos putarent, fecit Bernardus Rothmannus cum suis, quos ad propagandam Lutheri doctrinam Philippus Lantgrauius Hessiæ miserat, quod Hæretici facere consueuerunt, vt certis doctrinæ Catholicæ capitibus conscriptis, Catholicos ad disputationem prouocarent, idque iudice profano ciuitatis magistratu: coram quo se probaturos ostendebant, falsam esse catholicorum doctrinam. Cùm autem Catholici Sacerdotes disputationem refugissent, migrarunt è ciuitate, posteaquàm eis officio Dei verbi prædicandi fuerat interdictum. Vnus integer annus non intercessit, cùm suam quoque doctrinam in eadem ciuitate pro Christi Euangelio disseminare cœperunt Anabaptistæ. Cumque itidem alteri alteros ad disputationem prouocassent, sed eadem illa lege quæ Catholicis anteà lata fuerat, vt nihil præter scripturas Canonicas adduceretur: ecce qui paulò antè eadem hac lege Catholicos ad disputandum prouocauerat Bernardus Rothmannus, primus in illa ciuitate Lutherani Euangelij buccinator, conditionem non accepit. Sic factum est vt nulla disputatione habita, Lutherani qui non ita pridem eiecerant è ciuitate Catholicos, fuerint & ipsi non ita multò post per Anabaptistas ex ea exterminati. Nam & Senatus loco motus est, & templa direpta atque incensa, & quicunque factionis Anabaptistarum esse noluissent, per vim ciuitate pulsi sunt. Bernardus verò Rothmannus, Henricus Rolius, & Godefridus Strallen ex Hessia missus, sicut ex Christianis Lutherani, sic paulò pòst ex Lutheranis facti sunt Anabaptistæ, & Anabaptistarum Euangelium summa vi propagarunt, verumque illud esse ostenderunt, quod scriptum est: Impius cùm in profundum venerit, cõtemnit. Nam si semel aliquis deserit religionem Christianam, cuicunque tandem sectæ nomen dederit, ei ludus quidam esse videtur, de vna secta in aliam transilire.

Exemplum à ciuitat. Monasteriensi.

Anabaptistæ inter se dissecti.

Est autem & hęc Anabaptistarum secta valdè dissecta: Neque enim doctrinę capitibus inter se conueniunt. In quibusdam Germaniæ ciuitatibus quidam tanquàm œstro perciti nudi circumcursabant, populum ad pœnitentiam hortantes: in omnem intereà seditionis excitandæ occasionem intenti. Neque heri aut nudiustertius hæc hæresis nata est, fuit etiam Augustini seculo, & sicut alię pleræque omnes hæreses, sic & hæc statim ab initio multas in partes fuit diuisa. Nam alij vocabantur Donatistæ, alij Rogatistæ, alij Maximianistæ, Circenses alij, qui conuersi tandem sunt à factione Donatistarum (hoc enim nomen cæteris erat celebrius) ad Ecclesiæ Catholicæ societatem: alij Circumcelliões qui haud aliter atque nostro seculo Monasteriẽses reliquos omnes immanitate superabant, quemadmodum & Augustinus non vno loco, & qui vitam eius conscripsit Possidonius memoriæ prodiderunt. Sed neque nunc pauciora sunt huius hydræ capita: Sunt enim alij Muncerani, alij Orantes, alij Silentes, Somniantes, pueris similes, Synceri, Impeccabiles à Baptismo, Liberi, Binderliani, Sabbatarij, Maderani, Hoffmannici, & post eos exorti Circũcisi: fortassis & Adamitæ ad Anabaptistarũ sectã pertinent. Sunt qui originem huius sectæ ad Thomam Muncerum quàm ad Balthasarum referre malunt, qui ante annos trigintaduos seditionem Rusticorũ in Thuringia excitauerat: quo nomine cũ debitas pœnas persoluisset, priusquam capitis supplicium lueret, non mediocrẽ dolorem ostendisse dicitur de seducta plebe: quin & errores suos reuocasse, & peccata sua ritu

Aug. epi. 50. et 30. & de hæresibus hær. 69. Poßid. in vita Aug. cap. 10.

Thomas Muncerus ex Anabaptista Catholicus.

Catholico confessus sub vna specie Sacramentum venerabile Eucharistiæ percepisse. Sed qui scripsit eius historiam Philippus, nullam eius rei mentionem facit, quòd rebaptizare docuerit. Immanis hæc est Anabaptistarum secta, si vlla alia. Intereà tamē qui nomen illi dederunt, æque vt Lutherani vel Zuingliani, firmiter credunt & certò statuunt, sibi peccata propter Christum esse remissa, se esse in gratia, seq; possessuros omninò regnum cœlorum: & idem vt quilibet credat, certoq; statuat, à suis omnibus exigunt.

Falsò doceri fidem specialem, qua certò quisque statuat remissa sibi esse peccata.
Eccle.5.
Eccle.7.
Hier.17.
Psalm.18.
Iob.9.
1.Cor.4.

Ex quo videre licet, quàm falsum sit Lutheranorum illud axioma, cuius homini ad peccatorum remissionem assequendam esse necessarium vt firmiter credat, certoq; statuat, absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis esse peccata sibi remissa. Quod sicut omnibus Hæreticis inter ipsos fuit semper & est commune & proprium, sic apertè scripturis fideique Catholicæ aduersatur. Quid esse potest illa scriptura apertius: De propitiato peccato noli esse fine metu? Etiamsi certò sit remissum peccatum, non vult tamen Spiritussanctus, vt omninò securi simus. Isti cōtrà capitale crimen esse putant, si quis vel minimùm dubitet, sibi remissum esse peccatum. Dicit eadem scriptura: Nō te iustifices ante Deum, quoniā agnitor cordis ipse est. Huic scripturæ an non contradicunt, qui certò de se statuere & pronunciare audet, sibi peccata esse remissa, seque esse in gratia? cùm præsertim iustificatum esse, nihil aliud sit apud illos, quàm peccatorum remissionem esse consequutum? Loquitur alia scriptura: Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutās cor & probās renes. An verò isti non sibi quod Dei proprium est arrogant, qui se corda sua scrutari & cognoscere posse confidunt? quod ille certè sibi non fuit ausus arrogare qui dixit: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me: Neq; ille qui dixit: Verebar omnia opera mea, sciēs quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea. Monet Paulus: Nolite ante tempus iudicare, quoadusq; veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Ac ne quis putet ipsum de eo tantùm quo alios, non autem quo nos ipsos iudicamus iudicio, loqui, quæ paulò antè præcedunt, de quo loquatur, manifestum faciunt: Sed neq; meipsum, inquit, iudico. Nil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: Qui autem iudicat me, Dominus est. Ecce Paulus vas electionis nihil habebat, in quo reprehenderet eum cor suum, eò tamen audaciæ progressus non est, vt ipse se iudicare vellet, Domini qui solus agnitor cordis est iudicium de se esse voluit. Et tu quod solius Domini proprium est, audes tibi vendicare? audes illius de se sententiam anteuertere? audes pronunciare certoq; statuere, te iustificatum esse, hoc est peccata tibi remissa esse? Monet Christus: Cùm feceritis omnia quę præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: & tu cōtra præceptum hoc Domini, te seruum vtilem esse pronunciare non dubitas? Quisquis enim certò statuit, sibi remissa esse peccata, se esse in gratia, quid is aliud quàm se seruum vtilem esse pronunciat? Ait scriptura: Nescit homo an amore, vel odio dignus sit: & tu contra scripturam scire te, quòd sis amore dignus affirmas? Nam si certò scire te gloriaris tibi peccata esse remissa, teque esse in gratia, quid aliud quàm scire te quòd sis amore dignus asseris, & mēdacij Dei spiritum arguis. Dicit beatus Iob: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit: etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Num illo tu sanctior? num de prædestinatione diuina quàm ille certior? vt quòd ille suam animam ignorasse fatetur, tu quòd simplex & innocens sis, certò statuere de te audeas? Non metuis, ne quod olim audiuerunt Pharisæi, quos de albata sepulchra Christus vocat, idem audias tu quoque: Vos estis, inquit, qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum? Nulla potest esse apud Deum maior abominatio quàm sit Hæreticorum hęc tanta præsumptio.

Luc.17.
Eccle.9.
Iob.9.
Matth.23.
Luc.16.

Obiectio prima soluitur, vt fides specialis negetur.
1.Ioan.2.
2.Cor.5.
Heb.2.
Heb.5.

Dicet aliquis: Quid igitur? tu me non iubes credere, quam in symbolo profitemur, remissionem peccatorū? Absit, Imò iubeo te firmiter credere certoq; statuere, quòd sit remissio peccatorum in Ecclesia, quodque remissionem hanc & mihi, & tibi, & Iudæ proditori, & singulis adeò mortalibus, etiam ijs qui vel iam sunt, vel deinceps etiam futuri sunt apud inferos, abundè Christus promeruit vniuersis: qui pendens in cruce factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi: qui per mortem suam nos Deo patri suo reconciliauit. Vt autem credas, omnes hanc remissionem esse consequutos, omnes aut possidere iam, aut possessuros regnum cœlorum, non ego, sed scriptura te prohibet credere. Gustauit quidem ille mortem pro omnibus, sed mortis illius fructum non omnes in se transferre conantur: factus est causa salutis omnibus: sed addit scriptura, obtemperantibus sibi patefecit ingressum ad

ad vitam omnibus,sed adiecit Christus ipse,Si mandata seruauerint.Si quis autem non obtemperauerit,si quis eius mandata non seruauerit, si quis ad finem vsque non perseuerauerit, eum qui nihilominus certò saluum fore statuit,quid is aliud,quàm negat vocem Euãgelij,quam audituri sunt ad læuam inter hœdos collocati:Discedite à me maledicti in ignem æternum,qui paratus est Diabolo & Angelis eius?Ita vt docere, necessarium esse vnicuique ad salutem consequendam vt firmiter credat,certoq́ue statuat, sibi propter Christum peccata esse remissa,se esse in gratia, se certò possessurum regnum cœlorum,nihil aliud sit,quàm docere, nullas esse gehennæ pœnas impijs constitutas, quos ad illas peruenturos nemo dubitat,qui Christo credit: non Christi culpa, quasi crux illius & mors parùm efficax fuerit ad salutem illis adferendam, sed suo ipsorum vitio, qui per digna pœnitentiæ opera, passionis & mortis Christi fructum in se transferre non sunt conati. Quamobrem si non teneor de omnibus credere, quòd sunt remissionem peccatorum consequuti,si non teneor de hoc aut de illo,certè neque de me credere teneor,nisi mihi specialiter fuerit à Deo reuelatum. *Matt.25.*

Hic dicent isti: Tu perindè nobiscum agis,ac si nos impios in impietate sua perseuerantes firmiter credere iuberemus,quòd sint in gratia,cùm nos de conuersis loquamur. Atqui huc ibam,hanc à vobis confessionis vestræ vocem extorquere cupiebam. Aliquid igitur in nobis esse conceditis,quod nos firmiter credere certoq́ue statuere faciat, nimirũ vt à peccatis auersi,ad Deũ autẽ simus cõuersi. Sed obsecro vos, quid si cõuersus sibi videatur,qui conuersus nõ est?verbi gratia:videtur sibi cõuersus peruersus Lutheranus, videtur sibi cõuersus magis etiã peruersus Zuinglianus,videtur sibi cõuersus peruersissimus omniũ Anabaptista,vel Seruetus,vel Suenckfeldius,vel quicunq; tandẽ alius pestilentissimus Hęreticus, num ideo dices eum esse cũ Deo in gratia?Sicut autem nulli magis opinione doctrinæ sunt inflati, quàm qui quàm minimam illius partem habent, vt non sine causa prouerbio celebratum sit illud,quod à Thucydide scriptũ est: Inscitia confidentiam, eruditio cunctationem parit: sic non raro fit, vt firmiter credant certoq; statuant,se conuersos esse,qui vel maximè sunt peruersi. Vidit hoc etiam ille sapiens,qui dixit: Sunt impij qui ita securi sunt, quasi facta iustorum habeant. Saulus dum adhuc spiraret minas & cædes in discipulos Domini, & ignorans Ecclesiam persequeretur, nõnne sibi visus est singulari quodam zelo pietatis ardere? nõnne securus erat se toto corde Deum quærere?se persequendis Christianis obsequiũ illi gratissimum præstare? cùm quicquid eius fecerit,fecerit sicut ipse fatetur,secundũ æmulationẽ,quod abundantius æmulator existeret paternarum suarum traditionum. Habuit igitur zelum,sed non secundum scientiam,& ideo misericordiam consequutus est, quia ignorans fecit: Verum igitur est quod scribit Sapiens:Est via quæ videtur homini iusta,nouissima autem eius deducunt ad mortem. Et rursus: Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Deus. Mittamus autem infideles & Hæreticos, quàmuis æquè sibi nõ videntur Hęretici Zuingliani vel Anabaptistæ,atque Lutherani. Sed loquamur iam de Catholicis. Etiam in illos reperire licet,qui sibi conuersi videntur,cùm non sint. Præclarè Sapiens: Quis possit dicere,mundum est cor meum,purus sum à peccato? In multis offendimus omnes. Ac si maximè toto corde ad Deum essemus conuersi, non id nosipsi certò statuere,sed in misericordia Dei fiducia nostra collocata,illius qui scrutatur corda & renes, iudicio rem permittere debemus. Quamobrem,execranda est istorum superbia,qui dum se conuersos pronunciant,certò sibi peccata remissa seq́ue esse in gratia statuunt. *Obiectio secunda* *Thuc lib 1. belli Peloponnesiaci.* *Eccle. 5.* *Actor.9.* *Philip.3.* *Gala.2.* *Rom.10.* *1.Tim 1.* *Prouer.14.* *Prouer.21.* *Prou.20.* *Iacob.3.*

Dices iterùm: Nos non dignitati nostræ,sed misericordię Dei & promissionibus fidimus,& insulsam vestram cauillationem ridemus, cùm dicitis, dubitandum esse propter nostram indignitatem. Nam ideo filius Dei mediator constitutus est,quia nos indigni sumus, & vt pater propter ipsum passum, resuscitatum & deprecantem pro nobis,& habitantem in nobis,ac vestientem nos iustitia sua certò sit propitius huic miseræ massæ,indignę,& plenæ sordium,iuxta illud:Nulla nunc condemnatio est ijs, qui in Christo Iesu ambulant. Rectè vos quidem,si nuda Christi esset promissio,si dignaretur ille misericordiam impartiri etiam non conuersis. Nunc autem cùm promissio sit:Si vis ad vitam ingredi,serua mandata,cùm non alijs præstet misericordiam,quàm qui pœnitentiam egerint,quiq́ue conuersi fuerint à peccatis suis, vestrum hoc dogma consistere non potest. Insulsa vobis cauillatio videtur, si quis dicat, rectè nos dubitare posse propter nostram indignitatem: quid igitur? Num insulsum iudicatis illum, quo Christus neminem maiorem surrexisse testatur, qui dixit:Facite fructus dignos pœnitentiæ. Insulsum Paulum,qui gentibus annunciabat,vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum,digna pœnitentiæ opera facientes? qui ad Corinthios quoque de Eucharistia scribens:Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, *Obiectio tertia de fide speciali* *Verba sunt confessionis Ecclesiarum Saxonicarum.* *Rom.8.* *Matt. 19.* *Matt.11.* *Matt.3.* *Actor.26.* *1.Cor.11.*

reus erit corporis & sanguinis Domini: Qui enim mãducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Digna pœnitentiæ opera à nobis Paulus & Ioannes exigunt: ne indignè ad Sacramentum accedamus prohibent: & vos non vultis nos de dignitate nostra esse sollicitos? Quin vos potiùs non insulsi modò, verùm & impij censendi estis, qui Spiritumsanctum per electa sua vasa loquentem, insulsitatis arguere non dubitatis, quòd is dignos fructus, à pœnitentibus exigit, quòd indignè sumi Sacramentum prohibet. Est ita, quòd propterea filius Dei mediator cõstitutus est, quia nos indigni eramus: sed nunquid vt indigni permaneremus? Minimè gentium: sed vt nos ex indignis dignos faceret, sicut scribit Paulus, in partem sortis sanctorum. Nam nisi mediator ipse noster factus esset, nisi dedisset semetipsum redemptionem pro nobis indignis, etiamsi & faceremus & pateremur omnia, etiam si traderemus corpus nostrum ita vt arderet, nunquam dignos pœnitentiæ fructus faceremus. Sunt itaque digni fructus pœnitentiæ faciendi, si volumus remitti nobis peccata, & cum Deo esse in gratia: quos an fecerimus, nos ipsi certò statuere nec possumus, nec debemus, illius est ea de re iudicium, qui solus cordis est agnitor. Si verò fecerimus (quod ipse iudicet, nõ nos) tunc pater cœlestis propter filium passum, resuscitatum, & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis, ac non tam vestientem nos, quàm quod nostræ deest donatæ nobis ab illo iustitiæ, iustitia sua compensantem, certò propitius erit huic massæ, non iam indignæ, & plenæ sordibus. (Absit à piorum cordibus hæc tam impia vox, vt de cruce & morte Christi tam indignè sentiamus: quasi non potuerit nos facere dignos in partem sortis sanctorum in lumine, vt iam digni habeamur illo seculo: quasi non potuerit abluere sordes filiarum Sionis, de quo scriptum est, quòd lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et iterùm: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. Et iterùm: Sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis. Non ita sanguini Christi detrahemus, vt eum abluere sordes nostras potuisse negemus. Tum autem quomodo Deus habitabit in nobis, si pleni sordibus fuerimus? cùm scriptum sit, In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis? Quę enim participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conuentio Christo ad Belial?) Non igitur habitabit Deus in massa, neque propitius erit massæ plenæ sordium: Sed in ijs habitabit, ijs erit propitius, qui fuerunt quidem aliquando pleni sordium, sed posteaquàm conuersi ad Dominum, dignos pœnitentię fructus fecerunt, sanguinis Christi beneficio sunt abluti, vt eis dici deinceps queat: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi. Quoniam verò nos an fecerimus dignos fructus pœnitentię, nescimus, remissa nobis peccata, & esse nos in gratia, certoque possessuros regnum cœlorum, certò statuere non possumus, vel propterea ipsa verba, quæ vos ad axioma vestrum confirmandum adfertis: Nihil damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant. Nam etsi nos per fidem & fidei sacramentũ simul vt in Christo baptizati Christum induimus, incorporatos nos esse Christo non dubitamus: vtrum tamen in illo manserimus, dubitamus: maximeque nos terrent illa verba, qui non secundum carnem ambulant: cùm non solùm conscij nobis simus, sæpè secundum carnem nos ambulasse, verum etiam in eo ipso tempore, quo nobis conuersi videmur, satis perspectum habere non possimus, nihil restare in nobis de carnis reliquijs. Scriptũ autē est: Qui sunt in carne, Deo placere nõ possunt.

Colos.1. *Luc.20.* *Esai.4.* *Apo.1.* *Ioan.1.* *Heb.9.* *Sap.1.* *2.Cor.6.* *1.Cor.7.* *Rom.8.* *Rom.8.*

Obiectio quarta de fide speciali Hæreticorum.

Dicent iterum isti: Quid igitur? desperare nos iubes? Absit. Imò sicut constanter nego teneri quenquam, firmiter vt credat, certoque statuat peccata sibi remissa esse, sic non minùs constanter affirmo, teneri fidelem quemlibet, facientem quod in se est, vt firma & certa spe expectet, in hac quidem vita per sacramentum baptismi & Pœnitentiæ peccatorum remissionem: in seculo autem futuro, vitam æternam. Quam spem nisi firmam & solidam habuerimus, frustrà Christiani sumus. Spes autem hæc nostra non in nos, sed in Deum defixa esse debet: quem cùm spectamus, certissimum nobis est, eum esse fidelem & in promissis, & in comminationibus. Cùm autem nos ipsos respicimus, fieri non potest, quin horrorem quendam concipiamus, etiamsi nihil nobis conscij simus, vel propter infirmitatem saltem nostram. Cùm enim lapsum esse sciamus Cherub Angelorum nobilissimum, Solomonem hominum sapientissimum, Israëlem populorum electissimum, cùm & hoc intelligamus, non magis debere nobis Deum perpetuam nostri tutelam & gratiam, qua nos ab omni casu præseruet, nec vnquam cesset viam salutis ęternæ deducere, quàm aut illis, qui iam sunt à nobis nominati, aut Iudæ vocato Apostolo, aut Saul electo Regi, aut Nicolao constituto Diacono, non possumus omni metu prorsus esse vacui: cùm prȩsertim per electum suum vas nos Deus moneat: Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat, cùm per

Rom.11.

eundem,

eundem, vt cum timore & tremore salutem nostram operemur, hortetur: cùm per alium, *Philip. 2.* beatum hominem pronunciet, qui semper est pauidus: Per alium autem dicat: Qui sine *Prouerb. 28.* timore est, non poterit iustificari. Hęc tamen trepidatio nostra non debet animos nostros deijcere, sed magis Christo subijcere, & fiduciam erga illum nostram excitare: vt *Eccle. 1.* cum beato Iob dicat vnusquisque nostrum: Etiamsi occiderit me, in eum sperabo. Quòd *Iob. 13.* si verò paradoxum hoc alicui videtur, quòd firmiter credere certoque statuere non iubemus, firma autem & certa spe vnumquenque esse iubemus, quòd in præsenti peccatorum remißionem, in futuro verò seculo sit vitam æternam consequuturus, is ita rem accipiat: Nihil à nobis rectè credi (de fide Catholica loquimur) cui subesse falsum potest: Speramus autem etiam ea recte, quæ secùs nonnunquã euenire possunt. Quoniam igitur fieri potest, vt credat aliquis firmiter, certoque statuat se esse in gratia, & vitam æternam consequuturum, & hæc eum opinio sua fallat, sperare iubemur magis quàm credere: Fidei enim ratio in veritate tanquam à Deo reuelata, sita est: spei autem sufficientißima ratio sita est in poßibilitate eius acquirendi, quod secundùm Dei mandatum & promissum speres. Deinde verò si fidem pro fiducia accipias, quemadmodum accipere videntur isti, fiducia timorem excludit, spes comitem ducit metum. Quamobrem rectius certa spe, quàm certa fide iubemur expectare peccatorum remißionem, vt non omninò simus absque metu. Quanquam nec credere quidem quisquam prohibetur, absit *Calu. in 1. Io. 5.* modò nimia securitas. A qua sententia ne Caluinus quidem abhorrere videtur, cùm di- *Idem institut.* cit: Sic certos Dominus suos esse iubet, vt tamen securos esse nolit: Et iterum alio loco: *suæ. cap. 5.* Nos dum fidem docemus esse debere certam ac securam, non certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla tangatur dubitatione: nec securitatem, quę nulla sollicitudine impetatur: Quin potiùs dicimus, perpetuum esse fidelibus certamen cum sua ipsorum diffidentia: tantùm abest, vt eorum conscientias in placida aliqua quiete collocemus, quę nullis omninò turbis interpelletur. Rursus tamen qualemcunque in modum affli-ctentur, decidere ac descindere negamus à certa illa, quam de misericordia Dei concepimus fiducia.

Verùm libet, quid hac de re Patres in Concilio Tridentino congregati decreuerint, *Conc. Tridens.* adscribere. Verba eorum hæc sunt: Quamuis necessarium sit credere, neque remitti, ne- *sessi. 5. cap. 9.* que remissa vnquam esse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remißionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata remitti vel remissa esse dicendum est: cùm apud Hæreticos & Schismaticos poßit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur vana hęc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubitatione apud semetipsos statuere, sic esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum, qui certò credat se absolutum ac iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promißis, deque Christi mortis & resurrectionis efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: Sic quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest: cùm nullus scire valeat, certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam esse Dei consequutum. Non quamuis hic Patres *Explicatio verborum Synodi.* certitudinem excludunt, verùm fidei tantùm certitudinem, cui non potest subesse falsum. Ista certitudine scire quenquam posse negant, quòd sit gratiam Dei consequutus. Quominus autem vel morali, vel probabili certitudine scire queat, aut ex facta sibi diuinitùs reuelatione, sicut de Maria virgine, deque Apostolis certò creditur, de eo pugnare non videntur. Deinde non iubent hic Patres dubitare, quod isti falsò asserunt: sed posse dicunt quemlibet, dum seipsum suamq; propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere: nihil vt ea res impediat, quominus aliquis in gratia sit, etiam si de propitiato reuerà peccato non sit sine metu. Hęc nobis propterea visum est pluribus persequi, quòd in proximis superioribus comitijs grauiter à quibusdam minùs rem intelligentibus, Louaniensium hunc articulum, qui tamen est in Conci- *Articulus* lio Tridentino confirmatus, reprehensum audiuimus. Qui sic habet: Fides qua quis fir- *Louanien.* miter credit, & certò statuit, propter Christum sibi remissa esse peccata, seque possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, imò eisdem aduersatur. Etiamsi firma & certa spe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramentum Baptismi & Pœnitentiæ remißionem peccatorum, in seculo autem futuro vitam æternam. In huius igitur articuli defensionem hęc obiter adscribere libuit. Nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Quam-

Anabaptistæ reliquis promptiores ad quæuis perferenda.

Quamuis magis etiā impij sint Anabaptistę, quàm vel Lutherani, vel Zuingliani, nō minus tamen & ipsi firmiter credunt, certoq; statuunt, sibi peccata propter Christum esse remissa, se Dei gratiam esse consequutos, se vitam æternam possessuros, quàm vtrique hi: neq; verò verbis id magis quàm factis etiam ipsis. Ad mortem enim oppetendam, ac durissimos quosq; cruciatus pro fide sua perferendos, non paulò quàm vtrique sunt alacriores. Nam ad quæuis quamlibet horrenda supplicia non aliter quàm ad epulas currunt: vt si quis inde velit argumentum sumere vel doctrinæ veritatis, vel eorum gratiæ certitudinis, facilè possit in eam opinionem adduci, nullam vt aliam sectam esse credat, in qua tanta sit vel fidei veritas, vel gratię certitudo. Sed verum est, quod à Paulo scriptum est: Etiam si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Non habet autem charitatem, quisquis diuidit vnitatem. Tales, inquit Cyprianus, etiamsi occisi in confessione Christi nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur: inexpiabilis & grauis culpa discordiæ nec passiōe purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire nō poterit, qui eam quæ regnatura est, derelinquit. Pacem nobis Christus dedit, concordes atque vnanimes esse pręcepit: dilectionis atque charitatis fœdera incorrupta atque inuiolata seruari mandauit: Exhibere se non potest martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem. Beati qui persequutionem patiuntur, dicit Christus, sed addit, propter iustitiam. Non ergo qui propter iniquitatem, inquit Augustinus, & propter Christianæ vnitatis impiam diuisionem, sed qui propter iustitiam persequutionem patiuntur, hi martyres veri sunt. Ipse Dominus cum latronibus crucifixus est, sed quos passio iungebat, causa separabat. Potest impiorum similis esse pœna, sed dissimilis est martyrum causa. Et ea est quæ facit martyres non pœna, sicut non loco repetens docet Augustinus. Quamobrem nihil est, quòd hoc nomine se suosque magnificè Caluinus efferat, quodq; propterea Lutheranis eos anteferendos esse putet, quòd promptiores paratioresque sint ad quæuis genera suppliciorum perferenda. Nam si vt quisque promptissimus est ad mortem pro fide suæ partis obeundam, sic eius fidei veritas censeri debet exploratissima certissimaque, nulla fides erit certior, neque verior, quàm sit Anabaptistarum, cùm nulli sint neque fuerint iam inde à mille ducentis annis, de quibus pœnæ fuerint expetitæ grauiores, quique fortius, constantius, alacrius ad eas, tum ad mortem etiam ipsam quamlibet horrendam, vltrò se obtulerint. Etiam Augustini seculo, quemadmodum ipse narrat, prodigiosa quædam fuit in illis mortis cupiditas. Nam quo tempore cultus adhuc idolorum durabat, ad Paganorum celeberrimas solennitates ingentia Donatistarum agmina sæpè venisse scribit, vt à cultoribus idolorum interficerentur. Quidam etiam, inquit, se trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percussuros eos se, nisi ab eis perimerentur, terribiliter comminantes. Nonnunquam & à iudicibus transeuntibus extorquebant violenter, vt à carnificibus, vel ab officio ferirentur. Vnde quidam illos sic illusisse perhibetur, vt eos tanquàm percutiendos ligari & dimitti iuberet, atque ita eorum impetum incruentus & illæsus euaderet. Iam verò per abrupta præcipitia, per aquas & flammas occidere seipsos, quotidianus illis ludus fuit. Neque verò tantùm Augustini seculo tales fuerunt: Ante quadragintos etiam annos, quibus Bernardus vixit, fuerunt Anabaptistæ non minùs vitæ prodigi, quàm Donatistæ. Mirabantur, inquit, aliqui, quòd non modò patienter, sed & læti, vt videbatur, ducebantur ad mortem: sed qui minùs aduertunt, quanta sit potestas Diaboli, non modò in corpora hominum, sed etiam in corda quę semel permissus possederit. Nōne plus est hominem sibimet manus inijcere, quàm id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse Diabolum frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Deniq; Iudas suspendit seipsum, Diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magisque admiror, quòd potuit immisisse in cor eius, vt traderet Dominum, quàm vt seipsum suspenderet. Nihil ergo simile habet cōstantia martyrum & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in istis duritia cordis operatur. Nec à maioribus suis degenerarūt nostri quoque temporis Anabaptistæ, neq; minus fortes fuerunt & alacres in omni mortis genere pro fide sua subeundo, quemadmodū inter alios oculatus etiā eius rei testis Iustus Menius in eo libro, quo errores eorum confutat, scripto prodidit. Sic statim ab initio feruere cœpit Anabaptistarum hæresis, neque deinceps etiā quoties exarsit, de feruore suo quicquam remisit. Non ita Sacramentarij, quorum primus auctor cùm fuerit ante quingentos plus minùs annos Berengarius, tantùm abest, vt qui fuerunt eius tam sectatores, patri alacritate quibusuis discriminibus vitam suam obtulerint, vt ipse etiam eorum Doctor, bis aut etiam ter errorem suum recantasse legatur & abiurasse. Qui cū aliquātò pòst graui morbo oppressus, ex hac vita migraturus esset, non medio-

1. Cor. 3.

Cyp. tract. 3. de simplicitate Prælatorum. Extra Ecclesiā nullum martyrium.

Matt. 5. Non pœna sed causa facit martyrē. Au. ep. 50. Calu. iactat suorum in patiēdo alacritatem.

Aug. epist. 50. Donatistæ mortis oppetendæ cupidi.

Bernardus ser. 66. in canti.

Aliud cōstantia martyrū, aliud duritia Hæreticorum.

Iustus Menius.

Berengarius & eius pœnitentia

mediocrem dolorem præ se tulit moriens, quòd ita multos in tam fœdum errorem hûc adduxisset, ac suspirando dixisse fertur: Deus meus, hodie mihi apparebis ad meam salutationem, vt spero, propter pœnitentiam meam: aut ad duram meam damnationem, sicut timeo, propter eos, quos peruersa doctrina decepi, quos nequiui reducere ad veram viam tui Sacramenti: quemadmodum contra Romantium de Rosa scribens narrat Ioannes Gerson. Hac primùm tempestate nostra gloriari de suis martyribus cœperunt: quos tamen & numero & laude tolerantiæ longè superarunt semper, & hoc etiam nostro seculo superant Anabaptistæ, vt si suorum illi martyrologium conscribere vellent, multò maiora quàm Sacramentarij volumina conficere possent. Nihil est igitur, quòd glorietur de doctrinæ suæ certitudine Caluinus, quòd illius fiducia nec mortis terrores, nec Dei tribunal formidet: nihil est quòd iactet persequutiones, quas patitur, quodque suos esse dicat oues mactationi destinatas. Et dicunt, & faciūt hæc omnia fortius etiam Anabaptistæ, & fecerunt multis antè seculis, quàm vel auditum fuisset nomen Sacramentariorum. Leget qui volet epistolam Petiliani, quā confutat Augustinus, videbit quàm ille multa conquestus fuerit de persequutione suorum: quomodo Sacerdotes etiam Catholicos carnifices vocauerit, qui fuerint auctores Imperatoribus, vt in ouiculas innocentes tam grauiter sæuirent, quas etiam suis pœnis & sanguine æternas diuitias cœli mercari gloriatur. Legat & duas epistolas Gaudentij, contra quas & ipsas duos libros scribit Augustinus inueniet ibi, quòd suos ille gaudere scribit, quòd persequutores in fide Christi constituti sustineant, quòd pro sua parte verba Christi & Apostoli vsurpant: Beati qui persequutionem patiuntur: Qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persequutionem patientur. Sed præclarè Augustinus. Si semper esset laudabile persequutionem pati, sufficeret domino dicere: Beati qui persequutionem patiuntur, nec adderet, propter iustitiam. Item: Si semper esset culpabile persequutionem facere, non scriptum esset in sacris literis: Detrahentem proximo suo occultè hunc persequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur, iniustus est, & qui eam facit, iustus est. Sed planè semper & mali persequuti sunt bonos, & boni persequuti sunt malos: illi nocendo per iniustitiam, illi consulendo per disciplinam: illi immaniter: illi temperanter: illi seruientes cupiditati, illi charitati. Nam qui trucidat, non considerat, quemadmodum laniet: qui autem curat, considerat quemadmodum secet: ille enim persequitur sanitatem, ille putredinem. Occiderunt impij Prophetas, occiderunt impios & Prophetæ: flagellauerunt Iudæi Christum, Iudęos flagellauit & Christus: traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanæ, tradiderunt & Apostoli homines potestati Sathanę. In ijs omnibus quid attenditur? nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emendandi. Non ergo similitudo pœnæ facit martyres: Sceleratus enim potest habere similem martyris pœnam, sed tamen dissimilem causam. Tres erant in cruce, vnus Saluator, alter saluandus, alius damnandus. Quamobrem quisquis ad Hereticos & Schismaticos ab Ecclesia transit, etiam si occisus propter nomen Christi postmodum fuerit, extra Ecclesiam constitutus, atque à charitate diuisus, coronari, inquit Cyprianus, in morte non potest. Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Nihil igitur, habent, cur martyrum sibi gloriam vendicent, qui tam procul absunt à martyrum causa, qui pro impia diuisione mortem oppetere non dubitarunt.

Aug. li. 2. cont. lit. Petil. ca. 19. Ibidem. ca. 99. Idem li. 1. ca. 5. lib. 2. cap. 12.

Matth. 5. 2. Tim. 3.

Aug. epist. 48.

Psalm. 100.

Non pœnæ sed causæ similitudo martyres facit.

Cyp. li. 4. epi. 2. Cypr. de simplicitate Prælatorum.

Habes itaque iam tria Euangelia, & ea quidem inter se valdè pugnantia. Si spectes alacritatem in tolerandis persequutionibus, longo post se interuallo cæteros vtrosque relinquunt Anabaptistæ. Si numerum inspicias, verisimile est, nisi tam grauiter in eos animaduerteretur, quòd eò quoq; futuri essent superiores: Si speciem pietatis, quod vtrique fateri necesse habent, longè eos antecellunt: Si de verbo Dei iactantiam, non minus & isti confidenter prædicant, quàm Caluinus, quòd doctrinam suam super omnem mūdi gloriam sublimem, supra omnem potestatem inuictam, stare oporteat: quòd non eorum sit, sed Dei viuentis. Neque minus clara voce denunciant quàm Lutherus, quòd etiam Angelos doctrina sua, quod est verbum Dei, iudicaturi sint. Et certè quotquot contra hæresim hanc scripserunt siue Catholici, siue Hæretici, non tam scripturis, quæ satis euidentes viderentur, quàm Ecclesiæ auctoritate eam conuincere potuerunt.

Finem iam fortassis Euangelium horum esse putas? Longiùs adhuc absumus à fine. Quartum etiam Euangelium edidit in lucem Suenckfeldius, contra quem scriptos vidimus lingua Germanica quinque libros, quibus Flaccus cum eo rixatur. Is cùm videret & Lutheranos, & Sacramentarios, & Anabaptistas, & omnes non huius modò tem-

De quarta secta Suenckfeldij.

pestatis, verùm etiam priscorum seculorum Hæreticos è scripturis errores suos confir-
Quòd hæc verba Christi, Hoc est corpus meũ, adhuc firmiter stant contra Suermeros. mare:quod vsque adeò verum & certum est, vt etiam nostri temporis hæreseon archi-
tectus MartinusLutherus id inficias ire non potuerit, qui propterea dicit ad extremum,
nomen hoc esse consequutum scripturam Canonicam, quòd vocetur liber Hæretico-
rum, quòd ex eo ducant originem omnes hæreses quandoquidem omnes Hæretici
scripturæ pręsidio nituntur. Hoc igitur cùm animaduertisset, ac fortasis in ipsis, etiam
Lutheri libris legisset Suenckfeldius, excogitauit & ipse nouam hæresim, ac scriptura-
rum nixus præsidio scripturis auctoritatem omnem abrogare conatus est. Sic enim lo-
quitur cum suis: Non oportet legis aut scripturæ esse peritum, sed à Dęo doctum, Etiam
si millies percurreris Bibliorum lectionem, tamen non nisi scripturæ peritus euades, &
nunquam à Deo doctus, Vanus est labor qui scripturæ impenditur: scriptura enim crea
tura est. Non conuenit Christiano nimium creaturæ addictum esse. Deum audire opor
Psalm. 93. tet: huius voces de cœlo expectandæ sunt, vt erudiant. Beatus vir, inquit Dauid, quẽ tu
erudieris Domine. Æquè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & Prophetas, visio-
nibus, somnijs attendendũ: illis enim loquitur nobis Deus. Vox Dei rectè docet, scrip-
tura non est verbum Dei, sed mortua tantùm litera, & inter alias creaturas reputanda.
Ne putes te ex scipturis doctum: è cœlis illud expectandum erit, non è libris. Spiritus-
sanctus è supernis delabitur citra omne medium, non per externum auditum & voca-
lem prædicationem, seu scripturarũ lectionem. Etsi autem visionum, somniorum, & re
De Thom. Mũc. uelationũ eiusmodi primus auctor fuisse videtur Thomas Mũcerus, qui primus etiam
à Lutheri secta desciuit, quẽadmodum in historia, quam de illo scripsit, narrat Philip-
Philip. in historia Munceri. pus: ita vt nõ minùs Lutherum quòd nimiùm laxasset, quàm Papam quòd nimiùm ad-
strinxisset conscientias, damnandũ esse putaret: tamẽ inter errores, quos illi tribuit Phi
lippus, hos tantùm enumerat, quòd amplectendæ pietatis Christianæ vias has & ratio-
nes cõmonstrarit: Primùm vt à manifestis criminibus, qualia sunt, adulteria, cædes, blas
phemiæ, sibi tẽperarent homines: Deinde vt corpus castigarent ieiunijs, vilitate vestium,
pauca loquendo, toruũ obtuendo, barbam non radendo. Tum vt secreta loca peterent,
deque Deo sæpè cogitarent: quid sit? num nostri curam gerat? nũ vera sit fides nostra? si-
gna simul à Deo postularent, quibus ostenderet, quòd sumus illi curæ, quodq; nostra fi-
des ręcta sit. Scripturis non fiderent: accepti verò Spiritussancti somnia certisima esse
signa persuasum haberent. Dicebat Muncerus idem. Habere se mandatum, vt mutaret
regimen seculare. Quamobrem cùm esset Alsteti, codicem cõfecit, in quo conscripsit om
nes, qui secũ coniurassent ad castigandos minimè Christianos Principes, & magistra-
Philip. de Stẽckfeldio. tum Christianum instituendũ. Hęc sunt quę Muncero tribuuntur à Philippo. De Suẽck
feldio verò, quem per contumeliam Stenckfeldiũ vocat, scribit idem in præfatione com
mentariorum, quos anno proximo superiore edidit in epistolam ad Romanos. Stenck-
feldius centimanus est: Habet milites pasim, qui ipsius nomine non solùm scribunt, sed
etiam seditiones mouent: iactitant afflatus, & abducunt homines à publico ministerio,
& à lectione & cogitatione doctrinæ? Ac nunc quoque aduersus me editis aliquot pa-
gellis nomine Stenckfeldij, repetitur ille χοχίσμος gratisima cantilena fanaticis homini-
bus, non cogitatione scriptæ doctrinę Deum communicare se hominum mentibus,
sed sine medio. Neque solùm Philippus, verùm & Caluinus, & alij nonnulli videntur
Cœlestes Proph. hæc ad Suenckfeldium tanquàm primum auctorem referre. Quamuis enim ante eũ fue
runt cœlestes Prophetæ, contra quos iusta duo volumina conscripsit Lutherus, quorum
dux & antesignanus fuisse creditur Thomas Muncerus, non tamen ij tam apertè à pu-
blico verbi ministerio, & à lectione scripturarum homines deterrebant, sicut nunc fa-
cit cum suis Suenckfeldius, qui non dubitant etiam ad patrocinium insaniæ suæ trahe-
1. Cor. 13. re Pauli locum illum, vbi confert præsentis vitæ cognitionem, quę est per verbum, cum
Quibus scripturis pro sua secta nitantur Stẽckfeldiani. perfecta & reuelata cognitione, qualis erit in altera vita. Hæc isti detorquent ad hanc vi
tam, tribuentes quod est ex parte, scripturæ sacræ, quod perfectum est, spiritus reuelatio
nibus: ad quas cùm peruẽtum fuerit, illud quod est ex parte, puta tractationem & vsum
2. Pet. 1. scripturę, somniant aboleri. Huc pertrahitur etiam ille quamlibet repugnans eorũ en-
thusiasmo Petri locus, vbi monet, vt attendamus Prophetico sermoni tanquam lucernæ
lucenti in tenebroso loco, donec exoriatur Lucifer in cordibus nostris. Sathanæ illusio-
Hebr. 8. nes habent pro illuminatione Spiritussancti & pro Lucifero: quo exoriente, iam nihil
Hier. 31. sit opus lucerna Prophetici sermonis. Proferunt & illas scripturas, quas in libello quo-
Iacob. 3. que suo de abroganda Missa produxerat Lutherus, ad confirmandum errorem suum:
Matth. 23. Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisq; fratrem suum, dicens: Cog-
1. Ioan. 2. nosce Dominum. Omnes enim scient me à minore vsq; ad maiorem eorum. Nolite plu
res magistri fieri, vnus est enim magister vester in cœlis. Non habetis necesse, vt aliquis

doceat

doceat vos, vnctio eius docet vos. Ad hunc igitur magistrum, qui in cœlis est, confugere iubent, vt ab eo doceantur, non à scriptura mortua, aut ab hominibus.

Vide pientiss. Rex, quò tandem isti rem perduxerint. Posteaquàm exemplo Lutheri licere sibi quisque voluit, à sensu & consensu totius Ecclesię recedere, & peculiari suo sensu scripturas interpretari, vt quod ipse sensisset, id esse Dei verbum existimaretur. Eò ventum est ad extremum, vt scripturarũ auctoritate scripturis auctoritatẽ omnem detraherẽt, hominesq; docerent non tam scripturis, quàm somnijs & reuelationibus fidere. Sustulerat Lutherus externũ sacerdotiũ & sacrificiũ: hoc ei cũ nõ impunè modò cedere videret Suenckfeldius, verumetiã probari factũ à multis: ipse quoq; sustulerit externũ verbi ministeriũ, eadẽ auctoritate, quã sacrificiũ Lutherus abrogauerat. Cur enim Lutheri auctoritas maior esse debet, quàm Suenckfeldij, cũ præsertim scripturarum hic maiore præsidio niti videretur? Nã sacrificare plures nulla scriptura prohibuit, magistros autẽ fieri plures apertè nõ vno loco prohibuit. Cũ enim vnus magister noster sit in cœlis, videtur eius obscurari gloria, videtur eius dignitati detrahi, si quis alius audiatur præterea, quasi parũ idoneus ille sit ad docendum nos, neq; tantùm sit in eo facultatis, vt citra ministerium hominis id præstare queat. Sic quod Euangeliũ per Lutherum orsus est Sathanas, absoluit per Suenckfeldiũ, vt sublato sacerdotio, sublato sacrificio, sacris omnibus in summum contemptum adductis, externum quoq; verbi ministerium sublatum iam esse videamus: Scripturas autem Canonicas vsque adeò dignitate sua prorsus omni spoliatas, nihil vt illis fidere iubeamur: quòd scriptura non sit verbũ Dei, sed mortua tantùm litera, quæ sit inter alias creaturas reputanda, cui nimis addictum esse, minimè Christianũ decere videatur. Neq; verò contemnendus aliquis est Suenckfeldius hic. Scribit Philippus eum esse centimanum habere milites passim, qui non solùm scripta spargant ipsius nomine, sed etiam seditiones moueant. Grassatur lues ista Suẽckfeldiana, nõ modò per Germaniã vniuersam ferè, verumetiam per Heluetiam: & est ingens eorum numerus, qui iactant hunc afflatum, ita vt ex vulgo plures in maioribus nonnullis ciuitatibus Suenckfeldiani reperiri dicantur, quàm vel Lutherani vel Zuingliani. Equidem neque noui hominẽ, nec eius scripta vidi: sed quod scripsit olim de ijs, qui se falsò iactant Euangelicos Erasmus Roterodamus, quotquot ad eorum se cœtum adiunxerunt, neminem se scire, qui non seipso sit factus deterior: Cõtrarium eius cùm tuæ Maiest. nomine legatione fungerer, apud Christianissimum Imperatorem, vereque Catholicum Regem Carolum Quintum de Suenckfeldio dici audiui, idque à viris quibusdam grauibus, & omni fide dignis: quotquot eius essent amplexi doctrinam, eos de repente quasi numine quodam afflatos in alios viros mutari, veterem hominem exuere, nouum induere, neque secundum carnem iam, verùm spiritu deinceps ambulare, carnem vt suam cum vitijs & cõcupiscentijs in specie crucifixisse videri possint. Hic videre licet, quemadmodum Sathanas non rarò se transfigurat in Angelum lucis, vt per vmbram sanctitatis audientium decipiat simplicitatem. Quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, vt facilius aues per oblectamenta gulæ capiant: sic est quædam etiam Diaboli sanctitas, id est, decipula humanæ animę, per quàm facilius capere possit, & falsis sermonibus irretire: sicut Ezechiëlem enarrans pluribus verbis persequitur Origenes. Talem sanctitatem olim in Psallianis, Euchitis, Antropomorphitis, Ebionitis, Tacianis, & alijs eiusdem generis hæreticis: nunc autem in Picardis & Suenckfeldianis videre licet: quę nihil aliud est, sicut ab illo viro doctissimo dictum est, quàm decipula quædam humanarum animarum, insidijs Diaboli collocata.

Quòd Euangelium per Lutherum orsus est Sathanas, absoluit per Suenckfeldium.

Stencfeldianorum ingens multitudo ac vis.

Sanctitas hæreticorum diabolica decipula animarum.

Origines.

Quatuor iam habes Euangelia, sed non secundũ Matthęum, Marcum, Lucam, Ioannem, sed secundũ Lutherũ, Zuinglium, Muncerũ, Suenckfeldiũ: Portentosa nomina, sed ipsa magis Euãgelia portẽtosa, quæ Cacãgelia rectiùs quã Euãgelia dicere possis, vt quæ malorũ secùm Iliadẽ tulerint: non à Christo, verũ ab auctore Diabolo profecta. Quam etiam ob causam Euangelici malunt, quàm Christiani vocari: quòd conscij sibi sunt, nihil habere secum Christo cõmune. Quam parua autem scintilla, quæ simul vt emicuit, nullo prorsus negotio restingui statim initio potuit, ecce quantum (proh dolor) nobis incendium conflauit: quàm multis in loco etiam cum puluisculo (quod aiũt) Christianam pietatem omnem euertit?

Epilogus de quatuor Euangelijs nouis.

Absolutum existimas iam Euangeliorum numerum? ingens adhuc eorum restat aceruus. Cùm enim peccandi magna quædam sit illecebra impunitas, hac proposita certatim proruperunt, qui vetera fastidientes, noua facere omnia ac nouo aliquo doctrinæ genere excogitando, nomen suum immortalitati consecrare contenderent. Sed quis enumerando singulos recensere, vel cuiusque proprios errores explicare queat? cùm primis id operosum, neque præsentis est instituti. Quamobrem nolo esse longior in com-

memorandis trecentis illis apud Apocellam in Heluetijs,qui post decantatas Dei laudes
Horrendæ & obscuræ sectæ sub Luthero natæ,de quib. Erasm. de amabili Ecclesiæ concordia.
extinctis lucernis cùm brutorum instar fœda se libidine contaminassent,in montem ni
hilominus quendam editum ascenderunt, vnde se cum corporibus & animis sublimes
raptos iri persuasum habebant.Sed neque de alijs quibusdam cõuenticulis quicquam
dicam, quorum Erasmus meminit,in quibus matres vltrò tradebant suos infantes oc-
cidendos: & tam immane facimus hilari vultu spectabant,persuasæ,sic interfectos inter
præcipuos sanctos habendos.Quare quid magis horrendum dici potest: Quin & de Sa
cerdote quodã in Sueuia capto,nihil est quòd multa dicam,qui finem iam instare Chri
stianę fidei docebat:quòd cùm lex Moysi mille quingentis annis durauerit,Christi quo
que lex non sit diutiùs duratura : quamobrem adesse iam tempus, vt alia lex,aliaq; fides
hominibus tradatur. Deq; alio quodam non procul à VVittemberga, qui certum diem
& horam colonis significauerat,quo Dominus ad iudicium esset venturus.Quod adeò
verum esse persuasum illis fuit,vt ab omni opere rustico cessarent, horá illam expectan-
tes: cumque frustrati expectatione sua fuissent , in discrimen veniebant, ne fame more-
Dauid tertius.
rentur,quòd cùm nihil seminassent,nihil erat , quod meterent. Deque Dauide tertio,
qui in oppido Embda veterem Saducęorum hęresim renouauit,cùm & resurrectionem
carnis negaret, & extremum iudicium,Angelos,Dæmones,Baptismum,Matrimonium,
Apostata præmonstratensis.
scripturas,regnum cœlorum.Itidem de Apostata illo Pręmonstratensi,qui docuit,nõ es-
se infernum,neq; descendisse Christum ad inferos,sanctos Patriarchas & Prophetas in
inferno nõ fuisse,quin Christum etiam ipsum:quoniam cùm diceret,Deus Deus meus,
quare me dereliquisti?desperare visus est,hoc nomine condemnatum esse.Potuitne dici
magis blasphemum aliquid?Sed & illos præteribo silentio , quibus horror est , si quis
Noui Nestoriani. Dæmoniaci. Ioannes Campanus. Michael Seruetus.
Mariam vocet Deiparam , à quibus in Ephesino Cõcilio pridem damnata hæresis Ne-
storij resuscitata videtur. Sed nec illorum mentionem faciam, qui decies per diem dia-
bolum adorant,quam etiam ob causam Dæmoniaci vocantur, cæterùm exorti sunt de-
mùm à schola Lutheri Ioannes campanus,& ex Hispanijs Michaël Seruetus,qui libros
aliquot de Trinitatis erroribus,plenos erroribus & blasphemijs ediderunt:in ijs nunc
tandẽ veteres Arrij & Macedonij errores in lucẽ reuocare,fidemq;,quàm in Nicæno &
Constantinopolitano primo cõcilijs, Patres congregati nobis tradiderunt, labefactare
conantur. Solùm enim Deum patrem, & neminem alium adorari & inuocari debere
cõtendunt, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest: & est
præceptum veteris legis,vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum,occida
tur,Ad quem,Deum alium intercessorem,procuratorem,& mediatorem habemus nul-
lum,pręter vnum Dominum Iesum Christum.Quid autem aliud his verbis,quàm ado
ratio inuocatioq; Dei filij,& Dei Spiritussancti prohiberi videtur?
Ex Lutheri initijs quã horrenda impietas prodierit.
Ecce quò ventum est ad extremum?Abrogato sacerdotio,euerso sacrificio,Sacramen
tis omnibus modò nõ cõculcatis,eò tãdem res perducta est,vt nec infernus, nec cœlum
esse credatur,& Christus à multis Deus esse negetur. Quis vnquam futurum existimas-
set, vt ex tam paruis initijs ad has tam horrendas blasphemias, quas paucis perstrinxi-
mus,ad extremum perueniretur?Sed scitum est illud:

Principijs obsta,serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Quòd si venienti morbo statim occursum fuisset ab initio,minùs magnis nunc diffi-
cultatibus Ecclesia Dei præmeretur.Longè lateq; sparsa sunt & hæc Seruetica contagia.
Atque vtinam serenissimè Rex, sicut aliæ,quas recensuimus, hæreses ex magna parte, sic
& hæc regni tui fines nõ attingesset:quæ cum impietate superare cæteras videatur,nulla
tamen est ex omnibus nostri temporis hæresibus, quàm sit hæc scripturarum armis in-
structior:nihil enim crepat aliud,nisi scriptura,scriptura, Euangelium,Euangelium. Ac
Seruetus à Caluino damnatus & occisus.
vide quæ fuerit hominis confidentia.Quãuis Caluini scriptis fuerit error hic ipsius op-
pugnatus,ausus est tamẽ proficisci Geneuam,& cum eo sermonẽ cõferre.Tandem post
multam & acerbam disputationem,cùm dogma suum pertinaciter tueretur, capitis est
damnatus: quod vrgente Caluino factum esse, dubium nõ est: qui mox librum etiam
edidit, quo doctrinam eius explicat,& rem omnem,quemadmodum acta sit,describit,
simulque in Hæreticos rectè gladio vindicari docet. Neq; dissimilia scripsit pastor qui-
Timannus Bremensis docet puniri hæreticos.
dam Bremensis,sic enim se vocat. Timannus in faragine sententiarũ,quas collegit,non
solùm ex priscorũ Patrum,qui fuerunt Christianæ, verumetiam ex eorum scriptis, qui
sunt Cõfession.Augustanæ:vbi Lutheri,Philippi,Vrbani Regij,Nicolai Amsdorffij, Vi
ti Theodori,productis testimonijs ostendit, Caluinũ cũ Sacramẽtarijs omnibus & A-
nabaptistis,ac alijs hæreticis sceptro magistratus potiùs,quã vel stylo vel disputatiõibus
esse refutandos.Interea tamen de se suisque tacet, quasi non in eadem & ipsi causa sint,

cùm

cùm quod Lutheranorum de Sacramentarijs, idem ſit Sacramentariorum iudicium de Lutheranis. Nam quòd Lutherus inde ſumit argumentum, Sacramentariorum doctrinam ab auctore Sathana profectam eſſe, quòd hæc ſecta in ipſo ſtatim exordio in tot capita eſt diſſecta, tam inter ſe diſsidentia, de verborum horũ interpretatione. Hoc eſt corpus meum, prudenter id quidam & verè colligit. Veriſsimum enim eſt, quod à Gregorio Nazianzeno ſcriptum eſt: Verùm enim quod eſt, vnũ eſt, mendacium autem multiplex. Ante quem etiam Athanaſius: Ibi eſt, inquit, vt Patres tradiderunt, veræ diſciplinæ & magiſterij argumẽtum, vbi eadem confitentur omnes, nec à ſe inuicem aut à maioribus diſſentiunt. Qui autem hoc animo non ſunt improbi potiùs quàm veri doctores appellari debent. Certè Ethnici cum nec eadem profiteantur, ſed inter ſe diſcrepant, veram diſciplinam non habent: ſancti contra ſyncerę ſunt veritatis præcones, eò quòd ſententijs inter ſe conueniunt, & nullo diſsidio inter ſe laborant, qui tametſi diuerſis temporibus vixerunt, æquè tamen ſimul eodem tendunt, vt eiuſdem Dei Prophetæ, & eiuſdem ſermonis interpretes. Eſt itaq; certiſsimum argumentum hoc eorum inter ipſos diſſidium, quòd non Dei ſed Sathanæ ſpiritu agitentur. Sed quid? Si eadem ratione probare contendunt Sacramentarij quoq;, quòd Lutherus Euangelium in lucem à ſe productum eſſe gloriatur, id ſimiliter à Sathana profectum eſſe? quandoquidem non minus inter Lutheranos, quàm inter Zuinglianos diſsidiorum videre licet. Ac illi quidẽ, quamuis hæc Chriſti verba non ad eundem modum interpretentur, in hoc tamen vnanimiter idem ſentiant omnes, quòd in Euchariſtiæ Sacramento præſens adeſſe Chriſti corpus & ſanguinem, impiè negant. Lutherani verò non de vnius alicuius ſcripturæ ſenſu, ſed de dogmatibus ipſis mirabiliter inter ſe pugnant.

Nazia. Athan. in epiſt. de ſyn. Nic. decre. cont. Arrianam hæreſim.

Hæreticorum inter ſe diſsidiũ arguit, quo ſpiritu agitentur.

Vis autem eorum diſſenſiones & pugnas audire? Equidem recenſere non grauabor, verùm non ita vt ordinem temporum obſeruem, verùm vt à leuioribus exordio ſumpto, deinceps ad grauiores progreſſum faciam. Biennio poſtquàm ex hac vita migrauit Martinus Lutherus, cùm quaſi de tribunali pronuncians Deus apertè cauſam Lutheri condemnaſſet, admirabili quadam victoria Chriſtianiſsimo Imperatori CAROLO contra factionis eius homines conceſſa, quorum ingentem exercitum, nullo prælio commiſſo, perexigua manu, ſolius Dei præſidio adiutus, in fugam conuertit: neque multò pòſt paucis comitatus Angeli ductu Albi fluuio tranſmiſſo, multò numeroſiores eorum copias fudit, ac Principem etiam ipſum factionis in poteſtatem ſuam redegit. Poſt hanc igitur admirabilem victoriam, in qua Deus ipſe prò miniſtro ſuo Cæſare cauſam ſuam agente pugnauit, ſtatim in tres ſectas Lutherana ſecta diſſecta eſt. Nam alij facti ſunt Interimiſtæ, alij Adiaphoriſtę. Interimiſtæ porrò duplices, vni ex permiſſu Cæſareæ Maieſtatis, qui nulla in re alia ſe Lutheranos profitebantur, præterquàm quòd neque calicis vſum à Laicis intermitti, nec vxores à Sacerdotibus relinqui volebant. Quod ad reliquos ritus & doctrinam attinet, quin per omnia cum orbe reliquo Chriſtiano conſentirent, non recuſabant. Hos ex comitiorum decreto ſaltem ad Oecumenicum vſque concilium tolerandos eſſe Cæſar cenſuit. Sed vbi Chriſtiani totius orbis Oecumenici decreta non valent, cur ibi plus ponderis habere debeat, quod in vno aliquo regno aut imperio fuerit conſtitutum? Quamuis itaque Mauritius Princeps Elector, non grauatim comitiorum imperialium decreto ſe pariturum oſtenderat, auſi tamen hoc ſibi ſunt arrogare Lipſici Theologi, vt libellum, qui comitiorum decreto fuerat approbatus, arbitratu ſuo corrigerẽt, & nouum Interim conſcriberent. Ac quod ad ritus quidem & cæremonias attinet, de ijs non magnoperè cum Chriſtianis contendebant, ſed plus tamen aliquid ſibi de Luther. doctrina, quàm fuit in Interim illo Cęſareo permiſſum, reſeruare conabantur. Quamobrem in hoc Imperiali libello ſubſcripſerunt, vt contenti docere, fide nos iuſtificari iuxta Paulum, quod erat additum à Luther. ſola fide, id reijcerent: quòd addi aliquid verbo Dei, nefas eſſe indicarẽt. Viſum eſt autem illis & hoc Eccleſiæ, quàm diuerſum Luther. dogma potius amplectendum, ad iuſtificationem opera eſſe neceſſaria, neque totam noſtram iuſtitiam in ſolius Chriſti iuſtia ponendam eſſe. De pœnitentia quoque receptam Eccleſiæ partitionem admiſerunt: ſeptem eſſe Eccleſiæ Sacramenta conceſſerunt: Miſſam abolitam reſtituerunt, vulgares Lutheri cantilenas fermè prorſus aboleuerunt: Epiſcoporum etiam iuriſdictioni quominùs paterent, cauſam non dixerunt. Hæc ſunt quæ in illo Lipſico Interim contineri ſcribit Matthias Flaccus Illyricus in quadam adhortatione ſua ad Eccleſias Miſnicas. Porrò VVittembergenſes, etſi non diuerſum ſentire viderentur à Lipſenſibus, quod inde colligit Flaccus, quia ſcriptum eorum non oppugnauerant: quoniam tamen ex eorum ſchola cœperat initium Euangelium Lutheri, fuit illis religio tam ab eo ſubito diſcedere, quamuis pridem nonnullos, Philippum præſertim, pertæſum eius fuerit. Quare

Lutherana ſecta in tres ſectas diſſecta.

Interimiſtarum genus primum.

Lipſi. Theologi nouum condunt Interim vt ſint ſecundi generis Interimiſtæ.

VVittembergenſes Adiaphoriſtæ

nõdum eſſe tempus opportunum rati,traditum ab ipſo doctrinę genus mutare,ſaltem
ritus nouos,quod induxerat, abrogandos cenſuerunt, & veteres ex magna parte reſti-
tuendos iuxta formam in libello cæſareo præſcriptam . Vocauerunt autem hæc Græco
nomine ἀδιάφορα, Latinè dicere poſsis indifferentia, vt quæ natura ſua ſunt eiuſmodi,
nihil vt ad ſalutẽ intereſſe videatur,ſeruet quis ea,nec ne. Nam &nos in his, quæ fiũt ex-
ternè,ſummã Chriſtianæ pietatis poſitam eſſe negamus,cùm omnis gloria filiæ regis ſit
intrinſecus. Intus videt Chriſtus,intus amat,intus alloquitur,nec vel punit,vel coronat,
niſi quæ fiunt intus. Sed vbi verè Deus intus colitur,non ferè fit,vt eiuſmodi cultus per
ſigna quædam & indicia ſe foras non proferat , & ad ſpectantium oculos traducat.
Habent autem & hoc iſti ritus externi,quòd ſicubi ſimiliter ab omnibus obſeruantur,
vnanimitatis cuiuſdam & conſenſus teſtes ſunt. In ijs igitur maxima ex parte ſibi VVit
tembergenſes cũ Chriſtianis conſentiendum eſſe duxerunt: vt ijs quaſi ſignis à Luther.
quandã ad Chriſtũ inclinationem ſe feciſſe declararent,ſimul ſpẽ facerent,ſucceſſu tem
poris futurum, vt reiecta Lutherana, chriſtianam & catholicam doctrinã in omnibus
amplecterẽtur. Odoratus eſt hoc Flaccus,vt eſt minimè mucoſis naribus:itaque ſumma
contentione,ne qua mutatio fieret,obſtitit,cumq́; ſe nihil proficere monendo,orando,
obſecrando videret, multis maledictis & probris etiam præceptores ſuos , præ cæteris
autem Philippum,nunc obſcurius,nunc apertius inceſſere veritus non eſt,quòd Chri-
ſti ſui,hoc eſt,Lutheri cauſam eos deſerere quiritaretur: Nam ille Chriſtum aliũ non no
uit pręter eum,qui natus eſt Iſlebij:neque dubitauit eos Epicuri de grege porcos appel
lare,non veritatem,ſed ventrẽ reſpicientes,vt quorum Deus venter eſſet. Ad extremum,
cùm neque precibus, neque conuitijs eos à cœpto deterreri poſſe videret, ditis deuouit
omnes . Cumq́; nomen eis Adiaphoriſtarum priùs impoſuiſſet,hac tandem eos ſenten
tia, quaſi pro tribunali ſedens condemnauit. Cùm videam eos in ſua impœnitentia ma
nere,& præſentes Adiaphoricas conſtitutiones contra conſcientiam promouere, & Pa
patui ſequuturos feneſtras fabricare non deſinere:pronuncio,impœnitentes Adiapho-
riſtas eſſe pro Ethnicis & Publicanis habendos:ideſt,neminem piũ debere cum ipſis vl
lam familiaritatem,conuerſationẽ,amicitiam habere: & ei qui præſertim nulla iuris ne-
ceſsitate eis adſtrictus aliter fecerit, denuncio lepræ eorum contagium, & ita haud du
biè,iram diuinã. Vides quàm ſibi Flaccus auctoritatem arrogat, qui non dubitat ſcho-
lam VVittembergenſem vniuerſam,ex qua prodijt etiam is,quem ipſe pro Chriſto ado
rat,Martinus Lutherus,anathema pronunciare, & eorum conſuetudine pijs omnibus
interdicere. Quod interdictum vtinam valuiſſet,cùm apud alios pios omnes,tum apud
eos præſertim,qui ſubſunt imperio Maieſtatis tuę:minus nunc turbarum in regno vi-
deremus. Verùm quæ cauſa eſt,quòd adeò damnat iſtas Adiaphoricas mutationes? Alia
nulla,quàm quòd olfecerit per eas Papatui ſequuturo feneſtras fabricari. Scilicet, nefas
eſt fabricare feneſtras Papatui:feneſtras fabricare Sathaniſmo, nefas non eſt? quas fabri
caſſe Lutherum negare non poteſt mutationibus iſtis, quas priuata ſua fecit auctorita-
te. Nam vnde Sacramentarij , vnde nobis Anabaptiſtæ , vnde Suenckfeldiani , vnde
prodierunt Seruetiani? non aliunde certè , quàm ex ijs mutationibus, quas Lutherus
inſtituit. Huic debemus quòd in Euchariſtię Sacramento non eſſe Chriſti corpus & ſan
guis docetur:quòd à baptiſmo paruuli prohibentur : quòd ſcripturis Canonicis aucto
ritas omnis detrahitur:quòd nec infernus,nec eſſe cœlum creditur: quòd Chriſtus ve-
rus Deus Deique filius eſſe negatur. Fatetur hoc ipſe Caluinus,fatetur & Balthaſar Paci-
montanus,vt in ſuperioribus demonſtrauimus,quòd è Lutheri ſcriptis doctrinã ſuam
hauſerint. Lutherum ſcribit Caluinus rudimenta poſuiſſe,viamq́ue cõmonſtraſſe: ſed
interim præpoſtero eum eſſe dicit ingenio, qui rectam ingreſſus viam, ſimulac viæ de-
monſtrator iter ſuum reflectit,in eodem loco pedem obſtinatè figens vltrà progredi re
cuſet. Progreſſus igitur eſt vltrà Caluinus ab illis rudimentis & incunabulis Lutheri,cœ
pitq́ue fieri politior & inſtructior ac eſſe Chriſtum in Euchariſtia præſentem negauit.
Progreſſus eſt vlterius etiam Balthaſar , qui ſicut Euchariſtiæ Sacramento Caluinus, ſic
& ipſe,non ſine Caluino tamen,baptiſmi quoque Sacramento,præſertim quod ad in-
fantes attinet , virtutem omnem detraxit . Progreſſus eſt longiùs adhuc Suenckfeldius,
qui ſcripturis auctoritatem abrogauit. Tandem eò quò tendebat initio Sathanas, per-
uenerũt eius miniſtri Campanus & Seruetus, vt Chriſtum verum eſſe Deum,Deiq́ue fi-
lium negarent: atque ita cui rudimenta poſuerat Euangelio Lutherus,ei colophonẽ ad-
derent. Sic factũ eſt, vt cùm aggeres validis aquis oppoſitos pauxillum initiò Lutherus
aperuiſſet,mox tota moles aquarum incũberet,& aggere perrupto, latè campos, ſegetes
ac pagos ſubuerteret. Prudenter admodum,ſicut etiam tu meminiſti Flacce,monet Ari-
ſtoteles,quòd etiam ante eum docuit Præceptor eius Plato lib. 7. de legibus, cauendas
eſſe

Quid Catholici ſentiant de ritibus externis, et quatenus conueniant cum illis Adiaphoriſtæ.

Pſalm. 44.

Illyricus flagellat Adiaphoriſtas.

Illyr. ſententia excõmunicatoria in Adiaphoriſtas.

Luth. Sathaniſmo feneſtras fabricauit.

Illyr. in epiſt. ad Illuſtriſsimũ D.

esse legum ac policiarum labefactiones: ac prestare nonnunquam, vt errata legum latorum ac magistratuum tolerentur. Neque enim tantùm vtilitatis allaturum, si quis corrigat aut mutet, quantùm ex eo detrimenti redundat, quòd assuefiunt paulatim homines, nō obedire magistratui. Proinde veteres leges nouis legibus facilè commutare, nihil alium fuerit, quàm eis robur omne detrahere, & homines assuefacere ad mutandum plura maioraq;: cùm quę videntur in speciem esse res minimæ, maximorum causæ sint malorum. Quod in mutationibus per Lutherū fieri cœptis, euentus ipse docuit, quæ fenestras huic, quem nunc in Germania videmus, Sathanismo fabricatæ sunt. Contra has igitur quiritari, his fortiter initio resistere oportebat. Nunc verò nihil erat Flacce, quòd immemor officij, tam acerbè, tamq; cōtumeliosè, benè de te merentem Preceptorem tuum acciperes, quòd is, quum necessarium esse videret, ordinem ac disciplinam in Ecclesia quę per Luther. vtraque sublata fuêre, pro virili sua perficere conatus est, vt pedetentim eò reditus fieret, vndè facta est discesio. Pium fuit hoc institutum hominis non omninò deplorati, cui violentæ mutationes istæ per Luther. factæ nunquam placuerunt: cuius tyrannide se tandem aliquando liberatum esse nō molestè ferre visus est, cùm scribēs ad Carlouitium, se deformiter ei seruiuisse fateatur. Tuā verò religionem hanc pientiss. Rex, non possum, quin laudem: quòd cùm à te quoq; nonnulli petiuissent, vt mutationes aliquas in regno tuo fieri permitteres in rebus, vt quibusdam visum est, adiaphoris, nulla ratione vt id faceres, adduci potuisti, ne signum id videri posse defectionis à religione Christiana, quàm à sanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, & inclinationis ad Satanismum, quem nunc in multis Germaniæ locis florere, &, proh dolor, in nonnullis etiam regni tui partibus pullulare vides. Possunt alicui videri leuiora, quæ sunt petita, de quibus magnoperè pugnare non oporteret: sed vt nihil in rebus ipsis esset vitij, tamen in præcisione ab orbe reliquo Christiano tantum est crimen, vt alia omnia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata. Atque hæc est, quam petunt nonnulli: Præcisionem enim petunt, nō res ipsas, quas nihil ad salutem intelligunt pertinere. Quod ipse quoque Verg. confitetur in Scholijs, quæ improbus homo scripsit in epist. Pontificis, ad regni Consiliarios. Rectè fraudes istas Flaccus, quę veræ pietati struuntur, cuneo simillimas esse scribit, qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignum impactus magnam ligni disruptionem facere: sed tamen, quantumuis prima sit acies tenuis, nihilominus aditum facit sequenti crassitiei, ita, vt cum illa prima pars recepta sit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitùs discindatur. His fraudibus vsum esse Sathanam videmus in Germania. Prima exitialis istius cunei acies fuit disceptatio de indulgentijs: Secunda iam erat aliquantò crassior, quando calix Laicis, vxores concessæ fuerunt sacerdotibus. Media pars Augustanæ Confess. approbatio: Postremò, Satanismus hic vniuersus, & quo iam verba fecimus, quo tantam esse factam disruptionem videre licet, vt nisi Deus oculis misericordiæ suę nos respexerit, non facilè medicina reperiri queat, Quamobrem non piè magis quàm prudenter fecisti Rex optimè, quòd ab isto tam exitiali cuneo tibi regnoq; tuo tam diligenter hactenus cauisti, à quo deinceps etiā quātū tua tibi regniq; tui salus curæ est, tātū cauere debebis.

Albertum in Prussia Ducem.
Aristot. Polit. lib. 2.
Phili. cōt. Illyricum defensio. Testimoniū Philippi de Luthe.
Constātia et pietas Regis Polo.
Quàm periculosum, etiam de leuioribus, à veteri religione deficere.
Quibus gradibus Satanismus Germanii occuparit.

Habemus itaq; iam tres vel quatuor sectas Lutheranorū secundum Flaccum: Nam & Lipsicos Interimistas vult esse duplices, quod vnū sit excerptū Interim, aliud ipsum verum Interim. Erunt igitur triplices Interemistæ, & vni Adiaphoristæ, quibus omnibus consuetudine piorum interdixit Flaccus. Quinta iā non est de adiaphoris, verùm de rebus grauioribus. Extiterunt enim VVittembergæ anno ab hinc propè 20. qui sicut antea docti fuerant Luthero, legem operum reijciebant. Contra quos ille multis disputationibus contendit, & eos probroso nomine vocat Antinomos.

Aliæ sectæ Lutheranorum.
Antimoni.

Sexta est Confessionistarum, qui sunt Confess. Augustan. non de veste linea, cuius causa tantas tragœdias excitauit Flacc. quam etiam esse vult primam exitialis cunei partem, sed de summa Christianarum rerum, de eo quòd Euangelicæ doctrinæ caput esse putat Luther. in quo pendere dicit & periclitari cognitionem sui ipsius, cognitionem & gloriam Dei, quale est iuxta sententiā ipsius dogma de libero arbitrio, de quo semper ita docuit, quod patiatur tantùm, non autem agat, quòd sit res de solo titulo, vel potiùs figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quidpiam cogitare mali aut boni, sed omnia, vt VVicleffi articulus constantię damnatus rectè docet, de necessitate absoluta eueniunt. Vnde non dubium Sathana magistro in Ecclesiam venisse hoc nomen liberum arbitrium, ad seducendos homines à via Dei in vias proprias: Et mala, inquit, opera in impijs Deus operatur. Cuius doctrinæ subscripserat etiam Philipp. Melant. in ijs Locis communibus, quos edidit VVitteb. an. 20. non sine quadā arrogantia iuuenili minimè ferenda. Nam & de sanctis Doctoribus ausus est censuram ferre.

Confessionistæ.
Luth. in li. quē inscripsit, Operationes in Psal. De libero arbit.
Philip. quā arroganter primum negarit liberum arbitrium.

Scripſere,inquit,de libero arbitrio Auguſtinus & Bernardus,& ille quidem ſua poſterioribus libris,quos aduerſus Pelagianos edidit,multipliciter retractauit.Bernardus nō eſt ſimilis ſui.Sunt hac de re apud Græcos quoque quædā,ſed ſparſim.Ego quandoquidē non ſequor hominū opiniones,& ſimplicisſimè & planisſimè rem exponā,quā ferè obſcurarunt auctores tam veteres,quàm noui:quia ſic interpretabātur ſcripturas, vt ſimul vellent tamen rationis humanæ iudicio ſatisfieri. Parùm ciuile videbatur docere, neceſſariò peccare hominem,crudele videbatur reprehendi voluntatem, ſi non poſſet ſe à vitio ad virtutem conuertere.Ideò & plura viribus humanis, quàm par erat tribuere: & mirè variarunt,cùm rationis iudicio viderent vbique refragari ſcripturas. Et in hoc quidem loco cùm prorſus Chriſtiana doctrina à philoſophia & humana ratione diſſentiat, tamē ſenſim irrepſit philoſophia in Chriſtianiſmū:& receptū eſt impiū de libero arbitrio dogma,& obſcurata Chriſti Beneficentia per profanā illam & animalem rationis noſtræ ſapientiam. Vſurpata eſt vox liberi arbitrij, à diuinis literis, à ſenſu & iudicio ſpiritus alienisſima, qua videmus ſanctos viros non raro offenſos eſſe. Additum eſt è Platonis philoſophia vocabulum rationis æquè pernitioſum. Nam perinde atque his poſterioribus Eccleſiæ temporibus Ariſtotelem pro Chriſto ſumus amplexi,ita ſtatim poſt Eccleſię auſpicia per Platonicam philoſophiam Chriſtiana doctrina labefacta eſt:ita factum eſt,vt præter Canonicas ſcripturas nullæ ſint in Eccleſia ſynceræ literæ. Redolet philoſophiam,quicquid omninò commentariorum extat. Et pacis interpoſitis:In quæſtionem vocatur, ſit ne libera voluntas? reſpondeo, quandoquidem omnia quæ eueniunt, neceſſariò iuxta diuinam prędeſtinationem eueniunt, nulla eſt arbitrij noſtri libertas.Quid igitur inquies,Nullane eſt in rebus(vt iſtorum vocabulo vtar)contingentia?nihil caſus?nihil fortuna?Omnia neceſſariò euenire ſcripturæ docēt. Vallam, ait Eckius,quòd ſcholarum ſententiam de libero arbitrio confutauit, plura voluiſſe ſcire quàm didiciſſet.Et in fine huius loci ſummam colligēs,dicit: Si ad prędeſtinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus vlla eſt libertas,

Aliud Philippi teſtimoniū cōt. liberū arbitriū.

ſed eueniunt omnia iuxta prædeſtinationem diuinam. Si ad opera externa referas voluntatem quædam videtur eſſe iudicio naturæ libertas:ſi ad affectus referas voluntatem, nulla planè libertas eſt,etiam naturę iudicio. Concludit tandem: Vides lector, quantò ſimplicius de libero arbitrio ſcripſerimus, quàm vel Bernardus, vel vlli Scholaſtici. Et in annotationibus in epiſtolam Pauli ad Romanos,explicans illum Pauli locum, Iuxta prædeſtinationem Dei, poſteaquàm confirmauit, quòd nulla eſt rerum contingentia, nec libertas arbitrij,ſic tādem loquitur:Nos verò docemus,nō ſolùm permittere Deum creaturis,vt operentur, ſed ipſum omnia propriè agere: vt ſicut fatentur proprium opus Dei fuiſſe Pauli vocationem, ita fateantur opera Dei propria eſſe: ſiue quæ media vocantur, vt comodere,bibere, communia cum brutis: ſiue quæ mala ſunt, vt Dauidis adulterium, Manlij ſeueritatem animaduertentis in filium: cùm conſtet Deum omnia facere non permisſiuè,ſed potenter,vt Auguſtini verbo vtamur,vt ſit eius proprium opus Iudæ proditio,ſicut Pauli vocatio. Hæc Philippus in ijs libellis, quos adoleſcens etiamnum ſcripſit,

Luth.quāti ſcripta Philip. fecerit, quorū tamē nōnulla dogmata ipſe poſtea Philippus damnarit.

Quorum alterum de Locis communibus inuictum libellum eſſe dicit Lutherus,contra Eraſmum de ſeruo arbitrio ſcribens:non ſolùm immortalitate,ſed Canone quoque Eccleſiaſtico dignum: cui tuus libellus, inquit, comparatus ita mihi ſorduit ac viluit,vt tibi vehementer compaterer.In alterum verò præfatus,non dubitat eum doctiſs. Thomæ Aquinatis Commentarijs anteferre.Hieronymi autem & Origenis Commen.meras eſſe nugas & ineptias, ſi illius annotationibus comparentur. Ac parum abeſt,quin eum Paulo ſuperiorem faciat, certè proximum illi eſſe vult. Verùm vtrumque libellum hunc toties variādo Philipp. ipſe poſteà multis in locis erroris condemnauit:in hoc præſertim capite de lib. arbitr. Nam ſæpè deinceps vtrumque excudi fecit,multa detrahens,addens,mutans, corrigens, vt poſtremi cum primis nulla ferè in parte conueniant. In ijs autem locis,qui ſunt impreſsi anno treceſimoſexto Argentorati,treceſimo octauo VVittembergæ.46.Lipſiæ,quinquageſimo quinto,VVittembergę,

In ſcriptis poſterioribus Philippus confirmat liberum arbitr.

apertè recantauit ea,quæ in primis illis ſcripſerat de libero arbitrio.Sic enim loquitur: Valla & plerique alij detrahunt voluntati hominis libertatem, ideò quia fiant omnia decernente Deo. Addit in locis,anno 46.& 55.excuſis: Hæc imaginatio orta ex Stoicis diſputationibus deducit eos ad tollendam contingentiam bonarum & malarum actionū,imò omniū motuū in pecudibus & elemētis.Dixi autē ſuprà,nō eſſe in Eccleſiā inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam eſſe neceſsitatem fatalē omnium, ſed aliquam contingentiam concedendam. Non neceſſe fuit Alexandrum interficere Clytum. Nec miſcenda eſt diſputatio de determinatione diuina quæſtioni de libero arbitrio.Et iterum in Locis anni 36.& 38.ac poſterioribus:Cùm in natura hominis re

liquum

liquum sit iudicium & delectus quidam rerum, quæ sunt subiectæ rationi aut sensui, reliquus est etiam delectus externorum operum ciuilium: quare voluntas humana potest suis viribus sine renouatione, aliqua externa legis opera facere. Hæc est libertas voluntatis, quam Philosophi rectè tribuunt homini. Nam & Paulus discernens iustitiam carnis à spirituali, fatetur non renatos habere delectum aliquem: manus à cæde, à raptu, à furto continere. Et hanc vocant iustitiam carnis: imò hanc disciplinam etiam non renatis præcipit Deus. Ac interiectis nonnullis: Hæc sententia de libero arbitrio nihil habet absurdi: & est germana cùm aliorum Scriptorum Ecclesiasticorum ac synodorum, tum verò etiam Augustini sententia: nec adigit ad desperationem bonas mentes, nec deterret eas quominus conentur: imò & amplificat Spiritussancti auxilium, & acuit curam ac diligentiam nostræ voluntatis. Non probo deliraméta Manichæorum, qui prorsus nullam voluntati tribuebant actionem, nec quidem adiuuante Spiritusancto: quasi nihil interesset inter statuam & voluntatem. Scribit etiam concurrere tres causas bonæ actionis, verbum Dei, Spiritumsanctum, & humanam voluntatem assentientem nec repugnantem verbo Dei. Posset enim excutere, vt excutit Saul sua sponte: sed cùm mens audiens, ac se sustentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, sed adiuuante etiam Spiritusancto conatur assentiri, in hoc certamine voluntas non est otiosa. Et iterũ post pauca: Vidi multos non Epicureos, qui cùm essent in mœrore propter suos lapsus, disputabant, quomodo sperem me recipi, cùm non sentiam in me transfundi nouam lucem & nouas virtutes? Præterea si nihil agit liberum arbitrium, interea donec sensero fieri illam regenerationem, de qua dicitis, indulgebo diffidentiæ & alijs vitiosis affectibus. Hæc Manichæa imaginatio horribile mendacium est: & ab hoc errore mentes abducendæ sunt, & docendæ, agere aliquid liberum arbitrium. Pharao, Saul, non coacti, sed volentes & liberè repugnant Deo: nec fit conuersio in Dauide, vt si lapsis in ficum verteretur: sed egit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cùm audiuit obiurgationem & promissionem: volens iam & liberè fatetur delictum: & egit aliquid eius voluntas, cùm se sustentat hac voce: Dominus transtulit peccatum tuum. Et iterum post pauca: Cùm promissio sit vniuersalis, nec sint in Deo contradictoriæ voluntates, necesse est esse in nobis aliquam discriminis causam, cur Saul abijciatur, Dauid recipiatur, id est, necesse est aliquam esse actionem dissimilem in ijs duobus. Et in capite pręcedenti, quod est de causa peccati & contingentia. Est autem hæc pia & vera sententia, vtraque manu, ac veriùs toto pectore tenenda, quòd Deus non sit causa peccati: & quòd Deus non velit peccatum, nec impellat voluntates ad peccandum, aut approbet peccatum. Sed causæ peccati sunt voluntas Diaboli, & voluntas hominis, qui sua voluntate abuti potuit, seq́ue à Deo auertere: quæ quidem longiùs ibi persequitur.

Ex quibus planum cuique fieri potest, quemadmodum Philippus Melanchthon, quicquid ab eo peruersè scriptum fuerat de libero arbitr. in Loc. Commu. anni 21. simul & magistri sui Martin. Luther. eadem de re sententiam, tanquàm impiam & cum hæresi Manichæorum congruentem condemnauit: quod pluribus etiam verbis ab eo factum est in Epitome philosophiæ moralis, quam edidit Argentorati anno. 38. vbi similiter damnat ingenia turbulenta, quæ multas de libero arbitrio ferunt contentiones, & Vallæ absurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationem adimũt libertatem voluntati. Sed & in Comment. in epistol. ad Roman. posterioribus expungi fecit ea, quæ scripserat anno 24. quòd essent Dei propria etiam mala opera, vt Dauidis adulterium, & quòd æquè proprium eius opus esset Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio. Quin enarrat illum locum: Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum. Nec vult, inquit, nec approbat, nec efficit peccatum Deus. Et quoniam Augustanæ Confessionis est auctor idem Philippus, in ea quoque discessum est à Lutheri sententia, quo ad hoc doctrinæ caput, quod ille tamen ad finem vsque vitæ suæ tanta pertinacia defendit, vt mori se priùs paratũ ostenderet, quã ab hac sua sentẽtia discederet: In qua quantũ positũ esse putauerit, & in exordio, sicut paulò ante commemorauimus, & in fine libri, quẽ scripsit contra Erasmum, satis declarauit. Sic enim propè calcem eum alloquitur: In hoc te vehementer laudo, quòd solus præ omnibus rem ipsam es aggressus, hoc est summam causæ: nec me fatigaris alienis illis causis de Papatu, indulgentijs, purgatorio, ac similibus nugis potius, quàm causis, in quibus me hactenus omnes venati sunt frustrà. Vnus tu & solus rerum cardinem vidisti, & ipsum iugulum petiuisti. In eo igitur quod rerum cardo, quod causę totius est iugulum, ausus est Philippus cum suis, qui Augustanæ sunt Confessionis, à magistro suo Martino Luthero se palàm diuersum sentiendo segregare. Quod quid aliud fuit, quàm eum hæreseos & impietatis condemnare? Et reuerà cardo Lutheranę doctrinæ vertitur in hoc vno dogmate de libero arbitrio, quod ruere non

Philipp. se Manichæũ fuisse re ipsa declarat.

Cardo Lutheranæ doctrinæ est de libero arbit.

poteſt, quin ſimul eodem motu labefactata concidant omnia, quæ de iuſtificatione præſertim, deque rebus ad illam pertinentibus ab eo ſcripta ſunt. Lutheri ſententiam tuetur etiamnum Caluinus, & in ea perſtat. Neq; ſibi prorſus eam ſordere Brentius oſtendit in prima pericope, quam ſcripſit contra venerabilem virũ Petrum à Soto. Vidimus autem & Galli cuiuſdam ſcriptum, quo grauiter inſectatur præceptorem ſuum Philippum, quòd in hac tanta re à magiſtro ſuo Luthero diſſentiat. In quo ſcripto Philippum etiam inſimulat, quòd Caluinizet.

1. In Apol. Confeßi.
Aug. 2. in Locis communi.

Habemus ergo iam huius hydræ Lutheranæ ſex capita, quorum ſextum reuerà caput eſt: agitur enim de ſumma rei. Sed neque minoris momenti eſt ſeptimum, de quo immane quantum eſt inter Lutheranos diſsidium? Neque enim agitur de linea veſte, ſed de eo, quem præcipuum doctrinæ Chriſtianæ locum vocat Philippus, quem ſummam Euangelij continere ſcribit, nimirum de iuſtificatione. Nec à ſcopo multùm aberrat, cùm illi tantum tribuit. Intereà tamen & de hoc ingens eſt inter eos dimicatio. Nam cum in Auguſtana Confeſsione minus dilucidè fuerit locus hic explicatus, fas

Oſiander male tractatus à Confeßioniſtis.

ſibi eſſe putauit Andreas Oſiander, clariùs de eo aliquid diſſerere: quod cùm feciſſet non relata priùs re ad Philippum & eos qui Confeſsionis Auguſtanæ præcipui ſunt Doctores, tantæ fuerunt excitatæ tragœdiæ, vt non longè res abfuerit à ſeditione. Cuius criminis non eſt inſimulatus Oſiander? quæ conuitia & maledicta in eum iactata non ſunt? Vocatus eſt, vt ipſe ſcribit, Hæreticus, Antichriſtus, Iudæus, niger Diabolus, Draco, homo nefarius, conſceleratus, hoſtis Chriſti. Fuit etiam de eo confictum, quacunque incederet, quòd eum in ſpecie canum duo Diaboli comitarentur, quos tamen non cuiuis videre liceret: quòdque quo tempore cibum & potum in inferiore cum ſuis hypocauſto ſumebat, vbi vacare ſolitus erat literarum ſtudijs, in ſuperiore ſedens in illius loco Diabolus viſus fuerit ſcriptitare. Et alia id genus pleraque. Tum & illud ſparſum de illo fuit, quòd affirmaret Chriſti paſsionem & mortem nullum nobis fructum attuliſſe, cùm tamen in ſcriptis illius diuerſum reperiatur. In ſumma, tantum fuit odium homini conflatum, vt non ipſe modò tanquam impius haberetur, verùm etiam qui ſermones eius audiebant, à communione cæterorum, qui ſe pios exiſtimabant, arcerentur, ac ne ſepultura quidem communi digni ducerentur.

Oſiandri doctrina VVittembergæ damnata, VVirttembergæ approbata à Cõfeßioniſtis.

Miſſum fuit VVittembergam, vt de doctrina eius iudicium fieret, damnata eſt per Philippum, Pomeranum, Forſterum, & alios. Miſſum eſt VVirttembergam, approbata eſt per Brentium, & qui ſunt eiuſdem ſectę. Hic vides, de vna eademque doctrina, quàm diuerſum fuerit iudicium Vittembergenſium & VVirttembergenſium Doctorum, cùm tamen inter vtroſque non ſit niſi vnius literæ diſcrimen, cùm prolatis etiam è Lutheri libris locis aliquot planum facere conetur Oſiander, quod ipſe ſcripſerit, idem de iuſtificatione ſenſiſſe Lutherum, nimirùm eſſentialem Dei iuſtitiam habitantem in nobis, & excitantem nos ad benè agendum eſſe iuſtificationem noſtram. Cęterùm contra ſcriptum illud, quod editum contra ſe fuerat à Philippo & collegis eius, edidit ipſe quoque ſcriptum contrarium Oſiander: in quo cauſam adfert, cur hanc ipſius doctri-

Iurandum eſt VVittembergæ in Confeßionem Auguſtanam & verba Philippi.

nam illi non approbarint. Narrat igitur, neminem VVittembergæ vel Theologiæ Doctorem, vel artium fieri Magiſtrum, niſi priùs conceptis verbis iuxta formulam ſibi prolatam iurauerit, ſe tria ſymbola, Apoſtolorum, Nicænum, & Athanaſij retinere firmiter, ac tueri ſimul & defendere velle. Quòd ſi quid inciderit, quod in ijs tribus Symbolis & Auguſtana Confeſsione ſatis determinatum non ſit, nolle ſe quicquam de eo concluſiuè (quod vulgò dicitur) dicere, niſi re priùs ad ſeniores Doctores, qui conſtanter huic adhærent Confeſsioni, relata, & conſilio cum illis communicato. Seniores

Oſiander de Cõfeß. Auguſt.

autem iſti cùm ſint Philippus & eius ſimiles, ſi quid incideret, quòd in hac Auguſt. confeſſ. ſcriptum non ſit, neceſſe habent, qui iurauerunt in Confeſsionem, nihil de eo ſtatuere, niſi quod viſum illis fuerit. Ita vt quod ipſi probauerint, id recipere ſint adſtricti, etiamſi diuerſum aliquid in ſcripturis Canonicis reperiatur: quandoquidem non in ſacræ ſcripturæ, ſed in Auguſtanæ confeſsionis vnanimi conſenſu ſe conſtanter eſſe

Tanti autẽ Confeßionem iſtam fieri ſcribit Ioã. à Lasko, vt nõ deſint inter Lutheranos, & quidem non poſtremi, qui dicant ſe malle de Pauli

permanſuros, iurauerint. Itaque ſi ſcripturas potiùs ſequerentur, periurij reatum non effugerent. Confeſsionem autem hanc Philippus ipſe ſcripſit, penes quem etiam eſt eam interpretandi poteſtas. Ex quo conſequitur, quòd omnes qui iurarunt in eam confeſsionem, neceſſe habeant illam eo ſenſu accipere, quem Philippus attulerit, vt ſic reiecta ſcriptura ad tria ſymbola tantùm, & ad Philippi doctrinam ſint alligati. Hęc de Philippo Oſiander: qui parentes etiam diligenter monet, vt etiam atque etiam ſecum deliberent, num ſuos filios mittere VVittembergam debeant, vt ibi Magiſtri vel Doctores efficiantur. Coguntur enim, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare. Iurat enim, inquit, quilibet, quòd de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus, nihil velit ſtatuere,

niſi

nisi de sententia seniorum confessionis Augustanę, etiamsi contrarium dicat scriptura: Quam si sequi potiùs voluerit, erit periurij reus. Ita secreta fit quędam, inquit, conspiratio, quę magis hominum, quàm Dei verba respicit: atque ideò Christianę reipublicæ non parum adfert detrimenti. Philippi verbum plùs apud eos ponderis habet, quàm Dei verbum. Sex & triginta Scripturarum loca produxi, quibus habitare Deum in nobis ostendi, creditum non est. Simul vt Philippus paruam schedam scripsit, qua testatus est ita se rem habere, statim creditum est. Ac paulò post: Vox audita est, inquit, de cœlo Patris de Christo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite. Hunc, inquit, audite, non Philippum, non alios homines, qui tibi os obturant, & volunt, vt secundum eorum consilium, non autem secundum scripturas, pronuncies: Sic Osiander ferre non potuit, vt homines ad Confessionem August. quòd Philippi verbum est, alligarentur potiùs quàm ad Dei verbum, cùm quod ipse, nō quòd Philippus doceret, id esse Dei verbum credi vellet: cùm se nulla re Philippo inferiorem esse iudicaret: nulla vt causa esset, quamobrem non ipsius verbum, vt Philippi verbum, pro Dei verbo haberetur: cùm præsertim Philippus, quemadmodum alijs plerisque in rebus, ita & in doctrina de iustificatione, nunquam sibi satis constiterit. Viginti dicit esse diuersas opiniones de hoc vno dogmate: ac Philippi discipulorumque eius quatuordecim enumerat in eo libello, quem contra Nycticoracem quendam scripsit. Nam simul vt, inquit, locum aliquem in Scripturis viderunt, in quo iustitię mentio fieret, statim nouam ex eo iustificationem sunt fabricati. Verbi gratia: legit aliquis, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, iam ex hoc vno loco duo collegit iustificationis genera, vnum ex verbo credidit, vt diceret fidem esse nostram iustitiam, alterum ex verbo reputatum est, vt diceret, Deum iustitiam suam nobis imputare, nos pro iustis habere, etiam si non simus, atque hanc esse iustitiam nostram. Legit alius: Iustificati sumus per sanguinem eius, statim ex eo collegi, quòd pretiosus Christi sanguis sit nostra iustitia. Legit alius: Sicut per vnius inobedientiā peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi: mox docuit, Obedientia Christi est iustitia nostra. Legit alius, Resurrexit propter iustificationem nostram: Resurrectio, inquit, Christi est iustitia nostra. Legit alius, Spiritussanctus arguet mundum de iustitia, quia vado ad patrem, affirmauit illicò, quòd Christi transitus ad patrem est iustitia nostra. Legit alius, quòd efficimur iusti absque meritis ex gratia Dei, non dubitauit affirmare, quòd gratia & misericordia Dei sit iustitia nostra. Legit alius, Ad ostensionem iustitię suę propter remissionem præcedentium delictorum, euestigiò docuit, remissionem peccatorum esse iustitiam nostram. Legit alius, Liuore eius sanati sumus, asseruit illico, quòd vulnera Christi sunt iustitia nostra. Iam igitur remunerasse se scribit nouē genera iustificationum è scripturis collecta, malè inter se cohærentia, neque tamen omnia se adhuc recensuisse. Enumerat deinceps, quæ è suo quisq; capite confinxit. Aliqui, inquit, dicunt, quòd iustitia sit opus Dei, quod ipse in Christo operatur: alij, quod nos Deus ad æternam vitam recipit: alij, quod meritum Christi: alij de media quadam iustitia loquuntur, quàm tamen explicare nequeunt. Alij docent, quòd essentialis iustitia Dei creat in nobis aliam nouam creatam iustitiam. Sic Osiander quatuordecim opiniones de iustificatione recenset, & quam ipse profert est quintadecima. Iuxta numerum autem cuius meminit in confutatione scripti, quod contra se Philippus ediderat, erunt omnes viginti & vna.

ipsius Apostoli, quam vel de Lutheri Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

Alligari ad Philippi verbum.

Viginti opiniones Confeßionistarum de vno dogmate iustificationis.

Nunc tu vide Serenissime Rex, quandoquidem sic ipsi dissident inter se non de lana caprina, quod dici solet, sed quod ipsimet fatentur, de præcipuo doctrinæ Christianæ loco, qui summam Euangelij totius in se continet, quàm tutum sit, de quocunque tandem Christianæ doctrinę capite disceptetur, à sensu & consensu totius Ecclesiæ deficere, & animam vnius alicuius istorum fidei committere, qui nuper exortus non modò cum suæ congregationis proceribus, sed ne secum quidem ipse persæpè consentiat, sicut in hoc ipso capite de iustificatione toties est à Philippo variatum. Certum esse dicit argumentum Lutherus: quandoquidem septem aut octo sectas enumerauit Sacramentariorum, doctrinam eorum ab auctore Satana profectam esse, quòd in ipso statim exordio sit in tot capita dissecta. Atqui nos non septem, sed bis aut ter septem Lutheranorum sectas de vno saltem iustificationis articulo, qui summam Euangelij continet, recensuimus. In vniuersum autem de rebus etiam alijs dissidentes, quater septem vna minus. Collegit ciuis quidam Hallensis homo Laicus Caspar Querchamer triginta sex loca Lutheri inter se pugnantia super vno duntaxat articulo, qui est de communione vel vtriusque vel alterius speciei sacramenti Eucharistiæ. Quòd si triginta sex has opiniones ad istas viginti septē, quas enumerauimus, addendas aliquis putauerit, erūt 63. Quàm

Quàm periculosum fidere Sectarijs, tantopere disceptantibus de maximis rebus.

Triginta sex pugnantes opiniones de communione vtriusque vel alterius speciei.

Quàm multæ sunt autem sectæ, quæ nos adhuc fugiunt? Et erit quisquam qui dubitet, quin & hæc Lutheranorum doctrina sit ab auctore Satana profecta?

Quid venentur noui sectarum assertores. Psal. 48.

Caue putes pientissime Rex, Christi causam ab istis agi, aut hoc eorum esse studium, vt verbum Dei propagare queant. Nihil est, quod eis curæ sit minori: suam vt gloriam propaget, suum vt verbum pro Dei verbo rudi populo venditet, id verò est quod eorum quisq; studet maximè. Vocauerunt, ait Propheta, nomina sua in terris: in hoc eorum cura consumitur omnis, vt sit nomen eorum in terris celebre, vt dicatur, hæc est confessio Philippi, hæc Brentij, hæc Osiandri. Nihil enim nunc loquar de Zuinglianis, quos ipsi itidem: vt Anabaptistas, habent pro hæreticis: de Lutheranis tantùm loquor, quos illi vicissim iudicant hæreticos: neque diuersum est Christianorum omnium de illis iudicium. De ijs igitur dico, quòd & ipsi quàmlibet induti sint ouium vestimenta, tamen quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi: de sua quisque, non de Christi gloria sollicitus est. Quamobrem & ipsi, quamuis ex eadem Lutheri schola profecti, non eandem tamen confessionem habent, omnes constat enim quod Augustanam confessionem non receperunt nisi Saxonicæ Ecclesiæ. Ne in ipsa quidem Augustana ciuitate, vbi Cæsari primùm fuit exhibita, recepta est: Nam ea magis in Zuinglij partem propendere videtur, ac plures in ea reperiri dicuntur, qui Suenckfeldianæ, quàm qui sint Confessionis Augustanæ. Quàm etiam causam fuisse puto, quòd cùm ante sex annos iterum à Philippo scripta fuisset confessio Synodo Tridentinæ offerenda, sic librum inscripserunt: Confessio doctrinæ Saxonicarum Ecclesiarum.

In schola Lutheri non omnibus placet Augusta. Confessio.

Consiliū Brentij in edenda noua confessione.

At Brentius quàmuis & ipse præ se ferat à Lutheri doctrina se non esse alienum, minimè tamē in eo voluit acquiescere: quod in illo scriptum fuit oppido, ex quo primùm Lutheri prodijt Euangelium. Verùm scripsit & ipse peculiarem suam cōfessionem non sub suo, sed sui Principis nomine, quam etiam congregationi concilij Tridentini proposuit. Est autem illud scitu dignum, quod nec Brentius, nec Vrbanus Regius, nec Osiander in confessionis August. verba iurauerunt. Indignum enim illis videbatur, vt præscriptam à Philippo fidei formulam sequerentur, cùm quilibet eorum de se persuasum haberet, quòd in sacris literis maiores etiam quàm Philippus, progressus fecisset: Atque ideò se quoque non minus idoneum quisque iudicabat, qui peculiarem etiam suæ fidei confessionem conscriberet. Sic isti dum sui quisque nominis illustrandi, quàm inuestigandę propagandæque veritatis est studiosior, licere sibi volunt, vt non ipsi modò à se inuicem, sed etiam à magistro suo Luthero nonnullis in rebus, etiam ijs, in quibus cardo Christianæ rei vertitur, dissentientes nouam sibi quisque fidem conderent, ac singularem suam confessionem exhiberent.

Petrus à Soto cur aduersus Brentij cōfessionem scripserit.

Vidit hoc homo quidam Hispanus Petrus à Soto, qui nullam aliam pręter Catholicam fidem didicerat, quòd aliam confessionem Philippus, aliam proferret Brentius: mirari satis non potuit, quandoquidem vterque magistrum suum esse Lutherum profitebatur, quòd fidei suæ nihilominùs diuersas confessiones adferebant. Visum est ei quiddam portenti simile. Quòd si quemadmodum ante annos viginti septem factum est, quo tempore suam Cæsari confessionem protestantes obtulerunt, Zuingliani seorsum suam confessionem produxissent, minùs id illi mirum accidisset. Nam sicut iam à nobis dictum est, habentur à Lutheranis pro hæreticis: quales vicissim, ab illis Lutherani iudicantur. Sed cùm id fieret ab ijs, qui quod à Luthero fuit inuentum, idem Euangelium se profiteri iactarent, id verò instar esse monstri videbatur, quòd ex eadem schola profecti, non eandem confessionem adferrent. Quoniam verò magna fuit opinio, Ducem VVirttembergensem, sub cuius nomine confessionem suam Brentius ediderat, à Christiana & Orthodoxa fide non abhorrere, ab ea, inquam, fide, quam à maioribus nostris, sicut ipsi ab Apostolis acceperunt, per manus nobis traditam habemus, viro pio & zelo Christianę religionis ardenti vehementer doluit, quòd eò se Brentij & collegarum eius consilijs adduci passus est Princeps ille, qui singulari quadam suæ voluntatis in Catholicam fidem inclinatione propendere putabatur, vt singulariter suę fidei potiùs confessionem Synodo proponeret, quàm in Catholica, quàm à suis maioribus accepisset, acquiesceret. Quamobrem tenere se non potuit, quin ipse quoque suam assertionem ederet, sed nō singulariter tamen suæ, verùm Catholicæ fidei. Quem librum ita scribi curauit, vt ex vna facie concionatorum Ducis Confessionem ostenderet, ex altera Catholicam. Et doctrinę Ducis, Catholicam doctrinam: auctoritatibus scripturę, auctoritates non pauciores: testimonijs Patrum, testimonia pariter opponeret.

Quām scribendi rationem Petrus à Soto seruauerit.

Dux VVirttembergensis ne fallatur scripto Brētij, qui Confes-

Scripserat autem in eo libro Princeps, testificari se velle coram Deo & Ecclesia studium suum in excitanda & propaganda verè pia doctrina. Quæ verba Petrus in scholijs excipiens: Priùs, inquit, ea fuit agnoscenda, priùs erat statuendum, vt ea doctrina cui

pro-

propagandæ datur opera, sit verè pia: maximè nunc, quando constat omnibus in dubium verti, quæ sit vera doctrina. Non vt lateat, inquit, Princeps optimè, quòd sicut tui impiam doctrinam iudicant, quam Catholici sequuntur: sic eam Catholici vicissim, cui tui propagandæ das operam. Nec sunt apud eos pauciores aut minus fide digni testes, quàm apud vestros, vt minimum ergo, non veræ & piæ doctrinæ propagandæ das operam, sed aut impiæ, testibus Catholicis, aut certè dubiæ, necessaria ratione. Nonne igitur satius est ab hoc studio cessare, & vel saltem suspendere iudicium, & expectare humiliter à Deo illustrari, idque exigere pijs operibus & precibus ad Deum? Subiunxerat Princeps: Etsi enim non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & Ecclesiasticam functionem, tamen cum Psalmus nos grauissimè hortetur, Nunc Reges, inquit, intelligite, erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore & tremore, non debuimus cœlestem vocem contemnere, &c. Et hæc verba Petrus excipiens. Quod verò, inquit, sit hoc discrimen, oportebat benè exploratum habere: certum est, alienum esse à Principe Rempub. administrante definire dubia circa fidem: hoc verò pertinere ad eos, qui Ecclesiam gubernant: ab illis oportet Principes accipere, & eorum expectare sententiam: alio qui timere debent, quod sequitur post verba hic citata, Nequando irascatur Dominus contra eos, & pereant de via iusta: hoc enim comminatur Principibus, qui non apprehendunt disciplinam. Quid verò magis indisciplinatum & inordinatum, quàm dubiam doctrinam sequi, & intrudere subditis ante iudicium Ecclesiæ: E religione verò post alia pleraque sic scripserat: Nihil maiore discretione moderandum est, quàm zelus illæ agnoscendę & retinendæ veritatis, qui quò maior fuerit, eò in grauiora pericula & discrimina deducit hominem: vt testis est Paulus supra modum æmulator paternarum suarum traditionum, atque ideò iam expertus correctionem verè paternam Dei, de alijs dicit: Testimonium illis perhibeo, quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. Ideoque pro illis tristitiam magnam & continuum dolorem cordi suo inesse asserit. Debet igitur quisque primò gradum suum agnoscere, & iuxta illum sequi & non præire, duci, & non ad se ducere Dei Spiritum & ordinationem: ne dicatur illi, Vade post me Satana, scandalum mihi es: non enim sapis quę Dei sunt.

sionem illius nomine edidit, humaniter à Soto admonetur.

Psal. 2.

Non confundenda functio ciuilis cum Ecclesiastica.

Non cuiuis zelo fidêdum in causa religionis.

Galat. 1.

Rom. 10.

Matt. 16.

Quid est in ijs verbis non modestè, non piè, non verè, Catholiceque dictum? Et ea tamen exaggeranda sibi Brentius putauit, ac modò non cœlum terræ miscendum, quòd ausus fuerit Principi dicere vir pius, Vade post me Satana: cùm tamen is nihil eiusmodi Principi dixerit, verùm admonuerit tantùm, vt agnoscat quisque gradum suum, ne si præire velit, & non sequi Spiritumsanctum, dicatur illi: Vade post me Satana. Vide autem impotentiam hominis: Qui scripsit assertionem hanc fidei Catholicæ contra singularem Brentij Confessionem, ei nomen est Petro, cognomen à Soto. Loci nomen id sit an familiæ, mihi non satis liquet. Sed est insignis Brentij petulantiáne dicam, an improbitas. Non ei dignatur cognomen suum tribuere, sed eum per contumeliam vocat Asotum. Dicuntur autem ἄσωτοι Græcè, qui Latinè decoctores, nequam homines, luxu, ganeæque studio perditi, qui bona sua abligurierunt omnia. At cui viro probrum hoc objicit Brentius, vt eum per summam iniuriam Asotum vocet? Ei, quo vix quenquam hominem hęc nostra secula tulerunt sanctiorem: qui non verbis magis quàm factis pridem huic seculo nequam nuncium remisit: ac quò magis vacare pietati posśit S. Dominici sequutus institutum, ante complures annos in illius familiam transijt, non alijs, quàm sacrarum literarum studijs deditus: Cuius & doctrinæ & vitæ piè sanctęque traductæ tanta fuit fama, vt eum sibi prę cęteris omnibus eligeret Christianiss. Imperator, cui secretiora suæ conscientię vulnera detegeret, à quo sanandis illis medicinam peteret, cuius ministerio remissionem peccatorum se consequuturum speraret. Solent autem potentiss. quique Reges non alios ad id munus asciscere, quàm qui sunt excellenti doctrina, vitæque sanctimonia commendati. Quò magis autem intelligas, quòd minimè sit suo de illo iudicio frustratus pientiss. Imperator: inter cætera hac quoque in re integritatis suę specimen de se præbuit singulare, quòd cùm vltrò fuisset episcopalis illis dignitas delata, respuit, ac pauperé vitam potiùs elegit, in qua reliquum ætatis suæ tempus consumeret. Equidem vidi hominem, cùm abs te sereniss. Rex missus ad M. Imperatoriam proficiscens, Dilingam ad Cardinalem Augustanum, virum cùm pręclaris à Deo multis dotibus ornatum, tum Catholicę & Orthodoxæ fidei propugnatorem acerrimum, diuertissem. Is nunquam satis eximias & singulares hominis virtutes apud me prędicare potuit. Hunc igitur talem virum audet impurus homo Asotum appellare. Quid est hoc aliud quàm lucem tenebras, bonum malum dicere? Sed vnde liceret agnoscere Lutheri discipulum è Satanę scola profectum, nisi men

Brentius quomodo Sotum aggreditur.

Brentij petulantia Asotum vocantis.

Laus Petri à Soto.

Cardinalis Augustanus.

dacijs

dacijs eiusmodi tam sancti hominis famam contaminarit? Quid autem ei deinceps erit credendum, qui statim in ipso limine sic impegit, vt apertè falso conuitio vti non vereretur: Neque tamen illi satis libidini suæ fecisse se existimabat, nisi quo falso probro virum summa pietate religioneque preditum affecerat, eodem etiam vniuersum Episcoporum & Sacerdotum ordinem perstringeret, quos vocat Prælatos Asoticos. Quasi verò non plures Asotos inuenire liceat apud Lutheranos, quorum plerique tam sunt inexhausta libidine, vt ne coniunx quidem illis vna sufficiat quàm apud Catholicos: præcipuè si partem istorum exiguam cum toto conferas orbe Christiano. Sed non possunt isti sibi temperare, quin ex qua schola sint profecti, planum omnibus faciant, & exemplo magistri sui, sannis, scommatis, dicterijs, conuitijs, calumnijs parum Christianis, libros suos omnes infarciant.

Brentij probrũ in magistratus Ecclesiasticos.

Sed audi quæso, quale sit, quamque virulentum huius libelli procemium? Orditur à fabula quadam de seruis, qui contra suos dominos insurrexerint, & eos alicubi peregrè redeuntes oppresserint, Tales esse vult Episcopos Catholicos, seruos flagriones, con scelerata mancipia, qui sint ausi mouere seditionem contra suos dominos, & eos de gradu suo deturbare.

Virulentum libelli Brentiani procemium.

Ac vide, quàm bellè primùm eos eiusmodi seruos esse probet? Scriptum est, inquit, Quis est Paulus? quis Apollo nisi ministri per quos credidistis? Nunquid autem non rectè dici potest ex aduerso: Quis est Carolus Imperator? Quis Ferdinandus Cęsar? quis est Sigismundus Rex, nisi ministri, per quos ius cuique suum tribuitur? quorum ministerio fit, vt in pace & tranquillitate vitam agamus: nisi fortè de seculari quoque Principe scriptum non est: Dei minister est tibi in bonum. Non sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Longè potentissimus fuit Senacherib Rex, eum non modò ministrum, verùmetiam virgam furoris sui & baculum vocat Dominus: atqui nullum est tam vile mancipium, quod non virgę sit & baculo præferendum. Nunquid ideo Reges & Principes subesse debent populo, non præesse? quia per eorum ministerium ius cuique suum Deus tribuit: bonos præmijs, malos debitis afficit supplicijs? Profertur & alia scriptura: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus. Quid igitur ex eo colligis? Ergo Paulus, Apollo, Cephas & mundus vniuersus, fuit subiectus Corinthijs? Etiam Sigismundus noster est, sed nunquid tanquàm qui subiectus sit nobis? Absit, sed tanquam is, qui legitimè nobis imperat Rex & dominus noster. Hic videre quilibet potest, quàm verum sit, quod de Hæreticis ab Hilario scriptum est? Omnes scripturas sine sensu loquuntur. Atqui talibus è scriptura petitis vocibus, clasicum isti cecinerunt rusticis, quo sunt ad arma capienda contra suos dominos excitati, cùm dicerent: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue Reges, siue Principes, omnes sunt serui vestri, vos autem Christi, vt in ipsum Brentium, & eius similes ea rectius quadrate videantur, quæ de seruis præfatur, qui contra suos dominos insurrexerint. Affertur & tertia scriptura. Non enim nosmetipsos prędicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros. Hìs tribus locis ex Paulo productis, probat Brentius, quòd Paulus Episcopos Ecclesiæ subijcit, & facit eam dominam: Nos autem adeò non pudet seruos & ministros Ecclesię dici, vt qui Princeps est Episcoporum, & in terris Christi vicarius, hoc titulo maximè glorietur, quòd seruorum Dei se seruum esse scribit: cùm scriptum sit: Maior seruiet minori. Et est ita reuerà, quòd nulla maior est seruitus, quá sit eorum qui præsunt in solicitudine: qualis fuit hic ipse, cuius hęc testimonia proferuntur, qui cùm liber esset, se fecit seruum omnium, vt plures lucrifaceret: qui non leuiter affligebatur animo, cùm eum quotidie premeret vrgeretque solicitudo Ecclesiarum omnium: ita vt non posset etiam, quin exclamaret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vtor? Tales serui quin sint Episcopi, quis est qui velit inficias ire? Quin & ipsi Reges & Principes, non disimili seruitutis genere premuntur. Nam si non seruiunt vtilitati subditorum, si nulla cura tanguntur salutis eorum, si voluptatibus, tantùm, aut suis priuatis commodis inseruiunt, certum est, quòd eiusmodi nec Reges veri Reges, nec Episcopi veri dici merentur Episcopi. Monet Sapiens: Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in illis quasi vnus ex ipsis: curam illorum habe. Hoc igitur est seruum esse, non subiectum esse, quibus præsis, non vt eos pro dominis agnoscas, qui tibi fidei formulam præscribant: sed vt ne te propterea extollas, verùm curam eorum geras, eis prodesse studeas, quibus te præesse Deus voluit. Ad hunc modum serui fuerunt Apostoli, & sunt etiam nunc eorum successores Episcopi, quos ita Paulus alloquitur: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritussanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Regere, inquit, non regi: præesse, non subiectum esse. Ad gregem autem his verbis

Prima Brentij probatio. 1. Cor. 3.

Rom. 13. Esa. 10.

Secunda probatio. 1. Cor. 3.

Hilarius in libro ad Cõstantium Augustũ.

Tertia probatio. 2. Cor. 4.

Gen. 25. Rom. 12. 1. Cor. 9.

1. Cor. 11.

Reges etiã quodammodo serui

Eccle. 32.

Apostoli & horum successores Episcopi simul serui & domini Acto. 20.

bis vtitur: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Nunquid ait, regite eos? imperate eis? tanquàm eorum Domini: præscribite eis docendæ fidei formulam? Nihil horum: Sed obedite, inquit, subiacete eis. Quæso te, potuitne dici planius aliquid? potuit ne clarioribus verbis ostendi discrimen inter pastores & oues, quàm quòd illos regere, hos vult obedire & subiacere? Et tu non reformidas Spirituisancto repugnare, tam dilucidè sententiam suam per Paulum explicanti? Verùm videamus Brenti, qualis fuerit seruus hic, qui cùm liber esset seruum se fecit omnium. Scribens ad Corinthios quorum se seruum esse profitetur, ita loquitur: Quid vultis? in virga veniam ad vos? Scilicet in virga venire serui solent ad Dominos? Ac paulò post: Auditur, inquit, inter vos fornicatio & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tolleretur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi tradere Satanæ in interitum carnis, &c. Vides in quali virga venerit, qualem seruum se gesserit erga suos Dominos, non hos modò, verùm etiam alios quosdam, nominatim autem Alexandrum & Hymenęum, quos & ipsos Satanæ se tradidisse scribit, vt discant nõ blasphemare. Non dixit ille: Vade post me Sathana: sed quod multò durius est, Satanæ tradidit in interitum carnis. Num tu propterea sceleratum eum fuisse dices mancipium, qui contra suos dominos insurrexerit? Habes iam, qualis fuerit seruus Paulus. Quid autẽ Petrus? Num huius dissimilis? Ananias cum Zalphira vxore sua vendiderat agrum, & fraudauit de pretio agri, conscia vxore sua, & afferens partem quandam ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spirituisancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hãc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiẽs autem Ananias hęc verba, cecidit & expirauit. Introiuit & vxor eius, nesciens quod factum fuerat. Dixit ei Petrus: Dic mihi, si tanti agrum vendidisti? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ait ad eam: Quid vtiq; conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium, & efferent te. Confestim cecedit ante pedes eius, & expirauit. Vides qualis & hic seruus fuerit qui mortis vitęque potestatem in suos dominos haberet.

Heb.13. *Qualis seruus fuerit Paulus Apostolus.* *1.Cor.4.* *1.Cor.5.* *1.Tim.1.* *Qualis seruus Petrus Apostolus.* *Actu.5.* *Quales serui, veteres Pontifices & Episcopi.*

Sed & qui successerunt in Apostolorum locum, nihilo minore fuerunt, sicubi res postulabat, libertate. Scribit de quodam Euseb. (verisimile est Fabianum fuisse Ponti. Roman.) quòd cùm Philippus Imperator, qui primus Christo nomen dedit, in die qua vltimæ Paschatis vigiliæ celebrabantur, in precationibus Ecclesiasticæ multitudini, tanquam concors adiungi vellet, admissus ab eo non fuerit, nisi prius confiteretur, & ijs qui propter peccata inquirebantur, & in pœnitentiæ loco fuerant constituti, se coniungeret: alioquin nisi hoc faceret, non ipsum admittendum fore, quòd in multis culpabilis foret. Quid autem pius Imperator? num à seruo de gradu se deijci quiritabatur? Imò scribit Eusebius eum proptè obediuisse, syncerumque ac religiosum animum erga Deum ipsis operibus declarasse. Non ita Constantius Imperator, qui graui persequutione catholicos Episcopos premebat, dum quotannis ferè nouam fidei confessionem conscribi vellet, ita vt nouem sub eo fides fuisse constitutas recenseat Socrates. Adeò fuit illius seculi status, nostris temporibus ijs non dissimilis. Verùm & qui tum fuerunt Episcopi, fortiter illius tyrannidi repugnabant. Incitauerat is Liberium quemadmodum ipse scribit Athanasius, per Spadonem suum, vt contra Athanasium subscriberet, & munera pollicitus si fecisset, & supplicia comminatus, nisi paruisset. Quid adhęc Liberius? Non ita se habet, inquit, Ecclesiasticus Canon, neque vnquam accepimus talem à Patribus traditionem. Quòd si omninò Imperator curam suam pro ecclesiastica pace interponere quærit, aut scripta à nobis pro Athanasio deleri iubet, deleantur quoque ea quę contra eum scripta sunt, fiatq; deinde Ecclesiastica synodus longè à palatio, vbi nec Imperator præsto sit, nec Comes se ingerat, nec Iudex minetur, &c. Post hæc traditur Liberius ad Imperatorem, quò cum peruenisset, magna & ibi libertate dicendi vsus est: Desine, inquiens, persequi Christianos, ne tenta per me hęreticam impietatem in Ecclesiam introducere, ad omnia potius sustinenda parati sumus, quàm nos Christiani eò deueniamus, vt Arriani appellemur. Ne coge nos fieri Christi perduelles, &c. Tales fuit seruus Liberius, multos cruciatus perpeti, quin & in exilium abire paratior, quàm vt suo munere strenuè non fungeretur. Similibus & promissis & minis adortus erat idem Constantius Hosium Cordubensem Episcopum. Verùm is scriptis ad eum literis, proposito fratris exemplo; Quid tale, inquit, à Constante actum

Euseb.li.6.ca.34.hist. Eccle. *Exemplum de auctoritate pontificis in Imperatorem.* *Constantius Imperator à Pontifice Liberio correptus.* *Socrat.li.2.ca.41.ecclesi.histo.* *Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes.* *Hosius Cordubẽsis Episcopus.* *Ibidem Athanasius.*

est? aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quis ipsius Palatinus vim adhibuit? Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum: ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius à nobis ea disce. Tibi Deus Imperium commisit, nobis quę sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te retrahens, magno criminis fias obnoxius. Date, scriptum est, quę sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Neque dissimilis fuit horum Hilarius Pictauien. Episcopus: Proclamo tibi, inquit, constanti, quòd Neroni loquuturus fuissem, quod ex me Decius & Maximianus audirent: Contra Deũ pugnas, contra Ecclesiam sæuis, sanctos persequeris, prædicatores Christi odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum sed diuinorum. Hæc tibi à me atque illis socia atque communia sunt. Tu verò nunc propria tua accipe: Christianum te mentiris, Christi nouus hostis es, Antichristum præuenis, & arcanorum eius mysteria operaris. Condis fidem, contra fidem viuens, doctor prophanorum es, indoctus piorum, subrepis nomine blandienti, occidis specie religionis, impietatem peragis, Christi fidem Christi mendax prædicator extinguis. Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc à te constanti requiro, in qua tandem fide credas? ego enim nunc fidem tuam ignoro, per demutationis tuę tempora, quibus quisquam in vnum blasphemiæ suæ baratrum descendens, per gradus præcipites cucurrit. Namque post primam verę fidei synodicem congregato rursum Antiochię concilio, fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus sua semper displicent, vt accidere solet: vt semper destruas, quod semper ædifices. Et in sequenti libro: certè voces exclamantium à tua mansuetudine exaudiri decet: catholicus sum, nolo esse Hæreticus: Christianus sum non Arrianus: & melius est mihi in hoc seculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere.

Aliud exemplũ. Hilar. in lib. ad Constant.

Serm. 1.

Et qui sequutus est hos trecentis pòst annis, & amplius Ioannes Damascenus, cùm Leo Isaurus Cõstantinopolitanus Imperator cum Imaginibus bellum suscepisset, easq; è templis eiecisset, his verbis contra eum scribens vsus est: Cùm iam inde ab initio plurimi sacerdotes & reges Christiani à Deo dati fuerint, qui & sapiẽtia & pietate, & non sermone magis quàm vita excellerent, cùm plurimæ prætereà fuerint Sanctorum Patrum Synodi, cur nemo tale quid facere aggressus est? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidem edoceat: Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritussanctus, & verbum Domini ex Hierusalem. Non patiemur, vt aliàs aliter sentire, temporumque vicissitudine fidem variare liceat, vt ea ijs qui sunt extra Ecclesiam ridiculi appareat. Non patiemur, vt regio subiaceat edicto, si forte conatus is fuerit morem à maioribus nostris traditum euertere. Non est enim piorum regum, subuertere sanctiones ecclesiasticas: non Patrum hæc, sed latronum & prędonum sunt, quæ vi extorquentur, non libera persuasione fiunt: Non regibus dixit Dominus, Vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: Non regibus ligandi & soluendi potestatem tradidit Christus, sed Apostolis & eorum successoribus. Et proximè in sequenti sermone, Non est regum pręscribere leges Ecclesię. Vide quid dicat eximius ille Apostolus: Et alios quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, deindè Prophetas, tertiò Pastores & Doctores ad ædificationem Ecclesię: non addit reges. Et iterum: Obedite præpositis vestris & subiacete, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Et iterum: Mementote præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum contemplantes conuersationem imitemini fidem. Non sunt vobis loquuti sermonem Reges, sed Apostoli, sed Prophetæ, sed Pastores, & doctores. Cùm præcepisset Deus Dauid, vt sibi curaret ædificandam domum, dixit ei: Non tu ædificabis mihi domum, quandoquidem vir sanguinum es. Reddite vnicuique debitum, clamat Paulus Apostolus, cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributum: Regum cura est, vt benè sit Reipublicæ, Ecclesiarum constitutio ad pastores, & doctores pertinet: eiusmodi aliena functionis inuasio, prædonum est & latronum, ò fratres. Saul Samuelis pallium discidit. Quid autem ei posteà euenit? Scidit DEVS regnum ipsius, & dedit illud Dauid regi mansuetissimo. Etiam Iesabel persequuta est, & linxerunt sues & canes sanguinem ipsius. Herodes Ioannem sustulit, & à vermibus erosus exanimatus est. Quin & hac ætate nostra beatus Germanus, non vita solùm, verùm & sermone illustris, alapis cæsus, & in exilium relegatus est. Et alij multi Episcopi & Patres, quorum nescimus nomina, an hoc latronum & prædonum facinus non est? Dominus, cùm adijssent eum Scribę & Pharisæi, vt tentarent, laqueo sermonis eum irretituri, quærebant

bant

bant, Num licet dare censum Cæsari? respondit eis, Exhibete mihi numisma: cùm autem illi protulissent, Cuius, inquit, habet imaginem? illis autem respondentibus: Cæsaris: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cęsari: quæ autem Dei, Deo. Tibi ò Rex, in ijs quæ pertinent ad præsentis vitæ negocia libenter paremus, qualia sunt, vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quorum gratia administratio Reipublicę nostrę tuę fidei concredita est: In constituendo autem Ecclesiæ statu, habemus pastores, qui loquuti sunt nobis verbum, & ritus atque instituta ecclesiastica nobis expresserunt. Non transferimus terminos, ab orbe condito nobis præscriptos. Sed tuemur & retinemus traditiones quemadmodum accepimus: Nam si cœperimus Ecclesiæ structuram vel in minimo demoliri, paulò post moles vniuersa corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio, inquit, regem, qui per tyrannidem sibi sacerdotium vsurpat. Non reges acceperunt potestatem ligandi & soluendi. Et iterum post pauca: Non assentior, vt regum legibus gubernetur Ecclesia, sed patrum potius traditionibus, siue scriptæ re sint, siue non scriptæ.

Collatio veteris Ecclesiæ cū hac nostra in vindicanda potestate & doctrina Ecclesiastica.

Habes, quales illo tempore serui fuerint Episcopi, Liberius, Hosius, Athanasius, Hilarius: quàm fortiter non vnius alicuius terrę Principis, verùm totius orbis Imperatoris, impijs conatibus obstiterint: quàm intrepidè dicere fuerit ausus vnus ex illis: Ne te misceas Ecclesiasticis Imperator, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs à nobis ea disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Quid si viuerent illi nostro hoc, non minus propè quàm fuit illud, infelici seculo: si viderent, non modò Prouinciam, verumetiam ciuitatem ferè vnamquamque singularem fidei suę confessionem adferre, ac synodo facienda decernendaque pręscribere: quid eos facturos fuisse putas? Dicerent procul dubio eadem illa, quæ tum ab eis dicta sunt: Catholici sumus, non Hæretici: Christiani sumus, non Lutherani, non Brentiani. Melius est nobis in hoc seculo mori, quàm alicuius priuari potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere. Nunquid autem aliter se post hos in simili causa gessit Ambrosius? Valentinianus Imperator iunior, Iustinę matris impulsu, cùm puer adhuc esset, propemodum sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Quid ad hæc Ambrosius: Dalmatius (inquit) me Tribunus & Notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans, vt ipse iudices legerem, sicut legisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati: sed id addidit, quòd in consistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui respondeo, vt arbitror, competenter, nec quisquam contumacem iudicare me debet, cùm hoc asseram, quod augustæ memorię pater tuus, non solùm sermone respondit, sed etiam legibus sanxit suis: In causa fidei vel Ecclesiastici alicuius ordinis, iudicare eum debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt: Hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondet clementiæ tuæ, ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi fortè vilis quibusdam tanti imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis constantia probata est, & sapientia melioratæ Reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti, clementissime Imperator, in causa fidei Laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse alijs putem esse credēdum? Si docendus est Episcopus à Laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat, Episcopus discat à Laico. At certè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat, in causa fidei, in causa, inquam, fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris, Deo fauente, etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui Laicis ius sacerdotali substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris ęui dicebat, non est meum iudicare inter Episcopos. Tua nunc dicit clementia: Ego debeo iudicare. Neq; verò scripsit hęc modò verùm & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat: Nolite grauare (inquit) Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere: Esto Deo subiectus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad sacerdotem Ecclesię: Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Num & is aliud, quàm quod Petrus à Soto dixisse videtur: Vade post me Satana? Neque id per epistolam tantùm, quæ minùs erubescit, verùmetiam præsenti coràm. Quàmuis autem æquè Caluinus infestus ordini nostro sit atque tu Brenti, singularem tamen hanc sancti huius hominis moderationem ac prudentiam, cum animi

Exemplum Ambrosij.
Am. li. 5. ep. 32.
Ambro. epi. 33.
Matt. 22.

Cal. cap. 8. insti. suæ.

magnitudine fiduciaque coniunctam vehementer commendat. Negat, inquit, Imperatorem idoneum esse cognitorem tantę controuersię, id quod illius temporis necessitas postulabat, & ipsa etiam perpetua rei natura. Perpetuam rei naturam postulare dicit Caluinus, vt ne causarū Ecclesiasticarum, fidei pręsertim, iudex esset Imperator. Nec erga Valentinianum solùm se talem gessit Ambrosius, verùm & Theodosium Imperatorem, post cædem Thessalonicę patratam, ingressu templi prohibuit: deinde iam reconciliatum, cancellos egredi iussit, iuxta quos mysteria peragebantur, quòd ea solis patere Sacerdotibus diceret. Purpuram autem Imperatores facere, Sacerdotes non facere. Quod eius factum adeò patienter tulit Imperator, vt diceret etiam posteà, neminem se nosse, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Fecit autem hæc Ambrosius nihil exemplum veritus, quod anteà fuit ab Imperatore quodam editum in martyrem Babilam à Ioan. Chrysosto. celebratum: qui cùm Imperatorem tanquā vtile quoddam & nullius pretij mācipium, sic è Dei templo exegisset, sicut pastor scabiosam & morbidam ouem excludit ab ouili, capitis luit supplicium, Cuius vestigijs incessit etiam vnicum in gente nostra, singulareq; sanctitatis exemplar Stanislaus Cracouien. Episco. qui cum impio tyranno Boleslao propter multa flagitia designata, sacris interdixisset, gloriosam pro Christi nomine mortem oppetere non dubitauit.

Theodoretus li. 5. cap. 8. Eccle. historiæ.

D. Stanislaus Cracouiensis Episcopus & martyr.

Collatio Ecclesiasticæ in Episcopis & ciuilis potestatis in Principibus.

Hosne tu omnes, quorum laus in vniuersa celebratur Ecclesia, quos cum Christo nūc in cœlis beatam vitam agere nemo pius dubitat, hos, inquam, tu & eorum similes alios, quos longum esset omnes commemorare, scelerata mancipia vocabis? quæ seditionem contra suos Dominos mouere, quę de gradu suo eos deijcere minimè vereantur: dum aut eos, propter patrata scelera, Sathanæ tradunt, aut non patiuntur, vt in ea se, quæ sui muneris non sunt, ingerant, modò non eadem ista verba proferentes: Vade post me Sathana? Serui quidem sunt Episcopi, sed de quibus scriptum est, Constitues eos Principes super omnem terram. Qui eorum principatus tantò est omni regno excellentior, sicut & à Chrysostomo, & à Gregorio Nazianzeno in oratione, quam habuit de Hieremiæ dictis pręsente Imperatore, scriptum legimus, quantum inter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana discrimen & interuallum esse potest. Sed audi, quo loco illos habeat sanctissimus ille martyr Ignatius: Scriptum est, inquit, Honora fili Deum & Regem. Ego autem dico: Honorate quidem Deum vt auctorem omnium & Dominum, Episcopum autem tanquam Principem Sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem secundùm Deum, sacerdotium verò secundùm Christum. Et post hunc honorare oportet etiam regem. Nemo enim potior est Deo, neque similis ei, neque Episcopo honorabilior in Ecclesia, sacerdotium Deo gerenti pro mundi salute, neque Regi, qui similis est in exercitu pacem & beneuolentiam omnibus Principibus cogitanti. Qui enim honorat Episcopum, honorabitur à Deo, & qui inhonorauerit Deum, à Deo inhonorabitur. Quoties autem inculcat ille, vt obediatur Episcopo? vt in nullo ei contradicatur terribile enim esse tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest à quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem: dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius: Non te spreuerunt, sed me. Et Moyses populo aduersus se murmuranti. Non aduersus nos murmurastis, sed aduersus Dominum Deum. Proponit pœnas, quas dederunt Chore, Dathan & Abiron: quin & Osias & Saul reges, dum sibi sacerdotium vsurparent. Itaque nulla fuit vnquam gens tam barbara, quæ Sacerdotes suos & Episcopos non summo honore prosequendos putaret. Sacerdotium Iudæorum vmbra fuit cum nostro Christianorum sacerdotio comparatum: tanta fuit nihilominus Episcoporum in eo reuerentia, vt non ipsi modò Iudęi, verùm & gentiles nonnulli summa eos veneratione prosequerentur. Scribit Iosephus, repetit Origenes, & ex ijs etiam nonnulli, qui res gestas Alexandri conscripserunt, quòd Alexander Macedonum Rex, cum quæ petiuerat ab Iaiado Pontifice Iudæorum, non obtinuisset, iratus ei vehementer, Hierosolymam cum exercitu profectus erat, ciuitatem euersurus, in ipsum verò Pontificem omne credulitatis genus exprompturus. Cui cùm vltrò Pontifex sacra stola indutus cum agmine Sacerdotum & populi progressus fuisset obuiam, ecce Rex qui venerat iratus, simul vt Pontificem conspicatus est, compresso furore, magno cum circunstantium stupore propius ad Pontificem accedens, eum adorauit. Cumque postea Rex à Parmenione fuisset interrogatus, cur cùm ipse adoraretur ab omnibus, nunc ipse adoraret, Pontificem Iudæorum? Non eum se respondit adorasse, verùm Deo, cuius pontifex esset, honorem hunc habuisse. Quid autem? an huic simile non est, quòd de barbaro Rege Attila scribitur, qui cùm bonam Italię partem occupasset,

Psalm. 44.
Chryso. lib. 3. de sacerdotio, et de verbis Esaiæ hom. 4.

Ignatius epi. 7. ad Smirnenses.

1. Reg. 8.
Exod. 16.

Exemplum de Alexandro.
Ioseph. li. 11. ca. 8. de antiquitatibus Iudæorū.
Orig. contra Celsum lib. 5.

&

& omnia cæde, rapinis, incendijs vastasset, nec vllum in quenquam crudelitatis genus pretermisisset cùm non ita procul ab vrbe iam abesset, itidem illi sanctissimus pontifex Leo processit obuiam, ac ne progrederetur vlterius, petiuit. Homo, ferus alioqui, crudelis & atrox, qui ne germano quidem fratri pepercisset, quem cùm regni consortem ferre non posset, obtruncauerat, non modò magnam Pontifici, sicut scribit Paulus Diaconus, reuerentiam adhibuit, verùm etiam ad omnia, quæ sibi imperasset, obtemperauit.

Attila rex barbarus Leonem Pontificem reueretur.

Paul. li. 15. rerum Rom.

Vide per Deum immortalem, quale sit hoc? quibus etiam barbari Reges, ijdem & hostes infestissimi tantum honorem habendum esse putauerunt, vt haud aliter quàm si pro suis Dominis ipsos agnoscerent, ipsorum imperata facerent, hos Brentius, qui, si Dijs placet, videri vult Euangelicus, non honestioris tamen alicuius serui, sed mancipij loco vult haberi. Nunquid hic extremè barbaros, barbarie sua longo post se interuallo non relinquit? Possem hic commemorare de Petro à Cornelio adorato, de diuinis honoribus Paulo & Barnabæ habitis, sed ego tibi concedam, quoduis Brenti, serui sumus Episcopi: neque seruorum genus vllum est, quod grauiores labores exantlet, quod maiores ęrumnas perferat. Quibus enim curis & solicitudinibus non excruciantur Episcopi, dum peruigilant pro animabus fidei suæ concreditis, de quibus rationem se Deo reddituros sciunt, cùm eorum vnicuique dictum sit: Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Tum & illud apud Ezechielem: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, vt auertatur à via sua impia, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Hæc & alia, quæ per eundem Prophetam terribiliter Deus malis Pastoribus comminatur, cùm Episcopi non ignorent, ingens reuera labor eorum, & maior quàm credi queat, cordis est afflictio, cùm fore quisque sciat, vt ei dicatur aliquando: Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices, cùm te visitauerit? Tu enim doces aduersum te, & erudis in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? Crede mihi Brenti, quando pius hæc secum Pontifex reputat, de sua suorumque salute solicitus, quòd incredibiles animi cruciatus profert: hoc presertim tempore, quo vos multò grauissimam seruitutem hanc nostram effecistis, dum vnus vestrum dicit: Ecce hic est Christus: alius ecce ibi: tertius, ecce in penetralibus: quartus, ecce in deserto. Quibus vestris vocibus ita miseras oues dementastis, vt iam vbi sit Christus, multis in locis ignorent, præcipuè posteaquàm à vobis edoctæ sunt, contra clarum & apertum Dei verbum non obedire Præpositis suis. Ex quo factum est, vt eò iam audaciæ atque amentiæ nonnulli proruperint, vt dicant se ipsos animarum suarum Episcopos & Pastores esse: se pro illis non Episcopos suos rationem Deo reddituros. Ita facti sunt ipsi sibi Doctores, Pastores, Episcopi, concilia: ipsi ligant, ipsi soluunt conscientias suas arbitratu suo, & quoniam per vos de doctrina iudicandi potestas eis conceditur, in qualem quisque libellum inciderit, talem fidem sequitur: Hic est confessionis Augustanæ, alijs Brentianæ, alius Osiandrinæ, alius Tigurinæ, alius Anabaptistarum siue Monasteriensis, alius Suenckfeldianæ, alius fratrum VValdensium siue Picardorum, alius Seruetianæ. In summa, quod de suo seculo scribit Hilarius, hoc de nostro quoque rectè dici posit. Tot nunc fides existunt, quot voluntates: tot doctrinæ, quot mores: tot causæ blasphemiarum pullulant, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita intelliguntur. Et cùm secundum vnum Deum & vnum Dominum, & vnum baptisma, fides etiam vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est: & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Huc vos rem perduxistis Brenti, dum suam quisque peculiarem Confessionem adferre studetis: hunc tam periculosum, tamque miserabilem Ecclesiæ statum perfecistis: & si qua premebantur ante hac Episcopi seruitute, multis eam accessionibus auxistis. Sed quantò grauior seruitus, quantò labor eorum est maior, tantò plus eis honoris meritò debetur. Semper itaque sicut sub impijs tyrannis, siue qui Christum apertè persequebantur, siue qui Christi fidem Christi mendaces prædicatores extinguebant, non alio quàm seruorum numero sunt habiti, & ijsdem quibus nequissimi serui ac maioribus etiam supplicijs miserandum in modum excruciati: sic quotquot fuerunt pij Reges & Imperatores, modò non diuinis honoribus eos prosecuti sunt: quemadmodum cùm ab alijs, tum à Constantino illo verè Magno factitatum esse legimus. Qua de re forsitan alio loco dicendi dabitur occasio. Nunc ad rem ipsam veniamus, ac quibus rationibus probet Brentius, ostendamus, quòd non ad Prelatos tantùm, imò ne quidem vlla ex parte ad ipsos, quippe qui iam non sint Ecclesiæ membra, sed præcipuè ad

Acto. 10.

Acto. 14.

Episcopi secundùm officij sui rationem maximè serui.

3. Reg. 20.

Ezech. 3.

Hier. 13.

Hæretici nunc Episcoporum labores in immensum augent.

Matt. 24.

Quantam vulgo licetiam sectarij attulerint

Hilarius ad Cõstantium libro vltimo.

pios Principes, & ad eos qui tam ex ministrorum Ecclesię numero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam Christi agnoscunt, cœtu, in consilium adhibentur, pertineat de doctrina religionis cognoscere, & iudicare, idque non iuxta arbitrium humanæ prudentiæ, sed iuxta oracula Spiritussancti, quæ quantum ad æternam nostram salutem satis est, in libris (quos ita vocant) Canonicis sacrę scripturę continentur.

PRIMI LIBRI FINIS.

LIBER SECVNDVS DE LEGITIMIS IVDICIBVS RERVM ECCESIASTICARVM, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.

NE temerè factum à nobis esse putes, pientissime Rex, quòd dum hæreses nostri temporis enumerando, resensemus, longiore paulò quasi præfatione vsi videmur. Nam qua de re sermo nobis nunc erit, ad eam quæ proximè sunt à nobis recensita, plurimum ea pertinere paulò post intelliges. Omnes enim isti quos enumerauimus, siue sint tot tam dissectę sectæ Lutheranorum, siue Sacramentariorum, siue Anabaptistarum, siue Suenckfeldiani, siue Picardi, siue Campani vel Seruetiani, siue quocunque tandem alio nomine vocentur, omnes, inquam, isti quamuis in multis & præcipuis fidei nostræ Christianæ dogmatibus, quemadmodum iam audiuisti, grauissimè dissentiant inter se: nec minus atrocia alteri contra alteros, quàm contra Christianos, Catholicos & Orthodoxos prælia gerant, in hoc tamen vno consentiunt, quòd ordinem ex Ecclesia sublatum cupiunt. Terribilis enim est illis castrorum hæc acies ordinata. Videt Sathanas, quoad ordo saluus est in Ecclesia, nihil se posse proficere. Hunc itaque quo summo studio potest, perturbare nititur. Quod igitur, & anteà sæpè fecit, id nunc quoque cùm per alios, cùm per satellitem hunc suum Brentium in hoc libello perficere conatur, vt iudicium de rebus Ecclesiasticis, à suis iudicibus ad alienos transferri queat. Atqui grauissimis viris Hosio Cordubensi, & Ambrosio Mediolanensi Episcopis, tam hoc est visum absurdum, vt nihil magis: iudicium vt sibi in causa fidei, aut quacunque tandem alia ad sacerdotes pertinente laici sumerent. Interea tamen in hoc suos neruos omnes contendit Brentius, vt proprium hoc esse laicorum munus asseueret. Qua tamen in re sibi non satis constat. Nam nunc ad principes, nunc ad promiscuam plebem, nunc ad singulos quosque priuatos homines iudicium de doctrina religionis pertinere dicit. Sed iam quo progrediatur ordine videamus.

Hæretici quãuis in aliis mutuò inter se dissentientes, tamen conspirant contra ordinem Ecclesiæ.

In constantia Brentij.

Pluribus initiò verbis docere conatur, pios principes esse inter præcipua membra Ecclesiæ. Quasi verò controuersum id sit. Affirmamus & nos Brenti, pios principes esse præcipua membra Ecclesiæ, Sed quid si tibi pij non videntur quos Ecclesia Catholica pios esse iudicat? Romanorum, Hispaniarum, Galliarum, Angliæ, Lusitaniæ, Hungariæ, Poloniæ, Bohemiæ, Scotiæ reges, & omnes præterea principes Christianos, qui cum illis in doctrina religionis consentiunt, pios esse principes non dubitanter asserimus. Qui verò dissentiunt ab ijs, vt idem illis affirmemus, religione quadam prohibemur. Te contrà sentire dubium non est: quin si quis horum principum iudicium sibi de doctrina tua sumere vellet, iudicem eum proculdubio recusares. Atqui inter alias regum horum pietatis laudes, hanc quoque nos minimè postremam ducimus, quòd eorum nemo, etiamsi tu deferres vltrò, de causa fidei sibi iudicium arrogaret: verùm exemplo aliorum sanctorum Regum, & Imperatorum, qui multis antè seculis vixerunt, ad eorum te quisque, quorum id proprium esse munus intelligit, iudicium remitteret. Probauit ergo iam Brentius productis scripturæ locis, de quo nemo pius dubitauit vnquam, esse pios principes Ecclesię membra.

Conceditur Brẽtio pios principes membra Ecclesiæ esse.

Reges hoc tempore Catholici, & verè pij.

Ex-

Ad priuatum quemq; vult Brentius pertinere iudicium de religione.

Expectabas lector, vt iam deinceps ostenderet, quandoquidem Ecclesiæ membra principes esse docuit, ad eos de doctrina religionis iudicium pertinere, tum quibus id argumentis probaret cognoscere cupiebas. Ecce autem quò nunc se proripit ille? Non satis illi fuit Ecclesiasticum abrogare magistratum, etiam ciuilem sublatum esse cupit. Nam & hunc simul ab hoc iudicio repellit, ac non solùm ad vniuersam Ecclesiam Dei, & ad eum cœtum, qui nomine Christi publica auctoritate conuenit, verumetiam ad vnum quemuis hominē priuatum qui est Ecclesiæ membrum, pertinere dicit de doctrina religionis iudicare, & veram à falsa internoscere. Vides qui paulò antè omnes voluit esse Episcopos & sacerdotes, quemadmodum is eodem supercilio reges etiam esse vult omnes. Neq; id sine scriptura. Scriptū est enim: Fecisti nos Deo nostro reges & sacerdotes. Qui sacerdotes, idem sunt & reges omnes. Itaque iam solis pijs principibus, verùm & cuiuis è vulgò cognoscere de doctrina licebit secundùm Brentium, & veram à falsa discernere. In promptu est scriptura, Cauete, inquit Christus, vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. Hoc non solùm ad Apostolos, sed etiam ad reliquos discipulos, hoc est, ad vniuersam Ecclesiam & ad singula eius membra dictum est: cuiuscunque quisque ordinis fuerit, necesse habet, quoquo modo potest, sibi à pseudoprophetis cauere. Necesse habet cauere, sed nunquid ideo potestas illi iudicandi permissa est? Nunquid quibus verbis dixit Christus: Attendite à falsis Prophetis, hoc dicere voluisse visus est, Iudicate de doctrina prophetarum, vera sit an falsa? An idem est attendere & cauere, quod iudicare & cognoscere? Sed quomodo sibi cauebunt à pseudoprophetis, inquit Brentius, quomodo impios doctores à suis regionibus prohibebunt, si non iudicauerint ac cognouerint, qui verè sint pseudoprophetæ ac impij doctores? Hic remittit principes Asotus ad iudicium suorum prælatorum. Rectè vir ille venerabilis Petrus à Soto, quem tu petulantissimè conuiciator falsò vocas Asotum. Quid enim aliud ille, quàm quod verbo Dei consentaneum est? Siquidem Dei digito scriptum est, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirēt, Angelus enim est Domini exercituum. Ex ore sacerdotis legē requirere iussit Deus, nō ex ore principis, aut populi, aut cuiuscunque tandem vnius alicuius laici. Vidit hoc etiam ille, quamuis impius rex Herodes, qui cùm vbi Christus nasceretur nosse cuperet, non ab aulæ suæ ministris, non ab aliquibus de communi populo, sed à principibus sacerdotum & scribis de eo sciscitabatur. Nunquid autem non ipse tu dicis in confessione tua, quam ex hæretica facere Catholicam conat⁹ est vir ille venerabilis, quem tu cum veritate superare nequeas, maledictis incessis. Non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & ecclesiasticam functionem. Quod est autem discrimen istud? Quod esse dices aliud, nisi quod ipsa nomina declarant? vt politicæ res politico, ecclesiasticæ contra curæ sint ecclesiastico magistratui. Iudicet policitus magistratus de ijs, quę ad statum politicum pertinent: iudicet Ecclesiasticus de ijs quæ ad Ecclesiasticum. Quamobrem in fidei causis quod rectè dictum est à te, solum est hoc principum officium, ne dent vllum locum pseudoprophetis ac impijs doctoribus id Ecclesijs suarum regionum. Qui verò sint Pseudoprophetæ, non est ipsorum officium iudicare, verùm sicut Deus ipse præcepit, ex ore sacerdotis requirere debent. Hoc in Ecclesia Dei iam inde à mille trecentis annis, ex quo tempore Reges & Imperatores Euangelium Christi receperunt, ita semper & non aliter obseruatum fuisse, paulò pòst docebimus.

Apoc. 1. — *Matt. 7.* — *Responsio de loco, Cauete à falsis prophetis.* — *Rursus instat Brentius.* — *Responsio.* — *Mala. 2.* — *Matth. 2.* — *Discrimen inter functionem politicam & Ecclesiasticam.*

Obiectio Brentij, Nō esse principum, sibi sumere iudicium de doctrina religionis.

Exigis igitur, inquit Brentius, vt prælatorum iudicio sine iudicio credat princeps? Non hoc exigimus Brenti. Non credit sine iudicio, qui credit ei quod iam præcessit legitimo iudicio. Quod nisi præcessisset, reuerà credere princeps non teneretur. Etiam in causis ciuilibus credit vnum iudicium alteri. Vis autem scire quid exigamus Brēti? Hoc exigimus, quod Hosium Cordubensem Episcopum olim Constantio Imperatori dixisse scribit Athanasius: Ne te misceas Ecclesiasticis princeps, neque nobis in hoc genere præcipe, sed à nobis ea disce: Tibi Deus imperium cōmisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Quod illius exemplo dixit Valentiniano quoque posteà Mediolanensis Episcopus Ambrosius: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Hoc est Brenti quod exigimus, vt se dux ducem esse meminerit, non Episcopum, nec officij sui limites excedat: doceri se ab Episcopis debere sciat, non Episcopos docere. Quanquam si quid per inuidiam fieret ac maleuolentiam, & sic factum esse principi constaret: verbi gratia, si condemnaretur aliquis tanquam hereticus, qui ne cogitasset quidem vnquam de hæresi cuius insimulatur: cuius generis etiam est exemplum hoc, quod tu de Christo commemoras, qui tanquàm malefactor traditus est prę-

ſidi, cùm eſſet ſummus benefactor, & fons totius beneficentiæ, reuerà nihil alienum ab officio ſuo princeps faceret, ſi non ſtatim crederet. Cumque non iuris hæc, verùm facti ſit quæſtio, factum ſit necne, prius ei cognoſcere liceret, quàm quæ ſunt ſui muneris exequeretur. Vt autem de doctrina religionis cognoſcat, per nullas ei nec diuinas, nec humanas leges licuit vnquam. Proprium hoc iam eſt Epiſcoporum officium. Cæterùm ſi quis non expectato Eccleſię iudicio, ipſe quaſi ſententiam contra ſe tulit, ac quod ab Eccleſiaſtico iudice factum oportuit, ſed de cœtu piorum eiecit ipſe, nec eorum vti communione vult, quęſo te, quid hic opus eſt multa cognitione? Certè quando ſuo arbitrio de Eccleſia receſsit, quod tu Brenti cum tuæ farinæ hominibus feciſti, hæc ipſius receſſio, ſicut ab Hieronym. ſcriptum eſt propriæ conſcientiæ videtur eſſe condemnatio.

Hie. in epiſt. ad Titum. 3. Quid igitur iam impedit, etiamſi nullum de tali iudicium intercedat, quò minùs officium principis imploret Epiſcopus? ac ne locum ei det vllum in regione ſua, petat: verùm pro tali potius habeat, qualē ſe fecit ipſe: nimirum pro hæretico, qui ſit ſicut Paulus loquitur, à ſemetipſo damnatus? Qualem eſſe te tuoſque omnes, qui receſſerunt ab Eccleſia Dei, negare non potes. Nam quòd receſſeritis à nobis, qui ſumus in eadem Eccleſia in qua fuerunt noſtri maiores, ex quo tempore ſemel Chriſto nomen dederunt, apertius eſt, quàm vt inficias ire queatis. Sed ab impijs vos receſsiſſe dicitis. Quæſo te Brenti, in quo iudicio pronunciatum eſt, eſſe nos impios? Nullum proferre poteſt, vide

Vult Brentius, vt ſui principes ſine iudicio credant hominibus nullius aut deprauati iudicij. autem quæ hęc ſit tua iniquitas. Vis vt princeps tuus tibi credat, totum orbem Chriſtianum in impietatem prolapſum à Chriſto defeciſſe, tot ſeculis Chriſtum ignoraſſe, eidola pro Deo coluiſſe: Vis vt princeps credat tuo iudicio ſine iudicio: & non vis vt credat orbis Chriſtiani totius iudicio, qui tot ſententijs legitimè latis, toties tuam tuorumque doctrinam cōdemnauit? Neque enim profertur à vobis ferè quicquā, quod pridem orbis totius Chriſtiani iudicio non ſit hæreſeos condemnatum. Tu es ergo ille Brenti, qui exigis vt princeps tuus credat tuo iudicio ſine iudicio: nō nos, qui credi nobis nō po

Apud Catholicos locus datur cognoſcendi & ignoſcendi, non apud hæreticos. ſtulamus, niſi prius auditis partibus cauſam cognouerimus. Datur apud nos cauſę dicendi poteſtas. Eſt nō cognoſcendi modò, verumetiam ignoſcendi locus. Si lapſus eſt aliquis, modò ſuum errorem agnoſcat, nec ad eundem (quod aiunt) lapidem deinceps offendat, lapſum ſuum cōfitenti, reſipiſcentię ſigna profitenti, nō difficulter venia concedit: Tu verò principi tuo perſuades, vt nos inauditos, hoc eſt, orbem vniuerſum Chriſtianum, vt eos etiam qui iam à mille & amplius annis vita functi, ſolius Dei iudicio ſunt ſubiecti, nō noſtros magis quàm ſuos ipſius maiores, reos eidololatriæ pronunciet: tuam doctrinam eſſe piam, maiorum noſtrorum & ſuorum qui Chriſtum piè coluerunt, quorum nos veſtigijs incedere gloriamur, impiam eſſe, te accuſante nemine reſpondente, decernat. Certè, quando noſtra doctrina nō eſt vnius alicuius ciuitatis aut populi, ſed eſt Catholica, hoc eſt, eorum omnium qui ſe per vniuerſum orbem Chriſtianos eſſe profitentur. Si princeps tuus hoc ſibi ſumere volebat, prius eum cōuocare Chriſtianum orbem vniuerſum oportuit, tum te accuſantem, orbem Chriſtianum cauſam pro ſe dicentem, audire, atque ita demum vel tuam, vel Catholicam doctrinam cōdemnare: ſic aliqua tamen iudicij forma ſeruata videretur, ſi modò pro legitimo iudice principem tuum totus orbis agnoſcere dignaretur. Nunc verò, quando neminem audit præter te, quid aliud, quàm ſine iudicio, tuo credit iudicio? Quòd etiam Ethnico præſidi turpe & indignum viſum eſt.

Obiectio Brētij. Sed audiamus iterùm loquentem Brentium. Cicero, inquit, alias dicit: Maioribus etiam nulla ratione reddita credendum eſt. Sed hæc vox iamdudum ad ſuum auctorem reiecta eſt. Nobis enim, quibus cœleſte oraculum de filio Dei dicit, Hunc audite: & de

Gala. 1. Apoſtolico, & diuinis miraculis cōfirmato Euangelio, Si nos, aut angelus de cœlo prędicauerit vobis Euāgelium præter id quod accepiſtis, anathema ſit: nullo modo licitum eſt in cauſa æternæ ſalutis alienæ ſententiæ ita inhærere, vt eam ſiue noſtro ipſorum iudicio amplectamur. Paulus vrget vt pro anathemate habeamus, ſi vel Apoſtolus, vel angelus quiſpiam aliud Euangelium prædicauerit, ac eo ipſo exigit, vt diligenti iudicio expendatur, vtrùm Apoſtoli aut angeli prædicio conueniat aut pugnet cum Euangelio, quod antè prædicatum, & diuinitus confirmatum eſt. Quomodo ergò non exigeret vt decreta & ſtatuta Prælatorum, qui (non iam dicam qualem ducant vitam) ſed qui vt homines in explicanda Eccleſiæ doctrina, fallere poſſunt & falli, ac ſæpenumero & fefellerunt, & falſi ſunt, ſummo quiſque ſtudio iudicet, nū vel anathemate, vel

Reſponſio. obſeruatione digna ſint. Si dederimus tibi Brenti quod vis, nullomodo licitum eſſe in cauſa ęternæ ſalutis alienæ ſententiæ ita inhærere, vt eam ſine noſtro ipſorum iudicio amplectamur, quæſo te quid ex eo conſequetur aliud, quàm quod apud vos in Germania videmus eſſe conſequutū? Vbi dū de totius orbis Chriſtiani iudicio ſuū quiſq; iudi

cium

cium interponere, quin & hoc illi anteponere veritus non est, tot fides extitisse videmus, quot iudicia, quot sunt voluntates hominum. Vide autem, ne sit hoc extremæ cuiusdam arrogantiæ, vel amentiæ potiùs, si quis de Prælatorum decretis, & statutis, quæ præsertim in Synodis Oecumenicis facta sunt, rectè nec ne facta sint, sibi iudicandi potestatem vsurpet: certè ad Satanismum propagandum, qui per vos tam longè tamque latè sparsus est in Germania, nihil fieri posit accommodatius. Qua de re posteà dicetur à nobis vberiùs. Nunc Brenti, quas tu scripturas adfers, eas pro eo, vt debemus, & libenter & reuerenter accipimus. Et quemadmodum Osiander tuus, cuius tu de iustificatione sententiam approbasti, lectores aliquando suos admonuit, dicens: Vox audita est Patris de cœlo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacuit, hunc audite: hunc, inquit, audite, non Philippum: sic & nos eadem illa verba repetentes, dicimus: Hunc audite, non Brentium. Hunc audite per Prophetam suum dicentem: Legem ex ore sacerdotis requirent: non Brentium, qui iubet ex ore principis requirere. Hunc audite per Apostolum dicentem: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertiò doctores: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes doctores? nō Brentium omnes ordines cōfundentem, sursum & deorsum omnia miscentem, quæ sunt Apostolorum propria, magistratui profano tribuentem. Hunc audite per eundem loquentem. Si quis Euangelizauerit vobis præter id quod accepistis, anathema sit. Cùm itaque certum sit, Brentium aliud euangelizare, quàm quod à maioribus vestris, à sanctis Apostolis, & eorum legitimis successoribus accepistis: cum, inquam, certum hoc sit & indubitatum, nō ex vnius alicuius hominis priuati, nō ex vnius etiam principis, aut Regis, aut Imperatoris, nō ex vnius prouinciæ aut regni, sed ex orbis totius Christiani iudicio, sit vobis anathema, tanquàm pestem aliquam exitialem, ita doctrinam eius fugite.

Osiander.

Mala.2.

1.Cor.12.

Sed possunt, ait Brentius, in decretis suis, & statutis ferendis Prælati & falli, & fallere vt homines: quare summo quisque studio iudicet, num vel anathemate, vel obseruatione digna sint. Vbi fuit mens tua Brenti, cùm hæc scriberes? mihi quidem prorsus ab ea desertus fuisse videris. Homines sunt Prælati. Quis negat? Fallere possunt & falli. Demus hoc tibi. Quid autē? ex vulgo quispiā, cui tu iudicādi potestatē de statutis eorū tribuis, nūquid & ipse homo nō est? Nūquid & ipse nō æquè & fallere & falli potest? Nisi fortè quē tu iudicē ex vulgo Prȩlatis das, eius esse similē vix, qui dixit: In cœlū conscendā, super astra Dei exaltabo soliū meū, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo. Sed audi, quid paulò pòst de eodem dicitur: Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospiciēt. Nunquid iste est vir, qui conturbauit terram? Iste reuerà Brenti, non fuit homo, sed fuit ex ordine Cherubim: non defuit illi scientia quæ inflat, quę vulgo tamen imperito deesse solet: sed charitate quæ ædificat, itidem vt tu, fuit destitutus. Itaque rudentibus inferni detractum in tartarum, tradidit eum Deus cruciandum. Sed, o Brenti, quid est verisimilius, priuatum aliquem hominem laicum, qui cùm se existimet scire aliquid, nondum cognouit quemadmodū oporteat eum scire, & fallere & falli: an eos ex quorum ore legem requirere populus iussus est? quibus dixit Christus, Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Ac paulò pòst: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Quibus iterum dixit: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: quibus denique dixit. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dixit autem hæc omnia, non ad turbas, verùm ad Apostolos tantùm: Qui cùm vsque ad seculi consummationem in terris versati non sint, manifestum est, quòd etiam de legitimis eorum successoribus hæc verba intelligi voluerit. Quod clariùs etiam demonstrauit, dicēs: Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Hunc igitur audite loquentem in Ecclesiæ Prȩlatis, nō spiritum vertiginis loquentem in Brentio, & in alijs eiusdem generis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quid sunt vestimenta ouium? quid aliud, nisi quod Athanasius, Ambrosius, Vincentius Lirinensis, & alij nonnulli interpretantur, prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadam synceritate agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquàm vellera quędam texuerūt. Qui sunt lupi rapaces? Nisi sensus hæreticornm feri & rabidi, qui caulas Ecclesię semper infestant, & gregem Christi quaqua possunt dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt luporum speciem, & sese diuinæ legis sententijs velut quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisque lanarum mollici-

Argumentatio Brentij Responsio, Prælatis omnem deberi reuerentiam & obedientiam.

Esai.14.

2.Pet.2.

2.Cor.8.

Matth.10.

Ibidem.

Mar.18.

Matt.28.

Ioan.14.

Matt.7.

Athan. Oratione 1. cōtra Arianos.

Quid vestimenta ouium?

Quid lupi rapaces.

ciem præsenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos: id est, cùm cœperint diuinas illas voces non iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari, tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tūc profanæ nouitates aperiuntur. Tunc primū scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc finem Catholicam cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit Apostolus Paulus, ad Corinthios dicens: Eiusmodi pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant sese in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi: proferebant Apostoli Psalmorum auctoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli sententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cum ea, quæ similiter protulerant, nō similiter interpretari cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Ab ijs igitur falsis Prophetis, falsis Apostolis, & subdolis operarijs attendite vobis, cauete vobis diligenter, & eos haud aliter ac viperam aliquam aut basiliscum, fugere: Christum autem & eius spiritum in Ecclesiæ prælatis loquentem hunc audite.

2. Cor. 11. Mos hæreticorū scriptura iactare.

Sed alium tandem è Psalmis locum adfert Brentius, quem propriè iam vult ad reges pertinere. Dauid dicit: Nonne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebā? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi? Rex suo ipsius exemplo significat, hoc esse verè officium regum & principum, vt impiam doctrinam ex animo detestentur, & crudeles hypocritas, qui sunt viri sanguinum, seueriter persequantur. Sed quomodo poterit princeps impiam doctrinam detestari, & viros sanguinum odisse, nisi antè cognouerit & iudicauerit quæ doctrina sit impia, & qui sunt viri sanguinum? Vis scire quomodo Brenti? Non quomodo per te Satanas, verùm quomodo per Prophetam Deus ipse docet: Ex ore sacerdotis legem requiret: ab eo de genere doctrinæ quod profitetur, ille qui vir sanguinum esse dicitur, certior fieri volet. Quod si doctus ab illo (neque enim principum est docere Episcopos, sed doceri ab Episcopis) cognouerit, eum verè virum esse sanguinum, & impiam doctrinam in vulgus spargere, detestabitur eum, ac seueriter persequetur, nec in suarum regionum Ecclesijs locum vllum dabit. Sed audi Brenti, quos Augustinus, & eius diligens sectator Prosper, viros sanguinum hic intelligi velit. Viri sanguinum aiunt qui sunt? nisi qui oderunt fratres: sicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem suum, homicida est. Isti ergo ab vnitate Ecclesiæ per superbiam recedentes, qui quasi offensi permixtione palearum ante discretionis ventilabrum, triticum deserunt, accipient in vanitate ciuitates suas, id est, in reprobam societatem, & in vana se consilia congregabunt, quia quod charitate Catholica non vnitur, hæretica vanitate dispergitur. Hos ergo sic oportet odio habere, vt priuatas eorum odiosa sit potiùs quàm natura: quia aliud est in illis quod ipsi faciunt, aliud quod creator instituit. Hoc est ergo perfectè, id est, scienter odisse, vt nec homines propter vitia oderit, nec vitia propter homines diligat. Vides Brenti, quemadmodum ipse contra te, tuosq; veritatis testimonium produxisti? vos enim hi estis viri sanguinum, qui fratres vestros, quibuscum eundem in cœlo patrem inuocatis, capitali quodam odio prosequimini: qui propter paleas ventilabro iudicis excutiendas, relinquitis aream Domini: propter zizania in messe comburenda exceditis agro: propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separandos, rumpitis retia: propter hædos atque hircos in iudicis aduētu segregandos deseritis gregem: propter vasa in contumeliam facta, migratis ex magna domo Domini. Quamuis enim & alias quasdam causas prętexitis, tamen & hoc nō obscurè fertis, quod propter peccata nostra, quæ frequenter nobis obijcitis, nō paucioribus ipsi neque leuioribus flagitijs cooperti, vos à nobis præcideritis. Quamobrem suo ipsius exemplo monet principes Christianos Rex Dauid, vt vos hoc ipso nomine, quia retia pacis vnitatisque dirupistis, detestētur, odio habeant, ac seueriter persequantur: ita tamen, vt crimen hoc separatiōis in vobis potiùs, quàm vos ipsos persequantur: semper vt vobis veniæ locus detur, simul vt cōsilia separatiōis abijcere, & vnde vos impiè pręcidistis, ad Ecclesiæ gremium redire volueritis.

Ex psalm. 138. Brentius ratiocinatur.

Responsio qui princeps nosse possit doctrinā impiā, & virū sanguinum.

Aug. & Prosp. in psalm. 138. 1. Ioan. 3.

Qui hodie viri sanguinum.

Prosequitur Brentius: Ioannes Euangelista scribens ad maiores & minores natu: Nolite, inquit, credere cuiuis spiritui, sed probate spiritus an ex Deo sint. Hoc præceptum pertinet tum ad singulos, vt cognoscant & iudicent, quam doctrinam probare, quam refutare: tum præcipuè ad principes, vt sciant quam doctrinam in populo suo tueri, quam profligare debeant. Hic iam contrarium ei facere videtur Brentius, quod initiò fuerat pollicitus: pollicitus enim erat, ostensurum se, quòd ad pios principes pertineat de doctrina religionis cognoscere ac iudicare. Nunc à principibus ad quemuis è populo

1. Ioan. 4.

Responsio ad illud, Probate spiritus.

cogni-

cognitionem & iudicium transfert, vt quam doctrinam singuli è populo probauerint,
eam principes tueantur: quam refutauerint, eam profligare studeant. Ac in hoc quidem
nō possumus, quin probemus Brētij sententiam, quòd is nō cognoscendæ iudicandæq́;
sed probatæ tantum doctrinę tuendæ, reprobæ verò profligandę partes principis esse
vult. Laudamus te Brēti, quod saniorem tandem aliquando sententiam protulisti, neq;
dissimulasti diutius, quod esse piorum principum officium existimares. Est enim hoc
reuerà quod cōmemoras, & nō aliud, vt probatam doctrinam tueantur, damnatā pro-
fligent. Cęterùm quod penes vulgum de doctrina cognitionem & iudicium esse vis, vt *Penes vulgum*
quam singuli de vulgo probauerint, eam tueantur, quam refutauerint, eam profligent *de doctrina iu-*
principes, hic iterum delirare videris. Vel Cicero, cuius tu sententiam paulò antè protu- *dicium relin-*
listi, docere te potuit, si fortè nōdum vsu rerum didicisti, quòd nō est in vulgo cōsilium, *quere quam*
nō ratio, nō disciplina, nō diligentia, semperque sapientes ea quæ fecisset populus feren- *inconsultum.*
da, non semper laudanda duxerunt. Et ex huius tu beluæ multorum capitum iudicio *Cicero pro Plan*
pendere principes potiùs vis, quàm ex eorum quibus Ecclesiam suam regendam, qui- *cio.*
bus oues suas pascendas commisit Deus? ex quorum ore, nō modò populum, verùm &
principes ipsos legem requirere iussit. Certè Deus in Exodo præcepit Mosi, ne pateretur *Actor.10.*
populum in montem ascendere, ne periret: solum Aaron subire cum Mose, neque tamen *Ioan.12.*
intra nebulam admitti vult: Nadab autē ac Abiud, & presbyteros alios subire quidem, *Mala.2.*
verū procul à nebula subsistere. Qui verò sunt è vulgo, eos infernè vult in mōtis crepidi- *Exod.19.et 24.*
ne manere. Tu verò vis, vt populus ascendat in montē, vt secreta Dei rimetur, vt sacerdo
tum & Episcoporum officium sibi sumat. Nescire procul dubiò videris, quid sit popu-
lus. Est enim, sicut apud Chrysostomum legimus, quiddam tumultus perturbationisq́;
plenum, è stultitia, maiore ex parte constans per maris fluctus varia & pugnanti senten- *Chrys.hom.2.*
tia sæpè iactatum. Et ex huius tu potius, quàm ex eorum, quorum proprium est hoc *in Ioan.*
munus, Episcoporum iudicio vel tueri, vel profligare doctrinam principes vis?

Prosequitur Brentius. Cùm autem Asotus postea suscipit hunc locum Ioannis excu-
tiendum, negare non potest quin sit generale præceptum. Quin sit generale præceptum, *Probandi spiri-*
inficias it nemo, sed quòd Conciliorum spiritus probari Ioannes iusserit, id negamus. *tus sed non con*
Quin etiam si quis id asserat, eum blasphemare dicimus in Spiritumsanctum. Quid e- *ciliorum.*
nim est in Concilijs, nisi, Visum est Spirituisancto & nobis. Velle autem iudicare de eo *Actor.15.*
quod visum est Spirituisancto, iam non est velle esse similem altissimo, quod cupiebat *Esai.14.*
Cherub ille, qui detractus est in profundum laci: sed est velle esse supra altissimum, vt
nisi tu probes quod ab altissimo, qui spiritus est veritatis, dictum est, falsum sit quod di
xit veritas: verum autem sit quod dixit homo, nō modò mendax, verum & mendacium
ipsum, quando spiritu veritatis est destitutus. Quid est, quæso Brenti, si hoc nō est in Spi
ritumsanctum blasphemare? Ac ne nostram pùtes hanc esse tantùm sententiam, Sanctus *Damasus pon-*
ille Pōtifex Damasus ante mille ducentos annos ad Aurelium Carthaginensem Episco- *tifex.*
pum scribens, hoc ipsum testatur. Blasphemare Spiritumsanctum (inquit) nō incongruè
videntur, qui cōtra sanctos canones patrum, qui Spiritussancti instinctu dictati sunt, *Blasphemia in*
libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte *Spiritumsanctū*
cōsentiunt: talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiri- *à quibus hodie*
tumsanctum. Ecce huc tandem progressus est Brentius, vt quod peccatum, nec in hoc, *committatur.*
nec in futuro seculo remitti Christus dicit, ad hoc patrandum inuitet mortales omnes. *Matth.18.*
Quid autem dici potest rectiùs, quàm quod à viro venerabili Petro à Soto dictum est?
quālibet enim improbetur à Brentio, pijs tamen omnibus nō potest nō probari. Quan-
do demum, inquit, vir ille nō doctrina magis quàm pietate singulari præditus, erit finis
probandi? Hæc probatio facta iam est in Cōcilio. Vultis igitur vt priuatus quilibet ite- *Argumentatio*
rum ad iudiciū deducat, quæ cōcilium iudicauit? Imò videte, rogo, ex hoc ipso verbo *Petri à Soto.*
cōtrarium sequi. Nam si iubet nos scriptura probare spiritus, vtrum ex Deo sint, vt illud
cum fructu fiat, necesse est rationem efficacem probandi spiritus dari in Ecclesia. Non
potest autem efficax esse, si in infinitum tendat. Standum igitur in definitione concilij,
quod Spiritussanctus nos docuit esse viam propriam definiendi dubia. Hic exclamat
Brentius: Hoccinè est scripturam catholicè explicare? Hoc Brenti. Qui verò secus expli- *Interpellatio*
cat, nō catholicè, sed hæreticè explicat. Nam catholica doctrina, quæ per omnia loca, per *Brentij.*
omnia tempora, per nationes omnes diffusa est, semper est eadem & inuariabilis. Vestra
verò, hoc est, hæretica, mutatur in annos ferè singulos: quod & commentarij vestri, & lo *Quæ doctrina*
ci cōmunes, quos nouos quotannis editis, cū prioribus magna ex parte pugnātes nō ob *catholica, &*
scurè iudicant. Quare quod à spiritu priuato proficiscitur, id probari vult Ioannes, nec *qualis nunc hæ*
facile cuiuis spiritui credi. Nam qui citò credit leuis est corde. Quod verò profectum est *reticorum.*
à Spiritusancto, quem concilijs Oecumenicis legitimè congregatis præesse nemo pius
dubi-

dubitat,iterum id probare velle, quid eſt aliud,quàm dubitare,num Spirituſſanctus ſit ſpiritus veritatis?Sed vos hoc fortaſſe vultis,vt ſicut commentarios veſtros &locos communes,modò non in ſingulos annos mutatis, idem de doctrina quoq; catholica facere vobis liceat,vt eam quotannis nouam habeamus.

Etiam veteres hæretici non acquieſcebant in decretis Conciliorum.

Socrates lib.2. cap.20.

Quò magis autem intelligas Brēti, catholicè rem expoſuiſſe Petrum à Soto,quid hac ipſa de re priſci patres illi catholici & Orthodoxi ſenſerint,paucis accipe. Neque enim exiſtimare debes,nouum hoc eſſe, quòd in legitimorum conciliorum decretis non acquieſcunt hæretici, & quæ ſemel in eis rectè conſtituta ſunt de ijs denuò diſceptari volunt.Non ſoli faciunt hoc noſtro ſeculo Lutherani,faciebant pridem priſcis etiam ſeculis illis cum alij hæretici nonnulli, tum præ cæteris Arriani.Sed quid narrat de eis Eccleſiaſtica hiſtoria?cùm quibus de rebus Nicęnæ ſynodi decretum interceſſerat,de ijs vt iniretur noua diſputatio poſtulaſſent,decretum eſt, inquit, à pijs,debere ſufficere Nicænæ ſynodi decreta,nec in illis quicquam eſſe deinceps curioſè diuexandum.Legimus in eadem hiſtoria,quam ex Athanaſio deſcripſit Soſomenus,quòd Valens & Vrſacius cū ſuis itidem & nunc tu Brenti cum tuis, nouam quandam ſcripturam, ſiue (quod nunc loquuntur)nouam fidei confeſsionem protulerant, quam non vnius alicuius terrę principi,verùm orbis totius Imperatori probari dicebant,atque ideò debere eam neceſſariò recipi, affirmabant. Quid autem ad hæc ſancti patres Arimini congregati?Nos,inquiūt, non quia fide indigeremus huc cōuenimus:habemus enim ſanam fidem, ſed vt eos qui veritati contradicunt & noua moliuntur,confunderemus. Si igitur vos quaſi nunc incipientes credere iſta ſcripſiſtis,nondum clerici haberi poteſtis,vt qui nunc rudimenta fidei condiſcere incipiatis. Quòd ſi eo animo quo nos huc veniſtis, ſit omnium concordia,& hæreſes anathemate execremur,& quę Patrum ſunt teneamus,ne poſthac captatæ conciliorum occaſiones obuerſentur, cùm ſemel illi qui Nicęæ conuenerunt,omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide. Itaque nihil aliud Patres tum, quàm iuſſerunt,vt & aliarum hæreſium, & Nicęni quoq; concilij expoſitio legeretur, vt alijs hæreſibus damnatis,Nicænis decretis conſentirent,& in poſterum nemo de illis conquereretur,aut ſynodum flagitaret,ſed præteritis contentus eſſet.Imperatori autem reſcripſerunt ijs verbis. Supplicamus tuæ humanitati,vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros legatos intueatis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas,ſed nos ſinas in decretis inſtitutisq; maiorum permanere,quos magno ingenio,prudentia & Spirituſancto omnia feciſſe aſſeueramus.Certè res nouæ quas iſti moliuntur,credentibus incredulitatem,incredulis credulitatem inducunt.

Soſom.lib.4. cap.17.

Non reuocanda in dubium quæ concilio ſemel definita, ad nos peruenerunt.

Athan.in epiſt. de ſynodis Arimini & Seleuciæ celebratis.

Nunc audi Brenti,quod elogium tribuat ſanctis illis patribus,quorū legitima ſoboles eſt Petrus à Soto,magnus ille Athanaſius. Quis(inquit)non approbauerit piam prudentiam Epiſcoporum Arimini congregatorum?qui tantum itineris laborem, tantaq; pericula maris ſuſtinuerunt, vt Arrianicè ſapientes ab Eccleſia detraherent, & patrum traditiones integras conſeruarent,ſancta & canonica decreta facientes. Quiſq; enim eorum ſibi perſuadebat,ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum,occaſionē ſedaturum poſteris,vt quod ipſi egiſſent reſcinderetur. Audi contra,quod elogium aduerſæ parti,cuius tu ſoboles es,tribuat: Quis autem, inquit, non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij (poſſet hic addi,Philippi & Brentij)qui honorem patrum ſuorum Arriomanitarum ſiue Lutheromanitarum gratiæ propinant &produnt?Quæ enim fides in eorum actis,ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant? Aut quomodo eos, quibus ſucceſſere,patres ſuos appellabūt,quorum ſententias ipſi culpant: Audi quid iterum alio quodam in loco ſcribat idem Athanaſius. Quę nunc,inquit,à tot ac talibus Epiſcopis probata ſunt& decreta,clareq; cōſtituta,ſuperuacaneum eſſe denuò reuocare in iudicium,nemo nō confitebitur,ne ſi nunc quoque examinentur & denuò iudicentur, ac rurſus examinentur, atque iterum,in infinitum exeat iſta curioſitas.Et alio loco: Sancta ſynodus quę Sardis conuenit,decreto ſanciuit,ne quid vlteriùs de fide ſcriberetur,& ſeſe contentos eſſe Nicæna fide declarauerūt,neque edendam eſſe aliam profectionem fidei,ne illa quæ Nicææ ſcripta eſt,ſuos numeros non habere videretur,neue illis quibus libido eſt ſemper noua ſtatuere,occaſio huiuſmodi ſuppeditaretur,vt iterū atq; iterum de fide definiant. Quæſo te Brenti,quid hic aliud ſcribit Athanaſius,quàm quod tu tanquam parum Catholicè dixiſſe Petrum à Soto reprehendis?Neq; verò ſolus ita ſenſit Athanaſius: in eadē ſententia fuit æqualis etiam eius Hilarius, qui ſcribens ad Conſtantium quanta mala peperit fides ſubinde nouata & conſcripta, pluribus verbis demonſtrat. Idem ſenſit Leo quoq; magnus ille pōtifex:qui ſcribēs ad Imperatorē:Prænoſcat,inquit, pietas veſtra venerabilis Imperator,hos quos ſpondeo dirigendos nō ad confligendum cū hoſtibus fidei,nec ad certandū cōtra illos à ſede Apoſtolica profecturos,quia de rebus apud Nicęā

Idem Apologetico.2.

Item ad Antiochenſes tom.12.

Hilarius ad Conſtantium.

Leo epiſt.78.

& apud Chalcedonem ſicut Deo placuit definitis,nullum audemus inire tractatum,tan quam infirma & dubia ſint,quæ tanta per Spiritumſanctum fixit auctoritas. Et in alia quadam epiſtola: Quotienſcunq; diuina gratia adminiſtrante illos qui foris ſunt,fonte doctrinæ aut ſubmergimus aut purgamus, in nullo ab illis quas Spiritusſancti diuinitas in Chalcedonenſi Concilio protulit,fidei regulis recedentes,inter vtrumque hoſtem nouellæ perfidiæ,ſermonem noſtrum cum omni cautela libremus, non iam(quod abſit) tanquàm de dubijs diſſerentes, ſed auctoritate ſua quæ benè definita ſunt adſtruentes. Et iterum in alia: Quæ patefacta ſunt (inquit) quęrere, quæ perfecta ſunt retractare, & quæ ſunt definita conuellere,quid aliud eſt, quàm de adeptis gratiam non referre, & ad interdictæ arboris cibum,improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere. Ac ne ſolos pontifices ita ſenſiſſe putes, audi quæ fuerit etiam Imperatorum eiuſdem ſeculi hac ipſa de re ſententia. Extat edictum Imperatoris Valentiniani ſimul & ipſius collegæ Martiani, in quo decreta Synodi Chalcedonenſis rata ab omnibus haberi volunt vbi his verbis vtuntur: Ceſſet igitur iam prophana contentio: Nam verè impius atque ſacrilegus eſt,qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ tractandum aliquid relinquit. Extremæ quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit,mendacium quęrit. Nemo itaque vel clericus vel militaris,vel alterius cuiuſlibet conditionis,de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & præſidiæ occaſionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ Synodi,ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere & publicè diſputare contendit: cũ ea quæ nunc de fide Chriſtiana ſtatuta ſunt, iuxta apoſtolicas expoſitiones & ſtatuta ſanctorum patrum trecentorum decem & octo,& centũ quinquaginta, definita eſſe noſcuntur. Nam in contemptores diuinæ legis pœna non deerit, quia non ſolùm contra fidẽ benè compoſitam veniũt,ſed etiam cum Iudæis & paganis ex huiuſmodi certamine profanant veneranda myſteria. Quibus verbis etiam ad Palladiũ ſcribens Martianus vſus fuiſſe videtur,ſicut in codicem Iuſtiniani relatũ eſſe legimus: Eſt & aliud Martiani ad Conſtantinopolitanos edictum,in quo ſic loquitur: Admonuimus vniuerſos, vt de religione diſputare deſinerẽt,quoniam vnus & alter tanta ſecreta inuenire non poteſt,maximè cùm ſummo labore,& ampliſſimis orationibus tot venerabiles ſacerdotes, niſi Deo(vt credendum eſt)auctore ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Vides Brenti, quemadmodum etiam Imperatores noluerint in dubium reuocari, quæ ſemel in Oecumenico Concilio decreta ſunt. Sic & in Chalcedonenſi Concilio non fuit permiſſum,vt in decreta Nicęnæ Synodi inquireretur,quin clamauit ſancta Synodus: Si quis retractat,anathema ſit: ſi quis ſuper iſta inquirit,anathema ſit. Maledictus qui addit,maledictus qui aufert,maledictus qui innouat. Ibidem cùm eſſet propoſita Leonis epiſtola,nihil aliud quæſitum eſt,quàm illud: Num expoſitionibus trecentorum octodecim patrum,& centum quinquaginta apud Conſtantinopolim,& in Epheſino Concilio à Sanctiſsimo Cyrillo expoſitæ fidei concordaret? Cumque omnes Epiſcopi concordare dixiſſent,ita ſtatim recepta eſt,vt qui contra ſentirent,pro hæreticis haberentur. Iam verò Gelaſius Pontifex,cuius & ipſius nomen celebre eſt: Patres(inquit) noſtri Catholici docti Pontifices in vnaquaque hæreſi quolibet tempore conſtituta, quicquid pro fide,pro veritate,pro communione Catholica atque Apoſtolica ſecundùm ſcripturarum tramitẽ prædicationemque maiorum facta ſemel congregatione ſanxerunt, inconuulſum voluerunt deinceps firmumque conſtare: nec in eadem hac cauſa denuò quę præfixa fuerant retractari,quamlibet recenti præſumptione permiſerunt, ſapientiſſimè prouidentes: quoniã ſi decreta ſalubriter cuiquam liceat retractare, nullum contra ſingulos quoſque prorſus errores ſtabile conſiſtere Eccleſiæ conſtitutum,ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiam præfixis poſitarum ſemel ſynodalium regularum non ceſſant eliſæ peſtes, reſumptis certaminibus contra fundamentum ſeſe veritatis attollere,& ſimplicia quæque corda percutere, quid fieret,ſi ſubinde fas eſſet perfidis inire conſilium,cùm quamlibet manifeſta ſit veritas, nunquam deſit, quod pernicioſa depromat falſitas, tametſi ratione vel auctoritate deficiens,ſola tamen contentione non cedens. Quæ maiores noſtri diuina inſpiratione cernentes, neceſſarie præcauerunt, vt quę contra vnamquanque hæreſim coacta ſimul Synodum pro fide, communione, & veritate Catholica atque Apoſtolica promulgaſſet, non ſinerent nouis poſthac recitationibus mutilari: ne prauis occaſio præberetur,quæ medicinaliter fuerant ſtatuta pulſandi: ſed auctore cuiuſlibet inſaniæ ac pariter errore damnato,ſufficere iudicarunt, vt quiſquis aliquando huius generis communicator exiſteret,principali ſententia damnationis eius eſſet obſtrictus. Quod etiam exem-

Idem epiſt. 63.

Imperatores edicunt.

Conciliorũ decretis ſtandum,nec de illis dubitandũ aut diſputãdum eſſe.

Actio.3. Concilij Chalcedon.

Codice de ſumma trinitate & fide Catholica.

Actio.3. Concilij Chalcedon.

Actione.1.

Immotam conſtare fidem & dignitatem decretis Eccleſiæ & Synodorum

Gelaſ. ad Epiſcopos Dardaniæ

plis productis, posteà facit planum. Quid autem aliud dicit Petrus à Soto, quàm quod ante mille & amplius annos à Gelasio dictum est? qui & ipse finem aliquem esse probandi spiritus cupiebat. Et qui successit illi Symmachus: Quando paternarum (inquit) regularum despiciuntur inuenta, nec eorum quæ benè instituta sunt firmitas vindicatur, huiusmodi impietatem necesse est fidei semper venire. Nam vbi facilis est dissolutio rationabilis constitutionis, ibi omnis sanctitatis forma corrumpitur, Christus impetitur. Et quis hoc fidelium patienter accipiat? Instituta Patrum reuerenda calcãtur, & quis nõ vitæ mortem iusta electiõe preponat? Huius verò successor Ormisda: Nec ambigi, inquit, conuenit de rebus ita per fidem definitis sæpius, & penè superuacanea est allegatio, quæ adhibetur instructis. Qui verò successit his Gregorius, quatuor Concilia quæ suam ætatem præcesserunt, sicut sancti Euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorũ fidei si quis addere vel adimere aliquid presumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas (inquit) personas quas illa respuunt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos ligant, aut ligare quos soluunt. Et qui Gregorio successit Agatho, sicut in sextæ synodi quarta actione legimus, vnum vel precipuum id esse bonum iudicat, vt nihil de eis quæ regulariter definita sunt, minuatur, nihil mutetur vel augeatur, sed eadem & verbis & sensibus illibata custodiantur. Habes iam Brenti, quæ fuerit priscorum Patrum hac ipsa de re sententia, qui cùm Ecclesiam Catholicam repræsentarint, in Concilijs præsertim Oecumenicis cõgregati, etiam atq; etiam tecum considera, si nõ Catholicè Petrus à Soto explicat, qui sic explicat, sicut sanctos istos, tot, tam Catholicos & Orthodoxos Patres, tãtis & locorum & temporum interuallis inter se disiunctos, pridem vno quasi ore, nimirum ab eodẽ spiritu afflatos explicasse vides. Quibus omnibus iniquum visum est, vt quæ semel essent rectè definita, de ijs vel ambigere quisquam auderet: quod modum & finem tamen aliquem probandi spiritus esse volebant: id quod nusquam alibi, quàm in concilijs Oecumenicis rectiùs fieri posse persuasum habebant.

Symm. ad Clerum Dardaniæ

Ormis. in epist. ad Epipha.

Greg. in registro li. 1. ca. 24. li. 2. c. 49. li. 3. c. 33.

Agatho Pont.

Sed audiamus iam ipsum explicantem Brentium. Querit (inquit) quandò finis erit probandi. Respondemus, Tunc finis erit, cùm Spiritussanctus certificauerit nos de vera sententia, & cùm implebitur in nobis quod Paulus dicit: Instructi in charitate in omnes diuitias plerophorie intellectus ad cognoscendum mysterium Dei patris & Christi. Hoccine est Brenti Catholicè explicare? imò hoc est fenestras fabricare satanismo, quem, immanè quantum in vestra Germanica Babylone iam progressum videre licet. Nihil nunc dicam de vobis Lutheranis, qui cùm hæretici censeri nolitis, patres tamen vos esse nostri temporis hæreticorum apertiùs est, quàm vt negare possitis. Dicam de ijs qui se à vobis ortos gloriantur Sacramẽtarijs: num est eorum quisquam, qui nõ palàm iactet, quod se Spiritussanctus de vera sententia certificauerit, quodq; sit instructus in charitate, &c. quinetiam eos vestri sæpè miseret, qui claram Euãgelij lucẽ videre nondum possitis. Nũ autem idem etiam non fit ab Anabaptistis, qui sibi certiores etiam videntur quàm Sacramentarij? quòd eos de vera sententia Spiritussanctus certificauerit, pro qua magis etiam alacriter, & intrepidè, quàm vel illi vel vos, non modò supplicij quoduis genus, verùm & mortem ipsam quamlibet horrendã oppetere sunt parati. Iam verò Suenckfeldiani, quid iactant, quid crepant aliud, quàm afflatum Spiritussancti, quo, se quidem plenos, vos verò magis etiam esse destitutos affirmant, quàm nos, qui Patrum nostrorum vestigijs incedentes, nec à via regia declinãtes, per Dei gratiam Catholici sumus & Orthodoxi. Idem & alij faciunt, ac fecerunt semper hæretici. Vides igitur quid ex eo sit consequuturũ, si quod tu vis Brenti, penes priuatum quemq; probãdi spiritus Conciliorũ presertim, futura sit potestas: cùm non rarò, sicut iam antè dictum est à nobis. Satanę spiritus transfigurat se in angelum lucis, & si quicquam aliud, tũ discretio spirituum sit longè difficillima. Quid enim consequetur, aliud quàm quod esse cõsequutum videmus, vt tot sint fides, quod voluntates, vtque maiores indies progressus faciat Satanismus? Rectè verò citas illud ex Paulo: Instructi in charitate. Nũquid autem instructi sunt in charitate, qui se diuidunt ab orbis totius veritate? Certè nõ diuidit, sed coniungit charitas. Quanam itaque ratione possunt esse instructi in omnes diuitias plenitudinis intellectus, qui nõ sunt instructi in charitate, qui inflati sensu carnis suæ, se diuidunt ab orbis terrarum vnitate? Num autem vel tibi Brenti, vel cuicunque tandem alij priuato, certiùs est promissus Spiritussanctus, quàm Ecclesiæ vniuersæ? Quam cùm ab illo regi certũ sit, rectè Paulus eam columnam vocat & firmamentum veritatis. De quouis autem homine priuato dicit Dei spiritus: Omnis homo mẽdax. Præclara sunt Augustini verba, quibus Deũ alloquitur: Veritas (inquit) tua, nec mea est nec illius aut alius, sed omniũ nostrum, quos ad eius communionẽ publicè vocas terribiliter admonẽs, ne velimus

Quando sit finis probandi secundum Brentium.

Coloss. 2.

Responsio.

Instructi in charitate.

Spiritussanctus non vni, sed Ecclesiæ promissus

Aug. li. 12. Confessionũ. ca. 25.

mus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vēdicat, & suum esse vult quod omniū est, à cōmuni propellitur ad sua, hoc est, à veritate ad mendaciū. Qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Nō mea est veritas, dicit Augustinus, sed neque tua Brenti, neq; Philippi, neque cuiusquam alterius, sed est omniū. Vbi omnes legitimè conueniunt, quandoquidem ad fruendū omnibus proposita est, & omnes ad eius communionem Deus publicè vocauit, ibi demum est veritas. Nō vult igitur vt quod publicum est, id priuatum quisquam faciat, ne priuetur: nō vult vt quod omnium est per charitatem, id sibi propriè vendicet, aut suum quisquam esse velit per cōtentionem: quòd qui de suo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Tu cōtra non vis, vt ea sit veritas, quæ est omnium: vis vt priuato cuiq; de eo spiritu veritatis qui datus est omnibus, iudicium suum interponere liceat, vt quod publicum est, priuatum quisque faciat: vt quod omnium est, id suum quilibet esse velit. Quid igitur aliud vis, quàm vt dum de suo quisque loquitur mendacium loquatur? Atqui Catholicus est, non suum, sed qui omnium est, qui Catholicæ Ecclesiæ missus & promissus est, spiritum sequitur, memor illius quod ab Ezechiele scriptum est: Vę prophetis insipientibus, qui sequūtur spiritum suum, & nihil vident. Itaque suspectum habet, si quid sibi seorsum ab alijs videtur, nihil vult habere suum. Quod omnium est, quod Catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, in eo libenter acquiescit, id verum, id rectum, id amplectendum esse censet. Etiam si propter intelligentiæ tarditatem pleraque non assequatur, se tamen non intelligēdi viuacitate, sed credendi simplicitate tutū fore persuasum habet: ac non modò se non præfert cæteris, verùm sibi potiùs cæteros anteponit, se cæteros esse superiores arbitratur, eos præsertim, de quibus tot seculis tantam doctrinæ, tantam & sanctitatis opinionem fuisse videt, quosque Patrum suorum vestigijs incedentes, in Oecumenico Concilio congregatos vnanimes, vno ore, idem sentire perspicit. Non ita tu Brenti, qui dicis: Quòd si probatio iam facta est in Concilio, quid est quòd priora concilia posterioribus emendantur: & quid opus est Concilijs posterioribus, si omnia sunt probata? An non Ioannes, cùm ait: Nolite cuiuis spiritui credere, huc etiam spectat, ne cuiuis Concilio credamus, sed Concilia quoq; ipsa probemus?

Brentius priuatum esse vult quod August. vult publicum.

Ioan. 8.

Catholicus qualem sequatur spiritum in iudicando.

Ezech. 13. cap.

Obiectio Brentij contra Concilia.

Nos verò Brenti, priora Concilia posterioribus nonnunquam emendari non inuiti fatemur. Verùm ita sicut ab Augustino scriptum est: cum aliquo rerū experimento aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. In ijs enim quæ in facto sunt, fieri potest vt fallatur quandoque Concilium: vt autem erret in ijs quæ sunt fidei, modò sit legitimè congregatum, fieri non potest. Profer Brenti, vel vnum aliquod Concilium plenarium legitimè congregatum, in quo prioribus plenarijs Cōcilijs itidem legitimè congregatis contrarium sit aliquid constitutum in ijs quæ ad fidem pertinent: nullum certè proferre poteris. Nā si quæ vel Arimini, vel Seleucię, vel Syrmi, vel Antiochiæ, vel iterum Ephesi congregata sunt, protuleris, quandoquidem auctoritate Romani Pontificis vel congregata vel comprobata iuxta Canones Nicæni Concilij non sunt legitimè congregata, Concilia dici non possunt, sed conuenticula potius, & conciliabula. Quamobrem in ijs quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorum & temporum circunstantia mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquam vt priora Concilia posterioribus emendentur, quòd quædam superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaque cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat seueritatis, quàm posteriora secula ferre non posse viderentur, factū est vt posterioribus Concilijs emendarentur mitigarenturq;. Est Canon Apostolicus, deponi debere presbyterum fornicantem, quem in Gangrensi Concilio, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamque mitigatam. Sic in Concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontificè locum teneret: cui non ita multò pòst in Constantinopolitana Synodo prima, prælatus est Constantinopolitanus. Adeò verum est quod Isidori, Gregorij, Hieronymiq; productis testimonijs docet Gratianus, in plerisque decernendis causam, locum, tempus, personas, considerari oportere. Quę quoniam perpetua non sunt, fit, vt eiusmodi etiam plenariorum Conciliorum decreta nonnunquam priora posterioribus emēdentur: quę tamen in ijs quę pertinent ad fidē, fixa & immobilia esse oporter, ac sempiterno tēpore duratura. Neque propterea non est opus posterioribus Concilijs, quòd omnia iam sunt probata. Certum enim est, pleraque non esse probata. Ad hoc igitur indicuntur Concilia, vt si qui noui errores emergunt, primo quoque tempore extirpentur. Qui-

Responsio, quomodo Concilia priora posterioribus emendētur.

Aug. li. 2. cōtra Donatistas de baptismi paruulorum cap. 3.

Nullum Concilium legitimè errauit in ijs quæ fidei: in alijs Concilia variare possunt.

Can. Apo. 75.

Distin. 82. cap. presbyter.

Cap. 6.

Synod. Constan. cap. 5. dist. 29. Cap. 3.

bus autem de rebus ad fidem pertinentibus semel est aliquid in Concilio constitutum, de ijs iterum in alio deliberationem suscipi planè superuacaneum est. Nisi fortè solum hoc quæratur, num ea doctrina, cuius cognoscendæ causa Concilium edictum est, cum expositionibus priorum conciliorum conueniat, necne: vt si eam conuenire cognitum fuerit, recipiatur: si minùs, reijciatur: Quemadmodum in Chalcedonensi cõcilio, & quæ deinceps sequuta sunt, factum videmus.

Ioãnes nõ vult probari spiritũ Conciliorum, sed priuatum po tius illum hære ticorum.

Non huc ergo spectat Brenti, Ioannes cùm dicit: Nolite omni spiritui credere, ne cu iuis concilio, quod quidem legitimè congregatum est, credamus, sed ipsa quoq; concilia probem⁹. Absit, vt cuiuis priuato spiritui, qui & fallere potest & falli, de spiritu cõcilio-rum, qui neque fallere potest, neque falli, iudicandi potestas hæc permittatur. Quid em̃ fide nostra incertiùs? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatius? Quis quærendi, quis disputandi finis expectandus foret? cùm semper vnicum remediũ finiendarum, si quæ sunt exortæ de fide controuersiæ, Concilium Oecumenicum habitum fuerit. Vis autem scire Brenti, quò spectauerit Ioannes, cùm hæc diceret? Præuidebat is venturum te tuiq; similes, vestimentis quidẽ ouium indutos, intrinsecus autem lupos rapaces. Prolaturum te diuinæ legis oracula, quibus prauę detortis, à veritate mentes hominum abducere conareris. Cùm itaq; nulla sit ad fallendum via facilior, quàm vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur auctoritas, monuit pios omnes, ne statim tibi tuique similibus omnibus fidem haberent, sed probarent spiritus, si ex Deo sint: neq; mouerentur, si frequens esset in ore tuo scriptura, quam etiam diabolus aduersus ipsum scripturarum auctorem Christũ produxisse legitur: verùm etiam atq; etiam secum illud expenderent, quandoquidem non in legendo, sed in intelligendo scripturæ consistunt, tuone proprio, an vniuersalis Ecclesiæ sensu, & iuxta Catholici dogmatis regulas scripturas interpreteris: illudne quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est, an diuersum aliquid proferas. Quòd si de tuo te loqui, propriumq; tuum scripturæ sensum adferre constaret; quin id mendacium esset, nihil ambigerent. Nam qui loquitur mendacium, de suo loquitur, sin autem de eo loquereris quod est omnium, si communem Ecclesiæ sensum adferres, si quod semel per eam est in Concilio plenario definitum, nihil ab eo discrepares, certum haberent hunc spiritum ex Deo esse, nec quod ab eo profectum est, verum esse dubitarent. Hic sanus est & catholicus verborum Ioannis intellectus.

Matt.4.
Quomodo spiritus hæreticorũ probandus.

Obiectio ex Actor.17.

Pergit Brentius: In Actis Apostolicis Paulus & Silas ingrediũtur BerrhϾ in Synagogam Iudæorum: Et additur, Eos, qui summo genere nati erant, recepisse sermonem cum omni animi promptitudine, quotidiè scrutantes scripturas, an hæc ita se haberent. Principes Iudæorum BerrhϾ probãt & exigunt ad scripturas sacras spiritum tantorum Apostolorum: & Asotus prohibet nostris principibus, ne conciliorum spiritum, ad normam sacræ scripturæ exigant? Quæ hæc est impudentia? Quorsum hæc Brenti? Scribitur in Actis, quòd nobiliores eorum, qui Thessalonicæ fuerunt, suscepelũt verbum, scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent. Quid hoc facit ad rem, qua de nunc agitur? Num ideo sibi de doctrina Apostolorum iudicandi potestatem arrogauerunt, quia scrutati sunt scripturas? Quam sæpè autem accidit, vt sermonem alicuius ex verbi ministris excipiat aliquis, & loca scripturarum, si quę per eum adferũtur, inspiciat. Num ideò se iudicem illius doctrinæ constituit? Nemo prohibet Brenti, quò minùs vel tu, vel quicunq; tandem alius velit, scripturas scrutemini: & an ita se res habeat, quemadmodum in decreto Concilij scriptum est, inspiciatis. Sed si fortè secùs alicui vestrum videatur, vt propterea decreta concilij damnandi potestas penes eum sit, id verò ferendum esse non putamus, quin illud esse Christianæ modestię fraternæq; charitatis existimamus, vt se potius aliquis propter intelligentiæ tarditatem pleraque non assequutum credat, quàm ita se cunctis, qui vnum aliquem in locum ex vniuerso terrarum orbe cõgregati de causa fidei disceptaturi venerunt, anteponat, vt aut à se solo processisse, aut ad se solum peruenisse Dei verbum persuasum habeat.

Responsio.

De loco. Deut.17. Brentij cẽsura.

Prosequitur Brentius: Scilicet quia in lege Mosi scriptum est, difficilia & ambigua referenda esse ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicẽ qui fuerit illo tẽpore: & qui non obedierit imperio sacerdotis, ex decreto iudicis moriatur: idcircò spiritus Conciliorum non sunt probandi an sint ex Deo, idcircò omnia decreta Romani Põtificis agnoscenda sunt sine vllo vel priuatorum, vel principum iudicio, pro oraculis Spiritussancti. Hic certè iustificat Asotus Concilium Caiphæ & Annæ, qui filium Dei crucifixerunt. Non iustificat vir venerabilis concilium Caiphæ & Annæ, sed verba legis profert. Impletũ autem fuit eo tempore quod à Propheta scriptum est: Peribit lex à sacerdote: nihil vt mirum sit, si à Caipha quoque & Anna, quos non rectè neq; ordine sacerdotium adeptos

Responsio.

Ezech.7.

esse

esse constat, lex perierit. Quid autē Brēti, si quo tu exemplo ex Euangelica historia producto tibi places maximè, id causam tuam oppugnet maximè? Quid si nihil potuit adferri validius ad eam, quā nos tuemur, sententiam confirmandam? Quòd si vsquàm alibi, hic maximè iustificatur in sermonibus suis Deus, vt vincat cùm à vobis impijs iudicatur. Quid enim est quod vel tu conaris, vel Caluinus, vel Ioannes à Lasco, vel quicunque tandem alij, qui locum hunc tanquam Achillem quendam in aciem producunt, ad eam quæ propria est Episcoporum iurisdictionem euertendā? Quid aliud, quàm vultis ostendere, falsum esse quod dixit Deus de sacerdotibus Leuitici generis: Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem? Atqui o mirabile quoddam ac stupendum diuinæ sapientiæ consilium. Nusquam illustrior apparuit, quàm hic diuinæ promissionis veritas: nusquā con uincuntur magis mendacij, quàm hoc loco, qui facultatis veritatem arguere non verentur. Hic vel ipsa luce clariùs Deus demonstrauit, nullam esse posse tantā hominum iniustitiam, quæ iustitiam ipsius in gubernatione suæ ciuitatis, quæ est Ecclesia, quæ promissionum ipsius veritatem labefactare queat. Quid esse potuit Anna & Caipha sceleratius? quid iniustius? & horum tamen scelus ac iniustitiam conuertit Deus in occasionem gloriæ iustitięque suæ. Noluit morti adiudicari, nisi per horū sententias: noluit redemptionis nostræ beneficium absoluere, nisi per horum ministerium: horum iudicij exitum ad generis humani salutem deduxit, ac veram esse promissionem suam declarauit, quā dixit de sacerdotibus Leuitici generis: Qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Nam in hoc etiam quamlibet iniusto iudicio, fuit nihilominus iudicij veritas. Paradoxon hoc tibi videtur Brenti, quod iniustum fuisse iudicium, iudicij nihilominus in eo fuisse veritatem affirmamus? Sed nihil est facto facilius, quàm vt hoc tibi manifestissimis argumentis demonstremus. Quod iniustum fuerit iudicium concedis tu quoque, & clamat hoc res ipsa, iudices fuerunt iniustissimi: testes qui producebātur, falsi: crimina quæ proferebantur, falsa. Nam neque populum seduxerat Christus, neq; cēsum dari Cæsari prohibuerat, neque blasphemauerat, neque de templo demoliendo vel cogitare illi in mentem venerat, & tamen in hoc iniusto iudicio, per iudices iniustissimos veritas iudicij indicata, vera sententia fuit pronunciata. Quænam illa? Reus est mortis. Hanc sententiam à Spiritusancto profectam fuisse dubium non est. Vnde autem istud tibi probabimus? Non recipis nisi Scripturas canonicas. Atqui principem inter eas locum tenet Ioannis Euangelium, in quo consilium illud Pontificum & Pharisęorum de Christo comprehendendo describēs Euangelista, narrat dixisse Caipham: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & nō tota gens pereat. Ac mox subdit, Hoc autem à semetipso nō dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit. Vides Brenti, queādmodum hoc ipso Euangelista teste, non defuit sacerdotio Leuitico spiritus propheticus, Spiritussanctus, spiritus veritatis, ad id vsque tempus, quo seipsum Christus cruentum sacrificium offerrēs Deo patri, sacerdotio & sacrificio illi finem imposuit. Tunc enim primùm spiritu prophetico destitui cœperunt, cuius rei figura fuit velum templi scissum Christo mortuo. Simul testata est hoc vox Christi, dicentis: Ecce dimittetur domus vestra deserta. Neque verò dubium est, quin ipse Caiphas verba sua non intellexit, eius nihilominus lingua cùm Pontifex esset, ea proferri Deus voluit: sicut cymbalum, sic ille magnum quendam & sonorum tinnitum edidit, quem tamen ipse non sensit. Sed expectas, vt hoc tibi demonstremus, quomodo verè pronunciari potuerit, eum fuisse mortis reum, quem constat peccatum nullum fecisse, nec inuentum esse dolum in ore eius? Paucis rem accipe. Ex quo tempore primus parens noster, nihil interdictum Dei reueritus, de vetito ligno gustauit, factus est mortis reus Christus Dei filius. Non quòd ipse mortem commeruerit, qui fuit ipsa innocentia, sed quòd reatum & maledictionem peccato primi parentis debitam, quod ad omnes pertransijt in condemnationem, in se suscepit, vt eam cōram Deo expiaret: eadem hac reum se pro nobis ipse constituit, vt pœnam solueret cui obstricti eramus. Itaque sic ipso volente, posuit in eo Deus iniquitates omnium nostrum. Nostra fuit maledictio, nostra fuerunt peccata quæ pertulit ille in corpore suo super lignum: quamque pœnam debebamus nos, eam ipse pro nobis tolerauit: vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fueramus, sic per vnius ipsius obeditionem iusti constitueremur. Itaque sicut in Apocalypsi scriptum legimus, ab origine mundi, occisus est agnus hic innocens: vel vt Petrus hic ait, precognitus ante mundi constitutionem. Siquidem ab ęterno fixum fuit, & immobile patris decretum, vt proprio filio suo non parceret, sed pro nobis omnibus eum traderet morte turpissima condemnandum. Cui decreto se filius vltro submisit. Oblatus est enim, quia ipse voluit, & factus est obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Decretum igitur hoc, quod ante mundi constitutionem in mente fuit, & ideo diuinæ præscientiæ, per

Explicatur locus.

Deut. 17. Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem.

Iudicij veritas etiam penes iniustos Christi iudices Pontifices fuit.

Ioan. 11.

Matt. 23.

Quomodo Christus reus mortis dici posit.

1. Pet. 2.

Esai. 53.

1. Pet. 2.

Rom. 5.

Apoc. 13.

1. Pet. 1.

Rom. 8.

Esai. 53.

Phil. 2.

legitimos iudices, hoc est, per sacerdotes Leuitici generis pronunciari Deus voluit, & horum iudicio, quamlibet impij, quamlibet nefarij fuerint & scelerati, se tamen Dei filius vltro subijcere dignatus est, vt exemplo suo doceret, suum in cathedra legitima sedentibus, qualescunque tandem hi forent, honorem habendum esse. Nec falsum illud fuit

Ioan.19. Christus secundum legem debebat mori.

quod dixerunt: Nos legem habemus, & secundùm legem hanc debet mori. Fuit enim reuerà lex illa Dei patris, quam vltro suscepit filius, vt moreretur pro peccatis nostris. Quæ lex ex decreto Pontificum cum cruci Christus affigeretur, fuit consummata. Quod ipse confessus etiam est Christus, cùm pendens in cruce, iamiam inclinato capite spiritum traditurus, dixit: Consummatum est, Consummatum est, inquit, fixum illud & immobile Patris decretum: consummatum est quod lex & Prophetæ futurum prædixerũt, iam vmbræ sublatæ, iam figuræ sunt impletę, iam illud sacrificium vitæ peractum est, quo solo reconciliari Deo mundus potuit. Neque moriens hoc solùm ita dixit Christus, verumetiam cùm à mortuis surrexisset, ac se comitem duobus illis in Emaus euntibus adiunxisset, O stulti, inquit, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti sunt Prophetæ: Nonne hęc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moyse & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Iam ex ijs Brenti perspicis, quàm stupendo miraculo suam Deus iustitiam & veritatem inuiolatam conseruet in illorum iudicijs, quos ipse in cathedris ad iudicandum constituit, quamlibet hi sint ab omni iustitia veritateque remoti. Simul & illud vides, quòd ipse nobis tela suppeditaueris, quibus rectißimè configi posses. Quod enim illustrius exemplum adferri potuit ad probandum, quòd nulla poßit esse tanta pontificum improbitas, quæ impedire queat, quo minùs vera sit illa Dei promißio: Qui iudicabunt tibi iudicij veritatem?

Ioan.19. Consummatum est cur in cruce dixerit Christus

Luc.24.

Obiectio Brẽtij.

Sed quid ad hæc Brentius? Verborum quibusdam præstigijs fumum lectorum oculis offundere conatur: Hic iustificat, inquit, Asotus concilium Caiphæ & Annæ, ac omnes eos qui iuxta sententiam illorum filium Dei crucifixerunt: damnat autem Iosephum & Nicodemum, quòd nõ consenserint in sententiã Caiphę, & reliquos omnes, qui impietatem & crudelitatem huius concilij improbarunt. An non Caiphas erat summus sacerdos? An non concilium erat auctoritate Caiphæ, hoc est, legitimè, vt Asotici sentiunt, congregatũm? An non Caiphas & Concilium definierunt filium Dei blasphemasse, ac reum mortis esse? Dicamus igitur iuxta verba legis: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, (hic tum erat Caiphas) ex decreto iudicis moriatur. Moriantur ergo Ioseph & Nicodemus: moriantur Ioannes & Maria: moriantur Apostoli omnes. Talibus verborum præstigijs perstringit imperitorum animos Brentius. Verùm iam antè diximus, quòd non iustificat consilium Caiphæ & Annæ Petrus à Soto. Nã vt iustum fuerit decretum quo reum esse mortis Christum pronunciatum est, non propterea iustificati sunt impij iudices, à quibus nihil iure, nihil ordine factum esse constat, cùm quod ipsi quoque Pilato minimè fuit obscurum, ex odio & inuidia fecissent omnia. Sed nihilominus per nefarios hos & sceleratos operari Deus nostram salutem in medio terræ dignatus est: quam pio quidem, sed humano tamen affectu, quantum in ipsis fuit, Ioseph, Nicodemus, & Apostoli cupiebant impeditam. Quo affectu Petrum etiam dixisse Christo legimus, cùm eum de paßione, & morte sua loquentem audiuisset: Absit à te Domine, non erit tibi hoc: cõuersum autem Christum dixisse, Vade post me Sathana: scandalum es mihi, non enim sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Itaque sicut pius in ijs affectus veniam, sic impius in illis damnationem merebatur sempiternam. Vtrique arcanum Dei consilium visi sunt ignorare. Nam quòd mors Christi tãtam esset mundo salutem allatura, neque Pontificibus, neque discipulis fuit satis exploratũ. Sed sicut illi suum odiũ erga Christũ explere cupientes, eum morti adiudicarunt: sic ij vicem innocentis dolentes, magno quodam pietatis affectu seruatum cupiebant. Atque hic est quem in operibus hominum spectat Deus. Affectus tuus, inquit Ambrosius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Clariùs autem Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Sic euenit nonnunquam, vt cùm res vna sit, intentio tamen diuersa, facta quoque faciat diuersa, quod exemplo de Christo tradito producto planum facit Augustinus. Cùm enim illud attulisset ex Paulo, proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ecce, inquit, Christum tradidit pater, & tradidit Iudas, nunquid non quasi simile factũ videtur? Traditor Iudas, traditor est & Deus pater. Absit, inquit, Nõ dico, sed Apostolus dicit: Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et pater illum tradidit, & ipse se tradidit. Ait idẽ Apostolus: Qui me dilexit, & tradidit semetipsum pro me. Si pater tradidit filium,

Responsio. Alij Iudæorum piè, alij impiè in Christum patientem affecti.

Matt.16.

Amb. li.1. de officijs ca.30. Bern. Ex affectu nostro opera & merita æstimantur.

Rom.8. Aug. de Christo, quod aliter sit traditus.

Gal.1.

filium, & tradidit seipsum filius, Iudas quid fecit? Facta est traditio à patre, facta est traditio à filio, facta est traditio à Iuda. Vna res facta est, sed quæ res discernit patrem tradentem filium, seipsum filium tradentem, & Iudam discipulum tradentem magistrum suum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit autem hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo considerandum est, sed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus Deum patrem, in quo inuenimus Iudam: Patrem benedicimus, Iudam detestamur. Quare Patrē benedicimus, Iudā detestamur? Benedicimus charitatem, detestamur iniquitatē. Quantū enim præstitū est generi humano de tradito Christo, nūquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit salutem nostrā qua redēpti sumus: Iudas cogitauit pretiū quo vendidit Dominus: Filius ipse cogitauit pretiū quod dedit pro nobis, Iudas cogitauit pretiū quod accepit vt venderet. Quòd si vbi res vna est, diuersa tamen facta cēsentur ex intentione diuersa, quantò magis vbi res quoq; diuersæ sunt? Iā igitur intelligis Brenti, quā ineptè dictū sit à te, Moriantur Nicodemus, Ioseph & Apostoli? quin moriantur potius crudeles & impij Pontifices illi, qui non ad salutem & redemptionē humani generis respicientes, verùm vt odio suo satisfacerent, Christum innocentem Gentibus crucifigendum tradiderunt. Quod autem attinet ad Apostolos & discipulos Christi, sinant eos abire Pontifices illæsos, vt impleatur sermo quem dixit Christus: Quia quos dedisti mihi non perdidi ex eis quenquam. Nondum enim ita confirmati fuerant, vt si grauior aliquis terror ingruisset, constanter Christum fuerint confessuri: cùm qui princeps eorum fuit Petrus, ad vnius ancillæ vocem ipsum negauerit: deinde verò prius illud impletum oportuit, quod à propheta scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in finem orbis terrę verba eorum. Ipsi debebant esse testes eorum quæ viderant & audierant: per ipsos prædicandum fuit Euangelium hoc omni creaturæ. Postremò, potuisset existimari, non suffecisse Christi mortem ad expianda peccata nostra, si sub idem tempus discipulorum quoque mors accessisset, quamobrem alij tempori fuerunt reseruandi, vt sicut Christus non prius mortuus est, quàm expleuisset omnia propter quę missus erat à patre: Sic & ipsi non prius pro Christo sanguinem suum profunderent, quàm expleuissent ea propter quæ missi fuerant à filio. Nihil igitur morte dignum fecerunt Apostoli, quòd in sententiam Cayphæ non consenserūt, quin eorum pius affectus hic remuneratione potius dignus fuit, sicut impietas Annæ & Cayphæ nullum supplicij genus non merebatur.

Ioan.17.

Apostoli ante Christum mori non debebant.

Psalm.18.

Quid autem proferre potuit Petrus à Soto magis aptum & appositum ad id quod instituerat probādum, quàm locum hunc ex Deuteronomio, quo cuique sit planissimum non aliunde quàm ex ore sacerdotis legem esse requirendam? Qui cùm docuisset, quem in lege gradum & reges & populi erga doctrinam tenerent, & quemadmodum principi præscribitur, vt nouerit se discipulum esse legis, non doctorem: & à sacerdotibus Leuitici generis accipere princeps iubetur exemplar legis: Ad eos, inquit, non ad reges aut principes mittit eo loco Deus difficilia omnia & ambigua circa legem definienda. Ascende, inquit, ad locum quē elegerit Dominus Deus tuus, veniesq; ad sacerdotem Leuitici generis, & iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Vbi & apertissimè qui sit locus non tantùm principum, sed & populi circa legis doctrinam, ostensum est. Et facies, inquit, quæcunque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum nec declinabis ad dextram, nec ad sinistram. Hic igitur est, inquit, gradus populi, dubia fidei inquirere à legitimis templi ministris: eorum doctrinam sequi, non quòd tam eorum sapientię & pietati inniti debeant, illi enim homines erant, fallere & falli poterant, quàm diuinæ promissioni, cui non difficile est vera docere suos, per quoscunque demùm ministros. Iam ne quid desit principi, audiamus quid circa subditos illi incumbat in doctrina legis: Qui autem, inquit, superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis moriatur homo ille: & auferes malum de Israël: cunctisque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Hoc igitur restat principi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis compescere, atq; seueritate legum, sententiam eorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat. Hæc sunt verba Petri à Soto, non aliunde quàm è scriptura sumpta, quæ vel ipsa luce clarior est. Verum hic videre licet, quàm verum sit quod à Tertulliano scriptum est. Quòd nihil proficiat congressio scripturarum aduersus hæreticos, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat euersionem, aut cerebri. Ista heresis, inquit, non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras; & si aliquatenus integras pręstat, nihilominus diuersas expositiones

Soti sententia de loco.

Deut.17.

Tertul li. de præscriptionibus ad uersus hæreticos.

Hæreticorum in scripturæ libros arrogans & impudens iudiciū.

commentata,conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stilus. Quid horum non rectè competit in nostri temporis hæreticos? quorum qui princeps est & architectus, nunquid non apertè Iacob reijcit Epistolam, quòd ea suo dogmati de solius fidei iustificatione manifestè contradicit? Itaque vocat stramineam, nec in libro suo tolerare vult. Sed nec Apocalypsim recipit, nec Ecclesiasticum, nec Machabæorum, nec alios quosdam libros, quos habuit semper & habet pro canonicis Ecclesia Catholica. Iam verò quas recipit scripturas, nonne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & deprauationibus ad sui instituti dispositionem interuertit? Si quas autem integras pręstat, diuersas expositiones commentatur, quod facilè quiuis in hoc ipso scripturæ loco perspexerit. Nam cùm Deuteronomij librum neque reijcere possit, cùm nunquàm de eo quin sit canonicus dubitatum fuerit, neque vel adiectionibus, vel detractationibus verba quæ ex eo citantur, ad institutum suum interuertere, quid illi restabat aliud quàm vt diuersam expositionem commentaretur, & quæ clara sunt & perspicua scripturæ verba, tenebras eis offundere conaretur.

Explicatio Brentianæ loci. Deut. 17. Hoc igitur facit explicans hunc in Deuteronomio locum: hoc facit & eius discipulus Brentius, quem loquentem audiamus: Quam legem Asotus ex Deuteronomio citat, partim est cæremonialis, partim moralis. Neque enim talis lex est, cui κατὰ τὸ ῥητὸν & singulas circũstantias, omnes aliæ respublicæ sint obnoxiæ. Et disertè additur: Quodcunque docuerint te iuxta legem Domini. Iuxta legem, inquit, Domini, non iuxta proprium arbitrium. Nec solis sacerdotibus permittit iudicium, sed adiungit eis iudicem, qui certè non semper erat de tribu Leui, vt testatur liber Iudicum nec reges qui sequuti sunt iudices ante Babylonicum exilium, ex ea tribu genus suum docebant: vt perspicuè videas principes, quos isti vocant Laicos, non habere tantùm vocem consultiuam, verùm etiam definitiuam. Et cùm hæc cæremonialis constitutio cogat tam pontificem quàm iudicem intra limites legis Domini, ac definiat eis certam regulam quam sequantur, dubium non est, quin concedat reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Ac si quidem persuaserit diuina adiutus clementia iudices, vt sententiam aduersus legem Dei latam, &c. Quid

Responsio. hoc ad rem faciat quod dicit Brentius, legem hanc partim cæremonialem, partim esse moralem, equidem non intelligo, nisi fortè hoc dicere vult, quod magister eius dixit

Lutheri interpretatio ridicula. Lutherus, Mosen hic agere non de verbo aut doctrina vel quæstionibus fidei, sed de sententia publicorum & profanorum criminum. De quibus quin agat hic Moses, non repugnamus: sed legis nomen apud Hebræos latius patet, quàm vt de criminibus tantùm intelligi debeat, vt omnes etiam dogmatum controuersiæ sub eo comprehendantur. Et si scriptura per aliam scripturam, sicut isti volunt, necessario venit explicanda, clara sunt & apud Aggæum, & apud Malachiam scripturæ verba, quibus interrogare legem à sacerdotibus, & ex eorum ore requirere populus iubetur. Proferant isti contrà vel vnum scripturę locum, vbi legem ex ore principis requirere iussus sit. Interroga sacerdotes le-

Agge. 2. gem, dixit Aggæus, non interroga principes. Cæterùm vt demus hoc Luthero de criminibus hic agere Mosen, non de doctrina legis, vel sensus hoc ipse communis iudicare Luthero potuit, si de criminibus iudicium pertinet ad sacerdotes, multò magis pertinere de lege Dei, cùm præsertim tot scripturę locis, quos iam produximus, manifestum id cuiuis esse queat, ita vt hæc illius tergiuersatio planè sit ridicula. Quòd verò negat Brentius, huic legi omnes alias respublicas obnoxias esse, si dicit de illis, quæ non credunt in Messiam, quem venturum Iudęi, nos iam venisse credimus, audiri fortasse posset. Quanquam & apud illa gentes quæ Deum non agnouerunt, sed eidola coluerunt, alia fuerunt pontificum & sacerdotum, alia regum & principum officia: quòd illis sacræ, his profanæ res curæ essent. Cęterum illud pius nemo negabit, quòd Ecclesię quædam vmbra fuerit Synagoga. Estne autem verisimile, quòd vmbræ illi Deus prospicere voluerit de ratione, qua subortæ de lege quæstiones & controuersiæ terminari possent: & non pari studio prouidere sit dignatus Ecclesiæ sponsę suę, quam ita charam habuit, vt eam sanguine suo sibi mundaret, acceptabilemq; faceret? Cùm præsertim apud hanc tantò maior eius rei sit necessitas, quantò difficilius est immensam multitudinem, quæ ex omnibus gentibus, nationibus, linguis, populis constat, in vnitate fidei contineri, quàm vnum cognatum populum, qualis ille fuit Hebręorum? Qui cùm in Esau præfiguratus fuerit, quem Deus odio se dicit habuisse, noster contra in Iacob, quem dilexit, quis est qui credere queat, maiori populum illum quem reprobauit posteà, curę Deo

Rom. 9. fuisse, quàm hunc quem in locum elegit: qui non secundùm carnem: sed secundùm promissionem ex Israël prognatus esse dicitur? Non sustulit ordinem ex Ecclesia Deus,

quem

quem esse voluit etiam in Synagoga. Sed adiunxit, ait Brentius, iudicem sacerdotibus, qui non semper erat ex tribu Leui. Fac hoc ita esse, cæterùm cognoscendi iudicandique potestas non fuit nisi penes sacerdotes Leuitici generis, & iudicem eiusdem tribus: vt si casu aliquo ex alia tribu iudex adiungeretur, non alio quàm exequutoris munere fungeretur. Quod illa verba clarè videntur iudicare: Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis morietur. Sacerdos sententiam legis explicans imperabat: si quis non obtemperasset, iudex vt mortis de eo supplicium sumeretur, decernebat. Quid potuit magis perspicuè dici ad discrimen inter sacerdotum & regum officio demonstrandum? Quid ad hęc Brentius? Videt nullum esse tergiuersationi locum, quęrit igitur aliud effugium. Hac enim cæremoniali constitutione iam pontificem, quàm iudicem cogi dicit intra limites legis Domini, vt iudicet iuxta legem, non iuxta proprium arbitrium. Quamobrem dubium non esse, quin concedat ista constitutio reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Quid si verba illa Brenti. (Et docuerint te iuxta legem eius) quibus tu potissimum niti videris, nec in translatione septuaginta, nec in interpretatione Chaldaica, nec in Hebręo textu reperiuntur? quemadmodum à viro doctissimo Alberto Pigio legimus animaduersum. Iam igitur conciderit omnis hæc tua argumentatio. Sed quis vnquàm audiuit, eundem & rei & iudicis personam sustinere debere? Certè si res ad hunc modum habet, nemo condemnabitur vnquam. Quis enim erit, qui in sua ipsius causa iudex constitutus, condemnare seipsum velit? Quorsum autem attinet, aliquem ad iudices remitti, si de eorum iudicio reus ipse posteà iudicare debet, num iuxta Dei legem, an secus pronunciauerit: Quid opus est isto circuitu? Suo quisque iudicio potius relinquatur, neque frustrà vel Episcopo, vel principi negotium facessat.

Brentius vult eundem & rei & iudicis personam sustinere.

Hic non possum quin te appellem, Serenissime Rex Auguste. Tibi enim libellũ hunc Brentij dicare, coram te capita doctrinæ, quæ tractantur in eo se defensurum iactare, te iudice virum longè sui dissimilem, non doctrina magis quàm vitæ sanctitate conspicuum Aloysium Lipomanum Episcopum Veronensem, qui sanctæ sedis Apostolicę legatum apud te agebat, ad disputandum de illis prouocare veritus non est Vergerius. Te igitur appello, atque vt quorsum spectent istorum hominum conatus, etiam atque etiam diligenter tecum reputes hortor, moneo, oro & obsecro. Nihil enim est aliud, in quo cura eorum omnis consũmitur, quàm vt ordinem perturbare, vt auctoritatem legitimi magistratus conuellere queant & labefactare. Erras autem Serenissime Rex, si de sola pontificia iurisdictione abroganda, solicitos eos esse putas. Etiam regiam sublatam cupiunt, vt sit rerum status is, quem in historia Iudicum fuisse legimus, vbi scribitur his verbis: In diebus illis non erat Rex in Israël, sed vnusquisq; quod sibi rectũ videbatur, hoc faciebat. In summa, hoc volunt, vt quod cuiq; rectũ videtur, id credere, id facere cuiuis liceat. Verbo quidẽ cõcedunt illi magistratui iudicandi potestatẽ, sed re ipsa prorsus adimũt, cùm reo grauato libertatẽ permittunt iudicãdi & definiendi, nũ de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Verbi gratia: Proponatur in comitijs coram Rege, & amplissimo senatu illius, doctrinę caput hoc, Solus Deus pater, & nemo alius adorari & inuocari debet, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum alium intercessorem, mediatorem, procuratorem habemus nullum, præter vnum Dominum Iesum Christum. Fingamus autem regem de senatorum suorum consilio in hanc sententiam decretum fecisse. Dogma hoc falsum est, ac pridem ab Ecclesia damnatum, cùm ante mille ducentos annos pronunciatum sit in concilio Nicæno, Filium eiusdem esse cum Patre substantię, atque ideò æquè adorandum, æquè inuocandum vt patrem, cùm in forma Dei nihilo sit patre inferior. Quamobrem qui contrà sentiunt, eos hæreticos pronunciamus, & ijs quæ debentur hæreticis pœnis afficiendos esse decernimus. Quid hic faciendum docet Brentius? quid verò defendit Vergerius? Licere dicunt reo grauato per eiusmodi sententiam contra se latam, iudicare & definire, quod de causa ipsius non sit iuxta legem Domini pronunciatum: cùm nusquam scriptum sit in vniuersa lege tam veteri, quàm noua, quòd filius patri sit consubstantialis, nec nomen hoc in scripturis vsquam reperiatur. Confidenter igitur & intrepidè dicet reus Regi & senatui: An iustum est in conspectu Dei vos potius audire, quàm Deum? Oportet obedire Deo magis quàm hominibus: Clara sunt Dei verba: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Clara sunt Christi verba, Pater maior est me, & vos iubetis me contrarium dicere, Pater non est maior. Quem hic oportet audire? Nonne illum de quo patris de cœlo vox audita est. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui hunc audite. Hunc igitur audiam, non vos, qui non iuxta

Ad Regem Apostrophe.

Quo spectent conatus sectariorum.

Iudic.17.

Sicut solus Deus pater adorãdus & inuocandus.

Act.5.
Deut.6.
Ioan.14.
Matt.17.

legem

legem Domini pronunciatis. Ita reus faciet, si Brentium & Vergerium audierit, ac si minus virium habebit, quàm vt magistratus legitimi potentiæ resistere valeat: faciet quod Geneuę Seruetus fecit, occidi se potiùs patietur, quàm vt magistratus decreto pareat, qui sicut sibi videtur, non secundùm legem Domini pronunciauit. Hæc est Brentij doctrina, quam tuendam suscepit Vergerius, plena seditionis, plena rebellionis contra legitimam potestatem à Deo constitutam. Volunt enim, vt de iudicio iudicium iudicare subditis & reis liceat, vt siquidem decreuerit reus iustum esse, diuinęque legi consentaneum, quod à principe pronunciatum est, recipiat: si minus, reijciat: Hoc est, si pronunciauerit iuxta voluntatem rei, sit ratum: si contra, sit irritum. Volunt, vt princeps & senatus ex populi, non populus ex principis & sanatus iudicio voluntateque pendeat. Dicam vno verbo: Volunt vt sit anarchia, vt Ecclesiæ absque Episcopis, vt regna sint absque regibus, vt credat quisque, vt faciat quisque quicquid visum cuique fuerit. Hunc regni tui statum esse vult Vergerius, hęc est aduentus illius in regnũ tuum causa: vult vt sibi quisque rex, vt sibi quisque sit Episcopus, vt in sua quisque causa sit iudex. Neque id sine scriptura: Scriptum est enim, Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Hic status perdidit ferè finitimam nobis Germaniam: hoc eodem statu vult Vergerius vt pereat regnum hoc quoque tuum, quod sanctus pater tuus florentissimum tibi reliquit. Et tu scelus hoc ferendum in terris tuis putabis? & non auferendum potius curabis?

Incommodæ doctrinæ Brentij atque Vergerij.

Apoc. 5.

Quamuis autem oculis multorum testatius sit, quem hoc doctrinæ suæ genere Germaniæ statum isti reddiderint, nonnulla tamen verba visum est hic adscribere Erasmi Roterodami, qui diligentius Germanię statum hunc descripsit in epistola quadam, quam edidit contra pseudoeuangelicos, tanto maiore fide dignus, quòd inter eos ipsos vitam degebat, qui se maximè iactabant Euangelicos, vt oculatus eorum testis fuerit. Sic autem ille scribit: Excussum est iugum humanarum constitutionum, sed vbi sunt qui submiserunt ceruicem suaui iugo Domini? Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus est: vocantur enim verbum Dei. Cæterùm res adeò nihilo est mitior, vt complures boni viri prȩferăt vltroneum exilium isti magnificè decantatæ libertati. Atq; adeò proceres quidam, & antesignani istius factionis cùm nondum ad Episcoporum dignitatem, opes & ditionem peruenerint, tamen eiusmodi specimen de se prębent, vt ego me malim in Episcoporum, quàm in horum potestatem tradere, si detur optio. Malimque potentissimi Cęsaris ferre iugum, quàm quorundam magistratuum Euangelicorum, quamuis humili sorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro euangelio submittunt ceruicem: magis vereor ne plerique pro graui iugo hominum portent grauius iugum diaboli.

Erasmi testimonium de secta Lutheri ferociẽte, in epistol. de pseudoeuangelicis.

Vides quæ fuerit illius sententia de magistratibus istis Euangelicis, quemadmodum eorum intolerabilem quandam tyrannidem & insolentiam descripserit, quæ tanta est, vt etiã ciuilis magistratus ab illis metuere sibi necesse habeat, ne si quando sit eis visum, cõtra se populi seditionẽ concitent. Sed audi quæ sequuntur: Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita, vt ne prophanis quidem magistratibus pareatur. Iusto Dei iudicio factum est, vt qui datis à Deo sibi suarum animarum pastoribus & Episcopis parere noluerunt, eorum vicissim iugum, qui subiecti sunt eis, ferendum esse non putent. Audiui ex magistratu cuiusdam ciuitatis, qui sibi videbatur Euangelicus, cùm diceret, magnam olim senatus fuisse reuerentiam, populi quoque magnam obedientiam, nunc eò rem recidisse, nulla vt sit senatus auctoritas, populi verò summa licentia. Sic isti suis vident oculis ac modò non manibus etiam suis contrectant, fructus quos nobis tulit hoc Euangelium, neque tamen adduci possunt, vt ad officium sanitatemq; redeant. Pergit Erasmus: Olim Christiani sub Ethnicis principibus quietè viuebant, studiosè cauentes, ne quam seditionis occasionem darent, exhibentes honorem, cui debebatur honor: vectigal, cui vectigal: tributum, cui tributum: hortabantur Christo initiatos, vt eidololatris etiam magistratibus obtemperent: pro illorum incolumitate quotidiè Deum orabant: At iste populus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur esse detestabilis, quem ait seditioni natum. Quos subinde tumultus excitat? Quoties quàm leuibus de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Ecce quorsum res redijt. Cùm isti qui se vocant verbi ministros, omne iudicium ac propemodum imperium omne traduxerint ad vulgum, eò tandem ventum est, vt iam doctrinæ suæ non auditores, sed iudices habeant eos qui sunt de vulgo; vt ex illius iudicio pendêre cogantur, nec alia quàm quæ sunt illi gra-

Aliud testimonium Erasmi.

grata prędicare audeant. Non possum hic quin commemorem, quid mihi quandoque acciderit. Agebam cùm quodam verbi ministro, qui quamuis homo fuerit rudis & indoctus, quoniã tamen ex ijs libris ad populum conciones habebat, quos ei mercatores & opifices nõ nulli suppeditauerat, nõ mediocrem sibi gratiam & auctoritatem apud multitudinem imperitã conciliauerat: Sed volebat is tamen videri Catholicus. Quærebam ex illo, qui fieret, quòd cùm esset in templo populus, nulla prorsus in eo signa pietatis & religionis apparerent, atque haud aliter, quàm si nullis Christianę fidei mysterijs initiati forent ita se gererent: plerique ne caput quidem aperirent, si quando sacrosanctum Christi corpus & sanguis ostenderetur? Respondit ille: sua culpa nõ fieri: sæpè se contra eos hanc ob causam è superiore loco in Ecclesia detonasse, verùm non proficere quicquam. Sed audiuisti, inquit, sermones meos: Dic si quid in eis reprehendendum esse putes, facilè me corrigi patiar. Audiui, inquam, sermonem vnum & alterum. Non reprehendo quæ tunc à te dicta sunt. Sed cùm sancta nunc sit hebdomada, qua solent homines delicta sua per confessionem sacerdoti factam expiare, & ad sacramentum altaris accedere, mirari satis non potui, quòd neque de pœnitentiæ, neque de Eucharistiæ sacramento mentionem vllam feceris. Tum ille, si quid, inquit, illis dicerem, quod in libellis suis non haberent, euestigiò cuncti se proriperent de templo. Ego verò, Tu ergo, inquam, ea de superiore loco prędicas, quæ continentur in libris, quos ipsi tibi suppeditant, quorum exemplaria & ipsi domi suæ habent: & non ea potius, quæ præscribit Episcopus, qui & ipse tibi librum misit, iuxta quem populum institueres? Nunquid non æquius esset ab Episcopo tuo te doceri, quales tibi sermones ad populum habendi essent, quàm ab aliquo de fęce vulgi? Obstupuit ille miser, nec habebat quod responderet: ac verbi quod ei imprudenti exciderat, vehementer eum pœnituit. Quàm est autem res ista præpostera? Doctorem legis ex imperitæ multitudinis iudicio pendêre, ac ad illius nutum sermones suos accommodare? Sed audiamus adhuc Erasmum loquentem: Initiò, inquit, tantùm non erat Deus illis Lutherus, nunc ijsdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, sentireque quod cuique libitum est, &c. En quale iudicium est imperitæ multitudinis. Principiò Lutherum omnia iuxta legem Domini docere iudicauerat. Posteaquàm exortus est Zuinglius, iam Lutherum secus quàm est in lege Zuinglium contra iuxta legem Domini docere maior vulgi pars definit. Hi sunt iudices ad quos remittunt principes Brentius & Vergerius, qui aliud hodie, aliud cras pronunciant. Ex horum & non è sacerdotum ore contra clara & aperta scripturarum testimonia legem eos requirere iubent.

Alia Brentij ratiocinatio.

Psal.137.
Matt.10.

Profert autem & alias scripturas Brentius: Quid pluribus, inquit, opus? cùm Psalmus dicat: Confiteantur tibi Domine omnes reges terrę, quoniam audierunt verba oris tui. Et Christus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: perspicuum est, quòd vt priuatus priuatam, ita princeps publicam habeat de doctrina religionis potestatem iudicãdi & decidendi.

Responsio.

Quod est hoc per Deum immortalem nouum collectionis genus? An idem est Brenti, Confiteri Domino, vel confiteri Christum, quod iudicare vel decidere de doctrina religionis? Idem, inquit Brentius:

Alia pars argumenti Brentiani.

Nemo enim potest ex vera & certa fide, idque periculo omnium rerum suarum terrenarum confiteri Christum filium Dei, & Euangelium eius coram hominibus, nisi antè cognouerit Christum, & statuerit Euangelium quod sequitur, esse verum & certum Euangelium Christi.

Responsio.

Est ita Brenti, tenetur quisque cognoscere Christum, tenetur statuere quod sequitur Euangelium, esse verum Euangelium Christi: sed nunquid è suo ipsius, & non ex Ecclesiæ totius iudicio? Nunquid priuatus priuatam, princeps publicam debet habere iudicandi potestatem? Quid ex hoc sequetur aliud, quàm vt tot sint fides, quot voluntates, quot hominum iudicia? Possem tibi prouinciam ostendere Brenti, vbi princeps cùm paucioribus tuam, reliquus verò populus multo maiore ex parte Philippi doctrinam de quodam religionis capite veram esse iudicauit & decidit. Neque multum res abfuit à seditione. Talis est doctrina vestra ad seditiones excitandas facta. Atqui Brenti, non tenetur è vulgo quiuis omnem religionis doctrinam exactè nosse, multominus de ea iudicare.

Non est necesse quosuis nosse omnia de religione.

Ioan.7.

Simplicium fides in maiorũ fide saluatur. Documento nobis esse potest veteris Testamenti populus, cuius maxima pars quantæ fuerit simplicitatis, vel Pharisęorum illa verba planum faciunt. Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Atqui ex hac turba multi saluati sunt ex Pharisæis illius temporis vix quisquam. Ex hac turba sibi Christus elegit Apostolos, rudes piscatores: ex Pharisęis ad munus Apostolicum ex duodecim adsciuit neminem. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confunderet sapientes. Tu verò Brenti, vis tuos omnes esse sapientes, vis

esse

Aug. de verbis Apostoli ser. 20 esse doctores, vis esse iudices, & decisores? Sed audi quod ab Augustino scriptum est: Melior est, inquit, fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. *1. Cor. 8.* Surgunt indocti (dicit idem alio loco) & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. *Idem li. 3. Confessionū cap. 8.* Ante quem etiam Irenæus, Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per sermones & multiloquium in impietatem cadere. *Irenæ. lib. 2. cap. 45.* Fides tua te saluum fecit, dicit Christus, non exercitatio scripturarum. *Luc. 8.* Habet, inquit Hilarius, non tam veniam quàm præmium, ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est, sperare quæ nescias. *Hilarius lib. 8. de Trinitate.* Tantùm abest vt ijs prȩstantes doctrina viri, iudicandi decidendique potestatem de causa fidei vulgo tribuendam esse putauerint, vt eius etiam ignorantiam nō venia modò, verùm etiam prȩmio dignam iudicauerint. *Credendi simplicitas à vulgo requirenda.* Non enim habet necesse quiuis de vulgo nosse omnia mysteria fidei: charitatem habere illi necessarium est, quæ etiam absque literis discitur, sicut apud Clementem presbyterum Alexandrinum legimus. *Clem. li. 2. Pædagog. cap. 11.* Itaque si sciat is qui de vulgo est, Dominicam orationem, Angelicam salutationem, Symbolum, Decalogum, & nonnihil prætereà de sacramentis, baptismi præsertim, pœnitentiæ, & Eucharistiȩ, deque ritibus & præceptis Ecclesiæ, alia eum nosse mysteria de necessitate salutis non est. *Quæ sint simplicibus de Regione scitu magis necessaria.* Turbam enim sicut rectè dicit Augustinus, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. *Aug. contra epistolā Manichæi quam vocant fundamentum, ca. 4. epist. 102 ad Euodium.* Ex qua si quis etiam ea quæ iam commemorauimus, non exactè nouerit omnia, modò sciat & credat Iesum Christum & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: iam confessus est Christum, & confitebitur eum vicissim Christus coram patre suo, qui in cœlis est. Nam sicut alia omnia, sic & hoc præclarè dictum est ab Augustino: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustra in Ecclesia laboramus, plures enim sunt qui non possunt. Quare nihil dubitandum est, quin simplices in fide maiorem saluentur. *Greg. lib. 1. cap. 25. moralium.* Quod etiam figuratum esse docet Gregorius in eo, quod scribitur in libro Iob, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Asinæ quosdam significant simpliciter viuentes: quæ rectè pasci iuxta boues dicantur, quia mentes simplicium etiam cùm alta capere non possunt, eò magis vicinȩ sunt, quò & fraterna bona, sua per charitatem credunt, cumque inuidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu se minimè diuidunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniunctæ tardiores, eorum intelligentia pascuntur. Iudicet igitur idiota, se nihil scire nisi Iesum Christum, & hunc Crucifixum: *1. Cor. 2.* credat prȩtereà sanctam Ecclesiam Catholicā: quicquid ab ea traditur, id pro certo & indubitato habeat. Absit autem vt de doctrina illius, quam in omnibus assequi non potest, iudicare velit, quin se potiùs, quantus quantus est, illius iudicio submittat, nec secus aliquid, quàm ab ea traditum est, vnquam sentiat. Hoc sufficit idiotȩ, quem iudicandi de doctrina religionis decidendique partes sibi sumere fas non est.

Brentius prosecitat locum. Matt. 15. Prosequitur Brentius: Et quid sibi grauissima illa cohortatio Christi, Omittite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Quòd si cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadunt: aliud vult, quàm vt summa cura & studio caueamus, ne cæcum ducem sequamur? *De cæcis ducibus cæcorum omittendis.* Quare hic est limes, hic est gradus principum, vt curent doctrinam non tantùm politicæ honestatis, verùmetiam spiritualis religionis ac pietatis. Et vanissimum est quod Asotus in scripto suo nunc huc, nunc illuc balbutit, principes & populos nec posse nec valere, nec debere dissensionem hanc circa fidem, vt ipse loquitur definire.

Responsio. Rectè locum hunc adducis Brenti, audiendus enim est Christus, quando monet vt omittantur aliqui, quòd sint cȩci & duces cæcorum. Monet autem Christus, non per mendaces hȩreticos, quorum ora, sicut apud Origenem legimus, diabolus aperit, verùm per Catholicos Episcopos & sacerdotes. *Orig. Hom. 2. in Exodum.* Per hos igitur cùm hortatur populum, vt te tuique similes omittat, qui percussi estis cæcitate & amentia, dum vos ipsos nimio plus amatis, & orbis terrarum iudicio vestrum iudicium anteponentes, ab eo vos per summam impietatem prȩciditis, tenetur populus Christū in illis loquentem audire & omissis vobis, ad eos se conferre, à quibus sanam doctrinam perdiscere queat.

De exemplo Regis Oziæ. Iterum Brentius reprehendit venerabilem virum Petrum à Soto, quòd is exemplo regis Oziæ conatur deterrere principes à suscipienda cognitione & iudicio de doctrina religionis. Atqui nullum exemplum versatur crebriùs in ore Catholicorum omnium, quoties hoc argumenti genus tractát: quod etiam vetustissimum illum Dionysium Areopagitam Pauli discipulum, sanctum Martyrem Cyprianum, beatū Ioannem Chrysostomum, & alios produxisse legimus. Cæterùm Chrysostomi verba libet adscribere:

Rex

Chry. de verbis Esaiæ com. 4. Coloss. 1.

Rex, inquit, cùm esset sacerdotij principatum vsurpat: Volo, inquit, adolere incensum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos. Alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij. Ille quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda, cęterum sacerdotij ius è supernis descendit. Quęcunq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo. Regi ea quę hic sunt, cõmissa sunt, mihi cœlestia. Mihi cùm dico, sacerdotem intelligo. Itaq; cùm videris sacerdotem indignum, ne traducas sacerdotium: non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vtitur. Quando quidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus. Nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur ne sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Et enim siquis tecum disputet, dicatq;, vidisti illum Christianum? respondeto: At non ego de personis, sed de rebus tibi loquor. Alioqui quot medio facti sunt carnifices, ac venena pro pharmacis dederunt? non tamen artem vitupero, sed malè vtentem arte. Quot nautæ malè rexerunt nauigia? verùm non ars nauigandi mala est, sed illorũ animus. Si Christianus fuerit improbus, ne incuses professionem & sacerdotinm, sed re bona vtentem malè. Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorũ. Ille bellum gerit cum Barbaris, mihi bellum est aduersus dęmones. Maior hic principatus. Proptereà rex caput submittit manui sacerdotis. Et vbiq; in veteri scriptura sacerdotes vngebant reges. Verùm rex ille sua transiliens septa, nondumq; regni transgressus, conatus est aliquid addere, atque ingressus est templum, cum auctoritate incensum adolere volens. Quid igitur sacerdos? Non licet tibi Ozia, adolere incensum. Vide libertatem, vide mentem seruire nesciam, vide lingnam cœlos attingentem. Non licet tibi rex adolere incensum. Non est fas venire in sancta sanctorum: transcendis septa tua, quæris tibi non concessa, eaque quæ accepisti perdes. Non licet tibi adolere incensum, sed sacerdotibus istud datum est. Non tuum hoc est, sed meum. Num mihi tuam vsurpaui purpuram? ne vsurpes meum sacerdotium. Vides quemadmodum non aliud Petrus à Soto dixerit, quàm quòd à Chrysostomo dictũ audis. Sic enim Petrus loquitur: Huius rei exemplum in Ozia rege scriptura nobis ostendit. Legimus enim eum lepra grauissima percussum, nõ quòd quicquam detraheret diuino cultui, sed quòd potiùs nimio pietatis zelo sacerdotum munus præoccuparet, velletque incensum offerre, quem magis decebat expectare, vt pro eo sacerdotes offerrent. Sed & exemplum Ozę deterrere debet eò vehementius, quò simplicius ille, & præter omnem temeritatem, manum admouere vt arcam Dei iamiam se inclinantem ad ruinam teneret, credidit sibi licere, sed tamen occisus est à Domino, qui docere hoc exemplo voluit, neminem ita pro Dei æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Quod dixerat Chrysostomus: Mane intra tuos terminos, non licet tibi adolere incensum, transcendis septa tua: hoc dixit Petrus à Soto, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Intereà tamen grauiter à Brentio redarguitur. Quam tandem ob causam? Quia non cogitauit de vero discrimine vocationum. Arguit eum impudentiæ & mendacij, quòd dixerit, nihil Oziam diuino cultui detraxisse. Quid autem dicturus es Brenti, de Dionysio Areopagita, qui maius etiam quiddam ausus est dicere?

Distinguendum inter vitia & ordinem, personam et officium sacerdotum.

Aliud officium Regis aliud sacerdotis.

Exemplũ Oziæ. 2. Par. 26.

Alterum exemplum Oziæ.

Diony. in epist. 8. ad Demophilum.

Sic enim loquitur: Quid enim inconueniens Ozias faciebat Deo incensum offerẽs? Quid autem Saul sacrificans? Quid violenti nimium dęmones, cùm Iesum Dei filium verissime prędicarent? Sed profectò à Theologia omnis alienus interdicitur Episcopus: vnusquique enim ministerij sui ordinem seruare debebit. Plus aliquid à Dionysio dictum est, quàm à Petro. Nam nõ modò nihil Oziam diuino cultui detraxisse, sed nec inconueniens quidem aliquid fecisse narrat. Num & hunc impudenter & mendaciter scribere dices? Verissimè Brenti, Petrus à Soto negat Oziam diuino cultui quicquàm detraxisse. Verissimè & ante eum Dionysius negat eum inconueniens, aliquid fecisse. Nam si rem ipsam spectes, nihil diuino cultui detractum, nihil est incõueniens factum: in persona peccatum est, non in re. Fecisset hoc sacerdos aut Episcopus, quandoquidem officio suo functus esset, gratum Deo munus præstitisset. Quoniam verò fecit rex, pręter, vel contra potiùs vocationem suam, ideò pœnas debitas luit, quòd ordinem sui ministerij non seruauit: Sed malo vt Basilium te docentem audias. Potest, inquit, fieri vt sit aliquid propria sua ratione & voluntas Dei & bonum: quando verò præter personæ vel temporis rationem vsurpatur, iam Deo acceptum non fit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat & bonum erat incensum offerre Deo, verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Vides Brenti, quàm nullam causam habueris, cur tam acerbis conuitijs in virum pietate pręstantem debacchareris? Sed quid faceret aliud progenies viperarum?

Basil. in regulis contractioribus regula 276.

Neq; scripturis neq; praxi Ecclesiæ consentaneum est principes de doctrina cognoscere.

Falsum est autem, quod nō rectè regis hoc exemplum accommodari dicis ad eos qui cognoscunt de doctrina: quódq; asseris cognoscere doctrinam verę religionis, & iudicare in controuersia, de varijs sententijs partim in doctrina verbi Dei, non est solius familiæ Aaronis, sed cuiusuis pij hominis in populo Dei, ac præcipuè regū & principum: illius quidem vt priuati, horum autem vt publici magistratus. Profer quæso vel vnum scripturæ locum Brenti, vbi ex regis ore legem requirere Deus iusserit. Sicut nos ex Malachia, ex Aggæo, ex Deuteronomio testimonia produximus, quibus docuimus, sacerdotes interrogandos esse legem: ad sacerdotes referendum esse, si quid fuerit difficile & ambiguum: herbam tibi non inuiti dabimus. Non scriptura modò, verùm & Ecclesiæ totius praxis iam indè ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra, huic tuę sententiæ reclamat, sicut suo loco demonstrabimus. Quamobrem non minus peccat princeps cùm cognoscit doctrinam veræ religionis, & iudicat in controuersia de varijs sententijs partium in doctrina verbi Dei, quàm cùm vsurpat sibi officium adolendi thymiamatis. Quòd si verò tantum hoc peccatum est in principe, quātò maius est flagitium in priuato? Fides nostra Brenti, non est huius aut illius prouinciæ, multominus huius aut illius priuati hominis, sed vocatur, & est, Catholica: verùm apud vos, aut suam quisq; priuatam & solitariam fidem habet, aut ita credit, sicut princeps iusserit.

Brentius probare conatur, priuato fas esse de doctrina iudicare.
Deut. 13.

Pergit docere Brentius, quòd etiam priuatum hominem de doctrina religionis iudicare fas est. Lex, inquit, Moysis armat manus cuiusuis etiam priuati hominis, aduersus eum qui suadet idololatriam sectandam. Si tibi, inquit, voluerit persuadere frater tuus clàm, dicens, Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu & patres tui, non acquiescas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eū: sed statim interficies. Sit primum manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Qui iubet quemuis etiam priuatum hominem in Ecclesia populi Dei tam seueriter animaduertere in suasorem idololatriæ, an non eadem seueritate exigit, vt de idololatria iudicet, ac alienos deos à vero Deo diligenter discernat? Quòd, si maiores nostri exercuissent seueritatem huius legis aduersum eos, qui primi diserta doctrina prophetica & Apostolica, introduxerunt in Ecclesiam filij Dei noua, & aliena sacra, quæ ignorauerunt patres nostri, nouas & impias sectas monasticas, quas detestatur verbum Dei, nouam &

Responsio.

Aristotelicam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, non dubitamus quin rectius sese haberent res Christianorum, & trāquilior esset Ecclesia filij Dei. Quid autem Brenti, si non modò priuatus aliquis ex vulgo, verùm & tu, qui tibi præ cęteris cautus & prudens esse videris, idololatriam esse iudices, qui est ipsissimus Dei cultus? Nunc audi qui sint hi dij alieni, quos prohibet sequi scriptura. Audi autem nō me, qui mihi nullam auctoritatem arrogo, sed eos, qui vixerunt ante mille ducentos propè annos, in quibus Dei spiritum loquutum esse persuasum habemus. Ac primo loco virum illum excellenti pietate doctrināq;, ac singulari quadam persuadendi vi præditum Vincentium Lirinensem: Vetus, inquit, Testamentum allegorico sermone deos alienos appellare consueuit noua dogmata: eò quòd scilicet ita ab hæreticis ipsorum opiniones sicut à gentilibus dij sui obseruentur. In quam sententiam etiam scribit æqualis eius Augustinus: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia vel tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illum etiam Iosue locum exponit: Auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum vestrum: Et illum Ezechielis, De auro meo, & argento meo, fecisti tibi imagines. Itidem & Hieronymus explicans illud Oseæ: Argentum & aurum suum fecerunt sibi idola vt interirent. Sed & illum locum enarrans: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, & incuruauit se homo & humiliatus est vir: idola interpretatur dogmata veritati contraria. Et iterum alio loco: Non ea tantùm quę manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominū, rectè vocari dicit idola, verùm etiam hęreticorum peruersam doctrinam, quę quodcunq; simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum.

Vincent. Lirin. Hæreses & errores idola ac dij alieni.
Iosue 23.
Aug. Quæst. 29. super Iosue: & de baptismo cōtra Donatistas cap. 23.
Hier. in Oseæ 8.
Idē in Esaiæ 2.
Hiero. in Zachariæ cap. 13.

Hæretici dogmata sua velut idola adoranda proponunt.

Aduersus vos igitur Brenti, lex ista Moysi manus cuiusuis armat: vos enim estis qui dogmata vestra noua imperitæ multitudini colenda, & adoranda tanquam idola quædam proponitis. Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium: statim sectatores eius adorant & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt Seruetus & Campanus, dicunt alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarū in prauū sensum detortarum: mox hominis, vel diaboli potius per hominem loquentis verbum pro Dei verbo, proque Christi

Euangelio miseri homines amplectuntur, & adorant, & coram idolis incuruātur. Horrenda hæc est idololatria Brenti, contra quam lex Moysi meritò manus armat omnium. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquęq; secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt miseri mortales qui seducuntur ab istis, tot deos habeant, quot sunt hęresiarchę? Sed audi quemadmodum hunc locum tractet Vincentius: Scribit, inquit, in Deuteronomio beatus Moyses, Si surrexerit in medio tui propheta, aut somnium se quis vidisse dicat: id est, magister in Ecclesiâ constitutus, quem discipuli vel auditores sui ex aliqua reuelatione docere arbitrantur: & dixerit tibi, Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoras, vt seruiamus eis: Qui sunt dij alieni, nisi errores extranei? quos ignorabas, id est, noui & inauditi: & seruiamus eis, id est, credamus eis, sequamur eos. Quid ad extremum? Non audias, inquit, verba prophetæ illius. Vos notat hæc lex Brenti: vos non audiri iubet: de vobis hoc statui pręcipit, quod tu maioribus literis scribi fecisti. Quod si factū fuisset anno ab hinc quadragesimo ferè, quando primùm deserta doctrina Prophetica & Apostolica, introduxistis in Ecclesiam filij Dei noua & aliena sacra, quę ignorauerunt Patres nostri, nouas & impias sectas Ærij, Manichęi, Iouiniani, Vigilantij, Berengarij, Ioconomachorum, Petrobrusianorum, Henricaniorum, Valdensium, VVicleffi, & aliorum pridem damnatorum hæreticorum, quas detestatur verbum Dei, quas execrata semper est Ecclesia Dei, nouam & hęreticam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, si statim initiò qui cū potestate versabantur exercuissent seueritatem huius legis aduersus vos nec impia vestra dogmata, posteaquā semel Pontificis, cuius propriū hoc est munus, iudicio damnata sunt, radices in multorum animis agere permisissent, non dubitamus, quin se rectius haberent res Christianorum, & tranquillior esset Ecclesia filij Dei. Certè nunquam in magnas istas calamitates incidisset Germania, quas tantas tulit ex istis sectis vestris tam dissectis, vt si cū numerosissimo exercitu Turcarum tyrannus eā peragrasset, maiores inferre nō potuisset. Nam non corpora modò miserorum hominum vos occidistis, verùm & innumerabiles animas gehennæ sempiternis incendijs tradidistis. Sed ad institutum.

Vincent. Lirinen.

Quas hæreses ex antiquis illis sectarij resuscitarint.

Plus calamitatis illa tum Germaniæ ab hæreticis, quàm inferre Turcæ potuissent.

Profert legem Brentius ex Deuteronomio: Docete, inquit lex, filios vestros, vt illa, videlicet legis verba, meditentur. Verùm quid ad rem? Monemus & nos patres-familiâs, vt suos pueros doceāt Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum, Decalogum, quæ si quis eos non docuerit, graui repræhensione dignus censetur. Num autem ideò datur eis facultas de doctrina religionis iudicandi? Nihil igitur aliud hactenus, quàm quod prouerbio dici solet: Extra chorum saltauit Brentius. Nunc tandem aliquid ad rem velle dicere videtur. Proponit enim nobis Dauidis, Salomonis, Ezechię, Iosaphat, Iosiæ regum exempla. Liceret nobis ad ea respondere, quod in decretis canonicis legimus. Miracula & maximè veteris Testamenti sunt admiranda, non ad exemplum nostrę actionis trahenda. Possemus & illud dicere quod à Gregorio Nazianzeno scriptum est: Non continuò legem Ecclesijs dari, si semel aliquando, aut raro aliquid tale factum est: quodque discipulus eius scripsit Hieronymus: Priuilegia paucorum non faciunt legem cōmunem. Sed prius facta singulorum, excutiamus, & num aliquid ad rem faciāt, qua de agitur, videamus. Quātus, inquit, iste Dauid in docenda pietate & constituendis sacris? At nos exemplum eius rei nobis ostendi cupiebamus, vbi iudicasset Dauid de doctrina religionis. Docuit pietatem Dauid, nunquid in Ecclesia publicè? Profer scripturā, vbi doctoris officio sit functus in Ecclesia. Scripsit Psalmos aliquot, si quid Athanasio credimus quinque tātùm. Quid ni scriberet? Ne nunc quidem regi prohibetur, aut principi, quò minus aut rythmos, aut Psalmos, aut carmina scribat, quibus Dei laudes celebret. Scribimus indocti, doctique poëmata passim. Scripsit Iustinus philosophus, qui nullo sacerdotio functus legitur, præclara volumina, quibus fidem Christi contra Gentes tutatus est. Scripsit & Apollonius vrbis Romanæ Senator. Scripsit Minutius causidicus quidā Romę. Scripserūt & alij multi, quos enumerat Hieronymus. Nemo est, qui non laudi hoc illis potius, quàm vitio tribuendum existimet. Mittamus veteres: nostro quoque seculo scripsit Henricus rex Anglię cōtra vestrū idolum Islebiense, & egregiè doctrinā Ecclesię de sacramentis tutatus est. Num quis factū hoc illius reprehensione dignum iudicauit? Ipsa quoque sedes Apostolica tantùm abest vt reprehenderet, vt etiam elogium illum illi defensoris fidei tribueret. Vtinam autem is qualis cœperat vsque ad finem perseuerasset: neque dum se caput Ecclesiæ constituit Anglicanę, ab orbe se Christiano præcidisset: certè laude sibi debita non caruisset. Fecit idem & Albertus pius Carporū princeps: fecit & ille Ciceronis diligens imitator Christophorus Longolius, homo priuatus, neq; sacris vllis initiatus, vt intereà silentio prætereā & alios multos, & Picos illos Mirādulanos comites, viros excellenti doctrina prædi-

Argumentatione ex lege. Deut. 11.

Responsio.

Obiectio ab exemplis veteris legis.

2. Quæst. 7. Petrus paragrap. Daniel.

Nazian. in sermone in sancta luminaria Epiphaniorum.

Hiero. in 1. cap. Ionæ.

De exemplo Danielis.

Atha in Synopsi diuinæ scripturæ.

Iustinus Philosophus.

Apollonius.

Minutius.

Hiero. de viris illustribus.

Henricus Rex Angliæ.

Albertus pius. Christo. Longolius Pici Mirandul.

ditos: Nemo eſt qui ſtudium hoc illorum non eſſe putet laudibus efferendum, Quam- obrem & ſanctum Dauid laudamus, quòd ſpiritu Dei plenus Pſalmos conſcripſeri quibus Dei laudes celebraret, & homines ad pietatem inuitaret. Ac quò minùs id fa ciant illius exemplo alij quoq; reges, & principes, quibus dona ſua Spirituſſanctus im- partiri dignatus eſt, non prohibemus. Quod autem dicis eum ſacra cõſtituiſſe, nunqui talia conſtituit qualia vos? Nunquid abiecit vetera, noua fecit omnia? Nunquid ſibi ſa cerdotale munus aliquod vſurpauit? Nihil tale loquitur de eo ſcriptura. Quin ſi qui tale feciſſet, Oziæ & Ozæ pœnam non effugiſſet. Verùm dicit ſcriptura, eum conſtituiſſ quater mille ianitores, & totidem pſaltes canẽtes Domino in organis, quæ fecerat ad c nendum. Pium opus & laude dignum. Fecit etiam hoc ſanctus pater tuus, Sereniſsim Rex, non ita pridem in Chriſto defunctus: Ædificauit ſacellum, quod facere Da uid prohibitus eſt, egregio quodam opere, magnoque ſumptu: inſtituit in eo pſaltes qui Deo laudes decantarent: dotauit etiam non paucos Eccleſię miniſtros, qui quotidi ſacrum illud pergerent: quo fit eius rei memoria potiſsimùm quemadmodum ange lus Gabriel parituram virginem, ex qua mundi ſalus naſceretur, annunciauit. Feci idem & auia tua Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis filia, ſoror regis vxor regis, mater quatuor regum: inſtituit & ipſa pſaltes, qui ſingulis diebus officium de paſsione Dominica decantarent, & ſacrum, in quo potiſsimùm eius fit commemo ratio, peragerent. Fecerunt & alij maiores tui, quos enumerare nunc neceſſe non eſt. Fe- cerunt autem ſumma cum laude pietatis & religionis. Sed nunquid ſimilia ſacra conſti tuerũt ij, quorum cauſam ſuſcepit Brentius? nihil minùs. Quin ea quę ſunt per maiores ſuos conſtituta, auctore Brentio, euerterunt potiùs. Itaq; contra ſe teſtimonia proferre videtur Brentius, ac eos ipſos damnare, quorum auctoritatis aſſertor videri vult. Sic ſuo ſe ipſe gladio iugulat. Nihil igitur oſtendit adhuc, vbi de doctrina religionis iudicium ſibi Dauid ſumpſerit: quin illud potiùs iudicauit, quæ ſacra ſunt à pijs principibus inſti tuta, ea per ſummam impietatem à ſuis eſſe euerſa. Quod autem diximus de Dauide, i- dem de Solomone quoque ſibi reſponſum eſſe putet.

1. Par. 13. Pietas patris & auiæ regis Poloniæ Sigiſmundi.

Sed Ioſaphat, inquit, abſtulit excelſa & lucos de Iuda, & reformauit miſsis in vr- bes regni ſui non ſaccerdotibus tantùm, ſed etiam principibus ſuis. Eccleſiam Dei. Ab- ſtuliſſe excelſa & lucos de Iuda Ioſaphat legimus, quòd autem reformauerit Eccle- ſiam, nec in Regum, nec in Paralipomenon libris alicubi reperitur. Sic autem legitur in libro Paralipomenon: Quòd miſit Ioſaphat de principibus ſuis Benhail, & Ob- diam, & Zachariam, & Nathanalem, & Micheam, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum ijs Leuitas, Semeiam, Nathaiam, & cætera, & cum eis Eliſama, & Ioram ſacer- dotes, docebantque populum in Iuda, & cæt. Miſit igitur Prophetas, Leuitas, & ſacerdotes, qui populum docerent: miſit cum eis etiam, ſicut ſcribit commentator, aliquot ex principibus ſuis, vt populum inducerent ad obediendum, & punirent rebelles, ſi quos inuenirent. Et hic locus Brenti, magis aduerſatur tibi, quàm, vt quam tu vis, eam ſententiam confirmet. Sed audi quid ſequatur in eodem libro: Con- ſtituit, inquit, Ioſaphat leuitas, & ſacerdotes, & principes familiarum ex Iſraël, vt iudicium & cauſam Domini iudicarent, præcepitque eis: Omnem cauſam quæ ve- nerit ad vos fratrum veſtrorum, vbicunque quæſtio eſt de lege, de mandato, de cæ- remonijs, de iuſtificationibus, oſtendite eis, &c. Amarias autem ſacerdos & Ponti- fex veſter, in ijs quæ ad Dominum pertinent præſidebit. Porrò Zabadias filius Iſma- hel, qui eſt dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad regis officium pertinẽt. Quid hæc ſibi verba volunt Brenti? An non apertiſsimè ſententiam tuam oppugnant? Quid enim hic aliud facit Ioſaphat, quàm quod in Deuteronomio præceptum fuiſſe com- memorauimus? Vult vt omnis quæſtio de lege, de mandato, de cæremonijs, de iu- ſtificationibus non ab alijs decidatur, quàm à Leuitis & ſacerdotibus. Deinde verò, potuit ne magis apertè, quàm hoc loco fecit, quod ſit ſacerdotis & pontificis ac re- gis diſcrimen indicare? quando dicit, Amariam Pontificem in ijs, quę ad Dominum Deum: Zabadiam in ijs, quæ ad regis officium pertinent, præſidere debere. Quæſo te Brenti, pertinerene putas ad Deum religionem, ſiue doctrinam religionis? Quod ſi putas, id quod res eſt, ad Deum pertinere, cur à rege potiùs, quàm à pontifice iu- dicari vis, contra tam manifeſtam ſcripturam? Sed qui tantoperè de ſcripturis glo- riaris, hunc ſcripturæ locum nunquam inſpexiſſe videris. Vide autem nùm & nos ijſdem te ledorijs hoc loco perſtringere poſſemus, quibus tu, cùm nullam etiam le- gitimam cauſam habeas, venerabilem virum Petrum à Soto toties perſtrinxiſti? Ve- rùm de re propoſita dicere malumus. Nihil fecerunt ab officio piorum regum alie- num, Ioſaphat, Ezechias, Ioſias, quòd ab Epiſcopis & ſacerdotibus admoniti, excelſa &

Reſponſio. De exemplo Ioſaphat.

2. Par. 17.

2. Par. 19.

Exemplo Ioſaphat Brentius redarguitur, ſuoque telo iugulatur.

lucos

lucos de Iuda abstulerunt, quòd aliquos etiam de suis principibus miserunt, qui populum in ijs quæ sunt ad Deum parêre pontifici iuberent, qui iuxta legem in Deuteronomio conscriptam, non ab alijs quàm Leuiticis & Sacerdotibus, de lege, de mandato, de ceremonijs, de iustificationibus iudicium fieri procurarent. Quid autem & priscis illis seculis, & hoc nostro, maiore studio contenderunt à suis regibus & principibus sacerdotes & Episcopi catholici & Orthodoxi, quàm vt exemplo piorum istorum regum auferrēt excelsa & lucos de Iuda, vt iudiciū de lege Domini ne permitterent alijs, quàm ad quos propriè pertinere videtur, sacerdotibus & Episcopis? vt si viderent alicubi sacrilegum altare contra legitimum erectum, pestilentiæ & mendacij cathedram contra veritatis cathedram constitutam, euestigiò nulla prorsus mora interposita, demolirentur & euerterent. Hoc semper ab Imperatoribus & regibus Christianis Episcopi petiuerūt, hoc petunt etiā nunc. Quid enim possumus nos episcopi, qui nullā nostrā habemus priuatam, sed Catholicā fidem tuemur & retinemus? Quid aliud possumus quàm docere, monere deq; doctrina religionis iudicare? Si cōperta fuerit impia & hæretica, eam condemnare, sectatores eius è cœtu piorū eijcere. Verùm est autem quod à Paulo scribitur: Quod suo ipsius iudicio cōdemnatus est hæreticus, ipse pridem è cœtu se piorum eiecit. Quamobrem, cùm nihil hac ratione proficimus, quid aliud nobis faciendū restat, quàm vt regum & principum nostrorum officium imploremus, vt & eos hortemur, oremus, & obsecremus, quò piorum regum horum exemplo excelsa vestra, hoc est, altitudinem vestram hereticorum extollentē se aduersus scientiam Dei (qui sic inflati estis sensu carnis vestrę, vt iam non contenti sitis esse similes Altissimo, sicut Cherub ille, qui propterea detractus est in profundum laci: verùm etiam supra Altissimum esse contendatis, dum de Altissimi, hoc est, de Spiritussancti decretis in Concilijs, quę legitimè congregata sunt sancitis, iudicandi potestatem vobis arrogatis) vt hanc altitudinem vestram destruant, vt auferant hęc excelsa vestra simul & lucos. Nam quoties ad Catholicorum ciuitates venitis, non ferè nisi in lucis, hoc est, in tenebris, in opacis locis, in angulis excelsa ista dogmata vestra, in quibus mirum in modum vobis placetis, rudibus inculcare consueuistis. Hoc si fecisset Carolus Imperator, si statim initiò excelsa ista vestra & lucos de Iuda, de Ecclesia Dei abstulisset, meliore nunc statu esset religio Christiana, neque tot fuisset infortunijs Germania mactata. Verùm nihil est, quòd quis religiosissimo Imperatori quasi negligentiæ crimen obijcere velit. Fuit ille voluntate magis promptus, quàm facultate paratus ad excelsa ista vestra, & lucos auferendos. Sed peccatis nostris factum est, vt per quos minimè oportebat, sanctę cogitationes illius, quò minus ad rem conferri possent, impedirentur.

Episcopi principum implorant auxilium aduersus hæreticos & illorum idola.

Ad Tit. 3.

Hæreticorum plus quàm Satanica superbia

Imperatoris animus erga Ecclesiam.

Tu verò Sigismunde Rex Auguste, potes adhuc exemplo piorum regum horum, excelsa ista, & lucos istos ac Lukiskos de Iuda, hoc est, de Ecclesia verè Deum cōfitentium, quam tibi tuendam ille commisit, auferre. Potes vel nutu saltem magno tui nominis dedecore, magna subiectæ tibi Polonæ gentis infamia cathedras contra cathedras constitutas euertere: potes altaria contra altaria erecta demoliri: potes non ita magno negotio, modò velle te homines intelligant, efficere, vt multitudinis credentium sit cor vnum, & anima vna. Nam in regno tuo (Deo sit gratia) nondum eò res processerunt, quò, proh dolor, in finitima nobis Germania progressas esse videmus. Facilius nascens malum opprimi potest, quàm quod iam est inueteratum. Quamobrem principijs obsta, ne quod sequitur occini tibi, quod absit, posteà queat, sero medicina paratur. Vidisti iam quæ loca protulerit è scripturis Brentius. Quod autem is aliud, quàm tela nobis, quibus oppugnari per nos posset, suppeditauit? Mihi certè nonnunquam in mentem venit subuereri, ne sibi Petrus à Soto pręuaricatorem eum apposuisse videatur. Sic omnia, prudens an imprudens diuinare non possum, diligenter produxit, quæ ad eam, quam confirmandam suscepit causam, infirmandam pertinere videntur.

Ad Poloniæ Regem adhortatio Episcopo digna

Incipit iam tandem ἀλληγορικῶς explicare legem illam, quę iubet Sacerdotes tantum Aaronis sacrum adolere thymiama. Quamuis autem nihil hoc ad præsens institutum faciat, ne sibi tamen allegorica ista interpretatione nimis placeat, simul vt pij fraudes istorum intelligant, nec eorum illecebris inescari se patiantur, libet hac quoque de re pauca verba facere. Adolere, inquit, thymiama, significat placationem cœlestis iræ. Ac voluit Spiritussanctus, vt soli Aaronici sacerdotes thymiama adolerent, quo significaretur, solum Iesum Christum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, solo suo thymiamate, sola sua intercessione, passione & morte, placare iram Dei patris, & reconciliare ei hominum genus. Sorbonici autem & Asotici tribuunt hanc maiestatem & virtutem non soli personę Christi, sed etiā operibus aliorū hominū: Nec tamen ijs operibus quæ fiunt ex præscripto verbi Dei, verumetiā ijs, quæ ipsi somniant, & ad gloriā Dei illustran-

Obiectio Brentij ab allegorico sensu legis.

dam suo ipsorum excogitant. Etsi enim nugantur, opera habere hanc virtutem non ex se, sed ex gratia, tamen anteà demonstratū est, quòd impietas & idololatria sit, creaturæ tribuere quod soli diuinę maiestati, & soli personæ Christi cōuenit. Quare manifestum est, quòd Sorbonici & Asotici legem de adolendo thymiamate ita perstringunt, vt digni sint non corporali tantùm lepra, sicut Ozias, verumetiam æterna ignis gehenna. Quod sanè publicum, nisi resipiscant, proculdubio euadere non possunt.

Responsio. Quòd adolere thymiama significauerit placationem cœlestis iræ, non grauatim tibi concedimus. Sed nec illud diffitemur, sacerdotium Aaronis figuram & vmbram fuisse sacerdotij, quo functus est Christus in ara crucis, vbi semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, cui nos per sacrificium hoc reconciliauit: vnum cum illo manens, cui offerebatur: vnum in se faciens, pro quibus offerebatur: vnum existens ipse qui offerebat, & quod offerebatur. Quod autem asseris, propterea solos Aaroniticos sacerdotes thymiama adolere, quo significaretur solùm Iesum Christum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, solo suo thymiamate, sola sua intercesſione, pasſione, & morte placare iram Dei patris, & reconciliare ei humanum genus, Sorbonicos autem & Asoticos prælatos tribuere hanc maiestatem & virtutem non soli personæ Christi, sed etiam operibus hominum, &c. Quos tu Sorbonicos & Asoticos voces, aut quid ijs verbis tibi velis, non satis assequimur. Nam si quia sacerdos in æternum secundū ordinem Melchisedech Christus est, ideò nullos iam dici & esse vis sacerdotes: si quia mediator & reconciliator noster Christus est, ideò nullos vis dici mediatores alios & reconciliatores: si quia sedens ad dexteram patris Christus interpellat pro nobis, ideò non vis vt ipsi quoq; alter pro altero interpellemus, vide, ne quos fortasse non vis, eos Sorbonicos & Asoticos pręlatos voces. Quid est enim, aut quid fuit ab Apostolorum temporibus magis vsitatum in Ecclesia, quàm vt Ecclesiæ ministri sacerdotes vocarentur, ex eo præsertim tempore, quo desijt Iudęorum sacerdotium?

Etiam sacerdotes vocari mediatores & reconciliatores.
Cyp. lib. 1. epi. 3.
Nazian. in Apologet.
Hier. in Malachiæ cap. 2.
Ambr. in oratione priore præparatoria ad Missam.
Chry. de verbis Esaiæ hom. 5.

Iam verò quòd mediatores & reconciliatores ijdem vocantur, non minus & illud verus est. Sanctus ille martyr & Episcopus Cyprianus, Sacerdotibus, inquit, maior labor incumbit in asserenda, propitianda, & procuranda Dei maiestate. Apertius autem Gregorius Nazianzenus, qui speciale sacerdotis officium esse dicit, populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Quem præceptorem suum sequutus Hieronymus, vocat sacerdotem Dei sequestrum & hominum. Et æqualis horum Ambrosius Iesum alloquens: Quoniam, inquit, me peccatorem, inter te, & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses: nec per me indignum famulum tuum, eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Ad eundem modum Ioannes quoque Chrysostomus, medium stare dicit sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc proferentem, Dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos, qui offendimus, ex illius manibus eripientem. Vides quid iste sacerdoti tribuat? Sed audi quid alio loco dicat: Sacerdotem enim ait, pro vniuerso orbe legatum intercedere, deprecatoremq; esse apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat. Itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atq; omniū sit pater, sic ipsum ad Deum accedere. Ac paulò pòst: Cùm autē ille & Spiritumsanctū inuocauerit, sacrificiumq; illud horrore ac reuerentia plenisſimum perfecerit, cōmuni omnium Domino manibus asſiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti asſident, & cœlestium potestatem vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Et qui fuit his omnibus vetustior Anacletus, quartus à Petro Pontifex Romanus. Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos vice illius in Ecclesia estis cōstituti, vt inter Deū & homines legatione eius fungamini. Hęc ille, scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Et qui fuit successor eius Celestinus: Cùm, inquit, sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum ingemiscente Ecclesia, postulant & precátur, vt infidelibus donetur fides. Gregorius quoq; Magnus successor huius: Quid Antistes, inquit, ad Dominum, nisi pro delictis intercessor quidam eligitur? Vides quemadmodum hi omnes & mediatores, & reconciliatores, & sacerdotes, ac legatos, & intercessores vocant eos, quos vos nihil aliud esse vultis, quàm Ecclesię ministros. Nùm & hos tu Sorbonicos & Asoticos prælatos esse dices?

Ibidem li. 6. de sacerdotio.
Anacletus Pōt.
Celestin. epi. 1.
Gre. li. 1. ep. 24.

Neq; tamen vel horum, vel posteriorum quisquam, qui vulgò vocantur Scholastici,

tribuit hoc vnquàm Ecclesiæ ministris,quod proprium est filij Dei munus , vt eos ad e-
undem modum legatos,mediatores,intercessores,reconciliatores esse diceret, quemad-
modum ipsi Christo vero Dei filio hæc omnia competunt: Nihil enim aliud eis tribuũt,
quàm quod à Paulo tribuitur: Deus,inquit ille,nos reconciliauit per Christum,& dedit
nobis ministerium reconciliationis : quoniam quidem Deus erat in Christo mundum
reconcilians sibi, & non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum re-
conciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur,tanquam Deo exhortante per nos,
obsecramus pro Christo,reconciliamini Deo. Quid autem dixit aliud Apostolus,quàm
quod anteà dixerat ipse Christus? Pax, inquit, vobis. Sicut me misit pater, & ego mitto
vos. Quam autem ad rem pater misit filium,nisi vt inter Deum & homines pacem face
ret? Ad hanc ipsam rem suos quoque filius misit in vniuersum orbem sacerdotes & Epis
copos,vt eorum ministerio reconciliarentur Deo: si qui se ab illo disiunxissent,peccatisq;
suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus, Misit me pater,idem est cum eo,quod
dicit Apostolus,Deus erat in Christo,mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit,
Ita & ego mitto vos,idem est cum eo quod idem dicit Apostolus: Posuit in nobis ver-
bum reconciliationis: Pro Christo legatione fungimur: & Obsecramus pro Christo, re-
conciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere,dixit repetita vice,Pax vo-
bis,vt indicaret se & pacem illis fecisse, & pacem per illos mittere nobis.

Scholastici non tribuũt sacerdotibus quod vni Christo ferri debet acceptum.
2.Cor.5.
Ioan.20.

Vides igitur qua ratione dicatur Sacerdos,Mediator,Legatus,Reconciliator Christus
Dei filius,qua rursus ratione eadem omnia ministris Ecclesiæ sacerdotibus tribuantur.
Christus hæc omnia est, virtute sua, qui per sanguinem suum reconciliauit nos Deo pa-
tri. In homine sacerdote nihil est præter ministerium: Quo quidem fungitur is primùm,
cùm annunciat populo per Christum in cruce pro nobis passum & mortuum, peccato-
rum remissionem nobis obtentam,ac Deo Patri nos esse recõciliatos. Deinde cùm eum
admonet,quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia,quę ad reconciliandum
Deo patri genus humanum pertinerent,vt ex ipsius Christi parte nihil desit hominibus
ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse velint ipsi, sed pro se quisque reconciliari
Deo studeat: nec existiment solum hoc sufficere, si sciant & credant, quòd cùm inimici
essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, sed requiri præterea, vt ipsi adfe-
rant aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in se transferendum , vt
peccata sua detestentur,vt conuertantur ad Dominum,vt in illo spem & fiduciam suam
collocent,vt illius amore inflammentur,ac per fidem viuam, & per sacramentorum sus-
ceptionem illud efficere conentur,vt quem fructum vniuerso mundo Christi mors attu
lit,eius participes esse queant: quo quidem tempore legatione fungitur, & reconciliatio-
nis ministerium exequitur sacerdos apud homines pro Christo capite. Quando autem
stás ad altare,eam quę per fusum in cruce Christi sanguinem facta est reconciliationem,
Deo patri offerens,atque illius eum commonefaciens,in totius Ecclesiæ persona supplex
rogat,vt illius reconciliationis virtute populo suo propitius esse,ac fructum illius ad ip
sum redundare velit: legatione fungitur, & recõciliationis ministerium exequitur apud
patrem cœlestem pro Christi corpore, Ecclesia. Nihil hic igitur Christo detrahitur: nisi
fortè quia Christus interpellat pro nobis,ideò detrahitur Christo, quòd sacerdos etiam
interpellat: qui non solùm tunc legatus est , & reconciliationis minister, quando prędi-
cat Euangelium,verumetiam cùm baptizat,cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ
sacramentum porrigit,cùm orat pro populo, cùm corporis & sanguinis Christi sacrifi-
cium offert. In omnibus his reconciliationis est minister: quam non modò verbis prædi
cat, verumetiam habitu & actione repræsentat: ac quemadmodum ea facta sit in cruce
sub aspectum astantis populi,subijcit,atque omnia facit, vt fidei suæ commissus popu-
lus,reconciliationis in cruce factæ fructum consequi posit: Quam ad rem non alio vti-
tur mediatore,quàm ipso Christo. Illius enim corpus,illius sanguinem offert Deo patri:
illius precij quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, nec
per alium petit,quàm per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem preces suas o-
mnes concludit: quandoquidem illum esse verum sacerdotem, verum mediatorem, re-
conciliatorem,interpellatorem agnoscit. Ille est qui baptizat,ille est qui peccata remittit,
ille est qui reconciliat,ille est qui interpellat pro nobis,ille est qui docet,ille est qui con-
secrat Eucharistiam,ille est qui porrigit sumere volentibus,ille est qui offert corporis &
sanguinis sui sacrificium,sacerdos manus tantùm & linguam accommodat. Itaque vir-
tus omnis & efficacia, non est vnquam tributa nisi vnico mediatori Christo,nisi vnico
illi sacrificio, quo se ille obtulit in ara crucis. Sacerdoti nihil est attributum præter mi-
nisterium.

Aliter atq; aliter Christo et sacerdotibus cõpetunt hæc nomina sacerdotis, mediatoris, legati,reconciliatoris.
Rom.5.

Quamobrem nihil habes quod quiriteris Brenti. Non tribuimus creaturæ, quod

Omnis gloria in solũ Christũ à sacerdote, quã uis mediatore, transfertur.

Quid scholasticis opus operans & operatum.

Antisidi. in prima parte summæ.

Innoc. li. 3. mysteriorum Missæ cap. 5.

Missæ valet ex opere operato Scholastici quã tum Christo Mediatori tribuũt, eosque indignè taxari.

est solius diuinæ maiestatis, quodque soli conuenit Christi personę. Quò magis autem ita rem habere cognoscas, omnem nos gloriam in solum Christum trasferre, etiamsi peccator sit minister, non ideò minus valere putamus, quòd manibus illius offertur sacrificium. Nihil enim tribuimus hominis operi per se considerato, sicut falsò tu nos insimulas: sed omnia referimus ad illud Christi solius opus, quo se pro nobis Deo patri victimam obtulit in ara crucis. Et hoc est quod à scholasticis dicitur, missam valere ex opere operato, nõ autem ex opere operantis. Opus operans appellare placuit, siue sacerdotis actionem, quod Antisidiorensi visum est, siue sacerdotem ipsum sacris operantem. Sic enim loquitur Innocentius: Nõ ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit Sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinę corrumpit. Quamuis igitur opus operãs aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum. Opus operans vocat hic Innocentius ministrum sacerdotem. Opus autem operatum vocant Scholastici, rem immolatam. Cùm itaque docent missam ex opere operato valere, quid aliud videntur docere, quàm nõ esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verùm ipsam, quæ præsens est in altari, rem immolatam, ipsum verum Christi corpus, quod pro nobis traditum est, ipsum verum Christi sanguinem, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum. Huius pro nobis traditi corporis, huius pro nobis fusi sanguinis virtute, nõ merito sacerdotis aut actione fieri, vt cum Deo recõciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus cõsequamur omnia. Potuit autem dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis cõsentaneum? Quid enim? An nõ omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione, (nam passio Christi est sacrificium quod offerimus) collocari iubent? cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui cõfidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir qui cõfidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in sanctitate vel in externo sacerdotis opere spem suam defixam habeat, verùm in agno illo immaculato, cuius pretioso sanguine redempti sumus: Hic est, qui tollit peccata mundi: hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit nobis. Hic est verus aduocatus, mediator, & recõciliator noster. Homo sacerdos, minister tantùm est recõciliationis: ministerium enim recõciliationis dedit illi Deus. Vera propitiatio, vera pro peccatis nostris recõciliatio, verus sacerdos in æternum, solus sanctus & immaculatus põtifex, qui & exauditus est, & exauditur semper pro sua reuerentia, nõ est alius quã ille, qui per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis Dominus noster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis sacramentũ, cùm præsens adsit in altari, cũ subijciatur sub oculos adstantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: in huius sacramenti præsentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptum est, non superuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam.

Hier. 17.
1. Pet. 1.
Ioan. 1.
Ioan. 15.
2. Cor. 5.
Hebr. 3.
Heb. 9.
Rom. 8.
Hebr. 9.
Cyp. serm. de cœna Domini.

Hæc est eorum doctrina, quos tu Asoticos & Sorbonicos Prælatos vocas. Quæso autem te, num tribuunt creaturæ, quod soli diuinæ maiestati, & soli personæ Christi cõuenit? Quò certiùs autem cognoscas, ita rem habere sicut diximus, quamuis multi sint, qui tractent quæstionem hanc, vtrùm sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantum boni (tractant enim eam, 1. Thomas de Aquino, 2. præceptor eius Arbertus, 3. Bonauentura, 4. Ioannes Gerson, 5. Gabriel Biel, & alij nõnulli) nos tamen vel vnius Ioannis Scoti testimonio cõtenti erimus, & eius verba paucis adscribemus: Missa, inquit ille, non solùm valet virtute meriti siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati. Vel nõ solũ valet virtute meriti personalis sacerdotis offerẽtis, verumetiã virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrũ cõmunem offertur sacrificium. Alioqui missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia: quod reputatur communiter inconueniens. Et rationabiliter iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quandoquidem enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hic dices Brenti: Vel hæc ipsa verba planum faciunt ita esse, quemadmodum à nobis cõmemoratum est, quòd virtutem recõciliationis nõ soli personę Christi tribuitis, verumetiam operi sacerdotis. Audi quæso Brenti: Duas personas sustinere sacerdotem docemus: vnum Christi capitis, cùm cõsecrat, siue sanctificat, offert, distribuit. Tunc manus, lingua, ministerium, hominis est mortalis, ipsa verò cõsecratio, siue sanctificatio, oblatio, distributio, denique virtus omnis & efficacia, nõ est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Aliam Christi corporis Ecclesię: vt oblationis in cruce factæ per filium, cuius fit in altari repræsentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat. Hoc igitur dicit Scotus, siue sacerdotem cõsideres, tanquam Christi ca

1. Part. 2. qu. 82. artici. 6.
2. In li. 4. sent. dist. 13. art. 31.
3. In 4. li. sent. dist. 13. qu 4.
4. ser. 2. de die mortuorum.
5 In expositione sacri canonis missæ, lectione 26. in quotlibetis quæst. 20.
Ioan. 6.
Sacerdos duas sustinet personas.

pitis,

pitis, siue tanquam Christi corporis ministrum, vtroque modo valet Missa. Nam quod ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos: Christus est enim summus ille sacerdos, qui semetipsum offert. Panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis sacerdotis actio, verùm Christi sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est per quam salutem cōsequimur: hominis autem sacerdotis, nihil aliud est quàm ministerium. Virtus omnis penes carnem illam est, quę cùm propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexteram Dei collocata pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo reputatur, sed non contaminatur donum Christi. Quod per illum fluit, purum est: quod per illum transit, liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest: per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus sacramenti, ita est vt lux, & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod verò spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos fungitur pro Christi corpore Ecclesia, si dicit Scotus, aliquid valere ministri meritum, si bonus sit, quid aliud dicit, quàm quod scriptura loquitur: Multum valet deprecatio iusti? Sed si nullum etiam sit sacerdotis meritum personale, valere tamen dicit sacerdotis preces, virtute meriti generalis Ecclesiæ, cuius personam agit: quæ tamen non aliter valent, nisi pro nobis interpellet verus ille sacerdos, mediator, & reconciliator noster, Dominus noster Iesus Christus, ita vt omnis virtus & efficacia precum etiam nostrarum, ex illius interpellatione pendeat: qui nisi pro nobis interpellaret, nullum esset precum nostrarum pondus, quæ quicquid valent, in illo & per illum valent. Hæc est Ecclesiæ doctrina Brenti, quæ si quid aliquando tribuit operibus, hactenus tribuit, quatenùs eius qui passus est, & mortuus pro nobis, pretioso sanguine sunt respersa, ex quo precium suum omne mutuantur: omnem vt virtutem & efficaciam soli tribuat pro nobis fuso Christi sanguini. Verùm hac de re scripsimus vberiùs in Confessione nostra Christiana, vbi & quale sit sacerdotium sacrificiumque nostrum, quod hoc loco perstringere tu videris, & quid operibus hominum ab Ecclesia tribuatur, copiosè disseruimus. Fortassis autem legisti Brenti, quid scribat Basilius locum illum adducens Euangelij, Date eleēmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Sic enim ille loquitur: Non quòd per se ista ad mundationem sufficiant, cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in vno quoque dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Quod ille dixit de eleēmosyna, hoc idem nos quoque sentimus de omnibus alijs pijs operibus. Quibus si quando mundari, vel reconciliari quenquam Deo dicimus (nam & ieiunia & preces ad placandam iram Dei non sine scripturarum auctoritate rectè adhiberi docemus) principaliter tamen egere nos misericordia & sanguine Christi profitemur: per quem & in quo valent, quicquid valent opera nostra omnia. Hæc vos aut ignoratis Brēti, atq; ita neq; quæ dicitis, neq; de quibus affirmatis, intelligitis: aut si nō ignoratis nos ita docere, tāto maior est improbitas vestra: qui cū secùs rē habere sciatis, apud multitudinē tamē imperitā nos traducere nō veremini, quasi nos per summam impietatem creaturæ tribuamus, quod soli diuinæ maiestati, solique personæ Christi conuenit: & cùm veritate non possitis, eiusmodi confictis calumnijs perficere studetis, vt quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia Dei, segregare queatis. Verùm hæc extra causam hac quidem de re dicta sufficiant.

Sacerdotum improbitas non derogat efficatiæ sacramentorum

Aug. tract. 5 in Ioan.

Iaco. 5.

Quatenus Ecclesia operibus nostris tribuat aliquid.

Basil. in regulis cōtractioribus, quæst. 27.

Quomodo dicamur operibus mundari, Deoq; reconciliari.

Redit iterum ad conuitia Brentius, & grauiter inuehitur in Petrum à Soto quòd scripserit Osam licere sibi credidisse simplicius & præter omnem temeritatem arcæ manus admouere. Quasi verò multum hoc ab eo dissimile fuerit, quòd à Gregorio Nazianzeno, quem Theologum Græci vocant scriptum est, Osam hunc arcam iamiam lapsuram manu sedula & solicita sustentasse. Certè quod sedulò, quod solicitè fit, non omninò temere fieri videtur. Adeò veteres etiam illi Theologi, non se putauerunt vlla necessitate adstrictos esse, vt ijsdem semper verbis scriberent, quæ in Canonicis libris continentur. Sed cùm validiora, quæ proferat, argumenta non habeat, cauillis eiusmodi virum & bonum & doctum vexare conatur. Nos autem conuitia, iocos & scommata Brentij missa faciamus, ac silentio præteritis ijs, quæ vel non multum ad rem faciunt, vel abundè iam à nobis confutata sunt, de re potius ipsa sermonem nostrum instituamus. Itaque nihil est quòd de Osa quoque plura verba faciamus, quandoquidem quæ dicta sunt de Osia, rectè huc accommodari queunt. Quin & de gradu principum & Episcoporum in Ecclesia (qua de re petulanter admodum cum venerabili viro Petro à Soto rixatur Brentius) non est necesse nunc agere pluribus: erit alius locus ea de re dicendi magis op-

Controuersia de Osa manus arcæ admouente. Responsio. Naz. in Apolog.

gis opportunus, vbi quem in Ecclesia Dei quisque gradum obtineat, ex Ecclesiæ praxi, Deo bene iuuante, demonstrabimus.

Ephe. 4.
1. Cor. 12.
Nisi saluus in Ecclesia sit ordo, hæreses non expugnabūtur.

Nihil autem erat quod offenderetur Brentius, quòd ex Pauli sententia Petrus ordinatissimam esse scribit Ecclesiam. Hac quidem de re cum Paulo rixari Brentium oportebat, non cum Petro. Quid autem potuit verius dici, quàm quod à Petro dictum est? Tolle, inquit, ordinem in docendo, & necesse est tot esse doctrinæ diuersitates, quot auræ flatus, quibus non minùs instabiliter circunferantur paruuli, quàm arundo à vento agitata. Nónne clamat hoc res ipsa Brenti, vt si minus Petro scribenti, saltem sectis istis tam dissectis, modò non ipsam vocem hanc emittentibus, ac re ipsa ita esse declarantibus, fidem habere te oportuerit? Satanismum enim hunc, quem operis huius initio recensuimus, quæ res nobis alia peperit, quàm quòd Apostoli, pastoris, doctoris officio fungi quisque vult? etiamsi legitimè vocatus non sit. Verùm intelligit hoc Brentius, si saluus sit ordo in Ecclesia, hæreses consistere non posse: quamobrem hunc sibi præcipuè censet oppugnandum.

Virulenta Brentij obiectio circa principum potestatem.

Quid autem non fecit Brentius, vt quàm posit maxima Catholicis Episcopis principum odia conflare queat? Quàm virulenta sunt hæc illius verba? Nam autem Asotus omnem honorem & dignitatem auferat à regibus & principibus, facit eos auctoritate legis, quæ de ambiguis & difficilibus causis ad sacerdotes referendis extat, sacerdotum apparitores & lictores. Hoc restat, inquit, principi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis compescere, atque seueritate legum, sententiam illorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat. Quęso te Brenti, quoties aliquis fidem principis implorat, vt quem non sine causa portat gladium in maleficum aliquem stringi iubeat, num statim eum apparitorē & lictorem facit? At vos, inquit Brentius, vultis, vt hoc sine vllo suo iudicio & cognitione faciat. Quotus quisque princeps autem est, qui de cædibus & maleficijs ipse cognoscat, & non aliorum iudicio stringi gladium in sontes faciat? Nam à quocunque tandem iudicatum fuerit, gladius certè non stringitur, nisi principis auctoritate: sicut neciudicium vllum fit de seculi rebus quibuscunque tandem, nisi principis auctoritate. Quàm pauci verò fures, quàm pauci sicarij, quàm pauci grauiorum etiam scelerum conuicti, supplicium capitis luerent, si non liceret id de quoquam sumere, nisi cuius causam princeps ipse iudicasset? Credit princeps à se constituto legitimo iudicio, habet apparitores & lictores suos, per quos, quas commeruerit quisque, pœnæ de quoque sumuntur. Quòd si credit princeps iudicibus à se constitutis, quid ni credat iudicibus in ipso Deo constitutis? vt faciat quod in Deuteronomio pręcepit Dominus: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis moriatur homo ille. Docebimus autem hoc suo loco, quod ex quo tempore penes Christianos esse cœpit imperium, ad hoc vsque nostrum seculum nemo fuerit regum & principum Christianorum, qui sibi de causa fidei iudicium arrogare sit ausus, de qua liberam semper cognoscendi potestatem penes solos Episcopos, quotquot de Christianos profitebantur, esse voluerunt. Quos illi pronunciassent hæreticos, eos pro hæreticis habuerunt, & ab omnibus tales haberi, nec receptum illis in suis terris dari sanciuerunt: Quam verò fidei doctrinam in concilio congregati Patres approbassent, eam firmiter ab omnibus obseruari mandauerunt: si qui contra venire ausi fuissent, seueritate legum in eos animaduertunt. Nunc vnicam Imperatoris Iustiniani constitutionē, quam in actis quintæ Synodi inserta reperimus, ea de re produxisse contenti erimus. Rem, inquit, non insolitam imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia, quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Eutychen, Macedonium, Arrium & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis: toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Audis hic Brenti, quòd rem non insolitam imperio se facere dicit Imperator. Nam ita factitabant anteà quoque Constantinus, Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alij quidam Imperatores Romani. Quid autem factitabant? Num de causis fidei cognoscebant? num hæreticum quemquam pronunciabant? num indignos sacerdotio de sacris sedibus deponebāt? nihil minus. Quin illi ab hac temeritate tam longè abfuerunt, quàm qui longissimè, vt quę propria sunt sacerdotum, ea sibi sumerent: quod vererentur, ne quas pœnas de Ozia, deque Oza propter non dissimilem causam sumptas legerant, ijsdem afficerentur & ipsi. Suum itaque iudicium sacerdotibus liberum permittebant. Si quos illi cōdemnatos hęreseos de suis sedibus deposuerant, eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuerunt: hoc est, quicquid sacerdotum sanxisset auctoritas, id cùm ipsi firmum & ratum habuerunt, tum ab alijs omnibus imperio suo subiectis, firmum & ratum haberi iusserunt,

Responsio.

Iudiciū de causa fidei semper penes Episcopos fuit.

Iustin. Imperat.

Imperatores antiqui de fidei causa non cognoscebant.

runt,& vt executioni debitæ mandaretur ordinauerunt. Metuebat enim eorum quisque,si præire quàm sequi:si ducere poti⁹ ad se Dei spiritum, quàm ab eo duci maluisset: ne vocem Christi sibi dicentis audiret: Vade post me Satana. Quamobrẽ nullus eorum de hæresi iudicauit vnquam, sed quos legitimè congregati Episcopi hæreticos pronunciassent,in eos quod iuris erat statuerũt:nihil veriti,ne Brentius, aut eius similis aliquis, eos qui nõ castrorũ & oppidorũ aliquot principes, verũ orbis totius Imperatores fuerũt, apparitores & lictores vocaret:si cũ Dei ministri essent,neq; sine causa gladiũ portarẽt, vindices in iram,id quod sui fuit muneris exequerentur. Vsq; adeò autem nihil eorum hac re maiestati detrahebatur, vt quantò se gerebant hac in parte submisius, tantò & apud homines honoratiores, & apud Deum essent sublimiores. Quos enim in ministris suis quamlibet iuxta mundum vilibus & abiectis tantopere Deum honorare videbant,ijs maiore cum alacritate reuerentiam & obedientiam omnem præstabant. Fit enim non raro,quales se principes gerunt erga supremum omnium regem Deum, vt populi sibi subiecti talia vicisim erga se studia expiantur.

Obiectio alia.

Sed hic obstrepit Brentius, Quid si sacerdos definiret aliquid contra legem Domini? Quid si ij qui iactant se esse Dei ministros & legis doctores,superbi ipsi & arrogantes essent, & nollent legi Domini obedire: an non liceret principi seueritate & gladio suo vti? Quid autem Brenti,si princeps à te persuasus, putaret aliquid contra legem Domini sacerdotes definiuisse, quod orbis totius Christiani consensus non esse contra legem Domini definitum testaretur? Nunquid non orbis potius totius consensui, quàm principis alicuius sensui,ex tuo, vel tui similium sensu pẽdentis,fides habenda foret? Sed quid (inquit) si summus sacerdos fuerit pseudopropheta & somniator, & iuberet alienos deos sequi, haberetque suæ sententiæ suffragatores maximam partem sacrificulorum: an tum nõ liceret principi vnà cum paucis reliquis siue secularibus, vt vocant, siue spiritualibus,de impietate sacerdotis & suorum suffragatorũ iudicare, & iuxta seueritatem legum in eos animaduertere? Hic iam, inquit, respondet nobis Asotus, quòd in Ecclesia non posit deesse legitima sacerdotum succesio, nec in illis doctrinæ veritas: quippe quòd habeat promisionem sempiternæ præsentiæ Spiritussancti. Quid autem dici verius potuit, quàm quod à Petro dictum est? Nisi fortè non sunt veræ voces illæ Christi: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: Rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum: quodque dixit idem de Ecclesia: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Quòd si potuit non verum dicere veritas, falsum scripsisse Petrum à Soto confitebimur. Neque enim solis hac Apostolis, verùm & eorum successoribus dicta sunt. Sed nihil est quod minùs ferre posint hæretici, quàm vt aliquid sacerdotum legitimæ succesioni tribuatur: quæ si quam debet auctoritatem retinuerit, iam sectas suas consistere non posse facilè perspiciunt. Atqui demonstrauimus hoc alibi, quòd & ibi est Ecclesia, vbi est legitima sacerdotũ & Episcoporum succesio: & ab hac succesione semper doctrinæ veritas est petita. Testatur autem hoc aureus ille Vincensij Lirinensis libellus, quem ante mille ducentos plus minus annos, hac ipsa de re conscripsit: neque fuit ferè veterum quisquam, qui quoties esset de dogmatibus Ecclesię exorta disputatio, non ad hanc tanquam ad sacram anchoram quandã sibi confugiendum esse putaret.

Responsio.

Quid si Pōtifex impia mandet, quærit Brentius

Soti sententia.

Responsio. *Matt. 28.* *Ioan. 14.*

Matt. 16.

Ibi Ecclesia, vbi sacerdotũ legitima succesio in sede Petri.

Vincent. Lirin.

Testimonia Patrum.

Longè vetustisimus fuit Irenæus Lugdunensis Episcopus, qui docet, agnitionem veram esse doctrinam Apostolorum, & antiquum Ecclesię statum in vniuerso mundo, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam quæ in vniuerso loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et in eodem libro aliquātò superiùs: Eis tantùm in Ecclesia Episcopis obedire iubet, qui succesionem habent ab Apostolis: qui cum Episcopatus succesione charisma veritatis certum secundum placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali succesione, quocunque loco colligantur, suspectos haberi vult, vel quasi hæreticos & malæ sententię, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placẽtes. Audin'tu Brenti, quid Irenæus dicat? Cum succesione, inquit, Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt. Quò autem aliò remittit nos Tertullianus, quàm ad succesionem hanc? Quid aliud exigit ab hæreticis, quàm vt ostendãt ex qua auctoritate prodierunt? Edant, inquit, origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per succesiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt. Sicut Ecclesia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit. Proinde vtique & cæteræ, exhibent quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant.

Irenæus li. 4. cap. 63.

Ibidem ca. 43.

Tertul. de præscriptionibus hæreticorum.

Cyp.li.1.epi.6. Patres cōmemo vant ſucceſſores Petri.
Hier.ad Damaſum ſcribens.
Aug.cōtra epiſtolam Manichæi cap.4.

beant. Confingant tale aliquid hæretici. Num autem ab hoc diſſenſit Cyprianus,cùm dicit,Eccleſia vna eſt,quæ vna intus eſſe & foris nō poteſt? Nam ſi apud Nouatianum eſt, apud Cornelium non fuit.Quòd ſi apud Cornelium fuit,qui Epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſsit,Nouatianus in Eccleſia non eſt.Iam verò cùm Cathedræ Petri ſe conſociari dicit Hieronymus,cùm qui iungitur illi,eum ſuū eſſe dicit,cæteros ſe noſſe negat:quid aliud quàm ibi Eccleſiam, ibi chariſma veritatis eſſe innuit, vbi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſsio,quæ à Petro ſumpſit initium? Quàm frequens autem eſt Auguſtinus in hac Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsione commemoranda?Multa ſunt,inquit,quæ me in Eccleſiæ gremio iuſtiſsimè tenent. Tenet conſenſio populorum atque gentium,tenet auctoritas miraculis inchoata,ſpe nutrita,charitate aucta,vetuſtate firmata. Tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſacerdotum ſucceſsio. Et alibi: Numerate, inquit, ſacerdotes, vel ab ipſa Petri ſede, & in ordine illo Patrum,quis cui ſucceſsit, videte. Ipſa eſt petra,quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Pſalmo ſcripſit,in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit,ad Romanos Epiſcopos inuicem ſibi ſuccedentes,enumerauit, à Petro vſque ad Anaſtaſium. Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit,ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Quod idem & ab Optato,qui fuit æqualis Auguſtini,factum legimus.Is contra Parmenianum ſcribens, eum ſcire dicit,Petro primum Cathedram Epiſcopalem eſſe collatam,in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus,inde Cephas appellatus eſt, in quo vno Cathedræ vnitas ab omnibus ſeruaretur: vt iam ſchiſmaticus, eſſet qui contra ſingularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra vnica,quæ eſt prima, ſedet prior Petrus, cui ſucceſsit Linus. Ac enumeratis vſque ad Syricium, qui tum in Cathedta Petri ſedebat, Romanis pontificibus: Veſtræ,inquit, Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vendicare. Simili enumeratione ſucceſsionis Pontificum Romanorum vſus eſt antiquiſsimus Irenęus. Quo in loco ſimul illud aſſeuerat, quòd ad Romanā Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles,in qua ſemper conſeruata eſt,ea quæ ab Apoſtolis eſt,traditio. Enumerationem autem hanc Irenęi tranſcripſit etiam in Eccleſiaſticam hiſtoriam ſuam Euſebius.

Idē in Pſal. cōtra partem Donati.
Idem epiſt.165
Opt.li.2 contra Donatiſtas.
Iren.li.3.ca.3. de auctoritate Romanæ Eccleſiæ.
Euſ.li.5.cap.6. Eccle.hiſtor.

Vides itaque iam Brenti, quantum huic ſucceſsioni tribuendum putauerint viri doctiſsimi ſanctiſsimiq́;,Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Optatus,& alij,quos longum eſſet omnes enumerando recenſere. Sed adhuc Auguſtinum audiamus: Cùm igitur (inquit) tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus,dubitabimus nos eius Eccleſię condere gremio, quæ vſque ad confeſsionem generis humani ab Apoſtolica ſede per ſucceſsionem Epiſcoporum,fruſtrà hæreticis circum latrantibus,& partim plebis ipſius iudicio,partim Conciliorum grauitate,partim etiam miraculorum maieſtate damnatis, culmen auctoritatis obtinet? Cui primas dare nolle,vel ſummę profectò impietatis eſt,vel pręcipitis arrogantiæ. Nam ſi nulla certa ad ſapientiam ſalutemque animis via eſt,niſi cùm eos rationi præcolit fides, quid eſt aliud ingratum eſſe opi atque auxilio diuino,quàm tanto labore præditæ auctoritati velle reſiſtere? Et ſi vnaquæque diſciplina quanquam vilis & facilis vt percipi poſsit, doctorem aut magiſtrum requirit,quid temerarię ſuperbię plenius,quàm diuinorum ſacramentorum libros,& ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere, & incognitos velle damnare? Et iterum alio loco,deſcribens peſtilentiæ Cathedram: Quoniam,inquit, Cathedram peſtilentiæ non eſſe de Dei ordinatione aſſeuerauimus,etiam eorum qui extra Eccleſiam, vel contra Eccleſiam ſedes ſibi inſtituerunt, Cathedram peſtilentiæ dicimus. Qui enim inconceſſa præſumptione reus eſt, quantò magis ſi & corrumpat traditionem eius, cuius ſedem vſurpat? Nam & ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum, & vſque ad hoc tempus per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatum,perturbant, ordinem ſibi ſine origine vendicantes,hoc eſt,corpus ſine capite profitētes: vnde congruit etiam,eorum ſedem Cathedram peſtilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erunt,quia ſub Dei nomine hoc agunt: conſtat enim ſuas illos cauſas ſub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei hoc agunt,ſed ſibi locum volentes defendere: cùm ſciamus Core, & ducentos quinquaginta viros,per præſumptionem Deo offerētes,hiatu terrę abſorptos eſſe: & Oſiā regem cùm Deo illicitè obtuliſſet,lepra in fronte percuſſum. Quam graphicè verò depingit vos Auguſtinus Brenti? Cathedrā veſtrā, vocat Cathedram peſtilentiæ: vel hoc ipſo nomine, quòd ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum, & vſque ad hoc tempus per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatū,perturbatis: ordinē ſine origine vobis vendicantes,hoc eſt corpus ſine capite profitentes. Nec ideò vobis id impunè futurum dicit, quòd ſub

Aug.de vtilitate credendi. cap.17.& 49.
Idē de quæſtionibus veteris et noui Teſtamēti quæſtion.110. Cathedra peſtilentiæ apud hæreticos.

Dei

Dei nomine hoc agitis, quasi verbum & Euangelium eius vindicare volentes, cum constet, vestras vos causas agere sub Dei nomine, vestrum vos verbum sub verbi Dei prętextu propagare velle. Potuitne dici quicquam aptius ad vos describendos? Tales enim vos esse, quales describit Augustinus, negare non potestis.

Sedibus Apostolorum pereuntibus sola perstat inuicta sedes Petri Romana.

Neq; verò nos hoc dicimus Brenti, quod nos tu dicere fingis, ideò statim Apostolico spiritu quéq; præditum esse, quòd sit in Apostolorum sedibus collocatus: neq; sic vnum aliquē Episcopum sempiternæ Spiritussancti præsentiæ promissionem habere dicimus, vt errare iā nō possit. Scimus errasse, qui Iacobo Hierosolymis, qui Andreæ in Achaia, qui Matthæo in Æthiopia, qui Philippo in Phrigia, qui Ioanni in Asia, qui Bartholomæo in India, qui Iudę in Perside, qui Paulo successerūt in Græcia. Sola est Romana Ecclesia, ad quā nunquā accessum habuisse perfidiā scribit Cyprianus: in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguisse principatū narrat Augustinus: in qua Patrum auctoritatē incorruptam seruari testatur 1. Hieronymus: neque dubitat Romanam fidem, Catholicam fidem 2. appellare: sicut & Ambrosius Episcopos Catholicos vocat Romanā Ecclesiam. Ad Pammachium verò & Oceanum scribēs Hieronymus, Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatū, quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod anteà nesciuimus? Cur profers in mediū, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsq; ad hūc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidē, in qua puer natus sum. Quid tibi videtur Brenti: An nō ijsdem verbis rectè nos vti cōtra vos possemus. Cur post mille quadringentos annos docere nos conamini, quod antè nesciuimus? Cur profertis in medium, quod neq; Petrus, neque Paulus, neque quisquam legitimus eorum successor edere voluit? Vsque adhunc diem sine ista doctrina vestra mundus Christianus fuit. Illam adulti fidem tenebimus, in qua pueri nati sumus. Vsque adeò autem Romana fides, catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, quemadmodum in Ecclesiastica historia scriptum, & in codicem Iustiniani relatum esse legimus, noluerit de fide disputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent: quam vertex Apostolorū Petrus initiò tradidisset, ac tum Damasus Romanus Pontifex custodiret. In Chalcedonensi quoq; cōcilio sic legimus acclamatum: Omnes ita credimus: Papa Leo ita credit: Cyrillus ita credit: Papa Leo sic interpretatus est. Et iterum: Omnes sic credimus: Papa Leo sic credit Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatolius ita credūt. Et iterū: Petrus per Leonē ita loquutus est: Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit, Ac paulò post: Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus.

Laus Romanæ Ecclesiæ.
Cyp. li. 1. epist. 3
Aug. epist. 142.
1. ad Damasum
2. Li. 1. contra Ruffinum.
Amb. in oratione funebri de obitu fratris.
Romana fides Catholica fides
Sozo. li. 7. c. 4.
Codic. de summa Trinitate.
1. Cunctos populos.
Actio. 2.
Concilio Chal.

Ex ijs & alijs multis facilè cuiuis perspicuum esse potest, quantum fuerit successioni sacerdotum tributum: in ea præsertim sede, in qua semper viguit Apostolicæ Cathedræ principatus, ad quam de fidei causis referri semper fuit solitum: non à Catholicis tātùm, verumetiam ab ipsis non rarò hæreticis, quòd ibi potissimùm sarcita iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum: quam solius sedis huius prerogatiuam esse dicit Bernardus. Fatetur autem hoc etiam Caluinus vester, quod res ipsa loquitur, magnum Romanæ Ecclesiæ honorem vbique detulisse veteres, Reuerenterque de ea loquutos: vel quòd fundata & constituta fuisset Petri ministerio: vel quòd in ea caput esset imperij: vel quòd, cùm Orientales & Græcæ Ecclesiæ Africanæ etiam, multis opinionum dissensionibus inter se tumultuarentur, hæc sedatior alijs & minùs turbulenta fuerit: Ita factum est, inquit, vt pij & sancti Episcopi sedibus suis pulsi, illuc se velut in asilum, aut portum quendam sæpè reciperent. Nam quo minùs, inquit, acuto & celeri sunt ingenio Occidentales Asiaticis & Aphris, eo etiam sunt rerum nouarum minùs cupidi. Hoc ergo Romanæ Ecclesiæ plurimum addidit auctoritatis, quòd non ita dnbijs illis temporibus tumultuata est vt reliquæ, ac doctrinæ semel traditæ fuit omnibus alijs tenacior. Hactenus Caluinus. Ad hanc igitur nos quoque more maiorum nostrorum confugimus, quoties de dogmate aliquo fidei conuertitur, vt illa nos doceat, quid per longam Episcoporum in ea successionem traditum de eo fuerit. In qua traditione libenter acquiescimus, nec temerè nobis ab ea discedendum esse putamus. Hęc est successio sacerdotum Brenti, de qua nos gloriamur: quam sempiternę Spiritussancti præsentiæ promissionem habere, persuasum firmiter habemus: quam vos heri, quod aiunt, & nudiustertius nati, cùm proferre non possitis, mirandum non est, si in ea oppugnanda neruos vestros omnes contenditis. Verùm erit alius hac de re dicendi locus magis opportunus.

Bern. epist. 190.
Calu. quantum tribuat Roma. Ecclesiæ.
Confugiendum in dubijs fidei ad Eccl. Rom.

Quòd autem Vriæ exemplo, qui voluntati regis Achas obsequutus instituit in templo Dei altare Damascenorum, demonstrare, conatur Brentius, qui succedunt generi di-

4. Reg. 16.
Exemplum Vriæ & falsorū

Prophetarũ legis non fauet Brentio.
Esa.56.
Ezec.22.
Hier.5.
3.Reg.12.

gnitati officio Aaronis, non statim eos eodem esse Spiritusancto præditos: quodqu
prophetarum testimonijs idem ostendere conatur, qui pontifices & sacerdotes sui tem
poris vocant speculatores cæcos, ignaros, canes mutos, qui dicunt Prophetas prophe
tasse mendacium, sacerdotes applausisse manibus, contempsisse legem, polluisse sanctua
ria, possumus hæc vno verbo refutare, si negemus, aut Vriam pontificem, aut eos, de qui
bus Prophetę loquuntur, sacerdotes Aaroni successisse. Leuiticique generis fuisse. Quo
non obscurè nobis indicant illa scripturæ verba, vbi de Hieroboam dicitur: Fecit fan
in excelsis, & sacerdotes de extremis populi, qui nõ erãt de filijs Leui. Quo in loco con
mentator causam etiam reddit, quamobrem de qualibet tribu indifferenter sacerdote
fecerit: Quia tribus, inquit, Leui noluit consentire ei, & ideò dixit populo, quod no
oportebat habere sacerdotes de tribu Leui. Vides Brenti, quemadmodum vbi fuit ord
naria successio sacerdotum, ibi non est assensus præstitus ad idololatriam. In eo verò
quod proximè sequitur capite, scribitur de eodem Hieroboam, quòd fecit de nouissi
mis populi sacerdotes excelsorum. Et in sequenti libro de populo dicitur: Fecerunt sib
de nouissimis sacerdotes excelsorum, & ponebant eos in fanis sublimibus: Iosephus v
rò sic inducit loquentem Hieroboam, posteaquam fecerat duas vitulas aureas: Consti
tuam ex vobis ipsis sacerdotes earum atque Liuitas, vt tribu Leui nequaquam, nequ
filijs Aaron indigeatis, sed qui voluerit vester esse sacerdos, offerat vitulum, &c. Iamn
perspicis Brenti, quemadmodum ipse contra te produxeris testimonia? De vobis enin
dixerunt ista prophetæ, qui sacerdotes estis excelsorum, apud quos nulla est ordinari
successio: qui contra quàm à Paulo præceptum est, ipsi vobis honorem sumitis, & curr
tis, cùm vos non miserit Dominus. Vos cæcos cæcorum duces vocant, vos prophetar
mendacium, vos contemnere legem, vos polluere dicunt sanctuaria. Verùm demus ho
tibi, quòd Aaronis dignitati successerit Vrias: quæso te, quid ille fecit aliud, quàm quo
aliquando factum à Marcellino pontifice legimus? qui in horribili illa Christianorun
sub Maximiano & Diocletiano persequutione, metu suppliciorum, quæ fuerant illi in
tentata, thura adoleuit, arisque iniecit. Non ab Vria pontifice processit facinus hoc, sed
rege, cuius voluntati pontifex obsequutus esse scribitur, non autem vltrò contra legem
venisse. Vel hoc solum exemplum docere te Brenti potuit, quàm sit periculosum quo
tu fieri debere contendis, principi de religione statuendi potestatem permittere: quem
hac in parte sequi, quàm præire, subiectum esse pontifici, potiùs oportet, quàm illi præ-
scribere velle. Quamobrem etiam hoc, quod tu pro defendenda causa tua produxisti,
contra te magis facere videtur: Non enim pontifex decreuit, vt altare Damascenorum in
templo constitueretur, sed penes quẽ tu vis esse de talibus decernendi potestatem, Regi
præcipienti paruit: vt metu magis, quàm vel errore, vel inscitia, vel temeritate, peccatum
à pontifice fuerit. Quem si posteà sicut Marcellinum fecisse commemoratur, facti sui pœ
nituisset, eandem proculdubio, quàm ille peccati sui veniam fuisset consequutus. Ve-
rùm nihil de eius pœnitentia narrat historia: quòd imperio iubentis Regis paruerit, hoc
tantum commemorat.

Idololatria non fuit in successione sacerdotum Leuiticorum.
4.Reg.17.
Li.8.antiq.c.8.

Loca Prophetica de pseudoprophetis ad hæreticos pertinent.
Heb.5.
Hier.13.

Marcell.Pont.

Respondetur obiectioni de filijs Heli.
1.Reg.2.
1.Reg.4.
4.Reg.8.

Cæterùm quòd addis de filijs Heli summi sacerdotis, & iudicis in Israël, quòd filij e-
ius generi quidem & dignitati parentis successerint, sed scriptura dicat eos fuisse filios Be
lial, nescientes Dominum, neq; officium sacerdotum ad populũ, vbi quęso legisti, quòd
parentis dignitati successerint? cùm in historia Regum legamus, vtrunq; superstite patre
in bello occisum, & priùs quàm pater vita functum esse? nec alium successorem patrem
eorum habuisse, quàm Samuëlem, quem ipse sibi Dominus elegerat. Cuius tamen & ip-
sius filios propter eorum peccata reiecit posteà Dominus.

Pro legitimo successore habendus etiam qui vitã adfert indignam officio.
Matt.23.

Neque verò non est pro legitimo successore statim habendus, neque iugum eius est
illicò detrectandum, qui non ambulat in vijs eorum quibus successit, qui longiùs abest
ab eorum vitæ sanctimonia. Non ita nos Christus docuit. Super cathedram, inquit, Mo
si sederunt Scribæ & Pharisæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite,
secundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Multi sunt qui
non successerunt in eam vitæ sanctitatem, qua prediti fuerunt Apostoli, sed successerũt
nihilominus in eam doctrinę veritatem, quam prædicauerunt Apostoli. Hoc est, quod
ab Hieronymo. lib. 1. contra Iouinianum quoque dictum est: Episcopus, presbiter, dia-
conus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Quamuis igitur non habeant ean
dem vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest: quædã tamen est, sicut
ab Augustino scribitur, sanctitas vnctionis: quædam est & sacramenti sanctitas: qua du
plici sanctitate rectè vocantur sancti pontifices, etiam illi qui sunt eadẽ qua cęteri mor-
tales infirmitate præditi. Quamobrem quod nõ obscurè videtur enarrãs illum Euange-
lij locum Hieronymus indicare. Qui recipit Prophetã in nomine Prophetæ, mercedem
Prophetæ

Aug. contra literas Petiliani lib.2.cap.48.
Etiam improbi Pontifices rectè sancti dicuntur.

Prophetæ accipiet: in quocunque tandem Pontifice non persona, sed nomen attendendum & suscipiendum est: hoc est, non qualis persona sit, quóue vitę merito, considerandum est, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in sacramentis administrandis. Non illud attendendum est. Iudasne sit an Petrus, an Paulus: sed solùm hoc spectandum est, quòd sedet in Cathedra Petri, quòd Apostolus, quòd Christi legatus, quòd sacerdos, quòd pontifex, quòd angelus est Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat quòd fur est: audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: quæ dixerit, facito: quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium (dicit Augustinus) fur quoque Iudas sine detrimento fidelium prædicauit. Ac quicunque non recepit illum, Christum ipsum non recepit: qui æquè Iudæ dixerat atque Petro vel Ioanni: Qui vos reijcit, me reijcit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docentium, aut sacramenta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quiue minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaque fit non rarò sanctus vt esse videatur, qui non est, quique prosequutor est aut Publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem à Propheta rectè dictum est: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiamsi quis certò sciat iustum aliquem & innocentem esse, atque omni prorsus macula carere: tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam Domini est salus. Et, Vana salus hominis. Nihil igitur impedit Brenti, quo minus habeat Spiritumsanctum Episcopus aut sacerdos: quo si minus ipse sanctus est, sanctos tamen alios faciat, vel docendi vel baptizandi ministerio.

Matt.10. *Hier. Non vitæ meritū, sed officium spectandū in ecclesiasticis.* *Etiā Iudas quia Apostolus honorem merebatur.* *Ioan.12.* *Aug.li.2. cōtra epist. Parm.c.11.* *Luc.19.* *Hier.17.* *Ibidem.* *Psalm.3.* *Psalm.59.* *Malus etiā sacerdos habet Spiritumsanctum.*

Nec est quòd eorum responsionem reprehendas, qui magis apertas præsentiæ Christi & Spiritussancti promissiones habere dicunt cœtus pontificum Christianorum, quàm habuerunt pontifices Iudæorum. Nam sicut illustriora nunc sunt fidei mysteria velo scisso Christianis, quàm quibus velata cuncta fuerunt Iudæis: sic illustriores nunc habemus promissiones Christi & Spiritussancti præsentiæ, quàm habuerunt olim Iudęi. Quin hęc ipsa testimonia quæ profers ex scripturis: Statuam pactū meum inter me & te: Ponam tabernaculum meum in medio vestri: Ego sum Dominus qui habito inter filios Israël: Habitabo in medio filiorum Israël, & si quæ sunt similia, non magis ad Iudæos pertinent quàm ad nos Christianos. Nam sicut ipse tu more tuo testimonium adfers cōtra te: Non omnes qui ex circuncisione sunt Israël, hi sunt Israëlitæ: neque qui semen sunt Abrahę, omnes filij, sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, nō qui filij carnis, ij filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. Quæcunque sunt igitur in veteri Testamento promissiones eiusmodi, vel populo Israël vel Leuitis factæ, nostro Christianorum cœtui, qui verus Israël sumus, nostrorum sacerdotum & Episcoporum congregationi factæ sunt.

Responsio ad aliā obiectionē. *Gen.17.* *Leuit.26.* *Num.35.* *3.Reg.6.* *Rom.9.* *Hier.7.*

Neque quia frustrà confidebant quidam Hieremiæ temporibus in verbis mendacibus, dicentes: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini, propterea nostris temporibus minus confidenter clamare nobis licet, Ecclesia, Ecclesia. Si quidem diuersa fuit illorum ratio: qui cum non corda solùm, sed & manus haberent pollutas furto, homicidio, periurio, adulterio, sacrilegio, & cultu eorum deorum, quos nesciebant; audacter nihilominus ingrediebantur domus Dei limen, & erecta ceruice stantes, exauditas iri preces in eo suas persuasum habebant. Nō hac ratione nos clamamus, Ecclesia, Ecclesia: non in manufacto templo confidimus: sed cùm Ecclesiam esse dicat Paulus columnam & firmamentum veritatis, cùm non præualituras aduersus eam portas inferi Christus promittat, eius promissioni qui fallere nescit fidentes, quicquid est vnanimi totius Ecclesiæ consensu constitutum, id ab ipso spiritu veritatis cùm esse profectum indubitanter credamus, ei firmiter innitimur, deque eo gloriamur. Quamobrem etiam si consurgant omnes inferorum portæ, si velint irritum reddere quod semel per os Ecclesiæ suæ ratum & firmum esse voluit Spiritussanctus, nos qui nihil veremur etiam in symbolo nostro nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profiteri: fremant licet omnes hæretici, non aliud tamen præ nobis ferimus, non alia de re magis gloriamur, quàm de Ecclesia: ac magna subinde voce ita vt omnes exaudiant, summaque confidentia clamamus, Ecclesia, Ecclesia. Hæc est à qua nobis tradita sunt quæ tenemus, & quæ docemus alios, hæc est quam in symbolo credere nos profitemur: hæc est quam qui non audierit, eum tanquàm Ethnicum & Publicanum haberi iubet Christus: hæc

Rectè Christiani fidunt Ecclesiæ, & de ea gloriantur, sed non Iudæorum more, vt obijcit Brentius. *1.Tim.3.* *Matt.16.*

est aduersus quam idem ne portas quidem inferi præualituras esse dicit: hæc est quam firmamentum & columnã veritatis vocat Paulus: hæc est quam cùm ducem sequimur, errare nos nulla ratione posse, certum & indubitatum habemus. Quamobrẽ etiamsi rumpantur vobis illa Brenti, tamen hæc est prædicatio, hęc est gloriatio nostra: neque nos pudebit vnquam Ecclesiæ Dei, neque sicut vos fecistis, ab ea discedemus vnquam. Animas nostras priùs à corporibus nostris separari patiemur, quàm vt ab ea nos vnquam separari permittamus. Nihil est igitur quòd ijs Hieremiæ verbis nobis insultes Brenti: quin illud vide potiùs, ne multò nos veriùs obijcere tibi possimus ex eodem Hieremia, quod ille non vno loco scribit de te tuique similibus mendacibus Prophetis, quòd currebant, cùm eos non misisset Dominus, quòd prophetabant, cùm non esset ad eos loquutus Dominus; quòd subinde vociferabantur, Verbum Domini, Os Domini loquutum est, Hæc dicit Dominus, cùm tamen hæc Dominus loquutus non esset quæ ipsi dicerent: quos etiam ille fures verborum suorum vocare non dubitat. Qui sunt enim alij, qui magis aures nostras obtundant ijs vocibus, Verbum Dei, Verbum Dei, Euangelium, Euangelium, quàm vos profertis, verbum Dei non sit, cùm aliud sit longè loquutum os Domini, quàm quod vos per ea scripturarũ verba quæ producitis, eum loquutum fuisse vultis. Verùm enim est quod scripsit ille: Scripturæ non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Quòd si charitatem haberetis Brenti, nunquam ab Ecclesia vos diuideretis: cuius si gremio conderemini, tum demum verum scripturarum sensum assequeremini. Nam rectè quidam ex vestris admonet (vestros autem appello Sacramentarios quoque, cùm ex vobis eos prognatos esse constet) rectè igitur Caluinus vester admonet, & peculiariter notandum esse dicit, quòd non est extra Ecclesiam sanæ intelligentiæ scripturarum lux. Hanc igitur cùm vos deserueritis, quin & nobis tanquam probrum aliquod obijciatis, quòd clamamus Ecclesia, Ecclesia, quòd eam nos ducem sequi præ nobis ferimus, fieri nulla ratione potest, vt sanæ scripturarum intelligentiæ lucem habere queatis, quę extra Ecclesiam, cui tam acerbè vos insultatis, nulla est. Quamobrem Andabatarum (quod aiunt) more pugnatis in tenebris. Et quamuis frequẽter nobis idẽ occinatis, quod magistro nostro Christo magister vester Satanas, olim occinebat: Scriptum est enim, quandoquidem extra Ecclesiam constituti, quod scriptum est intelligere non potestis, quid aliud, quàm aërem (quod est in prouerbio) verberatis?

Hier. 23. *Hier. 14.* *Hier. 27. et 29.* *Hil. in libro ad Constantium.* *Calui. in epist. ad Heb.* *Matt. 4.*

Profert iterum Brentius locum ex Deuteronomio, vbi promittit Deus se fore in medio exercitus Israëlis. Non timebis, inquit, eos, quia Dominus Deus tecum est. Et mox: Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Quid hac, inquit, promissione clarius? Et tamen quoties sunt ab hostibus cæsi & oppressi? Dicemus igitur promissiones Dei esse vanas & irritas? Nullo modo, sed ostendimus tales promissiones Dei non pertinere ad incredulos, ad impios, ad sceleratos, inobedientes, impœnitentes: ne frustrà glorieris de successione, & promissione, si non succedas pietati, & non accipias promissionem fide, atque fidei obedientia. Atqui promissio hæc Brenti, non est de Spiritussancti præsentia, qui custodiat ab errore, sed de felicitate terrena, cuius generis esse videntur veteris Testamenti promissiones, quas sub conditione factas esse constat omnes: quod etiam ex eo, quod proximè præcessit, capite liquere cuiuis potest, vbi dicit Moyses: Cùm autem dederit tibi Dominus cunctam terram, quam patribus tuis pollicitus est, si tamen custodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore. Manifestiùs autem id videre licet in capite vigesimooctò eiusdem libri, vbi sic loquitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie: faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, &c. Et recenset benedictiones multas. Quibus recẽsitis, subdit: Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, venient super te omnes maledictiones istæ: quas maledictiones deinceps enumerat. Nunquam igitur irritæ fuerũt promissiones Dei: quoties enim ambulauerunt in vijs Domini, fuit semper Dominus cum illis: dimicauit pro illis contra aduersarios, & eruit eos de periculis omnibus. Cæterùm si quando dereliquerunt vias Domini, dereliquit eos vicissim Dominus, nec vnquàm eius promissio vana fuit & irrita. Euangelium contra diuersam habet promissionem: non enim terrena ista & caduca, sed sempiterna fœlicitas nobis promittitur: neque tamen absque conditione, sicut vos docetis, sed sicut Christus docet, Si vis ingredi in vitam, serua mandata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea: sicut imitator Christi Paulus docet, qui compati nos oportere scribit, si conglorificari: cõmori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Quòd si tu nunc ab ista tuorum doctrina

Obijcitur locus. Deut. 20. *Respondetur. Differunt promissiones veteris & noui testamenti. Deut. 29.* *Promissiones noui Testamenti non sine conditione. Matt. 19. Ioan. 3. Rom. 8. 2. Tim. 2.*

doctrina discedis, & non solùm ad incredulos & impios, verumetiam ad sceleratos & inobedientes, qui mandata non seruant, eiusmodi promissiones pertinere negas: laudamus te, qui cum Ecclesia Catholica tandem aliquando sentire cœperis, & Christi quàm Lutheri doctrinam vel hac saltem in parte sequi malueris: neque sola fide, sed adiuncta ei obedientia Christianos hoc genus promissiones assequi posse doceas. Verùm non de hoc promissionum genere nunc inter nos agitur: libenter hoc tibi cócedimus, quòd sicut sub lege terrenam, sic etiam hoc tempore gratiæ cœlestem beatitudinem non incredulus tantùm & impius, verùm sceleratus ac inobediens assequitur nullus.

Non ob pastores malos deserenda Cathedra, aut scindenda vnitas.

Quòd autem priuilegiũ Petri præcipuè Cathedræ promissum statim aliquis amittat, simul vt criminis alicuius affinis factus fuerit, nec in eorum, quorum locum tenet, pietatem sanctitatemque successerit, id verò tibi concedemus nunquã. Etiam qui super Moysi Cathedram sedebant Scribas & Pharisæos, quamuis dicerent tantùm, & non facerent, audire tamen Christus voluit: & non magis audiri debebunt qui sedent super Cathedram, quam illa Mosi figurabat, etiamsi dicant & hi, non autem faciant? Dicunt enĩ quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: dicunt bona ex Cathedra Christi, faciunt mala ex pestilentia sua. Absit autem vt Cathedræ sanctitas deseratur, & propter pastores malos gregis vnitas diuidatur. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus. Augustinus autem etiam à perfido fidem aliquem percipere posse docet. Per asinam loqui Dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitijs coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is qui loquitur, non semper conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat: contra tamen atque animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquam potestas ei fuit facta, contra quàm proposuerat veniens ad cuneum prophetarum, in quo Dauid erat, prophetauit & ipse coram Samuële cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerunt sacerdotum principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Caipha quid potuit esse nequius? qui quem scelerate nactus erat pontificatum precio redemptum, gessit etiam sceleratius. Et tamen is cùm diceret. Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quàmlibet esset impius qui sedebat in Moysi Cathedra, certè multò minùs eo destitui credendus est, qui sedet in Cathedra Petri, super quem Christus ædificauit Ecclesiam suã, cuius à Domino cura suscipitur singularis, pro cuius fide propriè supplicatur: tanquàm aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit, aduersus quem nunquam esse portas inferi præualituras promisit veritas. Sed audi Brenti, quid de Vigilio Papa traditum sit annalibus: Per scelus ad Pontificatum is peruenerat. Syluerium enim Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta, de sede sua deturbandum atque in exilium deportandũ curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæresin de sede Constantinopolitana per antecessorem suum Agapetum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret. In huius autem Syluerij locum opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Syluerius constanter facere detractabat, id ipse facturum se, atque Anthemium ad Ecclesiam Constantinopolitanam restituturum promitteret. Res est admiratione digna: Statim vt Petri Cathedrã ascendit, idem illi quod Sauli euenit: nam super eum quoq; factus est spiritus Domini. Cumq; longè alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, posteaquàm promissi fuit admonitus ab Augusta, prius extrema quæque se passurum respondit, quàm vt hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat, restitueret. Cumq; multa probra, multos etiam graues cruciatus famemq; diuturnam in carcere pertulisset, passus est omnia fortiter, quòd multò se grauiora supplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum assequutus, horrendum facinus contra sanctum pontificem Syluerium designasset. Non fuit hic pontifex in primo suo ingressu Caiphę dissimilis: efficit tamen sedis huius Apostolicę priuilegium, vt à fide non potuerit aberrare: quodque prius impiè promiserat, id piè posteà negauit: ac eo, quo Christianum pontificem decebat animo, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri successore de religione statueret.

Iaco. 2.
Aug. li. 1. ca. 2. cõtra literas Petiliani.
Num. 22.
Ioan. 3.
Dei spiritus etiam per malos prophetat, & vera sanctaq; prædicat.
1. Reg. 19.
Matt. 2.
Ioan. 11.
Matt. 16.
Sedens in Cathedra Pet. nõ destituitur aßistẽtia Dei in ijs quæ sunt fidei.
Exemplum de Vigilio Papa.

Quantũ sit priuilegium Rom. Pontificis.

Ex quo videre licet, quantum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis nõ semper immunes fuerint Romani põtifices, obtinuit tamẽ hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quẽadmodũ scribit sanctus Leo, quod hacten⁹ fides Petri nõ defecit,

 nec

nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriè sunt inferorum portæ, nunquàm aduersus hanc sedem hæreses vllæ præualuere, nec deinceps etiam per Dei misericordiam præualebunt. Recensentur quidem à nonnullis, qui cùm in Cathedra Petri sedissent, in fidem eius non successisse, nec ab hæresi dicantur alieni fuisse: verùm falsò notam hanc eis inuri dubitandum non est.

Marcellinus Papa falsò accusatur impietatis. Nam quòd primo loco Marcellinus numeratur, de quo paulò ante fecimus mentionem, eadem ratione dicatur hæreticus Apostolus Petrus, quem & ipsum Christum negasse constat: sed sicut is crimen hoc posteà nō lacrhymis modò, verùm & fuso pro Christi nomine sanguine, cùm eum constanter ad mortem vsque cōfiteretur, expiauit: sic fecit imitator & successor eius Marcellinus. De Liberio negari non potest, sparsum fuisse rumorem, quòd is in constantij gratiam Arianorum errori subscripserit. Verùm id Arianorum commentum fuisse, dubium non est, qui ad confirmandam hæresim suam plurimum id momenti allaturum intelligebant, si tantus ei pontifex subscripsisse crederetur. Certè qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, quamuis Græci, & hoc nomine Romanis Pontificibus minùs æqui, nullam subscripsionis eius mentionem fecisse videntur. So-
Li.2.c.37.hist. crates quidem Constantium Imperatorem præter animi sui sententiam consensisse scribit, vt qui fuerat ab eo pulsus in exilium Liberius, reuocaretur. Fecisset autē hoc ille præter animi sui sententiam, si quod vnum tanto studio ab eo extorquere conabatur, Liberius ipsius voluntati de subscribendo assensum præbuisset? cū nō alia fuerit causa quam-
Lib.2.cap.17. obrem exilio multaretur, nisi quòd id facere recusabat. Porrò Theodoritus quoq; nihil de subscriptione meminit, sed matronarum (inquit) precibus flecti se passus est Imperator, vt optimū Liberiū ab exilio reuocaret. Quid autē opus erat, matronarum precibus Imperatorē flecti, si quod ille mādauit, fecerat Liberius? vt nulla causa foret, cur diutiùs exiliū sustineret. Deinde verò, vocassetne Theodoritus optimum Liberiū, si cōsensisset
Lib.4.cap.15. in hæresim? Sozomenus minùs dilucidè rem explicat: Scribit enim, quòd coēgerit Imperator Liberiū confiteri, non esse patri filiū homousion. Sed non propterea statim fecit Liberius, quia cogebat Imperator. Hoc quidem à Sozomeno nō scribitur. Narratis paulò pòst, quòd Basilius, Eustachius & Eleusius, in vnum scriptum collegerunt, quæ contra Paulum Samosatenum, & Photinum Syrmiensem decreta, & fidem quæ in dedicatione Antiochenæ Ecclesiæ exposita fuerat, quòd nonnulli sub prætextu homousij hæresim clanculum confirmare conarentur, atque hoc pacto Liberium, Athanasium, Alexandrum, Seuerianum, & Crescentem, ad consentiendū adduxerunt. Sunt hæc obscuriùs aliquantò scripta, citiùs tamen ex ijs verbis collegeris, in condemnationem Pauli Samosateni & Photini, quàm in subscriptionem hæreseos Arrianæ Liberium consensisse: cùm præsertim paulò pòst idem scribat Sozomenus, quòd confessionem à Liberio reportabant, excommunicantem eos, qui non secundum essentiam & omnia, filium patri similem pronunciarunt. Cùm enim, inquit Eudoxius, & qui cum eo Antiochiæ Aetianæ hæresi fauebant, epistolam Hosij accepissent, falsò spargebant, quòd & Liberius homousion reprobasset. Fatetur hic Sozomenus, tumorem quidem ea de re, sed falsum tamen sparsum fuisse, cùm non modò non reprobasset homousion Liberius, verūetiam eos qui reprobauerant, è cœtu piorum eiecisset. Sed hæc dilucidiùs tractantur à Nicephoro &
Lib.9.cap.57. ipso Græco qui multis pòst seculis, cùm omnes Ecclesiasticæ historiæ scriptores diligenter priùs legisset, Sozomenum auctorem sequutus, in hunc modum de Liberio scribit: Imperator suadere Liberio, vt filium non esse patri consubstantialem opinaretur, tentauit. Egit id quoq; Basilius, & qui cum eo erant, eamq; rem illi Imperatori, apud quē in magno erant pretio, suggessere: & afferētes ea, quæ vel de Paulo Samosateno, vel de Photino apud Syrmium constituta fuerunt omnia: & præterea formulam fidei Antiochiæ in Ecclesiæ consecratione ob ὁμουσίου causam editam allegantes, veluti contenderent quidam hæresim propriam per prætextū & occasionem homousij instituere, in sententiam suam adducere statuere Liberium, & Athanasium, & Alexandrum, & Seuerianum, & Crescentem, Africanos Episcopos. Non minùs id quoq; conabantur Vrsicius & Valens, & Germinius Syrmiensis Episcopus, & qui præterea ex Oriente ibi aderant. Liberius autem aliam quoque seorsim fidei cōscripsit professionem, quæ omnes ab Ecclesiæ communione arcebat, qui filium patri non secundum substantiam, & per omnia æqualem dicerent. Id propterea fecit, quòd Eudoxius, & qui factionis eius fuere, non ita pridem Antiochiæ propter Aetij hæresin congregati, cùm Hosij epistolam in manibus haberent, plurimùm verborum fecerant, quibus Liberium per calumniam traduxerant, perinde atque τὸ ὁμούσιον cōsubstantiale repudiasset, & patri filium omninò inæqualem dixisset. Quid scribi potuit euidentius ad innocentiam Liberij declarandam? Spargeba-
Lib.1.cap.27. tur quidem rumor de Liberio, sed eum per calumniam traductū fuisse narrat Nicepho-

rus. Quamobrem cùm iisdem temporibus, quibus Socrates & Theodoritus, ecclesiasticam historiam scripsisset Ruffinus, regressum quidem in vrbem fuisse Liberium viuente Constantio commemorat: Sed hoc, inquit, vtrùm quòd acquieuerit voluntati suæ ad subscribendum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscens fuerat exoratus, indulserit, pro certo compertum non habeo. Vixit autem iisdem temporibus Hieronymus quoque: sed si qui temporis illius historiam scribebat, ac diligentius omnia proculdubio scrutabatur, nihil Ruffinus pro certo ea de re compertum habere potuit, verisimile est, multò minus Hieronymum scire potuisse, qui solitariam ferè vitam in desertis locis agebat. Ac fieri potest, quòd quē de Liberio rumorē falso sparsum fuisse scribit Sozomenus, & eum sequutus Nicephorus, quasi reprobasset homousion, & acquieuisset Imperatoris voluntati, perlatus is ad Hieronymum quoque fuerit. Ex quo factum est, vt scriberet is, Fortunatianum Liberium Romanæ vrbis Episcopum pro fide ad exilium pergentem, primùm solicitasse ac fregisse, & ad subscriptionem hæreseos impulisse. *In libr. de viris illustrib.* Simile quiddam euenisse potuit Athanasio quoque, ad quem & ipsum hac de re falsus rumor peruenisse videtur: propterea confictus ab Arrianis, quò & ipse facilius adduci posset, vt homousion reprobaret, cum id à tanto Pontifice factum accepisset. Quę causa fuit illi scribendi, quòd Liberius post exactum in exilio biennium inflexus est, minisque mortis ad subscriptionem adductus est. *Ad solitariam vitam agentes.* Quare quicquid ea de re scribant, vel Hieronymus, vel ante eum Athanasius, quandoquidem id parùm certo rumore cognouerunt, cùm variè rem à variis narratam fuisse constet, maius meritò pondus eorum habere debent testimonia, qui cum temporis illius res gestas literis mandarent, diligentius omnia sunt explorare conati. Certè Augustinus & Optatus in catalogo Episcoporum Romanorum, quem recensent, etiam Liberii meminerint: quod nequaquam fecissent, si quòd hæresi Arrianæ subscripserit, certò constitisset: Dixisset autem Ambrosius, Tempus est soror sancta, ea quæ mecum conferre solis, beatæ memoriæ Liberii præcepta reuoluere, vt quò vir sanctior, eo sermo accedat gratior: si quòd hæresi subscripserit, exploratum habuisset? *Epi. 165. lib. 1. contra Donatistas. Lib. 2. de Virginibus.* Verùm demus factum esse, quod rumore falso tum spargebatur, quòd inductus fuerit ad subscriptionem, certè factum hoc eius ipse excusat Athanasius. Illud ipsum, inquit, & eorum violentiam, & Liberii in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium cùm liberos affectus habebat, satis coarguit. Quę enim per tormenta contra priorem eius sententiam extorta sunt, eæ iam non metuentium, sed ita cogentium voluntates habendæ sunt. Negat Athanasius, Liberii, sed eorum, qui coëgerunt in subscribendo consensionem fuisse, ita vt si maximè verus fuisset rumor hic, qui confictus de eo erat, non alio tamen loco haberi oportuerit propterea Liberium, quàm quo Petrum Apostolum qui Christũ negauit: & quo Marcellinum, qui thura idolis admouit: nec ei crimen hæreseos vlla ratione impingi potuerit, cùm hæreticus is propriè dicatur, *Hæreticus quis propriè dicatur.* qui suo ipsius iudicio condemnatus, sua sponte seipsum eiicit ab Ecclesia, nec eam audire dignatur: quòd se rectiùs quàm vniuersam habet. Idem enim est hæresis Græcè, quod electio Latinè. Quamobrem is dicitur hæreticus, qui sibi nouum doctrinę genus aliquod elegit, qui singulares quasdam opiniones adfert à communi totius Ecclesiæ sensu & consensũ discrepantes, quas ita pertinaciter tuetur, vt orbem vniuersum Christianum cæcitatis potiùs condemnare non dubitet, quàm semel & iterum admonitus errorem suum agnoscere, & ab eo discedere velit. Vbi verò non est electio voluntaria, sed metu quis adigitur, ibi propriè hæresis esse dici non potest. Quod ad Felicem attinet, is, *Defenditur Felix Papa.* cùm in Liberii viuentis locum suffectus fuisset, non est habitus pro pontifice Romano, nec quisquam ciuium Romanorum in ædem orationis est ingressus, cùm ipse intus foret. Quanquam & huic testimonium dant, 1 Ruffinus, 2 Theodoritus, 3 Sozomenus, quòd non tam sectę diuersitate, quàm communionis & ordinationis conuenientia fuerit maculatus: cùm expositam Nicææ fidem incorruptam seruauerit, & in religione prorsus inculpatus manserit: in hoc tantùm accusatus, quòd præter ordinationes, communionem etiam eorum, qui Nicænam fidem violassent, tulerit. Quamuis Socrates coactè fuisse scribat ordinatum. *1. lib. 1. ca. 22. 2. lib. 4. cap. 11. 3. vbi supra. Soc. li. 2. cap. 37*

Anastasio pontifici suspicionē hanc primus cõflasse videtur Gratianus, cuius errorē, vt fit, alii posteà sunt sequuti. *Distin. 19. cap. Anastasius 1. quæstione 1. ca. Dictum est. Anastasio pontifici iniquus est Gratianus in decretis.* Narrat is fabulam quandam, quòd multi clerici se à communione ipsius (sic enim loquitur Gratianus) abegerunt, eò quòd communicasset sine consilio Episcoporum, vel presbyterorum & clericorum cunctæ Ecclesiæ Catholicæ, Diacono Thessalonicensi nomine Photino, qui communicauerat Achatio. Et quia voluit occultè reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percussus est. Vnde fabulam hanc Gratianus descripserit non satis constat: verùm qui libros eius legerit attentius, riuulos eum potius aliorum compilatorum consectatum, quàm ex ipsis fontibus hau- *Cur Gratianus alicubi erret.*

hausisse pleraque reperiet. Nam compilarunt ante eum quoque similes sententias Isidorus, Iuo Carnotensis, & qui præcessit eum Burchardus VVormariensis, Episcopi. Sed commentum hoc Gratiani refellit ipsius Anastasij Epistola, ex qua perspicuum cuiuis esse potest, quod etiam in glossa textus illius legitur, antequàm factus esset Anastasius pontifex, Achatium defunctum fuisse. Qui potuit autem fieri defunctum vt reuocare voluerit pontifex? Nam quod scribit glossator, vt orationes pro eo in Ecclesia fierent, eum Achatium reuocare voluisse: prorsus id absurdum est: & contrarium eius ostendit epistola, quam ad cognominem suum Anastasium Imperatorem scripsit, in qua specialiter Achatij nomen taceri vult: quę sola sufficit ad commentum hoc Gratiani refellendum. Ac adfert is alio loco piam quādam & Catholicam Anastasij sententiam ex illa eius epistola, quam parum Catholicè refutare conatur. Videtur autem eam ex aliquo compilatore potiùs excerpsisse, quàm integram epistolam Anastasij legisse. Nam si legisset integram, in errorem hunc prolapsus non fuisset.

8. Quæst. 1. cap. Dictum est.

Honorius ab hæresi Monothelitarū vindicatur Blond. libr. 9. decad. 1. Sylui. Æneid. 8. 6.

Recensetur inter hæreticos etiam Honorius, quòd is Monothelitarum errorem approbauerit. At vindicant eum ab isto crimine, quotquot ferè temporum illorum res gestas monumentis literarum consignarunt, Blondus, & eius abbreuiator, Æneas Syluius, Sabellicus, Nauclerus, Platina: qui primum hunc pontificem fuisse volunt, qui Monothelitarum hæresim condemnauerit: ac ipso factum auctore narrant, vt Imperator Heraclius in hanc hæresim lapsus, ab errore suo resipisceret, ac Pyrrhum, per quem seductus fuerat, in Aphricam relegaret. At in sexta Synodo Oecumenica condemnatus est, aiunt, Honorius, tanquàm hæresis huius approbator. Quid igitur ad hæc dicemus? Num auctoritati tantæ Synodi detrahendum esse putabimus? Absit. Verùm hoc potius dicemus, quòd in huius ipsius sextæ Synodi duodecima & quartadecima actione dictum fuit de actis quintæ Synodi, quæ sextam hanc præcesserat: quòd in septima eius actione pleraq; per falsarios inserta fuerunt, quæ ne cogitare quidem in mentē venerat vnquam Patribus in illa Synodo congregatis. Quod Græcis facere non insolitum fuisse, testatur etiam Nicolai pontificis epistola ad Michaelem Imperatorē scripta: testatur & Anastasij prę fatio in octauam Synodum: quin & ipsi confitentur hoc Græci, qui conuenerant in Concilio Florentino. Questus est autem etiam ante mille annos Leo primus Pontifex Romanus tale quiddam de sua, quam ad Flauianum Constantinopolitanum Episcopum dederat epistola, factum fuisse. Cęterum quod potest adferri fortius argumentum ad hoc crimen, quod impingitur Honorio, diluendum, quàm ipsius Agathonis epistola? cuius Patres in sexta Synodo congregati sententiam sunt sequuti, quòd in ea per Agathonem Petrum loqui dicerent. In qua cùm Agatho perstrinxisset hæreseos Monothelitecæ Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Petrum, Paulum, Constantinopolitanos Episcopos, ad Imperatores his verbis vtitur. Eximenda proinde, ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperij de talium doctorum erroribus, vt Euangelicam atque Apostolicam Orthodoxę fidei rectitudinem, quę fundata est supra firmam petram, huius beati Petri Apostolorum principis Ecclesiæ, quæ eius gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, &c. Ac non procul ab initio eiusdem epistolæ: Hæc est, inquit, veræ fidei regula, quam & in prosperis & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquilissimi imperij, Apostolica Christi Ecclesia: quę per Dei omnipotentis gratiam, à tramite Apostolicę traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permansit: secundum ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Euangelijs fatus est, Petre Petre, inquiens, Ecce Sathanas expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, &c. Quęso te Brenti, aususne fuisset sic sanctus ille Pontifex in facie totius Ecclesiæ gloriari, quòd ab omni errore Petri sedes illibata permanserit, quòd à traditionis Apostolicæ tramite nunquam errauerit, nec vnquam hæreticis nouitatibus deprauata succubuerit, si eius ipsius hęreseos, quam in illa epistola confutauit primus approbator fuisset Honorius? inter cuius mortem, & illud tempus, quo sexta synodus est habita nondum anni sexaginta intercesserant. Nonne veritus fuisset, ne quis ei obijceret? Quàm tu tantopere Cathedram extollis, quàm nunquam hæreticis nouitatibus deprauatam succubuisse scribis, ab ea ipsa quam nunc tu refellis, hæresis est approbata. Certè nec tam rudis fuit Agatho pontifex,

Octa. syn. sessione. 20.

Sex. syno. Actione. 4. Ibidē Actio. 18. Agathonis Episcopi verba pro Cathedra Petri.

Luc. 22.

tifex, vt ignorare potuerit, si quid eiusmodi factum esset: nec tam audax, vt si sciuisset aliquid, ita confidenter de eo gloriari vellet, quòd semper ab omni errore illibata sedes hæc permanserit. Deinde verò scripsit Photius Patriarcha Constantinopolitanus epistolam ad Michaëlem Bulgariæ principem de septem Synodis. Oecumenicis, & qui sint in singulis hæreseos condemnati, recenset. Vbi ventum est ad sextam, omnes quidem alios hæreseos Monothelitic æ condemnatos enumerat, Honorij verò nullam prorsus facit mentionem. Quem silentio non præterijsset homo Græcus, & Romanorum Pontificum æmulus, si quid eiusmodi de eo compertum habuisset. Ac vt verum esse concedamus, quod eius generis aliquid scripserit Honorius, certè priuatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilij sententia, nihil ea de re maturè fratrum Concilio decreuerat. Quòd si quid verò tale facit Pontifex, si priuatim tradit aliquid, non est id petræ protinus impingendum, de qua illa Christi verba sunt: Portę inferi non præualebunt aduersus eam.

Quod adfertur de Benedicto vndecimo, non indiget longa refutatione, cùm nusquã reperiatur aliquando ei hæreticum dogma obiectum fuisse, quin nouem illis mensibus, quibus Ecclesię præfuit, piè sanctęque pontificatum administrasse perhibeatur.

Sed neq; de Ioanne vigesimo secundo, quicquam eiusmodi verè dici potest, quin illi potiùs, qui hanc illi notam conati sunt inurere, Marsilius Patauinus, & Guilhelmus Okkam, hæretici sunt habiti.

Repertus est autem qui Eugenium quoque quartum inter hæreticos recenseret: Sed quę profertur illius hæresis? Censuit Ferrariã Basilæa conciliũ esse transferendum. Scilicet in hoc fidei cardo vertebatur, Basilææ'ne, an Ferrariæ Concilium haberetur? Iusta certè causa, quamobrem hæreticus cēseretur. Sic istos nihil non comminisci pudet, dum pontificum auctoritatem eleuare queant. Quis autem hanc Basiliensi Concilio dedit auctoritatem? quod Oecumenicum fuisse non constat: neq; ratum deinceps est habitum, quod in illo fuerat, hac quidem de re constitutum. Quin magis illud est agnitum pro legitimo Concilio, quod sub id ipsum tempus Ferrariæ fuit celebratum, ac paulò pòst Florentiam translatum: in quo tamen factum est operæprecium, quod erat inter Græcos & Latinos dissidium, eo sublato.

Hinc videre licet, quàm anxiè quærentes hæretici, quàm doctores nihil inuenire potuerint, quo demonstrarent in Cathedra Petri, per mille quingentos annos & amplius sedisse quenquam aliquando, qui diuersum à Petri & successorũ eius doctrina docuisset, quique conuictus alicuius hęreseos fuisset: cùm tamen intereà vel ipsa luce sit clarius, ex Cathedra Lutheri intra non totos quadraginta annos prodijsse satanismum illum omnem, quem initio libelli huius enumerauimus. Successerunt igitur omnes pontifices Romani, si minus in pietatem & sanctitatem, saltem in fidem & doctrinã Petri: quam & non aliam publicè semper sunt professi. Nam quid in corde cuiusque clausum fuerit, eius est solius iudicium, qui scrutatur corda & renes. Exigit autem hoc à nobis Christiana charitas, vt benè de cunctis existimemus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè proferri videmus. Cuius vos charitatis si vel micam haberetis Brenti, ab istis tam scurrilibus iocis abstineretis proculdubiò. Quę est enim ista dicacitas, vel scurrilitas potiùs, Petrum à Soto Petrum Asotum, Cardinales vocare carnales? Scilicet vos estis homines illi verè spirituales, quibus nihil est commune cum carne & sanguine: qui sic omnem carnis curam abiecistis, vt etiam ad Euangelium prædicandum parum vobis idonei esse videamini, nisi per incæstum sacrilegium sub honesto coniugij prætextu, cum nonnis etiam monachi plerique copulemini? Tales cùm sitis, alios vocare carnales nihilominus audetis: & legitimi successores Apostolorum vobis esse videmini: cùm Apostolos etiam legitimas vxores abiecisse constet, simul vt Christum sequi cœperunt, quò magis esse possent ad Euangelium prædicandum expediti. Non imus hoc inficias Brenti, errare nonnunquam in eligendis pontificibus & Cardinales & Canonicos: quid autem si vulgus eligat belua multorum capitum, si magistratus, si princeps? num & isti non æquè sunt errori obnoxij? num eos carnis & sanguinis expertes esse putas? Si legisti quæ scribit ea de re in tertio libro de sacerdotio Ioannes Chrysostomus, qualis melioribus etiam illis temporibus populi fuerit electio, cognoscere potuisti, cuius Babylonicam confusionem veritus Augustinus, quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat: Valerio, sic viuens adhuc Ecclesiæ suę de successione prouidere maluit, quàm vita functus plebis iudicio rem permittere. Prauum est & inscrutabile cor hominis. Fieri potest, etiam cùm nihil aliud in eligendo spectatur quàm pietas & sanctitas, vt erretur nihilominus, piusq; videatur & sanctus, qui pius & sanctus non est. Fieri potest & hoc, vt vel carni & sanguini vel affe-

ctioni

Nullus pontificum à fide Petri aberrauit.

Hier.17.

Christianæ charitatis est nemi nem facile dam nare, nedum põtificem.

Dicacitas et maledicentia Brentij.

Lutheri discipuli quam spirituales.

De pontificum electione.

Chrysost.

Aug.epist.110.
Hier.17.

ctioni plusculum indulgeatur in eligendo. Cæterùm vt aut eligatur hęreticus, aut qui Catholicè electus est sedens in Petri cathedra pontifex, hęresim apertè profiteatur, non facilè fieri posse credent hi, quibus persuasum est, efficatiorem fuisse, quàm pro Petro fudit ad patrem suum cœlestem orationem Christus, vt ne deficeret fides eius, quàm vt pro sua reuerentia non exaudiri potuerit.

Pontifex factus hæresim non profitetur.

Luc. 22.

Quamobrem nihil est quòd illas contra nos sententias coacerues: Non sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Non omnes Episcopi sunt episcopi. Non facit Ecclesiastica dignitas Christianum. Auferet Dominus nomina sacerdotum cum sacerdotibus, qui frustrà sibi blandiuntur in Episcopali nomine, & presbyterij dignitate, & non in opere, qui malis operibus sua nomina destruunt. Nam & nos tibi cum tuo magistro Luthero respondebimus, quod ille Picardis aliquando respondit: Scimus heu nostrum casum & dolemus, non autem sicut hęretici fugimus, & semiuiuum relinquimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei, & proditores Christi. Si Christus fecisset sicut vos fecistis, quis vnquam saluatus esset? Sic Picardis vicinis suis hęreticis Romano fœtore gaudentibus (sic enim ipse loquitur) respondit aliquando Lutherus. Vtinam autem quas tu sententias produxisti, minùs in mores nostros quadrare possent. Sed intereà non minùs verè contra vos eadem omnia proferri possunt, qui cùm nouum quoddam Euangelium, quod sub scamno tot seculis latuisse dicitis, in lucem nuper adeò produxeritis, nullum tamen adhuc nouum & eximium sanctitatis vestræ specimen exhibuistis. Vide autem Brenti, num dogmati vestro consentanea scribas. Fidem enim tantùm à vestris exigitis, & eam sufficere solam putatis: cur à nobis opera prætereà requiritis?

De indignis sacerdotibus distinctione. 40. cap. Non est facile. Hier. ad Heliodorum episto. 1. Hier. in Zoph. 1. Lutherus in resolutionibus super propositionem. 89.

Estne autem hoc modestiæ Christianæ, quòd venerabilem virum Petrum à Soto tam scurriliter insectaris, quòd dixerit, Totam quidem Ecclesiam, non autem singula membra, certam habere promissionem Christi & gubernationis Spiritussancti? Sic enim insultas homini: Quid hic noui? Imò quid blasphemiæ auditur? Amabo te existimásne Asotum adhuc sana esse mente? Ecclesia habet promissionem præsentię Christi, & gubernationis Spiritussancti: tota quidem, non autem singula eius membra. Cùm ergo Asotici Pręlati conueniunt, necesse habet Christus iuxta promissionem suam pręsto adesse, necesse habet & Spiritussanctus eum conuentum gubernare: cùm autem inuicem à se iterum digrediuntur, & ad sua quisque reuertuntur, digreditur etiam Spiritussanctus, & reuertitur ad sinum Trinitatis suę, vt ne plumam quidem apud Pręlatos post se relinquat. Immanè, quantus hic est stupor, quantus furor. Toti Ecclesię pręsens est Christus, non autem singulis eius membris. Tota Ecclesia gubernatur à Spiritusancto, non autem singula eius membra. Ac si quidem sermo est de Ecclesia Asotica, certè nec Christus, nec Spiritussanctus pręstò adest vel toti, vel singulis membris eius. Si autem sermo est de vera Ecclesia Christi, profectò sicut Christus adest toti, ita adest etiam singulis eius membris. Et sicut Spiritussanctus gubernat totam, ita etiam gubernat singula eius membra. Si quis, inquit Paulus, Spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Nonne scurram hic agere potius videtur Brentius, quàm qualis videri vult Euangelij pręconē? Sed quò melius res intelligi queat, ipsa Petri verba adscribemus. Dixerat Brentius in confessione sua quòd Ecclesia certam habet promissionem perpetuę pręsentię Christi, & gubenatur à Spiritusancto. Petrus hoc scholion addidit. Verùm est, tota, non verò singula membra. Quòd si tota, maximè vbi tota conuenit, veraciter curatura & inquisitura quæ ad salutem pertinent: quod fit in concilijs. Vnde illa specialem promissionem habet: Vbicunque sunt duo vel tres, &c. Quæcunque igitur concilia sint, siue Prouincilia, siue Episcopalia, hanc habent promissionem: sed Vniuersalia hanc, quæ fit toti Ecclesiæ: Portæ inferi, &c. Quid est quod in ij verbis pium lectorem offendere queat? Num quòd in veritate inuestiganda, cuius rei causa potissimum concilia cōuocantur, certiorem promissionem perpetuę præsentiæ Christi, qui veritas est, habere dicit Petrus totam Ecclesiam, quàm vnum aliquod eius membrū? Id si falsum est, cur igitur tu Brenti, in ijs quæ proximè pręcesserūt, magnam esse legitimorum Conciliorum auctoritatē scripsisti? quę certè nihil habebunt eximium, si peræquè certā Christi perpetuæ pręsentiæ promissionem habent singula mēbra, si peræquè perpetò gubernantur à Spiritusancto, quo ad veritatem inuestigandam. Cur autem dixit Christus, Vbicunq; sunt duo vel tres: & non potius: Vbicunque est aliquis vestrum; si perinde præsens est semper singulis, atq; multis in vnum locum congregatis? Quorsum autem attinet Concilia congregare, si perinde pręsens est perpetuò Christus vnicuique membro seorsum, atque toti corpori Ecclesię? Quin Ecclesiæ membra sint etiam agri-

Scurrilis Brentij oratio in Sotum.

Responsio, promissionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis spiritussancti esse penes totam Ecclesiam, & non eius membra singula, quo ad veritatem inuestigandam.

agricolæ, credo non negabis. Cùm itaque iuxta tuam sententiam, etiam eorum quisque promißionem habeat perpetuæ Christi præsentiæ, quid ex eo consequitur aliud, quàm vt æquè poßit etiam agricola, quibuscunque de rebus ambigitur, in causa fidei definire, atque legitimum concilium: nec minor illius, quàm legitimi Concilij sit auctoritas? Stulti igitur fuerunt Apostoli, qui Concilium Antiochiæ primum congregauerunt: *Act.15.* stulti Patres illi, qui Nicææ, Constantinopoli, Ephesi, Calcedone tot numero de causa fidei definituri couenerunt. Quid enim erat necesse tantos facere sumptus, tot itineris molestias, tot labores perferre, si perequè certam Christi præsentiç promißionem habuerunt singuli seorsum habitantes, atque vnum in locum omnes congregati? Deinde verò si certam habent perpetuæ Christi præsentiæ promißionem singula veræ Ecclesiæ membra, qualem tu putas esse vestram Lutheranam: quæso te Brenti, fuit ne tum in singulis præsens Christus, cùm plurima & ea prçstantiora Ecclesiæ vestræ membra, partim ad Zuinglianam, partim ad Munceranam, partim ad Suenckfeldianam, partim ad Campanam, fidémne dicam an perfidiam, ab errore vestro defecerunt? Aut fatearis oportet Brenti, præsentem etiam tum Christum istos habuisse, cùm hos tam fœdos errores vestris erroribus reiectis, amplexi sunt, etiam tum eos à Spiritusancto fuisse gubernatos: aut verũ scripsisse Petrũ cõcedas, qui negat, certá perpetuç Christi præsentiç promißionem habere singula membra, quàm certum est habere totam Ecclesiam. Vidésne iam quorsum tibi tua dicacitas reciderit? in quas ipse te salebras conieceris? quemadmodum ex illis explicare te non poßis? dũ homini pio piè de rebus diuinis differenti grauißimum blasphemiæ crimen impingere, stuporem, furorem adscribere, sanamque mentem & sensum communem detrahere non vereris. Neq; verò negauit Petrus, præsentem esse Christum singulis membris, & à Spiritusancto singula membra gubernari: verùm de re proposita loquebatur, de eo quod scriptum à te fuerat, Ecclesiam habere certam promißionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis Spiritussancti. Quòd perpetuò sit præsens Christus, quòd sic ab eo perpetuò gubernentur singula Ecclesiæ membra, vt à fide nunquam aberrare poßint, sicut gubernari Concilium legitimè congregatum nemo pius dubitat, hoc est quod Petrus à Soto rectè negat. Neque verò tu ignorabas hoc Petrum dicere, verùm ad inuidiam illi conflandam fecisti more vestro, vt calumniam hanc adhiberes, & ipse cõminiscereris aliquid, quod rectè posses oppugnare. Quç causa etiam fuit, vt quod in confeßione tua sic scripseras: Ecclesia certam habet promißionem perpetuæ prçsentiç Christi: sublata vocabula Perpetuæ, poneres in confutatione Promißionem præsentiæ Christi. Atqui quin præsens adsit Christus in veris membris suis etiam singulis, quæ templa sunt eius, in quibus habitare dignatur, neque Petrus à Soto, neque pius quisquam, qui modò sanç sit mentis, negat. Quòd autem perpetuò prçsens adsit, quòd çquè præsens adsit ad veritatem inueniendam singulis, atque præsens adest vniuersis in concilio legitimo congregatis: id verò negat Petrus: negant etiam omnes qui vel sensu communi sunt prçditi. Itaque nihil ad rem faciunt quæ in testimonia profers è scripturis. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Nemo *Rom.8.* enim contradicit. Sed audi quid idem dicat Apostolus: cùm enim præmisisset: Nemo *1.Cor.12.* potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritusancto, subiunxit: Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autẽ spiritus: & diuisiones ministrationũ sunt, idem autẽ Dominus: & diuisiones operationũ sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu: alij gratia sanitatũ in vno spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Adhoc igitur vt dicamus, Dominus Iesus, ex çquo Spiritumsanctum accepimus omnes, quotquot membra sumus Christi corporis Ecclesiæ. Nam qui non confitetur hunc Ecclesiæ membrum non est. Ad hoc autem vt prophetemus, vt scripturas interpretemur, vt de fidei controuersijs definiamus, non ex çquo Spiritumsanctum accepimus omnes. Nam nec Episcopi, nec doctores, nec prophetæ sumus omnes. Quin & ipsis prophetis non semper præstò adfuisse Spiritumsanctum legimus, quo nonnunquam eos destitui, documento nobis esse potest Helisæus, qui cùm flentem vidisset Sunamitidem, causamque nescisset, ad puerum qui volebat eam prohibere dixit: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Neque tum solùm, verùm etiam cùm de futuris eum requisiuisset Iosaphat, spiritus ei prophetiæ defuit, vt necesse haberet psaltem adhibere. Sic alteri prophetæ prçstò quidem adfuit Spiritussanctus, quando missus contra Samariam, quæ fuerant illi ventura mala nunciauit: *2.Reg.7.*

Etiam Prophetæ spiritu nonnunquam destituuntur. *4.Reg.4.* *4.Reg.3.* *4.Reg.13.*

non

non autem adfuit,cùm pseudoprophetæ cuiusdam persuasionibus adductus,panem i
eius domo comedit,quod eum facere Dominus prohibuerat. Cuius mandati transgres
si pœnas luit à leone occisus. Sic & Nathan Propheta visus est Spiritusancto destitutus
cùm interrogatus à Dauide rege,num ędificare sibi templum liceret,respondit,nihil in
pedire,quò minus faceret quod in corde suo deliberatum haberet: quem errorem suun
posteà correxit, cùm eum ædificare prohibuisset. Ex his cuius perspicere licet, si proph
tis etiam non semper præstò adest Spiritussanctus,multò minùs eum præstò adesse per
petuò singulis Ecclesiæ membris,qui non solùm vbi vult,sed etiam quando vult,& pe
Ioan.3. quos vult spirat: sæpe vt sanctos deferat, inspiret autem eos, qui sunt procul ab omn
sanctitate remoti,sicut inspirasse legitur Balaam,Saulem,virum illum arrogantem He
Num.22. liu,Caipham,& alios peruersos homines. Est quidem ita, quòd sicut nullum est mem
1.Reg.10. brum in corpore quod non sit particeps aliquo modo sensus & motus à capite,sic nul
Iob.27. lus est mortalium in Ecclesia,qui non sit particeps alicuius gratiæ Spiritussancti . Cæ
Ioan.11. terùm in quo simul omnes gratiæ concurrent,præter vnum Christum Deum & homi
nem,nemo fuit mortalium: quanquam spiritum veritatis Apostolis præstò semper sin
Christus maximè præsens in Concilijs. gulis adfuisse non negamus. Vbi verò simul conueniunt omnes,ibi pręsens adest Chri
stus,ibi præsens adest Spiritussanctus cum omni genere gratiarum. Nam quod vni de
est,pensatur in altero: ac sæpe quod non reuelatur ducentis aut trecentis viris excellen
ti prudentia doctrinaq; præditis,vni alicui nō doctissimo reuelatur:in cuius posteà se
Matt.11. tentiá sic impellente Spiritusancto,pedibus eunt alij multò doctiores, Sic absondit pl
raq; Spiritussanctus à vobis sapiētibus & prudētibus,& reuelat ea paruulis. Quod eti
in synodo Nicæna factum legimus,vbi quidam ex Confessoribus (libet autem Ruffin
Ruff.li.1.ca.3. Ecclesi.historiæ. verbis vti) simplicissimæ naturæ vir,& nihil aliud sciens nisi Iesum Christum,& hun
crucifixum,qui fuerat inter cæteros auditores Episcopos,insignem quendam philoso-
phum,quem ex doctoribus nemo disputando superare poterat,sic breui quadam ora-
tiuncula costrinxit,vt obstupefactus ille virtute dictorum,ad alia mutus omnia,solùn
hoc respondere potuerit,ita sibi videri,nec aliud verum esse,quàm quod Episcopus il
le dixerat, Iámne igitur intelligis Brēti,quàm verè Petrus dixerit,certam perpetuę Chri
sti præsentiæ & gubernationis Spiritussancti promissionem, quo ad inuestigandum
veritatem,de qua potissimùm agitur in Concilijs,habere quidem totam Ecclesiam, nō
autem singula membra? Nihil enim dixit aliud Petrus, quàm quod etiam Caluinum
vestrum fateri veritas coëgit: qui se minimè negare scribit,quin tota fidelium societas,
multiplici donorum varietate instructa,longè ampliori & vberiori cœlestis sapientiæ
thesauro prædita sit,quàm seorsum singuli: quodque multo antè dictum ab Augusti-
no fuisse commemoramus,qui Deum alloquens his verbis vsus est: Veritas tua nec mea
est,nec illius aut illius:sed omnium nostrum,quos ad eius communionem publicè vo-
cas. Hoc enim dicere videtur Augustinus,quod ibi semper pręsto Christus adest,qui ve
ritas est,ibi semper Spiritussanctus præsto adest,qui spiritus est veritatis,vbi conueniūt
omnes,vbi simul in vnum locum tota congregatur Ecclesia: cæterùm in singulis mem-
bris,neque Christus veritas,neque spiritus veritatis præstò semper adest,cùm de singu-
Psal.115. lis membris scriptum sit,quòd omnis homo mendax: de tota verò Ecclesia,Portæ infe-
Matt.16. ri non præualebunt aduersus eam . Iudica nunc tu Brenti , vter vestrum fuerit cùm ista
scriberet, sensu communi destitutus? Petrusne,qui dixit idem quod scripturæ consen-
taneum dictum anteà fuerit ab Augustino, quod & lumen ipsum rationis indicare vi-
detur:an tu,qui tam scurriliter manifestam veritatem oppugnas? Quod si verum est,sin
gula membra certam habere promissionem perpetuæ præsentiæ Christi, & guberna-
tionis Spiritussancti,falsum sit oportet quòd à Propheta dictum est: Omnis homo men
dax. Nam simul in eodem & veritas Christus,& mendacium, cuius pater est diabolus,
inesse non possunt: Nec erit vllum Ecclesiæ membrum,quod labi,errare,decipi queat,si
nunquam pręsentia Christi,qui veritas est,destituitur. Vnde ergo tot hæreses quot enu
merauimus? quæ non aliunde ferè,quàm ex vestra schola VVittembergensi prodierūt?
Aug. in epistola ad Hieronymū. Quin & illud falsum sit oportet,quod ex Augustino proferre sæpè soletis,solis scriptu-
rarum libris, qui canonici vocantur, hunc timorem honoremque deferendum esse, vt
nullus eorum auctor scribendo aliquid errasse firmissimè credatur. Cur enim nō idem
credamus de singulorum Ecclesię membrorum & scriptis & dictis, si certam habent
singula promissionem perpetuæ præsentię Christi: qui cùm sit veritas, neque falli po-
test,neque fallere? Nos verò libenter Augustini sentētiæ subscribimus,vt quem ille vult,
honorem scripturis Canonicis habeamus, cæterùm sicut singula Ecclesiæ mēbra, quam
libet excellenti fuerint & vitæ sanctimonia & doctrina prædita, posse tamen errare cre
dimus: sic vbi tota cōuenit Ecclesia; quam certam habere promissionem perpetuę prę-
sentię

sentię Christi, & gubernationis Spiritussancti, nemo pius ambigit, ibi nullum in fidei dogmatibus errorem admitti posse, certum & indubitatum habemus. Quamobrem illius Decretis proximum à scripturis canonicis locum tribuimus, & ab eodem ea Spiritusancto profecta credimus, quo fuerunt inspirati, qui scripturæ canonicæ libros ediderunt. Sed de re quæ vel ipsa luce clarior est, plura nos verba facere necesse non est.

Facit iam deinceps Brentius, quod facere solent qui malas causas defendendas susceperunt, & consarcinatis è scriptis Gregorij Nazianzeni, Basilij, Nicephori, Socratis, Bernardi, Adriani Papæ, delectorum quorundam cardinalium & legatorum sedis Apostolicæ, qui præsidebant in concilio Tridentino, quibusdam sententijs contra vitam & mores corruptos Episcoporum, & eorum qui sedent ad Ecclesiæ gubernacula, quandoquidem alia ratione non potest, vel hac saltem ordinem Episcoporum & sacerdotum in odium, inuidiam & contemptum omnium adducere conatur: quod in causa suæ diuisionis defendendæ facere semper hæreticis vsitatum fuisse, in quadam epistola scribit Augustinus. Cur autem non à Paulo potius exorsus es Brenti, quàm à Gregorio Nazianzeno? quò sic iam inde à Pauli temporibus nunquam Episcopis præstò Spiritumsanctum adfuisse demonstrares. Nam & ipse de ijs qui suo tempore Dei regebant Ecclesiam, ad eundem propè modum questus est. Cùm enim dixisset, Spero me Timotheum citò mittere ad vos, vt & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt subiunxit e uestigiò. Neminem enim habeo tam vnanimem, qui syncera affectione pro vobis solicitus sit. Mox & rationem addidit: Omnes enim, inquit, quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Vides quòd eadem ferè fuit Pauli de suis collegijs querimonia. Neque tamen ideò tales omnes fuerunt, qui cum Paulo tum erat. Erat enim cum eo Lucas & Epaphroditus, quos constat non quæ sua sunt quæsiuisse, sed quę Iesu Christi: sed quia plures eiusmodi fuerunt in eius societate, nimirum Demas, qui dereliquerat eum, diligens hoc seculum: Hymenæus, Alezander Ærarius, qui multa mala ei ostenderat, & alij, quorum in hac ipsa meminit epistola, qui ex contentione Christum annunciabant non syncerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis eius ideò, qui scripturæ mos est, dixit de nonnullis, tanquàm de omnibus, quemadmodum etiam Hieremiam fecisse legimus: A minore vsque ad maiorem, inquit, omnes auaratiæ student, & à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Quid ergo dicemus: quia tales erant etiam Pauli temporibus magna ex parte verbi ministri, num eis propterea Spiritussanctus defuit? num ideò iugum eorum fuit ab omnibus excutiendum? Non ita docuit Apostolus: sed cùm questus esset de ijs, qui Christum ex contentione prędicabant, non syncerè. Quid enim, inquit: Dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annũcietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Qui tum annunciabant Christum, faciebant id animo minimè Christiano: nihil enim aliud spectabant, quàm vt capto vinctoque Paulo, maiorem adderent afflictionem: vt ex Euangelij profectu maius illi conflarent odium, & eum in vitæ suę discrimen adducerent. Neq; tamen ideò Paulus eos audiri prohibuit: quin quacunq; tandem occasione Christum per eos annunciari gaudebat. Huius exemplum imitari te Brenti oportebat, vt gauderes potius cũ Paulo, si vel per occasionẽ Christus esset annunciatus, quàm tot virorũ doctorũ sententias coarceruares, quibus, quorũ opera fit vt Christus annuncietur, eos in odiũ & cõtemptũ adduceres. Quanquam quod ex Gregorio Nazianzeno profers & Basilio, de vestris hi scribunt, hoc est, de hęreticis non de Catholicis Episcopis. Fuit enim idẽ propè tunc qui nunc est Ecclesiæ status: quin deterior etiã, quàm sit hoc nostro seculo, cùm nõ aulę tantùm & ciuitates infectæ, verùm ne ipsi quidem Reges & Imperatores ab hęresi fuerint intacti. Sicut igitur subinde nũc instituũtur. Colloquia, sic illo quoq; tempore fuisse factũ, etiã ante Gregoriũ quęsti sunt, Athanasius & Hilarius. Tales igitur Synodos siue cõgressus deinceps fugere se velle scribit Gregorius. Nunc audi quid in ea, quę proximè sequitur epistola, scribat Basilius: Vnũ iam crimẽ est, inquit, quod vehementer punitur, si paternas quas traditiones diligenter obseruet. Nõ impugnamur propter pecunias, nõ propter gloriæ splendorem, nõ propter aliud aliquid rerum temporaliũ, sed propter cõmunem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidem in acie ac certamine stamus. Domus precationũ clausæ sunt, altaria cultu spirituali vacant, nulli ampliùs christianorum cœtus, nulla ampliùs doctorum præsidentia. Cessarunt doctrinę salubres, cessarunt panegytes, hymnodię nocturnę non habentur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non sit neq; princeps, neq; propheta, neq; pręses, neq; oblatio, neq; incensum, neq; locus, in quo coram Domino possit offerri sacrificium. Quæso te Brenti, quos hic notat Basilius? vosne, an nos, qui per Dei gratiam sumus Catholici? Quod nobis grauius crimen obijcitis, quàm quòd paternas traditiones diligen-

Hæreticorũ mos est de cleri vitijs & abusibus libenter loqui.

Aug. 137. epist.

Etiã ætati Pauli Clerus non carebat vitijs.

Philip. 2.

2. Tim. 4.

1. Tim. 1.

Philip. 1.

Hier. 6.

Deterior olim Ecclesiæ status quàm hodie Colloquia de Religione patribus improbata.

Greg. in epi. ad Procopium.

Basil. epist. 70.

Quod nũc fit ab hæreticis, olim quoque factum.

ter obseruamus? Deinde qui sunt alij quàm vos apud quos altaria spirituali cultu va-
cant, apud quos cessarunt doctrinæ salubres, nec habentur hymnodiæ nocturnæ: apud
quos neq; oblatio est, neq; incensum, neq; locus, in quo coram Domino possit offerri
sacrificium: apud quos ipso etiam sacrificij nomine nihil est abominabilius? Vides igi-
tur quòd de vestris hæc maioribus, non de nostris scripsit Basilius: quodque sicut antè
semel & iterum, sic & nunc testimonium ipse contra te produxisti. Iam quod adfers ex
Nicephori & Socratis Ecclesiastica historia, demus tibi hoc erratum fuisse à Theophi-
lo, & ab illo alio, quid aliud ex eo consequetur, quàm verum esse quod Petrus à Soto
scripsit Ecclesiam totam, non autem singula eius membra: falsum autem esse quod asse-
ris, tu singula Ecclesiæ membra certam habere promissionem perpetuæ præsentiæ Chri-
sti & gubernationis Spiritussancti. Certè neq; Petrus à Soto affirmauit hoc vnquam,
neque nos in ea sententia sumus, vt putemus errare non posse, si quis successit Episco-
po Catholico: qui si quod à suis antecessoribus sibi traditum per manus accepit, id ipse
non retinet, quin ei contrarium docet, aut facit aliquid, grauiter eum errare non diffite-
mur. Non enim satis est in locum Episcopi Catholici successisse, nisi catholicam etiam
eorum doctrinam, quibus successisti, retineas. Et vos Brenti, quo iure, quáue iniuria suc-
cessistis in Ecclesijs plerisq; sacerdotibus Catholicis, neq; tamen propterea vos non de-
lirare dicimus, quandoquidem ab eorum pia doctrina recessistis, neq; patrum nostro-
rum, qui ijdem & vestri fuerunt, traditiones retinetis: quin quòd ab eis non discedere
nolumus, per summam iniuriam grauissimum nobis idololatriæ crimen objicitis: haud
aliter atq; Catholicis olim Arrianos fecisse scribit Basilius. Quæ verò proferuntur ex Ber-
nardo & alijs, qui de corruptis moribus nostris nostro seculo scripserunt, vtinam ea re-
fellere liceret, sed veriora sunt pleraq; de multis, quàm vt refutari queant. Verùm (quod
Semper in Ecclesia bonis permixti mali. aiunt) ab ouo tibi Brenti exordiri licebat. Nam ab orbe condito semper in Ecclesia bo-
nis mali permixti fuerunt. Quòd enim eadem sit eorum qui præcesserunt, & qui secu-
ti sunt Christum natum Ecclesia, nec ignoras tu, nec diffiteris proculdubio: temporum
tantùm discrimen, fides fuit prorsus eadem. In venturum illi credebant, nos in eum qui
Gen.4. iam venit Messiam credimus. Quamobrem si vel à primo parente nostro sumas initiũ,
cùm is duos filios habuerit, alterum fraterna cæde manus suas contaminasse reperies. In
Gen.9. arca verò sua cum tribus tantùm filijs suis fuit Noë: quorum tamen vnus tam fuit ab
omni pietate remotus, vt verenda detegere sui patris, & eum habere ludibrio veritus non
sit. Abraham & ipse duos habuit filios, quorum reprobus alter eijci vnà cum matre sua
Gen.29. iussus est. De liberis autem Isaac nonne dicit Dominus per Prophetam: Iacob dilexi, E-
Mala.1. sau autẽ odio habui? Iam in domo Iacob quàm turpe flagitium vnus ex filijs designa-
rit, ex Genesis libro, quàm ex nostra commemoratione te cognoscere malumus. Sed &
Gen.49. reliqui fratres ferè omnes cum ære paruo fratrem suum Ioseph vendidissent, quantum
Gen.37. in ipsis erat, eum perpetuæ seruituti manciparunt. Sanctus autem ille Dauid (vt interim
1.Reg.2. silentio prætereamus, quæ de Heli, deq; Samuelis filijs narrat historia) quot & quanti
In secundo Regum. sceleribus coopertos filios habuerit, ex eadem Regum historia videre licet. Quid verò
faciunt aliud sancti Prophetæ ferè omnes, quàm quòd sui quisque seculi mores perdi-
tissimos accusat? in quos ita sæpe grauiter inuehuntur, vt neminem superesse dicant, qui
non declinauerit, qui non auaritiæ studeat, qui non dolum faciat. Quid autem nato
Ioan.6. Christo, num esse vitia desierunt? Elegit ipse sibi Christus duodecim, vnus ex eis erat
Acto.6. diabolus. Elegerunt septem diacones Apostoli, fuit vnus ex eis longè spurcissimus hære-
Phil.2. ticus. De Paulo iam diximus, quemadmodum is questus fuerit, neminem habere se, qui
germanè de grege foret solicitus, quòd omnes quæ sua sunt quærerent, non quæ Iesu
Christi. Vetus itaque fuit hic rerum status Brenti. Ab orbe condito semper in Ecclesia
bonis mali permixti fuerunt, & sicut huius seculi sapiens quidam dixisse fertur, plures
Matt.20. mali. Quod ipsius dictum etiam æterna sapiẽtia comprobauit, cùm diceret: Multi sunt
vocati, pauci verò electi. In cœlum conscendas oportet, si vis locum, vbi nulli sunt ma-
Iob.4. li, reperire, quanquam & ex illo ceciderunt angeli. Quòd si qui seruiunt Deo, non sunt
stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem, quantò magis hi qui habitant domos lu-
teas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea? Omnes declinaui-
mus Brenti, & inutiles facti sumus: non est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum.
Ante bis mille annos dictum est hoc, & fuit multò antè verum, quàm dictum esset, &
est nunc quoque verius quàm vellemus. Quid igitur? Num propterea dicemus, ex quo
tempore conditus est orbis ad hunc vsque diem, non fuisse Spiritumsanctum in Eccle-
sia, quòd semper in ea fuerunt mali, & plures mali: quin & qui præsidebant fuerunt sæ-
Matt.9. pe mali? Absit. Quin propter hos malos, non propter vos iustos venit Christus in mun-
dum neque sic semper in Ecclesia mali fuerunt, vt non essent illis boni quoq; permixti:
qui

Mali etsi nõ habent in Ecclesia spiritũ quo sint sancti, habent tamen spiritum ad alios sanctificandos.

Philip. in locis communibus.

Luc. 10.

qui licet essent numero pauciores, sæpe tamen eorum causa Deus etiam malorum est misertus. Et ipsi mali, quemadmodum anteà scripsimus, quamuis non haberent spiritum quo ipsi sancti essent, habebant tamen spiritum, quo sanctos alios facerent, siue sacramenta ministrando, siue Dei verbum prædicando. Fatentur autem hoc etiam tui Brenti (si modò tuus est Philippus) non modò Catholici, quòd fieret incerta fides, si vis Euangelij & sacramentorum penderet ex dignitate ministrorum: cùm Euangelium & sacramenta efficacia sint propter promissionem Dei, non propter ministri personam. Reuocat mentes nostras & fidem nostram Christus à persona ministri ad sese, inquiens: Qui vos audit, me audit: quasi dicat: Nec Euangelium est vestrum, nec opus vestrum est saluos facere auditores, sed Dei opus est: qui hoc mirabili modo sparsa voce Euangelij colligit sibi æternam Ecclesiam. Hoc vestri dicunt Brenti. Quorsum igitur attinet sic nobis exprobrare peccata nostra, quasi verò vos non sitis grauioribus flagitijs cooperti? Sed audi quid scribat de vobis, qui versatus fuit multis annis inter vos, nec valdé nonnullis visus est alienus à doctrina vestra, ita vt quasi vulgò diceretur illud, Aut Erasmus Lutherizat, aut Lutherus Erasmizat.

De Lutheri secta Erasmi testimonium.

Eras. in epistola in pseudoeuangelicos.

Audi quid ille de vobis dixerit, Erasmus Roterodamus: Vos, inquit, strenuè clamatis in luxum sacerdotum, in ambitionem Episcoporum, in tyrannidem Romani pontificis, in garrulitatem sophistarũ in preces, ieiunia & missas: nec ista purgari vultis, sed tolli: nec omnino quicquam in receptis placet, sed zizaniam euellitis cum tritico: aut, vt melius dicam, triticum euellitis pro zizania. At quid interim nobis profertis melius & Euangelio dignius, vt ab assuetis recedamus? circunspice populũ istũ Euangelicũ & obserua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quàm faciunt hi quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores. Et post pauca: Nunquam eorum Ecclesias sum ingressus, sed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti malo spiritu afflatos, vultibus omniũ iracundiam ac ferociam miram præ se ferentibus. Sic, opinor, discedunt milites à concione ducis ad prælium exhortati. Quis vnquam vidit in eorum cõcionibus quenquam fundentem lachrymas, tundentem pectus, aut ingemiscentem? Et iterum nonnullis interiectis: Circunspice mihi sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Et hos habent etiã in delitijs, tantum abest vt vitent. Apostoli quò magis vacarent Euangelio, aut abstinebant ab vxoribus, quas ducere licebat, aut legitimè ductas vertebant in sorores. Nunc floret Euangelium, quod sacerdotes & monachi contra certè leges humanas, contra professionem suam ducunt vxores. Condonetur hoc: Circunspice, num castiora sint eorum coniugia, quàm aliorum, quos ducunt pro Ethnicis. Agnoscis, opinor, quas fabellas tibi possim referre, si liberet.

Aliud Erasmi testimonium.

Profert autem in epistola, quam scripsit ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt, inquit, honorabile coniugium & thorum immaculatum. Sed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castiùs colere coniugium, quàm Catholicos. Iubet me proferre fabulas: quid attinet: cùm vulgò narrentur. Negat esse notissima, cùm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui monachum, qui pro vna duxerit tres. Noui sacrificium virum alioqui probũ, qui duxit vxorem, quam pòst comperit alteri nupsisse: similia permulta de monachorum & monacharum cõiugijs referuntur, qui ductas repudiarunt, eodem iure quo duxerãt. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio. Quid alibi cõpertum sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus, istis Euangelij præconibus esse fas vxores ducere, quis non admiretur, ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Christi gloriam, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios (quibus accedit & paupertas, onus cum miserum, tum graue) non posse viuere sine vxoribus? quas tam multi ob leuiores causas aut nõ ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophem comicam. Vbi cõtgit vxor, occinitur, Valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? vnde tanta carnis rebellio in ijs, qui se iactant agi spiritu Christi? Et in eadem epistola: Sacerdotem, inquit, Basileæ virgis cæsum, mox vrbe eiectum non nomino. Quid refert, quando desierit concionari? Istius erat professionis. Is, vt publicus ferebat rumor, & in carcere, & extra portam cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se postea quam se illi sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Quid de tota secta dixerit, non referam. Et iterum in epistola in pseudoeuangelicos: Dices, Nihil tam fuit vnquam felix in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas. Mihi adhuc

neminem contigit noſſe,qui non videatur ſeipſo factus deterior:Et iterum:Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius & melius , & optimus quiſque ſe illi iungebat: hanc doctrinam ferè leuiſsimus quiſque amplectitur . Et in alio quodam libro: Adeò per hoc quod vos vocatis Euangelium, non corrigi ſcribit homines, vt potiùs videantur deteriores,nec fieri vt peccare deſinant,ſed vt peccent impunitiùs. Sic ille,feneſtram ad omnem nequitiam aperuiſſe veſtrum Euãgelium iudicauit. Poſſem hic ex Georgio quoque VVicelio viro non vulgari doctrina prædito nonnulla referre: ſed quoniã is cùm fuiſſet anteà blaſphemus,perſequutor & contumelioſus, miſericordiam Dei conſequutus,ex perſequutore tandem Apoſtolus,& ex Lutherano factus eſt Chriſtianus,minus apud vos ponderis habiturum eſt eius quamlibet verum teſtimonium. Itaque nolo verbis eius recitandis eſſe prolixior. Extat libellus eius qui inſcribitur,Rectio Lutheriſmi. Ad eum vas remitto,cuiuſmodi ſint ſectę veſtrę mores,ibi veriſsimè ſcriptum reperietis. Sed irrefragabile teſtimonium Iſlebienſis idoli veſtri non poſſum quin producam. Nam illi fidem quin habeatis indubitatam,cauſam dicere non poteſtis,præſertim cùm Dei verbum non aliud agnoſcatis,niſi quod ab illo ſcribitur. Audiatis igitur Deum veſtrum loquentem:Mundus,inquit,indies fit deterior. Sunt nunc homines magis vindictæ cupidi , magis auari , magis ab omni miſericordia remoti, magis immodeſti & indiſciplinati, multoque deteriores, quàm fuerint in Papatu . Alio verò loco ſuos increpans,decies eos eſſe dicit Sodomitis peiores. Habéſne quod ei poſsis cõtradicere, cuius verba nihil aliud ſunt iudicio veſtro , niſi verba Dei ? Si mentiri poteſt Deus veſter,mentiri poteſt hæc ſcribens de vobis Lutherus:qui nuſquam ſcripſit veriùs, quàm vbi quem fructum attulerit doctrina ſua,planum fecit orbi vniuerſo. Qua fronte igitur audet Aſotus iſte Brentius nobis decies Sodomitis peiores obtrudere, qui ſint Eccleſiaſticæ doctrinæ iudices, & eos reijcere, quorum hoc proprium ſemper in Eccleſia fuit munus , in cuius poſſeſsione plus quàm mille quingentis annis fuerunt? quin ſi ſpectes Iudęorum etiam ſacerdotes,plus quàm bis totidem alijs annis. Nam ex quo tempore ſacerdotium Iudęorum ſumpſit originem ad hunc vſq; diem,nunquam apud omnes eos,qui vel in venturum,vel in eum qui iam venit Chriſtum crediderũt,penes alios quàm penes Epiſcopos & ſacerdotes de religionis doctrina iudicandi fuit poteſtas. Quamobrem nihil eſt Brenti,quòd nobis iudicandi poteſtatem hanc adimas,quòd nõ ſumus omnes abſque crimine,cum nihilo ſint veſtri noſtris meliores:quin ſi veſtro idolo credimus,multis etiam partibus deteriores. Quod ſi ſcriberet etiam nullus,res tamen ipſa clamat. Poſſem hiſtoriam tibi proferre Brenti,de quodam,qui cùm trium ſuperſtitum vxorum eſſet maritus , à veſtris tamen magno cum applauſu fuit exceptus, & in pretio habitus,ob hoc ſolùm,quòd contraria Chriſtianæ fidei Lutherana veſtra dogmata in vulgus ſpargebat. Poſſem & aliũ in eadem ciuitate nominare, de quo publica fuit fama,quòd è ſchola carnificis profectus,itidem non vnius vxoris eſſet maritus. Quamuis autem vnam ſecum tantùm adduxiſſet vndecunque tandem raptam (nam variè res narratur) inter ſcorta nihilominùs perpetuò volutabatur,vxore etiam inſpectante. Adeò nec vxoris commercium vllum ei contra fornicationem attulit remedium : fuit tamen habitus præclarus, & idoneus cùmprimis Euangelij veſtri miniſter. Sic autem iam hoc eſt moribus receptum apud Euangelij veſtri præcones, ſimul vt duas aut tres vxores habeant,vt iam pro crimine propemodum non habeatur,ac modò non in laude ponatur. Poſſem & carnificem paſtoris apud veſtros officio functum recenſere . Et hos tu tales Eccleſiaſticę doctrinę iudices vis eſſe potiùs , quàm qui ſunt à tot millibus annorum legitimè ad eam rem vocati ? Et intereà noſtra nobis obijcis peccata, nihil veritus, ne tibi quoq; dicatur illud ex Euangelio: Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater, ſine eijciam feſtucam de oculo tuo, & ecce trabs eſt in oculo tuo? Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui.

Hic verum te pientiſsime Rex appello , cui Brentij libellum hunc dicauit Vergerius, coram quo ſe doctrinam illius defenſurum obtulit . Si locum hunc defendendum coram te ſuſciperet Vergerius, quandoquidem non ſic in pietatem & ſanctitatem, ſicut in loca ſedeſque maiorum noſtrorum ſucceſsimus , non eſſe nos idoneos Eccleſiaſticæ doctrinæ iudices, quem hic eſſet accuſaturus alium præter te? Cuius enim alius arbitrio præterquàm tuo, & à Canonicis eliguntur, & à pontifice Romano confirmantur Epiſcopi? Certè nec eligunt Canonici, neque confirmat pontifex, niſi quos tu nominaueris: vt quęcunq; crimina iaciuntur in Epiſcopos ſiue ſint vera ſiue falſa, non in alium quàm in teipſum iaciantur? Cuius enim niſi tua culpa ſit, vt Eccleſiaſticę doctrinæ nos idonei iudices eſſe non poſſumus, ſi verum eſt quod de nobis ſcribit Brentius, quodque ſe defen-

Idẽ in hiperaſpiſte ſecundo.

Geor. VVicelius

Lutherus teſtatur ſuos Catholicis deteriores eſſe.

Luth. in Poſtilla ſuper Euangelium Domin. prima aduẽtus.

Et in veteri, & in noua lege iudicium de religione penes ſacerdotes fuit.

Flagitia non rara miniſtrorum noui Euangelij

Matt. 7.

Luc. 6.

Ad Regem apoſtrophe, perſtringens Vergerium

Reges Poloni eligunt Epiſcopos regni.

censurum offert Vergerius? Nam si vel suo iudicio Canonici eligerent, vel suo iudicio Pontifex Episcopos constitueret, iustam tamen videri possent habere causam Brentius & Vergerius, vel Canonicos, vel Pontificẽ insectandi. Nunc cùm tuo solius iudicio fiat Episcoporum & electio & confirmatio, quam ad rem venit huc Vergerius, nisi vt tibi insultaret? vt populi contra te seditionem excitaret: cuius opera in regno & adiunctis illi terris imperio tuo subiectis, tales Episcopi constituti sint, qui doctrinę Ecclesiasticæ iudices idonei esse non possint? Verùm nos etsi non successimus omnes in pietatem & honestatem maiorum nostrorum, quoniam tamen in eorum doctrinam successimus, à qua Brentium & Vergerium cum suis discessisse certum est, vel hoc satis esse debet pijs omnibus, vt nos Ecclesiasticę doctrinę iudices agnoscere non recusent.

Tractat deinde locum Euãgelij de portis inferi Brentius, & negat Episcopos siue Prælatos (vt ipse vocat) Ecclesiam illam esse aduersus quam portas inferi non pręualituras dixit Christus. Iam enim demonstratum est, inquit, quòd præualuerint: cùm tamen eius nihil demonstrauerit. Sperare se deinde dicit, pios aliquot viros inter Episcopos inueniri, quibus Asotica impudentia & impietas vehementer displiceat. Est ita Brenti: displicet pijs omnibus vehementer Asotica ista vestra impudentia & impietas, qui cõtra manifesta scripturę verba legem ab alijs, quàm à sacerdotibus requiri, doctrineq; religionis alios quàm sacerdotes & Episcopos iudices esse vultis. Petri verò à Soto pietas probatur vehementer pijs omnibus, qui sicut alijs de rebus ita de hac quoq; non aliud, quàm quod verbo Dei consentaneum est, docere videtur. Pergit posteà Brentius, ac pios Episcopos, quod ad priuatam eorum personam attinet, membra quidem Ecclesiæ, nõ autem ipsam totam esse dicit Ecclesiam. Quod verò ad publicum eorum officium attinet, ministri sunt, inquit, Ecclesiæ, non Domini. Non est Brenti, priuata persona Episcopus: Petrus, Paulus, Andreas priuatę personę sunt: Episcopus præterquam quòd publicum in Ecclesia reconciliationis ministerium gerit, in hoc quoq; sustinet personam publicam, quòd mandatum est illi à Deo munus pascendi oues, & Ecclesiam Dei regendi. Intereà tamen illud tibi concedimus, quòd si sint vnius prouincię vel nationis Episcopi, non rectè dicantur totam Ecclesiam repręsentare, sed illius tantũ prouinciæ vel nationis Ecclesiam, vbi sunt vnum aliquem in locum congregati. Cæterum vbi conuocatur Oecumenicum Conciliũ, quicunq; veniũt ad illud ex toto orbe acciti Episcopi, etiamsi non omnes conuenerint, quòd alij morbis, alij sint alijs causis impediti, qui tamen pręsentes adsunt è singulis prouincijs & nationibus eos totã Ecclesiam repręsentare dubium non est. Quod etiam Augustinus non obscurè videtur iudicare, cùm plenarij Concilij sententiam, totius Ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in Concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos, decem & octo Patres in Concilio Nicæno congregatos. Sic & Leo Pontifex Canonum Nicæę habitorum decreta, quo trecenti tantùm, decem & octo Episcopi conuenerant, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Quin & in octaua Synodo, quę quarta fuit Constantinopolitana, sic Photium Bachaius alloquutus esse legitur: Loquere Domine Photi totus mundus hic est: totum mundum vocauit Synodum Oecumenicam. Quamobrem & quę constituuntur in tali Synodo, totius mundi constitutiones rectè vocari possunt, cũ eis totus mundus, quàm latè patet nomen in eo Christianum, ligetur. In Prouinciali non item: non enim ligantur Synodi prouincialis decretis, nisi qui sunt eiusdem prouinciæ. Quam etiam ob causam à Gratiano scriptum esse legimus: Episcoporum Concilia sunt inualida, ad definiendũ, & constituendum, non autem ad corrigendũ. Corrigi mores possunt & cleri, & populi in Synodis prouincialibus: de fide constitui quicquã nõ potest. Mores enim habent suos cuiusq; prouincię & nationis homines: qui quemadmodũ corrigendi sint, nemo scire potest meliùs, quàm qui sunt ex eadem prouincia. Fidem autem suam peculiarem nõ habet vlla diœcesis aut prouincia, sed Catholici vocamur omnes. Sicut de vna Ecclesia Catholica, sic de vna etiam fide Catholica gloriamur: nec licet de fide quicquam definire, nisi vbi simul omnes ex omnibus totius orbis Christiani prouincijs conuenerint Episcopi: qui posteaquam vnũ aliquem in locum congregati sunt, tota Ecclesia conuenisse dicitur. Legimus in libris Regum, post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem hæc verba: Tũ congregati sunt omnes maiores natu Israël ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòst: Cõuertitq; rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israël stabat. Omni Ecclesiæ benedictum, omnem Ecclesiam Israël stetisse dicitur, cùm anteà maiores natu tantùm, principes tribuum, & duces familiarum commemorati fuerint. Quid aliud ijs verbis indicatũ est, quàm quòd illi repræsentabant omnẽ Ecclesiam? nam reliquus ferè cœtus

De loco Mat. 16.

Episcopi nõ priuatæ personæ, sed qui collecti totam Ecclesiã repræsentant.

Aug. li. 1. ca. 18. de baptismo paruulorum contra Donatistas.

Atha. epi. de gestis Synodi Arimini et Seleuciæ congregatur.

Leo epist. 24.

Octa. syn. actione 5.

Distin. 18. ca. 1. Ecclesia dicitur conuentus potiorum Ecclesiam ipsam repræsentantium.

3. Reg. 8.

Acto.20.
Ecclesiæ ministri dicũtur magistratus Ecclesiastici, tum & politici.

omnis ex primarijs pendere consueuit. Tales itaq; cum sint Episcopi, quos posuit Spiritussanctus regere Ecclesiam Dei, quemcunq; tandem in locum ex orbe Christiano vniuerso congregati fuerint, tota Ecclesia cõuenisse dicitur, quandoquidẽ hi conuenerun, quorum Deus ministerio gubernat Ecclesiam: quam etiam ob causam Ecclesiæ ministi vocantur: quod nomen etiam regibus & principibus tribuit scriptura. Nam & horun in rebus pollicitis ministerio Deus Ecclesiam suam gubernat: qui tamen & ipsi non ar centur à Synodis, imò vocari consueuerunt à Pontifice, præsertim quoties de causa fidi disceptatur, cùm habeant & ipsi suam in synodis functionem. Si quos enim tanquan indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit sententia sacerdotum, eorum doctrin reprobata debent esse principes, præ cæteris autem Imperator, eiusdem sententię & or dinationis cum sacerdotum auctoritate, sicut in epistola sua scripsisse Iustinianum pau lò antè commemorauimus: vt externa disciplina contra tales vtantur, quodq́; fuerit a Episcopis constitutum, exequutioni mandandum curent.

Brentius Episcopos verbo scripto vult alligatos esse.

Quod autem ait Brentius, Episcopos Ecclesiæ seruire debere, non iuxta suum ipso rum arbitrium, non iuxta fictitias traditiones, sed iuxta certum & verum verbum Do mini sui scripturis propheticis & Apostolicis comprehensum: itaq; si hanc regulam v rè sequuntur, tunc nec Spiritussanctus eis deest, nec errant: quòd si hanc regulam & me tam transiliunt, non aliud reliquum est, quàm spiritus ignorantię, cæcitatis, & erroris &c.

Responsio.
Catholicos ex verbo Dei docere & defendere, penes magistratus Ecclesiasticos esse de sacris iudicium atque sententiam.
Leuit.10.
Deut.17.
Ibidem 21.cap.
Ezech.44.

Quid si faciant hoc Episcopi Brenti, neq; tamen facere vobis videantur? Quęso te qua de re nunc agitur? nonne iuxta verũ & certum verbũ Domini nostri scripturis pro pheticis & Apostolicis cõprehensum docemus? Vis audire scripturas propheticas? Au di quid in Leuitico dixerit Dominus ad Aaron: Pręceptum, inquit, sempiternũ est i generationes vestras, vt habeatis scientiam discernendi inter sanctũ & prophanũ, inte polutũ & mundũ, doceatisq́; filios Israël omnia legitima mea. Cui dedit hic Deus dis cernendi, cui docendi facultatem? Nonne Aaron & filijs eius sacerdotibus? Rursus i Deuteronomio: Si difficile & ambiguũ apud te iudiciũ esse perspexeris, venies ad sacer dotes Leuitici generis, &c. Et in eodem libro: Accedent sacerdotes filij Leui, quos elege rit Dominus Deus tuus vt ministrẽt ei, & benedicant in nomine eius: & ad verbum eo rum omne negotium pendebit. Ad verbum, inquit, sacerdotum omne negotium pen debit. Audi & Ezechielem: Sacerdotes, inquit, Leuitę filij Zadoc, populum meum do cebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundũ ostenden eis: & cum fuerit controuersia, stabunt in iudicijs meis, & iudicabunt, &c. Potuitne di ci quicquam apertius? Sacerdotes, inquit, docebunt, sacerdotes iudicabunt, non reges,

Aggæ.2.
Mala.2.

non quicunq; tandem laici, sartores, sutores, agricolę. Sic & Aggæus: Interroga, inquit, sacerdotes legẽ, non principes. Sic & Malachias: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius. Nunquid hæ non sunt scripturæ prophetice? Vis & Apostolicas audire? Quosdam quidem, inquit Paulus, posuit Deus in Ecclesia, primùm

1.Cor.12.
Ad Ephe.4.
Acto.20.

Apostolos, secundò prophetas, tertiò doctores. Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Et alio loco: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Vides quemadmodum hic officia distinxerit? Et iterum: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritussanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Et hic Episcopos esse positos dicit ad regendam Ecclesiam, non principes, multò minùs mercatores aut sordidos aliquos opifices. Nonne iam intelligis Brenti, nos iuxta verum & certum verbum Domini nostri scripturis propheticis & apostolicis comprehẽsum, Ecclesię seruire? Tu contra, quod adfers Dei verbum, quo requirere legem ex ore princi pis aut laici, populus iubeatur? quod docendi legẽ, quo iudicãdi de doctrina religionis potestas illi permittatur. Intereà tamen cum eiusmodi nihil proferas, te videri vis tuosq́; qui iuxta Dei verbum Ecclesiæ seruiant: nos ab eius possessione repellis: cùm tamen nemo sit qui grauius Dei verbum quàm vos oppugnet. Cæterum vtrùm ad scripturas tan tùm, an ad traditiones quoque Deus Ecclesiam suam voluerit alligatam, alius erat ea de re dicendi locus magis opportunus.

Brentius Ecclesiam fingit inuisibilem.
Matt.16.
Responsio.
Phil. in locis cõmunibus, & in cap.8.ad Rom.
Matt.18.

Quòd autem horrendum esse dicit Brentius quòd scribit Petrus Ecclesiam, cui promissio illa Christi facta est, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilem esse: nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendere, vt quis ad Ecclesiã pertineat: quis est qui tenebras huius Asoti mirari satis queat? Si licet idæã nobis quandam fingit Platonicam, dum visibilem Ecclesiam esse negat. Atqui concedunt hoc etiam tui Brenti, quòd cœtus vocatorum Ecclesia sit visibilis: nec alibi sint electi, nisi in hoc cœtu visibili. Nisi fortè tuus non est Philippus, qui manifestum esse dicit, esse aliquam visibilem Ecclesiam Dei. Cùm enim dicit Christus, Dic Ecclesiæ: deducit

nos

nos ad visibilem cœtum,à quo neq; Caluinus dissentire videtur ca. 8. Institutionis. Verùm & hac de re suo loco tractare malumus,cum de Ecclesia sermo nobis erit.

De loco Matt.18. Vbi sunt duo vel tres.

Profert deinceps Brentius & illum Euangelium locum: Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo,ibi sum in medio eorum,& eum ad Ecclesiæ prælatos pertinere negat. Primùm enim,inquit,non simpliciter dicit,Vbi sunt duo vel tres congregati,sed addit,In nomine meo. Non conuenitur autem in nomine Christi, si verbis tantùm iactetur Christus & gloria Christi. Hactenus verè,sed contra vos ipsos Brẽti. Qui sunt enim alij,qui verbis tantùm iactant Christum & Euangelium,& gloriam Christi,præter vos? Vbi ergo duo vel tres vestrum, quin & duo aut tria millia vestrum congregata fuerint, ibi non esse Christum certum est, cùm non sitis in Christi nomine congregati. Addit Brentius: Non conuenitur in nomine Christi,si initio conuẽtus cantetur Missa de Spiritusancto. Quam hic audio blasphemiam? Scilicet non est inuocandus Spiritussanctus, quando conuenitur in nomine Christi? At talibus,inquit,moribus & cæremonijs pellitur potiùs,quàm inuocatur Spiritussanctus. Quos tu mores narras? Quas cæremonias? Nos quidem neque moribus, neque cęremonijs alijs vtimur, quoties tremendum Deo sacrificium offerimus, quàm quibus vsi sunt sancti patres nostri iam inde à mille quingentis annis. Quamuis enim successu temporis accesserit precum nonnihil, & pleraq; ad decorem addita sint, & ad excitandos homines ad deuotionem: de re tamen ipsa nihil est mutatum. Subiungit, Non conuenire in nomine Christi, si cõuenerint impœnitentes. Hoc vt verum esse concedamus, qui sunt impœnitentes isti, nisi vos? Quod est enim aliud impœnitentiæ peccatum, nisi peccatum in Spiritumsanctum? quod vos non modò committitis ipsi, verumetiam alij vt committant auctores estis: dum nec auditis Ecclesiam ipsi, nec ab alijs audiri vultis: dum traditiones eius, ad quas tenendas non vno loco nos hortatur Apostolus, contemnitis, & contemni iubetis. Ac tantùm abest vt vos alicuius malefacti pœniteat, vt tanquam Sodoma peccatum vestrum prædicetis. Fecit hoc Vergerius tuus Brenti, qui formulam iurisiurandi typis excudi curauit, quo pontifici fidem suam obstrinxerat, cui non modò tanquàm Episcopus, verùm etiam tãquàm vnus ex eius clientibus & ministris, subiectus erat. Hanc fidem quòd violauerit, quòd iusiurãdum Deo datum fregerit, effert se magnificè, nec pudet eum hoc nomine gloriari, perfidiamque suam orbi testatam facere vniuerso. Fecit hoc & is, cuius verbum tanquam Dei verbum accipitis, Martinus Lutherus: qui cùm abiecta cuculla contra fidem Deo præstitam, & iureiurando firmatam, sibi monachus monacham copulasset, nõ modò non eum flagitij pœnituit, verumetiam incœstum suum sacrilegum ausus est, honorabile connubium & immaculatum thorum appellare. Fecerunt idem illius exemplo alij quoque multi. Tales igitur impœnitentes vbi conueniunt, non grauatim tibi Brenti assentimur, quòd in cuiusuis alius potius, quàm in Christi nomine conueniant: quibus grauis etiam illa prophetæ comminatio metuenda est: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Quod autem ad nos attinet, qui non alia re magis in Domino gloriamur, quàm quòd per illius gratiam Catholici sumus & Orthodoxi: peccatores nos conuenire non imus inficias, sed non tamen impœnitentes. Nam non modò non pędicamus peccata nostra, non modò nõ gloriamur in malitia nostra, sicut à vobis fit: verum subinde quæ mala patrantur à nobis, ea detestamur: atque vtinam tam facilè cauere nobis ab illis possemus, quàm sępè nobis ex toto corde nostro displicẽt: quamq; frequenter Deum precamur, vt infirmitatis nostræ memor, ea clementer nobis remittere dignetur.

Missam de Spiritusancto ridet Brentius.

De missæ cæremonijs.

Peccatum impœnitentiæ, sed peccatum in Spiritumsanctum apud quos propriè.

Vergerij impudentia.

Lutheri peruicacia.

Esa. 5.

Obijcit Brentius contra Prælatos Responsio.

Addit Brentius: Non conueniunt in nomine Christi, qui hoc vnum pręcipuè agunt, vt consulant potiùs dignitati, opibus gloriæ, otio & voluntati prælatorum ex traditionibus non scriptis, & ex somnijs monachorum, quàm saluti Ecclesiæ ex verbo Domini, & è scripturis Propheticis atque Apostolicis. Quo quisque animo conueniat, Deo soli, qui scrutatur corda & renes, cognitum est: nec minùs ista verè de vobis, quàm de nobis dici possunt. Nisi fortè quod attinet ad non scriptas traditiones, quas reiecisse semper hæreticos mordicus autem tenuisse catholicos constat (quod suo loco, si Deus volet, docebimus) eas non amplecti fatemur. Somnia verò Philippi sunt vestri Melanchtonis, & ea diuini quiddam habere credunt eius discipuli. Quamobrem illi, non nobis ea obijcias. Incipit nunc docere Brentius, quando cõueniatur in nomine Christi: Tunc, inquit, verè conuenitur in nomine Christi, cùm conueniunt qui Christum vera fide cõplectuntur. Quid autem Brenti, si Christum vera fide se complecti dicant, qui quàm longissimè ab eo absunt? Tuos tu putas esse, qui Christum vera fide complectantur: ac nos persuasum habemus, quãdoquidem Christiani vocamur, non Lutherani: & quod vocamur,

Quid sit Brẽtio in Christi nomĩne conuenire.

mur, id esse pro virili nostra contendimus, nos esse potiùs quibus id verè competer
queat. Arrogant autem sibi hoc Zuingliani quoque, arrogant & Anabaptistæ, arrogan
& cœlestes Prophetæ, arrogant & Pikardi, arrogant omnes ferè non priscorum solùn
seculorũ, verùm & nostri temporis hæretici. Quare si tunc verè conuenitur in nomin
Christi, cum conueniunt, qui suo ipsorum iudicio Christum vera fide complectuntur
omne genus hoc hæreticorum quod iam recensuimus, nõ minùs in Christi nomine ve-
rè conuenire videbitur, quàm vos, qui proprium id vestrum esse vultis Lutherani: quar
doquidem æquè illi ac magis etiam quàm vos, Christum vera fide se complecti gloriar
tur. Addit Brentius: Et inuocant solùm patrem Domini nostri Iesu Christi: quod est ho

Inuocari vult Brentius solum Deum patrem.

nouũ loquutionis genus, Inuocát solùm patrẽ? Quid si inuocẽt filiũ? quid si Spiritũsan-
ctũ inuocẽt? iã eos nõ cõuenisse dices in Christi nomine? An hoc est quod paulò antè d
xeras, quòd nõ cõuenitur in Christi nomine, si cãtetur Missa de Spiritusancto? Huius
inuocationem excludi vis? Fortaßis aliquid cũ Serueto cõmune habes, nisi fortè dicas te
Sanctorum inuocationem excludere. At nos quemadmodum nõ alium imitatur, nõ a-

Christum in sanctis inuocamus. Galat. 2. Ephe. 3.

lium veneramur in sanctis, nisi Christum: ita non alium inuocamus in illis & per illos,
nisi Cristum: qui si vixit, & habitauit in illis, dum adhuc corpus istud mortis circumfer
rent, sicut à Paulo docti credimus, multò magis nunc eum in illis carnis ergastulo solutis
viuere & habitare persuasum habemus. Quamobrem Christum inuocamus in sanctis
& per sanctos, siue qui nobiscum adhuc in terris degunt, siue qui cum Christo iam in
cœlis triumphant, Illum largitorem agnoscimus, his deprecatoribus tantùm vtimur.
Qua de re copiosiùs in confeßione christiana disseruimus, ad quam lectorem remitti-

Quos Brentius velit conuenire in Christi nomine expenditur singulatim.

mus. Pergit Brentius: Atque conferunt inter se de vero Dei timore, de doctrina Ecclesię,
& de alijs rebus necessarijs. Verum timorem nõminùs habere se putat hæreticorum illa
fæx, quam enumerauimus, quàm vos Brenti. Subiungit: Non ex humana ratione, non
ex confictis traditionibus, sed è scriptura prophetica & Apostolica, quæ est cœlestibus
miraculis confirmata. Talem autem cœtum nemo potest vel ex vestitu, vel ab externa
facie, vel ex eruditione, vel ex potentia, vel ex sapientia iudicare. Possunt enim honestis-
simè vestiti, ac persona insignes, & doctißimi, & potẽtißimi, ac sapientißimi non fœdè
tantũ errare, verũetiã in doctrina ęternę salutis extrema cæcitate laborare. Quod scribis
Brẽti, Nõ ex humana ratione, cõcedimus: magis enim à Deo reuelatis credendũ est, quàm

Responsio.

rationi nostræ. Damus & illud, Non ex cõfictis traditionibus, modò ne veras excludas,
Absit autem vt ab isto conuentu sctipturas propheticas & Apostolicas reiectas velimus,
dummodò sana sit earum interpretatio. Cæterùm quid sibi volunt ea quæ sequuntur?
Talem autem cœtum nemo potest vel ex vestitu, &c. Num inuisibilẽ eum esse vis? Num
neque vestes videri, neque personas agnosci, neque vocem audiri vis? An ferendos in eo
non esse putas qui sint honestè vestiti, qui vel oris dignitate, vel eruditione, vel splendo-
re generis, aut potentia vel sapientia cęteros antecellunt? Itane non modò Sacerdotes &
Pontifices, quia veste talari sunt induti, verumetiam reges & principes, virosque doctos
omnes (inter quos tu quoque non es indoctißimus) ab isto cœtu repellendos esse cen-
ses? ac sartores tantùm, sutores, zonarios, baiulos, & reliquam fæcem vulgi, ei putas in-
teresse vel præesse debere, vt illi conferant de doctrina Ecclesiæ, deque ea sibi iudicium,
arrogent? Non hoc (ais) volo, verùm non esse quenquam, dico vel ex vestitu, vel ab exter-
na facie, vel ab alijs rebus quas enumeraui, iudicandum. Quis hoc nescit Brenti? Nemi-
ni Spiritumsanctum talaris vestis impertit, multò minùs curta & scissa: sed nec oris di-
gnitas, nec opes si adsint, participes, nec eadem si absint, expertes nos faciunt Spiritussan
cti, quo sapientes etiam & eruditi persæpe destituuntur. Sed conatur tandem clariùs
rem explicare: cognoscendus est, inquit, pius cœtus ex fructibus eius. Quos fructus attu

Cognoscendum cœtus pius ex fructibus.

lerint cœtus vestri, vel ex eo, quem recensuimus initiò, Satanismo, cognoscere lector po-
tuit: quem quidem Satanismum vestros istos cœtus peperisse manifestius est, quàm vt
negare queatis. Nam simul vt vos licere vobis voluistis, seorsum ab orbe reliquo Chri-
stiano cœtus congregare, seorsum ab illo singulares quosdam scripturarum intellectus
proferre, voluerunt idem alij quoque sibi licere. Inde natus est is, quem nunc in Germa

Qui fructus à Brentio requirantur. Non satis ad scripturæ regulam exigere omnia.

nia videtis, qui paulatim ad nos quoque serpit, Satanismus. Nunc fructus Brentius de-
monstrat. Quod tunc, inquit, præcipuè fieri solet, cum spiritus, seu decreta eius iudican-
tur & exiguntur ad regulam sacræ scripturæ, manifestè animaduertitur, quòd cum ea
conueniant. Atqui Brenti, gloriantur & Sacramentarij, gloriantur & Anabaptistæ, glo-
riantur & Seruetiani, gloriati sunt olim & Arriani & Macedoniani, & Nestoriani,
& Eutychiani, & alij ferè omnes hæretici, quòd spiritus, siue decreta cœtuum suorum
iudicarent, & exigerent ad regulam sacræ scripturæ, quodque cum ea conuenirent: quam
etiam ita sibi solis arrogabant, vt eius posseßione Catholicos & Orthodoxos omnes
exclu-

excludere niterentur. Hęretici nihilominus fuerunt, & ſunt, & erunt: non quòd ſcripturis nō crederent, non quòd earum auctoritatem contemnerent, cùm nihil creparent aliud, quàm ſcripturas: verùm quòd Eccleſiæ non crederent, quòd Eccleſiaſticam traditionem itidem, vt vos nunc pro nihilo ducerent. At quicunque fuerunt Catholici, fidem veram duobus ijs modis approbandam exiſtimabant: primùm diuini Canonis auctoritate, deinde Eccleſiæ catholicæ traditione: non quòd Canon ſolus non ſibi ad vniuerſa ſufficiat, ſed quòd verba diuina pro ſuo plerique arbitrio interpretantes, varias opiniones erroresq́ue cōcipiunt, atque ideò neceſſe fuit ſemper exiſtimatum, vt ad vnam Eccleſiaſtici ſenſus regulam ſcripturæ cœleſtis intelligentia dirigeretur, vt diuinum Canonem ſecundum vniuerſalis Eccleſiæ traditiones interpretarentur. Hunc ſanctorum patrum noſtrorum morem, & nos Brenti libenter ſequimur, ac eorum nos veſtigijs incedere gloriamur. Verùm alius erit hac de re diſſerendi locus.

Fides duobus modis approbanda.

Proſequitur Brentius: Deinde, Etſi Chriſtus ſolet eſſe in medio eorū, qui verè in nomine ſuo congregantur, tamen non facit ex carne eorum ſpiritum, ſed relinquit in eis ſuas imbecillitates, quamdiu ſunt in hoc ſeculo, præſertim cùm nō ponunt verbum eius lucernam pedibus ſuis. Qui poteſt ex lapidibus facere filios Abrahæ, poteſt etiam ex carne Brenti, facere ſpiritum: quod ſi facere viſum ei non ſit, poteſt tamen etiam carni ſpiritum ſuum vel ad inueſtigandam & denunciandam ſaltem veritatem impertineri. Niſi fortè non fuerunt caro Balaam, Saul, Caiphas, Heliud, & alij quos antè recenſuimus, quos prophetaſſe tamen etiam inuitos demonſtrauimus. Intereà tamen verum eſt quod ſcribis, quod relinquit in eis ſuas imbecillitates, quamdiu ſunt in hoc ſeculo. Verùm hę non impediunt, quò minùs veritas eis reuelari queat, præſertim in Oecumenico Cōcilio legitimè congregato.

Luc. 3.

Nō dubium eſt, inquit Brentius, quin Petrus & Barnabas fuerint prædíti Spiritusſancto, & cùm Hieroſolymis ad exonerandas gentes à iugo legis Moſaicæ conuenirent, Chriſtus in medio eorum fuerit. Sed & hoc negari non poteſt, quin aliquid humani paſsi ſint, cùm ſe magno Gentium offendiculo ſubducerent propter Iudæos quoſdam à Gentium conuictu, quemadmodum Paulus ad Galatas teſtificatur, Petrum & Barnabam optimo animo feciſſe, quòd ſe ſubduxerint à Gentium conuictu, nec aliud ea re quæſiuiſſe, quàm vt quamplurimos Chriſto lucrifacerent, dubium non eſt. Itaque non fert Hieronymus vllum eis errorem attribui: quin eiuſdem ſecum ſententiæ ſeptem alios doctiſsimos grauiſsimosq́; viros teſtes citat.

Petrus & Barnabas Brentio erraſſe videtur.

Gal. 2.

Reſponſio.

Hier. in epiſt. ad Auguſtinū.

Profert aliud exemplum è Nicęno Concilio: Nec dubium eſt, quin cùm patres Nicæni Concilij definierunt Chriſtum filium Dei æqualem eſſe Patri eſſentia & maieſtate, Chriſtus fuerit in medio eorum: quia tum ſequuti ſunt nō ſuas ipſorum opiniones, ſed ſententiam Spiritusſancti in ſacra ſcriptura traditam & patefactam. Libenter hoc tibi concedimus Brenti, ſed non concedebant Arriani, neq; concedunt etiam hoc noſtro ſeculo Seruetiani, quin & ex veſtra ſchola profecti Campani. Negabant enim eos ſentētiam Spiritusſancti in ſacra ſcriptura traditam & patefactam ſequi: ſed quod vos obijcere nobis crebrò ſoletis, hominum tantùm traditionibus eos niti: cùm ea vox Homouſij, quam tum proferebant Patres, in ſcripturis non reperiretur.

Iudiciū Brentij de Nicæno Concilio.

Reſponſio.

Et certè ſcribit hoc Theodoritus, quòd ex non ſcriptis ſermonibus, piè tamen intellectis, Arriani fuerint damnati. Certè Athanaſius cùm produxiſſet Patrum traditiones, quas vos reijcitis, Ecce nos demonſtramus, inquit, iſtiuſmodi ſententiam à patribus ad patres, quaſi per manus traditam eſſe: vos autem noui Iudæi & diſcipuli Caiphæ, quos verborum veſtrorum patres ac maiores demonſtrabitis? cùm ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in auctorem citare poſsitis. Cūcti enim vos præter diabolum iſtius vobis defectionis à Chriſto auctorem auerſantur. Ille & olim vobis hanc impietatem inſeuit, & nunc vobis auctor eſt, vt orbis terrarum concilium vituperetis, non alia de cauſa, quàm quòd in eo concilio non quæ veſtræ factioni patrocinentur, ſed illa ſint ſcripta, quæ ab initio ipſi qui teſtes oculati & miniſtri verbi fuere, tradiderunt. Fides enim quæ ſcriptis decretisq́ue Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſiæ. Hanc cùm aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis concipiendam putauerunt, condemnaruntq́ue Arrianam hęreſim.

Theo. li. 1. ca. 8. hiſtoriæ.

Athan. in libro quem inſcripſit Synodi Nicænæ, contra hæreſim Arrianam decreta.

Vides quemadmodum is Patres, Eccleſiam, Traditiones obijciat Arrianis? De quibus quid alio loco ſcribat audi: Iſta, inquit, omnium hæreſeon vltima, & nunc recēs egreſſa, & anteambulo, & præcurſatrix Antechriſti, cui nomen eſt ab Arrio, doloſa, & vafra, cùm videret ſorores ſuas, cæteras, inquam, hæreſes, ætate grandiores publicè palamq́; probroſas haberi, ſpeciem ſuam diſsimulat, & literarum ſacrarum vocibus quaſi honeſto cultu induitur, vt pater eius diabolus: ac ſatagit denuò intrare in paradiſum Eccleſiæ, quò ſub ſpecie Chriſtianiſmi nonnullos ſeducat, vt credibilitate falſarum rationum perſuaſi, contra Chriſtum ſentiant. Ac nonnullis interiectis: Tametſi ſubinde (inquit) ſerpentis more ſurſum deorſumq́ue ſeſe voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet

Idē Oratione 2. cōtra Arrianos.

Arriani ad ſcripturas vt nunc hæretici prouocabant.

deret in errorem Phariseorum? Quemadmodum enim illi cùm legem præuaricari vel lent, legis tamen verba prætendebant: & cùm eius animi essent, vt expectatum hactenu & iam præsentem Dominum abnegarent, Deum quidem in ore habebant, ipsum tamen blasphemare deprehenderentur, cùm his vocibus vtebantur, Cur tu homo cũ sis Deum te facis? & dicis: Ego & pater vnum sumus: ita quoque fucatus Arius simulat quidem de Deo loqui, cùm interponat verba sacrarum literarum deprehenditur tame ἄθεος, &c. Et iterum: Si igitur ea de causa, quòd voculas aliquot sacræ scripturæ ab illi scriptas videant, arbitretur blasphemias benedictiones esse, prorsus futurum est, vt cùn

Ibidem.

Iudęos nostri temporis videant legem, & prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Christum abnegent. Forsitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis & legem, & prophetas. Sin autem ex ignorantia ita ęstuan & garriunt, discant è scripturis, excogitatorem inuentoremque hęreseon diabolum metu suæ graueolentiæ scripturarum voces vsurpare, vt illis obtectus, asperso veneno su simplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam illos hæreticos in errorem abduxit ita nunc quoque Ario persuasit, vt quasi sub specie aduersarij contra hæreses loqueretur, quò meliùs falleret, suam ipsius hęresim subijciens. Ex his Athanasij verbis liquer cuiuis potest, quod scripturarum sententijs tanquàm velleribus quibusdam agni illiu

Amb. in cap. 3. ad Titum.

immaculati Christi obuolebant se lupi Arianici: & sicut Ambrosius alicubi dixit, pe verba legis legem impugnabant, dum proprium sensum verbis legis adstruerent, vt su mentis prauitatem legis auctoritate commendarent. Contra quos catholici traditione Patrum Ecclesiæque sensum & consensum opponebant, scripturas canonicas iuxta catholici dogmatis regulas interpretantes.

Brentius Nicænum Concilium reprehendit ob damnatam militiam.

Responsio.

Ostendit nunc Brentius, in qua re fuerit erratum à Patribus Nicæni Concilij. Cùm autem, inquit, posteà iudicarent eos qui Christum professi ad militiam redirent, damnatione dignos, certè humani aliquid passi sunt, quòd damnauerint legitimam militiam quam Ioannes ipse Baptista approbauerat, nec Christus reiecerat. Et hunc eorum canonem ab auctore Spiritusancto profectum dubium non est. Quid enim in eo non piè non sanctè constitutum est? Vtinam autem retineretur adhuc prisca illa disciplina, sed ea pridem luxata, per vos iam tandem prorsus est euersa. Quæ res causam dedit tot sceleribus & flagitijs, quibus ita nunc æstuat orbis Christianus vniuersus, vt vix vllo alio tempore magis refrixisse charitas, abundasse verò videatur iniquitas. Quod autem inter alia crimina magis est detestandum, quàm hoc, de quo verè dixit ille Poëta: Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur. Venalesque manus, ibi fas vbi maxima merces? Neque tamen id Patres Concilij Nicæni prorsus damnauerunt, sicut scribis tu: sed si qui solennem pœnitentiam egissent, ad militiam secularem, cui semel iam renunciauerant, essent reuersi, non ita facilem illis aditum ad veniam esse voluerunt, sed eis paulò duriorem pœnitentiam iniungendam esse putauerunt. Qua tamen in parte, quàm fuerit ipsorum verè paterna lenitas, ex ipsius Canonis verbis videre licet, quæ sic habent:

Can. 12. Nicæni concilij.

Quicunque vocati per gratiam, primum quidem impetum monstrauerunt, deponentes militiæ cingulum, postmodum verò ad proprium vomitum sunt relapsi, ita vt quidam & pecunias tribuerent, & beneficijs militiam repeterent, hi decem annis post triennij tempus, quo inter audientes erunt in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propositum & speciem pœnitentiæ conuenit explorare. Quotquot enim metu & lachrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipsis, conuersionẽ suam, non simulationem demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent: postmodùm verò licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicunque verò indifferenter tulerunt, & aditum introeundi Ecclesiam sibi arbitrati sunt ad conuersionem posse sufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant. Nónne summa moderatione Patres hic vsi sunt? Neque verò Canon hic de cunctis loquitur qui militiam exercent, verùm de his tantùm, qui deposito semel militiæ cingulo, post actam publicè pœnitentiam, tanquam canes ad vomitum redeunt: in hos aliquod exemplum tamen edendum esse censuerunt.

Cùm hanc posteriorem editionem adornaremus, legimus quæ scripsit ipse vir venerabilis Petrus à Soto, contra eadem hæc Prolegomena Brentij, qui locum hunc expendens, arguit inscitiam Brentij, qui Canonem hunc Nicæni Concilij parum intellexit: quo patres non militiam, sed abnegationem fidei damnasse, tantisque pœnis afficere voluisse scribit. Vidimus autem simul postremam pericopen Apologiæ Brentij, in qua sicut alios multos, sic & hunc errorem tueri pertinaciter, quàm patefactę veritati cedere mauult. Etsi autem nos in eodem in quo Brentius errore sumus versati, procul tamen absit à nobis, vt in eo persistere velimus. Quin eum libenter agnoscimus, & hanc Petri à

Soto

Soto ſententiam approbamus: quòd vt minus dubitanter faceremus adducti ſumus, cum ijs argumentis, quæ profert in libro ſuo Petrus, tum Græcorum quorundam ſcholijs, quæ communicauit nobiſcum, vir cùm primis pius & doctus, ac inſigni trium linguarum peritia præditùs, Guilhelmus Scirletus, Prothonotarius Apoſtolicus. Illuſtrarunt enim Canones Niceni Concilijs ſcholijs ſuis Theodorus Balſamon, Diaconus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, & eiuſdem bibliothecarius ante quadringentos annos, & aliquantò antè Ioannes Zonara. Libet autem vtriuſque verba adſcribere. Sic itaque loquitur Canonem hunc explicans Theodorus: Ἐπεὶ τίνες στρατιῶται ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ζήλῳ θείῳ κινηθέντες, τὰς ζώνας τῶν στρατειῶν αὐτῶν ἀπέθεντο, καὶ πρὸς μαρτυρίαν ὥρμησαν. ὕστερον δὲ ὑπὸ δαιμονιώδους μεταμελείας συνωθηθέντες ἀπέστησαν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τοῖς ἀπίστοις διώκταις ἠκολούθησαν καὶ χρήμασιν, ἢ ἄλλοις δωρήμασι, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ βενεφικίοις ὥσπερ εἴρηται, τὰς προτέρας αὐτῶν στρατείας ἔλαβον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀνέδραμοι, φησὶν ὁ κανὼν, ὡς εἴπερ καὶ οὗτοι μετὰ εἰλικρινοῦς κατανύξεως, προσέλθωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, δεχθήσονται ὀφείλοντες, τρία μὲν ἐπὶ ἔτη τῆς ἐκκλησίας ἔξωθεν ἵστασθαι, ἀκροᾶσθαι τῶν θείων γραφῶν. δεκὰ δὲ ἔτη ὑποπίπτειν, ἤτοι ἵστασθαι ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. μέτα δὲ ταῦτα, συνεύχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν, πάντως δὲ τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθῶσιν, εἰ μὴ διετία παρέλθῃ, καθὼς καὶ ἄνωθεν εἴπομεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἑκουσίως παραπιπτόντων εἰσιν, ἐνέδωκε δὲ ὁ κανὼν τῷ ἐπισκόπῳ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὴν τοῦ ἐπιτιμηθέντος ἐπιστροφήν. Hoc eſt, Quoniam nonnulli milites tempore perſecutionis zelo quodam diuino permoti cingulos ſuos militares abiecerunt, magno quodam animorum impetu martyrium ſubire parati. Paulò pòſt verò dæmoniaca quadam impulſi pœnitentia, martyrij conſilium abiecerunt, & infideles perſequutores illos ſequuti, pecunijs & alijs largitionibus (hoc enim ſignificat quod Latinè dictum eſt beneficijs) priores militias ſuas recuperarunt, & ad propriũ vomitũ reuerſi ſunt: dicit canon, quòd ſi & ij cũ vera cõpunctione ad Eccleſiã acceſſerint, recipiantur, ita tamẽ, vt annos tres extra Eccleſiã foris ſtare, & audire tantùm diuinas ſcripturas teneantur: decẽ verò annis procũbere & ſtare retro amboni, & exire cũ catechumenis. Poſt hæc autem orent licet cum reliquis fidelibus, verùm interea tamen Euchariſtiæ communione digni non habeantur, niſi biennium prȩterierit, ſicut ſuperiùs diximus: quandoquidem & ij ſunt ex eorum numero, qui volũtariè lapſi ſunt. Conceſsit nihilominus Canon Epiſcopo poteſtatem pœnas mitigandi, pro eo, vt eũ qui punitur, ex animo conuerſum pœnitentiam agere viderit. Zonaræ verò verba ſunt hæc: Περὶ στρατευομένων ὁ κανὼν διαλέγεται, καὶ ἀποῤῥιψάντων μὲν τὰς ζώνας ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα, ὅρμημα δὲ πρὸς μαρτύριον ἐνδειξαμένων, οὓς καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος κληθῆναι φησίν, ὡς δι' ἐκείνης ἐπιῤῥωσθέντας πρὸς τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἶτα ἐν μεταμελείᾳ γενομένων, καὶ αὖθις εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθόντων στρατείαν, καὶ ταύτην ἀργυρίοις ἀνακλησαμένων, ἢ βενεφικίοις: διὰ μὲν γὰρ τῶν ἀργυρίων, δηλοῦσθαι τὰ χρήματα διὰ δὲ τῶν βενεφικίων, ἅπαν εἶδος χάριτος τε καὶ δεξιώσεως δῆλον δὲ πάντως, ὅτι οὐδεὶς τοιοῦτος ἀναστρατεύσασθαι ἠδυνήθη ἂν εἰ μὴ τῇ πλάνῃ συνέθετο, τοὺς γοῦν τοιούτους μετὰ τὴν τριετῆ ἀκρόασιν ἐπὶ δέκα ἔτη ὑποπίπτειν ὁ κανὼν διατάττεται. Hoc eſt, De militantibus Canon hic diſſerit, deque ijs, qui ſemel zonas abiecerunt, quȩ militiæ fuerint inſignia, & impetu ſe quodam ad martyrium ferendum duci oſtenderunt, quam etiam ob cauſam eos vocatos eſſe dicit à diuina gratia, vt qui per eam impulſi ſint, vt initium facerent confeſsionis fidei ſuæ. Quòd ſi facti eos poſteà pœnituerit, & iterum ad militiam priorem redierint, quam argento ſint adepti ſiue beneficijs (per argentum autem ſignificare vult pecunias: per beneficia verò omne genus gratiæ & humanitatis) quoniam conſtat hoc manifeſtè, quòd nullus eiuſmodi repetere militiam potuit, niſi priùs errori conſenſiſſet. Præſcribit Canon talibus, vt poſteaquàm tres annos inter auditores fuerint, ſint per decennium inter procumbentes. Ad eundem modum interpretatur Matthæus quoque monachus. Quid autem dici potuit euidentius, ad Petri ſententiam confirmandam? quòd non propter militiã, ſed propter negatam fidem, quam exorſi fuerant confiteri, poſteaquàm cingulum, quod erat inſigne militiæ abiecerunt, hæc illis ad priorem vomitum redeuntibus tam grauis pœnitentia fuerit impoſita? Manifeſta ſunt verba Zonaræ, quòd militiam talem repetebat nemo, niſi priùs errori conſenſiſſet, & ad priorem ſuum vomitum reuerſus fuiſſet: Quis autem hic furor eſt? quæ cȩcitas? quæ plus quam ſataniana ſuperbia? cum non tãtùm ratione manifeſta comprehendas, verũ & oculis ipſe tuis videas, & modò non manibus contrectes, perſpicuam veritatem, nolle tamen cedere, nolle acquieſcere, ſed pedibus nihilominus & manibus obnixè iam agnitæ veritati reniti? Sed ſic eſt hæreticorum ingenium, quibus nunquã perſuaſeris, ne ſi perſuaſeris quidem, vt facilè coniecturam ex eo facere liceat, ex cuius matris vtero prodierint. Mater enim hȩreticorum omnium eſt ſuperbia, qua impulſi citiùs dixerint.

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri,

Quàm vt vel minimùm de sua quamlibet falsa sententia, quam semel tuendam susceperint, discesserint. Error hic non erat grauissimus. Humanum aliquid passus erat Brentius, si quod ipsum aliquando legisse dubium non est, id ei scribenti non statim succurrebat: verùm hæc tanta superbia, tantaque perfractæ mentis in errore suo tuendo pertinacia, non iam est humana, sed satanіana. Nos verò non modò cedimus libenter agnitæ veritati, verùm agimus insuper gratias venerabili viro Petro à Soto, quòd nobis errorem hunc nostrum detexit: nec tam errasse turpe, quàm errorem nostrum agnouisse, nobis honestum esse ducimus, cùm humanum sit errare, diabolicum autem, in errore perseuerare.

Conclusio Brentij contra Synodorum auctoritatem.
Responsio.

Tandem Brentius locum hunc ita cōcludit: Quare Christus non tradidit se simpliciter duorum aut trium, aut etiam plurimum congregationi captiuum. Sed vidēdum est, num fiat congregatio verè in nomine Christi, & num iudicetur ex spiritu Christi, qui se scriptis propheticis & Apostolicis patefacit. Quæ est hæc verborum petulantia? Quis dicit quòd se captiuum alicui Christus tradat? Nos hoc dicimus Brenti, quòd cùm sit veritas Christus, fallere nequit, neque potest non præstare quod semel est pollicitus.

Audiuisti iam lector, huc & illuc vertentem se Brentium, dum Euangelij locum hunc tractat: Vbi duo vel tres, &c. & quo magis extricare conatur, hoc se magis inuoluentem. Nunc audi quemadmodum explicet eundem hunc locum sanctus ille martyr & Episcopus Cyprianus, qui quamuis ante mille trecentos annos pro Christi nomine mortē gloriosam oppetit, perinde tamen acsi viueret adhuc, sermonem suum ad nostri temporis hæreticos conuertere videtur. Sic enim loquitur: Nec se quidam vana interpretatione decipiant, quòd dixerit Dominus, Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis sum. Corruptores Euangelij atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, partim subdolè corrumpentes: vt ipsi ab Ecclesia scissi sunt, sic vnius capituli sententiam scindūt. Dominus enim cùm discipulis suis vnanimitatem suaderet & pacem: Dico, inquit, vobis, quoniam si duo ex vobis conuenerint in terra de omni re quamcunque petieritis, continget vobis à patre meo, qui in cœlis est. Vbicunque fuerint duo aut tres in nomine meo, ego cum illis sum. Ostendens non multitudini, sed vnanimitati deprecantium plurimum tribui. Si duo, inquit, ex vobis conuenerint in terra: vnanimitatem priùs posuit, concordiam pacis ante præmisit: vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum vniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo, & ab eius Euangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt. Cùm hæreses & schismata post modùm nata sint, dum conuenticula sibi diuersa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt. Dominus autem de Ecclesia sua loquitur, ad hos qui sunt in Ecclesia loquitur, vt ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licet collecti vnanimiter orauerint, duo aut tres licet sint, impetrare possint de Dei maiestate quod postulant. Et paucis interiectis: Quando ergo in præceptis suis ponit, & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum: non homines ab Ecclesia diuidit, qui instituit & fecit Ecclesiam: sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pace sua voce commendans, ostendit magis esse se cum duobus aut tribus vnanimiter orantibus, quàm cum dissidentibus plurimis. Et post pauca: Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum cùm collecti fuerint opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colleguntur? Audisne Brenti, de quibus hic sanctus martyr Euangelij locum hunc intelligi voluerit? nimirum de ijs qui se non diuiserunt ab Ecclesia, sed in ea pacem cum fratribus retinētes, vnanimiter cum illis Deum precantur. Vobis contra, qui vos ab Ecclesia Dei separastis, quandoquidem extra Christi Ecclesiam colligimini, etiamsi quàm maximo numero congregemini, minimè verba ista conuenire docet.

Cypr. de vero sensu illius Vbi sunt duo vel tres, &c.
Cyp. tracta. 3. de simplicitate Prælatorum.

Sententia Brentij de loco Mat. 28. Ego vobiscum sum vsque ad consu. seculi.
Responsio.

Tractat deinde Brentius tertiam Christi promissionem, Ego vobiscum sum vsq; ad cōsummationem seculi. Manifestum est, inquit, quòd Christus hęc verba loquatur, non ad impios & impœnitentes, qui etiam si habent titulum populi Dei & Ecclesię, tamen non sunt verè Dei populus & Ecclesia: sed loquatur ea ad suos discipulos, hoc est, ad eum cœtum, qui verè est populus Dei & Ecclesia eius. Manifestum est Brenti, quòd non loquatur ad impios & impœnitentes, qui vobis arrogatis titulum populum Dei & Ecclesiæ, à qua vos vltrò separastis: cùm idem & nos verè vobis dicere possimus, quod Nouatianis paulò ante dixisse Cyprianum audiuisti; Non nos à vobis, sed vos à nobis recef-

recesistis. Sed loquatur ad nos, qui quamuis esse nos peccatores agnoscimus, quoniam tamen eundem, quem patres nostri, Deum colimus, nec ab eorum traditionibus discessimus, verè nos esse populum Dei & Ecclesiam eius confidimus.

Brentius de vera Ecclesia.

Iam incipit docere Brentius, qui sint verè discipuli Christi, & quæ sit vera eius Ecclesia: Hic, inquit, respondemus non nostris verbis, sed Christi. Si vos, inquit Christus, manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem. *Ioan.15.* Et iterum: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & aperiam meipsum. *Ioan.14.* Ac mox: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. *Ibidem.* Hæc omnia Brenti rectiùs nobis, quàm vobis competere persuasum habemus. *Responsio.* Nam in Christi sermone manere nos indubitanter credimus: quem si minùs omnes ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus nostris diligimus, vel hac saltem in re nostram erga illum dilectionem declaramus, quod nos ab illius corpore nō separamus: quòd alter alterius onera portamus: quòd vinculum pacis & fraternæ charitatis non rumpimus. Quod si retinere vos quoq; potuissetis Brēti, nunquàm per summam impietatem ab orbe terrarum vos precidissetis.

Occinit iterum atq; iterum eandē cantilenam cuculi more, totiesq; repetita crambe, modò nō enecat lectorem. Sed quorsum attinet eadem tam sæpè iterare? cùm presertim alius erit ea de re commodior dicendi locus.

De officio principum in rebus Ecclesiasticis iudicium Brentij.

Redire tandem videtur ad propositum: Proprium est, inquit, officium principum, non vt quæuis sacrificulorum & monachorum somnia pro oraculis Spiritussancti agnoscant: non vt populum suum tyrannicè cogant impia decreta Prælatorum tanquam Dei mandata obseruare: sed vt audiant ministros Ecclesiæ docentes, & legant ipsi quoque prophetica & Apostolica scripta, atq; conferant cum ijs doctrinam ministrorum. *Responsio.* De somnijs, Brēti, cum Philippi discipulis agas, qui somnia sui preceptoris diuini quiddam habere iactant. Nos non alio loco somnia habemus, quàm quo debent haberi somnia, siue sint ea monachorum, siue Philippi, siue cuiuscunque tandem alterius. Sed nec ad impia mandata obseruanda cogi quemquam per principes postulamus, verùm ad retinendi pias patrū nostrorum traditiones. *Philippus & Caluinus non tantùm principibus tribuunt, quantùm Brentius.* Philippus est Brenti, qui cùm & ipse libellū eodem argumento scripsisset, hortatus est principes, vt cùm essent impios vestros cultus amplexi, pios nostros mutarent, ac vi etiam suos ad impia vestra dogmata suscipienda cogerent. Qui tamen in eo libello non tantùm principibus tribuit, quantùm in hoc tu. Nam spiritus ministerium illis admittit, nec vsquam de doctrina religionis iudicandi potestatem permittit: sed externæ tantùm eis disciplinæ conseruandæ tribuit officium, etiam in ijs, quæ ad primam tabulam pertinent. Neq; diuersum ab eo sentit Caluinus, qui & ipse, *Calu.ca.8.institutionis.* quandoquidem Ecclesiam cogendi ciuili exercitatione potestatem habere negat, piorum regum ac principum partes esse dicit, legibus & edictis religionem sustinere, iudicandi verò partes illis adimit, & Ambrosij factum, de quo suprà mentionem fecimus, vehementer probat. Quamobrem hac in re nobiscum potiùs, quàm tecum sentire videtur. *Officiū Catholicorū principum quale.* Nam & nos magistratum itidem vt ille, custodem esse primæ & secundæ tabulæ legis, quod ad externam disciplinam attinet, profitemur. Debet enim prohibere externa scelera, punire sontes, prohibere idololatriam vestram & blasphemias, vt ne pro verbo Dei verbum vestrum populo vos venditare, neue adorari illud tanquam Dei verbum ab imperita multitudine permittat, propter voculas aliquot è scriptura per vos productas, & in prauum sensum detortas. Debet magistratus, quàm à Patribus ad patres quasi per manus accepit piam doctrinam, eam tueri & promouere, impiam verò vestram vnà cū impijs cultibus vestris abolere.

Sotus quale principum esse munus velit.

Redit ad conuitia Brentius, quandoquidem rationibus defici se videt. Dixerat Petrus à Soto, Principum hoc sit munus, vt legitimos sacerdotes agnoscant, tradita ab eis & ipsi teneant, & populos sibi commissos seruare curent, atque ita vtrique & principes & populi satisfacient muneri suo. At verò sibi proprios magistros & doctores adsciscere, aut quacunque demum ratione nothos & spurios ministros, de quibus loquitur Dominus, *Hiere.23.* Non mittebam eos, & ipsi currebant, vel sustinere, vel sequi, quid aliud est quàm totum ordinem Ecclesiæ confudisse? Et in scholio, Principis Christiani est, à legitimis Prelatis fidem suscipere, & agere, vt sui suscipiant. Sed coaceruare sibi impios, vel eos audire, *Ioan.10.* qui non legitima missione & auctoritate ab Apostolis deriuata docent, quid aliud est, quàm fures & latrones, qui non veniunt, nisi vt perdant & mactent admittere? Pupugerunt hec verba Brentium vehementer, vt est amara veritas. *Brentius interpretatur illud, Currebant, & ego non mittebam.* Itaque conatur illud demonstrare, quòd in nostros potiùs illa verba quadrent: Currebant, & ego non mittebam eos, qui ad Ecclesiasticos honores malis artibus contendere soleant. Vtinam autem pauciores essent in nostris, in quos & ipsos eadem quadrare possent. Sed intereà tamen

Principes et magistratus faciũt quo minus idonei Ecclesijs sæpè præficiantur.

optant hoc omnes pij vehementer, vt quod in hac parte peccatur à nostris quoque nonnunquam, id aliqua tamen ratione corrigi quandoque posit. Sed non minùs hic in vitio est magistratus ipse, quàm qui ad Ecclesiasticos honores hac via grassantur: quandoquidem à Principibus alicubi nominantur in Episcopos eligendi, quorum quasi prærogatiuum suffragium sequuntur canonici: nec ab eo ferè dissentire solent Romani Pontifices, qui & ipsi cùm eliguntur, si penes quos imperium est orbis propè totius Christiani, minùs in electione contentionis adhiberent, meliore loco res esset Ecclesiastica, minusq; multa haberent hæretici, quę contra Pontificum electiones tanquàm vitio factas obijcere possent. Verùm vtcunque se res habet, ordinem in Ecclesia retineri cum primis est necessarium: nam aliter obuiari Satanismo nequit, quem in Germania tam altas iam radices fixisse videmus: vbi si non alij verbi ministerio functi essent, quàm quibus hoc munus ab ordinarijs eorum Episcopis mandatum fuisset, nunquam istam, quàm nunc videmus in ea Babylonem, ædificatam esse miraremur. Quoniam autem in Confessione Christiana satis copiosè de Ordine scriptum est, ad eam lectorem remittimus.

Brẽtius sacrum Chrisma reprehendit.
Responsio.
Cur hæretici nolint ferre Chrisma.

Ardens ira in odio Brentius, ne Chrisma quidem sacrum intactum relinquere potuit. Nam quod existimat, inquit, eos non esse legitimos Ecclesię ministros, qui non sunt vncti Chrismate Episcopali, etiamsi reliqua omnia in ordinatione eorum verè legitimeque conficiantur, prodit partim inscitiam suam, quòd non intelligat quæ sit vera ministrorum Ecclesiæ ordinatio: partim incogitantiam suam, quòd non considerat, qui sit huius controuersiæ status. Non est quòd miretur pius quisquam, si tam exosum habent sacrum Chrisma, quos etiam nominis pudet Christiani: malunt enim Euangelici vocari, quàm Christiani: quasi posit extra Christum Euangelium esse vllum. Meritò igitur inuisum habent Chrisma, quos Christianorum appellationis pudet. Nam Christiani nomen ducunt à Christo: Christus à chrismate, hoc est, ab vnctione vocatur vnctus. Ne quid igitur habere commune cum Christo videantur, nihil magis apud illos abominandum est, quàm vngi Chrismate: quo & reges & sacerdotes vngi solitos esse in lege, manifestum est omnibus. Cùm itaque Deus noster Christus & rex esset & sacerdos, vnctus est & ipse non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu.

Esa. 61.
Euseb. li. 4. demonstrationis. cap. 15.

Sic enim de eo Propheta loquitur. Spiritus Domini vnxit me: quemadmodum præter alios multos, copiosiùs id ab Eusebio quoque scriptum legimus. Neque vero propterea tantùm vocari Christus voluit, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset, cuius qui volunt expertes esse, eis ab vnctione siue chrismate licet abstinere. Ac non ignoramus nos quidem, inuisibiliter aliquem vngi posse, etiamsi non accedat oleum visibile. Verùm ista visibilis, inuisibilis illius vnctionis signum est, quæ sanctis patribus tam est visa non esse negligenda, vt sine chrismate presbyterum ne baptizandi quidem ius habere scribat Hieronymus.

Hie. contra Luciferianos.
Anacl epist. 2.
Quàm vetus & celebris mos sit vngendi sacerdotes.

Constat autem vetustissimum esse morem hunc sacerdotes vngẽdi. Anacletus Petri fuit successor, cuius hæc verba sunt: Ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus qui in prouincia sint Episcopis, sunt celebrandæ: qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangelijs quæ prædicaturi sunt imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraque vnctione exemplo prophetarum & regum, more Apostolorum & Moysi vngentes: quia omnis sanctificatio constat in Spiritusancto, cuius virtus inuisibilis sancto chrismati est permixta & hoc ritu solennem celebrent ordinationem.

Clem. epist. 2. ad Iacobum fratrẽ Domini.

Et qui præcesit eum Clemens: Omnis, inquit, Pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate cõstitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet, quem quasi Christi locum tenentem honorare debent omnes, eique seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere, scientes quòd siue honor, siue iniuria quæ ei infertur, in Christum redundet, & à Christo ad Deum.

Egesippus li. 4.

Scribit Egesippus, cum Romam proficisceretur, cum plurimis Episcopis in varijs ciuitatibus in itinere se congressum, tandem Romam venisse, & ibi mansisse, donec Aniceto Soter, & Sotheri succesit Eleutherius. In omnibus, inquit, istis ordinationibus, vel in cæteris, quas per vrbes reliquas videram, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitùs tradidit, & prophetæ iudicauerunt & Dominus statuit. Qui mos obseruatus fuit legis & prophetarum tempore, quo reges & sacerdotes vngi consueuerant, eundem in ordinationibus obseruatum fuisse tum quoque narrat. Nam sicut præclarè scriptum est à Cypriano:

Cyp. in serm. de vnctiõe chrism.
Impositio manuum probata est cæremonia.

Cessantibus ijs, quæ ritu antiquo inoleuerat, cùm iam in populo Christiano circuncisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana nõ contemsit, sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis, non solùm in regibus & sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo. Et

sicut

ſicut Chriſtus à chriſmate dictus eſt, eò quòd ſingularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus: ita & participes eius quotquot ſunt, conſortes ſint tam vnctionis, quàm nominis, vt dicantur à Chriſto Chriſtiani. Cæterùm ſi quis propterea reijciendũ eſſe putat Chriſma, quòd cæremonia fuerit aliquando Iudæorum, is & manuum impoſitionem eadem ratiõe reijciat, licebit: nam & ipſa Iudæorum fuit cæremonia quibus familiare fuit cum aliquid cõmendabatur aut offerebatur Deo, manus imponere. Sic Iacob manus imponit Duobus filijs Ioſeph: ſic ſuper caput hoſtiæ immolendæ manus imponebantur. Sed manuum impoſitionis, aiunt, fuit vſus in lege noua, Chriſmatis non item. Nihil in lege noua ſcriptum eſſe de Chriſmate fatemur. Verùm abſit, vt nihil niſi quod ſcriptũ eſt, ſicut hæretici docent, recipiendum eſſe putemus. Nõ ita nos Paulus docuit: State, inquit, & tenete traditiones, quas accepiſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et ſcriptas, & non ſcriptas traditiones teneri vult. Eſſe autem hanc Apoſtolicam traditionem, inter alios Baſilius quoque teſtatur. Fabianus verò ſanctus ille Pontifex & martyr, Chriſtum ipſum ſcribit poſtquam cœnauit, chriſma cõficere docuiſſe: cuius nõ apud Latinos magis, quàm apud Græcos vſus fuit frequentiſsimus. Meminerunt enim eius 1. Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus, 2. Tertullianus. 3. Chryſoſtomus, 4. Gregorius Nazianzenus, 5. Auguſtinus, 6. Ambroſius. Theophilactus: ac vix quiſquam eſt veterum ſcriptorum, qui Chriſmatis mentionem nõ faciat, ac plerique non ſine honoris præfatione. Intereà tamen non deſunt homines imperiti, qui per ſummum nefas cachinnis proſequi non dubitant, quod à cunctis priſcis illis ſanctis Patribus in ſumma ſemper veneratione fuit habitum. Adeò myſteria ferè iam omnia in ſummum contemptum venerunt, quæ ſi in vllo alio viſibili ſigno, tum in iſta Chriſmatis vnctione plurima concurrunt. Quid enim aliud baptiſma ſuſcepturus, quàm Chriſto nomen dat? nõ vt ocio marceſcat, ſed vt ſub ſignis illius militet? Quamobrem ſicut ante certamen vnguntur athletæ, quò ſint ad luctandum expeditiores: ita ſcribit Chryſoſtomus oleo Chriſmatis vngi baptizandum, vt ſibi tanquam athletæ ſpirituali luctandum eſſe ſciat contra diabolum. Maius autem certamen incũbit ijs, qui ſacris initiantur, qui reges quidam ſunt ſpirituales, quamobrem iterum atque iterum vnguntur. Eſt autem in oleo fructus, eſt & pinguedo: ramus cum fructibus quaſi pacis interpres, pinguedo luminis eſt miniſtra. Cùm itaque ſacerdos pacis & reconciliationis miniſter ſit, ſicut iam à nobis dictum eſt: cùm idem cæcorum quoque lumen eſſe debeat: per vnctionem hanc, quæ fit Chriſmatis oleo, ſui muneris admonetur, vt miniſterium pacis & reconciliationis frequentet: ſiue populo Dei voluntatem annuncians, vt ſcire poſsit quæ ſit reconciliationis ratio: ſiue pro populo Deo preces offerens & ſacrificia, quibus propitius reddi queat: ſimul etiam quaſi lucernam geſtans manibus, & doctrina & exemplo populo præeat, viamque ſalutis commonſtret. Miſcetur autem oleo balſamum, cuius arbor cùm primis eſt odorifera, quò meminerint ſacerdotes ita ſe gerere, ſic vitam ſuam inter homines inſtituere, vt cum Paulo dicere poſsint: Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco. Quod nemo niſi præditus virtute, cuius odor fragrantiſsimus eſt & ſuauiſsimus, rectè ſibi poteſt vſurpare. Verùm hac de re ſatis.

Gen. 48. Leuit. 1.
Chriſma etſi non ſcriptura probetur, reuerenter tamen habendum.
2. Theſ. 2.
Baſi. de Spiritu ſan. ca. 28. ep. 2
1. Eccleſiaſticæ Hierar. cap. 7. 2. De carnis reſurrectione. 3. Hom. 5. in Matt. Op. im. 4. In Apologetico. 5. Tract. 33. in Ioannem & ſermone 43. de verb. Domini & li. 2. contra literas Petiliani c. 104. 6. De ijs qui initiantur myſterijs cap. 6.
Multa in Chriſmate myſteria concurrunt.
Chryſ. hom. 5. in Matt. Op. im.
2. Cor. 4.

Explicat nunc nobis controuerſiæ ſtatum Brentius: Non quęritur, inquit, num liceat alicui miniſterium docendæ & adminiſtrandæ Eccleſiæ priuato ſuo arbitrio, ſine legitima & ordinata vocatione inuadere: ſcimus ne in politia quidem, nedum in Eccleſia filij Dei licere cuiquam publicas functiones abſque legitima vocatione & auctoritate vſurpare. Sed hoc quęritur, num Aſotus & Prælati eius, qui ſunt hoſtes doctrinę Propheticæ & Apoſtolicæ, & qui hanc doctrinam omni crudelitatis genere perſequuntur, ſint vera illa filij Dei Eccleſia, à qua miniſtri ordinationem petere debeant. Hoſtes doctrinæ Propheticę & Apoſtolicę vos eſtis Brenti, non nos: nec ad veram illam filij Dei Eccleſiam vlla ratione pertinetis, cũ à Chriſto & ab eius corpore vos præcideritis, quod ſuo loco docebimus. Pergit Brentius: Hoc quæritur, num Petrus, Ioannes & reliqui Apoſtoli non priùs debuerint Hieroſolymis prædicare Euangelium Chriſti, quàm ordinarentur ab Anna & Caipha? An non Caiphas erat ordinarius ſucceſſor Aaronis? Nihil eſt Brenti, quòd nobis Annam & Caipham toties obijcias: iam enim tum impleta fuit illa ſcriptura, Perijt lex à ſacerdote. Iam venerat ille ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui & legi & ſacerdotio Aaronis finem impoſuit, & in illa nouiſsima cœna nouum ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech inſtituit. Ab hoc ordinati ſunt Apoſtoli, ab Apoſtolis deinceps alij. Et hæc eſt legitima ſucceſsio, de qua gloriamur, quæ à Chriſto & ab eius Apoſtolis ſumpſit originem: cum Anna verò & Caipha nihil nobis eſt rei. Itaque non minùs abſurdè feciſſent, qui cùm ſemel ordinati, & ad prędicandum Euangelium miſsi fuiſſent à Chriſto Pontifice, qui fuit ſacerdos in

In quo ſtatum controuerſiæ Brẽtius ponat.
Reſponſio.
Odioſa Brentij quæſtio.
Reſponſio.
Hier. 7.
Heb. 7.

æternum ſecundum ordinem Melchiſedech,ſi nihilominus ab Anna & Caipha ordina-
ri petiuiſſent:quam ſi quis noſtro æuo ab Epiſcopo ſuo legitimè ordinatus,à te Brenti,
vel à Caluino , aut quocunque tandem alio de grege veſtro ſibi manus imponi poſtula-
ret. Quid ergo,inquit Brentius,ſi Romanus Pontifex fiat Caiphas?an non ſine auctori-
tate & vnctione eius licebit pio & docto viro in Eccleſia, ad quam conſenſu magiſtra-
tus & populi eius vocatus eſt,Euangelium Chriſti annunciare, & ſacramenta eius admi
niſtrare? Quid ſi cœlum ruat Brenti?Pontificem fieri poſſe Caipham,vt apertè Chriſtum
oppugnet,nemo pius credet,qui modò Chriſti preces quas ad patrẽ fudit,vt ne Petri fi-
des in ſucceſſoribus eius deficeret,efficaces fuiſſe,& eum exauditum eſſe pro ſua reueren
tia,perſuaſum habet. Ac demus fieri poſſe quod vos vultis,quòd non exaudiuerit Chri-
ſtũ deprecantem pater:quodque non attentis illius precibus, Petri fidem in eius aliquo
ſucceſſore deficere permiſerit:non ideo ſtatim in omnibus alijs Epiſcopis defeciſſe puta
bitur:neque propterea licebit magiſtratui populoq; ſibi quenquam adſciſcere,& ei præ
dicandi verbi Dei,miniſtrandorumq; ſacramentorum poteſtatem permittere,niſi prius
examinatus ab Epiſcopo ſuo diœceſano fuerit & approbatus:cuius, & non magiſtratus
aut populi munus eſt,de doctrina religionis iudicare,quiue ſit idoneus reconciliationis
miniſter decernere. Nuſquam in Prophetica & Apoſtolica doctrina reperies,quòd magi
ſtratus aut populus poteſtatem habuerit ſibi miniſtros conſtituendi:quin illud in Actis
Apoſtolorum reperies,quòd prophetis & doctoribus miniſtrantibus Domino & ieiu-
Act.13. nantibus, dixit illis Spirituſſanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus , ad
quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes & orantes,imponenteſq; eis manus,dimiſerunt il
los. Et ipſi quidem miſsi à Spirituſancto,abierunt Seleuciam: & cùm veniſſent Salam-
Act.14. nam,prædicabant verbum Dei,&c. Reperies de eodẽ Paulo iam non Saulo,& Barnaba,
Tit.1. quòd cùm conſtituiſſent per ſingulas Eccleſias presbyteros,& oraſſent cũ ieiunijs, com-
mendauerunt eos Domino. Reperies,quòd Paulus Timotheum,& Titum conſtituit E-
piſcopos:quodq; Tito mandauit,vt ipſe,non vt populus,qui docendus, non ſequẽdus
eſt,non prophanus magiſtratus aliquis,conſtitueret per ciuitates presbyteros. Quòd au
tem quicquam hac in parte ſibi iuris vel populus,vel magiſtratus vſurpauerit, nuſquam
in ſcripturis Propheticis & Apoſtolicis inuenies: vt vos illarum hoſtes illis omnia con-
traria docere,non autem nos,vnicuique perſpicuum eſſe queat.

Brentius conuitioſus. Redit ad conuitia Brẽtius: Dicit à Bernardo vocari Prẹlatos ſeruos Antichriſti. Qua
ſi verò ſuos non dixerit Lutherus , decies eſſe Sodomitis peiores. Sed quorſum attinet
Num.11. cum homine furioſo conuitijs certare? Profert exemplum de Ioſue, qui voluerit prohi
beri quoſdam à Moſe,ne prophetarẽt, & audiuerit ab illo: Quid æmularis pro me? Qui
tribuat vt omnis populus prophetet ? Deque diſcipulis qui querebantur quendam eij
Mar.9. cere dæmonia,nec ſequi ipſos. Et audiuerunt, Ne prohibeatis illum: qui non eſt aduer
Reſponſio. ſus vos,pro vobis eſt. Videris oblitus eorum Brenti,quẹ paulò antè dixeras: Negabas e
nim illud in diſceptationem venire,num liceat alicui miniſterium docendæ & admini
ſtrandæ Eccleſiæ priuato ſuo arbitrio ſine legitima & ordinaria ſua vocatione inuade-
re,cùm ſciant omnes,ne in politia quidẽ publicas functiones & adminiſtrationes abſq;
publica auctoritate vſurpare cuiquam ſibi licere , nedum vt id liceat in Eccleſia filij Dei
Nũc productis ſcripturæ locis,cõtrarium demõſtrare conaris,vt licere credatur,quod an
teà non licere ſcripſeras. Quid eſt quòd ſic ipſe tecum pugnas Brenti? Quòd ſi populum
omnẽ prophetare voluit Moſes,cur tu nefas eſſe putas,vt priuato ſuo arbitrio ſine legi-
Ephe.4. tima & ordinaria vocatione docendæ & adminiſtrandẹ Eccleſiæ miniſteriũ quis inua-
1.Cor.12. dat? Deinde cur dicit Paulus: Alios dedit Apoſtolos,quoſdam autem prophetas,alios ve
1.Cor.14. rò Euangeliſtas? Nunquid omnes Apoſtoli,nunquid oẽs prophetæ? Cur idẽ honeſtè iu
bet ac ordine fieri omnia,ſi populum omnẽ prophetare fas eſt? Videtur hæc Brenti , per
exceſſum quendã dixiſſe Moſes,nõ quòd efficaci voluntate cũctos prophetare voluerit:
aut quòd vel ipſius, vel Domini fuerit hæc ordinatio . Nam ſi voluiſſet Dominus om-
nem populum prophetare, quorſum ſeptuaginta viros de ſenioribus eligere Moſen iu-
beat? quos,inquit,tu noſti,quia ſenes populi ſunt & magiſtri: & auferam de ſpiritu tuo,
tradamque eis. Quare ſic hẹc Moſes dixiſſe videtur,ſicut à Gregorio ſcriptum legitur: Fi
Lib.22. Moralium cap.24. delis prædicator optat,ſi fieri valeat, vt veritatem, quam ſolus loqui nõ ſufficit,ora cun-
ctorum ſonent? Si fieri,inquit, valeat: Aliud enim Dei & Eccleſiæ ordinatio exigit . Sed
cur non prohibuit, inquis, Moſes duos illos prophetare? Cur autem prohiberet? cùm
teſtetur ſcriptura,quòd fuerint de numero ſeptuaginta: quam etiam ob cauſam requie-
uit ſuper eos ſpiritus Domini:nam & ipſi deſcripti fuerant inter ſeptuaginta. Quòd au
tem in caſtris remanſerant,& ad tabernaculum non exierant , non ex contemptu fecẽre,
ſed ſicut etiam Procopio ſcriptum eſt , ex quadam animi ſubmiſsione , quòd ſe per-
ceptio-

ceptione tanti muneris indignos iudicarent. Euenit igitur illis, quod euenerat Thomę: qui cùm Spiritum sanctum in sufflasset Christus Apostolis, præsens non aderat. Quoniam autem se non malitiosè subduxerat, æquè Spiritum sanctum ad remittenda peccata accepit, atque alij Apostoli: cùm anteà iam Apostolorum numero fuisset inscriptus. Nihil igitur hi duo fecerunt contra Dei & Mosis ordinationem: quamobrem causa non erat, cur eos prophetare Moses prohiberet. Cæterùm ex hac ista doctrina vestra Brenti, natus est Satanismus hic in Germania, de quo scripsimus initio. Nam dum omnes Apostolos, omnes prophetas, omnes doctores esse vultis, & quod proprium est munus Episcoporum, constituere ministros Ecclesiarum, id ad magistratum secularem & populum transfertis, factum est, vt in tot sectas tam dissectas dissectos vos esse videamus, quarum vix iam etiam numerum inire licet. Quòd si salua fuisset Episcopis sua iurisdictio, nec impediuisset quisquam quò minùs ipsi iuxta morem ab Apostolis traditum, & ad hoc vsque tempus in Ecclesia semper obseruatum, pastores & doctores ac presbyteros constituerent, nunquam ea quæ terra non ita pridem fuit vnius labij & eorundem sermonũ, in hanc, quã nunc videmus Babyloné transformata, nec sic miserandũ in modũ nobilissima gens tot & tãtis cladibus effecta & afflicta fuisset: quæ quicquid protulit calamitatum per hos annos quadraginta, non est quòd alij cuipiam acceptum ferat, quàm istis tam multis prophetis, qui currunt vltrò, cùm eos nemo miserit, qui quidem mittendi potestatem habuerit. In hunc igitur statum vos Brenti Germaniam perduxistis, quorum oẽs curæ cogitationesq; nũ aliò collatæ fuerũt, quã vt sederet populus vester absq; rege, absq; lege, absq; sacerdotio, absq; Ephoth & Teraphin. Sublato igitur per vos ordine, omni disciplina luxata, omnibus legibus dissolutis, quid aliud quàm horrendam istam rerum omnium cõfusionem sequi necesse fuit? dum vnaquæque ciuitas, quin & Satrapa ferè quisque pruriens auribus coaceruat sibi magistros, & quod quisq; vult, id pro Dei verbo prædicari mandat.

Ioan.10.

Vnde natus in Germania Satanismus.

Oseæ.3.

Insectatur iterùm Brentius Petrũ à Soto, quòd is commemorauerit hoc loco legẽ Imperatoris Theodosij, qui iubet subditos eam agnoscere religionem, quam Petrus docuit, & quam sequuntur Damasus Pontifex Romanus, & Petrus Episcopus Alexandrinus. Non videt, inquit, præ animi sui impotentia, quid pro se, quid cõtra se dicat. Primũ enim Petrus Apostolus verã & rectam docuit religionem. Ac Damasus Romanus & Petrus Alexandrinus rectam fidem de Triade (de hac enim tum præcipuè agebatur) sequuti sunt. Nos autem nunc loquimur de pontificibus & Episcopis, qui docent & sequuntur impiam religionem, & qui tantum abest vt veram de pietate doctrinam agnoscant, vt etiam eã ferro, igne, laqueis persequantur: vultne Asotus vt etiam tales sequamur magistros & sacerdotes? Det nobis Petros Apostolos, det nobis Damasos Romanos, & Petros Alexandrinos, qui veram & synceram Apostoli Petri doctrinam sequuntur, & habebit pios Principes, non auditores tantùm, sed etiam adiutores. Imò tu Brenti, præ animi tui impotentia, dum iuxta nomẽ tuum ardes odio Romanæ sedis & Catholicorum Episcoporũ, non vides quòd ipse contra te loquaris. Quos enim tibi damus alios, quàm Petros Apostolos, Damasos Romanos, Petros Alexandrinos? Quamuis enim inficias ire non possimus, ab istorum sanctitate Pontifices nostros longiùs esse remotos, certum tamen illud est & indubitatũ, quòd non in alia religione versantur, quàm in ea, quàm diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, quamque Damasum Pontificem, & Petrum Alexandriæ Episcopum sequutos esse constat. Ac primùm, quod ad Petrum Apostolum attinet, quis est alius, de cuius in doctrina successione magis gloriemur: cuius etiam epistolas Canonicas vnde vos habetis præterquam à nobis, à quibus discessistis? Quod autem ad Petri successorem Damasum Romanum Pontificem attinet, producecemus aliquot è scriptis eius loca, ex quibus planum fieri cuique possit, vósne an nos in ea religiõe versemur, quam ipsum esse sequutum scripta eius indicant. Extat eius epistola numero tertia ad Stephanum Archiepiscopum & ad Concilia Africana, in qua Romanam sedem petram & firmamentum à Deo fixum & immobile, ac verticem vocat Ecclesiarum. Ad quam tanquam ad caput cuncta quæ possunt aliquam recipere dubitationem, referri debere: absque cuius auctoritate causarum Ecclesiasticarum querelas definire minimè licere, & ad eam appellare debere censet. Synodum sine eius auctoritate fieri non esse Catholicum dicit: nec vlla Concilia rata haberi, quæ non sint illius auctoritate fulta. Ecce tibi damus Damasum Brenti. Num autem idem tu quod ille hac in parte doces? qui sic es implacabilis odij cuiusdam facibus erga Romanam Ecclesiam accensus, vt citiùs eam quæ graui Turcarum iugo premitur Hierosolymitanam, quã hanc, cuius ipse etiã vnus omniũ Christianissimus Imperator Carolus se filium esse profitetur, ac præ se fert, atque adeò gloriatur, pro matre vestra agnoscas: cùm tamen non solus sit Dama-

Alia Brentij in Sotũ suggillatio.

Responsio Romanæ Ecclesiæ vindicans dignitatem.

Dama.epist.4.

ſus,qui de Romana ſede tam magnificè ſenſerit.Fecerunt idem pij omnes & qui præceſ-
ſerunt,& qui ſequuti ſunt Damaſum. Quorſum autẽ attinet omnium teſtimonia pro-
Iulius Pont. ad Orientales Epiſcopos. ferre? Qui præceſsit Damaſum Iulius ita ſcribit: Sicut B. Petrus primus fuit omnium A-
poſtolorum,ita & hæc Eccleſia,Domino inſtituente,prima & caput eſt cæterarum,vt ad
eam quaſi ad matrem atque apicem,omnes maiores Eccleſiæ cauſæ & iudicia Epiſcopo-
rum recurrant. Vides, vt hic matrem aliarum Eccleſiarum eſſe dicat Romanam? An
Cyp.li.1. epiſt.8 quem etiam Cyprianus ſanctus martyr & Epiſcopus, matricẽ eam ad radicem Eccleſiæ
Bern. ad Euge. Catholicæ vocat.Quid autem Bernardus?ex quo tu pleraque collegiſti, quibus Roma-
nos Pontifices in odium & inuidiam adducere poſſes.Eſt ita,quod illi ſicut alijs pijs o-
mnibus Romanæ curiæ vitia vehementer diſplicuerunt,&ea grauiſsimè,ſi quiſquam a-
lius,quinque libris ad Eugenium conſcriptis, eſt inſectatus. Sed nunquid ideo ſanctæ
ſedis huius auctoritati quicquam detrahit?Imò verò in ſecũdo libro tantùm illi tribuit,
Bern. lib.4. ad Eugen. quod ad perſonam attinet quam gerit,Romani Pontificis, vt etiam ipſi Petro plura tri-
buere non potuerit.Et in alio quodam libro matrem nihilominus Eccleſiarum Roma-
nam Eccleſiam appellat. Dolet multis pijs Brenti, quòd qui ſuccedunt in cathedram &
doctrinam Petri, non æquè ſuccedunt omnes in ſanctitatem Petri, plurimaque Roma-
Rom.14. næ curiæ vitia multorum oculos vehementer offendunt. Sed qui ſumus nos, qui ſeruos
iudicemus alienos? ſuo illi Domino ſtant aut cadunt,ſtatuet ille de quoque ſuo tẽpore
quod meritus quiſque fuerit. Nobis certè iuſta cauſa non eſſe videtur,cur ſeparationis
Cauenda ſeparationis cõſilia, dum mali Eccleſiæ præſunt. conſilia ſequamur,quòd malos in Eccleſia nonnunquam præſidere videmus. Nam quò
nos tandem vertemus,vbi meliores inuenire liceat? Quod ad vos attinet, non magis in
ſcriptis quorundam legimus, quàm oculis ipſi noſtris, in moribus veſtris cernimus
nõ eſſe quenquam ferè,qui veſtrum Euangelium ſit amplexus,qui non ſeipſo ſit factus
deterior.Ad Picardos autẽ vel Anabaptiſtas,vel Suenckfeldianos,apud quos maior elu-
Damaſus Brẽtij ſectam damnat. cere videtur ſanctimoniæ ſpecies,vt à matre noſtra Romana Eccleſia deficiamus, vos no-
bis auctores futuros non arbitramur. Verùm ad Damaſum noſtrum redeamus. Docet
idem Damaſus in eadem epiſtola,iudices Epiſcoporum iuxta decreta canonum,Epiſco-
pos eſſe debere. Tu Brenti contra decreta Canonum,etiam Laicos Eccleſiaſticarum cau-
ſarum iudices eſſe vis. Meminit ibidem & ſacerdotum & ſacrificij: & in ea quæ proxi-
mè ſequitur epiſt. Miſſę quoque nominatim. At vos à Satana magiſtro veſtro docti,ſicut
Luthe. de Miſſa angulari. fatetur dux & anteſignanus veſter Martinus Lutherus: qui ſecum hac de re diſputaſſe
diabolum,& fortiora quàm quæ refellere poſſet contra Miſſam argumenta produxiſſe
ſcribit:ab hoc magiſtro docti vos,& ſacerdotiũ,& ſacrificium prorſus omne ſuſtuliſtis:
neq; Miſſæ vel ſacrificij nomine quicquam eſt apud vos magis abominandũ. Et intereà
dicis:Da mihi Damaſos,& audiam. Meminit idem in quarta epiſtola conſecrationis vir-
ginum de erectione altaris,de vnctione ſacrationeque,de Eccleſiæ dedicatione,de Chriſ-
matis confectione,de baptizatorum frontibus Chriſmate ſignandis, de formatis epiſto-
lis mittendis,de populo benedicendo. Quid? An hæc omnia vos Brenti, propria veſtra
Iuo lib.1. decretorum. temeritate non abrogaſtis? Meminit etiam,ſicut ab Iuone qui Gratianum præceſsit,ſcri-
ptum eſt,quòd metropolitanus infra tres menſes conſecrationis ſuæ ad fidem ſuam ex-
ponendam,palliumque ſuſcipiendum,ad Apoſtolicam ſedem mittere teneatur. Num i-
dem vos Brenti,faciendum eſſe putatis? Iam de traditionibus audi quæ ſit Damaſi ſen-
Dam.epiſt.3. tentia: Quæ Apoſtolorum, inquit, prędicatione, & patrum inſtructione percepimus,
Idem ad Aurelium Carthaginen. Epiſcopum. ſemper tenere debemus,ne aliqua noua ſemper cudere videamur. Et alio loco: Sancto-
rum Canonum voluntariam tranſgreſsionem, blaſphemiam eſſe dici in Spiritum ſan-
ctum. Num hęc Brenti, cùm veſtro de traditionibus dogmate conſentiunt? Et intereà
De Petro Alexandrino. clamas,Da mihi Damaſos. Vis autem vt etiam tibi dem Petros Alexandrinos? Mihi qui-
dem nihil ſcriptorum eius videre licuit, præter Canones quoſdam ex ſermone de pœ-
nitentia,quibus præſcribitur,quæ ſit iniungenda pœnitentia his,qui tempore perſequu-
tionis à fide exciderunt. Ac in primo Canone ad reliquam pœnitentiam adijci vult
quadringenta dies,quibus ieiunent. Cedo Brenti,num vos talem pœnitentiam iniun-
gere cuiquam conſueuiſtis? quin cachinnis eam potiùs exploditis. Docetis enim, quan-
doquidem Chriſtus pro peccatis noſtris ſemel ſatisfecit,nulla deinceps opus eſſe ſatisfa-
ctione noſtra. Atqui non ita Petrus Alexandrinus, non ita quem ille ducem ſequutus
eſt Petrus Apoſtolus: Chriſtus,inquit,paſſus eſt pro nobis,vobis relinquens exemplum,
vt ſequamini veſtigia eius. Exigit à nobis Euangelium fructus & opera digna pœni-
1.Pet.2. tentiæ. Dicit idem Petrus Apoſtolus: Satagite vt per bona opera certam veſtram vocatio
Matt.3. nem faciatis: vos excluſis bonis operibus,fidem ſolam ſufficere docetis. Eſt ne conſentiẽs
2.Pet.1. hæc veſtra doctrina,non iam dicam Petri Alexandrini aut Damaſi,verùm Petri Apoſto-
li doctrinæ? Iámne vides Brẽti,nos eſſe,qui verſamur in ea religione; quam vertex Apo-

ſtolorum

stolorum Petrus initiò Romanis tradidit? quamque Pontifex Romanus Damasus, & Petrus Episcopus Alexandriæ sunt sequuti? Vos autem in quauis alia potiùs, quàm in eadem hac religione versari: cùm eam partim risu prosequamini, partim horrendis blasphemijs insectemini, nec sit eà quicquam apud vos execrabilius. Et audes intereà vociferari: Da mihi Petros Apostolos, da Damasos Pontifices Romanos, da Petros Alexandrinos, & habebis nos non auditores tantùm, verumetiam adiutores. Ecce dedimus eos tibi Brenti, non in corporibus suis viuentes, nec viua voce sententiam suam exprimentes, sed spirantes adhuc in monumentis literarum, quæ post se reliquerunt, & in eis quæ fuerit eorum religio declarantes: cum qua nos quidem per omnia cõsentire, vos autem ex diametro cum ea pugnare, negare non potestis. Nam si maximè negare velitis, vel ipsi libri vestri vos mendacij conuincent, omni genere blasphemiarum referti.

Tandem aliquando Brentius ad causam accedere videtur, nec adhuc vnquam in hoc scripto suo propriùs accessit: nam extra causam ferè cętera loquutus est, nec multum ad rem, qua de agitur, pertinentia. Nunc autem ex Ecclesiastica historia demonstrare conatur, quod in causa fidei Theodosius iudex inter Episcopos fuerit. Mirum est autem, si potuit hoc Ambrosium latere, qui vixit eodem illo tempore, qui funebrem etiam orationem illi conscripsit. Qua confidentia autem ausus ille fuisset scribere Valentiniano, qui cum Theodosio simul imperauit: Quando audiuisti Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse, si quid eiusmodi factum à Theodosio fuerat? Nonne respondere potuisset Imperator: Audiui quòd fecerit hoc imperij mei cõsors nuper adeò Constantinopoli Theodosius? Deinde verò hoc ipso Theodosio imperante, fuit habitum Concilium Aquileiense, priusquam Oecumenicum illud Constantinopoli: vbi hęc Imperatoris verba recitantur: Ambigua dogmatum reuerentia, ne dissideant sacerdotes, quam primùm experiri cupientes, conuenire in Aquileiensem ciuitatem Episcopos iusseramus. Neque controuersiæ dubiæ sententiæ rectiùs poterant experiri, quàm si obortæ altercationis iudicium in interpretes ipsos constituissemus Antistites, vt videlicet à quibus proficiscuntur instituta doctrinæ, ab eisdem discordis eruditionis repugnantia solueretur. Quæ cùm essent lecta, dixit Ambrosius, qui præsens adfuit in illo Concilio: Ecce quod Christianus constituit Imperator, noluit iniuriam facere sacerdotibus, ipsos interpretes cõstituit Episcopos. Hic laudat eo nomine Theodosium Ambrosius, quòd is non alios, quàm Episcopos iudices esse voluerit: quod idem paucis interiectis facit Eusebius quoq;. Inde cõiecturam facere licet, quòd sibi in causa fidei nunquam iudicium Theodosius arrogauerit: qui quid sui, quid Episcoporum esset muneris, vel ex his quæ gesserat anteà Constantinus antecessor eius, cognoscere potuit. Quid igitur de Socratis historia dicemus? Quod si Brentius ea fide, qua oportuit, Socratis verba recitasset: nec pręteritis quibusdam ea sola produxisset, quæ ad suum institutum probandum facere videntur: facilè cuius perspicere licuisset, nihil præter officium suum Imperatorem fecisse. Nam in exordio capitis illius, ex quo nõnulla profert Brentius, omnia Theodosium de Nectarij Constantinopolitani Episcopi consilio fecisse scribitur, ex quo perspicuum illud fit, quòd non sibi de causa fidei iudicandi potestatem vllam Imperator vsurpauerit: sed quòd à Catholicis Episcopis præscriptum fuit & iudicatum, id pro Catholici Imperatoris officio & ipse ratum habuerit, & ab omnibus sibi subiectis haberi ratum inuiolateque seruari iusserit.

Theodsi. Imper. an iudex inter Episcopos fuerit

Expenditur locus in historia Socratis.

Sed quoniam vrget nos hic Brentius: quæ fuerit Ecclesiæ praxis hac de re, quidque sit in ea moribus receptum iam inde à mille trecentis fere annis, paucis perscribemus. Ante mille trecentos annos congregatum fuit primum Nicææ concilium, quò conuenerant ex vniuerso terrarum orbe trecenti, decem & octo patres. Venerat eò Constantinus etiam Imperator. Sed quomodo? Scribit hoc Eusebius, quòd cum paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, non priùs consedit, quàm annuissent Episcopi. Cumque de concordia & pace plæraque disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem ipsorum sententiæ permisit. Quod ita factum esse, præter Eusebium, Socrates etiam & Theodoritus memoriæ prodiderunt. Vides quemadmodum iste nullas iudicandi sibi partes sumpserit, sed ad monitione facta de pace & concordia dogmatum inquisitionem Episcoporum sententiæ permiserit. Cui testimonium hoc Augustinus quoque tribuit, quòd cum Donatistæ causam Ceciliani ad Imperatorem Constantinum detulissent, non fuerit ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discuciendam ac definiendam Episcopis delegarit: quod & factum est in vrbe Roma, præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ, cum multis collegis suis. Scribit de eo Ruffinus quoque quòd cum Episcopi, qui Nicææ congregati fuerant, libellos ei quosdam protulissent, quibus se accusabant inuicem, suscepit à singulis libellos & eos omnes in

Praxis & mos veteris Ecclesiæ de iudicãda causa Religionis. Constanstini exemplum.

Euse. li. 3. de vita Constantini. Socr. li. 1. cap. 8. Theod. li. 1. ca. 7

Aug. epist. 166. & epistola. 48. & 166.

Ruffi. li. 1. ca. 2.

Constantini oratio ad Episcopos contentiosos.

sinu suo continens, nec quid in eis cõtineretur aperiens ait ad Episcopos: Deus vos co stituit sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi. Et ideo nos à v bis rectè iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari: propter quod D solius inter vos expectare iudicium: & vestra iurgia, quęcunq; sint, ad illud diuinum seruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis dij: & conueniens nõ est, vt hom iudicet deos: sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga deorum, in me dio autem deos discernit. Et ideo ijs omissis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, absqu vlla animorum contentione distinguite. Cùm hæc dixisset, omnes simul querimonia rum libellos iussit exuri, ne innotesceret vlli hominum simultas sacerdotum. Hæc Ruf finus. Habuitne tanquam seruos Episcopos Imperator hic Brenti? Num autem est ve risimile, quòd cùm recens hoc fuisset illius exemplum, secùs aliquid facere Theodosiu in animum induxisset, quàm ab hoc Imperatore laudatissimo factum esse meminerat

Psal. 81.

Episcopi subscribunt Synodo, nõ Imperator.

In actis Nicænæ Synodi, quæ in libro Conciliorum extat, reperiuntur subscriptione Episcoporum trecentorum, decem & octo. Cęsaris Constantini subscriptio nulla repe ritur. Quamuis autem interfuerint in ea Synodo, vel præfuerint potius legati Syluestr Romani Pontificis, Hosius Cordubensis, Victor & Vincentius: dederunt nihilominu Patres literas ad Syluestrum, quibus ab eo, non autem ab Imperatore confirmari petiu runt, quod in Synodo fuerat ab illis constitutum.

Aliud exemplũ de Synod. Constantinop.

In secunda Synodo quæ enumeratur inter Oecumenicas Constantinopolitana, nihi aliud actum est à Patribus, quàm quòd sententiam Damasi, quam ille paulò ante cõgre gato Romę Concilio contra Macedonium, Sabellium & Eunominum tulerat, proba runt, & eam sunt sequuti. Quo nomine scriptis ad Damasum literis, vt sibi cõgaudere ab eo poposcerũt. Quicquid igitur à Theodosio factum esse scribit Socrates, iuxta Ne ctarij cõsilium ex auctoritate Damasi Papæ factum est: quę causa fuit etiam, vt vna cùm collegis suis ediceret, vt in tali religione cuncti populi sibi subiecti versarentur, quam pontifex Damasus sequeretur. Subscripsisse centum quinquaginta Episcopi leguntur: quod Imperator subscripserit, in actis non inuenitur.

De summa Trinitate Cunctos, et Zoso. lib. 7. cap. 4.

Tertium exemplum.

In tertia Synodo, quę fuit habita Ephesi, Celestini Romani Põtificis nomine præfuit Cyrillus Alexandrinus: ac lecta fuit epistola Celestini: quam sequuti Patres Nestorium cõdemnauerunt, & ab Episcopali dignitate vniuersoq; sacerdotij collegio alienum esse decreuerunt: sicut in historia sua scribit Euagrius. Ad hanc Synodum Imperator Theo dosius misit loco suo Candidianum. Sed nũquid vt iudicaret de causa fidei? Audi Bren ti scribentem ipsum qua de causa miserit. Deputatus est, inquit, Candidianus magnificus comes strenuorum domesticorum, transire vsque ad sanctissimam Synodum vestram: ac in nullo quidem quæ facienda sunt de pijs dogmatibus quæstiones communicare. Illicitum namque est, eum qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Vide Brenti, quemadmodum ipse Theodosius formulam à se deputato præscripserit, vt ne se tractatibus Ecclesiasticis, immisceret, néue de causa fidei sibi iudicium arrogaret, sed tuendę conseruandæque tantùm tranquillitatis causa Synodo interesset: quemadmodum is illicitum esse iudicauerit Imperatorem Ecclesiasticis se negotijs immiscere. Et est verisimile, quòd illicitum esse iudicauit ipse, hoc aliquando ab ipsomet factum esse, vt se pro iudice in causa fidei gereret? Qua autem ex causa mittantur ab Imperatoribus, Regibus & principibus ad Synodos nuntij, planum tibi Brenti, faciet eiusdem Imperatoris epistola, quam scripsit ad Elpidium comitem, & Eulogium tribunum, quos miserat ad aliam Synodum, quæ fuit iterum Ephesi congregata, cuius acta sunt in Concilio Calcedonensi rescissa: quos mittere se scribit, non vt de causa fidei iudicent. Sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare, de ijs quæ in Epheso à sancta Synodo fuerint constituta: & nullum fieri tumultum permittere: sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad læsionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare. In quam sententiã scripsit idem Imperator ad Proclum quoq; Asiæ proconsulem. Extat eiusdem Imperatoris etiam ad Cyrillum epistola, quæ habetur in operum Cyrilli tomo quarto, cuius hæc verba sunt: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes & Ecclesię turbentur, neq; vt in excussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicandæ pręfici oportet eos, qui circumquaq; sacerdotio pręsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & post hac erimus. Et hic fatetur Theodosius, de controuersia religionis non ad se, sed ad eos qui pręsident sacerdotio iudicium pertinere. In hac tertia Synodo subscripserunt ducẽti Episcopi: quòd subscripserit Imperator, ex actis non apparet.

Euagri. 1. ca. 4

Verba Theodosij

Cur Cæsares & principes mittãt Legatos ad Cõcilia Oecumenica

Cyrillus epi. 4.

Quartum exemplum Martiani Imper.

Quarta fuit Synodus Calcedonensis: Interfuit in ea Martianus Imperator ipse, sed à legatis Leonis Papæ petitus, vt sui præsentiam præstaret Concilio: quod ipso absente se

te se

te ſe ad Concilium non occurſuros dicerent, ſicut in Breuiario ſuo ſcripſit Liberatus. Nunc audi quam ad rem interfuerit. Narrat enim ipſe: Ad confirmandam (inquit) fidem, non ad oſtendendam virtutem: vt nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatuta ſunt. Ad hoc ſe ſcribit veniſſe, vt quę decreta eſſent à Synodo, ea quemadmodum rata haberentur, & ab omnibus obſeruarentur, auctoritate ſua Imperiali prouideret. Extat autem epiſtola Pulcheriæ Auguſtę inter præambulares epiſtolas in Synodum Calcedonenſem: qua monet Bythinię Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de ciuitate, deque locis ipſis vbi concilium haberetur, expelleret. Fuit autem hæc Pulcheria, ſicut vitæ ſanctitate perpetuaque virginali pudicitia inſignis, ita ſumma auctoritate prædita. Nam cùm ad fratrem eius Theodoſium recens ablactatum orbis terrarum imperium fuiſſet deuolutum, & fratris, & imperij procuratrix erat à Deo conſtituta: cumque de ipſius ſententia mortuo fratre Martinus fuiſſet Imperator deſignatus, fuit nihilominùs imperij conſors: ac vna cum illo Calcedonenſi Concilio interfuit. Quę cùm nòdum eſſet quintumdecimum annum egreſſa, ſcribit Sozomenus, eam ſupra ætatem ſapientiſsimum ac diuinum ſpiritum accepiſſe, eiusque ſtudio & ſapientia perfectum eſſe narrat, vt ſuis temporibus hęreſes non obtinerent. Neque verò non paritum eſt huic Pulcherię mandato. Nam in actis Concilij Calcedonenſis ſemel & iterum voces hæ fuerunt emiſſæ: Synodus Epiſcoporum eſt, non clericorum: ſuperfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate Synodi cõfirmatũ eſſe videamus. In eadẽ Synodo ſcriptum reperitur, quòd cùm ad Martinũ Archimandritã directa fuiſſet chartula, vt ſubſcriberet, nõ acquieuerit, dicẽs: Nõ eſt meũ ſubſcribere. Epiſcoporũ tantum eſt. Subſcripſerũt nihilominus in ea Synodo ſic Epiſcopis volentibus, etiã presbyteri. Sed ita tamẽ, vt eſſet inter eos & Epiſcopos diſcrimẽ. Nã Epiſcopi ſubſcripſerũt hac forma. Flauius Epiſcopus Cõſtantinopolitanus iudicans. Et alio quodã loco, definiens ſubſcripſi. Presbyteri verò ſimpliciter: Euſebius presbyter ſubſcripſi. Sic vt iudices agnoſcerẽtur Epiſcopi ſoli preſbyteri verò tanquam decretis eorum conſentientibus ſubſcriberent. Fuerunt in eadem Synodo iudices quoque ſeculares, ſed nihil aliud quàm legi preces, quę acta eſſent recitari, autentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant: ſi qua vis allata, ſi quid per tumultum factum eſſet cognoſcebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Calcedonenſis Concilij, vbi iudices & ſenatus dixerunt: Dicat ſancta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctę memorię Cyrilli conſonat interloquutio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione ijdem iudices: Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſsimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſsimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur, vt ſententia proferatur à Deo amabilitate veſtra, vt cuncta ſua priùs & Eccleſiam recipiat, ſicut & ſanctiſsimus Leo archiepiſcopus iudicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt iudices, Secundum decretum ſancti Concilij Theodoretus ſanctiſsimus Epiſcopus Eccleſiam ciuitatis Cyri recipiat. Similiter & de Iba, & de alijs nonnullis factum eſt. Hic iam vide Brenti, quod fuerit diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos iudices: Hi decernebant quid credendum, quidne faciendum eſſet: illi, vt quod eſſet ab eis decretum executioni debitæ mandaretur, procurabant: ipſi autem nullas ſibi iudicandi partes ſumebant. In hac quarta Synodo quidam reſipiſcentes Eccleſiæ ſunt reſtituti, quemadmodum Theodoritus, Ibas, & alij nõnulli. Dioſcorus autem & Eutyches condemnati, factaque ſunt omnia iuxta ſententiam, quæ fuit ante Concilium illud lata per Leonem primum Pontificem Romanum. Ac tenebant in ea locum Romani Pontificis Legati Paſcaſinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus miſſum fuit ad Pontificem, & à Synodo petitum, vt quæ fuerant à patribus cõſtituta confirmaret: quod ille fecit non grauatim, Cæterùm decretum illud, quo Conſtantinopolitanum archiepiſcopum proximum à Romano Pontifice locum habere pronunciatum eſt, præter legatorum ſuorum conſenſum, vt ratum haberet, adduci nulla ratione potuit. Scripſerunt in Concilio ſexcenti triginta Epiſcopi: Quòd autem Imperator, aut ex iudicibus quiſpiam ſubſcripſerit, acta non indicant.

Libera. cap. 3.

Pulcheriæ Auguſtæ auctoritas & ſanctitas.

Sozo. li. 9. ca. 2.

Actio. 2. Syn. Chalcedon.

Ibidem Acti. 1.

Diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos iudices.

In quinta quæ eſt Conſtantinopolitana ſecunda Synodo nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſquam, quantum ex actis cognoſcere licuit, interfuiſſe videtur. Ac fuit imperator tum Iuſtinianus, cuius extat epiſtola, in qua ſe pro executore gerit, non pro iudice: nam eoſdem illos quos damnauerat Synodus, Agapeti Romani Pontificis auctori-

Quintum exemplum.

catem ſequuta, Zoaram, Anthimum, Seuerum, Petrum, proſcribit, & exilio mulctat. Ac ſcribit Photius in epiſtola ad Michaelem Bulgariæ principem, de ſeptem Concilijs Oecumenicis, quòd fuit in vrbe Conſtantinopolitana tum Vigilius Romanus Pontifex: verùm Concilio non aderat, & quamuis ad ſacri cœtus conuentum promptus non eſſet, communem tamen Patrum fidem libello cõprobauit. Subſcripſerunt centum ſexaginta quinque Epiſcopi, Imperatorem ſubſcripſiſſe non conſtat. Subſcripſerunt autem & presbyteri, ſed Epiſcopi hac forma, Definiui & ſubſcriſi presbyteri hac, Sequendo definita ſubſcripſi.

Sextū exemplū.

In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantius interfuit, & multi cum eo viri illuſtres: qui itidem vt in Chalcedonenſi Synodo, glorioſiſsimi iudices vocati fuerunt: verùm nec Imperator, nec quiſquam eorum qui vocati ſunt iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de cauſa fidei iudicaret: ſed ſicut in Chalcedonenſi, ita & in hac ſexta Synodo non aliam ad rem & Imperatorem, & ordines iſtos interfuiſſe liquet, quàm vt ordine agi omnia procurarent. Sic enim ſcribitur: Imperator & ſanctum concilium dixerunt. Diſcurrat Georgius codices: Proueniat lectio: Fiat lectio: Alter liber relegatur. Itidem & glorioſiſsimi iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquàm verò ventum eſt ad ſententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec iudices, ſed ſola ſancta Synodus: quemadmodum ex duodecima, & ſedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, poſteaquàm ſubſcripſerant centum ſeptuaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hæc verba, Et ſubſcriptio pijſsimi & Chriſto dilecti Conſtantini Imperatoris: Legimus & conſenſimus. Ac mox, Pijſsimus Imperator Conſtantinus dixit, Edicat ſanctum & vniuerſale concilium, ſi conſenſu omnium Epiſcoporum promulgata eſt definitio, quæ ad præſens celebrata eſt. Cumque ſanctum concilium exclamaſſet, Omnes ita credimus, edictum ſcribi fecit Imperator, vt quòd fuit à concilio definitum, id firmiter omnes obſeruarent. Ac primus hic fuiſſe videtur (quantum quidem ex ijs quæ extant Synodorum actis cognoſcere licet) qui concilij definitioni ſubſcripſerit: ſed non iudicans, verùm conſentiens tantùm. Quod aliquot antè ſeculis etiam in Arauſicano ſecundo concilio factum legimus à viris quibuſdam illuſtribus, vbi ſic illi ſubſcripſerunt: Petrus, Marcellinus, Felix, Liberius, viri clariſsimi præfecti prætorij, conſentientes ſubſcripſerunt. Quanquam in octaua Synodo generali, cùm poſtularetur ab Imperatore Baſilio, vt primus ipſe ſubſcriberet Concilij decretis, reſpondiſſe legitur: Tranquilliſsimum imperium noſtrum ſequutum præcedentes & iuſtiſsimos Imperatores: Conſtantinum videlicet Magnum, & Theodoſium ac Martianum & cęteros, vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium Deo amabilium Epiſcoporum. Sed quoniam poſtulat præferri nos ſanctitas veſtra, ſubſcribam poſt ſubſcriptionem omnium ſanctiſsimorum vicariorum. Edocti enim ſumus à Chriſto vero Deo noſtro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus Baſilij verbis colligitur, quòd in prioribus etiam Oecumenicis concilijs Imperatores ſubſcripſerint poſt omnes Epiſcopos. Cæterum in ijs actis quæ typis excuſa ſunt, præterquàm in ſexta & octaua Synodo, nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licet. In hac ſexta Synodo condemnati ſunt, qui tantùm vnam voluntatem & actionem in Chriſto eſſe contendebant. Pyrrhus ab Honorio pridem è cœtu piorũ eiectus, & ab Heraclio relegatus: deinde Cyrus Alexãdrinus, & Sergius à Theodoro & Martino Pontificibus iam anteà cõdemnati. Tum Theodorus Pharenſis, Paulus Conſtantinopolitanus, Macarius, Polychronius. Hi ſunt quos Photius quoque recenſet inter damnatos. De Honorio verbum facit nullum, quem non pręterijſſet proculdubio ſilentio, ſi quid de eo compertum habuiſſet: vt inde falſitas actorum ſextę Synodi: quod ad Honoriũ attinet, elici facilè queat. In omnibus autem hæc Synodus Agatonis Pontificis præſcriptum eſt ſequuta, cuius extat in actis pulcherrima epiſtola, de cuius ſententia Patres omnia decreuerunt.

Primus ex Imp. Conſtantinus in Concilio ſubſcripſit non vt iudicans, ſed vt conſentiens, & extremo quidem loco.

Septimū exemplum ex Synodo Nicæna ſecũda.

Septima Synodus habita eſt iterum Nicææ, de qualibet quæ ſcripſit Photius, quamuis verbis paulò prolixioribus abſcribere, quoniam ad hęc quoque noſtra tempora valdè ſunt accommodata. Hoc ſacrum, inquit, magnumque concilium recens patefactam & barbaram hæreſim, quæ ab impijs & execrandis hominibus parta erat, diuina communique ſententia ſimul cum ipſius auctoribus condemnauit. Infelices enim homines iſti, verbis non confitentes ſe Chriſto vero Deo noſtro maledicere, factis omnia in eum maledicta, & linguæ petulantiam congreſſerunt. Cumque illum ſine medio, & ſine aliquo velo contumelia afficere nõ auderent, per venerandã imaginẽ omnẽ Chriſto inimicæ mentis cupiditatem expleuerunt. Adorandam enim Chriſti imaginem, per quam idolorum error excluditur (proh nefarium ſceleratæ atque impiæ lingue, cogitationiſque

Contra demolitores & contemptores imaginū Chriſti & ſanctorum.

que sonum) idolum appellauerunt, & omnibus ipsam ignominijs afficientes, & per plateas ac vias publicas trahentes, & pedibus conculcantes, in ignem coniecerunt, spectaculũ Christianis hominibus miserandum, & sola Christi hostiũ impietate dignum. Eadem & in reliquas sacras imagines contulerunt, cùm celeribus pedibus sanguiné funderent, dirisque manibus ac impuris labris petulantiam exercerent, nec vllam tanti furoris atque dementię satietatem caperent homines pessimi. Sacras Christianorum notas & effigies non minùs quàm si gentium essent abominationes, imò verò magis publicè detestabantur: Ex quo bellum grauissimum aduersus Christum & sanctos eius commouebatur. Omnibus enim perspicuum est, honorem imaginibus habitum ad eos transire quos illę referunt. Verùm isti noua Iudęorum Christi hostium progenies, dum Christi atque sanctorum eius imagines afficiunt contumelia, ea proficiunt, in quibus patres ipsorum defecerunt. Irruunt enim in facinora Iudęorum, singularique alacritate patres suos superare conantur. Et dum non audent in medio Christianorum labris etiam Christum abnegare, in eundem ipsum Iudaicum paternumque zelum deprehenduntur incidere, & adulterinam etiam hanc ostendunt imitationem: nec vllo consistunt loco, sed tanquam veneno hęresis ebrij, hucilluc iactantur & ruunt: Christianos enim se esse profitentur, & aduersus Christum debacchantur: Iudæos appellari se nolunt, & imagines oppugnantes zelum ipsorum Christo inimicum imitantur & superant: idololatriæ nomen vitant, & se in ipsos Christianos diuinaque Christianorum sanctaque mysteria nihilò idololatris leuiores prębent. Quamobrem sanctum & Oecumenicum concilium eos qui adulteræ istius & multis seminibus commixtę opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tanquam nothos & à fidelium nobilitate alienos insolubilibus anathematis vinculis constringendos iudicauit. Imaginem autem Christi veri Dei nostri, ex Apostolorum & sanctorum Patrum traditionibus, & sanctorum oraculorum testimonijs, ad honorem & venerationem illius, quem ipsa refert, adorandam atque colendam suffragijs omnibus censuit & confirmauit. Cùm adoratio nimirum atque honor adhibeatur eodem modo, quo in alijs sacris notis & formis sanctissimæ latriæ vtimur. Neque enim in illis consistimus, honoremque & adorationem concludimus, neque ad alios & diuersos fines distrahimur, sed per diuersum & singularem ipsorum cultum & adorationem, quę cernitur, sacra conuenientique, ac minimè diuisa ratione animos nostros ad inuisibilem illam singularemque atque vnicam diuinitatem dirigimus. Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extensum est, & sanguis ille, quo mundus vniuersus purgatus est, emanauit: & ligni natura illius fluxibus irrigata, pro morte vitam perpetuam tulit. Sic crucis signum adoramus, quo dæmonum agmina fugantur, & varij curantur morbi. Cùm semel in ipso exemplari gratia & virtus exhibita sit, & vsque ad exẽpla similis vis se diffundat. Hæc igitur singula, nempe Christi imaginem, & ipsam crucem, crucisque notam, cultu adorationeque prosequentes, honorem & adorationem non in ipsis concludimus, sed ad eum dirigimus, qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos, factus est homo, & mortem propter nos pertulit cõtumeliosam. Sic & sanctorum templa, & sepulchra, & reliquias, ex quibus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Christum verum Deum nostrum, qui gloria ipsos affecit, collaudantes & celebrantes. Et si quid ijs in mysticis & sanctis nostris sacrificijs simile est, per munus & gratiam in illis exhibitam, præcipuum auctorem & principem causam agnoscimus & commendamus. Quapropter & diuinus ac sanctus ille beatorum atque sacrorum virorum cœtus, non solùm imaginem Christi, quemadmodum diximus, verùm etiam immaculatissimę semperque virginis Mariæ & Dominæ nostræ Dei genitricis, & sacras sanctorum omnium imagines, pro ratione excellentiæ & sanctitatis exemplarium colendas & adorandas communium oraculorum decretis constituit & confirmauit. Per ipsas enim ad præsentiam quodammodo atque congressum, animi ducimus intentionem: & per hanc diuina naturamque superante coniunctione copulamur cum illo, qui summus est rerum expetendarum. Hæc igitur sapienter diuineque septimum illud Concilium decreuit, atque constituit. Quo quidem facto, omnem hæreticam pestem ac turpitudinem à grege ratione prædito depulit: propriumque decus & pulchritudinem Ecclesiam recipere ostendit: & tanquam sponsam non in fimbrijs aureis, sed intelligibilibus decoratam imaginibus, ad Christi sponsi dexteram constitutam, hilaribus & lætis oculis toti fidelium multitudini conspiciendam honorandamque demonstrauit. In hac Synodo præsidebant Adriani primi Pontificis Romani nomine, Petrus protopresbyter Ecclesiæ Romanæ, & alter Petrus pręfectus sancti Sabæ. Fuerat autem iam anteà damnata hæresis hæc Iconomachorum à Gregorio Tertio, qui Leonem etiam Imperatorem, per quem euersę fuerant ima-

Sententia Synodo Nicænæ contra Iconoclastas

De veneratione sanctæ crucis.

Qua ratione honos imaginibus tribuatur & reliquijs, & templis, & sepulchris sanctorũ.

Hucusque Photius.

Leo Impe. eiecit imagines, eiusque filius Constātius vnde vterque excommunicatus.

imagines & eiectæ, percusit anathemate. Quod idem statuit contra filium eius Cōstātium, qui sui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa tertius. Ac interfuerūt quidem in hac Synodo duo Senatores, sed initiò tantùm pauca loquuti, non leguntur postea se tractatibus Ecclesiasticis immiscuisse. Subscripserunt Episcopi trecenti sexaginta septem, alium quenquam subscripsisse non apparet.

Octa. exemplū.

In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidē Basilius Imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fide sumeret, demonstrant verba quæ tum habuit ad eos, qui præsentes aderant in Synodo, quos in hunc modum alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè versamini, quid amplius dicam nō habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonē mouere: neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari. Hęc enim inuestigare & quęrere, Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cęlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamēto solui egemus. Quantęcunq; enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interiùs polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusq; quantumcunq; sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est in ordine ouium constitutis, pastores verborū subtilitate discutiendi, & ea quæ supra nos sunt quęrendi & ambigendi: Oportet ergo nos cū timore & fide syncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideant, & nihil amplius quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quod pedes sint minimé cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos, quos Ambrosius oculorum in Ecclesia fungi scribit officio: de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur: Dum secundum carnis assumptæ mysterium, Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius intentio Episcoporum, officia peragere cernitur oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantacunque religione sit & sapientia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius, illi de causis Ecclesiasticis sermonem mouere, quòd proprium hoc sit Episcopi munus: etiamsi multò sit is in virtute sapientiaque inferior. Idque Gregorij, quem Theologum Græci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat quòd ab Ecclesiastica functione tam diu abstinuerit, sic populum affatur: Vos oues nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuemini: satis enim est vobis, si rectè pascimini. Nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquàm Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliquod corporis honorabilius: sed vnusquisque fratres in eo ordine in quo vocatus est, permaneat, licet etiam dignior existat: in illoque magis præsentem amet claritatem, quàm vt eam quam non accepit quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex soluantur, qua tam terrestria quàm cœlestia sunt alligata. Vides quæ fuerit hac de re, de qua nunc inter nos agitur, Basilij sententia: in qua Gregorius quoque Nazianzenus fuisse videtur, qui fas esse non putat, vt iudices iudicentur. Sed audi quid de hoc ipso in hac Synodo decretum fuerit. Illud tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absque principali pręsentia celebrari, cùm nusquam sacri canones conuenire seculares principes in concilijs sanxerint, sed solos Antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis concilijs vniuersalibus, inuenimus. Neque enim fas est, seculares principes spectatores fieri eorum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt. Iam autem diximus, quemadmodum Imperator subscribere noluerit: subscripserunt autem primo loco legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus Ostiensis Ecclesiæ, locum obtinens Domini mei Adriani Pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ & vniuarsali Synodo præsidens: ad voluntatem eiusdem eximij Præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & reliqui duo collegæ eius vsi sunt. Ignatius verò hac: Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouę Romæ, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus quæ ab ea iudicata & scripta sunt concordans & definiens, subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens patriarchę

Basilij Imp. oratio pijssima.

Etiam sanctissimi laici indignos planè pastores reuereantur & timeant magis quàm iudicent.

Episcopi dicti oculi Concil. Tol. cap. 4.

De dignitate sacerdotali cap. 6.

Psal. 87.

Greg. Nazianz. de officio laicorum erga pastores.

Actio. 10.

Non est principum & secularium, se causis & Synodis Episcoporū immiscere

Notæ subscriptionem Episcopi.

chæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Elias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leo perpetui Augusti, in Christo Deo fideles principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videri licet, quòd Imperatores, vel quicunque tandem alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei, aut quacunque tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur.

Atque hæ sunt octo Synodi generales, quas enumerat Gratianus: neque enim plures ante ipsius tempora habitæ fuerunt. In ijs omnibus non reperies Brenti, quod quisquam Imperatorum aut principum, aut quorumcunque tandem laicorum in Ecclesiastica causa iudex esse voluerit, quòd Apostolicam hanc esse traditionem non ignorarent, vt ne laici se caussis Ecclesiasticis immiscerent. Nam & in illo Hierosolymitano Concilio nemo sententiam dixit, præter Apostolos, quorum loca tenent Episcopi. Sic enim Lucas loquitur: Conuenerunt Apostoli & seniores (qui Græcè presbyteri vocantur) videre de verbo hoc, Mox inducit Petrum loquentem, quem rectè scribit Hieronymus principem in eo Concilio lati decreti fuisse. Post eius orationem tacuit (inquit) omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta fecit Deus signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas, Petrum primo loco, tum Barnabam, Paulum, Iacobum. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quid his verbis esse potest euidentius? Hunc itaq; morem Apostolorum sequuta semper est in Cōcilijs Ecclesia Dei, vt illi soli sententiam dicerent in causis Ecclesiasticis, qui loca tenent Apostolorum, reliqua verò multitudo taceret. De Valentino Imperatore scribit Sozomenus, cùm per Episcopum Hypatianum verbis Episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium fuisset rogatus, vt Episcopis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse: Mihi qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari: sacerdotes quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunq; loco voluerint, cōueniant. Hic est ille Valentinianus, qui nec interesse voluit, cùm Sixto pontifici quædam crimina fuissent obiecta, sed surgens à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum. Simile quiddam à Carolo Magno factum fuisse dicitur, in causa Leonis tertij Pontificis.

Distin. 16. cap. Sancta.

Nonū exemplū est in primo Cōcilio Apostolorū.

Act. 15.

Hier. in epistola ad August.

Soz. li. 6. ca. 7. Ecclesiast. hist.

Valentiniani Imp. erga Episcopos reuerētia.

Vsque eò autem Imperatores Catholici iudicium in Ecclesiasticis causis sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id facere voluerint. Vnus fuit Valentinianus iunior Imperator, qui Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Sed quibus verbis eum adortus fuerit Ambrosius, iam antè commemorauimus, pœnituitque eum facti non multò pòst, ac informatus fide & institutis Catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosium affectu pòst incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem ante vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret, sicut ipse in quadam epistola scribit Ambrosius. Nō dissimile quiddam ausus fuit etiam Imperator ille, & re & nomine Basiliscus, qui circulares dedit literas, quibus Calcedonense Concilium, & Leonis libellum per anathema damnauit. Quod tamen ipsum fecit, Episcoporum suorum, qui non pauci numero fuerunt congregati, sententiam sequutus, qui circularibus etiam literis eiusmodi subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri possit. Sed has tamen ipsas literas circulares non ita multò pòst aboleri & eis contrarias scribi iussit, sicut apud 1. Euagrium, 2. Liberatum, 3. Nicephorum scriptum reperimus. Ad eundem modum & Constantius, quo nihil in religione fuit inconstantius, qui primus ex Imperatore Christiano factus erat Arianus, quicquid egit contra Catholicos, non propria sua, sed Episcoporum auctoritate, quos frequenter cōuocabat, faciebat, & quotannis ferè nouam fidem condi procurabat. Quamuis autem auctoritate Synodi iam fuerat Athanasius condemnatus, tamen vide Brenti, quantum ille positum putabat in vno Pontifice Romano Liberio, quem partim vi & minis, partim etiam pollicitatione munerum, sicut ipse scribit Athanasius, pertrahere conabatur, vt Athanasij damnationi subscriberet. Tam ardenti desiderio nitebatur auctoritate Episcopi æternæ vrbis firmari, quod iam impletum esse sciebat: sicut ab Ammiano quoque Marcellino memoriæ proditum est. Intelligebat enim irrita fore omnia quæcunque acta ab alijs fuissent, nisi Romani Pontificis consensus accessisset. Athanasius autem ferendum non esse putauit: vt quicquam sibi iuris arrogarat Imperator in Synodis Episcoporum. Qui sic alicubi scribit: Qua fronte talem conuentum synodum appellare audent, cui Comes

Etiam hæretici Imp. non arrogarūt sibi iudiciū de religione.

Ambro. epi. 34.

1. lib. 3. cap. 4. historiæ Ecclesi.

2. cap. 16. Breuiarij.

3. lib. 18. cap. 3.

Ath. in epist. ad solitariam vitā agentes.

Ammi. lib. 15.

Ath. Apolog. 2.

Atha. principes omnino remouet à cognoscendis causis Ecclesiasticis.

præsedit? Et in epistola ad solitariam vitam agentes: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium, sed interim facit quod illi volupe est iudicium Episcoporũ, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contra ista minis Cæsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est, quòd iudicium Ecclesię auctoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quãdo vnquam hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ anteà Synodi fuere, multa iudicia Ecclesiæ habita sunt: sed neque Patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt, nec princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum prębuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cęsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit, &c. Et prope finem, dicit eum Antichristi imaginem induisse. Quis enim videns eum, inquit, in decernẽdo principem se facere Episcoporum, & pręsidere iudicijs Ecclesiasticis, nõ meritò dicat, eum, illam ipsam abominationem desolationis esse, quę à Daniele prędicta est? Nam cùm circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens deuastaret Ecclesias, abrogans Canones, vi cogens vt sua obtineant, quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse? Vides Brenti, quæ fuerit Athanasij sententia de eo, si quis, nõ dico satraparum aut ducum, sed regum etiam & Imperatorum, principem se facere vellet Episcoporum. Et fecit tamen omnia Constantius, obtendens in speciem, sicut idem scribit Athanasius, iudicium Episcoporum, quod ad se minimè pertinere sciebat: Quare sequi non præire, exequi quòd esset ab Episcopis decretum, non ipse decernere videri volebat.

Ab exemplis tyrannorũ, vt Hunerici & Theodorici Victor li. 2. persequutionis Vandalicæ. In 4. Synodo Romano sub Symacho Papa.

Quid autem crudelissimus ille fidei Catholicę persequutor Hunericus? cùm imperasset Eugenio Carthaginensi Episcopo, vt pro disputatione fidei constituta die vnà cum Episcopis suis veniret, conflictum cum suis, hoc est, Arianis Episcopis initurus: Eugenius verò respondisset: disputationem legis cum adiutorio Dei se nullatenus declinare vel fugere: sed sine vniuersitatis assensu se non debere causas assumere eius fidei asserendę: num ipse iudex in ea causa esse voluit? Quamlibet sæuus tyrannus, hoc sibi tamen non vsurpauit. Sed cùm diceret Eugenius: Quis erit cognitor? quis examinator? Notarius regis respondit, Patriarcha Cyrillus. Similiter & alius quidam Rex Theodoricus, minùs quidem ille sæuus, sed Arianus tamen vltrò vocatus ad iudicium Ecclesiasticum: in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negotio sequenda pręscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de negotijs Ecclesiasticis pertinere. Quantò fuit modestior hic Arianus, quàm tu Lutheranus?

Ab exemplis Lutheranorum

Vis autem etiam Lutheranorum ea de re sententiam audire: Proferam: vt vestris vos telis confodiam. Gloriantur se Lutheranos esse, qui sunt Confessionis Augustanæ, Atqui disertis verbis in ea scriptum est: Secundum Euangelium, seu vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio cõpetit Episcopis vt Episcopis, hoc est, ijs quibus est commissum ministerium verbi & Sacramentorũ, nisi remittere peccata, item cognoscere doctrinam: & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesię. Neq; verò dissentit ab hoc sententia suę confessionis Philippus in breui quodam scripto, quod de hac ipsa materia edidit. Nam sicut antea meminimus, non permittit is principibus de doctrina iudicandi potestatem, verùm custodes eos tantùm esse vult primę & secundæ legis tabulæ, quòd ad externam disciplinam attinet, hoc est, sicut nos interpretamur: vt meminerint se non sine causa gladium portare, prohibeant idololatriam & blasphemias: néue ferant pro Dei verbo verbum suum hereticos populo venditare, néue propter voculas aliquot è sacris literis productas, & in prauũ sensum detortas, quod ab ipsis profertur, adorari tanquàm Dei verbum patiantur. Quanta per Deum immortalem est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquam erumpat?

Ab exemplis Ethnicorum.

Vis autem Brenti, vt etiam Ethnicorum exemplo demonstremus, fas non esse, quod tu fas esse doces, vt secularis magistratus Ecclesiasticis se causis immisceat? Difficile quidem id esse videtur, sed periculum tamen faciemus. Fuerat à Catholicis Episcopis propter hæresim ex communione piorum eiectus & Episcopatu priuatus Paulus Samosatenus, quo tempore imperij gubernacula tenebat Aurelianus Imperator Christianæ fidei persequutor. Paulus quoniam videbat Imperatorem esse Ethnicum, Episcoporum decretum contempsit, nec ab Ecclesiæ domo voluit abstinere. Quid fecerunt Catholici? Confugerunt ad Imperatorem Ethnicum. Ille verò, quamuis Ethnicus, non esse tamen sui muneris intelligebat, vt inter Episcopos iudicaret. Sed conuenientissimè decreuit, sicut scribit Eusebius, vt illis ea domus adiudicaretur, quibus Episcopi Italiæ & Romę in dogmate concordes scriberent. Ita Paulus per summam ignominiam Ecclesiam pulsus est. Vides Brenti, quemadmodum nec Ethnicus Imperator

Euseb. li. 7. cap. 30. Ecclesi. hist.

licere

licere sibi putauit, vt Episcoporum se iudicem constitueret, verùm ad suos iudices eos remiserit. Et quod nō modò Catholici, verùm ne hęretici quidem quamlibet sęui nonnulli tyranni, quin etiam ne graues quidem Christianæ fidei persequutores, Imperatores Ethnici fas esse sibi putauerunt, vt inter Episcopos de causa fidei cognoscerent: id tu Brenti fas esse contendis, non modò regibus aut principibus, verumetiam cuiuis de fæce vulgi. Quæ est hæc animi tui impotentia? quod est istud tam ardens Apostolicę sedis & catholicorum Episcoporum odium? vt & superioris, & huius ętatis nostrę hæreticos, quin & ipsos Ethnicos peruersitate superare coneris, dummodò odio tuo plusquam Vatiniano satisfacias?

Cōcluditur aduersus Brentiū eleganter.

Putat autem admirator ille tuus Vergerius, quod peruerse docetur à te, id se pientissimo regi & Domino meo probare posse? Errat Brenti, & quidem toto cœlo, quod aiunt, errat. Nescit fortasse, quàm sanctis parentibus, auis, proauis, & paternis & maternis prognatus sit, quamque semper abhorruerit, & nunc etiam abhorreat ab hoc vestro Satanismo. Quæ fuerit in Christiana, Catholica & Orthodoxa religione domus Iagelonię constantia, in ipso operis huius initiò paucis attingimus. Neque verò sicut in alijs præclaris multis virtutibus, sic & in hac, sua laude caret inclita domus Austrię, cuius quanta fuerit semper, & nunc etiam sit pietas, religio, sanctimonia, manifestum est orbi Christiano vniuerso. Atqui sic domus hæc cum Iagelonia coniuncta est, vt vna propemodum esse vtraque videatur. Nam sicut pientissimus auus Seremissimi Regis mei Casimirus Rex ante centum annos ex Austrię familia, qua nulla est in orbe terrarum illustrior, Alberti Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ regis & Archiducis Austriæ filiam Elizabetham, qua vix vllam vidit Polonia fœminam religione præstantiorem, vxorem duxit: sic & hic Serenissimus nepos eius excellentissimi illius, & vnius omnium religiosissimi Principis Ferdinandi Romanorum, Hungariæ, Bohemiæque regis & Archiducis, itidem Austriæ filiam Catharinam sibi matrimonio coniunctam habet, quę & ipsa pietate, religione, sanctimonia, nulla ex parte proauia sua Elizabetha inferior esse videtur. Cùm igitur hoc inter se certamen tuendæ Catholicæ religionis vtraque familia susceperit, nec altera alteri hac in parte concedere velle videatur, crede mihi Brenti, quòd ad extremum vsque vitæ suæ spiritum, Dei vires suppeditante, in eo quod cœpit, præstabit.

Laus domus Austriacæ.

Elizabetha & Catharina ex Austriæ familia Reginæ Poloniæ

Vis autem ex Austriaca domo recens exemplum tibi proferam? Non te clàm est proculdubio, quemadmodum Leo decimus Pontifex Romanus, Martinum Lutherum ante annos plus minus triginta sex, errātem in viam reuocare conatus fuerit. Apud quem cùm nihil paternis adhortationibus profecisset, de consilio Patrum amplissimorum, & eorum qui sacrarum literarum doctrina præstabant, Martinum vestrum Lutherum, hęreticum pronunciauit. Ac misso nuncio ad vnum omnium Christianissimum Imperatorem, vereque Catholicum regem Carolum, postulauit ab eo tanquam primario filio & aduocato, vt sedis Apostolicę sententiam sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnati consueuerunt, iuxta morem à priscis Imperatoribus Christianis & Orthodoxis obseruari solitum. Quid ad hæc pientissimus Imperator, auitæ religionis & puri verbi Dei propugnator acerrimus? Minimè grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò nonnulli vehementer instabant, vt prius hominem ad se vocaret, quàm ad exequutionē decreti à sancta sede Apostolica lati processisset, nec illis negare, nec aliquid quod personæ suæ non esset admittere voluit. Quamobrem ne secùs aliquis factum hoc illius interpretari posset, in suo proscriptionis edicto, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri voluerit, his verbis adscripsit: Non vt nos, inquit, de negotio hoc iudicaremus aut cognosceremus: cùm id proculdubio ad Romanum Pontificem & sedē Apostolicam pertineat: neque vt res sacrosanctę fidei nostræ tandem post tot secula per nouas altercationes cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione in controuersiam vocari pateremur: sed vt cum vulgi, & plurimorum ita petentium satisfactione hominis animum percunctantes, cum bonis monitionibus & suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Vides quemadmodum & hic non obscurè tulerit, sui non esse muneris, de doctrina religionis cognoscere? Clarius autem etiam id ostendit, cùm ei ante annos viginti septem libellus Augustanæ confessionis oblatus, iudiciumque fuisset illius requisitum. Tum enim nulla circuitione vsus, respondit his qui hoc à se postulauerunt: non velle se quicquam determinare, neque posse concludere de negotio religionis, verùm apud Pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de cōgregando Concilio generali. Agnoscis, opinor, verba vestræ confessionis Augustanę. Sic sibi religiosissimus hic Imperator nihil eorū

Exemplum postremi Imperat.

Testimoniū Imperatoris Caroli, nō suum esse de Religione cognoscere, sed Pōtif. & Synodi.

vsurpare volebat, quæ sui non esse muneris intelligebat.

Aliud exemplū Regis Poloniæ Sigismundi. Nunc audi non diuersum de Iagelonia familia. Sanctus ille pater Serenissimi regis huius nostri Sigismundus primus qui ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clarissima Austriæ familia maternum suum genus duxit: sanctus, inquam, ille Rex, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cùm alijs hæroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide Catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus, pro qua mortem etiam oppetere paratus fuisse videbatur, cùm ab eo postularent itidem nonnulli, (quibus rectè dici potuit: Nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitteret: respondit, officij sui non esse de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id munus pertinere, quorum quidem hac de re iudicio, se etiam ipsum libenter maiestas eius submitteret, eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Num autem ab eo degenerauit Serenissimus hic filius eius, qui nunc habenas regni moderatur? Is verò nihil facit libentius, quàm vt sanctis sancti sui parentis vestigijs incedat, quem sui nominis gloria totum terrarum orbem impleuisse non ignorat. Itaque cùm anteà semel & iterum eadem illius quæ diui patris vox audita est, tum in proximis superioribus comitijs Varsauiensibus, cum itidem peterent nonnulli, quò de causa religionis cognosceret, constanter admodum recusauit, quòd non esse sui muneris diceret: sibi satis esse cum prophanis causis negocij, nec eis omnibus dijudicandis vnum se sufficere posse: Regem agere se, non Pontificem velle. Has illius voces Christiano, Catholico & Orthodoxo Rege dignas cùm præsentes in comitijs adfuissemus, auribus ipsi nostris audiuimus. Tantùm autem is ab eo abfuit, vt de doctrina religionis cognoscere vellet, suam vt etiam voluntatem omnibus declararet, quòd de ijs rebus tantùm quæ propriè ad Comitia pertinerent, præcipuè verò de ratione regni defendendi deliberationem suscipi cuperet: cùm tractatio de religione ad Synodos Episcoporum, non autem ad comitia spectet. Cùm autem omninò res postularet, vt aliqua fieret religionis mentio, sic rem proponi fecit, vt disertis verbis nolle se diceret, vt de constituenda religione, quę rectè pridem esset constituta: verùm vt de eo tantùm sententiæ dicerentur, quemadmodum absente se à regno prouideri posset, vt pax nihilominùs & tranquillitas in regno conseruaretur. Et putat Vergerius, qui non semel iam suæ constantis voluntatis tot nobis tam illustres dedit significationes, eum vel à Christianissimi Imperatoris, vel ab eius quem tanquam alterum patrem colit & obseruat, Serenissimi & excellentissimi Romanorum Regis: vel ab illius, quem iam æterni cœlorum gaudijs esse potitum confidimus, sancti sui parentis institutis discessurum, aut sui ipsius dissimilem futurum: vt suæ oblitus, alienam personam induat: & quibus de rebus semel iam orbis Christianus iudicauit vniuersus, de ijs rectè an secùs iudicata sint, cognoscendi sibi ius arroget? Prius oporteret, vt ei subderet orbem vniuersum, ac tum demum hoc ei persuadere conaretur. Quanquàm si fecisset illud etiam, ne sic quidem sibi sumeret Rex pientissimus, quod etiam eos Imperatores, sub quorum potestate redactus fuit orbis vniuersus, arrogare sibi nunquam ausos fuisse, perspectum habet.

Exemplum Regis præsentis Poloniæ, quam sedulo curet is Religionem & obseruet Episcopos

Matt. 20.

Quæ Vergerij temeritas.

Ad Regem Poloniæ apostrophe. Vide autem Serenissime Rex, quàm ineptum, quamque sit absurdum, & ab omni ratione prorsus alienum, quod admirator Brentij postulat Vergerius. Fides de qua controuertitur, non est huius aut illius nationis, multò minus huius aut illius hominis: verùm dicitur & est Catholica, est omnium, omnium, inquam, gentium, regnorum, nationum: est orbis vniuersi Christiani. Et de eo quod omnium est, quod est orbis totius Christiani, vult Vergerius, vt vnus aliquis princeps aut rex (qui quotam illius partem obtinet) sibi iudicium vsurpet. Nunquid hunc hominem tu vel micam sanæ mentis habere putas? Etiā cōmuni sensu destitutus esse videtur. Fingamus autem, vt in regno tuo (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignetur) quocunque tandem iudice seorsum aliquid ab orbe reliquo Christiano de fide constituatur: cedo Brenti, cedo & tu Vergeri, quo nomine fidem hanc appellabimus? Polonámne, an Lithuanam, an Russicam, an Prussicam? Certè Catholicam vocare non poterimus, si fuerit ab orbe reliquo Christiano diuersa. Quid igitur aliud restabit, quàm vt expungamus illum articulum nostræ fidei, Credo sanctam Catholicam Ecclesiam? Et illius loco dicamus: Credo Polonam, aut Lithuanam Ecclesiam: quæ sancta dici non poterit, si fuerit à reliquo Christi corpore, sancta Ecclesia Catholica separata.

Fides de qua cōtenditur hodie, quomodo Catholica censenda et vindicanda est

Epilogus ad Regem adhortatorius. *Aug. li. 3. contra epist. Parmeniani cap. 2.* Vidésne iam Serenissime Rex, quàm sint inepta, quàm absurda, quàm cum ipsa ratione pugnantia, quæ isti persuadere tibi conantur? Nulla sunt eorum alia, quàm separationis consilia, quæ vir ille sanctus, prudens & doctus Aurelius Augustinus, perniciosa sacrilega, & impie vocat. Hæc vt amplectaris, vt ab orbe terrarum te diuidas, vt

seorsum ab illo, seorsum ab Ecclesia Catholica, nouam tibi fidem condas, nouos ritus, nouas ceremonias instituas, vt maiores tuos ac nostros etiam omnes, quin orbem Christianum vniuersum, aut cęcitatis, aut impietatis condemnes, quòd aut in clara luce scripturarum hallucinati sint, aut si quid in scripturis fortè viderunt, apertè contra eas venire non dubitauerint: dicam vno verbo, vt schismaticus sis & hæreticus, auctores tibi sunt ipsi schismatici & hæretici Brentius & Vergerius. Et horum tu pestilentissimis vocibus aures tuas accommodabis? horum pernitiosis consilijs locum dabis? Si rectè noui pietatem tuam, quàm & in publicis comitijs omnibus, & in priuatis colloquijs mihi non semel testatam fecisti, non facies pientissime Rex, non facies. Quin istas pestes tu haud aliter atque viperam & basiliscum vitabis, nec eis in regno tuo receptum dari patieris: cùm eorum scripta dictaque non aliò, quàm & ad seditionem excitandam, & ad sempiternum animarum interitum spectent omnia. Etiam atq; etiam tecum considera, quem istiusmodi consilia rerum statum effecerunt in Germania, quem ante annos non ita multos in Anglia quoque, vt ne vetustiora proferam exempla. Alieno quàm tuo ipsius periculo disce potiùs, quantam secum ea res malorum iliadem adferat, si qua gens à Christo, à quo semel vocata est in gratiam, in aliud Euangelium transferri se patiatur. Sed nolo pluribus, ne de constantia tua, deque animi tui robore dubitare videar. Nunc de eo quod proximè sequitur capite, disserere incipiam.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LIBER TERTIVS DE AVCTORITATE SACRÆ SCRIPTVRÆ, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VVARMIENSI.

DE quo capite sermo nunc instituitur, in eo permultum esse positum facilè quiuis intelliget, qui vel Ecclesiasticam historiam, vel acta Conciliorum, vel sanctorum Patrum eos libros diligenter legerit, in quibus illis cum hæreticis certamen fuit. Semper enim hi sic ad solas scripturas prouocabant, sic solis illis innitebantur, vt præter eas nihil recipiendum esse censerent, nec vllas Patrum interpretationes admitterent, sed quem ipsi sensum attulissent, eum obtinere vellent. Horum igitur maiorum suorum vestigijs incedunt etiam nostri temporis hæretici. Quemadmodum illi, sicut à Tertulliano dictum est, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebant, & hac sua audacia statim quosdam mouebant, in ipso verò congressu firmos quidem fatigabant, infirmos capiebant, medios cum scrupulo dimittebant: sic isti quoque nunc faciunt scripturarum contortores, sanæque fidei & bonorum operum extortores.

Mos hæreticorũ, ad solas prouocare scripturas.

De præscriptionibus hæreticorum.

Quos eo quidem nomine quòd scripturas adferunt, damnat nemo: sed quòd sicut Ariani, sic Macedoniani, sicut Nestoriani, sicut Eutichiani, sicut alij pleriq; omnes hæretici præter scripturas recipiendum esse putant nihil: quòd prauam earum interpretationem adferunt: quòd penes quã solã veræ scripturarũ intelligẽtiæ lux est, Ecclesię sensum & consensum pro nihilo ducunt: hoc est, quamobrem eos damnãdos censemus: hoc est, quamobrem eos hæreticos pronunciamus. E scripturis probare conabantur Iudæi, quòd Christus ne Propheta quidem esset. Dicebant enim: Scrutare scripturas & vide, quia Propheta de Galilæa non surgit. E scripturis ijdem eum esse morte dignum demõstrare contendebant. Nos legem, aiunt, habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis autem eos vnquam propterea reprehendendos esse duxit, quòd scripturas adducebant? Nemo sanus certè. Sed quòd eas non intellectas, quòd in pra-

Catholici cũ hæreticis, nõ de scriptura, sed sensu scripturæ contendunt.

Ioan. 7.

Ioan. 19.

prauum sensum detortas, quòd contra scripturarum auctorem Christum producebant, hoc est quod eis meritò crimini datur.

Catholici plus quàm Hæretici scripturis tribuunt.

Quamobrem ne credat pius lector, inter Catholicos & hæreticos nostri temporis, vllam esse de scripturis controuersiam, aut eam à nobis tanquam Dei verbum summa cum reuerentia nō recipi. Nulli sunt, qui plus ei tribuendum putent quàm nos, qui per Dei gratiam & vocamur & sumus Catholici. Sed quod pridem ab Hilario dictum est aduersus eiusdem generis homines, cuius est Brentius cum suis. De intelligentia hæresis est, non de scriptura, sensus non sermo fit crimen. Vnde autem Brentius? vnde cæteri, qui fuerunt ex nobis, sed non permanserunt nobiscum, scripturas habent? An non ab ijs ipsis, à quibus discesserunt? A nobis, à nobis, inquam, & à Patribus nostris Catholicis. Possunt ne vel iota vel apicem vnum proferre, qui fuerit, à nobis, vel à Patribus nostris in Scriptura mutatus? qui sicut à suis acceperunt Maioribus, ita vicissim nobis suis posteris integras eas & incorruptas tradiderunt, vt eas quales accepimus, ad nostros quoque posteros transmittamus. Res est euidentior, quàm vt demonstrationis alicuius indigeat.

Lib. 2. de Trini.

1. Ioan. 2.

Hæretici à Catholicis scripturis mutuantur.

Luthe. in epist. quadā ad duos plebanos de Anabaptismo.

Proferemus nihilominus hac de re Brenti, Islebiensis idoli vestri testimonium. Sic enim ille loquitur: Audio, inquit, & vidio rebaptizationem à quibusdam vsurpati ex eo fundamento, vt in despectum Papę faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum credere volunt in despectum Papæ, arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ędificaturi sunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam scripturam sacram, & prædicandi officiū: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoq; scripturā sacram nos facere oporteret. Sic & vetus testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, nō tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt, & docuerūt. Nos autem fatemur, sub Papatu, plurimum esse boni Christiani, imò omne bonū Christianum atq; etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prędicandi officium, verum Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decem præcepta, & articuli fidei; dico insuper sub papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse agnoscis verba Dei vestri Brenti? Quod autem pro causa nostra testimonium luculentius adferri potuit, etiam ab eo qui suauissimè in nos effusus esset, quàm quod allatum est ab hoc vno mortalium omnium nobis infestissimo? Adeò per Prophetæ huius vestri, sicut per Balaam olim iugulum, vel inuito eo veritas erupit.

En Lutheri testimonium.

Num. 23.

Fraudulenta Brētij Rhetorica

Quare non credat pius lector impio Brentio sic suam causam proponenti, quasi Petrus à Soto vir pius, Catholicus, & doctus secus aliquid de maiestate scripturarum senserit, quàm sentire virum catholicum oporteret. Rhetorem agit Brentius, atque ita rem proponit, vt omni ratione summum odium & inuidiam viro pio & docto conflare queat. Sed nos arte Rhetorica seposita, & confessionis Brentianæ verba, & quæ ex aduerso scripsit Petrus à Soto, ponemus, ex quibus facilè Lector æquus iudicabit, quanta venerabili viro fiat iniuria ab eo viro, qui nihil aliud quàm ardens odio, odium in illum suum expleri cupit.

Confessio VVittembergensis.

Confess. Cathol.

Sic habet Confessio Brentiana, quam sub nomine sui Ducis edidit: Sacram Scripturam vocamus eos canonicos libros veteris & noui Testamenti, de quorum auctoritate nunquam in Ecclesia dubitatum est. Sic habet ex aduerso Catholica assertio: Scripturam sacram illam Catholica fides agnoscit, quę continet noui & veteris instrumenti libros, quos à Spiritusancto editos Ecclesia agnoscit, & veneratur. Et quanquam inter hos illi primum locum teneāt, de quibus nunquam dubitatū est, quosq; semper omnes susceperunt Ecclesiæ: nec tamen propterà quos non omnes susceperunt, extra Canonem habere debent consentientes Ecclesiæ filij, si eos posteriori tempore constat susceptos esse in Ecclesia vt Canonicos.

Ezech. 13.

Ioan. 20.

Iudicet hic æquus Lector, vter de scriptura scribat reuerentius, is ne qui vel recipit, vel reijcit quosuis libros Canonicos, arbitratu suo, an is qui recipit omnes, quos à Spiritusancto editos Ecclesia recipit ac veneratur: qui non sequitur hac in re Spiritum suum, quod faciunt insipientes Prophetæ, sed Ecclesiæ Spiritum sequitur: & quos illa Canonicos esse quocunq; tandem tempore iudicauit, eos pro Canonicis recipit. Nam etsi de nonnullis dubitatum fuit aliquando, num ideo dubitari perpetuò debet? Dubitauit etiam Thomas de Christi resurrectione, num in hac sua dubitatione permanere nihil-

Veterum dubitatio de ſcripturæ libris prodeſt poſteris.

nihilominus debuit etiam, poſtquàm ſuas illi cicatrices Chriſtus oſtendit? Sed ſicut dubitatum eſt à Thoma, ne dubitaretur à nobis: ſic etiam de quibuſdam Canonicæ ſcripturæ libris dubitatum aliquando fuit, vt per eorum quorum intereat, præſertim verò Patrum in Concilio congregatorum ſententiam, dubitationi quandoque finis imponeretur. Ad hoc enim Concilia congregantur, vt quibus de rebus dubitatur, de ijs quid pro certo teneri debeat, decernatur.

De quibus libris Scripturæ dubitatum.

Dubitatum fuit olim de libris veteris Teſtamenti Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Eccleſiaſtico, duobus etiam primis Machabęorum, & Baruch. Noui verò, de Apocalypſi, epiſtola ad Hebræos, epiſtola Iacobi, ſecunda Petri, ſecunda & tertia Ioannis. Ac de libro Iudith Cõcilium Carthaginenſe ſub Aurelio Carthag. Epiſcopo, Innocentius primus, Gelaſius cum ſeptuaginta Epiſcopis, Concilium Florentinum ſub Eugenio quarto, pronunciauit quòd ſit Canonicus: itidem & de Tobiæ libro, & de Eccleſiaſtico, & Sapientia. Quod ad Machabæorum duos libros attinet, extant canones Apoſtolorum, quorum auctor fuiſſe putatur Clemens Petri ſucceſſor, in eorum extremo tres libri Machabęorum in Eccleſiaſtico Canone numerantur. Ab Innocentio primo duo tantùm, itidem à Carthaginenſi Concilio, prouinciali quidem, ſed quod à ſexta Synodo generali cõfirmatum eſt: vt iam illius decreta, pro Synodi generalis decretis habẽda ſint. Similiter & à Florentino & à Tridentino concilio duo tantùm libri Machabæorum in canone recenſentur. De quibus ab Auguſtino ſcribitur, quòd Machabæorum libros non Iudęi, ſed Eccleſia pro Canonicis habet. Et alio loco, cùm de Rhaſia teſtimonium ex hiſtoria Machabæorum produxiſſet: Hanc, inquit, ſcripturam non habent Iudæi ſicut legem & Prophetas & Pſalmos, quibus Dominus Teſtimonium perhibet tanquam teſtibus ſuis, dicens: Oportebat impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege & Prophetis & Pſalmis de me: ſed recepta eſt ab Eccleſia. Itaque non ſolus Auguſtinus ex hac hiſtoria teſtimonia producit, verùm & Irenæus, & Tertullianus, & Origenes, & Cyprianus, & Chryſoſtomus, & alij, ita vt dubitare de ijs libris, num ſint Canonici, poſt factam ab Eccleſia determinationem ſit Iudæum eſſe, nõ Chriſtianum. Nam nõ recipiunt Iudæi, recipiunt iam à mille ducentis annis Chriſtiani. Eadem eſt ratio (ne longum faciamus) de libris noui teſtamenti. Nam etſi fuit aliquando de nonnullis dubitatum, tamen ex quo tempore totius Eccleſiæ cõſenſu recepti ſemel, & inter canonicos numerati ſunt, dubitari ampliùs deinceps non debet.

Cano. 47.
Epiſt. 3. ad Exuperium cap. 3.
Li. 11. Machabæorum Canonici.

Lib. 18. de ciui. Dei, cap. 26.
Contra Gaudentij ep. li. 2. c. 23.

Brentius quantum ſibi permittat in ſcripturis, & quã confuſus.

Proſequitur in ſua cõfeſsione Brentius: malumus enim verba cõfeſsionis ipſius adferre, quàm quæ ſcripſit in hoc libello, cuius magna pars nõ aliunde cõſtat quàm è ſannis, dicterijs, conuitijs: in quo ſic etiam ludit ſcripturis, ſic eas tractat ioculariter, vt verè de illo dici poſsit, quod venerabili viro Petro à Soto falsò impingit, eum haud aliter ſcripturis, quàm Æſopi fabulis vti. Deinde verò cõfusè tractat omnia, ſubinde eadem repetens, vt ſcopas (quod eſt in prouerbio) diſſolutas agnoſcere liceat. Sic igitur loquitur in ſua Cõfeſsione Brentius: Hanc ſcripturam credimus, & cõfitemur eſſe oraculum Spirituſſancti, cœleſtibus oraculis ita cõfirmatum, vt ſi angelus de cœlo aliud prędicauerit, anathema ſit. Quare deteſtamur omnem doctrinam, cultum & religionem pugnantem cum hac ſcriptura. Ex aduerſo verò Petrus à Soto ſic: Hanc ſacram ſcripturam non dubitamus Spirituſſancti eſſe reuelationem: ſic Eccleſiam omneſque ad plenam ſibi adhibendam fidem obligantem, vt nõ dubium ſit, omnem doctrinam illi contrariam reijciendam eſſe. Hic nihil videtur eſſe cõtrouerſię. Nam & Catholici deteſtantur omnem doctrinam, cultum, & religionem pugnantem cum ſcriptura: niſi quòd Brentius & cæteri qui ſegregauerunt ſemetipſos, iudicant nõnunquã pugnare cũ ſcriptura quę nõ pugnát.

Hæretici iudicãt cum ſcriptura pugnare, quod non pugnat.

Pergit Brentius: Sed quod nõnulli ſentiunt, in hac ſcriptura nõ contineri omnem doctrinam, nobis ad veram & perpetuam ſalutem cognitu neceſſariam, & ius interpretandæ huius ſcripturæ in poteſtate ſummorum Pontificum ita ſitum eſſe, vt quod hi pro ſuo arbitrio pronunciant, amplectendum ſit pro ſententia Spirituſſancti, videtur faciliùs poſſe dici, quàm probari. Petrus ex aduerſo: Hanc ſcripturam agnoſcit vera fides admirabili Spirituſſancti concilio ſcriptam, vt maximè ſaluti hominum conueniebat. Quare multa in ea & difficilia, & obſcura: partim hoc ipſum intendente Spirituſancto ad exercendos pios, & repellendos impios, partim permittente malitia hominum, conſtat inueniri. Quò fit, vt ad vnitatem fidei tenendam, neceſſe ſit eſſe in Eccleſia ius & poteſtatem certam & conſtantem ad interpretanda hæc dubia: & hæc apud ſummos eius gubernatores: non vt quiſque pro arbitrio ſuo id faciat, ſed pro ipſius Spirituſſancti ſenſu. Ea quoque Spirituſſancti diſpenſatione mirabili, ita in hac ſcriptura iacta ſunt fundamenta omnium, quę ad ſalutem ſunt neceſſaria, vt tamen multa extra eã credenda tradita ſint Eccleſiæ.

In his Petri verbis tria ſunt, quę offendunt Brentium: Primùm quòd dixerit, in ſcriptura difficilia & obſcura eſſe multa. Secundò, quòd extra eam credenda pleraque tradita ſint Eccleſiæ. Tertiò, quòd ius interpretandi dubia voluit apud ſummos eius gubernatores eſſe. Nugantur, inquit, ſcripturam eſſe obſcuram, ideoque indigere interpretatione: Interpretationem autem eſſe penes Eccleſiam. Negari quidem non poteſt, quin aliquoties nonnulla in ſacra Scriptura obſcuritas imperitis occurrat, propter phraſim eius linguæ, qua Scriptores vſi ſunt. Atqui Brenti, phraſis eius linguæ fuit cognita legentibus epiſtolas Pauli, Petro ſuperſtite. Dicit illi nihilominùs, quòd in illis quædam ſunt intellectu difficilia, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras Scripturas ad ſuam ipſorum perditioné. Nec negari, inquit Brentius, poteſt, quod & res ipſa teſtificatur, quòd impijs & incredulis ſcriptura ſit maxima ex parte obſcura. Si adhuc, inquit Paulus, velatum eſt Euangelium noſtrum: videlicet quod Apoſtoli prædicarunt, & mox literis mandatum eſt: in ijs qui pereunt, velatum eſt, in quibus Deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum, ne luceſceret illis lumen Euangelij. Et Ionanes: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non apprehenderunt. Sed pijs credentibus in Chriſtum, atque Spiritu Chriſti donatis præcipua capita Chriſtianæ doctrinæ ita nota & manifeſta ſunt: vt audeant etiam de ijs cum Satana ipſo certamen inire.

De ſcripturæ obſcuritate & difficultate.

2. Pet. 3.

2. Cor. 4.

Ioan. 1.

Eſt ita, quòd impijs & incredulis opertum eſt Euangeliũ, cùm non ſine cauſa dictum ſit à Propheta: Credite, & intelligetis. Verũ non ſolis impijs & incredulis. Cur em̃ alioqui tãtum operæ poneretur à fidelibus in aſſequenda Scripturarũ intelligentia? Inter fideles nõ poſtremus erat Hieronym. & linguis omnibus inſtructus, & doctrina non vulgari præditus, ſæpè tamẽ hærebat, ſæpè ſudabat in explanandis Prophetis. Idẽ occidebat Auguſtin. quoq; non rarò, pręcipuè cùm locum illũ explicaret de peccato in Spiritũſanctum: & cũ alia multa ſcripturæ loca enarraret, in quibus ipſe ſibi perſępè nõ ſatisfaciebat. Et certè fatetur ipſe, quòd pleraq; ſint in Scripturis obſcura: quòd ita diuinitùs etiã pruiſum eſſe ſcribit ad edomandã labore ſuperbiã, & intellectũ à faſtidio reuocandum: cui facilè inueſtigata plerunq; vileſcũt. Sed & Hieronymus: Omnis, inquit, prophetia in obſcuritate continet veritatem, vt diſcipuli intrinſecùs audiant, vulgus ignobile & foris poſitum, neſciat quid dicatur: Quid autẽ opus eſt Doctorum teſtimonijs? Clamat hoc etiam res ipſa. Vnde enim tot & tam variæ interpretationes trium tantùm verborum, Hoc eſt corpus meum, ſi nihil eſt in Scripturis obſcuritatis? de quibus ipſi etiam inter ſe Sacramentarij non conſentiunt. Quare nihil cum Brenti, quòd cum ſatana de doctrinæ Chriſtianæ præcipuis capitibus certamen inire velis. Tentauit hoc Magiſter quoq; tuus Martinus Lutherus de non poſtremo Chriſtianæ doctrinæ capite, de Miſſæ ſacrificio: volebat cum Satana de eo certamen inire: verùm turpiter victus manus dedit. Abſit igitur, vt ingenij ſui fiducia fretus quiſquam, cum eo diſputare animum inducat. Eſt enim is in ſcripturis exercitatiſſimus, neque ſine cauſa Dæmon à Gręcis appellatur: qui ſi charitatem, quæ non inflat, ſcientiæ coniunctam habere poſſet, minùs multos in errorem induceret: ſed cùm alia omnia habere poſſit, ſola eſt, quæ non inflat, charitas, quam nec ipſe, nec membra eius habere poſſunt.

Eſai. 7.
Non ſolum infidelibus ſed fidelibus etiam obſcura Scriptura.

Libr. 2. de doct. Chriſtiana. cap. 6.

In Ezech. c. 45.

Matt. 26.

Exemplũ Luth.

Quærit Brentius, quomodo peccatum, quomodo mortem, quomodo horrores inferni, adeoque Satanam ipſum vincerent, ſi ignotum, ſi obſcurum eis eſſet verbum Domini, quod firma fide apprehendere, & quo tanquàm gladio aduerſus ſpirituales aſtutias in cœleſtibus vti debent? Non ſemper Brenti ſcientia, vel intelligentia Scripturarum peccatum, mortem, horrores inferni, denique Satanam ipſum vincere licet. Firma fides ea demùm eſt, qua victoria ſemper contingit: quam ſolidiorem nonnunquam reperire licet in ijs, qui minorem habent Scripturarum intelligentiam. Qui cùm ſe nihil aliud ſcire iudicent, quàm Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, in illo ſolo fiduciam ſuam omnem collocatam habentes, articulum hunc toto corde profitentur: Credo ſanctam Eccleſiam catholicam. Non ſcripturas in quibus pij multi non multum exercitati ſunt, ſed vnicum hunc articulum opponunt Satanæ, quoties ille cum eis certamen inire cupit: eo præcipuè tempore quo grauis eſt cum morte lucta, quod non ſine cauſa Græci vocauerunt agonem. Nihil eſt perículoſius, quàm velle tum de Scripturis cum Satana contendere, quas meliùs ille callet, ac dilucidiùs & veriſimilius explicare nouit, quàm quiſquam mortalium, ſingulari ſancti Spiritus auxilio non adiutus, quamlibet fuerit in ſcripturis exercitatus. Præclarè ſcriptum eſt à Tertulliano: Fides tua te ſaluum fecit, non exercitatio ſcripturarum. Scimus quẽadmodum certamen hoc ſucceſſerit magiſtro veſtro Martino Luthero, qui cùm de Scripturis cum Satana contenderet, ſic ſe ab illo ſuperatum eſſe confitetur, vt argumentorum illius vi compulſus, & ſacerdotium & ſacrificium vllum eſſe negaret. Neque dubium eſt, quin eum vt Chriſtum quoque negaret, facilè fuiſſet addu-

Quomodo vincatur Satan cum ſuis copijs.

Qua fide Satan deuincatur.

De præſcriptionibus aduerſus hæreticos.
Luther. à Satana victum ſe fatetur.

adducturus: verùm causæ suæ nondum id expedire videbat. Priùs per Lutherum animos hominum præparari necessarium esse duxit sacerdotij & sacrificij simul abrogatione: quòd sic per gradus quosdam eò tandem perueniretur, vt esse Deus quoque Christus negaretur. Has itaque partes, Lutheri discipulo Campano & Serueto reseruauit. Nam si per Lutherum omnia sua mysteria simul Satanas reuelasset, plus adeò causæ suæ detrimenti attulisset. Quis enim nondum satis Lutheri dogmatibus instructus, aures suas Satanæ præbere voluisset, si tam apertè rem ageret, vt Christum verum Deum esse, deique filium negaret? Quamobrem nihil est, quod maiore cum periculo sit coniunctum, quàm si quis de Scripturis cum Satana certamen inire velit: pręcipuè quo tempore grauis agon instat, cùm anima venit à corpore separanda: tum verò tutissimum fuerit exemplum sequi Carbonarij cuiusdam: ex quo cum animi causa vir quidam doctus quæsiuisset, quid crederet, symbolum recitauit. Cùm interrogaret ille, quidettereà crederet, respondit: Quod Ecclesia credit Catholica. Ille verò: Quid credit Ecclesia? Quod ego, inquit, credo. Cumque subinde ille quæreret, circulo hoc vsus Carbonarius, nihil aliud respondit, quàm se credere, quod Ecclesia credit, Ecclesiam credere, quod ipse crederet: nec aliud ab illo quicquam elicere potuit.

Exemplum fidelis Carbonarij imitandum.

Fertur autem euenisse posteà, vt vir ille doctus, & sacrarum literarum peritus in grauem morbum incideret, deque vita sua periclitaretur: Orsus est cum eo quoque tum Satanas disputare: quidque crederet, ex eo quærere. Cumque nimis vrgeret Satanas, neque se miser ille satis explicare posset, venit ei in mentem Carbonarij, nec alia fuit eius vox audita præter hanc, Vt Carbonarius. Qui verò assidebant, eũ propter morbi vim errore mentis affici putabant: posteaquàm verò fuit ex morbo confirmatus, interrogabant eum, quid sibi voluerit, cùm toties clamaret, Vt Carbonarius? Ille rem omnem explicat ordine, quemadmodum in illa sua cum Diabolo disputatione, sicut olim audiuerat ex Carbonario quodã, non alio sibi confugiendũ esse duxerit, quàm ad fidem Ecclesię Catholicæ, tanquàm ad asylum vnum omnium tutissimum: quodque plus in ea præsidij tum inuenerit, quàm in omni scripturarum exercitatione, quas tota vita sua meditatus erat diligenter. Acceptum se ferre diuinæ misericordiæ, quòd in simplicem illum carbonarium inciderit: cuius nisi sibi succurrisset exemplum, ingens fuerit periculum & discrimen aditurus.

2.Cor.12.

Ecclesiæ credendum.

Siue autem vera sit hæc historia, siue se res aliter habeat, certum tamen illud est & indubitatum, quòd cùm omnibus ex æquo fides ad salutem sit necessaria, nulli citiùs & grauius offendunt, quàm qui cum abũdent ingenio, plus alijs in scripturis videre se persuasum habent, nisi captiuent intellectum suum in obsequium Christi & corporis eius Ecclesiæ. Quam qui credit, qui se totum illi permittit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, etiamsi propter intelligentiæ suę tarditatem pleraque non assequatur, tutissimum tamen illum facit, non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas. Verè enim dixit ille, quòd pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius quidam: In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum: hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quàm spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

Hugo de S. Victore lib.1.part.10.capit.6.de Sacramentis.

Gerson in libel. An monachus pro studio possit negligere diuina, Cõsideratione 9.

Pergit Brentius: Hoc autem verbum Domini habet sua clara, aperta, dilucida & perspicua testimonia in sacra scriptura. Testimonia hæc excutientur suo loco. Imo, inquit, vniuersa scriptura in hoc data est diuinitùs, vt quæ sunt saluti nostræ necessaria ex ea cognoscamus. Hoc verum esse libenter concedimus: verùm & hoc non minùs verum est, quòd etiam scripturas omnes non adamussim aliquis intelligat, salutem nihilominùs consequi possit. Non enim intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas nos tutos & saluos facit. Quid enim, inquit Brentius, prodesset, si nobis talis scriptura, qualis est Timæus Platonis, obtruderetur? Iam ex Augustino docuimus, quòd nonnihil obscuritatis in sacris voluminibus propterea Deus residere voluit, quod expedire iudicaret, cœlestis philosophiæ mysteria sic velari impijs, porcorum exemplo conculcaturis margaritas, vt pijs tamen ac docilibus pateret aditus. Simul quod id excitandæ quoque mentis humanæ socordiæ conduceret. Nam quod in promptu est, negligimus, iuxta Græcorum prouerbium: In foribus hydriam: ad recondita semotaque sumus auidiores. Et vt magis illa iuuant, quæ pluris emuntur: ita chariora sunt nobis, quæ cum labore sumus assequuti, quàm quæ vltrò obtigerunt.

Non intelligendi viuacitas, sed credẽdi simplicitas saluum facit.

Cur obscura scriptura.

Quòd si alicubi, inquit Brentius, obscuriora videtur, extant alia eiusdem scripturæ loca, quibus obscuriora illustrantur, vt verbum quod Dominus nobis cognoscendũ proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, vt verbis Mosis vtar, nec in cœlo, multò minus in Roma situm, vt possis dicere: Quis nostrum possit in cœlum ascendere, vt defe-

De loco. Deu.30.& Rom.10.

rat illud ad nos, vt audiamus atque opere cõpleamus? Neq; trans mare aut vltra montana Antiochiæ aut Romæ positum, vt causeris & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, aut montes superare, & illud ad nos vsque deferre, vt posimus audire & facere, quod præceptũ est? Sed iuxta nos est sermo in ore nostro, & in corde nostro vt faciamus illũ. Hic enim sermo tã perspicuè nobis in scriptura propositus est, vt de eo & loqui ore, & cogitare corde posimus. Atqui Brẽti quod profers ex Deuteronomio testimonium, id sancti Doctores de ea, quàm vos negatis procliuitate seruãdorum Dei præceptorum interpretantur non recentiores magis quàm illi prisci, Philo in libello de victimas offerentibus, Tertullianus, Origenes, Antonius apud Athanasium, Ambrosius & alij. Quin & Paulus in hunc sensum citare videtur hoc ex Mose testimonium, quòd omnem ille populo velut excusationem ademptam, si quod præceptum est, seruare negligat: quandoquidem sic est exhibitum, vt sit in prõptu, nec illud è longinquo petere sit necesse. Quod non modò Chrysostomus & Theophilactus in hunc sensum à Paulo productum esse volunt: verùm & ipse Pauli verborum contextus id iudicare videtur.

Lib. 4. contra Marcionem. Lib. 10. in epist. ad Rom. ca. 12.

Sed demus tibi Brenti, veram esse quam vos profertis interpretationem, quòd verbum quod Dominus nobis cognoscendum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, nec in cœlo, multò minùs in Roma situm, vt nihil necesse sit montes superare: certè, si non est Romæ situm, nec in oppido VVittembergensi, nec in ducatu VVittembergensi positum est. Si itaque tam propè est vnicuique mortalium vbicunque locorum degat, verbum hoc, qui fit quòd qui vel Theologiæ Doctores VVittembergæ, vel artium fiunt Magistri, conceptis verbis iurare coguntur, quòd nihil in doctrina religionis de rebus dubijs constituere velint, nisi re priùs ad Seniores Confesionis Augustanæ, quos VVittembergę degere certum est, relata? Quorsum autem attinet etiam à longinquis & remotis locis de quopiam Christianæ doctrinæ loco VVittembergam referre, si nihil in Scriptura difficile, nihil est obscurum? Si tam propè est vnicuique verbum Domini, si tam clarum est & dilucidum omnibus? Non ignoras Brenti, quanta fuerit alicubi de iustificationis articulo disceptatio, quem vos præcipuum Christianæ doctrinæ locum esse, quem summam Euangelij continere vultis. Certè, summam Euãgelij claram & perspicuam esse oportet, cùm nusquam periculosius erretur, quàm in summa Euangelij. Atqui hæc vestris etiam, quos tu pios esse vis Brenti, tam est obscura, vt viginti de ea diuersas sententias maxima ex parte vestrorum, protulerit Osiander, quas cum reiecisset omnes, suam tandem ab omnibus illis discrepantem attulit, & eam obtinere voluit: deque verbo Domini, quod vos tam expeditum, tam vnicuique propinquum esse vultis, admirabilis quædam exorta fuit altercatio, dum Osiandrina factio quod ipsa diceret, Merliniana contra quod ipsa sentiret, id esse verbum Dei contenderet. Quis est autem qui satis admirari queat, cùm tam claram esse Scripturam lucem velitis, cum nihil in eis obscuritatis inesse, cùm earũ intelligentiã obuiã omnibus esse tã asseueranter dicatis, vnde de præcipuo Christianæ doctrinæ loco nata sit ista tanta cõtentio? Sed magis etiam hoc mirum est: posteaquàm re ipsa comprobatum est, non esse tam propè verbũ Domini, quàm vos vultis, vt necesse fuerit de eius sensu cognoscendo longiùs mittere: missum est longius ad eam, quæ Roma vestra est, VVittembergam: ibi condemnata est Osiandri sententia. Erant, qui non acquiescerent in Decreto VVittembergæ lato. Mittendum censuerũt adhuc longiùs: appellatum est ad te Brenti. Tibi verò fuit religio, sententiam Osiandri condemnare, quin eam approbare visus es. Cedo Brenti, si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur de præcipuo Christianæ doctrinæ loco hoc, deq; summa totius Euangelij sic ambigitur? Si tã propè est verbum Domini, quàm vos vultis, cur illius explicandi causa tam longè mittitur? Si tam est apertum, tam clarum, tam perspicium, qui fit, vt aliud de eo Philippo, aliud tibi videatur? nec inter vos qui proceres estis & Antesignani Lutheranæ factionis, de summa Euangelij adhuc conueniat? quam obscuriorem etiam effecit hoc vestrum disidium, quam visa fuerit anteà.

Seipsum & sectam suã conficit Brentius.

Iuramentum VVittembergæ magistrorum.

Viginti sententiæ de iustificatione variantes Osiãder à VVittembergensibus damnatus, à Brentio non improbatus.

Dissensiones intestinæ Lutheranorum.

Quòd si iuxta receptum à maioribus nostris morem iam inde à mille quingentis annis, quem non tantùm à catholicis & Orthodoxis, verùm ab ipsis etiam hæreticis persæpè legimus fuisse obseruatum, de hac quæstione fuisset ad sedem Apostolicam relatum, sicut Apostolos ipsos iusione Saluatoris statuisse narrat Anacletus, vt maiores & difficiliores quæstiones ad eam deferrentur: si hoc, inquam, ita factum fuisset, & quam semper habuit à Petri Pontificatu ad hæc vsque nostra tempora sedes ista auctoritatem, eam apud vos quoq; retinuisset, vel adhuc quoque retineret: iam pridẽ dirempta lis hæc, & quorum fluctuant cõscientiæ, iã pridẽ in viam essent reductæ, animiq; tranquillitatem cõsequuti. Sed vos ad eas, quæ heri (quod aiũt) & nudiusterti' natę sunt Ecclesias de causis eiusmodi referri mauultis, quã ad illã cuius solius propriũ semper fuit de cõtrouersia

Breuis & legitima ratio de fide quæstiones dirimendi. Anacletus epist. 1.

religio-

religionis iudicium, ex quo tempore in eum, qui iam venit, Christum credi cœptum est. Inde tot sectæ, inde tot hæreses natæ sunt, inde Satanismus hic exortus est, quem in huius libelli initio recensuimus.

Profert & alias scripturas Brentius: Hoc illud est, inquit, quod Esaias de filijs veræ Ecclesiæ ait: Dabo vniuersos filios tuos doctos à Domino. Et Hieremias: Dabo legē meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit vltrà vnusquisque proximus suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me, à minimo vsque ad maximum, ait Dominus. Hoc dicto non extenuat, non reijcit Propheta sacram Scripturam, sed potiùs commendat eam, & docet, quòd Dominus daturus sit populo suo Spiritumsanctum, vt Scripturam rectè intelligant, & ex ea Dominum verè cognoscant. Aperuit, inquit Lucas, illorum mentem, vt intelligerent Scripturas. Rectè tu quidem nō extenuari, neque reijci Scripturas dicis per hæc Esaiæ & Hieremiæ verba, quæ produxisti. Sed quid, si secùs ea Suenckfeld. interpretetur cum suis cælestibus Prophetis, qui per ea volunt externū verbi ministeriū abrogatū: quò certè nihil opus est, si tā apertè, tā faciles, tam omnibus obuiæ sunt scripturæ, quàm vos vultis. Frustra ergo dedit Deus, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, si omnes à Deo docti sunt, si non debet vltrà docere vir proximum suum, si non habemus necesse, vt aliquis doceat nos, sed vnctio Spiritussancti docet nos de omnibus. Sed & te Brenti frustrà Princeps tuus alit, cum ipse doctus à Deo, te docto re non egeat. Nec omninò vanum est, quod Suenckfeldius docere dicitur, Deū non vti medijs ad iustificationem hominis, non per instrumenta salutem nostram operari. Spiritumsanctum siue medijs docere. Ex tali doctrina vestra prodijt ille nobis: ex tali doctrina prodierunt cœlestes quoq; Prophetæ. Vera sunt autem, quæ per Esaiam & Hieremiam dixit Dominus, sed ea partim iam sunt in Apostolis impleta, quo tempore Spiritusancto repleti, cœperunt loqui varijs linguis, partim in illa cœlesti Hierusalem implebuntur, vbi quasi mercedis loco promittitur nobis ipsius Dei beatissima contemplatio. Tunc enim fiet, quod dicit Apostolus: Siue prophetiæ euacuabūtur, siue linguæ cessabūt, siue scientia euacuabitur: illa scilicet paruulorū scientia, in qua hic viuitur, qua ex parte per speculum Deus in ænigmate videtur: propter hāc enim necessaria est prophetia, cùm adhuc præteritis futura succedūt: propter hanc linguæ, id est, multiplicitas significationum, cùm ex alio atq; alio, aliud atq; aliud admonetur, qui nōdum æternam lucem perspicuæ veritatis mente purgatissima cōtemplatur. Cùm autem venerit quod perfectum est, & totum hoc quod ex parte est, fuerit euacuatum, tūc quod adsumpta carne carni apparuit, ostendit seipsum dilectoribus suis: tūc erit vita æterna, vt cognoscamus vnū verum Deū: tunc similes ei erimus, quoniam tūc cognoscemus, sicut & cogniti sumus: tunc non docebit vnusquisq; ciuem suū aut fratrem suū, dicens: Cognosce Dominum: Omnes enim cognoscent eū à minore vsq; ad maximū eorum: erit enim Deus omnia in omnibus. Ita verba hæc Augustin. interpretatur. Quamobrem nihil est, quòd ad præsentis seculi homines ea torquere velis, vt sic perspicuam esse scripturam affirmes, nemo vt interpretis aut Doctoris egeat. Quamuis & in hoc seculo fieri possit, vt alicui ex paruulis reuelet Deus, quæ abscondit à sapientibus. Sed priuilegia paucorum, non faciunt legem communem. Vna hirundo, vt est in prouerbio, non facit ver.

De locis Esai. 54. & Hier. 31.

Cap. 24.

Suenckfeld.

1. Ioan. 2.

Interpretatio locorum Esaiæ & Hieremiæ.

1. Cor. 13.

1. Cor. 15.

De spiritu & litera, cap. 24.

Profert iā Brentius præcipua capita verbi Dei, quod in scriptura continetur, & quod ad æternam nostram salutem cognitu necessariū est: Nimirùm quatuor hæc, decalogum, symbolū Apostolorum, orationem Dominicam, Sacramenta. Negat in ijs aut in scripturis, vnde sumpta sunt hæc quatuor, esse quicquam obscuritatis. Sed si nihil est in illis obscuritatis Brenti, qui fit ergo, quòd Decalogi, quòd symboli, quòd orationis Dominicæ, quòd Sacramentorū tot fuerint: semper & nūc etiam sint explicationes? Certè quæ clara sunt, explicationis non indigent. Vnde igitur tot tā prolixi Cōmentarij? non à priscis illis modo, verùmetiam ab ijs, qui vixerūt ante aliquot secula, quiq; nunc etiam viuūt conscripti? non à Catholicis tantùm, verùm & ijs qui se ab Ecclesia Catholica præciderūt, siue Lutherani sint, siue Zuingliani, siue quocunq; tandem alio nomine vocentur. Vnde tot hæreses partim de Sacramentis, cùm alijs tum Eucharistiæ præsertim: partim de ijs, quæ & in Symbolo, & in Decalogo continentur. Duo tu tantùm Sacramenta enumeras, Catholici septem.

Etiam præcipua scripturæ capita egēt explicatiōe.

Quòd verò scribis, verba quæ sunt in Scriptura de institutione Sacramentorum, nihil habent obscuritatis, nisi si quam inferant Sophistæ importunis suis disputationibus, & Asotici impijs suis deprauationibus. Quid magis, inquis, perspicuè dici potest, quā quod Christus ipse de poculo Cœnæ Dominicæ dicit: Bibite ex eo omnes, & tamen Asotici inue-

Explicatur locus ille, Bibite ex hoc omnes.

inueniunt artificium, quo ex omnes, faciant non omnes. Reuera Brenti, minus habebat obscuritatis verba de Sacramentorum institutione, priusquam vos homines Asotici, & in arte Sophistica diligenter versati tantam, quantam nunc videre licet, rerum omnium caliginem inuexistis. Quid enim perspicuè magis dici potest, quàm quod Matthæus dixit: Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis: quodq; Marcus dixit, Vespere autem facto venit cum duodecim & quod similiter Lucas dixit, Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Ad hos igitur duodecim, quos ita diligenter enumerant omnes Euangelistæ, quin dixerit Christus, Bibite ex eo omnes, dubitatum fuit nunquam: quod etiam eos fecisse scribit Marcus. Nam biberunt, inquit, ex eo omnes. Nec potes proferre quenquam Brenti, qui vel dixerit vel scripserit aliquando, quòd aut non iusserit bibere Christus duodecim Apostolos omnes, aut non biberint omnes. Quare falsum est, quod asseris de Catholicis, quos tu facetissimus homo per quàm lepido tuo dicto vocas Asoticos, eos artificium inuenisse, quo ex, omnes, facerent, non omnes. Nunquam enim quisquã dixit è nostris, quòd aut nõ biberint, aut nõ iussi fuerint bibere duodecim Apostoli, omnes. Cæterùm fuerunt, qui claris verbis caliginem quandam offundere conarentur, vt quod ad omnes Apostolos dictũ est, id de Christianis omnibus dictum intelligi vellent, quasi sic esset præceptum omnibus etiam Laicis de calice bibere, vt nisi facerent, de salute sua in dubium venirent. Hac de re Brenti, duorum decreta Conciliorum intercesserunt, in quibus vnanimiter ab omnibus definitum est, quòd non sit de necessitate salutis, vt de calice bibant omnes Christiani.

Cap. 26. Cap. 14. Cap. 22.

Summa controuersiæ de calicis sumptione in quo versetur.

Quod rectè decretum esse, vos quoq; negare nõ potistis. Nam & vestra eadẽ est sententia. Magister enim vester Lutherus, quàm frequenter hoc idem docuit. Qui illud etiã addidit, vsq; eò vtrãq; speciem nõ esse de necessitate salutis, vt etiã extra omnẽ sacramentalem Eucharistiæ perceptionẽ saluus homo fieri possit. Qua in re nec à nostris multum dissentire videtur, qui & ipsi vnicum tantùm esse Sacramentum necessitatis Baptismum, non diffitentur: quòd extra cęterorum vsum, dummodo contemptus absit, homo salutem consequi possit, sicut saluari pueros constat, etiamsi Sacramentum Eucharistiæ non perceperint, etiãsi quem tu hoc nomine repræhendere videris, secùs Augustinus aliquando sensisse videtur. Cuius hanc sententiam cùm tibi displicere non obscurè præ te feras, tu es Brenti, qui artificium hoc inuenisti, vt ex omnes, facias non omnes. Nam si nõ cæteros omnes, certè infantes excludis, quos tamen actu fidem habere contendis. Iam verò Philippus vester nónne sicut edere suillam, aut à suilla abstinere, sic medium esse scribit alterutra signi parte vti? Hanc enim quàm receptam Ecclesiæ vocem vsurpare maluit, ne quid habere cõmune cum Catholicis videretur. In eadem est sententia Bucerus quoque, qui in colloquio Ratisbonensi, quod habitum est ante annos plùs minùs decimoquinto inter alios articulum hunc assensu suo comprobauit. Ad controuersiam quæ est de vna aut vtraque specie tollẽdam cùm primis conducturum, vt sancta Ecclesia liberam faceret potestatem sacramentum hoc in vna, vel in vtraq; specie sumendi: ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temerè condemnandi, aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult sub vna, aut sub vtraque specie sacramentum hoc percipere, qui veterem vsum alterius tãtùm speciei non esse condemnandum censet, nihil ea de re tanquã ad salutem necessarium à Christo præceptum esse, satis apertè confiteri videtur.

Lutherus, Philippus & Bucerus concedunt Laicis necessariam non esse vtriusq; speciei communionem.

Philip. in Hypotyposi Locorum communium.

Neque tu Brenti diuersum ab ijs intelligis, qui si nihil in eo piaculi fore censes si quis mutet præscriptam à Christo baptizandi formulam, dummodò ne mutet sententiam: scilicet in eo permultum esse positum putabis, si quis altera tantùm specie sacramenti velit vti, dummodò nihil in altera de Christi corporis & sanguinis integritate deesse credat? Plus vos in verbis Brenti, quàm in elementis positum esse iudicatis. Quare si certa verba mutare, quę Christus ipse baptizaturis præscripsit, non fas esse tantùm existimas, verumetiã eos, qui anxiè illa obseruant, modò non magiæ insimulas: éstne verisimile tã ex animo te superstitiosum esse in altero elemento tuendo & retinendo, de quo ab omnibus sumendo certò scis nihil esse tãquam ad salutem necessarium à Christo præceptum? Quæ oculis ipsi vestris videtis, certiora vobis non sunt Brenti, quàm sit hoc, nihil ad salutem referre, altera quis, an vtraq; Sacramenti specie Laicus vtatur: neq; dubitatis, quin verissimum sit, quod in Constantiensi & Basiliẽsi Concilio decretum est, non esse de necessitate salutis, vt de calice bibant Laici.

Etiam præscriptam à Christo baptizandi formam mutari licere vult Brentius.

Sed quia Conciliorum hoc decretum est, non quòd diuersum ab illis sentiatis, sed vt assuefaciatis homines ea contemnere quæ decernuntur in Concilijs, vt eos Ecclesiam non audire doceatis, vt separationis ab illa consiliorum auctores sitis: hæc est & non alia causa, quamobrem tantoperè calicem vrgetis: quem si permittendum esse Concilium statue-

Sectarij non quod esse necessariam iudicẽt, sed in contemptum Ecclesiæ

ſtatueret, vel ob ſolam cauſam hanc, quòd ita Concilium ſtatuiſſet, negat eo ſe magiſter veſter vſurum, ſed in deſpectum Concilij, velle ſe aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque ſpecie potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Quodque Sacramentarijs & Anabaptiſtis alicubi vitio dat, facit ipſe dum nonnulla quæ recta eſſe ſcit, in Papæ Conciliorumque deſpectum abrogare conatur. Dat enim alicubi conſilium, vt homo Chriſtianus tempore Quadrageſimæ & Paſchatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat, & cogitet ita: Ecce quando hoc præcepit homo, Papa ſcilicet, ob idipſum non faciam: & ſi non præcepiſſet vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Non diſsimilia de ieiunijs alicubi ſcribit, exemplum imitatus Aërij hæretici, qui & ipſe ante mille ducentos annos negauit ſe ieiunaturum cum Eccleſia, ſed ſi omninò, inquit, volo ieiunare, qualemcunque diem eligam à meipſo & ieiunabo propter libertatem.

defendunt communione vtriuſque ſpeciei vt homines aſſuefaciant Conciliorũ decreta contemnere.

Idem de Confeſſione part. 3. parag. 14.

Contemptores præcepti Eccleſiaſtici de ieiunijs Aëriani.

Huc igitur ſpectatis eiuſmodi ſcriptis veſtris, vt & Conciliorum & Pontificum auctoritatem omnem contemnere doceatis. Et hoc eſt, quod ſibi ferendum non eſſe putãt viri Chriſtiani, Catholici & Orthodoxi, qui cùm ſciant ſicut alijs de rebus nonnullis, ita de calice ſumendo à Laicis nullum eſſe Chriſti præceptum aut interdictũ: de audienda verò Eccleſia manifeſtum eſſe Chriſti pręceptum, & quidem tale, vt niſi quis ei paruerit, eodem quo Ethnicum loco Chriſtus eum haberi iubeat, cùm primis indignũ eſſe iudicant, id quod à vobis decernitur, tanquam à Deo pręceptum obſeruari vos ab omnibus velle. Quod verò citra dubitationem omnem à Chriſto præceptum eſt, contemni, & pro nihilo duci. Intolerabilis hæc eſſe videtur pijs omnibus arrogantia veſtra, ſumma cum amentia coniuncta: qui quod vobis videtur, id eſſe Dei verbũ, id haud aliter quàm ſi pręceptum eſſet à Deo, vultis ab omnibus obſeruari: manifeſtum verò Dei verbum, homines aſpernari docetis.

Sectarij docent cõtra verbũ Dei contemnendam eſſe Eccleſiam.

Matt. 18.

Addit Brentius: Quòd ſi de illis capitibus piæ doctrinæ, quæ iam recenſuimus, aliquid obſcuritatis reliquum eſt: hoc ſi fuerit in homine pio quidem, ſed inerudito, certè res ipſę quantum ſatis eſt, notæ ſunt ei, & quod adhuc ignorat, docebit eum vnctio, ſicut Ioannes loquitur. Hoc verum eſt Brenti de nobis, qui nos Catholicos eſſe profitemur, & ſumus per Dei gratiam. Sed & illud quod ſubiungis, (Si verò fuerit in Aſoticis, non mirùm eſt, quandoquidem Deus huius ſeculi ſolet mentes incredulorum excęcare, ne illuceſcat illis lumen Euangelij,) verum eſt de vobis. Vos enim eſtis Aſotici illi, quorum Deus huius ſeculi mentes excæcauit, qui ſi cæci eſſetis, hoc eſt, ſi vos eſſe cæcos agnoſceretis, peccatum non haberetis: nunc autem ob hoc ipſum quia vos videre in Scripturis præ cæteris perſuaſum habetis, perpetua cæcitas in vobis manet. Sed abeant, inquit Brentius, Aſotici. Nos cùm loquimur de perſpicuitate ſacræ ſcripturæ, non reſpicimus ad Eccleſiam Aſotorum, ſed ad Eccleſiam piorum, cui ſcriptura in rebus ad æternam ſalutem cognitu neceſſarijs tam clara, tam perſpicua eſt, vt iuxta Prophetam: Gentes ambulent in lumine eius, & Reges in ſplendore ortus eius. Et nos Brenti cùm loquimur de perſpicuitate Scripturæ, non reſpicimus ad veſtram Aſotorum Eccleſiam, ſed ad Eccleſiam piorum, in quo non eſſe confidimus. In ea quàm plurimos eſſe certum eſt, qui fidem de quatuor iſtis à te propoſitis certiſsimam habent: quorum pars multò maxima cùm ſacrę Scripturæ libros non viderit quidem vnquam, tantùm abeſt, vt quæ ſunt in illis abſtruſa, intelligat: perſæpè tamẽ inter eos reperire licet non paucos, qui ſunt in fide conſtantiores, quàm ex ijs multi, qui ſibi plurimum eſſe videntur in Scripturis exercitati.

1. Ioan. 2.

Quos vnctio de ſcriptura doceat, quos non.

2. Cor. 4.

Ioan. 9.

Eſa. 60.

Proſequitur Brentius: Quemadmodum Deus populum ſuum Iſraëliticum quõdam ita gubernauit, vt etiãſi nõ haberent Monarchã, tamen in ſummis periculis excitaret Iudices, quos nos Heroas vocare ſolemus, qui populum ab iniuria hoſtium mirando modo vindicarent: ac poſteà cùm iam Monarchia & ſucceſsio inſtituta eſſet, excitauit tamen Prophetas, qui in extrema neceſsitate viam euadendi demonſtrarent: ita Deus hiſce temporibus gubernat Eccleſiam ſuam, vt etiamſi aliquæ tenebræ inciderint, & ordinarij ſucceſſores non ſint ampliùs Eccleſiæ amici, ſed hoſtes & perſequutores, tamen in tantum non deſerat eã, vt ſi non ſit alius, qui tenebras diſcutiat & hoſtibus obſiſtat, Heros quiſpiam ſiue Eccleſiaſticus, ſiue Politicus ex lapidibus excitetur. Fatemur & nos Brenti quòd varijs modis Eccleſiæ ſuæ proſpexit ſemper Deus, non ſolùm ante, verùmetiã poſt Chriſtum natum & mortuũ. Defecerunt Monarchæ nonnunquàm, ſicut Conſtantius, Iulianus, & alij: quin & ordinarij ſucceſſores (non tamen in Cathedra Petri) deſierunt eſſe Eccleſiæ amici, ſed hoſtes & perſequutores facti ſunt. Quod & nunc vſu veniſſe alicubi nõ ignoramus, vbi & Principes defecerũt, & Catholicis & Orthodoxis Epiſcopis

Deus nũquam non excitat inſignes Eccleſiæ ſuæ propugnatores, & quinam illi potiſsimùm.

& ſacerdotibus Lutherani vel Zuingliani ſucceſſerunt: neq; tamen vel deſeruit vnquam Deus Eccleſiam ſuam, vel nunc etiam deſerit. Surrexerat Arrius, excitauit Deus Heroas illos, Liberium, Athanaſium, Hilarium. Exortus eſt Macedonius, produxit in aciem contra eum Damaſum, Gregorium Nazianz. & Baſilium. Erupit alicunde Neſtorius, emiſit Cæleſtinum Roma. Pontif. & Cyrillum Alexandrinum Archiepiſcopum. Emerſit è neſcio quibus tenebris Eutyches, oppoſuit illi fortiſsimum Leonem. Sic aduerſus Valentinum, Irenæum: contra Marcionem, Tertullianum: contra Celſum, Origenem: contra Nouatum, Cyprianum: contra Heluidium, Iouinianum, Vigilantium: Luciferianos, Hieronymum: contra Donatiſtas & Pelagianos, Auguſtinum: contra Monothelitas, Agathonem: contra Iconomachos, Taraſium: contra Berengarium, Lanfrancum, Guimundum, Algerum: contra Henricianos & Petrobruſsianos, Petrum Abbatem Cluniacenſem: contra Petrum Adelhardum, excitauit Bernardum: ac quocunque tempore hęreſes emerſerunt, ſemper extiterunt ſingulari Dei beneficio viri, ingenio, doctrina, eloquētia præſtantes, qui partim ſcripturarum eas auctoritate, partim eccleſiaſtica traditione confutarūt. Nec hoc infelici noſtro ſeculo defuit Eccleſiæ ſuæ Deus. Nam cùm erupiſſetis alicunde vos Lutherani, & ex vobis nati Zuingliani, mox Muncerani, ſiue Pacimontani, & alia plurima hæreticorum portenta, produxit contra vos in aciem Deus multos ingenio minimè vulgari & excellenti doctrina præditos, per quos inſana rabies veſtra comprimeretur. Inter alios inſignem etiam illum pietate virum Ioannem Epiſcopum Roffenſem, qui pro fide atque Eccleſia Catholica vitam etiam ſuam cum ſanguine profundere non dubitauit.

D. Ioannes Roffenſis.

Pſal.18.

Conatur nunc oſtendere Brentius, ſcripturam non obſcuram, ſed perſpicuam, nō tenebris inuolutam, ſed luce illuſtratam eſſe. Profert igitur ex Pſalmo primùm: Lex Domini immaculata conuertens animas, teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis. Iuſtitiæ Domini rectæ lętificantes corda, præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Quomodo autem erit lucidum, inquit, quomodo illuminabit oculos, ſi eſt obſcurum? Rectè Dauid præceptum dicit lucidum, non vniuerſam ſcripturam, quæ etiamſi lucida eſt Dauidi, aut alijs afflatis prophetico ſpiritu, non ſtatim dilucida eſt omnibus, qui tenent Grammaticam, & habent ſenſum communem. Præceptū autem Dei vnicum eſt, Dilige: quo quid eſſe poteſt lucidius? Cæterùm an hoc ita vt pręceptum eſt, expleri in hac vita poſsit, quantæ ſunt ea de re contentiones? Negatis vos, & impoſsibilia Deum præcepiſſe vultis: aiunt Catholici, qui certò perſuaſum habent, nihil minùs in eum cadere poſſe, qui ſumma bonitas eſt, cuius miſericordiæ non eſt numerus, quàm quòd exigat à nobis, quæ nos præſtare non poſſe ſcit, & niſi pręſtiterimus, tranſgreſsi pręcepti ſui pœnas expetat. Eſt itaque dilucidum hoc Domini præceptum, quo lex impletur vniuerſa, cui ſi per nos fuerit ſatisfactum, iam nō modò ſcimus, verū & habemus omnia quæ ſunt nobis ad ſalutem neceſſaria. Neque tamen propterea non multa nobis in ſcripturis occurrunt obſcura. Cæterùm hoc pręceptum, ſicut ex Clemente Alexandrino paulò antè docuimus, etiam abſque literis diſcitur, & eſt ſpirituale quoddam decretum in cordibus hominum ſcriptum.

Præceptum Domini lucidū, lucerna item et lumen, etſi multa in ſcripturis obſcura.

Rom.13.

Lib.3.pædagogi cap.11.

Pſal.118.

Profertur & alius locus: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Quomodo verbum Dei eſt lucerna, quomodo lumen, ſi eſt obſcurum? Hic quoque ſanctus Dauid non de perplexis tractat quæſtionibus, quales de ſcripturis exiſtūt non paucæ, ſed de præceptis rectè viuendi, quæ prælucent & indicant, quid expetere, quid fugere debeamus, præcipuè verò de præcepto dilectionis, quod qui ſeruat, ſecurè ambulat. Præclarè enim dictum eſt ab Auguſtino: Dilige & fac quod vis. Qui docet etiam alio loco, ſummam & ſcopum Scripturę totiùs nihil aliud eſſe, quàm charitatem. Quam ſi quis ita intelligat, vt ſententiā adferat ædificandi charitati vtilem, etiamſi non hoc dixerit, quod ille quem legit, eo loco ſenſiſſe probatur, non pernitioſè fallitur, quandoquidem ea ſententia fallitur, qua ædificat charitatem, quæ finis eſt præcepti: ſed ita fallitur, ac ſi quiſquam errore deſerens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Hæc lucerna ſi vobis quoque præluceret Brenti, minùs & vos pernitioſè falleremini, nec inflati ſenſu carnis veſtræ, vltrò à Chriſti corpore Eccleſia ſepararemini. Cæterùm ſi maximè quis hęc Pſalmi verba torquere velit ad legem totam, non propterea quadrat in quemlibet Grammatices peritum, ac multò minùs in laicum imperitum, quod quadrat in ſanctum Prophetam Dauid. Neque quia dixit Dauid: Super ſenes intellexi, Super omnes docentes me intellexi, ſtatim idem aut idolo veſtro Iſlebienſi, aut cuiuis è vulgo dicere licebit.

De doctrina Chriſtiana li.1. cap.35. & 36.

Pſalm.118. Matt.5.

Lucida quidem Apoſtolorum prædicatio, ſed non æquè ſcriptura.

Adfert & alium locum: Vos eſtis lux mundi: ergo, inquit, prædicatio Apoſtolorum, quæ eſt ab ipſis excepta & literis mandata, non eſt obſcura. Et ſi alicubi locus eſt ob-

ſcurus tamen alius eſt apertus & perſpicuus. Erant reuerà lux mundi Apoſtoli, qui cùm eſſent Spiritu Dei pleni, quod erat in Prophetis obſcurum, ſic eos explicaſſe dubiũ non eſt, omnem vt caliginem ex animis hominum deterſerint. Quare libenter illud tibi concedimus Brenti, quòd eorum prædicatio nõ obſcura, ſed lucida fuerit: Sed quòd æquè ſint lucida, quæ ab ipſis excepta, literisq; mãdata ſunt, nemo tibi ſanus concesserit, cùm non ſine cauſa dictum ſit ab Hieronymo, quòd habet neſcio quid latentis energiæ viua vox, & in aures diſcipuli de doctoris ore trãsfuſa fortiùs ſonat, & plus afficit, & alit pleniùs, & altiùs in animo ſedent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit. Vita quædam orationis eſt actio, qua cùm ſcriptura deſtituta ſit, quæ quaſi factitia vox quædam eſſe videtur, veræq; vocis vtcunque imitatrix, perinde efficax vt viua vox eſſe nõ poteſt, vt nec illud celebratum temerè fuerit, in ſcriptis Demoſthenis magnã Demoſthenis partem abeſſe. Quod poteſt de Paulo quoq; totidem verbis dici, quem non ſine cauſa Mercurium appellatum fuiſſe ſcribit Lucas.

In prologo Bibliæ.

Act. 14.

Quamobrem nihil erat Brenti, cur venerabilem virum Petrum à Soto tam grauiter inſectareris, quòd is verbum ſiue ſermonem, aut prædicationem à ſcriptura diſtinxerit, quodque plus in verbo ſiue viua voce lucis eſſe dixerit, quàm in Scriptura, cùm ita ſe rem habere vel ſenſus ipſe communis indicet. Nec erat cauſa, quamobrem ipſe te ridendum inſulcis tuis iocis præberes, dum nobis ridiculum Petrum facere conaris. Nam vt verum ſit, quod à te ſcribitur, quòd ſententiæ ac res, quæ continentur literis ſacrorum Scriptorum, manent eędem, ſiue prædicentur voce, ſiue comprehendantur ſcriptis, ſiue recitentur lectione, non hac tamen de re agebatur inter te & Petrum. Nunquam enim is negauit, quòd ſententiæ ac res, quæ continentur literis ſacrorum Scriptorum, manent eædem, ſiue prædicentur voce, ſiue comprehendantur ſcriptis. Cur enim id negaret, quod indubitanter verùm eſt? Cæterum duo ſunt, quæ negauit Petrus. Vnum, quòd omnia ſcriptis eſſent comprehenſa, quæcunque ſunt voce prædicata. Alterum, quòd perinde lucida ſint, quę ſcripto comprehenſa nunc habemus, atque fuere tum, cùm ipſi ea voce ſua prædicarent Apoſtoli. Hæc fuit cauſa Brenti, quamobrem ille verbum, ſermonem, Euangelium, prædicationem, à Scriptura diſtinguenda eſſe putaret, vt & latiùs patere verbi ſiue Euangelij, quàm Scripturæ nomen indicaret, & non perinde clara nũc eſſe, quæ comprehenſa ſcriptis habemus, atque tum fuerunt, cùm eſſent Prophetarum & Apoſtolorum voce prædicata, demonſtraret, atque ita duplicem veſtrum errorem confutaret, qui & nihil in ſcripturis obſcuritatis eſſe, & ſicut Patres olim veſtri priſci illi hæretici perſæpè feciſſe leguntur, nihil pręter Scripturas recipi debere contenditis. Nunc tu Sophiſtam quendam agere videris, nec aliud quicquam niſi tenebras offundis lectori, dum aliud impugnas, quàm quod à Petro dictum eſt, ioco intereà quoſdam & fabulas admiſcent, ſcura quàm Theologo digniores.

Non male diſtingui Scripturam à prædicatione verbi Dei

Adfert iterum aliam ſcripturam: Habemus, inquit, firmiorem ſermonem Propheticum, cui dum attenditis ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, rectè facitis. Vocat Propheticum ſermonem lucernam lucentem in obſcuro loco, hoc eſt, illuſtrantem obſcura: quomodo autem illuſtraret obſcura, ſi ipſa eſſet obſcura? Sed ſi tam clara ſunt & illuſtria Prophetica ſcripta Brenti, ſi nihil in eorum oraculis, ſi nihil in figuris legis obſcurum eſt, cur vmbræ vocantur? cur lucem vocamus Euangelicam? niſi quæ figurarum inuolucris tegebantur in lege, per Euãgelium ſunt in apertum prolata. An erant omnibus clariſsima, quæ de Chriſto fuerũt à Prophetis prædicta? Legerat vir Æthiops Eunuchus lucum ex Eſaia Propheta: Tanquam ouis ad occaſionem ductus eſt, &c. Clara ſunt verba: num ideo ſtatim intelligebat, quòd eſſent de Chriſto dicta? Imò niſi Philippus acceſſiſſet, & ei locum explicuiſſet, de ſe ne Propheta dixerit, an de alio aliquo, vir Aethiops ille neſciuiſſet. Quin & ipſi Domini diſcipuli, poſt tot ſermones auditos, poſt tot viſa miracula, poſt tot notas & indicia, quæ de Chriſto Prophetæ prædixerant, non priùs intellexere Scripturas, quàm Chriſtus illis aperiret ſenſum, vt illas intelligerent. Iam Paulus ad Corinthios de claritate Moyſi Chriſtique diſputans, tantùm eminentis claritatis Euangelio tribuit, vt dicat, id quod claruit in hac parte (de lege loquitur) ne glorificatum quidem fuiſſe. Quid quod data opera Deus vaticinia de Chriſto non quibuſlibet eſſe perſpicua voluit, quemadmodum etiam in terris prædicari noluit ante mortem quod eſſet Meſsias? quòd ſic expediebat ad peragendum humanæ ſalutis negotium. Cæterùm vbi iam Apoſtoli nunciarunt, ea eſſe peracta, quæ prophetæ pręd ixerãt, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factumque eſt, vt & lex adſtrueret fidem Euangelio, & Euangelium illuſtraret legis ænigmata. Et hoc ſenſit Petrus, cùm propheticum ſermonem ſimilem facit lãpadi lucenti in caliginoſo loco: cuius Prophetici ſermonis quin pleraque dilucida ſint, quis eſt qui eat inficias? Sed quòd omnibus ex æquo clara ſint omnia

2. Pet. 1.

Quomodo ſermo propheticus Petro lucerna lucens & ſcriptura tamen ſæpè obſcura.

Acto. 8.

Eſai. 53.

Luc. 24.

2. Cor. 4.

Matt. 16.

 & per-

& perſpicua, hoc ne tu quidem Brenti affirmare audes, qui dum Scripturæ locos obſcuriores per alios magis apertos explicari vis, an nō apertè eſſe quædam in Scripturis difficilia & obſcura confiteris? Nemo eſt qui dubitet, quin certiſsima ſit in libris Canonicis veritas, intereà tamen certum eſt & hoc, quòd ea nōnunquam figurarum & ænigmatum inuolucris obtecta eſt, vt egeat ſcrutinio & interprete: ſiue quòd Deus ita voluerit exercere ſimul, & excitare noſtram tarditatem, ſicut ex Auguſtino paulò antè demonſtrauimus: ſiue quòd iucundior eſt veritas, & acriùs afficit animos hominum, cùm eruta fuerit, & per tenebras inuolucrorum nobis illuxerit, quàm ſi fuiſſet quorumlibet oculis expoſita: ſiue quòd illum ſapientiæ thezaurum noluerit quibuſlibet proſtituere, nec margaritas ante porcos proijcere. Planum igitur iam eſt, quòd ſint in Scripturis obſcura pleraque. Quid enim ſibi vult illud, quod Chriſtus apud Ioannem Iudæis dixit: Scrutamini Scripturas, ſi nihil habent obſcuritatis? Certè ſolem ſcrutari nō dicimur, qui cunctorum oculis eſt expoſitus: quod autem abditum eſt, id rectè ſcrutari dicimur.

Vtilis nobis ſcripturæ difficultas.

Ioan. 5.

Obſcuram eſſe ſcripturam Heretici vel inuiti probant ſuis ſcriptis, ſuorumque diſsidijs.

Vnde autem iſtæ tenebræ Brenti inter vos? vnde tanta de ſenſu trium verborum: Hoc eſt corpus meum, digladiatio, ſi ſacra Scriptura vndequaque eſt clariſsima? Vos probatis è ſacris literis in Euchariſtia eſſe corpus Domini naturaliter: qui ſunt partis Zuinglij ſiue Caluini, docent ex iiſdem, quòd ſit in ſigno tantùm. Si nihil eſt in Scripturis obſcuritatis, cur ſic inter vos tanta de re diſsidetis? cur etiam de iuſtificationis articulo, quem præcipuū eſſe vultis Chriſtianæ doctrinæ locum, ſic inter vos ipſi dimicatis? Verùm hac de re ſatis. Iam enim abundè nobis demonſtratum eſſe videtur, quòd multa in Scripturis difficilia ſunt & obſcura, quodque qui contrarium aſſerunt, non modò mundo req; ipſa reclamante, verumetiam ſuis ipſorum ſcriptis ac ſuorum diſsidijs refellentibus, falſi conuincantur.

De traditionibus præter Scripturam recipiendis.

2. Tim. 3.

2. Theſſ. 2.

Actor. 16.

Nunc ſecundo loco de eo nobis diſſerendum venit, an extra ſcripturam pleraq; credenda tradita ſint Eccleſiæ. Negat Brentius, ait Petrus. Profert Brent. ex Pau. Omnis ſcriptura diuinitùs inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Illuſtrat hoc ſcholio ſuo Petrus: Vtilis eſt, inquit, ſed non inde habetur, quòd omnia contineat. Quòd ſi dixeris ex illis verbis, vt perfectus ſit homo Dei, & ad omne opus bonum inſtructus: quia ſi perficit & inſtruit ad omne op⁹, nihil reſtat: reſpōdemus ita eſſe: quia inſtruit Scriptura traditiones ipſas ſequendas eſſe, vt Paul. ipſe ad Theſſ. teſtatur. Sunt autem ex oppoſito verba Pauli hæc: Itaq; fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et de traditionibus frequens eſt in iis Pauli ad Theſſalonic. epiſtolis mentio. Et in Actibus Apoſtolorum de Paulo, & qui cum illo erant, dicitur: Cùm tranſirent ciuitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quę erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus. Producto iterum Pauli loco Brentius in hoc ſuo libello, quem cōfutandum ſuſcepimus, Quid poteſt, inquit, de ſufficientia & perfectione Scripturæ clariùs dici? Sed hic mihi vide ſophiſmata Aſoti. Cùm enim cōfeſsio Principis recitaſſet hunc Pauli locum, & alia ad ſtabiliendam auctoritatem & perfectionem ſacræ Scripturæ, Aſotus concedit quidem, quòd omnis doctrina ad ſalutem neceſſaria contineatur in ſcriptura in genere, & vniuerſali quadam ratione. Sunt hæc quidē verba viri venerabilis Petri à Soto, ſed non ſuper hūc Pauli locum, quem produxit Brentius, verùm ſuper illa verba Brentij, quibus affirmat contineri omnem doctrinam nobis ad veram ſalutem cognitu neceſſariam in ſcriptura: ibi loquitur iſta Petrus, & contineri fatetur omnem doctrinam in genere, dum docemur Eccleſiam eſſe columnam & firmamentum veritatis, & obſeruanda eſſe, quæ ab Apoſtolis vel per ſcripturam, vel per ſermonem pręcepta ſunt. At verò hęc omnia, inquit, in ſpeciali nō continentur in ſcriptura, ſed in traditione Apoſtolorum, vel in explicatione poſteriorū Conciliorum. Et adducit exempli loco nomen ὁμοούσιον, Chriſma atq; vnctiones, quæ adhibentur in Baptiſmo, & eiuſmodi alia. Alioqui, inquit, qui nihil vultis recipere, niſi quod ſcriptū eſt: ipſum Euangelium Matthæi, vbi ſcriptum eſt, à Spirituſancto eſſe, & nō Thomę, vel Nicodemi, indicate: idemq; de cæteris omnibus libris ſcripturæ. Quòd ſi in illis ſtatis iudicio Eccleſiæ, quæ fundamentum eſt fidei, cur non in cæteris eius ſtabitis auctoritati? Hæc quidē Petrus. Cæterùm Brentius vt fumum offundat oculis legentium, confundit omnia, nec ordinem eum ſeruat, quo & ipſe in ſua confeſsione & Petrus vſus eſt in Catholica aſſertione. Hoc eſt illius omne ſtudium, vt dicterijs, ſannis, ſalibus, cachinnis in Petrum ludat, & eum impotentibus ſuis conuitijs exagitet: quibus nos relictis, quoniam ſcurram quàm Theologum decere magis videntur, ordine rē explicabimus, atq; ita tractabimus, vt qua de re agitur, in ea maximè verſemur, & eam ſic ſub oculos legētium ſubijciamus, vt quod ait Petrus, id eſſe veriſsimum, facilè cuiuis conſtare queat.

Brentio

Propositum & fundamentum Brentij in traditionibus reijciẽdis.

Brentio fuit propositum probare, quòd in Scriptura contineatur omnis doctrina, nobis ad veram & perpetuam salutem cognitu necessaria: Quod eo consilio fecit, vt vetus illud hæreticorum axioma tueri posset, neque credi, neque recipi præter scripturas quicquam oportere: quod cùm alijs hæreticis, tum Arrianis præcipuè fuit valde familiare. Petrus à Soto minimè negauit omnia contineri in scripturis, sed in genere. Nam & hoc inter alia docet scriptura, seruandas esse traditiones, audiendam esse Ecclesiam. Itaq; profert exempli causa nomen homousion, quod Arrianis ideo visum est recipi non oportere, quòd in scripturis nusquam reperiretur. Porrò Brentius, priusquam de eo concedat aliquid, quod semel in animum induxit, ab Arrianorũ sententia se non multum abhorrere, sicut olim & magister eius Lutherus, non obscurè præ se ferre videtur. Sic enim loquitur: Nam quòd existimat Concilijs acceptum ferendum esse, quòd habeamus nomen homousij, satis perspicuè significat, quàm oscitanter doctrinam veræ Ecclesiæ expendat. Laudamus maiorum nostrorum studium & diligentiam, quòd operam dederint, vt doctrina de vera & æterna diuinitate Christi, pura & syncera ad posteros transmitteretur: sed quantas turbas hoc homousij nomen excitauerit, non est obscurum. Fingamus autem nihil periculi ex vocabulo ortum: quid, si rem ipsam probè tenuissemus, num nouum vocabulum fuisset nobis necessarium? Nicænum concilium, & pij Scriptores illustrarunt ęternam diuinitatem filij Dei, idq; non è suis ipsorũ somnijs, sed è sacra scriptura. Num ergo Ecclesia amisisset huius necessariæ rei cognitionem, nisi nouum homousij vocabulum fuisset excogitatum? Fortasis omnia fuissent tranquilliora, si maiores vt veterem Scripturæ sacræ doctrinam, ita etiam vetera rerum vocabula retinuissent. Quare non video, quàm magnus sit Conciliorum vsus, si nihil aliud egerint, quàm vt noua veterum rerum vocabula excogitent.

De nomine homousij.

Verba Brentij.

Brentius Arrianis fauens, Concilio Nicæno detrahit.

Quæ est hæc animi impotentia? quod contentionis studium? quæ libido non tam veritatis inuestigandæ, quàm victoriæ quoquo modo consequendæ? Nicęni quoque Concilij, quod semper sacrosanctum est habitum, auctoritatem eleuare, nec obscuram in Arrianos voluntatis inclinationem potiùs indicare velle, quàm vt de sententia tua moueri te patiare. Quid enim aliud hæc scribens Brentius, quàm Arrianis patrocinari videtur? Qui enim fuerunt, quos magis homousij nomen offenderet, quàm Arriani? de quibus narrat Ruffinus, quòd cùm fuissent Arimini congregati, tanquam ignotum & à Scripturis alienum sermonem auferendum id esse putauerũt. Quod ipsum ab ijs quoq; factum esse scribit Socrates, qui Philippis ciuitate Thracię constituti separatim concilium fecerant, & manifestè homousion anathemate damnauerant. Contra Catholici, Liberius, Athanasius, Hilarius, & qui cum eis faciebant, extrema quæq; sibi perferenda esse priùs putauerunt, quàm hanc sibi vocem eripi paterentur. Nec alio fuit animo Basilius, de quo testatur historia Theodoriti, quòd cùm Cæsariæ Præfectus eum placidè alloquutus hortaretur, vt tempori cederet, neque tot Ecclesias in discrimen adducere vellet tenui dogmatis exquisitione, multa Cæsaris verbis promittens, si nomen homousij reliquisset. Respondit vir ille sanctus, Adolescẽtulis tales sermones congruere: nam hos & ijs similes huiusmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis essent literis innutriti, nullam eos illarum syllabam in discrimen venire pati posse, solereque si res ita postulet, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare.

Lib.1.cap.21.

Lib.4.cap.19.

Religio Patrũ etiam pro sylla ba & iota vno certantium contra Hæreticos.

Vide Brenti, quemadmodum etiam pro syllaba, priusquàm eam in discrimen venire permitterent, oppetendam esse pijs mortem Basilius existimauerit. Quin & de iota vno, quantum certamen fuit inter Catholicos & Arrianos? qui sic inter se iam conuenire visi fuerunt, vt propter accessionem vnius tantùm iota dissiderent. Quem enim confitebantur Catholici esse Patri homousion, eum Arriani iota tantùm addito, dicebant ὁμοιούσιον, sub hac vnica litera suum errorem occultantes, cùm filium intelligi vellent similem Patri largitate gratiæ, non proprietate naturæ. Exigebatur à Catholicis, ne tantoperè digladiarentur de vna litera: ne nimio studio contentionis impedire velle concordiam viderentur: verùm id insignes heroes illi, Liberius, Athanasius, Hilarius nulla ratiõe sibi persuaderi passi sunt. Nec mouebantur quicquam ea re, quòd offensurum plerosq; nomen homousij, magnasque turbas esset excitaturum.

Athanasius in epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ.

1. Cor. 1.

Sed ipsum potiùs loquentem Athanasium audiamus: Definite, inquit, causificationibus istiusmodi contra Patres grunnire: alioqui restat, vt etiam cruci Domini obmurmuretis: quoniam ea Iudęis scandalum est, gentibus vero stultitia, vt dixit Apostolus. Cæterùm quemadmodum crux mala non est, nobis enim credentibus Christus est Dei virtus & Dei sapientia, etiamsi Iudæi insaniant: ita quoque Patrum verba mala non sunt, sed vtilia ijs qui ea legitimè perlegunt, vimque in se continent omnis hæresis extinguẽdæ, etiamsi Ariani subinde rumpãtur semetipsos condemnantes. Quẽ sequutus

Hilarius de Synod. aduersus Arrianos.

Hilarius quoq;: Male, inquit, ſanctis rebus præiudicatur, ſi quia non ſanctæ à quibuſdam habentur, eſſe non debeant. Non ergo gloriemur in cruce Chriſti, quia ſcandalum eſt mundo neq; in viuente Deo mortem prædicemus, ne ab impijs mortuus Deus arguatur. Malè intelligitur homouſion: quid ad me benè intelligentem? Quàm diuerſa fuit iſtorum ſentētia Brenti, quàm pugnans cum ea quam tu profers? Cùm enim viderent Arrianos non aliam ob cauſam hanc vocem homouſion repellere, quàm quòd & eorū hæreſim aperiret, & ſanam Eccleſiæ doctrinā, quę minùs apertè fuerat in Scripturis expreſſa, claram & perſpicuam redderet omnibus: quantò magis de ea abolenda laborabant Arriani, tantò vehementiùs obſtabant Patres Catholici, tantoq; diligentius eam, quaſi pro munimento quodam & arce contra illorum impias commentationes inſcripta referendam curabant: nihil ea re deterriti, quòd ſicut nunc Lutherani, ſic tum quoq; clamabant Arriani, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, contineri in Scripturis omnia: non oportere nouas voces proferri: non debere præter Scripturas quicquam recipi.

Etiā Arriani vociferabantur ſicut nunc Lutherani quòd in ſcripturis omnia continētur, quòd præter eas recipi nihil oporteat.

Quid enim ad hæc Athanaſius? Nihil id refert, inquit, ſi quis voces in Scripturis non repertas vſurpet, quàmdiu pias ſentētias complectitur. Contra hæreticus tametſi voces ſuas è ſacris literis mutuetur, nihilominus ſuſpectus animoque corruptus audiet à Spiritu ſancto: Quare tu enarras iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Ita quoq; Diabolo de Scripturis loquenti, os à Domino obturatum eſt. Contra beatus Paulus etſi ex alienis literis loquatur, Cretenſes ſemper mendaces: & illud, Ipſius & genus ſumus: & illud, corrumpunt bonos mores colloquia praua: tamen ſanctus cùm ſit, pium animum gerit, & Chriſti mentem tenens, magiſter gentium eſt in fide & veritate: & quæ loquitur, cum pietate loquitur. Num autem ab hoc diſſenſit Hilarius? Is verò cùm induxiſſet Conſtantium loquentem: Nolo verba, quæ non ſcripta ſunt, dici: Dic, inquit, priùs, ſi rectè dici putas? Nolo aduerſus noua venena, nouas medicamentorū comparationes: nolo aduerſus nouos hoſtes noua bella: nolo aduerſus nouas inſidias conſilia recentia? Si enim Arriani hęretici idcirco homouſion hodie euitant, quia priùs negauerunt: nónne tu hodie idcirco refugis, vt hi nunc quoque denegent? Nouitates vocum, ſed profanas, deuitari iubet Apoſtolus: tu cur pias excludis? cum præſertim ab eo dictum ſit: Omnis Scriptura diuinitùs inſpirata vtilis eſt. Innaſcibilem ſcriptum nuſquam legis: nunquid & hoc negandum erit, quia nouum eſt? Decernis ſimilem patri filium. Euangelia non prædicant: quid eſt, quòd non refugis hanc vocem? In vno nouitas eligitur, in alio ſubmouetur: vbi impietatis occaſio patet, nouitas admittitur: vbi autem religionis maxima & ſola cautela eſt, excluditur. Sed Diabolici ingenij tui fallentem ſubtilitatem non tacebo: Similem, quod ſcriptum non eſt, decernis patri filium prædicari, vt ęqualem Chriſtum Deum, quod eſt ſcriptum, taceas.

Pſalm. 49.
Matt. 4.
Tit. 1.
Act. 17.
1. Cor. 15.
Hil. li. 1. aduerſus Conſtantiū.

Imputatiuā iuſtitiam hæretici ſtatuunt ſine ſcriptura.

Quæſo Brenti, non eadem rectè vobis quoq; dici poſſunt? Num & vos à nouis vocibus abſtinetis, quę ſacris literis non continentur? Imputatiuam iuſtitiam veſtram vbi legiſtis in Scripturis? Reputari nobis fidem ad iuſtitiam, beatum eſſe cui non imputauit Dominus peccatum, propter Chriſtū non reputari nobis delicta noſtra, legimus in Scripturis. Quòd verò docetis vos, iuſtitiam Chriſti nobis ad iuſtitiam reputari, ac ſi noſtra eſſet, non ſolùm in Canonicis, verùm ne in veterum quidem Orthodoxorum libris temerè quiſquam ſcriptum reperiet. Intereà tamen hoc vos dogma veſtrum ita veſtris obtruditis, vt niſi quis id firmiter credat, eum ſalutem conſequi poſſe negetis. Sic ipſi falſum eſſe demonſtratis axioma veſtrum, quòd in Scripturis omnia continentur ad ſalutem neceſſaria, quodq; præter eas credi nihil, recipi nihi oporteat. Nam certè nō verè nos eſſe iuſtos, ſed imputatiuè, vel non eſſe iuſtos, ſed pro iuſtis imputatione haberi, quatenus Chriſti iuſtitiam per fidem poſsidemus, neq; ſcriptum neque pictum eſt vſquam in ſcripturis Canonicis. Ac ne in vllis quidem vel veterum, vel etiam recentiorum Doctorum ſcriptis, qui ante quadraginta hos annos vixerunt.

Quid autem quòd aſſeritis, omni homini ad remiſsionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſse, vt credat certò & abſque vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis peccata ſibi eſse dimiſsa, nec eſse quenquam verè iuſtificatum, niſi qui credit ſe eſse iuſtificatum, & hac ſola fide iuſtificationem & abſolutionem perfici: hominē renatum & iuſtificatum teneri ex fide ad credendum ſe certò eſse in numero prædiſtinatorum, & in finem vſq; magnum illud perſeuerantiæ donū habiturum, abſoluta quadam & infallibili certitudine. Hæc & alia pleraq;, quæ vos non alio prope loco, quàm quo fidei articulos in ſymbolum Apoſtolorum relatos haberi vultis, vt niſi quis ea crediderit, ſaluū fieri poſse negetis, vbi in ſcripturis reperiūtur? Quin aduerſantur illis potiùs, quēadmodū in exordio huius libelli demonſtrauimus. Conaris tu quidem Brenti commentum hoc veſtrū ſtrenuè defendere, productis etiá nōnullis & ſcripturæ Canonicę & ſan

ctorum Patrum testimonijs,sed quæ si quis diligentius expendat,non magis ex illis elici potest quod asseritis,quàm ex pumice lac. Quod facilè demonstrare possemus:verùm non est præsentis instituti.

Ne vestris quidem omnibus commentum hoc vestrum probatur. Vester est Bucerus, at is,neque solus,verè docet humanam esse cogitationem sine Deo verbo natam, quod vos asseueratis, tranquillitatem & pacem conscientiæ fieri per absolutionem siue annunciationem Euangelij. Sunt,inquit Bucerus, ex nostris, qui affirmant singularem energiam habere, si quis priuatim Euangelium audiat, & sese pronunciari absolutum. Tum demum, inquit, certus es, id propriè ad te pertinere, cum tu priuatim ac propriè absolueris. Sed quòd priuatim absolui ab homine, hoc est, seorsum audire gratię promissionem,per se momentum aliquod ad confirmandam conscientiam habeat, & tum demùm certum habeas,Euangelium ad te pertinere,cùm tu propriè ac priuatim absolueris,cogitatio humana est sine verbo Dei. Vides Brenti, quemadmodum vestri quoq; confitentur, commentum hoc vestrum humanam esse cogitationem sine verbo Dei? Hanc tamen vos cogitationem vestram, hanc visionem cordis vestri, summo studio & auribus & animis hominum inculcare studetis: nec alio loco, quàm quo Dei verbum ab omnibus recipi vultis & adorari. Et est certè Bucerus inter vestros nō postremi nominis: doctrina idolo vestro Islebiensi nihilò inferior, linguarum verò peritia, tum & Latinè scribendi facultate multò superior. Noli putare Brenti,quòd sine causa Deus, sicut extremi iudicij diem,ita iustificationem quoque nostram,gratiæque suæ consequutionem nobis non esse certissimam voluerit: imbecillioribus enim ista certitudo superbię quædam esset occasio. Nam si qui persuasum habent apud Regem aliquem aut Principem se esse in gratia, quàmlibet animi sui affectionibus imperare sciant, effugere tamen vix possunt,quin efferantur animis,éstne verisimile, quòd quiuis de vulgo si certò scire queat se esse in gratia apud Deum, ab hoc elationis crimine cauere sibi posit? Monet Paulus, vt in humilitate superiores nobis alios arbitremur. Scilicet hoc facilè prẹstaret quiuis è turba: Posteaquam certè perspectum haberet, se iustificationem, se Dei gratiam,se Dei filiorum adoptionem esse consequutū,nec impedire iam quicquam, quò minùs regni cœlestis hæres efficiatur? Sicut autem vsuuenit nōnuquam,vt qui serui de gratia suorum dominorum sunt securi,minùs diligenter eis inseruiant,quin & contemnere nonnunquam incipiant: sic in viris imperfectis hæc, quam tanta contentione vos asseritis,gratię certitudo,quid aliud quàm inertiæ cuiusdam,socordię,vitæq; laxioris esset occasio futura: Quis enim de pœnitentię fructibus,quis de gratię profectu solicitus foret,si certò se iustificationem, Deique gratiam esse consequutum persuasum haberet? Quamobrem quod consideratiores Patres & Domini nonnunquam faciunt, vt gratiam suam erga filios & seruos dissimulent, nec eos omninò certos de ea esse velint, quò sic illos in officio contineant,ne si nimium de ea sint securi,negligentiores reddantur idem erga seruos creaturasque suas Deum facere,credi rectè potest.

Buce. Brentio cōtradicit de certitudine gratiæ In cap. 3. Matt. 4.

Buce. Luthero doctrina & linguarum peritia non inferior.

Phil. 2. vtiliter ignorat homo se in Gratia Dei esse.

Meritò igitur dogma hoc vestrum damnatum est ab Ecclesia,quòd homines natura imbecilles & ad malum pronos ad licentius peccandum inuitare videntur. Quam autem causam aliam esse dicimus,cur vt quisque mortalium vestrum hoc Euangelium amplectitur,statim seipso reddatur deterior, pręter inanem istam, quam vos docetis fiduciam? Quid enim respondere vos docet Magister vester Martinus Lutherus,si quem ex vobis aliquando pungit conscientia propter peccata, quę patrauit? Iubet his verbis vti, Quid peccatū,peccatū:attamen ego sum sanctus:si ego probus non sum, Christus tamen est probus. Quasi verò propterea vos iá probos esse necesse nō sit, quia Christus probus est? quasi probitas illius etiá illi sufficiat ad salutē,qui improbus esse perseuerat? Nūquid autem tu diuersum ab eo sentis,quando negas nos propter indignitatē nostrā trepidare debere,sed nullo meritorum nostrorū habito respectu, solius Christi meritis nitidicis oportere? vt iam quoniam Christus probus est, improbo cuiuis esse liceat,neque tamen interea de iustificatione,de gratia,deque salute sua dubitare fas sit,quasi Christum,cùm in terris versaretur, probum fuisse sufficiat, & illius probitate confidere quisque debeat etiam improbissimus, quòd sit æternam salutem consequuturus. Quantam verò Brenti commento hoc vestro fenestram ad omnem improbitatem aperuistis? vt mirandum non sit, quòd idem ille Dux vester & antesignanus queritur, posteaquàm suum istud Euangelium pṛedicare cœpit, factos esse vos decies Sodomitis peiores. Fecerunt itaque pro officio suo Patres in Concilio Tridentino cōgregari, quòd hanc vestram doctrinam anathemate condemnarunt, qua videbant homines sua sponte procliues ad scelera,magis etiam ad illa incitari. Rectè Sapiens ille beatum esse pronunciat, qui semper est pauidus. Nam qui sine timore est,iustificari non potest. Contrà verò infœlix est

Contra inanem fiduciam hæreticorum.

Prou. 28. Eccle. 1.

 ille,

ille,quem vos,cùm hac inani vestra fiducia securum descendere facitis ad gehennã. Verùm de hoc satis:nunc vnde deflexit,eò redeat oratio.

Non omnia contineri in Scripturis,quæ sunt ad salutem necessaria, dum conatur demonstrare Petrus à Soto,profert vocem homousion,quam propterea reijciendam esse censebant Ariani, quòd in Scripturis non contineretur, extra quas recipi quicquam debere negabant. Atqui sic fuit semper & est ad salutem necessarium credere, quod sit patri filius ὁμούσιος, vt qui non credit,anathema sit à Christo & à corpore eius Ecclesia, nec vllam habere posit spem æternę salutis adipiscendæ. Produxerat secundo loco Petrus Chrisma atque vnctiones quæ adhibentur in Baptismo. Hic Brentius: Quid autẽ est,inquit,quod Asotus adiũgat etiam Chrismata & vnctiones, quæ sint Baptismo adhibenda? Hóccine est officium conciliorum? vt definiant quid præter ea, quæ Christus ipse instituit,Sacramentis sit addendum? Mirabor si has ineptias & hæc Asotica exempla sui ipsi Prælati non rideant, cùm scriptores eorum doceãt, hæc ad substantiam Baptismi non esse necessaria. Congregemus igitur concilio Prælatorũ magno sumptu, nec minori periculo,vt constituantur aut non necessaria, aut puerilia spectacula. Sed de talibus ceremonijs tum tractabitur Deo volente,cùm illud Christi,Frustrà colunt me docentes doctrinas & pręcepta hominum, explicabimus.

Brentius contra Chrisma & vnctiones quæ in Baptismo.

Responsio.

Imò verò Brenti,Conciliorum hoc est officiũ,vt non solùm de doctrina religionis, verùm etiam de ritibus cognoscant, quos vel in Sacramentorum administratione, vel in diuinis officijs adhiberi oporteat, vt qui sint Apostolicæ traditionis, qui non sint: quos deceat,quos non deceat seruari,planum fiat omnibus. Quamobrẽ ante mille ducentos plùs minùs annos in Arausicano primo Concilio definitum fuit, vt vngerentur Chrismate baptizati. Quin & in posterioribus Concilijs,Lugdunensi,Valentino, Beluacensi,Martini Papæ,multæ sunt editæ constitutiones de Chrismate,quas recitat Gratianus. Neque tibi mirum hoc videatur Brenti,cùm etiam Apostoli de rebus non maioris momenti,nimirùm vt abstineretur à contaminationibus simulachrorum,& suffocatis, & sanguine,si statuerent aliquid in concilio,se facturos operæpretium existimauerint. Intereà tamen fatemur verum esse,quod scribis, ad substantiam Baptismi non esse necessarium vngi chrismate. Cæterùm ad salutem fidelium necessarium est,non contemnere,quæ præcepit Ecclesia. Sit infans aliquis vel adultus etiam, qui de vita periclitetur, non est ad manum Chrisma, si nihil aliud quàm aspergatur aqua, cùm accesserit verbum ad aspersionem hanc, iam est baptizatus, nec ei quicquam deest, quod ad substantiam Baptismi pertinet: ad quam adeò chrisma non est necessarium, vt ne Sacerdotis quidem in baptizando ministerium, si fortè qui baptizandus est, ei vitę periculum imminet, nec Sacerdotis haberi copia posit, sit necessarium: & æquè pro baptizato talis habeatur, qui sit à fœmina, cùm vrget necesitas, atque si sit à Sacerdote baptizatus, nec iterari baptismum liceat. Neque tamen ideo non grauiter peccat, si quis nulla necesitate cogente, malit à Laico, quàm à Sacerdote baptizari. Non minùs autem & ab illo peccatur, qui sciens prudensque per contemptum Chrismatis vsum prætermittit.

Cap. 1. De consecrac. di. 4. ca. Si quis voluerit cap. 1. Si quis de alio cap. 2. omni tempore. Act. 15. Aliud est contẽnere, aliud ex causa omittere ceremonias Ecclesiæ.

Vis autem scire,quantum sit hoc peccatum?quem tibi potisimum proferemus, cuius testimonium aliquod apud te põdus auctoritatis habeat? Cupiebas nõ ita pridem dari tibi Damasum. Vis autem hunc tibi demus? Audi quid ille scribat ad Aurelium Carthaginensem Episcopum: Violatores,inquit, canonum voluntarij, grauiter à sanctis Patribus iudicantur, & à Spiritusancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniam blasphemare Spiritumsanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones non necesitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui pręsumunt,aut facere volentibus spontè consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritumsanctũ. Audisne,quantum hic facinus esse iudicet, non Chrismatis vsum omittere, quod vrgente necesitate sine crimine fieri potest, sed proteruè contra canones Ecclesiasticos venire.

Proteruè contra Canones Ecclesiasticos venire est Spiritumsanctum blasphemare.

Ecce autem quo tẽpore locum hunc tractabamus, venit in manus nostras liber Brentij contra huncipsum virum venerabilem Petrum à Soto scriptus. Cui titulum hunc fecit, Apologię Confesionis VVirtembergensis pericope secunda. Deum immortalem, quàm est effrenis in hoc homine cõuitiandi libido, & plus quàm scurrilis dicteriorum, sanarumque petulantia? Quæ autem est hęc Euangelij docendi tam non Euangelica ratio? haud aliter is libellum hunc suum scommatis,conuitijs,calumnijs parùm Christianis impleuit,atque solent ij,qui capos aut fasianos infarciunt alijs. Ab his incipit, per hæc pergit,in hæc definit. Erit autem quisquam,qui posit animo suo imperare, vt credat hæc à Christi, & non à Satanæ potiùs Spiritu esse profecta? Commendata mihi fuit

De secundo Brẽtij scripto Apologetico.

à quis-

à quibuſdam Brentij modeſtia: cæterùm in hoc ſuo ſcripto tam longè ab ea videtur abeſſe, quàm qui longiſsimè. Furere dicas hominem, non dicere vel ſcribere. Quàm iocula riter in eo Chriſma tractat? quos riſus excitat lepidis ſuis fabellis recitandis? Quàm procaciter inſultat ſæpè venerabili viro Petro à Soto? quàm petulanter etiam in ſanctos Patres iam vita functos debacchatur? Mimum quendam eum agere dicas, non Theologum, vt ego ſatis mirari non poſsim, ſi quiſquam eſt mortalium, qui modò non ſit ab omni prorſus pietate, grauitateq; remotus, qui tali homine Theologo malit vti, quàm ludione. Sed quale Euangelium, tales Euangeliſtæ, ſicut veteri iactatur prouerbio: Similes habent labra lactucas. Vnde autem Lutheri diſcipulum agnoſcere liceret? Nobis verò non eſt hoc loco propoſitum de Chriſmate multa ſcribere, & ad inſulſas hominis cauillationes reſpondere: ſed quin ſtrictim breuiterque de nonnullis agamus, tenere nos non poſſumus.

Ac fatetur hoc initiò Brentius ipſe, Chriſmatis vſum in Baptiſmo à nonnullis ſcriptoribus & Concilijs celebratum, & in Eccleſia poſt diuulgatum Euangelium ſolennem fuiſſe. Verùm negat hoc modò, hoc conſilio traditum Eccleſiæ, quo eum Eccleſiæ ſcriptores obtrudunt. Scilicet melius exploratum habere poteſt heſternus hic homo, quo modo, quoue conſilio ſit Eccleſiæ chriſma traditum, quàm illi priſci ſancti Patres, qui temporibus Apoſtolorum proximi fuerunt, à quibus illud per manus Epiſcoporum inuicem ſuccedentium traditum eſſe dubium non eſt, quàmlibet reclamet Brentius. Qui ferri tamen poſſe poſteà Chriſmatis vſum ſcribit, verùm illud ferri non poſſe, quod Petrus à Soto vociferetur, eos qui non vtantur Chriſmate, ab vnitate Eccleſiæ receſsiſſe, & eſſe Schiſmaticos & Eccleſiæ hoſtes. Atqui non Petrus ita cenſet Brenti, verùm Chriſtus ipſe. Vis audire Chriſti ſententiam hac de re? Qui non audierit, inquit, Eccleſiam, ſit tibi tanquam Ethnicus. Si ſunt Ethnici in Eccleſia, erunt etiam in Eccleſia, qui Chriſmate non vtuntur: quos tamen nemo propterea iudicat alienos ab Eccleſia, quòd non vtuntur Chriſmate, cùm accidere nouum quam poſsit, vt omittatur Chriſma ſine crimine, ſed quòd Eccleſiam non audiunt, quòd prudentes & ſcientes ex incredibili quadam arrogantia, legumque Eccleſiaſticarum contemptu, contra ea venire audent, quæ ſunt vnanimi totius orbis Chriſtiani conſenſu recepta, perpetuoque tot ſeculorum vſu comprobata, hoc eſt, quamobrem ab Eccleſia cenſentur alieni. Quid quiſque credat, quid in pectore ſuo clauſum quiſque gerat, ſcire poteſt nemo, præter eum ſolum, qui corda ſcrutatur & renes, cuius oculis etiam ea nuda ſunt & aperta omnia, quæ ſunt noſtri cordis intima. Cæterùm homo, ſicut Scriptura dicit, non videt, niſi ea quę patent, quę ſub aſpectum cadunt, ex facie iudicat, ex ritibus iſtis externis pronunciat. Obſeruat aliquis ritus, quos per orbem Chriſtianum vniuerſum obſeruari videmus ab omnibus, quicunque Chriſtiani cenſeri volunt, nihil iam impedit, quominùs inter Chriſtianos, & Chriſti corporis Eccleſiæ membra numeretur. Nam quæ ſunt in animis hominum recondita, Deo iudicanda relinquimus. Quòd ſi verò ſit aliquis, qui non modò non obſeruat, verùmetiam faſtu quodam intolerabili reijcit & aſpernatur, quicquid eſt rituũ, quibus homines Chriſtiani fidem ſuam erga Chriſtum orbi teſtatam faciunt vniuerſo, non habet is iam, cui potiùs imputet, quã ſibiipſi, quòd pro Schiſmatico habetur, quod inter Eccleſię membra non cenſetur, quòd inter Chriſtianos non numeratur. Omnes Chriſtiani iam inde à mille quingentis annis, præter Baptiſmi & Euchariſtiæ Sacramentum, duobus etiam his ſignis viſibilibus ſe ad Chriſtum crucifixum pertinere, & eius membra eſſe teſtari voluerunt, Chriſmatis vſu, & crucis ſigno, quorum vno de Chriſti nomine, altero de Chriſti cruce ſe gloriari, nec in alia ſibi re, quàm in Chriſto pro ſe crucifixo placere, ex illo pendere, in illo ſpem ſuam & fiduciam omnem collocatam, in illo rerum ſuarum omnium præſidium conſtitutum habere, publicè profitentur. Hæc ſigna ſi quis reſpuit, quid aliud is de ſe ſuſpicandi præbet occaſionem, quàm quòd neque cum nomine, neq; cum ſigno Chriſti crucifixi commune quicquam habere velit, quòd eum & nominis & crucis Chriſti pudeat? Cuius vt minimè pudere, quin etiã vt in ea ſe gloriari Chriſtiani demonſtrarent, ipſam frontem, quæ pudoris & verecundię ſedes eſt, & Chriſmate vngendam, & identidem cruce ſignandam eſſe duxerunt, vt in quo membro erubeſcitur, ibi figeretur, vnde non erubeſcitur, imò gloria potius omnis quæritur.

Sacri chriſmatis vſus contra Brentium defenditur.

Matt.18.

Hier.17.
Heb.4.
1.Reg.16.

Schiſmaticum eſt, ſolennes Eccleſiæ probatoſque ritus aſpernari.

Quid nos doceãs chriſmatis vſus, & crucis ſignum.

Quamobrem nihil eſt Brenti, quòd ita grauiter feras, vos pro talibus haberi, quales vos ipſi facitis. Ab Eccleſia Dei vos ipſos pręciditis, altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram conſtituitis, veteres ritus abrogatis, nouos inſtituitis, non à priuata vnius alicuius ex priſcis illis Doctoribus ſententia, ſed à communi omnium opinione totius Eccleſiæ conſenſu comprobata, diſcedere vobis fas eſſe ducitis, vt ita vos non ſolùm à noſtri temporis, quæ tamen diuerſa non eſt, verùmetiam ab illa, quę fuit

Vnde ſchiſmatici hodie dignoſcantur.

Apo-

Apostolorum prisci temporis Ecclesia, in qua fuerunt præclara illa lumina, Hieronymus, Augustinus, Cyprianus, Basilius, Chrysostomus, Ioannes Damascenus, Theophilactus, & alij multi viri sancti, esse separatos doceatis. Et intereà molestè fertis si quis eo nomine vos appellet, quod non modò scripta vel dicta, verùmetiam ipsa facta vestra vobis imposuerunt.

August. contra Brentium vindicatus.
Ad Hier. epi. 19

Sed quæ est frons tua Brenti, qui Chrismatis vsum tãquàm impium, Augustini quoque conaris auctoritate damnare? cum non ignores quàm sæpè, quàm honorificè, quàm multis in locis vnctionis istius meminerit. Dixit is de veteribus Sacramentis, non esse sopitos cineres eruendos, quin ea cum honore sepulta à Christianis omnibus irreparabiliter esse deserenda. Num autem in tota illa epistola vel verbo Chrismatis facit mentionem? De circuncisione, sabbato, capitis rasione, tum de sacrificijs veteris legis loquitur ibi Augustinus, atque hęc sunt, quæ censet irreparabiliter esse deserenda: cæterùm sicut manuum impositionem, sic & Chrismatis vsum in Ecclesia retinendum Apostoli censuerunt. Sed vos iam pridem Brenti depuduit, cùm de eorum esse numero videamini, quos dixisse scribit Propheta: Posuimus mendacium spem nostram, & mendatio protecti sumus.

Esa. 28.

Pius vsus Chrismatis, & ab omnibus retinendus.

Neque verò nos vel in Chrismate, vel in signo crucis nostrę salutis spem collocamus: verùm in solo Christo crucifixo, quem signis istis visibilibus denotamus: quamobrem etiam absque signis his fieri posse credimus, vt salutem aliquis ęternam consequatur. Verùm si, quod vos facitis vsum eorum, aliquis contemnat, eum in Spiritumsanctum peccare, à sanctis Patribus docti persuasum habemus. Nam vt demus hoc, quamuis ritè fieri posse non credamus, quòd hæc visibilia signa, vel vsus eorum potius rectè possit abrogari, non tamen hoc vnius alicuius priuata, verùm publica totius Ecclesiæ auctoritate factum oporteret. Nunc autem cùm vnus aliquis hoc sibi per summã superbiam arrogat vt suum ipsius priuatum sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui præferendum esse iudicet, quid de eo aliud existimari rectè potest, quàm quòd sit singularis, sit schismaticus, sit hæreticus? cũ qui tali præditus est ingenio, nõ quod omnibus, sed quod seorsum & sigillatim sibi videtur, id sentiat, à reliquo cœtu fidelium se præcidat, deniq; diuersam quandam sententiam eligat ab ea, quæ totius est orbis Christiani.

Quid Catholicis Brentius affingat, in Chrisma contumeliosus.

Sed factus iam tandem mitior Brentius, vel vi potius veritatis coactus, Tolerabile esse, inquit, si in Baptismo, in Pontificali confirmatione, & in alijs sacris adhiberetur Chrisma simplex, & nulla incantatione sordidatum, ac vsus eius permitteretur liber. Nunc autem hoc intolerabile ac detestandum est, quòd non solùm vsus eius tanquam ad salutem necessarius exigatur: verùm etiam non adhibeatur in vsum, nisi magicis execrationibus turpificatum. Quæ est hęc istius incircuncisi Philisthæi blasphemia, qui verba Dei magicas execrationes vocare non reformidat? Verum hoc Euangelium eiusmodi gaudet leporibus. Nam non multùm dissimilibus verbis vtitur, quando de illa formula verba facit, qua nos vti Christus in baptizando voluit. Sic istorum lingua nihil esse potest impurius.

Patres pro Chrismate contra Brentium testãtur Dio. cap. 7. Hierar. Ecclesi.
Au. li. 2. ca. 108
Cyp. epi. 12. li. 1.

Quibus autem contumelijs nõ afficit & Clementem & Dionysium, & sanctos alios Pontifices, quos omnes fictitios esse vult? Cuius rei nos cõtrarium docere possemus, nisi pigeret in ijs rebus diutius immorari, quæ præsentis instituti non sunt. Reprehendit Brentius Dionysium, quòd scripserit is, diuinos Duces nostros, quos nos Apostolos interpretamur, hanc vnguenti consecrationem tanquam eiusdem ordinis, & eiusdem efficacię cum sacris cęremonijs. Synaxeos, ijsdem vt plurimùm figuris & mysticis dispositionibus, ac sacris benedictionibus constituisse. Sed si qui scripsit hęc, fictitius illi Dionysius videtur, num Augustinum quoque dicet esse fictitium, qui scriptum reliquit in eo libro, quem edidit contra literas Petiliani, quod in genere visibilium signaculorum, Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est sicut Baptismus? Num fictitium esse dicet hoc vetustiorem etiam Cyprianum, qui cum alijs multis ad fratres quosdam suos scribens, primum de aqua Baptismi sic loquitur: Oportet mundari & sanctificari aquã prius à Sacerdote, vt possit Baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Et paucis interiectis: Vngi quoq; necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Porrò autem Eucharistia, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatur. Sanctificare autem nõ potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. Vides quemadmodum Cypriani verba nõ multùm ab ijs, quæ scripsit Dionysius, dissidere videantur? Simul & illud ex ijs cognoscere potes, nõ vngendi solùm, verùmetiam aquam Baptismatis, & oleum Chrismatis consecrandi, quàm vetus fuerit institutum. Qua de re sic etiam ab Ambrosio scriptum est: Vidisti aquam, sed non omnis aqua sanat, sed aqua sanat,

Cõsecratio aquæ Baptismatis & olei Chrismatis
Am. li. 1. de Sacramentis ca. 5.

quæ

quæ habet gratiã Christi. Aliud est elementũ, aliud consecratio, aliud opus, aliud operatio. Non sanat aqua, nisi Spiritussanctus descenderit, & aquam illam consecrauerit. Ac nonnullis interiectis: Vbi primum ingreditur Sacerdos, exorcismum facit, secundò super creaturam aquæ inuocationem: posteà & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit pręsentia Trinitatis æternæ. Augustinus quoque, Benedicimus, inquit, aquam Baptismatis & oleum vnctionis. Basilius itidem: consecramus aquam Baptismatis & oleum vnctionis. Et horum æqualis Sulpitius, quemadmodum diuus Martinus oleum benedixerit, commemorat, vbi simul & exorcismi meminit, dialogo tertio, de vita diui Martini. Quorsum autem attinet reliquos omnes proferre? cùm Apostolorum hanc esse traditionem, vt primùm consecrentur aqua & oleum, deinde baptizentur homines & vngantur, tam sit ex veterum Scriptorum consentienti testimonio perspicuum, vt de eo dubitari fas non sit? Quòd si liber extaret, quem Ignatium scripsisse de Traditionibus Apostolorum narrat Eusebius, inde verò certo certius ita se rem habere cognoscere liceret. Porrò qua forma consecrari fuerit solitus fons Baptismatis, vel olium Chrismatis, non satis constat ex veterum scriptis. Intereà quæ nobis in Pontificali Romano præscripta est, ea rectè vtimur.

Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 26. Basilius ad Amphilochiũ, ca. 27

Et admirabilem Brentij fastum & arrogantiam execrari satis nõ possumus, qui quod tanto consensu tot seculis ab vniuersa receptum est Ecclesia, non magnis Latinorum quàm Græcorum, non occidentis magis quàm orientis, tot sannis tam scurriliter exagitare non veretur. Scilicet si quid inesset in ea re vitij, quòd exorcizatur & consecratur aquę, salis, & olei creatura, iuxta receptum tot seculis Ecclesiæ morem, ignorassent hoc illa pręclara orbis totius Christiani lumina, Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, Basilius, vt nihil intereà dicam de Clemente & Dionysio: nec fuisset hoc tanto temporis interuallo mortalium cuiquam reuelatum, nisi nunc demum filijs istis desertoribus: qui quamuis de spiritu se iactent, nihil tamen aliud quàm caro sunt? Et indicant hoc eorum libri, quibus tam procaciter insultant, tam petulanter cõuitiantur, tam scurriliter sannis & dicterijs in quosuis ludunt, nullo minùs eos, quàm Dei spiritu agi. Sed nolumus esse longiores in Chrismatis vsu defendendo: ad institutum redeamus.

Arrogantia Brẽtij qui se toti veteri Ecclesiæ opponit.

Profert aliam scripturam Brentius: Vos dixi amicos quia omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota vobis feci. Ac subdit: Quę autem Apostoli acceperũt à Christo, ea vulgauerunt prædicatione sua in toto orbe terrarum, & tradiderunt ea posteritati scriptis suis. Manifestum igitur est, quòd omnia, quæ ad salutem cognitu necessaria sunt, in scriptis Propheticis & Apostolicis contineantur. Profert è regione Petrus ex epistola ad Thimotheum: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Non dixit, inquit, quę scripsi vel scripto tradidi, sed verbo tantùm, quæ audisti. Non dixit. Tu commenda monimentis literarum, sed hominibus fidelibus. Lex Euangelica magis est cordibus indita Spiritusancto interiùs docente: Docebit vos omnem veritatem. Apostoli huic Spiritussancti interiori instinctui innixi sunt. Vnde Paulus: Epistola estis Christi, ministrata & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quare iniuriam facit dignitati Euangelicæ & Apostolicæ, & apertè imponit, qui docet, Apostolos scripto tradidisse cuncta, quę verbo docuerunt, & acceperunt à Christo. Addit in scholijs: Mirandum est, quòd tam audacter hoc asseratis & tam facilè, meritò eadem facilitate contemnendum. Nam primùm constat, non omnes Apostolos scripsisse, & tamen prędicarunt omnes. Deinde neque ipsi qui scripserunt, probantur omnia scripsisse, imò Paulus apertè contrarium dicit ad Timotheum, vt habes in assertione Catholica ex opposito. Et testatur Dionysius, Eusebius, & antiquorum plurimi pauca esse scripta ab Apostolis. Neque Christus præcepit vnquam eis, vt scriberent, sed prædicate, inquit. Et quàm indignè sentit de animis hominum, de Ecclesię firmitate, de operatione Spiritussancti, qui non putat solidius & firmiùs teneri posse, quæ cordibus mandantur fidelium, dicente Paulo: Hæc commenda, &c. quã quæ membranis aut tabulis. Denique Euãgelica lex, testante Ezechiele Propheta, nõ scripta, sed indita est cordibus, nec ad eius essentiã pertinet scriptura aliqua. Quanto enim tempore sine scriptura Euangelica lex fuit annũciata? Imò vt antiquissimus Iræneus diligentissimè & verissimè considerauit vsque hodie ad omnes barbaros sine scriptura est lex Euangelica. Neq; enim quicquam Apostoli ipsis scripserunt. Sicut enim Græcè loquens aut Hebraicè non loquitur Barbaris, ita eisdem linguis scribens: Ordinationi enim, inquit, assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, &c. Hæc à Petro scripta & apertiora sunt, & veriora, quàm vt refelli queant.

Ioan. 15. Nõ omnia contineri scripturis, vt vult Brẽtius

2. Timo. 2.

2. Cor. 3.

Quam

Ridiculus in reſpondendo Brentius.

Quid igitur Brentius? cum videat ſe nihil habere quod contradicere poſsit, incipit nobis narrare lepidam fabellam de Synodo Monialium. Ludit etiam elenchis quibuſdam ſophiſticis. Monachus Dominicaſter portentum in rerum natura, quia ſimul eſt albus & ater, ſed portentum eſt generis neutri, igitur & Monachus. An non lepidum ſcurram agit hic Theologus? Sed quid faceret, cùm ſibi ſic occluſum os eſſe videret, vt quod contra mutiret, non haberet? Poſteà tamen, ne nihil dicere videretur, non ſe loqui dicit de literis & ſyllabis, ſiue in membrana, ſiue in papyro ſcriptis, ſed de ſententia, quæ ijs literarum & ſyllabarum notis ſignificatur. Quid autem hoc ad rem, de qua agitur? Docet poſteà. Eaſdem res manere, ſiue voce nuncientur, ſiue literis mandentur: quòd productis Scripturarum exemplis ex Geneſi, Exodo, Deuteronomio, planum facere conatur. Verùm & hoc quid ad Rombum? Quærit deinde, Num Moſes ſcribendo legem & Euãgelium ſuſcepit vanum laborem, quippe qui cœleſtem vocem mandauerit membranis rei fragillimę? Quaſi verò dixerit hoc Petrus, aut quaſi quiſquam ſit homo Chriſtianus, qui vel Prophetas vel Apoſtolos reprehendat, quod legem & Euangelium literarum monumentis conſignarint. Non de hoc agitur Brenti. Verùm cùm dixiſſet Petrus, quòd apertè imponit hominibus, & eos decipit, qui docet Apoſtolos ſcripto tradidiſſe poſteritati cuncta, quę verbo docuerunt, hęc illius à te ſententia refutanda: ſimul demonſtrandum erat, quòd nihil docuerint, quod nõ ſcripſerint. Nunc tu de alijs loqueris, cùm ille de cœpis verba faciat.

Tandem videtur aliquid velle dicere: Euangelium, inquit, quod prædicauerunt Apoſtoli, non voce tantùm vulgatum eſt, ſed erat anteà in Scriptura prophetica comprehenſum, & iam tum mandabatur literis Apoſtolicis. Quid autem Brenti, ſi priùs fuit Euan-

Euangeliũ ante ſcripturam omnem fuiſſe.

gelium de Chriſto, quàm non modò Scriptura, verùmetiam vlla literarum eſſet cognitio? Inter primum hominem & Moſen, qui primus legem ſcripto mandabat, duo millia, trecenti, ſeptuagintatres anni interceſsiſſe creduntur, num toto illo tempore nullum fuiſſe putas Euangelium? Ac vt demus tibi, quod in ſcriptura prophetica comprehen-

Euangelio ſcripto caruit Eccleſia primitiua, 16. annis.

ſum anteà fuerit Euangelium, quàm prędicaſſent Apoſtoli, num Euangelium illud fuit de eo, qui iam venerat, & non potiùs de venturo Chriſto? Sunt graues auctores, qui totis ſedecim annis negant fuiſſe Scripturam vllam de eo, quòd Chriſtus venerat in hunc mundum, vt ſaluos faceret peccatores, déque rebus ab illo geſtis, quæ per omne tempus id, voce tantùm prędicabantur ab Apoſtolis.

Docet poſteà Brentius, quo conſilio fecerit Spiritusſanctus, vt ſcripto mandaret Euãgelium: quaſi verò ſit quiſquàm qui conſilium hoc Spiritusſancti reprehendat. Profert paulò pòſt conciones aliquot Apoſtolorum, quibus auctoritas & maieſtas Scripturæ ſacræ commendatur. Quaſi de dignitate illius detractum aliquid quiſquam cupiat. Sic ille cum extra rem dicat omnia, nullum tamen facit dicendi finem. Quorſum enim attinet congerere tot Scripturarum loca, quibus vſi fuerunt Apoſtoli: quaſi verò ſit aliquis,

1. Cor. 11. 1. Tim. 3. Etiam à ſola cõſuetudine Paul. ratiocinatur. 1. Cor. 11.

qui neget Scripturarum teſtimonijs aliquid rectè probari poſſe? Imò quoties Apoſtoli de Chriſto ſermonem habuerunt, ad Iudęos præſertim, neceſſe fuit vt eum Prophetarum oraculis confirmarent. Cæterùm cùm de Synaxi loquitur Paulus, quaſ adfert ſcripturas: Ego enim accepi à Domino, inquit, non legi in hoc aut illo. Nihil igitur adfert præter traditionem acceptã à Chriſto. Quòd in Eccleſia mulieri docere fas non eſt, quòd nudo capite vir, velato mulier orare debeat, quòd Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe oporteat, quibus docet ſcripturis? Quin ille ne rationem quidem adfert vllam, ſed ſolam contradicentibus conſuetudinem opponit: Si quis, inquit, videtur contentioſus eſſe,

2. Theſ. 4.

nos talem conſuetudinem non habemus. Et alio quodam loco dicit: Qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum.

Sola Scripturæ non dirimit omnes cõtentiones.

Nemo pius reprehendit Brenti, ſi quis ad ſcripturas appellet: nos verò laudamus id, quin & facimus ipſi. Verùm ſi ſcriptura ſit ambigua, ſi diuerſæ vel contrariæ nonnunquam illius interpretationes proferantur, quæſo quid facere tum oportebit? Tu ſcripturam hoc ſentire vis, mihi contrarium verius eſſe videtur: vnde veritas nobis erit elicienda? Verbi gratia, de tribus nunc verbis valdè cõtrouertitur, Hoc eſt corpus meum, quorum quem tu ſenſum eſſe velis, fateor me nõ ſatis intelligere. Nam affirmas tu quidem in confeſsione tua, quin & alijs quibuſdam ſcriptis tuis, quòd verum corpus & verus Chriſti ſanguis in Euchariſtia diſtribuatur, ſed quòd realiter & ſubſtantialiter ibi ſit verum Chriſti corpus & ſanguis, nuſquam expreſſe quod quidem ego legerim, ſcribis.

Brentius fauere videtur Sacramentarijs, ca. 5

Quin cùm ita de pane dixiſſe Chriſtum aſſeris, Hoc eſt corpus meum, ſicut ab Ezechiele de vrbe Hieruſalem in latere deſcripta dicitur: Iſta eſt Hieruſalem, non obſcurè ſignificare videris, quòd ſis in Sacramentariorũ partes propenſior. Qui ſicut in latere illo nõ fuit realiter vera ciuitas Hieruſalem, ſed illius figura tantùm & imago, ſic in Euchari-

ſtia

ſtia negant eſſe realiter verum corpus Chriſti, ſed illius figuram tantùm. Itaq; ſicut in alijs nonnullis, ita & in hoc videris ab Auguſtana confeſsione diſſentire, quæ ſubſtantialiter in pane contineri Chriſti corpus affirmat: ſi modò eo ſenſu prolata eſt de Euchariſtia confeſsio, quem in Apologia ſua Philippus adfert.

Quanta diſceptatio de veritate corporis Chriſti in eucharistia.

Nunc igitur videamus quanta ſit de tribus ijs verbis inter eos qui Auguſtanæ, quiq; Tigurinæ ſunt confeſsionis, diſceptatio. Qui ſunt Auguſtanę cōfeſsionis, ſicut iam dixi, tribus ijs verbis hoc ſignificari volunt, quòd panis verè, ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti, quod in pane (ſic enim illi loquuntur) præſens adeſt. Contrà qui ſunt Tigurinæ, ſecùs illis videtur: nam concedunt illi quidem, quòd in Synaxi ſit corpus Chriſti, verùm in ſigno tantùm efficaci, non autem ſubſtantialiter. Quanta verò de re, quàm eſt hæc ingens diſcrepantia? Et certè pertinet ad ſalutem, vt de Euchariſtia certam fidem habeamus. Quid igitur hoc loco faciendum? Doces tu Brenti, docuit prior etiam Lutherus, ſi qua videtur obſcurior eſſe ſcriptura, quòd per minùs obſcurā aliam explicari debeat. Conditionem hanc accipiunt ſacramentarij. Sic, aiunt, dictum eſt à Chriſto. Hoc eſt corpus meum, ſicut ſcriptum eſt à Paulo: Petra autem erat Chriſtus. Ecce faciunt ſacramentarij, quod vos docetis Brenti. Quorum anteſignanus hoc æuo noſtro Caluinus negat in diſceptationem venire Chriſti auctoritatem quam vos quoq; ſimiliter vt nos, illis obijcitis, ſed verborum duntaxat ſenſum, de quibus cùm diſceptetur, Scripturam, quæ videtur obſcurior, per minùs obſcuram aliam iuxta præſcriptum veſtrum interpretatur. Num autem in eo vos acquieſcitis? Minimè gentium. Imò panem ſubſtantialiter eſſe corpus Chriſti modis omnibus cōtenditis, & plurimum ad ſalutem intereſſe, ſi hoc ita credatur, perſuaſum habetis. Quid ad hęc ſacramentarij? Sicut nunc tu doces Brenti, ſicut anteà docuit magiſter tuus Martinus Lutherus, contineri dicunt in ſcripturis omnia, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria: quamobrem nihil ad eas addi, nihil præter eas recipi dicunt oportere. Nam ſi neceſſarium eſſet ad ſalutem credere: quòd in pane ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti, prouidiſſet proculdubio Spirituſſanctus per Apoſtolos & Euangeliſtas, quòd vbi Cœnę Dominicę faciunt mentionem, vocem hanc non pętermiſiſſent. Vides Brenti, quemadmodum veſtris contra vos telis pugnēt Sacramentarij? negant addendam eſſe vocem, ſubſtantialiter, quòd ea ſacris literis expreſſa non ſit: intereà tamen addunt ipſi, quòd ibi ſit in ſigno efficaci, cùm ne hoc quidem exprimant ſacræ literæ. Quò igitur hoc rerum ſtatu confugiunt hi, qui ſunt Confeſsionis Auguſtanæ? Quoniam aliò, niſi quò Catholici confugere ſolent: ad ſanctos Patres, quos tamen quoties eorum auctoritas à nobis producitur, reijcendos eſſe cenſetis: quoties verò vobis id expedit, multum apud vos valet eorum & Eccleſiæ totius conſenſus: cuius auctoritate potiſsimum pugnant veſtri, non contra Sacramentarios modò, verùmetiam contra Anabaptiſtas. Qua tamen ſi Catgolici contra vos vtantur, ferendum non eſſe putatis, nec eam valere vultis.

Patrum auctoritas modò placet, modò nō placet Sectarijs.

Quāta diſceptatio de verbis Bibite ex hoc omnes.

Proferemus & aliud exemplum, quò res fiat illuſtrior: Dixit Chriſtus: Bibite ex hoc omnes. Tu Brenti ex, omnes, facis, non omnes: Nam excludis infantes, & Auguſtinum reprehendis, qui communicet infantes corpore & ſanguine Chriſti. Bibite, inquis, ex hoc omnes, qui iudicium, quique rationes vſum habetis. Hic meritò quiritabuntur Bohemi, non eſſe quicquam addendum ad Scripturas: contineri id illis omnia ad ſalutē neceſſaria: ſi viſum eſſet Spirituiſancto, nemo particeps vt eſſet Euchariſtiæ, niſi quia rationis compos eſſet, additurum id in libris canonicis proculdubio fuiſſe. Cæterùm ſi ſufficit infanti baptiſmum ſuſcepturo fides Eccleſię, cur non eadem illi ſufficiat Euchariſtiam percepturo? Porrò ſi quibus alijs, tum vobis minimè licet, vt infantes arceatis ab Euchariſtia, qui fidem eos actu habere contenditis: quàm qui adfert ad hoc Sacramentum, in eo nihil prætereà requiritis. Tum autem in primitiua Eccleſia dabatur infantibus Euchariſtia, ſicut ex Dionyſio, Cypriano, Innocentio, Zoſimo, Auguſtino, tum ex prouincialibus aliquot concilijs liquet: quæ ſub idipſum tempus infantibus dari deſijt, cùm vos extincto Euangelio nullam fuiſſe vultis Eccleſiam. Ecce Brenti, quemadmodum & hi ſcripturis vrgent, à ſcripturis diſcedi nolunt, ad ſcripturas addi, præter ſcripturas aliquid recipi, nefas eſſe ducunt. Quid autem vos contra hæc? Equidem non video quid aliud, quàm Eccleſiæ auctoritatem obijcere poteſtis. Iam ergo non conſtare poſſe dogma tuum intelligis, quo vel apertas omnibus ſcripturas eſſe profiteris, vel ſic omnia in illis ad ſalutem neceſſaria contineri aſſeris, nihil vt addi ad eas, aut recipi præter eas oporteat.

De Euchariſtia, ſit ne danda infantibus.

Plus deferunt Scripturis Catholici hodie, quàm Sectarij.

Non ſumus autem hi Brenti, qui quod abs te falsò nobis impingitur, auctoritatem ſcripturarum eleuare, diuinæq; legis maieſtate detrahere quicquam velimus. Nihil poteſt de ea dici tam manificum, quin maiorem etiam illius eſſe dignitatem aſſeramus:

quæ tanta eſt, vt nullis verbis exprimi ſatis queat. Quid enim Dei verbo fieri poteſt excellentius? quod his libris, qui Canonici vocantur, mandatum eſſe libenter confitemur. Sed interea tamen illud nec tu negabis, quòd ſicut hoc noſtro, ſic & priſcis illis ſeculis, ad ſcripturas canonicas æquè ſemper hæretici prouocarunt atq; Catholici. Itaque ſi detrahitur ſcripturis, ſicut tu velle videris, quando dicitur, Mos eſt hæreticorum ad ſcripturas prouocare, quis magis illis detraxit, quàm ille magiſter veſter, & hæreticorum noſtri temporis dux & anteſignanus Martinus Lutherus, qui adeò non veretur ſcribere quòd omnes hęretici Scripturæ præſidio nituntur, quodque ex illis hæreſes omnes originem duxerunt, vt auſus fuerit hoc etiam addere, Scripturam canonicam ad extremum hoc eſſe nomen conſequutam, vt vocetur liber hæreticorum: quod nomen haud ſcio an quiſquam illi tribuerit vnquam præter hunc magiſtrum, non noſtrum, ſed veſtrum.

Fingamus autem nũc verum eſſe, quod tu ſcripſiſſe, neſcio quem narras: nam nomen non exprimis, ac fieri poteſt vt ſit commentum tuum: Scripturas valere quãtum fabulas Æſopi, ſi deſtituantur auctoritate Eccleſię. Cedo Brenti num hic minùs reuerenter de Scripturis loquutus eſt, quàm qui vocat eam librum hęreticorum, cùm tamẽ nullorum ſit minùs quàm hæreticorum: eſt enim Catholicorũ propria, qui tot ſeculis in eius poſſeſſione pręſcripſerunt. Et potuit illud tamen pio ſenſu dici, quem homo pius qui charitatem habet, quæ non cogitat malum, ex ijs verbis eliceret. Nam reuerà, niſi nos Eccleſiæ doceret auctoritas hanc ſcripturam eſſe canonicam, perexiguum apud nos pondus haberet. Tu ne eas quidem ſcripturas valere vis, quas non recipit canon Hebræorum, & vis, vt eius apud nos aliqua ſit auctoritas, quam non reciperet canon totius Eccleſiæ? Cęterùm quæ Scriptura tanquàm canonica ſemel eſt ab Eccleſia recepta, nomen ei tribuere, quòd ſit liber hæreticorum, immanè quanta eſt hæc blaſphemia? Verùm tu, dum te tranſuorſum rapiunt ira atq; odium, etiam quę piè dicta eſſe ſcis, in ſenſum impium detorques. Sed reliqua perſequamur.

1. Cor. 13. Non Canon Hebræorum ſed Eccleſiæ, ſcripturas facit Canonicas.

Produxerat in confeſsione ſua Brentius locum ex Chryſoſtomo, Manifeſtauit temporibus ſuis verbũ ſuum in prædicatione quæ credita eſt mihi. Hęc eſt prędicatio: Omnia enim Euangelium continet, & pręſentia, & futura, honorem pietatem, fidem. Omnia prędicationis verbo cõcluſit. Illuſtrauit hoc ſcholio ſuo Petrus: Euangelium, inquit, verbum eſt, ſed non ſcriptura Euangelica. Vbi ſtatim obſerua, Chryſoſtomum hic nihil de Scriptura Euangelij dixiſſe, imò magis de prædicatione tantum loqui. Noſtri verò Doctores, conſuetudine illa, qua Euangelium ad ſcripturam ſemper referunt, ita cæcutiunt, vt vbicunq; verbum, Euangelium audierunt, mox quaſi Scripturam audiant, putant ſe triumphaſſe. Sed quis non videat quàm longè hæc diuerſa ſint? & quis non intelligat ex tantis teſtimonijs in aſſertione Catholica, multa tradita eſſe verbo, quæ nõ ſunt ſcripta? Chryſoſtomus hic inquit, Omnia verbo prędicationis concluſit, nihil dixit de ſcriptura. Teſtimonia verò quorũ meminit, è regione ſunt hęc adſcripta: Primum Dionyſij, Subſtãtia ſacerdotij noſtri ſcriptura ſacra eſt nobis diuinitùs tradita. Porrò huiuſmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæq; à beatiſsimis Patribus noſtris, à quibus ſacris miſterijs imbuti ſumus, in ſanctis ac Theologicis commendata ſunt libris, ac prætereà quæque ab iiſdẽ ſanctiſsimis viris ſacratiore & purgatiore, & propinqua quodammodo cæleſti Hierarchiæ doctrina, ſancti duces & præceptores noſtri didicerunt, ex animo in animum medio inter currente verbo, corporali quidem ſed quod carnis penitus excedat ſenſum, ſine literis transfuſa ſunt. E regione autem illius, Sine auctoritate ſcripturarum garrulitas non habet fidem, collocauit Petrus teſtimonium Euſebij, cuius hæc verba ſunt: Venerabiles & Deo digni Apoſtoli Chriſti, cùm eſſent in omnibus puritate vitæ & animæ virtutibus clari, non magni pendebant ſermonis ornatum, &c. parui ducentes plures libros condere, quòd huiuſcemodi prædicationis aſſertio non argumento humani ſermonis, ſed adſtipulatione diuinę virtutis indigeat. Poſteà dicit de Paulo, quàm pauca ſcripſerit. Sed & reliqui, ait, Domini diſcipuli, ſi qui ſermonem aliquem diuinitùs inſpirati memoriæ reliquerũt, breuem hunc & ſuccinctum eſſe voluerunt. Ad Hieronymi verò ſententiam hoc addit ſcholion: Hic apertiùs nominat ſcripturam, reijciamus ergo ex hoc verbo Traditiones Apoſtolorum, ſi non habent auctoritatẽ ſcripturæ. At verò Paulus iubet ſeruari tradita etiam verbo ſine ſcriptura: & Timotheo præcipit, quæ audiuit à ſe commendare fidelibus hominibus, non ſcribere. Bene autem dicit Hieronymus garrulitas ſed non grauitas Patrum teſtimonia ſcilicet eorum, quos Apoſtoli docuerunt, non auctoritas Eccleſię, non denique certa ratio. Hęc enim omnia fidem habent, etiamſi ea quæ aſſerunt, non ſint in ſcriptura. Eſt enim in ſcriptura, Eccleſiam eſſe columnam & ſi firmamentum veritatis, audiendos Patres,

Ad Tit. homi. 1. Aliud verbum Euãgelij, aliud Scriptura Euangelica.

Dio. Eccl. Hier. cap. 1 Apoſtoli pauca ſcripſerunt, & multa ſine ſcripto tradiderunt.

Hie. ad Tit. c. 1. Euſe. li. 3. ca. 24 Eccleſi. hiſt.

2. Theſſ. 2. 2. Tim. 2.

&

& obtemperandum rationi. Quicquid sine ijs est, garrulitas est: videat quisque, ne garriat in rebus tam serijs. Quorsum autem attinet omnia transscribere?

Adfert autem & in Apologia suę Cõfeßionis Brentius nonnulla Scripturæ loca, quibus idipsum probare cõtendit. Sed qua de re tãdem ita cõtendis Brenti? Num de eo, an scripturæ sufficiant ad salutem? Ecce vel tedio tandem victi, concedimus tibi quod vis: quin etiam plus concedimus, quàm tu etiam postulare sis ausus. Si nullas etiam scriptu- *Saluat charitas etiam sine Scripturæ scientia.* ras viderit aliquis, eum salutem nihilominùs consequi posse dicimus, dummodò si cætera propter intelligentiæ tarditatem assequi non potest, vel hoc solùm sciat, quòd Iesus *Roma. 4.* traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram, ac ineffabilis huius beneficij memor, redemptorem suum diligat, & propter eum proximo suo benè velit. Hoc qui fecerit, etiamsi quid contineatur, aut non contineatur in scripturis, nescierit, nihil est quòd propterea de salute sua dubitet. Idem enim sentimus, quod ab Augustino scriptum fuit aliquando: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustrà in Ecclesia labora- *Aug. epist. 102. ad Euodium.* mus. Quodq; idem alibi dicit: Homo itaq; fide, spe, & charitate subnixus, eaque inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Addimus & hoc, quòd qui talis est (quandoquidem proprium est istud charitatis, vt submissum reddat hominem, & ad parendum superioribus promptum & alacrem, nullam vt ab eis præceptorum rationem exigat) quòd is de salute sua multò certior esse potest, quàm qui inflatus scientia contemnit omnes præ se, nec quam audire iussit Christus Ecclesiam, ei parêre dignatur, nisi Scripturarum examina proferat.

Iam igitur & hęc est sublata controuersia. Nam cùm tu Brenti præfractior sis, quàm *Au. de doctrin. Christiana li. 1. cap. 39.* vt de eo, quod semel tuendũ suscepisti, vel vnguem (quod aiunt) latum decedas: nos qui non de victoria consequenda, sed de veritate inuenienda laboramus, vltrò tibi plus etiam quàm tu postulas, largimur: quòd etiamsi quis nesciat, quę cõtineantur in scripturis, modò sciat Iesum Christum & hunc crucifixum, sufficit ei ad salutem. Ignorasse literas Antonium scribit Athanasius: vocat eum nihilominùs columnã Ecclesiæ. Quem *Ath. in vita Antonij Magni.* ita suos etiam admonuisse narrat: Confugite ad crucifixi legem, nosque eius imitamini famulos: & hoc scientiæ fine contenti, nulla deinceps secularis imprudentiæ argumenta quæratis. Porrò crucifixi lex, quæ est alia, quàm charitas: Nam & crux illius *Charitas lex crucifixi, quæ sola homini sufficere poßit ad salutẽ.* quid aliud quàm charitatem, qua nos ille complexus est incredibili, designat: ad quam vicißim hoc exemplo suo nos inuitat. Hanc igitur quisquis habet, iam non solùm nouit, verùmetiam impleuit legem vniuersam: & est ad salutem ęternam instructior, paratior, expeditior, quàm tu Brenti cum omni caterua sodalium tuorum. Qui cùm scientiæ quadam opinione sitis inflati, quandoquidem hac vnica crucifixi lege destituti estis, à Christo & à corpore eius Ecclesia præcisi estis & separati. Damus itaque tibi plus quàm ipse postulas, & clara voce pronunciamus, non solùm sufficere Scripturas ad salutem, verùmetiam si quis nunquam Scripturas legerit, ac ne viderit quidem, nec quid in eis contineatur sciat, dummodò sciat Iesum & hunc crucifixum, eiusque crucifixi legem obseruet, iam eum nosse omnia, quæ ad veram & æternam salutem cognitu sunt necessaria, neque nosse modò, quę cognitu verùmetiam habere prorsus omnia, quæ sunt ad illam assequendam necessaria, de qua certus est, si legem obseruet crucifixi, quæ verbo tantum vno continetur, & sicut scribit Clemens Alexandrinus, absque lite- *Clemens.* ris discitur, cùm sit decretum spirituale scriptum in cordibus nostris. Cæterùm hoc tibi nunquam concedemus, vt qui non credit sanctam Ecclesiam Catholicam, qui non audit illam, qui non obedit Præpositis, qui non facit ea, quæ dicunt sedentes in Cathedra à Deo constituta, poßit ad salutem ęternam peruenire, cùm eum apertè contra legem crucifixi venire constet.

Sed hac de re longiores esse nolumus. Iam enim satis multa de duobus capitibus his *Summaria repetitio de tractatis capitibus duobus.* dixisse, clareque demonstrasse videmur, falsum esse quod Brentius, verùm quod affirmat Petrus à Soto. Primùm etsi summa scripturæ totius & scopus, ad quem omnes in Christum credentes collimare oportet, neminem latere poßit, cùm vno tantùm verbo, eoque claro, perspicuo & aperto contineatur, quod est Dilige, quo nihil esse potest lucidius, vt rectè dictum sit à Propheta: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos: non ideo tamen ita clara sunt in scripturis omnia, vt ad intelligendum obuia sint omnibus, cùm scribat de Pauli epistolis Petrus, quòd in eis multa sunt difficilia. Quod etsi nemo scriberet, clamat hoc tamen res ipsa: Quin istæ quoque tam acerbæ nostri seculi de causa fidei contentiones, (vt interim de priscis illis taceamus, quæ non aliunde, quàm è scripturarum tam diuersis, & inter se pugnantibus interpretationibus exortę sunt,) vel ipsa luce clariùs demonstrant, in plurimis scripturæ locis permul-

Horatius. tum obscuritatis esse: vt dicere, nihil est in scripturis obscurum, non aliud esse videatur quàm dicere, nil extra est oleam, nil intra est in nuce duri. Deinde, quáuis in genere contineantur in scripturis omnia, quæ sunt ad salutem necessaria, cùm vnicum præceptum hoc, Dilige, de quo iam diximus, quod obscurum esse nemini potest, in Christū credenti sufficiat ad salutem, sunt nihilominùs etiam alia pleraque extra scripturam necessariò sic credenda, vt si quis cōtrarium asseruerit, anathema sit. Cuius generis sunt (vt ne quid dicam de nostri temporis controuersis dogmatibus) filium & Spiritumsanctum eiusdem esse cum patre substantiæ eiusdem potētię, ac per omnia illi æqualem: Mariam Deiparam non solùm Christiparam dici oportere: duas in Christo naturas, duas itidem esse voluntates & operationes. Quæ cùm in Scripturis non ita fuissent expressa, quin diuersum vel contrarium potiùs ex illis Arius, Macedonius, Nestorius, Eutyches, Petrus Antiochenus, Sergius Constantinopolitanus docere conarentur, sic in Concilijs Oecumenicis, Nicęno, Constantinopolitano, semel, iterum, & tertio habito, Ephesino & Chalcedonensi nobis credenda tradita sunt, vt nisi quis crederet, è cœtu piorum extorris haberetur. Hæc itaque duo satis iam à nobis copiosè tractata sunt, & error Brentij sic est omnium oculis euidenter expositus, vt nihil apud quenquam scrupuli iam residere persuasum habeamus.

Argumenta Brētij contra Pōtificum potestatem in dubijs interpretandis. Nunc tertio & eo postremo loco dicendum nobis restat de eo, penes quos ius sit interpretandi dubia, si qua de doctrina religionis existant. Qua de re quàmuis multa iam dixerimus in capite pręcedenti, vbi, quorum sit munus de causa fidei cognoscere, satis copiosè disseruimus: quoniam tamen visum est Brentio, idem nunc quoq; repetere, nobis quoq; quę proferuntur ab eo, refellere necesse est. Negat Brentius, ius interpretādę Scripturæ esse penes summos Pontifices, quòd donum interpretandæ Scripturæ non sit humanæ prudentiæ, sed sancti Spiritus. Quod probat producto loco ex epistola Pauli ad *1. Cor. 12.* Corinthios de diuisione donorum Spiritussancti: Qui cùm sit liberrimus, non est, inquit, ad certum genus hominum alligandus, sed distribuit dona hominibus, pro suo be-*Cap. 11.* neplacito. Producit locum ex libro Numerorum, quo contendere vult, omnem popu-*Cap. 4.* lum prophetare debere, quem iam excussimus. Producit & alium ex libro Iudicum de Debora muliere, quę excitatur in Prophetam. Producit & tertium ex Amos Propheta, *Cap. 7.* quòd is fuerit armentarius. Quasi verò priuilegia paucorum legem faciant communem, & propterea mulieres omnes & pastores armentorum omnes debeant prophetare, quia prophetarunt Debora & Amos.

Argumenta Soti contraria. Contrà Petrus à Soto concedit hoc, nulli generi hominū alligatum esse Spiritumsanctum, à quo recta interpretatio scripturæ proficiscitur: quia tamen, inquit, vna omnium Christianorum debet esse fides & vnica confesſio, ne quisq; sensum suum sequatur, necessarium est, vt sit publicum magisterium, & certi ministri, ad quos pertineat docere in Ecclesia. Inter quos cùm ordinem oporteat esse, non dubitamus ad summos pertinere, quę inter alios de scripturæ sensu & fide dubia sunt, definire. Profert & ipse Pauli testi-*Cap. 4.* monia ex Epistola ad Ephesios, quòd dedit alios Apostolos, &c. ex epistola ad Corin-*1. Cor. 14.* thios, quòd omnia honestè & secundum ordinem fieri debeant: ex epistola Ioannis: *1. Ioan. 4.* Non omni spiritui esse credendum.

De quibus dicturus auctor. Sed nos ne simus longiores, nec ex confesſione Brentij, nec ex ea quàm è regione collocauit assertione catholica Petri, plura verba recitabimus. De ijs tantùm dicemus, quę cōtinentur in hoc scripto Brentij, quod confutandum suscepimus. Quæritur is remitti se à scriptura ad traditiones Apostolorum. Ad quas autem, inquit, Traditiones? num ad eas, quæ pugnant cum Prophetica & Apostolica scriptura? quæ iam cœlestibus testimonijs confirmata est? num ad eas, quæ scripturis sunt consentaneæ? Proferant igitur eas, & sinant eas exigi ad scripturam, num cum ea aut conueniant aut pugnent. Nam vt cuiusquáuis nobis traditiones pro Apostolicis obtrudenti sine iudicio credamus, integrum nobis non est: & iubet Apostolus prouidere, ne quis nos seducat per inanem deceptionem secundum traditionem hominum.

An hodie traditiones ad scripturam exigendæ. Mirari satis non possum Brenti, si tu credis Apostolos aliquid tradidisse, quod cum Prophetica, vel cum ea, quæ propriè ipsorum est, scriptura pugnaret: quos certum est eodem spiritu fuisse plenos, cùm per sermonem, quo vsi fuerunt, cùm per literas nonnulla traderent: quamobrem ipsi secum vel cum Prophetis pugnare non potuerunt. Cæterum quod exigi vis ad scripturam traditiones quę sunt illi consentaneę, factum id est, in plerisq; concilijs: vt iterum fiat, necesse non est. Filium & Spiritumsanctum esse consubstantialem patri, Mariam Deiparam esse, non Christiparam tantùm, esse duas naturas, esse duas voluntates & operationes in Christo, traditiones fuerunt scripturis consentaneæ, quas tamen hæretici consentaneas esse illis negabant. Exurgat nunc Seruetus

aut

aut Campanus vester, spargat in vulgus, non esse eas Scripturis consentaneas: num ea de re nouum celebrari concilium necesse erit? Quis ergo finis erit dubitandi? quid erit in fide nostra certum & stabile? Sed audi quod ab Augustino scriptum est: Licuit, inquit, loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, nō quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit. Si vis exigere ad scripturam, non inuenies alicubi in scriptura dici, tres personas: sed quia non contradicit scriptura, conuenire cum scriptura, & ei consentaneum esse visum est, si tres personas diceremus. Quod igitur satis fuit Augustino, satis esse debet cuiuis homini Catholico. Non sunt omnia seuerè nimis ad scripturam exigenda. Si non dicit scriptura, sufficiat quòd non contradicit. *Augu. lib. 7. de Trinitate, ca. 4.*

Neq; verò sumus hi Brenti, qui quasuis traditiones pro Apostolicis obtrudenti, sine iudicio credi velimus, sed hac in parte seruādum esse censemus, quod ab Augustino scriptum est: Illa autem, inquit, quę non scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri: Sicut quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cœlū, & aduentus de cœlo Spiritussancti anniuersaria solennitate celebrātur. Deinde enumeratis alijs multis de sumptione Eucharistiæ, de ieiunijs, sic tandem loquitur: Ad hæc ita respondeo, vt quid horū sit faciendum, si diuinę scripturæ præscribit auctoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Similiter etiam si quid horum tota die per orbem frequentat Ecclesia: Nam hoc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimę insanię est. Has ergo traditiones, quæ per totum orbem vnanimiter tot seculis obseruantur, quoniam vel ab Apostolis vel à plenarijs Concilijs commendatæ sunt, violare nefas ducimus. Sed de ijs suo loco. *Nō quasuis traditiones recipiūt Catholici. Aug. epi. 118. ad Ianua. cap. 1. Cap. 5.*

Queritur deinde Brentius, remitti se ad Concilia: & iterum quærit: Ad quæ obsecro? Ad posteriora & legitima. Cur ergo non etiam ad priora? Quia aliquoties errarunt, ideoque aliquoties emendata sunt per posteriora. Sed quis nos certiores reddet, quòd & posteriora concilia non errent? Si legitima sunt, fieri, inquiunt, non potest, vt deserantur à Spiritusancto. Priora Concilia posterioribus esse nonnunquam emendata legimus apud Augustinum: quod autē Oecumenica cōcilia, siue quis plenaria dicere malit, legitimè congregata, in ijs quę ad fidem pertinent, aliquando errauerint, nusquam legimus, nec vel factum esse, vel fieri posse credimus. Saltem vnum aliquod proferres Brenti, & eius errorem indicares, verùm sat scio, quòd proferre nullum potes: neq; enim id facere pretermisisses, si quem errorē in eorum aliquo reperire potuisses. Nisi fortasse vel Ariminense, vel Ephesinum secundum proferas. At ea non modò Catholici pro legitimis concilijs non agnoscunt, verùm ne vos quidem. *De Concilijs Brentius. Responsio.*

Sed audiamus lepidum scurram reliqua persequentem. Quibus ergo notis, inquit, cognoscemus ea esse legitima? si videlicet Romanus Pontifex legitimè electus & confirmatus conuocauerit Concilium, & primatem in eo locum habeat: Deinde si adiungantur illi Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & reliqui Prælati, qui sunt ordinarij successores Apostolorum: postremò si cantauerint Missam de Spiritusancto, & ieiunauerint aliquot diebus à summo mane vsq; ad horam diei sextam, aut Germanicorum horologium more, vsque ad vndecimam seu duodecimam. Tali nimirum cœtui, præsertim si suis etiam Episcopalibus infulis ornati fuerint, Spiritussanctus deesse, nec quidem si velit, potest. *Brentij sermo scurrilis de Concilijs.*

Piget me pridem ad hoc scripti genus contra leuissimum hominem descendisse, qui nihil Scripturis, nisi fortè extra causam productis: nihil agit solidis argumentis, verùm ludit tantùm & lasciuit. sed sic est hominū istorum ingenium: qui dici volunt Euangelici: nihil aliud apud eos quàm ludus esse religio videtur: quamobrem quęcunque ad illam pertinent, omnia ferè tractant per quam iocul ariter. At intereà non desunt similes labris lactucæ. Quid autem? an non videtur scurra hic noster omnia Concilia deridere, quæ sunt à Catholicis vnquam habita? quæ nunquam aliter habita fuisse constat, quàm sicut iste per iocum hic recenset. Semper enim eis præfuit Romanus Pontifex: cùm Ecclesiastica regula, sicut est in historia tripartita, iubeat non oportere pręter sententiam eius Concilium celebrari, cuius & Iulius, & Damasus, & Athanasius meminerunt. Et fuit hoc etiam ante Nycęnam synodum ab ipsis apostolis, sic vt Marcellus testis, institutum, vt præter auctoritatem Romanæ sedis nulla synodus haberetur. Demus autem hoc, quòd Imperatores aliquando synodum conuocauerint, penes quos orbis Oecumenici totius fuit imperium: tamen qui si Catholici fuerunt, non fecerunt id nisi de Romanorum Pontificum sententia. Quin etiam ille hæreticus Imperator Constantius, per vim adigere Liberium Pontificem conabatur, vt acta *Responsio. Romanus Pontifex Concilijs semper præfuit, lib. 4. cap. 9. In 2. Apologet.*

Synodi Ariminensis calculo suo comprobaret, quòd ea alioqui minimè rata fore per spectum haberet. Præsidebat igitur semper Pontifex Concilijs, sicut in superiore capite demonstrauimus, & eius latus ex vtraque parte cingebant Patriarchæ, Archiepiscopi & Episcopi, quos pro legitimis in causa fidei iudicibus Ecclesia Catholica semper agnouit: quamobrem Episcoporum etiam concilia sunt vocata, sicut in confessione nostra Christiana ex Marcelli, Leonis, August. & aliorum testimonijs abundè nobis demonstratum est.

Actor.13.

Iam si nefas esse putat Brentius inuocare Spiritumsanctum, quoties de causa religionis agitur, hic iam certę videtur exorcistæ magis quàm refutatoris indigere. Quoties Apostoli conueniebant, vel ob hanc solam causam, vt Ecclesię ministros instruerent, orationes & ieiunia præmittebant, quibus placatus Deus gratiam suam impartiret. At huic lepido scurrę nostro ridiculum esse videtur, si quis vbi sempiterna salus agitur orbis totius christiani, seriò velit diuinum auxilium implorare. De hoc genere Dæmoniorum quo Brentius agitatur, dicit Christus, quòd non eijcitur nisi oratione & ieiunio: quamobrem nihil mirum est, si contra se Dæmonium, quo Brentius agitatur, agi quicquam non patitur. Sed nec infulas intactas prætermittere potuit. Scilicet ita vestitum incedere præstat, vt secta sint omnia, vt sicut in veste, sic in animo quoque ne sit quicquam integrum quàm decenti habitu iuxta vetustissimum Ecclesiæ morem ornatum prodire?

De infulis Episcoporum.

Pergit Brentius: Non possum mirari, quòd in tanto splendore Euangelij Christi, & tot eruditissimis scriptis aduersus primatum Romani Pontificis in lucem editis, audeā adhuc Asotici de suo primatu gloriari. Ego quoq; nō possum satis mirari, quòd in tam clara luce veritatis, & tot eruditissimis scriptis per catholicos in lucē editis, quibus mendacia vestra pridem refutata sunt, audetis nihilominùs vos Asotici manifestam veritatem oppugnare. Nuper adeò prodijt in lucem Nili nescio cuius liber, quē Matthias Flaccus Illyricus non est veritus Serenissimo Regi meo dicare, quo conatur ille quidē, quàm vis leuissimis argumentis, Romanę sedi iurisdictionem in quatuor sedes reliquas Patriarchales abrogare. Sed interea tamen quin sit Occidentalis Ecclesiæ totius Oecumenicus Episcopus, minimè negat. Cæterum in concilio Chalcedonensi legimus Pontificem Leonem Oecumenicum siue vniuersalem Patriarcham appellatum. Sed in re perspicua nihil est necesse plura verba facere.

Nili liber ab Illyrico editus.

Ioan.15.
Argumentatio Brentiana.

Redit ad conuitia Brentius (iam enim ea pridem intermiserat) iterum & successionis meminit, ac videtur tandem scurræ personam deponere, serioq; rem agere velle. Itaque proposito Euangelij loco: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis petetis, & fiet vobis. Duo, inquit, exigit Christus ab Apostolis & successoribus eorum, vt impetrent Spiritumsanctum, & non errent: Vnum est, vt maneant in Christo. Hoc fit, si verè in Christum crediderint, & à Christo per peccatum vastans cōscientiam, non exciderint. Alterum est, vt maneat in ipsis verbum Christi, vt ministerio suo fungantur, non iuxta humana somnia, nō iuxta ementitas traditiones, sed iuxta verba Christi, iuxta sacram scripturam, quam Christus ipse nobis commendauit, & in manus tradidit. Quare nisi concilium Prælatorum manserit in Christo, & verba Christi in eo, nec est legitimum concilium, nec Spiritussanctus præstò adest, etiamsi omnes Prælati teneant loca Apostolorum, &c.

Responsio.

Si peccatores Brenti, à iure scripturæ interpretandæ excludendos censes, qui vestrûm sine peccato est, is primus hoc sibi ius vendicet: sed magis etiam nos quam vos à Christo, per peccatum vastans conscientiam, excidistis. Quamobrem si non erit fas cognoscere de doctrina religionis, nisi ijs, qui sine peccato sunt, solius Dei propemodum erit ea de re cognitio: quod etiam in fine capitis huius tu velle videris, quò maiore cum spe impunitatis mentes hominum omni genere peruersę doctrinæ imbuere queas. Quòd autem vis, vt fungantur Antistites ministerio, non iuxta humana somnia, non iuxta ementitas traditiones, id equum esse libenter concedimus, verbaque tua sic interpretamur, quandoquidem ementitarum traditionum meministi, te veras non excludere, sicut nos, non modò non excludimus verba Christi, sacramque Scripturam, verùmetiam primas illi partes tribuimus. Non esse autem legitimum Conciliorum eorum, qui non manserint in Christo, fortassis aliquo sensu verè dici potest. Nam quos apertè constat à Christo discessisse siue capite, siue corpore, Concilium eorum non esse legitimum, certum est & indubitatum. Discesserunt autem à Christo capite, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, qui vel de diuinitate, vel de humanitate eius secùs sentiunt, quàm è Scripturis docti sumus: quales fuerunt Arius, Apollinaris, Nestorius, Eutyches, Sergius, & alij nonnulli veteres hæretici: nostro verò seculo, Campanus, Seruetus, Suenckfeldius, & ex Anabaptistis quidam. A Christi verò corpore discesserunt, qui

Concilium eorum, qui à Christo, vel capite, vel corpore discesserunt, illegitimum.
Aug. de vnitate Eccle. cap. 1.

quàm-

quamuis de ipſo capite: Scripturis ſacris conſentiant, Eccleſię tamen vnitati non communicant: quales fuerunt priſcis illis ſeculis, Iouinianus, Vigilantius, Pelagius, Donatus, & alij nonnulli: quales eſtis hoc noſtro ſeculo vos Lutherani cum alijs quibuſdam, qui è ludo veſtro prodierunt. Si verò ſic vis intelligi, non eſſe legitimum Concilium eorum, qui non manſerint in Chriſto, hoc eſt, quos iniquitates à Chriſto ſeparauerunt, vix vllum fuit aut erit vnquam concilium legitimum. Nam ſi inter eos quos ipſe ſibi Chriſtus duodecim elegit, vnus tamen fuit Diabolus, qua ratione caueri poterit, quò minùs vbi tam frequens eſt Epiſcoporum & Sacerdotum cœtus, aliquot etiam reperiantur Diaboli? Non erit felicior neque melior eorum congregatio, qui nunc in Chriſti nomine conueniunt, quàm fuit illorum, quos cùm præſens in terris adeſſet Chriſtus ipſe congregauit.

Nullũ vnquam Concilium ſine peccatoribus fuit.
Ioan. 6.

Sed audiamus ea, quæ dixit accommodantem Brentium: Cùm Aſotus, inquit, amandat nos à ſcriptura ad Concilia Prælatorum ſuorum, conſidera mihi quęſo, à quanta luce in quantas tenebras, à quanta certitudine in quantam obſcuritatem adducat. Non enim dubium eſt, quin ſacra Scriptura non poſsit rectè ac verè intelligi, niſi ab ijs qui Spirituſancto ſunt diuinitùs donati. Etſi enim impij poſſunt quædam ſcripturæ loca & præſertim iudicialia & moralia, adeoque quæ ad legem pertinent, & quæ hiſtorica ſunt, cognoſcere: tamen quis ſit verus finis legis, quid Euangelium de Chriſto ſibi velit, quid Chriſtus ipſe ſit, & quantum in eo thezaurum per fidem habeamus, & quæ ſunt id genus alia ſacræ Scripturæ, non poſſunt niſi ſoli pij per Spiritumſanctum iudicare. Verum eſt Brenti, quod dicis ſacram Scripturam non poſſe rectè ac verè intelligi, niſi ab ijs, qui Spirituſancto ſunt diuinitùs donati. Sed ſunt non pauci, qui cùm ſint vacui Spirituſancto intùs habitante & ſanctificante corda ipſorum, habent nihilominùs Spiritumſanctũ forinſecùs illuminantẽ & ponentẽ verba Dei in ore ipſorũ, ſi minus ad ipſorũ, ſaltẽ ad Eccleſiæ vtilitatẽ. Hoc eſt quod rectè docet Scholaſtici, præter gratiã ſancti Spiritus gratum facientẽ, hoc eſt, ſanctificantẽ homines, eſſe & alias gratias gratis datas, ad vtilitatem aliorum, de quibus in epiſtola priore ad Corinthios multa ſcribit Paulus. Sed & apud Matthæum legimus, etiam eos quos vocat Chriſtus operarios iniquitatis, nõ fuiſſe dono Prophetiæ, virtutũq; faciendarum deſtitutos. Quod eſt autẽ aliud Prophetiæ donũ, niſi donum interpretãdi Scripturas, quod etiã operarijs iniquitatis nõ deeſſe, teſtatur Euãgelium? Quare falſum eſt, quòd negas, impios alia ſcripturæ loca, quàm quæ ſunt vel iudicialia, vel moralia, vel ad legem pertinentia, vel hiſtorica, cognoſcere poſſe. Sciunt etiam hi, qui ſit verus finis legis: didicerunt ex Paulo, quòd finis legis Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni credenti: didicerunt ex eodem, quòd finis præcepti eſt charitas: ſciunt igitur, quòd hæc eſt ſumma totius Euangelij, quòd Chriſtum, qui finis legis eſt, de cœlo detraxit charitas, vt exemplo ſuo nos ad charitatem inflammaret, quò, per quam viam ipſe deſcendit ad nos, per eandem oportere nos ad ipſum aſcendere, certum haberemus. Hoc nemo tam impius eſt, ex his dico, qui non ſunt prorſus rudes Euangelicæ doctrinę, qui neſciat, ac tanto magis eſt impius, quòd cùm ſciat, quod Chriſti conſilium, quæ ſumma ſit Euangelij, quę via ſit ad cœlum perueniendi, quamuis tamen alia via potiùs incedere vult, quã ea qua videt Chriſtũ inceſsiſſe, qui nobis via factus eſt. Et in hoc eſt impietas, nõ quòd neſciat, nõ quòd non intelligat, ſic em̃ venia dignus videri poſſet, ſed quòd ſciẽs prudenſq; contra Domini ſui voluntatẽ venit, quam etiam ob cauſam tantò pluribus & grauioribus plagis vapulabit. Scitis & vos Brenti, quod hæc ſit Euangelij ſumma, tantoque maior eſt impietas veſtra, quòd obliti vię, cuius ipſe nobis Chriſtus dux fuit, quòd immemores Chriſtianę charitatis, quàm ſolam à Chriſtianis exigit, quin ardentes ira, odio, maleuolentia, vos ab orbe Chriſtiano ſeparaſtis.

Scripturam non intelligi, niſi à pijs Spirituſancto donatis, ait Brentius.
Reſponſio.
1. Cor. 12.
Matt. 7.
Etiam qui minus pij ſunt, ſenſum aliquando ſcripturarum cognoſcunt.
Rom. 10.
1. Tim. 1.
Quæ ſumma Euangelij.
Luc. 12.

Congerit poſteà Brentius loca Scripturæ: Vſque in hodiernum diem idem velamen in lectione veteris Teſtamenti manet: Sapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non ſeculi huius: Nos non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui eſt ex Deo: Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus, ſtultitia quippe illi ſunt. Ex quibus colligit, Scripturam non poſſe verè cognoſci niſi à ſpiritualibus. Atqui loquitur ibi Paulus de Iudæis & gentilibus, non autem de malis Chriſtianis, qui fidem & profeſsionem habent piorum, vitam impiorum, vt videantur velut ex Ethnico & Chriſtiano conflati. Confitentur enim Chriſtum, decantant, laudant, celebrant: at omnis vitæ ratio longè à Chriſti præceptis diſsidet. Vident hi, quid ſit optimum, at affectibus corrupti, ad peſsima deflectunt: de quorum numero ſi quis eſt, rectè poteſt illud vſurpare: Video meliora proboque, deteriora ſequor. Quorum tanto maior eſt damnatio, quòd videntes & ſcientes contra Dei legem veniunt. Intereà tamen de talibus non eſt hominum, verùm Dei ſolius iudicium. Cùm enim cernimus baptizatos, audiuimus confiten-

2. Cor. 3.
1. Cor. 3.
Scriptura poſſitne cognoſci etiam à non ſpiritualibus.
Pſeudo chriſtiani ſpiritũ ſæpè habẽt illuminãtem, licet non ſanctificantem.

tes, videmus orantes, nomen etiam in eis Christianorum agnoscimus, etiamsi facta minimè congruere cum nomine videantur, qui sumus nos, qui seruos iudicare velimus alienos? De talibus dixit Christus: Hoc est iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem. Viderunt ij lucem Christi per fidem, at tenebras magis amplexi sunt. Vtcunque peccatores Christũ tamen diligunt: sed magis illa diligunt, ob quorum cupiditatem à Christi præceptis desciscunt. Cupiunt neminem lædere, sed dulcis est honor: nolunt fraudare, sed vincit lucrum. Cupiunt compati cũ Christo, vt conregnent, sed auocant voluptates: nolunt bello conflictari, sed ad imperium dilatandum non patet alia via. Tales igitur etsi vacui sæpè sunt Spiritu intùs habitante, & eorum corda sanctificante, non raró tamen fit, vt spiritu forinsecùs illuminante, & verba sua in ipsorum ore ponente, minimè destituantur.

Rom.14. *Ioan.3.* *Rom.8.*

De Ecclesia Brentius.

Tandem incipit Brentius tractare de Ecclesia, de qua suo loco rectiùs dici potuit: sed quando sic illi visum est confusè omnia nulloque ordine scribere, ne quis existimare queat, nos consultò locum hunc præterire voluisse, quem etiam in superiore capite adduxerat, agè verba illius excutiamus. Operæpretium, inquit, est audire, quid Asotus de Ecclesia prælatorum suorum, ad quorum Cõcilia nos reijcit, scribere sibi permisit: & quidem libet verba ipsius recitare. Oportet Ecclesiam ipsam certam esse, visibilem scilicet, & sensibus ipsis corporeis perspectam, non minus quàm sunt aliæ humanæ respublicæ: auctoritas etiam ministrorum & gubernatorum eius certa & manifesta esse debet, quare nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est vel in membris, vel in ministris eius, præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & vt eius munera integra perficiant. Hic primùm vide, inquit, quòd Asotus faciat Ecclesiam visibilem & sensibus corporeis perspectam. Delendus igitur ille erit articulus fidei, Credo sanctam Ecclesiam catholicam, & erit sic reponendus, Video & sentio.

Responsio Ecclesiam esse visibilem. *Matt.5.* *Matt.18.* *Actor.20.* *1.Cor.15.* *Gal.1.*

Atqui non Petrus à Soto Brenti, sed Christus est, qui dicit Ecclesiam esse visibilem: hunc igitur, non Petrum reprehendis. Christus enim est, qui vocat eam ciuitatem supra montem positam, quæ abscondi non potest. Si non potest abscõdi, est igitur hominum oculis exposita, Deinde dicit idem Christus. Si peccauerit frater tuus, dic Ecclesiæ. Quæso te, cui dici iussit? num his qui vederi non poterant? Dicit enim Christi spiritus, quòd Episcopos posuit Spiritussanctus regere Ecclesiã Dei: Quos regent? Nũ eos quos non vidèt? De se scribit Paulus, quòd sit Ecclesiã Dei persequutus: poteratne persequi quã nõ videbat? Iã cùm idem Paulus scribit Ecclesiæ, quæ est Corinthi, Ecclesię Galatię, Ecclesiæ Thessalonicẽsiũ: cedo Brẽti, quibus redditæ literæ, si videri nõ potuit Ecclesia? Ac vt ex veteri quoque lege proferamus aliquid: legimus in libris Regum, quòd Salomon benedixerit omni Ecclesię Israël. Omnis, inquit, Ecclesia Israël stabat. Quibus benedixit? Hisne quos videre non potuit: Vidésne iam, quàm sit absurdum, quàm ab omni ratione alienum, quàm ab ipso etiam communi sensu remotum, quod tu scribis Brenti, non cadere sub aspectum Ecclesiam? Sensit hoc aliquando Philippus quoque magistrum suum sequutus, verùm absurditate rei victus, sententiam mutauit, & esse visibilem Ecclesiam confessus est, quemadmodum aliquanto superiùs ex illius libro, quem inscripsit Locos communes, indicauimus. Quid autem aliud isti, dum asserunt, quòd Ecclesia sit inuisibilis, quàm errori suo latebras quærunt? Intelligunt se ad hunc visibilem cœtum non pertinere, quem esse veram Catholicam Ecclesiam nemo pius dubitat: proinde quandam aliam sibi fingunt, quæ nec videri nec agnosci queat.

3.Reg.8.

Melanchton contra Brentium Ecclesiam facit visibilem.

Quomodo Ecclesiam simul videamus & credamus. *2.Tim.1.*

Neq; verò propterea delebimus illum articulum symboli, Credo sanctam Ecclesiam, & loco illius dicemus, video & sentio, sicut per quàm acutè sibi dicere videtur Brentius. Nam & si videmus Ecclesiam quam credimus, intereà tamen multa complectitur hic articulus, quæ credimus & non videmus. Qui sint electi in hoc cœtu vocatorum, quem Gręci vocãt Ecclesiam, nec videmus nec agnoscimus. Nã solus Dominus nouit, qui sunt eius: credimus nihilominùs firmiter, quòd non alibi sint electi, quàm in isto cœtu vocatorum. Deinde credimus hanc Ecclesiam regi Spiritusancto, quàm etiam ob causam errare non posse: credimus eam esse columnam & firmamentum veritatis: credimus extra eam non magis quenquam saluum fieri posse, quàm qui fuerunt olim extra arcam Noë: credimus vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus canonicis ab illa receptis scripta continentur, iuxta sensum, quem ipsa nobis adfert. Hæc & alia pleraque credimus Brenti, quæ tamen neque videmus, neque sentimus. Quare nihil est, quòd proptereà symbolum esse mutandum censeas, quòd aspectabilem esse dicimus Ecclesiam, quæ non sine causa Catholica vocatur; cùm præsertim nihil impediat, quominùs etiam

ea,

ea,quæ videntur, rectè credi dicantur. Sicut dicit vnusquisque oculis suis se credidisse, quemadmodum latiùs idem etiam prosequitur Augustinus. Etiam baptisma, quod videmus,credere nos profitemur.

Tract.79.in Ioannem.

Sed est & aliud, quod in verbis Petri Brentius reprehendit:Palàm,inquit, & impudenter affirmat, non requirendam esse gratiam & interiorem aliquam occultam virtutem,vel in ministris,vel in membris Ecclesiæ, præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem. Scilicet si Prælati eius sint animo suo Epicuræi,& vita Sardanapali,tamen si sciant verba symboli recitare, & sunt à Cardinalibus & Canonicis ad prælaturas electi,pertinent ad Ecclesiam,& sunt ordinati,vt in rebus æternæ nostræ salutis ab ipsorum iudicio pendeamus. Scimus quidem veritatem Sacramentorum Christi non pendere è dignitate ministrorum,sed non esse requirendam gratiam Dei, aut virtutem Spiritussancti in ijs,qui de vera sententia sacræ Scripturæ seu verbi Dei iudicare debent,hoc demũ esse cœlestia oracula Spiritussancti subijcere Epicureis & Sardanapalis.

Prælatis necessariam esse gratiam inhabitantem,vt Prælati agnoscantur vult Brentius.

Et hæc abs te tam petulanter dicta,in quem recidunt Brenti? nónne in Christum ipsum? Cuius enim illa verba sunt,Petrine à Soto,an Christi? Super cathedram Mosi sederunt scribæ & Pharisæi: Omnia quæ dixerint vobis, seruate & facite:secundum opera verò eorum nolite facere:dicunt enim, & non faciunt? Quẽ igitur hic alium,quàm Christum ipsum reprehendis? Ille enim est,qui iubet eos audiri,qui sedent super Mosi cathedram,etiamsi non faciant,quæ dicunt,etiamsi contraria faciant ijs quæ dicunt,etiamsi secundum legem docentes,contra legem viuant. Quid autem,an ipse non concedis, quòd sacramentorum dignitas non pendet à dignitate ministrorum? Quæ ratio diuersitatis est,vbi de verbo agitur? Qui magis pendere debet doctrinę veritas ex dignitate ministrorum? Cùm præsertim sicut in sacramentis non alium agnoscimus,qui baptizet,qui conficiat Eucharistiam,qui peccata remittat,qui per sacramenta, tanquam per vasa quædam gratiam suam fidelibus impartiat,quàm Christum: sic etiã vbi pręedicatur Dei verbum, vbi de illo iudicium fit, non alium Doctorem & magistrum agnoscimus, quàm eũdem ipsum Christum: vt sicut in sacramentorum, sic in verbi dispensatione, nihil nobis obesse queat, quàmlibet scelerati sint & impij ministri: quandoquidem verus ipse & sacramentorum suorum dispensator, & verbi sui magister ac iudex,nõ tam sanctus est, quàm ipsa sanctitas. Præclarè sicut alia multa,sic & hoc Augustinus: Magisteria,inquit,forinsecùs adiutoria quædam sunt & admonitiones: cathedram in cœlo habet,qui corda docet: Interior magister est,qui docet,Christus docet,inspiratio ipsius docet. Vbi illius inspiratio & illius vnctio non est,forinsecùs inaniter verba perstrepunt. Sic sunt ista verba quę forinsecùs dicuntur,quomodo est agricola ad arborem: forinsecùs operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ: qualibet forinsecùs adhibeat,nũquid poma format: nunquid nuditatem lignorum vestit vmbra filiorum? nunquid tale aliquid intrinsecùs agit? Sed quis agit hoc? audite agricolam Apostolum, & videte quid sumus, & audite magistrum interiorem: Ego plantaui, Apollo rigauit,sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hoc ergo vobis dicimus,siue plantemus,siue rigemus loquendo,non sumus aliquid, sed ille qui incrementum dat Deus,id est,vnctio illius docet vos de omnibus.

Responsio. Matt.23.

Ex dignitate ministrorũ non pendet aut doctrinæ,aut Sacramentorum veritas.

Aug.in epistol. Ioan.tract.3.

1.Cor.3.

Vides Brenti, quemadmodum sacerdotis non est nisi ministerium? ipse verò verus Doctor & magister,ipse verus iudex & interpres scripturarum qui docet efficaciter, Dei spiritus est, sicut etiam ipse Christus dixit: Non vos estis,qui loquimini,sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Hic spiritus potest loqui per Balaam, potest per Caipham,potest per Iudam proditorem, denique potest etiam per asinam: nec ideo verbi Dei dignitati doctrinæque veritati quicquam detrahetur, quæ non magis ex ministrorum pendet dignitate,quàm ipsa veritas sacramentorum. Nam sicut sacramentorum,ita verbi quoque ministri vocantur, & sunt sacerdotes & Episcopi: qui quali vita sunt,ipsorum quidem plurimùm refert ministrorum, sed auditorum nihil interest. Nam qui mali sunt,dum ea quæ bona sunt,administrant,se tantummodo lædunt, sicut fax accensa,sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat: & vnde commodum alijs præstat, inde sibi dispendium parit. Doctrinę veritas à quocunque proficiscatur homine,Dei,non hominis est. Et sicut solis lux etiamsi per immunda loca transeat, non inquinatur, sed ab ijs qui illuminantur pura accipitur: sic Dei verbum etiamsi nonnunquam ex ore prodeat hominis impuri, purum nihilominus ab ijs qui audiunt,accipitur,nec ex docentis impuritate labis aut sordium quicquam contrahit.

Confirmatio ab exemplis & similibus. Matth.10.

Hæc tu Brenti,non es tam hebes,vt non intelligas,sed ita malitia cor tuum excæcauit, vt aliud nonnunquam scribas,quàm quod sentis ipse, dum odium erga Petrum tuũ expleturus,omnem ansam illum calumniandi quæris.

Neque

Epicuræi & Sardanapali plures apud Lutheranos quam Christianos.

Neque verò propterea Petrus cœlestia oracula Spiritussancti subiecit Epicuræis & Sardanapalis, quòd negat ab ijs qui iudicant de sententia scripturę, gratiam Dei gratum facientem esse requirendam. Non sunt Epicuræi, sed neque Sardanapali, à quibus publica & legitima professio fidei & vocatio requiritur. Porrò de animo cuiusque, quid in pectore suo clausum quisque gerat. Dei solius est iudicium. Si quis autem Ecclesiæ iudicio tanquam Epicuræus & Sardanapalus est comdemnatus, is ad iudicium de sententia scripturæ non admittitur, quin è cœtu piorum eijcitur? quoad verò legitimi iudicis decreto talis pronunciatus nō fuerit tolerari, debet quamdiu toleratur ab Ecclesia, nec alicuius priuati sententia condemnari. Docuimus autem in priori capite, Martini Lutheri, qui dux vester est & antesignanus, testimonio, nō pauciores inter vos Epicuræos & Sardanapalos reperiri quàm inter nos, qui cathololi vocamur & sumus per Dei gratiā, præcipuè si paucitatem vestrorum cum nostrorum conferas multitudine. sed audi quid ex vestris quidam scribat, vestrum enim voco Ioannem à Lasko, qui priùs vestrum, postea gradu facto dogma sacramentariorum est amplexus, quod amplexus nunquam fuisset, nisi vestro exemplo suum priuatum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponere fas esse iudicasset. Is igitur in epistola quadam quam ad serenissimum Regem meum scripsit, ijs verbis vtitur: Summa, inquit, diligentia ac circumspectione opus est, ne sub prætextu ac fuco Euangelij, aut nouum rursus aliquod tyrannidis genus inuehatur, aut sectis alioqui omnibus, atque ita demùm atheismo fenestra aperiatur, ad quem nunc maxima ferè hominum pars nescio quomodo inclinare videtur. Audin tu Brenti, quemadmodum hic inter vos diu multumque versatus, non obscurè fatetur, quòd sub prætextu ac fuco Euangelij vestri, (nihil iam dicam de tyrannide, de qua vehementer queritur) maxima ferè pars hominnm ad atheismum quendam inclinare videtur. Ad quem non inclinant modò multi, verumetiam apertè ruunt, & præcipites in eum feruntur: quam ad rem gradum illis doctrina vestra fecit. Et hos tu iudices de sententia scripturæ dare nobis vis, quos palàm ad atheismum inclinare, vel reuere potius, etiam is qui sunt factionis vestræ, profitentur.

A testimonijs Lutheri & Ioannis à Lasko.

Cōuitiator Brētius affingit Soto, quæ lubet.

Responsio.

Sed audiamus iterum ardentem ira atque odio Brentium, & impotenti quadam conuitiandi libidine prorsus furentem. Profert ex capite de Concilijs verba Petri, quæ sic habent: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portę inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei aut vera fide & charitate interiùs pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus, sed vt viuum Ecclesię membrum sit, hæc requiruntur. Ac mox insultat. Macte virtute Asote, sic defenditur Catholica Ecclesia, sic conuincuntur nouatores illi hæretici. Os impudentissimum, audes tu Ecclesiam illam, aduersus quam non præualent portæ inferi, hoc est, veram & firmam, ita infamare, vt affirmes eam nec ex electione Dei, nec ex vera fide & charitate pendere? Dicit quidem Asotus hęc requiri, vt quis sit viuum Ecclesiæ membrum, non autem vt sit eius Ecclesiæ membrum, aduersus quam non præualent portæ inferi. Quæso autem te, an non is aduersus quem non præualent portæ inferi, est viuum Ecclesię membrū? Quid? Portæ ne inferi tam imbecilles, tam eneruatæ sunt, vt ne quidem aduersus mortua Ecclesiæ membra præualeant? Ne tu mihi concionaris de stramineis portis inferi, quæ sic computruerunt, vt ne mortuum quidem superare queant. O bellum defensorem Catholicæ Ecclesiæ. Quàm improbum autem Sophistam hic agit Brentius? qui præterquàm quòd cùm diceret, negare Petrum, quòd Ecclesia pendeat ex vera fide & charitate, sustulit hāc vocem, interiùs, diuersum quiddam ex verbis Petri colligit, quàm quod illi vel cogitare in mentem venit vnquam, cùm tamen quid sibi voluerit Petrus ijs verbis, obscurum illi non sit. Vbi verò dixit hoc vnquàm Petrus, quod aduersus aliquod Ecclesiæ membrum portæ inferi non præualeant, quamlibet id etiam viuum fuerit: quòd certè tu magis fortiter quàm veraciter affirmas? Nam viuum fuit Ecclesiæ membrum Cyprianus, præualuerunt nihilominùs aduersus eum portæ inferi, vt in errorem inciderit: quem aut correxit posteà, sicut putat Augustinus, aut si minùs correxit, tamen quòd quam secùs sese res habebat, senserat, quandoquidem in Catholica nihilo seciùs vnitate permāsit, & charitatis vbertate compensatum, & passionis falce purgatum est: cùm præsertim illis temporibus, nihil adhuc plenarij concilij sententia, quid hac de re sentiendum esset, Ecclesiæ totius consensio confirmasset. Origenes verò sanctitas, cui nota non est? Idem & de Tertulliano & de alijs nonnullis dicere licet. Quæ igitur est ista collectio Brentij, quandoquidem non præualent aduersus Ecclesiam portæ inferi, non eas etiam aduersus Ecclesiæ membrum aliquod præualere, cum omnis homo per se consideratus sit mendax: Ecclesia contra vbi sunt fideles omnes in vnum congregati, columna sit & firmamentum veritatis. Nunquam igitur ea fuit sententia Petri, quam adfert Brentius, qui sibi finxisse videtur,

Inferorū portæ contra mēbrum etiam viuū Ecclesiæ præualere possunt.

Cyp. Au. epi. 48.

Origenes. Tertullianus.

tur,

tur, quod impugnaret: sed hoc dixit isto loco Petrus, quod alio loco dixerat, quem protulit Brentius ex capite de Ecclesia, vt quis pertineat ad Ecclesiam illam, cui promisio facta est, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, non pendere ex lectione Dei, aut charitate & fide interiùs, verùm sufficere publicam & legitimam professionem fide & vocationem: cæterùm vt viuum sit aliquis Ecclesiæ membrum, illa requiri. Quo magis autem res intelligi queat, vnde Petrus occasionẽ sumpserit hęc scribendi, paucis aperiemus.

Collatio rationũ Brentij & Soti.

Brentius in sua confessione dum vehementer metuit, ne quid in fide certum habere queamus, conciliorum auctoritatem, per quæ fit vt certa sit & vna fides nostra, modis omnibus eleuare conatus est: primum quòd non quiuis hominum cœtus pro vera Ecclesia haberi potest: deinde quòd in ea pauci sunt electi, quòd non omnium fides, quòd plerunque maior pars vincit meliorem: Postremò quod Spiritussanctus non facit populum suum impeccabilem, sed relinquat in ipso multas & varias imbecillitates. Ad hæc è regione Petrus ea verba posuit, quæ per Brentium adducta sunt, quibus illud ostendere conatur, Ecclesiam non ex electis tantùm constare, quibus nihil intùs desit, quod ad fidem & charitatem pertineat, sed constare ex vocatis, ex ijs qui publicè se Christianos & fideles profitentur, de quibus dicit etiam Christus: Multi sunt vocati, pauci verò electi: *Matt. 20.* fieri posse, vt qui se publicè Christianos profitentur animo quiduis potiùs, quàm Christiani sint, esse huius Christi corporis, quę vocatur Ecclesia, partim viua, partim etiã putrida & mortua membra, atque hęc quamdiu aut ipsa se non pręciderint, aut Ecclesiæ iudicio præcisa non fuerint à Christi corpore membra illius vocari & esse, quamuis mortua. Quid erat hic Brenti quod arroderes? Primùm si vocem ipsum Græcam consideres, *Rationes Soti defenduntur.* certè Ecclesia non est electorum sed vocatorum cœtus, in quo multi vocati, pauci sunt electi. Deinde verò fateris hoc ipse, quòd huic Ecclesiæ, de qua loquimur, in hac terra multi mali & hypocritæ sunt admixti. Qui sunt autem alij hypocritæ, quàm qui publicè Christianam fidem profitentur, cùm intùs fide sint charitateque destituti? Cùm igitur idem dixerit Petrus in capite de Ecclesia, quod à te dictum fuerat, fuit ne locus hic tragicis istis exclamationibus? Fuitne locus impotentibus conuicijs? quibus ita petulanter in grauem hunc & pium virum debaccharis, & cùm ipse sis effrons, homini pudentissimo falsum impudentiæ crimen obijcere non vereris. Sed vnde nobis Lutheri discipulum, vnde quinti Euangelij assertorem agnoscere liceret, nisi ex festiuis hoc genus leporibus?

Boni & mali in Ecclesia, sed diuersa ratione.

Manifestius est, quàm vt negare possis Brenti, quòd in Ecclesia non boni tantùm, sed & mali sunt, ac plures mali, sed longe diuersa ratione quàm boni. Siquidem boni sunt in ea tanquam viua membra, quæ vitam suam habent à Spiritu Christi, & viuifico illo influxu, qui est per viuam fidem & charitatem. Contrà mali sic sunt in Christi corpore Ecclesia, sicut sunt in humano corpore sanguis noxius, humores mali, capilli, vngues, mẽbra arefacta, quę tametsi vitam à spiritu non recipiunt, sunt nihilominùs in corpore. Cæterùm si nimis exundat sanguis noxius, phlebotomia tollitur, ne totum corpus pereat: si nimis luxuriat, cæsaries capitis aut barba tondetur: si nimis extant vngues indecorè, resecantur: si redundet corpus malis humoribus, per vomitum releuatur: Si denique membrum aliquod cancro sit infectum, ense rescinditur, ne pars syncera trahatur. Eadem est etiam ratio eorum, qui mali sunt in Christi corpore Ecclesia. Nam si nimis exundat *Quàm diu mali Ecclesiæ maneant membra.* eorum effrenis petulantia, vel castigatione comprimitur, vel excommunicatione prorsus resecatur. Quoad autem qui sunt tales, aut Ecclesię iudicio per excommunicationem separati non fuerint, aut ipsi sponte sua foras non prosilierint, dum vel persequuntur, vel contemnunt Ecclesiam, aut à Deo non fuerint per mortem exterminati, tolerantur in Ecclesia, & quàm diu non præciduntur, sunt eius Ecclesiæ membra, cui facta est illa promissio: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, haud aliter illi adhærentia, quàm adhæret palea tritico, vel capilli membraque arida corpori humano. Et contra hanc Ecclesiam, in qua sunt & boni & mali, non præualere portas inferi firmiter credimus. De qua quoties agitur, non tam fidimus hominum sanctitati, quàm ipsius Christi promissioni, qui fallere nescit: qui cùm possit ex lapidibus filios Abrahæ suscitare, potest etiam per lapides salutem nostram procurare. Hęc nobis visum est crassiùs explicare pingiore (quod aiũt) Minerua, non tua Brenti, cui satis ista perspecta sunt & explorata, nec secùs rem habere certò scis: quo nequior es, qui sciens manifestam veritatem oppugnas. Non igitur tua, sed eorum causa fusiùs ista diximus, qui nostro seculo veterem Donatistarum errorẽ renouantes, manifestos peccatores esse negant in Ecclesia. *Matt. 7.*

Sed audiamus reliqua prosequentem Brentium: Scimus, inquit, multos impios dicturos, Domine per nomen tuum prophetauimus, per nomen tuũ dæmonia eiecimus, ac alias virtutes præstitimus: sed iudicium de doctrina æternæ nostrę salutis deferre ad eos, qui ipsi palàm fatentur, sibi ea in re non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque

Vindicatur Sotus ab iniuria Brentij calumniosa. que charitate, quid hoc alium est, quàm spiritum ipsum sanctum à suis ipsius oraculis diiudicandis excludere, & in locum eius homines Epicuræos & Sardanapalos reponere? Scis tu Brenti, nihil alienum à vero docuisse Petrum, sed cum veritate non posis, mendacijs eum oppugnare conaris. Quando dixit hoc vnquam Petrus, quòd ad eos deferendum sit de doctrina iudicium, qui palàm fatentur sibi non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque charitate? An ille non potiùs disertis verbis contrarium dixit, nimirùm requiri in eis publicam & legitimam professionem fidei? Non te pudet vanitatis? An non pugnant inter se, profiteri publicè fidem, & dicere, nō est mihi opus fide? Quòd si quis ausus esset dicere, tantum abest, vt ad eum iudicium de doctrina deferretur, vt is à Christi corpore tanquam putridum membrum resecaretur potiùs, & è cœtu piorum exterminaretur. Obijcis alicubi Petro, quòd is non satis explicet, quid velit dicere: Est autem is reuera de eorum Theologorum numero, qui sunt rerū quàm verborum studiosiores, vt cum Paulo dicere posit: Etsi imperitus sermone, sed non scientia: Quamobrem ne quis erret, quid nos eum, existimemus dicere voluisse, paucis iudicabimur. *2. Cor. 11.*

Explicatio sententiæ Soti. Certum est eum in hac sententia nunquam fuisse, vt putaret, quibus de doctrina iudicandum est, eos non opus habere gratia, non fide & charitate interna, cùm nulli magis indigeant ijs rebus, quàm qui doctrinæ religionis iudices constituendi sunt. Cæterùm hanc illius fuisse sententiam omninò persuasum habemus, quòd officium in ijs, non meritum spectatur, quibus de scripturæ sensu iudicandum est: ita vt si puis ad hoc iudicium sit vocatus, hoc est, Apostolorum in Ecclesia locum teneat, quem Episcopi tenent, habeat prætereà publicam & legitimam fidei professionem, is ad iudicandum de doctrina sit idoneus. Nihil vt aliud senserit, quàm quod ab Imperatore Basilio dictum aliquando fuisse in superiore capite commemorauimus: Quantæcunque religionis & sapientiæ Laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec Laicus est, ouis vocari non desinet: rursus quantuncunque sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ratio est in ordine ouium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi? Pastorum esse vult de doctrina iudicium Petrus, non ouium: ita vt si præstet etiam vel sanctitate vel doctrina aliquis ex ouibus, quod vsu venire quandoque potest, nihilominùs ei de doctrina sibi iudicium arrogare fas non sit. Est autem aliquid in hac sententia, quod abs te Brenti meritò reprehendi queat? nisi fortè velis Dei spiritum per Paulum loquentem reprehendere. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? Oportet vt ordo sit in Ecclesia, nec omnes omnia sibi arrogent. Quæ ciuilis, eadem Ecclesiastici quoque magistratus est ratio. Reperire nonnunquam de plebe licet, & iurisprudentia & integritate maiori præditos, quàm plerique sint ex politico magistratu, qui iudicium officio funguntur? num ideo legitimos iudices de gradu suo deturbabūt? num ideo cuiuis de vulgo qui sibi castus & prudens videbitur, iudicis officium vsurpare sibi licebit? Minimè gentium. Quàm diu toleratur à superiore magistratu iudex inferior tam diu necesse est ab ijs quoque toleretur, quorum iudex est. Ac sit aliquis sanctissimus, sit iuris consultissimus, iūdicis tamen ordinarij sibi munus non sumet, quoad alius hoc officio fungitur. Cæterum quò minùs in consilium abhibeatur à iudice, nemo prohibebit. Hanc nos Petri sententiam fuisse non dubitamus: quod ipsum etiam tibi demonstraturum existimamus, si modò te responso suo dignum iudicauerit. Nam & nos in hanc arenam nunquam descendissemus, nisi nos incircuncisi illius Philistæi admiratoris tui vergerij procacitas & iactantia impulisset, qui Sereniss. Regi nostro libellum hunc tuum dicare, & virum illum sanctum Aloysum Lipomanum ad disputandum de capitibus in eo contentis ipso iudice prouocare veritus non est. Quamobrem non tam Petrum à Soto contra te defendere, quod si volet ipse, multò præstabit meliùs, nec hac in parte nostra opera indiget, quàm Serenissimo Regi nostro, quæ sit ijs de rebus Ecclesiasticæ doctrinæ veritas, indicare voluimus.

Officium non meritum spectādū in Prælatis. Basilius Imper. Pastorum non ouium est de doctrina iudicium

Vt in ciuili sic in Ecclesiastico magistratu iudicandi potestas est penes iudices, quamuis imperitos.

Argumentum Brentij. Pergit Brentius: Si Asotus seriò reponit librum Sapientiæ in Catalogo Canonicorum librorum, miror quòd nō audiat quid ibi dicatur: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus fugiet dolum, & auferet se à cogitationibus insipientibus. Si Asotus iudicat hoc verum esse, quomodo audet nobis eos Chrstianę disciplinę iudices proponere, in quorum maleuolam animam non ingreditur sapientia, & quos Spiritussanctus fugit? Paulus ait: Qui non habet spiritum Christi, hic non est eius. Nonhabent autem spiritum Christi, qui non sunt à Deo electi & non habent veram fidem & charitatem, quomodo ergo hi possunt esse de doctrina Christi iudices? *Sap. 1. Rom. 8.*

Sapien-

Responsio.
Liber sapiētiæ, Canonicus & à Brentio malè intellectus.

Sapientiæ liber, ſicut ſuperiùs à nobis demonſtratum eſt, quamuis ab Hebræis excluſus, à Chriſtianis tamen in catalogum Canonicorum librorum à mille ducentis & amplius annis eſt repoſitus: quàm etiam ob cauſam teſtimonium eius libenter accepimus. Verùm quem tu ſenſum eius adfers, eum reſpuimus. Quòd in maleuolam animam non intrat ſapientia, quodque non habitet in corpore ſubdito peccatis, minimè negamus. Quæ ſit autem iſta ſapientia, fortaſsis nobis tecum non cōuenit. Nam nos à ſcriptura docti dicimus, Ecce pietas eſt ſapientia. Quam autem pietatem Latinus interpres, eam ſeptuaginta verterunt θεοσεβείαν, quaſi tu dicas cultum Dei. Quis autem eſt cultus Dei, inquit Auguſtinus, niſi amor eius? Hic igitur non introibit in maleuolam animam, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Nam peccatum, mortale præſertim, cum charitate conſiſtere non poteſt, cum fide quæ eſt ex auditu & intelligentia ſcripturarum, poteſt. Poteſt habere peccator ſcientiam ſcripturarum, poteſt habere fidem, charitatem habere non poteſt. Et certè diuerſa dona ſunt Spiritus ſapientiæ & Spiritus ſciētiæ, ſicut etiam ex Eſaiæ illo loco patet, vbi dona Spiritusſancti enumerantur. Quod etiam Paulus indicat dicens: Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum. Sermo ſapientiæ nō datur illi, cuius corpus peccatis eſt ſubditum: ſermo ſcientiæ, donum prophetiæ datur. Itaque queritur alicubi Auguſtinus: Surgunt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis noſtris, ecce vbi volutamur? Poteſt habere quis ſcientiam & cum illa mergi in profundum inferni: ſapientiam, hoc eſt, veram pietatem quæ charitas eſt, habere non poteſt, niſi is, cui regna cœleſtia ſunt pręparata. Sed audi, quid ea de re ſcribat Auguſtinus: Spiritus, inquit, ſanctus in Eccleſiæ præpoſito vel miniſtro ſic ineſt, vt ſi fictus nō eſt, operetur per eum Spiritusſanctus, & ad eius mercedem in ſalutem ſempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem, qui per eum ſiue conſecratur, ſiue euangelizatur. Si autem fictus eſt, quoniam veriſsimè ſcriptum eſt: Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, deeſt quidem ſaluti eius, vt auferat ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu, miniſterium tamen eius non deſerit, qui per eum ſalutem operatur aliorum. Propter quod Apoſtolus ait: Si enim volens hoc facio, mercedem habeo: ſi autem inuitus diſpenſatio mihi credita eſt: id eſt, illis prodeſt, quibus hoc diſpenſo, non mihi qui fictus ſum. Qui enim inuitus facit propter commoda gaudiaque carnalia, quæ ſi aliter habere poſſet, illud deſereret, ipſe vtique fictus eſt, ideoque inuitus facit, ſed eis prodeſt, erga quos facit. Se autem tantùm à mercede ſalutis alienat, nō etiam illos priuat, quibus cibaria dominicus etiā malus ſeruus impendit. Intereà tamen illud libenter concedimus, quòd myſteria ſua citius ijs, qui mundo ſunt corde, Deus reuelat, quàm illis qui varijs ſunt flagitijs cooperti. Atque vtinam hoc præſtari poſſet, vt ad munus Apoſtolicum, cuius propriū eſt de doctrina religionis iudicare, non vocarentur, niſi quorum eſſet perſpecta vitæ ſanctimonia: fortaſsis tanti motus in Eccleſia non fuiſſent excitati: qui verò ſunt excitati minore negotio ſedari poſſent. Verùm nemo propterea putet ſe iuſtam habere cauſam ab Eccleſiæ vnitate diſcedendi, vel eorū qui præſunt iudicium declinādi, quòd ſicut populus, ita eſt & ſacerdos, nec ſanctitate cæteros, qui præſunt, excellāt. Quàmuis enim hi ſpiritum Chriſti non habeant, quo ſancti ſint ipſi, habent tamen ſpiritum Chriſti, quo ſanctos reddant alios, ſiue cùm baptizant, ſiue cùm peccata remittunt, ſiue cùm Dei verbū annunciant, deque ſcripturæ ſententia iudicāt. Nā quod ſancti fiunt homines, ſiue baptiſmus id ſit, ſiue abſolutio, ſiue Dei verbum, non miniſtrorū eſt, ſed ipſius Domini. Pręclarè Gregorius Nazianzenus, vbi docere conatur, non eſſe curioſè dignitates eorū, qui nos purgant, expendas, nec eſſe iudices iudicandos: Sint, inquit, duo annuli, aureus hic, ferreus alius: vterque regia imagine ſculptus, ceræ ambo imprimātur, quid inter ſignum hoc & illud intererit? Nihil. Diſcerne materiam in cera, etiamſi ſapientiſsimus exiſtas, dic quónam ferri, quodúe ſit auri ſignaculum. Vnum eſt vtrunque, materia eſt diuerſa, character vnus eſt. Quę baptiſmi, eadem & abſolutionis, eadem & doctrinæ eſt ratio. Idem eſt baptiſmus, eadem abſolutio, eadem doctrina, idem Dei verbum, ſiue à probo, ſiue ab improbo miniſtro proficiſcatur. Dic autem tu Brenti, qui poteſt per miniſtrum, quàmuis improbum, peccata remittere, qui minùs, poſsit per eundem doctrinæ veritatem indicare? An maius quiddam eſſe putas interpretari Scripturas, quàm peccata remittere? Verè dictum eſt ab Ambroſio, quòd quicquid verum à quocunque dicitur, à ſancto dicitur Spiritu, quodque gradus chariſmatum ſunt officijs Eccleſiæ, non vtique meritis humanis indulti. Sicut igitur qui dicit Dominum Ieſum, in Spiritusſancto dicit, qualis vis ſit, ita & in loco ordinis officij eccleſiaſtici poſitus, gratiam habet qualis vis ſit: nō vtique propriam, ſed ordinis per efficaciā Spiritusſancti. Nam neq; qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Quid autem aliud vult Petrus à Soto, niſi quod ab Ambroſio dictum eſt, Gratiam chariſmatum officijs Eccleſiæ, non meritis humanis indulgeri,

Sapientia quid. Iob. 28. Aug. li. 2. de trin. cap. 14.
Scientia cū peccato eſſe, non autem ſapientia poteſt.
Eſai. 11. 1. Cor. 12.
Aug. li. 3. confeſſ. capit. 8.
Lib. 2. cōtra epi. Parmenia. c. 11.
1. Cor. 9.
Pium votum auctoris.
Eſai. 24.
Greg Nazia. in orat. in ſanctū lauac. Iudices non iudicandi.
Amb. in 12. ca. 1. ad Corinth. Gratia chariſmatum officijs Eccleſiæ, non meritis humanis indulgetur.

quam qualiscunque sit, habere tamen possit qui est in loco ordinis ecclesiastici positus. Sed si nullum apud vos pondus habent veterum Orthodoxorum testimonia, proferam vestri cuiusdam non ignobilis ea ipsa de re sententiam. Ioannes is est Caluinus: Quæritur hic, inquit, cùm impij præclarè interdum de Christo & splendidè disserant, an habeant Dei spiritum? Respōdeo: Eos proculdubiò habere quod ad effectum illum spectat: sed aliud est donum regenerationis, aliud donum nudę intelligentiæ, qua Iudas quoque præditus fuit, cùm Euangelium prædicaret. Verùm de ijs satis.

In cap. 12. 1. ad Cori.

Matt. 16.

Brentius contra auctoritatem clauium.

Ad confirmandam Conciliorum & Episcoporum auctoritatem adduxerat Petrus & illa loca: Tibi dabo claues regni cœlorū. Et: Quicquid solueritis in terra, &c. Quibus productis Brentius: Sed hæc, inquit, loca non solùm sacræ scripturæ, verumetiam Ecclesiasticorum scriptorum testimonijs à vanis & impijs Sophistarum commentis ita vindicata sunt, vt existimem Asotum in alio orbe hactenus commoratum, quòd nesciat, quid in hoc orbe aduersus Romanensium adulatorum deprauationes dictum, scriptum, ac etiam pictum sit. Claues enim Ecclesiæ datæ sunt Petro & Confessoribus petræ, quæ est Christus. Non sunt datæ Lyberio Arriano, aut Marcellino idololatriæ: datæ sunt ministro, non hosti Ecclesiæ: datæ sunt seruo Christi, non seruo Antichristi. Etiamsi sit inter vos aliquandiu Petrus cōmoratus, est reuerà tamē in alio quodā orbe natus. Quàm fœlix est autē orbis ille, in quo natus est? Nam solus hic esse propemodum orbis nunc videtur, vbi Pelopidarū, hoc esse Lutheranorum, & aliorum nostri temporis hæreticorum nec facta videntur, nec vel nomen ipsum auditur. Nullum est enim regnum nostro hoc infœlici seculo magis ab hæresibus intactū, quàm sit vel hoc solo nomine fœlicissimum Hispaniarum regnum, cui propter hanc in fide Catholica constantiam & eius tuendæ diligentiam alias pręfereà multas fœlicitates Deus largitur. Quæ laus olim penes Germanos fuit, quoad illi non aliud erant quàm Christiani, nec in aliud Euangelium se transferri passi sunt ab eo, quod à Patribus acceperant, vt esse gens armis inuicta crederetur, ea posteaquàm Lutherus in Germania Babylonem ædificare cœpit nunc est ferè ad Hispanos trāslata. Est autem ita, quòd nusquàm sunt pauciores, quàm in felici orbe illo, qui deprauationes vestras & scripturarum contorsiones vel scriptas, vel pictas viderint: tantùm abest, vt de ijs quicquam dici audiuerint. Ac tantò maior est illius regni tranquillitas, in quo & Rex pientiss. legitimè imperat, & qui sunt eius potestati subiecti, sic in omnibus ei dicto sunt audientes, nullum vt fidelium & obsequentium subditorum officiū in se requiri patiātur, quos erga Regē suū, cuius opera fieri vident, vt non ab externis hostibus modò, verumetiā ab ijs, qui multò sunt perniciosiores domesticis inimicis (hæreticos dico) tuti esse queant, tanto studio & obseruātia esse cōstat, vt quoties id vel salus illius vel dignitas postulet, ad quoduis vitæ discrimen subeundum non minore animorum alacritate, quàm alij solent ad epulas, accurrant. Etsi autem in felici orbe illo vana & impia commenta vestra non à quibusuis leguntur, lecta sunt ea tamen & à Petro, & ab alijs viris doctis quos cum iudicio legere posse existimatum est, & quæ contra clauium auctoritatem à vestris adferuntur, pluribus doctissimorum virorum scriptis pridē confutata sunt, nihil vt ea nunc à nobis repeti sit necesse.

Responsio.

Commendatio regni Hispaniarum.

Pag. 280.

Brentius iniquè facit Liberium Arrianum & Marcellinū idololatram.

Cæterùm quòd Liberium fuisse scribis Arrianum, id in proximo superiore capite falsum esse docuimus. Sed neque Marcellinum rectè dixeris idololatram, etiamsi metu compulsus, thura idolis admouisse legitur. Nam vt lapsus in crimen hoc aliquando fuerit, martyrio tamen illud expiauit. Peccauit vt Petrus, pœnituit vt Petrus. Et sicut Petrus non inter eos, qui negauerunt Christum, sed inter eos qui constanter eum confessi, nullum supplicij genus subire, ad extremum vitam etiam pro nomine illius profundere non dubitarent: sic & Marcellinus non inter idolatras, verùm inter sanctos martyres ab Ecclesia Dei numeratur. Intereà tamen illud libenter tibi concedimus, quòd claues datæ sunt Petro, & successoribus eius Petræ cōfessoribus, Ecclesiæ ministris, & quamlibet indignis, seruis tamen Christi: non sunt autem datæ vobis hostibus Ecclesiæ & seruis Antichristi.

Citat Brentius Hiero. cōtra claues Ecclesiæ

Hier. in ca. 16. Matt.

Pergit Brentius: Et quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo: Quæcunque ergo præceperint Prælati, erunt præcepta Dei, & quoscunque abiecerunt ex Ecclesia, erunt & abiecti à Deo. Quid est igitur illud, quod Hieronymus de priore dicto apud Matth. scribit? Istum locū inquiens, Episcopi & Presbyteri nō intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio, vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur, cùm apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Hic Asotus iterum habebit paratas suas regulas interpretandi dicta Patrum. Quid si nos Brenti Hieronymo opposuerimus aliquanto vetustiorem sanctum illum Martyrem Cyprianū? Sic enim loquitur: Nec fas erat Ecclesiā pulsantibus claudi, cū permiserit

Responsio.

Cyp. li. 1. epi. 2.

ipse

ipſe qui legem dedit,vt ligata in terris,etiam in cœlis ligata eſſent:ſolui autem poſſent il-
lic,quæ hic priùs in Eccleſia ſoluerentur. Clariùs autem Hilarius Petrum alloquens: O *Hil.Canon.16.*
in nuncupatione noui nominis felix Eccleſię,fundamentum, dignaque ædificatione il- *in Matth.*
lius petra, quæ infernas leges & tertari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O *Chryſ.li.1.de*
beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudi- *ſacerdotio.*
cium præiudicata auctoritas fit in cœlo,vt quæ in terris aut ligata ſunt,aut ſoluta, ſtatu-
ti eiuſdem conditionem contineant & in cœlo.Ioannes quoque Chryſoſtomus: Sacer-
dotum,inquit,vinculum ipſam etiam animam attingit, atque ad cœlos vſque peruadit.
Vſque adeò,vt quęcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem ſupernè Deus rata
habeat,ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet.Quos ſequutus Bernardus,vbi de *Ber.in ſer. 1.in*
Petro loquitur:Claues,inquit,regni cœlorum tam ſingulariter accepit, vt præcedat ſen- *die Apoſt.Petrí & Pauli.*
tentia Petri ſententiā cœli.Et eius ęqualis Hugo de ſancto Victore:Sententiam, inquit, *Hugo li.2.de*
Petri non præcedit,ſed ſubſequitur ſententia cœli.Vides igitur,quàm multos habeamus, *Sacra.Duæ cla*
quos vni Hieronymo opponere poſsimus. Verùm & is non pugnat cum iſtis, æquè vt *ues.*
ipſe fuit catholicis & Orthodoxis. Sunt enim duæ claues, vna ſcientiæ, quam in Paulo: *Amb.ſerm.66.*
poteſtatis altera,quam in Petro fuiſſe ſcribit Ambroſius:quarum vtranq; ſynagogæ quo
que Chriſtus tribuit,ſed interim Scribis & Phariſæis abuſum earum exprobrat:Væ vo- *Luc.11.*
bis,inquit,legiſperitis,qui tuliſtis clauem ſcientiæ:ipſi non introiſtis, & eos qui introi-
bant,prohibuiſtis.De claue autem poteſtatis dicit:Super cathedram Moſi ſederunt Scri
bæ & Phariſæi:omnia ergo quæcunque dixerint vobis,ſeruate & facite. Vtramque cla- *Matth.23.*
uem in Eccleſiaſtico iudice coniunctam eſſe oportet.Nam ita demùm ratum erit in cœ-
lo,quod aut ligauerit,aut ſoluerit in terra,ſi claue non errante fecerit:alioqui periculum
eſt,ne rectè dicatur illud Prophetæ:Mortificabant animas,quæ non moriuntur:& viui- *Ezech.13.*
ficabant animas,quę non viuunt.Scientiæ clauis haud aliter eſt neceſſaria poteſtatem ha
benti,quàm lucerna in tenebris ambulanti,qua ſi deſtitutus fuerit, quid aliud conſeque
tur,quàm quod dicit Chriſtus:Si cæcus cæco ducatum prędtet,ambo in foueam cadunt.
Quamobrem quod à Bernardo & Hugone dicitur, ſententia Petri pręcedit ſententiam
cœli,non aliter intelligendum eſt, quàm ſicut à Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Sententiam
ſeruorum Dominus confirmat,quatenus ea tamen iuſta fuerit. Nam ſi iuſta non fuerit, *Sententia Petrí*
nihil poteſt dici verius,quàm quod ab Hieronymo ſcriptum eſt,quodque ante eum di- *præcedit ſenten*
xit Origenes:Si quis non recto iudicio eorum qui præſunt depellatur, ſi ipſe non anteà *tiam Dei.*
exigit,hoc eſt,ſi non ita egit,vt mereretur exire,nihil læditur in eo,quod non recto iudi-
cio ab hominibus videtur expulſus.Et ita fit, vt interdum ille qui foras mittitur, intùs *Orig.hom.14.*
ſit:& ille foris,qui intùs retineri videtur. Quamobrem rectè monet vir ille ſanctiſsi- *in Leuiticum.*
mus Gregorius Pontifex, magno moderamine paſtores vel ſoluere debere, vel ligare: *Greg.homi.26.*
Sed intereà ſiue iuſtè ſiue iniuſtè obliget paſtor, paſtoris tamen, inquit, ſententia gregi
timenda eſt,ne is qui ſubeſt,& cū iniuſtè forſitan ligatur ipſam obligationis ſuę ſenten-
tiam ex alia culpa mereatur. Paſtor ergo vel abſoluere indiſcretè timeat, vel ligare.Is au-
tem qui ſub manu Paſtoris eſt,ligari timeat vel iniuſtè,nec paſtoris ſui iudicium temerè
reprehendat, ne & ſi iniuſtè ligatus eſt, ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia, culpa
quæ non erat,fiat. Non vult Gregorius, vt de iudicio ſui paſtoris ouis iudicet, etiam ſi
fortè error aliquis ſit admiſſus,quin ſententiam ab illo latam ne contemnat:Quam ſi tu-
lerit inſons æquanimiter,coram Deo reus non erit:ſi verò contempſerit,hoc ipſo nomi-
ne coram Deo quoque reus efficitur.Sed hæc ſicut alia multa, ſic volente Brentio extra
cauſam dicta ſunt.

Pergit is:Si quicquid præceperint Patres in terris, erit pręceptum Dei, quid eſt quod *Eze.20.*
Propheta ait:In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere: nec iudicia eorum cuſto- *Excutitur locus,*
diatis, nec in idolis illorum polluamini? Si non eſt incedendum in præceptis Patrum *In præceptis pa*
Brenti,quid eſt quod Paulus & Silas,cum perambularent Syriam & Ciliciam,præcipie *trum veſtrorū*
bant cuſtodire præcepta Apoſtolorum & Seniorum? Quid eſt, quod ijdē ipſi cum per- *nolite incedere.* *Acto.25.*
tranſirent alias ciuitates,tradebant eis cuſtodire dogmata,quæ erant decreta ab Apoſto- *Acto.16.*
lis & ſenioribus? Quòd ſi verbo libet vrgere,nos in auorum,proauorum,atauorū præ-
ceptis incedimus,qui mille quingentis annis non polluebantur in idolis, verùm eadem
qua nos ratione,Chriſtū coluerunt,eiuſq; colendi rationē partim ſcripto,partim tradi-
tionibus ad nos tranſmiſerunt. Quare liberis veſtris cantilenam hanc rectius occinetis,
qui niſi mentem illis Deus dederit meliorem,non in aliorū,quàm in Patrum ſuorū præ
ceptis incedēt:auos enim & proauos ſuos præceptorum veſtrorum ſectatores edere non
poterūt.Sed quid quæſo vobis vultis,cùm hæc verba toties nobis obijcitis? nū vt quam
Patres religionem ſeruarūt,quos ritus tenuerūt,ab ijs diſcedāt liberi: ſemperq; diuerſam
religionē,diuerſos ritus quos ignorauerūt Patres eorū,ſequantur: quò vel ſic ſe quiduis

esse potiùs, quàm Catholicos, testatum faciant omnibus? Quid esse potest absurdius?
Prou.32. Non ita nos docet Dei Spiritus: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi:
maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didi-
Eccle.8. cerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum. Ne transgrediaris termi-
Prou.22. nos antiquos, quos posuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter transgredi-
tur, qui statuta patrum postponit, atque confundit: Sicut Alexander quartus à Petro
Pontifex Romanus, in prima sua decretali scribit epistola. State super vias & videte, &
Hier. 6. interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona & ambilate in ea, & inuenietis re-
quiem animabus vestris.

Profert & illud Brentius: Frustrà colunt me docentes præcepta & doctrinas homi-
Matt.15. num. Habet, inquit, Asotus suum cœnũ, quo hunc locum aspergat. Sed ne sit mora lon-
ga sua occasione probè (ne dubitet) eluetur. Locum hunc Maximinus etiam Arrianus a-
liquando protulit cum Augustino congressurus, ad eandem sententiam tuendam, quam
hoc loco suscepit Brentius defendendam. Sic enim loquitur Maximinus: Si quid de di-
Responsio ad locum Frustrà me colunt do. præ & do. hominũ. uinis scripturis protuleris quod commune est omnibus, necesse est vt audiamus. Hæ ve-
rò voces quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse Dominus
moneat nos, & dicat: Sine causa colunt me docentes mandata & præcepta hominum. Ni
hil itaque noui profertis Brenti. Docebimus hoc suo loco, quòd vetus hæc fuerit hæreti
corum cantilena, qui nihil præter scripturas recipiendum esse censerent. Verùm quid ad
hæc Augustinus? Si ad ista omnia, inquit, respõdere voluero, id etiam ego agere videbor,
Au.li.1.contra Maximinum. ne veniatur ad causam. Proinde vt citò agamus, dic mihi fidem tuam. Sic Augustinus ne
respondere quidem dignatus est ad hunc locum, quòd alienus à causa videretur, cùm æ-
què recipi traditiones Apostolicas oporteat atque scripturas. Quare nihil est, quòd dicat
Brentius, dictum hoc Christi sudem esse in Catholicorũ oculis. Assueuerunt illi pridem,
cùm nihil hæreticorum ore sonet frequentiùs. Rectè autem Petrus, solum illum cultum
dicendum esse scribit secundum doctrinas & præcepta hominum, qui fidei nõ conso-
Basi. in Ethicis definit.12. nat. Nam & ante eum Basilius indicauit, nihil aliud ijs Christi verbis intelligi, quàm
quod humanis traditionibus ad mandatum Dei reprobandum obsequendum non sit.
Quòd autem promittit Brentius confutare se velle, quod à Petro de verborum horum
sensu scriptum est, id facit in secũda pericope, verùm frigidiùs quàm vt respõderi sit ne-
cesse, cum præsertim in Confessione nostra Christiana pluribus & de hoc, & de præce-
denti scripturæ loco tractauerimus, ad quam lectorem remittimus.

Profert & aliam Scripturam Brentius: Si mortui estis cum Christo ab elementis
Coloss.2. mundi, quid quasi viuentes in mundo decretis tenemini? Ex mox iuxta præcepta & do
ctrinas hominum, quæ verbotenus quidem habent speciem sapientiæ, &c. Quatenus
elementis hoc genus teneantur homines, docuimus in eadem illa Confessione. Quo-
niam verò nihil ea res pertinet ad præsentem causam, minimè necessarium esse duxi-
mus, hac de re pluribus nunc agere. Pergit Brentius: Fingamus autem Christum dedisse
Alia obiectio. hoc dicto, Quicquid ligaueritis in terra, & cæt. potestatem præcipiendi: non tamen dedit
eam hostibus Ecclesiæ, non seruis Antichristi, qui præcipiunt quęlibet: sed veris mini-
stris Ecclesiæ, & seruis Christi, qui præcipiunt, non quæ ipsis libent, sed quæ Deus præ-
cepit. Quæ igitur sic in terris præcipiuntur, erunt certè præcepta coram Deo in cœlo,
quæ vt Deus verbo suo antè constituit: ita nunc per ministros suos verbo prædicata con
Responsio. firmat. Hac in parte libenter tibi subscribimus, quòd non dedit hanc potestatem vobis
hostibus Ecclesiæ & seruis Antichristi, qui præcipitis, quæ vobis libent: sed nobis quam-
uis peccatoribus, veris tamen Ecclesiæ ministris & indignis seruis Christi, qui præcipi-
Lutherani docent præceptis Dei non consentanea. mus, non quæ nobis libent, sed quæ Deus præcepit. Nam vbi præcepit Deus, vt crede-
remus imputatione Christi iustitiæ nos iustos esse, etiam si nihil eius nobis adhæreat?
Vbi præcepit, vt tanquàm articulum fidei crederet vnusquisque, sibi certò remissa esse
peccata, neque vel minimum de eo dubitare auderet, verùm contra Scripturam, de pro-
pitiato peccato securus esset? Vbi præcepit credi, quòd absoluta necessitate fiant om-
nia, & alia pleraque, quæ vos traditis, quòd vobis ita libet, non quòd Deus ita præce-
perit? Nos contra nihil tradimus, nisi quod à Deo traditum est vel in sacris literis præci-
Ecclesiæ præcepta cum Dei præceptis congruunt. piente, vel in legitimis Concilijs inspirante. Ieiunium præcepisse Deum constat, cæ-
terùm quibus temporibus, quóue modo ieiunandum sit, ordinandum Ecclesiæ suæ re-
liquit. Quę quamuis tempora modumque ieiunandi præscribit, nihil tamen aliud tra-
dit, quàm quod à Domino præceptum est. Idem & de oratione, idem & de Sabbato
sanctificando, deque alijs præceptis Dei dici potest, de quibus nihil mutat, sed quemad-
Non constat sibi Brentius. modum decenter & ordine fieri possint omnia, docet nos nostra mater Ecclesia. Quam
autem sibi nõ constat Brẽtius? Paulò superiùs non abnuere visus est in ijs verbis: Quic-
quid

quid alligaueritis, &c. datam esse potestatem ministris Ecclesiæ præcipiendi: nunc diuersum eorum sensum adfert. Sic enim loquitur: Hoc dicto Christus non loquitur de auctoritate præcipiendi aut mandandi, sed de ministerio Euangelij prædicandi: vt qui Euangelio, quòd à ministris Ecclesiæ in terra audit, crediderit, soluatur in cœlo: qui verò non crediderit, ligetur in cœlo. Mox profert scripturam, iuxta illud: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit Euangelio, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Quod cùm ita verè se habeat, iniquissimum est, quòd Asotus remittat nos à sacra scriptura ad suorum Canonum explicationes. Nouum verò genus interpretationis ac totis mille quingentis annis Orthodoxis omnibus inauditum, quibus vnanimiter visum est, iudiciariam quandam potestatem absoluendi, condemnandi, præcipiendi, prohibendi ijs verbis Apostolis & eorum successoribus esse concessam. Atqui de ijs qui foris sunt, hoc est, de infidelibus, negat suum Paulus esse iudicium. Verùm hoc vobis commentum placuit ad falsum dogma vestrum de solius fidei iustificatione defendendum.

Marc. vlt. — *Confutatio.* — *2. Cor. 5.*

Pergit Brentius: Remittuntur ad Patres: Ad quos obsecro? ad veteres & iam mortuos? nominentur ergo, vt sciamus, quorum interpretatio sacrosancta & inuiolata haberi debeat. Græca Ecclesia suos habuit Patres, Origenem, Chrysostomum, Basilium, Nazianzenum, & alios. Habuit & Latina suos, Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Hieronymum, Augustinum, & alios. Habuit etiam posterior ætas suos, Thomam Aquinatem, Albertum, Scotum, & id genus multos. Ad quos ergo Asotus inter hos aut illos nos remittit? num ad omnes & singulos indiscriminatim? & non permittit nobis eorũ scripta cum iudicio legere. An verò omnia eorum absque iudicio vt sacrosancta agnoscenda sunt? Quin cum iudicio legenda sunt, causam dicit nemo, sed non tuo Brenti, neque Philippi iudicio, qui quod Catholicum est redarguitis, & non rarò sententiam è scriptis eorum aliquam profertis, quæ cum vestro dogmate facere videatur, cùm tamen ab eo longissimè dissideat. Non tuo igitur, non Philippi iudicio, sed cum Ecclesiæ iudicio legenda sunt scripta Patrum, atque ea est regula obseruanda, quam in aureo suo libello (quem vtinam legisses Brenti) tradit Vincentius Lyrinensis. Quòd si in ipsa, inquit, vetustate duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius aut etiam prouinciæ, error deprehendatur, tunc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel inscitiæ, si qua sunt vniuersaliter, antiquitùs, vniuersalis concilijs decreta præponat. Quòd si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur, tunc operam dabit, vt collatas inter se maiorum consulat interrogetque sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quicquid non vnum aut duos tantùm, sed omnes pariter vno eodemque consensu apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum. Quod etiam exemplis deinde facit illustrius. Ad extremum autem concludit, nos cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ fidem deserere debere: patrumque sententijs ea tandem lege credi iubet, vt quicquid vel omnes vel plures vno eodemque sensu manifestè, frequenter, perseueranter velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratoque habeatur. Quicquid verò quàmuis ille sanctus & doctus, quàmuis Episcopus, quàmuis confessor & martyr, præter omnes aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias, priuatas & occultas opiniunculas, à communis & publicæ generalis sententiæ auctoritate secretum sit: nec cum summo æternæ salutis periculo iuxta sacrilegam hæreticorum & Schismaticorum consuetudinem vniuersalis dogmatis, antiqua veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem. Habes iam quomodo legenda sunt patrum scripta, & quantum sit eorum auctoritate tribuendum.

Brentius non vult premi Patrũ auctoritate. — *Responsio. Quo iudicio scripta Patrum legenda.* — *Vincentius Lyrinensis.*

Tandem arrepta censoria virgula Brentius, de Patribus iudicium sibi sumit, & eos erroris insimulat. Negari, inquit, non potest, quin in Patribus sint errores, & alienæ à sensu Scripturæ interpretationes. Origenes fuit insignis pietate & eruditione, tamen habet quædam dogmata, quæ non sunt sacræ Scripturæ consentanea, & si nonnullis historijs creditur, abiectus est ab Ecclesia. Tertullianus Montanizat, Cyprianus Anabaptizat, Hieronymus Origenizat, & Digamizat: Putat enim Digamiam, qualem quidam nunc intelligunt, hoc est, si quis post mortem prioris vxoris ducat alteram, parùm aut nihil à scortatione differre. Augustinus scribit ipse libros retractationum, ac præterea communicat infantes corpore & sanguine Christi. Longum esset singulos percurrere. Adnotemus etiam quædam loca Scripturarum, in quibus interpretatio Patrum pugnat, Ioannis sexto: Amen dico vobis, nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius

Brentius insimulat Patres erroris.

sanguinem,non habebitis vitam in vobis. Alij Patres putant Cristum de spirituali tantùm manducatione loqui. Augustinus exponit etiam de sacramentali, vnde necessari communicat infantes corpore & sanguine Christi. Ad cuius ergo Patris interpretationem remittet nos Asotus? Matt. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Alij per petram intelligunt Petrum ipsum,alij intelligunt Christum, quam igitur interpretationem agnoscemus? Vide quàm probè consulat Asotus saluti nostra quòd abducat nos à Scriptura ad Patres?

Responsio.

Imò consilium hoc venerabilis viri Petri à Soto,longè saluberrimum est: idem enim iam commemorauimus, monuit Vincentius Lyrinensis, idem ante eum quoque Clemens Petri successor,qui cùm lex Dei legitur, illud seruari dicit oportere, ne secundum ingenij propriam intelligentiam legatur, seu doceatur. Sunt enim multa in Scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideo Scripturarum intelligentiam,inquit, oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Hoc fecisse Basilium & Gregorium præcipuos Græcorum Theologos narrat Ruffinus. Qui cùm omnium Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam non ex propria præsumptione,sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebátur: quo & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constat. Nihil itaque noui consulit Petrus à Soto, quando nos ad patres remittit, modò vt illud teneamus quod à Vincentio scriptum est,vt cùm Ecclesia Doctores recipiamus, nō cum Doctoribus Ecclesiæ fidem deferamus. Quare si cuius ex sanctis Doctoribus dogma aliquod est ab Ecclesia reprobatum,sequamur illius iudicium, vt quæ per illam damnata sunt, reijciamus. Negari non potest,quòd Origenes habeat quædam dogmata,quæ quamuis hæreticis visa sunt sacræ Scripturæ cōsentanea,præsertim Arianis,ab Ecclesia tamen sunt explosa. Quàmuis,si Ruffino credimus,dogmata illa falsa non tam Origenis fuerūt, quàm hæreticorum quorundam,qui libros illius corruperunt. Verum est & de Tertulliano, quòd is iam natu grandior incidit in hæresim Montani. Cyprianum etiam errasse manifestum est,quem nihilominùs inter sanctos martyres numeramus. Cæterùm quòd scribis Hieronymum Origenizare,quid ijs verbis tibi velis,non satis assequimur. Nā quòd is fuerit Origenis aliquantò studiosior, quòd eius libros nōnullos in linguam Latinam verterit,quòd in Commentarios etiam suos ex illis pleraque transtulit,clarum est & manifestum. Sed fecerunt idem Hilarius, Victorinus, Ambrosius, cuius penè omnes libri sermonibus Origenis pleni sunt, & alij multi Catholici & Orthodoxi,tā Græci, quàm Latini. Cæterùm si virum sanctum hunc insimulas,quòd fuerit errores Origenis amplexus nihil abs te dici potest à vero magis alienum: cùm vix quisquam alius errores illius vel diligentius annotauerit, vel vehementius fuerit insectatus. Quod non modo libri contra Ruffinum ab eo scripti planum faciunt,verumetiam epistolę testantur,quas de erroribus Origenis ad Pammachium, Ocianum,& Auitum conscripsit. Testantur etiam Theophili & Epiphanij libelli,ab eodem Hieronymo versi, quibus Origenis dogmata damnantur. Sed & illud non minùs falsum est,quòd cum arguere videris digamiæ condemnatę,cùm in eadem illa epistola,quam tu notare visus es, posteaquàm pluribus verbis Geruntiam viduam à secundis nuptijs dehortari conatus est,his tandem verbis vtatur: Quid igitur? Damnamus secunda matrimonia? Minimè,sed prima laudamus. Abijcimus de Ecclesia Digamos? Absit, sed Monogamos ad continentiam prouocamus. In Apologia quoq;, quā pro libris aduersus Iouinianū ad Pammachiū scripsit: Nō damno, inquit, Digamos, imò nec Trigamos, & si dici potest, Octogamos. Habeat cuilibet octauū maritū,& esse desinat prostituta. Nō te pudet vanitatis? Quod de August. scribis, vtinā nō essent grauiores errores vestri,quā quales ij fuerūt,quos ille retractauit,hæretici iure dici non possetis. Cū autē vestri planè sunt hæretici,& omni genere blasphemiæ pleni, vel in hoc saltem vtinā imitaremini virum sanctū, vt illius exemplo de retractandis illis cogitationem aliquando susceperitis. Mirum est autem eum abs te reprehendi, quòd communicat infantes corpore & sanguine Christi,cùm quasi necessario præcepta nos vrgeas, Bibite ex hoc omnes. An infantes quoque baptizati non sunt inter omnes? Itáne solis vobis licere vultis,vt cùm vobis commodum est,ex,omnes,faciatis, non omnes: Ecclesiæ verò potestatem hanc non permittatis? Nos, quòd Augustinus communicat infantes,nō probamus, cū ex Vincentio Lyrinensi didiceremus,cum Ecclesia doctores recipere,non cum Doctoribus Ecclesiæ dogma deferere nos debere. Quanquam non solius hæc Augustini,verùm & Innocentij, Zosimi, Cypriani, Dionysij, ac plurimorum aliorum in Ecclesia primitiua fuerit de communicandis infantibus sententia.

Clem. ad Iacobum fratrem Domini.

Ruffi li. 2. ca. 9 in Ecclesi. histo.

De Origen.

Ruffi. Inuectiua prima cōtr. Hie.

De Tertulliano.

De Cyprian.

De Hieronymo quod non Origenizauerit.

Falsò dicit Brētius, ab Hiero. digamiam condemnari.

De Augustino.

De loco Ioan. 6

Quod quæris de Ioannis loco, responsum accipe: Vtraque sana est interpretatio tam eorũ qui de spirituali, quàm eorum qui de sacramentali manducatione hæc verba volunt intelligi. Siquidem ab Augustino docti sumus, nihil prohibere, quò minùs idem locus in scripturis variè possit intelligi. Miror autem, cur cęteris Patribus hoc tribuas, quod ipsi de spirituali, soli verò Augustino, quòd is de sacramẽtali manducatione hæc verba exposuerit, cùm 1. Origenem. 2. Chrysostomum, & 3. Cyrillum Græcos. 4. Cyprianum autem & 5. Hilarium Latinos ea de sacramentali: Augustinum verò non magis de sacramentali, quàm de spirituali exposuisse legamus. Nam vt locum illum pręteream in libris de Ciuitate Dei, lib. 1. cap. 25. vbi obiter hæc verba Augustinus tractat, certè vbi ex professo Ioannis Euangelium enarrat, de spirituali manducatione hæc verba exponit. Etiamsi sunt alia quædam loca, vbi de sacramentali contra Donatistas, & præcipuè contra Pelagianos scribens, vbi necessariam infantibus Eucharistiam esse censet.

Aug. lib. 3. de doctri. Chri. ca. 26.
1. Ho. 7. in Nu.
2. Hom. 46. in Ioan.
3. Li. 3. ca. 13. & 14. in Ioan. & li. 10. c. 13.
4. in exposit. orat. Domin.
5. Li. 8. de Trin.
Aug. tra. 26. in Ioannem.
Contra Cresconium. li. 1. ca. 25. de verbis Domini serm. 11. & 46.
De peccatorum meritis & remißione. li. 1. ca. 20 & 23.
Hypognosticon. lib. 5.

Neque diuersum tibi respondebimus de loco Matthæi. Poteras autem ibi etiam tertiã interpretationẽ addere, vt petrã esse diceres non solum Christum aut Petrum, verumetiam fidem de Christo, quam confessus est Petrus. Nam super hanc fidem ædificasse Christum Ecclesiam suam, quidam ex patribus interpretantur. Neque verò pugnant hæc inter se: Christus, fides de Christo, Petrus confitens Christum. Quin seiungi rectè non possunt. Certum est & indubitatum, quòd fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Intereà tamen & illud falsum esse nequit, quod ab eodem Paulo scriptum est: Superędificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipsum summo angulari lapide Christo. Quod magis etiam explicatè legimus in Apocalypsi: Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum. Fundamentum Christus, fundamentũ & Apostoli. Fundamentũ fundamentorũ, quod per se soliditatẽ habet, sicut rupes aliqua, super quã ædificiũ cõstruitur, non est aliud, quàm Christus Iesus. Ipse est petra illa, de qua dicitur in Euangelio, quòd domus fundata erat supra firmam petrã. Ipse est summus lapis angularis, in quo omnis ædificatio cõstructa crescit in templũ sanctũ. Sed sunt interim & Apostoli fundamẽta, quę nõ ex se, sed ex illo summo lapide angulari soliditatem habent, sicut lapides qui primò ponuntur supra solidam petram. Inter hæc fundamenta primariũ est Petrus, cui præ cæteris dictũ est: Tu es Petrus, & super hãc petrã, hoc est, te confitentem me ædificabo Ecclesiam meam. Inter alios multos præclarè Leo Pontifex Euangelij locum hunc explicans: Tu es, inquit, Petrus, id est, Cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum, pręter quod nemo potest aliud ponere, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem æternum extruam templum, & Ecclesiæ meæ cœlo inseranda sublimitas, in huius fidei firmitate consurget. Hanc Confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim ista vox vitæ est. Et sicut confessores suos in cœlestia prouehit, ita negatores ad inferna demergit. Vides, quemadmodũ simul hæc tria pulchrè sanctus iste pontifex cõiunxerit, Christum, fidem & Petrum. Absit enim, vt aliud fundamentum ponamus quàm Christum: ipse est caput inuisibile, qui gubernat inuisibiliter: ipse est petra inuisibilis & inuiolabilis, quæ virtute sua continet molem Ecclesiæ. Sed quemadmodum in sacramentis cùm ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibilium sacerdotũ: sic visibilẽ in terris elegit ministrũ, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus: est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est Petra Petrus ipse cõfitens Christũ.

1. Cor. 3.
Ephe. 2.
Apoc. 21.
Matt. 7.
Leo homilia. 3. in anniuersario die assumptionis suæ, et Ho. 2. in natiuita. Apostolo. Petri & Pauli.
Christus, Petrus & fides petra dicuntur, sed nõ eadem ratione.

Nam & hoc procul à nobis absit, vt iuxta commentum tuum esse dicamus ædificatam Ecclesiam super talem Petrum, qui publicè fateretur sibi nõ opus esse fide, sed sicut Petrus à Soto dicit, in quo nõ desideretur publica & legitima professio fidei, qui Christum pro fundamento agnoscat: qui summo illi lapidi angulari innitatur: super talem Petrum ædificatam Ecclesiam credimus. Hic est, per quem à Christo gubernatur Ecclesia, cuius ministerio fit, vt vna fides in ea retineatur. Quod nostris temporibus his clamat etiam res ipsa. Nam vbi discessum est ab hoc Petro Christum confitente, Deum immortalem, quot ibi sectas quàm dissectas? quot schismata? quot hæreses? quam varias & multas blasphemias videre licet & audire? Contra vbicunque terrarum Petrus hic agnoscitur, vbi dictis eius paretur, vbi in doctrina eius acquiescitur, ibi ciuitas vnius labij, ibi multitudinis credentium videtur esse cor vnũ & anima vna. Hoc & vos

Figmentũ Brentij contra Petrum Ecclesiæ Petram exploditur.
A Petro petra discedere quam periculosum.

Brenti,quàmuis inuiti,fateri tamen neceſſe habetis.Nam ſi taceant homines,vel ipſi lapides loquentur.Videmus enim,quid ſit conſequutum,poſteaquàm ab hac petra pars ædificij diuulſa eſt,in quam multas deinde particulas fuerit comminata. Iam ne intelligis,qua ratione Petram vocemus Chriſtum,qua verò Petrum,quamque nihil hæc inter ſe pugnent?Chriſtus petra eſt,quæ virtute ſua molem hanc Eccleſiæ ſuſtinet.Petrus petra eſt,cuius id miniſterio Chriſtus facit.Petrum autem cùm dicimus,publice & legitimè Chriſtum confitentem dicimus:quod niſi faciat,Petrum negamus.

Auguſt. epiſt. 19. ad Hieroni. Brent. Auguſtinum Soto opponit.

Pergit Brentius:Quantò rectius Auguſtinus, qui nos potiùs à Patribus ad ſcripturã, quàm à ſcriptura ad patres ducit?Ego,inquit,fateor charitati tuæ,ſolis eis ſcripturarum libris,qui iam Canonici appellantur ,didici hunc timorem honeremq; deferre , vt nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſsimè credam. Ac ſi aliquid in eis offendero literis,quod videatur cõtrarium veritati,nihi aliud quàm vel mendoſum eſſe codicem,vel interpretem non aſſequutum eſſe,quod dictum eſt, vel me minimè intellexiſſe,non ambigam. Alios autem ita lego , vt quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant,non ideo verũ putem,quia ipſi ita ſenſerunt,ſed quia mihi vel per illos autores Canonicos ,vel probabili ratione, quòd à vero nõ abhorreat, perſuadere potuerunt. Hactenus Auguſtinus. Sed Aſotus maiori prudentia & pietate ornatus, quàm Auguſtinus, non remittit nos à patribus & ſcriptoribus ad ſcripturam , ſed a patribus mortuis ad prælatos viuentes,vt ſi hæſitauerimus in ſcriptura , adeamus patres mortuos:ſi & in ijs aliquid ambigui occurrit,accedamus ad prælatos viuentes.

Reſponſio.

Quàm tu malitioſè rem agis Brenti;Scis quid ſenſerit petrus, & quoniam in eo nihil reprehenſione dignum inuenire potes,fingis eum dicere,quæ nuſquàm ſenſit,vt habere tamen poſſis,quod reprehendas. Quando enim à ſcriptura ſiç ille duxit ad patres , vt maiorem eorum quàm ſcripturarum autoritatem eſſe voluerit ? Scillicet ignorauit is, quod nemo neſcit,etiam ex illis,qui ſacras literas primoribus(quod aiunt) labris deguſtarunt,quid libris,qui vocãtur canonici, quidue Patrum ſcriptis debeamus?Verùm nõ hoc agebatur,an parem cum ijs,quę in libris Canonicis continentur,ſcripta Patrum autoritatem haberent,ſed ſi quid aut non expreſſum,aut parùm dilucidè expreſſum eſſet in ſcripturis,ſi quis occurreret ſcripturæ locus obſcurior, quem aliter vos interpretaremini,qui diſceſsiſtis à nobis,aliter nos qui in Eccleſiæ vnitate permanſimus,quid eo rerum ſtatu faciendum,quòue cõfugiendum eſſet. Hic docet Petrus , quod olim docuit Auguſtinus,qui locum illum enarrans Prophetæ.Recedite, exite inde , & immundum ne tetigeritis:Attendite,inquit:in facta ſanctorum,ne fortè noſtra videatur interptetatio,Quomodo hæc verba intellexerunt Sancti,ſic vtique intelligenda ſunt. Quid autem aliud vult Petrus, quàm vt ſic intelligantur verba ſcripturæ, ſicut ea ſancti Patres intellexerunt? Neque verò ſecùs ipſe fecit , quàm docuit Auguſtinus : Ab Eccleſia docti credimus, quòd ex Adam trahimus originale peccatum , quod per lauacrum regenerationis non ſolùm in maioribus, verùmetiam in paruulis ſoluitur. Quàmuis autem hoc dogma diuinæ legis oraculis adſtruitur , ſecùs ea tamen Iulianus interpretatus eſt , nec dubitauit , quin hoc ſentirent, eis Manichæorum errorem impingere. Quid hic Auguſtinus ? Ad Patres confugit:profert quid ea de re ſenſerint Irenæus, Cyprianus , Rheticius, Olympius , Hilarius , Ambroſius, Gregorius Nazianzenus , Hieronymus,Baſilius. Chryſtomus. Et cùm illud attuliſſet è Salluſtio,quòd omnes iudices ab odio,inimicitia,ira vacuos eſſe decet,paucos dicit inueniri tales potuiſſe : Verùm Ambroſium,inquit,alioſque collegas eius,quos cum eo cõmmemoraui,tales fuiſſe credendum eſt.Etſi tales non fuerunt in ijs cauſis,quas ad ſe delatas , & inter partes cognitas,cùm hic viuerent,ſuo iudicio definierunt,ad hanc tamen cauſam tales erant, quãdo de illa ſententias protulerunt.Nullas nobiſcum vel vobiſcum amicitias prætenderunt,nullas inimicitias exercuerunt,neque nobis neque vobis irati ſunt , neque nos neque vos miſerati ſunt quod inuenerunt in Eccleſia,tenuerunt:quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondum vobiſcum apud iſtos iudices aliquid agebamus , & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos , nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas cõtra vos ſententias recitamus. Nondum vobiſcum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.Dicis,me ſi ſub poteſtate iudicum premerer,non habiturum fuiſſe quod facerem,quò confugerem . Ego planè haberem, quod facerem,haberem quò confugerem: à Pelagianis enim tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocaui , quod & nunc iam facio. Tu ergo reſponde quid facias? dic quò confugias?ego à Pelegianis ad iſtos,tu ab iſtis ad quos? An quia non numerãdas ſed põderandas eſſe cẽſes ſentẽtias , etiam iſtos cæcos dicere audebis? Et vſque adeò permiſcuit ima ſummis longus dies, vſq; adeo tenebræ lux, & lux tenebræ eſſe dicuntur

Auguſt. ho. 18. de verbis Domini. Eſa. 52.

Augu. Patrum autoritatẽ ſuſpicit ac ſequitur

Aug. li. 1 contra Iulianum.

vt videant Celeſtius, Pelagius, Iulianus, & cæci ſint Gregorius, Hilarius, Ambroſius, &c.

Quo ſenſu Aug. ſolis ſcripturis Canonicis indubitatam fidem haberi velit.

Vides quemadmodum non docuerit modò faciendum, verùm & ipſe fecerit Auguſtinus, vt quibus de rebus ambigebatur, de ijs ad Patrum iudicium prouocaret: qui tamẽ etiã in eo ipſo loco, quẽ tu citas, longè aliud quã quod infers tu, ſenſiſſe videtur. Non eñ hoc vult, vt ad Patrũ iudicia ne quis cõfugiat, ad quæ cõfugit & ipſe nõ ſemel: ſed vt primas partes deferendas eſſe ſcripturæ quiſque ſciat: patribus autem tantùm tribuat, quantùm vel ſcripturis, vel aliqua probabili ratione perſuadere poſsint. Non ſcripturarum hic tantùm, verùm & probabilis rationis meminit Auguſt. Fieri autẽ poteſt vt aliud mihi, aliud tibi probabile videatur. Quam igitur aliam probabilem rationem intelligemus, niſi quæ tot ſeculis Eccleſiæ probata atque illius iudicio fuit recepta? Cuius iudicio ſi qua Doctoris alicuius, quamlibet magni, ſententia reiecta fuerit & exploſa, quales pleræque ſunt Origenis, qualis & illa de Monogamia Tertulliani, qualis de rebaptizãdis hęreticis Cypriani, qualis de communicandis infantibus eſt Auguſtini, quàmlibet multis diuinæ legis oraculis nixa ſit, nihilominùs non modò non ſequenda, verumetiam velis eſt (quod aiunt) remisq; fugienda. Sic hoc Augnſtini teſtimoniũ contra te magis, quàm contra nos facere videtur.

Brentius quatenus recipiat Patres.

Tandem Brentius mitior factus, non omninò Patres reijciendos eſſe cenſet: quin conſulendos & audiendos potiùs, non tamen Scripturæ æquandos. Quaſi quiſquam æquandos eos eſſe dixerit. Si quidem, inquit, interpretantur ſcripturam per ſcripturam, & obſcuros locos ſcripturę per manifeſtos & claros, interpretatio eorum amplectenda eſt. Sin autem interpretantur Scripturam contra ſcripturam, & reddunt ſcripturæ locos obſcuriores, refutanda eſt eorum interpretatio. Non enim tanti nobis eſſe debet vlla humana auctoritas, vt præferamus eam diuinæ.

Reſponſio.

Sectarij omnes ſcripturam per ſcripturã ſe interpretari profitentur.

Matt.26.
1.Cor.10.
Ioan.15.
De Sacramentarijs.
Philippum Caluinizare.

Poſtremum hoc libenter tibi concedimus. Sed nec illud negamus, rectè facere, ſi quis per ſcripturam ſcripturam interpretatur. Nolumus autem hoc loco vel de nobis Chriſtianis, vel de vobis Lutheranis quicquã dicere. Ex eorum ſcriptis exẽpla proferemus, quos æquè vos atq; nos pro hæreticis habetis. Quod vos rectè monetis, per ſcripturã eſſe ſcripturã interpretandã, id ſe ſtrenuè facere clamant Sacramentarij, Profert & à nobis & à vobis ſcriptura, Hoc eſt corpus meum: eam interpretantur illi per aliam ſcripturam, Petra erat Chriſtus: & iterum per aliam: Ego ſum vitis. Hac itaque ratione dicunt ſecundum nos ſpeciem, ſecundum vos autem ſubſtantiam panis vocari corpus Chriſti, qua ratione Chriſtus ipſe petra vocatur & vitis. Num in hac interpretatione vos acquieſcitis. Certè ſi qui veſtrum in ijs manent, quæ didicerunt à Luthero (nam Philippo ſunt qui crimini dent, quòd Caluinizet, quodque ſicut in alijs pleriſque, ſic & in hoc à magiſtri ſui placitis diſceſſerit) cæterùm qui conſtanter Lutheri doctrinam tuentur, nunquam acquieſcent, ſed neque nos, qui ducem ſequimur Eccleſiam, quæ columna eſt & firmamentum veritatis. Proferemus & aliud exemplum: Anabaptiſtæ docent, neminem eſſe baptizandum, niſi qui crediderit. Neque deſunt illis diuinæ legis oracula, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Vna fides, vnum baptiſma: præcedit fides, ſequitur baptiſma. Ac ſi quis dubitet, qualis fides, ne putetur eſſe infuſa, per aliam ſcripturam interpretatur, Fides ex auditu. Et iterum, Docete omnes gentes, baptizantes eos. Et quoniam infantes, æquè ſunt idonei, qui doceantur, atque paries aut ſaxum aliquod, negant eos qui non credunt, baptizari debere. Num & in hac interpretatione vos acquieſcitis? Æquè vt nos. Quin itidem vt nos, & à Sacramentarijs & ab Anabaptiſtis ad Patres confugitis, ad Patrum iudicia prouocatis. Lege quæ ſcripſerunt Lutherus, Philippus, Vrbanus Regius, Ioachimus VVeſtphalus, tam contra Sacramentarios, quàm contra Anabaptiſtas, nihil eos magis crepare, quàm Patres, Patres, & Eccleſiæ cõſenſum, inuenies. Et obiectum hoc ſibi fuiſſe ſcribit Ioachimus, eadem ratione ſuos quoque Patrum & Eccleſiæ iudicio damnari. Sed audi, quàm feſtiuè reſpondet: Conſileſcet, inquit, facilè ille clamor, modò velit attendere non quis dicat, ſed quid & quàm verè aliquid dicatur, aut ſecus. Quæ dicta ſunt à me, veritati conſonant, quicquid tandem Papa dicat, definiat, damnet aut probet. Non ideo oportet honeſtæ matronæ ſermonem per ſe verum aſpernari & reijcere, quòd ſcortum ſimilem proferat diſsimili animo, & in diſsimili cauſa. Iniqua fuerit comparatio, ſi bona matrona comparetur cum ſcorto, & boni viri rectè facta computentur cum malè factis viri peruerſi, ſpecie aliqua boni fucatis. Quid conuenit luci cum tenebris? quæ conuentio eſt Chriſti cum Belial? Quid confert, Pſeudolus, ſeruos Chriſti cum Antichriſto? Sic ille in libello, quem inſcripſit aduerſus inſignia mendacia Ioannis à Lasko.

De Anabaptiſt.
Marc.16.
Ephe.4.
Rom.10.
Matt.28.

Sectarij crepant Patres, cum eos cauſæ ſuæ fauere putant.

Ioachimus VVeſtphalus.

Bellum autem reſponſum: Scilicet quod volumus ſanctum eſt. Num autem hæc, & quidem veriſsimè totidem verbis in vos retorqueri non poſſunt: Scilicet quæ dicuntur à

tur à Luthero vel à VVestphalo, veritati consonant, non autem quæ ab Ecclesia dicuntur vniuersa?

Hier. 2. Ezech. 16.

Duo dicta Prophetica in nostros hæreticos bellè quadrant.

Scilicet non vos estis potius illa, de qua dixit Hieremias: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix? De qua & alius Propheta scribit: Fabricata es lupanar tuũ in capite omnis viæ, & diuaricasti crura tua omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas? An non posternunt se in omni colle sublimi & sub omni ligno frondoso, qui posteaquàm semel à sponso Christo se diremerunt? & sponsæ eius Ecclesiæ membra esse desierunt, posteaquàm fidem semel ei datam fefellerunt, subinde mutant ac nutant? ac simul vt viderint collem aliquem sublimen, aut lignum frõdosum, hoc est simul vt quempiam conspexerint, qui scientiæ habet opinionem, quæ inflat, quique verbis ornatis ea quæ praua sunt, edisserere queat, statim illi adherent. Initio sublimis illis visus est collis Martinus Lutherus, & lignum valdè frondosum, illicò sub eo prosternebantur, & verbum eius tanquam Dei verbum adorarunt. Non ita multò post extitit Zuinglius, Visus est & illé collegis magis etiam sublimis: ac mox sub eo quoque prosternebantur, proque Dei verbo, verbum eius receperunt. Tertius fuit sublimis collis Balthasar Pacimontanus. Quartus Suenckfeldius. Quorsum autem attinet omnes enumeranbo recensere? coram quolibet eorum statim se prostrauerunt, & verbum cuiusque tanquam Dei verbum adorauerunt: ita nunc ad hunc, nunc ad illum deflectentes, omni transeunti crura sua diuaricauerunt. Quæ potest esse maior, quæ turpior, quàm sit hæc vestra fornicatio, vel mœchia potius? Sed audi, quid super Ezechielis verba, quæ produximus, dicat Hieronymus? In omnibus, inquit, viarum principijs fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimonijs malè vtitur scripturarum: & dicit, Hæc ait Esaias, hæc dicit Osee, hæc loquutus est Moyses, hæc Daniel. Et pulchrè non in medijs vijs nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio, Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non potest. Et paucis interiectis. Quicquid de Hierusalem diximus, refert ad Ecclesiam animasque credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio & vestiméta, quibus fœditas nostra ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, vel contrarijs fortitudinibus, vel magistris dogmatum peruersorum: quando asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt, vt sumãtur, &c. An his verbis Hieronymus vos graphicè depingere non videtur? ex quibus quis est, qui non facillè perspiciat, quæ sit honesta matrona, quæ contrà sit mulier adultera & impudens meretrix? Hanc nimirum esse vos, apud quos nullus est legitimus thorus, sed vagi sunt concubitus: qui crura vestra diuaricastis omni transeuenti: in qualemcunque libellum incideritis, talem fidem pleriq; profitemini: apud quos nulla constãs confessio, nulli sunt ritus perpetui, sed in annos propè singulos mutantur omnia. Contra, nos honestam illam esse matronam, qui posteaquàm semel fidem nostram Christo despondimus, nunquàm in huius sponsi nostri cubile quenquam alium admisimus, nec vnquàm sponsæ illius Ecclesiæ membra esse desijmus, sed illi fidem inuiolatum seruamus, ad extremum etiam vsque spiritum seruaturi.

Hierony.

Brentius vult audire Ecclesiã, sed ita vt de illius iudicio sibi iudicare liceat

Tandem (vt est fortissima veritas) eius vi superatus Brentius, eò inclinare videtur, vt Ecclesiæ iudicio nõnihil trubuat, verùm ita vt conferre magis velit cum viris modestis & eruditis, quàm quòd se cuiusquam iudicio totum submittat. Vult audire Synodos piorum, sed non sine iudicio suo: hoc est, Si iudicauerit ipse rectũ esse, quod in Synodo piorum decretum erit, ratum sit: si secùs ipse iudicauerit, sit irritum. Illius ergo Synodi iudicium audire vult, cuius ipse iudex esse quet, vt simul & litigatoris & iudicis personam sustineat. Estne hoc iudicio se submittere, & nõ potius dicere, quod Lutherus olim dixit: Nolo iudicium, sed requiro obsequium? Et hunc nos plusquàm barbaricum fastum vestrum Brenti feremus? Deinde quò plures habeat rimas, quibus elabi queat, eá in qua fuerunt aui, proaui nostri, in qua continemur & nos, qui Catholici vocamur, & sumus per Dei gratiã: Ecclesiam esse negat: quin plaustris quibusdam conuitiorum in eam inuehitur: cùm ea tamen non alia sit, quàm ea in qua fuerunt Apostoli, & eorum successores, in qua fuerunt præclara illa lumina, Basilius, Athanasius, Gregorius, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus: quorum nos iudiciũ non defugimus. Hanc igitur Ecclesiam esse negat, sed suam quandam fingit, quæ nõ ex alijs constet, quàm ex electis: itaq; nec videri, nec agnosci possit. Quoniã verò qui sint electi, nemo scire potest præter vnũ Deũ, hos potissimùm iudices dari sibi vult: vt si secùs quid quàm ipsi visum erit, decreuerint, eos vel hoc nõme reijcere possit, quòd electos esse neget. Sed quia propriũ erit caput de Ecclesia, magis opportunũ nobis visum est, cùm ad illud ventum erit, pluribus de eo disserere, nunc autem reliqua persequi.

Lutheri dictũ.

Figmentũ Brentij, Ecclesiam tantum ex electis constare.

Post

Post interiecta plæraque de perspicuitate scripturæ, quę satis, iam diluisse videmur, tandem quærit iterum: Quis erit huius controuersiæ finis: & quod erit vltimum iudicium? Ac respondet ipse sibi: Nos negamus ea esse legitima cōcilia, quæ ex Asoticis Prælatis congregātur. Totidem verbis & nos negamus esse ea legitima concilia, quæ ex vobis Asoticis congregantur. Adfert causam quare conuentus nostrorum non agnoscat pro legitimus Concilijs: Quia canones etiam ipsi describunt ex Apostolo Paulo, quales debeant esse Episcopi, re ipsa autem videmus maximam partem Episcoporum, qui hisce temporibus suprema loca in Ecclesijs occupant, haudquaquàm respondere ijs cōditionibus, quas Paulus & Canones exigunt, non possimus affirmare, quod taliū Prælatorum conuentus sit legitimum Concilium. Si non alios Espicopos dari tibi iudices vis, quam quales describit Paulus, qui sint irreprehensibiles, etiam Petrus Apostolus talis iudex non erit, vt contra eum excipere non posis, Scribit enim Paulus, quòd in faciem illi restiterit, quia repræhensibilis erat. Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et certè si non reperiuntur inter nos, multò minùs inter vos, qui sint irreprehensibiles.

Cur Brētius cōcilia defugiat.
Responsio.
Gal. 2.
Psal. 13.
1. Ioan. 1.

Quærit iterum Quis igitur hanc litem componet? quis hic erit iudex? Vos Asotici contenditis (exempli gratia) de hoc loco scripturæ. Tu es Petrus. &c. Quod ad hunc sciptur æ locum attinet, iam diximus, vtrocunque modo interprete, nihil referre: nos enim Ecclesiam ædificatam esse credimus super Petrum confitentem petram Christum, nec petrum à petra Christo, & ab eius confusione disiungimus. Profert & alium locum scripturæ de poculo cœnæ Dominicę, Bibite ex eo omnes. Vos Asotici per Omnes, intelligitis sacrificulos tantum. Bis crambe, vt est in prouerbio, mors. Cæterùm qua vos auctoritate licere vobis vultis, per Omnes intelligere tātum adultos, & infantes à communione Christi corporis & sanguinis excludere, multò maiore auctoritate licere sibi putat sancta mater Ecclesia, vt per Omnes intelligat sacris tantùm operantes, quibus solis poculum Christus ministrauit, cęteris neque ministrauit, neque ministrari præcepit, nulla vt sint necessitate ex eo bibendi Laici adstricti. Quærit iterum, quis ergo diremet iucdicio suo hanc litem? Ante centum quadraginta annos in Constantiensi, & non ita multis annis post in Basiliensi iam est dirempta.

Alia Brentij obiectio.
Responsio.
De verbis Bibite ex eo omnes.

Rursum quærit, quòd nos in tanto dissidio vertemus? quem tandem iudicem, quod iudicium agnoscemus? Ac tandē aliquādo promit, quod ita diu premebat. Breuissimis, inquit, & perspicuè respondebo: Eū agnoscimus iudicem, quem in symbolo Apostolorum iam inde ab incunabulis, & paterna atq; auita traditione (vt & nos aliquid traditionibus demus) didicimus iudicem viuorum ac mortuorum. Quid autem aliud optarint omnes parricidę, sicarij, venefici, fures, latrones, & quotquot sunt criminis alicuius rei capitalis, quàm vt nullus esset in terris iudex alius pręter eū, quem profitemur è cœlo venturum iudicem viuorum & mortuorum, vt illis interea liceret in quorumuis fortunas & capita liberè grassari? Atqui multis modis vos istis estis sceleratiores, qui nō in corpora, verùm in animas piorum grassamini, ac dum eis pestiferum doctrinæ vestræ virus afflatis, in ima tartara miseras præcipitatis. Sed quorsum tandem res Brentio redijt? de principum officio scribere cùm instituerit, ac proprium eorum munus esse docere, de doctrina religionis iudicare, nunc & eorū & mortalium omniū iudicium excludit, neque putat doctrinæ suæ quenquam idoneum esse iudicem, præter solum Christum, Sed verè dictū est illud, quòd omnis qui malè agit, odit lucem. Si te bonam habere causam Brenti consideres, legitimū Ecclesię iudiciū non defugeres. Quoniā verò ipse tibi conscius es impiæ doctrinæ, sacrilegæq; separationes tuæ: præstabilius tibi videtur, vt sit anarchia quędā inter Christianos: nec sit quisquā, qui vel cognoscat de sacrilegijs vestris, vel conuictos debitis pœnis afficiat, quò sic omnia vobis impunè licere queant.

Brentius ad Deum iudicem prouocat.
Responsio.

Queritur posteà de persequutione Atqui ad eundem modum questi sunt ante mille ducentos annos Gaudentius, Petiliadus, & alij Donatistę. Quod illis responder Augustinus, hoc sibi suisque responsum esse putet Brētius. Quin & nostro seculo querun tur Sacramentarij de vobis, quòd non sustuleritis Papæ tyrannidem, sed potius ad vos pertraxeritis, quodq; pro ligneo Papæ iugo collo excusso, ferreum imposueritis. Reperies has & apud Ioannem Caluinū, & apud Ioannem à Lasko querimonias. Quod vtriq; respondit Ioachimus VVestphalus, sibi quoq; dictū id existimet Brentius. Porrò quod queruntur Sacramentarij de Lutheranis, queruntur idem Seruetiani de Sacramentarijs. Quid factum sit auctore Caluino de Serueto, scimus. Is libellum etiam edidit, quo docet, hæreticos gladio rectè vindicari. Scilicet vobis fas est, in Sacramentarios, Anabaptistas, Seruetianos, & alia huius generis hæreticorum portenta animaduertere,

Iniqua Brentij querela de persequutione.
Etiam hæretici docent hæreticos gladio rectè vindicari.

eis in

eis in terris vestris receptum non dare, deniq; aut exilio mulctare, aut capitis supplicium de illis sumere: Catholicis idem in vos statuere fas non est.

Profert ad extremum è scripturis loca nonnulla, quibus non rarò fecisse Deum ostendit, vt victoria parti meliori concessa, quos approbaret, nõ obscurè quasi prolata sententia declararet. Atqui si ex eo coniecturam facere vis, vtrius partis causa sit melior, nihil est opus longius exempla petere, & ea quæ ante duo vel tria millia annorũ gesta sunt, commemorare.

Vtrius partis, Catholicorũ ne an Lutheranorũ causa sit melior, ex victoria alteri parti concessa, vt vult Brentius, colligi potest.

Recens nos exemplũ proferemus, ex quo vel cæco possit apparere, quod secũdum nos contra vos Deus pronunciauerit, nostramque causam esse miliorem declarauerit. Ante decem hos annos quid factum sit, recens est hominum memoria. Quale fuerit fœdus vestrum Schmalcaldicum, vos Brenti scire meliùs potestis, Erat certè tuendi & armis propagandi Euangelij vestri causa percussum, cuius potentia freti, non dubitastis contra legitimum vestrum Dominum & Imperatorem Carolum eius nominis quintũ, non bellica laude magis, quàm pietate clarum, arma capere, Fuit exercitus vester, & numero lectissimorũ militũ, & omnibus rebus bello necessarijs instructissimus: Fuit æneatum machinorum tanta vis, vt cœlum impleri mugitibus videretur. Tanta fuit opinio rei benè gerendæ, tam nihil deerat ad victoriam consequendam, vt eam certa spe iam deuorasse videremini. Quoties perlatus est ad nos rumor, pientissimum Cæsarem, fusum, fugatum, & castis exutum esse? Sed fuit is tam verus, quam verum est Euangelium vestrũ. Erat ex altera parte Dominus & Imperator vester, quod ad robur militum & ad victorię spem hominum opinione consequendam attinet, nulla re cum exercitu vestro conferendus, cũ essent illius copię perexiguæ, cumque magna ex parte totius Imperij ferè præsidiis esset destitutus, ita vt si quis ex apparatu bellico vtriusque partis iudicium de belli euentu facere vellet, fieri nulla ratione posse putaret, quin ex eo victus Imperator discederet. Visum est vobis, vos Christi causam agere, nam sub huius obtentu bellum contra Dominum & Imperatorem vestrum suscepistis.

Euidens Dei iudicum in Germanos hæreticos.

Visum est & Imperatori Christianissimo, quòd Christi causam contra infestissimos Christi hostes propugnandã suscepisset. Sedit pro tribunali Deus: vtra pars causam suã ageret, quasi lata sententia pronunciauit, piẽtissimũ Imperatorem Euangelij sui propugnatorem esse declarauit, eique victoriam incruentam concessit. Fugistis Brenti nemine persequente. Cumq; postea bellum iterum instaurassetis, alterum contra vos sententiam pronunciauit Christus, cuius minister Imperator ingentẽ exercitũ vestrum, quamuis Albis fluuius esset interiectus, ductu tamẽ Angeli, vado reperto, perexigua manu vicit, fugit, fugauit, quin & ipsos belli Duces in potestatem suã redegit. Vides Brenti, quàm apertè indicauerit Deus, vos cuiusuis potiùs, quàm suã causam agere? Ac minister quidem eius inuictissimus Imperator, vt est natura propensus magis ad misericordiam, quàm ad seueritatem implicatus, editis cõpluribus clementiæ, lenitatis, moderationis exẽplis, victoriæ laudem, quam Dei beneficio fuerat consequutus, multò reddidit illustriorẽ. Cæterùm multò maiores ipsi grauioresque de vobis inuicem pœnas sumpsistis Deo suam iniuriam apertè vindicante,

Seditio & cædes rusticorum in Germania.

Nónne statim initio nascentis Euangelij vestri, rusticorum contra Dominos fuit seditio concitata, cui libellos vestros occasionem dedisse certius est, quàm vt negare possitis? Quibus ibi cladibus Deus Germaniam non afflixit? Quin & post insignem illam Imperatioris Christianissimi victoriam, cùm perexiguo tempore cessatum ab armis fuisset, quandoquidem clementer ab illo castigati, nulla tamen resipiscentiæ signa dedistis, nónne Deus apertiora contra vos tulit iudicia?

Esa. 19.

Nónne concurrere fecit Ægyptios contra Ægyptios? nónne pugnauit vir contra fratrem suum, & contra amicum suum? Nónne sic vos ipsi mutuis vulneribus concidistis, sic ipsi cædibus inuicem confecistis, tantis patriã ipsi vestram infortunijs mactastis, vt si quamlibet eam truculentus hostis grandi cum exercitu peruasisset, vix vobis maiores calamitatis inferre potuisset? Potuitne Deus manifestiora iudicia proferre, quibus causam vestram damnaret, quàm quæ vobis per tot annos tam grauiter affligendis protulisse videtur?

Hier. 5. Zach. 3. Ezech. 18.

Germania propter sectas tot modis afflicta non resipiscit.

Sed accidit vobis illud, quod à Propheta scriptũ est: Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerũt accipere disciplinam. Indurauerũt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Clamat Dominus, reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos: reuertimini & viuite. Plagis etiam vos ad reuertendum impellit, vos nihilominus mori mauultis in peccatis vestris, quàm eò vnde vos per nefariam diuisionem præcidistis, reuerti. Quę vestra cæcitas, cordisque duritia, pœna & ipsa est impiæ vestræ & conscelleratę ab Ecclesia Dei separationis: manentque vos, nisi resipueritis, multo pœnæ grauiores, Siquidem quàm crudelis, quàmque potens hostis ceruicibus vestris immineat, non ignoratis: qui quos nunc populos acerbissimo seruitutis iugo premit, eos ex magna parte non priùs potestati suæ subiecit, quàm ipsi se à Christi corpore vna,

sancta

sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsos, in Satanæ potestatem tradidissent. Quorum si vos exitus per horrescitis, in eorum quę fecerunt imitatione perstare nolite. Habes iam Brenti, quod sententijs promulgatis iudex ille viuorum & mortuorum causam vestram apertè damnauerit: quarum etsi iam ex parte facta est exequutio, tamen præ ijs quæ vobis adhuc impendent malis, perexigua sunt ea, quibus iam estis mulctati. Sed quę vobis imminent, effugere tamen adhuc ea liceret, si possetis animo vestro imperare, vt vnde dicessistis, ad Christum & ad corpus eius vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam rediretis, ac vno ore atque animo Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi nobiscum glorificaretis. Quam vt vobis Deus mentem inspiret, diuinam illius misericordiam implorare nunquàm intermitto.

Ecclesiæ desertoribus Turca imminet.

Hactenus refutata sunt per nos argumenta Brentij, quibus demonstrare conatus est, quòd nihil sit in scripturis obscuritatis, quòd ea sic omnia continent ad salutem necessaria, nihil vt vel recipi vel credi præter eas oporteat: Quòd si quid reperiatur illis controuersum, nec ad eorum Patrum, qui decesserunt ex hac vita, nec ad eorum qui successerũt illis, iudicium prouocari debeat. Ac esse quidem in scripturis obscura plæraque, præterquàm quòd satis id à nobis copiosè demonstratum est in ipso propè capitis huius exordio, clamat hoc etiam res ipsa. Restat igitur, vt de posterioribus duobus, quæ praxis Ecclesię Catholicę, quid contra semper fuerit ab hæreticis obseruatum, paucis nunc disseramus, quò sic cognoscere posis pientiss. Rex, cui potissimum labor hic noster desudat, vtra sit honestæ matronæ, hoc est, eius in qua nati vel renati sumus potius Ecclesię piorum: vtra verò sit vox mulieris adulteræ, hoc est, eius quæ à viro suo Christo diuertit, quę se à corpore eius præcidit, Ecclesiæ malignantium. Pertinebit autem hoc plurimùm ad cognoscendum vtra vera sit Ecclesia, si linguam vtriusq; cognitam habueris. Quamobrem quod in fine præcedentis capitis fecimus, faciemus hic quoque, & ex actis 4. Conciliorum Oecumenicorum, quæ nec ipse Brentius improbare videtur, quæ fuerit Patrum catholicorum, quæ verò vox hæreticorum, breuibus ostendemus.

Repetitio prædictorum cũ transitione.

In primo concilio, quod est habitum Nicæę, quid Arrius, qui fuit in eo condẽnatus, qui post eũ loquuti fuerint sectatores eius, iam non vno loco demonstrauimus, productis Athanasij, Hilarij, Augustini, Theodoriti, & aliorum quorundam testimonijs, quæ nunc repetere nihil est necesse. Vocem homousion propterea recipere noluerunt Arriani, quòd in scripturis ea non inueniretur, extra quas recipi nihil debere contendebant: eandem illã cantilenã cantantes, quã nunc occinunt nobis Lutherani: Sine causa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Cõtra Catholici, ad Patres confugiebãt, ac Patrum iudicia prouocabãt, qui priusquàm natus esse Arrius, & ij qui cum illo tum contendebant, qua de re controuertebatur, iam sententias tulerãt. Quamobrem ex illorum sententia pronunciatum est, frustrà reclamantibus Arrianis, rectè Patri filium homousion appellari. Habes hic quæ fuerit vox honestę matronæ, quæ mulieris adulteræ, cuius vocem nunc semen etiam illius audis proferre, dum præter scripturas nihil recepi debere contendit: patrum verò iudicia traditionesque respuit.

Quæ praxis Catholicorũ, quæ item hæreticorũ in primo Cõcilio.

In secundo Concilio, quod est habitum Constantinopoli, quid fecerit Imperator Theodosius ex Nectarij suggestione, scribit in historia sua Socrates. Accitis enim hæresiarchis percontatus est illos, an aliquam eorum Doctorum rationem haberent, qui præcesserunt ipsorum hæresim. Illi cùm quorsum iret Imperator, nescirent, non alio loco quàm quo suos præceptores, eos habere se responderunt. Cùm autem iterum quæreret, num eos tanquam fide dignos Christiani dogmatis testes recipere vellent, tum illi primum olfecerunt, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio, cumque aliter alij erga veterum libros essent animati ortum est inter eos dissidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Et hic vides pientissime Rex, quòd illius quoque temporis hæretici non aliter, quàm nostri nunc, deferre Patrum auctoritati recusabant. Fuit autem in illo quoq; concilio Macedonius condemnatus, qui propterea Deum esse Spiritumsanctum negabat, quòd scripturæ nomen hoc illi nõ tribuerent. Quid ad hæc Gregorius ille Nazianzenus, non sine causa Theologus à Gręcis appellatus, qui maxima pars fuit illius Concilij, quem etiam auctorem esse volunt symboli, quod cantatur in Ecclesia? Quòd Spiritussanctus in scripturis apertè nominari Deus non legatur, visus est inficias non ire: cæterùm vt hac in parte subleuaret imperitos, quemadmodũ rebus & nominibus vtatur scriptura, paucis edisserit. Rerum, inquit, aliæ cùm non sint, dicuntur tamen: aliæ cùm sint, non dicuntur: aliæ neque sunt neque dicuntur: aliæ & sunt, & dicuntur. Primi generis exemplum ponit, quòd scriptura dicit Deum dormire, & vigilare, & irasci, &c. cùm tamen nihil eorum sit in Deo, sed pro nostro captu nomina ad res diuinas traducim⁹: Secũdi, quòd vocam⁹ Deũ ingenitũ: quod in scripturis nõ reperitur, sed è

De secundo Concilio.

Hist. Tri. lib. 5. cap. 10.

Naz. li. 5. Theologiæ.

ſcripturis tamen colligitur: Tertij, Deum eſſe malum aut mali auctorem: hoc nec eſt nec dicitur. Quarti, Deum eſſe, hominem eſſe, angelũ eſſe: hæc & ſunt & dicuntur. Secundi generis vult eſſe, quod Spiritumſanctum Deũ eſſe dicimus: quod quamuis iiſdem verbis in ſcripturis non reperiatur, è ſcripturis tamen colligitur. Sic & Cyrillus ex illo ſcripturæ loco, Ego ſum qui ſum, colligit Filium eſſe conſubſtantialem Patri, quamuis nomen ipſum in ſcripturis nuſquàm reperiatur. Sic & nos ex pleriſq; ſcripturæ locis inuocandos eſſe Sanctos, orandum pro defunctis, eſſe purgatorium, colligimus, etiam ſi non omnia iiſdem verbis in libris Canonicis ſcripta reperiantur. Vides & hic Sereniſsi. Rex, quòd illo quoq; tẽpore Macedonius cum alijs hæreticis recipiendum eſſe negauit, quod nominatim in ſcripturis expreſſum non eſſet, nec in Patrum teſtimonijs acquieſcẽdum eſſe putauit. Sed alia fuit vox honeſtæ matronæ, quàm illius mulieris adulteræ, facilè vt cognoſcere licet, vtrius ij ſemen ſint, qui eaſdem nunc illas voces edunt, quas tunc Arrius & Macedonius edebant, qui tamen ſuis illis clamoribus nihil profecerunt. Nam ſicut ſcribit Photius, Spiritumſanctum tãquàm eiuſdem naturæ & eſſentiæ ſimul cũ Patre & Filio adorandum & conglorificandum, ex Patrum Theologorumq; doctrina, qui fuerant in Synodo Conſtantinopolitana congregati Epiſcopi declarauerunt.

Cyrillus lib. 1. dialogorum de Trinit. Vt olim, ſic hodie Catholici docent quædam nõ expreſſa Scripturis In epiſtola ad Michaelem Bulgariæ Principem de ſeptem Oecumenicis cõcilijs.

De tertio Concilio.

Tertium Concilium habitum eſt Epheſi. Ibi cõdemnatus eſt Neſtorius, quòd vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum auſus eſt in duas ſecare atque diuidere perſonas, alium nudum hominem, alium Deum tantùm eſſe dicens: quam etiam ob cauſam voluit Mariam virginem Chriſtiparam: quòd nudum Chriſtum peperiſſet, non autem Deiparam vocari, ne Deum quoq; peperiſſe crederetur. Quæ nunc hæreſis pientiſsime Rex, in tuo quoq; regno reuixiſſe, paulumq; pullulare videtur, in quo nõ deſunt, quibus abominatiò quædã eſt, Mariã virginem Dei matrẽ appellare. Quid autem aliud illo tempore Neſtorius, quàm ſcripturas crepabat? cõtra quas venire quiritabatur, cùm ſemel & iterum Ieſu matrem vocari Mariam in Euangelio legatur, Dei verò matrem nominari, nuſquam in ſcripturis reperiatur? Quid autem ad hæc ſanctiſsimus ille Cyrillus? Hãc nobis, inquit, fidem diuini tradere diſcipuli, & licet nullam fecerint dictionis huius mentionem, ita tamen ſentire à ſanctis Patribus edocti ſumus. Confitetur is nuſquam ſcriptum eſſe, ſed quia ſic Patres docuerunt, ideo monet amplectendum. Sed audi quæ ſcripſit de hoc concilio Vincentius Lyrinenſis, triennio poſtquàm habitum fuiſſet. Cùm, inquit, de ſanciendis fidei regulis diſceptaretur, vniuerſis Sacerdotibus, qui illo ducenti ferè numero conuenerant, hoc Catholiciſsimum, fideliſsimum atque optimum factu viſum eſt, vt in medium ſanctorum patrum ſententiæ proferrentur: vt ex eorum conſenſu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanę nouitatis blaſphemia condemnaretur. Deinde patribus recenſitis, quorum ſententiæ tum prolatæ fuerunt: Hi ſunt, inquit, omnes apud Epheſum ſacrato Decalogi numero magiſtri, conſiliarij, teſtes, iudiceſque producti: quorum beata illa Synodus doctrinam tenens, conſilium ſequens, credens teſtimonio, obediens iudicio, abſque odio, pręſumptione & gratia, de fidei regulis pronunciauit. Ac paucis interiectis: Admirati ſumus, quanta fuerit illius Concilij humilitas & ſanctitas, qui cùm eſſent tot numero, tantæ eruditionis tantæque doctrinæ, nihil tamen nouarent, nihil pręſumerent, nihil ſibi penitùs arrogarent, ſed omnimodis præcauerent, ne aliquid poſteris traderent, quod ipſi à patribus non accepiſſent, & non ſolùm in præſenti rem benè diſponerent, verùm etiã pòſt futuris exempla præberẽt, vt & ipſi ſcilicet ſacratæ vetuſtatis dogmata colerent, prophanæ verò nouitatis adinuenta damnarent. Inuecti ſumus etiam in Neſtorij ſceleratam præſumptionem, quòd ſacram ſcripturam ſe primùm & ſolum intelligere, & omnes eos ignoraſſe iactaret, quicunque ante ſe magiſterij munere præditi diuina eloquia tractauiſſent, vniuerſos ſcilicet ſacerdotes, vniuerſos confeſſores & martyres, quorum alij Dei legem explanaſſent, alij verò explanantibus conſenſiſſent & credidiſſent, totam poſtremò nunc errare, & ſemper erraſſe aſſeueraret Eccleſiam, quæ, vt ipſi videbatur, ignaros erroneoſque Doctores & ſequuta eſſet, & ſequeretur. Quid autem de Neſtorio dixit Vincentius, quod nõ totidem verbis veriſimilè dici poſsit de Martino Luthero, deque Ioanne Brentio? Vides pientiſsime Rex, quę fuerit in hoc quoque Concilio vox honeſtæ matronę, quæ verò mulieris adulteræ? Defugiebat hæc Patrum auctoritatem, illa contra ſuos parentes libenter agnoſcebat, ex eorum iudicio pendebat, in eorum placitis acquieſcebat.

Matt. 1. Luc. 2. Ioan 19. Act. 1. Cyril. epi. 1. quarti tomi.

Vince. Lyrin. de Concilio Chalc.

Neſtorij arrogãtia & philautia

Neſtorio tota errat Eccleſia.

De quarto Concilio.

Quartum Concilium habitum eſt Chalcedone. Fuit in eo condemnatus Eutyches, qui duas in Chriſto naturas eſſe negabat: Audi Sereniſsime Rex, quæ tum quoque fuerit vox mulieris adulterę? quærebat Eutyches, in qua ſcriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à ſanctis ſcripturis nõ didici de duabus naturis: ac ſubinde ſe de reb9 eiuſmodi ſolas

las inquirere scripturas vociferabatur, tanquàm sanctorum Patrum doctrinis & expositionibus firmiores. Audi rursus vocem honestæ matronæ: Reuerendissimi Episcopi clamauerunt: Ea quæ sunt Patrum, teneantur. Ac rursus in definitione quam fecerunt: Sequentes igitur sanctos Patres, vnum & ipsum confiteri filium Dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, perfectum ipsum in deitate, & perfectum ipsum in humanitate. Quidam autem ex Episcopis in eodem Concilio congregatis, Eudoxius nomine, præclaram dixit sententiam: Omnis, inquit, qui non consentit expositionibus sanctorum Patrum seipsum alienat ab omni sacerdotali communione, & à Christi præsentia. Nihil dici potuit verius. Quid enim aliud quàm semen adulteræ & fornicariæ se esse declarant qui Patrum placitis non consentiunt? Iudicat hoc etiam Athanasius, cùm dicit: Aequum est, vt benè de Patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam accepimus, nisi volumus nos esse filios adulterinos, declarare. Tales isti se manifestè declarant, qui patrum traditiones respuunt, in eorum præceptis incedere nefas esse putant, & grauissimum illis idololatriæ crimen, impingere non verentur: illis, inquam, quos certò constat, ex quo tempore semel se Christo desponderunt, illi se perpetuò virginem castam exhibuisse, nec vnquam varijs & peregrinis doctrinis abductos, in aliud Euangelium se transferri passos fuisse. Contrà verò isti, qui pietatis omnis obliti, tanti sceleris Patres suos filij degeneres condemnare sunt ausi, quibus cum idolis fornicati non sunt? posteaquàm in Patrum suorum præceptis incedere, & quod illos fuisse dubium non est, esse Christiani desierunt? Facti sunt initio Lutherani, paulò pòst Zuingliani, mox Pickardi, deinde alij Seruetiani, alij Nestoriani, alij Iconomachi, in quot hæreticorũ libellos inciderũt, tot idolorũ se stupris polluerunt, dũ vniuscuiusq; verbũ, tãquàm Dei verbum adorauerũt. Et erit quisquam, qui vocem hanc adulteræ potiùs & fornicariæ esse putauerit audiendam, quæ nihil recipiendum præter scripturas, Patrum expositiones, traditionesque respuendas, & eorum iudicia clamat esse declinanda, quàm honestissimæ matronæ, sanctæ matris nostræ Ecclesiæ, quę nos Deo filios generauit, quę iubet quidem, vt scripturis tantùm tribuamus, quantum si Deum ipsum loquentem audiremus: sed intereà iubet eadem, si quid repertum sit in scripturis ambigui, Patrum vt potiùs & Ecclesię sensum atque consensum sequamur, quàm interpretationi feminis istius adulteræ loci quicquam demus. Deinde iubet, vt istis ipsis scripturis docti, non ea modò quæ per chartam & atramentum, verùm & ea quæ per sermonem nobis tradita sunt, firmiter teneamus. Sicut vnus etiam ex pijs istius honestissimæ matronæ filijs Augustinus contra Cresconium scribens, docuit: Quamuis, inquit, huius rei de scripturis de Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur Veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consultat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. Quàm verò dissimilis est vox huius ab ea, quam prolatam audiuimus à Brentio, qui verè dici potest semen mulieris adulteræ? Si quid in Scripturis canonicis non reperitur, non statim id propterea reicendum esse censet Augustinus, quin potiùs, quandoquidem in ijsdem scripturis Ecclesiæ nobis commendatur auctoritas, cùm ea vocatur à Paulo firmamentum & columna veritatis, cùm à Christo dicitur: Qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus & Publicanus: quid aliud ait Augustinus, quàm scripturarum tenet auctoritatem, quisquis hoc facit, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ? Sensibus hæc imis pientissime Rex, res est non parua, repone. Cùm hoc facit aliquis, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, scripturarum eum tenere Veritatem docet Augustinus. At qui vir? cuius & pietas & doctrina sic spectata cunctis est & probata, vt etiam filij desertores hæretici nostri seculi, nulli ex omnibus Catholicis Doctoribus, quàm huic vni, plus tribuere videantur. Neque verò non verissimè dixit hæc Augustinus. Est enim Ecclesia viuum Euangelium. Nam ea quæ per chartam & atramentum Prophetæ scripserunt & Apostoli, non modò viua voce suis tradit liberis, verumetiam dierum obseruatione, signis, simulachris, habitu, gestu, siue actione sacerdotum, præcipuè sacris operantium, ac vario rituum ac cæremoniarum genere, quasi prę mansum infantium ori cibum inserere cupiens, pijs omnibus quamlibet imperitis inculcare conatur.

Act. 1. Concil. Chalc. & Act. 5

Eudoxij præclara sententia.

Atha. in epist. de Synod. Arimini & Seleuciæ celebratis.

Ecclesiæ desertores ex sectis in sectas ruunt.

Aug. cont. Cresc. lib. 1. cap. 27.

Ecclesia viuum est Euangeliũ.

Sed audi Serenissime Rex, quid in eandem propè sententiam alius ab Oriente, cuius & ipsius pręcipua semper in Ecclesia Dei fuit auctoritas, dixerit. Athanasius is est, qui Alexandrinę Ecclesiæ sedẽ, sicut scribit Cyril. integros quadraginta sex annos cũ decore

Atha. epist. 1. Athanasij laus.

moderatus est, & loquacibus hæreticorum impiorum nugis inexpugnabili quadam & Apostolica prudentia restitit, quasique fragrantissimo quodam vnguento ipsum cœlum scriptis suis exornauit, & ob dogmatum rectitudinem & integritatem, optimum ab omnib' sortitus est testimonium. Hic igitur, cui tale Cyrillus tribuit elogium, in libro de incarnatione Christi, quemadmodum ab eodem Cyrillo citatur, his verbis vtitur: Si quis præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine, vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam vel immutatam, vel passibilem Domini dietatem, vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Obserua quæso diligenter, quid ab hoc sanctissimo viro dicatur: simul expende, num eadem sit Brentij quoque vox, vt ex eo iudiciū facere queas, honestæ ne matronæ, an mulieris adulteræ semen sit Brentius. Certa quædam capita profert Athanasius, quæ si quis ex diuinis scripturis docere sit conatus, eum anathematizati dicit à sancta Catholica Ecclesia. Sed quánam auctoritate, si docet hoc ex diuinis scripturis? Pauli inquit, auctoritate dicentis, Si quis vobis euangelizauerit, & cæter. Res mira: quod Pauli testimonium pro scripturis contra traditiones nostri temporis hæretici producunt, hoc ad confirmandas traditiones adfertur ab Athanasio, vt etiam si quis è scriptu ris contrarium docere conetur ei quod in Patrum Concilijs definitum, per manus ab illis accepimus, non sit audiendus: verùm in eo quod accepimus, nobis potiùs sit permanendum: quamlibet, ille multa proferat in contrarium scripturarum examina. Non vult Athanasius iudicare filios de Patrum decretis, nisi declarare se velint adulterinos: non vult etiam ad normam scripturarum ea exigi, sicut semen istud adulteræ mulieris in hoc libro docuisse audiuisti. Sed etiamsi quis quamlibet multa proferat scripturarum loca, quibus infirmare conetur, quæ tradita nobis à Patribus accepimus, iubet eum iuxta Pauli doctrinam anathematizari, quoniam aliud euangelizat ab eo, quod accepimus. Hic vides, quantum traditioni tribuendum putauerit Athanasius, quam etiam ipsi scripturæ non dubitauit anteferre: scripturæ, inquam, non quomodo à Catholicis, sed quomodo profertur ab hæreticis. Nam quomodo profertur à Catholicis, verbum est Dei, cui absit vt quicquam anteponendum esse putemus: quomodo profertur ab hæreticis, verbum est Diaboli. Nam sicut per membra sua Christus, ita per membra sua loquitur & Diabolus, & sunt vtrisque scripturæ communes, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Omnes hęretici, (inquit Cyrillus) de scriptura diuinitus inspirata sui colligūt erroris occasiones, ea quę à sancto Spiritu rectę dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes. Quæ verba & in septima Synodo proferuntur, & est hæc Cyrilli epist. Synodi quoque Chalcedonensis actis inserta. Quoniá verò proprium ei rei caput dicauit Brentius, quod de traditionibus inscripsit, cui proximum ab hoc locum tribuit, quod nunc est à nobis tractatum de auctoritate scripturarum, agè quò nos Brentius vocat, sequamur, & eius de traditionibus quoque vocem expendamus, vt honestæ ne matronæ sit, an mulieris adulteræ, cognosci queat.

Cyr. ad Reginas de recta fide.

Explicatio verborū Athanasij.

Scriptura quomodo profertur ab hæreticis, verbum est Diaboli

Cyr. epist. 28.

Act. 6.

Act. 1.

LIBRI TERTII FINIS.

LIBER

LIBER QVARTVS DE TRADITIONIBVS.

VI docẽt omni & soli Dei verbo fidẽ deberi, qua Christi fideles vocamur & sumus, hoc est, eã fidẽ cui falsum subesse nõ potest, horũ sentẽtiæ tãtũ abest, vt nos repugnare velimus, vt etiã clara voce pronũciemus, nihil verius, nihil homine Christiano dignius dici posse. Dñs em̃ Deus verax est, quin ipsa potius Veritas, omnis aũt homo mẽdax. Quare soli & omni Dei verbo, qui mentiri nescit & fallere, fidem eam debemus, quæ Catholica vocatur, vt indubitanter verũ esse, nec ei subesse falsi quicquã credamus, quod à Deo, qui Veritas est, proficiscitur. Cæterũ quid sit illud quod vocamus verbũ Dei, diligẽtiùs nobis venit expendendũ. Nã si quis putat hoc tãtũ esse verbũ Dei, quod scriptũ in ijs libris cõtinetur, quos canonicos vocamus, quod nostri tẽporis hæretici nõ iã putare, sed asseuerare videntur, ab eorũ opinione nostra lõgissimè dissidet ratio, nihil vt dici posse credamus, quod magis à veritate sit alienũ. Quis em̃ est, qui nesciat, quod multis ante seculis fuit Dei verbũ, quàm esset vlla scriptura nõ modò sacra, verumetiã, vt quorundã est opinio, profana? Primus qui literis mãdauit Dei verbũ, fuisse Moses creditur, quin eũ primũ literas inuenisse, nec ante ipsum vllũ earũ vsum fuisse, etiam Ethnicorũ testimonio probare conatur Eusebius. Inter Mosen autẽ & primũ hominẽ cõditum, sicut anteà quoq; meminimus, intercesserunt annorũ plus quàm duo millia, ac toto illo tẽpore non fuit alia lex quàm lex naturæ. Nã lex scripta sumpsit exordiũ à Mose, sicut à Christo lex gratiæ. Fuit igitur multis ante seculis Dei verbum, quàm vel natus esset Moses, per quem primum literarum est monumentis consignatum. Quod verbum Dei, siue quod ipse loquutus est ad Adam, Noẽ, Abraham, siue quod sanctis illis Patriarchis inspirauit, sola traditione peruenit ad posteros, & ad Mosen etiam ipsum, præcessitque scripturam traditio plùs quàm 2000. annorum. Lex verò gratiæ non fuit scripta, sed à Christo, viua voce tradita, qui nec eam scribi mandauit, sed prædicari tantùm. Prædicate, inquit, Euangelium: hæc enim est lex gratiæ. Quare si quis tum aliqua de re contendere voluisset, non illi dicebatur: Sic scriptum est, aut, sic legisti: sed quomodo? Siue, inquit Paulus, ego, siue illi sic prædicauimus, et sic credidistis. Tu verò permane in ijs quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Sic visum est Spirituisancto & nobis. Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Sic illi non scripturas, verùm traditiones & consuetudinem allegabant, & in eo pij non grauatim acquiescebant.

Soli verbo Dei credendum, quo modo vere dicatur.
Hier. 10.
Rom. 3.
Psal. 13.
Verbum Dei longius patet quã scriptura Canonica.
Euse. li. 9. ca. 4. & li. 10. cap. 3. præparationis Euangelicæ.
Verbũ Dei non scriptum ad Mosen vsque.
Etiam Euangeliũ traditione constat.
Marc. 16.
1. Cor. 15.
2. Tim. 3.
Act. 15.
1. Cor. 11.

Verbum igitur Dei non sola scriptura, verumetiam traditione continetur, cui si quis fidem non habet, is non omni, sed scripto tantùm Dei verbo fidem habet. At qui verè dici vult & esse Christianus, is sicut soli, ita & omni Dei verbo credere tenetur, siue scriptum id sit, siue traditum. Certè multò maxima pars eorum, qui priscis etiam temporibus illis hæretici feru nt declarati, non propterea sunt hæretici declarati, quòd scripto, sed quod tradito Dei verbo fidem non habuerunt, sicut in proximo superiori capite pluribus demonstrauimus. Eiusdem esse substantiæ cum Patre filium, ex verbo Dei Patres Catholici docuerunt. Negabant id esse scriptum heretici: cõcedebant illis catholici non esse scriptum, sed esse traditum. Vides, quæ res catholicos ab hæreticis discreuerit? illi nõ recipiebant verbum Dei, nisi quod esset scriptum: ij nõ modò scriptum Dei verbum, verùm & traditum recipiendum esse putauerunt. Certè Felix Pontifex, qui centum quinquaginta plùs minùs annis Nicænum Cõcilium præcesit, ad Benignum scribens, Apostolorum esse traditionem scribit, quòd Filius eiusdem sit cum Patre substantiæ. Ad eundem modum, quod Spiritussanctus ęquè sit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius, cùm eiusdem sit cum Patre & Filio substantiæ, demonstrabant ex verbo Dei Catholici. Quærebant, vbi scriptum esset, hæretici. Caholici cùm ijsdem verbis scriptum non possent, verbum Dei traditum proferebant. Id hæretici recipere noluerunt. Sed quorsum attinet reliquos commemorare? Magna ex parte quotquot fuerunt hæretici, solum esse Dei verbum asseuerabant, quòd scripturis contineretur, cui fidem habere Christianum quemlibet oporteret. Contrà Catholici contendebant, & soli & omni Dei verbo, siue scriptum id, siue traditum esset, fidem haberi debere. Ex quo cuiuis perspicuum esse potest, quę sit honestæ matronæ, quæ contra vox adulteræ mulieris & fornicariæ, tum vtrius semen sit Brentius. Qui cùm & ipse non aliud esse Dei verbum recipiendum,

Prisci hæretici credebant verbo Dei scripto, sed non item tradito.
Felex Pontifex.
Brentius verbũ Dei traditum reijcit.

quàm quod his libris continetur, quos Canonicos vocamus, quòd verò per Traditionem accepimus, id eſſe reijciendum doceat, quid aliud ſe, quàm ſemen adulterę mulieris eſſe demonſtrat? Sed audiamus, quibus modis opinionem ſuam tueatur.

Initium obiectionum Brentij cõtra traditiones.

Sumit exordium à cabala Iudęorum, quos in tantam Rabinorum ſuorum ſeruitutem coniectos narrat, vt quicquid illis fabularum quàmuis incredibilium nomine cabalæ, quam receptionem ſiue Traditionẽ interpretatur, obtruditur, neceſſe habeant tanquam cœleſtia oracula excipere & adorare. Itaque tanta premuntur, inquit, tyrannide, vt ſi Rabinus quiſquam dixerit, dextrum eſſe ſiniſtrum, & ſiniſtrum eſſe dextrum, non eſt in miſero vulgo, qui contra dicere audeat. Hanc, inquit, Iudaicam ſeruitutem & tyrannidem ſuſcipiunt hiſce temporibus in Eccleſiam filij Dei inducendam hi, quos à traditionibus dicere poſsis traditionarios, aut ſi breuiori vocabulo delectaris, traditores, &c.

Reſponſio.

Quid autem Brenti, ſi veſtri magis de hac veſtra tyrannide queruntur? Produximus in præfatione libri huius querimoniã Oſiandri, qui ſex & triginta ſcripturarum loca ſe protuliſſe ſcribit, quibus habitare Deum in nobis demonſtrauit, neque tamen fidem habitam eſſe: ſcripſiſſe breuem ſchedam Philippum, qua teſtatus eſt ita ſe rem habere, ſtatim eſſe creditum.

In confeſsionem ſuam magis quã in ſcripturam iurãt VVittẽb.

Quęritur & hoc Oſiander, ſicut ibidem indicauimus, quòd qui vel Theologiæ Doctores, vel artium VVittembergæ magiſtri creantur, iurare coguntur conceptis verbis, non in ſacrę ſcripturæ, verùm in Auguſtanæ Confeſsionis vnanimi conſenſu ſe conſtanter eſſe permanſuros. Coguntur, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare, dum iurant, de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus nihil ſe ſtatuere velle niſi de ſententia Seniorum Confeſsionis Auguſtanæ, etiamſi contrarium dicat ſcriptura. Vides ergo Brenti, veſtros eſſe traditores illos, qui multitudinem imperitam induxerunt in eam ſeruitutem, vt quicquid ipſis tradere viſum fuerit, neceſſe habeant tanquam cœleſtia oracula excipere & adorare, vt ſi vos eorum Rabini, ſi vel tu Brenti, vel Philippus dixerit, dextrum eſſe ſiniſtrum, & ſiniſtrum eſſe dextrum, non ſit in miſero vulgo qui contradicere audeat, cùm iureiurando etiam adſtringantur, quibus docendi munus imponitur, ne contradicant. Magis hæc igitur in veſtros quàm in noſtros tua quadrat oratio: ac tantò minùs ferendi eſtis, quòd veſtra quędam inculcatis auribus noſtris, quæ tot ſeculis Eccleſiæ Dei fuerunt ignota: eaque pro cœleſtibus oraculis haberi, & tãquam Dei verbum adorari vultis: vt quibus perſuaſum eſt vt ab Eccleſiæ gremio ſe ſepararent, eos iam tot deos, quot ſunt nouarum hęreſeon auctores, adorare videamus: dum vnaquæque ſecta ſui Rabini verbum, Dei verbum eſſe contendit.

Tot hodie Dij adorantur, quot Hereſiarchæ.

Iamne intelligis Brenti, quòd vos eſtis, qui ſeruitutem hanc & tyrannidem in Eccleſiam Dei induxiſtis: quódque multò verius hæc de vobis dici poſſunt, quàm de Iudæorum Rabinis, vel Catholicis Epiſcopis?.

Traditiones fundamenta fidei quodam modo dici poſſe.

Neque verò cauſam video, cur Petrum à Soto reprehendas, quod is dixerit, traditiones eſſe certiſsimum fidei fundamentum. Nam ſi quod primo loco ponitur in ædificatione domus, id rectè fundamentum dicitur, conſtat in ædificatione domus Dei viuentis, quę eſt Eccleſia, primas fuiſſe traditiões, & illis ædificatam eſſe Eccleſiam, priuſquam extaret ſcriptura vlla, nihil vt abſurdè loquatur, ſi quis eas fidei fundamentum eſſe dicat. Deinde verò manifeſtum eſt & hoc, quòd labefacto fundamento, quod reliquum eſt operis extructum, ruere neceſſe eſt. An non hoc ipſum accidiſſe videmus labefactatis traditionibus?

Non de ſcripturis, ſed de earũ ſenſu contẽditur

Non potes dicere Brenti, nobis vllam eſſe vobiſcum de ſcripturis controuerſiam, recipimus omnes: tanquàm Dei verbum veneramur & adoramus omnes. Qua de re itaque agitur inter nos? Agitur de eo, quo ſenſu nobis recipiendæ ſint, eóne quem vos adfertis, an eo, quem à Patribus noſtris traditum accepimus? Deinde an ſimul cum ſcripturis traditiones quoque Patrum ſint nobis retinendæ? Scripturæ ſaluæ ſunt apud nos etiam veſtro ipſorum teſtimonio. Iota vnum aut apex vnus ex illis per nos ſublatus aut mutatus non eſt. Nam de veſtris in Germanicam linguam verſionibus, hoc loco mihi ſermo non eſt. Poſteaquàm verò traditiones Patrum reijciendas eſſe putaſtis, tanquàm conuulſo fundamento, quæ ſit, & quanta ruina conſequuta, quàm variæ, quàm multæ, quàm horrendæ ſectæ ex eo natæ ſint, veſtris oculis ipſi videtis. Nihil igitur erratum eſt à Petro, quòd ſuo modo quodam fundamentum fidei traditiones eſſe dixit. Intereà tamen & fidei & domus, quæ ſupra hanc fidem ædificata eſt, aliud fundamentum nõ eſſe, quàm illud, de quo ſcribit Apoſtolus: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, Petrus vnà cum Eccleſia Catholica libenter confitetur.

1.Cor.3.

Quare quęcunque ſunt ædificata ſiue tradito, ſiue ſcripto Dei verbo, non ſuper aliud fundamentum ædificata ſunt, quàm quod à Paulo, quod & à cæteris Apoſtolis fuit poſitum ſuper Chriſtum Ieſum: in cuius gloriam & tradita & ſcripta ſunt omnia. Quò res fiat illuſtrior, exemplum proferemus. E ſcriptura didicim⁹, Ieſum traditum eſſe

propter

propter delicta nostra, resurrexisse propter iustificationem nostram: quorum alterum luctus & mœroris, alterum gaudij est & lætitiæ. Vide quemadmodum hocipsum traditione quadam & cæremonia sit expressum, quò magis memoria tantorum beneficiorum animis fidelium inculcari posset. Quoniam feria sexta passus est Christus, die verò Dominico resurrexit, quò tenaciùs infigi id posset mentibus mortalium, visum est Ecclesię statuendum, vt quo die passus est Christus, abstinentes à cibis delicatioribus, & ieiunio corpus macerantes, passionis illius & mortis beneficium, quasi compatientes illi pro nobis passo, grata quadam recordatione prosequeremur. Contrà verò, quia gauisi sunt Discipuli, cùm Christum vidissent à mortuis resurgentem, quo die factum id est, vt eum ipsi quoque sumeremus hilariorem, & plùs etiam aliquid reficiendo recreandoque corpori tribueremus. Vides quemadmodum & scripturæ & traditionis idē est fundamentum Christus. Et impletur illud, quod ab Apostolo scriptum est: Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et alio loco: Omne quodcunque facitis in verbo & in opere, omnia in gloriam Dei facite. Quòd abstinemus, in gloriam facimus Christi, qui pro nobis passus est: quòd manducamus, in gloriam facimus eiusdem Christi, qui resurrexit propter iustificationem nostram. Fundamentum igitur tam scripturæ quàm traditionis Christus est, quodque per chartam & atramētum scriptura, hoc per cæremonias quasdam & obseruationes docet nos traditio.

Dies Solis & Veneris quomodo nos admonent de Christo idq; ex traditione.

Ioan.20.

1.Cor.10.

Col.3.

Sed quam tandem causam adfert Brentius, quamobrem Petri sententiam de traditionibus refutandam esse putet? Quid, inquit, miseriùs, quid ęrumnosiùs esset Ecclesia filij Dei, quid incertiùs esset salute Ecclesiæ, si fundamentum eius penderet ab Asoticis traditionibus? An non hac via conijceretur Ecclesia in extremam seruitutē ambitiosissimorum Prælatorum, & superstitiosissimorum hypocritarum, qui prætextu Apostolicarum traditionum obtruderent Ecclesię, non solùm vanissimas quasque nugas & ineptias, verumetiam horribiles errores amplectendos? Atqui tale aliquid obtrudi sub Apostolicarum traditionum prætextu negamus: quod cùm tu dicas tantùm, & non doceas, eadem facilitate contemnimus, qua dicitur abs te. Tandem Brentius de quo traditionum genere loquatur, definit. Non loquimur, inquit, nunc de ea traditiōne, qua nobis sacra scriptura, & quæ in ea continentur, à maioribus per manus tradita sunt. Hāc vult esse certam, necessariam, & modis omnibus amplectendam. De hac loqui dicit Irenæum, cùm recenset symbolum Apostolorum & successionem ordinariam. Nam in hoc prodest, inquit, cognitio ordinarię successionis, non vt liceat Episcopis noua dogmata aduersus sacram scripturam fingere, sed vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illam scripturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apostolorum doctrina. Miror Brenti, quomodo sis ausus dicere, quòd de scripturæ traditione loquatur Irenæus in eo loco, quem citauerat Petrus à Soto. Dicerem te librum Irenæi non inspexisse, nisi ex ijs, quæ paulò pòst ex eo adfers, malitia magis quàm errore te peccare cognouissem. Qua de re cùm eò ventum erit, agam pluribus. Certè vel ex illis ipsis verbis, quę citauit Petrus, vbi dicit Irenæus. Quam habent ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem: quandoquidem annunciatam dicit, non scriptam, colligere tibi licuit, quòd non de traditione scripturæ loqueretur, verùm de traditione viua voce facta. Itidem ex ijs quę præcesserunt, habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi Ecclesijs, & successores eorum vsque ad nos: qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab ijs deliratur. Non dixit, nihil tale scripserunt, sed nihil tale docuerunt, neque cognouerunt. Iam verò quando iubet ad successores Episcoporum, & Cathedras Apostolorum recurrere, quam ad rem id iubet? num vt scripturas ibi legant? Quasi verò domi libros habere non possint. Certum est, quòd eo consilio remiserit eos Irenęus ad successores Episcoporum, & ad Cathedras Apostolorum, vt si quid fortasse scripturis canonicis comprehensum non esset, vt si quid obscuritatis haberet aliqua scriptura, vel propter intelligentiæ nostræ tarditatem, vel quòd hæreticorum peruicacitas perplexam redderet quæstionem, doceret non esse ad vnius alicuius oppidi Doctorem siue ministrum recurrendum: quale est, verbi gratia, VVittemberga in Saxonia, Tubinga in Ducatu VVittembergensi, Geneua in finibus Heluetiæ: sed ad Cathedras Apostolorum, vt quem sensum quámue doctrinam per manus ea de re traditam accepissent, per longam Sacerdotum & Episcoporum successionem dubitantibus patefacerent. Sed audiamus adhuc loquentem Irenæum: Quid autem, inquit, si neque Apostoli scripturas reliquissent nobis, nōne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt, quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritū in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes. Quibus si aliquis annunciauerit

Quur Brentius traditiones oppugnet.

Responsio.

Quales traditiones Brentius recipiat.

Responsio de Irenæo quid cōtra Brentiū senserit de traditionibus

Iren.li.3.cap.3.

Quæ nunc Cathedræ Sectariorum.

Idem.li.3.ca.4.

Traditioni credendum etiam sine Scriptura.

ea, quæ ab hæreticis adinuenta sunt proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures, longè longiùs fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium. Sic per illam veterem Apostolorum traditionem, ne in conceptionem quidem mentis admittunt, quodcunque eorum portenti loquium. Potuitne clarioribus verbis indicare, se non de scripturæ, sed de ea, quæ viua voce facta est, traditiōe loqui? Simul ex ijs verbis collige, quòd ipsius etiam seculo, hoc est, centū octoginta annis post Christum natum, nulla fuerit apud plerasq; gentes Euangelij scriptura, sed sola tantùm Apostolorum viua voce facta traditio. Sed de hoc paulò pòst pluribus.

Apud multas gētes fuit Euangelium sine scripto

Quòd autem in hoc modo prodesse dicis ordinariæ successionis cognitionem, vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illam scripturam, in qua contineatur vera prophetarum & Apostolorum doctrina, alium etiam eius vsum fuisse reperies, cùm apud alios sanctos Patres, tum apud hunc ipsum Irenæum. Neque enim de veritate scripturæ, sed de veritate doctrinæ, si qua noua proferebatur, num ad eundem modum, qui Cathedras Apostolorum tenuerunt, inuicem sibi succedentes Episcopi docuerint ordinaria testimonia, perquirebant. Sic in epistola quadā ad Florinum hic idem Irenæus: Hęc dogmata, inquit, Florine, sanam doctrinam non habent, hæc dogmata dissentiunt ab Ecclesia, hęc dogmata tibi, qui ante nos fuerunt Presbyteri, qui & Apostolorum extiterunt discipuli, non tradiderunt. Hic Irenæus non de scripturarum, sed de dogmatis veritate traditionem profert. Sic in Concilio Nicæno, de eo quòd Filius est Patri consubstantialis: in Constantinopolitano de eo, quòd Spiritussanctus æquè sit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius: in Ephesino, quòd Maria virgo rectè vocetur Deipara: in Chalcedonensi, quòd duæ sunt naturæ in Christo: in tertio Constantinopolitano, quòd duæ sint in eo voluntates & operationes in secundo Nicæno, quòd imaginibus rectè vtitur Ecclesia: in eo quod ante centum annos habitum est Florentiæ, quòd Spiritussanctus à Patre Filioque procedat, cùm de rebus ijs in illis Concilijs disceptaretur, quandoquidem solis hæretici scripturis nitebantur, quas iuxta suam voluntatem interpretabantur, visum est faciendum catholicis, vt quæ fuerit ijs de rebus inuicem sibi succedentium sacerdotum & Episcoporum sententia, diligentiùs inquirerent: & quod ordinariæ successionis testimonio tot seculis vnanimiter ab illis traditum esse constabat, id tanquàm Dei verbum reciperent. Cæterùm quòd scribis: Non in hoc prodesse cognitionem ordinariæ successionis, vt liceat noua dogmata aduersus sacram scripturam fingere, verissimum esse confitemur, quin hanc solam causam esse dicimus, cur ordinarię successionis testimonijs tantoperè nitamur, vt si quæ doctrina profertur, vetus an noua sit, cognoscere possimus. Verbi gratia. Docet aliquis absoluta necessitate fieri omnia, profert scripturæ testimonia, quibus adstruere sententiam suam conatur, quærimus num hæc fuerit Apostolorum traditio? Recurrimus ad eorum, qui successerunt illis, veterumq́ue Doctorum testimonia: inuenimus quòd primus eius sententiæ auctor fuerit Simon Magus, ei successerit Marcion, Marcioni, Manichæus, Manicheo, Petrus Adelhardus, Petro Adelhardo Ioannes VVicleff, VVicleffo Dux & antesignanus hæreseos vestræ Lutherus: cōtrà quotquot fuerūt sancti Pōtifices & Sacerdotes, eos contrarium docuisse. A quibus cùm hoc dogma vestrum incredibili quodam cunctorum consensu pridem damnatum esse videamus, audemus pronunciare, quod illi inuicem sibi succedentes Episcopi tot seculis, tam consentienter tradiderunt, id esse verbum Dei: quod verò profertur à vobis, aut à Magistro vestro, verbum esse Diaboli. Deinde, profertis vos iustitiam nescio quam imputatiuam: profertis & fidem quandam specialem, de qua iam antè plura verba fecimus. Scrutamur scripturas, nihil tale in illis inuenimus. Quęrimus deinde diligenter, num apud Patres aliqua eiusmodi doctrina reperiatur, contraria reperimus potiùs omnia. His igitur ordinarijs testimonijs freti, quod ab illis docetur, tanquā Dei verbum recipere: quòd verò profertur à vobis, tanquam Diaboli verbum execrari & anathematizare nihil dubitamus. Adfertis etiam noua quædam vocabula. Nam quod nos pœnitentiam, hoc vos terrores conscientiæ: quod nos Eucharistiæ Sacramentum & sacrificium, hoc vos cœnam vocatis Dominicam. Excutimus Patrum scripta: videmus ijsdem eos nominibus vsos, quibus vtimur nos, vestras verò voces prorsus ignorasse. Nam & si cœnæ Dominicæ mentionem faciunt nonnunquàm, sacrificij tamen apud illos nomen multò est vsitatiùs. Quid igitur? facimus, quod Paulus monet, depositum custodimus, & profanas vocum nouitates deuitamus. Similiter statuimus de reliquis vestris dogmatibus. Negatis vos Missam esse sacrificium, negatis pro defunctis orandum, aut sanctos inuocandos esse, vota monastica cœlibatumq́ue sacerdotum damnatis: Nos priusquàm aliquid de vestra sententia definiamus, quæ sint ijs de rebus ordinariæ successionis testimonia, diligēter indagamus: quibus perscrutatis, inue-

Synodi ex traditione multa constituerunt.

Ad discernenda dogmata prodest cognitio successionis ordinariæ.

Quomodo cōuincendi, qui negāt liberum hominis arbitrium.

Contra iustitiā imputatiuam & fidem specialem.

Sectarij nomen pœnitentiæ & Eucharistiæ mutant.

1.Tim.6.

inuenimus vos noua quædam dogmata, contra scripturam sacram, contra sensum & & consensum Patrum nostrorum fingere. Quamobrē quod à vobis adfertur, tanquam Diaboli verbum repudiamus: quod verò per longā sacerdotū & Episcorum successionem per manus nobis traditum accepimus, id mordicùs tanquàm Dei verbum retinemus. Vides igitur, ad quid nobis profit ordinariæ successionis cognitio? nimirùm ad hoc, vt cognoscamus quæ noua sit, quæ vetus doctrina.

Ostendit iam Brentius, de quibus traditionibus loqui velit de ijs enim loquimur, inquit, quas nonnulli scriptores & alij tribuunt Apostolis, quæ tamen ab Apostolis nō sunt scripto mandatæ. Concedit igitur & Christum fecisse dixisseque multa & Apostolos nonnulla tradidisse & instituisse, quæ ab ipsis non sunt literis comprehensa. Cæterum duo nobis, inquit: hic consideranda veniunt: vnum est, quæ sint illæ Christi aut Apostolorum traditiones, quæ sermone & non scripto posteritati sunt commendatæ. Alterum est, si constiterit, eas traditiones esse Apostolicas, cuius, sint generis aut conditionis, & quo consilio sint traditæ. Videlicet num sint traditæ vel ad tempus tantùm vel ad externam tantùm disciplinam, vel, num sint eius condiones, vt sine ipsarum, obseruatione veram & æternam salutem consequi non posimus. Omninò enim ac diligentissimè cauendum est, ne nobis humanæ ac fictitiæ traditiones pro Apostolicis obtrudantur. Partitio tua Brenti, nobis non displicet: sed nec illud improbamus, quòd ex Paulo mones, cauendum esse, ne fictitiæ traditiones pro Apostolicis nobis obtrudantur, nam hac in parte nos quoq; tecum sentimus, Cæterùm Irenæi testimonium expendamus: Scribit, inquit Irenæus, hæreticis solemne fuisse cùm vrgerentur scripturis, ad traditiones confugere, Cùm è scripturis, inquit, arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarum scripturarum, quasi non rectè habeāt, neque sint ex auctoritate, & quia variæ sint dictæ, & quia non posit ex ijs inueniri veritas ab ijs, qui nesciunt traditionem. Sicut ipse scissus es ab Ecclesia Brenti, sic vnius capituli sententiam scidisti, dum superiora ponis, extrema verò præteris, partim memor, partim subdole corrumpens. Cur enim illud non adiunxisti, quod nō totis octo versibus interiectis sequitur? Cùm autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecceſijs custoditur, prouocamus eos, qui aduersantur traditioni, dicent, se non solùm presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores synceram inuenisse veritatem. Quæ per Deum immortalem est hæc animi tui peruersitas? quæ frontis duritia? quod eum Irenæi locum ad opinionem tuam confirmandam ausus es producere, quo vix aptior alius ad eam infirmandam proferri potuisset? Contra quem enim ibi loquitur Irenæus? Nónne contra turbam vestram Asoticam, quam nullus pictor tam graphicè depingere penicillo suo potuisset, quam ille calamo suo descripsit? Nam cùm duplex ratio sit congrediendi cum hæreticis, aut scripturis, aut traditione, queritur Irenæus, neutra contra eos quicquam profici. Cuius etiam hæc verba sunt. Euenit, inquit, neque scripturis iam neque traditioni consentire eos. Aduersus tales certamen nobis est, ô dilectissime, more serpentum, lubrici vndique fingere conantes. De vobis igitur queritur. Quod si quis proferat contra vos scripturas, verbi gratia, locum aliquē ex epistola. Iacobi aut ex Apocalypsi, aut ex Ecclesiastico, aut ex duobus libris Machabeorum, statim aut excipitis, contra scripturas has, quòd non sint ex auctoritate, quàmlibet nos ordinarijs testimonijs, quod sint ex auctoritate, quodque libros hos tanquam Canonicos iampridem receperit Ecclesia, demonstremus: Aut si nulla datur excipiendi potestas, variè dictum causamini quod scriptum est, & eius alienum quendam sensum adfertis. Si verò traditio vobis obijcitur Apostolica, si Patrum sententia contra vos profertur, non dubitatis vos illis profiteri sapientiores, & cum idolo vestro dicere: Nihil est, quòd quenquam tantillum moueat multitudo, magnitudo, longitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorum: omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt, nisi fortè qui resipuerunt ante supremum vitæ diem. Difficilis est igitur, inquit, ratio vobiscum congrediendi. Nam neq; scripturas recipitis: nisi quas vultis, & quo sensu vultis: neque traditionibus Apostolicis loci quicquā datis. Vbi fuit frons tua Brenti, cùm istud testimonium produceres? quo vides vel maximè tuam sententiam oppugnari. Et certè si quisquam Irenæus fuit is, qui traditionibus plurimum esse tribuendum putaret, quique subinde ad eas prouocaret, quod etiam ex ijs verbis, quæ paulò antè produximus ab Eusebio citata, ex epistola eius ad Florinum, cognoscere cuiuis licet.

Quærit posteà Brentius, quomodo cognoscere liceat, num aliqua traditio sit Apostolica? Num sufficiat nobis auctoritas siue testimoniū vnius & alterius Ecclesiastici scriptoris? Profert, quod Eusebius de Papia scribit, eum fabulosa quædam & peregrina tanquàm ex viua traditione Apostolorum ad se relata, vnde Chiliastæ quoque sunt errorem

Brentij sententia.

Responsio.

Responsio Brentium in citando Irenæo improbum esse.

Nec scripturis nec traditione proficitur contra hæreticos Iren. lib. 3. ca. 2.

Euseb. li. 5. cap. 20. histo. Eccle.

Quæstio Brentij.

Euse. li. 3. cap. 39. hist.

rem suum mutuari scripsisse: cuius exemplo monet, ne temerè traditionibus, quæ Apostolorum & maiorum nomine proponi solent, credamus. Perfacilis est ad id, quod quærit Brentius, responsio. Nam si quid nobis obtruditur Apostolicæ traditionis nomine, quod non modò non est ab Ecclesia receptum, & eius vsu cōprobatum, verùmetiam statim ab initio fuit illi reclamatum, siue Papias id produxerit, siue quicunq; tandem scriptor alius Ecclesiasticus, quantæcunq; sit auctoritatis, pro fabula potius, quàm pro Apostolica traditione habendum est. Cæterùm illa, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur, inquit Augustinus, intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata ac statuta retineri. Nam si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimę insaniæ est. Vides quam regulam dederit August. cognoscendæ traditionis Apostolicæ? hanc sequere & non errabis.

Responsio.

August. epist. 11. cap. 1

Brentij narratio de actis in Concil. Afri. contra Pont. Rom.

Narrat deinceps Brentius, quemadmodum in concilio Africano petunt Legati Rom. Pontificis, vt liceat Episcopis Romam prouocare, & proferunt Canonē Nicæni Concilij, cuius auctoritate exigunt, vt Africanæ Ecclesię subijciantur Romanæ, sed Patres Africani Concilij petunt ab Ecclesia Alexandrina & Constantinopolitana vera exemplaria Canonum Nicæni Concilij, & deprehendunt Rom. Pontificem ambitione excitatum designasse in proferendis Canonibus Nicænis crimen falsi. Quare inuehuntur in eum grauissimè, & arguunt eum apertè mendacij. Vt aliqui, inquiunt, tanquàm à tuæ sanctitatis latere mittantur, nulla inuenimus Patrum Synodo constitutum, quia illud quod pridem per eundum Coepiscopum nostrum tanquàm ex patre Nicæni Concilij exinde transmisistis, in Conciliis verioribus quæ accipiuntur Nicæna, à sancto Cyrillo Coepiscopo nostro Alexandriæ Ecclesiæ, & à venerabili Attico Constantinopolitano Antistite ex autentico missis, quæ etiam ante hoc per Innocentium Presbyterū & Marcellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt venerabilis memoriæ Bonifacio Episcopo prædecessori vestro à nobis transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Exequutores etiam clericos vestros, quibusq; petentibus nolite mittere, ne fumosum typum seculi in Ecclesiam Christi (quę lucem simplicitatis & humilitatis diem videre cupientibus pręfert) videamur inducere. Hoc exemplo monet, cautè iudicandum esse de traditionibus, quæ Apostolorum nomine iactantur.

Responsio de alia Brentij peruersitate in citanda fide historiæ.

Sed quę est hæc animi tui impotentia Brenti? quam ardens odium erga sedem Apostolicam? quanta mentiendi libido? Scribis Patres Africani concilij deprehendisse Romanum Pontificem designasse crimen falsi. Quando autem hoc illi crimen obiecerunt? An quia meminerunt veriorum conciliorum, quæ fuerunt aliunde missa, ideo Pontifici falsi crimen impegerunt? Num quia dico verius habere me exemplar quàm tuum sit: falsi te statim insimulo quasi tu codicem tuum adulteraueris? Videris ex te Patres illos longe tui dissimiles metiri. Sed illi quàmuis certis ex causis appellationes ad illum fieri nollent, quem tamen honorem deberent Romano Pontifici, non ignorauerunt. Itaque non modò quod falso scribitur à te, grauissimè in eum inuecti nō sunt, non modo mendacij non arguerunt, verùmetiam reuerenter ad eum scripserunt. Tota epistola nihil habet in se amarulentiæ, nihil acerbitatis, sed est modestissimè scripta. Cur autem illud quoq; non adiecisti, quod in extremo positum est? Nam cùm negarent se Faustinum in Africa sustinere velle, clausulam illam adiecerunt, probitate ac moderatione tuæ sanctitatis salua. Sic illi sententiam suam Romani Pontificis moderationi subiecisse videntur. Hæc ita dicta sunt à nobis, ac si vera esse concederemus, quæ tum Patres illi scripserunt: simul etiam vt indicaremus, quæ tua sit vanitas & mentiendi voluptas. Quid autem Brenti, si quę Patribus illis veriora visa sunt esse consilia; minùs vera fuerunt, quàm quæ proferebantur à Romano Pontifice? Vis hoc tibi probemus? Quem autem eius rei testem dari tibi vis, qui sit exceptione tua maior? Vt Latini tibi satis faciant metuo, ex Orientalibus aliquem Græcæ linguæ produci voles, si fides illi, per te sit habenda. Difficile est, quod à nobis exigis, vt ex ijs testes proferamus, quos Ecclesię Romanę semper iniquiores fuisse constat. Sed accipimus tamen conditionem, quàmlibet ea dura videatur. Ecce tibi producimus ex Orientalibus testem omni maiorem exceptione Græcæ linguæ Magnum illum Athanasium, qui non solus, sed cum reliquis etiam Ægyptiorum Episcopis ad Marcum Syluestri successorem scribens, queritur Arrianos omnia vastasse, libros etiam vsque ad minimum incendisse, ne iota quidem vno relicto. Precamur, inquit, Pater beatissime, quia non dubitamus apud vos plenaria esse Nicæni Cōcilij exemplaria, vt illa nobis, quæ (sanctę recordationis) prædecessoris vestri Syluestri fuerunt, sub tuta mittatis stipulatione. Nam quod à prædicta Synodo cum Pontifice nostro, id est, Alexādrinę magne ciuitatis Episcopo in

Athanasius de tyrānide Arrianorum in concremandis libris Episcoporum.

Diaco-

Diaconatus interfuimus officio, sub nostræ præsentiæ testimonio per beatos viros Victorem & Vincentium presbyteros, missa sunt prędicto Papæ Syluestro cum adstipulatione subnexa capitula septuaginta. Audis hic Brenti, quòd incensi fuerunt per Arrianos omnes Aegyptiorum Episcoporum libri, ne iota quidem relicto, quorum impietate & fraude factum est, cùm præsertim nec Imperatoris Constantij studium illi deesset, vt paucis pòst annis quàm celebratum esse Nicænum Concilium, de plenarijs eius Cōcilij exemplaribus dubitari cœptum sit, nec vllum integrum esse putaretur præter id, quod Romæ fuit asseruatum: ex quo & Iulius & Innocentius & Leo primus hunc ipsum canonem citant, de quo nunc agitur. Est ne autem verisimile, quòd Iulius Pontifex non plùs quàm viginti pòst annis quàm habitum fuit Nicænum concilium, ausus esset falsum aliquem canonem citare, cùm illo tempore superesse testes non pauci potuerint, quibus eum de crimine falsi conuincere licuisset, quòd Arriani proculdubio facere non prætermisissent? Produxissent autem post hunc etiam Innocentius & Leo Canonem hunc ipsum, si falsi crimen obiectum à quoquam Iulio cognouissent? Sed quos tu semen adulteræ tanti patrati sceleris audes arguere? An non eos Pontifices, quorum sanctitas, honestas, grauitas in toto celebratur orbe Christiano? Patres Africani cōcilij potuerunt vt homines errare, de re præsertim sibi minùs nota: tam sancti verò Pontifices ij, falsi crimen committere nunquàm potuerunt. Misit Cyrillus exempla canonum Patribus Africanis, verùm vnde? ex Alexandria. Atqui magnus Athanasius incensos ibi libros fuisse queritur ab Arrianis. Quod ergo mittere potuit Cyrillus exemplar aliud, quàm quod ab hæreticis fuerat corruptum certis canonibus omissis? Atticus porrò viuenti Ioanni Chrysostomo, cùm is in exilium pulsus fuisset, successerat, qui facilè ferre potuit diminutum esse canonum numerum, eum præcipuè sublatum, quo libera permittebatur ad Romanum Pontificem appellatio, cùm sub idipsum tempus Innocentius Rom. Pont. Chrysostomum perhonorificè suscepisset, deque eo restituendo in sedem suam laborasset. Sed extat Athanasij quoque & Aegyptiorum, Thebaidorum, & Lybiorum Episcoporum in sancta Alexandr. Synodo congregatorum epistola, in qua canō hic ipse Nicæni concilij profertur. Satis ne iam tibi docuisse videmur Brenti, quod lapsi fuerint Patres Africani concilij, cùm esse veriora putarent exemplaria Nicæni concilij, quæ Cyrillus Alexa. & Atticus Constantinopol. miserant, quàm ea quibus Roman. Pontifices nitebantur? Quid autem si ex abundanti docuerimus, etiam Africanos Episcopos errorem posteà suum agnouisse? & qui sub Bonifacio primo suas contra sedem Apostolicam ceruices erexerant, eas sub Bonifacio secundo dimisisse, pœnitentiaque ductos totos se potestati Romani Pontificis subiecisse, prædecessorumque suorum errorem hunc damnasse? Lege quæ scripsit hic ipse Bonifacius secundus ad Eulalium Alexandrinum Episcopum, tum & eam epistolam, quæ sequitur mox Eulalij Carthaginēsi Episcopi ad Bonifacium, ita rem habere comperies. Habes itaque iam satis, vt opinor, demonstratum, non solùm Roman. Pontificum testimonio, quos apud Catholicos omnes magnum semper auctoritatis pondus habuisse constat, verùm & magni illius Athanasij, aliorumq; multorum Orientalium, quin & ipsorum Africanorum Episcoporum quodammodo propria confessione, quòd veriora fuerint, quæ Roma, quàm quæ vel Alexandria, vel Constantinopoli producta sunt actorum. Nicæni Concilij exemplaria.

Alia probatio. Africani Episcopi Rom. Pont. se submiserunt.

Monet iterum Brentius, vt de traditionibus, num sint Apostolicæ, cunctanter iudicemus. Aliquando enim, inquit, proponuntur nobis diuersæ de eadem re traditiones, quarum vna huic, altera illi Apostolo tribuitur. Traditiones de tempore obseruationis Paschæ extant. Et alij quidem affirmant Petrum & Paulum tradidisse Pascha celebrandum esse die Dominico post Lunam decimamquartam: alij autem scribunt, Ioannem Apostolum & Philippum tradidisse Pascha celebrandum esse Luna decimaquarta. De coniugio Sacerdotum aliter se, inquit Stephanus, traditio habet Orientalium Ecclesiarum, aliter huius sanctæ Romanæ Ecclesię. In eiusmodi casu Brenti, quid aliud faciendum est, quàm quod factum esse legimus ab Imperatore Constantino, qui concilium congregari, cuius auctoritate, quę fuit de tempore obseruationis Paschę controuersia, dirempta est? Porrò de coniugio Sacerdotum, audi quid dicat celebris apud Græcos Epiphanius: Reuerà, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum, eos qui à nuptijs, mortua eorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, Sed eum qui se ab vna cōtinuit, vel in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum & Episcopum & Hypodiaconum, maximè vbi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi: Omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros & Diaconos & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta homi-

Obiectio de traditionibus diuersis, & quasi contrarijs.

Responsio.

De coniugio Sacerdotum. Epip. hæresi. 59. li. 2. Thom. 1.

Græci sacerdotes ducunt vxo-

res de facto, non de iure.

num mentem, quæ per tempus elanguit. Sic & hæc Stephani dubitatio iam est sublata. Nam quamuis aliter hac in parte se gerant Orientales, non faciunt hoc tamen iuxta Canonem, qui idem est, si quid Epiphanio credimus, apud Orientales, & Occidentales, sed faciunt pro libidine sua. Verùm ea de re pluribus in Confessione Christiana disseruimus, vbi de impedimentis matrimonij tractauimus, eò lectorem remittimus.

Brentij sententia.

Monet iterùm Brentius: Cùm à scriptore quopiam traditio tãquam Apostolica proponitur, eam non ideo agnoscendam esse, quòd scriptor ille, quantalibet sit sanctitate aut eruditione, affirmat: sed quia doctrina Prophetica & Apostolica, quæ sacris literis continetur, diuinitùs nobis commendata & confirmata est: quamobrem expendendum esse, num ea traditio conueniat cum ijs sacris literis, quæ sunt cœlestibus testimonijs ad nos propagatæ. Nam si cum hac scriptura pugnauerit, dubitari amplius nec potest, nec debet, quin scriptor ille aut alios fallere voluerit, aut ab alijs falsus fuerit, & pro veritate mendacium acceperit. Fieri enim nõ potest, quòd Apostoli Spiritu sancto prę-diti, tradiderint verbis pugnantia cum ijs quæ mandauerunt scriptis. Hoc quin verum sit, non dubitamus, quòd nihil tale verbis tradiderunt Apostoli, quod cum ijs, quæ scriptis tradiderunt, pugnaret. Sed quid si pugnare videbitur hæretico Traditio cum Scriptura, quam Ecclesia tota pulchrè conuenire cum ea censet?

Responsio.

Brentij sententia de iudicandis Apostolorũ traditionibus.

Aggreditur iam tandem ad alteram suæ partitionis partem, Si certò cõstiterit, inquit, traditionẽ esse verè ab Apostolis profectam, proxima cura erit, quo consilio & in quẽ vsum ac finem ab Apostolis, sit instituta. Non possimus autem hoc cognoscere, nisi ex ipsa Apostolorum doctrina, & perpetuo eius doctrinæ, quæ scripto est mandata, consensu, Quare siue dubitemus, siue non dubitemus, de traditione, semper nobis ad sacram scripturam recurrendum est, & ex ea iudicium petendum. Quod excuti vis ab omnibus, quo consilio traditio sit ab Apostolis instituta, nos minimè necessarium ducimus: quin illud magis probamus, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est? Traditio est, nihil quæras ampliùs. Præclarè scriptũ est à Gregorio Pontifice: Vera obediẽtia nec Præpositorũ intentionẽ discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudiciũ maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire, quia hoc tãtùm bonũ putat, si præceptis obediat. Quem sequutus Bernadus quoq;, Imperfecti, inquit, cordis & infirmæ volũtatis indicium est, statuta Seniorum curiosiùs discutere, hærere ad singula, quæ iniunguntur, exigere de quibusq; rationẽ, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vnquàm libenter obedire, nisi cùm audire contigerit, quòd fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata autoritas. Delicata sanè, imò nimis molesta est huiuscemodi obedientia: disputare, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Ac loquuntur quidem hi duo de monasticis institutis: cæterùm si Patris vnis alicuius, qui cæteris pręest in monasterio pręcepta discutere, fas isti non esse putant, quantò minùs fas esse debet, vt eas traditiones curiosius quiuis excutiat, quas Apostolicas esse certò constiterit? Certè decretis Apostolorũ tãquam à Deo profectis parere semper, eorum autem quę decreta sunt, rationem ab illis flagitare semper nõ debemus. Illud verò nobis vel maximè persuasum esse debet quæcunq; lex vel ab Apostolis, vel ab eorũ successoribus lata est, eã respectu charitatis latã esse: nec in ea præscribi quicquã, nisi quantũ charitatis interest, nec aliud esse legis eiusmodi trãsgreßionẽ, quàm charitatis violationẽ. Docet id etiã Bernadus, vbi de monasticis loquitur institutis, quòd ea inuẽta fuerũt, nõ quia aliter viuere nõ liceret, sed quòd ita magis expediret: nec planè ad aliud, quã ad lucrũ & custodiã charitatis. Quamdiu ergo charitati militãt, immobiliter fixa sunt, mutariq; omnino ne ab ipsis quidẽ præpositis sine offẽsa possũt. At si è cõtrario cõtraria aliquãdo charitati visa fuerint, nõ tibi Brenti, dicet Bernardus, neq; tuæ farinæ alicui, sed ijs dũtaxat, quibus hoc posse videre datũ est, & prouidere creditum est nònne iustißimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuere pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel in aliud forte commodius demutentur? Sicut è regione iniquum proculdubiò foret, si statuta pro sola charitate contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixam firmamq; immobilitatem etiã apud Prelatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Si de monasticis institutis rectè visum est Bernado, quòd non ad aliud quàm ad lucrum & custodiã charitatis inuẽta sunt, quãto magis nobis persuasum esse debet, quæ sunt ab Apostolis & eorũ successoribus instituta, itidẽ non ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis esse instituta? Cùm in omnibus ijs quæ decreuerũt, nihil aliud, quàm eam, quæ finis est prę-cepti, charitatem spectauerint: quam solã præcepit Christus, cuius lex nõ est, nisi lex charitatis: ad quam pręcepta referũtur omnia, ita vt si quis dixerit, omnia mandata, siue quę scripta

Responsio.

Chrys. ho. 4. in 2. ad Thessalo.

Gre. lib. 2. in li. Reg. cap. 4.

Bernar. de præcepto & dispensatione.

Quàm reuerenter sentiendum de tradit. Apost.

Idem vbi suprà.

Idẽ scopus scripturæ & traditionum charitas.

1. Thim. 1.

scripta in libris Cononicis, siue quę tradita sunt nobis ab Apostolis & eorũ successoribus, vnũ esse mandatum charitatis à vero nihil aberrauerit. Hoc itaq; cõsilio, in hunc vsum & finẽ institutæ sunt omnes Traditiones, quæ non ab Apostolis modò, verumetiã ab eorũ successoribus profectę sunt, quã denotat Bernardus, ad lucrum & custodiam charitatis: quam etiam ob causam non diutiùs immobiliter fixa sunt, quàm quoad charitati militant: cui simul vt militare desierint, iam nihil impedit, quò minùs vel omittantur, vel intermittãtur, vel in aliud aliquid fortè commodius cũmutentur. Nam quæ pro charitate statuta sunt, ea contra charitatem retineri, prorsus iniquum fuerit. Sed num ideo cuiuis de fęce vulgi iudicare licebit, quando traditiones militant, quando non militant charitati? Tantum abest, vt id vnicuique de plebe liceat, vt ne tibi quidem Brẽti fas id sit, quamlibet cautus & prudẽs esse tibi videaris: verùm ijs tãtùm, inquit Bernardus, quibus id posse videre datum & prouidere creditũ est. Non satis est, si datum alicui sit posse videre, nisi creditũ etiã sit posse prouidere. Quamobrẽ etiam si tu, qui prudẽs es in oculis tuis, posse te videre iudices, quando militet, quando nõ militet charitati traditio, quoniã tamẽ tibi non est creditũ prouidere, nullã habes legitimam potestatem, quæ sint eius generis traditiones cognoscendi, & eas arbitrio tuo vel abrogandi, vel cõmutandi, sed inuitis etiam omnibus portis inferi, penes eos solos potestas hæc est, qui sedẽt in Petri Cathedra, qui cùm semper ad manũ habere queãt viros & prudentia & doctrina singulari præditos, quorũ vtantur consilio, datũ est illis posse videre multorum oculis adiutis, quando deseruiat, aut non deseruiat, charitati traditio, simul posteaquàm ad munus Apostolicũ vocati sunt, creditũ est illis prouidere, quo si traditionẽ aliquam nõ ampliùs charitati seruire iudicauerint, aut eam omitti deinceps, aut intermitti posse decernãt, aut in aliud aliquid cõmodius cõmutent. Absit autẽ, vt penes quemuis de vulgo potestas sit ea de re iudicãdi. Interest enim Reip. vt non modò scriptæ leges, verùm & quæ moribus receptæ, diuturnaque consuetudine sunt approbatæ, non temere mutentur aut corrigantur, nisi eorum, qui cum potestate versantur, auctoritas accesserit.

Quorũ sit de traditionibus iudicare, an seruiãt charitati.

Perstringit posteà Brentius traditiones aliquot, & expendit eas iuxta sacræ scripturæ regulam, vt quid de ipsis sentiendum sit cognoscamus. Non vesci, inquit, nec sanguine, nec suffocato, nec idolothito, traditio est. Et quia ex actis Apostolicis, manifestum est quòd Apostoli ipsi tradiderint hoc Decretum Ecclesijs gentium, non ampliùs de hac traditione quęrendum est, num sit Apostolica, sed quo consilio & quo fine Apostoli eam Ecclesiæ cõmẽdauerint. Quæritur ergo, num Apostoli tradiderint eã hoc consilio, vt imponerent Ecclesiæ perpetuã legem, cuius operum meritis consequerentur homines coram Deo remissionem peccatorum? Nihil certè minùs. Quis autem vnquàm eo consilio traditiones instituit, vt imponeret perpetuam legem, è cuius operum meritis consequerentur homines coram Deo remissionem peccatorum? Iam audiuisti quid ea de re scripserit Bernardus, quo consilio, & quo fine plerasque traditiones institutas esse docuerit, nimirùm ad lucrum & custodiam charitatis: per quam charitatem consequuntur homines coram Deo remissionem peccatorum, sicut à Christo dictùm est: Dimissa sunt illi peccata multa, quoniam dilexit multum. Nam quod ad ipsa opera per se considerata attinet, non puto quòd quemquam reperies, qui doceat, quod meritis eorum remissionem peccatorum aliquis consequi possit. Non est obscurum, quid de ea re scripserit Thomas Aquinas, à quo non dissentit omnis reliqua Theologorum schola. Si consideretur, inquit, opus hominis meritorium, secundum substantiam operis, & quatenùs ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum non est. Cæterùm præclarè dicit Augustinus: Radix nostra est charitas nostra, fructus nostri opera nostra, opus est, vt opera tua de charitate procedant: tunc est radix tua in terra viuentium. Radicem Deus inspicit, non opera. Sunt autem, sicut idem Augustinus docet, duæ radices. Radix omnium bonorum charitas: radix omnium malorum cupiditas. Sicut in charitate nihil vnquã mali, sic in cupiditate nihil vnquã boni poterit inueniri. Istæ duæ radices in duobus agris à duobus plantantur agricolis: vnam in cordibus bonorum plantat Christus, aliam in cordibus malorũ plantat diabolus. Nec de charitatis radice nascitur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Non attendit igitur Deus ad id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur: vtrùm ex cupiditate, an ex charitate facias, solùm id spectandũ esse putat: vsq; eò etiã, vt homicidiũ laudatum, de eo verò qui misericordia ductus abstinuisset à cęde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos cõfecerat, à Domino cõmendatus, ęterni sacerdotij testamentũ accepit. Nõ quod ipsum bonũ per se sit homicidiũ, quod lege prohibitum esse scimus, sed quòd illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas opus quod natura siue substantia sua malum est, fecit esse bonum. Contrà, Saul non occidit Agag Regẽ pinguissimum,

Brentius de traditionibus Apostolicis.
Acto. 15.
Luc. 7.
Thomas cap. 12. quæsti. 114.
Merita nostra non substantia operis, sed vi charitatis nitũtur.
Augu. in Psal. 51.
Idẽ serm. 44. de tempore.
Num. 25.
1. Mach. 2.
Exemplũ Phinees & Saul.
1. Reg. 15.

mum,& optimis gregibus ouium & armentorum,& vestibus,& arietibus, & vniuersis quę pulchra erant,pepercit,nec voluit ea dispergere. At is in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesq; precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit,nihil tamen proficeret,neq; pœnam sibi constitutam euadere posset,non quòd malus esset affectus misericordiæ,sed quod contra Dei præceptum pepercit,deque rebus Amalech concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium,sed charitas, sed zelus:non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia partim laudis, partim

Charitatis opus quale et quātū. Aug.in psa.89.

rerum optimarum Amalech,de quibus prohibuit Deus,nequid concupisceret, qui radicem,non quod foris apparet,inspicit. Vnum est igitur opus charitatis,quo remissionem peccatorum & vitam æternam,consequimur,de qua & illud pręclarè scriptum est ab Augustino,quòd omnia bona opera nostra vnum opus est charitatis. Tūc enim recta sunt opera,cùm ad hunc vnum finem diriguntur. Opus ergo vnum est,in quo sunt omnia,fides quæ per dilectionem operatur. Quem sequutus Thomas de Aquino: Omnium, in-

Gal.5.
Tho.opusculo 4.

quit,humanorum actuum regula,lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus,quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulę coæquantur:sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat:quando verò discordat ab hac regula, nō est bonum nec rectum. Quamobrem nihil contra nos faciunt, quæ scribis, quòd Apostoli docuerunt remissionem è solo Christo per fidem petendam. Nam & nos aliter non docemus: solus enim est Christus,qui peccata nobis remittit:quam remissionem per fidem consequimur,sed non solam, sicut vos docetis: verùm sicut Apostolus docet, fidem quæ per

Gal.5.

charitatem operatur. Si quid igitur operi tribuimus,hactenus tribuimus,quatenus ex fide charitateq; procedit. Tolle fidem in Christum, tolle charitatem ex operibus nostris, condemnare nos possunt,iustificare non possunt. Nihil igitur operum substantiæ tribuimus,sicut è contrario nihil non tribuimus charitati.

Apostoli quam legē sustulerint

Addit Brentius,quòd Apostoli liberauerunt Euangelio suo gentes à iugo legis Mosaicæ,quod productis aliquot Pauli testimonijs probat. Atqui nihil est necesse Pauli auctoritate id comprobare. Nā & hoc libenter cōcedimus,quòd Apostoli liberauerūt gentes à iugo legis Mosaicæ. Non autē liberauerūt ab eo legis iugo, de quo dixit Christus: Iugum enim meū suaue est,& onus meū leue. Est lex vetus,est & lex noua. Ab illius iu-

Matt.11.

go sumus liberati,ab huius nequaquam. Vis autem scire, quod sit inter vtramq; discri-

Veteris & nouæ legis differentia

men? Fuit illa timoris,est hæc amoris. Cohibebat illa manum,cohibet hæc animum. Obseruabatur illa spe præmiorum temporalium,quæ ferè sola tunc promittebantur: obseruatur hæc spe præmiorum æternorum,quę prolixè Christus pollicetur. Quantò minùs autem grauia sunt,quæ ex amore proficiscuntur,& quorum labores ingentibus præmijs pensatos iri certa spes est,tantò suauius est iugum nouæ legis,& onus illius leuius,quàm fuit iugū veteris legis. Quin & in hoc libenter assentimur Brentio, quòd Apostoli non tradiderūt hoc decreto perpetuum legem,cuius opera expient peccatū, sed tantùm præscripserint præsenti suo seculo regulam ad tempus duraturam, donec offendiculum inter gentes & Iudæos tolleretur. Etenim quæ vel ad externum ritum aliquem, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam,quoniam pro personarum,locorum,temporum,causarumq; circunstantia, mutationem aliquando requirūt,non ferè solent eo consilio constitui,vt perpetua sint: nec si charitas id exigat, ea vel intermitti vel omitti fas sit. Docet

Aug.hom.8.in epist.Ioan.

hoc etiam Augustinus, quòd charitatis opera non semper debent permanere, charitas autem semper. Quotquot itaque sunt instituta, quotquot sunt humanæ traditiones, vni charitati militant omnes. Quamobrem quoties hoc illa flagitat, vel intermitti, vel omitti,vel in aliud melius commutari possunt, sed non pro cuiusque tamen libidine.

Euseb. li.12.de præpar. Euangelica.cap.2. Plat.li.1. de legibus.

Meritò commendatur ab Eusebio præclara illa Platonis sententia: Vobis quidem, inquit,si rectè constitutæ sunt leges,vna certè erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recténe an contra se leges habeant,sed vno omnium ore, vnaq; voce,rectè tanquā à Dijs positas cōcedi præcipiat, nec vllo modò aliter pati quicquam à iuuenibus cogitare. Senem autem si quid excogitarit, Principibus & æqualibus nemine iuuenum audiente referre. Vides quàm ille vir prudentissimus Cretensium aut La-

Non est iuuenū, quærere de legū ratione cur latæ sint.

conum legibus religionem adhibendam esse putauerit. Iuuenes ne quærere quidem de illis vult,quo consilio latæ sint:senibus,quos Græci Presbyteros vocant, aliquid concedit tamen,sed quid illud? num vt figant & refigant arbitratu suo? Nihil minùs: verùm vt referant Principibus,vt per quos lex est sancita, per eosdem decernatur (si iustas & graues causas è senib9 aliquis attulerit,quamobrē id rectè fieri posit) vel intermitti vel omitti,vel in aliud aliquid commodius eam cūmutare debere. Id autem fieri vult Plato, nemine iuuenum audiente,quòd hęc ætas affectionibus magis, quàm rationis magisterio guber-

gubernari consueuerit. Quam etiã ob causam Aristoteles, humanæ philosophiæ minus eos idoneos auditores esse cẽset. Quid autẽ dici potuit prudẽtius? quid ad legũ auctoritatem conseruandã, quibus regna stant & Respub. accommodatius? Cõstat autem de nõ scriptis legibus ibi loqui Platonem, quales fuisse Laconum leges dubium non est, quas propterea scripto mandandas esse Lycurgus non putauit, quòd eas multò diutiùs duraturas, longeq; plùs firmitatis habituras esse persuasum haberet, si moribus & institutis quodammodo mentibus hominum essent inscriptæ. Sic ille magis fixum fore credidit, quod per manus traditũ, quàm quod literis esset consignatũ. Nunc tecum Brẽti reputa, si Cretensiũ aut Laconũ leges tãquam ab ipso Deo sancitas haberi Plato voluit, quibus etiam hanc ob causam Rhetrarum nomẽ imposuisse Lycurgus existmatur, si ne mutire quidem aduersus illas permisit: quantum nos honorẽ habere legibus ijs oporteat, quas dubiũ nõ est à Spiritu sancto latas esse, qui Concilijs præsidet, afflatuq; suo fouet ac vegetat Ecclesiã, nec eam in errorẽ vllum labi permittit? Si non vult Plato in legẽ inquiri ab hominibus latam, quãtò minùs fas est in legẽ inquiri à Spiritu sancto latã? Quamobrem nihil dici potuit pernitiosius, quàm quod affirmatur abs te Brenti, cuiuis etiam de fece vulgi fas esse, quo cõsilio, quóue fine lata sit lex, inuestigare, iudicium de illa suũ interponere, ac si quid animo suo non arriserit, statim eam conuellere & labefactare. Quod nunc, proh dolor, quantò quisq; minùs habet intelligentiæ, tãtò maiore facit audacia. Intereà tamẽ presbyteris nefas nõ est, ad eos qui præsunt Ecclesiæ, referre, si quid eiusmodi videatur in aliqua lege, quod mutationis alicuius indigeat. Per quos in vnum congregatos, quæ vel ad ritum, vel ad mores pertinent, pro eo vt præsens rerum status postulat, vel de retinenda, vel de conmutanda illa decerni aliquid rectè potest. Sic & alijs de rebus & de Eucharistiæ Sacramẽto factum esse videmus. Fuit hoc moribus aliquãdo receptũ, vt infantibus daretur Eucharistia, mos hic posteà fuit abrogatus. Catholicis etiam vsum apud veteres fuisse scimus: verùm & hic ritus non alio magis quã charitatis respectu mutatus est. Nã etsi fuerunt aliæ quoq; causæ, nimirùm periculũ effusionis, & ne quid habere cum Nestorianis commune Catholici viderentur: fuit tamen & hæc non postrema, quòd cùm apud plerosq; populos, qui recens ad Christi fidem ante sexcentos & septingentos hos annos conuersi fuerãt, aut nullus, aut rarus admodum esset vini vsus, vt sine difficultate tãtum vini suppeditari vix posset, quantum ad bibendum omnibus ex calice sufficere valeret, ne quid ex eo offendiculi oriretur, si vterentur calice ditiores, non vterentur egeni, visum est à charitate Christiana non alienum, vt ab eo communiter omnes abstinerent, cùm æquè sub vna specie Christus integer sumeretur, atque sub vtraque. Neque tamen interea Christi violata est institutio. Nam quibus id mandatum est, Sacerdotes, quando faciunt hoc, quod in illa nouissima cœna Christus fecit, hoc est, quando conficiunt & offerunt, non aliter sumunt, quàm sicut ipse Christus, qui tum conficiebat & offerebat, sumpsit, & sumendũ illis dedit. Verum nos ad Brentium reuertamur.

Arist. 1. lib. Ethicorum.

Nil pernitiosius quã suum cuique iudicium de legibus permittere.

Presbyteri rectè ad Præpositos suos referũt corrigenda.

De vsu calicis adempto Laicis in cõmunionẽ.

Expendit is tradirionẽ de Paschate: Num Apostolica sit, in dubiũ reuocat, idq; propter eã causam, quòd Asiani qui celebrabãt Pascha decimaquarta Luna, retulerint hãc traditionẽ in Ioannnem Euangelistã & Apostolum: Occidentales, qui celebrabant Pascha die Dominico post quartam decimã Lunam, retulerint eam in Petrũ & Paulũ. Hęc ipsa diuersitatas, inquit, quã scriptores de tẽpore celebrandi Paschatis referunt, suspicionẽ incijt, quod Apostoli nihil tale Ecclesijs tradiderunt. Et Paulus dicit: Ne quis vos iudicet in parte diei festi, aut nouilunij, aut sabbati. Et iterum: Dies obseruatis & menses. Et Socrates: Erat, inquit, Apostolorum institutũ, nõ de diebus festis sancire, sed rectã vitã & pietatem docere. Atqui diuersitas hæc non impedit, quò minùs hæc traditio semper Apostolorũ habita fuerit, vt die Dominico post Lumã decimamquartã Pascha celebraretur: quod & si secus ab Asianis aliquãdo legimus obseruatũ, errore tamẽ id factũ esse scribit Epiphanius, quòd malè dictũ Apostolorũ interpretarẽtur, & per ignorantiã aliter intelligerẽt. Quòd verò profers Pauli verba, quib[9] probare niteris nihil eiusmodi Apolos instituisse, suo quoq; seculo scribunt, 1 Epiphanus, 2 Hieronymus, 3 Ambrosius, 4 Augustinus, 5 Leo Magnus à quibusdam hęreticis ea prolata fuisse, quibus quæ respondent illi, eadam vobis etiam Brenti responsa esse putato. Nam nos vel hanc ob causam in ijs veterum etiam hæreticorum argumentis refutandis longiores esse nolumus, quòd in confusione nostra Christiana satis copiosè sunt hæc à nobis tractata. Iam quòd a Socrate dictum adfers, quòd erat scopus Apostolis non de festis diebus sancire, sed rectam vitam & pietatem docere, hoc verissimum esse confitemur. Nam in omnibus quæ tradiderunt Apostoli, scopum hunc eorum fuisse certum est, vt charitate mentes hominum inflammarent, que sola recta vita est ac pietas. Charitatem, inquam, & Dei & proximi.

Brẽtij sententia de traditione celebrandi Paschatis.

Coloss. 2. Gala. 4.

So. li. 5. cap. 22. histor.

Responsio.

Epiph. hæresi. 90.

1. Hær. 73.

2. In. 2. ca. ad Galat.

3. Epist. 83.

4. Epistol. 119. cap. 7.

5. Serm. 4. de ieiunio sepmi mensis.

Scopus traditionum Apoſtolicarum, præſertim in dierũ feſtorum inſtitutione.

proximi. Charitas erga Deum flagitabat, vt eius beneficiorem, quæ nobis, immenſa præſtitit, memoria nulla apud nos vnquàm obliuione obrueretur. Cùm autem nulla fuerunt illius erga nos beneficia maiora, quàm quod vnigenitum filium ſuum miſit, qui traderetur propter delicta noſtra, reſurgeret autem propter iuſtificationem noſtram, illa conati ſunt animis hominum diligentius inculcare, quò ſic ad eum redamandum vehementis accenderemur, quem nos priorem ſic dilexiſſe cognouiſſemus, vt proprio filio ſuo non parceret, verùm pro nobis omnibus traderet illum: traderet autem ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, & morte turpiſsima condemnandum, qui tamen tertio pòſt die reſurgeret à mortuis, quo ſic nos de noſtra quoque reſurrectione certos redderet. Hæc præ cæteris memoriæ noſtræ tenacius infigi voluerunt. Quare non contenti quartæ & ſextæ ieiunium diemque Dominicum feſtum inſtitiuiſſe, quadrageſimam etiam & ſanctam hebdomadam, quam in luctu & mœrore transfigeremus, deinde verò Paſchatis feſta, quæ ſolenni quadam lætitia celebraremus, nobis obſeruanda tradiderunt. Quorum obſeruatio quid eſt aliud, quàm Euangelij quædam viua explicatio, quam ſi quis abrogandam putat, eadem ratione qua viuum hoc etiam ſcriptum Euangelium abroget, licebit. Hic igitur fuit, Apoſtolorum ſcopus, quo ad charitatem, quam Deo debemus, in animis noſtris excitandam. Fuit & alter ſcopus, vt inter nos quoque mutuam charitatem conſeruaremus, qua ſola maximè alitur amicitia. Eſt autem hoc amicorum proprium, idem velle & idem nolle, gaudere cũ gaudentibus & flere cum flentibus. Volebát igitur Apoſtoli, vt quos in fratres ſibi Chriſtus cooptaſſet, quicunque nomen ab illo ducere, deque illo gloriari cuperent, vt fraternam inter ſe charitatem retinerent, ſimul flerent Chriſti paſsi & mortui, ſimul gauderent Chriſti reſurgentis memoriam celebrantes, & ſicut fidem vnam & eandem haberent, ſic eam ijſdem etiam ritibus & cæremonijs, ijſdem etiam, quo ad eius fieri poſſet, obſeruationibus mentibus fidelium, vt ita dicam, inſcribere conarentur, nec vlla in re inter ſe diſcreparent. Habes iam Brenti, qui fuerit Apoſtolorum ſcopus. Ad quem etiam collimarunt patres in Synodo Nicæna congregati: Quam duabus de cauſis fuiſſe conuocatam ſcribit Athanaſius: Primùm, vt feſtum Paſchatis eodem die celebraretur: deinde vt hæreſis Arriana, quæ ſuppullulauerat, anathemate percuteretur. Vides quantùm eo tempore fuerit exiſtimatum in eo poſitum eſſe vt hæc de tempore celebrandi Paſchatis diſcrepantia tolleretur, vt vniuerſus orbis (ſic enim loquitur Athanaſius) in Concilium propterea coiret, vt eodem die Paſcha celebraretur, & hæc prima congregandę Synodi cauſa fuerit. Nunc audi quibus rationibus adducti fuerint illi ſancti Patres, vt vno eodemque die ſanctiſsimi Paſchatis ferias peragi, & orientis eccleſias, quę à Romana & cæteris occidentis eccleſijs diſſidere viſæ ſunt, eandem cum ijs, à quibus diſsidebant, diẽ obſeruare vellent. Duas enim Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptores commemorant. Primam, quòd minimè fas eſſet, Chriſtianos Iudæorum ſequi conſuetudinem, qui poſteaquàm conſceleratas manus ſuas nefaria Chriſti cæde contaminarunt, tanta ſunt animorum cæcitate percuſsi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neq; quod rectum eſt intelligát. Deinde, quòd graue cumprimis & indecorũ eſſe putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes, vna vocationis noſtræ ſpes, vnus Dominus noſter, vna fides vnũ baptiſma, vnus eſt Deus & pater omniũ, non vno eodemq; tempore anniuerſarium redemptionis noſtræ diem ab omnibus & ſingulis eiuſdem corporis membris celebrari: ſed per eoſdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquieſcere, illos verò corporis afflictionibus macerari: quemadmodum in ſua quadam ad Epiſcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Eccleſias, epiſtola, fuſiùs ab Imperatore Conſtantino, & in eo libro quem aduerſus hæreſes conſcripſit, ab Epiphanio proditũ legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priſcis fuerit, vel obſeruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum, vna, vt ne quid vel cum Iudęis, queadmodum de Paſchate deque ſabbato factum videmus, vel cum gentibus haberet cũmune Chriſtiani: quę cùm ſextum hebdomadæ diem tanquam Veneri ſacrũ, in ludis, epulis, nequitijs cõſumere cõſueuiſſent, viſum eſt Chriſtianis, vt quem illi diem cũprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore luctuq; traducerent, non ſolùm acerbiſsimos cruciatus & mortem Chriſti turpiſsimã, verumetiam peccata quæ cauſam illi dederunt, deflentes. Altera, quòd ſicut à Damaſo Papa ſcriptum, & à Leone magno repetitum legimus non aliter vnus grex & vnus paſtor ſumus, quàm ſi, quod iterum atque iterum monet Apoſtolus, idipſum dicamus omnes, ſi perfecti ſumus in eodem ſenſu, & in eadẽ ſententia, ſi vno atq; eodem tempore, ritus etiam eoſdem obſeruemus. Eundem igitur quem Apoſtoli, ſancti quoque Patres in Synodo

Rom.8.
Matt.20.
Rom.15.
Athan. in Epiſt. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregatis, & in epiſt. ad Epiſcopos in Africa. Ibidem.
Euſeb. lib.3. de vita Conſtanti. Socr. lib.5. cap.22. Solo. li.7. ca.18 & .19. Theo. li.1. cap.10 Ephe.4.
Conſtantinus. Epiph. hæreſi. 70.
Duæ cauſæ priſcis obſeruandi vel mutandi tẽpora.
Dam. epiſ.4. de Chore piſcopis. Leo epiſt.4. cap. 2. 1. Cor.1.

Nicæni

Nicæna congregati, scopum sibi propositum habuerunt, cùm hoc de tempore celebrandi Paschatis decretũ promulgarent, nimirum eam, quæ finis est præcepti.

Brẽtius iterum de traditione Paschatis celebrandi.

Ponamus, inquit Brentius. Apostolos aliquid de tẽpore celebrandi Paschatis quibusdã Ecclesijs tradidisse, manifestũ tamẽ est, quod nõ tradiderint legem neccessariã, sed disciplinam liberrimam, qua Ecclesia tãtisper vteretur, dum vtilitati ipsius seruiret. Paulus enim dicit: Hic quidem iudicat diem ad diem conferens, ille autem idem iudicat de quouis die, &c. Demus autẽ hoc tibi Brẽti non tradisse legem necessariã Apostolos de tẽpore celebrãdi Paschatis: Posteaquàm verò totus orbis in Conciliũ coiuit, quæso te, nũ propterea tanta labore coiuit in locũ vnum, vt postquàm decreuisset aliquid, liberũ esset nihilominùs vnicuique parere si vellet, aut nõ parere? Quorsum autẽ attinebat, vt laudatißimus Imperator ille Constantinus tãto sumptu suo tot sanctos patres ita fatigaret, quorum alij ætate, alij valetudine affecta, alij longißimè fuerunt ab eo loco remoti, in quẽ illis conueniendũ erat: vt sine magna difficultate & molestia sua tam longũ iter perficere plerique nõ possent? quorsum inquã, attinebat tãtos facere sumptus, & ita fatigare sanctos patres illos, si quod tu vis, liberrimã esse nihilominùs disciplinã hanc oportuit? Scilicet, ijs verbis ad illos Imperator vsus est: Decernite Patres aliquid de tempore Paschatis obseruandi, verùm ita, nihil vt hac de re tradatis tanquã necessariũ, sed liberrimã tantùm disciplinã, qua tãtisper vtatur Ecclesia, dum ipsius vtilitati seruiat. Si diceres. Nihil tradatis perpetuo tenẽdũ, colorem tamen haberet aliquẽ oratio tua: sed si hoc vis, vt etiam post decretum factum liberrima sit nihilominùs disciplina, & liceat cuiuis iudicare, quàm diu seruiat vtilitati Ecclesiæ, quid dici potest absurdius? Nos verò nihil dubitamus, quòd etiam Apostoli quã hac de re legem tradiderunt, non tanquã liberrimam disciplinam tradiderint, sed ita necessariò voluerint ab omnibus abseruari, ne pro sua priuata libidine cuiuis eam rescindere liceret. Quòd si quid aliquãdo dubitationis incidisset, eius eximendæ non penes vnum aliquem, quamlibet sibi prudens is videretur, sed penes vniuersam Ecclesiam, aut certè penes eùm qui Petri tenet cathedram, potestatem esse voluerunt. Quorsum autem adducis locum illum Pauli, Alius iudicat diem, &c. Scilicet ignorabant illũ Patres in Synodo Nicæna cõgregati? Denique totus orbis Christianus quis Pauli verborum horum sensus esset, nesciebat, quandoquidem iam inde ab Apostolorum temporibus in occidentis ecclesijs: totis verò mille trecentis annis in toto orbe, quàm longè quamque latè Christiana fides fuit propagata, summa concordia semper ab omnibus Paschatis festum eo die, quem Patres Nicænæ Synodi præscripserũt, ab omnibus Christianis ad hunc vsque diẽ semper fuit celebratum, ac deinceps etiã nunquam aliter celebrabitur vsq; ad mundi finem? Legebatur, ante vos quoque Brenti, Paulus in Ecclesia, legebatur, inquam, & intelligebatur, neque de Christianorum: verùm de Iudæorum obseruationibus hæc Pauli verba sancti Patres nostri sunt interpretati. Nam cùm Iudaicæ fuerint vmbræ venturumque Christũ figurauerint, obseruationes nostrę venisse, iam natum, passum, & mortuũ, tertio die resurrexisse, quadragesmo pòst in cœlum ascẽdisse, decimo pòst hoc est, ab eo quo resurrexit quinquagesimo, Spiritum sanctum misisse, nobis in memoriam reuocant. Quod non scriptum, sed nobis traditum per sanctos Apostolos, quasi viuum Euangeliũ, si sublatum aliquis cupiat, quid is aliud quàm Christum nobis ereptum, & omnem beneficiorum eius memoriam extinctam cupit?

Rom.14.

Responsio.

Apostoli suas traditiones non liberã esse disciplinam voluerunt.

De victore Pontifice.
Euse. lib.5. capit.25.
Socr. lib.5. cap.22.
Nice. li.4. ca.36
Leo epist.64.
Epiph. hæresi.70.

Quod verò scribis, Victorem Romanum Pontificem grauiter à maioribus reprehensum esse, quòd suscepisset eos, qui decimaquarta luna Pascha celebrabant, ex Ecclesia abijciendos: Tradunt hoc auctores Ecclesiasticę historię, non omnibus Episcopis factum hoc eius placuisse, Verùm intereà Leoni quoq; Pontifici Romano, cum de festo Paschatis tractaret, nõ leuiter delinqui visum est, si in principio Sacramẽti veritas et vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Sed & ante eum scriptor celebris Epiphanius tam esse graue iudicauit in hac obseruatione diei Paschatis, à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt nõ dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui luna quartadecima Pascha celebrassent, quos quidem quartadecumanos vocat.

Brentius contra Basilium, Basi. de spiritu sãcto capit.27.
Cap.29.

Excutit nunc censor noster Basilij dictũ de traditionib⁹, quod scriptũ his verbis legimus: Dogmata quę in Ecclesia prędicatur, partim ex cõscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorũ traditone ad nos delata in mysterio recepimus, quæ vtraq; eandẽ ad pietatẽ vim habẽt, et nemo ijs cõtradicit, qui vel saltẽ modicã Ecclesiasticarũ legũ experiẽtiã habet. Et iterũ Apostolicũ arbitror esse, etiã in nõ scriptis traditionib⁹ perseuerare. Quid autẽ in his & quæ sequũtur verbis, nõ piè, non catholicè, non orthodoxè scriptũ est? Et hunc tamẽ audet momus hic verius quàm Aristarchus reprehẽdere? At quẽ virum? Quẽ Theodoritus lumen orbis terrarum, quem Socrates columnam veritatis, quem Grego-

Laus Basilij.
Theod. lib.4. cap.19.

Soc lib. 4. ca. 23 epist. 26. Nazan. in monodia siue oratione funebri, quam habuit de Basilio.

rius ille Theologus à Græcis vocatus, orbis oculũ vocat, neque dubitat cũ veteris & no
ui testamenti Patribus conferre, ac tantas illius fuisse virtutes narrat, nulla vt vis oratio
nis esse tanta queat, quæ pro dignitate eas exprimere poſsit. In hunc talem virum, cu
ius tot seculis in Ecclesia summa semper fuit auctoritas, audet sibi cẽsuram sumere Brẽ
tius. Neque verò non intelligit Peccatum suum: rem esse videt indignã, neque posse no
offendi piorum aures, cùm virum tantum homo ab eius doctrina pietateque longiſsi

Brentius qua arte perstringat Basilium.

mè remotus, reprehẽdere non veretur. Itaque longa quadam vtitur præfatione, qua cri
men à se temeritatis & arrogantiæ repellere conatur. Etsi Basilius, inquit, vir est in ocu
lis nostris magnus, quẽ, & agnoscimus, & veneramur, tam doctrina, quàm pietate insig
nem, & agimus Deo gratias, quòd excitauerit hunc, per quẽ multa & magna sua bene
ficia in Ecclesiã suã cõferret: ac dolemus, quòd neceſsitas cogat nos ab ipsus sentẽtia ha
in parte recedere? Tamen non debet nobis esse fraudi, quòd in seria, & ad salutem no
stram pertinenti, malumus diuinam quàm humanam auctoritatem sequi. Animaduer

Responsio. Basilium vindicans ab insectatione Brentij.

tistine Lector, queadmodum hic altera quidẽ manu caput demulcet, altera verò maxil
lam ferit. Reuereri se dicet insignem doctrina pietateque virum: hactenùs caput demu
cet: Sed in re seria, & ad salutem pertinenti, malle se dicit diuinam quam humanam au
ctoritatem sequi: hic pugno maxillam ferit, Scilicet is fuit Basilius, qui diuinam aucto
ritatem sequutus non est, aduersus hæreticos præsertim scribens in re seria, in re ad sem
piternam salutem pertinenti. An non est diuina auctoritas, quam sequutus est Basilius
cùm post illa verba, quæ producta per te sunt: Arbitror Apostolicum esse, etiam non

1. Theſſ. 2.

scriptis traditionibus inhærere, subiungit: Laudo, inquit, vos, quòd omnia mea memini
stis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones obtinetis, quas accepistis, siue per ser
monem, siue per epistolam. An hæc nõ est diuina auctoritas? Qua fronte igitur hominũ
arrogantiſsime tibi tribuere audes, quòd diuinam auctoritatem, quàm humanam sequi
malis: quasi Basilius quoq; non diuinam sequutus fuerit? Nisi fortè pręterquàm quod

Acto. 12.

vos dicitis, nihil diuinum censeri vultis, vt quàmlibet cum Dei verbo pugnantia lo
quamini, nihilominus acclamari vobis à populo velitis, quemadmodum Herodi quõ
dam acclamatum fuisse legimus, Dei voces non hominis. Verùm sicut illum, sic & vos

Responsio.

aliquando, nisi resipueritis, Angelus Domini percutiet: Adfert iam causam Brentius, qua
fuerit adductus, vt sibi censuram sumeret in Basilium. Nos quidem, inquit, honorifi
centiæ tanti viri libenter parcimus, sicut & hactenùs eius sententiam de Apostolicis tra
ditionibus diſsimulare, & silentio potius obruere, quàm exagitare voluimus: Sed quid
faciamus? Aduersarij nostri propugnatores Pontificiæ superstitionibus & impietatis
hunc Basilij locũ ita proferre solẽt, & videantur sibi auctoritate eius triumphare. Atqui
sanctus Basilius, vt illi parcas, abs te nõ petit: quin quò magis illum vituperaueris, hoc se
laudari magis interpretatur. Neque enim minùs gloriosum est ab impijs reprehendi,
quàm à pijs laudari. Sed quam tu nobis impietatẽ objcis? Fuerit aliquid superstitionis
apud quosdã qui Romani Pont. auctoritatẽ agnoscũt, cuius nos esse mẽbra profitemur,
impietas certè non aliunde, quàm à vobis originem sumpsisse videtur, per quos apertã
esse fenestram Satanismo, quo referta nũc est Germania, manifestius est, quàm vt negare
poſsitis. Nam eò pedetentim rem perduxistis, vt multos iam repetere liceat, qui Christũ
apertè Deum esse negent. Ita dum Papismum (sic enim vobis appellare Christianismum
libuit) exterminare conati estis, in eius locũ induxistis atheismũ. Qua de re vos ipsos ali
quando querentes audire licet. Cur autẽ nos auctoritate Basilij non triumphemus, qui
cùm eandem nos fidem, eadem instituta tenere gloriamur?

Qui sunt Chami Brentio. Gen. 9. Responsio.

Verùm audiamus adhuc Brentium sermonem suum prosequentem: Quanquam au
tem Asotus, inquit, objicit nobis alicubi Chamum parentis sui derisorem, tamen re ip
sa ostendam, Asotum & collegas eius multò impudẽtiores & sceleratiores esse Chamo.
Veriſsimè Chamum vobis objicit vir venerabilis Petrus à Soto, qui parentes vestros
ridetis, & in eorum præceptis incedere nefas esse ducitis. Nunc videamus, quàm ve

Iterum Brẽtius.

re tu id in illum retorqueas. Hic enim inquit, etsi non tegebat nuda verenda senis
Noë, non tamen ipse denudauerat, nec contendebat ea esse pulcherrimam & venustis

Responsio Patres omnes Basilio consonare Orig. in explanatione 1. cap. epist. ad Titum, sicut citatur à Panphilo martyre in Apolo. Origenis.

simam corporis partem, sed potius quia sentiebat esse turpitudinem, derisit. Illi autem
immundi porci non solum ipsi denudant verẽda Basilij, viri de Ecclesia optimè meriti,
verumetiam contendunt ea esse honestiſsimum membrum corporis eius. Atqui Brenti,
quæ tu verẽda vocas, quæ turpitudinẽ et scabiẽ appellas, & hoc nomine tegi vis, ea nos in
Basilio summã esse puritatẽ cõtendimus, & nõ modò tegẽda, verùmetiã prę nobis esse
ferẽda putamus: Neq; soli nos. Quis enim fuit priscorũ Patrũ iam inde ab Apostolorum
tẽporibus vsq; ad hæc nostra, qui non idem, quod Basilius, senserit, scripserit, docuerit?
An Origenes omniũ Doctorũ iudicio nõ fuit semper habitus longè doctiſsimus? At is
etiam

etiam, si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate Christianæ fidei credat, quàm habeat definitio traditionis Ecclesiasticæ, hæreticum eum pronũciare non dubitat. Et alio loco de hęreticis loquens: Quoties, inquit, Canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Hic Origenes plùs aliquid dicit quàm Basilius. Nam etiamsi scripturæ Canonicę proferantur, traditionibus tamen inhærere iubet. Et alio loco dicit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Quid autem Cyprianus? cùm dicit non minùs ratum esse, quod dictante Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit, an non & ipse plus aliquid tribuit traditionibus quàm Basilius? Num autem ab eo dissentit Hieronymus cùm scribit, multa quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpasse? Quid hic ego proferam Athanasium? qui quoties illi res est cum Arrianis, maxima ex parte traditionibus niti videtur, qui suadet etiam omnibus, vt traditam fidem retineant, & tanti mysterij inquisitionem exhorreant. Nam qui, inquit, quę vltra suas vires sunt, indagat, in præcipiti consistit: Qui verò traditionibus inhæret extra periculum versatur. Profertis etiam epistolam, in qua Patres in Synodo Arimini congregati supplicant Imperatori, ne ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittat: sed eos sinat in institutis decretisque maiorum permanere. Laudat etiam Patrum illorum piam prudentiam qui tantum itineris laborem, tantaque maris pericula sustinuerunt, vt Patrum traditiones integras conseruarent. Quisque enim eorum, inquit, sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod ipsi egissent, rescinderetur. Vituperat contrà temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem Patrũ suorum, Ariomanitarum studio ac gratiæ propinarent & proderent. Quæ enim fides, ait, in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant? Aut quomodo eos, quibus successere, Patres suos appellabunt, quorum sentẽtias ipsi culpant? De Ignatio scribit Eusebius, quod is docebat Ecclesię populos, vt diligentius ac tenacius Apostolorum traditionibus inhærerent, quas etiam scriptas reliquerit. Sed quorsum attinet, omnes hic enumerare? Totius Ecclesiæ vox eadem fuit, quam in hoc Basilij libro legimus, Et hæc tuos impurum verenda vocare? hanc turpitudinem & scabiem audes appellare, hanc regi vis: cùm nihil magis præ se tulerint, nulla de re magis gloriari fuerint catholici Patres omnes & Orthodoxi? quòd hac vna re, se legitimos honestæ matronæ sanctæ matris Ecclesiæ filios esse declinauerint.

Idem hom. 29. in Matth.
Orig. in præfat. lib. Periar.
Cyp. in serm. de ablu. pedum.
Hier. aduersus Luciferianos.
Athan. in princ. tom. 3. de incarnatione verbi Dei.
Idem in epi. de synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.
Eus. li. 3. ca. 35. hist. Eccle.

Pergit Brentius: Negari non potest, quin quod Basilius dixit Traditiones istas quas paulò ante commemorauimus, ἄγραφα ab Apostolis esse acceptas, & eandem habere vim ad pietatem, quam habent ea, quæ scripta sunt, referendum sit in catalogum eorum dictorum, quę patribus ignosci potiùs quàm probari debent. Atqui contrarium iam ex nobis didicisti. Et extat liber Vincentij Lyrinensis, quem non alia de re conscripsit ferè quàm vt doceret, cum diuinæ legis auctoritate coniungendam semper esse traditionem Ecclesiæ Catholicæ, neque minus huic quàm illi tribuendum. Nostri igitur officij est, inquit Brentius, vt ista dissimulemus, & tegamus. Nihil est in Basilio Brenti, quod tegendum sit. Quicquid est in toto corpore librorum, quos edidit, est honestissimum. Sed si pergemus, inquit, actiones Basilij diligenter intueri, sese ipse tegit, & quod in cogitanti forsitan excidit, haud obscurè alias emendat. Oportet, inquit, omne verbum aut rẽ confirmare testimonio sacræ scripturæ, ad certitudinem quidem & perfectioné bonorum, ad confusionem autem malorum. Et iterùm: In quacunque re vnusquisque se indignum senserit, si in illis scripturis cõuersetur, velut ex communi medicamentaria officina, medicamentum ægritudini commodum reperit. Audis, quanti sacram scripturam faciat Basilius? Ait omne verbum testimonio sacrę scripturæ confirmandum esse. Vult igitur, vt etiam traditiones, quæ nomine Apostolorum circumferuntur, ad sacram scripturam exigantur. Et iterum ait: Scripturam esse commune Pharmacopolion aduersus omnem indigentiam. Sed & alias vetus & nouum testamentum vocat thesaurum Ecclesiæ. Qui tam pręclarè sentit de doctrina scripto veteris & noui testamenti comprehensa, nũ existimas eum, si seriò admonitus fuisset, Traditiones illas pœdagogicas & pueriles, quæ nullo scripto continentur, æquaturum aut cum auctoritate sacræ scripturæ, aut cum Sacramentis Christi in scriptura traditis? Sed quod est istud collectionis genus Brenti? Magni facit sacram scripturam Basilius, præclare sentit de doctrina scripto comprehensa, non igitur æquat cum illa traditiones? An propterea quòd præclarè sentit aliquis de re aliqua, nihil est, quod æquare cum ea posit? Detrahitur ne quicquam scripturarum di-

Atrox Brentij censura in Basilium.
Responsio Vinc. Lyrin.
Brentius citat loca Basilij.
Basi. in Ethicis definitio. 26.
Idem in præfatione in psa. 1.
Responsio.
Collatio scripturæ & traditionum.

gnitati,ſi quis dicat, eandem habere vim traditiones ad pietatem , ſi præſertim traditiones iſtę nihil aliud ſint,quàm quędam ſcripturarum explicatio : vel ſi mauis, quædã eorum ſcriptura,qui literas neſciunt.Nam quod ſcripto mãdatum eſt, id ſub oculos quodammodò ſubijciunt,repreſentantque traditæ nobis ab Apoſtolis cæremoniæ:ſicut iam planum fecimus,& vberius poſteà ſuo loco demonſtrabimus.Nil igitur incogitanti Baſilio excidit,quòd tegere & emendare voluerit ijs verbis,quæ tu ex alijs eius locis produ-
2.Theſſ.2. cis.Niſi fortè quia dixit Paulus:Tenete traditiones,quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam:cùm dixit, per epiſtolam, tegere voluit & emendare, quod ſibi prius imprudenti exciderat,cùm diceret, per ſermonem. Quin ille potius eodem loco haberi voluit,quæ per ſermonem,quo illa,quę per epiſtolam tradiderat.Vides igitur,quàm non
Baſi.de pondere traditionum. conſiſtat hæc tua collectio ? Incipit iam excutere Brentius traditiones, quarum Baſilius meminit,qui cùm docuiſſet,parem vim ad pietatem habere dogmata ſcripta & non ſcripta,rationem ſimul dicti ſui profert.Nam ſi conſuetudines,inquit, quæ ſcripto proditæ non ſunt,tanquàm haud multum habentes momenti reijcere conemur, imprudentes & ea damnabimus,quæ in Euangelio neceſſaria ad ſalutem habentur,imò potiùs ipſam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus.Quod genus eſt,vt eius quod
De ſigno crucis. primum eſt & vulgatiſsimum primo loco commemorem , vt ſigno crucis eos qui ſpem collocarunt in Chriſtum ſignemus , quis ſcripto docuit ? Potuitne verius dici aliquid, quàm quod à Baſilio ſcriptum eſt?Eſt enim illud veriſsimum, quòd reiectis traditionibus,ipſum etiã Euangeliũ reijci videtur. Quid enim aliud ſunt traditiones, quã viuum
Traditiones Euangeliũ viuũ. quoddam Euangelium ? Hoc ipſum cuius primo loco meminit ſignum crucis, quid aliud eſt quàm ſumma totius Euangelij?Quo magis moror hoc neſcire tam inſignem Rabinum hunc,qui ſibi tamen ignorare nihil videtur. Quid, inquit, hoc facit ad honeſtam diſciplinam,vel ad veram pietatem? Tu es magiſter in Iſraël, & hæc ignoras ? Imo verò Brenti,omnis propemodum Euangelica diſciplina,quin & vera pietas omnis, hoc vno
Ioan.3. *Quid ſignificet expreſsio crucis* ſigno crucis quodammodo comprehenditur & explicatur.Quod cùm apud nos ne pueri quidem ignorent , eſt ne veriſimile te neſcire Brenti ? Sic apud nos matres puerulos inſtituunt,ſimul vt inceperint talem qualem rationis vſum habere: Poſteaquàm è ſummo fueris expergefactus,ſurgens è lecto cruce te ſigna: Similiter facies cùm ieris cubitum.Duces autem ſignum hoc à vertice capitis ſiue à fronte, ad vmbilicum vſque, ſimul cogitationem tuam ad Chriſtum referes, qui de ſummo cœlo egreſſus deſcendit in viſcera matris,atque ex puriſsimis illius ſanguinibus carnem noſtram aſſumpſit.Deinde collocabis manum in ſiniſtro brachio,& duces ad dextrum,ſimul cauſam animo tecum repetes, quamobrem eò ſe dimittere Dei filius dignatus fuerit , vt relinqueret domũ ſuam,
Hier.12. dimitteret hæreditatem ſuam,daret dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum in cruce pro nobis moriens.Fecit enim hæc, vt nos qui pro meritis noſtris cum hædis à ſiniſtris eramus collocandi, transferret ad dexteram inter oues ſuas, vbi vocem il-
Matt.15. lam deſideratam audire nobis liceret:Venite benedicti Patris mei,poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.Facies autem hoc ſignum tribus digitis,ad ſignificandum trinitatis myſterium,& vteris his verbis:In nomine Patris,& Filij, & Spirituſſancti,quo ſic in recordationem eius rei venias, quòd ſalutem noſtram, quæ crucis beneficio nobis obtigit,tota trinitas,cuius inſeparabilia ſunt opera,in medio terræ operata eſt. Pater filio,ſicut ipſe filius teſtatur,calicem paſsionis dedit,& ipſe Filius animæ ſuæ in poteſtate ſua propinauit,ſicut ipſe ait:Poteſtatem habeo ponendi animam meam.Oblatus
Ioan.18. eſt enim quia ipſe voluit.Et Spirituſſanctus illi propinari fecit, Apoſtolo teſte, qui di-
Ioan.10. cit,quòd Chriſtus per Spiritumſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo . Vi-
Eſa.53. des quanta fidei noſtræ myſteria vnica hac ſignandi nos cruce forma nobis Apoſtoli tra-
Heb.9. *Quanta fidei myſteria ſignaculum crucis complectatur.* diderint? vt ſi rudis aliquis & agreſtis homo propter intelligentiæ ſuæ tarditatem aſſequi cętera non poſsit, vel hoc illi propè ſolum ad ſalutem ſufficere queat . Hic enim incarnatio,hic paſsio Chriſti,hic cauſa paſsionis,hic extremnm illud iudicium,& ſpes noſtræ vocationis, hic myſterium trinitatis, per quam redempti ſumus, vnica ſignatione crucis exprimitur. Sic puerulos matres apud nos inſtituunt:ſic etiam agricolas in villis docent Sacerdotes. Qui verò liberalius in ciuitatibus educantur, admoneri ſolent, vt ne ſibi ſufficere putent,ſi crucis hoc ſigno facto,memoriam illius crucis,quam Chriſtus pro nobis pertulit,ſibi repræſentent,verùm eadem & ipſi cogitatione armati , ſimul ad crucem cùm vſus fuerit,prò illius nomine ferẽdam ſemper parati, crucifigere carnem ſuam cum vitijs & concupiſcentijs ſuis aſſueſcant,vt dicere quiſque poſsit, Chriſto confixus
Gal.5. ſum cruci per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo . Sic futurum, ſi con-
Gal.2. paſsi fuerint,vt conglorificentur . An non verè dixit Baſilius, quòd omnia quæ ſunt in
Gal.6. *Rom.8.* Euangelio ad ſalutem neceſſaria damnat, qui traditiones hoc genus Apoſtolicas reijcit?

Siquidem quicquid est Euangelicæ disciplinæ, quicquid est veræ pietatis, hac vna Traditione contineri videtur, vt eam reiecisse, nihil sit aliud, quàm vniuersum Euangeliũ condemnasse, fideique prædicationem omnem radicitùs, euertisse. Et audes dicere Brenti, quòd summam hanc Euangelij Paulus infirmum elementum vocauerit? Quod si in solo hoc signo hæreretur, si nihil prætereà sublimiùs cogitaretur, aliquid tamen dixisse videri posses. Nunc non iubemur in hoc visibili signo consistere, verùm ad illud quod non videmus, cuius nobis memoriam hoc signũ repręsentat, immensum crucis Christi beneficium cogitationem nostram auocare, quò sic nullo vnquam tempore illius apud nos memoria intermoriatur. Hoc beneficium, quo nullũ est nobis à Deo maius præstitum, solicita de salute nostra mater Ecclesia non contenta fuit scriptis consignasse, verbis pręadicasse, certis diebus instituẽdis inculcasse, verùm hoc etiam signum addere voluit, quo non tam oculis, quàm animis nostris illud perpetuò repręsentaret. Quamobrem ad omnem progressum atque promotum, vt Tertulliani verbis vtamur, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quęcunque tandem homines exerceret conuersatio, frontem crucis signaculo terere fuit vsitatum. De qua Chrysostomus quoque sic loquitur: Neque enim sic regia corona ornatur caput, vt cruce: subinde, omnes ea se signant, inscribendo in nobilissimum membrum nostri, in frõte enim nostra quasi in columna quotidiè figuratur. Sic in sacra mensa, sic in Sacerdotum ordinationibus, sic iterum cum corpore Christi in mysticis cœnis fulget, hanc vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in vijs, in mari, in nauigijs, in vestibus, in armis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à Dæmonijs obsessis, adeò certatim bonum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc ratio: nullus confunditur, nullus erubescit. Et huius te signi pudet Brenti, cuius in Ecclesia primitiua iuxta traditionem Apostolorum, tam frequentem vsum fuisse vides? At vide quàm illius non puduerit virum longè tui dissimilem, doctissimum & sanctissimum Augustinum, qui sic de ea scripsit, quasi de te loqui videretur. Insultat, inquit ille, crucifixo Christo: videam ego in frontibus regum crucem Christi: quod irridet, ibi saluor. Nihil est superbius ægroto, qui deridet medicamentum suum. Si non derideret, acciperet & ipse, & sanaretur. Crux illa signum est humilitatis, illa autem superbia non agnoscit vnde sanetur tumor animæ suæ. Si autem ego agnosco, in via ambulo: vsque adeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus, quædam ore, quædam per totũ corpus. Quia verò in fronte erubescitur, ille dixit, qui me erubuerit coram hominibus, erubescam & ego eum coram Patre meo: ipsam ignominiam quodammodò, & quam Pageni derident, in loco pudoris nostri constituit. Quam tu Brenti erubescis, quam infirmum elementum à Paulo vocari vis, quam etiam risu prosequi videris, ecce quomodo de ea gloriatur Ecclesiæ columna sanctus Augustinus? quomodo eam in loco pudoris in fronte sua collocat? Sed audi quid adhuc ille de signo hoc loquatur: Quid est, inquit, quod omnes nouerunt signum Christi? quod signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquę qua regeneramur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Et alio loco: Crucis mysterio rudes Cathechizantur, fons regenerationis consecratur, per manus impositionem baptizati dona gratiarũ accipiunt, basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris Sacramenta cũ interpositione Dominicorũ verborum conficiuntur, sacerdotes & Leuitæ ad sacros ordines promouentur, & omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute conficiuntur. Audin'tu Brenti, quantum huic infirmo (vt vos vultis) elemento tribuat Augustinus, nihil vt sacramentorum absque eo ritè perfici dicat, simul illud adhiberi docet, non frõtibus modò credentium, verùm & aquę, & oleo, & sacrificio, & basilicarum, altariũ que consecrationi. Num similiter vos docetis Brenti? Verùm vnde nobis constare posset, quòd estis adulteræ semen, si cum Patribus nostris eadem doceretis?

Gal. 4.

Tert. de corona militis.

Chrys. in demonstratione aduersus Gentiles, quod Christus sit Deus. Tom. 3.

De signo crucis Aug. in ps. 141.

Idem tract. 118. in Ioan.

Idem sermo. 19 de Sanctis.

Iterùm nobis occinit Brentius eandem illam cantilenam, quam ex Ecclesiastica Socratis historia paulò antè contra nos produxerat, Institutum Apostolorum fuisse, non festos dies sancire &c. Itáne nullum habes, cuius nobis auctoritatem obijcere queas, præter hunc quem Nicephorus fuisse scribit hęreticum? Qui tamẽ si sanè intelligatur, nihil à vero dixisse videtur alienum. Nam sicut antea scripsimus, certum est, non hunc Apostolorum fuisse scopum, vt Iudaico more tantùm festa celebrari vellent, sed vt cùm alijs, tum præcipuè festis diebus, contemplationi diuinorum beneficiorum homines totos vacare, nec à corporis magis laboribus, quàm ab animi vitijs quiescere docerent. Certum est illos vt in externa cæremonia spem suam quisquam collocaret, noluisse, verùm vt per hæc signa

Socr. scriptor.

Nicæ. li. 6. cap. 37. hist. & lib. 9. cap. 13.

ſigna viſibilia mentes hominum, inuiſibilium amore raperentur: hic fuit ſcopus eorum, cùm hæc inſtituiſſent.

Brentius in ſignum crucis blaſphemus.

Occurrit obiectioni tacitæ Brentius. At enim aliquoties Satan talibus crucibus fugatus eſt. Scio hoc de Iuliano & alijs commemorari, ſed ſcimus etiam, Satanam eſſe mendacem, & impoſtorem, qui idcirco fingat ſe talibus crucibus fugari, vt ſuperſtitionem confirmet, & magiam doceat. Vna enim tantùm cruce fugatur Satan, nimirum cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, eaque non digitis in aëre aut corpore afficta, ac ne illa quidem lignea in qua Chriſtus pependit, ſed ipſa paſsione in cruce peracta, & à nobis per fidem ſuſcepta. Quare non eſt dubium, quin Apoſtoli longè occupatiores fuerint in explicanda paſsione Chriſti, quæ veram nobis ſalutem attulit, quàm vt vacauerit illud de cruce digitis formanda, Eccleſiæ tradere: quæ res per ſe ad pietatem nihil magis facit, quàm ſi manibus in aëre circulum deſcripſeris.

Reſponſio.

Atha. de humanitate Chriſti & aduentu eius in carne.

Chryſ. vbi ſup. & oratione 5. aduerſus Iudæos, & hom. 55. in Mat.

De Iuliano quē crucis ſignum defendit.

Naz. in oratio. priore, quā ſcripſit contr. Iulia.

Theo. li. 3. ca. 3. hiſt. Eccl.

Quis hanc hominis blaſphemiam non horreat? ſi modò dici meretur homo, portentum hoc in vltimas terras deportandum. Audes tu magiam appellare ſignum hoc, cuius metu dæmones fugere, vaticinia conquieſcere, magiam & veneficia irrita iacere, nō vno loco ſcribunt Athanaſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, & alij. Quod autem dicis mendacem eſſe Satanam, vtinam quàm id verum eſt, tam facilè perſuaderi potuiſſet magiſtro veſtro Martino Luthero, qui illius argumentis conuictus, quem etiam in eo libro ab hac nota liberare conatur, & Sacerdotium & Sacrificium ſuſtulit, Seruetoque viam muniuit, ad verum ſacerdotem & Pontificem noſtrum Chriſtum Deum negandum. Scilicet fingebat ſe fugari cruce ſatanas? Audi quid ea de re ſcribant, qui nobis rem geſtam hanc literarum monumentis conſignatam reliquerunt. Gregorius Nazianzenus, cui Theologi nomen Græci tribuunt, ſcribit de Iuliano: Ad crucem confugit, ac ob timorem ſignatur, adiutoremque facit quem perſequebatur: præualuit ſignaculum, ſuperantur Dæmones, ſoluuntur timores, reſpirat malum, animatur rurſus: iterum impetus, denuoque ſignaculum, compeſcuntur dæmones. Theodoritus verò celebris & ipſe inter Græcos, ſic de eo loquitur: Apparentibus Dęmonibus cogitur ille metu inſcribere fronti ſignū crucis. At Dæmones conſpecta figura dominici trophæi, & ſtragis ſuę memores, mox euanuerunt. Zoſomenus verò ſic: Ex conſuetudine priſtina ſymbolo ſe Chriſti clanculum obſignauit: quo facto, ſpectra illa ſubitò euanuerunt. Quam diuerſa verò fuit vox Patrum noſtrorum ab ea, quam profert ſemē iſtud adulteræ? Quid autem dici potuit atrocius ab ijs, qui fuerunt ex profeſſo Chriſti crucis inimici, quàm dictum eſt ab hoc, qui vocari vult Euangelicus? Ne myſtagogo quidem, qui Iulianum in aditū illud introduxerat, hoc tam impiū commentum in mentem venit, cùm admirari crucis vim, cuius figura territi, fugatique fuiſſent Dæmones, Iulianum videret. Caue, inquit ille, cauſam hanc eorum fugæ fuiſſe ſuſpiceris. Non illi formidine, ſed odio facti tui fugerunt. Veram ille fugam fuiſſe non diffitebatur, timorem autem vt attribueret ijs, quos pro Dijs colebat, religione prohibebatur. An non autem ipſos etiam Ethnicos impietate ſuperat Cacangelicus hic, qui quod illi non fuerunt auſi, nihil eſt veritus cōminiſci? Sed quo non progreditur impietatis? Non eſt contentum blaſphemum os, crucem, quæ digitis effingitur, deriſiſſe, nec illam intactam relinquit, in qua Chriſtus clauis affigi, quam attactu ſui corporis & aſperſione ſui ſanguinis conſecrare dignatus eſt & ſanctificare, quam tot miraculis illuſtrem ſancti Patres noſtri tot pręconijs extulerunt, cuius etiam & inuentionis & exaltationis dies vt anniuerſaria celebritate feſtus ageretur, ante mille annos inſtituerunt.

Brentius ligno ſanctæ crucis iniquus.

Brent. pro ſe citat Dionyſium.

Reſponſio.

Caluinus.

Pergit Brentius: Dionyſius affirmat hunc morē ſignandi baptizatos cruce, idcirco vſurpatum, vt homines admonerentur ad ferendam crucem. Chriſtus autem docuit, hoc prædicatione verbi ſui, non ſignaculis digitorum. Quare cùm Apoſtoli claris & perſpicuis verbis Eccleſiæ tradiderit, non eſt veriſimile, quòd poſtea in hac clara luce induxerint tenebras vmbrarum. Habet huius ſententiæ ſuæ adſtipulatorem Brentius, qui ſicut impietate non eſt inferior, ſic Latinè ſcribendi facultate Lutheranos omnes longè ſuperare videtur, Ioannem Caluinum, cuius & ipſius hæc verba ſunt: Quorſum attinebat tot paſsim in templis cruces erigi, ſi probè & fideliter illuc inculcaretur, Chriſtum eſſe mortuum, vt in cruce maledictionem noſtrām ſuſtineret, peccata noſtra expiaret, corporis ſui ſacrificio ſanguineque ablueret, nos denique reconciliaret Deo Patri: ex quo vno plùs diſcere poterant, quàm ex mille crucibus ligneis aut lapideis. Sed o genimina viperarum, quinam eſtis vos, qui præſcribere Spitituiſancto, vt non alio modo quā hoc verbi gratia, prędicatione, myſteria ſua fidelibus nota faciat, voluntatemque ſuam explicet, audiatis? Quid autem? Si fuerint & alij Prophetæ poſt vos exorti, qui nec hunc modum ferendum eſſe putent, num his locum dabitis? Quid ſi dicant, Deum audiendum, nō hominem,

Non ſat eſt prædicatione nos commoneri de religione, opus eſt ſignis.

minem,cùm ſcriptum ſit:Beatus vir, quem tu erudieris Domine, non quem hic aut ille homo erudierit. Cùm ſcriptum præthereà ſit,Vnum eſſe magiſtrum noſtrum,& non debere fieri plures magiſtros,Detrahi enim cœleſtis magiſtri dignitati, & eius gloriam obſcurari, ſi quis alius audiatur prætereà, quaſi parum idoneus ille ſit ad docendum nos. Quamobrem è cœlo cœleſtis Doctoris voces expectandas eſſe,cùm nihil impediat, quò minùs æquè nos docere queat, atque docuit olim Patriarchas & Prophetas. Nõ eſſe ad creaturã cõfugiendũ,hoc eſt,ad ſcripturã:ne nos obiurgare videatur Apoſtolus, dicens: Quomodo cõuertimini iterũ ad infirma & egena elemẽta? Quæ em̃ eſſe alia infirma & egena elemẽta,niſi literas,vel ipſis Grãmaticis teſtibus,qui literas elemẽta vocãt? Nõ ex iſtis igitur egenis & infirmis elemẽtis,quibus cõtinetur ſcriptura,ſed ab ipſo Deo doctrinã petendã,illius eſſe vocẽ audiẽdã,quod ille nobis reuelauerit,ſiue per viſiones,ſiue per ſomnia,tanquã Dei verbũ eſſe ſuſcipiendũ. An autẽ tales Prophetæ iã exorti nõ ſunt? An ipſi vos graues de illis querimonias non contexitis? Sed quis eis ad hos errores in vulgus ſpargendos feneſtrã aperuit pręter vos? Voluiſtis externa ſigna ſublata omnia, ne quid infirmis & egenis elemẽtis tribui videretur. An literæ quoque externa ſigna nõ ſunt? an verba quoque & elementa non ſunt ſigna rerum,quæ illis ſignificantur? A vobis igitur docti ſuſtulerũt illi externa ſigna omnia,ſuſtulerunt ſcripturas,ſuſtulerũt & prædicationẽ,ſiue externum verbi miniſterium, quòd ſoli Deo gloriam hanc eſſe tribuendam putarẽt,vt ipſum,& non quenquam alium Doctorem & magiſtrum agnoſceremus.

Pſal.93. Marc.23. Iacob.5. Gal.4.

Proſequitur Brẽtius: Concedamus, quòd Apoſtoli tradiderint talem crucis affictionem,num dicemus igitur,hanc traditionem idem robur habere,quod habet vel baptiſmus,vel cœna Dominica? Certè nemo de vera Apoſtolorum doctrina admonitus hoc affirmare poteſt. Quare etiam ſi hæc eſſet manifeſtè traditio Apoſtolorum,tamen è ſcripta eorum doctrina iudicandum eſt de ea,quòd non ſit neceſſaria obſeruatio,nec magica conſecratio,ſed tantùm pædagogica,eaque liberrima obſeruatio. Etiam ſi tu non concedas Brenti,nemo tamen pius dubitabit,quin Apoſtoli nobis tradiderint iſtam crucis affictionem, vel expreſsionem potiùs. Extat Abdiæ liber à Iulio Africano Latinus factus, quem ille ſcripſit de rebus geſtis Apoſtolorum,quarum conſcius ipſe fuit, cùm eorum eſſet Diſcipulus & aſſecla,ibi non vno loco reperies,quàm frequenter illi & ſe & alios in frontibus cruce ſignarint. Cæterùm quod quęris, num idem robur habere debeat hæc traditio,quod habet vel baptiſmus vel Cœna Domini,nunquam hoc dictum eſt à Baſilio,nuſquàm ille comparauit traditiones Apoſtolorum cum Sacramentis à Chriſto inſtitutis,ſed hoc dixit Baſilius,quòd quæ ſunt ex Apoſtolorum traditione,parem vim habẽt ad pietatem cum ijs,quę ſcripta ſunt. Quid hic habes quod arrodas? Niſi fortè quòd minus dixerit quàm ab eo dictum oportuerit. Nam quę ſubijciuntur oculis,magis excitare ſolent homines,quàm quæ vel dicuntur, vel ſcribuntur tantùm. Itaq; celebratur illud Poëtæ cuiuſdam:

Reſponſio.

Abd. probat ſignum crucis traditionem Apoſtolicam eſſe.

Magis mouent viſa quam audita vel lecta.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Scimus etiam quid ab artis Rhetoricę ſcriptoribus traditum ſit,vbi docẽt, qua ratione ſint mentes hominum permouendę, vbi meminerunt etiam prætextę Cæſaris, quæ fuerat in foro prolata,quantos ea motus fecerit in animis ſpectantium: quòd veſtis illa ſanguine madens ita repræſentabat imaginem ſceleris,vt non occiſus eſſe Cæſar,ſed tum occidi maximè videretur. Nihil igitur abſurdi ſcripſit Baſilius, cùm docuit, eandem ad pietatem vim habere traditiones non ſcriptas quæ fiunt per ſigna,quàm habent ſcriptę: cùm ipſa nos doceat experientia, quòd ſimplex præſertim & imperita plebecula, plùs perſæpè mouetur ſignis iſtis externis, ſi quãdo Chriſti crucifixi ſimulachrum oſtẽditur, quàm ſi tota paſsionis hiſtoria ex Euangeliſta aliquo recitetur. Atqui Brenti, non vobis tantum magnis Rabinis conſultum Apoſtoli voluerunt, verùm & ijs, quorum pars eſt multò maxima,qui ad eam ſapientiæ perfectionem,quam vos conſequuti vobis eſſe videmini,nondum peruenerunt: qui ſimulachris eiuſmodi plus perſæpè,quàm vllis verbis afficiuntur. Huc accedit, quòd eiuſmodi ſigna multum faciunt ad memoriam rerum, quarum ſigna ſunt,excitandam. Si ſermo ſit aliquis auditus,facilè excidit: Signum ſubinde repræſentatũ oculis,nõ facilè rei memoriã,quã repræſentat,excidere patitur. Quàm ſit autem hæc obſeruatio neceſſaria,nihil eſt quod multis in præſentia de eo diſſeramus. Nemo cogitur vt ſe cruce ſignet,neq; tanquã neceſſariũ id cuiquã præcipitur, etiãſi fieri poteſt,vt ſi quis intermiſerit vbi locus poſtulet,quoniã ſecus de ſe ſuſpicãdi præbet occaſionẽ,non leuiter peccet. Cæterùm ſi quis Epiſcopus aut ſacerdos in vſitatis cæremonijs nõ adhibet ſignũ crucis,idq; prudens facit,peccat grauiter: ſi verò prætermittat ex cõtemptu,ſicut à vobis fit,multò grauiſsimè peccat: peccat enim in Spiritumſanctum.

Signa iuuant memoriam.

Exa-

De traditione precandi ad Orientem.

Examinat aliam quoque traditionem, vt ad Orientem in precatione conuertamur. Itáne, inquit, putat Apostolos solicitos fuisse ad quam partem mundi faciem nostram in precatione vertamus, & non potiùs vt in spiritu & veritate precemur? Primam curam Apostolorum fuisse, vt in spiritu & veritate precari fideles docerent, dubium nõ est: ex eo namque vis pendet omnis precationis. Intereà tamen nec illud visum est negligendum, ob certi mysterij significationem, quam ad patrem versos orare nos oporteat. Sed audi quid ea de re scripserit Ioannes Damascenus: Non simpliciter, inquit, & fortuitò ad Orientẽ adoramus, sed quia ex visibili & inuisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicẽ adorationẽ Cõditori nostro offerimus, vt & mẽte psallimus & corporalibus labijs, & baptisamur aqua & Spiritu, & dupliciter Domino vnimur mysterijs participantes & gratia spiritus. Quia igitur Deus est lux intelligibilis & sol iustitię, & Oriens in scripturis nominatur Christus, dedicandus illi Oriens est ad adorationem. Nam omne pręstantius magisque bonum illi offerendum, à quo omne bonum benignè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino, qui ascendit supra cœlum cœli ad Orientem. Et quia dicit scriptura: Plantauit Deus paradisum in Edem ad Orientem, vbi hominem, quem plasmauit, posuit, quem transgredientẽ exilio mulctauit, & è regione paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidente videlicet. Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspirantes Deum adoramus. Iudæis quondam, inquit Brentius, qui adhuc sub elementis mundi erant, præscriptum fuit, vt in exilium eiecti, verterent in precatione faciem suam aduersus Ierusalem: hoc erat tempus noctis & vmbrarum: nunc postquàm nox pręterijt, & corpus absolutum est, Apostoli ne diei & veritatis præcones, nouas tenebras & vmbras inducerent? Atqui Brenti, meminit huius traditionis antiquior Basilio Origenes, ex quo pleraque transcripsisse Basilius videtur. Meminit hoc etiam vetustior Iustinus Martyr, qui mouet hanc quæstionem: Si Deus, cùm fecerit omnia secundum naturæ circuitum, est omnium Dominus, ideoque Dauid in omni loco ditionis Domini iubet nos celebrare Dominum, similiter & Apostolus in omni loco iubet nos attollere pias manus ad Deum, cur nos Solis tractum pro venerabili opere & domicilio diuino habentes in eum intuemur, dum Deo laudes & preces mittimus: aut quinam consuetudinem hanc docuere Christianos? Et ei tandem respondet: Quoniam nostrorum honorabilissima quęque ad Dei honorem seponimus, & est hominnm opinione Solis ortus honorabilior, quàm aliæ partes mundi, propterea tempore precum spectamus omnes ad Orientem: quemadmodum dextera manu in nomine Christi consignamus eos, qui hoc signo egent, quia honorabilior existimatur quàm sinistra, tametsi situ non natura ab ea differt. Sic & ortus tãquàm mundi pars honoratior adorationi Dei destinatus est. A quibus autem orandi morem accepit Ecclesia, ab ijsdem etiam locum accepit, videlicet ab Apostolis. Meminit Athanasius quoq;, nam & ipse quærit, quare nos Christiani adoramus versus Orientem, & Iudæi ad Meridiem? Qui duplicem adfert responsionem, quòd aliter Iudæis, aliter Græcis responderi velit: Iudæis, quòd ita nos instituerit Spiritussanctus per Dauid Prophetam cùm dicit: Adoramus ad locum, vbi steterunt pedes tui Domine. Et propheta Zacharias docet nos dicens: Et stabunt pedes Domini in monte Oliuarum contra Ierusalem: Græcis, quòd non quasi in Oriente circumscriptus sit Deus, indè versus Orientem adoramus: sed cùm Deus sit & nominetur lux vera, ob id respiciendo ad lucem creatam, iam nõ quidẽ illã ipsam, sed factorẽ eius adoram⁹, videlicet ex lucidiore elemẽto ipsum, qui est ante oia elementa & ante omnia secula, illustrissimũ Deũ honorãtes. Tertiam adfert responsionẽ pro fidelibus, quam etiã ei capiti, ex quo sibi Brentius hæc excutienda sumpsit, Basilius inseruit. Hac, inquit, de causa beatissimi Apostoli fecerunt, Christianorum Ecclesias intendere versus Orientem, vt ad paradisum respicientes vnde cecidimus scilicet ad veterem patriam & regionem nostram, petamus Deum & Dominũ nostrum reducere nos illuc vnde eiecti exulamus. Ad Austrum verò intendere Iudæis Propheta præceperunt, quòd ex Austro quò ad Ierusalem, scilicet ex Bethlehem nasciturus erat Dominus: ideò dixit Propheta, Deus ab Austro veniet. Meminit & Augustinus huius traditionis. Cùm ad orationes, inquit, stamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum surgit, non tanquàm ibi sit Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui vbique præsens est, non locorum spacijs, sed maiestate potentiæ: sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cùm ipsum corpus eius quod est terrenũ ad corpus excellẽtius, id est, ad corpus cœleste cõuertitur. Vides quẽadmodũ & Athanasius, & qui fuit Apostolorum tẽporibus proximus Iustinus Martyr, sicut alias plærasq;, quas omnibus quidẽ facere necesse est, inquit Origenes, nec tñ ratio rerũ omnibus patet, sic & hanc traditionẽ Apostolorũ esse docuerunt, & eius rationes assignarũt.

Li. 4. de orthodoxa fide ca. 13.

Ori. hom. 5. in Nume. Iust. quæst. 118.

Atha. in quæst. quæst. 37.

Ioan. 1.

Lib. 2. de serm. in monte.

Vbi suprà.

Sec

Sed demus, inquit, etiam hanc predicationem esse Apostolicam. Quid? Habebit'ne ad pietatem hanc eandem virtutem, quam habet illud quod scriptum mandatum est, Oportet Patrem in spiritu & veritate adorari? Quod est hoc genus quæstionis? An contulit aliquando Basilius orationem ad Orientem, cum Christi præcepto, quo vult nos in spiritu & veritate Deum adorare? Quis autem de eo dubitat, etiamsi totos dies aliquot ad Orientem spectemus, nec vllum orandi finem faciamus, nisi tamen in spiritu & veritate precati fuerimus, & oleum (quod aiunt) & operam nobis perituram. Non itaque cum hac scriptura parem vim habet traditio, sed cum illa potiùs, qua iubemur, quæ sursum sunt quærere, qua iubemur ad cœlestem illam patriam vnde excidimus, anhelare. Quod igitur illa scriptura nos monet, ad hoc nos excitat ab Apostolis nobis tradita cæremonia. Quærit iterum Brentius. Quid? Peccabit'ne aduersus Deum, qui in precatione sua verterit se potiùs ad meridiem & septentrionem, quàm ad orientem? Certè si esset traditio Apostolica, quę eandem haberet vim ad pietatem cum ijs, quę sacra scriptura mandat, fieri non posset, quin esses peccati reus, si te aliò quàm ad Orientem in precibus tuis verteres. Atqui si diligenter excusseris, quę scribuntur ab Athanasio, non fuit hæc eorum intentio, vt omnes preces ab hominibus ad Orientem versis fierent, sed publicè tantùm, hoc est, vt templa ædificarentur fronte ad Orientem conuersa, vt eò se quoque, cùm publico totius Ecclesiæ ministerio fungitur Sacerdos, orant conuerteret. Quare nihil peccat, si quis, priuatim orans, aliò se vertat, quàm ad Orienté. Quin & altaria, in quibus publicum fit sacrificium, & ad Austrum, & ad Boream versa nonnunquàm vidimus: qua in re si quid erratum est imprudentia, veniale peccatum est, ac dissimulatur non raro. Cæterùm vt frons templi verteretur aliò quàm ad Orientem, non temerè quenquam vidisse putamus. Quamobrem quòd in orbe vniuerso, quàm longè, quamque latè propagata est fides Christiana, tanto consensu videmus in omnibus terris obseruari, quis est, qui traditionem hanc Apostolicam esse dubitare queat? In quam nihil à vobis peccatur Brenti. Nam vos tantùm abest vt ædificanda vobis esse templa putetis, ex quo tempore quinti vestri Euangelij lux vobis affulsit, vt etiam ea, quæ sunt à Patribus vestris ædificata, partim euerteritis ipsi, partim in solitudinem redacta, sponte sua ruere passi sitis, partim etiam in priuatas ædes, inque stabula conuerteritis. Sed si quis tamen sit, qui templum ædificare velit, fronte versus Occidentem conuersa in despectum traditionis huius Apostolicæ, eum in Spiritumsanctum peccaturum, certum est & indubitatum: neque video, quo possit alio peccatum hoc, quàm Satanismi nomine rectiùs appellari. Satanam enim Hebræi vocant, quem aduersarium Latini: Aduersari autem ei, quod ab Apostolis traditum, tam est vnanimiter ab omnibus per orbem Christianum vniuersum in Ecclesiâ Dei totis mille quingentis annis semper obseruatum, quid est aliud, quàm Satanam agere: cuius non aliud est studium, quàm vt ob hoc ipsum pleraq; reijciat, quòd ea videt tanto Christianorum omnium consensu obseruari. Sic ferè fecit ille vester, qui se plurimum salis cum Satana comedisse gloriatur: qui pleraque, quàmuis esse laudanda sciret, non aliam tamen ob causam à suis respui voluit, quàm quòd auctoritate Conciliorum sancita, summoque totius orbis consensu recepta essent ab omnibus & approbata. Quam enim ille causam habet, quamobrem calicem dari Laicis tantoperè nonnunquam exigat? Num quia de necessitate salutis esse putat vt ex eo bibant omnes. Atqui non vno ex loco illius colligere licet, longè aliam ipsius esse sententiam, sed quoniam illius vsu fuit à Patribus in Concilio congregatis interdictum, ea sola visa est illi causa legitima, quamobrem eum restituendum omnino Laicis esse censeret. Quin etiam si quo casu, inquit, Cõcilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tunc primum in despectum Concilij vellemus aut vna aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Sic & alio loco de Confessione scribens: Fidele, inquit, consiliũ meum est, vt homo Christianus tempore quadragesimæ & paschatis non cõfiteatur, nec ad Sacramentũ accedat: & cogitet ita, Ecce quãdo hoc præcepit homo, Papa scilicet, ob idipsum non faciã: & si nõ præcepisset, vellẽ facere. Faciã autem alio tempore, quo non præcepit, quãdo & quomodo mea libera volũtas me tetigerit. Et iterũ alio loco: Videns quæ esset Ecclesia, quæ determinasset in altari nõ esse verum panem verumque vinum, sed sola accidentia, nempe Thomistica, hoc est, Aristotelica, audacior factus sum, & stabiliui tandẽ conscientiã meam sententia priore, esse videlicet verum panem, verumque vinum, &c. Simile quiddam scribit etiam de eleuatione Eucharistiæ. Ad hunc modũ decretis & traditionibus Ecclesiæ repugnare, & ob hoc ipsum eas aspernari, quia sic visum fuit Ecclesiæ & Spirituisan. hoc est, idololatriæ scelus admittere, hoc est in Spiritumsanctum peccare, hoc est hominem exuere, & Satanam induere. Et

Obiectio Brẽtij.
Ioan. 4.
Responsio.
Coloss. 3.
Heb. 13.
Publicæ preces & structuræ tẽplorum versus Orientem fiunt ex traditione.
Irreuerentia sectariorum in templa.
Satanistæ quĩ obmittunt ex contemptu traditionem Apostolicam, peccãt in Spiritumsa.
Luth. docet ex contemptu peccare in Ecclesiã
Luth. in lib. de formula Missæ.
Idem de Confe. par. 3. para. 14.
Luth. de Cap. Bab. cap. de Eucharist.
Idem in libello, quem inscripsit. Breuis confeßio de Eucharist.
Satanistæ qui.

Ddd qui

qui tali ſunt ingenio prȩditi, non alio ſibi magis appoſito nomine poſſunt appellari, quàm ſi vocentur Sataniſtæ.

De traditione trinæ immerſionis circa Baptiſmum.
Canon Apoſt.

Ad tertiam traditionem Brentius aggreditur, quæ eſt ter immergere hominem in Baptiſmo: de hac etiam re extat Canon inter eos, qui Apoſtolorum nomine circumferuntur: Si quis Presbyter aut Epiſcopus non trina immerſione vnius myſterij, ſed ſemel emergat in baptiſmate, quod dari à quibuſdam dicitur in morte Domini, deponatur. Mirabor, ſi ſeriò cogitare potes hanc traditionem ab Apoſtolis ipſis profectam eſſe. Baptizantur vno die Penthecoſtes ter mille homines: ſi ergo Apoſtoli neceſſe habuerunt iuxta ſuam ipſorum traditionem ſingulos ter immergere, num exiſtimas vno omnes die baptizari potuiſſe? Sed fortaſſe hæc eſt cauſa, quia dies tum longiores fuere quàm circa brumam.

Reſponſio.
1.quæſt.1.Remiſsionem.
Neceſsitas non habet, ſed facit legem.
Marc. vlt.
Caluin. Baptiſmi neceſsitatem negat.

Quo tempore ter mille homines baptizauerunt Apoſtoli, nondum hoc ab illis traditum fuerat: quod ſi maximè traditum etiam fuiſſet, non habere tamen legem, ſed facere legem rectè dicitur neceſsitas, & quod aliâs licitum non eſſet, ſæpè neceſsitate cogente fit licitum. Quod multis exemplis docere poſſumus, verùm non eſt præſentis inſtituti lōgiùs in ijs immorari. Chriſtus ipſe, quibus dixit, vt eūtes docerēt & baptizarēt? Certè Apoſtolis, nō Laicis. Quoniam tamen vnicū hoc eſt Sacramentū neceſsitatis, ſine quo nemo ſaluus fieri poteſt, etiamſi contrarium Caluinus cum ſuis ſentiat: contra Chriſti, ſicuti alicui videri poſsit, inſtitutionem permiſſum eſt Laicis, neque viris magis quàm fœminis, ſi quando mortis periculum inſtat, baptizare. Adeò verum eſt, quòd omnes traditiones vni militent charitati. Nam & ſi requirit hoc ordo, requirit ipſius Chriſti inſtitutio, vt non baptizet niſi ſacerdos, tantùm tamen valet charitas, quæ finis præcepti eſt, ad quam ſolam omnia vel Chriſti, vel Apoſtolorum & Eccleſiæ totius inſtituta referuntur, vt quoties id proximi ſalus flagitare videtur, non quod inſtitutum eſt, ſed quod charitas exigit, id ſpectemus potiſsimùm: cùm certum ſit & indubitatū, nihil vel à Chriſto, vel ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus eſſe traditum, niſi quod pertinet ad ſalutem fidelium.

Legislatoris magis quam legis ſpectanda mens iuxta ſcholaſticos.
Vincent. ſpeculi moralis part.10 diſtin.26.

Annotarunt hoc etiam ij, quos vos habetis ludibrio Brenti, ſcholaſtici Doctores, qui volunt in eiuſmodi, non tam legem ipſam, quàm legiſlatoris intentionem ſpectari. Sic enim loquitur ea de re Vincentius Beluacenſis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum: Legiſlatorum intentio non eſt, vel eſſe non debet in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiam, habentes cauſam legitimam vel etiam rationabilem non obſeruandi. Præcepta enim, quæ per modum ſtatuti communis ponuntur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundum quod requiritur ad finem, quem legiſlator intendit. Cuius auctoritatem ſi quis transgrediendo ſtatutū contemnat, vel hoc modo tranſgrediatur, quòd impediatur finis quem legiſlator intendit, talis trāſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa quis præceptum, non ſeruat, præcipuè in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet, non decerneret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſsio non conſtituit mortale peccatum.

Tho.22.qu.147 ad tertium.
In 4.ſent. diſt. 15.quæſt.3. art.1.

Quæ totidem verbis repetit in ſua ſumma Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco ſunt hæc verba: Præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſlatoris, quàm ex ipſis verbis, & ideo tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus, qui obuiat intentioni legiſlatoris, quàm qui deuiat ab aliquo in legis obſeruatione ſecundum textum verborum. Intentioni autem legiſlatoris obuiat, qui ex contemptu, vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat. Qui verò in caſu, in quo probabiliter credi poſſet, ſi legiſlator adeſſet, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legiſlatoris non obuiat, nec reputandus eſt ſtatuti tranſgreſſor.

Panor. ſuper. 3. Decret. de obſeruatione ieiunij.

Non diſsimilia ſcribit Abbas Panormitanus, & alij nonnulli. Quamobrem cùm certum ſit, Apoſtolorum intentionem non fuiſſe, vt cuiuſquam ſalus negligeretur, quam abſque Baptiſmo conſequi nemini licet, ſicubi magna eſt baptizandorum frequentia, & eſt in mora periculum, non ſolam hanc traditionem, verùm & ipſius Chriſti inſtitutionem, qui Sacerdotibus tantùm baptizandi poteſtatem feciſſe videtur, ſicubi eorum copia haberi non poteſt, rectè licet intermittere. Quàmuis enim à verbis legiſlatorum nonnihil diſcedatur, nihil tamen contra eorum intentionem fieri videtur.

1.Tim.3.
Tit.1.
Obiectio Brentij iocularis.

Proſequitur Brentius: Paulus ad Timothæum & Titum ſcribens, cōmemorat dotes, quibus is qui Epiſcopatu dignus eſt, ornatus eſſe debet. Non præfractus, inquiens, non iracundus, non vinoſus, non percuſſor, non turpiter lucro deditus: ſed hoſpitalis, bonarum rerum ſtudioſus, & quæ ſequuntur. Quod ſi is Epiſcopus, qui tantùm ſemel eum, qui baptizatur, mergit, meretur ab Epiſcopatu deijci, an non debuiſſet Paulus in hoc virtutum Catalogo addere, mergens eum, qui baptizatur, non ſemel tantùm, ſed ter?

Reſponſio.

Satis hæc iocularitet Brenti, ſed ſic eſt ingenium veſtrum. Atqui ſi quis præfractus non eſt, is facilè paret Maiorū inſtitutis: itaque ſatis Paulo fuit hoc vno verbo rem denotaſſe.

Subijcit Brentius: Iam si hoc est Apostolicum Decretum, cur posteri mutarunt, an non Apostolica Decreta ἄγραφα eandẽ habent vim, vt vos asseritis, cum ijs quæ sunt ἔγγραφα, ideoq; debent esse inuiolata? Sic Gregorium scripsisse testatur Thomas: Reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel tertiò vel semel immergere: & quidem addit Decretum Concilij Toletani, in quo ita scribitur: Propter vitandum schisma tis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum simplam teneamus Baptismi immersionem. Sed si ter immergere est Apostolica traditio, reprehendatur, aut damnetur schisma seu hæreticum dogma prędicatione potiùs verbi Dei, quàm mutatione traditionis Apostolicæ, quæ cũ Christus dixit: Qui vos audit, me audit, debet esse sacrosancta. Quærit Brentius: Cur mutarunt posteri Decretum Apostolicum? Quis autem prohibebit, quò minùs & nos vicissim ab eo quæramus, cur ipsi mutarunt Apostoli Decretũ Christi? Christus decreuit, vt baptizarent in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, sancti Apostoli baptizauerunt in nomine solius Iesu. Cur mutauerunt posteri Decretum de baptizando? cùm in plerisque locis perfundantur modò vel aspergantur, non autem baptizẽtur? Cur mutarunt aliud Decretum de docendo; Quis enim est qui doceat, aut docere possit infantes, priusquam baptizentur? Quam igitur illæ scriptæ vim habuerunt, eandem vim habet hæc non scripta traditio. Et tamen quam quærit causam adfert ipse Brentius ex Decret. Concil. Tolet. quarti, quod Gregor. Pontificis auctoritate potissimùm nititur. Sic enim habent verba Decreti ante nongentos annos lati: Beatæ memorię Gregorius Romanæ Ecclesiæ Pontifex, qui non solùm partes Italiæ illustrauit, sed & longè existentes Ecclesias sua doctrina perdocuit, efflagitante sanctiss. Leandro Episcopo de hac Hispaniæ diuersitate, quid potiùs esset sequendum, inter cætera rescribens ei, sic ait: De trina verò mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quàm quod ipsi sensistis, quia in vna fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanę sepulturę sacramenta signamus, vt dum tertiò infans ab aqua educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quòd si quis fortè etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque ad hoc aliquid obsistit, baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna substantia est, reprehẽsibile esse nullatenus potest, infantem in Baptismate vel ter, vel semel immergere: quando & in tribus mersionibus personarum trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Sed si nunc vsq; ab hęreticis in baptismo infans tertiò mergebatur fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant, diuinitatem diuidant, dumque quod faciebãt, faciunt, morem vestrum se vicisse glorientur. Ex huius itaq; sententia Decretum hoc tulerunt Patres in illo Concilio congregati, cuius tu meministi. Intereà tecum reputa Brenti, quanta cum honoris præfatione nominetur à Patribus istis Gregorius, quem vos mirè exagitatis: pręcipuè verò impurus ille Vergerius tuus, quibus conuitiorum Plaustris in hominem hunc & sanctitate & doctrina conspicuum non inuehitur? Sed & illud considera, quòd iusta fuit illis causa visa, quamobrem ab Apostolica traditione discederent, ne quid habere cum hęreticis commune viderentur. Neque satis fore iudicarunt, si prædicatione verbi Dei iuxta consilium tuum schisma damnaretur, sed hac insuper Traditionis mutatione, magis id animis hominum infigere libuit: efficaciùs enim res imprimitur, quando cum prædicatione signum etiam aliquod concurrit.

Greg. li. 1. epist. 41. in Registro. Tho par. 3. qu. 66. art. 8. ca. 5. Luc. 10. Matt. 28. Apostoli mutarunt Decreta Christi. Conc. Tol. ca. 5. Gregor. inuisus sectarijs.

Prosequitur Brentius: Agitè, dum autem sit sanè certum, hanc esse Apostolicam traditionem non scriptam, num parem habebit vim ad pietatem cum ijs, quæ scripto sunt mandata? Baptismus ipse diligenter est nobis in Scriptura commendatus, num ergo tantum peccabit is, qui in baptismo hominem non ter immergit, quantum ille qui hominem Baptismum legitimè petentem, omninò baptizare recusat? At hoc necessariò sequetur, si Traditiones non scriptæ eandem habent vim ad pietatem, quam habent ea quæ scripto sunt mandata, quis autem hoc diligenter admonitus sentiat. Quare hæc de trina immersione Traditio, aut non est Apostolica: aut si est, pertinet tantùm ad pædagogiam, quę sit liberrimæ obseruationis, & quauis oportunitate mutabilis. Videmur ad hæc iam antè respondisse. Non fuit ea mens Basilij, quòd cæremoniam hanc cum Baptismo, quod est vnum omnium maximè necessarium Sacramentum, parem vim habere diceret, cùm absque cæremonia hac saluum hominem fieri posse constet, absque Baptismo verò nulla sit spes salutis. Cæterùm quod scriptum est, tertio die Christum à mortuis resurrexisse, cum eo parem vim habet hæc traditio. Nam sicut à Leone Magno & à Ioanne Damasceno legimus annotatum, sepulturam triduanam imitatur trina dimersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis instar est de sepulchro. Quod itaque dictum est à Paulo: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortẽ, vt quomodo Christus

Brent. iterum aduersus dictã traditionem. Responsio. Leo epi. 4. ca. 3. Damas. li. 4. cap. 10. Rom. 7.

ſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris,ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Si eñ complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius,ſimul & reſurrectionis erimus. Quod his verbis Paulus ſcripſit,hoc expreſsit iſta non ſcripta traditio, paremque cum hac ſcriptura vim habet:cum Baptiſmo autem parem vim non habet. Nam & abſque hac cæremonia conſtat Baptiſmus, quam eſſe mutabilem non negamus, ſed nõ pro cuiuſuis tamen libidine mutabilem.

Epiph.hære.61.

Abſoluit tandem Brentius cenſuram ſuam in Baſilium: nunc incipit in Epiphanium quoque cenſorem agere,ac profert quidem hæc eius verba: Quòd oportet & traditione vti,non enim omnia à diuina Scriptura accipi poſſunt. Subijcit Epiphanius,quæ reticet Brentius: Aliqua in Scripturis, aliqua in traditione ſancti Apoſtoli tradiderunt, quemadmodum dicit S.Apoſtolus:Sicut tradidi vobis.Et alibi: Sic doceo,& ſic tradidi in Eccleſijs.Et,Si continetis,niſi fruſtrà credidiſtis.Quàm pulchrè verò cum Baſilio concinit Epiphanius ? Cuius tu ſententiam hanc Brenti quandoquidem non oppugnas, quàmuis à teipſo prolata ſit, in eam id partem accipimus, vt à priore tua ſententia diſceſsiſſe te credamus, qua ſic omnem doctrinam nobis ad veram & perpetuam ſalutem neceſſariam in ſacra ſcriptura contineri docuiſti,nihil vt præterea requirendum eſſe putares. Quod ſi ita eſt,gratulamur tibi,quòd nonnihil de tua pertinacia remiſeris, erroreque tuo correcto,concedendum aliquid eſſe veritati putaueris. Nũc de traditione quam oppugnas,videamus. Excutit enim cenſor noſter illa verba Epiphanij. Tradiderunt ſancti Dei Apoſtoli peccatum eſſe poſt decretam virginitatem ad nuptias conuerti.Et vt veriſimile faciat hanc eſſe Apoſtolicam traditionem, allegat ſimilem doctrinam ex paulo de viduis: Iuniores viduas, inquit Paulus, reijce:cùm enim laſciuire cœperint aduerſus Chriſtum, nũbere volunt, habentes condemnationem,quòd primam fidem reiecerint. Expendamus igitur,num hęc traditio ſit Apoſtolica. Affirmat quidem Epiphanius,eam eſſe Apoſtolicam, & iudico eum tam bonum, tam pium virum, vt hac aſſeueratione non voluerit Eccleſiam Domini ſcienter fallere : ſed cùm non fuerit admodum vicinus temporibus Apoſtolorum,cogito multa ad eum publica, ſed incerta fama nomine Apoſtolorum relata eſſe,quæ fortaſsis alij de Apoſtolis,vt eſſent plauſibiliora confinxerunt.

1.Cor.11.
1.Cor.14.
Brent.examinat Epiphanij verba.
1.Tim.5.

Non cupit Epiphanius abs te laudari Brenti. Nam etiamſi tu ſecùs de illo ſentires, nos tamen ex Eccleſiaſticę hiſtoriæ ſcriptoribus didicimus,eum inſigni fuiſſe pietate præditum. Sed ei doctrinæ quoque laudem non mediocrem,variarum linguarum peritiam, & multiiugam lectionem tribuunt Hieronymus & Auguſtinus. Quin clamant hoc ipſi libri quos edidit,fuiſſe virum longè doctiſsimum. Quò minùs ferendus es tu,quòd ab eo, quem bonum & pium virum eſse fateris, quem eruditionis laude quoque celebrem fuiſse negare nõ potes,in eo diſsentire nõ dubitas,in quo ipſe cum Eccleſia cõſentit vniuerſa. Cæterùm quas tu coniecturas adfers, quamobrem traditionem hanc Apoſtolicam non eſse dicas?Non fuit admodum vicinus temporibus Apoſtolorum. Quid autem vicinior'ne tu? Certè mille ducentis annis te præceſsit. Potuit hæc incerta forma cognouiſse.Quid ſi cognouit ex certa lectione grauium & fide dignorum auctorum,in qua diligenter eum verſatum fuiſse,teſtis eſt etiã aduerſarius eius Ruffinus: Scribit,ais, Euſebius de Clemente,quòd ſignificauerit quædam à presbyteris,id eſt, à ſucceſsoribus Apoſtolorum voce ſola ſibi tradita eſse. Quod ergo presbyteri, hoc eſt, vt Euſebius ipſe interpretatur,ſucceſsores Apoſtolorum tradiderunt,fieri poteſt, vt pro ipſorum Apoſtolorum traditiõe vulgatum fuerit.Magis autem fieri poteſt,vt hoc falſum ſit,quod opinaris tu. Nam presbyteros illos non eſt veriſimile tam fuiſse vanos,vt maximè ab illis aliquid eiuſmodi profectum fuerit, vt alijs ſub Apoſtolorum nomine traderent, quę ab ipſis nõ accepiſſent.

Reſponſio Socr. lib.6.cap.10. Zoſ.li. 7.ca.26
Laus Epiphan. Hier.de viris illuſt.& li.2. contra Ruffi. Au.de hæreſib.
Ruff.in inuectiua contr. Hiero.
Euſeb.li.6.c.13.
Reſponſio.

Incipit iam de traditione iudicare,num ſit Apoſtolici Spiritus. Non eſt certum,inquit, quòd temporibus Apoſtolorum fuerit tale genus vouendæ aut definiendæ,vt Epiphanius loquitur, virginitatis, quale eſt vſitatum apud Monachos. Tibi certum nõ eſt Brenti,ſed nobis certũ eſt,qui legimus hæc apud Apoſtolorum æquales,apud eos qui Chriſtum vidiſſe, ex numero ſeptuagintaduorum Diſcipulorum fuiſſe, & cum Apoſtolis cõſuetudinem habuiſſe creduntur: Quorum vnus Abdias, qui res geſtas Apoſtolorum conſcripſit,quibus ipſe præſens intererat, & ex magna parte teſtis fuit oculatus,de Matthæo ſcribit, quòd Iphigenia filia defuncti Regis Æthyopiæ ſacrum vetamen acceperat de manu eius,præpoſita iam virginum,inquit, ampliùs q̃ ducentarũ. Audi verò, quæ fuerit Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtæ hac ipſa de re, de qua ſermo nobis nũc eſt,ſententia. Docuit is,aliqua opera ſic mala eſſe, vt nõ per naturam mala ſint, ſed per intemperantiam noſtram. Nam ſi præſumat Sacramentorum myſteria ſumere is,qui nondum eſt cœleſti aqua perfuſus,rem bonam cõuertit in crimen,& inde reatum æternæ pœnę incurrit, vnde à reatu ęternæ pœnæ potuerat liberari. Ita & nuptiarum bona,

An votum virginitatis fuerit in vſu tempore Apoſtolorum.
Abdi.lib.7. Apoſt.hiſt.
Matt.Euangel.

bona, cum à Deo benedicantur coniugia, à Deo sanctificentur, ac per Sacerdotũ benedictiones à Deo specialiter consecrẽtur, videntur aliquibus aliquam habere diuinæ indignationis offensam, Ac paucis interiectis: Videte filioli & fratres, inquantum sermo noster proruperit, vt etiã homicidium bonum posse fieri probaremus, cùm hic occiditur, qui si non esset ipse solus occisus nocens, multos potuisset occidere innocentes. Sicut est occisus Golias, & sicut est occisus Sisara, sicut occisus est Aman, sicut est truncatus Holofernes, & sicut denique sunt occisi cum laude, qui vestris sedibus inimicabantur & regnis. Sic ergo & matrimonia dum copulantur, boni operis honestate ornantur, si sanctè, & iustè, & integrè, & irreprehensibiliter copulentur. Nam si hodie desponsatam regis, seruus regis vsurpare audeat, non solùm offensam, sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendijs: Nõ ideo quidem, quia duxerit vxorem, sed quia spõsam sui regis accepisset. Ita etiam tu, ò fili charissime Rex Hirtace, sciẽs Iphigeniam filiam Regis decessoris tui spõsam Regis cœlestis effectam esse, & sacro velamine cõsecratam, quomodo quæso poteris spõsam potentioris te tollere, & tuo eam matrimonio copulare? Audis hîc Brenti, virginem Christo dicatam, audis de manu Matthęi sacrum velamen accepisse, audis præpositam virginum plùs quàm ducentarum fuisse, audis quantum crimen incurrat, qui spõsam cœlestis Regis effectam sacroque velamine consecratam, tollere, matrimonioque suo copulare fuerit ausus? quod ab idolo vestro Islebiensi, quod ab Oecolampadio, quod à Pelicano, quod à Bucero ter marito, quod ab alijs vestris nõ paucis factitatum esse non ignoras. Audis, qualem contra vos non quiuis homo, sed Apostolus & Euangelista Christi sententiam tulerit? quæ si quis esset apud vos residuus Dei timor, meritò vos cõmouere deberet. Quoniam verò scriptum est, quòd in ore duorum aut trium testium stet omne verbum, adhibebimus & alium testem huius æqualem. Martialis hic est Lemouicensis Episcopus, vnus & ipse è 72. Christi discipulis, qui scribens ad Tolosanos: Virgo, inquit, Valeria spõsa Regis terrestris, sed meliùs spõsa Regis cœlestis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis deuouerat, &c. Audis & hic, quòd virgo Deo virginitatem deuouerit, quodque fecerit hoc prædicatione S. Martialis: qui nunquam id ausus fuisset prædicare, nisi traditum ab Apostolis accepisset. Sufficiuntne tibi duo testes hi? Lex quidem plures nõ requirit, sed si tu contentus ijs non es, tertium producemus, & ipsum Apostolorum æqualem Philonem Hebręum. Meminit & is grandeuarum virginum, nõ coactæ castitatis, sicut apud Græcos quædam sunt Sacrificulæ, sed spontè continentium amore sapientiæ. Vis & quartum? Fuit Ignatius à Petro tertius Episcopus Antiochiæ: Hortatur ille virgines, vt agnoscant, cui se cõsecrauerint. Quin & in Actis Apostolorum fit mentio quatuor virginum Philippi filiarum, quarum duas in virginitate cõsenuisse narrat apud Eusebium Polycrates. Ephe. Episcopus, & ipse temporibus Apostolorum vicinus. Vides iam, quòd etiam Apostolorum temporibus nõ defuerint virgines, quæ Deo virginitatem suam deuouerent. Sed neq; viduæ idem institutum vitæ professæ, quas suo tempore Nõnas fuisse vocatas ad Eusto. scribit Hieron. de quibus esse videtur locus hic Pauli, quem tu mirabiliter torques. Sed præstat verba tua ponere,

Homicidiũ aliquando laudabile.

Hæretici ex Monachis mariti facti hac ætate

Deut. 19. Matt. 18.

Martial. cap. 8.

Philo. de vita contemplatiua.

Ignat. epist. 12. Actu. 21. Eus. li. 3. ca. 31.

Viduæ professæ olim cœlibatum

Nam quod Paulus, inquis, de viduis scribit, nõ loquitur de Nonnabus, sed de mulieribus, quæ orbatæ viris, tradebant sese in ministerium pauperum Ecclesiæ: idque ea tantùm fide & promissione, qua solent ancillæ sese in ministeria dominarum tradere. Nec cùm dicit eas reijcere primam fidem, intelligit monasticum genus vouendi, cùm nondum tale votum fuerit: sed intelligit fidem in Christum, quam in Baptismo dederant: eæ enim lasciuæ viduæ, de quibus Paulus scribit, postquàm saginatæ essent facultatibus Ecclesiæ, & metuerent, ne si nuberent, inferiori loco, quàm anteà inter Christianos haberentur: maluerũt à Christianismo prorsus ad Ethnicismũ deficere, quàm inter Christianos cõtemptiores esse. Hoc significat Paulus, cum dicit eas lasciuisse aduersus Christum, & cõuersas esse ad Satanam. Cùm igitur nõ sit certum, quòd tale genus vouendæ virginitatis aut viduitatis fuerit temporibus Apostolorum vsitatum, quale nunc est monasticum, nõ potest etiam certum esse, quòd hæc traditio, decreta virginitate sit vere Apostolica. Est ne hoc interpretari scripturas Brenti? Quid autem est obtorto collo (quod aiunt) in quã velis tu in sentẽtiam eas pertrahere, si hoc nõ est? Ne per somniũ quidẽ cogitare Paulo venit in mentẽ vnquàm ea, quæ proferũtur abs te: sed neq; contextus orationis patitur, is vt sensus verborum sit, quem elicere tu conaris. Tum autẽ, est ne quisquam veterum Orthodoxorũ, qui Pauli verba hæc ad eundem nobis modum interpretetur? Totis mille quingentis annis non puto fuisse quenquam, non modò priscorum, verùm ne recentiorum quidem Theologorum præter vos quadraginta his annis natos, qui sic ea putaret intelligenda. Reuerà consultò facitis Brenti, quòd tantoperè tradi-

Brent. de loco Pauli. 1. Tim. 5.

Responsio.

tiones oppugnatis, quòd veterum simul & recentium scriptorum, qui vos præcesserunt, omnium auctoritatem eleuatis, quòd nihil præter scripturas esse recipiendum asseuera tis, verùm ita, penes vos vt solos eas interpretandi sit auctoritas. Interest vestra plurimum, vt hoc quàm plurimis persuadere poßitis. Nam sola hęc est, & non alia ratio, qua quicquid vultis, obtinere queatis. Nam si quid habebit momenti priscorum auctoritas, si quid valebit sensus horum Pauli verborum per illos nobis traditus, receptus tot seculis Ecclesiæ si quid totius vsus, denique si verum erit, quod dicitur, Optima scripturarum interpres est consuetudo, iam quidem causa nobis est peiorata, cùm quod vel verbo respondere nobis queatis, omnium seculorum Orthodoxis nobiscum facientibus, & ab hac interpretatione vestra dissentientibus habere nihil poßitis. Sin autem illud valebit, quod vos vultis, nihil recipiatur præter scripturas, & penes vos solos certa fuerit auctoritas eas interpretandi, vt quemcunque sensum earum attuleritis, ab eo nobis discrepare fas non sit, vestra nimirum est victoria. Quid autem Brenti? sine ij quidem, qui vestræ farinę sunt, in horum Pauli verborum interpretatione vobiscum cōsentiunt? Nam quod negas tu de Nonnabus Paulum hæc dixisse, concedit Caluinus vester. Sic enim loquitur: Ego verò illis minimè nego, viduas, quę sese, suasque Ecclesiæ operas addicerent, perpetui cœlibatus legem simul suscepisse, non quia in eo religionem aliquam statuerēt, vt posteà fieri cœptum est, sed quoniam nisi sui iuris, & iugo maritali solutæ, functionem illam sustinere non possent. Quòd si data fide ad nouas nuptias respectarent, quid hoc erat aliud, quàm Dei vocationem excutere? Non igitur mirum, quòd talibus desiderijs lasciuire in Christum eas dicit. Postea verò amplificādi causa subiungit, Adeò ipsas, quod Ecclesiæ pollicitæ sunt, non præstare, vt primam quoque fidem in Baptismo datam violent, ac irritam faciant, in qua hoc comprehenditur, vt vocationi quisque suæ respondeat. Nisi fortè hoc mauis intelligere, quòd velut amisso pudore, omnem deinde honestatis curam abijcerent, ad omnem lasciuiam & petulantiam se prostituerent, licentiosa dissolutaque vita, nihil minùs quàm Christianas mulieres prę se ferrent: qui sensus mihi perplacet. Respondemus ergo, quæ tunc ad publicum ministerium recipiebantur viduæ, eas sibi perpetui cœlibatus conditionem imposuisse: si posteà nuberent, facilè intelligimus accidisse, quod dicit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Ita non solùm peccasse fidem Ecclesiæ datam fallendo, sed à communi piarum mulierum lege desciuisse. Vides, quemadmodum vi veritatis compulsus Caluinus, quamuis & ipse similiter vt vos, vota reprehendat, in huius loci tamē expositione à vobis apertè dissentiat. Dicit enim, viduas illas perpetui cœlibatus legem suscepisse: dicit, si data fide ad nouas nuptias respectarent, nihil hoc fuisse aliud, quàm Dei vocationem excutere: dicit postremò, si posteà nuberent, accidisse quod scribit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Quid autem postremum hoc, an non esse verißimum Sacerdotum vestrorum periculo, qui nuptias incœstas contraxerunt, didicimus? Quis enim eorum fœminæ, quas vxores vocari volunt, an non omnem honestatis curam magna ex parte abiecerunt? an ad omnem lasciuiam & petulantiam se non prostituerunt? quiduis vt potiùs, quàm Christianas mulieres præ se ferre videantur. Verùm de hoc satis. Quòd autem primam fidem interpretaris, fidem in Christum, quam in Baptismo dederant, quàm coactum id est? quàm contortum? quàm à Pauli cogitatione longè remotum? qui Baptismi ne verbo quidem hoc loco meminit. Primam fidem irritam fecerunt, exponit Augustin. id est, voluntate ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, qua priùs vouerant, quod implere perseuerantia noluerunt. Et alio loco: Quid autem ais de quibusdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non reddiderunt. Nemo ergo positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: At illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. Et iterum alio loco: Apostolus de quibusdam, quæ continentiam vouent, & postea nubere volunt, quod eiusdem, antequam vouissent vtique licebat, habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Idem Augustinus conuersas retrò post Satanam interpretatur, quæ ab illo excellenti vidualis castitatis proposito in posteriora respiciendo ceciderūt & interierunt. Quorsum autem attinet aliorum etiam interpretationes huius loci producere? qui sicut cum Augustino ferè consentiunt, sic à vobis dissentiunt omnes. Verùm nos in eorum verbis discribendis longiores esse nolumus, cùm prę sertim vnus propè sit Augustinus inter omnes, cui vos tamen tribuere aliquid videmini.

Quo consilio Sectarij scripturas solas vrgeant.

Calu. cap. 4. institutiōis religionis suæ sect. 19.

Aug. ad Iulianā de viduitate cap. 8.

Idē in psal. 75.

Idē ad Polentiū de adulterinis coniugijs, lib. 1. cap. 14.

Idē de viduitate. cap. 8.

Pergit

Pergit Brentius: Apostolorum officium fuit, non imponere nouam legem Ecclesiæ, sed potiùs liberare eam à iugo veteris legis. Quid tentatis, inquit Petrus, Deum, vt imponatur iugum super ceruicem discipulorum? Et Paulus: In libertate qua Christus nos liberauit, state. Nullam nouam legem Apostolos imposuisse, libenter tibi concedimus. Verùm quisq; sibi legem hanc imposuit. Certũ est, quòd neminem Apostoli coëgerunt, vt perpetui cœlibatus legem susciperet, cùm ne nunc quidem, vt id faciat, compellatur quisquã. Cæterùm vetus erat lex: vouete & reddite. Ad vouendum nemo: ad ea quæ vouit præstanda, rectè quisque cogitur. Nõ fuit, inquit Brentius, Apostolici officij, vt eximerent Ecclesiam ab obedientia legis naturalis: hãc enim obedientiam diligenter vrserunt. Sed hoc magna cura, quantùm in ipsis fuit, prouiderunt, ne ex rebus per se liberis, & in libertatem per Euangelium restitutis, nouæ fierẽt leges, & noui cõscientiarum laquei. Ne quis vos iudicet, inquit Paulus. Et mox: Si mortui estis cum Christo, &c. Virginitatem autem seruare, & cœlibem vitam ducere, res est per se libera: Quare tantum abest, vt Apostoli docuerint, virginitatem ad cultũ & gloriam Dei vouendã, & sibi ipsi necessitatem seruandæ virginitatis lege voti imponendam, vt potiùs vniuersam Ecclesiam ab hoc instituto doctrina sua deterruerint, & libertatem conseruandã consuerint. Quicquid blateres tu Brenti, maior est apud nos auctoritas Epiphanij, cui præsertim totius Ecclesiæ cõsensus accessit hac in re quam vt nugis istis tuis aures nostras præbeam. Nõ dubitat Origenes mulieri cuidã suadere, quò superstite etiam marito suo dicat: Hoc voueo atq; promitto: si quid humanitùs acciderit marito meo, quod nõ opto, nihil aliud faciã quã vt incontaminata viduaq; perseuerem. Ausus autẽ fuisset Origenes hoc facere, si nõ modò nõ suasissẽt tale quid Apostoli, verùmetiam vniuersam Ecclesiã, quod admodũ impruđẽtur abs te fingitur, ab hoc instituto doctrina sua deterruissent? Quod ille certè tanto meliùs quàm tu scire poterat, quanto fuit Apostolorum temporibus propinquior.

Brentius adfert Scripturas. *Acto.15.* *Gal.4.* *Responsio.* *Psalm.75.* *Coloss.2.* *Gal.4.* *Hom.17.in. Lucam.*

Pergit Brentius: Quòd si quę virgo temerè contra ipsorũ doctrinam coniecisset se voto suo in hos laqueos cõscientię putásne detinuissent eã in ijs nolentẽ, inuitã, & conditione sua ad coniugiũ magis quàm ad cœlibatũ idoneam? Certé quantũ intelligi potest è dicto Christi, Non omnes capiunt verbum hoc. Et è dictis Pauli: Meliùs est nubere quàm vri. Et vnusquisq; proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius autẽ sic: non solùm non detinuissent virginem in illis laqueis, verùmetiam hortati eam essent ad suscipiendũ coniugium. Cedo Brenti, quam vnquam virginem hortati sunt ad suscipiẽdum coniugiũ Apostoli? cùm suis etiã proprijs vxoribus eos persuasisse cõstet, vt ab omni viri copula abstinerent, nec alij rei quàm orationi vacarent, Quas etiãsi quidã circunducebant, loco tamẽ sororum eas habebant. Quòd nemini mortaliũ temere vouẽdi fuerint auctores, certũ est: sed quæ semel spõtè virginitatẽ suã Deo deuouissent, eas vt hortarentur, quò resilirent ab instituto suo, nullis neque precibus, neque comminationibus aut supplicijs adduci potuissent vnquam. Quæ autem causa fuit Matthæo Apostolo, quãobrem capitis de eo supplicium sumeretur, nisi quòd Iphigeniam, quæ semel cõtinentiã suam Christo deuouerat, cũ Hirtaco Rege nuptias contrahere nõ permittebat? Nihil igitur est, quòd quisquã pius dubitet etiam si cui virgini cũ carne sua grauior esset conflictatio, quin eã ad pugnandum fortiter oratione sua inflãmassent, simul ad eũ, qui dat omnibus affluẽter cõfugere docuissent, vt ipsa daret quid iuberet, iuberet dein de quod vellet. Nam quòd in hanc sententiã pleraque scripta sunt ab Athanasio, Hieronymo, Basilio, Ambrosio, Chrysostomo, Augustino, & alijs plerisque sanctis Episcopis & Doctoribus, Apostolorum illi proculdubio vestigijs insistebant, & eorum exemplo quàm plurimos ad virginitatem siue continentiam hortabantur. Libet autem hic adscribere, quæ in epistola quadam scripta sunt ab Augustino: Priusquã esses, inquit, voti reus liberum fuit; quò esses inferior, quàmuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior: modò autem tantò (quod absit) miserior, si fidem Deo fregeris, quantò beatior, si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis, ipse adiuuabit qui vota tua explet: Fœlix est necessitas, quæ ad meliora compellit. Sic & Chrysostomus ad Theodorum lapsum: Sic & Ambrosius ad virginẽ lapsam: Sic omnes prisci Patres quoduis aliud potius remedij genus adhibuissent, quàm vt violãdi voti continẽtiam professis auctores fuissent, Ambrosius verò accusatũ se fuisse scribit, sibiq; tanquam crimen obiectum, quòd suaderet castitatẽ, & persuaderet plurimis.

Argumentatio Brentij. *Matt.19.* *1.Cor.7.* *Responsio.* *Nõ est suadendũ coniugiũ ijs, qui cœlibatum profitentur.* *Aug.epi.45.* *Chrysost.epi.6.* *Amb.ca.vltim.*

Quid autem is ad hæc? Vtinam autem conuincerer, vtinã tanti criminis probaretur effectus. Non vererer: inuidiam, si efficaciam recognoscerẽ. Atq; vtinã me exemplis potiùs argueretis, quàm sermonibus cæderetis. Sed vereor, ne præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis cõmendent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysterijs, & cõsecratas integritati puellas, nubere prohibes. Vtinã potuissem reuocare nupturas. Vtinã possem flammeũ nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignũ videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre? Cæterùm quę tu adfers à Christo & ab Apostolis dicta, pridem à Catholicis eorum verborũ vera sententia producta, vestra verò validis est argumentis refutata. Scripsimus & nos in Confessione nostra Christiana pleraq;, quo nunc lectorem remittimus. Nam eadem iterare nihil est necesse.

Brent. patrocinatur incæstis nuptijs. 1. Cor. 7. An non vouere virginitatem, inquit Brentius, humani tantùm est arbitrij, non diuini pręcepti? coniugium autem seruare, præcepti est diuini. Coniugatis, inquit Paulus, præcipio non ego, sed Dominus: Vxor à viro nõ separetur, & maritus vxorem non dimittat. Cùm igitur Apostoli audierint à Christo de Pharisæis: Cur vos transgredimini præceptũ Dei propter traditionem vestram? *Matt. 15.* certè nunquam in animum induxissent, vt propter humanũ votũ prohibuissent cõiugium diuinitùs ordinatum, aut dissoluissent iam contractũ. *Responsio. 1. Cor. 7.* Vouere virginitatem humani tantùm arbitrij, non autem esse diuini præcepti, docet nos etiam Paulus, dicens: De virginibus pręceptum Domini non habeo, consilium autem do. Quare non inuiti verum id esse cõcedimus quod abs te scriptum est, virginitatem seruare, & cœlibem vitam ducere, rem esse per se liberam. Verùm & illud non minùs verum est, quod scribit Augustinus: *Augu. de adulterinis concilijs ad Polẽt. lib. 1. cap. 14.* Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cùm liceret nobis etiam non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. Quod cùm productis plerisq; scripturæ locis confirmasset, in hæc tandem verba concludit: Quæ licita sunt, id est nullo pręcepto Domini prohibentur, sicut expedit potius tractanda sunt, non præscripto legis, sed cõsilio charitatis. Hęc sunt, quę amplius erogátur saucio, qui curandus Samaritani illius miseratione ad stabulum perductus est: & ideo dicuntur non à Domino præcipi, quàmuis à Domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur esse gratiora, quantò magis ostenduntur indebita. Vides, quàm lõgè dissentiat hic à vobis, qui voluntarios omnes cultus, qui fiunt absque expresso mãdato, Deo abominabiles esse contenditis? Hic verò tantò censet esse gratiores, quantò magis fuerint voluntarij. Neq; verò solus ita sentit Augustinus. *Hier. li. 1. aduersus Iouinianũ.* In eadem sententia fuit Hieronymus quoque: Plus amat inquit, virgines Christus, quia spontè tribuunt, quod sibi non fuerat imperatũ, maiorisq; gratiæ est offerre, quod non debeas, quàm reddere, quod exigaris. Et alio loco: *Idem in epist. ad Philemonem.* Virginitas propterea maiore præmio coronatur, quia præceptũ Domini nõ habet, & vltra imperata se tendit. Quo maior est illius impudentia, qui dixit, veteres omnes vna voce clamare, nullam penitùs voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandũ. Et hæc ipsa nominatim, quæ nos Christũ consuluisse dicimus, iussa esse, nulla dubitationi vbique docere. *Hom. 8. de pœnitẽtia. Sermo. de charita. & Homi. 19. in epi. ad Hebr.* Cùm tamen longè diuersum doceant Augustinus, Hieronymus, & in plerisque locis Chrysostomus. Cæterùm Brenti, non solùm virginitatem siue continentiam vouere, verùmetiam coniugium inire, humani tantùm est arbitrij. Sed sicut seruare coniugium, sic & virginitatem seruare, quam semel vouisti, diuini est præcepti. Nam quare præcipit Dominus coniugatis, vxorem à viro non discedere, & vt vir vxorem non dimittat, nisi propter votũ, quòd intercessit, cùm inuicem sibi desponsi sunt? Atqui simile votum intercessit, etiam cùm te virginem Deo castam despondisti. Quamobrem si non est fas à sponso mortali posteaquã cõtracta sunt sponsalia, discedere, multò minùs à sponso discedere fas est immortali. Nam & illi, qui Christo virginitatẽ vouent, sicut verè scriptum est ab Augustino, *Aug. trac. 9. in Ioannem.* quàmuis ampliorem gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, tamen sine nuptijs non sunt. Pertinẽt enim & ipsi ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptijs sponsus est Christus. Non minùs igitur nefas est illis cœlestibus nuptijs irretitis à spõso suo Christo discedere, quàm ijs à suis, qui mortalibus sponsis iuncti sunt. Verùm tu sophistica quadam captione lectori fumos offundere conaris. Nam cùm virginitatem cum coniugio cõferas, alio termino vteris cùm de virginitate, alio cùm de coniugio loqueris. Ibi enim dicis, vouere virginitatem, hic, seruare coniugium. At vtrobique eodem vti termino oportuit, sic enim veram inferre conclusionem licuisset. *Diuini præcepti est seruare quod voueris.* Nam sicut vouere virginitatem humani tantum est arbitrij, sic & vouere, siue mauis, inire coniugiũ. Et sicut seruare coniugium, diuini est pæcepti, sic & seruare virginitatem, quã voueris, diuini est pręcepti. Multis enim scripturæ testimonijs doceri potest, quod *Deut. 23.* vouerit aliquis, id esse seruandum. Nam & in lege scriptum est: Cùm votum voueris

Domino

Domino Deo tuo, nō tardabis reddere, quia requiret illud Dñs Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Dauid quoq; cecinit: Vouete & reddite. Similiter *Psal.73.* & filius eius. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim illi infidelis & stul *Eccle.5.* ta promissio, sed quodcunque voueris, redde, multoq; melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere. Vides, quòd æquè diuini pręcepti est, Christo sponso virginalem, atq; mortali spōso coniugalem castitatem reddere. Nihil itaque causæ fuit, cur illud à Christo dictum in nos detorqueres: Cur vos trāsgredimini pręceptum Dei propter traditionem vestram? Nam de nulla hîc traditione agitur, sed de præcepto Dei. Vtrobique pręceptum Dei est, & in seruando voto virginalis, & in seruando voto castitatis coniugalis.

Conatur iam tandem Brentius docere, quòd etiam ijs, qui sunt obstricti voto continentiæ, matrimonium inire liceat idque ipsius Epiphanij testimonio. Est autem & nostris in oculis magnus Epiphanius, sed sicubi licere sibi putat, vt à se dissideat ipse, dabit nobis hanc veniam, si potiùs ab illo sibi non satis constante, quàm ab Ecclesia dissentire voluerimus vniuersa, cùm præsertim à Vincentio Lyrinensi docti simus, cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesię sententiam deserere nos debere. *Examinatur alius Epiphanij locus.* Quod est autem hoc remedij genus, peccato peccato mederi velle? Certè Paulus, perquàm ferebat molestè sibi tribui, quòd esse mala facienda doceret, vt euenirent bona. *Rom.3.* Quod certè docere quodammodò videtur hic Epiphanius. Libet autem eius hac de re verba, sicut abs te citantur, adscribere.

Epiphanius, inquis, in hoc ipso capite, quo commemorat hāc traditionem, sic addit: *Brentij sententia.* Meliùs est vnū peccatum habere quàm plura: meliùs est lapsum à cursu palam sibi vxorem sumere secundum legem, & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci, velut qui mala operatus est, velut lapsum & fractum & obligatione opus habentem: & non quotidie occultis iaculis sauciari ab improbitate, quæ à Diabolo ipsi infertur. Hic iterum, inquis, manifestè affirmat Epiphanius, quòd peccet qui post decretam virginitatē ad nuptias adspirat, non tamen sentit, tantum esse robur decreti aut voti, vt si quis coniugium ineat, dissoluendum sit: sed aperté dixit Melius esse vxorem ducere, & in Ecclesia pœnitentiam agere, quàm peccatum peccato cumulare: hoc est scortationi operam dare, & ex Ecclesia excidere. Agnoscimus Epiphanij verba sed cùm ipse pugnare secum videatur, Ioannis illius sententiam sequi maluimus, qui nō sine causa Chrysostomus est apellatus, cuius & nomen in orbe toto celebrius & maior est apud omnes auctoritas. Fecerat hoc monachus quidem Theodorus, quod tu suadere vis Epiphanium. Audi, quid illi scribat Chrysostomus. Bonum quidem nuptias & *Responsio.* ipse confiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatū: fornicatores autem *Chrysost.epi.16* & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare nō conuenit priuilegia nuptiarum. Ange- *Heb.13.* lorum enim semel societate iunctum illud relinquere, & vxoris laquies implicari, adulterij crimen incurrere est. Quanuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tantò peius affirmo, quanto maior & melior mortalibus Angelus. Nec vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus pręcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris nunquàm, quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirum, si nuptiæ tales quibus offenditur Deus adulterio comparantur? Maius longè audies: Homicida iustorum laude donatur, & misericors plùs quàm homicida punitur, quoniam hoc vetante fit Domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est, quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percussisset. Saulem *Num.25.* autem Samuel sanctus Dei in luctibus, lachrymis precibusque pernoctans, damnatione, *1.Reg.15.et.19* cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quòd hostium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendū credidit Deo. Cùm hæc ita sint, stupere desiste, si nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur: Atque vt illud repetam, quod in principio posui Epistolæ, si militiæ vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obijceret?

Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare *In Monachos ducētes monachas.* cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir, multò magis ij, qui Christo potiùs quàm sibi viuunt, conditionem sui corporis habere non possunt.

An autem eadem verba non quadrabunt in apostatas vestros, quos vos Deorum loco habere videmini? Nisi quòd sceleratiores ij, qui monachi monachas duxerunt, quàm Theodorus, qui quàmuis monachus, nullo tamē continētiæ voto duxit obstrictā, quam tamen admonitùs posteà reliquit. Geminatum itaque scelus vestri, designarunt. Sed audiamus, quid hac ipsa de re scribat magnus etiam ille Basilius, qui sicut Chrysostomo doctri-

Basilius Magnus. doctrina non inferior, sic & ipse multò celebrior est, quàm sit Epiphanius. Extat eius de virginitate oratio, in ea sic loquitur de ijs quibus hoc loco tibi patrocinari visum est. Cùm inquit, virginitatem Domino professæ sint, carnali posteà voluptate maleblanda delinitæ, ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Ac paucis interiectis: Coniugiū quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentū voluptatem iecit, præuaricationisque malum: Deinde, quia causa non esset libera. Neque enim mortuus est vir eius, vt cui vult, nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit. Et iterum post pauca: Si connubium istud & processu & testibus, cunctis denique iudicijs illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiusmodi admittit scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video, qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio, mortalem hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia. Quo itē furere homo ille cubili Domini conscendere ac violare non metuat. Quæso quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè substerneret, ac seruum insidiosè nequiterque Domini thoris inueheret? quo item seruus ille damnandus examine, qui Dominæ suæ Dominique cubili se concitatus libidine, adeò petulanter immiscuit?

Accedit nunc propiùs ad rem qua de agitur: Sed enim vafræ istæ quid faciunt? quæ tantum impietatis contra seipsas per carnis flagitia admittere non timuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, minoresque suscipiant pœnas, verùm virginitatem quoque, quàm anteà professæ fuerāt, abnegant. Quippe virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimum esse, plenumque dedecoris non ignorantes, huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam. Homines miserè & infeliceter eligunt, sub quibus ad excusationem præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dextras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimē exaggerant. Christus præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acriùs ac seueriùs suo illo iudicio vindicabit. Neque prolapsæ ad voluptatem quicquā ad excusationem proderit vmbra, solatiumque connubij. Nec sanè incongruè ijs, quæ sunt eiusmodi, illud Apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Christo fuerint,
1.Tim.5. nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non coniugium, sed adulterium malè cōsumantes. Nullus itaque seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatisque prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, non vasa exanima ex auri argentique materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria, latronis more profanis manibus temerare atque incœstare presumat. Et si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaque simul & templum, & donaria, & charitatē sponsi, communionemque ac societatem regni perniciosæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur: noli huiusmodi ad scelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd si te viuente alij se virgo in matrimonij consortium tradiderit, ille pœnas fœderis luat: tu teipsum mundum atque integrum serua, ne sceleris impij in Dominum
Luca.12. particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: væ autem illi, per quem tradetur: vtilè illi esset, si natus non fuisset. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quę virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendę voluptatis gratia, mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit: Oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidinem. Vtiliùs fuerat (audeo dicere homini illi)
Mat.19. non esse natum, quam socium tanti in Dominum flagitijs damnari. Non audis, quoniam qui dimissam duxerit, mœchatur? etsi enim pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas: cur ei spacium non das, vt & de ijs agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam emendationemque miseratus, ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte, inquit, aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierē, aut certè cùm neq; vidua neque vxor sit, pro remissione culpæ, quæ peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum suum proquo demissa est, planè intelligere possit eam ad coniugium rapiens, impudentiorē ad

rapi-

rapiens, impudẽtiorem ad scelera deinceps facis? nempe viuente viro, alienam adulteras coniugem, facilemq; illi ad nequitiam reditum per cõnubium pandis. Si autem qui dimissam à viro mortali ducit, adulter atq; impius est, qui immortalis viri spõsam nũquàm dimissam violare præsumit, multò profectò funestiùs adulter atq; impius erit. Itaque etsi illa pessima se mutatione deijciat, ad carnis vitia vltro deuoluta: tu tamen eam noli tangere: viuit enim vir eius, neque illam dimittere vult. Permitte, vt se inspiciat, vnde sit lapsa, vbinam iaceat. Digerat vitium, diluat amorem carnis, consideret diligentiùs indulto spacio, cuiusmodi crimen admiserit, quantumque molita sit sceleris. Redibit prorsus ad sponsum suum. Quid infelicis anticipas lapsum? quid considerandi peccati tempus intercipis? quid consilij spacium tollis? Cur non dimissam à Domino ducens, non virum te, sed adulterum impiè Domini cubile violando manifestas? Hactenùs Basiliùs.

Quid autem acriùs, quid vehementiùs, quid aptiùs ad rem qua de agitur, quid magis appositum ad incœsta vestra sacrilegia, quibus honestum coniugij nomen prætenditis, condemnanda dici potuit, quàm est dictum ab hoc sancto viro? Num autem is disdiapason, quod aiunt, ab Epiphanij sententia non discrepat? Nuptias hoc genus virginitatis abnegationẽ vocat, & maius id esse scelus, exaggeratique crimen ea re, quin & Christum acriùs id & seueriùs in illo suo iudicio vindicaturum scribit. Deinde verò, si dimissa sit etiam à viro suo Christo, hoc est, si sit ad carnis vitia deuoluta, tangi tamen eam vetat, sed spacium illi pœnitentiæ concedi vult. Vides, qualem de coniugijs vestris tulerit sententiam vir hic, non doctrina magis admirabilis & sapientia, quàm vitæ sanctimonia cõspicuus, cuius cùm summa semper in Ecclesia Dei fuerit auctoritas, meritò maius hęc illius, quàm cuiusquam alterius diuersa sententia pondus auctoritatis apud pios omnes habere debet. Qui cùm sicut vitæ quondam, sic & huius sentẽtiæ sociũ habuerit Ioannem Chrysostomum, duos hos celebres Græcos, contra Græcum & ipsum Epiphanium à te productum, collocamus. Et horum duorum sentententiam tantò nos amplecti libentiùs profitemur, quantò magis cum ea, quæ totius est Ecclesiæ sententia, consentire videntur. Quamobrem nemini dubium esse debet, siue quis virginalem aut vidualem, siue continentiam vouerit coniugalem, eum vtrumque præstare teneri, neque licere post emissum votum continentiæ matrimonium cuiquam contrahere. Cæterùm illud esse debet cuique persuasissimum, quòd cùm alia, tum monastica simul instituta, non in alium vsum inuenta sunt, quàm sicut scribit Bernardus, ad lucrum & custodiam charitatis. Hæc est enim, quemadmodum ab Augustino quoque scriptum est, quæ præcipuè custoditur in monasterijs. Charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati cultus (addemus nos vero) charitati cœlibatus aptatur. Coitur in vnam conspiraturque charitatem. Hanc violare tanquàm Deum, nefas ducitur: huic si quis resistit, eijcitur atque vitatur: hanc siquis offendit, vno de die durare non sinitur: hanc ita cõmendatam sciunt omnes à Christo & ab Apostolis, vt si hæc vna absit, inania: si hæc adsit, plena sint omnia. Cùm itaque sicut Scripturæ, sic & traditionum, cùm aliarum, tum earum, quibus vtuntur hi, qui manasticam profitentur, non sit alius scopus, quàm charitas, nec aliud spectatum sit, cùm instituta monastica fuerunt inuenta, quàm lucrum & custodia charitatis, ab eorum sententia non discrepamus, qui sicubi charitas hoc postulat Christiana (verbi gratia, salus alicuius regni, quod alioqui necesse foret interire, aut aliud aliquid eiusdem generis) rectè posse putant aliquem lege cœlibatus solui, modò ne sit ipse in sua causa iudex, sed eius ea de re iudicium requirat, cui sicut à Bernardo scriptum est, posse videre datum, & posse prouidere creditum est. Vt autem pro sua quis libidine resiliat ab eiusmodi voto, seq; propria sua auctoritate lege soluat, quã ipse sibi tulit (quod à vestris apostatis, quos vos Apostolos agnoscitis, factum est) scelus id esse prorsus inexpiabile iudicamus.

Post emissum cõtinentiæ votũ nulli licet cõtrahere matrimonium.

Bernar. de præceptis & dispẽsatione.

August. de moribus. Ecclesiæ, capite. 33.

In casu solùm potest lex cœlibatus.

Profert canonem Ancyrani concilij Brentius, qui sic habet: Professi virginitatem qui sunt, si hanc mittentes irritam faciunt, inter Digamos cẽseantur. Digamia autem, inquit, qualem illis temporibus intelligebant, videlicet, cùm quis post prioris vxoris mortem duxisset alteram, non iudicabatur quidem ex omni parte commendabilis, non tamen damnabatur. Quare cùm hoc Concilium censet eos qui professam virginitatem coniugio violant, inter Digamos habendos, etsi non laudat eorum facta, tamen non audet damnare, & vel ipsorum coniugia dissoluere, vel ipsos ex Ecclesia proscribere. Quid sibi vult Brenti, quod ais, digamia qualem illis temporibus intelligebant, videlicet cùm quis post prioris vxoris mortem duxisset alteram? An aliam nunc intelligitis digamiam, quàm intelligebant tum? Digamos ad Episcopatum prouehi non vult Paulus. Quod si vos vultis aliam intelligi digamiam, quàm intelligebatur tum, & nunc intelligitur à Catholicis, quid aliud quàm duas vxores habere simul ijs, qui Laici sunt, permittitis. Nam

Conci. Ancyr. capit. 18.

Quæ sit digamia prohibita.

1. Tim. 3.

soli

soli illi excludentur ab honoribus Ecclesiasticis, qui duas simul habent vxores: quandoquidẽ qui mortua vna, duxit aliam & tertiam, apud vos digamus non est, nec excluditur à sacerdotio. Scimus etiam libros à vobis editos, quibus polygamia fuit à vobis approbata. Cæterũ, contra Canonem, quẽ tu profers Ancyrani Concilij, nos vicissim obijciemus canonẽ cõcilij Chalcedonensis: Virginẽ, quæ se Deo cõsecrauit, similiter & Monachũ, non licere nuptialia vota cõtrahere: Quòd si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excõmunicentur. Et quoniã verũ est illud Augustini, cõcilia, quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorũ cõciliorum auctoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, cedat necesse est Chalcedonensi concilio Ancyranum.

Sectarij polygamiã defenderũt. Cano.16. Conc. Chalcedonem. Augu. de baptismo paruulorũ, contra Donatistas. lib.2. cap.3.

Obijcit posteà Brentius auctoritatem Cypriani, cuius hæc verba profert: Si se cum fide Christo dedicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant, quàm vt in ignem delicijs suis cadant. Huic vni Episcopo Africano opponimus nos Patres itidem Africanos, qui fuerunt in Concilio Carthaginensi quarto congregati ante annos mille ducentos, quorum hoc est Decretum: Sicut bonum est castitatis præmium, ita & maiori obseruantia custodiendum est, vt si quæ viduæ, quãtùmuis adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate à viro relictæ se deuouerunt Domino, & veste Laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso, habitu apparuerint, posteà verò ad nuptias seculares transierint, secundùm Apostolum damnationẽ habebunt: quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Tales ergo personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris obnoxiæ, quãto magis viduæ, quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionẽ, quã spontè Deo non coactè obtulerunt, libidinosa voluntate corruperint, atque ad secundas nuptias trãsitum fecerint. Sed nos adduci non possumus, vt credamus hoc sensisse cyprianum, quod vos vultis. Nam cùm is Christi sponsam esse dicat Deo dicatam virginem, & si cum viro reperta fuerit, Christi vocet adulteram, non est verisimile, quòd ei adulterium permittendum esse censuerit. Quamobrem eandem illius fuisse sententiam existimamus, quam apud Gelasium legimus, qui sic scribit: Si viduæ propria voluntate professam pristini coniugij castitatem mutabili mente calcauerint, multum earum interer it, quali Deum debeant satisfactione placare, quia iuxta Apostolum primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim, si se forsitan continere non poterant, secundũ Apostolum nullatenùs nubere vetabantur: sic habita secum deliberatione, promissam Deo pudicitiæ fidẽ debent custodire. Ante quem etiã Innocẽtius in hęc verba scripsit: Quæ Christo spiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, si posteà vel nupserint publicè, vel occultè corruptæ fuerint, non eas admittendas esse ad agẽdam pœnitentiam, nisi is, cui se iunxerãt, de hac vita decesserit. Hæ verò, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere, si fortè nupserint ijs agenda aliquando pœnitentia est. Aut igitur de nondum velatis loquitur Cyprianus, quæ tamen in proposito virginali se permanere simulauerunt, aut illius verba retro trahi oportet ad id tempus, quo nondum velatæ fuerunt.

Brẽtius ex Cyp. votum cœlibatus oppugnat. Cyp. li.1. epi.11. Responsio. Con. Car. Can.104. Gela. c.23. epi- sto. pro. Innoc. epi.2. cap.12. Idem cap.13.

Profert ad extremum Brentius auctoritatem Augustini. Quidam, inquit Augustinus, nubentes post votum, asserunt adulteros esse: Ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. Et iterùm: Qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare, quid dicant. Ac mox: Fit autem per hanc minùs consideratam opinionem, qua putant lapsarum à sancto proposito fœminarum non paruum malum, vt à maritis separentur vxores, quasi adulteræ sint, non vxores, & cæt. Tandem concludit ita Brentius: Ex hac Patrum sententia, & ex alijs rationibus, quas suprà cõmemorauimus, apparet, quòd hæc traditio, quã ex Epiphanio proposuimus, aut non sit Apostolica, aut si est Apostolica, per peccatum non sit intelligendum tale peccatum, quòd natura sua conijciat hominem in æternam damnationem, & propter quod dissoluendum sit coniugium eorum, qui post decretam virginitatem contraxerunt: sed pro nota inconstantiæ, quę etsi honesto homini non est omninò decora, tamen non est abiectione & damnatione digna. Et quæ etiam ipsa nonnunquàm est honesta consilij mutatio, si iustæ & piæ rationes ita ferant. Vellem adscripsisses locum, vbi scribit hęc Augustinus, quę tu citas: nam hæc in libro illius te legisse non credo. Citat quidem hæc verba Gratianus ex libro de bono coniugali ad Iulianam, cæterùm ad Iulianam de bono viduitatis, non de bono coniugali scripsit Augustinus. In libro autẽ illius de bono coniugali hęc verba non reperiuntur, fortassis autem nec vsquàm alibi. Quæ tamen posteriùs adfers, qui dicunt talium nuptias, &c. ea le-

Augu. de bono viduitatis. cap. 10. Quomodo Bren. Augustinũ citet de coniugio eorum qui vouerunt cœlibatum. Responsio. Dist.27. capit. Qui dicunt.

ea leguntur apud Augustinum in libro de bono viduitatis. Quamobrem autem non adscripsisti que statim sequuntur? Non possum, inquit Augustinus, dicere, à proposito meliore lapsas si nupserint fœminas adulteria esse, non coniugia, sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo adulterijs esse peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides, in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Cùm enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tantò magis fraudati voti auget iniquitatem, quantò minùs habuit vouendi necessitatem.

Aug. capi. 10.
Ibid. ca. 11.
Post votū cœlibatus contrahere, peius est adulterio.
Chrysost. epi. 6. ad Theodtium lapsum.
Hier. li. 1. aduersus Iouinianum.

Hæc tu prætermisisti Brenti, quòd ad rem tuam non faciebant. Egregium verò nuptijs vestris elogium tribuit Augustinus, quas cùm adulteria quidem esse non dicat, quòd tamen sint adulterijs peiores, dicere non dubitat. Nec diuersum ab eo sentit Ioannes Chrysostomus, qui & ipse tales nuptias affirmat esse peius quiddam adulterio. Quomodo autem peius quiddam intelligi debeat, docet Hieronymus, dicens: Virgines, quę post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incœstæ. Porrò ab Augustino sumus edocti, quòd sicut fornicatione peius adulteriū, sic adulterio peior est incœstus. Ambrosius, Basilius, Theophylactus, vocant hoc genus nuptias adulterium: Hieronymo, Augustino, Chrysostomo visum est, non satis pro eo ac ipsius turpitudo meretur, facinus istud appellari, si vocassent id adulterium: itaque peius quiddā adulterio, hoc est, incœstum sacrilegium, eas nuptias appellandas putauerunt, quibus contaminauit se primus auctor sectæ vestræ, & complures alij, qui eum posteà sunt sequuti.

Augu. de bono coniugij ca. 8.
Ambros. ad virginē lapsam ca. 5. Basi. de virginitate.
The. in ca. 7. 1. ad Corinth.

Sed Augustinus ais, nihilominùs has esse nuptias contendit, nec à maritis separari vxores, quasi adulteras permittit. Est ita, sed eas Cyprianus, Ambrosius, Basilius, Theophylactus, quin & ipse Chrysostomus alio quodā loco vocat adulteria. Sed audi quid de nuptijs eiusmodi senserit, Syritius, qui fuit æqualis Augustini: Manachorum inquit, quosdam atque monacharum abiecto proposito sanctitatis, in tantam potestatis demersos esse lasciuiā, vt prius diluculo, velut sub monasteriorum prætextu illicita se ac sacrilega cōtagione miscuerint: posteà verò in abruptum conscientiæ desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, & Ecclesiastica iura condemnāt. Has ergo impudicas detestabilesque personas, à monasteriorum cœtu, Ecclesiarumq; conuentibus eliminandas esse mandamus: quatenùs retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne deco qui, vt eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam iudulgentia subuenire posiit.

Amb. vbi suprà.
Basili. vbi suprà.
Theo. vbi suprà.
Syri. epi. 1. ca. 6.

Adferunt autē ex Gregorio Burchardus, & post eū Petrus Lōbardus, & frater eius Gratianus verba hęc: Viduę à proposito viduitatis recedentes, super quibus nos cōsuluisti, credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse damnatas: quas & nos Apostolica auctoritate dānandas, & à communione fidelium, atque à liminibus Ecclesiæ arcēdas esse censemus, vsq; quò obediant Episcopis suis, & ad bonum quod cœperant, inuitè aut voluntariè reuertantur. Quid igitur dicemus? Num ij quos protulimus, dissentiunt ab Augustino? Num inter sanctos Doctores pugna est? Nulla prorsus, modò rectè rem accipias. Dissoluunt enim nodum hunc Petrus Lombardus & Gratianus, qui duplex votum esse docent, quòd aliud sit priuatum aliud solenne: Priuatum est in abscondito factum. Solenne verò, in conspectu Ecclesiæ factum. Priuatum votum si violetur, peccatum est mortale: solēne verò violare, peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent, qui contrahendo mortaliter peccant, si tamen contraxerint, non separentur, quia probari non potest, quod occulte factum est. Qui verò solenniter vouent, nullatenus coniugium inire queant: & si iniuerint, separantur.

Bur. li. 8. ca. 45.
Lom. li. 4. senten. distin. 18.
Gratia. 23. quæst. 1. viduas.
Lomb. ibi 27. distin. presbyt.
Votū aliud priuatū, aliud solenne cōtinētiæ.

Videntur autem ij Doctores Innocentium sequuti, cum quo propemodum idem sentire videtur Epiphanius. Is enim adferens locum illum Pauli, de viduis, ita loquitur: Quæ promiserunt, & reprobauerunt, iudicium habent: quæ verò non promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, iudicium non habent: Si nanque iudicium siue condemnationem habituræ essent, quomodo dixisset, Nubant, domum gubernent? Quid autem aliud ab Innocentio quoque dictum est? Quod enim dixit Epiphanius, quæ promiserunt, dixit Innocentius, quæ Christo spiritualiter nubunt, & à sacerdote velantur, si posteà nupserint publicè, non eas admittendas esse ad publicam pœnitentiam, nisi is cui se iunxerint, de hac vita decesserit. Quod verò dixit Epiphanius, quæ non promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, hoc dixit Innocentuis, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerint permanere: ab ijs si nupserint, agi

Epiph. hæresi. 48. cōtra Brent. defenditur.

vult aliquando tempore pœnitentiam. Idem vult & Epiphanius, cùm dicit in eo loco, quem tu citas, eam à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci debere. Quàm pulchè conuenit Epiphanio Græco cum Innocentio Latino? vt facilè cuiuis constare poſsit, Orientis & Occidentis eandem ea de re sententiam fuiſſe. Simul autem explicat Epiphanius ipse, quo sensu dixerit ea, quæ producta sunt per te: quin & quæ videtur inter sanctos Doctores esse pugnantia, tollitur. Nam & Epiphanius in eo loco, quem tu profers, & concilium Ancyranum, & Cyprianus, & Augustinus, etiamsi de profeſsis loquantur, non de ijs tamen quæ publicè profeſſæ sunt & velatæ, sed de ijs tantùm, quæ necdum sacro velamine tectæ in proposito virginali, vel viduali semper se simulauerunt permansuras, loqui videnter. Contrà, qui sunt à nobis producti, de ijs dicunt, quæ publicè profeſſæ, & habitum religionis indutæ, solenni se voto obstrinxerunt. Talibus, tantùm abest vt nuptias permittant, vt ne ad agendam quidem pœnitentiam permittendas censeat, nisi is, cui se iunxerint, ex hac vita deceſſerit, hoc est, sicut Petrus Lombardus & Gratianus interpretantur nisi ab incœsta copula discesserint. Tunc enim ille, qui se coniunxerat Monachæ, defunctus erit, cùm ab illius illicitis amplexibus ea penitùs recesserit. Sicut mundus ei dicitur mortuus, quem suis illecebris non adstringit: & ille perhibetur mortuus esse mundo, qui nihil in mundo concupiscit. Hæc igitur distinctio, quam non modò Petrus Lombardus & Gratianus, verùm & vetustiores ijs Innocentius & Epiphanius adferunt de voto priuato & solenni, si diligenter expendatur, efficit. vt quæ tu profers testimonia, cum ijs, quæ sunt à nobis producta, nihil prorsus pugnare videantur. Nec est, quòd eam contemnendam existimes. Nam præterquàm quòd maiore deliberatione fit solenne votum quàm priuatum, nullus vt esse locus tergiuersationi queat, grauiore cum offendiculo violatur. Plures enim offenduntur, si quod publicè solenniterque, quàm si quod priuatim promissum est, non præstetur. Quid autem est quod sibi charitatas magis cauendum esse putet, quàm offendiculum? Hinc est, quod Paulus ait: Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Vides, vt nos exemplo Pauli ad charitatis regulam omnia moderemur, cui soli apud nos aptantur omnia, quam haud aliter quàm Deum ipsum violare nefas ducimus. Num similiter & vos estis animati? Quin vobis in contrarium potiùs recidunt omnia: qui si minùs lingua, factis tamen dicitis: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, manducabo carnes in æternum, vt fratrem meum scandalizem. Sic omnia facitis, vt omnibus offendiculo sitis, ac ne micam quidem charitatis vobis ineſſe, planum orbi faciatis vniuerso. Quæ causa est, quòd hâc quoque distinctionem inter priuatum & solenne votum risu prosequimini. Nos verò cùm ex hac Patrum sententia, tum ex alijs rationibus quas commemorauimus, perspicuum nos fecisse iam putamus, quòd hæc traditio sit Apostolica. Deique verbo nitatur, Vouete & reddite: quodque peccatum sit vtrumque siue quis pòst priuato, siue pòst solenni & publico voto decretam virginitatem nuptias contraxerit. Sed priùs tamen illud pœnitenti remitti poſſe, contractasque nuptias dirimi non licere: cæterùm quæ solenni voto virginitatem siue continentiam decreuerunt, si nuptias contraxerint eas ne ad pœnitentiam quidem admitti, nisi discesserint ab incœsta copula: & eorum nuptias non tantùm adulteria, verumetiam incœsta esse sacrilegia.

Distin. 38. li. 4. senté. 27. quæst. 1. Si quis.

Grauiùs peccatur conta votū solenne quàm priuatum.

1. Cor. 8.

Catholici charitate omnia moderantur, eam non seruant Sectarij.

Excutit iam aliam traditionem Brentius: Epiphanius, inquit, recitat etiam aliam traditionem, tanquàm ab Apostolis datam, quòd quarta & pro sabbato ieiunandum sit, & quòd sex diebus Paschæ nihil accipiendum sit præter salem, panem & aquam. Quæso autem te, quis verè peritus Apostolicæ doctrinæ poſſet hanc traditionem pro Apostolica agnoscere? Fieri quidem potuit, quod Apostoli ipsi aliquoties ijs diebus ieiunauerint, & in diebus Paschæ nihil præter salem, panem & aquā acceperint: sed quòd hoc suum exemplum tanquam firmum Decretum Ecclesiæ tradiderint & mandauerint, hoc demum certis rationibus demonstrari non potest. Apostolorum enim doctrina est, quòd non vno tantùm & altero die, sed perpetuò ducenda sit sobria vita: Non in comessationibus, inquit Paulus, & ebrietatibus. Eorum etiam doctrina est: Mundis omnia munda. Quomodo igitur præscripsiſſent Ecclesiæ certos dies ieiuniorum, & certum genus cibi? Quartæ & pro sabbati ieiunium tam strictū, vt ab Ephiphanio describitur, verisimile est Apostolos exemplo magis tradidiſſe, quàm quòd legem aliquam ita ieiunandi neceſſariò seruandam ab omnibus sancire voluerint, cum ad eam ferendam non omnium vires ex æquo sufficerent. Et certè ea fuit Christianorum pietas Apostolorum temporibus, vt eiusmodi legibus opus non habuerint: plus vltrò præstabat charitas, quàm vlla potuiſſet lex imperare. Quicquid Apostolos eorum Discipuli facientes vide-

Epiph. hæresi. 75. Et in cōpendiaria doctriua de fide.

De traditione ieiuniorū disputat Brentius ex Epiphanio.

Rom. 13.

Tit. 1.

Responsio de primitiuæ Ecclesiæ abstinentia.

videbant, id eis legis loco fuit: quòd ad eorum exemplũ ſe libenter omnes compone-
bant. Itaq; tanta fuit tum Chriſtianorum abſtinentia, ſicut à Philone memoriæ prodi- *Philo in lib. de vita cõtemplatiua.*
tum legimus, nullus vt eſſet prandiorum vſus: neque priuſquàm Sol occidiſſet, cibum
quiſquã caperet. Tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, ſexto demùm die corpus
alij cibo reficiebant. Quamobrem hortati ſunt magis non verbo modò, verùmetiam
& exemplo ad ieiunium hoc, de quo ſcribit Epiphanius, eos qui Chriſtum ſequeban-
tur, quàm quòd ſtrictiorem aliquam legem illis impoſuerint. Cæterùm credibile non
eſt, quanto ſtudio pij omnes hanc illorum traditionẽ amplexi fuerint, vt à temporibus
Apoſtolorum ad hæc vſque noſtra fuerit ab omnibus ferè gentibus ad Chriſtianam fi- *De iuſtitia & iure, parag. in ſcripto.*
dem conuerſis, ieiunium hoc diligenter obſeruatum. Scis autem illud, quòd diuturni
mores conſenſu vtentium approbati legem imitantur: aut ſi mauis noſtrorum nos vti *Aug. epiſto. 86.*
ſententijs, nec illud ignoras, quòd in ijs rebus, de quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcrip-
tura, mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. Et ſicut præuarica-
tores diuinarum legum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi
ſunt. Adeò non minùs graue flagitium viſum eſt, Eccleſiaſticam conſuetudinem con-
temnere, quàm diuinã legem præuaricari. Quod autem ſcribis, Apoſtolos docuiſſe, per-
petuò ducendam eſſe ſobriam vitam: quis eſt qui neget? nec aliud nunc quoque do-
cet Eccleſia. Verùm non omnes capiunt verbum hoc. Quare noſtræ datum eſt hoc in-
firmitati, vt quoniam perpetuò non poteramus, certis tamẽ diebus abſtineremus, qui- *De loco. Omnia mũda mundis.*
bus Chriſti ſimul paſsi pro nobis & mortui memoriã recoleremus. Neque verò propte-
reà certo ciborum genere abſtinemus, quòd omnia munda mundis eſſe negemus: ipſi
vos non ignoratis Brenti, quòd nullos cibos eſſe immundos credimus, quos Deus
creauit ad percipiendum cum gratiarum actione: niſi quòd vos omnem occaſionem de- *Berna. ho. 66. in Cantica.*
trahendi nobis quæritis. Abſtineo, inquit Bernardus, à carnibus, ne dum nimis nu-
triunt carnem, ſimul & carnis nutriant vitia. Vides, quæ Monacho fuerit à carnibus ab- *Euſeb. li. 5. hiſt. eccl. cap. 3.*
ſtinendi cauſa: eadem eſt & nobis, eadem fuit Apoſtolorum ſeculo, & aliquot poſt
magnæ parti fidelium, quos non vno aut altero die, ſed toto vitę ſuæ tempore ieiunaſſe
teſtantur illa Biblidis apud Euſebium verba, quæ cùm interrogata fuiſſet, cum infantes
ederẽt Chriſtiani, cuius tum falſo criminis inſimulabantur, Quomodo, inquit, infantes
ederent illi, qui ne irrationabiliũ quidem animalium carnibus vtuntur? Adeò tum non
à quadrupedum magis aut volatilium, quàm & à piſcium carnibus bona pars fidelium
abſtinebat, pane tantùm & leguminibus contenta. Cæterùm qui perpetuò non poſſent,
quarta ſaltem & pro ſabbato, ſicut erant ab Apoſtolis docti, ieiunabant. Nam quòd hæc *Ign. epi. 4. Orige ho. 10. in Leuiticum.*
fuerit Apoſtolorum traditio, videtur etiam ſcribens ad Philippenſes Ignatius indicare,
qui tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus & eum ſequutus Origenes.

Quale autem eſt hoc Brenti, quod ſubdis? quod Epiphanius de ieiunio quartæ & *Aug. epiſtol. 86. à Brentio citatur.*
pro ſabbati affirmat, hoc Auguſtinus apertè negat. Ego, inquiens, in Euãgelicis & Apo-
ſtolicis literis, totoque inſtrumento, quod appellant teſtamentum nouum, animo id re-
uoluens, video præceptum eſſe ieiunium: quibus autem diebus nos oporteat ieiuna- *Reſponſio falli Brentiũ in Auguſt. ſentẽtia iudicanda.*
re, & quibus non, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum. Quæſo
te Brenti, num his verbis negat Auguſtinus, Apoſtolicã hanc eſſe traditionẽ? Num quia
dicit, quòd eã non inuenerit in Euangelicis & Apoſtolicis literis, viua voce traditã eſſe *Aug. li. 2. cap. 7. li. 4. ca. 24. li. 5 cap. 23 de Baptiſmo paruulor.*
negat? Vbi fuit mens tua, cùm hæc ſcriberes? Nos verò nihil de temporibus ieiunij ſcrip-
tum eſſe confitemur, & propterea traditionẽ eſſe dicimus, non ſcripturã. Vis autem, vt
ex Auguſtino doceamus, quod hæc traditio ſit Apoſtolica? Scribit is contra Donatiſtas: *Idem in epiſtol. 118. cap. 1.*
Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Concilijs inſtitutũ, ſed ſemper retentũ eſt, nõ niſi au-
ctoritate Apoſtolica traditũ rectiſsimè creditur. Et alio loco: Illa quæ nõ ſcripta, ſed tra- *Idem epiſto. 86.*
dita cuſtodimus, quæ quidẽ toto terrarũ orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis *Cur die mercurij et veneris ieiunetur.*
Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, com-
mendata atque ſtatuta retineri. Quin is etiam alio loco cauſam adfert, quamobrẽ quar-
ta & proſabbato ieiunent, hanc nimirùm: Quòd conſiderato Euangelio, ipſa quarta
ſabbati, quàm vulgò quartam feriam vocant, conſilium reperiũtur ad occidendum Do-
minum feciſſe Iudæi. Intermiſſo autem vno die, cuius veſpera Paſcha Dominus cum
Apoſtolis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam ſabbati, deinde
traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextam ſabbati, qui dies paſsionis eius manifeſtus eſt,
pertinebat. Quam eandẽ de quarta feria rationem adfert Theophylactus quoque. Per- *Theoph. in cap. 14. Marci.*
git Brentius: Fieri quidem potuit, quòd ex conſuetudines paulatim apud Apoſtolicos
ſucceſſores pro externa & libera diſciplina inoleuerint: ſed non eſt ſentiendũ, quod Apo
ſtoli ipſi has tãquam leges Eccleſiæ neceſſariò ſeruãdas impoſuerint. Non difficulter tibi
cõcedimus, quòd ita neceſſariò ſeruãdas leges has Apoſtoli nõ impoſuerint, vt ſi quis ex

legitima causa cibi sumpsisset aliquid constitutis ieiunij temporibus, is æternæ mortis reus esset: cæterùm si quod vos facitis, cõtemptu legum faceret aliquis, vt à carnibus non abstineret, peccatum hoc rectè Satanisimum dici persuasum habemus. Omnis pulchritudo filiæ Regis, dicit Psaltes, abintùs, Non esca est, quę vel commendet, vel cõdemnet: non peccatur edendo, non peccatur abstinendo, intùs in animo peccatum est. Potest quis abstinere cum peccato, potest edere sine peccato. Non quod intrat in os, sed quod exit de corde, coinquinat hominẽ: quod intùs est, hoc vel punit, vel coronat Deus, voluntatem scilicet hominis, quia quis manducat, vel abstinet. Verùm hac de re scripsimus in Confessione nostra Christiana copiosè, ad quam lectorem remittimus.

Psal.44.
Matt.15.

Absoluit iam censuram suam Brentius in sanctos Episcopos, Basilium & Epiphanium Græcos: nunc se confert ad Latinos, vt in eos quoque censuram suam exerceat. Ac primo loco Cyprianum aggreditur, virum non doctrinæ magis insignem, quàm laude martyrij celebrem, quem haud aliter adoritur, atque Ioab adortum aliquando legimus Amazan, ad quem dixit. Salue mi frater, & tennit manu dextra mentum Amazæ, quasi osculaturus eum, & percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram. Expendamus, inquit Brentius, & eam traditionem, quam Cyprianus de mixtura vini cum aqua in calice dominico scribit: hanc tanti faciunt Asotici, vt eam etiam inter suos canones retulerint. Meritò quidem Catholici traditionem hanc maximi faciunt, non solùm quia tanti martyris testimonio, qui non multum fuit à temporibus Apostolorũ remotus, eam à Christo profectam esse didicerunt, verumetiã quòd Ecclesiæ totius moribus receptam esse vident. Scribit autem inquit Cyprianus, aquam esse in Dominico calice miscendam ex ipsius Christi præcepto & tradione. Reueremur quidem huius sanctissimi martyris auctoritatem, & amamus eum ex animo. Agnoscis Brentium dicentem. Salue mi frater, & osculum dantem, aspice nunc eundem sancti illius viri latus transfigentem. Sed hoc non est ferendum, inquit, quòd Asotici abutantur auctoritate eius, ad stabiliendas suas partim ineptias, partim superstitiosas & impias traditiones. Potuítne vulnus illi magis infligere capitale? Quid autẽ ineptum, quid superstitiosum, quid impium ex huius viri sanctissimi scriptis haurire licet? Cui non satis fuit semel impiorũ gladijs occubuisse, nisi blasphemæ tuæ linguæ mucrone Brenti, feriretur iterum. Verùm ad felicitatis illius cumulum accedit & hoc, quòd abs te Christi crucis & veritatis hoste maiore, quàm fuerunt illi quorum opera supplicio capitis affectus erat, nunc incessitur. Nam abs te accusari, laudari est. Dissimulari non potest, inquit, quòd hic martyr fuerit aliquoties in asserendis suis opinionibus paulò acrior & vehementior, id quod testificatur exemplum de Baptismo hæreticorum: sed quia diuersum sentientes nec ignibus, nec Satanæ tradidit, ignoscendum illi erit, quantum salua pietate fieri potest. De Asoticis autem longè aliter sentiendum est: ij enim sua dogmata ita asserunt & tuentur, vt qui diuersum docuerit, anathemate deuoueatur, hoc est, igni & aqua interdicatur, & Satanæ tradatur. Itaque quod in Cyp. est tollerabile, hoc in Asoticis est abominabile. In hac vna sua opinione asserenda, fatemur Brẽti, quòd hic S. Martyr acrior paulò fuerit, nec ex omnibus, quæ scripserit, præter vnum hoc, quicquam est reiectum: cætera omnia totius Ecclesiæ iudicio sunt approbata sicut & hoc inter alia, quod nunc reprehendendum esse putas. Cæterùm quid sibi vult, quod scribis, quod Asotici sua dogmata & suas traditiones, ita asserũt, &c. Nullus ex Catholicis, quos tu lepidus admodùm scurra vocas Asoticos, habet sua dogmata, vel suas traditiones: Ecclesiæ dogmata sunt, quæ tuemur: à qua si qui diuersum docent, si proptereà fuerint anathema pronunciati, vel Satanæ traditi, quid fit aliud, quàm quod præcepit Christus, dicens: Si non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus, Quod Paulus quoque monuit, cùm scriberet ad Galatas: Si quis euangelizauerit aliud præter id, quod accepistis, anathema sit. Quod etiam ipse fecit Paulus, qui Satanæ se tradidisse scribit Hymenæum & Alexandrum, vt discant non blasphemare. Quid autem? An non idem vos quoq; facitis Brenti, si quis ab opinione vestra dissentiat: Nũ opus est hic recẽsere, quibus aqua & igne fuerit Vuittebergæ interdictum, quòd ad idolo vestro dissentirent. Iam verò nónne querũtur Sacramẽtarij de grauiore iugo suis ceruicibus per vos imposito, quàm fuerit Pontificiũ? deque maiore propemodùm persequutione. Scilicet si quis diuersum à vobis doceat, in eum arbitratu vestro vobis animaduertere fas est? Si quis verò pugnãtia cùm Ecclesiæ dogmatibus adferat, durius aliquid in eum statuere fas non est? Sed non est ita sæuitum Cypriani temporibus in hæreticos. Demus hoc tibi, sed statum illorum temporum considera. Durissimo tum seruitutis iugo Christiani premebantur, quãdo suberant Ethnicis Principibus, nullũ supplicij genus in horas non expectabant, cùm toto die mortificarẽtur, æstimati sicut oues occisionis. Hoc rerũ statu, putas

2.Reg.20.
Brentius Cypria num insectatur.
De conse, distin. 2. Sicut.
De traditione mixtionis vini & aquæ in calice.
Cyp.li.1.epist.3.
Responsio pro Cypriano contra Brentium.
Brentius in Cyprian. & Catholicos.
Responsio.
Matt.18.
Gal.1.
1.Tim.1.
Cur ætate Cypr. non puniti hæretici.

putas tu aliud aliquid eos in hęreticos statuere potuisse, quàm vt eos anathemate damnarent, & è cœtu piorum eijcerēt? Cæterùm posteaquàm ad Christianos imperium fuit translatū, quos insanabiles esse videbant, non satis habebant eos anathema pronunciasse, simul illis & bona confiscabantur, & aqua & igni interdicebatur. At Cyprianus, ais, ne anathema quidem quenquam pronunciauit. Quo iure autē id faceret, cùm orbis magnā partem à se dissentire videret? In quo Concilio statutū fuit esse rebaptizandos hæreticos non Oecumenicum id erat, sed prouinciale: quamobrē nihil in eo definiri potuit, quod sub anathematis pœna seruare tenerentur omnes. Quòd autem errauerit Cyprianus, cùm hæreticos esse rebaptizandos censeret, libenter tibi concedimus. Cæterùm cùm nondū illa quæstio satis diligenter pertractata, nec ab Ecclesia vniuersa quicquam de ea fuerit definitū, ignosci sibi Cyprianus merebatur. Cæterū, quod in eo tu reprehendis, in eo sibi ignosci per te non postulat, cum quod ipse sentit, idem Ecclesia sentiat vniuersa.

Pergit Brentius: Sed audiamus, quam traditionis suę rationem afferat Cyprianus: Si vinum, inquit, quis offerat, sanguis Christi, incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Habes verba Cypriani. Et si autem sentimus ipsi, non esse aqua tantùm in cœna Dominica vtendū, propterea quòd manifestum est Christū vsum esse in vino: nec exstimamus per se perniciosum esse vinum aqua parumper diluere, ac fortasis ipse quoque Christus aut ministri cœnæ diluerunt pro more vinum aqua: sed negamus hanc traditionem vel à Christo ipso datam, vel obseruatu necessariam esse. Quæ est hæc aduersandi sanctis Patribus libido? Rectum esse confitetur, oppugnat nihilominùs. Duo verò potisimùm oppugnat, quòd à Christo sic institutum, & quòd obseruatu sit necessarium, At priùs illud asseueranter admodum affirmat Cyprianus, eadem illa vestris auribus occinens, quæ vos nostris soletis: Si quis vobis annunciauerit, pręter quàm quod accepistis, anathema sit. Reijcitis mandatū Dei, vt traditionem vestram statuatis. Hic est filius meus dilectisimus, in quo bene sensi, ipsum audite. His ille Scripturis intonans, vrget, vt solum Christum audiamus, cui pater de cœlo contestatus, vt in eo quod ipse fecit, eum imitemur, nec ab eius præceptis & monitis recedamus, qui calicem docuit exemplo magisterij sui, vini & aquæ commixtione misceri. Neq; verò solus hoc ita sensit Cyprianus. Qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander: Non debet, inquit, vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in pasione sua profluxisse legitur. Testantur autem etiam Patres in tertio Carthagineñ. Concilio ante 1200. anno cōgregati, Dominum tradidisse, vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini, panis & vinum aqua mixtum offeratur. Vides igitur, quòd non solùm Cyprianus, sed & Patres Carthag. Concilij, & eum qui videtur æqualis Apostolorum fuisse Pontif. Alexandrum, grauisimos eius rei testes habeamus, quòd hæc Christi fuerit traditio. Quàm quòd obseruatu necessariā esse negas, perquàm est ridiculum. Scilicet in hoc à Christo & Apostolis eius pleraque tradita sunt, vt ea minimè sit obseruari necesse. Sed intereà tamen verum est, quod à Petro Lombardo scribitur: Si quis non intendens hęresim introducere, obliuione vel ignorātia aquam prætermiserit, non videtur esse irritum Sacramentum, sed ille grauiter est corripiendus. Quòd si quis autem ex contemptu prætermittit, sicut ex vobis nonnulli faciunt in despectum Ecclesiæ, quin grauisimum crimen designet, dubium non est. Excutit iam censor noster traditionis rationem, quam adfert Cyprianus: Multò minùs, inquit, iudicamus hanc rationem quam adfert Cypri. esse probabilem. Quid enim? Num Christus in pasione sua colligauit sibi Ecclesiā suam tam fragili vinculo, vt si fortè minister Ecclesię vtatur in cœna vino tantum, statim Christus incipiat esse sine Ecclesia, & non habeat ampliùs Ecclesiā: aut si quis vtatur tātùm aqua iā protinus Ecclesia priuetur suo Christo? At Paulus dicit: Mihi persuasum est, quòd neq; mors, neq; vita poterit me separare à dilectione Dei. Et Christus ipse ait: Nemo poterit oues meas rapere de manu mea. Quid ergo de illis verbis iudicari aliud posit, quàm quòd incogitanti exciderint? Nihil excidit in cogitanti Cypr. Brenti, verū improbè tu facis & atrogāter, qui sancti verbis alienum sensum affingis. Certū est, quòd in pasione sua Christus Ecclesiā suam fortisimo sibi vinculo alligaris, verùm ad hāc nō pertinet, qui traditionē illius contēnit. Nec incipit esse sine Ecclesia Christus, si minister secùs offerat, quàm ille docuit. Habet ille nihilominùs Ecclesiā suā, quę vocem eius audit: sed eorū caput esse recusat, à quibus mandata sua negligi videt. Sensum autē horū verborum non aliunde rectiùs intelliges, quàm ex ijs, quæ scripsit Beda venerabilis in Marcū: Quia inquit, & nos in Christo et in nobis christū manere oportet, vino Dominici calicis aqua miscetur: Attestāte enim Ioanne, aquę populi sunt. Et neq; aquam solam, neque solum vinum sicut

Cur Bren. Cypr. suggillet.

Responsio.

Gal.1. *Matt.15.* *Mat.17.*

Alexander epist.1.

Conc. Carthag. cap.24.

Lib.4. distinct. 11.

Ratio Brētij cōtra Cyprianū.

Rom.8. *Ioan.10.*

Responsio.

Bed c.14. in Marc. Apoc.17

nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione & confectione in panem cuiquam licet offerre: ne talis videlicet oblatio, quasi caput à membris secernendũ esse significet: & vel Christum sine nostræ redemptionis amore pati potuisse, vel nos sine illius paſsione saluari, ac Patri offerri posse confingat. Ex his Bedæ verbis, hanc Cypr. sententiam fuisse coniicimus, quod quando vel vinum tantùm offertur, vel aqua sola, Christus caput à corpore suo Ecclesia, vel Christi corpus Ecclesia à capite suo separari significatur: quod prorsus alienum est ab institutione Christi. Hanc igitur significationem Christi capitis cum corpore suo Ecclesia coniunctionis non exprimi, quando vel vinum tãtum, vel aqua tantùm offertur, dicit Cyp. Vinum enim significat paſsionem Christi, cui nomen calicis tribui legimus non semel in Euangelio: aqua populũ Christi sanguine redemptum. Quãdo igitur in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentiũ plebs ei, in quẽ credidit, copulatur & iungitur: quæ significatio pretermittitur omiſsa mixtione. Hoc quin senserit Cyprianus, dubitandum non est. Intereà tamen & illud verum est, quòd si quis data opera ex mero cõtẽptu traditionis diuinę vinum tantùm offert, & oblationi tali plebs cõsentit, quòd eius generis oblatio nullum fructũ adfert, vel ipsi offerenti, vel plebi consentienti. Est enim Christus pro nobis paſsus & mortuus, causa salutis factus omnibus: sed obedientibus sibi. Cũ autem id ex mero fiat contẽptu traditionis, cuius ipsum Christum auctorẽ fuisse credimus, nullus ex ea fructus est sperandus: Nam separare se tales à Christo vidẽtur: quare quẽ ille pro nobis fudit in ara crucis sanguinẽ cuius rei fit in altari repræsentatio, fructũ aliquẽ ex eo capere non poſsunt, cùm sint omniũ Christi meritorum expertes. Cęterum si per obliuionem aqua sacerdos vinũ nõ miscuerit, ipse quidẽ grauiter peccat, ad plebẽ verò, pro qua fit oblatio, nihil ex eo detrimenti redundat. Neq; verò propterea Christus erit absque Ecclesia, si vel Vuittembergenses, vel Vuirtembergenses ab eo deficiant, quin si, quod absit, tota Europa deficeret, relinquet sibi nihilominùs septem millia, quæ nõ curuauerũt genua ante Baal: & malis malè perditis, sicut factum videmus de omnibus illis, qui ab Ecclesia defecerunt, vineã suam locabit alijs agricolis, qui reddent illi fructum temporibus suis: quod nunc propemodum fieri videmus in istis, quæ repertæ dicuntur, nouis insulis. Sed vos, qui præcidistis vos ab Ecclesia Dei absque Christo esse, certum est & indubitatum.

Heb. 5.

3. Reg. 19. Matt. 21.

Quomodo Brentius simul flagellet, ac excuset Cyprianum.

Pergit Brentius: Sed hęc potiùs dicta esse volumus aduersus Asoticos, seueros, suarũ traditionum exactores. Quid autẽ ijs verbis an non ludere videtur Brentius? Sùntne cuiusquam alterius hæc verba, quàm Cypriani? Num quisquam alius eis quàm tu, tam absurdum sensum affinxit? Videtur Mimus hic noster illum Retiarium repræsentare, dicentem: Non te peto: piscem peto: cur me fugis galle? Cypriano colaphos impingit, & alios intereà se petere fingit. Adfert ipse tandem Cypriani verborum interpretationem, verùm sic, vt illum innuat voluisse magis hoc dicere quàm dixisse, vt nisi nobis interpretationem hanc Brentius attulisset, Cypriani verborum sensum assequi nemini licuisset. Libenter, inquit, verba eius sic interpretamur, quòd cùm dicit: Si quis vinum tantùm offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis, voluerit dicere, solum vinum non significare, Ecclesiam esse cum sanguine Christi coniunctam, sicut significaret, si ei aqua admisceretur. Et tamen ne hic quidem sensus tanti momẽti est, vt cogat vinum necessariò miscendum aquæ. Quàm necessariò miscendum sit aqua vinum, ex Petro Lombardo iam docuimus. Sed audi quid ea de re Theophilactus quoque sentiat: Confundantur, inquit, Armenij, qui non admiscent in mysterijs aquam vino: non enim credunt, vt videtur, quòd aqua ex latere egressa sit, quod admirabiliùs, sed sanguis tantùm. Tametsi enim, inquit Brentius, coniunctio sanguinis Christi & Ecclesiæ eius, non significaretur per vinum mixtum aqua, tamen Christus ipsa cœnæ suæ institutione & commendatione significauit se coniungere nos ipsi, & nos ipsi coniungi, quòd faciat nos sanguinis & corporis sui participes. Significauit Brenti, quodque fecit ipse, nobis quoque faciendum præcepit, vt ipsius exemplo vinum aqua miscendo, significationem hanc exprimeremus. Sed quid est hoc Brenti, quòd cùm in hac epistola benè longa toties Cyprianus oblationis & sacrificij faciat mentionem, cœnæ verò nunquàm tu, tractans illius verba, cœnę subinde meministi, sacrificij nunquam? Sudes est in oculis vestris oblationis siue sacrificij nomen, quo tamen vix quisquam est veterum scriptorum, qui non vtatur frequentiſsimè. Sed vnde liceret agnoscere semen adulteræ, si Patrum voces non respueritis? Hoc illud est Brenti sacrificium, quo copulæ illius ineffabilis admonemur, qua se nobis & sibi nos coniungere Christus dignatus est, vt sicut ipse caput corporis Ecclesiæ, sic Ecclesia corpus esset capitis Chisti, tam ipsa per ipsum (vt inquit Augustinus) quàm ipse per ipsam suetus offerri, vnum cũ illo manens cui offertur, vnũ ipse faciens pro quibus offertur, vnus ipse qui offert, & quod offertur: ipse & sacerdos & sacri-

Theoph. in cap. 19. 18. annis.

Brentius subdolè tacet de sacrificio.

Lib. 10. de ciuit. Dei. ca. 20. Libr. 4. de Trinitate cap. 14.

sacrificium. Hanc admirabilem vnionem, peculiariter nobis exprimit vinum aqua mixtum: ad quam vos non pertinetis Brenti, qui non modò mixtionem hanc ridetis, verumetiam in tremendum sacrificium hoc impiè non rarò blasphematis: & vt Satanæ vobis gratiam demereamini, qui nihil magis horret quàm sacrificium hoc (paßio est enim Domini sacrificium quod offerimus, inquit Cyprianus) omnem lapidem mouetis, vt illius memoriam abolere queatis. Vide autem viperam hanc quomodo locum istum concludat? Et alioqui, inquit, apud Esaiam malè audit mixtura vini cum aqua: exprobrat enim Propheta Ecclesię suæ imposturas & rerum corruptionem: Argentum, inquiens, tuum versum est in scoriam, & vinum tuum mixtum est aqua. Non potest quin aculeum infigat, & suum virus effundat. Multa Scripturæ loca produxit Cyprianus, quibus hanc vini cum aqua mixtionem asserere conatus est, quam hic vno hoc prolato nihil ad rem qua de agitur, pertinente, nititur infirmare: & sicut est in prouerb. infixo aculeo fugit. Ac de ista quidem traditione hactenus. *Libr.2. epist.3.* *Esa.1.*

Vltimo loco sibi sumpsit arrodendum celeberrimum Ecclesiæ doctorē Augustinum. Sed quid est in quo tibi non satis faciat Brenti? Enumerat, inquit, & alicubi Augustinus aliquot festos dies, & affirmat eos ab Apostolis traditos. Quo nomine rectius hos homines appellaueris, quàm progeniem viperarum? de quibus traditur, quòd nisi dilacerato & dirupto materno vtero, in quo conceptæ sunt, nasci non poßint. Sic isti non se putant in lucem prodire, nomenque suum celebre posse reddere, nisi lacerent & proscindant eos quibus debent, si quem habent in sacris literis progressum: verè degeneres filij, & quantum in ipsis est, parricidæ. Sed adscribamus Augustini verba, quò magis liquere poßit, num sit aliquid in ijs reprehensione dignum: Illa, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri. Sicut quòd Domini paßio & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritussancti anniuersaria solennitate celebrantur. Quid est in his verbis, quod non stellulis potius illustrandum, quàm obelisco notandum sit? Sed hoc non ostenditur, inquit, firmis argumentis. Quid? an potest vllum esse firmius argumentum, quàm sit vsus totius Ecclesiæ? Sed teneamus, inquit, quod ipse scribit, non hoc ideo verum putandum, quòd ipse ita senserit, sed tū demùm accipiendum, cùm id vel per Canonicos auctores, vel probabili ratione verum esse docuerit. An autem probabilis ratio non est, quæ totius Ecclesiæ moribus est recepta, cùm ab Apostolorum temporibus vsq; ad hæc nostra semper ij dies fuerint singulari quadam solēnitate celebrati. Deinde manifestum est, inquit, quod Paulus scribit? Nemo vos iudicet in parte diei festi: nō est autem verisimile, quòd alij Apostoli aliud aut diuersum docuerint. De Iudæorum festis diebus loquitur Paulus: Christiani verò quò minùs certos dies festos agerēt, quibus memoriam Christi beneficiorum recolerent, nusquàm Paulus vetuit. Postremò testificatur, inquit, alij scriptores, quòd nō fuerit institutum Apostolorum, leges de diebus festis, cōdere, sed veram pietatem docere. Quàm delectatur hereticus hæretici sententia? Quoties autem hoc iam admonuimus, huiusmodi dies festos ad excitandam in animis hominum pietatem plurimum facere? Concludit tandem: Quare aut hæc traditio nō est Apostolica: aut si est, nō est data in perpetuā legē & singularem cultum Dei, sed tantùm ad externam eamque liberam disciplinam, quæ tantisper obseruari poßit, dum exercitio pietatis vtilis esset: mutari autem poßit, cum inciperet pietati magis obesse quàm prodesse. Nos verò traditionem hanc Apostolicā esse teneamus, quam ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatam fuisse docet Ignatius: simul & illud persuasum habeamus, quòd data sit in perpetuam legem & singularem cultum Dei, nam hac ratione beneficiorum illius innumerabilium memoria nobis repræsentatur, & ad gratias pro illis agendas mentes hominum excitantur. Quare quoniam nihil esse potest exercitio pietatis vtilius, perpetuò nobis hæc traditio veniet obseruāda. Et quia nullum vnquam tempus euenire poterit, quo pietati officere queat beneficiorū Dei recordatio, nunquam eam nobis mutare licebit. *Quàm iniquè tractet Brent. Augustin. de ferijs Ecclesiæ* *Aug. epist. 118.* *Col.2.* *Igna. ad Philip.*

Audiamus iam Epilogum Brentij: Quæ cùm de traditionibus ita se habeant, inquit, manifestum est, quòd cum Asotici dicunt, veritatem Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùm etiam in traditionibus sine scripto contineri & sacram scripturam per traditiones interpretandam, adeoque traditiones certißimum fidei fundamentum esse, Satan meditetur primùm quidem abolitionem, aut saltem extremum contemptum sacræ scripturæ, deinde æternam Ecclesię internetionem. Cogitat enim Ecclesiam à certißimis ad incertißima, à cœlestibus ad elementa huius mundi, à diuinis ad humana, deniq; ab oraculis Spiritussancti ad somnia & deliria prophanæ carnis abducere. Ne istud *Epilogus Brentij.*

Deus clementiſsimus ſinat, Eccleſiam ſanguine filij Dei redemptam, & electá eius ſpon-
Reſponſio. ſam, ac ſcripturam cœleſtibus teſtimonijs confirmatam, & Eccleſiæ ſummi theſauri lo-
co diuinitus commendatam in tantum periculum venire, vt illa quidem fundamenta
æternæ ſuæ ſalutis ex incertiſsimis hominum dogmatibus petat, hæc autem vaniſsimis
Epilogus. Aſotorum ſomnijs ſubijciatur. Vide quæ ſit hominis impietas? De traditionibus Apo-
ſtolorum loquitur, & audet eas vaniſsima Aſotorum ſomnia vocare? Etiam Apoſtoli
iam illi ſunt Aſoti. Sed noſtrum viciſsim epilogum Sereniſſ. Rex audire ne graueris.

Ex ijs, quæ de traditionibus hactenus per nos dicta ſunt grauiſsimorum, doctiſsimo
rum, ſanctiſsimorumq́ue Patrum teſtimonijs, quorum iam inde à mille trecétis & am-
plius annis in Eccleſia Dei ſacroſancta ſemper fuit auctoritas, planum à nobis factum
eſt, quòd veritas Euangelij non tantùm in ſcriptura ſacra, verùm etiam in traditionibus
ſine ſcripto continetur: quodq́ue non aliũdè magis hæreſes natæ ſunt, quàm ex eo, quòd
ſecundum ſuum ſenſum, non autem ſecundum eum, qui nobis per longam ſucceſsio-
nem Epiſcoporum & Sacerdotum à Patribus noſtris, per manus traditus eſt, ſcripturas
interpretari licere ſibi quiſque voluit: vt ſi quis certiſsimum fidei fundamentum eſſe tra
ditiones dixerit, à verò nihil aberrauerit. Nam & primæ fuerunt in ædificatione domus
Dei, quæ eſt Eccleſia, cum illis ædificata fuerit Eccleſia, priuſquàm extaret vlla ſcriptura.
Et ſicut labefactato fundamento, quicquid ſuperſtruxeris, corruit: ſic vbi labefactatę
ſunt traditiones, nihil ibi firmum in fide, nihil fixum & ſtabile videre licet. Has igitur
traditiones cùm ſummo ſtudio Satan abolere meditatur, nihil aliud quàm æternam in-
ternecionem Eccleſiæ meditetur: cuius cùm ſalus non aliunde magis pendeat, quàm ex
iugi & ea grata beneficiorum Chriſti recordatione, qua ſit vt eius ineffabilem in nos a-
morem animis noſtris ſubinde recolentes in illius viciſsim amorem rapiamur, à quo ſic
nos amatos eſſe recordamur, cùm non modò quos amaret, indigni, verùmetiam quos æ-
ternis afficeret ſupplicijs, digni fuiſſemus. Quę cum vnica ſit via eò aſcendendi, vnde no
ſtra cauſa Dei filius deſcendere dignatus eſt, vt ſicut illum de cœlo charitas detraxit, ſic
nos viciſsim in cœlum charitas attraheret: hanc nobis felicitatem Satan inuidet, quòd
nihil ei moleſtius accidere poſsit, quàm vt ex quibus ille meritò ſuo deiect⁹ eſt, illis nos
potiri ſedibus contingat. Quamobrem hæc agit ſedulò, quandoquidem ad accenden-
dum in cordibus noſtris amorem redemptoris noſtri nihil ęque facit, atque iugis me-
moria beneficiorum illius, vt ea prorſus extinguat, & obliuione quadam obruat ſempi-
terna. Intelligit autem hoc ſibi tantò difficilius eſſe, quòd ea non modò monumentis li-
terarum conſignata, verùmetiam prędicatione, dierum obſeruatione, ſignis, imaginibus
geſtu, habitu, varioq́ue ritu & cæremonijs ſic auribus inculcata, ſic oculis ingeſta, ſic men
tibus hominũ impreſſa videt, vt ſine magno negotio, quod meditatur, præſtare nõ poſ-
ſit. Quid igitur? Veriſsimè ſcriptum eſt: Erat autem ſerpens callidior cunctis animanti-
Gen.2. bus. Nulla eſt aſtutia tanta, quæ cum Satanæ poſsit aſtutia comparari, qui non aliunde,
2.Cor.11. quàm ex fraude, dolis & fallacijs conſtat. Nunquàm is aperto Marte congreditur, ve-
rùm quibuſcum illi res eſt, eos ex inſidijs adoritur. Transfigurat ſe plerumq́ue in Ange-
lum lucis, nihil minùs præ ſe ferens, quàm quod animo clauſum gerit. Perſpicit ille, quòd
iſtis dierum obſeruationibus, quibus beneficia Chriſti natiuitatis, paſsionis, reſurrectio
nis, in cœlum aſcenſionis, Spiritusſancti miſsionis, nobis in memoriã reuocãtur: tum &
ſignis ac cæremonijs ab Eccleſia receptis altiùs infigitur noſtris pectoribus eorum recor-
datio quàm vel ſcriptura, vel prædicatione, vt quoàd iſtæ, quæ traditiones nõ ſcriptæ vo-
Quibus artibus cantur, abolitæ non fuerint, nulla ſit ſpes ea quæ meditatur, perficiendi. Quare fingit ſe
Satan memori- maieſtatem diuinorum oraculorum, quę literis mãdata ſunt, tueri velle, cui per hoc ge-
am & reueren nus traditiones plurimum detrahatur: de illis itaque conuellendis prima illi cura eſt,
tiam ſacrorum quòd per eas beneficiorum Chriſti memoriam penitus mentibus hominum infigi vi-
abolere conetur det, cùm præſertim in Eccleſia multò maxima ſit pars rudium & imperitorum, qui ne-
que ſcripturas legere ſciunt, neque ſermonibus audiendis vacare ſemper poſſunt. Sic i-
taque ſecum cogitat: Si ſuſtuleris ea initiò, quę cùm nunquàm non ingerantur oculis ru
dium, memoriam Chriſti beneficiorum eis excidere non patiuntur, non parum profe-
ceris. Nam quod ad ſcripturas & ad prædicationem attinet, non perinde mouetur ijs
vulgus, cùm non æquè intelligat, vel quæ dicuntur, vel quę ſcribuntur omnia: & ſunt
multò plures, qui legere neſciunt, neque datur omnibus audiendi facultas. Deinde ve-
rò ſuus erit & ijs euertendis locus, niſi quòd non omnia ſimul tentanda ſunt, verum il-
le potius imitandus eſt, qui caudę pilos equinę paulatim vellebat. Quid autem? An non
ſucceſsit Satanæ ſuum conſilium? Qui nihil aliud initio ſe meditari ſimulabat, quàm vt
externos ritus & cæremonias, vt dierum obſeruationes, vt externum ſacerdotium &
ſacrificium abrogaret, num in hoc acquieuit? Quin is vlterius progreſſus, tandem fa-
ceſſe-

cessere iussit externum quoque verbi ministerium, quò sic locus esset internæ Dei inspirationi. Quantum autem hac in parte profecerit, obscurum non est, cùm auctoritate verbi Dei, sublata sit apud multos prædicatio verbi Dei. Sed nec intra has metas consistit: Posteaquàm sustulit externa signa, sustulit & prædicationem externam, simul etiam ad scripturas ipsas abolendas studium suum contulit. Nam cùm persuasisset hominibus, omnia hæc externa signa, infirma quędam & egena esse elementa, ad quę conuerti, quibus seruire Paulus vetuerit, quoniam & literas infirma vocant elementa Grammatici, Gal. 4. quibus constant scripturæ diuinæ, etiam has tanquàm infirma & egena elementa conatur in contemptum adducere, quò sic tandem & ijs abolitis, eò perueniat, quò statim initio cogitabat, vt memoriam Christi beneficiorum omnem funditùs deleat. Vides piëtiss. Rex, quorsum eat Satanas? Initiò traditiones tantùm oppugnabat, mox & prædicationem & scripturam abolere conatur. Elementa sunt traditiones? elementa sunt & literæ, quibus constat scriptura. Quamobrem vbi prohibet Paulus, ne conuertamur ad egena & infirma elementa, quid aliud secundum istos, quàm ne ad scripturas conuertamur, prohibet? quæ magis etiam vsitatè vocantur elementa, quàm quæcunque tandem cæremoniæ. Vides, quemadmodum euertere traditiones, ad scripturam etiam abolendam est fenestram aperire? Inde cœlestes Prophetæ, inde nobis nati sunt Suenckfeldij. Euangelium igitur abolet, quisquis traditiones abolet, ac quod verissimè scriptum est à Basilio, fidei prædicationem ad nudum nomen contrahit. Quare tutissimum fuerit Asotorum Basil. de Spiritu sancto. cap. 27. istorum vanissima somnia contemnere, qui tantoperè traditiones oppugnant, & Spiritum sanctum audire per Paulum nos monentem: Itaque state, & tenete traditiones, 1. Thess. 2. quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Nihil est, quòd separemus ab inuicem, quæ coniuncta Deus esse voluit. Non abducit à scriptura, qui cum scriptura teneri vult traditiones, per quas scripturas permultum & lucis & roboris accedit. Nam sicut scripturæ traditionibus, ita scripturis traditiones illustrantur, & esse firmiora consueuerunt, quæ varijs modis inculcátur, quàm quæ per solam scripturam ad memoriam hominum reuocantur, cùm præsertim non defuerint viri sapientes, qui magis probarét contemplationem, traditionemque veritatis in animos, quàm in libros, quòd minùs tenaciter hærerent in memoria, quę scripta, quàm quæ tradita essent. Quæ causa etiã fuisse Lycurgo putatur, quod quas considerat leges, eas literis mãdari nolebat: quòd si ex animis in animos transfusæ essent, plus eas firmitatis habituras persuasum haberet, quàm si fuissent in literas redactæ. Quæ non ideo commemorantur à nobis, quasi nos cõsilium Plato in Phædro, & epist. 2. sancti spiritus non laudemus, qui quæ principio per Patriarchas & Prophetas, deinde per ipsum Dei filium Dominum nostrum Iesum Christum, postremò per Apostolos & Euangelistas dicta sunt & facta, monumentis literarum consignari voluerit: sed quòd hoc quoque nomine satis laudare sancti Spiritus consilium non possumus, quòd non contentus hac vna ratione nobis ea patefecisse, traditiones etiam non scriptas adiungendas putauerit, quibus magis etiam atque magis & explicarentur & inculcarentur, simul tenaciùs mentibus nostris infigerentur, quæ sunt nobis ad salutem nostram necessaria.

LIBRI QVARTI FINIS.

LIBER

LIBER QVINTVS DE CATHOLICA ECCLESIA, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VVARMIENSI.

Hæretici quoq; sibi nomen Ecclesiæ vendicāt

SIMIÆ cùm sint simiæ, videri tamen homines affectant: sic hæretici cùm sint hæretici, cùm sint suo ipsorum iudicio cōdemnati, cùm ipsi se præciderint, ipsi se è cœtu piorum, quem vocamus Ecclesiam, eiecerint, dici tamen & videri volunt Ecclesia. Neque verò nouum hoc est & inusitatum. Mille iam & trecenti propè anni intercesserunt, cum scriptum est à Lactantio, quòd singuli quiq; cœtus hæreticorum, se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant. Quo vetustior etiam Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more simiarum, quæ cùm homines non sint, homines imitātur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Suo quoque seculo narrat Hilarius, quòd Antichristi synagoga se Christi Ecclesiam esse mentiebatur. Et de Donatistis scribit Augustinus, quòd Ecclesiam in Africa tantùm esse, eaque non tota, sed in parte Donati modò contenderent. An autem Bernardi quoque temporibus non fuerunt quidem, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant? sed contradicebant ei, qui dixit: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Horum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, quorum nunc Picardi sunt soboles, qui & ipsi seorsum Ecclesiam colligunt, & ab ea Catholicos & Orthodoxos excludunt. Nihil itaque noui fecit nostra tempestate Martinus Lutherus, qui cùm se nefario scelere ab vnitate Catholica, tanquàm ab area Dominica separasset, suo cœtui, quem collegerat, Ecclesiæ nomen vendicauit. Sed præclarè de Donato scripsit Augustinus, quòd sicut is Christum diuidere conatus est, sic ipse à suis quotidiana concisione diuiditur. An autem idem Luthero non accidit? Conatus est is diuidere corpus Christi, an vicissim à suis quotidiana concisione non diuiditur? Primus hic orbem Christianum in dicta causa condemnauit, & ab eo se nefaria præcisione separauit. An autem quod ipse licere sibi voluit, idem sibi quoque licere debere non contendebant Carolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alij, qui sunt sectæ Sacramentariæ? cùm nec doctrina, nec impietate minus profecissent, quàm Lutherus. Fecerunt & ipsi sibi profana conuenticula, quam vocauerunt Ecclesiam: seque non minus ab ipso Luthero, quàm ab orbe toto Christiano diuiserunt. Neque id non optimo iure. Nam si licere sibi voluit Lutherus orbem Christianum inauditum condemnare, & ab eo se per nefarium scelus separare, quid ni licere sibi vellent itidem viri illi docti, vt sicut in alijs multis ab orbe Christiano, sic in precipuo quodam religionis nostræ capite ab ipso etiam Luthero dissentirent? Qui certè molestè ferre non debuit, quandoquidem ipse persuasum habuit, se plùs in scripturis videre, quàm tot seculis viderit orbis Christianus vniuersus, sic persuasum de se quoque viri illi docti habuerunt, se vidisse aliquid, quod videre Luthero nondum contigisset. Hallucinari potuit, quin hallucinatus est, si Luthero credimus, in multis totus orbis Christianus: cur non æquè potuerit hallucinari, vel vna saltem aliqua in re, Martinus Lutherus? Doctus ille quidē, cautus & prudens apud semetipsum, sed homo tamen. Certè scriptum est: Si alij reuelatum fuerit sedenti, prior Propheta taceat. Nulla fuit Luthero causa, quamobrem sic excandesceret contra sodales suos, cùm presertim hunc ei honorem haberent, quòd eum sibi viæ demonstratorem fuisse faterentur, sicut in operis huius initio demonstrauimus. Eundem honorem habet illi quoque Balthasar Pacimontanus, quem primum volunt ætate nostra pridem sopitos ignes Anabaptistarum excitasse. Vidit is habere suam factionem Lutherum, habere suam & Zuinglium, non impunè modò, verumetiam cum quadam sui nominis laude. Cogitabat & ipse secum: Quid impedit, quò minùs & nos celebre nomen nostrum ad posteros transmittamus? Cur & ipsi non congregemus cœtum aliquem, sicut Lutherus & Zuinglius fecerunt, seorsum ab orbe Christiano, sic nos quoque seorsum & ab orbe, & ab illis? vt habeamus & ipsi nostram Ecclesiam, & ad istorum impietatem amplius etiam aliquid addamus. Quid autem? Nū idem à Suéckfeldio quoque,

Lact. li. 4. cap. 30. diuinarum institutionum. Cyp. ad Iubaianum.

Hilar. ad Constantium. Aug. epist. 50. 166. & alibi. Bern. ser. 66. in Cantica. Matt. 5. Pauperes de lugduno Picardi. Lutherus.

Aug. de agone Christiana c. 29

Lutheri soboles quamuis dissentiat Ecclesiæ nomen arrogat sibi.

Suencfeld.

quoque, num idem à Campano & Serueto, & alijs plerisque factum nõ est? Et est quisquam ex ijs, qui suum cœtum non vocari velit Ecclesiam? Verùm dicet aliquis, Hos pro suis Lutherus non agnoscit. At illi ex magna parte Lutherum ducem & antesignanum suum agnoscunt. Sed veniamus ad eos, qui sunt circa controuersiam Lutherani. Flaccus nónne seorsum colligebat Magdeburgi? quandoquidem & Interimistas Lipsenses, & Adiaphoristas VVittembergenses è cœtu suo eiecit. An alibi non idem fecit Osiander, qui suos etiam hortatur, vt ne credant Philippianis contra se, propterea quòd sunt plures: alioqui Papæ, inquit, credetis & Concilio contra Philippianos, cùm sint multò plures, quàm Philippiani. Ita seorsum Philippus, seorsum Flaccus, seorsum colligit Osiãder. *Campanus. Seruetus. Illyricus. Osiander. Philippiani.*

Sed & Brentium seorsum à Philippo colligere, non obscurè indicat seorsum ab eo conscripta Confessio, & Patribus in Synodo Tridentina oblata, tum quòd in iustificationis articulo non cum Augustana, sed cum Osiandrina confessione sentire videtur. Sic suam Philippus, suam Brentius, suam Flaccus, suam Osiander habet factionem, nec est istorum quisquam, qui suam non cupiat vocari Catholicam Ecclesiam. Sic euenisse videmus, quòd scripsit Augustinus, quod à suis quotidiana concisione diuiditur Lutherus, nam in dies plures eorum sectas expectamus. Neque verò mirum id alicui videri debet, quòd hæretici tantoperè contendunt id, quod non sunt, videri. Nam sicut ad impugnandam legem verba legis, quemadmodum ab Ambrosio scriptum est, sic ad euertendam Ecclesiam nomen Ecclesiæ obtendere conantur: adeò quòd de se suisque profert ex Paulo Brentius: Angelus Satanæ transfigurat se in angelum lucis. Nam si talem se, qualis est, exhiberet, non facilè cuiquam imponere posset. Quamlibet infesti sint hostes Ecclesiæ, non tamen ignorant, quanta sit illius auctoritas. Sciunt eam esse corpus & plenitudinem Christi, columnam & firmamentum veritatis, perpetuum habitaculum Dei viui. Sciunt ab illa se scripturas habere: sciunt illi peculiariter sanæ intelligentiæ lucẽ esse promissam: sciunt, qui in sinu eius continentur eis, non posse non constare veritatem: denique sciunt, quòd extra illam haud aliter, atque olim extra arcam Noë, salus non est. Hæc itaque cùm eos minimè lateant, cupiunt & ipsi membra corporis huius videri, neque minus quàm Orthodoxi, nomen Ecclesiæ Catholicæ sibi vendicát, quod inter alios Brentius quoq; magnoperè contendit. Sed ipsum ea de re differentem audiamus. *Cur hæretici laborent Ecclesiæ nomen arrogare sibi. Amb. in cõmet. epist. ad Tit. c. 3. 1. Cor. 11. Ephe. 1. 1. Tim. 3. Gen. 7.*

Si quidem, inquit, nomen ipsum tam Ecclesiæ, quàm Catholicæ consideraueris, non est eruditis ignotum, quòd latissimè pateat. Psalmus meminit Ecclesiæ, hoc est, congregationis malignantium, & odit eam. In Actis Apostolorum Scriba vocat cœtum suum Ethnicorum Ecclesiam. Catholicum autem significat vniuersale. Et quia in cœtu humani generis iam inde à condito orbe nihil est magis Catholicum, nihil vniuersalius & generalius, quàm peccare hypocrisi, & idolamaniæ studere, rapere, furari, occidere, inuidere, adulterium committere, imposturis operam dare, & alia scelera designare: idcirco si quis hypocrita aut idololatra, aut raptor, aut homicida, aut adulter, aut impostor se in impietate & scelere suo sectari Ecclesiam Catholicam profitetur, sceleratè quidem faceret, nõ autem falsò loqueretur. Quòd si hac significatione Asotus & sodalitium eius iactauerint se esse membra Ecclesiæ, & si de sorte eorum dolemus, tamen nemo hominum credo, impediet, quò minùs catholici vocentur. *Brent. ser. de Ecclesia, & Catholicis. Psal. 25. Actu. 19.*

Videtur hic homo non aliunde quàm ex felle constare, tantum est in illo amarulentiæ. Cæterùm vtrumque tam Ecclesiæ quàm Catholicæ nomen, latissimè patere, dubium non est. Quam enim Ecclesiam Græci vocant, Latinè dicere posis euocatam cõcionem, ex quibuscunque tandem ea sit euocata, siue ex Ethnicis, siue ex Christianis, siue ex pijs, siue ex impijs. Sed & Catholica Græcè dicitur, quæ Latinè vniuersalis, hoc est, sicut Augustinus interpretatur, toto orbe diffusa: Quia diuersorum, inquit, hæreticorum Ecclesiæ ideò Catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: hæc verò à Solis ortu vsque ad occasum fidei splendore diffunditur. Dicimus autem, catholica fides, catholica Ecclesia, catholicus homo. Cæterum catholicus adulter, catholicus impostor, catholicus homicida, non dixit quisquam catholicus. Brentius est qui ita loquitur, quem nos cuperemus quidem, fidem habere catholicam, vt ad Ecclesiam catholicam pertineret, & catholicus dici posset: sed si non vult quicquam habere cum Catholicis commune, præter quorundam in Ecclesia Catholica crimina, qui sumus nos, qui quo minus nouę doctrinæ assertor nouo loquendi genere à se excogitato sit catholicus, impedire queamus. *Responsio. Quid Ecclesia, & cur catholica dicta. Au. ser. 131. & ser. 151. de tempore.*

Pergit Brentius: Quibus autem temporibus Arrius summa Christianismi calamitas, cœpit virus suum in veram Ecclesiam Domini euomere, obtinuit vsus, & publicæ leges posteà confirmarunt, vt Catholici dicerentur, qui vniuersam doctrinam Prophetarum & Apostolorum de vera & ęterna diuinitate Christi filij Dei sequebantur; hæretici vero, qui *Brent. de nomine Catholico.*

rò,qui Arrianam impietatem,aut aliam doctrinam pugnantem cum Prophetica & Apostolica profitebantur. Itaque si hoc vsu de Catholica Ecclesia loquendum est, nihil minus quàm catholici cognomen in Asotum & sodalitium eius competit. Imò verò in te tuumque sodalitium Asoticum, nihil minus quàm Catholicæ nomen competit.

Responsio. Sed causam expendamus, quamobrem in nos Catholici cognomen competere negat. Etsi enim, inquit, videntur, sibi egregiè de æterna diuinitate Christi sentire, tamen quia transferunt officium, quod solus habet Christus verus Deus & homo, in humana opera,

Ratio Brentij. idcircò aut habent Ethnicas de diuinitate Christi cogitationes aut aliud verbis profitentur, aliud in latebris cordis sentiunt: & sequuntur multas impietates, quæ manifestè cum vera doctrina Prophetarum & Apostolorum pugnant. Hoc verò falsum est Bren-

Responsio. ti, quòd nos transferamus officium quod solus habet Christus in humana opera. Quicquid est propitiationis, Christo tribuimus, qui factus est propitiatio pro peccatis no-

1.Ioan.2. stris: illud subinde Psalmi vsurpantes, Apud te propitiatio est: & ab eodem Dauide do-

Psal.129. cti sic Deum alloquentes, Domine misericordia tua in æternum, opera manuum tua-

Psal.137. rum ne despicias. Quæ verba sic intelligimus, quemadmodum ea celebris Ecclesiæ

Augustin. Doctor Augustinus interpretatus est: qui cum his verbis Deum deprecans quisque nostrum vtimur. Non dico, Domine ne despicias opera manuum mearum, non me iacto de operibus meis. Exquisiui quidem Dominum manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus: sed tamen non commendo opera manuum mearum. Timeo, ne cùm inspexeris, inuenias plura peccata quàm merita? Hoc solum rogo, hoc dico, hoc impetrare desidero, opera manuum tuarum de despicias. Opus tuum in me vide, non meum. Nam meũ si videris, damnas: tuum si videris, coronas: quia & quæcunq; sunt bo-

Summa doctrinæ Catholicæ de operibus. na opera mea, abs te mihi sunt, & ideo tua magis quàm mea sunt. Num ita dicentes aliquid operibus tribuimus, quod solius est Christi? Nostra de operibus doctrina Brenti, hæc est, quòd quatenus nostra sunt, quamlibet esse bona videantur, nihil tamen nobis prosunt ad vitam æternam consequendam: quatenùs autem Dei sunt, quatenùs opera sunt manuum illius, ex ipsius beneficentia singulari, & iustitiæ titulo, & mercede regni cœlestis digna habentur, Dei autem sunt, & quòd ea Deus operatur in nobis, & quòd quicquid est in eis dignitatis, non est aliunde, quàm ex eo quòd sunt respersa pretioso Christi sanguine: cui debemus, quòd ea facientes, regni cœlestis præmia consequimur. Nam absque eo si esset, quicquid per omne vitæ nostræ tempus & faceremus & pateremur, ne minimum quidem nobis prodesset ad gaudia regni cœlestis assequenda.

Alb.Mag.art.3. q.2.in 29. dist. Petri Lõb. li.2. Quare sicut ab Alberto Magno scriptum est, iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus Sãctorum. Tolle iustitiam hanc ex eorum virtutibus, damnari poterunt, seruari non poterunt. Remota enim illa, omnis iustitia nostra, mera erit iniustitia. Nullum enim à hominibus exire potest opus, quod si in se censeatur, confusionem iustam non mereatur. Docemus igitur nos, quod in Scripturis legimus, datam iri mercedem regni cœlestis operibus nostris: verùm non propter eorum, quatenùs à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum, cuius manuum opera sunt: ipse est enim, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes re-

Matt.5. spicimus: propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit apud vos vernacula gentis vestræ lingua,

Apoc.2. quòd nisi natus puer ille fuisset, omnes eramus perituri. Nam nisi factus homo lauisset

Tit.2. nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quæso

Esa.64. te Brenti, quid est in hac doctrina nostra, quod arrodere queas? Num ita dicentes transferimus in opera humana, quæ solius Christi sunt? Certè quicquid in illis dignitatis esse dicimus, id omne non in alium, quàm in Christum transferimus. Sic autem docti sumus, non à priscis tantum illis Patribus, verumetiam ab ijs quos vos contemnitis, sanctis monachis & doctoribus, Thoma Alberto, Bonauentura, Scoto, Guilhelmo Parisiensi, Guilhelmo Durandi, Gabriële Biël, Gersone, Dionysio Carthusiano, qui floruerũt illis temporibus, quibus vos Euangelij lucem extinctam fuisse vultis: quorum testimo-

Confess. Polon. cap.73. nia produximus in Confessione nostra Christiana, vbi copiosè locum hunc tractauimus. Falsò itaque nos insimulas, quòd transferamus officium, quod solus habet Chri-

Qui Christi cruci, meritis et gloriæ propriè detrahant. stus, in opera humana. Quin vos estis potiùs Brẽti, qui Christi gloriæ detrahitis, qui crucem eius, quantum in vobis est, euacuatis, qui sanguinis eius pretium imminutis. Cui namq; detrahitis, quando regeneratorũ operibus detrahitis? Cui, nisi Christo qui viuit, qui habitat, qui operatur in illis? Cuius, nisi Christi meritis & dignitati detrahitis, cùm operum, quæ fiunt ab illis, meritis detrahitis? Vnde enim meritũ operũ nostrorum? vnde di-

de dignitas eorum? Non aliunde, nisi ex precio sanguinis Christi, quo respersa sunt. Illius itaq; dignitati derogatis, quando nostrorum operum in fide factorũ dignitati derogatis. Tolle pretiũ hoc ex operibus nostris, non erit in illis meritũ, nisi fortè gehennæ. Habes, quæ sit nostra de operibus sentẽtia, simul & illud ex his intelligis, impudens esse mendacium tuum, quòd scribis, habere nos Ethnicas de diuinitate cogitationes, & aliud verbis profiteri, aliud in latebris cordis sentire. Vestrum fuit hoc semper, & est hęreticorum proprium: nos quod corde credimus, ore confitemur. Est & illud falsissimum, quod scribis, sequi nos multas impietates, nullam enim proferre potes.

Ex his itaque falsis præmissis tuis, falsam esse constat conclusionem illam tuá. Quare cùm nos diuina clementia eam teneamus de Christo & diuinitate ac officio eius, ac de omnibus reliquis articulis veræ religionis sententiam, quam nobis tradit Prophetica & Apostolica doctrina, & quam tenuit semper vniuersa verè piorum Ecclesia, iam inde ab initio totius orbis, nomen Catholicæ Ecclesiæ illis quidem optimo iure adimimus, nobis autem rectè vindicamus. Quæ est huius hominis arrogantia? quæ sui obliuio? Quis autem Brenti iudicem te constituit? & quidem orbis totius Christiani iudicem, quem ausus es etiam inauditum condemnare. Sed si vera est de articulis religionis sententia, quam tenuerunt Simon Magus, Marcion Manichæus, Petrus Adelherdus, Ioannes VVicleff, Quintiliani, Pauperes de Lugduno, Eunomius, Iouinianus, Eustachius, Vigilantius, Pertrobusiani, Aërij, Felix, Iconomachi, Berengarius, & qui cum istis alij faciebant, rectè vobis nomen Catholicæ vendicatis Brenti: Hi sunt enim Patriarchæ vestri, de quorum successione gloriari verè potestis, cùm in eorum impios errores successeritis. Sin autem ea potiùs est vera sententia, quam de religionis articulis tenuerunt. Simon Petrus cum Apostolis, cum Clemente successoribusq; suis omnibus in hunc vsque diem Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Epiphanius, Bernardus, & alij sancti Doctores Ecclesiæ (longum enim esset omnes enumerando recensere) quos etiam vos pro Catholicis habetis: quandoquidem ab horum doctrina discessistis, illorum autem errores apertè profitemini, diciam ipse tu Brenti, qui fuerunt illi, quorũ vestigijs inceditis? Pudet te proloqui? At magis pudere debebat, quòd eorum errores amplexus es. Sed quando tu non vis, dicemus nos: Fuerunt orbis totius Christiani iudicio hæretici. Et vos igitur, quando cum illorum doctrina consentitis, à Patrum verò nostrorum sentẽtia dissidetis, quos tamen Catholicos fuisse negare non potestis, hæretici estis, non Catholici, falsoque vobis Catholicorum nomen arrogatis.

Conclusio Brentij.

Responsio, Brentium cum suis falsò sibi vendicare nomen Catholicum.

Nunc incipit nobis Brentius Catholicam Ecclesiam definere: Nos nunc, inquit, nomine Catholicę Ecclesiæ, intelligimus eum hominum cœtum, qui verè credit in Christum, Patriarchis olim promissum, per Prophetas annunciatum, & per Apostolos in vniuerso mundo prædicatum ac diuulgatum. Producit posteà loca scripturæ, quibus id probare conatur. Atqui Brenti in Christum Patriarchis olim promissum, per Prophetas annunciatum, per Apostolos prædicatum, credere se verè profitentur nostro seculo, qui nõ à nobis magis, quàm à vobis de pręcipuis dogmatibus religionis nostræ dissentiunt, Sacramentarij, Anabaptistæ, Picardi, cœlestes Prophetæ, Suenckfeldius, & alij: Quin & olim in Christum verè se credere professi sunt Manichæi, Pelagiani, Donatistę, Nouatiani, & multi alij hæretici: num igitur omnes ij sunt, & fuerunt Ecclesiæ Catholicæ membra? quod tu quidem concedere videris, qui nomen Ecclesiæ Catholicæ tam latè patere vis, vt omnes in Christum credentes ad eam pertinere dicas. Quamuis enim illud negari non possit, quòd qui verè credit in Christũ, Ecclesię Catholicæ membrum sit, quis est tamen hæreticorum, qui se non verè profiteatur in Christũ credere. Quamobrem rectè Augustinus inimicũ & defensorẽ, cuius in Psalmis fit mentio, vult hęreticũ intelligi. Nam & ipse, inquit, est inimicus & defensor, qui fidẽ Christianá cùm oppugnet, videtur defendere. Non multos reperias hæreticos, qui se non profiteantur in Christũ credere, tanto nocentiores, quòd hoc solo nomine minùs cauentur à fidelibus.

Quid Brentio Catholica Ecclesia. Responsio.

Augu. in. Psal. 8.

Ac fatemur quidem, inquit Brentius, quòd præcipuè in publica pace & tranquillitate multi impij, hypocritæ, & impœnitentes, qui verbis tantùm Christũ & Euangeliũ eius confitentur, corde autem alieni sunt à Christo, non tantùm admisceantur veræ Catholicę Ecclesię, sed etiam tanta sint hypocrisi, tanta potentia & auctoritate, vt fiant externi gubernatores Ecclesiæ, ac videantur in vero populo Dei, qui est verè Catholica Ecclesia, longè omnium primi. Si fateris hoc Brenti, cur igitur paulò antè, cùm idem diceret venerabilis vir Petrus à Soto, sententiam illius damnabas, & solos electos ad Ecclesiá pertinere, nec ad alios, quàm ad illos iudiciũ de doctrina religionis referri debere contendebas? Verùm audiamus eũ reliqua persequentem. Sed hoc vtcunque se habeat, inquit, certè firmũ fixũque manet, quòd qui nõ verè credit in Christũ, non sit verũ veræ

Brentij verba.

Catholicæ Ecclesiæ membrum, nec verè fruatur eius Ecclesiæ beneficijs ac prærogatiuis coram Deo, etiamsi videatur summus in Ecclesia monarcha.

Responsio de malis in Ecclesia.

Certum est, quòd viuum Ecclesiæ membrum non est, qui non verè credit in Christum: quoniam verò quis credat, quis non credat, solus ille scit, qui scrutatur corda & renes: nihil impedit, quò minùs eum, in quo publicam & legitimam professionem fidei & vocationem agnoscimus, pro vero Ecclesiæ membro habeamus, etiamsi coram Deo verum membrum non sit: Quin si talis ad Ecclesiæ gubernacula sederet, propter hypocrisim eius non erit statim irritum, quod ab eo gestum fuerit. Nam vt verum illud sit, quòd coram Deo non rectè fruatur Ecclesiæ beneficijs & prærogatiuis, rectè tamen fruitur coram hominibus, & siue baptizauerit, siue cõsecrauerit, siue absoluerit, siue ius dixerit, hypocrisis hęc eius nihil impediet, quò minùs Ecclesiæ munera integra perficiat. Hactènus autem coram Deo non rectè fruitur, quòd dum talis est, non aliam habet, quam expectet suæ functionis mercedem, quàm pœnas gehennæ sempiternas. Docet hoc autem Caluinus vester, quòd etiam, qui mala conscientia ad ministerium accessit, coram Ecclesia ritè nihilominùs vocatus est. Verùm arrige nunc aures, & collationem audi, quam facit Brentius, videtur enim propiùs iam ad causam accedere.

Caluin. institutionis suæ Cap. 8.

Agedùm, inquit, conferamus inter se Ecclesiam verè catholicam & Ecclesiam Asoticam. Catholica Ecclesia, ea videlicet, de qua nunc nobis est sermo. Constat ex gratuita & clementi electione Domini Dei nostri, per vnigenitum filium eius Iesum Christum in Spiritu sancto: (Hoc probat Scripturis, quas nihil est necesse recitare) Asotica autem Ecclesia non constat ex electione Dei, sed sufficit, quòd ore confiteatur Christum, etiamsi corde sit Epicureo, & vita Sybaritica: sic enim Asotus scribit: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt prælatus. Et iterùm: Nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est vel in membris, vel in ministris eius præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & eius munera integra perficiant. Hic nunc expende mihi, quo iure Asotus vendicet suæ Asoticæ Ecclesiæ, quæ ad solam verè Catholicam Ecclesiam pertinent.

Responsio.

Quoties autem eadem literas Brenti? vel ipsa vox Ecclesiæ, cuius tibi significatio non est obscura, cùm sis Græcæ linguæ minimè rudis, admonere te potuit, à vocatione ductum esse nomen, non ab electione: quod certò scio te non ignorare. Verùm excæcauit malitia cor tuum. Quis autem est, qui neget electos in Ecclesia esse? Sed Ecclesiam esse tantùm electorum, hoc est quod constanter negamus: Quin cum Christo, qui veritas est, dicimus, quòd multi vocati, pauci sunt electi. Simul ex his verbis illud colligimus, quòd in Ecclesia plures peccatores quàm iusti, plures mali quã boni, plures reiecti sunt, quàm electi. Intereà tamen & illud asserere non dubitamus, quotquot electi sunt, eos non alibi, quàm in hoc vocatorum cœtu reperiri. Nam etsi possunt etiam esse alibi secundum Dei præscientiam & prædestinationem, ad vocatorum tamen cœtum eos aggregari necesse est. Si quidem electionem, quam in seipso alioqui absconditam habet, vocatione demùm sua tanquã certa testificatione Dominus manifestat & comprobat, & velut sigillo quodam consignat, vt in electis vocatio quædam sit electionis testificatio. Vidit hoc etiam Philippus vester Brenti: qui cùm admonuisset, in conspectu omnibus semper esse debere Pauli dictum hoc: Quos elegit, hos vocauit: quotiescunq;, inquit, de Ecclesia cogitamus, intueamur cœtũ vocatorum, qui est Ecclesia visibilis, nec alibi electos vllos esse somniemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili. Non electorum, sed vocatorum cœtum is vocat Ecclesiam, iuxta nominis ipsius etymõ: nec alibi, quam in isto cœtu visibili vocatorum, electos esse dicit. Nam vocatos quidem videre nobis & agnoscere licet: electos etiamsi videre possimus, non tamen agnoscimus. Solus est Dominus, qui nouit, qui sunt eius: secundum cuius hanc præscientiam & prædestinationem, quàm multæ oues foris sunt, inquit Augustinus, quàm multi lupi intùs: & quàm multæ oues intus, & quàm multi lupi foris? Quid est, quòd dixi, quàm multæ oues foris? Quàm multi modò luxuriantur casti futuri? quàm multi blasphemant Christũ, crediturí in Christum? quàm multi se inebriant, futuri sobrij? quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas? verùm tamen vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intùs laudant, blasphematuri: casti sunt fornicaturi, sobrij sunt, se vino posteà sepulturi: stãt casuri, & nõ sunt oues? De prędestinatis enim loquimur. Ex his verbis discimus, quòd alij sunt in Ecclesia secundũ Dei prædestinationẽ, & ij soli electi: alij secũdum præscientiã vocati tantùm. Illos nemo nouit nisi Deus. Nam etsi videatur aliquis hominib⁹ elect⁹, ac sic etiã pro tẽpore: fieri tamẽ potest, quòd qui hodie intus est, cras foris:

Ecclesia non est electorum tantùm.

Matt. 20.

In locis communibus. Rom. 8.

Qui sint electi soli Deo cogniti. 2. Timo. 2.

Aug. tractatu. 45. In Ioannem.

Duplex hominum genus in Ecclesia.

ris: qui hodiè ouis, cras lupus: qui hodiè electus, cras fit reiectus. De suis Apostolis dixit Christus: Nónne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus est diabolus? Fuit igitur inter electos etiam Iudas, fuit ouis, fuit intùs, verùm posteà progressus foràs, factus est lupus. Æquè fuit Apostolus Iudas atque Petrus, æquè prædicauit vt Petrus, æquè baptizauit vt Petrus, nec impediebat quicquam ea res eius ministerium, quo minùs æquè foret efficax, quòd fur erat, quodque traditurus erat Dominum. Verùm hæc tu, sicut dixi, Brenti, non ignoras. Quò nequior es, qui sciens, prudensque contra manifestam veritatem venire non vereris. Scis tu, quòd incerta esset salus Ecclesiæ, si ex ministrorum dignitate sanctitateq; penderet: scis, quòd à vocatione nomen trahit Ecclesia, non ab electione, & multos in ea vocatos esse, paucos electos. Hæresis ab electione nomen ducit, non Ecclesia: Non quòd à Deo electi sint hęretici, sed quòd, sicut Hieronymus ait, eorum vnusquisque id sibi eligit, quod illi melius esse videtur. Non acquiescit in Ecclesiæ doctrina, sed illius iudicio suum iudicium anteponens, ipse sibi dogma eligit quod pertinaciter tueatur, vel nouum aliquod, vel alicuius ex ijs qui pridē damnati sunt, quales ij sunt quos paulò ante recensuimus, ex quibus vos quoque consarcinastis ea dogmata, quæ nūc in vulgus spargitis. Ex tali electione vestram Ecclesiam constare non negamus, sed hæc non Christi, verùm Diaboli est electio. Cæterùm Ecclesia Catholica, etsi pertinent ad illam electi quos vocatione sua signat Deus, non ita tamen ex electione Dei constat, vt soli ad eam pertineant electi: nisi forte electos vocatos intelligi velis, quomodo fuit electus etiam Iudas: quomodo etiam Ambrosius interpretatur illud Pauli: Vocauit vocatione sancta. Vocatio, inquit, sancta est, cùm electi sunt ad gubernandum populum sanctum Dei. Ex tali gratuita Dei electione quin constet Ecclesia, non negamus. Cæterùm si prædestinatos electos intelligis, Ecclesia illa triūphantium, quæ est in cœlis, ex solis constat electis: sicut infernus ex solis reprobis. Hæc autem nostra Ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quædam est militia, quam etiam ob causam vocatur militans, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios vocatos quidem Dei misericordia, sed sua posteà culpa reiectos: quos iure suo sibi vendicat infernus. Sed nihil est quòd hac de re plura verba faciamus, cùm res vel ipsa luce sit clarior, & venerabilis viri Petri à Soto sententia, cùm caput illud de autoritate Scripturæ tractaremus, copiosè sit à nobis defensa.

Ioan. 6.

Hier. in Epist. ad Tit. 3.

Ambros. 2. Tim. 1.

Iob 7.

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia renascitur non ex carne & sanguine, non ex humana electione aut successione, sed ex Deo, per sermonem Dei viuentis (quod scripturis probat) Asotica autem Ecclesia fit ex humana electione & successione. Dicit enim Asotus, confugiendum esse ad successionem non interruptam. Et, vbi est, inquit, hæc Ecclesia Apostolis succedens, ibi est verum Dei verbum. Scilicet hoc vult Asotus, quod vbicunque posit successio ab Apostolorum tempore in Ecclesia numerari, ibi sit vera Ecclesia & verum verbum Dei. Quasi verò successores Apostolorum & auditorum ipsorum non possint esse impijssimi & sceleratissimi nebulones. Quid igitur ad Ecclesiam Catholicam, quæ filius Dei suę Ecclesię Catholicæ promisit & pręstare solet.

Et hic locus de successione tractatus est à nobis anteà pluribus: quem sicut oppugnant omnes hæretici, sic asserunt diligenter omnes Catholici. Sed ego non video Brenti, quomodo possis Catholicorum vobis nomen vendicare, quandoquidem dum successionem hanc oppugnas, in eorum, quos Catholicos fuisse negare non potes, doctrinam vos minimè successisse, confiteris. Siquidem non quod ad vniuersa loca, ad vniuersa hominum genera, ad vniuersas nationes pertinet, id solum Catholicum dicimus, verùmetiam quod pertinet ad vniuersa tempora. Cùm autem de successione loquimur, non hic dicimus, quod tu vis, simul vt fuerit demonstratum, aliquem in locum alicuius Apostoli aut eius successoris successisse, vt statim esse Catholicus existimetur. Successerunt aliquot in locum Athanasij, qui fuit citra controuersiam Episcopus Catholicus: locus eos non fecit Catholicos, quandoquidem à doctrina Athanasij dissenserunt. Quando igitur nos de successione gloriamur, de eo gloriamur, quod in Episcoporum Catholicorum, quorum loca tenemus, doctrinam successerimus. Verbi gratia: Negatis vos inuocandos esse Sanctos, asseueramus nos: probamus hanc doctrinā esse verā ex eo, quòd quibus successimus nos, idem hoc docuerunt, nō à centum, non à ducentis annis, sed ab ipsis propemodū Apostolorū tēporibus: nō in hoc aut illo orbis terrarū loco, sed in omnibus, quàm late patet Christianū nomē. Hac nos ratione Catholicos nō esse demōstramus: quod quia vos facere nō potestis, ideò successionem hanc oppugnatis. Quod autē dicis, Ecclesiam nostrā ex humana electione & successione constare: si credentes omnes in Christum accipis Ecclesiæ nomine falsum est: Talis enim Ecclesia fit ex Dei vocatione, non ex humana aliqua electione. Sin autē Ecclesiam

Responsio.

Catholicum vniuersa loca & tempora complectitur.

Quomodo Catholici de successione glorientur.

An Ecclesia constet ex humana electione & successione.

Matt.18. intelligis Præsules & Præsidentes Ecclesiæ, sicut illum locum apud Matthæum, Dei Ecclesiæ Chrysostomus interpretatur & alij nõnulli, fatemur, quòd ex humana electione & successione, quæ fit per electionem, catholica nostra constat & Apostolica Ecclesia. Hominum enim ministerio Deus in eligendis Ecclesiæ pastoribus vtitur. Quid autem
Hier.23. hic sit, quod te offendat, equidem non intelligo. Nisi fortè hoc apud nos quoque fieri vis, quod vos facere propheta scripsit: Ipsi currebant, inquit, & ego non mittebam eos. Requiritur apud nos missio, requiritur vocatio siue electio: Sic enim nos docuit Apo-
Hebr.5. stolus, dicens: Ne quisquam honorem sibi sumat, sed qui vocatur à Deo: qui autem rectè eligitur, is à Deo vocatur. Sic vocatus est Matthias, quem vt in Iudæ locum succederet, electum ab Apostolis esse legimus: quos homines fuisse non negabis. Num & hunc
Actu.1. eijcies ex Ecclesia, quòd ex humana electione sit factus Apostolus? Sed huic electioni præstò adfuit, inquies, Spiritussanctus. Quanquam autem nos ab Apostolorum sanctitate quàm longissimè remotos esse confitemur, nec cum hac Apostolica nostras electio-
Ioan.6. nes comparamus, tamen & à nostra electione non abesse Spiritumsanctum cõfidimus.
Actu.6. Sed electione vestra fit, ais, vt in Apostolorũ locum succedat impius aliquis & sceleratus. Atqui, si quos ipse Christus duodecim tantum elegit, fuit vnus ex eis Diabolus: si quos minore etiã numero septem tantùm Diaconos elegerũt Apostoli, fuit ex illis quoque similiter vnus Diabolus: qui prestari potest ab ijs, qui puri homines, quiq; tã longè sunt ab Apostolorum dignitate disiuncti, quò minus inter eos, quos tanto numero eli-
Alia hominũ, alia Dei electio. gunt, sint etiam aliquot Diaboli? Homines quidem eligunt homines ad munus Apostolicum, ad quod electus à Christo fuit Iudas: Ad salutem verò non eligit, nisi solus Deus,
Ioan.13. Greg. ho.38. in Euangel. qui non de omnibus loquitur, Ego scio, quos elegerim. Optimè igitur & salubriter Gregorius cùm dixisset, quoniam vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimus. Tantò igitur, inquit, necesse est, vt vnusquisq; nostrum in humilitate se deprimat, quantò si sit electus, ignorat: quia & si iam nouit hodie qualis sit, adhuc cras, quis futurus sit, nescit. Quia ergo nulli de se certum est, electum se esse, restat, vt omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola diuina misericordia gaudeant. Eligunt igitur homines ad ministerium tantùm, quos eo dignos iudicant: eligit Deus non tantùm ad ministerium, verumetiam ad cœlestis regni cõsortium quos ipse dignos iudicat. Ad ministerium electos videmus, & noscimus: ad regni cõsortiũ electos, solus Deus nouit. Quamlibet autem sit indignus, qui vocatur ad ministerium, si Cypriano credimus, nõ fit abs-
Cyp. li.1. epist 3. Vnde schismata nascantur. & hæreses. que Deo talis vocatio. Sic enim ille loquitur: Non aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, nec ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotũ collegium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post Coëpiscoporum consensum, iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris nouam hæresim conderet. Nisi si ita est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt
Mat.10. putet sine Dei iudicio fieri Sacerdotes, cùm Dominus in Euangelio suo dicat: Nónne duo passeres asse væneunt, & neuter cadit in terram sine Patris vestri voluntate? Cùm ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia Dei fieri? & sacerdotes, id est, dispensatores eius, non de eius sententia ordinari? Hoc, fidem non habere, qua viuimus, hoc est, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi & gubernari omnia scimus & credimus. Audin'tu Brenti, quàm grauiter sanctus martyr in eos inuehatur, qui sine Dei iudicio fieri sacerdotes putant? quos quidem sacrilegæ temeritatis & perfidæ mentis esse dicit, & fidem habere quodammodò negat, neque suum honorem Deo tribuere. Asserit is omninò de sententia Dei Sacerdotes ordinari, idque aut sciente, aut permittente Deo. Sciente Deo fiunt electi, permittente reprobi, dat enim aliquando Deus reges in furore suo. Electos nouit Dominus, de quibus dicit Paulus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Et Dauid: Nouit Dominus viam iustorum. Et ipse Christus:
2.Tim.2. Ego cognosco oues meas. Reprobos autem se nescire fatetur ipse, dicens illis: Nescio
Psal.1. vos vnde sitis. Et fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Quamobrem siue
Ioan.10. reprobi Sacerdotes & Pontifices eligantur, de voluntate tamen Dei eligi eos affirmat
Luc.13. Cyprianus. Facit enim quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi,
Matt.25. Iob.34. vt sit sicut populus, ita & Sacerdos. Solos autem eos Episcopos non de voluntate Dei
Esa.24. fieri docet, qui extra Ecclesiam fiunt. Quamobrem etiamsi sit Episcopus non ea pietate, qua eum esse præditum oporteret, tamen si constat, quòd is in antecessorum suorum, qui quidem Catholici fuerint, piam doctrinam successerit, nihil impedit, quò minus

Episcopi muneri fungatur, nec ex eius improbitate quicquam ad eos, quibus preest, detrimenti peruenit. Sibi malus est, si malus est: tibi nihil officit, si factis eius malis non communicaueris. Verùm hæc ad fastidium vsque sic te cogente, quoties à nobis dicta sunt?

Pergit Brentius: Ecclesia Catholica agnoscit synceram prædicationem verbi Dei, & verùm ac rectum vsum Sacramentorum eius, sicut ea tradit Prophetica & Apostolica scriptura, & vbicunq; in toto terrarum orbe hæc prædicantur, & peraguntur, ibi veram esse Ecclesiam Catholicam, iudicandum est. *De signis & notis veræ Ecclesiæ.*

Quod scripturis probat, quasi quisquam sit, qui neget. Cæterùm hoc negamus, quòd dicis, nostram Ecclesiam, quam tu bellus scurra vocas Asoticam, non relinquere verbum Dei in sua synceritate, sed deprauare ipsum alienis interpretationibus, & peruertere verum vsum Sacramentorum. Vestra hoc facit Asotica Ecclesia, non nostra Catholica. Nam quod addis, nos negare, quòd synceritas verbi Dei & verus sacramentorum vsus sint certa signa, quibus vera Ecclesia cognoscatur, non omninò negamus Brenti: verùm Petri à Soto sententiam probamus, qui scripsit, fraudulenter & subdolè dici à vobis, signa certa quibus Ecclesia dignosci potest, esse synceram Euangelij prædicationem, & rectam atque secundum Christi institutionem Sacramentorum administrationem. Sunt hæc quidem Ecclesiæ signa, sed non ita certa sicut vos vultis, quandoquidem vix vlla est, aut fuit aliquando hæresis, quæ sibi signa ista non arrogaret. Qui magis vnquàm de synceritate verbi gloriati sunt, quàm Arriani? Num ideo penes eos fuit Ecclesia? Verùm autem vsum Sacramenti Baptismatis, an ita sibi solis Donatistæ non vsurparunt, vt sicut Ariani, synceri, verbi Dei possesione Catholicos excludebant, sic isti verum vsum Baptismi penes eos esse negarent, & ob eam causam vtrique se esse Ecclesiam contenderent? Veniamus ad nostri temporis hęreticos? Nònne de præcipuis religionis nostræ dogmatibus disident à vobis & Sacramentarij, & Anabaptistæ, & Picardi, & Seruetiani, & eiusdem generis hæreticorum alia portenta? Atqui omnes ij sic ista sibi signa arrogant, vt ea non magis nobis Christianis, quàm vobis detrahant Lutheranis. Non igitur vel Petrus à Soto, vel Catholicus quisquam negat has esse notas Ecclesiæ: cùm hæc Petri verba sint: Fatemur hæc duo semper esse coniuncta, veram Ecclesiam & synceram prædicationem verbi. At verò synceritas verbi magis agnoscitur ex veritate Ecclesiæ, quàm econtrà, quod præcipuè Irenæus & Tertullianus notarūt, quorum ibi verba profert, quòd apud solam veram Ecclesiam vera est sacra Scriptura & vera traditio: atque idem dicit de Sacramentorum vsu. Videtis Brenti, in Rhetoricis præceptis non infeliciter esse versatus: vel ex ijs discere poteras, esse vitiosum argumentationis genus, quod commune vocant, quod nihilò magis ab aduersarijs, quàm à nobis facit. Tale est, quo tu nunc vteris: dicis in Ecclesia tua synceram esse prædicationem verbi Dei, & verum vsum Sacramentorum. Dicimus nos, vtrunque verius esse in Ecclesia nostra Catholica, cùm in vtroque præscripserimus, neque nos à vobis, sed vos à nobis discesseritis. Sed quid tandem tu vocas verbum Dei Brenti? Scripturas? Atqui eas à nobis, à quibus discessistis, habere vos negare non potestis. Quin id ingenuè fatetur architectus hæreseos vestrę. Quamobrem hoc verbum Dei, quod scriptum est, nostrum est: nec in eo quicquam iuris vendicare vobis potestis. Nam quòd eo vtimini, faciunt hoc omnes hæretici, faciunt & Iudæi, denique facit hoc etiam ipse diabolus: vt vsus Scripturarum non posit esse propria nota, qua Ecclesia Christi à vestra malignantium Ecclesia discerni queat. Sin autem verbum Dei vocatis cum Scripturæ sensum, quo Deus per Prophetas & Apostolos loquutus est (quod solum verè Dei verbum vocare licet) nos quidem certi sumus verbum hoc apud nos esse: & sicut Scripturas à nobis accepistis, sic verbum Dei, quod est in Scripturis, à nobis, hoc est, à Patribus & concilijs, vos petere debere. Quoniam vero vos id vocatis in controuersiam, quomodo vultis vt certa nota sit, quod ipsi controuersum fecistis? quod eodem iure quo vos, æquè sibi alij hæretici non minùs à vobis, quàm à nobis disidentes arrogant? Vel sensus ipse communis admonere vos potuit, quod certum signum Catholicos discernens ab hæreticis esse non potest, de quo inter vtrosque controuertitur. Sed audiamus quomodo prius illud probet Brentius, quòd Catholica nostra Ecclesia non relinquat verbum Dei in sua synceritate, sed deprauet ipsum alienis interpretationibus. *Responsio.* *Scriptura non potest propria esse nota Ecclesiæ.*

Non enim recipit, inquit, scripturam, nisi & addat traditiones, & sicut à Patribus & Concilijs exponitur. Constat autem, quòd multæ traditiones quæ Apostolicæ iactantur, pugnent cum sacra Scriptura, quemadmodum suprà explicuimus: & quòd Patres atque Concilia scripturam sæpè & multum sint interpretati, non iuxta sensum spiritussancti, sed iuxta sensum humanæ prudentiæ. *Brentius imprudens de sensu Scripturæ laudat Catholicos.*

Vide Brenti, ne quis ex tuis meritò tibi crimen præuaricationis impingat. Nostram enim, non eorum quos tuendos suscepisti, causam tueri videris. Quod enim potuisti nobis dare testimonium illustrius, esse penes nos verbum Dei, quàm cùm dixisti, nos non recipere scripturas, nisi addamus & traditiones? Hoc est, nos non tantùm scriptum, verumetiam viua voce traditum Dei verbum recipere: quod vt ita faciamus, admonemur Dei verbo scripto: Tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonem, siue per Epistolam. Quod verò addis, nos non recipere scripturam nisi sicut à Patribus & Cōcilijs exponitur, potuit'ne quisquam clariùs demonstrare, nos verbum Dei syncerum recipere, quàm his verbis abs te demonstratum est? Nam qui recipit scripturas eo sensu, quo Patres interpretati sunt & concilia, is demùm est, qui syncerum Dei verbum recipit: qui verò recipit scripturam, non Ecclesiæ, hoc est, Patrum & cōciliorum, sed suo proprio sensu, is recipit quidem scripturam, sed verbum Dei non recipit, quin pro verbo Dei, nonnunquàm recipit verbum Diaboli: quando non eam quæ Dei, sed quæ Satanæ spiritu facta est, scripturarum interpretationem recipit. Neque verò mirum hoc tibi videatur, quòd multos recipere Scripturam dicimus, verbum autem Dei non recipere. Nam hoc ita fieri videtur etiam Paulus innuere, cùm alibi, tum ad Thessalonicenses scribens: Neque terreamini, inquit, neque per Spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquàm per nos missam, quasi instet dies Domini. In priore, quam ad eos dederat epistola, dixerat Paulus: Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt. His verbis terrebant eos nonnulli, quasi iam instaret dies Domini. Monet igitur Paulus, ne terreantur, quòd non fuerit hoc verbum ipsius, nec Spiritus ipsius hoc senserit. Vides hic, quòd qui terrebant per hanc epistolam Thessalonicenses, tenebant illi quidem Scripturam Pauli, verbum verò, quod per Paulum Deus loquebatur, non tenebant, cùm suo, non Pauli sensu: suo non Pauli spiritu, Pauli scripturam interpretarentur. Quamobrem rectè eos monet Paulus, Ne quis vos seducat eo modo, proferens scripturam nostram, & alienum sensum illius adferens. Quod itaque tu probri loco nobis obijcis, hoc est quod nos prædicamus, quod præ nobis ferimus, de quo gloriamur: nos non aliter scripturam recipere, nisi sicut à Patribus & Concilijs exponitur: hac vna re maximè nos ab hæreticis discerni persuasum habemus, de quibus scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vident. Nullus itaque nostrum in scripturis interpretandi sequitur spiritum suum, multò minùs Lutheri, vel Caluini, vel tuum Brenti: quòd eum esse Satanæ spiritum non dubitamus: verùm Ecclesiæ, hoc est, Patrum & Conciliorum spiritum sequimur: quod eundem esse Christi spiritum, certum & indubitatum habemus. Nam cùm Ecclesia sit corpus Christi, Christus autem caput huius corporis, fieri non potest, quin capitis & corporis vnus atque idem sit spiritus. Hoc itaque spiritu Patrum & Conciliorum scripturas interpretamur: & quod ij senserunt, esse Dei verbum indubitanter asserimus. Quomodo autem in contrarium tibi res recidit? Videbaris velle nos ex numero Catholicorum eijcere, intereà vero, contra quàm tibi fuerat deliberatum, inuicto hoc argumento nos esse Catholicos declarasti: quandoquidem scripturas non aliter recipimus, nisi sicut eas Patres Catholici, & Catholica Concilia exponunt. Sic tuo ipsius testimonio sumus Catholici, sicut contra vos hæretici: qui dum suum quisque spiritum in scripturis interpretandis sequimini, Patrum & conciliorum spiritu neglecto, quem nunc videre licet in Germania, satanismum inuexistis. Quod vero dicis, multas traditiones, quæ Apostolorum nomine iactantur, pugnare cum sacra scriptura, in proximo superiore capite falsum id esse demonstrauimus. Et quamuis fieri posit, quod Patrum aliquis non iuxta Spiritussancti, sed iuxta sensum humanæ prudentię scripturam fuerit aliquando interpretatus: tamē sicubi plures in eandem sententiam conueniunt, & si Patres in Concilijs Oecumenicis præsertim congregati, scripturam aliquam vnanimiter interpretantur, eorum sensum, spiritussancti sensum fuisse, minimè dubitamus.

Responsio. — *2. The. 2.* — *2. Thess. 2.* — *Cap. 4.* — *Ezech. 13.* — *Ephe. 1.*

Vsum verū Sacramentorum peruerti, quomodo Brent. probet. Responsio.

Probat deinde Brentius, in Ecclesia nostra Catholica verum vsum Sacramentorum peruerti. Sordidat enim, inquit, Baptismum fictitijs appendicibus & humanis traditionibus. At quas tu vocas fictitias appendices & humanas traditiones? Cur nominatim non exprimis? Intelligis, quibus vtimur nos, earundem ipsis etiam temporibus Apostolorū vsum fuisse: quæ causa est, quod proferre nō audes: alioqui necesse haberes affirmare totis mille quingētis annis Ecclesiā nō fuisse: cùm quæ peruertit vsum Sacramētorum Ecclesiā esse neges: nec alium fuisse Baptismatis vsum per omne tēpus id constet, quàm qui nunc est. Ac baptizat, inquit, non tantū homines, quod Christus instituit verumetiam campanas, quę est impietas magica. Baptizari campanas mihi quidem inauditū est.

Benedi-

Benedicuntur quidem iuxta formã in Pontificali Romano pręscriptam, verùm de Baptismo ne verbo quidem fit vlla mentio. De poculo, inquit, cœnæ Domini, cùm Christus dicat: Bibite ex eo omnes, & sic Ecclesia Catholica vtatur. Asotica Ecclesia dicit, Nolite ex eo omnes bibere. Imò & vestra hoc dicit verè Asotica Ecclesia Brenti, Nolite ex calice omnes bibere: Arcetis enim paruulos cõtra manifestum, vt Bohemis & Armenis videtur, Christi verbum, dicentis: Sinite paruulos venire ad me. Cõstat autem etiam Apostolorum temporibus, calicem non omnibus esse ministratum. Concludit iam tandem Brentius: Cùm ergo tantum sit discrimen Catholicæ & Asoticæ Ecclesiæ, qua fronte audet hæc sibi vendicare, quæ illi tantum conueniunt: Reuerà nulla frons est in vobis Asoticis Brenti, qui vobis Ecclesiæ nomẽ vendicare audetis, & Catholicis detrahere. Non multum frontis habere Caluinus quoque videtur, neque magis nobis ęquus est quàm sitis vos: nondum tamen eò impudentię progressus est & audaciæ, vt nobis, qui Romani Pontificis auctoritatem agnoscimus, Ecclesiæ nomen adimeret. Quamuis enim ille pro more vestro plurimis conuitijs debacchetur in Pontificem, his tamen verbis vtitur. Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin sub Papæ quoque tyrannide Ecclesia maneat. Sic tu Sacramentarios etiam impudentia superas & audacia.

Ecclesia nõ baptizat cãpanas. *Matt. 20.* *Matt. 20.* *Calui. c. 8. institutionis suæ.*

Prosequitur Brentius: Catholica Ecclesia interpretatur Patres, traditiones & concilia per scripturam, & scripturam interpretatur per scripturam, hoc est, eo sensu, quem Spiritus sanctus in scriptura tradidit: Si nos aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis Euangelium pręter id quod pręedicauimus vobis, & quod nunc instinctu Spiritus sancti literis sacris mandatum est, anathema sit. Habemus firmiorem Propheticum sermonem, &c. Asotica autem Ecclesia interpretatur scripturam per Patres, per traditiones, & per Concilia. In scriptura, inquit Asotus, vera fides quęrenda est, sed prout à Patribus traditur. Quid ergo commune est Asoticæ Ecclesiæ cum Catholica?

Brentij verba. *Gala. 1.* *2. Pet. 1.*

Imò quid tibi filio Belial cum sponsa Christi? Multa iam ad rauim vsque diximus hac de re. Etiam Sacramentarij scripturam interpretantur per scripturam, num ideo statim illos eo sensu dices interpretari, quem Spiritus sanctus in scripturis tradit? Num quem ipsi sensum adferunt, eum vos recipitis? Proferebant aduersus Arrianos Catholici locum illum: Ego & pater vnũ sumus: interpretati sunt eum Arriani per aliam scripturam: Vt sint vnum, sicut & nos, num hic fuit sensus Spiritus sancti? Quis non videt, quàm hęc inepta sint? Facimus autem & nos Brenti, vt scripturam per scripturam interpretemur: Sed sicubi non semper occurrit scriptura, quæ scripturam explicet, aut sicubi diuersum sensum adferunt hæretici, confugimus ad Patrum traditiones, & eorum interpretationem proferimus. Quod & vestri faciunt, quando contra Sacramentarios & Anabaptistas scribunt, & fecerunt priscis etiam illis seculis Sancti Patres nostri, quoties illis vel cum Arrianis, vel cũ hęreticis alijs fuit dimicatio, sicut superiùs à nobis copiose demonstratum est. Verùm vide, quid agas Brenti, peccas ipse contra legem, quam hoc ipso loco nobis fers. Intelligis, quam adfers scripturam, eam pro nobis contra te facere: sunt enim verba Pauli: Si nos aut Angelus de cœlo pręedicauerit vobis præter id, quod pręedicauimus. Non dixit, præter id quod scripsimus. Traditionem nobis, non scripturam commendauit. Id cum te non fugeret, addis de tuo, Et quod nunc instinctu Spiritus sancti literis sacris mandatum est. Vbi nunc est illud, quod totis contra nos profertis: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Nihil addi vis ad Scripturas, & interim tamen addis ipse, quod in verbis Pauli non est. Nos verò quod explicandi gratia additum est per te, non reprehendimus: sed idem iuris nobis quoque, quoties res postulat, non permitti: hoc est quod molestè ferimus. Cęterum qua tu nota nos excludere vis à Catholica, hæc nos vel maximè Catholicos esse designat: Catholicum est enim in Scriptura, veram fidem quærere. Quoniam verò falsam quoque fidem suam in scriptura quætũt hæretici, nõ hęc satis adhuc illustris est nota, qua Catholici discerni possint ab hęreticis. Cùm autem illud adiunxit Petrus à Soto, quod per te reprehenditur, vt quęratur in scriptura, prout à Patribus traditur, hoc demùm verè Catholicum demonstrat. Nam à Patrum sensu & consensu discedere, & iuxta suum ipsius sensum scripturã interpretari velle, quod vos facitis, hæreticũ est Brenti, non Catholicum, neque legitimę prolis, sed seminis mulieris adulteræ.

Responsio. *Scripturam per scripturã interpretari quatenùs probandum* *Ioan. 10.* *Ioan. 18.* *Deut. 4.*

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia, si de doctrina sermo est, fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, nec tradit vlla dogmata extra eam doctrinã, quæ scriptis Propheticis & Apostolicis continetur. Superstructi super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Auxilium nactus Dei, &c. Asotica autem Ecclesia fundatur super traditionibus & dogmatibus extra scripturam: Sic enim dicit Asotus: Traditiones sunt certissimum fidei fundamentum. Et iterum: Ec-

cleſia tradit dogmata fidei extra ſcripturam. Quare cùm Aſotica Eccleſia ſit ſtructura alterius fundamenti, non habet commune habitaculum in ædificio Catholicæ Eccleſię. Qua ratione Venerabilis vir Petrus à Soto traditiones certiſsimum eſſe fidei fundamentum docuerit, iam abundè diximus. Hoc ipſum autē nobis eſt teſtimonio, quòd Eccleſia noſtra fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, quòd non ſolùm ſcriptū, verùmetiam traditum Dei verbū recipimus. Sic enim nos docuerūt Prophetę: Interroga patrem tuū, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum: ſic nos docuit Apoſtolus: ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam. Veſtra autem Aſotica Eccleſia, non fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, quandoquidem iuxta doctrinā illius traditiones non recipit. Neque eſt Eccleſia noſtra, ſicut tu cauillaris, alieni fundamenti ſtructura. Nos enim aliud fundamentum non ponimus, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus: ſuper hoc ſuperſtructi ſumus, & ſuperſtruimus ipſi: nec ab eo diuelli nos vnquam patiemur.

Reſponſio.

Deute. 32. Eccleſia. 8. 2. Theſſ. 2.

Catholica Eccleſia, inquit Brentius, agnoſcit vnum ſolum caput æternæ ſuæ ſalutis tam in cœlo, quàm in terra, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: & ad hunc ſolum Seruatorem ſuum alligata eſt: atque in hoc ſolo quærit veram & æternam ſuam ſalutem per fidem. Et vtitur quidem miniſtris ſuis, non vt dominentur, ſed vt ſeruiant ipſi: idque non pro ſuo arbitrio, ſed iuxta regulam à ſacra ſcriptura præſcriptam. Solum autem Ieſum Chriſtum filium Dei agnoſcit Dominum & ſponſum ſuum: & ex eo ſolo tam viuens, quàm moriens pendet. (Hoc probat ſcripturis: quaſi probationis res egeat: cùm omnes Chriſtum, & caput, & Dominum confiteamur) Aſotica autem Eccleſia agnoſcit in his terris pro capite ſuo Rom. Pontificem & eſt alligata ad Prælatos, qui ſunt Romano pontifici ſubiecti, quos & Dominos ſuos, non ſeruos agnoſcit. Nec pendet ex ſolo Chriſto, nec quærit in eo ſolo ſalutem per fidem: ſed quęrit etiam eam in contritione, in ieiunio, in horis canonicis, & in omnibus ſuis operibus quibus confidit ſe gratiam Dei mereri. Dicit enim Aſotus apertè: Eccleſia eſt humana congregatio, & habet Prelatos & ſuperiores ſuos. Et addit quidem Aſotus: Hi ſunt miniſtri Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei, Quæ verba ſcribit Paulus, ſed nihil ad Aſoticos Prælatos. Mox autem ſubiungit: Alligata eſt iſs tota Eccleſia non minùs, quàm qualibet alia reſpublica ſuis capitibus & gubernatoribus. Ac mox: Sine illis, hoc eſt, Prælatis (quod ipſe vocat', ſed falsò, miniſtros Chriſtri legitimos) non eſt Eccleſia.

Reſponſio.

Quantum ingredieris mare Brenti? ſed nobis propoſitum eſt breuibus tecum agere. Nam ſi tractanda forent omnia, iuſtum volumen vix ſufficeret. Propterea negas penes nos eſſe Catholicam Eccleſiam, quòd agnoſcimus in terris pro capite noſtro Romanum Pontificem, cùm Eccleſia Catholica ſolum vnum caput agnoſcat Chriſtum. Quaſi verò qui pro capite Pontificem agnoſcit, non agnoſcat caput Chriſtum. Dicis etiam de catholica Eccleſia, quòd ſolum Chriſtum Dei filium agnoſcit Dominum. Num igitur nullus eſt in terris Dominus agnoſcēdus, quia ſolum Chriſtum Eccleſia Dominum agnoſcit? Num ideo ſapientiſsimus Princeps SIGISMVNDVS AVGVSTVS REX, & Dominus noſter eſſe deſinet, quia Chriſtum Regem & Dominum noſtrum eſſe confitemur? Eiuſmodi vocibus Brenti, ruſticos contra Dominos concitaſtis, & ſeruile bellum in Germania conflaſtis. Eſt caput Eccleſiæ Chriſtus: neque tamen propterea nō eſt caput Eccleſiæ Pontifex. Eſt Rex & Dominus noſter Chriſtus, neque tamen propterea non erit Rex & Dominus noſter SIGISMVNDVS? Quis eſt, qui neſciat, ſolum Chriſtum regere ac regnare in Eccleſia, & imperium hoc ſolo illius verbo exerceri atque adminiſtrari? Sed quia viſibili præſentia inter nos non habitat, vt voluntatem ſuam ore ſuo coram nobis declaret, hominum in hoc miniſterium adhibet, & quaſi vicariam operam: non ad eos ius honoremq; ſuum transferendo, ſed vt ſuū tantùm per eos opus agat ipſe, qualiter ad opus quoque faciendū artifex vtitur inſtrumento. Quare manet ipſe caput Eccleſiæ nihilominùs: regit, regnat, & imperium exercet ipſe nihilominùs in Eccleſia: verùm opus hoc ſuum per Pontificem agit miniſtū ſuum: non quòd non poſsit id per ſe ipſum ſine alio quouis aut adminiculo, aut organo præſtare: ſed hoc modo viſum eſt illi, ſuā erga nos dignationem declarare, cùm ex hominibus ſumeret, qui pro ſe in mundo legatione fungerētur, qui arcanæ ſuę voluntatis eſſent interpretes, qui perſonā denique ſuam repræſentarent. Deinde viſus eſt hic illi firmiſsimus vnitatis retinendæ nodus, quo Eccleſiam ſuam adſtringeret, ſi vnum aliquem illi præfeciſſet, cuius in ea gubernanda viſibili miniſterio vteretur. Vides Brenti, nihil detrahi Chriſto capiti, ſi ſubiectum illi Romanum Pontificem, caput in terris agnoſcamus? Non magis, quàm ſi caput Regni Poloniæ, Regem & Dominum noſtrum

Eccleſia et ſi ſolum Chriſtum caput agnoſcat, nō negat tamen Chriſti vicariū Pontificem. Chriſtus nobiſcum agit per ſuos vicarios, et Prælatos Eccleſiæ.

Sigiſmun-

Sigismundum Augustum esse profiteamur. Non propterea non erit caput, non propterea non erit Rex & Dominus noster Iesus Christus Dei filius: cui sicut Ecclesiæ, sic & regni caput subiectum est. Nam cùm proprium sit capitis munus, subiecta sibi membra gubernare, facit hoc ipse quidem Christus virtute sua: sed intereà tamen sicut in Sacramentorũ administratione, sicut in verbi sui prædicatione, sic in Ecclesię suæ, regnorumque & prouinciarum gubernatione, hominum vti ministerio dignatur: Principũ quidem, Regum, & Imperatorum, in regnis & Prouincijs moderandis: Romani verò Pontificis in Ecclesia sua gubernanda, quæ si non ex vnius alicuius auctoritate pendeat, nec Ecclesia, nec fides vna retineri potest, quemadmodum in confessione nostra Christiana fusiùs est à nobis demonstratum: eadem illa nunc repetere, nihil est necesse. Neque verò inusitatum est hoc in Scripturis, quòd capitis nomen hominibus tribuitur. Sic Sauli dixit Samuel: caput in tribubus Israël factus es: Sic de se Dauid: constituit me in caput gentium. Sic apud Oseam legimus: Ponent sibimet caput vnum. Sic apud Paulum: Vir caput est mulieris. Quid autem Brenti? cùm semel atq; iterum dixit Apostolus. Vir caput est mulieris, num ideo Christum esse caput mulieris negauit? Minimè gentium: Verùm hoc dicere voluit, Christum caput mulieri constituisse virum, vt eam gubernaret. An autem ideò non gubernat eam Christus? Imò gubernat: sed per virum, cui vult mulierem esse subiectam. Sic etiam cùm dicitur, Pontifex caput est Ecclesię: absit vt Christũ excludamus, qui verè caput existens, verè gubernat Ecclesiam. Sed sicut mulieri virum, sic huic sponsę suę caput constituit Petrum & eius successorem, cuius ministerio illã gubernaret, quando dixit, Pasce oues meas. Ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suæ, ipse pastor & Episcopus animarum nostrarum: Sed interea Petrum elegit. Petrique successorem, cuius in ea pascenda gubernandaqué ministeriò vteretur. Quem qui pro capite non cognoscunt, in quot sectas quàm dissectas dissecti sint, vides ipse Brẽti. Ac nisi te datum iam in reprobum sensum totum Satanas possideret, non posses non fateri, quòd vna Ecclesia, quin & vna fides apud eos esse nulla ratione potest apud quos sub inuisibili capite Christo visibile quoque caput in terris Pontifex vnus non agnoscitur. Nec obscurum est, quòd idem aliquando Philippus quoq; vester senserit, cum ipsa magistra rerum experientia doctus, aliter consentientem in Ecclesia doctrinam vnitatemque fidei conseruari non posse videret. Quid enim? si quod vos velle videmini, quisque Rex in regno, quisq; Princeps in ditione sua, se caput Ecclesiæ regni ditionisq; suæ constituat, quod post hominũ memoriã factum vnquam aut vsquam nescimus, præterquam hoc in felici seculo nostro in Anglia: quã tamen oculis misericordiæ suæ tandem respexit Deus, errantesq; in viam reduxit, & ad ouile suum aggregauit. Sed quid? si tale quiddam peccatis nostris offensus Deus permittat, per Deum immortalem, quale futurum esset monstrum Ecclesia? quot capita? quod fides? quot confessiones esset habitura? Hæc esset Augustana vel Saxonica potius, illa VVirtembergensis, alia Osiandrina, alia Tigurina, alia Suencfeldiana, alia Picardina, alia Moncerana siue Menoniana, aut si mauis, Pacimontana: alia Seruetiana confessio: Quot principum voluntates, tot fides, tot confessiones videre liceret: sicut nunc in ista Babylone Germanica, quam ędificauit Lutherus, videmus omnes. Tale monstrum ne ferre cogeremur in Ecclesia, cumprimis vtile visum est & necessarium ad conseruandam in ea tranquillitatem ordinemque retinendum, vt vnum aliquod sub Christo capite caput Ecclesiæ ab ipso Christo constitutum agnosceretur, ad quod iuxta traditionem Apostolorũ, & sicuti ab Anacleto scribitur, iuxta iussionẽ ipsius Christi, de causis difficilioribus referretur, quòd non alia quàm hac ratione, vt vna apud omnes & eadem esset fidei confessio, prouideri posset. Hunc vos ordinem Brenti ferre non potestis, quòd eo saluo saluos esse vos, & errores vestros diu consistere non posse videtis. Quamobrem vt eum euertere queatis, omnes neruos vestros contenditis. Neque verò noui quicquam in hoc facitis. Fecerũt hoc etiam ante vos Patres vestri prisci illi hæretici. Veteres hæ sunt & visitatæ Satanæ artes, qui sicut à Cypriano scriptum est, ob hoc Ecclesiæ Præpositum infestatione sua persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atq; violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Sed quid accidit aqud vos Brenti: Principiò nihil aliud quàm Pontificem Romanum Ecclesiæ caput agnoscere noluistis, & eum reiecistis: num intra fines hos constitit furor vester? Nequaquam, sed idem posteà de nunquam satis laudato Imperatore quoque vestro Carolo quinto fecistis. Sicut Ecclesiæ Pontificem, sic illum Imperij caput agnoscere noluistis, & eadem auctoritate qua Pontificem, Imperatorem quoque vestrum reiecistis: contra quem etiam arma cœpistis, & eum iam non Imperatorem, sed Carolum à Gandauo, visum vobis fuit appellare. Verùm non defuit fideli ministro suo Deus, deque hostibus Euangelij sui iustas est pœnas persequutus. Sed de his satis. At verò

Capitis nomen hominibus tribuiter in scripturis.

1. Reg. 15.
Psal. 17.
Oseæ. 1.
1. Cor. 11. & ad Ephe. 5.

Ioan. 21.
1. Petr. 2.
Necessarius Ecclesiæ Pontifex & Pastor supremus.

Princeps idẽ & caput Ecclesiæ Anglicana non diu durauit.

Cyp. lib. epist. 3.

Primò Pontificẽ deinde Cæsarem sectarij negarũt esse caput.

verò Brenti, vel hoc nomine nos id quod ſumus dici debere Catholicos cẽſemus, quòd ſicut ſemper à Catholicis fuit factitatum, & Eccleſiæ caput Pontifex Romanus apud nos & regni caput Rex à ſuis quiſque agnoſcitur. Et eſt apud nos Eccleſia, ſicut ſcribis alligata ad Epiſcopos ſuos, qui ſunt Romano Pontifici ſubiecti: quod ante mille trecẽtos annos Cypriani quoque ſeculo ſic fuiſſe legimus obſeruatũ. Sic enim loquitur ſanctus ille martyr poſt illa verba: Loquitur illic Petrus, ſuper quem ædificanda fuit Eccleſia: docens, quia etſi contumax & ſuperba obedire nolentium multitudo diſcedat, Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit, & illi ſunt Eccleſia, & plebs Sacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Scire debes, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe: & fruſtra ſibi blandiri eos, qui pacem cum ſacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quoſdam communicare ſe credunt, cùm Eccleſia, quæ Catholica & vna eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit vtique connexa, & cohærentium ſibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Vides, quemadmodum hic ad Epiſcopus Eccleſiam alligauerit, & qui cum Epiſcopo non ſint, eos in Eccleſia eſſe negauerit? eſt autem hoc moribus receptum in Eccleſia Patrum vt nomen Epiſcopis tribuatur, qui quantò magis Eccleſiæ ſeruiunt vtilitati, tantò minùs pro ſeruis agnoſcuntur, quin eos pij Dominorum appellatione dignantur: de quibus per os Prophetæ loquutum aliquãdo Dominum eſſe ſciunt: Cõſtitues eos Principes ſuper omnem terram: verùm ſic tamen, vt intereà meminerint Epiſcopi, quod ſcriptum eſt ab eo, quem primum in terris Epiſcopum Dominus inſtituit: Non vt dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Pendet autem Eccleſia noſtra ex ſolo Chriſto: quærit in eo ſolo ſalutem per fidem: ſed non per veſtram illam ſpecialem, charitateque deſtitutam: ſed per eam, de qua Paulus loquitur, fidem quæ per charitatem operatur. Per hanc fidem, qua fit, vt conteramur in corde noſtro, vt conuertamur ad Dominum in ieiunio, & fletu, & planctu: vt accedentes ad thronum eius gratiæ, ſupplices miſericordiam eius imploremus: per fidem hanc quærit ſalutem in ſolo Chriſto. Neque confidit ſe primum gratiam vllis operibus mereri poſſe: nam ſi gratia, iam non ex operibus. Et eſt hoc vulgatiſsimum etiam eorum doctorum, quos vocant Scholaſticos, axioma, quòd primam gratiam nemo meretur. Cæterùm gratiam pro gratia ſe conſequi poſſe confidit, hoc eſt, pro operibus in gratia factis ſperat adipiſci ſe poſſe vitam æternam, quam & ipſam gratiam vocat Paulus: non quia meritis non datur, inquit Auguſtinus, ſed quia data ſunt & ipſa merita, quibus datur. Data ſunt autem gratis: nam primam gratiam, qua fit, vt mereri poſsimus vitam æternam, nullis meritis aſſequi licet. Talem Eccleſiam, cuius nos eſſe membra profitemur, & præ nobis ferimus, etiam tu Brenti Catholicam eſſe negare non poſſes, niſi malitia cor tuum excæcaſſet, vt auribus audias, & nõ intelligas, videns videas, & nõ vidias? Sed quid habet, queſo, quod arrodas in Petri verbis? An hoc, quòd hominum congregationẽ eſſe dixit Eccleſiam? Certè non eſt angelorum, & multò minùs quadrupedum. An quod addidit, habet Prælatos & ſuperiores ſuos? Quin tu cum Paulo iurgaris potiùs, qui dixit: Dedit quoſdã quidem Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios Paſtores & Doctores ad confirmationem ſanctorum. Iam verò illa quæ ſequuntur. Hi ſunt miniſtri Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei, reuerà ſicut dicis, nihil ad veſtros Aſoticos, ſed permultùm faciunt ad noſtros Prælatos Catholicos: quibus verè ſcribit Petrus, alligatam eſſe totam Eccleſiam non minùs, quàm aliam quãuis Rempublicam ſuis capitibus & gubernatoribus. Eadem eſt ſententia ſanctiſsimi quoque martyris illius Cypriani, ſicut paulò anteà cõmemorauimus: qui & hoc in eadem illa ſcribit epiſtola, quòd ſine Prælatis, hoc eſt, Epiſcopis, quos Petrus à Soto verè vocat miniſtros Chriſti legitimos, non eſt Eccleſia. Reuerà diſsipationẽ, vel ruinam potiùs, exitium Eccleſiæ molitur, quiſquis ordinem hunc vel abolere ſtudet, vel quaſi minùs neceſſarium eleuat. Neque enim vel Solis lumẽ ac calor, vel cibus ac potus, tam ſunt pręſenti vitæ fouendæ ac ſuſtinendæ neceſſaria, quàm eſt conſeruandę in terris Eccleſię Apoſtolicum & paſtorale munus.

Eccleſia ad Epiſcopos alligata.
Cyp. lil. 4. epiſt. 9.
Epiſcopi rectè etiam Patres dicuntur.
Pſal. 44.
1. Pet. 5.
Quomodo eccleſia ex ſolo Chriſto per fidem pendeat.
Gala. 5.
Ioel. 2.
Heb. 4.
Rom. 11.
Ioan. 1.
Rom. 6.
Matt. 13.
Ephe. 4.
Sine Epiſcopis nõ eſt Eccleſia.

Hactenùs collationem ſuam abſoluit Brentius, quam ſic à nobis eſſe tractatam exiſtimamus, planum vt omnibus factum ſit, cuius ipſe partis eſt, eam Aſoticam, Eccleſiam verò noſtram eſſe Catholicam. Aggreditur nunc ad promiſsiones, quæ factæ ſunt Eccleſiæ Catholicæ, quas verè docet ad Aſoticam, hoc eſt, ſuam Eccleſiam nihil pertinere. Quamobrem hac in parte non grauatim eius ſententiæ ſubſcribimus, nec locum hunc vllius confutationis indigere putamus: eſt enim veriſsimum, quod ſcribit, Aſoticam ſuam Eccleſiam non eſſe ſponſam Chriſti, non acceptam Deo, non ſanctam, non formoſam, neque conſiſtere poſſę contra portas inferi, ſed expoſitam

eſſe

esse libidini Satanæ, & omnium Angelorum eius, nihil in ea inueniri nisi mendacium & vanitatem: ac si quando veritatem profert, in mendacio eam profanari ac deprauari, non habere spiritum sanctum, nō habere Christum præsentem tutorem & seruatorem, non habere pium vllum commercium cum Catholica, non habere vllam autoritatem iudicandi & probandi quamuis doctrinam, & de eius veritate vel vanitate testificandi: nō exaudire preces eius, nec fructū eam aliquem Christi promisionem capere, sed necesse habere in morte perire, & in tartarum perpetuò affligendam præcipitari. Hæc est sors, hæc est hęreditas Asoticæ Ecclesiæ.

Quæ sors & hæreditas Ecclesiæ apud hæreticos.

Proponit tandem Brentius dubitationem quandam, sed pridem à nobis discussam. At enim, inquit, dices: Quid si Asoticus quispiam impio & Lucianico corde admisceat se veræ Ecclesiæ Catholicæ, & profiteatur vnà cum pijs doctrinam Christi tanta eloquentia, tanta prudentia, tantaque externæ vitæ honestate, vt eligatur publico suffragio in ministrum, adeoque Episcopum Ecclesiæ, num ministerium huius esset veræ Ecclesiæ inutile & inefficax? An qui per eum baptizarentur, non verè essent baptizati? an qui per hunc audirent cœlestem doctrinam, non possent spiritum sanctum accipere? an qui ab hoc cœnam Domini sumerent, non sumerent verum corpus & sanguinem Christi? Dixi suprà, quòd fieri soleat, vt impij hypocritæ admisceantur veræ Ecclesiæ: ea enim est sors Euangelicæ sagenæ, vt cùm in mare huius mundi iacta fuerit, contrahat ex omni genere piscium, malorum pariter & bonorum. Sed & hypocritæ sunt in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ, tamen cùm sint animo impio, Lucianico & Epicureo, nihil certius est, quàm quòd non sunt illa Catholica Ecclesia, aduersus quam non præualeant portæ inferi, quemadmodum Asotus alicubi nugatur. Nihilominùs autem si fuerint ad ministerium Ecclesiæ vocati, & docuerint, quæ pia sunt, atque administrauerint sacramenta iuxta institutionem Christi, ipsi quidem sunt Deo abominabiles, ministerio autem eorum efficitur id, ad quod Dominus ordinauit. Incrementum enim non est ordinis ministri, sed Spiritus sancti: qui cùm sit liberrimus donorum suorum dispensator, & misereatur cuius vult, non respicit, quod ad se attinet, organi indignitatem, sed suam ipsius clementiam & liberalitatem. Itaque repudiamus Donatistas, qui docuerunt Spiritum sanctum non esse per ministerium malorum efficacem.

Fatetur Brentius Ecclesiæ hypocritas et impuros planè admisceri, idque contra Donatistas.

Et hac de re Brenti, nihil est quòd plura tecum verba commutemus. Nam & rixis his immorari diutiùs nolumus, quarum nos pridem est pertæsum: & videris nunc propiùs tandem ad veritatem accedere: nisi quòd cùm veritate non posis, mendacio & calumnia Petrū à Soto superare conaris. Neq; enim hoc dixit vnquam Petrus, quod eum tu dixisse fingis: quòd qui sunt animo impio, Lucianico & Epicureo, sint illa Catholica Ecclesia aduersus quam non præualeant portæ inferi: verū verba illius hæc sunt: Ecclesia, cui promisio illa Christi facta est, Portę inferi non pręualebunt aduersus eam, visibilis est: nec ex electione Dei aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt prælatus: sed viuum membrum sit, hæc requiruntur. Quid igitur aliud dixit Petrus à Soto quàm quod à te quoq; nunc dicitur? etiam hypocritas esse in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ, quàmlibet animo sint impio. Quòd autem hi sint illa ipsa Catholica Ecclesia, aduersus quā non præualebunt portæ inferi, hoc nunquam dixit Petrus: sed pertinere tantùm dixit ad illam externam congregationem & societatem, & admisceri illi veræ Ecclesiæ, cui hæc promisio facta est: esse illius mortua, non viua membra. Ac si quis talis in ministrum Ecclesiæ, siue Episcopum, sit electus, efficax esse ministerium eius. Si quando cōgregatur Concilū, fieri potest, vt inter Episcopos reperiātur, qui sint impio corde & externa vitę honestate impietatē suam regant: num ideo non erit illis dicendæ sententię locus? Certè de talibus nō est hominis iudicium, cùm scriptū sit: Homo videt ea, quæ parent. Dominus autem intuetur cor. Non est hominis, vt secùs iudicet de homine, quàm videt: cordis iudicium Deo relinquendum est. Neque fas est, cuius non videas nisi bona opera, de eo secus iudicare: cùm etiam quę sunt ambigua in meliorem partem interpretari, Christianę sit charitatis. Ac rectè monet Augustinus: Quæ vides, iudica: quæ non vides, Deo cōmitte. Tu autem eò audaciæ prorupisti, vt etiam de corde hominis, quod solius Dei proprium est, tibi iudicium arroges. Verùm scopus vester, cùm ista scribitis, hic est: vt si quis fortè sit externa vitæ sanctitate prędit us, qui dissentiat à vobis, & impia vestra dogmata condemnet, excipere contra eum posìtis, quòd impio corde sit & Lucianico. Quid autem esse potest à modestia charitateque Christiana magis alienum? Sed si charitatem haberitis, ab Ecclesia Dei vos nunquam præcideretis.

Responsio.

Soto quid affingat Brentius.

1. Reg. 16.

Aug. ser. 238. de tempore.

Quod autem addis Brenti: Si impij hypocritæ docuerint pugnantia cum cœleste doctrina

De malis Doctoribus ferendis, aut etiam

exterminandis.

doctrina, & peruerterint verum vsum Sacramentorum Christi, quòd nulla ampliùs nec reuerentia, nec obedientia obstricta est eis Catholica Ecclesia, etiamsi fuerint anteà legitimè vocati: quin potiùs necesse habet Ecclesia eos fugere & vitare, ac si fieri potest, ab ouili Christi tanquàm lupos arcere: verissimè scriptum est à te Brenti. Nam quoàd aliquis fuerit externè quidem Christianus, corde verò Lutheranus, quandoquidem quæ non videmus, Deo committere iubemur, qui scrutatur corda & renes, ferendus est in externa ista congregatione & societate veræ Ecclesiæ. Simul vt autem in lucem proferre cœperit impia vestra dogmata, & peruertere more vestro verum Sacramentorum vsum, etiam si pastor alicuius Ecclesiæ, & ad hoc munus legitimè fuerit vocatus, iam oues ei nulla neque reuerentia, neque obedientia sunt obstrictæ: quin cum fugere debent, & ab ouili tanquàm lupum arcere: præcipuè postquàm iudicis Ecclesiastici sententiam pronunciatus fuerit impiorum Lutheri dogmatum assertor, & è cœtu piorum exterminatus. Vides quàm pulchrè nobis in hoc extremo actu tecum conueniat?

De loco 1. Ioan.2. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis.

Cæterùm nihil est, quòd stomacheris venerabili viro Petro à Soto, quòd in vos accommodauerit illa verba ex epistola Ioannis: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Quid enim potuit magis aptè & appositè de vobis dici? Quæso te Brenti, vt ipse diligentiùs hæc verba excutias, & videas, an non rectissimè quadrant in vos. Primum illud, nunquid verissimum nō est, quòd à nobis prodieritis? Est hoc certè manifestiùs, quàm vllo modo negare possitis. Ante quadraginta hos annos certum est & indubitatum fuisse vos nobiscum in eodem ouili Christi: vnanimes in eadem domo Dei nobiscum habitasse: in qua simul agnum comedebatis: cōmune fuit vobis nobiscum altare, communis Cathedra, communia sacra omnia. Non audiebantur tum illæ voces: Ego sum Lutheri, ego Zuinglij siue Caluini, ego Balthasaris Pacimontani siue Memnonis, ego Suenckfeldij, ego Serueti siue Campani, ego Philippi Melanchthonis, ego Brentij, ego Osiandri, ego Flaccij, ego nescio cuius alterius Suermeri: nihil horum ante quadraginta proximos superiores annos fuit auditū: sed vnanimes vno ore honorificabamus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Terra labij fuit vnus, & eorundem sermonum. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: & sicut horrendum Dæmonibus, sic iucundum fuit Angelis spectaculum, cùm viderent habitare fratres in vnum: cùm cernerent illum verè populum Israël de quo scriptum est: Egressi sunt omnes filij Israël, & pariter congregati quasi vir vnus. Stans omnis populus, quasi vnius sermone respondit. Conuenit vniuersus Israël ad ciuitatem quasi homo vnus, eadem mente, vnoque consilio. Congregatus est populus quasi vir vnus in Hierusalem. In hoc itaq; populo Israël in hac vnitate fidelium, in hac Ecclesia nostra Catholica vos aliquādo Brenti fuistis. Ipsa vos genuit, ipsa vos in sinu suo fouit aliquandiu, in ipsa veram fidem professi estis, sed ex ea posteà per schisma sacrilegum excessistis, vt rectè possimus de vobis illud Psalmi dicere: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu. Cedò Brenti, non ambulauimus in domo Dei cum consensu ante quadraginta hos annos? Vnde ergo nunc ista dissensio? Qui intus erat, inquit Augustinus, foris factus est: ambulauit mecum in domo Dei cum consensu: aliam domum erexit cōtra domum Dei. Quare illa relicta est, vbi ambulauimus cum consensu? Quare illa deserta est, vbi dulces capiebamus cibos? Constat ergo iam Brenti quòd ex nobis prodistis, quòd intùs aliquādo nobiscum fuistis, nunc autem foris facti estis. Restat iam, vt videamus, an illud quoque de vobis rectè dictum fit, quòd non eratis ex nobis. Probat hoc Ioannes his verbis: Nam si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Cùm in Ecclesia nobiscum fuissetis, corporibus tantùm fuistis, non autem spiritu: falsoq; fidelium nomen obtendebatis. Nam si verè fideles fuissetis, nunquam ab Ecclesia defecissetis. Quare sicut paleæ licet in eadem area tritico sint permixtæ non tamen in tritico censentur: ita vos, licet in eadem Ecclesia, quæ Christi corpus est, veris membris permixti fueritis, in illis tamen censeri nō potuistis: Præclarè Augustinus: Omnes Hæretici, omnes Schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia: sed non exirent, si ex nobis essent. Antequàm exirent ergo, non erant ex nobis. Sic erant, inquit, in corpore Christi, quomodo humores mali: quando euomūtur, tunc releuatur corpus. Sic isti quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur: & dicit, quando eos euomit, atque proijcit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, Non erant ex me? Non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebat cùm inessent. Vides, quàm & hoc bellè quadret in vos, qui cùm ambularetis

Marginal notes: *Consensus & pax Ecclesiæ ante Lutheranismum.* — *Rom.15. Gene.11. Acto.4. Psal.132. Iudic.20.* — *Psal.54.* — *Augustinus in Psal.54.* — *De loco Ioannis, Non eratis ex nobis.* — *Aug. in epist. Ioan. tractatu.* — *Psal.130.*

laretis in magnis & mirabilibus super vos, nouas quasdam opiniones inuexistis, vt vos à Christi corpore, nefario schismate separare, quam ab illis discedere malueritis.

Sed non potes ferre Brenti, quòd in vos hæc Ioannis verba accommodentur. Dicis accusasse vos Catholicos Antichristianismi, quòd impia doceamus, quòd institutionem Sacramentorum Christi deprauemus: necessitatem itaque salutis vestræ exegisse, vt colluuiem eorum, qui in Apostolica doctrina non permanserunt, detestaremini, & quàm contento possetis cursu, fugeretis. Accusastis nos Antichristianismi Brenti? Quid autem? Num sufficit accusasse? Num causam propterea legitimam habuistis, discessionem à nobis faciendi? Conuictos certè tanti criminis, non accusatos tantùm oportuit. Quin vos Antichristianismi multò veriùs estis accusati: neque defuerunt insignes aliquot Academiæ, quæ doctrinam vestram impiam iudicarent. Penes quem autem hac de re & est, & fuit, & erit semper statuendi potestas, frustrà portis omnibus inferi reluctantibus. Romanus Pontifex, hæreticos vos pronunciauit. Sed & in comitijs Imperialibus VVormatiæ proscriptionis decretum contra vos latum est. Tot eorum sententijs, penes quos ..it legitima iudicandi potestas, vos Antichristos illos esse declaratum est, de quibus in hac Epistola scribit Ioannes. Cæterùm vos Brenti, quis iudices constituit orbis totius Christiani? Quando autem dies illi dicta? quando causæ dicendæ potestas facta? quando quisquam eorum obseruatum est, quæ in legitimis iudicijs obseruari consueuerunt? Quis autem nos condemnauit? Idem ille qui accusauit. Ergo & accusatorum, & iudicum officio ijdem vos functi estis. Quibus hoc legibus cautum, quibus moribus receptum fuit vnquàm? Etiam apud immanes Barbaros iudicis officio non fungitur, nisi cui legitimè potestas hæc fuerit mandata. Deinde citatur tamen reus, causę dicendę potestas illi permittitur, neque & accusatoris & iudicis personam eidem sustinere fas est. Ita ne soli vos licere vobis vultis, contra ius gentium venire, naturæ ordinem peruertere, diuinas humanasque leges conculcare, Barbaros etiam ipsos immanitate superare? Sed vide Brenti, posteaquàm vos per summam iniuriam ius vobis arrogastis, orbem Christianum in auditum Antichristianismi accusandi simul & condemnandi, quemadmodum exemplo vestro prouocati, idem sibi ius in vos vestri quoque paulò post vsurpauerunt. Quis inter omnes magis fidus Achates Martini Lutheri fuerit, quàm Carolstadius? Verum vix toto biennio durauit hæc inter eos amicitia. Sicut Lutherus orbem Christianum, sic ipse pari auctoritate vicissim Antichristianismi Lutherum accusauit, simul & condemnauit. Idem fecit Moncerus, idem non de vobis magis Lutheranis, quàm de Corolstadianis siue Zuinglianis, non ita multò post statuerũt Balthasar Pacimontanus & Memno: idem de omnibus vobis posteà Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, & hoc genus hęreticorum alia portenta. Sed & Flaccius Illiricus, quam sententiam tulerit contra Interimistas & Adiaphoristas, obscurũm non est. Permisistis vos vobis, cùm nullam haberetis auctoritatem publicam, Antichristianismi Christianum orbem non vocatum, non auditum accusare, simul & condemnare, & ab eo vos nefario schismate separastis? Sibi quoque idem eodem iure permitti voluerunt isti. Nam si fas est vnicuique de doctrina iudicare, & quam ipsi visum fuerit, tanquàm impiam condemnare, sibi quoque fas esse putauerunt, vt idem de vestra doctrina statuerent, quod de totius orbis Christiani doctrina per vos fuerat constitutum. Hæc res nobis peperit Satanismum hunc, quo nunc æstuat Germania, dum se pro Papa quisque gerere vult, dum sibi fas esse putat & accusatoris & iudicis officio simul fungi, dum & illud licere sibi cupit, vt quos impios ipsa indicta causa iudicauerit, ab eis discessionem faciat, seorsum cœtum congreget, sacrilegũ altare contra legitimum erigat, Cathedram pestilentiæ contra Cathedram salutis constituat. Vbi sic omnis ordo peruertitur, ibi florere Satanismum, & ordine sublato, horrorem necesse est consequi sempiternum. Sed de his satis.

Catholici accusantur antichristianismi per Brentium.

Lutherani quot modis iudicati.

Sectarij simul accusatores & iudices orbis.

Pro Papa se quisque gerit in Germania.

Proponit aliam quæstionem Brentius, sed priusquàm ei respondeat, interrupto orationis cursu, aliò delabitur. Vehementer enim eum illa verba pupugerunt, quæ Petrus à Soto verissimè scripsit: Vnitas certum signum est Ecclesiæ, discessio autem proprium signum hæresis. Quamobrem omnes neruos contendit, vt ea refutare possit. Si intelligit, inquit, vnitatem per se certum esse signum Ecclesiæ, & discessionem per se proprium esse signum hæretici, quid furiosius? Quid enim? Itáne certum est, ibi esse Ecclesiam, vbi est vnitas? Fateor nihil esse amabilius, nihil iucundius vnitate, mutuaque charitate & concordia. Et in hoc, inquit Christus, cognoscent omnes, quòd discipuli mei sitis, si charitatem habueritis inter vos mutuò. Sed num quæuis charitas, quæuis concordia, quæuis vnitas certum

An vnitas signum certum Ecclesiæ.

Ioan. 13.

Responsio. & infallibile signum est veræ Ecclesiæ, vt quæuis discessio proprium signum hæresis?

Sudes est in oculis hæreticorum nomen charitatis, & vnitatis: quot quoties audiunt suam sibi diuisionem exprobrari putant. Neque malè conijciunt. Quamobrem nulla de re minùs libenter dici audiunt, quàm de vnitate & charitate, de qua etiam quoties de iustitia loquuntur, ne verbo quidem fieri volunt mentionem, sed sola fide se iustificari contendunt. Fidem enim habere se posse cum Dæmonibus communem intelligũt: charitatem si haberent, neque Dæmones, Demones, neque hæretici essent hæretici. Verè autem dictum est ab Augustino: Non existimo quenquam ita desipere, vt credat ad Ecclesiæ pertinere vnitatem, qui non habet charitatem. Non autem, ait idem, habet Dei charitatem, qui Ecclesiæ non diligit vnitatem. Atqui non est alia certior Ecclesiæ nota, quàm sit vnitas, quam etiam ob causam in symbolo Canstantinopolitano, quod post lectum Euangelium in Ecclesia cantari consueuit, cùm quatuor notis Ecclesia Dei describatur, quibus eam ab Ecclesia Satanæ discernere liceat, primo loco ponitur, quòd sit vna. Nam sicut fides non est nisi vna, vt quicquid præter vnam fidem est, perfidiam esse, non fidem dicat Hilarius: sic Ecclesia quoque non est nisi vna, vt quicquid præter vnam est Ecclesiam, Satanæ synagoga, non Ecclesia rectè vocetur. Neque verò non intelligit hoc Brentius, esse certissimum & maximè proprium Ecclesiæ signum vnitatem: quare cùm sit res manifestior, quàm vt ambigi de ea possit, rixam nobis de nomine suscitat. Etiam inter Turcas, etiam inter latrones esse dicit vnitatem. At nobis Brenti, non de Turcis, non de Iudeis, non de latronibus, sed de Catholica Ecclesia sermo nunc est: itaque non de illorum, sed de huius vnitate nunc loquimur. Scimus & malis non deesse suam vnitatem, qua nihil Ecclesiæ perniciosius esse posse, in suis moralibus docet Gregorius. Verùm nos nunc non loquimur de vnitate carnis, de qua scriptum est: A scintilla vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: sed loquimur de spiritus vnitate, quam diligenter nobis commendat Paulus, atque vt eam, supportantes inuicem in charitate, seruare solliciti simus in vinculo pacis, hortatur. Hanc autem vnitatem ab eo seruari docet Hieronimus, qui non rapitur omni vento doctrinæ, neque in morem stulti, quasi luna mutatur. Hic locus, inquit, vel maximè contra hereticos facit, qui pacis vinculo dissipato atque corrupto, putant se tenere spiritus vnitatem, cùm vnitas Spiritus in pacis vinculo seruetur. Quando enim non idipsum omnes loquimur, & alius dicit, Ego sum Pauli: Alius, Ego Apollo: alius, Ego Cephæ: diuidimus spiritus vnitatem, ac eam in partes ac membra discerpimus. Quibus verbis, quàm his, clariùs depingi potuistis? An non rapimini vos omni vento doctrinæ? An non in morem stulti quasi luna mutamini modò non in horas? nunc Lutheristę? mox Caluinistæ, non ita multò post Anabaptistæ: sicut in Monasteriensi ciuitate factum esse iam commemorauimus, & fieri quotidie videmus. Deinde verò: Nónne fuimus omnes ante quadraginta hos annos pacis vinculo colligati? Eramus vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati fuimus in vna spe vocationis nostræ: vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus erat Deus & Pater omnium. Cedò Brenti, quis dissipauit, quis rupit hoc vinculum pacis? quo primùm auctore factum est, vt non idipsum omnes loqueremur? vt diceret hic, Ego sum Lutheri: alius, Ego Zuinglij, rursus alius, Ego Pacimontani, vel Suenckfeldij, vel Serueti. Perfrica frontem, & ex tuis auctorem fuisse nega. Scio, tibi quàm minimum frontis esse, nondum te tamen ita pudorem omnem abiecisse puto, vt quod vel ipsa luce scis esse clarius, id negare audeas. Est igitur Ecclesiæ præcipua dos vnitas, & vnum omnium certissimum signum, quo Catholica dignoscitur ab heretica, quam quanto studio commendatam nobis Christus voluerit, indicat illius precatio, qua vsus est ad Patrem suum cœlestem illa ipsa hora, qua iam erat semetipsum traditurus pro nobis oblationem & hostiam Deo. Quid enim aliud precatus tum est, quàm vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus? quod non pro ijs tantùm orauit, qui tum presentes aderant, verùm & pro ijs, qui credituri essent per sermonem eorum: quotquot in præsenti crederent, quotquot posteris etiam ætatibus alij per alios essent credituri: hos vt consertam coronã patri tum offerẽs vnionis Ecclesiasticæ cathena verè aurea colligari petiuit vniuersos, vt omnes vnũ essent: ex vniuersis qui continua successione Euãgeliũ suscepturi erant, vnã congregationẽ constituens, quæ propterea Catholica, hoc est, vniuersalis Ecclesia nominatur, vt quę non in aliqua orbis parte, sicut veteris religionis populus, sed vniuerso orbe: neq; ad certũ aliquod tempus, sed ad consummationem vsque seculi: neq; peculiariter ex Israëlitis, sed ex omniũ hominũ nationibus esset congreganda, ad incomprehensibilem inter sese & cum ipso vnionem: quam quò diligẽtiùs retinere studeremus inter nos, nihil aliud quàm vinculum illius pacem testamento nobis legare

Marginalia: *Contra Crescon. lib. 1. cap. 29.* — *Libr. 3. de Baptismo contra Donatistas, capite 16.* — *Ad Constantinum.* — *Greg. libr. 41. cap. 3. Eccle. 11.* — *Quæ vnitas arguat Ecclesiam.* — *Ephe. 4.* — *Hiero. in epist. ad Ephe. c. 4.* — *1. Cor. 1.* — *Hæretici nunc quasi luna mutantur.* — *Ephe. 4.* — *Commendatio vnitatis Ecclesiasticæ.* — *Ioan. 17.* — *Ioan. 15.* — *Ioan. 11.*

legare dignatus est: quin & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominiosæ, non alia causa fuit, quàm vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Sed vos Brenti, & quod nobis testamento per illum legatum est, repudiastis: & precationem ipsius ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullū vobis fructum afferre passi estis: & immensum illud crucis & mortis illius beneficium, quantùm in vobis est, irritum & inane reddidistis: dum quod anteà dispersum, posteà sanguine Christi precioso fuit congregatum, id vos iterum dispersistis. Est ne hoc Brenti Christianos esse? éstne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnū (fecit enim vtraque vnum, dicit Apostolus) vos ex vno fecistis duo, ac plura etiam, quàm duo. Altare contra altare erexistis, cathedram contra cathedram constituistis. Obsecro vos per Deum immortalem, quid est hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed Satanæ Cacangelium profiteri? Sicut enim Christus est, qui congregat: ita Satanas est, qui despergit. Impios illos milites, qui Christum in crucem egerunt, immanitate vestra superasse videmini. Venerunt enim impij illi, & non fregerunt crura Christi: venistis vos speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & dirupistis, ac in multas partes concidistis totum corpus Christi, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit, & inter manus Christianorum non est integrum corpus Ecclesię, pro qua verum & viuum corpus suum in mortem Christi tradere dignatus est.

Ephe.2.

Hæretici crudeliores militibus Christum crucifigētibus.

Ioan.19.

2.Tim.3.

Sed hic diuisionis siue discensionis suę causam affert Brentius, quòd priores nos à pia doctrina discesserimus. Quid autem Brenti, an non eandem suæ quoque discessionis à vobis causam adferunt Sacramentarij? qui quod vos nobis horrendum idolatriæ crimen impingitis, idem & ipsi vobis objiciunt, vt non magis nos vobis, quàm vos illis idolatræ sitis. Lege quam scripsit epistolam ad Serenissimum Regem meum Ioannes à Lasko, cui respondet Ioachimus VVestphalus: ita rem habere comperies. Deinde verò an vtrosque & impiæ doctrinę, & peruersi Sacramentorum vsus non similiter condemnant Anabaptistæ, Suenckfeldiani, Seruetiani & Picardi? an idem sibi ius non esse dicunt, se à vobis separandi? Si satis est dicere, estis & vos non modò Catholicæ Ecclesiæ, verùm & istorum hæreticorum, qui paulò ante iurati fratres vestri fuerunt, iudicio impij & idolatræ. Sic nihil adfertur à vobis contra nos, quod non similiter ab alijs hæreticis adferatur contra vos. Nec secùs æquum est fieri, vbi permittitur vnicuique de doctrina iudicandi potestas, vbi accusasse, vicisse est. Sed si quis Brenti, recta ratione rem expendat, huius discessionis, qua vos à nobis nefario schismate separastis, arrogantiam, fastum, proteruiam vestram præcipuam fuisse causam dixerit. Nam cùm nonnihil gratiarum donorumque suorum Deus in vos sua benignitate contulisset, cùm nec ingenium vobis, nec doctrina, nec linguarum peritia, nec pręclara plerisque dicendi scribendique facultas deesset: has esse Dei gratias obliti (quas ille sicut non paucis Catholicis, ita vestrum quoque nonnullis largitus est) sic vos ipsos amare, sic vobis ipsi placere, sic magnificè vos efferre cœpistis, atque eò insolentiæ prorupistis, vt haud aliter, quàm si à vobis verbum Dei processisset, aut in vos solos peruenisset, illius possessione reliquos omnes excluderetis, & vniuersum orbem Christianum aut cæcitatis, quòd non videret in scripturis ea, quæ vos videre vobis videmini, aut impietatis, quód sciens, prudensque agnitum veritatem oppugnaret, condemnaretis. Hæc arrogantia vestra præclarum illud pacis vinculum rupit, quo fueramus inter nos in vnitate spiritus colligati. Nam cum illo, qui posteà detractus est in infernum in profundum laci, visi estis in cœlum condescendere, super astra Dei exaltare solium vestrum, ascendere super altitudinem nubium, & esse velle similes altissimo. Quicquid à sanctis Patribus traditum, quicquid incredibili totius orbis Christiani consensu, tot seculis est receptum, id tanquàm hominum commentum reijci: quod autem vobis placuisset, id tanquā Dei verbū ab omnibus adorari voluistis. Quorsum autē aliò spectabant hæc, quā quòd vos pro dijs coli ab imperita multitudine cupiebatis? Et certè queritur Osiander, quòd triginta sex loca produxerit è Scripturis, quibus habitare Deum in nobis demōstrauit, neque tamen pro Dei verbo, quod è Scripturis protulerat, habitū fuerit: simul vt idē hoc à Philippo dictū est, statim tanquā Dei verbū adoratum esse. Hæc itaque diuinitatis affectatio, quæ & Cherub illum sapientia præstantem de cœlo, & primū parentem nostrum de paradiso deturbauit, vos à compage Christi corporis vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsit. Ac initium quidem huius rei, sicut ostendimus in pręfatione nostra, profectum est ab ea, quàm rectè Paulus vocat idolorum seruitutem, auaritia, cùm quem sibi suisque deberi quæstū Lutherus putabat, eum ab alijs intercipi ferre non posset. Sed fuit ista causa quædam discessionis remotior.

Non Catholici prius à pia doctrina discesserunt.

Schismatis hodierni patris factus & arrogancia nouorum Doctorū.

1. Cor.14.

Esa.14.

Osiander.

Ephe.5.

Lutherum auaritia & inanis gloria perpulit ad schisma

tior. Cæterùm postquàm ei non defuerunt applausores, qui cùm illum solida plaustra conuitijs onusta, in mores vitámque nostram effundentem viderent, subinde Euge, euge, acclamabant: ea demùm res animum homini addidit, quò minùs cunctanter ab vnitate Ecclesiæ discederet. Non igitur doctrina nostra iudicio vestro parum pia, sed superbia vestra non minor, quàm fuit illius Angeli, quem de cœlo deiectum esse paulò antè commemorauimus, discessionis huius causam dedit. Quòd si spiritus minùs altos gessissetis, si quemadmodum nos esse dicitis, ita & vos homines, atque hoc ipso errori obnoxios esse, recordari voluissetis: si quod mouet Paulus, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, ei parêre, in animum inducere potuissetis, nunquàm hæc tam perniciosa & sacrilega separationis consilia amplexi fuissetis.

Phil. 2.

Brentius exemplo se tuetur à nota schismatis.

Verùm hic profert nobis exemplum Brentius ex historia Regum: In regno, inquit, Israëlitico Rex Achab, Principes Sacrificuli Baal, & maxima pars populi coniungebantur concordia & vnitate in cultu Baalitico. Elias autem discedebat ab eis: ergóne illi vera erant Ecclesia, quia consentiebant? Elias autem hæreticus, quia hanc consensionem deserebat? Atqui neque Cęsares vestri Brenti, verè Catholici Reges, neque pientissimus Rex noster Sigismundus cum Achab impio Rege commune quicquam habent: neque nos sacrificuli sumus Baal, nec in cultu Baalitico, sed in cultu veri Dei populus Christianus concordia nobis & vnitate coniungitur. Et quantum est inter Eliam & iudicium venturi Christi, & Lutherum Antichristi præcursorem, tantum est discrimen inter pios Reges hos, & impium Regem Achab: inter Sacrificulos Baal, & institutos à Christo Sacerdotes nostros: inter eum populũ, qui tum fuit illis, & qui nunc est istis vnitate coniunctus. Quòd si quemadmodum olim Donatistæ, sic vos nunc etiam de paucitate vestra gloriari vultis, & propterea vos cum paucis illis cum Elia coniunctis verè comparari posse putatis, quòd multò maior Catholicorum, quàm vestrorum est numerus: cur eandem licentiã non permittitis de suorum quoque paucitate gloriandi viro non minùs docto, quàm sitis vos, Osiandro? qui & ipse ab ijs, qui sunt confessionis Augustanę, non aliter quàm Elias ab impijs Prophetis Achab discessit: & suos hortatur, si propterea minùs auctoritatis tribuere velint doctrinę suæ, quàm Philippianæ, quòd plures sint, qui Philippum siue Confessionem Augustanam sequantur, vt eadem ratione se ad Pontificios conferant, qui multitudine Philippianos multò superant. Sic ille Philippianos non alio loco, quàm quo Prophetas Achab, habuisse videtur. Intereà tamen vide Brenti, quàm verè dicas, quòd ab Achab & eius Prophetis Elias discesserit, cũ illis coniunctus nunquam fuerit. Vos autem & pientissimis Regibus & Episcopis Catholicis ante triginta hos & quadraginta annos ita doctrinæ religionisque concordia coniuncti fuistis, vt idipsum sentiremus omnes, idipsum diceremus, idem saperemus.

Responsio.

Aliud Brentij exemplum de Caipha & alijs in necem Christi conspirantibus.
Ioan. 11.
Matt. 26.
Luc. 23.
Psal. 2.

Cæterum nullum est exemplum, in quo sibi magis placeant omnes ferè nostri temporis hęretici, quàm sit hoc, quod & initiò proposuit, & nunc libellũ hunc suum claudens, repetit Brentius ex Euangelio, quod subinde contra nos inculcat: cùm tamen non magis ad nos pertineat, quàm illud quod ex historia Regum proximè prolatum est. In occidendo Christo, inquit Brentius, conueniebant vnanimi consensu Cayphas, Annas, Pilatus, Principes, Pontifices, Sacerdotes, Senatores, & vulgus. Quare fremuerunt, inquit Psalmus, gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Vtamur ergo Dialectica Asoti, & dicamus hos esse Ecclesiam Dei: Iosephum autem & Nicodemum esse hæreticos, quod ab ijs discesserint.

Responsio.

Prædictum de Christo vt occideretur, non quòd occisus ignoraretur in Ecclesia.
Hier. 4.
Ezech. 7.
Mich. 3.

Quorsum autem hæc Brenti? Vide quantùm absis à blasphemia: dum Synagogæ statum, quæ cum honore fuerat sepelienda, cum Ecclesiæ statu confers, quam fundauit Deus in æternum. Scilicet ad nouum aliquem Christum nos ducere vultis, vt quod semel de Christo Dei filio factum est, id fiat iterum? Futurum vt occideretur Christus, vt sacerdotium legis transferretur, & alio Deo magis grato commutaretur: vt cæremonię Iudeorum ad coruscantem Euangelij lucem velut vmbræ quædam euanescerent, Prophetarum vaticinijs prædictum erat: deque temporibus illis, quibus hęc facta sunt; scripserunt Prophetæ, quòd in die illa peribit cor Regis, & cor Principum: & obstupescent Sacerdotes, & Prophetæ consternabuntur. Lex peribit à Sacerdote, & consilium à Senioribus. Nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. Et occumbet Sol super Prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Quæ omnia, sicut scripta, sic tum impleta sunt. Sed quis vnquam Prophetarum prædixit hoc futurum, vt posteaquam semel occisus est Christus, in credentium cordibus in ęternum victurus, eum nihilominùs ab Apostolis prædicatum totus orbis ignoraret, & pro Deo coleret

leret idola: tum quotquot in Apostolorum vices successerunt, excæcati, nihil viderent in sacris literis: deinde post mille quadringentos annos, à nescio quibus vobis Euangelistis, ad veritatis cognitionem reuocaretur. Hoc est Brenti; quod vos vulgo nimis (heu) credulo persuadere conati estis, per omne tempus id Ecclesiam caruisse Christo: stertenteque sponso, sponsam pro Deo coluisse laruas & idola, in sacris literis enarrandis fuisse prorsus cæcam: miracula Sanctorum nihil aliud fuisse, quàm præstigias Dæmonum. Cedo Brenti, quibus Prophetarum oraculis hæc ita futura prædictum est: Nam quæ tu de Christo facta scribis, multis antè seculis prædixisse Prophetas legimus. Quòd si soluere Christum, hoc est, occidere Christum (Soluit autem Christum, si quid Augustino credimus, qui dirumpit Ecclesiam, qui schismata facit, qui vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat ac diuidit) quid potuit verius dici, quàm quòd in occidendo Christo conuenerũt vnanimi consensu Lutherus, Philippus, Brentius, Flaccius, Corolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, Moncerus, Pacimontanus, Menno, Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, Pastores, atque ministri illis coniuncti? Nunquàm illi, quos tu commemorasti, tam atrociter sæuierunt in verũ & viuum corpus Christi: nunquàm illud ita lacerauerunt & conciderunt, sicut à vobis laceratum, concisum, & in partes innumeras dissectum videre licet mysticum Christi corpus Ecclesiam.

Aug.in.1. Ioan. Canonicam, tractat.6.

Christum soluere quid.

In necem Christi conueniunt hæretici non minùs quam olim Iudæi.

Et intereà de persequutione querimini, & agnosci vultis in vobis veterem Ecclesiæ fortunam, de qua dictũ est: Non est seruus maior Domino suo: si me persequuti sunt, & vos persequentur. Et quoniam coram huiusmodi tribunali causa cadere videbimini, ad aliud quod reliquum est, Christi tribunal appellatis, coram quo sicut nunc magna cum fiducia stare vos gloriamini, sic fore confiditis, vt in illa die summa cum alacritate stetis aduersus eos, qui vos angustiauerunt. Quid autẽ horũ Brenti non pari ac maiore etiam fiducia dicitur à Sacramentariis, ab Anabaptistis, & à reliquis hæreticorum portentis? Num & hi minùs gloriantur, sicut nunc magna fiducia, ita nunc summa cum alacritate se staturos coram Christi tribunali: Num de persequutione minùs querũtur, non solùm quam à christianis, verùmetiam quam à vobis ferunt Lutheranis? quos ferreum iugum suis ceruicibus imposuisse quiritantur, cùm à Pontificijs ligneo tantùm pressi fuissent: sicut ex ijs, quæ scripsere Ioannes Caluinus, & Ioannes à Lasko cõtra Ioachimum Vvestphalum, iam anteà demonstrauimus. Ac sic isti quidem de vobis querũtur, nihilò tamen & ipsi mitiores in alios non solùm hæreticos, verùmetiam Catholicos: quorum nonnullos publica lege lata extremo supplicio damnandos sensuerunt, qui ad cor redeuntes, ad eam quã deseruerant, religionem sunt reuersi: quos etiam extinctos humoque sepultos exhumari curauerunt. Docuit hoc (inquit Robertus Præsul Arboricensis in libello, quem hoc anno scripsit, De compescenda hæreticorũ petulantia) cuiusdam personę triste cadauer, post sepulturam vestro iussu cruci affixum, quòd præteritæ eius mens conscia culpæ, ad cor rediens, peteret ac repeteret sibi ministrari Ecclesiæ Catholicæ Sacramenta. Parco, inquit, nomini, quod me etiam tacente norunt omnes Lutetiæ municipes. Parcit ille quidem nomini, sed palàm est, id à Sacramentarijs factũ esse, Geneuæ proculdubio: nã ibi fas non est morituris Eucharistiæ Sacramentũ dare. Quid autem crudelius & immanius fieri potuit? Quas vos non excitaretis tragœdias, si quid eiusmodi fieret à Catholicis? apud quos vt exhumentur aliquando mortui, supplicium tamen de exhumatis non sumitur. Quod autem ita graue facinus fuit admissum, vt in exhumatum cadauer tantoperè sæuiendum esse putarẽt? Moriturus Christianus, viaticum sibi Christi corporis & sanguinis administrari cupiebat. O facinus plùs quã Trabello rectè in hæreticos gladio vindicari docuerit, à nobis est superiùs commemoratũ. Cæterum de Serueto quid statuerit idem Caluinus, & quemadmodum edito libello rectè in hæreticos gladio vindicari docuerit, à nobis est superiùs commemoratũ. Cuius discipuli clamãt, cùm scripturis eum superare non posset, à vi & armis præsidium Caluinum esse mutuatum. Verum absit, vt nos Caluini de Serueto factum improbemus, quin laudamus potiùs. Si quod ille de Serueto fecit, factum idem fuisset ante triginta annos de primo hæreseon harum omnium architecto, nullum insigne magis exemplum diuinæ cuiusdam clementiæ edi potuisset. Seruatæ fuissent tot myriades rusticorum, quibus libertas Euangelica, quam vos prædicastis, non solum libertatem eripuit, seruitutemque duriorem effecit, verùmetiam & corporum & animarum exitium quam plurimis attulit sempiternum. Neque tot Principes partim cæsi, partim capti, neque tot viri nobiles interfecti, neque tot & tantæ fuissent in Germania calamitates consequutæ: nec haberemus nunc Psychotirannos istos Brentios, Caluinos, Suencfeldios, & qui sunt de grege Picardorum & Anabaptistarum: qui cum longè grauissimè sæuiant in animos plurimorum mortalium, iniuriam sibi tamen fieri

Ioan.15.

De vana fiducia hæreticorum.

Vi comprimendos esse primos hæreticorum conatus, ne vel paucis noceãt.

putant, si quas à Christianis & Orthodoxis persequutiones patiātur: cū ipsi tamen hæretici persequantur hæreticos, neq; cum ipsi discrepent ab orbe terrarū, ferant ab opinione sua dissentientes. Præclarè scriptum est ab Hieronymo: Scintilla res parua est, & penè, dum cernitur, non videtur, sed si fomitem comprehēderit, & nutrimenta sui quàmuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionesq; consumit. Fermentum quoq; res modica videtur & nihili, sed cùm farinæ conspersum totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est. Ita & doctrina peruersa ab vno incipiēs, vix duos aut tres primū in exordio reperit auditores: sed paulatim cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbiū, vnius pecudis scabies totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim, vt apparuerit, extinguēda est, & fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellēdum: ne tota domus, massa, corpus & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scyntilla fuit: sed quia non statim oppressa est, totem orbem eius flamma populata est. Sic & in Saxonia Lutherus vna scyntilla fuit: sed quia non statim oppressa est, quantū ex ea sit incendiū excitatum, quis est, qui siccis oculis cōmemorare queat? Digna vox est Bernardi, quæ celebretur: Auferatur malus, ne malos generet. Melius est, vt pereat vnus, quàm vnitas. Sed & Chrysostomus: Si quis inquit, arrepto igne, domum hanc demoliri & incendere, altareq; hoc diruere conaretur, nunquid quotquot hic estis, lapidibus eum velut scelestū & improbū obrueretis? Quid igitur agendū cū eo, qui flammam infert tali igne voraciorē, non lapidibus ædificatas domos demolientem, neq; altare aureū diruentem, sed quod longè parietibus & hoc altari pretiosius est. Doctorum ædificium subuertentem ac deuastantem? Hoc faciens, qua quæso venia dignus erit? Quid verius dici potuit? Quod si fax illa furialis priùs extincta fuisset, quàm vel vnam domum aliquam inflammasset, non ita multa nunc in orbe Christiano passim incendia videremus. Adeò verum est, quod ille dixit: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Sæuit in pios, qui parcit impijs hæreticis. Nulla est maior crudelitas, quàm in arcendis hæreticis benignum & clementem videri velle. Quòd si Saul Rex graues dedit pœnas, qui præpostera quadam sua misericordia pepercit Agag Amalechitarum Regi: quantò maiora supplicia manent eos Principes, qui non modò parcunt hereticis, verùmetiam receptum illis in terris suis dari permittunt, nec mouentur ea re quicquam, si quàm plurimos pestilentissimis eorum erroribus infici videant? Certè non minorem hi culpam sustinent, quàm illi ipsi, per quos miseri mortales doctrinis varijs & peregrinis abducti, in barathrum inferni præcipitantur, & incendijs gehennæ traduntur sempiternis: neque minus ab illis, quàm ab his in illa tremēda die, quando cœli mouendi sunt & terra, suppliciorum exigetur. Rectè nanque dictum est ab Ennodio: Non est grandis differentia, an lethum inferas vel admittas: mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cùm possit, non excludit. Error, cui non resistitur, approbatur: & veritas cùm minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippè, cùm possis perturbare peruersos, nihil est aliud, quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Quid prodest, inquit Pius Pontifex, illi suo errore non pollui, qui consensum pręstat erranti? Consentire autem videtur erranti (si quid Gregorio credimus) qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Verùm hac de re Principes ipsi viderint, quemadmodum suæ suorumq; saluti prospiciant, neque corporū saluti modò, verùm & quæ multò sunt pretiosiores animarū.

Hieron. in cap. 5. ad Galat.

Bernardus epist. 120.

Chrysost. hom. 7. in Epistolam ad Rom.

Principum est in hæreticos animaduertere.

Ennodius in libro defensorio duarum Synodorum sub Papa Symmacho habitarum.

Damasus Epistola 3.

Pius Epi. 1.

Nam coram quo in futurum scribis, vt vos magna cum fiducia stetis, omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi. Qua vos in te fiduciam vestram collocaturi tum sitis, nescio, qui vos ab ipsius iudicis Christi corpore separastis: nos certè non in alia magis re spem nostram omnem defixam sumus habituri, quam quòd vniuscuisque nostrum portio, caro & sanguis est in eo ipso, quem iudicem expectamus, Iesu Christo Domino nostro. Vbi portio nostra regnat, ibi nos quoque regnaturos credimus: vbi caro nostra glorificatur, ibi nos fore gloriosos confidimus: vbi sanguis noster dominatur, ibi dominaturos & nos persuasum habemus: Etsi peccatores nos agnoscimus, de communione tamen ista confidimus: & si peccata nostra nos prohibent, substantia tamen requirit: & si delicta nostra nos excludunt, naturæ communio non repellit. Non est tam immitis Dominus, vt obliuiscatur hominis, quem ipse gestat, quem nostra causa suscepit, propter quem horrendum ignominiosæ mortis supplicium adire dignatus est. Non est tamen asper & crudelis, vt non diligat carnem suam, membra sua, viscera sua. Caro tua sumus. O Iudex viuorum & mortuorum, sanguis tuus sumus, membra tua sumus: qualiacunque tandem, sed membra tamen esse tua nunquàm desijmus: nunquàm nos à corpore tuo, nunquàm ab Ecclesia sancta tua, vel per hæresim aliquam, vel per

2. Cor. 5.

Quanto maior & melior fiducia Catholicorum quam Sectariorum coram tribunali Christi.

Autoris ad iudicem Christum pia precatio, & Catholica simul protestatio.

per schisma precidimus. Carnem tuam Domine ne despexeris, carnem tuam odio ne habueris, carnem tuam ne condemnaueris. Nulla est maior spes, fiducia, gloriatio nostra, nisi quòd tu caro nostra es, quòd nos caro tua sumus. Non gloriamur de meritis nostris, non habemus in illis præcipuè fiduciam nostrã collocatam: de hoc solo præcipuè gloriamur, in hoc solo maximè cõfidemus, quòd mẽbra sumus illius corporis tui, quod pro nobis passum, crucifixum & mortuum, abundè pro peccatis totius mundi satisfecit. Quamobrem si merita à nobis requiris, ecce proferimus tibi merita corporis tui, quod cùm de nostro sit, nostra sunt & illius merita: proferimus tibi meritũ passionis tuæ, meritum crucis tuæ, meritum mortis tuæ. Hæc sunt merita nostra, quæ tu clementissime Domine nobiscum pro immensa benignitate tua cõmunicare dignatus es: secundum hæc merita abs te iudicari postulamus: his meritis freti, coram tribunali tuo nos intrepidi sistimus. Nostra sunt, quia nostri sunt capitis: nostri sunt corporis, à quo nos nefario schismate nunquam præcidimus, Hęc merita interponimus inter nos & inter iudicium tuum: aliter iudicio tecum contendere nolumus: de quo solenniter protestamur. Cum hac fiducia Brenti, nos accedemus ad tribuual Christi: hoc solo freti, quòd caro illius quòd sanguis illius, quòd membra sumus corporis illius, nec aliter coram illo causam nostrã perorabimus, Cęterùm vos Brenti, num aliquid in illius carne & sanguine spei collocare, num pari cum fiducia illius corporis merita vobis vendicare poteritis? à quo non ipsi modò vos per sacrilegum schisma præcidistis, verùmetiam tot præcisionum, tot sectarum alijs duces & auctores fuistis: ac multò crudeliùs mysticum Christi corpus tractastis, quàm impij milites viuum illud, quod in crucem egerunt. Nam illi, sicut prædictum erat, os non comminuerunt ex eo: vos autum quas ex eo particulas non fecistis? Ego verò non dubitauerim affirmare, quàmuis nihilò sitis nobis meliores, si tamen admirabili quadam essetis vitæ sanctimonia conspicui: si fidem, de qua sola gloriamini, tantam haberetis, vt ea etiam montes transferre possetis: si facultates vestras omnes in cibos pauperum erogaretis: denique quod magis mirum est, si corpora etiam vestra omni genere suppliciorum excruciãda pro Christi nomine traderetis: nihil hæc vobis omnia coram illo Christi tribunali profutura: si quidem extra Christi corpus nulla sunt merita, quæ prodesse queant. In Christi corpore valent, quicquid valent merita nostra.

Misera fiducia Brẽtij, qua se & suos coram Christi tribunali consolari tentat.

Exod. 12.

1. Cor. 13.

Quamobrem redite Brenti, redite eò, vnde discessistis. In Ecclesia nostra Catholica nati, vel renati potiùs, Christi corporis membra facti estis. Ab hoc vos corpore nefaria præcisione separastis, quando ex ea, in qua renati estis, exiuistis. Nolite existimare, quòd vos Ecclesia Dei persequatur: errorem vestrum persequitur, non vos. illum extinctũ cupit, non vos. Nihil est hac matre nostra clementius, nihil indulgentius. Simul vt errores vestros agnoueritis, & aliqua resipiscentiæ signa dederitis, summa cum alacritate vos haud aliter atque prodigum filium benignus ille pater obuijs (quod aiunt) vlnis redeuntes excipiet: & erit maius gaudium super vno peccatore cõuerso, quàm super nonagintanouem iustis. Hanc vt vobis mentẽ Deus tribuat, supplices clementiam illius imploramus. Vtinam autem ille nobis aliquando dies illucescat, quo vos ab erroribus vestris resipiscentes, ad Ecclesiæ gremium reuersos videamus, & gaudeamus. Nullum spectaculum oculis nostris iucundius accidere posset. Tum primùm agnosceretis, quas vos nunc persequutiones vocatis, eas medicinas tantùm fuisse, quibus sitiens vestræ salutis mater Ecclesia vos ad sanitatem reuocare conabatur.

Ad Brentium & cum eo errantes adhortatio Episcopo digna.

Luc. 16.

Sed hæc aduersus Prolegomena Brentij scripta sufficiant: cuius nos, cùm caput illud tractaremus, de auctoritate scripturæ, secundam Pericopen vidimus, Posteaquàm verò finem huic operi imposuimus, peruenit & prior in manus nostras. Nobis verò propositum non fuit, nisi ea tantùm confutare, quæ Serenissimo Regi nostro per Petrum Paulum Vergerium dicata sunt. Non defuturos confidimus, qui laborem etiam reliqua confutandi minimè grauatim suscipiant.

De consilio suscepti operis admonitio.

PERORATIO.

Abes iam pientissime REX, quòad eius fieri potuit, paucissimis confutata, quæ Petrus Paulus Vergeriùs à Brentio, scripta, se coram tua Maiestate defensurum obtulit. Nec est, quòd hæc eius generis esse putes, quasi non maximum in se pondus habere videantur: quin hæc talia potiùs esse iudicabis, vt si per eos, qui discesserunt à nobis, obtenta sint, nihil iam impedire queat, quominùs & alia quæcunq; velint, obtineant omnia: neque prohibere quisquam possit, quò minùs quàm longissimè, quamque latissimè Satanismus ille, quem in exordio libri huius recensuimus, propagetur. Qui quòd passim iam in orbe Christiano tantos progressus fecit, cui rectiùs acceptum feremus, quàm istis, qui iudicandi de causa fidei potestatem cuiuis, etiã de fæce vulgi, permiserunt? & quòminùs ab eo quisquam deterreri possit, quòue maior esset id audendi cuiuis licentia, nihil in scripturis obscuritatis, nec præter eas recipiendum esse quicquam persuaserunt? Traditiones etiam Apostolicas in contemptum adduxerunt, vt aut Apostolicæ non esse crederentur, aut si maximè tales putarentur, nulla tamen earum obseruandarum necessitati quisquam adstrictus foret: Patribus & Episcoporum Concilijs auctoritatem omnem detraxerunt. Denique vnicuique conuenticulo se per summũ sacrilegium ab Ecclesia Dei separandi, suoque cœtui nomen Ecclesiæ vendicandi, potestatem fecerunt. Ex istiusmodi dogmatum propagatione quid potuit aliud cõsequi, quàm quod (proh dolor) cõsequutũ esse videmus? Iam enim tot sunt fides, quot voluntates, tot Ecclesiæ, quot hæreticorum cœtus: iam à compluribus nihil certi creditur, dum à Sectarijs quotantis propè fidei dogmata mutãtur. Deniq; iam eò ventum esse, verissimè Ioannes à Lasko queritur, vt in atheismum homines inclinẽt, vel ruant potiùs. Et hic est scopus, ad quem tendit Satanas, ad quem intelligit se collimare non posse, nisi vijs & rationibus, quas in hoc libro suo, quem confutandũ suscepimus, præscripsit satelles eius Brentius. Nihil est Satana superbius, ipsam vt superbiã superbia sua superare videatur: quin ipse potiùs ipsa sit superbia. Quamobrem non alia re magis offenditur, quàm quòd is, qui propter nos, nostramq; salutem vsque eò se deiecit, vt serui speciem in se, cum Dominus esset omnium, susciperet, & quidem nocentis serui, & haud aliter, quàm è seruis facinorosissimus quispiam capi, alligari, flagris cædi, conspui, ad extremum omnium probrosissimo, & eodem longè acerbissimo crucis supplicio affici dignatus sit: quòd is eò sublimitatis euectus, adeò per humilitatẽ hanc suam & crucis ignominiam illustratus est, vt ad huius Iesu consputi & crucifixi nomen sese flectat & submittat omne genu, nõ solùm eorum qui sunt in terris, verùmetiã eorum, qui vel apud inferos, vel apud superos degũt in cœlis: nec vlla sit vsquam lingua, quæ non confiteatur Iesum omnium rerum Principẽ ac Dominum à dextris assidere Deo Patri, vt regni communis gloriæq; omnis consortem. Est hoc illi mortis instar, quòd qui cõsputus, qui flagris cæsus, qui cruci fuit affixus, eum tanquã Deum ab omnibus coli videt, inuocari, adorari, glorificari. Quãobrem omnia facit, vt hanc illius gloriã, quam sibi potiùs deberi putat, infringat, hoc est, in quo neruos suos omnes sibi contendendos esse putat. Nec verò statim ordítur ab eo, quod imprimis habet propositum, nõ ipsum statim caput aggreditur, cùm non ignoret, quòd si sumptum inde fuerit exordium, se non facilè quicquam esse profecturũ. Sic enim hoc mẽtibus mortalium est infixum, quòd mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus per omnia Deo Patri sit æqualis, quodque par honos, par ei gloria debeatur, vt si quis populo cõtrarium persuadere sit conatus, non aures ei modò nõ accommodẽt, quicunq; Christiani censeri gaudent, verum etiam vt ab eo manus abstineant, sibi temperare non possint. Hoc itaque cùm exploratissimum habeat ille, quo nihil est calidius, non statim prorũpit, quò cogitat: sed priùs animos hominũ sibi præparat, quò faciliùs impias & blasphemas opiniones suas illis inserere, queat. Porrò præparandi ratio hæc est, vt assuefaciat homines nihil nõ agere per contentionem & inanem gloriam, de quouis doctrinę genere iudicandi sibi potestatem arrogare, neque moueri quicquam ea re, quòd de hoc aut illo dogmate semel iudicium Ecclesiæ intercessit, quin eò potiùs audaciæ atque amentiæ progredi, suum vt iudicium orbis totius Christiani iudicio anteponant: nihil apud eos Patrum, nihil Conciliorum & Pontificum auctoritas, nihil tot seculorum totius populi Christiani cõsensus valeat: neque recipiant quicquã præter scripturas: in quibus cum nihil obscuritatis esse persuasum habeat, sibi quisque eas interpretãdi auctoritatem vsurpet: nec sensu suo cuiquam cedant, etiãsi secùs eas esset sanctorum Patrum cœtus omnis interpretatus iã inde ab Apostolorum tempore: priuatum

Vnde Satanismus ortus hoc tempore.

Quomodo maximè Satanas offendatur.

Philip. 2.

Quibus gradibus nũc Satan orbem seducere, & à Christo auertere studet.

priuatum ſuũ ſenſum publico totius Eccleſię ſenſui & conſenſui anteponant, ac priùs
ab Eccleſia Diſceſsionem faciant, prius Cathedram cõtra Cathedrã conſtituant, & alta-
re contra altare erigant, quàm vel in minimo de ſua ſentẽtia dimoueri ſe patiãtur. Poſt-
eaquàm verò diſceſsio ſemel facta fuerit vel in re non maximi momenti, quę naturâ ſua
iudicari poſsit indifferens: poſteaquàm eò ventũ erit, vt in qua Chriſti fide imbutus,
& per Eccleſiæ Sacramenta mẽbrum corporis eius factus eſt aliquis, eam Eccleſiam non
tantùm deſerat, verùm etiam Eccleſiam eſſe neget, ac ſeorſum colligat, iam omnibus in-
ſidijs Satanæ magis fit oportunus, & proficit in peius indies, errans, & in errorum mit-
tens: nec eſt iam doctrinæ genus vllum tam pernicioſum, tam impium, tam blaſphemũ
quod tali, qui ſe vltrò ab Eccleſia Dei præcidit, non facilè perſuaderi queat. Quamobrẽ 2.Tim.3.
in hoc Satanæ ſtudium omne conſumitur, vt ſicut lupus ouem ſecernit à grege, ſicut
accipiter columbam ab agmine volantium ſeparat: ſic & ipſe poſsit aliquem à cœtu fi-
delium, quæ vocatur Eccleſia, ſegregare. Quod vbi perfecit, iam eum ſic ſuæ poteſtati
ſubiectum habet, nihil vt ſit, quod ei rectè non poſsit imperare. Docuit hoc ipſa magi-
ſtra rerum experientia. Non enim vſquã ferè factum videmus, vt ſubitò Satanas ad ea
profiliret inculcanda, quæ ſimul vt eſſent prolata, mentibus hominum horrorem incu-
terent: qualia ſunt, nullum vt eſſe Chriſtianorum ſacerdotium, nullum ſacrificium
crederetur, vt Chriſti corpus realiter eſſe pręſens in Euchariſtiæ Sacramento negaretur,
& ſi quę ſunt alia magis etiã impia. Ab his grauioribus nunquàm illi viſum eſt exordi-
ri, quòd id cauſæ ſuæ minimè iudicaret expedire: verùm in leuioribus quibuſdam ſic
eos aſſuefacere voluit, à ſenſu & cõſenſu totius orbis Chriſtiani diſcrepare: ſic quòd ip-
ſi contrà ſenſiſſent, id ſolũ rectum putare tueriq; mordicùs & defendere, vt impia &
ſacrilega ſeparationis cõſilia ſequi mallẽt, quã ab eo diſcedere, quod ſemel in animũ in-
duxiſſent. Poſteaquã verò ſemel ad ſeparationis cõſilia vẽtum eſt, iam nihil ei fuit ne-
gotij, ſeparatis ab Eccleſia Dei cætera quæ vellet omnia perſuadere. Neque verò noſtris
tantum temporibus hoc ita factũ eſt: etiam priſcis illis ſeculis idem legimus eueniſſe.
Nihil autem eſt neceſſe vel altiùs rem repetere, vel abire longiùs, cùm à finitimis nobis
Boëmis & Germanis exempla recẽtiora rectè peti poſsint. Patrum noſtrorum memo- *De Boëmis & Morauis.*
ria Boëmi & Moraui in re, quæ non maximi momenti videri poterat, ab orbe reliquo
Chriſtano diſceſsionem fecerũt: num hac vna in re diſceſsionem feciſſe cõtenti fuerũt?
Nihil minùs: quin quã diceſſerant illi, qui priuata ſua libidine potiùs, quàm auctori-
tate ſibi calicem vſurparunt, eadem ſacrilega audacia diſceſſerunt ab illis viciſsim alij,
multò iam grauioribus erroribus inuoluti. Itaque multa videre licet oppida in Boëmia
& Morauia, vbi poſteaquàm in vſu Sacramẽti Euchariſtiæ diſceſſum eſt ab Eccleſia Ca-
tholica, multę ſunt alię diſceſsiones conſequutæ, ita vt vel in vna domo aliqua, varias fi-
des inuenire liceat, dum aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credit familia?
Quid autem? An idem in Germania non accidit hoc noſtro quoque infelici ſeculo? An
idem nuper adeò poſteaquàm è ſui corporis diuerſorio ſanctos ille pater tuus cœleſtem *De Germanis*
in domum migrauit, in tuo quoque regno & adiũctis illi terris pientiſsime REX, non *et Polonis.*
vſu venit? Vnde enim factum eſt diſceſsionis initium? quod fuit iſtarum tot ſectarum,
quas in tuis quoque terris tam diſſectas videre iã licet, exordium? A minutioribus qui-
buſdam in ſpeciem cœptum eſt. Sed euenit illud quod ſcriptum eſt. Qui modica ſper-
nit, paulatim decidit. Modicum quiddam viſum eſt initiò, veſci carnibus in Quadrage- *Eccle.19.*
ſima vel Proſabbato: quod cùm neceſsitate fit exigente, certum eſt nihil in eo piaculi
committi. Cùm autem id ex contemptu fieret, cùm Eccleſiaſticas traditiones pro ni-
hilo ducere, homnes audaces & ſibi placentes aſſueſcerẽt, paulatim decidentes, vide quò
tandem ſint impietatis prolapſi. Magna iam ex parte non de calice laborãt, aut de vxo-
ribus Sacerdotibus permittendis, neq; contenti ſunt plerique deieciſſe imagines, Chri-
ſti crucifixi ſimulachra nullo contumeliarum genere non affecta concidiſſe, & ſacer-
dotium & ſacrificium abrograſſe, ſacra ſimul omnia peruertiſſe, ipſum etiam ſacroſan-
ctum in Euchariſtiæ Sacramẽto Chriſti corpus è templis eieciſſe, & (proh facinus horrẽ
dum) pedibus conculcaſſe, & eius generis alia pleraq; patraſſe, quæ vix vlli, quamlibet
etiam immanes barbari, fuerant deſignaturi: quos immanitate ſua nonnulli ſuperaſſe
minimè contenti, huc tandem impietatis proruperunt, vt inter capita ſuæ confeſsionis
hoc etiam ponere nõ dubitarent: ſolum Deũ Patrem & neminem alium adorari & in-
uocari debere, quòd ille ſolus videt corda noſtra, quod nulla creatura facere poteſt. Et
eſt pręceptum veteris legis, vt qui quẽquam alium adorauerit præter Deum ſolum, oc-
cidatur. Ad quem Deum, alium interceſſorem, procuratorem & mediatorẽ habeamus,
nullum, præter vnum Dominũ IESVM CHRISTVM. An autem hæc non eſt ip-
ſiſsima Serueti hæreſis? qui pridem iam extinctos Arij & Macedonij errores, hoc infe-
lici ſe-

lici seculo nostro nobis in lucem reuocauit? Potuisset autē huc audaciæ progredi quisquam, vt hæc assereret, à quibus piorum aures abhorrent omnium, nisi priùs ei persuasum fuisset, quod in hoc suo libello docet Brētius, etiam ea, de quib⁹ decreta legitimorum Conciliorum intercesserunt, iterū in disceptationem vocari fas esse? quòd nihil Patrum nihil Conciliorum, sed Scripturę solius valere debet auctoritas: extra quam recipi nihil oporteat, de qua cuiuis etiam è vulgo iudicare liceat, quæ cùm obuia sit cuiusque sensui, quò minùs eam interpretetur arbitrio quisq; suo, prohiberi nemo debeat. Hæc fere summa est eorum, quæ in suis his Prolegomenis persuadere conatur Brentius: quæ se coram tua Maiestate defensurum offert Vergerius. Quæ si recepta sint (quod pro sua misericordia prohibere Deus velit) si benè sopitos Arianorum ignes suscitare, deque doctrina religionis, quin & de Cōciliorum decretis vnicuique sibi iudicium arrogare licitum fuerit, credat Maiestas tua, quòd breui tempore Christiani esse desinemus, & pro Christianis non iam Lutherani tantum aut Zuingliani, verùmetiam & vocabimur, & erimus Ariani: neq; deinceps ampliùs Christum esse Deum profitebimur. Verùm absit, vt in pij cuiusquam mentem hęc tam impia cogitatio veniat vnquàm. Quin autem huc spectent consilia Satanæ, dubium non est, quādo per Brentium & eiusdem factionis alios ea profert, quę nos hoc scripto nostro confutanda suscepimus. Neq; verò causam video, si permissa fuerit potestas Zuinglianis aut Lutheranis, ea quæ semel auctoritate Conciliorum rectè definita sunt, in dubium reuocandi, cur eadem Seruetianis quoque, siue nouis Arianis permitti non debeat, Quod si factum sit, nihil est quod quisquam hæsitet, quin Ecclesię Dei plus negotij sit exhibitura Seruetiania, quàm vlla hęresis alia: cùm nulla sit vel in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis exercitatior, vel diuinæ legis oraculis instructior, vt semper cum eis disputationem Catholici declinauerint: quam quoties effugere non licuit, Patrum illis traditiones obiecerunt potius, quàm vt scripturarum armis congredi voluerint, sicut in hoc scripto nostro locis aliquot à nobis demonstratum est.

Summa Prolegomenorum Brentij.

Ad Regem adhortatio.

Cùm itaque non obscurè videat Maiestas tua, quorsum tendant Satanæ conatus, nimirū vt Christi gloriam obscuret, & illius immensi beneficij memoriā, quo nos pro nobis in cruce moriēs afficere dignatus est, obruat obliuione sempiterna, quam etiam ob causam & Chrismatis vsum, & cruce sinādi morē, tot ledorijs, & scomatis insectatur, hę inquā, cū vel ipsa luce clariùs perspiciat Maiestas tua, cùm ab alijs impijs dogmatibus, tum ab ijs quę traduntur in hoc Brētij scripto, quod refellimus, diligēter tibi cauēdum esse putabis. Hęc enim sunt, quę Satanismo fenestrā aperiunt. Quem si tu voles ex regno tuo terrisque tibi subiectis exterminatū, sicut velle certè debes (nam & Catholici Regis officium hoc abs te requirit, & patriæ leges exigunt, & fides, quā iureiurando firmatā, quando capiti tuo diadema regiū imponebatur, cum Ecclesiæ Dei, tum regno tuo obstrinxisti, modò non edita voce flagitat, vt hoc tam periculoso tempore præstes tandem, quod iuratus promisisti) si voles igitur exterminare Satanismum ex ijs populis, quos clementiæ tuæ regit imperium, laudatissimorum Imperatorū Gratiani, Valentiniani, Theodosij, Martiani, vestigia sequutus, nō modò non feres, vt iudicādi sibi potestatem de religionis doctrina quiuis arroget de populo, verùm ne disputare quidem, nec in disceptationem ea vocari permittes, quæ semel in Concilijs Oecumenicis iudicata, recteq; sunt disposita: sed cūctos populos tibi subiectos in ea religione versari iubebis, quam Petrus Apostolus tradidit Romanis, quam successores eius Pontifices Romanos semper esse sequutos, ac nūc etiā sequi claret, quā ex quo tempore Christi susceperunt Euāgelium maiores tui Polonię reges, vnà cum subiectis imperio tuo populis, non tantùm ab ea non defecerunt vnquam, verū sic in ea se per hos propè sexcētos annos gesserūt, vt ex integrè inuiolateq; conseruata Christiana religione, summā pietatis & constantiæ laudem retulerint. Quare si tibi dixerit aliquis, Ecce hic est Christus, Ecce illic, Ecce in solitudine, nō exeas: Ecce in penetralibus, nō credas, quin ibi poti⁹ Christum esse persuasum habeas, vbi corpus eius est, Ecclesia. Porrò Ecclesiam ibi esse ne dubites, vbi sancti maiores tui piè sancteque tot seculis Deum coluerunt: vbi tu quoque Christi corpori per Baptismi Sacramentū insitus, Christi nomen primum audiuisti, & Euangelicis præceptis institutus, Christianus dici & esse cœpisti. Hanc & nō aliam Ecclesiam esse Dei sic tibi persuasum sit, nunquam vt secùs aliquid persuaderi tibi patiare. Nec vlla tibi magis, quàm separationis cōsilia fugienda esse putes, quę verissimè perniciosa vocat Augustinus & sacrilega: quę quantoperè Deus execretur, vel exemplum in Chore, Dathan & Abiron editū documēto nobis esse potest. Sed quid est necesse lōgiùs exēpla petere? Quę Petricouiæ, vbi Comitia regni maiora haberi consueuerunt, proximo superiore anno acciderūt, tenes proculdubiò memoriā. Dom⁹ illa in qua de separationis

Matt.24.

Augu.lib.3.cōtra epistolam Parmeniani cap.2.

Nume.16.Omē de ædibus Polonicis, turbine super disiectis.

tionis

tionis consilijs actũ est, quemadmodũ turbine disiecta sit, non ignoras: neq; dissimile quiddã factum est de magnificis regni consiliariorũ ędibus, simul de ea domo, in qua tu cũ illis de rebus ad salutẽ regni tui pertinẽtibus deliberationem suscipere consueuisti: quin & regia tua non fuit intacta. Noli putare fortuitò hæc ita euenisse. Nam quid impediuisset alioqui, quò minùs idem fieret de oppidanorum ædibus, quæ magis etiam esse videbãtur eiusmodi casibus opportunæ? Sed quòd in illam potissimùm domũ tempestas desæuijt, in qua de separationis cõsilijs deliberatio fuit habita, quòd reliquarum etiam tecta disturbauit, vox quædam fuit Dei, consilia separationis detestãtis, simul & tibi, & ijs qui tibi sunt à consilio denunciatis, nisi fortiter illis restiteritis, nisi grauiter Catholici Regis, Catholicorumq; Senatorum officio functi fueritis, futurum, vt sicut nunc in fastigia domorũ, sic non ita multò post in capita quoq; vestra multò grauior tempestas desęuiat. Siquidem approbari videntur sacrilega separationes cõsilia, dum viriliter eis nõ resistitur: per eos pręsertim, qui et possunt & debent. Vtinam sim falsus vates, sed nisi maturè prospectũ, nisi tempori pestilentibus ijs consilijs obuiam itum fuerit, quæ Germaniã, quæ non ita multò antè Angliam quoque calamitates peruaserunt, eædem & nobis veniunt expectandæ. Mirũ est autem, quorũ exitus perhorrescimus omnes, eorum imitari facta plerosque minimè formidare.

Sed hęc, quorum in hoc seculo nobis metus impendet, leuiora videri possunt. Nam quantacunq; sint, finẽ tamen aliquando consequuntur. Cæterùm ea quàm sunt horrenda, quę Iudex ille viuorum & mortuorum ab ijs expetiturus est, qui cùm semel corpori suo fuissent insiti, ab eo se per sacrilegium schismatis præciderunt? Nulla potest esse vis orationis tanta, quæ pro dignitate possit eorũ atrocitatẽ explicare. Quãtò pluris est anima, quàm corpus, quãtò sunt æterna & nunquam finienda caducis istis ac momentaneis grauiora, tãtò sunt futuri seculi supplicia quàm huius, atrociora. Quamobrem vt pœnas istas temporarias effugere liceret, ab ęternis tamen illis, quis est, qui liberare queat? quæ tantò sunt horribiliores expectandæ, quantò maior fuerit in hac vita peccatorun impunitas. Tarditatem nanque Deus supplicij grauitate compensare consueuit. Quam etiam ob causam celebre dictum illud habetur, quòd nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur. Sed nolo pluribus, ne de tua constituta dubitare videar. Hoc tantùm abs te peto, nostrum vt laborem hunc tua potissimùm causa susceptum, boni consulas. Qui non alio magis consilio susceptus à nobis est, quàm quòd honori tuo quodq; saluti tuæ pro virili nostra prospectum esse cupiebamus. *Ex sententijs Augu. sententia. 42.*

Est ne mortalium quisquam, qui tibi pluribus & maioribus, quàm ego, sit beneficijs obstrictus? in quẽ tu tot tam illustra minimè vulgaris gratiæ tuæ documenta dederis? Quæ iudicio multorum esse cum primis expetenda videntur, an ea plena manu (quod aiunt) in me non contulisti? In me, inquam, non modò nihil tale cogitantem, verùm etiam vt alijs potiùs honores istos mandares, quibus imparem esse me iudicabã, semel atque iterum precibus abs te contendentem. Ego verò quæ tãtopere vulgus admiratur quorum adipiscendorum causa, nullos à plerisque labores non suscipi, nulla pericula non adiri video nunquã ea mihi maximi faciẽda esse iudicaui. Quin si qua necessitas id exigat, pręcipuè verò, si Christi causa postulet, huius ipsius Christi fretus auxilio, maiore cum alacritate, quàm suscepi, fumos istos dimiserim, quibus multorũ oculi perstringuntur. Quamobrẽ nõ hæc sunt, quæ mihi maximi facienda esse putaui, non opes, non honores, qui Dei primũ beneficio, deinde tua quoque liberalitate mihi meritis meis ampliores obtigerunt, sed iudicium istud tuum de me, sed voluntas ista tam propensa augendi & honestandi mei: hæc verò sunt, quæ me tibi sic deuinxerunt, vt cum dignitatis, tum salutis tuæ causa nihil non & facere, & pati semper sim paratus. Quamobrum cùm hoc ab hęreticis agi viderẽ, quandoquidem intelligunt se pietatẽ tuam in suas partes petrahere nulla ratione posse, vt saltem nuncupandis nomini tuo libellis, quasi cum illis faceres, tibi suspicionem conflarent: simul omnes machinas adhiberent, quibus de tuo statu dimoueri tamen aliquando posses, credibile non est, quanto dolore exarserim, cùm eos in contaminandum nomen tuum, in oppugnandam salutem tuam, tanto studio incumbere perspexissem. Qua quidem in re nemo fuit ex omnibus audacior Vergerio, qui tibi Christiano, Catholico, & Orthodoxo Regi, persuadere se posse putauit, vt Ecclesiæ Polonæ caput constitueres, deq; doctrina religionis iudicandi tibi potestatem arrogares, quò sic, qui profitemur hactenùs nos credere sanctam Catholicam Ecclesiam, profitemur iam deinceps, nos non crede Catholicam, sed Polonam Ecclesiam, sacrilega diuisione nos ab orbe reliquo Christiano separaremus: quod pro sua misericordia procul Deus auertat. Hanc effrenatam hominis audaciam

Integritas & modestia præclara Scriptoris.

Studium Pauli Vergerij.

tuli

tuli grauiùs, quàm vt silentio dissimulare possum. In hanc igitur harenam, prouocatus ab eo, discendi, vt quam ille nomini tuo labem inferre conatus est, eam abstergere pro virili mea contenderem.

Nouisti me pientissime Rex: in tuis & sancti tui parentis oculis assiduè versatus, bonam vitæ meæ partem traduxi: non ego tibi vel opibus, vel oris dignitate, vel fumosis imaginibus, vel alijs: hoc genus aut corporis, aut fortunæ bonis fui commendatus vnquàm: cæterùm si qua fuerunt in me, quibus hæc ornamēta deberi putares, quæ tu pro bonitate magis tua, quàm pro meritis vllis meis tam prolixè, tamque liberaliter in me contulisti: si quæ fuerunt, in quam, quæ tu spectanda iudicares in me, quo tempore tantam tuam solicitudinem de me in Episcoporū Collegium cooptando declarasti, nihil eorum decessit, posteaquam sum Episcopus designatus: ad studium verò sacrarum literarum permultum accessit. Etenim vocationis meę memor, totos octo annos hos, quibus indignus ego, sic Deo permittente, sic te modò non compellente, Episcopum ago, non in alia re magis, quam in meditatione diuinæ legis cōsumpsi: neque studij, laboris, diligentiæ quicquam prætermisi, quò possem eorum dogmatum non omnino rudis esse, de quibus hoc infelici seculo nostro tam graues cōtrouersias excitatas esse videmus. Quò sum autem illa perscrutatus diligentiùs, hoc in ea fide Catholica & Orthodoxa magis acquieui, quam à sanctis Maioribus nostris per manus nobis traditam accepimus. Non te fallo pientissime Rex, non te fallo: Sic in extremo die meo propicium, experiar iudicem illum viuorum & mortuorum, non te fallo. Cur autem fallerem? quam vtilitatem inde caperem? Egóne & tuam & meam ipsius animam Orco tradere conarer? Nullum tam suaue meritum est. Errare possum: prudēs & sciēs agnitam veritatem oppugnare non possum. Extremæ fuerit hoc cuiusdam improbitatis, quam in mores meos non cadere, à qua vitam meam omnem obhorrere, tu scis ipse Domine mi Rex. Quòd si me talem existimas, vt secùs loqui, secùs me scribere credas quàm sentio, dignus non sum, quem vel in terris tuis feras, vel huius lucis vsura frui patiaris. Sed ego nihil ambigo, quin idem sit nunc etiam iudicium de me tuum, quod fuit ante annos octo, quando me tanta voluntate tua vnum ex ijs esse iussisti, quibus de doctrina religionis iudicādi potestas est permissa. Iudicium hoc tuum neque fefelli, neque fallo, neque fallam quòad vixero. Sed nec errare perniciosè queo pientissime Rex, quandoquidem eam ducem sequor, & illius me iudicio submitto, quæ neque fallere scit, neque falli potest, quæ calumna est & firmamentum veritatis, vnam, sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Equidē precari Deum sæpè soleo, priùs vt mihi mentē omnem eripiat, quàm vt hac me præditum esse mente velit, vt orbem totum Christianum despere, me verò solum sapere persuasum habeam, vtque priuatum meum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponam. Non igitur eorum incedo vestigijs, quos insipientes Prophetas vocat Ezechiel, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vidēt. Non ego vel meum, vel cuiuscunque tandem alterius priuatum, sed eum, qui publicè promissus & missus est, Ecclesię spiritum sequor: quem esse spiritum veritatis manifestius est, quàm vt vllus dubitationi locus esse queat. Interà verò Deo gratias ago, cuius & hoc agnosco beneficium, quòd etiam priuatus sensus meus cum publico totius Ecclesiæ sensu pulchrè congruit, vt indubitanter ex animo esse vera credam omnia, quæcunque illâ magistra didici. Quamobrem cùm idem nunc sim, qui fui tum, quandò tam illustri gratia, tamque propenso studio tuo, statim vt ad regni gubernacula accessisti, me in Episcoporū album referri voluisti: si ad sacrarum literarum studia accessio potiùs aliqua ex eo tempore facta est, quàm vt quicquam decesserit: si quàm longissimè ab eo absum, secùs vt aliquid sentire velim, quàm aut loquor aut scribo: si & in loquendo, & in scribēdo non meum aut cuiusquam alterius priuatum, qui falli potest & fallere, sed Ecclesiæ Dei spiritum sequor, quem constat spiritum esse veritatis: si denique fides erga te mea, si studium & obseruantia spectata tibi satis est & probata: ne dubita pientissime REX, mihi potius credere, quem nosti, quàm nescio quibus alijs, qui tibi vel ignoti sunt, vel in pessimam partem plùs quàm satis noti: & quæ vel scribuntur, vel etiam dicuntur à me, sic accipe: secùs vt non possim, etiamsi coram ipso Deo, qui scrutatur cordis abdita, sit dicendum: cùm nihil sit quod minùs in me cadere queat, quàm vt aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeam. Quòd si vel morte mea salus ac tranquillitas Ecclesiæ repræsentari posset, equidem non dubitanter eam oppeterem, illius auxilio fretus, qui cùm inimici essemus, mori pro nobis & horribili supplicio crucis nos ab æternis gehēnę supplicijs liberare, Deoque Patri cœlesti morte sua reconciliare dignatus est. Sed ego nullam aliam repræsentandæ salutis, & restituendæ trāquillitatis Ecclesiæ Dei viam & rationē inuenio, quàm si ordo in illa retineatur, si ad quod

Episcopi Hosij sedulitas et industria.

Obtestatio Episcopi ad Regem seria.

Precatio Catholicis imitanda.

Cap. 3.

quod quisque ministerium vocatus est, illud implere conetur: si prima quidem Scripturis auctoritas tribuatur, sed proximum ab ea locum Ecclesiasticæ Traditiones obtineant: nec in Scripturarum interpretatione suum quisque priuatum, sed Ecclesiæ catholicæ sensum & consensum sequatur: sacrilega separationis consilia haud aliter atque præsentissimum venenum fugiantur: si denique omne studium ab ijs, qui debent & possunt, impensum fuerit in vnitate spiritus in vinculo pacis retinenda: quò sic omnes vnum corpus & vnus spiritus effecti, vnanimes vno ore honorificemus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi: cui sit laus, honor & gloria in sempiterna secula.

FINIS.

LECTORI CANDIDO.

Absolutum iam hoc est opus Christi summa gratia, quod non solùm peritis & studiosis litterarum sacrarum, verùmetiam ijs omnibus, qui de Religione doctrinam nunc inter homines maximè controuersiam scituque nulli non necessariam velint cognoscere, non potest non vtilißimum & gratißimum esse. Lege Magnum hunc HOSIVM Episcopum, quisquis es veritatis & pietatis amās, confirmabis profectò pectus præsenti velut ac diuino quodam antidoto aduersus grassantes hodie Pestes & Sectas, cauebis à Pseudoprophetis, nec in sanis illis vocibus mouebere: Ecce hic est Christus, ecce illic quin potiùs & sano intellectu, & Christiano affectu præditus amplecteris eam, quæ secundum pietatem doctrina est, & scies, quam lucem in tanta errorum caligine, qualem aduersarij nobis offundunt tutò sequare. Et si verò, vt nihil celemus, dignißimus hic Auctor, quem sua virtus & doctrina ita commendat, vt alieno precone non admodum egeat, & si, inquam, is non distinxerit hoc opus in libros & paragraphos, vt quidam vocant, sed continuam textus seriem amanuensis illius vbique sit sequutus, & capita tantùm posteriora maiusculis expresserit, nimirum de Auctoritate scripturæ, de Traditionibus, & de Catholica Ecclesia: Tamen quoniam sic visum est eruditis, quorum hac in parte iudicium, vt speramus, Auctor non contemnet, accessit ea, quam vides, totius operis in libros quinque distributio, Tum vt minore negotio & maiore cum fructu omnia legantur, facta est illa sectio linearum seu versuum, vt vbi noui aliquid sensus, aut alterius tractationis est initium, initiales etiam literæ proponantur. Quæ res mirum quantopere Lectorem iuuet ac recreet, non solùm in legendo, sed multò magis in intelligendo. ac de mente quidem verbisque scriptoris nihil decedit, nisi quòd sensus vbique magis perspicuè & ordine quodam accipiatur. Quare laborem hunc nostrum & studium in hoc opere illustrando, si gratus es Lector, boni consules, nec spernes opinor, quæ marginibus adscripsimus, summam fere argumenti, quo de agitur paucis complectentes. Vale in Christo semper, & Catholicum Episcopum in Catholica Ecclesia Catholicè sancteque docentem audi Catholicus: alienorum, vt Brentij & Vergerij, vocem nec audi, nec sequere Sectarius.

*

DE EXPRESSO DEI VERBO, LIBELLVS, HIS TEMPORIBVS ACCOMMODATISSIMVS,

Ab auctore recens auctus & recognitus, atque domini Henrici Ziberti Dunghen opera cum exemplari Romano collatus.

ITEM.

DIALOGVS TRIMEMBRIS,

De sacræ Eucharistiæ sub vtraque specie communione.

De sacerdotum coniugio.

De celebrando sacro vulgari lingua.

Auctore Reuerendiss. D. Domino Stanislao Hosio Cardinale Varmiensi Episcopo.

Cum indice copiosissimo.

ANTVERPIÆ,
In ædibus Viduæ & hæredum Ioannis Stelsij.
M. D. LXVI.

SERENISSIMO PRINCIPI, ET

DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIÆ, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAmogitiæq; Domino & hæredi, Domino suo clementissimo, STANISLAVS HOSIVS, Episcopus Varmiensis, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

Effrenata nostri tēporis hæreticorum audacia, arrogantia & sui oblinio.

DE expresso Dei verbo, vt aliquid ad te scribere aggrederer, Sigismunde Rex Auguste, fecit effrænata nostri temporis hæreticorum audacia, qui quamuis ipsi mirabiliter inter se dissecti, sic illud nihilominus certatim ad se singulę sectę rapiunt sic sibi solis vsurpant, vt eius possesione, cùm alios omnes, quotquot ab ipsis dissentiunt, tum Catholicos etiam & orthodoxos excludere conentur. Tanta enim est istorum hominum arrogantia, tanta sui obliuio, vt alios omnes stupidos, bardos, ac truncos esse, nec in scripturis videre quicquam: se verò solos sapere, se solos esse persuasum habeant, qui sint veram earum intelligentiam assequuti. Est ne autē verisimilē vbi tantus est animi tumor, tanta mentis inflatio, quòd ibi posit esse spiritus ille, qui non requiescit, nisi super humilem & mansuetum, & trementum sermones suos? Præclare dixit sapiens: Vbi humilitatis, ibi sapientia: vbi tumor & inflatio, ibi stultitia: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. In conuallibus, vt ait sanctus ille Rex & Propheta, non in montibus emittit gratiæ suæ fontes Deus. Abscondit à sapientibus & prudentibus mysteria sua, reuelat autem ea paruulis. Itaq; nulli minùs intelligunt, quid sit expressum Dei verbum, quàm qui de eo maximè gloriantur, quiq; sic sibi solis illius intelligentiam arrogant, vt quod est in prouerbio, cornicum oculos configere velle videantur.

Esa. 66. Pro. 12. Roma. 1. Psal. 103. Matt. 11. Cornicum oculos cōfigere dicuntur, qui ea quæ antiqui approbant magno consensu, dānant ac rescindunt.

Neque verò nouum est hoc: Proprium hoc semper fuit hæreticorum, de expresso Dei verbo gloriari, sibique solis illud vendicare. Quin & ante Christū natum, quo alio quàm verbi Dei obtentu, pseudoprophetę populum seducebant? Cùm Hieremias Propheta tristia multa prædiceret, sicut alios Prophetas Dei, sic & illum, ijs ferè verbis pręfari solitum legimus: Hæc dicit dominus. An autem ijsdem verbis pręfatus non est Ananias quoq; pseudopropheta, cum longè diuersa falsò vaticinaretur: quem à se missum esse dominus negabat.

Hier. 28.

Quem etiam alio loco sic de pseudoprophetis istis loquentē audimus. Falsò Prophetę vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neque loquutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Et alio loco: Nolite, inquit, audire verba prophetarū, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, visionem cordis sui loquuntur, & non de ore Domini: Dicunt ijs, qui blasphemāt me: Loquutus est Domin⁹: pax erit vobis. Ac paulò pòst, dicit eos furari verba sua. Quem locum Hieronymus interpretatur: Semper, inquit imitatur mendacium veritatē, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur prophetæ, atque dicebant: Hęc dicit dominus. Et vidi dominum: Et verbum domini factū est ad illum, siue illum: Sic hæretici assumunt testimonia scripturarum de veteri & nouo testamēto, & furantur verba Saluatoris, vnusquisq; à proximo suo, Prophetis, & Apostolis, & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronūtient. Præclarè Hieronymus cum prophetis illis mendacibus confert hæreticos, & imitari dicit mendacium veritatem. Sicut enim prophetæ Dei dicebant: Verbum domini: Os domini loquutum est: Hæc dicit dominus: Iisdem vocibus vtebantur & Pseudoprophetæ.

Hier. 14. Hier. 23. Ibidem. Hæriticorum mendacium, et furtum. Prophetæ Dei.

Sed quid vtrique vaticinati sint, nonnihil expedamus. Arguebant prophetæ Dei peccata populi, ad resipiscentiam hortabantur, simul imminere grauem indignationē Dei denunciabāt, quòd eos gladio, fame, peste cōsumpturus, quòd seruitute durissima pressurus, quòd ad internecionē esset deleturus. Cōtrà, mēdaces illi, quos non miserat dominus, neque præceperat eis: Non videbitis, dicebant, gladium, & fames non erit in vobis: Sed pacem veram dabit vobis dominus. Curabant, inquit Propheta, contritionem filiæ populi cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Et sicut dicit alius propheta, de mendacibus istis qui dicebant: Ait dominus: cùm dominus non esset loquutus. Cōsuebant puluillos sub omni cubito manus, & faciebant ceruicalia, sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Quam fuit istorum diuersa prædicatio? dum illi terrent, vt ser-

Hiere. 14. Prophetæ falsi. Hiere 6. Ezech. 13. Prophetarum verorū & falsorū discrimen.

vt seruent: hi verò palpant,vt perdant. Intereà tamen vtrique vaticinabantur in nomine domini,de verbo domini gloriabantur vtrique.

An autem simillima non est nostri quoque temporis Prophetarum ratio? Quid aliud agunt,qui legitimè missi sunt à Chatholica ecclesia,quàm quòd eadem illa populo annunciant,quæ Esaias. Hieremias,Ezechiel,Daniel.Ioël,Ionas, & alij prophetæ Dei olim *Iohel.1.* annunciabant? Arguebant illi scelera populi: hortabantur,vt expergiscerentur ebrij , vt flerent,vt vlularent,terroresque magnos denunciabant. Quos ita perterrefactos hortabãtur,vt se cõuerterent ad dominum,vt dignos pœnitentiæ fructus facerét, quò sic tota mente correctis, pœnas eis effugere liceret,quas dominus fuerat comminatus. Con- *Iohel.2.* uersis autẽ ad dominum in ieiunio & fletu, & planctu, sic demũ domini & misericordiam annunciabãt: simul vetabãt,ne quis propter magnitudinem scelerum,veniam desperaret,quoniam benignus est dominus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, *Ezech.35.* & præstabilis super malitia: Non vult mortem peccatoris,sed magis vt cõuertatur,& viuat,nec humanam imitatur impatientiam,sed longo tempore nostrã præstolatur pœnitentiam, vt, si nos dignos pœnitentię fructus fecerimus,pœniteat & ipsum suæ comminationis, & mala quæ denunciauit,nõ inferat, nostræq; sententiæ mutatione mutetur & ipse. Sic erectis in meliorem spem animis mortalium, ne fortè prædicata diuinę clemẽtię magnitudo,negligẽtes eos & securos redderet: vide quemadmodum sermonẽ suum temperauerit: Quis scit,inquit Ioël, si conuertatur, & ignoscat , & relinquat post se *Iohel.8.* benedictionem? Quasi dicat,inquit, Hieronymus: Nos quidem hortamur , quod nostrum est , ad pœnitentiã,quòd ineffabiliter clementem esse Deum nouimus : quoniam *Hieron.* verò profundum sapientiæ & scientiæ Dei nosse nõ possumus,sentẽtiam temperamus, & optamus potiùs,quã præsumimus ignota nobis iri peccata. Hieronymũ verò sequutus Remigius. Altissiodorensis episcopus,ante septingentos,plus minus annos: Poterãt *Remigius Altißiodorensis episcopus.* illi,inquit, respondere,quia dominus patiens est , & multæ misericordiæ , sicut tu dicis, non est necesse vt affligamus nos , & agamus pœnitẽtiam, quia ipse miserebitur nostri, quicquid egerimus. At contrà Propheta: Quis hominum,inquit,scit, si cõuertatur è furore iræ suæ ad misericordiam? Impossibile est hominem scire. Meliùs est vt agẽtes pœnitentiã,mereamur veniam peccatorum assequi , & quod post actam pœnitentiam remissione peccatorum adepta, tunc offeramus sacrificium, & libamen domino.

Ad eundem modum ante quadringentos annos,enarrãs eadem verba Rupertus Abbas Tuitiensis: In ipsa,inquit, pœnitentia,cautos esse cupit, & securitatem tollit. *Rupertus Abbas Tuitiensis.*

Neque diuersum sensit ab ijs ante trecentos propè annos, Albertus quoque, non temerè Magnus appellatus,qui eadẽ verba explicãs: Quamuis,inquit,certũ sit, quòd contrito ignoscat Deus,tamem incertum est vtrum aliquis verè contritus sit. Videbit quòd corrigi non possit, quem ille despexit, Orabat scelestus dominum , à quo non misericordiam cõsequutus. Cain quidẽ obtulit,sed Deus ad munera eius non respexit. Moyses de quibusdam dixit: Ne respicias ad sacrificia eorum. Hactenus Albertus. Vides quomodo Iohel prædicauerit , & quomodo iam inde à mille ducentis annis per longam sacerdotum & Episcoporum successionem,ad hanc ætatẽ vsque nostram , hæc illius verba fuerint intellecta. Neq; verò solus Iohel ita prædicauit, verùm & Daniel,cum Regi Nabuchodonosor somnium suum exponeret , an eum grauiter initiò non perterrefecit , cùm quæ mala euentura illi essent , prædicaret? Neque tamen propterea statim desperare iussit , quin viam ostendit,qua pœnas,quas fuerat comminatus , effugere liceret. Placeat tibi inquit, Rex cõsilium meum,peccata tua eleẽmosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. His verbis perterrefacto, consolationis nonnihil attulit,neque tamen securum eum esse voluit. Non dixit , certo statue tibi remissa fore peccata : sed forsitan inquit , ignoscet Deus dilictis tuis. Quæ verba tractans Hieronymus: Cùm Daniel,inquit,præscius futurorum de sentẽtia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter veniam pollicentur peccãtibus. Glossa verò ordinaria , intollerabilem esse dicit hanc istorum temeritatem. Sic itaq; Iohel, sic Daniel. Quid autem Rex ille Niniuæ,cum Ionas Propheta fore prædixisset,quòd post quadraginta dies Niniue subuerteretur,indutus ipse sacco, & in cinere sedẽs, an populũ ad pœnitentiam hortatus non est? vt operirentur saccis homines & iumenta ; vt clamarent ad dominum in fortitudine , vt conuerteretur virà via sua mala , & iniquitate , quæ est in manibus eorum. Num autem post eiusmodi conuersionem statim iubebat certum esse de venia? Nequaquam,sed sicut Iohel, sicut Daniel , sic & hic : Quis scit, inquit, si conuertatur , & ignoscat Deus. Quem locum exponẽs Hierosolymus : Ideo , iniquit, ambiguũ ponitur & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute ,fortiùs agant pœnitentiã & magis ad misericordiã prouocẽt Deum, Quæ totidem verbis repetuntur à Re-

Albertus Magnus. *Eccle.7.* *2.Mach.9.* *Gene.4.* *Num.16.* *Dan.4.* *Hiero.in Danie.* *Niniuitarum regis pœnitẽtiã.* *Daniel.4.*

migio, & à Ruperto, & in glossa ordinata, vt nunquam secùs in ecclesia Dei Prophetarum horum verba quisquam interpretatus fuisse videatur.

Quorum hunc prædicandi modum etiam Apostolos sequutos esse legimus. Sic enim *Acto.8.* Simonem Magum, qui donũ Dei existimabat pecunia possidere posse, Petrus affatus est: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Si fortè, inquit, Certũ & & securum esse non iussit.

De salute nemo vnquã securus.

Hanc Prophetarum & Apostolorum doctrinã retinet adhuc Ecclesia Catholica, quę terrorem peccãtibus incutit, quò sic eos ad pœnitentiam prouocet, quàm cùm egerint, *Psal.36.* non eos proptereà statim esse iubet absque metu, quin à noxia securitate deterret potiùs modis omnibus, ac sperare quidẽ iubet in domino, et facere bonitatem: cæterum fiduciam, certitudinemq; remissionis peccatorũ iactare, & in ea quiescere vetat. Quãuis enim de misericordia Dei, de promissis eius, de Christi merito, de sacramentorũ virtute, & efficacia nemo pius debeat dubitare, tamẽ, dum seipsum quilibet, suamq; propriam infirmitatem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest.

Hæc est Ecclesię Catholicæ prędicatio cum Esaię, Hieremiæ. Ezechielis, Danielis, Iohelis, Ionæ: quin & Petri Apostoli prædicatione pulchrè congruens.

Ab Ecclesia Dei auulsi, de sua salute se certos esse falsò existimant.

Num autem cum ea cõsentiunt etiã ij, qui ante triginta hos annos discesserint à nobis? quin ab ea potiùs ex Diametro, quod aiũt, distare videntur. Quid enim aliud ij, quã quod Ananias, quod Semeias, quod reliqui mẽdaces prophetæ, quibus nõ erat loquutus dominus: Non videbitis, aiunt, gladium, non erit fames in vobis, sed pacem veram dabit vobis dominus: pax, subinde vociferantur, cùm non sit pax, ac ingẽtem quandam securitatem annunciantes, multorũ animas decipiũt. Docent enim, qualiacunque sint opera nostra, dũ tamen fixa, firmaque sit fides nostra, certos nos esse salutis nostræ, quandoquidem opera Deus non respicit. Cùm aperta sint scripturæ verba, vbi de placato Niniuitis Deo loquitur: Vidit Deus opera eorũ, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est. Vidit Deus opera, Dicit Propheta. Isti contrà: Non respicit Deus opera. Alius verò Propheta: Vide, inquit, humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea. Et in alio Psalmo: Vide humilitatẽ meã, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus. Vide quoniam mandata tua dilexi domine, in misericordia tua viuifica me. Quæ verba enarrans Hilarius: Reseruans, inquit, omnia iudicio diuino, eripi se ob humilitatis meritũ deposcit. Quem sequutus Ambrosius. Quasi is, inquit, qui humiliauerit cor suum, quasi is, qui plurimum laborauerit, ibi sibi dimitti peccata desiderat, hîc erui se precatur. Ac nonnullis interiectis: Athleta bonus mẽbra sua monstrat, vt suæ conuersationis approbet disciplinam, monstrat etiam tunc membra sua, quando post aliqua certamina grauiora iterũ certare compellitur, vt iudex videns fessum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu ostende cordis tui humilitatem, vt titulos Virtutis ostendas: ostende corporis tui certamina, vt dicas: Certamen bonũ certaui, cursum consummaui, vt videns spiritualis iudex certaminis agonem, coronam iustitiæ decernat, quoniam legem agonis implesti. Precatur Propheta Deum, vt respiciat humilitatem suam, laborem suum, & quòd legẽ Dei nõ sit oblitus, & quòd eius præcepta dilexerit, quæ per nos etiam ostendi Deo præcepit Ambrosius. At nostri temporis Pseudoprophetæ, & Pseudoeuãgelistæ negãt Deum opera nostra respicere, negant illis ei curæ quicquam esse: quicquid sit de illis, certò nihilominus vnumquemque statuere debere, quòd gratis propter Christum peccata sibi sint remissa, quòd acceptus Deo, quòd vitæ sit hæres æternæ: quandoquidem omnis iustitia & sanctitas nostra merum sit peccatũ, & res damnata: Cõtritio verò, vsque eò nihil prosit, vt magis etiam faciat peccatorem. Quòd si quem arrodit propter peccatum conscientia, sic eum responsare iubent: Quid peccatum, peccatum: attamẽ ego sanctus sum: Si ego probus non sum Christus tamen probus est. Quasi verò iã esse cuiuis improbo liceat, quoniã Christus probus est? Huius iustitia nos iustos, huius probitate probos esse docent, etiã si non modò micam nullam eius probitatis in nobis habeamus: verùm insuper omni flagitiorum genere cooperti sumus. Quo turpior es, ait vnus ex his, eò citiùs impertit gratiam Deus. Qui suos etiam ita dicere iubet: Peccata mea non meam conscientiam, sed Christum premunt.

Ionæ.3. *Psal.24.* *Psal.118.* *Hilarius.* *Ambros.* *2.Tim.4.*

Hæreticorum doctrina.

Opera nostra curare deũ negant nostri tẽporis pseudo prophetæ.

Contritio.

Hæreticorũ impiæ voces & sententiæ.

Cap.5.

Quid autem, an cum Hieremia Propheta nobis quoque dicere non licebit? Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacia, sacerdotes applaudebant manibus suis & populus meus dilexit talia. Reuera dilexit populus talia, Nam sic homines, mẽdacium Prophetarum istorũ blandis vocibus, tanquam Syrenarum dulcibus cãtilenis, iam dementatos videre licet, vt si quis vera magis & salutaria, quàm quæ grata sint auribus eorum, & iucunda prædicare velit, explodatur. Itaque non dubitant

rudes

rudes etiam asini, nonnunquam Prophetis, quid vaticinari debeant, præscribere, & à *Idiotarum*
quibus docendi veniunt, eos docere. Nolite, inquiunt, videre, nolite aspicere in *quorundam*
nobis, ea, quæ recta sunt loquimini nobis placentia, videre in nobis errores, Solam *huius seculi*
fidem nobis prædicare, gehennæ flammas ne comminemini, sed promittite nobis reg- *præscriptum,*
na cœlorum, vt post luxuriam & delicias, post incestas nuptias, pandatur nihilominus *Esaiæ 30.*
nobis Paradysus. Quid nobis ostenditis viam Domini, per quam non libenter ingre- *Hieron.*
dimur? quod replicatis nomen sancti Israël: quod nostri pectoris arcana non penetrat?

Vides pientissime Rex, qualis eorum; qui se nostro seculo vocant Euangelicos (cum nihil cum Euangelio commune habeant) qualis contra sit Catholicorum prædicatio. Nihil aliud illi quàm credere iubent vnumquemque, certoque statuere, quòd sit in gratia, quod sit indubitatus hæres regni cœlorum, quicquid sit de operibus. Et cũ hac inani sua fiducia deducunt homines ad æterna gehennæ supplicia: Nostri contrà: quamuis de
Domini misericordia sperare iubeant, securos esse tamen homines vetãt: simul monent, *Catholicorum exhortatio &*
ne satis esse credant, quòd à peccatis resipuerint, nisi dignos etiá pœnitentiæ fructus fe- *assensio.*
cerint, & quam profitentur fidé, eam ex operibus ostenderint: Quòd cùm ad extremum illud iudicium ventum fuerit, non quæretur ex nobis, quid crediderimus, verùm quid credentes in corporibus nostris, vel boni vel mali gesserimus.

An autē alterutri diuinæ legis oraculis instructi non sunt? quin de expresso Dei ver-
bo glorianter vtrique. Clamant vtrique: Verbũ Domini, os Domini loquutum est: Hæc *Matt.3.*
dicit dominus. Proferunt scripturas Catholici: Facite fructus dignos pœnitentiæ: Nisi *Luc.13.*
pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Compati oportet, si conglorificari: *Rom.8.* *2. Tim.2.*
commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Si vis ad vitam ingredi, serua *Matt.19.*
mandata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Tu reddes vnicuique secundum opera *Ioan.13.*
sua. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque pro- *Rom.2.* *2 Cor.5.*
pria corporis, prout, gessit, siue bonum, siue malum. Omnis misericordia faciet locum *Eccle. 6.*
vnicuique secundum meritum operum suorum. Ego venio citò, & merces mea mecum *Apoc.12.*
est, reddere vnicuique secundum opera sua: Procedent, qui bona fecerũt, in resurrectio- *Ioan.5.*
nem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Nescit homo, vtrum amo- *Eccle.9.*
re, an odio dignus sit. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Quis potest *Psal.18.*
dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato? Verebar omnia opera mea, sciens *Prou.20.*
quòd non parceres delinquenti. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus *Iob 9.*
sum. De propitiatio peccato noli esse sine metu. Ne dicas: Misericordia domini magna *1.Cor.4.* *Eccle.5.*
est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & in ira ab illo *Philip.2.*
citò proximant, & in peccatum respicit ira illius. Cum timore & tremore salutem ve- *Prouer.28.*
stram operemini: Beatus homo, qui semper est pauidus: Qui sine timore est, non pote- *Ezec.1.*
rit iustificari. Hę sunt, & complures aliæ scripturæ, quas longum esset omnes recensere, *Scripturæ pro nostræ salutis*
quibus, tanquàm expresso Dei verbo, probare conantur, Orthodoxi, non satis esse, si *incertitudine.*
quis credat sibi remissa esse peccata propter Christum, se esse in gratia, se esse hæredem *Luc.24.*
vitæ eternæ, quicquid sit de operibus suis: sed sicut ipsum Christum pati priùs oportuit, *Ioan.12.*
atque ita demum intrare in gloriam suam, sic & nos pati priùs oportere, quàm ad illam *2.Pet.1.* *Luc.17.*
gloriam perueniamus, oportere sicut ambulauit ipse, sic ambulare nos quoque: oporte- *Scripturæ pro*
re per bona opera certam facere vocationem nostram: & cùm omnia fecerimus, non *salutis nostræ*
propterea statim securos esse debere, sed vereri omnia opera nostra & dicere, quòd ser- *certitudine.* *Mar.16.*
ui sumus inutiles, vsque eò etiam, vt ne de propitiato quidē peccato simus absq; metu. *Ioan.3.*

Proferunt autem & suas scripturas, qui segregauerunt seipsos, & contrariam senten- *Deut.31.*
tiam tuentur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Sic dilexit Deus mundũ, *Psal.26.*
vt filiũ suum vnigenitũ daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam *Esa.35.* *1.Pet.5.*
æternam. Viriliter agite, nec paueatis ad aspectum eorum. Viriliter age, & conferretur *Ephe.6.*
cor tuum. Dicite pusillamines, confortamini, nolite timere. Assumite vniuersam arma- *1.Petri.5.*
turam Dei, vt possitis resistere in die malo. Cui resistite fortes in fide. Filium suum misit *1.Ioan.4.*
in mundum, vt viuamus per eum. Commendat Deus charitatem suam erga nos, quòd *Rom.5.* *Psal.22.*
cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Dominus regit me, & *Psal.eodem.*
nihil mihi deerit. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam *Psal.26.*
tu mecum es. Dominus protector vitæ meę, à quo trepidabo? In te domine speraui, non *Psal. 30.* *Rom.8.*
confundar in æternum. Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque *Ioan.5.*
vlla creatura poterit me separare à charitate Dei. Omne quod dat mihi pater, ad me ve- *Roma.10.*
niet, & eum qui venit ad me, non eijciam foras. Quisquis inuocauerit nomen domini, *2.Ioan.5.*
saluus erit. Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria nostra, *In 2. Pericope*
quæ vincit mundum, fides nostra. Hæ sunt scripturæ, quas adfert Brētius ad confirman- *apologiæ suæ, contra Petrum*
dam certitudinem suam, & inanem fiduciam. Verùm eius generis, vt ex pumice lac ex- *à Soto.*

presseris citiùs, quàm ex illis hoc, quid vult Brentius, elicueris. Vides itaque, quàm sit vetus hoc, quod de expresso Dei verbo gloriatur hæretici, cùm etiam Hieremiæ & Ezechielis temporibus fuerit hoc vsitatum. Quid autem nato iam Christo, num idem factitatum non est? Notissima est Euangelica illa historia, qua scribitur: Iesum, simul vt fuit baptizatus, in desertum à spiritu ductum, & ibi à Diabolo fuisse tentatum. Quibus autem alijs ille, quàm scripturarum armis cũ Christo congressus est? Statuit eum, dicit Mattheus, supra pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim: quia angelis suis mandauit de te, in manibus tollẽt te, ne fortè offendas ad lapidem pedẽ tuum. Quem locũ tractans Ambrosius, valdè salubriter admonet: Disce hic quoque, quia Satanas transfigurat se in angelum lucis, & de scripturis ipsis sæpè diuinis laqueũ fidelibus parat. Sic hæreticus facit, sic euiscerat fidem, sic iura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæreticus, quia potest de scripturis aliqua exẽpla proferre: ne sibi arroget, quòd doctus videtur, vtitur & Diabolis testimonijs scripturarũ, non vt doceat, sed vt circũscribat & fallat. Tractat eundẽ locũ lõge pulcherrimè equalis Ambrosij. Vicẽtius Lirinẽsis, in illo aureo suo libello, quẽ inscripsit pro Catholicæ fidei antiquitate & vniuersitate. Libet autem altiùs illius verba repetere, cùm digna sint, quę non legantur modò, verùm etiam ediscantur. Hic fortasse aliquis interroget, inquit, an & hæretici diuinę scripturę testimonijs vtantur. Vtuntur planè, & vehementer quidẽ. Nam videas eos volare per singula quæque sanctæ legis volumina? per Mosi, per Regnorum libros, per Psalmos, per Apostolos, per Euãgelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue apud alienos, siue priuatim, siue publice, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuijs, siue in plateis, nihil vnquã penè de suo proferunt, quòd non etiã scripturę verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samosateni opuscula. Priscilliani, Euuomij, Iouiniani, reliquarũque pestiũ, cernes infinitã exemplorũ congeriẽ, propè nullã omitti paginam, quæ noui ac veteris testamenti sententijs fucata & colorata non sit. Sed tantò magis cauendi & pertimescendi sunt, quantò occultiùs sub diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, idcirco eos cœlestis eloquij velut quodam aromate, aspergunt, vt ille qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quædam temperaturi pocula, priùs ora melle circumlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet. Quod etiam ijs curæ est qui mala gramina, & noxios succos, medicaminum vocabulis præcolorant vt nemo, ferè, vbi suprascriptum legerit remedium, suspicetur venenum. Idem denique & Saluator clamabat: Antendite vobis à Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium? nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadã sinceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquàm vellera quædam texuerunt. Qui sunt lupi rapaces? nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaquà possunt, dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententijs veluti quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisque lanarum molliciem persenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quit ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Id est, cùm cœperint diuinas illas voces, non iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc profanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios, dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij, subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuina legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli Psalmorum auctoritates, proferebant & illi. Proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilominus proferebãt. Sed cũ ea, quę similiter protulerãt interpretari non similiter cæpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: ipse enim Satanas transfigurat se in angelum lucis, non est ergo magnũ, si ministri eius transfigurẽtur, sicut ministri iustitiæ. Ergo secũdum Apostoli Pauli magisteriũ quotiescunq; vel Pseudoapostoli, vel pseudoprophetæ, vel pseudodoctores diuinæ legis sententias proferũt, quibus malè interpretatis, errores suos adstruere conentur, non dubiũ est, quin auctoris sua callida machinamenta sectẽtur, quæ ille nunquam profectò comminisceretur, nisi sciret omnino nullã esse ad fallendũ faciliorẽ viã, quàm,

Matt. 4. *Iesus ductus tentatus.* *Psal. 90.* *Ambr. Lib. 4. in Luc.* *Hæretici in Angelos lucis transfigurati.* *Vincentius Lirinensis.* *Hæretici ad confirmanda sua dogmata testimonijs sacræ scripturæ vtuntur.* *Perelegantes Metaphoræ.* *Matt. 7. Luc. 6.* *Ouium vestitus quid. Lupi rapaces qui.* *Matth. 7. Hæreticorum fructus.* *2. Cor. 1. Hæretici transfigurati in Apostolos Christi.* *Satanas trãsfiguratus in Angelum lucis.* *Diabolus sacræ scripturæ exemplis ad fallendum vtitur.*

vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætẽdatur auctoritas. Sed dicet aliquis: Vnde probatur, quòd sacræ legis exẽplis diabolus vti soleat. Legat Euangelia, in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominum saluatorem, & statuit eum supra pinnam tẽpli, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quod angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic faciet misellis hominibus, qui ipsum dominum maiestatis, scripturarũ testimonijs appetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum, Quare? Scriptũ est enim, inquit. Magnopere nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto Euangelicæ auctoritatis exemplo, quando aliquos Apostolica seu Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli membris Christi: perfidi, fidelibus: sacrilegi, religiosis: hæretici postremò, catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est. Filius vis esse Dei, & hæreditatem regni cœlestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiã tẽplũ Dei putatur & doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quẽpiam hęreticorũ sibi talia persuadentẽ. Vnde probas? vnde doces, quòd Ecclesiæ Catholicæ vniuersalẽ & antiquã fidẽ dimittere debeam? Statim ille: Scriptũ est enim. Et continuò mille testimonia, mille exẽpla, mille auctoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce Catholica, in hęreseos barathrũ infelix anima pręcipitetur. Iã verò illis, quæ sequũtur, promissionibus, miro modo hæretici incautos homines decipere cõsueuerunt. Audent etenim polliceri & docere, quòd in Ecclesia sua, hoc est, in cõmunionis suę cõuenticulo, magna & specialis ac planè personalis, quædã sit Dei gratia: adeò, vt sine vllo labore, sine vllo studio, sine vlla industria, etiãsi nec petãt, nec quærãt, nec pulsent, quicũq; illi ad numerum suum pertinent, tamen ita diuinitus dispensentur, vt angelicis euecti manibus, id est, angelica protectione seruati, nunquam possint offendere ad lapidem pedem suum, id est, nunquam schandalizari, hactenus Vincentius. Potuit autem Vincentius hic illustrioribus notis nostri temporis hæreticos depingere, quàm quibus eos hoc loco depictos esse videmus? Quid enim aliud est, quod magis per eos moliatur Satanas, quàm vt persuadere possit hominibus, vt mittãt se deorsum? vt ab sublimis huius Ecclesiæ (quam ciuitatem supra montem positam vocat Christus) doctrina traditioneque se demittãt? Quod simul vt persuasit, iam indubitatam est victoriam consequutus. Nam quòad aliquis ex hac sublimi ciuitate se non demiserit, quamlibet eum grauiter Satanas oppugnet, irriti tamen cadunt conatus eius omnes. Simul vt autem aliquis miserit se deorsum, simul vt ab ouili discesserit, & à reliquo se grege segregauerit, euestigiò præda fit lupo. Quamobrem in hac vna re neruos suos omnes intendit satanas, vt homines adducat, quò se mittant deorsum, vt à sublimi Ecclesiæ doctrina discedant, vt eius traditiones pro nihilo ducant, vt suum, aut cuiuscunque tandem alterius priuatum spiritum potiùs quam Ecclesiæ totius, cui promissus est spiritus veritatis, sensum & consensum sequãtur. Neque desunt illi scripturę, quibus id persuadere conetur. Scriptum est enim, inquit: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere: Sine causa me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum. Quòd, si vel vna aliqua in re persuaserit alicui, quo se mittat deorsum, & à maiorum præceptis & institutis, & ab Ecclesiastica traditione discedat, iam eum in potestatem suam redactũ habet, iam nullo negocio perficit, quò magis indies, atque magis mittat se deorsum, nec vllũ est doctrinæ genus tã ab omni pietate remotum, quo non facilè mentem illius imbuat. In hoc igitur vno studium illius omne consumitur, vt homines assuefaciat mittere se deorsum, ac sensum & consensum totius Ecclesię ne pili quidem facere: quin illius placitis aduersari maximè. Quod, cùm ab alijs hæreticis, tum ab illo, qui dux eorum fuit & antesignanus, hoc nostro seculo Martino Luthero, summa diligentia curatum esse videmus. Quid enim aliud ille crepat in scriptis suis omnibus, quàm vt se mittant homines deorsum: vt ab Ecclesia se præcidant: vt eius placitis aduersentur? vt, si quid illa præceperit, in despectum eius contraria faciant omnia? Verbi gratia: iubet Ecclesia, vt ieiunes tẽpore quadragesimæ, vt sub festũ Paschatis peccata tua confitearis, & ad Eucharistiæ sacramentum accedas. Quid hic docet Lutherus? Quandoquidem sic ab Ecclesia constitutum est, ob hoc ipsum non faciam: & si non præcepisset, vellem facere: faciam autem alio tempore, quo non pręcepit, quando, & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Ad eundem modum, adiaphoron esse censet, eleuetur Eucharistia, nec ne. Sed quoniam sic Ecclesiæ visum est, vt eleuaretur, in despectum illius ab eleuatione docet abstinendũ esse. Itidem sub vna quis, an sub vtra-

que

Matt. 4.

Psal. 90.

Notandum.

Diaboli & Hæreticorum in citandis scripturis eadẽ vis & par auctoritas.

Hæreticorum conuenticula.

Mitti deorsum, est sese ab Ecclesia Catholica subducere.

Sathanæ neruus.

Ezec. 20. Matt. 15.

Omne Satanæ studium quò tendat.

Martinus Luther Satanæ antesignanus.

Ecclesiæ præcepta.

Lutheri præcepta.

que ſpecie ſumat Euchariſtiam, pluribus in locis nihil referre ſcribit, quòd mihi ſit ea de re tanquam neceſſarium à Deo præceptum. Intereà tamen in eo libro, quem inſcripſit, De formula miſſæ: Si quo caſu, inquit, Concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primùm in deſpectu Concilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque talis Concilij auctoritate potirentur vtraque. Quid autem aliud concilium, quàm Eccleſiam repreſentat? in huius itaque, ſancientis aliquid, deſpectum, contraria potiùs omnia facere iubet, per non ignobile membrũ hoc ſuũ ſathanas, per quod clamat etiã nunc: mitte te deorſum. An enim is non mittit ſe deorſum, qui non hoc ſequitur, quod omniũ eſt, quod Catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, & approbatum: ſed in eo libentiùs acquieſcit, quod vni alicui fanatico nonnunquàm homini viſum eſt, qui quàmlibet etiam cautus & prudens exiſtimetur, tamen cùm de ſuo loquitur, nihil aliud ſicut ipſa veritas teſtatur, quàm mendacium loquitur? Poteſt autem aliquis magis mittere ſe deorſum, quàm ſi ab eo, qui eſt omnium, ad eum qui priuatus eſt, alicuius ſenſum, hoc eſt, à veritate prolabatur ad mendaciũ, quod homo de ſuo loquitur? Quam igitur cantilenam ipſe per ſe Chriſto Sathanas occinebat in deſerto, eandem nunc quoque per membra ſua Chriſtianis occinit, nec aliud vrget maiore ſtudio, quã vt mittant ſe deorſum, vt vniuerſalem & antiquam Eccleſiæ Catholicæ fidem dimittant. Pollicetur per ea nunc etiam, & docet, quòd in ſuæ communionis conuenticulo, magna quędam & ſpecialis, ac planè perſonalis Dei ſit gratia. Perſuadet imperitis, ſi quis fidem ſuorum ſpecialem ſit amplexus, † quòd is, non modò ſi ſit bonis operibus deſtitutus omnibus, verumetiam nullo ſit flagitiorum genere non coopertus, certus tamen eſſe debeat, ſe eſſe in gratia, ac futurum olim, vt tollant eum angeli manibus ſuis, & in cœlum rectà perducant: vt illorum protectione ſeruatus, ne leniſsimè quidem ad lapidem vllum offendat: ſed eſſe apud Deum in gratia, ſi ad finem vſque vitæ ſuæ perſeueret. Hoc à ſuis ita certum haberi vult, & indubitatum, nullum vt ſcelus admitti poſſe putent grauiùs, quàm ſi vel minima quis eius rei dubitatione tangatur. Quæ perſuaſio cõmunis eſt omnibus hæreticis. Nam non magis id à ſuis exigunt Lutherani, quàm à ſuis idem requirunt & Zuingliani & Anabaptiſtæ (cùm intereà non magis inter ſe diſsideant ignis & aqua, quàm iſtorum inter ſe pugnant dogmata) fieri vt nulla ratione poſſit, quin vel ij, vel illi, vel iſti manibus dæmonum in barathrum inferni præcipitentur potiùs, quàm vt ſuis eos manibus cœleſtes angeli dignentur. Qui cùm æquè ſint omnes à Chriſti corpore ſua voluntate præciſi, nihil commune cum eis cœleſtes Angelos habituros, certiùs eſt, quàm vt ambigere quiſquam poſsit.

Concilium eccleſiam repræſentat. Mittit ſe deorſum, qui non aſſentitur Eccleſiæ Catholicæ.

Ioan. 8.

Quid Satanas hæreticis polliceatur, & perſuadeat.

Lutheranorum, Zuinglianorum, & Anabaptiſtarum ſchiſma.

Vidimus ergo iam, quemadmodum etiam Chriſtum expreſſo Dei verbo Sathanas fuerit oppugnare conatus. An autem idem non fecit per membra quoque ſua contra eundem Chriſtũ filium Dei? An expreſſo Dei verbo demonſtrare conatus non eſt, quod Chriſtus non modò non eſſet Propheta, verumetiã reus eſſet mortis? Legimus in Euangelio, quòd cùm audiſſent Chriſti ſermones Iudæi, alij dixerunt, hic eſt Propheta: alij verò, hic eſt Chriſtus: neque defuerunt intereà, qui dicerent: Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nónne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethleem caſtello vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Ad Nicodemum verò Phariſæi: Scrutare ſcripturas, aiunt, & vide, quia à Galilea Propheta non ſurgit. Nec eo cõtenti, quòd cũ ſcripturis prolatis Prophetam eſſe negaſſent, vociferabantur pręterea: Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Quis eſt qui non obſtupeſcat hæc legens? Legem & Prophetas, contra legis & Prophetarum auctorem ac dominum, diaboli membra proferebant: & ſicut ipſis videbatur, expreſſo Dei verbo, quòd non modo non eſſet Propheta, verum etiam tanquã facinoroſus aliquis legis trãſgreſſor dignus eſſet morte, demonſtrabant. Quòd ſi verò contra Chriſtum ipſum, cum adhuc inter homines verſaretur, ſic eſt non ab ipſo Sathana modò, verùm etiam à membris eius, ſcripturarum armis pugnatum, quid non fieri putandum eſt miſellis hominibus? aut quid erit, quod Sathanas è ſcripturis perſuadere ſe non poſſe ſperabit, qui Chriſtum & non eſſe Prophetam, & eſſe mortis reum, è ſcripturis docere ſe poſſe perſuaſum habebat? Iam Igitur & hoc factum eſt, quemadmodum ipſum etiam Chriſtum Dei filiũ in terris degentem, & per ſe, & per membra ſua, ſcripturarum armis appetere Diabolus non dubitauit, & quem ex illis produxit ſenſum, expreſſum Dei verbum haberi voluit.

Ioan. 7. Aliud Sathanæ ex diuinis ſcripturis teſtimonium. Ioan. 5.

Ioan. 19.

Quid autem Apoſtolos? Nunquid eiſdem armis aggreſſus non eſt? Hos verò maximè. Quid enim ſibi volunt illa Pauli verba? Eiuſmodi Pſeudoapoſtoli ſunt operarij ſubdoli transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. Et non mirum: ipſe enim Sathanas transfigurat ſe in angelum lucis; non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigurentur,

Sathanas non minùs Apoſtolos, quàm Chriſtum ſuis armis aggreſſus eſt. 2. Cor. 11.

tur, sicut ministri iustitiæ. Quàm graphice Paulus depingit sui tẽporis Pseudoapostolos? Nolebant illi videri aliud, quàm Christũ, quàm Euangelium prędicare. Quin sicut Ecclesiæ Catholicæ doctrinæ nostri temporis hæretici, sic illi Pauli prædicationi, Euangelij nomen detrahere, sibique visi sunt illud arrogare. Nunquid hoc apertè Paulus non significat, cùm ita scribit Galatis? Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium, quod nõ est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Pauli germanes interpres Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi diaboli, inquit, fraus est, haud quaquã nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent: Discedite à Christo Galatæ, vitassent eos velut impostores & corruptores. Nunc verò sinentes in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè, summaque audacia perfodiebant domum, videlicet ijs, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfossores. Quoniam igitur illi suam imposturam, appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, &c. Vides quemadmodum etiam tunc, sicut nunc, fraudi suæ quidam nomen Euangelij prętexebant, & imposturam suam Euangelium appellabant: quod ipsi docerent, non quod Paulus prædicaret, hoc Euangelium videri volebant: & sub huius honesto protextu, fucum hominibus facientes, in eorum animos irrepere conabantur. Sic Sathan ad illaqueandos homines, aliquo semper abutitur integumẽto: neque statim, sicut vulgò loquuntur, ostendit cornua: sed scripturarũ diuinarũ, sed verbi Dei, sed Euangelij nomen prætendit, quò faciliùs incautos in suas nassas pertrahat. Decet autẽ fideles non statim eiusmodi laruas moueri, neq; si quis imposturã suã vocet Euangeliũ, eo loco protinus eã habere debẽt.

Pseudoapostolorum in primitiua Ecclesia calliditas. Cap. 1. Chrysostomus.

Hæreticorum prætextus & impostura.

Sathanæ integumentum.

Ac meminit idem Paulus ad Thessalonicenses scribens, fuisse quosdam qui per Epistolam, tanquàm à se missam, terrerent homines. quasi iamiam instaret dies Domini: cùm tamen à Paulo nihil tale scriptum fuerit. Sed cum is in priore sua ad eosdem Epistola scripsisset: Nos qui viuimus, qui residui sumus, in aduentu Domini, non præuenimus eos, qui dormierunt, istis eius verbis alienum sensum hunc affingebant, cum ea Pauli mens fuisset nunquam. Sic etiam, superstite Paulo Pauli verba secus quidam interpretari veriti non sunt.

2. Thes. 2.

1. Thes. 4.

Scribit autem hoc & Petrus Apostolus de Pauli Epistolis, quòd quædam in eis sunt difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suum ipsorum perditionem. Si quum adhuc in terris degeret Paulus, inuenti sunt, qui eius verba deprauarent & inuerterent, quid mirum est, si tot seculis, postquàm ille mortuus est, idem hoc de illis factitatum est, & fit etiam nunc? Quid autem illud fuerit, quod indocti quidam & instabiles in Epistolis Pauli deprauare, siue peruertere sunt conati, docet in eo libro, quem inscripsit, de fide & operibus, Augustinus. Quum enim scripsisset Paulus: Arbitramur hominem iustificari per fidem, siue operibus legis: Sic hæc verba quosdam indoctos & instabiles accepisse dixit, vt mala quadam securitate, cùm suam, tum aliorum salutem perderent, dum ad salutem obtinendam, solam fidem sufficere putarent. Quam etiam causam fuisse narrat, quòd aliæ Apostolicæ Epistolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra sententiam hanc maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant, fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut etiam ipse Paulus non qualem libet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planeque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hęc fidelis charitas operatur, sine dubio bene viuitur: plenitudo enim legis charitas. Hactenus Augustinus. Vide autem, quàm vetusta sit hæc heresis, quæ solam fidem ad salutem sufficere dicit. (Fuit enim adhuc illo Paulo superstite) quàm expresso Dei verbo, quod ille per electum suum vas Apostolorum protulit, probare quidam sunt conati, cùm tamen hæc Pauli mens nunquam fuerit: sed, sicut scribit Petrus, indocti quidem & instabiles, sensum verborum illius peruerterint. Quid autẽ aliud, per Deũ immortalẽ, & auribus, & animis hominum nunc quoq; Sathan per mẽbra sua magis inculcare studet, quàm quod (cum adhuc in terris Paulus versaretur) per suos inculcabat, nimirũ, vt solam fidẽ, & ad iustitiam & ad salutem sufficere persuasum habeãt? Quòd si tum Petrus questus est, inuersa fuisse Pauli verba, quantò magis nunc idẽ quereretur, cùm dogma hoc tã perniciosum, tanta contentione asseritur, cum ingeruntur & auribus, & oculis hominum voces illæ pestilentissimę, Euangeliũ pati non posse, vt prædicetur de bonis operibus, ouiculam Christi horrere, vbi prædicari ea audit? Fidem nullũ opus bonũ posse iuxta se ferre? Qui bonis operibus

2. Pet. 3.

Indocti & instabiles deprauant scripturas.

Cap. 14. Rom. 3.

Fidem sine operibus sufficere ad salutem asserunt hæretici, quod falsum per ostendit.

Vera fides quæ per dilectionem operatur.

Galat. 5. 1. Cor. 13. Rom. 13.

2. Pet. 3.

Hæreticorum voces pestilentissimæ.

operibus cooperti sunt, eos vix posse cœlum penetrare, quòd ea iustificationem consequentia, sint impura, cùm opus optimè factum, sit peccatum? Pestilentes esse magistros, & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento conscientias operibus vexant, nec esse simul in Ecclesia, fidei magistrum, & operum? Huic tam impuræ doctrinæ, si nomen Euangelij prætendi Petrus nunc audiret: Si Paulus pestilentissimos homines iactare se videret, quòd eam è suis epistolis hausissent, in quibus constat illum tanto studio bona opera nobis commendasse, & ad ea amplectenda fideles omnes excitasse, quid

Auctoris huius libelli propositum.

vtrunque dicturum, quid facturum existimamus: Verùm de ijs satis: nobis enim hoc loco nihil aliud, quàm hoc demonstrare fuit propositum, quòd etiam Apostolorum tēporibus nón defuerint, qui fraudi suæ prætexerent nomen Euangelij, quique ex ipsis Pauli verbis, dum sensum eorum peruertunt, contrario Paulo doctrinam profiteri, minimè formidarent. Quòd si verò scripturas contra scripturarum auctorem Christum, si Pauli verba in prauum sensum detorta contra Paulum ipsum producere sathanas, & ipse per se, & per membra sua veritus non est, quis iā erit, qui magnoperè miretur, si posterioribus sæculis maiori cum audacia id facere aggressus est? vetustissimus est scriptor

Tertulliani vetustissimi scriptoris locus ex libro de præscriptionibus aduersus hæreticos. Cap. 4.

Tertullianus, ab Apostolorum temporibus non ita longo interuallo disiunctus, is de præscriptionibus aduersus hæreticos, pręclarum librum conscripsit, in quo frequens illud in eorum ore fuisse refert: Quærite, & inuenietis: Scrutamini scripturas. Ac hortatur fideles, vt finem tamen aliquem esse quærendi velint, simul fidē exercitationi scripturarum præfert. Tandem ijs verbis vtitur: De scripturis agunt hæretici, de scripturis suadent: aliunde scilicet suadere possent de rebus fidei nisi ex literis fidei? Venimus igitur ad propositum, huc enim dirigebamus & hoc pręstruebamus ad locutionis præfa-

Hæreticorum aduersus orthodoxos congressus.

tionem, vt iam hic de eo congrediamur, de quo aduersarij prouocant. Scripturas obtendunt, & hac sua audacia maximè quosdam mouent: In ipso verò congressu, firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Mox docet, quid contra eos, quando scripturas obtendunt, faciendū sit: Hunc igitur, inquit, potissimum gradum obstruimus, non admittendo eos ad vllam de scripturis disputationem. Si hę sunt illę vires eorum, an ne eas habere possint, dispici debet, cui cōpetat possessio scripturarum, ne is admittatur ad eas, cui nullo modo competit. Ne verò putaret aliquis hoc eum propterea sic scribere, quòd causæ diffidat, illico subiungit: Hoc de consilio diffidentiæ, aut de studio aliter iucundæ constitutionis induxerim, nisi ratio constiterit in primis illa, quòd fides nostra obsequiū Apostolo debeat, prohibenti quæstiones inire,

Cum hæreticis non disputandum, duæ rationes. 1. Tim. 6. Tit. 3. Matt. 18. Hæresis peruersitas in corrumpendis scripturis.

nouis vocibus aures accommodare: Hæreticum post vnam correptionem cōuenire, non post disputationem. Adeò interdixit disputatione correptionem designās, causam hæretici conueniendi: Et hoc vnà, scilicet, quia non est Christianus, ne more Christiano semel & iterum, & sub duobus aut tribus testibus castigandus videretur: cùm ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandum. Deinde quoniam nihil proficiat congressio scripturarum, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat versionem, aut cerebri. Ista hæresis non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, adiectionibus & detractationibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras: Et si aliquatenus integras pręstat, nihilominus diuersas expositiones, commentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus: variæ pręsumptiones necessariò nolunt agnoscere ea, per quæ reuincuntur. His nituntur, quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate cœperunt. Quid promouebis exercitatissime scripturarum, cum si quid defenderis: negetur ex diuerso, si quid negaueris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi bilem de blasphematione. Ille verò, si quis est, cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eum dubitantem confirmes ad veritatem, an magis ad hæreses deuerget? hoc ipso motus, quod te videat nihil promouisse, æquo gradu negandi & defendendi diuersa parte statutum. Certè de pari altercatione, incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet. Hæc vtique & ipsi habent in nos retorquere. Necesse est enim & illos dicere: à nobis potiùs adulteria scripturarum, & expositionum mendacia inferri, qui proinde sibi defendant veritatem. Ergo non ad scripturas prouocandum est, nec in ijs constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta victoria est, aut parum certa. Nam & si non ita euaderet collatio scripturarum, vt vtramque partem sisteret, ordo rerum desiderabat: illud prius proponi, quod nunc solùm disputandum est, quibus

Clemens Alexandrinus contra hæreticos.

competat fides ipsa, cuius sint scripturæ, à quo, & per quos, & quando, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani. Ad eundem modum æqualis eius Clemens Alexādrinus: Quòd si, inquit, propheticis quoque scripturis vti, qui sectantur hæreses, ausi fuerint, primùm quidē non omnibus, deinde nec integris vtuntur, neq; vt dictat corpus

&

& contextus prophetiæ, ſed quæ ambiguè dicta ſunt eligentes, in priuatas ſuas transferunt opiniones, ſparſim paucas voces carpentes veluti floſculos, nec quod ſignificatur per eas, conſiderantes, ſed ipſa nuda dictione abutentes. In omnibus ferè verbis quæ proferunt, reperias eos ſolis hominibus inhærentes, ac ſignificata variantes. Quid autem ſcribi potuit melius? quid ad rem, qua de agitur, accommodatius? quàm quod à viro doctiſsimo Tertulliano ſcriptum legimus? Oſtendit is, de ſcripturis agere, de ſcripturis ſuadere, ſcripturas hæreticos obtedere ſolitos fuiſſe, verùm intereà monet, vt eis gradus hic obſtruatur, néue admittantur ad vllam de ſcripturis diſputationem, quod ſcripturarum ius illis non competat, cùm in earũ poſſeſsione Catholici præſcripſerint. Simul Pauli teſtimonium producit, qui cum hæreticis confligendo, tempus terere vetat, quòd ſemper pugna pugnam, & diſputatio diſputationem pariat, nullus vt ſit iurgijs & altercationibus finis futurus, ſi quis velit obſtinatos vincere diſputando: quòd nec eis deſunt vnquam, & addit illis animos improbitas, ne pugnando fatigentur: vt longè præſtat omnem, quam captare videntur, digladiandi cum illis anſam defugere, & à pugnis iſtis verborum abſtinere, cùm non raró verum illud fiat, quod quaſi prouerbio celebratur: Nimium altercando veritas amittitur.

Hæretici ſolis nominibus inhærent, & ſignificata variant.

1. Timo. 6.

Cęterum quòd à Tertulliano ſcribitur: Iſta hæreſis quaſdam ſcripturas non recipit, & quæ ſequuntur, an de noſtri temporis hæreticis veriſsimè dici non poteſt? Quarum qui primus auctor, an is palam, quod de Marcione ſcribit idem Tertullianus, machæra vſus non eſt, dum ad materiam ſuam cædem ſcripturarum confecit? Docuit is, fidem ſolam nobis ad iuſtitiam, & ad ſalutem ſufficere. Vidit hoc dogma ſuum conſiſtere non poſſe, ſi quam haberet auctoritatem Canonica Iacobi Epiſtola mox arrepta machæra, pręcidit eam è libro ſuo: Nolo, inquit, eam habere in meis biblijs. Satis pro imperio. Vocat autem biblia ſua, vt indicet, nihil niſi commune cum ijs eſſe quæ ſunt Eccleſiæ Catholicæ. Docuit idem orationes & ſacrificia pro defunctis eſſe ſuperuacanea. Vidit huic doctrinæ ſuæ palàm aduerſarij ſcripturam, quam plerique omnes veteres ſcriptores orthodoxi ex libro Machabæorum producunt: arripuit machæram, & hunc quoque librum reſecuit. Docuit abſoluta neceſsitate fieri omnia, tam certos & ſecuros eſſe nos debere de gratia, deque ſalute noſtra. Pugnabant cum hac illius ſententia, quæ in libro ſapientiæ, & Eccleſiaſtico leguntur: præcidit & hos libros machæra ſua. Idem fecit de nonnullis alijs libris canonicis, & quibus dogmata ſua confutari cernebat. Sic ille, que materiæ ſuæ non ſeruirent, eas Scripturas non recipiebat: quin arrepta machęra, de biblijs ſuis reſeſebat. Quas verò ſcripturas recipiebat, nónne dum ex bonis Latinis malà facit Germanica, ſuis eas adiectionibus & detractationibus ad inſtituti ſui diſpoſitionem interuertit? Quòd ei non à Catholicis magis, quàm ab ipſis etiam ſectarijs crimini datur. Iam verò, ſi quas recipiebat integras, an diuerſas vel aduerſas potiùs, planéque contrarias expoſitiones non eſt commentatus? Quod idem & à cæteris hæreticis fieri videmus, qui non ipſi minùs inter ſe diuerſi, quàm Catholicis aduerſi ſunt in ſcripturis interpretandis. Quod ſuo quoq; tempore, ſimiliter ab hæreticis factitatum fuiſſe Tertullianus meminit: A ſuis, inquit, ipſi regulis variant inter ſe, dum vnuſquiſq; proinde ſuo arbitrio modulatur, quę accepit, quemadmodum ſuo arbitrio ille compoſuit, qui tradidit. Cum talibus igitur, qui non, niſi quas ipſi volunt ſcripturas, recipiunt: adiectionibus & detractationibus ad inſtituti ſui diſpoſitionem interuertunt, aut diuerſas expoſitiones commentati, conuertunt: diſputare Tertullianus de ſcripturis prohiber, ſed eos ad Eccleſiaſticam traditionem remitti iubet. Cuius hanc ſententiam Lutherus etiam ipſe, quando cum Sacramentarijs & Anabaptiſtis ei res eſt, approbare videtur. Sed libet illius verba adſcribere: Legimus, inquit, quid ſancti patres in Concilio Nicæno fecerint. Simul vt Arrianorum hæreſim legi audiuerunt, exibilarunt eam vnanimiter neque dignati ſunt eam audire, nec paſsi ſunt, vt eam defenderent, ſed condemnarent eos è veſtigiò, abſq; vlla diſputatione, tanquã manifeſtos blaſphematores. Moyſes etiam in ſua lege præcepit, vt tales falſi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non eſt multum diſputandum, ſed inauditi, & indicta cauſa condemnati ſunt tales manifeſti blaſphematores: Sicut etiam præcepit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari poſt vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & diſputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Chriſtianitatis, ſunt iam ſatis auditi, declarati, & concluſi, ſcripto & confeſsione totius communis Chriſtianitatis. Sunt multis miraculis confirmati: ſunt multo ſanguine ſanctorum martyrum conſignati: ſunt omnium doctorum libris defenſi, neque deinceps vllius indigent magiſterio aut artificio.

Martinus Luther eadem Machæra vſus. qua Marcion quondam hæreticus.

Primus error M. Lutheri.

Secundus error.

Tertius error.

Scripturarum deprauatio per M. Lutherum.

Vbi ſupra.

Diſputandum de interpretatione ſcripturarum non eſſe, ſed ea remittenda ad traditionem Eccleſiaſticam.

In Pſal. 28, alias. 82.

Deut. 13. 17.

Hæretici aperte blaſphematores inauditi condemnati fuerunt.

Tit. 3.

2. Timo. 6.

Neq; tñ ex omni parte verũ eſt, quod feciſſe ſanctos patres in cõcilio Nicęno narrat iſte

doctor hyperbolicus,quasi condemnauerit Arrium in auditum & indicta causa. Quàuis enim extet apud Socratem & Nicephorum: Epistola Nicænæ synodi ad Alexandrinam Ecclesiam,& eos,qui in Ægypto sunt,& Lybia,& Pētapoli,in qua scribunt,quòd ne audire quidem impiam opinionem Arrij,mentisque vecordiam, & blasphema verba sustinuerunt: ex Epistola tamen Imperatoris Constantini, quæ mox ibidem sequitur,satis liquet,quòd eius doctrina diligenter fuerit excussa. His enim verbis vtitur Imperator: Sunt omnia & dicta,& scripta diligenter examinata, quæ propter amphibologiam vel dissensionem prętextum generare videbantur. Si diligenter omnia fuerunt examinata, qui fieri potuit, vt non audiretur Arrius? Quamobrem quòd scribunt patres,ne audire quidem se blasphema illius verba dignatos fuisse, fortasis hoc sensu rectiùs accipietur,quòd posteaquàm semel eius doctrina fuit examinata, cũ blasphemias ille suas voces nihilominus ingeminare pergeret,patres illũ audire dignati non sunt, sed anathemate percusserunt. Nam quòd auditus fuerit,indicat Socrates,quando scribit in eodem loco, significasse populo Alexandrino Imperatorem,definitionẽ fidei non simpliciter ac temerè factam, sed multa cum inquisitione & examinatione dictatam esse, & quòd non quædam duntaxat dicta,quædam verò silentio pressa sint,sed quòd quæcunque ad corroborationem dogmatis dici conuenerit, in mediũ allata sunt, quòdque non simpliciter determinarũ, sed exactè primùm inquisitum sit, & quęcunq; occasionem dissidij & seditionis creare possent, ita sunt reiecta, vt contradici quicquam non posset. Itaque vocat,inquit,Imperator concordem Episcoporũ synodi sententiam, Dei sententiam ac spiritui sancto tot patrum concordem sententiam acceptum refert. Sozomenus quoque (cùm dicit quod Episcopi asiduè conuenientes Arriũ in medium adducebant,ac propositiones illius diligenter inquirebant: cauebant autem,ne in alterutram partem sententiam præcipitarent) satis manifestè declarat, Arriũ auditũ fuisse: Posteaquàm verò diligenter eius causa fuit examinata, dubitandum non est, quòd is disputare longiùs permissus non fuerit.

Lib.11.c.9. Lib.8.cap.24.

Constantini Imperatoris verba de condemnatione Arrianæ hæresis.

Concors Episcoporum synodi sententia, Dei sententia est.

Li.2.c.19.

Sed illud intereà verissimum est, quòd sicut semper ad disputandum hæretici prouocabunt,nouásque fides proferebant,sic ferè semper disputationes Catholici defugiebant,& in patrum fide libenter acquiescebant: quemadmodum apud scriptores Ecclesiasticæ Historiæ,Socratem,Somozenum,Victorem,Nicephorum videre licet. Qua de re semel synodi decretum intercesserat, vt in disceptationem iterum ea vocaretur, nunquam esse Catholici permittendum putauerunt. Scribit Athanasius,quòd Germinius, Auxentius,Valens,Vrsacius,Demophilus & Caius chartulam quandam suę confessionis exhibuerunt,& eam synodis omnibus anteponi postulauerunt. Quid autem ad hęc Catholici patres Arimini congregati? Nos, inquiebant, non quia fide indigeremus, huc conuenimus (habemus enim sanam fidem) sed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua moliantur confunderemus. Si vos igitur, quasi nunc incipientes credere, ita scripsistis, nondum clerici haberi potestis, vt qui nunc redimenta fidei condiscere incipiant. Quod si eo animo, quo vos huc venistis, sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur, & quæ patrum sunt,teneamus,ne posthac captatæ conciliorum occasiones obuersentur, cùm semel illi, qui Nicæę conuenerunt omnia præoccuparent. Absurdum quiddam patribus illis visum est vt noua fides aliqua, siue fidei confessio produceretur, & in dubium ea reuocaretur: quam à suis maioribus accepissent: quam etiam ob causam,in Epistola,quam ad Constantinum Imperatorem scripserunt,ijs eos verbis vsos fuisse refert: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas,sed nos sinas in institutis,decretisque maiorum permanere, quod magno ingenio, prudentia, & Spiritu sancto omnia fecisse asseueramus. Certè res nouæ, quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt.

Li.5.c.10. Li.7.c.12. Li.2.de persecutione. Li.12.cap 15. In Epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregatis.

Noua fides, vel fidei noua confessio patribus semper inuisa & absurda fuit ibidem.

Quid autem facerent patres illi,si nunc viderẽt, modò non singulas ciuitates in Germania suam quamque seorsum fidem siue fidei confessionem adferre,& eam,reiecta fide maiorum,approbari velle,tanquam ij Christiani non fuerint? Potéstne magis absurdum aliquid, & magis impium cogitari? Scilicet, patres nostri, Christianã fidem ignorarunt? & nunc demum opera quorundam Christi perduellium Christus nobis est cognoscendus? Quamobrem laudanda est hæc Lutheri sententia, qui tales audiendos negat, verumetiam indicta causa condemnandos esse censet. Verùm ita, quam tulit legem contra Sacramentarios & Anabaptistas, eam patiatur ipse quoque: quum præsertim ipse sit ille,quem isti se ducem sequutos esse profitentur,cùm ipse primus discessionis auctor,quũ ipse tot sectarũ pater sit,quarũ iã vix etiã numerũ inire licet: quodq; de Donato scripsit Augustinus, sicut is Christũ diuidere conatus est, sic ipsum à suis quotidiana

Lutheri quædam sententia laudanda de reijciendis hæreticis indicta causa.

Lutherus Sacramentariorum & Anabaptistarum dux & sectarum Author, De agone Christiano, Cap.29.

tidiana concisione diuidi, hoc idem ipsi quoque Luthero nunc euenisse videmus. Conatus est ille diuidere Christi corpus Ecclesiam. an à suis vicissim quotidiana concisione non diuiditur? Vt nihil dicamus de sacramẽtarijs, de Anabaptistis, de Cãpanis, quos fortassis ad se pertinere Lutherus negabit, an Philippus, Brentius, Osiander, Illirycus, de professo Lutherani non sunt? Quàm autẽ infensæ sunt inter eos inimicitiæ? quã acerbę grauissimis de rebus dissensiones? An Philippũ querentẽ non audimus, quòd cùm ipse scripserit confessionem Augustanã, de tollendo nunc auctore deliberatur? Hanc enim ad se rapiunt Illiracyani, & ab ea Philippianos vnà cum auctore suo conantur excludere: Quem cum in alijs multis à magistri sui Lutheri placitis discessisse, tum in dogmate de Eucharistia, ad Caluini sententiam accessisse palam iactat. Qua de re non obscurè Caluinus etiam ipse gloriatur. Iam in eo capite quòd summam esse volunt Euangelij, nimirum de iustificatione, immanè quantum inter se dissident Philippus & Brentius, cùm Osiandri sententiam hic tueatur, qua Philippiani nihil fieri posse putant execrabilius. Sic etiam inter ipsos Lutheri discipulos de præcipuis religionis nostræ dogmatibus parum conuenit, de quibus pugnaciter inter se certant, & ipsi sibi sunt inuicem hæretici, vt alijs eos elogijs ornare necesse non sit, quàm quibus ornant ipsi se mutuo. Quare pati meritò debet, quam ipse tulit legem Lutherus, vt qui sunt eis doctrinæ sectatores, nulla cum illis ineatur disputatio, sed simul vt eos tales esse constiterit, statim indicta causa condemnentur, vt non de Zuinglianis magis, quàm de Lutheranis verum sit, quòd à Lutheri discipulis dicitur, eos non stylo, sed sceptro magistratus coërcendos esse: quum præsertim non ferè quicquam adferant & hi, quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum. Sed longius ab instituto digressi videmur, quamobrem vnde deflexit, eò redeat oratio.

Lutheri conatus.

Hæreticorum inimicitiæ & dissentiones.

Disputatio nulla iucundã cum hæreticis.

Hæretici sceptro magistratus & non stylo & disputatione coërcendi hæretici.

Demonstratum est à nobis, quòd etiam illo tempore, quo floruit antiquissimus ille doctor Tertullianus, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebãt hæretici: quodque Tertullianus, eos ad disputationem de scripturis admitti, & in eis certamen constitui vetat, verùm ad Ecclesiasticam traditionem remitti iubet. An autem & Cyprianus de insidijs Diaboli non queritur? qui se transfigurat: velut angelum lucis, & ministros subornat suos velut ministros iustitię, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prætextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi: vt dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur. Nihil verius dici potuit, quàm quòd à Cyrillo scriptum legimus: Omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea, quæ à sancto Spiritu rectè dicta sunt, sua malitia corrumpẽtes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes. Augustinus quoque non aliunde natas esse dicit hæreses, & quædam dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundum pręcipitantia, nisi cum scripturæ bonæ, intelliguntur non benè, & quòd in eis non bene intelligitur, etiam temeræ & audacter asseritur. Quam etiam ob causam, hæreticos Ambrosius ita describendos esse putauit: Hæretici, inquit, hi sunt, qui per verba legis legem impugnant: Proprium enim sensum verbis adstruunt legis, vt prauitatem mentis suæ legis auctoritate commendent. Sciens enim impietas auctoritatem multum valere, fallaciam sub nomine eius componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur? Qui fuerint in Carthaginensi concilio, quod erat per Agripinum congregatum, cùm, quod dant hæretici & schismatici, non esse verum baptisma, dicerent, an id in scripturis sanctis vbique declaratum esse non affirmabant, expressoq; Dei verbo sententiã suã sibi probasse visi sunt? Quæ tamen Ecclesiæ auctoritate posteà fuit explosa. Sed Vincentiũ Lirinensem ea de re loquentẽ audiamus: Tanta inquit, in patribus illis ingenij vis adfuit, tãta eloquentiæ flumina, tantus adsertorum numerus, tãta veri similitudo, tãta diuinæ legis oracula, sed planè nouo ac malo more intellecta, vt mihi omnis illa conspiratio, nullo modo destrui potuisse videatur, nisi sola tanti moliminis causa ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Non igitur illi diuinę legis oraculis, sed eorum vero sensu fuerunt destituti. Quamobrem rectè monet Hilarius: Memento neminem hæreticorũ esse, qui se non secundũ scripturas prędicare ea, quæ blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion verbum Dei, cùm legit, nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cum loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dũ quòd, ego & pater vnũ sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus: per insanas fœminas suas paracletum alium defendit: hinc & Manichæus, & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas, sine sensu loquuntur, & fidẽ sine fide prætendunt. Scripturę enim nõ in legẽdo sunt, sed in intelligẽdo: non in pręuaricatione, sed in charitate.

Nihil nunc adferunt quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum.

De vnitate Ecclesiæ diaboli deceptiones.

Epist. 28.

Tract. 28. in Ioan.

Amb. in cap. 3. ad Tit.

In Concil. Carthag.

In lib. ad Constant.

Hilarius.

Hæretici falsò vbique prætexunt scripturas.

Marcion. Photinus. Sabellius. Montanus. Manichæus.

Hierony. Quem sequutus Hieronymus contra Luciferianos scribens: Neque sibi blandiantur, inquit, si de scripturarum capitulis vident sibi affirmasse, quòd dicunt: cum & diabolus de scripturis aliqua sit loquutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. Sic de Arianis quoque scribit Athanasius. Si ea de causa, quòd voculas aliquot sacræ scripturę ab istis scriptas videant, arbitretur blasphemias benedictiones esse, prorsus futurum est, vt quum Iudęos nostri temporis videant legem & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Christum abnegent: forsitan quoque audientes Manichęos loqui particulos aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis, & legem & Prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æstuant, & garriunt, discant è scripturis excogitatorem, inuentoremque hæreseon diabolum, metu suæ graueolentiæ scripturarum voces vsurpare, vt illis obtectus, aspersos veneno suo simplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam alios hæreticos in errorẽ abduxit, ita nũc quoq; Arrio persuasit, vt quasi sub specie aduersarij contra hæreses loqueretur, quò melius falleret, suammetipsius hæresim subijciens. Quem sequutus Chrysostomus: Aperi, inquit, Arri sepulchrum gutturis tui, impletum mortuis sermonibus, non enim habes verbum illud viuificum, quod tuis rationibus factum & creatum fabricas. At ille statim, cùm accersitur, à scripturis discendi facit initium. Verùm tu vt fidelis, ne timueris eum cùm videris ipsum è scripturis loquentem. Nam & diabolus cùm accederet ad Christum & tentaret eum, per scripturas loquutus est cùm eo, dicens: si filius Dei es, mitte te deorsum: Scriptum est enim: quia angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis, & in manibus portabunt te. Constat autem, Arrium quadraginta scripturarum loca produxisse, quibus adstruebat, filium non eiusdem esse cum patre substantiæ, nec aliud vel ipse crepabat, vel sectatores eius quàm scripturas, quàm Euangelium, quàm expressum Dei verbum. Ad scripturas subinde prouocabat, nec aliunde secum quàm de scripturis agi permittebat. Cum Augustino congressurus Maximinus, hanc ei disputandi legem pręscripsit, vt si quid de diuinis scripturis protulisset, id audire necesse haberet. Eæ verò voces, inquit, quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse dominus moneat nos, & dicat. Sine causâ colunt me, docentes mandata & præcepta hominum. De donatistis autem scribit idem Augustinus: Sicut Diabolus contra latorem legis proferebat verba legis: sic & vos ex verbis legis accusatis homines quos ignoratis, vt Dei promissis quæ in ipsa lege scripta sunt, resistatis. Ac paucis interiectis: Verba legis dicitis sed in quos dicatis, non attenditis. Sicut Diabolus verba legis dicebat, sed cui diceret non agnoscebat. Ille caput nostrum sursum ascensurum, deorsum volebat deijcere: nos autem corpus eiusdem capitis, quod per totam terram diffusum est, ad exiguam partem vultis redigere. Ad eundem modum egit Macedonius quoque, sicut ex eo sermone, quem de spiritu sancto scripsit Gregorius Nazanzenus, colligere licet. Neque secus rem gessit Nestorius: Nam is, expresso Dei verbo, Mariam Iesu Matrem fuisse, atque ideo nudum hominem tantùm peperisse, demonstrare se putabat, cùm Iesu matrem in scripturis Canonicis aliquoties eam appellatam esse constet, nusquam autem Deipara sit vocata. Quam etiam ob causam, vocem hanc tanquam alienam à scripturis, explodendam, & Mariam Christiparam tantùm, non autem Deiparam esse dicendam censuit. Itidem & Eutiches, cùm duas in Christo naturas esse negaret, expresso Dei verbo sibi niti videbatur, & subinde quærebat ex Catholicis, in qua scriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à sanctis scripturis non didici de duabus naturis: ac de rebus eiusmodi se solas inquirere scripturas vociferabatur, tanquàm sanctorum patrum doctrinis & expositionibus firmiores. Quorsum autem attinet in re manifesta, plura verba facere? cùm nihil dici posſit verius, quàm quod scriptum est ab Augustino: Non posset error oboriri palliatus nomine Christiano, nisi de scripturis non intellectis. Neque enim aliundè tentare audet diabolus, quemadmodum apud Originem quoque legimus, quàm ex diuinis Scripturis. Quem, cùm produxissent Origenes illa Psalmi verba, proferentem: In manibus portabunt te: &c. vnde tibi, inquit, Diabole hoc scire, quòd ista scripta sunt? Nunquid legisti Prophetas, vel diuina eloquia cognouisti? Licet tu taces, ego pro te respondeo. Legisti, non vt ipse ex lectione sanctorum melior fieres, sed vt simplicitate eos, qui amici sunt literæ interficias. Scis, quia si de alijs eius voluminibus loqui volueris, non decipies, neque habere poterunt auctoritatem assertionis tuæ. Sic legit Scripturas Marcion, vt Diabolus, sic Basilides, sic Valentinus, vt cum diabolo dicerent Saluatori: Scriptum est enim, &c. Si quando testimonia de scriptura audieris, vide, ne statim loquenti acquiescas, sed considera illum, cuius sit, ac cuius sententiæ, cuius sit voluntatis, ne fortè simulet sanctum se esse, quod non est, & venenis infectus hæreseos, sub ouis pelle lupus latitet, ne fortè loquatur in

Athanas. Orationes contra Arianos. — *Hierony. Diabolus excogitator & inuentor hæresum.* — *Chrysost. In sermone aduersus hæreticos. Tob. 3.* — *Matth. 4.* — *Arrius quadraginta scripturarum loca produxit ad suam hæresim constituendam.* — *Aug. li. 1. contra Maximinum.* — *Matth. 15.* — *Macedonius. Greg. Nazi. Nestorius.* — *Eutiches.* — *August.* — *Origines. Hom. 31. in Lucam.* — *Testimonijs scripturarum adductarum statim acquiescendum non est.*

eo diabolus de ſcripturis. Hæc originis admonitio nobis in imo pectore recondenda eſt, ne quando excidat, vt, ne ſtatim, ſi ſcripturas proferat aliquis, ac de expreſſo verbo Dei glorietur, omni ſpiritui credamus. An ſoli ſunt hoc noſtro ſæculo Lutherani, qui tam confidenter expreſſum Dei verbum iactando noſtras aures obtundunt. An idem ſibi pari ac maiori etiam confidentia non arrogant Sacramentarij? Quónam alio Caluinus, quoties cum Lutheranis illi res eſt, quàm ad ſcripturas prouocat? Quid eſt, quod minus ferre queat, quàm cùm æquè à Lutheranis, atque à Chriſtianis patrum & Conciliorum auctoritatem obijci ſibi videt? Cùm ſcripſiſſent Madeburgẽſes: Iubemur cœleſti oraculo filium Dei audire, reſpondet eis Caluinus: Malignè nec minùs improbè Chriſti auctoritatem nobis obijciunt, quaſi à pura germanaque eius doctrina, nobis vel minimum deflectere propoſitum ſit: qui non minùs re ipſa ſemper demonſtrauimus, quicquid ex ſacro domini ore prodijt, nos reuerenter excipere, quam ipſi verbis iactant. Sit ergo nobis filius Dei abſque contrauerſia ſummus, perfectiſsimus, & vnicus magiſter, in cuius doctrina verbum aut ſyllabam mutare fas non ſit. Sed non impedit fidei obedientia, quò minus ad ſanam verborum intelligentiam attenti ſimus: Sit ille quamuis impius & blaſphemus: ſibi tamen mihi obijci minùs fert, quã quòd filiũ Dei non audiat: quòd ab eius pura, germanaq; doctrina, vel minimũ deflectat. Quid autẽ? An remiſsiùs id fit ab Anabaptiſtis? ex quibus quendam ſic patrem cœleſtem alloquentem legimus: Certè hac in re non poſſum decipi: Verbo tuo pater cœleſtis credidi, illudque ſuſcepi per ſpiritum ſanctum, vt certũ veritatis verbũ. Ac paulò pòſt: Ego ſcio certò & firmiter, quòd hæc mea doctrina, quod eſt verbum Dei, in die recti iudicij, non ſolùm dominos & principes, non ſolùm mundum, ſed ipſos etiam angelos iudicabit. An hic tibi minus certus eſſe videtur, doctrinam ſuam expreſſum eſſe Dei verbum, quàm aut Lutherus, aut Caluinus? cùm tamen & huius, & Lutheri, & Caluini verbum expreſſum ſit verbum Diaboli.

Sacramentarij. Caluinus. Madeburgenſes. Caluinus. Anabaptiſtæ cuiuſpiam oratio ad Deum Patrem. Verbum ſuum, expreſſum Dei verbum eſſe firmiter hæretici ſtatuere audent.

Quorſum autem ad extremum res redit? Stupor & mirabilia: dum ſic vnaquæque ſecta verbum ad ſe Dei rapere, ſibique ſoli veram illius intelligentiam arrogare conatur. Natum eſt nouum quoddã Prophetarum genus, qui non ſunt veriti, ſcripturarum auctoritate, ſcripturis auctoritatem omnem detrahere. En quò perduxit rem tandem Sathanas. Poſteaquam eò miſeros mortales adduxit, vt quam quiſque doctrinam eſſet amplexus, eam expreſſum eſſe Dei verbum, certò ſibi perſuaderet, nec vllis rationibus ab ea deduci pateretur. Iam igitur hoc eſt conſtitutum, quòd nullus ferè fuit vnquam hæreticorum, qui ſuum errorem ſcripturis non confirmaret: quique ſuam opinionem, Dei verbum non eſſe diceret. Et clamat hoc quidem res ipſa, nihil vt opus illa demonſtratione fuerit, ſed teſtatur hoc tamen princeps etiam noſtri tẽporis hęreticorum: qui propterea nomen hoc etiam ad extrenum, ſcripturam ſacram eſſe conſequutam ſcribit quòd vocatur liber hæreticorum, quòd ex ea ducunt originem omnes hæreſes.

Prophetarum quoddam nouum genus. Scriptura ſacra ab Hæreticorum principe dicitur liber hæreticorum.

Quorſum autem hæc dicit aliquis? Num tu Dei verbum extenuare, num omnem ei auctoritatem detrahere conaris? An hæc ita multa propterea produxiſti, vt oſtenderes, hæreticum eſſe, ſi quis teſtimonio ſcripturarum vteretur? Procul à nobis abſit, vt vel cogitemus hæc, quę ſunt ab homine Chriſtiano aliena, quin quod ab Hilario dictum eſt olim, idem & nos dicimus: De intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptura, Senſus, non ſermo, fit crimen. Nihil ſcriptura ſanctius, nihil auguſtius, nihil ſecundum Deum omni veneratione dignius. Verùm quid eſſe poteſt tam ſanctum, quo non in perniciem hominum, humani generis hoſtis abutatur? Non eſt quod quiſquam exiſtimet, qui verba Dei loquuntur, qui diuinę legis oracula proferunt, quod eorum ora ſemper Deus aperiat. Annotauit hoc doctiſsimus Origenes, quòd non raro, qui Dei verba loquuntur, eorum ora diabolus etiam aperiat: Qui mendacium loquitur, inquit, certum eſt quòd diabolus aperit os eius, vt mendacium loquatur. Sed quomodo poteſt, inquis, loqui mendacium, qui ſcripturarum teſtimonia profert? quas à Spiritu ſancto proficiſci, qui ſpiritus eſt veritatis, à quo manat omne verum, nemo pius dubitat? Breuis eſt ad hæc, & expedita reſponſio: In ſcripturis quidẽ ipſis, quas diuinitus inſpiratas eſſe ſcimus, nullum eſſe poteſt mendaciũ, cæterũ in ſenſu, quẽ adfert homo, de quo ſcriptũ eſt: Omnis homo mẽdax: qui mendaciũ eſſe poſſe negauerit, quid is aliud, quã Dei vocẽ negare, ſimul mendacij ſpiritum ſanctum arguere videbitur? Quid igitur, dicet aliquis? Si omnis homo mendax, num igitur quicquid homo loquitur, quicquid etiam ex diuinæ legis oraculis profert, mendacium eſt? Abſit. Non hoc dico. Qui ſciam igitur, quando loquitur mẽdacium? Docebit nos hoc ipſa, quæ mentiri non poteſt, veritas. Qui loquitur, inquit mendaciũ, de ſuo loquitur. Nemo habet de ſuo, niſi mendaciũ & peccatũ: Si quid autem habet homo veritatis & iuſtitiæ, à Deo habet. Is igitur loquitur veritatem,

Li. 2. de Trinit. hæreſis vnde naſcitur. Origenes Ho. 3. in Exodum. Ioan. 8. In ſcripturis ſanctis nullum eſt mẽdacium, ſed in earum ſenſu, quem adfert homo. Pſal. 115. Mendacium.

qui non de ſuo, ſed de Deo loquitur. Dices iterum: An non loquitur de Deo, qui Dei
verba, qui ſcripturarũ teſtimonia recitat? Atqui iá audiuiſti, nõ ſemel à me dictũ, quòd
etiam Diabolus teſtimonia ſcripturarum recitat, neq; tamen propterea veritaté loqui-
tur, quia de ſuo loquitur. Quid eſt hoc, de ſuo loquitur? Suum ſcripturæ, non Dei ſen-
Quid ſit de ſuo loqui in diuinis ſcripturis.
ſum adfert. Hoc auté eſt hæreticũ eſſe, ſicut iá ex Ambroſio docuimus, propriũ ſenſum
verbis adſtruere legis, & per verba legis, legé impugnare. Sed quomodo diſcerná, quan-
do ſuum quis propriũ, quando verò Dei ſenſum adfert? Docebit hoc nos celeberrimus
Au. li. 12. confeſ. c. 25.
Eccleſię doctor Auguſtinus, qui ſic Deũ alloquitur? Veritas tua: nec mea eſt, nec illius,
Veritas qualis.
aut illius, ſed omniũ noſtrũ, quos ad eius communioné publicè vocas, terribiliter admo
nés vt nolimus eá habere priuatá, ne priuemur ea. Ná quiſquis id, quod tu ad fruẽdum
omnibus proponis, ſibi propriè vẽdicat, & ſuũ vult eſſe, quod omniũ eſt, à cõmuni pro
pellitur ad ſua, hoc eſt à veritate ad mendaciũ, qui enim loquitur mendaciũ, de ſuo lo-
Ioan. 8.
quitur. Iam ne intelligis, quis de ſuo, hoc eſt, quis mẽdacium loquatur. Veritas non eſt
Veritas omnium eſt, non alicuius priuati.
huius, aut illius, ſed eſt omniũ. Omnes ad eius cõmunioné Deus publicè vocauit. Quiſ-
quis ergo, quod publicũ eſt, facit priuatũ: quiſquis, quod omniũ eſt per charitaté, id ſibi
propriũ vendicat, & ſuum eſſe vult, per cõtentioné, is de ſuo loquitur, mendaciũ loqui-
tur. Veritas enim alibi non eſt, quá apud omnes, hoc eſt, in Eccleſia Catholica: quáob-
rem, quicunq; ſingulares aliquos intellectus exquirit inſolitos & hactenus inauditos
ſenſus excogitare, nouas & ſolicitarias opiniones adfert, etiá ſi ſexcẽta proferat è ſcriptu
ris teſtimonia, quandoquidem ea non omnium, hoc eſt, non eo, qui receptus eſt in
Eccleſia Catholica ſenſũ vult intelligi, ſed ſuum illis proprium ſenſum adſtruit, de ſuo
Veritas in ſola Eccleſia Catholica.
loquitur, atque ideò mendacium loquitur. Veritas enim non eſt apud vnum aliquem,
ſed apud omnes, hoc eſt, in Eccleſia Catholica, cui ſanæ ſcripturarum intelligentiæ lux à
Deo promiſſa eſt, nullum vt certius argumentum eſſe queat, aliquem de ſuo, hoc eſt
mendacium loqui, quàm ſi quis ab huius ſenſu & cõſenſu receſſerit, quamlibet is mul-
ta diuinæ legis oracula recitet, expreſſum diaboli verbum proferre poteſt, expreſſum
Dei verbum proferre non poteſt. Nam qui Dei verba loquuntur extra Eccleſiá, eorum
ora Diabolum aperire certum eſt: ſicut econtrario, qui loquũtur eadem intra Eccleſiam,
Sanctorum memoria cur in medio Eccleſiæ celebretur? 8. Eccle. 15.
quin eorum ora Deus aperiat, dubitandum non eſt. Atque hæc eſt cauſa, quoties Euan-
geliſtæ, aut inſignis alicuius doctoris memoria fit in Eccleſia, quod & in introitu miſſæ,
& in horis canonicis illud ex Eccleſiaſtico legitur, In medio Eccleſiæ aperuit os eius:
quo ſignificatur nõ aperire cuiuſquá os Deũ, niſi ſit in medio Eccleſiæ, à cuius ſenſu, qui
Os quorundam aperit Diabolus.
diſcrepat, eius os non Deus, verũ Diabolus aperit. Quáuis celebris fuerit aliquis Eccle-
ſię doctor, niſi fuerit in medio Eccleſiæ, niſi cum Eccleſiæ ſenſu cõſenſerit, os eius Deum
non aperuiſſe certum eſt. Quòd ſi quis verò contra ſenſum illius & conſenſum loqua-
tur, non dubitanter affirmauerim, quòd os eius diabolus aperuit. Quiſquis igitur de
ſuo loquitur, mendacium loquitur, quiſquis autem de Deo loquitur, veritatem loqui-
De Deo quis loquitur.
tur. De Deo auté loquitur, nõ quicunque ſcripturas quomodolibet profert, ſed qui
Verbum Dei proprie dicitur.
ſcripturas non ſuo proprio, ſed omniũ, hoc eſt, Eccleſiæ Catholicæ ſenſu profert. Atq;
hoc eſt, quod propriè dicitur verbũ Dei, quádo ſcripturę verbis nõ proprius adſtruitur
ſenſus, verùm is, qui omniũ, qui Eccleſiæ Catholicæ eſt, quẽ eundé eſſe Dei ſenſum am-
Lib. 1. Hiſtor. Eccle. Cap. 9.
bigendũ non eſt. Sic annotatũ à Socrate legimus, quòd Imperator Conſtantinus, om-
niũ eorũ, qui conuenerát in Concilio Nicæno, ſententiá, Dei vocat ſententiá. Vox enim
Eccleſiæ vox eſt Dei vox.
Eccleſiæ, vox eſt Dei per illá loquẽtis Catholicus igitur & orthodoxus eſt, neque men-
dacium vlla ratione loqui poteſt, qui memor illius, quod ſcriptum eſt: Væ Prophetis
inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritũ ſuũ, & nihil vidẽt: non ſuũ, ſed Eccleſiæ ſpiritũ: non
ſuum, ſed Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequitur. Etiam ſi minus aperta videri poſſent
alicui ſcripturæ verba, quæ talis profert, quoniam tamen Eccleſiæ ſenſu profert expreſ-
ſum Dei verbum profert. Si quis verò ſuum illis proprium ſenſum adſtruit, ſi ſuo ſen-
ſui ſcripturas attemperat, non ſuum ſcripturis iungit, ſi non pro ſentẽtia ſcripturarum
diuinarum, ſed pro ſua ita dimicat, vt eam velit ſcripturarum eſſe, quæ ſua eſt: cùm po-
tius eam, quę ſcripturarum eſt, ſuam eſſe velle deberet: ſi pertinaciter eiuſmodi ſententiæ
contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum tuetur hęreticus eſt & ſchiſ-
maticus & quamlibet multa ſcripturarum teſtimonia producit, non tamen expreſſum
Dei, ſed expreſſum diaboli verbũ producit. Nihil itaq; ſcripturarũ auctoritati detrahi-
In Hexamerum. Hom. 8.
tur, quando non tam ex illis, quàm ex earũ praua intelligentia hæreſes natas eſſe dicitur.
Verus eſt hęc & Baſilij querela, quòd veritatis deprauatores, non ſuá ſcripturæ mentem
Lib. 10. Recognitionũ, & Epiſt. 5.
accommodant, ſed ad ſuam voluntaté mentem ſcripturarũ trahunt. Præclarũ autem eſt
Clementis conſilium, vt cùm lex Dei legitur, non ſecundum ingenij proprij intelligen-
tiam legatur ſeu doceatur: ſunt enim multa in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum

ſenſum

sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideo scripturarum intelligentiam oportet, inquit, ab eo discere, qui eam à maioribus, secundum veritatem sibi traditam seruat. Quod consilium sequutos esse scribit Ruffinus illa duo Græciæ lumina, Basilium magnum & Gregorium Nazianzenum, qui, cùm omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulã intelligẽdi suscepisse constabat. Quantũ autem ab horũ dissident sententia, qui temerè quamlibet volunt expendere scripturã, & iuxta suum iudicium ei credere, neque patrum sensu moueri: ad quos remitti, nefas esse putant. Quid autem istis rectiùs à nobis dici poterit, quàm quod Manicheis aliquando dictum ab Augustino fuisse legimus? Videtis inquit, id vos agere, vt omnis de medio scripturarum auferatur auctoritas, & suus cuique animus auctor sit, quid in quaque scriptura probet, quid improbet: id est, vt non auctoritati scripturarum subijciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subijciat. Non vt ideò illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptũ legitur, sed ideò rectè scriptum videatur, quia, hoc illi placuit. Quò te committis anima misera, infirma carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? An & horum alicui non rectè dicemus: Quò te committis anima misera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? itáne quod tibi placet, id vis vt sentire scripturam credamus, & pro expresso Dei verbo habeamus? Cur non id potiùs, quod omnibus, hoc est: quod Ecclesiæ placuit vniuersæ? Quis est hic superbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Tu ne sic tibi soli Dei Spiritum vendicabis: sic reliquis detrahes omnibus, vt quem tu scripturæ sensum esse vis, eũ totius Ecclesiæ sensu posthabito sequi teneamur? Potéstne maior esse, quam sit hæc, tyrannis vlla? Adlubuit monacho monacha, visum est illi, quod hunc aut illum sensum, hæc aut illa scriptura haberet. Quicquid igitur à patribus traditum, quicquid auctoritate conciliorum sancitũ, quicquid Ecclesię totius diuturna consuetudine receptũ est & approbatum, id omne cõtemnite, reijcite, pro nihilo ducite: neque vel tãtillum moueat quempiam multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas Ecclesiæ sanctorum: sed quod illum interpretari videtis, hoc sensisse Spiritũ sanctum ne dubitare, quod autem orthodoxi docuerunt: quod auctoritas Ecclesię tradidit, quod populus Christianus tot iam seculis amplexus est, quod scholę defendunt, exitiabile satanæ venenum esse putare. Quàm verè dictum est à Paulo: Scientia inflat, caritas autem ędificat? quamuis opinio scientiæ magis inflet, quàm ipsa scientia. Quòd si vel micam isti caritatis haberent, num ita turgescerent, vt omnes præ se cæcos esse, stupidos, bardos, truncos, persuasum haberent? sed sicut vinum, nisi temperatum aqua fuerit, mentem alienat: sic scientia, si temperata Caritate non fuerit, fastu quodam ebrium & prorsus insanum hominem reddit. Quamobrem rectè subijcit Paulus: Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire. Nã si cognouisset, nunquam opinione scientiæ sic insolesceret, vt se præferret alijs, ac tanquam ex alto, reliquos despiceret. Principium enim veræ scientiæ est Dei cognitio, quæ parit in nobis humilitatem & submissionem, & prosternit potiùs hominem, quàm erigit. Vbi vero tanta est superbia, quantam in ijs hominibus videre licet, quid ibi aliud esse potest, quàm ignoratio Dei? Docet autem alibi Paulus, quemadmodum scire nos oporteat: Nemo, inquit, se seducat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo stultus fiat, vt sit sapiens. Ita demum sapientem fore dicit aliquem Paulus, proprio sensu non nitatur, si apud se vltro stultus fiat, si seipsum examinat si quam habere videtur prudentiam, eam in obsequium redigat Christi capitis & corporis, vt illi credat, & quod ille docet, cum timore & reuerentia potiùs amplectatur, quàm vt, quod sibi ipsi probabile fuerit, sequatur. Quod vbi non fit, quid ibi aliud agitur, quàm quod scribit Augustinus, vt omnis è medio scripturarum auferatur auctoritas? An autem hoc ita factum iam esse non cernimus?

Lib. 2. Hi. Ecclesia. cap. 9.

Lib. 32. contra Faustũ, ca. 19.

1. Cor. 2.

Scientia sine Caritate insania est.

Dei cognitio principium scientiæ veræ.

1. Corint. 3.

Aug.

Exortus fuit hoc infœlici seculo nostro Martinus Lutherus violenter in scripturas irrupit, ac submotis omnibus, quod ipse vellet, quodque suis dogmatibus commodum esset, sentire scripturam contendit: denique sic rem gessit, quasi scripturæ sacræ non dispensator, verùm dominus esse postularet, Obsequium ab omnib⁹ requisiuit in eo, quem ipse protulisset, scripturæ sensu amplectendo. Natus est posteà Carolstadius, & ex eo Zuinglius, Oecalampadius, Caluinus: & sicut Lutherus Catholicos omnes & orthodoxos, sic ipse vicissim vnà cum illis, Lutherum etiam ipsum submouit: & non hoc sentire scripturam, quod Lutherus diceret, sed quod ipse doceret, magnis clamoribus contendit. Erupit alicunde non ita multò pòst Balthasar Pacimontanus: is non à Lu-

thero magis, quàm à Zuinglio in certis scripturarum locis interpretandis dissensit, ac, quod ipse, non quod illi vellent, hoc sentire scripturam contendit. Viderunt hoc Prophetæ cœlestes (quorum nunc princeps est Suenckefeldius) quòd isti suo sensu scripturas attemperarent, nec pro scripturarum, sed pro sua sententia dimicarent, vt non quod (verbi gratia) Matthæus, aut Marcus, sed quod ipsi sensissent, id pro expresso Dei verbo populo venditarent, atque, ita, dũ vnicuique suus animus auctor est, quid in quaq; scriptura probet aut improbet, non eos auctoritati scripturarum subijci, sed sibi subijcere scripturas, & sibi dominium in eas arrogare velle, sic secum cogitare cœperunt.

Verbum suum pro dei verbum haberi volunt.

Quousque tandẽ hanc exculculatorum istorum tyrannidem feremus: vt, quod productis è scriptura voculis aliquot, eorum alicui visum est, id tanquam expressum Dei verbum statim adorare necesse habeamus: cum tamen sic ipsos inter se pugnantes videamus, dum hoc quisque cõtendit, vt non, quæ Apostoli aut Euangelistæ, sed quæ propria ipsius est sententia, eam pro expresso Dei verbo sectatores habeant. Siccine iam isti se tanquam numina coli volunt? quid aliud restat, quam vt incuruemur coram hoc, aut illo? & quicquid eorum aliquis dixerit, è vestigio tanquam Dei vocem adoremus? Nos verò Dei de cœlo sententiam potius expectabimus, actum istos pro sua, non pro scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam scripturas, quarum tot iam, non diuersas modò, verum & contrarias interpretationes adferri videmus, facessere iubebimus, & quod nobis cœlestis ille magister dignatus fuerit reuelare, tanquam expressum Dei verbum, ea, qua par est, reuerentia recipiemus: ac ipsum loquentem potius audiemus (sicut etiam propheta dicit: Audiam quid loquatur in me Dominus) quam vt ad egena ista elementa nos cõuertamus, & in illis, quę nunc in hunc, nũc in illum sensum inflecti videmus, salutem nostram constituamus. Non oportet legis aut scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum, vanus est labor, qui scripturæ impenditur, scriptura enim creatura est, & egenum quoddã elementum. Non conuenit Christiano, nimium creaturæ addictum esse, Deum audire oportet, huius voces de cœlo expectandæ sunt, vt nos erudiant: Beatus vir, inquit Dauid, quem tu erudieris. Æquè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & prophetas. Prohibuit Christus, ne plures magistri fiant, quòd vnus est magister noster in cœlis.

Hæreticorum argumenta ridicula.

Psal. 84.

Psal. 93. Mat. 23.

Vides pientissime Rex, quò tandem res reciderit, & quàm verè dictum est ab Augustino, quòd omnis de medio scripturarum aufertur auctoritas, quando non auctoritati scripturarum subijci vult aliquis ad fidem, sed sibi subijcere scripturas: neque de scripturæ, sed de sua sententia dimicat, vt, quod ipse sentit, solum id, etiam si contrà sentiant omnes, expressum Dei verbum haberi velit. Nimium altercando, dicit ille, veritas amittitur. An autem amissa non est veritas? an, in quibus solis est indubitata veritas omnis, apud quosdam scripturarum auctoritas sublata non est, ex quo tempore sibi quisque iudicium de scripturis arrogare, & submotis omnibus, quem ipse seorsum ab ecclesia sensum attulisset, eum tanquam expressum Dei verbum adorari voluit? Fuisset autem in hunc statum aliquando res perducta, si isti homines se esse memores, Ecclesiæ potiùs iudicium sequi, & illi se reuerenter submittere maluissent, quàm vt sui cordis visiones pro Dei verbo amplecti homines iuberent? cum nemo posit esse mortalium tam excellenti doctrina, tamque insigni vitę sanctimonia præditus, cuius sententiam pro expresso Dei verbo nobis amplecti fas sit. Contrà verò, vbi consentiens est Ecclesiæ totius vox, si quis id expressum esse dei verbum, certissimamque veritatem du bitat, quid is aliud, quàm, an verax sit Deus, quem per os Ecclesiæ suæ loqui certum est & indubitatum, ambigere videtur.

Aug.

Grego.

Sententiam priuati doctoris pro dei expresso verbo nemo amplectatur.

Habes itaque iam, Sigismunde Rex Auguste, quod non statim expressum Dei verbum est, si quid è scripturis Profertur, ex quarum praua interpretatione hæreses omnes natas esse constat: cùm etiam diabolum dixisse legamus: Scriptum est enim, cùm tamen, quo ille sensu scriptas protulit, ipsius diaboli proprium, non Dei verbum fuerit. Sacrosanctæ sunt scripturę, nec dubium est, in illis verbum Dei contineri. si sanus earum adsit intellectus. Cæterùm de intelligentia hæresis est, non de scriptura: sensus, non sermo fit crimen. Nulla cum ijs, qui discesserunt à nobis, qui se de expresso Dei verbo iactant, sibique solis illud arrogant, de scriptura nobis est disceptatio, quam ipsi non aliunde, quam à nobis, à quibus discesserunt, habere se vltrò fatetur, quin scripturas canonicas nõ reuerenter omnes recipimus: illi contrà, quandoquidem non auctoritati scripturarum subijci volunt ad fidem, sed sibi scripturas subijcere conantur, non recipiunt in illis nisi quod suis dogmatibus commodum est. Non est igitur inter nos de scripturis, verum de scripturarum sensu controuersia, qualem iam inde à multis seculis semper inter catholicos & hæreticos fuisse legimus.

Psal. 90. Matt. 4.

Profere-

Proferebat scripturam Arrius: Pater maior est me, qua tanquam expresso Dei verbo, rudi populo persuadere conatus est, Christum Dei filium patre minorem, nec eiusdem esse cum illo substantiæ. Et certè, si quis imperitior nuda verba expendat, aliquid illi dixisse videbitur Arrius. Quid autem ad hæc catholici & orthodoxi? Scripturam reuerenter accipiebant, sed, quod Arrius ex ea colligebat, expressum esse Dei verbum constanter negabant, cum nunquam eo sensu protulerit hęc verba Christus quasi nō æquè Deum, neque per omnia se patri æqualem esse dicere voluerit, cùm, quatenus Dei filius, eiusdem sit cum patre substantiæ: inferior autem sit, quatenus hominis filius. Quare quod Arrius per hæc verba demonstrare conabatur, nō patri consubstantialem filium, quamlibèt id ipsi, & sectatoribus eius, expressum Dei verbum visum est, expressum tamen illud esse diaboli verbum Catholici non dubitanter affirmabant. Non dissimilis est etiam hoc nostro seculo, de controuersis dogmatibus inter Catholicos & hæreticos concertatio: neque enim nobis cum ijs, qui discesserunt à nobis, vlla est de scripturis disceptatio, verùm de sensu tantum. Quò meliùs autem res intelligi queat, vnicum scripturæ locum tractabimus, qui nunc passim ab omnibus profertur.

Pater maior me est. Arrius.

Math. 26.

Expressum Dei verbum esse dicitur: Bibite ex hoc omnes. An autem nos expressum id esse Dei verbum negamus? quin libenter id concedimus: verùm, quòd eo sensu sit expressum Dei verbum, quem ex eo loco, qui discesserunt, hoc est, quod constanter negamus. Quid enim illi colligunt ex hoc scripturæ loco? Quòd omnes, etiam laici communicantes, adstringantur ex præcepto Domini ad suscipiendam Eucharistiā sub vtraque specie. Hoc sensu protulisse Christum hæc verba, non concedimus. Quin, quod ipse dixit aliquando Lutherus, idem & nos dicimus, nihil hac in re tanquam necessarium laicis Christum præcepisse, quòd hæc verba non alijs dicta sint, quàm Apostolis. Vides, quòd hic non de scripturis ambigitur, sed de intelligentia. Nam non minùs, imò magis etiam reuerenter, quàm ij, qui segregauerunt seipsos, nos catholici scripturam hanc tanquàm Dei verbum recipimus: verùm, sicut illi pro sua, ita nos pro Ecclesiæ sententia dimicamus. Amant illi, quam adferunt sententiam, non quia vera, sed quia sua est, & eam tuentur mordicus: nos quam adfert Ecclesia Dei, sententiam amamus, non quia nostra est, sed quia scripturæ eam esse confidimus: quòd non vno aliquo priuato homine, sed cui missus est spiritus veritatis, quam columnam & firmamentum veritatis appellat Paulus, Ecclesia nos ita docente didicimus. Sed scripturam ipsam paulò diligentiùs expendamus. Aiunt, expressum esse Dei verbum: Bibite ex hoc omnes. Omnibus igitur ex calice necessariò bibendum est: quòd, si qui secus fecerint, institutionis Christi violatę Rei sunt. Libet hic propius cum istorum aliquo pedem conferre. Cedò, quid vocas Dei verbum? Scripturam. Quid autem expressum? Clarum, dilucidum, omnium oculis expositum, quod nemo tam hebes est, qui non videat. Sed obsecro te, si tam clarum est & dilucidum, quàm illud haberi tu vis, qui fit, quòd de eo nunc ambigitur? De rebus, quæ claræ sunt & perspicuæ (verbi gratia, de eo, num dies nunc sit, quandoquidem solem illuxisse videmus) est ne quisquam, qui disceptandum esse putet? Oportet igitur non tam expressum esse verbum hoc, quam tibi videtur, quando de eo sic ambigitur. Mirum est autem, si tam expressum est, quòd sexcètis annis ijs, quibus Euangelium Christi recepit Polonia, cùm hæc verba Christi semper in Ecclesia lecta fuerint, & recitata, quòd nemo repertus est, non iam dicam in Polonia, sed in orbe vniuerso, quam latè patet in eo nomen Christianum, cui visum fuerit, hoc expressum Dei verbum esse, quo sensu profertur à te nimirum quòd adstringantur eo laici, tanquam præcepto Domini, ad necessario suscipiendam Eucharistiā sub vtraque specie. Ne Græci quidem, quamuis bibant apud eos ex calice laici, sic ista verba sunt vnquam interpretati: Qui, cùm in concilio Florentino cum Latinis, ante centum annos conuenissent, ac alijs de rebus nonnullis cum eis contendissent, de calicis vsu, ne tria quidem verba cum illis commutarunt, quòd scirent, nullum esse Christi præceptum de eo, ab omnibus laicis necessariò sumendo. An igitur tu cæcos, stupidos, bardos, truncos fuisse putas omnes, qui tot seculis, imò ex quo tempore scriptum est hoc Euangelium, tam expressum Dei verbum non viderunt? Tu verò tecum etiam atque etiam considera, num sit hoc pietatis & modestiæ Christianæ, sic de patribus sentire, quorum non pauci, qui calicis vsum, præterquàm sacris operantes, ignorabant, sanguine suo signatum nobis Euangelium Christi reliquerunt; ita ne tu, aut cæcitatis, aut impietatis eos omnes condemnabis qui vel non viderint hoc tam expressum Dei verbum, vel quod minùs etiam esset ferendum, viui, videntesque contra illud venerint? Sed clara sunt ais, verba Bibite ex hoc omnes. quicquid tandem, sit de patribus: qui dicit, omnes, neminem excludit. Qua audacia facitis, ex omnes, non omnes? Sed si neminem excludit, qui dicit omnes,

Bibite ex hoc omnes quid.

2. Timoth. cap. 2.

Verbum dei quid.

Expressum quid.

Concil. Flo.

Omnes quid.

Sacramentorũ participatio ad ulos fideles pertinet.

omnes, num igitur ex calice bibere vis etiam infideles? Absit, inquis. Ad solos fideles Christi sacramentorum participatio pertinet. Atqui paulò antè dicebas, qui dicit, omnes, neminem excludit, qua igitur fronte nunc excludis infideles, & ex omnes, facis non omnes? Verum hac in parte tibi rectè sentienti libenter subscribimus, ac non inuiti restrictionem hác tuam accipimus. Nunc tu dic, amâbo? Infantes baptisatos, esse ne fideles censes? Maximè. Quid igitur? Num & hos ex calice bibere iubebis? Minime. Atqui paulò antè dicebas, omnibus fidelibus esse bibendum. Cur nunc iterum ex omnes, facis non omnes? Cur tibi permittis, quod Ecclesiæ Dei licere non vis? Tu paruulos ab omni sacramentali participatione Christi corporis: & sanguinis arceri, fas esse credis & si laicis adultis altera tantum species detur (cùm tamen sub altera, quæ datur, totus & integer Christus accipiatur) grande sacrilegium admitti queritaris. At quòd infantes, inquis, ab Aucharistiæ communione rectè arceri credam, Pauli me monet auctoritas, qui scripsit: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quomodo autem se probabit infans? aut quomodo corpus Domini dijudicabit, qui rationis est expers? Quid autem, si superuacaneum est, vt ipse probent, quos constat esse mundos, & sacro baptismate purificatos, atque recens in Christi familiam inscriptos? Quid, si paruuli corpus Domini, quod sumunt, dijudicare possunt in suis tutoribus? qui, priusquàm baptizentur, eorum nomine se credere profitentur, imò & puerum credere, & abrenunciare Satanæ. Si sufficit ad baptismum percipiendum susceptorum, & Ecclesiæ fides, cur non æquè sufficiat ad sumendam Eucharistiam eorundem dijudicatio? Certè Ruardus Tapper, vir doctus, non aliam causam adfert, quamobrem à sacramentali participatione Christi corporis & sanguinis arcentur paruuli, nisi quia plerumque, quod in os ingeritur, non deglutiunt, aut ingestum reijciunt. Sed absit, vt illud reprehendam, quòd magis etiam restringis hanc vocem, omnes, ac infantes etiam, ad communionem admittendos esse negas: quandoquidem eadem est Ecclesiæ sententia, etsi secus in Ecclesia primitiua fuisse legimus obseruatum. Cæterùm si iusta ratione factum esse putas quòd ab omni Sacramentali participatione Christi corporis & sanguinis arcet infantes Ecclesia, cur non itidem de illa tibi persuadet, quòd calicem quoque dare laicis intermisit, non eam fecisse, nisi iustisimis grauisimisque rationibus adductam?

Infantes à communione excluduntur.
1. Cor. 11.
Infantibus susceptorum & Ecclesiæ fides suffiet.
Ruardus Tapper.
Cyprian.

Sed excutiamus adhuc verba Christi, quæ si rectè volumus intelligere, necesse est, vt quæ præcesserunt videamus, quo sic, quibus ea dicta sint, cognoscere queamus. Cœnam Dominicam describens Matthæus, ita loquitur: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis: Marcus ita: Vespere autem facto, venit cum duodecim. Lucas ita: Et cùm esset facta hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Expressum in superiori loco tibi visum est verbum, omnes: quî fit, vt non æquè tibi videatur expressum verbũ hoc duodecim? Num autem esset aliqua litiganda materia, si, quam acutè cernis illam, tam acutè cerneres & hanc, quæ præcesit, vocem? An vtrumque non eiusdem Dei verbum est, & omnes, & duodecim? vt sit sensus hic: Bibite ex hoc omnes vos duodecim, qui mecum discubuistis. Constat plures alios in domo Simonis leprosi, vbi cœna facta est, fuisse, solos tamen duodecim Apostolos discubuisse: quos, cùm nouos noui sacrificij sacerdotes instituisset, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, solos eos ex calice bibere iusit. Quod etiam fecerunt, sicut scribit Marcus: Et biberunt ex eo omnes, An ex eo tibi colligere non liceret, quod quamuis sacramentum Christi corporis & sanguinis ad omnes pertineat, verba tamen hæc Bibite ex hoc omnes, non pertineant, nisi ad solos Apostolos, & eos, qui successerunt illis, Episcopos & sacerdotes: vt expressum Dei verbum sit, quoties hoc faciunt sacerdotes, quod ipsum tũ Christus faciebat, & eos facere iubebat, hoc est, quoties consecrãt Christi corpus & in memoriam pasionis eius offerũt, necesse eos habere, vtraque specie vti, & in consecrando, & in offerẽdo, & in sumendo, ita, vt si prætermiserint alterã, grãde sacrilegium admittere videantur. Vel vnum autem verbum profer, nõ iam dicam expressum, sed quamlibet obscurum, ex quo conijcere tamen vtcunque liceat, quòd vel iusserit vnquam ex calice bibere laicis, vel saltem bibendum illis ex eo sanguinem suum Christus dederit. Et intereà nobis objcis expressum Dei verbũ, & inflatis buccis illud subinde crepas, cum nec vmbra illius vllam in scripturis inuenire posis. Nos verò, siue spectare velis vmbram & figuram, siue rem ipsam & veritatem, contrarium è scripturis ostendere tibi possumus. Vmbrã & figurã Eucharistiæ sacramenti fuisse Manna, quod de cœlo Iudæis erat suppeditatum, simul & agnum illum paschalem, non ignoras: de ijs comedebant omnes, liquida verò nunquam in aliorum, quam in sacerdotum vsum veniebant, neque sibi laici portionem eorum vllam vsurpabant. Veniamus

Mat. 26.
Cap. 14.
Cap. 22.
Duodecim quid.
Consecratione oblatione & cõmunione sub vtraque specie vtuntur soli cõsecrantes.

ad rem

ad rem & veritatem. Duobus illis in Emaus euntibus, appropinquans Christus, ibat cum illis. Cùm ad castellum peruenissent, mansit cum illis, ac recumbens cum eis, accepit panem, benedixit, & fregit, ac porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum. Panem hunc interpretantur sancti patres, sacramentum Christi corporis & sanguinis. hic de calice nulla fit mentio. Iam ne vides expressum Dei verbum, quòd sub specie panis tantùm, Eucharistiam Christus dederit, qui non erant Apostoli? Quòd autem vel dare iusserit, vel dederit ex calice sanguinem suum bibendum laicis, tantum abest, vt hoc expressum sit Dei verbum, vt ne vmbram quidem eius rei vsquam in scripturis reperire queas. Intellexerũt hoc Boëmi, quòd ex ijs Euágelij locis, vbi cœna Domini describitur, errorem suum defendere non possent, quo priuata sibi auctoritate calicem vsurparunt, quamobrem ad illum adstruendum, visum est illis magis expressum Dei verbum, quod est apud Ioannem: Nisi mãducaueritis carnem filij hominis, & bibertis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod verbum, qui se nostro tempore segregarunt, negant ad cœnam dominicam quicquam pertinere, neque de sacramentali, sed de spirituali manducatione intelligi volunt. Sic quod Boëmis expressum, hoc Lutheranis non est expressum Dei verbum, qui, cùm & sacerdotium, & sacrificium ex Ecclesia sustulerint, quòd à Boëmis tamen factum non est, quandoquidem omnes esse volunt sacerdotes, omnibus esse dictum volunt, Bibite ex hoc omnes. Cæterũ ad hoc, quod ex capite sexto Ioannis adferunt Boëmi, præclarè quidam vir piùs & doctus, ante centum annos respondit: Nullus fidelis catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Nisi manducaueritis &c. vel alia mandata Christi, non esse seruanda: sed catholicus dicit, quòd vniuersalis Ecclesia meliùs intelligit, quæ sint Christi mandata, & qualiter sint seruanda, quàm Hussitæ: non igitur de verbis Christi, quæ nemo pius non summa veneratione recepit, sed de sensu verborum eius disceptatur. Nostri quidem temporis hæretici, sicut paulo ante diximus, negant ea de sacramentali Christi corporis & sanguinis mãducatione rectè accipi, quam etiam ob causam, auctoritate loci huius ad asserendum calicis vsum non vtuntur. Nos verò, qui libenter ea, quæ patrum sunt, sequimur, quin de vtraque rectè posint intelligi, minimè negamus. Intereà tamen, etiam cùm sola species panis sumitur, & manducari corpus & bibi sanguinem Christi, constantur asseueramus. Manducauerunt, inquit, Cyprianus, & biberunt de eodem pane, secundum formam visibilem. Vides, quemadmodũ hîc, non manducari tãtùm, verùm & bibi, dixerit de eodem pane: Quin & edi sanguinem in scripturis legimus. Manducatur igitur Christi corpus, & bibitur Christi sanguis, cum sola species panis sumitur, etiamsi nihil in ora fidelium de calice fundatur. Quamuis enim neque dentibus atteratur, neque glutiatur, fide tamen & caritate manducatur & bibitur. Mirum est autem, quòd ex illo Euangelij loco suum institum probare Boëmi nituntur, in quo neque calicis, neque vini fit vlla mentio, sed solius panis tantum, quem etiam solum ad salutem sufficere verba Christi declarant, dicentis: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternum. Vides, quemadmodum æternæ vitæ promissio, non calicì, sed pani facta est. Ac in illo toto sexto capite, ne minimo quidem verbo Ioannes, aut calicis, aut vini meminit. Qua de re igitur queritaris, ô Satana, Quid hac inani tota, de expresso Dei verbo, iactãtia, toties aures nostras obtundis? cũ quicquid è scripturis profertur, modò sanus adsit earũ intellectus, magis ad receptũ Ecclesiæ morẽ comprobandũ, quàm vt tuum istum errorem tuẽdum facere videatur. Verùm nihil est, quòd homo Christianus existimet de calice tantoperè satanã laborare. Non ignorat ille, nihil ad salutẽ referre, vtatur quis calice, nècne, quum per mẽbra sua, Lutherum, Bucerum, Philippum non obscurè fateatur, nihil de calice sumendo tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptum esse. Scit ille, lõgè verissimũ esse, quod à patribus in cõcilio Basiliensi quod hac quidẽ in parte receptum & approbatum esse constant, decretum fuit: siue sub vna, siue sub vtraque specie quis communicet, secundum ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ, proficere dignè communicantibus ad salutem. Itaque non hoc eum offendit, quòd sub vna specie communicatur, nec hoc vrget, vt sub duplici communicetur: Sed quod fit secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ: quoniam sic demum, non aliter proficere communicantibus ad salutum intelligit, hoc est, quod eum offendit maximè: ac ne communicetur hoc modo, nimirum secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, hoc est, quod instat & vrget maximè. Satanas vult esse Satanas: Satanam Hebræi vocant aduersariũ: vult igitur aduersari Christo, & menti & corpori. Est ordinatio seu obseruantia Christi corporis Ecclesiæ, vt sub vna communicetur; vult sub vtraque. Est ordinatio seu ob-

Luc. 24.

Bohemi communionem sub vtraque specie.

Cap. 6.

Cap. 6.

In serm. de cœna domini bibitur & manducatur de eodem pane.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

Vitæ æternæ promißio non calici, sed pani facta.

Concil. Basil. decretum de Eucharistia Satanæ conatus ad ecclesiæ ordinationẽ subruendam.

Satanas aduersarius interpretata.

ſeu obſeruantia Chriſti corporis Eccleſiæ, vt ſub vtraque ſpecie communicetur: vult, vt ſub vna, vel ſub neutra communicare. Vis autem audire beſtiam ipſam verba ſua ſonantem? Recitauimus ea ſuperiùs aliquantò, ſed quid impedit, quò minùs ea nũc quoque recitemus? ſic per electum quoddam ſuum vas loquitur: Si quo caſu concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primum in deſpectum cõcilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis concilij potirentur vtraque. Vides, quorſum eat Satanas? Non calicis vſum laicis ille permiſſum, ſed in deſpectum Eccleſiæ, contraria ſanctionibus illius facta cupit omnia. Satanas eſt, Chriſti capitis, & corporis aduerſarius eſt, antichriſtus eſt: quamobrem quicquid per eos eccleſiæ ſuæ Chriſto decernere viſum eſt, quamlibet id eſſe rectum, verboque Dei conſentaneum intelligat, ei tamen obnixè, manibus (quod aiunt) pedibuſq; ſemper aduerſari conatur, & quam olim capiti noſtro Chriſto (caput ipſe ſui corporis) eandem nunc per membra ſua membris Chriſti cantilenam occinit: Mitte te deorſum, hoc eſt, ſicut Vincentium Lyrinenſem interpretatum audiuimus, ex iſtius te ſublimis Eccleſię, quæ templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Non hoc, quod Eccleſiæ, ſed quod mihi viſum eſt, ſequere: Priuati alicuius, qui cum ſpiritu meo ſit afflatus, nihil ſibi non arrogabit, nihil alijs non detrahet, non orbis totius Chriſtiani, cui ſpiritum Chriſti non deeſſe certum eſt, ſenſum & conſenſum amplectere. Quoties igitur profert ex Euangelio Satanas: Scriptum eſt enim: Bibite ex hoc omnes, toties eum nihil aliud dicere putato, quàm quod Chriſto dixit: Mitte te deorſum. Ho cenim eſt, quod ille perſuadere conatur hominib⁹, vt Eccleſiam, quæ firmamentum & columna eſt veritatis, contemnant, vt in ſcripturis interpretandis priuato ſuo, quàm illius iudicio plus tribuant, vt ſanctiones eius pro nihilo ducant, vt ab eis corpore ſe præcidãt. Quamobrem, quod ad vſum attinet Euchariſtiæ, quod olim Donatiſtis dixit Auguſtinus: Non ita ſacramentis, ſed in præciſione vitium eſt, hoc iſtis & nos modò non totidem verbis dicere poſſumus: Non in vſu ſacramenti, ſed in præciſione vitium eſt. Non in eo vitium eſt, ſub vna, nec in eo, ſi ſub duplici ſpecie communices, ſed ſi contra ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ communices, in hoc ſolo vitium eſt, & quidem tantum vitium, vt omnia flagitia alia cum hoc vno collata, feſtuca ſint cum trabe comparata.

Lutherus vas Satanæ electũ. *Vincent. Lyrinenſis.* *Mittere ſe deorſum quid.* *Matth. 26.* *Timoth. 3.* *Aug.* *Non in vſu ſacramentorum, ſed in præciſione vitium eſt.*

Quæ (malum) igitur hæc eſt quorundam religio, qui ſe Dei timore, verbiq́ue ſaluificantis (ſic enim loquuntur) amore facere dicunt, vt de calice ſibi neceſſariò putent eſſe bibendum? Scilicet, ſexcentis ijs annis, quibus Chriſti fidem recepit Polonia, cum adiunctis ſibi terris, nemo fuit, qui Deum timeret, nemo fuit, qui verbum ſaluicans amaret, ac ne nunc quidem eſt quiſquam in orbe toto Chriſtiano, niſi qui Lutheri ſpiritu fuerit afflatus. Quis eſt hic animi tumor? quæ pluſquàm ſatanica mentis inflatio? Sic, vt ſoli tibi Dei timorẽ: ſic, vt ſoli tibi verbi ſaluificantis amorem arroges, vt cęteris omnibus, quamlibet ij fuerit inſigni pietate præditi, prorſus detrahere videaris. Qui ſunt autem iſti, niſi filij degeneres, & ſicut à propheta vocantur, ſemen mulieris adulteræ? qui ſanctis patribus & matribus ſuis, extremæ cuiuſdam impietatis notam inurere non verentur, quaſi nullus in eis timor Dei, nullus fuerit amor verbi ſaluificantis: & quidem eos patres, quibus acceperũt & rectè viuendi inſtituta, & pietatis doctrinam, quam eorum plerique ſanguine ſuo nobis obſignatam reliquerunt, quorum opera facta eſt, vt Chriſti primùm nomen audiremus, & è denſiſſimis dolorum tenebris erũti, luce veritatis eius illuſtraremur. Scilicet, ſecundum expreſſum Dei verbum hoc illi faciunt, quo nobis dicitur: Honora patrem tuum & matrem tuam.

Lutheranorum animi tumor. *Iſa. 57.* *Dei timor, quo perculſi ſunt Lutherani.*

Sed expendamus, quis ille Dei timor ſit, quo ſe perculſos, à calice negant abſtinere poſſe. Num illi ſimilimus non eſt, quo Iudęi quoque prohiberi videbantur, ne prætorium ingrederentur, vt ne contaminarentur: Grandis apud eos religio fuit in prætorium ingredi, quod hoc ingreſſu grauiter ſe contaminatos iri putarent, Chriſtum autem tradere gentibus ad illudendum, ad flagellandum, ad crucifigendum nulla fuit eis religio, quin ſecus etiam facere, fuit religio. Sic enim ſibi perſuadebant, ſe Dei præceptum implere, ſi Dei filium extremis afficiendum ſupplicijs, gentibus tradidiſſent. Nos legem habemus, inquiebant, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Expreſſo Dei verbo ſibi demonſtrare videbantur, ſe iure Chriſtum gentibus tradere, morte condemnandum: ac vſque eò nullo hac in re conſcientiæ ſcrupulo premebatur, vt ſe grandi ſcelere obſtrictos iri putarent, ſi ſecus feciſſent. Quid autem? An illi non multo leuiore piaculo, quacunque tandem ex honeſta cauſa fuiſſent in prætorium ingreſſi, quàm quo Chriſtum Dei filium in crucem egerunt? Talis nimirum eſt iſtorum religio, qui ſe conſcientia ſua prohiberi dicunt, quominùs altera tantùm ſacramenti ſpecie ſint contenti.

Ioan. 18. *Iudæorum ſimulata religio.* *Hæreticorum religio.*

tenti. Rectè quadrat in eos illud ex Psalmo: Trepidauerunt timore, Vbi non erat timor: quodque Christus ipse dicit in Euágelio: Culicem colantes, camelum autem glutientes. Timere Deum videri volunt, sicubi (quod expressum Dei verbum, & pręceptum est) Ecclesia audienda, & receptus ac probatus ab ea ritus retinendus est: vbi verò corpus Christi mysticum, quod sic ille dilexit, vt pro illo viuum & verum suum corpus in mortẽ traderet, Ecclesia sancta catholica in multas partes dissecanda, neque minùs crudeliter lanianda venit, quàm viuum & verũ Christi corpus à Iudæis fuit laceratum, ibi nullũ Dei timorẽ ostendunt. Quin sicut Iudæi, cum verũ Christi corpus dilaniandum tortoribus traderent, secundũ expressum Dei verbũ id facere se vociferabãtur, dicentes: Nos legem habemus. & secundum legem debet mori. Sic & isti, cum idem de mystico Christi corpore concilium capiãt, cũ vias omnes & rationes persequãtur, quibus id inquã plurimas partes dissecari queat, qui conatus eorum (proh dolor) nimium eis successit, à calice sumpto initio, secundum expressum Dei verbum id facere videri volunt, clamantes & ipsi: nos legem habemus, bibite ex hoc omnes, & secundum legem hanc scindi debet, ac lacerari mysticum corpus Christi Ecclesia. Quàm sunt autem admirabiles istę Satanæ fraudes? quanta est insidiarum eius calliditas? Ex eo, quòd Christus esse voluit sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum caritatis, conatur ille facere, causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij. Quid enim aliud agitur in hoc sacramento, nisi quod Paulus dicit: Mors domini annunciatur? Quam autem ob causam ille mortuus est? vt filios dei, inquit Ioannes, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Christus propterea mortuus est, vt congregaret, vt nos vnum corpus efficeret cuius rei symbolum etiam esse voluit hoc sacramẽtum: vnus enim panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus: hic verò, nõ magis nomine quàm re Satanas, verus antichristus, verus aduersarius Christi, propterea de calice contentionen hanc iniecit, vt segreget, vt diuidat, vt dispergat, & in quàm plurimas partes dissecet, quam ille præcioso sanguine suo sibi collegit Ecclesiam, quò sic in eis, qui sacrilega separationis consilia sequuti fuerint, crucis & mortis Christi beneficium irritum, & inane reddat. Nos, ait Augustinus, in hoc sacramento Dominus designauit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit: qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit.

Psal.13. *Matt.23.* *Ecclesiæ corpus Christi mysticũ ab hæreticis in multas partes dissectum.* *Ioan.18.* *Satanæ fraus atque calliditas, quàm admirabilis.* *1.Corint.11.* *Ioan.11.* *1.Cor.10.* *August.*

Vis autem scire, quanto se scelere talis obstringat? Paulum dicentem audi, quòd reus erit corporis & sanguinis Domini, hoc est, non leuius designabit facinus, nec minoris erit supplicij reus, quàm illi ipsi, qui suis manibus Christum flagellauerunt, qui sanguinem ipsius profuderunt, qui corpus eius in crucẽ egerunt, qui graui supplicio mortis illum affecerunt. Et hoc est, quod vult Satanas, vt in hoc vnitatis sacramento diuisio quæratur, quò sic denuò Christus crucifigatur, & ostentui habeatur.

1.Cor.11. *Reus esse corporis domini, quid significet.*

Hoc autem erit, qui verbum vocare saluificans audeat? Scilicet verbum saluificãs dici meretur, quod reum facit mortis æternæ? Non est hoc verbum saluificans, Bibite ex calice. Bibit ex calice Iudas, & condemnatus est: biberunt hæretici multi, biberunt falsi fratres plurimi, Christum quidem confitentes, virtutẽ autem eius abnegãtes, verùm ad mortem & condemnationem æternam, non ad vitam & salutem ęternam.

Vis autem, quod sit verbum saluificans, cognoscere? Breue verbum est, & expeditum: Ama, Caritas est verbum saluificans, quã qui non habet, bibat ex calice quantum volet, mortem æternam consequetur, salutem æternam nunquàm consequetur. Verum est enim illud, quòd qui non diligit, manet in morte: qui verò diligit proximum, legem impleuit. Videtur autem tibi diligere proximum, qui sic sentit de præpositis suis, quibus obedire iussus est, quod nullo sint aut fuerint vnquam Dei timore, nullo verbi saluificantis amore præditi, quin illud conati semper sint, ac, nunc etiam oppugnare conentur? Certè non dilectionis hæc sunt, sed odij. Videtur is diligere proximum, qui se non ab vno aliquo, verùm ab omnibus, qui Christum verè profitentur, ab vniuersa catholica Ecclesia separat: patresque suos, & maiores omnes impietatis condemnat, tanquam qui spiritui sancto restiterint, nec agnitam veritatem amplecti voluerint: Caritatis quidem & dilectionis proprium est vnire, non diuidere. Non est igitur verbum saluificans: Bibe ex calice, sed verbum saluificans est, dilige, hoc est, non te separa à compage Christi corporis, ab Ecclesiæ vnitate: quin illam obedienter & reuerẽter audi: sensum tuum illius sensui & consensui libenter subijce, nec vnquam tibi tantum arroges, vt illius iudicio tuum iudiciũ anteponas. Præclare scriptum est ab Augustino: Dilige, & fac quod vis. Siue bibas ex calice, siue non bibas, modò in dilectione & vnitate vel bibas vel abstineas, iuxta ordinationem seu obseruantiã Ecclesiæ proficit tibi ad salutem.

Verbum ædificãs est caritas. *1.Ioan.4.* *Rom.13.* *Hæretici caritate vacui.* *Augusti. Tract.7. In epistolam Ioan.*

Contrà verò siue bibas ex calice, siue non bibas in diuisione, reus eris corporis & sanguinis Domini: quādoquidem tibi quæris diuisionem, vbi Christus vel maxime commendare nobis voluit vnitatem.

Sigismundus Poloniæ rex maximè catholicus.

Quę cum ita sint, quis est Sigismūde Rex Auguste, qui factū hoc tuum satis prædicare possit, quòd cùm tibi quoque dictum nō semel fuisset: mitte te deorsum, hoc est, è sublimis Ecclesiæ doctrina, traditioneq; te demitte, ac vel in solius Eucharistiæ cōmunione contrarium ei, quod ab illo sancitum est, seorsum ab orbe Christiano fieri permitte, nunquā adduci potuisti, vt istis separationibus consilijs loci dares aliquid? Quin, cùm personæ tuæ nō esse, de rebus ad religionem pertinētibus quicquam statuere, semel & iterum publicè professus esses (quādoquidem etiam Imperator filius est Ecclesiæ, & intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam sanctissimamque matrē suam reuerenter & obediēter audire, non autem illi præscribere tenetur) ad futurum Oecumenicum concilium, aut saltem ad sanctę sedis Apostolicæ iudicium rem omnem reijciendam esse iudicasti. Fecisti rem, tua maiorumque tuorum pietate dignam. Quid enim est, quod minus regem deceat Christianum, Catholicum, & Orthodoxum, quàm ea sibi velle, quæ propria sunt sacerdotum & Episcoporū vsurpare? Quod facinus, quoties à principibus est admissum, semper ab eis grauissimas pœnas Deum expetiuisse legimus.

Eiusdē responsio ad legatos protestantium.

Episcopis & sacerdotibus legis, qui præscribunt principes sæculis semper à deo puniti.

Schisma vult Satanas, non calicem.

Equidem non iuerim inficias, iustis ex causis, calicis vsum, in Oecumenico concilio permitti laicis rectè posse: cæterùm, si quod regnum, seorsum ab orbe reliquo Christiano sibi velit illum vsurpare, quid aliud, quàm nefario schismate, se velle videbitur contaminare? Et hoc est, quò tendit satanas. Non calicem ille, sed schisma vult: quin si calix vnanimi totius Ecclesiæ consensu permittatur, eum repudiandum esse iudicabit. Adeò nihil aliud, quàm separationem, quàm diuisionem quærit in eo sacramento, quòd symbolum est vnitatis: Ipse est enim ille, de quo dixit Propheta, qui diuidit inter fratres: de quo dixit ipse Christus: Qui non colligit mecum, spargit. Contrà verò, Deus noster, non diuisionis, non dissensionis, sed pacis, sed dilectionis Deus est, vt nemo pius dubitare debeat, quòd expressum diaboli verbum sit, in quo nihil aliud, quàm diuisio quæritur.

Oseæ.24.
Luc.10.

Satanæ vafricies.

Errore permisso errores non tolli.

Et sunt intereà, qui persuadere populo conantur, vnam hanc esse viam & rationē, qua dissidijs istis religionis mederi, simul id efficere liceat, vt in regno tuo, fidei dogmatum consensus & vnitas retineatur, si calix laicis permittatur. Ne isti, quæ sunt Satanæ fraudes, nondum satis didicisse videntur. Potéstne sanus aliquis credere, quòd errore permisso, errores tolli: quodque separatione concessa, vnitas retineri queat? Errorem voco, si tanquàm necessarius ad salutem calix exigitur: separationem voco, si seorsum ab orbe Christiano permittatur. Mihi quidem hoc, etiam cum ipsa ratione, sensuque communi, pugnare videtur. Longè secus visum est sanctis patribus nostris: Non illi permissionibus, verùm contrarijs constitutionibus, hæreses extinguendas esse putauerunt. Quid habebat ea res iniquitatis, quòd Mariam Nestorius Christiparam vocari volebat? An ea Christum nobis non peperit? An parum id frequens est in scripturis, quòd Iesu Mater esse dicitur? in quibus nusquam deipara vocata legitur: sanctis nihilominùs patribus, in Ephesino concilio congregatis, hoc decretum ferre visum est, vt si quis eam Christiparam, & non deiparam appellasset, anathema esset: nec quicquam ea re mouebantur, quòd vociferabatur Nestorius, expresso Dei verbo se niti, quodque vocem hanc, deiparam, negaret in scripturis Canonicis vsquam reperiri, nec extra illas recipiendum aliquid esse diceret, cum hæresim Nestorij, qua is Mariam, nudum tantùm hominem peperisse Christum, contendebat, non alia re, quàm contraria constitutione citiùs aboleri posse persuasum haberent. Neque verò frustrati sunt opinione sua. Tantas enim radices egit hoc sanctorum patrum in animis mortalium decretum, vt ne nunc quidem, tanto seculorum interuallo, vlla gens vsquam esse videatur (quæ modò Christi recepit Euanglium) cuius vernacula lingua, Maria virgo, non deipara potiùs, quàm Christipara vocetur. Iam Apostolorum canonem esse scimus, vt baptizandi, ter mergantur: propter vitandum tamen schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, in quarto Concilio Toletano decretum fuisse legimus, vt simplex teneretur baptismi mersio, ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum assertionem probare, dum sequuntur & morem: Sed nec illud ignoramus, quòd in Azymo pane Sacramentum Eucharistiæ Christus confecit, qui ritus aliquandiu etiam fuit obseruatus in Ecclesia: & obseruatur nunc quoque: simul vt autem exorti fuerant Ebionitæ, qui legalia simul cum Euangelio seruari debere contendebant (quā etiam ob causam, in fermentato pane, sacramentum istud confici posse negabát, quod omnis oblatio, quæ offertur Domino, iuxta legem, absque fermento esse debet) contra-

Fraus Nestorij hæretici.

Maria Christipara, appellari prohibita in concilio.

Baptismi simplex mersio, cōcil. Toletano constituta.

Eucharistiæ sacramentū quare nūc in azymo pane, nunc in fermentato confici iussum.

contrarium est constitutum, nimirum, vt fermẽtato pane conficeretur Eucharistia, cùm natura tamen sua, sit indifferens, nec referre quicquam videatur, in Azymo ne conficias, an in fermẽtato. Posteaquàm verò cessauit Ebionitarũ hæresis, ad intermissum in Azymo consecrandi morem, Latina quidem Ecclesia sibi redeundum esse putauit. Sic sancti patres nostri, non permisionibus alendas, verùm contrarijs sanctionibus opprimendas hęreses esse censuerunt.

Hæreses nõ permißionibus sed contrarijs edictis opprimẽdæ.

Sed multitudini petentium, aiunt, concedendum est aliquid. Quid, si caput hoc doctrinæ, proponat multitudo: Solum Deum patrem adorandum & inuocandum esse? Christum autem pro procuratore tantùm habendum: Num statim, quia petit multitudo, concedendum esse dicemus? Pessimè res agitur, vbi multitudinis imperitæ potius, quàm eorum iudicio standum esse putatur, qui propriè sunt ad munus hoc vocati, cùm verè dictum sit ab illo, quòd multitudo mater est seditionis & contumacię, paucitas verò magistra disciplinæ. Regi, non regere: præscriptis parere, non præscribere debet multitudo. Actum est de illo regno, in quo penes multitudinem est imperium. Cùm in alijs rebus omnibus, tum præsertim, vbi causa religiones agitur, non, quis petat, neque quàm multi petant, sed, quid petatur, attendẽdum est. Postulauit olim ab apostolis & eorum sectatoribus multitudo Christum vt negarent, vt idolis thura admouerent, idem ab illius & potestas contendebat. Quid ad hæc illi? Oportet, aiebant, obedire Deo magis, quàm hominibus, ac quæuis adire supplicia, quin & iugula priùs offerre parati fuerunt, quàm, vt postulata facerent. Quæ tuæ sint partes, pientissime Rex, in hæresibus propulsandis, non ignoras: docent hoc te patriæ quoque leges, in quas, cùm regno inauguratus esses, iurasti. Ac omnibus quidem, qui Christiani censeri volunt, nobis tamen Episcopis præcipuè, qui duces religionis esse debemus, millies mortem oppetere præstat, quàm semel Christum negare. Negat autẽ Christum, non is modò, qui Deum esse illum nõ confitetur, & pro procuratore tantum cognoscendum esse putat, aut qui non credit eorum aliquid, quæ nobis aut de diuinitate, aut de humanitate illius Canonicarum scripturarum auctoritas credenda præscripsit: verùm & is, qui vnitati Ecclesiæ non communicat. Christus enim est & caput, & corpus: Caput est vnigenitus Dei filius, corpus Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quamobrem æquè Christum negat is, qui ab eius corpore, quæ est Ecclesia, ita dissentit, vt eius communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, atque is qui de capite Christo à scripturis sanctis dissentit: sicut non vno in loco docet Augustinus. Extat apud Eusebium epistola Dionisij Alexandrini ad Nouatum, in qua non minoris esse glorię scribit martyrium, Ecclesiæ non scindendæ gratia toleratum, quàm quod fertur propter idolatriæ recusationem: imò, meo inquit, iudicio maioris est gloriæ. Nam illic quidem pro vna anima martyrium toleratur, hîc verò, pro vniuersa Ecclesia. Ex quo videre licet, non minus esse crimen Ecclesiam scindere, aut assensu, schisma comprobare, quàm idolis thura admouere. Procul igitur absit hoc à quouis homine Christiano, præsertim ab Episcopo, quum vel multitudo, vel magnitudo separationem ab Ecclesia Dei petit, vt statim assensum ad eam suum præbat. Optandum est, vt hanc nobis Deus mentem det, quo priùs à corporibus nostris animas nostras separari velimus, quàm vt sacrilega consilia separationis à Christo, & corpore eius, assensu nostro comprobemus. Hoc animo, cùm alios omnes, quotquot Christianorum appellatione gaudent, tum Episcopos præsertim, præditos esse decet, si bonorum pastorum officio fungi volumus.

Multitudini aliquid petenti contra morem ecclesiæ nihil concedendum.

Seditionis mater multitudo. Chrysost. Hom. 1. Oper. imper. in Matthæum.

2. Mach. 7. Act. 5.

Moriẽdum potius millies, quã Christum & eius fidem negandum.

Notandum.

Negare Deum qui dicantur.

Aug. De vnitate Ecclesiæ ca. 4. In 1. Canonicam Ioan. tracta. 6. & sermo. 31.

Euseb. Lib 6. Eccles. histor. cap. 45.

Boni pastoris functio.

Quo tempore primùm ad regni gubernacula, pientissime rex, accessisti, memoria tenemus, cùm itidem à te postularetur quiddam, quod ad seperationem attineret, placidè quidem pro eo, vt mansuetudo tua fert, sed negasse tamen te, quòd ne faceres postulata, religione prohiberi te diceres: simul in celebri senatorum totiusque populi corona Christi vocem illam vsurpasse: Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non tibi tanti fuerat regium diodema, non regni tam ampli, tamque copiosi, non tot illi terrarum adiunctarum imperium, vt eorum amittendorum metu faceres aliquid, quod facere te salua fide, religioneque tua non posse putares. Quid autem impedit, quò minùs ijsdem & nunc verbis vtaris, nisi fortè minus tibi grauis, quàm, illa, videtur hæc separatio, cùm, vt, Christi corpore, sancta catholica Ecclesia, præcisionem fieri permittas, abs te postulatur?

Matt. 16.

Animaduertẽdũ diligenter.

Sed publicæ trãquillitati dandũ est (aiunt) aliquid. An verò tum quoq; publica regni tranquillitas non pretendebatur? An summa rerum perturbatio, nisi postulata fecisses,

Mori millies latius fuerit, quàm aliquid aduersus ecclesiam cõcedere, aut pati fieri.

consequutura non esse denunciabatur? Prospexit nihilominus regni tui tranquillitati Deus, Ac si tanta tot animarum iactura regni tranquillitas est redimenda: cœlum, quod est in Prouerbio, terra miseri præstat, & si fractus illabatur orbis, illius opprimi ruina satiùs fuerit, quàm à Christi corpore præcisos, beatam aliquandiu (vulgi iudicio) vitam in terris agere, quæ paulò pòst, sempiterna morte, & nunquam finiendis gehennæ supplicijs commutanda sit. Leuior est fortunarum, leuior & corporum, quàm animarum iactura, quarum irrecuperabile damnum est.

Matt. 20.

Plato li. 7. de legib.

Arist. lib. 2. Polit. 6.

Atque hæc sic à nobis dicta sunt, quasi verum illud iam esset, quod persuadere nonnulli conantur, ad regni tui tranquillitatem plurimum interesse, si quibusdam (quibus rectè dici potest: Nescitis quid petatis) quod petunt, de calice concedatur: cùm intereà certum illud sit & indubitatum, si quid petitur, cõcessum sit, multò maiorem id regno tuo perturbationem allaturum. Etiam huius sæculi sapiẽtes, qui de Repub. scripserunt, cùm aliarum rerum omnium præterquàm malarum, tum legum præsertim, veterumque morum mutationem, cùm primis Reipublicæ periculosam esse docuerunt, quòd à corporibus humanis sumpta similitudine comprobarunt: quòd hi, qui à consueta victus ratione discedant, & nouam aliquam sibi constituant, non sine discrimine suæ valetudinis id faciant. Quamobrem præstare putant, vt etiam errata quædam & legumlatorum, & magistratuum tolerentur: cùm persæpe, non tantum in eo boni sit, si corrigatur error, quantum inde redundat detrimenti, quòd paulatim assuescãt homines magistratui nõ parẽre: vt subinde leges mutare, nihil aliud esse videatur, quam omne robur eius detrahere, vt paulatim homines ad mutandum plura maioraque assuefacere, cùm non rarò, quæ videntur in speciem esse minima, maximorum causa sint malorum. An autem hoc oculis ipsi nostris non ita cernimus euenisse? cum apud finitimos nobis populos, tum apud eos, qui in regno tuo non ita pridem nouãdas res animum adiecerunt. Possem ego nominatim quosdam recensere, qui nihil aliud initio sibi, præter calicem permitti postulabant, quem sibi paulò post etiam vsurparunt: num autem in eo acquieuerunt? Quin illi posteà Confessionem Augustanam integram sunt amplexi. Mox ea reiecta, Picardiam, proximè verò Gehennensem (Geneuensem dicere volui, nisi quod eadem est & Geneuensis & gehennensis) quàm publicè profitetur Apostata Lysmaninus, à te Sigismunde Rex proscriptus. Quid illis ad extremum sit futurũ, nescio. Fortassis ad Suencfeldium tandem inclinabunt. Vellem autem, vnam mihi terram aliquam ostendi, vbi priuata libidine calix vsurpati cœptus est, in qua non è vestigio multæ sunt aliæ, & quidem horribiles hæreses subsequutæ. Auorum nostrorum memoria, primùm in finitimo nobis Boëmiæ regno incidit ista de calice contentio, quem sibi nonnullæ ciuitatis quo iure, qua iniuria vsurparunt? Quæ verò mox hæreseon portenta subsequuta non sunt? Quàm rara in Morauia & Boëmia oppida reperire licuit, vbi calicis vsus receptus est, in quibus non simul sex aut septem sectas, mirabiliter inter se dissectas videre liceret? In Germania verò, satanismus hic omnis, quẽ non sine magno dolore & stupore cernimus, vnde, nisi à calice, sumpsit exordium?

Legum mutatio quid mali vehat.

Geneuensis ecclesia est Gehẽnensis.

In Morauia & Boëmia sex aut septem sectæ, inter se dissectæ.

Satanæ fraudes, cuneo simillimæ.

Similitudinis in signis accommodatio.

Augustana confessio.

Tigurina & Laskana confessio.

Blasphemia quanta huius temporis Hæreticorum in Deum & eius ecclesiã Suenckfeldius impientissimus.

Videntur fraudes istæ, quæ per satanæ membra verę pietati struuntur, esse cuneo simillimæ: qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignum impactus, magnam ligni disruptionem facturus. Verùm quamlibet illius prima sit acies tenuis, aditum tamen facit sequenti crassitiei, ita vt cum prima pars illa recepta fuerit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitus discindatur. Huius igitur exitiabilis cunei, si quis primam partem tenuiorem, calicem fuisse dixerit, à vero non aberrauerit. Nam vbi receptus hic est, iam altera cunei pars est subsequuta crassior, Augustana confessio, quæ nobis & sacerdotium & sacrificium abrogauit, ac Deum ipsum, in ordinem quodammodo coëgit, nullus vt ei præ cæteris mortalibus excellentior honos haberetur. Mox ingressa est pars altera crassior adhuc, Tigurina & Laskana confessio: quæ duo, quæ nobis reliqua tamen fecerat Augustana confessio, sacramenta sustulit. Eucharistiam, & baptismũ: vt sicut illa suos absque sacerdotio & sacrificio, sic hæc esse suos quosque faceret, absque sacramentis. Neque nos magis Christianos, quàm Lutheranos, idololatriæ condemnauit, quòd vtrique persuasum haberemus, quamuis diuerso modo, verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistię Sacramẽto contineri: Itaque cùm ex illo quoddam idolum faceremus, tum ex baptismi quoque sacramento, dum ei peccatorum remissionem tribuimus, & perlauacrum regenerationis, nos fieri saluos credimus. Sic, quod nos Lutheranis, hoc sacramentarijs vicissim sunt Lutherani, nimirum idololatræ. Venit ad extremum Suenckfeldius, qui & scripturas omnes, & extremum omne verbi ministerium sustulit, & æquè sacramentarios, vt Lutheranos, & nos Christianos idololatriæ reos fecit, qui conuersa ad egena elementa, hoc est, ad scripturas

Canonicas

Canonicas, ex illis salutem peteremus. Et hæc fuit nouissima cunei pars, cuius prima parte, quamlibet illius acies tenuis erat, recepta, quicquid erat reliquum sathanismi, paulatim irrupisse cernimus, sicut in alio quodã scripto nostro pluribus demonstrauimus.

Vides pientissime Rex, quorsum ad extremum res producta sit? posteaquàm in despectum Ecclesiæ calix initio fuit impactus, quanta ex hoc solo facta est ad reliquum sathanismum inclinatio? Quisquis est homo Christianus, qui pietate tamen aliqua prędi-tus est, non facilè potest animum inducere, vt à sensu & consensu totius Ecclesiæ discedat. Cæterùm, simul vt vel vna aliqua in re dissensionis initium fecerit, iam difficilius est multo finem illius, quàm fuit initium, inuenire: vt non sine causa prouerbio celebratum semper illud fuerit: Principium plus esse, quàm dimidium totius: quod etiam ad oculum videre licet in ijs, qui solius in calicis vsu, se ab Ecclesiæ compage principiò diuulserũt, apud quos, si minus alię sectę statim omnes, certè Lutheranismus omnis simul est e uestigiò receptus. An eius rei periculũ non esse factum scimus in Germania? Conscripta fuit tibi quædam interim religio (quàm rectè, nolo dicere) sed fuit auctoritate comitiorum ab omnibus propè recepta, paucis quibusdam exceptis: num autem, à quibus recepta est, apud eos legitimum sacerdotium & sacrificium, iuxta formulam, in eo libello præscriptam, fuit restitutum? Nihil minus. Etiam Interimistæ æquè sunt & fuerunt, vt alij Lutheristę, nisi quòd à carnibus alicubi abstinẽt in quadragesima prosabbatho, & rem diuinam, vel prophanam potius, ne dicam sacrilegam facientes, lineis ac sacerdotalibus alijs indumentis, nonnullis in locis vtuntur. An autem idem in regno tuo factum esse non vidimus, vbi calix per summum sacrilegium vsurpatur? an similiter & sacerdotium, & sacrificium ibi non abrogatur? an laici sibi sacerdotalia munera non arrogant? an conficiendi Christi corporis, quam nullam habent, sibi potestatem non vsurpant? & pro Christi corpore dant communicantibus merum panem pistorium. Nam quomodo conficient Christi corpus, quibus potestas eius conficiendi nulla data est? In summa, nihil aliud dicit Satanas, quando contra ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ iubet de calice bibere, quàm quòd Christo dixit aliquando: Mitte te deorsum, hoc est, Ecclesiæ traditionem relinque, obedientiam illius omnem abijce, conciliorum auctoritatem pro nihilo ducito. Ac metuit quidem homo Christianus mittere se deorsum, & quoniam cum periculo coniunctum id esse videt, diu secum deliberat nõnunquam, vtrum sibi sit faciendum: posteàquam verò semel se mittere deorsum cœperit, iam non est in illius potestate, vt se ruentem sustineat, nec impedire potest vllo modo, quò minùs ad imum vsque præceps cadat. Enarrans illud ex Psalmis Augustinus, Fundauit terram fundamentum eius, non inclinabitur in sæculum sæculi: terram interpretatur Ecclesiam, aquam verò decurrentem, quæ ad nihilum deueniet, in alio quodam Psalmo significare vult hæreses: Quò minùs aquæ decurrere possint ad Ecclesiam, hoc est, quò minus illam obruere queant hæreses, impediunt aggeres illis oppositi, quos rectè conciliorum sanctiones intellexeris. Cæterùm quamuis aggeres validi fuerint, si quis tamen vel paruum in illis foramen aperuerit, statim eo tota moles aquarum incũbit, ac perruptis aggereribus, longè, lateque campos, segetes, pagosque subuertit, nihil vt sit quod aquarum decursum remorari queat.

Lutheranismus quo tandẽ productus est ex paruo principio.

Interimistæ æquè sacrilegi, vt alij Lutheristæ.

Non potest corpus Christi conficere, cui eius conficiẽdi nulla data est potestas.

August. in Psal. 103.

Psal. 77. Ecclesia. Aqua notantur hæreses. Similitudo insignis.

Hoc igitur foramen tunc aperitur, quando contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix permittitur. Quis enim impedire queat, quò minùs per hoc ipsum foramen, quamlibet exiguum videatur, perruptis aggeribus, hoc est, conciliorum, decretis violatis, omne genus hæreseon in Ecclesiam impressionem faciat?

Quò magis mirum est, non deesse quosdam, qui tranquillitatem Ecclesiæ regnoque tuo promittant, si contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix laicis cõcedatur. Si potest saluum & integrum esse lignum, in quod prima cunei pars, quamlibet illius acies tenuis sit, impacta est, si caueri potest, quò minùs, crebris ictibus reliqua crassitie impulsa, lignũ illud prorsus diffindatur: si possunt esse saluæ segetes & prata, in quę, foramine facto in aggeribus, magno impetu aquæ defluxerint, nec exitũ facilè reperire possint: si potest saluus esse homo, qui semel de sublimi turri aliqua se præcipitem dederit: si potest ipse ruentem se sustinere, quò minùs in imã vsque terram præcipitatus, aut ceruicem frãgat, aut reliqua corporis membra collidat, poterit saluum, integrum, ac trãquillum esse regnum illud, in quo in despectum concilij, calix fuerit vsurpatus.

Mira nec minùs pia auctoris vehementia.

Postulatur à multis cõcilium, quã autẽ ad rem? quis illius vsus erit? si posteaquã rectè fuerit in eo cõstitutum aliquid, postremis etiam hominibus in despectum illius cõtraria facere licebit omnia. Num autem sanctior erit posteà comitiorum, quã conciliorum auctoritas? An ipsi nostris oculis nõ cõspeximus? in despectũ regis & Comitiorũ ali-

cubi quædam contra decreta Comitiorum facta esse,quæ priusquam in Comitijs decreta fuissent,facere tamen illi ipsi non audebant? Et ibi tranquillitatem fore sperabimus, vbi nulla conciliorum, nulla comitiorum, nulla pontificum, nulla principum est auctoritas? vbi hoc agitur,Vt simus sine lege, sine rege, sine sacerdotio,sine sacrificio, sine sacramentis,sine Deo,vbi tanto studio laboratur,vt quæ ciuitas vnius hactenus labij fuit, & eorundem sermonum, ex ea Babylonem ædificare liceat, in qua tanta sit & est iam linguarum confusio,vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui.

Babylonis, hoc est, confusionis constructio. Gene.11.

Sed quid opus est pluribus? Ipse nosti, pientissime Rex, quòd cùm nonnulli, clamosis quibusdam offerendum esse calicem,censuissent,modò in eo acquiescerent,repudiatus est. Paucissimi iam sunt in regno tuo, qui solo velint esse calice contenti. Sed & confessionis Augustanę non ita multi.

Quotquot à nobis discesserunt,magna ex parte,vel Picardi sunt, vel Caluiniani, aut Laskani,aut Nestoriani,aut Seueriani,quibus,concedendo calicem,nemo satisfaciet.

Picardorum apologia.

Qui legit apologiam Picardorum,reperiet in ea,quòd Picardi non minùs propè Boëmas illos insectantur,qui in sola vtriusque speciei communione acquiescunt,cætera verò catholici videri volunt,quàm eos,qui per omnia sunt catholici.

Petrus Vergerius Hæreticus non modò seditiosus, imò ad seditiones excitandos natus.

Iam verò Petrus Paulus Vergerius, qui proximo superiore anno,non aliam ob causam in regnũ tuum venerat,quàm vt in eo seditionẽ concitaret,protulit in mediũ litteras ad quosdã scriptas,quas etiã typis excudi fecit. An autẽ hoc fuit boni viri officium? Certè si quid frõtis habuisset,si qua mica probitatis in eo fuisset,tale aliquid facere nunquã aggressus fuisset. Sed videtur hic homo expers humanitatis,& vitæ communis ignarus esse, quum in medium proferre litteras ab aliquo scriptas, nihil aliud sit, quàm quod ille dixit: Tollere è vita,vitæ societatem: tollere amicorum colloquia absentium. Verùm ad rem. Etiam Pauli quarti Põtificis litteras,& quidem binas,typis excusas peruulgauit,quin & scholijs quibusdã suis obscurauit ac mirabiliter deformauit,quæ piè, sancteque scripta fuerunt, secus interpretando. Audi quid scribat in suis in priorem Epistolam scholijs.

Ci. 2.Phi.

Vide huius euãgelistæ sacrilega verba.

Dixerit,inquit,quispiam: Si quidem possemus Pápam eò adigere,vt velit assentiri,vt ministri Ecclesiarum haberent vxores,lingua vernacula in administratione sacramentorum vterentur,atque,vt vtramque speciem populo exhiberẽt,in reliquis verò articulis & doctrinis cum Romana Ecclesia cõsentiremus, quemadmodũ hactenus consensimus,an non cõsultum putares,vt tũc acquiesceremus? atq; vt hæc prius lucro apponeremus, deinde paulatim labente tẽpore,vt etiam de reliquis articulis lucrifaciendis cogitaremus? Respondeo. Minimè mihi consultum videri. Neque enim in eo res sita est,vt minister vxorẽ habeat,vt populari lingua in Ecclesia vtatur,vt vtramque speciem porrigat: sed vt habeat viuam fidem,vt sit membrum Christi Ecclesię, atque vt eam rectam doctrinam teneat,populoque annunciet, quam filius Dei dominus noster Iesus Christus attulit è sinu patris. Quæ esset isthæc contaminatio doctrinæ? quod monstrũ? si cõsentiremus,vt esset pastor animarum nostrarum,missarius,sacrificulus, vnctus & inauguratus ab aliquo Episcopo & Antechristi mẽbro, &c. Per hunc verò satellitem suum apertiùs multò causam suam agit Satanas,quam per illos,qui de calice tãtùm, deque rebus alijs,quæ non perinde magni momenti videri possunt,tantopere contendunt. quorum etiam detegit insidias, ac superuacaneum esse ducit, longioribus ambagibus vti, mox ipsum petit iugulum, vt citra moram aliquam, Deus in ordinem cogatur,nec vllum,aut sacerdotiũ,aut sacrificiũ externũ habeat,per quod esse Deus cognoscatur. Hoc est,quod statim initiò sibi satanas per Vergeriũ efficiendũ esse putat: & est reuera verissimè dictũ,quòd frustra fit per plura,quod fieri potest per pauciora. Quorsum enim opus est lõgo circuitu,si quo vis,cõpendio peruenire possis? Verùm audi quid paucis interiectis addat: Postquàm enim hic homo nimis in aliena republica curiosus,& ad seditiones excitandas natus,hortatus fuerat Polonos,vt,si maximè cõcederentur illis hæc tria,constanter ea respuerent.

Ad obiecta Vergerij responsio.

Hæretici volũt Deum in ordinem cogere.

Scias,inquit Polonia,causam hanc,quæ de religione cõtrouertitur,minimè posse vllam moderationem aut concordiam pati. Vide quid dicam & memori mente teneto. Sunt enim qui dicant: An non posset aliqua ratio inueniri, qua concordia sanciretur? Respondeo. Nullam prorsus posse inueniri. Si enim Papatus maneat incolumis, non potest doctrina Iesu Christi manere incolumis. Et rursus: si videret,quam nos profitemur,Iesu Christi doctrinam,corruat totus Papatus ab radicibus necesse est, ita vt nulla alia sit stabiliendæ veræ Christi Ecclesiæ & concordiæ ineundæ ratio & spes, quàm si vniuersus Papatus, cum omni sua tyrannide & impia doctrina tollatur è medio.

Impia contra Ecclesiæ summum Episcopum.

Ac quòd scribit Vergeri⁹ causam religionis moderationẽ seu concordiã pati nõ posse,

quin

quin verissimè scribat, inficias ire nō possumus. Nā aut totus Christian⁹ oportet sis, aut totus Lutheranus: nihil est, quòd in vtramq; partē claudicare velis. Æquè cōdēnaberis, si semichristianus sis, seu semilutheranus, atq; si totus esses Lutheranus. Semichristianū autem voco, qui cùm de Christo capite credat, quæ credenda sunt omnia, priuata sua libidine, certis in ritibus ab eius corpore se diuidit. Tenere is quidem caput se putat, non autem tenet corpus. Itaque dimidia ex parte vult esse Christi, dimidia ex parte Lutheri, hoc est, Sathanæ, cùm tamen (ipso Christo dicēte) nemo duobus dominis seruire queat: Quæ participatio iustitię cum iniquitate, ait Paulus? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Et in Apocalypsi legimus: Scio opera tua quod neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus esses aut calidus. Sed quia tepidus es, nec frigidus, neque calidus incipiam te euomere ex ore meo: æquè eijcitur, æquè euomitur ab ore Dei, qui tepidus est, atque is, qui in contrariam partem peccat. Quamobrem non mediocriter reuera falluntur, qui de religione concordiam iniri posse putant. Coangustatum est stratū, dicit Propheta, ita, vt alter decidat: & pallium breue, vtrumq; operire non potest. Non possunt in eodem esse strato, hoc est, in eodem hominis corde Christus & Lutherus, alter excidat, necesse est, non possunt eodem operiri pallio. Quàobrem, vna parte rituum Christum, altera Lutherum profiteri, nihil est aliud, quàm totum Christum abnegare. Verissimū igitur illud est, quòd causā religionis concordiam non patitur. Profitemur in Symbolo fidei nostræ, nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam. Ab hac, si quis discesserit, si docentem illam & præcipientem non audiuerit, si suo plus, quam illius iudicio tribuendum esse putauerit, etiam si cætera credat omnia, quæ continentur in Symbolo, si credat & recipiat pręthereà scripturas omnes, si tanquam Dei verbum (quod reuera sunt, modò sanus adsit intellectus) eas adoret, nihilominus non est ei cum Christo capite quicquam commune, qui se à Christi corpore separauit, ethnicus est, publicanus est, Christianus nulla ex parte dici meretur.

Semichristiānus qui censendus.

Matt. 6. Luc. 16. 2 Cor. 6. Apocal. 3.

Tepidus eijcitur.

Isa. 28.

Qui se à Christi corpore separauit Christianus nullo modo dici potest.

Quoties tentatum fuit ab Arrianis, vt aliquam cum Catholicis concordiā inire possent? ad quam, vt accedere tamen viderentur, facilè se passuros dicebant, vt ὁμοούσιος esse patri filius credetur, modóne diceretur ὁμοιούσιος. De vno tantùm iota res agi videbatur inter Christianos & Arrianos, neq; tamen concedendum Arrianis esse Christiani iudicabant, quòd sub hac vna litera viderent eos errorem suum occultare, quò largitate gratiæ, non proprietate naturæ, filium patri similem intelligi volebant. Quibus autem artibus Cæsareæ pręfectus Basilio persuadere non conabatur, vt tempori cęderet, neque tot Ecclesias in discrimen adducere vellet, tenui dogmatis exquisitione? Quid autem ad hæc Basilius? Adolescentibus, inquit, tales sermones congruere: nam & hos & his similes, huiusmodi rebus inhiare: Qui verò diuinis essent literis innutriti, nullam eos earum syllabam in discrimen venire pati posse: solereq;, si res ita postulet, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare. Ac visus quidem fuit hæreticis esse pertinax Basilius, itidem vt ante eum Athanasius, atque Hilarius: sed quam Hæretici pertinaciam, eā Catholici & orthodoxi constantiam esse iudicabant. Quò minus & ego molestè fero, si quibusdam pertinax esse videor, qui nego, coire posse concordiam inter Catholicos & Hæreticos, nisi qui discesserunt à nobis, redeant, vnde discesserunt, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ: illam credāt, illi se totos permittant, illius iudicio suum iudicium subijciant. Malo pertinax videri cum Athanasio, Hilario, Basilio, quàm vt esse dicar arundo ventis agitata: Et hæc quidem vetustiora.

Inter Christianos & Arrianos discordia de vno iota tantum.

Theod. li. 4. c. 9.

Orthodoxorum constantia.

Nostro verò seculo, quoties inter Lutheranos & Zuinglianos actum fuit de concordia? Quàm autē ea res feliciter cessit Lutheranis? Qualis enim illa fuit inter Lutherum & Bucerum concordia? Fecit in gratiam Lutheri Bucerus, vt concederet, corpus & sanguinem Christi substantialiter esse in sacra Eucharistia, modò vicissim in suam gratiam faceret Lutherus, vt concederet, ibi non esse Christi corpus & sanguinem, nisi cùm sumitur. Vter Martinorum hic alterum in suam pertraxit sententiam? Martinúsne Lutherus Sacramentarius, an Martinus Bucerus è sacramentario factus est Lutheranus? Certè Ioannes Caluinus, non aliunde sumit efficacius argumentum ad probandum in Eucharistiæ Sacramento non esse substantialiter corpus Christi, quàm ex hac Lutheri concessione: ex qua etiam colligit, quòd secundum virtutem, tantùm & efficaciam, non autem secundum eorum substantialem præsentiam, exhibentur nobis corpus & sanguis domini: quomodo adsunt & exhibentur in baptismo & pœnitentia: imò quandocunque Christi mors aliquem in nobis effectum operatur. In quam suam sententiam pedibus ire Philippum quoque Melanchtonem gloriatur. Egregia verò cōcordia, qua fit, vt qui sunt herætici, magis etiam fiant hæretici, & sacrilega sua audacia, blasphemijs & erroribus inualescentes, proficiant in peius, errantes, & in errorem mittētes. Missos autem

Buceri & Lutheri concordia.

Ioan. Calu. in Eucharistiæ sacramentum rabies.

Hæreticorum Sacrilega audacia, & impietas.

2. Tim. 3.

Tamen ferre non possunt adeò. 2. Ioan.

tem faciamus Sacramentarios, quorum impietatem ipsi quoque Lutherani, quamuis eorum nonnulli minus ab ea remoti sint, adeò detestantur & execrantur, vt eis nec Aue quidem dicere dignentur, & à congressu suo repellant, nec receptum eis dare velint, sed simul vt aliquem sacramentarium esse constiterit, statim è suis ciuitatibus exterminandum esse putent.

Inter Lutheranos & Christianos quoties actum fuit de concordia? Quæ causa verò fuit, cur interim religio constitueretur? nisi quòd non deerant qui minimè dubiã spem ostenderent, forè, vt per hanc viam & rationem, coiret inter Christianos & Lutherianos concordia. Num autem eum, quem sperabant homines, res est exitum consequuta? Minimè gentium. Quin quod omnium ferè iudicio (paucissimis exceptis) in Comitijs imperij fuerat approbatum: quod summa eorum voluntate constitutum, hoc paulò post ab illis ipsis, à quibus fuit receptum, non est seruatum. Lipsenses, ne viderentur non esse prudetiores, quàm vniuersum imperium, quamuis in plurimis ad illam in Comitijs præscriptam Interim religionem, assensi fuerãt, pleraque tamen sua, magistrique sui Martini Lutheri, retinenda esse putauerunt: ac duplex Interim conscripserunt, quod in quibusdam consentiret, in alijs ab eo, quod erat constitutum in Comitijs, discreparet. VVittembergenses verò, quanquam & vicini Lipsensium, & eidem principi, qui subscripserat Interim religioni, subiecti, quoddam & ipsi scriptum ediderunt: nec Interimistæ, verùm Adiaphoristæ dici & esse voluerunt, & in minùs multis, quàm Lipsenses à magistri sui Lutheri doctrina discesserunt. Porrò Saxoniæ ciuitates, cùm faces illis adderet Mathias Flaccus Illiricus, ne latum quidem vnguem à Magistri sui Martini Lutheri placitis sibi discedendum esse duxerunt: cum quicquid ab illo dictum esset aut scriptum, id tanquam expressum Dei verbum recipiendum & adorandum esse censerent. Itaque post concordiam tentatam, quæ facta iam etiam esse putabatur, maior est discordia consequuta. Nam sicut ipsi Lutherani nefario scelere ab vnitate Catholica se tanquam ab area dominica separarũt, sic & suam paulò pòst vnitatem discordijs furialibus dissiparunt. Vel de sola alba veste linea, cuius vetus vsus est sacerdotibus in templis, quantæ fuerunt, quàm acerbæ contentiones inter Germanos Lutheranos, quales videri volunt ij, qui sunt à Flacco: & inter degeneres Lutheri discipulos, quos ille vocat Adiaphoristas, & Interimistas, cuiusmodi sunt, qui Philippum sequuntur? Quæ fuit autem causa, cum tam hostiliter se mutuò minutis adeò de rebus insectarentur? Non alia, quàm quòd metuebant Germani Lutherani, si quis fuissent ex priscis ritibus illis & cęremonijs in Ecclesiam restituti, ne qua à Luthero ad Christum inclinatio facta, neue sequuturo Papatui, fenestræ fabricari viderentur.

Lipsenses.

VVittenbergenses.

Adiaphoristæ.

Quare Saxones nunquam à placitis magistri sui Lutheri discedendum duxerũt.

De alba linea, cuius vetus vsus est Sacerdotibus in templis, maximæ contentiones inter Lutheristas.

Si, qui veri Lutherani dici gaudent, tanto studio cauerunt, ne vetustis Ecclesiæ ritibus restitutis, Papatui fenestræ fabricarentur: quanto maiore studio prouidendum nobis est, qui non alio magis, quàm Christianorum nomine gloriamur, ne fabricetur Sathanatui, cui fabricantur omni dubio, cùm assuefiunt homines Ecclesiam non audire: si quæ fuerint ab illa decreta, pro nihilo ducere, tum illius iudicio suum priuatum iudicium anteponere. Certum est & indubitatum, Sathanatum, siue Sathanismum istum omnem, qui nunc (proh dolor) ita floret in Germania, qui pullulat etiã in regno tuo, pientissime Rex, hinc potissimum esse natum, quòd Ecclesię iudicio contempto, sibi quisque licere vult, vt & scripturas interpretetur, & ritus cæremoniasque mutet arbitratu suo. Quamobrem in hoc, Vergerij sententię non inuiti subscribimus, quòd causa, quæ de religione controuertitur, minimè possit, qualem isti cupiunt, moderationem & concordiam pati: quum verissimè scriptum sit à sancto martyre Cypriano: Nulla societas fidei & perfidiæ esse potest. Qui cum Christo non est, aduersarius Christi est. Qui vnitati & paci eius inimicus est, nobiscum non potest cohærere: Si cum precibus & satisfactionibus veniunt, audiantur: si maledicta & minas ingerunt, respuantur.

Satanismus, qui per totam germaniam nunc floret vnde natus.

Cyprianus Epist. 3.

Cæterùm quòd scribit, impurus ille Vergerius, non aliam ineundę concordiæ rationem & spem esse, quàm si Papatus vniuersus tollatur è medio: Vide, per Deũ immortalem, quæ sint istæ Sathanæ insidiæ; quorsum ille spectet, quum tanto studio Papatum euersum cupit? Quò maior autem orationi nostræ fides habeatur, malumus illius de papatu testimonium proferre (cui, quoad vixit, cũ Papatu bellum fuit irreconciliabile, cuius etiã verbũ, tanquã Dei verbũ, adorat Vergerius) quã nostris verbis vti. Sic igitur scribit Lutherus in epistola quadã ad duos plebanos de anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizationẽ, à quibusdã vsurpari ex eo fundamẽto, vt in despectũ Papę faciãt, tanquã hi, qui nihil ab Antichristo habere velint, quemadmodũ & Sacramentarij propterea merum panẽ & vinũ habere volunt in despectũ Papæ, arbitrãtes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatũ. Profectò friuolum est hoc fundamentũ, supra quod nihil

Quò tendit Sathanas cum Papatum tanto studio euersum cupit.

M. Lutherus de Papatu.

boni ædificaturi sunt: hoc enim pacto negare nos oportet, totam quoque scripturam sacram & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoque scripturam sacram nos facere oporteret: Sic & vetus testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub Papatu plurimum esse boni Christiani; imò omne bonum Christianum: atque etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur, in Papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verũ Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decẽ præcepta, articuli fidei: dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse. Ac ne quis fortè dicat, hęc inter initia scripsisse Lutherũ, cùm nondum illi, de qua tantopere gloriatur, lux Euangelicæ veritatis affulsisset, sciant hanc Epistolam ab eo scriptam fuisse, decimo pòst anno, quàm ab Ecclesia Dei se pręciderat; quo tempore nomen eius, hæreseos fama cum primis fuit celebre. Sic per illius tanquam per Balaam Prophetæ iugulum, quamuis hostis esset veritatis, vel inuito tamen illo veritas eripuit. Iámne igitur vides pientissime Rex, quorsum spectent Sathanæ Concilia, quando per satellitem suum Vergerium, & per alios eiusdem generis, Papatum vniuersum è medio sublatum cupit? Cupit enim sublatam veram scripturam sacram, cupit sublatum verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis. An autem non successerunt illi sua Concilia? Primus è medio tollere Papatum conatus est Lutherus, & ei rei fundamenta quędam iecit, sicut anteà commemorauimus. Nam in despectum Papæ & Concilij, calicẽ laicis initiò concessit: deinde ritus veteres abrogauit, nouos instituit, nec ita multò pòst, de numero Sacramentorum, quinque sustulit: postremò sacrificium simul & sacerdotiũ euertit. Quid autem ex eo consequutum est? Post breue temporis interuallum exorti sunt Sacramentarij & Anabaptistę, qui duo reliqua sacramenta, baptismum & Eucharistiam, quæ reliqua tamen Lutherus fecerat, nobis abstulerunt: neque magis id in Papę, quàm in ipsius etiam Lutheri (si Philippo credimus) odium siue despectum: Qui cùm pro Papa se gerere, quin plus etiam aliquid quàm Papa videri vellet, hanc impotentem hominis tyrannidem ferendam non esse censuerunt. Nati sunt posteà cœlestes Prophetę, qui nobis & scripturas, & externum pręedicandi ministerium è medio sustulerunt. Emerserunt ad extremum, nescio è quibus tenebris Campanus & Seruetus, qui Christum saluatorem nobis eripere conati sunt, eius diuinitati detrahentes. Hunc tandem exitum consequuti sunt, qui Papatum euertere, & in despectũ Papæ facere conati sunt omnia.

In Papatu veram esse scripturam sacram fatetur Lutherus. Catechismus quid. Num. 22. Cùm Vergerius Papatum vniuersum è medio sublatum cupit, quid sibi velit. Lutheri tyrannis. Sacramentarij & Anabaptistæ exorti à Luthero. Cœlestes. Campanus & Seruetus hæretici.

Soleo, pientissime Rex, nonnunquam etiam eorum hæreticorum nænias legere, qui nullã habent nominis celebritatẽ, vt quid inter illos agatur cognoscam. Incidi in quendam Germanũ Lutheranũ, Erasmũ nomine, neq; cognomine magis, quã re ipsa Alberum, qui libellum scripsit contra Corolstadium, & alios Sacramentarios, Anabaptistas, Iconomachos. Ibi narrat de quodam Iacobo Schenck, qui, cùm Berlini verbum Lutheri, pro Dei verbo, populo venditaret, nulla ratione potuit adduci, vt in solenni die paschatis de resurrectione domini sermonem faceret, verùm ipso die resurrectionis de passione prædicabat. Ac de alio quodam, qui Francoforti ad Menum, diem natalis Christiani festum agere nolebat. Cur autem hæc? In despectum Papæ, ne quid habere cum Papatu; hoc est, cum Christianismo, commune viderentur. Magis adeò cupiebant omnem esse memoriam Christi beneficiorum abolitam, quàm vt cùm ijs, qui Papam agnoscunt, Christianis, eam celebrarent.

Impietas cuiusdam Iacobi Schenck, in despectum Papæ. Alia.

Vides, pientissime Rex, quæ sint consequuta, posteaquam apud quosdam Papatus fuit sublatus? Et hunc rerum statum, in regno tuo Vergerius, vel per satellitem suum Vergerium Sathanas potiùs, efficere conatur: cuius verus hìc mos fuit semper, sicut à sancto quoque martyre Cypriano scriptum legimus, vt Ecclesiæ præpositum infestatione sua persequeretur: ob hoc tantùm, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Neque enim aliunde sunt hæreses obortæ, sicut ibidem ait Cyprianus, aut nata schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex, vice Christi, cogitatur: cui si secundum magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus sacerdotum collegium, quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens & tumens

Vetus mos Sathanæ. Epist 3. lib. 1. Hæreses obortæ ex contemptu summi pontificis.

Hierony. contra Lutheranos.

mens, seorsum foris nouam Ecclesiam conderet. Quem sequutus Hieronymus, Ecclesiæ salutem à summi sacerdotis dignitate pendere docet, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficientur schismata, quot sacerdotes.

Vergerij hæretici mens.

Ex ijs colligere potes pientissime Rex, quid sibi velit Vergerius, quando Papatum è medio vult sublatum: vult enim sublatum, quicquid adhuc in regno terrisque tuis superest Christianismi. Vult schismata introducta, vult hæreses propagatas, vult Christum ex omni ditione tua proscriptum: vult, vt in terris tuis omnibus quā longissimè quamque latissimè grassetur Sathanismus hic omnis, quē tanto gentis malo, tantas iam egisse radices videmus in finitima nobis Germania. Hinc eius volūtati, quò minùs ad rē cōferatur, nihil magis obstat, quā vnitas. Hāc igitur omnibus, quod aiunt machinis oppugnat, Itaque cuius ministerio fit, vt vnitas in Ecclesia Dei retineatur, de eo tollendo laborat, quòd, quoad salua est illius dignitas & auctoritas nihil se proficere posse videt.

Hæretici quod de Papatu conantur efficere idem de omni dominio & regnis tollendis eos moliri censendum est.

Sed expende tecum intereà Rex optime, posteaquàm è medio quidam sustulerant Paparū, an ijdem illi de Cæsareatu quoq; tollendo consilia posteà non cœperunt, quum non minùs apud eos probrum esset Cæsaristam, quàm Papistam appellari? Quid ante non ita, multos annos factum sit in Germania, non ignoras. Verùm hęc odiosa silentio præterire malo. Tu fac vt illius vulgo iactati versiculi nunquàm obliuiscaris.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Quò hæreticorum spectant consilia.

Etiam atque etiam vide, ne paulò pòst non minùs habeatur ignominiosum, Registam, quàm Papistam vocari. Huc enim spectant istorum consilia, vt ordinem omnem è medio tollant: vt principum auctoritatem in odium & contemptum adducant, vt Anarchiam quandam inducant. Quorum cùm fax quædam sit Vergerius, nec aliud spiret, quàm seditiones, quandoquidem ipse profitetur, & quidem verissimè, quod sit exul Iesu Christi, cùm nihil ei cum Christo commune sit: sicut ipse se fecit exulem Christi Iesu, sic enim ex regno terrisque tuis extorrem esse iubeto. Negat is, quam ipse profitetur Iesu Christi doctrinam, eam si Papatus maneat incolumis, incolumem esse posse. quasi verò quisquam sit ex omnibus nostri temporis hæreticis (qui sola hac in re mirabiliter inter se consentiunt, quòd Papatum è medio sublatum cupiunt) qui non se profiteri iactet doctrinam Iesu Christi, quamlibet omnes & singuli, & ipsi inter se dissidere, & ex Diametro quod aiunt, cum illa pugnare videantur? Quòd si queras ex hoc locutuleio, quam doctrinam Iesu Christi profiteatur? quæ ruditas est hominis & inscitia? non habiturum arbitror quod respondere queat. Nam quantum è scriptis illius colligere licet, modò cum zuinglianis, modò cum Lutheranis, modò cum Picardis facere videtur: Augustanæ quidem confessionis eum esse, nemo rectè poterit iudicare, quandoquidem Brentij confessionem, quem admiratur vnicè, reliquis omnibus eum anteferre constat: Brentium autem Osiandri dogma de iustificatione, quę summa totius est Euangelij, comprobare, manifestum est. Hoc autem dogma quantopere detestentur, qui confessionis Augustanæ censeri volunt, cùm ex VVittembergensium doctorum censura, tum ex Mathiæ Flacci, & Ioachimi Merlini non scriptis magis, quam factis, abundè cuiuis perspicere licet. Nam quo loco Merlinus habuerit eos, qui quum sui gregis essent, Osiandri sermones audiebant, obscurum non est: nec sepultura mortuos dignabatur, nec infantes eorum, vt baptizaret, adduci potuit. Et erit quisquam, qui sibi persuaderi patiatur, Iesu Christi doctrinam esse quam profitetur Vergerius, quam non Christiani modò detestātur, verùm ipsi etiā Germani Lutherani vsq; eò execrantur, vt qui sunt eam amplexi, cum ijs nec viuis, nec mortuis communicandum esse putent? Sed nolo plura de Vergerio, cuius propterea mentionem hic iniecimus, vt intelligere quiuis posset, apertiùs per hunc, voluntatem suam sathanam explicasse, quàm per illos, qui per cuniculos quosdam vnitatem oppugnare conantur, dum nihil aliud præter calicem esse petendum suggerunt: totoque cœlo, quod aiunt, errare, qui dicunt: Si calix laicis, vxores sacerdotibus permittantur, inter Christianos & Lutheranos facilè cōcordiam esse coituram. Egregia verò concordia, per quam non vitia Papatus, quod ferri tamen posses, verùm ipse Papatus vniuersus euertitur, hoc est, Christianismus omnis aboletur.

Vergerij inconstantia.

Osiandr. dogma.

Merlini hæretici impietas.

Vergerij mensio.cur.

Quoniam verò satis multa iam hac de re diximus, vnde defluxit, eo redeat oratio, De expresso Dei verbo sermo nobis fuit institutus; de quo docuimus, non minùs hæreticos, quam Catholicos & orthodoxos, quin magis etiam hæreticos persæpe fuisse gloriatos, Demonstrauimus & illud, non cum expresso Dei verbo, neque cum Euangelio nobis pugnā esse, sed cū interpretationibus & asseuerationibus eorū, qui discesserunt à nobis, vt, quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christum portant signū Christi, & cōtra Euangelium, de ipso Euāgelio, quod non intelligunt, gloriantur,

August. epist. 61.

hoc totidem verbis de iſtis quoque nobis dicere liceat: Simul & hoc oſtendimus, nos ſcripturas omnes canonicas recipere reuertenter: illos contrà quandoquidem non auctoritati ſcripturarum ſubijci volunt ad fidem, ſed ſibi ſubijcere ſcripturas conantur, non recipere in illis, niſi quod ſuis dogmatibus commodum eſt: ac ſcripturarum verbis proprium ſenſum adſtruere, deque ſua, non de ſcripturarum ſententia nobiſcum dimicare, cum nos prius omnia & facere & pati parati ſimus, quam vt, quod ipſi cõtra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum dicunt & ſentiũt, tanquam Dei verbum adoremus: quòd non aliud hoc forè, quàm Germanam quandam idololatriam perſuaſum habemus.

Hæretici non ſcripturarum auctoritati ſubijci, ſed ſcripturas ſubijcere cupiunt.

Euangelij ratio quare cum hoſtibus non conſentiendũ.

Galat. 1.

Hæc itaque cùm ſatis à nobis copioſè dicta iam ſint: quamobrem cum hoſtibus iſtis Euangelij conſentire non poſſumus, qui per verba Euangelij, Euangelium oppugnant, & pro ſua, non pro ſcripturarum ſententia nobiſcum pugnant, cauſam breuiter diſſeremus. Cogunt enim nos ab illis diſſentire ſeueriſsima Dei mandata, iuxta hæc dicta: Si quis vos Euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Item, ſi quis dixerit blaſphemiam contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei. Item, fugite idola. Cùm igitur ipſi ſint, qui pręter id quod accepimus, nobis Euangelizant: qui dicũt blaſphemiam contra ſpiritum ſanctum: qui tanquam idola quædam à nobis adorari contẽdunt: meritò diuinis iſtis mãdatis parẽtes, quò minùs cũ illis conſentire queamus, deterremur.

Matt. 12.

Ezech. 14.

1. Cor. 10.

Ac ne quis putet ſcripturis iſtis propriũ ſenſum nos adſtruere velle, quò magis perſpicuum cuiuis eſſe poſsit, nos illis veriſsimè contra hoſtes iſtos Euangelij vti, quemadmodum eis vſi ſint veteres orthodoxi, paucis oſtendemus. Ac primùm quidẽ: quis eſt, cui nomen Athanaſij non ſit in optimam partem cognitum? qui quaſi fragrantiſsimo quodam vnguento, ſicut à Cyrillo ſcriptum eſt, ipſum etiam cœlum ſcriptis ſuis exornauit: hic igitur in libro quem inſcripſit de incarnatione Chriſti, quemadmodũ à Cyrillo citatur, ijs verbis vtitur: Qui pręter hæc ex diuinis ſcripturis aliũ eſſe docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus eſt in filium, ſicut nos: vel ſi quis Domini noſtri carnem ſupernè dicat, & non ex Maria virgine: vel vniuerſam diuinitatem in carnem, aut confuſam, aut mutatam: vel paſsibilem Domini deitatem: vel inadorabilem Domini noſtri carnem vt hominis, hunc anathematizat ſancta & Catholica Eccleſia, obtemperans in hoc diuino Apoſtolo dicenti. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Ecce ſanctus iſte vir, cuius immortalis eſt in Eccleſia & ſacroſancta memoria, ſi quis etiam è diuinis ſcripturis illa, quę protulit capita, docere conatus eſſet, cum anathematizari dicit à ſancta Catholica Eccleſia. Verùm, ô ſancte pater, quánam id auctoritate fieri poſſe cenſes, ſi quis hęc ex diuinis ſcripturis docuerit? Pauli, inquit, auctoritate, qui dixit: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Res mira. Quam Pauli ſententiam in ore ſemper habent noſtri temporis hæretici, qua ſe tanquam ariete quodam expugnare & euertere poſſe putãt omnem patrum & Conciliorum auctoritatem: eam tu contrario ſenſu producis, nimirum, vt ſi quis etiam è ſcripturis contrarium ei dicere ſit conatus, quod in legitimis patrum concilijs, Oecumenicis præſertim, definitum, & per manus ab illis traditũ accepimus, eum non modò non audiendum, verumetiam anathematizandum eſſe putes, ac in eo quod accepimus firmiter eſſe permanendum cenſeas, quamlibet in contrarium aliquis multa protulerit examina ſcripturarum. Non vult Athanaſius, vt filij de patrum decretis iudicent: non vult, vt quæ ſemel per illos ad normam ſcripturarum exacta ſunt, iterum ad eandem exigantur: niſi fortè ſe non legitimos eſſe filios, ſed ſemen adulteræ & fornicariæ mulieris declarare velint. Quòd ſi facere ſint auſi (clament licet ad rauim vſq; , ſcriptum eſt enim, ſicut cum Chriſto congreſſus pater hæreticorum aliquando fecit) iuxta Pauli doctrinam eos anathematizare non dubitat, quoniam aliud Euangelizant ab eo, quod acceperunt. Nunquid autem cùm hæc ſcripſit ſanctus Athanaſius, expreſſum Dei verbum contemnere, & pro nihilo ducere docuit? Abſit. Nunquam hoc illi vel cogitare in mentem venit, ſed non quod hæretici, ſed quod Catholici produxiſſent: non quem hæretici, ſed quem Catholici, ſenſum è ſcripturis attuliſſent, id expreſſum Dei verbum habere voluit. Pręclarè ſcriptum legimus ab Hieronymo, non in ſcripturarum verbis Euangelium eſt, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla, non in ſermonum folijs, ſed in radice rationis. Habes igitur iam, quemadmodum Catholicę & orthodoxæ fidei propugnator accerrimus, hæc Pauli verba produxerit: Cuius vnius auctoritate, ne ſimus longiores, contenti erimus: cùm pręſertim ſit vnus hic inſtar multorum. Quanuis autem, ne quid præter decorum feciſſe videamur, metuimus, quò magis tamen rei veritas eluceſcat, etiam hæretici cuiuſdam expoſitionem horum Pauli verborũ, in medium proferemus: & quidem eius, in cuius de Euchariſtia ſententiam Philippus Melanchthon inclinare

Nomen Athanaſij in optimam partem ſemper cognitum.

Ad reginas de recta fide.

Galat. 1.

Si quis præterquam quod in concilijs Oecumenicis receptũ eſt, adducit, anathematizandus eſt.

Eſa. 57.

Ozeæ. 3.

Euangelium in quo Hiero. in 1. Cap. ad Galat.

Verborum Pauli anathematizando hæretico, cuiusdam Lutherani expositio.

inclinare dicitur. Sic igitur ille loquitur, enarrás eadem hæc Pauli verba. Nota, verbum accepistis: semper enim huc incumbit, ne ignotum Euangelium imaginatione sua quasi in aëre suspendant, sed teneant certam eius definitionem, illud, quod illis traditum est, & amplexi sunt, verum Christi esse Euangelium. Præcipit itaque pro diabolis haberi, quicunque Euangelium aliud à suo adferre ausi fuerint: Aliud nominans, cui aliena commenta assuuntur. Et huius quamuis hæretici, sententiam, hoc quidem in loco, non possumus non probare. Non vult enim is ignotum Euangelium recipi, verùm quod nobis traditum est, quod amplexi pridem sumus: Atqui, quod nunc vocatur Euangelium, & expressum Dei verbum, id cùm heri, quòd aiunt, & nudiustertius in lucem prodierit, patribus nostris prorsus fuit ignotum. An igitur qui tanto studio nobis illud obtrudere nituntur, eis non rectè cum Hieronymo dicere quisque nostrum poterit: Quisquis es assertor nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos (nos autē rectiùs, post mille quadringentos & amplius) docere nos niteris, quod antè nesciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem in qua puer natus sum.

Hiero. in Epist. ad Pamachium & Oceanum.

Illa fides nobis senibus tenenda, quam pueri didicimus.

Quanta fuerit hæc mentis vecordia, si recipiamus ignotum Euangelium, reijciamus verò, quòd à sanctis patribus nobis traditum habemus? Quòd si nomen Euangelij tribuunt ijs libris, quos ab Euangelistis & Apostolis, quos etiam à Prophetis antè scriptos habemus, hoc verò iam inde à sexcentis annis propè recepit Polonia, nec est quisquam, qui dubitet, quin sit in eis expressum Dei verbum: Quamobrem, quod ad scripturam attinet, non est aliud Euangelium, quod hodie nobis obtruditur ab hæreticis, ab eo, quod nos profitemur. Quin ipsi scripturam omnem canonicam à nobis habere se palam fatentur. Quod igitur est aliud illud quod Euangelizant? illud nimirum, cui (sicut scribit Caluinus) aliena commentata assuunt, cuius alienum quendam & hactenus inauditum in Ecclesia Dei, sensum adferunt. Et hoc est, quod nos monet Paulus: Si quis vobis aliud Euangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit: Hoc est, si venerit Lutherus, Caluinus, aut Philippus, & alio sensu vobis prædicauerit Euangelium, quam quem à sanctis patribus accepistis: si quid ab eo diuersum annunciauerit, quod ab illis traditum habetis, anathema sit.

Euangelium hæreticorum quale.

An ijs Pauli verbis non meritò deterremur, quò minùs istorum commentata pro Dei verbo recipiamus? Cùm præsertim hoc esse rectè dicatur in spiritum sanctum peccare, & eum blasphemare, quæ sunt nobis à sanctis patribus tradita, contemnendo violare. Quod ijs verbis docet sanctus ille Pontifex Damasus: Violatores voluntarij canonum, grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos Canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio, manifestè vnum genus est blasphemiarum in spiritum sanctum. Vides quemadmodum sanctus hic vir, vnum genus blasphemiarum in spiritum sanctum esse dicat, si quis contra ea, quæ sunt nobis à patribus tradita, proteruè agere aut etiam loqui presumat. Huius igitur blasphemiæ ne rei efficiamur, nulla ratione consentire cum ijs audemus, qui, quod orthodoxi veteres tot seculis docuerūt, quod auctoritas Ecclesię tradidit, quod populus Christianus amplexus est: quod scholæ theologorum defendunt, id haud aliter quàm exitiabile venenum Satanæ fugiendum esse censent: somnia verò sui capitis, eodem loco quo Dei verbum, & quidem expressum, à nobis haberi volunt: cùm pręsertim repetitis vicibus à Paulo moneamur: Si quis aliud nobis Euangelizauerit, quàm quod accepimus, vt is nobis anathema sit.

Peccare in spiritum sanctum quid.

In Epist. ad Aurelium. Carthag. Episcop.

Proteruè agere contra ea quæ à sanctis patribus nobis tradita sunt, blasphemia est in spiritum sanctum.

Galat. 1.

Multò maximè verò nos terret, quod à Propheta dictū est: Recedite ab idolis: Quod iterat Paulus quoque clamās: Fugite à cultura idolorum. Quod repetit Ioannes Euangelista, pręclaram suam Epistolam concludens ijs verbis: Filioli, custodite vos a simulachris. Quid enim? An verè non sunt idola Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius? An in illis non est ingens quædam altitudo, extollens se aduersus scientiam Dei? an (quod est Satanæ proprium) non aduersantur, an non extolluntur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur? ita vt in templo Dei sedeant, ostendentes se tanquam sint Deus, & quicquid scribunt, quicquid dicunt, hoc tanquàm expressum Dei verbum ab omnibus adorari contendunt. Verùm & hic, ne, quod hæretici facere consueuerunt, cordis nostri tantùm visiones adferre videamur, quid in scripturis idolorum nomine sæpe significari sanctæ patres nostri docuerunt, paucis edisseremus. Hieronymus explicans

Ezech. 14. 1. Cor. 10. 1. Ioan. 5. Idola.

2. Cor. 10. 2. Thes. 2.

Quid idolorum nomine patres significari voluerunt.

explicans illud è Zacharia: disperdam nomina idolorum de terra, nō solum illa, dicit ijs verbis idola significari, de quibus in Psalmis legitur: Simulachra gentiū argentū & aurū, opera manuum hominū: verumetiā illa, de quibus Paulus loquitur: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis tēporibus recedent quidam à fide, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dęmoniorum, in hypocrisi falsiloquorū, cauteriatam habentium conscientiam, Sicut enim, inquit, idola fiunt manu artificis, ita hæreticorum peruersa doctrina, quodcunque simulauerit, vertit in idolum, & facit pro Christo adorari Antichristum. Similiter & illum locum enarrans ex Esaia: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: Idola interpretatur dogmata veritati contraria. Neque secus intelligi vult, quod ab Osea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoque, posteaquam de simulachris manufactis pleraque dixerat: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorū, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante cum superbia & tumore, cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illū etiam Iosue locū exponit. Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrum. Itidem & illum Ezechielis locū: De auro meo & de argento meo fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum cū quibus volutari carnalis anima delectatur, conuertit omnia sacramenta & verba sanctorū librorum. Nec tamen quia illæ, imagines falsæ sunt, propterea & illa Sacramenta, & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt, vt illorum esse putentur, cū dominus dicat: De auro meo, & de argento meo. Quorum ęqualis Vincentius quoque Lyrinensis, aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentorum deos alienos appellare scribit: quòd ab hęreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur, quàm à gentibus Dij sui: Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si surrexerit in medio tui Prophetes & prædixerit signum atque portētum, & euenerit, quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos, quos ignoras: non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde & in tota anima vestra. Per Deos alienos extraneos errores dicit significari, nouos quosdā & inauditos, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, vt probat constantiā nostrā in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ, quemadmodum etiam à Paulo scriptum est: Oporret & hæreses esse. Ob hoc, ait Vincentius, hæreseon non statim eradicantur auctores, vt probati manifesti fiant: id est, vt vnusquisque, quàm tenax, & fidelis, & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera, inquit, cùm quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum. Tunc sine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorsus euolant, alij verò tantummodo excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces, semiuiui, quippe, qui tantā hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat. Ex ijs perspicuum esse potest, quid in scripturis idolorum nomine significari prisci patres existimarunt: nimirum, cùm ipsos hæreticos, tum eorum peruersa dogmata. Siquidem hominis alicuius verba, contra totius Ecclesiæ receptam doctrinam pleraque omnia docentis, tanquam Dei verbum amplecti, quodque vel dictum vel scriptum ab eo fuerit, adorare, seque coram eo incuruare, quæ est, si non hæc est Germana idololatria? Quod qui faciunt, quid aliud faciūt, quā quòd pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus, quod ego doceo, Dei verbum est & purum Euangelium: statim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistę, Picardi, Suencfeldius, Seruetus, Campanus, & alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarum in prauum sensum detortarum, ac mox hominum, vel diaboli potiùs, per homines loquentis, verbum, pro Dei verbo, proque Christi Euangelio, miseri mortales amplectuntur & adorant. Horrenda hæc est idololatria, & sicut Prophetæ monent & Apostoli, velis, quod aiunt, remisque fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquæque secta, suum verbum, expressum Dei verbum esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt hæræsiarchæ?

Iam ne vides, pientissime Rex, quo consilio, per varia membra sua subinde iactet Satanas expressum Dei verbū? Nullus est nostri tēporis hæreticorū, qui semper illud in ore non habeat, qui de eo nō glorietur, qui sibi nō illud propriè vēdicet, qui cęteros ab eius possessione submouere nō conetur. Vult igitur Satanas, vt modò corā hoc, modò corā illo incuruemur, vt nūc huius, nunc illius verbū tanquā Dei verbū amplectamur, vt pro vno Deo idola multa colamus, vt pro vno Christo, multos adoremus Antichristos.

1. Timo. 4.

Cap. 2.

Idola quid.

Cap. 8.

De vera religione. Cap. 38.

Quæst. 29. super Iosuæ. cap. 23 lib. 3. de baptis. contra Donatistas cap. vlt.

Cap. 13.

Dij alieni extranei errores sunt.

1. Cor. 11.

Probati quomodo manifesti fiunt.

Germana idololatria.

Antichristi Hæresiarchæ.

Mala quæ ex hæreticorum idololatria proficiscuntur.

Fugiendi Hæretici non minùs, quā Idolorum cultura. Nos verò Prophetarum & Apostolorum vocem audiamus clamantium: Fugite idola: fugite idola, Fugite Lutheri, fugite Caluini, fugite Philippi, fugite Brentij peruersa dogmata: fugite quotquot sunt alij, qui plantasmata sua tanquam idola coli volunt, qui quod ipsi dicunt & sentiunt, id tanquam expressum Dei verbum, & purum Euangelium adorari debere contendunt.

Ac vide, Rex optime, quàm ipsi mutuò se ferre iam non possunt, Istidij Germanici, quos haud aliter atque deos Homericos, infestis armis inter se concurrentes cernimus. Non hic iam loquor de funestis illis prælijs, deque cladibus innumeris, quibus infelix Germania miserandum in modum afflicta fuit, ex quo tempore deos istos colere, quodque dictum aut scriptum ab illis esset, pro Dei verbo recipere cœpit. *Hæreticorum bella intestina.* Ipsi dij, qui verbum suum pro Dei verbo venditant imperitæ multitudini, quemadmodum inter se dimicent, audi.

An Zuinglium, & qui sunt eiusdem sectę, itidem & Anabaptistas, Lutherus hostiliter non inuasit? An impium vtriusque sectæ dogma pro virili sua iugulare conatus non est? quos etiam non stylo magis, quàm sceptro magistratus coërcendos esse iudicauit. Itaque non solùm apud Christianos, verùm & apud ipsos Lutheranos, tam est detestabile Zuinglianorum & Anabaptistarum nomen, vt eis aqua sit & igni interdictum: ac, si quis receptum eis dederit, graues in eum pœnæ sint constitutæ.

Zuingliani in Lutheristas. Num verò Zuingliani multò sint in Lutheranos mitiores? At ij pari quidem eos sæuitia non prosequuntur? non quòd voluntas prompta non sit, sed quòd facultate se vident destitutos. Neque enim sibi tantum adhuc esse virium intelligunt, vt id sine magno suo discrimine facere queant: Quemadmodum autem sint erga eos animati, facilè cuiuis è scriptis illorum liquere potest, cùm non alio loco Lutheranos habeant, *Caluinus in VVestphalum. Bucerus in Lutherum.* quàm quo habentur ab illis. Testantur hoc scripta Ioannis Caluini, & Ioannis à Lasko contra Ioachimum VVestphalum, & contra Saxonicas ciuitates, Scripsit autem aliquando Bucerus quoque Lutherum ab omnibus accusari imperiosę & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur ab aliquo sibi cōtradici. Quod ipsum ei crimini dant Tigurini quoque. Si exigit (inquit de Luthero Bucerus) ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se Deum esse: Tacitè innuens, quòd se pro Deo coli, quodque suum verbum *Caluini de Luthero conquestio.* tanquam Dei verbum ab omnibus adorari cuperet, ac nemini mortalium à sua tanquam à diuina sententia discrepare, fas esse vellet. Sic hunc illius incredibilem fastum, quo haud aliter in templo Dei sedere conabatur, quàm si Deus esset, ne socij quidem eius ferendum esse putauerunt. An autem & Caluinus non queritur, imperiosè Lutheri placitis Ecclesiam Dei adstringi? Quam verò molestè fert illud, quòd eum Ioannis Baptistę spolijs exornant, quòd Heliam illum esse dicant, per quem restituenda fuerint omnia. Qua falsitate, non minùs eos fœdasse Lutheri nomen scribit, quàm Hieremiæ corpus Ægyptij, sepulchrum eius adorando, Ac si maximè, inquit, concedendum esset Luthero nomen Helię, sacrilegæ tamen temeritatis est, asserere vltimum Heliam: ac si præcisa esset Deo manus, ne quem vel præstantiorem, vel parem posthac mittat. Nam quo oraculo illis patefactum est, in vnius hominis persona, sic exhaustos vel imminutos esse potentiæ Dei thesauros, vt nemo similis prodeat, ex illa immensa *Lutherus pro Helia à suis habitus.* & incomprehensibili scaturigine? Non potuit hic dolorem suum dissimulare Caluinus, quem ex eo conceperat, quòd vltimus Helias Lutherus esse diceretur: quòd nullum iam sibi locum relictum esse videret, cùm tamen se nulla re Luthero iudicaret inferiorem: quin superiorem etiam existimaret. Ioannes autem à Lasko, qui cum Caluino consentire propemodum videtur, præterquàm quòd pluribus in locis pessimè de Luthero sensit (sicut adnotatum est ab Erasmo Albero) de Lutheranis quoque scribit, quòd cùm aliud nihil superest, ad Augustanam Confessionem, tanquam ad sacram, quod dicitur, anchoram, confugere consueuerunt: & tanti (inquit) illam faciunt, vt *Doctrina Lutheri à suis discipulis credita præstantior & verior ea, quæ diui Pauli est.* non desint inter ipsos, (& quidem non postremi) qui dicant, se malle de Pauli ipsius Apostoli, quàm vel de Lutheri, vel de Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

Vides quemadmodum etiam ipsi non possunt ferre Sacramentarij, quòd pro verbo Dei recipiatur (quin pluris etiam fiat, quàm Dei verbum) quod vel in Lutheri libris, vel in Augustana confessione scriptum continetur? Et feremus nos Christiani, quòd non possunt ferre quamlibet impuri Zuingliani? ac pro expresso Dei verbo nobis obtrudi patiemur, quod expressum esse Diaboli verbum certò certiùs exploratum habemus? Sed erunt fortasse, qui minùs hac in parte tribuendum esse Zuinglianorum iudicio putabant, quòd ij non obscurè videantur à Lutheri doctrina dissentire.

Confessionistæ. Videamus igitur, quod ipsorum Lutheranorum de se mutuum sit iudicium Confessionistæ, quin Lutherani sint, non opinor quemquam inficias iturum; quorum

vnus

vnus cùm sit Andreas quoque Osianderan, an & ipse non queritur, plus apud suos habere ponderis confeßionem Augustanam, quàm Dei verbum? Et, qui VVittembergę magistri creantur artium, aut sacræ Theologiæ professores, eos abiurare verba Dei, & iurare in verba Philippi. Vides quemadmodum & hic, Philippi discipulos idololatrię condemnat, ac vt fugiant hoc idolũ, admonet? Iam Philippus ipse, nonne dogmata illa Lutheri, (Quod nullum sit hominis liberum arbitrium: quòd absoluta necesßitate eueniant omnia: quòd non plus homo sentiat, quid in se Deus agat, quàm sentit incus, quid agat malleus: quòd opera non sunt ad saluté necessaria, quòd nulli ritus aut cęremoniæ debent in Ecclesiam admitti) mordicus initio defendebat, nec alio loco quàm quo Dei verbum habebat? Posteà tamen turpiter se Luthero seruiuisse questus, hæc illius phantasmata reiecit, ac ad mentem redijt meliorem. Quo nomine, tantum sibi, suorum etiam discipulorum odium conflauit, vt cum & quàm plurimis conuitijs exagitarent, & cuius ipsum auctorem esse constat, ab Augustana confesſione sint excludere conati. Mathias quidem Flaccus, plus etiam aliquid arrogare sibi veritus non est, qui benè merentem præceptorem, & omnes eius sententiæ adhærentes, pro ethnicis & publicanis habendos pronunciare non dubitauit: hoc est, vt ipsemet interpretatur, neminem pium debere cum ipsis vllam familiaritatem, conuersationem, amicitiam habere, & ei, qui præsertim nulla iuris necesßitate eis adstrictus, aliter fecisset, denunciauit lepræ eorum contagium, & ita haud dubiè iram diuinam. Quam etiam fuisse causam suspicor, quòd in proximo colloquio VVormaciensi, Schneppius, Merlinus, Strigelius, Sarcerius, & alij quidam Illiriciani, rebus infectis inde discesserunt, quòd Philippi & Brentij (quorum vtrumque Flaccus ab Ecclesia sua pronunciauit alienum) communionem sibi fugiendam esse putarent: cùm pręsertim ij, qualem exigebant ipsi, nulla resipiscentię signa darent.

Verbum Dei abiurant pro Philippi verbis VVittenbergenses magistri.

Philippus Melancthon turpiter se seruiisse Luthero conqueritur & conuiciatur.

Mathias Flaccus contra Lutherum & eius assectatores.

Schneppius Merlinus. Strilegius. Sarcerius contra Philippum Melancthonem.

Quis igitur iam vel ipsa luce clarius non perspicit, quòd hæc sunt idola, quæ Prophetæ, quæ & Apostoli tanto studio nos vt fugiamus, hortantur: hæretici nostri temporis, Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius, Flaccus? hos tanquam viperam & Basiliscum deuitare nos iubent? quod ipsi faciunt etiam inter se, mutuoque iudicio suo se condemnant. An autem id non multò iustiùs faciemus nos, vt pro talibus eos habeamus, quales ipsi non Ecclesiæ Catholicæ modò, quam audire iussi sumus, verum, & suo ipsorum iudicio facti sunt? Et erit intereà quisquam, qui nobis (qui Deũ vnum tantùm scimus & colimus) persuadere conetur, vt istorum hæreticorum verbum, tanquam expressum Dei verbum adoremus? O Christe, qui mentes nostras Euangelij tui luce iam inde à sexcentis propè annis illustrasti: priùs fortunas nostras omnes, priùs suauisßimè lucis huius vsuram, priùs ea cuncta, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charisßima, nobis eripe, quàm vt ab hac nos mente dimoueri patiaris, qua semel nobis deliberatũ est: omnia priùs & facere & pati, quàm vt ab eo, quod ab annis propè sexcẽtis nostrę genti traditum est, sancto tuo verbo discedamus: & horum, (qui se tanquam dij quidam ostentant) verbum illius loco recipiamus, atq; ita horrendę cuiusdam idololatrię grauisßimo crimine nos obstringamus.

Via ad Christum oratio, quantum precatur vt illi dei in Orthodoxa fide perseuerantiam.

Verũ ad rem: Satis iã demonstrasse nobis videmur, quòd nunc imperitæ multitudini tanquã Dei verbũ, ab hæreticis venditatur: id nõ Dei, sed diaboli, verbũ esse, à quo mentes piorũ omnium abhorrere, quòd haud aliter eos fugere, quã exitiabile venenũ oporteat, iuxta Prophetarũ & Apostolorũ vocé clamantiũ: Fugite idola. Nunc tẽpus instat, vt receptui canamus, nisi quòd priùs, de eo, quod sit expressum Dei verbũ, paucis differere decreuimus: quò magis eo cognito, quod sit expressum Diaboli verbũ, elucescat.

Verbum Dei expressum quid.

Sunt quidem in diuinis scripturis multa Dei verba, sed omnia tamen illa, sint vnum Dei verbum: Dilige. Omnis enim lex, in vno sermone impletur, inquit Apostolus. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Nec vniuersa modo lex in hoc pẽdet, verùm & Prophetæ, sicut ipse testatur Christus: Itaque plenitudo legis, & finis omnis præcepti, charitas est, ad eam enim refertur omne pręceptum. In nullis scripturis, inquit Augustinus, aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat: Quicquid obscurum est in scriptura, hæc ibi occulta est: quicquid ibi planum est, hæc ibi aperta est: Præceptum istud charitatis est super omnes cœlos, est super omnes libros: ei subdũtur omnes libri, ei militat omnis lingua sanctorũ, & omnis motus dispensatorũ Dei, & animi & corporis: Quicquid habeas, hanc solam si non habeas, nihil tibi prodest. Alias si non habeas, hanc solam habe, & implesti legem. Si vna hæc absit, inania: si vna hæc adsit, plena sunt omnia. Sola hæc est, quæ ad salutem sufficit, & ad eam sic est necessaria, nihil vt sit, quod quisquam speret, quòd eam assequi posßit absque charitate. Hoc igitur verbum consummans & breuians, verbum saluificans, verbum charitatis

Ephe. 5. Galat. 5. Matt. 23. Rom. 13. 1. Tim. 1. In Prologo Psal. 140. In Ps. 130. Serm. 1.

Vis charitatis. 1. Corinth. 13.

Rom. 10.

& dilectionis tam expressum est & dilucidum, vt illud etiam absque scripturis disci
Lib.3.pædagogi cap. 11.21.
scribat Clemens presbyter Alexandrinus, cùm sit spirituale quoddam decretum, cordibus fideliũ (qualibet rudes ij sint) inscriptũ. Itaq; nemo potest esse tã hebes, qui verbũ
Psal.118.
hoc non intelligat: nec ab illius ignorantia quisquam excusatur. Hoc est illud verbum, de quo dicit Psaltes: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. De
Psal.18.
quo loquitur idem: Præceptum tuum lucidum illuminans oculos. Reuerà, illuminantur oculi cordis nostri charitate, sicut excæcãtur econtrariò cupiditate. Siue sit ea carnis, siue oculorũ, siue laudis & gloriæ cupiditas. Vbi fuerit hæc, ibi nihil nisi meræ tenebræ, nihil nisi tetra caligo. Vbi contrà fuerit charitas, ibi splendida lux, ibi tam clarũ lumen, nihil vt sit, quod obscurum esse queat habenti charitatem. Quamobrem præclarè di-
August.
ctum est ab Augustino: Qui vult habere notitiam Dei, amet: Frustra accedit ad legendum, ad meditandum, ad prædicandum, ad orandum, qui non amat. Quoniam autem perfecta charitas alibi non erit, quàm in illa cœlesti patria beatorum, etiam cognitio nostra, ibi demum, & non alibi perfecta est futura: hic interim ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.
2.Cor.13.

Hæreticorum caligo cur tanta.
Quare, si quis miratur, quòd cum inter alios hæreticos, tum inter ipsos etiã Confessionistas tanta caligo tantaque nox est, vt Andabatarum more pugnent in tenebris, nec possint ad veritatis agnitionem peruenire: mirari desinet, posteaquàm hanc esse causam didicerit, quòd sunt ea, quæ sola credentibus lucem adfert, destituti charita-
Coloss.3.
te: non enim diuisissent vnitatem, si non priùs amisissent charitatem, quæ vinculum est pacis & vnitatis. Sunt autem ideò destituti charitate, quoniam sunt pleni cupiditate, quùm alia, tum præcipuè laudis & gloriæ: Quemadmodum à Poëta scriptum
Superbia præcipuum inuestigandæ veritatis obstaculum.
est, Qui velit ingenio cedere ratus erit. Nihil æquè officit inuestigandæ veritati, atque ea quæ mater est omnium hęreticorum, superbia: semper enim inter superbos iurgia sunt: Ad capessendam autem veritatem. non est alia via quàm humilitas, per quam
Prouer.23.
fouetur charitas, & retinetur vnitas. Et ea est (inquit Augustinus) prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem, sicut de
Epist.56.
pronuntiatione dixisse legitur aliquando Demosthenes. Hac via cùm non incedant hęretici, quis est, qui magnopere miretur, quòd ad manifestę veritatis agnitionem peruenire nequeunt? De expresso Dei verbo tantas nobiscum, tantas & inter se cient pugnas, & intereà quò nihil est in scripturis expresſius, vt vel sol ipse minùs esse clarus videatur, quodque solùm ex illis didicisse, nobis abundè sufficit ad salutem, expres-
Scripturæ diuinæ scopus dilectio.
sissimum Dei verbum non vident, quod est: Diligite, quæ summa, qui scopus est scripturæ totius: Vt præclarè scriptum sit ab Augustino: Quisquis scripturas diuinas,
Lib.1. de doctrina Christiana.
vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu non ædificet istam geminam charitatem, Dei, & proximi, nondum intellexit. Quisquis verò ta-
Cap.3.6.
lem inde sententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati sit vtilis, nec tamen hoc di-
1.Tim.1.
xerit, quòd ille, quem legit, eo loco sensisse probatur: quandoquidem ea sententia
Legendo scripturas charitas nos ædificat.
fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis est præcepti, non perniciosè fallitur, nec omnino mentitur: sed ita fallitur, vt si quis errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Charitatem ędificare nos intellectu nostro, scripturas legendo, vult Augustinus, si perniciosè falli nolumus.

An autem hoc est istorum studium, qui nihil magis habent in ore, nostro tempore, quàm scripturas & expressum Dei verbum, sic vt in scripturis intelligentia sua versentur, vt nihil aliud quàm charitatem ædificare studeant? Quis non contraria potius ab illis fieri videt omnia? Quod etiam indicant illæ voces, quibus nihil est apud illos ma-
Hæreticorum voces impiæ in despectum Papæ & Concilij.
gis vsitatum. Trotz, trotz, in despectum Papæ, in despectum Concilij. An hoc est ædificare charitatem? Vnde autem nobis tot lites? tot contentiones? tot seditiones? tot pugnæ? tot hęreses? tot sectæ? quibus miserandum in modum dissectam Ecclesiam videre licet, nisi ex eo, quòd dum expressum Dei verbum ad se quisque rapit, dum sibi quisque propriè conatur illius intelligentiam vsurpare, scripturis legendis, nihil mi-
Rudis & indocti vulgi stultarumque quarundam mulierculàrum superbia.
nùs quæritur, quàm vt charitas ædificetur? Rude vulgus etiam & indoctum, intolerabili quadam superbia manibus (quod aiunt) & pedibus illotis, impudenter ad sacrarum literarum lectionem accedere, quin & stultas hoc sibi mulierculas arrogare videmus, vt reiectis patribus, contẽptis pastoribus & doctoribus, totius Ecclesię sensu & consensu ne pili quidem facto, suam interpretationem etiã eorum interpretationibus anteponere nõ reformidẽt: quos in lege Domini diebus ac noctibus versatos esse, nec in eius vera intelligentia assequenda, studij, laboris, diligentiæ quicquam prætermisisse
Heb.13.
sciunt, quos sibi præpositos esse, quibus subiacere se debere, quandoquidẽ peruigilant quasi rationem pro animabus eorum reddituri, non ignorant? Est ne illud charitatem

ędificare?

ædificare? Sed sic visum est hæresiarchę nostri temporis, qui primus dare sanctum canibus, & ante porcos ausus est proijcere margaritas; quorum pedibus quàm fœdè conculcentur, quis est qui sine lachrymis aspicere queat? Preclara est Gregorij Nazianzeni sententia, quòd non omnium est de rebus diuinis differere, sed nec quouis tempore, nec apud omnes, nec de omnibus disputare fas est. Sed est, quando, & apud quos, & quo sine fieri id conueniat. Quod ille pluribus verbis persequitur.

Matt. 7.
Lib. 1. Theologiæ.

Nihil est scripturarum lectione melius, nihil vtilius: sed arbor quædam esse dicitur Rhododaphne, cuius folia quadrupedibus venena sunt, hominibus pręsidia aduersus serpentes. Eadem est sacræ quoque scripturæ ratio, quæ sicut sobrijs ac prudentibus salutarem præbet alimoniã, ita stultis & impijs hęreseos & maioris impietatis ministrat occasionem. An autem quadrupedes istos, quibus dare sanctum Christus vetuit, etiam à lectione sacrarum scripturarum arcere non præstaret, quàm permittere, vt aranearum in morem nihil ex illis præter exitiale venenum sugerent. Porrò fœminę, quantò rectiùs facerent, si colum versarent eo tempore, quò de expresso Dei verbo disputant? Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetę? nunquid omnes pastores & doctores, dicit Apostolus? At nunc omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Pastores esse volunt & doctores, quin etiam pastrices & doctrices. Noluit Christus vt suum corpus esset vnum membrum, sed vt essent in eo multa membra: nunc isti contrà volunt, vt omnia sint vnum membrũ, vt sit vnius tantùm formæ massa, nulla varietate distincta, sit inutilis quædam congeries, sit confusum & dissipatũ chaos, omnis ratione symmetria sublata. Qua quidem, non tantùm corpus labefactatur, nec ordo tantùm naturæ peruertitur, sed ipsius etiam Dei palam auctoritas conuellitur, quando plus quisque quàm sibi datum est, vsurpat. Inde dissidia, inde sectæ, inde rixæ, quibus tumultuatur orbis Christianus, dum neque manus, neque pes, officio suo fungi dignatur, verùm oculi sibi linguæque munus, vnumquodque membrum vsurpare conatur, ac proprio suo neglecto, se in alienũ officiũ impudenter ingerit: Sed hęc extra causam fortassis dicta videri possint, quamuis non omnino dicta sint extra causam. Nunc ad institutum redeo.

Rhododaphne Diosco. 4. Plini. lib. 24. ca. 11.
Hæretici aranearum in morem nihil ex diuinis scripturis sugunt quam exitiale venenum.
1. Cor. 12.
Corporis Ecclesiæ Christi dissipatio.

Vis cognoscere, pientissime Rex, quod expressum Dei verbũ sit, quod expressum Diaboli verbũ? Ex vna quidẽ, eademq; scriptura, sicut copiosè iam à nobis demonstratum est, vtrumq; produci potest. Verùm intereà discrimen paucis accipe: Si quis ita scripturam intelligat, vt intellectu suo caritatem ædificet, Dei verbũ est: Si verò sic eã intelligat, vt intellectu suo, quod est caritati contrarium ædificet, diaboli verbũ est. Quod maius etiam est accipe: Si quis è scripturis diuinis eam sententiam duxerit, quæ sit ædificandæ caritati vtilis, etiam si hoc non dixerit, quòd ille, quem legit, puta Matthæus, Marcus, Lucas aut Paulus, eo loco sensisse probatur, non perniciose fallitur, nec aberrat à verbo Dei: sed sic fallitur, queadmodũ is, qui viã errore deserit, ac per agrũ pergẽs, eò nihilominùs peruenit, quò fuerat illũ via, quã deseruit, perductura. Sicut igitur ęquora sulcantes Cynosurã aspiciunt, sic qui versantur in scripturarũ lectione, non aliò suæ mentis oculos quàm ad charitatem dirigere debent, ad quam, si referant intellectũ suum, à verbo Dei nunquam aberrare possunt, cùm (sicut paulò antè dictum est à nobis) omnia Dei verba sint vnum verbum, Dilige. Quo nihil est, nec esse potest in scripturis expressius.

Expressum Dei verbum esse potest, & expressum Diaboli verbum sub diuerso sensu.
Cynosura ad Dei verbum venusta comparatio.

Qui (malum) igitur furor hic est? quæ dementia? quæ mentis cæcitas? Expressum Dei verbum quæritur, de expresso Dei verbo litigatur, & cùm ipsum se nostris oculis expressum Dei verbũ ingerat, non cernitur: cùm ipsum se nostris auribus inculcet, non auditur: cùm ipsum vltrò se modo non contrectandum nostris manibus offerat, non agnoscitur, neque recipitur: quin & ex oculis, & ex auribus, vel cordibus potiùs, & ex manibus illud suis effugere miseri mortales facile patiuntur: dum in sciendo & disputando, non autem in credendo & amãdo, salutem suam esse constitutam, falsò sibi persuadent. An autem in hos non rectè quadrat illud ex Psalmis: Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: manus habent, & non palpabunt? Charitas, charitas, charitas nusquam in scripturis non obuia nostris oculis, expressissimum Dei verbum est, qua remota, si quis credit scientiam sibi salutem allaturam, toto (quod aiunt) cœlo errat. Verissimè dixit vir quidam pius & doctus: Pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius non minùs & ipse pius. In die examinis nouissimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad dominum Deum nostrum, hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis, & deuotus: quàmque spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

Hæreticis quanta inest mentis cæcitas.
Psal. 103.
Vide Auctoris vehementiam.
Hugo de S. Victo. lib. 1. par. 10. cap. 6. de Sacramentis.
Gerson in libel.
An monachus pro studio negligere possit diuina, Considerat. 9.

Quę cũ ita sint, cur nõ in hoc vnũ potiùs omne studiũ nostrũ impẽdimus, quod vnũ & solũ ad salutẽ nobis necessariũ esse scimus, vt quę propriè est filiorũ Dei nota, mutuã

inter nos fraternam charitatem retineamus? quandoquidem ſcripturarum intelligentia non eſt omnibus peræquè neceſſaria. Turbam imperitam credendi ſimplicitas, non intelligendi viuacitas tutiſsimam facit. Et ſicut idem ſcribit Auguſtinus: Homo fide, ſpe, & charitate ſubnixus, easque inconcuſsè retinens, non indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtruendos. Itaque per hæc tria, multi etiã in ſolitudine ſine codicibus viuunt. Nunc ſcrutari ſcripturas, deque ſenſu earum diſceptare volunt omnes, ad quam verò tanquam ad ſcopum quendam ſcripturæ cunctæ referuntur: quam oculis, auribus, animis noſtris nuſquam inculcare non conantur: quæ ſola ſalutem nobis adfert, charitatem retinere cupit nemo. Quin, quantò magis de ſcripturis deque expreſſo Dei verbo feruet diſputatio, tantò magis in animis mortalium, quam ſolam ſcripturæ ſonant omnes, refrigeſcit charitas.

Aug. contra epiſt. Manichæi quam vocant Fundamenti. Li. 1 cap. 39. De doctrina Chriſt.

Expreſſum Dei verbum penes hæreticos eſſe non poſſe.

Eſt autem veriſimile, quòd ſcripturarum ſanus intellectus, quòd expreſſum Dei verbũ ibi ſit, vbi ſic refrixit charitas, vbi ſic exarſit odium, vbi præter conuicia, maledicta, ſcommata, lædorias vix quicquam ferè legere licet aut audire; vbi illi ipſi etiam, qui diſceſſerunt à nobis (qui malunt Euangelici, quàm Chriſtiani vocarij) non modò nobiſcum, verùm & inter ſe tam infeſtis minimeque Chriſtianis animis tam hoſtiliter conſligunt, vt quamlibèt immanes barbari, Chriſtique crucis inimici, magis hoſtiliter non poſsint. Certè priuſquàm exortum eſſet hoc Euangelium (à quouis alio potiùs auctore, quàm à Chriſto profectum) nec tantas animorũ acerbitates, nec tam atroces pugnas vidimus vnquam, inter eos præſertim, quorũ hoc erat munus, Euangeliũ Chriſti propagare. Et vocabimus hoc Euangelium, vocabimus expreſſum Dei verbum? à quo ſic omnis exulat charitas, quæ ſola nobis expreſsè præcipitur in Euangelio, quòd qui ſe primi, pridem (vt ipſi dicunt) ſepultum in lucẽ protuliſſe gloriantur, tantis ipſi certant odijs inter ſe, tanta flagrant inuidia mutua, ſic ipſi ſe mordent inuicem, vt non longum ſit nobis tempus illud expectare, quo conſumentur ab inuicem. Expreſſum hoc eſt Diaboli, non eſt expreſſum Dei verbũ, cùm ſicut iam toties à nobis dictũ eſt expreſſum Dei verbum ſola ſit CHARITAS. Hæc eſt quæ complectitur vnitatem, hęc eſt, quę nos omnes vnum corpus facit, hæc eſt, quæ veràm pacem habet, quam puro corde cuſtodit. Neque enim charitas Chriſtiana, niſi in vnitate Eccleſiæ cuſtodiri poteſt, vt fruſtrà ſe tenere glorietur charitatem, ſi quis non amplectitur vnitatem. Quòd ſi verò non cuſtoditur expreſſum Dei verbum (charitas) niſi in Eccleſiæ vnitate, quis iam erit qui dubitet, quòd extra vnitatem hanc expreſſum Dei verbum haberi non poteſt? Et hoc eſt quod ſuperiùs diximus, vnam & eandem ſcripturam ſi duo proferant, euenire nonnunquam, vt vnius Deus, alterius os diabolus aperiat. Nam qui profert in Eccleſia iuxta ſenſum Eccleſiæ, Deus os eius aperit, & eſt Dei verbũ. Qui verò profert ſeparatus ab Eccleſia, ſuo, non Eccleſiæ, non omnium ſenſu (quoniam de ſuo loquitur, etiam ſi ſcripturã loquitur, mendaciũ tamen loquitur) diabolus os eius aperit, & eſt verbũ diaboli. Cæterũ quod Ambroſiũ ſequuti diximus charitatẽ eſſe, quę cõplectitur vnitatẽ: & quæ nos omnes vnũ corpus facit, nolemus eo ſenſu accipi quaſi malos & iniuſtos excluſos à Chriſti corpore (quę eſt eccleſia) velimus. Quãuis enim charitas, quã pręcipuè ſcriptura nobis cõmendat, propria nota ſit eorũ qui piè Deũ colunt, qua filij Dei diſcernuntur à filijs diaboli. Et ij ſoli ſint qui ad electorum cœtum pertineant. Eſt tamen etiam quidam cœtus ſiue Eccleſia vocatorum, à qua non excluduntur ij qui ſunt vera charitate deſtituti, modò retineant illam quam vocat Auguſtinus charitatem vnitatis, per quam ſibi membra Chriſti copulari ſcribit: Cuius effectus eſt quòd omnia tolerat. Vt ſit, ſicut ſcribit idem Auguſtinus, vis quædam tolerantiæ tenax vnitatis, quæ per bitumen ſignificata eſt: quò Deo intus & foris, arca, quæ fuit Eccleſiæ typus, illita eſt. Quia & intus & foris mali tolerandi ſunt, ne pacis compago ſoluatur. De qua charitate alio quoque loco ſcribit Auguſtinus: Non exiſtimo quenquam ita deſipere, vt credat ad Eccleſię pertinere vnitatem eum, qui non habet charitatem: cùm certum ſit, quòd pertinent ad Eccleſiæ vnitatem, quam diu ab illa præciſi non fuerint, etiam qui cæteris effectibus charitatis deſtituti ſunt, dummodò vim illam tolerantiæ retinentes, ſint inter illos de quibus ſcribit Paulus: Supportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Verùm hic iſti negabunt eam Eccleſiam eſſe Dei, quam nos profitemur, cuius nos filios eſſe gloriamur, & eius nomen ſuo cœtui vendicare conabũtur. Oſtẽdant autem nobis Eccleſiam ſuam, non iam de Sacramentarijs loquimur, nec de Anabaptiſtis, nec de cœleſtibus Prophetis, nec de Campanis & Seruetis, quos omnes a ſuo quoq; cœtu reiecerunt: ſed oſtendãt Confeſsioniſtæ nobis Eccleſiã ſuã. Philippus quidẽ cũ ſuis, & Brẽtius cũ ſuis, ab eius eccleſię cõmunione ſunt eiecti, quę cõfeſsionis Auguſtanæ (non Chriſtianæ) cenſeri vult, ſicut ex Mathię Flacci, &

Sola charitas eſt, quæ vnitatem complectitur. Ambroſ. in cap. 3. ad Coloſ.

Expreſſum Dei verbum quomodo verè cognoſcatur. Ioan. 8.

1. Ioan. 1.

De vnitate Eccleſiæ cap. 2. 1. Cor. 3. vbi ſupra, Caput. 5.

Lib. 1. contra Creſonium. Cap. 29.

Ioachimi, Merlini scriptis, qui se germanos esse Lutheranos gloriantur, videre licet. Quòd si quis verò Philippi, vel eius discipulini Iusti Mænij plus quàm horũ iudicio tribuendum esse putabit, non meliùs illi iudicabunt de Flacco, quàm Flaccus de illis. Vbi iã igitur inueniemus Ecclesiã istã Lutheri? Philippus quidem, vt sit apud Illiricianos, non concedet: Illiriciani contrà negabunt eam apud Philippianos aut Brentianos reperiri, quos ex Ecclesiæ suæ communione pridem eiecerunt. An & suam vnitatem Lutheri sectatores furialibus discordijs non dissiparunt? sicut anteà magister eorum per summum sacrilegium ab vnitate se catholica tanquàm ab area dominica separauit. Vbi igitur quæremus iam illorum Ecclesiam, quam nec apud hos, nec apud illos alterutri esse concedent? *Hæretic. pro sua cuiusque ecclesia conflictatio.*

Quis erit sic ab omni mente desertus, qui non multò magis elegerit in qua natus & in Christo feliciùs est renatus, in ea Ecclesia manere potiùs, quàm vt ad eam, de qua sic inter ipsos ambigitur, se conferre velit, Absit autem vt homo Christianus, catholicus, & orthodoxus dubitare velit, vtrum ea sit Ecclesia Dei, in qua non ipse modò, verùm & parentes eius, quin & aui, & proaui Christi fide sunt imbuti. Quid enim hoc aliud fuerit, quàm dubitare, num sit Christianus, & Christianis parentibus prognatus, & sicut à Propheta scriptum est: Impingere in meridie quasi in tenebris. In solo posuit Deus tabernaculum suum. Super montem collocauit ciuitatem suam Ecclesiam, quæ abscondi non potest. De qua nobis hoc loco pluribus disserere propositum non est, cùm præsentis instituti non sit, & cùm in confessione nostra Christiana tum in scripto, quod contra Prolegomena Brentij nuper edidimus, copiosè de ea tractauerimus, vbi docuimus quæ sint ecclesiæ notæ: nimirum vt sit sancta, sit catholica, sit vna, sit apostolica, vt, nisi præsit illi vnus, cuius auctoritatem agnoscant omnes, Petri legitimus successor in Romano cathedra, & indubitatus Christi vicarius ecclesia Dei dici non possit. Nunc itaque longiores esse nolumus, quandoquidem satis iam demonstrasse videmur, quòd qui maximè de expresso Dei verbo gloriantur, apud eos expressum diaboli, non expressum Dei verbum est: quum expressum Dei verbum sit Charitas, quam vt in cordibus nobis diffundat Deus per spiritum suum sanctum, vt hæreseon & schismatum finem aliquando faciat, vt optatam Ecclesiæ suæ tranquillitatem restituat, supplices misericordiam eius deprecemur. Faciet ille proculdubio, non pro meritis nostris, quibus grauissima supplicia debentur, sed pro immensa bonitate sua, modò vitam nostram in melius commutemus, & adeuntes ad thronum eius gratiæ cum fiducia, nullum deprecandi finem faciamus. *Vera Dei ecclesia.* *Esa. 59.* *Psal. 18.* *Matt. 5.*

HÆc habui, clementissimè Rex, quæ de expresso Dei verbo ad te scriberem, quo tempore varijs curis mirabiliter fui distractus, cùm profectionem in vrbem adornarem. Vt autem hunc scribendi laborem caperem, fides me mea, qua tibi sum obstrictus, impulit. Impulerũt & beneficia, quibus me tantis immerentem affecisti, quantis haud scio, an ab vllo Poloniæ rege mortalium quisquam affectus fuerit vnquam. Quamobrem, quò plura tibi me debere profiteor, & pre me fero, hòc magis de salute tua, & quidem æterna salute sum solicitus: cuius tuendæ causa, non modò labores nullos defugerim, verùm & vitæ meæ discrimen non dubitanter adierim. Fortassis enim non desunt, qui tuas quoque aures vocibus ijs obtundant: Mitte te deorsum: Scriptum est enim. Sed mihi tantum de tua constantia, tantum etiam de diuina misericordia pollliceor, quòd adiutus ea, nunquam facies, vt sacrilega concilia separationis amplectaris, & aliquid apud te, pestilentibus locum persuasionibus esse loci patiaris. Ego verò, si (quod pro sua misericordia procul Deus auertat) de sublimi Ecclesiæ turri labentem te viderem, etiam si certa mihi mors esset oppetenda, Christo tamen robur mihi suppeditante, corpore meo te ruentem excipere, & illius interitu salutem animæ tuæ redimere nihil hæsitarem. Scis pientissime Rex, quoties operam tibi meam, in sana Ecclesiæ doctrina tuenda detulerim: Scis, quòd per hos annos aliquot quibus episcopum renunciari me voluisti, neque sumptus, neque labores, neque pericula vlla defugerim, dum labanti in regno terrisque tuis religioni succurrere, eam nutantem pro virili mea fulcire possem ac sustentare. Quis esse mihi potest, quàm ipse tu testis locupletior in veteri nostra Christiana Catholica & orthodoxa religione asserenda, nihil à me studij, laboris, ac diligentiæ pretermissum esse? Quoniã verò iustè peccatis nostris irascitur Deus, quantũ adhuc profecerimus, est quod nos vehementer pœniteat. Sumit Satanismus vires indies maiores. Posteaquam semel homines mittere se deorsum cœperunt, magis indies atque magis in profundum errorum barathrum præcipites feruntur. Nam in quorum potestate fuit mittere se deorsum, simul vt semel id facere sunt aggressi, nõ perinde iam *Epilogus.* *Hosij pro Ecclesiæ defensione labores & pericula.* *Satanismi vires.*

est in eorum potestate, vt se ruentes queant sustinere. Quis itaque nunc sit regni tui status vides, dum non alia ferè de re, quàm de expresso Dei verbo disceptatur ab omnibus, dum sibi quisque cognitionem illius arrogat, dum sua quisque phantasmata, tanquam expressum Dei verbum vult adorari, neq; raro fit, vt quò quisque est indoctior, hoc maiore cum audacia de eo, quòd non intelligit, expressum tamē Dei verbum videri vult, disserat. Quàm verò metuo, ne paulò pòst non minùs multos Polonicos, quàm nunc Germanicos Deos numeremus, dum quod quisque dicit & sentit, expressum Dei verbum haberi cupit. vtinam autem adduci posses, pientissime Rex, vt Prophetas & Apostolos audires nusquam non clamentes: Fugite idola: Quid enim aliud quàm idola sunt, qui diuinum honorem ad se transferūt, quodque vel dixerint ipsi vel senserint, eodem loco, quo Dei verbum, haberi volunt? Hanc tu tam horrendam idololatriam procul à regni terrarumque tuarum finibus arcere debes & propulsare, nec, vt se quisquam tanquam Deum ostentet, ac imperitos homines coràm suo, tanquam coràm Dei verbo, incuruare se iubeat, permittes. Quod sit expressum Dei verbum, iam ex me didicisti: hoc quidem quamuis nihil eo lucidius, nihil sit expressius, prorsus tamen extinguitur, quando quisque sibi de expresso Dei verbo disputandi potestatem sumit. Quę fuerunt mearum partium, fecisse me puto. Nam si minus doctè, clarè tamen, & perspicuè demonstrasse videor, quantam ea res Ecclesiæ Dei perniciem adferat, quòd etiam imperitissimi quique, de expresso Dei verbo sibi iudicium vsurpant. Simul & hoc ostendi, quod sit illud verbum Dei, quod tam clarum, tam perspicuum, tam expressum est, vt etiam absque scripturis disci possit à quamlibet rudibus, neque sit necesse credentibus in Christum de eo disputare, verùm necesse sit firmiter in cordibus illud retinere, nec vt vnquam elabatur, permittere. Nunc tuæ partes esse videntur, vt hanc de expresso Dei verbo contentionem tuis hominibus interdicas, ac si qui volent, quod sit expressum Dei verbum cognoscere, iuxta scripturæ verba, legem eos ex ore sacerdotis requirere iubeas. Illud autem imprimis cauebis, ne tuæ quoque vocibus istis hæreticorum aures obtundantur: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: expressum est Dei verbum. Satanæ sunt istæ voces per membra sua loquentis, quas caue, peius & angue odisse debes. Quod Ecclesia docet, expressum Dei verbum est, quod contra sensum & consensum Ecclesiæ docetur, expressum diaboli verbum est. Quamobrem ad horum tu voces haud aliter ac Vlysses olim aduersum Syrenum cantilenas, aures tuas obturabis, nec obscura signa dabis quoties illas audire contigerit, nihil Sic auribus tuis molestius accidere posse. Sic maiores tui reges olim nostri, cùm aliarum virtutum laude clari, tum pietate quadam & in tuenda fide catholica & orthodoxa constantia singulari præditi, sanctus pater, auus, proauus tuus factitarūt, quos ab hæreticorum consuetudine sic abhorruisse nostris annalibus proditum legimus, vt eorum nonnulli, vltro etiam ab hæreticis sibi delata regna repudiarint, quòd eis esset religio cum illis cummune quicquam habere. Horum si tu sanctis vestigijs incedere voles, quod facturum te non speramus minùs, quàm optamus, nondum ita sunt res in regno tuo deploratæ, quin propitio nobis Deo, optata tranquillitas Ecclesiæ restitui queat. Qui nobis vt aliquando tandem dies illucescat, iterum atque iterum supplices Deum deprecamur.

Sap. 14. Ecclesi. 30. Esa. 1. Hier. 2. Ezec. 14. 18. & 20. Oseæ. 8. Amos. 2. Miche. 1. Zach. 13. Act. 12.

Locorū in hoc libello contentorum compendiosa collectio.

Mala. 2.

Regum Poloniæ religio quanta.

MICHAEL SCRINIVS DANTISCANVS CATHOLICO LECTORI.

Danda sit an laicis specie sub vtraque synaxis.
(Vt multi affirmant) perdocet iste liber.
Deinde sacerdoti nunquid ducenda sit vxor,
Explicat, & magna cum ratione negat.
Improbat & sacrum celebratum idiomate vulgi:
Diuersum quamuis plurima turba facit.
Redde pio Hæroi grates pro munere lector,
Cuius ab ingenio prodijt iste liber.
Inclyta si multos pareret Germania tales,
Hæresis exiguo tempore pulsa foret.

EIVSDEM DIALOGVS PIVS ET DOCTVS DE COMMVNIONE SACRÆ EVCHARISTIÆ SVB VTRAQVE SPECIE, PANIS SCILICET ET VINI: CONIVGIO SACERDOTUM & Sacro in vulgari lingua celebrando.

INTERLOCVTORES.

Arator & Harpagus.

VID ais Harpage? Túne receptam consuetudinem, Ecclesiæ totius auctoritate comprobatam, qua laici tantum altera specie sacramenti Eucharistiæ contenti sunt, & esse iubentur, damnandam esse censes? (Har.) Tua fuit hæc Arator, nō mea sententia. (Ara.) Scilicet Aratoris est de tantis rebus disserere, & ea quæ sunt Ecclesiæ totius auctoritate cōstituta, priuato suo iudicio conuellere, vel saltem in dubium velle reuocare? Nunquid non legisti?

Nauita de ventis, de tauris narrat Arator.

Ouidius.

Equidem si de pecorum cura, deque agri colendi ratione, sermo foret institutus, possem & ipse de rebus his non ineptè dicere. De sacramentis verò, præcipuè contra morem Ecclesiæ receptum disputare, cuiusuis potiùs, quàm Aratoris esse videtur.

De sacramentis ab ecclesia receptis, disputare non est literarum imperiti.

Nunquid omnes Apostoli? (dicet ille) Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? At qui ego tibi factus sum ex Aratore, propheta, Doctor, Apostolus? (Har.) Hócne tibi mirum adeò videatur, Ad Dauid, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Matthæum, oculos verte.

1. Cor. 12.

Ex chytaredo psalmographum, quo nemo scripsit diuinius: Ex Armentario pastore Sycomoros vellente, Prophetam egregium: Ex puero senum iudicem prudentia singulari præditum. Ex piscatore, prædicatorem, & Apostolorum principem: Ex persecutore gentium doctorem vnum omnium excellentisimū: Ex pulicano, factum videbis Euangelistam eximium.

Spiritus vbi vult spirat.
2. Reg. 17.
Amos. 1.
Dani. 13.
Matt. 8.
Ioan. 1.
Matt. 9.

Denique cæteros etiam Apostolos intuere, videbis Dei spiritum non per oratores docuisse piscatores: sed mira potentia, per piscatores subegisse non tantùm oratores, verùm ipsos etiam imperatores. Quid Heliseus, in quo duplex fuit Heliæ spiritus? Nunquid ad prophetæ munus ab Aratro vocatus non est? Elegit Deus infirma vt confunderet fortia: eligit stulta huius mundi vt confunderet sapientes.

Mira Dei potentia.
3. Reg. 19.
1. Cor. 1.

Admirabilis quidam artifex est spiritus sanctus magister singularis: non habet ad docendum opus mora, simul vt mentem tetigerit, solum tetigisse docuisse est. Simul vt illustrauerit animum, immutat è vestigio, tollit repentè hoc quod erat, & exhibet subitò quod non erat. Nescit tarda molimina sancti spiritus gratia.

Spiritus sanctus mirabilis artifex & magister singularis

(Ara.) Non sunt à vero prorsus aliena quæ narras Harpage. Sed nunquid vna hyrundo facit ver? Nunquid priuilegia singulorum legem possunt facere cōmunem? Factus est olim ex armentario pastore propheta. Nunquid ideò statim omnes armentorum pastores, erunt Prophetæ? Locuta est Asina cui Balaam insidebat. Nunquid ideò loquentur omnes Asinæ? Quis nescit quòd admirabilis artifex est spiritus sanctus, qui vbi vult, & quando vult spirat?

Singulorum priuilegia legem communē facere nequeūt
Num. 22.
Ioan. 3.

Sed ego me audire memini sacerdotem dicentem, spiritum sanctum extra Ecclesiam non dari: Tu verò sic mecum sermonem institueras, cùm de venerabilis Eucharistæ sacramenti speciebus esset inter nos disceptatio, vt auctoritatem Ecclesiæ sepositam esse velles, extra quam vel potius contra quam differenti qui fieri potuit, vt suum donum spiritus sanctus impartiret. Quamobrem nihil est quod ita de me magnificè sentias, vt vniuersa Ecclesia sapientiorem me putes. Ego meo me pede metior: Aratorem me esse, non doctorem memini. Præclarè mecum actum iri puto, si vel dominicæ præcationis formulam, cum articulis fidei in symbolo (quod vocant) Apostolorum contentis, cumque decalogi præceptis memoria teneam, etiamsi non omnium verborum sensum assequar, cæteris de rebus si quis rationem à me reposcere velit, nihil aliud quod respondeam, habeo, quàm quod est in symbolo nostro, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

Quibus contenti esse debeant simpliciores & indocti.

Illi me permitto: illi credo: illam audio: illam secundum Deum ipsum veneror: quæ de diuinis præscribit sequenda, quæ prohibet sine vlla dubitatione fugienda esse censeo: Quam cùm ducem sequor, errare me non posse confido.

Ecclesiæ catholicæ auctoritas.

Etiam si pleraque propter intelligentiæ meæ tarditatem non assequar, sic me tamen à pastore meo discere memini, qui sunt mei loci atque ordinis, quòd eos non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutisimos facit. Quamobrem ne mihi tribuas Harpage quod meum non est

Credendi simplicitas non intelligendi viuacitas tutißimos reddit homines.

non est. Harpagi proprium est,non Aratoris nihil ad se non rapere,nihil sibi non arrogare,cūctos præ se stupidos,bardos, truncos iudicare,deniq; totius Ecclesiæ iudicio suum vnius iudiciū anteponere. Tum autem Aratoris nomen latinū,Harpagi Græcū est, à te Græcorum ritum defensum potiùs,quàm à me Latinorum vsum reprehēsum oportuit. (Har.) Quid autem Arator, si quam tu tuam, eam ego quoque meam fuisse nego sententiam. (Ara.) Quasi verò quis auctor illius fuerit obscurum sit. Nunc tu vide, quantum illius iudicio tribuendum existimes, qui nobis nihil tale cogitantibus tam temerè personas istas imposuit. Nū autem ferendum esse putas, vt is de totius orbis iudicio, iudicādi potestatē sibi sumat,qui in personis vtrique nostrū imponendis,tā nullo fuit iudicio? Scilicet Aratorem de Ecclesię iudicio, iudicium suum interponere. Latinum cum Græco disputantem, Latinorum ritum reprehendere decuit? (Har.) Missa faciamus isthæc Arator,ac de re potiùs ipsa, si tibi videbitur, sermonem instituamus. (Arat.) Quid vis,ineptus vt sim? Nunquid non audisti iam ex me, de rebus tantis verba facere cuiusuis potius esse quàm Aratoris? (Har.) Atqui prouerbium illud non ignoras, Sepè etiam est olitor, valdè oportuna loquutus. Si potest olitor, cur non potest Arator quoque interdum oportuna loqui? (Ara). Nunquam ita insaniam, vt me Aratorem esse oblitus, Doctorem profitear? Sed quando sic vrges, dicam equidem, non quòd ego intelligam, qui talium rerum cognitionē habere me nullam fateor, sed quid, quendam, de quo nonnulla est opinio doctrinæ, hac de re differentem audiuerim. Ne verò à me exigas, vt illud subinde repetam, dixit aut narrauit, aut inquit ille, iniucunda enim futura esset oratio, sed quicquid dixero tanquam ex illius ore me dicentem, illius verba referentem, non meam aliquam opinionē inculcantem audire te putato. Quanquam sic quoque vix effugiam, quin meritò possim ineptus videri, sed aliquid amico importunè petenti tribuendum est, in cuius gratiā etiam ineptire quandoq; nefas non est. (Har.) Nihil est quòd metuas Arator. Etiā si quid ageres minus aptè, quādoquidem soli duo sumus, quis est qui te redarguere queat? Per me quidem hæc tibi venia facilè conceditur. Quin tu semota cunctatione, quæ audiuisti refer. Omnis enim mora mihi lōga est. (Ara.) Narrauit is à se lectum dialogum esse, quo nos quidam facit de vsu sacramēti Eucharistiæ cōtendentes: neque se mirari satis potuisse, quòd qui sibi tantum arrogat, vt plus videre se persuasum habeat, quàm omnes hactenus tot seculorum Catholici & orthdoxi, cùm doctrina, tum pietate viri præstantissimi videre potuerunt, cum hoc non vidisse, quod inanem operam sumeret, contra id tanta contentione differendo, de quo nec esset, nec fuisset vnquā vlla controuersia. Quin & illud addidit Paulinum, hoc rectè de eo vsurpari posse: Conuersi sunt in vaniloquium volentes esse legis doctores; non intelligentes neque quę loquuntur, neq; de quibus affirmant. (Har.) Dic sodes cur inanem illum operā sumpsisse putas? (Ara.) Nunquid non apertè cōfitetur se genus hoc argumenti semota ecclesiæ auctoritate tractare velle? Atque si segreges auctoritatē Ecclesiæ, nulla est disputandi causa. Quis enim est qui nesciat illa semota, illius interdicto sublato, licitum cuiuis fore, siue sub vna, volet, siue sub vtraque specie vti Eucharistia? Quorsum igitur tanti conatus isti? Nunquid non extra viam currit, quantiscunque tandem viribus lacertos mouere videatur. Quod fuit Apostolorum temporibus ἀδιάφορον, erit ἀδιάφορον nunc quoque semota auctoritate ecclesiæ. Qua de re Har. igitur tanta fuit inter nos altercatio? Nónne sic currebamus quasi in incertum? nónne sic pugnabamus quasi aërem cædentes, & nebulas diuerberātes? (Har.) Est ita vt dicis, quorsum enim attinebat tot, tam longos sermones facere in ijs rebus vel confirmandis, vel confutandis, de quibus nullus ambigit? ociosos esse præstabat quàm adeò nihil agere. (Ara.) Deinde verò, visi sumus nos, vel is potius qui nobis personas has imposuit, visus est de rebus planè incognitis, verba facere. Nam vsum vtriusque speciei somniat in concilio Basiliensi primùm interdictum fuisse, cùm ego ex viro illo audiuerim quòd viginti quatuor plus minùs annos Constantiensis concilij decretum præcesserit, in quo consuetudo ab ecclesia & sanctis patribus rationabliter introducta & diutissimè obseruata (sic enim habent verba Decreti) comunicandi sub altera tantùm specie confirmata, ac sine ecclesiæ auctoritate mutari pro libito prohibita fuerit. Ex quibus decreti verbis in Constantiensi concilio lati, illud videre licebit, non tum primùm sed multis antè seculis, vsum vtriusque speciei fuisse abrogatum. Quando autem, & quo auctore, sit abrogatus siue immutatus, etiam hi qui sunt Augustanæ confessionis, constare sibi negant. Adeò non solùm Decreti verbis in concilio Cōstant. lati, verumetiam ex eorū qui segregauerūt semetipsos propria confessione, cū primis vetustā esse mutationē hanc manifestum est. Sexcenti iam propemodum anni dicuntur intercessisse, cùm Christi fidē & Euangeliū recepit Polonia, nū quā aliter in vniuersa prouincia subiectisque reg-

Nemo sibi de totius orbis iudicio iudicandi potestatem sumere debet.

Est sæpe olitor valdè oportuna loquutus.

Indocti est non de se aliquid, sed quæ vel à doctis didicerit, vel audierit proferre.

Narratio.

Semota ecclesiæ auctoritate nulla disputādi causa.

1. Cor. 9.

Vsus sub vtraque specie communicandi quandiu in ecclesiæ prohibitus.

Sessio. 3.

que reg-

que regno terris omnibus, quàm ſub vna ſpecie communicatum fuiſſe, vel ex eo perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quod ſi fuiſſet apud maiores noſtros aliquando vſus vtriuſque ſpeciei, annalium noſtrorum ſcriptores, quos cætera quæ ad religionem pertinent diligenter perſecutos eſſe conſtat, nunquàm commiſiſſent, quin quo tempore fuerit intermitti cœptus, litterarum monumentis conſignatum reliquiſſent.

A ſexcentis annis quibus Polonia Chriſti fidē ſuſcepit, non fuiſſe niſi ſub vna ſpecie communicatam.

Quin & ante mille & ampliùs annos Epheſi concilium Oecumenicū aiunt fuiſſe congregatū: in quo iuſſi fuerunt laici, panis tantùm ſpecie eſſe contenti. (Har.) Equidem nūquam credidiſſem, tam vetuſtum eſſe morem hunc, ſub altera tantùm ſpecie cōmunicandi, quod ex te nunc didici: ſed obſecro, poteſt ex actis Epheſini Concilij doceri quod aſſeris? (Arat.) Fortaſsis poſſet ſi ea integra extarent. Sed eius concilij tantùm fragmentum habemus typis excuſum, in quo fatetur is, ex cuius hæc ore narro, nullam eius rei fieri mentionem. (Har.) Qui ſcit igitur ita ſe rem habere? (Ara.) Etiam eos id non ire inficias dixit, qui ſe præciderunt ab Eccleſia catholica, nominatim autem teſtem eius rei citabat Vrbanum Regiū, qui ſuis in locis communibus ita ſe rem habere confeſſus fuerit. Itaque non Baſilienſe, quod iſti putant & rerum & temporum imperiti, Sed quod vetuſtius eſt Conſtantienſe, ac longè vetuſtiſsimum Epheſinum concilium Oecumenicum, cuius in Eccleſia Dei ſacroſancta ſemper fuit auctoritas, oppugnant qui, contra interdictum hoc obgannire audent. (Har.) Eius ne teſtimonio tribuendum aliquid ille putat, quem catholicum eſſe negat? (Arat.) Nunquam is tantum iſti tribuendum exiſtimaſſet, ſed cùm videret multos catholicos in ea fuiſſe ſentētia, quòd inter alios errores Neſtorij moneretur hic quoque, quod is docuerit, ſub ſpecie panis corpus ſine ſanguine: ſub ſpecie vini, ſanguinem ſine corpore contineri: quandoquidem dubium illud non eſt, in Epheſino concilio Neſtorium hæreſeos fuiſſe condemnatum, veriſimile ſibi videri dicebat, quòd ad hæreſim hanc tollendam illo tempore ſublatus fuerit vſus vtriuſque ſpeciei.

Error Neſtorij de Euchariſtiæ ſacramento in Concilio Epheſino cōdēnatus.

Cuius rei & hanc coniecturam adferebat. Inter Epheſinum concilium & Leonem Papam interceſsiſſe dicebat annos propè tringinta, totidem verò inter Leonem & Gelaſium. Atque nō ſolùm ad Leonis, verùm ad ipſa etiam vſque Gelaſij tempora, ſic increbuerat vſus alterius tātùm ſpeciei, vt ipſi quoque ſacerdotes ſacris operātes à calice abſtinerent, quamobrem & populum Leo Pontifex, & ſacerdotes Gelaſius admonere neceſſe habuit, vt ad calicis vſum redirent.

Sermo de quadrag.

A quo quod abſtinuerint multis, totis ferè ſexaginta annis, quam aliam cauſam eius rei fuiſſe putabimus, quàm Epheſini concilij, quod poſteà tamen ſublatum fuit interdictum? (Har.) Non reijciendæ ſunt coniecturæ quas adfers, ſed quoniam Gelaſij mentio per te facta eſt, & huius auctoritate potiſsimum niti videntur hi, qui de calice reſtituendo tantopere laborant, quod eum ſeriò præcepiſſe dicant, vt aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: Quæſo te quid eis reſpōdebimus? (Arat.) Mirum eſt, quòd ſiue ſcripturarum, ſiue doctorum ſentētias proferunt, hi qui ſe noſtro hoc ſeculo, ab Eccleſia Dei præciderunt, non ferè conueniunt cum his qui ante centum annos ſolius calicis cauſa ſegregauerunt ſemetipſos, qui ſi ſciſſent hæc Gelaſij verba, pro ſe facerere, citra dubitationē vllam eius auctoritate libenter vſi fuiſſent. Cæterùm quod de verbis cœnę Domini, hoc de Gelaſij ſententia ſenſiſſe videntur, ad ſolos ea ſacerdotes pertinere.

Ad ſolos ſacerdotes pertinet ſub vtraque ſpecie panis & vini vti in Euchariſtiæ ſacramento.

Quamobrē ſcripturæ locum ex Ioanne potiùs quàm ex alijs Euangeliſtis cœnam Domini deſcribentibus protulerunt, pontificis verò Leonis quā Gelaſij auctoritate niti maluerunt. (Har.) De verbis Chriſti poſteà videbimus. Verùm illud vnde conſtat Gelaſij verba non ad alios quàm ad ſacerdotes pertinere, cùm nulla ſit mentio in eis ſacerdotum? (Arator.) Inter ea ſcripta Gelaſij quæ conciliorum voluminibus inſerta, aut quę typis aliquando ſunt excuſa, cùm diligenter quæſiuerit, negauit ille ſe quicquam reperire potuiſſe, quod ad Mauricium & Ioannem Epiſcopos ſcripſerit. Sed Gelaſij ſententiam hanc ex Gratiano proferri dixit, qui multis eius generis, ſanctorū pontificum, & doctorum ſententijs collectis librum compilauit, quem Decretorum inſcripſit.

De conſec. diſt. 2 c. Comperimus.

Liber decretorum à quo ſcriptus.

Quòd ſi Gelaſij epiſtolam vnde hæc verba produxit Gratiano, integram videre liceret, contra quos eis vſus ſit, manifeſtiùs cerneremus. Nunc quando nihil ex ea epiſtola habemus, præter fragmentum iſtud quod adfert Gratianus, quo alio ſenſu verba hæc accipi oportet, quàm quo Gratianus eis vſus eſſe videtur? Porrò, quo ſenſu ſit eis vſus, ex aliquot canonibus qui præceſſerunt in ea diſtinctione, facilè quiuis perſpexerit quòd non de alijs, quam de ſacrificantibus loqui videntur. Itaque gloſſator de conficiente etiam ea vult intelligi. Ad eundem modum & Thomas Aquinas, & Archidiaconus explicans illa verba ab integris arceantur, vt aut ambo accipiant inquit, aut abſtineant à celebratione miſſæ vt neutrum conficiatur.

In, 4. ſententiarum diſt. 12. 3 ar. 2. Et parte. 2. quæſt. 88. ar. 12.

Nihil igitur his Gratiani verbis adiuuātur qui per ea ſibi calicem conceſsum eſſe putant. Vtinam autem apud iſtos Gelaſij valeret auctoritas, nulla nunc de ſacramenti ſpeciebus eſſet altercatio. (Har.)

Qui

Gelasius Papa, vir insignis.

Qui nam istud? (Arat.) Magnus fuit hic vir ô Harpage, & omni laude dignus: qui cùm ad episcopos Dardaniȩ quandoque scripsisset, his verbis vsus esse legitur. Patres nostri, catholici videlicet, docti pontifices, in vnaquaque hæresi quolibet tempore suscitata, quidquid pro fide, pro veritate, pro cõmunione catholica atq; apostolica secundũ scripturarum tramitẽ, prædicationemque maiorum facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum deinceps voluerũt firmumq; constare, nec in eadem hac causa, denuò quȩ præfixa fuerunt retractari, qualibet recenti præsumptione tractari, qualibet recẽti præsemptione permiserunt, sapientissimè prouidentes, quoniam si decreta salubriter cuiquàm liceret retractare, nullum contra singulos quosque errores, stabile persisteret ecclesiæ constitutum, ac semper ijsdem furoribus recidiuis, omnis integra definitio turbaretur. Hæc Gelasij sententia si quod meritò debet pondus apud omnes haberet, putásne futurum vt vel auderet quisquam, ea quæ salubriter in Constantiensi & Basiliensi concilio decreta sunt, auctoritate sua priuata retractare, vel si quis ausus esset, pij cuiusquam aures ei paterent? (Har.) Reuera si quòd habere debet pondus auctoritas Gelasij, per eum id facere nemini liceret. (Ara.) Atqui si Gelasij valere nolũt auctoritatem in re non maximi momenti, nimirum in vsu specierum sacramenti Eucharistiæ, ex quibus non est salus, cur non ibi potiùs valere velle deberẽt, vbi totius Ecclesiæ salus & tranquillitas agitur? quæ certè in eo consistere videntur, vt quæ sunt de consensu omnium constituta, ea non modò conuellere aut labefactare, sed ne in dubium quidẽ reuocare priuata cuiquam liceat. Quis enim non videt, quæ sit ex eo rerum & diuinarum & humanarum confusio sequutura, si cuiuis arbitratu suo, secus aliquid de his, quàm in concilijs constituta sunt, decerne fas fuerit? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid ecclesiæ statu futurum est perturbatius? quis quȩrendi, quis dubitandi finis erit expectandus? (Har.) Non possum quin tibi vera dicenti assentiar, sed obsecro te, damnarúntne ista duo concilia, vsum vtriusq; speciei? (Arat.) Minimè gentium, sed aliquot ante sȩculis receptum alterius tantùm speciei vsum approbarunt, neque temerè mutandum esse decreuerunt. Nihil est in vtroque noui constitutum, sed quod moribus in vniuersa Ecclesia multo fuit antè receptum, id habendum esse pro lege decretum est, quam non liceret approbare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare. (Har.) Atqui ego putabã inter damnatos Ioannis Hus articulos, etiam hunc fuisse, quòd sub vtraque specie communicandos esse laicos censuerit. (Arat.) Erras Harpage. Nihil enim actis concilij Constantiensis reperitur. Alij fuerunt errores perniciosi, de quibus meritò damnatus est Ioannes Hus, quorum aliquos etsi defendere conantur, qui seipsos hoc æuo nostro segregauerunt, nonnullos tamen iure fuisse damnatos, inficias ire non audent. Fuit Ioannes Hus Vvicleffi sectator, & eius impios errores tuebatur, itaq; iusta in eum damnationis lata est sententia. Verum cum ei multa alia legamus obiecta fuisse, de speciebus eucharistiæ sacramenti nullum esse verbum factum reperimus. Quinetiã narrat Æneas Syluius, quoad superstes erat Ioan. Hus, nondũ errorem illum de sacra altaris irrepsisse. Nouam autem hanc pestem attulisse Petrum Dresdensem, qui quoniam Valdensi lepra fuit infectus, patria pulsus, Pragam venit, persuasitque Iacobello cuidam qui fuerat ibidem à sacris cõcionibus, producto Euangelij loco: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: erratum fuisse grauiter ab Ecclesia Catholica, quæ speciei vnius tantùm communione laicos esse contentos iussisset. Hunc itaque Iacobellum primum fuisse qui publicè populum admoneret, ne deinceps communionem calicis, sine quo saluari nemo posset, quoquo pacto negligeret: Cui statim assensi sunt omnes hæretici, non mediocri gestientes lætitia, quòd articulum in Euangelica lege fundatum inuenissent, per quem Romanæ sedis vel ignorantia vel nequitia argui posset: Neque solus id plus ille pontifex, fatentur idem etiam impij Picardi quorum in Apologia suæ confessionis hæc verba sunt. Atque hic est Iacobellus ille, qui primus vtriusque speciei communionem in Boëmia exorsus est, iam tum Husso ad concilium Constantiense accersito. Ex quibus verbis facile cuiuis liquere potest, quòd sicut in Polonia nunquam, sic nec in Boëmia quisquam ante Iacobellum vtriusque speciei cõmunione laicus sit vsus vnquam. (Har.) Mihi verò pergratum est hæc ex te cognouisse, simul & illud intellexisse, quòd multis ante seculis quàm Constantiȩ concilium fuit celebratum, vtriusque speciei mutatus, & alterius tantum vsus est receptus. Verum quo tempore id factum esse putas? (Arat.) Non habeo quod pro certo possum affirmare. Sed ex quo tempore Germaniæ pars, quæ nobis est vicinior, Christi recepit Euangelium, ex eo vsus vtriusque speciei tacito quodam consensu totius ecclesiæ catholicæ fuisse videtur abrogatus. (Har.) Potésne docere qua ex causa? (Ara.) Quamuis in genere causæ aliæ nonnullæ proferantur, tamen cur sub id

Si cuilibet pro voto liceret patrũ sancita rescindere nullũ stabile persisteret ecclesiæ cõstitutum.

Rerum & diuinarũ & humanarum cõfusio, ex conuulsione ecclesiæ decretorum.

Concilium Cõstantiense & Basiliense nihil noui constituerunt.

Ioannes Hus sectator Vvicleffi.

In historia Bohemica, c. 35.

Petri Dresdensis hæresis.

Iacobelli peruersum dogma.

Impij Picardi.

Qua de cauſa vſus vtriuſque ſpeciei in ſacramento euchariſtiæ ab eccleſia catholica abrogatus fuerit.

potiſsimum tempus à calice viſum fuerit abſtinere, coniectura magis aſſequi licet, quam de eo certũ aliquid affirmare. Cũ enim ea pars orbis Chriſtiani, quæ vergit ad ſeptẽtrionem, paulatim Chriſtum agnoſcere, & ad eius ſe corpus aggregare cœpiſſet, quoniam in ea vini penuria laborabatur (ſcimus enim quòd ne nunc quidem pleriſque in locis vineę coluntur in parte Germaniæ citeriore) ne qua eſſet in eius ſacramenti vſu inæqualitas, ſi duplici diuites, altera tantùm ſpecie pauperes vterentur, exiſtimatum eſt ad Chriſtianam caritatem pertinere, vt ęqualiter omnes alteram tantùm, nimirum panis ſpeciem ſumerent. Cæteræ verò nationes, quę vino abundabant, tantò minùs grauatè fecerunt, vt à calice ſibi temperarent, quòd metuebãt ſi qua fuiſſet ritus diuerſitas animaduerſa in eo ſacramento, per quod admirabili quadam ratione coniungimur, conſociamur, & vnum Chriſti corpus omnes efficimur, ne quam ea res, non magis animorum quã opinionum quoque diſiunctionem pareret, præſertim apud rudem adhuc populum, nec dum ſatis fidei myſterijs imbutum. Itaque quò plures ex hac orbis parte, in qua nunc degimus, Euangelium Chriſti receperunt, hòc magis alterius tantum ſpeciei vſus increbuit. (Har.) At ego me quoſdam videre memini, qui quod à te dictum nunc eſt, id cachinno proſequuntur. (Ara.) Facilè crediderim. Et enim hoc noſtro ſeculo multos reperire licet, quibus quæ ſumma cum veneratione maiores noſtri coluerunt, ea ridicula prorſus eſſe videntur. Sed ſunt hi proculdubio ex eorum numero, qui cùm habere ſe putent ſcientiam quæ inflat, charitate, quæ ædificat, ſunt deſtituti: cuius cùm ne micam quidem habeant, nihil mirum eſt, ſi quę ſit vis illius, ignorant. Hæc eſt quę nihil magis quàm Schiſmata deteſtatur, quæ haud aliter quam pullos gallina ſub alas ſuas pios omnes congregare ſtũdet ſub vno paſtore Chriſto. Huius itaque vi adacti maiores noſtri, diligenter ſibi cauendum eſſe putauerunt, ne quod ſacramentum eſt vnitatis, id cauſa fieret alicuius diuiſionis & diſsidij, quod non ita facilè licuiſſet effugere, ſi qua fuiſſet inter Neophitos & inter eos, qui multò antè Chriſtum agnouerunt in tanti ſacramenti communione diuerſitas. Cæterùm qui rident hæc verba noſtra, quid hi dicerent ſi audirent Albertum in Germania natum, neque ſine cauſa magnum appellatum, ante annos propè trecentos in ſuo de miſſa tractatu dicentem, quod in terris vbi non habetur vinum, expediret vt diſpenſaretur, quod corpus Chriſti ſine calice conficere poſſent corpus enim non eſt ſine ſanguine, anima & Deitate. Sic ille non ſumendi tantùm laicis, verum & conficiendi ſacerdotibus ſub altera tantùm ſpecie ſacramentum euchariſtiæ poteſtatem eſſe permittendam cenſuit, in his terris vbi vini penuria laboraretur. Mihi verò tua iſta coniectura probabilis eſſe videtur, verùm dic amabo, damnatúſne eſt in aliquo concilio calicis vſus? (Ara.) Iam dixi: Verùm quo certiùs rem omnem agnoſcas, verba decreti vtriuſque concilij proferam. In Conſtantienſi concilio pronunciatum eſt his verbis: In nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, patris & filij & ſpiritus ſancti. Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temerariè aſſerere pręſumant, populum Chriſtianum debere ſacramentum Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie panis & vini ſuſcipere: & nõ ſolum ſub ſpecie panis, ſed etiam ſub ſpecie vini populum laicum paſsim cõmunicent etiam poſt cœnam, vel aliâs non ieiuni, & communicãdum eſſe pertinaciter aſſerant contra laudabilem eccleſiæ conſuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam ſacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc eſt, quòd hoc præſens concilium ſacrũ generale Conſtantienſe in ſpiritu ſancto legitimè congregatum, aduerſus hunc errorem ſaluti fidelium prouidere ſatagens, matura plurium doctorum, tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit, & definit, quòd licet Chriſtus poſt cœnam inſtituerit, & ſuis diſcipulis adminiſtrauerit, ſub vtraque ſpecie panis & vini hoc venerabile ſacramentum, tamẽ hoc non obſtante, ſacrorum canonum auctoritas laudabilis, & approbata conſuetudo eccleſiæ ſeruauit & ſeruat, quòd huiuſmodi ſacramentum, non debet confici poſt cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, niſi in caſu infirmitatis aut alterius neceſsitatis à iure vel eccleſia conceſſo, vel admiſſo. Et ſicut hæc conſuetudo ad euitanda aliqua pericula & ſcandala, eſt rationabiliter introducta, quòd licet in primitiua eccleſia huiuſmodi ſacramentum reciperetur à fidelibus ſub vtraque ſpecie, poſteà à conficientibus, ſub vtraque & à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur. Cùm firmiſsimè credendum ſit & nullatenus dubitandum, integrum Chriſti corpus & ſanguinẽ, tam ſub ſpecie panis quàm ſub ſpecie vini veraciter cõtineri. Vnde cùm huiuſmodi conſuetudo, ab eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta, & diutiſsimè obſeruata ſit, habenda eſt pro lege, quam non licet reprobare, aut ſine eccleſiæ auctoritate pro libito mutare. Quapropter dicere quòd hanc conſuetudinem aut legem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debet erroneũ & pertinaciter aſſerentes oppoſitum præmiſſorum, tanquàm heretici

Euchariſtiæ ſacramenti efficacia.

Quidam hoc ſeculo ſcientia inflati, omnia rident quæ noſtri maiores coluerunt.

Matt. 23.

Albertus Magnus.

Seſsio. 13.

Cenſura concilij Cõſtantienſis, ſuper Euchariſtiæ ſacramento.

Poſt cœnam nõ communicandum niſi infirmis, & alterius neceſsitatis cauſa.

Conſuetudo eccleſiæ pro lege habenda.

retici arcendi sunt,& grauiter puniẽdi per diocesanos locorũ siue officiales eorum, aut inquisitores hęreticæ prauitatis in regnis seu prouincijs in quibus cõtra decretum hoc aliquid fuerit forsitan attentatum aut pręsumptũ,iuxta canonicas & legitimas sanctiones,in fauorẽ catholicæ fidei cõtra hæreticos & eorũ fautores salubriter adinuẽtas. Hęc sunt verba Decreti cõstantiensis,in quo nõ calicis vsum prorsus dãnatum, sed eos tanquã hęreticos videre licet reprobatos,qui pertinaciter assererẽt,sacrilegum & illicitum esse,laudabilẽ Ecclesiæ consuetudinẽ obseruare,qua neq; cõficiebatur sacramentum hoc post cœnam,neq; sumebatur à fidelibus laicis,nisi ieiunis,& sub specie panis tantũ.Porrò de vtraq; specie,nihil est in perpetuũ cõstitutum,verũ hoc tantùm,ne cui receptã consuetudinẽ pro libito mutare liceat. Sed Basiliensis quoq; Concilij decretum audiamus, cuius hęc verba sunt: Vt lucidius videatur,pro declaratiõe catholicę viritatis, quid circa perceptionẽ sacræ Eucharistię tenendũ sit & agendũ pro vtilitate & salute populi Christiani,post diligentẽ perscrutationẽ diuinarũ scripturarum sacrorumq; canonũ & doctrinarũ à sanctis patribus & doctorib[9] traditarũ,in hac sancta synodo lõgis tẽporibus habitã,consideratisq; omnibus quæ pro declaratione huius rei cõsiderãda fuerunt, decernit & declarat eadẽ sancta synod[9],quòd fideles laici siue clerici cõmunicãtes & non cõficientes, non adstringuntur ex pręcepto Domini ad suscipiendũ sub vtraque specie, panis scilicet & vini sacrũ Eucharistę sacramẽtum. Sed ecclesia quæ regitur spiritu veritatis secũ manente in æternum,& cũ qua Christus manet vsq; ad consummationẽ seculi,sicut ait diuina scriptura,ordinare habet quomodo ipsis nõ conficiẽtibus ministretur,prout pro reuerẽtia ipsius sacramẽti,& salute fideliũ viderit expedire.Siue autẽ sub vna specie,siue sub duplici quis cõmunicet, secundum ordinationem seu obseruãtiam ecclesiæ proficit dignè cõmunicantibus ad salutem.Nec vllatenus ambigendũ est,quòd nõ sub specie panis caro tantùm,nec sub specie vini sanguis, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus.Laudabilis quoq; consuetudo cõmunicandi laicum populũ sub vna specie,ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta,& hactenus diutissimè obseruata,& à doctoribus diuinæ legis sacrarũ scripturarum atque canonum multam peritiam habentibus,iam à longæuo tempore cõmendata,pro lege habenda est,nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate ecclesiæ ipsam immutare. Hactenus patres Basileæ congregati. Vides autẽ & hîc vsque eo non damnati speciem vtramque: vt disertis verbis scriptum sit, siue sub vna specie, siue sub duplici quis cõmunicet, proficere dignè cõmunicantibus ad salutem,hoc tantùm adiecto,vt secundum ordinationẽ seu obseruantiam ecclesiæ faciat,sine cuius auctoritate, mutare cõsuetudinem ecclesiæ,qua laici sub vna specie tantùm cõmunicantur,fas non sit.(Har.) Video,neq; satis mirari possum hoc illum nõ vidisse,qui nos de rebus incognitis differentes facit. Videtur is nec prius illud nec posterius decretũ hoc legisse vnquam.(Ara.) Si legisset,inanem hanc operam nũquam sumpsisset in eo tãta contentione astruẽdo, quod nunquã damnatum esse reperitur. (Har.) Sed queruntur tamẽ multi cũ sub vtraque specie Christus hoc sacramentum instituerit,eius institutionem,alteram tantũ sumendo violari.(Ara.) Non est violata Christi institutio Harpage. Sicut ille cõficiendum,post consecrationem offerendum,oblatione facta sumendum instituit,sic & non aliter ab omnibus, qui sacris operantur,obseruari videmus.(Har.) Ergo tu verba illa, Bibite ex hoc omnes,ad solos pertinere sacerdotes existimas?(Ara.) Non ita ad solos sacerdotes pertinere cẽseo,vt illicitum laicis prorsus esse calicis vsum cõtendam,dummodo non priuata cuiusque libidine,sed publica totius ecclesiæ auctoritate vsurpetur. Verùm quod in Concilio Basiliensi patres decreuerunt,id indubitatè esse verum assero. Quòd fideles laici,siue clerici cõmunicantes,& nõ conficiẽtes,non adstringãtur ex pręcepto Domini,ad suscipiẽdum sub vtraque specie, panis scilicet & vini sacrum Eucharistiæ sacramentũ. Itaque si quid est,in illis verbis præcepti, Bibite ex hoc omnes,quo tanquam necessariò ab bibendum ex calice compellantur omnes,ad solos id sacerdotes pertinere dico. Non quòd alijs tãquam illicitus calicis vsus, à Christo fuerit prohibitus,sed quòd quoad laicos nullum, quò ad sacerdotes sacris operantes omninò præceptum est de calice sumendo necessarium. His enim aliter fas non est conficere quàm sub vtraque specie nec aliter offerre,nec oblatione facta sumere. (Har.) Nullum igitur tu Christi pręceptum esse putas de sumẽdo necessario calice ab omnibus etiã laicis?(Ara.) Nullũ. Neque verò solus ego. Etiam in quorũ tu partis es, Lutherus, Philippus, Bucerus & alij nonnulli,mecũ hac in parte, vel cum catholica potiùs faciunt.(Har.) Noli me partis alicuius esse dicere. Nã nisi catholicus essem, nunquam ex te quæ sit Ecclesiæ Catholicæ hac de re sententia tãto studio cognoscere laborarẽ. Sed quid ego audio? Etiam Lutherus, Philippus, Bucerus, de vsu calicis aliquid tanquam necessarium præceptũ esse negãt?(Ara.) Negãt Harpage. Sunt hæc

Pro reprobis habendi qui laudabili ecclesiæ consuetudini obluctãtur.

Sessio.30.

Ecclesia regitur spiritu veritatis. Ioan.14. Matt.28.

Secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ omnia nostra fieri debent.

Christi ordinationẽ non violari,cum altera tantùm specierum sumitur à laicis.

Non illicitus calicis vsus laicis,dummodo publica totius ecclesiæ auctoritate vsurpatur.

Sacrificis non aliter fas est corpus dominicum conficere, offerre, aut sumere quàm sub vtraque specie.

Verba Lutheri de alterutra sacramenti Eucharistiæ specie sumenda.

diſerta verba Lutheri. Quãuis pulchrum quidem eſſet vtraq; ſpecie Euchariſtiæ vti, & Chriſtus hac in re nihil tãquam neceſſarium præcepit, præſtare pacem & vnitatẽ, quam vbiq; Chriſtus pręcepit, ſectari, quã de ſpeciebus ſacramẽti cõtendere. (Har.) Mihi verò ſi ſcripſit hæc Lutherus, pia cumprimis & catholico viro digna ſententia videtur. (Ara.) Scripſit, quin & aliũ libellũ edidit quẽ vocat Euchariſtiæ declarationẽ, in eo verbis iſtis vtitur. Nõ dixi neq; cõſului, neque eſt intẽtio mea, vt vnus vel aliquot Epiſcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramque ſpeciem porrigere, niſi ita conſtitueretur & mandaretur in concilio generali. (Har.) Oportuit hæc ſcripſiſſe Lutherum priuſquã ſpiritus numine afflatus. (Ara.) Nondum omnes illos cum ſatana ſalis modios conſumpſerat, quos poteſtã ſe commediſſe gloriatur. (Har.) Nunquid ab eo diuerſum ſcripſit poſteà? (Ara.) Imò quod ex diametro, planè cũ hac ſentẽtia pugnaret. Neque enim ſibi ſicut in alijs rebus, ita & in hac vnquã conſtitit, collegit ciuis quidẽ Halenſis homo laicus Gaſpar Quethamer, triginta ſex loca inter ſe pugnantia, ſuper vno duntaxat hoc articulo, qui eſt de communione Euchariſtiæ, ſub vna aut ſub vtraque ſpecie. Neque verò proptereà diuerſum ſcripſit, quod ſecus poſteà ſentiret quàm initiò ſenſerat, ſed vt odium ſuum expleret. Nam cùm frater quidam eius hac de re ſententiam oppugnaſſet, in libro de captiuitate Babylonica, ſic de eo ſcripſit. Rogas fortè quænam furiæ hominem agitent, aut contra quem ſcribat, cùm ego non damnarim vnius ſpeciei vſum, & Eccleſiæ iudicio reliquerim vtriuſque vſum ſtatuendi. Ac nonnullis interiectis curaturum ſe ſcribit, vt dum glorioſiſsimi doctores de vna aliqua eius hæreſi triumphant, ipſi interim nouam moliantur. Mox hæreſim profert, ſeque pollicetur oſtenſurum omnes eſſe impios, qui vtriuſque ſpeciei communionem laicis denegant, & poſt pauca manifeſtè indicat, ſe non ex animi ſui ſententia, ſed prouocatum ac per vim raptum in hanc arenam deſcendere. Sic fatetur ipſe. Non quod ſententiret ſe ſcribere, ſed quod ita & odium peſsimi conſultores ſuaſiſſent, quorum vi quadam impulſus prioribus contraria ſcripſerit. Quid enim aliud ſibi volũt illa verba prouocatus: imò per vim raptus? Magna vis eſt impotentis iræ atque odij, cui cùm reſiſtere non poſſet. contra animi ſui ſententiam illa ſcribere fuit coactus. Atqui certum eſt illud, omnes homines qui de rebus dubijs conſultant, ab odio, miſericordia, ira vacuos eſſe debere. Et Paulus nihil per contentionem agi vult. Cùm ita per contentionem egerit Lutherus cum ira, atque odio ſuo nimio plus indulſerit: Cùm (vt ipſe fatetur) prouocatus & per vim raptus, prioribus contraria ſcripſerit, quis dubitauerit illis potiùs eius ſcriptis fidẽ habere vbi ſedato animo cauſam egit, quàm vbi ſcripſit prouocatus & per vim raptus? cùm nihil officiat magis inueſtigandę veritati quam ira, quàm contentio, quàm odium, vt non ſine cauſa quidam dixerit:

Gloriatur Lutherus cum ſathana plures ſalis modios comediſſe.

Ira & odium Lutheri in ſummum pontificem.

Plura ſcribere coactus fuit Lutherus contra animi ſui ſententiam impotentia quadam iræ atque odij.

Philip. 2.
Tit. 3
Iaco. 3.

Impedit ira animum, ne poſsit cernere verum. *Cato.*

Ac vide quò tandem illius Furor ſit progreſſus. Qui priùs in cõcilio ſtatui cupiebat, vt ſub vtraq; ſpecie ſacramentũ Euchariſtiæ ſumere liceret, is poſteaquàm plus quàm ſatis modium cum ſatana comedit, auſus eſt in hæc verba prorumpere. Si quo caſu concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque ſpecie potiri, imò tunc primum in deſpectum concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri & eos planè anathema habere, quicunque talis concilij auctoritate potirentur vtraque. Potuit ne dici quicquam arrogantius, aut his quę priùs ab eo ſcripta fuẽre magis contrarium? (Har.) Poſterioribus aiunt melioribus. Itaque ſi quid anteà fuit ab eo minùs conſiderate ſcriptum, id ſi poſteà correxit, quis eſt qui hoc ei crimini rectè dare queat? Sed nec arrogantiæ meritò poteſt accuſari, qui vt pluris fieret, quod ab hominibus quam quod ob ipſo Deo foret inſtitutum, ferẽdum eſſe non putauit. (Ara.) Atqui quod ita ſacramentum hoc à Chriſto inſtitutum, vt ab omnibus etiam laicis neceſſariò ſub vtraque ſpecie ſumi debeat, id cum ipſe paulò antè negauit, tum negat etiam nunc vniuerſa catholica eccleſia, quæ non vſum, ſed neceſsitatem vſus vtriuſque ſpeciei condemnaſſe videtur. Quum igitur certum ſit, nihil Chriſtum hac de re tanquàm neceſſarium pręcepiſſe, quod adeò queritatur incircunciſus iſte Philiſteus? Verùm intellexit is proculdubiò nihil referre, alterãne tantum an vtraque ſpecie ſacramenti potiaris, & eſſe de eo quod in hac parte magis expediat, liberam penes eccleſiam ſtatuendi poteſtatem. Quoniam autem illius iudicio ſe damnatum hæreſeos eſſe videbat, omni ope contendit & elaborauit, vt illius auctoritatem quàm poſſet maximè labefactaret, & eam deſpicatiſsimam apud omnes redderet, ſimul hominibus perſuaderet inflatis ſenſu carnis ſuæ, totius orbis iudicio, ſuum vnius iudicium anteponerent, vt quod ipſe diceret, ſpiritum vitæ crederent, quod auctoritas eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, id exitiabile Satanæ venenum eſſe perſuaſum haberent.

M. Lutheri in fide inconſtantia, & contrarietas.

Suo iudicio ſe damnatum hæreſeos eſſe vidit Lutherus.

Damnanda hæreticorum perſuaſio.

Itaque longe diuerſum ſpectauit pro ſua libidine mutans,in huius ſacramenti communione receptam eccleſiæ conſuetudinẽ ab eo quod in eius inſtitutione ſpectauit Chriſtus. Quid enim hic aliud, quàm quod ab Aug. ſcriptum eſt myſterium pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit?Contrà,quid aliud Lutherus,quàm cuius rei myſterium ſacramentum hoc eſſe Chriſtus voluit,pacem & vnitatem vt rumperet, vt quàm plurimos à Chriſti corpore ſancta eccleſia ſegregaret,in ſacramenti huius ritu mutando laborauit?Non ignorauit ille nihil ad ſalutẽ referre ſub vna quis an ſub vtraq; ſpecie ſacramentum hoc ſumeret, modò ſecundum ordinationem & obſeruantiam eccleſiæ id faceret: ſed quoniam erat ex eorum numero,de quibus aliquando Paulus prædixit.Scio quòd intrabunt poſt diſceſsionem meam lupi rapaces in eos,non parcentes gregi:& ex vobis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe:hæc illi præ cæteris via viſa eſt commodior qua poſſet abducere diſcipulos poſt ſe, ſi tragica quadam vociferatione perſuadere credulis potuiſſet inſtitutionem Chriſti violatam contra præceptum eius ventum eſſe,dum effuſus Chriſti ſanguis ſublato calice laicis eſt ademptus. Hoc & nihil aliud ab eo quæſitum eſſe, dum tanta contentione receptam eccleſiæ conſuetudinem oppugnare nititur, certius eſt, quàm vt vllus ambigendi locus eſſe queat. Quo minùs autem dubites Lutherum ἀδιάφορον ſemper iudicaſſe, altera quis an vtraque ſacramenti ſpecie iteretur, etiam diſcipulus eius Philippus, ſicut edere ſuillam aut abſtinere à ſuilla, ſic alterutra ſigni parte vti (hanc enim quam receptam eccleſiæ vocem ne quid habere cum catholicis commune videretur vſurpare maluit) medium eſſe ſcribit. (Har.) Vbi ſcribit hæc Philippus? (Ara.) In locis communibus. (Har.)Atqui diligenter locos illius communes legi, nec id vſquam ab eo ſcriptum reperi. (Ara.)Nihil mirum quotannis enim dogmata ſua mutat, ita vt nouiſsima cum primis multis in locis pugnare videantur. Si legiſſes Hypotipoſes ab eo recognitas, quas ante cõplures annos ſcripſit, ibi repeiſſes. (Har.) Atqui mendacij proprium hoc eſſe volunt, ſibi non conſtare. (Ara.) Quid autem aliud niſi mendacium loquitur, qui de ſuo loquitur? Iſtos autẽ de ſuo loqui dubium non eſt,cùm ſuo non eccleſiæ Catholicæ ſenſu ſcripturas interpretantur.(Har.) Quid autem Philippus? Adhúcne perſtat in ſua ſententia,medium vt id eſſe putet? (Ara.) Oppugnauit is quidem aliquot in locis vſum alterius ſpeciei,ſed in priuatis,tamen colloquijs & concilijs non rarò coram ſuis diſcipulis confeſſus eſt, quòd ſit indifferens.Cumque nonnulli Catholici ex eo quæſiſſent, num ſalua fide religioneque ſua, altera tantùm ſacramenti ſpecie vti poſſent, citra dubitationem vllam poſſe reſpondit. Quòd ille reſponſum dediſſet nunquam, ſi quod ea de re tãquam neceſſarium à Chriſto præceptum eſſe iudicaſſet,cùm quod à Deo præceptum eſt, indifferens haberi non poſsit.Vis autem audire quid ea de re Bucerus quoque ſenſerit?In colloquio Ratiſponenſi,quod habitum eſt ante annos plus minus quindecim, inter alios articulum hunc aſſenſu ſuo comprobauit. Ad controuerſiam, quæ eſt de vna aut vtraque ſpecie tollendam, cumprimis conducturum,vt ſancta eccleſia liberam faceret poteſtatem, ſacramentum hoc in vna vel in vtraque ſpecie ſumendi. Ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occaſio, quem vſum tanto tempore retinuit eccleſia, temerè condemnandi aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum eſse vult: ſub vna aut ſub vtraque ſpecie ſacramentum percipere, non obſcurè videtur iudicare, nihil ea de re tanquam neceſsarium à Chriſto præceptum eſſe. Sic videre licet quicunque ſunt apud eos qui ſegregauerunt ſemetipſos aliquo iudicio præditi, quòd hi citra dubitationem aliquam intelligunt nihil referre ſub altera quis an ſub vtraque ſumat Euchariſtiam. Sed ſi receptum Eccleſiæ morem acrius nonnunquam oppugnant, faciunt id non quòd in eo retinendo peccati ſentiant,ſed quod hac via potiſsimum efficere ſe poſse perſuaſum habent, vt homines adducant, quominùs grauatim à Chriſti corpore à ſancta Catholica Eccleſia ſe præcidant. Neque enim illud non perſpiciunt, quoad initium diſceſsionis factum non fuerit, quia ſunt alia multò duriora, à quibus piorum omnium aures adhorrent, ea nulla ratione perſuaderi à ſe poſse, ſed quos in eius ſacramenti vſu, quod ſignum vnitatis, & vinculum charitatis eſt,à recepto Eccleſiæ more diſceſsiſſe vident, eos idoneos iudicant, quibus omnes alios grauiſsimos errores inculcent. Quamobrem hoc iacto fundamento diſceſsionis, & ſacerdotium & ſacrificium euertunt, & Deum ipſum ex hoc ſacramento tollunt,aut nullum, aut certè non incarnatum,ſed inpanatum in eo Chriſtum eſſe blaſphemantes.Iam ergo quod ſit eorum inſtitutum in veteri eccleſiæ ritu tanto conatu oppugnando perſpicis. Proferam autem etiam Bohemi cuiuſdam teſtimonium ante centum viginti annos & ampliùs hac ipſa de re conſcriptum.Eſt is Ioannes Przybxam, qui cùm ex verbis Chriſti, niſi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius ſanguinem, non habetis vitam in

Lutheri conatus.

Act.20.

Lupi rapaces.

Philippus Melancthon diſcipulus M. Lutheri.

Quotannis dogmata ſua immutat Philip. Melancthon.

Ioan.8.

Quòd à Deo præceptum eſt indifferens haberi non poteſt.

Bucerus.

Iacto fundamento diſceſsionis ab vnitate eccleſiæ, quid ſuperſtruant heretici.

In lib. de profeſsione fidei Catholicæ. cap.19.

tam in vobis, vsum vtriusque speciei conatus fuisset approbare, his tandem verbis vsus. Veruntamen hîc Deum timens, & mores impios aliorum præcauens fateor, quòd quaslibet personas de Ecclesia communioni fidelium sub vtraque specie repugnantes, damnare aut hæreticare non intendo. Atqui si præceptum est Dei vt sub vtraque specie sumatur Eucharistia, quid est quòd ipse Dei timore prohiberi se dicat, quominùs mores aliorum impios imitatus eos damnet qui huic communioni repugnant? Cùm certè qui contra preceptum Dei venerit, meritò damnari debeat. Quamobrem vel huius quoque testimonio ἀδιάφορον est, altera aut vtraque sacramenti specie vti. Vis autem vt etiam Græcorum testimonia proferam quibus planum faciam, quòd & ipsi ἀδιάφορον id esse iudicauerunt? (Har.) At vtuntur vtraque Græci. (Ara.) Vtuntur: quò maius pondus eorum testimonium habere debet. Non ignoras proculdubiò quanta fuerit inter Græcos & Latinos animorum acerbitas, quemadmodum illi à Latinorum communione se præciderint, idque propter vnā voculam ad Symbolum Constantinopolytanum adiectam, quos vsque eo abominabantur, quemadmodum in actis Lateranensis concilij scriptum esse dicitur, vt si quando sacerdotes Latini super eorum altaria celebrassent, non priùs ipsi sacrificare vellent in illis, quàm ea tanquam per hoc inquinata lauissent. Quin & Baptizatos à Latinis, ausu temerario rebaptizare præsumebant. Quos itaque tanto persequebantur odio, num eos prætermissuros fuisse putas, si qua in re violatæ Christi institutionis conuincere Latinos potuissent, quin id sedulò fuerint facturi, quò iustiorem habere causam possent eos persequendi & ab eorum communione separandi? (Har.) Verisimile est quod dicis, nihil eos intentatum relicturos fuisse. (Arat.) Atqui si Florentinum concilium legeris, ante centum & amplius annos habitum, hac sola de voce, filioque ad Symbolum Constantinopolitanum adiecta, longam fuisse disceptationem videbis: de Sacramenti Eucharistiæ vsu, ne iota quidem reperies. Adeò homines illi & docti & ingeniosi, nihil ad rem pertinere putauerunt, vterentur laici calice néne: plus adeò positum in eo iudicauerūt in azymóne an in fermentato pane Christi corpus conficeretur. Itaque de hoc fuit nonnihil controuersiæ, de speciebus sacramenti prorsus nihil: decretumque est quod ad azymum attinet, sicut suo Latinos, sic suo quoque ritu Græcos rectè conficere. Quin & in Lateranensi concilio fuit constitutum, vt mores & ritus Græcorum quantum cum Deo possent Latini sustinerent. Adeò nullum in eo visum est committi piaculum, quem vel hi vel illi ritum obseruarent. Cùm autem (sicut paulò antè commemoraui) tantopere Græci cuperent à Latinis esse disiuncti, ac Vatiniano quodam odio eos persequerentur, quos etiam pro schismaticis habebant, nunquid aut ingenium illis defuisse putas, aut eloquentiam, qua planum omnibus facere potuissent, quàm horrendum ab eis flagitium fuerit designatū, qui non modò nō custodierint quod fuit apud eos depositum, verumetiam verbum institutionem contempserint, & conculcauerint, qui Dei filios ab effuso sanguine, sine quo nō est remissio peccatorum prohibuerint, & eos à poculo quod Christus ipse bibi iussit, arcuerint? Nunquid non hæc & hoc genus alia tragicis verbis exaggerare potuissent? Et certè non deerat in illo Florentino Concilio vir inter alios & doctus & eloquens Marcus Ephesius, implacabili quodam odio flagrans erga Latinos, cuius non alia in re cura consumebatur omnis, quàm si qua ratione potuisset efficere ne cōueniret inter Græcos & Latinos, cum se mori priùs paratum ostenderet, quàm vt ei decreto subscriberet, quod vnanimi sententia Grecorum & Latinorum omnium de spiritussancti processione fuerat promulgatum. Cùm is videret, quoad hunc articulum, nihil se posse proficere, nónne latissimum habuit campum exclamādi contra mutatū in Eucharistia Christi institutum, contra præceptum eius violatum, contra fusum è Christi latere sanguinē, Dei filijs ereptum, vt vel hanc solam esse iustam causam diceret, quamobrem pro schismaticis & hæreticis Latini & occidentales omnes haberentur, & ab eorum cōmunione Græci vel eousque abstinerent, dum ereptum laicis calicem restituerent? Crede mihi, nec animus illi, nec ingeniū nec verba defuissent, si quid rectè dici cōtra totius occidentis receptum vsum in Eucharistiæ perceptione putasset. Quem ignorare non poterat, cùm paucis ante annis Constantiense, & modò sub illud ipsum tempus, Basiliense concilium fuerit habitum: in quibus duobus concilijs, quod in nullo alio factum anteà legimus, multa fuit de vsu sacramenti huius quæstio. Cæterùm sicut alij Græci plerique omnes, sic & Marcus hic Ephesius quātocunque erga Latinos odio flagrabat, nec præceptum tamen vllum de calice necessario sumendo à laicis extare, nec vlla ex parte si ab eo abstineretur, ventum esse contra Christi institutionem intelligebat, atque ideò vel tria verba cum Latinis hanc quidem ob causam cōmutare visum illi non est. (Har.) Aliquid mihi tu dicere videris, & permouit animum

Græcorum hæresis de communione Sacramenti Eucharistiæ.

Græcorum & Latinorum acerbitas. Cap. 4.

Græcorū ausus temerarius.

Concilium Florentinum.

Græcorum cōtrouersia circa corporis Christi confectionem.

Marcus quidam Ephesius, implacabili odio flagrans in Latinos, in cōcilio Florentino.

Nullū præceptū de calice necessario sumendo à laicis, nec si ab eo abstineant, cōtra Christi institutionem fieri.

meum hæc oratio tua vehementer: sed intereà tamen etiam ipse fateri necesse habes clara esse Christi verba, Bibite ex hoc omnes. (Arat.) Fateor esse clara: verùm & illud clarum esse, tu quoque negare non potes, quòd hi omnes quibus hoc dixit Christus, non fuerunt omnium Euangelistarum testimonio qui cœnam Domini describũt, nisi duodecim Apostoli, de quibus dicit Marcus, quòd biberunt ex eo omnes. (Har.) Quid igitur inde colligis: institutionem cœnæ dominicæ ad solos pertinere sacerdotes? (Ara.) Non hoc Harpage colligo. Verùm quod ipse fassus est nulla prouocatus ira Lutherus, quod Græci, quod qui antè centum annos ab ecclesia Dei se præciderunt Boëmi fateri videntur, nihil tanquàm necessarium omnibus laicis à Christo esse preceptum de vtraque specie sacramenti percipienda: nisi fortè totum Christianum orbem cęcutire, te verò solum videre putas. (Har.) Quantum ego te dicentem intelligere mihi videor, indifferens esse censes alteráne an vtraque sacramenti specie laici potiantur. (Ara.) Natura quidem sua eiusmodi est, vt nihil ad salutem adipiscendam referat sub vna quis an duplici specie communicet: sed posteaquàm Ecclesię decretum intercesit, quòd recepta cõsuetudo hoc pro lege sit habenda, iam indifferens esse desinit: quin magno se scelere obstringit, si quis venire contra legem hanc ausit. (Har.) Quid habet ea res iniquitatis, si quis de eo quod natura sua indifferens est, quod sibi magis expedire visum fuerit, id faciat, & in suo quod Paulus ait sensu abundet? (Arat.) Bernardi tibi verbis quã meis respõdere malo, viri tum docti, tum pij. Licet per se, inquit ille, ipsa iniũcti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen auctoritatis pondus obnoxiũ mandato, mandatumque peccato facit obnoxium. Simul vt enim lex aut præceptum eorũ accesserit, qui cum potestate versantur, quæ prestarétur, nécne, nihil prius intererat, ea postquam iussa sunt, sine periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia. Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur, sed hæc ipsa tamen solo præcepto parentũ accedente, veniunt in obligationem, vt si contumax filius esse perrexerit, non iam contra mortalem patrem, sed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iussit. Quæ autem præcepti, eadem est & interdicti ratio. Cæterum si carnis nostræ patribus tanta debetur à nobis reuerentia & obedientia, quantò maior debetur communi matri nostræ omnium ecclesiæ, quę nos Deo seruat, quæ filios regno quos generauit, assignat? quantò grauioris peccati reus est qui contra præceptum illius aut interdictum venire audet? Non igitur in vsu alterius aut vtriusque speciei, sed in eius præcepti transgressione peccatur, quo iubemur honorare patrem & matrem, Deum & ecclesiam, & eius dicto audientes esse. (Har.) Quid si diuersum pręcipiat mater ab eo quod est mandatũ à patre? (Ara.) Quid si cœlum ruat? fieri nulla ratione potest vt à spõso suo Christo, sponsa dissideat Ecclesia mater nostra. (Har.) Atqui certum est vtramque speciem Apostolis Christum porrexisse. (Ara.) Certum: at quod ad eundẽ modum omnibus alijs porrigere iusserit, certum nõ est. Quin illud certum est potiùs quòd quadraginta dies ieiunauerit, vos nihilominùs quadraginta dierum ieiunium prorsus omne sustulistis, in eo solo vt de eius calice bibatis. Christum vobis imitandum proponitis. Christus circuncidi se fecit, nunc nemo circunciditur. Christus pransis hoc sacramentum dedit, vos itidem vt Catholici non datis nisi ieiunis. Christus in azymo confecit, in fermentato Græci, nec est qui tria verba cum eis propterea commutanda putet. Christus cœna facta, lauit pedes discipulorum, vos risu prosequimini si quis hoc genus cæremoniæ velit obseruare. Atqui Bernardus lotionem hanc magnum vocat sacramentum, quod ante eum quoque sic appellasse videtur Ambrosius. Cyprianus verò, cùm Christus lauit pedes Apostolis, hoc eum solenni deuotione omni tempore agendum instituisse scribit, quod etiam illa verba non obscurè videntur iudicare, si ego magister & Dominus laui pedes vestros, & vos debetis alter alterius lauare pedes: exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Non minùs expressum hoc esse mandatum videtur de lauãdis pedibus, quàm illud, bibite ex hoc omnes & tamen tantum abest vt vos illud obseruari velitis, vt si quis etiam pius id faciat, eum cachinno prosequendum puteris, in solo calicis vsu tam estis anxiè superstitiosi. Quàm multa autem recensere liceret, cùm in veteri tum in noua lege præcepta, quę vel mutata nonquam vel non ita sunt anxiè obseruata? Nihil dicam de circuncisione sublata, de Sabbato in diem dominicum, præter vel (quod alicui videri posit) contra præceptum Dei translato, nec illud commemorabo: sub lege quoque circuncisionem in deserto, sabbati sanctificationem, ingruente bello fuisse à Machabæis intermissam. Nõne Moyses ex præcepto Domini posuit serpentem æneum, cuius etiam in Euangelio fit mentio, quẽ posteà fregit Ezechias? Nónne manifestum Dei præceptũ est, Nõ occides? perfodit nihilominus Phinees duos,

Matt.26. Mar.14. 1.Cor.11.

Nihil tanquam necessariũ omnibus laicis à christo præceptũ

Magno se scelere obstringit, qui consuetudini ecclesiæ obluctatur.

Rom.14.

De præcepto & dispensatione.

Si patribus carnis debetur reuerentia, multò maior debetur cõmuni matri omnium Ecclesiæ.

Fieri non potest vt à sponso suo christo, sponsa dissideat ecclesia mater nostra.

Matt.4. Luc.2. Matt.26. Mar.14. Luc.22. Ioan.13. In ser. de cœna Do. In ser. de Chrisma. Li.5. de Sacramen. cap.1. Ioan.13.

Christi exemplum.

Multa præcepta in veteri & noua lege mutata, vel non obseruata.

Iosue.1. 1.Mac.3. Num.21. Ioan 3. 4.Reg.18. Deut.19.

nees duos, quos ſimul occidit contra præceptum hoc, & à Deo laudatur. Saul contrà plectitur, quòd Agag regem pinguiſsimum non occiderit. Sed ad Sacramenta noſtra veniamus. Nónne Chriſtus apertè dixit: Ite docete omnes gentes, baptizantes eos. Vos itidem, vt nos, baptizatis eos, qui non docentur atque adeò qui nec doceri poſſunt. At Gregorius Nazianzenus quem Theologum Græci vocant, & ſi baptizati infantes, maximè ſi periculum imminet, non prohibet, Conſilium tamen dat, vt qui ſunt extra periculum conſtituti, ſaltem triennium plus minùs expectent, vt myſterium aliquid audire & reſpondere queant, & ſi non perfectè, ſaltem ſingulariter intelligant, atque ita ſanctificent animos & corpora magno iſto ſanctificationis myſterio. In qua ſententia fuit Ioannes Chryſoſtomus, aut quiſquis ille fuit auctor operis imperfecti in Matthæum. Sic his quoque non poſtremi nominis Theologis viſum eſt priùs vt docerentur baptizandi, quo Chriſti præcepto ſatisfieret, quod clariùs eſſe videtur, pro his qui baptizandos infantes eſſe negant, quàm quod adferunt hi pro ſe qui pro calice tantoperè pugnant. Iam verò iuſsit Chriſtus baptizare, nunquid ſeruatur id apud omnes? Quid eſt aliud baptizare, niſi immergere? At quùm alijs multis in locis, tum in patria noſtra præſertim, non merguntur infantes, verùm perfunduntur tantùm. Non defuerunt autem etiam Cypriano ſeculo, qui ſic perfuſos etiam pro baptizatis habendos eſſe non putabant. Quos ille reprehendens, negat in vſu Sacramenti ſic eſſe gratiam externis ritibus alligatam, vt non totũ credentibus, conferant diuina compendia. Sed & forma baptizandi, quam Chriſtus ipſe præſcripſit, nunquid exactè fuit ab Apoſtolis obſeruata, quos non in patris & filij & ſpiritusſancti, ſed in ſolius Chriſti nomine baptizaſſe legimus? Siquidem Chriſti appellatio, ſicut à Baſilio ſcriptum, & ab Ambroſio videtur eſſe repetitum, totius deitatis eſt profeſsio. Quippe quæ ſimul declarat, & Deum patrem qui vnxit, & filium qui vnctus eſt, & ſpiritumſanctum qui eſt vnctio. Et repertus eſt noſtro ſeculo, qui diceret quòd Chriſtus non collocauit fundamentũ Baptiſmi ſui ſuper certis literis, ſyllabis & dictionibus, nec alligauit nos ad certa verba. Non enim inſtituit magiam, quæ ad certam verborum formam, & ritus alligata eſt. Sed inſtituit cœleſtia ſacramenta, quæ conſtant ſua ipſius ſententia & voluntate ijs vel illis verbis nobis ſignificata. Quod negat ad certam formam alligare nos Chriſtum voluiſſe, quamuis eam exigere eũ ſeriò videatur. Quòd verò viſum fuit ſpirituiſancto vt abſtinerent homines à contaminationibus ſimulacrorum, & ſuffocato, & ſanguine, nunquid vel nunc obſeruatur, vel ipſorum etiã Apoſtolorum temporibus, per omnia fuit ab omnibus obſeruatum? Prętereo nunc illa quæ minutiora videri poſſunt, quòd virum aperto, mulierem velato capite vult orare Paulus, num & hoc apud omnes in vſu eſſe videmus? (Har.) Quantum ex hoc ſermone tuo colligere licet, nullum eſſe nefas putas contra Dei præceptũ venire. (Ar.) Non ita inſanio vt hoc putem. Verùm quod ante centum & ampliùs annos à quodam viro pio & docto, cùm hoc ipſum genus argumenti tractaret, ſcriptum eſt, idem tu quoque tibi dictum eſſe puta. Nullus, inquit ille, fidelis Catholicus dicit, dictũ hoc Ioannis: Niſi manducaueritis, &c. vel alia mandata Chriſti non eſſe ſeruáda; ſed Catholicus dicit, quod vniuerſalis Eccleſia melius intelligit, quę ſunt Chriſti mandata, & qualiter ſint ſeruanda, quàm Huſſitæ. Iámne rem intelligis: An vis vt exemplis etiam illuſtriorem reddam? Proferam vnum & alterũ exemplum. Dictum eſt: Nolite iurare. Hic dicit aliquis ex fratribus VValdenſibus (vulgo Picardos vocant) eſſe Chriſti mandatum, vt ne quiſquam omnino iuret quacunque tandem ex cauſa. Reſpondebit Catholicus: Non tam eſſe mandatum quàm conſilium: aut ſi mandatum ſit, hoc eſſe mandatũ vt ne iuretur per cœlum aut terram, non autem vt ne iuretur per Deum, conſuetudinemq́ue iurandi potiùs quàm iuramentum his verbis interdictũ eſſe, pręcipuè ſi quis non voluntariè, ſed neceſsitate coactus, verũ iuret. Similiter: Non occides, quin ſit mandatũ Dei, nemo Catholicus negabit: Sed quòd ita obſeruandũ ſit, ſicut Picardis videtur, vt etiam præcepti iudicio neminem ſit fas occidere, id verò negat vniuerſa Catholica Eccleſia. Ad eundem modũ & illud quod à Chriſto dictum eſt: Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum & proijce abs te, ſi quis ad literã intelligere velit, ſicut facere Picardos fertur, quorum etiam nonnulli oculos ſibi eruiſſe dicuntur, Catholicus & ſi Chriſti mandatũ hoc eſſe non ibit inficias, ſic tamen vt Picardi volunt, intelligendum eſſe negabit. Verum audi Harpage quod ſit præceptum Dei, neque toties illud nunc deinceps obijcito. Vnicum eſt Dei præceptũ, dilige. Verbum eſt abreuiatum. Dilige, inquit Auguſtinus, & fac quod vis. Ad hoc vnum præceptum referuntur omnia quæcunque de rebus ſiue tribus exteriùs conſtituta ſunt: de quibus nullam ferè præceptũ eſt adeò neceſſarium, quod, ſi res poſtulat, non cædat aliquando charitati, quæ ſola neceſſaria eſt. Nam abſq; Sacramentis, modò ne quis ea contemnat, ſaluus ho-

Num. 25. 1. Reg. 15. Matt. 28. In oratione in ſanctum lauacrum. Hom. 49. Adulti prius docendi Chriſti myſteria quam baptizandi. Baptizare quid. Lib. 4. Epiſtola. 7. Act. 8. De ſpiritu ſancto. Cap. 12. Brent. in Cathecif. ſuo. Act. 15. 1. Cor. 11. Dau. 5. Iacob. 5. Vualdenſes dicti vulgò Picardi. Deut. 20. Matt. 5. In Epiſtola Ioannis Tract. 7. Notandum.

mo fieri potest in necesſitatis articulo: abſque charitate, etiáſi millies omnia ſacramenta perceperit, ſaluus eſſe nemo poteſt, vt rectè dictū ſit à Thoma Aquinate, quod omniū actuum humanorum regula, lex eſt charitatis diuinę. Quod vidit etiam Lutherus, qui cum nondum in ſenſum reprobum datus fuiſſet, ijs verbis, quorum antè paulò meminimus vſus eſt. Quoniam nihil de vtraq; ſpecie tanquam neceſſaria pręcepit Chriſtus, præſtaret pacem & vnitatem, quam vbiq; præcipit Chriſtus, ſectari, quàm de ſpeciebus ſacramenti contendere. Quæ (malum) eſt, iſta tua Harpage religio? trepidare timore vbi timor non eſt? Certùm eſt & indubitatum etiam illis ipſis confitentibus qui ſegregauerunt ſemetipſos, quòd nihil de vtraq; ſpecie, tanquam neceſſarium, Chriſtus præcepit: certum eſt & indubitatū, quòd pacem & vnitatem vbiq; præcepit, nónne culicem colare, camelum autem deglutire videris, qui contra id venire non audes, quod nuſquam Chriſtus præcepit, cōtrà illud verò minimè reformidas, quid vbiq; tanquā neceſſarium ad ſalutem Chriſtum præcepiſſe conſtat? Contra pacem, ſine qua, ſicut Paulus ait, nemo videbit Deum, ſine vtraque ſpecie multi viderunt Deum, & videbunt, niſi fortè putas condemnatos eſſe omnes qui ſexcentis propè annis his vixerunt, quibus Chriſti fides in Polonia recepta eſt: quorum neminem præterquam his ſuperioribus vtraque ſpecie vſum fuiſſe conſtat ſine pace & vnitate, quam nobis diſceſſurus ex hoc mundo Chriſtus ad patrem ſuum celeſtem quaſi teſtamento legauit, neque vidit neq; videbit Deum quiſquam. Sed quò magis tibi ſatisfieri queat, paulò diligentius Chriſti verba, quibus nos vrges, excutiamus. Si, cum dixit Chriſtus, Bibite ex hoc omnes, præter Apoſtolos, quos tum bibere iuſsit, omnibus etiā alijs vt ex calice biberent præcepit, cur eos itidem & vos infantes ab eo arcetis? cùm præſertim vſus obtinuerit Eccleſiæ primitiuæ, vt ipſi ſacramenti huius participes fierent, ſicut apud Dionyſium & Cyprianum, & Auguſtinum, Innocentium, Zoſimum & alios videre licet? (Har.) Chriſtus ipſe videtur infantes arcere, qui cœnam in ſui memoriam celebrari præcepit, vt qui memoriam Chriſti celebrare non queant, ab ea cœna excludi debeant. (Ara.) Quid ſi eadem hac ratione paruulorum quoq; baptiſmum Anabaptiſta conetur abrogare, & dicat: Chriſtus ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit. Euntes docete baptizantes: quamobrem qui doceri non poſſunt vt credāt, à baptiſmo excludi debent, nunquid ideo non baptizabimus infantes? ſcilicet quod vobis videtur Harpage rectum eſt: quod Eccleſię videtur vniuerſæ, rectum non eſt. (Har.) Obſecro te, nunquid in eo Dialogo in quo fingimur eſſe colloquuti, non ſatis tibi rationes omnes confutatæ vidētur, quæcūq; ad approbandū alterius ſpeciei vſum allatę fuerunt? (Ara.) Mihi verò nequaquam: etenim quę primo loco ſunt poſita, doctorum iudicio nihil ad cauſam pertinere videntur, neque enim propterea deſitum eſt ſub vtraque communicare, quòd æquè ſub vna atq; ſub vtraq; Chriſtus integrè ſumitur, ſed magis hoc factum eſt, cùm ad effugienda quædam pericula, tum ad abolendum errorem Neſtorij, qui ſub ſpecie panis ſolam carnem Chriſti, ſub ſpecie vini ſolum ſanguinem eſſe credebat: cùm Eccleſię veritas hæc ſit, quòd ſub qualibet ſpecie totus ſit Chriſtus viuus & integer, caro, ſanguis, anima & diuinitas: & ſub ſpecie panis totus eſt Chriſtus viuus & integer, & ſub ſpecie vini non eſt tantùm ſanguis, ſed totus Chriſtus viuus & integer. Vt igitur huic errori obuiam iretur, & mentibus fidelium rei veritas magis imprimeretur, quòd ſub qualibet ſpecie totus eſt Chriſtus, dum id non ſolùm verbo, ſed etiam ipſo ſigno indicaretur, viſum eſt vtilè ſub vna tantum ſpecie ſacramentū hoc Euchariſtiæ miniſtrare. Efficaciùs enim imprimitur, quando cum doctrina, quæ verbis fit, ſignū etiam coniungitur quod ſenſu percipitur. (Har.) Quòd ſi in populi communione tollitur calix, cauſa hæreſis huius, cur etiam non in preſbyterorum? Certè hæretici idem cauillabuntur in ſacrificantibus veſci eos mortuo corpore, quod ſit ſanguinis expers, quandoquidem illi corpore non contenti, ſeorſum bibant ſanguinem? (Ara.) Alia eſt Harpage ratio ſacra operantium, alia eorum qui ſumunt Euchariſtiam extra ſacrificium, ſiue ſacerdotes hi ſint, ſiue laici. Illis enim ex inſtitutione, neque conficere neque confectum offerre, nec oblatum ſumere Chriſti corpus licet, niſi ſub vtraque ſpecie, vt quod faciunt, præcepti neceſsitate quadam faciant, qua laici non tenentur, nihil præceptum eſt tanquam neceſſarium de vtraque ſpecie ſumenda. Quamobrem inſtitutionem Chriſti mutare viſum Eccleſiæ non eſt, ſed ea ſalua, prouidere voluit, vt error hic tolleretur, ſolis à calice laicis arcendis, quò ſic planum fieret omnibus, his præſertim qui ſeduci faciliùs poſſunt, & propterea etiam ſignis externis id genus admoneri quæ præ cæteris neceſſe habent: verùm interim eſt nos & viuum Chriſti corpus cum ſanguine, anima, & diuinitate ſub ſola panis ſpecie ſumere. (Har) Si nobis hanc licentiam permittimus vt propter hæreticos mutemus inſtitutionem CHRISTI, quis tandem erit modus huius licentiæ? ſurgat hæreticus

Opuſculo. 4.

Verba Lutheri de vtraque ſpecie ſumenda.

Pſal. 13.

Matt. 23.

Sine pace nemo vnquam Deum viſurus eſt.

Ioan. 14.

Bibite ex hoc calice omnes, quomodo eſt accipiendum.

Mat. 16.
Mat. 28.

Hæretici id rectum eſſe quod ſibi videtur: quod verò Eccleſiæ videtur vniuerſæ, non rectum putant.

Quare deſitum eſt ſub vtraque ſpecie communicare.

Eccleſiæ veritas de Sacramento Euchariſtiæ.

Signum cum doctrina coniunctum, efficaciſſimum.

Alia ratio ſacra operantium, alia eorum qui ſumunt Euchariſtiam extra ſacrificium.

Viuum Chriſti corpus cum ſanguine, anima, & diuinitate ſub ſola panis ſpecie ſumitur.

reticus quispiam, qui quòd videt templa extructa ad orandum & laudandum Deum, dicat Deum omni in loco laudandum & adorandum, an propter illum templa deseremus? an potiùs docebimus vsum legitimum templorum? Surgat item hæreticus vt olim Arrius, qui dicat Christum non esse parem patri, nec potentia nec vlla re propter verba illa. Pater maior est me, an verba illa expungemus? (Ara.) Audiuisti iam semel ex me & iterum quòd sibi licentiam hanc Ecclesia non permisit vt mutaret institutionem Christi. Nam cùm instituerit Christus, vt hoc sacramento necessariò sub vtraque specie conficientes vterentur, nihil de hac eius institutione detraxit. Quos verò pari ex calici bibendi necessitate Christus adstrictos esse noluit, eos rectè ab eo abstinere posse decreuit. Neque verò faciet vnquam Ecclesia, vt propter hæreticos vel institutionem Christi violet, vel vnum ex scripturis apicem expungat. (Har.) Quantum ex tuo sermone colligere licet, ad solos sacerdotes institutionem cœnæ dominicæ pertinere censes. (Ara.) Vsum Eucharistiæ ad laicos quoque pertinere dubium non est: cęterùm quod instituit Christus vt consecrarent, vt offerrent, vt oblatum sumerent, ad solos id pertinere sacerdotes affirmo. Quod autem ad vsum attinet extra sacrificiū: siue sub vna specie siue sub duplici quis communicet: perinde valere me docuit Ecclesia, modò secundum ordinationem seu obseruantiam eius id faciat. (Har.) Atqui clara sunt illa Christi verba dicentis: accipite, comedite, bibite ex hoc omnes, hoc facite in meam commemorationem. (Ara.) Si clara sunt, quid igitur causæ est quòd de eis nūc ambigimus? Certè de eo num dies nunc sit, quandoquidem clarum est, nemo est qui ambigat. Quid causæ est quòd ex quo tempore Christi recepit Euangelium Polonia, nunquàm eo sensu, quem tu profers, intellecta sint? Quid autem dico de Polonia? vel vnum aliquem profer ex quo tempore Christus hæc verba protulit, qui sic ea sit interpretatus, vt esse de necessitate saluris diceret, omnes etiam laicos vtriusque speciei participes fieri. Certè qui sit Catholicus profers neminem cùm etiam illi ipsi, qui segregauerunt se nostro hoc æuo, & scripserint & senserint vt audiuisti contrarium, Vide autem ne sit hoc extremæ minimæq; ferendę cuiusdam arrogantiæ, si te solum videre Christianum, autem orbem vniuersum tot seculis in tam clara scripturarum luce cæcutiuisse persuasum habeas. Sed obsecro te, clara tibi videntur hæc verba Christi? Quid autem? nunquid & illa clara non sunt, Euntes docete omnes gentes baptizantes eos: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium? Num ideò baptizare, docere, prædicare, ad omnes pertinere dicemus etiā laicos? Certè negat hoc Apostolus dicens: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetę? Nunquid omnes Doctores? Quòd si verba omnia, quibus in cœnæ institutione Christus vsus est, ad omnes etiam laicos pertinent, & consecrabunt igitur & offerent laici. Cùm enim dicit Christus, hoc facite, quid aliud dicere videtur, quàm hoc cōsecrate, hoc offerte, hoc sumite? Consecrabunt igitur & offerent omnes, & erunt ęquè sacerdotes laici, etiam pueri, & fœminę, atq; hi qui se peculiariter diuino cultui mancipar ūt, nec vllum erit inter sacerdotes & laicos discrimen, non sumendi modò, verùm & consecrandi, & offerendi, & distribuendi, potestate cunctis non concessa tantùm, verùm & præcepta. (Har.) Sed si propter hæresim abolendam vsus vtriusq; speciei fuit aliquando prohibitus, quandoquidem nullus est Christianorū, qui hodiè putet in Eucharistia mortuum corpus dari, nulla causa est cur interdictū hoc duret diutius. (Ara.) Mirum est quod hoc Author dialogorum audet affirmare, cùm ab eo ipso, cui dialogos hos dicauit, secùs rem habere cognouerit. Neq; enim ignorat quanto studio fuerit laboratum proximis his annis superioribus, vt hi quoq; Boëmi qui calice vtuntur, nec vllo præterea errore alio sunt implicati, ad vnitatem Ecclesię reduci possent, quibus iuxta conuenta Concilij Basileæ habiti, permissus fuit calicis vsus, ea conditione adiecta, vt communicaturos instruerent sacerdotes, non sub specie panis corpus Christi tantum, nec sub specie vini solum sanguinem, sed sub qualibet specie totum & integrum Christum. Quam conditionem Boëmorum sacerdotes non receperunt, quin scriptum esse dicerent: Hoc est corpus meum, non additū, & sanguis. Hic est sanguis meus, non additum, & corpus. Verbis Christi sicut detrahi nihil, sic addi nihil oportere. Videntur autem tibi totum & integrum verè viuentem & viuificantem Christū in Eucharistiæ sacramento confesi, qui corpus absque sanguine sub specie panis: sanguinem absq; corpore sub specie vini contineri contendebant? (Har.) Nequaquam. (Ara.) Quid autem Lutherus. Quamuis Boëmorum hunc errorem aliquando grauiter impugnasset, nunquid ad eundem posteà lapidem ipse quoque offendit, vt erat in omni genere doctrinæ suę non Protheo mutabilior? Legat qui volet, quę contra Misnensis Episcopi mandata scripsit, ibi reperiet, eum pridem sopitam hæresim Nestorianam resuscitasse. Noster autem hic, qui nos in illo dialogo facit arbitrio suo de sacramenti speciebus contendentes, nunquid

Ecclesia non mutat institutionem Christi in sacramentorum vsu: sed ordini tantum & modo expeditiori præstantiorique prouidet.

Ad solos sacerdotes spectat Christi institutio de sacramento Eucharistiæ.

Mar.14. Luc. 22. Ioan.13.

Nemo fidelium vnquam dixit, de necessitate salutis esse, laicos vtriusque speciei participes fieri.

Matt.28. Mar.16.

2.Cor.12.

Hoc facite, quid significat. Ioan.3.

Boëmorum error.

Verbis Christi sicut nihil detrahere, sic addere nihil oportet.

Lutherus omni Protheo mutabilior.

Cuiusdam Lutheristæ execrāda in Deum blasphemia. Heb.10.

quid & ipse non se Nestorianum apertè profitetur? Quid enim illa sibi verba volunt, Sanguis bibi non potest nisi effundatur? Homines acuti non vident adimi illis sanguinem effusum? Vt etiam si sumant sanguinem, nequaquam tamen bibant sanguinem effusum, illum inquam, quo Christus & peccata purgauit in æternumq; consummauit sanctificatos, & eundem bibi iussit? Et iterum: Difficilè est non credere, cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum. Ac post pauca, & sanguinem effudit, & sanguinem effusum bibi iussit. Nam vt corpus voluit edendum, ita sanguinem effusum bibendum. De hac igitur iniuria queruntur filij Dei, quòd à sanguine effuso prohibentur. Qui toties vociferando queritur effusum sanguinem adimi laicis, qui difficilè dicit esse, non credere cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum, nónne videtur eum à corpore separare, nec aliud quam exangue mortuum corpus sub specie panis relinquere? (Har.) Quid ego audio: An non effusum sanguinem bibimus? Nun-

Cùm frangitur hostia, quid hac re designatur.

quid falsum est, quod scriptum à Prospero legitur? Cùm frangitur hostia, cùm sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm dominici corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur? (Ara.) Rectè Prosper, modò tu

In Eucharistiæ sacramento verum & viuum Christi corpus continetur realiter.

Christus non minus sub vna specie, quàm sub vtraque manet integer. Rom.6.

rectè quod scribit intelligas, certum est, & indubitatum in Eucharistię sacramento verum & viuum Christi sanguinem realiter contineri. Cæterùm fractio corporis & effusio sanguinis vera non est, sed est quædam, vt ipse Prosper ait, dominici corporis in cruce immolati, & sanguinis de latere effusi designatio. Itaq; non frangitur, non masticatur: non effunditur, non bibitur vini species. Christus autem ipse sub vna non minùs quam sub vtraque specie manet integer, nec sumptus consumitur, nec vnquam vel corpus eius à sanguine, vel sanguis à corpore quoties fideles eū sumunt, separatur. Christus enim resurgens à mortuis, iā non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Non ampliùs frangitur corpus eius, non ampliùs funditur sanguis eius, qui semel pro nobis fusus, semel pro peccatis totius mundi satisfecit, vt eū iterū effundi necesse non sit. Crassus

Caphernaitæ. Ioan.6.

hic fuit Caphernaitarū error, qui cū carnē suam Christus manducandā esse diceret, sic intelligebāt quomodo in cadauere laniatur, aut in macello vēditur, non quomodo spiritu vegetatur. Quibus rectè Christus: Caro non prodest quicquā: Spiritus est qui viuificat.

Manducatio corporis, exhibitio sanguinis Christi partim sacramentalis, partim spiritualis. Tract. 25. in Ioan.

Nihil est igitur quod aliquis de corporali mānducatione somniet. Hęc mānducatio & bibitio partim est sacramētalis, partim spiritualis. Mānducatione sacramētali sumitur quidē verū corpus & sanguis Christi, sed non masticātur neq; bibūtur nisi species. Cęterū quando Christum ita sumimus vt in eo maneamus & ipse in nobis, ea manducatio spiritualis est: de qua dicit Augustinus, vt quid paras dentes & ventrem? crede & manducasti. Credere in Christum, hoc est manducare Christum. Ac nisi quis manducauerit ad hunc modum, nisi Christi capitis & corporis per charitatem effici membrum studuerit, nihil ei proderit dentibus pressisse sacramentaliterque manducasse, quin potiùs iu-

1. Cor. 11.

dicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. (Har.) Oppidò quàm lubens hęc audiui ex te. Sed obsecro te, ad id responde quod interrogaueram, nunquid non effusus Christi sanguis bibitur? (Ara.) Bibitur effusus, & non effusus. (Har.) Hoc quidem ænigma est, Dauus sum, non Oedipus: Explices necesse est si vis vt intelligam (Ara.) Si effusum à corpore separatum intelligis, à nemine sanguis eiusmodi bibi-

Quomodo sit intelligendum, quòd effusus sanguis Christi bibitur.

tur. Nā qui semel pro nobis est effusus Christi sanguis, nec funditur, nec fundetur deinceps vnquam. Sin autem effusum sanguinem, eum intelligis, qui fuit quidem aliquando à Christi corpore separatus, verum ad resurgentis Christi corpus redire sanguinem hunc sacramentaliter bibi dubium non est, quin posteaquam semel ad corpus Christi resurgentis redijt, ab eo separari deinceps nunquam potest. Neque enim existimare de-

Effusus Christi sanguis non est alicubi extra corpus eius. Philip.3. 1. Cor.15.

bes, eum qui pro nobis effusus est, Christi sanguinem esse alicubi extra corpus eius. Legimus quòd resurrectio nostra sit conformis futura resurrectioni Christi. Reformabit enim, ait Paulus, corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Quòd si certa fides est Ecclesiæ, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, futurum vt redeat totum id quod fuit de veritate humanę naturæ, ita vt etiam quæ martyribus membra fuerunt amputata & abscissa, in resur-

Integra Christi & nostra futura resurrectio. Luc.21. 4. Reg.6.

rectione restituta illis iri scribat Augustinus. Cùm scriptū sit quòd capillus capitis vestri non peribit: quòd vsque eò verum esse contendit, vt etiam quæ comestæ sunt carnes hominum, quod famis tempore nonnunquam vsu venisse legimus, ea his quorum primitus erant reddita iri censeat, ab illo quippè altero tanquàm mutuò sumptas deputari, quę sicut ęs alienum, ei reddendæ sint, vnde sumptæ sunt. Si de nostris corporibus ita futurum speramus, quantò magis factū iam de eo credere debemus, quem Paulus pri-

2. Cor. 15.

mitias vocat dormientium domino nostro Iesu Christo: quòd nihil ei defuerit resurgenti, quod ad integritatem corporis humanæq; naturæ veritatem pertineret. Præcipuè

verò

verò, non potuit, neque poteſt vnquam illud corpus eo ſanguine deſtitutum eſſe, per quem IESVS vt ſanctificaret populum ſuum, extra portam paſſus eſt: quo nihil vel ad ipſius CHRISTI gloriam illuſtrandam, vel ad noſtram ſpem corroborandam aptius eſſe poteſt. Humanitas CHRISTI, quemadmodum à Ioanne Damaſceno ſcriptum legimus, ſalutiferam virtutem habuit, ex virtute verbi ſibi vniti. Cùm autem ſalus non aliundè nobis contigerit, quàm ex profuſo pro nobis CHRISTI ſanguine, poterit-ne quiſquam dubitare, ſanguinem illum, qui precium eſt redemptionis noſtræ, in quo ſolo fiducia noſtra omnis nobis eſt collocata, ad CHRISTI corpus reſurgentis rediјſſe, ac vnitum diuinitati, cæteris humanitatis partibus adiunctum eſſe, nunquam ad eo diſiungendum? (Har.) Nemo pius dubitauerit. (Arar.) Quid igitur iſte ſomniat de effuſo ſanguine, quaſi denuò fundatur, cùm ex calice bibitur, cùm effuſus ille ſanguis non alibi ſit quàm in illo corpore glorificato, in quo reſurgens Chriſtus non ampliùs moritur, nec ſanguis eius fundetur ampliùs, ſed ſicut in cœlo localiter, in verbo perſonaliter, ſic ſub panis & vini ſpeciebus eſt ſacramentaliter, vt ſiue quis ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie ſumat, totum CHRISTVM ſumat cum carne, ſanguine, anima, & diuinitate, cùm hæc ab inuicem ſeparari nequeant. Sed ſic plerunque ſolent, qui de ſpeciebus ſacramenti Euchariſtiæ contendunt: Nimium altercando veritas amittitur, dixit ille. Dum contendunt de his quæ videntur ſpeciebus, amittunt eum qui carnis oculis non videtur, verè ſub illis latentem, qui verè ſalus noſtra eſt. Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, ex vtraq; ſpecie, quando ſeorſum corpus, ſeorſum dari ſanguinem imaginantur, & imprudentes in errorem Neſtorij prolabuntur. (Har.) Quid tu ais imprudeps? nunquid non hic ipſe ſcriptor, qui nos de vtraque ſpecie facit contendentes, apertè negat panis & vini ſubſtantiam, in corporis & ſanguinis Chriſti ſubſtantiam conuerti, & cum ſuis Martinis pridem ab Eccleſia damnatum Berengarium ducem ſequutus, quem nos auctoritate ſcripturarum adducti, Chriſtum credimus incarnatum, eum præter ſcripturarum auctoritatem facit impanatum (Ara.) Audiui quòd ſcripſit de Eccleſia librũ, quã plurimis erroribus ſcatentem, & his quidem grauibus, in eo fortaſſe hoc quod dicis, aſſerit. (Har.) Et hæc & alia multa, abſurda blaſphema, impia (Ara.) Nunc tu vide quorſum tandem euadant altercationes iſtę. Sicut altercatio de ſanctorum inuocatione, produxit nobis Seruetianos, hoc eſt, nouos Arrianos, qui Chriſto Deo, Deique filio negant eundem quem patri honorem habendum, dum ſolum Deum patrem adorandum & inuocandum eſſe cenſent: ita contentio de vtraque ſpecie genuit nobis Zuinglianos qui vocantur ſacramentarij. Siquidem ab ijs initijs res progreſſa eſt, vt primùm exangue corpus manducandum, & cruor potius quàm ſanguis nobis bibendus dari crederetur. Qua quidem arte cùm effeciſſet Satanas, vt huic venerabili Sacramento minus iam honoris haberetur (quis enim aut veneratione proſequendum, aut vitam ab eo putat expectandam, quod vita caret?) ſerpſit longiùs, nec ſtatim eò proſilijt, vt negaret eſſe corpus Chriſti. Sed quæ fuit olim Ioannis VVicleffi, cuius erat ſectator Ioannes Hus, pridem ab Eccleſia damnata ſententia, panem in Euchariſtia ſimul eſſe cum Chriſti corpore docuit: Progreſſus eſt mox vlteriùs, & cũ in pane corpus eſſe Chriſti concederet, non alio tamen tẽpore, quã, quo ſumeretur eſſe Chriſti corpus affirmauit, vt ſi quis extra ſumptionem adoraſſet, is grauiſsimũ crimen idololatriæ non effugeret. His progreſsibus ita factis, poſteaquàm iſthęc ex animi ſui ſententia cedere videt, iam euertit ſimul omnia: tollit ſacerdotium, tollit ſacrificium omnem beneficiorum Chriſti memoriam, ſempiterna quadam obliuione conatur obruere, dum hoc agit modis omnibus, ne qua ſummi illius ac immenſi beneficij quo ſemetipſum Chriſtus redemptionem dedit pro nobis, memoria fiat & repreſentatio. Quibus ita iuxta voluntatem ſuam confectis, tum demum impetu facto prorumpit eò, quò tacitus initio tendebat, vt etiam apertè dicat impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Non eſt Deus in hoc Sacramento, non eſt in eo viuum & verum corpus Chriſti, ſed merus eſt panis piſtorius, cui diuinos honores tribuere, ſcelus, eſt idololatriæ committere. (Har.) Quã belle nobis artes Satanæ detexiſti, nunc demum intelligo, cum tanta contentione calix exigitur, nihil aliud quæri, quàm occaſionem ab Eccleſia Catholica diſcedendi atque vt aliquod initium eius rei fieri poſsit (Ara.) Rectè conijcis Harpage, ſed poſteaquàm diſſeſsio ſemel facta eſt, nil difficiliùs quã finis eius inueniri poteſt. Si quis omnes noſtri temporis hæreſes conſideret accuratiùs, inde ſumpſiſſe eas videbit exordium. Quamobrem errant vehementer meo quidem iudicio, qui putãt hoc religionis diſsidium, quod apud nos per Satanæ miniſtros proximis his ſuperioribus annis excitatũ eſt, hoc mũdo ſedari poſſe, ſi laicis calix, presbyteris vxores permittãtur. Alere hoc fuerit magis, quàm ſedare diſsidium. Quid enim eſt aliud quod hi

Corpus Chriſti non poteſt ſanguine deſtitutum eſſe. Heb. 13.

Sanguis ad Chriſti corpus reſurgentis rediјt, ac vnitus eſt diuinitati.

Caro, ſanguis, anima, & diuinitas in Chriſto, ab inuicem ſeparari nequeunt.

Sacramentiorum error.

Seruetiani, hoc eſt, noui Arriani.

Zuingliani ſacramentarij.

Sententia Ioannis VVicleffi, atque Ioannis Hus damnata ab Eccleſia.

Ioannis VVicleffi impietas.

Sacramentariorum Catecyſmus. Pſal. 13. & 52.

Hæreticorum quò tendat intentio.

hi qui segregauerunt se, votis ardentibus expetant, quàm vt vel vna aliqua in re ab vniuersa Ecclesia Catholica separare se licitum ipsis esse queat? Hoc fundamento separationis iacto, quò non eos progressuros putas? Arguerit erroris totam Ecclesiam, sibiq; potestatem esse datam, interpretabuntur ab eius decretis cæteris etiam in rebus discedendi. Quid enim impediat quò minùs æquè in alijs atque in vno hoc id eis liceat? Mentiar si hoc res ipsa non clamat, vbi facta est in huius sacramenti vsu ab Ecclesia Catholica separatio, quàm non multi sint alij errores consequuti: Non Lutherani modò, sed & Zuingliani, & Anabaptistæ, & quotquot alij sunt hæretici, vnde etiam nisi ab vtraque specie desciscendi ab Ecclesia sumpserunt initium? Nunquid autem in eo acquieuerunt? Nunquid non simul & sacerdotium, & sacrificium, & Deũ ipsum posteà ex hoc sacramento sustulerũt? Nunquid non & Picardi, & Seruetiani, hoc est, noui Arriani facti & diuersas alias formas imitati sunt? Quare nihil fuerit homini Christiano tutius, quã sicut alijs in rebus omnibus, sic & in hac Ecclesię sensum, & consensum sequi: quod qui faciat errare nulla ratione potest. Vociferetur aliquis ad rauim vsq; : Verbum domini: verbum domini: Euangelium, euangelium, nihil ea re moueatur pius quilibet, ac orthodoxus, etiam si multa scripturarum examina produci videat. Nam & suo tempore pseudoprophetas, minimè defuisse scribit Hieremias, qui & ipsi vociferati sunt: Verbum domini, Os domini locutum est, hæc dicit Dominus: cùm tamen nec misisse se eos, nec aliquid eiusmodi locutum illis esse, per Prophetam suum dicat dominus: eosque fures verborum suorum appellat. Iam verò Pharisæi, Nunquid non è scripturis Christum non esse Prophetam: Christum esse morte dignum probare contendebant? Quorũ enim hæ voces sunt: Scrutare scripturas, & vide quia Propheta è Galilæa non surgit. Et alio loco: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Nunquid scripturas contra scripturarum auctoritatem Deum nostrũ proferebant? Nunquid non è scripturis Christum non esse Deum, Deiq; filium, sed ne Prophetam quidem, quin potius morte turpissima dignum, pronunciabant? Num autem statim fuit verum, qui scripturas adducebant? Scripturę quidem, quarum vtebãtur testimonio, veræ sunt, & à spiritusancto profectæ: sed sensus quem ex illo proferebant, quàm longissimè à veritate fuit remotus. Quamobrem nihil pij moueantur, si cum Satana Christũ in deserto tentante dicat membrum eius aliquod: scriptum est enim. sed si quis nimium obtundat scripturas, reuerenter accipere se respondeant, ac ab eo procul abesse, vt ei vel in minimo contradicere velint. Cæterùm vnde didicerint hanc scripturam esse canonicam, cuius apud omnes auctoritatem esse summam oporteat, inde se quoq; didicisse huncei non alium sanum illius sensum esse, à sancta Ecclesia Catholica. Quare, cui fidem habuerint de scriptura hac, quæ canonica quodque sit à spiritusancto profecta testificanti, eidem se fidem habere, hunc & non aliũ esse scripturæ eius sensum asserenti. Ad hunc modum si se gesserint, facilè Satanæ laqueos effugerint. Neque enim inter nos & eos qui exierũt à nobis, vlla est de Scriptura controuersia, sed eo tantum agitur, vtrũ in ea interpretanda suam aliquam propriam, aut vnius alicuius solitariam opinionem, an verò totius Ecclesię sensum & consensum sequi oporteat. Quum posterius longè sit tutius, non arbitror esse quenquàm tanta præditum impudentia, qui inficias ire audeat. (Har.) Nunc demum Arator qua de re agatur intelligo. Nihil enim scripturis detrahitur, vt audio, sed sua manet illis auctoritas integra. Cæterùm quod vnanimi omnium consensu diuturnaque totius Ecclesiæ consuetudine receptum est & approbatum, de eo priuata sua auctoritate secus quempiam constituere vel nefas esse putatur, cũ eiusmodi de rebus Ecclesiæ iudicium exspectare sit necesse, in quo acquiescere omnes oporteat. (Ara.) Probè sententiam meam assequutus es Harpage. Nam hoc etiam sibi volunt illa & Constantiensis & Basiliensis decreti verba, vbi dicitur: Quod sine auctoritate Ecclesiæ laudabilem consuetudinem laicum populũ sub vna specie communicandi ne sit alicui licitum immutare. Nunquid autem non Andabatarum more gladios in tenebris ventilasse videmur, cum esset hæc tam inanis à nobis de speciebus Eucharistię Sacramenti disputatio suscepta? (Har.) Nos quidem extra culpam sumus Arator, sed qui sibi tam cautus & prudens videtur, vt omnes perstupidos, bardos, & truncos iudicet, mirum est hoc, eum animaduertere non potuisse. (Ara.) Nihil est quod mireris Harpage, non sine causa dixit Apo. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Sed & illud scitum est Salomonis, vidistine hominem qui sapiens esse videtur, spes est de stulto, quàm de eius correctione multò maior. Nullos labi & errare contingit periculosius, quàm qui sic apud semetipsos prudentes sunt, vt cęteros omnes præ se caudices esse putent. (Har.) Hac quidem de re mihi propemodum abs te satis iam factum est.

Omnia sibi volunt licere hæretici nostri temporis.

Qui Ecclesiæ Catholicæ. sensum & consensum sequitur, nullo modo errare potest.

Hie. 23.28. & 29.

Pharisæi scripturarum testimonio Christum non esse Prophetam, & esse morte dignum contendebant.

Ioan. 7.

Ibidem. 19.

Membra Satanæ hæretici.

Non de scriptura sed de scripturæ sensu inter nos & hæreticos solum est controuersia.

In Ecclesiæ iudicio acquiescere omnes oportet.

Rom. 1.

Prou. 26.

De Sacerdotum coniugio.

SEd non ignoras fortaßis quæ ſint apud nos religionis ergo motus excitati, peruenit & illud ad aures tuas proculdubio non deeſſe quoſdam, qui ſedari motus iſtos exiſtiment, ſi quorundam importunitati tria concedātur, calix laicis, Vxores ſacerdotibus, & vt vernacula lingua res diuina fiat. (Arat.) Audiui hominem etiā de reliquis duobus nonnulla diſſerentem, ſic enim ille dicebat. Tantū abeſſe, ſperandū, vt ſit concordiam rebus his conceſsis eſſe coiturā, vt maior etiam ſit diſcordia metuēda. (Har.) Qui ſic? (Ara.) Nunquid ex me iam non audiuiſti, ſimul vt ſemel vna aliqua in re diſceſſum eſt ab eo quod aut legibus conſtitutū, aut moribus Eccleſiæ totius eſt receptū, non fore finem, ſed diſcenſionis initiū, quamobrem qui petunt iſthæc, ſibi ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano concedi, nihil aliud quā initium ſibi diſcedēdi permitti petunt: quo conceſſo finem ſibi nullum præſcribi patiuntur, vt maximè daretur illis quod poſtulant, crede mihi quòd in eo nunquam acquieſcent. Sed quid in conuiuio quodam acciderit, in quo & ego præſens adfui, paucis tibi narrabo. Erant inuitati duo ex eorum numero, quibus quod Catholicum eſt non probatur. Cumq; de religione (quod peruerſæ ætatis noſtræ more nunquam crebrius fit, quā inter pocula) ſermo incidiſſet, dixit vnus qui minùs à Catholica tunc erat alienus, ſibi nihil aliud mutandū videri de his quæ recepta ſunt, & diuturna patrū conſuetudine approbata, quā vt calix cōcederetur laicis, quo ſi potiri liceret, abundè ſibi ſatis-factū iri. Mox alius in eorum ſcriptis qui ſegregauerūt ſemetipſos verſatus diligentiùs, atq; ideo animo in prauis opinionibus magis obfirmato: Mihi verò, inquit, etiā ſi de calice bibere liceat, nequaquā erit ſatisfactum. Alia cogitabat ille proculdubiò, nimirū de ſubuertēdis aris, de tollēdis imaginibus, de ſeruitute Deo debita (Græci λατρείαν, Latini vocant ſacrificiū) prorſus abroganda, deq; ſimilibus alijs, quæ niſi confecta vidiſſet, nunquam erat animus illius acquieturus. Si vbi duo tantùm aderāt, diſſentire viſi ſunt, nec vtriq; ſatisfieri potuit, his quæ putātur Adiaphora concedendis: quid futurū putas in tanta turba, quæ magna ex parte ex Lutheranis, Caluinianis ſiue Sacramentarijs, Seruetianis, ſiue nouis Arrianis, & (quod hæreticorum genus non apud orthodoxos modò, verùm & apud ipſos hæreticos ſummæ ſemper fuit abominationi) ex Picardis conſtare videtur? Quamobrem non dubitanter dixerim, quòd hoc alere ſit religionis diſsidiū, nō ei ſedando medicinā aliquā adferre, ſi tria illa concedantur, quæ ſunt à nonnullis poſtulata, quibus rectè dici poſsit: Neſcitis quid petatis. Imprudentes enim diuiſionem & ſeparationem quandā petunt à Chriſti corpore, quæ eſt ſancta Catholica Eccleſia, quę non vno aliquo angulo cōtinetur, ſed per vniuerſum orbem Chriſtianum eſt effuſa. (Har.) De calice multa iam dicta ſunt, nec eſt iterare neceſſe. Quem intelligo niſi in Concilio Oecumenico, idq; grauibus ex cauſis rectè laicis concedi non poſſe. Cæterū quid eſſet in eo piaculi, ſi ſacerdotibus vxores permitterentur, his præſertim qui continere non poſſunt? (Ara.) Nunquid eſt aliquis qui continere non poſsit? (Har.) Quaſi verò tuis oculis multos ipſe non videas ita ventri & his quæ ſub ventre ſunt deditos, vt magis pecudum quā hominū vitam agere videantur. (Ara.) Vtinam pauciores cernere liceret: verùm hi mihi nolle magis quàm non poſſe videntur. (Har.) Erras Arrator, non deſunt qui velint, ſed vincuntur à carnis cōcupiſcentia. (Ara.) Facilè eſt vincere non repugnantes. Quòd ſi ſe viros præſtarent, poſſent proculdubiò. (Har.) Fieri poteſt vt ſint non pauci, qui ſua vincantur deſidia. Sed crede mihi, reperiri nonnullos, qui cùm omnia ſedulò faciant, quæ ad frenandam libidinem pertinere videntur, victi nihilominus deſcendant. Scis ipſe Chriſtum dixiſſe, non omnes capiunt verbum hoc. (Ara.) Verè dixit veritas, quid enim eo verius & certius, quòd non omnes capiunt. Sed nunquid dixit veritas, quòd non omnes poſſunt capere? (Har.) Imò hoc dixiſſe videtur (Ara.) Imò hoc dixiſſe non videtur. (Har) Quid, ſi Chriſtus ipſe hæc verba ſic interpretatur cum ſubdit, qui poteſt capere, capiat. (Ara.) Quid, ſi his ipſis verbis nihil aliud ſignificare Chriſtus voluit, quàm qui vult capere, capiat, cùm non ſit inuſitatum hoc dicendi genus in ſcripturis, vt poſſe pro velle accipiatur? Ac ne putes meam hanc eſſe ſolitariam opinionem, priſcorum patrum ſententiam tibi proferam: Inter quos qui in primis celebris habetur Ioannes Chryſoſtomus, enarrans illum ſcripturę locum. Propterea non potuerunt credere, quia dicit Eſaias: Non potuerunt, hoc eſt, noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui poteſt capere, capiat. Ita nonnunquàm poteſtate pro voluntate vtitur, Et iterum: Non poteſt vos mundus odio habere: me autem odio habet. Hoc & communi ſermone vſurpatū videmus, Non poſſum aſperum hominem diligere. Vehementiam voluntatis poteſtatem appellans. Et iterum, Non poteſt ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem ſuam, & pardus varietatem ſuam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala? Non

Ergo, id eſt, cauſa.

Tria quæ ſibi concedi poſtulabant hæretici in comitijs Poloniæ.

Mos, peruerſus inter pocula, de diuinis ſermonem habere.

Subdola cuiuſdam hæretici cogitatio.

Diſcordi genus hæreticorum, & Orthodoxis & ipſiſmet hæreticis maximè inuiſum.

Matt. 20.

Qui dicunt ſe continere non poſſe, nolunt potiùs quàm non poßint.

Hom. 5. in Ioan.

Ioan. 7.

Vehementia voluntatis poteſtas dicta.

Hiere. 13.

dicit quòd impoſsibile ſit ei bene operari: ſed quia nolũt, ideo nõ poſſunt. Vides quẽadmodũ Chryſoſtomus ex multis ſcripturę locis, inter quos hunc etiã produxit, de quo nunc ſermo nobis eſt, & ex cõmuni vſu loquẽdi ſępè poſſe pro velle docet accipi. Quod ante eũ quoq; fecit Gregori⁹ Nazianzenus, & vtroq; vetuſtior Clemẽs presbyter Alexandrinus, velis, inquit, & poteris: & libro ſequẽti, poſteaquã ſtatim à principio tractauit hũc Euãgelij locũ, velit tantũ, inquit, quod bonũ eſt petere, & aſſequetur. Nonnũquam autem ore quidẽ dicimus, nolumus peccare: cogitatio autẽ noſtra defixa eſt in peccato.

Lib. 4. Theo. Lib. 2. ſtr.

Continere non eſſe fati rem, ſed Dei donum.

Sed obſecro te, num tu fati rem eſſe putas, cõtinere? (Har.) Imo futile eſſe dico quòd tu Chriſtũ ideo nõ dixiſſe credis, non omnes poſſunt capere, ne quis fati rẽ eſſe putaret, cũ ijs quæ ſequuntur verbis, eos tantũ continere poſſe ſignificauerit, quibus datũ eſt. Atqui quòd tu futile dicis, id homines minimè futiles, quin poti⁹ totius orbis Chriſtiani iudicio doctiſsimi, grauiſsimiq; monumẽtis literarũ conſignarũt: Verba ſunt Hieronymi, Euãgelij locũ explicantis, qui quidem ſententiã ſequutus eſſe videtur Origenis: Nemo putet ſub hoc verbo, vel fatũ vel fortunã introduci, quòd ij ſint virgines quibus à Deo datũ ſit, aut quos quidã ad hoc caſus adduxerit: ſed ijs datũ eſt, qui petierũt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerũt. Omni enim petẽti dabitur, & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur. Nec diuerſum ſenſiſſe videtur Io. Chryſ. cũ ait: Non oẽs capiunt, ſed quibus datũ eſt, vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt forè datã neceſsitatẽ ſuſpiceris. Ijs enim datur qui ſponte id eligunt. Quod ideò dixit, vt oſtenderent ſuperiore nobis auxilio eſſe opus, quod quidẽ omnibus paratũ eſt, ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Solitus quippe eſt quandocunq; res ardua ponitur, hoc vti modo dicendi, vt etiã quando dicebat, vobis eſt datũ noſſe myſteria regni cœlorũ, quòd maximè ita eſſe pręſenti loco approbauit. Nã ſi datũ ſolũmodò ſuperius eſt, ac nihil penitus, qui ſe in perpetua virginitate cõſeruant, cõferre vidẽtur, ſuperfluè ipſis regnũ cœlorum pollicetur, ac immeritò à cęteris Eunuchis diſtinguit. Iámne igitur intelligis quorum tu ſentẽtiã futilẽ voces, nimirũ eorũ, quorũ in Eccleſia Dei ſumma ſemper fuit auctoritas?

Hier. tract. 7. in Matth.

Matt. 7. Luc. 11. Chryſoſt.

Matt. 13. Mar. 14. Luc. 8.

Hæretici pluris momenta rationum in diſputando quam ſanctorum patrum auctoritates facere ſolent.

(Har.) Atqui ego nullius addictus iurare in verba magiſtri, puto mihi hãc veniã concedi oportere, vt momenta rationũ pluris faciã in diſputando quã auctoritates. (Ara.) Inſanum caput. Quaſi vel illi momentis rationũ fuerint deſtituti, quos tanquã ſumma ratione nixos orbis Chriſtianus admiratur vniuerſus vel ſolus tu ſis qui momẽta rationũ adferre queas. Scilicet tu is es, qui cornicũ oculos (quod eſt in prouerbio) cõfinxiſti. Sed quæ tandem adfers momenta rationũ, quãobrem hanc doctiſsimorũ virorũ interpretationẽ reijciendã eſſe cẽſeas? (Har.) Quæris quaſi non ipſe videas quã pauci ſint cœlibes, qui caſtè viuãt. (Ara.) Quaſi verò non & ipſe videas, quàm ſint multi matrimonio iuncti, quos coniugalis caſtitatis oblitos vìdere licet. (Har.) Quid ergo, negas tu Dei donum eſſe continentiã? (Ara.) Non eorũ tantũ qui cœlibem vitã profeſsi, verũ & eorum qui ſunt irretiti coniugio, continentiã ſiue caſtitatem eſſe Dei donũ aſſero, neq; magis præſtare coniuges, vt caſtitatẽ ſeruent coniugalem, niſi datũ ſit illis, quàm continentiam cœlibes indubitanter affirmo, cũ æquè donũ Dei ſit caſtitas coniugalis atq; cœlibũ continentia. (Har.) At coniuges paratũ habent incontinẽtiæ ſuæ remediũ, quo deſtituti cœlibes eſſe videntur. (Arat.) At quàm multos reperire licet, quibus hoc remediũ nullã adfert vtilitatem: Deinde verò tu Dei potentiæ fines pręſcribis, quaſi non potuerit ille niſi vnicum hoc incontinentię remediũ dare, ſi ad nuptias confugiatur. Quid autẽ? nunquid non poteſt euenire, vt coniugem ſortiatur aliquis diuturno languore marceſcentem, & hoc ei remedio, quod tu ſolum eſſe vis, vti non liceat? Quid ſi longiore ſit ab ea locorum interuallo diſiunctus, vt corporis eius poteſtatem habere non poſsit? Quid ſi illicita quadam animoſitate continere ſe velle dicat vxor: num propterea ſtatim ad nuptiarum remedium confugiet maritus, & vna vxore ſuperſtite, ducet aliam? (Harpagus) Hoc equidem fas non eſſe puto. (Arator.) Atqui negabit is ſe poſſe capere, negabit ſibi datum eſſe, vt ſit capax caſtitatis coniugalis. Et illud ex Paulo tibi occinet: Melius eſt nubere quàm vri. (Har.) De ijs qui cœlibes ſunt, loquitur Paulus, non de coniugio irretitis. (Arat.) Atqui eadem eſt cauſa eorum qui Deo ſuam continentiam dicarunt. Habent & illi ſponſum ſuum Chriſtũ, & eũ quidem immortalem, cui quũ ſemel ſe deuouerint, fas illis non eſt vt ſui corporis poteſtatẽ cuiquã deinceps faciãt: verùm eo ſe loco potius eſſe cogitare debent, quo ſunt ij coniuges, quorũ alteruter, vel diuturno morbo affectus, vel interuallo locorum abſens longiore, vel illicita quadam animoſitate continere nolens, alterius corporis poteſtatem habere non poteſt. Itaque ſicut illis eſſe nefas intelligit ad ſecundas nuptias confugere, priore vxore ſuperſtite, ſic ſibi quoque ſine multo maiori flagitio minimè licere perſuaſum habeat, vt ſuperſtite immortali ſponſo Chriſto, cum mortali quapiam inire matrimonium poſsit. Sed quum

Continentia ſiue caſtitas omniũ hominum cuiuſque ſit conditionis, Dei donum eſt.

1. Cor. 7.

Fas non eſt ijs qui ſemel Chriſto ſe aduouerunt, vt cuiquã deinceps faciãt ſui corporis poteſtatem.

ſciat,

sciat, quòd nemo potest esse continens nisi Deus det, nec illud ignorare debeat, dare illũ, omni petenti: aperire omni pulsanti, ab illo supplex precetur, qui paratior est ad dandũ quã sumus nos ad accipiendũ, vt auxiliũ suum impertiat. Qua fretus nõ dicat, non possum, non est mihi datũ, non habeo Dei donũ. Nã eadẽ ratione quandoquidẽ, quicquid à nobis boni agitur, Dei donũ est, etiã de cæteris dicere posiit, nõ est mihi datũ. Sunt alij natura magis elati, sunt qui manus, ab alieno non facilè queãt abstinere, sunt ad irã nonnulli proniores: quid igitur faciet, si quis vel ad hoc, vel ad illud vitiũ propẽsior est? mihi dicet, nõ est mihi datũ, vt humilis, vt alieni minùs appetẽs, vt minùs iracũdus esse queã. Quid hoc fuerit aliud quã fatũ introducẽtes, & in Mercuriũ potiùs, aut Martẽ, aut Venerem, culpã cõferre? quã suum ipsius peccatũ agnoscere: & ad Deũ confugere nolle? quo iuuante, nihil est quod nos posimus quãlibet nobis vel Mercurius, vel Mars, vel Venus aduersarij videatur. Non prorsus quidẽ ineptè dixit nostri tẽporis hęreseon archiectus, ad homines à virtute deterrẽdos plus vnũ posse dęmonẽ quã omnes homines. Sed multò verius nec minus appositè dici potest ad homines in officio retinẽdos, & ad studia virtutũ inflãmandos plus posse Deũ vnũ, quã omnes dæmones, in quo & per quẽ vnũ, oĩa se posse rectè gloriari potest quilibet homo christian⁹. Scriptũ est à Poëta quodam:

In eos qui culpam suam in fatum reijciunt.

Deo nos iuuante, nihil est quod nobis aduersari posit.

Nemo adeò ferus est, vt non mitescere posit:
Si modò culturæ, patientem accommodet aurem.

De Stilpone quoque Megarensi memoriæ proditum est, cùm natura fuerit & ebriosus & mulierosus, vitiosam tamen naturam ab eo sic compressam & edomitam esse doctrina, vt nemo vnquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis vestigium vllum viderit. Socratem quoque legimus (quemadmodum notauit Sopyrus Phisiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturasq; ex corpore, oculis, fronte, vultu pernoscere) quòd is cum alijs multis vicijs affectus, tum esset prætereà mulierosus. Quum verò nec alia vitia, nec mulierositatem, pręcipui Socratis familiares, in eo agnoscerent, derisus ab illis fuisse Sopyrus traditur. Sed à Socrate posteà subleuatus est, cùm illa sibi signa, sed ratione à se deiecta, diceret. Si Poëta, si Philosophi qui Deum ignorauerunt, tantùm voluntatis studio, disciplinæ rectè tribui posse putauerunt, vt etiam ad que vicia maximè propensus esset aliquis, ab ijs eum auocari posse ratione, neque minùs animi quàm corporis morbos esse sanabiles dicerent, quantò rectius id gratiæ Dei tribuerit homo Christianus vt adiutus illa, quæ præstò cuique volenti adest, nihil se non posse glorietur: Si soli tibi contra carnem, contra mundum, contra diabolum pugnandum foret, fortasis non temerè diceres, non possum. Nunc autem (sicut à Ioanne Chrysostomo præclarè scriptum est) In tua pugna Dominus congreditur, Dominus dimicat, Dominus præliatur, & victoria tibi adscribitur: certamen tuum, Dei certamen est: prælium tuum, Christi prælium est. Quid trepidas? quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non nouit. Quem sequutus Augustinus quoque: Non enim, non habes, inquit vnde pugnes, Deus tuus in te est, Spiritus bonus datus est tibi. Spiritus Dei est qui pugnat in te, aduersus te, aduersus illud quod est in te, contra te. Quem igitur tu non posse dicis Harpage? Nunquid non intelligis, Deo te, non homini potentiã hanc detrahere: Deum te, non hominem imbecillitatis arguere? Deus enim est qui viuit in nobis. Deus est qui congreditur, qui dimicat, qui præliatur in pugna nostra. Deus est qui pugnat in nobis aduersus nos, aduersus illud quod est in nobis contra nos. Hunc tu tam esse credis imbecillem, vt hostem nostrum domesticum, carnem nostram spiritui nostro repugnantẽ, superare non posse affirmare audeas? (Har.) Quòd si quẽadmodum tu dicis, ita se res habet: qui fit igitur, quòd adeò pauci reperiũtur, quos in hoc certamine, superiores cursisse videre liceat? (Ara.) In promptu causa est (dicit ille) desidiosus erat. Nostra fit hoc Harpage desidia, qui Deum vera fide non inuocamus, atque ideò nec adiutorem eum habere meremur, non aliqua Dei culpa, qui nunquam non pręsto adest petentibus. Omnia posibilia sunt, sed nunquid omnibus minimè gentium. Sed omnia posibilia sunt credenti, dicit Christus, cuius hanc sequutus sententiam Augustinus, Non vos terreat, inquit, sarcina continẽtiæ, leuis erit, si Christi erit. Christi erit si fides aderit, quę impetrat à iubente quod iusserit. Si adesset fides, fides autem viua non mortua, minùs multos reperire liceret, qui sic tanquam sues in cœno libidinis volutarentur. Verùm in ea tempora nunc incidisse videmur, de quibus prædixit olim Christus: Filius hominis veniẽs, putas inueniet fidẽ in terra? Quare cum elanguit in hominibus fides quę impetrat à iubente quod iusserit, mirum videre debet nemini, si paucis datum est vt continere queant. Pauci enim sunt qui velint, pauci qui petant ab eo qui dat omnibus affluenter qui petant in fide nihil hæsitantes. (Har.) Nolo

Stilpo Megarensis.

Socrates.

Chrysost. In ser. de Martyr.

August. in Hom. 43. de verbis Domini.

Mar. 9.

De adulterinis coniugijs ad Pollentium lib. 2. cap. 19.

Luc. 18.

Iacob. 1.

tecum hac de re pluribus contendere,sed quum in oriente sacerdotibus vxores permissas videamus,obsecro te, quid impedit quò minus idem apud nos quoq; liceat? (Arat.) Cũ ab occidentaliũ sẽtẽtia ad orientales prouocasset aliquãdo Iulianus qui fuit partis Pelagij,ijs ad eum verbis Augustinũ vsum esse legimus: Non est cur prouoces ad orientis antistites, quia & ipsi vtique Christiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, & te occidentalis terra generauit,occidẽtalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quęris inferre,quod in ea non inuenisti,quando in eius membra venisti? Scripsit hæc Augustinus eo tempore,quo fuit vna fides orientis & occidentis Ecclesiarum. Nunc verò quando grauissima de re, nimirum de processione sanctispiritus, diuersa est orientalis Ecclesiæ,præcipuè verò Græcorum fides,ab ea quam nos orthodoxam retinemus: Idem quod Augustinus, elogium orientalibus tribuere nos possumus. Quo maiore cũ pondere,contra te ô Harpage,verba hæc Augustini nobis contra te vsurpare liceret. Non est quòd prouoces ad orientis Antistites, te certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Ecclesia, quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? Ac vt maximè te septentrionalis terra generauit, & hæc tamen in qua tu natus es, non alij fuit vnquam Ecclesiæ, quàm occidentali subiecta, vt ad occidentis potiùs quàm ad orientis Antistites prouocare te oportuit. Quos autem tu vis vt sequamur Auctores? Eos ne quos toties doctrinis varijs & peregrinis abductos à fide defecisse, quos quaterdecies ab Ecclesiæ corpus redeuntes totidem vicibus ab ea se præcidisse, quos præcisionis huius fideique suæ tam sæpe violatæ dura turcarum tyrannide pressos grauissimas pœnas vides expendisse? Scilicet quorum exitus perhorrescimus, eorum tu nobis imitanda facta proponis? Quid autem Harpage, si nec apud illos licitum fuit vnquã sacerdotibus vxores ducere? quid si grauis auctor Epiphanius, qui fuit vnus ex orientalibus illis Episcopis, negat apud eos vnquam sacerdoti fieri licuisse,nisi aut virgini, aut ei qui se contineret à propria vxore,aut qui ab vnis nuptijs viduitatem seruasset? Quid si quibus in locis essent reperti,qui cum his quas ante sacerdotium vxores duxissent matrimonio copularentur, eos non iuxta Canonem, sed iuxta mentem hominum, quæ per tempus elanguit, hoc fecisse? Quid si huic eius sententię & Socrates itidem Gręcus, & Hieronymus noster adstipulantur? Itaque nec orientalis Ecclesiæ consuetudo pro te facere videtur, in qua æquè vt in nostra, sacerdotibus nuptias contrahere fas non est,etiam-si peruerso magis more quorundam, quàm quod per Canones Ecclesiasticos, id liceat: quas ante sacerdotium vxores duxerunt cum his alicubi copulati permittantur. Et quod ab ipsis etiam Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, quàm latè patuit nomen Christianum,semper nefas est habitum,id tu nunc demum fas vt sit contendes? Tu sicut is es, cui soli videre contingit quod in orbe Christiano vniuerso tot seculis videre potuit nemo, mille quingentis & ampliùs annis absque eo sacerdotes in Ecclesia Dei fuerunt, vt sibi ducendas vxores existimarent, quin se graui scelere si id fecissent obstrictos iri persuasum habebant. Nunc demùm quando multò breuius tempus est quàm fuit anteà, propter vnum & alterum impuros monachos, qui iurisiurandi quod Deo præstiterunt immemores, hac ratione frena libidini suę laxare conati sunt, bonam Ecclesiæ legem tot seculorum vsu receptam & approbatam propter non bonos mores hominum abrogandam esse censebis? Atqui ex malis moribus bonæ leges procreatæ,non propter malos mores abrogandæ sunt. (Har.) Habenda est horum temporum ratio. Maior fuit apud priscos hominũ continentia quàm nunc sit. (Ara.) Atque homines idem fuerunt qui nunc sunt ex eadem carne compacti, eadem infirmitate præditi. Quòd autem plures tũ continentes, quàm hoc æuo nostro licuit inuenire,partim fides in causa fuit feruentior,partim disciplina,qua continebantur homines in officio. Nunc & fides elanguit, & disciplina per tuos Harpage,qui se nescio cuius Euangelicæ libertatis assertores esse gloriantur,sic sublata propemodum omnis & euersa videtur, vt ijdem magnificè (si dijs placet) libertatis huius assertores, non vno in loco grauiter de eo querantur, quòd suos in officio nulla ratione continere queant: quorum nunc multò corruptiores esse mores quàm fuerunt sub regno Romani Pontificis (sic enim appellas Ecclesiam Dei, Princeps & Architectus nostri temporis hæreseôn) ingenuè fatentur,ac decies eos Sodomitis esse peiores affirmant. Quin igitur hoc non potiùs contendis, & elaboras Harpage, quàm ita collapsam videre licet disciplinam Ecclesiasticam, vt ea restitui queat? Id si factum erit reuiuiscet in hominibus ilico, quæ iam intermortua videtur, illa priscorum integritas & continentia. Nam quibus nondum eò peruenire datum est, vt virtutis amore peccare odisse queant, vel pœnæ saltem formidine peccare oderint. Est Pauli præscriptum de Episcopis & Presbyteris eligendis. Sunt Canones quibus quid fieri de his oporteat, qui

August. lib. 1. contra Iulianum.

De processione sanctiSpiritus orientalium, ab occidentalibus fides diuersa.

Hebr. 13.

Græci quaterdecies ab orthodoxa Ecclesia sese præciderunt.

Epiph. Hæresi. 48. contra Montanistas, hæresi. 59.

Lib. 5. cap. 22. Histo. Ecclesi.

Ab Apostolorum temporibus semper nefas est habitum, vt sacerdotes vxores ducerent.

Bonæ leges non propter malos hominum mores abrogandæ.

Hæretici propter libertatem sibi indultam, decies Sodomitis peiores.

quam

quam professi sunt continentiam, eam non seruant, sancitum est, seruentur præscripta Canonum, adhibeatur delectus in sacerdotibus ordinandis, vt ne temerè manus cuiuis imponantur, sit aliqua iuxta sanctiones legum Ecclesiasticarum in earum præuaricatores animaduersio, mox alia rerum facies apparebit, ac minùs multos videbis qui tam turpem & flagitiosam vitā ducant. Idem nunc est Deus Harpage qui fuit illis priscis temporibus, nec est abbreuiata manus eius: æquè nunc est propensus ad impertiendum omni petenti gratiam, atque tum fuit: neque natura nostra diuersa est, minus vt possumus nunc carnis nostræ motus, Deo nos adiuuante, compescere, quàm prisci illi potuerunt. Nisi quod etiam à me dictum est, & fides elanguit, & disciplina laxata est. Sed quantum ex vultu tuo conijcio, videris Harpage quædam adhuc obijcere velle. Mihi verò quoniam inclinata iam est dies, & restat nobis de eo dicendum, quod tertio loco postulatum fuit. Num rectum sit vernacula lingua rem diuinam fieri, hac quidem de re satis iam dictum esse videtur, neque est quòd de matrimonio Sacerdotibus permittendo pluribus mecum agere velis. Extat confessio fidei Catholicæ Christianæ de patrum, qui fuerunt ante annos quatuor in synodo prouinciali Petricouiensi congregati, consensu ędita, ad eam te remitto, lege quæ ibi sunt scripta de impedimentis matrimonij, si quis adhuc extat scrupulus, eum tibi, si diligenter legeris, exemptum iri spero. (Har.) Atqui audiui ex doctore quodam irrefragabili, minimè satisfactum esse refellendis argumentis quę contra cœlibatum adducta sunt. (Arat.) Contentioso nunquam satisfieri potest: quid autem impedit, quò minùs & nos iisdem quibus Paulus olim verbis contra talem vtamur: Si quis, inquit ille, contentiosus esse volet, nos consuetudinem talem non habemus, neque Ecclesia Dei. (Har.) Verùm ille quum alijs in rebus sibi satisfactum esse negabat, tum in eo maximè, quod qui scripsit confessionem illam, in qua conatus est argumenta refutare, quibus ille sacerdotum cœlibatum oppugnat, cùm in alijs plerisque refellendis multum laborauerit, integrum Ancirani Concilij Canonem (Diaconi) omiserit in Canone Nicæna: & Canone (quoniam) fuerit prorsus mutus. Atqui satis est, inquit ille, nos vna lege comprobasse nostrā sententiam. Aut omnia à nobis adducta erunt refellenda, aut nihil. Quid enim si vnum aliquem aut plures vincas, postremò ab vno vincaris certè inter victos numeraberis? (Ara.) Dicerem tamen aliquid. Inuictus & infragabilis iste doctor, Non de veritate cognoscenda, sed de victoria tantum consequēda solicitus. Nam reuerà si quis quod probare contendit, id obtinere cupit, in primis ei necessarium fore videtur, quæ contra suam sententiam dicuntur: eorum nihil non confutatū relinquat. Sed quid si quæ sint ab isto producta, ea nihil ad rem qua de agitur faciunt? Quid si leuiora sunt quàm vt ea confutari sit necesse? Deinde verò, nónne tuus iste doctor vehementer probat quod à Gratiano scriptum est de Synodis prouincialibus Episcoporum. Concilia sunt inualida ad definiendum & constituendum: atque huius generis fuit hæc Ancirana synodus, quam non Oecumenicam, sed vnius tantùm prouinciæ fuisse constat. Qua quidem ex causa nihil ad definiendum & constituendum auctoritatis & roboris habere potuit. Ac vt habere maximè potuerit: non ignorat doctor iste tuus quòd ab Aug. scriptum est: Concilia quæ per singulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere. Quare cū quæ fuerit plenarij Concilij Calcedonensis hac ipsa de re sententia non sit nescius, quod Ancirana synodo seculis aliquot fuit posterius: quorsum attinebat quod in vna aliqua prouincia fuit constitutum proferre, & vnam vrbem orbi vniuerso præferre? Sed ne tergiuersari tibi videar, profer Canonem integrum Ancirani concilij, quem doctor iste tuus in confessione omissum fuisse dicit. (Har.) Verba Concilij sunt hæc: Diaconi quicunque ordinantur in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes, se velle habere vxores, nec posse se continere, si posteà ad nuptias venerint, maneant in ministerio proptereà quod ijs episcopus licentiam dederit (Arat.) Estne Canon is integer? (Har.) Mihi quidem integer videtur: neque enim plus in libro doctoris illius reperio. (Ara.) An non mihi quoque cum Cypriano rectè licebit exclamare? Corruptè Canonum atq; interpres falsè suprema ponis, extrema præteris, partim memor, partim subdolè corrumpens. Sicut ipse ab Ecclesia scissus es, sic vnius capituli sententiam scindis. Quin tu quæ sequuntur ea simul recitas? Sequuntur autem hęc verba: Quicunque sanè tacuerint & susceperint manus impositionem, professi continentiam, si posteà ad nuptias peruenerint à ministerio cessare debebūt. Atqui hoc est quod maximè facere videtur ad eam rem de qua nobis sermo est institutus. Nam prior Canonis pars an fuerit aliquando in vsu, quis est qui pro certo possit affirmare? Posterius autem hoc & obseruatum fuit semper, & nunc etiam seruari videmus. (Har.) Non putauit doctor ille fuisse

Si iam prælerlapsa Ecclesiastica disciplina esset restituta, omnia reuiuiscerent.

Contentioso nunquam satis fit.

1. Cor. 11.

Ei, qui quod probare contendit, obtinere cupit, quid necessarium.

Dist. 18. cap. 1.

Lib. 2 de Baptismo contra Donati. Cap. 3.

Cyprianus de simpli prælatorum.

necessarium vt illa produceret quę pro se non facerent: Itaq; priore canonis parte contentus fuit. (Ara.) Quid, sine illa quidem cum eo facit? Nam vt illud silentio prætercam, quòd Canon non de sacerdotibus, sed de Diaconis loquitur, qui sunt vno gradu inferiores. Certè quæ per se licita sunt, ea dispensationis alicuius non indigere tu ipse fatearis oportet. Quòd si, quemadmodum tu contendis, licitum est sacerdoti nuptias contrahere, cur illis tantùm licere Canon voluit, quibus Episcopus licentiam dederit? quid opus est dare vbi res est ipsa per se licita? vides igitur quemadmodum ille ipse Canon quem tuus doctor iste adfert, pro sua sententia confirmanda contra eū magis facere videtur. (Har.) Quid autem ad Canonem Nicęnam, vbi scribitur quòd Nicæna Synodus volens corrigere hominum vitam in Ecclesijs commorantium, posuit leges quas Canones vocant, in quorū tractatu videbatur aliquibus introducere legem, vt Episcopi, Presbyteri, subdiaconi, diaconi, cum coniugibus, quas ante consecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias & castitatem esse ducens cum propria vxore concubitum. Suasit itaque Concilio, ne talem poneret legem, grauem esse causam afferens quæ aut ipsis, aut eorum coniugibus occasio fornicationis existeret. (Ar.) Quorsum hæc adfers? Extra scopum iaculari mihi videris. Neque enim de eo inter nos agitur. Licueritne aliquando aut liceat etiam nunc sacerdotibus orientalibus, præsertim posteaquàm sacris initiati sunt, vxores retinere, quas ante susceptum sacerdotium duxerint: Verùm qui iam facti sunt sacerdotes fueritne tempus vllū quo nuptias eis in Ecclesia Catholica contrahere liceret. Quid autem si cuius tu testimonio niteris, huius ipsius Paphnutij auctoritate docuero, etiam ipsius seculo Sacerdotibus vxores ducere minimè licuisse? Præstat autem ex fontibus haurire, quàm ex Gratiano nescio quæ mutila producente. Scribunt hęc quę citat Gratianus de Paphnutio, Socrates, & Zosomenus, vterque autem post ea quæ recitat Gratianus addit hoc, quod auctor fuerit Paphnutius patribus in Concilio congregatis, vt secundum antiquam Ecclesiæ traditionem, qui clericatu ante nuptias potiti essent, eis præciperent, ne matrimonium deinceps inirent, non autem seiungeretur quisque ab ea quę semel iam antea cùm laicus esset, duxisset. Vides quemadmodum etiam Paphnutij sententia pro nobis facit, & eorum errorem confutat, qui sacerdotibus nuptias contrahere licere volunt? Cuius autem Paphnutius meminit antiquæ traditionis, ea est Apostolorū traditio. Verba Canonis quod cōscripserunt hęc sunt: Ex ijs qui cœlibes in clerū peruenerūt, iubemus vt lectores tantū & cantores si velint nuptias contrahant. Nunc tu vide, quę sit importunitas istorū hominū, qui traditionē hanc Apostolicā vnanimi totius orbis Christiani consensu mille quingentis annis in ecclesia Dei obseruatā, nunc demū tanto studio cupiunt abrogatā, cū rectius multo quā Pauli tēporibus dici potest, Tēpus breue est. Certū est enim, quòd minùs longè nūc absit supremus ille dies, quā abfuit illo tēpore quo Paulus admonebat vt etiā hi qui vxores haberent, cogitantes instare diem illū, neglectim illas haberent perinde quasi non haberent, & quoad posset salua fide coniugali ab earum commercio abstinerent, eisque tanquàm sororibus vterentur, sicut etiam ministros verbis tum fecisse Clemens Alexandrinus testatur. (Har.) Ego verò nihil de eo audieram, quod illud quoque suaserit in Concilio Paphnutius, vt qui cœlibes in clerum peruenissent, ij matrimonium contrahere ne permitterentur. Verùm illud modò ne separarentur à facertotibns vxores. (Ara.) Plura sunt alia Harpage quæ non audiuisti. Solent enim corruptores isti sicut ipsi integra fide non sunt, ita non sententias auctorum integras proferre. (Har.) Sed obsecro te, quid ad Canonem dices (Quoniam?) quo non in perpetuum, sed tempore oblationis ab amplexu suarum coniugum sacerdotes abstinere præcipiuntur. (Ara.) Tedet me iam ineptiarum. Citat Canonem hunc Gratianus è sexta synodo, quàm tamen Canones edidisse nullos, & septima synodus & Anastasius Bibliotecarius Adriani pontificis in sua præfatione in octauam synodum testantur: sed quinque pòst annis Episcopi congregati Constantinopoli in Trullo, vbi centum & duo Canones æditi sunt, inter quos etiam hic numeratur, qui tantundem ad rem facit, de qua sermo nobis est institutus, quantum priores illi, ita vt noua confutatione minimè videatur indigere. Tantum enim abest vt ea synodo, quę fuit inter sextam & septimam interiecta, permissum fuerit sacerdotibus vxores ducere, vt ne ductam quidem retinere fas esset, decretum fuerit ei, cui minus Episcopi delatum esset. Nam inter alios hic quoque Canon legitur. Vxor eius qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu priùs separata, postquàm in Episcopum ordinatus est ac consecratus monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi prouidentia fruatur. Extat & alius Canon his verbis conscriptus: Quoniam in Apostolicis Canonibus

Quæ per se licita sunt, ea dispensatione non egent.

Canones sunt leges.

Lib.1.c.11. Lib.1.ca 23. Historiæ Ecclesiasticæ.

Cano.25.

1.Cor.7.

Lib.3.stromatum.

Actione.6.

Can.48.

Can.6.

nibus dictum est, eorum qui non ducta vxore in clerum promouentur, solos lectores & cantores vxorem posse ducere, & nos obseruantes decernimus, vt deinceps nulli hypodiacono vel diacono, vel presbytero post sui ordinationem coniugium contrahere liceat. Si autem, hęc quis facere ausus fuerit, deponatur. Quoniam autem canones Apostolorum, quorum auctoritate potissimum hæc synodus nititur, à Clemente Petri successore conscripti putantur: quæ fuerit huius quoque hac de re sententia videamus. Sic enim ille scribit ad Iacobum fratrem Domini: Ad Dominica mysteria tales ordinentur, qui ante ordinationem suam coniuges nouerint. Quòd si post ordinationem ministrum altaris contigerit propriæ inuadere cubile vxoris, sacrarij non intret limina, vt nec sacrificij potitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suspiciat, nec ad dominici corporis portionem accedat, sed aquam sacerdotum porrigat manibus: ostia forinsecus claudat, minora tantum gerat officia. Quis autem potuit interpres esse melior eius canonis, quo sancitum est, vt episcopus, aut presbyter, aut diaconus vxorem suam prætextu religionis non abijciat: Si abijcit, segregetur à communione: quàm ipse Clemens, qui conscripsisse canones istos creditur. Quid si hoc intelligi vult verbis his, vt etiam fraudare eos se inuicem nō permittat, suique corporis potestatem alterutrum facere iubeat: cur ab omni sacerdotij functione prohibet eum, qui propriæ vxoris cubile inuaserit. Quamobrem rectè quidem Apostoli non debere presbyterum, aut episcopum abijcere propriam vxorem statuerunt. Sed rectè etiam Hubertus ante quingentos plus minus annos, Nicetæ monachi scripta refellens: Omnino, inquit, confitemur, non licere episcopo, presbytero, diacono, & subdiacono, vxorem propriam causa religionis abijcere à cura sua: scilicet, vt ei victum & vestitum prouideat, non vt cum illa exinde carnaliter iaceat. Hoc est quod etiam in paulò superiùs citato canone dicitur, à sancta Synodo, vxorem ab episcopo separatam, Episcopi prouidentia frui debere, ita vt eam nihilominus non abijciat, neque deserat in ijs quæ ad victum & amictum pertinent. Sic & Epiphanius canonem hunc intellexisse videtur, sicut superiùs à nobis est demonstratum, sed cùm satis iam refutata videantur, quæ contra sacerdotum cœlibatum ab irrefragabili doctore tuo scripta sunt, si quid aliud præterà vis, dicito. Nam hac de re nihil est quòd expectes vt plura verba faciam: ad confessionem catholicæ fidei Christianę te remitto. (Har.) Quandoquidem neque de calice, neque de cœlibatu sacerdotum sermonem fieri vis lōgiorem, iam ad illud veniamus de quo nobis tertio loco differendum restat. Cùm in sua Pau. ad Cor. epistola disertis verbis pręcipere videatur, vt vernacula cuiusque generis potiùs quàm peregrina lingua publicè precationes in templis fiant, quid impedit, quęso, quò minùs huic illius præscripto pareatur? Mihi quidem grauiter peccare videntur, qui Christo, quem in Paulo loqui manifestum est, non obtemperāt. (Ara.) Quid si Pauli præsciptum est hoc, magis ad prędicationes ad precationes pertinere videtur? Verum demus hoc etiam, precationes publicas eum vulgari lingua fieri voluisse, num ideo statim peccare censenda est ecclesia, si quæ fuerunt eius generis ab Apostolis aliquando decreta, probabilibus ex causis mutat. Neque enim omnia quæ statuerunt Apostoli, hoc animo ab eis fuisse constituta credendum est, vt ea perpetuò sic ab omnibus obseruari, neque licitum esse vellent, ecclesiæ prout tempus aut ratio postularet, ea nonnunquam variare. Iam audisti decretum ab Apostolis fuisse, vt à sanguine suffocato, & idolothytis abstinetur, nūquid obseruatū hoc posteà fuit, aut nunc etiam obseruatur? Præcipit Paulus, vt mulier velato, vir oraret aperto capite, nunquid & hoc apud omnes in vsu est? Temporibus Apostolorum cibi afferebantur in templū, & in commune fideles possidebant omnia: nunc si quis id necessariò ab omnibus fieri sic oportere contenderet, alienus ab Ecclesia catholica censeretur, Scribit Ambrosius quòd vt cresceret plebs & multiplicaretur omnibus inter initia concessum fuit Euangelizare, & baptizare, ac scripturas in Ecclesia explanare. At vbi omnia loca circumplexa est Ecclesia, conuenticula constituta sunt, & rectores, & cætera officia in ecclesijs ordinata sunt: vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset, præsumere officium, quod scirent non sibi creditum vel concessum. At cupit alio ordine & prouidentia gubernari ecclesiam: quia si omnes eadem possent, irrationabile esset, ac vulgaris, atque vilissima res videretur. Itaque non statim oportet in exemplum trahi, si quid sic aut aliter fuit Apostolorum temporibus obseruatum. nam fides Apostolorum esse volumus, nec minima ex parte violanda. Ritus Apostolorum si vel temporum, vel locorum, vel personarū ratio postulet, mutari non modò nefas non est, verumetiam expedit nonnunquam, dum modò id non alicuius priuata libidine, sed ecclesiæ totius publica fiat auctoritate. Vnicum est Christi præceptum, contra quod qui venerit, reus fit criminis capitalis; Hoc est verbum illud abbreuiatum, Dilige: hoc

Canones Apostolorū à Clemente Petri successore conscripti.

Epist. 2.

Apostoli statuere nō debere presbyterū aut episcopum reijcere propriam vxorem.

1. Cor. 14.

Vtrum precationes quæ in tēplis fiunt publicè vernacula lingua fieri debeant edisserit.

Act. 15.

1. Cor. 11.

Ambro in epist. 4. ad Ephesios.

Fides apostolorum necessariò nobis retinēda, si salui esse volumus.

saluo, quæ pertinent ad ritus, quando res ita postulat, citra tumultum ecclesiæ mutare, nunquam est nefas habitum, fieri namque potest, vt quod expediebat illo tempore, non expediat hoc.

De sacro vernaculè legendo.

HAr.) Quid autem an non expedit nunc quoque sicut Apostolorum temporibus vt intelligat populus quid precetur sacerdos? Cùm enim sacerdos benedixerit, qui supplet locum, idiotæ, quomodo dicet amen, super eius benedictione, quoniam quid dicat nescit? (Arat.) Quid si qui minus intelligunt, ea quæ dicuntur à sacerdote, maiorem in eis persæpe videre licet pietatis affectum: contrà, frigus in illis ingens qui nō verba magis quàm sententiam quoque verborum assequuntur? Non omnia in intelligendo consistunt. Prçclarè Augustinus de turba scribit, quòd eam non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas tutissimam facit. Qui etiam alio loco: Si propter solos eos Christus mortuus est qui certa intelligentia possunt quæ ad fidem pertinent discernere, penè frustra in ecclesia laboramus. Non ergo quantum intelligas, sed quātum credas, & quantum credendo ames, quærit Deus. Fit non raro vt qui intelligunt, contemnant: qui non intelligunt, amplius admirentur & piè magis ad ea quæ non intelligunt afficiuntur, vt non sine causa Christus in parabolis loquutus esse turbis, legatur. Quod si qui eo animo vel ad depromenda, vel ad audienda cantica & preces ecclesiasticas accedunt, vt suam Deo gloriam, laudem & honorem præstare, deque perceptis muneribus illi gratias agere, simul ea quæ vel præsenti vel futuræ fidei conductura sint, ab eo cupiant impetrare, tam est Deo grata hçc in eis animorum affectio, nulla vt verborum intelligentia cùm ea conseruari queat: Putásne tu pueros Hebræorum intellexisse quæ agerent, cùm in templo clamarent, osanna filio Dauid? Atqui hçc eorum quamlibet imperitorum, pietas, adeò Christo non ingrata accidit, adeò non est aspernatus, non intelligentium laudem, vt cùm principes sacerdotum & scribæ indignati dixissent, audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit se laude illorum delectari, ac iampridem à propheta fuisse prædictum admonuerit. Ex ore infantium & lactantium perfecisti laudem, qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quòd ab eorum supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactantium laudem gratam esse Deo, experientia magistra didicimus quid fructus ea res attulerit, quòd in plerisque locis officia diuina, in linguam vernaculam ad verbum translata decantentur. Tantùm abest, vt accesserit ad pietatem aliquid plus, vt etiam diminutū esse videatur: vt non temerè fuerit ac sit etiam nunc apud quosdā populos moribus receptum, vt qui priuatas ad Deum preces funderent non vernacula, sed latina lingua, tantùm ipsam etiam dominicam orationem & mares & fœminæ pronunciarent. (Har.) Sed quis eius orationis fructus est, si quod vel precantem sacerdotem audis, & quid precaris ipse non intelligas. (Ara.) Pro me tibi respondebit vir totius orbis Christiani iudicio semper vnus omnium doctissimus habitus Origenes Adamantius, cuius verba, nisi molestum est, proferam: tractat enim ea paulò pluribus. (Har.) Tu verò profer quod ille dicit. (Ara.) Docet is non parum ex hoc ipso vtilitatis animæ conferri, quod verba diuinarum scripturarum aures nostras licet obscura videātur, penetrant. Si enim creditum est, inquit, à gentibus quòd quædam carmina, quas per præcantationes appellant, quibus istud artis est insusurrantes nominibus quibusdam compellatis, qui ne illi quidem qui inuocant norunt, ex solo vocis sono vel sopiantur serpentes, vel etiam de cauernis protrahantur abstrusi: sæpè etiam & in corporibus humanis, tum mores aut alia eiusmodi voce sola reprimere dicuntur, interdum etiam animæ stuporem quendam sensus infligere, vbi tamen Christi non restiterit fides: quantò magis totius precationis & carminis validiorem & potiorem dicendam credimus, quamcunque illam scripturæ sanctæ vel sermonum, vel nominum appellationem? Sicut enim apud infideles contrariæ virtutes audientes illa vel illa nomina in carminibus & præcantationibus adsunt, & exhibent famulatum, & dant operam in hoc ad quod inuocari se ex illo vel illo nomine senserint, officij sui rem quodammodo ac ministerij, cui semetipsos mancipauerint, dependentes, eò magis vtique cœlestes virtutes & angeli Dei qui nobiscum sunt. Sicut & Dominus de paruulis Ecclesię dicit, quia Angeli eorum semper assistunt in conspectu Domini videntes faciem eius. Libentes & grati accipiunt, si semper verba scripturæ, & horum nominum appellatione, velut carmina quædam & precationes ex nostro ore promamus. Quę etsi nos non intelligimus quæ de ore proferimus, illę tamen virtutes quæ nobis adsunt, intelligunt, & velut carmine quodam inuitatæ, adesse nobis, & ferre auxilium delectantur. Quia autem sunt, non solùm circa nos multæ diuinæ virtutes, sed etiam intra nos indicat propheta, cùm dicit in psalmo: Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora

1. Cor. 14.

Contra Manicheos epistola quam vocant fundamenti cap. 4.

Mat. 21.

Ex diuinis officijs vernaculè decantatis, plus diminutū pietatis, quàm accesserit.

Origens Hom. 20. in Iosue.

Animaduerte hæc diligētius.

Contrariæ virtutes, hoc est, dæmones, carminibus & præcationibus, parent.

Virtutes cœlestes suorū nominum appellatione delectantur.

riora mea nomen ſanctum eius, hoc eſt, omnia quæ intra me ſunt. Conſtat ergo multas eſſe virtutes intra nos, quibus vel animarum noſtrarum cura, vel corporum permiſſa eſt, quæ vtique ſi ſanctæ ſcripturę leguntur à nobis, delectantur & validiores erga noſtri diligentiam fiunt, ſi linguis loquamur & ſpiritus noſter oret, ſenſus autem noſter ſine fructu ſit. Dixit enim & hoc ſanctus Apoſtolus & mirum quodammodo myſterium, humanis auribus protulit dicens, aliquando fieri poſſe vt ſpiritus qui in nobis eſt oret, & ſenſus noſter ſine fructu ſit. Intellige ergo ex hoc quia ſit aliquando noſter quidem ſenſus ſine fructu, ſpiritus autem, id eſt, virtutes illæ quæ animæ noſtræ in adiutorium datæ ſunt, paſcuntur & reficiuntur ex auditu ſcripturæ ſanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico quia diuinæ virtutes paſcuntur & epulantur in nobis, ſi nos verba diuinæ ſcripturę proferamus ex ore? Ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſi nos inueniat ijs vacantes, non ſolùm paſci & refici dignatur in nobis: verumetiam ſi has epulas apud nos viderit apparatas, patrem ſecum dignatur adducere. Ego & pater, inquit, veniemus, & cœnabimus apud eum. Sed ſicut ex huiuſmodi meditationibus diuinarum erga nos virtutum officia & conſortia prouocamus, ita & ecõtrario malignarum virtutum inſidias & peſsimorum dæmonum incurſiones ex huiuſmodi ſermonum appellationibus effugamus. Verbi gratia, vt ſi quis noſtrum aliquando perſpexit pręcantationibus ſopitum ſerpentem portari in manibus vel pertrahi de cauernis nihil valentem nocere venenis, vtpote incantationis virtute torpentibus, ita etiam lectionis diuinæ virtute, ſi quis intra nos eſt contrariæ poteſtatis ſerpens, ſi quis ad inſidiandum coluber latet, ſi patienter feras, ſi non tedio fatigatus, auertas auditum ſcripturæ, canonibus, & diuini ſermonis aſsiduitate, depellitur. Si ergo vides, ô auditor, aliquando legi ſcripturam in auribus tuis, quam non intelligis, & ſenſus eius tibi videtur obſcurus, interim hanc primam ſuſcepiſſe vtilitatem, quòd ſuo auditu velut præcantatione quadam noxiarum virtutum quæ te obſident, & quę tibi inſidiãtur, virtus depellitur & fugatur, obſerua tãtum ne efficiaris ſicut Aſpides ſurdę & obturantes aures ſuas ne audiant voces incantationis & veneficij, quo incantantur à ſapiente. Hæc autem idcirco diximus, ne faſtidium capiamus, audientes ſcripturas, etiamſi non intelligimus. Sed fiat nobis ſecundum fidem, credentibus: quia omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt. Si ergo diuinitus inſpirata eſt, & vtilis, etiamſi non ſentiamus, credere tamen debemus quia vtilis eſt. Solent medici Prębere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare (Verbi gratia) ad diſcutiendum caliginem viſus, nec tamen in edendo ipſo cibo vel in potando ſentimus, quia vtile eſt & prodeſt oculis, ſed cùm tranſierit viſum cibi illius & poculi virtus, paulatim purgat aſpectum, & tum demum ſentire incipimus, quia cibus ille & potus profuit oculis: hoc ergo modo credendum eſt etiam de ſcriptura ſancta, quia vtilis eſt & animę prodeſt, etiamſi ſenſus noſter ad præſens intelligentiam non capit, quoniam & bonæ virtutes quæ nobis adſunt reficiuntur, & contrariæ torpeſcunt, his meditationibus & effugantur: Hactenus Origenes. Vides autem Harpage, quemadmodum ille & rationibus & appoſitis quibuſdam ſimilitudinibus etiam non intellecta ſcripturarum verba prodeſſe, vel promentibus ea, vel audientibus, planum facit? Idque ex eo ipſo Pauli capite prolato teſtimonio, quod tu pro tua ſententia confirmanda citaſti. Sed audi quæſo. Si non promendę ſunt vel non audiendę præcationes niſi quas intelligas, quid ex eo conſequetur aliud, quàm nullum fore in eccleſia Dei pſalmorum vſum quos Dauid conſcripſit? quotumquemque enim reperies, etiam ex doctoribus, qui ſententiam eorum aſſequatur quacunque tandem lingua promantur? Deinde verò qua nos alia pręcandi formula magis vti fas eſt, niſi quam nobis Chriſtus ipſe præſcripſit, quæ propter hanc etiam cauſam oratio dominica vocatur? Habemus eam in linguam vernaculam conuerſam, quàm multos autem inueniri putas, qui vel tertium illius verbum, ſaltem, ad litteram intelligant? certè ex imperita multitudine vix centeſimum quemque (vt interim de ſenſu taceam, quem ne ij quidem aſſequuntur omnes, qui ſibi cauti præ cęteris eſſe videntur) qui litteram intelligat reperies. Apud Ruſſos, neque Græcę neque Latinæ linguę in ſacris vſus eſt. Nunquid autem quæ pronunciat ſacerdos, è populo quiuis intelligat? Plęraque ne ſacerdotes quidem ipſi. Nemo apud eos queritatur officia diuina non intellecta decantari. Sexcenti iam & amplius anni interceſſerunt, cum Cirulus & Methodius à ſede Apoſtolica impetrarunt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua Sclauorum vti liceret. Ac ne nunc quidem fortaſſe deſunt qui meminiſſe queant, etiam in templo ſanctæ crucis, quod in Clepardia eſt, Sclauorum lingua ſacerdotes ſacris operantes vſos fuiſſe. Sed veriſimile eſt quòd plures fuerint qui Latinam, quàm qui Sclauorum linguam intelligerent. Itaque cùm eam ob rem, tum alijs ex cauſis factum eſt, vt ea lingua rem diuinam facientes vti deſinerent.

Multæ virtutes intra nos noſtri curã habentes.

2. Cor. 14.

Senſus noſter aliquando inter orandũ ſine fructu, ſpiritus autem paſcitur ex auditu diuinæ ſcripturæ.

Ioan. 14.

Aſpides ſurdæ & obturantes aures ſuas, dicũtur hæretici.

Pſal. 57.

2. Tim. 3.

Si non promẽdæ ſunt precationes, niſi quas intelligas, ſequeretur in eccleſia De ſpalmorum vſum fore inutilem.

Matt. 6.

Lingua Cirulus & Methodius.

Multis de causis apud plerosque effectum, vt vernacula lingua sacra fierent.

nerent. Constat autem in Morauorum gratiam id potissimum impetrasse Cirulum & Methodium, quòd ea gens ipsis auctoribus in Christum credere cœpisset. Sed nec apud Morauos, quorum tamen lingua propiùs ad Sclauorum dialecton accedit, nec apud nos diu mos ille durauit, quòd plus adferre detrimenti quàm emolumenti visus est. Quamobrem & apud Morauos etiam illos qui catholicæ sunt communionis, eadem qua apud nos, hoc est, Latina lingua rem diuinam facientes vtuntur. Ac vix est vlla lingua sub sole, quæ latiùs quàm nostra pateat, cùm plus etiam quam quartam Europę partem complecti videatur.

Nationes septemtrionales quæ lingua Polonica vtūtur.

Hac enim vtuntur & Boëmi, & Moraui & Cassubi, & Rusi, & Moschi, & vnde nos originem duxisse putamus, Sclaui, Suetij, Dalmatæ, Boznenses, Croatæ, Bulgari, Rasciani, Serbi: & alię gentes nonnullæ. Cęterùm sic inter se nationes hæ dialectis variant, vt minùs etiam Saluum, aut Dalmatam Polonus intelligat, quàm Hollandum aut Burgundum, Sueuus aut Heluetius. Quàmlibet autem non ipsos amemus, tamen illud fateamur necesse est: Sclauorum aut Dalmatarum linguam esse multò elegantiorem quàm sit nostra, ita, vt si precationes & sacras lectiones in vernaculam transferri linguā oporteret, in eam potissimùm transferēdę sint à qua nostra duxit originem, quæ pręstat etiam cæteris elegantia.

D. Hieronymus sacros libros in linguam Dalmaticā vertit.

Cùm præsertim Dalmatica lingua sacros libros Hieronymum vertisse constet, vt in eius vsu minùs esse periculi videatur. Cùm autem & illud manifestum sit, quòd in diuinis officijs vsus illius aliquando fuerit, quis est qui dubitare queat, non sine causa eum non apud nos magis quàm apud ipsos etiam Boëmos & Morauos, qui modo catholici sunt, itermissum fuisse? (Har.) Quid autem impediret, quò minùs sua quæque gens dialecto vteretur in eiusmodi sacris lectionibus, & pręcantationibus conuertendis? (Ara.) Atqui hoc nec Rusi faciunt, quos tanta constet esse religione in diuinis officijs ea dialecto peragendis, quam à maioribus suis traditam acceperunt, vt si quid ab illa variarent, grandi se piaculo obstrictos iri persuasum haberent. Nunc tu vide Harpage, dum nimiò plus de eo solicitus es, vt omnes omnia intelligant, si fortè concessum tibi sit quod optas, ne, qui capiti mederi potissimum debebas, non sine magno capitis discrimine rem diuinam tantùm curare videaris.

Quare sit orandū potiùs lingua Latina quā vernacula.

Caput enim est, vt verum diuinarum scripturarum sensum retineamus, quod ita multis & varijs translationibus vix rectè prouideri poterit. Quis enim præstabit, si sua quęque gens dialecto sacras precationes & lectiones versas habuerit, nullus vt error in vertendo committatur? Atqui nusquam erratur, quàm in hac parte periculosiùs, & est vsu compertum, versiones istas litterarum sanctarum in linguam gentis alicuius vernaculam, multum ecclesiæ Dei incommodi attulisse. Nam pręterquam quòd ista omnium omnia intelligendi, ac plusquam oportet sapiendi nimia quædam auiditas eundem propè nostris temporibus fructum attulisse videtur, quem attulerat primis parētibus nostris esus ligni scientiæ boni & mali,

Gene 3.

M. Lutheri errores plusquam sexcenti à catholicis animaduersi in sacris biblijs vertendis.

dum ex bonis Latinis mala Germanica fecit Martinus Lutherus, sacris biblijs vertendis, plus eum quàm sexcentos errores admisisse, à catholicis animaduersum est. Nec id à catholicis tātum. Confer Zuinglij translationem cum ea quam Lutherus edidit, non paruis de rebus magnam discrepantiam, vel pugnantiam potius inuenies, vt si nulla alia, vel hęc sola causa deterrere nos deberet à diuinis oraculis in vernaculam linguam vertendis.

1. Cor. 14.

Mulierum nostri temporis audacia simul & arrogantia impudētiaque.

Paulus etiam loqui non permittit mulieribus in Ecclesia. Nunc translationibus istis in linguam vernaculam factum esse cernimus, vt quas lanam texere sub id tempus magis expediebat, eę sibi docendi quoque potestatem iam arrogauerint, ac si quis eas ad officium sanitatemque reducere velit, plus cum illis, quàm cum ipsis viris negotij sit habiturus, cùm ne viris quidem per vxores catholicos esse liceat, & sæpe quod vult vxor, credere maritus cogatur.

1. Cor. 15.

Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes prophetæ, nunquid omnes doctores, dicit Apostolus? nunc hæc scripturarum prophanatio veriùs quàm translatio, non solum

Quid nobis attulit scripturarum in vulgarem linguam translatio, ne dicam prophanatio.

Zonarios, Bouilos. Pistores, Sartores, Sutores, Verùm etiam Zonarias, Bouilas, Pistrices Sartrices, Sutrices, facit nobis Apostolas, prophetissas, doctrices & omnem propemodum ordinem, ex ecclesia Dei sustulit, vt Hierusalem loco, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum, Babylonem quandam extructam videre liceat, in qua rerum omnium horrenda quædam est confusio.

Psal. 121.

Hunc fructum & apud finitimos, & apud nos quibusdam in locis videmus nunc & ingemiscimus, ex hac diuinarum scripturarum in vernaculam linguam versione.

Ezech. 3.

Pastores Ecclesiæ tum pro se, tum pro ouibus sibi concreditis reddere Deo rationem tenentur.

Quin audire etiam quosdam licet dicentes: Ego ipse pastor esse animę meæ, & eius curam gerere teneor, si quid erratum à me fuerit, episcopus pro me supplicium gehennæ non luet. Estne autem hoc illi Dei verbo cōsentaneum? Fili hominis speculatorem dedite domui Israël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia & viuat, ipse impius in ini-

quitate

quitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Aut illi quod per Paulum locutus est, obedite præpositis vestris & subiacete eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Comminatur Dei spiritus per prophetam, quòd de speculatoris, hoc est, episcopi manibus animá sit illius requisiturus, quem à via sua impia non fuerit auertere conatus. Loquitur idem per Paulum, quòd præpositi siue episcopi peruigilant, quasi rationem pro animabus sibi commissis reddituri. Et isti quoniam legerunt aliquid ex veteri aut nouo testamento, per Lutherum aut Zuinglium in vernaculam linguam verso, negant Dei vocem se requisiturum sanguinem populi de manibus prælatorum, eosq; de sibi commissis animabus rationem reddituros, dicentis: Ipsi sibi doctores, ipsi suarum animarum episcopi sunt, & pastores ipsi ligant, ipsi soluunt cõscientias suas arbitratu suo, ipsi sibi non episcopi modò, verùm & Papæ sunt & concilia, neque viri magis quàm fœminæ, quarum petulantia minùs etiam est ferenda. Sic transferendis in vernaculam linguam sacris biblijs effectum est, vt omnis ex ecclesia sublatus ordo iam esse videatur. Non temerè autẽ dictum est ab eo quem propter singularem diuinarum scripturarum peritiam theologum Græci vocant, quòd nõ omnium est de Deo deque rebus diuinis disserere, quodque neque omni loco, neque omnibus, neque omnia sunt propalanda. Ignorare pleraque satius est, inquit Tertullianus, ne quid quod non debeas, noris: quia quod debeas: nosti. Quem sequutus Hilarius. Habet, inquit, non tam veniam quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Et æqualis Tertulliani Clemens Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mũdum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio: illa autẽ etiam absque litteris discitur, eius autem scriptum, quod & ad rudes ignarosque homines pertinet, & est diuinum, vocatur charitas, quæ est decretum spirituale. Vides quemadmodum etiam absque litteris disci posse fidem docet Clemens, & eius scriptum, quod etiam diuinum appellat, vocari dicit charitatem? Ex eo discere licet, non in eo quantum, intelligas, sed in eo quantum credas, & credendo ames, permultum esse positum: cùm certum sit, etiam si pleraq; non assequantur, in fide maiorum suorum saluos fieri minores. Nulla itaque est huius rei necessitas, vt officia diuina, vernacula lingua celebrentur: cùm præsertim qui sibi nouandi omnia licentiam potius, quàm auctoritatem arrogarunt, apud eos non eundem hac in re morem obseruari videamus, apud quos quot ciuitates, tot cernere licet rituum diuersitates. Nam alibi vernacula lingua cantantur omnia, Latina nihil. Alibi Macaruneam quãdam videre licet, dum Germanicis Latina miscentur. Neque desunt qui prorsus reijciunt omnem cantum ecclesiasticum. In hac igitur istorum varietate qui rerum nouandarum cupidi segregauerunt seipsos ab ecclesia Dei, etiam si quid mutare nobis propositum esset, nõne satius fecerimus, vt dum inter ipsos priùs conueniat expectemus, quorum sibi plerique vestigia persequenda putant? (Har.) Atqui in Lateranensi Concilio cum decretum sit vt sua cuiq; genti lingua, diuina officia celebrentur, quî fit quod huic tam salubri decreto non paretur? (Ara.) Quid si quod in Lateranensi concilio decretum est, tu non intelligis? verba decreti sunt: Quoniam in plerisque partibus intra eandem ciuitatem atque diocœsim, permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores, districtè præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue diocœseôn sibi prouideant viros idoneos qui secundum diuersitatem linguarum & rituum diuina illis officia celebrent & ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omninò, ne vna eademque ciuitas seu diocœsis diuersos pontifices habeat. Quæso te, nunquid sancitum hic aliquid est de ritibus nouandis, & non de conseruandis potius, qui recepti sunt? Non est dubium quin Græca lingua multò antè quàm Latina, diuina officia in orientali præsertim ecclesia peragi cœpta fuerint, qua scripturas omnes canonicas noui testamenti, præter vnum Matthæi euangelium, traditas nobis esse non ignoramus, ita vt à Græcis ad Latinos Christiana fides fuerit propagata. Quin & illud iam docuimus trecentis annis antè decretum hoc latum, Sclauis permissum fuisse, vernacula sua lingua rem diuinam facere. Quòd autem ex quo tempore Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ, cæteræque prouinciæ Christi fidem receperunt, fuerit vnquã apud has, vel alias occidentis aut septentrionis ecclesias in diuinis officijs vernaculę linguæ vsus, à quoquam doceri posse non puto. Hoc igitur constitutum est in concilio Lateranensi, vt ne ciuitas aut diocœsis vna duos episcopos habeat, sed vnum tantùm, qui secundum diuersitatis rituum & linguarum prouideat de viris idoneis vnicuique populo. Verbi gratia: Venetijs, quæ est ampla & copiosa ciuitas, ac orbis totius Christiani florentissimum emporium, sunt varij ritus, variæ linguæ, mores quoque diuersi. Sunt Græci & hi quidem catholici (nam & inter

Hebr. 13.

Omnis ex Ecclesia sublatus ordo iam prope modũ esse videtur.

Lib. 1. Theologiæ.

Tertullianus.

Hilarius.

Clemens.

Absque litteris fides discitur.

In fide maiorum salui fiunt minores.

Vide quæso omnium rerum germanæ confusionis descriptionem.

Interpretatio cõcilij Lateranensis, quo decernitur vt vnaquæque gens sua lingua diuina officia celebret.

A Græcis ad Latinos Christiana fides propagata.

Vna ciuitas aut diocœsis, duos episcopos habere non debet.

Græcos,

Græcos,catholicos adhuc reperire licet)suo ritu ac lingua:sunt Sclaui,qui sua, sunt reliqui populi occidentales,qui Latina lingua, rem diuinam facientes, in templis vtuntur.Decretum igitur in concilio Lateranensi vult, vt quocũque ritu ac lingua celebrata fuerint officia diuina, ne quisquam ad ea se ingerat, cui non fuerit ab episcopo ciuitatis aut diocœsis prouisum. Vt autem sacerdotibus rem diuinam facientibus, præterquam vbi vetus iam obtinuit consuetudo, vernacula vti cuiusque lingua liceat, de eo verbum extat nullum.(Har.) Nónne verba decreti sunt vt prouideant pontifices viros idoneos,qui secũdum diuersitatem linguarum & rituum diuersorum populorum diuina illis officia celebrent?quid autem aliud his verbis, quàm illud sancitum esse videtur, vt sua cuique genti patria lingua diuina officia celebrarentur?(Ara.) Erras Harpage. Non ea fuit mens patrum, qui fuerunt in concilio Lateranensi congregati. Nam si hoc illi sensissent quod tu vis,iam inde à trecentis & quinquaginta annis(sub hoc enim tempus concilium illud est habitum) & in Germania, & in Anglia, Vngaria,Polonia, Boëmia,Dania,Scotia,Suetia,Noruegia,& in reliquis omnibus his Christianis regnis, vsus latinæ linguæ in diuinis officijs intermissus vel potiùs abolitus prorsus fuisset: quem tamen citra cuiusquam interpellationem sicut ab initio, ex quo tempore Christi fides in ijs terris recepta est,ita post concilium hoc Latheranense retentum,& ad nostram hanc ætatem vsque transmissum ac propagatum esse videmus. Sed si quis temporum rationem diligenter expendat,facilè quæ causa fuerit huius decreti ferendi cognoscet:qua cognita quæ fuerit in eo ferendo patrum intentio, planum fiet. Concilium cuius hoc decretum profertur,habitum fuit sub Innocentio tertio:quo tempore & Constantinopolitana, quæ dudum Græcorum imperio patebat, & Hierosolymitana ciuitas in Latinorum potestatem peruenerat. Itaque præsentes in eo tum Constantinopolitanus & Hierosolymitanus patriarchæ adferunt, quod Græci tum ad obedientiam Apostolicę sedis reuersi fuerant. Quorum mores ac ritus, quantum cum Deo possent sustinendos esse, patres decreuerunt. Quamobrem non erat visum patribus, vt impedirent Græcos, quominus,quemadmodum sua lingua suoque ritu Latini, sic illi quoque(quamuis sub Latinorum potestate reducti)sua & ipsi lingua, suoque ritu rem diuinam facientes, vterentur: sed hoc tantum vt constitueretur necessarium esse putauerunt,ne propter diuersas linguas & ritus,duos aut plures episcopos vna ciuitas au diocœsis haberet. Nã capta per Latinos Cõstantinopoli,Francorũ & Venetorum opera,sic inter Francos & Venetos cõuenerat, vt si designatus esset ex Francis Imperator, Veneti darent Antistitẽ,ne penes vnam gentẽ vtraq; esset dignitas. Ac designatus tum erat Imperator Balduinus Flandrensis Comes. Antistitẽ verò siue patriarchã dederant Veneti Thomam Maurocenũ. Neque dubiũ est quin suæ quoq; gentis,suique ritus & linguæ patriarchã episcopũ habere Græci cupiuerint,quibus vt sua lingua,suoque ritu vterentur, facilè concessum est: Duos autẽ vt haberet episcopos vna ciuitas & diocœsis, concessum non est.(Har.)Video te promptiorẽ ad omnia refellenda quæ per me adferuntur,quam vt contradicere tibi queam.Sed obsecro te(quandoquidem hæc tria,quę tanta contentione nunc expetuntur inter ea multi numerant, etiam catholici, quę Græci vocant ἀδιάφορα,Latinè dicere licet indifferentia)est ne quod impediat quò minus tantoperè flagitantibus concedi possit? (Arat.)Vtinam autem in flagitatores istos non rectè quadret illud quod à Christo dictum est,nescitis quid petatis. Verùm hac de re concilij sententiam expectare præstiterit, cuius cognitionem, vt vnius alicuius aut hominis,aut etiam prouinciæ,aut regni, calculo anteuertat,ferendum esse non videtur. Non est nostrum Harpage, quid vnaquaque de re decernere debeat Oecumenico Concilio præscribere,sed quod ab illo præscriptum fuerit,ei parêre nostrum est. Verùm intereà tamen tenere me non possum,quin ex August.proferam nonnulla, quæ qua de re nunc agimus ab ea non esse videntur aliena. Sicut enim nunc sunt qui nimio plus ventri & abdomini seruientes,ieiunia prorsus abrogata cupiunt, præcipuè quòd vel ad dierum obseruationem,vel ad ciborum discrimen attinet:sic fuit Augustini seculo quidam Vrbicus qui longè diuersa ratione peccaret. Is enim non modò non detractum aliquid de ieiuniorum diebus,verùm auctos illos potius cupiebat,nam cum quarta tantùm & sexta feria ieiunaretur per totum orbem Christianum, exceptis quadragesimæ diebus, ille quoniam Romæ & apud paucos occidentales non pranderi sabbatis videbat,damnabat omnes quicunque sabbatis à prandio non abstinuissent. Quo nomine grauiter ab Augistino obiurgatus: Quis ferat,inquit,per omnes orientales, & multos etiam occidentales populos Christianos,de tot tantisque famulis famulabusque Christi sabbato sobriè modesteque prandentibus, ab illo dici, quod in carne sunt, & Deo placere non possint? & quòd de illis sit scriptum:Recedunt iniqui à me: & quòd sint ventricolæ?

Quo tempore habitum est Concilium Lateranense.

Concilium Lateranense habitum fuit sub Innocentio.

Adiaphora seu indifferentia.

Matt.20.

Concilijs parendum, non eis quid præscribendum.

August. Epist 86.ad Casulanum.

colæ? Iudæam Ecclesiæ præponentes, & ancillæ filios & lege non iusta, sed voluptaria consulentes ventri, non disciplinæ succumbentes, & quod caro sint, & mortem sapiant, & cætera huiusmodi? Quæ si de vno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audiret, quis eum non deuitare deberet? quum ergo his operibus atque maledictis insectatur Ecclesiam per totum mundum fructificantem atque crescentem & die sabbati penè vbique prandentem, admoneo vt sese cohibeat, &c. Quod de Vrbico dixit August. nunquid non multò rectius dici potest de his, qui laicis calicem, qui sacerdotibus vxores dari, qui diuina officia vernacula celebrari lingua postulant? Quid enim? an isti quoque maledictis & probris Ecclesiam non incessunt? an in eam insultabundi non inuehuntur, qui non dubitant sexcentis his annis (ex eo enim tempore ferè suaue Christi iugum recepit Polonia) quotquot fuerunt maiores nostri, ac non nostri magis quàm omnium aliorum populorum qui Christiano nomine censentur, eos aut cæcitatis, aut impietatis omnes condemnare? qui non viderint clara scripturæ verba, Bibere omnes ex calice iubentis, prohibere nubere, doctrinam esse dæmoniorum affirmantis, linguis quibus intelligi posint, loqui aut orare præcipientis? aut si viderunt, eò sunt impietatis prolapsi, vt ea contra suam ipsorum conscientiam interpretati fuco imperitioribus facto, contra tam aperta & manifesta Dei verba venire non dubitauerint? Non putauit Vrbico concedendum Augustinus in re multo minore. Quid enim in eo momenti est. prandeatur sabbato nécne, cum alicubi pransum, alicubi non pransum, vtrobique rectè fuerit, & nunc vbique non prandeatur modò, verùm & cœnetur, exceptis quadragesimæ, vigiliarum, & quatuor temporũ diebus? Nam qua de re nihil certi statuerat diuina scriptura, nec Ecclesiæ (quam ille præcipit audiendam) decretum vllum intercesserat, in ea suo quemque sensu voluit abundare, & ad quamcunque venisset Ecclesiam, eius morem obseruare, ne vel pateretur scandalum, vel faceret. Si in re tam leui, nihil esse concedendum Vrbico putauit Augustinus, quid eum, si nunc viueret, facturum fuisse putas, si qui sunt ex imperita multitudine, eos tanto studio contendentes audiret, vt qui tot seculis in Ecclesia Dei recepti sunt ritus, ac plenariorum conciliorum auctoritate confirmati, nulla legitima ex causa nunc tandem in vna aliqua prouincia seorsum ab orbe reliquo Christiano abrogentur? Qui si bono tamen animo, bonoque consilio peterent, sicut Cyrillum & Methodium aliquando fecisse scimus, fortasse non indigni videri posint qui audirentur. Nunc autem cum præclarè moneat Athanasius, id quod pietas etiã suadet, vt benè de patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta & pietatis doctrinã accepimus, nisi nos adulterinos esse filios declarare velimus, isti nõ aliam ob causam, hæc petere videntur, quàm vt patres quondam suos, quos nos etiam nunc patres esse nostros agnoscimus, ac deinceps etiam semper agnoscemus, iam inde à sexcẽtis propè annis, aut cæcos aut impios fuisse planũ omnibus facere queant: atq; hunc sibi quasi gradum atq; aditum faciãt, ad reliqua sua impia dogmata propaganda. Qui enim sunt qui tãtopere ista flagitãt? nunquid nõ multò maxima ex parte aut Lutherani omnes aut Zuingliani siue Caluiniani quos vocant Sacramentarios, aut Picardi, aut Seruetiani siue noui Arriani, qui solum Deum patrem, & neminem alium adorandum, & inuocandũ esse contendunt, quòd ille tanquam solus Deus videt corda nostra quod nulla creatura facere potest? Et est præceptum veteris legis, vt qui adorauerit alium quempiam prẹter Deum solum, occidatur: ad quem Deum intercessorem, mediatorem, & procuratorem alium habemus nullum, quàm solum dominum Iesum Christum. Quasi verò nõ æquè sit ipse Deus atque pater, & non æquè sit adorandus & inuocandus atque pater. Tales itaq; cùm sint qui sibi concedi ista postulant, quid aliud eos importuna sua petitione quærere verisimile est, quàm à Christi corpore ab vna sancta catholica apostolica Ecclesia, separationẽ? Intelligit Satanas concordiam simul iunctam omninò vinci nõ posse. Itaque sicut lupus ouem à grege secernere: sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sic ille cùm sibi non esse satis viriũ aduersus omnes perspiciat, solitudinẽ quærit circumuenire singulorum, atque hoc maximè laborat, vt quos potest à reliquo Christi corpore segreget, quò sic segregatos magis habeat suis insidijs opportunos. Hanc itaque segregationem summo semper studio sibi cauendam esse patres omnes catholici & orthodoxi putauerunt, inter quos Augustinus adeò nulla in re communicandum esse dixit cum ijs qui segregauerunt semetipsos, vt ne magna quidem exigente necessitate, ieiunandum esse die dominico censeret. Non quod ieiunando peccare quempiam existimaret: sed posteaquàm hæretici impijssimi Manichæi die dominico, non aliqua necessitate occurente peragere, sed quasi sacra solennitate statuta dogmatizare cœperunt & innotuerunt populis Christianis, grande nefas arbitratus est, aliquid commune cum hæreticis habe-

Hæretici schismatici maledictis & probris ecclesiam Dei incessunt.

In eo quod diuina scriptura nõ præcipit, nec ecclesia Dei, quisque suo sensu abũdare potest.

Prisci ritus ecclesiæ non abrogandi.

Anastasius.

Patres nostri semper agnoscendi.

Qui sint ille, qui volunt sacrum ac reliqua officia, lingua vernacula celebrari.

Deut. 30.

Venusta similitudo luporum & accipitrum Ad Satanam & eius ministros.

Segregatio ab ecclesia summopere cauenda.

Augustin. Epist. 86.

Ad Cassulanũ. Manichæi impijssimi hæretici.

Nihil commune cum hæreticis habendum. Exod. 20. Cano. 8.

cis habere. Sic apostolorum auctoritate, ne communicare cum Iudæis Christiani viderentur, Sabbati loco dominicus dies, vt sanctificaretur, sancitum est, cùm tamẽ scriptura dicat: Sabbata sanctifices, non diem dominicum. Sic eorundem auctoritate cõstitutum est eadem ex causa: Si quis ante vernale equinoctiũ sanctum paschæ diem cum Iudæis celebraret, episcopus aut presbyter, vt abijceretur. Quin & illud obseruatum est, quandiu durabat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministri reconcilationis Apostolorum temporibus fungebantur, non sacerdotes, verum presbyteri vocarentur. Adeò ne

Ministri reconciliationis presbyteri, non sacerdotes ab apostolis vocati. Maria nõ Christotocos, sed theotocos, id est, Dei genetrix, iussa appellari in concilio Ephesino. Mat. 1. Luc. 2.

nomine quidem appellari Christianorum, quo Iudæorum sacerdotes dignabantur. Ab Ioanne quoque Chrysostomo grauiter eos reprehensos esse legimus, qui ieiunassent ijsdem diebus, quibus Iudæi solenniter ieiunabant. Sic in Ephesino Concilio cum Nestorius Christotocon non autem Theoton esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare, non quòd hoc quoque nomen illi rectè tribui non posit, sed quòd obuiandum errori patres putauerunt, quò Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem Mariam peperisse contendebat. Ac queritabatur Nestorius contra verbum Dei veniri, quòd matrem Iesu vocari Mariam legamus in euangelio, matre Dei vocari nusquam in scripturis reperiatur. Obtinuit nihilominùs concilij decretum, adeò vt nunc etiam vix vlla sit vernacula gentis cuiusque lingua, quæ modò Christo nomẽ dederit, qua Maria nõ Dei potiùs, quã Christi mater vocetur. Sic in Toletano quo-

Cano. 5.

que quarto cõcilio, propter vitandum schismatis scandalũ vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simplex tenetur baptismi mersio: ne viderentur qui tertiò mergunt, hę-

Greg. lib. 1. epist. 41. in Registro.

reticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morẽ: quod quidem auctoritate Gregorij magni factum est. Vides igitur quid in eiusmodi ritibus patres nostri sequuti potissimùm fuerint, duo nimirum. Vnum, vt ne quid Christiani vel cum Iudæis vel

Leo papa Epist. 4. cap. 2. 1. Cor. 1. epist. 41. Duæ causæ quare hæretici veteres ritus mutari cupiunt. Cant. 6.

cùm hæreticis commune haberent: Alterum, quod à sanctissimo Leone scriptum est, non aliter vnus grex & vnus pastor esse possumus nisi (quod iterum atque iterum monet Apostolus) idipsum dicamus oẽs: Nisi perfecti simus in eodem sensu & in eadem sententia: nisi ritus etiam eosdem obseruemus. Nuncisti propter duas contrarias causas veteres ritus mutatos cupiunt. Primùm, vt cum hæreticis potiùs quam cum sanctis patribus nostris catholicis & orthodoxis cõmunicare videamur: deinde vt nos ab orbe reliquo Christiano diuidamus. Terribilis est Satenæ castrorũ hæc acies ordinata. Quamobrẽ nihil aliud cõtendit magis & elaborat, quàm vt rumpat ordines, vt segreget, vt diuidat: quòd simul vt perfecerit, iã optatam erit victoriam consequutus. Atqui conatibus hisce Satanæ fideles omnes omni ope resistere oportet. Nam vt nihil sit in

Nihil perniciosius quàm separationis principium.

ipsis rebus, quæ petuntur, mali, tamen in separatione tantum est mali, nihil vt fieri possit perniciosiùs, cum principium separationis, quã finem reperire multò sit facilius. Deinde verò nullum est crimen quod multis modis ab hoc vno crimine non superetur. Itaque res est non admiratione magis quàm cõmiseratione digna, quòd audire quosdam licet dicentes, religione quadam, vel (vt magis trito verbo vtamur) conscientia sua prohiberi, quò minùs à calice sibi temperent aut altera tantùm specie contenti sint.

Peruersa hæreticorum religio & conscientia. Ioan. 18.

Nunquid non hæc peruersa quædam est religio, siue conscientia? Nunquid non illi Iudæorum simillima, quibus religio fuit in prætoriũ ingredi ne contaminarentur: cæterùm Christum illudendum, flagellandum, crucifigendum tradere, nulla fuit religio. Ad eundem modum isti quoque conscientia præmi se dicunt, si à calice abstineant. Si verò corpus Christi mysticum lanient, pro quo corpus ille suum viuum & verũ in mortem

Acto. 20.

tradidit: si sanctã ecclesiam catholicam lacerent, quam Christus acquisiuit sanguine suo, si multas in partes eam dissecent, nulla religione tanguntur, nullo conscientiæ scrupulo premũtur. Tu verò Harpage, si sapis, ab eiusmodi peruersa religione tibi diligenter ca-

Piæ exhortationes. Matt. 23.

uebis, ne tu quoque numerari queas inter eos, de quibus scriptum: excolantes culicem, camelum autem glutientes. Nulla autem in re maiori tangaris religione, nec vnquam te magis tua grauet cõscientia, quàm cùm discessionem, cùm separationem cùm præcisionẽ à Christi corpore tibi sit aliquis persuadere conatus, tum verò dicito religione prohiberi, conscientiã tibi tuam non permittere, vt quòd certò persuasum est post habeas:

Extra ecclesiam non est salus.

& quemadmodum olim qui fuerunt extra Arcam Noë, regnante diluuio perierunt, sic extra catholicam ecclesiam saluum esse posse neminem. Quamobrem intra huius te septa contineto, quem sensum & consensum illius esse vides, ab eo temerè ne discedito, Quamlibet vociferetur per membra sua Satanas. Scriptum est enim. Et qui non es ex

Nihil aliud credendum, quã quod credit ecclesia.

doctissimorum numero, nihil aliud ei clara voce respondeas, quàm, credo sanctam ecclesiam catholicam: Sicut ab illa doctus sum, credo: quam scripturam adfert, eam canonicam, eam diuinitùs inspiratam, eam esse tanquam Dei verbum recipiendam, sic

non alio sensu, quàm quem illa me docuit, hanc ipsam scripturam verbum esse Dei credo, & tanquam Dei verbum recipio. Si quis autem contrarium sensum adferat, eum tanquàm à malo spiritu profectum repudio. Ad hunc modum si egeris Harpage, nõ errabis, nec de regia via deflectes vnquã. Quoniam verò iam aduesperascit, satisque multa verba de rebus ijs fecisse videmur, de quibus sermo nobis fuerat institutus, finem iam dicendi faciam, si priùs ex Augustino paucis admonuero, quid ille maximè sequendum, in scripturarum interpretatione censeat. Docet is summam & scopum scripturæ totius, nihil aliud esse quàm charitatem. Quisquis igitur (inquit) scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu, nõ ædificet istam geminam charitatem, Dei & proximi, nondum intellexit. Qui verò talem inde sententiam duxerit, vt huic ędificãdæ charitati sit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille, quem legit, eo loco sensisse probatur, (quandoquidem ea sententia fallitur, quæ ædificat charitatem quæ finis præcepti est) nõ perniciosè fallitur, nec omninò mentitur. Sed ita fallitur, ac si quisquã errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Ex ijs Augustini verbis illud discimus, ita demũ à nobis rectè scripturas intelligi, si intellectu nostro charitatẽ ędificemus, ad quam quoties intellectum nostrum referimus, etiamsi non omni ex parte sensum scriptoris assequamur, ad scopum tamen illum, quem scriptura vult, peruenimus. Sed qui fieri potest, vt charitatem ædificet, qui separationis, qui diuisionis, qui schismatis auctor est? quum nullum sit signum charitatis euidentius, quàm vnanimitas, quàm multitudinis credẽtium est cor vnum & anima vna. Quamobrem hanc Augustini regulam Harpage sequamur, sic enim facilè cauebimus ne vnquam periculosè fallamur, néue à scopo, quem scriptura sibi propositum habet, aberremus. (Har.) Tu verò mihi iam persuasisse propemodum videris, atque in tuam me sententiam pertraxisse. (Ara.) Persuasissem proculdubiò, nisi Harpagus esses: Verùm Harpago, ne, si persuasum quidem fuerit, persuaderi potest. Harpag. Semestre spatium ad deliberãdum dari mihi peto. (Arat.) Nulla opus est deliberatione. Sed ego tamen intererà Deum precabor, vt auferat abs te cor lapideum, & det tibi cor carneum, quò facilius doctrinam sanam recipere queas.

Epilogus.

Augustinus lib. 1. de doctrina Christiana, cap. 35.

Charitas scripturarum scopus.

Act. 4.

Ezech. 11.

FINIS.

EPISTOLA D. STANISLAI HOSII CARDINALIS VVARMIEN. AD ILLVSTRISS. BRVNSVICI DVCEM HENRICVM.

Illustrissime princeps, & Domine, dedit ad me non ita pridem Augustâ litteras Dominus Ludolphus Haluerius Illustritatis vestræ Vicecancellarius, quibus perhumaniter illius verbis me salutauit, simul à me petiuit, vt in quo statu res hîc versentur, Illustritati vestræ perscriberem. Quod ego tantò maiore cum alacritate faciẽdum esse mihi putaui, quantò plures causæ sunt, quibus Illustritati vestrę me plurimùm esse deuinctum profiteor. Inter quas est illa quidem minimè vulgaris, quòd cùm sororem Serenissimi Regis mei, sibi matrimonio iunctam habeat, non possum illam hoc nomine non plurimùm obseruare. Sed est alia maior etiam, quòd cùm inter eos vitam degat, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti, in aliud nescio quod Euangeliũ se transferri passi sunt, constanter nihilominùs in eo permanet Illustritas vestra, quod à puero didicit, & se verè Catholicum & Orthodoxum Principem esse declarat. Quo nomine meritò colitur à pijs omnibus, & in oculis fertur. Ego verò quanti faciam hanc illius in fide Catholica constantiam, quanta in illam vel propter vnam hanc causam meæ voluntatis inclinatione propendeam, nulla satis oratione consequi possum. Itaque non solùm in hoc vulgari admodùm officij genere lubens Illustritati vestræ gratificabor, verùm etiam si quod esse posit aliud obsequij seruitutis genus quo magis animum erga illam meum testatum Illustritati vestræ facere possim, hoc certò de me sibi persuadeat, quòd nullum in me addictissimi seruitoris officium requiri vnquàm patiar. Quamobrem de statu Concilij quod hoc tempore scribam aliud non est, quàm apertum id esse XV. Calen. Februarij, quod Ecclesiæ suæ fœlix, faustum & fortunatum Deus esse velit, & habitam esse primam sessionem ad iiij. Calen. Martij: Alteri sessioni diem esse dictam, Xvij. Calen. Iunij. Quot verò hîc Oratores adsint & Episcopi, è scheda præsentibus inclusa Illustritas vestra cognoscet. Ac adferebantur huc gratissimi nobis rumores, etiã Illustrissimos Principes Electores Saxoniæ & Brandeburgesem, hunc suos citò missuros, quibus vehementer fuimus exhilarati, nisi quòd ea de re certi nihil adhuc habemus. Deum autem precamur, vt & horum, & aliorum Principum mentes in hanc voluntatem impellat, quò suos Oratores mittere ne recusent, cùm causam recusandi nullã habeant. Nec enim aliud nos cupimus vehementiùs, nec aliam ob rem tam frequentes in hanc Germaniæ ciuitatem conuenimus, quàm vt quod infirmum est consolidare, quod ægrotum sanare, quod confractum alligare, quod abiectũ reducere, quod perierat quærere possimus: non cum austeritate imperando, & potentia, sed in spiritu lenitatis omnes qui voluerint instruendo, quò cognoscant, nihil à nobis præter salutẽ ipsorum quæsitũ esse. Quem suæ discessionis à nobis fructum tulerint, nõ sine magno suo periculo multi iam in Germania didicerunt. Nam vt reliquas calamitates taceã, quibus per hos annos quadraginta grauiter afflicta fuit nobilissima hæc prouincia, quo auctore primùm ab Ecclesia Dei discessio facta est, is quemadmodum ipse Christum diuidere conatus est, sic & ipsum à suis quotidiana concisione diuidi videmus, vt vbicunq; doctrina ipsius recepta est, ibi tot fides, quot voluntates, tot esse doctrinas, quot mores, cernere liceat. Et quemadmodùm præclarus quidam Ecclesiæ doctor scripsit, posteaquàm ita fides scribi cœptæ sunt, vti volumus, aut ita vti volumus intelligi, tãdẽ eò res redacta est, vt vbi excessum est ab ea fide, quæ sola est, dum plures fiunt, ad id cœperint esse, ne vlla sit. Quod etiam ipsimet queruntur non vno loco, qui segregauerunt semetipsos, ad atheismũ tandem apud plerosq; ventum esse. Vidimus hic Ducũ Vinariensium librum, quo nouem, vidimus alium ministrorũ Mansfeldensium, quo sectæ sunt vndecim condẽnatæ, quæ ferè oẽs non aliundè, quàm a Luthero duxerũt originem. Ex his duobus libris cognouimus, Ienenses & Mãsfeldenses ministros, nõ magis à nobis Christianis, quos per contumeliam, vt ipsis videtur, Papistas vocant, abhorrêre, quàm à Vvitembergensibus & Lipsensibus, quibus visum est in certis doctrinæ Christianæ capitibus, ab ipsis etiam Lutheri placitis nõ leuiter dissidere: nec illius sentẽtię, quæ nõ alio loco, quàm quo Dei verbũ à multis habetur, in omnibus subscribere. An autẽ non præstaret, si qua secta cõdemnanda est, vt id publicè toti⁹ orbis decreto fieret potiùs, quã in aliquo Saxoniæ angulo? Certè quod Catholicũ esse debet, de eo nihil nisi in Ecclesia Catholica, quã Cõciliũ Oecumenicũ reprę̃sentat, statuere fas est: alioqui Catholicum dici non poterit. Non

est Vvir-

est Vvirtembergensis fides nostra, sed neque Vvirtembergensis, neq; Ienensis, neq; Tygurina, neq; Geneuensis: sed est & vocatur Catholica fides, nusquã vt aliquid statuere de ea liceat, nisi in eo Cõcilio, quod propterea vocatur Oecumenicum, quòd ex vniuerso orbe Christiano conuocantur ad id omnes, quotquot se Christianos esse profitentur, vt quod oẽs tangit, ab omnibus approbetur. Vidimus & Flacci, & Galli, & Amsdorffij, & Vvigãdi, & Heshusij, & Matthæi cuiusdam iniquissimi seditiosissimiq; iudicis, (qui sceptro magistratus potiùs coërcendus, quàm stylo refutandus esset) conuicia & maledicta: quibus grauissmis afficiunt nõ ministros tantùm, verùm & Principes Electores omnes, quãuis suppressis eorum nominibus: nec minùs illos, quàm nos, pro condẽnatis habent, & eorum communione cõsuetudineque suis interdicunt. Legimus & Philippi Melanchthonis, (qui miser, cùm ei Lutherus in plerisq; non satisfaceret, iuit de virtute in virtutem, & ex Lutherano factus est ad extremum Caluinianus), graues querimonias de hoc mirabilium hominum genere, qui suo arbitratu damnant quidlibet, neque personis auditis, neque rebus diiudicatis, cum quibus nihil agi posse dicit. Cogunt, inquit, Concilia, quando & vbi ipsis placet, atque vendicant sibi maiorem, magis intolerabilem, & minùs excusabilẽ auctoritatem ac potestatẽ, quàm Papa Romanus vnquã. Quę quò tandẽ euasura videantur, cogitetur, inquit. Paulò antè verò scribit, quòd in anarchiã euaserint. An autẽ id verum, sit, scire meliùs possunt, quorũ res oculis est subiecta. Quãquàm & ego mihi videor animaduertisse quibusdã in locis, vbi suaue Christi iugũ per ministrũ suum Pontificẽ Ecclesiã gubernantis excussum est, etiã Principum iugũ nõ ferè tolerari. Vidimus & Clebitij quendã libellũ, qui inscribitur, Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici, contra Heshusiũ scriptũ, in quo Lutheranos ad synodũ, & ad disputationem de præsentia vel absentia potiùs, vt ille sentit, Christi corporis et sanguinis in Eucharistię Sacramẽto prouocat, ac easdẽ illis leges pręscribit, quas ipsi nobis Christianis præscribere cõsuerunt. Quorsum aũt res redijt per Deũ immortalẽ? Putauit Lutherus euersurum se Papatũ Romanum, qui mille quingẽtis annis in Ecclesia Dei durauit, duraturus etiã iuxta Christi promissũm, ad finẽ vsq; seculi: ecce autẽ ipsius Lutheri Papatum, quẽ vix dũ annos quadraginta durasse cõstat in Saxonia, saluo Romano, iã euersum priùs esse non temerè Sacramẽtarij gloriãtur, cũ bona pars eorũ, qui Lutheri fidem fuerãt amplexi, reiecta ea, Zuinglij siue Caluini doctrinã sit sequuta: Ac plurimos in Germania videre liceat, qui de præsentia Christi corporis in Eucharistia nõ solũ ab Ecclesia Dei, verùm ab ipsius etiam Lutheri placitis discesserũt: multoq; nũc latiùs Caluini doctrinã propagatam videre licet, quàm fuit vnquã Lutherana. Quo libẽtiùs adduci deberẽt hi, qui dici volũt Cõfessionis Augustanæ, vt quib9 de rebus inter se disceptãt, de his iudiciũ penes hoc Oecumenicũ Conciliũ esse vellẽt. Et habituri hîc essent æquiores iudices opiniõe sua. Vidimus Flacci supplicatorios quosdã libellos quibus instat & vrget mirabiliter, vt in Germania, vel potiùs in Saxonia Synodus congregetur: à qua tamẽ arceri vult primùm Christianos oẽs, quos illi visum est vocare Papistas, deinde Seruetianos, Suenckfeldianos, Antinomos, Anabaptistas, & Osiãdrinos: neq; sibi cũ alijs, quàm cũ Synergistis, Maioristis, & Adiaphoristis rẽ esse vult, ac miras tragœdias excitat de Cõfessiõe Augustana, quã esse multis in locis mutatã ad deprauatã quiritatur: neq; dubitat alicubi falsi crimẽ impingere Philippo, quòd nõ magis Confessionẽ Augustanã, quã ipsos etiã Lutheri libros plurimis in locis adulterauerit. Nec id sine causa. Nã cõtuli ego quoq; aliquod exẽplaria Cõfessionis Augustanę, & ita se rẽ habere cõperi: Nec vlla mihi visa est propiùs accedere ad eã, quæ fuit Augustę oblata Christianissimo Imperatori Carolo, cuius memoria in benedictiõe est, quã ea, quæ Flacci opera Ienæ typis est excusa, & extat in librorũ Lutheri tomo quarto. Cũ itaque de Confessionis etiã ipsius Augustanę fide inter istos disceptetur, quã toties mutatã & deprauatã esse, nõ modò Zuingliani siue Caluiniani, verùm & ipsi vociferãtur veri Lutherani, qui cothurnũ quendã eam appellãt, vtriq; pedi aptũ, cùm auctor ipsius, qui suis eã conscripsit manibus, & in alijs multis, & in eo, quod pręcipuũ est Christianę doctrinę caput, de pręsentia Christi corporis & sanguinis in Eucharistia, nõ ab Ecclesia modò, verũ & à seipso, à magistro suo Luthero diuersum sentiat, & cũ Caluino cõsentiat, nõne satius foret, vt de hac Cõfessiõe, quid in ea rectè recipi posset, quòd nõ, huic Oecumenico potiùs Cõcilio iudicãdi potestatẽ isti permitterẽt, eiq; se subijcerẽt, quã vt vni9 hominis arbitrio toties mutata tantã ipsis etiã Lutheranis de ea disceptãdi & altercãdi materiã pręberet? Mihi verò si cuiusquã alteri9, certè Lutheranæ sectæ vel maximè videtur interesse, doctrinã vt suã siue Cõfessionẽ huic Oecumenico Cõcilio diiudicãdã permittat: quãdoquidẽ nõ solũ per Sacramẽtarios ea nõnullis locis vehemẽter oppugnatur, ac propemodũ expugnatur, verũ etiã ipsorũ Lutheranorũ inter se mutuis dissidijs extinguitur. Cu-

Mutata Confessio Augustana ab ipso Melanchthone.

tur. Cuperet Flaccus hoc iudicium in Saxonia fieri:cur autẽ non ibi potiùs, vbi totus congregatur orbis Christianus? Scilicet, Saxonica fides cõdenda, & non Catholica potiùs nobis est retinenda. Certè magis ex vsu, magis etiam ex dignitate foret Principum istorũ, vt controuersias istas ministrorum suorum, eorum iudicio potiùs disceptandas permitterẽt, quos pro legitimis iudicibus agnoscunt, & Dominus eorũ Cęsarea Maiestas, & quotquot sunt alij per orbẽ vniuersum Christiani & orthodoxi Reges & Principes, quàm vt vel Flacco se, vel Gallo, vel qui sunt eiusdem farinę, submitterent. Neque dubitare debent, quin Patres hos multò essent æquiores habituri, quàm illos nescio quos. Esset hic non magis cognoscendi, quàm ignoscendi locus, idque tolerabilioribus cõditionibus, quàm quas pręceptoribus suis proponit Flaccus. Et cũ in Symbolo profiteamur oẽs, credere nos sanctam Ecclesiã Catholicam, nónne magis velle deberẽt Catholicam confessionẽ habere Principes isti, quàm vel Saxonicã, vel Augustanam, vel nescio quam aliam? Iam enim nõ modò prouinciæ, verũ & ciuitates ferè singulæ, proprias & priuatas suas confessiones adferunt. Qua de re vbi statui potest melius, quàm in hoc Oecumenico, quod Catholicã Ecclesiam repræsentat, Concilio? Quamobrem quod sua sponte facturam Illustritatem vestram non dubito, maiorem in modum ab illa peto, vt instare velit apud Principes istos Germaniæ, & eis persuadere, quos pręsertim habet aliqua sibi propinquitate, familiaritateque cõiunctos, vt suos huc Oratores primo quoque tempore mittant. Audio, quòd non ita pridem Illustrissimi Domini Marchionis Brandenburgen. Electoris filia nupsit Illustritatis vestræ filio, quod illi matrimonium fœliciter euenire cupio. Cùm autem is non alienus ab Ecclesia Catholica sit visus, promiserit etiam proximè superiori anno Nuntio Apostolico se suum huc Oratorem missurum, facilè perfecerit apud illum Illustritas vestra, auctoritate sua, vt præstet, quod promisit. Scio non defuturos, qui dehortentur Illustritatem eius ne faciat, vel hanc solam ob causam, quòd à Pontifice Romano Cõcilium hoc est indictum, cuius iugum excussum ab omnibus cuperent: nec alia de re magis laborant, quàm vt nomen illius quàm maximè odiosum & inuisum reddant omnibus, quòd sublato gubernatore, faciliùs circa Ecclesiæ naufragium grassari se posse persuasum habent. Sed quis tandem est, qui posset, præter hunc, Oecumenicum Concilium conuocare? Nihil iam de eo dicã, quòd semper hæc fuerit ecclesiastica regula, iã inde à mille trecẽtis & ampliùs annis, ne præter sententiam Romani Pontificis Concilium vllum celebrare liceret. Fingamus licere, vt alius quisquam indicet. Quis erit ille, qui possit hoc præstare? Num Imperatoria Maiestas? Est quidem is Regum omnium & Principum excellentissimus, verùm nec à Gallis, nec ab Hispanis, nec ab Anglis, nec à Polonis, nec à multis alijs eo loco habetur, vt ei tanquàm superiori, dicto audientes esse velint, qui Regnorum horũ, & aliorum, gubernacula tenent. Contrà verò, Pontifici Romano libenter hunc honorem habent, & ipsa Maiestas Imperatoria, & oẽs Reges & Principes, quotquot Catholici & Orthodoxi censeri volũt, vt eum tanquàm superiorem agnoscant, & ei debitã reuerentiam & obedientiã præstent, atque ab eo vocati, vel ipsi veniãt ad Cõcilium, vel saltem suos Oratores mittant. Quod iã à plerisque factum esse, ex ea, quam Illustritati vestræ mitto, scheda cognoscet. Cùm itaque vel ipsa luce sit clariùs, quòd Oecumenicum Concilium nemo possit alius congregare præter Pontificẽ, cùm suos ad illud Oratores Imperatoria Maiestas iam ablegauerit, qui subiecti sunt illi Germaniæ Principes, cur id facere detrectent, quod ab Imperatore & Domino suo factum iam esse vident? Nihil honori suo detrahi persuasum habet Maiestas Imperatoria, quin aliqua potiùs illum accessione cumulari credit, si gloriam hanc Deo det, vt quem illi visum est suum in terris Vicariũ constituere, debitam ei reuerentiam tribuat. Et certè nulla res est, in qua piorum Principum vel fides magis exerceatur, vel Christiana quædam humilitas, qua nihil Deo gratius est, clariùs enitescat, quàm cùm non hoc ab illis attenditur, quis ille sit quem in Petri Cathedra Deus collocauit, cum fieri quandoque possit, vt eadem qua cæteri præditus in firmitate, nec vitæ prorsus inculpatæ, nec omnibus his rebus, quibus libẽtius homines honorem quendam & venerationem tribuunt, sit satis instructus: verùm id solum spectatur, quòd Christi Vicarius, quòd Petri legitimus successor est: vt honos omnis non ad hominem, qui & infirmus est, & suis ipse persæpè vitijs non caret, verùm ad ipsum Deum referatur, per quem in ista Cathedra collocatus est. Nec in homine fiduciæ quicquã ponitur, quod qui facit, eum Propheta maledictũ esse dicit, sed in solo Domino, qui potest per quẽlibet indignum peccatorẽ, contra spem etiã, & expectationẽ multorũ, ea præstare, quæ maximum ipsius Ecclesiæ fructũ adferre queant: quò sic perspicuum fiat omnibus, non id hominis virtute contigisse, verùm excelsi dextra factum esse. Quã itaque Deo gloriam dat Imperatoria Maiestas, & eius exemplo cæteri Reges & Principes Christiani,

Christiani, cùm eandem gloriam Deo non dent, etiam subiecti Maiestati illius Germaniæ Principes, vt ipsi per ministrū suum Pontificem ad Concilium eos vocanti pareant, & suos huc Oratores primo quoque tempore mittant? Dicāt illi quicquid volent, vnus vt Ecclesiæ præsit necesse est, si debet vnitas in ea retineri. Et quàm verum sit illud, quòd non aliunde schismata & hæreses obortæ sunt, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur, non iam in Cypriani tantùm libris legimus, verùm etiam in his quę facta sunt in Germania, oculis ipsi nostri cernimus. Excussisse quidam sibi videntur iugum Pontificis: quid autem ex eo consequutum est? Tot fides, quot voluntates: & pro vno Papa, multos iam esse nacti videntur. Nolo iam dicere de his, qui Caluini verbum pro Dei verbo sunt amplexi, quemadmodū hi querantur de illis, qui Lutheri potiùs, quàm Caluini verbum tanquàm Dei verbum adorare malunt, quòd non sustulerint, verùm ad se pertraxerint Papæ tyrannidem, proque ligneo iugo Papæ collo excusso, ferreum ab illis impositum sit? Nihil itaque dicam de Sacramentarijs, quibus nihil est impurius: an autem ad eundem modum de se mutuò non queruntur Lutherani? Quàm grauiter ferat Philippus, quòd maiorem magisque intolerabilem & minùs excusabilem auctoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquam, sibi vendicent Flaccus & Gallus, paulò antè commemoraui. Nunc audiat Illustritas vestra, quid vicissim de Philippo pręceptore suo, quamuis suppresso illius nomine, scribat Gallus.

Est verò id muneris & officij mei, haud secùs atque illorum, vt veritati patrociner, & ei contradicentes reprehendam, qualescunq; demùm sint illi, etiamsi sit angelus è cœlo. Adeoq; persuasum habeo, hoc ipso plus me eis honoris & beneficij deferre coram Deo, dum illos culpito, suorum errorum admoneo, atque ad pœnitentiam eos inuito, quàm illos ipsos adulatores & palpones omnes, qui sua adulatione illos in erroribus confirmant, atque in pœnitentia detinent. An verò persuasum habent eiusmodi se esse præceptores, vt ipsorum dictis omnibus necesse sit fidem commodare discipulos? aut id genus sanctos, qui errare non possint? Atqui sanè nec apud Ethnicos quidem nouum isthuc est, vt interim discipulo diuinitùs veritas patefacta sit, atq; etiamnum patefieri possit præ illius pręceptore, in qua etiam non dubitet à suo dissentire Magistro. Vnde illa nata est sententia, Amicus Plato, amicus Socrates, magis amica veritas. Atque ante illos quidam insigni præditi sanctimonia errauêre, & in errorem alios induxére. Tum quoque necesse est Lutherum itidem vt sināt adhuc esse pręceptorem, & præceptorem omnium pręceptorem Christum, à quibus ipsi defecerunt, quemadmodum in hoc omnis nostra superior disputatio acquiescit: Quibus ipsimet iam præceptoribus sese opponunt, planeque ingratos declarant pro veritate manifestata. Pergunt interim, mittuntq; in errorem, & mittuntur, idque sub Præceptorum titulo, perinde vt olim Iudæi sub legis, & Pontificij sub Ecclesiæ titulo.

Atque illi lepidam hanc & seriam collationem (à Doctore, tenebat tantummodò) accipiant, qui sic dicere solitus erat: estque sanè salutaris oratio, quam operæ precium sit non ignorare modò Christianos pro sui fida commonitione. Quemadmodū Iudęi, ait, clamabant, Templum Domini, Templum Domini, & Papistę hactenus clamitarunt, & neque dum clamitare desinunt, Ecclesia, Ecclesia: ita nimirum etiam nostri iam crepitant Magistri & Scholastici Vvittembergenses: neq; ex ipso fundamento quicquam norunt aliud, nisi, Præceptores, Præceptores. Interim præceptoris Christi, cui testimonium reddit Deus, Hic est filius meus, ipsum audite: tum quoque præceptoris Lutheri, cui & scripta & opera testimoniū afferunt, diuinitùs illum ceu postremū vltimi temporis huius Eliam Ecclesiæ & doctrinæ reformandæ excitatum: horum, inquam, præceptorum tum Papistas, tum Adiaphoristas magna cœpit obliuio.

Huc etiam illud pertinet, quòd nos nouos Pontifices siue Papas & Ecclesię reformatores criminantur. Atqui verò isthuc ipsum in illos equidem quadrare puto. Vt enim Romanus Pontifex id sibi arrogat, se errare non posse, se esse vniuersalem totius Ecclesię Episcopum, quicquid ipse dicat & statuat, id valere oportere, & mera esse diuina oracula, de quibus nemini ambigere, nec cuiquam contradicere fas sit: idque eò, quòd Cathedræ Petri ipse hæres sit, aut esse velit: haud aliter profecto Vvittēbergenses sese comparant, dum, Lutheri & spiritus eius ex sede hæredes esse volunt: cuius tamen spiritus, vt iam cœptum est, tantundem propemodùm apud illos residêre videatur, quantum spiritus Petri Romę apud Pontificem, Cardinales, Episcopos, & illorum gregem, &c.

Nec pauca eiusdem generis apud Flaccum & Amsdorfium reperire licet, nisi quòd omnia nunc in medium adferre, necesse non est. Hoc tantū ostēdere volui, posteaquàm

Papæ iugum excussum est in Germania, multos ibi natos esse Papas, & eos magis intolerabiles, si quid Philippo credimus, quàm fuit vllus vnquàm Papa Romanus. Inde sunt istæ sectę tam inter se mirabiliter dissectę, dum quisque se pro Papa gerit, dum quisque quod ipse docet, id tanquàm Dei verbum ab omnibus adorari vult, vt iam tot habere Germania Deos videatur, quot habet nouę doctrinæ magistros, dum vniuscuiusq; eorum verbum, tanquàm Dei verbum & Christi recipit Euangelium (sic enim doctrinam suam appellari volunt.) Nec erit sectarum istarum finis vllus, nisi priùs eò redeatur, vnde discessum est. Incidi nuper in libellum quendam Ioannis Spangembergij, quem edidit anno proximo superiore, cuius inscriptio hęc est.

Verax narratio beneficiorum per. D. Martinum Lutherum, piæ memoriæ, præsertim Germaniæ diuinitùs præstitorũ, & detestandæ ingratitudinis erga eiusmodi ingentia beneficia & munera. &c.

Inter alia Lutheri beneficia, numerat & hoc, quòd Antichristum reuelauerit. Quòd si nihil aliud fecisset, vel hoc solo nomine dignum eum fuisse scribit, cui summus honos haberetur. In fine verò libelli prophetias quasdam (sic enim vocat) ex libris Lutheri congerit, inter quas ponit & hanc de fructibus reuelati Antichristi.

Vetus verbum est, & à multis doctoribus repetitum, quòd post reuelationem Antichristi tam erunt homines feri, quòd iam deinceps nollent Deum agnoscere, nec vllam illius rationem habere: sed iuxta suam quisque voluntatem faciet, quicquid diabolus & caro suaserit. Hoc tempus iám impletum videmus. Posteaquàm enim admirabili quadam & singulari Dei gratia Antichristianismi, siue Papatus horrenda mendacia ac doli, deceptionesque manifestatæ sunt, incipiunt iam homines nihil ampliùs credere: & posteaquàm à vinculis Papatus se liberos esse vident, volunt etiam esse liberi & soluti ab Euangelio, & à præceptis Dei: & volunt vt deinceps rectũ sit & iustum, quicquid vnicuique visum fuerit.

Obsecro diligẽter Illustritas vestra secum expendat hęc verba. Nec enim verius fuit, quod Caiphas olim dixit, quá quod nunc hic Pseudopropheta scribit. Quamuis enim falsò Papatum vocet Antichristianismum, cùm hic status, qui nunc est in multis Germanię locis, multò sit hoc nomine dignior: hoc tamen verisimũ est, quòd posteaquàm Christi suaue iugum per Papam Ecclesiam suam gubernantis excussum, & ipsum Papam Antichristum esse falsò persuasum est plurimis, & Christi iugum simul est excussum, ac eò res redacta (proh dolor) quòd qui diruperunt vincula Papatus, ijdem illi nec Euangelij, nec Dei præceptorum vinculis vllis alligati iam esse volunt: ac diruptorum vinculorum fructum hunc ferunt, vt iam deinceps nihil credant, & faciat quisq;, quod sibi videtur. Qua de re queritur etiam Hieronymus Menczelius, cuius libellum de pastoribus legi, eodem illo anno impressum Islebij, quam isti nouam Bethleem esse volũt, in qua nouus Christus natus sit, vel Antichristus potiùs. In cuius libri præfatione sunt hæc verba:

Posteaquàm per sanctum Euangelium à Papæ tyrannide, & potestate liberati sunt, & assueuerunt omnes illius constitutiones reijcere, progrediuntur vlterius, & volunt prorsus eandem consuetudinem in alijs quoque rebus omnibus, siue sint bonæ, siue malæ, retinere. Volunt esse liberi, nec à quoquam prohiberi, quominùs arbitratu suo viuant, haud aliter, quàm si Euangelium esset talis doctrina, quæ vnicuique concedat potestatem faciẽdi, quod illi placet, quę nullum ordinem, nec vllam disciplinam ferre possit. Quòd si quis eis resistere fuerit ausus, eò veniunt audaciæ, vt non solùm odia suscipiant erga suos prædicatores, & eos cõtumelijs afficiant, verùm etiam pro virili sua tyrannicè persequantur. Ac si quem volunt ordinem prædicatores constituere, statim vim esse dicunt minimè Christianam, & nouationem quandam, & introductionem veteris Papatus, per quam prędicatores propriam suam potestatem & dominationem in cõmissum sibi gregem stabilire velint. Qui si pergant vrgêre exequutionem eorum quę constituerunt, non solùm conuicijs afficiuntur, verùm etiam ad extremum expelluntur.

Neque dissimilia queritur Heshusius in eo libello, quem & ipse de pastoribus scripsit. Videt igitur Illustritas vestra, quo loco sit Germaniæ status, posteaquàm ea multis in locis Papæ iugum excussit: quod commutatum, non excussum esse videtur, cùm alio cuiusuis potiùs, quàm Christi, multò grauiore iugo, prematur. Accusat autẽ Spangembergius in eo libello, ex quo paulò ante nonnulla produxi, non Christianos, quos ipse vocat Papistas, verùm illosipsos accusat ingratitudinis, qui Lutheri verbum, tanquàm Christi verbum quadraginta his & ampliùs annis adorarunt, Vvittembergenses potissimùm, Lipsenses, & qui sunt sub Duce Vvirtembergensi. Hos igitur grauiter accusat, quòd acceptorum à Luthero beneficiorum immemores, ausi fuerint in decem aut vndecim doctrinę capitibus ab ipsius doctrina, quam purum Dei verbum esse persuasum

sum omnes habere cupit, discedere, quodque his eum elogijs ornauerint.

Vocant eum Philautum, id est, eiusmodi hominem, qui non nisi de se vno præclarè senserit, sibi vni plurimum tribuerit: cuique nihil arriserit præterquã quòd ipse dixisset & fecisset. Appellant item Philonicũ & Eristicum, id est, hominem vsq; adeò rixosum, vt semper suam tueatur sententiam tanquàm ęquam, nemini quicquam concedere, nulli cædere velit, suam duntaxat aucupetur gloriam, nec quenquam præter se ferre sustineat. Itemq; Doctorem Hyperbolicum, puta, qui ex culice possit efficere camelum, qui mille iactitet, & vix quinque cogitet: effutiat quicquid in buccam venerit, flocci pendens num vel verum, vel falsum sit quod dicit: denique qui duplo plus asserat, quàm ipsa habeat rei veritas. Nuncupant etiam illum Polypragmenicum, qui se procaciter, & petulanter negocijs omnibus immisceat, qui plura sibi expedienda sumat, quàm ipsius poscat prouincia, rebusque omnibus, quæ tamen nihil ad illum pertineant sese ingerat. Tum quoque ingenij ostentatorem eum nominant, qui non nisi ingenij acumen præter necessitatem ostentare, seseq; vẽditare voluerit. Sed & Stoicum, durum capitonem, qui non nisi suo vixerit cerebro, atque alios tyrannica continuerit, & presserit seruitute. Denique Somniatorem eum vocant, & proh dolor miserandum in modum isthæc coquunt, atque permiscent, &c.

Quòd si discipulorum Lutheri tale de Luthero fuit iudicium, & certum est, non deesse quosdam etiam Principes, qui Melanchthonis doctrinã sibi potiùs amplectendam esse putant, quàm Lutheri: ac rectè ab eo factum existimãt, quòd non in omnibus cum Luthero consenserit, sed in quibusdam ad nos Christianos, in alijs verò nonnullis dogmatibus ad Zuinglianos, siue Caluinianos deflexerit, vel hæc ipsa res, calcar addere posset Germaniæ Principibus, vt ne vel Melanchthonis, vel Spangembergij, vel Illyrici iudicio de doctrina Lutheri stare, sed eam Oecumenico potiùs Concilio disceptandam permittere vellent. Sic enim & dissidia, quæ sunt inter ministros eorum, tolli faciliùs, & ipsi Principes ad agnitionem veritatis redire celeriùs possent. Sic autem in eodem illo libello de Luthero scribit Spangembergius, vt eum exæquare Christo videatur, nec alio ferè loco, quàm quo scripturas Canonicas, eius libros haberi velit. Accusant nos idololatriæ. Potest'ne autẽ esse maior, ac manifestior idololatria, quàm sit hæc, vnius alicuius hominis verbum, in quo nec doctrina excellens, nec vlla est vitæ sanctimonia, tanquàm Dei verbum recipere, & coram illo incuruari, ac si quis ab eo discesserit, eum è cœtu suo eijcere? Vtinam vellent isti Principes memores esse verborum, quibus in Propheticis & Apostolicis literis idola fugere monentur, & cùm intelligant, nihil aliud esse, quàm mera quædam idola, Lutherum, Philippum, Flaccum, Brentium, remis, quod aiunt, & velis illa fugerent, deq; eo, quæ doctrina Verbum Dei censeri debeat, penes Ecclesiam Catholicam, quam Concilium Oecumenicum repræsentat, iudicium esse mallent, quàm penes Flaccum, vel Brentium, vel nescio quos alios Saxonicos ministros. Etiã extra Saxoniam leguntur & intelliguntur scripturæ, & rectiùs ibi iudicari potest, qui sit germanus scripturæ sensus, vbi totus orbis conuenit in Christi nomine, quàm in paucorum conuenticulo. Quod Catholicum dogma censeri debet, in Ecclesia Catholica debet approbari: quàm frustrà se credere in symbolo profitentur, qui malunt vnius alicuius priuati hominis, aut etiam paucorum in angulo aliquo conuenientium, ac diuersum ab illa statuentium, quàm illius sententiam sequi. Sępè iam periculum fecerunt, multa sunt inter eos colloquia, multa sunt habita conuenticula. Quid autem aliud lucrifecerunt, quàm quod magis ex illis incerti, quàm fuerant anteà, discesserunt, magis etiã inter se pugnantes? Huc itaque suos mittant potiùs Principes: hîc quæ doctrina cum verbo Dei consentiat, quæue cum illo pugnet, doceri velint. Nam sicut in ministrorum suorum conuenticulis, siue, vt ipsi vocant, colloquijs iam experimento didicerunt, quòd miscuit Deus in medio eorum spiritum vertiginis, vt errare facerent Ægyptum in omni opere suo: ita præsentem hîc adesse Spiritussancti gratiam cognoscent. Non erit hîc Deus ille dissensionis, qui regnat in his locis, vbi suaue Christi iugum, per ministrum suum Pontificem Ecclesiam gubernantis, excussum est: sed erit Deus pacis & dilectionis, qui faciet vtraq; vnum, & per diuersitatem linguarum cunctarum, gentes in vnitatem fidei congregabit. Quod vt ita eueniat, supplices misericordiam illius implorabimus. Hæc ego propterea pluribus Illustritati vestræ scribenda putaui, vt si visum illi fuerit communicet cũ Illustrissimo Principe Domino Ioachimo Electore Brandeburgensi, qui non alienus à nobis esse videtur: Quo nomine Illustritatem illius plurimùm obseruo: præcipuè cùm & ipse, serenissimi Regis & Domini mei sororem in matrimonio habeat, quam constanter in fide Catholica perseuerare, non sine magna animi mei voluptate audio. Sed quòd ab ea defecisse, & in aliud nescio quod Euãgelium translatus esse dicitur filius eius Illustrissimus

strissimus Dominus Archiepiscopus Magdeburgensis, ingētem ex eo dolorem accipio, neq; possum tamen adhuc animum inducere, vt credam factum id ab eo fuisse. Quæso Illustritatem vestram, velit ea de re me certiorem reddere, & apud quoscunque Germaniæ Principes aliquid auctoritate valet, pręcipuè verò apud affinem suum Illustrissimū Dominum Marchionem Electorem, efficere conetur, vt suos huc Oratores primo quoque tempore mittat. Nam quòd ipsa factura sit hoc Illustritas vestra, omni prorsus cunctatione semota, mihi quidem dubium non est. Præclarè merebitur de matre sua Ecclesia, si quàm plurimos in eandem voluntatem impulerit, & cùm apud homines laudem, tum apud deum ingentem ex eo gratiam consequetur. Qui vt Illustritatem vestram pro Ecclesiæ suæ defensione quam diutissimè seruet incolumem & felicem, diuinam illius maiestatem supplex oro, meque gratiæ illius commendo. Datum Tridenti XXIIII die Martij, Anno Domini. M. D. LXII.

Illustritatis vestrę
Seruitor deditissimus,
Stanislaus, Card. Varmien.

AD REGEM, PROCERES, EQVITESQ. POLONOS, IN COMITIIS VARSHAVIENSIBVS CONGREGATOS, EPISTOLA MARTINI CROMERI.

REM Virtute vestra dignam, & moribus maiorum vestrorum consentaneam facitis REX inclyte, & vos Proceres Equitesq; Poloni, quòd vobis religionem Dei opt. max. cuius ope regnum hoc septum barbaris gentibus tam diù stat incolume, in primis curę esse ostenditis. Qua in re quantum extiterit semper studium maiorum vestrorum dicerem, si vos ignorare existimarem. Ex eo quidem tempore, quo ij Christo Iesu Deo & seruatori nostro populariter nomina dedêre, eiusque sanctissimas leges atque cæremonias à multis alijs populis longè ante susceptas, & eius ipsius numine per continuam multorum seculorum successionem ab ipsis vsque Apostolorum temporibus conseruatas, sibique ad extremum, cùm Deo placuit, non tam scriptis, quàm viuis vocibus quasi per manus traditas suscepêre: ex eo, inquam, tempore dimoueri se ab ijs nunquàm passi sunt. Quarum alias quasdam gentes minùs tenaces fuisse non ignoramus. Quò verò cęteris quoque hominibus testatius facerēt illi ipsi maiores nostri, omnia pro retinenda ac defendenda, quam semel suscepissent, religione se facere & pati paratos esse, stringere ij gladios, quibus pręcingebantur, cum Euangelium quæ lex Christi est, publicè in templis legi inciperet, soliti esse memorantur. Nec id signis & verbis profitebantur magis, quàm re pręstabant. Vltrò enim & alacres arma sumebant contra barbaras gentes, sicubi eas, quamuis longè à se, nomini Christiano graues & infestas imminére senserant. Itaque & cum Prussis atque Lithuanis & consanguineis suis Pomeranis olim, priusquàm eæ gētes Christo nomina dedêre, multa gesserunt bella, nō tam de imperio, quàm de religione: & regnante apud se Vladislao Iagellone, cū Vitoudo Lithuanorum duce in intimam Tartariam expeditionem susceperunt. Et verò eodem Iagellone & filijs eius Vladislao & Cazimiro regnantibus, non modò in Valachiam & ad Brailouiam Danubiumque, verùm etiam in Thraciam vsque armati contra Turcas penetrarunt, vt Valachis, Rascijs, Bulgaris atque Gręcis laborantibus subuenirent. Quid igitur? An vos degenerastis ab hac virtute maiorum vestrorum? Minimè verò. Nam vt mittam recentiores quasdam expeditiones in Vngariam & Austriam, regnante nuper optimi & benignissimi huius regis patre diuo Sigismundo, à vobis eodem studio & voluntate susceptas, istud certè studium vestrum, quo sanctissima Christi instituta, infelici hac nostra atque etiam superiori ætate cupidorum & ambitiosorum hominum partim incuria, partim improbo studio vel contaminata, vel suppressa vindicare cupitis, (Neque enim cum ijs sentio, qui vel odia, vel inuidia, vel ambitione cuiusquàm, & po-

tentiæ

tentiæ auctoritatisque contentione hæc agi suspicantur:) istud igitur studium vestrum eò maioris est pietatis, quò magis perniciosa sunt religionib. praua & impia dogmata, quàm arma: propterea quòd hęc quidem corpus modò petunt in animum, in quo sita est religio, nihil iuris habent: illa verò rectas de Deo deq; cultu ac cæremonijs eius opiniones, quæ Res. quoque maximè conseruant, tollunt ex animis, & pro ijs barbaricam quandam feritatem ingenerant: qua fit, vt relaxatis semel audaciæ ac temeritatis habenis, sibi quisque placeat, alterum non modò contemnat damnetque, verumetiam pro inimico & hoste ducat. Atque hinc existunt feralia inter homines dissidia, quę florentissimas etiam Respub. pessundant penitùs, & euertunt longè faciliùs, quàm arma hostilia. Quod & pluribus verbis, & non obscuris exemplis demonstrari posset, nisi esset luce meridiana clarius. Iam verò sicut vtilius, ita difficilius est radicatas in animis multorum opiniones, pestilentes præsertim, eradicare, quàm hostem non modò ab alienis verumetiam à suis finibus arcére. Est igitur si non superior, certè par pietas ista vestra pietati maiorum vestrorum. Videte modò etiam atq; etiam, ne cui falso pietatis prætextu imponatur, neu quis pro vera religione, pestem religionis & Reipublicæ, superstitionem vel impietatem asserendam & vindicandam suscipiat. Quod quidem iudicium, tot ac tam diuersis & inter se pugnantibus de religione opinionibus, longè est difficillimum. Fallit enim (vt rectè inquit sapiens quidam) vitium specie virtutis & vmbra, ita vt plurimi, cùm ad religionis dogmata & instituta disceptanda ventum est, errare, non pauci scientes volentesque falsa pro veris affirmare, & ad augendas vel stabiliendas opes suas, tegendas'ue turpes cupiditates & flagitia sua sanctissimo religionis nomine apud imperitam multitudinem facilè abuti possint. Vt enim naturâ omniũ hominũ quamuis ferorum & barbarorum mentibus quidam de diuino numine, eiusque cultu sensus insitus est, ita certam & absolutam eius cognitionem assequi eæ per se ipsæ nequeunt. Idq; intelligens Deus opt. max. ipse cælitùs certissimam sui notitiam cultumq; primùm quidem angelorum ministerio, vel secretiore quadam piorum & sibi charorum hominum inspiratione: deinde verò per filium suum sapientia, bonitate, & potestate sibi parem in vno ferê populo informauit: Ad extremum verè per discipulos eius, eorumq; successores, non modò pietate & integritate vitę conspicuos, verumetiam mirabilium, & vires humanas excedentium operum patratores per omnes gentes atque ætates, totumq; orbem terrarum, nequicquam aduersantibus impijs dęmonibus, mirabiliter eam diffudit & propagauit. Et sedulò quidem conati sunt inuidi dæmones cum ipsi per se, tum per satellites & administros suos tyrannos errorumq; magistros, vel delêre penitùs, ex animis hominum illam ipsam notitiam cultumq; Dei, vel deprauare: sæpéq; ij conatus permissu & arcano quodam consilio Dei nonnullum successum habuére. Nam & ipse Satanas, transformans se in angelum lucis, vt inquit D. Paulus, sæpè multos in impias & absurdas de Deo opiniones induxit, vel cultum eius ad se traduxit, nefandis'ue ritibus & cęremonijs polluit, & ministri eius falsi Prophetę, & magistri mendaces sub specie ministrorum iustitiæ & veritatis fallentes, multos seduxerunt, partim derogando fidem veræ ac diuinitùs proditæ doctrinæ: partim nouis ac domi suę natis interpretationibus, eam deprauando, & sua dæmonum'ue commenta pro ipsissimo Dei verbo venditando. Itaque & in Hebræo populo fuerunt olim, qui dicerent: Hæc dicit Dominus, cum ille eos non mitteret, & in Christiano ipsa, quę mentiri non potest, Veritas prædixit, multos in suo nomine venturos esse, dicturosque: Ego sum Christus: aut, Ecce hîc, vel illic est Christus: & multos ab eis seductum iri. Quod quidem re ipsa etiam impletum esse nemini dubium est. Iam inde enim à temporibus Apostolorum fuére inter Christianos Hymenæus, Alexander, Menander, Ebion, Cherintus, ac deinde alij post alios magistri mendaces, segregantes semetipsos, introducentes sectas perditionis, & speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Ne modò quidem desunt cùm alibi, tum apud nos eiuscemodi pestes: habentque suos satellites tyrannicos, homines mente corruptos, qui cæteros minis mulctis ac supplicijs vel inuitos à vera pietate in errorem secum abstrahunt, nonnulli quidem arbitrantes obsequium se præstare Deo, complures verò idem duntaxat simulantes, sed suum interim negotium agentes veriùs, quã Dei. Quod quidem non tenui quadam coniectura, sed ipsa rei euidentia probari potest. Sed ego ita nunc agam, vt quasi in re dubia à qua parte stet veritas & pietas suum cuique de omnibus iudicium saluum relinquam. Certè non idem omnes nunc sentiunt de doctrina, institutis & ritibus religionis. Non conuenit, vt scitis, multis magnisq; de rebus inter eos qui se Euangelicos vocant, & qui Papistę appellãtur. Inter eos autem, qua volunt esse medij, & ipsi ab vtrisque dissentiunt, & in vtrisque multa damnant. Quid verò isti ipsi Euangelici, quemadmodum videri volunt, verbi Dei siue illustratores, siue

vindices?

vindices? Idémne omnes sentiunt? Minimè gentium. Alióqui vnde quæso nata sunt nobis tam diuersa nomina, quibus illi inter se distinguuntur, vt alij quidem dici velint Protestantes vel Augustanæ confessionis, alij Tigurinæ, siue Geneuensis, quos etiam Zuinglianos & Caluinianos & Sacramentarios appellant: alij Picardi, Anabaptistę, alij vocitentur? Vnde autem est, quòd quidam quasi fastidientes iam hæc vulgaria, partim Osiandri, partim Serueti doctrina & nomine gloriantur? Mitto Russos, siue Bulgaros, & Boëmos Calixtinos: qui quàm valdè dissentiant ab ijs, quos iam enumeraui, non dico modò, certè ipsi sese ab omnibus segregant, & penes se solos veram & incorruptã religionem vigére contendunt: à cæteris autem ferè improbantur. Sunt & alij prætereà, nisi fallor, neque cum superioribus, neque inter se ipsi de rebus non parui momenti consentientes, sed nobis adhuc minùs cogniti. Et omnes quidem hi verbo Dei se niti per se, ferunt & asseuerant, sed non eodem id modo omnes intelligunt, aut interpretantur: verùm sua quisque vel à se excogitata, vel vndelibet arrepta opinione impensiùs, delectatus, alterius sensum vix, ac ne vix quidem fortasse cognitum, non tam superciliosè quàm hostiliter dãnat. Atq; hinc sanè existunt vulgò neglectus & profanationes cultus diuini, cum diuini nominis contumelia coniunctę, exultantibus & insultantibus nobis atque religioni Christianæ, quasi falsæ vel incertæ duntaxat, Iudæis & Mahometanis. Hinc offensiones mutuæ & irritationes animorũ, non solùm inter ciues, & eiusdem linguæ eiusdemque iuris homines, verumetiam inter cognatos & necessarios, citò in extremum florentissimi huius regni exitium, quod ipsi vos non obscurè cernitis, erupturæ, nisi celeriter Deus opt. max. & tua, Rex demẽtissime, ac vestra pariter Proceres Equitesq; sapientia salutarem opem attulerit. Quid igitur facto opus est? Vos quidem id rectè sapienti consilio vestro expedietis: dicam tamen & ego quod sentio: & dicam verè, & ex animo, pro mea in communem patriam fide & officio: vos quæso benignè ac diligenter attendite. Si de legibus & institutis Reipub. vestrę hæc esset controuersia, rationibus & argumentis non cuilibet, sed ijs modò, qui in hac Repub. multum diuq; versati sunt, inter ipsos contendendum ad disceptandum esse censerem auctore Platone clarissimo Philosopho, quæ nam esset recta, & moribus maiorum virorum consentanea, & vobis, liberis posterisque vestris ac toti Reip. salutaris sententia: eamque cùm vestris omniũ iudicijs & assensu publico esset comprobata, grauibus pœnis à vobis sanciendam esse iudicarem. Quòd si quis communi placito vestro temerè aduersaretur, intelligitis opinor, quę ibi vestræ, quæ magistratuum essent partes. Quin si ego, aut quispiam alius videri vellet indulgentior, meritò metuere deberet, ne laxanda disciplina publica ad perniciem Reipub. hoc eius consilium spectare aliquatenus existimaretur, ne'ue pro populari pręuaricator, pro leni legum patriæque hostis iudicaretur. Quamobrem quia penes vos est omne legum & institutorũ ad hanc Rempub. pertinentium arbitrium, vos quæ huic regno vtilia & salutaria esse iudicatis, prouidere, in commune consulere & statuere conuenit: me meique similes non modò priuatos homines, verũ etiam magistratus publicos, capessere iussa ac decreta vestra, non meo, priuati'ue cuiusquam vel paucorum commodo & arbitrio mutare, aut indulgenter præterire decet, ne si publicè quidem vtile id fore videretur: propterea quòd nunquàm tantum boni Reipublicæ conciliari potest vnius alicuius paucorum'ue salute, quantum conflatur mali, si principis & populi maiestas iminuatur, legumq; auctoritas ac disciplina publica labefactetur & elanguescat. Etenim vtilitas indulgentiæ etiãsi in plures redundet, ad vnum quidem tempus pertinet, exemplum verò præuaricationis non modò ad multos homines, sed ad omnes leges, & omne tempus. Itaq; de Zaleuco, Lycurgo. L. Bruto, Manlio Torquato, & alijs quibusdam Græcis, Latinis atque barbaris legumlatoribus, aut alioqui principibus & sapientibus viris cum sempiterna eorũ laude memoratur, quòd ij disciplinam publicam partim charissimorum liberorũ suorum cædibus, partim etiam membrorum suorum mutilatione exilioq́ne suo sanxerunt, pluris faciẽtes stabilimentum legum quo Rerumpu. salus continetur, quàm ea, quę mortales in hac vita ducunt charissima. Sed quorsùm hæc tam longè repetita? Nempe vt intelligatis, quod tamen per vos ipsi probè intelligitis, quæ vestræ omnium, quęue priuati alicuius vel paucorum essent partes, si de ijs rebus esset controuersia, quæ peculiariter ad Rempub. vestram pertinent. Quid igitur, cùm de religione eiusque ritibus ac cæremonijs disceptatur, idem'ne existimandũ est? Equidem si his de rebus, sicut de illis superioribus, placita vniuscuiusq; populi propria esse debere, aut omninò posse arbitrarer, idem de his, quod de illis, vobis faciendum esse censerem. Sed alia longè est religionis, alia Reipub. ratio. Hæc sua est cuique genti, illa multis, atque adeò toti terrarum orbi communis. Illa ab hominibus constituitur, hominumque iudicio diuersis pro ratione temporum legibus & institutis temperatur;

temperatur: hæc verò diuinitùs constituta certas habet leges & immobiles, quas nulli neque homini, neque populo, ac ne omnibus quidem simul abrogare, antiquare aut mutare licet. Quod si quis conetur modomerito impius & sacrilegus habeatur. An non faciunt hoc igitur Pontifices & Episcopi, dicet aliquis? Negant illi, tu ais. Quis igitur controuersiam hanc dirimet? Verbum Dei, inquies. Rectè sanè. Vnde autem id petes? Cœlitùs? At procul cœlum abest. Reuelationem ostende si potes, verùm ita, vt nobis certum sit, eam diuinam esse. Ab auctore Christo? At is iampridem inter mortales loqui desijt. E scriptis Propheticis, Euangelicis, & Apostolicis? Non malè, quamuis non è solis fortasse, sed mitto id modò. Cæterum scriptorum illorum genuinus sensus & interpretatio, de qua est omnis ferè controuersia, penes quem erit? Non penes Episcopos quidem, inquies. Cur obsecro magis penes te, tuique similes? At penes hos omnes. Vnde id probas? videris habere aliquid è sacris scripturis. Sed in easdem salebras nostra relabetur sermocinatio. Negabo enim ego eum esse, quem tu vis, illarũ scripturarum sensum. Negas tu vicissim vllam esse in sensu earum percipiendo difficultatem. Cur igitur non conuenit inter nos? Cur non olim inter Arium & Athanasium, Eunomium & Basilium, Iouinianum & Hieronymum, Donatistas & Augustinum? Cur autem scribit Petrus de Pauli Epistolis, quòd in ijs sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, in suam ipsorum perditionem? Sed mitto disputatorem. Ad te Rex & vos Proceres, Equitesque sapientissimi redeo. Nullæ'ne igitur vestræ sunt partes in componendo religionis dissidio. Sunt profectò, & magnæ quidem. Sed tamen non arbitrandi & statuendi, quid sequi quemque oporteat, ac ne illud quidem, quę sit de quaque re congruentior verbo Dei sententia. De quibus duobus illud quidem iam dixi, nec vos aliter existimatis, ne omnium quidem populorum, nedum vnius alicuius esse: hoc verò cuiusnam sit, nondum dico. Sed vt sit vniuersi cœtus Christiani, quod quidam contendunt, vos certè, quamuis non viles animæ, vt quidam fortassis externi putant, nec in angustissimo & obscurissimo angulo terræ positi, soli tamen Germanis, Vngaris, Boëmis, Gallis, Anglis, Scotis, Hispanis, Græcis, Armenis, Moschis, Indis, Æthiopibus, & fortassè multis alijs nationibus & populis Christianis pręiudicare in eo non potestis, vt vel hîc, vel in nationali, quod ita vocant, Concilio statuatis, hoc esse consentaneum verbo Dei, hoc non esse. Quota enim pars Christianorum nos Poloni sumus? Addam etiam Prussos, Lithuanos, Russosque, si lubet. Alioqui iure illi populi, quos dudum enumeraui, vobiscum expostularent, sicut D. Paulus Apostolus cum Corinthijs: An à vobis verbum Dei processit, aut in vos solos peruenit? *1.Cor.14.* Taceo cęteram fratrum vestrorum Equitum honestissimorum, qui hinc absunt, multitudinem. Mitto mulieres, mitto etiam opificum turbam, & omninò oppidanos & aratores & pastores vestros: qui licet nullam huius Reipub. partem capessant, cæterùm quod ad religionem attinet, sciunt in Christo Iesu non esse Iudæũ, neq; Græcũ, non seruũ, neq; liberũ, non masculũ *Gal.3.* neq; fœminam, sed omnes nos vnũ esse. Nec vos ignoratis, stulta mundi elegisse Deũ, vt *2.Cor.1.* confunderet sapiẽtes: infirma, vt cõfunderet fortia: ignobilia & contẽptibilia, & ea quę non sunt, vt ea quę sunt, destrueret. Ne his quidem igitur pręiudicare hac in parte debetis, etiamsi possetis. Quod si facere pergitis, cur non itidem vestro exemplo Srodensis vel Prossouiensis, aut si mauultis, totius Masouiæ generalis conuentus (quos honoris causa nomino) vobis vniuersis ac totius Regni comitijs in constituenda Repub. pręiudicet, legesque condat, quibus cuncti teneamini? aut à suis & vestris maioribus, quamlibet rudibus & rerum imperitis, vt isti nouatores dictitant, conditas arbitratu suo mutet vel interpretetur? Aut si numerum spectatis, cur non oppidani & agricolæ vestri ex vniuerso Regno coëuntes idipsum faciant? Quales quidem fructus, proh dolor, istud, quod à nonnullis iactatur, Euangelium nostra memoria non nusquam germinauit. An hîc satis est multos esse, & non imperitos legum & rerum humanarum, addo & nobiles, si desit publica & legitima auctoritas? quam quidem vos neque penes Senatum cum Rege, neque penes vniuersum maiorum vel minorum Polonorum conuentum, etiam cum Palatinis ac cæteris magistratibus, extra locum ac tempus comitiorum esse vultis. Cur autem non modò à terrestribus iudicijs, verumetiam à colloquijs ad te Rex & ad comitia fiunt prouocationes? Vt enim priuatos prætcream, inter quos non desunt iuris & iustitię consulti, an non habent iudices & Palatini, quique his assident magistratus leges & constitutiones Regni? an eas non legunt? an non intelligunt? An, obsecro, facilior est cuilibet magis obuia rerum cœlestium, sacrorumque mysteriorum, quę verbo Dei continentur, ac mentium, ne-

dum ſenſuum humanorum captum excedunt, intelligentia, quàm de iure villagiorum, vt verbis ſtatuti veſtri vtar, ſcultetorum, Golotarum, fugitiui cmetonis, ac cæterarum omnium legum veſtrarum cognitio? aut magis cuiuſquam refert in his, quàm in illis falli & errare? At id quidem vel lippis, quod aiunt, ac tonſoribus notum eſt, hîc exiguum quiddam agelli vel fortunarum, vel iuris perſonalis, vel denique vitam hanc fluxam & momentaneam, illic animarum æternam ſalutem & beatitudinem periclitari: hæc non tam cogitatione, quàm ſenſu cuiuſuis percipi, illa ſi humana aut angelica mente comprehendi potuiſſent, non fuiſſe neceſſe DEVM hominis naturam aſſumere, doctoremque veræ iuſtitiæ, quæ religione cultuque DEI maximè continetur, nobis fieri. Ac nihil ille quidem vſquam ſcriptum reliquit: verbis modò enarrauit, quę voluit, idque partim promiſcuæ multitudini, partim delectis à ſe Apoſtolis: quibus
Luc. 8. ait ſolis datum eſſe noſſe myſteria regni DEI. Et tamen nec ij omnia (ne dicam nihil,
Luc. 18. quod certè alicubi Euangeliſta quidam dicere non veretur, tunc intellexerunt, donec
Luc. 14. ipſemet eis aperuit ſenſum, ac Spirituſancto eos impleuit. Quo magiſtro illi demum & intellexerunt omnia, & cæteris hominibus partim viua voce, partim literis prodiderunt. Sed ita vtrumque fecerunt, vt ad eorum dicta ſcriptaque penitus percipienda eodem nihilominus interprete Spirituſancto nobis quoque opus ſit: niſi fortè non di-
2. Petri. 1. co vnius ex ijs D. Petri ſcriptis, ſed communis omnium illorum iuxtà ac noſtrûm prę-
Ioan. 14. ceptoris verbis fidem non habemus. At enim putamus, inquietis, quòd & nos ſpiri-
1. Cor. 7. tum DEI habeamus. Sit ita ſanè: Verùm is, cùm & ipſe ſit DEVS, non eſt diſ-
1. Cor. 14. ſenſionis, ſed pacis DEVS. Contemnere autem aliorum iudicia, in re præſertim com-
Gal. 5. muni, & ad omnes ex æquo pertinente, non pacis eſt, verùm diſſenſionis: quæ ex DEO non eſt, ſed ex Diabolo, & inter opera carnis, quorum auctor & effector eſt diabolus, à D. Paulo nominatur. Quid autem fiet, ſi ijſdem de rebus diuerſum à vobis apud ſe ſtatuant vicini veſtri Germani? quod quidem non ſemel his paucis annis fecerunt, cùm à vobis & ab alijs populis, tum à ſe ipſi diuerſa ſtatuentes. Quid ſi Galli aut Hiſpani idem faciant? Quid ſi vniuerſi Chriſtiani populi? Scilicet præponderabunt veſtra omnium illorum iudicijs, aut deſinet eſſe verbum DEI, quod vobis fuit anteà. Verum enimuerò, inquiunt quidam, non erit hęc nobis cum quoquam cauſa diſsidij. Nam ſi quid ab vniuerſo Chriſtianorum cœtu in commune ſtatuetur poſteà, illud ſequemur potiùs, repudiata priore noſtra ſententia: interim autem dum id fit, ſuo quiſque, nos etiam noſtro ſenſu abundemus, & aliquid hominum deſiderijs indulgeamus, quò eos in cæteris concordes in officio contineamus. Præclarè verò & ſapienter. At quàm multa fuerint hac vna in re peccata? Primum omnium (ignoſcite quæſo in libera Republ. liberè in medium conſulenti) arrogantia, ne dicam temeritatis, in ſtatuendo ijs de rebus, quæ ſi non alieni, certè non ſolius veſtri officij ſunt, & iam pridem maturo longè plurium iudicio conſtitutæ ſunt, & non veſtro tantùm, aut vnius alicuius & alterius populi, ſed multorum, ne dicam omnium, publico & longo vſu approbatę. Deinde vel pertinacia in retinendo contra ſententiam aliarum gentium, vel certè leuitas in mutando, quod ſemel placuerit. Poſtremò fruſtratio eius, quem præ vobis fertis, euentus conſilij veſtri, atque adeò longè diuerſus & contrarius exitus. Quæ enim beneuolentia aut concordia poteſt eſſe inter eos, qui non de leui aliqua re, ſed de maximis, quamuis liberè & ſine vllo metu, diſſentire ſe arbitrantur? Religio eſt enim, quæ animos hominum non ſolùm cum DEO, ſed inter ipſos etiam inprimis conſociat & religat. Quæ vbi non eadem eſt, diſſociat ea maximè diſsidentium voluntates & ſtudia, tantùm abeſt, vt conſociet. Poſſem hîc diſertus eſſe, ſi illuſtrare hoc exemplis cùm veteribus, tum recentioribus vellem. Demonſtrarem ſanè ex huiuſmodi diſſenſionibus, non dico de ſumma religionis, verùm de vno aliquo aut altero eius capite, nec eo quidem grauiſsimo aut euidentiſsimo, pernicioſa diſsidia & capitalia odia cùm inter diuerſas gentes, tum inter eiuſdem linguæ Reipublicę ciuitatis, familiæ, domuſque: homines ſæpè extitiſſe, & vix multo ſanguine, multorumque, ne dicam vniuerſorum, interitu reſtincta eſſe. Commemorarem ea tempora, quibus furor Arianorum in Ægypto & Oriente, Manichęorum atque Donatiſtarum in Africa, Monothelitharum & Iconomachorum in Græcia, Nouatianorum ijſdem & alijs in locis, Ruſticorum nuper auctoribus Luthero, Munzero, Corolſtadio & Zuinglio, in Germania graſſatus eſt. Adderem de Ruſsis nonnihil. Sed non eſt neceſſe diutiùs his immorari. Nolite autem putare ſtatim ſe daturos vos eſſe inquieta ingenia, ſi quid eis paululum conceſſeritis aut indulſeritis, accendetis magis: nec ea modò, quæ iam tumultuantur, ſed quæ adhuc quieſcunt etiam: nec modò vt quæ iam con-

cupierunt obtineant, sed quę pręterea videbuntur, quoties libebit, si non impetrabunt, vt frustrà aduersantibus vobis extorqueant. Quis enim statuet modum laxatæ semel licentiæ? Cur autem non contendant, aut cur non ipsi sibi sumant quicquid collibuerit, recenti exemplo inuitati, cùm vos ipsis quædam nullo exemplo concesseritis? Quæ enim gens, quæ natio, Christiana duntaxat rectéque de religione sentiens, vnquam sibi sumpsit dogmatum & rituum Ecclesiasticorum commutandorum arbitrium? Sumpsére quodam tempore nonnullæ infectæ prauis opinionibus, eodem siue pretextu, siue consilio, pacandorum videlicet animorum, componendarumque dissentionum inter homines. Nec tamen id sine Episcoporum auctoritate, quàm in religionis negocio plurimùm valere intelligebant, nec isti Euangelici hodiè diffitentur. Quale fuit, cùm propter ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale, sicut verterunt Latini. Theologi, totus ferè tumultuaretur orbis terrarum, malebant nonnulli principes & populi auctoribus Episcopis pro homousio homœousion, hoc est, æqui substantiale, vt ita dicam, contentiosis hominibus concedere, quàm de vno, (vt videbatur) verbo non magis verbis quàm armis digladiari: Aut cum Boëmi Husso incentore efferati, diuina & humana omnia sursum ac deorsum miscerent, vsurparunt ij quidem vulgò, adstipulante Rochesana Pseudarchiepiscopo suo, sacrum calicem, quod inusitatum fuerat superioribus aliquot seculis, & indulserunt eis, qui Basileę ad Concilium congregati erant Episcopi, cùm Boëmi in eo acquieturi, in cæterisque concordes & in officio futuri esse viderentur. Quid igitur? Conquieuerunt'ne tunc ea indulgentia motus illi vel apud Boëmos, vel apud Græcos? Imò efferbuerunt magis, exultantibus nouatoribus, se aliquid quasi iniustè à maioribus suppressum aut interuersum, vi veritatis expresisse, & in cæteris etiam institutis maiore deinceps confidentia damnantibus Ecclesiam Catholicam, quæ se ipsa iam in quibusdam damnasse videretur. Nam qui modus vel heręseon, vel turbarum ac tumultuum posteà fuit apud vtrosque: Non'ne Eunomiani, Aëriani, Macedoniani, Luciferiani, Nestoriani, Græciam totumque Orientem postea miserè exercuere: Non'ne Thaboriturum & Orphanorum, Picardorum, & Adamitarum, & nescio quorum non monstrorum furor apud Boëmos posteà magis exarsit, ita vt ne calicis quidem communio quenquam ab eorum iniurijs, cædibus atque direptionibus, aut regnum ab ędium publicarum & sacrarum, arcium, oppidorumque vastationibus & incendijs vindicaret? Hodieque Boëmi (de ijs dico, qui se à veteris Ecclesię societate & institutis præciderunt) calicem quidem mordicùs retinent, cæterùm de præiudicatis opinionibus nihil remittunt, ac ne ea quidem præstant, quæ receperant: & quanquam suis ipsi viribus confecti, torpent magis quàm quiescunt, non idem tamen omnes sentiunt: & qui disident opinionibus, odijs quoque implacabilibus inter se nihilominùs certant. Quid autem aliud nobis quoque expectandum est, si quid nouarum rerum cupidis indulgendum esse duxeritis? Quid autem eis indulgebitis? Calicem? At quàm multi negant eo sanguinem Christi contineri? quam multi (horreo dicere) calicem dæmoniorum eum esse autumant, nosque, qui verum ex eo Christi Dei & hominis sanguinem potari profitemur, non solùm stultitiæ aut insanię, sed idololatriæ prorsus damnare non verentur? Sacra vernacula? At quàm multi sunt, qui hæc quoq; contemnunt, imò execrantur, & id magis contendunt, vt nulla sint omninò sacra? Vxores sacerdotibus? At illi partim tollunt sacerdotium, seque omnes vna cum mulierculis & pueris ex æquo sacerdotes esse asseuerant: partim referre sua negant, cœlibes'ne sint, an mariti sacerdotes. Ecquid Germani Principes cum Christianissimo Imperatore Carolo eiusdem modi indulgentia, quod Interim vulgò vocant, in Germania profecerunt? Ecquid acceptarunt id, quibus dabatur? Ecquid in cæteris conquieuerunt? Cur autem si ista vos quibusdam indulgetis, non eodem exemplo Stancarianis etiam promiscua, quamuis leui de causa, diuortia, & noua, quoties collibuerit, prioribus solutis matrimonia, Osiandrinis derogationem meriti sacrosancti sanguinis Christi, Caluinianis & Sacramentarijs Sacramenti eius, quod est omnium præcipuum & saluberrimum, sanctissimi, inquàm, corporis & sanguinis Christi profanationem. Seruetianis maiestatis atq; diuinitatis Christi filij Dei & Spiritussancti vel negationem vel imminutionem, & neque vos, neque maiores vestros, neque vllos prorsus populos iam inde ab Apostolorum temporibus CHRISTIANOS fuisse, quibusdam alijs incarnati, vt ita dicam, verbi DEI negationem, Picardis & Anabaptistis non modo iterationem Baptismi, sed & omnium ciuilium magistratuum sublationem, Lutheranis libertatem humani arbitrij tollentibus, omnium scelerum impunitatem & legum solutionem: cur, inquam, his quoque hæc omnia, & si qua prætereà contendunt vel deinceps contendent, pacis & concordiæ publicæ conseruandæ causa non concedatis?

Exhorruistis horũ commemoratione: nec iniuria profectò. Nam quæ maior impietas, aut quę præsentior pestis Rerumpub. excogitari potuit? Et tamen nihil hîc fingo. Contendunt hęc illi vt quę maximè & facilius est licentiæ principium, quàm exitum inuenire. Cur autem vos magis in his, quàm in calice, vxore sacerdotis, & sacris vernaculis religiosi sitis, & maiorum institutis receptisque antiquitùs moribus præiudicare vereamini? Certè his quoque dogmatibus, non minùs quàm illis, auctoritas verbi Dei prætexitur. Quàm verè, non dico modò: illud dico, Si vos huiusmodi controuersiarum disceptatores, & arbitros eorum institutorũ, quę ad religionẽ pertinent, semel constitueritis, non defuturos esse, qui ista quoque recta esse, & verbo Dei consentanea subtiliter conclusis, ratiunculis, adductisq; detortis scripturę sacræ testimonijs, vel inuitis vobis extorqueant. Quod tunc ibi chaos, quæ esset Babylonica Reipub. vestrę facies, vestro, quod omnem auertat Deus & liberorũ vestrorum sanguine expianda? An putatis, quæ plus triginta annis Germaniam tam miserè diuexans nefanda & impia & inter se pugnantia dogmata, omnia simul extitisse? Erratis, si ita existimatis. A reprehẽdendo abusu pontificiarum indulgentiarum orsus est Lutherus, cùm ei pinguis illa offa promulgandarum earum prærepta esset. Non tollebat initiò, imò asserebat etiam receptum antiquitus numerum & virtutem sacramentorũ, vsum & efficatiam sacrificij Christiani, merita bonorum operum, auctoritatem Episcoporum & Pontificis maximi, purgatorium, curam & preces pro mortuis: Boëmos propter hęc sublata, & propter vulgatum vsum calicis reprehendebat: Vxores non dabat sacerdotibus & monachis, quamuis impurum eorum cœlibatum exagitaret. Quæ in scriptis eius deprehendere cuiq; licet. Aliquanto posteriùs contentione & aura populari elatus, non hæc modò, sed multa alia Ecclesiæ & Apostolorum, ne dicam Christi ipsius instituta labefactauit. Quæ vbi viderunt eum secundo populo facere Corolstadius Munzerus & Zuinglius, maiora ausi studuerunt eum impietate superare, & sectatores eius pro religiosulis & Papisticæ hypocriseos vel superstitionis non exortibus damnarunt. Posteà nullus fuit in ea natione, neque est etiam nunc impietatis, contentionum, tumultuum, bellorumque ciuilium modus & finis. Quid in Boëmia superiori seculo? Statim'ne initiò sese omnis effudit impietas, & portentosa illa sectarum varietas, quæ quamuis coërcita posteà legum seueritate, adhuc tamen multis in locis cernitur? Modica fuerunt, & in speciem æqua & pia Hussi initia, ab indignitate quadam & odio sacerdotum indignorum eo nomine honoreque profecta. Non mutabat is sacrorum ritus, non dabat vxores sacerdotibus: ne calicem quidem vnquàm porrexit populo, qui nunc tantoperè expetitur. Posteriùs infinita illa malorum lerna, & multiceps hæreseon hydra magno impetu cum summa rerum priuatarum atque publicarum perturbatione inuasit in Boëmiam, eamq; gentem aliquandiù miserè diuexauit. Quid igitur, inquiet aliquis? Damnas'ne tu vsum sacri calicis in populo? Ego verò neque sacerdotum coniugia, neque sacra vernacula. Sed nego vestrum esse his de rebus statuere, maiorumq; instituta mutare. Cuius'nam igitur? Dicerem sacerdotum, nisi metuerem inuidiam, domoq; allata quorundam præiudicia: Et magnos certè, atque, vt ita dicam, irrefragabiles haberem sententiæ huius adstipulatores, vel auctores potiùs, non modò Malachiam & Mosen & alios Prophetas Dei, verùmetiam ipsum Dei filium & magistrum nostrũ Christum Iesum, eiusque sententiæ peritos imprimis atque tenaces Apostolos, non vnum & alterum, sed simul vniuersos, perpetuumq; superiorum omnium seculorum consensum, &, si his adiungere fas est, istorum ipsorũ, quos nunc nouos veteris scilicet religionis magistros multi sequuntur, indubitatam sententiam: qui & ipsi de sacrarum scripturarum sensu, totoq; religionis negotio sacerdotum siue Episcoporum, quos ipsi ministros verbi vocant, proprium esse volunt iudicium. Sed mitto nunc sacerdotes. Si totius Ecclesiæ id est, vt volunt quidam, certè non vnius alicuius duorũue ordinũ, sed omniũ (quod ipsi quoq; fateri vidẽtur, necesse quidem habent, si ipsi sibi constare volunt) non ordinũ modò, & sexuum, & ętatum, verumetiam populorum. At enim priusquàm omnes, qui Christiano censentur nomine, populi coëant, & has controuersias definiant, nos dissensionibus intestinis peribimus, inquiũt. Meliora, quæso, ominare. Ita'ne amice ex tuo ingenio Deum metiris: Ita'ne facilem & expeditã rationẽ subueniendi populo suo, quem precioso charissimi filij sui sanguine sibi acquisiuit, excogitare eum non potuisse, aut noluisse arbitraris: Quin ipse eius fili⁹, ipsissima ei⁹ dextera & sapiẽtia, omnibus diebus vsq; ad consumationem seculi secũ suis fore promisit, ne quis modò ipse sese ab eo subtrahat. Subtrahit autem, quisquis pacem testamento eius relictam non seruat, rumpitque mutuam cum cæteris hominibus concordiam & beneuolentiam, quod ille suorum symbolum esse voluit. Quis autem id facit? Ii'ne, qui magistratibus à Deo constitutis obsecundant,

cundant,

cundant, & receptos a Christianis maioribus suis multorumque populorum & seculorum consensu & vsu approbatos mores & instituta tuentur, an qui ea priuata auctoritate, ne dicam temeritate sua conuellunt, & multa nouare student? Hi certè dicere de illis superioribus rectè non possunt illud, quod est apud Ioannem in Epistola: E nobis prodierũt. Illi verò de his non hoc solùm, sed etiam quæ sequuntur: Sed non fuerunt è nobis. Nam si fuissent è nobis omnes, mansissent vtique nobiscum. Certè his demum triginta vel quadraginta annis in Germania Lutherus, Zuinglius, Munzerus & quidam alij segregarunt sese damnato antiquissimo Christiani orbis consensu, à quo priùs non dissenserant. Vultis igitur redintegrare inter dissidentes concordiam? Nolite qualescunq; (nihil enim nunc refert) sed veteres tamẽ dominos in gratiam, nolo dicere inuasorũ, sed litigatorum seu petitorũ de possessione depellere. Reponite potiùs per vim eiectos, aut retinẽtes adhuc possessionẽ defendite, vel tantisper duntaxat, dum de re tota ab ijs, ad quorum iudicium ea spectat, legittimè cognoscitur, si iusti & æqui amantes, si pacis & concordiæ studiosi, ac non partium fautores videri vultis. Alioqui si cuiusquam istorum agrum aut villam violentior quispiam vindicare volet, nihil prohibebit, quò minus in eo quodcunque ipse ediderit foro causa disceptetur, siue adeò amoto sine disceptatione iuris priore domino, concordiæ retinendæ causa ille alter in possessionem rei cõtrouersæ mittatur, ac tum demum eiectus per quæuis fora de proprietate litigare iubeatur. At hîc statim isti vociferarentur, Indignum facinus, leges moresque violari: vel pereat mundus, dummodò fiat iustitia, cœlumque terræ misceant. Cur igitur magis æqui sunt in re sua quisq;, quam in aliena? in propria, quàm in communi? in priuata, quàm in publica? & vt ne dicam in humana, quàm in diuina, certè in minoris momenti atq; precij, quàm in ea, qua salus omniũ & singulorum, & publica tranquillitas continetur? Cur aũt tu REX sapientissime, vosque grauissimi Senatores, & Equites honestissimi istorum contentione eò vos impelli patimini, vt iuris cum omnibus ordinibus & populis Christianis vobis communis disceptationem inter dissidentes, nullo more, nullo probato exemplo, nullo denique operæprecio soli vsurpetis? vel non cognita etiam causa, ipsos in alienam per multas gentes, multaque secula consentientis Ecclesiæ possessionem immittatis? Cur hîc non valent leges concordiæ charitatisque Christanæ, si fortè indignum cuiquam videtur teneri legibus Conciliorum & Canonibus Ecclesiasticis? Cur non interdictũ illud, quod valet in priuatis causis apud omnes gentes, quæ non prorsus expertes sunt humanitatis, *vti possidetis, ita possideatis?* Hæ vestræ sunt partes in componendo hoc religionis dissidio, hoc vestrum officium. Hîc, hîc vos, inquam, Proceres & Equites vna cum Rege mitissimo maiorum vestrorum virtutem & pietatem imitamini, eosque non adæquare modò, sed etiam superare contendite. Quid igitur ij fecerunt in simili causa? Ante centum annos, cùm tumultuaretur sectarum & religionis dissidio Boëmia, sicut nunc tumultuatur Germania, multumque opus haberent ac vterentur etiam Boëmorum armis & auxilijs maiores vestri contra vim & potentiam Teutonum Crucigerorum, regnum hoc & Lithuaniã diuexantium, cumq; multi nostrates nobiliores etiã & potentiores, eorum consuetudine (vt fit) deprauati, eadem dogmata profiterentur & propagare in hoc Regno conarentur, disputatum ne est in comitijs de controuersis dogmatibus & ritibus? Nequaquam. Efflagitatum'ne nationale, quod vocant, concilium? Ne id quidem. Indultum'ne quicquam nouarum rerum cupidis? Multò minùs. Imò ne Regnum quidem, ab illis ipsis Boëmis vltrò oblatum, acceptum est, non aliam ob causam, quàm propter diuersam religionem, quamuis id non tam vtilitas publica suaderet, quam necessitas propemodum exigeret. Imò etiam bellum eis denunciatum est, ni resipiscerent, & ad Ecclesiæ Catholicæ societatem redirent. Et aduersus Boëmos quidem ita tunc se gessere maiores vestri. Quid aduersus ciues & indigenas? Leniores'ne fuere? Imò verò conuentu instituto, & cunctis Regni ordinibus adhibitis, summo cõsensu obstrinxerunt ij suam quisque fidem & honorem: *Si quis indigena Regni huius, habens in ipso regno bona, hæreticales errores,* (agnoscite confœderationis verba) *facere aut promouere vellet.* De quibus autem hæresibus & erroribus id intelligendum est? Nempe de ijs, qui tunc regnante Vladislao Iagellonis filio è Boëmia importabantur. Præfatur enim lex: *consideratis nonnullis discordinationibus, quæ in ipso regno Poloniæ suboriri cœperant.* Constat autem ex historia illius temporis, nullas alias, nec aliunde tunc subortas fuisse, quàm à quibusdam non obscuris hominibus, Boëmica labe infectis. Excludit'ne autem lex quempiam hominẽ aut ordinem vllo priuilegio? Imò disertè addit: *cuiuscunque status, gradus, conditionis, & præeminentiæ fuerint*: Adiungit etiam, *siue spirituales, siue seculares.* Quid igitur, si quis tale quid ausit? Negant se ei auxilio, consilio, vel fauore patrocinari velle. Et hoc

quidem (adduntq́ue) *etiamsi sanguine, affinitate, & quacunque propinquitate forent nobis aut alicui nostrum coniuncti.* Sed prouehuntur etiam longiùs: *nec pro eis loqui volumus aliquod verbum,* inquiunt. Ac ne hoc quidem satis est. Sed, *in eorum destructionem consurgere, eosq́, & quemlibet talem punire* se velle promittunt *absq́, dolo & fraude.* O pietatem illius temporis, ò disciplinam, ò consensum & constantiam maiorem vestrorum Proceres & Equites. Addam etiam, ò sapientiam. Intelligebant illi fundamentum esse rerum publicarum religionem, qua non dico euersa aut mutata, sed labefacta duntaxat aut in dubium reuocata, concidere illas necesse esset. Itaque nullo respectu priuatarum necessitudinum, nullo metu vel potentiæ cuiusquam vel dissidiorum, grauissimis pœnis, & suis ipsi fide & honore, (quibus homini ingenuo nihil est antiquius,) religionis maiestatem sentiebant, & extirpare nascens malum vel cum charissimorum suorum periculo malebãt, quàm indulgentia sua alere. Quid igitur? Eadem'ne nunc à vobis seueritas exigitur? Non peccaret opinor, si quis diceret: Moribus antiquis stat res Polona, virisq́ue vosq́ue ad maiorum vestrorum leges & instituta seruãda hortaretur, quorum vos perquam obseruantes esse subindi in alijs longè leuioribus causis ostenditis. Et causa quidem iustior etiam est vobis conseruandi ac defendendi placita maiorum vestrorum, tantò consensu ac diligentia sancita, quàm illis sanciendi fuit, indulgendi verò iustior illis fuit. Neque enim tantam impietatem tulere illa tempora, ad quantam nunc prouehuntur nonnulli, ita vt non multum à Iudaica ac Turcica abesse videantur. Sed fuerit illa seueritas illorum temporum, & priscæ grauitatis, aut si quis mauult simplicitatis. Non omnia omnibus temporibus, locis, hominibusq́ue conueniunt. Sint sanè nunc iniquiora tempora, quàm tunc fuere, cùm non modò domi nobiles & factiosi homines turbas ciebant, sed foris etiam Germania penè omnis à crucigeris Prussiensibus concitata grauis huic regno imminebat, Boëmiq́ue vel indulgendo ad societatem belli inuitandi, vel aduersando iritandi maioribus vestris erant. Habebant illi tunc arma in manibus, valebant viribus reiq́; militaris peritia, grauiter Silesios, Morauos, Austrios, Bauaros, Turingos & Saxones vicinos, atq́; etiam Vngaros infestabãt, & in finibus ferè huius regni castra habebant. Sed maior sanè habeatur huius temporis nostri ratio, quàm illius tunc habenda fuit. Indulgeatur & hîc, vt in multis, hominum licentiæ, vel, si mauultis, alicuius ordinis libertati atq́; prærogatiuis, quas tamen non intelligo quomodo à legibus separari possimus. Remittatur aliquid de seueritate legis illius, nõ Regia vel vnius alicuius ordinis constitutione, sed omnium confœderatione conditæ, & fide ac honore omnium sancitæ, dummodò ne penitus ex laxatis licẽtiæ frænis antiquetur, aut contraria lege abrogetur. Qua'nam autem indulgentia temperari ea debeat, tibi id REX clementissime vnà cum his cogitandum & æstimãdum relinquã. Ego Deum huius Regni protectorem & conseruatorem precabor, vt eam vobis mentem inspiret, qua consilia vestra primum ad ipsius laudẽ & gloriam, deinde ad Regni huius & Reip. salutem, postremò cùm ad ordinis equestris amplitudinem, tum ad omnium incolumitatem & mutuam inter ipsos atque etiã cum cæteris Christianis populis & nationibus concordiam vel stabilendam, vel redintegrandã dirigãtur. Quod si fiet, tũc demum vobis, liberisq́ue & posteris vestris rectè consuletis, & nõ modò veræ & constantis pietatis ac sapientiæ, verumetiam seruatæ patriæ laudem ac decus immortale apud omnes gentes vobis comparabitis, & ad longam posteritatem transmittetis. Sin aliter vobis videbitur, ferendum fortasse nobis erit id quicquid erit: sed vos cauete etiam atque etiam primum, ne & domi pro concordia maiorem discordiam propagetis, & foris cæterum Christianarum gentium voluntates & studia, imò & auxilia, si quando res postularit, à vobis alienetis: deinde ne breui quibus minimè speratis aut expectatis, colla subdatis, & qui nunc vestri ferè ordinis Episcopos atque sacerdotes, religionis cultusq́ue diuini quales quales moderatores, dedignamini, profligatissimorum nescio quorum Ziscarum, atque adeò ex infima fece vulgi fabrorum, sutorum, & coriariorum arbitrio non tantum in religione, verumetiam in Repu. leges duras & intolerabiles vobis imponi sentiatis. Quod in Boëmia quondam, & in Germania nuper, & aliàs alibi ex eiuscemodi initijs & indulgentia siue conniuentia magistratuum vsu venisse constat. Ad extremum, ne isthæc nouandi & mutandi dogmata & instituta Ecclesiastica licentia, sicut olim in Græcia, & vereor ne mox apud quosdam vicinos nostros, in barbaricam & Mahometicam impietatem: aut fœdam seruitutem desinat. Sed me terra dehiscat potiùs, quàm aliquid eiusmodi vobis liberisq́ue vestris & amplissimo huic regno ac Reip. vnquam eueniat.

FINIS.

Si quem

SI quem offendit illa Chrysostomi sententia, quæ est prope finem capitis. 36. quod ante crucem nusquã prorsus extitit remissio peccatorum, is ita rem accipiat. Quod licet prius etiam, quàm Christus pro nobis fuisset crucifixus, & mortuus, & ante legem per fidem in illum venturum, & sub lege per circuncisionem peccata remittebantur, non tamen illa fuit plena remissio. Nam culpa quidem condonabatur, at non pœna. Quamlibet iusti fuerunt illi sancti Patriarchæ, & Prophetæ, qui Christi mortem præcesserunt, nulli tamen eorum ingressus, in illam cœlestem Hierusalem patebat, in quam nihil coinquinatum introibit, cùm omnes eorum iustitiæ, tanquam pãnus menstruatę fuerint, priusquã lauisset eas Christus in sanguine suo. Quod simul, vt ab eo factum est, statim reconciliatis illis & emundatis per crucẽ, & sanguinem Christi, ianua regni cœlorũ est aperta. Quare verissimum est, quod à Chrysostomo dicitur, quod ante crucem nusquam prorsus extitit plena remissio peccatorum, siquidem vbique hoc est non solum hoc tempore gratiæ, verumetiam & ante legem, & sub lege Christi sanguini deputatur, ante quem pro nobis crucifixum, & mortuum quotquot erant credentes in Christum, spe salui facti sunt, non re, nec est quisquam eorum perennem illam gloriam, de qua canit Ecclesia, quod præmium est mortis sacræ, consecutus, priusquam illa mors sacra intercessisset, & in remissionẽ ac ablutionem peccatorũ nostrorum sanguis profusus fuisset, ita vt quotquot fuerunt, sunt, & erunt, qui remissionem peccatorum & perennem gloriam consecuti sunt, vel deinceps etiam consequentur, non alij quam cruci Christi beneficium hoc acceptum ferre debeant.

Remissio peccatorum ante crucem nusquam extitit Christi misericordia exponitur.

Remissio plena peccatorum & pœnarum ante mortem Christi nõ erat.

SCRIPTVRAE SACRAE LOCA SPARSIM QVAE IN HAC CONFESSIONE CATHOLICA SVNT EXPLICATA.

2 Vos au-

SCRIPTVRAE LOCI IN LIbello *de expresso Dei verbo explicati.*

SEQVITVR INDEX EORVM OMnium quæ in his libris obseruatione sunt digna, copiosus.

A

B.

Inter

D

Episcopi

H.

I.

Mulierum

P.

Petri a

T

Vualden.

FINIS INDICIS.

IN HIS ERRATIS CORRIGENDIS, PRIMVS

numerus folium, & secundus lineam eam, in qua erratum est, litera autem a. priorem pag: b. secundam f. fol. & m. marginem designat.

F.1.a.32.sic,& 38.post patientem etc.vide Origenem etcæ.omnia ponantur in margine ad principium secundi cap.b.21. videretur 23. vero 24. viuos f. 2. a.34. nobis f.3.b.35.suum f. 8. a. 42. parte b. 1. vijs 14. se dantium 20. propter crimen f. 13. b. 35. permanens f. 14. b. 38. quædam f. 15. a. 45. æqualis 51.vincit b.12. dogmata f.17.b.50.Sed isti pro vidisti f.18.a.15 post prohibitum est, adde Hactenus Lutherus f.20.a.1.cautus 8.Moses pro mos est 41. pro Qui eorum principatus etc.lege, principatus autem hic Ecclesiæ,de quo tractat Clemens)tanto est omni etc.b.39.legendum est, Certe in eo Concilio,quod (omissa negatione non)f.21.b.3.verbis 9.iudicarent f.22.a.27. subscripsi f.23.b.20. oppetere 34. gladiatorio f.24.a.21. Odiosum 26.diffunditur 42.segregauerunt f.25.a.18.mutuo f.26.b.30.totus f.27.a.34.dicis b.30. Charisma f.28.a.10. itaque b.28. solitudinem 46.auctoritas 47.post scribens adde Hieronymus f.29.b.14.profanetico f.30.b.37.sitis pro scitis f.34.b.15. descensu 17.Bernardus: Baptizatus non te in aquis sed aquas.etc.f.35.b.57. sanctorum f.38.a.8. Baptizator f.39.a.6.non in aqua, pro nos f.45.a.4. demutatione f.48.b.8. sententiam f.49.a.58. transfig.m. seducebat b.40. domum m. matris f.51. m. sessione 13.sessione 30.f.52.a.31.contra eas 36. firmate f.53.b.53.Ioannes f.54.a.51.functus f.55.m.Prouerb.20.b.48. ad Christi f.56.a.13.fuit f.65.a.1.efflares f.66.m.Hil.lib.8.f.67.a.52.vt pro vel f.69.b.34.admonuit,vt abijcerent f.71.a.29.poterunt f.73 a.19.redimuntur b.29.redimi f.75.a.29.Aegypti Regi. b.21.Si enim nos 23.distring.26. ipse dominus 44. inscru.b.60. examinatur f.77.b. 4.ita patitur in membris suis ita meretur in membris suis ita satis.f 78.53.inducat pres b.b.9. cum impre.f.79. b.29.accendẽda f.80.b.22.reconciliationis f.81.a.31.οἱ μεσῖται f.83.a.16. omnes,tum futurum 17. ijdem b. 21. λειτουργοῦντων f.84.b.48.iudicium f.86.b.6.iam in ordinand.f.87.a.20. per nos f.88.a.17.audacius 37.quemp.f.90.a.36.relinquet f 91.a.37. m.Aug.de bono coniugali f.92.a.49.adij dominum f.93.a.33.postuland. b.35.iud.f.95.b.16.repugnat 43 Pontifice f.96.a.1 seriorum 44.suarum 71.habuerint b.69. fraud. f.100.b.50.appellat. f.101 b.13. funestior 38. stupere f.103 a.36. atrocius 42. dignatus f.104.b.14.semini f.105.a.9.anchora f.108.b.25. concludit 40.confirmare m.inuocandi f.119.b.14. orationem 47. funduntur 47.honestantur f.110.a.4.quod 16.vercel.21.deferendam f.111.a.31.domum 40.ardore f.116.b.11 promisisse f.118.a 6.quorum hæretici delendum est 7.principes pro participes f.119.a.30. Dauid b.41.accesserint f.123 a.54. Nullam infidelium f.124.a.25.m.se quis.f.126.b 29.quidem f.127.a.41.fictilibus b.48.nostris f.128.b.37.Ioannis 42. qua f.137.a.17.m. Marcus b. 3.beneficentiam 18.omnes 25.viuens 27.omne f 138.a.26.excusus b.51.iniustitia f.139.b.mens f.141.a.11 siue 33.poterunt f.142. a.13. lac deuotionis, imo 32.iusticiæ f.143.a.15.explere 40.officijs b.24.Ne summa 44.inexperientiam f.144.a.41. colligi m. dilexerint f.146.b.3.sic eum f.148.a.40. Dominis b.19. excutitur f 149.a.37. filij b.11. quod ijs b.55. durabat pro dubitabat 56.fungebatur 150.b.1.molestæ f.152.a.4.Apostolos 42.conati f.153 a.28. corrump.b.44. vxoriæ f.154.a.40. stupendũ b.29 inflat 30.ornatis 60.desunt hæ duæ lineę, quod quidem omnibus paratum est,si volumus in hac luctatione superiores euadere.Et in Opere imperfecto f.155.b.14 recti f.157.b 5.cuiuis f.158.a.33.cedit 37 adijcitur f.159 a.26 Quas qui in f.160.a 9. quo Deos 40. Qui vero peruersas 41.prauum 43.ab idololatriæ 53.censuit b.31.benefico 161.a.11 nos eius 32.confinxerunt f.162.b. 28.tantum prop. f.164.a.6. post officijs. Editum fuit & à Ioanne Bellero Antuerpiæ anno 62. Rationale diuinorum Ioannis Belethi qui vixit anno 1165. sub Frederico primo Imperatore inter eas,etc.14. Deum cum quasi 50.patriar. f.165.a.40.vt ad eandem f.166.a.2.assident. 33.aulici f.166.b.5. Basilius f.167.a.4.perscru.7. sanct.47. Philoro 49.suppeditaui 52. solitud. 53.appar.b.3.addantur post læticia. Eusebius Emissenus in Homilia,quam scripsit de sanctis martyribus Ephipodio & Alexandro,postquam dixit,quod plurimæ populorum Ecclesiæ etiam illa sanctificatione cõtentæ sunt,quam de angelicis mẽbris,sacri amictus,vel duri catenarum nexus contingendo rapuerint : vt quod fuit instrumentum pœnæ, sit gloriæ testimonium,& dolor materni transeat ad insigne meritorum. Paucis interiectis : de fructu peregrinationis ad ea loca vbi passi sunt sancti martyres, præclarè disserit in hunc modum. Et quidem beati martyres quorũ preciosus puluis per diuersas vsq; quaq;

regiones

regiones in populorum disseminatur salutem, plenum quocunque loci cultum de honore Dei impensa sibi religione susci-
piant, & quanto celebratum fuerit fide ditiori, tanta erit eis gratia celebritatis acceptior. Sed absq; dubio multo eis gratius
multo iucundius est, si eos ibi potissimum feruor excolat pietatis, vbi super eos furor incubuit passionis. Si illic eis suppli-
cationum sacrificia deferantur, vbi in Dei sacrificium procubuerunt si illic eis vota fundat prædicanda posteritas, vbi inno-
centem sanguinem feralis profudit immanitas, Si denique eos ille Christiani nominis inimicus vbi credidit interemptos,
illic videat consecratos. Dulcius inquam est, probatur obsequium, si ibi eos laudum concelebret benedictio, vbi super eos
tribulationum desæuit magnitudo. Si inde inuocentur in suffragium, vnde primò resurrectionis signo euocabũtur ad præ-
mium, Quæ cum ita sunt charissimi, ad tenendam fidem, ad excolendam religionem, non nobis aliqua de longinquo sunt
expectanda documenta, paternis instruimur magisteriis, ac domesticis admonemur exemplis. Num nobis ad cor nostrum
clamat cognati viua vox sanguinis? Discite, inquit, ex nobis fidem quærendo acquirere, viuendo excolere, moriendo serua-
re: discite plus peccatum timere, quàm gladium, discite propter vitam magis iustitiam amare, quàm vitam, fidemque & ti-
morem Dei. Quem nos in media belli tribulatione seruauimus, obseruate, ne vos in pace, vel pacis securitate perdatis. Ca-
uete ne vitam bonam, si quando afflictionibus subditam videritis, miseram iudicetis. Cauete ne in arena mundi in qua ad
subeundos agones missi sumus, aliquã fœlicitatem expectandam putetis, Beatitudo parari hic potest, nõ potest acquiri. Non
hic queras quod hic nullus sanctorũ consummatus, vel consummato labore nullus cõfessor obtinuit: non hic quæras, quod
hic nec Christus inuenit, si mundus pacem haberet, gloriam martyres non haberent. Si examinatio non præcederet, tribu-
lationis periret occasio. 41. anathematizarentur. f.168.b.49. percip.169.b.40. die de medio. f.170.a. Sabbatho. f.174.a.21. illi-
citi. f.175.b.26. fit. f.179.b.38. Merebuntur. f.180.a.16. angustias.39. indiciis. f.181.a.8. pelliceis. b.8. remuneratus.12. numerum.
52. afflictio. f.182.a.23. haberẽt.42. operiretur. b.28. aciei.45. lege. ferre possent, et dele nõ. f.183.a.12. intermed. f.184.b.20. perti-
nere.26. potius, quem ad verbum.42. subitanea. f.185.a.1. Contra.59. prouectior. f.186.b.42. testificatione. f.187.b.58. lege, du-
xit contemnẽdas. f.188.a.8. Euangelio. f.189.b.21. episcopari.22. Quid Anglis.24. quid noua. f.190.a.35. per mutatos. b.29. ca-
pitalis. f.191.a.14. contumaciæ.17. obedire. b.39. adductus. f.192.a.46. gremio. b.7. intelligentiã.50. toto. f.193.a.12. fit. f.194.
a.57. Euãgelium. f.195.a.5. quid in nost.10. adiurarunt.11. sic, sic tenemus.19. recitationes.32. disiuncti. f.196.a.60. fecimus. b.
omni spe.25. qui soluit Iesum, ex Deo nõ est.26. potiss. f.197.a.38. quia vero. b.59. Vvittenbergensem. f.201.b.44. stupidi.59.
sentite. f.202.a.60. monemus. b. dissensionis. f.103. a.54. condito. b.8. quemquam. f.204.a. nimium graue. f.327. a.1. Ori-
genes.

Depoz

D. Stanislai Hosii
Card. Epi Varm.
Opera.